Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 40, joi 5 octombrie 1989

România literară

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

40

FINALITATEA
SOCIALĂ A CULTURII

(Pagina 3)

ÎNALTE IDEALURI

APARTENENȚA la cele mai înalte idealuri ale vremii sale a caracterizat, întotdeauna, literatura română. Cu deosebire, această identitate interioară a creației literare românești s-a impus puternic în anii postbelici, în care se detașează, cu marile sale deschideri, perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, inspirată în idee și materializată în fapte de unică rezonanță istorică de gîndirea revoluționară și spiritul amplu dinamizator ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. Literatura română de azi datorează acestei perioade cuceriri de esență — redobîndirea adevărului despre om și lumea în care trăiește, cunoașterea de sine și a înaltei sale meniri de a fi cronica adevărată a unui timp adevărat, a vorbi despre societatea românească de azi pornind de la valorile ei umane revoluționare, întruchipate în om, în viața lui de zi cu zi, în idealurile și căutările sale, în eroismul său.

Citind **Tezele** pentru Congresul al XIV-lea al partidului și **Programul-Directivă**, documente politice de mare importanță care constituie o puternică legătură între prezent și viitor, avem sub privire totodată imaginea unei lumi vii, reale, în plină efervescență, a unei societăți al cărei progres autentic se validează prin oameni adevărați, angajați într-un proces de edificare în mod deliberat, conștienți de amploarea și consecințele în timp ale eforturilor lor, evaluînd lucid drumul spre izbînzile viitoare, posibilitățile, resursele, dificultățile. Este o lume conștientă de ea însăși și de marea oră a istoriei pe care o trăiește. O lume în care s-a concentrat răspunderea pentru prezentul și viitorul țării, în care spiritul revoluționar — revoluția în ansamblul ei — are chipul concret al omului, se măsoară cu valoarea faptelor colective sau individuale, cu cantitatea de știință, cultură, cu competența profesională în primul rînd. Așa cum arăta secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, dezvoltarea societății românești contemporane, edificarea viitorului stau sub semnul lărgirii orizontului științific și cultural, al progresului văzut ca racordare la tot ceea ce gîndirea umană descoperă spre făurirea unei lumi mai bune, mai drepte.

În această condiționare a dezvoltării de sporirea zestrei de știință și cultură a societății — pregnant subliniată în **Tezele** pentru Congresul al XIV-lea și în **Programul-Directivă** — este reafirmat, cu largă deschidere spre viitor, umanismul societății socialiste care se făurește în România, fața sa umană de orînduire a oamenilor în slujba oamenilor. Din perspectiva viitorului imediat, jalonat de documentele pentru apropiatul forum al partidului, putem anticipa substanța cărților de azi și de mîine, densitatea mesajului adresat de literatură cititorului, care trebuie să se regăsească în fila tipărită cu adevărul împlinirii sale umane la cele mai înalte altitudini ale apartenenței la crezul și lupta eroică a poporului. Eroii literaturii române contemporane sînt oamenii acestui moment istoric în care bilanțul se face din perspectiva exigențelor valorilor profesionale, politice, morale, în care dimensiunea etică fundamentală este munca pentru înflorirea patriei, reflectare nemijlocită a conștiinței înaintate, a spiritului revoluționar.

Cu fiecare zi care ne apropie de Congresul al XIV-lea al partidului, profilul României din acest final de veac și de mileniu se conturează tot mai viu cu energiile sale umanist-revoluționare, traversate de conștiința că timpul lucrează pentru țară prin înțelepciunea și talentul întregului popor care-l înnobilează prin munca sa. Pentru literatură, ca și pentru activitatea din orice domeniu, este o perioadă a intensei competiții destinate creării de valori nemuritoare, descoperirii inepuizabilelor izvoare de suflet și gîndire, de dăruire în slujba marilor idealuri de progres și prosperitate ale României socialiste. Cronicar al vremii sale, înalt strălucind prin cutezanța faptei, scriitorul român de azi este biograful eroilor dintr-o epocă eroică.

„România literară"

■ **Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, s-a întîlnit, miercuri 4 octombrie, la Institutul de cercetare științifică și inginerie tehnologică pentru mașini și utilaje agricole-București, cu cadre de conducere și specialiști din acest domeniu. A fost examinat modul cum se înfăptuiesc programele stabilite privind creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor în agricultură și realizarea, în acest scop, a unor mașini și utilaje agricole complexe, diversificate, de mare randament și productivitate.**

„România
în anii celui
de al doilea
război mondial"

(Paginile 12-13)

DEALURI

Gîndul că-i o vară dusă parcă vrea să mă mai certe
țara-și leagănă pămîntul ca un ocean de grîne
în curînd o să-aburească la corlane prune fierte
și-o să cadă brumă deasă pe cîmpiile române.
scuturați-vă de cimbru și de fișcă și de mure
dealurile mele prinse-ntre răzoarele cu spini,
numai sufletul rămîne-n ploile ce vin să-ndure
voi vă știți povestea voastră, norii vie tot mai plini,
fie-n trestie sălașul vulpilor mereu flămînde
cum le știu de cînd în coastă le cătam în vizuine.
o să vie vremea iernii cu ninsoare și cu pinde
și cu aburu-n poiată și cu liniștea-n stupine.
dar acum ascute brișca s-o luăm prin pepeniște,
uite-i cum așteaptă frații prinși de vițe, ca bostanii,
parcă n-ar fi nime-n lume să-i mai prindă, să-i mai mîște,
parcă nu le-ar fi din simburi scrise vremea, ziua, anii...
ah, ce vară pe sfîrșite și ce viță pe sub streșini,
și pe uliți pacea lumii parcă trece mai departe...
toate-ți vin din amintire iarăși, iară stai să lești
de un timp ce nu cunoaște vorbe goale și deșarte.
mai oprește-odată clipa, roag-o să mai steie-oleacă
fie și din ce nu este, fie și din ce-a trecut,
ca un licăr de lumină pe sub sălcii ce se-apleacă,
ori o vorbă repetată, ori un țipăt orb și mut !

Ion Horea

Biblioteca județeană
MUREȘ

Din 7 în 7 zile

Propunerile României la O.N.U.

ORGANIZAȚIEI Națiunilor Unite, România îi atribuie, se știe, un rol de primă mărime în promovarea principiilor noi de relații între state. Este motivul fundamental pentru care la actuala sesiune a Adunării Generale a acestei organizații delegația țării noastre a prezentat, săptămîna trecută, un amplu și constructiv program de abordare și soluționare a problemelor internaționale cele mai importante și mai urgente. Documentul, intitulat **Considerentele și propunerile Republicii Socialiste România, ale președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la actuala situație pe plan mondial și direcțiile de acțiune în vederea unor schimbări radicale în viața internațională**, subliniază imperativul ineluctabil al promovării unei noi gîndiri și a unui mod nou de soluționare a problemelor internaționale. O asemenea orientare radical nouă trebuie să fie întemeiată, în concepția politică românească, pe respectarea neabătută a principiilor de relații între state, a egalității în drepturi, a independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, avantajului reciproc.

În virtutea acestor principii, țara noastră a propus ca Adunarea Generală O.N.U. să dezbată și să convină la prezenta ei sesiune asupra măsurilor de natură să asigure respectarea și promovarea componentelor coexistenței pașnice dintre state cu orînduiri sociale diferite, eliminarea tuturor actelor și formelor de intervenție urmărind impunerea unui anumit mod de producție și de viață. Scopurile unor asemenea propuneri sînt clare, ele decurgînd din dreptul inalienabil al fiecărui popor de a-și alege de sine stătător calea dezvoltării economico-sociale, din inadmisibilitatea ierarhizării unei anumite țări în postură de judecător sau arbitru al situației din altă țară și cu atît mai mult a încercărilor de stimulare a unor procese și evoluții străine intereselor poporului din țara vizată.

Dezvoltarea economică și socială independentă, în conformitate cu opțiunile suverane ale poporului respectiv, este incompatibilă cu încercările de impunere a unor relații de subordonare, cu acțiunile unor cercuri guvernamentale occidentale de promovare a unei atitudini selective, de diferențiere a raporturilor cu un stat sau altul în funcție de acceptarea unor schimbări de ordin politic sau ideologic, convenabile acestor cercuri, intereselor lor dominatoare. Asemenea încercări vizează, deopotrivă, să împiedice progresul țărilor în curs de dezvoltare, să le mențină în situația de furnizori de materii prime ieftine și să le transforme în surse de suprapro fituri pentru marele capital financiar internațional. În scopul de a se pune capăt unor astfel de practici, care nesocotesc flagrant Carta O.N.U. și alte acorduri internaționale, fiind de fapt echivalente cu o revenire la concepțiile și practicile războiului rece, România, președintele Nicolae Ceaușescu formulează propunerea de a se discuta și conveni, la actuala sesiune a Adunării Generale a O.N.U., măsuri de eliminare din relațiile economice internaționale a condiționării schimburilor și cooperării de reprivatizarea sectorului public, de introducere a mecanismelor „pieții libere" sau de alte schimbări economice care să ducă la reintroducerea structurilor capitaliste. Documentul românesc subliniază rolul informării corecte, obiective a opiniei publice cu privire la realitățile dintr-o țară sau alta. Se știe prea bine doar că înfățișarea denaturată, tendențioasă a realităților este de natură să aibă efecte negative asupra climatului de încredere ce trebuie să guverneze relațiile internaționale.

Avînd în vedere că la perpetuarea și accentuarea gravității situației în lume contribuie în modul cel mai negativ continuarea cursei înarmărilor, în special a celor nucleare și ținînd seama și de necesitatea creșterii rolului O.N.U. în problemele dezarmării și păcii, România propune un complex de acțiuni și măsuri vizînd dezarmarea nucleară, chimică și convențională.

În același scop, al salvgardării păcii globale, au fost formulate propuneri amănunțite vizînd încetarea tuturor conflictelor existente în diverse părți ale lumii, promovarea unor soluții politice echitabile, care să pornească de la respectarea intereselor legitime ale popoarelor implicate și să nu deschidă calea amestecului, a lichidării cuceririlor lor progresiste.

Concepute în spiritul Tezelor pentru Congresul al XIV-lea al partidului nostru, propunerile prezentate de România la actuala sesiune a Adunării Generale a O.N.U. pentru soluționarea problemelor cu adevărat esențiale, de ordin politic și militar, care preocupă lumea contemporană, pentru rezolvarea problematicii economice ce confruntă popoarele și omenirea în ansamblu — reprezintă un amplu program de acțiune, reflectînd concepția științific realistă și revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra epocii prezente, asupra evoluțiilor din viitorul previzibil și posibilităților de a asigura viața umanității și dezvoltarea civilizației pe Terra. Documentul românesc prezentat la O.N.U. arată că țara noastră este hotărîtă să conlucreze cu celelalte state membre ale organizației pentru ca, „prin eforturi comune, într-o atmosferă de înțelegere și respect reciproc, actuala sesiune să deschidă perspective sigure de soluționare a marilor probleme ale vieții internaționale". Se arată, totodată, că „înfăptuirea unor schimbări radicale în viața internațională impune, însă, așa cum sublinia recent președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca popoarele și toate forțele democratice, progresiste, de pretutindeni să facă totul pentru triumful rațiunii, pentru trecerea la dezarmare generală, pentru soluționarea pe cale pașnică, prin tratative, a conflictelor, pentru instaurarea unei colaborări egale între toate națiunile".

Cronicar

Viața literară

Centenar Mihai Eminescu

● Vineri, 29 septembrie a.c., a avut loc la Muzeul Ceramicii și Sticlei din Capitală festivitatea de premiere a laureaților Concursului republican de creație pe tema **Viața și opera lui Mihai Eminescu.**

Organizată sub auspiciile marelui Festival național al muncii și creației „Cîntarea României" de către Centrala industriei sticlei și ceramicii fine din cadrul Ministerului industriei lemnului și materialelor de construcții, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și Uniunea Artiștilor Plastici, concursul s-a înscris ca un impresionant omagiu adus Poetului național cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la trecerea sa în nemurire.

Oaspeții au fost salutați de **Eugenia Antonescu**, șef de secție la Muzeul de artă al Republicii Socialiste România, și **Iulian Crețu**, coordonator — creație în Centrala Sticlei și Ceramicii fine, președintele Salonului sticlei și ceramicii din Capitală.

Din partea juriului a luat cuvîntul acad. **Alexandru Balaci**, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, care a vorbit pe larg despre semnificațiile profunde ale colaborării dintre uniunile de creatori și producătorii de bunuri materiale din țara noastră pentru marcarea marilor evenimente din viața spirituală a țării.

A fost de față **Teofil Bălaj**, șeful Secției Relații Externe a Uniunii Scriitorilor.

Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România a acordat următoarele distincții, pe genuri de creație : Lucrări din faianță : Premiul I — **Nicolae Suciu** (I.S.F. Baia Mare) pentru lucrarea „Luceafărul" ; Premiul II — **Cornelia Manea** (I.S.F. Baia Mare) pentru lucrarea „Cîntec I". Lucrări din sticlă : Premiul I — **Ana Grancea** (I.S. Avrig) pentru lucrarea „Simfonie eminesciană" ; Premiul II — **Vlad Cioroiu** (Curtea Sticlarilor, București) pentru lucrarea „Fereastră". Premiul III — **Cristina Iliescu** (Curtea Sticlarilor) pentru lucrarea „Coloană". Lucrări din porțelan : Premiul I — **Florin Bondoc** (I.P. Curtea de Argeș) pentru lucrarea „Luceafărul". Premiul II — **Florin Maior** (I.P. Curtea de Argeș) pentru lucrarea „La mijloc de codru des". Mențiune — **Komaromy Arpad** (Iris — Cluj-Napoca) pentru lucrarea „Omagiu".

Consfătuirea anuală a cenaclurilor de anticipație

● Între 28 și 30 septembrie a.c., în municipiul Timișoara s-au desfășurat lucrările celei de-a 19-a Consfătuiri anuale a cenaclurilor de anticipație. Manifestarea a fost deschisă de **Valentin Dinescu**, prim secretar al Comitetului Municipal U.T.C. După cuvintele de salut rostite de **Adrian Călin**, secretar al C.C. al U.T.C., și **Ion Hobana**, secretar al Uniunii Scriitorilor, **Dumitru Ghișe**, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, a prezentat expunerea „Tezele, ideile și orientările tovarășului Nicolae Ceaușescu, puternic reflectate în documentele pentru Congresul al XIV-lea al P.C.R. privind dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 și în perspectivă pînă în anii 2000—2010".

Programul consfătuirii a mai cuprins expunerile „Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul hotărîtor al științei și culturii în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism" **(Ion Hobana)**, „Știință, previziune și anticipație științifică la Eminescu" **(Dumitru Vatamaniuc)**, „Implicațiile geneticii în dezvoltarea societății contemporane" **(Lucian Gavrilă)**, „Note distinctive în literatura de anticipație românească" **(Mircea Opriță)**, dezbateri conduse de **Lină Motea**, adjunct de șef de secție la C.C. al U.T.C., **Ioan Albescu**, redactor șef al revistei „Știință și tehnică", **Deliu Petroiu**, critic de artă, discuții despre activitatea cenaclurilor, vernisajul unei expoziții de artă plastică, vizionarea unor filme de profil. Juriul concursului anual de literatură și artă de anticipație (președinte Ion Hobana) a acordat următoarele premii :

Literatură

Schiță : „Cîteva motive de fericire" de **Sorin F. Popa** și „Zbor de pe muntele liniștit" de **Dănuț Ungureanu.**

Povestire : „Fragil ca stînca, puternic ca nisipul", de Constantin Cozmiuc și „Ca Sandra" de **Silviu Genescu.**

Eseu (mențiuni) : „SF ca paraliteratură" de **Cristian Tudor Popescu** și „Despre critica literaturii SF de azi" de **Lucian Vasile Szabo.**

Premiul special al juriului : „Bună dimineața, domnule Yona" de **Adrian Mihail Ionescu.**

Premii de încurajare pentru publicații amatoriale : Colecția „Maranova" (Baia Mare) și „Atlantida" (Cernavodă).

Premii pentru publicații semi-profesionale : „Helion" și „Paradox" (Timișoara).

Artă plastică

Premiul pentru pictură (ex aequo) : **Lazăr Croitoru** și **Vasile Sas.**

Premiul pentru grafică : **Marina Nicolaev Ungureanu.**

Premiul pentru ansamblul lucrărilor prezentate : **Ilie Tudor.**

La lucrările consfătuirii au mai participat **Ion Arieșanu, Romulus Bărbulescu, Voicu Bugariu, Anton Cosma, Constantin Cubleșan, Eugen Dorcescu, Daniel Drăgan, Anghel Dumbrăveanu, Mandics György, Florin Manolescu, Leonida Neamțu, Mircea Șerbănescu, Cornel Ungureanu, Sorin Antohi, Vasile Avram, Raluca Bungărzan, Ion Calion, George Ceaușu, Dan Farcaș, Bogdan Ficeac, Lucian Hanu, Lucian Ionică, Ion Ilie Iosif, Ion Bogdan Lefter, Viorel Marineasa, Mircea Mihăeș, Alexandru Mironov, Constantin Paligora, Cristian Tudor Popescu, Cornel Secu, Sorin Ștefănescu, Alexandru Ungureanu, Dan Ursuleanu**, membri ai cenaclurilor de anticipație din Arad, Bacău, Baia Mare, Brașov, București, Buzău, Cernavodă, Cluj-Napoca, Craiova, Galați, Iași, Lugoj, Piatra Neamț, Pitești, Ploiești, Rădăuți, Reșița, Rîmnicu Vîlcea, Roman, Sibiu, Slatina, Slobozia, Suceava, Timișoara, Tîrgoviște, Tîrgu Mureș, Tulcea.

Revista revistelor

„Magazin istoric"

■ NUMĂRUL pe luna octombrie (10) al revistei „Magazin istoric" se deschide cu partea întîi a eseului istoric **Partidul Comunist Român — partid al istoriei și viitorului României.** „Partidul politic al clasei muncitoare — subliniază autorul studiului, Ion Popescu-Puțuri — și-a căutat și definit dintru început locul în societatea românească prin raportarea directă la datele concrete ale țării în perioada respectivă. Nu numai că a susținut și participat activ la înfăptuirea deziderateloг fundamentale ale poporului, dar a dat o perspectivă luminoasă luptei sale, prin includerea în programul său a obiectivului înfăptuirii societății socialiste".

Printre momentele de adînci semnificații desfășurate sub directa îndrumare și acțiune a partidului comunist s-a înscris eliberarea completă și pentru totdeauna a teritoriului național de sub ocupația hitleristo-horthystă, anularea pe calea luptei armate a odiosului dictat fascist de la Viena. „Glorioasa pagină scrisă de popor și armata sa în urmă cu 45 ani — precizează Ion Coman în articolul **25 octombrie 1944 : Libertatea patriei române** — își are premise directe în Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, rod al acțiunii concertate a tuturor forțelor patriotice, democratice din România, în frunte cu clasa muncitoare".

Unul dintre eroicele episoade ale acestei lupte l-a constituit bătălia de la 26 septembrie 1944, pentru cucerirea Dealului Singeorgiu, obiectiv socotit „cheia întregii apărări pe rîul Mureș". Episodul este evocat în fragmentul memorialistic inedit **Eroii de pe Dealul Singeorgiu**, de general-colonel Costin Ionașcu, comandantul de atunci al Diviziei 9 infanterie.

Sub titlul **Continuitate și unitate românească în voievodatul Transilvaniei**, acad. Ștefan Pascu reliefează importantul rol al culturii scrise în făurirea și menținerea conștiinței unității de neam, limbă și origine a românilor transilvăneni. **Naum Rimniceanu : „Mindria de a fi patriot dac"** este titlul evocării prof. univ. dr. I. C. Chițimia. Strălucita descendență dacică este evidențiată și în articolul **Țările acestea ale vechii Dacii**, prin care Victor Timariu supune atenției cercetătorilor un text inedit aparținînd cărturarului din veacul trecut, Al. Sterca-Șuluțiu.

Radu R. Rosetti : alte pagini de jurnal (comentariu științific Cristian Popișteanu, selecție și note Mihai Greceanu, Ioana Ursu) rememorează, prin intermediul însemnărilor aflate încă în manuscris ale cunoscutului publicist și istoric militar, noi secvențe din viața politică românească privind perioada extrem de tensionată din anul declanșării celui de-al doilea război mondial.

Din bogatul sumar al revistei menționăm, de asemenea, notele biografice referitoare la viața și activitatea inginerului Elie Radu aparținînd lui Nicolae Cajal și I. M. Ștefan, noi pagini, în avanpremieră editorială, din monografia **Constantin Stere**, de Z. Ornea, **Repere în timp — Valea Teleajenului** de Gheorghe David și rubrica permanentă **În București, acum 50 de ani.**

„Neue Literatur"

■ NUMĂRUL 8 pe anul curent al cunoscutei reviste literare publicate în limba germană de Uniunea Scriitorilor cuprinde un sumar bogat și variat. Revista se deschide cu un editorial politic urmat de un grupaj de versuri dedicate recentei aniversări a zilei de 23 August (Octavian Butuza, Alfred Margul-Sperber, Gavril Ciuban, Christian Maurer, Anton P. Palfi, Carol Neustädter). În continuare, sub semnătura lui Roland Kirsch, recentul număr propune un interesant grup de proze scurte **(Lesestücke)**, în seria celor publicate în lunile precedente. Urmează poeme de Hans Matye, multe dintre ele remarcabile prin ineditul imagistic și reunite sub titlul **Wo man den Himmel vermutet (Acolo unde se presimte cerul)**. Jakob Mihailescu semnează „un text" intitulat ironic **Es nielst und bohrt.** Poeta și prozatoarea brașoveană Carmen Puchianu oferă spre publicare un număr de poeme sub titulatura generală **ein flüchtig Gesicht (un chip trecător).** La rubrica dedicată „tinerilor autori", patru poezii de Ressku Zawatzky-Zirbus. Centrul de greutate al prezentului număr este însă constituit de textele succedente : Ion Bogdan Lefter face o cuprinzătoare **Introducere în noua Poetică a prozei românești**, sub titlul **Direktübertragung im Hi-Fi-System (Transmisie directă în sistem Hi-Fi)** ; Mircea Nedelciu semnează povestirea **M. A. und der Schrei (M. A. și strigătul)** ; Mariana Marin este prezentă cu poeme din ultima sa carte, inspirat traduse în germană de Helmut Britz. Revista tipărește în continuare un fragment din romanul silezianului Christoph Hein, **Der Tangospieler (Dansatorul tangoului)**, Franz Hodjak semnează un **Fragment despre literatura pentru copii.** Claus Stephani prezintă, la rubrica „Manuscriptum", extrase dintr-un „etnotext" citit recent la Sibiu în cadrul cercului local de literatură germană. George Guțu comentează și publică, apoi, traduceri inedite din marea lirică franceză în germană semnate de Paul Celan. „Cronica" principalelor evenimente culturale este susținută de Sabine Morres, Josef Gerstenengst, Wolfgang Wittstock, Klaus Kessler. Recenzii semnează D. Drotleff, G. Tertler, H. Nalewski, A. Conrad. O panoramă culturală și impresiile de lectură ale „fidelilor" publicației încheie un număr excelent, conceput cu inteligență și reunind colaborări de înaltă ținută.

R. V.

SEMNAL

● **Dimitrie Bolintineanu — OPERE. XI.** Ediție îngrijită, cu note și comentarii, de Teodor Vârgolici, cuprinde în acest volum corespondența scriitorului. **(Editura Minerva. VIII + 476 p., 30 lei).**

● **Valeriu Râpeanu — CULTURĂ ȘI ISTORIE. III.** Studii despre N. Iorga și I. G. Duca. **(Editura Cartea Românească, 248 p., 12,50 lei).**

● **Arcadie Donos — ...ȘI PUNCTUM.** Poeme. **(Editura Litera, 62 p., 14,50 lei).**

● **Elena Ghirvu-Călin — DIN APROAPE ÎN APROAPE.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 400 p., 19 lei).**

● **Mariana Neț — O POETICĂ A ATMOSFEREI.** Eseu **(Editura Univers, 364 p., 16,50 lei).**

● **Nicolae Stelea — TRESTIA DE OȚEL.** Reportaj. **(Editura Cartea Românească, 152 p. 8 lei).**

● **Vasile Petre Fati — UN OM ÎN CÎMP.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 172 p., 8,50 lei).**

● **Constantin Barbu — ÎNCERCARE ASUPRA TEMEIURILOR LIMBII ROMÂNEȘTI.** Volumul e subintitulat **„O gramatică a ființei". (Editura Scrisul Românesc, 174 p., 8,75 lei).**

● **Mira Preda — RIPOSTA.** Roman. **(Editura Eminescu, 436 p., 16 lei).**

● **Adrian Costa — ZBOR ÎN NOAPTE.** Roman. **(Editura Militară, 288 p., 11,50 lei).**

● **Vasili Șukșin — LIUBAVINII.** Romanul este tradus de Sergiu Celac. **(Editura Albatros, 334 p., 21 lei).**

LECTOR

● **RECTIFICARE.** În recenzia referitoare la „Magazinul istoric", nr. 3/1989, publicată în nr. 11 din 16 martie a.c. al revistei, articolul **Procesul lui Gheorghe Șincai** aparține lui Radu Economu, iar articolul **Un raport școlar inedit** lui I. Dumitriu-Snagov. Este, deci, vorba de două articole distincte scrise de doi autori diferiți.

În dezbatere: Programul-Directivă

și Tezele pentru Congresul al XIV-lea

Finalitatea socială a culturii

VALORILE culturale se constituie, se desăvîrșesc și se exprimă ca atare, în contextul unui vast și complex proces de generalizare socială, deci, de receptare, de asimilare, de identificare a unor corespondențe și afinități, de integrare funcțională în structura personalității unui număr din ce în ce mai mare de membri ai societății, deschizindu-le noi perspective și adăugindu-le noi valențe de sensibilitate, spre mai buna înțelegere de sine și a lumii, înriurindu-le ființa lor intimă, convingerile și mentalitățile, atitudinile și conduitele, conferind existenței individuale și colective un plus de relief și culoare, o sporită densitate semnificativă. Creatorul de bunuri culturale, indiferent de intenționalitatea afirmată, are constientizat, fie și confuz, întregul acest proces, fiindcă numai astfel își constituie suportul motivațional adecvat elaborărilor, angajîndu-l apoi, în demersuri stăruitoare și adesea, istovitoare, spre a le conferi materialitate, într-o formă de expresie originală și persuasivă. Dacă un scriitor, un compozitor, un pictor sau sculptor, de pildă, nu ar avea în vedere colectivitatea, recunoașterea și receptarea ca valoare a creației proprii, nu ar exista nici strădaniile de a-și face publice operele lor. În procesul constituirii și afirmării ca valoare a unui produs cultural, acesta își realizează treptat și implicit finalitatea socială, se împlinește calitativ și multidimensional semnificativ, generînd, pe măsură, și o rezonanță formativ-educativă în colectivitate, integrîndu-se în universul de gîndire și simțăminte, în stilul de trăire a existenței cotidiene, al membrilor săi. Luînd în considerație ampla colectivitate ce o reprezintă națiunea, ca un cadru obiectiv de raportare a circulației valorilor constituite sau în curs de constituire și desăvîrșire, în marea lor diversitate de conținut și formă, cu disponibilitățile și virtualitățile formativ-educative ce le sînt specifice, aceasta este înriurită decisiv în destinul, în evoluția ei, în configurarea și afirmarea personalității sale distincte, în funcție de nivelul general de cultură atins și spre care tinde. Cultura își pune amprenta inconfundabilă asupra exprimării oamenilor, asupra calității și eficienței manifestării lor în integralitatea vieții politice și economico-sociale, determină dezvoltarea unei comuniuni de idealuri și aspirații, o înțelegere nuanțată a problemelor cu care se confruntă colectivitatea și capacitatea de a le soluționa optim, conștientizarea fermă a răspunderilor ce le revin față de propriul popor și față de lumea contemporană, în ansamblul ei.

Din această perspectivă, se reliefează pregnant că preocuparea consecventă a partidului, începînd, îndeosebi, de la istoricele lucrări ale Congresului al IX-lea, de ridicare a vieții spirituale, din toate localitățile țării, la altitudini superioare de împlinire calitativă, de stimulare a creației literar-artistice, de continuă îmbunătățire a pregătirii oamenilor muncii — toate acestea circumscrise unui vast și complex program de educare permanentă și multilaterală a lor, elaborat potrivit gîndirii politice și filozofice a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu — materializează în plan praxiologic o concepție avansată și originală, bine întemeiată rațional, privind importanța majoră a culturii în societate, ca „factor fundamental de progres". Corespunzător acestei concepții, culturii avansate, în diversitatea expresiilor ei perceptibile, i s-a conferit un rol major și distinct, în strategia transformării revoluționare a societății românești. Deslușindu-se cu realism prospectiv însemnătatea, în mare măsură, hotărîtoare, a calității factorului uman, în prefigurarea și realizarea efectivă a cutezătoarelor programe de progres multilateral a patriei, în grăbirea ritmurilor dinamicii economico-sociale, cultura, în integralitatea ei, a căpătat adecvate misiuni formative, fiind angajată în forme superioare de expresivitate și implicare în dezvoltarea trăsăturilor specifice ale omului nou, pregătit multilateral, cu o conștiință revoluționară avansată, animat de înălțătoare idealuri patriotice, constructor conștient și competent al socialismului și comunismului, în generalizarea acestor dimensiuni ale personalității, la scara întregii națiuni.

RECENTELE documente programatice, pregătitoare ale lucrărilor celui de al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român aflate acum în efervescență creatoare a dezbaterii de către întregul popor, proiectînd cu rigoare științifică devenirea României în anii celui de al IX-lea plan cincinal, cu puternice lumini arătîndu-i calea pînă dincolo de frontierele anului 2000, dă un spațiu larg dezbaterii culturii, intensificării activității ideologice, politico-educative de formare a omului nou, apreciate cuprinzător și semnificativ ca „obiectiv de importanță deosebită în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate". Se precizează în mod expres în Tezele Congresului că „Partidul pune un accent deosebit pe creșterea rolului științei și culturii în societate". Se apreciază, astfel, contribuția majoră a acestui domeniu la mărețele izbînzi și împliniri revoluționare de pînă acum, rezultînd totodată cerințe și exigențe sporite pentru viitor.

Tezele pentru Congresul al XIV-lea al P.C.R. subliniază convingător necesitatea obiectivă a „sporirii responsabilității sociale a tuturor creatorilor-scriitori, muzicieni, pictori, oameni de teatru", arătîndu-se că „Avem nevoie de noi romane, de noi poezii, de noi filme și piese de teatru, de lucrări muzicale sau de artă plastică, care să contribuie — prin înaltul lor mesaj de idei și valoare artistică — la promovarea și afirmarea principiilor nobile ale umanismului socialist, la combaterea a tot ceea ce contravine gîndirii înaintate a epocii noastre, la creșterea generală a nivelului de cultură și civilizație al poporului".

Continuitatea procesului revoluționar din țara noastră, transpunerea în viață a grandioaselor perspective de progres multilateral al patriei, se împlinesc efectiv, ca rod al unității de gîndire și acțiune a unor oameni care și-au asumat deliberat și activ propria devenire, nelimitîndu-se a califica într-un fel sau altul realitatea, ci angajîndu-se în schimbarea ei, ca promotori ai înnoirilor, înlăturînd cu fermitate și consecvență stările de inerție și automulțumire, formalismul și rutina, birocrația, tendințele de expectativă, militînd pentru mai buna așezare a relațiilor interumane, în baza principiilor eticii și echității, afirmîndu-se, deci, ca veritabili catalizatori ai dinamismului economico-social, probînd prin fapte, prin superioare investiții de inteligență și competență în toate sectoarele de activitate, înalta răspundere patriotică pentru destinele națiunii, devotamentul nețărmurit față de cauza socialismului și comunismului. Or, cultura avansată, cultura întrunind dimensiunile, valorile cerute de documentele programatice ale partidului, asimilată integral în structura personalității cetățenilor, conferă acestora un mod superior de a fi, de a gîndi și acționa, facilitîndu-le pătrunderea dincolo de aparențe, spre a vedea devenirea proprie și a societății, mobilizîndu-i a interveni prospectiv și inovator, ca făuritori conștienți și demni de istorie nouă, nu după modele de import, ci pe măsura aspirațiilor lor legitime de mai bine, de fericire, de dreptate și echitate socială. În același cadru referențial se înscrie și reintroducerea în circuitul social de azi a unor bunuri spirituale create de-a lungul secolelor, reactualizarea în contextul noilor realități ale țării a unor tradiții și obiceiuri, avînd condensate multiple înțelesuri și imperative etice izvorîte din experiența multimilenară a poporului — activitate rodnică ce s-a constituit ca o dimensiune esențială a politicii culturale promovate de partidul și statul nostru în ultimii 24 de ani de mare densitate semnificativă din viața națiunii.

FINALITATEA socială a culturii o regăsim în cele din urmă în conștiințe, în convingeri și conduite, în atitudini, în asumarea răspunderii pentru cele ce sînt și pentru cele ce vor fi, cu alte cuvinte, în calitatea oamenilor. Or, în mod obiectiv, aceasta este implicată decisiv și propulsiv în ritmul prefacerilor revoluționare din societatea noastră, în ridicarea continuă a României la cote tot mai înalte de progres și civilizație. De aceea, se impune ca atare, așa cum se cere în documentele programatice ale partidului, intensificarea muncii politico-educative de formare a omului nou, pregătit multilateral, de o mare bogăție sufletească, cu o conștiință revoluționară, avansată, anagajarea în acest scop, pe coordonate superioare de eficiență și împlinire calitativă, a tuturor resurselor educaționale de care dispune societatea și în rîndul cărora cultura ocupă un loc prioritar. Aceasta va duce la afirmarea treptată și tot mai puternică a membrilor națiunii, așa cum a previzionat tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca „un popor care să acționeze cu întreaga conștiință și răspundere, în spirit revoluționar, să asigure realizarea obiectivelor dezvoltării sale și să-și aducă, totodată, contribuția la dezvoltarea generală a științei și cunoașterii universale".

Prin politica culturală, prin întreaga activitate politico-educativă, desfășurată sub semnul unei permanente sporiri a exigențelor, orientată de indicațiile de o inestimabilă valoare teoretică și practică ale conducătorului partidului și statului nostru, se asigură premisele corespunzătoare unei autentice emancipări a omului, împlinirea și afirmarea plenară a personalității sale, la înălțimea cerințelor statutului său de făuritor al propriei istorii, al propriului viitor.

Mihai Răducanu

BENONE ȘUVĂILĂ: **Figură drapată**
(Din expoziția deschisă la Galeriile Municipiului.
Fotografii de Ion Cucu)

Ctitor de epocă

Ctitor de epocă de imensă lumină,
fascinant născător de țară nouă
pe mindrul Drum... de la Congresul nouă
spre țelul suprem-comunismul românesc !
Partid-stindard și soare sfint Patriei,
mereu credincios poporului, neînfricat slujești
Steagul Viu al demnității-păcii lumii !
Partid, Ideea Ta imaculată ca ninsoarea
înălțată spre zarea comunistă-strălucită
de Comandantul iubit-suprem, supremă iubire
de la Congres la Congres,
trepte de granit spre falnicul zenit
comunist ;
mare Ideea Ta — Partid iubit,
luminoasă ca o coloană de aur în vis,
fi-va în veci nestinsă spre înalt
ca astrul în Univers ! !

Sivan Maximilian

Patria

Și fie-ne patria umăr alături,
și fie-ne patria șir de livezi
cu simburii prinși între fragede păturI
de miez. Moștenind de la marii aezi
lumina cuvîntului, nu i-am dat formă,
adică doar formă, ci sens mai întîi,
ci, din profunzime, structură enormă
cît cerul Carpaților, cît țara. Rămîi,
tu, putere-a gîndirii, nu-n firul de iarbă,
nu-n spicul de grîu, nu în lucrul în sine,
nu-n porțile timpului cu sunet de harpă
deschizîndu-se. Și fie-ne patria line
și albe răsfringeri de raze, pe cînd
iubirea, un fluviu,-și urmează destinul.
Ea e cel mai bun, cel mai rodnic pămînt,
în care,-n țării, se înalță demn, Crinul
numit libertate. Rămîi, tu, putere
-a gîndirii, nu-n mișcarea de aștri, nu-n roata
olarului, ci-n toată cîmpia de miere,
ci-n lanul întreg, ci-n mereu preacurata
materie, ci-nlăuntrul secundei vibrînd
pentru fiece suflet, pentru fiece rost.
Rămîi în ce sîntem noi, oamenii, stînd
în Istorie — Ființei, suprem adăpost.

Ion Popescu

În spiritul Programului-Directivă

și al Tezelor pentru Congresul al XIV-lea

Teatrul și societatea

ÎN oricare din momentele evoluției sale, fenomenul teatral a revelat constant o caracteristică devenită definitorie : **reprezentarea.** Avem, de fapt, a observa o multitudine de forme ale dorinței și voinței de a reprezenta o lume după chipul și asemănarea celor care „fac" teatru, a acelora care îl scriu, îl concep ca operă teatrală vizibilă pe scenă, îl „joacă" și chiar a acelora care scriu despre dezvoltarea fenomenului ca atare.

Cum se vede, realitatea actului teatral, a culturii teatrale, în genere, înseamnă o ofertă de participare a unor categorii diverse de creatori. Acțiunea lor, pe care o putem presupune convergentă odată cu fiecare operă teatrală, delimitează afirmarea ideii de teatru în contextul social-uman al epocii respective, reflectind-o după acea atit de cunoscută „definiție" — teatrul, oglindă a vremii.

Schimbările survenite în societatea românească, în urma marilor convulsiuni social-politice și economice — pe toată durata istoriei sale moderne și contemporane — permit o apreciere generică : teatrul (scena și literatura) înseamnă un sensibil și destul de rapid „răspuns", o imagine nouă dar și, în mod dialectic, germenele îndoielii privind acreditarea deplină a acesteia. Esența acestui „răspuns" îl reprezintă **ideea** — ca posibilitate de a media relația individului cu societatea. În lipsa ideii se produce anemia acestei relații și deteriorarea unei „funcții" vitale a teatrului : priza la real.

Important poate fi momentul apariției operelor dramatice unde este propusă nu atît o clarificare, cît mai ales o punere a problemelor, o investigație a naturii actului teatral în condițiile în care, în societate, se produc schimbări majore, pentru dramaturg dar și pentru regizor, scenograf sau actor, medierea relației individului cu societatea este văzută într-o lumină abia atunci nouă cînd se observă **adevărul** implicat de activitatea creatoare.

Într-un eseu foarte interesant despre Montaigne, scris de Alice Voinescu, este caracterizat cu finețe raportul între individual și social, raport al cărui motor este **căutarea.** „Montaigne — scrie autoarea — mărturisește «căutarea» care nu e atitudinea pesimismului, ci caracteristica neînfrinatei nedejdi ! În perspectiva a trei veacuri și jumătate se desenează limpede ceea ce căuta Montaigne : **Individualitatea conștientă de rostul ei social".** De aici, prin comentarea unor gînduri ale scriitorului francez („Cel care falsifică, trădează societatea publică" sau „eroarea particulară devine eroare publică și, la rîndul ei, eroarea publică se transformă în eroare particulară"), autoarea ajunge la concluzia că : „Morala individuală păstrează supremația asupra celei sociale prin **virtutea adevărului** ce se elaborează în conștiința individuală, dar se revarsă peste societate".

Acest adevăr focalizează expresivitatea artei teatrale, a dramaturgului și a regizorului, deopotrivă cu aceea a actorului. Varietatea registrelor în care se manifestă ideea de spectacol teatral determină proeminența creativității regizorale. Practic, în cîteva decenii, creativitatea regizorală, aliată cu aceea a interpretării actoricești, a determinat **diversitatea** modurilor spectacolului și o inepuizabilă căutare a semnificațiilor. Publicul teatral, compus întotdeauna imprevizibil, primește **imaginea scenică** a acestor semnificații din perspectiva unui grad mai ridicat sau mai scăzut al „dialogului" cu sine însuși. Cît e dispus să primească acest public ? Iată o întrebare pe care, inevitabil, o are în vedere și dramaturgul, dar și regizorul. Prin **oferta publică** pe care teatrul o reprezintă într-un mod direct, legea „cererii și a ofertei" funcționează între parametri deosebit de sensibili. Dramaturgiile, de pildă, ale unor Lucia Demetrius, Horia Lovinescu sau Aurel Baranga — pentru a opera o selecție din primele decenii de după război — au însemnat o priză directă a problematicii, dar și a ideologiei ce guverna transformările socio-politice din epocă. Pe de altă parte, însă, la Horia Lovinescu, de pildă, o dată cu această priză directă se observă, prin delimitare, și emergența unui fond de idei dramatice prevestind o altă direcție de dezvoltare, majoră, a literaturii dramatice : abandonarea tiraniei lui „da sau nu", fabricat în întregime pentru susținerea moralei publice în favoarea unei mai profitabile, din punct de vedere uman, situări în teritoriul lui „între da sau nu".

Cu alte cuvinte apariția operelor dramatice scrise de autorii de „serie lungă" precum Horia Lovinescu, Teodor Mazilu, Paul Everac, Marin Sorescu, Romulus Guga, Dumitru Solomon, de exemplu, a configurat o vastă zonă a problematicului uman unde se regăsesc idei social-politice denotînd o profundă conștiință a raportului între individ și societate. O suită întreagă de determinări prin care scena teatrală influențează scrisul dramaturgic au fost și sînt luate în considerare fără ca această influență să condiționeze statutul operei literar-dramatice. Numai în acest caz individualitatea creatoare poate sconta efectul major prin transpunere scenică, asupra unui public formîndu-se concomitent cu diversificarea actului de creație.

DAR, în teatru, fiind vorba în primul rînd de o experiență **audio-vizuală,** devine la fel de important modul în care imaginea scenică este transmisă publicului. Operele teatrale ale unor Liviu Ciulei, Crin Teodorescu, Lucian Pintilie, Gheorghe Harag, Dinu Cernescu, Cătălina Buzoianu, Alexandru Tocilescu, Alexa Visarion, Horea Popescu, Silviu Purcărete de pildă, au încercat tot atitea căi deschise ale creativității regizorale în care nu contează atît pragmatismul actului de a influența și forma în mod public conștiința și gustul spectatorului cît, mai ales, transmiterea stării de a gîndi și aprecia opera de artă prin sesizarea ideii și a **adevărului ideii** de umanism ipostaziat într-una din inepuizabilele forme ale acestuia, inclusiv în aceea de acreditare a „pozitivului" pe o cale a „negativului". Astfel, operele scenice ale celor mai importanți regizori români din ultimele decenii au presupus — și influența lor a reverberat și mai tîrziu — o conștiință **diferențiată** a actului artistic situată nu sub zodia simplității care arată cu degetul, ci sub aceea a „complexității" care sugerează un chip al umanului fără a-l absolutiza.

În acest fel, importanța teatrului ca fenomen de cultură poate fi apreciată de la acel nivel unde educaționalul dobîndește un sens mai înalt decît simplul didacticism al manualului școlar, ce poate fi avut în vedere, evident, dar nu ridicat la rang de culme a expresivității artistice. Cînd se face apel la misiunea originară a teatrului de a educa, de a convinge în mod public o societate, sau părți ale ei de adevărul unor idei aflate la „ordinea zilei", aceasta nu înseamnă neapărat că numai **acele** idei, decupate din contextul lor social și politic trebuie expuse ca atare : structurile cotidianului le înfățișează omului de pe stradă cu valoarea evidenței. Important, însă, este ca aceste idei — fapt care poate fi remarcat în operele scenice de valoare autentică — să fie suportate de un întreg conținut uman problematic, apt să permită ridicarea semnului de întrebare mai degrabă decît implacabila cădere a semnului exclamării. Creația regizorală în teatrul românesc de azi vădește aceste orientări spre conturarea cît mai complexă a ideilor care să dea o imagine amplă a socialului și politicului în dezvoltările sale majore.

Pentru publicul de teatru — luat ca **pars pro toto** pentru societate — experiența vizualului, de la vestimentație la pictura decorului, are o la fel de mare importanță ca și aceea a „sonorului", a limbajului pe care îl aude pe scenă. Una din marile probleme ale teatrului de tradiție în țările europene este și aceea a variantei limbajului folosit în teatru. Atenția acordată subiectului îndreptățește opinia că, prin limbaj, publicul accede și la o altă dimensiune a timpului istoric pe care îl trăiește în acel moment.

Între teatru și societate — relație care permite interpretări plurivalente — există un permanent schimb de „mesaje" în absența căruia se poate atrofia funcția unui „organ" sensibil al culturii contemporane. Varietatea acestora și autenticitatea adevărului ideii propuse prin opera dramatică și aceea scenică denotă vivacitatea schimbului. La o privire atentă este evident că ritmul „transmisiei" contează enorm pentru ca, în istoria unei generații, luată ca parte a întregului societății, să se producă acea intimitate a individului cu problematica propriului său timp, pe care este dator să-l înțeleagă în mod critic pentru a-i aprecia în chip sensibil și corect semnalele transmise necontenit.

Marian Popescu

Problema etică

OCÎT de sumară prezentare a noii dramaturgii nu poate face abstracție de fondul etic al proceselor de conștiință a omului ce s-a integrat în procesul transformării revoluționare ce are loc în cele mai importante sectoare de activitate constructivă. Problema etică (etica adevărului, a comportamentului și a convingerilor individuale) constituie o temă larg ilustrată în dramaturgia actuală, demonstrînd relația intimă dintre „etic" și „estetic", dintre ideologie și creația literară. Dacă în piesele inițiale, scrise cu sinceritatea credinței în ideologia revoluționară, cu accentuarea rolului luptei de clasă **(Minerii, Cetatea de foc, Schimbul de onoare** de M. Davidoglu, **Iarbăra** de A. Baranga) analiza contradicțiilor interioare ca și datele conflictuale ale proceselor de conștiință erau supuse unei simplificări justificate de scopul mediatității scrierii, întreaga creație dramatică a următoarelor decenii a acordat un loc primordial acestei probleme.

Problema morală se definește în relația dialectică obiectivă individ-societate. Creația artistică nu poate fi azi considerată ca un joc indiferent, mecanic sau încifrat, lipsit de forța transmiterii unui mesaj uman (idei, sentimente) capabil să genereze preocupări sau atitudini în ambianța socială. De aceea, etica personajului în dezbaterea problemelor și situațiilor complexe în cadrul procesului de clarificare a conștiinței socialiste ocupă un loc prioritar în teatrul contemporan. O autentică efervescență psihică, ce se remarcă prin conflicte interioare, opoziții și înfruntări de opinii, face loc unei rezolvări finale în sens etic. Căci adevărul aici nu are numai o funcție gnoseologică, ci și una axiologică.

În fond, oscilațiile de atitudini sau substratul unor opoziții țin de ritmul diferit al aplicării în practică al noilor experiențe, sau de ineditul unor situații încă neîntîlnite. Astfel de „cazuri" presupun o motivată confruntare cu datele prezentului, cu noua experiență, edificatoare, pe care o înregistrează numeroase opere actuale. Astfel, în piesa lui Paul Everac, **Ștafeta nevăzută,** frămîntarea directorului Anghel Dobrian pentru a dobîndi certitudinea adevărului în cazul unei hotăriri pripite exprimă un proces de conștiință care face să-și recunoască propria-i eroare. În **Simple coincidențe,** confruntarea dintre prezent și trecut provoacă în conștiința unui om de o exemplară conduită socială (activistul sindical Emil Vlăsceanu) îndoiala asupra corectitudinii comportării sale față de fiul său, lipsit de grija părintească în anii copilăriei. Nicăieri poate nu apare mai convingător și mai pregnant procesul opoziției de opinii — în perspectiva îndeplinirii aceluiași obiectiv social — cu sincera dorință de clarificare a unei situații încordate și de eliminare a unor contradicții chinuitoare, ca în piesa lui Titus Popovici **Puterea și adevărul.** Problema discutată este necesitatea „concordanței" între forța morală și puterea politică sau a asigurării perfectei coordonări între imaginea ideală a spiritului creator și posibila adecvare a realității concrete la aceasta. În esență, apare — sub o formă inedită — clasica înfruntare dintre rațiunea rece și calculată și pasiunea nereținută, întreținută de ritmul activității creatoare. Există, în opoziția dintre eroii piesei, personaje cu opinii diferite (secretarul organizației de partid al unei întreprinderi industriale și inginerul-șef, pe nedrept sancționat pentru prudența aparent nejustificată a prevederilor sale) o sinceritate incontestabilă, care poartă pecetea inevitabilei înțelegeri în final. Convingerea că „forța trebuie să țină seamă de dreptul de a afla și a spune adevărul" constituie unul din învățămintele concluzive ale piesei.

OLATURĂ esențială în tratarea problematicei dramaturgice este prezența activă a „factorului psihologic", considerat — în trecut ca și astăzi — drept mijloc substanțial de caracterizare a personajului întrupat de actor și de exteriorizare a situațiilor conflictuale. Printre primele piese care au atins această modalitate de tratare — după **Trei generații** și **Arborele genealogic** de Lucia Demetrius — explorînd o zonă învecinată cu „patologicul", a fost **Iertarea** de Ion Băieșu. Ideea de sacrificiu, de protejare a omului nefericit, de responsabilitate față de soarta lui și de expiație a unei vini de tinerețe — temă umanistă de larg ecou — străbate ca un laitmotiv desfășurarea acțiunii dramatice a piesei. Pe un plan diferit, încercarea de a descoperi substratul unor atitudini aparent inexplicabile pare o trăsătură constantă a dramaturgiei lui Iosif Naghiu. În **Absența** sau **Într-o singură seară,** ca și în **Valiza cu fluturi** se întrevede efortul de a răscoli straturile profunde ale psihicului pentru a putea înțelege fondul autentic al comportamentului exterior. Nuanțată, cu pete de umbră ce se luminează treptat, e drama **Într-o singură seară,** în care situația critică e provocată de o neașteptată criză în prietenia a doi foști luptători antifasciști (savantul Marcu Onofrei și activistul de partid Oniga), care — după o lungă despărțire — nu mai regăsesc înțelegerea de altădată decît la aflarea cauzei obiective a tensiunii instaurată în relațiile dintre ei.

Nota psihologică se extinde pe un plan larg și în alte sectoare tematice ale dramaturgiei contemporane. Ea accentuează funcția de umanizare a artei într-o impresionantă confruntare a artistului cu propria-i concepție despre rolul moral al creației (sculptorul Manole Crudu în **Moartea unui artist** de Horia Lovinescu) și alimentează satira împotriva lumii decăzute — în forma mitologiei biblice și a jocului imaginației — condamnînd degradarea societății contemporane printr-o „apocalipsă tragică" demistificatoare în **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă.**

Pe un plan înrudit, se desfășoară creația dramatică a lui Marin Sorescu, poet și prozator reprezentativ. Viziunea sa readuce printre temele actuale — cu o reală doză de meditație filosofică — mitul biblic al personajului claustrat în corpul unui uriaș cetaceu **(Iona).** Plină de semnificație este și imaginea distrugerii lumii printr-un cataclism natural (potop), cu sentimentul stenic al salvării și regenerării vieții umane în **Matca.**

La rîndul ei, **drama istorică** a beneficiat de atenția analizei psihologice și a caracterizării tipologiei personajelor, lăsîndu-se autorului libertatea interpretării proprii. Marile figuri ale trecutului sînt privite în esența semnificației faptelor, proiectînd asupra lor fascicolul de lumină al concepției istoriei contemporane. Pe această linie, paleta creației dramatice este remarcabilă. Uneori, ea degajă condiția **tragică** a destinului eroului, determinată de tendința lui de supradimensionare a forțelor proprii în vederea împlinirii unei grandioase misiuni istorice : **Viteazul** de Paul Anghel. Alteori, măreția lui rezultă din încrederea în propriu-i destin cu o notă de umanitate și modestie unică (Ștefan în **Săptămîna patimilor** a aceluiași autor). În fine, patriotismul personajului istoric se conturează și din inteligența, diplomația și spiritul de sacrificiu prefigurat **(Petru Rareș** de H. Lovinescu) sau din spiritul lucid, cu care își întîmpină sacrificiul impus de condițiile unor împrejurări ostile, luptînd pentru libertatea celor împilați **(Procesul Horia** de Al. Voitin).

Teatrului istoric îi aparține și drama **Patima fără sfîrșit (Singele).** Originală prin structura ei (desfășurare retrospectivă a acțiunii prin intermediul unui narator), ea aduce în creația lui Horia Lovinescu o rezonanță patriotică și o notă de umanism puțin întîlnite. Piesa atinge dimensiunile unui dramatism culminant în prezentarea destinului individual al lui Andrei Dumșa, proiectat pe parcursul a trei generații de eroi din aceeași familie, sugerînd continuitatea luptei pentru libertate și unitate națională într-o suită de momente istorice cruciale (1848, 1877, 1918, 1944).

Menționăm în încheiere atenția acordată de autori notei poetice a textului dramatic, uneori mergînd pînă la condiționarea tematicii însăși de realizarea exprimării poetice și calității stilului. În acest sens, poezia dramatică a lui Radu Stanca, deschizînd larg accesul elementului folcloric, e un exemplu edificator.

Desigur, aria creației dramatice originale a ultimelor decenii include opera de o largă varietate, îmbinînd valorile umaniste cu cele ale virtuozității artistice. Substratul ideologic, sensul politic și factorul imaginativ dau substanță perenă dramaturgiei actuale. Și în această implicație e prezentă o mărturie a funcției social-artistice a teatrului nostru contemporan.

Mircea Mancaș

Poetul solidar

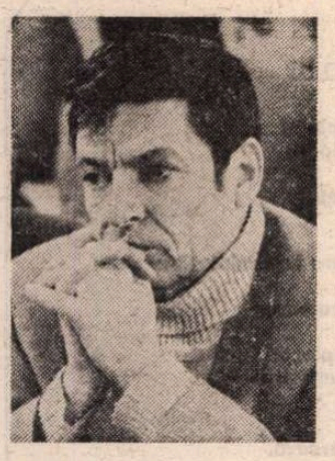

PRIN 1949, anul cînd debutează (alături de alții) în „Lupta Ardealului", Al. Andrițoiu, nu mult mai virstnicul coleg de generație, veritabil „copil teribil" al acesteia, colaborator la același ziar și curînd redactor, apoi redactor șef la „Almanahul literar", A.E. Baconsky, îi se adresa confraților cu apelativul „poete". Vocabula a devenit curentă în relațiile redacționale clujene, indiferent de genul literar pe care îl cultiva predilect interlocutorul. „Steliștii" o folosesc și azi, oricît ar fi. ca, unii măcar, vechi tovarăși de ideaiuri și de tineresc romantism, să rămînă fideli formulei și, cînd îi întîlnesc, cam rar, ce-i drept, să-i aud spunîndu-mi „poete Martin".

Al. Andrițoiu, despărțit de orașul care l-a catapultat pe orbita zborurilor literare, bucureștenizat, lucrînd la reviste de profil divers, reintors, în 1965, pe meleagurile natale, ca redactor-șef, la noua serie (a cincea) a „Familiei" orădene, păstrează în vocabular același cuvînt baconskyan. E un tic verbal, un automatism, adică, sau altceva, mult mai adînc, prin subconștientizare electivă ? Nu cumva omul, născut (8 oct. 1929) la Vașcău și instruit la Beiuș, și-a însușit conceptul și în lumina unor substraturi originale ? Poet, în accepția acestora, însemnează și „kalokagatie", și „dulce et utile", și circumstanțial, și general și etern uman, și concret și transfigurant, și stare apolinică și desmăț dionisiac, și purificare prin „catarzis", și interogații, și ontologie și gnoseologie, și chemarea „odelor" și cea a „elegiilor", și viziunea epopeică, dar și aceea microcosmic intimistă, și cea organic patriotică, și cea cu orizonturi în care particularul e un semn alegorizant al interumanului.

„Poete", în retorica protocolară a lui Al. Andrițoiu, se sustrage ticului, obisnuinței incontrolabile. Exprimînd, dincolo de aparențele unui anume limbaj de excepție, ca oricare altul, argotic sau nu, ideea de sincronitate în urmărirea conjugată a unicului țel, desemnat prin coroborarea mijloacelor de manifestare sortite a comunica adevăruri fundamentale, realități și aspirații, perspective, idilice, sau, retrospectiv, întunecate ale existenței. Poetul, într-un atare context, e, și oral și prin scris, nu un solitar, ci un solidar. Apelativul baconskyan își conservă esențialitatea. Adresabilitatea. Implicațiile lui privesc infrastructura și suprastructura complexului ei polinom de Adevăr și de Frumos, de Confesie, de amintire și de prospectivă, de umbre dar mai ales de lumini, la adăpostul unui optimism izvorît din cunoaștere și din năzuințl. Că își revendică apartenența la țara moților, că de-a lungul anilor i s-a dăruit ca rapsod, aidoma lui Beniuc, că, prin confruntare cu alte arealuri, nu și-a trădat, niciodată, izvoarele, matca națională, e la îndemîna oricărui cititor să constate. Observînd, acesta, indiferent de contextul sau pretextul supuse reflexiei, patriotismul socialist afirmat ori implicat, în articulațiile verbului. Fie el, uneori, encomiastic evenimențial. Evenimentul, goethean gîndind, e doar o ocazie. Important e să fie înregistrat în spectrul metaficiculuî. Al semnificatului și al semnificantului, Al. Andrițoiu îl trăiește ca atare. Ca dăt personal. Interpretîndu-l, în consecință. Sub acolada unui spirit care, educat la școala clasicilor, dar și a modernilor clasicizați, își afirmă categorial structura în formula cu imponderabile nuanțe și accente opționale, de sinteză, caracteristică și altor poeți de azi, mai ales transilvăneni, ca Ion Horea, Ion Brad (spre a cita doar doi dintre colegii săi de generație) : neoclasicismul. Starea lirică îngemănînd laitmotive ale etern și general-umanului, dintr-o perspectivă care actualizează prin imanență, ideea de tradiție, relevîndu-i înțelesuri noi, continuîndu-i liniile directoare, esențiale. Tradiție atitudinală, îmbogățită mereu, firesc, de experiențele expresive ale mileniilor, ale secolelor și, adesea, ale deceniilor.

Neoclasicii primesc, nu resping ștafeta transmisă din vechime. Nu o refuză, în fond, nici un scriitor autentic. Nici măcar iconoclaștii. În cazul lui Andrițoiu e receptată ca fir al Ariadnei, în avatarurile cotiturilor labirintice, ale conștientizărilor și ale reprezentărilor imagistice, de la cele mitologice și, la rigoare, la distilările horațiene, pînă la, mai apropiatele de noi, ispite de a decodifica, în contemporaneitate, sempiternul în algebra prezentului și a viitorului. Nu-l alege ca sfetnic pe Valéry, ca alții, în sensul substanțializării logosului în simbolistica alegorizantă. Tentațiilor livrești deconcertante, ele însele tradiționale, omenești fiecare, în accepția suverană, atotcuprinzătoare a dictonului terențian, le suprapune, ca act definitoriu, conștiința rădăcinilor străbune, a perpetuării acestora în ținutul celor trei Crișuri, în spațiul daco-romanic, în limba rostită, ca identitate națională și într-o parte și alta a Carpaților, semn și al descendenței și al ascendenței. Explicația cazuistică își are, în tipul de demers al lui Andrițoiu, o justificare moțească, mai exact spus însă, românească, a obîrșiei, a stabilității teritoriale, a rezistenței împotriva intemperiilor, de orice natură ar fi ele, a supraviețuirii, peste timp și anotimp. Supraviețuirea care îi furnizează poetului un legitim sentiment al luminilor care biruiesc întunericul, indiferent de condițiile istorice, vremelnice (ca de obicei) sau mai de îndelungă durată, provizorie și aceasta. Ce distinge el, în desfășurarea previzibilă sau nu a Timpului nu sint atit momentele tragice sau dilematice, ale unei istorii, fatalmente înregistrate și în opisul aleatoriului, ci realitatea, dincolo de aspectul ei fenomenologic, a adevărurilor fundamentale implacabile. Incluse, în lirica lui Al. Andrițoiu, dar și în tabletele și reportajele sale, în conceptul de optimism. Văzînd, adică, în dialectica lui „a fost", „este" și „va fi" nu atit întrebări, răspunsuri de circumstanță, ci concluzii, ascunse în substratul premiselor majore propuse ca meditație, încă de antici. Nu intru în speculații. Ipoteze de lucru, fiecare. Reclamîndu-se, ideologic, lucid sau impalpabil, genetic sensibil, la o variantă sau alta, ca unghi interceptiv, Al. Andrițoiu rămîne un căutător de „aur" (e și titlul unei selecții bilingve). Al „aurului" obținut nu doar în adîncurile „băilor", ci și în cristalinul ori umbritul, lentul sau repedele curs al Crișurilor. Aur care, în cosmosul transparent al lui Al. Andrițoiu echivalează cu strălucire, permanență, adîncuri imemoriale, statornicie, semn al afirmării locale în universalitate, glie, specificitate etno-estetică. Specificitate sub auspiciile căreia se menține și în anul sexagenaratului.

BENONE ȘUVĂILĂ: Sighișoara

CONTINUÎND pe plaiurile lui Samuil Vulcan și ale lui nu mai puțin aromânului Iosif Vulcan, înmeietorul „Familiei", unde a debutat cu „De-aș avea" Eminescu, același mesaj patriotic, umanist, ce i-aș putea spune urmașului decît să le împlinească, în spirală, visurile. Iar scriitorului să rămînă, el însuși, prob, entuziast, lucid, sincer, comprehensibil, deschis aventurii existențiale înnobilate, un lampadofor. Uzualul, pentru el, amiabil sau, pur și simplu, ocazional, ori cred eu, temperamental, dezvăluit ca apelativ congener și nu numai, de „poete", își găsește, ca la Baconsky, sursele în condiții de totdeauna ale artistului de a dialoga și cu semenii de aceeași îndeletnicire și cu aceia doar receptori ai mesajului. Estetic Al. Andrițoiu e nu ambiavalent, ci plurivalent, spre cinstea sa. Om fiind, prin însăși ecuația individualizatoare, moștenînd de la străbunii cei mai îndepărtați și de la cei mai apropiați genele umanismului, ale apartenenței la gintă, la neam, la națiune, are facultatea de a întui, peste vremi, destinul implacabil. Sensul major al contrariilor, al contrastelor e auroral. De unde înscrierile lui Al. Andrițoiu, reverberațiile răsfrînte, de la poem la poem, ale halourilor luminiscente. Imagine a unei transgresări artistice, avînd ca punct de plecare instinctul nativ al apartenenței, la „terra", la comunitate, la eternitate, și, ca expresie, cel al inefabilei împliniri metaforice. Circumstanțialul apelativ „poete", intrat în vocabularul exceptant, totuși, al lui Al. Andrițoiu nu e o vorbă oarecare, ci un termen, cu statut semantic încărcat și de policromia și de unicitatea originalului latin. Unde însemna și poet, și artist, și meșter, și demiurg, și vizionar, și retor versificant, și martor și actor, al vremilor revolute ori strict contemporane, și reporter al faptelor diverse, și istoric cît de cît obiectiv, și sclav al mitologiei, și subiectiv divulgator al propriilor incidente sufletești. Că sexagenarul de azi (tălmăcitor, atras tot mai mult de sintaxa complexă a gîndirii antice) se întoarce, aproape programatic, spre începuturi, mi se pare nu doar un semnal al regăsirilor sinelui. Pentru că, paralel, același sine e căutat, cu foamea recunoașterii și în preopinenți mai noi. Medievali, romantici, moderni sau chiar postmoderni. În ce măsură a beneficiat de experimentele unora sau altora, le-a asimilat ori nu, le-a adoptat, respectiv le-a respins, mă interesează, acum, prea puțin. Esențial e că, în contactul cu unele sau altele, beneficiar a rămas lectorul. Adică, poetul. Care, între atîtea sugestii, venite la ore diferite, de pe un meridian oarecare, a recurs nu la imitație, ci la asimilare. Ce a învățat, de la toți, a fost sentimentul identității și al autohtonismului literar. Al propriei voci timbrale. Pe care Al. Andrițoiu, eclatant sau mai puțin concludent, în patruzeci de ani de prezență activă în dinamica deceniilor postbelice, și-a distilat-o. Și prin tematica patriotică, militantă abordată, și dezvoltînd corelațiile conjunctive ori disjunctive ale reliefurilor de colorătură strict intimă. Apelativul la care recurge omul Andrițoiu, de „poete", se întoarce, volens-nolens, spre cel ce-l rostește, spre propria sa structură spirituală. Funciarmente calofilă. Cum e și clasicist, și romantic, și modern, și toate celelalte, fie-mi îngăduit — ca, măcar în scris, în numele Frumosului, integrator, pe care îl visăm amîndoi, să-i spun și eu „poete Andrițoiu", urîndu-i un călduros „La mulți ani !". S-ar fi cuvenit, mai degrabă, să zic „Ad multos annos". Sau „Vivat, crescat, floreat". Sau „Beatus ille qui procul negotiis". Ave !

Aurel Martin

Caraimanul

Caraimanul mi-este Tată și-mi este
Mamă ! Copaci și mioare se numesc între ele.
Își spun pe nume. Pe nume își spun. Pe
Nume ! Caraimanul mi-este măicuță
Bătrînă cu briul de lînă și-mi este
Lumina cu brazi păltinași. E o candelă ce s-a
aprins într-un poem și s-a stins în
Altul.
Într-o amiază de smirnă dulce l-am
Auzit spunînd vorbe bune
Trecătorilor, le spunea pe nume. Pe nume le
spunea. Pe nume.
Și izvora parcă din creierul lor obosit.

Peste tot liniște

Despre ce vorbești, mugure de
Miel ?
Ce să ne spui tu în această
După-amiază a iubirii ?
Totul e alb, e frumos, e pur, mugure de
Miel ! Fericirea se agață de o
Împărătească indiană urcă în
Soare și curge-n sufletul nostru în chip
de armonie umilă.
Ce vrei să-ți mai spună omul tău?
Inima acoperită de frunze e
Cîntecul tău și lumea nu știe pe
ce lume se află. Despre ce vorbești, mugure
De Miel ?
A venit floarea de anghinarie și
Omul a iubit floarea de anghinarie.
A venit mina care gîndește și
Omul a pus-o să muncească, să culeagă stele
pentru Micul Prinț și
Micul Prinț a legat stelele-n buchet și a
umplut toată planeta cu mirosul lor luminos.
Au venit lucrurile și-au vorbit cu oamenii și
Lucrurile au pus oamenii-n coșuri de smicele și
Oamenii au ațipit, au făcut poezii, au devenit
mai buni.
Peste tot liniște, nu lipsește nimic. Ce să-ți mai
spună un copiluț ca mine, mugure de miel?
Ce să ne mai spui tu, mugure de miel ? Ce să-i mai
spui tu unui copiluț ce-și caută cuib ?

Dan David

Alexandru-Cristian MILOȘ

Interior de grădină

Funicularele cerului se lasă mai jos
Lumina în petunii, dalii, anemone
imbracă togi de aramă și miere,
Fluturi grațioși zboară pe grifu unei viori,
Mina mea trece pe aici, mingiind solitudinea
Dintr-un impuls, din imprudență,
Gustînd din friul liber al armoniei și numai
Atunci fintini interioare incep să țișnească
Nocturne și numai atunci Euterpe
Își alege discipoli pe durate nedefinite.

În dubla legătură
Toamna urcă-n grădini și-n mine
Ca în niște domuri fără nume.

Pe marmura lor fierbinte
Păsări ruginii și
Prăbușite.

Vînt și filă albă

Ce vrea să-mi spună vîntul luîndu-și
Cuib fila mea albă in nopți...

Culoarea lui educă gîndul,
Pe scutul meu piele de capră
În centrul ei, privighetori cîntînd.

Ce vrea să-mi spună vîntul
Rupînd cortina toamnei într-un fantastic ritm.

Sub filament copaci sensibili, aplecați și luminînd.

Mereu candid, plin de triștețI
Globul melancoliei cade acum din cochilia
Melcului și-i liniște.

Dn spate-l simt cum bate mereu și insistent
Vinînd graurii frumuseții,
Rubinul din cuvinte turnîndu-l elixir.

Și fila mea pătrunde în furtună
Și iată cum iubirea se țese la gherghef.

Se-nsenînează.

Pe cîmpuri statuia vîntului
Cu umărul tăiat.

Stîlp al tristeții, nucul

lui Adrian

Stîlp al tristeții, nucul
Îl văd prins sub zăpezi
Ca un bătrîn venit din altă galaxie.
Fără să știm
Amarul lui deșartă-n inimă
Refluxul veșniciei și coșurile pline.
Este octombrie, discul solar se deformează-n
Orizont,
Răcîndu-se.
E vremea, e semnalul cînd frunzele lui vaste
Aduse-n casă
Sînt aripi de Icar, făclii
Păstrîndu-ne efigia unui joc.
Stîlp al tristeții, nucul, cum stă demult de strajă
Nordului transilvan,
Purele lui inele ne-inalță în văzduh
Miri fără timp
Și invadați de verde.

BENONE ȘUVĂILĂ: Natură statică

Dealuri brumate

Dealuri brumate ca niște spinări
Ale unui animal ciudat acoperit
Cu scoarțe de mesteceni.
Plumbii cucului intră-n pieptul
Meu ca o înserare.
Bulbii florilor de pai
În vase de pămînt, în camera inveșmîntată-n
Primăvară.
Zăresc o fată cu părul de culoarea
Toamnei
Prinzînd cosași și umbre și plecări.
Prin geam dincolo ca într-un serial
Suflări fierbinți de dealuri,
Aură
În care iarba frumos se fisurează.
Brumate dealuri rămase lîngă frunte
Întinerind de-a pururi
Bătrînul dialog.

Sfinx cu ochi de toamnă

Dar Sfinxul are ochii de toamnă
Îmi șoptea cineva
În visul din Valea Regilor.
Și plini de greier adăugam eu
Cu o altă limbă.
Crengile cerului se întîmplau să fie în jos
Sulițe de taină.
Pocalul rodiei revarsă străluciri
Și-n pietre se presimte frigul marilor
Călătorii.
Sfinxul, chiar el, are ochii de toamnă
Tăcute luminișuri ruginind,
Sfîșietoare panglici legîndu-te
În priviri
Cînd piramidele melancoliei ard pe coline lungi,
Și păsările ies din soare,
Fugi după Sfinxul toamnei-ncercînd
Să te ajungi.

Apoi din lacrimi împletind cununi
Așezîndu-i-le victorioase la picioare.

Ion BUDESCU

Biletul de călătorie

Domnule Apollinaire fii bun și trezește-mă mîine
dimineață la 5
de unul singur e greu cînd ești navetist de profesie
lasă unghia ta lustruită ca moartea
să-mi bată în geam cu ciocul unei păsări
în formă de gară

Noapte bună acum ! Dar spre ziuă acolo în colțul
ferestii : nu steaua
unghia ta mai presus să răsară
cine ascute fildeșul ei orbitor ? ce șansă e-aceasta
Europă ?
domnule Apollinaire moartea e o manichiuristă
perfectă

Ca lehuzele iar am să țin toată noaptea
lumina aprinsă
căci n-o să-ți fie ușor iarna asta să-mi dibui adresa
oricum caută-mă într-o sonată a orașului cu mulți
ciini maidanezi
caută-mă în volumul VII al versurilor mele postume

Descărnat va fi mîine degetul tău matinal
dar domnule Apollinaire ia de la mine paharul acesta
sfîrșească-se unghia ta deja așteptînd
în geanta conductorului din vagonul mahmur
sfîrșească-se unghia cu care orice plecare
îmi perforează biletul

Vizită reușită

Camera, oaspeții, lumina lustrei clocotitoare și
– așteptînd toată seara în rafturi –
cărțile mele aliniate în grabă ca niște condamnați
cu fața la perete, mîinile sus

La miezul nopții prietenul drag l-am condus pîn-la
poartă
M-am întors – rafale de ris mitraliaseră casa
Pe rafturi de-a lungul pereților fumegau o groază
de cefe găurite, spinări șingerind

Odă pindarică pentru meșterul Ion Creangă și pentru mirabila sa bojdeucă

Eu mă fac că o numesc casă, ea se face că mă
adăpostește
și astfel amîndoi vom intra în gura lumii de-a pururi
ca într-o torbă din care nici un cuvînt
– și nici dracul nu poate ieși
decît cu patalama scrisă de la polițaiul nostru
domnul Ivan Turbincă

Biblioteca Marină

Noi, cavaleri ai Iluziei Zero –
dar cine face excepție de la regulă în anul dragonului ?
Am putea totuși să ne petrecem concediul
refugiindu-ne de pildă în sălile
Bibliotecii Marine

De la trenuri și gări și hoteluri – luați-vă gîndul !
Refuzați de surogatul vagoanelor-restaurant
matinali să pășim spre edificiul lui Neptun
ca și cum ne-am întoarce definitiv
spre noi înșine

N-o să ne pese că moliile răsfoiesc colecții
celebre de valuri
N-o să ne pese ce fluturi își țes crisalida pe țărm
Instalați confortabil în fotolii savante
rontăim fișierul cu scoici și moluște

Doarme țestoasa de aur pe plajele rafturilor
Oh cavaleri melancolici ! E timpul să-l caut
pe bătrînul custode
În genunchi îl implor să ne permită accesul
la fondul secret al Bibliotecii Marine

Prin vitrine de lux pescărușI împăiați
își continuă zborul
Bătrînul custode își îndreaptă spre mine lentilele
atît – își îndreaptă spre mine lentilele
O cavaleri ! în focarul lor chiar
odihnește tenebra

Teatrul unei mari romanciere

HORTENSIA Papadat-Bengescu, printre cele mai mari romanciere ale noastre (Călinescu observase, in 1941, că romanele ei vădesc „structura unei mari scriitoare", iar Ov. S. Crohmălniceanu, in 1972, vedea in prozatoare „singura noastră scriitoare de talie europeană"), și-a găsit drumul marilor creații greu și sinuos. A debutat tirziu, în 1913, la 37 de ani (in volum de abia după război, în 1919), ducind o existență împovărată. Se măritase cu magistratul N. Papadat, la 20 de ani (in 1896), si a trăit multă vreme în orașe de provincie, unde soțul era tot mutat cu slujba (Turnu Măgurele, Buzău, Focșani, Constanța). Pe deasupra, familia, cu mulți copii, se tot mărea, parcă zăgăzuindu-i calea spre literatură, care era, totuși, pentru ea, sensul existenței. Abia izbutea să-și facă timp pentru lectură, fiind nevoită să „facă față" nu numai grijii pentru numeroasa-i familie dar și mondenității obligatorii a mediului intelectual din aceste orașe provinciale mistuite de bovarisme de tot felul. O bovarică, in felul ei deosebit, era și viitoarea prozatoare. S-a indreptat spre cercul „Vieții românești", trimițindu-i din 1914, lui Ibrăileanu, din Focșani, scrisori triste și timide de debutantă care nu-și găsise albia. În cea dintîi, aflînd opinia criticului că o proză „nu are valoare reală și durabilă decit cind e absolut obiectivă", mărturisea, vinovată, că „eu am această infirmitate de a luneca pe fața concretă a lucrurilor, pe subiecte, pe contururi, oprindu-mă la resortul lor adinc". Voia să spună că formula prozei ei este subiectivă. Ibrăileanu îi stima scrisul (i-a citit, la cerere, un întreg caiet de proză scurtă), socotind-o o feministă (cam in felul Constanței Marino-Moscu), autoare inteligentă de scrieri vaporoase, notații intimiste, apropiate poemului în proză. Lirismul accentuat marchează proza ei de început (**Ape adinci**, 1919, **Sfinxul**, 1920, **Femeia in fața oglinzii**, 1921) și Ibrăileanu o sfătuia să continue pe acest registru care i-ar fi specific.

După o vreme, spre 1921—1922, prozatoarea se va îndrepta spre cercul „Sburătorul" al lui Lovinescu, provocind supărarea „Vieții românești" care — simptomatic — îi retrage scriitoarei nu numai protecția dar parcă și calitățile ei reale de prozatoare. Și, totuși, alegerea scriitoarei (chiar dacă s-a datorat unui concurs favorabil de împrejurări, prin stabilirea — cu locuința — la București) a fost fericită. Marea ei creație de după 1927, începută cu **Concert din muzică de Bach**, aici, în acest anturaj al cenaclului lovinescian, s-a zămislit, determinînd abandonarea lirismului feminin în favoarea prozei de tip obiectiv. Semnele îndrumării lovinesciene se recunosc lesne, în creația ei, după 1925—1926 (**Fecioarele despletite**, 1926), sfaturile criticului au găsit în prozatoare un sol predispus să-l fructifice. Creațiile ei din intiia etapă sînt aproape iizibile, datorită notației poematice în compoziții chinuite ce nu se decid între proză poetică și simbolistică vagă. Totul era acolo diafan, căutat, revărsare nefiltrată de senzorial, reflexe ale sufletului feminin aspirînd spre autocunoaștere. Lovinescu a intuit totuși bine aici potențe latente spre altă formulă și le-a cultivat inteligent, prin dezbaterile din celebrul cenaclu. Amintita carte, **Fecioarele despletite**, e un roman (cum îi recomandase să scrie criticul) încă indecis între poematic și epic și, de aceea, receptat cu răceală de critică. Dar el vestea „marea trecere" spre capodopera din 1927, **Concert din muzică de Bach**. Ceea ce a urmat, **Drum ascuns** (1932), **Logodnicul** (1935), **Rădăcini** (1938) au instalat autoarea în primul eșalon al romancierilor români (sau al scriitorilor, pentru că romancierii erau, atunci, destul de puțini). Alături de Rebreanu, ea este întemeietoarea unei modalități moderne în roman : analiza psihologică, cu deosebire a zonelor obscure ale conștiinței, conferind creației noastre românești dimensiune europeană. Și chiar dacă s-a semnalat o anume rezistență a publicului la lectura romanelor din ciclul Halippa și sincope neînțelegătoare ale unor critici, pînă la urmă critica de autoritate a sfîrșit prin a recunoaște marea valoare a acestei creații. Scriitoarea continua să lucreze. Dar ritmul se încetinise în anii războiului și după aceea. A scris încă un roman din ciclul Halippa (**Străina**) care, în 1947, se afla gata să apară la Editura Cioflec. N-a mai apărut și nici de atunci încolo nimeni nu s-a gîndit să-l restituie, firesc, cititorilor. Mai avea proiecte destule din care s-a ales, din păcate, praful. Îmbătrînise, situația familiei se complicase iar a sa se înrăutățise catastrofal. În ultimii ani nu numai că o ducea materialmente îngrozitor dar se considera — și era — o uitată efectiv, nimeni, în anii încrîncenării dogmatice, neîndrăznind să se ocupe de creația romancierei și chiar de soarta ei pămînteasă. Cînd a murit, în martie 1955, avea 79 de ani și nimeni aproape (cu excepția unui succint articol necrolog al lui T. Vianu) n-a înregistrat dispariția fizică a acestei excepționale scriitoare. E o rană tristă a unor vremi ciudate ce nu poate fi uitată.

SCRIITOAREA, încă din vîrsta dintîi a creației, vădise o atracție specială pentru teatru. În izolarea ei din Focșani, încă prin 1914, scria teatru, sperînd că Ibrăileanu i-l va citi și o va ajuta să fie reprezentat. Scrisese piesa de teatru **Povirnișul** (devenită **A căzut o stea**) în 1915, despre care îl anunța, în octombrie, pe Ibrăileanu. Fusese depusă la Teatrul Național din București, promițîndu-i-se că va fi citită, aprobată și reprezentată. Deși a revenit cu piesa, la același teatru, după război, nu a avut mai mult noroc. Sigur că vocația scriitoarei nu era dramaturgia pe care — ciudat ! — nu o deosebea prea mult de nuvelă. Dar în epocă alții, cu mai puțin har, făceau carieră sau, oricum, erau jucați. E drept că în acest **Povirnis (A căzut o stea)** se simte bine și apăsat atmosfera din proza feminin vaporoasă a nuvelelor și schițelor din prima etapă a creației scriitoarei. Piesa e populată cu inși blazați cărora li se pare că „orice viață e un faliment", plictisiți sau, alții, pîndind feroce clipa instalării într-o carieră sau cucerirea averii. Simona Demir (apoi Balli) e o ființă fragilă, neînarmată pentru duritatea vieții, care își va părăsi soțul cînd îi va descoperi — uluită — carența morală și pofta de rostuire, urmîndu-l, ca o somnambulă, pe Ian Balli, armator și bancher. Dar nu-și va găsi liniștea nici în nou înjghebatul cămin, sinucigîndu-se. Autoarea a perseverat și, în 1918, a scris o nouă piesă. Va fi **Bătrînul**, prezentată tot Națională bucureștean. E acceptată în 1919 dar jucată abia în 1921, după ce în 1920 apăruse în volum. Aparent, acum norocul era de partea autoarei. Dar nu a fost așa. Pentru că spectacolul nu a plăcut și Minulescu, mereu în ceartă cu Victor Eftimiu (care, ca director, jucase piesa) și interesat, el și soția sa (Claudia Millian) — în calitate de autori dramatici — să paralizeze concurența, a pornit (dirijînd-o) o urîtă campanie de presă împotriva spectacolului. Acuzația era că autoarea nu poate deosebi nuvelistica de teatru, care, firește, are alte legi, specifice, desconsiderate de scriitoare. Ce-i drept, piesa era prea lungă (cinci mari acte), dar era destul de rezistentă. Figura bătrînului Luca Delescu e memorabilă prin decizia netă cu care-și repudiază familia ivită dintr-o eroare fiziologică a tinereții. El e un savant și inventator, trăiește retras, dispreținduși soția, cei doi fii mari, cele două fiice și taratul mental și fizic care este mezinul Codea, simbol concentrat al degradării — nu numai fiziologice — a familiei. O acceptă în preajmă numai pe Gina, soția fiului său mai mare, ființă rară, care îl ajută în munca de laborator și care trăiește — și ea — izolată de restul familiei, dispreținduo. Cînd soțul ei, Dinu, care ani multi o ignorase, e pe cale de a ajunge ministru și, descoperind valoarea soției sale, voiește să se apropie de ea, aceasta îl refuză categoric. Pleacă, pentru a se salva, cu primul întîlnit, după care se reîntoarce alături de bătrînul Delescu, pentru a-și continua traiul de schimnică intelectuală, despărțită pentru totdeauna de soț și de ceilalți membri ai familiei.

Lovinescu, firește, a apărat piesa, polemizînd iritat cu Minulescu și cerînd colegilor din cenaclu să i se alăture. A făcut-o bine, susținînd piesa, Rebreanu. Dar nu a putut să nu remarce că „**Bătrînul** n-a fost înțeles sau a fost rău înțeles". Adăugînd că „totuși **Bătrînul** a impresionat, în diferite momente, chiar pe spectatorii cei mai îndărătnici". Piesa, firește, nu a făcut ceea ce în teatru se numea, atunci, „reteta" și nu a ținut mult afișul. Lovinescu a continuat să elogieze lucrarea, afirmînd, și în 1937, că ea este „una din cele mai mari creații dramatice din literatura noastră". E, desigur, o exagerare. Dar că este o piesă rezistentă e incontestabil și teatrele noastre ar trebui să o reia, urmînd exemplul Naționalului iesean care a reprezentat-o în 1984. Si ca un făcut, autoarea nu a abandonat. S-a gîndit că ar fi bine să dramatizeze romanul lui Lovinescu, **Lulu**, din 1920. Romanul era cu totul modest și bine ar fi fost să fie lăsat la locul lui. Scriitoarea a avut alte opinii și, prin 1922—1923, l-a dramatizat, prezentînd piesa Naționalului bucureștean. Nici eșecul cu prima piesă, nici dezamăgirea trăită la reprezentarea celei de a doua nu i-au fost învăț. Dramatizarea a fost jucată în decembrie 1923. Criticii au observat că dramatizarea e superioară romanului dar au judecat-o negativ ca spectacol. „Succesul" n-a fost superior **Bătrînului**. A venit o altă piesă (în 1925—1926), mai echilibrată, **Medievala**, rămasă în manuscris. Îi plăcea, în ciuda a tot și a toate, să scrie teatru, deși era prea expozitiv (de aici lungimile pieselor, drama începînd să se contureze prin actul doi sau spre final). Despre această piesă din urmă vorbea încă în 1925—1926 dar, se pare, a fost terminată abia în 1940. Lovinescu o sfătuia pe autoare, în 1932, să abandoneze proiectele **Medievalei**, dedicîndu-se exclusiv romanelor, „ca o operă capitală". Nu l-a ascultat. Se întîmplă astfel de devieri și în laboratorul de creație al altor mari scriitori. Și prozatoarea a mai tot scris teatru, de vreme ce în arhiva ei s-au mai descoperit fragmente ale altei piese (neterminate), **Sora mea, Ana**.

TOATĂ această secțiune din creația literară a marii prozatoare e acum publicată (unele piese pentru prima oară), de editoarea ei, Eugenia Tudor-Anton, în seria de **Opere** *). E o restituire așteptată, chiar dacă în 1965 aceeași editoare a publicat un volum asemănător. Ediția e foarte bună, preluînd ineditele după manuscrisele aflate în arhiva familiei, oferind, în note, variante și toată recuzita critică de rigoare, inclusiv — desigur — receptarea critică a pieselor în epocă. Ediția aceasta va rămîne, de acum încolo, cu siguranță, un volum de referință pentru acest despărțămînt al unei opere literare de importanță capitală. Altceva, mărturisesc, mă îngrijorează. E vorba de ritmul hurducat al acestei ediții. A fost inaugurată tocmai, hăt, în 1972. Al doilea volum a apărut, în termen rezonabil, în 1975, al treilea în 1979, al patrulea chiar în 1980. Dar, evidentă dovadă de oboseală a editoarei, textul stabilit la acest al patrulea volum e datorat Virginiei Șerbănescu. Și acum, după o inexplicabilă pauză de aproape un deceniu, a apărut al cincilea volum. De fapt, mă așteptam ca editoarea să consacre cel de al cincilea volum, cum se cuvenea, tot prozei (ca și precedentele patru), publicînd aici romanul inedit **Străina** și alte bucăți în proză rămase în periodice. Aceasta presupunea însă, obligatoriu, cercetarea presei timpului. Și, se vede bine, editoarea nu e dispusă să se dedice acestei corvoade istovitoare, fără de care însă nu se poate face, totuși, muncă de editor. A ales soluția, comodă, a publicării teatrului, reluînd — cum spuneam —, materia unei ediții, tot de ea alcătuită în 1965, acum însă organizată după aproape toate rigorile unei ediții critice. Spun aproape pentru că la secțiunea „receptarea operei" editoarea, se vede bine, nu s-a ostenit să cerceteze presa timpului, ci a apelat la acele opinii ale unor comentatori ale căror articole și eseuri au fost adunate în volume (N. Davidescu, F. Aderca, E. Lovinescu).

Z. Ornea

*) Hortensia Papadat-Bengescu, **Opere**, vol. V. **Teatru**. Ediție și note de Eugenia Tudor-Anton. Editura Minerva, 1989.

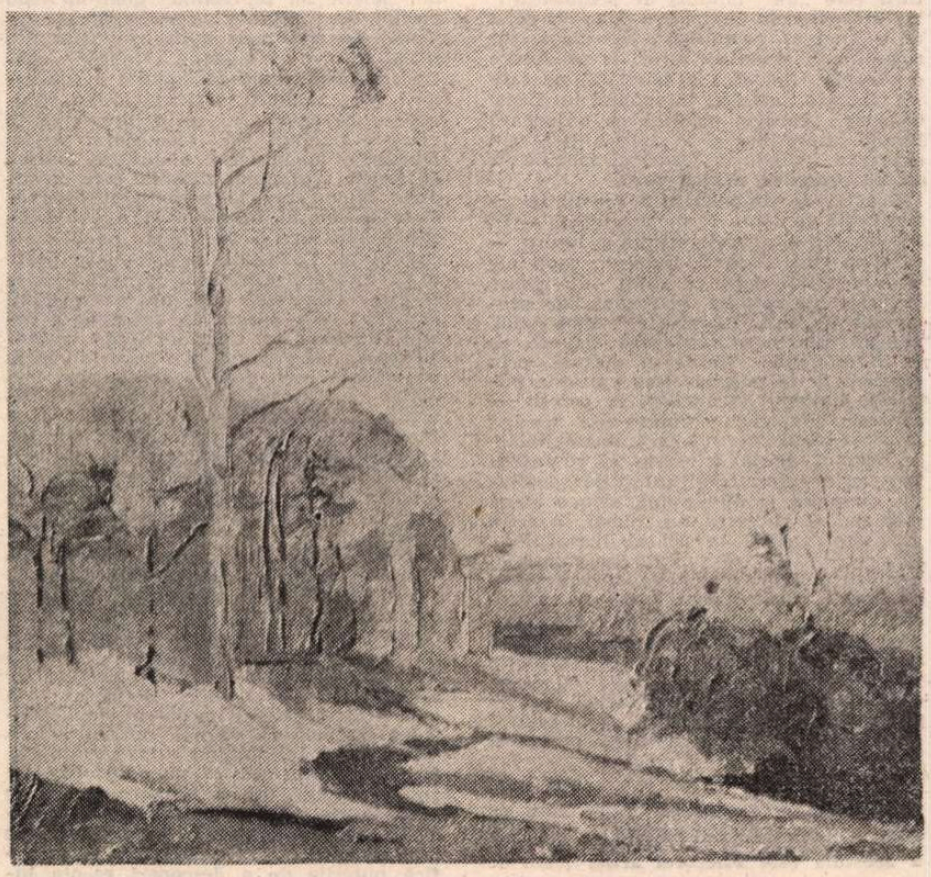

BENONE ȘUVĂILĂ: Margine de pădure

TRAPEZ

CCLXXXXIV

1425. Cînd îl întruchipează vreo salcie, pelicanul nu se amestecă printre celelalte palmipede, ci stă mai la o parte, gînditor.

1426. „Beau..." Frumos sună în limba unor mari poeți. Beau comme la rencontre fortuite... Dar cînd n-a plouat de două luni, cît de funest apare sub acul barometrului : „Beau fixe".

1427. I-ar fi plăcut ca jumătate din univers să fie o pernă pentru capul lui, iar cealaltă jumătate, o pereche de papuci.

1428. Scriu, dar îmi dau ocol mie însumi, ca un cosaș lanului de lucernă pe care n-ar ști de unde să-l înceapă.

1429. — Nu e adevărat !
— Ba e adevărat !
De la începutul lumii aceste săbii nu contenesc să se încrucișeze, din ce în ce mai tăioase.

1430. Știind că orice lucru are un revers, n-a despărțit binele pe care și l-a făcut de răul făcut altora.

1431. Din te miri ce se simte călcată pe coadă, de parcă maică-sa ar fi fost cometă.

1432. O, vremea cînd aveam douăzeci de ani, iar cei ce mă citeau, de două și chiar de trei ori pe atît.

Geo Bogza

Profil literar

SCRIU despre Ion Dodu Bălan cu satisfacția sufletească și spirituală pe care mi-o prilejuiește omagierea unui vechi și bun prieten, la împlinirea a 60 de ani de viață, dintre care mai mult de jumătate și i-a dăruit scrisului, propășirii literaturii române, în deplină armonie cu îndelungata sa activitate universitară. Ne-am cunoscut și ne-am legat prieteni exact acum patruzeci de ani, în toamna anului 1949, cînd am devenit studenți ai Facultății de Filologie din București, rămînînd uniți în cultul prieteniei, așa cum l-au înțeles și l-au trăit, în literatura română, marii noștri înaintași. Demne de reamintit sînt cuvintele pe care Tudor Arghezi le scria despre marele său prieten Gala Galaction, în „Luceafărul" din 15 aprilie 1959 : „Nu știu dacă de prea multe ori cîte doi din contemporanii noștri pot să-și spuie că s-au cunoscut acum 60 de ani și că prietenia le-a durat senină, credincioasă și nestingherită, 60 de ani. Noi, Galaction și mai jos-iscălitul, aducem această simplă mărturie pentru noi, ca doi plugari vecini, întîlniți primăvara pe brazdă și aprinzîndu-și unul de la celălalt luleaua..." **Mutatis mutandis**, urmînd pilda acestor ilustri înaintași, putem spune și noi că prietenia ce ne leagă de 40 de ani a constituit și constituie liantul trainic al idealurilor de frumos spre care, deopotrivă, năzuim continuu.

Este îmbucurătoare și întăritoare constatarea că cel cu care ai pornit la drum în pragul tinereții și te îndrepți acum spre pragul senectuții, a izbutit, prin talentul și neobositele sale strădanii, să dobîndească o prezență prestigioasă în literatura română contemporană. Ceea ce îl caracterizează pe Ion Dodu Bălan, în perioada deplinei sale maturități artistice, este o armonioasă polivalență creatoare. Pe lîngă domeniul predilect, al criticii și istoriei literare, a abordat simultan, cu aceleași rezultate valorice, și alte teritorii literare, afirmîndu-se ca poet, prozator și publicist. Descălecător din ținutul Orăștiei, dintr-un sat al cărui nume contras, Vaidei, sugerează asprele vremuri și realități din istoria Transilvaniei, Ion Dodu Bălan a purtat neîntrerupt, în cugetul și simțirea sa, dragostea și devotamentul pentru neamul românesc din această parte a țării, pentru cei ce i-au cîntat pătimirea și nădejdile de mai bine. Exegezele sale **Octavian Goga** și **Resurecția unui poet : Aron Cotruș** sînt fundamentale, elaborate cu obiectivitate și profunzime analitică, în baza unei documentări temeinice, exhaustive. Volumele de studii, eseuri și comentarii literare publicate pînă acum, — **Delimitări critice, Valori literare, Condiția creației, Portrete, Ethos și cultură, Artă și ideal, Constelații diurne, Țara omeniei, Pietre pentru templul lor, Repere critice** — demonstrează că Ion Dodu Bălan, ca istoric literar, nu s-a cantonat într-o anumită zonă și într-o anumită epocă din evoluția literaturii române. Dispunînd de un vast orizont de cultură, cunoscînd în adîncime patrimoniul literar național, a abordat, cu pasiune și competență, multiple coordonate ale fenomenului literar revolut, aducînd contribuții esențiale despre cronicari și corifeii Școlii Ardelene, despre Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Maiorescu, Slavici, Blaga, Rebreanu, Panait Cerna, Șt. O. Iosif și alți mulți scriitori clasici reprezentativi. În aceleași volume, care reprezintă, în ansamblu, imaginea caleidoscopică a preocupărilor sale, Ion Dodu Bălan se definește drept unul dintre cei mai avizați și pătrunzători comentatori ai literaturii române contemporane, oferindu-ne studii, analize și portrete despre Mihu Dragomir, Nicolae Labiș, Mihai Beniuc, Titus Popovici, Ion Brad, Ion Horea, Fănuș Neagu, Dumitru Popescu, Ioan Alexandru etc., etc. Ion Dodu Bălan nu manifestă, în mod restrictiv, preferințe pentru un singur gen de scriere, dovedindu-se receptiv în fața poeziei lirice, a romanului și nuvelei, a operelor dramatice, a reportajului sau a lucrărilor de critică și istorie literară. El se străduiește să releve condiția esențială a creației oricărui scriitor, clasic sau contemporan, particularitățile și notele originale ale fiecăruia în parte, privite în cadrul evoluției lor artistice și în cazul concret al operei discutate. Operele scriitorilor sînt privite din perspectiva valorii estetice, descifrîndu-le sensurile lor majore, gradul de intensitate al emoțiilor artistice declanșate și măsura perenității lor. Ion Dodu Bălan are meritul de a comunica idei noi în raport cu opera literară discutată, demersul său critic distingîndu-se printr-o judicioasă orientare în ierarhia valorilor, prin subtilitatea analizelor și finețea interpretărilor.

Ipostazele sub care se înfățișează scrisul lui Ion Dodu Bălan nu sînt disparate, ci, în fond, converg spre definirea unei individualități distincte, cu profil complex. Liantul armonizator al trăsăturilor sale caracteristice, care le conferă o unitate în diversitate, constă, în primul rînd, într-o particulară expresivitate stilistică. În gama tematică nuanțată a volumelor sale, scrisul lui Ion Dodu Bălan se distinge printr-o suculentă substanță lirică, poematică. Frazarea policromă își are izvorul în fizionomia sa umană și spirituală funciar emotivă, în trăirea intensă a ideilor pe care își propune să le transpună în cuvinte cît mai convingătoare.

Poeziile lui Ion Dodu Bălan, din volumele **Neliniștea fîntînii, Arbori pentru veșnicii** și **Peisaj interior**, dezvăluie același temperament liric, înclinat spre confesiuni și meditații. El cultivă o poezie de notație, nesupusă nici unei constrîngeri metrice, apelînd fie la versul cu cadență fixă, fie la cel liber, uneori cu inflexiuni folclorice și tonalitate de baladă. Accentul cade pe ritmul interior al versurilor, adecvîndu-l ideilor și stărilor afective pe care poetul își propune să le exteriorizeze. Disponibilitatea prozodică se corelează cu registrul liric variat nuanțat, Ion Dodu Bălan axîndu-și poeziile pe o multitudine de idei și sentimente, de la frămîntările sufletești care-l încearcă la o vîrstă ce a depășit sensibil tinerețea, pînă la certitudinile și legăturile indestructibile cu istoria și destinul neamului căruia, cu îndreptățită mîndrie, îi aparține.

Publicistica lui Ion Dodu Bălan, reunită în volumele **Cuvintele au cuvîntul, În focarul timpului**, dar prezentă și în mozaicul volumelor amintite, îl definește drept o prezență vie și activă în contemporaneitate, o lucidă conștiință civică și patriotică.

Îi dorim roade tot mai bogate întru mulți ani de aici înainte.

Teodor Vârgolici

Sergiu Filerot

■ S-A stins din viață unul din cei mai semnificativi reprezentanți pe plan ideatic ai generației literare a războiului, Sergiu Filerot.

Sergiu Filerot este pseudonimul lui Gheorghe Niculescu născut la Craiova în 3 februarie 1921. În anii războiului era conducătorul administrativ al imprimeriei „Tiparul universitar" și inițiatorul unei colecții editoriale, cu alte cuvinte al unei edituri, denumite „Alfa", în care s-au tipărit sau urmau să se tipărească volume de Felix Anadam (Geo Dumitrescu : **Aritmetică** 1941), Ștefan Popescu, Dimitrie Stelaru, Ștefan Stănescu, Tiberiu Tretinescu. Potrivit anunțurilor editoriii, lista apariților mai îndepărtate cuprindea printre alții pe Geo Dumitrescu, Marin Preda, N. Bărbulescu, Sergiu Filerot **(Poezia tînără românească, 1935—1942**, antologie).

Tînărul poet și editor debutează în 1941 cu volumul de versuri **Incrustări în gînd**, semnat G. Niculescu-Veghe (Edit. „Tiparul universitar"). În 1942, în colecția „Alfa" tipărește clandestin (deci fără aprobarea cenzurii militare) volumul de poeme **Om.** „Era într-adevăr subversiv, versuri **tari** despre războiul pe care îl duceau armatele noastre, prin care poetul exprima presentimentul dezastrului final", scria Marin Preda. După difuzarea cărții Sergiu Filerot a fost arestat, judecat de Curtea marțială și condamnat la zece ani închisoare, în final trimis într-un lagăr militar. În același an mai publică o plachetă de poeme în proză, intitulată semnificativ, **Libere**, blocată în tipografie de cenzura militară.

Deși a colaborat începînd cu anul 1944, cu pauze, în presa literară și cotidiană, pînă în 1958 („Lumea", 1945, „Libertatea", 1947, „Orizont", 1945—1947, „Revista Fundațiilor regale, 1945, „Săptămîna CFR" 1945, „Tribuna poporului", 1944, „Tinerețea", 1947, „Universul literar", 1945, „Victoria", 1944—45, „Viitorul social", 1946—47 etc.) reapare cu un volum de versuri abia în 1982 **(Vitrina secol XX**, Cartea Românească), urmat de un insolit volum memorial și documentar, **(Reîntîlniri**, Cartea Românească, 1985).

Poemele sale din 1942, parțial reluate în plachetă recentă erau declarat antifasciste și antirăzboinice, autorul lor afirmînd că lumea războaielor e condusă de scamatorii istoriei. „Astăzi un scamator veac XX înșiră pe cîmp / jucăriile la modă : soldați, hoituri și mitraliere / și rîde, rîde sarcastic și batjocoritor la Omul-timp / care-i privește veșnic nepriceput înșelăciunile și aude canoniere" **(Scamator veac XX).**

Reîntîlnirile sînt un memorial fidel al anilor de război, cînd la „Tiparul universitar" (pe care-l administra Sergiu Filerot) s-a imprimat revista „Albatros" și unicul număr din seria nouă a „Gîndului nostru". Aceste pagini sînt utile istoriei literare prin publicarea unor articole din nr. 8/1941 al „Albatrosului", număr rămas numai în spalturi, interzis de cenzura militară. Amintirile despre Geo Dumitrescu și Marin Preda readuc în actualitatea istorică o epocă frămîntată, inconformistă pe plan literar și artistic.

Sergiu Filerot a trăit în anii din urmă singur așa cum scrie într-o epistolă către Geo Dumitrescu, epistolă publicată în ultima carte : „N-am ajuns la pensia de bătrînețe pentru că am fost scos la pensie de boală (am făcut de două ori infarct miocardic în 1973 și 1974 așa că de atunci stau mai mult în cameră, cu mine și cu amintirile, citesc și chiar scriu...").

Activitatea literară a lui Sergiu Filerot se înscrie, prin tot ce s-a publicat și desigur și prin ce a rămas inedit, ca un document sincer al sensibilității generației sale.

Emil Manu

Filosofie și cultură

Funcția de simbolizare a conștiinței și omul poietic

MI se pare exagerată afirmația cu privire la **obsesia limbajului** în lumea contemporană, filosofia însăși înlocuind referențialul existențial cu analiza limbajului. Este adevărat însă că intensificarea fără precedent a comunicării la scară națională și internațională a propulsat în centrul atenției în diverse cîmpuri de interes teoretic problema formelor și mijloacelor comunicării. Cert este că viața socială este saturată de semne și simboluri fără de care nici nu am putea concepe conviețuirea oamenilor, iar comunicarea a devenit o condiție absolut necesară a activității, a muncii, a vieții sociale în genere.

O problemă de mare interes cultural și teoretic prin care debutează cartea lui Marius Ghica, **Omul poietic pe tărîmul limbajului** (Editura „Scrisul românesc"), este aceea privind **funcția de simbolizare a conștiinței.** Sînt cunoscute în acest sens contribuțiile lui Ernst Cassirer pe care autorul le analizează cu pătrundere și le integrează într-un context filosofic european mai larg : Leibniz, cel dintîi care a pus în discuție „relația dintre semn și lucru semnificat", Kant și analiza sa a facultăților cognitive, Hegel, care a proclamat necesitatea de a gîndi spiritul ca autodezvoltare de la ființă la concept etc. La E. Cassirer această funcție este esențială pentru întreaga activitate creatoare a conștiinței ; prin ea se realizează „punerea în formă", acțiunea de a transforma lumea impresiei într-una a expresiei. Tocmai de aceea este necesară o „gramatică a funcției simbolice" care să răspundă de întreaga creație spirituală și care realizează în „unitatea formei" sinteza între sensibil și inteligibil. Se conturează astfel un itinerar al procesului creator : de la haosul de senzații și reprezentări la semne ca „primul stadiu de obiectivare a conștiinței" și de la acestea la simboluri prin care conștiința dobîndește un mare grad de libertate și se manifestă ca „in-formare" a realului, ca act de cultură ce instituie lumea „structurilor figurative". Funcția de simbolizare a conștiinței este o funcție de semnificare în modalități specifice dar vizînd întregul și dobîndirea unor semnificații spirituale generale, ceea ce presupune ridicarea la „dimensiunea poetică" a existenței. Fiecare domeniu al culturii este „un luminiș de semnificații" iar formele sale distinctive „nu **sînt** decît atîta timp cît **semnifică**". Ele chiar sînt semnificații și au ca izvor de producere o **energie** specifică a spiritului pe care M. Ghica o numește, în spiritul lui Ernst Cassirer, **„energia poietică** ce ordonează haosul impresiilor și le așează în planul expresiei, dîndu-le formă și făcîndu-le, astfel, prezente, pentru noi".

Funcția de simbolizare a conștiinței se manifestă în toate formele culturii — în religie, mit și artă, în știință și limbaj — care nu sînt, după E. Cassirer, copii ale unor realități date, ci „linii directoare generale ale mișcării spiritului, ale procesului ideal...". La nivelul limbajului, această funcție se realizează istoric, ca și în diferitele forme de cultură, prin trecerea de la **mimesis** (sau expresia mimică), limbajul gesturilor, la **poiesis** — expresia simbolică propriu-zisă, trecînd printr-o etapă intermediară, **analogică.**

„Drumul de la impresie la reprezentare, prin intermediul intuițiilor spațiului, **timpului** și **numărului,** este o etapă mediană și necesară nu numai în actul cunoașterii ci și în cel al limbajului... În procesul de spiritualizare a expresiei lingvistice, în ridicarea de la sensibil la inteligibil, spiritul procedează constructiv, creînd o nouă relație între noi și lumea înconjurătoare. Toate acestea vin să confirme teza lui Cassirer : evoluția limbajului de la expresia imitativă și cea analogică la expresia simbolică relevă aceeași dimensiune poetică repetabilă și în universul creației artistice, mitice și în cel al cunoașterii...".

Funcția de simbolizare a conștiinței este asociată în chip fericit de ceea ce autorul numește **omul poietic** ; o ipostază a acestuia este **Filosoful artist** (cum se intitulează penultimul capitol al lucrării). Cel ce a schițat portretul unui asemenea filosof, pornind chiar de la **originile** filosofiei grecești, a fost Nietzsche, care vedea în Heraclit prototipul filosofului artist, „un model de reprezentare intuitivă...". În viziunea sa, filosoful artist ca om poietic nu reprezintă doar un mod posibil de filosofare ci ne sugerează un **model de civilizație** opus utilitarismului pragmatic ; o „civilizație estetică" contracarează demonia dezlănțuită a cunoașterii prin acțiunea purificatoare a valorilor etice originare, prin integrarea în viață a gîndului și frumosului. Astfel Nietzsche inaugurează o direcție extrem de fertilă a gîndului filosofic care presupune întoarcerea la potențialul originar metaforizant al filosofiei și o explorare corespunzătoare a virtuților poetice ale cuvîntului. Conceptul însuși nu se poate naște în afara procesului de metaforizare ci este „rezultatul unei uitate alchimii artistice". Din păcate, în epoca ce a urmat sub impactul unei dezvoltări spectaculoase a științei, puțini filosofi au mers pe această cale, deși la cotele cele mai înalte ale cunoașterii științifice mari savanți au descoperit și descoperă mereu coeficientul de poieticitate a științei, ajungînd chiar la paradoxul că știința și arta sînt unul și același lucru, deși total diferite. Se poate vorbi, așadar, nu numai de **filosoful artist,** ci și de **savantul artist.**

„Năzuința poietică este prundul ce alimentează în același timp «omul rațional» și «omul intuitiv», chiar dacă acestia o știu sau nu, o recunosc sau o tăgăduiesc". Cu precizarea că aceasta se împlinește nu prin ignorarea unor aspecte esențiale ale vieții spiritului, ci prin asumarea lor mai mult sau mai puțin deliberat ; așa cum artistul este și un om rațional, filosoful și omul de știință nu pot ignora sensibilitatea și intuiția, imaginația și fantezia. Toate acestea nu reduc locul și rolul științei (ca și al altor forme de cultură) ci-i sporesc semnificația axiologică, responsabilitatea morală față de interesele și binele umanității, îi amplifică puterile de a descoperi esența lucrurilor și de a o converti în universal al lumii oamenilor.

Admirabila carte a lui Marius Ghica se încheie cu un capitol concluziv despre **Omul poietic.** Este ca o închidere a spiralei și ca o nouă deschidere. A lua în considerare integralismul uman originar, cu tot halo-ul său de vise și utopii este numai punctul de plecare al unei evoluții umane ce avea să treacă prin tot felul de rupturi răvășitoare. **Omul poietic** nu poate fi redus însă la un model mitic originar, ci trebuie să devină un ideal contemporan de „existență poietică — singura pe care omul nu o împarte cu celelalte viețuitoare" și nici cu ordinatorul și care e „partea noastră de ființă creatoare și plăsmuitoare de simboluri... singura care nu e amenințată a se stinge, necum a se întoarce vreodată împotriva omului".

Al. Tănase

Actualitatea literară

Istoria continuă

LOCUL lui Paul Georgescu în literatura română este, acum, la trecerea scriitorului în neființă, departe de a putea fi apreciat în mod limpede și definitiv. Criticul și eseistul a fost pus în umbră de romancier și e de discutat dacă toți cititorii romanelor lui fac măcar legătura dintre numele autorului și acela al publicistului atît de activ din deceniile 6 și 7. Programele și manualele școlare nu-l menționează în nici una din aceste ipostaze. O reevaluare se impune, cu atît mai mult, cu cît omul, inteligent și cultivat ca puțini alții, a fost incontestabil o mare personalitate și a jucat în viața culturală românească de după război un rol de prim ordin. Pentru tinerii scriitori de azi acest rol ține de o legendă inverificabilă. Împrejurările reale le rămîn necunoscute.

În legătură cu acest rol, aproape totul trebuie luat de la capăt. N-am să ascund că subzistă în privința lui unele echivocuri. Cînd l-am cunoscut, la începutul anilor 60, Paul Georgescu era redactor-șef adjunct la „Viața românească" și trecea drept un susținător activ al tinerilor scriitori. Mi-am putut da seama eu însumi de adevărul acestei reputații, găsind în Paul Georgescu, și încă înainte de a-i fi prezentat, pe unul din cei mai atenți cititori pe care i-am avut. Nu-i scăpa nimic din ce publicam, deși nu eram decît unul dintre numeroșii debutanți care umpleau pe atunci coloanele gazetelor culturale cu versuri, proze, articole etc. La rubrica de „Revista revistelor" a „Vieții românești" se află consemnate, aproape număr de număr, intervențiile lui Paul Georgescu în sprijinul tînărului cronicar literar de la „Contemporanul". Recitite acum, multe pot părea derizorii. Dar pentru tînărul de nici douăzeci și cinci de ani, nesigur de judecățile lui și complet pierdut între valurile unei literaturi pe care abia o descoperea, întîmpinările criticului matur și celebru erau dătătoare de certitudini. Deja cu cîțiva ani înainte, pe cînd se afla, într-un post asemănător, la „Gazeta literară", Paul Georgescu pusese în mod energic umărul la lansarea în literatură a generației noastre. Mazilu, Nichita Stănescu, Baltag, Labiș și atîția alții, au avut în el un sprijinitor, care nu numai i-a citit și analizat critic, dar le-a căutat slujbe și s-a bătut pentru ei. Cine a trăit epoca respectivă știe în ce măsură aceste „nimicuri" de viață cotidiană au devenit esențiale în biografia viitorilor scriitori. Generației noastre, Paul Georgescu i-a fost maestrul din culise, protectorul și prietenul.

Spre sfîrșitul anilor '60, cînd se retrăsese practic din viața culturală și lăsase (deși nu de tot) critica actualității pentru a scrie proză, Paul Georgescu a început să simtă (o va mai fi simțit și altă dată, nu știu) ce va să zică ingratitudinea. O parte din cei susținuți de el (și care îi datorau afirmarea literară) și-au amintit că, înainte de a fi personajul acesta pozitiv, cunoscut lor, mentorul fusese unul din spiritele dogmatice ale unei epoci în care ei nu se născuseră ca scriitori. Și i-au reproșat-o public. Din păcate, o discuție deschisă n-a avut loc, dar steaua criticului și eseistului a intrat într-un declin lent și ireversibil, în parte și fiindcă el însuși a preferat să se consacre romanelor proprii și n-a schițat niciodată un gest de explicație sau de disculpare. Nu acum și aici se cuvin clarificate astfel de chestiuni. E destul a spune că articolele critice ale lui Paul Georgescu din **Încercări critice** (1957, 1958) nu sînt cele mai „încuiate" ale vremii, ale cărei urme le poartă totuși din plin, și că, nu totdeauna pe față și nu așa de direct ca în perioada următoare, criticul (o vreme și profesor de literatură la Universitate) a ținut partea literaturii valoroase, cită era, contra subproducțiilor, maculaturii proletcultiste. Există și excepții, ce vor trebui lămurite în contextul lor istoric. Cel mai simplu și mai nedrept lucru, în aprecierea activității unui om, este de a pierde din vedere esențialul. Se întîmplă mereu și pretutindeni să se piardă din vedere esențialul în judecățile contemporane sau postume. E, ca să dau un exemplu, și cazul lui Sartre în Franța deceniului ultim, căzut într-o dizgrație aproape la fel de urită cum i-a fost, în deceniile anterioare, gloria. Și în alte privințe, Paul Georgescu îi seamănă lui Sartre, cu care mi-a venit nu o dată să-l compar, ca intelectual militant, mai ales din pricina iluziilor lor comune de filosofi ai luciditații. Din mîndrie, probabil, Paul Georgescu n-a fost mai tîrziu autocritic și a ratat ocazia (în **Convorbirile** cu Mugur din 1982) de a spulbera unele confuzii privitoare la atitudinile lui din anii 50 (și chiar și la unele evenimente biografice mai vechi, bunăoară la condamnarea la moarte, sub Antonescu, rămasă pînă azi, pe jumătate, o legendă).

De la **Părerile literare** din 1964 la **Volumele** din 1978, Paul Georgescu și-a strîns articolele critice în patru culegeri. Opera critică trebuie reevaluată pe baza lor, fără a uita, desigur, amintitele **Încercări critice.** Criticul a fost, în sensul bun al cuvîntului, un „partizan" : a făcut aproape tot timpul critică de susținere. Ca istoric literar, s-a ocupat exclusiv de autori pe care-i iubea (Camil Petrescu, dar și Sadoveanu, scriind, apoi, printre întîi în epoca postbelică despre Holban). Spiritul partizan se vede și în acest exclusivism. Fiind un polemist înnăscut, Paul Georgescu și-a derivat totuși nevoia de contestație într-una de afirmație. Așa se explică patima pusă de el în sprijinul unor autori care i se păreau nedreptățiți. Avocat al atîtor nobile cauze, polemistul a fost, mai rar, și un procuror al celor josnice. E probabil motivul pentru care cineva care-i citește la rînd articolele culese în volume poate rămîne cu impresia că e vorba de un cititor doar binevoitor, indulgent. Polemismul lui a luat această formă paradoxală în condițiile unei literaturi, care, la finele deceniului al șaselea și la începutul celui de al șaptelea, renăștea din propria cenușă, și cînd publicistului i se va fi părut mai necesar să identifice mlădițele valorii decît să combată agresiunea nonvalorii.

Desigur, ca și în privința autorilor vechi, și în legătură cu cei noi Paul Georgescu avea opțiuni ferme. Îi plăcea spiritul modern, intelectual, analitic, citadin. Detesta lălăiala și nostalgia neosămănătoriștă. A scris unul din cei mai amuzante articole despre o anumită poezie de acest soi de prin anii '50 care, dacă ar fi fost privită documental, ar fi dat despre România impresia unei țări pădurețe, fără civilizație tehnică etc. Din cînd în cînd polemistul scotea ghearele, în cîte un astfel de text, spiritual și util. Chiar dacă prefera să laude ce i se părea meritoriu, Paul Georgescu avea, aș zice, negația încă și mai categorică decît afirmația. Despre unii autori și despre unele opere tăcea cu o îndirjire care era mai elocventă decît orice critică. Aceste tăceri nu erau motivate exclusiv estetic. La Paul Georgescu opțiunile de gust aveau totdeauna conotații ideologice. Adevărații lui inamici nu erau scriitorii fără vocație (pe aceștia îi privea ca și cum n-ar fi existat), dar cei care, ideologic, se găseau în altă tabără decît el. Antifascistul Paul Georgescu din anii războiului continua să se războiască în anii de pace cu ideologia de dreapta, orice formă ar fi îmbrăcat. El nu era doar tipicul intelectual de stînga, era unul din cei mai radicali și mai intratabili din cîți am cunoscut. La acest capitol, era gata să-și asume chiar și exagerările, chiar și greșelile : nu era deloc dispus să negocieze. Om, altfel, cu umorul ideii, era, din punct de vedere ideologic și politic, intolerant.

ACESTE ambiguități se pot remarca și în proză. Se știe că a scris cîteva nuvele, strînse în două culegeri, și unsprezece romane, de la **Coborînd** (1963) la **Geamlic** (1988). Originale în cel mai înalt grad, deși inegale, aceste romane n-au cota meritată decît la critici (nu toți) și la prozatori (îndeosebi tineri). Reevaluarea e, în cazul acestui sector al operei, la fel de necesară. Deocamdată nu avem decît două sau trei studii monografice iar cronicile la fiecare în parte sînt, prin forța lucrurilor, neconcludente. Ceva din polemismul refulat în critică iese la iveală în romane, care, tratînd de regulă subiecte legate de trecut (în jurul lui 1900 și după aceea), sînt totuși foarte actuale prin felul cum problemele politice, sociale și culturale sînt abordate de un om care trăiește în a doua parte a veacului. Multe din romane alcătuiesc un ciclu ce trebuia să se cheme **Veacul XX.** Ca notă distinctă, romancierul este politic, analitic, intertextual, ludic, comic și parodic. Invenția lexicală are o clară sursă caragialiană. Prin unele trăsături, aceste romane scrise cu începere de acum douăzeci de ani anticipează proza generației '80. Întîrzierea omologării lor definitive (în pofida eforturilor unei părți a criticii, marele public, școala nu le-au recunoscut încă) se explică și prin faptul că abia de curînd romanul românesc merge pe drumul pe care Paul Georgescu l-a ales cu două decenii înainte. Alături de Radu Petrescu, M. H. Simionescu, M. Ciobanu, și alți cîțiva (de care îl despart totodată deosebiri cel puțin la fel de mari ca asemănările), Paul Georgescu a impus tipul de ficțiune românească astăzi la modă. Romanele lui experimentează totodată eseismul în proză și o structură dramatică, scenică, în detrimentul epicului, voit stătător, trenant (cînd nu e acumulat parodic). Pe fondul vag al unor mari momente istorice, se țese pînza deasă a unor întîmplări de toată ziua, mărunte, banale, derizorii. Realitatea istorică din ficțiunile lui Paul Georgescu are porii larg deschiși. Aceste romane nu se pot răsfoi. Trebuie citite cu lupa. Densitatea stilistică răscumpără, în ele, ca în mare parte a prozei actuale, raritatea evenimențială. Sub acest raport, Paul Georgescu este cel mai proustian autor român.

În cel din urmă rînd din cel din urmă roman publicat de Paul Georgescu, anul trecut, unul din personaje pune mîna pe umărul Naratorului și întreabă : „Unde e lumina veselă din ochii tăi ? Asta-i hazul tău. Și ai și motivul : cum vezi, istoria continuă, nu ?" (**Geamlic**, p. 325). Lumina veselă din ochii lui Paul Georgescu (născut la Țăndărei, Ialomița, la 7 noiembrie 1923) s-a stins, înainte ca soarele să răsară, în dimineața de 25 septembrie 1989. Lumina aceea era hazul omului. Pentru operă însă, care-și așteaptă o mai dreaptă judecată, istoria continuă, nu ?

Nicolae Manolescu

Prepeleac

Achizitorul de căpestre de purici

■ TIMPUL îngustîndu-se, spațiul amintirii se lărgește. Marșul final către Iașii nevăzuți încă, la Socola, la seminar, se apropie. Și mă apucă, așa, o tristețe, în plină petrecere : robul regretă robia cînd e frumoasă.

Se face mai repede seară în *Amintiri.* Ca-n zilele din pragul iernii. O seară grea de întîmplări. Mai departe nu va mai fi nimic, decît Nemurirea și recunoștința urmașilor.

DAR, slavă Domnului, abia intrarăm în Folticeni. La catiheți. Mai sunt de zis... Tîrg năzdrăvan, iute și inventiv, care ne-a dat atîția oameni de vază, cu o uimitoare densitate de talent și inteligență... Te și miri cum de-a încăput. Creangă, singur, l-ar fi umplut; dacă nu Sadoveanu.

Gazda catiheților, Pavel ciubotarul, este holtei. Casa, numai lăiți și paturi, — să aibă loc toți dascălii. El doarme pe cuptor, *între șanuri, calupuri, astrăgaci, bedreag, dichiciu și alte custuri tăioase, mușchea, piedecă, hască și clin, ace, sule, clește, pilă, ciocan, ghint, piele, ață, hîrbul cu călacan, cleiu și tot ce trebuie unui ciubotar.*

Enumerare de scule cinstite care face singură, Doamne iartă-mă, cît un tropar cîntat îngerește. Dacă îl mai punem la socoteală și pe Bodrîngă, moșneagul fără căpătîi, dar plin de haz, „școala"-i tare la toate disciplinele. Moș Bodrîngă mai *taie lemne, aține focul, aduce apă, mătură, le spune povești nopți întregi, stă cu nasul în tăciuni și le cîntă din fluier : Doina, care te umple de fiori, Corăbiasca, Mărioța, Horodinca, Alivencile, Țiitura, Ca la ușa cortului, hori și alte cîntece sculățele ca acestea...*

Sculățele. Cuvînt sprinten, fără noroc ; n-a fost să fie. Limba are pudorile ei. Să presupunem totuși că vorba lui Creangă s-ar fi impus. Și că un critic fin de azi, ca Manolescu, ar fi zis, în loc de incitant, — *e un text sculățel.* Mă mir că ocazia i-a scăpat prietenului Regman.

CE studiau ei acolo, cînd se întîmpla Catihetul să nu joace stos ?

Unii cîntau la psaltichie, colea, cu ifos :

Ison, oligon, petsati,
Două chendime, homili,

pînă ce răgușeau ca măgarii ; alții, dintr-o suflare, spuneau cu ochii închiși cele șepte taine din catihisul cel mare. Gîtlan se certa și prin somn cu uriețul Goliat. Musteciosul Davidică de la Fărcașa, pînă tîpărea o mămăligă, mîntuia de spus pe de rost, răpede și fără greș, toată istoria Vechiului Testament *de Filaret Scriban, împărțită în perioade, și pronumele conjunctive de dativ și acuzativ din gramatica lui Măcărescu :*

— Mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le ; me-te-îl-o, ne-ve-i-le, mi-ți-i, ni-vi-li...

Vrăjitorie curată. Curs de magie. Iad al gramaticii și lingvisticii, a cărui osîndă perpetuă e să înveți în veci și să nu pricepi nimic, și față de care cei ce fierb în cazanele cu smoală, — analfabeții fără pretenții, — par niște fericiți.

Cumplit meșteșug de timpenie, Doamne ferește !

Și dacă iad nu există, avem balamucul : *Unia dondăneau ca nebunii, până-i apuca amețeala ; alții o duceau numai într-un muget, cetind până le perea vederea ; la unia le umblau buzele parcă erau cuprinși de pedepsie ; cei mai mulți umblau bezmetici și stăteau pe gînduri, văzînd cum își pierd vremea, și numai oftau din greu... Și turbare de cap și frîntură de limbă ca la acești nefericiți dascăli, nu mi s-a mai dat a vedè...*

Cred că rigoarea stilistică, precizia gramaticală a lui Creangă, precum și logica strînsă a narației sale, se datorează acestor exerciții stupide, la care a asistat și pe care, cu umor, măsurîndu-le absurditatea, le-a practicat și el. E școala sa adevărată, sau anti-școala: cercetarea, în direct, a beznei și prostiei.

Săracul Davidică... *Obrajii rumeni ca doi bujori, nalt la stat, lat în spete... ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare... A murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive, peritu-le-ar numele să le peară, că au mîncat juvaier de flăcău !*

Noroc cu Mirăuță din Grumăzești (unde se întinde codrul care o bagă în sperieți pe Malca lui moș Nichifor). Acesta, vesel, trăgea la fit, colindînd prăvăliile jidovești, interesîndu-se dacă au *teacă de cosor, căpestre de purici, cuie,* cumva, *de la corabia lui Noe...*

Autorul se uită în oglindă și vede că devine bărbat. Barbă, mustăți, unse „cu său amestecat cu muc de luminare și alună arsă". Nu se omoară el cu învățatul. Și-apoi, cît plătise ? Două mierțe de orz și două de ovăz, cît se îndurase ta-su. Nu făcea, numai pentru atît, s-o lase în pace pe copila popii de la Folticenii-Vechi. Și-apoi, și-așa, la o școală ca asta barba și punga ajung ca să te facă să „calci a popă".

Ce știe veselul, glumețul de Mirăuță (din Grumăzești) ; ce treabă are el, alta decît să achiziționeze căpestre de purici ? Ce-a învățat, zburdalnicul, la catiheți, scăpînd teafăr și natural din infernul lui *mi-ți-i, ni-vi-li ?...* Ceva foarte important.

Creangă ne comunică :

Nu-mi e ciudă pe gîndac
C-a mîncat frunza de fag
Dar mi-e ciudă pe omidă
C-a mîncat frunza de crudă...

Tinerețile, adică. Asemeni acestui studiu bicisnic rozînd viața fragedă a catiheților. Care, picată ca o nucă sub nucul verde, se usucă.

Constantin Toiu

ERATĂ

În numărul trecut, rîndul 2, coloana 1, a se citi: **la școala domnească**, în loc de **în școala dumneavoastră.**

Fragmente critice

Romanul politic și romanul parabolic

MOLDOVEANUL Eugen Uricaru (n. 1946, în Buhuși), instalat la Cluj și devenit un element important în resurecția prozei ardelenești în anii '70, a publicat pînă acum în jur de zece cărți, în majoritate romane, care se pot împărți în trei categorii tematice și stilistice : 1) proza mitică și parabolică **(Despre purpură, Antonia, Vladia, Stăpînirea de sine, Gloria)**, 2) romanul istoric, gîndit nu ca o reconstituire exactă a trecutului, ci ca o inițiere, o cercetare a relațiilor misterioase dintre destinul uman și istorie **(Rug și flacără, Așteptîndu-i pe învingători, Memoria, 1784, vreme în schimbare)** și 3) proza de observație în care realismul prevalează asupra simbolicului și parabolicului, iar politicul intră în ecuația existenței (povestirea **Tîrziul Octombrie** din volumul **Antonia** și romanul politic **Mierea)**. Compartimentarea este, desigur, discutabilă, fantasmele prozatorului trec de la o carte la alta indiferent de temă, în toate există un proiect spiritual și proiectul tinde să configureze o **utopie** literară. Voi încerca să prezint în articolul de față romanul politic din interiorul acestei întinse utopii. Prima narațiune realistă **(Tîrziul Octombrie)** este în stilul idilizant al nuvelisticii din anii '60. Un brigadier, Moceanu, isteț, entuziast și autoritar, vrea să schimbe cu de-a sila inerția rurală. Doi țărani moldoveni, deveniți șantieriști, ascultă pămîntul etc. **Mierea** este, în schimb, un roman substanțial, și e de mirare că el n-a fost primit cum se cuvine de cronicarii literari (o excepție : Mircea Zaciu care-i dedică în „România literară" un pătrunzător articol). Romanul este scris într-un stil normal prozaic. Mai puține descripții (în afară de cele firești ale cadrului), o confruntare mai directă de idei, atitudini de existență, destine, o intrigă, în fine, mai unitară și mai liniară. Tema cărții lui Uricaru intră în tema răspîndită în romanul românesc din anii '70, aceea despre obsedantul deceniu.

Tînărul prozator clujean aduce însă un punct de vedere mai diferențiat estetic și ideologic față de epocă și, a voit sau nu, romanul său pare o replică dată groaselor romane sociologice în care este denunțată, într-un mod primitiv, atitudinea oamenilor de cultură. Nichifor Goreac, scriitor, se întoarce după 20 de ani în orașul (numit, generic, Oraș) din care fugise înspăimîntat în urma unui eveniment tragic : arestarea și condamnarea unui vechi revoluționar, Mihail Cloniș, intelectual subțire și spirit liber, apropiat de cercul militantului comunist Romașcanu (Pătrășcanu ?). Adolescent cîștigat de ideile revoluției, Nichifor Goreac frecventează, împreună cu prietenii săi Ilie Ștețcu, Hăngănuș și Uliana pe acest vechi revoluționar intrat în dizgrație și transferat în Oraș. Dizgrația ia, deodată, forme brutale, Cloniș este arestat și judecat public sub învinuiri grave. Hăngănuș, din grupul celor patru, trece numaidecît de partea agresorilor, demască pe Cloniș, nu-și menajează nici prietenii și, în urma intervenției sale, Ilie Ștețcu este arestat și stă o vreme în detenție. Îngrozit, dezorientat, Nichifor Goreac părăsește Orașul, inclusiv pe Uliana, de care este îndrăgostit.

Acestea sînt, pe scurt, faptele și ele vor fi dezvăluite în cuprinsul narațiunii, pe măsură ce eroul (Nichifor Goreac) încearcă să înțeleagă ce s-a întîmplat în Orașul din care el dezertase. Deocamdată îl vedem, în primele pagini ale romanului, reintrînd în orașul copilăriei sale cu gîndul hotărît de a scrie o carte în care să spună adevărul, tot adevărul : „Am venit să scriu o carte — explică el bătrînei Frieda, singurul supraviețuitor din Casa Galbenă, casa de unde plecase adolescentul cu 20 de ani în urmă — O carte extraordinară, poate singura carte adevărată din viața mea. Trebuie să-ți spun că aici, în casa asta, ajung să-mi dau seama că o să scriu ceva extraordinar. Va fi însăși viața. Înțelegi ? Viața mea, a ta, a tuturor celor pe care i-am cunoscut odată, pe străzile astea, în casele astea. E singurul lucru pe care îl cunosc cu adevărat, iar eu de douăzeci de ani mă feresc de el și inventez tot felul de mascarade. Dar acum s-a terminat. S-a terminat."

Premisă excelentă pentru un roman politic. Eugen Uricaru o dezvoltă bine, în continuare. Voind să afle adevărul despre trecutul său și al prietenilor săi, Goreac se izbește de ceea ce un personaj secundar, Tavi Jurj, numește „fenomenul Frieda". Asta vrea să spună că individul încolțit de tragediile trecutului se plasează, ca să poată supraviețui, în afara timpului. El **știe**, dar nu vrea să-și amintească. Un fenomen curios pe care lucidul Nichifor Goreac nu-l acceptă, dar de care va trebui să țină seama în experiența sa. Întîlnind pe Uliana, Ilie Ștețcu, vechii prieteni, își dă seama că refuzul de a retrăi trecutul are o motivație mai adîncă. Romanul urmărește, întîi, biografia celor patru tineri despărțiți cu 20 de ani în urmă, apoi cîteva destine colaterale (acela al bătrînului Jurj și al lui Mihai Cloniș). Uliana, părăsită de Goreac, se căsătorise cu Ilie Ștețcu după întoarcerea lui din detenție. Hăngănuș, oportunistul, lașul bine orientat în circumstanțele obsedantului deceniu, făcuse carieră și era, în momentul în care Goreac se întoarce în Oraș, șef de secție în conducerea politică a județului. Cei trei se împăcaseră, deveniseră chiar prieteni și trăiau mulțumiți, ștergînd din memorie accidentul tragic din trecut. Ajutat de Hăngănuș, Ilie Ștețcu se reabilitase și este, acum, directorul unei mari întreprinderi industriale din oraș. Apariția lui Nichifor Goreac tulbura acest „joc al istoriei și al întîmplării". Ei consimțiseră tacit să uite și, iată, apare cineva care vrea să scormonească în trecutul și așa imposibil de modificat.

Aceasta este, în fond, tema esențială a romanului : confruntarea între voința de cunoaștere a spiritului lucid și dorința de supraviețuire a individului lovit de istorie. Scriitor, deci om al memoriei (cum spunea un medic), Goreac vrea să meargă pînă la capătul evenimentelor în ideea că un trecut care nu este elucidat riscă să fie retrăit. Bătrînul Tavi Jurj, profesor de biologie, prieten cu Cloniș, trecut și el printr-o experiență dură de viață, îi atrage însă atenția că o coborîre în infernul trecutului poate produce nefericire. O acțiune, de altfel, inutilă pentru că trecutul nu poate fi modificat : „Iar dumneata vrei să faci un lucru îngrozitor, să te amesteci în ordinea, în șansa care ni se oferă. Dumneata vrei să scrii despre o realitate fără să-ți dai seama că astfel, direct și brutal, intervii în integritatea ei. E ca și cum ai reuși să te deplasezi în Trecut și acolo să ajungi să-l convingi pe Cain să nu-l mai ucidă pe Abel. Ar fi un lucru de neîndurat ; lumea ar trebui să-și modifice una din datele sale esențiale, nu s-ar mai clădi pe jertfă, pe penitență ci pe ura mocnită." Argumentul lui Goreac este că, dacă nu va scrie **tot**, „așa cum s-a întîmplat cu mine și cu prietenii mei", **totul** va fi uitat — și civilizația nu poate merge înainte dacă ea nu are memorie. La care bătrînul biolog, care a trecut prin închisoare și a văzut de aproape răul, răspunde că realitatea este un fenomen complex, iar cunoașterea este un proces individual, subiectiv. Cunoașterea poate tulbura echilibrul și poate violenta destinul individului trecut prin tragediile trecutului.

ACEEAȘI rezistență o întîlnește scriitorul și la Uliana și Ilie Ștețcu. Uliana este, evident, tulburată, o veche rană se deschide. Scena revederii, apoi momentul plimbării prin vechiul Oraș (spațiul îndepărtatei iubiri din adolescență) și chiar episodul erotic de pe dealul din preajma cimitirului în care zace Cloniș, sînt bine descrise în roman. Amestec de tandrețe și vinovăție, teamă, regret și iertare. Femeia nu se justifică, nici nu-l acuză pe cel care o părăsise fără un cuvînt cu 20 de ani în urmă. Ea a acceptat destinul și nu mai vrea să-l schimbe. La ideea lui Nichifor că el vrea să regăsească totul „cu binele, cu răul", Uliana răspunde, în felul bătrînului biolog, că viața are un curs ireversibil și obstinația cunoașterii poate produce alt rînd de nenorociri pentru jucăria sorții și a întîmplării. Un compromis, deci, acceptat, o instalare voluntară în mediocritatea bunăstării, o strategie a uitării. Goreac nu vrea însă să uite, este decis să scrie cartea care să spună totul, o carte adevărată, izbăvitoare. El nu acceptă ideea că existența lui și a altora să se ridice pe nedreptate. Dacă binele și răul se amestecă, lumea își pierde simțul valorilor și pierde și simțul adevărului. Ilie Ștețcu este însă sceptic în privința literaturii. Nu crede că literatura poate schimba ceva în ordinea istoriei : „Ascultă-mă pe mine, e o iluzie să crezi că poți îndrepta politica și istoria cu literatura ta. Nedreptatea politicii se rezolvă în politică, nedreptatea istorică numai în istorie. Ce crezi tu, că dacă o să scrii o carte în care Hăngănuș e vinovat de faptul că am trecut pe la pușcărie ai îndreptat ceva ? Ai să poți să-mi dai înapoi timpul, o să mă faci să uit suferința, nedumerirea, asta a fost cel mai îngrozitor, cel mai dureros, nedumerirea ?"

Acesta este scenariul ideologic al romanului. Un scriitor vrea să scrie o carte care să demistifice trecutul, iar cei care l-au trăit în chip tragic refuză să fie deschis dosarul trecutului. Punctul de vedere just este, indiscutabil, acela al lui Nichifor Goreac. Dar și acela al Ulianei, al lui Tavi Jurj, Ilie Ștețcu are o îndreptățire morală. Prozatorul are inteligența să prezinte obiectiv cele două atitudini și construiește în jurul lor o epică de multe ori pasionantă. Sînt, de fapt, mai multe canale epice. Bătrînul Tavi Jurj dă o variantă a istoriei (războiul, detenția, adaptarea în istorie, supraviețuirea și justificarea, s-a văzut deja, a echilibrului bazat pe uitarea trecutului). Nichifor Goreac povestește Ulianei viața pe care a dus-o timp de două decenii și alt roman se deschide în narațiunea politică : acela al vieții literare postbelice. Goreac se instalează la N., devine directorul unei **Foi literare** și participă la bătăliile literare ale timpului. Multe date sînt luate, bănuiesc, din viața literară postbelică a Clujului. Marele Poet izolat, urît de unul dintre literații cu funcții administrative în epocă, pe nume Miron (Beniuc ?), nu poate fi decît Lucian Blaga. Sînt în mod sigur și alte chei. Romanul, pe această latură, nu iese din comun. Mai interesantă este biografia sentimentală a lui Nichifor Goreac. Episodul iubirii lui cu învățătoarea Castalia, stranie apicultoare, este în stilul prozei din ciclul Vladia. De aici vine, probabil, și titlul cărții. Sau, poate, el vrea să traducă printr-un simbol hotărîrea finală a personajului central (Goreac) de a se retrage într-un ostrov din preajma Orașului și de a se ocupa, în timp ce scrie cartea, cu îngrijirea stupilor... Asupra încheierii romanului, Mircea Zaciu are dubii : consideră că dispariția eroului prin catastrofă naturală (inundațiile) reprezintă o soluție exterioară. S-ar putea să aibă dreptate, deși în momentul în care intervine acest accident romanul se încheiase în fapt și simbolurile lui fuseseră sugerate. Nimic nu mai poate schimba destinul personajelor. Frieda și Tavi Jurj așteaptă, în pacea de la Casa Galbenă, sfîrșitul, **știind** dar nevoind să-și amintească nimic din ceea ce a fost. Uliana și Ilie Ștetcu se simt bine în orașul care miroase a compromis (după vorba lui Goreac), în fine, intransigentul Nichifor, scriitorul care nu vrea ca memoria să atipească, **creatorul de neliniște** într-o comunitate împăcată cu soarta, vrea să cunoască viața albinelor și dispare în chip tragic. În urma lui rămîne replica lui Hăngănuș : „Mai dă-l în mă-sa pe Nichifor ăsta, tu crezi că avea de gînd să facă una ca asta? Astea-s prostii teoretice, basme de adormit copiii, auzi la dumneaei, să crească albine, păstor de albine. Și asta cine — Nichifor Goreac ! Un histrion, nici măcar un bufon."

Mierea este un roman politic remarcabil în stilul, pe alocuri, al eseului romanesc, cu multe pagini admirabile. Episodul Birmania este exterior temei. La fel discuțiile despre relația dintre natură și cultură.

Eugen Simion

Diversitate lirică

VOLUMUL de versuri al Suzanei Delciu se distinge prin varietatea universului liric *). Temele autoarei par a fi suficiente lor (iubirea, tristețea, singurătatea, căutarea de sine, condiția artistului), supuse unui destin ce înrăutățește stările de spirit. În realitate, toate sentimentele încercate de poetă trăiesc în simbioză absolută, comunicînd între ele asemeni apelor freatice. Suzana Delciu oscilează între bucuria existențială și tristețea metafizică, fapt care dovedește complexitatea propriilor trăiri. Totuși, fiind tributară mai multor stări de spirit deodată, poeta dă uneori semne de extenuare lirică ; în acele momente se observă influențe din Bacovia și Minulescu, plutind la vedere ca petele de ulei pe suprafața apei. Acest fenomen este însă izolat ; el poate trece lesne neobservat de un eventual cititor grăbit. Sentimentul iubirii apare la Suzana Delciu în două ipostaze : sub formă de repros adus unui bărbat superficial și încărcat de păcate : „vezi, / păcatul cel mare este că nu ești / decît un biet farseur / pierdut / printre patimi lumești" („Reminiscențe de lectură") ; în al doilea rînd, poeta manifestă înțelegere față de un bărbat deosebit, încununat cu nimbul unei spiritualități neînțelese de lume : „Mergea teleleu / pe străzi / și împărțea zîmbete / și cununi de raze / culese numai el știa / de unde /.../ Dar oamenii treceau pe lîngă el, / dincolo de el, / Li se făcea frică / de lumina / din privirile lui. / Iar el mergea / teleleu / pe străzi". („Hoinarul"). În viziunea poetei, existența artistului este condiționată de incertitudinea unei iubiri : „Sînt un biet poet / un vîntură-lume / care se minte frumos cu propriile himere / și care a știut / să plîngă în crișma lui Auerbach / pentru că n-a putut niciodată / să creadă în tine" („Reminiscențe de lectură", III). Alteori, Suzana Delciu este preocupată de aflarea unor sensuri primordiale ale ființei, versurile ei devenind, cu această ocazie, cugetări lirice înscrise parcă pe tăblițele de piatră ale unui gînditor antic : „A fost ca omul să iasă bizar / din croiala primordială / Poate că nu trebuia să rîdă / ca să nu învețe să plîngă /.../ Poate că trebuia să fie abis / ca să-și prisosească vanitatea..." („Geneză"). De la romantici, poeta a moștenit nevoia de singurătate și dedublarea eului ; căutarea adevăratei identități între „eu și mine" duce la ruperea de lume și cufundarea într-o solitudine plină însă de neliniști : „Lăsați-mă singură / Mi-e destul / eu și cu mine. / Cu mine mă cert / și mă-mpac / pe cît se poate / mă zbucium, / mă zbat / pînă răzbat / dincolo de mine" („Laolaltă").

Dar neputința de a frînge limitele condiției umane conduce, în mod firesc, la sentimentul tristeței : acest sentiment apare la poetă materializat într-o întrebare retorică : „Dar cine poate hotărî dincolo de imensul albastru / dacă să se ducă sau nu / la ființarea sau neființarea unui astru?" („Astru"). Deși Suzana Delciu cîntă, pe alocuri, locuri văzute în timpul peregrinărilor sale pariziene, totuși ea nu uită să vibreze încercînd și dimensiunea baladescă, specifică unei tradiții autohtone : „Ea, / cu ochii de in, / cu fața de crin / El, / cu ochi vulturești, / cu trupul cît muntele. Ei, / în plete cu laur / pe unde pășeau / răsăreau / holde de aur" („Cenușăreasa").

Ciclul care încheie volumul, „Gavotele doamnei", ne sugerează o atmosferă încărcată cu obiecte de interior : oglinzile, mătăsurile, diamantele, dantelele, evantaiele, fiind, desigur, simboluri ale unui univers feminin. Sentimentele poetei, astfel împodobite, sînt în așteptarea „prințului" care pare a fi un zburător ale cărui atribuțiuni sînt plasate într-un ev mediu mitic : „doamnă, / puneți-vă / cea mai frumoasă perucă / și malacovul de gală / prințul sosește / ostenit de căutări / să vă aducă , pasărea măiastră" („Doamnă..."). Prin tematică, prin transfigurarea fiorului liric, Suzana Delciu reușește să-și creeze un univers propriu, chiar dacă, uneori, acest univers este străbătut de fantomele (de altfel blînde) unei inerente tradiții livrești.

Radu Sorescu

*) Suzana Delciu, *Un fel de a fi*, Editura Cartea Românească.

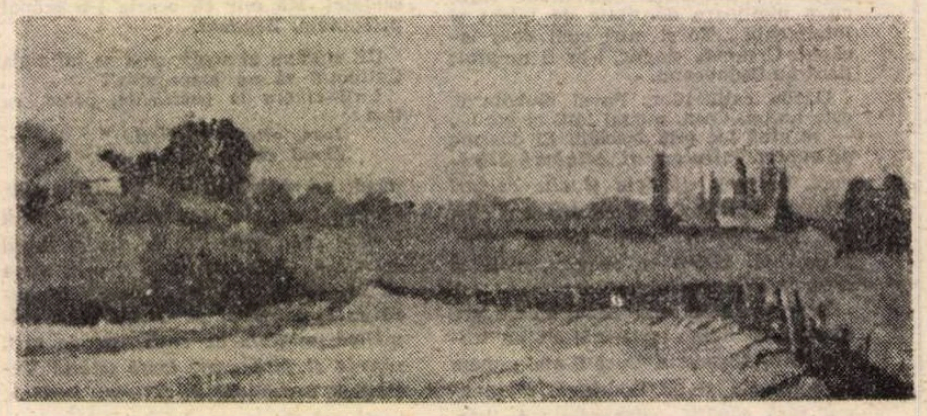

BENONE ȘUVĂILĂ: **Peisaj din Odobești**

Șase piese inedite

DACĂ examinăm un pic de la distanță proza care se scrie în ultima vreme, oriunde ne aruncăm privirile, observăm îndată că ea capătă tot mai mult o tăietură teatrală. Ceea ce spun personajele, vorbirea directă în primul rînd le conturează firea și biografia, eroii manifestă o tendință pronunțată către autonarare prin limbaj. Pînă și vocea auctorială nu se mai ascunde într-o impersonalitate demiurgică, recunoaște fățiș că aparține povestitorului, cu ticurile, trucurile și maniile lui, evoluînd la scenă deschisă și jucînd și el un rol.

Dar o mișcare convergentă are loc simultan dinspre teatru înspre proză. Întîiul părăsește în mod vizibil grija pentru o acțiune concentrată, a cărei încordare să crească gradat pînă cînd finalul piesei îi aduce deznodămîntul. Teatrul își ia libertatea să povestească și el, să includă între scene și tablouri mari intervale de timp, să divagheze, să rețină episoade pitorești, nu neapărat în legătură strîngentă cu conflictul principal, ba chiar să lase la sfîrșit intriga nedezlegată. Multe piese contemporane faimoase au această structură : **Paravanele** (Jean Genêt), **Marat-Sade** (Peter Weiss), **Vicarul** (Hochuth). Azi se joacă frecvent, cu minime adaptări, texte pe care autorii lor, Kafka, Döblin, Céline și numeroși alții, nu le-au scris niciodată pentru scenă. Printre ele, pînă și **Cartea lui Iov.**

Cu teatrul său, D. R. Popescu ilustrează foarte bine această apropiere a prozei de literatura dramatică. O producție abundentă din ultima e complementară la el cu prima și chiar atunci cînd nu poate fi urmărită pe scenă, se citește ca și romanele sau nuvelele scriitorului, stîrnind un egal interes.

Undeva, D. R. Popescu glumește pe seama numărului fabulos al pieselor lui Lope de Vega. Ca dramaturg, e bineînțeles departe de fecunditatea fantastică a acestuia, dar măcar un record național tot are șanse serioase să bată. Nu grește nici că-și publică piesele. Pe lîngă plăcerea lecturii, ele îngăduie să se vadă mai limpede cîteva motive ale scriitorului.

Unele țin de amănunt, altele privesc însăși tematica teatrului său. Să notăm între cele dintîi, obiceiul de a minca flori, la Gerhardt **(Nori lungi pe șesuri)** sau Sile **(Carul verde vopsit).** E indicele unei anume firi poetice, cu care amîndoi și-au vrăjit cîndva iubitele, dar se poate înțelege, și semnul inconstanței sentimentale, căci frumusețea sfîrșește prin a fi transformată de către ei în aliment și devorată animalic.

Remarcăm apoi fascinația pe care o exercită asupra dramaturgului circul. Max **(Farul** sau **Oul orb)** îl consideră un remediu universal. „Eu... la circ, bunăoară... uit de toate ! De-aceea-l recomand bolnavilor ce-mi cer sfatul..." — spune el. În circ, D. R. Popescu vede calea primară, cea mai directă, prin care se exercită funcția catarctică a artei, vindecarea sufletului omenesc de suferință, dar asemenea drogurilor, furnizînd simțurilor reprezentări iluzorii. Clovnul strigă în aceeași piesă : „Înaintați, poftiți, domnilor și doamnelor ! Luați loc... înăuntru... și lăsați-vă duși într-o lume a minunilor... Un voiaj în curcubeu !... În cer și pe pămînt... în Africa plină de lei ! și în Franța goală de franci ! Să intrăm într-o lume de vis..."

Gustul pentru circ, spectacol prin excelență popular, ne face să înțelegem și de ce teatrul lui D. R. Popescu capătă adesea o factură aristofanească. Momente bufe sau grotești dau buzna, chemate și nechemate, în scenele cele mai încordate. Autorul atrage atenția spectatorilor că trebuie să se aștepte la așa ceva, punîndu-l pe Tibi frizerul, din **Zeița gramatica,** poreclit Kant, să bată cu palma în fundul unui lighean și să strige de cum începe piesa : „Aici are loc o tragedie — și voi dormiți!" Dobromir **(Dalbul pribeag)** își stimulează ciudatul lui travaliu artistic (tăierea conturului diverselor siluete omenești în sticlă) repetînd o strigătură licențioasă de un humor gros. În **Farul,** cineva înghite niște piese de șah din ciocolax și apoi fuge mereu spre fundul scenei. Popluhar **(Păpușarii cehi)** însoțește cu o partitură hilară actele sîngeroase care se petrec sub ochii noștri.

Nu lipsește și o anumită repulsie din atracția aceasta. Personajele în legătură cu circul trezesc la D. R. Popescu suspiciuni, ca Lucică **(Dalbul pribeag).** Sînt inși pe care îndeletniciri dubioase i-au îmbogățit rapid prin afaceri necurate, ni se dă de înțeles. În cele din urmă aflăm că Lucică e un criminal. Intransigența și virtuoasa Melinda **(Nori lungi pe șesuri),** necrezînd în hipnoza dragostei, detestă „tîrcusul". De ordinul acestuia e, după ea, și talentul literar, o scamatorie cu care indivizi ca Gerhardt reușesc să întrețină pe cale epistolară ardența sentimentelor în sufletele iubitelor părăsite și atunci cînd ele au ajuns bunici.

În **Păpușarii cehi sau Moara de pulbere,** facultățile acestea iluzioniste sînt transferate marionetelor minuite prin bîlciuri, iarăși deci unui spectacol asemănător circului. Să ne amintim că magia lui a hrănit și o admirabilă nuvelă a scriitorului, **Căruța cu mere.**

EXISTĂ la D. R. Popescu o dispoziție evidentă de a privi viața ca pe o piesă care se reia necontenit în altă distribuție. Faptul trăit e concurat mereu de simulacrul său și invers, ceea ce aduce o relativizare modernă, ironică, reprezentației teatrale. **Dalbul pribeag sau Vinerea verde** are implicată chiar în subiect ideea jocului de-a realitatea, izbutind astfel să devină nu numai o dramă polițistă ingenioasă, ci și o piesă care tratează însăși natura alienantă a artei actorului sub raport existențial.

Senzația obscură că viața se desfășoară după niște scenarii primordiale cheamă probabil în imaginația lui D. R. Popescu, ținută mai puțin în frîu pe tărîmul operei dramatice ca altundeva, diverse mituri ale umanității : Sile, din **Carul verde vopsit,** reeditează lunga absență conjugală a rătăcitorului Ulysse ; Paraschiva își așteaptă soțul plecat, împletind covoare la războiul de țesut, ca Penelopa. În **Farul sau Oul orb** anumite situații amintesc legenda cristică. Ceea ce se întîmplă în **Zeița gramatica** seamănă cu un episod din Vechiul Testament, stîrpirea seminției Veniaminiților, la Ghibeea, deși aici analogiile rămîn destul de obscure și par a fi fost dictate cam artificial acțiunii.

Mai adînc, substratul mitic al existenței îl evocă însă nu atît paralelismele faptelor cît lezările grave pe care le suferă în teatrul lui D. R. Popescu legile elementare de conviețuire umană. Acțiunea pieselor e precedată aproape întotdeauna de crime oribile. O fată a fost ucisă și ciopîrțită în **Zeița gramatica sau Legenda amanților nebuni.** Împrăștiate, membrele victimei sînt descoperite cu oroare de părinți și cunoscuți. O prietenă e bănuită că a dat-o pe mîna asasinilor a căror ibovnică era. În **Carul verde vopsit** are loc o pruncucidere și apoi un paricid. Pe fundalul a nenumărate omoruri se desfășoară și acțiunea piesei **Păpușarii cehi sau Moara de pulbere.** Adulterele abundă și copiii naturali răsar la tot pasul, după cum și actele de felonie.

C. Jung a arătat că în mituri își află rezolvarea complexe psihice colective, foarte puternice, ceea ce permite comunităților umane să iasă din crize sufletești profunde. D. R. Popescu intuiește aceasta, atunci cînd asociază episoadelor biblice sau homerice, resuscitate prin analogie cu comportările personajelor sale, tulburări grave ale normelor fundamentale de viață. Surprinde astfel mai exact natura adevărată a miturilor decît dacă se ocupa să facă a transpare, ca alții, o repetiție de tipare.

Ajungem aici la motivul care apare cu maximă stăruință în producția dramatică din urmă a autorului : hybris-ul tragic declanșat de aplicarea justiției. Mai toate piesele aduc pe scenă proscrișii : În **Zeița gramatica,** Domnica, supusă oprobriului public (e tunsă), fiindcă a întreținut relații amoroase cu ocupanții germani. În **Dalbul pribeag,** Dobromir, trimis la ocnă sub acuzația că si-a strangulat soția. În **Carul verde vopsit,** Constantin a cărui comportare defetistă atrage disprețul celor din jur. Tot aici, Ioana, socotită vinovată de moartea fiului ei. În **Păpușarii cehi,** Gabor inspiră la rîndul său dezgust și oroare prin însăși meseria sa de călău.

Cu cît însă acțiunea pieselor progresează, aceste personaje se dovedesc a fi fost osîndite pe nedrept, ori prin ignorarea unor circumstanțe care le disculpau măcar parțial. Ioana a acționat din iubire maternă și, voind să-și scape băiatul de front, i-a dat să bea niște ceaiuri băbești, reputate a face omul să pară bolnav. Gabor l-a ucis de fapt pe veritabilul călău din gelozie și, ca să nu fie prins, a adoptat identitatea lui, îndeplinind acum fără să vrea sinistra slujbă a mortului. Dobromir e nevinovat, altcineva i-a gîtuit soția. Domnica s-a împotrivit în realitate hitleriștilor și a încercat, chiar cu prețul pierderii bunei reputații, să-și salveze prietena. Tăcerea omului care-i fusese drag și cunoștea adevărul o scîrbește atît de tare încît renunță la orice apărare. Apoi nu mai vrea să aibă relații cu lumea, prea rea ca să merite iertarea ei, și intră într-o formă blîndă de autism.

Un nerv viu al realităților contemporane îl împinge pe autor să denunțe prin astfel de situații fanatismul justițiar, înfățișîndu-i efectele tragice. Purtătorii lui de cuvînt tind să scoată din nefericirile suferite, ca Ecaterina **(Zeița gramatica),** un drept imprescriptibil și înfricoșător la ură. Totodată, să facă uitată prin intransigență o viață trecută nu prea exemplară. Alții de teapa lui Zoli, care o bagă în pușcărie pe Ioana **(Carul verde vopsit),** ascund sub zelul lor principial mari mîrșăvii pe care le-au săvîrșit. În cazul respectiv, omorîrea unui copil, ca să nu strice tatălui nelegitim dosarul. Există și categoria acelora deprinși a se mingiia că nu fac altceva decît să-și îndeplinească datoria, cum pretinde falsul Gabor **(Păpușarii cehi).** În sfîrșit, mulți devin complicii fanatismului justițiar, nereacționînd la timp împotriva crimelor lui, ca Onisifor **(Zeița gramatica).**

E un teatru unde vinovații adevărați nu reușesc să-și găsească ispășirea, tocmai pentru că victimele vor să curme hybrisul și refuză să reclame pedepsirea foștilor prigonitori.

O atmosferă apăsătoare se instaurează în mai toate aceste piese ale lui D. R. Popescu și le conferă, crescînd progresiv, o remarcabilă tensiune dramatică. Nimeni nu scapă din vîrtejul hybrisului tragic, chiar dacă se ține deoparte. Senzația că așa vor evolua pînă la urmă lucrurile îl stăpînește pe cititor și suplinește oarecum lipsa de stringență a intrigii, acolo unde, ca în **Farul sau Oul orb,** intervine o prea mare complicație și încîlcește acțiunea.

Piesa cea mai solid construită e **Păpușarii cehi.** Aici, scena e invadată de fantasmele unei conștiințe încărcate care se chinuie zadarnic să scape de asaltul lor repetat. Conținuturile psihice refulate dobîndesc înfățișări dramatice, grație unei inspirate inventivități imaginative de acest ordin. În plus, întregul univers cosmaresc al piesei se ordonează cu ireproșabil simț stilistic, ca să însufletească o gravură sumbră de epocă. E o piesă într-adevăr „tare", chemată să zguduie spectatorii și mă întreb de ce oare n-a fost jucată pînă azi pe o scenă bucureșteană?

Coerență stilistică are și **Nori lungi pe șesuri sau Coțofenele îndrăgostite,** un fel de **Gaițele,** transpusă fericit în registru melancolic prin retragerea ironiei și împingerea treptată pe primul plan a accentelor duioase. Comedie crudă la început, piesa se transformă într-o baladă emoționantă a fidelității sentimentale.

În general, D. R. Popescu preferă schimbului de replici scăpărătoare vorbirea poetică și ajunge mai cu seamă la ea, suflîndu-le adesea personajelor o anume bolboroseală „inspirată", sau încărcînd cu funcții simbolice lucrurile (fîntîna, siluetele din sticlă, farul, acordeonul, gropile osîndiților). E linia unui teatru neiluzionist, care începînd cu **Cromwell** i-a cerut pînă azi mereu ajutor lui Shakespeare împotriva limbajului obișnuit, calchiat pe vorbirea comună a „dramei burgheze". Și în această direcție scriitorul săvîrșește o operă energică de modernizare a literaturii noastre destinate scenei.

Ov. S. Crohmălniceanu

Promoția 70

O evoluție ascunsă

■ EUGEN DORCESCU (n. 1942) : **Pax magna** (1972), **Metafora poetică** (1975 — eseuri), **Desen în galben** (1978), **Embleme ale realității** (1978 — eseuri), **Arhitectura visului** (1982), **Culegătorul de alge** (1985), **Dodoacă și Biciușcă** (1986 — pentru copii), **Castelul de calcar** (1988 — pentru copii), **Căsuța fermecată** (1989 — pentru copii). Dinspre parnasianism — prin filieră barbiană — spre o poezie a implicării reflexive cu accente hermetice și expresioniste a evoluat Eugen Dorcescu, poet cu apetit teoretic, nereceptat cum se cuvine, probabil din pricina aparențelor de calofilie rece și de plutire în abstract ale dicțiunii. O evoluție lentă, în trepte, mai mult prin acumulări de nuanțe decît prin înnoiri și renunțări radicale, de aceea greu sezisabilă la o lectură parțială, cu atît mai greu cu cît regimul metaforic, rigorismul prozodic și solemnitatea atitudinii lirice, prezente în toate cărțile poetului, favorizează impresia de ceasornic ce bate mereu aceeași oră. Mișcarea însă există, pe dedesubt, uneori învolburată, oricum mult mai sinuoasă decît lasă să se înțeleagă suprafața calmă a textelor. Începutul e sub semnul contemplării impersonale, recte neangajante, al scrutării somptuoase a imprejurimilor și imprejurărilor, al acuității reci a percepției ce dă la iveală, asemeni gheții înflorind pe geam, geometrii cristaline. În pofida frecvenței exprimării la persoana întîi, ceea ce transmit poeziile e mai puțin emoția eului liric și mai mult reflexul ei în decor, codificat tropic, mai cu seamă în metaforă, și întrucîtva obiectivat prin distanțare. Economia verbală (preferința, în primele două cărți, pentru poemul de două catrene) avantajează această tendință de plasare „în general" a rostirii poetice, dovedită și de absența detaliului concret ori de vădita ocolire a oricărei stridențe ce ar putea sugera evenimente lăuntrice particulare. La rîndu-i, ținuta severă formal a discursului, mereu solemnă și muzicală, cu mici variații metrice, accentuează linia impersonală, de oracol sau de ritual, sporind totodată misterul semantic al fluxului verbal : „Doar zilele cu chipul pur și supt / Un pas neîndoios ce va să vină / În bezna tumultuoasă, dedesupt / Cu-atît mai grea durerea de lumină // Și recunoști drept stăvilă oricînd / Cel spirit destrămat și fără viață / În văile albastre deșteptînd / Un geamăt lung din corzile de ceață".

Treapta următoare a evoluției ascunse a poetului, ilustrată de poemele volumului **Desen în oglindă** și, mai limpede, de cele din **Arhitectura visului,** este a revenirii eului liric mai în apropierea întîmplărilor proprii, avînd ca efect creșterea temperaturii lirice, coborîrea din „general" în „particular", revelarea senzorialului și a concreteței în imagistică și diversificarea prozodică. Nu e numaidecît un efort de abandonare a ispitei transcendenței cît unul de motivare i-mediată a stării poetice prin implicarea afectivă, chiar dacă tenta reflexivă continuă să decidă natura poeziilor. Într-o „Idilă" ce amintește de Al. Philippide revanșa febrei asupra frigului e sugestiv recunoscută: „Mi-e sufletul o hală de asfalt, / Mi-e sufletul o tulbure oglindă / Ce-ncearcă tremurînd să te cuprindă. / Să-ți soarbă-n dale lujerul înalt. // De cîtă vreme-aștept lîngă crenel / Cu apa care fumegă în șanțuri, / Cu podul ce se leagănă în lanțuri / Pe fine rumegușuri de oțel. // Să mergem spre cămările de sus ; / Te uită : luna piere la apus / Și gura ta în umbră se deschide. // Ce zbor prelung în albii de argint / La ziuă cînd zărim călătorind / Deasupra noastră blîndele firide". Aceeași idee a întoarcerii eului liric spre sine însuși, cu descoperirea clocotului interior ordonează și o confesiune în vers liber : „Aceasta e ziua în care-mi amintesc. / Și amintirea mea / e fără bucurie, fără căință, / Sînt ca o hală din sticlă și fier / în care dangătul cade / și piere. / Apoi zvicnește din nou / și iarăși se stinge. / La nesfîrșit. / Cum de-l aud ? / În față e marea / și zgomotul ei nu-l înăbușă ? / Pustiul, cu liniștea lui, nu-l îneacă ? / Din crucea amiezii privește : / Aici sînt, / cu toată surparea aceasta-n adînc, / răsfirat pe nisip, așteptînd, / ca o grămadă de pietre". Elementele de univers poetic, mai ales cele comune ambelor „trepte" (marea, cetatea, scara, lumina) au semnificație simbolică mișcătoare în același sens al apropierii de a cincea esență a identității sinelui poetic.

Identitate pe care, ca într-o a treia treaptă a evoluției, **Culegătorul de alge** o luminează dintr-o perspectivă sintetică la toate nivelele textului : reflexivă și afectivă (în atitudine), riguroasă și liberă prozodic, metaforică și descriptivă. Poetul își arată acum, sub masca parnasiană, un chip tulburat, o sensibilitate hărțuită, o individualitate ce se iscodește neliniștit. Treceri repezi de la notații romanțioase la viziuni apăsătoare, de la limpiditatea cristalelor de gheață parnasiene la neguroasele proiecții expresioniste, caracterizează retorica poemelor a căror semantică e tutelată de tensiunea reflecțiilor ontice și a sentimentului „trezirii" : „(Din zările negre te-nalți, / ca un spectru. / Un stîlp ești, acolo, departe, / un stîlp, clătinîndu-se-n gol, / un biet stîlp pe care / amarnice păsări, zburînd. / umbrele-și leapădă)... / În jurul tulpinii / otrava sudorilor sale / locu-ntreg a strivit. / Și, pînă în zarea cealaltă, / pînă aici, / o țesătură de negre / venințuri / îmbibă țărîna. / Iată-l : / e cel, ca din palmă, lansat / din palmele cosmice. / Vai, cum va dormi, / cum va dormi ! / Ca un fir de papură, / smuls, / cu fuioare de alge alături, / uscat, / îndoit sub pietrișuri, / cu privirile turmei în jur / (ochii mulțimii — o poiană / de flori), / ars de veninu-i lăuntric, / chircit, / singur, uitat, / ca o piatră în mîl, / ca o frunză-n desișuri". Cum și zice undeva, tot în cartea din 1985 (..Atins de maladie ca de-o spadă, / însingerez deșertul de zăpadă"). Eugen Dorcescu pare să fi ajuns, încet și discret, dar neîndoielnic, la o viziune a poeziei ca implicare terapeutică în „spațiul lăuntric". Decorul poemelor de început a devenit oglinda prin care poetul privește în sine însuși. Prin asta e poate puțin ex-centric dar deocamdată a reușit să evite căderea în manierism.

Laurențiu Ulici

O lucrare de referință

„România în anii celui de al doilea

RĂZBOIUL care nu trebuia să aibă loc (cum îl definesc încă o serie de istorici) [1] a durat de la 1 septembrie 1939 pînă la 12 mai 1945 [2]) în Europa, pînă la 2 septembrie 1945 în Extremul Orient, respectiv 2 191 zile, cuprinzînd cu totul 61 de state cu o populație de 1 700 000 000 locuitori (3/4 din populația lumii) și avînd aria de operațiuni militare pe teritoriile a 41 de țări din trei continente : Europa, Asia, Africa. 110 000 000 de oameni au îmbrăcat uniforma militară și s-au răspîndit pe suprafețele teatrelor de luptă înglobînd 22 000 000 km². Mai mult de 50 000 000 oameni și-au pierdut viața, dintre care peste jumătate din rîndurile populației civile, alte sute de milioane de oameni răniți și dispăruți. Pregătirea și purtarea războiului, ca și înlăturarea distrugerilor generate de cea mai mare conflagrație a secolului XX au mobilizat economiile statelor la un efort gigantic calculat la 4 000 de miliarde de dolari, cheltuielile militare propriu-zise însumînd 1 770 miliarde dolari (la cursul anilor 1938).

Sînt statistici cutremurătoare și totuși cifrele în laconismul lor nu pot reda „întreaga amploare a ororilor și distrugerilor săvîrșite în anii celui de-al doilea război mondial : lagărele de concentrare și exterminare naziste de genul celor de la Auschwitz și Buchenwald, masacrele de la Lidice, Oradour-sur-Glâne sau Ip și Treznea, execuțiile de prizonieri și toate celelalte acte de violare a normelor de purtare a războiului recunoscute pe plan internațional, dar și ale drepturilor și demnității omului. Ideologia fascistă a inspirat agresorilor acte de cruzime și atrocități fără seamăn. Escaladarea violenței a avut o «logică» proprie, astfel că, la rîndul lor, mari puteri ale coaliției antihitleriste au recurs la acțiuni în care granița între obiectivul militar și populația civilă a dispărut, cum au fost bombardamentul asupra Dresdei (13/14 februarie 1945) și cele două bombe atomice lansate asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki".

Am fost îndemnat să scriu aceste rînduri de remember datorită evenimentului editorial constituit de apariția — sub egida Comisiei române de istorie militară și a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară — a celor trei volume ale lucrării **România în anii celui de-al doilea război mondial.** La capătul unor îndelungi investigații științifice pluridisciplinare, după o elaborare de cîțiva ani, masivul detașament de cercetători sub îndrumarea unei comisii de coordonare care numără în rîndurile ei pe academicianul Ștefan Pascu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu (coordonator principal), conf. univ. dr. Mircea Mușat, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, colonel dr. Gheorghe Tudor, colonel dr. Gheorghe Arădăvoaice, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Constantin Toderașcu, maior dr. Mihail E. Ionescu, maior dr. Ioan Talpeș, ne prezintă o amplă monografie, demult așteptată nu numai de istoriografia română, ci și de cititorul-iubitor al istoriei patriei.

Este o carte prin excelență dramatică, întrucît subiectul este dramatic. Dar este o carte extrem de necesară și care proiectează anii 1939—1945 în plină actualitate, dată fiind apariția celor 3 tomuri în chiar anul gloriosului jubileu a 45 de ani de la victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 din țara noastră. Dacă adăugăm că în acest an, la 1 septembrie, s-au împlinit 50 de ani de la declanșarea celui de al doilea război mondial, iar anul viitor întreaga lume va aniversa 45 de ani de la victoria popoarelor împotriva fascismului, sesizăm acuta semnificație a unei lucrări de anvergură celei citate și care analizează în întreaga ei complexitate situația României în anii celui de al doilea război mondial.

Lucrarea de care mă ocup vine să se adauge unei alte premiere istoriografice din urmă cu doar doi ani, **România în primul război mondial,** alcătuită sub aceleași diligente auspicii ale Comisiei de istorie militară și Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară iar împreună ridică simțitor nivelul literaturii științifice românești în domeniul istoriei. Cele trei tomuri actuale (totalizînd 1 801 pagini) sînt construite organic pe temelia istoriei unice și unitare a poporului român, consacrînd, desigur, cum era și firesc, cea mai mare parte acțiunii factorilor militari [3]).

Structura lucrării evidențiază o concepție logică și o interpretare dialectică a evenimentelor istoriei în desfășurarea lor cronologică. Se cuvine subliniată marea investiție creatoare a autorilor celor trei volume care au asimilat realmente întreaga bibliografie națională asupra acestor evenimente, precum și principalele contribuții ale istoriografiei mondiale. Totodată, ei au revalorificat colecțiile de documente apărute în țară (operă științifică și editorială vastă, datorată orientărilor Congresului IX al P.C.R.), precum și corpusuri importante de documente străine (îndeosebi sovietice, germane, americane, britanice). Presa românească și cea internațională au fost cu folos conspectate. În interpretarea profundă și argumentată pe care au dat-o prezenței României în cel de al doilea război mondial, autorii impunătoarei lucrări au și meritul de a fi defrișat o imensă cantitate de documente inedite (în special militare) pe care le pun acum pentru întîia oară în circuitul istoriografic național și universal. Așadar, construcția și conținutul demersului științific al autorilor se bizuie pe o totalitate a surselor explorabile, sau cel puțin detectabile la ora actuală. O asemenea construcție poartă în sine pecetea autenticului, ceea ce în cazul de față înseamnă nici mai mult nici mai puțin decît respectarea și slujirea **adevărului istoric.**

DESIGUR, într-o primă prezentare a celor 3 volume limitată la spațiul acestor pagini, sîntem în măsură să conturăm doar cîteva din fundamentele analizei istorice și mai ales concluziile evenimentelor, concluzii care demonstrează cu prisosință învățămintele aspre ale ultimei conflagrații mondiale, atît pentru țara noastră, cît și pentru celelalte state europene, pentru toate țările lumii. Esențială în acest sens este aprecierea președintelui Nicolae Ceaușescu făcută la consfătuirea de la București a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia : **„Omenirea nu poate uita, acum cînd se împlinesc 50 de ani de la începutul celui de-al doilea război mondial, jertfele uriașe pe care le-a dat pentru înfrîngerea fascismului, pentru asigurarea independenței și securității tuturor statelor. Sînt cunoscute, dar doresc să le subliniez și în acest cadru, marile jertfe și contribuția deosebită a Uniunii Sovietice în acest război. De aceea, este necesar să se acționeze cu întreaga răspundere de către toate țările noastre și, aș spune, de către toate țările europene, care, într-o măsură sau alta, au avut de suferit în cel de-al doilea război mondial — inclusiv, aș sublinia jertfele poporului german însuși — pentru a face totul de a nu se mai permite repetarea, în nici un fel, a cauzelor care au dus la izbucnirea acestui război".** Este bine să nu se uite toate aceste împrejurări — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu — pentru că **„ele demonstrează cu putere că țările mici și mijlocii din Europa pot conta, în dezvoltarea lor economico-socială, în asigurarea independenței, nu pe promisiuni abstracte, de departe, ci pe forțele proprii, pe solidaritatea — repet — a vecinilor și tovarășilor lor de luptă și idei".**

Spectrul analizei istorice a lucrării de care ne ocupăm este ghidat de busola sigură a metodologiei materialist-dialectice, de documentele și orientările Partidului Comunist Român, iar derularea evenimentelor interne și internaționale din perioada analizată, inclusiv a celor militare, este interpretată în lumina aprecierilor de o mare profunzime din opera teoretică a președintelui Nicolae Ceaușescu privind factorii și fenomenele ce au impus și determinat mersul istoriei în ajunul și în timpul celui de al doilea război mondial, cu consecințele implacabile asupra situației țării noastre, precum și mișcarea națională de rezistență antifascistă, caracteristicile, importanța și semnificațiile revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944. Autorii subliniază în Cuvîntul înainte al lucrării că au înfățișat „tabloul complex al vieții internaționale în care a fost nevoită să acționeze România, punîndu-se accentul pe ceea ce a fost caracteristic, fundamental și definitoriu pentru societatea românească : lupta pentru consolidarea statului național unitar, apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării".

Să încercăm să fixăm și noi succint ideile ce se desprind din cele 1 800 de pagini ce fac să se redesfășoare în fața noastră vasta panoramă istorică a celui mai groaznic dintre războaie și discern locul și rostul românilor într-unul din cele mai grave capitole ale istoriei universale, neocolind momente și pagini controversate.

1. DACĂ pe plan european anii 1929—1939 pot fi numiți anii ocaziilor ratate pentru asigurarea păcii, securității, libertății, independenței, integrității statelor mici și mijlocii și ai primelor de încurajare date expansionismului fascist și revizionist, sub raportul pozițiilor României în aceiași ani istoria consacră constante demersuri internaționale constructive. Acestor obiective — urmărite de toate partidele care s-au succedat la cîrma țării — le-a fost subordonat atît sistemul de alianțe bilaterale (cu Polonia și Franța), cît și cele multilaterale (Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, incluzînd Cehoslovacia, Grecia, Iugoslavia, Turcia), precum și activitatea desfășurată la Societatea Națiunilor al cărei președinte a fost timp de două sesiuni (fapt unic în analele Societății Națiunilor și ale O.N.U.) ilustrul patriot și om de stat român Nicolae Titulescu.

În toată această perioadă, obiectivul fundamental al organismului militar național a rămas fidel tradițiilor militare ale poporului român : apărarea independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale a patriei. Documentele (dintre care multe noi), ca și atenta examinare a politicii de apărare națională îi duc pe autori la concluzia că misiunile atribuite sistemului militar, ca și doctrina, organizarea, pregătirea, dotarea, instruirea trupelor aveau un caracter eminamente defensiv (cum erau de altfel și convențiile militare ale Micii Înțelegeri și ale Înțelegerii Balcanice ca și ale alianțelor bilaterale). De-a lungul volumului I al trilogiei sîntem martorii faptului că toate măsurile adoptate urmăreau pregătirea rezistenței în fața unei agresiuni declanșate de state fasciste și revizioniste. În această direcție este pe deplin concludent că toate măsurile militare adoptate de statul român în vara anului 1939 priveau consolidarea apărării frontierelor de vest ale țării. În baza orientărilor generale ale țării, cercurile guvernante preconizau — scriu autorii — alăturarea României unei eventuale alianțe anglo-franco-sovietice care ar fi trebuit să fie formată în urma negocierilor militare tripartite de la Moscova.

2. ISTORIA europeană a reținut, ca un exemplu timpuriu de solidaritate în lupta contra fascismului, ajutorul și ospitalitatea acordate de poporul și de autoritățile românești, populației, armatei și celor mai înalte oficialități militare și civile poloneze obligate să-și părăsească țara ocupată de invadatori. Zeci de mii de militari polonezi s-au alăturat armatelor aliate plecînd apoi cu sprijinul autorităților românești, iar o mare parte din tezaurul băncii naționale a Poloniei a fost salvat tot cu sprijinul românesc, fiind tranzitat de la frontieră pînă la Constanța. Dacă rememorăm astăzi evenimentele de acum cinci decenii prin intermediul acestei valoroase monografii vedem că, asumîndu-și toate riscurile, România a făcut acest gest în septembrie 1939, după ce în martie același an (ca și în octombrie 1938), ajutase Cehoslovacia dezmembrată și ocupată, primind refugiați din această țară aliată și prietenă. Oare nu însemnau toate acestea un implicit angajament de partea luptei națiunilor pentru a-și apăra libertatea grav amenințată de statele fasciste și revizioniste ? Ca și inițiativa unui Bloc al neutrilor în Balcani, inițiativă destinată să pună statele participante la adăpost de flagelul războiului, să le sustragă dominației celui de-al III-lea Reich. „Față de evenimentele dramatice din deceniul patru al secolului XX — scriu autorii — poporul român și-a făcut un punct de onoare din sprijinirea, sub multiple forme, a țărilor amenințate de agresiunea statelor fasciste și revizioniste sau supuse atacurilor acestora, reliefînd prin aceasta încă o dată umanismul și solidaritatea sa militantă cu lupta antifascistă, de apărare a independenței și suveranității, desfășurată de celelalte popoare".

Volumul 1 al trilogiei reliefează în același timp că „măsurile militare adoptate începînd cu anul 1939 au fost puse în aplicare cu aportul maselor largi populare și al forțelor politice antifasciste la care se adăuga armata. Datorită acestui fapt, guvernul român a hotărît concentrarea unor forțe însemnate. De asemenea, au fost luate măsuri suplimentare de apărare, printre care repartizarea de arme la autoritățile locale, pentru a fi distribuite populației, conducerea superioară a armatei prevăzînd și o rezistență armată generalizată cerută de starea de spirit ce caracteriza poporul român în acea perioadă".

3. EVOLUȚIA situației politice și militare internaționale intensifica în ritm fatal cursul spre izolarea României punînd în joc însăși soarta țării noastre. „Declanșarea războiului prin atacarea Poloniei — stat aliat și prieten — și pericolele ce planau asupra independenței și integrității teritoriale au determinat forurile politice și militare competente ale României — scriu autorii — să aprecieze că țara noastră constituia în condițiile accentuării procesului izolării sale, obiectul unei agresiuni și că pentru apărare nu se mai putea conta decît pe forțele proprii". Cît de gravă era situația țării în contextul războiului început se poate deduce din faptul că la nivelul conducerii superioare politico-militare se considera posibilă o agresiune concentrică asupra României. De altfel, presiunile se întețeau zi de zi, iar la 21 septembrie un brutal avertisment a fost dat României prin asasinarea primului ministru Armand Călinescu, exponent al cercurilor burgheze, care se opunea expansiunii celui de-al treilea Reich, de către legionarii în subordinea hitleriștilor. Era un semnal prin care se sugera cercurilor conducătoare de la București abandonarea liniei politice antifasciste și antirevizioniste, de apărare a independenței, suveranității și integrității teritoriale.

Izbucnit în principal datorită politicii de expansiune și agresiune a Germaniei naziste, Italiei fasciste și Japoniei militariste, politică vizînd dominația asupra lumii întregi, cel de al doilea război mondial a răsturnat la început raporturile de forțe pe plan mondial în favoarea agresorilor. Avertismentele puterilor fasciste și revizioniste adresate României comportau așadar pericole majore implicite. Să nu uităm contextul internațional din ajunul declanșării agresiunii germane contra Poloniei. Iată cum îl definesc autorii în primul volum :

„Proiectul de pact al celor patru (Germania, Italia, Franța și Marea Britanie) și acordul naval anglo-german (18 iunie 1935) pregătiseră drumul spre punctul culminant al politicii de conciliere : «acor-

---

[1]) „Acei cîțiva autori ai războiului ar fi trebuit să nu se fi născut niciodată sau să fi fost din primul ceas jertfiți ei în locul zecilor de milioane de ființe fără vină care vor cădea" (Gh.I. Brătianu în revista „Parlamentul românesc" din septembrie 1939).

[2]) Încheiat prin capitularea necondiționată a celui de al 3-lea Reich la 8 mai 1945, războiul hitlerist a mai cunoscut cîteva rafale în unele enclave de împotrivire nazistă, care au costat și viețile mai multor ostași și ofițeri români.

[3]) Cele trei tomuri beneficiază de o iconografie întrutotul adecvată și care rimează perfect cu textul. Sînt astfel publicate în cele trei volume un număr de 716 fotografii, precum și 99 de hărți și scheme elaborate de asemenea de un larg colectiv de specialiști ; am apreciat rezumatele în limbile engleză, franceză, germană, rusă, bogatul indice de nume și tabelele abrevierilor, toate elemente de autentică valoare științifică de natură să întregească ținuta impecabilă a întregii lucrări de care s-a îngrijit cu meticuloasă competență (ca și în cazul volumelor **România în primul război mondial** și **Istoria militară a poporului român,** Editura Militară.

Biblioteca

război mondial"

dul» de la München (29 septembrie 1938), prin care s-a început dezmembrarea Cehoslovaciei, abandonată de aliați, Franța și U.R.S.S., și silită să accepte pretențiile teritoriale naziste.

Politica de conciliere față de Reich-ul nazist a făcut imposibilă constituirea unui front al statelor interesate în menținerea statu-quo-ului și a încurajat politica revizionistă și agresivă a statelor fasciste. Tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : **«trebuie să nu uităm niciodată că cel de-al doilea război mondial a putut izbucni datorită lipsei de unitate și de fermitate a forțelor antifasciste și antihitleriste, așa cum nu trebuie să uităm nici un moment că victoria asupra hitlerismului a putut fi obținută datorită realizării unei largi coaliții antihitleriste, a angajării în luptă a tuturor forțelor antifasciste și progresiste».**

Tratativele purtate în vara anului 1939 la Moscova între U.R.S.S., Franța și Marea Britanie nu au dus la încheierea alianței capabile să oprească amenințătorul curs spre război ; în schimb, tratatul politic semnat de Joachim von Ribbentrop și Viaceslav Molotov la 23 august 1939 a creat condiții pentru declanșarea agresiunii celui de-al treilea Reich asupra Poloniei".

În aceste condiții, care s-au răsfrînt dureros și dramatic asupra țării noastre, după prăbușirea tuturor alianțelor ei tradiționale (Franța capitaluse la 18 iunie 1940 iar Anglia rămăsese singură), România s-a văzut total izolată pe plan extern, imprimîndu-i-se prin forță și amenințarea cu forța cesiuni importante ale teritoriului național totalizînd peste 33% din suprafața țării și 7 000 000 oameni, în imensa lor majoritate români. „Evenimentele respective, cu deosebire dictatul fascist de la Viena — conchide la capătul analizei politico-militare lucrarea — amenințau grav înseși existența și viitorul statului unitar al națiunii române".

4. PE ACEASTĂ cale, total izolată pe plan politic, militar, diplomatic și supusă unor grave amputări teritoriale, România a devenit victimă a cercurilor expansioniste și imperialiste din cadrul Axei Berlin-Roma, mai ales în acele condiții cînd se urmărea de fapt lichidarea completă a statului român. Imediat după dureroasele rapturi teritoriale, statul român avea să fie aruncat, împotriva voinței poporului, în orbita Germaniei hitleriste. „Nedorind în acel moment o confruntare armată în sud-estul continentului, cercurile conducătoare de la Berlin și-au instaurat dominația asupra României prin impunerea unui regim condus de generalul Ion Antonescu care s-a arătat dispus la însemnate concesii de natură economică și politică".

Analiza întreprinsă conturează concluzii privind rolul decisiv al Germaniei în instaurarea regimului legionaro-antonescian la 14 septembrie 1940, a celui antonescian în ianuarie 1941, raporturile dintre acestea și cel de-al treilea Reich, trăsăturile lor. Tot mai dependent de Germania, în condițiile atotputerniciei statelor fasciste pe plan european, Ion Antonescu a angajat o parte a armatei române alături de Wehrmacht în războiul împotriva U.R.S.S., cu începere de la 22 iunie 1941. Această decizie, adoptată fără consultarea vreunui for politic sau militar, a fost în contradicție totală cu interesele majore ale poporului român. Ca urmare, purtarea războiului dincolo de frontiera statului național unitar român a întîmpinat o puternică împotrivire nu numai din partea maselor populare, ci și din partea cercurilor politice burgheze și a cadrelor militare cu funcții de conducere. Este prezentată activitatea curajoasă a ofițerilor și generalilor patrioți din Marele Stat Major și din alte comandamente, care au pus în practică măsurile de diminuare sistematică a numărului unităților și marilor unități române ce urmau a fi trimise pe frontul germano-sovietic, de menținere în interior a majorității efectivelor armatei și de elaborare a planurilor operative pentru trecerea la acțiunile de eliberare de sub dominația Germaniei naziste.

Consider revelator pentru ineditul demersului științific al lucrării faptul că este larg înfățișată și situația raporturilor cu armatele germane în țară.

O adîncă stare de spirit anthitleristă caracteriza cadrele de comandă ale armatei. Ea era determinată de proveniența socială a ofițerilor români, de faptul că armata română nu avusese, de-a lungul timpului, decît misiunea apărării țării și nu a cotropirii altor popoare, iar marea majoritate a generalilor și ofițerilor superiori activi luptaseră în războiul de eliberare națională și întregire statală.

5. **„PARTIDUL COMUNIST ROMÂN** — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — **a fost forța politică, care s-a ridicat cu cea mai mare hotărîre pentru apărarea integrității teritoriale, chemînd întregul popor la luptă împotriva dezmembrării țării, pentru apărarea integrității, independenței și suveranității patriei, împotriva Germaniei hitleriste, a fascismului și războiului".**

Statutul rezervat țării noastre prin forță și dictat de către statele fasciste și revizioniste în vara și toamna anului 1940 a determinat în mod firesc o amplă mișcare națională de rezistență antifascistă în fruntea căreia s-au aflat comuniștii, care în anii dintre cele două războaie mondiale se afirmaseră prin numeroase acțiuni de anvergură, antifasciste, antirevizioniste, antirăzboinice în apărarea democrației și a libertății, a independenței și a suveranității naționale. Atît în condițiile dementei legionare a regimului politic de extremă dreaptă instaurat la 14 septembrie 1940, cît și în cele ale regimului totalitar, de dictatură personală a generalului Ion Antonescu (regim rezultat de pe urma unei lovituri de stat) stabilit după înfrîngerea rebeliunii legionare din ianuarie 1941, comuniștii au reușit să se situeze în fruntea luptei întregului popor împotriva fascismului și a războiului hitlerist.

Partidul Comunist Român a adoptat cele mai potrivite căi și mijloace cerute de condițiile concret istorice interne și internaționale pentru a organiza mișcarea de rezistență antifascistă — prin propagandă, acte de sabotaj, manifestări culturale, memorii, lupta cu arma în mînă. Prin toate acestea se pregătea, pas cu pas, momentul trecerii la acțiunea decisivă în vederea răsturnării regimului antonescian, întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste, pentru înfăptuirea supremelor deziderate ale națiunii române. În fruntea acestei bătălii s-a situat consecvent Partidul Comunist Român, care și-a propus ca sarcină primordială răsturnarea regimului antonescian, alungarea ocupanților de pe pămîntul românesc, trecerea țării de partea coaliției antihitleriste.

Din primele zile ale instaurării dominației Germaniei naziste, Partidul Comunist Român a trecut la elaborarea strategiei mișcării de rezistență antifascistă, care trebuia să cuprindă întreaga populație a țării, într-un front unic național, alcătuit din toate clasele și păturile sociale, avînd la bază unitatea de acțiune a clasei muncitoare.

Comitetul Central al P.C.R. a apreciat în mod realist și cu deplină justețe că greutățile războiului, creșterea stării de spirit antihitleriste a maselor și a împotrivirii lor față de continuarea operațiilor, închegarea și dezvoltarea coaliției dintre Marea Britanie, S.U.A., U.R.S.S. și alte state, amplificarea ostilității liderilor partidelor burgheze, cercurilor de industriași și financiari față de Germania nazistă, vor duce la crearea unor condiții favorabile pentru consensul forțelor politice antihitleriste în vederea doborîrii dictaturii antonesciene și eliberării patriei de sub dominația nazistă.

Sesizînd o astfel de situație, C.C. al P.C.R. arăta în Platforma-Program din 6 septembrie 1941 că „Gestapo-ul a început să-i bage și pe fruntașii acestor partide [burgheze — n.n.] în lagăre de concentrare. Formarea frontului unic al Uniunii Sovietice, Angliei, Statelor Unite, al țărilor democratice, al tuturor popoarelor iubitoare de libertate, împotriva tiraniei hitleriste, a contribuit la schimbarea atitudinii lor. Astfel s-au creat condițiile pentru formarea Frontului unic național al întregului popor român împotriva ocupanților fasciști".

Arătînd că Partidul Comunist era gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice, cu toți patrioții români, pentru realizarea oricărei revendicări din Platforma-Program și punînd ca singur criteriu al colaborării atitudinea față de ocupanții hitleriști și față de regimul de dictatură a lui Ion Antonescu, partidul declara că „în interesul Frontului Unic Național, pentru zdrobirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, renunță la orice lozincă sau acțiune care ar putea să-l despartă de celelalte partide și grupări politice, care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român".

Depășind greutățile ce păreau insurmontabile, rezultate din politica promovată de guvernul antonescian, din ocuparea țării de hitleriști, de teroarea instituită în nord-vestul României, din participarea la război în contradicție cu voința națiunii, poporul român a găsit — în perioada cuprinsă între 1940 și vara anului 1944 — puternice resurse interne pentru salvarea patriei. În fruntea forțelor democratice, patriotice, s-a aflat permanent Partidul Comunist Român care a depus o susținută activitate pentru pregătirea momentului cînd România trebuia să treacă, hotărîtă, la lupta decisivă împotriva hitlerismului, la recucerirea independenței și suveranității, la refacerea integrității ei teritoriale.

BUCUREȘTI. MONUMENTUL EROILOR PATRIEI

6. ANALIZÎND pe larg atît ansamblul acțiunilor de rezistență antifascistă ale populației civile cît și activitatea desfășurată în cadrul armatei, parte componentă a mișcării de rezistență a poporului român, lucrarea pune în evidență etapele îndeplinirii planului conceput de P.C.R. cu privire la făurirea consensului național în vederea eliberării țării prin lupta cu arma în mînă a întregului popor. Sînt desigur trecute în revistă cu pertinență și diferitele orientări ale altor grupări politice cu privire la scoaterea țării din război ca și rolul României în planurile politico-militare ale marilor puteri în 1944, după cum în întreaga lucrare analiza evenimentelor interne se află într-un dialog permanent cu cea a desfășurărilor internaționale, distingîndu-se momentul cînd raportul de forțe se schimbă în favoarea coaliției Națiunilor Unite, moment căruia i-a adus și România o remarcabilă contribuție.

Realitatea social-politică românească din vara anului 1944 arăta clar că revoluția devenise singura modalitate de salvgardare a intereselor supreme ale națiunii și de alăturare a României la coaliția Națiunilor Unite. Regimul antonescian ajunsese într-o criză multiplă fără ieșire, succesele armatelor sovietice și ale celorlalte puteri din coaliția Națiunilor Unite duceau Wehrmachtul la înfrîngeri după înfrîngeri pe toate fronturile, pregătirile politice și militare în vederea ieșirii României din războiul hitlerist pe cale revoluționară au fost încheiate încă din luna iunie 1944 odată cu definitivarea planului de acțiune propus de P.C.R. și însușit de reprezentanții armatei și ai palatului regal și cu semnarea platformei politice a Blocului Partidelor Democratice (P.C.R. — P.S.D. — P.N.Ț. — P.N.L.). Consensul național a încununat lupta rezistenței naționale antifasciste din România — a cărei coloană vertebrală o constituia Frontul Unic Muncitoresc — determinînd o cale originală preconizată de P.C.R. pentru soluționarea unei situații istorice deosebit de complexă și complicată, un model unic în teoria și practica mișcării muncitorești internaționale. Larga coaliție care îngloba toate clasele și categoriile sociale și angaja toate forțele politice care dintr-un motiv sau altul se pronunțau împotriva dominației Germaniei hitleriste sub conducerea P.C.R. a făcut cu putință evitarea oricăror defecțiuni sau conflicte, ceea ce ar fi putut dăuna insurecției armate și implicit desfășurării revoluției (situație cunoscută din experiența altor țări).

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă este supusă unei multilaterale analize în tot volumul al doilea al lucrării aici prezentate. Sînt dezvăluite, moment după moment, principalele faze ale actului istoric de la 23 august 1944, precum și toate acțiunile revoluționare ulterioare. Ceea ce reținem este faptul că rolul hotărîtor în pregătirea, declanșarea și asigurarea victoriei revoluției l-a avut, ca de altfel în toate marile evenimente istorice care au jalonat istoria românească, factorul intern, poporul român, condus de Partidul Comunist, care a stabilit strategia și tactica luptei pentru eliberarea țării. Fapt de asemenea esențial este că pregătirea, declanșarea și desfășurarea revoluției române s-a făcut fără știrea nici a puterilor din coaliția Națiunilor Unite și, bineînțeles, nici a celui de-al treilea Reich, neexistînd deci nici o coordonare cu aliații, factorul surpriză fiind utilizat optim de P.C.R. și celelalte forțe insurecționale.

În august 1944, România se afla în pragul revoluției. În contextul politico-militar intern și internațional din vara anului 1944 o importanță deosebită a avut pregătirea militară a revoluției, organizatorii acordînd o mare atenție elaborării planului detaliat de acțiune, care pornea de la măsurile cu caracter strategic-operativ pînă la cele tactice. La baza planului militar a stat concepția Partidului Comunist care prevedea încetarea acțiunilor militare de către trupele române de pe front, desprinderea din dispozitivul german și întoarcerea imediată a armelor împotriva trupelor hitleriste, dezarmarea și nimicirea forțelor inamice din interiorul țării.

Analiza raportului de forțe, a intențiilor comandamentelor germane privitoare la România a relevat necesitatea cuceririi celor mai importante puncte și zone strategice, care să asigure succesul acțiunii pe întregul teritoriu al țării, să anihileze orice posibilitate de reacție din partea trupelor inamicului și aparatului dictaturii antonesciene. Luarea în calcul a tuturor acestor factori și cerințe a dus la concluzia că lovitura principală trebuia să fie dată în București și să fie corelată cu o altă lovitură de amploare în zona Ploiești și pe Valea Prahovei, unde se aflau concentrate majoritatea trupelor germane din interiorul țării, precum și cele mai puternice forțe militare și populare române în stare a le dezarma și lichida. Stabilit inițial pentru 15 august 1944, momentul răsturnării regimului antonescian și intrării țării în războiul antihitlerist a fost fixat ulterior pentru data de 26 august. Însă derularea rapidă a evenimentelor interne și externe a determinat forțele patriotice române să declanșeze revoluția la 23 August 1944. În conformitate cu planul politico-militar, elaborat de reprezentanți ai Partidului Comunist și ai altor partide, organizații și forțe politice naționale antihitleriste și antidictatoriale, întregul mecanism revoluționar a fost pus în mișcare în după-amiaza zilei de 23 August, cu promptitudine și fără greș. Devansarea datei pentru începerea revoluției, datorită evenimentelor politice și militare interne și internaționale, a demonstrat încă o dată suplețea gîndirii și acțiunii Partidului Comunist Român, organizatorul actului istoric românesc din august 1944.

Concluziile volumului al doilea sînt de o mare valoare.

„Eveniment cu caracter unic în timpul celui de-al doilea război mondial, avînd o excepțională însemnătate internă și internațională, revoluția română din august 1944 nu a fost un fenomen întîmplător, conjunctural, rezultatul acțiunii unor factori externi, ci un act istoric fundamental cu determinări interne proprii reprezentînd o strălucită reafirmare a hotărîrii poporului român de a fi liber și stăpîn în propria țară. Ceea ce a înfăptuit poporul român la 23 August 1944, sub conducerea partidului său comunist, nu a fost o explozie de o clipă, fără trecut și fără viitor, ci un act istoric măreț pregătit de «lucrarea veacurilor», înscris pe traiectoria luptei eroice pentru dreptul inalienabil al națiunii române de a fi liberă și independentă, stăpînă pe propria sa soartă, de a trăi cu demnitate și mîndrie în vatra sa de existență multimilenară".

Planurile conducerii politico-militare a Germaniei hitleriste de a rezista cît mai mult ofensivei armatelor sovietice și aliate în scopul de a cîștiga timp pentru a putea, prin fabricarea de noi arme, să preia inițiativa în război au primit o lovitură zdrobitoare prin înfăptuirea de

Cristian Popișteanu

(Continuare în pagina 19)

ludeteană

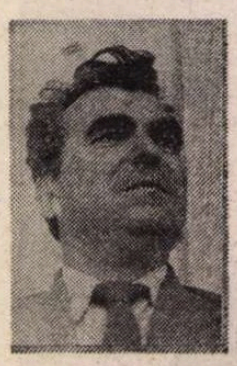

Tudor BĂRAN

PAIDEUMA

TIBERIAN se instalase intr-un colț de baracă, situată în incinta portului de mărfuri, o cameră prea îngustă ca să fie și lungă. Mica încăpere îngrămădea un pat, o măsuță, pe care era o cană de tablă roșie și două pahare, un cuier tip pom, doldora de haineturi, un taburet din pefele și o mătură așezată pe o rugină de lopată ce ținea loc de făraș, pe care orice gospodar ar fi zvîrlit-o cu seninătate, într-un ogaș, toate aceste obiecte fiind luate în seamă dintr-o singură ochire.

Inginerul își petrecea toată ziua pe șantier și lua masa pe unde apuca, sau pe la cine îl invita, fie într-o cabină de autobasculantă, îndemnat să urce de un șofer ce se lăuda, scuturînd în aer punga cu jumări proaspete, ce aroma aerul din jur, fie într-o cantină ieșită în cale, dar cel mai sigur rupînd dintr-o franzelă, ținută în buzunarul hainei, ca pe un ziar împăturit, ori bînd un kil de lapte, cu un pumn de biscuiți.

La drept vorbind, nu numai că lăsa impresia dar, fapt verificat, inginerul nu mînca dacă nu-i zicea cineva s-o facă și pe asta, executîndu-se, de fiecare dată, ca un automat. Ce era al lui, apucătură de toată vestea, era patima de a purta mereu în buzunare biscuiți, bomboane, batoane, turtă dulce, pe care le împărțea la cei cu care discuta, așa cum făcuse, ani la rînd, cu pachetul de țigări, pe care îl întindea primului întîlnit, ca un teribil motiv de a-și aprinde și el, din nou, una. Bătaia în ușă și apariția Ecaterinei, la o oră ce lui i se părea de-a dreptul tîrzie, îl descumpăni. Proiectanta avea ochii întunecoși și grei și nu lăsa să se creadă că venise cu un interes anume și nici că se sinchisea că se află în încăperea unui bărbat ce-și trage pijamaua, cu o grabă besmetică, de toate colțurile, ca s-o știe cît mai bine așezată pe corp. Femeia avea un mers foarte sigur și după ce cercetă, cu o atenție exasperantă, fiecare obiect al încăperii i se adresă, în treacăt :

— Ai mîncat în seara asta ?

Tiberian, care în toată această scurtă vreme așteptase momentul să ia o atitudine, să-i zică ceva, neizbutind să-și închipuie ce se ascunde într-un cap fermecător, sub un păr vălurit, se grăbi cu un răspuns neghiob :

— Credeam c-o să mă întrebi ce-o să mănînc dimineață. Discuția era, oricum, mai optimistă, avea o perspectivă. Nu găsești ?

Ecaterina se uită la ceas și păru că se miră ușor :

— Te-aștept afară pînă te îmbraci...

În fața barăcii se culca o pală de lumină, trimisă de un bec agățat de un stîlp. În aer mirosea a ploaie. Deasupra Argeșului luna se ivi pentru o clipă. Inginerul apăru repede, îmbrăcat de-a dreptul festiv. Proiectanta îl privi cu sinceră curiozitate, neștiind ce să-i spună. Îi făcu semn să-l urmeze, și iuți pasul, într-o grabă neprevăzută. Acum observă Tiberian că îl aștepta mașina de serviciu, un ARO gălbui, și se înverșună :

— Unde-i necazul ?

— La Fîntîni. Digul de apărare a încintei a crăpat. Buiește apa ca dintr-o arteziană cu zeci de guri...

— Motivul ?

— Grindeanu zice că din cauza taluzului prea îngust. A alarmat oamenii de bază din sector...

— Și Bucureștiul ?

— Nu încă, l-am oprit eu...

— Mi-ai spus părerea lui Grindeanu, dar care-i a dumitale ?

— A mea e alta, firește, altfel aș fi zis că-i „părerea noastră", lipindu-mă și eu de ideea altuia, ca să mă dau deșteaptă, cum se întîmplă adesea. Eu cred că Argeșul a rupt undeva mai sus și aici se întoarce în vechea matcă.

Cînd ajunseră la Fîntîni, apa riului, învolburată și rea, se repezea prin crăpăturile digului de siguranță. Pericolul unei catastrofe creștea cu fiecare clipă.

— N-am adunat toate forțele sectorului încă. Mi s-a sugerat, arătă Grindeanu, cu bărbia, către Ecaterina, să veniți mai întîi dumneavoastră. O putem face oricînd...

— Pe ce forțe vă bazați ? se interesă Tiberian, în treacăt, coborînd în mîlul digului. Grindeanu îl urmă, acru, din supușenie, neconvins că e nevoie să devină tot o masă de apă și noroi, încurajat, cu ușoară bucurie, de faptul că inginerul nu se sinchisea că-i înțolit ca un ginerică în fața altarului. Pe mal se strînseseră mulți constructori, unii veniți din depărtări, îngrijorați de nenoricire, dar nu puțini pe post de gură-cască și, totuși, toți interesați să audă ce decide Tiberian, cunoscut ca un pașnic nebun în pasiunea sa de constructor cu multă minte.

— Vă gîndiți că e șimbătă ? se grăbi să-i răspundă Grindeanu cînd îl prinse din urmă. Putem face apel la județele care au sectoarele învecinate...

— Mai sînt și tinerii de la club, adăugă Ecaterina, care îi se alătură, alegînd, cu grijă de femeie, pe unde calcă.

— Ce tineri ? se întoarse, surprins, către ea, Tiberian.

— La club e organizată o seară de bal...

Ecaterina îl admira pe Tiberian, în aceste clipe, fără reticențe. Poate că își da seama că el este cel dintîi pus în fața unei grele situații.

— Eu cred că dacă facem o suprainălțare la Cotul Ciorii, măcar cu doi metri peste cota șase, apa o ia într-o parte...

Suprainălțare ?! Asta ar însemna să trimitem peste cîmpuri, așa, vraiște, un adevărat rîu, gîndi Tiberian. Aici e vorba de apă, pentru apă ne luptăm.

DUPĂ o adevărată bălăcire prin noroaie, Tiberian apăru sus, pe mal, venind dintr-un cring de sălcii. Gînduri felurite îi treceau prin minte. Nu construcția digului de protecție s-a executat prost. S-a ivit o problemă nouă, neprevăzută. Prin adîncirea vadului riului, s-a dat peste coama unui surplus de apă ce curgea mai în adînc, pe o rută oblică față de firul principal.

— Cine-i Traian ? strigă el către mulțime, dîndu-și jos pufoaica în care se înăbușea.

Ieși în față un ins între două vîrste, cu mers legănat.

— Traian, ăla cu mintea care-i ricoșează unde nu gîndești.

— Nu fi gură spartă, mormăi cineva, omul ăsta are inițiativă...

— Vai de noi, țipă unul cu glas mieratic. Nu știu cine a zis, dar a zis bine, să te ferească bunul dumnezeu de incompetentul cu inițiativă.

— Nici eu nu știu cine a zis, se răsti celălalt, dar a zis bine că prostul, pentru că are mintea odihnită, ține pururea gura deschisă, trîncănind, vrute și nevrute, să se dea înțelept.

Tiberian aștepta, cu calm, să se facă liniște.

— Dumneata ai semnalat încă de acum cîteva luni, mi se spune, că apar unele modificări în dig. Ai avut și niște propuneri...

— Am ridicat problema și-ntr-o adunare...

— Și cu ce te-ai ales ?

— Eu mi-am făcut datoria, se fîstîci, surprins de întorsătura lucrurilor, cel care răspunsese la numele de Traian.

— Asta-i, că nu ți-ai făcut-o! Pricepi ? Trebuia să nu te mulțumești cu atît. Prea ușor te-ai dat bătut. Încheie aici partea de critică... În rest te felicit... Aș dori să ne mai vedem, din cînd în cînd.

Ecaterina, care stătea rezemată de muchia unui excavator în repaus, luminat puternic de un far instalat pentru lucru de noapte, pricepînd despre ce-i vorba, vizibil bucuroasă că răul nu-i mai rău, se desprinse și-l împinse pe Tiberian ușor înainte.

— Un lucru e clar, se întoarse din drum inginerul, dîndu-și seama că lăsa în urmă o lume nedumerită. Apa trece prin dig e un dar al naturii nemaipomenit. Să ne gîndim cum s-o captăm și să-i dăm un curs disciplinat.

— Proiectanții, adică și eu, nu se vor mai duce nici mîine, duminică, acasă, mobilizează toată crema gîndirii tehnice de pe șantier și cel mai tîrziu joi..., i se alătură Ecaterina.

— Cel mai tîrziu, deși și atunci poate fi foarte tîrziu, luni seara..., o întrerupse Tiberian.

Ecaterina făcu semn cu mîna, și îl trase din nou pe Tiberian s-o urmeze înspre gîndurile ei, dar nu reuși.

Văzînd pe inginer, un om pîrpiriu își luă curaj și zise, mai mult strigat :

— Județul nost' a primit să lucreze pe o porțiune a Argeșului cu malurile întoarse pe dos...

— Taci, mă, iar dai **cu gura !**

— Tu nu-mi dai mie sfaturi, de ce-i și cum. Vreau să se știe... Tu ești un papă lapte, rosti cel cu plîngerea.

— Să nu vă faceți griji, încercă o lămurire Grindeanu. Sînt frați...

— O mamă i-a făcut și un drac îi dezbină, adăugă un altul.

— Lasă asta, zise Tiberian. Spune-mi ce-i cu malurile alea ?... Ce vrea ? Ce vorbă-i asta !

Cel făcut „papă lapte" i-o luă înainte lui Grindeanu :

— Pe kilometru' nostru, ce-l avem de amenajat, apa se prelinge ca pe o tavă de nisip. Or, trebuie să-i facem riului maluri de cel puțin șase metri ca să fie navigabil.

— Din ce ? Toată zona nu-i decît nisip! — se răsti din nou încurajat, plîngărețul, pufnind pe nas.

— Din nisip ! se trezi și inginerul țipînd. N-o să mergi în delegație, să iei argilă din Gorj !...

Cu greu, pînă la urmă, Ecaterina reuși să-l smulgă într-o parte.

— Cîte mai ascunde și pămîntul ăsta pe care-l călcăm, vru să-l scoată proiectanta din starea de ușoară enervare ce-l cuprinsese pe inginer, și noi, constructorii, stăm toată ziua cu ochii pe cer, ca țăranii, să vedem de-o ploua, de-o bate vîntul, de-o fi soare, de-o fi lună...

Instinctiv, Tiberian aruncă ochii pe cerul limpede.

— Acum, chiar mi-e foame, zise el.

Ea replică, înțepat :

— N-ai fi de acord să amînăm discuția aceasta pentru dimineață ? Ar fi mai... Cum ai zis ? Mai pragmatică...

— Altă soluție n-avem...

— Ba, mai avem una. Trecem pe la club. Ne-om descurca cumva. Nici eu n-am mîncat și nu-mi place să sar peste acest capitol fundamental al vieții.

SALA clubului era înțesată. Ce-l surprinse neplăcut pe Tiberian, pînă la totala neînțelegere, îl constitui faptul că atît băieții cît și fetele erau echipați de lucru: dansau, cîntau, se hîrjoneau, ca la orice petrecere tinerească, însă în salopete, ba unii dintre ei și cu băști pe cap, fapt ce dădea impresia de dezordine, renunțare și chiar hulire a normelor elementare de conduită în societate, de respect față de o întrunire, mai cu seamă, cînd e vorba de o seară dansantă. I se păru că tot ce-l înconjoară se scufundă mai jos, și mai jos, treaptă cu treaptă... Altă părere avea despre tineret și, mai ales, despre cel de pe șantiere, printre care s-ar putea, încă, număra și el. Ce se întîmplă aici, ce-i cu această schimbare ?

La intrarea lor, orchestra se moleși, pînă ce tăcu definitiv. Inginerul se miră că Ecaterina a rămas în urma, rezemată de ușă, și ea vizibil jenată. I se păru că situația o crea înfățișarea sa. Într-adevăr, în lumina puternică a sălii, așa cum arăta cu hainele boțite, pline de noroi, cu părul tăiat scurt.

Cît timp durase starea asta de cumplită zăpăceală ? Cînd întoarse capul, se trezi față în față cu o fetișcană, îmbrăcată în fustă lungă și neagră. Nu purta straie alese, era impodobită de frumusețea ei tinără.

— Pe cuvînt îți spun, auzi Tiberian șușotind în spate. Firava asta poate să arate după măritiș o femeie pe cinste.

— Pe dracu... Dintr-o scîndură, nu faci stîlp de telegraf.

— Nici un „pe dracu", mai franciotea ! Umflă-i un pic pieptul, rotunjește-i mai mult burta, mai împlinește-i și coapsele o leacă... Ei, ce vezi ? Spune-mi, ai mai întîlni ușor pe-a doua ca ea ?

Fata îi zîmbi ușor și strigă spre orchestră, pocnind degetele în aer, ca flăcăii, în răscruciul satului, la horă :

— Un dans !

— De ce fel ? vru să se lămurească, pe de-a-ntregul, chitaristul, ciupind strunele.

Fata întoarse capul spre inginer, privindu-l pe sub sprîncene, lăsînd la vedere gîtul prelung de lebădă și strigă :

— Un damen-tango !

Și mai pocni odată degetele în aer.

Tiberian dansă o vreme mut. Gîndi, însă, că-i de datoria sa să iște o conversație, fie ea chiar de clacă, altfel cum ?

— Cu ce te ocupi pe șantier ?

— Mă așteptam la întrebarea asta, rise ea sacadat, dîndu-și capul pe spate. Este o întrebare tipică de șef. Mai întîi datele personale, cît mai repede și cît mai direct spuse, avem treabă, tovarăși, timpul nu rabdă, trebuie să construim, etcetera, etcetera, și apoi ne orientăm în spațiu. Deci dosarul meu ! Mă cheamă Fabian Lala, pe scurt Fala, am... Te interesează și vîrsta ? Bine, nu ți-o spun ! Nici nu știu ce vîrstă am. Am plecat de-acasă cu o haină lungă, de-a mamei, care acum i-o scurteică... La anul, pentru că anul acesta am ratat a doua oară la medicină, din lipsă de talent pentru biologie, anatomie, chimie și... Așa, deci, la anul dau la Politehnică, la facultatea la care se înscriu cei mai puțini studenți, fie și la una de cernut apă... Sînt dintr-o comună din apropiere și acum... Ia să vedem cîte e ceasul... Acum, la ora unu și trei minute dansez cu...

Fata tăcu dintr-odată, așa cum se stinge lumina la întoarcerea comutatorului. Tăcea și inginerul.

— La ce te gîndești, inginer Tiberian ? se decise să-l sîcîie.

— La ce mă gîndesc ? A ! Mă gîndesc la condiția mea de constructor... Nici eu n-am avut pic de talent în această meserie ce mi-am ales-o. Cînd eram mic n-am făcut nici măcar un zmeu...

— Și acum ești inginer vestit... Cel mai...

— Nu, nu așa ! Nu „cel mai" !

— Atunci „foarte" ! rise fata.

— Mă flatezi...

— Ce te face să renunți așa ușor la o apreciere pe care n-ai cultivat-o ?

— Pentru că sînt și frămîntat uneori, dacă nu cumva am ocupat banca facultății unui om ce-ar fi azi mai bun decît mine...

— Bine, dar funcția de azi dovedește că ai ocupat un loc meritat în facultate.

— Funcția ? Funcția nu este întotdeauna într-un raport direct cu capacitatea...

Se așeză din nou tăcerea și din nou Fala o rupse.

— Trebuia să mai adaug, la prezentarea mea, că am la cheutoarea bluzei o floare. N-o găsești frumoasă ?

Tiberian se îndepărtă de trupul cald al fetei.

— Îți place floarea, nu ? A făcut atîta vîlvă ! Unuia i-am zis că-i din Australia, țara tuturor ciudățeniilor, în care oile nu se mulg... Pot să fac prinsoare că nu știi de ce fel e ? Nu-i așa ? Am să-ți spun eu, ca să-ți faci o părere completă despre mine. E de pălămidă ! Pot să jur că nu te-ai oprit o dată să vezi, îndeaproape, o floare de pălămidă. Acum ai prilejul. Eu sînt tulpina, iar ea, firește, floarea !

Muzica încetase de mult. În jurul lor, dar în ocolișuri cît mai îndepărtate, forfoteau băieți și fete.

— Eu zic să-i mai lăsăm ! Acum și-au dat drumul la dans. Pînă ce-ai venit i-am ținut ca pe front, în linia întîi, îmbrăcați în salopete să fie gata, în orice clipă, pentru intervenție, amenințîndu-i că dacă face unul o mișcare anapoda de la disciplină îi pun și centironul pe burtă... Îmi pare bine că dezastrul nu-i chiar dezastru. Mi-a spus nea Pîrvu, șoferul... Cu el am ținut legătura tot timpul... Am trimis ba pe unul, ba pe altul să afle ce-i cu digul... Băieți, schimbă ea tonul, strigînd : Ce-i înmormîntarea asta ! Fetelor, ați uitat să rideți ? Un vals, mai adaugă ea, privind crunt spre orchestră, ridicînd două degete în aer și pocnindu-le scurt.

Chestia că nu pricepuse de ce băieții și fetele erau, la intrarea lui, în salopete, îl enervă, cum îl enervă și neînțelegerea de ce tinerii îl suspectau atîta cînd intrase în sală.

— Ascultă, Fala ! Îmi place îndîrjirea dumitale. Nu trebuie să te asculte omul prea mult pentru a-și face părerea că ești o fire aleasă.

Un tremur îi zgîlțîia întreg trupul lui Tiberian. Ce putea să-i spună, cît mai frumos, unei asemenea fete ? Inima îi zvîcnea cu o spaimă nebună. Se hotărî pînă la urmă, deși simțea cum îi mor vorbele pe buze :

— ...Pentru că tu știi să trăiești paideuma... curată și dreaptă... ca toate femeile cinstite.

Fala îl asculta sorbindu-i și privirea și cuvîntul :

— Oho, ce vorbe frumoase, împodobite cu jerbe de pe tărîmuri uitate ! Dar, de ce Paideuma ? ! Nu, nu se poate ! E prea mult !

Tiberian ieși din sală voit calm. Din pragul clubului, Fala îi făcea cu mîna, ce părea, în noapte, o eșarfă albă. Inginerul se opri undeva mai departe și rosti răspicat, numai pentru el : Paideuma, suflet al locului !...

Vestea colindă peste șantier toată ziua de marți. Tiberian a fost rechemat în centrală. Marina lui Ghiță, de la bucătăria sectorului doi, îi șopti Ecaterinei :

— AuzișI ? A plecat cu Fala...

Proiectanta nu-i răspunse. Ce să-i spună ? Că a făcut bine, că a făcut rău ? Căsătoria este o fericire pe care cei doi și-o aleg.

Tiberian îi lăsase cîteva rînduri, cu o compunere exactă : „Sînt rechemat în centrală. Îmi pare rău că nu am avut timp să-mi iau la revedere. Îți rămîn profund recunoscător pentru perfecta colaborare. La revedere, acum, și prin această formulă nedorită !"

Tiberian putea să fie al ei. Unde greșise ? !...

Pe Argeș aluneca, în jos, un împingător cu patru șalandre, ce tulbura liniștea amiezii. Comandantul vasului își semnală trecerea prin două șuruieturi scurte.

Prezența unui vas pe Argeș vestea o grandioasă redeșteptare a pămînturilor românești, pe toată întinderea, de la București la Dunăre și de aici mai departe, și mai departe...

(Fragmente din romanul „Pe Argeș în jos", inspirat din viața constructorilor canalului București-Dunăre)

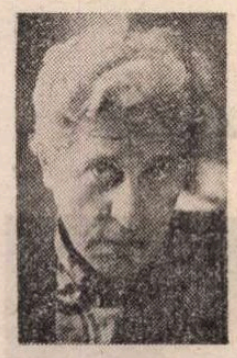

Tudor OCTAVIAN

CELĂLALT

FRAGILĂ și patetică — așa i se înfățișa, de la fereastra vagonului, Paula. Un cap mic, de mumie recondiționată cu mult fard, o frunte răsărind ca o lună plină de sub coama roșcată revărsată sălbatec și elegant peste umerii tari ai hainei. Oamenii o ocoleau, șocați de subțirimea taliei, de linia maiestuoasă a rochiei, iar unii își întorceau capul, cu o privire prostită și totodată fericită. Aveau la ce visa în ceasurile monotone ale călătoriei. Din cînd în cînd, cîte un țăran încărcat cu boccele o dezechilibra și Paula dansa mărunt pe tocurile ei ascuțite. O pasăre coborîtă pe un sol mișcător. Paul o privea înduioșat. Soția lui era mioapă, îngrozitor de mioapă, dar refuza să poarte ochelari. Lumea ei era una de ceturi colorate, cu primejdii și amenințări fără nume. Și-o imagină cu ochelari, căutînd uimită și dezamăgită la fețele mohorîte ale oamenilor, la casele prăfuite. Fragilă, patetică și ridicolă din pricina unor ochelari. Fiindcă Paula va ști, desigur, să-și procure niște rame metalice care să atragă atenția : exagerat de mici sau exagerat de mari, exagerat de ovale sau exagerat de strălucitoare. Oricum, un obiect exagerat de ridicol, capabil să marcheze încă o dată nenumăratele exagerări ale personajului pe care-l juca deîndată ce pleca de acasă. Și adesea și acasă.

— Hai, zi ceva, îl somă Paula. Mă ții aici de un sfert de ceas și nu scoți o vorbă.

Paul zise că o admira.

— De-ar fi așa...

— Ce motive am să te mint ?

— Unde pleci ? schimbă ea vorba emoționată.

— La Costești. Am mai discutat de cîteva ori despre asta.

— Ce faci acolo ?

— Nu știu. Și despre acest lucru am mai discutat.

— Paul, mă tem de omul acela. Pe fruntea Paulei scria : „Ce vrea ? De ce te urmărește ? Coboară din tren. Ne întoarcem acasă, avem spectacolele și repetițiile noastre. Cobori și totul o să fie ca înainte".

Călătorii întîrziați o îzbeau și o îndepărtau de vagon și Paula se uita după ei cu ură. O parte din această ură îi era sortită lui Paul.

— Paul, scinci ea, cine-i omul acela ?

— Nu știu.

Era deosebit de calm și răspundea de parcă auzea pentru prima oară această întrebare. Pînă la plecarea trenului mai erau patru minute. Două din ele le cheltui studiidu-și tăcut soția.

— Paul, ce vrei de la el ?

„Doamne, ce de întrebări mai pun femeile", își zise Paul. „Și toate lipsite de sens. De unde să știi ce cauți ? Sau ce găsești ? Găsești și cînd nu cauți. Ce altceva facem, de cînd ne naștem, decît să căutăm ? Să căutăm și iar să căutăm".

— Nu știu de ce trebuie să îl găsesc, îi zise Paul. Nu știu cine e și nu știu cum o să se sfîrșească povestea asta. Nu știu cînd a început și nu știu dacă nu cumva s-a încheiat. Nu știu ce așteptă. Știu doar că nu mai pot da înapoi. Credeam că mă interesează soarta părinților mei. Acum nu mai sînt sigur de nimic. Poate că despre mine e vorba. Caut ceva în legătură cu mine. Poate pe mine. Poate că vreau să știu cine sînt cu adevărat. Cum crezi tu că o să fie totul ca înainte ? Eu nu știu ce a fost înainte. Știu doar ce mi-au spus alții că a fost. Eu sînt ce mi-au spus alții că sînt.

— Te vreau așa cum ești.

— Nu știi ce vrei. Și nici măcar nu dorești să știi. Ți-e teamă de ce ai putea să afli. Ți-e teamă de tine. Nu vrei încercări. Mi-ai mărturisit-o în atîtea rînduri. Nici eu nu vreau. Dar cum le poți evita ? Ce rezolvăm dacă nu plec ? Tot timpul mă voi gîndi la plecare. Voi regreta că nu am făcut-o. Mă voi gîndi că am ratat clipa. Te vei gîndi și tu la asta.

Trenul se urni. Paula strigă în urma lui :

— Paul, cînd o să se sfîrșească ?

— Curînd.

Paula citi cuvîntul pe buzele lui și respiră ușurată.

— Curînd, repetă Paul. Și adăugă : Sau niciodată.

Dar trenul luase viteză și Paula abia dacă mai deosebea fereastra de la care soțul ei îi făcea semne cu mîna.

ÎN timpul călătoriei Paul încercă să se gîndească la modul în care se desfășuraseră lucrurile, din clipa cînd primise acel telefon neașteptat. Recapitula amănunțit întîmplările, exact în ordinea în care se petreceră. Credea că mergea pe un fir, dar după fiecare secvență cădea o cortină. Avea falduri și se clătina la cea mai mică mișcare a aerului și ca orice cortină te îmbia să dai la o parte, să mai privești o dată înapoi. Cînd puneai mîna pe ea, nu mai era o cortină ci un zid. Zilele înghețau, evenimentele rămîneau ferecate în niște cutii de cristal, toate cutiile semănau între ele și nu mai înțelegeai cum trebuiau orînduite.

Ascuns între dealuri, Costeștiul se ivi curat și sărbătoresc, ca orice stațiune balneară ce așteaptă năvala din lunile de vară. Trenul opri cîteva minute, apoi o luă din loc icnind din toate încheieturile, iritat că se ostenise doar pentru cîțiva călători.

Era ora prînzului. Un soare alb și răcoros ajuta administrația ca totul să pară nou și proaspăt. Aleile către vilele și hotelurile orînduite de o parte și de alta a unui pîriu se înfundau, pustii și umbroase, sub brazi. Pe drumul principal însă, în două coloane compacte și fremătătoare, se duceau spre izvoarele cu ape minerale sau se întorceau sorbindu-și porțiile din sticle gradate, suferinzii. Cei mai mulți din ei erau voioși și vioi, astfel că îți puteai face o părere greșită despre natura suferințelor lor.

Oamenii se dedau cu plăcere îndeletnicirilor lor de bază ; se uitau unii la alții și, după ce treceau, duși de flux, se uitau unii după alții.

Din spatele ultimei vile începea pădurea. Brazii erau sobri și taciturni. Brazii din preajma hotelurilor împrumutau ceva din înfățișarea festivă a turiștilor.

Paul căuta un luminiș izolat unde să se poată lungi în iarbă. Vroia să fie singur, să se uite în voie la gîze și la plante. Un asemenea loc îi apărea cîteodată în vis, în nopțile cu somn agitat, îndeosebi, așa cum se ivesc cîteodată, în goana trenului, în străfulgerări paradisiace scene pe care le imaginezi și aștepți să se producă fără să fii conștient că le aștepți.

Îl găsi destul de repede. O poiană într-un bot de deal ignorat, în chip inexplicabil, de umblăreții grupați sau solitari ce răscoleau tot anul pădurea. Paul își aruncă sacoul și se prăbuși pe el ca un atlet la încheierea unei curse nimicitoare. Zăcu astfel pînă răcoarea și umezeala începură să răzbată prin grosimea stofei și abia atunci găsi puterea să deschidă ochii. La numai cîteva palme de locul în care-și odihnise capul se înălța un mușuroi de furnici negre. Insectele îl ignorau. Se deplasau în șiruri forfotitoare, precum neobosiții nefritici, sub imperiul unei cauze pe care nu le era dat să o pătrundă. Le era menit să alerge înnebunite, ca și cum cursa pe care o făceau era ultima și de ea depindea soarta lor, a mușuroiului și a tuturor mușuroaielor de furnici din toată lumea. Paul își punea ochii pe cîte una și încerca să o identifice, cît mai mult timp, în coloană. Uneori, furnica se abătea din drum și Paul își dădea silința să ghicească motivul. Deși nu putea fi sigur că e una și aceeași insectă pe care o luase sub observație. Era suficient să clipească ori să fie o fracțiune de secundă neatent, ca să îi piardă urma. Ca într-unul din jocurile logice ce impuneau să găsești o soluție. Și amețeai căutînd-o, deși știai care era regula jocului. Regula jocului era să nu existe soluții.

Într-un tîrziu, realiză că nu mai era singur. Întîi simți, pe urmă aruncă o privire în jur, cu toate că îi era deajuns ce simțea. La cîțiva metri depărtare aștepta o femeie. Nu încăpea nici o îndoială : femeia se afla acolo de mai multă vreme și ar fi continuat să aștepte și, poate, să-l studieze, cum studia el insectele, dacă nu o observa. Își propuse s-o ignoreze. Nu era dispus să converseze cu nimeni. Era pe cale să afle lucruri importante din viața furnicilor. Felul în care se îmbrăca necunoscuta dovedea că în viața ei nu se petreceau lucruri care meritau a fi cunoscute. Pe oricare potecă ai fi apucat-o, întîlneai astfel de taioare demodate și tepene și astfel de priviri, pe jumătate pierdute, pe jumătate indiscrete. Ca și cum toate învățătoarele între două vîrste ieșeau la plimbare la aceeași oră. Femeia era răbdătoare, nici nu se apropie, nici nu se depărtă. Privirea ei mărturisea că putea să aștepte oricît.

Paul îi făcu semn să se apropie. Îi ceru, destul de autoritar, să se aplece și-i arătă cohortele de insecte.

— Ce știți despre furnici ?

Femeia nu părea să fi priceput întrebarea. Avea trăsături regulate, despre care puteai spune doar atît, că erau regulate. Chipul ei nu-i amintea de nimeni. Ori, cel mult, de alte femei care, ca și ea, aveau un chip ce nu te reținea prin nimic. Paul căută un băț și bară calea unei furnici rătăcite. Aceasta traversă precipitîndu-se obstacolul și se repezi în coloană.

— O urmăresc de aproape un ceas, spuse Paul. Are personalitate. E foarte greu să-ți impui personalitatea. Mai ales cînd ești furnică. Trebuie să lupți cu toți și, mai ales, cu tine însuți. Trebuie să faci orice ca să scapi din turmă. De pildă, să te porți ca un greiere. Nu e greu să mergi ca un greiere sau să cînți ca el. Altceva e greu : să fii satisfăcut de noua condiție, aceea de greiere.

Se ridică și apucă gulerul hainei. Femeia se dădu supusă la o parte. Paul își aruncă sacoul pe umăr și, schițînd un salut vag, care nu-l angaja cu nimic, se îndreptă spre stațiune. Mergea fără să se uite îndărăt și continuă să meargă și după ce se auzi strigat.

— Paul !

Era un glas blînd, resemnat pe care nici un bărbat nu l-ar fi ascultat fără să se înfioare. Cu condiția să fi fost un glas cunoscut. Dar Paul nu-l recunoștea și de aceea nu se opri.

— Paul ! strigă ea. Paul !

Paul se opri și îi vorbi iritat :

— Mulți își imaginează că mă cunosc doar pentru că doresc să mă cunoască. Sînt sigur că vă văd pentru prima oară. Și dacă eu spun că sînt sigur de ceva, puteți să mă credeți : e așa cum spun.

O părăsi, lungind pasul. Femeia se ținea după el. Din cînd în cînd, îl chema :

— Paul !

DEÎNDATĂ ce ajunse la drumul principal, Paul încetini pasul. Stațiunea se golise. Era ora siestei de după-amiază. Un moment însemnat dintr-un program compus, în principal, din sieste.

„Ce prostie", își zise Paul. „De ce trebuie să fug ?"

Chemarea ei îi răsuna în urechi. Căută o bancă liberă și luă loc. Știa că avea să apară. Într-adevăr, femeia se ivi dintre brazi și, întocmai ca în poiană, rămase la cîțiva metri distanță, într-o așteptare blajină.

— Pot să plec, zise ea. E destul să mi-o ceri și dispar. Au trecut zece ani. Aproape că uitasem. Ce repede trec anii ! Nu te-ai schimbat deloc. Am văzut numele pe afiș. Mi-am reamintit multe. Nu vroiam, de fapt, să te văd. Scotoci în poșetă și scoase un bilet de tren. Uite, urmează să plec diseară. Am ieșit să mă plimb și am dat peste tine. Asta e tot.

— M-am schimbat, spuse Paul rece. Mă schimb de la o zi la alta. Și chiar de la un ceas la altul.

Femeia nu-l asculta.

— Am avut noroc, zise ea.

— În ce a constat norocul ?

— E o șansă să te îndrăgostești. După ce m-ai părăsit, am suferit o vreme. E normal să suferi cînd ești părăsită. M-am consolat mai repede decît bănuiam. Și știi de ce ? Fiindcă am fost fericită cu tine. Atît cît puteai tu să iubești, m-ai iubit. Acum, firește, nu îți mai amintești. Dar m-ai iubit. Și nici nu contează ce îți aduci tu aminte ; contează doar că în memoria mea trecutul e viu. A fost destul să te întîlnesc, ca să-mi dau seama că nu am uitat nimic. Deși am crezut că sînt pe cale să uit. Și, exact ca odinioară, te admir.

— Pentru ce ?

— Ai reușit. Ești cineva. Ești cunoscut de atîta lume !

— Da, confirmă Paul, am reușit. Glasul i se înmuiase. Parcă ar fi vorbit despre altcineva. Am dat lovitura : regizez un spectacol de amatori.

Femeia zîmbi. Cînd zîmbea, îi lipsea foarte puțin ca să devină o prezență plăcută. Avea privirea strălucitoare ca o clapă de pian.

— Fă-mi o favoare, îndrăzni ea.

Paul se încruntă. Te așteptai la un răspuns aspru, la un cuvînt care să întrerupă brutal conversația. Cuvîntul care urmă sună sincer, aproape delicat :

— Orice.

— Să bem o cafea împreună. Nu trebuie să te temi : nu te sîcîi. Ți-am spus doar : au trecut zece ani. Îmi amintesc totul, dar nu mai doare. Îți port recunoștință, multă recunoștință. M-am căsătorit, am un soț bun, care merită să fie iubit. Ce am simțit pentru tine, n-am mai simțit pentru nimeni. Or, pentru asta îți sînt recunoscătoare.

Femeia îi povesti că locuia la „Central".

— E un hotel mare, zise Paul. Te poți pierde în el. Cu condiția să vrei.

Recepționera îl întîmpină dezamăgită.

— Am mințit o mulțime de oameni.

— N-ai știut adevărul, zise Paul. Nu se cheamă că minți.

— Totuși, stărui Gianina, nu-mi place să mint. Măcar să știu pentru ce o fac.

— O faci pentru mine. Sau pentru plăcerea dumitale. Găsește un motiv.

— O fac pentru dumneavoastră, chițcăi Gianina. La șase, îi reaminti, avem repetiție.

Paul încuviință din cap. În lift, constată :

— Există un singur drum către țel și o mie de alte drumuri care nu duc nicăieri.

Femeia era emoționată. Îl invită să intre și își ceru iertare :

— Nu așteptam oaspeți. Fac imediat cafeaua. Aș vrea să înțeleg ce-ai vrut să spui în lift. Dar nu insist.

— E limpede, zise Paul. Și e ceva care ne privește. Credem că sîntem pe drumul cel bun. De obicei însă, drumul cel bun e altul. Cum te cheamă ?

— Ah, da, răspunse ea îmbujorată, mi-am schimbat numele. Și numele e o chestiune de destin : cînd te numești Cecilia Picioruș te mărîți neapărat cu un bărbat pe care-l cheamă Ceafă.

— Numele meu e Paul Popescu, zise Paul.

— O, doamne, Paul... cum aș putea să uit ?

— N-aveai ce să uiți. Fiindcă nu ne cunoaștem. Ne-am cunoscut astăzi. Pe celălalt îl cheamă la fel.

— La cine te referi ?

— La celălalt. La bărbatul pe care l-ai iubit. N-a ajuns niciodată actor. Îmi pare rău pentru el. Și pentru tine.

Cecilia se așeză încet pe capătul patului. Continua să amestece cu fierbătorul în ibric cu toate că nu-l băgase în priză. Lumina din odaie era slabă, totuși puteai să-ți dai seama că se schimbase la față. Singele îi fugise din obraji.

— E adevărat, continuă Paul. Își scoase ochelarii și îi ceru să-l privească atent. Trebuie să existe niște deosebiri ! Înțeleg că ați fost apropiați.

Îi luă fierbătorul din mînă și îl puse pe noptieră. Vru să la și ibricul dar Cecilia îl strîngea cu putere în mînă și Paul nu stărui. Cînd îi dădu drumul, apa curse pe covor.

— Am fost apropiați, zise cu un glas aspru femeia. Chiar foarte apropiați. Am un băiat.

— Regret.

— E fiul meu. Nimeni nu are nimic de regretat.

— Privește-mă cu atenție, reveni Paul. Oamenii, chiar cînd seamănă perfect unii cu alții, nu sînt trași la indigo.

— Au trecut zece ani.

— Da, îi reaminti Paul, dar nu ai uitat nimic.

Îi relată în cîteva fraze cele întîmplate. La sfîrșit, îi arată fotografia părinților. Vorbea ca un medic care expunea un caz. În privirea Ceciliei deslușea un soi de ostilitate. Pe măsură ce-i examina chipul, expresia femeii devenea dură, aproape dușmănoasă.

— A fost o neînțelegere, se scuză ea. Puteți să vă puneți ochelarii. M-am purtat penibil. Am să plec și o să uitați totul.

— Nu vreau să uit. E și problema mea. Problema noastră, aș zice. Vă cer să mă ajutați. Există o singură cale către adevăr : adevărul însuși.

— Nu știu ce să cred...

Paul își apropie veioza de obraz. Becul era puternic și dogorea. Îi simțea fierbințeala în pleoape.

— Crede, o sfătui Paul, în ceea ce vezi.

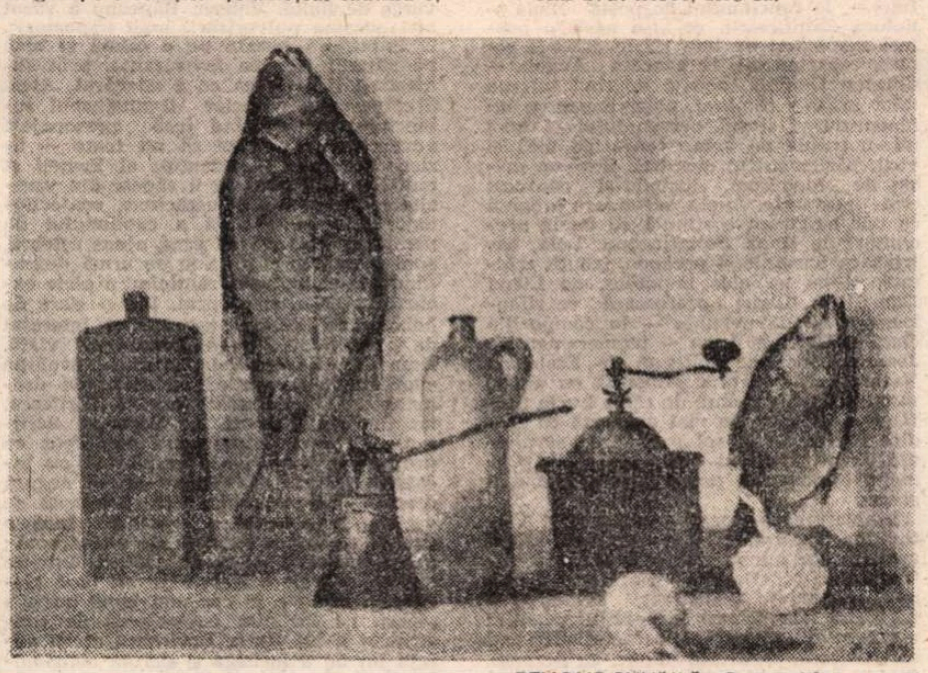

BENONE ȘUVĂILĂ: Compoziție cu pești

(Fragmente din romanul cu același titlu)

Teatru

Piese despre anul 1944

Cartea

„Coroană pentru Doja"

DINTRE cele două piese reunite în actualul volum*) al lui Aurel Gheorghe Ardeleanu apărut în colecția „Rampa", **Coroană pentru Doja** cîștigase deja laurii stagiunii 1971—1972 a Naționalului timișorean. O sumă de personalități ale teatrului au salutat atunci apariția unui nou dramaturg de vocație, semnalindu-i originalitatea.

Coroană pentru Doja nu este o piesă istorică în sens tradițional. Avînd un pretext istoric, acest **Recviem laic pentru Doja** pare a fi alimentat mai ales din fermecătoarea natură a oratoriilor. Argumentul prim al acestei afirmații se află în tipul special de oralitate ritualică ce ghidează desfășurarea ideatică. Solemnitatea tragică, rezultată din convertirea scriiturii ca narațiune în scriitură, ca poem în proză ritmată, este cîștigată în spirit modern, prin revalorificarea virtuților artistice ale unui astfel de model. Jocul între monologul solemn și pasajele corale deschide deopotrivă structura dramatică și teatralitatea piesei. Faptul este reprezentativ și la nivelul expresivității limbajului ; arsenalul de mijloace stilistice folosite este destul de redus, dar tocmai această simplitate stilistică și puținătatea metaforelor ridică planul ideatic deasupra celui factic. Acesta din urmă se bazează pe episodul pregătirii și executării pedepsei lui Doja, constituindu-se ca moment de teatru în teatru. Procedeul potențează dramaticitatea și teatralitatea piesei. Desigur, are un suport antitetic pe principiul călău-victimă (martir al neamului). Ideea ne duce cu gîndul mai degrabă la teatrul lui Dürrenmatt și la existențialismul secolului XX. Nu lipsesc elemente ale spectacolului popular medieval, încărcate și ele de teatralitate. Acestea aparțin de fapt teatrului din teatru : un exemplu este grupul măscăricilor.

O temă subsidiară a piesei este, în linie existențialistă, ferocitatea. Se poate vorbi despre o adevărată retorică a ferocității provocatoare a călăului asupra victimei. Desigur, piesa lui Aurel Gheorghe Ardeleanu are și o bază documentar-istorică : evenimentul execuției lui Doja. Dar aici, în acest cadru vocea cronicarului (exponentul istoriei scrise) este vocea unui alt personaj, caracterizat nu atît prin dragoste de adevăr, ci prin labilitate sufletească, spirit umil. Adevăratul cronicar este publicul, poporul ce asistă la spectacolul încoronării lui Doja, participînd intens și pentru care căpetenia răsculaților devine simbol și mit. De aceea poate interesul autorului se îndreaptă nu atît spre omologarea raportului dialectic și ontologic dintre bine și rău într-un anumit moment istoric, cît spre reliefarea unui fapt de mentalitate : a recepțării în conștiințe a evenimentului. Inserțiile corale transmit cîștigarea unui loc în panteonul posterității și deci a posibilității pentru artist de contemporaneizare a evenimentului. Căci ceea ce izbutește în plan ideatic dramaturgul este cîștigarea acestei contemporaneități a ideii.

Cea de-a doua piesă, **Tentația**, într-un act, de o mare densitate, mizează pe același plan ideatic și pe analiza psihologică. Antiteticul, prezent și în arhitectura piesei, poate fi redus la același raport călău-victimă, cu deosebirea că intră într-un mecanism al reduplicărilor, pe principiul păpușilor rusești matrioșka, de fapt o formă de **mise en abime.**

Nivelul faptic cîștigă treptat semnificații, în funcție de derularea evenimentelor. Astfel, în casa Marthei, fostă angajată a unui mare trust industrial elvețian, își face apariția Străinul, personaj misterios. Femeie ratată, trăind în imaginar și din amintiri reale sau imaginare, Martha acceptă, sub presiunea banilor, prezența în aceeași cameră a Străinului. Crizele sale de demnitate au efectul baloanelor de săpun, nefiind susținute. Ea trăiește un șir de eșecuri.

Baza semi-polițistă a piesei (pregătirea unui atentat, urmările, ordinele primite prin telefon) este un pretext pentru introducerea tensiunii și justificarea trăirilor. Chiar sinuciderea Marthei, „dictată", „planificată" pentru reușita atentatului, este un mod de a reliefa uzura morală a sistemului. Căci sistemul din care fac parte pare fără fisuri, iar Străinul îl explică : „Nu ești decît o biată jucărie în mîna altei jucării, care și ea este în mîna alteia și tot așa la nesfîrșit. Precum cutiile acelea băgate una-n alta. Nimic în nimic." În acest tip de ideologie, urme ale gîndirii moderne trecute în planul artei îndeosebi în formă dramatică sînt ușor recognoscibile.

Ioan Cristescu

*) Aurel Gheorghe Ardeleanu, **Coroană pentru Doja, Tentația**, Editura Eminescu, 1969.

O evocare în regim ludic

LA patruzeci și cinci de ani de la evenimentul istoric cardinal al declanșării revoluției de la 23 August 1944, putem observa că el a sensibilizat conștiințele multor dramaturgi — și continuă să o facă și azi. Abordările sînt diverse — unele frontale, altele tangențiale, în care și ecoul e mai vătuit — dar în genere se remarcă străduința de a se descoperi înrîurirea acelui moment în evoluția destinelor. Că atare lucrări, scrise mai de mult, ori mai încoace, au un impact real asupra spectatorilor din generațiile mai noi o dovedește reluarea cu succes a unora din dramele acum devenite și ele istorice, ale lui Aurel Baranga, Horia Lovinescu, Al. Voitin, Dan Tărchilă Dorel Dorian, precum și reverberațiile produse în cugetul celor mai vîrstnici de caracterul evocativ al unor lucrări de Paul Everac, Theodor Mănescu, I.D. Sîrbu. În această serie se înscrie și **Pensiunea doamnei Olimpia** a lui I.D. Șerban, singura comedie ce și-a luat ca fundal anul 1944, situînd într-un reușit contrast starea de spirit, cu propensiune satirică, antihitleristă și antirăzboinică a populației din vara acelui an, cu gravitatea activităților ce, în același sens, pregăteau marea, curajoasa răsturnare.

Originalității de gen îi corespunde și o cutezanță de formulă : comedia are nouă personaje feminine. Ca și în drama **Casa Bernardei Alba** de Lorca, pe bărbații care intră în casă nu-i vedem ; sînt numai pomeniți. Dar ca și acolo, au funcție determinantă. Aici, luptătorii angajați în rezistența armată, autori și difuzori de manifeste antifasciste, catalizatori ai împotrivirii morale și civice, organizatori de acțiuni insurecționale. Elaborîndu-și lucrarea în 1981, în contact cu o trupă vrednică a Teatrului „Nottara", autorul a beneficiat și de îndelungata sa experiență dramaturgică, astfel că sub raportul construcției, piesa, deși trecîndu-și fluxul peripețiilor și prin naivități, motivări artificiale ori coincidențe forțate, reușește o imagine globală edificatoare. Și are o veselie francă. Unele din izvoarele ei se află în comediografia mai veche a lui Mușatescu și Baranga — în ce privește relațiile, limbajul, anumite situații — însă principala sursă e în condiția marginalizată a pensionarelor doamnei Olimpia, femei modeste, cu drame personale mărunte, ce-și deghizează comic aderența, mai mult sau mai puțin clarificată, la revolta din umbră. Ele dovedesc, printr-un gest final, un eroism colectiv simplu, mișcător. Depărtarea de eveniment dă o anume degajare, care lasă loc, literar vorbind, și altor conspecte decît celor romantice, tragice, aducînd în lumină fapte și chipuri fără aureolă, dar concludente și ele pentru ce a reprezentat acea clipă memorabilă.

Pe acest portativ surizător, dar și cu unele arpegii majore de fundal, se situează și montarea ploieșteană a piesei. Sîntem într-o casă veche, dintr-un oraș mic, locuință a cărei fală boierească a fost oxidată de vreme și sever diminuată de probabilele bombardamente. Pictorul Daniel Răduță a distribuit cu pricepere intrările-ieșirile și scările pentru a facilita circulația atît de dinamicelor doamne și domnișoare și a sugera mici mistere locative ale pivnițelor și mansardelor. Un sfert de pian (vizibil) oferă posibilități de ilustrație muzicală convenabilă și, uneori, oportună. Mobilierul anacronic e adecvat. Cînd pensiunea se transformă în atelier de lenjerie, elementele de sugerare sînt puține și nu îndeajuns de sugestive. Vestimentația are croiuri și culori ușor ridicole, la unele personaje, fiind amuzantă la patroana pensiunii, Olimpia — Olga Dumitrescu, ce interpretează reușit ca aferare, aplomb, vivacitate —, la funcționara de poștă Nana — Raluca Zamfirescu, ce și-a găsit o postură comică și un bun ris în cascade repezi, contaminant, la avocata Angela — Carmen Ciorcilă, actrița apărînd într-un taior excesiv cambrat, potrivit pentru înțepeneala și ifosul personajului și apoi într-o rochie de velur verde, cu tocă și voal, părînd astfel descinsă dintr-un peisaj de hipodrom, jucîndu-și conturat toate ipostazele. Aneta, servitoare brunetă cu păr oxigenat, susținută cu unele precipitări de Dana Bolintineanu, Lola, bătrînă cu nacafale și parapon, izbutit schițată, și cu un glas impetuos, de Liana Dan Riza, Ligia, profesoară ce simulează o blîndă nebunie — în compoziția clară a Eugeniei Laza — temperamentala Jeanine, energic înfățișată de Ecaterina Nazare, Clementina, siluetată cu grație în mirarea-i perpetuă de către Lucia Ștefănescu, Sanda, cea mai avansată ca gîndire dintre toate, rol scris prea șovăielnic, biruit însă cu dezinvoltură de Camelia Maxim, au parte de costume mai șterse.

În lucrarea serioasă a regizorului Victor Ion Frunză, care a pus aici multă meserie dar numai cîte ceva din inventivitatea ce-l definește, fiecare din cele nouă personaje e distinct, avîndu-și o trăsătură integratoare în peisajul uman al spectacolului și măcar o caracteristică ce-l diferențiază. Realizată unitar, cu decență, într-o atmosferă destinsă, de comeraj femeiesc, în genere fără efecte căznite, și cu acele spaime și crispări pe care războiul și circumstanța specială a combatantelor le provoacă tuturor, comedia se percepe cu bună dispoziție, iar miezul nu e nicicînd uitat ori știrbit. Spre final, cursul devine cam pripit, iar sfîrșitul, așa cum l-am văzut săptămîna trecută, e ilogic, lipit cu cocă. Cusur remediabil, cred. Aș mai adăuga că deși singurul bărbat printre cele nouă femei din scenă, regizorul le-a îndrumat cu o persuasiune delicată, ce nu l-a extras, în acest caz, din context.

Al patrulea anotimp **de Horia Lovinescu la Teatrul „Nottara". Cu Lucia Mureșan (stinga), Ioana Crăciunescu, Alexandru Repan**

Eroismul autentic și mistificatorii lui

HORIA Lovinescu a dat teatrului cîteva piese puternice despre anul 1944. Unele au și pornit-o pe drumul clasicizării : **Citadela sfărîmată, Surorile Boga.** Are și cîteva produceri într-un act, scrise cu aceeași forță și cu o tehnică impecabilă. Mai rar reprezentate pe scenele profesioniste, sînt și eludate îndeobște de exegeți, deși n-o merită. Cînd le-a subintitulat, le-a zis „drame", ori „piese". Alteori nu le-a declarat apartenența genologică. Scrierii **Al patrulea anotimp** (1969) i-a spus „melodramă". Însă nici lectura, nici spectacolul prim (Teatrul Național din București), nici reprezentația de azi, de la „Nottara", nu justifică denominativul subsidiar. E și aceasta o **dramă** veritabilă cu intensități emoționale, șoc tragic inițial, încheiere ambiguă. Peste întîmplări și personaje plutește un fatum istoric. Iar în viața eroilor stăruie, obsesiv, o fantomă : tatăl ucis în noaptea de 24 august de către nemți, din delațiunea odioasă a soției sale adultere, a amantului lui și a mamei-soacre. Femeia, noul soț, pictor mediocru, și bătrîna vor fi printre mistificanții revoluției, profitînd de nimbul eroic al celui pierit în încleștare și chivernisindu-se crapulos. Vor fi eliminați de procesele purificatoare de după 1965, decăzînd fizic și moral. Copiii vor apuca pe drumuri diferite. Un martor (posibil) al nopții aceleia de început încearcă o elucidare, apoi renunță, fiindcă s-a îndrăgostit de fiica fostului său tovarăș de luptă. Valeriu Râpeanu a văzut aici „drama pulverizării unei imposturi". O impostură bazată pe o crimă și apoi pe situații istorice favorizante, prin subiectivități, — ceea ce e adevărat. Alex. Ștefănescu a apreciat dramatismul subiectului, considerînd însă personajele neverosimile. Poate că nu toate — aș zice. Erotismul dezlănțuit al Femeii și multele ei combinații îi răpesc din veracitate. Fata are o uscăciune confecționată. Bătrîna văduvă a căpitanului de pompieri, Pictorul de gang ajuns celebru, apoi pierzîndu-și aura și pe urmă degradîndu-se și biologic, rămînînd a picta exclusiv pentru uz propriu, într-o stare de hebetudine, Băiatul ușuratic și interesat de matrimonii avantajoase, au viață. Amantlîcurile senzualei doamne, evoluția conflictelor domestice amintesc de dramaturgia lui Mușatescu sau Al. Kiriței, iar limbajul, uneori, de Baranga. Scriitorul nu mai finalizează aici ceea ce propuneau propriile-i premise și nu închide conflictul, învăluind într-o negură sceptică întreaga ambianță, dominată de vechea sa obsesie, a ereditații. Încă o dată, însă : nu e recuzită de melodramă ; ura mamei față de copiii născuți dintr-un mariaj nedorit e tratată la un mod glacial. În schimb, în cea mai bună parte a piesei, ne întîlnim cu puterea de constructor a lui Horia Lovinescu și cu știința lui de a închega și derula coliziunile. E observabilă și aici profunzimea cu care a privit întotdeauna revoluția, evitînd maniheismele primare, cercetînd atent oamenii tari, cît și psihismele celor intrați în derivă. În principal avem a remarca din nou originalitatea convenției teatrale — aici o cronică de familie. Horia Lovinescu socotea dealtfel și în principiu că a miza pe virtuțile convenției înseamnă a te apropia de taina artei teatrale, poezia dramatică realizîndu-se „ca o luminiscență din folosirea savantă a convenției". El rămîne, și prin această știință, a găsirii unor formule personale pentru dramele reale ale timpului nostru, distilate cerebral în concepte și atitudini universaliste, unul din cei mai însemnați dramaturgi români din toate timpurile.

Expunerea scenică a piesei e în general plană, dar îngrijită, regizorul Dan Micu nuanțînd și comicul, și tragicul, alegînd naturaletea ca însemn al expresiei. Inserțiile metaforice sînt rare, dar totdeauna nimerite (mascarea celor doi soți sperjuri în fața oglinzii, serbarea finală de Crăciun, jocul perdelelor în casa unde e trădat josnic un luptător, prezența agasant-enigmatică în casă a unor electricieni și hamali echivoci). Protagoniștii dramei sînt înfățișați confortabil, în relații relativ relaxate, dar în linii sigure, de Alexandru Repan — trecînd cu suplețe și claritate prin cele trei etape ale vieții pictorului Cristodoru —, Ioana Crăciunescu, zugrăvind-o excelent pe sperjura și detracata Nina, distilîndu-i cu finețe otrăvurile. Lucia Mureșan, angajîndu-se afirmat, cert, în descrierea Mamei —, de la vîrsta coaptă a unei mahalagioaice provinciale turpide la aceea a unei senectuți prăbușite — fără vulgarități sau excese pitorești. Acești trei eroi se reliefează și cu sprijinul efectiv al lui Cristian Șofron și al Taniei Filip (cei doi copii ai casei — notabili), al lui Dorin Moga, al Doinei Sin și al Danei Dembinski, ce răspund cu normalitate cerințelor dictate de roluri. Dragoș Pislaru e eronat distribuit într-un gigolo cu pretenții intelectuale. Îi vine rău pînă și surtucul zmeuriu cu care a fost dichisit. Camerele, mobilierul, recuzita vădesc nu numai talentul scenografei Anca Păslaru, ci și dibăcia ei de a imagina spații vaste și bine compartimentate într-un loc cît se poate de incomod, cum e scena Studio a Teatrului „Nottara". I-ar prii spectacolului dacă actul trei nu s-ar decalibra prin langori glicerinate, pauzări prelungi, tărăgănări ale rostirii și s-ar păstra la cota primelor două, ca ritm și tensiune. Și o observație de detaliu : actul I nu se petrece în București, cum pare să afirme reprezentația, ci într-un „oraș de provincie", cum notează autorul. În noaptea de 24 august, în Capitală, nemții nu mai căutau rezistenți români prin case : situația se inversase.

Prezența apreciabilă a publicului în sala Teatrului Municipal din Ploiești la **Pensiunea doamnei Olimpia** și luarea cu asalt a scaunelor la Teatrul „Nottara" la **Al patrulea anotimp** vădesc că aceste piese, cu imperfecțiuni dar cu o vibrație reală dintr-un anotimp fierbinte, îi spun ceva anume publicului, și într-un chip atrăgător. Cu o atractivitate cinstită.

Valentin Silvestru

■ TEATRUL DE STAT — SIBIU anunță organizarea unui concurs pentru ocuparea unor posturi artistice: un regizor, un asistent scenograf, 5 actrițe, 7 actori.

Concursul va avea loc pe data de 16 octombrie 1989, la Casa de cultură a sindicatelor din municipiul Rîmnicu Vîlcea. Informații detaliate la telefon 924—13114 — Sibiu

Pe platoul de filmare: Stol de cocori; scenariul – Mircea Radu Iacoban; regia – Nicolae Mărgineanu

Confesiunile unui scenarist

Viața nevăzută a filmului

ÎNTÎIUL șoc : l-am văzut pe Eminescu... fumînd ! Am crezut că-i vorba de vreo neglijență și că actorul în cauză a intrat în cadru uitînd să-și stingă țigara. Dar nu, sigur că nu, Eminescu era fumător, se știe bine că avea și degetele îngălbenite de tutun... Și totuși, tabloul mi se părea de-o indecență monumentală : mai că-mi venea să strig **stop !** și să cer stingerea reflectoarelor, întru ascunderea infamei priveliști. **Luceafărul** românilor trăgînd dintr-un ciot de țigară **populară** — cum să rabde spectatorul secolului XX un asemenea **afront** la adresa icoanei ce-o poartă în suflet fiecare dintre semenii noștri trăitori la Dunăre și Carpați ? Cel mai îngrijorător mi s-a părut faptul că scenaristul însuși, dator să opereze fără prejudecăți într-un spațiu al certitudinii întemeiate pe documentul de epocă, s-a pomenit reacționînd cu irepresibilă vehemență la prima întîlnire cu ipostaza „materializată" a propriei scrieri. Ce să-i mai pretindem spectatorului X ? Ecranul, obișnuit să opereze, ori de cîte ori se întîlnea cu **Mihai,** prin metaforă, străfulgerări de lună, nemișcate ape, unduiri de văluri trasparente, nesfîrșite boltiri albastre irizate de Luceafăr, solemne și misterioase deschideri ale petalelor de nufăr, încearcă acum, cu necesară concretețe, să înfiripeze și să înfățișeze făptura **omenească** a Poetului. Oricîte precauțiuni vor fi luate din scriitură și la oricîte artificii tehnice s-ar recurge (inclusiv o specială tratare a peliculei), se va resimți cu acuitate (diferită, desigur) un impact urmat de firestile consecințe : mai întîi operează curiozitatea, apoi confruntarea cu imaginea „de uz propriu" constituită în subconștientul fiecăruia și, în cele din urmă, fie o acceptare (mai mult ori mai puțin deplină), fie o respingere argumentată, așa cum spuneam eu cu alt prilej, prin „nu vă atingeți de cele sfinte !"

Am început cu Eminescu, deși-i un film dedicat lui Creangă, tocmai pentru că asupra acestui personaj se va concentra mai întîi, sînt sigur, atenția și interesul spectatorului. Nimic nu-i neimportant : un nasture descheiat la jiletcă, o privire trecînd dincolo de cadru, împăturirea într-un anume fel a „Curierului de Iassy", scăpărarea chibritului și ocrotirea flăcăruii cu podul palmei, așezarea pasului pe întîia treaptă a scării — toate sînt purtătoare potențiale de semnificații interpretabile, contestabile, amendabile. Și nu mă gîndesc numai decît la istericul literar robit amănuntului de ordin biografic, deoarece un film artistic operează, prin însuși specificul său, cu o anume libertate, permițîndu-și comprimări ori dilatări ale timpului, introducerea unor personaje **posibile,** dar neatestate documentar, abrevieri ale replicii transmise cu fidelitate pînă la noi, re-ordonări ale materialului faptic. Reacția **spectatorului obișnuit** este aceea pe care încerc s-o intuiesc — și, mărturisesc, nu aflu temeiuri sigure, pe care s-ar putea conta fără rezerve. Ca atare, încerc sentimentul pasului în necunoscut, cu atît mai mult cu cît filmul se naște greu, „apărîndu-se" precum încăperile tăinuite în **Valea regilor** și așezînd semnul ghinionului unde te aștepți mai puțin : accidente de toate soiurile, începînd cu filmări complicate și costisitoare ratate la prelucrare, pînă la oase frînte, gips, atele și paturi de spital ! N-am îngrijorări în cazul personajului **Creangă :** făptura mai lumească a humulești eanului îngăduie o tratare în tușe decise și culori vii. Deși — aici e aici ! — hitrul răspopit, care-și „juca" sîrguincios umilința, neștiința, nepriceperea, n-a fost doar bonomul veșnic pus pe șotii și pe „întorsul vorbei", ci un personaj la fel de complex ca și marele său prieten, purtînd însă **semn opus.** Unul dintre temeiurile amiciției lor, devenită legendară, l-a constituit tocmai enorma nepotrivire, preschimbată, magic, în trăsătură de unire — ceea ce filmul încearcă să sugereze, nu să și explice, fiindcă o atare demonstrație poate interesa istoria literaturii, nu și întreprinderea noastră...

Și, în timp ce ezitărilor inițiale li se adaugă mereu altele, izvorîte din întîlnirea concretă a scenariului cu **obiectele,** cu **sufletul** locurilor întîia oară încadrate în dreptunghiul vizorului, cu personalitatea cutărei clădiri, fostă gazdă a vreunui eveniment din viața ieseană a celui-lalt veac, din dansul ciudat al frunzelor toamnei pe aleile Copoului, filmările merg înainte. „Anticariatul", umenajat de echipă într-un colț expresiv al orașului vechi, flancat de-o „Orlojerie" și-un magazin cu felinare pentru trăsuri, a început să-și primească întîii... clienți. Ieșenii văd firma, cărțile, sfesnicele vechi, intră și... încep să răsfoiască bucoavnele adunate din dulapuri mai puțin cercetate ale bibliotecilor, întrebînd de... preț. La bojdeuca „cea nouă", ridicată pe strada, desigur, **Armoniei,** la o zvîrlitură de băț de vechea căscioară povîrnită, liota de pisici prăsită din primăvară la fața locului, pentru nevoile filmărilor, a ajuns la generația a doua ! Șterse din controale după turnarea ultimelor secvențe la bojdeucă, bietele patrupede au constatat că nu mai primesc vizita șefului de producție aducător-de-pește-oceanic și, în consecință, își cer drepturile cu vehemență, lunecînd cu salturi moi pe crestetele gardurilor din Țicău. Viața nevăzută a filmului, nu totdeauna virată spre roz, marcată și de momente de încordare, ivite mai ales în zilele (mai exact spus, nopțile) cînd se lucrează pînă foarte tîrziu, și-a croit o matcă a ei, prin care lunecă și ceva umor (prea prezent la filmări, subsemnatul s-a pomenit înzestrat cu un scaun pliant pe care scrie, nu fără substrat ironic, SCENARIST), dar totul se află sub semnul unei adevărate solemnități, conferită de simpla prezență a amintirii celor două personalități ne-pereche : Eminescu și Creangă. Și nu în ultimul rînd, datorită deplinei profesionalități a echipei de realizatori condusă de regizorul Nicolae Mărgineanu. Ce va mai fi... se va vedea. Urmează filmările de iarnă.

Mircea Radu Iacoban

Cinema

Flash-back

Biografia iconoclastă

■ FILMELE biografice ale lui Ken Russel sînt mai degrabă iconoclaste, în sensul că regizorul se arată preocupat în mai mică măsură de personalitatea eroului biografiat, decît de implantarea propriului temperament, a propriilor idei și gusturi în contextul cîtorva repere de curriculum vitae. Filmul se rezumă, astfel, la cîteva momente de viață puternic marcate de imaginația autorului. Dacă în cazul sculptorului Gaudier — turbulentul personaj din **Mesia sălbatic** (1972) — procedeul dădea bune rezultate, mai mult datorită similitudinii temperamentale, în cazul compozitorului Mahler (din filmul cu același nume, 1974) rezultatul este discutabil. Credem că sensibilul și timoratul prototip ar asista, chiar el, speriat la interpretarea care se dă vieții sale de suferință și îndoială.

Dar principalul cusur al filmului lui Russel nu este acesta, de ordin documentar. Nu autenticitatea cutărui sau cutărui model este discutabilă, cît libertatea cam exagerată pe care regizorul și-o ia în alegerea tonalității. Viața lui Mahler este povestită printr-o suită mecanică de flash-back-uri, toate pornind de la momentul de criză pe care eroul îl trăiește în cursul unei călătorii de la Paris la Viena. Episoadele care pretind a explica (nu neapărat a reconstitui) biografia compozitorului sînt văzute de el, de Russell, prin prisma crizei ; embrioni de viață reală sînt completați, hipertrofiați, exacerbați, pînă la distorsionarea lor totală : în numele știutelor fobii ale eroului, autorul de azi își permite să imagineze scene de cruzime, de exhibiționism, de sarcasm, mergînd în cel mai bun caz pînă la caricatură, iar în cazurile nefericite pînă la marginea kitsch-ului. Binecunoscuta plăcere de a epata, de a agita aparatul, de a violenta limbajul banal al cinematografului, îl duce de astădată pe Russel prea departe (deși, tehnicește, el atinge uneori performanța). Filmul rămîne exterior și șocant, lăsînd spectatorului unele amintiri durabile — legate mai mult de imagine, de transparența și percutanța ei —, dar sădind totodată în el o neîncredere în acest mod indiscret și lipsit de pietate de a pătrunde în intimitatea marilor biografii.

Romulus Rusan

Radio tv.

La o reprezentație

■ Cel dintîi spectacol de teatru radiofonic al acestei săptămîni, **Ovidiu** de Vasile Alecsandri, ne atrage atenția din mai multe puncte de vedere. În primul rînd, pentru că ilustrează într-o manieră artistică înalt reprezentativă, preocuparea redacției de a propune, la mari intervale de timp, noi versiuni ale unor texte dramatice înscrise în rîndul valorilor clasice. Actuala reprezentație, regizată de Cristian Munteanu și avînd în fruntea distribuției pe Ion Caramitru (în rolul titular), Valeria Seciu, George Constantin, Victor Rebengiuc, Dana Dogaru, este despărțită de mai bine de trei decenii de cea din 1956, regizată de Mihai Zirra și interpretată de George Vraca, Forry Etterle, Ileana Predescu, G. Ionescu Gion, Simona Bondoc și alții. Experimentul, deloc nou în afișul radiofonic **(Fîntîna Blanduziei** sau **Despot vodă,** pentru a ne referi tot la piesele lui Vasile Alecsandri, la rîndul lor reluate după unul sau mai multe decenii, sînt dovezi edificatoare) interesează deopotrivă istoria literaturii și pe cea a reprezentărilor teatrale, în acest caz găzduite nu pe scena „de scîndură", ci pe scena „undelor". Opțiunea repertorială vorbește, astfel, direct despre actualitatea unor texte ale tradiției dramaturgice naționale dar și despre forța noilor generații de interpreți de a găsi soluții și „haine" noi, în consens cu stadiul modern al limbajului scenic, actoricesc și regizoral totodată. Modificarea este cu atît mai vizibilă cu cît punctul de plecare al montării îl constituie o dramă în versuri ce respectă întocmai multe dintre canoanele genului, ca expresie a unei mentalități literare precis datate, așa încît faptul că de la premiera piesei **Ovidiu** au trecut peste o sută de ani este un amănunt ce are, aici, importanța lui. Actuala echipă de realizatori nu propune o reconstituire arheologică a prozodiei și convențiilor dramatice din text, muzicalitatea tiradelor fiind susținută prin procedee mai diverse și mai penetrante decît simpla declamație, într-un **efort de consonanță** cu un alt orizont de așteptare, atît al publicului cît și al școlii de teatru românești de acum.

■ Sesizînd, în 1951, în conferința **Poezia și drama,** un aume „handicap" de care „suferă drama în versuri" azi, T. S. Eliot pornea de la premisa că „poezia" ca simplă „podoabă" („element de frumusețe adăugat") e de prisos dacă oferă spectatorilor „doar plăcerea de a auzi poezie în timp ce văd o piesă de teatru", ea trebuind să aibă o justificare teatrală și să nu fie „doar poezie frumoasă așezată în tipar dramatic". Chestiunea, mult discutată, preocupă și teoreticienii și spectatorii de la noi iar, în acest sens, inițierea unei dezbateri radiofonice, mai ales pentru că aici există probe numeroase ce pot fi invocate cu folos, ni se pare binevenită. Explorînd fișierul fonotecii, o asemenea dezbatere, reunind actori, regizori, ascultători critici și scriitori, ar putea deveni un adevărat spectacol al săptămînii radiofonice, cu ecou real în perimetrul vieții noastre culturale.

Ioana Mălin

Secvențe

Cocteau: „Gînduri despre cinema"

■ La o sută de ani de la nașterea lui Jean Cocteau, poet, dramaturg, gazetar, desenator etc., se cuvine să nu uităm că el a fost și cineast (de avangardă, „cineast al cineaștilor", cum s-a afirmat). E greu de spus dacă filmele semnificative, „de autor", ale lui Cocteau **(Sîngele unui poet, Frumoasa și bestia, Testamentul lui Orfeu)** mai rezistă gustului de astăzi. Mult mai ușor, în schimb, e să se spună că își păstrează interesul și chiar prospețimea unele considerații „teoretice", de poetică personală ale „aproape amatorului" Cocteau, așa cum au rămas consemnate în **Entretiens sur le cinématographe,** ediție apărută în 1973.

Cocteau fructifică din plin libertatea pe care i-o îngăduie calitatea sa de **outsider** în raport cu „profesioniștii" și își mărturisește cu o spontaneitate inocentă, ferită de prejudecăți, experiențele din spatele și din fața aparatului de luat vederi. Pentru poetul călît în hărțuielile suprarealiste și dadaiste, cu mîndrie nesupus **(insoumis)** industriei și comerțului, cinematograful înseamnă un contact cu munca sub formă de meserie. „Vehicul al gîndirii", nou mijloc de expresie este pentru Cocteau „o artă de artizan, o artă manuală". „Marea mea descoperire este că cinematograful e refugiul artizanatului. (...) Pe scurt, platoul este cel din urmă loc feudal, unde toți fac pe dracu-n patru pentru meșter ; meșterul nu se înfățișează în chip imperialist, ci precum un **compagnon** (cum i se spunea pe vremea catedralelor) și care lucrează în rînd cu toți ceilalți. (...) Nu cunosc regizor care, vorbind despre una din echipele sale să nu zică «E cea mai bună dintre toate !». Revin la... ideea străveche de familie (sau de sat), legată printr-un interes comun și prin gentilețea pe care o dau contactele umane, gentilețe moartă în societatea modernă, în care contactele umane nu mai există". (Parcă l-am citi pe Arnold Hauser, care, în **Istoria socială a artei,** propunea o eficace paralelă între colectivele de constructori ai domurilor gotice și actualele echipe de filmare).

Nu trebuie să ne lăsăm înșelați, însă, de terminologie : meșteșugul, artizanatul ascund, aici, arta. Cum am putea înțelege altfel referirea lui Picasso, marele prieten și călăuzitor, care-i spunea lui Cocteau : „Meseria e ceea ce nu se învață". Or, ceea ce, într-adevăr, nu se poate învăța e tocmai arta, poezia, care — subliniază Cocteau — se naște, nu se „face" : „Poezia țîșnește din cei care nu se îngrijesc de ea. Noi suntem ebeniști. Spiritele vin după aceea, și le privește dacă vor să facă masa să vorbească". Și-apoi, „misterul nu există decît în lucrurile precise", iar „evaziunea nu are nimic de a face cu adevărata poezie. **Invaziunea** e cea care contează, adică faptul că sufletul e invadat de termeni sau de obiecte care, neprezentînd nici un aspect inaripat, îl obligă că se cufunde în sine însuși". În același timp, „o operă care nu-și păstrează secretul și se «dă» prea repede, riscă din plin să se stingă și să nu lase din ea decît o tulpină moartă". În sfîrșit, să nu uităm, că, din păcate, „drama cinematografului e necesitatea lui de a obține o reușită imediată. (...) Toate artele pot și trebuie să aștepte. Ele așteaptă adeseori moartea autorului lor, ca să poată trăi. Să se numere, oare, cinematograful printre arte ? Toate muzele sunt sărace. Banii cinematografului sunt plasați în investiții. Muza Cinema, e prea bogată, prea lesne de ruinat dintr-o lovitură... O pictură — insistă Cocteau — care, la început, nu face nici o centimă, va valora milioane, iar filmul care costă milioane, la început, nu va supraviețui — dacă va supraviețui — decît ruinat". Și mai adaugă : oricum ar fi, „Un film, este totdeauna portretul regizorului său". Oare reflecțiile despre cinema nu sunt și ele un portret al autorului lor, mai ales dacă acesta a realizat **Sîngele unui poet ?**

Florian Potra

Plastică

Desen, spațiu, semn

INTERESUL pe care îl suscită demersul graficienei **Doina Botez** rezidă, în primul rînd, în calitatea intrinsecă a imaginii ca **loc de întîlnire și fertilizare** reciprocă a programului de atelier, cu setul de filtre intelectuale prin care se decantează perspective subiective, idei, texte, experiențe, apoi cu o scriitură de un tip aparte, exuberantă și patetică, elaborată și alertă în spontaneitatea ei proteică. Acesta ar fi un **prim nivel de atracție,** cel mai accesibil și convingător pentru receptorul ce se rezumă la parcurgerea lucrărilor ca o suită de imagini încărcate de semnificații și de virtuozități stilistice acaparatoare. Dar mai există un **nivel secund,** de data aceasta interesant sub raportul fenomenologiei generale a domeniului și prin implicațiile sale de durată. În el descoperim perseverența și conștienta menținere în stratul superior al problematicii de fond care a provocat ecloziunea graficii contemporane, ca o voință de a materializa **paradigmele și programele** unei întregi generații la o cotă exemplară. Gest care, luat în toată complexitatea, ne convinge nu doar de talentul și disponibilitățile personajului ci, mai ales, de luciditatea, pasiunea și consecvența imaginerului ce crede în vocația sa și în destinul artei ca sumă de structuri, semne, semnale și mesaje cu finalitate **ontică și etică.** În acest caz, universul explorat este **cel uman,** dintr-un unghi al abordării mediate, în încercarea de a găsi totdeauna o motivație, un sens și o dezlegare a oricărei acțiuni sau trăiri, în raport cu realitatea existenței. Iar acest raport, în logica dialecticii, poate fi de cordialitate sau controversă, de colaborare sau adversitate, deci **viu, dinamic, adevărat.**

Pentru expoziția sa de la „Căminul Artei", sala de la parter, artista a selecționat un segment din preocupările acut actuale, operînd un transfer și un test prin trecerea formulei de graniță grafică-pictură, oricum caracteristică pentru opțiunea sa iconică, într-o decisă instalare în spațiul picturalității ca atare. Esența demersului se menține la nivelul atitudinii și ideilor, obsesia **desprinderii și a centrifugării,** ca o nevoie / aspirație de zbor spiritual și acțiune irepresibilă, organic necesară, mobilizînd spațiul iconografic. Personaje de o concretețe deviată spre stări expresive exacerbate, relevînd o remarcabilă cunoaștere și stăpînire a mecanismului anatomiei clasice, sînt antrenate într-un scenariu cu sursa în **energismul barocului** ca stare de spirit permanentă, dar după o formulă mediată, intelectuală și livrescă de cea mai bună și subtilă **tradiție manieristă.** În fond nu există nici o contradicție între cei doi termeni, de fapt, tensiuni recurente, telescoparea și replierea reprezentînd sistemul de funcționare al acestor categorii confine. În acest caz **memoria** și **invenția** coabitează și colaborează în proporții sensibil egale, generînd un repertoriu de personaje tensionate dramatic între condiția lor și imperativul depășirii ei.

În general, oamenii Doinei Botez sînt neliniștiți, activi, antrenați în vertijuri ineluctabile, certitudinea și logica rezultînd din severitatea canonului clasic anamorfozat și din siguranța compoziției. Desenul este suplu, nervos, decis în axele esențiale, căutînd fluiditatea și evanescența spațiului receptacul, utilizînd culoarea ca un adjutativ afectiv și o siglă picturală. Ne aflăm în fața unei **certitudini expresive** dar, mai ales, în spațiul gravelor puneri în discuție a **destinului și condiției omului,** histrion al unei mari montări scenice pe care încearcă s-o înțeleagă și să o stăpînească prin rațiune și pasiune. Pînă atunci, el emite semnale metaforice, aluzive, simbolice, într-un spațiu populat de semnele permanenței onticului și eticului, spațiul graficii Doinei Botez.

● UN mesaj similar, pe lungimea de undă a expresionismului ca **semnal de alarmă,** mizînd pe exacerbările fizionomice și anatomice capabile să creeze stări de alertă și să polemizeze cu platitudinea contemplației pasive, emit cei doi tineri de la galeria „Orizont" — Sala „Atelier 35" — graficianul **Dan Perjovschi** și sculptorul **Bone Rudolf.** Reuniunea celor doi artiști orădeni — centrul din care provin reprezintă un **real punct de interes** în cartografierea actualității preocupărilor pentru o artă vie, dinamică, activă și contemporană — se face în virtutea unei solidarități de atitudine, cu reflexe specifice și în limbaj. Tema / obsesia acțiunii formative este **omul ca ființă unică,** puternică și vulnerabilă în același timp, capabilă de proteice metamorfoze și dispersii ale personalității, rămînînd una și indivizibilă în **esența ei perenă.** Această obiectivă duplicitate, ca și tensiunea/drama care sfîșie conștiința și ființa umană sînt **axele ideatice,** în esență desprinse din panoplia filosofiei contemporane pe care cei doi își construiesc discursul plastic. Impresionează, tot la o primă evaluare în tandem, **omogenitatea viziunii și claritatea exprimării,** chiar dacă se utilizează intercalate livrești, recuperări sau instituiri de tipul „d'après", dar și lipsa de prejudecăți, inhibiții, precauții versatile sau strategii edulcorante în abordarea / demontarea polemică a rutinei iconografice. Sensul expoziției rămîne însă unul **constructiv,** prin dorința proiectării unei situații ideale, prin relevarea precarității sau provizoratului stării imediate de insecuritate, presiune, alienare și anxietate.

Dan Perjovschi desenează incisiv, simplificînd traseul formelor și dîndu-le frecvent o angulozitate ce derivă din **starea intimă** și nu dintr-o malformație anatomică, refăcînd în scară modernă o **ingenuitate arhetipală** de tip totemic, peste care se suprapun ecouri de „graffiti", strategie menită să ne asigure de sinceritatea și simbolismul figurilor. Treptat, parcurgînd treptele iconografiei gîndite ca o cale de acces inițiatică, avem sentimentul exfolierii straturilor intime ale unei biografii (auto ?), ca tot atîtea **pagini de jurnal cotidian,** în care personajul / personalitatea reflectă fidel evenimentele fără nici o recuzită exterioară. **Obiectele grafice** — de la montajele de mici desene-foi de calendar, sau fișe de pontaj exasperante, cărțile-obiect, amabalajele-grafică, pînă la „albumul cu suveniruri" — ne propun o perspectivă euristică definită și funciară, căutarea unor ipostaze variate, insolite uneori, însemnînd un reflex al **atitudinii interdisciplinare,** atît de actuală și productivă. **Personajul-siglă** recurent, în fond emblema expunerii, este omul alienat dar nu și reificat, ființa „Singură" și înconjurată de „gri" — pentru a utiliza ancorele perceptive oferite de artist însuși, o „Cumințenie a pămîntului" dornică de **alteritate și acțiune,** înconjurată de lumea obiectivă, încă neclară și spăimos receptată.

Bone Rudolf se plasează în același cîmp tensional, sculpturile sale, unele ironice prin sublinierea precarității falsei străluciri conferite de staniolul maleabil și ieftin sub pretențiile sale, proclamînd **starea contradictorie** a ființei, între agonie și extaz, experiență tragică și triumf. Recursul la precedente — sculptura-instalație cu dublă personalitate, proclamînd originea primară a omului, ca ființă născută din oceanul primordial, derivă din inciziile civilizațiilor maiașă, aztecă sau toltecă, o altă siluetă, subtil modelată, este un idol „en violon" din civilizația Cicladelor — amplifică sensul **metaforic și general uman** al intervențiilor cu finalitate ontică. „Vivomumiile" conțin **mesajul și avertismentul** unei condiții puse în discuție, cu viitor incert și trecut amnezic, atrăgînd atenția asupra prezentului ca moment de răscruce și punct al intervenției decisive. Dar dincolo de orice speculație posibilă — și solicitată de ansamblul incitant — rămîne o imagine, oarecum inconfortabilă pentru cei obișnuiți cu euforia constatativă, a **efortului spre adevărul despre om,** lumea lui și destinul ființei.

Virgil Mocanu

DOINA BOTEZ: **Compoziție**

Muzică

Oaspeți la București

Concertul pentru vioară, oboi și orchestră BWV 1 060 de Johann Sebastian Bach îl cunoșteam și într-o altă învesmîntare instrumentală, cea pentru două clavecine (sau piane) și orchestră, lucru care se întîmplă oarecum frecvent în creația genialului artist din Leipzig, **Brandenburgicul nr. 4,** de pildă, existînd și în versiunea pentru două flaute (Blockflöte, în speță) și orchestră. Dialogul instrumentelor soliste, mai sever și timbral unitar în cazul clavecinelor, dobîndește o rezonanță nouă în cazul de față și membrii Orchestrei de cameră a Filarmonicii din Halle (R. D. Germană), care au apărut în două seri consecutive la Ateneu — de fapt a fost o deschidere de stagiune coincizînd cu „Zilele culturii din Republica Democrată Germană", sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste — au pus-o în evidență cu eficiență, dar fără ostentație. Culmea lirismului — un lirism menținut cu strășnicie în limitele stilului respectiv — am aflat-o în partea a doua, Adagio, în care glasurile viorii și oboiului pot închipui convorbirea a două suflete înamorate (amor bachian, desigur), împletite contrapunctic într-o țesătură de mare splendoare. Deși cîntă **în picioare** — lucru care sporește considerabil efortul interpreților, însă le dă avantajul unei prezențe amplificate, pe lîngă coeficientul de respectare a tradiției formațiilor concertante clasice și conformarea cu accepțiunea **solistică** adoptată de multe ansambluri instrumentale actuale — grupul din Halle nu urmărește să se impună printr-un cînt în mod special strălucitor. Dimpotrivă, sonoritatea apare firească, amicală. Chiar sunetul oboiului solist, de pildă, nu se impune printr-o super-stilizare. Îi este lăsată rezonanța particular pastorală, cu armonice bogate și nu neapărat reunite într-un fascicul foarte strîns și cizelat.

Un punct de vedere cumva inrudit reiese și din abordarea **Simfoniei de cameră** de Șostakovici — o altă dispunere instrumentală a muzicii faimosului **Cvartet nr. 8** al compozitorului sovietic (și aici avem același caz, mutatis mutandis, cu al lui Johann Sebastian, de înfățișare a unui peisaj sufletesc identic, colorat diferit, în două tablouri sonore deosebite). Dirijorul Orchestrei de cameră a Filarmonicii din Halle, Karl-Heinz Zettl, a sesizat că tragismul exacerbat al **Cvartetului** — inspirat lui Șostakovici de soarta splendidului oraș Dresda, acea Florență saxonă distrusă în ultimele zile ale bombardamentelor din al doilea război mondial — era cumva potolit, îmblînzit, calmat, în partitura pentru ansamblu mai mare. În consecință, el a lăsat muzica să vorbească de la sine, considerînd textul destul de elocvent prin el însuși ca să nu mai aibă nevoie de sublinieri fastidioase. Am asistat, deci, nu la un spectacol instrumental patetic, ci la o evocare mai degrabă reculeasă și interiorizată a unor evenimente apăsătoare. Este un mod posibil de abordare a muzicii lui Șostakovici, care cheamă spre întîmpinarea înțeleaptă și sobră a cataclismelor — obiective și lăuntrice — nu spre sfîșierea și deznădejdea supreme. Pe cu totul alt plan, cele **Patru mișcări pentru orchestră de coarde** de Günter Kochan ne-au făcut să întrezărim un tărîm frecvent abordat în muzica contemporană — și în cea a compozitorilor din R.D. Germană cu osebire — cel al trăirilor cordiale, al unei **Gemütlichkeit** adoptată de o creație avînd ca mobil bună-starea psihică, ferită de tensiuni morbide, de suprasolicitări obositoare, a ascultătorului. Vivacitatea, principiul activ, dinamismul — sînt prezențe, însă fără să fie duse la ultime consecințe. Totuși, s-a remarcat în redarea celor **Patru piese** accentuarea unei puteri de comunicare sporite, care avea să marcheze concluzia serii. Ea a fost pregătită de prezentarea unui **Concerto grosso — nr. 2 în fa major** de Georg Friedrich Händel, maestrul universal iubit dar căruia nașterea sa la Halle — omagiată prin festivalurile anuale dedicate aci creației sale — îi conferă o legătură aparte cu arta de azi a muzicienilor acestui centru important al R.D. Germane. Satisfacție a articulației fără repros, grație dansantă, plasticitate a suprapunerilor de voci instrumentale au marcat autenticitatea, explicabilă, a tălmăcirii paginilor maestrului baroc. În final, **Divertismentul în re major, KV 136** de Mozart a adus și surîsul menit să dea un relief sporit aportului interpretativ al oaspeților. Probabil că tinerețea compozitorului însuși — ce prospețime inestimabilă au paginile mozartiene juvenile ! — a inspirat benefic pe interpreți, care și-au depășit aci rezerva auto-impusă și au transmis exuberanța virtuozității de ansamblu, chemată la viață de geniul muzicalității luminoase.

PE CÎND orchestra din Halle își susținea a doua seară la Ateneu, sălile Muzeului de Artă al R.S. România ne invitau la întîlnirea cu creația componistică din R.D. Germană într-un concert organizat cu colaborarea Uniunii compozitorilor și muzicologilor români. Am ascultat un **Cvartet de coarde** al președintelui Uniunii Compozitorilor din R.D. Germană, Wolfgang Lesser, căruia denumirea formației românești ce l-a transpus în fapt sonor — cvartetul „Serioso" — i-a definit parcă și caracterul general, rădăcinile clasice pe care s-a ridicat planta simțirii și tensiunii contemporane. **Lied**-urile lui Günter Kochan au fost animate de vocea timbrată a mezzosopranei Steliana Calos, muziciană de distincție, însoțită de pianistul Mihai Virtosu, care a valorificat substanțialitatea scriiturii acompaniamentului. Apoi, formația „Artis" ne-a împrietenit cu cele **Patru piese pentru cvartet de coarde** de Manfred Weiss, compozitor din Drseda pe care l-am avut ca oaspete în aceste zile. Exclamații vehemente, „rupte" din coarde, ne indică de la început că nu avem de a face cu **miniaturi,** dat fiind că încărcătura emoțională a acestor pagini este invers proporțională cu dimensiunea lor : jocuri de **pizzicate** și **arco,** alte fragmente cu desfășurare melodică mai generoasă, dau variație și interes viu lucrării. Unul din momentele cele mai atractive ale serii l-a constituit prezența pianistică a Ilincăi Dumitrescu, ca de obicei gata să împrumute o putere de convingere personală gîndurilor muzicale formulate de creatorii contemporani. **Cascadele** — titlu sugestiv pentru aventura sonoră desfășurată pe claviatură — de Siegfried Thiele, **Studiul de** Ruth Zechlin, cu constanta obsesivă a unui sunet repetat, ca un fond îndepărtat, viziune fantomatică dizolvată în meditație nostalgică, **Burlesca** de Fritz Geissler, chemînd imaginația mai curînd spre fantastic decît spre umor, în fine **Toccata-Carioca,** fericit adăugată, la cererea interpretei, a lui Siegfried Thiele, cu debordanța ritmurilor sudice, ca o pată de culoare contrastantă — iată un parcurs suficent de accidentat pentru a stîrni interesul publicului și a mobiliza resursele de inteligență și culoare ale sugestivei interprete. Apoi, vocea serafică a Biancăi-Luigia Manoleanu (însoțită la pian de Remus Manoleanu) a planat în înălțimile țesăturii a două **Lieduri** de Siegfried Matthus, pentru ca, prin intermediul excelentului cvintet de suflători „George Enescu" și al pianistului Nicolae Licaret o lucrare de Georg Katzer să încheie, într-o notă mai deconectantă, întreaga seară — prezentată succint și competent de Petre Codreanu. Schițe sonore, șuierături, vuiete, stări sufletești mai mult sugerate decît conturate, linii frînte, întretăiate, aluzii comice (corn), joacă în registrul înalt (flaut), creează — poate în pofida unor anumite lungimi — o stare de zbor capricios a gîndului muzical.

Alfred Hoffman

Rememorări pe marginea unei cărți de istorie

ÎN ultimele zile ale anului 1988 am tot citit și recitit o carte de istorie politică. Citeam capitole care mă interesau, treceam la altele, reveneam la cele precedente și meditam, cu sentimente adesea răscolite. E vorba de cartea lui Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, **Românii după Marea Unire**, vol. II, partea a doua, care se ocupă de perioada noiembrie 1933 — septembrie 1940. E o carte impunătoare, nu numai ca dimensiune (1 583 pagini), dar și în substanța ei. Ceea ce mi se pare mie impresionant în destule dintre paragrafele cărții e curajul de a restitui adevărul despre un timp devenit istorie. Pare ciudată această apreciere. Și, totuși, generația din care fac parte cunoaște destule cazuri cînd istoria, manipulată fiind din interese meschine, nu a slujit adevărul ci contrariul lui. Dar a verificat numai generația mea această realitate răsturnată? Mărturisesc, de aceea, că mă apropii, de obicei, cu justificată, cred, mefiență de o carte de istorie. Pentru că, se pare, cel mai greu de prevăzut este nu atît viitorul, cît trecutul. Fiecare cercetător îl prezintă parcă altfel și nu numai în detalii ci, nu o singură dată, în substanța lui. Avem astfel parte nu de o încrucișare de puncte de vedere, ci de opinii radical contrare, adevărul, tocmai el, fiind adesea mutilat, prin răstălmăcire sau pomădare. De aceea tocmai, remarcat, citind cartea lui Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, să descopăr aici respectul pentru adevăr. Îndrăznesc să formulez această judecată de constatare (să fie oare și o judecată de valoare?) pentru că mă văd instalat în împovărătoarea situație de a putea verifica, prin cunoaștere directă, unele dintre adevărurile acestei cărți, fiind nu numai martor al acelei epoci.

În fapt, citind cartea celor doi autori am încercat sentimentul aproape straniu că mă aflu în istorie și nu în afara ei. E surprinsă aici o perioadă extrem de zbuciumată ce include și tinerețea mea care, iată, a devenit fragment (înglobant) de istorie trăită. Mi-e familiară acea perioadă în ansamblu, am recunoscut, prin retrăire, destule dintre episoadele descrise aici, iar unele din personalitățile evocate ca îndeplinind roluri importante mi-au fost, unii, tovarăși de idealuri (Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Foriș), alții profesori (Virgil Madgearu, I. Răducanu, N. Iorga, D.R. Ioanițescu, Victor Slăvescu), pe unii i-am apreciat pentru democratismul atitudinii lor, solicitîndu-le uneori colaborarea (Ion Mihalache, Gr. Iunian, N. Titulescu, T. Teodorescu-Braniște, Mihai Ralea, Petre Pandrea, Constantin Vișoianu) și destui (exponenții studenți ai legionarismului) mi-au fost adeseori adversari ireductibili. Mărturisesc că am stăruit asupra acelor paragrafe și capitole care reconstituie lupta antifascistă. Cît de dramatice au fost acele vremi cînd, în iunie 1933, a fost întemeiat Comitetul Național Antifascist din România, în conducerea căruia s-a aflat cel ce conduce astăzi victorios destinele României socialiste, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**! Fascismul cucerea teren în Italia și Germania și devenea tot mai agresiv în țara noastră. A lupta împotriva acestui flagel devenise o imperioasă datorie morală. Și, neînfricați, noi, cei ce militam în anii tinereții revoluționare, ne-am înrolat în luptă. Ar fi exagerat să spun că mă gîndesc la acei ani cu nostalgie. Dar sentimente de bărbătească amintire răscolitoare e neîndoielnic că încerc. Și le sînt recunoscător celor doi autori că ne-au restituit adevărul despre anii aceia încrîncenați.

Pentru că — de ce aș ascunde-o? — s-a întîmplat să citesc în ultimii ani articole și studii diletante care, ciudățenie, diminuau importanța fascismului românesc, prezentîndu-l ca fiind constituit din „alogeni", fără forță și capacitate penetrantă, fără doctrină și ideologie, poate chiar fără lideri și publicații. Citeam cu mirare și într-o încordată stare de frustrare aceste articole false și falsificatoare. Mă întrebam, descumpănit: să fi fost anii tinereții noastre antifasciste o simplă halucinație, au luptat antifasciștii români cu fantoșe fără contur și materialitate? Zvîrleam aceste articole cît colo, cu indignare sinceră și așteptam, răbdător, istoricii care să reconstituie epoca în spiritul obiectivității. Și așteptarea, iată, nu mi-a fost înșelată. Cartea, corpolentă și substanțială, a lui Mircea Mușat și Ion Ardeleanu înfățișează corect starea politică și aceea de spirit din acei ani, pentru mine hotărîtori. Paragraful despre Partidul Totul pentru Țară (Garda de Fier) din capitolul al doilea, cele despre congresul legionar din aprilie 1936 de la Tg. Mureș, ascensiunea mișcării legionare în anul 1937 și altele din capitolul al treilea conturează, în spiritul adevărului, realitatea acelor vremuri. Aș adăuga chiar că am aflat unele fapte și detalii de interior, neștiute, care confirmă ceea ce, atunci, știa toată lumea, că mișcarea legionară este finanțată și utilizată de guvernul Tătărescu și camarila regală ca o forță de diversiune împotriva mișcării democratice și a partidelor radicale.

PENTRU tinerii revoluționari din acea vreme înfruntarea cu mișcarea legionară nu a fost un fapt oarecare ci, cîțiva ani, buni, chiar sensul activității. Student, în 1932, la Academia Comercială și aderînd curînd la mișcarea revoluționară comunistă, am răspuns la toate chemările militante. Studiam cu folos în bibliotecă tot ceea ce privea știința economică (aceea clasică, marxistă și contemporană), citeam literatură, scriam articole în gazete democrate, participam la ședințe ilegale, militam pentru convingerile mele. Brusc, fascismul, reprezentat de mișcarea legionară, a devenit obiectivul prioritar al preocupărilor noastre militante. Și aceasta nu numai pentru faptul că ne confruntam cu legionarii în universități. Dar era o realitate dureroasă că acest virus făcea ravagii în lumea studențească, cucerind aderenți. Ne-am gîndit să-i oferim o replică. În mai-iunie 1935 am început pregătirile care au dus la înființarea Frontului Studențesc Democrat, o organizație a studenților comuniști, țărăniști, radical-țărăniști și independenți. Curînd au apărut filiale în celelalte centre universitare, iar gazetele democrate vorbeau despre rostul și semnificația Frontului nostru. Era o organizație legală, care se întrunea cînd în sediul P.N.Ț. din str. Batiște, cînd în cel al Partidului Țărănesc Radical din Calea Victoriei, chemînd studențimea la luptă pentru apărarea intereselor profesionale, arătîndu-i, totodată, pericolul fascismului.

În cartea care mi-a rechemat în memorie aceste răzlețe amintiri se vorbește, cum spuneam, de congresul studențesc legionar din aprilie 1936 de la Tg. Mureș. Studenții legionari făceau pregătiri intense și toți știam că Ministerul de Interne le protejează și le finanțează acest sinistru pseudocongres. Frontul Studențesc Democrat a tipărit un manifest, la începutul lui aprilie, chemînd studențimea democrată să nu participe la acest congres. Am lipit într-o noapte afișul pe zidurile unor case din centrul Bucureștiului. Poliția m-a arestat. Tudor Teodorescu-Braniște a scris în legătură cu acest incident un cursiv în „Adevărul" din 6 aprilie 1936. De curînd, am recitit acest articol reprodus în antologia publicisticii lui T. Teodorescu-Braniște.

Congresul studenților legionari a avut loc. Nu au participat decît, cum se precizează în cartea pe care am citit-o, studenții legionari (trei mii la număr). Ceilalți, studenții democrați, și-au văzut de rosturile lor. Într-un fel, stăruința Frontului Studențesc Democrat dăduse rezultate. Iar la acel congres presărat de manifestări huliganice de tot felul s-au întocmit liste ale acelora care, adversari ai legionarilor fiind, au fost condamnați la moarte. Printre aceștia, „condamnați" au fost și profesorii Virgil Madgearu și N. Iorga. Democrația românească a protestat împotriva acestor atitudini. Dar guvernul de atunci nu a luat nici o măsură, tolerîndu-le. Și, cum se știe, în noiembrie 1940, aceste sinistre condamnări la moarte au fost înfăptuite, profesorii noștri fiind asasinați mișelește. Impunitatea are întotdeauna consecințe tragice.

Dar referindu-mă la această impunitate condamnabilă, citind cartea adevărată a celor doi istorici, mi-am adus aminte de un alt episod. La începutul anului 1937, legionarilor li s-a îngăduit organizarea unor mari, zgomotoase manifestări cu prilejul readucerii în țară a rămășițelor pămîntești ale lui Moța și Marin, comandanți legionari căzuți în războiul din Spania, ei luptînd de partea trupelor generalului Franco. Frontul Studențesc Democrat a dezvăluit pericolul acestor procesiuni. O echipă de legionari m-a acostat, ducîndu-mă silit la sediul lor din căminul studenților medicinești legionari pe de Cheiul Dîmboviței (o clădire din apropierea Teatrului Municipal din str. Schitu Măgureanu). Am fost bătut cu funii umezite. După ce am ieșit din spital, Gr. Iunian (care s-a referit la aceasta în Adunarea deputaților) m-a sfătuit să apelez la intervenția lui Ion Mihalache, pe atunci președintele P.N.Ț. M-a primit, m-a ascultat cu înțelegere și simpatie, și, spre sfîrșitul convorbirii noastre, a ridicat neputincios din umeri, citindu-mi o vorbă dintr-un text a lui Anton Pann: „Dacă nema putirință, ce mai chichirez gîlceavă". Ion Mihalache știa bine că guvernul Tătărescu și camarila lui Carol al II-lea îi protejează pe legionari, utilizîndu-i ca masă de diversiune împotriva democrației (inclusiv a P.N.Ț.) și cu toate că el era președinte al celui mai puternic partid din opoziție, nu putea întreprinde nimic împotriva acelui flagel cu care noi, studenții democrați, ne confruntam peste tot, în sălile de curs, în seminarii, în cămine, adică oriunde exista viață studențească.

CITIND și meditînd pe marginea cărții lui Mircea Mușat și Ion Ardeleanu am reflectat adesea asupra destinului generației mele, din care o parte nu neînsemnată a fost infestată de acest virus pernicios, îngroșînd rîndurile unor mișcări politice fasciste, potrivnice deopotrivă marilor probleme sociale ale țării și înaltelor interese naționale. Ar fi, poate, util ca, pe urmele deschiderii create de această carte, să se întreprindă noi cercetări materializate în studii și cărți care să surprindă realitatea acestui fenomen interbelic și sub raport ideologic. Cu siguranță că în acest fel cărțile unor personalități sau persoane, pe vremuri (în tinerețe), rătăcite în această nefastă mișcare și scriind de zor în spiritul comandamentelor ei ideologice, reeditate azi, ar fi mai corect înțelese. Pentru că — nu-i așa? — dezvăluirea adevărului despre o epocă sau despre o personalitate e chiar sensul profund al științei istoriei.

Nu am scris o recenzie și nici un comentariu despre această carte. Citind — cu recunoștință și tristețe îngîndurată — despre acea tragică perioadă, am notat, poate prea sumar, cîteva gînduri și amintiri, ce-i drept răzlețe și incomplete, dar, cu siguranță, răscolitoare pentru memoria mea afectivă. Le mulțumesc celor doi istorici că au scris, cu conștiința adevărului, această carte și le doresc spor în continuarea efortului lor creator.

G. Rădulescu

„România în anii celui de al doilea război mondial"

(Urmare din pagina 13)

către poporul român a actului de la 23 August 1944, care a avut importante consecințe militar-strategice, politice și economice asupra desfășurării celui de-al doilea război mondial.

7. Încă din seara zilei de 23 August 1944, armata română a început operațiunile militare contra armatelor germane din țară și Capitală. Prin efortul exclusiv al armatei și formațiunilor de luptă patriotice a fost eliberat între 23—31 august 1944 întregul teritoriu de sub jurisdicția statului român (Capitala fiind curățată în interior de trupele germane încă din 26 august, iar întreaga zonă la 28 august, în condițiile unor succesive și barbare atacuri aeriene și ale unor încercări ale unităților germane de a pătrunde în București pentru a executa ordinul lui Hitler de a suprima revoluția). Este impresionantă desfășurarea luptelor — adevărate bătălii — în Capitală, în Cîmpia Română, în Valea Prahovei, între Dunăre și Marea Neagră, între Olt și Porțile de Fier, în orașele porturi dunărene, în nord-estul țării. Și, mai departe, importanța deschiderii de către România a unui nou front împotriva Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyste pentru eliberarea părții de nord-vest a țării. Marile unități sovietice au putut astfel să afluiezе prin trecătorile Carpaților meridionali și să se concentreze la est și la nord de acest lanț muntos într-un cap de pod strategic menținut cu fermitate de forțele române. Direcția strategică a văii Dunării spre Budapesta și Viena a fost în acest fel, datorită efortului românesc, deschisă forțelor Națiunilor Unite.

Între 2 septembrie și 25 octombrie 1944 s-au desfășurat marile lupte pentru eliberarea întregului teritoriu național ale armatei române în colaborare cu mari unități sovietice. Eliberarea localității Carei la 25 octombrie 1944 a însemnat și restabilirea frontierei naționale apusene a României. Pregătirile în vederea realizării acestui înalt deziderat național au fost prezente — aflăm acum din lucrare — și în preocupările forului de concepție al oștirii — Marele Stat Major, apreciat de specialiștii germani ca unul dintre factorii care s-au opus permanent dominației germane în România. Marele Stat Major a alcătuit — încă mult înainte de victoria actului de la 23 August 1944 — planuri și variante vizînd crearea condițiilor eliberării întregului teritoriu național de sub ocupația hitleristo-horthystă. Este întrutotul necesar să precizăm că un capitol distinct al volumului prezintă elementele noi de doctrină și artă militară rezultate din experiența acțiunilor întreprinse în intervalul 23—31 august 1944 pentru nimicirea trupelor hitleriste. Caracteristica fundamentală a revoluției române este conferită de ridicarea întregului popor la lupta împotriva trupelor Wehrmachtului, conducerea unitară a operațiilor de către Comandamentul militar național, strînsa cooperare a tuturor elementelor sistemului militar național, între care s-au afirmat formațiunile de luptă patriotice organizate și conduse de Partidul Comunist Român.

De o mare densitate este tot în volumul II capitolul despre importanța strategică, politică și logistică a trecerii României de partea Națiunilor Unite. Adevărată cotitură, revoluția română se înscrie ca o contribuție majoră, de ordin strategico-militar la obținerea victoriei de la 9 mai 1945. Revoluția română a adus după sine prăbușirea definitivă a defensivei Wehrmachtului în flancul sud al frontului din est, precum și prăbușirea definitivă a întregului dispozitiv hitlerist în Peninsula Balcanică. Înfăptuind dispozitivul de acoperire asupra frontierei și liniei de demarcație temporară din Transilvania, stabilită prin Diktatul fascist de la Viena din 30 august 1940, forțele române au creat practic un nou front, lung de mai mult de 1 400 de kilometri, front aflat la o distanță situată între 300—900 km de aliniamentele atinse de forțele sovietice la 23 august 1944. Începînd de la 23—24 august 1944 mai bine de 1 000 000 de militari români s-au găsit la dispoziția coaliției antihitleriste. În plus, aprovizionările cu petrol și cereale către Reich au încetat, iar un adevărat seism politic a fost provocat în sistemul alianțelor Germaniei cu Finlanda, Bulgaria, Ungaria, Croația. Datorită schimbărilor survenite în raportul de forțe între cele două grupări beligerante, datorită alăturării României la coaliția Națiunilor Unite și participării ei la războiul antihitlerist cu întregul potențial economic, uman, militar, acest război a durat mai puțin cu 200 zile.

După eliberarea ultimei palme de pămînt din teritoriul național, armata română — cot la cot cu armata sovietică — a continuat lupta contra dușmanului comun, dovedind un înalt spirit de combativitate și sacrificiu și contribuind la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei.

Lozinca **Totul pentru Front, totul pentru victorie** lansată de P.C.R. a însuflețit timp de 263 de zile poporul și armata română, iar contribuția remarcabilă a României a cîntărit greu în ceasul victoriei finale contra fascismului.

8. Analiza convenției de armistițiu din 12 septembrie 1944 și a reglementărilor Conferinței de Pace de la Paris (volumul III al lucrării) pune în lumină situația internațională și statutul internațional dificil al țării noastre în primii ani după război. Totodată este relevată îndeplinirea cu scrupulozitate și exclusiv prin resursele interne a tuturor obligațiilor ce i-au revenit. Nedreptatea făcută la Conferința de Pace prin neacordarea statutului (promis în 1944) de cobeligerantă ca și o serie de clauze economice și militare grele impuse României sînt privite cu obiectivitate și raportate la avatarurile confruntărilor războiului rece și a disputelor dintre marile puteri. Totuși Conferința de Pace a recunoscut că România a participat activ la războiul împotriva Germaniei, a anulat diktatul fascist de la Viena și a reprimat angajamentul puterilor aliate și asociate de a sprijini candidatura țării noastre de a deveni membră a O.N.U.

Uriașul ecou internațional al revoluției române din august 1944 și al participării României la războiul antihitlerist (situîndu-se pe locul al patrulea între armatele țărilor combatante după U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie) este reținut cu rigurozitate științifică în volumul III al lucrării. Ne-a atras atenția, de asemenea, capitolul despre arta militară românească în războiul antihitlerist în care unitatea dintre armată și popor este apreciată ca un fundament al victoriei.

Contribuția militară și efortul economic ale României în războiul antihitlerist sînt capitole de profundă originalitate în acest volum și ele atestă maturitatea cercetării, ceea ce permite autorilor să efectueze aici de fapt autentice studii de istorie comparată.

Evoluția socială și politică a României în primii ani postbelici, trecerea armatei române în cadrul de pace și transformările ei democratice sînt prezentate succint. Odată cu abolirea monarhiei, instituție devenită anacronică în contextul transformărilor revoluționare din țara noastră, poporul român și armata sa treceau într-o nouă etapă a dezvoltării istorice.

Capitolul final relevă învățămintele istorice ale celui de al doilea război mondial în perspectiva relațiilor internaționale contemporane. Sînt semnificativ prezentate activitatea României socialiste, a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru consolidarea păcii și preîntîmpinarea unei noi conflagrații. Este o încheiere de o responsabilă stringență logică la această amplă lucrare, asupra căreia trebuie să zăbovim pentru a-i extrage întreaga bogăție de corelații și concluzii. Profundele transformări și înnoiri revoluționare ale societății românești în sfertul de secol al Epocii Nicolae Ceaușescu, orientările și programul de politică externă promovate cu clarviziune de Partidul Comunist Român, de Republica Socialistă România sînt mărturiile cele mai convingătoare ale faptului că poporul român a tras învățămintele cuvenite din tragedia celui de al doilea război mondial.

Sfîrșind lectura celor 3 volume, se impune o constatare: autorii și-au onorat angajamentul asumat atunci cînd au dedicat cartea lor „Amplelor acțiuni desfășurate în perioada interbelică de statul român pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale, eroicei mișcări de rezistență și luptei împotriva dominației hitleriste și ocupației horthyste, pentru eliberarea teritoriului național și recucerirea independenței și suveranității naționale, mărețului act istoric de la 23 August 1944, contribuției României la zdrobirea fascismului și jertfelor grele date de poporul român în efortul de nimicire a celui mai grav pericol ce plana asupra omenirii".

Cristian Popișteanu

Glasul secolelor

CINE citește literatură medievală dincolo de zidurile liceelor și ale facultăților de filologie ? Cine se apleacă chiar și asupra lui Dante pentru a regăsi în ultima cantică, atît de sublimată, un pasionant imn adresat libertății ? O critică filologică, meritorie pentru rezultatele obținute în reconstruirea versiunilor și a textului de bază, a îndepărtat pe cititor de o lume altfel alcătuită decît cea în care trăim noi. Dar iată că Milman Parry a pus într-o nouă lumină poemele homerice, insistînd asupra notelor specifice redării orale a unei creații literare, așa cum Paul Zumthor ne-a vorbit despre poetica oralității. Avem azi posibilitatea să citim **Cîntecul lui Roland** atît ca operă apărută într-un mediu diferit de al nostru, cît și ca operă ce ne vorbește despre metamorfoza normelor estetice. Este traseul pe care ni-l propune Ioan Pânzaru în solida și subtila lui carte **Cercetare de estetică a oralității. Eseu despre Cîntecele de gestă***).

Autorul nu ne introduce într-un muzeu imaginar încărcat de exponate moarte, ci printre cei care au produs și ascultat Cîntecele de gestă, francezii din secolele 11—14. Pentru a ajunge aici, îl familiarizează pe cititor cu o lume care nu folosea ziarul, radioul și nici măcar cuvîntul scris decît pentru consemnarea perenului. Nu vom găsi în operele orale normele și obiectivele proprii operelor aparținînd culturilor manuscrise sau celor tipărite : „originalitatea" lor este aceea a permanentei adaptări la noi circumstanțe, de unde o diversitate certă a creațiilor orale care, totuși, se înscriu în tipare ce ne apar tot mai limpezi pe măsură ce înțelegem că au fost plămădite de o lume deosebită de a noastră. Dacă nu-l vom înțelege pe „celălalt", pe cel aflat dincolo de neguri, vom reține doar ceea ce este pe gustul nostru, adică o nesemnificativă parte.

Ioan Pânzaru trece deliberat de la aspectele formale la rețeaua de imagini și simboluri, dînd un bun exemplu criticii literare care crede că-și afirmă autonomia respingînd ideea sub motiv că ideea nu face parte organică din literatură, atitudine ce ne duce direct la concluzia că literatura se adresează altor ființe decît celor gînditoare. Or, cercetarea din cartea recent apărută reconstituie Cîntecele de gestă și estetica lor analizînd mecanismul oralității, lumea care a comunicat prin viu grai, universul imaginar al acelei lumi, reluat și reconstruit de opera literară. Firesc, ajungem de la analiza filologică, în lipsa căreia nu se poate realiza nimic solid, la antropologia culturală care ne dezvăluie o lume altfel construită decît a noastră Pe acest traseu, Ioan Pânzaru ne vorbește despre dicțiune, despre faptul că a vorbi a însemnat, multă vreme, a dăinui, de unde și opacitatea celor care au găsit în străvechea oralitate forme de „magie", proprii unor oameni inferiori istoricului literar. „Dacă există ceva comun tuturor manifestărilor cărora Taylor, Frazer și Lévy-Bruhl le supuneau denominatorul «magie», este ceva atît de vag, încît se confundă cu ansamblul deosebirilor dintre gîndirea științifică și critică modernă (luată, printr-o ficțiune, ca fiind sistem unitar) și totalitatea culturilor tradiționale (adunate la un loc pentru necesitățile cauzei)... Verbalizarea interioară, gîndurile primejdioase vin mai puțin din societățile arhaice, cît din imaginea pe care Carothers și Lohisse o au despre vrăjitoria în evul mediu" (p. 175, 390). Autorul deschide aici o problemă ce stăruie în atenția istoricilor culturii universale care recunosc pînă și în lucrările recente ale „Școlii de la Annales", mereu sensibilă la nuanțe, o tacită acceptare a ideii că viețuitorul din societatea pretehnologică a fost dominat de teamă (teză care apare chiar și în cartea lui Jean Delumeau despre **Frica în Occident**). Or, numai înlăturînd aceste stereotipii fabricate de propaganda societăților moderne avem posibilitatea de a înțelege pe cei care foloseau cuvîntul nu ca să îmblînzească o natură ce le era ostilă, ci pentru a marca elementul tragic din orice existență umană. Oralitatea ne apare ca o altă lume, nu complet străină, de vreme ce tiparul nu a scos-o cu totul din uz, dar altfel construită. De unde necesitatea de a replanta diferitele oralități în momentul concret istoric, „în specificitatea acelor cadre ale trăirii și gîndirii speciei pe care le numim culturi" (p. 151).

În cultura orală medievală regăsim o teorie proprie a vorbirii, reguli ale tradiției și un sistem al genurilor. Vorbind despre structură, autorul distinge trei clase fundamentale de texte literare — mituri, povestiri, texte funcționale — și care ni se pare că se perpetuează și în culturile manuscrise, după cum ne indică exemplul sud-est european. Tradiția este legată de teoria vorbirii „fie prin teoria suflului, fie prin cea a sufletului, a vocii umane sau instrumentale, fie la «gradul zero», prin simpla funcționare a unor instituții puternice, capabile să ducă amintirea faptelor însemnate peste secole... A doua notă a conceptului, mai puțin evidentă, dar în ordinea unei descrieri științifice la fel de însemnată, este conceperea tradiției ca un schimb reciproc ce-i unește pe membrii comunității" (p. 206—207). Cultura medievală este, apoi, strîns legată de formele de rudenie, fapt ce poate fi surprins și în **Divina Comedie** în care Dante nu vorbește nicăieri de soție și copii, dar acordă un loc central strămoșului Cacciaguida. Cultura este compartimentată în trei subculturi : una clericală, scrisă, și două laice, la început orale, care se despart progresiv, pe măsură ce aristocrația își elaborează propriul ei discurs de la care țărănimea este exclusă (p. 240). Subcultura țărănească se izolează de cea aristocratică și în acest punct ni se par utile distincțiile operate între cultura „mare" deprinsă în școli și cea „mică", la care participau toți membrii societății. În epoca romantică, din multiple motive, scriitori exaltă mica tradiție, sub forma folclorului care părea că păstrează autenticul și „geniul" spontan. Dar utilă ar fi delimitarea „culturii comune", aceea care a fost acceptată de toți membrii unei societăți și în lipsa căreia societățile se destramă: această „cultură comună" este aceea care a asigurat perpetuarea **Cîntecului lui Roland** și prezența eroului în imaginarul colectiv.

Ioan Pânzaru face filologie și istorie, își susține argumentele cu ajutorul diagramelor și al tabelelor, adăugînd analizei inflexiunii vocii și frecvenței epitetelor, pe cea aplecată asupra mărturiilor pur documentare despre eroii și întîmplările celebrate de jongleuri. Cartea se citește cu mare plăcere și datorită faptului că autorul îmbină în mod fericit stilul atrăgător cu seriozitatea argumentării, echilibru rar întîlnit printre cei care fac ori știință fără umor ori arabescuri cu aerul că proba este superfluă. Cartea ne poartă senin printr-un veac „de răscruce", atît de impropriu denumit „ev mediu" (ca și cum ar fi fost un vestibul al umanității), dar fără exaltări, răstimpul fiind marcat de violență. Cartea ne duce mai departe spre o lume diferită de a noastră, aceea a tradiției orale și ne face să constatăm că normele estetice sînt supuse schimbărilor. Și atunci ce este literatura ? Ioan Pânzaru ne-a atras, de la început, atenția asupra acestei întrebări pentru a ne îndemna să descoperim și alte forme literare decît cele cu care ne-am obișnuit. Spre final el ne vorbește despre opere literare autentice care nu s-au impus prin „originalitate", prin trăsătura care o considerăm noi esențială, ci prin arta de a îmbina adevărul cu aspirația celui care ascultă sau citea. „Literatura «primitivă» se prezintă în general ca o rețea inextricabilă de variante ce diferă după clan, după familie, de la un individ la altul ; în această nesfîrșită productivitate se exercită un spirit neastîmpărat. Literatura modernă se eliberează de stereotipiile de la nivelul structurii narative superficiale și de la nivel textual, dar prețul acestei libertăți este un conformism pe dos : sîntem prizonierii unei modernități necontenit afirmată și care nu e pentru clipa noastră, mai nouă ori mai surprinzătoare decît, în clipa lui, modernitatea lui Chrétien de Troyes. Așa cum neoliticii se agită confecționînd nesfîrșite decalcomanii după un original care nu există decît în pluralitatea copiilor sale, modernii își pun efortul în făurirea a mii de originale care, cum nu le copiază nimeni, rămîn stinghere și asemenea" (p. 389). Specificul operei de artă nu rezidă, așadar, în detașarea de normă și în exprimarea insolitului, aspecte de pură tehnică, de măiestrie, ci în convingerea că vorbirea este un act decisiv în existența umană și în „răspunderea de a asuma temerile și aspirațiile unei colectivități" proiectîndu-le în imaginar pentru a-l purifica de chipul josniciei și al fantasmelor bolnave. Oralitatea reliefează din plin faptul că limbajul poate schimba realitatea.

Alexandru Duțu

*) Ioan Pânzaru, **Cercetare și estetică a oralității. Eseu despre Cîntecele de gestă**, Editura Univers.

Carlo MICHELSTAEDTER

■ *Au trecut o sută doi ani de la nașterea, la Gorizia (1887), a lui Carlo Michelstaedter, strălucitor dar atît de efemer astru al noii literaturi italiene. Avea să moară (1910), la numai douăzeci și trei de ani, prin propria voință, dezamăgit de existența și de filozofia pe care o putuse considera leac universal, dar care nu l-a putut mîntui.*

A „păcătuit" printr-un superb orgoliu intelectual în stoica, eroica sa intransigență. În puținele dar semnificative sale versuri a anticipat formele expresive ale existențialismului, oglindind emoționat perpetua transformare a lucrurilor și corelativitatea spirituală, în încercarea de obiectivizare fenomenologică. Infinita mobilitate a lumii și trecerea multiformă sînt generate de o forță universală pe care încearcă s-o surprindă în tainele sale structurale, poezia, care nu trebuie să fie uitată, a lui Carlo Michelstaedter,

Val după val

Valul după val se sparge de stînci.
La orizont trec albele pînze.
Lină ori agitată, coboară, se înalță,
frămîntata mare, fără odihnă.
Val, soare, vînt, pînze și stînci,
aici pămîntul, acolo orizontul
îndepărtatei mări, marea nemărginirii.
Nu este liberă marea fără de țărmuri,
marea în care valul nu freamătă,
marea care în sine naște furtuna
iradiind lumina răsfrîntă,
marea care din viața ei o mie de vieți
invie și crește într-o singură viață.
Nu există o mare, aici sau departe
neîncinsă de țărmuri, nebătută de vînt,
neagitată în liniștea ei solitară,
nu există o mare fără nemărginiri.
Iar marea este un pustiu fără de viață,
arid, trist, dur, obosit ;
curgerea zilelor, schimbarea vînturilor,
a țărmurilor, jugul acesta strivește
— marea care nu este mare chiar dacă este.
Vîntul regăsește acum valul obosit
și prora mea brăzdează vechea brazdă.
Iar dacă între mare și vînt mîna
rotește cîrma, ridică pînza în vînt,
mîna mea este ca și mîna
acelui vînt și a valului fără odihnă...
Căci fără răgaz, cum bate valul,
fără răgaz cum zboară norul,
o chinuie sufletul singurătății
să străbată noi valuri, fără sfîrșit,
hotare noi sub astre necunoscute,
apărînd ochiului ațintit la orizont,
unde, pentru apus, răsare soarele.
Către soarele meu, spre mare, pe aceste căi
ale pămîntului sau ale mării mă-ndrept.
Zadarnic este chinul, zadarnică speranța
întreaga viață este aridă, pustie
pînă la întoarcerea în port, cînd,
din sine, fulgeră flacăra nemuritoare.

Către Senia

Îți sînt alături și tu îmi ești departe,
privindu-mă tu nu mă vezi și de vorbesc
cu toate că asculți, tu nu m-auzi ;
îți sînt un trup și aceste sunete,
îți sînt un nume, sînt unul dintre cei mulți
cum un altul la fel ar fi
cunoscut de tine, cu numele, din vedere.
Eu nu sînt pentru tine, „eu", viața mea,
eu, această voință puternică,
visul, lumea, destinul meu.
Eu nu sînt pentru tine — iubirii mele,
disperată, departe, îndurerată,
îi treci alături și nu o simți.
Mai mult, între alți oameni aflată
vorbești cu unul, îi faci mărturisiri,
pentru ei, între ei, trăiești, chiar dacă
speranțe nu îngădui și nici încrederea întreagă
Dar între azi și mîine, unul și altul
te pierzi și trece fără soare
sălbatica, aspra ta tinerețe,
speranța mistuind-o, neștiutoare
de tine însăți — iar eu în van mă chinui.
În timp ce mă învinge crudă, gelozia
nu de acest tînăr sau de acela
către care-ți îndrepți privirea, cuvîntul,
ci de fiecare lucru de lîngă tine,
de soare, de aer, de pîinea
care te nutresc și mi te smulg mie;
gelozie de fiecare zi, de fiecare clipă,
pe care o trăiești fără de mine,
aerul și pîinea, soarele, lumea întreagă,
viața însăși aș vrea să fiu pentru tine,
dar tu nu o știi.

Prezentare și traducere de
Alexandru Balaci

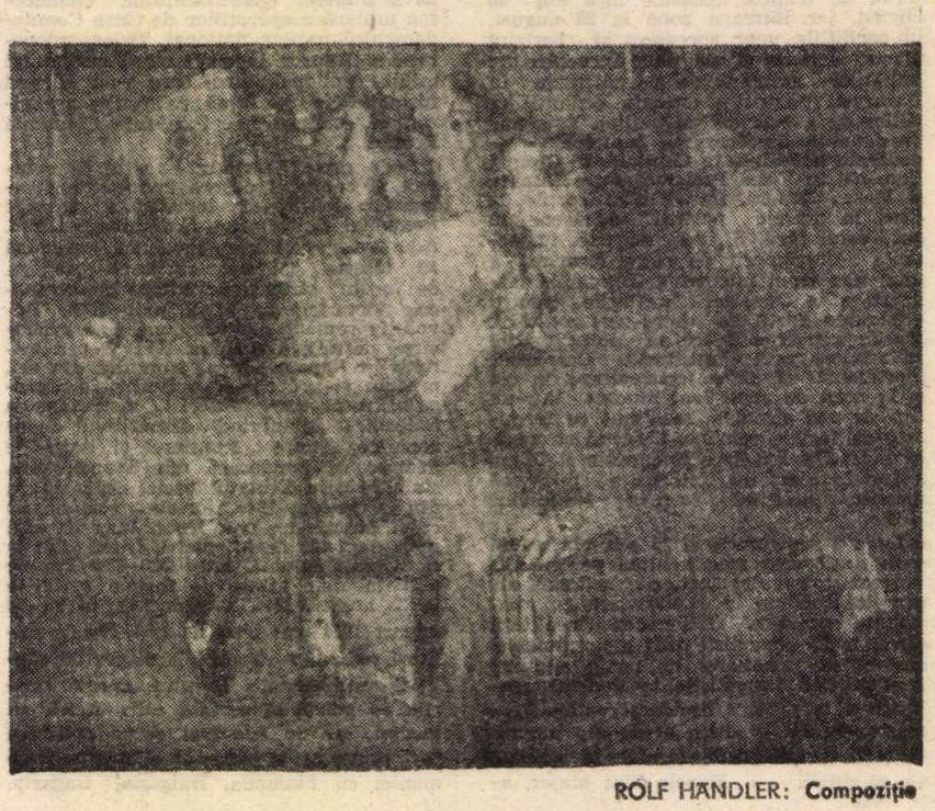

ROLF HANDLER: **Compoziție**

Brigitte REIMANN

Franziska Linkerhand

■ *EXISTENȚA prozatoarei Brigitte Reimann (1933—1973) din R.D.G. s-a frînt de timpuriu, nedrept, ilogic, cînd o boală necruțătoare a răpus-o la vîrsta de nici patruzeci de ani. Bună prietenă a Christei Wolf, cu a cărei proză trădează atît asemănări ideatice cît și stilistice, cu toate că la un nivel intelectual diferit, Reimann s-a născut în așezarea Burg din apropierea orașului Magdeburg și a murit în Berlin. După absolvirea liceului a activat doi ani ca profesoară. Începînd cu anul 1966 se consacră exclusiv scrisului, stabilindu-se în localitatea Neubrandenburg.*

Povestirea ce-o lansează în R.D.G. este Ankunft im Alltag (Intrarea în viața de zi cu zi). *Aici se descrie procesul de adaptare a absolvenților de facultate la realitățile stagiului, adaptare reușită nu datorită rezolvării conflictului (teorie-practică), ci „mai degrabă prin relațiile erotice, care obscurează neajunsurile" (Wolfgang Emmerich). Alte romane :* Die Geschwister (Surorile). Das grüne Licht der Steppen (Lumina verde a stepelor).

Franziska Linkerhand *(roman apărut în 1974, postum) a rămas neterminat. Stilul Brigittei Reimann capătă aici contururi precise, stabilindu-se în descendența unui* stream of consciousness *original, nelipsit de cuceririle avangardismului în ce privește experimentul, „denudarea procedeului". Planurile acțiunii par citeodată să se contopească, să fiinţeze simultan, datorită abilității narative și nu în ultimă măsură mulțumită grafiei folosite. Reimann sugerează deosebit de convingător amalgamul gîndirii umane, complexe, paradoxale, înlănțuite. Problematica rămîne însă aceeași.*

Fragmentul din acest roman își propune să surprindă scriitoarea într-un moment cînd își dă întreaga măsură a virtuozității ei narative, reușind — prin topirea oralității în discursul epic fără ca acesta să-și piardă specificul, fin sugerat — să schițeze memorabil, în puține pagini, un destin, o biografie, o viață.

LA sfîrșit a sunat la familia Bornemann, n-a trebuit să-și spună textul pregătit, era deja cunoscută, domnișoara doctor, a vrut să-i corecteze și n-a apucat să scoată nici un cuvînt, a fost invitată înăuntru, apoi să se așeze, apoi a fost cărată într-o încăpere a locuinței fără covor, mobilată sărăcăcios, însă cu rafturi pline de cărți și iarăși cărți, pe masă și pe canapeaua tocită, toate volumele din Zola. Deci pe Zola îl citesc cu cea mai mare plăcere, spuse doamna Bornemann, și pe Laxness, și ați citit deja ultimul Aitmatov ? bărbatul meu nu se atinge de nici o carte, el are peștii lui, se bate cu pumnii în piept cu caracudele lui de acvariu, și armata asta-i tot ce are în scăfîrlie, dar dacă aveți ceva de reparat, pe asta o face, la asta e pregătit temeinic, pentru alții mereu, doar în propria gospodărie, cum sînt de fapt toți bărbații, dar o ceșcuță de cafea fierbinte beți, nu-i așa ?, și ăsta-i al mare, Jens : dă mîna domnișoarei doctor și tu, Fred... mîna dreaptă, trebuie să dai mîna dreaptă, de cîte ori trebuie să-ți mai, manierele...

Se învîrti prin bucătărie. Jens îi dădu Franziskăi mîna plină cu pete de tuș ; avea cam cincisprezece ani, era tuns perie și purta un lănțug în jurul gîtului cu o reprezentare a madonei (Acum are o mutră catolică, bădăranul, strigă doamna Bornemann din bucătărie), și Fred, un puști care știa abc-ul, cu ochii rotunzi, negri, își lua aere de servitor exagerat de hazliu și îi aruncă priviri Franziskăi, iar apoi veni domnul Bornemann, care stătuse în camera alăturată în fața acvariului ; era îmbrăcat într-un tricou de gimnastică albastru, și i se vedea părul ca o blană neagră, deasă, care-i acoperea pieptul, spatele și umerii ; ținea cotul sting îndoit în mod rigid, Argint, spuse el, o articulație din argint în Gara Centrală din Leipzig, o împușcătură în cot, cu toate astea, armata a fost perioada mea cea mai frumoasă, aș fi putut fi ofițer... Ați dori să vedeți cumva caracudele ? și scoicile, n-o să credeți, mai recent zgîrii o scoică, are cu adevărat, într-adevăr o perlă...

Perlă, strigă doamna Bornemann din bucătărie, nu mă face să rîd, biluța aia tulbure, asta numește soțul meu perlă... Și acuma împăunează-te că ești brigadier și secretar de partid și arbitru la tir și că dansezi la toate nunțile, iar eu mă tot trudesc în casă, și pentru asta-mi iau plata, femeie de serviciu, și tu, cel foarte Mare...

Ah, tacă-ți gura, spuse soțul, dar nu prea energic, și se întoarse înapoi, la acvariu, și micul Fred se strîmbă și spuse pe un ton de consolare : Ăștia se ciondănesc tot timpul, domnișoară, iar Jens dădu doar din umeri, rușinat ? indiferent ? și se aplecă din nou deasupra cartonului său de desen, plajă aurie, palmierii de cocos, catamaranul într-un golf albastru din Oceanul Pacific.

Doamna Bornemann turnă cafea și aruncă două bucăți de zahăr în ceașca Franziskăi. Neagră, fierbinte și dulcie, cum zicem în Saxonia. Era mai mică, mai slabă decît Franziska ; cu trei sau patru ani mai vîrstnică decît ea și avea picioare de cioară, riduri apărute prea de timpuriu, pielea aspră a unei femei care muncise din greu de mic copil. Se schimbase, o bluză cu flori mari, probabil croită de ea dintr-o rochie uzată. Nu era drăguță cu nasul ei în șa și gura lată și țuguiată, dar acest lucru se trecea cu vederea datorită ochilor vioi, cenușii, a făpturii iuți, a felului ei de-a povesti, modest, plastic, într-un dialect asezonat cu cele mai particulare expresii, care o făcu pe Franziska de mai multe ori să întrebe, Poftim ?... de altfel singurele cuvinte, ce-a putut să le mai arunce în debitul necurmat de cuvinte, două pietricele, care s-au scufundat fără urmă, fără a face cercuri în apă.

O JUMĂTATE de ceas mai tîrziu știa povestea familiei Bornemann : șase copii acasă, fiecare de la alt bărbat (Mama mea ... o spun pe șleau : nu a fost mai presus decît o prostituată) ; mica Else capătă mai multă bătaie decît pîine, citește cu plăcere, mama îi face bucăți cărțile împrumutate ; într-un mic oraș, unde fiecare se cunoaște, copiii acestei anumite persoane sînt batjocoriți, bătuți în curtea școlii și trăiesc ei înșiși ca otrăviți de atmosfera din casă, comportîndu-se între ei precum cîinele cu pisica ; cel mai în vîrstă se înscrie în rîndurile SS-ului și este ulterior condamnat în Uniunea Sovietică pentru crime de război ; doi devin muncitori cumsecade, unul tîndălește și se impune ca zilier ; al cincilea fuge, e prins de poliție, trimis la internat, i se îngăduie să învețe, își dă bacalaureatul, studiază, face astăzi parte din cadrele de conducere ale comerțului exterior, poligrafie, căsătorit cu o doctoriță, oameni rafinați, au mașină, o casă la Wilhelmsruh, de Crăciun îi trimite o ilustrată surorii ; Else trebuie să se retragă de la școală la vîrsta de paisprezece ani, cu toate că are note bune, trebuie să cîștige bani (pe care mama ei îi ia pînă la ultimul), lucrează într-o postăvărie, maistrul este drăguț cu ea, îi face cadou ciorapi de mătase, o bluză, cercei, pentru întîia oară primește ceva cadou, și îi este recunoscătoare la rîndul ei pentru prietenie ; la șaptesprezece ani rămîne gravidă, pleacă din fabrică, unde fetele își pironesc ochii pe burta ei : asta trebuia să se întîmple, o ia pe urmele mamei ei ; maistrul plătește, dar nici nu poate fi vorba de căsnicie ; dă copilul în pensiune, părăsește orașul, lucrează în domeniul minier, uraniu, mai tîrziu ca ajutor de lăcătuș într-o întreprindere din Leipzig, își petrece serile prin localuri cu dans, s-ar fi dus dracului ,spune azi, dacă nu l-ar fi descoperit din întîmplare pe tatăl ei, un fost marinar (pe care Franziska trebuie să și-l închipuie, spune Bornemanna, ca și cum ar fi descins dintr-un roman de Joseph Conrad), acum fiind un bătrîn bolnav de moarte, care citește, pictează, scrie despre călătoriile sale, numai pentru el, cu un scris apăsat și ascuțit, într-un caiet de matematică. Îl plimbă cu fotoliul rulant prin parc, vorbesc despre cărți, despre țări străine, orașe, porturi, despre copilăria Elsei ; se mută la el, îl aduce aici pe micul Jens, care se joacă în timpul zilei la picioarele bătrînului, și soarbe aventurile lui Sindbad de pe buze și desenează neclar porturi și vapoare, arbori de pîine, balene sub fîntîna arteziană a respirației.

Else are douăzeci și unu de ani. Seral, studiu ? Opt clase, muncă pentru a-și cîștiga existența, bolnavul cu pensia lui mizeră. Dar tu ai darul, îi spune tatăl.

Doctoriță ? Învățătoare ? Pentru mine este însă prea tîrziu. Visul cu zborul, în fiecare noapte, avînt, sîrmele și plasele, încîlcitura și prăbușirea.

ÎN întreprindere a apărut un nou secretar de partid, acest Bornemann, cu coatele îndoite rigid, unul cu părul negru, cu ochi negri. Femeile din secția ei știu deja ce-i cu frumușelul : dat afară din armată, divorțat, un copil rămas în grija soției lui, o șandramа pentru burlaci în cartierul Gohlis. O șandramа unde Else se pune pe treabă două luni mai tîrziu cu mătură și cu zel, freacă. Ia uite cum se gospodăresc bărbații. În armată a învățat cel puțin să-și coasă nasturii, să-și cîrpească ciorapii. Se ciondănește cu el pentru nasturii care-i atîrnă gata să cadă, nu-l întreabă și nu se întreabă pe ea însăși de ce i-a plăcut tocmai ea, o fată uscățivă, deloc drăguță, cu un copil din flori : este mulțumită că are acum grijă de un al treilea. Rămîne din nou însărcinată. Se căsătoresc abia cînd moare bătrînul. Orașul o dezgustă, își împachetează catrafusele, cărțile, fotografiile de școală, patul cu vergele pentru micul Fred și, într-o mică servietă din piele sintetică, caietele tatălui ei : se mută la Neustadt, în locuința de aici, cu baie, cu termoficare și bucătărie încastrată ; cu baie faianțată numai pentru noi, care am locuit toată viața mai rău decît animalele, într-o locuință la curte, cu WC afară, cu bucătărie ca o găurice ruginită, iarna cu un strat de gheață (simbătă se făcea baie, într-un ciubăr cu apă), apoi încăperea, un tunel întunecat care dă într-un zid antifoc, apoi cămăruța de la mansardă a bătrînului, unde stropii de ploaie picurau printre grinzi, după care se prelingeau pe pereți...

Rămîne acasă, a tras destul în toți anii ăștia, are și ea, în sfîrșit, dreptul să se odihnească... să se odihnească, spuse ea cu amărăciune în glas, cu gura țuguiată ? copiii, gospodăria, un bărbat, care face pe bolnavul, și cu toate acestea își ia o mie de funcții pe cap, mereu le știe pe toate dinainte, mereu cu pliscul mare, domnul plutonier, și Franziska spuse cu jumătate de glas : Poate are nevoie de acest lucru ca să nu se simtă invalid.

Ihi, spuse Doamna Bornemann, îi turnă Franziskăi a treia ceașcă de cafea. Trebuie să spui odată și odată tot ce ai pe suflet... Franziska se uită pe furis la ceas. Șase jumate. La șapte știa cronica acestei case, coordonatele prieteniei, tensiunii, antipatiei dintre familii, de la primul pînă la al patrulea etaj, și știa cine se duce să ceară bani cu împrumut înainte de chenzină, apoi : că unul dintre golanii roșcați ai doamnei Koslowski întreține o relație cu femeia rotofeie, rozalie de la patru (cînd Senkbeil, nătăfletul, se duce în schimbul de dimineață, nevinovat, obraznicul se vîră în cuibul încălzit) ; că inginerul are două mașini, Wartburg și Trabant, una pentru deplasări în interes de serviciu, și că face ilegalități cu banii primiți pentru kilometrii parcurși ; că Roedereasa are în jur de treizeci de ani, dar e uzată și ultranervoasă, umblă șleampătă, ținîndu-și totuși copiii îngrijit îmbrăcați, îi răsfață, îi suprasaturează cu jucării, mucosii ăia, care se amuză deja pe seama ei, fiindcă abia știe să scrie și silabiseste doar anevoie... răsfățați, cum am spus, dar îi arde ca ieșită din minți cînd spun cîte-o minciună, dacă pun la cale o mică înșelătorie, ea însăși fiind cea mai cinstită ființă de pe pămînt, care ar preda și un bănuț găsit pe pavaj : își pierde însă capul, dacă cel mic sterpelește o susetă în magazin, dacă cel mare îi fură bani din portmoneu, numai că ăstuia nu-i mai e frică de mult, ăsta dă înapoi, Scroafă, țipă la ea... Săraca femeie, nu-și poate uita bărbatul : Singurul, care a fost bun cu mine, spune ea, și avea un cap mai bun și știa să citească și să scrie perfect și voia chiar să studieze economia ; mai departe : că Stüvesii de la parter sînt oameni cumsecade, soția ține în mînă gospodăria, cu toate că este gravidă în fiecare an. Dumnezeu știe cum de a dat bărbătelul peste sălbatica asta, că trebuie să fi fost o frumusețe sălbatică, și fetele, cu coama neagră, o iau pe urmele ei, treisprezece, paispreze ani, dar coapte ca de șaptesprezece și în fiecare seară în vestibul, în fața ușii, cu o ceată de admiratori ; tînăra de la trei nu poate să aibă copii și a avut deja două avorturi spontane, altfel oameni simpatici și liniștiți, ea secretară, el lăcătuș la combinat, a plantat împreună cu Bornemann trandafirii din fața casei, sînt înnebuniți după flori, da, tot ce-i bun în viață există doar în doi. Trabant, frigider, mașină de spălat rufe, televizor, locuința ca o cutiuță de bijuterii...

Prezentare și traducere de

Peter Sragher

Expoziții de artă din R. D. Germană

Rolf Händler — pictură și grafică (Sala Dalles)

■ O expoziție de un deosebit interes ! Afirmația se impune din primele momente ale contactului cu imaginile — turburătoare — ale lui Rolf Händler. La 51 de ani, cu o serioasă pregătire în domeniul tehnicilor tradiționale și moderne ale gravurii, Rolf Händler apare în același timp ca un adept al școlii berlineze în pictură și ca un spirit autonom în căutarea „aventurii colosale", după cum artistul însuși o denumește, și care este, pentru el, investigarea unei porțiuni de univers, atîta cît i-a fost dat să-i fie accesibilă. Figuri de oameni, propriu-i chip, situații, obiecte, cîte o priveliște din natură devin oricînd deținătoare și revelatoare de adevăruri generale, uneori profunde. Rolf Händler este un însetat de sensuri ; el pare a sta la pîndă pentru găsirea lor și cînd reușește insistă asupra transpunerii experiențelor în viziuni. Imaginile se constituie în mici serii repetitive ale cîtorva teme: „Așteptarea", în primul rînd. În portrete singulare, în grupaje — cu predilecție de cîte trei figuri —, în compoziția cu mai multe personaje, intitulată chiar astfel : „Așteptare", pictorul studiază tensiunea psihică a stărilor de atenție difuză, încorporată și fizic, proprie unor asemenea stări, în care pictorul distinge o componentă fundamentală a micului destin omenesc. Toate personajele acestor tablouri așteaptă, inclusiv autoportretele artistului, care sînt niște — aproape retorice — autoconfesiuni. În structura lor formală figurile acestea amintesc de cele ale lui Munch și Nolde : simplificate pînă la limita schemei și totuși inconfundabile — mască și dramă fizionomică laolaltă.

Rolf Händler nu mai este un expresionist propriu-zis: el face parte din generația artiștilor care, în R.D.G. și la Berlin în special, au trecut de la expresionismul violent al anilor 60—70, la o interiorizare a expresivității. De la expresionismul azi clasic al începutului de veac, Händler a preluat totuși, cu perspicacitate, simburele ascuns al viziunii acesteia : rigoarea compozițională și arta de a scoate la iveală relațiile dintre obiecte, spațiul lor real și spațiul tabloului, din care dispare dimensiunea adîncimii, iar fondul se neutralizează, devenind perete. În acest fel privitorul este atras spre primul plan al tabloului, unde se concentrează întreaga energie a demersului, iradiind de acolo pe întreaga suprafață a imaginii. Se mișcă acolo culori subtile — mai mult treceri decît precizări — griuri, albastruri stinse, cîte un verde acvatic de lac în umbră, peste care se agită lineaturile nervoase, contorsionate ca niște sîrme, ale desenului întotdeauna deliberat scos în evidență. Acuarelele și gravurile în acvaforte și acvatintă relevă puternic aceste efecte dirijate abil de pictor. Tablourile în ulei sînt în schimb dominate de memoria acestei tehnici : de amintirile duetului pictural al lui Max Liebermann, impresionistul berlinez, sau de cele ale pastei opulente a picturii lui Lovis Corinth, readuse la viață de Rolf Händler într-un context afectiv marcat de intens dramatism. Sub semnul lui și stă dealtfel toată substanța mesajului lui Rolf Händler.

Afișe (Căminul Artei)

■ ÎN același cadru al Zilelor culturii din R.D.G., la „Căminul artei" o expoziție-spectacol, vesel colorată, cu gust regizată, atrage atenția asupra unui capitol mereu actual al graficii utilitare: afișul. Cuprinsul expoziției este alcătuit din afișele prezentate la concursul Consiliului internațional al Asociației de design grafic (ICOGRADA). Ascendența tradițiilor — vechi de peste 50 de ani — ale „Bauhaus"-ului și, de aproape un secol, ale „Werkbund"-ului — este pretutindeni recognoscibilă : în construcția fermă și clară a imaginii, în dominanta geometrică, în culorile prietenoase, foarte vii dar echilibrat combinate, în gustul pentru metaforele glumețe, uneori cu iz de farsă. Sînt afișe pentru toate împrejurările vieții sociale, mărunte sau grave. De la satira șugubeață la reflecția ecologică și apelurile pentru pace, în formulări originale și plăcut explicite, cu simboluri și metafore rapid sesizabile, afișele expuse fac turul de orizont al problemelor urgente care solicită astăzi comunicarea între oameni. Acesta și este punctul principal al programului ICOGRADEI — un program umanist, bogat în idei generoase, exprimat seducător, în variante inteligente.

Amelia Pavel

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Festival Cervantino

● Între 13 și 22 octombrie se va desfășura în localitatea mexicană Guanajuato cea de-a XVII-a ediție a Festivalului cultural internațional Cervantino în care 36 de țări ale lumii sînt reprezentate prin artiști din toate sectoarele vieții culturale: muzică, teatru, balet, arte plastice, literatură și cinematografie. Un record absolut de participare în acest an: 131 de grupuri și soliști de pe toate continentele, nume de prestigiu în viața culturală internațională, dar și foarte numeroși tineri dornici de afirmare. În domeniul muzicii, spre exemplu, și-au anunțat prezența pianistul chilian Claudio Arrau, apoi Opera națională din Beijing, formația „Jim Cullum Jazz Band" sau compozitorul și pianistul David Allen Wehr (S.U.A.), laureatul unui concurs internațional de pian ce a avut loc zilele trecute în localitatea spaniolă Santander.

În domeniul teatrului trebuie notată venirea „Teatrului Iberic" din Lisabona a companiei de teatru „Lindsay Kemp" din Marea Britanie și a grupului de teatru „Galpon" din Uruguay. Printre spectacolele coregrafice amintim cele ce vor fi susținute de Baletul național cubanez, de grupul acrobatic din Hunan, R.P. Chineză, sau cele ale trupei ce reprezintă Centrul internațional de dans de la Kathakali, India. Să notăm și prezența într-un recital de balet modern a japonezului Kazano Ohno, venit aici după o serie de spectacole susținute cu mare succes în Europa. Va fi deschisă o expoziție care să omagieze împlinirea a 150 de ani de la nașterea fotografiei, una dintre sălile expoziției fiind dedicată operei unui mare artist fotograf mexican, Romualdo García. Se vor organiza, de asemenea, cicluri de manifestări consacrate operei lui Miguel de Cervantes, fiind prezentată în premieră o culegere de texe reunind cele mai importante contribuții critice scrise în întreaga lume asupra operei lui Cervantes (este un prim volum dintr-o serie ce anunță peste 20), selecția fiind realizată de mexicanii Manuel Alcala și Carlos Montemayor.

Cr. U.

Ecranizare

● Jane Fonda și Gregory Peck apar împreună în **Bătrînul gringo**, o ecranizare după romanul cu același nume semnat de mexicanul Carlos Fuentes. „M-a fascinat această poveste despre oameni proveniți din medii diferite, aparținînd unor culturi diferite, care se întîlnesc și trebuie să ajungă la un numitor comun, trecînd peste ceea ce i-ar fi putut despărți, alegînd soluția supraviețuirii" — spunea Jane Fonda în cadrul conferinței de presă.

Garcia Lorca

● Editura spaniolă „Lumen" a publicat săptămîna trecută un volum de García Lorca, **Poetul în New York** (scris în 1932), ilustrat cu fotografii realizate de Oriol Maspons. Noutatea constă în publicarea unui text integral — atît poezii cît și un amplu comentariu în proză — fiind „singura carte de călătorii lăsată posterității de un magician al limbii spaniole".

William Shirrer – 85

● La împlinirea vîrstei de 85 de ani, ziarul „Washington Post" i-a consacrat cunoscutului ziarist și romancier William Shirrer (în imagine) un amplu articol înfățișînd viața zbuciumată și activitatea bogată a acestui prodigios mînuitor al condeiului. Autor al unor cărți care, la mulți ani după apariție, dețin încă locuri de frunte pe lista preferințelor cititorilor, printre care **Ascensiunea și decăderea celui de al treilea Reich**, Shirrer și-a publicat memoriile, însumînd 1 500 de pagini, cu care a repurtat de asemenea un mare succes. În 1990 îi va apărea al treilea volum al acestor memorii sub titlul **Întoarcerea în locurile natale**, după care se va realiza și un serial de televiziune. Acum Shirrer se pregătește să scrie o nouă carte, complet diferită tematic față de scrierile sale anterioare. Este vorba de un roman documentar închinat ultimelor zile din viața lui Lev Tolstoi. „Cîndva voi înceta să mai scriu — declara Shirrer. Poate cînd am să împlinesc 90 de ani."

„Poveste de vară"

● De curînd a apărut o nouă carte a Christei Wolf (în imagine), la editura Luchterhand din Frankfurt pe Main, prin care autoarea își sărbătorește cea de-a saizecea aniversare cu o operă cu profunde reverberații autobiografice. Este vorba de romanul **Poveste de vară**.

„Labirintul"—30

● În septembrie 1959 era așteptat cu o mare curiozitate a criticii literare, romanul din care, în avanpremieră, fuseseră publicate cîteva fragmente în N.R.F.: **Le labyrinthe** de Alain Robbe-Grillet.

Pentru copii

● După apariția romanului **Pendulul lui Foucault**, Umberto Eco a scris două cărți pentru copii: **Cei trei cosmonauți și Bomba și generalul**. Cele două volume sînt ilustrate de Carmi.

„Moscova toată"

● La sfîrșitul secolului trecut, editorul rus A. Suvorin publica anuarele intitulate **Moscova toată**, în care erau incluse informații despre străzile, piețele, monumentele, adresele și numerele de telefon ale instituțiilor, întreprinderilor, medicilor și avocaților, precum și ale altor persoane și firme. Editura sovietică „Moskosvki Raboci" și-a anunțat intenția de a publica din nou asemenea anuare, cu același titlu și cu informații utile despre Moscova contemporană. Pentru uzul turiștilor străini, **Moscova toată** va apărea și în engleză.

În pregătirea „anului Mozart"

● Pentru bicentenarul morții lui Wolfgang Amadeus Mozart, Radioteleviziunea austriacă realizează la Künigberg din Viena înregistrări ale operelor **Don Juan, Nunta lui Figaro** și **Cosi fan tutte**. Cele trei spectacole sînt semnate de regizorul american Peter Sellars și transpun creațiile lui Mozart într-o ambianță de mare oraș de la sfîrșitul secolului nostru.

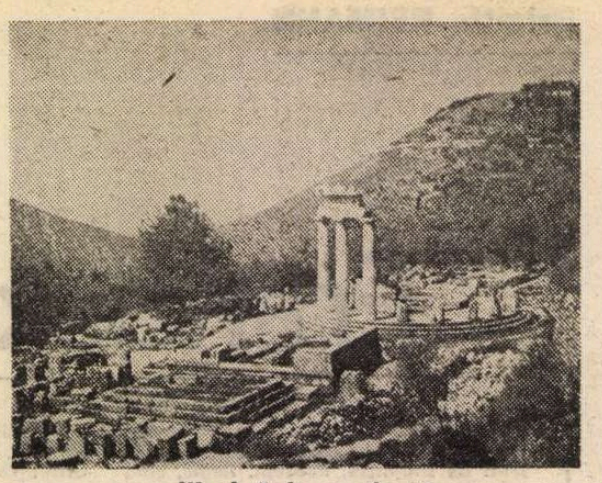

„Iliada" dramatizată

● Regizorul vest-german Hans-Günter Heyme s-a încumetat să pună în scenă, la Düsseldorf, una dintre cele mai valoroase opere ale antichității, **Iliada**. Întemeindu-se pe traducerea în proză realizată în anul 1974 de Wolfgang Schadewaldts, dramaturgul Dietrich Schmidt a prelucrat, la indicația regizorală, a șasea parte din cele 24 de cînturi ale epopeii. Regizorul își motivează opțiunea prin faptul că intenționează — dincolo de actul cultural în sine — să-l folosească pe Homer ca o critică împotriva războiului, principalul rău al timpului nostru. (În imagine, o operă a Antichității: Sanctuarul Atenei Pronaia de la Delfi).

„Hamlet" la Dubrovnik

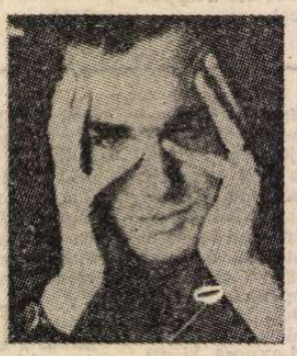

● A patruzecea ediție a Festivalului de la Dubrovnik a avut ca centru de atracție un spectacol cu **Hamlet** în regia lui Marko Totez și în interpretarea unei echipe de actori de la Teatrul Național din Londra. Somptuoasele decoruri naturale au fost completate cu efecte scenice de mare desfășurare tehnică și de o sugestivitate pe măsură. Dar valoarea înaltă a spectacolului a fost dată mai ales, după părerea criticilor, de interpretul principal, Daniel Day-Lewis (în imagine).

Conferință de papirologie

● A 19-a Conferință privind identificarea, conservarea și descifrarea vechilor documente și cărți scrise pe papirus a avut loc la Universitatea Ain-Sham din Cairo. Au participat 180 de experți din 27 de țări din Europa, Africa și Asia. Au fost discutate în special probleme ale istoriei faraonice, relevate de ultimele cercetări și studii ale papirologilor.

Premiul Elsa Morante

● În portul Procida a avut loc recent festivitatea de decernare a premiului literar „Isola di Arturo — Elsa Morante". Laureații acestei a IV-a ediții a premiului sînt: Lalla Romano — cu romanul **Un sogno del Nord**, Lara Cardella și Susana Tamaro — ex-aequo, pentru opera prima — cu romanele **Volevo i pantaloni** și, respectiv, **Una testa fra le nuvole**.

Gina Manes

● Actrița Gina Manes, care a interpretat rolul Josephinei în filmul **Napoleon** de Abel Gance, a încetat din viață în vîrstă de 96 de ani. Născută la Paris în 1893, Gina Manes, pe numele său adevărat Blanche Moulin, și-a început cariera cinematografică în 1918 și s-a retras în 1965, după ce a colaborat cu mari regizori și actori.

Robert Penn Warren

● Laureat de trei ori al premiului Pulitzer, Robert Penn Warren a încetat din viață la vîrsta de 84 de ani. Reputat scriitor excelînd în diferite genuri literare — poezie, proză, critică — Warren a desfășurat și o intensă activitate didactică. El a fost primul laureat al premiului Pulitzer obținut pentru proză și pentru poezie. Întîia dată l-a obținut în 1946 pentru romanul **Toată armata regală** în care înfățișează cariera politică a unui politician sudist. Premiul pentru poezie i-a fost acordat în 1958 (volumul **Promisiune**) și în 1979 (**Atunci și acum : versuri 1976—1978**).

„Ultimul cucu"

(Unwin Hyman, Londra, 1987)

● Succesul antologiei **Primul cucu**, pentru care a ales cele mai nostime, cele mai semnificative și cele mai sugestive scrisori de la cititori publicate între 1900 și 1975 de venerabilul ziar englezesc „The Times" (peste două secole de apariție), l-a determinat pe selecționerul Kenneth Gregory să persevereze, să trieze încă o dată și apoi din nou ce rămăsese pe dinafară și să editeze **Al doilea cucu** (1900—1980) și **Al treilea cucu** (1900—1985). **Ultimul cucu** este antologia acestor antologii, crema cremei. Au fost reluate perlele cele mai prețioase din colecțiile precedente dar sînt incluse și multe scrisori neluate în seamă anterior.

Cucul prezent în toate titlurile este o aluzie la tradiția de a publica scrisorile cititorilor care afirmă că au auzit primul cuc al primăverii, după păținia păstorului R. Liddiker, mirat că poate raporta despre un neașteptat cîntec de cuc la începutul lunii februarie, mult mai devreme decît ar fi fost normal, pentru ca să revină peste o săptămînă cu scuzele de rigoare: ceea ce auzise el nu fusese decît o imitație desăvîrșită, fluieratul unui ucenic zidar de la o construcție din apropiere.

Benigna excentricitate a preocupărilor de acest ordin trimite cu gîndul la vremuri mai calme, la definiția gentlemanului britanic, ca „un om pasionat de cai și de jocul cu mingea, avînd probabil în trupul lui un os rupt, iar în buzunar o scrisoare către «The Times»" (citat dintr-o scrisoare), dar nu și la încrederea în influența atotputernică a ziarului, exprimată în următoarea anecdotă, extrasă din scrisoarea unei cititoare: „Abordat de un prieten care spera că un cuvînt al Majestății Sale acolo unde trebuie îl va ajuta să rezolve o dificultate, George al V-lea i-a răspuns: «Nu te pot ajuta, dragul meu! Scrie mai bine la «The Times»".

Volumul începe cu zece scrisori considerate de Kenneth Gregory „perfecte" pentru că-l fac pe cititor „să moară de plăcere sau, atunci cînd sînt descrise subliciile îndurate de un spectator la operă, să rîdă în hohote".

Spectatorul este Bernard Shaw, autorul scrisorii care ocupă locul întîi între primele zece, deci practic primul loc printre toate scrisorile publicate în acest secol de „The Times". „Nu există pe lumea asta gen gazetăresc care să se compare cu scrisorile către «The Times»", spunea, în cartea sa **Timpuri bune, timpuri rele**, Harold Evans, cel de-al 12-lea redactor-șef din istoria ziarului. Toate marile probleme ale vremurilor străbătute au fost discutate în paginile lui de corespondență. Ceea ce a reținut însă selecționerul este manifestarea caracteristică a umorului sec englezesc, a excentricităților, trăznelii, frivolității sau prejudecăților foarte spiritual, concis și expresiv formulate. Bernard Shaw a fost unul dintre cei mai activi corespondenți ai lui „The Times". Prima lui scrisoare a apărut în ziar în 1898 cînd avea 42 de ani, ultima în 1950, cu puțin înainte de moartea lui. Protestul spectatorului la operă, care datează din 1905, a devenit o mostră clasică a genului. Îl enervase o cucoană așezată în fața lui care purta „deasupra urechii drepte jalnicul cadavru al unei mari păsări albe arătînd ca și cum cineva ar fi omorît-o călcînd pe pieptul ei și apoi ar fi bătut-o în cuie în tîmpla doamnei, probabil suficient de solidă pentru a suporta operația". El cerea direcției Covent Garden-ului să impună și publicului feminin o ținută vestimentară, așa cum le pretindea și bărbaților, obligați să vină în smoking. „Presupun că dacă m-aș fi prezentat la intrare cu un șarpe mort în jurul gîtului, un colan de gîndaci negri atîrnat de cămașă și o potîrniche în păr, n-aș fi fost lăsat înăuntru" — comenta întîmplarea Bernard Shaw înainte de a cere să fie protejat pe viitor de asemenea șocuri dacă nu se dorește să șocheze și el publicul venind cu o... cravată albastră.

Sînt prezenți în culegere, cu propuneri, proteste, sentințe și întrebări de care nimeni n-ar mai fi știut altfel, Neville Chamberlain și Mussolini, Graham Greene și Arthur Conan Doyle, T.S. Eliot și Sir Laurence Olivier, Winston Churchill și Bertrand Russell, Iris Murdoch, Agatha Christie, John Le Carré, Thomas Hardy, P.G. Woodehouse, Leopold Stokovski și, pe lîngă ei, sute de necunoscuți care au avut norocul de a fi selecționați de trei ori: cînd li s-a publicat scrisoarea, aleasă din sute altele în ziar și apoi cînd a fost socotită demnă să intre în antologie și în antologia antologiilor.

Al. O.

N. IONIȚĂ

Verba volant ?

„Iniuria fortunae, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas"
(Cicero, **Tusculanae disputationes**)

Gong inaugural la Scala

● Noua stagiune simfonică a Scalei din Milano a fost inaugurată cu un concert care a cuprins muzică de Weill (**Șapte păcate capitale** — text de Brecht), Ives (**Orchestral Set nr. 2**) și Bártok (**Minunatul mandarin**). Dublul rol feminin din lucrarea lui Weill a fost susținut de cunoscuta cîntăreață Milva (in imagine), consacrată interpretă a operelor Brecht-Weill.

„Satirohumorikon"

● Acesta este titlul unei interesante culegeri de lucrări satirice și umoristice din creația a nouă scriitori slovaci : Bittmann, Bosik, Čobaj, Javorsky, Lechan, Machovič, Medvecky, Schut și Stančev. Ediția este îngrijită de Milan Lechan. Fiecare autor se prezintă singur, fiecare cu doza de umor și autoironie.

Regizoarea Monica Vitti

● Actrița italiană Monica Vitti a început la Roma turnarea unui film la care lucrează în triplă calitate : de interpretă principală, scenaristă și regizoare. Intitulat **Scandalo segreto**, filmul mai are în distribuție pe Elliott Gould și Catherine Spaak.

Încă un membru al familiei

● După Isabelle Huppert, actrița-scriitoare, și Elisabeth — scenaristă și realizatoare — urmează fratele lor Rémi, care debutează pe scena editorială. Luna aceasta va apărea, la editura Denoël, romanul său **L'ombre de Laura.**

Baletul „La Strada"

● La recentul festival anual de operă și balet desfășurat sub genericul „Arena di Verona" a fost prezentat publicului baletul realizat după celebrul film al lui Fellini, **La Strada.**

„Grosland"

● „A fi gras nu înseamnă a fi și urît", este de părere coregraful olandez Maguy Marin. El și-a propus să demonstreze acest lucru prin baletul **Grosland**, a cărui premieră a avut loc recent la Amsterdam. Într-o parodie grotescă la adresa idealului actual de frumusețe umană, douăzeci de balerini ai Baletului Național olandez se mișcă în ritmul muzicii „Concertelor brandenburgice" de Bach. Dansatorii sînt îmbrăcați în costume de cauciuc în care trebuie să rămînă cca 30 de minute, atît cît durează spectacolul. „Ne-am săturat pînă peste cap, este ca la saună", spunea Ted Brandsen, unul din membrii ansamblului.

Moda florală

● Noul val de modă, care vine dinspre Londra către Europa, preluînd titlul unei celebre piese a lui Shakespeare, se numește **Visul unei nopți de vară.** Va fi o revoluție în modă, în coafură, ca în această imagine ? N-ar fi exclus să fie așa, florile naturale prinse în păr sau la butoniere fiind mult mai ieftine decît bijuteriile...

Kim Novak

● După o pauză de 10 ani, actrița Kim Novak (în imagine) și-a anunțat intenția de-a reveni pe platourile de filmare. „M-aș bucura, a declarat ea, să pot lucra cu un regizor european. Cred că numai ei știu să creeze atmosfera necesară unei interpretări de profunzime". Rămîne de văzut cine va răspunde la acest apel.

Desenul animat redivivus

● „După moartea lui Disney, în 1966, societatea care-i poartă numele a devenit ca o bursă unde acționarii sînt regi. Industrializarea, productivitatea și profitul au trecut pe primul plan în detrimentul artei" — declară Don Bluth. Format la școala lui Disney și a lui Steven Spielberg, Bluth s-a stabilit în Irlanda împreună cu trei sute cincizeci de specialiști, recrutați din toată lumea cu prilejul diverselor contacte profesionale. Don Bluth a semnat cu societatea britanică Goldcrest un contract pentru trei filme. „Lucrăm simultan. Avantajul noului statut este că un sfert din beneficii se împarte între realizatori". Alte cinci lung-metraje sînt în perioada de gestație. Cu posibilitățile actuale, studiourile Sullivan-Bluth pot realiza un film într-un an și jumătate.

Hermann Hauswirth

Meridiane

■ DIN Elveția vine știrea că Hermann Hauswirth nu mai e. Cu el dispare unul dintre cei mai devotați colaboratori ai lui Lucian Blaga pe cînd era atașat de presă la Berna și căuta mijloacele adecvate pentru a stimula cunoașterea și justa înțelegere a valorilor noastre spirituale. Blaga însuși avea grija să-i sublinieze contribuția într-o scurtă dare de seamă apărută în publicația „Drumul nou" (27 mai 1931) : „Vrem să vorbim despre chiar **Miorița** românească în Elveția. D. H. Hauswirth, un tînăr și talentat poet elvețian, a tălmăcit-o într-o limbă germană cu sonorități de plai valah, împreună cu alte caracteristice balade, legende și cîntece populare românești. Tînărul elvețian a jertfit un an de muncă acestor tălmăciri și acum are gata de tipar o întreagă antologie populară românească. Mulțumită acestui îndrăgostit de tot ce e poezie primitivă și rafinată, baladele și cîntecele poporului nostru sînt astăzi tot atît de cunoscute (și putem spune : și apreciate) la Berna, ca la Cluj bunăoară, sau la Iași sau la București. Minunatele traduceri au fost citite în curs de cîteva luni cu prilejul mai multor serate literare închinate literaturii noastre. Le-a citit în fața celui mai select public cunoscuta artistă recitatoare Theamaria Lenz, în mai multe rînduri le-a citit însuși traducătorul în salonul literar al profesorului de la Berna, dl. Fehr, altă dată la radio și acum în urmă la o ședință a Societății etnografice elvețiene. Aceasta numai la Berna ; traducerile d-lui Hauswirth au fost însă citite și aiurea și cu același răsunător succes, la Viena, la Berlin și-n alte cîteva orașe din Germania. Oferindu-ni-se de atîtea ori plăcerea să le auzim și să le cîntărim caratele sunătoare, simțim ca o datorie să arătăm, fie și numai în acest chip, recunoștință prietenului pentru atît de dezinteresata operă săvîrșită".

În fondul Blaga de la Muzeul Literaturii Române se păstrează cîteva scrisori elocvente de la Hermann Hauswirth, parte comunicate de Dorli Blaga în „Manuscriptum" 1/1983. Rezultă din ele că, încă din august 1930, harnicul traducător avea în lucru, pe lîngă piese folclorice, o selecție reprezentativă din creația poeților moderni : Vinea, Voiculescu, A. Maniu, Camil Baltazar, asupra cărora cerea deslușiri de detaliu, la vers, la cuvînt. Aceste tălmăciri aveau să intre în repertoriul recitatoarei Theamaria Lenz și, cel puțin unele, au putut fi auzite de publicul român cu ocazia turneului efectuat de artistă la București către jumătatea lui noiembrie 1930. „Dacă mă gîndesc la clipele fericite de frumoasă și fructuoasă colaborare, — scria Hauswirth lui Blaga, la 22 dec. 1930, — mă înduioșează gîndul că toate acestea se vor termina cîndva (cine știe dacă nu prea repede ?). Sper, în schimb, — și cît de mult sper — să mai pot întreprinde multe cu dumneavoastră și cred că, oricît de mare ar fi distanța pe viitor între unul și altul, ea nu va putea știrbi cu nimic prietenia și relația profundă stabilită între noi".

Cincizeci de ani mai tîrziu, conjunctura favorabilă făcea să-l vizitez pe Hermann Hauswirth. Era de-acum la capătul unei cariere împlinite în cu totul alt domeniu decît cel literar, un respectabil „Herr Direktor", complet albit de ani, dar de o vivacitate intelectuală nealterată, bucuros să reînvie „pacatele tinereților". N-a trebuit să insist deloc spre a aborda subiectul relațiilor cu Blaga, deși aducerile sale aminte prezentau lacune explicabile după atîta vreme. Intacte erau însă simpatia și prețuirea dobîndite cîndva pentru anvergura spirituală a lui Blaga. Pe măsură ce se lăsa tentat să scoată din ungherele memoriei scene, întîmplări petrecute împreună, era tot mai evidentă fascinația pe care o retrăia aevea, ca și cum se menținuse intact farmecul răspîndit în jur de Blaga, în măsură să compenseze știutele lui tăceri. Mai mult decît evocarea în sine, îmi vorbea căldura din vocea amfitrionului. Îl ascultam și examinam, discret, ambianța discuției. Pereții încăperii îmbrăcați în lemn pînă sus, de o nuanță roșiatică, stinsă ; mobile de altădată, bătrîne scrinuri, vitrine Bidermayer cu porțelanuri fine și argintării tipic nemțești ; o agreabilă mixtură a gusturilor franco-germane într-un interior de secol XVIII. Dealtminteri, locuința însăși se situa în perimetrul istoric al Bernei, pe unde îi plăcea lui Blaga să hoinărească și să viseze, nu departe de vestita terasă, de pe care și Rilke se pierdea în reverii. Spre sfîrșitul conversației noastre, s-a produs surpriza : Herr Direktor a scos dintr-un sertar și mi-a pus în mîini dosarul traducerilor efectuate (era să spun, „păcatelor" comise) cu o jumătate de secol și mai bine înainte, pregătite în vederea „antologiei" pomenite. Textele dactilografiate purtau semnele corecturilor ulterioare, poate tocmai acelea convenite cu Blaga. O copie xerox mi-a parvenit pînă să părăsesc Berna. O răsfoiesc, astăzi, invadat de tristețe, după vestea săvîrșirii din viață a lui Hermann Hauswirth. Adăst asupra străduinței sale de a trece în registrele limbii germane **Miorița** ; îi era atît de familiară, încît ni-l putem imagina, în ultimele clipe, cu privirile pierdute către orizontul dominat în zilele senine, la Berna, de silueta crestelor cutezătoare — Jungfrau, Eiger, Mönch — în vreme ce, din străfunduri misterioase, prindea să-l legene ritualul baladei : „Preoți, munții mari, / Paseri, lăutari, / Păsărele mii / Și stele făclii !..."

Geo Șerban

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

„Satyricon"

— *Să vorbim despre o altă călătorie, călătoria ta în lumea păginâ, în lumea lui Petronius,* Satyricon.

— *Satyricon*, împreună cu *Casanova*, *Decameronul*, *Orlando furioso*, făcea, încă din vremea Vitellonilor, parte din filmele pe care le promiteam producătorilor ca un răsfăț, în schimb cu *La Strada* sau altceva care mă interesa mai mult. N-am contat niciodată că voi lua în serios promisiunile. În timpul convalescenței, după pleurezia alergică, am citit Petronius și am fost total sedus de un detaliu pe care nu îl remarcasem înainte : părțile care lipsesc, neclaritățile dintre un episod și altul. La liceu, studiind anticii dinainte de Pindar, căutam să umplu cu imaginația hiatusul dintre episoade. Profesorul nostru era caraghios cerînd ca niște cretini de șaisprezece ani să fie cuprinși de entuziasm cînd declama cu vocea-i subțire unicul vers rămas de la un poet: „Beau, sprijinit în lunga mea lance", iar eu fiind inițiatorul unei hilarități grosolane inventînd un lung șir de fragmente pe care i le propuneam, nerușinați cum eram...

Povestea fragmentelor într-adevăr mă fascina. Eram obsedat de ideea că pulberea secolelor păstrase bătăile unei inimi oprite pentru totdeauna. În convalescență, la Manziana, în mica pensiune de familie unde mă aflam, am descoperit un Petronius în bibliotecă ; am fost foarte emoționat. Cartea mă ducea cu gîndul la coloanele, la capetele, la ochii care lipseau, la nasurile sparte, la toată scenografia necrologică de pe Via Appia Antiqua, văzute în general în muzeele arheologice. Fragmente răzlețe, bucăți care refăceau ceva care putea fi foarte bine un vis, în mare parte schimbat sau uitat. Nici vorbă de o epocă istorică, posibil de reconstituit psihologic după documente, atestată într-un mod pozitiv, ci o imensă galaxie onirică, adîncită în întuneric, în mijlocul sclipirilor unor lumini unduitoare care au ajuns pînă la noi. Cred că m-a sedus posibilitatea reconstruirii visului, transparența sa enigmatică, claritatea indescifrabilă.

— *Ce amintiri ai din impactul publicului cu* Satyricon ?

— Filmul a fost prezentat în premieră la American Square Garden imediat după un concert de rock. Au fost vreo zece mii de tineri. Se respira heroină și haşiș în fumul sălii. Armata asta fabuloasă de hippies veniți pe niște motociclete incredibile sau în mașini policrome luminate cu lămpi mici era un spectacol extraordinar ; ningea, zgîrie norii din Manhattan erau în întregime luminați de imense plăci de gheață strălucitoare.

Proiecția a fost neobișnuită. La fiecare plan, puștii aplaudau, unii dintre ei dormeau. Într-un haos total, filmul se derula implacabil pe un ecran uriaș care părea că reflectă imaginea a ce se întîmpla în sală. Satyricon parcă își găsise mediul natural într-un mod imprevizibil și misterios, în acest loc, dintre cele mai improbabile. Parcă nu îmi mai aparținea în revelația neașteptată a unei înțelegeri secrete, cu legături subtile, niciodată întrerupte între antica Romă a memoriei și fantasticul public al viitorului.

— *Ai avut senzația că te simți bine între tineri ?*

— Nu știam cine sînt, cum sînt, nu îi cunoșteam, nu știam ce fac, de unde vin. A putea încerca să-i cunoști pe toți aceia, n-ar fi fost o încercare imposibilă ? Mă întreb ce a putut să se întîmple la un moment dat, de ce vrăjitorie a fost lovită generația noastră pentru ca dintr-odată să înceapă a-i privi pe tineri drept mesageri ai nu știu cui adevăr absolut. Tinerii, tinerii, tinerii... Parcă ar fi venit în nave spațiale... Știu totul, nu e nevoie să le spui indiferent ce, să nu-i tulburăm cu ignoranța noastră, cu greșelile noastre...

ESTE probabil dorința de a vedea totul reluat de la început, sentimentul că ai fost învins din lipsa de încredere în noi înșine care ne-a îndemnat, prostește, să dăm toate cheile pe mîna unor mucoși care nici măcar n-au știut cum să le folosească. Ceea ce s-a petrecut între 1950 și 1970 este fascinant și îngrozitor, cînd generațiile care se pricepeau la ceva au cedat puterea celor care abia terminaseră să se joace. Numai o demență colectivă ne-a făcut să considerăm drept specialiști, stăpîni ai tuturor adevărurilor, băieți de cincisprezece ani. Poate din cauza delăsării falșilor maeștri, sau din nesiguranța tuturor părerilor, ni s-a părut că nu trebuie să ne mai manifestăm...

— *Dar terorismul ? Consideri că, într-o oarecare măsură, a putut fi o consecință, o sechelă a tuturor acestor stări?*

— Nu știu, nu pot răspunde, în orice caz, lucrurile nu sînt deloc simple. Terorismul e o realitate pe care încerc s-o pricep. Cum poate un băiat să tragă un glonț de pistol în capul cuiva pe care nu-l cunoaște, cum crede că va trăi toată viața cu această crimă pe conștiință ? De ce microb a fost atins ? Sîntem obișnuiți să gîndim, sub influența poeților să iubim mai binele, și cu o dezinvoltură excesivă socotim că războiul justifică asasinatul. Cu destulă dificultate pot înțelege că tragi în cineva pe care îl consideri dușman, dar îmi e greu să-mi închipui cum poate fi șters sentimentul culpabilității.

Marii tirani au fost stăpîniți de puterile unui colectiv inconștient pe care îl personificau, devenind autorii proiecțiilor obscure, exprimînd o nebunie organizată. Dar „mîna de lucru", ucigașul plătit, cei care nu sînt înșelați în nici cel mai mărunt ideal, în întunericul rațiunii lor stinse, al sentimentelor grosolane, acceptă să ucidă ? Cred că într-un anumit colț al psihicului supraviețuiesc aspecte monstruoase ale fiarei-om. Și nu-i înțeleg deloc pe cei care, în numele unui spirit în aparență istoric, încearcă să ne oprească a condamna terorismul numai pentru că în viitor s-ar putea ca unele crime să fie considerate drept acțiuni patriotice. Sînt totalmente lipsit de un asemenea sens al istoriei ; e o perspectivă pe care nu o înțeleg.

Adaptare și traducere de
Andriana Fianu

THALASSA

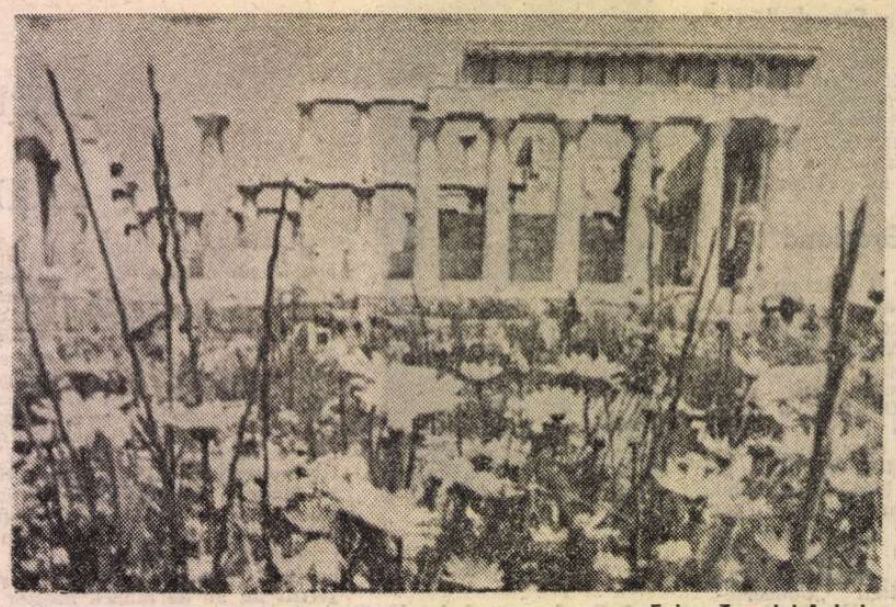

Egina. Templul Aphaia

Pireu — labirintul comercial

O DUMINICĂ de toamnă — luăm metroul (de fapt, un tren local), mergem să vedem prima dată Pireul. Oraș vechi, port încă din epoca înfloririi Atenei, sub Temistocle și Pericle. Dar cea mai veche aici este marea — Thalassa ! Oraș pestriț, cosmopolit, al docherilor, al navelor care vin și pleacă, al comerțului în stil mic sau mare — negoțul fiind un talent grecesc, un har al locului, tot atît de important ca și acela de navigator. Dacă n-ar fi intrat în legendă ca războinic și corăbier, Ulise ar fi fost neguțătorul viclean și întreprinzător, întemeind colonii în Asia Mică sau la Pontul Euxin...

Căutăm mai întîi Thalassa Zea, unul dintre cele trei golfuri, și ne pierdem pe cheiuri, la soare, acolo unde miroase a copastii cătrănuite, a cale descărcînd arome, mărfuri, sonuri orientale, pește și fructe de mare.

Mai puțin select decît Atena, orașul-cartier al Capitalei pare a-și trăi, în alt ritm, mai ales cotidianul. Pînă și mirosurile — de cărnuri și pește, de caracatițe pîrjolite, de brînzoaice și frigărui și cîrnățării, tarabele și întreaga atmosferă a străzii, au ceva mai puțin stilat, mai „proletar".

O catedrală a marinarilor — impunînd doar prin masa enormă, cum răsare dintre băncile de comerț și agențiile de navigație flancînd faleza : reclame uriașe, într-o concurență continuă, invitînd, la prețuri-chilipir, să călătorești în Italia, Hawaii, Canare, Australia ; cu atît mai accesibile acum, la sfîrșit de sezon turistic, excursiile spre Creta, Samos și Rhodos... Altădată ! Deocamdată, rătăcind pe străzi și străduțe care ne amintesc de Constanța, ne trezim în plin tîrg al Pireului. Mergem, rozind fistic prăjit, prin interminabilul labirint : nici un fir al Ariadnei nu te poate scoate teafăr de-acolo, trebuie să-i dai acestui „minotaur" pervertit, adus la numitorul comun, ceea ce i se cuvine : să te lași dus, devorat de lume, asurzit de haos, sfîșiat de reclame. Fiecare strigă lîngă taraba lui sau lîngă grămada mărfurilor întinse direct pe trotuar, de-ți sparge urechile. Se vinde și se cumpără tot ce se poate imagina — și ce nu ! Blugi, tricouri, tricotaje, cizme, cuțitoaie, bureți naturali, ustensile de pescuit, obiecte casnice, scoici uriașe și coliere, fleacuri decorative și cosmetice, dulciuri, porumb copt, mirodenii, împletituri, confecții la grămadă, maldăre diforme în care mîinile scotocesc, într-un ritm febril, biciuite de reclamele negustorilor, în bubuitul unui tam-tam, unui gong ultimativ — azi, numai azi, prețurile reduse, chilipirul ! Mai autentic, mai omenesc — omenos acest tîrg, aceste reclame asurzitoare, această lume pestriță venită parcă, de pe întreg mapamondul, în tîrg la Pireu ! Spuneam că : mai omenos, mai vesel, acest tîrg cu miros de sărăcie orientală, decît comerțul modern, fața lui stilată, cunoscută într-o zi, la Atena aproape de Piața Omonia ; „omul-sandvich", plantat în dreptul unui magazin de lux, făcea reclama unor ieftiniri, unor prețuri convenabile — care rămîneau tot prețuri de lux ! Era placat de două mari panouri prinse după gît, iar brațul drept, întins în lături, încordat, perfect nemișcat (cu gestul unuia care-și arată mușchii), ținea în mînă nu știu ce altă reclamă. Omul era înalt, uscat, de o virstă nedefinită — între 50 și 60 de ani — purta ochelari cu o ramă subțire, metalică — ochii lui priveau nicăieri, impersonali : încerca să fie perfectul robot, în răspintia selectă, dar simțeai încordarea de arc a mușchilor, nervilor. O trufie în umilință, curajul disperării. Părea un intelectual șomer, falit, eșuat. Omul-reclamă. Trecătorii se opreau curioși, ienați, consternați. Simțeam, la toți, un fel de rușine să-l privească în ochi și, mai apoi, să se privească în ochi unii cu alții. L-am revăzut apoi, într-o altă zi. Tot acolo. Reclama, stilpul de afișaj neînsufletit. Încă puțin, și Atena se va obișnui și cu acest aspect cotidian al străzii, al străzilor ei de mare metropolă în devenire.

Aici, în tîrgul Pireului, toți intrau în joc, toți se simțeau minunat ! Băietașul tuciuriu, îngropat pînă la umeri în mormanul de boarfe își tipa reclamele cu voioșie, făcînd cu ochiul, epuizindu-și bufoneriile, era voios, își făcea datoria din toată inima ; se simțea el însuși, negustor important, cu **business**-ul lui ! Și alții, și toți ceilalți vînzătorii — cumpărătorii, mișcarea, voioșia, buzna, — ziua poleită de toamnă, tîrgul Pireului !

O zi printre insule

CROAZIERĂ de-o zi, spre insulele Hydra, Paros, Egina. Funcționarele agenției turistice „Olimp" ne-au vorbit atît despre acest chilipir, la sfîrșit de sezon, de parcă un **zeu al turismului**, ghiftuit de toate ofrandele vremii, ar fi dat el însuși, muritorilor, acest dar...

Din portul Pireu ne-am îmbarcat pe vasul **Hydra** — imens, cu nu știu cîte punți etajate, saloane, scări interioare și exterioare ; ziua era minunată, fiecare din noi căuta să ocupe un loc mai sus, pentru o vedere cît mai cuprinzătoare. O lume pestriță, petrecăreață — tineri în grupuri de vacanță dar și „tineri" pensionari — doamne sulemenite, decoltate, zăngănind de bijuterii, fanți bătrîniori — voioșie generală ! Vasul **Hydra** îmi amintea un altul — vasul **Viking** care purta o încărcătură la fel de veselă, într-o altă toamnă, prin Arhipelagul Stockholmului ; aceea părea **corabia nebunilor** dezlănțuiți, într-un final apocaliptic al lumii : **Hydra** poartă o lume solară, plină de optimism, arborînd aerul sportiv, refuzul oricărei etichete — un fel de „lentilă democratică" a bunăvoinței față de toți și de toate. Cred că și acesta e tot un snobism — să mergi într-o excursie ieftină, cu alții, cînd ai putea să închiriezi un vas...

Pe puntea pe care stăm la soare, unii beau — chelneri stilați ca în acele mari, scorțoase restaurante, servesc băuturi tari, cafele, înghețate ; alții joacă nu știu ce jocuri de cărți : pasiente și conversații mondene ; cîteva blonde își dezvăluie formele trecute — fac plajă ; un fotograf își oferă/impune serviciile (la capătul călătoriei, în salonul de joc al vasului vor fi expuse sute de fotografii — și ale celor care au refuzat să „pozeze").

Dar sînt și mulți tineri, dintre aceia care bat lumea cu tot calabalîcul în rucksacuri — corturi, saci de dormit, ceaunașe, bidoane ; mai este chiar și un fel de pustnic bărbos care întoarce spatele lumii, privind cu obstinație numai marea. Marea și insulele de toate formele și pustietățile. Pietroaie pierdute din tărmuri, în ziua Genezei. (O, să ai o insulă a ta — o insulă cît asteroidul Micului Prinț, al lui Saint Exupery ! Să ai acolo un far și un scăunel pe care să-l rotești după toate amurgurile Egeei !...)

Uneori, megafoanele anunță pe unde trecem, cum se numesc stîncile — un fel de Scyle și Caribde amenințătoare, ieșind din mitologia Thalassei — și iar, armonia albastrurilor, flux și reflux cosmic, pîrtindu-ne ochiul scoică vrăjită.

Dar sîntem aproape de insula Hydra, se apropie țărmul stîncos și casele multicolore, cocoțate pînă în vîrf, și toată mișcarea acolo pe cheiuri — îmi închipui că o insulă trăiește evenimentul acostării navelor, așa cum o mică gară de provincie așteaptă oprirea trenului, o dată pe zi. Ca la un semn — de parcă totul ar fi fost neclintit pînă în momentul apropierii vaporului — lumea începe să se agite, să vocifereze, șirul de măgăruși și asini pîrtîndu-și poverile se pune în mișcare ; mica vînzătoare de fluiere-amfore din lut ars își strigă marfa, coșurile cu fructe sînt descărcate chiar acum, pe largile tarabe cam cît străduțele cocoțate în coasta dealurilor, mormanele sclipitoare de solzi, carapace, tentacule, compun cea mai pitorească natură moartă — piața de pește.

Fațade albe și albastre și ocru, olane roșii, chiparoși și plante cățărătoare pe stînci și ziduri : ora în campanile de marmură, cu steagul alb-albastru în vîrf, arată exact 12 amiaza ; hamalii stau cu mîinile în șold, cu pălăriile lor de pai puse țărănește pe cap — și privesc la noi — și noi la ei, sub marele blitz solar care imortalizează clipa ; și răgazul care ne este dat aici trece fără să știm, ca într-un tablou vivant, ajuritor, în care ai făcut figurație și tu, fericit, lîngînd frișca unei înghețate monumentale !

Și iar, îmbarcarea, otgoanele, desprinderea de chei, cu tot ceremonialul marinăresc, ca într-un film ocupat aproape în întregime, de generic. Și poate acolo, în urma noastră, totul se întoarce în neclintirea de la început, pînă cînd o altă corabie se va ivi la orizont...

Pe vasul nostru — pe punți și în sufrageria de jos, lumea se agită pentru dejun ; fiecare, cu tava lui încărcată, încearcă să-și găsească un loc — și pînă aproape de Paros — următoarea escală — toți sînt absorbiți de această importantă corvoadă.

Dar acum navigăm între Cyclade, peisajul s-a schimbat — mai stîncos, mai sălbatic, marea mai vie — începi să simți tangajul vasului — dormitezi la soare, în legănarea mării și cerului.

Știm că la Paros vom sta tot (numai) o oră și ne grăbim să vedem cît mai mult din insula de marmură ; aici au început să fie sculptate figurinele, idolii — minunile acelea „primitive", adevărate celebrități în muzeele moderne.

Ne amintim filmul documentar văzut la muzeul atenian, consacrat artei Cycladelor, și descoperim casele unde lucrează, și azi, maeștri olari, cioplitori, țesători ; case văruite în albul cel mai alb, canaturile ușilor și ferestrelor foarte albastre, vîrfuite pe străduțe în trepte ; unghere care de care mai pitorești, încercînd parcă să domesticească peisajul arid. Cu cît sînt locurile mai sărace, mai oropsite, cu atît mai mult încearcă oamenii să le facă mai primitoare. În lumina după amiezii, Parosul se arată privirii ca o viță de vie urcătoare, oferindu-și ciorchinii de miere și ambră.

Am urcat străzi, trepte de străzi, am fotografiat portițe albastre și pisici, și bătrîne în cadrul ferestrelor cu mușcate, iar cînd ne-am întors pe chei, **Hydra** se depărta — namila de vapor ! — și nu era cal sau măcar autocar să-l fluieri, să-l îndupleci să se întoarcă din drum !... Ca și noi, alți gură cască, două perechi de palestinieni. La Căpitănia portului ni s-a spus că peste o jumătate de oră doar vom avea alt vas pentru Egina.

Dar, cu o exactitate mai mare decît aceea a trenurilor balcanice, vasul de pasageri ne-a culeș din drum, contra unei (alte) sume modeste. Merita. Pentru lumea pestriță, cu bagajele, coșurile, poverile ; pentru cele două opriri, în alte porturi mici din Cyclade, extraordinar de pitorești ; pentru mirosul de peste prăjit chiar pe pontoane, și pentru tot tapajul acela viu, al încărcării mărfurilor — butoaie cu măsline și lăzi cu fructe, și fructe de mare vii încă, în coșurile neîncăpătoare. Și, mai ales, pentru acele „scene de adio" — bătrîne în negru, petrecîndu-și copiii, și aceștia sărutîndu-și bătrînii ; vechi scene, eterne scene de rămas bun, evocîndu-ți stelele albe de marmură în care au fost nemurite asemenea despărțiri și acum două mii, trei mii de ani... Păstrînd încă vie emoția, polenul clipei vii.

Lume a insulelor, obsedante insule pierdute în largul mării, singurătate — formă de relief !

Clarul lunii pe mare — ca în cele mai minunate ilustrate admirate în magazinele minuscule din Plaka — era ultimul dar al Zeului Turismului, atotputernicul !

Florența Albu

Prezențe românești

U.R.S.S.

● În cadrul „Zilelor culturii românești" care se desfășoară în U.R.S.S., la Biblioteca publică de istorie din Moscova a avut loc o seară literară dedicată poeziei românești. Acțiunea a fost organizată de Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S. și Asociația de prietenie sovieto-română. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de N. I. Mohov, prim-vicepreședinte al conducerii centrale a Asociației de prietenie. Poeții și traducătorii sovietici I. Kojevnikov, K. Bezinski, K. Kovaldji și V. Kuprianov au citit traduceri proprii din opera lui Mihai Eminescu, Nichita Stănescu și Marin Sorescu. Au luat cuvîntul scriitorii Lucian Avramescu și Emil Poenaru. Actorul Mircea Albulescu a recitat din poezia română clasică și contemporană. La manifestare a fost prezentă și delegația Asociației oamenilor de teatru și muzică din țara noastră condusă de actrița Dina Cocea. Cu acest prilej a fost organizată o expoziție cu volume de versuri românești traduse în limba rusă.

Manifestarea s-a bucurat de un succes deosebit.

S.U.A.

● Revista anuală de poezie „Graham House Review", nr. 12, 1989, în care figurează un număr mare de colaborări din poezia universală, publică un grupaj reprezentativ de poeme ale Mariei Banuș, în tălmăcirea engleză a poetei Mary Mattfield.

R. P. BULGARIA

● Cu prilejul celui de al șaselea Congres Internațional de Studii Sud-Est Europene care a avut loc la Sofia, Academia de Științe Bulgară a editat cel de al treilea volum din seria **Balkanistika** în care apar contribuții originale și traduceri. Veselin Traikov publică un studiu despre **Revoluția Franceză și România**, iar Nadejda Dragova recapitulează **Spectacolele teatrale date de emigrația bulgară din România** în ajunul independenței. Este tradus studiul lui Alexandru Duțu apărut ca prim capitol al cărții **Humanisme, baroque, lumières — l'exemple roumain** (Editura științifică și enciclopedică, 1984) sub titlul **Kulturnite kontakti i evolutiiata pa mantalitetite** (Contactele culturale și evoluția mentalităților), p. 186—209.

ITALIA

● Publicația „Europa Orientalis" editată de Universitatea din Salerno a dedicat numărul său din iulie 1989 Congresului Internațional de Studii Sud-Est Europene de la Sofia. Numeroase contribuții se referă la limba și cultura română, de un interes deosebit fiind studiul lui Bruno Mazzoni despre **Joc secund** al lui Ion Barbu.

FRANȚA

● „Bulletin International de Sémiotique de l'Image", publicație a Universității François Rabelais din Tours, inițiată în 1989, este coordonată de un comitet internațional din care face parte și profesorul Solomon Marcus, de la Universitatea din București.

SPANIA

● Revista barceloneză „Folia humanistica", de largă răspîndire internațională, publică în numărul iulie-august 1989 eseul profesorului Paul Alexandru Georgescu, intitulat **Retrato unitivo de Carlos Fuentes** (Portretul unitiv al lui Carlos Fuentes).

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca județeană
MUREȘ

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 41, joi 12 octombrie 1989

România literară

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

41

DE LA CONGRESUL AL IX-LEA
LA CONGRESUL AL XIV-LEA
(Paginile 12 — 13)

PROPRIETATEA SOCIALISTĂ

OPȚIUNEA pentru transformarea revoluționară a societății și construirea socialismului cuprinde, ca o condiție sine qua non, obligativitatea schimbării radicale a raporturilor de proprietate, în sensul instaurării proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție. Lunga și contradictoria, dramatica și, adesea, tragica derulare a evenimentelor istoriei acestui veac a confirmat observația fondatorilor marxismului asupra relației de condiționare dintre capitalism și exploatarea omului de către om, jefuirea țărilor sărace de către cele bogate, iar în planul existențial, alienarea individului, înstrăinarea lui de lumea în care trăiește.

Instaurînd o nouă orînduire, bazată pe proprietatea întregului popor asupra principalelor mijloace de producție, pe consensul majoritar al necesității unei societăți în care omul să-și găsească echivalentul firesc al propriei valori, al aportului la edificiul social, în urmă cu patru decenii și jumătate România s-a smuls din încleștarea structurilor economice inechitabile și imorale ale capitalismului și a deschis front larg construirii unei lumi a oamenilor, cu participarea a tot ceea ce țara avea mai valoros.

Din perspectiva realităților de azi ale României, pregnant sintetizate în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului, în Programul-Directivă, documente aflate în dezbatere la scară națională, între atîtea reflecții fundamentale privind drumul parcurs și programele viitorului, ne apare la loc central profunda semnificație și marea valoarea socială, cu infinite efecte pozitive, pe care le-a avut constituirea și dezvoltarea proprietății socialiste în țara noastră. Pe lîngă actul de legitimă justiție socială al intrării patrimoniului național în proprietatea celor ce, prin grele și eroice lupte, îl făuriseră și-l apăraseră, instituirea proprietății poporului asupra bogățiilor țării, a pîrghiilor de acționare pentru punerea acestora în valoare a fost, este platforma puternică pe care s-a putut construi întregul edificiu al unei economii moderne, în acord cu exigențele progresului acestui veac și în strînsă legătură cu deziderateie imediate sau pe termen lung ale dezvoltării României.

Proprietatea socialistă este pivotul care a făcut posibilă angajarea bătăliei — imperios necesară pentru ieșirea din stagnare — industrializării socialiste, marcată, de la o etapă la alta, de izbînzi decisive. Industrializarea, însoțită de un puternic proces de urbanizare, de înnoire a satului era o cerință radicală a timpului care, cum spunea unul dintre marii scriitori români ai acestui final de veac, nu mai avea răbdare. Opțiunea pentru socialism și proprietatea socialistă, cu toate implicațiile revoluționare ale acestui act, este fundamentată pe năzuințe esențiale de progres, străine de utopii sau experiențe formale. Socialismul, cu temelia sa — proprietatea socialistă — era singura soluție istorice ște validabilă pentru România, adevăr atît de puternic ilustrat de întreaga perioadă postbelică și mai cu seamă de epoca de după Congresul al IX-lea al partidului, purtînd amprenta de vastă renaștere națională imprimată de gîndirea novatoare, revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Profilul economic, social, moral al României de azi, chipul de țară modernă, cu bogate forțe de producție în acțiune, cu progrese de nivel mondial în lărgirea civilizației urbane sau rurale, o țară unde omul are certitudinea afirmării propriei sale personalități sînt roadele efervescentului proces revoluționar, în care, pe fundalul echității și demnității proprietății socialiste asupra avuțiilor țării, au fost angajate resursele creatoare ale întregii națiuni. Într-un context de emulație concretă, de stimulare a întrecerii pentru competență și valoare, într-un spațiu al preocupării atente pentru proporționarea justă între interesele colectivității și ale individului, construirea și dezvoltarea pe temelia proprietății socialiste garantează soliditatea edificiului social, siguranța zilei de azi, dimensiunea luminoasă de încredere în viitor.

„România literară"

■ **În continuarea analizelor efectuate în ultimele zile, menite să determine o îmbunătățire radicală a activității din domeniul comerțului și a aprovizionării populației, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a vizitat, marți dimineața, piețele și complexele comerciale agroindustriale Dorobanți, Floreasca, Obor, Pantelimon, Unirea și Ilie Pintilie, precum și magazine de alimentație publică de pe șoselele Ștefan cel Mare și Pantelimon din Capitală.**

INVOCAȚIE CĂTRE PATRIE

Vino țară și-mi privește
rănile nevindecate
ce-au purces din rana ta
cea din veacuri !... Fost-am ție
hărăzit a te-apăra.

Valul vremii, val mișel
încearcă întruna să-mi răpună
zîmbetul, privirea trează.
Dar iubirea mea mai tare-i
decît orice neagră piază.

Țara mea din anii crunți
cînd cu arma-n mîini eram
singura speranță a ta,
singurul meu legămînt
la răscrucea vremii, grea.

M-am născut cu ea pe buze
și-am crescut sub raza-i blîndă
ca un mugur de lumină,
ca o steauă din colindă,
peste veacuri să se-auze.

Haralambie Țugui

Biblioteca Județeană

Din 7 în 7 zile

Idei definitorii

PARTICIPAREA tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, la festivitățile consacrate celei de-a 40-a aniversări a întemeierii R.D. Germane a fost urmărită cu viu interes de opinia publică, remarcîndu-se latura de lucru a acestei participări, contactele prilejuite, caracterul rodnic al concluziilor cristalizate de întîlnirile cu conducători de partid și de stat din țări situate în diferite zone ale lumii — Europa, Asia, Orientul Mijlociu.

În comunicatele privind desfășurarea tuturor acestor întîlniri și convorbiri se regăsesc idei și poziții de bază, definitorii pentru politica externă a României, inserate și în Tezele pregătite pentru Congresul al XIV-lea al P.C.R.

Se știe, astfel, că unul din principiile fundamentale ale politicii externe românești îl constituie dezvoltarea largă a prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, întărirea continuă a unității și conlucrării reciproc avantajoasă, principiu subliniat și în Teze ca reprezentînd una din orientările cardinale ale politicii externe românești pe arena mondială. Este ideea care și-a găsit o puternică evidențiere și subliniere în întîlnirile și convorbirile avute de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu tovarășul Erich Honecker, secretarul general al C.C. al P.S.U.G., președintele Consiliului de stat al R.D.G., ca și cu tovarășul Todor Jivkov, secretarul general al C.C. al P.C.B., președintele Consiliului de Stat al R.P. Bulgaria, sau cu tovarășul Nguyen Van Liuh, secretarul general al C.C. al Partidului Comunist din Vietnam.

A fost exprimată, în aceste convorbiri, satisfacția față de dezvoltarea raporturilor de prietenie și colaborare dintre partidele, țările și popoarele noastre, s-a relevat caracterul fructuos al cooperării României cu țări ca R.D.G., R.P. Bulgaria, Vietnam, evidențiindu-se dorința comună de a se acționa pentru extinderea mai puternică a relațiilor bilaterale — pe plan politic, economic, tehnico-științific și în alte domenii. Cît privește poziția României de prietenie și solidaritate cu noile state independente, cu țările care se orientează spre calea unei dezvoltări democratice, aceasta și-a găsit o vie materializare în convorbirile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu tovarășul Ali Salem El-Beida, secretar general al Partidului Socialist Yemenit.

Ca factor comun al convorbirilor referitoare la probleme actuale ale vieții politice mondiale, îndeosebi ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale, s-a detașat ideea necesității de a se acționa pentru dezvoltarea și perfecționarea socialismului pe baza principiilor marxist-leniniste, ale socialismului științific. Acesta este conceptul care, după cum se știe, ocupă un loc deosebit în Tezele pentru Congresul al XIV-lea, partidul nostru considerînd că societatea socialistă nu trebuie privită static, ci în dinamica unei permanente dezvoltări și perfecționări —, care însă nu pot și nu trebuie să erodeze pilonii fundamentali ai noii orînduiri, ci, dimpotrivă, să-i consolideze, să asigure edificarea, pe temelia lor, a unor structuri tot mai avansate, încît noul mod de producție să-și poată dezvălui astfel din plin superioritatea.

În cadrul recentei suite de întîlniri și convorbiri internaționale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu s-a relevat din nou că nu există și nu poate exista o formulă unică, rigidă, de acțiune nici pentru construcția și nici pentru perfecționarea noii societăți, că răspunderea pentru aceasta revine fiecărui partid chemat să acționeze potrivit condițiilor din fiecare țară socialistă. Afirmarea clară a acestei idei de către conducătorul partidului și statului român, cît și de către conducătorii celorlalte state socialiste sau formațiuni politice participante la întîlniri se constituie într-o puternică baricadă împotriva oricărui amestec din afară, a oricăror încercări de a se prescrie „rețete" sau „lecții", — neadmiterea ingerințelor fiind un corolar inalienabil al suveranității și independenței de stat, al autonomiei partidelor.

Se cuvine, de asemeni, evidențiată preocuparea comună privind necesitatea întăririi unității și solidarității dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești. Ideea a fost formulată nu ca un deziderat general sau abstract, ca o poziție „de principiu", ci ca o cerință practică, stringentă. Actualitatea acestei cerințe decurge din faptul că, în noile condiții internaționale, cînd s-au intensificat acțiunile cercurilor imperialiste împotriva socialismului, se impune o poziție fermă, hotărîtă, de respingere a acestor acțiuni, a tentativelor de destabilizare a situației din țările socialiste și din alte state ale lumii. În vederea apărării și consolidării cuceririlor revoluționare și pentru a se face front comun împotriva practicilor imperialiste de încălcare a suveranității popoarelor, o mare însemnătate capătă, așa cum s-a relevat în convorbiri, intensificarea contactelor bilaterale și multilaterale dintre țările socialiste, dintre popoarele care edifică noua orînduire, — contacte care să prilejuiască dezbaterea problemelor legate de dezvoltarea socialismului în etapa actuală.

Întîlnirile și convorbirile tovarășului Nicolae Ceaușescu au permis sublinierea și a altor probleme și imperative de mare actualitate, precum necesitatea instaurării unui climat internațional de destindere și înțelegere. În această privință, o mare importanță are stingerea focarelor locale de conflict, cum este cel din Orientul Mijlociu, subiectul dominant al convorbirilor avute de tovarășul Nicolae Ceaușescu, la București, cu tovarășul Yasser Arafat, președintele Statului Palestinian, președintele Comitetului Executiv al O.E.P., cei doi conducători subliniind că trebuie să se facă totul pentru a se ajunge la o soluție politică globală, justă și durabilă.

Prezența activă a României în miezul tuturor marilor probleme internaționale actuale, rezonanța de care se bucură pretutindeni cuvîntul ei constructiv — iată materializarea cea mai sugestivă a justeții noii gîndiri politice promovată cu strălucire de tovarășul Nicolae Ceaușescu, atît în Tezele pentru istoricul Congres al XIV-lea al P.C.R., cît și în acțiunea practică pe arena mondială.

Cronicar

În întîmpinarea Congresului al XIV-lea al partidului

● Joi, 5 octombrie a.c., la sediul Uniunii Scriitorilor a avut loc o ședință de lucru cu secretarii asociațiilor de scriitori, redactorii șefi și reprezentanții unor reviste literare.

La ordinea de zi s-au aflat planurile de acțiuni în întîmpinarea Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român, desfășurarea manifestărilor organizate în cadrul Centenarului Ion Creangă, stadiul apariției almanahurilor literare.

În discuții a fost subliniată deplina aderiune a scriitorilor la documentele pentru Congresul al XIV-lea, aderiune oglindită în multiplele acțiuni programate de asociații și în articolele publicate în reviste, care pregătesc numere speciale consacrate marelui forum al comuniștilor.

Au luat cuvîntul **Alexandru Balaci, Anghel Dumbrăveanu, Nicolae Dan Fruntelată, Hajdu Győző, Dan Hăulică, Ion Hobana, Ion Horea, Mircea Radu Iacoban, Traian Iancu, Letay Lajos, Aurel Rău, Marin Sorescu, Corneliu Sturzu, Grete Tartler, Dan Tărchilă, Mircea Tomuș, Constantin Toiu.**

Întîlnirea de lucru a fost condusă de **Dumitru Radu Popescu**, președintele Uniunii Scriitorilor.

SIBIU

● În întîmpinarea Congresului al XIV-lea al partidului, Asociația Scriitorilor din Sibiu a organizat întîlniri cu cititorii și recitaluri de poezie la Liceul industrial din Mîrșa unde a avut loc o ședătoare literară cu tema : „Literatură și actualitate", la care au participat **Petru Anghel, Rodica Braga, Mircea Braga, Vasile Chifor, Mircea Ivănescu, Ion Mircea, Mircea Tomuș** și **Constantin Chiriac**, actor la Teatrul de Stat din Sibiu, precum și la întreprinderea „Armătura" din Zalău, cu ocazia deschiderii cenaclului „Mihai Eminescu" al întreprinderii. Întîlnire la care au luat parte **Vasile Avram** și **Mircea Tomuș.**

BOTOȘANI

● În organizarea Comitetului județean de cultură și educație socialistă, timp de două zile, la Botoșani și în alte localități din județ s-a desfășurat manifestarea „Scriitori pe plaiuri natale", ediția a XIII-a. Cu acest prilej au avut loc întîlnirea-dezbatere : „Botoșanii în preajma Congresului al XIV-lea al P.C.R. ; împliniri și perspective culturale", precum și ședători literare la I.R.E. Botoșani, Săveni, Copălău și Cotușca. Au fost lansate cărțile : „Pașii poetului" de Gellu Dorian și Emil Iordache și „După ochiul trecerii" de Mihai M. Macovei.

La aceste manifestări au luat parte **Andi Andrieș, Anda Boldur, Paul Eugen Banciu, Alexandru Dobrescu, Dumitru Ignat, Alexandru Lungu, Mihai M. Macovei, Z. Ornea, Alexandru Tănase, Dumitru Tiganiuc, Florin Vasiliu, Alexandru Vergu.**

Concurs

● Comitetul județean de cultură și educație socialistă Teleorman, prin Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din R.S.R., revistele „Viața Românească", „România literară", „Luceafărul", „Contemporanul", „Cîntarea României", Suplimentul literar-artistic al „Scînteii tineretului", ziarul „Teleormanul". Consiliul județean al sindicatelor, Comitetul județean al U.T.C. și Inspectoratul școlar județean, organizează ediția a IV-a a Concursului interjudețean de poezie „Zaharia Stancu", integrat Festivalului național „Cîntarea României" și complexului de manifestări cultural-artistice dedicate Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român și Zilei Republicii.

Fiecare participant va prezenta în concurs un număr de 7—10 poezii sau un ciclu de poezii care să nu depășească în total 10 pagini. Poeziile, dactilografiate la 2 rînduri, în 7 exemplare, vor purta un motto și vor fi expediate în plic închis, pînă la data de 30 octombrie 1989, pe adresa : Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă al județului Teleorman, cu mențiunea : „Pentru concurs". În același plic, un alt plic închis, cu același motto, va conține : numele și prenumele autorului, ocupația, adresa și numărul de telefon, denumirea cercului sau cenaclului literar din care face parte și o scurtă prezentare privitoare la debut, revistele la care a colaborat, premiile obținute la alte concursuri de poezie etc.

Dialog epistolar

● În cadrul cenaclului „Alexandru Odobescu" al Bibliotecii Centrale Pedagogice, **Irina Petrescu** a interpretat dialogul epistolar dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle, editat în volumul al XVI-lea al ediției academice a operelor poetului național. Au comentat **Dimitrie Vatamaniuc**, editorul volumului („Un jurnal intim"), **Romulus Vulcănescu** („Singurătate și eros"), **George Anca** („Avatarurile zeității"). Au citit poeme proprii elevii **Sorin Gherguț** și **Dan Pleșa.** S-a vizionat expoziția „Eminescu-Veronica" de Nina Ilie.

Gala umorului

● La Costinești, sub auspiciile Biroului de Turism pentru Tineret și ale conducerii Stațiunii Tineretului, s-a desfășurat cea de a VII-a ediție a Galei umorului, în colaborare cu Cenaclul umoriștilor al Asociației Scriitorilor din București.

Au participat scriitorii **Vasile Băran, Ștefan Cazimir, Mircea Enescu, Florin Andrei Ionescu, Valentin Silvestru, Dumitru Solomon**, actorii **Dan Damian, Gheorghe Dănilă, Cornel Revent, Brîndușa Zaița Silvestru**, regizorul **Mircea Cornișteanu**, muzicienii **Constantin Andrei, Cristian Vlad**, cineastul **Olimp Vărășteanu.**

Argheziene

● Sub genericul „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă", Muzeul Literaturii Române a organizat un recital de poezie contemporană cu participarea poeților **Nicolae Dan Fruntelată, Mircea Micu, Gheorghe Pituț, Petre Stoica, Mircea Florin Șandru.**

Manifestarea a avut loc la Casa memorială „Tudor Arghezi".

● La Mărțișor a avut loc simpozionul „Tudor Arghezi în cultura română", la care au luat parte **Dumitru Almaș, Mitzura Arghezi, Marin Codreanu, Mircea Micu, Petre Jucu, Flavius Sabău, Nicolae Sinești, Eugen Tăutu** și **Stelian I. Vasile.** Actorul **Constantin Cojocaru** a susținut un recital de versuri.

SEMNAL

● **Maria Banuș — CARUSEL.** Versuri. Selecție de autor. Prefața de Nicolae Manolescu **(Editura Minerva, colecția „Biblioteca pentru toți", 246 p., 8 lei).**

● **Fănuș Neagu — POVESTIRI DIN DRUMUL BRĂILEI.** Proză scurtă. **(Editura Eminescu, 304 p., 14,50 lei).**

● **Adrian Păunescu — SÎNT UN OM LIBER.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 582 p., 46 lei).**

● **Ion Brad — RĂDĂCINILE CERULUI.** Versuri. **(Editura Eminescu, 108 p., 28 lei).**

● **Ion Hobana — CĂLĂTORIE ÎNTRERUPTĂ.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 230 p., 11,50 lei).**

● **Vasile Băran — NEVĂZUTELE RĂZBOAIE.** Roman din ciclul **Cavalerii de pe Coastă. (Editura Militară, 368 p., 13,50 lei).**

● **M. N. Florian — EXISTENȚA PATRIEI.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 86 p., 8,75 lei).**

● **Cleopatra Lorințiu — EXISTĂ UN LIMPEDE LOC.** Carte despre Bistrița Năsăud. **(Editura Sport-Turism, 220 p., 10 lei).**

● **Nora Iuga — CÎNTECE.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 93 p., 9,75 lei).**

● **Ioan Morar — FUMUL ȘI SPADA.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 74 p., 8,75 lei).**

● **Vlad Mușatescu — OAMENI DE BUNĂ CREDINȚĂ. (Editura Cartea Românească, 429 p., 19,50 lei).**

● **Radu Bogdan — DINCOLO DE CERUL SENIN — ITALIA CEA DE TOATE ZILELE. (Editura Albatros, 267 p., 9,50 lei).**

● **Daniel Pișcu — AIDE-MÉMOIRE.** Versuri, cu o prezentare de Nicolae Manolescu. **(Editura „Litera", 56 p., 15 lei).**

LECTOR

Editor și istoric literar

■ PERSONAJUL e fabulos. Apariția lui e însoțită, pretutindeni, de un torent de vorbe, gesturi, exclamații ce polarizează de îndată o atmosferă tumultuoasă, solicitantă. El aruncă, prin hazul său imens, o lumină salvatoare asupra întîmplărilor celor mai banale, devenite, prin inepuizabila-i apetență naratoare — interpretativ naratoare —adevărate evenimente. Cine, în afara celor foarte apropiați lui, ar putea bănui că prezența lui volubilă, zgomotoasă ascunde o timiditate de adolescent, o mare delicatețe sufletească și un rar cult al prieteniei ce fac din șansa de a i te afla în preajmă un privilegiu, nu doar moral ci și spiritual. Căci inteligența lui percutantă, ironia polemică ori francheța sa dezarmantă, deși multora incomode, transformă orice conlucrare cu el într-o reconfortantă verificare de forțe. Mai ales că trăsăturile amintite sînt justificate superior de o impresionantă și eficace putere de muncă.

Atîta vitalitate, exuberanță și tinerețe spirituală nu te-ar lăsa să bănuiești că aureola celor 60 de ani va înnobila începînd din acest octombrie un chip pe care trecerea timpului n-a crestat decît riduri de expresie. Pentru că anii scurși s-au sedimentat nu într-o osteneală a trupului, ci în greutatea operei. O operă voluminoasă cantitativ și omologată valoric de cei mai reprezentativi critici ai prezentului.

Pe Niculae Gheran, căci lui îi dedicăm aceste rînduri omagiale, dicționarele literare îl consemnează drept „editor și istoric literar". Corect, dar nu îndeajuns. Căci nu este reținut astfel decît unul din cele două filoane de creativitate — directă și indirectă — ce i-au fertilizat ideatic activitatea. Și anume cea „indirectă", de prodigios și scrupulos editor și comentator de mari personalități literare, activitate ce dobîndește însă, în cazul său, o valoare euristică puțin obișnuită. Devenit, printr-o consecvență și pasiune vecine cu obsesia, cel mai autorizat și inspirat restituitor al operei lui Rebreanu, Gheran a desfășurat o activitate creatoare autentică prin însuși actul de **punere în valoare a valorii,** ceea ce nu orice demers editorial realizează în mod automat. Ediția monumentală, exemplară sub toate aspectele, a operelor rebreniene, ajunsă recent la cel de-al 14 volum, include în cel puțin o treime din substanța sa implicarea originală, revelatoare a editorului sub formă de note, restituiri, variante și comentarii. Din ele s-a emancipat, dezvoltîndu-se într-o albie proprie, cealaltă latură creatoare a activității sale, cea de exeget și biograf — operă de înaltă acribie științifică a istoricului literar dar și de introspecție psihologică și imaginație empatică a **prozatorului** Gheran. Pentru că, la fel ca și în monografia pe care i-o dedica lui Gh. Brăescu, și în biografia rebreniană (trilogie din care ne-a oferit deja primele două volume, bine primite de critică), Niculae Gheran se dovedește a mînui ca nimeni altul pînă la el, în cazul studiat, „dreapta cumpănă" a obiectivității critice, călăuzite de imperativul absolutei sincerități și al integralei bune credințe. Implicînd o uriașă muncă de investigare, biografia sa reprezintă și un act de detectivism printre documente „cînd dispărute, cînd apărute, cînd olografe, cînd apocrife", închegînd cu migală, cu intuiție și introspecție o viziune de ansamblu asupra omului și scriitorului Rebreanu, imagine pe care noi, cei ce n-am avut șansa de a-i fi contemporani, o datorăm exclusiv evocării pline de culoare și autenticitate a scriitorului Niculae Gheran, capabil să reînvie totodată și o întreagă epocă, cu trăsăturile ei social-economice și culturale distinctive.

O certitudine de nimeni contestată rămîne faptul că toate reeditările, comentariile și exegezele dedicate de acum înainte lui Rebreanu vor trebui să treacă, obligatoriu, prin „bulevardul ediției Gheran", în mină cu unicul ghid valabil al vieții și operei sale — trilogia amintită. Pentru că identificarea simpatetică a omului Gheran cu eroul edițiilor și biografiilor sale, cu avatarurile, gîndurile și proiectele sale, a fost de-a lungul anilor și a zecilor de mii de file căutate, studiate, copiate cu mîna, atît de totală încît în mod firesc formula „tînărul Rebreanu" — cum și-a intitulat primul volum al biografiei dedicate marelui prozator — a translat, pentru cei ce-l cunosc, în sintagma cu tentă de alint, „tînărul Gheran".

Victor Ernest Maşek

În dezbatere: Programul-Directivă

și Tezele pentru Congresul al XIV-lea

Funcția educativă a literaturii

OBIECTIV de importanță deosebită în procesul făuririi noii societăți, intensificarea activității politico-educative, de ridicare a nivelului conștiinței socialiste, revoluționare a întregului popor capătă un accent special în **Tezele pentru Congresul al XIV-lea.** În vederea cultivării spiritului patriotic, un loc aparte îi revine cunoașterii „valorilor reprezentative ale culturii naționale, purtătoare ale idealurilor de progres și libertate", precum și însușirii „a tot ce e mai bun și progresist în cultura universală". Problematica în discuție are nu doar o valoare teoretică, ea trece astăzi cu mai multă acuitate și stringență în domeniul practicii, subliniind, o dată mai mult, sporul cognitiv și influența social-educativă pe care opera literară o poate avea, ca o derivație firească a funcției sale estetice.

Cultura națională, literatura română au oglindit dintotdeauna spiritul specific, direcția și evenimentele social-istorice ale poporului nostru. De aceea, nici nu e de conceput un muzeu imaginar al literelor acestei națiuni din care să lipsească tocmai scînteia de eternitate a dragostei de neam și țară. Metafora patriei, sentimentul național, au înnobilat creația, au născut, în multe cazuri, pe creatorii înșiși.

În viziunea scriitorilor de ieri și de azi, limba națională e însuși sufletul acestui popor, esența intimă a unei personalități umane, măsura cea mai exactă a gîndirii și simțirii noastre, a raporturilor cu lumea. Pentru Eminescu, de exemplu, ea este „un fagure de miere", pentru Alexei Mateevici „o limbă sfîntă", pentru Blaga „un murmur de neam cîntăreț" pentru Arghezi „o nuntă de graiuri și cuvinte", iar pentru V. Voiculescu „pistol de piatră și floare". Iată de ce literatura artistică își află un prim rol formativ în cultivarea limbii naționale, ceea ce înseamnă a-i determina pe cititori de a o cunoaște bine, a o folosi cuviincios, a o respecta și a o iubi.

LA începuturile scrisului românesc, **Cartea românească de învățătură** a lui Varlaam, de pildă, contribuie în largă măsură la înălțarea limbii naționale, la unitatea ei literară, dar conține și stihuri care atestă aspirații culte mai adînci ca acestea : „De unde mari domni spre laudă ș-au făcut cale / de-acolo și Vasili-vodă au ceput lucrurile sale. / Cu învățături ce în țara sa temeluiește / nemuritoriu nume pre lume sie zidește". Cu melancolie adunată din tristetile veacului de apăsare și suferință obștească, dar și cu speranță sprijinită pe credința în puterea dreptății, versurile primului nostru poet cult, Dosoftei, multe dintre ele trecute în colinde tradiționale, exprimă și acest simțămînt natural al omului : „La apa Vavilonului, / Jălind de țara Domnului, / Acolo ședzum și plînsăm, / La voroavă ce ne strînsăm..." În spiritul epocii, asemenea lucrări au avut un aport surprinzător la constituirea unei etici patriotice a multimilor cititoare.

Scriitorii (cercetătorii literari) descoperă, apoi, în cronici temeliile culturii noastre, punctul de la care se poate vorbi de o conștiință culturală românească. Căci cronicarii nu au lăsat urmașilor doar o imagine a trecutului, ci și o anumită înțelegere a scopului creației culturale, ca act de responsabilitate pus în slujba binelui, frumosului și adevărului — valori perene ale spiritualității autohtone. „Scrisoarea ieste un lucru vécinicŭ" și „voi da seama de ale méle, cîte scriu", afirma Miron Costin. Această înțelegere reprezintă manifestarea cea mai înaltă a umanismului și patriotismului cronicarilor, trăsături transmise și literaturii române moderne : cronicile au modelat conștiința națională, prin formularea principalelor idei ale etnogenezei românești, ca și prin reflectarea aspirației generale a poporului nostru spre independență și suveranitate. La rîndul său, D. Cantemir a scris **Hronicul** pentru a contribui la educația patriotică a românilor și a conceput **Descrierea Moldovei** nu numai pentru a-și face cunoscută străinilor țara, ci și dintr-un puternic sentiment patriotic care l-a îndemnat să-i slăvească peisajul, obiceiurile populare, bunele comportări, ca ospitalitatea tradițională a moldovenilor. Iluminismul Școlii Ardelene, animat de ideea propășirii prin cultură, a acordat textului scris o pronunțată funcție socială, reprezentînd, totodată, prima etapă de modernizare a culturii noastre și înscriindu-se în felul acesta, prin aspectele lui specifice, în iluminismul european.

Rolul „Daciei literare" în epocă și în evoluția literaturii române are o puternică încărcătură formativă. Inaugurarea curentului național și popular, interesul pentru unitatea, originalitatea și funcția moral-transformatoare a culturii, studiul folclorului, istoriei, elogiul peisajului național și al omului simplu, drumul deschis criticii obiective sînt elemente care vorbesc ele însele despre o influență hotărîtoare asupra fizionomiei culturii naționale de la mijlocul secolului trecut, beneficiind, în timp, și dincolo de timp, de o vie și sugestivă actualitate. Pledoaria înflăcărată, patriotică pentru o literatură pătrunsă de „duhul național", cum scria M. Kogălniceanu, sau remarca lui N. Bălcescu despre faptul că „naționalitatea este sufletul unui popor", iar „unitatea națională e chezășia libertății lui" dispun de rodnice perspective patriotic-educative pentru contemporaneitate.

Alecsandri, Negruzzi, Russo, Alexandrescu, A. Mureșanu, Odobescu, Hasdeu, Bolintineanu, citiți din unghiul străduințelor lor de a crea o literatură originală, menită să contribuie la redeșteptarea spiritului național și să servească lupta românilor pentru unitate culturală și politică, devin martori ai clipei prezente, simbol al perseverenței și spiritului creator al poporului.

MARII clasici oferă disponibilități și posibilități sporite de a insufla cititorilor sentimente patriotice. Cu Eminescu, lirica noastră patriotică iese din zona **istorismului**, pentru a intra deplin în zona **esteticului** ; marele poet nu desprinde din calendarul trecutului numai momente istorice anumite, ci **Istoria însăși**, toată istoria țării, în încrucișarea timpurilor cu bucuria și speranța, cu dragostea și nostalgia viitorului („Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie"). Metafora patriei se află pretutindeni la el — nu numai în cunoscuta „Scrisoarea III", dar și în poezia filosofică, în cea satirică, în proză. Demne de reamintit sînt cuvintele lui T. Maiorescu din articolul „Literatura română și străinătatea" (1882) : Ceea ce trebuie să placă străinilor din operele noastre literare, „în afară de măsura lor estetică" e îndeosebi „originalitatea lor națională" ; căci străinii trebuie să remarce că scriitorii nostri „S-au inspirat din viața proprie a poporului lor și ne-au înfățișat ceea ce gîndește românul în partea cea mai aleasă a firii lui etnice". Este o lecție de pedagogie artistică de o inestimabilă valoare.

O lectură din unghiul specificității naționale și al universalității literaturii noastre e aplicabilă lui Creangă, Caragiale, Slavici, care oferă, particularizant, o imagine concludentă, veridică și convingătoare asupra însușirilor și potențelor spirituale ale poporului român.

Curentele literare românești din sec. al XX-lea se cuvine să fie considerate și interpretate nu numai în latura lor formală și sub aspectul aportului la evoluția limbajului artistic, ci și din punctul de vedere al ideației. De pildă : contribuția sămănătorismului (în pofida conservatorismului său estetic) la dezvoltarea conștiinței naționale, orientarea democrat-revoluționară a „Vieții Românești" postbelice, specificul simbolismului românesc, însemnătatea revistei „Gîndirea", contribuția ei la crearea unei arte și literaturi cu caracter național. De asemenea, finalitatea educativă ni se relevă mai pregnant atunci cînd, în cazul modernismului, se ia în seamă caracterul polivalent al orientării (neoromantism, neosimbolism, procedee de tip expresionist, ermetism), cu valorificarea în spirit modern a folclorului, la I. Barbu, I. Vinea, și a materialului tradițional de inspirație cu mijloace moderne, la I. Pillat, Adrian Maniu, Aron Cotruș ; în fine, sintezele de modernism și tradiționalism la L. Blaga, T. Arghezi ș.a. În ceea ce privește avangardismul, merită evidențiate, cum s-a și făcut de altfel, atitudinile protestatare, antiburgheze, antifilistine.

O mențiune specială se cade a fi acordată, din unghiul de vedere impus de tema rîndurilor de față, orientării explicit-revoluționare în literatura interbelică, oglindite în periodice îndrumate de P.C.R., în alte publicații democratice, progresiste, antifasciste.

Creația sadoveniană și rebreniană, romanul de analiză interbelic posedă valențe educative de mare eficiență pe plan estetic și etic, care nu pot fi neglijate la o lectură atentă și obiectivă, după cum **Istoria...** lui G. Călinescu vine să demonstreze forța de creație a poporului nostru, ca argument al vechimii, originalității și talentului românilor.

EVIDENT, receptarea literaturii de după Eliberare dezvăluie cititorilor fondul social-economic pe care s-au grefat schimbările radicale din relațiile sociale, din viața, structura sufletească și aspirațiile poporului. Anii 1944—1947 reprezintă o etapă de confruntări ideologice și estetice, pentru ca în deceniul următor — perioadă a situării literaturii pe poziții revoluționare — pe lîngă realizări literare notabile, să se manifeste o serie de concepții rigide, simpliste, ca înțelegerea dogmatică a „realismului socialist" drept o orientare comună, unică a literaturii revoluționare din mai multe țări (ceea ce a dus și la apariția unor clișee la nivelul mijloacelor de expresie).

Congresul al IX-lea al P.C.R. a însemnat momentul decisiv în lupta pentru înfrîngerea dogmatismului, pentru reorientarea întregii activități ideologice, inclusiv a concepțiilor estetice, pe linia tradițiilor naționale, sub efectul căreia asistăm astăzi la marele avînt al creației literare. Valorificarea critică a moștenirii literare, direcția umanist-socialistă a noii literaturi, realismul, diversitatea stilurilor și a tendințelor, diversificarea și modernizarea genurilor literare, înțelegerea dialectică a conceptelor de tradiție și inovație capătă o semnificativă însemnătate social-educativă. În acest sens ne orientează documentele pregătitoare ale Congresului al XIV-lea al P.C.R., Programul-Directivă și Tezele ca expresii ale gîndirii filosofice și politice a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Aria din cuprinsul căreia scriitori ca Eugen Jebeleanu, Geo Dumitrescu, N. Labiș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Zaharia Stancu, Marin Preda, Al. Ivasiuc, Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Eugen Barbu, Horia Lovinescu ș.a. — și-au cules materialul de viață și de construcție a imaginilor artistice este conturată de hotărîrile specificului național. Dezvăluirea valențelor instructiv-educative ale creațiilor literare actuale asigură cultivarea dragostei pentru neam și țară, a stimei față de muncă și de oameni, contribuind la modelarea trăsăturilor omului nou.

Valeriu C. Neștian

ION SĂLIȘTEANU : **Chip și lumină**
(Din expoziția deschisă la Muzeul de artă)

Portret de oraș

Același aer de monarh tăcut
Zi care se contemplă într-o piatră,
Acest oraș prin care am trecut —
Atîtea focuri căutînd o vatră !

Studenții se întorc perechi, perechi
Dintr-o călătorie fabuloasă
Din ziduri vechi, același cîntec vechi
Cu Moți și cu întoarcere acasă.

Și este-n Cluj un aer special,
De netranscris în simplele cuvinte,
Că umbrele ilustre din Ardeal
Mai trec pe-aici cu cruci și cu morminte.

E pretutindeni pace de altar,
Pe stadioane, parcuri și în stații,
Profeți din toate vremile apar
În visurile noii generații.

Din mulți ce-l știu, puțini îl înțeleg
Prin pietrele ce i-au păstrat aroma,
În fiecare noapte Cluju-ntreg
Se strînge și mai tainic lîngă Roma.

Dar el rămîne printre ardeleni !
Lucrat de oameni tot mai mult ne pare
Un munte dintre Munții Apuseni,
Ieșit în plai să-l știe fiecare.

Și să le dea la toți un pic noroc,
Să facă bine și să-nvețe carte,
Că țara noastră e-ntr-un singur loc
Și noi murim, dar ea nu are moarte.

La Cluj sînt toate pline de mister
Ca într-un aforism de piatră sură
Și pe Feleac semnalizări din cer
De starea pămîntească se îndură.

Și cît ar fi mai noile cetăți,
În tandră strălucire să sporească
De Cluj și de-a lui soartă seama dă-ți
Fără pereche-n țara românească.

Și vremea lui nici n-a venit de tot,
Cum va veni să-l miruie pe frunte,
Așa cum numai sacerdoții pot
Că el e și cetate, e și munte.

Pe Someș sălcii mari se-apleacă lin
Și trec perechi de-ndrăgostiți prin piețe
Și Moții-n Cluj cu multă grijă vin,
Să-nvețe de la el și să-l învețe.

Lui, tandre cărți poștale îi trimit
Și uneori le vine să-i și spună
Că-i munte apusean domesticit,
Ca mod al existenței împreună.

Istoria respiră din clădiri
Și poezia e în amănunte,
Cînd vii aici la Cluj să nu te miri,
Parcă-ai urcat într-adevăr în munte.

Adrian Păunescu

15 iunie 1989, Cluj — Ciucea

În spiritul Programului-Directivă

și al Tezelor pentru Congresul al XIV-lea

Sensul umanist al revoluției tehnico-științifice

DINAMICA cunoașterii și a creativității științifice, fenomen cristalizat în conștiința umanității sub denumirea de revoluție științifică și tehnică, precum și creșterea continuă a ritmului de asimilare social-economică a rezultatelor cercetării științifice în structurile producției materiale cu precădere, determină o viziune nouă asupra „calității oamenilor", coordonată fundamentală a dezvoltării de ansamblu.

Ancorată la realitățile evoluției în toate domeniile de activitate, România socialistă se situează azi la confluența definitorie a trecerii de la dezvoltarea de tip extensiv la cea intensivă, punînd în centrul atenției politicii partidului și statului nostru rolul hotărîtor al științei și cercetării științifice în noua etapă calitativ superioară de construire a socialismului în țara noastră.

Explozia activității științifice în cîmpul acțiunii umane conturează orizonturile unei epoci noi, aceea în care omul transformă aparatul gîndirii și al creației sale științifice în unealta sa predominantă de lucru. Progresul tehnic este integrat într-un sistem complex, generator de idei noi ; el nu poate fi privit doar ca schimbarea configurației obiectelor exterioare omului ci este înainte de toate un proces uman, psihologic, social, economic și abia în ultimul rînd reprezintă succesiunea ascendentă a mașinilor, utilajelor, materiilor prime și forței de muncă. Oricît de pronunțat ar fi „regretul", oricît de dificilă ar fi ruperea de investigația și efortul în timp făcut deja, actul de curaj al modernizării este necesitatea reală a progresului. Procesul de dezvoltare nu este doar evolutiv, prin continuarea și adîncirea unor direcții sau obiective devenite tradiționale, ci presupune uneori salturi și cotituri bruște, renunțarea la anumite direcții sau obiective dovedite minore prin interesul științific și economic scăzut. Paradigmele, axiomele, premisele nou apărute în folosul omului și al societății determină ca știința să pornească de la cerințele practicii, să se dezvolte în strînsă corelație și dependentă cu imperativele acesteia. În acest cadru, teza lui Engels despre nevoile reale ale societății care împing înainte știința mai repede decît zece universități capătă valoarea unei certitudini confirmată de evoluția însăși. Anticiparea concretă devine obligatorie prin stabilirea unui adevărat „repertoriu" de traiectorii și stări viitoare posibile, subordonate permanent cerințelor revoluției științifico-tehnice care reprezintă nu numai rezultatul trecutului dar și resortul evoluțiilor creatoare de valori reprezentative, tipice acestei forme de revoluție. Inovația și voința devin astfel parametrii esențiali ai unei noi strategii privind viitorul, iar afirmarea noului dinamizează întreaga viață economico-socială românească creînd cele mai favorabile condiții pentru dezvoltarea în ritmuri susținute a întregii societăți. În socialism, vectorul proceselor creștere—dezvoltare—progres este orientat către scopul social-uman iar problema optimizării cadrului și modului de viață apare ca una dintre principalele trăsături ale orînduirii noastre ce urmărește realizarea concordanței dintre modul de producție și modul de viață al individului.

Dimensionat pe componenta axiologică—profesională—umanistă precum și pe orizontul științifico-tehnic de care dispune omul, conceptul de cultură a muncii își regăsește o vie expresie în formele concise dar semnificative ale faptelor noastre de zi cu zi, în valoarea etică și caracterul moral al muncii. Progresul social și uman, obiectiv imperios și generos totodată, declanșează forțele disponibile generatoare de randamente superioare și propulsează omul, principalul resort al evoluției, întregind astfel imaginea valorilor ce animă întotdeauna marile idealuri. Analizînd raportul dintre om și tehnică, modul de afirmare umană capătă dimensiuni noi sub influența orizontului tehnico-științific actual. Așa cum sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Cuvîntarea de la Plenara C.C. al P.C.R. din 28 iunie a.c., „Societatea noastră socialistă creează cele mai bune condiții pentru realizarea rapidă a unui înalt nivel de cercetare științifică și tehnică, de ridicare a gradului general de cunoștințe pentru a asigura crearea unui popor cu o înaltă conștiință revoluționară, științifică, culturală".

Progresul tehnico-științific, însoțit de un întreg ansamblu de automatizări, cibernetizări, robotizări, antrenează mutații structurale în cadrul forței de muncă, cerînd adaptarea acesteia la tehnica nouă. Și pentru că fenomenul „uzurii morale" a calificării determină schimbarea fundamentală a numărului de ani consacrați diferitelor activități, în special cele orientate spre instruire și educație permanentă, tehnologia viitorului provoacă prezentul la găsirea celor mai potrivite căi, mijloace și factori de adaptare la cerințele progresului tehnic. Imaginea sistemului economico-social în care apare, se manifestă, se dezvoltă și se afirmă reperele revoluției științifico-tehnice presupune opțiuni distincte și diferite ; de aceea costul economic-social-uman al revoluției științifice și tehnice ne îndeamnă la aprecierea că investiția umană este mai eficientă decît cea materială. Componenta de referință a revoluției umane de ansamblu, revoluția săvîrșită de om în știință și tehnică este concentrată pe interesul acestuia, interes privit atît ca finalitate cît și ca motivație a declanșării energiilor creatoare umane ce vor conferi științei certificatul său economic, social și uman. A introduce pe scară largă noul, cele mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii presupune și o schimbare de optică la nivelul pregătirii profesionale, al educației în general, presupune în primul rînd o abordare caracterizată printr-un permanent spirit de autodepășire. Perfecționarea continuă a cunoștințelor profesionale ale tuturor categoriilor de oameni ai muncii, inclusiv ale cadrelor tehnice și de conducere, obiectiv major înscris în Proiectul Programului-Directivă al Congresului al XIV-lea al P.C.R., stabilește realizarea unui amplu program de reciclare care va cuprinde peste 3,2 milioane persoane anual. Asistăm în prezent la procesul de intelectualizare a activității umane în toate sectoarele, ceea ce în perspectivă va declanșa o nouă sinteză umană, eliminarea separării sociale dintre categoriile de ramuri și genuri de activități, în principal dintre munca fizică și cea intelectuală. Se conturează în această direcție efortul de acumulare a unei „bănci comune" de cunoștințe științifico-tehnice utile tuturor subsistemelor componente. Modernizarea structurii economiei naționale este însoțită de actul de curaj al modernizării forței de muncă într-o strînsă concordanță și interdependență cu necesitățile și obiectivele generale ale evoluției societății. Capacitatea de adaptare rapidă la modificările ample declanșate de revoluția științifico-tehnică determină fuzionarea cantitativului cu calitativul în activitatea de creație umană.

ÎN perspectiva viitorului, omul de mîine va fi un bun specialist, multilateral dezvoltat, cunoscînd bine pe lîngă specialitatea sa alte două-trei domenii înrudite, cu o vastă cultură, sensibil la tot ce este uman și frumos, știind să aprecieze valorile autentice în toate domeniile civilizației și culturii, cu un dezvoltat simț social, cu un puternic sentiment al datoriei obștești, animat de înalte idealuri. Se profilează astfel conturul unui intelectual-specialist al societății care urmărește alianța dintre cererea socială și cea economică.

Specialistul modern este totodată omul unei culturi acumulate. Un înalt nivel de cultură și educație estetică cultivă și dezvoltă gustul pentru frumos și util, orientează capacitatea de discernere a valorilor de nonvalori, dînd posibilitatea trăirii satisfacțiilor pe care le generează doar cultura și arta autentică. Să nu uităm că unele aspecte ale realității se pot vedea doar cu inima. Cultura estetică se înscrie astfel ca o formă de reflectare cognitiv-afectivă de o deosebită importanță pentru om și specialist, căci omul trebuie să producă și după legile frumosului.

Pregătirea științifică și artistică multilaterală îmbinată organic cu specializarea temeinică reprezintă astfel pentru fiecare om modalitatea de a ajunge la nivelul progresului spiritual al timpului pe care îl trăim. Fără îndoială, epoca noastră are nevoie de creatori științifici: ponderea specialistului în societatea contemporană a devenit una din realitățile cele mai evidente și impresionante, iar „foamea" de specialiști se manifestă cu o valabilitate omniprezentă. Specificul și repartizarea pe domenii de activitate derivă însă din condițiile proprii fiecărei țări în care se fac simțite cerințele revoluției științifico-tehnice contemporane. Universalitatea și particularul dezvoltării științei cer o rezolvare dialectică a raportului dintre specializarea adîncită și orizontul profesional în general foarte larg. Succesul unei cercetări de specialitate va fi cu atît mai mare cu cît specialistul se va bizui pe o largă cultură profesională. Formarea unei culturi generale presupune a ști să deosebești ceea ce ți se cere imediat de ceea ce ți se poate pretinde oricînd. Pe fundalul ei se va contura treptat configurația culturii profesiunii alese în cadrul căreia specializarea apare ca o modalitate de pregătire și de acțiune în vederea obținerii unei eficiențe sporite în diferite domenii ale activității umane. Așa cum precizează Proiectul Programului-Directivă al Congresului al XIV-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 și orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010, activitatea de cercetare științifică și introducere a tehnicii noi va fi orientată în direcția înfăptuirii programelor de modernizare a economiei, corelînd preocuparea pentru creșterea nivelului de cunoștințe individuale cu necesitățile generale ale societății.

Revoluția științifico-tehnică impune ca știința epocii noastre să contribuie la rezolvarea unor probleme de mare complexitate gnoseologică, a căror abordare este posibilă numai la un nivel teoretic de înaltă abstracțiune. Chiar dacă practica decide o diferențiere a activităților după ponderea lor într-un domeniu sau altul, azi nici un teoretician nu poate fi lipsit de o largă informare și preocupare pentru aplicații practice, iar specialistul practician nu poate fi rupt de cercetările fundamentale ale domeniului său. Echilibrul care trebuie să se manifeste între procesul de intelectualizare, diversificare, nivelare a cunoștințelor reprezentînd dimensiuni ale formării forței de muncă pune într-o lumină nouă raportul teoretician-practician. Se stabilește astfel un lanț care unește pe cercetător și muncitor, cuprinzînd verigi intermediare menite să rezolve problemele tot mai numeroase ale legăturii dintre știință și producție. Acest proces obiectiv de conexiune între idee și aplicația ei reprezintă un obiectiv central pe care îl regăsim subliniat pregnant în cuvîntările secretarului general al partidului nostru, precum și în recentele documente pentru Congresul al XIV-lea al P.C.R. ; el se constituie ca principală sursă a vitalității potențialului și aptitudinilor creatoare și aplicative de care dispune omul. Inițiativa și responsabilitatea sa față de sarcinile și chemările ademenitoare ale progresului punctează o etapă cu largi deschideri și proporții de amploare inaugurată de revoluția științifico-tehnică. Schimbarea configurației tehnologice și a decorului tehnic obligă participanții la această „piesă" veșnic inedită către o permanentă adaptare și modelare a universului comportamental uman precum și plierea acestuia pe cerințele impuse de nou. Viziunea prospectivă, anticipativă, obligă la pregătirea răspunsurilor asimilabile gîndirii noastre de azi, privind acțiunile noastre de mîine.

Nu numai modificările raportului om-mașină (privite economic și ergonomic) dar și constrîngerile ecologice și mai ales lupta împotriva entropiei conferă valori noi acțiunilor umane, constituind configurația tabloului dimensionat de imperativele revoluției în știință și tehnică.

În acest sens, atenția acordată de conducerea superioară de partid și de stat problemelor ecologice reprezintă încă un exemplu de contribuție teoretică și practică la realizarea coordonatelor unei noi calități a vieții în România socialistă, perspectiva evolutivă centrîndu-se pe sistemul de referință al ființei umane, pe problematica umanistă a unei noi etape de dezvoltare. Preocuparea revoluției științifice și tehnice pentru valoarea etică a viitorului semnifică tendința de umanizare a progresului tehnic ca una din formele de manifestare pozitivă a civilizației. Imperativ reclamat de însăși dezvoltarea de ansamblu a omului, lupta împotriva lui „știu, cunosc" impune socraticul „știu că nu știu nimic", ca o înțeleaptă normă intelectuală, ca un imperativ moral folosit în permanenta îmbogățire a cunoștințelor.

Ștafetă a generațiilor ce caracterizează evoluția civilizației, suma cunoștințelor ce se acumulează, se perfecționează și se completează de-a lungul timpurilor, ne apare ca un izvor gratuit de putere creativă a oamenilor, ca una dintre cele mai valoroase rezerve ale societății ; cunoștințele au darul de a se multiplica nelimitat și în mod continuu sub influența omului, amplificîndu-se prin contribuția celor ce le utilizează.

Deși prezentul se contractă sub influența ritmului vertiginos impregnat și impus de revoluția științifică și tehnică, omul de știință ca și artistul nu se judecă după viteza execuției ci după desăvîrșirea lucrului făcut ; factorul timp impulsionează dar și limitează cadrul obiectiv al activității. Spațiul afectat unei anumite îndeletniciri se transpune și se măsoară în timp, iar sfera perimetrului specializării devine dependentă de timp. Și pentru că în vremea noastră problema specializării și totodată a formării unui larg orizont profesional-științific-cultural se prezintă în mod concret ca o problemă a învingerii limitelor timpului sub aspect cantitativ apare cu atît mai evidentă utilizarea eficientă a unității de timp sub aspect calitativ. Trecerea la o nouă calitate sub forma saltului calitativ în toate domeniile de activitate se conturează ca un obiectiv fundamental, strategic al trecerii României la nivel mediu de dezvoltare.

Preocupările pe care revoluția științifico-tehnică le aruncă pe masa prezentului și a viitorului se înscriu pe linia evoluției iar evoluția reprezintă o aventură incompatibilă cu monotonia ; ea are nevoie de diversitate iar progresul pretinde și el o permanentă mobilitate. Evoluția însăși este o certitudine, una dintre marile și profundele certitudini ale științei la care se racordează în prezent țara noastră cu toate forțele sale creatoare.

Mariana Iovițu

ION SĂLIȘTEANU : **Liniște și lumină**

Implicarea scriitorului în viața patriei

CITITORIILE românești au fost desăvîrșite prin muncă și prin cuvînt ; legați fiind noi de acest pămînt, ni l-am dorit mereu mai frumos, visul de pace dăinuind de la începuturi, din vremea cînd am înțeles și că lupta noastră cea mai de seamă trebuie să fie munca, la fel de vechi fiind și imboldul de a face totul din ce în ce mai bine, mai trainic, mai cutezător. Căutînd la rădăcina acestui imbold vom da de suflet. Cercetîndu-l, îi vom descoperi o stare. Ea se numește iubirea de patrie. Și s-a exprimat nu numai prin munca brațelor tari, ci și prin cîntec, prin cuvînt meșteșugit ales și mai cu seamă curat păstrat. Mai înțelegînd noi, demult, că doar păstrînd puritatea limbii române vom dăinui în istorie. Munca a fost datoria tuturor. Înălțarea prin cuvînt s-a datorat unor aleși care, însă, nu s-au despărțit niciodată de primii. Dimpotrivă, hăruiții, învățînd cîntecele de la pădurea-soră, de la riul-frate, simțind ocrotirea muntelui-tată, fiind hrăniți de țarina-mumă, și-au alăturat frumusețea urzită în firul de poveste ori în versul cîntului la truda celor mulți. Rodul acestei înfrățiri a căpătat noi străluciri pentru a ajunge demn de a fi lăsat moștenire. Numele premergătorilor nu s-a păstrat. Un singur nume doar e viu în memoria noastră : poporul. Adică genialul „autor" de basme, povești, balade. Din sînul acestuia s-au ridicat, mai apoi, creatori care și-au înscris numele în istoria noastră spirituală. Era firesc ca aceștia să rămînă alături de popor. Muncind, luptîndu-se la nevoie, bucurîndu-se ori suferind, trăind intens adică. Nu admirînd cum se ridică o cetate și închinînd, doar, imn celor care făceau asta, ci punînd umărul. E adevărat, scriitorul (la el făcînd acum referire, dintre toți creatorii-frați) a avut calitatea de martor al timpului său. Dar termenul nu e îndeajuns de cuprinzător și, socotesc, e folosit de chiar scriitori în mod abuziv, uneori. Martorul, se știe, stă de-o parte (bineînțeles, văzînd, ascultînd și abia apoi relatînd). Adevărata calitate trebuie să fie aceea de implicat în viața cetății lui, în viața țării sale. Dorind, dinadins, să-și arate modestia, scriitorul se mai denumește, alteori, doar „cronicar". Limitînd înțelesul cuvîntului, mulțumindu-se să transcrie faptele unor oameni, mai mici sau mai mari ca însemnătate pentru cei din jurul lor, el, cronicarul, chiar dacă lasă o „stampă de epocă" (dacă nu cumva ambiționează la o mai întinsă „frescă"), rămîne tot un „martor" care copiază viața și, neamestecîndu-se în viltoarea ei, n-o poate re-crea. Mai mult, unii scriitori își asumă (datorită, probabil, exotismului cuvîntului) statutul de scrib. Poate fi un scriitor doar „copist de acte" ? Scrie el sub dictare ? (a cui ?). Ca să nu mai vorbim de sensul peiorativ după care un asemenea... creator n-ar fi decît unul fără valoare și deobicei aservit unei anume puteri. Firește, nu luăm în considerare nici însemnătatea cronicarilor adevărați (cu rolul lor binecunoscut) și nici onorabilitatea (nu-i așa ?) meseriei de scrib la, să spunem, vechii egipteni.

Ajungînd aici, și discutînd despre statutul scriitorului, se cuvine să meditățm asupra unor idei cuprinse în Tezele pentru apropiatul forum comunist, Congresul al XIV-lea.

Ele, Tezele, au un capitol deschizător pus sub semnul cunoașterii istoriei de neam. Nu poate deveni creator cineva care nu știe de unde vine ; din cine se trage, în fond, fiindcă de venit noi n-am venit de nicăierea, aici am stat, și sta-vom, întotdeauna. Privind (adînc) în trecut, scriitorul își găsește puterea. Nu devenind scribul unei lumi apuse, nu cronicarul unei lumi moarte, nu... martorul unor evenimente produse în vremuri ei, dimpotrivă, (re)trăind, cu intensitate, participînd cu toată simțirea sa, acele evenimente care, înlănțuite, au dat istoria, simțindu-se, mereu, în chiar miezul lor. Aproape de oamenii pe care-i aduce în literatură, din străvechile basme coboritoare din mituri, din legendele urcătoare înspre istoria adevărată, din poveștile care au născut, la rîndu-le, alte povești, rămînînd vii pînă la noi, Oameni care vor popula, ca eroi literari, teritorii purtînd pecetea recreatorilor fiindcă ele s-au statornicit între hotarele unora reale. Iar de aici, oricît de fabulos (grație puterii scriitorului) ar fi acel ținut literar cu însemne personale, eroii se întorc în lumea mare, trec din literatură în viața celor pentru care s-a scris această literatură și cu cît i se alătură alte mai multe asemenea „lumi" care sînt cărțile, cu atît va fi literatura noastră mai trainică. „Lumi", spuneam, nu (doar) oglindite, copiate, pictate ci transfigurate artistic, animate de un spirit revoluționar, în stare să dea esența, să tălmăcească sensul prefacerilor, să aducă acel trecut în plin prezent pentru a realiza o cutezătoare privire spre viitor. Altfel, „oglinda" rămîne palidă, copia șterșă iar „pictura" (fresca, dacă vreți, celebră într-o vreme) doar una executată de un meșter oarecare (și nu de un maestru, respectînd convenția vremii cu pricina). Bineînțeles, literatura noastră evoluează dar ea și continuă un proces de comunicare spirituală, mai exact, de punere în valoare a spiritualității românești.

Să ne gîndim la cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu referitoare la redarea specificului propriu al fiecărui popor (ca șansă reală de ieșire în lumea cea mare). Arătînd lumii întregi fața patriei și istoria ei, scriitorul trebuie să-i arate și sufletul. Să dovedească tuturor că acest popor are un fel al lui de a fi în lume. „Nu imitația, nu uniformizarea...", spunea conducătorul partidului nostru. Ne asemănăm, fără îndoială, în istoria noastră și, deci, în modul de a privi lumea, cu alții. Dar ne și deosebim prin unele calități ce se cer neapărat puse în valoare. Este, aceasta, o îndatorire patriotică. La care atîtea cărți scrise azi răspund pe măsură. Da, ne iubim țara și tot ce „mișcă" în ea, nu doar dintr-un simț de proprietate ci pentru că am fost înfrățiți cu „rîul, ramul". Am avut în munții cărunți tainițe pentru inițiere în știința vieții trăite demn ; în aceiași munți ne-am tras la ceas de primejdie, nu abandonînd cîmpia și dealurile mănoase ci doar fiindcă acolo era pădurea cea deplin ocrotitoare. Nu ne-am temut, precum alții, de întunecimile ei, pădurea nu ne-a înspăimîntat cu lupi răi (ba, aș spune, pînă a nu deveni stricători pentru stine, ei, lupii stîrnitori de teamă pe aiurea, ne-au fost de ajutor și moșii noștri i-au ținut în cinste), cu spirite aducătoare de nenorociri, cu plăsmuiri zmeiești (zmeii poveștilor au fost răpuși, în luptă dreaptă, de feți-frumoșii noștri) ; pădurea, spuneam, ne-a fost soră și pentru mulți din moșii neamului care atunci nu erau decît juni făloși le-a fost logodnică și mireasă. Junii aceia plecau în lotrie ca la nuntă. Se logodeau, nunteau, înfruntînd, de acolo, urgia străină și asupritoare (lotria a fost, la noi, o formă a luptei de rezistență și nu născută din dorința de înavuțire cu japca) iar cînd se întorceau în sat nu mai puteau de dorul ei. Atîtea povești neasemuite sînt (și s-au scris cărți care le-au preluat, dîndu-le o nouă viață) despre doinitul, în sat, de dorul pădurii și doinitul în pădure de dorul satului. Neamul acesta a avut căpetenii înțelepte care se purtau „țărănește" — adică își diriguiau oamenii după legile anotimpurilor, după semnele vremii, după calendarul muncilor pămîntului. Desfid pe orice necunoscător care declară că țăranul nostru nu privește niciodată cerul, iar dacă o face asta e doar pentru a „ghici" vremea de a doua zi. Scorneli ; el are știința mersului stelelor, cînd e însingurat își caută steaua lui, se uimește de strălucirea luceafărului și năzuiește la o înălțare (de atîtea ori, cînd a fost urgisit de timpuri), socotește luna ca soră a soarelui și văzînd cum sînt alungați norii prelungi de vreun pui de vînt îl roagă pe acesta să-i ducă și dorul lui unde se cuvine. Moșii care au aflat locuri potrivite pentru vetre de sat, cei care, înțelepți, au condus obștea și au judecat-o la nevoie, care s-au dus să se bată pentru alte împărății, ori le-au înfruntat pe hotarul de sat, mi se par tot atît de apropiați, de cunoscuți (ca portret fizic și moral) precum bunicii ori părinții și, deci, văd lesnicioasă trecerea lor în literatură, ca eroi literari. Cum și urmașii lor, moștenitorii unui tezaur rar, dar și primind marile schimbări, nu numai trăind într-o istorie nouă ci și luînd parte la făurirea ei.

Despre ei, oamenii dintotdeauna, trăitori pe acest românesc pămînt, se cuvine să se scrie. Creatorul, nefiind încorsetat de dogme și de tot soiul de canoane (fie ele și de teorie literară), simțindu-se contemporan cu înaintașii (în firea sa) și trăind alături de cei care tot munca o consideră a fi lupta lor, va putea da opere durabile.

Sînt, toate acestea, doar cîteva gînduri și nu (măcar începuturi de) formulări teoretice privind eroii „literaturii istorice".

Tovarășul Nicolae Ceaușescu definea socialismul ca fiind un amplu poem de muncă și luptă revoluționară. La aceasta, repet, poate rămîne scriitorul doar un „martor" ? Dimpotrivă, el merge în pas cu această revoluție, care ne deschide drum în istorie. Eroii ei, eroii literaturii, sînt oamenii patriei ale căror inimi bat egal și românește.

Florin Bănescu

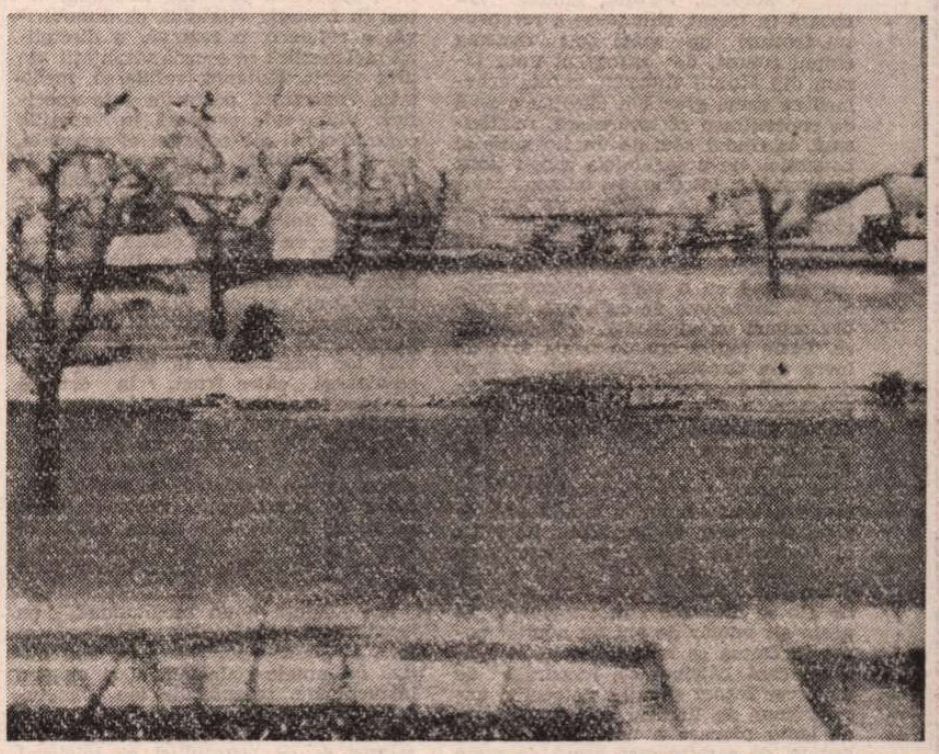

ION SĂLIȘTEANU : **Primăvară**

ION SĂLIȘTEANU : **Poartă de lumină**

Se năștea un poem...

Ipostaza de aur a limbii române
M-a atins către zori și ploua muzical
Zăboveam într-o stare de vis a rămîne
Un copil alergînd printr-un grîu ideal
Fericit zăboveam prin vîlcelele calme –
al mirării de-a fi și-al naturii că sînt
cu polenul pădurilor toate în palme
un copil alergînd între cer și pămînt ;
Ipostaza de aur a doinei române
m-a atins către zori și ploua luminos
Și simțeam cum iubirea aceasta rămîne
mai înaltă ca visul acesta frumos...
Adia dinspre munți o mireasmă primară
Într-o casă din lemn geluită cu nori
Se năștea un poem de iubire de țară
Ca sărutul luminii din privighetori...

Autumnalis

Prin rugii năboiți pe plinsul verii,
tiparnița din fluturi bea lumina
miroase-a cer și suie fumul mierii
din care picură arzînd albina
Suave globulare păpădii
Atingeri ale spulberului verii
Ca voi cuvinte-amare pe cîmpii
S-au scuturat în jocul adierii...
Sfiala-i a genunchilor luminii
și-amarul mierii-n faguri reci adună
roiuri fugare, blîndele erinii
ale clemenței, dulcea mătrăgună...
Cupole desfrunzindu-mă-n-lentoarea
acestui anotimp ce mi-l apropii
cu năluciri de aur vechi. Culoarea
zvîcnind de sub genunchi spinări de dropii.

Ținut natal

Golit de zei ținutul se retrage
sub plugurile cerbilor răriți
și-n pietre riul mai visează munții
ca-n simburi soarele, rostogoliți
din fruct în șoșăielnice solstiții...
Cu prăbușite porți priviri adună
din urme vag uiumul vremii blînde
sub cearcănele clarului de lună...
Licheni și roze-n vînt sălbăticite
pe zdrențuite prunduri. Entropia
urzelii toamnei, zvonuri rătăcite
pe unde-a nălucit copilăria...
Doar cerul alb pe indigoul verii
te-adulmecă prin nalbe-amare, volburi
zbicite lacrimi ale depărtării
răsar aceleași stele-n oarbe scorburi
Șfișietor sub tulnice piezișe
Nedeslușitul melos sparge munții
și-un fluier limpezește-n grohotișe
cărarea ca o rană-n neaua frunții...

Eugen Evu

Ilie MĂDUȚA

S-A stins fulgerător, la vîrsta de 62 de ani, deci în plină putere de creație, poetul Ilie Măduța. Firește, gîndul îmi zboară în trecut, silindu-se a reconstitui frînturi de viață ce-i răsfring chipul robust, de urmaș al unor țărani din Munții Apuseni, căruia ochelarii cu ramă groasă îi dăruiau o notă de concentrare cărturărească, relativizată, la rîndul său, de un fin suris al bonomiei, de o șăgălnicie care-i ținea în cumpănă, întrecindu-i adesea gravitatea congenitală. Într-un autobuz aglomerat, străbătînd prăfoase drumuri de țară, cu mai bine de un sfert de veac în urmă, un bărbat încă necunoscut cîntînd cu o voce solemn-melodioasă, îndeajuns de cultivată, în ciudat raport cu ambianța, arii de operă. Peste puțini ani, în odaia mea de lucru din Oradea, citindu-mi vrafuri de poezii în vederea unei selecții, în prezența prietenului tinereții sale nu numai goliardice, ci și picarești, Ovidiu Cotruș, care, tolănit într-un fotoliu, intervenea cu scurte, aparent blazate, aprobări ori dezaprobări. Între altele a ieșit atunci la iveală antologicul său poem al purității hărțuite, al austerității învinse de fatalitatea antinomiilor lumii. **Alb:** „Alb, alb al disperării, / alb necurat, / un alb care de alb se întunecă / în vîrtejuri". Și peste alt număr de ani un neuitat popas în Dezna sa natală, într-o încăpătoare casă bătrînească, încadrată de un sever foșnet silvatic, de reci și extraordinar de limpezi ape curgătoare, de lenta planare a unor păsări întunecate, de o mireasmă aspră de mere coapte, deci de însuși peisajul poeziei celui ce-a scris **Corabia autohtonă.** Cu acel prilej, ospitalitatea poetului precum și a blîndei sale doamne Galea ne-a ocrotit o trăire irepetabilă, dintre cele ce reverberează afectiv în întreaga existență. În anii din urmă, nemaiputîndu-ne revedea, ne aflam în relații de corespondență și, din cînd în cînd, de comunicare telefonică.

În schimb, urmăream mereu cu satisfacție împlinirea creației lui Ilie Măduța, în care descifram, așa cum am arătat în cîteva comentarii, o coeziune sensibilă, precum o solie din zone ancestrale, dată de un fel de a simți și de a interpreta peisajul al unui ardelean. Cultura sa literară remarcabilă, înșiruirea, desigur explicabilă, a marelui Blaga, se dădeau la un moment dat la o parte, pentru a face loc vibrațiilor unei proprii determinări, autenticității care, în tainicul său nucleu, nu se învață și nu se transmite. Nimic exuberant, debordant, gălăgios nu apare, din jocurile firii, sub pana poetului, implîntat totuși în frenezia vitalului, ci, dimpotrivă, o reținere, o rezervă, o disciplină melancolică ce acordă vitalității un preț sporit. Ezitarea, refularea, meditația reprezintă posturile sale specifice. Viața este contrasă în spațiile contradictorii ale negației ei aparente, ale dificultății ei interne care amplifică nălucirea mistuitoare a „bănuitului sud". O structură nordică își aduce mărturia tipică, deși sincer îndurerată prin ceea ce fiecare destin uman se înfățișează ca unicitate. Dincolo de suprafețele fragede ale vegetației imprimăvărate, sufletul său presimte fiorul autumnal, monstruosul „vierme" al neantului : „Stau între flori / în fluviul lor imaculat, / în moartea lor ce-aleargă către fruct, / în drumul lor spre împlinire : / extaz în care presimțirea toamnei / e încă vierme nenăscut...". Din punctul său de vedere, natura e golită pe dinăuntru precum obiectele din **Tentațiile Sfîntului Antoniu** de Hieronymus Bosch : „Totul se stinge și, încet, / țărîna intră în țipar de umbre". Sau : „presentiment al orei / ce-și țese plasa leneșă / de scrum...".

Ilie Măduța e un meditabund, un iscoditor al „simburilor", al „semințelor", al „miezurilor", care nu sînt numai însemnele rodniciei, ci și enigme întruchipate, receptacule ale „sunetului" ocult din abisuri. Existența cosmică apare astfel dublu ambiguă, prin corelarea sa cu neantul și cu misterul existențial, în funcție de unghiul contemplației : „Ascult. O furnicătură / de simburi ascunși, de semințe / îmi hrănește bătaia de inimă / cu care sfidez anotimpul : / un spor de sunet din adînc, / fidel, / îmi făurește nimbul". Intrat acum în neființă, ne dăm seama că poetul a cultivat permanent sentimentul acesteia, în virtutea unei lucidități ce s-a confruntat mereu cu sine, într-o dramatică încleștare pe un teren el însuși incert : „Dar eu, în a vîrstei puternică-amiază, / îmi simt picioarele călcînd în vid...". La prezentul ceas de doliu, cea mai consistentă consolare pentru despărțirea de integrul, fermecătorul om care a fost Ilie Măduța rămîne opera sa, opera unuia dintre cei mai importanți poeți pe care i-a dat vestul țării noastre.

Gheorghe Grigurcu

Poetul și istoria

Și unde era Ector, cel a Troii sprijană, și Ahil tăria și zidul grecilor, de nu s-ar fi născut cîntărețul Omer?

Ion Budai-Deleanu

Voievozii bravi îi dezvelim din hoaspe,
statui ciobite-i dezgropăm din lut,
în jarul stins nu poți a recunoaște
fulgerul spadei, vaietul pierdut.

Diacul a lipsit. Și cîntărețul
fu doar păstorul rătăcind pe plai ;
în codru-adînc mierloiul, pădurețul,
descîntă-același fluierat din nai.

La marile răscruci n-au stat de strajă
Omer destoinicul și nici Eschil,
chipuri viteze-n fum de vis și vrajă
s-au destrămat în aerul subtil.

Tîrziu repetă Oltul : „Mircea, Mircea",
tîrziu chemat e la Rovine-n văi ;
Ștefan de mult își pustiise stîrpea,
Mihai, copaci, se frînse între-ai săi

cînd se iviră mințile celeste
și-n harfele de raze-au strălucit.
Ci în vechimi corăbiile-aceste
pline de nestemate n-au plutit.

Așa că Ștefan în zadar sprijană
Sucevei sure-n aprig ceas i-a stat —
vîntul adulmecă cenușa-n rană —
lipsea poetul ce l-ar fi cîntat.

Aceiași, aceleași

Eu știu că este important
să gîndim concepte ca destin și ființă,
dar nu văd totuși esențiala deosebire
dintre explozia florilor albe
— bulgări de nea —
dintre cîntecul înnebunit al mierlei
în cireș,
dintre zborul gîndacilor — înverșunat —
în prun
și gîndurile mele despre viață
și moarte.
Eu știu că este important să ne
construim
neliniștile și întrebările în filosofii
și poeme,
dar moale este aripa de lumină
a singelui,
necesară surparea florilor în grădină,
trist zborul păsării însingurate în cer.
Îmbătrînind ne culcăm fruntea
pe mormîntul soarelui,
lumea înflorește și huruie și se
rostogolește
mereu și mereu în infinitul adînc
și incert.

Dimineață la Dezna

Cît vom vibra cu soarele pe dealuri
ce razele-și așterne valuri-valuri,
cu norii albi cît vom sui în cer ?
O, dimineți de vară, limpezi pilcuri,
mustind de frumusețí și-ascunse tîlcuri,
prisosul vostru încă-l tot mai cer.

În juru-mi flori sălbatece culese
își risipesc culorile alese
pe masă — îmbiindu-mă mereu
la vis și vrajă ; splendidă natura
amestecă avîntul alb cu ura,
botul cumplit cu lira unui zeu.

Sub pavăza aceasta de lumină
ce-adeseori cu viforul se-mbină
eu stau uimit și mă trezesc cîntînd ;
încă nu cade-n vale frunza udă,
încă stau păsările să audă
albastrul vînt în codru răsunînd.

Cît vom vibra cu soarele pe dealuri
în suflet cu-argintate idealuri ;
cît albe mîini vom înălța în vînt ?
chiar doboriți pe-aripi de rugăciune
în soarele ce sub pămînt apune
noi știm că e-o lumină și-n pămînt.

Magdalena BRĂILOIU

Ipostaze

Știai, nu-i așa, — o întrebam —
că tu ai murit odată cu ieri
și că ai înviat odată
cu încertul de azi ?
și că îți plac lebedele brune
plutind pe lacurile însingerate
cu valuri calme, legănîndu-se înfiorate ?
dar nuferii roșii înflorind
pe pardoseala moale, străvezie
pe care o ignori adeseori
chiar și-atunci cînd vie, e sălcie
o, se-ntîmplă uneori...

Nu ți-e teamă ființă dulce
de patima Ei nebună
brumîndu-ți Conturul nocturn
de statuetă de Cararra
sculptată de timpul jupuit
din tine și transferat în
altceva, mereu în altceva
cu totul în altcineva...

Nu te căiești — o mai întrebam —
de toate cîte pe muchia
suspendată, n-ai comis ?
drumul către țipătul violet
din tot mereu era deschis...
O, nu, cum s-ar putea să-ți fie teamă
puțin tristă și cu-o secretă bucurie
tu ești cu ea într-o eternă elegie
că n-ai finalul pentru marea,
Ultimă poezie...

După logică alergînd, ca o pradă

Mărturisesc că.miza
mi se pare
foarte, foarte mare
— exercițiu de-ncumetare —
nici o reținere
chiar atunci cînd
comit eroare
după eroare
Din nimic
stîrnesc vînt, strecurînd
printre draperiile lui
nu furtuni, ci-un gînd
un cuvînt, un cînt
Întrebîndu-mă
ce smintite ursitoare
mi-au ursit să fiu
de lungă cursă
gînditoare — alergătoare

Astfel că
de cînd mă știu
alerg, alerg
după l o g i c ă
tot mai îndîrjit bogată,
ca o pradă !
Alerg în căutare de izvoare
grele de idee
pe care altor izvoare
ușor fi-va apoi să le preieie
În goana mea predestinată
eu trebuie dincolo
de logică s-ajung, ca o pradă,
mă-ndeamnă fiorul meu desculț
îmbogățitul meu adînc
despriins miraculos de lut
să trec, prin logică, dincolo de absolut

Înțelepciune tîrzie

Chiar
de aș putea
să umblu în
(ne) ființa
caselor subpămîntene
Flori ivind
flori de flăcări
ascunse de imemorială
vreme
Îndurerindu-vă
înflăcărîndu-vă
mistuindu-vă
cu ele
în fastul serii
în fastul zilei
Aș fi întîia dată
o nefericită, cu fruntea
încenușită, dar acuma eu
tot mai mult sunt ademenită
De Ochiul cucuvelei...

Dulce, umbra mea trecea...

Dulce, o ce dulce
umbra mea trecea
poate-amăgită de-o
undă tremurată străvezie
legănată de lebăda mea purpurie
așa, ca un murmur, o tandră poezie...

Dulce, o ce dulce
umbra mea trecea
toți o vedeau
sau poate nimeni n-o vedea
Ființa o petrecea, doar
ea, întăritata, rana de zicere-i alina
dar dulce ea mai departe de sine
în blînda-i sclavie pe viață, trecea...

Mit și viziune poetică

MITUL este pentru Eminescu un simbol al cunoașterii poetice, de unde aspirația continuă de a-l reface și de a-l lua în stăpînire. Credința sa, apropiată de aceea a romanticilor germani, se sprijină pe ideea că mitul nu trebuie înțeles de poeți în accepția lui de realitate istorică și preistorică, sistematizată într-o epocă ce se caracteriza printr-o ascensiune a facultăților logico-discursive și a civilizației mașiniste. Dacă luminile rațiunii și ale spiritului științific secătuiesc și chiar distrug mitul, poezia, în tendința ei de cuprindere și explorare vizionară a totalității lumii, poate să-l refacă în chip exemplar. Acest lucru este posibil numai prin devansarea credinței (tradiționale) că poezia se identifică automat cu mitul văzut ca o colecție de povești cu zei și întîmplări mitologice.

Neliniștit de excesele și vicleniile lucidității moderne, care întreabă prea mult din dorința de cunoaștere absolută, Eminescu resimte pînă la tragism îndepărtarea de substanța miturilor, de viața originară și de limba primordială ce transforma totul în poezie : „O, -nțelepciune, ai aripi de ceară ! / Ne-ai luat tot făr' să ne dai nimic, / Puțin te-nalți și oarbă vii tu iară, / Ce-au zis o vreme, altele deszic, / Ai desfrunzit a visurilor vară / Și totuși eu în ceruri te ridic : / M-ai învățat să nu mă-nchin la soarte, / Căci orice-ar fi ce ne așteaptă — moarte ! // Tu ai stins ochiul Greciei antice, / Secat-ai brațul sculptorului grec, / Oricît oceanu-ar vrea să se ridice / Cu mii talazuri ce-nspumate trec, / Nimic el nouă nu ne poate zice. / Genunchiul, gîndul eu la el nu-mi plec, / Căci glasul tău urechea noastră-o schimbă ; / Pierdută-i a naturii sfîntă limbă" **(O, -nțelepciune, ai aripi de ceară !).**

Reflecția filosofică și luciditatea sînt necesare artistului, dar ele nu se dovedesc și esențiale în procesul creator. În sforțarea ei de a-și reprezenta absolutul, poezia este întotdeauna o creație a imaginației, apelul la metaforă, la mit și la simbol fiind, pentru romantic, chiar rațiunea sa de a exista. Aspirația lui Eminescu a fost aceea de a regăsi pe calea cunoașterii poetice, adică a reveriei și a visului metafizic, formele originare ale existenței, lumea naturală a începutului, netulburată de luminile rațiunii analitice care a **„stins ochiul Greciei antice"**, al mitologiei. În consecință, coborîrea creatorului în istorie și mai ales în pivnițele și experiențele ei secrete, alunecarea pe apele fanteziei făuritoare de mituri în infinitatea fabuloasă a timpului primordial, în spațiul **„vîrstei de aur"** a omenirii, **„cînd basmele iubite erau înc-adevăruri"**, se realizează printr-o fuziune magică a reveriei poetice cu mitul.

Poetul conferă mitului tradițional o formă nouă, potrivit dialecticii creației, în sensul că pune accentul pe o viziune estetică personală, și nu pe simpla refacere, prin imitație, a mitului. Acesta nu este doar substanța poeziei eminesciene, ci chiar forța ei însuflețitoare, centrul metafizic și profunzimea ei vitală. Se adevărește astfel faptul că prin marele ei poet cultura și literatura română își clădesc miturile lor plecînd de la tradiție spre a ajunge într-un loc unde mult mai important este geniul creator eminescian, și nu mitul desprins din spațiile tradiției și reprodus aidoma sau „influențele" provenite din aria romantismului european.

EXISTĂ la Eminescu o continuă și seducătoare obsesie a vechimii românești, a patriei originare, a patriei mitice. Această acțiune a subiectivității sale vizionare semnifică aflarea identității, a izvoarelor sfinte ale obîrșiilor noastre și, totodată, a unui nou principiu al existenței prin reintoarcerea la tot ce ține de **„trecutul nostru cel mai vechi"**. Cînd ziaristul scria, într-un articol din ziarul „Timpul" (1881), că **„totul trebuie oarecum dacizat de acum înainte"**, susținea, de fapt, că românii, spre a fi ei înșiși ca **„popor istoric"** pe scara timpului, trebuie să fie fideli naturii lor specifice, adică naturii lor arhetipale.

Ca și Hasdeu, dar cu posibilități de imaginație poetică mult superioare, Eminescu a intuit că **dacismul** este o realitate istorică și mitologică fundamentală pentru definirea structurii spirituale a poporului român, a universului său sensibil și conceptual. Întoarcerea la natură și la sacralitatea ei inalterabilă înseamnă, ca gest romantic fundamental, revenirea la izvoarele primordiale ca la un centru miraculos de existență căruia Eminescu îi atribuie o valoare spirituală exemplară. Mircea Eliade avea dreptate atunci cînd observa că poetul român, ca „unul dintre cele mai mari genii lirice ale latinității", a contribuit „în mod covîrșitor la lărgirea orizontului spiritual european sub aspectul de «cuceritor de lumi noi». Întocmai ca și Camoens, Eminescu a incorporat o vastă și sălbatecă **«terra incognita»** și-a transformat în valori spirituale experiențe considerate pînă la dînsul ca lipsite de semnificație. Camoens a îmbogățit lumea latină cu peisaje maritime, cu flori excentrice, cu frumusețí exotice, Eminescu a îmbogățit aceeași lume cu o noutate geografică, Dacia, și cu noi mituri" **(Despre Eminescu și Hasdeu**, ediție îngrijită de Mircea Handoca, Ed. „Junimea", 1987, p. 29).

Mitologia dacică nu s-a transmis prin documente scrise ca mitologiile egiptene, grecești sau latine. Referințele, cite există, în textele unor istorici antici, cunoscuți bine de Eminescu, sînt destul de sumare și neconcludente. Aceasta nu înseamnă că mitologia dacică nu are o istorie a ei, transmisă și remodelată pe cale orală. Eminescu nu reactualizează pur și simplu această mitologie în spațiul imaginar al poeziei, ci o reinventează, ca pe un eveniment unic, într-un orizont inconfundabil de mister, folosind un limbaj liric cu străluciri mitice.

Calea de acces în spațiul fabulos al trecutului este **visul**, facultatea de a visa treaz, de a dirija visul în **„lumea închipuirii"**, în noaptea magică a poeziei. Un sens profund al reveriei metafizice eminesciene deslușim în versurile de la începutul poemului **Memento mori** : „Turma viorilor mele eu le pasc ca oi de aur. / Cînd a nopții întuneric — înstelatul rege maur — / Lasă norii lui molateci înfoiați în pat ceresc. / Iară luna argintie, ca un palid dulce soare, / Vrăji aduce peste lume printr-a stelelor ninsoare. / Cînd în straturi luminoase basmele copile cresc".

Momentul inițierii în noaptea mitică a începuturilor, cînd poetul, eliberat de orice obsesie a contingentului cu neliniștile lui, poate să-și pască nestingherit, ca pe **„oi de aur"**, **„turma visurilor"** (curios este că în această formă a poemului, metafora însoțită, dintr-o variantă anterioară, — **„Cînd pasc oile de aur ale visurilor mele"** — a devenit o comparație), simbolizează deodată, într-o strofă monumentală ca ritm și arhitectură, regimul nocturn atît de productiv al creatorului. **Aurul**, ca **„metal perfect, solar, imperial"** (Mircea Eliade), sugerează aici fata altei lumi, lumea plină de **„mîndre flori de aur"**, opusă luminii zilei (raționalității), prezentului imediat ce împrăștie și chiar distruge imaginile visului poetic. Lirismul eminescian are un caracter profund inițiatic ; inițierea într-o lume de poveste, într-o lume a purității naturale în care **„basmele copile cresc"**, se desfășoară într-o atmosferă de vrajă, provocată de această rupere simbolică de lumea reală și izolarea într-un tărîm paradisiac cu înfiorări mitice, în care imaginația poetului renaște în formele ei cele mai pure și mai înalte, acelea pur metafizice. Limbajul lor este însuși **mitul**, îngemănare de creație poetică și concepere mitică a unor gesturi și evenimente cu încărcătură simbolică : „Mergi, tu, luntre-a vieții mele, pe-a visării lucii valuri. / Pînă unde-n ape sfinte se ridică mîndre maluri. / Cu dumbrăvi de laur verde și cu lunci de chiparos. / Unde-n ramurile negre o cîntare-n veci suspină, / Unde sfinții se preimblă în lungi haine de lumină. / Unde-i moartea cu-aripi negre și cu chipul ei frumos".

Pe apele **„sfinte"** ale mitului, poetul coboară în infinitatea timpului primordial, în edenica **„vîrstă de aur"** a omenirii, în lumea miraculoasă a formelor și a mentalităților arhaice **„cînd gîndul era pază de vis și de eres"** și orice rostire se prefăcea în poezie. Între **veghe** și **vis**, între **„cugetarea rece"** (care răscolește orizontul istoriei și realitatea zilnică ce-i rezervă omului numai **„durere"**) și **„lumea-nchipuirii cu-a ei visuri fericite"**, Eminescu, vizionarul, intuiește o cale de sinteză, și aceasta o reprezintă **visul pur poetic** născut din experiența visului interior și visteria inepuizabilă a mitului.

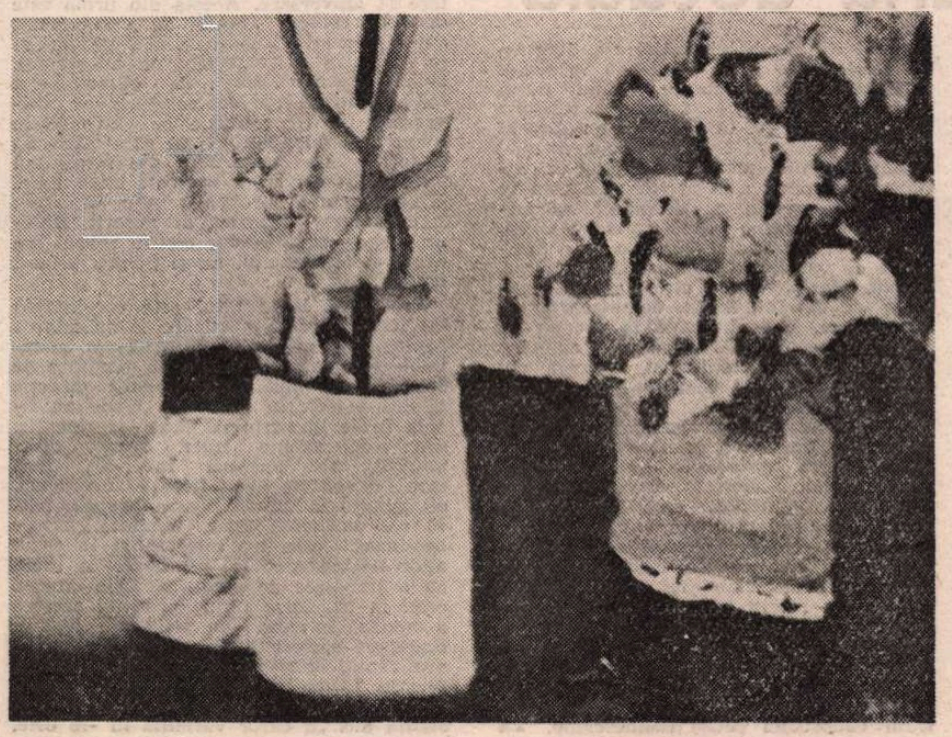

ION SĂLIȘTEANU : **Vase smălțuite**

ASCULTA de **„glasul gîndurilor"** înseamnă a ignora curgerea timpului relativ al istoriei ce obsedează și duce mintea la reflexivitate și veghe excesivă și a deschide, prin magia gestului liric **(„Las' să dorm..."**) și a cuvîntului, o cale de acces în imaginarul poetic, în lumea fastuoasă a imaginilor mitice în care logicul nu mai are nici o putere. De fapt, începutul poemului **Memento mori** cuprinde, într-o viziune neobișnuită ca tensiune lirică, însesi antinomiile spiritului eminescian, pendularea sa tragică între **„lumea cea aievea"** aducătoare de **„necaz"** și lumea miraculoasă a imaginarului mitic, încărcat de semnificații ambigui și seducătoare totodată.

Eliberarea din strînsoarea lucidității reflexive, din mrejele socratismului critic **„distrugător de mituri"**, cum ar fi spus Nietzsche, se produce, la un introvertit ca Eminescu, prin somn și vis. Ca simbol al izolării, somnul se opune stării de veghe și doar într-un prim moment, acela al distanțării spiritului de realitate, el poate fi socotit **„o imitație a Nirvanei, un antidot al durerii"** (G. Călinescu) : „Las' să dorm... să nu știu lumea ce dureri îmi mai păstrează. / [...] De văd răul sau de nu-l văd, el pe lume tot rămîne / Și nimic nu-mi folosește de-oi cerca să rămîn treaz".

Diminuarea conștiinței prin actul fiziologic al somnului nu duce nicidecum, în dinamica viziunilor poetice eminesciene, la o rupere de facultățile vii ale ființei creatoare. Poetul se regăsește pe sine numai în măsura în care se visează pe sine ca o ființă capabilă să-și asume, dincolo de imaginile contradictorii și întunecate, ca rezultat al stărilor de veghe, o realitate profundă, izvorîtă din luminile vieții sale lăuntrice peste care plutește aroma mitului ca nostalgie a unității originare și a reintegrării în mareie **Tot**. Poetul, **„îmbătat de-un cîntec vecinic, îndrăgit de-o sfîntă rază"**, redobîndește astfel statutul vieții creatoare din vremurile mitice cu însușirile ei simbolice cînd logosul, ca expresie tainică a naturii, se contopea cu vibrațiile divine răspîndite în infinitatea Cosmosului.

Instalîndu-se în spațiul visului cu aromă mitică, poetul se abstrage din planul lumii fenomenale și de la mișcarea timpului și trăiește în absolutul metafizic al interiorității sale demiurgice. Aceasta reprezintă un teritoriu sacru, echivalent cu privelștile miraculoase ale vieții originare, în fapt o bogăție mitică inepuizabilă prin puterea ei de revelație în actualizările succesive datorate poeziei. Visul interior, metafizic **(„Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă")**, deschide poarta unei lumi situate dincolo de timp și de spațiu, o lume de basm în care **„secolii se torc"** în limba de vrajă a unicității mitului : „Cînd posomoritul basmu — vechea secolelor strajă — / Îmi deschide cu chei de-aur și cu-a vorbelor lui vrajă / Poarta naltă de la templul unde secolii se torc — / Eu sub arcurile negre, cu stîlpi nalți suiți în stele, / Ascultînd cu adîncime glasul gîndurilor mele. / Uriașa roat-a vremei înapoi eu o întorc".

Prin intermediul **visului**, socotit o forță magică prin care realitatea este desfăcută din tiparele ei apăsătoare (magul, din **Povestea magului călător în stele**, **„e beat de-a visului lungă magie"**), și **basm**, înțeles ca unul din marile motive ale reveriei și cunoașterii romantice, Eminescu realizează o viziune poetică asupra lumii de dincolo de el, lume cufundată în mistere, în străfundul căreia creatorul sălășluiește cu toată ființa lui. Conștiința eminesciană, din una individuală, agresată de formele contradictorii de viață din **„lumea cea aievea"**, se universalizează, accede la o realitate total nouă, aceea cosmică în care viața începutului (a **„unicului originar"**, cu expresia lui Nietzsche), se armonizează cu mersul netulburat al astrelor. Ascultînd **„glasul gîndurilor"** sale, mișcare tainică a visului interior, poetul proiectează în văzduhul imaginației civilizațiile trecutului surpate în noianul timpului și, în consecință, interzise, în forma lor reală, memoriei conștiente a creatorului.

Este, aici, desigur, un paradox, dar numai aparent. Evocînd sau exaltînd evenimente și civilizații unice, absolute prin caracterul lor simbolic, Eminescu nu face altceva decît să se întoarcă spre sine, spre adîncimile sufletului său sedus de imaginile originare ale lumilor enigmatice pe care le converteste în mituri personale. Cu gesturi somnolente, poetul mișcă **„uriașa roat-a vremei"** și, depășindu-și individualitatea, devine, în marele lui vis interior, o ființă cosmică în stare să surprindă, cu ochiul vizionar, semnele degradate ale prezentului în imaginea caducității civilizațiilor. Prin atotputernicia imaginarului, în care spiritul se eliberează de presiunea timpului istoric, poetul își ia desigur, revanșa față de mizeriile vieții, dar cu prețul cunoașterii în profunzime a singurătății sale în lume și în univers.

Mihai Drăgan

TRAPEZ

CCLXXXXV

1 433. Acea pădure avea atîta fantezie, încît începusem să cred că ar fi în stare să-mi reamintească tot ce există în univers. Mă îndoiam însă, că ar putea face același lucru cu constelațiile Și totuși l-a făcut. Începînd chiar cu Orion. Odată cu venirea toamnei, primele frunze galbene ale unui uriaș platan mi-au sugerat statura vînătorului. Apărea și centura, dar pentru a fi întreagă i-ar mai fi trebuit o stea. Nu m-am îndoit că pînă a doua zi avea să fie la locul ei.

1 434. Aparatele de gimnastică ale lui Tolstoi m-au făcut să-mi spun că — în privința aceasta — aș putea încerca să-l imit.

1 435. Timpul marilor filosofi îl măsurau ceasurile de soare. Cît de prielnic va fi curs el atunci pentru ființa umană și meditația asupra ei.

1 436. A venit să-mi vorbească despre ei. Era conștient, lucid, perspicace, analizîndu-le metodele, cîntărindu-le șansele, înspăimîntat de ce s-ar putea întîmpla. După șase luni, tot lucid, tot cîntărind, și poate tot înspăimîntat, trecuse în tabăra lor.

1 437. Nimic nu ne poate pierde atît de sigur ca nesăbuita credință că de cîte ori deschidem gura rostim un adevăr.

1 438. Un vis. Priveam un tablou care înfățișa o vastă întindere de iarbă. Îmi transmitea o senzație de prospețime. Îl priveam cu nesaț, cînd, în centrul lui, a apărut un mușuroi de cîrtiță. Cîteva clipe mai tîrziu s-a pus în mișcare pe suprafața înverzită. Părea un mic sac legat la gură. Știam că ține captiv o vietate subpămînteană.

Geo Bogza

Centenar ION CREANGĂ

Miza „Amintirilor“

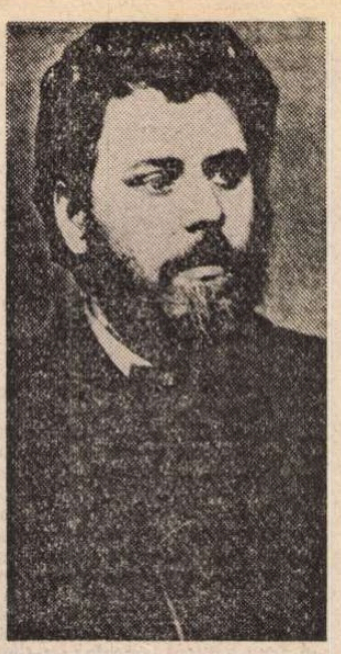

SPRE deosebire de *Amintiri*, poveștile lui Creangă nu sînt datate. Nu e datată nici măcar nuvela sa, *Moș Nichifor Coțcariul*, despre al cărei personaj autorul are grijă să afirme că „nu-i o închipuire din povești, ci e un om ca toți oamenii“. Strategia sa însă e destul de încurcată, fiindcă, imediat după aceea, dă înapoi. Scriind despre harabagiul său că „el a fost odată, cînd a fost“ întrebuințează una dintre formulele de început ale basmului. Cititorul e trimis astfel la mai vechile întreprinderi ale lui Creangă, la povești.

Dacă la începuturile sale la Junimea lui Creangă trebuie că nu i-a păsat prea mult de rezervele ascultătorilor săi, mulțumindu-se cu partea de succes, care nu era mică, după o vreme a început să ia aminte la calitatea elogiilor. S-a dumirit probabil că el, în calitate de „scriitor poporan“, de povestitor fără originalitate în concepțiune, era ținut mai prejos decît Slavici și chiar decît anodinul reprezentant al „caracudei“, Nicu Gane, cu nuvelele lui prizărite. Așa că deschide și el această ușă, dar cu băgare de seamă. Are grijă să-și prevină cititorul că el unul nu s-a schimbat, chiar dacă nu mai scrie despre închipuiri din povești. Numai că după ce își situează, pentru o clipă, personajul în indeterminarea lumii poveștilor, urmează cu un belșug de amănunte luate din propria sa genealogie. Moș Nichifor a trăit într-o mahala din Tîrgul Neamțului „pe cînd bunicul bunicului meu fusese cimpoiaș la cumătria lui moș Dediu din Vînători, fiind cumătru mare Ciubăr Voda,' căruia moș Dediu i-a dăruit patruzeci și nouă de mioare oachește numai de cîte un ochi ; iară popă — unchiul unchiului mamei mele, Ciubuc Clopotarul de la mănăstirea Neamțului, care făcuse un clopot mare la acea mănăstire, cu cheltuiala lui, și avea mare dragoste să-l tragă singur la sărbători mari — pentru aceea îi și ziceau Clopotarul. Tocmai pe acea vreme trăia și moș Nichifor din Tutueni.“ Sub această aparență de circumstanțializare după tipic a personajului său, Creangă ia de fapt peste picior procedeul, făcîndu-și personajul contemporan cu străbunicii și străunchii săi. Dar nu numai atît ; în finalul nuvelei aflăm pe ce căi a ajuns autorul în posesia istoriei harabagiului : moșul a răsuflat la un pahar de vin către un prieten, acesta, la rîndul său, a povestit altuia și așa mai departe, încît „tot Nichifor Coțcariul i-a rămas bietului om numele și pînă în ziulica de astăzi.“ Mecanismul e identic cu cel al transmiterii basmelor. S-ar zice că dintr-o rămășiță de modestie de autor poporan Creangă își neagă paternitatea deplină asupra lucrului său, preferind ca și *Moș Nichifor* să fie luată drept o repovestire, pentru a nu-și contraria cititorii.

În realitate, el spune, în subtext, ce crede și despre raporturile sale cu poveștile. Acestea îi aparțin, ca și nuvela. *Moș Nichifor* e calul troian al lui Creangă, o „găinușă“ de felul pupezei cu care se duce în tîrg. Era firesc, astfel, primind îndreptările lui Maiorescu de la București, să nu schimbe nimic. Criticul nu-i prinde intențiile cînd sugerează ștergerea părții de la început cu Ciubuc Clopotarul, „ceea ce seamănă prea mult cu Slavici *Popa Tanda*“ și apozițiile despre lepele harabagiului, prin care Creangă ia peste picior neîndemînările stilistice ale mai bine privitului Slavici. Parodia trece neobservată, iar Creangă nu se explică. Dacă ar face-o, ar însemna să se dea singur de gol că tinjește să fie privit la fel ca „firlifușii de la oraș“, cu ceea ce scriu ei. Or, nici asta nu vrea.

Încheie prima parte a *Amintirilor*. Cine s-ar mai putea lega acum de el că e povestitor poporan ? Scrie deci, ca orice *autor*, o dedicație sub titlu și, ca lucrurile să fie și mai bine înțelese, la sfîrșit precizează, pedant, locul, anul și luna încheierii acestei întreprinderi : „București, 1880, septembrie“. Dar pînă la aceste chichițe scriitoricești (care lui unuia nu-i spun prea mult : părțile din *Amintiri* redactate în întregime în casa din Țicău nu se bucură de același tratament), Creangă are, la începutul *Amintirilor*, anxietăți de retorică. Poveștile îl scuteau să capteze atenția cititorului, aceasta era subînțeleasă, de aceea Creangă nu lungește formulele de început în povești. Se mulțumește, cel mai adesea, cu „Era odată“. Acum însă lucrurile sînt mai complicate. Povestea e cu desăvîrșire nouă și e chiar propria poveste a autorului. Orgoliosul Creangă, care se apără de orice înțepătură posibilă din partea celor de la oraș *jucînd* cu bună știință rolul „țăranului“, se teme de eventualele atingeri din partea cititorului privitoare la interesul „țăranilor“ sale, astfel că recurge la o stratagemă narativă cu ajutorul căreia își poate ține cititorul la distanță. *Amintirile* îl privesc în primul rînd pe el însuși, el își e publicul : „Stau cîteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre, pe cînd începusem și eu, drăgăliță-doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei...“ Cum se poate vedea din acest vocativ, „drăgăliță-doamne“, fostul diacon nu face confidențe oricui. Cît despre cititor, acesta, dacă vrea, poate fi martorul a ceea ce își va aduce aminte autorul. Scriind astfel, Creangă merge în dreapta și în stînga să-și citească manuscrisul, căutînd aprobări și obținîndu-le de la unul și de la altul, cu toate că mai deplin scriitor decît se simte el, cu acest „drăgăliță-doamne“ al său, greu de găsit. Se prea poate ca în *Amintiri* Creangă să-și scruteze nu numai copilăria, ci, cu ochi binevoitor, să privească și la începuturile sale literare, cînd prinsese a se ridica...

Cînd începuse să citească la Junimea, Creangă nu alesese calea lesnicioasă de „traducător“ al poveștilor în limbajul prozei culte, ca Slavici, dar se depărtase totodată și de modelul „poporan“ de relatare ; artistic, se afla într-un soi de no man's land, fiind obiectul unei duble confuzii. Amicul său Enăchescu îl ignoră ca scriitor, considerîndu-l drept un soi de purtător de cuvînt al Tincăi, din Țicău. Iar junimiștii și ei îi refuză această calitate văzînd-o în el chiar pe această (generică) Tinca.

Așa că în *Amintiri*, voit sau nu — înclin să cred că voit —, de la bun început Creangă nu se mai lasă la îndemîna cititorului, orișidinceparte ar veni acesta, ci își ia un conlocutor cu desăvîrșire imparțial. Procedează ca Rousseau, în *Confesiuni* ; acesta însă se adresează „Ființei supreme“ în cu totul alte scopuri : îi cere să adune lumea ca să-l mustre pentru ticăloșiile sale și să roșească din pricina nemerniciilor pe care îi va fi dat să le audă. Creangă își numește cu familiaritate confidentul, „drăgăliță-doamne“, fiindcă el, unul, se știe curat la cugetul său.

„NU știu alții cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele...“. Tema autorului pare a fi început să-l intereseze pe Creangă. Ea îi hrănește plăcerea de a-i mistifica pe orășeni. Mărturisirea acestei ignoranțe — nu știe cum sînt alții — ascunde poate afirmarea implicită a propriei sale originalități. Nu știe cum sînt alții fiindcă, literar vorbind, aceștia nu există. Ca autor de amintiri propriuzise el e primul la noi. Bizuindu-se pe asta, humulesteanul dă ceasul *Amintirilor* înapoi și reîncepe metodic, povestindu-se și ca sugar în brațele mamei. Dacă în prima parte el istorisește peripețiile edificării intelectuale ale personajului său a cărei culme atinsă în prima parte a copilăriei e relatată cu vădită mulțumire : „Și în ziua de Paști am tras un Îngerul a striga la biserică, de au rămas toți oamenii cu gurile căscate la mine. Și mamei îi venea să mă înghită de bucurie. Și părintele Ioan m-a pus la masă cu dînsul, și Smărăndița a ciocnit o mulțime de ouă roșii cu mine. Și bucurie peste bucurie venea pe capul meu.“, în cea de-a doua parte vine rîndul maturizării morale a copilului care ia cunoștință de opreliștile de tot soiul din lume. Pornește cu plugușorul călcînd reguli de care n-are habar : începe prea devreme, la popa Oșlobanu, nu e dotat cu ceea ce se cuvine, recurgînd la surogate neîngăduite. Fură mîncare din cămară, închipuindu-și că păcatul nu e grav și se trezește cu o predică din partea mamei Smaranda, îl sîcîie pe ciubotarul satului, iar acesta îl răbuiește cu dohot la gură, să învețe să tacă. Află pînă și gustul pedepsei pentru o vină care nu-i aparține decît pe jumătate. El s-ar fi cuvenit să plătească numai pentru cireșele furate, pentru cinepă s-ar fi cuvenit să răspundă mătușa zgîrcită și impulsivă, dar cum jurisdicția satului nu cunoaște asemenea subtilități, copilul pătimește și în contul mătușii. Cînd își lărgește aria de acțiune, protagonistul e în primejdie de a intra în conflict cu satul întreg, căci fură ceasornicul obștei. Asta pe de o parte, fiindcă altfel, luînd pupăza de la rostul ei, copilul își apără copilăria, socotind că astfel nu va mai fi trezit înainte de răsăritul soarelui și pus la treabă, cot la cot cu maturii. La următoarea escapadă, cînd își abandonează îndatoririle din gospodărie și fuge la scăldat, îl vedem visînd la fete. Reveria se transformă în coșmar, fiindcă mama îi ia hainele, lăsîndu-l să se întoarcă gol acasă. Cumplită conștiință a pubertății ! Cum s-a spus, partea a doua poate fi citită ca un mic roman ; din juxtapunerea episoadelor rezultă nu numai evocarea unei lumi, ci și maturizarea morală a protagonistului. Iar demonstrarea acestei maturizări e făcută cu o abilitate artistică de prozator încercat. Creangă trece cu bine proba construcției, dar contemporanii săi nu bagă de seamă acest lucru, prețuindu-i numai însușirile de povestitor. Scriitorul știe el mai bine cum stau lucrurile de vreme ce începe partea a treia printr-o convorbire cu duhul („cugetul“) său. Cugetul îi reproșează lui Creangă originea simplă, dar mai ales faptul că asurzește lumea cu „țărăniile“ sale. Prozatorul lasă deoparte știutul joc de-a autoironizarea și răspunde țanțoș. Nu-l lasă inima să tacă fiindcă e om din doi oameni — cu alte cuvinte, reproșul originii n-are ce căuta aici, în literatură nu te întreabă nimeni al cui ești, cel puțin așa s-ar cuveni : om din doi oameni, nimic mai mult, iar satul Amintirilor sale are „priveliștea lumii“, nu e lăturalnic și nici „mocnit“. În cîteva cuvinte prozatorul dezvăluie ce crede despre sine ca scriitor și despre cele scrise de el. Dacă întrebuințează calapodul altora — al lui Slavici mai întîi, și acum al lui Grigore Alexandrescu — o face în răspăr și pentru a stîrni hazul, nu fiindcă vrea să fie luat drept ceea ce nu e. Înțeapă îngustimea celor care nu pricep că povestind despre Humulești el nu evocă o lume aparte, *lăturalnică*, care n-ar fi demnă de interes, *mocnită*, ci o parte a lumii care are o perspectivă asupra întregului. Astfel că în ultima parte a *Amintirilor*, nemaisimțind nevoia de a da explicații, Creangă începe cu probă de virtuozitate, supunînd cititorul unei rafale de trei comparații, înainte de a trece „la fapte“ : „Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, țăranul de la munte strămutat la cîmp, și pruncul dezlipit de la sînul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești...“. Între timp însă miza *Amintirilor* s-a schimbat. Se apropie ceasul despărțirii de sat, al despărțirii definitive, încît Creangă își uită de cititor — evocînd Humuleștiul monologhează pentru sine, copleșit de nostalgii. Cînd reia narațiunea din punctul de unde a întrerupt-o pentru a-și cînta de alean, tonul nu mai pare același, oricît de sprinten ar decurge relatarea. Seninătatea *Amintirilor* s-a tulburat. Cu toată comedia harabagiului ridicol, drumul pînă la Iași e plin de oftări.

Cînd aproape să dea de capătul *Amintirilor*, presimțind golul pe care îl lasă în suflet scrierea ultimului cuvînt, Creangă recurge la un truc de mare finețe. Își însoțește personajul pînă pe ceairul Socolei, sub un plop, unde acesta se pierde într-o mulțime de dăscălime : „uniia mai tineri, iar cei mai mulți cu niște tîrsoage de barbe cît badanalele de mari, șezînd pe iarbă, împreună cu părinții lor, și preuți și mireni, și mărturisindu-și unul altuia păcatele !“. Personajul poposește într-o societate de povestitori, iar fraza în sine e numai bună pentru un alt început, fiindcă zgîndărește curiozitatea cititorului — cum vor fi fost păcătoșii aceia ? Care le-or fi fost păcatele ? Autorul nu vrea să spună, tace, cum s-ar zice, pe motivul povestirii.

Cristian Teodorescu

Limba noastră

Limba română actuală

■ PARTICULARITĂȚI notabile prezenta vocativul. Cu o jumătate de secol în urmă, forma în **-e** cîștiga teren în dauna celei în **-le**, Iorgu Iordan considera acest fapt ca fiind de natură mai mult stilistică : caracterizînd vocativul din limba veche și din cea populară, desinența **e** părea să dea stilului artistic o nuanță considerată poetică. Fenomenul **opus** (**-le** în locul obișnuitului **-e**) apărea mai rar, în schimb era adăugată, tot cu scopuri stilistice, desinența de vocativ la toate substantivele „care merg împreună“ (v. **domnule căpitane, domnule Jujule, dom'le Puiule** etc.). Modelul era aflat în uzul popular, dar scriitorii de acum cincizeci de ani l-au aflat și la Caragiale (cf. **Nene Iancule**), de unde l-au preluat (consideră Iorgu Iordan) pentru caracterul său periferic, utilizîndu-l cu intenții satirice. Dacă în urmă cu un sfert de secol am auzit formula **Domnule Gogule**, pe care o țin minte tocmai pentru că m-a șocat (poate mai puțin datorită repetării desinenței, cît prin faptul că vorbitorul fusese camarad de arme cu... Gogu și, deci, nu înțelegeam de ce trebuie să i se adreseze cu **domnule**), am convingerea că astăzi faptul de limbă în discuție a ieșit și din uzul popular.

Am semnala însă o altă tendință, care nu este nici ea nouă, dar care azi se manifestă cu o deosebită vigoare : este vorba de utilizarea la vocativ a formei de nominativ. Ea era observată și de Iorgu Iordan (cf. **Stilistica limbii române**, Buc., 1975, p. 104) în legătură cu **domnul** din limbajul milităresc, lingvistul explicînd-o prin impresia gradelor inferioare că **domnule** ar fi mai puțin reverențios. În uzul familiar, tendința era mai veche (v. I.L. Caragiale : **„Ionel ! Ionel ! ! Ionel ! ! !** Du-te dincolo, mamă ; spargi urechile dumnealui !“), iar în ultima perioadă a cîștigat teren enorm în dauna vocativului cu desinență specifică. Nu doar nume proprii precum **Cami, Cati, Flori, Mimi** etc., care nu au o desinență de vocativ, dar și celelalte (**Costel, Ileana, Maria, Vasile** etc. etc.) ori apelative ca **băiatul, fetița, domnișoara, tovarășul** ș.a. sînt utilizate la vocativ cu această formă, de nominativ, nelipsită însă de o nuanță stilistică, afectivă cel mai adesea, dar și ușor ironică sau depreciativă uneori.

În ceea ce privește declinarea, se remarcă apartenența a numeroase substantive la două paradigme cauzale. Dacă pentru numele care la singular aveau gen dublu (**amib(ă), cartel(ă), fapt(ă), lăcat(ă)**, etc.), faptul era explicabil, mai ciudată părea situația celor care-și păstrau genul sub ambele forme. Era cazul unor neologisme feminine, statutul de cuvinte recent intrate în limbă motivînd și „lipsa lor de fixitate morfologică“. Primul exemplu discutat de Iorgu Iordan este **aniversară — aniversare**. Întrebuințarea paralelă a celor două forme se datora unei confuzii ; **aniversară** (v. și titlul cunoscutei proze eminesciene, **La aniversară**) este femininul adjectivului **aniversar** folosit substantival, în timp ce **aniversare** este infinitivul lung substantivat al verbului **a aniversa**. Astăzi, primul substantiv este ca și ieșit din uz, confuzia între el și **aniversare** stăruind însă ; dacă **DOOM** nu înregistrează pe **aniversară, DEX** îl reține, făcînd trimitere la **aniversare**. Acesta din urmă este definit, corect, „faptul de **a aniversa**“, dar și acceptînd confuzia mai veche, „zi în care se aniversează un eveniment. [Var: **aniversară** s.f.]“. Ca etimologie a lui **aniversare** este dat substantivul „**aniversară** (prin confuzie cu infinitivele lungi în **-are**)“. Trebuie să observăm că : 1. forma în **e**, provenită din infinitivul lung substantivat, a preluat, între timp, și sensul în **ă**, provenite din adjectiv ; 2. etimologia propusă de autorii **DEX**-ului este valabilă doar pentru sensul din urmă al termenului, nu și pentru primul definit.

Judicioasă întru totul este constatarea lui Iorgu Iordan privitoare la asimilarea neologismelor în discuție. „Ne-am aștepta — spune lingvistul — ca tendința de asimilare să meargă în aceeași direcție pentru toate“. În realitate, „unele au finala în **-e** în vorbirea păturilor inculte, sau mai puține culte, altele, dimpotrivă, se termină în **-ă**“, fapt care dovedește că fiecare neologism se asimilează „după norme proprii, adică sub influența unor anumite cuvinte bâștinașe, care nu intervin și în cazul altor neologisme“ (p. 83). Dacă în urmă cu o jumătate de secol ambele forme erau în uz, între timp una din acestea a învins. În ceea ce privește mediul lingvistic socio-cultural care și-a impus preferința, lucrurile sînt puțin mai complicate. Iorgu Iordan prezintă, din punct de vedere istoric, cuvintele **esență, instanță** etc. „a căror variantă în **-ie** este, de obicei, anterioară celeilalte și se explică prin influența latinismului, chiar la oameni care combăteau exagerările acestui curent“. Pe măsură ce latinismul slăbește, formele în **-ie** au început a fi părăsite, „păstrîndu-se totuși (...) în vorbirea mai mult ori mai puțin populară, unde au pătruns încă de pe vremea preponderenței lor asupra celor în **-ă**“. Iată un alt exemplu : **capitalie**, foarte răspîndit în prima jumătate a sec. al XIX-lea, constituia, dată fiind utilizarea sa în lucrările scriitorilor timpului, forma literară. Acum cincizeci de ani ea era socotită o formă arhaică și populară, ca și **esențic, instanție, vacanție**, fiind întrebuințată în limba scrisă numai cu intenții stilistice (v. Iorgu Iordan, p. 83), pentru ca astăzi să fie complet eliminată de **capitală**. Așadar, o formă cultă, ajunge populară și, în loc să se impună, este simțită ca arhaică, ba chiar mai puțin cultă, și înlocuită cu o altă formă.

Dintre perechile prezentate de Iorgu Iordan, s-au fixat în limba literară variantele în **-ă** ale substantivelor **compresă, esență, instanță, ipostază, jerbă, rezidență, tabacheră, taxă, torță, vacanță** etc., într-un număr mult mai mare decît cele terminate în **-e** : **imagine, origine, sorginte, tumoare** etc. Ieșite total din uz ori întîlnite cu totul sporadic și accidental, formele paralele rămîn cumva în rezerva artistică a limbii. La nevoie, din necesități de versificație ori pentru a crea o anumită culoare temporală, ele pot fi reactualizate, cum se întîmplă, bunăoară, cu **imagină**, în **Argonautica** de Radu Stanca : „Lucrurile lumii acesteia / Sînt bătute de vînturi ca tresia, / Numai dragostea noastră stă dreaptă / În bătaia vîntului și așteaptă. /.../ Neatinsă, înaltă **imagină**. / Pe cînd toate în jur sînt paragină...“.

Ștefan Badea

Actualitatea literară

Nostalgia îndoielii

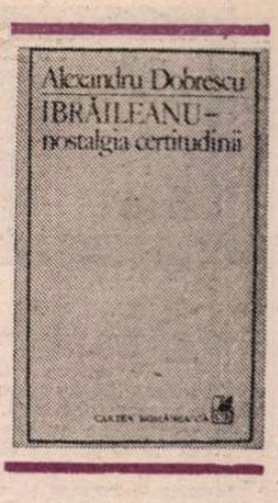

CURIOASĂ și, în bună măsură, neașteptată carte! Oricît ne-ar preveni autorul: „Cartea de față nu e, propriu vorbind, o carte de critică. Obiectul criticii este opera literară și pe mine nu opera m-a interesat în primul rînd. Iar dacă am apelat, totuși, la ea, e pentru că n-am avut altă soluție. Omul despre care vorbesc aici a dispărut de mult, iar textele care au rămas de la el sînt singura oglindă ce reflectă palpitul ființei trecătoare. Tocmai această ființă, pe care n-am auzit-o vorbind și pe care n-am văzut-o mergînd, m-a fascinat încetul cu încetul. Am încercat să mi-o închipui vie, să-i presimt gîndurile, să înțeleg ce anume i-a determinat șovăielile, izbînzile și eșecurile, cum le-a resimțit pe unele și pe celelalte, care i-au fost visurile cele mai scumpe și spaimele cele mai mari“ (p. 34—35). Să fie, în acest caz, **Ibrăileanu — nostalgia certitudinii** („Cartea Românească“) o biografie? Cu siguranță, nu este una. Un portret al omului? Mai degrabă. Chestiunea clasificării nu e cu totul neinsemnată: ca să putem aprecia cartea lui Alexandru Dobrescu, trebuie să știm drept ce s-o luăm. Îmi rămîne s-o descriu cu cît mai mare exactitate.

Cartea cuprinde trei părți (pe care, o greșeală de numerotare, le face patru). Peste o sută de pagini din totalul de o sută cincizeci, se ocupă de romanul **Adela**, însă, cum vom vedea și cum autorul a promis, nu sub raport literar, ci ca document psihologic și moral, ca „oglindă“ a omului Ibrăileanu. Acest amplu capitol e precedat de considerații despre imaginea ideologului în opinia critică și urmat de o concluzie privitoare la romancier și la unele motivații mai profunde ale ficțiunii (și deopotrivă ale activității) sale.

Toată lumea a remarcat nepotrivirea dintre romanul **Adela**, o veritabilă radiografie a îndoielii, și publicistica (politică, socială, literară etc.) a lui Ibrăileanu, care este a unui militant și se hrănește exclusiv din certitudini. De ce a ținut, în definitiv, să lase polemistul, atît de sigur de convingerile sale, un testament (romanul fiind ultimul lucru important pe care-l publică) atît de străin spiritului întregii sale opere? Pornind de aici, Alexandru Dobrescu face surprinzătoarea (pentru mulți) constatare că Ibrăileanu e departe de a oferi în publicistica sa militantă un model de constanță: unicul lucru statornic la el fiind devotamentul, dăruirea neprecupețită pentru o cauză, cauza ca atare este mereu alta. E drept că nu recunoaște niciodată că și-a schimbat ideile, părerile, convingerile: însă schimbarea este indenegabilă și e de mirare că a fost așa de rar adusă în discuție. Nu repet argumentele lui Alexandru Dobrescu. Ele sînt concludente. Traversînd, și noi pe urmele lui, articolele consacrate de Ibrăileanu poporanismului, din 1906 și pînă în 1925, vedem ușor suita retractărilor și adaosurilor care face ca mai nimic din ce spusese publicistul în programul inițial al curentului să nu se mai regăsească în ce va spune el în retrospectivele de după război. Aici comentatorul pune două accente: pe „sinceritatea“ lui Ibrăileanu, părînd de fiecare dată pătruns de certitudinile sale (socialiste, liberale, poporaniste etc.); și pe incapacitatea (omul era totuși așa de lucid!) de a-și recunoaște metamorfoza. Această (să-i spunem pe nume, împreună cu Alexandru Dobrescu) disponibilitate a omului public Ibrăileanu pare a fi o compensație oferită omului intim. Scria Ibrăileanu însuși lui Zarifopol: „Eu — mă lupt cu marele meu dușman, adică cu mine însumi“. Se știe că Ibrăileanu a suferit de o neurastenie gravă. A fi sănătos, credea el (cu o magnifică formulă), înseamnă „a nu gîndi la ceea ce-i posibil“. Și adăuga: „Ei, sănătatea asta n-o mai am“. În ultimii ani ai vieții, mai ales, dar și înainte, Ibrăileanu era, în intimitate, un om aproape fără voință, veșnic nemulțumit de ce scria, stăpînit de un sentiment al urgenței, ipohondru și chinuit. Contemporanii știau (sau bănuiau) ce fragilități sufletești și fizice se ascund sub armura polemistului. Majoritatea acestor lucruri nu sînt observate, deci, acum, pentru întîia oară. Însă Alexandru Dobrescu le decupează cu abilitate spre a ajunge la o anumită încheiere. Are, cum s-ar zice, o idee, pe care încearcă s-o ilustreze. Și, trebuie să precizez, cel puțin pînă în acest punct al discuției, sînt, în linii mari, de acord cu el.

Încep să mă despart în analiza **Adelei**. Romanul reprezintă o piesă de bază, evident și nu întîmplător două treimi din studiu se referă la el. Ceea ce-mi displace este că analiza respectivă lasă pe toată întinderea ei o clară senzație de suficiență în abordarea textului. Tezismul, cu alte cuvinte, este asa de pronunțat, încît îl resimt ca pe o agresiune contra dreptului meu la opțiune. Critica lui Alexandru Dobrescu a fost totdeauna una de verdicte nete, de afirmații ori de negații categorice. Rămîne așa și aici unde însă are a face cu imponderabile, cu nuanțe, cu (în pofida titlului) incertitudini. Ce se petrece este de domeniul prestidigitației (nu găsesc o expresie mai blîndă): se avansează o opinie (care poate avea un grăunte de îndreptățire) din care se scoate rapid o ipoteză de lucru (fără nici o confruntare serioasă), pentru ca, la sfîrșit să constatăm că, în interpretarea criticului (era să zic: în minecă), ea avea în fond, de la început, caracter axiomatic. Demonstrația stă pe această bază complet nestiințifică.

Iată: Alexandru Dobrescu definește romanul ca pe o specie avînd în centru pe bărbat („Asupra lui se concentrează atenția acestui gen literar, destinat parcă să glorifice principiul viril“, p. 58). Femeia la rîndul ei, „leagă și dezleagă firele acțiunii“, este un fel de „principium movens“ (**ibid.**). La urma urmelor, cu toate excepțiile care-mi trec prin minte, de ce nu? Măcar pentru faptul că, scrise de obicei de bărbați, romanele au creat inevitabil această ierarhie și această distribuție a rolurilor. „Romanul lui Ibrăileanu — afirmă în continuare Alexandru Dobrescu — aparține integral acestei **bune** tradiții a opticii masculine“ (p. 61). Am subliniat adjectivul ca să-i marchez (greșesc?) ironia. Și această opinie poate fi acceptată fără dificultăți. Numai că rămîne de dovedit un lucru: și anume dacă optica masculină, în care eroina românească nu e niciodată analizată, descifrată, fiind calificată aprioric drept o enigmă, ține de un dezinteres falocrat față de femeie sau este cel mai frumos omagiu care i se poate aduce. Ambele ipoteze ar putea fi, la rigoare, îmbrățișate, sub rezerva demonstrației, care, în literatură, nu ne conduce niciodată la adevăruri generale. Că lucrurile stau într-un fel ori în altul, asta depinde de scriitor și de romanul său. Alexandru Dobrescu adoptă cea dintîi ipoteză ca impunîndu-se de la sine (ceea ce constituie o eroare) și caracterizează astfel problema romanului **Adela**: „Retractilul Codrescu vrea, la urma urmelor, să știe dacă, la patruzeci de ani, este încă apt să trezească iubirea femeii și, deopotrivă, dacă e suficient de puternic pentru ca să-i reziste“ (p. 63). Și, după ce trece **au peigne fin** romanul, conchide: „Încercarea a luat sfîrșit! Și nu oricum, ci printr-o victorie categorică! A vrut (Codrescu) să-și încerce puterile, să știe dacă mai poate provoca iubirea și mai poate el însuși iubi! Nu împlinirea iubirii a vrut-o, ci dovada că mai e încă Bărbatul pentru care nimic nu e imposibil. Nici măcar rezistența în fața iubirii. Cît pe ce să-și piardă libertatea, să cadă prizonier, să fi înfrînt de adversarul ale cărui forțe le subestimase. Însă și-a încordat voința, a apelat la toate resursele disponibile și, în pofida obstacolelor, văzute și nevăzute, a ieșit biruitor“ (p. 118). Am citit de două ori paginile 118—122 ale cărții ca să văd dacă nu sînt victima unei neînțelegeri: dacă nu cumva ele sînt ironice și eu le iau à la lettre. Nu, nu sînt ironice: Alexandru Dobrescu scrie despre **Adela** ca și cum ar fi **Don Juan** de Breban! E drept că (eu alegînd numai punctul de plecare și cel de sosire al tezei, am schematizat-o prin forța lucrurilor) poziția doctorului Codrescu e nuanțată într-o oarecare măsură, mai departe, cînd ni se spune că el e un victorios fără bucurie și care, în definitiv, nu a făcut decît să îngroase, fără voia lui, rîndurile bărbaților supuși necesității ineluctabile de a ieși victorioși din marele război cu femeia. Ehe, altele avea el în sufletul lui...

LĂSÎND gluma la o parte, ce să spun despre această răsturnare a tuturor valorilor romanului? Mie personal îmi vine greu să recunosc în acest antipatic falocrat pe eroul lui Ibrăileanu. Dar, mă rog, e un punct de vedere... Ca și cum însă atîta n-ar fi fost de ajuns, Alexandru Dobrescu se apucă în finalul studiului să ne răstoarne și ideea (cu care abia ne obișnuisem) că autorul și naratorul unui roman nu sînt unul și același. La ce-i folosește asta, nu prea înțeleg: nefiind o carte de critică, **Ibrăileanu — nostalgia certitudinii** nici n-avea ce face cu o distincție pur tehnică și utilă naratologilor. Dezlănțuindu-se contra ei, Alexandru Dobrescu invocă părerea că „la masa de scris rămînem ce sîntem“, „neputînd ieși din noi înșine“ (p. 123), așadar, că un roman, oricum l-am suci, este tot oglinda autorului său. Ca să vezi! Ca și cum în acest plan naiv și simplut ar fi ceva de discutat. Pe un ton vădit pătimaș, autorul ne furnizează în continuare, pe cîteva pagini bune, și alte informații de același soi, de pildă că pentru omul care scris rămînem ce sîntem“, „neputînd ieși **delectandi**“, ci, „în sensul propriu al cuvîntului, un **modus vivendi**“ (p. 126). (Numai că expresia din urmă tocmai sens propriu nu mai are, însemnînd exclusiv acomodare sau tranzacție necesară a două părți în litigiu să se suporte reciproc. Tot în paranteză fie zis, Descartes n-a proclamat niciodată, și încă „sfidător“, **dubito ergo sum**, că adică „îndoiala este dovada existenței“, cum scrie Alexandru Dobrescu la pagina 86, scurtcircuitîndu-l pe filosoful francez, care făcea din îndoială-numai criteriul gîndirii — **dubito ergo cogito** — și abia din gîndire criteriul existenței — **cogito ergo sum**). Pe această pantă a simplificării (prin sofisticare), ajungem repede la concluzia studiului: „Simburele temerilor, îndoielilor, coșmarelor, fobiilor (inclusiv al fricii proverbiale de îmbolnăvire), ce umplu pînă la refuz existența lui Ibrăileanu aici se află, în devremea condiție de orfan“ (p. 142). Psihologismul critic are și avantajul de a netezi în felul acesta totul: rămîne să mai vedem și dacă respectiva condiție de orfan provoacă totdeauna fobii și, mai ales, cum din fobie devii autor de romane ca **Adela** și de articole despre poporanism. Dar să urmăm pe critic pînă la capăt. Din pricină că era orfan deci Ibrăileanu, care și-a visat mereu o familie, a fost în căutare de „tovarăși de idealuri“ și de „cauze“ cărora să li se devoteze. Totul dintr-o „groază biologică de singurătate“ (p. 145). Instinctul: rămîne să mai vedem și dacă resă împiedică“. A fost „unul din marii noștri suferinzi“ și a avut „nostalgia certitudinilor“ (p. 157, 158). Am șoricuit, dar n-am simplificat nimic. Era și greu. Simplificarea îi reușește mult prea bine lui Alexandru Dobrescu, în aceste concluzii ale sale despre personalitatea lui Ibrăileanu, ca să-mi rămînă și mie ceva. Păcat. Începutul era promițător. Un eseu, pe un ton subiectiv, personal, ar fi fost mai lesne de acceptat, fie și cu asemenea „reducții“. Dar Alexandru Dobrescu, deși nu e romancier, nu poate nici el ieși din sine, și adoptă, de la începutul și pînă la sfîrșitul cărții, formula obișnuită din foiletoanele sale critice, dînd literalmente buzna peste noi cu certitudinile sale ineluctabile. Și asta, fiind vorba despre tatonantul, contradictoriul, anxiosul Ibrăileanu... Ce nostalgie a îndoielii reușește să ne trezească impetuosul critic!

Nicolae Manolescu

Alexandru Dobrescu, **Ibrăileanu — nostalgia certitudinii**, Editura Cartea Românească, 1989

Prepeleac

„Ce este gramatica, măi Trăsne?“ (1)

■ PIGMEII nu au gramatică. Ei sufiă pe țeavă săgeți otrăvite. Sau țipă, sau arată cu brațul. Nu cunosc predicatul, ideea mișcării, în afara șuerului scos de săgeată. Nu leagă, ci înșiră sunete, nume de ființe și de lucruri. Mișcarea la ei este presupusă, imaginația lor fiind și-așa bîntuită de duhuri în continuă agitație.

Cînd ari pămîntul, cînd meșterești ceva, lucrurile încep să se așeze, să se lege de la sine, de unde și rînduiala necesară a cuvintelor. Dar asta presupune o evoluție. Pe lingviști îi atrage cercetarea limbajului primitiv, unde au loc procesele abisale ale exprimării umane. Ce victorie să înveți un sălbatic să spună *cutare este ce este*; să facă o judecată, o propoziție gramaticală. Altfel, bietii de ei se bazează numai pe țipete de alarmă, de bucurie... N-ar fi frumos să ne dăm mari și să nu recunoaștem că și noi, oamenii civilizați din toate țările civilizate ale planetei, ne exprimăm deseori eliptic, neavînd în schimb precizia tevilor de suflat. Și noi ocultăm predicatul, și noi țipăm „hei, domnu', domnu'!“ sau „mașina, mașina!“ încredințați că cei strigați vor pricepe, — domnule, v-a căzut ceva pe jos, ori cucoană, fii atentă că te calcă mașina! E curios, dar popoarele foarte evoluate din punct de vedere tehnic se exprimă pe scurt, telegrafic, *aproape ca pigmeii* dar la ele acest lucru se întîmplă fiindcă nu au timp, nu mai au timp, în raport cu ce sunt decise să facă, situație care le îndeamnă spre un fel de gramatică a vitezei. Acești „sălbatici moderni“ sunt deobicei ținta ironiilor umaniștilor europeni, complicați și retori din născare. Acum, ca să fim drepți. Retorica și în general vorbirea „cu ștaif“ e o chestie de suprafață. De cîte ori nu mi s-a întîmplat să aud acasă la el pe cîte un strălucit umanist, sau orator de succes, exprimîndu-se lamentabil... Tincuță,... fir-ar să fie,... nu aia!... chestia ailaltă, cu coadă (o țigaie, probabil) așa! of, mototoalo! Sau, la *Service*, cu *Dacia* alături, explicînd: nu-ș ce are că face hîr-hîr. — E de la pompa de apă (meșterul), trebuie să fie un rulment, v-au lăsat rulmenții... — Nu știu, ce știu e că face așa, hîr-hîr, ca atunci cînd pilești, hîr-hîr, da' mai slab... Dar confrații noștri de primă linie care fac dinadins dezacorduri enorme cu patima cu care pușlii fumează la closet?... E adevărat că prea multă îngrijire în scris, în proză mai ales, strică. Louis Jouvet spunea nu fiți prea îngrijiți (în dicție), altfel n-o să păreți vii — *sinon, on désincarne*. Sfatul se aplică nu numai în actorie.

Sunt persoane ce pot sugera o dramă în cîteva vorbe, uneori folosind doar un singur cuvînt. Odată, într-o piață, o femeie amărîtă se tînguia scoțînd numai o vorbă, *Nelule*. Dar ea rostea acest nume în diferite feluri, așa cum și paserile își modifică triluriile, executînd variații pe aceeași temă. Nelule, cu regret: Nelule, cu ciudă; Nelule, cu amar; Nelule, cu reproș; Nelule, cu disperare. Nu era nebună. Era o biată ființă necăjită, care, din tot vocabularul și din toată sintaxa, nu alesese alt mijloc de expresie, decît *Subiectul*, obsedant, al nefericirii sale.

ÎNTR-O rocă, poți ceti sumedenie de întîmplări geologice, istoria straturilor. În gramatica unui popor, — identitatea sa, felul de a gîndi și lega cuvintele, gradul de civilizație și de cultură. Chiar și ciudățeniile gramaticilor, excepțiile, neregularitățile, — chinul atîtor generații de școlari, — au o semnificație din care lingvistul psiholog poate să tragă concluzii interesante. Gramatica latină, care-i mama noastră, este cea mai riguroasă și mai ordonată. Un imperiu ca cel roman nu putea fi administrat decît cu formulări clare, scurte, săpate ca-n marmură. Nici soselele, nici apeductele, nici termele și tot ce alcătuiește specificul societății romane, inclusiv campaniile militare și întreaga mașină de război bine pusă la punct, nu puteau funcționa fără o gramatică limpede care să impună o înghebare simplă și economică a cuvintelor. Și, mai ales, predicatul la urmă! Ca un șfichiu, ca o pleaznă întoarsă cu putere îndărăt asupra frazei, dîndu-i o tresărire energică, neașteptată. Fiindcă, după ei, importantă era *acțiunea*, mișcarea spiritului, ca și-a cohortelor. Acuzativul cu infinitiv și ablativul absolut intră, și ele, în arsenalul de luptă al acestei concepții dinamice.

Suntem așa cum vorbim. Din sursa latină. *Latinița*, cum o alintă alții. Morfologic, sintactic, lexical. N-am fost un imperiu, dar, ca și pietrele prețioase, spiritul nostru s-a cristalizat vrînd-nevrînd de apăsarea stîncii. *Apa este bună. Pacea este dulce.* Întîi, subiectul, la mijloc predicatul, — spațiu mai mic și nemilităros, decît la nevoie, — apoi ce se mai cuvine adăogat, atributul, complementul, dar cu grijă, să nu zici vorbă mare, excesul de culoare fiind specialitatea barbarilor, mai nesiguri pe substanță decît pe aparențe.

Nu știm, sau uităm sau nu ne dăm seama îndeajuns ce atu avem în cultura lumii, ce instrument prodigios!

CREANGĂ este unul din clasicii români care au înțeles forța gramaticii, disciplinarea inteligenței prin formele ei stabilite, și care a avut o adevărată alergie față de tot ce nu se enunța în spiritul limbii. Prozatorii moderni, — cînd n-au făcut-o dinadins, — au nesocotit această exigență. Ades, dintr-o infirmitate ascunsă a talentului, ori bine mascată.

D-apoi lui Trăsnea, săracul, ce-i păștea sufletul cu gramatica! Odată îmi zise el plin de mihnire:

— Ștefănescule (căci așa mă numeau la Folticeni) astăzi nu mai mergem la școală... vreau să învăț pe mine gramatica... Mă potrivesc lui Trăsnea, și ne ducem împreună. Și era un ger uscat prin luna lui noiemvrie și bătea un vîntișor supțire în ziua aceea...

Zi în care Trăsnea avea să facă o mare descoperire...

Constantin Țoiu

Eseu

Altă schiță a culturii noastre

ÎNTR-O epocă a studiilor specializate și a monografiilor saturate de amănunte, tentativele afișate de sinteză au fost întotdeauna riscante. Pînă de curînd, ne aflam tocmai într-o asemenea fază. În ultimul timp, însă, sintezele au revenit la modă : de aceea ni se pare că ele — cu cît mai pretențioase, cu atît mai bine ! — se cer semnalate prompt și, dacă e posibil, înțelese în spiritul lor. Am impresia că una dintre cele mai recente privitoare la cultura noastră, lucrarea semnată de Marian Vasile, **Conceptul de originalitate în critica literară românească** (București, Cartea Românească, 1988), nu s-a bucurat de atenția meritată.

Să spunem de la început că titlul este inadecvat : autorul nu se ocupă de „critica literară românească", ci face istoria culturii noastre moderne pe linia evoluției conceptului de originalitate. În chip fatal, sînt aduse în discuție texte adiacente ale unor poeți (începînd cu Eminescu și Macedonski) ce nu suferă în primul rînd de consecvență conceptuală apoi pagini ocazionale aparținînd unor prozatori (I.L. Caragiale, I. Slavici), pentru a nu mai vorbi de istoricii culturii, care se află în centrul celor mai interesante capitole, de la Xenopol la Pirvan și Mircea Eliade. Nu formularea intențiilor mi se pare în acest caz importantă, ci urmărirea lor ; din acest punct de vedere, monografia închinată termenului-cheie **originalitate** denotă o surprinzătoare stăruință, o informație extrem de bogată, familiarizare evidentă cu paginile teoretice ale scriitorilor români.

Structura cărții se prezintă destul de curios. Masiva secțiune istorică ce definește evoluția termenului **originalitate** de la 1800 și pînă astăzi este precedată de un interesant studiu, **Eseu asupra originalității** (p. 9—41), și urmată de o altă contribuție teoretică, de data aceasta concluzivă, **Modele culturale în zona bizantină** (p. 319—342). Scopul celei dintîi e limpede — definirea termenului ale cărui avataruri vor face obiectul cărții propriu-zise. Autorul pleacă de la ideea, pe care oricine o intuiește a fi exactă, potrivit căreia logica formală nu ne poate ajuta în definirea creației spirituale, situate prin definiție în regimul excepției. Prin urmare, ar trebui imaginată o „logică a accidentului" și, prin extindere, un mecanism mental complicat, căruia doar convențional îi mai putem atribui numele de logică : „...dacă definim esența omului ca **animal biped**, atunci atributul de **cult** nu este decît un accident al unui individ sau altul. Socrate e **om**, doar prin accident fiind și **cult**... Dar Socrate își propaga ideile celor din jurul său, care și le însușeau devenind ei înșiși **culți** în sensul lui Socrate. Așa s-au născut un Platon, un Antistene, un Aristip și mulți alții. Încît accidentul cult al lui Socrate devine prin asimilare și contagiune un **general**. Vreo două mii de ani, mai toată Europa stă sub semnul gîndirii lui Socrate." (p. 13).

(În paranteză fie spus, întîlnim chiar în acest paragraf nu numai fervoarea demonstrației, ci mai ales improprietățile stilistice, care vor recidiva de-a lungul întregii cărți, redactată de cele mai multe ori în viteză, gîfîit, urmărind expunerea cît mai rapidă a ideii și nu întotdeauna acuratețea formulării).

De la analiza deducțiilor aristotelice în explicarea culturii, se trece la nominalismul medieval, descoperitorul individualității ireductibile. Originalitatea se lasă definită treptat : ea va fi tocmai ieșirea din specie, accidentul asumat, mizarea pe individualitate contra generalului. Promoțiunea individualității reprezintă sensul evoluției culturii europene, de la Renaștere încoace. Tocmai această accepție a termenului **originalitate** va fi preluată de cultura română, care a început să-l folosească abia în jurul anului 1800, odată cu Budai-Deleanu. „Avem în cîteva cuvinte tot sensul culturilor moderne, întemeiate pe resurecția individualității în existență și creație. Noutatea, originalitatea devine criteriul valorilor, personalitatea — scopul societăților, orgoliul individual — mobilul activității și creației, iar rezultatul acestui principiu activ e civilizația și cultura popoarelor moderne" (p. 25).

(Perfect exact ,dar din păcate afirmat în aceeași redactare grăbită și în aceeași semantică aproximativă !).

Odată aflați în posesia definiției indispensabile, începe desfășurarea părții istorice. Nu pot decît să regret relativa scurtime a acestui episod introductiv, deoarece premisa lui teoretică mi se părea realmente interesantă, iar demonstrația (mai degrabă enunțată decît realizată) putea fi întreprinsă în detaliu cu real folos. Foarte interesant mi s-a părut, de asemenea, eseul simetric ce încheie volumul : este de fapt o teorie a adaptării modelului cultural pe teritoriul european. Și aici teoria rămîne doar enunțată, iar argumentarea de detaliu, care lipsește, ar fi putut conferi întregului text o alură aparte. Cele două capitole din cartea lui Marian Vasile indică, probabil, vocația adevărată a acestui eseist, pasionat de ceea ce pare a ieși din cadrele comune.

În povestirea istoriei românești a conceptului de originalitate, autorul procedează strict cronologic, aproape pedant. La prima vedere, am crede că puține lucruri noi se mai pot spune despre aceste texte atît de bătute și de amplu comentate, precum puținele noastre scrieri teoretice din secolul trecut. Totuși, lucrurile nu stau așa. Marian Vasile a citit cu interes și uneori cu pasiune paginile pașoptiștilor, ale lui Maiorescu și ale junimiștilor, le-a citit — am spune — „cu ochi nou". Nu poate întotdeauna nuanța sau modifica imaginea tradițională asupra gîndirii pașoptiste ori junimiste, totuși această lectură aduce idei inedite și ne pune uneori pe gînduri. Mi se pare astfel personală anularea distincției tradiționale dintre spiritul critic al „Daciei literare" și „cosmopolitismul" sincronizant al muntenilor, anulare ingenioasă și convingătoare pe care noul exeget o întreprinde cu argumente la text. În această situație, ca și în altele care se referă la secolul trecut, se folosește o surprinzător de bogată bibliografie, o lume de referințe obscure pe care criticul le-a adus la lumină cu ochi de specialist, uneori cu entuziasm de neofit. În lumea istoriei literare propriu-zise, faptul se cere expres semnalat, deoarece noua sinteză aparține unui autor care pînă acum nu se ocupase explicit de această materie. Tot la capitolul secolului trecut, remarcăm cu interes lectura proprie a textelor maioresciene : și aici se iese din convenția stabilită, demonstrîndu-se substanțialele datorii pe care criticul Junimii le avea față de înaintași, chiar față de disprețuiții pașoptiști. Depistarea formulelor „maioresciene" în scrierile precedente lui Maiorescu reprezintă un exercițiu amuzant, mai ales cînd în el se lasă antrenate pagini iscălite de un Aron Densusianu ! (p. 75—76). Chiar dacă formulările mi se par uneori inutil de tranșante, făcînd abstracție de sensul total al demersului critic maiorescian, ele surprind o realitate incontestabilă : „...Într-adevăr, ideile lui Maiorescu sînt deja locuri comune în poetica europeană. Idei romantice, idei din estetica germană ,idei din clasicismul francez și german. Nouă este combinația și mai ales finalitatea lor" (p. 79). Evident — dar acest lucru se poate spune despre imensa majoritate a esteticienilor de vocație profesorală din ultimele două secole. Reabilitarea lui C. Dobrogeanu-Gherea și evidențierea unor merite ale operei acestuia trecute sub tăcere face parte din aceeași strategie a „altei lecturi". Probabil că în cazul lui Gherea actualul exeget introduce o ordine ulterioară într-o conștiință care fusese destul de confuză, incomparabilă cu cea maioresciană ; dar nu aceasta este problema ; salutară mi se pare tendința de a oferi o nouă semnificație principalelor texte teoretice, intrate de multă vreme în patrimoniul școlii.

De-a lungul secolului al XIX-lea, **originalitatea** acționează cu funcție ordonatoare: urmărindu-i implicațiile, Marian Vasile construiește un discurs critic coerent. Dar finalul secolului și primele decenii ale secolului nostru, oferind un spectacol dezordonat, nu mai pot fi surprinse sub un semn unitar. Consecința va fi fărîmițarea expunerii, care se transformă de multe ori într-o descriere, întreprinsă parcă din obligație (în cazul lui I. Minulescu, I. Trivale, Ștefan Petică etc.).

Zona secolului nostru — prin forța lucrurilor mult mai eterogenă — slujită de exemple abundente, oferă și ea cîteva exemple de lectură nouă : un Iorga și o revistă „Semănătorul" interesați de literatura franceză contemporană sau un E. Lovinescu adept structural al scientismului și al pozitivismului, despre care se spune că „Ideea sincronismului reprezintă, în sistemul său, mai curînd defecțiunea, erezia" (p. 226), sînt tot atîtea ocazii de regîndire a adevărurilor curente.

Dar nu originalitatea lecturii trebuie cenzurată în această carte, ci — dacă-mi este permis cuvîntul — ingenuitatea ei. Atras de istoria literaturii și a culturii noastre, Marian Vasile citește textele cu entuziasm, poate făcînd abstracție la început de tot ce s-a spus în legătură cu ele. Procedeul implică avantajul evident al unui contact nemediat ; dar am impresia că inevitabila confruntare cu bibliografia critică și cu punctele de vedere deja exprimate a avut loc într-o fază ulterioară. Descoperind uneori adevăruri ce scăpaseră altora, actuala lectură poate fi caracterizată drept ingenuă în măsura în care acordă credit egal tuturor punctelor de vedere întîlnite : altfel nu ne putem explica de ce, în examinarea lui Eminescu, se face apel indiscriminat la G. Călinescu sau C. Noica, dar și la Ilie Bădescu sau Al. Oprea. Există un protocol al referințelor ! Altădată ni se vorbește despre „critica democratică" (sic !), la p. 261, iar Mihail Ralea și Al. Dima („democrați") stau alături de marii critici interbelici. Din aceeași naivitate provine și o altă idee discutabilă a cărții : Marian Vasile vrea să spună **tot**, vrea să nu scape nici un nume. Lăudabilă în principiu, această tendință spre exhaustiv nu-și are întotdeauna locul, deoarece se întîmplă ca multe personalități să nu fi contribuit în nici un fel la nuanțarea conceptului de originalitate, și aceasta fără ca valoarea lor generală să fie întrucîtva afectată. De aceea multe capitole și subcapitole din această carte (să mai adăugăm pe acelea despre Vlahuță, Coșbuc, N. Davidescu, O. Goga etc., etc.), pentru a nu mai vorbi de perioada interbelică, încarcă fără sens textul, scăzînd acuitatea demonstrației.

În orice caz, tentativa de față mi se pare interesantă și utilă, atît cercetătorilor, cît și studenților care iau un prim contact cu istoria gîndirii românești. Latura didactică a cărții, programată ori nu, este esențială. Neaflată în zona modei curente, această cercetare ne recomandă un studios entuziast, care a citit textele critice ale culturii noastre cu neobișnuită pasiune, încercînd să desprindă din ele un sens neașteptat.

Mihai Zamfir

ION SĂLIȘTEANU : **Studentă**

Un volum despre Victor Papilian

ÎMPLININDU-SE, anul trecut, o sută de ani de la nașterea lui Victor Papilian, devotamentul unor foști elevi și colaboratori, în frunte cu prof. dr. docent Crișan Mircioiu și prof. dr. G.N. Ionescu, a făcut ca data să fie marcată editorial printr-un volum omagial, în care sînt reunite, cum o indică subtitlul, „evocări, comentarii, mărturii, comunicări". Recent apărut sub egida Institutului de medicină și farmacie din Cluj-Napoca, sub redacția profesorilor menționați și a unui colectiv format din dr. Cornelia Papilian, Mircea Popa, dr. Florea Marin și dr. Octavian Gr. Zăgreanu, volumul, deși publicat în seria „Din istoria medicinei", nu-l înfățișează pe Victor Papilian doar ca dascăl și om de știință, ci luminează, din cele mai diverse unghiuri, toate dimensiunile personalității sale.

După „cuvîntul introductiv" al profesorului George N. Ionescu, rectorul Institutului, „prezentarea volumului", semnată de prof. C. Mircioiu și un edificator „tabel cronologic" întocmit de dr. Cornelia Papilian, soția celui omagiat, articole de o largă varietate sub toate aspectele, de la dimensiuni pînă la natura conținuturilor, aparținînd unor medici, unor scriitori, unor profesori universitari de specialități diferite, unor critici literari și de artă, prezintă numeroasele domenii și aspecte ale activității celui ce a scris fundamentalul **Tratat de anatomie umană** și romane precum **În credința celor șapte sfeșnice** și **Chinuiții nemuririi** — sau îl portretizează prin derulare de amintiri ori prin caracterizări sintetice.

Întîia secțiune, **Din activitatea profesorului Victor Papilian**, a fost rezervată reproducerii unor fragmente din lucrări științifice, inclusiv din cele scrise în colaborare cu V. Preda, O. Comșa, Virginia Stănescu Jipa, și tot munca pe tărîm științific (și didactic) face obiectul articolelor grupate în secțiunea a treia. Aici, unei prezentări generale, intitulate **Victor Papilian, un destin faustian** și semnată de prof. I. Albu, îi urmează considerații ale unui specialist, prof. dr. Iacob Iacobovici, asupra **Manualului practic de disecție** și celor două volume ale **Tratatului elementar de anatomie topografică și descriptivă**, la rîndul lor urmate de alte prezentări sintetice realizate de Mihai Ionescu, C. Mircioiu, Cornelia Papilian și prof. dr. doc. Constantin Velluda, aceasta din urmă, cea mai amplă și bogată în date concrete, relevînd din perspectiva specialistului în materie meritele lui Papilian ca „șef de școală", întemeietor al învățămîntului anatomic în „Universitatea Daciei superioare", ca anatomist, antropolog și experimentator.

Contribuțiile din a doua și a treia secțiune aparțin fie unor medici și cadre didactice medicale (C. Velluda, Mihaela Papilian, O. Fodor, Petre O. Neagoș, Ștefania Kori Trandafirescu, Florea Marin, Al. Olaru, Mihai Scheau, O. Gr. Zăgreanu), fie, majoritatea, unor prozatori, poeți, critici, profesori (Valeriu Anania, Olga Caba, Gherghinescu Vania, Ion Th. Ilea, Emil Manu, Petre Pascu, Grigore Popa, George Sbârcea, Eugeniu Speranția, Mircea Zaciu, Titus Bălașa, Justin Ceuca, Ov. S. Crohmălniceanu, Constantin Cublești, Dumitru Micu, Tit Liviu Pop, Mircea Popa). Relatările, punctările, caracterizările, judecățile de valoare din toate aceste texte evidențiază înainte de orice polivalența naturii lui Victor Papilian, multilateralitatea deconcertantă a preocupărilor acestui „spirit de Renaștere", cum, fără exagerare, e numit în mai multe rînduri. Născut la 17 iunie 1888 în Galați, Papilian a urmat liceul la Craiova și București. În Capitală a fost, paralel, elev și la Conservator, iar după absolvire a făcut parte dintr-o orchestră a Ministerului Instrucțiunii și dintr-un cvartet de coarde. În 1916 își susținea doctoratul în medicină, spre a lucra după aceea, în calitate de chirurg, pe front, iar după terminarea războiului la spitalul Mărcuța. Din 1919 e profesor de anatomie la Universitatea clujană. În orașul de pe Someș, concomitent cu prodigioasa activitate didactică și științifică și cu cea literară, la fel de intensă, ia partea leului în demersuri de pe urma cărora capătă viață filarmonica „Gh. Dima", revista **Darul vremii**, Societatea de antropologie, Societatea scriitorilor români din Ardeal, studioul Teatrului Național din Cluj. În 1934 devine directorul Operei din Cluj ; în 1936, și al Teatrului Național. După dictatul de la Viena înființează la Sibiu o orchestră de cameră a studenților, devenită cu timpul orchestra simfonică a medicilor, și o echipă de teatru studențesc. În același oraș, reorganizează și conduce revista **Luceafărul**. Cele mai multe dintre rememorările scriitorilor reînvie atmosfera din cenaclul literar organizat de Victor Papilian la el acasă, unde se întîlneau, între mulți alții, Pavel Dan, Mihai Beniuc, Emil Giurgiuca, Ion Chinezu, Grigore Popa, Olga Caba, Ion Th. Ilea, Petre Pascu, Radu Brates, V. Copilu-Cheatră, Eduard Pamfil, Eduard Mezincescu, Yvonne Rossignon, Marta D. Rădulescu, Ion Vlasiu, Catul Bogdan, Aurel Ciupe, Nae Antonescu. Nu lipsesc, firește, evocări anecdotice.

Volumul se încheie cu o deosebit de utilă bibliografie : științifică, întocmită de C. Velluda și Crișan Mircioiu, și literară, alcătuită de Mircea Popa.

Ce deservește volumul este insuficienta coordonare. Nerepartizîndu-se tematica precis, de la început, apar suprapuneri și repetiții. Cu acest neajuns, culegerea de articole memoriale rămîne o apariție binevenită, oferind prețioase date pentru o viitoare monografie Victor Papilian.

D. Mihuț

Proza

Înzestrarea și prelucrarea

GESTUL lui Faulkner de a-și tipări, la încheierea ciclului său romanesc, harta ținutului imaginar Yoknapatawpha, declarîndu-se în scris „Singurul Stăpîn și Proprietar", exprimă mult mai mult decît o extravaganță yankee. Se regăsește în el, chiar dacă într-o formă originală, un sentiment complicat, greu definibil în termenii abstracți ai psihologiei, trăit în profunzime de scriitorul din toate timpurile : bucuria de a crea o lume numai a lui, concretizare în plan literar nu atît a instinctului de proprietate cît mai ales a ceea ce am putea numi beția puterii. Proza realistă îngrădește într-un fel manifestarea plenară a acestui sentiment. Oricît de mult ar fi fost seduși de fantezie, Balzac, Tolstoi, Cehov, faimoși creatori de lumi inventate, s-au văzut obligați să țină cont și de lumea reală. Universurile lor imaginare, sporind copleșitor suprafața locuibilă a planetei, n-au putut fi rupte total de realitățile socio-morale și psihologice din care și-au racolat, printr-o politică de amăgire tipică marilor creatori, oamenii și faptele. Proza fantastică lasă naratorului o libertate mult mai mare în a-și exercita această beție de a se ști unic proprietar al unei lumi, fie ea și imaginară. Eliberat de sicitoarea convenție a verosimilității, scriitorul de acest gen își poate face de cap între hotarele teritoriului său literar. Tradiționala satisfacție a creației îa acum înfățișarea unui delir asemănător celui produs de droguri. Sub puterea lui, romancierul dă naștere unor construcții sociale, morale și psihologice absolut originale.

De această libertate pare a beneficia din plin Marius Tupan, autorul recentului roman **Marmura neagră** *). Exersat în genul literaturii fantastice, el creează și de astă dată un ținut imaginar, Ursuleasca, vag identificabil spațial și temporal, funcționînd în ultimă instanță ca personaj principal al cărții. Odată bătute bornele acestui teritoriu, autorul își dezleagă, în hotarul lui, fantezia sa debordantă, conștient că nimeni și nimic nu-l va putea opri. Fiind o lume numai a lui, el își poate permite s-o umple cu situații și eroi dintre cele mai aiuritoare. Vom întîlni astfel, în paginile cărții, pe profesorul de științe naturale Sterică Dulbaba, care lucrează la o **Istorie a galinaceelor de la origini pînă în ultimele lor zile.** Nu e deloc o trăznaie cum s-ar putea crede, ci o lucrare menită a angaja o viață de om. De dragul ei profesorul cere să meargă în Ursuleasca : „— Am apărut exact unde trebuie : într-un laborator în aer liber. Că nu oamenii și opiniile lor mă interesează, ci mediul, mediul natural pe care-l voi folosi ca obiect de studiu. Cătunul Ursuleasca, indispensabil **Istoriei** mele". Unui proiect de o asemenea ambiție nu-i poate lipsi justificarea. Cum era și de așteptat de la un bărbat intelectual, Sterică Dulbaba o prezintă unei femei: „— În fiecare din noi zace un Cristofor Columb. Fiecare vrea să fie cel dintîi care să-și lege numele de un teritoriu nou. Mă și întrebam cercetînd atît de intens domeniul pentru care m-am pregătit, cum de-au rămas galinaceele în afara preocupărilor savanților ? Căci, doamna mea, galinaceea e regina orătăniilor, așa cum matca e regina albinelor. Ea e un simbol etern. O întîmplare misterioasă". Convinși de semnificația lucrării, locuitorii comunei sînt obsedați de locul pe care l-ar putea ocupa în **Istorie** propriile găini. Ei își pun la dispoziția autorului orătăniile avînd imprimate pe tăblițe însoțitoare prețizările cerute de rigoarea unei asemenea întreprinderi științifice. Au loc, firește, și accidente inerente unei asemenea intervenții a diletanților într-un domeniu de strictă specialitate. Măin Potăin, fierarul satului, aduce un cocoș entuziasmant. Profesorul descoperă însă decepționat că exemplarul, pe care-l credea cap de serie dispărut cu mii de ani în urmă, nu e decît o banală corcitură rezultată dintre un rățoi și o găină. Numele eroilor sînt la fel de ciudate ca și preocupările : Dona Lefterică, Fănuș Rogobete, Măin Potăin, cu nevasta lui Gutina și copiii lor, Iubitoș, Cocoșelul, Rățoiul, Giscanul, Puișorul, Curca, Găinușa și Cița. Întîmplările din roman își au sursa în aceeași imaginație aflată în deplină libertate. Olimpiu Tălăpan, savant eșuat pe meleagurile Ursulească, fost fiu de aristocrat ajuns în prezent sluga unui țăran, e îngropat în cinci morminte. Motivul ? Mortul știuse cinci limbi străine. Or, potrivit celui responsabil cu înhumarea, cînd învață o limbă străină, omul se mai naște o dată. Olimpiu Tălăpan, născut de cinci ori, avea dreptul, așadar, la cinci înmormîntări. Miza unei astfel de literaturi constă nu atît în conotațiile parabolei (romanul se dorește și așa ceva) cît mai ales în satisfacția aparte pe care ți-o dă contactul cu aiureala absolută. Ceva din delirul autorului în clipa creării lumii sale împărtășește și cititorul cărții. Nu știu dacă acesta ar vrea să emigreze într-o astfel de țară caracterizată prin abolirea totală a legității morale și psihologice. Sigur este însă că lectura ei îl încîntă.

ACEST nou roman al lui Marius Tupan confirmă talentul autorului, verificat și în scrierile anterioare. Semnatarul **Marmurei negre** e un prozator cu o deosebită înzestrare pentru invenție. Fantezia sa debordantă, cu o ușoară înclinare către grotesc, iese din nou în evidență. În proza noastră de azi, pîndită de o anume subțiere epică, forța sa nu poate fi decît îmbucurătoare. Sentimentul încercat de critic la întîlnirea cu o asemenea dezlănțuire a vitalității epice nu diferă prea mult de încîntarea unui călător de a nimeri, zgîriindu-se, după hectare întregi de gazon englezesc, într-un mărăcinis din spatele casei. Formula aleasă de narator comportă însă și unele riscuri. Capacitatea de a născoci e într-adevăr absolut necesară în crearea unei lumi fantastice. Beția creației poate înălța în deșertul narativ, cu acea energie colosală dată doar de delir, un teritoriu complet nou. Dar ea nu ajunge pentru ca personajele și întîmplările să reziste estetic. Lucrului în mare trebuie să-i urmeze etapa, mult mai grea și mai îndelungată, a migălirii. În absența acestei etape, în care rolul hotărîtor îl joacă inteligența artistică, lumea inițială, creată de instinct, riscă să rămînă primitivă prin raportare la mersul vremii în literatură. Multe romane și culegeri de proză scurtă din ultimul timp trădează o prea mare autosupraveghere a naratorului în actul propriu-zis al creației. Marea literatură, ca și marea iubire, presupune incontestabil și un moment de pierdere a lucidității. Fără el, opera, oricît de seducătoare ar fi sub aspectul tehnicilor narative sau al ștefuirii stilistice, rămîne un produs al inteligenței mortificante.

Dar dacă unei astfel de literaturi îi lipsește, pentru a fi marcantă, vitalitatea, nu-i mai puțin adevărat că și celălalt fel de literatură, bazat exclusiv pe instinct, are nevoie, pentru a da capodopere, de autosupraveghere. **Marmura neagră** e o bună dovadă în acest sens. Produs doar al forței creatoare, romanul nedumerește prin rudimentaritatea vizibilă în materie de psihologie. Firește, proza lui Marius Tupan nu-și propune să fie o radiografie minuțioasă a stărilor de conștiință. Excesul de analiză ar fi fost chiar nepotrivit într-un teritoriu de personaje care n-au atins intensitatea introspecției practicate de intelectualii lui Camil Petrescu sau Anton Holban. Și, totuși, o mai mare preocupare pentru subtilitate în definirea psihologiilor se impunea cu siguranță. Examenul decisiv al fineții unui prozator trebuie căutat, cred, în descrierea momentelor erotice. Aici, în acest domeniu obsesiv pentru o întreagă literatură a lumii, granița dintre subtil și rudimentar, dintre îndrăzneală și prost gust e de o labilitate extraordinară. Romanul lui Marius Tupan are și el cîteva scene de dragoste. Una dintre ele fixează apropierea dintre un ofițer și o localnică din teritoriul ocupat. E drept, bărbatul are scuzele abstinenței, iar femeia, pe cele posibile, chiar dacă nedeclarate, ale unui început de nimfomanie. Dar chiar și în aceste condiții scena surprinde prin primitivismul reacțiilor. Bărbatul atinge mîna femeii. Iată, în viziunea autorului, efectele : „Căldura ei trezește în Cristian zeci de șerpi care-i cotrobăie măruntaiele. Îngheață și fierbe în același timp. Se înmoaie ca o bucată de ceară pusă lîngă foc. Arma e gata să-i cadă din mîini". Șocantă e și reacția femeii, de la care ne-am aștepta, dată fiind gingășia sexului slab, la mai multă subtilitate : „Ochii i se învăpăiază. Sînii i se umflă, coapsele îi freamătă. Ca un cuptor îi dogorește trupul". Oricît de aproape de natură ar fi locuitorii Ursulească, stihia care bîntuie prin fiziologia personajelor feminine e prea exagerată ca să nu-i căutăm explicația în stîngăcia naratorului la acest capitol atît de delicat. Pentru că iată și o altă femeie din roman, Roza Rogobete, are față de bărbat același iureș suspect : „Întregu-i trup fierbea, pîntecele-i tresălta, iar pupilele erau tulburi. Sisiia sub povara simțurilor scăpate de sub control. Toată făptura i se unduia".

O mai mare autosupraveghere se impunea și la nivel stilistic. Înverșunata, chiar dacă plictisitoarea trudă pe manuscris, ar fi adus romanului o cifră în plus pe gradația valorii estetice. **Marmura neagră** conține multe elemente discursive, rod al desprinderii naratorului de lumea creată pentru a tipări propoziții absconse cu ifose metafizice. Iată doar un exemplu : „Lumina colinei căpăta emblema Turnului Babel. Fiindcă ei, oamenii Ursuleascăi, navigau acum spre conștiința zero, cînd nimic nu era de prelucrat și gîndit". Creator al unei suprapopulații de personaje, autorul n-are încăpățînarea de a le păstra pe toate pînă la capătul cărții. Unele se rătăcesc definitiv pe parcurs, altele sucombă din inaniție epică. Multe imagini sînt fie nepotrivite, fie simple clișee. O femeie își arată „dinții albi ca micii în primăvară", o alta are „sînii albi, rotunzi cît două mere". Nu pot să nu semnalez, tot în aceeași direcție, nesiguranța prozatorului în a se hotărî la un limbaj unitar. Alături de regionalisme imposibile ca : **lomim, bătătornică, năvîrlii, tambre,** în stare să provoace entuziasmul unui întreg Institut de etnografie și folclor, vom întîlni și neologisme gata de a fi revendicate cu aceeași bucurie de gazetăria simplistă : „Se lansaseră deja ideile cu privire la...", „se aflau deja la una din porțile capitalei"; „criza care închisese porțile atîtor uzine mari", „comori de gîndire și simțire".

Marmura neagră e romanul unui autor al cărui talent se dovedește o materie primă care riscă să nu atingă maximum de valoare estetică prin neglijarea (voită sau nu) a prelucrării la nivelul ultimelor cuceriri ale inteligenței artistice.

Ion Cristoiu

*) Marius Tupan, **Marmura neagră**, Ed. Cartea Românească, 1989.

Promoția 60

Viața unei ipoteze

■ O IPOTEZĂ critică mai veche afirmă însemnătatea debutului, a primei cărți, în raport cu a doua și următoarele. Întemeiată pe generalizarea unor cazuri extrem de elocvente, precum debuturile strălucite ale lui Arghezi, Bacovia, Blaga, respectiva ipoteză a făcut carieră în intervalul promoției '60 și adesea evaluarea critică a poeților și prozatorilor aflați la a doua, a treia sau a patra carte a stat sub semnul impresiilor lăsate de prima. Ca și cum un debut extraordinar n-ar putea fi urmat de continuări mediocre sau un debut mediocru ar interzice o continuare extraordinară. Ca și cum debutul ar da măsura totală a potențialului creator. Ani de zile scriitori șaizeciști care au debutat cu aplauze au trăit ca să zic așa din ecoul acelor aplauze, după cum alții, cu un debut mai puțin convingător, au fost priviți cu indiferență la cărțile ulterioare chiar dacă valoarea acestora pretindea un alt fel de receptare. Ipoteza debutului atotgrăitor, valabilă, cum spuneam, în anumite cazuri și mai ales în sensul că pot exista debuturi de neîntrecut într-o întreagă viață, eludează o realitate imanentă a creativității literare, anume autonomia axiologică a fiecărei opere. Prestigiul literar al unui scriitor îl dau fără îndoială operele de vîrf a căror apariție, — din păcate sau din fericire — nu se poate planifica, valoarea unei cărți nu e transmisibilă iar suma cărților unei vieți nu închipuie o linie dreaptă, o săgeată spre sus, jos sau orizontal ci o sinusoidă, ca o panglică desfășurată, cu dealuri și văi ce n-au cum fi aduse (decît prin orbire) la același numitor valoric. Ar fi plicticos și pînă la urmă trist de tot să fie altfel. Un debut glorios urmat numai de capodopere e, cred, o situație mai plină de utopic decît a unui debut mediocru urmat numai de cărți mediocre. Din această observație de bun simț se poate deduce și motivul mai subtil pentru care ipoteza amintită nu e recomandabilă ca premisă a judecății critice : nivelează maniheistic (în sus sau în jos). Nemaivorbind că, psihologic văzînd lucrurile, ipoteza cu pricina diminuează, dacă nu chiar exclude, starea de așteptare curioasă pe care cititorul (inclusiv criticul) o are în fața lecturii, și în lipsa căreia receptarea însăși e periclitată.

Rezultatul luării în serios a ipotezei autorității debutului asupra întregii creații a scriitorului a fost, în intervalul șaizecist, supralicitarea unora, respectiv neglijarea altora, în funcție de gloria sau irelevanța debutului. Prin anii șaptezeci lucrurile au început să se clarifice, în sensul reașezării (fie și ca tendință) valorice, debutul nemaiconstituind nici sprijin nici piedică în aprecierea cărților, cel puțin ca atitudine generală a criticii. Clasicizarea prematură a șaizeciștilor se produsese însă — în special în baza prejudecății debutului — încît noua tendință de reașezare n-a prea avut efect în planul receptării cărților scrise de ei. Chiar dacă ele au început să fie citite independent de anamneză, statura autorilor a rămas la fel de impunătoare sau la fel de insignifiantă. În schimb, scriitorii șaptezeciști au izbutit — grație nesanctificării debutului — să evite clasicizarea, să se impună cu mai mare greutate dar și să ofere astfel mai multe surprize. Înțeles ca un moment al evoluției scriitoricești cu semnificația lui intrinsecă, nedeformat prin suplimentări de sens ori prin prelungiri de efecte, debutul literar a însemnat, în intervalul promoției '70, exact ceea ce este : primul pas, eventual promițător, eventual ezitant sau chiar dezmăgitor dar nu mai mult — și nici mai puțin — de atît.

O recrudescență a vechii ipoteze, ceva mai nuanțat totuși pare să se fi produs în spațiul promoției '80. Pe ici, pe colo, destul de frecvent însă, debutul tinde din nou să devină un garant al evoluției și un martor important în judecarea celei de a doua, a treia etc. cărți. Efectele sînt asemănătoare celor din aria promoției '60, deși — la această oră — e greu să probăm multe din ele, bunăoară înclinația spre clasicizare prematură. Altele însă sînt de pe-acum evidente : supralicitarea, nivelarea, absolutizarea. De aici s-ar putea trage o concluzie în legătură cu raportul promoțiilor înlăuntrul generației. Promoțiile extreme, explozive, sacralizează debutul, mai drept spus tind s-o facă, în vreme ce promoția mediană, implozivă, îl relativizează. Dintr-un atare joc ciclic se ivesc pe cerul de moment al literaturii stele mari, sateliți și meteoriți, menirea de a le verifica mărimea și de a le cerceta compoziția reală revenind timpului prin brațul său presupus incoruptibil care — poate fi — ar trebui să fie orice istorie a literaturii. (Dintr-un anumit punct de vedere, nu departe de cele spuse pînă aici, chestiunea care merită a fi discutată pentru că pare să aibă o însemnătate pe cît de mare pe atît de ascunsă ar fi aceea a celei de a doua cărți a scriitorului, cartea care confirmă sau infirmă debutul, cartea care solicită tăria psihică a autorului mai mult decît debutul. O pun în paranteză deoarece pretinde un alt context teoretic și o altă perspectivă.)

Laurențiu Ulici

NOUA GEOGRAFIE A PATRI

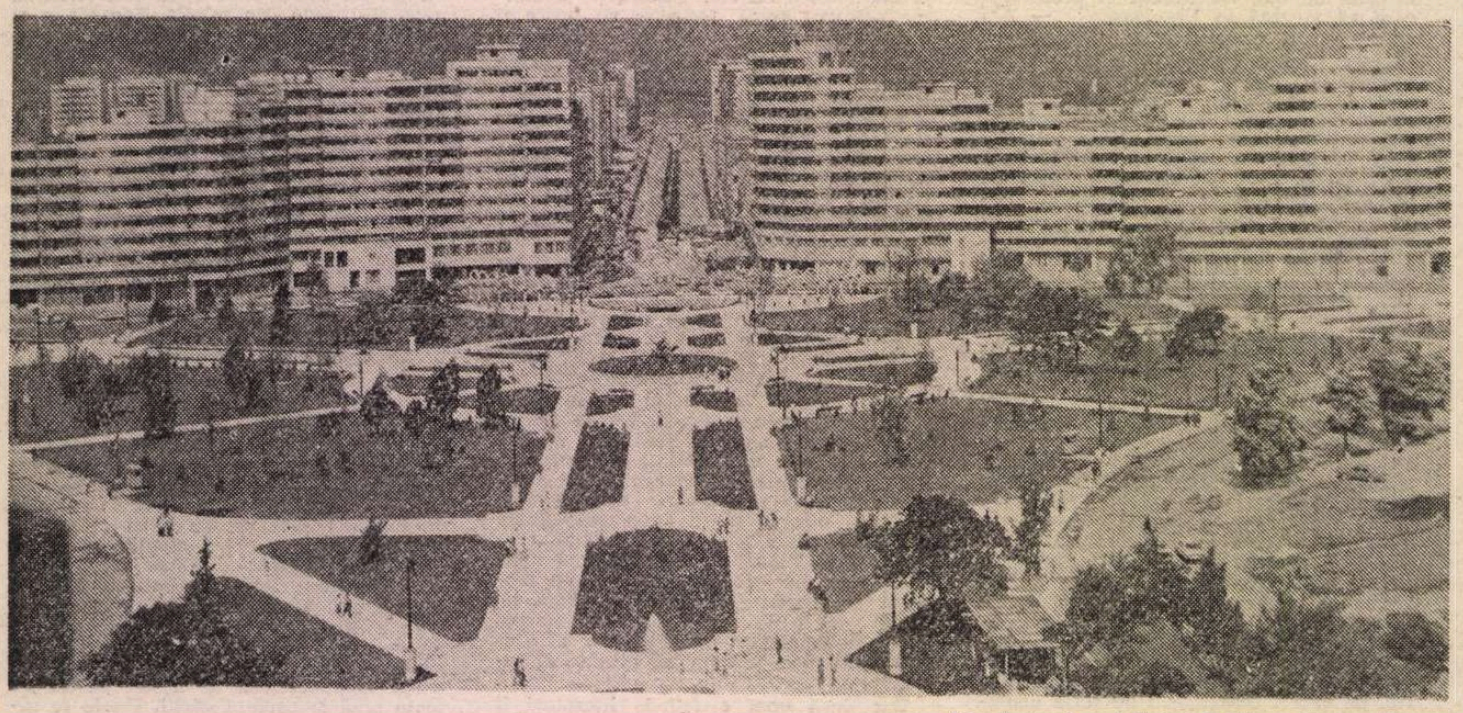

Alba Iulia. Parcul Unirii și Bulevardul Transilvania

Alba Iulia

CAUT citeva repere pentru împrospătarea memoriei afective. Sint surprins de fragilitatea acestora, dovadă a uriașului dinamism al prefacerilor pe care Alba Iulia le trăiește cu insetată rîvnă, cu demnitate și o anumită solemnitate, ecou mereu reverberator al strălucitului trecut istoric care i-a însemnat numele, i-a făurit gloria.

Este greu de evitat atingerea patetismului — stare numai din iubire izvorită — cînd scrii despre Alba Iulia. Despre Alba Iulia contemporană. Despre cea care, după graiul documentelor în urmă cu 2 014 ani era Apoulon-ul dacic, apoi, în era noastră Apulum-ul roman, așezare ce cu îndîrjire, trecînd prin epoci de glorie și ani de uitare a dăinuit în vatra astăzi întinerită. Despre Alba Iulia, capitala primei uniri politice a Țărilor Române sub sceptrul lui Mihai Viteazul. Despre Alba Iulia care a cunoscut martiriul lui Horea și Cloșca. Despre Alba Iulia, orașul marii izbînzi de la 1 Decembrie 1918. Orașul Unirii. Despre Alba Iulia de astăzi, cetate a muncii și industriilor, a visărilor și înălțării.

Și la Alba Iulia, Congresul al IX-lea al partidului a redeșteptat ambiții, a remodelat aspirații, a redimensionat perspective, a impulsionat elanuri, a accelerat ritmuri. În fond, chiar cu un nume copleșit de glorie, ce era Alba Iulia în 1965 ?

Graiul cifrelor : populația — 20 251 locuitori, producția industrială 0,3 miliarde lei ; apartamente 346 ; personal muncitor 8 327 ; medici — 55 ; cadre didactice — 238.

xxx

DE atunci, perimetrul rămas același, în parte același, este cel al cetății medievale. Imagini cunoscute. Poarta a treia a cetății deasupra căreia celula lui Horea, strînsă și severă, înlăcrimează privirea. Îndeamnă la tăcere. Și la meditație. De aici, prin cele două deschizături semicirculare, înguste, observăm zvîcnirea spre înalt a obeliscului ridicat în memoria, în veci nepieritoare, a lui Horea, Cloșca și Crișan.

Mai încolo, Muzeul Unirii, inaugurat la actualele dimensiuni de secretarul general al partidului în 1975 cu prilejul aniversării a 375 de ani de la prima unire politică a Țărilor Române sub sceptrul biruitor al lui Mihai Viteazul și a 2 000 de ani de atestare documentară a Municipiului ALBA IULIA, anticul APOULON, apoi APULUM. În anul trecut, pentru sărbătorirea a 70 de ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, muzeul a suferit importante transformări care au pus în evidență convingător, înălțător, marile izbînzi ale prezentului, marile ctitorii ale epocii de aur a României socialiste, demne de a se alătura celor care dau trecutului glorie și strălucire. Unele dintre acestea au fost ridicate în județul Alba, în municipiul Alba Iulia. Generoasă carte de istorie !

Alături, Sala Unirii, și ea într-o ținută nouă, cu atmosfera sa solemnă.

Sala Unirii, simbol al unei însuflețitoare realități, al indestructibilei unități a întregului popor în jurul conducerii partidului și statului, al marelui său conducător, tovarășul Nicolae Ceausescu.

Sala Unirii, Muzeul Unirii în vecinătatea cărora statuia ecvestră, impunătoare și solemnă, a marelui bărbat Mihai Viteazul (operă a sculptorului Oscar Han) dezvelită cu prilejul sărbătoririi semicentenarului Unirii se înalță ca o efigie a Albei Iulia.

Prin cetate, pașii se adună în Parcul Unirii. Anul trecut, așa cum ne spune tovarășa Maria Bunea, primarul municipiului, locuitorii urbei, cu spirit gospodăresc și dragoste pentru orașul iubit, au adus o contribuție valoroasă la modernizarea și sistematizarea parcului, în mijlocul căruia a fost rezervat un loc pentru amplasarea unui monument al Unirii, al lui 1 Decembrie 1918, care lipsește deocamdată la Alba Iulia.

Cine trece acum prin Parcul Unirii își dă seama de amploarea lucrării și poate aprecia cu justețe finalitatea eforturilor. Iar parcul poate fi și el considerat o emblemă a orașului. Ca și efigiile impunătoare din jur. Centrul de cultură și creație „Cîntarea României" al sindicatelor. Sau hotelul turistic „Cetate". Sau cartierul Platoul Romanilor. „Orașul cel nou", cum îi spun localnicii, ridicat în ultimul sfert de veac. Sînt peste 12 000 apartamente construite aici. Apoi, Spitalul Județean cu policlinică, un liceu, patru școli generale, patru creșe și grădinițe, un cinematograf, un stadion cu 20 000 de locuri, un bazin olimpic acoperit, mii de metri pătrați de spații comerciale și prestări de servicii.

Unul dintre locatarii acestui cartier, unul dintre cetățenii de vază ai municipiului este învățătorul pensionar octogenar Ioan Șerdean, veteran al unirii. În mai multe rînduri i-am ascultat mărturisirile. Sufletul copilului de atunci a reținut versurile și melodiile zise de marea mulțime în așteptarea dreptății istorice. Cîntece care emoționează. De fiecare dată amintirile venerabilului veteran se termină în prezent. Pașii de acum ai învățătorului pensionar Ioan Șerdean, în drum spre Parcul Unirii, se așternu după șapte decenii peste pașii copilandrului de 16 ani venit la unire pentru că se goliseră atunci satele de peste Mureș, plecaseră oamenii la ceasul dreptății și speranței, la Alba Iulia, pe Platoul Romanilor și Cîmpul lui Horea.

xxx

DA, cum spune acest veteran al unirii, pașii de acum peste pașii de atunci. Și de mai înainte. Pentru că are dreptate prof. Ioan Alexandru Aldea de la Muzeul Unirii cînd ne atrage atenția că în acest răstimp constructorii le-au fost cei mai apropiați colaboratori. Unde s-a deschis un șantier de construcții a existat și un șantier arheologic. Cu sprijinul excavatoriștilor a fost recuperat un bogat inventar arheologic care a îmbogățit patrimoniul muzeului și a adus noi dovezi, de necontestat, cu privire la continua locuire a așezării, a existenței unei neîntrerupte vieți sociale și economice.

Noile ritmuri ale vieții economice și sociale au impus corectarea unor erori săvîrșite din grabă sau insuficientă previziune. Un bloc, dintre primele amplasate în cartierul ce avea să merite un deceniu mai tîrziu cu adevărat această încadrare urbanistică — Platoul Romanilor, împiedica întîlnirea a două noi bulevarde, Transilvania și 6 Martie. Ajunsese un fel de ghimpe pentru edili și pentru localnici. În urmă cu doi ani, blocul a fost translat. Astfel, locatarii blocului care și-au văzut liniștiți de treburi s-au pomenit, pe nesimțite, cu domiciliul schimbat. De pe Bulevardul 6 Martie „s-au mutat" pe Bulevardul Transilvania. S-a deschis în acest mod o intersecție de mare interes pusă în valoare și mai mult prin reamenajarea Parcului Unirii. Alba Iulia a dobîndit astfel un nou reper urbanistic.

xxx

DIN acest cartier, din celelalte, de mai mică întindere — Ampoi, Tolstoi — din partea de jos a municipiului, „Orașul vechi", în fiecare dimineață pornesc la lucru mii și mii de oameni. Păsesc cu preocupare, acolo unde îi așteaptă răspunderi, spre platformele industriale ale municipiului. Spre **noile** platforme industriale ale municipiului. Pentru că, apariția a trei noi platforme industriale după 1965 — a Întreprinderii „Porțelanul", a Întreprinderii Mecanice, a unităților de industrie ușoară și alimentară — a deschis cu adevărat municipiului largi perspective de dezvoltare spre care s-a avîntat cu impetuozitate.

Pornesc la lucru muncitoarele de la „Porțelanul", unitate distinsă de trei ori cu înaltul titlu de „Erou al Muncii Socialiste", unitate reprezentativă pentru vocația industrială a municipiului și forța de creație a colectivului. Un colectiv sudat în încercări deosebite, care în preajma punerii în funcțiune a întreprinderii a luptat sub zidurile unității cu apele învolburate ale Mureșului revărsat la inundațiile din 1970. Un colectiv mereu tînăr, în continuă căutare a noului, situat prin forțe proprii în avanposturile progresului tehnic. Dintre multele reușite, cărora le-am fost martor și cronicar, amintesc pe cea mai recentă : realizarea pentru prima dată în țară, în cadrul acțiunii de modernizare, a cuptoarelor de ardere rapidă, probă a încrederii în sine, talentului și tenacității. Ascultăm, așadar, cu respect pentru izbînda colectivului, ce ne spune tovarășa Elena Covaciu, directoarea întreprinderii despre importanța arderilor în tehnologia porțelanului și preocupările colectivului pentru reducerea consumurilor energetice, obiectiv prioritar al întregii noastre economii. Acestor preocupări asidue le-au consacrat mult efort și nopți de veghe și studiu cîțiva dintre specialiștii proeminenți ai unității, printre care inginerii Napol Popescu, Petre Paniti, Nicolae Bogdan și alții. Introducerea arderii rapide a început în sens invers fluxului, cu arderea a III-a și a II-a. Primele concluzii confirmă calculele din proiect : consumul de gaz metan s-a redus cu 30 la sută în condițiile creșterii productivității muncii. Calificînd ritmul arderii în noile tipuri de cuptoare ca fiind rapid nu s-a greșit. Durata arderii a fost redusă de la 40 la... 4 ore. Dar, ne precizează directoarea unității, mai sînt și alte avantaje : diminuarea cu 80 la sută a consumului de materiale refractare, exercitarea unui control mai riguros asupra procesului de ardere cu influență asupra calității produselor. Ambiția colectivului este de a închide ciclul de ardere, așa că se proiectează în prezent primul cuptor din țară pentru arderea I a porțelanului sau a biscuitului, cum spun ceramiștii. Mai sînt multe de spus despre „porțelanul de Alba Iulia", cunoscut acum în tot mai multe țări. Cunoscut, apreciat, căutat. În primele 5 luni ale acestui an, peste 130 de produse noi au fost destinate exportului. Și mai trebuie reținut faptul, de mare semnificație, că 76,5 la sută din producția întreprinderii se situează la cel mai înalt nivel calitativ. Calitatea fiind cartea de vizită a fruntașilor.

xxx

SÎNT multe familiile muncitorești din Alba Iulia în care soția lucrează la „Porțelanul" sau la Întreprinderea de Covoare, iar soțul la Întreprinderea de Utilaje sau Întreprinderea Mecanică. Toate unități noi care au făcut să se vorbească despre destinul, noul destin industrial al municipiului Alba Iulia, alături de Întreprinderea de Produse Refractare (prima bornă a industrializării socialiste a urbei) și Întreprinderea de Încălțăminte „Ardeleana", fostă „fabrică" (în care se produceau cu trudă 50 perechi încălțăminte pe zi), puternic dezvoltată și modernizată la începutul anilor '70 (astfel încît producția a „urcat" la peste 3 000 perechi pe zi). Mergînd, să spunem, la Întreprinderea de Utilaje, soțul, strungar sau frezor sau borwerkist, se va întoarce acasă, pe Platoul Romanilor, într-un bloc de pe bulevardele Transilvania sau Victoriei, artere moderne ale orașului nou, cu vești despre ajutorul pe care-l dau, într-o frumoasă întrajutorare muncitorească, celor de la „Porțelanul" în construcția cuptoarelor rapide. Sau despre realizările lor, înscrise și ele în regimul de unicat, cum sînt mașinile de tăiat marmură, mașinile de ambalat semințe, presele cu fricțiune pentru vecinii lor de la Întreprinderea de Produse Refractare. Aceste realizări, așa cum ne amintea de curînd ing. Ioan Arghius, directorul întreprinderii, probează capacitatea tehnică a colectivului, a tînărului colectiv, al tinerei unități. Tineri veniți să învețe o meserie pentru a deveni muncitori industriali, alegînd un nou destin. Au trecut cîțiva ani, au întemeiat familii, locuiesc în cartierul Platoul Romanilor. Unul dintre acești tineri este și directorul întreprinderii, sosit la „Utilajul" din amfiteatru. Între timp, tinerii aceștia au început să încărunțească. Proba maturității însă fusese dată din primele luni de muncă.

Ce au însemnat acești ani pentru Alba Iulia ? Care au fost înnoirile ? Cît de mari transformările ? Ce imagine prezintă Alba Iulia astăzi ?

Graiul cifrelor : populația — 72 000 locuitori, producția industrială — 5 326,4 milioane lei ; apartamente — 20 000 ; medici — 311 ; cadre didactice — 726.

Alăturarea acestor două casete jalonează dimensiunile impresionante, de mare avînt economic și social, ale unei strălucite epoci istorice pe care Alba Iulia o cinsteste cu chipul său înfloritor, întinerit. Cifrele nu sînt seci, au ceva din bătăile calde ale unei inimi pentru țară. Puterea lor de sugestie este deplină. De aceea, am reținut dintr-o convorbire „la temă" cu tovarășul Puiu Popa, directorul adjunct al Direcției Județene de Statistică, om care iubește cu pasiune graiul cifrelor, încă o... cifră grăitoare : 90 la sută din populația municipiului Alba Iulia locuiește în case noi.

xxx

CINEVA a asemănat macaralele cu niște girafe uriașe. În centrul vechi, dar

EI

nu numai atît, și inconsistent ca o mahala, de asemenea veche, al municipiului, macaralele au fost ridicate la înălțimea pomilor din parc. Mișcarea prin aer a brațelor nu sugerează „poza", ci ritmul. Se vorbește despre Orașul Nou dar și despre centrul vechi. Aici ambițiile sînt frumoase. Cum să arate zona centrală a Alba Iuliei ? Inima unui oraș din inima țării ? Am discutat în mai multe rînduri această problemă împreună cu doi tineri arhitecți de la Centrul Județean de Proiectări. Cu Ioan Strâjan și Florin Voica. Născuți, crescuți în Alba Iulia, trimiși la școli, reveniți. Primiți cu speranțe și încredere. Centrul civic la Alba Iulia trebuie să se bazeze pe ideea punerii în valoare a unui ansamblu care nu se mai întîlnește în alte orașe. Respectiv a cetății. Soluțiile propuse de ei pentru întreaga zonă centrală a municipiului s-au dovedit moderne și viabile. Era datoria lor de inimă și conștiință față de orașul drag, căruia i-au cutreierat cărările și au avut prilejul să participe la renașterea lui. Un prim-ansamblu din zona centrală este în faza finală de execuție. El s-a închegat în jurul noului magazin universal „Unirea" și a pieței agroalimentare (unde va începe în acest an construcția unei hale agroalimentare). Au mai fost efectuate în zona centrală cîteva „plombe" care „au schimbat fața tîrgului".

De curînd au început lucrările în zona centrală propriu-zisă. Constructorii n-au ajuns încă la cota zero. Dar se grăbesc. Lucrează sub privirile localnicilor. Cum va fi ? Cînd va fi ? Blocuri ridicate prin soluții originale, fațade inspirate, galerii comerciale, pasaje denivelate, o nouă agora.

Lucrează constructorii, sînt chemați în grabă arheologii, sînt consultați arhitecții. Zile de vară, zile de efort, zile frumoase. Orașul este în primăvară. În primenire. A apus somnolența provincială — care-și întinsese prea mult aripa. Viitorul este aproape, viitorul este în oameni. Arhitectul Florin Voica lucrează la proiectarea viitorului ansamblu din zona gării. Porțile orașului trebuie deschise larg, primitor. Se dislocă vechi și știute obiceiuri. Anul 2000 este aproape. Se gîndește pentru după.

„Anul 2000" se proiectează acum. În acest generos an aniversar. Sub semnul mereu proaspăt al Marelui Congres din 1965.

Este firesc, așadar, ca apropierea Congresului al XIV-lea al partidului să declanșeze și la Alba Iulia elanuri și ritmuri noi. La „Porțelanul" sau la „Mecanica", la „Utilajul" sau la „Covoare" s-au accentuat preocupările pentru modernizarea producției, crește răspunderea pentru calitate.

Diminețile cu rouă sînt pline de speranță. La cuptor sau la războiul de țesut, la creație, realizările zilnice urcă la cote superioare. Mai sînt rezerve, mai sînt căi nebătătorite. Dorința de autodepășire îi stimulează pe oameni. La începutul toamnei se va deschide la Alba Iulia un salon de invenții și inovații cu participare națională. Un prilej de confruntare și învățătură. De la cei mai buni este păcat să nu înveți. Dar este bine și să ai ce să le arăți. Să fii în competiție.

xxx

AM în față cîteva ilustrate cu imagini din Alba Iulia. Alba Iulia, azi. Hotelul „Transilvania", hotelul „Cetate", Centrul de Cultură și Creație „Cîntarea României" al sindicatelor, cîteva secvențe urbanistice din cartierul „Platoul Romanilor". Privindu-le mă aflu în situația de acum un deceniu și jumătate, cînd, scriind despre Alba Iulia, îi rugam pe vizitatorii Muzeului Unirii, ai monumentelor istorice să nu se supere pe gazde pentru că nu pot trimite rudelor, prietenilor o ilustrată cu imagini despre noile ctitorii ale străvechiului Apulum. Ritmul înălțării acestora fusese atît de rapid încît nu rămăsese vreme și pentru ilustrate.

Ritmul acestor înnoiri a continuat cu același elan. S-au înălțat noi edificii, noi ansambluri urbanistice. Imaginea lor n-o veți găsi încă pe ilustrate. În drumurile dumneavoastră, opriți-vă la Alba Iulia. După ce ați vizitat Muzeul Unirii, Sala Unirii, Celula lui Horea, faceți-vă timp pentru a-i cunoaște noul chip, demn de trecutul său istoric, de renumele său.

Alba Iulia, Orașul Unirii, mîndră așezare a țării !

Ștefan Dinică

Foto : Ioan POJAR

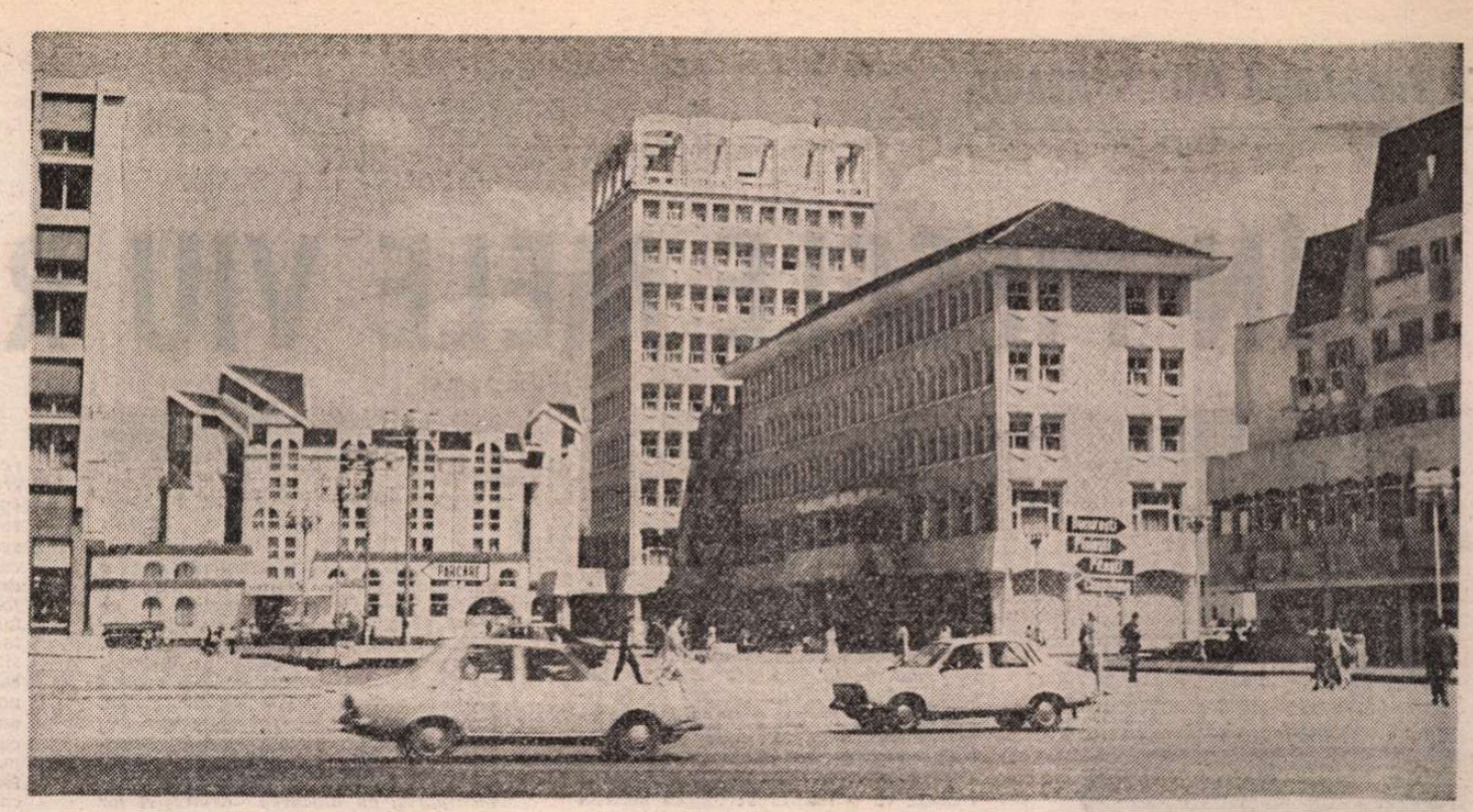

Tîrgoviște. Noul centru

Cetate și vis

TÎRGOVIȘTE. O lecție de istorie contemporană. Orașul unui vis. O emblemă a prezentului nostru socialist, o cetate a muncii în care timpul stă mărturie pentru tot ceea ce oamenii făuresc, inteligent și frumos, pe aceste meleaguri.

Mă aflam nu demult în biroul tovarășului Ion Nicolae, primarul orașului. Discuția scurtă, între zeci de telefoane și două deplasări pe teren, s-a materializat prin cîteva idei de suflet : „Tot ce s-a realizat aici este sinteza muncii și a iubirii pentru acest pămînt încărcat de istorie și frumusețe. Este voința tîrgoviștenilor de a realiza ceva trainic, durabil, este sensul devenirii acestui timp eroic de mare angajare revoluționară". Și a scrie despre oamenii de aici și faptele lor înseamnă a cuprinde un drum lung, un arc de timp pe care l-am numi de la „cetatea de scaun" la cetatea modernă a civilizației socialiste.

Istoria acestor locuri o simți în suflet. Ea trăiește și respiră la fiecare pas. Pătrunzi în istorie și revii, simțind intensitatea unei călătorii fascinante. În minte reveneau cuvintele lui Ion Ghica : „De la Mircea la Vladimirescu nu este un singur nume ilustru care să nu fie scris cu sînge pe pămîntul Tîrgoviștei. Orașul este leagăn al luptelor și al sacrificiilor patriotice". Aceste mărturii ale trecutului stau chezășia valorii creatoare și a patriotismului unui popor întreg... Și să începem călătoria din istorie pentru a ajunge azi să înțelegem în profunzime noua cetate a muncii tîrgoviștene.

xxx

ÎN secolul XV, mai precis anul 1417, localitatea este atestată ca oraș prin hrisovul emis de Mihail „din însăși casa și din însuși orașul domniei mele". Ulterior, Vlad Țepeș, aflat în Scaunul Tîrgoviștei, înalță Turnul Chindiei. În 1462 are loc vestita bătălie de la Tîrgoviște împotriva oștii lui Mohamed al II-lea. Încă din anul 1501, cînd se construiește mănăstirea Dealu, locul devine leagănul tiparului românesc. Aici apare, în 1508, prima carte tipărită pe teritoriul țării noastre. Dar cel ce avea să consacre definitiv Tîrgoviștea cu tiparul și limba românească va fi Coresi, care, în 1557, își începe trudnica și nobila sa activitate tipografică continuată cu strălucire de alți doi cărturari de seamă, Udriște Năsturel și Antim Ivireanul.

De-a lungul întregii lor istorii zbuciumate, tîrgoviștenii au fost mereu prezenți în centrul marilor evenimente, dovedind a fi urmași demni ai înaintașilor lor. Revoluția lui Tudor Vladimirescu a avut aici un puternic ecou. La 30 iunie 1848, în urma loviturii de stat contrarevoluționare, guvernul provizoriu se refugiază în oraș. Tot aici poposește, în 1859, domnul Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza, iar în războiul de independență, Regimentul 7 Dorobanți din Tîrgoviște se încarcă de glorie la Plevna și Grivița. În tot acest îndelungat timp istoric, existența locuitorilor a fost marcată de o continuă luptă pentru dreptate și adevăr. Paralel se dezvoltă mișcarea muncitorească și se organizează clasa muncitoare. Aici se înființează organizația profesională „Uniunea lucrătorilor constructori", iar în 1896 are loc prima sărbătorire a zilei de 1 Mai în Tîrgoviște. După 1918 se întețesc grevele și alte manifestații ale muncitorilor mineri, petroliști și altor categorii. Între 1935—1936, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe atunci secretar general al Regionalei Valea Prahovei a U.T.C. și delegat al C.C. al P.C.R. pentru județul Dîmbovița, organizează activitatea revoluționară din Tîrgoviște și împrejurimi, în condiții de grea ilegalitate. În sfîrșit, în august 1944, militarii și gărzile patriotice de aici duc lupte glorioase pentru zdrobirea rezistenței hitleriste, participînd apoi la eliberarea întregului teritoriu al patriei.

xxx

ACEST arc de timp, încărcat de istorie, consacră acum, în anii construcției socialiste, mai cu seamă după Congresul al IX-lea al partidului, o nouă epocă a marilor împliniri revoluționare.

A străbate azi fosta cetate de scaun a Țării Românești, înseamnă să rezumi, într-o succintă sinteză, departe de a fi completă, toate acele uriașe forțe transformatoare care i-au conferit contemporana celebritate unui modern oraș în plină dezvoltare. Tîrgoviște poartă astăzi amprenta unei tinereți avintate, tinerețe certificată de imaginile cetății contemporane, cu geometria inconfundabilă a noilor sale edificii, cu energia trepidantă a marilor unități industriale, cu însemnele unei vieți spirituale dense, ce potențează universul unei tradiții culturale multiseculare. Trecut și prezent, prezent și viitor devin an de an două concepte ale continuității, a căror relaționare materializează o imagine unitară, inedită prin particularitățile ei.

Harta industrială a orașului s-a schimbat mult. Hotărîrea tîrgoviștenilor de a transpune prin muncă politica partidului rodește zi de zi în fapte de dimensiuni uriașe. O asemenea realizare se poate numi Combinatul de Oțeluri Speciale, născut în vara lui 1969 din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, și în care puțini ani mai tîrziu, la 14 decembrie 1973, tot în prezența secretarului general al partidului, avea să se elaboreze prima șarjă de oțel. Mii de oameni ai muncii formează aici o mare familie a metalurgiei și care, în efortul de a asigura țării cît mai mult oțel, de cea mai bună calitate, fac dovada atașamentului fierbinte față de patrie și partid prin zilnice și pilduitoare fapte de muncă și de conștiință muncitorească.

Nu departe de combinat, de cealaltă parte a șoselei naționale, se află Întreprinderea de Strunguri „Saro". Este o unitate modernă, deținătoare de tehnologii avansate, producătoare de strunguri automate, de diverse tipuri, de utilaje cu parametri de înaltă tehnicitate.

În peisajul industrial al orașului un loc distinct îl ocupă Întreprinderea de Utilaj Petrolier care există de peste o sută de ani, fiind înființată printr-un decret al domnitorului Alexandru Ioan Cuza ca „fonderie de tunuri". Adevărata ei devenire s-a petrecut în anii construcției socialiste, cînd unitatea s-a profilat pe utilaj petrolier și armături industriale din oțel — produse cunoscute și livrate pe toate meridianele globului.

Întreprinderile „Oțel-Inox", „Romlux", Chimică „Victoria" și altele constituie la un loc forța industrială a orașului, ca replică a prezentului și a tot ceea ce acești minunați oameni au dovedit, prin fapte, sensul major al unei existențe demne.

xxx

...DRUMUL nostru prin Tîrgoviște capătă o semnificație aparte. Privești locurile și constați că arhitectura lor produce o adevărată deschidere de spirit. Astfel ni se înfățișează noile cartiere, vastul complex de blocuri din preajma sălii sporturilor — adevărată demonstrație a cutezanței arhitecturale și inginerești —, marile artere din centrul orașului străjuite de clădiri somptuoase cu ample arcade la parter, cu balcoane de inspirație „domnească", cu acoperișuri în pantă, ușor și armonios denivelate, pentru evitarea monotoniei urbanistice. O personalitate aparte este oferită de clădirea hotelului „Valahia", operă arhitecturală inedită, însemnînd în centrul orașului un punct aparte, situat în imediata apropiere a centrului politico-administrativ. Demnă de menționat este apariția în partea de nord-est a Tîrgoviștei a noii zone de agrement „Crizantema". Lucrare de mari proporții, la a cărei finalizare au contribuit peste 30 000 de locuitori, a devenit una dintre cele mai moderne baze de agrement și de practicare a sporturilor ; cu 12 terenuri de tenis, 6 bazine (dintre care 2 olimpice), 2 patinoare, terenuri de handbal, camping și altele.

Ca o concluzie a ceea ce poate privi azi ochiul este tocmai reașezarea orașului la proporțiile metropolei crescute din ea însăși, remodelată după preceptele arhitecturii și urbanismului contemporan în care urmele vechii Tîrgoviște se implică în tripla ipostază a municipiului de azi : fizionomia istorică, forța industrială și configurația edilitară modernă.

„Fericitul loc Tîrgovistea... din ea, din jurul ei, din zarea ei apar spiritele mari ale regenerării noastre naționale, Văcărești, Heliade, Cârlova, Alexandrescu". În cetatea culturii românești s-au afirmat acești poeți lîngă care îi putem alătura pe I. A. Brătescu-Voinești sau Cicerone Theodorescu, nume de seamă ale istoriei noastre literare. Ei reprezintă o tradiție, continuată prin opere valoroase, precum cele aparținînd orientării „școlii" de la Tîrgoviște reprezentate de Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Radu Petrescu. Itinerariul literar poate continua pînă azi pentru că pe aceste meleaguri dîmbovițene poezia, întreaga creație literară se formează prin valoare și talent. Găsești o constiință poetică adînc înrădăcinată în caractere, în profunzimea unei gîndiri angajante, în flexibilitatea unor constiințe care cultivă respectul pentru tradiția culturală și asimilează noile valori prin penetrația valorică a marilor opere. Cenaclurile literare „Grigore Alexandrescu", „Cicerone Theodorescu", „Vlăstarul" sînt asemenea laboratoare de creație în care se desfășoară un amplu proces de modelare a personalității, prin impactul direct cu tezaurul gîndirii umane. Aici vin să bată la porțile consacrării numeroși iubitori ai literaturii, de toate vîrstele și profesiile. Și aceste nume nu întîrzie să apară : Mihail Ivlad, George Coandă, Mihai Alexandru, Vasile Chiriuc, Constantin Manolescu și mulți alții.

xxx

VIAȚA spirituală a municipiului cunoaște o nouă forță creatoare. În noile așezăminte construite — Centrul de Cultură și Creație „Cîntarea României" al municipiului, Centrul de Cultură și Creație „Cîntarea României" al sindicatelor, Centrul de Cultură și Creație „Cîntarea României" al tineretului — activează peste 30 de formații artistice, multe dintre ele laureate ale Festivalului național. Dintre acestea putem aminti cu plăcere Corala „Cîntarea României" a sindicatului din învățămînt, formația de teatru „Mihai Popescu", brigăzile artistice, formațiile de dansuri populare și tematice. Ca o firească încununare a muncii artistice, în sensul descoperirii și promovării de noi talente, sînt organizate an de an ample și bogate manifestări cultural-artistice. Cunoscute au devenit concursul național de romanțe „Crizantema de aur", ajunsă la cea de a 21-a ediție, tradiționalul festival de poezie „Moștenirea Văcărești" sau cel al brigăzilor artistice intitulat generic „Oameni și fapte", precum și concursul cinematografic al filmelor de scurt metraj, realizat în colaborare cu studioul „Al. Sahia". Toate acestea formează un cadru prielnic de modelare a gustului estetic, de afirmare a personalității umane în consens cu valorile perene ale gîndirii și cunoașterii umane.

...Părăsim Tîrgoviștea nu înainte de a mai privi încă o dată aceste locuri încărcate de istorie, aici unde prezentul și-a pus pentru totdeauna semnătura unor măreție efigii ale devenirii noastre socialiste.

Alexandru Calmâcu

Cu dramaturgul FĂNUŞ NEAGU:

„ÎN PIESELE MELE VIU RĂMÎNE

Fotografie de Ion Cucu

— ...Deci, stimate Fănuş Neagu, după debutul fericit din 1954 eraţi în plină afirmare ca prozator, aveaţi în sprijin o opinie publică şi de specialitate tandră, volumul* Ningea în Bărăgan *beneficia de un succes remarcabil şi, deodată, în 1966, v-aţi îndreptat, cutezător, spre teatru cu o piesă scrisă în colaborare,* Apostolii. *De ce aţi virat atunci spre acest cimp ?

— Piesa nu s-a arătat a fi o reuşită, dar trebuie să spun că a fost un semn al noroculuí că am îndrăznit să mă apuc de teatru eu, care în copilărie visasem să fiu actor. Ca orice copil închipuit am şi jucat pe o scenă, care, în satul meu din judeţul Brăila, se compunea dintr-un pod de sanie, iarna, iar vara dintr-un coş de căruţă răsturnat. Cele mai frumoase roluri le-am jucat sub un coş de căruţă. Eram şef de trupă, regizor, interpret. Scenografia era din partea locului. Figuranţii trebuiau să răstoarne căruţa şi să aranjeze măşti din coji de pepeni şi dovleci.

— Eraţi şi dramaturgul trupei ?

— Mai degrabă născocitorul poveştii ce urma să fie jucată. Toată lumea colabora, căutînd s-o înfrumuseţeze şi să-i adîncească misterul. Toţi aplaudau, toţi bisau, celor bîntuiţi de fandoseli (ca în orice teatru care se respectă nu duceam lipsă de vedete făloase) le umflam deştele cu nuiaua, somnoroşilor care întîrziau să dea replica li se storceau struguri pe faţă, ca să-i bîzîie musca, sufleurul n-avea voie să mănînce nuci...

Teatrul acela, cred, e pe undeva cel mai frumos pe care l-am trăit eu vreodată, întrucît se păstrează în mine ca o copertă de abecedar. Care abecedar deschide gura raiului. Acolo am jucat cele mai frumoase roluri şi niciodată nu le voi putea împlini în scris. Acel teatru din copilărie se desfăşura într-un sat de cîmpie unde nu se cunoştea decît teatrul de bîlci şi izbînzile neîmbelşugate ale unor trupe de actori ambulanţi coboritori şi pe la noi. Se pare însă că în judeţul Brăila, teatrul avea oarecare statornicie din vremi străvechi. Se împlinesc, de exemplu, anul acesta, 140 de ani de atestare scrisă a vechiului teatru brăilean. În judeţ, trupele de actori cu mai mult sau mai puţin talent coborau pînă în fundurile bălţilor şi, prin mimetism măcar, dacă nu din pur romantism, închipuiam şi noi piese şi le jucam.

A fi fost dramaturg este un cuvînt mare. Mi-a rămas patima de a închipui, pe care de altminteri trebuie s-o aibă orice prozator. Am alunecat spre teatru mînat de marele meu prieten Horia Lovinescu. El mi-a spus : „Miine să-mi povesteşti o piesă" şi i-am povestit o piesă cu subiectul luat probabil de la alţii — fiind tot produs al lecturilor — şi cu cîteva răzvrătiri de început ale mele, şi Horia mi-a spus : „Alege-ţi ce-ţi convine din asta şi scrie o piesă". Am scris o piesă care n-a mers. Pe urmă am scris o piesă care a mers pe jumătate. Se numea *Scoica de lemn.* A avut două finaluri şi s-a jucat aşa, cu două finaluri. Astăzi îmi este dragă.

— Aţi lăsat finalul neîmplinit, după cîte îmi amintesc...

— Da, nu l-am schimbat, pentru că am hotărît să-l lăsăm chemărilor din două rîuri de ametist — tinereţea şi bătrîneţea, visînd amîndouă deasupra mării, să se împlinească sub acelaşi acoperiş. Unii au spus că sînt lucruri de bijutier în piesă, alţii le-au respins. Ea a ieşit din iubirea mea de mare şi de cîmpia Dobrogei. Cred că un titlu atît de frumos ca *Scoica de lemn* nu voi mai potrivi niciodată.

— Într-adevăr. Publicul s-a aflat, cu surprindere, în faţa unui nou tip de teatru, teatrul poetic modern.

— Nu de la Claudel învăţasem teatrul poetic modern, ci de la autori români, şi l-aş trece aici în teatrul poetic modern pe unul din marii noştri dramaturgi, care n-a fost judecat sub acest aspect, pe* Mihail Sorbul *din* Patima roşie, *apoi pe* Tudor Muşatescu, *cu* Visul unei nopţi de iarnă, *pe* Kiriţescu, *din* Gaiţele. *Eu cred că* Patima roşie, *împreună cu* Steaua fără nume *a lui* Sebastian, *sînt ultimele secunde de romantism sincer din teatrul românesc.

— Aţi fost apropiat de Claudel, deoarece cam în aceeaşi vreme s-a pus în scenă, tot la „Nottara", şi* Schimbul de Claudel. *Şi s-au observat unele similitudini de gest şi pasiune. Dar apropierea aceasta a fost făcută forţat, determinată doar de o coincidenţă. Nu s-a străuit în direcţia ei.

— Poate că s-a încercat unirea aceasta peste timp ca să prind eu curajul de a merge înainte, cu valul în cap şi sub răsărit de lună. Sau ne-au luat pe amîndoi de buni creştini. Claudel a trăit în credinţa întru Cristos ; eu sînt un panteist.

— Piesa a fost primită diferenţiat, cum spuneţi, dar chiar de atunci s-a înţeles că aveţi chemare şi vină de dramaturg şi că veţi mai scrie teatru. Aţi mai scris, aţi fost confirmat şi sînteţi în continuare pe primul plan al atenţiei în literatura dramatică de azi. Observ însă că din 1966 pînă în 1989 aţi scris numai cinci piese.

— La un moment dat chiar m-am şi gîndit să nu mai scriu deloc teatru. *Echipa de zgomote* s-a poticnit de patru ori în pragul premierei, iar a cincea oară, cînd a apucat să cunoască lumina scenei, a ieşit din ea, după vreo zece reprezentaţii. Am fost pisat să subţiez conflictul, să fie ceva acolo ca o luptă între heruvimi şi serafimi, am refuzat şi pe urmă, tracasat, scîrbit, m-am trădat pe mine însumi, lăsîndu-i să dreagă busuiocul. Ciopîrţită în frumuseţea ei (în varianta tipărită ea s-a păstrat nealterată), piesa s-a jucat pe scena sălii Majestic, aparţinînd Teatrului Giuleşti, în regia lui Alexa Visarion, cu o distribuţie de aur. Nişte mari actori. Dar au servit un text care numai pe jumătate era al meu, pentru că cel puţin 60 la sută din replici deveniseră dogmatice.

— Spectacolul lui Alexa Visarion a avut un impact puternic asupra publicului. Dv. aţi fost mai rezervat.

— S-a amestecat în text fără să mă consulte. E adevărat. A fost chiar un mic triumf, dar destul de amar. În ceea ce mă priveşte (poate că şi Alexa Visarion are semănate-n drum zeci de copci de noroc) bronzul se coclesteşte repede... Era pe cînd se învolbura răutatea cu prostia şi impertinenţa şi spectacolul a fost repede scos de pe afiş. Nici azi nu ştiu de ce. O mare dezamăgire m-a cuprins atunci. Şi mi-am zis să nu mai e nimic de făcut. Acum nu mi-ar plăcea poate spectacolul acela.

— Nu sînt de părerea dv. Şi-apoi intraţi în contrasens cu multă lume. Vă reamintesc că toţi cei care l-au comentat — printre ei găsindu-mă şi eu — au preţuit spectacolul ca pe o reuşită. S-a apreciat mult piesa aşa cum se afla ea infuză în reprezentaţie, căci la ora premierei nu fusese tipărită, nu putea fi citită. Iar mai tîrziu aţi publicat-o.

— Greşeşti. Piesa fusese publicată. În revista „România literară", apoi în volum la „Cartea Românească". Cei care au trunchiat-o pot depune mărturie că au operat pe text tipărit.

■

— Mă întorc la întrebare : de ce aţi scris totuşi atît de puţină literatură dramatică în 23 de ani ? Pentru că aţi avut dificultăţi în raporturile cu teatrul ?

— Toate relaţiile mele cu teatrul au fost extrem de dificile. M-au îndepărtat de lîngă scenă, mai întîi. Iar pe urmă m-am lăsat în cursul apelor mele dragi. Eu trăiesc necontenit dulcele farmec al visării. Nu cunosc lenea închipuirii şi îmi place mai mult să joc în mine o piesă decît s-o scriu, şi (fiind eu un scriitor foarte scrupuloc cu sine, am ajuns să scriu de zeci de ori o pagină în care doar un singur rînd nu vrea să scînteieze) întotdeauna am gîndit că o să scriu teatru spre asfinţitul vieţii, după decantări de aur. Într-o zi, privindu-mă în oglindă şi văzînd acolo o icoană pe sticlă întrată, fie şi provizoriu, pe puntea măgarilor care face legătura între diavol şi Dumnezeu, am hotărît să scriu o piesă la doi ani. Am scris dintr-o răsuflare *Casa de la miezul nopţii,* pe care mulţi o apreciază ca fiind o reuşită de substanţă. Dar aproape că îmi pare rău că am scris-o, fiindcă am sacrificat aici enorm de multă materie primă — Deltă, cîmpie — absolut necesară prozelor mele. Inteligenţa artistică, oricît de ascuţită, nu poate suplini niciodată materia primă, viaţa. Şi mă întreb : merită să sacrifici un roman pentru o piesă ?

— Dar piesa tipărită este tot literatură şi aşa cum romanul îşi trăieşte viaţa în casele (şi în cugetele) oamenilor şi în biblioteci, şi piesa tipărită merge într-acolo, independentă de spectacol.

— Trebuie să aduni mulţi ani în spate ca să-ţi construieşti acest adevăr. Şi încă de două ori pe atîta ca să crezi în el.

— În piesele dumneavoastră există o umanitate foarte bogată şi de un tip special. Sînt făpturi imaginative ce caută poezia secretă a lucrurilor, făpturi cutreierate de aleanuri şi doruri nedesluşte, construindu-şi un univers mirific, nutrind dorinţa de a-şi adapta fiinţa la o mască ideală, de ele făurită. Drama acestor temperamente aprinse, caractere imprevizibile, naturi voluntare vine ,de obicei, din invazia brutală a terestrului în lumea lor frumos închipuită, cu blocarea aspiraţiei lor spre o umanitate de excelenţă. Aşa i-aţi dorit pe aceşti oameni ? Aşa au ieşit ei din cerneală ? Consideraţi că aceasta ar fi, într-adevăr, zbaterea lor interioară,* conflictul *lor ?

— Întrebarea dumneavoastră mă face să cred că sînteţi un cunoscător de teatru cu mare discernămînt şi în acelaşi timp un — cum să spun ? — chestionator viu faţă de autorul care îndrăzneşte să scrie piese. Trebuie să mărturisesc cinstit acum că m-am întrebat doar rareori ce sînt personajele mele şi am găsit că misterul lor vine din viaţa pe care n-o desfăşoară pe scenă. Ele sînt ecoul unei furtuni nevăzute, întemeiată pe elemente primordiale. Se găsesc pe scenă pentru o mărturisire scurtă, adevărata viaţă le aşteaptă afară şi sînt foarte nerăbdătoare să se întoarcă în tumultul ei. Sînt nişte personaje care ştiu că fericirea nu se află pe scenă ; personajele mele, toate, au o biografie foarte bine structurată în funcţie de ideile care le poartă şi, luat la întrebări, la orice clipă din zi şi din noapte, aş putea să vă spun întîmplări din viaţa lor care nu apar niciodată în piese. Eu zic că uneori pot face din aceeaşi piesă încă două piese. Trebuie să rup numai spicul dintr-un peisaj, ca să apuc altă cale, în alt rod al iluziei şi al narării. Personajul trebuie să fie o mirare desăvîrşită şi neîmplinită în acelaşi timp. A gîndi omul strict scenic, răzuit de carne, de întîmplări şi de un mister al lui aparte, înseamnă a-l rata. Personajul trebuie să vină de undeva furat de timp, el trebuie să aibă o arheologie a sîngelui, a întîmplării, şi ceva de ascuns, un mare secret, pentru ca să rămînă diabolic de dorit. Nici un personaj nu trebuie dezvăluit în întregime. Dacă îl ştii de acasă... De acasă nu înseamnă de la mama, de la tata. Dacă îl ştii de acasă din tine, din construcţie, dacă l-ai gîndit, dacă l-ai iubit, dacă l-ai făcut cu migală şi ai crezut în el, acest personaj poate să meargă mai departe, indiferent că îl ascult cu urechea plecată, indiferent că-l refuz. Un personaj viabil trebuie să aibă o platformă în spate după care se pot construi încă două-trei piese sau un roman.

Nici personajul trecător nu trebuie să pară publicului un afiş, el trebuie să fie un sentiment, un sentiment viu, ca o umbră de zăpadă, ca o umbră de melancolie.

Nu se poate scrie o piesă decît după ce ai scris trei variante ale ei şi în acelaşi timp ai lăsat pe dinafară încă două. Ce se întîmplă cu durerile şi bucuriile ? Un autor trebuie să-şi cîştige faţă de sine prestigiul de a putea aduna partea vie din oameni. Eu cel puţin sînt fascinat de biografiile tumultuoase.

— Construiţi deci biografii complete, cu vaste trimiteri spre trecutul şi viitorul personajelor şi apoi reţineţi cantitatea de dramă a personajului din acea piesă ? Dar după ce criteriu selectaţi ?

— După istoria subiectului.

— Subiectul vă dictează ce anume să păstraţi şi ce să lăsaţi pe dinafară din biografia constituită a eroului ?

— Da, subiectul îmi dictează ce să reţin din personajul meu. Se întîmplă, de exemplu, să întîrzii, la o povestire, să zicem, trei-patru luni, după care s-o scriu într-o zi. Cînd nu găsesc cheia personajelor, îmi reţin povestirile. Nu este un viciu numai al meu. Dar eu am alt defect mare ca dramaturg : la început, îmi construiesc piesele sub formă de povestiri. Se şi vede acest lucru.

— Sînt, toate, de o enormă abundenţă epică.

— O abundenţă epică, adevărat, care poate că nu are ce căuta într-o dramă, comedie, tragedie. Dar această abundenţă epică poate fi cernută de orice regizor deştept. Teatrul, de altminteri, înseamnă o conlucrare permanentă între autorul textului şi autorii spectacolului. La noi acest lucru se petrece foarte rar sau se petrece numai cu autori tirani şi atunci îsi impun ei viziunea asupra piesei, care nu este niciodată viziunea regizorului ; sau se întîmplă cu autori care nu mai au ce face în rest decît să urmărească o piesă pe parcursul a 6—7 ani, dar ăştia nu mai sînt scriitori, sînt beneficiarii unei idei fixe.

■

— Deşi poetici şi fantaşti, şi în aparenţă introieniţi în universuri utopice, eroii dv. nu sînt niciodată abstraşi din contingent. Îşi iubesc istoria, pămîntul, nutresc un respect adînc pentru sedimentările culturale naţionale, au cultul valorilor spirituale şi o imensă dragoste de natură. Uneori trăiesc foarte dureros dislocările care au avut loc pe fondul unor mari răsturnări istorice, cum e în* Olelie, *sau deteriorările morale de care nu sînt culpabili, cum se petrece în* Casa de la miezul nopţii, *sau intruziunea destructivă a unor factori aleatori, în existenţa lor, cum e în* Scoica de lemn. *Această implantare în contingent aparţine fiinţei lor, vine din biografia completă pe care aţi gîndit-o, sau e o realitate dedusă de comentator ?

— Era, în primul rînd, în biografia mea, în biografia familiei mele, în biografia cîmpiei Brăilei, în biografia Dunării unde se produc totdeauna mari şi grave rupturi. Oamenii mei aparţin unui spaţiu bine definit. Pînă acum, eu încă n-am trecut de hotarele ţinutului Brăilei şi a unui mijloc de Bucureşti gîndit romantic — o iubire fermecător veninoasă, un mic cortegiu al nebuniei frumoase, cu tot arsenalul şi harnaşamentele de rigoare. În Bucureşti am învăţat vorbele : cît timp ne surîde norocul să fim îndrăzneţi.

— Am impresia că aveţi un patrulater aurifer : Marea, Deltă, Brăila şi Bărăganul.

— Acesta este spaţiul în care ştiu să mă mişc. Oamenii mei trăiesc în acest spaţiu de 2 500 de ani. E un spaţiu răzvrătit şi bucolic. Oamenii vin dintr-o zonă a basmului, impactul lor cu realitatea s-a produs întotdeauna ori sub formă de înfrîngere, ori sub formă de vijelie şi cutezanţa lor a căpătat de multe ori forme anarhice. Cultura este aceea care i-a îmblînzit. Prin cultură nu înţeleg că personajul meu este un păstrător al Bibliotecii din Alexandria. Prin cultură înţeleg o întreagă comoară a universului nostru popular, înţeleg — în accepţiunea justă a cuvîntului — drumul către cartea bună şi înţeleaptă. Prin cultură mai înţeleg zestrea de bun-simţ şi de noroc pe care l-a avut acest spaţiu şi transmiterea lui mai departe ca filon de aur al romanităţii.

Cultura este în primul rînd umană şi repugnabilă tuturor formelor de rasism, totalitarism, împilare. Cultura populară pe care s-a ridicat cultura românească modernă respinge toate formele de îngrădire. Personajele mele vin dintr-un spaţiu de zodie care se vrea senin, cu toate ploile ei sinuoase şi viforele ei uriaşe. Prin cultură înţeleg inima bună şi caracterul drept ; ignoranţa este prostie, cultura noastră cea adevărată respinge prostia şi dispreţul faţă de om. Sigur, literatura modernă, drama modernă cere ceva mai mult, dar cerînd ceva mai mult trebuie să se sprijine pe acest strat fără de care nu se poate trăi. Personajele pieselor mele chiar cînd sînt intelectuali vin din această zonă de prozodie celestă şi de înţelegere bucuroasă a lumii.

Ostilitatea în epoca modernă, bravura, tot ceea ce înseamnă nemernicie şi împilare le găseşte oarecum nepregătite. Asta e drama lor. De aceea, unele şi pier. O să spuneţi că este prea tîrziu ca să mai piară un om din cauza prostiei. Dacă o să spuneţi acest lucru am să vă conving că nu este adevărat.

— Nu, n-am să vă spun, pentru că asta e şi convingerea mea. De aici şi un adevăr crud al personajelor dv. : ele sînt luptătoare, cu voie sau fără, într-o bătălie fără sfîrşit. Şi de aici, uneori, drama — cum bine spuneţi. Iar uneori şi comedia. Şi, firească, pasionalitatea eroilor dv.

Dar pentru că am vorbit despre patrulaterul în care vă mişcaţi şi pentru că natura este atît de fastuoasă, luxuriantă în scrierile dv. în proză şi în teatru, cu misterele, parfumurile ameţitoare ale florilor ori miasmele grele ale bălţilor, nopţile reci, cu lună, amiezile fierbinţi de vară : ce rol îi acordaţi în piese ? O concepeţi ca zămislitoare, ori ca ucigaşă ? O re-creaţi ca un cadru exotic ? Un mediu relevant pentru conflictualităţi violente ? Un izvor al nălucirilor ? Un suport al stilului baladesc ?

— Natura ? O consider stăpînă. Pătimaşă, primitoare şi de multe ori nedreaptă. Nu vă întrebaţi, toamna, cum de acest pepene de cinci kilograme a ieşit dintr-o sămînţă minusculă ? Stai şi te minunezi... Sau cum din sîmburele de piersică s-a născut o livadă ? Cui aparţine această putere ? Ce facem noi vizavi de ea ? Unde ne înfrăţim şi unde nu ne înfrăţim cu natura ? Oricîte cuceriri vom face asupra naturii, pînă la urmă tot supuşii ei vom deveni, pentru că este atît de spontană şi uriaşă. O cunoaştem mereu şi mereu vom rămîne nişte copii înzăpeziţi în mirare în faţa miracolelor ei.

Ce se întîmplă cu mine faţă de toate lucrurile pe care le trăiesc ? Eu sînt un copil care am avut un belşug de imagini, de idei, stimuli şi emoţii în copilă-

TOT TIMPUL IDEALUL"

rie. Am trăit între bălți, între luntri, între grîu, cai, pomi, în foișoare, deci am avut o copilărie din toate punctele de vederere fastuoasă. Această copilărie și-a pus pecetea asupra mea pentru toată viața. Eu nu pot construi dacă nu mă întorc în ținutul acela mirific, de unde îmi iau toate subiectele. Și pornind cu aripile pline de polenul copilăriei totdeauna scutur zăpăceala sau aiureala din copilărie asupra tuturor scrierilor mele. În sufletul meu Dunărea curge prin vreo șaizeci de drumuri. Apoi știu și descîntece. Pentru că bunica mea era vrăciță, iar descîntecul ei o încercare blajină de a minți adevărul și a îmbuna puterile oculte. „Să-i fie copilului leacul cu noroc, iar babei o litră de țuică la soroc". Privite de un orășan, aceste lucruri par zăpăcite. Zăpăceala e Fata Morgana a cîmpiei Brăilei. La noi, zăpăceala prinde raci cu mîna.

— Mă ajutați să înțeleg că în piesele dumneavoastră, natura capătă proporțiile mitice ale unui personaj dominant, atotstăpînitor. E și ea, percepută, descrisă astfel încît devine argument pentru modernitatea și originalitatea teatrului dv. poetic. În piese metaforizați și aspecte sociale, procesualități din cîmpul eticii, stări de spirit neliniștite, provocate de atentări la normalitatea relațiilor umane, în care visul e în continuă osmoză cu realul. Dar cum harul dv. de povestitor și abundența de epic, de care am vorbit, sparg uneori limitele convenției dramatice chiar de autor fixate, nu de altcineva stabilite, vădind o adîncă voluptate a istorisirii cu largi digresiuni și divagații și lungi popasuri lirice, iar citeodată se observă și o lipsă de stringență a acțiunii, vi s-au adus, din aceste cauze, o acuză de neteatralitate.

— Este foarte adevărat, pentru că eu sînt un povestitor baroc și descopăr, din ce în ce mai uimit, că teatrul este o povestire schematică. Aproape fiecare piesă este o povestire schematică. Ca prozator chiar îți vine să rizi de această ciudățenie. De aceea, în fața teatrului, eu sînt ori în defensivă timidă și egoistă, ori fac un complex de superioritate. Nu mă pot deloc orîndui în crucea drumului, încît aș putea să zic : păcat de mine ! Să fie teatrul atît de schematic pe cît îl simt eu ?

— E silit de spațiu, de cutia scenei, de particula de temporalitate ce-i este conferită. Eu unul sînt însă circumspect cu acuza de mai sus și iată de ce : teatralitatea e un concept mobil. Legile de ieri ale teatrului nu sînt, totdeauna, și cele de azi. Convențiile se schimbă și ele, odată cu concepțiile despre artă și lume. În epoca postbelică, la noi, D. R. Popescu, Mazilu, Sorescu au construit piese în alt mod decît înaintașii lor, împotriva regulilor și canoanelor știute și au propus, nu numai ei, desigur, alte concepte și forme. În teatrul european s-a instituit un concept non-aristotelic, prin Brecht și prin Dürrenmatt, a apărut un teatru al absurdului. Dramaturgi moderni, de la Camus la Pinter, au adus metodologii creatoare cu totul diferite de ale antecesorilor. Chiar mitul piesei „bine făcute" a fost supus criticii, în act, dovedindu-se că o formă perfectă poate ascunde, la un moment dat, un vid, în timp ce lucrări colțuroase, asimetrice, aparent chiar „rău făcute", pot exercita o fascinație reală asupra publicului actual.

— Vedeți, Valentin Silvestru, mai fiecare dramaturg vrea să se facă de poveste. Și fiecare crede că numai pe comoara lui singerează flăcări scumpe. Pe cei ce trasează noi direcții, îi stimez, căci broderia se învață pe pînză curată și pe lemnul răstignirii. Eu un lucru îl știu foarte bine : sînt clădit în tipar lin, clasic, greu mă atîrn de înnoiri. Pe pielea mea am învățat că teatrul își înfige visla în delirul cuvîntului, iar romanul în mistica lui. Pe mulți înnoitori eu îi cred asemeni alchimiștilor, mai fericiți în căutarea aurului decît în posedarea lui. Pierdut în arcadiul Balcaniei, mie-mi place să repet asemeni gelosilor : teme-ți nevasta, teme-ți iubirea, teme-ți liniștea casei. Și totuși salut de fiecare dată apariția iconoclaștilor, fiindcă gînd alb deschide grădinile, primăvara.

— Aveți dreptate. Eu am introdus însă în discuție problema înnoirilor în expresie — care sînt fapt — pentru a-mi arăta inaderența la acuza de „neteatralitate" ce vi s-a adus și pentru a vă întreba dacă vă preocupă construcția, *dacă sînteți interesat de* dramaticitatea *peripețiilor.*

— Din ce în ce mai mult. Am practicat poemul în proză, care nu prinde la public și probabil de aici acuza de neteatralitate. De aici și de la stilul meu, cîndva abundent metaforic. Dar totdeauna m-a interesat construcția piesei și am căutat mijloace care să imprime un ritm alert scrieturii. Acum, după ce am umblat prin mai multe teatre din lume, mă îndrept cu pași siguri către ceea ce aș numi ascetismul subiectului.

— Această chemare pe care o simțiți dv. o simt și cei mai buni dramaturgi ai noștri. De aici și interesul de a scrie piese care să satisfacă gustul publicului de astăzi. Piese cu întrebări, dilematice, în care finalul nu aduce totdeauna soluția așteptată, cea mai la îndemînă. Dv. de ce lăsați finalurile deschise ?

— Întrucît și lumea se întîmplă mai departe.

— Sînteți de acord că pe unele nu le-ați rezolvat artistic — cum e la Scoica de lemn ?

— Nici prin gînd nu mi-a trecut să-l rezolv. Pe vremea aceea credeam (tinerețea !) că bucuriile se deschid mereu însorite și că finalul unei piese, mai ales al uneia care se petrece la Mare, trebuie să gîlgîie de smaralde și rubine. Lucrul nu s-a mai repetat cu *Echipa de zgomote* și mai ales cu *Casa de la miezul nopții.*

— Aici există un final cutremurător, ceea ce arată progresul înregistrat în lupta cu dv. înșivă pentru a cuceri o expresie care să vă convină ca dramaturg, dar și oamenilor ce pun în scenă piesa...

— Partea întîi a piesei este strict repartizată spațiului Dunării. Prima parte a piesei am început s-o scriu în gînd, în timpul inundațiilor, cînd am petrecut o zi și o noapte pe acoperișul fabricii de la Zagna, cu inginerul șef, cu 20 de muncitori, cu un paznic, cu patru oi, cu o căprioară și un lup ce stătea încremenit între oi și căprioară. Paznicul veghea cu pușca îndreptată asupra lui. În marile catastrofe și fiarele devin înspăimîntate. Ori blînde. Ca lupul acela.

— Spaima i-a schimbat caracterul !

— Mă întorc la *Scoica de lemn*. Cum am scris-o ? Eram la Neptun și acolo era o piersicărie, lîngă Casa Scriitorilor. Mă duceam să culeg cimbru cu fetița mea și o dată mă întîlnesc în mijlocul piersicăriei cu o căsuță. Mirosea formidabil a piersici și a țuică de piersici și era și un om acolo, și-i spun :
— Domnule, dumneata faci țuică ?
— Nu.
— Dar de unde miroase a țuică de piersici ?
— Vreți să beți ?
— Sigur că vreau să beau... Cîte camere are căsuța ?
— Două.
— Cine doarme aici ?
— Am niște nepoți îndrăgostiți, două perechi.
Am început să lucrez piesa chiar în pragul acelei căsuțe și am definitivat-o la Mogoșoaia, după cutremur, sub un castan, în timp de două săptămîni. Niciodată n-am scris așa de repede.

— În legătură cu această piesă aș vrea să remarc aspectul bufon al unora din personaje, caracterul lor de trăzniți. Natura lor fantastică le dă o anume configurație veselă pe care mai greu o regăsim în piesele ulterioare. Le vine, poate, și dintr-o libertate a inspirației dv. și din năvala acestui umor care vă este atît de caracteristic. Cît v-au dictat eroii înșiși această configurație a lor, cît i-ați dorit (și ați hotărît) să fie astfel ?

— Întîi le-am căutat locul : în miresme și în jocul iluziilor. Și le-am dăruit unora inteligență artistică, spre a descoperi lumea numai în decor de sărbătoare. Apoi, Marea e libertate, dezleagă mîinile și limba. Nimic mai ușor decît să visezi glumind sub vînt verde curgînd dinspre Asia. Am împins în joc și pica pe care-o port unui oraș mic, cald și melancolic, care a refuzat să mă primească elev la unul din liceele lui. M-a împins pe drumurile Țării încît și-acum regret că nu m-am născut ambidestru ca să-i sparg geamurile cu pietre aruncate deodată din amîndouă mîinile.

— În Echipa de zgomote, *spre deosebire de* Scoica de lemn, *se insinuează drama și cruzimea. Există în piesă o pulsație vitală foarte puternică a faptelor și a istoriei. Se vede și histrionismul unora și postura cabotină a altora. Moartea apare ca un fel de miraj al unei condiții umane subalterne, iar pentru un personaj, ca o eliberare.*

— Moartea nu este chemată de el, e invocată de ura celor din jur.

— Dar el o primește ca atare.

— El o primește ca un dar pentru că, nevrînd să se alinieze mediocrității, nu mai are altă ieșire.

ION SĂLIȘTEANU : **Copacul singuratic**

— Aproape că Moartea are consistența unui personaj, pentru că plutește deasupra întîmplărilor, permanent simțită, și drama este ce spuneți dumneavoastră acum, asumarea pătimirii cu decizie bărbătească, aureolată de compasiunea autorului. Deși eroii sînt dezrădăcinați, înrobiți, rătăciți într-o lume străină de baștina lor, fabulînd și confabulînd, tăinuind abjecții vechi, fiindu-și datori nelegiuiri de la om la om, trădări, înșelăciuni, mai avînd și perversitatea de a-și deschide rănile cu unghiile, ei sînt alcătuiți totuși dintr-o pastă omenească foarte densă și au un patetism cutremurător al vieților înăbușite. Către ce ați dorit să încline judecata spectatorilor ?

— Acestea sînt reziduurile unei revoluții care n-a cunoscut triumful. Sînt înfrîngerea unor șuvoaie care au plecat din lumină și s-au frînt pe la mijloc. Sînt împrăștiați în lume de un cataclism pe care nici măcar nu l-au intuit și care i-a zdrobit, i-a făcut vraiște cu puhoaiele lui de fier și nenorocirile i-au găsit prea dezmembrați și i-au adus la starea de a umbla în patru labe. Ei sînt întru totul victimele, ca să spun poetic, neînfloririi magnoliilor.

— Să adăstăm o clipă asupra piesei într-un act Olelie. *Aici apare, deodată, cu puterea și lumina folclorului, un obicei, o datină, un motiv, pe lîngă alte elemente de socialitate, din epoca pe care ați descris-o. Și dislocarea vastă suferită de patriarhalitatea ancestrală. Și disensiunile familiale care duc la răsturnarea patriarhalismului — exprimate foarte lămurit în personajul Căpălău. Elementul acesta de folclor este căutat ?*

— Este de acasă. Piesa într-un act pornește de la povestirea din volumul *Ningea în Bărăgan*, intitulată *Olelie*. Întîmplările au loc la lăsata secului. Toată piesa se petrece în casa bunicului, la malul gîrlei ; malul s-a dărîmat, a și ajuns gîrla la doi metri de prag. Dispare și casa. Acolo am trăit cele mai năpraznice ierni. De altfel, în povestire (dramatizarea am încercat-o la îndemnul reputatului regizor Ion Cojar) ninge îmbelșugat și ermetic de la început pînă la sfîrșit. Am scris-o lîngă sobă, în casa noastră, pe parcurs de opt zile, avînd pe masă un ulcior cu vin porfiriu. Personajele au existat aevea, unele mai trăiesc, mă întîlnesc uneori cu ele și ne întristăm pentru tinerețea pierdută. Nu observați și dv. că vremea părerilor de rău e nepermis de lungă față de aceea a plăcerilor ?!

— Casa de la miezul nopții este pentru mine cea mai organizată din punct de vedere dramatic și teatral piesă a dv. de pînă acum. Are un pisc tragic foarte semnificativ : înălțarea prin sacrificiul de sine. Aici ați pus în contact oameni ai saloanelor cu oameni ai pegrei și ați făcut să se confrunte acut valoarea cu nonvaloarea. Drama are majestate lirică, iar lupta pentru adevăr, care este substanța conflictului, noblețe. În sarabanda aceasta, pe care o conduceți cu mînă sigură, a iluziilor, mistificărilor și realului, escrocii sentimentali, oamenii de nimic, cu gînduri plane, și canaliile îl răstignesc pe inocent. Dacă va fi pusă în scenă cu comprehensiune pentru idee va fi percepută și ca poem dramatic, și ca o poveste romantică, dar în același timp și ca o dramă, cum să-i spun eu ? de orientare realistă profundă, pentru că sensibilizează elemente cu care ne ciocnim în viața de fiecare zi. Și dă acuitate luptei permanente între autenticitate și inautenticitate. Personajul acesta care moare este în concepția dv. un personaj simbolic ?

— Evident. E o sugestie a inocenței maculate de toți trădătorii idealurilor și o tragedie din nefericire, cu — aș zice — largă repetiție în secolul nostru. Cei învinși sînt adesea cei care au crezut absurd de mult în culorile curcubeului.
M-am gîndit că finalul piesei poate neliniști măcar o noapte pe tînărul spectator, că despre el este vorba în viitorul nostru, al tuturor. Finalul acestei piese (am scris-o, jumătate la mare, jumătate la Sinaia, astă-vară, două săptămîni la mare, două săptămîni la Sinaia), mi-a venit, într-o zi, la Sinaia, cînd am văzut o bătaie de veverițe. A fost aruncată de pe ultima creangă cea mai tînără. Firesc ar fi fost ca toate celelalte s-o ocrotească. Împotriva firii, au azvîrlit-o. Dar coincide oare firea oamenilor cu a veverițelor ? Atunci am avut revelația finalului piesei și a întîmplărilor lumii moderne. E ceea ce într-un fel am pățit noi cu toții, eu înțelegînd moartea nu numai ca un fenomen fizic, ci și ca extincție a negurei asupra idealurilor, cu toate că în piesa mea viu rămîne, tot timpul, numai idealul.

— Împărtășesc întrutotul punctul dumneavoastră de vedere că teatrul poate să purifice sufletește omul și că poate chiar răsturna în unii o credință greșită, sau poate ajuta la îndreptarea unui pas greșit, la înlăturarea unei concepții imprumutate negîndit de la un străin, la schimbarea unui fel de a fi, însușit fără chibzuială.

— Eu, ca spectator de teatru, uneori m-am simțit, ajungînd acasă, fără să-mi dau seama, că mergeam ca unul din eroii piesei. Ei bine, la mine aceasta este o chestiune de sensibilitate creatoare și de putere de a mă încrede în personaje. Însă dacă nu vii la teatru detașîndu-te de tine, îți pierzi timpul.

— Dacă teatrul e bun, te rupi de tot ceea ce ai avut înainte de a veni la el și te lași stăpînit de raza lui luminoasă.

— Este o lumină care nu va dispărea niciodată — teatrul.

— Vă mulțumesc foarte mult pentru tot ceea ce mi-ați spus. Pentru mine, convorbirea cu dv. e pasionantă. Nu v-am cunoscut credințele în materie de teatru, decît din mărturii fragmentare și conversații întîmplătoare. Dacă-mi pot face un reproș în legătură cu întîlnirea noastră de astăzi este că ea a avut loc mai tîrziu decît se cuvenea.

— Eu vă mulțumesc că a avut loc acum și că îmi dați curaj să mai scriu piese.

Convorbire realizată de
Valentin Silvestru

Teatru

Viitoarele întîlniri

SEMĂNĂTOR perpetuu, teatrul nu-şi ritmează existenţa pe anotimpuri, ci pe neostoitul suiş al omului către sine însuşi. Şi totuşi, „anotimpul arămiu", cînd arşiţa lasă loc unui aer parcă mai sigur şi mai riguros constant cu sine şi cu noi, adună pe iubitorii Thaliei de pe nostalgicele drumuri ale vacanţei, „bătăile inimii" îşi sporesc cadenţa sub reflector, pentru a răspunde cu dragoste dorului de teatru al celor ce-l iubesc cu statornicie.

Ce pregătim, aşadar, pentru iubitorii scenei în acest anotimp al roadelor? Am prezentat în premieră savuroasa comedie satirică **Trăsura la scară** de Mihai Ispirescu, în regia tînărului şi inventivului regizor Tompa Gábor de la Teatrul maghiar de stat din Cluj-Napoca, spectacol care — o spunem din toată inima ! — va prilejui lui Ion Fiscuteanu, Mihai Gingulescu, Cornel Popescu şi colegilor lor o nouă reconfirmare a talentului şi neostenelii lor întru slujirea cu credinţă a scenei româneşti.

Spectatorii tineri şi — sperăm ! — nu numai ei, se vor întîlni din nou cu nemuritoarele personaje ale nemuritorului povestitor din Humuleşti, prin montarea dramatizării lui Radu Iţcuş a basmului **Harap Alb** de către regizoarea Maria Mierluţ, de atîtea ori laureată cu premii pentru prodigioasa sa activitate la Teatrul de păpuşi din Tîrgu-Mureş. Nicoleta Toia, binecunoscuta regizoare a Naţionalului ieşean, va pune în scenă, în variantă muzicală, piesa **...Escu** de Tudor Muşatescu, iar Dan Alecsandrescu va contura sub reflectoare (în sfîrşit!) o nouă faţă a **Iocastei**, atît de densa şi generoasa piesă a lui Constantin Zărnescu, ceea ce va ridica la trei numărul premierelor absolute ale stagiunii 1989 — toate trei ale dramaturgiei româneşti actuale !

Spectatorii secţiei maghiare sînt invitaţi la întîlnirea cu chipurile eroilor creaţi de poetul tîrgmureşean Székely János în piesa cu incitantul titlu **Minciuna consolatoare**, regizată de Kincses Elemér cu nota de profunzime şi meticulozitate acumulate printr-un plus de experienţă, care îi vor solicita în continuare inspiraţia la realizarea spectacolului cu piesa **Hoţul de vulturi** de D. R. Popescu. Neîmpăcîndu-se cu statutul de „pensionar", Hunyadi András va da viaţă, pe scenă, unei lumi insipide şi anacronice (spre aducere aminte şi învăţătură !) create de Gabriela Zapolska în **Moralitatea doamnei Dulska**, cu aplombul şi umorul cu care regizorul ne-a obişnuit.

Cum timpul, se ştie, nu se poate dilata, rămîn încă în aşteptare, dar pe „locul de plecare" spre public şi un Oscar Wilde, şi un Shakespeare, şi un Dostoievski, şi un Mazilu şi atîţia alţii, doriţi deopotrivă de public şi de noi.

Iulius Moldovan
Directorul Teatrului Naţional
din Tîrgu Mureş

Regizorul — creator de trupă

UNA din moştenirile cele mai de seamă pe care ni le-au lăsat înaintaşii artei teatrale a fost demersul regizorului în formarea şi consolidarea trupei de interpreţi, actorul fiind „instrumentul divin" — cum i-a zis Caragiale — de comunicare a mesajului, de întruchipare şi potenţare a ideilor şi subtextului. Paul Gusty, Alexandru Davila, Aurel Ion Maican, Soare Z. Soare, Victor Ion Popa, Ion Sava au creat şi au impus trupe a căror personalitate a făcut posibilă tezaurizarea unui repertoriu de anvergură estetică, problematica umană şi socială a acestuia căpătînd expresivitate şi relief scenic prin interpretări memorabile. Paginile de istorie ale teatrului românesc sînt grăitoare în acest sens.

Principiul regiei întemeiate pe virtuţile interpretative ale trupei a călăuzit şi noile generaţii de creatori care au statornicit în luminile rampei echipe de actori remarcabile din rîndurile cărora s-au desprins marile personalităţi ale teatrului românesc, cei ce au trudit cu modestie şi fidelitate în colectivele unde s-au consacrat, spiritul de colegialitate fiind o dominantă de la care vedetele, mai ales, nu făceau excepţie.

Stabilitatea regizorului şi a trupei au făcut posibile configurarea şi coerenţa unui program repertorial prin care să se aibă în vedere abordarea unor epoci literare reprezentative, a unor autori de notorietate din cultura naţională şi universală; să determine creşterea nivelului artistic spre cotele performanţei, dînd posibilitate actorilor să parcurgă experienţe artistice succesive, în măsură să le pregătească aspiraţia spre marile roluri ale carierei. Redutabila echipă de comedie a Naţionalului bucureştean sub conducerea lui Sică Alexandrescu, formarea de către Al. Finţi şi Ion Şahighian, la fostul Teatru al Armatei, a unei bune echipe de dramă, trupele din Bucureşti sau din ţară conduse de Moni Ghelerter, Marietta Sadova, Ion Olteanu, Radu Stanca, Liviu Ciulei, Sorana Coroamă, Gh. Harag, Crin Teodorescu, au demonstrat că tradiţia moştenită de la înaintaşi se află sub semnul continuităţii şi duratei, că aceasta a influenţat consolidarea unor nuclee artistice circumscrise cu pregnanţă în constelaţia valorilor perene.

Democratizarea vieţii teatrale din anii construcţiei socialismului a avut ca efect dezvoltarea şi lărgirea unei bogate reţele de instituţii de spectacole, precum şi consolidarea unei şcoli de regie care a pregătit şi a impus o pleiadă de creatori ai artei spectacolului ce şi-au asumat rolul de animatori, de constructori de trupe şi de climat emulativ.

Noile generaţii de regizori au îmbinat şi ei meşteşugul profesiei cu rigorile înscrise în statutul creatorului de spectacol, solicitat să propună o viziune proprie asupra textului, să-i releve, prin mijloace adecvate, semnificaţiile ontologice şi specificitatea scriiturii. În ultimele decenii ale veacului nostru s-a impus tipul regizorului cultural de formaţie enciclopedică, concepîndu-şi spectacolul în relaţie cu o vastă documentare întemeiată pe o bogată bibliografie, pentru a pătrunde în profunzimea interogaţiilor şi a subtextului, pentru a înţelege şi a disocia detalii privind epoca, autorul, precum şi deschiderile posibile ale operei dramatice. Autoritatea culturală a regizorului n-a eludat convingerea că vocaţia şi programul său nu-şi pot găsi o concretizare reală decît într-o colaborare activă cu o trupă valoroasă, că aceasta trebuie formată şi iniţiată pentru a deveni solidară cu iniţiativele şi ipotezele sale artistice, cu stilul spectacolului. Demersul intelectual al regizorului se răsfrînge, în mod implicit, asupra reprezentaţiei, dar întreprinderea sa în materia spectacolului reverberează benefic în viziunea actorului asupra personajului şi a mediului ca destin al acestuia.

Istoria teatrului nostru postbelic a înscris pagini bogate în memoria timpului cu personalităţi regizorale creatoare de trupe şi climat cultural, al căror talent şi devoţiune au imprimat colectivelor respective rigori şi convingeri estetice, dăruire şi profesionalitate. Liviu Ciulei la „Bulandra" ; Horea Popescu, la Giuleşti şi la Naţionalul bucureştean; Ion Cojar, la Teatrul „Mic" şi la Piatra Neamţ ; Valeriu Moisescu, la Galaţi, Oradea, Ploieşti şi la Teatrul „Bulandra"; Dan Alecsandrescu la Arad şi Tg. Mureş ; Cătălina Buzoianu, la Iaşi şi la Teatrul Mic ; Mihai Dimiu, la Sibiu; Ion Maximilian, la Galaţi şi Constanţa; Constantin Dinischiotu, la Constanţa, Ploieşti, Botoşani; Gh. Jora, la Constanţa şi Galaţi ; Eugen Mercus, la Braşov; Cristian Nacu, la Bîrlad; I. G. Russu, la Bacău ; Anca Ovanez, la Iaşi şi la Naţionalul bucureştean ; Dinu Cernescu, Alexa Visarion şi Tudor Mărăscu, la Giuleşti ; Mircea Cornişteanu, la Craiova ; Cristian Hadjiculea şi Silviu Purcărete, la Teatrul Mic ; Dan Micu, la Tg. Mureş şi Teatrul „Nottara" ; Mircea Marin, la Satu-Mare, Braşov şi Brăila ; Ioan Ieremia, la Timişoara ; Nicolae Scarlat, la Piatra Neamţ şi Galaţi. Iată numai cîteva promoţii de regizori a căror carieră s-a identificat cu trupe de actori ce şi-au definit valoarea printr-o conlucrare laborioasă, afirmarea talentelor autentice fiind un efect al reciprocităţilor creatoare.

Fişele de creaţie ale regizorilor respectivi, zestrea de spectacole memorabile, multitudinea de evenimente artistice, lansarea unei noi şi valoroase dramaturgii, afirmarea talentelor actoriceşti de excepţie îşi găsesc explicaţia în condiţiile create de societatea noastră socialistă, precum şi în efortul, în harul creatorilor de spectacole care şi-au înţeles menirea, consolidînd tradiţia ce a impus principiul regiei întemeiate pe valorizarea potenţialului artistic al trupei.

Este evidentă opţiunea tinerilor regizori de a conlucra cu trupe dispuse să-şi înnoiască şi să-şi perfecţioneze măiestria profesională, să experimenteze mijloace de expresie incitante, să cultive un repertoriu care să le dea posibilităţi de exprimare şi satisfacţii morale. În acelaşi timp, constatăm cu satisfacţie că unele colective teatrale ce se aflau cantonate într-un anonimat de durată şi-au revigorat potenţialul artistic, realizînd spectacole-eveniment. Explicaţia o aflăm în prezenţa constantă a regizorului permanent în calitatea sa de animator, de constructor de climat cultural şi „paznic de far" al profesionalismului. Mircea Cornişteanu, la Craiova, Ioan Ieremia, la Timişoara, Mircea Marin, la Braşov şi Brăila, Mihai Măniuţiu la Cluj-Napoca, Victor Ioan Frunză la Piatra Neamţ şi Galaţi, Ovidiu Lazăr, la Iaşi, Dragoş Galgoţiu, la Ploieşti şi Bucureşti, sînt nume din noile generaţii de regizori care continuă tradiţia întemeiată pe principiul potenţării virtuţilor trupei, singura şansă de a consolida rosturile teatrului, elaborarea fiecărui spectacol fiind un impact cultural cu răsfrîngeri complexe în creaţia realizatorilor şi în conştiinţa publicului.

George Genoiu

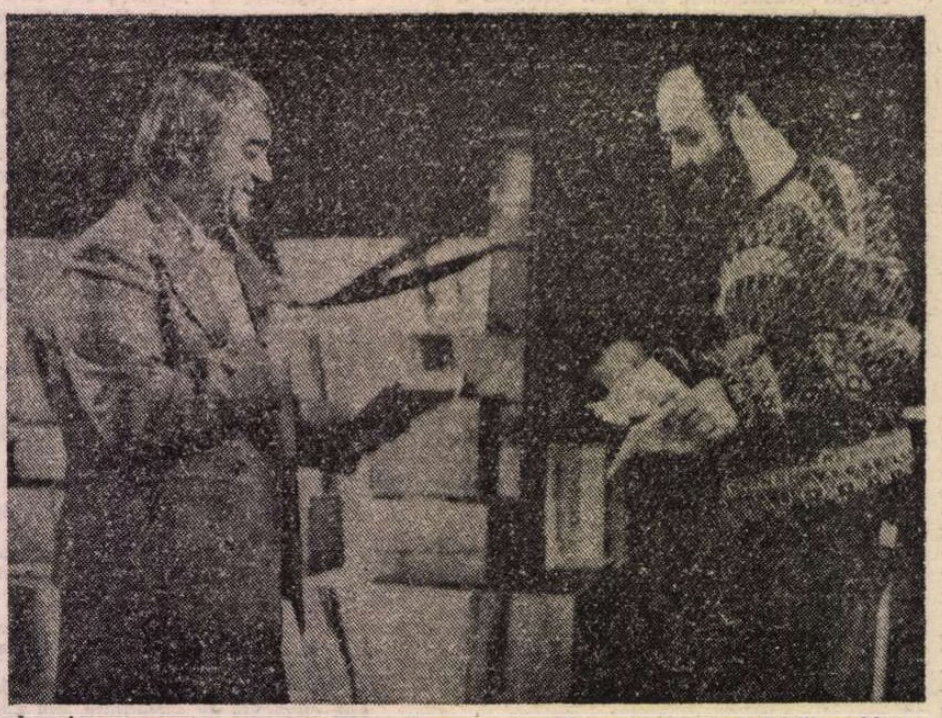

Imagine de la ultima repetiţie generală a premierei Teatrului Naţional din Tîrgu Mureş cu Trăsură la scară de Mihai Ispirescu: actorul Ion Fiscuteanu şi regizorul spectacolului, Tompa Gábor

Cu actorul DAN AŞTILEAN, despre autorii preferaţi

— Încă din timpul studiului la Institut, vi s-au remarcat calităţi interpretative care vă prevedeau o evoluţie pe un drum propriu, cum s-ar spune. Eraţi conştient de calea ce trebuia s-o urmaţi. Credeţi acum, în virtutea experienţei băimărene de după debut, că aţi parcurs-o pe cea bună ?

— Am fost, cum se zice, un actor cu şansă, pentru că în împlinirea unei personalităţi actoriceşti e, cred, mare nevoie de şansă. La absolvire, în 1986, am reuşit să joc pe scena studioului trei roluri foarte importante în *Peer Gynt* de Ibsen, *Rosenkrantz şi Guildenstern* de Tom Stoppard şi *Opera de trei parale* de Bertolt Brecht. Deci am avut un start lansat, cum se poate spune. Şi mai departe, în perioada băimăreană, se pare că şansa m-a urmărit, realizînd eu cîteva roluri dragi şi cred importante pentru cariera mea actoricească. Această a doua etapă n-aş fi putut să o înfăptuiesc fără atenta îndrumare a doi mari regizori şi mi se pare hotărîtoare, pentru cariera mea, întîlnirea cu ei : Dan Alecsandrescu şi Ioan Ieremia. În aceste condiţii, consider că am parcurs, în ce mă priveşte, calea cea bună.

— Fiecare din cele peste zece spectacole în care aţi fost distribuit pe scena teatrului băimărean a reprezentat un examen profesional, dar şi o luptă cu sine, cu incertitudinile intime ale creaţiei, căci oricare personaj interpretat împrumută ceva din fiinţa actorului. De ce a depins creaţia rolurilor ?

— Teatrul fiind o artă colectivă, deci nerealizîndu-se numai cu actorul, ceilalţi colaboratori în arta spectacolului sînt, după părerea mea, foarte importanţi. Mă refer în speţă la regizor şi la scenograf. Dar munca la aceste spectacole, unele împlinite, altele mai puţin, s-a făcut prin lupta actorului cu sine însuşi. Această confruntare face parte din laboratorul de lucru, din bucătăria interioară, aparent neimportantă, sau mai degrabă neluată în seamă, a fiecărui actor. În Izquierdo din *Montserrat*, de E. Roblès, de pildă, n-am putut să înşel un mare gir pe care mi l-a dat Dan Alecsandrescu. Prin această partitură m-am chinuit şi m-am străduit în acelaşi timp de a nu-i înşela aşteptările. În personajul Vasile Lucaciu, tot sub o atentă îndrumare, de astă dată a lui Ioan Ieremia, m-am ferit de a intra în capcana retorismului, foarte periculoasă la acest gen de personaje istorice, şi, dimpotrivă, am tins a-i da încărcătură omenească şi a-l face să poată trăi, azi şi aici, printre noi.

— Prin ce consideraţi că repertoriul teatrului băimărean v-a venit în întîmpinarea dorinţei de afirmare profesională ? Ce insatisfacţii v-a provocat ?

— Acum, cînd tragem o linie după perioada de stagiatură nu cred că putem vorbi despre insatisfacţii, chiar dacă ele au existat pe parcurs, dat fiind cîteva realizări importante. Un mare merit şi extrem de însemnat în realizarea acestor roluri şi spectacole l-a avut conducerea teatrului. N-aş putea decît să fiu recunoscător pentru situaţia generoasă de a juca în piese precum *Montserrat* de E. Roblès, *Vasile Lucaciu* de Dan Tărchilă, *Nervi pentru dragoste* de Kiril Topalov, *Fluturi... fluturi...* de Aldo Nicolaj.

— Acordaţi vreo importanţă premiului revistei „Teatrul" primit pentru interpretarea rolului Vasile Lucaciu din piesa omonimă a lui Dan Tărchilă ? În genere, aprecierile criticii de specialitate la adresa evoluţiei dv. scenice vă influenţează în vreun fel ?

— Despre importanţa premiului revistei „Teatrul" şi în general despre ideea de premiu nu cred că e cazul să vorbim. În mine a declanşat faptul, semnificativ, că nişte oameni de teatru avizaţi au pariat pe mine, ceea ce nu poate decît să mă oblige, să mă mobilizeze şi mai mult, spre a atinge viitoare confirmări. Aceste premii, odată luate, îmi dau seama, trebuie neapărat confirmate şi nu numai atît. Deci, mă aşteaptă o etapă şi mai grea în alegerea partiturilor şi în special a regizorilor cu care voi conlucra. Fac parte din categoria actorilor care citesc ce se scrie în cronici. Iau aminte la toate părerile şi opiniile exprimate despre rolurile jucate de mine. Ele, pînă acum, au fost deosebit de juste, în sesizarea împlinirilor şi neîmplinirilor din activitatea mea, călăuzindu-mă, ca să zic aşa, în abordarea celor noi, care urmează.

— Aveţi autori dramatici preferaţi, în ale căror piese aţi dori să fiţi distribuit ?

— Mi-aş dori să joc într-o piesă de Mazilu, de exemplu. Mă încîntă sarcasmul personajelor lui Mihai Ispirescu, hazul amar al celor scrise de Tudor Popescu, nu l-aş uita pe Camil Petrescu, după cum nu l-aş refuza nici pe Caragiale. Şi acum, şi întotdeauna : Shakespeare. De asemenea, e foarte important, pentru împlinirea unui actor şi pentru munca sa, nu numai ce joacă, ci şi de cine este îndrumat şi condus în scenă. Sînt sigur că oriunde mi-aş desfăşura activitatea, începînd de la prima scenă a ţării şi pînă la oricare teatru din provincie, m-aş strădui, cu modestie şi măsură, să împlinesc toate speranţele mele şi ale altora care cred în mine, convinşi cu toţii, colegi de generaţie, că reprezentăm viitorul teatrului românesc. Acest schimb de ştafetă nu poate, nu are dreptul să se săvîrşească oricum.

Convorbire realizată de
Augustin Cozmuţă

Cinemateca — început de stagiune

PROGRAMUL cu care cinematograful de arhivă întîmpină Congresul al XIV-lea al partidului prilejuiește o rememorare a citorva momente ale istoriei noastre, legate de activitatea și lupta Partidului Comunist Român, din ilegalitate și pînă în anii construcției socialiste, filme îmbinînd armonios autenticitatea documentului cu emoția artistică, și cu vibrația patriotică : **Cu poporul, pentru popor, Sub semnul marilor împliniri, București — file de epopee. Duminică la ora 6, Dragostea și revoluția, Orașul văzut de sus, Miracolul, O lumină la etajul X.** Un omagiu cinematografic adus evenimentului de rezonanță majoră pe care întreaga țară îl va trăi în luna noiembrie.

Centenarului Eminescu, aniversat în luna iunie, îi urmează în foarte apropiatul decembrie centenarul trecerii în neființă a lui Ion Creangă. Lumea colorată a copilăriei lui Nică a lui Ștefan a Petri, precum și citeva din cele mai cunoscute povestiri ale humuleșteanului și-au găsit în cinematografia noastră versiuni viabile, chiar și cînd au ajuns să îmbrace hainele comediei muzicale sau ale desenului animat. O scurtă „filmografie Creangă" — ce, deocamdată, rămîne deschisă.

Pe linia afirmării valorilor cinematografului românesc de ieri și de azi, „medalionul Jean Georgescu" este de fapt o retrospectivă a creației actoricești și regizorale a unui împătimit al filmului. De la scurt metrajul **Așa e viața** din 1927 la inegalabilul **O noapte furtunoasă** din 1942, de la prima antologie a filmului românesc, **Lanterna cu amintiri** din 1963 — la **Pantoful Cenușăresei** din 1968 (și am dat aici doar principalele repere), se conturează un adevărat curs (valabil și astăzi) de știința comediei, de știința gagului, de știința colorării în specific național a acestui limbaj universal. Înscriindu-se în replică, o trecere în revistă a perioadei „mute" din filmografia unui clasic mondial al genului — l-am numit pe Charlie Chaplin — va cuprinde aproape tot ce a realizat acest „Molière al cinematografului" — după cum îl denumea Camil Petrescu — între 1914 și 1928.

Pentru a păstra echilibrul cu medalioanele regizorale, vedeta feminină a începutului de stagiune nu putea fi alta decît... Greta Garbo. În pofida trecerii anilor, farmecul „sfinxului suedez" operează și astăzi, am constatat frecvent acest lucru. În fața ei spectatorii, bătrîni sau tineri, nu mai au decît o singură vîrstă : aceea a minunării. Abia după ce lumina se reaprinde în sală, abia după ce se scutură de vrajă, publicul își dă seama că multe din filmele sale și mulți dintre regizorii săi nu au meritat-o.

Departe de-a se plasa sub semnul „veteranilor" cinematografiei românești și internaționale (ceea ce ar presupune că organizatorii i-ar avea în primul rînd în vedere pe spectatorii adulți — or, nu este așa, cunoscîndu-se foarte bine apetența tinerilor noștri cinefili pentru clasicii artei a șaptea), repertoriul de toamnă include un ciclu ce își trădează chiar din titlu tema și adresa : **Ani de liceu.** Ideea a apărut ca urmare a succesului de public repurtat de filmele lui Nicolae Corjos dedicate acestei vîrste. Sînt aici pelicule din toată lumea, vesele sau triste, lirice sau dramatice, realizate de cineaști cu sufletul tînăr, ce s-au apropiat cu sensibilitate și căldură de problemele vîrstei problematice. Nume de realizatori foarte cunoscuți — Jean Vigo, Volker Schlöndorff, Elisabeta Bostan, Iuli Raizman, Martin Ritt sau Geza von Radvanyi — se învecinează în acest program cu multe nume de cineaști tineri. Unii dintre interpreți au devenit între timp celebrități : Jana Prohorenko, James Dean, Ștefan Iordache.

Și mai vast se anunță ciclul „Filmele anului 1964 — privire critică după 25 de ani". Vast și de calitate, întrucît prevalează producțiile bune și foarte bune, unele socotite astăzi capodopere. Cînd un an are la activ ecranizări ca **Pădurea spînzuraților, Hamlet** (de Gr. Kozințev), **Indiferenții, Lord Jim** sau **Noaptea iguanei** ; filme grave despre relația omului cu istoria, cu societatea, ca **Deșertul roșu, Curaj pentru fiecare zi, Femeia nisipurilor, Comoara din Vadul Vechi, Drama Ciocîrliei, Acuzatul, Prima zi de libertate, Hoțul de piersici, Becket, Gertrud** — și cred că am menționat destule ; cînd musical-urile se numesc **My Fair Lady** și **Mary Poppins,** iar între debutanții anului se numără Humberto Solas, Jan Nemec, Vasili Șukșin — nu mai este nevoie de alte explicații. Critici vor fi, poate, la adresa comediilor realizate în 1964, care nu ating cotele înalte ale celorlalte genuri. Dar nu cred că nu se va rîde la **Titanic Vals, Ce drum să alegi ?, Căsătorie în stil italian, Bine ați venit, Fifi înaripatul, Adio Charlie** sau la... **Jandarmul din Saint Tropez.**

Oricum, o cotă suplimentară de rîs le este rezervată amatorilor de ciclul „La cererea abonaților", unde există și Stan și Bran, și filme de Frank Capra sau de Eldar Riazanov. Acest program răspunde sutelor de propuneri formulate de abonații Cinematecii în cursul stagiunii 1988—1989, prin aproximativ o sută de filme. Marea lor majoritate sînt reluări. Dar vor fi și cîteva „premiere de cinematecă" — o adaptare a unui faimos roman de Dino Buzzati, de pildă (ghicitoare ușor de dezlegat pentru cititorii cinefili ai „României literare") și încă alte cîteva surprize...

Cele de mai sus constituie mai degrabă un „vorspan" al stagiunii 1989—1990. Se plănuiește și o înviorare vizuală a holurilor Cinematecii, se lucrează intens la alte programe, la găsirea unor formule repertoriale pe măsura marelui interes atît de vizibil demonstrat de spectatori.

Aura Puran

Recent dispărută Bette Davis rămîne, întotdeauna, în programele tuturor cinematecilor (în imagine: Bette Davis în Totul despre Eva, de Joseph Mankiewickz)

Cinema

Flash-back

Bette Davis

■ EXISTĂ momente cînd simți că se lasă iarna nu numai în lume, ci și în cîte o generație. Pe actorii care au debutat la începutul filmului vorbitor abia dacă îi mai adunăm pe degetele unei mîini. Se face tot mai pustiu acolo, în anii aceia cînd lumea vorbea despre filme ca despre niște basme și le fluiera melodiile la colț de stradă. Atîtea nume de vedete, care sunau ca niște zurgălăi, făcînd ca regizorul să pară un monitor ursuz, au apus treptat. S-au întîmplat atît de multe lucruri grave între timp, încît filmele lor par demodate și frivole, unele de nerevăzut. Mulți idoli s-au prăbușit, făcînd pe cei de azi să se întrebe cum de au putut fi urcați cîndva pe soclu. Printre puținii care au rezistat sînt aceia cu farmecul bazat nu pe frumusețe, ci pe caracter. Bette Davis a fost printre ultimii care mai trăiau, și ea a murit vineri, la optzeci și unu de ani, după ce a apărut în optzeci și unu de filme.

A debutat de tînără și a exercitat de la început o ciudată atracție asupra publicului, care o aprecia chiar cînd nu juca în capodopere. Puține din filmele ei au fost mari, dar ea a fost întotdeauna remarcabilă. Fără să fie frumoasă, fără nimic deosebit în înfățișare, ea fascina prin accentul crud, prin umorul amar, prin inteligența cinică pe care le infuza personajelor. În rolurile din prima parte a carierei a întruchipat ființe mărunte și detracate, victime în dragoste, prostituate, alcoolice, pe care lumea le-a pedepsit să stea la margine, pentru ca tot ea să le disprețuiască. Mai tîrziu, în anii maximei glorii, a trecut la roluri de compoziție, întruchipînd femei capricioase și ieșite din serie, a căror bizarerie a umplut-o cu veridicitate, folosind o gamă densă de sofisticări. Nu s-a temut să fie uneori urîtă, rea, capricioasă, glacială, lipsită de complexe (și chiar de scrupul), dar a știut mereu să dea satisfacție spectatorilor, lăsînd și acestor calități negative limite de justificare și omenie. După inevitabila eclipsă datorată prea marii popularități avute cîndva, s-a reîntors, la senectute, într-o a treia serie de roluri, inspirate iarăși din lumea cotidiană, de jos : bunice excentrice, călătoare trăznite, pensionare neluate în seamă, dar care nu se lasă pînă nu-și fac dreptate singure etc.

Printr-o extremă ironie a soartei, nevrozele pe care Bette Davis le-a adus pe ecran acum patruzeci sau cincizeci de ani s-au dovedit cele mai moderne și cele mai „de viitor", prefigurînd atîtea din trăsăturile lumii de azi : poate de aici marea lor percutanță și acuitate. Pe ecranele cinematecilor, ele vor rămîne vesnic actuale, în timp ce frumusețile de cristal, taliile conforme șablonului, ochii și obrajii intens prelucrați vor păli și ne vor părea ținînd de mode tot mai deșarte. Este răzbunarea acestei mari actrițe, pentru care faptul că n-ai fi remarcat-o pe stradă s-a dovedit providențial, nefiind decît coala albă pe care urmau să se poată citi adevărurile ei calități.

Romulus Rusan

Radio tv.

Actualitatea evocărilor radiofonice

■ Într-un foarte cunoscut eseu, Al. Philippide considera **Proba recitirii** ca pe un act fertil, necesar, plin de consecințe. Tot astfel, ne apare și „proba reascultării", frecventă sub orizontul radiofoniei moderne, excelent prilej de a medita asupra virtuților unor înregistrări antologice, la care revenim cu nerăbdare și bucurie. Ultima **Fonotecă de aur** a evocat personalitatea lui Mihail Sadoveanu și retrospectiva s-a deschis cu un fragment, des difuzat, din cuvîntarea omagială rostită de G. Călinescu, în noiembrie 1960, cînd scriitorul împlinea 80 de ani de viață. Alături de evocarea călinesciană, ca și de cele datorate lui Al. Rosetti și Ștefanei Velisar Teodoreanu, emisiunea a difuzat pagini din **Hanu-Ancuței** și **Baltagul** în lectura autorului. Rostind în fața microfonului fragmente din propria sa operă, Sadoveanu propune, prin chiar acest gest, o cheie de înțelegere a textului, așa cum de altfel a făcut-o și atunci cînd a citit poezii de Eminescu sau pagini din Ion Creangă. Care a fost istoria pregătirii și realizării acestor înregistrări? Aflată la vîrsta maturității, emisiunea poate reconstitui, prin probe documentare și mărturii ale redactorilor și realizatorilor de atunci, o adevărată fonotecă a **Fonotecii de aur,** interesantă nu doar pentru istoria radiofoniei, ci și pentru cea a culturii naționale.

Ioana Mălin

Secvențe

Cinemateca interioară a lui Miron Periețeanu

■ CRED că sîntem cîțiva pe lumea asta și în orașul nostru care nu putem scrie — cu nici un chip uman — un necrolog pentru Paul, despre Paul Georgescu. E suficient să punem pe hîrtie acest „Paul" ca deodată în cameră și în jurul creionului, gumei și călimării — obiecte extatice ale scrisului său pe un vesnic caiet de dictando — să țîșnească angelic și să vibreze drăcesc o cantitate frenetică și incapățînată de viață, „o iepică" străină și ostilă oricăror timpi și adjective de ferpar. A fi cu Paul, a discuta cu Paul, id est a-l citi pe Paul, e o bucurie, abolind orice doliu. De altfel, nici el nu înțelegea cum e posibil ca un necrolog să fie frumos și autorul lui felicitat. La celebrul titlu: „Oraisons funèbres", găsise un oftat: „O, raison...". Prefera ca „necrologurile frumoase despre mine să le citesc în timpul vieții, fiindcă — ioyceanul deținea aici formule simple — numai așa îmi merg la inimă". Era copilăros, sarcastic și vigilent în ale plăcerii; dacă-i spuneai că cineva l-a elogiat, avea reflexul musilian: „și pe cine încă...?" Își cunoștea — fidel pînă la mazochism — rațiunile inimii, foarte bună, zicea, la tăvăleală, dar, atrăgea atenția, nu atotîncăpătoare. Inocența, de pildă — fiind dintre norocoșii care au înțeles-o din timp — nu-l prindea. Melodrama cu „marmeladova ei sentimentală" (ttt! urît mai vorbea despre Fiodor Mihailovici, dar cine-l credea ?) — și mai puțin. Îi priau contrazicerile, dramatismul răzgîndirii, lucra natural și sistematic cu „totodată", cea mai grea trudă a inteligenței ; știa foarte bine că în limba și gîndirea noastră nimic nu e serios dacă nu are haz și invers; deruta și o să mai deruteze multă vreme cu ce a făcut din ludic și tragic, luate mereu împreună și totodată; iar în privința contradicțiilor lui, n-o să înțeleg de ce lui Paul i se cer mai puține decît lui Călinescu sau Maiorescu, contemporanii noștri, nu? Sau nu? Caragialian pînă-n măduvă, ținea la sănătatea și voioșia prietenilor („nu prea mulți, că-i suspect!"), socotea nenorocirea drept prost lucru și, ca „eu-l" din „Monopol", se temea, cu osebire, de infarctul la creier. Trufaș foarte, n-a alungat această frică („frica e un sentiment sănătos, fără de care nu te poți bucura de viață"), ci a privit-o drept în ochi, supunînd-o și punînd-o la treabă literar-artistică, și anume cu toată energia minții și biografiei sale plus un geniu al limbii, să-i zicem liniștit : geniu, că nu greșim ; fiindcă n-avea imaginație — „imaginație au proștii" îl învățase Stancu — a ținut mortis să scrie numai ceea ce a cunoscut trăind, judecînd, vorbind și bolind. Asta sună așa: „Dat afară din magistratură. Miron Periețeanu, într-o odaie pe care n-o mai părăsește, înțepenește în jilțu-i, așezîndu-se cu spatele la fereastră: dacă el nu se duce la alții, vin alții la el să discute. Miron, în multele ore de întuneric, stăpînindu-și durerile, care supun pe om, refăcea filmul acestor discuții ca să-i înțeleagă mai bine pe ceilalți, cunoscîndu-se pe sine însuși, mai corect". De la primele nuvele — de forța „Întîlnirii din pămînturi" în binecuvîntarea unui prozator — pînă la romanele Platonești-lor-sur-deux-Eglises (le rouge et le noir !), Paul n-a cunoscut alt subiect decît acesta, încredințat probabil de tatăl său cînd, pe patul morții, acela l-a chemat lîngă el să-i arate cum e... La Paul tații sînt extraordinari, iar situația e mereu așa, numai și numai așa, cum de la Blecher încoace nu s-a mai întîmplat cu suferința de boală, în literatura română („polivalența necesară" — titlu șocant la vremea lui — un Blecher tratat cu Caragiale, Călinescu, Joyce și Odobescu!): în centrul lumii „lepice" stă nesmintit, cu fața la perete sau înțepenit la masa de lucru, un intelectual — de valoarea lui Moromete și Ioanide, o cred liniștit — care pe cît suferă și-i doare, pe atît trăiește și se înzdrăvenește, judecînd și montîndu-și viața ca pe un film „proiectat pe zidul dimpotrivă, oprit, reluat cu încetinitorul... apropiindu-se astfel de miezul lucrurilor, acolo unde e numai sens, cu vîrf și îndesat". Hazul Naibii — tocmai Paul care mergea la cinema cam cît Jules Verne în Alaska instaurează în spațiul nostru literar o cinematecă personală ca loc de analiză, eseu, bîrfă și mîntuire. E vizuina lui luminată, unde va rula odiseea critică a spațiului său interior, un „De la pămînt la lună" și de la greață la grația provocate de același chin al oaselor și al sufletului dornic să țină moartea cît mai departe pînă încheie ce are de scris și de spus despre ea: forfecînd-o, ironizînd-o, refuzînd-o, înțelegînd-o pînă la acel halucinant și tragiludic, „mdea!" „Mdea, moartea e un aspect neplăcut al vieții, observă fostul jude". Cum se garantează adevărul acestei trufii ? Cum se plătește cheș acest adevăr? E sujetul lui simplu și important, ca în toate cărțile bune cu Gisors, Castorp și Ivan Turbincă. Și atît de sălbatic, cum numai acolo. Atît de corect și de eroic, cum doar unii o știu, pudici, alergici — ca și Paul — la tot ce e emfatic și prea solemn, convinși însă că poate exista așa ceva și anume: în clipa „spaimei fără de sfîrșit, ...cînd toate particulele, în goana lor, se transformau în frică... un hohot de rîs îl zgudui și înțelese că Miron Periețeanu rîdea de propria sa moarte... Simțea o stare de bucurie curată. Se urcă în pat, se înveli și adormi imediat". Acesta e sfîrșitul „Mahmurelii" — cum se numește o agonie care strînge și stinge toate veseliile și năsăliile din noi într-o expresie, o spun iar cu toată liniștea, nemaicîntată pe românește pînă la el, of, cîntecele lui Paul la telefon, parodiile lui la „j'attendrai" și la „un vultur veni din munte", în cozeriile lui „de luni", încheiate de obicei, în orice zi, aveam n-aveam treabă, cu un sacramental „La mulți ani!" și, din parte-mi, cu „să ai putere de exagerare conștientă", ceea ce-i provoca un energic „hoch!", sus inima !, în secretă polivalență cu toate aminurile omenetului.

Radu Cosașu

Plastică

Autumnale...

BENONE ȘUVĂILĂ : **Anemone**

O PICTURĂ încărcată de profunde sensuri conținute, ca un reflex, apt de comunicare, al sentimentelor de cosubstanțialitate care determină gestul creator, expune **Benone Șuvăilă** în „Galeriile Municipiului", într-o desfășurare expresivă plasată sub semnul solarității și al unui romantism elegiac deghizat în tonuri autumnale. Artistul reprezintă de mulți ani o certitudine și o paradigmă pentru capacitatea de a prelua și fructifica substanța tradiției de culoare, construcție, sentiment, dîndu-i certitudinea amprentei personale. Marea sa calitate, determinată de temperament dar și de opțiunea intelectuală săvîrșită sub tutela inteligenței formative, este aceea de a nu polemiza cu nimeni și de a nu se plasa în umbra nici unei autorități protectoare. Șuvăilă preferă heraldica unei ereditări ce permite fiecăruia să-și practice propria deschidere în numele unei atitudini și de pe pozițiile subiectivității creatoare, oferind un gen proxim și infinite diferențe specifice. Firește, plasînd pictura sa în descendența unei mari familii de coloriști vitali și senzuali, investind teluricul și rafinamentul cu forța expresivității dionisiace și subtilitatea apollinicului, vom găsi confini plasați sub același orizont perceptiv și formativ. Dar practica picturală în sine și investitura emoțională, cenzurată de o bună meserie, asimilată cumva ca în vechile ateliere renascentiste, aparțin unui personaj definit distinct, inconfundabil însă nu și staționar, deplasările de esență și limbaj detectîndu-se de la o etapă la alta. Ce rămîne constant este sentimentul panteist dominant, tradus în perceperea generoasă a naturii în ceea ce are ea monumental și peren, dar și în decizia gestului ce depune substanța tușelor consistente, organizînd spațiul receptacul pentru trăiri afective. Șuvăilă este un colorist din vocație, dotat în egală măsură cu forță și rafinament, putînd evolua cu egală valoare și greutate expresivă între limitele spectrului cromatic pur pictural. Gamele calde, de subtilă armonie intimistă, oferă un termen al ecuației de coexistență fertilă, cele reci, sau bazate pe tonuri considerate reci — albastru, violet, griuri rarefiate — propunînd cealaltă ipostază, de largă spațialitate și de evanescență. Respirația cosmică, desprinsă printr-un segment cu personalitate și consistență, nu pitoresc sau bucolic jubilant ci doar adevărat, cu o undă de patetism și gravitate primordială, caracterizează viziunea acestui peisagist autentic, în căutare de substanță și esență, de permanență și specificitate. Fără îndoială că el se înscrie în familia marilor noștri peisagiști — și ea nu este restrînsă, nici insignifiantă — dar și în cea a pictorilor de natură statică, prilejuri de meditație în jurul materiei sau de pură bucurie, provocată de cele mai simple lucruri înconjurătoare. Dacă am adăuga și calitățile desenatorului, cel puțin echivalente cu ale coloristului, am avea o imagine corectă a pictorului Benone Șuvăilă. Dar nu ultima și, fără îndoială, nici definitivă : de la un talent de forța acestuia nu te aștepți la stagnare, stereotipie sau automulțumire, ci doar la o permanentă, sinceră și superioară ardere spirituală.

ÎN același spirit autumnal, aducător de nostalgii sub ceruri înalte și reci, se deschide și expoziția unui artist dintr-o specie oarecum aparte, fără îndoială un „caz" sub raportul împlinirii vocației, **Virgil Paștina.** Surpriza de a descoperi un demers deplin închegat, fără poncifele sau rețetele dilletantului, la un pictor despre care nu știam nimic — poate afară de faptul că numele îmi propunea posibile, și reale, asocieri cu artiștii consacrați Horia și Ovidiu — a fost parțial diminuată de faptul că, în trama unei biografii bogate și active, existau și cîțiva ani de școlarizare superioară. Dar ceva din surpriză tot a rămas pentru că, revenit la o vocație deturnată, sau doar aminată, artistul opera cu mijloacele proprii experienței, deciziei și poziției conceptuale definite și clare. O senină, solară și acaparatoare bucurie a trăirii realității, în cazul acesta peisajul și natura statică, guvernează poziția panteistă a pictorului și, în continuare, sensul expresivității globale. Mai trebuie să reținem, pentru că ne aflăm în fața unei atitudini umane și artistice dătătoare de valoare intrinsecă, deplina sinceritate a trăirii cosubstanțiale și a gestului creator, cu o firească și cuceritoare simplitate de esență. În realitate mijloacele picturale sînt subtile, îndelung șlefuite și privite cu ochi critic, nu neapărat sub semnul comparației și al competiției, ci doar cu acel infailibil simț al adevăratelor valori, dincolo de orice capcană atractivă. Virgil Paștina se apropie de modestul pretext pictural — o ulcică în care se adăpostesc andreesciene flori de cîmp, o creangă înflorită, un peisaj de cîmpie și apă — cu o prudență ce amintește revelația în fața unui miracol și din această atitudine se naște subtilitatea stenică a imaginii. Culorile se armonizează după un simfonism naturist, dar în substanța armoniei se descifrează capacitatea, chiar voluptatea, ochiului de a compune asocieri tonale în gamă, cu vibrații ce conferă materialitate și inefabil. Dacă atitudinea decurge din lecția tradiției autohtone, maniera în sine se atestă din familia căutătorilor de noi sensuri și valori picturale prin reformularea celor acumulate ca o lecție superioară. Este încă un element care, adăugat calităților generos investite în substanța tablourilor, ne determină să privim cu ochiul celui aflat în fața certitudinii pictura lui Virgil Paștina, discret și tenace artist, cetățean al orașului Călărași, gazda confruntării fertile cu publicul.

„TOAMNA românească" se intitulează inspirat manifestările din cadrul decadei cultural-artistice organizate în județul **Botoșani,** veche vatră de spiritualitate, chemată astăzi la o nouă existență sub semnul unor complexe și diverse preocupări. Cea de a XVII-a ediție a „Decadei" a cuprins „Zile ale cărții românești", „Zile George Enescu", un „Colocviu Ion Pillat", apoi „Ziua filmului", „Ziua muzeelor" și, firește, o „Zi a artelor plastice", de neocolit pe plaiurile lui Ștefan Luchian. În galeriile de artă ce poartă numele marelui precursor, s-a deschis în ziua de 2 octombrie o expoziție de acuarelă și gravură, semnată de unul din cele mai cunoscute și apreciate cupluri, de fapt o reeditare a vechiului spirit de „bottega" renascentistă, **Constantin Găvenea** și **Ștefan Găvenea.** Virtuozitatea profesioniștilor, incontestabilă și remarcată, servește două sensibilități structurate pe meditația în jurul realității și pe restituirea ei prin mijloacele unei poetici a culorii și desenului. Evenimentul reprezentat de această expoziție a fost continuat prin colocviul menit să pună în discuție tema „Conștiință civică și principii estetice în creația plastică actuală", pornind de la ofertele expoziției tematice „Botoșanii în arta plastică". Discuțiile au avut un caracter de dialog deschis și fertil, participînd creatorii din cenaclul local, profesioniști și amatori, sub semnul preocupării pentru o nouă viziune asupra lumii și artei. Deschiderea expoziției sculptorului **Constantin Zaharia,** prezentat de Alexandru Sandu, a marcat un alt punct de interes în această zi închinată artelor plastice, încununarea aflîndu-se în vizitarea „Casei memoriale Ștefan Luchian" din Ștefănești, realizată prin strădania și înțelegerea organelor județene, a iubitorilor de cultură care sînt oamenii județului. Cele cîteva obiecte, fotografii, facsimile, venind din istoria unei vieți de exemplară dăruire, impresionează ca orice regăsire. Dar impresionează în egală măsură gestul artiștilor — foarte mulți — care au donat, în semn de omagiu, lucrări pentru fondul acestui muzeu autentic, loc al întîlnirii numelor reprezentative ale artei noastre contemporane. Un prinos mai nobil, adus pictorului inegalabil care a fost Luchian, nu se putea, iar vizitatorii trăiesc sincer bucuria întîlnirii cu o parte din marea artă românească.

Virgil Mocanu

BENONE ȘUVĂILĂ : **Pădure de tei**

Muzică

Momente superlative

UNUL dintre atributele marelui talent este rapida evoluție. Dar în cazul copiilor-minune, întotdeauna tulburători și încîntători, cuvîntul „evoluție" este și el, ca atîtea altele din aceeași sferă, ușor depășit. Progresele făcute într-un ritm amețitor în ultimii doi-trei ani, sub îndrumarea extraordinarei sale profesoare, Stela Drăgulin, au făcut din Mihaela Ursuleasa (n. 27 septembrie 1978, la Brașov) o pianistă de excepție. La 11 ani, tușeul ei, muzicalitatea și știința dialogului cu orchestra, pătrunderea stilistică au devenit inconfundabile. Mereu uimitoare — așa cum a fost și într-un turneu, anul acesta, în Italia și Iugoslavia — Mihaela Ursuleasa are nu numai prospețime, ci și maturitate în exprimare, calități rare ale unui „suprafenomen de tip Mozart, Enescu, Lipatti", cum o aprecia dirijorul Cristian Mandeal. Toate acestea, dublate de spontaneitate și strălucire, au entuziasmat cu puțin timp în urmă în sala Ateneului Român, sub bagheta lui Iosif Conta (orchestra Radio). Tînăra pianistă a interpretat un concert de Mozart, faimos, pare-se, la vremea lui, astăzi neglijat : **Concertul nr. 9 pentru pian și orchestră în Mi bemol major KV 271,** supranumit **„Jeunehomme-konzert",** după numele pianistei de origine franceză căreia îi este dedicat. Scris în ianuarie 1777 la Salzburg, el depășește prin complexitate creația pianistică anterioară, prefigurînd întrucîtva lucrările de maturitate pentru claviatură (între care și celălalt concert în **Mi bemol major, KV 482,** datînd din 1785, mult mai cunoscut). Semnificative sînt aici în primul rînd dialogul dintre solist și orchestră (îndeosebi în **Allegro,** unde introducerea orchestrală e absentă, în favoarea stilului dialogat), echilibrul între cantabilitate și virtuozitate. Nu prea avîntată, ba chiar sugerînd prin cîteva accente o reținută tristețe, partea întîi pare un expresiv schimb de idei între protagoniști, căci orchestra este suficient de emancipată. (Oricum, nimic nu vădește „caracterul de operă bufă", cum crede un comentator !) Cu o tehnică deosebită și rafinament timbral, Mihaela Ursuleasa impresiona însă în această parte prin vocația dialogului, printr-o plăcere, pe care o au muzicienii adevărați, a nuanțelor, într-un cuvînt prin farmecul rezultat din comunicarea atentă cu ansamblul. Pentru aceasta trebuie, pe lîngă virtuțile propriului cînt, să știi **să asculți** vocile orchestrei, să te adaptezi la momentul unic, irepetabil, din concert. E o probă de talent și maturitate interpretativă, pe care eleva Stelei Drăgulin a trecut-o magistral, acum ca și altădată, în **Concertul nr. 3** de Beethoven. Aș aminti doar atmosfera punctată prin lungul tril de la începutul concertului, după expoziția tematică, plin de căldură, pentru ca în **Andantino** emoția să devină dramatică, în tonul de fapt saturnin al acestui concert. Poetica parte mediană își pune amprenta și asupra rondo-ului final, întrerupt, în gust franțuzesc, de un menuet în care Mihaela Ursuleasa regăsea noblețea melancolică, acel farmec uitat, cu sugestie de „ländler", generator de stranie și apăsătoare frumusețe în deloc lejerul concert „Jeunehomme".

ÎNTOARSĂ dintr-un turneu de mare succes în U.R.S.S., orchestra Filarmonicii „G. Enescu" a oferit, în primul concert al toamnei la București, un program remarcabil, sub conducerea lui Mihai Brediceanu. Omogenitate, echilibru în toate compartimentele, frazare potrivită și mai ales măiestrie în țesătura polifonică sînt constatările de primă evidență în interpretarea **Suitei I în Do major** de George Enescu. În **Preludiu la unison,** dirijorul a găsit înlănțuirea firească a celor trei motive, optima articulație a acestei pagini insolite, construite „aproape ideal pe proporții fibonacciene". (Pascal Bentoiu). Mai mult decît atît, inexprimabila tensiune care asigură „miracolul" celor 139 de măsuri în unison absolut. Apoi, în **Menuet lent** se plămădea o substanță fluidă caracteristică, atenția dirijorului îndreptîndu-se cu rezultate excepționale spre mișcările interioare, spre **lirismul polifonic** care dă nota specifică acestei muzici. Ceea ce s-a putut remarca în cele trei mișcări care urmează **Preludiului** a fost tocmai o viziune polifonică asupra planurilor lucrării, evidențiate și valorificate în acest fel, dînd necesara impresie de densitate sonoră. Densitate foarte potrivită și în **Simfonia a IV-a în mi minor** de Brahms : complexitatea și profunzimea melancoliei în partea întîi, cu multă căldură la viori și o distanță neașteptată, de efect, în replica suflătorilor de lemn, autenticitatea senzației arhaice în cîntul cornilor **(Andante moderato),** spectaculosul contrast adus de scherzo, elaborarea arhitectonică a finalului, cu foarte bune momente solistice (flaut, coralul alămurilor). Interpretarea **Dublului concert în la minor pentru vioară, violoncel și orchestră** de Brahms a fost numai parțial reușită (sovieticii Levon Ambartumian, care încîntă în concertul pentru vioară de Haciaturian, nu tot atît de potrivit stilistic pentru Brahms, și violoncelistul Aleksandr Kneazev, acoperindu-și uneori partenerul).

DUMINICĂ, la Ateneu, reîntîlnire cu recent înființata orchestră de cameră „Virtuozii din București", condusă de Horia Andreescu, care a devenit în scurt timp o formație de referință. Acuratețea sunetului, dozajele, știința construcției, expresia detaliului și eleganța fiecărei fraze a muzicii clasicismului fac din ansamblul bucureștean, alcătuit din instrumentiști ai Filarmonicii „G. Enescu", o orchestră urmărită cu mare interes, ale cărei evoluții sînt aplaudate furtunos. Ca și aceasta, de acum patru zile, cu un program Mozart-Haydn. O spirituală **Simfonie în Do major KV 128** de Mozart a deschis concertul. În **Adagio** și **Allegro assai** din celebrul **Concert pentru pian și orchestră în La major KV 488,** Dan Grigore a fost într-adevăr mozartian. Nu intră în discuție, desigur, tehnica sa impecabilă, nici elasticitatea, finețea arcuirilor melodice și calitatea armoniei. Mai puțin entuziasmantă a fost însă interpretarea primei părți, **Allegro,** datorită cîntului prea egal. S-ar fi impus și aici mai multă strălucire.

Concertul s-a încheiat cu o minunată versiune a **Simfoniei nr. 86 în Re major, „Pariziana"** de Haydn, penultima din ciclul „parizienelor" (simfoniile nr. 82—87, prima, în **Do major,** fiind cunoscută sub numele de „Ursul", a doua, „Găina", pentru plasticitatea sugestiilor lor). **Capriccio,** partea a doua, un capriciu, paradoxal, în tempo lent, și finalul **Allegro con spirito** au fost cu totul deosebite prin armonie, la corzi și suflători — o mențiune specială pentru primul fagot și trompete, într-un concert admirabil, care îl amintea, ca atmosferă, pe acela jubiliar, de la 5 martie a.c., cînd s-au împlinit 100 de ani de muzică sub cupola Ateneului.

Costin Tuchilă

Popasuri mioritice

ÎN scurtul cuvînt introductiv ce deschide recentul ciclu de **Repere și popasuri în cercetarea poeziei populare** *), Al.I. Amzulescu afirmă : „Împreună cu volumul **Cîntecul nostru bătrînesc** tipărit în anul 1986, volumul de față formează sinteza finală a experienței folclorice de o viață a autorului". La rîndul său, în postfața lucrării, Iordan Datcu remarcă : „Al.I. Amzulescu este încredințat că studiul său închinat Mioriței este tot ceea ce a dat mai original pînă acum în domeniul cîntecului bătrînesc. Deși numai o ipoteză, totuși foarte coerentă și ispititoare, studiul lui Al.I. Amzulescu reluînd cercetarea amănunțită și integrală a textelor (colind + baladă), constituie o ingenioasă descoperire, foarte plauzibilă, vrednică de toată atenția, în ansamblul hermeneuticii textelor mioritice". Fără a fi programatice, aserțiunile citate aici definesc statutul acestui corpus folcloristic alcătuit din mai multe articole, între care, în mod firesc, cel consacrat **Mioriței** se individualizează atît prin amploarea sa, cît și prin interesul pe care îl suscită. Ceea ce nu înseamnă că celelalte capitole nu își au valoarea specifică, cu aplicare la diversele aspecte ale creației populare tratate în fiecare din ele. Dincolo însă de paleta largă de subiecte abordate, atenția cititorului și preocupările cercetătorului de specialitate converg în mod firesc către acest capitol — purtînd parcă, în mod voit un titlu cu rezonanțe pașoptiste : **Miorița. Controverse — Restituții.**

Capitolul acesta cuprinde o privire de ansamblu asupra dezbaterilor ce s-au purtat timp de un secol în jurul capodoperei eposului popular. De o atenție deosebită se bucură însă Alecsandri ; într-o remarcabilă demonstrație, Al.I. Amzulescu dezvăluie intervențiile poetului în textul popular, subliniind puternica intuiție a „bardului" asupra liniilor de forță ale baladei, intuiție care l-a ajutat să se mențină în „codul" eposului folcloric ; Adrian Fochi, a cărui monumentală sinteză este elogiată, dar față de care autorul are o mulțime de rezerve în ceea ce privește interpretările și metoda folosită ; D. Caracostea, considerat a fi un punct de reper, încă actual, în exegetica **Mioriței**. De asemenea, Al.I. Amzulescu abordează problema răspîndirii textului (atît variantele colind cît și cele baladă), a circulației sale (geografice, istorice și cărturărești) și implicit a diverselor valori semantice pe care el de-a dobîndit în fiecare din mediile și contextele prin care a trecut. În sfîrșit, o ultimă și amplă secțiune a articolului este consacrată substratului arhaic, valorilor ceremoniale și mitologice pe care se sprijină creația epică, din care ea își trage forța de expresie și tensiunea ideatică.

Din această arie tematică largă două mi se par a fi zonele în care Al.I. Amzulescu își concentrează eforturile exegetice : problema „formelor de trecere" (pag. 62), adică a etapelor prin care textul a evoluat de la structurile concentrate și puțin extinse epic ale colindelor pînă la ampla desfășurare narativă și poetică a baladei. În mod interesant, în această dezbatere criteriul geografic capătă valențe diacronice: se consideră astfel că variantele colind (cunoscute mai ales în Ardeal) reprezintă o etapă primară și că variantele baladă (cu difuzare pe întreg teritoriul, dar îndeobște în zonele de dincolo de Carpați) constituie etape ulterioare, derivate. Deși nu poate fi susținută prin argumente de factură strict istorică, această ipoteză are cele mai mari șanse de adevăr, șanse derivînd (în virtutea criteriilor analogiei științifice) din structura unitară a proceselor de circulație și transformare care definesc „viața" textelor folclorice. Într-adevăr, sub presiunea diverșilor factori socio-culturali, anumite nuclee narative evoluează de la ipostazele concentrate (i.e. fără mari desfășurări diegetice) cu care funcționează în genuri literare cu puternice legături cu universul ceremonial (colinde, bocete, descîntece, alte texte rituale) către ansambluri textuale mai ample, de o mai puternică respirație epică, cu o mai mare diversificare a registrelor afective și psihologice și cu o mult mai variată repartizare a personajelor (specifice unor genuri foarte puțin legate de structuri ceremoniale — balada, basmul, legenda etc.). Pe parcursul acestor mutații, ce implică atît structura formală, cît și valorile simbolice, au loc o seamă de transformări narative care conduc la redistribuirea rolurilor epice, a accentelor semantice și uneori a funcțiilor narative. Am analizat, în lucrarea **Mitos și epos**, chiar cu aplicație la balada **Miorița** mecanismul acestor transformări și pot spune că citind cartea lui Al.I. Amzulescu am avut satisfacția unei confirmări, venind din direcția unei exegeze desfășurate cu alte metode și alte criterii de analiză ; aceasta înseamnă că realitatea complexului cultural al **Mioriței** a fost surprinsă de perspectiva „transformărilor narative", că traseul care a dus la apariția capodoperei făcute publice de Alecsandri a trecut într-adevăr prin etapele amintite mai sus, că formula consacrată a baladei se sprijină pe tensiunile și modificările prin care variantele colind, extrapolîndu-și conținutul inițial, au întemeiat cîntecul epic.

La fel de interesante, chiar dacă pe un tărîm prin însăși esența sa mult mai deschis controverselor, sînt și considerațiile consacrate de Al.I. Amzulescu substratului mitico-ceremonial al baladei. În opinia sa, la temelia construcției literare stă un ritual de inițiere prin care „cei mari îi făceau (îi îndeplineau) celui mic și străin datina, obiceiul (păcurăresc)" (p. 80). Exegeza pornește de la doi termeni-cheie : LEGEA și FĂCUTUL, cuprinși în versul : „Lui grea lege i-o făcut". În interpretarea propusă, semnificația cuvîntului **lege** este aceea de datină, obicei, credință, iar **făcutul** este sinonim cu faptul, vrăjitul, descîntatul, legatul. Observăm deci că valoarea mitologică este obținută printr-un excurs de factură lexicală ; folcloristul restituie semnificația primară a textului popular prin reîntoarcerea la valorile semantice străvechi ale cuvintelor, așa cum pot fi ele deduse din alte contexte folclorice, din alte întrebuințări mai elocvente, mai sigure. Dacă legea este datină, iar făcutul un fapt, adică o „legătură" magică, atuncea motivația omorului care întemeiază textul mioritic este una ceremonială, inițiatică : tînărul cioban este „legat" în „confrerie printr-o vrajă", fiind, prin aceasta, primit și integrat în ceata păstorilor maturi.

Din această perspectivă sînt apoi interpretate celelalte elemente-cheie ale textului mioritic. Al.I. Amzulescu căutînd, în fiecare, substratul sau conexiunea inițiatică, modul în care ele sînt focalizate asupra ceremoniei de integrare în ceată. Astfel, atît de controversatul moment legat de „luarea capului" este interpretat nu în sensul unei „tăieri", ci al unei spălări rituale, avînd drept scop asimilarea, printr-un gest simbolic, printr-un fel de ilustrație sacrală a neofitului în grupul celor maturi (p. 85—88). De asemenea, chemarea mamei este înțeleasă ca o modalitate prin care aceasta este adusă pentru „a se afla de față la marea ceremonie, plină de ambiguitate, a testamentului micului păstor" (p. 104). La rîndul său, testamentul ciobanului este golit de conotații funerare și încărcat de acelea inițiatice, fiind înțeles ca o formă de „evocare descriptivă a însești gestualității rituale" (p. 88).

Desigur, o prezentare atît de succintă ca aceea inerentă unei recenzii riscă să simplifice sistemele interpretative, să reducă demonstrația la concluzii, să golească ideile de nuanțele și subtilitățile inerente. Recitind cele scrise pînă acum îmi dau seama că, prezentate la modul asertoric, ipotezele lui Al. I. Amzulescu pot frapa tocmai prin această ariditate a simplei numiri, lipsită de aborele întregii demonstrații. Cititorul doritor să verifice ori să polemizeze cu punctul de vedere al cercetătorului poate oricînd să facă apel la cartea lui Al. I. Amzulescu, la amplele și eruditele sale dezvoltări. La rîndul său, folcloristul poate face apel la arhive, la alte studii și lucrări pentru a duce mai departe acest traseu exegetic sau pentru a-l infirma. Dincolo însă de toate aceste aspecte, ceea ce rămîne și este prețuitor, stă în extraordinarul efort de sinteză încercat de Al.I. Amzulescu în acest studiu, în care claritatea expunerii și pregnanța ideilor îl recomandă ca un punct de reper ce nu mai poate fi ignorat de nici o altă cercetare asupra acestei minunate creații a folclorului românesc.

Mihai Coman

*) Al.I. Amzulescu, **Repere și popasuri în cercetarea poeziei populare**, București, Editura Minerva, 1989.

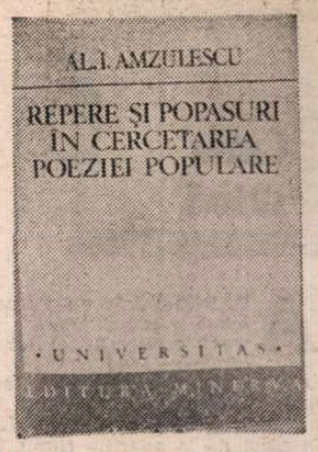

ION SĂLIȘTEANU : **Efigie, Vase cu flori**

Tensiunea filosofică

ÎNTR-O carte relativ recentă *), profesorul Mihai Drăgănescu, preocupat de sondarea adîncurilor existenței și ale ființei umane, avansează ideea după care există în mintea omului o serie „de principii, de puncte de pornire informaționale ale conștiinței vii, în jurul cărora se țese întreaga desfășurare a spiritualității". Una dintre acestea ar fi tensiunea filosofică. Ea imprimă individului un mod de viață spirituală. Dacă luăm ad literam aserțiunea amintită, am spune că tocmai această tensiune l-a cuprins și îl domină pe renumitul specialist, ale cărui lucrări teoretice și practice în electronică și informatică i-au adus o recunoaștere internațională. Asemeni unui Wittgenstein, el vine, cu toate armele și bagajele, din spațiul restrictiv al științelor naturii, în patria filosofiei, spre a-și împlini vocația unui constructor de idei. Pentru că, așa cum arată într-un eseu, **intelectualul în cetate** este un căutător de **înțelepciune**, chemat el însuși să contribuie la înțelepciunea societății, prin exemplul său de gîndire și acțiune.

Dezvoltările teoretice ale lui Mihai Drăgănescu au ca punct originar și generator **informația.** Deși veche ca noțiune, dimensiunile științifice și înțelesurile sale filosofice s-au amplificat acum atît de mult, grație aportului științei și tehnologiei, apariției inteligenței artificiale, încît societatea capătă o nouă înfățișare, iar capacitatea cognitivă a omului crește incredibil. Sesizînd această realitate, el consideră că materia, conștiința și spiritualitatea se cer regîndite din perspectiva informației, întrucît ea oferă noi șanse de interpretare și o nouă viziune filosofică asupra lumii. Oare nu la fel îndemna Descartes, ca cel puțin o dată în viață să regîndim toate cunoștințele fundamentale?

Pentru învățatul român, problema regîndirii fundamentelor, a principiilor prime nu s-a oprit la stadiul unei opinii deziderative, ci a trecut în actu. Pornind de la nivelul actual de cunoaștere, pe temeiul materialismului dialectic și istoric, el a conturat un nou model ontologic, denumit I.L.M. (inelul lumii materiale), în care proceselor informaționale li s-a conferit un rol esențial. Formulînd premisa că gîndirea filosofică, dincolo de datele științei, nu poate fi consecventă cu sine decît dacă admite o realitate mai adîncă decît aceea a universului, el pune temeiurile conceptului I.L.M. într-o lucrare publicată, cu zece ani în urmă, sub titlul **Profunzimile lumii materiale.** Aici este postulată o existență profundă, numită ortoexistență, cu două componente fundamentale: **lumatia** (materia profundă nestructurată) și **informateria** (materia informațională, în care informația se manifestă în primul rînd fenomenologic). În concepția autorului, ortoexistența se instituie ca bază pentru explicarea unitară a substanței fizice, a materiei și a proceselor mentale. Avînd în ea sursa și substratul, un univers, cum este al nostru, conține două legături, una de plecare din ortoexistență și alta de întoarcere, realizînd o legătură sub formă de inel între realitatea profundă și cea înconjurătoare.

Cu elaborări mai detaliate, conceptul I.L.M. este reluat și amplificat în cartea **Ortofizica**, apărută în 1985. Demersul teoretico-filosofic propune aici o viziune structural-fenomenologică asupra lumii, în măsură să depășească perspectiva sistemică sau structurală dominantă astăzi. Fără pretenția unui tratat de ontologie, volumul constituie o „încercare de filosofie asupra lumii", pe temeiul datelor științei contemporane și explorînd spre un tărîm necunoscut încă, acela al materiei profunde. Pandantul unei asemenea viziuni este noțiunea de informație, ca factor integrator și explicativ. Gînditorul susține, în altă parte, că nu legile fizicii dau, în primul rînd, autoconsistența materiei, ci informația. „Ea este marea ordonatoare a materiei și prin ea se evită haosul. Fără informație nu ar exista conștiință, spirit, societate".

Incitant prin noutate și ipoteze îndrăznețe, modelul ontologic schițat de Mihai Drăgănescu nu a declanșat încă intervențiile clarificatoare, dezbaterile, atitudinile critice din partea filosofilor și oamenilor de știință de la noi, în afara consemnărilor ocazionate de editarea celor două lucrări.

Sub impulsul aceleiași tensiuni filosofice, autorul invită la reflecție și dialog cu o altă carte recentă, **Spiritualitate, informație, materie**, ce reunește o serie de eseuri grupate în trei părți, sugerate chiar de titlu. Temelia lor este tot modelul ontologic al „inelului lumii materiale", pe care se desfășoară un evantai de idei polarizante în gîndirea contemporană. Dezvoltările de aici poartă spre descifrarea condiției umanului și perspectivelor sale sub presiunea științei și tehnologiei.

Fie că discută despre cerința pătrunderii naturii intime a conștiinței — „cel mai extraordinar fenomen din univers" — sau principiul autoconsistenței materiei; fie că pune problema revederii tuturor științelor în lumina explicării omului ca expresie a unității lumii, ori jalonează o nouă teorie a minții confruntată cu alte modele, îndeosebi cel bazat pe inteligența artificială; fie că se referă la sentimentul cosmic, armonia internă, tendințele devenirii ori la raporturile dintre spiritualitate și tehnologie, în toate gînditorul încearcă o resemnificare a valorilor fundamentale de adevăr, bine și frumos, în conexiune cu idealul de fericire al omului ca ființă spirituală. Omul este existență în acțiune, este existență creatoare — scrie autorul — și, ca atare, el are o valoare generală **în sine, din sine** și **intru sine.** Se poate spune că el „este valoare prin ceea ce are spiritual, social și existențial, prin modul lui de a acționa bazat pe o cunoaștere cît mai aprofundată, prin respectul valorii generale a omului și prin sentimente calde față de oameni". Căci, așa cum afirmă Heidegger, omul este modalitatea ec-sistenței, ieșire din ascundere a ființei sale.

În linia de gîndire numită „pragmatismul transcendental", reprezentat de Karl Otto Apel, gînditorul român socotește că la baza oricărui progres există doi factori: **tehnologia,** care implică știință, muncă, organizare, economie, și **spiritualitatea,** care presupune filosofie, cultură, civilizație. Pentru individ și societate, nevoia de spiritualitate este resimțită nu numai spre a compensa ori preveni efectele negative ale tehnologiei, ci și pentru a favoriza dezvoltarea însăși a acesteia, adică de a acorda continuu sistemul social cu civilizația. Fiindu-i străine tendințele scientiste sau minimalizatoare în raport cu meditația filosofică, înțeleasă ca o componentă esențială a spiritualității, autorul se pronunță pentru o filosofie sprijinită pe științe, care este, în același timp, conștiința de sine critică a acestora. De aceea, el optează nu atît pentru reconstrucția filosofiei, cît mai ales pentru dezvoltarea ei concordantă cu noile achiziții ale cunoașterii universale.

În substanța eseurilor lui Mihai Drăgănescu pulsează tensiunea interogațiilor profunde asupra existenței și omului, a adevărului și binelui, a creației și frumosului. Înțelepciunea acumulată de el în cele șase decenii de viață, rotunjite acum, își află reflexul și în această carte, anticipatoarea altora, pe care așteptăm să ni le dăruiască.

Marin Aiftincă

*) Mihai Drăgănescu, **Spiritualitate, informație, materie.** Eseuri, Editura Academiei R.S.R., București.

Cartea străină

Un moralist satiric

APĂRUTĂ într-un moment de intense experimente romanești, traducerea creației lui Juan Valera*) ne readuce către sursele originare ale realismului și, indirect, repune în discuție viabilitatea în timp a formulei epice tradiționale. La aproape un secol de la apariție (1895), **Juanita** își păstrează intactă savoarea provenită nu atît din acțiune, cît mai ales din conturarea de personaje și din evocarea de mediu.

De o clasică linearitate, romanul reprezintă o satiră rafinată la adresa moravurilor, prejudecăților și instituțiilor sociale ale Spaniei tradiționale, făcută de pe poziția critică a unui spirit modern, iscoditor, receptiv la nuanțe. Văzut din perspectivă clasică, satul Villalegre, teatrul acțiunii, este conturat în operă ca un spațiu aproape scos din timp, emblematic pentru vechea Spanie. Aici se manifestă două forțe aparent egale : puterea politico-administrativă a **caciquelui**, don Andrés Rubio, și autoritatea morală a partidei nobil-clericaliste, reprezentată de doña Inés. Relația de profunzime a acestora cu puterea efectivă și raportul dintre ele — semnificative pentru Spania epocii descrise — sînt demistificate printr-o subtilă tehnică a sugestiei. Forța „totală" a **cacique**-lui, în realitate limitată la comună și subordonată față de deputatul provincial, este încă de la început pusă sub semnul întrebării prin detaliul și maxima semnificativă, ca și prin aluzia ironică la dependența față de doña Inés (..Cel care o însoțea mai des în singurătatea ei pe doña Inés era, prin urmare, **cacique**-le don Andrés Rubio, hăbăucit de calda prietenie ce i se arăta și rob al înțelepciunii și frumuseții ei. Prilej ce dădea apă la moară bîrfitorilor pentru a îndruga verzi și uscate. Dar parcă cine în lumea asta n-a avut parte de-o limbă ascuțită și de un martor necinstit ? Cum să le ceri unor necioplți de la țară să înțeleagă prietenia subtilă și platonică dintre două spirite alese ?").

Tehnica echivocului, dezvoltată de altfel în întregul roman, subliniază încă de la început faptul că lumea închisă a Villalegre-lui, lume cantonată în tradiție și prejudecată, este ținută între propriile ei limite artificiale de un alt spațiu „conducător" : cel al realității efective. Villalegre constituie astfel o lume a ficțiunii despre sine a fiecărula, personajele asumîndu-și — conform tradiției — masca unui tip prestabilit de respectabilitate. În consecință, măștile se succed într-o sarabandă rapidă, plină de culoare (prin amplele digresiuni cu valoare caracterologică), dar și de umorul de factură clasică, al surprinderii inerției tipicului, categorialului static, al înlănțuirii în previzibil și dincolo de care izbucnește contrastul dintre aparență și esență. Don Rubio este forța, dar don Paco reprezintă autoritatea, iar doña Inés puterea (morală) ; don Alvaro Roldán este nobilul copleșit de povara blazonului său încărcat, însă noblețea — sau mai curînd ideea de noblețe — este apărată de plebeea, ca origine, doña Inés, în timp ce gesturile și comportamentul său sînt cît se poate de simplu-vulgare ; părintele Anselmo, „domnul părinte paroh", este un călugăr **descălugărit**, „foarte sever cît privește morala, foarte credincios și foarte prieten cu ordinea, cu disciplina și **cu respectul față de ierarhia socială**" (s.n.).

În acest spațiu, Juana la Larga și Juanita aduc autenticitatea unei alte lumi, a muncii și a afectului, liberă de constrîngerile pruderiei, lume periferizată din prejudecată, dar tolerată din interes. Romanul în întregime se dezvoltă astfel pe tema luptei dintre convenționalitate și sentiment, înscriindu-se pe coordonatele unei adevărate monografii a afectului, dar și a reacțiilor psihologice vii, nuanțate conform vîrstei și stratificării sociale.

În roman, erosul nuanțează și umanizează personajele, omul se deschide către înțelegere, dar lumea din Villalegre nu se schimbă. Permanent, Villalegre însuși este astfel un personaj de prim-plan, opus — în cea mai mare parte a romanului — eroilor centrali, acceptîndu-i și apropiindu-și-i în final. Villalegre este o Voce, glasul falsității, opus autenticității eului și, prin aceasta, o armă redutabilă pentru apărătorii convenției, principalele resorturi ale acțiunii, fiind deplasate astfel, ca în cazul oricărui roman modern, spre sfera psihologicului.

Puterea doñei Inés stă tocmai în manevrarea vocii satului împotriva Juanitei. Doña Inés **aude** prin Crispina (care o ține „la curent cu logodnele din sat, cu pricinile, cu dragostele, cu prietesuguriile, cu vrajbele") și prin Serafina, cea „atît de știutoare că numai toaca din cer n-o știe", și **acționează prin părintele Anselmo**, pe care „îl tot ațița împotriva Juanitei și împotriva maică-sii".

În replica Juanitei, psihologia vîrstei apare subordonată unei anumite experiențe sociale și unui anume tip de intuiție feminină. „Verosimilitatea artistică sau estetică" a personajului, despre care vorbește scriitorul în eseurile sale despre roman, este astfel integral realizată. Jocul psihologic subtil de cucerire al lui Don Paco și totodată de adormire a vigilenței satului prin falsa convertire „a păcătoasei începătoare" este în același timp plin de adîncime și de lirism. Susținut de o motivație de tip realist, el pare a parodia, prin situațiile în care este plasată eroina, arsenalul de ipostaze ale epicului din romanul clasic de dragoste : complicarea intrigii cu incidentul erotic subsidiar — „iubirea" lui don Andrés ; intervenția mijlocitoarei (Rafaela) ; aplicarea unei lecții morale corupătorului prin înscenarea cu martorul ascuns (doña Inés) ; strecurarea declarației marelui adevăr — al căsătoriei proiectate — în scena jucată ; convertirea dușmanului(-martor) în susținător, prin rectitudinea morală demonstrată și prin profunzimea sentimentelor.

Lupta se dă pentru impunerea afectului ; odată oficializat, erosul convenționalizează cuplul, introducîndu-l în categorial și ciclul se încheie, poziția personajelor unele față de altele se modifică, dar esența și lumea lor rămîn neschimbate. Ca și la Slavici al nostru, cu care a fost comparat, sau la Rebreanu, la care este raportabil, romanul lui Juan Valera ilustrează triumful convenției, continuarea existenței în ritmul tradiției, pentru care zbaterea individului este un eveniment minor și efemer la scara atemporalității ei.

Singurul roman al lui Valera cu descrieri costumbriste (peisajul, ambianța andaluză și tipurile create suferă însă de o ușoară stilizare idealistă), **Juanita** se înscrie în linia simplității naturale din **Pepita Jiménez** (1874), operă care l-a consacrat pe autor. Ca roman de maturitate creatoare, în **Juanita** această coordonată a stilului „înalt" se grefează pe o poziție auctorială de o accentuată modernitate. Fiind cu precădere o narațiune omniscientă, în spiritul timpului, romanul aduce nuanțata demistificare a însăși convenției abordate: povestirea preluată. „Întrebîndu-l, deputatul începător **căruia îi datorez povestirea** mi-a comunicat aceste noutăți și **le voi transcrie** (s.n.) în chip de sfîrșit sau de încheiere, chiar dacă criticii vor găsi că-i superfluu".

Omnisciența este acuzat parodiată printr-un joc și el demistificator, punctat cu tente de fină autoironie : „Iată, mi-am prezentat personajele, fără cel mai mic artificiu, cîteva din personajele principale ce vor figura în povestirea de față ; mi-au mai rămas însă două despre care se cuvine să vă mai spun, înainte, cîteva cuvinte."

Dacă în plan tematic și tipologic romanul lui Valera nu aduce noutăți față de creațiile anterioare ale genului, viziunea și stilul de excepție îl integrează pe autor printre marii scriitori ai timpului. Ritmul viu, alert, al acestui roman cu o intrigă simplă este dat în primul rînd de valențele lui stilistice. Structurat oratoric, fiecare capitol este o demonstrație de virtuozitate tehnică, prin stăpînirea nuanțată a tuturor registrelor limbii, prin recursul la cele mai variate mijloace de realizare a comicului, de la aluzie la asociația livrească, ironic hiperbolizantă ; sau, în planul construcției personajelor, merită a fi subliniată vitriolarea lor prin urmărirea convenționalizării în timp (vezi **Epilogul**).

Valoarea estetică — remarcabilă pentru literatura spaniolă a vremii — a creației lui Juan Valera justifică pe deplin opțiunea Angelei Martin pentru acest scriitor polivalent, de formație clasică.

Meritul deosebit al Angelei Martin îl constituie însă calitatea versiunii românești pe care ne-o oferă. **Juanita** este o tălmăcire de excepție, în care traducătoarea dovedește o rafinată cunoaștere a registrelor stilistice ale limbii române, o lăudabilă preocupare pentru expresivitate și claritate.

Andreea Vlădescu

*) Juan Valera, **Juanita**, traducere și note de Angela Martin, Editura Univers, colecția „Clasicii Literaturii Universale", București.

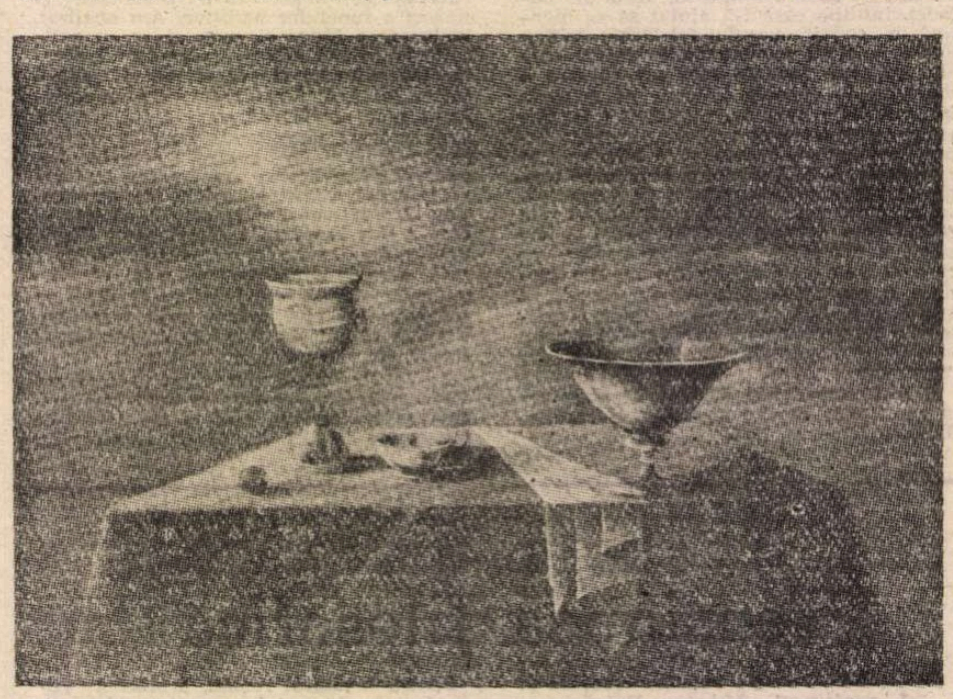

RUXANDRA PAPA : **Natură statică**
(Premiul I — secția pictură — la Concursul internațional de artă a miniaturii de la Toronto — Canada)

Între romantism și realism

CONSIDERAT, de către Mariana Lăzărescu — autoarea excelentei traduceri a volumului din opera lui Wilhelm Hauff *) — drept „un reprezentant al realismului timpuriu", datorită faptului, printre altele, că „oscilația între atitudinea rațională și forțele spirituale ale inconștientului îl situează la trecerea dintre romantism și realism", autorul sus-menționat incintă ochiul cititorului prin accentele romantice, prezente totuși într-o măsură insemnată, poate mai mult decît prin orice altceva : anumite „clișee" ale acestuia, utilizate cu intuiție literară, oferă o lectură captivantă și asigură, totodată, un „suspens" neașteptat : indiferent că în cauză este pusă identitatea frumoasei necunoscute din „Cerșetoarea de pe Pont des Arts" ori aceea a căpitanului din „Portretul împăratului" (ce se relevă a fi, în final, însuși Napoleon), sau că se conturează un mister, mai mult sau mai puțin „tenebros", ca în „Cîntăreața", de altfel mai degrabă fermecător și relativ repede dezlegat, datorită veghii și intervenției prompte a forțelor Binelui. Acesta este cel de-al doilea element caracteristic nuvelelor lui Hauff — sau, cel puțin, al celor incluse în prezenta traducere : în cadrul lor se desfășoară o luptă între Bine și Rău (precum în „Cîntăreața" dar, în primul rînd, în „Evreul Süb" în care suspansul de care vorbeam atinge, din acest motiv, intensitățile romanului de aventuri) intruchipată, alteori, într-o înfruntare între împlinirea și eșecul dragostei, ca în „Cerșetoarea de pe Pont des Arts". Confruntarea ideatică își face apariția, și ea, în „Portretul împăratului", angrenînd ostilități afective și chiar familiale, rezolvate, în final, printr-o lovitură de teatru.

Substanța scrierilor prezente, și nu numai, o constituie preferința marcată a autorului pentru trecut, asociată, evident, cu respingerea prezentului imposibil de acceptat pentru un spirit idealist și independent precum Hauff. Dispărut prematur, acesta își afirmase perseverența în eforturile de-a impune o literatură adevărată, identificabilă estetic, neluînd în seamă cererile publicului contemporan ce transformase editurile în veritabile case de comerț cu cartea și, în paralel, refuzînd de-a imita (pastișa) operele maeștrilor de pînă atunci („spiritul îmi va rămîne negoethean, netieckean, neschlegelean și **nemăsluit**" (s.n.). Ecouri din romantism se întrevăd, spuneam, la tot pasul : intervenția unui „cavaler al dreptății" (indiferent de vîrsta și „ținuta" lui) ce salvează de la „nenorocire" o tînără de o frumusețe obligatoriu desăvîrșită și aflată într-o situație precară (Giuseppa din „Cîntăreața" și fosta cerșetoare — Josephe — din „Cerșetoarea de pe Pont des Arts") dominată de un trecut întunecat și considerat pe nedrept infamant, intervenție soldată cu un succes deplin, complotul personalităților loiale ale orașului în vederea răsturnării conducătorului spoliator (Süb), ce va sfîrși în streang, noblețea sufletească ce triumfă asupra resentimentelor de ordin personal (Thierberg din „Portretul împăratului"). Evocarea aceasta a trecutului glorios în contrast cu prezentul deficitar sub toate aspectele (moral, „energetic", patriotic), și el o trăsătură bine știută a romantismului — își face însă simțită prezența cel mai bine în nuvela ce dă și titlul volumului actual (după ce ocupase un loc substanțial în „Portretul împăratului") : scriere de factură fantastică, fantasticul nefiind aici decît un instrument în vederea elogierii vremurilor apuse, pe calea resuscitării prin intermediul „spiritelor vinului", a celor „doisprezece apostoli de pe Rin", care „de obicei se aflau în pivnița apostolilor din Bremen", și care se întrunesc (trezindu-se din somnul lor secular) în ziua „aniversării Rozei" (o credință, înțelegem, tipic germană). Cheful nocturn care urmează între alter ego-ul autorului — numit „Hauff" — și fantomele adunate în jurul pocalelor de vin — cărora li se adaugă statuia cavalerului Roland, nepotul lui Carol cel Mare și prin gura căruia scriitorul lansează o critică la adresa decăderii morale contemporane („poți rămîne indiferent cînd un popor luptă pentru libertatea sa ? Sfîntă fecioară, ce lume mai e și asta ?") — pune în evidență antiteza prezent/trecut.

Realismul concurează, la Hauff, cu romantismul : pe cît de minuțios descrisă este situația politico-economică a Württembergului jefuit de omul de încredere al ducelui, Süb, împreună cu aceea, națională a Suabiei după războaiele napoleoniene, pe atît de categorică este victoria dreptății și a binelui în mai toate nuvelele citate. Anumite nuanțe amintesc de scrieri de genul romanelor de aventuri melodramatice (tip **Misterele Parisului**) ; cert este că Hauff, romantic și idealist el însuși, dublat de un critic necruțător al realităților cărora le-a fost contemporan — respectiv ale începutului de secol XIX — a știut să mențină un echilibru inspirat între tendințele ce ar fi putut deveni, odată îngroșate, periculoase, periclitînd realizarea artistică a operelor sale. Există, fără nici o îndoială, un simț infailibil al valorii estetice la Wilhelm Hauff, cu atît mai impresionant ținînd cont de foarte tînăra vîrstă la care și-a scris opera și care îl face, în pofida întreruperii mult prematură a vieții și creației sale, să reprezinte, credem, mai mult decît „o personalitate scriitoricească promițătoare" a literaturii germane din secolul trecut.

Nicolae Baltă

*) Wilhelm Hauff, **Fantezii din pivnițele primăriei orașului Bremen**, Editura Univers, 1989, traducerea și prefața de Mariana Lăzărescu.

Jean-Louis CURTIS

Bătaia inimii mele

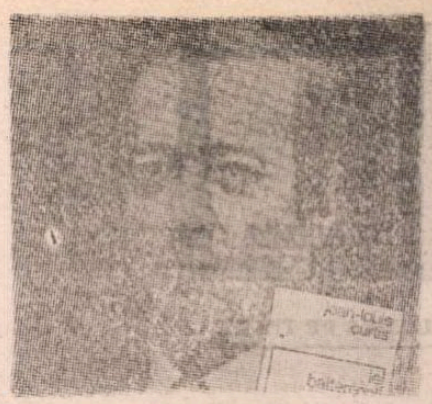

În întreaga masă a trilogiei — dar îndeosebi în partea a treia, Bătaia inimii mele *— circulă în filigran sufluri proaspete și emoționante, o meditație elegiacă asupra precarității clipei, ca și convingerea că omul e indestructibil legat de realitatea complexă, fascinantă sau sordidă, a lumii care îl înconjoară.*

Autor al unei extinse opere literare — romane, nuvele, eseuri, jurnale intime, traduceri din Shakespeare — Jean-Louis Curtis a devenit o figură reprezentativă a literelor franceze pe linia ficțiunii de analiză, la care și-au adus contribuția noile tehnici narative generate de secolul nostru. Așa se explică și prezența sa sub cupola Academiei de pe malul Senei.

De la romanul Pădurile nopții, *primit ca o revelație de public și de critică, și distins în 1947 cu premiul Goncourt ,pînă la trilogia romanescă intitulată* Orizontul ascuns *— din a cărei ultimă parte am extras paginile de mai jos — opera scriitorului francez constituie un fel de comentariu viu al epocii contemporane. Dar evenimentele evocate și analizate nu înseamnă decît fundalul ficțiunilor sale, căci personajele care le animează fac mereu dovada densității, ambiguității și subtilității lor, rămînînd mereu imprevizibile, cu luminile, umbrele și destinul lor propriu.*

În trilogia Orizontul ascuns, *protagoniștii operei, Catherine, Nicolas și Thierry, sînt zugrăviți mai întîi în Béarn-ul lor natal, apoi la Paris unde își completează educația intelectuală, sentimentală și politică în mijlocul societății franceze din ultimele decenii. Angoasa, dar și fidelitatea, gelozia, curiozitatea cunoașterii resorturilor sufletești, constituie veritabile puncte comune între principalele personaje ale acestui triptic romanesc, în jurul cărora se perindă o întreagă galerie de figuri secundare. Jocul de subtile corespondențe psihologice, în care Curtis excelează, arată neliniștile, scrupulele, frica de singurătate a protagonistei — Catherine. Ratînd legătura cu Nicolas, ea se resemnează la o căsătorie discordantă cu un director de întreprinderi imobiliare, de care se separă după cîțiva ani, hotărîndu-se să accepte, ca o evaziune, o misiune caritabilă în Asia.*

„PARIS, 27 aprilie 1978. Dragul meu Nicolas, m-am întors de la Sault unde am petrecut cinci zile. Trebuia să-mi văd părinții pe îndelete, fiindcă voi lipsi multă vreme. Am plecat val-vîrtej, săptămîna trecută. Te sunasem înainte, dar nu te-am găsit acasă. N-am îndrăznit să te deranjez la birou ; și apoi mă cam temeam de reacția ta ; căci îmi trebuie tot curajul de care dispun ca să-mi păstrez hotărîrea, să nu mă dau bătută. Sînt disperată, cuvîntul nu e prea tare, că nu te-am îmbrățișat înainte de a pleca. De cînd m-am înapoiat de la Sault am telefonat de zece ori ; pe urmă am trecut pe la tine și portăreasa m-a spus că nu te-ai întors de la New York și că nu știa exact cînd ai să revii. De îndată ce termin scrisoarea asta, iau un taxi ca să merg la Roissy. Optsprezece ore mai tîrziu voi fi la șaisprezece mii de kilometri de Paris, într-un loc unde m-am angajat să rămîn timp de trei ani. Îți mai vorbeam eu de această organizație care se ocupă de ajutorarea populațiilor greu încercate de foamete și războaie, în lumea a treia. Organizația asta mă trimite acolo. Dragă Nicolas, te implor, nu mă judeca prea sever ; iar dacă plecarea mea îți pricinuiește o cît de mică suferință, iartă-mă. Trebuie să închei scrisoarea, din lipsă de timp ; dar am să-ți scriu de-acolo. Să-mi scrii și tu ; adresa e în josul paginii. Nu mă pot opri să nu plîng spunîndu-ți : la revedere. De ce oare hazardul a intervenit împotriva noastră ? Scumpul meu Nicolas, te îmbrățișez din toată inima. Catherine".

...ÎN fiecare zi, trei echipe plecau cu autocamioanele spre așa zisele zone de urgență, în timp ce o a patra echipă rămînea pe loc. De mai multe ori pe săptămînă Catherine se scula înainte de revărsatul zorilor și lua loc într-unul din acele camioane, care fuseseră încărcate în ajun. Parcurgeau distanțe între douăzeci și o sută cincizeci de kilometri. Dincolo de raza de o sută cincizeci de kilometri, acționa un alt campament, avînd sarcina să patruleze regiunea. Catherine găsea agreabile aceste sculări matinale care o smulgeau din atmosfera jilavă a camerei. Firește, căldura era aproape la fel de apăsătoare și afară, dar cînd mașinile porneau la drum, cu toate geamurile lăsate în jos, aveai cel puțin ușurarea unui suflu de aer pe față. Vehiculele înaintau cu hurducături pe pistele desfundate din cauza recentelor inundații. Te simțeai zgîlțîit pînă-n măduva oaselor ; iar uneori trebuia să oprești și să împingi la roată ca s-o scoți din cîte-un făgaș mai adînc. Asemenea necazuri erau compensate de frumusețea peisajului străbătut, un peisaj ca de început de lume, în care apa, pămîntul și masele vegetale într-un amestec confuz păreau că abia au ieșit din plasma originară. Noaptea se retrăgea cu încetineală de pe aceste mari întinderi umede. Pe cît de violent și rapid se lăsa crepusculul în acest ținut, pe atîta zorile își prelungeau cu lîncezeală durata, colorînd cerul cu nuanțe schimbătoare ca apele unei imense fîșii de mătase cu mult înaintea răsăritului. Soarele apărea dintr-o țîșnitură, urca repede deasupra orizontului, îndărătul paravanului de nori greoi, încărcați de ploile în stropi deși care aveau să cadă peste zi la ore fixe. În aerul jilav pe care-l respirai necontenit pluteau efluvii contrastante de vegetație putredă, humus și flori ; și uneori îmbătătorul santal pe care Catherine îl asocia, din noaptea sosirii ei acolo, cu imaginea rosietică a unui rug funerar și cu ideea morții.

Își amintea de prima oară cînd, la coborîrea din camion, îi apăruse spectacolul celor ce așteptau distribuirea orezului și a alimentelor. Fuseseră înșiruiți unul după altul, bărbați, femei și copii. Adevărate spectre. Stăteau tăcuți, parcă înfricoșați. Catherine îi recunoștea fiindcă, de ani de zile, îi contemplase înfiorată în fotografii afișate la ușile bisericilor, în localuri administrative (primării, oficii poștale), sau publicate în ziare. Armata fără număr a celor flămînzi. „Două treimi din populația mondială..." Adeseori întorsese privirea de la acele fotografii care stîrneau în ea un sentiment de neputincioasă răzvrătire și de rușine Viața se afla acolo, prezentă, și cerea să fie trăită fără rezerve mintale, fără reticențe. Nu puteai lua asupră-ți nefericirea întregii lumi ,ar fi fost ceva la fel de nebunesc ca și cum ai susține că poți goli oceanul cu un căuș. În dimineața primului contact cu cei cărora le e foame, ea nu se mai simțise în stare să-și întoarcă ochii de la ei. Se găseau acolo, în fața-i nu ca imagini neinsuflețite, ci ca ființe vii, cu chipuri de pergament, obraji scofîlciți și supți înăuntru, buze răsucite în sus peste dinți cenușii, priviri de o fixitate animalică ; și cînd una din acele priviri i-o întîlnea pe a ei, se cutremura, căci parcă deslușea cea mai veche întrebare a lumii : „Ce-ai făcut cu fratele tău ?". Erau copii ca niște pui de lemurieni, a căror figură se reducea la doi pomeți și la niște ochi deschiși peste măsură, încercuiți de enorme pete marmorate. Micul lor schelet se desena în relief sub piele. Unii aveau abdomenul umflat ca un burduf și îl purtau înainte, susținut pe picioare din care nu mai subzistau decît oasele. Femeile țineau cu un braț micile cadavre vii, în pupilele cărora mai ardea încă o scînteie de viață ; cu celălalt braț întindeau recipientul, castronaș sau strachină de lemn, ori de pămînt ars, ca să primească hrana. Din trupurile lor emana un miros fad, uneori excremential — dizenteria făcea ravagii în regiune. Catherine executa ceea ce i se spusese : îndeplinea gesturile care trebuiau (de pildă, să umple strachinile cu un polonic), evitînd să întîlnească privirea acelor ochi dilatați ; pe urmă, zi după zi, încet-încet, ființa ei fiziologică se atenuă, dispăru. Te obișnuiești cu orice, chiar și să vezi copii scheletici, cu chipuri de bătrîni sau de maimuțe, mistuite de niște pupile pline de o dureroasă întrebare. Catherine nu mai era îngrozită ; nu mai evita să-i privească drept în față ; dimpotrivă, voia să le adreseze o privire, un surîs, să le dăruiască ceva mai mult, sau altceva decît hrana, chiar dacă lor nu le păsa, chiar dacă ei nu știau că au nevoie și de un strop de atenție acordată individual, de o privire care-i distingea de ceilalți și care încerca să realizeze cu ei o relație fragilă, dar totuși concretă. Se simțea uneori ispitită să ia în brațe, cu grijă, pe unul dintre acești copii-lemurieni, atît de plăpînzi, și să-i legene. Într-o zi adresă cîteva cuvinte unei fetițe, cuvintele de întîmpinare și de simpatie pe care le învățase ; îi puse mîna pe cap și-i mîngîie părul neted și negru ca abanosul. Copila nu spuse nimic .Doar ochii îi luciră mai viu. Cînd echipa reveni în același sat, fetița, de îndată ce-o zări pe Catherine, alergă la ea și-i luă mîna. Catherine abia își reținu lacrimile. Rosti aceleași cuvinte de întîmpinare, devreme ce nu cunoștea altele, și-i zîmbi. Seara, la campament, femeia care era responsabila echipei și, împreună cu medicul, a întregii tabere, o chemă în biroul său. Această doamnă Feldon în vîrstă de vreo cincizeci de ani, avea o față aspră de soare și vînt ca a unei țărănci, păr încărunțit tras bine spre spate și strîns într-un coc pe ceafă.

— Te-am văzut deunăzi și azi dimineață încercînd să-i vorbești unei fetițe. Intenția era excelentă, sînt sigură, dar pe viitor te rog să eviți să ai raporturi personale sau privilegiate cu cei de care te ocupi.

— Cu o copilă ?

— Copil sau adult, n-are importanță. Socotim că e preferabil să excludem legăturile personale.

Doamna Feldon ședea la masă, Catherine în picioare, în fața ei, ca o vinovată. Îi vorbea pe un ton măsurat, cu glasul unei persoane deosebit de cultivate, denotînd o educație și o clasă socială superioară. Nu avea aerul nici sever, nici indulgent, puțin plictisit și atîta tot.

Catherine rămase stupefiată.

— Voi evita de aici înainte, din moment ce așa mă sfătuiți, spuse ea, dar aș putea să vă cunosc motivele ?

— O, e un principiu. Sîntem aici ca să distribuim hrană, să îngrijim bolnavii, și așa mai departe. Îndeplinim o sarcină impersonală, neutră. Cînd stabilești relații de simpatie sau prietenie cu unul sau cu altul încetezi de a fi neutru, te faci remarcat, ceea ce nu e niciodată bine, nici pentru sine, nici, în final, pentru ceilalți.

— Iertați-mă că insist, dar mi s-a părut că acești nenorociți, mai ales copiii, au nevoia să se simtă și iubiți.

— Faptul că ne ocupăm de ei așa cum facem înseamnă o dovadă de dragoste ; asta ajunge. Restul e sensibilitate afectată, sau cum s-ar spune — complezență.

CATHERINE primi ultima frază ca pe o palmă. Ea nu socotise că a manifesta puțină tandrețe față de o fetiță însemna un act de complezență ; și nu era nici măcar tandrețe, ci o atenție afectuoasă, ca și cum ar fi vrut să-i spună : „Tu exiști pentru mine. Nu ești numai o gură de hrănit printre sute de alte guri. Ai un chip, te cunosc, îți știu numele, sîntem prietene". Era un elan firesc ; prin ce putea fi suspect de complezență ? Nu era urmarea unei neîncrederi puritane a-l judeca astfel ? Zile în șir meditase la această ciudată chemare la ordine al cărei obiect fusese. Observase dinainte că ceilalți angajați ai campamentului, cei vechi, se abțineau de la oricare gest, de la orice vorbă care ar fi putut sugera o simpatie personală, deosebită ; aceeași figură o arătau tuturor. Nu posacă, desigur, dar nici prea surîzătoare. Respectau punct cu punct neutralitatea recomandată de doamna Feldon. Catherine își reaminti brusc o expresie citită în Proust odinioară, și care-i rămăsese întipărită în minte ca un lucru pe care nu-l înțelesese prea bine și asupra căruia trebuia să revină. Proust descria atitudinea unei surori de caritate într-un spital și-i reda cuvintele ; despre această maică spunea că „are chipul antipatic al bunătății". Catherine găsi aici un indiciu. Cugetă că bunătatea nu era neapărat sinonimă cu efuziunea ; că atunci cînd manifestăm fizic simpatie sau afecțiune față de alții, prin priviri, cuvinte, gesturi, un surîs, ne comportăm astfel pentru propria noastră plăcere în primul rînd ; dăm curs liber unei sensibilități de suprafață a cărei expresie întărește părerea bună despre frumusețea sufletească ce ne-ar aparține. Da, fără îndoială, asta voise să spună doamna Feldon. Sau poate dorise numai s-o pună în gardă pe Catherine împotriva riscului înduioșărilor inutile. Aici, în fața acestor nenorociri, nejustificate ca și toate nenorocirile, era prea ușor să te înduioșezi, să-ți fie „milă" Însă nu veniseră în țara aceea ca să simtă milă.

Afară de distribuirea orezului și a alimentelor destinate consumării pe loc, trebuiau să descarce camioanele de proviziile care se puteau conserva și să le înmagazineze într-o colibă amenajată în acel scop. Munca aceasta de docher, în atmosfera caldă și umedă, o istovea pe Catherine, aducînd-o uneori pînă în pragul leșinului. Către sfîrșitul după-amiezii, îngrijirea bolnavilor. Învățase pe teren rudimentele serviciului de infirmieră. Se mai prevedea în program, cînd rămînea timp, o curățenie elementară a colibelor, a pieței satului ; era partea cea mai respingătoare a misiunii. Cînd se înserа, dormeai la fata locului, într-un campament improvizat, sau în camioane; uneori te întorceai la campamentul de bază, unde ajungeai noaptea tîrziu, frînt de oboseală. Toate zilele erau la fel, abia dacă se deosebeau una de alta. Timpul nu era împărțit, măsurat, contabilizat, ca în Europa. Devenea un element omogen, pe care abia dacă-l simțeai cum mișcă, un fluviu lent între maluri mereu asemenea. Catherine înțelegea de ce bărbații și femeile acestei părți a lumii se mișcau parcă și ei cu încetinitorul, și de ce era așa de greu să obții din partea lor punctualitate : pentru ei timpul nu avea însemnătate și nu se număra.

Cea mai grea încercare morală, în cursul primelor săptămîni, fusese coabitarea, tovărășia cu ceilalți membri ai misiunii : vreo douăzeci de bărbați și femei ale căror vîrste variau între douăzeci și cinci și cincizeci de ani. Viața în comunitate era aproape monahală prin rigoarea și monotonia programelor ei zilnice, și mai ales prin climatul ei moral : o rezervă temperată de bunăvoință. Nici una dintre acele persoane, bărbat sau femeie, nu-i inspira Catherinei cea mai mică dorință de a lega relații de camaraderie. Ca să le vorbească trebuia să facă o sforțare. La trei luni după sosirea ei acolo, se găsea în aceeași situație în ceea ce-i privea. Își reproșa acest fapt ca o lipsă de căldură, dar și de simplitate din partea ei. Se zbuciuma că nu e în stare să resimtă mai multă prietenie față de tovarășii ei de muncă. Ce folos că vii de la atîta depărtare ca să îndeplinești o operă caritabilă, dacă descoperi că ești incapabil să-ți iubești semenul de lîngă tine.

Seara, după ce lua cina în grabă, nu-i mai rămînea decît să se retragă în camera ei. Exista, în clădirea principală, o încăpere comună, care dădea spre exterior printr-un fel de verandă cu mici coloane de lemn. Acolo aveau loc reuniunile săptămînale unde se discutau în colectiv diverse chestiuni privitoare la viața campamentului. Tot acolo găseai ziare europene vechi de zece zile. Catherine își făcea din cînd în cînd apariția în sala aceea comună ; dar cel mai adesea se ducea să se culce. Cînd nu se simțea prea obosită, se așeza în fața ușii camerei ei și rămînea așa, nemișcată, în voia reveriilor, ascultînd viața nopții. Pauză binecuvîntată, răgaz și solitudine și reculegere cu cele mai tainice îndemnuri. Totuși, ca oriunde în lume, afară poate de marile metropole fremătătoare unde seara e făgăduință de lumini, spectacole și plăceri, ora aceasta vesperală era cea mai melancolică și uneori cea mai neliniștitoare a zilei. Împrejur, pe întinderea neagră, mici semnale luminoase intermitente vesteau prezența centrelor de colibe. Atunci începea simfonia țipetelor răgușite sau scrîșnite, a chemărilor, a rîgetelor, a cîte unui horcăit de agonie, care avea să dureze pînă în zori, în hățișuri, în ierburile înalte, și în pădurea ale cărei vîrfuri desenau un orizont crestat de frunzișuri, deasupra cărora se rostogoleau încet nori grei, încărcați de averse calde.

Ruxandra Papa: **Compoziție**

Prezentare și traducere de
Georgeta Pădureleanu

Meridiane

LUMEA PE TELEX

În universul S.F.

● Nedezmințindu-și imaginația prodigioasă, Isaac Asimov își continuă **Călătoriile fantastice** cu recentul volum intitulat **Destinația creier**. Om de știință renumit, profesor universitar de biochimie, scriitorul îmbină și de astă dată suspense-ul și angoasa cu ironia și umorul. Povestea este aceea a unui submarin miniaturizat care este introdus într-un creier uman cu scopul de a capta și retransmite gîndurile conștiente și inconștiente ale subiectului asupra căruia se efectuează experiența. Descoperirea unei manipulări a integralității și personalității unei ființe umane este atît de importantă încît atîtă nestinsa rivalitate dintre marile puteri. Urmează obișnuitele răpiri, presiuni, trădări și alte ingrediente folosite în majoritatea romanelor care combină ficțiunea-aventură cu ficțiunea-știință. Lansată în 1966 într-un film care avea ca scenarist pe același Asimov, tema este reluată în carte cu mai multă rigoare științifică, înscriind romanul printre marile reușite ale genului.

Tîrgul de carte de la Moscova

● Desfășurat sub deviza „Cartea în serviciul păcii și al progresului". Tîrgul internațional de carte de la Moscova (12-16 septembrie) s-a bucurat de participarea unui mare număr de edituri și firme de difuzare din 65 de țări. Au fost de asemeni prezente, prin observatori și chiar prin standuri specializate, zece organizații internaționale, printre care UNESCO și UNICEF.

„Fenomenul Anna Ahmatova"

● Astfel se intitulează filmul documentar de lung metraj realizat după un scenariu de S. Aranovici, prezentat de curînd în premieră pe ecranele moscovite. Filmul nu este construit în ordine cronologică, ci este mai curînd o cronologie a memoriei cu o puternică vibrație interioară, după cum remarcă critica de specialitate. Secvențele, de mare sugestivitate, sînt însoțite de versurile poetei, iar pe alocuri de comentarii la diferite evenimente din viața ei, toate acestea concurînd la atingerea scopului pe care și l-au propus autorii filmului : înțelegerea fenomenului Anna Ahmatova.

Adio, Rocky

● Popularul actor american Sylvester Stallone a luat decizia de a nu mai interpreta roluri de supermeni de tipul Rambo sau Rocky. Acum el turnează în filmul **Tangou și bani** pe care-l realizează Andrei Koncealovski. Se spune că această peliculă va reprezenta un moment de cotitură în cariera actorului. Pe lîngă aceste amănunte dezvăluite de „Le Monde", se mai subliniază că Stallone este un pasionat colecționar de pictură și sculptură, că deține printre altele opere de Degas, Rodin, Dali.

„Bookmark"

● Un interesant program de popularizare a cărții în Statele Unite s-a născut din colaborarea revistei literare „Harper's" și Societatea de televiziune WNET din New York. Este vorba despre 26 emisiuni de televiziune intitulate Bookmark, dintre care prima a și fost transmisă. Redactorul L. Laphman de la revista „Harper's" invită în fața telespectatorilor pe autorul cărții care urmează să fie prezentată și unul sau doi critici literari de marcă, eventual un alt scriitor care manifestă interes față de volumul în dezbatere. Acest nou gen de emisiune l-a făcut pe criticul literar M. Levitas de la săptămînalul literar duminical al ziarului „New York Times" să declare : „«Bookmark» este o emisiune bună, care vine în sprijinul ideii că televiziunea și cartea nu s-au născut dușmani !".

San Carlo

● „Teatro San Carlo" din Neapole, cea mai veche scenă europeană de operă, a fost închis pe termen nelimitat din ordinul autorităților. Hotărîrea a fost luată ca urmare a stării total necorespunzătoare a instalațiilor electrice, care **nu** au fost întreținute ca lumea și nu au fost schimbate în ultimele patru decenii, precum și a precarității sistemului de susținere a balcoanelor. Presa subliniază faptul că pentru sărbătorirea a 250 de ani de la inaugurarea teatrului nu a fost restaurată decît fațada. Pentru restaurarea interioarelor și, din nou, a exteriorului este nevoie de 2,8 milioane dolari, sumă pe care autoritățile nu o pun la dispoziție.

Serial

● Sub titlul **Johanna**, televiziunea din R.D. Germană a lansat un nou serial, avînd ca eroină o tînără muncitoare. Scenariștii (Ellen și Herbert Wege), regizorul (Peter Hagen) și interpreta principală (Ute Lubosch, în rolul vatmanitei de tramvai Johanna) au izbutit să confere veridicitate, substanță ideatică și atractivitate filmului.

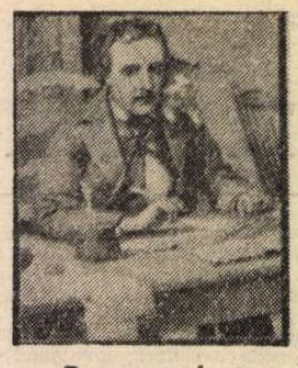

Poe ecranizat

● Regizorii Dario Argento și George Romero vor realiza un film inspirat din povestiri fantastice ale lui Edgar Allan Poe (în imagine). Filmul va avea două părți și va cuprinde ecranizarea povestirilor „Pisica neagră" și „Adevărul în cazul lui Mister Valdemar".

Avangarda în Europa răsăriteană

● Krisztina Passuth, autoarea mai multor lucrări de artă, dintre care citățm **Despre Chirico** (1973), **Kurt Schwitters** (1978), **Moholy-Nagy** (1984), publică acum la editura Flammarion un studiu despre căutările creatoare în Europa centrală și răsăriteană în primul sfert al secolului al XX-lea. Pictura-arhitectură, sculpturile fără soclu, sculpturile electrice, cartea care devine operă de artă în sine, teatrul eliberat, sînt tot atîtea creații plastice, elaborate în cadre tot atît de variate ca expoziția „Bazarul artei moderne", Muzeul artei abstracte, expozițiile internaționale ale anului 1924. Scenarii de film, proiecte monumentale sub formă de machete, manifeste ambițioase și polemici verbale constituie obiectul acestei cercetări comparative. Între anii 1907—1927, crearea operelor de artă este inseparabilă de discuții, întîlniri, călduroase sau ostile, între diferiți reprezentanți ai mișcărilor, al căror diriguitori sînt în general scriitorii. Lucrarea Krisztinei Passuth conține 50 ilustrații în culori și 290 în alb și negru, care ajută la înțelegerea acestor mișcări.

Picasso la Sotheby's

● În lumea artelor se prevede că una din lucrările timpurii ale lui Pablo Picasso, care va fi vîndută la licitație în luna noiembrie, va înregistra o sumă record. Tabloul datează din „perioada roz" a creației artistului și, potrivit datelor preliminare, poate ajunge la o sumă de peste 50 de milioane de dolari. Recordul anterior în acest domeniu aparține tabloului lui Van Gogh, **Irisii**, care a fost vîndut contra sumei de 53,9 milioane de dolari. După cum aprecia președintele galeriei Sotheby's tabloul lui Picasso este cea mai importantă operă din secolul XX vîndută vreodată la licitație.

Stagiune

● Teatrul Mare de Operă din capitala sovietică, „Bolșoi", și-a inaugurat a 214-a stagiune cu opera **Mireasa țarului** de Rimski-Korsakov. În repertoriul acestei stagiuni a fost inclusă și opera **Ivan Susanin** de Glinka, a cărei premieră absolută a avut loc în 1917. După multă vreme au fost din nou puse în scenă opera lui Ceaikovski, **Fecioara din Orleans**, și baletul lui Prokofiev, **Cenușăreasa**. Ansamblul de operă întreprinde în această lună un turneu în Italia, iar în 1990, în Anglia și America Latină. Baletul va face un turneu în cîteva orașe din R.P. Chineză.

Isabelle Adjani

● „Nu consider că sînt o actriță disperată, cum pot fi considerate unele dintre eroinele filmelor mele și cum au încercat să mă caracterizeze pentru tensiunea nervoasă a personajelor interpretate de mine" — a declarat Isabelle Adjani (în imagine) în timpul vizitei sale la Florența, prilejuită de prezentarea filmului **Camille Claudel**. Adjani a precizat că încearcă să ducă o viață particulară normală, dar că îi place să interpreteze rolurile unor femei disperate. „Sînt gata să interpretez și o a doua parte a acestui film, care se va referi la cei 30 de ani petrecuți de cunoscuta sculptoriță Camille Claudel într-un ospiciu".

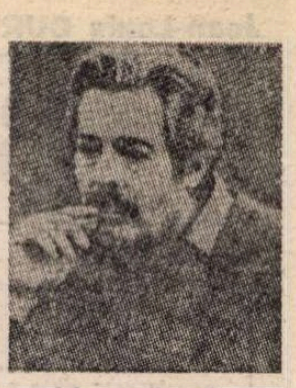

Mastroianni — un antierou ?

● „Da", susține sus și tare celebrul actor italian într-un amplu interviu acordat revistei madrilene „Pais Semanal", în care își dezvăluie cu o dezarmantă sinceritate calitățile și mai ales defectele sale : „Sînt cel mai dezechilibrat om din lume ; orice problemă de viață, cît de mică, devine pentru mine o catastrofă, pentru că sînt un om nematurizat ; sînt leneș, neglijent, fals și necultivat". În ce filme preferă să joace ? „În special în cele făcute de prietenii mei : Monnicelli, Scola, Fellini". De ce aveți o părere atît de proastă despre dv. ? „Poate din cauza profesiei care, după părerea mea, nu reprezintă mare lucru. Pentru că la început am fost la universitate, am vrut să devin arhitect, apoi am abandonat. N-am vrut să fiu actor, dar așa s-a întîmplat. De aceea nu am o părere bună despre mine și nu mă respect deloc".

Festivalul festivalurilor

● Peste 300 de filme din peste o sută de țări au fost prezentate la tradiționalul Festival al festivalurilor de la Toronto. Timp de 10 zile, sălile cele mai frecventate din marele oraș canadian au găzduit pe ecranele lor peliculele care au fost premiate la toate concursurile de film desfășurate anul trecut. Pe lîngă acestea au fost organizate cicluri speciale : „Filmul pentru copii", „Perspectivă canadiană", „Cinematografia mondială cunoscută". Devenite tradiționale, ciclurile consacrate unor țări anume, au fost dedicate Poloniei și R.F.G. Alte două cicluri s-au intitulat „Nebunia de la miezul nopții" (filme de groază) și „Filmul experimental". Festivalul de la Toronto nu este înzestrat cu premii și nici cu un juriu.

Memorii

● Cunoscutul scriitor și filosof francez Etiemble lucrează la ultimele revizuiri pe manuscrisul volumului al doilea de memorii, care urmează să apară la începutul anului viitor purtînd titlul **Ligne d'une vie**.

Am citit despre...

Ultimul gînd al lui Malamud

■ RECURG, în general, la alegorie, la parabolă sau la varianta lor modernă, ficțiunea fantastică, vag științifică, scriitori stinjeniți de constrîngeri exterioare sau inhibați de contorsionări interioare. De ce au fugit însă către o asemenea formulă aluzivă mari scriitori din literaturi în care, potrivit formulei lui Philip Roth, „orice merge și nimic nu contează", de pildă Doris Lessing sau Bernard Malamud, ambii slujitori devotați, încununați cu premii și laude, ai prozei realiste ? Poate pentru că au ajuns să simtă nevoia de a face cunoscute fațete prea sumbre sau prea neliniștitoare ale condiției umane și au avut impresia că, pe ocolite, mesajul va fi mai puțin șocant.

După îndelungi și complicate aventuri pe tărîmul fanteziei cu skepsis, Doris Lessing a revenit (tatonînd în prealabil circumspect, sub pseudonim, terenul) pe pămînt. Lui Bernard Malamud, moartea i-a interzis să-și mai corecteze traiectoria (sau, cine știe, s-o urmeze pînă la concluzii mai ferme), așa că singura carte în care s-a depărtat de realitatea imediată pentru ca, „de sus", s-o privească mai bine, **Îndurarea Domnului**, a rămas, iremediabil, ultima.

După războiul termonuclear dintre djanki și druzhki, un nou potop a acoperit uscatul. În chip de Noe îl avem, ca unic supraviețuitor, pe paleontologul Calvin Cohn care, în momentul prăpădului, se afla, din întîmplare, într-un minuscul observator submarin pe fundul oceanului. „Te vezi tu pe tine în chip de Adam ? Dacă da, postul este liber", își spune el într-unul din colocviile solitare care urmează foarte nesatisfăcătorului dialog cu Cel de Sus — deloc dispus să repete experiența creației, deoarece, „din clipa cînd le-am dat darul vieții (oamenii), au rîvnit, pervers, la moarte" și „au distrus lucrarea mîinilor mele, condițiile supraviețuirii lor : aerul dulce dat ca să-l respire, apa proaspătă cu care i-am binecuvîntat ca s-o bea și să se spele, pămîntul fertil, înverzit ; mi-au dezintegrat ozonul, mi-au carbonizat oxigenul, mi-au acidifiat ploaia înviorătoare, acum, îmi înfruntă Cosmosul : cît poate să mai rabde Domnul ?"

Dar Calvin Cohn, căruia Atotputernicul i-a notificat setința de condamnare, să încăpățînează să supraviețuiască și să edifice, pe o insulă ecuatorială, un nou paradis, slujindu-se ca intermediar de Buz, un tînăr cimpanzeu vorbitor, pe care-l crește și-l educă cu dragoste, ca pe fiul său. Ființele din care vrea să scoată cetățeni model ai Edenului pămîntean sînt cimpanzei. Asistăm, astfel, la un proces rapid de transformare a maimuței în om. Mai toate numele oamenilor de tip nou, Esau și Mary Medeelyn, Saul din Tarsus și Melchior, dar și Esterhazy și Bromberg și George, sînt comic simbolice, ceea ce nu e de mirare, deoarece ele sînt atribuite de Calvin Cohn, cu excepția celui de Gottlob, pe care Buz insistă, de la un moment dat înainte, să-l poarte. Creaționismul și darwinismul se iau pentru o dată de mînă într-un dans săltăreț și grotesc, hărăzit, după cum se putea bănui de la început, eșecului. În maimuțele cu comportament omenesc, bestialitatea se dovedește a fi mai viguroasă decît pospaiul de civilizație pe bază de imitație. Totul sfîrșește printr-un dezmăț al distrugerii oarbe, idioate. Fărîmele căzute iar în animalitate se întorc împotriva lui, rolul de călău revenindu-i fiului adoptiv, Buz zis Gottlob.

Idei incitante și sugestii tulburătoare cu duiumul sînt etalate într-o savuroasă formulă epică, într-o poveste cu haz, cu haz amar și cu tîlc, cu multe tîlcuri — nu împachetate în ambalajul arid al unui tratat de filosofie. Cel mai tragic dintre aceste tîlcuri mi se pare a fi demonstrația despre inutilitatea discursului, despre faptul că orice predică este predică în pustiu și că dragostea, pilda, pentru a nu mai vorbi de Cuvînt, ricoșează pe carapacea lunecoasă și impenetrabilă a brutalității timpe. Ar fi, deci, încă o carte despre deșertăciunea speranței în comunicare ca poartă a mîntuirii, ca și despre deșertăciunea altor multe speranțe, dar Bernard Malamud a preferat s-o încheie pe o notă optimistă, relativ, timid, optimistă. Cu beregata tăiată de Buz, așteptînd să fie ars pe rug, Calvin observă că are barba albă, că, deci, i s-a îngăduit să-și trăiască viața pînă la capăt, deși fusese amenințat că-i va fi curmată încă din tinerețe și, la acest gînd, i-au dat lacrimile : „Poate că mîine, lumea ce va să vină...".

Ultimul gînd al eroului cărții, ultimul gînd al lui Malamud.

Felicia Antip

A APĂRUT
Almanahul
de dramaturgie
și artă teatrală
editat de revista
„România literară"

THALIA

Premiul „Persona"

● Sub genericul „Per Luchino Visconti" se desfășoară anual la Ischia, localitate în care marele regizor și om de teatru își petrecea vacanțele, un ciclu de manifestări în cadrul cărora sînt proiectate filme realizate de Visconti, au loc dezbateri și mese rotunde și este decernat premiul „Persona" menit să distingă o personalitate europeană care desfășoară o activitate artistică pe multiple planuri. Anul acesta „Zilele Luchino Visconti" au fost inaugurate cu filmul **Ludwig**, urmat de **Moarte la Veneția** și **Căderea zeilor**. Laureată a premiului „Persona" (primit anul trecut de Marcello Mastroianni) este actrița Irene Papas (în imagine).

Graham Greene — 85

● Cunoscutul scriitor Graham Greene a împlinit la 2 octombrie 85 de ani. Cu acest prilej, presa engleză, care îl consideră un „copil teribil" al literaturii, constată că, în ciuda vîrstei înaintate, nu a pierdut nimic din plăcerea disputelor asupra unor teme de actualitate. Greene se numără printre cei mai prodigioși scriitori contemporani : peste 30 de romane, numeroase piese de teatru, scenarii, eseuri și povestiri.

„Noi scrisori ale unei vieți"

● Sub acest titlu, Caroline Mauriac, una din nurorile lui François Mauriac, publică o nouă serie de scrisori, pe care ilustrul prozator le-a scris între 1906—1970. Ele constituie nu o continuare a primei culegeri a corespondenței, selectată chiar de scriitor, ci o carte paralelă, independentă și complementară, înfățișîndu-ne un François Mauriac în toate stadiile vieții sale, de la tînărul de 20 de ani pînă la bătrînul din pragul morții, îmbogățind biografia lui cu numeroase elemente noi. Corespondenților din primul volum li se adaugă acum alți 79, printre care : G. Duhamel, J. Maritain, J. Green, P. Mendès France, A. Camus, directorii editurilor Grasset și Flammarion, numeroși critici, ca și scriitori din noua generație (J.L. Curtis, B. Poirot-Delpech, E. Wiesel, G. Matzeff).

Despre vedete

● De un mare interes printre cititori se bucură două cărți apărute în această toamnă, la Paris : **Yvonne Printemps** și **Rachel**. În colecția inaugurată la editura Laffont de Françoise Sagan cu volumul despre Sarah Bernhardt, a apărut acum biografia **Yvonne Printemps, l'heure bleue** de Karine Ciupa. Autoarea istorisește romanul vieții unei vedete plină de talent, egoistă și capricioasă, căsătorită cu Sacha Guitry, apoi cu Pierre Fresnay, Yvonne Printemps fiind expresia societății pariziene dintre cele două războaie și după ultimul război. **Rachel**, biografia scrisă de Sylvie Chevalley, evocă viața și cariera unei celebre tragediene care a fermecat critici exigenți ca Musset, Flaubert și Stendhal. „De două sute de ani, scria ultimul, nu s-a mai văzut un asemenea miracol în Franța". Timp de 18 ani Rachel a domnit pe scenele din lumea veche și nouă, onorariile sale umplînd de invidie mai tîrziile staruri ale Hollywoodului. Cu o documentare erudită, Sylvie Chevalley reface în cartea sa „lumea spectacolului" din epocă, procurînd nenumărate detalii despre regie și decoruri.

Milos Forman se destăinuie

● Într-un interviu publicat recent, cunoscutul cineast Milos Forman se referă la modul cum s-a născut ideea realizării filmului **Zbor deasupra unui cuib de cuci**. „A fost o poveste ciudată. În anul 1965 sau 1966, Kirk Douglas se afla în vizită la Praga. S-a organizat o întîlnire în cinstea lui, cu care prilej s-a proiectat și filmul meu **Dragostele unei blonde**. Atunci, Douglas mi-a spus că o să-mi trimită o carte după care ar vrea să realizez un film în America. Am acceptat, bineînțeles. El a plecat, iar cartea nu mi-a venit niciodată. Cacialma, mi-am zis. După zece ani am primit un pachet : cartea. Mi-o trimisese Michael Douglas, fiul lui Kirk Douglas, rugîndu-mă s-o citesc și eventual să fac un film după ea. Așa am ajuns să citesc cartea lui Kesey **One Flew over the Cuckoo's Nest**, care mi-a plăcut foarte mult. Am început pregătirile. Din întîmplare l-am reîntîlnit pe Kirk Douglas la Los Angeles. De cum mă vede îmi zice : «V-am trimis cartea și nici măcar un mulțam !» I-am explicat apoi că n-am primit niciodată nimic de la el..."

Brecht la Washington

● Așteptat ca eveniment teatral al actualei stagiuni, mai ales pentru prezența lui Sting, cunoscutul interpret de muzică rock, în rolul gangsterului Mack, spectacolul cu **Opera de trei parale** de Brecht, prezentat la National Theater din Washington, a fost un eșec. În concepția producătorului Jerome Hellman „spectacolul nu trebuia să fie un simplu musical dar nici să jeneze gustul unui public neobișnuit cu teatrul angajat". La prima sa experiență teatrală, Sting a dezamăgit. În lipsa microfoanelor, vocea lui abia putea fi auzită. Comentînd spectacolul, criticul de la „Washington Times" a lansat calamburul : „Așa cum a fost prezentată, această **Operă de trei parale** valorează mai puțin de două centime..." (În imagine, Sting în rolul Mack).

Anastasia Țvetaeva — 95

● La Muzeul de artă „Pușkin" din Moscova, înființat în 1912 de profesorul I.V. Țvetaev, a avut loc o manifestare consacrată fiicei acestuia, Anastasia Țvetaeva (sora Marinei Țvetaeva), la împlinirea vîrstei de 95 de ani. Ea a lucrat în acest muzeu timp de 8 ani, între 1924—1932. A donat muzeului arhiva tatălui său, fiind și prima cercetătoare a acestor documente. Autoare de romane de mare succes, Anastasia Țvetaeva (în imagine) continuă să scrie și azi, în ciuda vîrstei înaintate. De curînd au văzut lumina tiparului **Memoriile** sale, precum și cartea **Siberia mea**.

Emir Kusturica, proiecte

● Emir Kusturica este unul dintre cei mai talentați tineri regizori din R.S.F. Iugoslavia. Deși autor doar a trei filme, el se bucură deja de notorietate mondială, fiind laureat, printre altele, a două importante distincții : „Leul de argint" (Veneția, 1981) și „Palme d'or" (Cannes, 1985). A ajuns, de asemenea, pînă în faza finală a concursului pentru decernarea Premiului Oscar. Filmele sale se numesc : **Îți amintești de Dolly Bell ?, Tata în călătorie de serviciu** și **Casă pentru spînzurat**.

Iată care sînt proiectele lui de viitor, așa cum au fost ele încredințate revistei „Film a doba", care apare la Praga : „Am cîteva idei. Una este datorată lucrării lui Mladen Materici intitulată **Femei cu două nume**. Cealaltă, pe care o pregătesc pentru adaptare, mai exact spus pentru transpunere, este **Crimă și pedeapsă** de Dostoievski. Acțiunea ar putea fi situată în America și s-ar putea desfășura pe Conney Island. Raskolnikov ar fi un emigrant rus. Iată o temă admirabilă. Într-adevăr, New York-ul este o imagine a unei lumi, acest oraș poartă în el problema de morală din **Crimă și pedeapsă**, o problemă pusă demult... Îmi imaginez de pe acum că la sfîrșitul filmului Raskolnikov va fi condamnat la 900 de ani de temniță...".

Meridiane

„Portretul unei mari doamne"

● Sub acest titlu revista „Le Point" (octombrie 1989) publică un articol pe care-l consacră scriitoarei Nathalie Sarraute cu prilejul apariției noii sale cărți **Tu ne l'aimes pas** (ed. Gallimard). Aflăm din acest portret că scriitoarea, azi în vîrstă de 87 de ani, a lucrat la noua sa carte timp de 5 ani, că aceasta este „o sonatină scrisă pe un ton care-i aparține doar ei". Un roman-conversație, fără personaje, dar plin de acele „tropisme" pe care le adoră. De profesie avocat, Nathalie Sarraute vorbește cu plăcere în public sau își citește propriile texte, în special în universități. Revista relevă că acest nou roman ca toate cărțile precedente ale scriitoarei, reprezintă un eveniment în viața literelor franceze.

Brandauer — regizor

● „Pentru mine a fost o experiență fascinantă să am răspunderea principală în realizarea unui film, de la început pînă la sfîrșit. Este minunat să dirijezi tu însuți totul" — a declarat presei cunoscutul actor Klaus Maria Brandauer care și-a asumat regia și rolul principal în filmul **Elser**. Pelicula urmează să fie difuzată pe ecrane în R.F.G., în cursul lunii octombrie și are ca subiect atentatul din 8 noiembrie 1939 pus la cale, la München, de către Georg Elser, care a încercat să-l omoare pe Hitler. Brandauer a precizat că dorește să păstreze în continuare un echilibru între rolurile interpretate pe scenă și cele din film, între meseria de actor și cea de regizor.

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

„Anii de plumb" și ceilalți

— Cum ai trăit „anii de plumb" italieni? Nu îți cer o analiză a terorismului, vreau să știu cum ai trecut prin evenimente, dacă te-au marcat ?

— Am continuat să lucrez, iar munca este un mare ecran de protecție, o armură de azbest, chiar dacă, în prezența unor întîmplări atît de aberante, faptul de a te refugia în muncă poate părea o lașitate, o fugă.

Încercam sentimentul neputinței mele, senzația paralizantă că nu pot întreprinde nimic, viața din jurul nostru schimbîndu-se monstruos datorită unei osînde obscure, de neidentificat, gata să provoace un proces distructiv tot pe atît de greu de lămurit asemeni cancerului, un organism îmbolnăvit de cancer. Unde, cum, cînd s-a putut înșela atît de mult încît are de îndurat astfel de consecințe atroce ? Și nebunia care ne cuprinde văzînd neputința statului, carabinierii, forțele de ordine trimise la masacru ; resemnare îngrozitoare, absurdă, exprimată în titlurile din ziare, în comentariile actualităților televizate, ritualul înmormîntărilor, litania insuportabilă a ororilor, pronunțată de miniștri.

Un coșmar. Agravat de tulburare, delirul provocat de comentarii sau de ziare care găseau justificări, prieteni imbecili care își vedeau într-un fel nevrozele salvate de acești răzbunători vorbind cu simpatie, cu o solidaritate rău ascunsă, iar anumiți oameni politici numindu-i pe însetații de sînge „camarazi care se înșeală" sau „camarazi asasini". Misterul insondabil al figurilor, bărbilor, mustăților, al căciulilor de munte. Flecăreala psihanaliștilor din săptămînale — „încearcă să ucidă vidul pe care-l au în ei". „Trag contra propriei terori a inexistenței" și din nou analize, și mai idioate, ale sociologilor și politologilor care încercau să facă acceptat fenomenul ca o fatalitate, ca un proces inevitabil.

Mai gravă decît atrocitatea faptelor, decît ferocitatea față de bieții carabinieri de optsprezece ani, mitraliați în bufete, bîndu-și cafeaua cu lapte, în zori, în periferiile înecate în ceață, dincolo de aceste orori, imaginile de abator pe care TV le arăta îngrozind, bietele corpuri de bătrîni ciuruiți de gloanțe ca un vînat, mai cumplită era atitudinea laș înțelegătoare a multor intelectuali : ecoul imediat al insuportabilului jargon compus din neologisme odioase, a „deschide tirul" și altele ; potopul de comunicate publicate de ziare ; cursa gifiită, ca o oribilă „vînătoare de comori" pentru a descoperi, în coșurile de hîrtie, declarații și mesaje, iar telefonistele presei, excitate, tremurînd, gata să stenografieze limbajul mortuar al asasinilor. Unicul răgaz erau capetele oamenilor la înmormîntări. Tăcerea oamenilor, opusă ca un front compact nebuniei care voia să ducă totul cu ea, să infesteze.

TUTUROR argumentelor istorice sau filosofice posibile, întotdeauna prea generale și dezinvolt impersonale, le opun propriile mele argumente, condamn înainte de orice violența, sub toate formele, ca manifestare sau ideologie. Cred că cineva cu anumite înclinări artistice este mai conservator, are nevoie de ordine în jur ; strigătele, cîntecele, cortegiile, focurile de armă, baricadele supără, deranjează (...).

— Interviul nostru apare după vreo treizeci de ani de la prima ta montare cinematografică. Dacă am face un mic bilanț? Deci : regrete, remușcări, speranțe.

— Nu am nici un fel de regrete. Chiar dacă am, nu țin deloc să le mărturisesc în atare împrejurare. Am făcut filmele pe care am vrut să le fac, așa cum am putut să le fac. Aș mărturisi mai curînd că mi-ar plăcea să nu le semnez dinainte, fiind sigur că neavînd sentimentul responsabilității ridicole și paralizante pe care ți-o dă actul semnării, le-aș realiza mai bine, cu mai multă libertate, cu mai multă dezinvoltură, ca un joc ușor, iresponsabil. Mi-ar fi plăcut să mă nasc cu douăzeci de ani mai devreme, să lucrez în cinematograful pionierilor, cu Za-la-Moarte, Za-la-Viața, Polidor, în atmosfera saltimbancilor, cu soarele drept cortină. A participa la nașterea cinematografului ar fi fost pentru temperamentul meu mult mai profitabil decît să vin cînd a devenit victimă a specificității filmice, a structuralismului, a semiologiei. Situații inevitabile care dau cinematografului conștiința sa de fapt artistic și cultural, care îi răpesc atmosfera de a sparge tot, neliniștitoare, bucuria cam feroce care îl apropia de circ, dîndu-i savoarea unei restrîngeri simbolice a întrigilor vieții. Regret că am pierdut mult timp între un film și altul, de a fi lăsat unele să se descompună, altele să dispară. Nu neg nimic. Mi se pare — avînd în vedere condițiile de bază : lenea, lasă-mă-să-te-las, ignoranța, înclinarea spre vagabondaj — că totul a mers foarte bine. Ce aș putea dori mai mult ?

Viața mea personală s-a desfășurat într-un mod providențial. Am fost foarte ocrotit, poate că am contribuit și eu la această soluție fericită, lăsîndu-mă dus de viață ; cînd totul mă grăbea, cînd faptele mă chemau, cînd mi se sugera, n-am opus nici cea mai mică rezistență. Dacă sensul general al existenței mele a fost să povestesc întîmplări prin mijlocirea imaginilor, mi se pare că însăși viața mea personală a fost organizată astfel, munca devenind partea cea mai importantă. Nevasta, prietenii, simpatiile sau lipsa simpatiilor n-au constituit risipiri, responsabilități impuse sau fapte de conștiință care mi-ar fi luat din timpul de lucru.

Dacă viața mea s-ar fi desfășurat altfel, dacă nu aș fi continuat să fac filme, bilanțul ar fi fost mai stînjenitor. E foarte sigur și clar că, vorbind despre lucru, nu mă simt deloc schimbat. Am aprofundat aspectul figurativ, m-am eliberat de schemele cerute de alții, universul în care trăiesc a rămas mereu același. Anii au trecut, am trăit la diferite niveluri, care n-au fost nici prea profunde, nici prea vaste. Copil, sub marele cort al circului, eram fermecat privind totul ; acum baraca e a mea, sînt eu însumi cel care o determină, o provoacă. Venit în calitate de client într-un hotel, acum mă simt stăpîn, putînd fi, totodată, portarul și hamalul și chiar maharajahul care urcă la primul etaj. Speranțe ? Nu-mi fac niciodată iluzii, n-am nevoie să mă protejez în viitor. Dacă sînt goluri de umplut, ei drace, am ce face! M-am ocupat atît de puțin de prieteni, de alții... Mi-e greu să aleg...

— Sînt persoane care pretind că trăiești numai din legenda ta, că nu faci mare lucru pentru a-ți primeni capacitatea de invenție. Spune-mi adevărul, înaintînd în viață, străbați unele aburiri ale inspirației ?

— Nu-mi cunosc legenda, iar aburii din inspirația mea, din nenorocire (sau din fericire), mi se pare că nu și-au făcut apariția. Nu simt, dacă așa crezi, nici o epuizare a dorinței de a întreprinde ceva, nici o împuținare a ideilor, a stimulărilor. Am senzația că există în permanență în aceeași măsură ca înainte, ca pe vremea cînd eram mai tînăr ca stare civilă. Dacă simt în special o lipsă, am mai spus, este a unui programator, a cuiva care să-mi *programeze munca*. Cineva care să-mi spună : „Bine, am înțeles, cu toate că ai trecut de șaizeci de ani, încă te distrezi cu marionetele tale. O să mă ocup, scutindu-te de plictiseli. Ce vrei să faci ? *Cei trei mușchetari* ? Hai, fă-ți *Cei trei mușchetari, Insula misterioasă* ? Tot Edgar Poe ? Nuvelele lui Chandler ? Vei face *Mastorna*, da sau nu ?". Nu vreau să devin bogat, un salariu lunar îmi ajunge dacă cineva îmi organizează munca. Dacă aș găsi pe acel cineva, n-aș mai avea pentru nimic în lume impresia că sînt epuizat. După ce am putut să fac un cinematograf atît de personal, aș face salturi periculoase, de bucurie, dacă cineva m-ar obliga să fac un film după *Contele de Monte Cristo* sau după oricare povestire populară din secolul trecut.

Adaptare și traducere de

Andriana Fianu

O călătorie în Siria

Palmyra. Templul lui Baalshamin

O CĂLĂTORIE de documentare, ca aceea realizată în vara acestui an, în Siria, cu scopul întîlnirii cu o artă ce cuprindea în desfășurarea ei istorică aproape cinci mii de ani, nu m-a putut desprinde de a simți climateric diversitatea peisajului, de la întinsul deșert sirian cu oazele sale bogate, pe care s-au ridicat orașe ca Damasc, Homs, Alep, Palmira, la munții bogați în plantații și la litoralul Mării Mediterane, pe care s-a înălțat o modernă stațiune, Latakya, și nici de a aprecia înfățișarea actuală a unei țări cu o dezvoltare socială impetuoasă, cu o industrie în plin progres, cu largi autostrăzi și construcții ce îmbină fericit modernitatea europeană cu tradițiile islamice. Civilizațiile, care s-au suprapus ,ale fenicienilor, grecilor, romanilor, bizantinilor, arabilor, turcilor și europenilor au creat un specific istoric și artistic impunînd o cultură variată și bogată în vestigii, la care s-a adăugat și un amestec eterogen de migrații. Cine nu a trecut prin Siria ? De la Tegalath Phalasa și Darius, care făcuse din Siria a cincea satrapie, la Alexandru cel Mare, Seleneus, Antiochus, Augustus, Traian, Antoniu, Septimiu Sever, Dioclețian și Justinian pînă la califii omedaini și abassizi din secolele VII și VIII, apoi de la cruciați la Bonaparte, pînă la revoluția din 1971, cînd sub conducerea lui Afez al Asaad, Siria a devenit republică socialistă, istoria și arta cuprind, de fapt, un rezumat al istoriei și artei lumii noastre, de o rară diversitate și bogăție de forme, copleșitoare pentru un istoric și uimitoare pentru un turist.

Prima impresie, spontană, imediată și inedită a fost muzica și graiul ce te învăluie, fie la hotel, restaurant, pe stradă sau în autobuz, într-un ritm lent, cîntat, cu accente sacadate. Nu întîmplător Avicena scrisese o *Introducere la arta muzicii*, o carte asupra sunetului, ritmului, artei compunerii și a interpretării filosofice, a acțiunii medicale și pedagogice a muzicii !

Scrierea arabă are și ea un caracter fascinant vizual. Ea se leagă de profunzimea ornamentației artistice a obiectelor, de abundența decorațiilor în arhitectură, de prelucrarea materialelor prețioase sau a aramei și de ceramică, și împreună imprimă o atmosferă unitară și specifică artei plastice, ignorînd înfățișarea umană sau a animalelor, ceea ce a constituit și sursa rezistenței musulmane la influențele artei grecești, romane sau a celei europene, prin excelență figurativă.

Și nicăieri nu aveam să înțeleg mai clar și expresiv acest fenomen decît intrînd, după ce lăsasem pantofii, într-o cameră special amenajată, în marea moschee din Damasc a omaiazilor, ridicată de califul El Walid al II-lea în 708. O sală imensă de 130 de metri, concepută ca o bazilică, ornamentată cu scrieri și decorații abstracte, cu panouri de mozaic realizate în tehnica bizantină, din cuburi de sticlă colorate sau aurite, cu mici arcade suspendate pe coloane, mi-a dat sentimentul prezenței unei filosofii abstracte și morale, ce se transmite oral, prin cîntec.

O lume ca o mare, imensă, mișcătoare în toate sensurile înconjura acest edificiu măreț, o lume îmbrăcată ca în basme, fie cu turbane de seic, cu fesuri de antan, cu voaluri negre la femei sau lungi veșminte albe la bărbați și, firesc, în moda europeană. Aici, lîngă marea moschee, se află centrul comercial și bazarul Damascului. În lumea dură și tehnică a industrializării și uniformizării gusturilor artistice, bazarul evidențiază valoarea artizanilor sirieni, artiști virtuozi din tată în fiu, cunoscînd încă secretul lucrurilor frumoase, unice și originale. Însuși guvernul sirian a creat un Bazar al artizanului, cu ateliere de țesătorii, sticlă, ceramică, de prelucrarea aramei, aurului sau argintului.

Impresionantă este apoi arhitectura. Moscheele cu minaretele înalte și cu numeroase coloane și arcade, palatele vechilor califi, casele vechi ori vilele moderne se constituie într-o arhitectură preocupată de adăpostul de soare, de spațiul de umbră și de mișcarea aerului. Masele sînt simple, în planuri largi, spațioase, organizînd decorații în culori strălucitoare.

AM coborît apoi în istorie văzînd Alepul, cu cetatea sa situată pe o colină, deasupra și în mijlocul orașului, bastionată cu turnuri și cuprinzînd un haos de ruine din toate epocile ; apoi helenistica și romana Apameea, cu un apeduct de 120 km ; Bosra, cu teatrul roman, unde au loc festivaluri internaționale de dansuri și muzică populară ; Maalula, o oază a lumii creștine ; Ugaritul în ruinele căruia s-a găsit cel mai vechi alfabet din lume ; Crac de Chevaliers, un model de castel fortificat de cruciați, dar niciunde, ca la Palmyra, impresia artistică produsă de arhitectura monumentală nu a fost mai poetică și mai puternică.

În ziua cînd am văzut ruinele de la Palmyra, nu bănuiam că voi deveni obsedat de cetatea din oaza deșertului sirian și de regina ei, Zenobia. Trăiam sentimentul istoriei fără durată, ce avea să nu mă părăsească multe zile ; din contră, mi se înrădăcină ideea că trecutul e uneori mai prezent decît prezentul. Palmyra îmi apărea ca un vis uimitor, opera imprevizibilă a unei măreți și unice regine.

Nimic nu rămîne definitiv din trecut, dar aici timpul sublimase fața ascunsă a esențialului, a virtualităților sale profunde prin formele monumentale ale templelor, ale coloanelor, teatrului, agorei și ale celorlalte ruini ce-și păstrau virtuțile în durabilitatea pietrei, ce reprezentau gloria, forța și măsura imposibilului, devenite posibile, sub domnia reginei Zenobia. Aveam în față imaginea în mișcare a eternității și totul aflat sub lumina strălucitoare ce cuprindea vastul cer senin. În această lumină apăsătoare și stranie atmosferă, siluetele zidurilor, coloanelor, Arcului de Triumf și templelor se ridicau tăcute, calme, demne, impasibile, dar palpabile, proiectînd pe nisipul galben umbre lejere, imperturbabile la prezența efemeră a omului. Mă stăpînea impresia, după ce străbătusem 270 km prin deșert, că pătrunsesem în inima eternității și a infinitului.

Înțeleaptă și avizată, fiind la curent cu situația politică, militară a Romei, încurcată în acea perioadă de luptele interne, Zenobia s-a orientat și a acționat în favoarea țării sale. Împărații romani, începînd din 268, se succedaseră unul după altul. Preocupați de războaiele cu galii și vrînd liniște în Orient, îl numiră pe fiul Zenobiei „Aux Romanorum", iar Zenobia, văzînd slăbiciunea romanilor, în 272, sigură pe forțele ei, luă cu asalt Egiptul, pe care-l cuceri ușor. Ruptura cu Roma devenise astfel inevitabilă. Mîndră de succesul ei, Zenobia se intitulă „Augusta". Însă împăratul Aurelian, după ce-i înfrînse pe gali, porni prin Antiochia, către Palmyra. Zabdas, generalul armatei Zenobiei, pierdu prima luptă lăsîndu-se înșelat de romani, iar după o nouă înfrîngere, la Emesa, Zenobia hotărî ca apărarea să aibă loc la Palmyra, în spatele zidurilor cetății, întinse pe 12 km, în speranța ca deșertul, setea și foamea să-i înfrîngă pe romani. Zenobia își reorganiză armata și apărarea, astfel că Aurelian nu avu curajul să atace frontal cetatea, în ciuda ironiilor senatului roman că se temea de o femeie.

Asaltată continuu de Aurelian, Zenobia, care conta pe ajutorul perșilor, pentru a grăbi acest ajutor, încălecă un dromader de curse și, pe un drum secret, reuși să iasă nevăzută din orașul încercuit și asediat. Cînd să se îmbarce pe fluviul Eufrat, au apărut călăreții romani lansați în urmărirea ei, iar Zenobia, capturată, a fost adusă lui Aurelian avînd să urmeze, în lanțuri de aur, carul triumfal al acestuia, la Roma. Fără regină, Palmyra a căzut în mîinile romanilor, avînd să fie în parte distrusă.

Deși ruinată, constatam cum Palmyra continuase să existe, păstrînd în tăcerea secolelor numeroasele sale monumente. Înfundată în nisip ea îmi reamintea secretul unei vieți pline și grandioase, căci arta palmyriană fusese o artă suverană, a unei regine, de o rară individualitate și autonomie, dezvoltată într-un mediu spiritual caracteristic primelor două secole, așa cum încă se evidențiază în ruinele Templului lui Bel, zeul soarelui, ridicat pe o vastă esplanadă, avînd un plafon monolit cu o decorație foarte delicată în centru ; în Templul lui Nabo, așezat lîngă Arcul monumental ce deschidea Marea Colonadă, avînd pe laturi porticuri și construcții publice, apoi la Băile lui Dioclețian, Teatrul, Agora, Senatul și Tetrapylul, iar la capătul Colonadei, în Templul lui Baalshamin — o traducere a numelui lui Zeus ca „stăpîn al cerurilor".

În clădirea nouă și elegantului muzeu, unde fusese strîns tot ceea ce săpăturile scoseseră din adîncuri, am citit, cu emoție, textul ce se afla săpat pe soclul pe care se înălțau două tinere palmyreniene, text datorat poetului Aous ibn Thalaba Al Tiami :

„Spuneți-mi mie, frumoaselor, ... fiice ale Palmyrei
. . . . . .
Sînt aceste blocuri de piatră, acești munți golași
mai surzi, mai muți decît marmura rece ?
Dar voi dăinuiți ! Ca toate nopțile
care trec peste viețile voastre și adîncesc anii voștri"

Mircea Deac

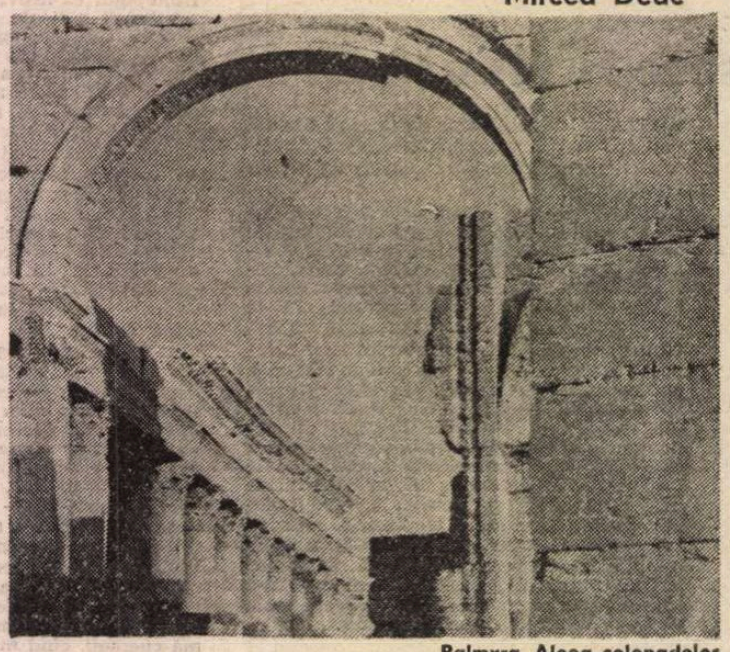

Palmyra. Aleea colonadelor

Prezențe românești

THAILANDA

● La Editura Amarin Printing Group Co. Ltd. Bangkok, a apărut recent volumul de poezie intitulat **Un lung, străvechi drum român**, cu mai mult de două treimi din poeme dedicate României. Cartea este semnată de poetul Montri Umavijani, care a participat ca invitat la lucrările Seminarului internațional Mihai Eminescu și la festivitățile Centenarului Eminescu, desfășurat în țara noastră în iunie. Personalitate culturală multilaterală în țara sa și pe plan mondial, dr. Montri Umavijani a condus cu pasiune acțiunea de publicare, în volum, a **Luceafărului**, în dublă versiune engleză-thailandeză, eveniment care a avut loc la Bangkok, în iunie. Cîștigat total de Eminescu, el continuă să traducă și să publice prin ziare și reviste thailandeze din poezia acestuia **(La Steaua, Criticilor mei, Lacul, Stelele-n cer** și altele).

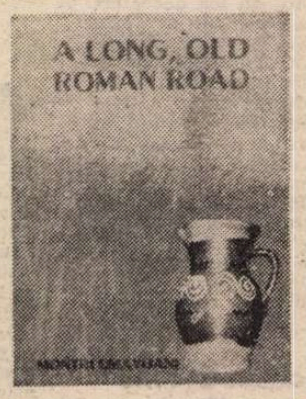

Recenta carte a lui Montri Umavijani este prilejuită de un voiaj de lucru în Europa și se constituie ca un jurnal liric de călătorie, mai cu seamă pentru România, țară în care oaspetele thailandez s-a străduit să vadă, să simtă și să înțeleagă oamenii și locurile care l-au dat universalității pe Eminescu. Poemele de inspirație românească sînt scrise cu o acută sensibilitate, în cadrul geografic și spiritual românesc, continuat și în retrospectiva afectivă a unei nostalgice întoarceri în timp, mai ales prin locurile romantice din Moldova, legate de biografia lui Eminescu. Pentru că însuși poetul spune în nota care prefațează volumul : „Lîngă lacul de la Ipotești, drag poetului român, am simțit că poezia renaște și am privit totul în lumina aceea, fie chiar și pentru o clipă". Iar concluzia este : „România s-a dovedit pînă acum singura țară care m-a primit acaparatoare și aproape că s-a arătat îndărătnică în a-mi da drumul să plec. Totuși, după ce am părăsit-o, mă pot vedea cu ochii minții întors în timp, prin o seamă de locuri liniștite tezaurizate în scrisul meu".

Mira LUPEANU

CANADA

● Un juriu alcătuit din Roberto Bertolucci, William Clements, Rosita Johanson, Richard Plowright și Violet Temple a atribuit premiile celei de a IV-a ediții a Concursului Internațional de Artă a Miniaturii de la Toronto. Printre cei laureați: Ruxandra Papa (premiul I, la secția Pictură), Pavel Botezatu (premiul II la secția Acuarelă), László Bencze (premiul III, la secția Portret tradițional). Lucrările distinse au fost expuse la Metro Toronto Convention Centre, publicul canadian putîndu-le viziona apoi la „Del Bello Gallery".

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca județeană
MUREȘ

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 42, joi 19 octombrie 1989

România literară

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

42

CONFRUNTĂRI
IDEOLOGICE CONTEMPORANE

(Paginile 12 — 13)

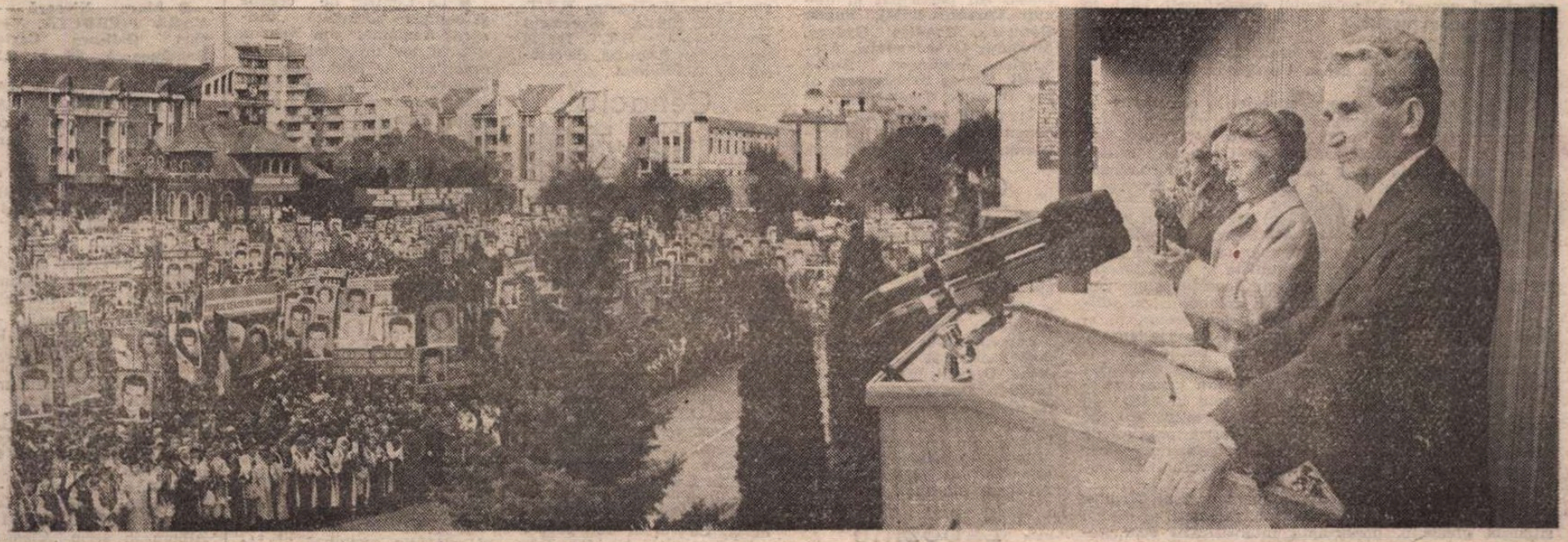

■ Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu au făcut o vizită de lucru în județul Bistrița-Năsăud. Luni, 16 octombrie, în cadrul vizitei, a avut loc marea adunare populară din municipiul Bistrița.

CENTRUL VITAL AL NAȚIUNII

INTRAREA în arena politică a Partidului Comunist Român a însemnat o mare șansă istorică pentru țară. Unind aspirațiile de transformare democratică și revoluționară a societății, în sensul instaurării unor relații echitabile între oameni și, în primul rînd, înlăturarea sclaviei moderne — exploatarea celor săraci de către cei bogați —, comuniștii abordau problemele esențiale de care depindea viitorul României. Inechitatea constituia bariera principală care trebuia înlăturată ca națiunea să se poată privi în oglinda reală a propriilor posibilități și imperative. De-a lungul anilor, de cînd a preluat puterea și, cu deosebire, după cel de-al IX-lea Congres, partidul comunist a trecut proba complexă cerută de deziderateie renașterii și reedificării României, a dat dovada unui lucid curaj istoric, înțelegînd că soluțiile progresului nu pot consta în paleative, într-o „cosmetică din mers", în reparații aduse unor mecanisme bolnave, ci este necesară adevărata ridicare a întregului popor și angajarea lui deschisă, directă și energică în acte revoluționare de profunzime, de cunoaștere a cauzelor stagnării spre a înlătura efectele și a angaja țara într-un circuit de progres rapid și cu certitudinea duratei și continuității. Așa cum arată președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost o bătălie de vastă anvergură, în care dificultatea obstacolelor trebuind a fi depășite, multitudinea problemelor sociale necesitînd rezolvări prompte și eficiente s-au confruntat cu inerentul proces al dobîndirii unei experiențe politice practice în acțiunea de dinamizare a societății, și nu de puține ori, cu îngerințe și presiuni urmărind impunerea unor modele de construcție socialistă străine de tradițiile și interesele țării.

Victoria socialismului în România, cu argumentele concrete și de nezdruncinat ale instaurării democrației reale, baza umană care a făcut posibilă puternica industrializare, modernizarea agriculturii și satelor, extinderea impetuoasă a urbanizării, civilizarea în sensul cel mai clar a vieții, este expresia viguroasă a modului în care Partidul Comunist Român și-a gîndit și înfăptuit politica dinăuntrul țării, pe spațiul de interese și valori ale întregului popor. Concepția românească despre partidul comunist în calitatea de centru vital al națiunii, inspirată de gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu, reflectă modalități și metodologii politice esențiale și funcționale ale felului în care factorul politic, programul de idei s-au constituit și au acționat în practica transformării revoluționare a societății, cu obiective vizînd viitorul, dar și existența de zi cu zi a oamenilor, angajați în prezentul construcției sociale și al propriei vieți.

Indeplinindu-și datoria de focalizator al celor mai valoroase inițative, datoria de a vedea exigențele clipei din perspectiva duratei, sarcina de a elabora programe de progres al țării în acord cu datele peremptorii ale mersului înainte al lumii contemporane, Partidul Comunist Român își structurează politica — și aceasta e una din marile și puternicele sale constante în epoca de după Congresul al IX-lea — pe dialogul cu țara. Un dialog de implicare multiplă, în care și întrebările, și dilemele, și soluțiile se desfășoară pe terenul unității de interese, de aspirații, al convingerii luptei permanente cu tot ceea ce reprezintă surse de stagnare, încetinire a dezvoltării, sau experimente incapabile să parcurgă examenul eficacității economice și sociale. Un dialog axat pe exigențele morale ale răspunderii colective față de destinele țării, ale datoriei colective de a contribui la împrospătarea necontenită a zestrei de idei, la depistarea și fructificarea surselor de revigorare a societății. Un dialog potrivnic pasivității și dezangajării.

Adevărul axiomatic potrivit căruia socialismul în România se construiește cu poporul și pentru popor, care constituie una dintre puternicele pîrghii de elaborare și materializare a politicii partidului, și-a dovedit și-și dovedește necontenit justețea atît în realizarea unei configurații economico-sociale care situează țara noastră printre cele mai rapid smulse din starea de regres moștenită, dar face, în același timp, posibilă instaurarea unui climat social unde pilonii de susținere sînt valoarea aportului individual, efortul pentru afirmarea capacității și competenței, ilustrate de atîtea acte de muncă plină de abnegație, de eforturi și fapte întrînd în zona eroicului.

Pe noua realitate umană construită, literatura ultimelor decenii se face, în mod firesc, reflexul unei lumi dinamice, problematizatoare, în care temperaturile conștiințelor luminează eroi și cărți, idei și subiecte, opere de valoare născute din vitalitatea nemuritoare de gînd și suflet a poporului. Din această lume a noastră, cu intensitățile dialogului pentru necontenit progres, puternic însuflețită de dezbaterea la scară națională a Tezelor pentru Congresul al XIV-lea al partidului, a Programului-Directivă, răzbat mereu vibrațiile unei vieți politice efervescente, democratice, ale cărei impulsuri benefice pleacă de la Partidul Comunist Român și revin, amplificate, cu încărcătura de participare și responsabilitate a întregului popor, căruia îi aparțin prezentul și viitorul României.

„România literară"

Devotament

Poporului să-i porți mereu credință !
Ostaș să-i fii prin timp, neinduplecat !
Visarea lui e viitor sperat,
Și țelul lui convingere, voință.

Vizionar imbold, ecou, consemnul
Poeților români care-au trecut.
Sublimul lor ni-e devenire, scut,
Suprema moștenire, har, indemnul.

Cînd azi poporul tot mai mult ne cere,
Cu stihul aderînd clipă de clipă,
Din epopeea-i ne-asumăm putere.

Cu el să fim : aripă lîngă aripă !
De partea lui, oricînd cu Eminescu,
Triumful lui ne fie rivna, versul !

Odă

Cu sacrul vis ne-a dăinuit Ardealul,
Martirii lui transfigurînd pămîntul!
În țara toată flăcărase gîndul,
Se proiecta mesianic idealul.

Cu visul libertății ne-am născut,
Sub steaua libertății am doinit ;
Avut-am rostul clar: soroc și mit
Oricîte-ndurerări s-au abătut.

Pe arme, pe vestigii, pe vintoase
E-nscrisă vîrsta năzuinței noastre ;
Cu verbul lor ne-o revelau poeții.

Ne-am străjuit : izvodul, visul, plaiul !
Și-n dorul libertății și-al vieții
Ne-am definit și neamul scump și graiul !

Al. Jebeleanu

Bibliotecă județeană

Din 7 în 7 zile

Socialism, suveranitate, colaborare

BOGATĂ în semnificații de actualitate dar și de interes permanent, săptămîna considerată în cronica de față a continuat să pună în evidență adeziunea fierbinte a comuniștilor români, a întregului nostru popor la împlinirile politicii interne și externe inaugurate de Congresul al IX-lea al P.C.R., precum și hotărîrea de a participa mai activ, mai intens la dezbaterea și înfăptuirea obiectivelor care constituie esența Tezelor pentru apropiatul Congres al XIV-lea și proiectul de Program-Directivă. Discuțiile din adunările de alegeri au fost substanțializate în plus de sublinierile făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu în ședința din 12 octombrie a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. și în cuvîntarea rostită de secretarul general al partidului, președintele țării, la marea adunare populară care s-a desfășurat în ziua de 16 octombrie în municipiul Bistrița, cu prilejul vizitei de lucru pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, a făcut-o în județul Bistrița-Năsăud.

Un profund ecou au avut aprecierile referitoare la participarea conducătorului partidului și statului nostru la festivitățile de la Berlin consacrate celei de-a 40-a aniversări a Republicii Democrate Germane, întîlnirile și convorbirile avute cu acest prilej cu conducători de partid și de stat din R.D. Germană (tovarășul Erich Honecker), R.P. Bulgaria (tovarășul Todor Jivkov), R.S. Vietnam (tovarășul Nguyen Van Linh) și R.D.P. Yemen (tovarășul Ali Salem El-Beih), tot atîtea prilejuri de abordare a unor aspecte ale vieții internaționale, ale mișcării comuniste și muncitorești. De mare însemnătate este, desigur, concluzia comună referitoare la „necesitatea întăririi colaborării și solidarității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a forțelor revoluționare, progresiste de pretutindeni, a adoptării unei poziții ferme de respingere hotărîtă a acțiunilor și încercărilor cercurilor imperialiste de a destabiliza situația din țările socialiste și din alte țări, mai ales din cele în curs de dezvoltare, de a submina cuceririle socialismului și socialismul în general, de a-și promova politica de dominație și asuprire, de amestec în treburile interne și de încălcare a independenței și suveranității popoarelor".

Schimburile de păreri avute de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Berlin a evidențiat, pe baza analizării situației prezente, importanța intensificării contactelor și consultărilor dintre partidele comuniste și muncitorești din țările socialiste, în vederea dezbaterii problemelor dezvoltării socialismului în etapa actuală, ale aplicării ferme a principiilor socialismului științific la condițiile concrete din fiecare țară, ale asigurării păcii, progresului și independenței tuturor popoarelor. Totodată, așa cum s-a arătat în ședința Comitetului Politic Executiv, „a fost reafirmată hotărîrea partidului și țării noastre de a întări conlucrarea pe arena mondială, de a-și aduce o contribuție activă la realizarea neabătută a politicii de dezarmare și destindere, de pace și colaborare internațională".

Subliniind necesitatea ca partidul nostru și statul nostru să intensifice și mai mult activitatea internațională, relevînd imperativul întăririi continue a colaborării cu țările socialiste, dar și cu celelalte state ale lumii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat: „Sîntem ferm pe pozițiile socialismului științific, revoluționar, pentru apărarea socialismului, care se realizează în condițiile concrete diferite de la o țară la alta. De mult am criticat «modelele», le-am înlăturat; dar aceasta nu înseamnă renunțarea la socialism, dimpotrivă, aplicarea fermă a principiilor socialiste!" Așa cum a arătat secretarul general al partidului, președintele țării în Cuvîntarea de la Bistrița, noi nu vom lua în nici un caz măsuri de „privatizare" a proprietății, nici ca în Ungaria, nici ca în Polonia, în nici un domeniu, nici în industrie, nici în agricultură, pentru că „nu mai dorim să devenim sclavi, nici ai capitaliștilor interni, și cu atît mai puțin ai capitaliștilor și imperialiștilor străini!".

Într-adevăr, pentru comuniștii români, ca și pentru întreaga națiune, opțiunea socialistă e definitivă, pentru că în socialism stă adevărata alternativă la exploatare și inegalitate. Consolidarea acestei opțiuni stă în consolidarea și perfecționarea continuă a sistemului economic și social, a societății socialiste, inclusiv pe calea întăririi colaborării și solidarității internaționale, dar în nici un caz pe aceea a întoarcerii la o formă sau alta de capitalism și nici a copierii vreunui „model" mai mult sau mai puțin „retro". Partidul nostru, întregul nostru popor resping categoric orice fel de amestec imperialist în țările socialiste sau în alte țări. Sîntem ferm convinși că, așa cum a spus secretarul general al partidului, președintele României, „acționînd în acest fel vom crea cele mai bune condiții pentru continua lărgire a relațiilor și schimburilor noastre internaționale".

Cuvîntarea de la Bistrița a tovarășului Nicolae Ceaușescu include o sinteză de înaltă valoare teoretică și practică a orientării politicii noastre față de complexitatea extremă a lumii de astăzi, o expresie de profunzime a caracterului realist-constructiv și umanist-revoluționar al acestei politici, încununat de înalta încredere că „popoarele, unite, vor asigura triumful unei politici noi". Însuflețit de mobilizatoarea chemare conținută în această cuvîntare — „Punînd pe primul plan soluționarea problemelor dezvoltării socialiste a patriei noastre, trebuie să facem totul pentru a contribui la o politică internațională nouă" —, poporul nostru întîmpină Congresul al XIV-lea al partidului cu sentimentul demnității naționale întărit de mîndria justificată de a trăi într-o țară care-și făurește prezentul și viitorul de sine stătător, independentă și suverană, respingînd orice amestec din afară și participînd totodată activ la afirmarea unor relații internaționale normale, bazate pe încredere și colaborare.

Cronicar

Viața literară

Din activitatea asociațiilor

TIMIȘOARA

● La sediul Asociației Scriitorilor din Timișoara a avut loc o ședință a Comitetului de conducere al Asociației care a avut la ordinea de zi: 1) analiza activității cenaclurilor literare ale Asociației în stagiunea 1988—1989, 2) aprobarea noilor comitete de conducere ale cenaclurilor și adoptarea unor măsuri privind îmbunătățirea activității cenaclurilor, inclusiv a cenaclurilor literare de amatori, în lumina Tezelor și Directivelor pentru Congresul al XIV-lea al partidului. La ședință au luat parte președinții celor patru cenacluri ale Asociației, reprezentanți ai editurii Facla și ai Centrului de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă. Au participat la discuții **Veronica Bălaj, Eugen Dorcescu, Mandics György, Slavomir Gvozdenovici, Alexandru Jebeleanu, Anton Palfi, Mircea Șerbănescu** și **Ion Dumitru Teodorescu.**

Lucrările ședinței au fost conduse de **Anghel Dumbrăveanu,** secretarul asociației.

Centenar

● Un numeros public a participat în sala de festivități a Asociației Scriitorilor din Iași la seara literară omagială dedicată împlinirii a 100 de ani de la moartea Veronicăi Micle.

Personalitatea și opera poetei au fost evocate de **Mihai Drăgan, Mircea Radu Iacoban, Dan Mănuca** și **Horia Zilieru.**

Din creația poetei comemorate au recitat actorii **Monica Bordeianu** și **Gheorghe Marinca** de la Teatrul Național din Iași.

Expoziție

● În sala de expoziții a Asociației Scriitorilor din Iași a fost vernisată Expoziția de sculptură în lemn intitulată „Porni Luceafărul". Sculptorul **Ion Tamas** expune lucrări inspirate din universul operei eminesciene.

„Rotonda 13"

● Muzeul Literaturii, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor, a organizat în cadrul „Rotondei 13" evocarea „Tudor Vianu — 25". Au participat **Edgar Papu, Dan Grigorescu, George Gană** și **Gh. Mihăilă.**

Manifestarea a avut loc la sediul muzeului, în strada Fundației nr. 4.

Șezători

● La invitația Biroului de Turism pentru Tineret și a Oficiului județean de turism Prahova, Cenaclul umoriștilor al Asociației Scriitorilor din București a ținut șezători literar-artistice la Bușteni și la Sinaia.

Au participat scriitorii **Vasile Băran, Ștefan Cazimir, Mihai Ispirescu, Valentin Silvestru, Dumitru Solomon, Rodica Tott,** actorii Tamara Buciuceanu, Florina Cercel, Mircea Constantinescu, Gheorghe Dănilă, Mihai Mălaimare, regizorul teatral Mircea Cornișteanu, regizorii cinematografici Copel Moscu și Olimp Vărășteanu, muzicianul Cristian Vlad.

Scriitorii și artiștii prezenți au vizitat întreprinderi de pe Valea Prahovei luînd cunoștință de activitatea productivă a acestora.

S-au aflat împreună cu ei — la Bușteni — arh. Gheorghe Bejan din partea B.T.T. și Mihai Chitic, directorul Bazei locale a B.T.T. Iar la Sinaia, Ion Scăunas, directorul O.J.T. Prahova

Cenaclu

● În cadrul Cenaclului „Lucian Blaga" de pe lîngă Clubul ICT București a avut loc prezentarea volumului de poezii „Gravitația tăcerii" de Vasile Bardan, precum și o analiză a creației tinerilor cenacliști-muncitori, la care au luat parte scriitorii: **Valeriu Gorunescu, Marga Dumitrescu, Corneliu Albu, Octavian Ciucă.**

Simpozion

● Muzeul Literaturii Române a organizat la ICEMENERG un simpozion dedicat contribuției presei interbelice la educarea maselor în spiritul idealurilor democratice, revoluționare. Au participat: acad. **Alexandru Balaci,** vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, istoricul **Constantin Antip,** prof. univ. **Ion Rotaru,** istoricul literar **Radu Bagdasar.**

La Centrul de creație și cultură socialistă „Cîntarea României" al Întreprinderii de confecții și tricotaje București, muzeul a organizat o evocare literară la care au luat parte: **Ion Gh. Pană, Florian Grecea** și **Aureliu Goci.** Actorii **Cornelia Pavlovici** și **Constantin Fugașin** au susținut un recital din lirica patriotică și revoluționară.

Salon literar

● La Centrul de creație și cultură socialistă „Cîntarea României" din Nehoiu, a avut loc un salon literar organizat de Biblioteca județeană Buzău și de Biblioteca orășenească. Cu acest prilej a fost prezentat volumul „Legendă și adevăr în biografia lui Mihai Eminescu" de **Ion Roșu.** Autorul cărții s-a întîlnit apoi cu membrii cenaclului „V. Voiculescu" al scriitorilor din județ și cu alți iubitori de literatură în cadrul unui colocviu condus de secretarul cenaclului, prozatorul **Corneliu Ștefan.**

Concursuri

● Comitetul județean Timiș al U.T.C., în colaborare cu Asociația Scriitorilor din Timișoara, organizează în perioada 8—10 decembrie, 1989, la Centrul de creație și cultură socialistă „Cîntarea României", pentru tineret, Concursul de poezie contemporană „Nichita Stănescu", ediția a V-a, dedicată Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român.

La concurs pot participa tineri poeți care nu au debutat în volum și care desfășoară activitate în cadrul cercurilor literare și al cenaclurilor literare ale Uniunii Tineretului Comunist, al așezămintelor culturale, al studenților și al sindicatelor. Instituțiile pot înscrie în concurs cel mult 5 (cinci) concurenți, fiecare cu maximum 10 poezii.

Poeziile, dactilografiate în 5 (cinci) exemplare, însoțite de un plic închis, cu datele personale (nume, prenume, adresă, număr de telefon, cenaclul pe care-l reprezintă), vor purta un motto și vor fi trimise pe adresa: Casa tineretului, str. Arieș nr. 19, 1 900 Timișoara, pînă la data de 25 noiembrie 1989, data poștei. Același motto va fi înscris și pe plicul închis.

● Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Iași, revista „Cronica", Muzeul de literatură din Iași organizează, în cadrul „Zilelor Mihail Sadoveanu", a V-a ediție a concursului de proză scurtă. Pot participa autori nedebutați în volum (limită de vîrstă 35 de ani) cu texte de maximum 15 pagini. Manuscrisele vor fi expediate pînă la data de 25 octombrie a.c. pe adresa: Casa memorială „Mihail Sadoveanu", Aleea Sadoveanu nr. 12, 6 600, Iași cu mențiunea: Matineul de proză. Textele vor fi însoțite de fișa personală a autorului (locul și data nașterii, locul de muncă, date cu privire la activitatea publicistică).

SEMNAL

● **Ilarie Voronca — INTERVIUL.** Unsprezece povestiri. Prefață de Ion Pop. Cuvînt înainte de Barbu Brezianu. Traduceri de Barbu Brezianu, Irina Fortunescu, Ion Pop. **(Editura Cartea Românească, 192 p., 9,25 lei).**

● **Romulus Bucur — LITERATURĂ. VIAȚĂ.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 59 p., 8,25 lei).**

● **Caius Dragomir — ASPECTE NATURALE.** Poeme. **(Editura Cartea Românească, 68 p., 10,50 lei).**

● **Boris Marian — PROFESORUL DE FERICIRE.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 26 p., 8,75 lei).**

● **Maria-Ana Tupan — SCENARII ȘI LIMBAJE POETICE.** Eseuri în seria „Confluențe". **(Editura Minerva, 224 p., 12 lei).**

● **C. Argatu Argeseanu — BUCURIA LECTURII.** Studii critice. **(Editura Cartea Românească, 150 p., 6,25 lei).**

● **Mara Nicoară — VARĂ PIERDUTĂ.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 68 p., 8,50 lei).**

● **Vasile Preda — MAI JOS DE CERUL ALBASTRU.** Roman pentru cei mici. **(Editura Ion Creangă, 112 p., 11,50 lei).**

● **Gavril Moldovan — RECOLTA DE VISE.** Versuri. **(Editura Dacia, 70 p., 7,75 lei).**

● **Octavian Doclin — CU GÎNDUL LA METAFORĂ.** Versuri. **(Editura Eminescu, 86 p., 9,25 lei).**

● **Mihai Măniuțiu — CERCUL DE AUR.** Eseuri despre Shakespeare și lumea teatrului românesc. **(Editura Meridiane, 216 p., 10,50 lei).**

● **Ioan Nistor — ÎN UMBRA IPOTEZEI.** Versuri. **(Editura Litera, 48 p., 15 lei).**

● **Marina Preutu — PICTURA SPANIOLĂ DIN SECOLUL XVII.** Album în seria „Clasicii picturii universale". **(Editura Meridiane, 34 p. text + reproduceri, 53 lei).**

● **• • • — GAUGUIN.** Cuvînt înainte, antologie de texte, selecția imaginilor și cronologie — Nina Stănculescu. **(Editura Meridiane, 47 p., 60 planșe, 18,50 lei).**

● **Max Frisch — EU NU SÎNT STILLER.** Roman. Traducere de Ondine Cristine Dăscălița. **(Editura Univers, 400 p., 21 lei).**

● **Patrick Süskind — PARFUMUL.** Roman. Traducere de Grete Tartler. **(Editura Univers, 304 p., 11,50 lei).**

● **Atanas Mandagiev — FUGA.** Roman. Traducere de C. Velichi. **(Editura Univers, 520 p., 27 lei).**

LECTOR

Revista revistelor

Un jubileu

■ Al optzecilea număr al „Caietului" editat de Teatrul Național „I.L. Caragiale" este în nota obișnuită a acestei publicații: bine scris, dens în idei, sobru în ținută grafică. Cititorul spectator îl va parcurge poate fără a-i descoperi, din prima vedere, caracterul jubiliar. Fără ostentație, „Caietul", la al optzecilea număr, amintește că au trecut două decenii de cînd apare ca oglindă, și în litera tiparului, a primei scene a țării, sub directoratul artistului poporului Radu Beligan. O publicație de cultură întrunind, de-a lungul anilor, semnături prestigioase ale constructorilor și iubitorilor artei teatrului de la noi. Inițiatorul și coordonatorul „Caietului", romancierul și omul de teatru B. Elvin, și colaboratorii lui au știut să-l facă să se ridice peste frumoasele, scăpărătoarele dar adiacente spectacolului, cum sînt unele din publicațiile de acest fel.

O retrospectivă de peste optzeci de „Caiete" poate oferi imaginea, în primul rînd, desigur, a programului artistic, cultural și politic al Teatrului Național din București, locul lui în mișcarea teatrală și culturală românească, dar și capacitatea acestui colectiv de a focaliza o profundă dezbatere culturală, un valoros schimb de idei între teoreticienii artei scenei. De la Ion Zamfirescu, Valentin Silvestru, Florian Potra, pînă la Marian Popescu ori alți nou sosiți în dialogul criticii teatrale, „Caietele" au constituit o reală tribună a cuvîntului cult și avizat despre creații de mare valoare ale dramaturgiei românești sau scrieri de temelie ale dramaturgiei universale.

Consecvent cu el însuși, în acord cu exigențele impuse de un moment de mare intensitate politică — apropiatul Congres al partidului —, numărul de față abordează probleme majore ca: dramaturgia și actualitatea, teatrul ca dezbatere de idei, actorul și arta sa, raportul dintre teatru, literatură, modernitate și clasicism, teatrul eminescian azi etc. După inspiratul bloc-notes al lui Radu Beligan, cu trimiteri în bibliioteca vie a unei vieți de mare actor, dar și rememorări de celebre trasee în timp ale Naționalului, după însemnări de Titus Popovici, Marin Sorescu, George Bălăiță (enumerăm în ordinea paginației), vasta retrospectivă făcută de profesorul Ion Zamfirescu amintește că, în ultimele două decenii, Naționalul „a dat" publicului, printre altele, **Coana Chirița, Regele Lear, Cui i-e frică de Virginia Woolf?, Pisica în noaptea anului nou, Să nu-ți faci prăvălie cu scară, Danton, Săptămîna patimilor, Apus de soare, Romulus cel Mare, Un fluture pe lampă, Generoasa fundație, Hagi Tudose, Torquato Tasso, Vassa Jeleznova** și, între multe, multe altele și neuitate, ampla și recenta **Moștenirea,** evenimentul teatral al anului. Acestui spectacol, de altfel, „Caietul" îi consacră articole substanțiale de Ion Ardeleanu, Petre Ghelmez și Petre Sălcudeanu.

„Risipite" ingenios, incitante opinii despre Naționalul bucureștean în ultimele două decenii mai semnează Ecaterina Oproiu, Mircea Horia Simionescu, Florin Mugur, Nicolae Dragoș, George Macovescu, C. Piliuță, Mircea Martin, Dina Cocea, cărora le urmează tradiționalele profiluri de actori: de astă dată Carmen Stănescu, Florin Piersic și Costel Constantin intervievați de Cristina Dumitrescu. O „cronică" a „Caietelor", de Tania Radu, anticipează adevăratele cronici literare cuprinse în publicație și consacrate cărților de teatru, despre care scriu Ovid. S. Crohmălniceanu, Florin Manolescu, Bedros Horasangian și Ovidiu Constantinescu. Pagina consacrată și închinată teatrului lui Eminescu include emoționante și profunde comentarii de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea și Gh. Ceaușescu. Sumarul cuprinde, între alte informații culturale, o bogată rubrică despre „lumea teatrului și teatrul lumii", adevărată „ultimă oră" a repertoriilor și montărilor, realizată de Margareta Bărbuță. Gîndit profesionist și scris cu spirit și inspirație, „Caietul 80" este un număr autentic jubiliar.

Platon Pardău

În dezbatere: Programul-Directivă

și Tezele pentru Congresul al XIV-lea

Gînd din gîndul poporului

SEMN elocvent al profundei noastre democrații care se adincește și se perfecționează continuu, demonstrind convingător ideea că socialismul se construiește cu poporul și pentru popor, **Tezele** și **Programul-Directivă pentru Congresul al XIV-lea** se află în dezbaterea comunistilor, a intregii națiuni socialiste care, în deplină unitate în jurul partidului — centrul ei vital — și a secretarului său general, își declară, prin realizări epopeice, adeziunile la propunerea ca tovarășul Nicolae Ceaușescu să fie reales în cea mai înaltă funcție de partid, odată cu hotărirea de a înfăptui în practică prevederile documentelor de partid, cu pricepere profesională și devotament patriotic. În această atmosferă entuziastă de emulație și efervescență creatoare, doresc să-mi afirm și eu adeziunea sinceră la propunerea Comitetului Central ca fiul cel mai bun al poporului nostru, eminentul conducător al partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, deschizătorul și ctitorul glorioasei epoci care-i poartă cu atita îndreptățire numele, să fie reales la Congresul al XIV-lea, în înalta funcție de secretar general al partidului.

E unanim recunoscut faptul că prin geniul său creator, prin patriotismul fierbinte care-i caracterizează uriașa personalitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ales la Congresul al IX-lea secretar general al partidului, prin voința unanimă a poporului, a dat un curs nou istoriei noastre, ne-a redat trecutul glorios, demnitatea națională, marile valori culturale, a dezlănțuit energiile creatoare ale poporului, a înlăturat conservatorismul, dogmatismul, ideea „modelului unic" pentru edificarea socialismului, deschizînd cîmp larg de afirmare personalității poporului nostru, tuturor personalităților creatoare, încît România a progresat într-un sfert de veac cît într-o întreagă istorie.

Sînt fapte care, alături de atîtea altele ce au determinat mutații esențiale în viața poporului român, ne-au asigurat drumul spre progres, independența și suveranitatea națională, dreptul de a fi noi înșine și stăpîni demni la noi acasă.

În acest context, frontul larg al comuniștilor din patria noastră, întregul popor, oamenii de știință și de cultură aduc omagiul lor respectuos tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu pentru contribuția inestimabilă adusă la dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii socialiste românești.

Dezbătînd documentele Congresului al XIV-lea al partidului, oamenii muncii de toate categoriile, comuniștii, își exprimă adeziunea la ideile pe care le cuprind, conștienți că numai adeziunea verbală nu-i suficientă, că ea se cere întărită cu pecetea de nesters a faptelor, a realizărilor în muncă, în procesul instructiv educativ, mereu modernizat și perfecționat, în activitatea de cercetare științifică, sincronizată neîntrerupt cu cerințele edificării socialismului în patria noastră.

STRĂBĂTUTE de gîndirea creatoare și atît de pregnant originală a tovarășului Nicolae Ceaușescu, aceste documente care „fac o analiză științifică a drumului parcurs de poporul român în dezvoltarea sa economico-socială, în formarea națiunii și a statului național unitar român, în dezvoltarea generală a forțelor de producție, a științei, a culturii, a marilor realizări obținute în construcția socialismului, a stadiului actual de dezvoltare a societății socialiste românești", — aceste documente zic — sînt gînd din gîndul poporului, înțelepciune din înțelepciunea lui milenară care a rînduit în literatura sa clasică și contemporană, prin cele mai reprezentative condeie, la loc de cinste, ideea de demnitate națională și umană, de independență și suveranitate, de muncă și omenie, de adevăr și dreptate, de echitate socială, de bine și de frumos, valori funciare care fac omul om și dau sens înalt umanist existenței.

Gînd din gîndul luminos al acestui popor viteaz, harnic și bun, cum l-a caracterizat Eminescu, ele devin „suflet în sufletul neamului" — cum ar fi zis Coșbuc —, devin o putere capabilă să mobilizeze întreaga societate la înfăptuirea programului partidului, atestînd justețea și forța gîndirii științifice, a filosofiei marxist-leniniste, într-un moment istoric în care pe plan mondial e atît de evidentă o violentă, vicleană și încăpățînată recrudescență a teoriilor anticomuniste care cheamă, ca o perfidă sirenă, întoarcerea la proprietatea privată, la piața stihinică, practic la orînduirea „strîmbă și nedreaptă" care a jecmănit și oprimat popoarele și împotriva căreia clasa muncitoare a dus o luptă neîntreruptă. Spiritul combativ al documentelor, ca și conștiința noastră comunistă ne îndeamnă să dăm o ripostă fermă, prin întreaga noastră activitate, mercenarilor condeiului, politologilor de ocazie și ideologilor improvizați care, metamorfozați la comandă în cucuvele ideologice, se înghesuie pe crengile uscate ale capitalismului să cobească ineficiența, chipurile, și amurgul socialismului și dăinuirea orînduirii capitaliste, în ciuda faptului că aceasta e ireversibil condamnată la dispariție.

Specificul activității noastre de scriitori, dascăli și educatori, de oameni de știință ne determină ca, prețuind valorile umaniste de pretutindeni, facilitîndu-le circulația în spațiul nostru spiritual, să dăm riposte hotărîte, argumentate, dușmanilor socialismului, cailor troieni ai ideologiei imperialiste.

„Pe baza realizărilor noastre, a succeselor înregistrate în dezvoltarea generală a socialismului — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara din 28 iunie a.c. — trebuie să adoptăm o atitudine fermă împotriva oricăror încercări de denigrare a socialismului. Considerăm că preocuparea pentru perfecționarea dezvoltării socialismului în diferite țări trebuie să se realizeze nu de pe poziții de negare sau subapreciere a forței socialismului, ci de pe poziții de afirmare a forței și superiorității socialismului — care reprezintă viitorul întregii omeniri. Trebuie să se respingă cu fermitate încercările cercurilor reacționare, imperialiste, de a destabiliza și a ponegri socialismul, în scopul vădit de a frîna — cel puțin — de a întîrzia — într-un fel sau altul — drumul sau mersul popoarelor spre lichidarea asupririi și inegalității, spre o lume mai dreaptă și mai bună".

Vom putea contribui la această luptă împotriva ideologiei reacționare demonstrînd convingător în opere literar-artistice, în studii temeinice, în fapte măreție, superioritatea orînduirii socialiste, punînd în evidență în lecțiile și activitatea noastră politico-ideologică și educativă : rolul conducător al partidului, ca centru vital al națiunii, rolul profund benefic al proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, necesitatea dezvoltării ei continue în vederea asigurării unei stări a poporului, afirmînd gîndirea creatoare, luptînd împotriva a tot ceea ce e învechit, stînjenitor în calea progresului, afirmînd valorile, întărînd în toate domeniile ordinea, disciplina, spiritul revoluționar în muncă, sădind în conștiința noilor generații dragostea de țară, de popor și de partid, dorința de progres și de cunoaștere științifică, de cultivare a virtuților ființei noastre naționale, a limbii care le exprimă. Ea se poate realiza pe toate căile, chiar prin cele ale științelor exacte, cum se desprinde și din finalul unei lecții despre topografia inimii, ținută în urmă cu o jumătate de veac de un distins profesor al Universității clujene :

„Desigur domnișoarelor și domnilor colegi, va trebui să vă obișnuiți să folosiți limbajul specific, să renunțați la unii termeni, în favoarea altora.

Nu veți mai spune țeastă, ci craniu, nu veți mai spune falcă, ci mandibulă, în loc de burtă veți folosi cuvîntul abdomen... Dar, vă rog, cînd vorbiți de inimă, să nu-i spuneți cord ! Cord sună urît, e oribil !... A, fără îndoială, va fi obligatoriu să spuneți, de pildă, ritm cardiac sau afecțiune cardio-vasculară... Dar cînd vorbiți de organul de sine, de acest miracol al corpului omenesc, de dragul căruia plăminul sting s-a făcut mai mic spre a-i asigura un culcuș mai moale, spuneți-i **inimă** !

Auziți, domnilor, ce minunat cuvînt are limba noastră pentru acest organ : **inimă, i-ni-mă !...** Vine de la **anima**, care înseamnă suflet și din care s-au alcătuit cuvinte extraordinare ca **mărinimie, mărinimos**, adică lărgime de suflet, generozitate, dăruire, jertfelnicie, dragoste de oameni... Să spuneți **inimă** ! Vă rog și vă implor".

Deci un savant, un om de știință foarte exactă, era preocupat de vocabularul studenților, contribuia atît de substanțial la formarea lui, și prin el la educarea foarte românească a studenților, lărgind sfera noțiunii pînă la a încorpora în ea cîteva atribute definitorii pentru portretul etnopsihologic al românului.

DOCUMENTELE de partid arată limpede că pe umerii comuniștilor, ai cadrelor didactice apasă sarcini mari și grele.

„Învățămîntul — se spune în Programul-Directivă — trebuie să formeze cadre cu o temeinică pregătire profesională, teoretică și practică, în concordanță cu cerințele progresului tehnico-științific, cu prevederile programelor de organizare, modernizare și dezvoltare ale economiei. Se impune ca întregul învățămînt să se desfășoare pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general, a concepției revoluționare despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric". Cum ? Făcînd totul pentru ca țara noastră să devină o mare forță științifică — așa cum cerea secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Dezideratul secretarului nostru general încununează o năzuință a marilor noastre figuri culturale, căci încă în 1871 Eminescu și Slavici au pus pe stindardul Sărbătorii de la Putna inscripția : „Cultura este puterea popoarelor", formulînd astfel dezideratul unei renașteri prin dezvoltarea puterilor creatoare ale poporului, așa cum va preciza, opt ani mai tîrziu, Eminescu în „Timpul" scriind : „Trebuie să fim un stat de cultură la gurile Dunării". Deziderатul poetului nostru național devine și va deveni tot mai mult o realitate pe măsură ce noi vom traduce în viață, sub îndrumarea partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prevederile documentelor celui de al XIV-lea Congres care sînt gînd din gîndul poporului român, program luminos pentru activitatea lui creatoare.

Ion Dodu Bălan

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI : **BULEVARDUL VICTORIA SOCIALISMULUI**

Cîntec și culoare

Viața ni-i și cîntec și culoare
și-o ctitorim cu energii ca-n vis,
aici sub carpatinul nostru soare
c-un Om ce cale nouă ne-a deschis.

Cu El continuăm coloana-n lume
uniți în luptă, muncitori, țărani.
Istoria l-a adus pe scena ei anume
stindardul să ni-l poarte peste ani.

Sub ochii-i ne-am croit o altă soartă
de mult visată pe pămîntul dac.
Și-n epoca de aur ce numele i-l poartă
zidim cu trăinicie să dăinuim în veac.

Radu Felecan

Miracolul românesc

Ne-am rezemat –
În veac
De veac
Prin ploi
Și vînt –
Nu pe străine, mari, puteri –
Puterea statu-ne-a în drept :
Al nostru simplu sfîntul cînt :
Miracolul CUVÎNT !

Arcadie Donos

Lumină

Lumină și dor e limba română,
Lumină și gînd, lumină de floare,
Lumină născută-veșnic să rămînă,
Iubire sfîntă fără uitare.

Lumină ce intră-n fiecare cuvînt,
Lumină de grai și mireasmă de tei,
Limba română a pămîntescului pămînt,
E al inimii frumos și viu temei.

Cînd trecem codrii toamnei de aramă,
În privirile noastre înflorește blînd
Acel cuvînt dulce ce ne cheamă
Din marea carte cu litere de aur luminînd.

Lumină și dor e limba română,
Lumină și gînd, lumină de floare,
Lumină născută-veșnic să rămînă,
Iubire sfîntă fără uitare.

Miron Țic

În spiritul Programului-Directivă

și al Tezelor pentru Congresul al XIV-lea

LITERATURA ȘI

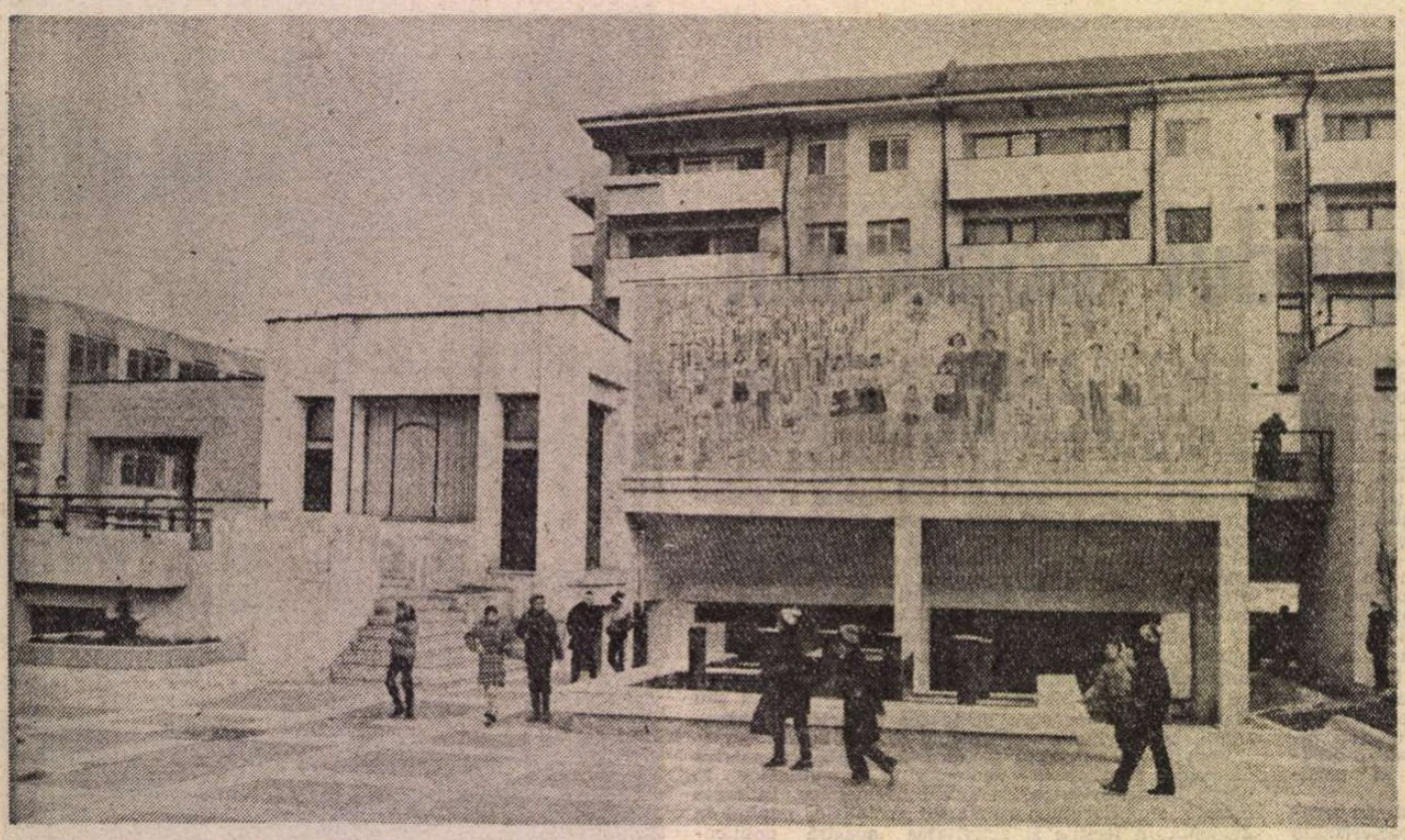

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI : CASA PIONIERILOR ȘI ȘOIMILOR PATRIEI – SLOBOZIA

Asumarea istoriei

PUȚINE sînt literaturile europene care, în ultimele două secole, să fi trăit cu atîta acuitate și constanță **sentimentul** istoriei cum l-au trăit procesele evolutive ale literaturii române. Teoria fenomenelor literare a cumulat în timp un vast set de adevăruri — nuanțate în concretețea lor — cu privire la complexitatea relațiilor dintre ideațiile scriitoricești și istorie. În raport cu o anume precizie a acestor ideații, ce-ar voi să semnifice sintagma **sentiment al istoriei ?** Nu tocmai uzuală, ea pare — la un prim contact cu intensitatea declarată a subiectivității sale — o exprimare vagă, fără contur, o formulă ce pretinde a mărturisi totul și „nimic". Eventual, ar putea părea un paradox al asocierii între termeni ce „se opun" prin propria lor natură. Depășind aparențele, în cazul constituirii și evoluției literaturii românești, sintagma **sentiment al istoriei** dobîndește valoarea unui veritabil **puls** orientativ.

Încă de la origini, poporul român s-a confruntat **în flux continuu** cu un șir de adversități dramatice, dintre cele mai variate, întru apărarea ființei lăuntrice. O apărare **activă**, care clădea **din mers** specificitatea unei viziuni asupra vieții ce se arăta însetată de echilibru și profunzime umană. Împrejurările istorice au fost de așa natură încît, secole în șir, poporului român îi deveniseră proprie — ca o a doua natură — **starea de veghe.** Această **permanentă veghe,** în retortele căreia au fost cumpănite nu numai demersuri ale respingerii de factori adverși, ci unde au avut loc și procese decisive ale **creativității** de viață specifică, a atras după sine un gen aparte de **intimizare** a istoriei. Nu este, firește, vorba de denaturarea subiectivistă a obiectivității istoriei și nici de anularea arbitrară a gravităților ei legice, ci de cu totul altceva. Destinul poporului român a fost mereu acela de a-și asuma istoria nu doar în ipostaze ale unor acte spectaculoase și discontinui, ci **trăind-o neîntrerupt** — dureros ori fericit — **cu mari disponibilități de a o modela.** Această neîntreruptă trăire, în interiorul căreia veghea tenace, nu o dată obositoare era ca o **bătaie de inimă,** a făcut posibilă resimțirea istoriei și ca un sentiment, o intimă stare de spirit. În fond — altfel exprimată ideea — este vorba de o istorie atît de solicitată și în acest sens **saturată** de experiență umană, de **narativitate,** încît, fără a-și denatura concretețea obiectivă, revendică pentru sine și **privilegiul** unui nimb subiectiv. Cine ascultă cu atenție vocea lăuntrică a literaturii române, acolo, într-un „plan de spate" — cum ar fi spus Nicolai Hartmann — nu se poate să nu perceapă în semnificațiile ei **ridicarea** istoriei la rangul de sentiment. Așadar, nu o împingere spre raportări periferice și exterioare ale istoriei, ci trăirea intensivă a acesteia, cu toată ființa. Aproape toate embrioanele literare din operele cronicarilor sînt obsedate de sentimentul istoriei. Aici, narativitatea — cîtă este — izvorăște direct din evocarea istoriei. Dacă privim literatura română din alte epoci și la cotele ei valorice cele mai înalte, tot nu putem ignora pulsația sentimentului istoriei. Creația lui Eminescu este străbătută multiplu de o ciudată puritate disolutivă a absolutului. Din această perspectivă privită, lirica eminesciană exprimă o dinamică luciferică a perimării timpului. Nici un romantic nu se poate compara cu Eminescu în a monumentaliza perimarea ireversibilă a timpului, cu o indicibilă tonalitate de transparență limitată. Pe acest fond, Eminescu presară, nu tocmai rar, construcțe lirice a căror muzicalitate exprimă un vitalizant sentiment al istoriei. Cum este posibil ca o viziune ce poetizează cutremurătoarea neantizare a timpului, să exalte, cu nestrămutată încredere, neperimarea, **rezistența dătătoare de viață a timpului istoric ?** Fiindcă poezii cum sînt **La mormîntul lui Aron Pumnul, Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, Junii corupți, Epigonii,** majoritatea **Scrisorilor,** înfruntă ipostaza vizionară a descompunerii timpului obiectiv, prin așezarea timpului istoric pe soclul unui gen de **eternizare** vitalizantă. Iată o „contradicție" pe care mai ales Zoe Dumitrescu-Bușulenga a aprofundat-o în studiile sale. „Contradicția" aceasta își motivează și își justifică traiectul său interior, de îndată ce percepem intenționalitatea eminesciană de a **salva** de la absolutizanta perimare a timpului obiectiv nu temporalitatea istoriei în general, ci ipostazele temporale ale istoriei **naționale.** Sentimentul istoriei **naționale** devine astfel, în lirica eminesciană, **oaza salvatoare,** bătaia de aripă a înaltului, într-o dinamică a eroziunii temporale. „Simțul național", exprimare proiectivă cu care, încă la începuturile creației sale Eminescu încheia poezia **La mormîntul lui Aron Pumnul,** dobîndește treptat greutate și transparență în întreaga operă a scriitorului.

Conștiința națională

CU aceste idei am ajuns în punctul unde se impune sublinierea clară că în spiritualitatea românească sentimentul istoriei își întărește precizia contururilor prin emulația plenară a **conștiinței naționale.** Din acest punct de vedere — privind trecutul — ideația profund **activă** a conștiinței naționale, preluînd elemente anterioare, devine o **constantă** valorică superioară a culturii române în întreg secolul al XIX-lea. Am spune că, în dinamica spiritualității românești, este monumentalizarea activismului vizionar al acelui veac. Prin cultura națională — observase Ioan Slavici — putem „să rotunjim ființa și să ne apropiem de forma ideală" [1]. Cu totul departe de a revendica orgolii obscure, de a agita pretenții gratuite, intensitatea spiritului național năzuia spre o „rotunjire a ființei" cu acoperire **istorică,** în primul rînd în sensul deplinei realizări a **unității** românești. Cîtă vreme între emancipareа creatoare a conștiinței naționale și sentimentul unei istorii **deplin** motivată există o fuziune organică, și schimbul de substanță al reciprocității, riscul subiectivismului îmbibat de prejudecăți rudimentare și tulburi scade la minimum, ori se autoanulează. Această fuziune organică a contribuit în chip considerabil la a imprima procesului activ al conștiinței naționale românești o tonalitate cristalină, profund umană, de ardoare **entelehică,** adică de năzuință **eficientă** spre **perfectibilitatea** ființei noastre specifice. „Este culmea rătăcirii a considera patriotismul și spiritul național ca niște prejudecăți" [2] — atrăgea Mihail Strajanu atenția asupra necesității de a corecta interpretările inadecvate, minimalizatoare, într-un secol în care conștiința națională evolua cu sensuri majore.

Care este motivația interioară a faptului că, în ultimele două secole, literatura — și creatorii ei, scriitorii — dețin unul dintre locurile de prim plan în emulația conștiinței naționale românești ? La un mod definitoriu mai general, strict conceptual, conștiința națională presupune asumarea ideatică, în cunoștință de cauză, a unui **întreg** existențial ce configurează istoriceste ființa lăuntrică a unui popor. În raport cu această trăsătură, spiritul național consacră în mod dinamic și semnificativ paradigme umane specifice. Ca asumare ideatică, conștiința națională promovează un echilibru **proiectiv,** din perspectiva căruia trecutul, prezentul și viitorul **creativității** unui popor își dau mîna.

La rîndul său, literatura este arta cu cel mai accentuat potențial ideatic de a semnifica un **întreg** existențial, de a fi o intenționalitate **ilimitată** în raport cu evocarea multilaterală a realului. Nu am ezita să spunem că în spatele atîtor proliferări metodologice moderne ale creației literare și ale interpretărilor ei, rămîne tenace un adevăr simplu și negălăgios : bătăile de aripă ale literaturii aspiră neistovit către **intramundanitatea totului.** Între ideația unui **întreg** specific, pe care și-o asumă conștiința națională și omogenitatea **totalizantă** a evocării literare, vedem o **potrivire,** tentativa unei **armonizări** interioare. Este, astfel, explicabil — măcar în parte — de ce literatura română, scriitorii noștri, au fost atît de activi, de constructivi în dezvoltarea nuanțată a conștiinței naționale.

Această motivare dobîndește un sens încă mai precis și mai concret, dacă o abordăm din perspectiva unei specificități **centrale** a ideii de unitate. La ce ne referim ? În spiritualitatea românească, procesul de dezvoltare a conștiinței naționale a avut drept una din trăsăturile sale cele mai de seamă militantismul ideii de **unitate** a tuturor românilor. În ipostaza sa de artă, literatura este, de asemenea, inegalabilă în sensul ideației **unificatoare** a diversității valorilor umane. Am spune, deci, că din nou e vorba de o **convergență** ideatică între intenționalitatea conștiinței naționale și intenționalitatea literaturii, ce a sporit principial posibilitățile literaturii și scriitorilor români în a se situa mereu **în primele rînduri** ale luptei pentru **unitatea** națională. Să amintim — oricît de succint — cîteva exemple. Cînd în „The Times" a apărut un articol minimalizator la adresa capacității de independență națională a românilor, cel care a ripostat fără ezitare a fost un scriitor de prestigiu — poetul Grigore Alexandrescu : „și alții dovedesc că în poporul român se găsesc toate elementele unei fericite regenerări, cînd toți streinii de distincțiune ce ne au vizitat au mărturisit în favoarea bunului-simț și a inteligenței acestui popor" [3] Într-un schimb polemic de idei cu Duiliu Zamfirescu, Ioan Slavici sublinia că nu-i suficient să invocăm literatura „română", ci să **dovedim** că este **românească.** Slavici apela, de fapt, la necesitatea de a lua în considerare complexitatea conținutului ideatic specific al creației artistice, configurat de o anume **istorie** a unui anume popor. În prelungirea acestei idei, Slavici folosea încă o dată prilejul de a lansa apelul militant la **unitate** națională : „Nu e România numai a moldovenilor și a muntenilor, ci a tuturor românilor, căci ea nu e numai formațiune politică, ci centru de viață culturală al celui mai însemnat popor din Orientul Europei..." [4].

Valorificarea creației folclorice

MAI cu seamă în secolul trecut, o rezonanță deosebită în emanciparea conștiinței naționale a avut-o procesul de valorizare a creațiilor folclorice. Romantismul a explorat în această privință, cu predilecție, poezia și cîntecul. Într-o primă etapă a extinderii preocupărilor pentru folclor în diverse culturi naționale europene, tocmai această predilecție romantică s-a făcut simțită. Sub asemenea auspicii au început și în cultura românească preocupările față de valorile folclorice. Aceasta în ce privește contextul unor influențe exterioare, însă stimulul fundamental ce a declanșat în cultura noastră preocuparea pentru valorificări folclorice e o atitudine militantă complexă, de emancipare în plan social, național, spiritual. Procesul de punere în valoare a folclorului românesc a început cu o dublă perspectivă : una demonstrativ „practică", profund activă, act cultural major întreprins de Vasile Alecsandri prin publicarea a două ediții de poezii populare ; cealaltă perspectivă este una teoretică, la început în forma unor comentarii modeste ca rigoare, însă entuziaste sub influența orientării romantice, entuziasm nu mai puțin însemnat prin valoarea lui mobilizatoare, prin captarea atenției față de scoaterea din anonimat a unor creații proeminente în specificitate, aparținînd poporului. Încercările sistematizatoare mai clare, mai bine stăpînite, ale unor principii generale cu privire la capacitatea literaturii populare — a poeziei, în primul rînd — de a exprima specificul național, la valoarea ei artistică și istorică, la virtutea de a constitui izvor de inspirație pentru arta cultă, se conturează în deceniul al IX-lea al secolului trecut, datorită lui Bogdan Petriceicu Hasdeu și apoi, mai decis încă, la începutul secolului XX, prin repetate intervenții analitice ale lui Ovid Densusianu. De la Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Alecu Russo, pînă la folcloriștii de astăzi — care apelează la instrumentele unor metodologii moderne — numărul celor care, în cultura noastră, au pus în relief varietatea și valoarea culorilor specific naționale ale creației populare este imens. Uneori s-au întreprins tentative interpretative excesive, rudimentar-reducționiste, cum a procedat tradiționalismul ortodoxist din perioada interbelică, ce a voit să înfățișeze lumii eflorescența creatoare a conștiinței naționale românești drept o „colecție" a pitorescului mistic, exterior și resemnat, a imaginilor, nițel hilare, de mosnegi proptiți melancolic în bîte înflorate. Alteori, chiar unii scriitori de bună credință și de prestigiu au stăruit unilateral în convingerea că „singurul" izvor de inspirație pentru literatura cultă ar fi creațiile literaturii populare. Dincolo de faptul că în secolul XX, literaturile naționale își nuanțează la nesfîrșit semnificațiile în direcția unei capacități totalizante de **asumare reflexivă** a lumii, semnificații ce

[1] Ioan Slavici : **Opere,** vol. X, Editura Minerva, 1981, pag. 335.

[2] Mihail Strajanu : **Cestiuni literare,** Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, Craiova, pag. 89.

[3] Gr. Alexandrescu : **Poezii. Memorial de călătorie,** Editura Minerva, 1974, pag. 293.

[4] Ioan Slavici : **Opere,** vol. X, pag. 324.

CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ

depășesc considerabil structurile folclorice, nici creația populară însăși nu-și mai păstrează, în zilele noastre, proeminențele de odinioară. **Funcționalitatea** însăși a artei populare suportă — mai ales în a doua jumătate a secolului XX — modificări radicale, uneori dramatice. Încît, relațiile literaturii moderne cu creațiile folclorice — fără a se stinge — sînt departe de a mai fi cele strict tradiționale. Nealterat în integritatea sa, rămîne, însă, adevărul că în **ansamblul** dezvoltării conștiinței naționale românești, **conștientizarea** valorilor folclorice a ocupat un loc de autentică greutate spirituală.

Evoluția literaturii române spre și în plină modernitate nu numai că nu a renunțat la problemele conștiinței naționale, dar le-a conferit o nouă penetrație, noi nuanțe. Extinzînd și modificînd întrucîtva formula unei caracterizări individualizate, datorată lui Eugen Lovinescu, s-ar putea aprecia că, în substanța-i intimă, literatura română poartă **nimbul** unei smulgeri a spiritului „din egoismul vieții înguste pentru a-l arunca în marea intereselor naționale și generale". Procesul de modernizare a literaturii aduce cu sine o diversificare a viziunilor și stilurilor în creație. La rîndul lor, proiecțiile artistice ale conștiinței naționale se diversifică. Însă „simțul național" — cum se exprimase Eminescu — rămîne **constant** în interiorul evocărilor literare diversificate. Chiar și atunci cînd au loc complicate **treceri** de la o orientare literară la alta — ca în cazul lui Alexandru Macedonski, de la romantism la simbolism — semnificațiile conștiinței naționale, în primul rînd sentimentul **unității**, își păstrează, nealterate, vigoarea. Mai cu seamă Adrian Marino a demonstrat că personalitatea și opera lui Macedonski concentrează un dens evantai de dualități și conflicte fundamentale, de la calma luciditate, la incordări himerice, de la vitalitate și revoltă socială, la regresiune și fatalitate. Opera macedonskiană posedă o accentuată și imprevizibilă mobilitate interioară. Dar o mobilitate ce păstrează **în prim plan** atașamentul scriitorului față de sensurile istorice ale conștiinței naționale ce animase generația pașoptistă. Un trio cu funcționalitate istorică — ideea caracterului național, acuratețea limbii, patriotismul — revine ca o paradigmă în analizele macedonskiene, mai ales în articolele consacrate poeziei, genul literar ce l-a preocupat pe autor.

În secolul XX, mai cu seamă după realizarea marii Uniri — ne referim, în fapt, la evoluția interbelică a literaturii — două sînt nuanțele esențiale ale prezenței conștiinței naționale în perimetrul literar: o deplasare a problemei de la tonalitatea declarativă la **interiorizarea** și aprofundarea ei **artistică**; și o considerabilă sporire a preocupărilor de a conferi naționalului adecvate proiecții **universale.** Dacă anterior, poezia fusese genul literar ce evocase, cu prioritate, ipostaze ale conștiinței naționale, în perioada interbelică romanul de analiză oferea o creștere a cotei valorice în nuanțarea complexă a sentimentului național. Exemplul cel mai expresiv îl constituie romanul lui Liviu Rebreanu, **Pădurea spînzuraților.** Drama lui Apostol Bologa, ce ia calea morții, este departe de a se dilua în spectaculozități afective lineare. Eroul este chinuit de teamă, de regrete, de tristețe, de spectrul slăbiciunilor omenești. Dar drama sa rămîne de o puritate cristalină, absolută, în ce privește neconcesivitatea față de trădarea de neam. Conștiința națională a lui Bologa străbate **un dificil drum al cunoașterii**, efort spiritual în urma căruia aceasta ni se înfățișează nealterată în desăvîrșirea ei. În chip magistral sub raportul analizei epice, scriitorul a înclinat treptat trăirea zbuciumată a sentimentului național **către o racordare** la universal. Apogeul acestei racordări îl constituie finalul romanului. În ultimele clipe dinaintea execuției, eroul este încercat cu intensitate paroxistică de următoarea stare de spirit: „Atunci Apostol fu împresurat de un val de iubire izvorîtă parcă din rărunchii pămîntului. Ridică ochii spre cerul țintuit cu puține stele întîrziate. Crestele munților se desenau pe cer ca un ferăstrău uriaș cu dinții tociți. Drept în față lucea tainic luceafărul, vestind răsăritul soarelui" [5]. Este evocată aci bucuria unei iubiri **universale**, cu atît mai tragică, cu cît chiar în clipa trăirii ei intensive este pîndită inexorabil de moarte. Eroul piere pentru că nu a voit să pactizeze cu trădarea neamului său. Dar înainte de execuție, starea sa de spirit exprimă tulburătoarea semnificație a unirii naționalului cu universalul **prin iubire.** Este aceasta **una** dintre semnificațiile cele mai generoase în deschideri ale literaturii românești, favorizată de un fond nou al dinamicii cunoașterii umane, dinamică ce a străbătut spații literare vaste și variate, îndată după primul război mondial.

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI : **ORAȘUL MARGHITA**

Națiunea și militantismul

SALTUL revoluționar al poporului român spre edificarea societății socialiste, nu numai că nu a diminuat resursele **creatoare** ale conștiinței naționale, ci le-a tonifiat, imprimîndu-le o nouă acuratețe istorică. Dacă militantismul conștiinței naționale a constituit totdeauna în trecut un reazim al zbuciumatei istorii românești în realizarea progresului său, cu atît mai **firească** devenea emulația revoluționară a acestei conștiințe cînd ea constituia **stimul** al edificării unei societăți cu mari perspective. În ultimele decenii, documentele esențiale ale Partidului Comunist Român au subliniat în repetate rînduri că națiunea și militantismul pentru dezvoltarea sa **unitară** nu numai că nu timorează restrictiv legile istoriei, ci conferă acestora **concreteție umană** și **un realism eficace.**

În interiorul unor interpretări inadecvate ale teoriei marxiste, dogmatismul a minimalizat în dublu sens însemnătatea dezvoltării națiunii și a ideației ce o justifică: s-a pedalat excesiv pe ideea unor legități ale socialismului ce excludeau, din principiu, istoricitatea creatoare, **constructivă**, a unor specificități; și au fost stigmatizate în termeni gregari, inestimabile valori — inclusiv pe tărîm literar — ale spiritualității naționale.

Astfel de erori — atît de grave prin reducționismul lor foarte departe dus — au fost compromise și eliminate datorită principialității creatoare și libere, instaurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. De atunci încoace, vreme de două decenii și jumătate, literatura română, trăind o excepțională dezvoltare a diversității sale valorice — într-un context universal de nelimitată creativitate artistică — a exprimat nespectaculos noi nuanțe ale spiritualității naționale. Nu este vorba doar de proeminențe variate ale specificității românești mai direct exprimate — de pildă, în lirica lui Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu, Ion Horea — ci și de acea istoricitate intens umanizantă, de acea radicalizare proiectivă a valorilor conștiinței, ce caracterizează **în ansamblu** fantezia literaturii noastre contemporane. Or, istoricitatea umanizantă și radicalizarea proiectivă a valorilor spiritului, sînt ele însele expresii ale modernității conștiinței naționale românești. Cită intuiție a deschiderilor moderne dovedise Eminescu cînd observa că „nu devine cineva scriitor național prin aceea că repetă cuvintele patrie, libertate, glorie, națiune în fiecare șir al scrierilor sale, precum, pe de altă parte, poate cineva să nu pomenească deloc vorbele de mai sus și să fie cu toate acestea un scriitor național" [6].

Într-o atmosferă în care contextele nu se mai hazardau să inhibe textele, ci să-și armonizeze proiecțiile, literatura română, istoria și critica literară au întreprins un act major în ultimele decenii — privind creativitatea conștiinței naționale — prin valorificarea masivă, netrunchiată, eliberată de mortificări reducționiste, a marilor noștri scriitori, a unei vaste palete de semnificații artistice. În cadrul culturii românești de astăzi o pondere însemnată o deține tocmai procesul punerii în valoare a **creativității naționale.** Iar din acest punct de vedere a devenit mereu mai limpede și mai certă conștiința **zestrei** adusă de literatură în evoluția ei.

Contribuția limbii

LIPSEȘTE, desigur, din analiza de mai sus o idee de maximă însemnătate: contribuția limbii literare în dezvoltarea conștiinței **naționale.** Dacă o abordăm spre partea finală a studiului nostru, am procedat astfel cu intenția de a-i semnala — oricît de succint — greutatea spirituală și a nu o risipi din loc în loc, printre rînduri, cum se mai întîmplă. Într-un context în care limbajele literare — ce nu se identifică, firește, cu limba, dar **pornese** de la ea — au devenit în a doua jumătate a secolului XX o preocupare insistentă a teoreticienilor și a scriitorilor înșiși, crește și cota interesului față de relațiile trinomului **limbă-literatură-conștiință națională.** Concomitent cu faptul că valorile comunicative ale unei limbi imprimă conștiinței naționale o anume **certitudine** existențială și o **penetrație** de neînlocuit, complexele împrejurări istorice ale realizării **unității** grailului românesc au sporit în chip excepțional, prin chiar greutatea valorică a acestei unități, șansele **profunzimii și armonizărilor conștiinței naționale.** Iar literatura — vreme de peste un secol — nu numai că a „cizelat" evoluția limbii, cum se spune cu o formulă didactică și comodă, bună la toate, ci a **răscolit** latențele **interne** ale semnificațiilor limbii românești, punîndu-le în relief. S-ar putea spune, fără exces de zel, că emulația conștiinței noastre naționale datorează — în bună măsură — **deschiderile** echilibrului său comunicativ tocmai valorilor limbii literare. Scriitori de talia lui Eminescu, Creangă, Alecsandri, Sadoveanu, Arghezi, Blaga au creat viziuni artistice originale pentru că au știut să fie și **prospectori** de geniu ai valorilor limbii românești. Și ni se pare demn de a sublinia pentru **neaplatizarea** unor ipostaze comunicative ale conștiinței naționale, faptul că scriitori contemporani — cu autentică rezonanță în lume — au aflat rafinate căi, deloc provinciale, de a explora resurse specifice ale limbii române. Departe de a propune indice complete de nume, nu se poate să nu amintim — pentru chestiunea acum în discuție — scriitori cum sînt Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Eugen Barbu.

În diverse împrejurări a fost formulată observația — citeodată în tonalitatea văicărelii și a complexelor de inferioritate — că literatura română n-ar putea accede (nu îndeajuns) la circuitul universul tocmai din pricina unui „exces" de specific al limbii. Procesul unei continui creșteri a traducerilor din literatura română în limbi de circulație universală diminuează **în fapt** observația aceasta. Uneori, traducătorii străini selectează creații literare românești de astăzi cu un specific lexical foarte accentuat din punctul de vedere al specificului național, ca în cazul atît de originalei opere **La Lilieci** a lui Marin Sorescu. Firește într-un asemenea caz ceea ce-i tentează pe traducătorii de pe alte meridiane nu este un „pitoresc" în sine al limbii, ci faptul că o accentuată expresivitate lingvistică națională conține strălucitoare latențe ale **semnificării universale.** Cei ce stăruiesc în complexul de inferioritate cu privire la „insuficiența" comunicării universale a limbii literare românești, nu disting îndeajuns între o expresivitate exterioară a limbii și o alta mai de adîncime, ale cărei deschideri spre universal trebuie mereu răscolite și **incitate să-și ia zborul.**

Neîndoielnic, în acest sfîrșit de secol și de mileniu, relațiile literaturii cu procesualitatea conștiinței naționale sînt de o complexitate fără precedent. Într-o lume în care grave probleme ale dezvoltării **umanului** nu au loc ieșire fără perceperea adecvată a unor conținuturi intens **universalizate,** a nu tinde să conferi naționalului supletea deschiderii către universal înseamnă să lași traiectoria primului într-un proces de alunecare către provincialismul plat, fără orizont. Dar a etala grandoarea unei „universalități" fără nici o trimitere către un „sine" care să fie „însumi" — cum ar fi spus Nichita Stănescu — înseamnă să silești asemenea „universalitate" a se transforma în fantoma unor simboluri pe catalige, ce pășesc în gol. Astăzi, mai mult decît oricînd, adînca însetare de universal constituie semnul unor evoluate nevoi umane. Această însetare devine, însă, tristă și sterilă dacă împinge în umbră, ca secundar, nimbul specificității spirituale a unui popor, configurat firesc de dinamica istoriei. Invocîndu-l încă o dată pe Nichita Stănescu — a cărui lirică a sondat neistovit resursele **limită** ale cuvintelor — să încheiem ideea armonizării naționalului cu universalul prin strălucirea simbolică a finalului din **A unsprezecea elegie**: „A fi sămînță și a te sprijini / pe propriul tău pămînt".

Grigore Smeu

[5] Liviu Rebreanu: **Romane**, vol. I, Editura Cartea Românească, 1986, pag. 733.

[6] Mihai Eminescu: **Despre cultură și artă**, Editura Junimea, 1970, pag. 55.

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI : **BUCUREȘTI – PODUL GRANT**

Partidul

Partidul sînt. Partidul eşti. Partidul
cu toţii sîntem. Implicarea firii
în iureşul istoriei. Această
fereastră-n care cîntă trandafirii.

Şi-n dialogul lui cu fiecare
ceva firesc se-ntemeiază-ncît
e forţa sa din ce în ce mai mare.
Partidu-i dor şi nu-i numai atît.

E-acest izvor, limbaj de din adîncuri
urcînd spre o cunoaştere deplină,
cît timp alături, pe cîmpie, grîul
o să devină imn, o să devină

eternitate. Din mulţimea verii
esenţiale se-ntrupează blînd
ţăranul, să instituie în lucruri
iubirea lui de vatră şi pămînt.

Şi-aceste mîini muncitoreşti supun
metalele, materia, lumina,
venind din revoluţie pe-un drum
al jertei. Ridicînd în zori Uzina

Prosperităţii, celebrînd în ea
tăcutul laur, gîndul creator.
Deasupra ei a răsărit o stea
ce luminează. Azi. Şi-n viitor.

La Ziua Patriei

La Ziua Patriei, cu fructe
trecînd prin toamnă cu arome
silenţioase, mătăsoase.

Un imn al nevăzutei lupte
din miezuri. Şi străpure forme
stînd în cămări de piatră, joase.

La Ziua Patriei, cu steaguri
în Trunchiul Păcii arborate
— coloană fără de sfîrşit —

sfioşi şi liberi trecem praguri
îngemănate de cetate
sub Soare veşnic răsărit.

Înalt demnitar al iubirii

Patria este ea însăşi pînă la esenţă. Teza
mea despre frumuseţea liberă de sine,
adică în lucruri sălăşluind. Oierii noştri,
acolo, în munţi, între ierburile
pure, pe care numai zborul
gîndului le-atinge.
Trupul, sufletul acesta au nevoie de curcubeul
numit patrie. Lupta cu inerţia. Opţiunea
neîntreruptă pentru fructele cele cu sîmburi
de aur, cele preapline de muzica păcii. Se
propagă
atît de direct în lumină sunetul rodului
şi-atît de frumos şi-n juru-i ne-adună.
Patria este în ochii vizionari
ai Marelui Său Conducător
certitudinea înaintării spre Comunism.
Dorinţa de-a rămîne mereu
fiul acestei istorii,
înalt demnitar al iubirii şi-al jertfei,
garanţie pentru viitor.

Ţară, frumuseţea ta!

Mamă ţară, frumuseţea ta e focul
ce-n sămînţă locuind va răsări
fir subţire, avînd aur în mijlocul
său vrăjit de zborul păsării-n tării.

Mamă ţară, între floarea mea de ins
fără teamă de istorie şi vasta,
mioritica-ţi cîmpie, necuprins
umblă Dorul, Domn în patria aceasta.

„Niciodată toamna nu fu mai frumoasă".
Mă încred căzutei frunze şi-i sărut
veşnicia. Că de veacuri, mamă ţară,

frumuseţea ta ia numele de Casă,
fericirea ta ia numele de Scut,
libertatea ta-i Esenţă tutelară.

În patrie

În patrie suave ţesuturi. Filigranate.
Istorie-a fibulei de aur. Dintr-o cetate
daco-romană. Culesul grădinilor şi al livezilor
înveşmîntate-n înţelepciunea bătrînilor. În
limbajul
dureros al zeilor. Accesul frunzelor la
eternitate.
Transfuzie între regnuri. În patrie focuri
triumfale-n
podgorii. Ultime roze acceptînd convenţia
mîinilor înroşite de puterea
realului. Înnuri durabile ca scuturile-n
amiază. Eroii contemporani în
preacomplicatele temple
atît de necesare
ale muncii. Dublînd învăţăturile sinelui
cu mirobolante efigii. În patrie deţinem
strategiile timpului ce vrea
să rămînă în noi. Şi ne înălţăm la rangul
ideilor
verticale. Ca sîmburii instituind
în revoluţie principiile
adevărului, numai ale
adevărului. În patrie oamenii politici
legiferează
iubesc libertatea înţeleg demnitatea
fericirii ating cu frunţile astrele
desăvîrşirii. Şi strînşi în Marele For
şi-asumă cu o exemplară
imagine a Binelui
şi cu o fermitate de forjă în act
viitorul.

Marea poezie

Materia-lră. Testament de voievod.

Fîntînarii pipăie locul cu ochii
apoi cu obişnuinţa.

E nevoie de aştri. Şi de marea poezie
a mierlei.

Să fie ea însăşi fiinţa.

Ion Popescu

Efigie a dezvoltării industriei româneşti

CEA de-a XV-a ediţie a Tîrgului Internaţional Bucureşti, manifestare al cărei prestigiu sporeşte an de an, evidenţiază pregnant atît creşterea spectaculoasă a potenţialului economic al României socialiste, cît şi interesul de care se bucură, în lumea întreagă, produsele industriei noastre. Pavilionul expoziţional din Piaţa Scînteii reprezintă, în aceste zile, centrul de interes al unui număr de peste 600 de firme din mai bine de 50 de ţări dornice să coopereze cu firme româneşti, producătoare apreciate pe toate continentele lumii.

Inaugurat în prezenţa tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi a tovarăşei Elena Ceauşescu, TIB '89 se prezintă ca o sugestivă imagine a „miracolului românesc", argumentînd vizibil şi fără dubii efectele benefice ale politicii de industrializare a ţării, mai cu seamă în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului. Aprecierile formulate de preşedintele României cu prilejul vizitării pavilioanelor şi standurilor etalînd cele mai noi realizări ale celor peste 700 de întreprinderi ce ne reprezintă ţara au scos în relief competitivitatea produselor noastre, progresul fără precedent al noii industrii româneşti. Deschis cu puţină vreme înaintea Congresului al XIV-lea al partidului, Tîrgul ilustrează un moment de vîrf — în dezvoltarea generală a patriei, sugerînd temeiuri ale altor şi altor împliniri viitoare.

Salt peste ani

CE făceau — aceasta a fost prima întrebare ce mi-a venit în minte după zilele tot mai încărcate de puternice impresii prin toate colţurile Tîrgului bucureştean — ce făceau, acum un deceniu şi jumătate, specialiştii care se recomandă astăzi ca producători-creatori ai celor mai interesante, mai spectaculoase dintre exponate? Care erau gîndurile şi proiectele acelora care sînt, astăzi, realizatorii bisturiului laser pentru microchirurgie sau ai robotului de poziţionare orbital? Simplu de răspuns — erau proaspeţi absolvenţi de facultate sau încă studenţi. Mai greu e de spus cîţi dintre ei credeau pe atunci că repartizaţi la Botoşani sau Gheorghieni, la Zărneşti sau la Baia Mare, aveau să devină, într-un timp scurt — cît o parte din tinereţe — fervenţi promotori ai noului, avînd posibilitatea fără limite de a-şi verifica şi aplica toate cunoştinţele, de a fi chemaţi să-şi pună în valoare ştiinţa şi inteligenţa, de a se miza pe competenţa lor fără ca vîrsta să reprezinte un handicap. Au avut prilejul să vadă cum în preajma întreprinderii unde au fost încadraţi ca stagiari s-au ridicat alte unităţi, cum dotarea la nivelul performanţelor mondiale i-a solicitat din plin, cerîndu-le studiu suplimentar şi forţă de invenţie. Au mai văzut, apoi, înălţîndu-se oraşe cu platforme industriale, institute de cercetare ştiinţifică, laboratoare şi centre universitare noi. Au parcurs toţi aceştia ani cu siguranţa aceluia care ştie că e nevoie de el, că nu trebuie să-şi risipească energia pentru a încerca să-şi evidenţieze, ici şi colo, valoarea, ci trebuie să şi-o impună la locul său de muncă — acolo, în fabrica sau uzina sa din Oltenita, Călan sau Cîmpulung.

Citind etichetele pe care sînt înscrise numele producătorilor şi performanţele tehnice ale exponatelor am reuşit să refac mental nenumăratele drumuri de reporter, dintr-un capăt în altul al ţării. Mi-am amintit de lungile discuţii purtate cu oameni ai muncii de la Focşani, Titu sau Galaţi, discuţii în care se relevau probleme ce-şi aşteptau grabnic soluţionarea; am înţeles că programele de perfecţionare şi modernizare concepute şi aplicate la Reşiţa, Tîrgu Mureş sau Braşov şi-au vădit necesitatea şi au dat rezultatele scontate. Atmosfera de lucru, seriozitatea, exactitatea planificării s-au dovedit a nu fi numai cuvinte frumoase, menite a fi rostite cu prilejul dărilor de seamă. Aşa cum participarea tuturor — muncitori şi specialişti — la conceperea şi realizarea produselor este un fapt real, palpabil de-acum.

Dacă fiecărui produs existent la TIB i s-ar acorda chiar şi numai spaţiul unei singure file de carte — deşi ele încorporează, adesea, tomuri întregi — am avea în faţă o uriaşă antologie a inventivităţii unui popor care şi-a aflat în ştiinţă şi tehnică vocaţia de la care ani şi ani fusese îndepărtat sub pretextul exclusivei sale preocupări în lucrul pămîntului. Am afla în paginile acestei antologii nume de oameni — mii, zeci de mii — care şi-au dedicat ultimii ani studiului şi experimentelor, ajungînd a se mîndri, acum, cu statutul de specialişti de înaltă clasă naţională şi internaţională.

Drumul prin ani al industriei româneşti este un veritabil salt peste timp. Iar saltul nu s-a produs prin arderea etapelor sau prin import de inteligenţă, ci prin parcurgerea cu rapiditate a fiecărui traseu al cunoaşterii, printr-o sete a devenirii emblematică pentru întreaga ţară. Cum? — iată o altă întrebare esenţială căreia TIB '89 îi oferă un răspuns limpede, complet şi convingător.

La deschiderea Tîrgului Internaţional Bucureşti

Made in Romania

AMINTIND, ceva mai înainte, de „miracolul românesc", trebuie precizat că această formulă, adesea rostită, se umple de conţinut doar atunci cînd priveşti noul chip al ţării şi cînd poţi dovedi că România, fosta ţară eminamente agrară, este prezentă acum în circuitul economic internaţional cu produse care stîrnesc admiraţia şi interesul partenerilor comerciali. Şi nu e vorba numai de produse strict competitive, ci şi de produse care, prin calitatea lor, ne situează în elita tehnicii mondiale.

La TIB, în preajma unor rulmenţi uriaşi radiali sau cu role cilindrice, se strînseseră zeci de specialişti din străinătate; puneau întrebări, erau notate competentele răspunsuri. Aceeaşi curiozitate şi aceleaşi vii dialoguri în faţa standurilor cu tevi de înaltă precizie pentru energetică, în faţa produselor electrice şi electrotehnice, în faţa marilor strunguri cu program. Cum s-au născut ele? Dintr-o zilnică înversunare eficientă, dintr-o cotidiană dorinţă de nou, din continua bătălie cu graniţele cunoaşterii, din „banalele" noastre depăşiri de plan şi din dorinţa, cerută tot de lucrul de fiecare zi, de inovare. Dar, mai presus de orice, din înţelegerea adevărului că ştiinţa poate deveni şi trebuie să devină adevărată forţă de producţie, că socialismul însuşi înseamnă ştiinţă, că încă de pe băncile şcolii această luptă loială cu timpul demarează şi-şi accelerează, apoi, cursul. Cine a participat — iar semnatarul acestor rînduri a făcut-o de nenumărate ori — la expoziţiile de creaţie tehnico-ştiinţifică ale pionierilor şi şcolarilor, la sesiunile de comunicări ştiinţifice ale liceenilor şi studenţilor, cine a privit standurile cu produse noi din fiecare unitate economică (produse realizate în cadrul mişcării largi de creaţie tehnico-ştiinţifică desfăşurată sub genericul Festivalului naţional „Cîntarea României") înţelege că realizările expuse la TIB nu sînt nici pe departe întîmplătoare, că performanţele au fost îndelung pregătite, că temele de cercetare au fost urmărite cu tenacitate de-a lungul multor ani, că, în sfîrşit, la temelia tuturor izbînzilor noastre de vîrf, a tuturor produselor purtînd cu mîndrie în lume însemnul **Made in Romania** stă o întreagă mişcare de masă, adică munca şi creaţia unui întreg popor.

Impresionante, realizările româneşti expuse la Tîrgul Internaţional scot în evidenţă şi etapele succesive parcurse de o serie întreagă de produse pînă la atingerea parametrilor tehnici de azi, pînă la designul actual: autocamioane şi mototractoare, autoturisme, avioane, nave maritime de mare tonaj, calculatoare, lasere — toate poartă amprenta frumosului şi utilului. Cu fiecare nouă ediţie, Tîrgul Internaţional Bucureşti sugerează necontenitul progres al tehnicii noastre, atenţia acordată detaliilor, perfecţiei funcţionalităţi, utilităţii în tot mai multe şi mai variate domenii. Ceea ce este, desigur, îmbucurător. Dar, mai mult decît asta, produsele noastre sugerează un anume mod de a gîndi industrial, fapt care, dincolo de sporirea cererii de export, are şi o altă semnificaţie, mai adîncă.

Orizonturi

TÎRGUL Internaţional Bucureşti semnifică — prin minuţia cu care a fost pregătit, prin interesul stîrnit în lumea întreagă — dorinţa de cooperare, de pace şi de progres general al umanităţii care constituie una din cheile de boltă ale politicii promovate consecvent de România. Toate exponatele de aici sînt — se poate afirma cu deplină îndreptăţire — însemne ale dorinţei de înţelegere mondială, de progres ştiinţific şi tehnic la scară planetară. Nu vom afla, oricît am căuta, la TIB produse vătămătoare pentru umanitate. Vocaţia constructivă şi pasnică a neamului nostru se vădeşte aici în întreaga sa amploare şi varietate. De la imense excavatoare şi pînă la ingenioase jocuri mecanice, de la complicata tehnică de calcul sau medicală pînă la bunurile de uz casnic, de la tractoare şi semănători pînă la creioane sau ornamente pentru autoturisme — tot ceea ce oferă privirii TIB-ul ilustrează efortul constant al poporului român în direcţia înălţării propriei patrii, a sprijinirii eforturilor de dezvoltare a altor ţări, la îmbogăţirea patrimoniului ştiinţific şi tehnic al întregii omeniri.

Conferinţele de presă, discuţiile între specialişti, contractările reciproce de produse constituie latura concretă a unor idei generoase, de largă recunoaştere internaţională, formulate şi transpuse în practică, fără rabat, de statul nostru: întrajutorarea internaţională, avantajul reciproc, libera circulaţie a informaţiei de specialitate, ştiinţa şi tehnica puse în slujba omului. Întreaga atmosferă din cadrul Tîrgului — de largă cooperare, de consultare, de schimb de experienţă ilustrează modul în care România înţelege să-şi îndeplinească pe mai departe rolul de promotoare a păcii şi înţelegerii între popoare.

Găzduind Tîrgul Internaţional, capitala României este iarăşi — între 14 şi 22 octombrie 1989 — o capitală a păcii şi colaborării internaţionale într-un domeniu — cel economic — vital pentru întregul progres al omenirii.

Emblemele viitorului

AM încercat — pe cît mi-au permis cunoştinţele într-un domeniu sau altul, pe cît mi-au permis informaţiile strînse, în timp, despre un colectiv muncitoresc sau altul dintre acelea care se numără printre expozanţi, avînd la dispoziţie mai bine de 60 de mii de metri pătraţi, să întrevăd contururile produselor româneşti de mîine, profilul industriei noastre viitoare. Progresele înregistrate în absolut toate domeniile sînt dătătoare de optimism real. Mărci precum Electroputere, Electrotimiş, Electromureş, Hidromecanica Braşov, I.O.R. sau Vulcan, centre industriale precum Bîrlad, Buzău, Piteşti, Cluj-Napoca, Iaşi sau Ploieşti reprezintă deja certificate de calitate pentru produsele pe care le realizează. Mîine li se vor adăuga — au început chiar de la ediţia aceasta a Tîrgului — altele. Embleme ale viitorului unei economii în plină ascensiune — o economie socialistă, bine planificată şi coordonată, avînd încă însemnate resurse. Congresul al XIV-lea al partidului va stabili cu precizie drumurile pe care le avem de parcurs. Noile oraşe, noile unităţi industriale, celelalte capacităţi de producţie, permanent modernizate în conformitate cu imperativele progresului tehnic la nivel mondial vor impune pe mai departe România printre ţările cu rezultate de vîrf în ştiinţă şi tehnică. Tîrgul Internaţional Bucureşti — de o valoare şi tradiţie ce se impun cu fiecare nouă ediţie — este o mărturie limpede în acest sens. El relevă lumii întregi, an de an, progresele substanţiale înregistrate de industria românească, sugerînd, în acelaşi timp, direcţiile sale prioritare de dezvoltare, sensul progresului său statornic.

Am izbutit, într-un timp scurt, de nici un sfert de secol, să ne numărăm printre protagoniştii tehnicii din întreaga lume. Produsele noastre fac cinste poporului care le realizează. Industrializarea ţării a însemnat — privită din perspectiva rezultatelor sale de azi — o opţiune esenţială şi inspirată a partidului şi statului nostru. Potenţialul economic de care dispunem în prezent ne oferă şansa ca, foarte curînd, să ne impunem în economia mondială cu noi realizări care să stîrnească interes.

Am simţit, la TIB, cum continuăm lupta pentru mărirea vitezei cu care traversăm timpul. Şi asta nu pentru că sîntem grăbiţi, după moda veacului, şi nici de dragul competiţiei în sine. Ne grăbim pentru simplul motiv că nu vrem să trăim oricum, pentru că imperativul urgenţei s-a născut din dorinţa de a fi, de-a deveni noi înşine, de-a ne trăi viaţa pe care o merităm.

Tîrgul Internaţional Bucureşti pune în evidenţă, înainte de orice, emblemele noului mod de a face industrie în România. Forţa şi mobilitatea economiei noastre naţionale. Impactul său hotărît, decisiv, cu ştiinţa. Lupta sa cu rutina şi cu inerţia. Intrarea într-un timp — cel industrial — ale cărui cerinţe şi ritmuri sînt altele decît cele dintotdeauna ştiute, ale cumpenii derulări a clipelor şi orelor.

Însemn al progresului de netăgăduit al industriei noastre, Tîrgul spune multe despre posibilităţile noastre de-a merge mai departe, în aceeaşi direcţie, dar mai bine şi mai repede. Orice izbîndă nu este decît un punct de plecare. Dătătoare de încredere în viitor, starea de astăzi a ţării îndeamnă la noi eforturi născătoare de alte biruinţe.

Se înserează, iar reporterul şi-a închis caietul de însemnări. Îl va redeschide, însă, mîine, spre a-şi nota în el parcurgerea altor şi altor etape. Curînd, atunci cînd Tîrgul din acest an îşi va închide porţile, vom începe pregătirea viitoarei sale ediţii. Pregătind, prin muncă şi încredere în noi, altă bucurie, urcarea altor trepte ale nesfîrşitei înălţări a ţării.

Dan Mucenic

Literatura și implicațiile ei morale

DEȘI resorturile etice ale operei lui Marin Preda n-au constituit obiect de preocupare specială, nimănui nu i-a scăpat faptul că întrebările fundamentale ale vieții sau cele referitoare la un anumit timp, dar de o însemnătate capitală pentru cadrul socio-moral, ocupă loc prioritar. A aduce în prim plan obsesiile sale despre „marile probleme" și semnificațiile lor morale nu este o inițiativă gratuită. Dimpotrivă, azi, din ce în ce mai mult, esteticul se raportează la etic, poate și ca o replică la „amoralismul" de care s-a făcut caz în cîteva rînduri, poate și ca o cerință a vremurilor noastre atît de încercate. Totuși, cu exagerare i s-a pus în circă autonomismului refuzul factorilor „extraestetici" ; deci și al infiltrațiilor etice. Dar nici Maiorescu în timpul lui, cînd moralismul amenința să devină sufocant, nu găsea că-i nepotrivit să-și pună întrebarea : „arta în genere și în special arta dramatică are sau nu are o misiune morală ?" și să-și răspundă „fără șovăire" : „da, arta a avut totdeauna o înaltă misiune morală, și orice adevărată operă artistică o îndeplinește". În ce fel concepea el această „misiune morală" se știe destul de bine. Teza valorilor morale are vechime și de aceea e prestigioasă. Secolul al XIX-lea a împins-o pînă la ultimele consecințe. Cel puțin într-o vreme ajunsese un clișeu dintre cele mai răsuflate, dar îndeajuns de opresiv. Literatura modernă, atît de orgolioasă în individualitatea sa, a respins-o ca fiind păgubitoare pentru neatîrnarea ei. În definitiv, repet, nu perspectiva estetică a fost aceea care a cerut o autonomie radicală, narcisiacă, ci estetomania limfatică.

Negreșit, Marin Preda nu-i un moralist de felul să zicem, lui Montaigne, nici unul dintre acei scriitori care urmăresc cu orice preț concluzii morale, înăbușind meditația asupra evenimentelor și asupra condiției umane. Dacă el se pronunță de mai multe ori în această privință, în operă substanța etică este extrasă din adevărul trăit. Nici noi nu vom face greșeala de a-i socoti scrisul ca pe un tratat de morală, din contră, e bine de arătat că Marin Preda propune o viziune justă asupra configurației etice a artei. Se cunosc multe cazuri, cum spuneam, de scriitori care au avut de pătimit de pe urma moralismului excesiv, netransfigurat și, de aceea, ineficient sau chiar cu efect contrar. Romanticii, mai cu seamă, au excelat în trîmbitarea de principii etice imuabil mascate de o intrigă sentimentală. Ce să mai vorbim de scriitorii de raftul al treilea ? Aceștia și-au făcut o îndeletnicire din a da sfaturi înțelepte travestite într-o epică de circumstanță. În **Imposibila întoarcere**, carte, așa-zicînd, de publicistică, în care problemele etice și sociale sunt exprimate — condiția genunului! — într-o formă manifestă, Marin Preda atrage atenția asupra relației artă-morală : „Opera de artă e seducție, și cînd conține în ea elemente prea vizibile ale unei morale oricît de fascinante, această seducție se micșorează. Scriitorii obsedați de mari aspirații morale sacrifică o parte din seducția naturală a artei, pîndind însă tot timpul să nu ucidă în ei pe artist, fără de care nici moralistul n-ar mai avea nici o putere de convingere". Seducția la care se referă Marin Preda reprezintă o condiție sine qua non a creației, ceea ce nu înseamnă că se poate dispensa de „înțelepciune", după cum aceasta nu se ascunde de „patosul lumii". Între acestea se cuvine să existe o perfectă compatibilitate. Să spunem încă o dată, pericolul cel mare apare atunci cînd aspirația morală tinde să devină un cod abstract de prescripții, cînd recurge la absolutisme de natură dogmatică: „Morala (în acest caz, n.m.) constituie pentru artă o primejdie pe care mulți o subestimează, arta se apropie mai mult de natură, prin cruzimea ei infantilă, decît morala, care e creația spiritului matur împins de nevoia de a pune ordine în viața afectivă și a ține în frîu instinctele". De nenumărate ori, Marin Preda subliniază că sentimentul moral se descoperă de către omul însuși, în el însuși. Ceea ce vine din afară, proclamîndu-se ca autoritate irevocabilă, duce, cu toată intenția de bine, mai curînd la un efect opus așteptării. Rămîne însă neîndoios că arta, și în primul rînd literatura, „comunică" și „contaminează" moral. A cere expurgarea dimensiunii etice din cuprinsul ei înseamnă, pur și simplu, să i se compromită finalitatea, să i se conteste însuși obiectul, însăși substanța. **Ingenium (physis,** natura) se împlinește prin **traditio** (învățătură, în ambele sensuri : înțelepciune și vindecare morală). Să observăm, cu această ocazie, că în unele scrieri ale sale, mai cu seamă în acelea cu subiect din viața țărănească, întîi de toate în **Moromeții**, Marin Preda se află mai aproape de „natură". Primează ceea ce el numește „seducția naturală", cu alte cuvinte : impulsul talentului. De la **Risipitorii** încoace, însă, cînd își afirmă viguros prezența scriitorul „profesionist", sensurile morale ajung mai explicite. Prezidează, acum, o stare de urgență, transgresată în actul creației, așa fel încît forța demonstrativă, ferită de simpla pedagogie, să cîștige noi aliniamente.

AUTORUL **Risipitorilor** (de energie morală) bagă de seamă cum religiile și comportările supraumane au pornit de la disprețul față de natura umană păcătoasă, încercînd să schimbe omul fără să-l respecte. Pe de o parte, e neglijat fragmentul din ansamblu, pe de altă parte nu e percepută „iradierea globalului". Aici, în acest dezechilibru, își are originea răului. Moralistul, în genere, crede că a ajuns moralist din clipa în care se convinge că răul domină ființa noastră fragilă. Această perspectivă de a fi moralist nu-i suride scriitorului nostru, căci, spune el, lesne vei descoperi, precum Kierkegaard, că existența e o nenorocire, o „maladie mortală". Nu dezordinea, hazardul, haosul latent guvernează lumea ; dar, desigur, chiar și în împrejurările ordinii universale problema binelui și a răului nu se rezolvă. Mergînd pe linia ideii — loc geometric a operei lui Marin Preda : episodicul în raport cu „legea", omul în raport cu istoria — se poate distinge și consecuția dintre morala individuală și codul social, tensiunea între relativ și absolut, cu corolarul acestora — tema libertății. Ordinea adevărată a lumii, în extensiunea ei universală sau numai restrînsă la cadrul socio-istoric, face cu putință libertatea. Altfel spus, legea morală și libertatea sînt corelative. E vorba de libertatea înțeleasă ca temă a ontologiei „fundamentale". Dar istoria nu e locul ideal al corelației și al coerenței după care tinjește legea morală. De unde, la Marin Preda, o avalanșă de întrebări : cum se comportă individul în fața „vicleniilor" istoriei, în fața metamorfozelor sociale ? Poate el sau nu să se integreze în colectivitate ? Care sînt relațiile dintre individ și obiectele înconjurătoare ? Poate el, individul, „să cîștige cît mai multă libertate în mediul ambiant care se tehnicizează și face din el o rotiță a unui mare mecanism" ? În ce constă „fatalitatea relației", generatoare de „vești conflicte" ? Iată probleme aduse la o scară mai terestră, de care nu filosofia, nu etica speculativă, ci etica adevărului trăit se ocupă. Este etica potrivit căreia Marin Preda toarnă în materie artistică destinul omului, cu intenția de a „contempla noi înșine propria noastră viață cu toate enigmele și problemele ei insolubile". Destinul apare, astfel, ca expresie a ordinii individuale față cu legea și istoria. Din această ecuație răsar termenii opțiunii și necesității, omogenității și discordiei. Fatalitate fiind, individul participă ca „pacient determinat". În strînsă legătură cu aceasta, Marin Preda meditează și la destinul singular al făuritorilor de artă. Dar chestiunea libertății creației fiind, cum se știe, foarte complexă , nu vom reține decît o singură coordonată. Este artistul un om liber ?, se întreabă scriitorul. Răspunsul, afirmativ, surprinde dualitatea libertății creatoare, în sensul că, pe de o parte, cel care creează e mai liber comparativ cu alți oameni, iar pe de altă parte, e mai puțin liber, fiindcă se supune inspirației : „Asta face ca scriitori ca Balzac să fie numiți «ocnași ai scrisului». De fapt, el a fost un servitor al inspirației sale prelungite, care nu l-a părăsit o clipă toată viața, ca și pe Sadoveanu". În **Marele singuratic**, acest destin al artistului este sugerat prin pictorița Simina. Eroina, un talent obișnuit, creează mai mult din voință. Cînd într-o bună zi febra inspirației pune stăpînire pe ea, începe să lucreze cu atîta febricitate încît firul vieții i se curmă. Atitudinea morală față de artă atinge, astfel, maxima înălțime. Și, prețuind arta, în această lumină, artistul prețuiește însuși omul ; căci rostul principal al artistului este acela de a se atașa de om și de a vedea ce se întîmplă cu el. Fără a se transforma într-un rețetar etic, arta își desăvîrșește menirea în atingere cu sufletul uman. Rostirea adevărului vieții și încrederea în forțele omului constituie garanția victoriei morale în proza lui Marin Preda. Cu cuvintele sale, „arta este deplină și misterioasă cînd cumulează puterea imaginativă a sufletului uman și aspirația omului spre perfecțiunea morală". Valoarea ei imensă începe din momentul în care „a cultivat în oameni curajul, spiritul de sacrificiu, solidaritatea, abnegația, eroismul și înfruntarea bărbătească a morții".

Nefiind moralist de profesie, scriitorul plasează individul „în centrul lumii și la intersecția tuturor marilor întrebări pe care o epocă febrilă de schimbări i le pune cu privire la viitorul ei și al lui". Această forță subterană, refuzîndu-și ambiția soluțiilor definitive, pune în mișcare energii latente și dezvăluie ipostaze nebănuite ale existenței. Meditația pe teme morale sporește în intensitate, se înțelege, odată cu **Imposibila întoarcere** și cu volumul **Convorbiri cu Marin Preda** (de Florin Mugur) și constituie „substanța" romanelor **Marele singuratic, Risipitorii, Intrusul, Cel mai iubit dintre pămînteni**, în unele dintre acestea fiind adoptat chiar un „maximalism" moral, așa cum l-a postulat Spinoza. Cu precizarea repetată că eticul se deduce din atitudinea **activă** a scriitorului în fața existenței care, totuși, subordonează și adaptează imaginația.

Sigur, viața trăită oferă cele mai bune șanse de împlinire a deziderateler morale și estetice. În istorie se petrec lucruri senzaționale, întîmplări tulburătoare ; indiferența față de ea, față de istorie, subminează temeliile literaturii. Marin Preda explică neajunsurile romanului românesc prin timiditatea angajării în problematica vieții contemporane. Și doar e vorba de un gen literar atît de legat de istorie ! „Istoria — lămurește scriitorul — se impune ca idee, ca necesitate. Arta nu-i un lucru atît de abisal și cu aceasta nu ne putem mulțumi. Este foarte lesnicios pentru omul de litere să se adăpostească în spatele necesității istorice și să se eschiveze, în felul acesta, de a se întreba nu cîtă necesitate conține istoria, ci care e **soarta fiecărui om în parte** (s.m.). Știind că omul nu are decît o singură viață de trăit, în timp ce istoria este încetă și nepăsătoare". Criteriul adevărului, al purității, al omeniei, comportamentul moral liber și demn, precum și alergia față de fariseismul moral reprezintă reperele de căpătîi ale operei lui Marin Preda.

Constantin Trandafir

Confruntări

Oglinda și mărul

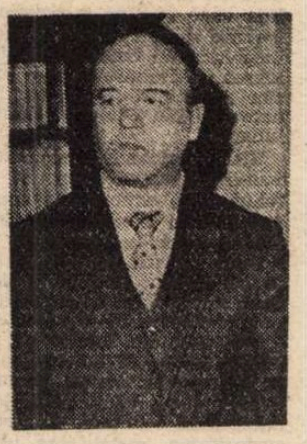

ÎN modul în care se vitregea pe sine născocind sieși sugrumări formale (mă gîndesc la începuturile lui Radu Boureanu) pare să procedeze și A.I. Zăinescu, poet de severă disciplină și de majoră singularitate. Cei care i-au înregistrat debutul cu substanțialul volum **Zeii neatenți** (1967) vor fi recunoscut seria coerentă de imagini nu doar de sorginte morală cît mai degrabă de aspect originar și, în deosebi, de constantă încredere în simțirile sale : „Știu o masă-abia ruptă din arbori, ușoară / Răsucită în jos, rădăcinile-o țin / Pe trei scurte picioare-n podgorii, afară, / Masa aceea și mie-așternută puțin — // Trece o toamnă prin ea, trece-o pasăre,-n trunchi / Altă masă-și croiește, rotundă, pădurea. / La masa aceea însă toți, în genunchi, / Și pe trepte de lemn trase-ncet cu securea, // Au luat prînzul cinstit, vinu-ntreg ca o datină, / Noaptea ospețe-au dat bucurîndu-se și, / În copii auzindu-se munți cum se clatină, / Rînd pe rînd coborau toți părinții-n copii" **(Masă rotundă).**

Chemarea amintirilor are uneori nevoie de mască (poetul este un discret care se furișează în aria confesivă) probabil din scrupulozitatea cu care se fixează la o imagine des invocată. O aflăm figurînd de la o carte la alta, fiind pesemne, dictată nu de valențele simbolului sau de directitatea asociațiilor la care ne invită, deși cu toate perfect stimabile, cît de admirabila virtuozitate ce pune în relație acest simbol cu un întreg regim de expresie. Nici o sforțare flagrantă nu depărtează cititorul în antologicul poem **Un măr căzînd** din care citez strofa finală : „Un măr căzînd, l-am auzit cum cade ; / Un scut vedeam, lungi sevele ca oști / Și-n armistițiu el — dar trebuie-ngropate / Vîrfuri de sticlă-n tălpi mereu ca să-l cunoști / Și trebuie să-i simți căderea aceea toată, / În tălpi să rupi lănci ascuțite, scări, / Căci zidurile totuși fac lumea vinovată / Și dincolo, feeric, grădinile — un măr".

În fond, simbolul acesta reglează cam o bună parte din poetica lui A.I. Zăinescu, îi conferă aura stenică, izvorîtă din cîteva tîlcuri luminoase. Primul este dat de sfericitatea fructului cu „cifrul" lui de organicitate rotundă, împlinită. Urmează, am mai spus-o, seninătatea familiară, delectabilă, de un fast liniștit, primordial : „Mănînc din vas, bunilor, din toți, / Aceste prune mari și rumene ce scutur, / Ca subțiată-i lumea, roua de pe fluturi, / Mănînc din vas cum lacrima mănîncă / Și dă vedenii — un pom cu rădăcini cu tot, / Aceste mere — adînci și luminînd cum pot, / Dintr-o grădină grea, neterminată încă". **(Grădina).** Catrenele citate vin din placheta **Abatoarele de greieri** (1984), sar peste aproape patru lustri ca să regăsească sau să însoțească aceeași opțiune lirică dătătoare de perspectivă. A.I. Zăinescu investește mărul cu o încărcătură frenetic împlinită și în cotidian și în istorie. Marea mobilitate a implicațiilor decurge din aplombul cu care savurosul fruct se lasă consumat și aruncat pe un ecran estetic. Circularitatea este prețuită prin extensie, iar tot ce se cere subliniat sărbătorește intră în corespondență cu rotundul contemplat. În **Și văd curat, lumina ca o sferă este** (din mai recenta carte de **Poeme** a autorului) imaginația acestuia se îmbată cînd „Bătăi de raze-aud ca-ntr-un ceresc timpan / E bucuria sfîntă-a unui prag de zestre...". Se ivește și osia, scoasă în evidență pentru că lunecă printre pietre și cristaluri, adoptă peisajul, evocă originile, mulajul lor mitologic. Un superb poem de laudă celor ce muncesc glia dă contur formei ideatice de înțelegere a existenței trudnice, nemijlocit încorporată în memoria afectivă a celui ce îi scrie povestea: „Fiți calmi — pămîntul merge înainte, / Fiți calmi — pămîntul se-nșurubă-n noi, / La osia magnetică pe care o aprindem / Mai trag însă și azi căruțele cu boi. // Trec care-adînci cu roțile-nfundate / Pe dealuri mari de ceață și de vînt, / Țăranii-s ultima și ultima cetate / Prin care mai putem vedea și auzi pămînt. // „Se răsucesc mari brazde-n sus ca printr-un turn, / Din vîrful norilor pe culmi răsar țărani, / Pe vîrful blocurilor unde-ncărunțiți își pun / Și fac să stea lumina fiecărui an". **(Fiți calmi, pămîntul merge înainte),**

Plasat într-un registru de gravitate și, aferent lui, de nobil dramatism, artistul derulează un șir de reprezentări existențiale plecînd de la substanța primară ca să îi deslușească radioasa carnație ori aspra încîlceală. Poetul se manifestă jubilant sau întristat, după circumstanțe, mai totdeauna predispus să nu rămînă la suprafața comunicării, să urce din rădăcini la o metaforă proclamativ respectabilă. Turbulența trăirii atinge ambii poli, pe cel pasional ca și pe acela cerebral : „Vedeți luna așezată, felii deoparte, / Mărul lunii tăiat pîn'la simburi, străvechi, / Gerul clipei cînd raza de ochi se desparte / Și ne mutăm către alb, tot sub stele perechi". **(Albine).**

În favoarea unor imagini stabilizate introspectiv și îndreptate spre exterior poetul trece, în răstimpuri, la versul alb ; modalitatea aleasă nu se opune celeilalte, doar o completează într-un efort de adîncire problematică. Iată-l dînd în vileag mutarea visului pe terenul realității : „Ca o ispită tulbure de-a ne atinge / Și-a-mbrățișa cu firul ierbii-odată toate / Stelele, el care / Nici nu mai poate să se înșele și nici / Să își mintă destinul, curbura / Sacră ce-i face și se aruncă / În gropile / Propriilor ochi". **(Decît cameleonul).**

Împletirea prozodiei clasice cu versul liber permite artistului să nu sacrifice naturalul, să lipsească materia lirică de plurivalența instrumentării eficace. Articulațiile lirice lasă la vedere atracții fenomenale și mai ales **constantele** (precum, mai sus, „curbura" în aria miraculosului). Într-un stil elaborat, lipsit de seducții facile, A.I. Zăinescu se întoarce la reverie în tradiția post-romanticilor atrași de cultul decorului. Un decor totuși spontan prin puținătatea elementelor, însă mereu plauzibil. Ce pare la început refractar sensurilor limpezi, se mlădiază treptat cum lutul sub mîna olarului, prin mișcări aprig strunite.

Rezultatele nu întîrzie să se vadă. Poetul cîntă repetat „o oră a pămîntului rotundă", dispoziție sub semnul căreia începuse a-și clama tablele de legi. Ea dă tonul și de astă dată cînd autorul împlinește vîrsta deplinei maturități.

Îl privim pe proaspătul cincuantenar cum merge spre redacție. A lăsat în urmă tihna atelierului ; cu geanta sub braț, ginditor, aduce un mesaj sortit să devină public. Din mișcările calme, reticente, fosnește un zvicnet de reflexivitate. Să i-l dorim, din toată inima, la fel de productiv pe mai departe, ca în lauda „trandafirilor lunateci", laudă care numai aparent contrazice melancolia diafanului floral : „Retezați îi credeam, făcuți horn peste case, / Fum ce pilpîie-n somn și se-ncheagă sub grinzi, / Retezați îi credeam, strivind dulci ca terase / De aer pe-un foc și acela-n oglinzi".

Henri Zalis

Proză și pitoresc

ÎNCERCÎND aproape de toate (roman, memorialistică, publicistică, teatru — pentru ultimul, a se vedea interviul de săptămîna trecută din „România literară"), Fănuș Neagu a revenit mereu, sau, mai bine zis, n-a părăsit-o niciodată, la proza scurtă, gen care l-a impus cîndva și, dacă eu nu sînt profet mincinos, de care numele lui va fi indeosebi legat în viitor. **Povestirile din drumul Brăilei** (Editura Eminescu) sînt scrise în deceniul din urmă, zece dintre ele mai fiind publicate în 1982 sub titlul **Pierdut în Balcania.** Nu se deosebesc radical de cele dinainte nici ca tematică, nici ca factură. Cîteva sînt foarte bune, chiar dacă nu ating nivelul celor mai bune din culegerile anilor '60, în care continuăm să aflăm piesele de rezistență ale autorului (acele două-trei capodopere, precum **Acasă,** care ar merita să nu lipsească din manuale). Și totuși unele modificări sînt sesizabile și de oarecare importanță pentru ceea ce scrie astăzi Fănuș Neagu. Părerea criticii a fost unanimă de la început în două privințe : în aceea că există o lume pentru care prozatorul are predilecție, și anume cîmpia dintre Buzău și Brăila, cu mitologia ei cu tot, și, apoi, că trebuie să vedem în el un povestitor original din stirpea lui Sadoveanu, Istrati, Galaction și Voiculescu. Filiație neîndoielnică și ușor de constatat, dar care, mai ales acum, comportă unele precizări și nuanțe.

Îndoiala mea pornește de la recunoașterea intrucîtva pripită a unei vocații de povestitor lui Fănuș Neagu. În acest caz, seria literară este de vină, atribuindu-se prozatorului însușirea de căpetenie a înaintașilor, prin extrapolare. Există, desigur, destule **povestiri** (unele chiar cu un pronunțat caracter de nuvelă clasică) în volumele lui Fănuș Neagu, unele, nu mai departe decît în cel de față. Dar nu e mai puțin vădit, totodată, că, dacă reține cu plăcere o mulțime de anecdote, de miezuri de povestire, prozatorul se dovedește mai degrabă un risipitor, neexploatîndu-le decît rareori pînă la capăt. Sînt foarte puține acele piese în care interesul lui merge în chip indiscutabil spre înlănțuirea — verosimilă ori senzațională — de întîmplări, spre construcție a suspansului epic, spre subiectul memorabil. Particularitatea paradoxală a povestirilor lui Fănuș Neagu a fost (și mai cu seamă a devenit) aceea de a nu putea fi povestite. Mi se pare că scriitorul posedă în fond o structură lirică și o înclinație spre imagine și spre atmosferă. Narațiunile lui sînt fragmentare, dezordonate, fantasmagorice ; trăiesc din amănunte, din viziuni fulgurante, din poezia peisajului și a cutumei și, înainte de orice, din limbaj, care este proprietatea privată absolută ; și sînt mai degrabă ludice și parodice decît mitice, profund magice, etnograficul fiind adesea trucat, inventat, din aceeași bucurie a jocului care face din folclorismul său o sursă de culoare, pitoresc și feerie personală și nicidecum un document. De la numele proprii la felul de a se exprima al eroilor, totul poartă pecetea indelebilă a unei fantezii fără țărmuri și fără control, pe cît de incîntătoare uneori, pe atît de iritantă alteori, cînd prozatorul așterne parcă pe hîrtie tot ce-i trece prin cap.

Cornel Regman observa amuzat într-un rînd că povestitorul uită destul de des să facă nod la ață. Nicăieri ca în **Povestirile din drumul Brăilei** n-a fost mai evident caracterul descusut, „deconstruit" al textelor. Pînă la un punct, aici e vorba de abandonarea, spontană sau conștientă, a formulei tradiționale de povestire cu cap și coadă, a cărei acțiune crește gradat etc. Fănuș Neagu n-a excelat niciodată în nuvela propriuzisă, aceea pe care o ilustrează Istrati sau Voiculescu. Prozele lui au fost de la început mai apropiate de acelea difuz-epice de la Sadoveanu sau Bănulescu. As merge pînă la a considera că textele lui actuale sînt simili-epice, renunțînd de fiecare dată în mod deliberat să continue sau să încheie întîmplarea anunțată, sacrificînd surpriza de ordin faptic și psihologic pentru pagina de atmosferă ori de vis. „Arta adevărată e sugestie. Iar sugestia duce la vis", scria prozatorul însuși în **Insomnii de mătase.** Și adăuga batjocoritor la adresa standardelor noastre comune de lectură : „Arta nu înseamnă precizie — prostia gogonată pe care a lăsăm să se tolănească în voie pe fațada atelierelor de reparat ceasornice...". Pleda tot acolo pentru miraculosul unei existențe mai presus de realitate : „care încorporează totuși realitatea". E frumos și nimerit spus. Partea proastă este că linia care separă programul artistic de lipsa de inspirație este așa de subțire la el în ultima vreme încît uneori n-o vedem. Mi-e greu să ghicesc, în destule povestiri, dacă ieșirea din drumul neted al epicii și pătrunderea în labirintul de imagini onirice, senzaționale, abracadabrante, răspunde unei necesități artistice sau e rodul oboselii mîinii.

La un examen mai grijuliu, unele bucăți sînt pur și simplu rău concepute și construite. **Pierdut în Balcania,** povestirea titulară a volumului din 1982, reluat acum, este de exemplu informă și neclară. Între partea întîi (o călărire nocturnă a băieților de la bostănărie însoțiți de țigancă) și partea a doua (plutonul de elită care „pedepsește" pe moșieri), legătura este perfect artificială. Avem de a face cu două narațiuni independente. Valoarea, în schimb, a unor pasaje, luate izolat, este remarcabilă. Tot așa **Pe ceair,** cu frumoase priveliști sadoveniene la început, cînd naratorul merge să vîneze porumbei. Însă capturarea lui de către două femei, care-l confundă cu un hoț de cai (dacă nu cumva captura e o înscenare, una din femei fiind îndrăgostită de narator și voind să și-l facă bărbat) și tot ce se petrece în casa lui Drăghia este absolut pueril sub raport epic. Forțată epic este și **Albastru de ger,** debutînd senzațional și isprăvindu-se în pur oniric. O anume duritate a vieții, crime, sinucideri, ca să nu mai vorbesc de înșelăciuni din amor, se ghicește peste tot în aceste proze, deloc vesele, dar totul este ambalat atît de fantasmagoric încît, în loc să fim impresionați, ne distrăm pînă la un punct și la urmă ridicăm din umeri. E greu de înțeles că un om cu talentul lui Fănuș Neagu poate scrie o povestire de naivitatea celei intitulate **Maria Custura,** ori altele complet banale, ca **Noapte de ianuarie fără zăpezi, Rouă pentru sănii, Alături se joacă biliard, În septembrie,** ori se poate convinge de valabilitatea estetică a unor probabil reale întîmplări, trecute de-a dreptul în pagina cărții, precum **Buturuga cu greieri** sau **Fantezie de primăvară.** Oricîte reușite de amănunt ar exista în acestea, nivelul e prea scăzut spre a mai invoca explicația unui anumit tip de proză poetică, onirică ori „deconstruită".

Sînt, firește, și altele care ne permit redeschiderea unei adevărate discuții critice pe tema facturii literare și a originalității prozei autorului. **Udma,** de pildă, este cea mai apropiată de nuvela veche și, citind-o, îmi vine să spun că procedeele clasice își au și ele avantajele lor. Gherghina a fost violată de trei hănțărăi, se pune la cale căsătoria ei cu unul din ei (cel mai energic și care o iubea de mult), ca să se impace lucrurile, urmînd ca ceilalți doi să plătească o sumă de bani. Dar fata dă peste cap aranjamentul, alegînd de soț pe altul decît cel hotărît, într-o scenă excepțională prin vigoarea observației. Ca să fi fost fără cusur, **Udma** trebuia să fi ocolit unele din clișeele dragi autorului, în scenele erotice mai cu seamă, foarte de prost gust. I se poate reproșa și stilul extrem de pretențios : „Luca dizolva în salivă unul singur gînd valurile de frig urcîndu-i de la inimă și era livid ca eșecul îmblînzit de o speranță nebunească, rezistentă tocmai prin absurdul ei" (p. 193). Asemenea fraze sînt cu zecile în carte. Un stilist ca Fănuș Neagu ar fi trebuit să-și dea seama de străduința limbii acesteia care, din înfloritâ, a devenit înflorată (distincția îi aparține) și, din înflorată, pur și simplu imposibilă artistic. Lasă că toate personajele o folosesc (molipsindu-se de la narator). O performanță greu de egalat în materie găsim bunăoară în **Beția trandafirului,** unde nelipsita scenă erotică e descrisă în termeni de o „poezie" dubioasă („O visli într-un golf de iasomie", p. 16) iar personajele vorbesc la fel : „Ar fi trebuit s-o iei în brațe și să muști din pîinea oacheșă a binelui", p. 22, spune Sultana soțului ei, care tocmai îi relata, la rugămințile el, aventuri ale lui amoroase de pe cînd era becher. **Ploaie de vară cu peștișorii aurii** se numără printre cele reușite. Grigore Cearcănu joacă înaintea lui Chivu Pătrașcu un soi de comedie a supărării, ca să nu se prindă cel ce-i luase fata împotriva voinței lui că nu era fata lui, ci copil găsit. Drumul prin cîmpie — dus și întors — al tatălui cu fiul spre casa ginerelui e foarte frumos. Grigore e din soiul bătrînilor bufoni care constituie o specialitate a prozatorului. Mi-a plăcut și **Cocorul alb.** Matei Tudor e un personaj aproape sadovenian, cu poveștile lui de om blînd, între care aceea din titlu e minunată : cine vede cocorul alb primește dreptul de a-și păcăli o dată (o singură dată) soarta. E și una din cele mai echilibrate stilistic povestiri. Trecerea de o parte și de alta a frontierei dintre realitate și închipuire se face aici cu o finețe care lipsește în multe altele. În sfîrșit, **În stepă** putea da o capodoperă, cu condiția ca excelenta idee (un condamnat la moarte e dus la execuție și el, soi de Mișkin, nu numai nu e revoltat, speriat etc., dar transmite celor puși să-l împuște calmul și seninătatea lui de ingenuu incurabil) să fie dezvoltată ca lumea. În trei pagini însă era greu să nu ne lase impresia de modicitate.

Ceea ce trebuie să corecteze Fănuș Neagu în narațiunile lui este un anumit soi de exces (pe care vocabularul nobil al criticii l-a numit baroc), vizibil la toate nivelele, în planuri mari sau în amănunte. Lirice, pitorești, pline de atmosferă și inventive lexical, aceste povestiri reușesc prea adeseori să-și transforme calitățile în defecte, abuzînd de ele. Alunecă în senzaționalul ieftin și în kitsch lingvistic, își uită pe drum ideea, se lălăie, informe și găunoase. Trebuie să mărturisesc că am citit cu efort volumul. Înainte vreme era o plăcere să-l citești pe Fănuș Neagu, fie și numai pentru limba delicioasă, rafinată, a prozelor lui. Dificultatea provine acum din încărcare și, mai ales, din prețiozitate („În asfințit, soarele se reevalua pe sine" sau „o seară coruptă de tristețea adîncă de-a se zugrăvi pe sine" etc.), din monotonie și stereotipie (toată lumea are aceeași limbă), din amalgamul de realitate, istorie, folclor, vis, închipuire, halucinație sau curată năzdrăvănie din care nu totdeauna poți alege grîul de neghină, în definitiv, din toată acea pseudopoezie care s-a lățit în scrisul autorului ca o buruiană neplivită la vreme. Dacă nu intuiția, experiența ar trebui să-l împiedice pe Fănuș Neagu să-și rateze copilărește atîtea bucăți care ar fi putut deveni antologice.

Nicolae Manolescu

Fănuș Neagu, **Povestiri din drumul Brăilei,** Editura Eminescu, 1989.

Prepeleac

„Ce este gramatica, măi Trăsne?" (2)

■ ACEST coleg al lui Creangă, greu de cap, este feciorul uriciosului Trăsnea, ai cărui ciini erau să-l sfîșie pe autor cînd se întorcea acasă de la scăldat, gol-pușcă. E primul elev al viitorului învățător. Oricît ar fi de tont, are și el sclipiri. Cînd spune, de pildă :

Doamne, Doamne ! Învățat mai trebuie să fie și acel care face gramatici ! Însă și-n gramatică stau eu și văd că masa tot masă, casa tot casă și boul tot bou se zice, cum le știu eu de la mama (pragmatism țărănesc). *Poate celelalte bizdîgănii : „rostitură, artea, corect, pronunțe, analisul, sintesul, prosodia, ortografia, sintaxa, etimologia, concrete, abstracte, conjunctive: mi-ți-i, ni-vi-li... și altele... să fie mai românești... și noi, prostimea, habar n-avem de dinsele ! Noroc mare că nu ne pune să le și cîntăm, c-ar fi și mai rău de capul nostru cel hodorogit ! Decît țăran, mai bine să mori ! Hai, du-te, Ștefănescule, că m-apuc de învățat !...*

Ștefănescu, profită. Se duce la fata popii, care este orfană de mamă, — popa „după căpătat", așa că o găsește singurică acasă. Îi ia zgărdița de la git, îi ia și-o năframă de mătase, își mai umple și sînul cu mere domnești. Dar Trăsnea, care în acest timp doarme pe cîmp cu gramatica în brațe pe frigul lui noiemvrie, are dreptate. Casa tot casă, masa tot masă și boul tot bou. Casa e frumoasă, masa este întinsă, boul ară, — al lui, țăranii adică, știau gramatică fără să știe și vorbeau ca-n cărți, adică nu tocmai ca-n cărți, că-n astea totul se încurcă deodată și multe nu le mai înțelegi ; dar, orișicît, sunt spuse pre limba ta. Reiese că țăranii aplicau gramatica, zicînd *hăis* și *cea,* sau *mîine mergem la moară,* fără să stea să se mai întrebe *cine merge la moară ?* (întrebare) — *noi mergem la moară* (răspuns) — subiectul, noi, predicatul, mergem, și unde mergem noi ? păi noi mergem la moară, nu ziserăm ? complementul de loc, adică.

Ca și cu Unirea. Boierii se străduiau să-i unească pe țăranii celor două țări românești, cînd ei erau *gata uniți,* de-o veșnicie, fără să știe că sunt uniți, cum se întîmplă ori de cîte ori un lucru ființează de la sine. La fel și cu gramatica. La Miazănoapte, de-o parte și de alta a Carpaților mai ales, țăranii vorbeau *corect* în gramatica lor veche de o mie și încă o mie de ani, habar neavînd că *Soarele* este subiectul, iar *răsare,* predicatul... Veniră apoi cărturarii să-i învețe, — unii, la minte, „cuțite de oțel", alții „cuțite de tinichea" ; și cînd înveți ceva, depinde cine te învață. Vine la tine unul și zice : *silabă numim un sunet deplin simplu sau compus... care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace... Ei, ei ! de-acum drege-ți „voacea" și descurcă-te, măi Trăsne, dacă poți!* Greu. Greu al naibii !

Fixarea legilor limbii rămăsese mult în urma graiului vorbit. Dificultatea era să enunți clar și logic aceste legi care funcționau spontan de mult. Abia pe la 1780 apare prima gramatică tipărită a lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae.* Mai fusese, înainte, rămasă în manuscris, gramatica lui Dimitrie Eustatievici brașoveanul de la 1757 și ceva mai tîrziu *Gramatica românească* a lui Radu Tempea de la 1797. Abia în secolul următor claritatea științei gramaticale începe să se apropie de claritatea limbii vorbite și s-o egaleze. Însă ce folos. Peste Trăsnea n-a dat asemenea noroc...

Mare canon !... *Și după ce turba de cap hăt bine, mă striga să-l ascult, că știe. Luam eu cartea din mîna lui și-l întrebam : „Ce este gramatica, măi Trăsne ?",* (cu o lehamite, cu o exasperare vădită).

Iar el, închizînd ochii, răspundea iute, iute și mormăit, cum cer calicii la pod : „Ce este gramatica română, este... ce este, este... este arata... nu arata, artea... *artea... ce... ce... ce ne învață, învață... ce ne învață... ce este, este...*

— *Nu așa, măi Trăsne !*

— *Dar cum ?*

— *Nu mai zice română, și spune numai răspunsul, ce ai cu întrebarea? Și se opintea el, într-o privire, să răspundă bine, dar degeaba...*

Caragiale parodia, cros și mortal, ardelenismele clasicului profesor... Ciudat, lui i-a lipsit finețea psihologică a lui Creangă, la fel de împătimit de gramatică, singurul lucru, de altfel, ce-i apropie. Impasul lui Trăsnea, — impasul lui *existențial,* nu numai gramatical, — autorul *Schițelor,* prea distanțat în sarcasmul său, nu avea cum să-l prindă. E vorba de „altă ureche", de alt receptor...

— *...Haidem acasă, măi Trăsne, că m-a răzbit foamea și frigul, și mor de urît aicea pe cîmp !*

Rece fior de singurătate. „Urît !" Numai un popor cu instinctul frumosului putea să folosească o asemenea vorbă. Nu cred să fie pe lume un cuvînt mai scurt și mai pustiu,... *mi-e urît, m-apucă urîtul...* „Greața", pe lîngă urît, e un moft. Cafeneaua pariziană existențialistă de după război-ar fi preluat ca pe-o fosilă lingvistică — ce-i lipsea ei în reconstituirea uriașei reptile, Neantul — dacă...

— *Da, că și eu...* (aprobă Trăsnea). *Ducă-se dracului gramatica ! Mi s-a încărcit sufletul de dinsa !*

Cînd n-are cartea sub ochi, Trăsnea vorbește ca toată lumea. Altfel, — numai chin, întuneric și bîjbîială.

— *Ce umblăm noi chinuindu-ne cu gramatica, Ștefănescule ? Haidem !*

(Că veni vorba... Un publicist veșnic nemulțumit umblă încruntat prin Creangă. De atîta tropăială, trezorierul limbii noastre s-o fi răsucind în țărînă. Nădufuri, rîci, răfuieli, trecute în contul sărbătoritului... Pe urmă, nu-s cum face acest publicist, da' are în graiul lui de estet sucit și vorbe ciudate ca: *pedala posedării...* Ce-o fi ? Doamne ferește !... Ce nu scrii și tu frumos românește, măi Trăsne?!)

Constantin Țoiu

Fragmente critice

Focul și Cîrtița

...SAU Poemul și Scribul. Cam așa ar trebui să sune titlul complet al fabulei pe care o dezvoltă Ioan Morar în noua lui carte (a doua !) de poeme *). În prima **(Vară indiană,** 1984) vorbea de **Fratele Narator,** de obsesia **scrieturii** și, într-un mod mai direct, de **lumina lăuntrică a spaimei...** În poemele de acum renunță la ajutorul Naratorului și își asumă într-un chip mai personal temele sale. Nu și-a modificat, în esență, stilul, nu și-a înnoit prea mult nici temele. Stilul este criptic în primele două cicluri din volum **(Învinge sarea** și **Duminica toreadorului)** și mai liber, mai coerent și cu o voință de comunicare mai mare în ultimul **(Praf roditor).** Temele sînt, în continuare, acelea care obsedează pe poeții din ultimul deceniu : tînguirea trupului în fața spiritului (reproduc întocmai o sintagmă din poemul **Demonul comparației),** lucrările scrisului (preiau, iarăși, o formulă din Ioan Morar), lupta dintre **vedenie** și **poezie** și, în zeci de nuanțe, conotații, închipuiri, tema singurătății...

Pe toate, poetul le introduce în mici fabule, parabole, alegorii (nici eu nu știu cum să le zic) cu sensuri nu totdeauna ușor de descifrat. Mai toate vor să sugereze însăși dificultatea de a scrie sau, mai bine zis, implicațiile existențiale ale actului de a scrie. O fantasmă care apărea și în prima carte de poeme. Ea devine dominantă, ca să nu spun productivă, în **Fumul și spada.** Textualism ? Aventura scrieturii ? Suferințele existențiale ale Scriptorului (Scribului) ? Din toate, probabil, cîte ceva, dar mai cu seamă aspectul din urmă este pregnant în poeme. Ioan Morar este obsedat, zice colegul său de generație, Mircea Mihăieș, de „componenta arhaică, arhetipală" a lumii... și versurile lui de acum n-ar fi decît o inițiere în metafizic („Orizont", 40). Judecata este și nu este exactă. Există, cu adevărat, un sens metafizic sau, mai bine zis, o preocupare în acest sens, așa cum există în orice poem care privește dincolo de lucruri și vrea să prindă sensurile existenței... Interesul pentru arhetipuri nu este însă sistematic și nu domină scenariul spiritual al poemului. Cît despre metafizicul „investit cu atributele visceralității", aceasta este o formulă critică prea generală pentru a putea defini un stil și a individualiza un poet. Să spunem mai bine că Ioan Mórar se desparte de **biografism,** formula predilectă a generației tinere, și încearcă să introducă în poem ecuații mai abstracte, cum ar fi aceea care indică relația dintre **a scrie** și **a fi** sau dintre **poezie** și **vedenie** (un termen ce se repetă). Nu-i singurul, în generația '80, care se arată preocupat de ceea ce se află dincolo de spectacolul cotidianului și de jocurile spiritului. Ion Stratan, Magdalena Ghica, Nichita Danilov, Ion Mureșan și chiar Mircea Cărtărescu (cel din **Totul)** sînt, într-un anumit sens, poeți vizionari, vor, cu alte vorbe, să prindă esențele lumii în poem și privesc visceralul, existențialul dintr-o perspectivă metafizică. Renunțînd la **stilul înalt,** propriu modernismului, ei nu renunță — și bine fac — la simbolurile mari, **înalte** ale existenței.

CEEA ce mi se pare original în **Fumul și Spada** este buna alianță dintre ceeea ce se spune și ceea ce se poate subînțelege, dintre existențial și implicația metafizică a existențialului. În limbajul lor, cînd violent concret, cînd evaziv, ermetic, poemele trimit într-o oarecare măsură la viziunile stranii ale lui Virgil Mazilescu. Obsesia peisajelor calcinate și a răului care roade spornic în natură vine, desigur, de la expresioniștii „cultici" mai noi. **Chivotul, Vițelul de aur,** parabola orbului, mîinile care frîng pîinea singurătății, împărăția iluziei și alte imagini lasă să se înțeleagă că Ioan Morar are lecturi proaspete din textele sacre și introduce în fabulele sale o dimensiune de ordin spiritualist și moral. Toate acestea ar fi comune, obositoare în poem de n-ar fi și propoziții mai personale, mai direct implicate în real și, deci, în existențial. Ioan Morar este foarte priceput în a organiza aceste parabole enigmatice în care cîrtița se luptă cu focul și Scribul cu Poemul ce refuză să se lase scris. Vin, mai întîi, **vorbele** care se hrănesc neputincioase unele pe altele și apare la urmă poetul însuși (scribul), „rob al vedeniei", care bate cu pumnii zdreliți în peretele ce desparte **vedenia** de poezie. El stă într-o casă sau așteaptă să intre într-o casă, într-un **cort visat,** într-o colibă și vede cum pilpîie deasupra fumul de aloe și numără, în acest timp, „fructele zemoase ale iluziei"... În concretețea lui brutală, limbajul nu dă pe față, pînă la capăt, sensul parabolei. De aici vine impresia, la lectura poemelor, de obscuritate și incongruitate. Ce vrea să zică „taurul care ajunge la zei", versul final din **Baia de ierburi ? !** Uneori înțelesul este prea simplu **(Capriciu)** și parabolizarea lui este artificială. Poetul inspirat care este Ioan Morar trebuie căutat nu în poemele demonstrative, greoaie, inutil labirintice (există o primejdie în acest sens), ci în notațiile coerente în care imaginația sparge locurile comune ale poeziei. Iată una despre refuzul poeziei grațioase : „s-au spart vasele grației / de aici încolo cresc / rădăcinile altui poem" sau această parafrază după Pascal : „Nu trestia / e trupul meu : / buruiana care gîndește îndoială", în fine, să citez din finalul unui poem plin de clișeele limbajului parabolic **(Leul în iarnă)** aceste splendide versuri despre singurătatea scribului instruit de timp : „Mă văd pe mine scriind **Orbii cu orbii** / văd cum timpul ne adună la marginea pădurii / înainte de căderea iernii // Vine singurătatea, îmi dă cheia de la garsoniera ei / și-mi spune / Te-am așteptat nerăbdătoare, leul meu".

Dintre poemele incluse în **Fumul și Spada** cîteva mi se par remarcabile : **Demonul comparației, Învinge sarea, Lupta lui eu — cu tu** (acesta este reluat din volumul **Vară indiană)** și altele, fragmentare, cu versuri noi, ca limbaj, despre realitatea care forțează mîna cangrenată a imaginației. O negație tinerească a formelor goale, a artificiilor poeziei ? O poezie, mai ales, despre disperarea de a scrie, despre lupta dintre visceral și spiritual (temă nichitiană). Ioan Morar o tratează în stilul și cu mijloacele sale, lăsînd să intre în poem **biografismul** pe care, de regulă, îl reprimă : „Tot mai mică se face flacăra la care scriu, / tot mai mari : vîrsta, primejdiile, gustul de pămînt de la mine din gură / Nu mă mai pot descrie. Învinge sarea, învinge iedera care abia / dacă într-o mie de ani va putea dărîma o casă (odaia în care stau / singur acum, cu auzul încordat pînă la sînge încercînd să mă încînt / de vuietul cu care celulele mele alcătuiesc trupul meu. / Nu mă mai pot descrie) / Nu mă mai pot descrie deși știu ; te vor speria și vor fugi, / mă vor speria și vor fi orbi / O, ce greu lacăt este inima mea pentru ușa dintre / suflet și trup / Trufia se va ridica și va zice — Mai lasă-mă să mă joc / cu ei, mai lasă-mă să construiesc un imperiu / Învinge sarea, învinge pata de sînge care a umplut biblioteca (pe masa de lucru cîteva fructe sălbatice) / Nu mă mai pot descrie / nu mai pot prevesti, / stau în mijlocul anilor mei ca în flacăra cea mai folositoare. / «Noi singure nu vom mai putea hrăni pata de sînge din bibliotecă / nu te vom mai descrie» spun poemele mele. / Dar pentru a ne iubi trebuie să inventez o limbă incandescentă, / cîteva fructe sălbatice («mai lasă-mă să mă joc cu ele» // Și moartea face puțină retorică : un gust de pămînt".

Eugen Simion

*) Ioan Morar, **Fumul și spada,** Editura Cartea Românească, 1989.

Poezia jurnalisticii

PLANTAȚIA DE FLUTURI este o carte proiectată ca un **jurnal** *). Scriitor cu experiență de gazetar, Gheorghe Tomozei a antologat, cum singur spune : „opinii cetățenești, impresii de lectură, amintiri din călătorii, ferpare, texte aniversare, cioburi de interviuri ș.a.m.d." din care a rezultat „rivnitul jurnal" — cu o formulă originală, inimitabilă.

Există o retorică a **titlurilor** și nu întîmplător Gheorghe Tomozei a încercat mai multe variante pînă cînd a ajuns la ultimul, dar, în toate, vorbește poetul, vădindu-și gustul pentru subtilitate, discreție, paradox metaforic. De aceea cărțile sale de „proză eseist-jurnalistică" au fost numite „din precauție" — zice autorul — **Filigran** (Țesătură discretă de fire colorate), **Muzeul ploii** (cum muzeistică ar fi colecționarea de fulgi de zăpadă), **Călătorii cu dirijabilul** (în era zborurilor spațiale), **Manuscrisele de la Marea Neagră,** păstrate, îndeobște, pe valurile în mișcare și avînd trăinicia desenelor (gravurilor pe nisip) și, în sfîrșit, **Plantația de fluturi.** Din autocaracterizarea autorului nu lipsește ironia, uneori sensul parodic, de obicei luciditatea, definirea exactă : „Se va aproxima o zi de «concepție» și de consemnare a fiecărei însemnări. «Tonul» va fi cu evidență altul de la o pagină la alta : cînd familiar, colorat, cînd (autorul se cheamă că este și un fel de poet) liric, interogativ și contemplativ, cînd grav, marcat de greutatea unor subiecte solemne. Cînd obsesii ; Eminescu, evocat insistent și, firesc, Nichita Stănescu. Dacă nu mai are și alt merit, atunci «Plantația de fluturi» conține fragmentată, crispată, o mărturie despre ultimul Nichita, cum îi place criticii s-o spună".

Într-adevăr, paginile în care sînt evocate episoade din viața autorului **Necuvintelor** sînt savuroase, emoționante, convingătoare, închipuie un veritabil „roman" veridic — îmbinare a planurilor subiectiv și obiectiv — pe care îl meritău cei ce se pot numi „iubitorii de Nichita".

Cunoscător „intim" — s-ar putea spune — al biografiei multor poeți contemporani, Gheorghe Tomozei pare a ști tot ce este esențial despre biografia creativității, despre decantările, sublimările evenimentelor realului în retorta spirituală a celui ce zămislește frumosul re-creînd realitatea, în **imagini artistice,** adică izvodind un **altceva,** despre care Gheorghe Tomozei găsește cuvinte adevărate : „Acel altceva e rodul unor acumulări nicicînd mulțumitoare, al unor zbateri lăuntrice și al unor tensiuni existențiale ce fac din imaginea vieții scriitorului nu atît un cumul al bucuriei efemere cît o lungă trudă care e mai degrabă suferință decît răsfăț. E suferința ce plătește norocul de a te putea rosti...".

Prețuit mai ales ca poet-artizan, maestru al miniaturilor cu semnificație majoră, autor al unor poeme strălucind cu subtilitate și delicatețe în tratarea temelor nobile, Gheorghe Tomozei îl continuă pe Tudor Arghezi, cunoaște lecția lui Geo Bogza în arta „tabletei". El are arta concizie și îi reușesc astfel de „piese" mici dar sugestive. Într-o tabletă cu titlul „O mărturisire de credință " scrie : „Un autor este explicat în intențiile sale de esență numai de suma paginilor pe care ajunge să le scrie. Trebuie să fie crezut pe cuvînt dar numai pe cuvîntul... scris, iluminînd cu sinceritate bolți de suflet în care ecourile timpului produc ecouri irepetabile și inconfundabile".

Într-o tabletă („Poetul scrie și se lasă scris", august 1981), patetic și izvodind un șirag de alegorii, Gheorghe Tomozei subliniază relația dintre poezie/poet și istorie : „Vreau să spun că el nu e doar caligraful minutului ei ci și frunza pe care Timpul își gravează semnele [...] încă îl gîndim pe poet ca pe un fruct rodit de Timp ori ca pe un sensibil instrument de istoricizare a clipei ce încă nu e prezent și de demult nu mai e mît".

„La el acasă poetul e în casa aspirațiilor lui, limba românească, roasă ca o vioară de spunere și de nerostire, veche ca o deltă de fluviu și pururi reînălțîndu-și țărinile [...]. Așa scrie el despre istorie, cu cîtă viață și cu cîtă moarte i-au fost date. Și e îmbelșugat cu amîndouă. Istoria [...] e teaca din care își trage trupul în fiecare dimineață și căreia toate dicționarele pămîntului îi spun vis. Și fumul de crin ars căruia un singur dicționar, al românilor, îi zice dor".

În acest context, chiar textele eminesciene îi apar ca „spectacol al trudei", poetul fiind „un extraordinar muncitor al meșteșugului său" și un geniu „robit de aproape neomenești aspirațiuni intelectuale", „truditorul înhămat la galera mesei de brad".

După lectura cărții, titlul ei îți apare într-o lumină nouă, el pare a afirma și a dezminți, în același timp, o anume opinie despre suavitatea inefabilă a creației poetice : elogiul muncii consecvente, dîrze, epuizante și austere a Poetului este tema dominantă a tabletelor acestui artizan al condeiului care a fost dintotdeauna Gheorghe Tomozei. Am atrage atenția, între altele, asupra unei sintagme, «brațele gîndirii» : „Numai în puterea brațelor noastre (am în vedere și «brațele gîndirii») stă posibilitatea de a intra în viitor cu prospețime și tinerețe. Avem puterea (exemplul personal de pildă) de a apăra caratele muncii noastre făcînd-o să fie sensul suprem ce ne legitimează existența și (de ce nu ?) șansa de a deveni fără moarte, dacă trudind, am lăsat oamenilor amintirea faptelor și întîmplărilor ce ne compun existența..."

Adriana Iliescu

*) Gheorghe Tomozei, **Plantația de fluturi,** Editura Cartea Românească.

Thalia

■ Citiți, în Almanahul de dramaturgie și artă teatrală „Thalia" al „României literare" : piesele românești **Iocasta,** dramă de Constantin Zărnescu și **Inovația secolului,** comedie de Tudor Popescu ; **Colecția** de Harold Pinter (Anglia), **Moartea bate la ușă** de Woody Allen (S.U.A.), **Districtul cel-lălalt** de Dușan Kovacevici (R.S.F. Iugoslavia), **Căsătorie la Mvudesi** de Guillaume Oyono M'bia (Camerun).

Biografiile actorilor Nicolae Brancomir și Cella Dima povestite de ei înșiși. Mărturii ale unor oameni de teatru străini despre spectacole românești. Viața în artă a unor interpreți celebri : Maria Callas, Anatoli Solonițin, Charles Vanel, Ingmar Bergman, Orson Welles. Corespondența unor reputați oameni de teatru români. Știri despre teatrul spaniol, finlandez, vest-german, polonez, sovietic, francez, portughez etc. Interviuri cu autori, regizori, critici europeni. Și multe altele...

„Așezarea"

MUȘCAT de un șarpe în timpul unei ascensiuni solitare în munții ce înconjoară preventoriul unde își tratează o ușoară afecțiune pulmonară, Șerban Ghika, numit și, în urma nefericitei întîmplări, Mușcatul, se zbate între viață și moarte, fără cunoștință : „Culcat pe pernă, capul Mușcatului alunecă pe dreapta. Ochii se închid. Febra îl încinge. Se cufundă..." (p. 78) ; sau : „Capul Mușcatului alunecă pe pernă, într-o parte... se cufundă..." (p. 88). Se cufundă repetat (v. și p.p. 90, 114, 128, 148) dar nu mult, în trecutul apropiat, imediat, retrospectiva astfel introdusă în roman *) evocînd primul an de profesorat al eroului, absolvent al facultății de filosofie repartizat la școala din Valea Lungă la catedra de istorie și predînd științele sociale. Prezența tînărului cadru didactic se face repede simțită în sat : „totul a început să se miște de cînd ai venit tu". Șerban Ghika antrenează, urnește, „întinde o punte" între el și „oamenii acestei localități" : „i-ai surprins, ai rupt obișnuința, și de aceea toți te cred un tip însemnat, venit pentru a descifra ceva, ca într-o misiune, pe cînd tu îți faci, simplu, datoria, nu fiindcă ți-ar lipsi puterea de a pleca, ci pentru că o posezi pe cea de a rămîne". Acționînd în felul acesta — **Acțiunea** se numește de altfel Partea a doua, cea mai întinsă a romanului, partea lui retrospectivă —, nu e de mirare că eroul devine incomod pentru unii, că se pune în conflict cu alții. Pînă la urmă, săvîrșind el însuși unele greșeli, relațiile cu cei din jur și existența lui în general intră în impas, impas la care contribuie și întorsătura dureroasă a unei povești de dragoste (cu Iuliana, o colegă) și din care îl scoate boala, plecarea la sanatoriu. După ce organismul tînărului învinge puterea veninului, după ce, ca să spunem așa, Mușcatul biruie mușcătura și iese din criză și se vindecă (afecțiunea pulmonară din pricina căreia venise probabil cedase și ea), Șerban Ghika părăsește preventoriul de lîngă Orașul Nou și se întoarce în Valea Lungă (Partea a treia, de numai cîteva pagini, intitulată **Liniștea**). Peste aproximativ un an, eroul scrie ultima scrisoare din seria celor adresate de el unui confesor imaginar, domnul Miron, scrisoare ce constituie **Epilog**-ul surprinzător al romanului (p.p. 182—189), epilog la care vom reveni.

Ceea ce sare în ochi de la primele pagini, citind romanul lui Nicolae Stan, este tocmai ceea ce a fost „programat" să sară — cît mai repede — în ochi : scriitura — nervoasă, eliptică, laconic-telegrafică, așezarea grafică a textului. Cîteva exemple :

„Înfundindu-se străduța în pantă, pe care pașii îl purtaseră, intră în piață și se învîrtește printre tarabele în spatele cărora bărbați și femei străjuiesc tăcuți, fără să-și laude marfa, ai zice : resemnați.

Apoi : se strecoară printre necunoscuți.
Apoi : vizitează un parc.
Apoi : intră într-un cafe-bar.
Apoi : iese din cafe-bar.
Apoi : trece o jumătate de oră.

Și astfel, după o jumătate de oră de colindat fără repere, lui Șerban Ghika i se face din nou sete și cere o înghețată la cornet." ;

„Apoi, mașinăria afectelor s-a declanșat brusc :

Romică se îndrăgostește de Luci. Luci îi răspunde.

Vasilică se îndrăgostește de Petruța. Petruța îi răspunde.

Florin se îndrăgostește de Isabela. Isabela îi răspunde.

Șerban face cuplu cu Elena. Elena îl iubește. Împreună sînt fericiți.

Mai pe larg spus :..." ;

„Și acum se întîmplă (ne previne autorul) : Elena scoate deodată un țipăt teribil...", „Iar de acum încolo (ne pregătește el pentru ce va urma) : geamul compartimentului se va colora discret în nuanțe la început de nenumit...", mobilizîndu-ne energic printr-o „Știre !" („Știre ! Iuliana nu și-a făcut nici o fotografie") sau curiozitatea printr-un „Și ?" al nerăbdării excedate :

„Se așează amîndoi pe șipcile atît de primitoare și odihnitoare, se sprijină cu spatele de spetează ; tînărul își încrucișează brațele și ridică un picior peste celălalt ; vîrstnicul își controlează fularul său de mătase, palmele sînt lipite una de alta, în față, coatele sprijinite pe genunchi.

Și ?

Și Munteanu își drege glasul răspunzînd : — Așaaa...".

Abilitatea cu efect momentan improspătător cu care Nicolae Stan ironizează procedee indispensabile naratorului este evidentă, după cum evidentă va deveni, din păcate, în cele din urmă (după **Epilog** !) și zădărnicia ei.

Lui Nicolae Stan nu-i lipsesc calitățile necesare unui prozator : o ureche care știe să prindă vorbele (de aici numeroasele „înregistrări" de discuții, dialoguri, monologuri existente în roman, multe din ele datorîndu-se grupului locvace al colegilor de sanatoriu obișnuind să se adune sub fereastra rezervei unu, în care e instalat și în care bolește, după mușcătură, eroul), inventia amănuntelor sau a împrejurărilor revelatoare (soba „călduță" din cancelarie de care se lipește Iuliana ori modul precaut în care aceasta și Șerban, după un revelion petrecut în doi la munte, coboară în gara localității pe uși diferite), capacitatea de a crea personaje, notabile în acest roman fiind însă mai ales cele secundare sau episodice : nea Vase, omul de serviciu al școlii, Ghimpe, „șeful exploatării lemnului pe această rază" (a satului), la care apelează în van tînărul profesor, inginerul Bratu de la ferma zootehnică și contabilul șef convins că „învățămîntul este sub agricultură", fetița uneia din numeroasele gazde temporare ale eroului, nevoit să se mute dintr-o locuință în alta, memorabil personaj infantil citind **Don Quijote** cu crasa nepricepere a vîrstei și calificîndu-l pe nemuritorul cavaler de la Mancha potrivit înțelegerii ei („prostu', prostu', prostu'"), bătrînul țăran ajuns paznic de noapte la un depozit de cărți, ipostază inedită evocată de un tovarăș de călătorie în trenul cu care Șerban Ghika se înapoiază de la sanatoriu la Valea Lungă sau „șoferul cu șofer personal", îmbogățit prin nereguli, din povestirea avocatului Munteanu, coleg și partener de discuții al eroului la preventoriu.

Din punctul de vedere al reușitei artistice, protagoniștii rămîn de regulă sub „episodici". Între serafica Iuliana, pe de o parte, și femeia care, după o noapte petrecută cu un bărbat, „se spreiază", sau cea care îl trădează pe Șerban pentru a se mărita cu Manole Geambașu, colegul ambilor („Da' cu condiția s-ajungă Manole secretar la Consiliu", după cum îl informează pe erou atotștiutorul nea Vase) nu pare să fie nici o legătură. Însuși Șerban Ghika, personaj vag brebanian : „să fii bărbat și să spui EU !, și să spui A AVEA !, și să spui VREAU !", cu pretenții de lider (v. episodul confuz și fără rost cu tinerii din preventoriu), cînd invulnerabil („Un seif de nedescuiat"), cînd dimpotrivă foarte vulnerabil, senin și frămîntat, „un mare lucid" și totodată un (mare) patetic, ridicîndu-se în final pe cataligele unei stări de exaltare nețărmurită, pare dispersat, amalgamat. Ca și romanul de altfel, în care bucăți de realitate autentică refuză integrarea într-o construcție. Și totuși, lui Nicolae Stan nu i se poate contesta talentul. Cu calități și defecte (printre acestea și unele prețiozități filosofarde precum și o excesivă poematizare a narațiunii, ca în scena recuperării realității înconjurătoare de către bolnavul pe cale de a se vindeca : „perete ! slavă ! ușă ! slavă ! fereastră ! slavă ! carte ! slavă ! pernă ! slavă ! masă ! slavă ! scaun ! slavă !" — tot citatul pus în pagină pe verticală), romanul ar fi putut ajunge la un capăt acceptabil dacă... Dacă nu intervenea surpriza **Epilog**-ului, mai sus amintită (surpriză anunțată, ce-i drept, pe parcursul lecturii de unele „semne"). Se poate spune că **Epilog**-ul decapitează narațiunea, care se prăbușește moartă în final. Viața ce o avea în ea — atîta cît avea — se stinge inexorabil.

Ca literatură, cele șapte pagini ale acestui **Epilog** fatal ne întorc în urmă cu 35—40 de ani. Prin **șarpele** care-l mușcă pe erou pătrunde în romanul de care ne ocupăm **păcatul** idealizării. După însănătoșire, Mușcatul se înapoiază în „așezarea" sa ca „un om înnoit", total transformat. Pentru vechiul impas al relațiilor cu ceilalți el se acuză acum numai și numai pe sine, inclusiv de solipsism : „Gîndeam ca și cum aș fi fost singura **persoană din univers**" (s.a.). Total transformată e însă și „așezarea", total transformați sînt și oamenii ei. Care i se par acum — toți — „neînchipuit de buni" și care se poartă ca și cum l-ar fi citit pe Kant : „Datoria lor este frustă. Adică simplă. Ca și cum l-ar fi citit pe Kant oamenii-ăștia, zău-așa !" Apoi : o remarcă a directorului i se pare „foarte adîncă" : „directorul a avut o remarcă foarte adîncă, el a spus : — Ceea ce este frumos este și funcțional ! Adevărat. L-am aplaudat, amintindu-mi de spusa lui Dostoievski : frumusețea va salva lumea !" iar Manole — „sclipitor". Apoi : nu puteau lipsi și nu lipsesc succesele la Olimpiadă : „La Olimpiada națională de matematică, închipuiți-vă, un elev de-al nostru, îndrumat de profesoara Boiangiu, a luat premiul special cu media nouă. A dat lovitura. Dar a declarat public : — Nu sînt mulțumită, tovarăși ! Se poate și mai mult". Și nici excursiile colective, ca aceea „foarte reușită" în „sudul (nordul ?) Moldovei" : „Două zile. A fost o plăcere întreg voiajul, căci s-a cîntat și s-a glumit tot traseul. Plănuim să vizităm și Bulgaria !". Și : Profesorul de fizică e preocupat de „o lucrare de cercetare pe care dacă o realizăm cîștigăm 50 000 lei beneficiu. [...] — Vedeți, a spus directorul (o altă remarcă „foarte adîncă" a sa !) cîștigul bănesc, sigur, e important, dar mai presus de toate e satisfacția morală că o asemenea lucrare ne va propulsa în plan național ! L-am încuviințat emoționați. Sîntem prinși de idee, pur și simplu numai despre asta discutăm". Scrisoarea către confesorul imaginar, domnul Miron (scrisoare care „umple" întreg **Epilog**-ul) conține și precizarea că eroul se va căsători în curînd. Nu, nu cu Iuliana, care acum e cu Manole. O pată neagră pe tabloul armoniei fără cusur ? Nici vorbă ! În excursia de două zile în sudul (nordul ?) Moldovei „spuma au fost Manole și Iuliana. Există o puternică atracție între ei pe care cu toții o încurajăm, deoarece se potrivesc de minune. Sînt sociabili, descurcăreți, plini de vervă. Oh, dragă domnule Miron, uitasem... nu mai sînteți la curent cu starea mea sufletească. Nu v-am spus de la început că eu și Iuliana am ajuns la concluzia că nu formăm un cuplu. Ne-am înșelat. Eu sînt de vină. Orbirea mea. Am rămas foarte bun amic cu ea și cu Manole (care realmente e încîntător)". Nu are rost să mai continuăm. Ne putem întreba doar ce se află în gușa șarpelui care l-a mușcat pe Șerban Ghika. Venin în nici un caz. În ciuda vindecării lui aparente, Mușcatul turbează, suferă de turbarea idilismului.

Valeriu Cristea

*) Nicolae Stan, **Așezarea**, Ed. Cartea Românească.

Promoția '70

Unghiul drept

■ **OCTAVIAN DOCLIN** (n. 1950) : **Neliniștea purpurei** (1979), **Ființa tainei** (1981), **Muntele și iluzia** (1984), **Curat și nebiruit** (1986), **Cu gîndul la metaforă** (1989). Candoarea jucată și afectarea vag ironică din poeziile de început ale lui Octavian Doclin (în antologia „Uneori zborul", 1973), mereu cu o tendință spre romantios și edulcorare („De unde vine cîntecul nopții neîncetat mă întrebi / cîntec ce gheață neagră cu ochii goi îți pără, / mereu mă întrebi și iar în zadar îți răspund, în zadar : / o, de peste noi da, de peste noi nu... / Prea bine știi că nu are stăpîn, prea bine / și tocmai de aceea atît îți pare de trist / și nici unde merge și cîți îl aud nu se știe / și liniștită paharul îmi pregătești pentru vis") devin repede borne manieriste și chiar în prima culegere de autor a poetului, **Neliniștea purpurei**, le întîlnim asociate melancoliei și miniaturalului, nu fără o anume grandiloc vență a detaliului ca un contrapunct al tonalității romantioase („A trecut o umbră clară / peste ochii mei galbini, / suflet trist de Domnișoară / ca un fluture-n salcîmi // Și se scutură polenul / tu pe unde o să treci / cînd își va vărsa mileniul / riul blînd pe ochi-mi reci"). Deși dă, tot în prima carte, o definiție ce sugerează frumos o condiție de meditativ nocturn („Poetul este lacrima de veghe-a insomniei"), cărțile următoare **ni-l arată într-o postură contrară, de peregrin sentimental și diurn prin peisajul moștenit ori pe la curțile dorului, deloc** bîntuit de neliniști devastatoare sau de fantasme intimidante, preocupat în schimb de împrejurimile naturale și de împrejurările intime, în spiritul tradiției căreia îi și face din cînd în cînd cu ochiul, mai mult din instinct boem decît din convingere romantică. Altfel spus, poeziile sînt mai totdeauna solemne — solemnitate de picnic în sînul naturii iar nu de recepție metropolitană —, melopeice și melancolice. Expresia e blîndă, cu multe metafore așezate în lanț, uneori cu verigile rupte prin forțare, clima poemelor e constant temperată, cu precipitații moderate, tușa lirică e apăsată, adesea pînă la clamoros, în ciuda discursivității de tip narativ.

Asta pînă la poeziile mai recente cînd, printr-un vădit efort de primenire, poetul descoperă atuurile concentrării semantice și verbale (multe texte din **Cu gîndul la metaforă** se și numesc „poem scurt", „poem mic" sau „sfîrșit de poem"), își redescoperă înclinația ironică, mai precis autoironică, și înlocuiește retorica tradițională cu una ceva mai apropiată de vîrsta contemporană a limbajului poetic. Efectul e nu doar o mai mare personalizare a discursului ca expresie ci și o schimbare de semantică și de tonalitate în sensul ridicării motivelor intimiste și naturiste, prezente și acum, la înălțimea unor teme cu implicații majore în ordinea existenței lirice dar dintr-o perspectivă modernă. Semnificativ e poemul ce deschide cartea din 1989, o mini-parabolă, poate puțin cam tezistă, a reorientării „artei poetice" : „Copil mă rătăceam prin pădure / căutînd crăițe zmeură ghiocei / mușchiul verde mușchiul verde / întotdeauna mă scotea la lumină / / acum rătăcesc printre cuvinte / printre atîtea cuvinte / căutînd poemul / poemul minim / care să-mi arate drumul / spre mușchiul verde". Mijloacele, totuși, nu s-au schimbat, poetul e, cum spune, tot cu gîndul la metaforă, numai că de data asta metafora are altă anvergură și alte resurse, e mai rară și frizează memorabilul. Metafore sînt și un „autoportret" amar („Mă reîntorc spre umărul tău sting și-ți spun / eu nu sînt decît o prejudecată învinsă / și firavă și firav prelinsă / pe mîna singurătății / acum") și un „sfîrșit de poem" ironic („...și, ca într-o capodoperă ratată, / ochiul meu dulce și galben / gîndește în lacrimi uscate") ca și un altul, aforistic, cu înțeles adînc („...cum despre cealaltă viață a poetului / cea necunoscută și nevăzută / prin ocheanul întors al timpului / nu pot povesti decît cuvintele / pe care nu le-a rostit / niciodată"). Poate să fie în aceste moduri de a pune, ca să zic așa, în dramă metafora o influență stănesciană, după cum nu o dată pot fi detectate ecouri din retorica optzeciștilor. Fapt e că prin această schimbare, încă în curs, nedefinitivată, poetul pare să-și regăsească suflul. Interesul pentru tema poetului și a poeziei sau poemului exprimă, cred, **mai puțin o aflierę la poetica de ultimă oră și mai mult o dorință de autoedificare a sinelui liric nu în raport cu elementele universului poetic, ca pînă acum, ci** în raport cu numele acestora, cu ființa cuvîntului dacă expresia nu e cumva forțată. Un „peisaj cu interior rece" dă seamă de această nouă relație a eului liric și sugerează, totodată, printr-o ambiguitate bine găsită, și primejdia ascunsă în ea : „Stau culcat pe piatră ca rădăcina în aer / ploaia cade orizontal pe frunte / cu fața nevăzută a sîngelui acopăr cuvîntul / cu umbra lui cuvîntul mina-mi acoperă / stau culcat pe piatră ca rădăcina în aer / trupul meu îl primește înlăuntrul ei tot mai mult / pînă ce de piatră devine însăși privirea mea / pînă ce de piatră devine însăși tăcerea mea / încît de piatră îmi pare că este și firul acesta de iarbă / (răsărit pe neașteptate tocmai acum / printre aceste cuvinte pietrificate / în finalul acestui poem)".

Nu încape îndoială că, la a cincea carte, Octavian Doclin încearcă o cotitură de unghi drept care, cel puțin la începutul ei, se anunță favorabilă unei mai expresive și mai personale paginări a disponibilităților. Nu-i mai puțin însă adevărat că înăuntrul noului său discurs poate să încolțească, mai mult chiar decît în cel vechi, floarea manierismului, Iat-o, de altfel, înmugurind „pe celălalt mal" : „La sfîrșitul poemului prăpastia. / Pe umbra ei caldă adoarme poetul / culegînd în somn cuvintele / pentru poemul de a doua zi. // Ape subțiri spălînd pleoapa visului / vestesc un început tandru".

Laurențiu Ulici

Confruntări ideologice contemporan

Anticomunism
stăvilirii proc

■ **Activitatea ideologică are datoria să combată subaprecierea sau negarea importanței teoriei revoluționare în construcția socialismului, minimalizarea rolului conștiinței socialiste în desfășurarea procesului revoluționar. Așa-zisa dezideologizare a raporturilor dintre socialism și capitalism, pe plan mondial înseamnă, în ultimă instanță, capitularea socialismului în fața capitalismului, renunțarea la lupta de clasă pentru lichidarea exploatării și asupririi și realizarea societății dreptății și egalității sociale.**

(Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român)

O ABUNDENTĂ literatură politică occidentală, — cărți, reviste, ziare, emisiuni de radiotelevizione — s-a transformat într-un zgomotos „tir" ideologic, tot mai agresiv în direcția ideilor și practicii revoluționare, a opțiunii popoarelor de afirmare liberă, independentă. De mult compromisă pe plan istoric, o asemenea propagandă este tentată, din nou, urmărind a fi cît mai profitabilă, cum se exprimă corifeii săi, să acționeze cînd deschis cînd disimulat împotriva oricărei idei de progres, de revoluție, de schimbare a lumii capitalului. În fapt, mișcătoarea scenă contemporană a confruntărilor de idei pune sub reflector „costumații" din cele mai neașteptate ale propagandei burgheze, dincolo de orice deghizare aflîndu-se aceleași cunoscute pledoarii pentru „virtuțile" orînduirii bazate pe exploatare. Această nouă cursă a revitalizării ideologiei capitaliste lua startul, ca un semnificativ semnal de alarmă, la mijlocul deceniului trecut cînd, analiști mai lucizi ai vechii orînduiri, preocupați de destinul ei istoric, observau că — în pofida unor acumulări tehnice și economice, unele dintre ele valoroase — „societatea industrială occidentală" a ajuns la „o criză existențială", marcată și de absența filosofiei politice menite să-i justifice „normele stabilirii priorităților" în vederea redresării.

De peste un deceniu, „piața ideilor" a fost literalmente inundată de așa-zise „neo-teorii" filosofice, economice, politice, istorice („noii filosofii" în Franța, „noii economiști", în S.U.A., „noii sociologi", și alți „noi" gînditori, inclusiv „noi istorici" din diverse țări capitaliste). Pe valurile curentelor, cînd neoliberale cînd neoconservatoare ori neoradicale, această maladie a inovării termenilor social-politici, izvorîtă din conștiința unei periculoase stări de criză și a dezideratelor descoperirii remediului, nu este capabilă de alt răspuns decît „reinventarea" vechiului. Cu alte cuvinte, o gîndire socială edificată pe vechi repere și valori, stabilite și sancționate în perioada cînd „mișcarea" capitalului și acțiunile burgheziei se mai desfășurau în contact sau în consens cu progresul, a fost erodată sub incidența realităților crizei capitalismului. Stare ce a accelerat tentația presiunii ideologice în încercarea de a crea impresia de masă că vechea orînduire s-ar fi înscris pe noi traiectorii și ar oferi răspunsuri realiste la situații evidente de criză, numite de „tranziție" spre ceva nou dar... tot capitalist. Tocmai o asemenea mentalitate pare a constitui tema centrală a literaturii social-politice occidentale căreia i s-ar putea transfera expresia inclusă de sociologul american Irving Kristol în titlul uneia din cărțile sale: „aclamații pentru capitalism".

Alimentîndu-se din vechiul fond principal de idei și teze osificate, apologetice, asemenea propagandă a ajuns să susțină, direct și triumfalist, că unele concepte și metode de analiză specifice economiei și vieții sociale capitaliste, interpretarea și soluționarea unor probleme ar fi devenit „universal-valabile". Nu este un secret că asemenea teorii vor să joace rolul de „cal troian" în cîmpul ideilor și practicii înaintării pe calea progresului economico-social și, la drept vorbind, nu s-ar putea spune că ar fi vorba numai de o simplă dorință, din moment ce, uneori, în gîndirea social-politică și-a făcut loc efectul de „anestezie" ideologică. Este un efect ale cărui „reverberații" se oglindesc, între altele, în lansarea unor la fel de anesteziante concepte, cum ar fi așa-zisa dezideologizare a raporturilor dintre socialism și capitalism pe plan mondial.

Exponentă a unor interese politice perimate istoric, gîndirea socială aservită capitalismului încearcă astăzi, ca de altfel dintotdeauna de la apariția teoriei revoluționare, să organizeze noi „contraofensive ideologice". Ca și în trecut, succesivele sale campanii urmăresc dezorientarea maselor populare, discreditarea „pe plan larg" și pe „termen lung" a ideii de revoluție, a socialismului ca orînduire socială.

„Astăzi, în lumea capitalistă, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, **sînt din nou scoase la lumina zilei, sub o formă modificată, vechile teorii înfrînte și compromise la timpul lor, cu scopul de a crea confuzii în rîndul diferitelor pături sociale, de a ascunde racilele orînduirii burgheze și de a dezorienta pe cei care caută un drum nou în evoluția societății".**

Serii întregi și colecții speciale de lucrări social-politice occidentale, studii și articole de presă, din categoria celor care urmează linia specializării în strategii ideologice de reabilitare a valorilor capitalismului — cum scriu autorii în cauză și cum le cer instituțiile care îi patronează — definesc deschis reactivarea vechilor teorii și a tezelor anticomunismului drept „reînarmare morală a capitalismului în lupta pentru opinia publică". Nu mai trebuie demonstrat că evidente și declarate interese politice ale apărării și conservării vechii orînduiri generează și întreține vaste acțiuni propagandistice, noile campanii încercînd a conferi „certificat de viabilitate" tezelor și conceptelor capitalismului clasic, dincolo de „frontierele ideologice și opțiunile social-politice", cum se scrie uneori și din păcate se și acceptă de către autori ce vor cu orice preț, în numele coexistenței pașnice, să fie pe placul celor ce pun „preț" pe renunțarea la principii științifice, confirmate de practică. Coexistența pașnică se referă însă la raporturile dintre state, iar confruntarea ideologică la cele dintre clase, fiind astfel vorba despre fenomene de natură diferită, care nu pot și nu trebuie confundate. Prin urmare, coexistența pașnică nu poate fi interpretată ca o renunțare la concepții filosofice, politice, ideologice. Teza dialectică privind lupta, unitatea și interconexiunea contrariilor presupune a se ține seama de realități, de complexitatea vieții sociale, de necesitatea istorică a îmbinării teoriei și practicii coexistenței pașnice cu principiul, istorice obiectiv, al confruntării ideologice de clasă.

TEZELE pentru Congresul al XIV-lea al partidului nostru subliniază pe bună dreptate că **„după cum arată viața, clasele exploatatoare nu renunță la ideologia lor și nici măcar nu afirmă că ar fi dispuse să-și schimbe concepțiile. De altfel, este un adevăr axiomatic că nici nu poate exista o lume fără idei; aceasta o demonstrează întreaga istorie a umanității. Desigur, important e ce idei se înfruntă, ce idei învinge și influențează dezvoltarea socială. Evident, dacă partidele comuniste ar renunța la ideile lor, la ideologia revoluționară, n-ar face decît să deschidă calea ideologiei exploatatorilor, făcînd pe plac forțelor reacționare interesate să perpetueze vechea orînduire, inechitatea și asuprirea socială".**

Eludarea și, de fapt, ascunderea incapacității funciare a capitalismului de a-și schimba propriile structuri și relații, alienante pentru condiția umană, cu atît mai puțin de a le „revoluționa", urmăresc promovarea ideii că depășirea contradicțiilor sale ireconciliabile ar fi avut și poate avea loc fără a se recurge la schimbarea în profunzime, de esență, a modului și relațiilor vechi de producție, a caracterului anacronic al proprietății private. Căutarea — pentru a cîta oară? — a unei „noi" identități sociale și justificări ideologice pentru modul de gîndire și de acțiune, adică de producție, capitalist, pledoariile pentru „perenitatea" lui au același laitmotiv ca în secolul trecut: „sfînta proprietate" particulară — mică sau mare (preferabil mare, chiar și depășind granițele naționale!).

În diversitatea și uneori în agresivitatea lor, curente ideologice din gîndirea burgheză contemporană — în interiorul căreia se găsesc, desigur, și abordări lucide, raționale, dornice a găsi poarta ieșirii din impas — teoretizează „înnoirea" vechii orînduiri, inventînd, ca antiteză, „învechirea" socialismului. Potrivit acestei reorientări, dorind a-și încropi o oarecare bază teoretică, nu puțini apologeți ai capitalismului se raportează, adesea într-un fel de mimare a înțelegerii și chiar „acceptării" ideilor socialismului, la lucrări ale fondatorilor socialismului științific. Mai mult decît atît, fără a se jena de repetarea sloganurilor cu care s-a și legitimat anticomunismul ca doctrină politică, purtătorii săi de cuvînt „moderni" au reinventat teza așa-zisei „dizolvări" a socialismului în „societatea revoluției tehnico-științifice și a informaticii", care ar fi, chipurile, incompatibilă cu opțiuni politice și ideologice de clasă. Apreciere prefabricată atît pentru a adormi rațiunea teoriei lucide, cît și pentru a promova tendința sau tentația anulării deosebirilor fundamentale dintre socialism și capitalism. Într-un fel de reabilitare a teoriei convergenței se caută noi variante sau se fac noi „descoperiri" politice, sociale, economice.

Recrudescența anticomunismului, reîntoarcerea la teorii învechite sau inovarea lor, contrazicînd orice iluzie despre așa-zisa dezideologizare sînt, desigur, evidente indicii ale continuării luptei de clasă. Așa cum se remarcă într-o lucrare consacrată descifrării cauzelor agresivității anumitor orientări ideologice, faptul că lupta de idei se înteține periodic arată de fiecare dată că ideologia, pe lîngă rolul său tradițional, devine, într-o anumită manieră, expresia „înnoită" a luptei de clasă, ceea ce și explică sporirea în intensitate a „campaniilor ideologice" în condițiile istorice ale anacronismului campaniilor militare de altă dată. „Diseminarea ideologică a devenit la fel de importantă ca și bazele militare", scrie autorul în cauză. (M. Goldring, „Le terrorisme intelectuel à droite", în „Le nouvel ordre intérior").

Este desigur îndreptățit a afirma că „un sistem de idei are nevoie să lupte împotriva oricăror forțe care îl subminează sau îl amenință" (Edgar Morin, „Pour sortir du vingtième siècle"), important fiind însă a ști despre ce fel de idei este vorba în raport cu progresul social și a conveni că în lupta de idei contează forța argumentelor și nu argumentul forței. Cu condiția, se înțelege, ca argumentele să fie logice, raționale, nu speculativ-deformante ori tendențios deturnate, cum se întîmplă în cazul unor teoreticieni, de altfel de prestigiu, în felul lor, ai economiei capitaliste, mai bine spus ai politicii economice a marelui capital, care scriu despre „o nouă realitate: capitalismul și comunismul în curs de tranziție". Intenția acestora este de a convinge că între „prioritățile secolului XXI" se va situa „paralelismul" dezvoltării capitalismului și socialismului, „confruntate cu aceleași probleme", ceea ce ar face inactuale confruntările de clasă. Suprapunînd și confundînd epoci istorice aflate la distanță, cei ce împărtășesc asemenea concepții, invocînd autoritatea lui Marx, vor să acrediteze, ca un fel de „somnolent" pentru spiritul revoluționar, aserțiunea potrivit căreia, într-o țară sau alta, socialismul nu se poate instaura decît după ce țara în cauză „a suferit influența socializantă a capitalismului". Subterfugiul manevrei ideologice, care trădează dictonul comercial „ambalajul vinde marfa" (mai ales ascunzîndu-i defectele!) este evident, iar printre rîndurile discursului propagandistic, cu grijă „ambalat", străbate una și aceeași lozincă-îndemn: „înainte de a fi socialiști, fiți capitaliști cît mai mult timp!" În această privință, unul dintre teoreticienii neoconservatorismului american, Peter Berger, pune în dificultate pe promotorii tezei dezideologizării considerînd că „cea mai semnificativă opțiune a epocii este, pentru majoritatea oamenilor, cea dintre capitalism și socialism". El declară cu toată claritatea, în pledoaria sa pentru conservarea capitalismului că „nu poate exista efectiv o economie de piață în absența proprietă-

ul sau iluzia
gresului social

ții private asupra mijloacelor de producție". („The Capitalist Revolution, Fifty Propositions about Prosperity, Equality and Liberty").

În acest context ideatic, păstrîndu-se ascuțișul împotriva teoriei socialismului științific, a noii orînduiri în ansamblu și în fiecare țară în care a fost edificată, anticomunismul practică obstinat metoda tratării politice și economice „diferențiate" a țărilor socialiste. Ciudate criterii care oscilează de la nemăsurate laude, la atitudini calomnioase, brutale, de la căutarea unor relații „de înțelegere", la amestecul în treburile interne (desigur, nu numai în cazul țărilor socialiste), la promovarea destabilizării dezvăluie nu doar simple și abstracte teorii, ci diverse practici și promisiuni financiare pentru a stimula proprietatea particulară, chiar și socialismul, dar cu condiția să fie... de piață.

În căutare de „beneficiari", nu întîmplător focul concentric al canonadei ideologice a anticomunismului țintește spre ideile și principiile centrale, fundamentale ale teoriei și practicii socialismului. Astfel, sînt puse în discuție și prezentate drept rămășițe ale unor „interpretări învechite", concepțiile privind proprietatea socialistă, cooperatistă și relațiile sociale generate de aceasta, principiul centralismului democratic și al conducerii unitare, planificate a economiei, rolul clasei muncitoare și al partidului ei politic, funcțiile statului socialist, structura și organismele democrației socialiste. Deturnările de sensuri, confuziile programate a fi răspîndite merg de la negarea totală a progreselor — evidente, desigur, pentru orice om de bună credință — obținute de țările socialiste, la semiacceptarea unor realizări sau altora. Toate acestea cu scopul de a face să prolifereze în opinia publică părerea că „cea mai bună dintre lumi rămîne tot cea veche", care s-ar înnoi mereu și de fapt nici n-ar mai fi... capitalistă. Există autori care scriu despre imaginare sau reale (dar idealizate), transformări economico-sociale ale vechii orînduiri, anticipînd chiar șocul unui „capitalism revoluționat", însă cu condiția de a se păstra principalele categorii teoretice, economice și mai ales instrumentele practice specifice cum sînt : piața, concurența, proprietatea particulară și — bineînțeles — profitul, fără a mai vorbi de structurile și relațiile politice aferente.

SE înțelege, nu este de așteptat ca ideologia capitalului să recunoască și să aplaude realizările socialismului. Cu atît mai puțin este de așteptat acceptarea de către o ideologie retrogradă și urmărind scopuri contrarevoluționare, a ideii devenite istorie, că depășind procesual greutăți legate de moștenirea trecutului, îndeosebi în ce privește slaba dezvoltare a forțelor de producție, socialismul a adus și aduce, în toate planurile vieții sociale, transformări radicale. Lichidarea exploatării, a inegalităților de clasă, a asupririi de orice fel, garantarea reală a drepturilor fundamentale ale omului, a dreptului la muncă, la învățătură, a egalității între toți cetățenii sînt fapte de istorie. Dar, în bătălia pentru opinia publică, ocolirea, mai mult sau mai puțin abilă, a adevărului, denaturarea faptelor economice, sociale, politice, culturale — „obiectiv strategic" permanent al anticomunismului — nu pot în nici un caz să-i asigure atributele vreunei argumentări utile cauzei pierdute a „reînarmării morale a capitalismului". Iată de ce, variantele mai noi sau mai vechi ale tezelor anticomuniste nu s-au redus, cum bine se știe, și nu se reduc la invective verbale ci se doresc sau se pretind atît un răspuns teoretic „elevat", așa-zis „intelectual analitic", la probleme de cardinală importanță, cum ar fi sensul istoriei, direcțiile progresului social, cît și sugestii practice pentru a scoate din impas tot felul de „stări de criză". Teoretizînd într-un mod **sui generis** caracterul și conținutul epocii contemporane, unii autori consideră secolul XX — anticipînd că așa va fi și următorul — drept secol al crizelor care se înlănțuiesc, se succed și cîteodată se neutralizează, definind prezentul și viitorul omenirii ca un timp în care criza nu ar fi altceva decît modul de existență pentru societăți întregi, pentru omenire în general. Gînditori sociali din această „familie spirituală", lucizi în privința diagnosticului societății capitaliste, radicali în dorința de a-i „trata" maladiile, dar de o confuzie derutantă în prescrierea rețetelor vindecării, se află ei înșiși în criză de soluții, nu din alte cauze decît aceea a apărării intereselor economice și sociale, deci de clasă, de a nu schimba vechiul sistem. Se ajunge astfel la împrumuturi teoretice din trecut, amendate în culori ale prezentului, noile asalturi ale ideologiei imperialismului reprezentînd aceeași încercare de a perpetua sistemul încît dezvoltarea, cum scrie unul dintre teoreticienii săi, nu trebuie să fie nimic mai mult decît „o reproducere, un progres spre a fi la fel".

În sensul legic și logic al progresului social autentic, transformarea revoluționară a societății umane se află mai mult ca oricînd la ordinea de zi a istoriei, ale cărei teme centrale sînt, prin excelență, politice, solicitînd permanent poziții ideologice tranșante, căutări îndrăznețe, reconsiderări critice. În această privință natura socialismului ca orînduire în continuă schimbare și perfecționare, proces care cunoaște și străbate unele contradicții, privește substanța acestor schimbări, concordanța lor cu finalitatea umanistă, cu asigurarea adevăratei dreptăți sociale și naționale, cu împlinirea idealurilor revoluționare ale maselor asuprite și exploatate în capitalism.

Făurirea și perfecționarea societății socialiste constituie un proces complex ale cărui legi, cerințe și ritmuri de înaintare se regăsesc — mai mult sau mai puțin vizibil — în dialectica aplicării principiilor generale pe terenul diversificat al condițiilor concrete. Ca practică social-economică, noua orînduire, relativ tînără istoricește, se împlinește etapă cu etapă în procesul conștient condus al perfecționării, propriu-zis autoperfecționării, în cadrul căruia sînt soluționate, în dinamica lor, problemele specifice — economice, sociale, politice — în pas cu transformările și posibilitățile fiecărui stadiu, fiecărei țări. Cursul înaintării noii orînduiri, efortul depășirii unor contradicții sau altora, evidențiază cu putere că „influențarea" din afară, cu atît mai puțin impunerea, indiferent de expresia ei ideologică, a unei soluții sau alteia de dezvoltare sau perfecționare duc la anomalii, la amplificarea dificultăților. Societatea socialistă, organism viu, mereu mai puternic prin dezvoltarea conștientă, pe propriile baze, nu poate asimila nici un „transplant", efectul respingerii venind mai devreme sau mai tîrziu, ca o reacție organică firească.

În concepția partidului nostru, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, **„orice perfecționare a principiilor economice, a conducerii economico-sociale trebuie să asigure dezvoltarea pe bază socialiste a societății, să nu deschidă în nici un fel calea spre forme capitaliste, care nu pot decît să afecteze grav dezvoltarea viitoare, construcția socialismului, bunăstarea popoarelor și independența lor".**

Argumentele de necontestat ale progresului continuu al noii orînduiri învederează evoluția sa complexă, dialectică, într-un proces în cadrul căruia apar noi și noi probleme de rezolvat. Cît privește unele neîmpliniri și dificultăți, se poate spune că acestea nu sînt în nici un caz legate de esența noii orînduiri ci de abateri și greșeli, de încălcări ale unora sau altora din principiile de bază ale socialismului științific, de nesocotirea unor legități generale sau a realităților concrete. În concepția partidului nostru, dificultățile apărute într-un moment sau altul, într-un loc sau altul nu au avut și nu pot avea nimic comun cu natura socialismului, cu principiile sale fundamentale, cum încearcă apologeții capitalismului să convingă, din păcate uneori chiar reușind, pe fondul lipsei de discernămînt ideologic și pierderii încrederii în cauza progresului, în finalitatea demersului și spiritului revoluționar.

În privința sistemului politic ideologia burgheză ridică la rangul de „model" și „ideal" concepția și prejudecata proprie potrivit cărora democrația ar fi echivalentă cu prezența mai multor partide pe scena vieții politice, sistemul „pluripartit" fiind menit, chipurile, să demonstreze că numai astfel se poate răspunde diversității de interese economico-sociale. Se știe însă prea bine din istorie, s-a văzut și se vede cu ochiul „liber", cum se spune, că alternarea la putere a partidelor burgheziei nu a dus și nu duce nicăieri și niciodată la „armonizarea" intereselor exploatatorilor cu ale celor exploatați. Este pe de altă parte, un adevăr elementar al gîndirii sociale că interesele proprietății capitaliste nu au fost, nu sînt și nu ar putea fi identice cu interesele maselor largi populare. A considera „modelul conflictual", propriu societății capitaliste și sistemului său politic, drept cadru „ideal" pentru adevărata viață democratică înseamnă a nu ține seama de datele realității politice capitaliste, în cadrul căreia accesul la conducerea social-politică, — fără a mai vorbi despre economie — a tuturor categoriilor sociale este departe de a fi trecut pragul doctrinelor propagandistice și programelor electorale.

Din perspectiva istorică a noii orînduiri, a esenței sale revoluționare, deschiderea căilor pentru forme de proprietate străine acestei esențe, pentru „socialismul de piață", pentru structuri politice care diluează pînă la anulare rolul de conducător politic al partidului clasei muncitoare, în numele unui pretins „dialog cu mai multe forțe", se îndepărtează de principiile și cerințele obiective ale perfecționării societății pe temeiul socialismului științific. Se impune de la sine constatarea că tocmai asemenea „idei", asemenea „perfecționări" sînt îmbrățișate de ideologia adversă, găsesc „înțelegere" chiar în tabăra anticomunismului, situată fără jenă dar nechemată de nimeni, în postura de a da sfaturi teoretice și practice. Situație ce amintește remarca lui August Bebel potrivit căreia nu poți rămîne indiferent dacă dușmanul laudă o greșeală sau abatere de la ideile, de la drumul revoluționar pe care te-ai angajat.

Astăzi, ca și în trecut, anticomunismul se manifestă ca instrument al reacțiunii, al imperialismului, slujind politica de clasă a acestora, dominația și asuprirea altor popoare. Lupta activă, principială, neabătută împotriva concepțiilor reacționare, a oricărei idei retrograde, antisocialiste și anticomuniste, în fond antiumaniste, este, de aceea, o cerință de cea mai mare însemnătate, o componentă a luptei pentru progres social și pace.

Activitatea ideologică, se arată în **Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului,** trebuie să pună în evidență contradicțiile ireductibile și tarele grave care macină orînduirea capitalistă, faptul că, deși dispune încă de resurse și forțe importante, ea se dovedește incapabilă să soluționeze problemele esențiale de ordin economic, social și moral ale oamenilor, ale popoarelor.

În concepția partidului nostru, înaintarea pe trepte superioare a socialismului necesită o permanentă confruntare a teoriei cu practica, a principiilor fundamentale cu dinamica realității sociale concrete. De aici și izvorăște linia de forță a dimensiunii cu adevărat creatoare a activității teoretico-ideologice, spiritul revoluționar, unitatea poporului în jurul clasei muncitoare, în frunte cu partidul său, afirmîndu-se ca ferment al perfecționării și dezvoltării noii orînduiri, aflată în continuă schimbare și înnoire pe drumul de muncă și luptă al desăvîrșirii civilizației noi, superioare, a echității și dreptății. Activitatea ideologico-educativă este chemată astfel să contribuie la înțelegerea de către oameni a realităților și problemelor cu care se confruntă societatea, lumea în care trăim, combătînd încercările de poluare morală și intelectuală ale cercurilor reacționare. Activitatea ideologică și cultural-educativă pe care o are în vedere partidul nostru întrunește sensuri profund umane, avînd drept țel educarea oamenilor muncii în spiritul patriotismului, al principiilor generoase ale socialismului, ale umanismului revoluționar.

Ion Mitran

Pan SOLCAN

Cerul și norii

ÎN noaptea aventurii lui Zeno în „grădina Palmirei", Tony Hurmuzescu nu mai dormi. O urmări din poartă pe Livia îndepărtîndu-se — convenția dintre ei îl împiedica să treacă de poartă — și reveni în locul în care stătuse, rezemat de zidul casei și așezat direct pe pămîntul gol. Își cuprinsese genunchii cu brațele lui atît de lungi și încremenise. El singur, din cîți o întîlneau pe Livia în acele zile, nu credea în schimbările survenite și nu le vedea. „A fost o orbire, fără îndoială o orbire. Aș fi putut corecta evenimentele viitoare, m-aș fi pregătit altfel pentru ele". Fata atletică și care, de fapt, îl respinsese — iar Hurmuzescu se legase de ea tocmai pentru că îl respinsese — cobora pentru el și mai mult în adolescență și bărbatul o constrîngea să rămînă acolo, îmbătat de o vîrstă pe care el o parcursese atît de repede, dacă nu cumva trecuse pe lîngă ea, încît avea senzația că își recuperează propriii săi ani pierduți și că o nedreptate se ștergea. Adolescența lui fusese dezordonată și săracă, sălbăticită, familia se golise de sentimente, indivizii din jurul său, începînd cu maică-sa și sfîrșind cu Gilda, i se păreau toți mortificați, iar el se opunea tuturor și nu respecta nimic din ce divinizau ceilalți, respingea și nivela, refuzînd să pună altceva în loc, complăcîndu-se într-un spațiu pustiu. Îl propulsa însă o energie ieșită din comun, care îl tîrîse după ea prin facultate, îl dirijase spre o profesie extrem de activă, aventuroasă, pînă în cele din urmă, și apoi îi adusese foamea de viață, ca o prăpastie, în care căzuse Palmira și mai era captivă. Hurmuzescu, lîngă peretele roș de cît se frecase de el, se convinsese că poate rămîne încremenit o veșnicie, gata să treacă în alt regn. Îl odihnea și îl regenera șederea aceea imobilă, fără gînduri, fără oboseală, una cu grădina lui veche, comunicînd direct cu ea, conectat la aceleași energii și hrănit de ele. Subversive însă, persistau în el urme din viața cealaltă, filtrate de tăcerea minerală și, acum, de la o vreme, aceste urme duceau la fata care îl vizita cu regularitate, ca și cum ea însăși n-ar fi putut trăi decît înghesuindu-se în peretele gata să se surpe, după cum înainte se apropia de cel căruia îi vorbea pînă îl amenința să-l strivească.

Își mărturisise că o aștepta, deși înainte vreme pînă și sosirile Palmirei îi rămîneau uneori indiferente. Ea și obișnuia să zică: „Ai murit. Am venit să te trezesc". Doar peste puțin timp își regreta spusele, pentru că sălbaticul se ridica în patru labe și mormăielile sale o paralizau, pînă cădea, hipnotizată, sub undele de energie emanînd ca o rafală. O aștepta nu cu nerăbdarea celui care are idee de timp și vrea ceva anume, ci așa cum tînjea după anotimpuri, cu capriciile lui, pentru că îi plăceau deopotrivă și ploile putrede, și toamnele roșcate, și soarele cățărat nemilos pe cer. Nu se pricepea, cînd o vedea că sosește, decît să întindă brațul, de parcă i-ar fi oferit un adăpost, și după ce fata se cuibărea lîngă el, încremenirea continua. Voia adesea să-i spună a ce mirosea părul ei, ce arome amestecă trupul ei în grădina încărcată de efluviile verii, dar socotea că este inutil să vorbească, se mulțumea să o tragă mai aproape, cu brațul său ca un lanț, pînă ce ea intervenea și, cu o putere egală, se desfăcea pentru o vreme din strînsoare. Exista o minune care îl fascina pe Hurmuzescu. Minunea acelui trup tînăr, văzut de el în toate tainele lui și peste care nopțile așterneau o răcoare ușoară, pe care nu o au decît lucrurile scumpe. Se adîncea în acea fascinație și, de multe ori, terorizat de armonia desăvîrșită, zvîcnea, ca zguduit de un frison. Din cînd în cînd, rîsul său de armăsar, abia început și imediat curmat, se auzea din senin, fără motiv. Erau clipele cînd își amintea cum sclipesc ochii ei, dușmănoși, în contradicție cu tot ce făcea, de parcă ar fi fost singurii care ar fi priceput realitatea în care se găsesc, fiind totodată apărătorii acelei purități care îl fascina pe bărbat. Și Anton Hurmuzescu, și Livia știau că ar fi fost de ajuns ca o singură dată ochii ei să fie leșinați și misterul să se destrame, legătura lor să se rupă și să se alunge unul pe celălalt, și încă fără regrete, și fără amintiri. Anton Hurmuzescu, în cîteva rînduri, sub soarele amiezii, ca trezit de o forță superioară lui și care îi tolerase destul viața în derivă și nebulozitățile din nopțile fără somn, legănările acelea visătoare, dureroase și dulci, sub soarele ce îl înveșmînta ca în anii de muncă, pe șantiere, în străinătate, își zisese, cu o acuitate nefirească pentru el cînd era vorba de ceea ce se aduna în sufletul său de sălbatic, de bestie tristă, că a sosit timpul să hotărască încotro să se îndrepte și, mai cu seamă, ce va fi cu Palmira și fata ce intra pe poarta grădinii cu regularitatea cu care sosea înserarea. Însă gîndurile bune se răsturnau și curgeau pe caldarîm. „Îmi ziceam pe atunci că numai ea, Palmira, cu energia ei neîmblînzită și, pentru toată lumea, atît de calculată și fără excese este datoare să intervină pentru a aduce ordine. Atîta vreme cît eram nesocotit de ea, mă credeam îndreptățit să primesc, ca pe fructele verii, ce se găsea în grădina mea". Despre Livia avea impresia că răsărise cu grădina și că, de bună seamă, crescuse acolo, în anii cît fusese izgonit. Nu găsea nimic rău în faptul că o primea și o reținea și, mai ales, n-o opunea Palmirei, încăpățînîndu-se să refuze orice relație între ea și Palmira.

Noaptea cînd Zeno se strecurase în grădină, marca, fără voia lui, începutul acelor întîmplări care aduceau sfîrșitul sau ceea ce ar fi putut să fie sfîrșitul. Nici unul nu întreprinsese în fapt, încă nimic, o așteptare blîndă îi acoperea parcă în neștire, deși fiecare, pînă și cei care ar fi trebuit să fie simpli figuranți, își pregătise lovitura și calculul său. Hurmuzescu însuși presimțea că timpul îl va zori, că nu va fi lăsat să hotărască și, ca de atîtea ori, ființa lui va fi ruptă în bucăți și se va recompune cu greu, după ani și ani. Dar ceva se îndîrjea în el și acționa surd, pentru a se opune acelei destrămări și nu-i fu greu să descopere că refuzul și îndîrjirea aceea căpătau o claritate nepermisă în nopțile cînd sosea Livia și că emanau de la ea, gravitau în jurul ei. „Am știut că a sosit pentru a nu pleca niciodată, că ea nu făcuse o alegere, ci se supusese unui destin. Ar fi fost datoria mea — și îmi dau seama că înțelegeam perfect acest lucru — s-o previn, s-o îndepărtez, însă ea îmi aducea ceea ce nu mai avusesem, ce mi se furase, adolescența și poate tinerețea, despre care păstram o amintire atît de dureroasă".

INGINERULUI Anton Hurmuzescu i-ar fi trebuit nu numai tinerețea furată, ci și liniștea unei așteptări dulci și răbdătoare, pentru a savura întîlnirile cu fata rătăcită în grădina veche a casei din celălalt veac. Se miră el însuși cît de zorit se pregăti, după noaptea hoțească a lui Zeno, să se ducă la lucru, să-și ia cu adevărat în primire șantierul. Sosi înaintea subalternilor imediați și a multora dintre lucrători, întîrziați, se înțelege, dar nu făcu nici o observație nimănui, ci dimpotrivă, îi întîmpina pe cei care soseau, furișîndu-se, cu glume amicale, pe unii bătîndu-i pe umăr, pentru că nici el nu-și explica în ce fel se întîmpla, însă pe unii îi cunoștea demult, sau impresia aceasta era atît de puternică, încît nu mai avea importanță dacă îi cunoștea cu adevărat sau nu. Meseriașul din el se răzvrăti și șantierul suportă într-o singură zi atîtea modificări și de o asemenea anvergură, încît inginerii care lucraseră pînă atunci acolo se întrebară triști și dezarmați ce a mai rămas din munca lor. Nebunia vestită a lui Hurmuzescu, peste care ei credeau că trecuseră cu bine, se vădea în toată splendoarea. „Eu știu ce aveți în cap și ce mi-ați dori acuma, le zise Hurmuzescu spre prînz, chiar acolo pe șantier, în auzul maiștrilor și al muncitorilor. Dar dacă unul singur din voi, cu mîna pe inimă, îmi demonstrează, cu argumente profesionale, nu mai încape îndoială, că soluțiile introduse de mine sînt dictate de bunul plac, retrag imediat totul și las să puneți în loc ce doriți". Le vorbea cu blîndețe și îndurerat că le pricinuia necazuri, ceea ce iarăși era neobișnuit la el, ca și toleranța oarbă arătată la preluarea șantierului. Cei care îl ascultau bănuiau că se ascunde o viclenie, că ea va ieși la iveală cîndva, dar acum nu-și doreau decît să se termine ziua și să dispară din ochii lui Hurmuzescu. Învățau pe viu cum își întemeiase faima uriașul ăsta brăzdat de cute, cu pornirile lui sălbatice și blîndețea de copil. Anton Hurmuzescu, încă de cum începuse să vorbească, știu că vorbele singure nu înseamnă mare lucru, așa că aranjă ca toți nemulțumiții aceia să se strîngă pe lîngă el și să mănînce împreună. Suferea de boala de a mînca pe șantier, singurul loc unde pofta lui de mîncare se deschidea nemăsurată, uimindu-i pe toți cu ce era în stare să mănînce, aproape fără nici o alegere și într-o succesiune cu totul arbitrară. De astă dată puse să se dichisească puțin masa, iar coniacul din deschidere îl băură chiar cu o anumită solemnitate, trecîndu-și unul altuia sticla și chinuindu-se să citească eticheta, fiindcă era din sticlele pe care Hurmuzescu le purta cu el în mașină, nemaiștiind de unde și cînd le cumpărase. Printre ciudățeniile lui mai era și aceea că mașina o folosea numai la lucru, deși era un conducător auto dintre cei admirați, iar de multe ori o lăsa pe șantier sau o uita. „Îi dă mîna, ziceau despre el, fiindcă mașina lui era veșnic murdară de pămînt, neîngrijită. Dacă nu l-a costat mai nimic sau o fi primit-o chiar pe gratis". De regulă, Hurmuzescu nu povestea la masă, se grăbea să mănînce, de parcă ar fi dorit, în acest fel, să-i îndemne și pe ceilalți. De astă dată nu-i tăcea gura, lăsînd să-i scape cîte fleacuri și, cu toate că se deprinsese rău, întrerupîndu-și frazele la jumătate și suplinind prin semne ce nu spunea, sau mărginindu-se la interjecții, sporovăiala lui, la care participa cu întreaga ființă, zguduindu-și trupul său mare, avea ceva ațîțător, captivant și din toate părțile se auzeau cuvinte disparate, care ar fi vrut să fie începuturi de replici, numai că Hurmuzescu nu lăsa pe nimeni să intervină, acoperea imediat, cu altă istorie, murmurele acelea.

În toiul petrecerii, liniștea căzu dintr-o dată și atît de nefirească, ca o ruptură în eșafodajul vieții complicate de șantier, încît capetele se întoarseră automat în aceeași direcție. La mai puțin de treizeci de metri trecea Palmira, pe o alee îngustă, păstrată ca prin minune, pentru că utilajele grele, foindu-se mereu pe șantier, sfărîmau tot sub roțile și șenilele lor. O femeie apărută pe șantier era întotdeauna un prilej de remarci piperate, spuse în șoaptă sau în gura mare, asta depindea de personajul în cauză. Iar cînd se abătea vreo fetișcană fără căpătîi, strigătele și chemările nu mai conteneau. Se auzeau asemenea drăcovenii, că te mirai cum le scorneau și unde le păstraseră pînă atunci. Dar acum trecea o doamnă, cu pas măsurat și fără să vadă pe cineva. Cel care o zărise primul îi atrăsese și pe ceilalți după el și în cîteva clipe toți bărbații se uitau la apariția ciudată, neexplicîndu-și unde se duce și cum poate fi atît de calmă și indiferentă sub privirile arzătoare. Putea fi femeia unuia dintre ei, pentru că nu se știau toți atît de bine ca să-și cunoască și nevestele. Șantierul se alcătuise din grupuri dislocate din mai multe locuri și încă nu se omogenizase. Oricine ar fi fost femeia, dreptul s-o privească îl aveau.

Palmira, ca întotdeauna vara, purta o rochie de mătase, cu umerii goi, ținuta ei cea mai solemnă pe caniculă, cu știința neînvățată a femeilor frumoase de a pune în evidență totul la ele, mersul elegant, picioarele bronzate și suple și, mai ales, capul superb, de fildeș negru, cu gîtul înalt și șlefuit fără greșeală, care trimitea pentru cunoscători la portretul scriitoarei celebre, femeie ce colindase saloanele și cucerise celebrități din lumea agitată a zilei. Înfățișarea exotică a Palmirei, gata să se piardă după zidurile văroase, abia ridicate ale unei construcții din complexul șantierului, adusese printre bărbați muțenia aceea stranie și stingheritoare. Tîrziu se observă că Hurmuzescu, tulburat, nu realiza unde se află și se ridicase în picioare, după ce își ștersese mîinile, în speranța că de la înălțimea lui, Palmira se mai putea vedea și dincolo de ziduri. Pentru prima oară, Palmira îi apărea ca o trecătoare necunoscută. De cîte ori o văzuse pe stradă, venea în întîmpinarea lui sau era cu el și de fiecare dată se îmbrăca să-i placă lui sau să nu distoneze, dacă stăteau alături. „Șefule, sîntem doborîți, exclamă cineva. Ori șantierul ăsta este binecuvîntat de dumnezeu, ori minunea care s-a rătăcit pe aici prevestește o nenorocire pentru noi toți. Ce zici, Mișule, pentru că tu treci drept un expert în ghicit viitorul?"

Dar Hurmuzescu nici nu auzi și chiar în acele momente părăsi fără un cuvînt grupul și o luă aiurea prin șantier. Și nici acel Mișu, invocat ca o instanță supremă, nu se pronunță, de parcă nici nu s-ar fi aflat acolo. Peste cîteva minute, unul din oamenii din administrație alerga după Hurmuzescu să-i semneze niște hîrtii, dar nu reușea să dea nicăieri peste el și, din pricină că îl căuta cu ochii peste tot, se împiedica la fiecare pas și înjura, congestionîndu-se. Printre deprinderile rele ale lui Hurmuzescu figura, pentru cei din administrație, și refuzul de a lucra, un timp cît de scurt din zi, la biroul șantierului. „Ca și cum actele astea ar fi nimica, se plîngeau funcționarii, ca și cum materialele ar sosi din cer și n-ar interveni nimeni pentru ele, iar munca nătărăilor ăstora am plăti-o cu pietre lustruite. Șantierul îi face evidența bună, stabilitatea oamenilor și toate îndeplinite la vreme. N-ai ce face nici cu talentul, nici cu superspecialitatea, dacă fluviul ăsta de hîrtii nu curge în voie, dacă nu sapă el întîi albia pentru cei ce vin din urmă. Dacă ar ști măcar, ziceau, referindu-se ca la o culme a nepriceperii și ignoranței, cîte trebuie pregătite pentru a deschide finanțarea unui șantier și, apoi, pentru a-l menține viu". Hurmuzescu nu contrazicea pe nimeni în materie administrativă și nici nu refuzase vreodată solicitările urgente, dar semna actele pe genunchi sau pe capotele mașinilor, proptindu-le de pereți sau pur și simplu lipind dosarele, hîrtiile de spatele solicitatorului. Deprinderile de a nu trece pe la birou rămîneau în vigoare. După ce funcționarul răscoli tot șantierul și nimeni nu-i putu spune, cu minimum de siguranță, încotro a apucat-o Hurmuzescu, sări într-o mașină și goni spre birou, pentru a da cel puțin peste locțiitorul inginerului. Hurmuzescu era aici, însă nu vru să semneze nimic. „Mîine", spuse și nu-l interesă că mîine era mult prea tîrziu, că o catastrofă pîndea niște livrări de primă necesitate.

„Am plecat de pe șantier fără să înțeleg dacă lăsasem vreun lucru urgent nefăcut. Apariția Palmirei a avut pentru mine darul să răstoarne credințe vechi și să pună într-o lumină crudă un adevăr esențial al vieții mele: și anume că trăiam fără căpătîi". Foarte tîrziu remarcă Hurmuzescu, după plecarea de la birou, că de fapt nici nu se întrebase unde se ducea Palmira și unde dispăruse după apariția ei uimitoare. Așa cum nu se întrebase dacă ceilalți puneau dispariția lui în legătură cu Palmira. „Aveam sufletul deschis spre cea mai importantă hotărîre a vieții mele și mă întrebam, copilărește, în locul chestiunilor esențiale ce priveau viața mea, ce anume flori să caut, ce costum să îmbrac și, mai ales, care ar fi ora cea mai potrivită să sosesc la Palmira, dacă să trec în prealabil pe la Eliza sau nu sau dacă se cuvine s-o previn pe Gilda, ori să las totul la voia întîmplării".

Hurmuzescu se arătă în curtea casei în plină amiază și trecu pe lîngă Gilda fără să-i zică bună ziua, săltînd brațul stîng, ca și cum l-ar fi dus la o caschetă, ceea ce ar fi echivalat, deși gestul era prea molatic și superficial, cu un salut. Îl asaltaseră însă o puzderie de probleme mărunte și, ca întotdeauna cînd în forul său interior se petreceau deliberări, abia se tîra, cu un mers nehotărît, de om bolnav. Cum deschise ușa casei, îl și înțepă o altă idee și anume că trebuia să ia camerele Gildei și s-o mute de acolo. Nu țipetele și protestele femeii îl nelinișteau, ci impresia generală pe care i-o făcu, după ce păși în interior, casa aceea veche. „N-am fost în stare de nimic, își spuse. Și am vrut de atîtea ori să pun casa în ordine. Cum dumnezeu să trăiești într-o locuință unde mai degrabă te trîntești pe jos, decît să te așezi pe o canapea și unde te simți mai bine umblînd gol și rufos, decît adus la o limită decentă de civilizație?" Casa care îl încîntase și îl subjugase, unde visa cu ochii pe pereți și era în stare să lucreze, mut, cincisprezece ore în șir, îl nemulțumea acum și îl revolta. Dar ca să n-o nedreptățească, pentru că știa cîtă dragoste îi mai purta încă, își muta brusc gîndurile în altă parte și, fără să-și dea seama, în plimbarea prin casă, își trecu palma, ca o mîngîiere, peste mobilele atît de familiare, ale căror defecțiuni, intervenite de-a lungul timpului, le inventariase cu minuție, le cercetase ca un expert, înglobîndu-le, în cele din urmă, în frumusețea neprețuită a acelor capodopere în lemn, cum îi plăcea să le zică, sigur că doar el le cunoaște valoarea adevărată și nu una de circumstanță, dată de sentimentele legate de ele. „Mă temeam, din senin, să nu se întîmple ceva ireparabil și să n-o pot vedea pe Palmira. Mă gîndeam că dacă cineva ar da foc casei, tot m-aș duce la ea, după ce aș scoate din foc ce s-ar mai putea salva. Nu știu de ce trăiam adînc impresia că este seara hotărîtoare. Poate acesta a fost și motivul pentru care n-am reflectat nici o clipă la necazurile pricinuite Palmirei, la relațiile noastre atît de încurcate, ci am considerat totul ca depășit și anulat, de vreme ce mă duceam la ea și nu mai făcusem un asemenea lucru pînă atunci. Nu știu ce rușine mă împiedica să spun răspicat: mi-i dor de Palmira". Ceea ce ocolea Hurmuzescu era șocul pe care îl avusese la ruperea petrecerii lor gălăgioase și instaurarea acelei tăceri admirative, dar încărcată totodată de stupoare și neliniște: bărbații aceia toți se rătăciseră și alergau pe urmele Palmirei, i s-ar fi aruncat la picioare și ar fi nesocotit complet viața lor de pînă atunci, ar fi făcut-o praf, numai să fie tolerați de femeia superbă, de necunoscuta nimerită în lumea lor de păcătoși. Cînd un bărbat se uita admirativ și jinduitor la aceeași femeie, pe care întîmplător Hurmuzescu o observa, în acel moment, și el, îl cuprindea o mînie instantanee și se instala o ofensă atît de adîncă, încît nu găsea altă soluție decît să plece de acolo. Nu accepta să împartă cu nimeni nimic. Însă căderea în muțenie a bărbaților tineri, invitați să servească o masă improvizată pe șantier, care avea mai mult semnificația apropierii dintre ei și a tocirii asperităților inerente din relațiile omenești, îl predispuse nu la mînie, ci la o izbucnire învăpăiată de a se duce să pună mîna definitiv pe acea femeie, pentru că stătea în puterea lui să o facă. Dar șocul se mai prelungise pînă seara tîrziu, undele lui se resimțeau, deși după-amiază Hurmuzescu se culcase, doborît, dar și cu viclenia de a mai șterge de pe chipul său cenușa atîtor nopți de nesomn.

„MEMORIA lucrase în absența mea și mi-a adus în față un fapt mărunt : la opt urma să sosească Livia. Prima oară conveneam o întîlnire, ca și cum ar fi fost ziua lucrurilor neobișnuite". „El stăruise să vin și tot el fixase și ora. Eu, dimpotrivă, nutream ideea de a întrerupe pentru o vreme sosirile mele sau a le face neprevăzute, dintr-o mie de motive, esențialul fiind acela că eram datoare să-l scot din starea de mortificare în care tot eu îl adusesem. L-am găsit în fața oglinzii, gata îmbrăcat și aș fi putut să-mi zic că mă aștepta pe mine, să ieșim în oraș, că rupsese singur cercul care îl ținea legat de grădina părăginită și zidul gata să se surpe de cît ne frecasem de el, dar nu, simțurile mele erau mai inteligente și mai prompte și am primit atunci, în clipele cît mai stăteam în prag, cu un cărțoi de două kilograme la subsuoară, un tratat de arhitectură, în germană, rătăcit în casa noastră, cel mai rapid avertisment, pe care dacă nu l-aș fi sesizat, actele mele ulterioare ar fi fost toate aiurea și m-aș fi văzut obligată la cine știe ce soluții disperate pentru a curma o criză ce se pregătea răbdătoare, acumulînd o forță de devastare apreciabilă. Tratatul i-l promisesem, tot la insistențele lui, chiar pentru acea seară, fiindcă nu fusesem în stare să-l informez nici cum se intitulează exact și nici cine sînt autorii. Îl șterpelisem de acasă, unde nu avea nici o utilitate, singura amintire despre el fiind aceea că îl depusese la noi un unchi, pe cînd casa mai spera, ca pe o acțiune de noblețe, că Ovidiu va studia arhitectura. Numai că Zeno, cu reușita lui nerușinată la medicină, îi antrenase și pe alții, lezați că el și-ar putea imagina că este singurul capabil de o asemenea ispravă. N-am luat act de nimic, ci numai de faptul că i-am adus cartea, ca și cum ar fi fost natural să mă întîmpine în ținuta cea mai solemnă.

«Uite, i-am zis, ducîndu-mă cu cartea deschisă spre el, este așa cum ți-am descris-o, nu sînt chiar atît de proastă. Ba am luat azi după-amiază dicționarul și am descifrat din ea fragmente de text. Pariez că o să te intereseze». S-a repezit să ia cartea, într-un fel bucuros că îi ofeream o posibilitate atît de simplă să scape de explicații, însă n-a fost în stare să se concentreze asupra ei. A întors la repezeală cîteva file, dar sînt sigură că nu vedea nimic. «Citește-mi puțin, i-am spus, să aud cum sună germana asta seacă de tratat în gura ta.» S-a executat imediat, ba mi-a și tradus textul, dar eu aveam impresia că improvizează, că ochii îi fug peste rînduri. Și acum ce va urma, m-am întrebat. Aveam o mie de mijloace să-l opresc să se ducă. Nu mă îndoiam o clipă unde se pregătea să meargă și aproape că vedeam pe chipul lui hotărîrea ce o luase. La nevoie, m-aș fi așezat în prag și l-aș fi oprit, aș fi țipat la el să înceteze toată comedia. Nu știu însă de ce nici unul din aceste gînduri n-au găsit în mine nici un ecou. I-am luat întîi cartea din mîini și apoi i-am zis, în continuarea purtării mele de pînă atunci, de parcă n-aș fi observat nimic anormal : «Văd că ești gata să pleci. Cu atît mai bine. Tot am o afacere cu Gilda. (Ideea îmi venise pe loc. Nici o împotrivire, mi-am zis. Asta l-ar irita și ar însemna chiar sfîrșitul, pentru că ne-am fi certat și ne-am fi bătut, altă cale n-ar fi existat ca să-l opresc, el n-are suplețea de a da înapoi cînd pornește într-o direcție.). Am o afacere grozavă cu Gilda. Îți povestesc cînd te întorci, fiindcă am să te aștept.» (Și miezul «afacerii» cu bătrîna Gilda se născuse atunci, fiindcă era o afacere. Mintea mea lucra frebil, eram cu adevărat în panică, deși mă miram eu însămi de indiferența pe care o adoptasem și cît de bine mă mișcam în ea) Am mai apucat să văd că răsuflă ușurat, puțin îi păsa dacă mă va mai găsi sau nu acolo, important era să poată dispare.

«Gilda», am strigat, așa cum mă obișnuisem de la o vreme, după ce el îmi zisese că o striga pe nume deși aveam cunoștință că acum n-o mai făcea. «Gilda», răsuna strigătul meu în toată casa, de parcă voiam să acopăr cu el plecarea bărbatului la care venisem. Și nu numai că strigam, ar sufletul mi se «umpluse» de afacerea pe care urma să i-o propun Gildei, fiind aproape sigură că voi izbuti să provoc un adevărat seism în casa Hurmuzescu. Aflasem chiar în acea dimineață, absolut din întîmplare, că într-unul din vechile și luxoasele cartiere bucureștene se păstra de vreo patru ani și jumătate o locuință superbă, destinată inițial unui muzeu, apoi unei case memoriale și că acum exista ideea să fie schimbată cu un imobil care dispune de o curte sau de o grădină în jur, pentru a se organiza nu știu ce expoziție de sculptură în aer liber, cu caracter permanent, folosindu-se piese împrăștiate în toată țara, iar unele aflate în taberele de sculptură tot mai numeroase, din diverse zone, un soi de modă artistică precipitată a ultimilor ani și care își cam consumase fondul inițial de entuziasm și se căuta o ieșire din impas. Nu făcusem nici o legătură între casa lui Tony și locuința disponibilă, ea se născuse în momentul cînd îmi zisesem că mă voi duce la Gilda.

Inițial ascultasem toate acele povești despre casă fără voie, chiar plictisită puțin, iar acum mă topeam să-mi duc la îndeplinire «proiectul», ca și cum eu îl concepusem. O putere neștiută mă ajuta să mă mut în acel «proiect» și continuam să o strig pe Gilda și să las în urmă ușile deschise (poate perfidia să mă audă și el mă îndemna), convinsă că Gilda a recepționat încă primul meu strigăt, dar după obiceiul ei nu socotea necesar să și răspundă și n-o deranja să se audă strigată la nesfîrșit. Gilda, în privința asta nu mă înșelam, nu mă putea suferi, însă avea interes să se coalizeze cu mine. Mă trata destul de rău, dar nu admitea să plec de lîngă ea, ca și cum ar fi vrut să poată decide în fine dacă este cazul să se mai ocupe de mine sau să renunțe. Și pe mine mă enerva Gilda, însă nu mă puteam dispensa să o văd. O legătură ciudată apăruse între noi și oricît trăgeam de ea, în loc să se rupă, se întărea.

«Strigi, îmi zise Gilda, de parcă aș fi surdă.» Apăruse lîngă mine, foșnindu-și rochia, pentru că și ea se îmbrăcase în chip neașteptat. «Nu sînt surdă, de ce strigi.» Nu ne salutam niciodată, ne ziceam ceva ireverențios și apoi continuam să stăm de vorbă, considerînd că formalitățile revederii au fost îndeplinite. «Ba ești surdă, i-am răspuns, sau te prefaci că ești surdă, ceea ce este tot una, altfel n-ai suporta să te strig de opt ori și să nu dai nici un semn că ești acasă.» «Eu sînt totdeauna acasă», îmi ripostă.

Aici greșeam eu. Mai degrabă s-ar fi mutat casa și n-aș fi găsit-o la locul ei, decît să lipsească Gilda. M-am dus la Gilda și-am sărutat-o pe frunte. Nu mai făcusem asta pînă atunci. «Gilda, m-am precipitat eu, sînt venită cu o treabă dintre cele mai urgente. Dar așează-te undeva să pot să-ți spun.» Am început avertizînd-o că va trebui să-și ia adio de la casă și i-am descris locuința aceea disponibilă, mințind că am vizitat-o cameră cu cameră și că am discutat cu cei în drept toate condițiile unui schimb. «Sînt șase camere, i-am precizat. Două o să-ți rămînă și în patru mă mut eu și Tony. Ce-ai să te faci cu atita lumină, fiindcă sînt ferestre înalte de doi metri și casa este toată scăldată în soare ? Eu am să mă tăvălesc pe covor, în pielea goală, ca o șopîrlă, dar voi sînteți învățați să trăiți aici pe întuneric, pînă și zilele de vară sfîrșesc la ora cinci.» Mă uitam la Gilda, să nu pierd nici o mișcare, fiindcă trei chestiuni trebuiau clarificate pentru mine în același timp. Întîi, cum privește ea schimbul (ochii i s-au mărit și au sclipit, însă n-a scos un cuvînt și ochii au redevenit iar cenușii, opaci). Apoi mutarea mea, împreună cu Tony, în cele patru camere (aici ochii i s-au îngustat și lumina ce se strecura prin deschizătură nu anunța nimic bun). Și ultima chestiune mă privea, într-un fel, numai pe mine. Acum a ajuns, îmi ziceam, este la ea. Palmira, în toată măreția de femeie, rîdea satisfăcută și el, stingaci, se împiedica de mobile, zîmbea prostește și încerca să facă o altă mișcare, însă iar se ciocnea de ceva și ea nu-l ajuta să se apropie, încîntată cît este de caraghios și de nepriceput. Atunci am auzit-o pe Gilda : «S-a dus la ea, fetița !». Livia a rezistat cu bine pînă la această ultimă intervenție a Gildei. „S-a dus la ea", adică vezi ce faci, ce ți-a mai rămas, încotro o apuci, mai ai putere să te opui, și de unde începi, și cînd, și cine îți spune c-ai să izbutești. Gilda revenise la schimbul de case și Livia abia reușea să-i înțeleagă întrebările. „Nu, nu eram disperată. Dar aveam o poftă nătîngă să plîng. O, poate să se întoarcă în zori, am să-l aștept. Mă strînsesem toată un ghem, ca să nu izbucnească lacrimile și de unde îi spusesem Gildei povestea cu schimbul de case numai ca să am un pretext să rămîn cu ea, acum credeam deplin în acele realități...

Aproape că mă simțeam în noua casă, cu coatele în geam și portretul meu, discret, așezat cam în felul în care îl pusese Zeno pe al Palmirei. Respiram puterea mea de stăpînă, în timp ce Tony înota prin noroaiele șantierelor sale. (Acum a căzut în brațele lui, mi-am zis într-o străfulgerare, pentru că trăiam și cu Gilda, aici, și acolo, cu el, în fața femeii, care putea oricînd să mă distrugă. Va fi ultima lor întîlnire, nici nu s-ar fi putut fără ea. Totul depinde de cum am să-l primesc la întoarcere. Și, prin nu știu ce miracol, împingeam întîlnirea în trecut, înainte de a-l fi cunoscut pe Tony.) Am reizbutit să mă întorc în casa fermecată și probabil zîmbeam de cîte îmi treceau prin cap, pînă ce m-a adus Gilda la realitate : «Voi nici una nu sînteți pentru el. Mai bine își aducea o nevastă de pe acolo pe unde a colindat. Trebuie să fie una, din cele cu care a trăit, gata să se mute în altă țară.» Am rîs în hohote : «Dar m-a adus pe mine, i-am zis. N-ai observat că eram în bagajele lui cînd a sosit ?» Și o nouă nebunie îmi umbla prin minte : Va trebui să lichideze repede și să plece iar, însă de data asta cu mine. Eram dispusă să-l urmez în orice condiții : să mă treacă pe listele lui de muncitori și, dacă va avea poftă, voi lucra ca muncitoare, voi învăța o meserie. Gilda și-a continuat ideea : «Am să-l trimit să și-o aducă, să scape de voi amîndouă.» Am vrut să-i reamintesc : Și cum va rămîne cu casa ? Însă dintr-o dată mi s-a părut atît de inutilă minciuna inventată de mine, încît m-am sculat în picioare și am țipat : «Va face ce-i voi spune eu.» Și am și pornit spre biroul lui Tony, să-l aștept acolo. «Nu-i nevoie să stai trează, i-am spus Gildei. Am eu grijă de el cînd se întoarce.» Auzisem că Gilda veghea nopți în șir, ca atunci cînd revenea Hurmuzescu din peregrinările pe străzi să-l audă și să se încredințeze că a intrat în casă. De cîteva ori, cînd rezemam tăcuți zidul casei pînă în pragul zorilor, am fost sigură că Gilda mai este trează. Avea bunul simț să nu ne pîndească, dar și orgoliul de a ști totul fără ca s-o informeze cineva. Am părăsit-o pe Gilda cu dușmănia dintotdeauna (ne reconforta pe amîndouă această dușmănie și dacă n-am fi avut cu ce o alimenta, imaginația noastră s-ar fi chinuit să găsească și ar fi găsit pînă la urmă), iar în biroul lui Tony, în mirosul de tutun, de praf și de cărți vechi, m-a înhățat o singurătate atît de haină încît a trebuit să trag aer în piept ca pentru un efort peste măsură de greu : dacă rezist acestei singurătăți, mi-am zis, restul va fi nimic."

(Fragmente din romanul cu același titlu)

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. **MUNICIPIUL BOTOȘANI**

Franz HODJAK

Cisnădioara: idilă vesperală

Ulițe strîmte și bolovănoase
doar găini și pisici să le bată
pomii-nfloresc dealu-n preajmă
tronează
frumos ca într-o ilustrată

burgul arată cam așa cum și este
de departe măreț de aproape-o ruină
cad din turn găinațuri și praf dar ce
veste
ce minune de sus vrei să vină

orice casă-o de fum pălărie și-a scos
vezi că norii se-nghesuie reci
valea seacă oricum și ea are rost
fiindcă-n ea nu poți să te-neci

garduri curțile-și string mai aproape
de piele
peste bănci icnesc șoapte agale
vîntul profund devine din ele
ca în circiumă sticlele goale

pe coline amurgul coboară călare
jucăria și-o pierd sus copii
ciinii umblă haihui cum li se năzare
ghimpii sîrmei nu-i poate opri

o plăcută căldură urcă din fîn
unde vaci și viței stau să-și tragă
răsuflarea supuși cu credință rămîn
sub a muștelor veșnică plagă

clopotarul de sfori parcă s-ar spînzura
bate clopotu-n sus în jos tare
cade soarele-n partea lumii cea rea
însă lasă că doar reapare

La mormîntul lui Lucian Blaga

Dincolo de vălul din ploaie și ceață
gri și destul de ireală
ca pe o carte poștală plină de praf
clopotnița satului

totul în jur și-a pierdut
din cauza vremii obrazul culoarea

cîțiva mesteceni doar se înalță
ca un mic grup solidar

în spate
movila cea ștearsă
optzeci de centimetri deasupra
adevărului

cine-și poartă pașii încoace îl simte
cum urcă de neoprit
în propriile-i oseminte

apoi : scrîșnitoarea poartă de fier
la realitate
ne recheamă

Chanson

Și acest an moare-n grădină
frau Storm herr Schmitt ah vă salut
grădini scrisori vederi ploi tină
din așteptări traiu-i făcut

pe poartă-afară porți te-ndemne
e podul sfărîmat de cînd
horcăie flori fac șoareci semne
noi stăm mințind fumînd sperînd

transpiri saluți stingi becul iată
că-i mițul miț omu-om admit
nimica nu-ncetează-odată
nimic nu-ncepe în sfîrșit

Tineri poeți în vizită la un critic

Ușa se deschide ca pentru a ne apăra
poftiți bineînțeles că nu deranjați e
cam strîmt aici cunoaștem noi asta
păi ce
nu cunoaștem noi iată cărțile deci
uităm să mai scoatem haină mănuși
pălărie
sîntem atît de inteligenți pereții-s
în floare noi entuziasmați el
încîntat de-ncîntarea noastră așa
încît cădem dintr-o încîntare în
alta de trei ori nu auzim că am fost
îmbiați la cafea apoi ne trezim
o gustăm
lumea cărților zice el e cea mai
grozavă din lumi

noi zîmbim acum stăm îndestul de
ireal ne gîndim la ale noastre cele
transilvane el face semn din mînă că
dă-le încolo
bem coniac fumăm foarte mult
mestecăm silabe și litere ore întregi
de undeva se aude un ciocănit noi
întrebăm ce o fi
ciocănind el lămurește cum e cu
ciocănitul
pe urmă se face tîrziu ne ridicăm
să plecăm spre casă el vrea
să ne însoțească spune critica e
sublimată literatură care e sublimată
realitate nu spunem noi mulțumim
noi mergem în cealaltă direcție

Schimb de cuvinte

Liniștește-te, zici
tu. zici, lasă. Așa
se întîmplă. mereu. n-o lua
chiar așa. nu te gîndi
la asta. uită. bea ceva. treci cu
buretele. pricepe. pricepe odată. eh
ce mai, asta e. n-o să schimbi tu
ceva. fii și tu

rezonabil. vezi-ți
de tine. vezi-ți
de viitor.

tocmai, zic eu.
tocmai. ce-a fost, zic eu, nu încetează
nicicînd. nu încetează
să fie

În românește de
Grete Tartler

Teatru

Mirajul în arenă

■ ORICE întîlnire cu Circul Chinezesc devine o sărbătoare a arenei, care se transformă pe rînd într-o grădină, o filă de basm sau un colț de junglă populat de animale fantastice. Pentru că Circul Chinezesc nu e doar un spectacol — e și un recital de poezie, o lecție de geometrie în spațiu, o demonstrație de stăpînire cu un echilibru uluitor a mecanismelor corpului omenesc. Știam toate acestea, le mai admirasem, și totuși le-am văzut parcă pentru prima oară la reprezentația Ansamblului de circ din China (Liaoning) prezent cu prilejul „Zilelor culturii chineze" la București.

Aici se relevă (ca în aproape toată arta chineză) tradiții milenare, „numere" cizelate în timp (timpul măsurîndu-se cu secolele) pînă la acel grad de perfecțiune care devine aproape obsedant. Fiecare secvență are un ritual anume, pendulînd între grația florală și forță, exprimate printr-o mimică și o gestică de o mare expresivitate și făcînd corp comun cu conținutul numărului. „Dansul leului" (medalia de aur la festivalul internațional de la Paris) pare decupat dintr-o tapiserie de epocă. Doi „lei" uriași sînt stăpîniți de dresorii lor, cu care execută lupte, jocuri, dansuri, toate de un hieratism coregrafic. Muzica obsesivă aparent, dar mereu ascendentă, are pregnanța „Bolero-ului" lui Ravel. Leii, a căror înfățișare plastică e de un rafinament... chinez, par ființe vii în fața unor stăpîni umani, mișcați fiind cu o ingeniozitate surprinzătoare. La festivalul mondial de la Cannes, cea mai mare distincție („Clovnul de aur") a fost acordată „Acrobației prin cercuri"; un grup de tineri atleți, supli și eleganți, desfid regulile elementare ale mișcării în spațiu, zburînd pur și simplu prin circumferințe geometrice la prima vedere inaccesibile. Unele artiste au nume poetice de un farmec ingenuu — trapezista (fantastică) se cheamă „Floare de prun în iarnă"; jonglera poartă numele „Reflexul lunii pe zăpadă". Privim evident numere clasice — ca jongleria cu farfurii, ceainice, capace — ce par iluzii optice sau acea teribilă (realizată cu un efort uriaș, mascat de zîmbetele aproape ironice ale executanților) — Piramidă umană pe piramidă de scaune. Stăpînirea aș spune, științifică a propriei anatomii (de pildă un exercițiu plastic), bucuria senină a jocului în arenă, grația interpreților ce par coborîți din desenele unor translucide cești de porțelan (chinezesc), omogenitatea ansamblului — un mecanism perfect în rostuirea sa —, sînt atributele unor artiști care fac din arenă-scenă. Fără animalele dresate sau clovnii „clasici", această reprezentație este nu doar o clipă de divertisment sau amuzament, ci un omagiu adus sensibilității spectatorilor.

Alecu Popovici

Teatrul și școala

Marilena Negru și Mircea Valentin în spectacolul brăilean Și bunica dansează rock de Ion Manoliu, premiat la Gala „Femeia — erou în dramaturgia contemporană"

PREZENTA generalizare, în țara noastră, a învățămîntului de zece ani și, peste nu mai mult de doi ani, a celui de doisprezece ani aduce, prin însești consecințele sale, modificări și în sistemul de relații al școlii, ca instituție, cu celelalte sisteme educaționale instituționalizate, unul dintre acestea fiind, fără îndoială, teatrul. Prezența elevilor în sala de spectacol nu mai este nicidecum o noutate, datorită promovării în ultimii ani a unei mult mai dinamice politici privind turneele, microstagiunile în afara sediilor teatrelor și deplasările, fie ele chiar și de o singură zi și măcar în localități mai mici, lipsite de instituții teatrale. Prin aceasta însuși teatrul vine în întîmpinarea procesului instructiv-educativ din școli, creîndu-se astfel bazele unei interconexiuni cu un fond superior, între cele două sisteme educaționale. Creșterea virstei elevilor la nivel de masă îi face pe aceștia apți, pe parcursul întregului proces de școlarizare, de a recepta și pătrunde apoi repertoriul teatral în integralitatea lui (cu diferențieri și gradări pe categorii de virstă, bineînțeles). Eficiența conlucrării dintre școală și mișcarea teatrală națională presupune însă, în actualele și viitoarele condiții, o evidentă creștere a răspunderilor, de ambele părți. Dacă în ceea ce-i privește pe elevii mici lucrurile sînt de așteptat să evolueze doar prin creșteri cantitative — în sensul prezenței copiilor în sălile de teatru — și calitative, în ceea ce privește nivelul estetic și educativ al spectacolelor ce le sînt adresate, începînd cu clasele gimnaziale și continuînd apoi cu cele liceale problema trebuie privită cu mai multă atenție. Întrucît într-un considerabil procent elevii vor fi cuprinși în licee de profil industrial și agrar, teatrul, ca formă de manifestare a artei în acțiune, are de îndeplinit funcțiuni formative de o importanță și mai pregnantă ca pînă acum, cu răspunderi sociale sporite. A forma o clasă muncitoare intelectuală și o țărănime intelectuală presupune nu numai o pregătire de specialitate superioară calitativ, ci și un ridicat nivel al culturii generale a întregului popor, o educație umanistă de un grad înalt. Într-un atare context gîndită, relația școală-teatru (sau teatru-școală) dobîndește o cu totul altă greutate și nu mai poate fi vorba nicidecum de simpla „aducere" a elevilor la spectacole. După cum credem că e și locul, și momentul să ne disociem fundamental atît de concepția simplistă în baza căreia o relație ar exista doar în condițiile în care repertoriul s-ar axa (sau „ar oglindi", cel puțin) pe programa școlară, ca și de aceea care o exclude total din preocupările repertoriale.

Teatrul educă prin tematica abordată, educă prin crearea (și impunerea chiar) de modele comportamentale, dar ca factor modelator de conștiințe el trebuie să educe și estetic, să modeleze și sub aspect afectiv — devenind astfel, prin el însuși, un model atitudinal, de unde și începe, de fapt, implicarea lui politică. Pe aceste baze discutînd, deci, relația dintre teatru și școală (sau dintre școală și teatru) o vedem dezvoltîndu-se în cadrul unui sistem de interconexiuni, de condiționări reciproce, cu o puternică dinamică interioară, existînd o unică finalitate și anume formarea unei personalități multilaterale a actualului elev, înarmarea lui nu numai cu cunoștințe și deprinderi, ci și cu mari disponibilități, cu certe deschideri intelectuale, cu o mare receptivitate față de nou, față de frumos în sine și față de frumosul din relațiile interumane. Căi și metode există multiple, altele așteaptă să fie descoperite și valorificate — și aici atît inițiativele cît și eforturile nu pot porni decît din ambele părți. E benefică prezența oamenilor de teatru în rîndul elevilor — dar nu prin simple și adeseori nu tocmai incitante recitaluri de versuri —, după cum deosebit de eficiente se dovedesc a fi spectacolele-dezbatere, conduse de teatrologi dotați și cu simț pedagogic. Ca și experiența Naționalului clujean (și a celui timișorean), prin inițierea unui ciclu de spectacole intitulat „Teatrul și școala", prin care s-a luat în considerare programa analitică, dar și depășindu-i sfera de cuprindere, prin felul în care (de fiecare dată recurgîndu-se la alte modalități spectaculare), se urmărea pătrunderea în intimitatea operei lui Ion Agîrbiceanu, a lui Hasdeu, Liviu Rebreanu sau Octavian Goga și, recent, prin relevarea unei laturi — asupra căreia ne aplecăm mai rar — din opera eminesciană. După cum și la nivelul școlii e necesar să fie găsite modalități de a-l introduce pe elev în lumea însemnelor teatrale, a artei spectacolului, în general, apropiindu-l astfel (dar nu numai așa) de lumea ideilor vehiculate de scenă. Căci cei zece, deocamdată, sau doisprezece, în viitor, ani de școală creează condițiile și oferă posibilitatea, în timp, de a-l face pe omul României de mîine să cunoască lumea cu realitățile ei și prin mijlocirea acestui spațiu de confluență a artelor, care este teatrul.

Radu Bădilă

Virtutea dreptei îndărătnicii

„Omul cu mîrțoaga" de G. Ciprian la Teatrul „Bulandra"

AM avut prilejul să discut, prin ani, despre Chirică, „omul cu mîrțoaga", cu părintele său, G. Ciprian, cu George Calboreanu, care-l jucase cel dintîi (în 1927) și cu Birlic, apoi cu Al. Finți, regizorul de la Național. Cred că Aurel Cioranu, interpretul de azi, de la „Bulandra", i-a dat cele mai multe din trăsăturile despre care vorbeau cei de mai sus, într-o configurare rotundă și clară a eroului. E înfățișat, deci, omul umil dar bogat sufletește, care crede statornic în valoarea autentică, avînd o încredere neclintită în sine și în destinul prevăzut, puterea de a înfrunta o lume, fără a se lăsa copleșit de hulă și chiar de ridiculizarea unanimă. E sugerat, apoi, cu discreție, vizionarul, cel care „vede" esențele dincolo de aparențe amăgitoare. De asemeni, visătorul, care transcende poetic realitățile potrivnice împlinirii sale. Și depozitarul unor însușiri omenești într-un cumul deosebit: bunătate, comprehensiune, tăria lăuntrică de a renunța la ceea ce e vremelnic și părelnic, capacitatea de a se dărui, înțelepciunea. Autorul a creat, cu deliberare, un Iov de un anume fanatism, ce-și primește, tîrziu, îmbelșugata răsplată reparatorie pentru înădărătnicia în credința ce i-a adus atîtea nefericiri.

Dar Aurel Cioranu a înlăturat aura mistică, despre care s-a scris mult odinioară, și a relevat, cu îmbelșugare, calitățile umane ale personajului. A estompat și aspectul, altădată dilatat în comentarii, al motivului de basm, calul costeliv, batjocorit de toți, uitat în grajdul împărătesc, dar care, descoperit de fiul mezin și mîncînd jăratic, se transformă într-un armăsar înaripat. Povestea lui Faraon al V-lea, gloabă mizeră devenită apoi cîștigătoare a tuturor competițiilor hipice, aducîndu-i proprietarului avere și glorie, rămîne parcă un pretext fin pentru istoria relevantă a unui caracter hrănit de o neobișnuită forță morală. Aurel Cioranu a făurit cu simplitate expresivă acest caracter, a cîntărit cu măsură umorul, fantezia, tristețile, bucuria, cumpănirea personajului și i-a sporit reflexivitatea dîndu-i o întruchipare de toată frumusețea, în sensul privirii noastre de azi asupra acelor întîmplări de ieri.

Și alte roluri sînt definite grijuliu — ca atitudine și comportament — în aceasta, ca și în alegerea distribuției, avîndu-și, desigur, meritul său regizorul Petre Popescu. El a avut și inspirația de a fixa epoca printr-o surîzătoare prefață sonoră — cu unele prelungiri în contexul scenic — în care putem auzi, cu tremolo-urile timpului, „Zaraza", „Adios, amigos, adios", „Sub balcon eu ți-am cîntat o serenadă", „Cînd noaptea-i cu lună", și felurite alte romanțe, tango-uri și charlestoane. A colaborat satisfăcător, în viziunea sa retro, cu Mihai Mădescu, dacă nu atît în decoruri — cam apăsat demonstrative —, în costume. Rochiile eroinei au ceva atrăgător în eleganța lor vetustă, costumele intrigantului sînt și ele, „chic" — unul alb cu dungi negre, celălalt cenușiu cu subțiri dungi albe. Numai ceea ce poartă fosta servitoare, Fira, e de un caricatural deșănțat, transformînd-o, cu totul nemeritat, într-un soi de făptură valpurgică aterizată în Hala Obor. Nu se încheagă mulțumitor ansamblul. Actorii pozează, de regulă, cu fața la public. Cînd unul vorbește, ceilalți înmărmuresc pe locurile lor. Mișcarea e lentă și banală. Peste relatarea scenică a peripețiilor se lasă, din cînd în cînd, pînza de păianjen a plictiselii.

Bonomia, causticitatea, mîniile și îngîndurările lui Varlam, ca și prietenia devotată față de Chirică sînt valorificate în jocul cald și simpatic al lui Ștefan Bănică, în abilele sale răsuciri neașteptate dintr-o stare în alta — ori de cîte ori actorul nu iese din pielea personajului. Nichita, aventurierul, are impozanță în demersul scenic echilibrat și temeinic al lui Dan Damian. El a intuit că nu e vorba de un Casanova interlop, ci de un cuceritor de rasă, cu gusturi rafinate. Scena de seducție a nevestei lui Chirică și scena ultimă, în care e înfrînt și trebuie să dispară, sînt convingătoare. Ținuta e însă, uneori, cam țeapănă (autorul vorbește despre el ca despre „o fiară" vicleană, o „felină" periculoasă, „un faun", deci era nevoie de o mlădiere și un aer mai insinuant) și pare a divulga (ori lasă a se presupune) un corset ofițeresc demult, care bomba torsul concavizînd partea sudică a trupului. Ana, soața lui Chirică, a găsit o susținătoare potrivită în Valeria Ogășanu; și abandonul familial, și revenirea fascinantă la domiciliu au parte de o prezentare adecvată. Rolului i-ar mai fi necesare unele nuanțe: o spaimă, un suris, o clipă de senzualitate — altminteri e egal cu sine și pîndit de monotonie.

În aparițiile episodice pe care, și în **Omul cu mîrțoaga** și în **Capul de rățoi**, Ciprian le-a lucrat ca un bijutier, dîstrîndu-se cu amnezii față de întreg, dar și operînd ca un actor iscusit în rîvna de a personaliza rolurile mici („personaje la care nici nu mă gîndisem măcar — mărturisește — începură să răsară ca din pămînt") urmărind și reflectări sociale, n-a izbutit deloc Luminița Gheorghiu (Fira), deși strădania ei e, firește, vizibilă și onestă. Simion Hetea (Provincialul) a produs un mocan încert, cu semicojoc, care nu se hotărăște în ce dialect să se pronunțe. Mircea Basta (Stăpînul calului) a avut prezență și distincție. Mihai Badiu (Proprietarul casei) are o apariție impetuoasă, nostimă, și o schițare gestuală funcționînd ca o pioneză ce fixează o eboșă. Omul cu idei i-a favorizat un microrecital talentatului Petrică Lupu: un Chaplin vagabond, inventiv, joacă un înduioșător și, deopotrivă, amuzant-amar interludiu în fața năpăstuiților Chirică și Varlam, în sărmana lor locuință din podul casei cu grajd. Admirabil e Inspectorul general, birocratul obtuz ce se convertește la omenie, George Oprina a filigranat această apostazie, cu o ținută inițială și o dulce pierdere de sine finală, rostind cu o limpezime cuceritoare (care e, dealtfel, a mai tuturor actorilor din celebra trupă a Teatrului „Bulandra") replicile, aici scînteietoare, ale dramaturgului.

Vag demodată, insuficientă sub raport creativ, interesînd mai ales prin cîțiva actori, comunicînd unele din însușirile scrierii, nu însă și ceea ce e dincolo de anecdotă, — cu excepția a ce propune eroul principal — reprezentația e cuviincioasă.

Valentin Silvestru

Premiera săptămînii: Cei care plătesc cu viața. **Scenariul și regia : Șerban Marinescu**

Personaje în filmul românesc

Capacitatea de implicare

CA în toate structurile bazate pe mișcarea epicului și în film personajul face farmecul povestirii, ca element principal captator de interes dramatic. Cînd, adesea, remarcăm valoarea versiunilor cinematografice realizate pe baza operelor literare de referință sîntem, tocmai de aceea, constrînși a sublinia și creația interpretativă, cu legătură directă la substanțialitatea portretelor. **Pădurea spînzuraților** (regia — Liviu Ciulei) înseamnă și Apostol Bologa al lui Victor Rebengiuc, așa cum, de asemenea, **Morometii** de Stere Gulea este și un film „de" același Victor Rebengiuc sau, altfel spus, o poveste cu Ilie Moromete al actorului numit. Lista ecranizărilor avînd în centru personaje memorabile ar putea fi lărgită cu titluri din producția recentă sau din cea mai de la începuturile cinematografului românesc.

Rîndurile de față nu vor decît să semnaleze un salt, în virtutea tradiției, și o continuitate firească în statuarea vizual-auditivă, interpretativă a personajului din filmele noastre de dată mai apropiată de momentul ca atare, aici reperat. Și pentru că, în chip evident, în ultimii ani se remarcă o abundență a personajelor-copii, vom începe cu prezentarea succintă a cîtorva.

Băiețelul din **Cîntec în zori**, film regizat de Dinu Tănase și scris de Dumitru Carabăț, este un erou al candorii, cel puțin în măsura în care se manifestă drept un soldat autentic, traversînd liniile frontului și ducînd cu sine un mesaj muzical, consemn prin care să-și poată afla tatăl. Filmul reface o structură a biografiei echivalată în psihologia _ curată a vîrstei, așezînd însă de fiecare dată în prim-plan figura pustiului, cu viziunea lui maturizată de realitatea tragică a războiului.

Un personaj memorabil este Nelu din filmul de debut al lui Dorin Mircea Doroftei. Bogăția de tonuri a filmului exprimă literatura de la care pleacă, în direcția polivalentă a semnificației morale. Copilul „trage" lumea adulților spre sine, părînd că se amestecă doar în ea. Imaginația lui activă intervine prompt, sancționînd rătăcirile mamei. Copilăria lui Nelu devine astfel oglindă mișcătoare, fixînd devierile unui univers ultragiat.

Mai simplu, cu inefabilă candoare, situîndu-se în perimetrul diafan al preșcolarității, Cornel Diaconu reface starea de jubilație naivă a fiului devenit, în fine, nepotul răsfățat al bunicilor de la țară. **De ce are vulpea coadă**, scris de Ion Băieșu, echivalează cu starea lirică a copilăriei, la întretăierea idilicului cu viziunea modernă, ironică a unui spațiu de viață privit de un băiețel de la oraș.

Personajele acestea nu sînt rupte de lumea adulților, dar faptul că autorii le transformă în protagoniști creează o anumită tensiune sentimentală și un dramatism implicit, dincolo de zona vîrstei fără griji, spre a face un posibil personaj „semantic" din chiar condiția „oamenilor mari", a părinților și educatorilor.

Personajul **scindat**, re-organizat ca psihologie, mai puțin sub aspect sociologic și biografist, este cam rar în filmele noastre. O reușită a acestui gen de eroi fără eroism poate fi considerat geologul din **Vulcanul stins**, scris de Dumitru Carabăț. O viziune retrospectivă oferă spectatorului mai multe unghiuri asupra unui destin caracterizat de austeritate, disciplină a muncii, înaltă morală profesională, sentiment al implicării, spirit de obiectivitate, altruism, lipsă de poză și de vanitate, pregnanță caracterologică. Într-un cuvînt, personajul este un cosmos de calități neetalate, cărora din păcate, doar moartea le dă evidență. Dacă e să ne oprim asupra altor personaje din aceeași familie de spirite lucide, capabile de angajament moral într-o existență tensionată, ne-am putea opri la două ecranizări : **Iacob** de Mircea Daneliuc și **Noiembrie, ultimul** bal de Dan Pița. Desigur, stilurile celor doi autori diferă, iar filmele lor se deosebesc : prin atitudinea aderentă față de neliniștile personajului titular, în primul caz, respectiv prin artificialitatea unei vieți de boem retras în reverie și meditație în ceea ce-l privește pe Lai Cantacuzin. Atît Iacob cît și personajul principal din ecranizarea după Sadoveanu se refractă într-o oglindă feminină, de fapt în mai multe. Iacob are o nevastă cicălitoare. Din imperiul casei el evadează în cercul supratensionat al asezării miniere, cu o lume apăsată, unde o întîlnește obsesiv pe o fată din vecini, ființă necoaptă, femeie-copil. Lai trăiește, dimpotrivă, de la distanță drama sentimentală a sinucigașei Daria Mazu, care și ea se învîrte în aceeași apă învolburată de un presentiment erotic neelucidat. Sînt cîteva subtilități ale unor structuri în neobosită restructurare, ce angajează cu ceimprimă accentul existențial specific. Dacă lași rafinament și personajele, cărora le e să insistăm și să ducem mai departe observațiile abia enunțate, va trebui să remarcăm un anumit comportament al cadrului față de eroi. Daneliuc încarcă, dinamizează, tulbură într-un siciiitor acroșament, pe cînd Pița face operă de alchimist, extrăgînd materia sentimentală și zbuciumul sufletesc, spre a le „arhaiza" într-o mișcare muzeală, lentă, ca o apă domolită de spiritul mizantrop al boierului moldav.

Personajele filmelor de actualitate demonstrează adesea o nebănuită capacitate histrionică, reflex al energiei lor și al setei de „a fi". N-am să mă opresc numaidecît la personaje de prim-plan, deși asupra unui singur tandem va trebui să aruncăm totuși o privire. Succesul lui la public ne obligă să-l numim : Isoscel-Socrate, cele două puncte cardinale ale diametrului comic din filmele scrise de George Șovu și regizate de Nicolae Corjos. Interpreții își pot revendica, desigur, partea lor de creație : Tamara Buciuceanu-Botez și Ion Caramitru. Un alt personaj secundar deasemenea un **afin** al personajului principal, este muncitorul tînăr și foarte săritor în a-l însoți pe fiul „necunoscător" să dea de urmele bătrînului lui tată dispărut de la azil, în **Vacanța cea mare** de Andrei Blaier. Este aici imaginea unui altruism necontrafăcut, al unei capacități de implicare deosebit de pregnantă, și de o autenticitate remarcabilă.

Ioan Lazăr

Cinema

Flash-back

Întrebări vechi și noi

■ STAGIUNEA în care curînd intrăm ne amintește și ea că ne apropiem de centenarul filmului, că sorocul acesta, pînă nu demult părînd atît de îndepărtat, bate la ușă. Peste alte șase stagiuni se va putea vorbi de o artă de vîrstă onorabilă ; dar pînă atunci, n-ar strica să medităm mai mult, încă o dată și încă o dată, asupra rosturilor cu care a venit pe lume și asupra felului cum s-au materializat. Am mai spus-o — și este o constatare banală — că filmul s-a născut nu ca o simplă artă, menită să-și parcurgă drumul pe cont propriu, ci ca o artă sintetică, în destinul căreia aveau să se regăsească destinele tuturor celorlalte : o artă modernă, în ale cărei opere aveau să se reconstituie, ca în eprubetele unui laborator științific, experiențele, polemicile, tentațiile, reușitele, umilirile, căderile și trădările tuturor celorlalte. În scurta, încă, istorie a filmului — o picătură în comparație cu mileniile literaturii, teatrului, muzicii sau dansului — se regăsește oceanul. În cele mai puțin de zece decenii au încăput copilăria naivă, adolescența bănuitoare, maturitatea (întîi sigură de sine și apoi blazată), în sfîrșit senilitatea academică ; aici s-au desfășurat cu acceleratorul toate marile procese din mărirea și decăderea celorlalte arte ; aici și-au găsit locul, ca în toate celelalte arte, genii și impostori, muritori de foame și comercianți, nebuni sublimi și „normali" lipsiți de har, martiri și oportuniști, profeți decretați după moarte și veleitari consumați într-un an. Filmul este arta în care (pentru cei ce nu mai cunosc suferința strămoșilor, poleită de idilismul victoriei) se reia sub ochii lor proprii spectacolul devenirii.

Numai că, fiind atît de condensată, arta fără muză dă răspunsurile mult mai prompt, evitînd astfel rătăcirile prea lungi. Ceea ce în istoria picturii durează — de la Renaștere la decadență — cîteva secole, în film se rezolvă, între un curent și moartea lui, doar într-un deceniu. Filmul arde mai repede, combustia lui este mai radicală, ciocnirile mai hotărîte și mai concluzive. Raportul lui cu publicul este mai sincer și mai tranșant. Trăim azi un moment de mutație, cel puțin aparentă, cînd nenumărați spectatori nu mai vor să vină în săli, cînd sălile vechi se închid, cînd unele companii fondatoare („Columbia", de exemplu) sînt cumpărate de firmele electronice („Sony") cu scopul declarat de a li se transpune moștenirea pe casete video. De unde acest divorț între arta deja clasică și ultimele ei generații de spectatori ? Din caracterul ei exploziv ? Din dorința de a se adapta consumului ? Din dorința/obligația de a se adapta caracteristicilor timpurilor moderne ? Întrebări la care vom avea răgazul să ne tot gîndim și la a căror elucidare vom putea chiar să asistăm în puținii ani, și puținele stagiuni, de pînă la centenar.

Romulus Rusan

Radio tv.

Literare

■ O inițiativă bine marcată sub orizontul muzical actual o constituie integralele ca și ciclurile organizate tematic, pe genuri, specii, curente, școli sau în jurul unei mari personalități interpretative. Interesul documentar este, desigur, extrem de vizibil, dar tot așa ne apare și rolul formativ-informativ al acestor serii ample ce reușesc să focalizeze atenția marelui public de-a lungul unor largi perioade de timp. Ca și în alte ocazii, afisul muzical radiofonic se alătură cu o contribuție specifică afisului sălilor de concert si dacă în acest an programul II a transmis Integrala cvartetelor de coarde de Beethoven, chiar în săptămîna de față, în Studioul Radioteleviziunii, se deschide Intregrala sonatelor pentru pian ale aceluiasi compozitor. Aspirația spre totalitate a receptorului modern este cu îndreptățire satisfăcută prin acte culturale de anvergură și nobilă semnificație.

■ Redacția literară a urmat o aceeași cale cînd, ne oprim doar la un exemplu, a propus lectura integrală la microfon a poeticului eminescian și a transmis într-o „ediție vorbită" exegeza operei poetului, investigîndu-i temele, structurile, motivele definitorii. Centenarul Creangă se anunță un alt prilej pentru a asemenea sinteză și, în acest sens, ar fi de notat o remarcă. Sumarul literar radiofonic din ultimii anii este, incontestabil, dominat de prezența teatrului. Difuzarea a șase spectacole pe săptămînă, la care se adaugă, lunar, teatrul serial echivalează, pentru milioane de ascultători, cu o largă și adecvată cale de acces spre un repertoriu continuu îmbogățit cu piese și dramatizări din toate epocile și de pe toate meridianele. Și universul poeziei este atent prezentat. **Momentului poetic**, ce deschide și închide simbolic programul zilei, adăugîndu-i-se nu numai în emisiunile realizate la cererea ascultătorilor, ci și în cele de specialitate, poeme antologice în lecturi antologice. Mai rare sînt, însă, transmisiunile de proză, în primul rînd, desigur, din motive determinate de individualitatea înregistrării radiofonice, desi, și în această direcție, există frumoase tradiții și modele. Ne gîndim, astfel, la lecturile marilor scriitori din propria operă (Sadoveanu, Camil Petrescu și atîtia alții) care au fost, atît imediat după realizarea lor cît și cu prilejul reluărilor, posibilități pline de consecințe intelectuale pentru radioascultători de a pătrunde în lumi literare de reală originalitate. Ne gîndim, apoi, la experiența redactiilor muzicale ce includ, de pildă chiar în aceste zile, cicluri precum **O operă pe săptămînă**, experiență care adaptată convențiilor și procedeelor literarului ar permite răsfoirea unor pagini de nuvelă sau roman.

■ Emisiunile de istorie, critică și exegeză ar fi, în aceste condiții, spriinite de însemnate „probe", pe care redactorii, realizatorii, colaboratorii le-ar putea transforma în argumente puternice în favoarea slujirii valorilor literare.

Ioana Mălin

Secvențe

O poetică originală

■ MAI întîi : înaintarea aceea tristă, prin valuri de praf, într-un peisaj dezolant, autentic desigur, și parcă, totuși, din altă lume ; ca și formele de relief „selenare" ale satului de la „cota 18". Și dansul, dansul „legănării miresei", în care lentoarea se convertește treptat în mișcare frîntă, savant concepută și mai ales ritmată, de un dinamism amețitor. Un dans sălbatic, de puternic suflu vital, încărcat de resentimente nu atît față de tînăra vîndută de către tatăl ei unui lepros pentru un cătîr, (sîntem în China începutului de secol !), cît, poate, mai ales împotriva soartei nemiloase ; act de revoltă cu obscur substrat ontologic și social.

Apoi : înaintarea lentă prin cîmpul de sorg, freamătul misterios, cînd amenințător, cînd învăluitor, al lanului înalt, ce va deveni „scenă" a iubirii și morții, a crimei și a revoltei, a tandreții ori a cruzimii ; și plutirea palanchinului roșu peste marea de spice verzui cu reflexe argintii — moment de vibrație coloristică extraordinară.

Calitățile **Sorgului roșu** depășesc însă valoarea unor secvențe antologice. Ele țin de capacitatea artistului de a transmite printr-un limbaj original o viziune cuprinzătoare asupra vieții și a etosului uman, de a proiecta un moment concret istoric pe fundal mitic și de a conferi unei experiențe de inconfundabilă identitate națională semnificații și putere de comunicare în universalitate.

În **Sorgul roșu** Zhang Yimou surprinde existența în integralitatea devenirii, a ci-

clurilor, anotimpurilor, vîrstelor ei definitorii, recreînd ritualuri ale iubirii și nunții, ale legăturii cu natura adesea ostilă, ale muncii și celebrării roadelor ei (ofranda adusă zeului vinului), ale revoltei — ca expresie a demnității individuale — și ale aspirației de neînfrînt spre libertate națională.

Excepțională este în **Sorgul roșu** unitatea, organicitatea mesajului și a limbajului artistic. Un limbaj de bogat sincretism, în care demersul realist nu exclude proiecția în fantastic ; un limbaj ce aliază gestul banal cu cel codificat, felia de viață cu secvența ceremonială, emblematică, cuvîntul cu dansul și cîntecul ce dezlănțuie energii ancestrale și captează energii ale lumii, forța imaginii fiind absolut memorabilă. Un limbaj ce încheagă simboluri de mare reverberație dramatică și lirică. Așa cum este cîmpul de sorg, loc malefic și benefic, loc al iubirii și atrocității. Așa cum e „roșul" — nu doar al vinului ce răscolește simțiri, ci și al focului și al sîngelui. Așa cum este chipul oamenilor, și mai ales al eroului transformat de pămîntul spulberat de explozie într-o statuie a eroismului, într-un „memento" al suferinței și al setei de libertate.

Premiind o operă deosebită, un creator de mare talent, juriul Berlinalei — 1988 a distins, totodată, o originală propunere de poetică cinematografică, sub semnul **realismului magic.**

Natalia Stancu

Plastică

Jurnalul galeriilor

Fervoarea lucidității

● S-AR putea crede, sau afirma, că despre creația lui **Ion Sălișteanu** știm totul, dată fiind **permanența și ardența sa prezență** în problematica de acută actualitate a picturii, nu doar prin succesiunea lucrărilor ce jalonează un traseu programat ci și prin participarea teoretică, totdeauna pertinentă, la orice confruntare de idei.

Și totuși, acest artist cu statut consacrat, definind o direcție/atitudine ce descinde dintr-un dozaj echilibrat de tensiuni actuale și în același timp recurente, servind drept model virtual pentru mulți tineri, găsește **resurse** și **conotații inedite**, în orice caz refuzînd stagnarea sau comoditatea stilului sclerozat. Este ceea ce ne comunică, prioritar la o percepere globală a lucrărilor, expoziția sa de la **„Muzeul de Artă al R.S.R."**, pe care ne place să o considerăm semnalul unui semnificativ prag cronologic (artistul este născut în 1929). Dar mai important, atunci cînd începem analiza investiturii de substanță și limbaj, rămîne gradul înalt de **ardere sinceră**, netrucată și acaparatoare, sub semnul picturalității eliberate de foarte multe balasturi și poncife, nerefuzînd ereditățile sau modelele, dar dorindu-se autonomă cu o vădită **fervoare a lucidității**. Ion Sălișteanu face parte din categoria **artiștilor prospectori** cu prudență, spirit critic, respect față de tradiție — nu și fetișism — și un pronunțat grad de participare intelectuală. Incontestabil, el este un curios bine și corect informat, care nu hrănește iluzia insolitului fără substanță și nici nu se alimentează din obstinata retragere la adăpostul soluțiilor consfințite. Parcurgerea atentă a cîtorva etape, echivalînd cu experiențe asimilate și cu o nouă vizualitate grefată pe datele subiective, a însemnat drumul **de la analiză spre sinteză**, de la practica postimpresionistă la un gestualism eliberator de energii și valențe autonome, pentru a regăsi un **nou figurativ**. Astăzi pictura lui Ion Sălișteanu este, în primul rînd, un rezultat al **implicării prin empatie**, dar traversînd grila solidă a culturii iconice, a științei despre imagine și avatarurile ei. Sub raportul semnelor utilizate ea poate intra, cu subtile nuanțări și disocieri noționale, în aria conceptului de figurativ. Dar faptul că artistul ne oferă, nu fără o strategie persuasivă al cărei scop final este de a ne atrage în zona semnului autonom, sinteza/sugestia unui fenomen din realitatea imediată și sensibilă nu trebuie să ne seducă și nici să ne înșele. În realitate configurațiile sînt abstracte, în sensul construirii deliberate a unor spații, structuri, relații și raporturi de picturalitate deduse din realitatea cordială și concretă, dar introduse într-o nouă stare de existență. Este ceea ce, în fond, reprezintă **sensul** și **necesitatea artei** ca intercalată

ION SĂLIȘTEANU : **Lac înghețat**

superioară în procesul cunoașterii și al inserției în existență, iar Ion Sălișteanu știe acest lucru și procedează în sensul acestei propedeutici implicite.

S-ar putea deduce din această argumentare, provocată de caracterul cerebral, analitic și chiar scientist al demersului integral, că artistul este un rece, distant și apodictic redactor de ipostaze exemplar ascetice, modele elaborate „în vitro" după un rețetar al frigidității picturale. În realitate el este **un pasional**, un senzual al formelor și culorii, un poet al spațiilor succesive și al existențelor simultane cuprinse în sintagma plastică, trăind patetic, uneori chiar dramatic, destinul subiectelor/provocărilor venite pe filiere pur emoționale. Să privim alăturarea unor naturi statice subtil acordate cromatic, sau gîndite pe contraste de cantitate și calitate, cu un peisaj nutrind nostalgia infinitului — de obicei spații atemporale nelocalizabile, tărmuri de mare sau zăpezi bacoviene — pentru a descifra exact **sensul afectiv**, participarea directă, chiar jubilația, al punerii în imagine. Exuberanța tonală, de multe ori de un expresionism în cel mai bun spirit abstract, este un mod de a se raporta la una din dimensiunile realității, exacerbată prin procesmental și sublimare emoțională, detectabil dealtfel și în imaginea unui fenomen sau chiar în portrete. Calificativul „expresionist" apare la îndemînă cu prea mare ușurință pentru a nu-l suspecta, așa încît va trebui să căutăm **un alt gen proxim**, o altă familie spirituală pentru a califica pictura lui Ion Sălișteanu, în fond complexă și evitînd localizarea metodologică în favoarea descoperirii de sine. Trebuie să acceptăm că din multitudinea experiențelor, contestărilor, relansărilor și inovațiilor petrecute în ultimele decenii, s-a cristalizat **o nouă experiență vizuală** și o **nouă picturalitate**. Dacă adăugăm și ecourile tradiției, rechemînd mereu în memoria retinei pasiunea lucrului cu materia cromatică și desenul, cu ordinea compunerii și permanența sensibilității, vom înțelege de ce pictura lui Ion Sălișteanu este un privilegiat loc al **întîlnirilor fertile**. Un loc defrișat de prejudecăți, orgolii sau inhibiții cu ajutorul pasiunii și al inteligenței și, mai ales, printr-un constant efort către expresivitate și adevăr, către acea simplitate sofisticat redactată care amplifică **sensul de mesaj** al picturii. Prin toate calitățile etalate, prin sensul interior al conotațiilor adiacente, în permanență racordate la sistemul de comunicare prin afect, expoziția se impune ca **un eveniment și o certitudine**. Iar autorul, incontestabil un intelectual care a văzut „jocul jelelor" și un pasional ce stăpînește geometria secretă a picturii și magia culorii, reconfirmă **locul său de excelență** într-o ierarhie obiectivă, a marilor confruntări fertile sub semnul valorii autentice.

Spațiu și sentiment

● O AFECTIVĂ de o dezarmantă sinceritate, ceea ce nu o împiedică să opereze cu rigoarea unui componist riguros, se dovedește **Margareta Popescu**, artistă ajunsă astăzi la o **decizie picturală** de reală forță, într-un fel originală fără a friza insolitul. Ca atitudine ea se atestă din direcția actuală a colorismului ce tinde spre **sinteza formelor**, într-un joc de planuri ce pune în valoare atît raporturile tonale, cît și spațialitatea acaparatoare. Gîndită ca o posibilă secțiune prin **ideea de peisaj**, expoziția sa de la **„Căminul Artei"** (etaj) se structurează semnificativ pe lucrări de mari dimensiuni — există și un triptic, explicit sub raportul programului propus — lăsînd posibilitatea intuirii adevăratei vocații pentru lucrul cu binomul **culoare-formă**, în redactarea unor structuri subiective. Firește, motivul sau pretextul există în realitate, dar el este redus la o sinteză strict picturală, începînd cu basculareа perspectivei pentru a oferi cît mai mult din teluricul îmblînzit al naturii. Senzația de levitație, de înălțare pînă la punctul în care detaliul rămîne o chestiune de memorie, poate de nostalgie, este pregnantă și, într-un anumit fel, contribuie la **lectura emoțională** a imaginii. Procedeu de captare afectivă la care trebuie adăugată cromatica surdinizată, anvelopînd volumele și dizolvînd transanța desenului în elementul lumină și atmosferă. Continuînd linia marilor noștri peisagiști, Margareta Popescu își caută propriul unghi de abordare, fără a renega, dar și fără a mima o manieră convenabilă. Este o atitudine, sau o poziție picturală, demnă de reținut, pentru că avem garanția unui artist care **se caută pe sine**, avînd suficiente date originale în sprijinul acestei opțiuni. De aici și sentimentul că, într-o zi, ne vom întîlni cu o nouă ipostază iconică, de data aceasta acuzat sintetică, abstractă în sensul exact al termenului, conținută „în nuce" în substanța actuală a demersului. Oricum, beneficiind de un fond liric robust, bine servit de mijloacele picturale propriu zise și de claritatea programului, căutînd un adevăr exact și corect formulat, Margareta Popescu **a evoluat spectaculos** pe parcursul cîtorva ani, confirmînd o prognoză mai curînd intuitivă la vremea ei și relansînd provocarea adresată propriilor disponibilități, în împlinirea vocației de pictor.

Virgil Mocanu

Muzică

Imagini componistice feminine

■ DACĂ în alte domenii culturale (ce aparțin mai cu seamă artei interpretării) femeile s-au afirmat deseori strălucit, activitatea de creație muzicală apare ca o îndeletnicire mai nouă, ce aparține preponderent secolului nostru, iar fenomenul este general valabil și pentru alte țări. Astfel, acest secol extrem de activ, cu importante mutații estetice, cu derulări rapide de stiluri, cu un circuit informațional exploziv, a reușit să evalueze deopotrivă și inteligență și talent feminin, puse în slujba creației artei sunetelor.

Din punct de vedere stilistic, creația compozitoarelor noastre este plasată în peisajul general al avangardei românești care îmbină tradiția noastră culturală cu tehnicile moderne europene ale ultimelor decenii, cum ar fi serialismul, modalismul, muzica minimală și repetitivă, muzica aleatorică ș.a.

Expresia generală este luminoasă, echilibrată, cu pregnante elemente decorative, ornamentale, muzicile oferind astfel deseori imagini profund lirice, de o căldură, frumusețe și transparență aparte. Dar creația feminină contemporană oferă și pagini de forță și dramatism, cu precădere în lucrările ample, aspecte întîlnite mai rar în perioadele de pionierat ale acestei îndeletniciri.

În acest peisaj variat de preocupări componistice, multe creatoare au devenit renumite și au avut un rol important în viața noastră muzicală. Chiar de la începutul secolului s-au remarcat Didia Saint-Georges, cu lucrări de muzică de cameră și muzică vocală, Mansi Barberis — autoare a multor opere —, Florica Racovitza-Flondor — cu creații de cameră, — apoi Florica Dimitriu, compozitoare, pianistă și dirijoare cu o activitate bogată și complexă. Un rol important l-a avut Hilda Jerea (1916—1980), compozitoare, pianistă concertistă și de muzică de cameră, autoare a numeroase lucrări din genul simfonic, vocal-simfonic, cameral, muzică de teatru, muzică vocală și corală.

A fost și fondatoarea unei formații de muzică de avangardă și a promovat cu multă pasiune creația contemporană românească și universală.

Din generația compozitoarelor aflate pe culmile maturității creatoare, la loc de frunte se așează Myriam Marbe. Autoare a numeroase opus-uri, camerale, concertante, simfonice, corale, pînă de curînd profesoară de prestigiu a Conservatorului bucureștean, ea este o creatoare de stil, o deschizătoare de noi expresii sonore în muzica noastră contemporană.

Carmen Petra-Basacopol s-a afirmat preponderent în genul cameral și cel destinat scenei, fiind autoare a unor balete, montate pe mai multe scene ale țării. Cultivînd mai mult spiritul tradițional al muzicii, folosind forme arhitectonice bine încetățenite în practica componistică, Carmen Petra-Basacopol este o poetă a imaginii sonore, dovadă fiind plasticitatea lucrărilor sale, ce se îmbină armonios cu dansul și mișcarea.

O maestră a creației de lied e Felicia Donceanu ; textul și muzica o exprimă fericit, ea oferind lucrări pline de sensibilitate și rafinament. Există aici o îmbinare potrivită între cele două limbaje, consonanta realizîndu-se printr-o profundă înțelegere a punctelor de joncțiune, fiecare completîndu-se exact cît trebuie.

Din generația celor aflate la vîrsta unei jumătăți de secol, sînt afirmate Irina Odăgescu și Cornelia Tăutu. Cu o prodigioasă activitate componistică corală (abordînd și alte genuri, cameral sau simfonic), Irina Odăgescu are o expresie mai dramatică, paginile sale reprezentative fiind acelea meditative. Măiestria la care a ajuns prin compunerea unor importante madrigale este de asemenea de apreciat.

Cornelia Tăutu și-a legat numele de muzica multor filme, dar a dat la iveală cu talent și lucrări în genul cameral și simfonic. Expresia muzicii sale este frustă, eficientă, bogat imagistică. Printre mai tinere, Marina Vlad, Doina Nemțeanu-Rotaru și Maia Ciobanu și-au croit deja drumuri cu autoritate profesională, cu particularități temperamentale și conceptuale distincte : astfel, Marina Vlad, autoare a unor opus-uri camerale, se înscrie preponderent pe o linie postexpresionistă, stăpînită cu fermitate și cu un echilibrat simț al arcuirii formelor, Maia Ciobanu a creat cu exuberanță a expresiei și sclipire a imaginilor sonore numeroase piese camerale, abordînd apoi genul simfonic și concertant, fantezia ei fiind pusă cu talent în slujba tradiției de avangardă a ultimelor decenii. Doina Nemțeanu-Rotaru merge cu predilecție către introspecția sonoră, către muzica lirică, meditativă, ce se deapănă pe lungi plaje sonore.

Încă un nume de reținut ; foarte tînăra Ana Maria Avram, care vine cu pasiune în acest tărîm și care demonstrează fantezie în imaginarea microstructurilor sonore.

Dacă Diderot spunea : „cînd scrii despre femei, trebuie să-ți înmoi pana în culorile curcubeului și să presari rîndurile cu pulberea de pe aripile fluturilor", invocînd astfel acea stare de gingășie și fragilitate a universului feminin, așternînd aceste rînduri am avut proaspete în memoria auditivă atît lucrări diafane, ca și culorile curcubeului, dar și altele care degajă robustețe și vigoare și conturează variatul peisaj componistic oferit de colegele mele.

Liana Alexandra

„Eminescu și muzica"

■ MAI VECHIUL capitol din cel dintîi volum semnat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Iosif Sava — **Muzica și Literatura. Scriitori români** — este amplificat acum *) în toate sensurile, cu o rigoare științifică sporită.

Într-o primă parte a acestei monografii tematice sînt explorate interferențele subteran-imanente care marchează, prin muzică, însăși geneza interioară a poeziei eminesciene : muzicalitatea ei inefabilă și inegalabila reușită genuin armonioasă a versului eminescian. Pe de altă parte, autorii investighează — cu documente noi de arhivă, în mare parte inedite sau mai puțin cunoscute (de ex : **La o artistă**, poem dedicat Carlottei Patti, sora Adelinei, care a concertat la Iași în 1869) — cvasitotalitatea întîlnirilor explicite dintre „omul deplin al culturii românești" și diferitele școli muzicale europene și autoh-

*) Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Iosif Sava, **Eminescu și Muzica**, Editura Muzicală, 1989.

tone, de la Palestrina și Beethoven, la Mozart, Wieniawski, Flechtenmacher, Caudela ori Sarasate. În ceea ce îl privește pe acesta din urmă — la ale cărui strălucite concerte Eminescu a fost prezent — aflăm astfel că poetul era un meloman programatic, inclusiv un **cronicar muzical**, în sensul pur profesionist al termenului (la „Curierul de Iassy") iar mai tîrziu, în alte împrejurări concertistice, la „Timpul". Sîntem informați cu date noi despre interesul înalt pe care îl manifesta pentru dezvoltarea muzicii și componiștilor românești naționale, invitînd în acest sens la responsabilitate și conștiință : „Ariile d-lui Flechtenmacher sunt frumoase, dar le trebuie un libret de operete și se știe că un libret nu face nici cînd pretenția de a fi o scriere dramatică. Arta muzicală e prea însemnată în sine pentru a face concesii piesei." („Timpul", 25 decembrie 1877).

O întreagă secțiune a noii cercetări estetice, istorico-literare, comparatiste și muzicologice, semnată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Iosif Sava, este consacrată în final unor „registre contemporane". Ele evocă succint dar convingător acel continuum al inspirației multivalente pe care opera eminesciană a provocat-o încă în timpul vieții luceafărului asupra tuturor compozitorilor. În deceniile din urmă, catalogul acestui impact fructuos dintre multele opere eminesciene și arta sunetelor — completat și adus la zi în cercetarea de față — a sporit enorm și în toate genurile de la lied și balet muzical, la operă ori diverse opus-uri simfonice și corale. De data aceasta, spuneam, e vorba de contemporani de la Diamandi Gheciu, Stan Golestan, Mihail Jora și Mihai Moldovan **(Recitindu-l pe Eminescu**, o veritabilă simfonie corală compusă pentru „Madrigal"), la eminentul Anatol Vieru (cu memorabila-i **Simfonie a V-a**), Cornel Țăranu, Zeno Vancea sau Nicolae Brînduș.

Se poate spune, așadar, că în anul Centenarului Eminescu, de pe masa cercetătorului savant — ca și a cititorului de rînd — nu (mai) lipsește acum exegeza corespondențelor dintre filosofia sonoră și filosofia și opera geniului tutelar al poeziei românești.

Constantin Crișan

Între cultură și istorie

AU rămas puțini istoricii literari care își concep disciplina ca un teritoriu în indisolubilă simbioză cu istoriografia politică și cu istoria culturii în înțelesul ei general. În acest sincretism al valorilor unii se încăpățînează să vadă dacă nu o desconsiderare a esteticului, oricum o diminuare (deci o abjurare) a suveranității esteticului. E inutil să stărui că astfel de opinii sînt și neințelegătoare. Nu-i voi convinge, știu bine, pe cei ce nu împărtășesc această opinie. Dar nici nu vreau să exagerez opțiunea contrarie, considerînd-o drept unica posibilă sau necesară. Nu este, cum nici un demers exegetic nu e niciodată singurul în absolut. Știu însă că azi, peste tot, istoria literaturii e concepută și în relațiile ei cu istoria culturii și a civilizației. Iar în acest spațiu istoriografia politică e o dimensiune a ei componentă. Și astfel de metode de cercetare sînt considerate drept moderne și înnoitoare. Există teme (curentele de idei), opere și personalități care sînt — prin obiect — sincretice, despărțirea apelor fiind aici efectiv imposibilă. Cum să studiezi modern și eficient, să spunem, curentele de idei, opera și personalitatea celor ce le-au creat și reprezentat, decupînd de acolo numai esteticul, cînd — firesc — acesta trăiește în relații consubstanțiale cu celelalte despărțăminte (culturalul, politicul, ideologicul, sociologicul) ?

Valeriu Râpeanu este un astfel de istoric literar care nu agreează antisincretismul. A practicat, ce-i drept, și istoria literară pură (cum sînt, de pildă, exegezele despre opera lui G.M. Zamfirescu sau istoria dramaturgiei în genere). Dar, de la o vreme, pare a se fi consacrat aproape exclusiv noii modalități sincretiste. Să se datoreze, oare, adaptarea acestei modalități poposirii îndelungate alături de opera lui N. Iorga, un monument uriaș, imposibil de studiat pe secțiuni și care concepea — se știe — esteticul în simbioză cu celelalte valori, pînă a-l confunda cu culturalul cam amorf ? E probabil. Fapt este că din 1979 Valeriu Râpeanu își publică studiile sale complexe sub titlul lămuritor **Cultură și istorie**. Și e acum la cel de al treilea volum din acest ciclu *). Recitindu-le, pe toate, am rămas, mai întîi, cu plăcuta impresie că Valeriu Râpeanu e, în cîteva cazuri, un efectiv deschizător de drum. În 1972 a restituit noilor generații celebra carte a lui N. Iorga, **O viață de om** (reluată, de atunci, în alte două ediții), operă de căpătîi în literatura memorialistică românească. A fost începutul contactului criticului și editorului cu opera lui Iorga. Și el a fost atît de copleșitor încît, astăzi, Valeriu Râpeanu este unul dintre cei mai avizați cunoscători, la noi, ai operei lui Iorga, pe care o editează și o comentează, dezvăluindu-i sensurile adînci. Iorga, s-ar putea obiecta, a fost și un mare prozator (în literatura de călătorie și memorialistică), autorul a importante lucrări de istorie literară, încît e firesc ca un istoric literar să i se consacre. Dar Valeriu Râpeanu are și meritul mare, care niciodată nu va fi uitat — de a fi restituit prima oară, în 1980, celebra carte a lui Gh. I. Brătianu. **Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești**, scriind și cel dintîi studiu de amploare despre opera marelui istoric. Iată două inițiative demne de toată stima și care îl definesc pe Valeriu Râpeanu exegetul. Și nu uit că această carte a lui Gh. I. Brătianu a inaugurat colecția, extraordinară, „Biblioteca de filozofia culturii românești", care apare la Ed. Eminescu sub coordonarea lui Valeriu Râpeanu. Editorul îl întregește fericit pe istoricul literar.

Ultimul lui volum, păstrînd o coloană din ansamblul preocupărilor sale, îi adaugă încă una. Așadar, alături de două compacte studii despre opera lui Iorga aflăm — nu cu surprindere — unul, despre I.G. Duca. Mă grăbesc să adaug că opera lui Duca merită și trebuie să rețină atenția unui istoric literar. Pentru că fostul prim-ministru liberal, asasinat, în 1934, de legionari, a fost și un remarcat memorialist și portretist **(Portrete și amintiri, Miinile** și postuma masivă lucrare de memorii, în trei volume, **Amintiri politice).** Iar în aceste scrieri autorul vădește reale, incontestabile, calități expresive. Și, cum se știe, astăzi genurile literare nonfictive trezesc un atît de mare interes, încît, pe unii cercetători, îi captivează chiar mai mult decît literaturitatea ficționară. De altfel, avem satisfacția de a constata că volumul pe care îl comentez înscrie în sumar două studii consacrate acestor genuri despre nonfictivul literar. Unul despre literatura de călătorie scrisă de Iorga, și acela amintit despre memorialistica lui I.G. Duca.

Incontestabil, Iorga — s-a mai observat — nu este scriitor în literatura sa (poezia și dramaturgia), cît în scrierile memorialistice **(O viață de om, Supt trei regi, Oameni cari au fost, Războiul nostru în note zilnice)** și în notele de călătorie. Aici, în aceste scrieri, N. Iorga se dovedește un extraordinar prozator. Vianu, vorbind de literatura de călătorie a savantului, aprecia că recunoaște aici „arta unui peisagist romantic, din descendența lui Chateaubriand". Și avea, probabil, dreptate. Cine a citit ediția în trei volume **Pe drumuri depărtate** (editată și comentată — s-o mai spun ? — de Valeriu Râpeanu) realizează instantaneu marea frumusețe a acestor însemnări. Și de oriunde am cita, instructivul se îngemănează inextricabil cu delectabilul, frumosul, ca expresivitate probabil involuntară, captivînd pînă la uimire. Nu cred, gîndindu-mă bine, ca, în acest gen, Iorga să aibă la noi rivali pe măsură. Și această expresivitate, are dreptate Valeriu Râpeanu, izbucnește peste pagina încărcată de istorie, de notație savantă, de observație concretă. Artistul care, de obicei, îl evită pe învățat, aici se tolerează fericit într-un ansamblu de o mare forță penetrantă.

Formula particulară a memorialisticii lui Iorga, cu toate ale ei caracteristici, e bine surprinsă de exeget într-un studiu dens și revelator. Aceeași observație aș nota pe marginea studiului „N. Iorga, om de teatru". Fără îndoială, opera și personalitatea marelui cărturar au în Valeriu Râpeanu unul dintre cei mai avizați (dacă nu cel mai important) interpreți. După atîtea preparative, e drept să așteptăm un viitor studiu monografic (și biografic ?) rotund și împlinit. Și, e de dorit, să fie obiectiv, detașat și irigat de spirit critic, fără de care o monografie rezistentă nu e posibilă.

UN interes acut prezintă în acest volum studiul despre I.G. Duca. Nu trebuie să se creadă că, prin el, ne depărtăm de personalitatea lui Iorga. Dimpotrivă, ne reapropiem, conferind volumului o efectivă unitate de structură. Pentru că autorul îl privește pe Duca și amintirile sale mereu în comparație cu Iorga. Nu e o perspectivă inventată. Ea are perfectă justificare. Nu e vorba numai de faptul, izbitor, că cei doi au fost loviți, mișelește, de aceeași mînă asasină, fiind deopotrivă adversari ai mișcării legionare. Autorul știe să releve și faptul că I.G. Duca și-a scris **Amintirile politice**, prin 1931, ca replică la apariția volumului I din **Memoriile** lui Iorga, culegerii în volum a articolelor lui C. Stere din „Lumina" (1918, totuși), și, aș adăuga (autorul omite asta), a vestitului ciclu memorialistic apărut în „Adevărul" din aprilie-mai 1930, reunit în volum, în iunie, sub titlul **Preludii.** Ori, are dreptate autorul, Duca, ajuns, șef al P.N.L., avusese dezamăgirea de a constata că și Iorga și Stere urmăreau să discrediteze sau numai să diminueze rolul (totuși excepțional) exercitat de Ionel Brătianu și P.N.L. în strategia (din anii neutralității și ai războiului) făuririi marelui act național al reîntregirii țării în hotarele ei istorice. Ceea ce i s-a părut lui Duca o flagrantă nedreptate. Și era. Pentru a restabili adevărul, Duca a pornit să redacteze memoriile sale. Sigur că posteritatea avea să restabilească oricum adevărul amenințat de cei ce acum îl contestau. Dar Duca socotea că pericolul, mare, trebuie imediat contracarat, reconstituind adevărul știut de el din interiorul culiselor acelor patru ani de încrincenare, suferință și eroism. Și a scris acele amintiri despre perioada 1914—1918, adăugîndu-le o secțiune finală (un volum) despre trei mari dispăruți (Ionel și Vintilă Brătianu, regele Ferdinand). Mărturia lui Duca e considerabil de importantă, constituindu-se într-o sursă de referință documentară incontestabilă. Dar cum se întîmplă deobicei, aceste amintiri sînt acuzat partizanale. Toate actele politice ale P.N.L. sînt drepte, impecabile și justițiare (pînă și un veros politicianist precum Al. Constantinescu-Porcul e înfățișat ca un om onest) iar adversarii sau aliații tranzitorii sînt prezentați în culori întunecate și, adesea, false. Adevărul trebuie, așadar, restabilit prin verificare și comparație. Iar Valeriu Râpeanu are meritul de a releva (a făcut-o mai înainte Al. Zub într-un studiu remarcabil), cîteva astfel de îngroșări partizane în ceea ce îl privește pe N. Iorga.

Și tot ce demonstrează aici autorul cărții pe care o comentez e demn de cel mai mare interes, fiind deplin creditabil. Relevabilă e și reconstituirea procesului formației intelectuale a lui Duca, prin apel, mai ales, la memorialistica lui Gala Galaction, cum se știe, bun prieten, din anii liceului, cu viitorul prim-ministru. De atenție specială se bucură și alte ipostaze ale lui Duca, cu deosebire aceea a omului politic, care a năzuit din tinerețe la reformarea structurilor românești, ca membru al stîngii liberale, fiind un democrat sincer și un antifascist. În sfîrșit, autorul știe să pună bine în relief calitățile expresive ale memorialisticii lui Duca, cu darurile ei portretistice și harul de a reconstitui atmosfera unei epoci. Prin aceste calități ale operei lui Duca ne aflăm în plină literatură subiectivă, cu aproape toate ale sale caracteristici. Acest studiu despre I.G. Duca este, din cîte știu, cea dintîi reconstituire biografică a ilustrului bărbat de stat. Nu e, desigur, o biografie rotundă și completă ci o primă tentativă, necesară, spre atingerea acestui scop. (Pentru asta s-ar cuveni cercetată atent și arhiva lui I.G. Duca păstrată la Arhivele Statului Dolj).

Mă deosebesc, desigur, în unele aprecieri și considerații de cele ale lui Valeriu Râpeanu. Pe unele le voi menționa. Iorga nu a fost, la începutul veacului și chiar după 1907, un radical, asemenea lui Stere, Duca și ceilalți intelectuali din stînga liberală. Îi depărțeau multe. Voiau, deopotrivă, desigur, rezolvarea problemei țărănești. Dar Iorga socotea (o știe și spune și Valeriu Râpeanu) că soluționarea trebuie făcută pe cale exclusiv culturală, pe cînd stînga liberală (în frunte cu Stere) — prin intermediul marilor reforme sociale (împroprietărirea țăranilor prin exproprierea latifundiarilor și vot universal). Deosebirea e hotărîtoare. Prima soluție fiind nu numai neeficientă dar și temporizator conservatoare iar cea de a doua cu adevărat radicală. Disputa mare dintre sămănătorism și poporanism de aici, din acest mod antinomic de a privi chestiunea țărănească și democratizarea țării, a pornit. Nu a fost deloc numai o rivalitate de personalități ci, în primul rînd, o divergență ideologică. Iorga credea, utopic, în posibilitatea armonizării sociale, vorbind elogios și nostalgic despre vechea boierime care se duce ; Stere, Duca și ai lui o voiau dispărută din peisajul social românesc, înfruntînd-o în dispute încordate. Apoi debutul de deputat al lui Iorga în 1907 e un dar al liberalilor care i-au sprijinit — prin Stere — candidatura la Iași. În chip de contraserviciu Iorga a cerut adepților săi din Partidul Național-Democrat să-i voteze pe unii liberali. A fost o înțelegere electorală, în uzul vremii, și nu, cum crede Valeriu Râpeanu, expresia unei comunități de convingeri. E de așteptat de la exegetul lui Iorga consecvență în rigoare și spirit critic, neestompind partizan zonele mai dificultuoase. Nu e, în sfîrșit, prea gravă afirmația (p. 201) că în **Amintirile** sale Duca a voit „o reducere la neant a rolului jucat de N. Iorga în procesul atît de complex al făuririi unității naționale" ? La urma urmei, Duca replica, admite și Valeriu Râpeanu, tentativei lui Iorga de a se pune pe el în valoare, diminuînd rolul lui Brătianu și al guvernului său. De ce nu ar fi avut dreptul și Duca să se apere pe sine și pe marele bărbat de stat? Ion I.C. Brătianu, mai bemolînd meritele — reale — ale lui Iorga ?

Noul volum al lui Valeriu Râpeanu se citește — ca tot ce privește relația dintre cultură, literatură și istorie politică — cu cel mai mare interes. Meritul e al autorului care știe, aproape strategic, nu numai să-și aleagă obiectul de studiu, dar să-l și prezinte atractiv.

Z. Ornea

*) Valeriu Râpeanu — **Cultură și istorie** III, Editura Cartea Românească.

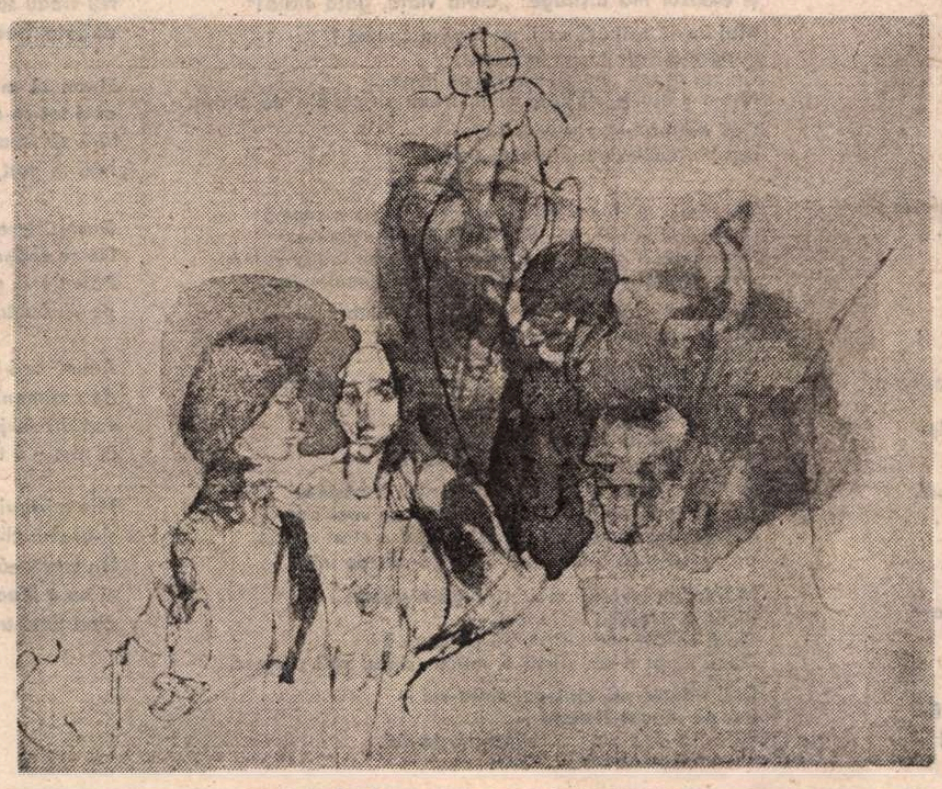

Grafică din Expoziția OCTAV GRIGORESCU, deschisă la sala Dalles

TRAPEZ

CCLXXXXVI

1439. Era cea mai voluminoasă din raft, dar el spunea : — E cam slăbuță.

1440. Cînd m-au zărit, mi-au ieșit înainte toți trei și, în timp ce mă conduceau cu mari manifestări de bucurie, nu conteneam să le vorbesc : — Domnilor, domnilor, domnilor...
Domnii erau trei căței pufoși și năstrușnici.

1441. Călinescu spunea: Clasicii nu sînt citiți, clasicii sînt citați. Eu, care nu visasem decît să fiu clasic, ce mi-am spus : — De ce să-mi mai pierd vremea înnegrind sute de pagini ? Să trec de-a dreptul la citate.

1442. Acele pături roase pînă la urzeală, cu miros de țipirig, ce ni s-au dat în primul an la marină, cărora le spuneam „pături de cai", și fuseseră probabil pături de cai în primul război mondial.

1443. Mergeam în lungul unui lan de porumb, dar nu era porumb. Așa am aflat cu stupoare — aveam vreo șase ani — că măturile cresc pe cîmp.

1444. În manualele de istorie ale anului 3000, Ramses al II-lea va figura probabil în același capitol cu Richard al III-lea.

1445. Se pare că romancierii aceia fuseseră mai înainte cultivatori de cereale. Altminteri nu s-ar fi explicat de ce prin cărțile lor circulau atîtea personaje de paie.

1446. Ei ar fi fost în stare să-i spună lui Columb : — Ai descoperit America ? Ei și ?

Geo Bogza

Cartea străină

Bucurii și umbre

ÎNLĂUNTRUL și în afara Spaniei critici de autoritatea lui Darío Villanueva, Luis Suñén și Stephan Miller au așezat și așază pe Gonzalo Torrente Ballester și opera sa sub semnul dualității. Au dreptate să o facă. În personalitatea acestui laureat al premiului Cervantes coexistă într-adevăr un erudit riguros, membru al Academiei Spaniole, profesor prestigios al universităților din Santiago de Compostela, Madrid și Albany, exeget temeinic și cumpănit al lui Don Quijote, autor al admirabilei **Panorame a literaturii spaniole contemporane**, și un creator literar liber, surîzător, intens personal, considerat a fi unul din cei mai de seamă romancieri ai lumii hispanice, distins cu Premiul Național pentru Literatură, cu Premiul Planeta și, în 1985, cu acela care poartă numele nemuritorului scriitor spaniol. În privința structurii sufletești, comentatorii au remarcat bivalența proprie lui Torrente Ballester : o inteligență vie, limpede, inventivă, cu neîntrecută priză asupra realului și putere de reconstruire a lui, și o fantezie grațioasă, ludică, nostalgică, visătoare. În opera scriitoricească, un clasic lucid, transparent și controlat se alătură, în cordială și discretă veghe, spiritului modern, îndrăznet, uneori deconcertant care, de asemenea, sălășluiește în Torrente Ballester. În plan compozițional, dualitatea este recunoscută chiar de autor care semnalează „cărările ce se bifurcă" : cea dintîi l-a dus la trilogia realistă **Bucurii și umbre**, care, prin amploarea construcției, pregnanța personajelor și un continuu brio expresiv, a devenit un best-seller și, în urma versiunii televizate, un fapt al conștiinței publice; cea de a doua l-a îndrumat spre trilogia fantastică alcătuită din romanele **Saga/fuga lui J.B.**, **Insula zambilelor tăiate** și **Dafne și visele**, caracterizate prin trecerea de la memoria lirică (amintirile din copilărie) la explorarea directă a insolitului și misterului (ființe mitice, întîmplări miraculoase, ambianță enigmatică). În sfîrșit, dualitatea este prezentă chiar în cadrul unei singure opere. Astfel, în **Bucurii și umbre**, integrată de curînd circuitelor noastre literare datorită talentului și strădaniei lui Darie Novăceanu și Mirunei Ionescu*), există două centre contrastante prin personaje și organizare epică : pe de o parte saga puterii deținute și exercitate frenetic de Cayetano Salgado, stăpîn tiranic al unui microcosm uman, orășelul Pueblănueva, și pe de alta un roman problematic în care Carlos Deza și, prin asociere, iubita lui, Clara, caută sensul vieții și asumă un destin propriu, autentic. Primul personaj vine din trecut, pare o întrupare a vajnicului comendador din **Fuenteovejuna** a lui Lope de Vega, al doilea, medic psihiatru, pășește șovăitor, puțin abulic, spre viitor. Descinde, cu infinit mai multă complexitate, profunzime și interes uman, din familia eroilor intelectuali neadaptați, victime ale unei societăți autoritare și claustrate : Pepe Ray din **Doña Perfecta** de Galdós și Andrés Hurtado din **Arborele științei** de Pío Baroja.

O astfel de dualitate nu înseamnă maniheism și nu promovează reducționismul. Se opune la aceasta însuși autorul și o face în două feluri : a) stabilind o liberă trecere, în ambele sensuri, între modalitatea realistă și cea fantastică și b) creînd, între ele și chiar în ele, o multiplicitate de teme și procedee mediatoare pe care nu pot decît să le enumăr incomplet : ficțiunea istorizată, mutația existențială, schimbarea „modului de a sta în fața realului", pluriperspectivismul, discursul narativ colectiv, monologul interior, autocomentariul. În confirmarea liberei circulații, fantasticul torrentian dobîndește aproape întotdeauna receptacol și rod în planul realității. „Dafne locuiește în dorință", spune romancierul, ceea ce înseamnă că se împlinită în real, căci **dorința** de visare, **nevoia** de miracol sînt reale. Don Juanii, încarnați sau mitici, se întîlnesc într-un Paris real. Și invers : într-o narațiune realistă, autorul face un loc important întîmplării misterioase. În **Bucurii și umbre**, întreaga mașinărie, puternică și complicată, este pusă în mișcare și determinată în mare parte de o astfel de întîmplare. Venirea lui Carlos la Pueblănueva, necesitatea unei valori absolute și începerea unei noi vieți în lumina libertății și demnității își au originea și își găsesc forța de desfășurare într-un vis tulburător care, după cum află mai tîrziu, coincide cu momentul morții tatălui său, dispărut de douăzeci de ani. În casa părintească el descoperă ușa zidită văzută în vis, o sparge și găsește scrisorile tatălui care îi lămuresc cauza dispariției acestuia și implicit îl cheamă să aibă curajul de a iubi și de a oferi iubirii adevărul unei existențe autentice, plenare. Procedeele acestea de transfer, interferență și contagiune reciprocă între empiria ordonată realist de rațiune și eflorescența prodigioasă inventată de fantezie conferă artei narative a lui Torrente Ballester bogăția vieții și gravitatea meditației.

Și acum, întrebarea pusă mai puțin de exegeza torrentiană : depășește romancierul această dualitate și dacă da, cum și în ce sens ? Răspunsul, neapărat necesar pentru a completa imaginea scriitorului la cel mai înalt nivel, cel ideatic, trebuie dat, cred eu, nu numai prin analiză textuală, ci și prin recurs la procedeele criticii imaginative, metatextuale, prin decelarea implicațiilor și extrapolare. Textul romanului **Bucurii și umbre** oferă cititorului un fel de elipsă cu două focare antagonice și două sisteme etice corespunzătoare : cel egoist-dominator al lui Cayetano, care consideră că scopul suprem este acapararea de avere și putere pentru a simți voluptatea de stăpîn al lumii — al lumii în miniatură din Pueblanueva — și cel altruist-eliberator, făurit treptat, cu ezitări și reveniri, de Carlos, pentru care valorile cele mai înalte ale oamenilor — höchstes Glück der Erdenkinder, cum spunea Goethe — sînt respectul persoanei, solidaritatea și mai ales iubirea care răscumpără și salvează. Există în roman episoade impresionante pentru exemplificarea acțiunii fiecărui sistem : brutalizarea lui Rosario și violarea Clarei de către Cayetano pe de o parte ; renunțarea la moștenirea doñei Mariana și sublimarea iubirii pentru Clara de către Carlos, pe de alta. Există și texte de mare frumusețe în care se arată explicit distanța dintre cele două focare și etici. „Marele păcat constă în a nu-ți iubi semenii, dar cel mai mare dintre toate păcatele este disprețul. Desfrînatul păcătuiește pentru că se folosește de femeie ca de un instrument ; cel care exploatează muncitorii păcătuiește pentru că face din muncitor un instrument al lăcomiei lui. În ambele cazuri, ființa umană pierde în fața celeilalte condiția de om [...] și nici un om, oricare ar fi purtarea lui, nu poate distruge această calitate fără a deveni neom" (vol. III, p. 108).

În confruntare cu centrul prepotenței și violenței, cu pasiunea de a comanda și înrobi întruchipate de Cayetano, Carlos pare a fi înfrînt : se sărăcește singur, ia în căsătorie de „dezonorata" Clara și pleacă pentru totdeauna din Pueblanueva. În realitate, el este cîștigătorul : cruță, apără și face fericirea chiar a celor care nu o merită acum (Germaine), dar care, poate, în viitor... Iar pe Cayetano îl învinge în modul cel mai elocvent : îl contaminează de bucuria binelui — bine înțeles, în doze suportabile. Suficiente totuși pentru o schimbare ce stîrnește mirarea generală : uită de erotica violentă, combate manoperele financiare, se preocupă de cei care au nevoie de muncă sau de ajutor. Cînd, în ultimul capitol, Carlos îl salvează viața, înștiințîndu-l de planuita lui ucidere, Cayetano este (parțial) recuperat. În public, la cazino, lovește pe un adulator care îl insultase pe Carlos. În relațiile lui cu acesta, Cayetano evoluează de la condescendență și superioritate ostentativă, la respect și admirație tacită, dar reală. În fond, distanța dintre cele două focare ale elipsei se micșorează printr-o mișcare continuă de apropiere spre centrul leal și generos al lui Carlos. Cînd va rămîne un singur centru — acesta —, nu va mai fi elipsă, ci cerc, simbolul perfecțiunii. Pînă atunci, protagoniștii romanului ne fac să ne gîndim, dincolo de text, dar în prelungirea lui, la cazuri paradigmatice similare. După plecare, Carlos se angajează ca medic la un modest spital din Portugalia și desigur nu mai duce viața la diateza pasivă, obosit și sceptic, ci asumă cu hotărîre etica muncii, asemeni ridicătorilor faustieni de diguri. La rîndul lui, Cayetano ne amintește, mutatis mutandis, de altă contaminare, aceea a lui Sancho Panza. Nu muri, stăpîne ! spune bravul scutier eroicului cavaler rătăcitor în agonie. Nu pleca, prietene ! ne putem închipui că îi spune Cayetano lui Carlos. Și astfel, dualitatea se vede, etic și soteriologic, depășită.

Rămîne să mai spunem cîteva cuvinte despre calitățile literare specifice cărții și despre meritele traducerii. Multe dovezi se pot aduce pentru a învedera că în **Bucurii și umbre** realismul nu mărginește, ci deschide drumul spre excelență. Voi indica pe scurt numai patru din acestea și anume efectul de frescă, ecuația umană, personajul invizibil și fluxul expresiv. Ceea ce izbește în primul rînd este amploarea construcției românești — peste 1 300 de pagini, peste 50 de personaje **actante** —, cromatica savant distribuită și folosită. Efectul de frescă nu prejudiciază deloc profunzimii, ci numai o face atrăgătoare, căci în această narațiune Torrente Ballester pune Spania anilor 1934—36 într-o pasionantă ecuație umană cu soluție etică și, cum am spus, soteriologică. În cele din urmă autorul tratează despre bucuriile și umbrele care justifică și salvează — sau nu — omul. Mergînd pe o linie care începe de la corul antic și se termină la romanul unanimist contemporan, autorul introduce colectivitatea în patru ipostaze ale unui personaj pe care l-am putea numi duhul Pueblanuevei, în care vocile grupului de la cazino — pitorești, lase, batjocoritoare — domină. În sfîrșit, romanul captivează prin revărsarea unei măiestrii expresive făcute din vervă, subtilitate, joc mereu nou de intenție și efect. Datorită tuturor acestor calități, se produce un fel de acțiune Midas : autorul transformă în aur narativ tot ce atinge : lupta pentru putere, iubirile violente și clandestine, picturile din biserică, alegerile în care învinge Frontul Popular și altele și altele.

TRADUCĂTORII țin perfect pasul cu acest extraordinar roman. Explicabil : după ce înfruntaseră dificultățile lui Góngora (Darie Novăceanu) și minunățiile lui García Márquez (Miruna Ionescu), limpezimea lui Torrente Ballester nu mai putea constitui o problemă. Totuși, excelența acestei limpezimi implică diferite exigențe — acuitate, acuratețe — cărora traducătorii le-au corespuns pe deplin. Desigur sînt cîteva — puține — amănunte de corectat (**baladí** nu înseamnă „lucru fără importanță", ci, mai colorat, „moft", iar **qué se le ofrece**, pur și simplu „ce doriți ?"). Dar o mică și neînsemnată umbră nu poate afecta marea bucurie la care tălmăcitorii au contribuit hotărîtor : aceea de a cunoaște, în vestmîntul limbii românești, un autor și o operă cu rang valoric atît de înalt în literatura spaniolă și universală.

Paul Alexandru Georgescu

*) Gonzalo Torrente Ballester : **Bucurii și umbre**, Ed. Univers, (3 vol.) 1989, traducere de Darie Novăceanu (vol. I) și Miruna Ionescu (vol. II și III).

Vladimir VÎSOȚKI

Somnul

Somnul pentru mine : foc gălbui cînd sforăi ;
stai, mai stai, îndeamnă glasul aurorei.
Dar nici zorii nu sînt veseli și întregi :
ori aprinzi țigara, ori bei să te dregi.

În bodegi verzi stofe, șervețele fine –
rai cerșetorimii – gratii pentru mine.
În altar duhoare, clar-obscur, tămîie.
Chiar de-i totul altfel, zău, cum trebuie, nu e.

Urc pe munte, gîfîi, de n-aș da în boale.
Sus, pe vîrf, arinul, vișinul pe poale.
Dacă panta-n iederi m-ar înveseli,
și-ncă-un strop, – tot nu e cum ar trebui.

Paralel cu rîul merg pe cîmp. Și crește
albăstrița-n lanuri ; dumnezeu lipsește.
Tiv – pădure deasă tot cu vrăjitoare,
iar pe drum, la capăt – în butuc, topoare.

Undeva dansează caii-n silnic trap.
Drumul e aiurea, și mai și spre cap.
Nici altar, nici crișmă – sfinte nu pot fi...
Nu, băieți, zău, totu-i cum n-ar trebui !

Caii nărăvași

Peste ripe-n lung, prăpăstii, chiar pe margine de stei
îi strunesc și le dau bice nărăvași cailor mei.
Nu știu, parcă nu am aer, beau tot vîntul, hăpăi ceața
și extazul mă distruge: „Gata viața, gata viața!"

Mai încet, trăpașii mei, nu fugă-n spume !
N-ascultați de biciul îndesat.
Ce cai aprigi nimerit-am eu pe lume...
N-am s-ajung sfîrșitul vieții, n-am să termin de cîntat.

Caii adăpa-voi, cîntecul cînta-voi –
dar pe muche baremi o clipită
sta-voi.

Voi pieri : o să mă sufle uraganul ca pe-o scamă
și în sănii mă vor duce galopînd peste ghețuș.
Caii mei, să bateți pasul mai încet spre lunga vamă,
doar puțin lungiți-mi drumul înspre ultimul culcuș !

Mai încet, trăpașii mei, nu fugă-n spume !
Nu zburați într-un galop turbat.
Ce cai aprigi nimerit-am eu pe lume !
N-am ajuns sfîrșitul vieții, și nici cîntul – de cîntat.

Caii adăpa-voi, cîntecul cînta-voi –
dar pe muche baremi o clipită
sta-voi !

Noi am reușit. În ceruri, nu se-ntîrzie popasul.
De ce însă heruvimii cîntă-acolo cu voci slute?!
Ori din cauza plînsorii, clopoțelul și-a stins glasul,
ori eu strig ca bidiviii să n-alerge-atît de iute.

Mai încet, trăpașii mei, nu fugă-n spume !
Biciul și cravașa nu priesc.
Oare ce cai nimerit-om eu pe lume ? !
Dacă viața n-am sfîrșit-o, măcar cîntul să-l sfîrșesc.

Caii adăpa-voi, cîntecul cînta-voi –
dar pe muche baremi
clipa-ntîrzia-voi.

În sufletul meu

Mie mi-aprinde seara luminare
și-afumă chipul tău fără egal...
Nu vreau să știu că timpu-i vindecare,
că totul trece-odată cu-al lui val.

N-am să mai scap de liniștea de moarte
căci tot ce-acum un an fusese dor,
fără să vrea a luat cu ea departe,
întîi în port, pe urmă – pe vapor...

Deșert deșert mi-e sufletul de-acuma.
De ce vegheați pustia asta grea ?
Păienjeniș și cîntec frînt port numa'
pe dinăuntru – restu-a dus cu ea.

Acum, ce-i țintă, fără drum cutează ;
de scormoniți în sufletul ucis
veți da de jumătăți de gînd și frază,
în rest – e totu-n Franța, la Paris.

Mie mi-aprinde seara luminare
și-afumă chipul tău fără egal...
Nu vreau să știu că timpu-i vindecare,
el nu e leac ci cruntă mutilare,
cînd totul trece-odată cu-al lui val.

În românește de
Passionaria Stoicescu și Andrei Ivanov

Peter CAREY

Visurile noastre

■ *Prozatorul australian Peter Carey, născut în anul 1943 la Bacchus Marsh, lîngă Melbourne, este considerat de critică drept unul dintre cei mai autorizați purtători de cuvînt ai noii generații de scriitori de la antipozi, care încearcă să-și afle consacrarea internațională alături de nume binecunoscute cum sînt Patrick White, laureat al Premiului Nobel în 1973, și Coleen McCullough.*

Puternic ancorat în realitățile societății australiene, Peter Carey a debutat în 1974 cu volumul de proză scurtă The Fat Man in History, *care l-a impus atenției cititorilor anglofoni. Următorul volum de povestiri,* War Crimes *(1979) și, mai ales, romanul* Bliss *(1981), încununat cu numeroase premii literare, i-au consolidat ulterior reputația de exponent de frunte al noii literaturi australiene.*

NIMENI, pînă în ziua de azi, nu-și poate aminti cine și cu ce l-a jignit. Dyer, măcelarul, își amintește că într-o zi i-a dat o bucată de carne nu tocmai proaspătă și că în altă zi l-a servit pe un client înaintea lui din greșeală. Deseori cînd Dyer se îmbată și-și amintește aceste evenimente el își blestemă nesăbuința. Dar nimeni nu crede cu adevărat că Dyer a fost cel care l-a jignit..

Dar cineva dintre noi a făcut-o. Într-un fel sau altul noi l-am desconsiderat pe acest om scund și blînd, care purta întotdeauna ochelari fără ramă și un costum impecabil și care ne zîmbea atît de plăcut tuturor.

Cînd eram copil am furat adesea mere din curtea lui de pe Mason's Lane. El mă vedea de cele mai multe ori. Nu, nu-i corect. Vreau să spun că am avut de cele mai multe ori senzația că mă vedea. Și nu eram singurul. Mulți dintre noi veneau să-i ia merele, singuri sau în grup, și este posibil ca el să fi ales modalitatea de plată exactă pentru aceste mere în maniera lui.

Sînt sigur, totuși, că nu merele au fost cauza.

Pînă la urmă noi toți cei opt sute din oraș am ajuns să ne amintim de micile greșeli făcute împotriva domnului Gleason care a trăit cîndva printre noi.

Tata, care n-a purtat niciodată pică vreunei ființe, este încă ferm convins că Gleason a avut cele mai bune intenții față de noi, că a iubit orașul mai mult decît oricare dintre noi. Tata spune că noi ne-am purtat urît față de acest oraș. L-am folosit, ca și întreaga vale, ca pe un simplu loc de popas. Un loc pe drumul spre altundeva. Chiar cei care am locuit aici mai mulți ani nu am luat orașul în serios. Cu toate că așezarea este frumoasă. Dealurile sînt verzi și codrii deși. Pîriul este plin de pește. Dar nu acesta este locul unde dorim să ne aflăm.

Ani la rînd am mers la film la cinematograful Roxy și am visat, dacă nu America, cel puțin capitala țării noastre. Față de orașul nostru, spune tata, nu avem decît dispreț.

Călătorii care se opresc să cumpere pește și cartofi prăjiți la restaurantul lui George Grecul sînt mai apropiați de el decît noi, pentru că noi toți visăm metropole, averi, case moderne, limuzine elegante : visuri americănești, cum le spune tata.

* *

NOI mergeam toți cu bicicleta pentru că n-aveam bani pentru altceva. Tata avea o furgonetă Chevrolet veche, dar o folosea rar ; cred că din pricina vreunei probleme mecanice imposibil de rezolvat sau poate pur și simplu o păstra, nevrînd s-o uzeze.

Gleason avea și el bicicletă și în fiecare zi la ora prînzului pedala din greu de la birou spre casa lui acoperită cu șindrilă de pe Mason's Lane.

Dar pe vremea cînd Gleason pedala din greu de la birou spre casă și înapoi toată viața se desfășura normal în orașul nostru. Abia după ce el a ieșit la pensie au început lucrurile să ia o întorsătură neplăcută.

Pentru că în acel moment domnul Gleason a început să supravegheze construirea zidului în jurul terenului de doi acri aflat pe colina Bald Hill. El plătise mult prea mult pentru această bucată de pămînt. O cumpărase de la Johnny Weeks, care acum sînt sigur că e convins că toată vina este a lui, în primul rînd pentru că l-a înșelat pe Gleason și, în al doilea rînd, pentru că i-a vîndut pămîntul. Dar Gleason a angajat niște muncitori chinezi și i-a pus să construiască zidul. Atunci am știut cu toții că l-am jignit.

Bald Hill se înalță mult deasupra orașului și, de la mica benzinărie a tatălui meu, puteai sta și privi cum se ridică zidul. Era o priveliște interesantă. Eu l-am privit timp de doi ani, în vreme ce așteptam clienții care apăreau destul de rar.

Toată lumea presupunea că Gleason înnebunise pur și simplu și, după interesul arătat la început, a acceptat nebunia lui și zidul așa cum accepta însăși existența colinei Bald Hill.

Uneori, se oprea cîte cineva să facă plinul la benzinăria tatălui meu și întreba despre zid și tata dădea din umeri. Atunci vedeam, o dată mai mult, ciudățenia situației.

„O casă cumva ? Colo sus pe deal ?" întreba străinul.

„Nu", spunea tata, „tipul ăsta numit Gleason ridică un zid".

Și străinii voiau să afle motivul, iar tata dădea din umeri și mai arunca o privire la Bald Hill. „Să mă ia naiba dacă știu", spunea el.

Zidul trebuie să fi fost terminat cu o zi înainte de a împlini eu doisprezece ani.

Cînd s-a răspîndit vestea că zidul este gata, cea mai mare parte a cetățenilor orașului a urcat dealul să-l vadă. Ei s-au plimbat în jurul celor patru ziduri care erau la fel de interesante ca și oricare alt zid de cărămidă. Zidurile erau înalte de trei metri și aveau deasupra sticlă pisată și sîrmă ghimpată. Cînd a devenit limpede că nu aveam cum să descoperim ce se află în spatele zidurilor, am renunțat și ne-am întors cu toții acasă.

Domnul Gleason încetase demult să mai vină în oraș. În schimb, venea soția lui care împingea un căruț de la Mason's Lane pînă la Main Street pe care îl umplea cu articole de băcănie și carne (legume nu cumpărau niciodată, le cultivau în propria lor grădină).

Din cînd în cînd străinii mergeau să vadă ce se întîmpla sus pe deal, deseori atîția de localnici care le spuneau că se construiește un templu chinezesc sau orice altă aiureală.

Timp de cinci ani, însă, pînă cînd am împlinit șaptesprezece ani, zidul lui Gleason nu m-a interesat cîtuși de puțin. Anii aceia îmi par foarte departe acum și îmi amintesc foarte vag de ei.

. . . . . .

ȘI, deodată, după ce am împlinit șaptesprezece ani, domnul Gleason a murit. Am aflat vestea cînd am văzut cărucul doamnei Gleason în fața biroului de pompe funebre al lui Phonsey Joy. Ne-am dus și ne-am uitat la căruț și ne-a părut rău pentru doamna Gleason. Nu dusese o viață prea fericită.

Phonsey Joy l-a dus pe domnul Gleason la cimitirul de lîngă gara Parwan. Oamenii priveau dricul trecînd și se gîndeau „S-a prăpădit Gleason" și cam atît.

Apoi, la mai puțin de o lună de la înmormîntarea lui Gleason în cimitirul singuratic de lîngă gara Parwan, muncitorii chinezi s-au întors. I-am văzut împingîndu-și bicicletele pe deal. Stăteam împreună cu tata și cu Phonsey Joy și ne întrebam ce se întîmplă.

Dar abia a doua zi dimineață a devenit clar ce se întîmpla.

În următoarele două zile, oamenii s-au adunat să privească demolarea zidurilor. Ei i-au văzut pe muncitori vînzolindu-se încolo și încoace, dar pînă cînd aceștia nu au dărîmat o porțiune mai mare din zid nimeni nu și-a dat seama ce se afla în spatele lui. Era imposibil de văzut, dar era ceva acolo.

În cele din urmă, pe bicicletă sau pe jos, întregul oraș s-a îndreptat spre Bald Hill. Domnul Dyer și-a închis măcelăria, iar tata și-a scos Chevroletul și, înghesuiți cu alte douăzeci de persoane, am urcat dealul.

Sus pe deal domnea liniștea. Muncitorii chinezi lucrau cu hărnicie, dînd jos ultimele ziduri și curățînd cărămizile pe care le așezau frumos în grămezi. Doamna Gleason nu scotea un cuvînt. Stătea lîngă un colț de zid ce mai rămăsese în picioare și privea sfidătoare la cetățenii orașului care rămăseseră cu gura căscată.

Între noi și doamna Gleason se afla lucrul cel mai incredibil frumos pe care îl văzusem vreodată. Pentru o clipă nu mi-am dat seama ce era. Stăteam cu gura deschisă și respiram frumusețea lui surprinzătoare. Apoi mi-am dat seama că era orașul nostru. Casele erau înalte de jumătate de metru, nu prea finisate, dar conforme cu realitatea.

Cred că în acel moment toți am fost cuprinși de bucurie. Nu-mi amintesc să mai fi încercat o asemenea stare de fericire deplină. Poate că era o emoție copilărească, dar m-am uitat la tata și i-am văzut fața cuprinsă de un surîs larg și cald și am știut că și el simțea la fel. Mai tîrziu mi-a spus că el credea că Gleason construise acest oraș la scară redusă numai pentru momentul acela, pentru a ne permite să vedem frumusețea orașului nostru, să ne facă să ne simțim mîndri de noi înșine și să nu ne mai lăsăm pradă visurilor. Restul nu a fost plănuit de Gleason, mi-a spus tata, pentru că el n-avea cum să prevadă ceea ce s-a petrecut după aceea.

Fuseserăm atît de uluiți de orășelul în miniatură, încît nu observasem ceea ce era mai important. Gleason nu numai că construise casele și magazinele orașului, ci le și populase. Cînd am pătruns în vîrful picioarelor în orășel ne-am descoperit deodată pe noi înșine. „Uite, i-am spus domnului Dyer, dumneata ești acela".

Și, într-adevăr, el era, stînd în fața magazinului său, cu șorțul alb. Cînd m-am aplecat să cercetez mica figurină, am fost uluit de expresia feței lui. Era domnul Dyer și în nici un caz altcineva.

Iar lîngă domnul Dyer se afla tata, stînd pe vine pe trotuar și uitîndu-se admirativ la bicicleta domnului Dyer, cu fața plină de unsoare și speranță.

Și iată-mă și pe mine, la benzinărie, sprijinit de o pompă în manieră americănească și stînd de vorbă cu Brian Sparrow care mă distra cu clovneriile lui.

Phonsey Joy stînd lîngă dric. Domnul Dixon așezat pe un scaun în magazinul lui de fierărie. Toți cei pe care îi cunoșteam se aflau în orășelul în miniatură. Dacă nu erau pe stradă sau în curțile lor, ei erau în casele lor și nu ne-a trebuit mult pînă să descoperim că putem să ridicăm acoperișurile și să privim înăuntru.

Mărturisesc că eu am fost cel care a ridicat acoperișul casei lui Cavanagh. Așa că eu am fost cel care a găsit-o pe doamna Cavanagh în pat cu tînărul Craigie Evans.

Am rămas acolo mult timp, neștiind prea bine la ce mă uitam. În cele din urmă, Phonsey Joy a luat acoperișul din mîna mea și l-a pus cu grijă la loc deasupra căsuței, așa cum, îmi imaginez eu, ar fi pus capacul peste un coșciug. Dar deja multă lume văzuse ceea ce văzusem eu și zvonul se răspîndise foarte repede.

După aceea, ne-am adunat cu toții în grupuri mici și ne-am uitat la orașul în miniatură cu o teamă nedisimulată. Dacă Gleason știa despre doamna Cavanagh și Craigie Evans, ce altceva mai putuse să știe ? Priveam acoperișurile în tăcere și ne simțeam neîncrezători și vinovați.

Am coborît apoi tăcuți dealul, ca după o înmormîntare, ascultînd scrîșnetul pietrișului sub picioare.

A doua zi, o întrunire extraordinară a consiliului municipal a adoptat o moțiune care cerea doamnei Gleason distrugerea orașului în miniatură, pe motiv că încălca regulamentul de construcții edilitare.

Din păcate, acest ordin n-a fost dus la îndeplinire înainte ca ziarele centrale să afle despre el. Chiar a doua zi, guvernul a intrat în acțiune. Orașul în miniatură și locatarii săi urmau să fie puși sub protecție. Ministrul turismului a venit cu o limuzină neagră și ne-a ținut o cuvîntare pe stadionul de fotbal. Stăteam pe băncile înalte așezate în amfiteatru și mîncam cartofi prăjiți, în timp ce el stătea sprijinit de gard și ne vorbea. Nu-l auzeam prea bine, dar am auzit esențialul. El a numit orașul în miniatură o operă de artă, iar noi îl priveam încruntați. Ne-a spus că el va deveni o neprețuită atracție turistică. Ne-a spus că vor veni turiști de pretutindeni ca să vadă orășelul. Urma să devenim celebri. Afacerile noastre urmau să înflorească. Ghizii, translatorii, șoferii de taxi și vînzătorii de băuturi răcoritoare urmau să aibă mult de lucru.

Urmau să vină turiști din America, ne-a spus el, cu autobuzele, cu mașinile și cu trenul. Urmau să facă fotografii și să vină cu portofelele pline de dolari.

La fel ca în visele noastre, ministrul s-a urcat apoi în limuzina lui neagră și s-a îndepărtat încet de modestul nostru stadion, iar ziariștii s-au năpustit cu carnețelele și aparatele lor de filmat. Ne-au fotografiat și au fotografiat și căsuțele de pe Bald Hill. A doua zi, fotografiile noastre se aflau în toate ziarele.

Acum ne simțeam bine cu toții. Era foarte plăcut să-ți vezi poza în ziar. Și, iarăși, ne-am schimbat părerea despre Gleason. Consiliul municipal s-a întrunit din nou și a dat numele de „Bulevardul Gleason" drumeagului prăfuit de pe Bald Hill. Apoi am mers toți acasă și am așteptat turiștii promiși.

N-a durat mult pînă cînd au început să sosească, deși nouă ne-a părut o eternitate. Ei bine, au sosit, într-adevăr. Și dați-mi voie, să vă spun cum au decurs lucrurile.

Turiștii americani sosesc zilnic cu autocarele și mașinile, iar cei mai tineri vin uneori cu trenul. Avem acum o mică pistă de aterizare lîngă cimitirul Parwan, așa că ei mai vin și cu avioane mici. Phonsey Joy îi conduce la cimitir, unde vizitează mormîntul lui Gleason, apoi urcă cu ei pe Bald Hill și în cele din urmă coboară în oraș. El cîștigă foarte bine din treaba asta. Phonsey a ajuns un om important în oraș și a fost ales în consiliul municipal.

Pe Bald Hill există mai multe telescoape, cu ajutorul cărora turiștii americani pot să cerceteze în taină orașul și să se asigure că orașul de jos seamănă cu cel de pe Bald Hill. Herb Gravney vinde turiștilor înghețată și băuturi răcoritoare și filme fotografice. Și el este unul dintre cei care se descurcă bine.

Adevărul este că cei mai mulți dintre noi ne-am cam săturat de acest joc. Turiștii vin să-l vadă pe tata și îi cer să se uite la bicicleta lui Dyer. Îl privesc pe tata cum traversează strada cu capul plecat. El nu-i mai salută pe americani. Se așează în genunchi pe trotuar, lîngă bicicleta lui Dyer. Ei se strîng în jurul lui. Deseori ei își amintesc încorect orașul în miniatură și încearcă să-l facă pe tata să stea într-o poziție greșită. Inițial, el s-a opus, dar acum n-o mai face.

Apoi, știu că vin să mă găsească pe mine. Eu sînt următorul pe traseu. Ei vin să mă caute la pompa de benzină așa cum o fac de patru ani încoace. Nu-i aștept nerăbdător pentru că știu, chiar înainte de a veni, că vor fi dezamăgiți.

„Dar nu-i acesta băiatul".

„Ba da, chiar el e", spune Phonsey. Și mă pune să le arăt certificatul de naștere.

Ei examinează certificatul suspicioși, pipăind hîrtia ca și cum ar fi un fals clar.

„Nu, declară ei, dînd din cap, nu-i acesta băiatul. Băiatul adevărat este mai tînăr".

„A fost mai tînăr. A mai crescut între timp", le spune Phonsey cu o expresie plictisită.

El își permite să fie plictisit.

Turiștii se uită atenți la mine.

„E cu totul alt băiat".

Dar, în cele din urmă, își scot aparatele de fotografiat. Eu stau posac și încerc să par amuzat ca altădată. Gleason m-a văzut amuzat, dar eu nu-mi mai amintesc senzația. Pe vremea aceea mă uitam la Brian Sparrow. Dar și Brian este obosit acum. Îi vine greu să-și mai facă clovneriile, iar turiștilor nu li se pare amuzant. Ei preferă modelul de pe Bald Hill.

Americanii plătesc un dolar pentru dreptul de a ne fotografia. Plătind bani, se tem să nu fie înșelați. Ei își petrec timpul arătîndu-se dezamăgiți, iar eu mi-l petrec simțindu-mă vinovat că i-am dezamăgit, cumva, crescînd și devenind mai trist.

Prezentare și traducere de
Valentin Negoiță

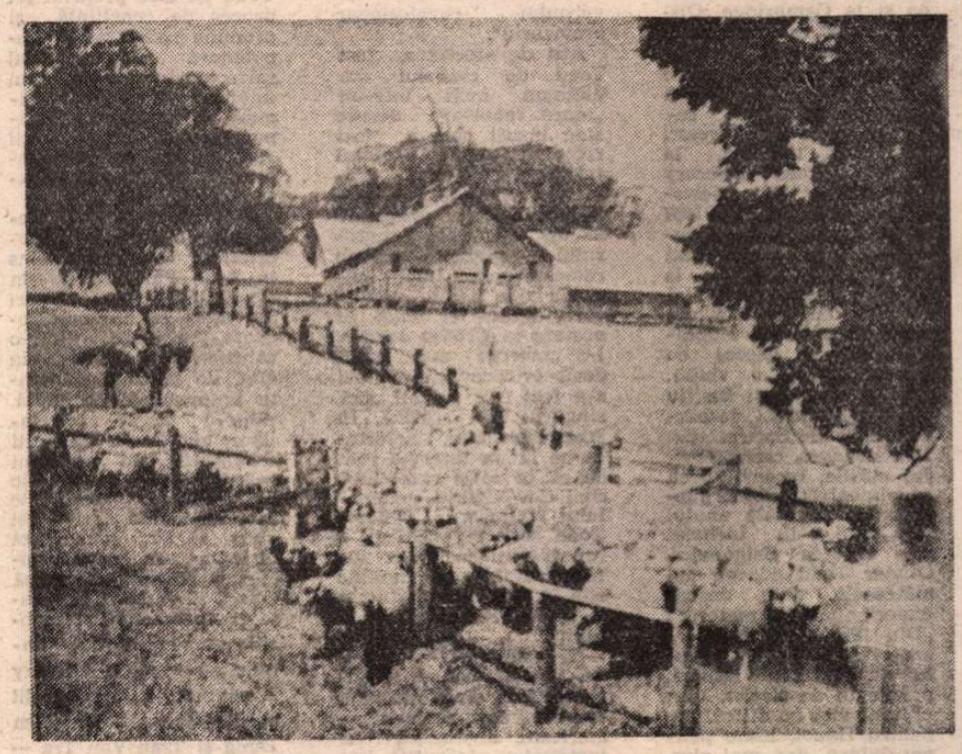

Fermă australiană

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Muzică clasică și contemporană

● Devenit o frumoasă tradiție tînără a culturii muzicale și teatrale, Festivalul Berlinez (Berliner Festtage) se desfășoară acum pentru a 33-a oară, în contextul jubiliar al celei de-a 40-a aniversări a Republicii Democrate Germane. Deschiderea sa a fost marcată de un concert festiv în frumoasa sală de la Schauspielhaus. În program — o mare operă a muzicii simfonice și corale, rareori prezentată integral : „Scene din Faust-ul lui Goethe pentru solişti, cor și orchestră" de Robert Schumann. În cronicile consacrate concertului inaugural al Festivalului Berlinez sînt subliniate meritele interpretării, începînd cu contribuția decisivă a dirijorului Dieter Gerhardt Worm, conducătorul Filarmonicii „Robert Schumann" din Karl Marx-Stadt, și a cîntăreților Siegfried Lorenz, care a conturat un Faust de mare anvergură.

Simultan la Dresda se desfășoară, pentru a treia oară, „Zilele muzicii contemporane", avînd în program mai ales compoziții din ultimii ani. Printre acestea, mult elogiate de cronicari sînt : „Cînd mă gîndesc la Hiroshima — Cîntece pentru soprană cu flaut și pian" de Udo Zimmermann (în interpretarea impresionantă a cîntăreței japoneze Chihoko Nakata ; „Sonata pentru oboi și pian" de Friederich Goldmann ; „Simfonia a doua" de Gunther Kochaus ; „Concertul pentru patru saxofoane și orchestră" de Erich Urbanner (Austria), în interpretarea Cvartetului de saxofoane Rascher (S.U.A.) și, nu în ultimul rînd, „Concert țigan" pentru vioară solo și orchestră de Grete von Zieritz, cel mai în vîrstă dintre toți compozitorii care trăiesc astăzi în lume (născută în 1899, la Viena).

Best-seller

● Luni 16 octombrie, editura Secker din Londra a lansat cel de al doilea roman al lui Umberto Eco: **Pendulul lui Foucault.** Este prima traducere a noului volum care, în Italia, a bătut toate recordurile obținute de **Numele trandafirului**, precedentul best-seller al autorului. Și anume: peste 500 000 de exemplare cartonate, iar în ediția de buzunar cartea se vinde la chioșcurile de ziare și în magazine universale. Cotidienele au organizat teste spre a urmări, de la o zi la alta, cîți cititori au ajuns la pagina 50, cîți la pagina 150 sau la 509! **Pendulul lui Foucault** istorisește despre templieri, cruciați, masoni și alți contemporani ai lor.

Rămas credincios documentelor îngălbenite de scurgerea vremii, Eco mărturisește, cu un subtil simț al umorului : „Dacă istoria ar muri, m-aș sinucide". Într-un interviu acordat la 1 octombrie săptămînalului britanic „Observer", scriitorul italian declară : „Tot ce am încercat să inventez este adevărat [...] Tramele ficțiunii nu sînt niciodată noi. Tot ce poți face este să povestești altfel decît predecesorii tăi. În ceea ce mă privește, nu mă consider un scriitor italian, deoarece mă simt legat de tradiția romanului anglo-saxon, francez, german. În Italia, romanul este considerat un poem, deci limbajul primează. Eu cred însă că într-o narațiune importante sînt story-ul și ideea pe care acesta o susține ; structura și limbajul trebuie să li se subordoneze". Teoriile scriitorului și-au dovedit în practică eficiența. „Meritul lui Eco, conchide reporterul, este de a fi scos romanul de pe rafturile librăriilor, în stradă".

Un american sută la sută

● În vîrstă de 73 de ani, cunoscutul actor Gregory Peck (în imagine) este considerat și astăzi la Hollywood drept personalitatea numărul unu în lumea cinematografică americană. Interpret al unui mare număr de roluri, dintre cele mai diverse (tineri buni și tineri răi, un preot și un bandit, un psihopat și un fermier, un agent comercial din New York și generalul MacArthur, doctorul nazist Mengele și mulți alții), Gregory Peck a focalizat din nou atenția publicului și a cronicarilor cu rolul pe care-l interpretează în filmul **Bătrînul gringo**, o amplă frescă a revoluției mexicane. El joacă rolul scriitorului Ambrose Bears, care s-a alăturat revoluționarilor și a pierit fără urmă în decembrie 1913. Nutrind convingeri profund democratice, actorul se implică în toate marile probleme ale țării sale, fiind cunoscut ca un simpatizant al celor „care nu au șanse să realizeze ceva în viață din cauza nedreptății sociale", după cum declara el însuși într-un interviu acordat revistei „Parade".

„Intelectualii" lui Paul Johnson

● Se bucură de succes în Statele Unite recenta retipărire a volumului de eseuri **Intellectuals**, de Paul Johnson, apărut anul trecut în Anglia. Autorul (în imagine), născut în 1928, cu studii la Oxford, este binecunoscutul semnatar a peste 40 de filme pentru televiziune și colaborator al londonezului „Times", precum și la „New York Times", „Wall Street Journal", „Washington Post", „L'Express", „Die Welt" etc. Detinător, printre altele, al premiului Francis Boyer, Paul Johnson s-a impus atenției publice prin volumele **O istorie a iudeilor, Epoca modernă : Lumea în anii '20—'80, Istoria creștinismului, O istorie a poporului englez.** Tomul imprimat acum la Harper & Row, analizînd diferite aspecte ale atitudinii intelectualilor în situații deosebite dar și cotidiene, oferă bogate informații și sugestii asupra operei unor scriitori ca Jean-Jacques Rousseau, Shelley, Ibsen, Tolstoi, Hemingway, Bertolt Brecht, Bertrand Russell, Jean-Paul Sartre, Lillian Hellman...

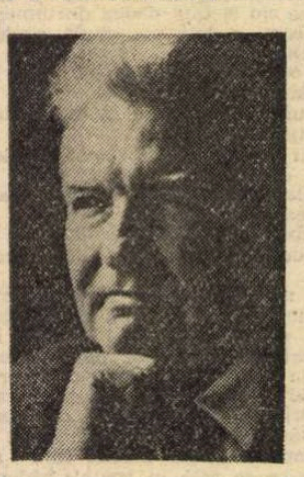

Corespondență

● După cele două masive volume reunind scrisorile pe care și le-au scris André Gide și Roger Martin du Gard, a apărut recent (tot la Gallimard) un nou tom de aproape șase sute de pagini, care cuprinde întreaga corespondență purtată în anii 1930-1932 de autorul celebrului roman **Familia Thibault.** Pentru Martin du Gard acești ani au fost grei și fecunzi totodată : un accident de automobil l-a imobilizat pentru multă vreme. Întrerupîndu-și lucrul la marea sa sagă de familie, scriitorul a compus o piesă de teatru pentru prietenul său Jouvet, actorul, intitulînd-o **Un taciturn.** Tot din această perioadă datează și **Confidența africană** și **Vechea Franță.** Rețeaua prieteniilor crește mereu iar corespondența a devenit uriașă, ea constituind o moștenire literară pasionantă.

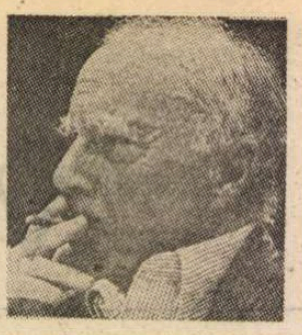

„Salcîmul"

● Atribuirea, în 1985, a premiului Nobel pentru literatură lui Claude Simon (în imagine) a suscitat uimire. Apreciat de critici, poate mai mult în străinătate decît în Franța, Simon nu era un autor popular. Dar iată că acest scriitor, în vîrstă de 76 de ani, se impune atenției generale. Cel de al treisprezecelea roman al său, **Salcîmul** (L'acacia), apărut la „Editions de Minuit", a fost salutat de critică drept o capodoperă, situîndu-se imediat printre best-sellers.

„Panorama războiului țărănesc"

● În localitatea Bad-Frankenhausen din R.D. Germană a avut loc recent vernisajul unei pînze uriașe, realizată de pictorul Werner Tübke și intitulat **Panorama războiului țărănesc.** Lucrarea, inspirată de războiul țărănesc din Germania secolului 16, are 123 m lungime și 14 m înălțime și a necesitat edificarea unei clădiri speciale care să o adăpostească. În vîrstă de 60 de ani, Tübke a numit această operă „un mare jurnal personal" în sensul că nu este vorba de un simplu tablou istoric ci de încercarea de-a da expresie gîndurilor și sentimentelor sale în legătură cu evenimentele unei epoci. Cînd, în urmă cu doi ani, istoricul Golo Mann a vizitat atelierul-șantier al artistului el a notat în caietul de impresii că tabloul lui Tübke i-a trezit „uimire și admirație". **Panorama războiului țărănesc** reunește 3 000 de figuri pictate pe o pînză de 1 700 m².

Restituiri

● La Leningrad s-a desfășurat, într-un cadru festiv, ceremonia înmînării Muzeului rus, Casei Pușkin și viitorului Muzeu al decembriștilor, a unor obiecte de valoare deosebită care au aparținut cîndva unor oameni de cultură ruși. Astfel s-au reîntors în patrie manuscrisul romanului **Părinți și copii** de Turgheniev, scrisorile lui Pușkin și Turgheniev, lucruri personale ale decembriștilor și portretul lui Petru III, donat de un reprezentant al firmei londoneze Sotheby.

La Academia Franceză

● A doua femeie care a intrat în rîndul „nemuritorilor" după scriitoarea Marguerite Yourcenar, devenind membru al Academiei Franceze este Jacqueline De Romilly. Cunoscut filolog clasicist, la vîrsta de 76 de ani J. De Romilly este membru în numeroase academii din străinătate, în Societatea Filosofică Americană, doctor honoris causa al Universității din Oxford și al celei din Atena, cavaler al Ordinului „Legiunea de Onoare", precum și autoare a unor cunoscute cărți despre Tucidide, Eschil, Euripide.

Cendin Damdinsüren — 80

● Născut în anul 1909 într-o așezare din Mongolia de Răsărit, Cendin Damdinsüren este una dintre personalitățile cele mai marcante ale culturii mongole. Variată tematic, bogată în elemente lingvistice și stilistice, scrisă în spiritul celor mai autentice tradiții mongole, poezia lui este cunoscută prin volumele : **Cărunta mea mamă, Imn eroilor, Cîntece de ospăț.** Grație melodicității lor deosebite, multe dintre creațiile poetice ale lui Damdinsüren au fost puse pe muzică. Foarte cunoscută din creația sa în proză este ampla povestire **Urgisita,** apărută în 1929. După un număr impresionant de reeditări, povestirea a fost transpusă pe ecran în anul 1962. Cendin Damdinsüren a fost și un remarcabil critic literar, lingvist, lui datorîndu-i-se traducerea în mongolă contemporană a celui mai vechi document literar mongol, intitulat **Cronica tainică a mongolilor.** Are merite incontestabile în crearea limbii mongole literare, în stabilirea terminologiei. În același timp, Damdinsüren este și autorul unui monumental dicționar rus-mongol apărut în două ediții, în 1967 și 1982. S-a stins din viață, la Ulan Bator, în anul 1986, în vîrstă de 77 ani.

„Carmen" pe stadion

● Opera **Carmen** de Bizet a fost transpusă într-un spectacol în aer liber într-o reprezentație cu 600 figuranți, a cărui premieră a avut loc de curînd la Paris, pe stadionul Bercy. În rolul titular apare Teresa Berganza. În fiecare seară pe stadion vin circa 14 000 spectatori pentru a urmări spectacolul acesta neobișnuit, regizat de italianul Luigi Pizzi.

Olivier Todd : „Crudul aprilie — 1975 / Căderea Saigonului"

(Robert Laffont, Paris, 1987)

● Fișa autorului: născut în 1929, bilingv, cu studiile făcute la Sorbona și la Cambridge, Olivier Todd este unul din ziariștii marcanți ai vremii noastre. A fost „mare reporter" la „Le Nouvel Observateur", apoi redactor-șef la „L'Express", colaborînd, totodată, la B.B.C., „Times Literary Supplement" și „Newsweek". Începînd din 1957 a scris mai multe romane, între care **Anul crabului și Rățoii de la Ca Mao**, avînd ca fundal războiul din Vietnam, volume de reportaj, biografii (maxim succes cu **Jacques Brel, o viață**). În 1981 a publicat **Un fiu rebel**, povestea „despărțirii" sale de Sartre.

În noua sa carte, **Crudul aprilie**, reconstituirea evenimentelor din primele patru luni ale anului 1975 care s-au încheiat prin căderea Saigonului. Olivier Todd adaogă următoarele date despre experiența sa în materie : „Din 1965 pînă în 1973 am urmărit la fața locului războiul din Vietnam, privilegiu de ziarist, am obținut vize cu dificultate pentru Hanoi, lesne pentru Saigon, dar, mai ales, împreună cu prietenul meu Ron Moreau, corespondentul lui «Newsweek», am reușit în 1973 să pătrundem într-o zonă din apropiere de Ca Mao aflată sub controlul Guvernului revoluționar provizoriu".

Atît de afectat a fost Todd de războiul din Vietnam încît într-un „mare reportaj" despre sine însuși cum a fost romanul **Anul crabului** (1972), evenimente dramatice, decisive, din viața personajului principal — un alter-ego al autorului — se profilează pe rememorarea unor episoade din acest război care, declară el acum, în prefața la **Crudul aprilie**, l-a „marcat mai mult decît oricare altul". Căci n-a fost nici primul, nici singurul „lui" război. În **Anul crabului**, referindu-se la un interviu luat de el, în toiul războiului civil din Nigeria, generalului Ojukwu, Olivier Todd scria : „Biafra a hrănit mijloacele de informare timp de luni de zile. A fost uitată. Într-o zi, și Vietnamul va fi uitat".

El, însă, nu l-a uitat. La această oră a reconsiderărilor, cînd scriitorii, dar mai ales cineaștii americani, analizează cu luciditatea înlesnită de trecerea timpului circumstanțele și implicațiile intervenției militare americane în Indochina privind drept în față adevăruri crude, Olivier Todd își face propriul lui proces de conștiință și propune radiografia netributară romantismului șaizecioptist a finalului unui război care a continuat și după ce principalii negociatori ai păcii fuseseră distinși cu Premiul Nobel pentru reușita lor.

Formula este cea brevetată de cuplul franco-britanic Lapierre-Colins în **Arde Parisul ?** și în alte cîteva reconstituiri ale unor evenimente recente. Se trece dintr-o cancelarie diplomatică în alta, de la comandamente la posturile de luptă, dintr-o tabără în tabăra opusă, de la înalți demnitari la oameni mărunți și la marele lor tragedii. Todd este mai scrupulos decît cei doi, el nu inventează dialoguri sau scene posibile, ci se mulțumește să refacă doar ceea ce poate fi documentat. Memoriile personalităților implicate — de la Henry Kissinger la generalii nord-vietnamezi Van Tien Dung și Tran Van Tra — plus toată arhiva vremii, ziare și jurnale intime, telegrame de presă și comunicări oficiale confidențiale, rapoarte și reportaje dar, mai ales, mărturii ale celor ce au trăit momentele evocate au fost minuțios inventariate, ciugulite și rearanjate pentru a reda întîmplările în desfășurarea lor strict cronologică, zi cu zi și adesea oră cu oră.

Esențială, în noua viziune a lui Olivier Todd, este convingerea că Indochina a fost unul din terenurile înfruntării prin interpuși între marile puteri chiar dacă, direct, lupta se dădea între forțe minate de foarte puternice interese proprii. „Am redactat, sper, această istorisire, cu detașarea pe care o dă distanța în timp, dar nu fără pasiune — se explică Todd. Am vrut să înțeleg și totodată să mă scuz, fără însă a mă absolvi".

Dezbărarea de manicheismele tinereții absolutiste s-a manifestat la acest ziarist pur-sînge printr-un efort colosal de obiectivare, cu riscul de a cădea, uneori, în extrema opusă. Lăsînd faptele să vorbească, Olivier Todd devine mai elocvent decît oricînd.

Al. O.

N. IONIȚĂ

Verba volant ?

„Obrar siempre como a vista"
(Gracián, **El oraculo manual y arte de prudencia**)

„Un bas triumfător"

● Astfel este caracterizat celebrul cîntăreț bulgar Nicolai Ghiaurov într-un amplu articol-interviu, publicat în săptămînalul „Nouvelles de Sofia", cu prilejul aniversării a 60 de ani de la nașterea sa.

În 1966, „Suddeutsche Zeitung" releva că cel puțin 7 dirijori și 77 critici își dispută descoperirea talentului lui Ghiaurov. Aceasta era în vremea în care cîntărețul bulgar avea la activul său un deceniu pe scenele lirice mondiale, după ce cîntase la Scala din Milano cu Boris Christoff și Maria Callas și după ce debutase, cu un an înainte, cu mare succes, la Salzburg, sub bagheta lui Karajan.

Cel mai recent rol al ilustrului interpret a fost cel al lui Colin din **Boema** de Puccini pe scena Operei din San Francisco. Nicolai Ghiaurov a păsit în cel de al 60-lea an de viață cîntînd de curînd în **Hovanscina** lui Mussorgski pe scena Operei din Viena. El a declarat că, în actuala stagiune, opera **Boris Godunov** figurează din nou în planurile sale de lucru. În imagine : Nicolai Ghiaurov în rolul titular din **Boris Godunov**.

„Pictura a murit, trăiască pictura !"

● Sub acest titlu s-a deschis la Moscova o expoziție cuprinzînd lucrări ale pictorilor din New York. Organizată în comun de instituții specializate din U.R.S.S. și Statele Unite, cu participarea unor celebre galerii newyorkeze, expoziția prilejuiește și o serie de acțiuni culturale ; întîlniri, vizite în ateliere, seminarii, dezbateri. Titlul neobișnuit al expoziției — după cum precizează organizatorul acesteia, cunoscutul critic de artă Donald Caspit, — se explică prin dorința de a sublinia reînvierea, în ultima vreme, a interesului artiștilor față de pictură în accepția ei clasică (toate lucrările expuse au fost create după 1985). De o mare varietate stilistică și genuistică, tablourile au fost selectate printre cele mai izbutite opere ale artiștilor americani reprezentanți ai unor generații diferite.

„Noaptea valpurgică"

● „Un spectacol de care se vorbește" — astfel desemnează săptămînalul „Literaturnaia gazeta" spectacolul realizat de „Teatrul de pe Malaia Bronnaia" după textul **Noaptea valpurgică** sau **Pașii comandorului** de Venedikt Erofeev. Punerea în scenă este semnată de regizorul V. Portnov, iar rolurile principale sînt interpretate de actorii A. Graciov și A. Kanevski. Scriitorul V. Erofeev s-a afirmat în ultimul timp ca unul din cei mai originali eseiști și autori de proză scurtă din literatura rusă contemporană.

Serial Gingis Han

● Reconstituirea pe ecran a istoriei (și legendei) lui Gingis Han va fi realizată în coproducție de către studiourile din R.P. Mongolă și o firmă japoneză. Va fi, de fapt, un serial în șase episoade. Scenariul, regia și interpretarea actoricească vor fi asigurate de partea mongolă, care oferă, evident, și locurile de filmare. Japonia participă mai ales cu tehnica cinematografică.

Totul despre Eva

● ÎN ultimii șase ani, Bette Davis a fost nevoită să dea repetate bătălii împotriva nopții eterne. La ultima confruntare, cu cîteva zile în urmă, a fost răpusă. În acest răstimp, deviza ei fundamentală: „Minima rezistență? Nu cunosc! Trebuie mereu să dai maximum, să te depășești !" — i-a fost pusă la încercare, mai mult ca niciodată în trecut, de o operație mutilantă (în 1983) și de o paralizie parțială survenită la nouă zile după intervenția chirurgicală. Curajul celei ce spunea : „Între locomoția artificială a scaunului cu rotile și mobilitatea naturală este o distanță ce se măsoară doar în voință și forță morală. Unii capitulează. Alții își depășesc destinul", și a dovedit-o, curajul ei deci i-a sporit curierul de vedetă, în lunile următoare, cu 22 000 scrisori de la handicapați recunoscători pentru pilda ei.

Tot în scaunul cu rotile a descins din avion la Roissy, în aprilie 1988, pentru a-și aniversa la Paris cele opt decenii de viață și a lansa cu acel prilej un al doilea volum autobiografic intitulat **Una sau alta** (primul volum, **O viață însingurată**, a apărut în 1962). „Este însăși memoria epopeii hollywoodiene", s-a afirmat după conferința de presă.

Într-adevăr, alături de Katharine Hepburn și Marlene Dietrich, Bette Davis a cîștigat neîndurătoarea cursă a supraviețuirii în Cetatea filmului. Longevitatea ei a făcut-o să asiste la nașterea și sfîrșitul multora dintre staruri : Carole Lombard, Rita Hayworth, John Garfield, Humphrey Bogart, Montgomery Clift, James Dean, Natalie Wood, Anne Baxter (trădătoarea Eva din filmul lui Mankiewicz), Heddy Lamarr, Ingrid Bergman, Judy Garland, Marilyn Monroe etc., etc.

Spre deosebire de Garbo, „zeița pasivă", cum o numea ea, sau de Claudette Colbert, refuzînd să mai apară pe marele sau micul ecran, Bette Davis a făcut dovada unei neobișnuite energii creatoare în ciuda infirmităților și a vîrstei. A participat la decernarea trofeelor Oscar în

primăvara 1987 ; în același an a susținut un rol corespunzător într-un serial de mare audiență, **The Right Way**, avînd un partener de aceeași vîrstă : James Stewart. A turnat în Italia împreună cu Faye Dunaway. Tot atunci, a terminat de scris cu o mînă netremurîndă amintirile, un testament artistic plin de încredere în viață și în arta filmului pe care a slujit-o vreme de peste o jumătate de secol în zeci și zeci de roluri de neuitat. Dintre ele zece i-au adus nominalizarea la premiul Oscar și două supremul trofeu : în 1935 pentru rolul unei actrițe alcoolice în **Dangerous** și în 1938 pentru rolul titular din **Jezabel**. Încununată regina melodramelor, Bette Davis s-a menținut, de-a lungul anilor '40, în primele zece locuri la box-office, record cu atît mai remarcabil cu cît absolut toate rolurile ei contraveneau normelor hollywoodiene și habitudinilor spectatorilor, impunînd, într-un Hollywood al sex-appeal-ului strălucitor, inteligența talentului și eroinele respingătoare. În 1941 și 1942 ocupă chiar primul loc, fiind cea mai rentabilă actriță. La popularitatea ei de atunci a contribuit probabil și faptul că a susținut campania pentru ajutorarea combatanților de pe frontul celui de al doilea război mondial. În primăvara 1942, la trei luni după ce Statele Unite au intrat în război, Bette Davis refuză să preia mandatul de președinte al Academiei de arte și științe ale filmului, considerînd că actorii aveau atunci obligații mai importante. Înființează o „cantină hollywoodiană" ale cărei beneficii le expediază pe front spre ajutorarea ostașilor. (S-a realizat chiar un film după această întreprindere, în care actrița apare sub adevărata ei identitate). De asemenea, reușește să impună susnumitei Academii să renunțe la tradiționalul banchet al Oscarului iar încasările obținute prin vînzarea biletelor de la festivitatea de premiere să fie cedate Crucii Roșii.

Cheia personajelor ei (în acest sens titlurile filmelor sînt edificatoare — **Primejdioasa, Femeia diabolică, Fata bătrînă, Elisabeta R** (interpretată în patru versiuni), **Marea minciună, Vulpile** etc., etc.) e dată de numele (de fapt prenumele) pe care și l-a ales. La 1 mai 1930, cînd cinematograful abia prindea glas, Ruth Elizabeth Davis, fiica unui avocat din Boston, ajungea, însoțită de mama ei, la Culver City, o suburbie a Los Angeles-ului, acolo unde frații Warner și-au construit studiourile. Respectînd moda zilei, noua candidată la gloria cinematografică își schimbă, nu numele, ci prenumele. (Deși inițialele acestora RED (roșu) i-au dictat culoarea preferată, simbol — cum afirma ea — al cuceritorilor și al dorințelor împlinite). Deci, în loc de Ruth, Bette. Inspiratoarea acestei schimbări, după declarațiile actriței, a fost „Verișoara" lui Balzac. **La cousine Bette** — cu geloziile ei nemăsurate, cu energia ei malefică, cu răzbunările ei neobosite, acoperind de nenorocire și rușine pe cei apropiați, savurîndu-și pe ascuns victoriile, fără a fi divulgată ca sursă a răului — i-a modelat personajele de la debutul din 1931 cu **Sora cea rea** la **Jezabel** (în parte un conflict biografic, ca și cel din **Totul despre Eva**) pînă la atrocele **Ce s-a întîmplat cu Baby Jane ?** Să fi fost sursa forței ei Balzac ? — scriitorul cu care se simțea înrudită spiritual prin descendența hughenotă maternă (familia Lefèvre a părăsit Franța în urma revocării Edictului de la Nantes — 1685).

„Viața și nu profesia a făcut din mine o comediană tragică", replica actrița regizorului William Wyler, cînd acesta spunea despre ea : „Are un instinct dramatic atît de precis, încît ar putea să joace fără nici o repetiție". Pentru exactitate trebuie precizat că actrița ajungea la Hollywood la 20 de ani înarmată nu doar cu ambiția de a se depăși, dar și cu o experiență teatrală inexistentă atunci la contracandidatele ei : trei ani (1926—1929) petrecuți pe Broadway într-o companie teatrală condusă de George Cukor, unde actorii erau obligați să dea o premieră pe săptămînă. Performanțe ce au făcut-o să studieze și să interpreteze texte de la Noel Coward la Pirandello, de la Brecht la Giraudoux... Un bilanț de 128 de piese în 36 de luni.

Desigur, în istoria filmului și în memoria cinefilă, starul care a refuzat întotdeauna acest apelativ lasă o imagine și o amintire nepieritoare.

Adina Darian

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

Păreri despre „comedia în stil italian"

— Să trecem de la una la alta. După părerea ta, comedia în stil italian este genul cinematografic care ne convine cel mai bine ?

— Comedia în stil italian a însemnat un moment în societatea noastră. Acum, după trecerea timpului, înclinăm a-i recunoaște o anumită conștiință critică pe care, probabil, n-a avut-o : ne stimulează curiozitatea sau ne distrează, cam cum s-ar întîmpla dacă am parcurge un vechi album cu fotografii, stîrnindu-ne rîsul fiindcă ne-am părea caraghioși, dizgrațioși sau patetici, condiționați, așa cum eram, de mode ridicole ; lucruri despre care fotograful nu bănuia nimic, el reprezentîndu-ne așa cum eram.

Mi se pare că comedia în stil italian relevă mai ales acest gen de coincidențe, de reprezentări atît de pline de ele însele, cu ochiade solicitînd simpatii, încît tot aparatul critic, cu indignări și polemici, este fatalmente neutralizat. Mi se pare că peste tot plutește o veselie prost înțeleasă, un rîs strident de sclavi eliberați, un fel slobod-la-gură pe la spate care îl jignește pe consul numai pentru a-i sublinia triumful și a-i căpăta indulgența.

Nu vreau să par (sau să fiu) lipsit de indulgență vorbind despre filmele pe care în cea mai mare parte nu le-am văzut și care în orice caz nu pot fi stivuite în vrac și într-un gen determinat, ci judecate fiecare de sine-stătător. Înțeleg, cred, că indignarea denunțătoare n-are mare lucru a face cu poveștile care cheamă constant la solidaritate, la satisfacție personală, la o neînțelegere fundamentală care constă în a lua drept foarte bună reprezentarea a ce e mai rău în noi [...].

— Sînt persoane care susțin că uneori, chiar într-o manieră mîrșavă, comedia în stil italian reflectă anumite aspecte ale realității noastre, iar tu în schimb o deformezi.

— Nu mi se pare că deformez realitatea. Să spunem, simplu, că o reprezint. Reprezentînd-o, am recurs la categoria expresiei care elimină, alege, selecționează și recompune, căutînd un echilibru, cel al subiectului, al narațiunii, adică al nevoii de a-i face și pe alții să participe, ca publicul să priceapă punctul meu de vedere, sentimentul meu. În acest caz, exprimarea poate fi interpretată deobicei ca deformare, poate chiar așa este, fiind o realitate filtrată, reorganizată în spectacol. Realitatea este deformată în poezie, în pictura cea mai naturalistă, în muzică. Arta ca disciplină, ca armonie extrasă din indiferență și haos implică o înțelegere interioară, urmărind ceea ce e definit ca sentiment estetic. Iată de ce nu mă simt dezorientat cînd este vorba de „nevoia mea de a deforma realitatea". Este un loc comun care mi s-a pus în spinare, care-i face pe oameni să mă întrebe adesea, cu o stupoare admirativă, întovărășită de o mustrare prietenească : „Unde dracu' găsești toate tipurile astea ?" Întrebare care nu cere nici un răspuns : eu nu găsesc aceste tipuri pentru că nu le caut. Pur și simplu le văd. Mi se pare că e deajuns să privești în jurul tău, sau să te privești într-o oglindă ca să-ți dai seama că ești înconjurat de capete caraghioase, îngrozitoare, diforme, de rînjete năucitoare. Figurile noastre, figurile vieții.

— Ai fost înconjurat întotdeauna de un număr mare de colaboratori, adesea importanți, celebri. Există vreunul care ți-a fost mai intim, mai prețios decît ceilalți ?

— Am avut, într-adevăr, colaboratori prețioși nu numai prin talent, imaginație, inteligență, ci și prin sentimentul îmbucurător al prieteniei, care ne făcea să lucrăm împreună cu plăcere, cu excitația unei petreceri la țară, unei călătorii, unei excursii. Aș vrea să-i pomenesc pe cîțiva: Pietro Guerardi, decoratorul de la *Dolce Vita*, de la *Giulietta și spiritele*, aristocrat și vagabond, un invitat intelectual la Trimalcio, cuminte și indiferent ca un preot budist, avid, gurmand, imatur ca un nou născut. Îmi amintesc de anumite nopți cînd dormeam împreună în mașina rătăcită pe fundul unei vîlcele cu hoți : căutam un luminiș pentru Țara Jucăriilor, dintr-un proiectat *Pinocchio*.

Un alt colaborator foarte apropiat este Danilo Donati, foarte ingenios, inventator perfect de costume și obiecte scenice. Din punct de vedere figurativ, consider *Satyricon* și *Casanova* drept cele mai atrăgătoare filme ale mele.

Pentru un realizator de cinema, colaboratorii cei mai importanți nu sînt numai decoratorii, operatorii, scenariștii, ci și un director de producție iute, descurcăreț, intervenind la momentul potrivit, putînd deveni un resort fundamental al filmului.

Pe Tullio Pinelli, cu care am făcut atîtea decupaje, îl consider un inventator de întîmplări, un constructor de canavale, de situații și personaje, avînd vocația și temperamentul unui romancier autentic. Împreună cu Ennio Flaiano, echilibrul între noi trei era perfect. Pinelli se îngrijea de structura narativă, era marota lui, iar Flaiano făcea, în ce-l privea, tot ce putea să i-o dărîme, s-a transforme în bucăți ; era mai rău uneori ca un mistreț într-un lan de porumb. Tocmai din cauza tendințelor atît de contrarii, bucățile de zid care rămîneau în picioare printre dărîmături puteau fi considerate ca structurile portante ale narațiunii. De Flaiano eram legat prin același simț al umorului față de orice, prin înclinația comună de a dedramatiza totul, prin glumă, bufonerie și o umbră de melancolie, simțindu-l foarte apropiat. Întîlnirea cu Zapponi a fost foarte stimulantă. Am lucrat foarte bine împreună. Aceleași experiențe, aceleași aventuri, *Marc' Aurelio*, ridicările de cortină, aceleași entuziasme, aceleași amoruri : Poe, Dickens, Lovecraft [...]

Cu Tonino Guerra am scris *Amarcord* și *E la nave va*. Sîntem legați prin același dialect, printr-o copilărie petrecută pe aceleași coline, prin zăpadă mare, muntele San-Marino. Cele două regiuni unde ne-am născut sînt la nouă kilometri distanță ; copil, mă duceam cu prietenii pe bicicletă pînă la Sant' Arcangelo, unde aveam impresia că se vorbește altă limbă. Noi, cei din Rimini, așa consideram Sant' Arcangelo.

Colaboratorul cel mai prețios, o spun direct, a fost Nino Rota. De la început, a fost între noi doi un acord deplin, total ; de la *Șeicul alb*, primul film pe care l-am făcut împreună. Înțelegerea noastră n-a avut nevoie de rodaj. M-am hotărît să devin director de scenă iar Nino era acolo, gata să mă ajute. Avea o imaginație geometrică, o viziune muzicală demnă de sfere celeste, încît nu avea nevoie să vadă imaginile filmelor mele.

Cînd lucrez la filme am obiceiul să folosesc anumite discuri ca fond sonor : muzica poate să condiționeze o scenă, să-i dea un ritm, să sugereze o soluție, o atitudine a unui personaj. Există arii pe care de ani, în mod rușinos, le tîrîi după mine, *Titine*, *Marșul Gladiatorilor*, bucăți care sînt legate de emoții precise, de teme subterane. E normal ca, după ce am terminat de turnat filmul, să mă fi legat de această urmă sonoră improvizată nevoind să o schimb. Nino îmi dădea dreptate, spunînd că motivele de care m-am servit la filmare erau foarte frumoase (chiar dacă era vorba de cea mai siropoasă, cea mai timpită șansonetă), exact ce-mi trebuia, nu putea să-mi facă mai bine. Exprimîndu-se astfel, degetele-i alergau pe pian.

Adaptare și traducere de
Andriana Fianu

Piața Obradeiro. Palatul Raxoi

Santiago de Compostela '89

LA începutul lunii septembrie, Santiago de Compostela, orașul cunoscut în toată Europa încă din evul mediu, a fost locul de pelerinaj al romaniștilor din întreaga lume. El s-a transformat pentru o săptămînă în centrul romanisticii, cu ocazia organizării aici a celui de-al XIX-lea Congres de Lingvistică și Filologie Romanică, la care au participat aproape 1000 de specialiști.

Este pentru a cincea oară că are loc un congres de lingvistică romanică în Peninsula Iberică, precedentele fiind organizate la Barcelona (1953), Lisabona (1959), Madrid (1965), Palma de Mallorca (1980). Alegerea acestui oraș din inima provinciei Galicia, la extremitatea occidentală a vechii Romanii, marchează dorința de a face cunoscut un teritoriu romanic în care se vorbește un idiom al cărui statut de limbă aparte între limbile romanice se conturează în zilele noastre.

MĂRTURISESC că abia anul acesta (am mai făcut o călătorie scurtă în urmă cu cîțiva ani pentru două conferințe) am reușit să pătrund mai bine în atmosfera acestui oraș cu istorie milenară a cărui importanță în evul mediu era la fel de mare ca a Romei sau Ierusalimului. De această dată am venit cu trenul de la Paris, urmînd oarecum celebrul **camino francés** medieval. Nu știu dacă pelerinii de atunci au fost la fel de impresionați ca mine de contrastul dintre peisajul arid al Asturiei și vegetația bogată a Galiciei, provincie al cărei centru spiritual este Santiago. La sosirea în Santiago se simte apropierea de Ocenul Atlantic, care explică frecventele ploi, cîntate de F. García Lorca în ale sale **Seis poemas galegos**: „Olla a choiva pola rua / laio de pedra e cristal. / Olla no vento esvaido / Sona e cinza do teu mar". Un timp excelent, cu mult soare, care parcă voia să contrazică versurile lui Lorca, mi-a permis de această dată să admir celebrele monumente ale orașului, în care se îmbină, cum în puține locuri se întîmplă, stilul roman cu cel baroc. Un coleg din Santiago mi-a atras atenția asupra faptului că Praza do Obradeiro, una dintre cele mai impunătoare piețe din lume, trebuie vizitată la diferite ore din zi, cînd soarele pune într-o lumină distinctă clădirile care o compun: dimineața poți admira excepționala simetrie a palatului Raxoi (astăzi sediul primăriei), la prînz palatul Xalmírez și Hostal de los Reyes Católicos, iar în amurg catedrala. Partea veche a orașului are multe piețe și piațete la care duc străzi adesea foarte înguste, cu clădiri a căror patină este subliniată noaptea de o lumină galbenă specială. În unele străzi, cum este strada Villar, colonade cu arcuri romane unesc case ilustre cu case modeste într-o perfectă simetrie. Valoarea deosebită a arhitecturii orașului a făcut ca în 1976 UNESCO să declare partea veche a acestuia patrimoniu cultural al umanității.

CONGRESUL de la Santiago de Compostela a revenit la tradiția întreruptă la congresul precedent de la Trier (1986), ca activitatea științifică să fie organizată nu numai în ședințe pe secții, ci și ședințe plenare. De această dată au avut loc trei ședințe plenare: locul galicienei între limbile romanice (raportor: G. Hilty — Elveția), stadiul actual și perspectivele lingvisticii romanice (A. Varvaro — Italia) și metodologia edițiilor de texte (C. Segre — Italia) și cîteva mese rotunde: ordinea cuvintelor în limbile romanice (președinte: L. Renzi — Italia), perspectiva romanică în onomastică (D. Kremer — R.F.G.), tradiții manuscrise, ediție și variante (J. Roudil — Franța), teoriile limbii și influența lor asupra dezvoltării studiilor de lingvistică romanică (Rebecca Posner — Anglia) și **Atlasul lingvistic romanic**, prezentarea proiectului și primele rezultate (Marius Sala — România). Comunicările din cadrul ședințelor pe secții au abordat practic toate problemele actuale ale lingvisticii romanice: lingvistică teoretică și lingvistică sincronică, lexicologie și metalexicografie, lingvistică pragmatică și sociolingvistică, dialectologie și geografie lingvistică, gramatica istorică și istoria limbii, galiciană, „Romana nova", onomastică, filologia medievală și a Renașterii, istoria lingvisticii și a filologiei romanice, lucrări în curs și programe de cercetări naționale și internaționale. Dintre diversele secții, primele trei și cea de filologie s-au detașat prin numărul mare de comunicări. Ca o trăsătură generală a congresului, excelent organizat de un comitet condus de Ramón Lorenzo, se poate remarca numărul foarte mare de tineri prezenți (mulți au avut și comunicări), ca, de altfel, și la congresul de la Trier. Cît privește conținutul comunicărilor, am constatat că puține au abordat problemele din perspectiva ansamblului Romaniei. O astfel de abordare presupune evident o cunoaștere aprofundată a domeniului romanic, lucru ce poate fi realizat mai ales de o echipă cu specialiști în diversele limbi romanice și mai puțin de o singură persoană. Astfel se explică interesul multor romaniști pentru lucrările de lingvistică romanică comparată elaborate în cadrul sectorului de limbi romanice al Institutului de Lingvistică din București. Ultimele două lucrări de acest tip, **Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice**, apărută anul trecut, și recenta **Enciclopedie a limbilor romanice**, au fost apreciate la expoziția de la congres ca lucrări ce reprezintă noutăți metodologice în literatura de specialitate. Acest fapt justifică intenția unor edituri străine de a le traduce: în engleză ambele la editura Mouton de Gruyter din Berlinul occidental, în spaniolă, a doua, la editura Gredos din Madrid.

Cele două lucrări menționate au făcut parte din expoziția de aproape 100 de volume de lingvistică și filologie romanică și românistică cu care țara noastră a fost prezentă la congres, volume semnificative pentru varietatea domeniilor abordate și metodelor utilizate de specialiștii români. În cadrul expoziției au fost expuse și cele trei numere speciale ale revistelor noastre „Revue roumaine de linguistique", „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane" și „Studii și cercetări lingvistice", cu studii care se încadrau în tematica congresului. Varietatea domeniilor și temelor caracterizează și comunicările lingviștilor din țara noastră prezentate la congres: de la raportul dintre romanitatea etnică și cea lingvistică (I. Coja) la conectorii pragmatici din română și franceză (Olga Galațeanu) sau la cercetarea unor aspecte ale spaniolei americane (Tudora Șandru-Olteanu — tipuri productive ale numelor compuse, Valeria Neagu — influența engleză asupra lexicului spaniolei americane) sau ale retoromanei (Magdalena Popescu-Marin — despre vocabularul reprezentativ al retoromanei). Autorul acestui articol a prezentat proiectul unui dicționar al cuvintelor latinești savante din limbile romanice, lucrare în curs de realizare la același sector de limbi romanice, al cărei coordonator este alături de Sanda Reinheimer Rîpeanu.

Limba română a fost prezentă ca obiect de cercetare și în comunicările unor lingviști străini, dintre care amintim pe Liliane Tasmowski-De Ryck (Belgia), cu o expunere despre demonstrativele românești, și pe R. Windisch (R.F.G.), cu o bună prezentare a studiilor de semantică ale lui L. Șăineanu. La fel ca și la congresele precedente, româna a constituit obiectul discuțiilor și în afara ședințelor, cu precădere la lingviștii germani și italieni.

Lingvistica românească a fost la loc de cinste prin reprezentantul ei cel mai de seamă, acad. Al. Rosetti, decanul de vîrstă al romaniștilor, singurul membru fondator în viață al Societății de Lingvistică Romanică, care, neputîndu-se deplasa, a trimis o scrisoare de salut citită în ședința de deschidere a Congresului de președintele Societății, prof. M. Pfister (Congresul a răspuns printr-o telegramă). În sfîrșit, tot ca o recunoaștere a valorii școlii românești de lingvistică romanică, la adunarea Societății de Lingvistică Romanică a fost votată alegerea semnatarului acestui articol în biroul Societății, în calitate de consilier.

Programul științific a fost completat cu un bogat program artistic și anume concerte susținute de grupul folcloric galician **Cantigas e egarimos** creat în 1921 și cu mari succese la diverse festivaluri, de formația **Milladoiro**, cu muzică galiciană modernizată, de **Grupo Universitario de Cámara de Compostela**, cu excelente interpretări de muzică medievală și din Renaștere, și, în sfîrșit, un concert de orgă dat de Elisabeta Schubarth (R.F.G.). Concerte de muzică medievală și recentă oferă, seară de seară, pe străzile din partea veche a orașului, cunoscutele formații studențești numite tuna, ai căror membri sînt îmbrăcați în costume de epocă.

Ne-am despărțit de participanții la congres cu mulțumirea de a fi făcut cunoscute în această parte îndepărtată a Europei rezultatele școlii românești de lingvistică și cu gîndul că ele vor fi la fel de evidente și la viitorul congres, care va avea loc peste trei ani la Zürich.

Marius Sala

Prezențe românești

BRAZILIA

● Editura „CEARTE" de la Fortaleza a publicat, cu ocazia centenarului Eminescu, o ediție bilingvă româno-portugheză a poemului **Luceafărul**, sub titlul **Vésper. Eminescu** (datată „junho 1989"). Traducerea și notele acestei frumoase ediții aparțin tînărului poet și romanist Luciano Maia care a participat anul acesta la cursurile de vară de limbă și cultură română ale Universității din București, prezentînd, la festivitatea de încheiere a cursurilor, un ingenios poem despre latinitate compus din versuri în principalele limbi romanice. Luciano Maia este, de asemenea, autorul unei versiuni portugheze a capodoperei folclorului românesc, **Meșterul Manole**.

U.R.S.S.

● Sub titlul **Doi clasici, doi prieteni**, săptămînalul „Literaturnaia gazeta" publică în nr. 40 din 4 octombrie a.c. un articol semnat de criticul și istoricul literar Mihai Cimpoi, deputat al poporului din U.R.S.S. Articolul, dedicat prieteniei dintre Mihai Eminescu și Ion Creangă, este prilejuit de anul internațional dedicat de UNESCO Luceafărului poeziei românești, la centenarul încetării din viață al celor doi titani ai literaturii române și la împlinirea a 150 de ani de la nașterea lui Ion Creangă. Mihai Cimpoi evidențiază în articolul său marea actualitate a creației celor doi clasici.

VENEZUELA

● În numărul special prin care sărbătorește 50 de ani de existență, prestigioasa „Revista Nacional de Cultura" publică discursul omagial rostit de prof. Paul Alexandru Georgescu la Sorbona despre **Cele trei depășiri ale lui Ernesto Sábato.**

R.P. BULGARIA

● Între 25 septembrie și 1 octombrie, la Festivalul „Teatrului într-o valiză", desfășurat la Sofia, sub auspiciile Institutului International de Teatru, au fost prezentate două recitaluri aflate pe afisele Naționalului bucureștean: **Contrabasul** de Patrick Süskind, cu Radu Beligan, regia Grigore Gonța, și **Autograf** de George Arion, cu Eugen Cristea, regia Cristina Deleanu. Într-o companie prestigioasă, cuprinzînd reprezentanți ai artei teatrale din 25 de țări, cele două „one-man-show"-uri s-au bucurat de o călduroasă primire din partea spectatorilor prezenți la festival.

URUGUAY

● În orașul uruguayan Piriapolis a avut loc o seară culturală în cadrul căreia au fost prezentate filmele documentare **O zi pentru eternitate** și **București, capitala României.**

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA: București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115, Telefon: 50 71 96. ABONAMENTE: 3 luni — 65 lei; 6 luni — 130 lei; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca județeană

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 43, joi 26 octombrie 1989

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

43

DE LA CONGRESUL AL IX-LEA
LA CONGRESUL AL XIV-LEA

(Paginile 12 — 13)

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România

Stimați tovarăși,

Comitetul Politic Executiv al Comitetului Central al partidului consideră necesar ca actuala Plenară să dezbată problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Această dezbatere este necesară deoarece au trecut 45 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și 41 ani de la trecerea la edificarea socialismului în România.

Totodată această dezbatere apare necesară ca rezultat al faptului că pe plan mondial au apărut diferite teze și concepții cu privire la făurirea socialismului și la perspectivele luptei revoluționare, ale dezvoltării generale a socialismului în lume.

Are loc, de asemenea, o intensificare a activității cercurilor reacționare, antisocialiste și anticomuniste, de amestec în treburile interne ale țărilor socialiste, în scopul destabilizării situației în aceste țări și slăbirii construcției socialiste.

În actualele împrejurări se impune ca o necesitate obiectivă analiza științifică a drumului parcurs în construcția socialismului, a stadiului actual al socialismului în țara noastră și, pe baza concluziilor desprinse din practica și realitățile sociale, să dăm răspunsuri teoretice, să înarmăm partidul, întregul popor cu o cunoaștere și înțelegere justă a realităților economico-sociale, a legilor obiective, a principiilor socialismului științific, a concepției revoluționare în general, privind căile de dezvoltare a patriei noastre, a întregii omeniri pe calea orînduirii fără clase, fără asupritori, de realizare a celei mai drepte orînduiri din lume — a socialismului și comunismului. **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Am ajuns la concluzia că este necesar să facem această analiză înaintea Congresului al XIV-lea al partidului pentru a se putea înțelege mai bine problemele actuale ale dezvoltării economico-sociale, ale socialismului și vieții mondiale, astfel încît dezbaterile și hotărîrile Congresului să dea o perspectivă științifică, revoluționară cu privire la înfăptuirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor trecerii la afirmarea în viață a principiilor comuniste, în patria noastră, în toate domeniile.

Stimați tovarăși,

De la apariția socialismului științific au trecut mai bine de 140 de ani. Făuritorii socialismului științific, Marx și Engels, au supus unei analize critice dezvoltarea societății omenești și, îndeosebi, a capitalismului, pe baza concepției revoluționare despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric.

Socialismul științific s-a dezvoltat, după cum este bine cunoscut, în luptă hotărîtă împotriva socialismului utopic, a concepțiilor burgheze și mic burgheze despre socialism, a anarhismului, reformismului, lichidatorismului, a diferitelor concepții idealiste și pseudorevoluționare.

Făurirea socialismului științific, a concepției unitare revoluționare a proletariatului privind înțelegerea și transformarea lumii pe cale revoluționară a reprezentat victoria spiritului revoluționar în mișcarea muncitorească și a dat perspective luptei unite a clasei muncitoare, a proletariatului și forțelor progresiste de pretutindeni pentru răsturnarea orînduirii capitaliste, bazate pe exploatare și asuprire și realizarea unei orînduiri noi bazate pe egalitate și echitate, în care oamenii muncii, popoarele să fie cu adevărat libere, independente și stăpîne pe destinele lor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este necesar să subliniem permanent faptul că făuritorii socialismului științific nu au considerat niciodată teoria lor elaborată definitiv, odată pentru totdeauna. După cum se știe, ei au atras întotdeauna atenția că au pus numai bazele unei concepții revoluționare materialist-dialectice despre lume și viață, care trebuie să se dezvolte și să se îmbogățească continuu cu practica și teoria revoluționară, ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, a științei, tehnicii și culturii, a cunoașterii umane în general.

În cei peste 140 de ani care au trecut de la apariția „Manifestului Partidului Comunist", omenirea a cunoscut profunde transformări revoluționare. Mișcarea muncitorească a trecut, de asemenea, prin mai multe etape de organizare și dezvoltare. De la Internaționala I-a comunistă, întemeiată de Marx și Engels, la Internaționala a II-a și apoi la Internaționala a III-a și pînă astăzi, mișcarea muncitorească, partidele clasei muncitoare au trecut prin diferite forme de organizare și, totodată, s-au dezvoltat diferite concepții cu privire la calea eliberării clasei muncitoare de asuprire și exploatare și asupra căilor realizării orînduirii sociale socialiste.

O analiză obiectivă, chiar foarte succintă, demonstrează cu puterea realității, a vieții — adevăratul judecător — că socialismul științific și-a dovedit pe deplin forța și invincibilitatea. Mișcarea muncitorească revoluționară, partidele clasei muncitoare au, după cum este bine cunoscut, concepții diferite privind înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, dar, cu toate acestea, ele au avut și au un rol de importanță tot mai mare în viața națională și internațională, în lupta pentru progres economic și social, pentru pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună.

Este un adevăr bine cunoscut și de netăgăduit că partidele comuniste și, în primul rînd, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, și-au asumat răspunderea istorică de a înfăptui revoluția proletară și de a trece la construirea societății socialiste.

Au trecut 72 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și de la crearea primului stat al muncitorilor și țăranilor din lume, în care s-a construit societatea socialistă.

La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial și în anii următori, pe calea Revoluției din Octombrie au trecut noi și noi popoare, printre care și poporul român, care a răsturnat pentru totdeauna orînduirea burghezo-moșierească și a ridicat pe pămîntul României edificiul luminos al societății socialiste. **(Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu și poporul !").**

Este bine cunoscut că, pe ansamblu, țările socialiste au obținut mari realizări în lichidarea înapoierii și făurirea cu succes a socialismului. Se poate afirma, fără teama de a greși, că socialismul și-a demonstrat forța și superioritatea, ca orînduirea socială cea mai dreaptă și umană din cîte a cunoscut omenirea pînă acum. **(Vii și puternice aplauze).**

În același timp, pe calea socialismului, în forme și faze diferite, au trecut și acționează noi state și popoare din cadrul țărilor în curs de dezvoltare.

De asemenea, în diferite țări capitaliste, partidele socialiste și social-democrate au realizat o serie de reforme sociale și au naționalizat unele sectoare importante ale economiei naționale. Dar trebuie să spunem deschis că toate aceste măsuri — foarte importante din punct de vedere economic și social — nu au dus la înlăturarea orînduirii nejuste și nedrepte.

Este un adevăr de necontestat că numai în țările socialiste au fost lichidate clasele exploatatoare, asuprirea omului de către om și s-au pus bazele trainice ale orînduirii noi, socialiste.

Analiza întregii dezvoltări istorice a omenirii, a mișcării muncitorești și a socialismului demonstrează cu putere marea forță a mișcării muncitorești-revoluționare, a

(Continuare în pagina 2)

Biblioteca județeană MUREȘ

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(Urmare din pagina 1)

partidelor muncitorești, precum și a mișcării sindicale și a socialismului în general, rolul important pe care acestea îl au în viața mondială, în lupta pentru progres economic și social, pentru libertate și independență, pentru pace în lume. **(Aplauze puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu — Pace !").**

Se poate afirma că nu există, astăzi, problemă mai importantă în dezvoltarea omenirii în care mișcarea muncitorească, partidele clasei muncitoare, țările socialiste și popoarele care luptă pentru independență și libertate să nu aibă un rol tot mai însemnat.

Socialismul a devenit o uriașă forță mondială, care demonstrează că numai pe această cale popoarele pot să-și asigure dezvoltarea economico-socială, liberă și independentă, bunăstarea și fericirea. **(Urale și aplauze puternice ; se scandează „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Tocmai în actualele împrejurări internaționale complexe este o necesitate vitală ca activitatea ideologică, teoretică și politico-educativă să pună cu putere în evidență forța socialismului științific revoluționar, să demonstreze științific că numai și numai socialismul reprezintă viitorul luminos, de bunăstare și fericire, de libertate și pace al întregii omeniri și să demonstreze că victoria socialismului, indiferent ce obstacole se ridică, este de neînlăturat, că, mai devreme sau mai tirziu, popoarele vor păși pe calea socialismului. **(Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu, eroism — România, comunism !").**

Stimați tovarăși,

Analiza stadiului actual al socialismului în România prezentată pe larg în documentele pentru Congresul al XIV-lea al partidului demonstrează că, sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, poporul român a obținut realizări remarcabile în intreaga dezvoltare economico-socială. Intr-o perioadă istorică scurtă, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice, de la orînduirea burghezo-moșierească, în care mai existau multe forme feudale, la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Dintr-o țară slab dezvoltată, agrar-industrială, România a devenit în anii construcției socialiste și îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, un stat puternic industrial-agrar, cu o industrie modernă, dezvoltată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă în plin progres.

Activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă, trebuie să pună cu putere în evidență toate aceste mărețe transformări revoluționare și realizări obținute de poporul român pe calea socialismului, să tragă învățămintele și concluziile din întreaga activitate practică de pînă acum, subliniind cu putere învățămintele pentru viitor, înarmînd partidul, întregul popor cu o concepție revoluționară, de mare perspectivă, care să lumineze calea spre cele mai înalte piscuri — spre comunism ! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.!").**

Pentru a înțelege cît mai bine stadiul actual al dezvoltării societății socialiste românești este necesar să punem permanent în evidență întreaga dezvoltare a poporului român, să acordăm o atenție deosebită cunoașterii istoriei, a luptei poporului nostru pentru formarea sa, pentru formarea națiunii, a statului național unitar, a limbii și culturii române.

In activitatea ideologică, politico-educativă științele istorice trebuie să ocupe un loc mai important, pentru că numai prin înțelegerea științifică, pe baza adevărurilor istorice, a trecutului și a luptei poporului nostru, vom înțelege mai bine cum s-a format, la ce nivel de dezvoltare a ajuns poporul nostru, ce a însemnat în istoria sa trecerea pe calea socialismului și făurirea cu succes a noii orînduiri socialiste.

Intregul popor și îndeosebi tineretul trebuie să înțeleagă bine că, de peste 2 000 de ani, înaintașii noștri, oamenii cei mai luminați, poporul însuși — adevăratul făuritor al istoriei — au dus lupte grele, cu mari sacrificii, dar au avut în vedere întotdeauna atît trecutul și prezentul, dar și viitorul poporului, al țării noastre și au făcut totul, și-au dat chiar viața, pentru asigurarea unui viitor luminos al națiunii noastre. **(Aplauze puternice, prelungite)**

Este bine să se înțeleagă că cei mai înaintați oameni din rîndul poporului nostru, masele largi populare, nu s-au gîndit niciodată, chiar în condiții foarte grele, să părăsească pămîntul unde s-au născut, unde au trăit strămoșii lor și unde trebuie să trăiască urmașii urmașilor noștri, întotdeauna. **(Aplauze și urale ; se scandează „Ceaușescu și poporul !", „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria !").**

Oamenii de știință, arheologii nu trebuie să caute urmele înaintașilor noștri, prin săpături, pe alte meleaguri, pe alte continente, deoarece înaintașii noștri, cu mult, cu mult înaintea primului stat centralizat, au locuit, s-au dezvoltat pe aceste meleaguri — și trebuie să subliniem cu putere aceasta și să respingem cu toată fermitatea tezele unor pretinși istorici care, în activitatea lor șovinistă, reacționară, încearcă să falsifice adevărul și realitatea, dăunînd atît popoarelor lor, cît și prieteniei și colaborării dintre popoare, prieteniei și colaborării internaționale. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul !")**

Subliniez toate acestea pentru că în activitatea ideologică teoretică, politico-educativă de formare a omului nou, istoria, istoricii trebuie să aibă permanent un rol de importanță deosebită și să dea răspunsuri ferme care să servească cauza socialismului, cauza prieteniei și colaborării între națiuni și să respingă orice activitate contrarevoluționară, revizionistă, naționalistă, de orice fel ! **(Aplauze puternice și urale ; se scandează îndelung „Ceaușescu, România — pacea și prietenia !")** Numai așa vom făuri buni constructori ai socialismului și comunismului în România, hotărîți să asigure dezvoltarea permanentă a națiunii noastre pe calea socialismului și comunismului, să-i asigure independența și suveranitatea ! **(Urale și aplauze îndelungate ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul — România, viitorul !").**

Stimați tovarăși,

Analizînd stadiul actual al dezvoltării economico-sociale, al construcției socialiste, activitatea noastră ideologică și teoretică, politico-educativă trebuie să sublinieze cu putere marile realizări dobîndite în dezvoltarea generală a țării, creșterea puternică a producției industriale, agricole, a venitului național și ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului.

Creșterea producției industriale față de 1945 de peste 135 ori din care de 120 ori după Congresul al IX-lea al partidului, a producției agricole de peste 10 ori din care de 6 ori după Congresul al IX-lea, iar a venitului național de peste 40 ori din care de 33 ori după Congresul al IX-lea, demonstrează cu puterea faptelor forța orînduirii socialiste, capacitatea creatoare a poporului nostru care pentru prima dată a devenit cu adevărat liber și stăpîn pe deplin pe destinele sale și-și făurește viitorul așa cum dorește el. **(Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu și poporul !").**

După datele statistice internaționale, România se numără printre primele țări din lume cu asemenea ritmuri de dezvoltare iar unele date așează România pe primul loc în ce privește dezvoltarea economico-socială după al doilea război mondial. La obținerea acestor mărețe realizări, rolul determinant, revoluționar, l-au avut forțele de producție, care au cunoscut o puternică dezvoltare și au asigurat progresul multilateral al țării noastre.

Trebuie să punem cu putere în evidență rolul revoluționar și determinant al forțelor de producție ca factor hotărîtor al dezvoltării economico-sociale și făuririi cu succes a societății socialiste. De altfel, trebuie să subliniem, în acest sens, că aceasta reprezintă o legitate general valabilă pentru dezvoltarea și progresul întregii societăți omenești.

Pornind de la aceasta, să analizăm cum au acționat partidul, statul nostru socialist în asigurarea înfăptuirii acestor obiective strategice în perioada de după 23 August 1944, pînă în prezent.

Este necesar să subliniem cu putere rolul important al fondului de dezvoltare și acumulare, alocarea unei părți importante din venitul național — de peste 30 la sută — în intreaga perioadă de după Congresul al IX-lea al partidului, care a dus la creșterea puternică a mijloacelor de producție, a fondurilor fixe, a avuției naționale, realizarea marilor obiective industriale, agrare, sociale, culturale, asigurînd astfel ridicarea României pe înalte culmi de progres și civilizație socialistă.

Pornind de la aceste realități, să punem cu putere în evidență necesitatea de a continua — în conformitate cu cerințele legilor obiective de dezvoltare — repartizarea a circa 30 la sută din venitul național pentru fondul de dezvoltare și acumulare.

Este bine cunoscut că, în mai multe rînduri și la mai multe congrese ale partidului, după 1965, am subliniat faptul că dacă nu vom asigura dezvoltarea forțelor de producție, repartizarea lor judicioasă pe teritoriu și alocarea unei părți însemnate din venitul național pentru dezvoltare, atunci vom condamna România la rămînere în urmă, la înapoiere, pentru o lungă perioadă de timp.

De ce a trebuit să subliniem continuu această problemă ? Pentru că este cunoscut că au existat și la noi oameni, inclusiv în partid, care considerau că trebuie să nu mergem pe calea dezvoltării forțelor de producție, să micșorăm alocațiile pentru dezvoltare și să rămînem o țară, cum se spunea pe timpuri, „eminamente agricolă".

Este bine să reamintim permanent acest lucru pentru că, dacă în partid nu ar fi învins concepția revoluționară de dezvoltare a societății, România ar fi rămas o țară înapoiată, nivelul de trai ar fi fost scăzut. Trebuie subliniat că tocmai datorită concepției revoluționare despre dezvoltarea forțelor de producție, despre acumulare și despre socialism, poporul nostru a ajuns la aceste înalte niveluri de dezvoltare economico-socială, de progres și bunăstare ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres !").** Trebuie să spunem cu toată tăria — pornind de la realități — că viața a demonstrat cu putere justețea politicii partidului nostru de dezvoltare puternică a industriei, a agriculturii, a forțelor de producție, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, că numai și numai pe această bază s-au putut obține marile realizări în dezvoltarea generală a țării.

De asemenea, acum, cînd în unele țări socialiste se pune în discuție însăși existența proprietății socialiste de stat și cooperatiste, este necesar să evidențiem cu putere în intreaga noastră activitate teoretică, politico-educativă, rolul determinant al proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, în realizarea marilor progrese, în dezvoltarea generală a României și să subliniem cu toată tăria că făurirea cu succes a socialismului în patria noastră — dar, în general, în lume — nu se poate realiza decît pe baza dezvoltării tot mai puternice a proprietății întregului popor, de stat și cooperatiste, punînd la bază cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, în toate domeniile. **(Aplauze puternice, prelungite)** Totodată, este necesar să subliniem importanța deosebită a marii proprietăți, fără a diminua sau a neglija dezvoltarea micii producții industriale, dar trebuie să demonstrăm științific, teoretic, că numai și numai marea proprietate asigură dezvoltarea generală a societății noastre socialiste — ca, de altfel, a oricărei societăți — și trebuie să facem totul pentru asigurarea întăririi și dezvoltării continue a marii proprietăți socialiste.

Punînd în evidență uriașele realizări obținute de poporul român în construcția socialistă, este necesar să subliniem rolul istoric al Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a pus capăt politicii de ploconire față de tot ceea ce este străin, șablonismului, conservatorismului, concepției „modelului unic" în construcția socialistă, copierii mecanice a ceea ce se face în alte țări și a redat partidului, poporului, sentimentul demnității, al încrederii în forțele proprii, subliniind necesitatea aplicării neabătute a principiilor socialismului științific, a legilor obiective, corespunzător realităților din România. **(Vii aplauze).**

In intreaga perioadă de după Congresul al IX-lea am pornit de la faptul că socialismul se realizează în mod diferit de la o țară la alta, de la o etapă la alta și că revine fiecărui partid comunist, forțelor politice sociale din fiecare țară, rolul de a înțelege bine principiile socialismului și legile obiective și de a le aplica în cele mai bune condiții la realitățile fiecărei țări.

In concordanță cu aceste principii, am acționat pentru perfecționarea continuă a formelor de conducere și de realizare a socialismului, pornind de la faptul că trebuie avut permanent în vedere că, odată cu dezvoltarea științei, tehnicii, culturii, a cunoașterii generale, cu înaintarea pe calea socialismului, trebuie perfecționate mereu formele de organizare și înfăptuire a noii orînduiri sociale, că socialismul nu se realizează o dată pentru totdeauna, că numai perfecționarea sa continuă va asigura condițiile necesare ca el să se dezvolte în strînsă legătură cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, să răspundă în condiții tot mai bune cerințelor întregului popor — de progres, de bunăstare, de independență și suveranitate.

In acest spirit, am realizat noul mecanism economic, am perfecționat continuu principiile autoconducerii, autogestiunii și autofinanțării și — după cum știți — continuăm să le perfecționăm și să insistăm pentru aplicarea lor cît mai corectă în toate domeniile de activitate. Am avut permanent în vedere creșterea răspunderii oamenilor muncii — în calitate de proprietari și producători de beneficiari — în conducerea tuturor sectoarelor de activitate, necesitatea ca fiecare unitate economico-socială să-și desfășoare activitatea pe principiile autoconducerii, autogestiunii, să asigure maximum de beneficii și rentabilitate în activitatea economico-socială.

Nu se poate vorbi de socialism fără o economie eficientă, de mare randament, fără o societate care să asigure creșterea mijloacelor de reproducție lărgită, și de ridicare, totodată, a bunăstării generale a poporului **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

După cum este bine cunoscut, am perfecționat formele de proprietate, dînd în răspunderea directă a oamenilor muncii fondurile de producție pentru a le administra și a asigura dezvoltarea lor.

Am găsit forme noi de cointeresare, atît în ce privește proprietatea — prin participarea la beneficii, precum și prin participarea la fondul de dezvoltare — cît și prin perfecționarea sistemului de retribuție, pe baza principiilor socialiste „de la fiecare după capacitatea sa, fiecăruia după munca sa", pornind de asemenea de la principiul „nici muncă fără plină, dar nici plină fără muncă !". Am pornit totdeauna de la principiul că în societatea noastră socialistă, nimeni nu trebuie să trăiască prin exploatarea muncii altuia, nimeni nu trebuie să trăiască fără a munci, că veniturile tuturor oamenilor muncii, ale tuturor cetățenilor trebuie să fie determinate numai de muncă, de activitatea pe care o depun într-un sector sau altul, de contribuția adusă la dezvoltarea generală a țării.

Se impune ca activitatea noastră ideologică, teoretică, politico-educativă să contribuie la perfecționarea întregului nostru sistem de conducere și retribuție, a înțelegerii că numai și numai pe baza principiilor de echitate și dreptate socială se pot asigura condiții bune, demne de viață, pentru toți cetățenii patriei noastre.

In ultimul timp, se discută mult despre scopul producției în socialism și despre așa-zisa „economie de piață".

Este necesar să punem cu putere în evidență că tot ce se realizează în patria noastră, în socialism, are drept scop dezvoltarea generală a țării, progresul neintrerupt al patriei, ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului — scopul suprem al politicii partidului nostru comunist, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este adevărat că răspunsul la întrebarea : ce reprezintă și ce trebuie să fie socialismul, s-a dat de mult. Dar trebuie să subliniez, pentru a fi bine înțeles de întregul popor, de întregul nostru tineret, că socialismul reprezintă o orînduire cu totul și cu totul nouă, față de vechile orînduiri și față de capitalism, în care inegalitățile și asuprirea — și socială și națională — constituie, de fapt, adevărata realitate, dintotdeauna și de astăzi. Trebuie să subliniem că nu se poate vorbi de socialism fără lichidarea exploatării, asupririi, inegalităților, a claselor exploatatoare, fără asigurarea unei adevărate dreptăți sociale și naționale, care să asigure deplina egalitate în drepturi pentru toți cetățenii patriei, condiții de afirmare a personalității umane, în strînsă legătură cu interesele generale ale intregii națiuni, de bunăstare, de independență și progres ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul — România, viitorul !").**

Trebuie să subliniem permanent că răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, a vechii orînduiri în general și instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea la construcția socialismului, înseamnă numai începutul edificării socialismului, nu și realizarea socialismului însuși, că făurirea societății socialiste este strîns legată de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție din diferite țări. Fără nici o îndoială, în țările slab dezvoltate, cum a fost și România, realizarea socialismului în intreaga sa forță necesită o lungă perioadă de timp, necesită eforturi și abnegație din partea forțelor revoluționare, a întregii națiuni. Și vă reamintiți că nu a fost congres sau moment mai important unde să nu subliniez înțelegerea acestei necesități.Am parcurs un drum lung, ne-am urcat pe trepte înalte ale socialismului, dar mai avem încă un drum important de străbătut — și pentru aceasta trebuie unitate, eforturi, muncă unită a întregii națiuni. Vom realiza socialismul și vom asigura poporului nostru o viață demnă, liberă, care să poată să rivalizeze cu oricare alte națiuni ! Aceasta trebuie să fie hotărîrea partidului, a poporului nostru ! Aceasta înseamnă lupta pentru socialism și comunism ! **(Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Subliniez toate acestea pentru că, este cunoscut, în unele țări se spune că socialismul n-a dat rezultate prea bune și că trebuie să se caute altă cale a dezvoltării. De fapt, aceasta înseamnă o capitulare în fața greutăților, o neînțelegere, cel puțin, a ceea ce înseamnă socialism și în ce condiții se realizează el. Iată de ce apreciez că nici activitatea noastră ideologică, politică, nu a acordat atenția necesară acestei probleme, considerînd că s-a înțeles o dată ce înseamnă socialism, că — dacă spunem socialism — toată lumea înțelege lucrurile. Nu este așa, tovarăși ! Trebuie să discutăm și să lămurim continuu nu numai teoretic, dar și cum trebuie realizat socialismul, în ce condiții și cum să acționeze fiecare, în domeniul său de activitate, pentru a înfăptui societatea socialistă, în formele cele mai bune, superioare, avînd însă în vedere că întotdeauna vor mai fi lucruri de perfecționat și îmbunătățit, că nimic nu va fi niciodată perfect. Cînd vom ajunge la perfecțiune nu vom mai avea ce face și vom putea să ne odihnim, dar mai este mult pînă atunci — și probabil generația noastră și următoarele cîteva generații vor trebui încă să muncească serios pentru a înțelege și a dezvolta socialismul corespunzător cerințelor poporului nostru, dar și principiilor socialiste, pentru a asigura dezvoltarea generală a patriei noastre. Așa ne vom aduce contribuția și la afirmarea în lume a ideilor socialismului, a căilor de realizare a lui ! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Este necesar să combatem cu toată fermitatea tezele așa-zisei „economii de piață", care înseamnă a lăsa la voia întîmplării dezvoltarea economiei naționale și asigurarea bunei aprovizionări a poporului cu tot ce este necesar pentru o viață demnă, înseamnă a da frîu liber speculanților, a deschide calea înrăutățirii nivelului de trai al poporului.

Trebuie să subliniem cu putere că, în intreaga dezvoltare economico-socială, trebuie să pornim de la interesele dezvoltării continue a patriei și ridicării nivelului de trai al poporului, să asigurăm dezvoltarea echilibrată — pe baza planului unic al dezvoltării economico-sociale — a întregii economii și a întregii țări, inclusiv amplasarea judicioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul patriei. Numai așa vom asigura dezvoltarea corespunzătoare a tuturor zonelor, a întregii țări, vom realiza ridicarea nivelului general de progres și civilizație, adevărata egalitate în drepturi pentru toți cetățenii !

Realitățile din unele țări socialiste care trec spre „economia de piață", — creșterea inflației și speculei, reducerea nivelului de trai al oamenilor muncii — demonstrează cu putere unde duce o asemenea orientare, pericolul pe care îl reprezintă aceasta pentru însăși dezvoltarea societății socialiste.

In multe țări socialiste are loc o dezbatere largă și se adoptă măsuri în problemele construcției socialiste. Se vorbește despre perfecționare, înnoire, restructurare și alte forme. Fără îndoială că preocupările în direcția găsirii celor mai bune căi de construcție socialistă reprezintă o necesitate și vor duce, în general, la dezvoltarea și mai puternică a socialismului.

Dar, în același timp, în unele țări se adoptă măsuri care slăbesc pozițiile socialismului și deschid calea restaurării, sub diferite forme, a capitalismului. Unii declară

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

deschis că doresc să ia drept model diferite țări capitaliste. Este greu însă de înțeles că se poate dezvolta și perfecționa socialismul, luînd ca model orînduirea capitalistă împărțită în clase de asupritori și asupriți.

De altfel, nu întîmplător unele țări capitaliste declară că sînt gata să acorde ajutor sub diferite forme, inclusiv financiar, în vederea înfăptuirii măsurilor care au drept scop dezvoltarea diferitelor poziții capitaliste și, în același timp, prin mijloacele de informare în masă preamăresc măsurile de lichidare a orînduirii socialiste.

Se pare că ar fi bine să reamintim întrebarea pe care și-a pus-o socialistul Bebel în secolul trecut, în timpul lui Bismark : „Cu ce ai greșit, sărmane Bebel, că te laudă reacțiunea ?"

Unii ar trebui să-și pună întrebarea nu numai cu ce au greșit, dar ce fel de socialism vor să realizeze, pe care îl preamăresc și vor să-l finanțeze cercurile imperialiste ?

Nu se poate în nici un fel vorbi de dezvoltarea socialistă cînd se lichidează proprietatea poporului asupra mijloacelor de producție. Se poate pune problema perfecționării sistemului de proprietate, dar aceasta prin întărirea proprietății muncitorilor și țăranilor asupra mijloacelor de producție și nu prin lichidarea și trecerea acestora în mîinile diferiților capitaliști, mai mari sau mai mici. Aceasta este valabil și pentru multe alte probleme ale dezvoltării socialiste !

Considerăm că, avînd în vedere problemele foarte importante ale dezvoltării socialiste, necesitatea unor concluzii generale care reies din drumul parcurs pînă acum, se impune organizarea unei consfătuiri largi a tuturor țărilor care construiesc socialismul sau se pronunță pentru calea spre socialism, pentru a dezbate și trage concluziile din experiența acumulată și a stabili cum să se acționeze în vederea perfecționării construcției socialiste, realizării noii orînduiri fără asupritori, fără exploatatori, în care oamenii muncii, popoarele să fie cu adevărat libere și stăpîne pe bogățiile naționale, să-și hotărască calea dezvoltării pe care o consideră cea mai bună.

Fără nici o îndoială, fiecare partid și fiecare popor va trebui să-și hotărască în mod independent calea dezvoltării, să aleagă cele mai bune forme pe care le consideră corespunzătoare condițiilor dintr-o țară sau alta. Dar aceasta nu vine în contradicție cu dezbaterea largă a problemelor actuale și de perspectivă ale făuririi societății socialiste, cu afirmarea puternică a necesității de a se găsi cele mai bune căi și forme de realizare în viață a principiilor socialismului științific, a unei societăți fără asupritori, în care oamenii să fie cu adevărat liberi și egali în drepturi, stăpîni pe destinele lor ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

De asemenea, sîntem gata să participăm la o largă dezbatere privind problemele actuale ale socialismului și capitalismului, sub o formă acceptabilă pentru ambele părți, pentru a face o comparație între felul în care cele două orînduiri rezolvă problemele economico-sociale, se preocupă de asigurarea celor mai bune condiții de muncă și viață, de felul în care sînt soluționate aceste probleme, în vederea ridicării bunăstării generale a popoarelor.

Menționăm aceasta deoarece considerăm că este necesar ca în activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă să asigurăm o temeinică studiere a realităților socialismului, dar și a realităților capitaliste și, pe această bază, să acționăm pentru a demonstra poporului nostru, popoarelor de pretutindeni, superioritatea societății socialiste, a puterii oamenilor muncii care au lichidat asuprirea și inegalitățile și își realizează în mod liber și independent orînduirea fără clase, fără asupritori.

Activitatea noastră ideologică, teoretică, politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidență, pe baza faptelor, a legilor obiective ale dezvoltării societății omenești, necesitatea întăririi rolului planului național unic de dezvoltare echilibrată a economiei, care presupune, în același timp, o participare largă a tuturor unităților economico-sociale și teritoriale la elaborarea planurilor, la înfăptuirea lor, în spiritul principiului autoconducerii.

Lichidarea unor fenomene de birocratism, de centralism excesiv nu trebuie să fie în nici un fel confundată cu renunțarea la conducerea economiei pe baza planului unic de dezvoltare, nu trebuie să ducă la deschiderea drumului pentru așa-zisa „piață liberă", pentru „socialismul de piață", care înseamnă, de fapt, libertatea pentru dezvoltarea diferitelor forme capitaliste.

În general, este necesar ca întreaga activitate teoretică, științifică, îndeosebi în domeniul științelor economice și sociale, să tragă concluziile din experiența practică a țării noastre, a altor țări socialiste, din experiența mondială și să elaboreze, într-o formă cît mai clară, orientările de perspectivă privind dezvoltarea și conducerea economiei naționale pe baza planului național unic — garanția înfăptuirii Programului partidului, a realizării cu succes a comunismului în România ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu, eroism — România, comunism !").**

Stimați tovarăși,

După cum este bine cunoscut, Plenara Comitetului Central al partidului pe problemele ideologice, din 1982, a dat răspunsuri și orientări la o serie de probleme teoretice și practice cu privire la construcția socialismului, la democrația muncitorească, la stat, la rolul partidului.

În concordanță cu hotărîrile congreselor partidului, după Congresul al IX-lea și Plenara Comitetului Central al partidului pe probleme ideologice, au fost adoptate o serie de măsuri privind perfecționarea și funcționarea organelor de stat, a organismelor democrației muncitorești-revoluționare și crearea condițiilor necesare participării largi a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, la elaborarea politicii interne și externe a patriei noastre.

Se poate spune că Programul ideologic al partidului își păstrează pe deplin actualitatea dar, fără îndoială, el va trebui îmbunătățit cu unele probleme și concluzii reieșite din activitatea ulterioară, precum și din perspectivele dezvoltării viitoare.

Acum, în unele țări socialiste — și, în general, pe plan mondial — au loc discuții și se formulează diferite teze care duc la negarea rolului statului, al partidului, a însăși democrației muncitorești-revoluționare și la orientarea spre democrația de tip burghez.

Este bine cunoscut că discuțiile despre stat și democrație nu sînt noi. Discutînd despre stat, trebuie să avem în vedere că statul a apărut în anumite condiții istorice și activitatea lui se poate schimba și perfecționa în raport de dezvoltarea societății omenești, că statul nu poate fi privit decît în contextul existenței claselor antagoniste, pornind de la înțelegerea justă în mîinile cărora clase se află puterea politică, deci și statul.

Nu se poate vorbi de un stat abstract, ci de statul capitalist al claselor exploatatoare, de statul socialist al muncitorilor și țăranilor — și fiecare din acestea are menirea să acționeze pentru a asigura interesele claselor pe care le reprezintă.

Fără a nega rolul și importanța democrației în societatea burgheză, nu se poate în nici un fel pune semnul egalității între democrația burgheză și democrația muncitorească-revoluționară. Nu se poate vorbi de egalitate între bogați și săraci, între asupritori și asupriți !

Pornind de la înțelegerea științifică, dialectică, a statului și a rolului său în societate, trebuie să avem permanent în vedere că înfăptuirea revoluției sociale presupune și realizarea statului muncitoresc-țărănesc, în care puterea să aparțină celor ce muncesc și care să apere interesele maselor muncitoare, să nu admită exploatarea și asuprirea, inegalitățile sociale și naționale.

În aceste condiții, statul devine un instrument al făuririi socialismului, al bunăstării poporului, al apărării independenței și suveranității naționale.

În ce privește noțiunea de dictatură a proletariatului, trebuie spus că ea a fost greșit înțeleasă, denaturată. Instaurarea puterii muncitorești-țărănești — în alianță cu intelectualitatea, cu toate categoriile muncitoare — reprezintă cea mai înaltă, suprema formă de democrație, nu de dictatură, deoarece puterea politică este în mîinile poporului, care își făurește în mod conștient propriul său viitor liber, în socialism și comunism. Pornind de la aceasta, încă la plenara pe problemele ideologice, partidul nostru a hotărît să se considere greșită noțiunea și teza dictaturii proletariatului și să se renunțe cu desăvîrșire la ea. În același timp, am formulat teza statului democrației muncitorești-revoluționare, care corespunde pe deplin caracterului orînduirii noastre socialiste, construirii socialismului cu poporul și pentru popor.

Iată de ce este necesar să avem permanent în vedere perfecționarea activității statului, a organelor sale, de conducere de către poporul însuși a întregii opere a construcției socialiste.

În același timp, trebuie să se aibă în vedere permanent — așa cum s-a subliniat totdeauna în documentele partidului nostru, după Congresul al IX-lea — că la baza funcționării statului și organelor sale trebuie să se afle Constituția țării, legile care guvernează relațiile economice și sociale în toate domeniile, că întreaga activitate a statului trebuie să se desfășoare numai pe baza legilor elaborate de Marea Adunare Națională, cu consultarea largă a întregii națiuni. Aceasta constituie, de altfel, una din cerințele de importanță deosebită, fundamentală, ale democrației muncitorești-revoluționare, ale puterii întregii națiuni ! **(Aplauze puternice).**

Totodată, este necesar să se dezvolte puternic activitatea consiliilor populare, județene, orășenești și comunale, ca organe ale autoconducerii administrativ-teritoriale, care poartă întreaga răspundere pentru buna organizare și desfășurare a activității din toate domeniile. Ele trebuie să-și desfășoare larg activitatea în strînsă legătură și cu consultarea permanentă a cetățenilor din fiecare localitate.

Întreaga activitate a organelor de stat — centrale și locale — trebuie să se desfășoare permanent în strînsă unitate și sub controlul nemijlocit al poporului !

În același timp, am realizat un larg sistem de organisme ale democrației muncitorești-revoluționare — consiliile oamenilor muncii, adunările generale, ca organe ale proprietarilor și producătorilor care poartă răspunderea conducerii întregii activități economico-sociale — organele județene și naționale ale democrației muncitorești-revoluționare, în care reprezentanții muncitorilor au o pondere de peste 30 la sută.

În dezvoltarea sistemului democrației muncitorești-revoluționare am pornit și pornim de la teza științifică a făuririi socialismului cu poporul și pentru popor, de la faptul că realizarea socialismului este opera întregului popor, care, devenit stăpîn pe destinele sale, își făurește în mod liber propriul său viitor. Și nici o democrație din lume nu poate fi mai înaltă decît democrația în care poporul însuși își hotărăște destinele sale ! Aceasta constituie adevărata forță socialistă și comunistă a democrației ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul" !).**

În întreaga activitate ideologică, politico-educativă, trebuie să subliniem continuu superioritatea incontestabilă a democrației muncitorești-revoluționare socialiste, față de orice democrație burgheză, pornind de la faptul că nu se poate vorbi de o adevărată democrație în condițiile asupririi și exploatării omului, că numai socialismul, care lichidează proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea, poate asigura adevărata democrație, libertatea și participarea deplină a poporului la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

Trebuie să punem cu putere în evidență, în activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă, superioritatea sistemului democrației muncitorești-revoluționare din patria noastră — unic în felul său —, necesitatea perfecționării continue a întregului cadru democratic, creșterea rolului maselor populare în întreaga viață economico-socială, îmbinarea armonioasă a activității organelor de stat cu organele democrației muncitorești, socialiste, realizînd un sistem unitar care să garanteze înfăptuirea neabătută a programelor de făurire a socialismului, de ridicare a nivelului de trai material și spiritual al poporului, de întărire necontenită a forței, a independenței și suveranității României ! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Toate marile realizări obținute în dezvoltarea socialistă a patriei noastre demonstrează cu putere justețea politicii partidului, a rolului său conducător în toate domeniile de activitate.

Discuțiile care au loc în unele țări socialiste cu privire la diminuarea sau chiar renunțarea la rolul conducător al partidului, nu pot decît să aducă mari daune unității clasei muncitoare, a întregului popor, însăși construcției societății socialiste. Nu se poate vorbi în nici un fel de renunțarea la rolul conducător al partidului în organizarea și unirea eforturilor întregului popor în opera de dezvoltare economico-socială și în construcția socialismului.

Tezele despre partidul-stat sau statul-partid au drept scop să dezorienteze și să creeze confuzii în rîndul partidului și maselor populare.

În Programul ideologic al partidului am arătat cu toată claritatea că partidul nu-și propune și nu trebuie să-și propună în nici un fel să înlocuiască organele de stat, care au datoria să asigure buna organizare și desfășurare a întregii vieți economico-sociale în conformitate cu legile țării. Dar organele și organizațiile de partid, comuniștii care lucrează în diferite sectoare ale activității economico-sociale și de stat, poartă întreaga răspundere pentru activitatea acestor organisme, pentru aplicarea fermă a legilor țării în toate domeniile. Partidul nu înlocuiește organele de stat și nu le poate înlocui, dar, în același timp, nu se poate sustrage și trebuie să poarte deplina răspundere pentru felul în care organele de stat și ale democrației muncitorești-revoluționare își îndeplinesc misiunea lor în societatea noastră socialistă.

Realizarea unității clasei muncitoare, și deci și a unui partid unic revoluționar, este rezultatul legic al dezvoltării luptei pentru socialism, o necesitate obiectivă a dezvoltării sociale. Nu întîmplător cercurile reacționare imperialiste acționează împotriva unității clasei muncitoare, a mișcării muncitorești și, îndeosebi, împotriva partidelor comuniste, în numele așa-zisei libertăți de organizare și a pluralismului politic.

Făurirea cu succes a socialismului impune întărirea continuă a unității mișcării revoluționare, realizarea unui partid unic, cu o ideologie revoluționară, care să îndeplinească rolul de centru vital al întregii națiuni. Numai un asemenea partid va putea îndeplini rolul istoric de a conduce națiunea spre comunism, spre o lume în care poporul să fie pentru totdeauna liber și independent ! **(Urale și aplauze puternice, se scandează : „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu, eroism — România comunism !").**

Pornind de la aceasta, este necesar să acordăm o atenție deosebită întăririi continue a partidului, perfecționării rolului său în toate domeniile, dezvoltării continue a democrației interne de partid, ca un factor de importanță hotărîtoare pentru întreaga dezvoltare a țării, pentru înfăptuirea democrației muncitorești-revoluționare în toate domeniile.

În întreaga activitate de partid trebuie să se aplice neabătut prevederile Statutului, să se dezvolte puternic critica și autocritica, atitudinea fermă, combativă, față de lipsuri, recunoașterea deschisă a stărilor negative de lucruri și stabilirea măsurilor pentru înlăturarea acestora — ca o cerință obligatorie a mersului înainte. Avem nevoie nu de o recunoaștere formală a lipsurilor, ci de

(Continuare în pagina 4)

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(Urmare din pagina 3)

dezvăluirea cauzelor reale care le generează și de stabilirea măsurilor pentru înlăturarea lor, pentru perfecționarea activității în toate domeniile. Critica și autocritica constituie o latură fundamentală a vieții de partid, a creșterii rolului conducător al partidului, a înnoirii continue și perfecționării societății noastre socialiste.

Este, de asemenea, necesar — repet — să asigurăm dezvoltarea continuă a democrației interne de partid, dezbaterea temeinică în organizațiile și organele de partid a problemelor economico-sociale, ale construcției socialiste, întărirea permanentă a legăturii cu masele de oameni ai muncii.

Trebuie să asigurăm ca toate hotărîrile de partid, toate legile statului nostru socialist, să fie larg dezbătute în partid, în adunările generale, cu toți oamenii muncii, în cadrul organismelor democrației muncitorești-revoluționare, cu întregul popor — aceasta constituind o cerință a adevăratei democrații muncitorești-revoluționare, a participării întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a construcției socialismului pentru popor și împreună cu poporul.

În acest cadru, aș dori să subliniez necesitatea întăririi continue a rolului clasei muncitoare, ca factor determinant al făuririi socialismului și comunismului. Activitatea ideologică, politico-educativă trebuie să demonstreze în mod științific, teoretic, injustețea diferitelor teze cu privire la diminuarea rolului clasei muncitoare și pericolul acestora pentru construcția socialismului, inclusiv problema reducerii ponderii muncitorilor în unele partide comuniste și muncitorești, în conducerea diferitelor sectoare de activitate. Aceasta reprezintă, fără nici o îndoială, o subapreciere puternică a rolului clasei muncitoare în societatea socialistă, în societatea omenească de astăzi în general. De altfel, se poate afirma că scăderea ponderii muncitorilor într-un partid sau altul și creșterea ponderii categoriilor mijlocii au creat și condiții sociale pentru slăbirea spiritului revoluționar, pentru apariția tendințelor reformiste, mic burgheze, care duc la slăbirea rolului partidului, punînd în pericol însăși construcția socialismului.

Trebuie să subliniem cu putere, în activitatea noastră ideologică, teoretică și să tragem concluzii practice privind întărirea rolului clasei muncitoare, clasa conducătoare a societății, importanța creșterii numărului membrilor de partid din rîndul muncitorilor, inclusiv în organele de conducere, pentru păstrarea caracterului revoluționar, combativ al partidului.

În general, este necesar să se sublinieze rolul clasei muncitoare în întrega lume, al unității sale în lupta pentru progres economic și social, pentru libertate, dezarmare și pace. **(Aplauze puternice, prelungite).**

În același timp, trebuie să punem cu putere în evidență rolul crescînd al organizațiilor de masă și obștești, al sindicatelor, al organizațiilor de tineret, de femei, al celorlalte organizații obștești, care asigură participarea organizată a tuturor categoriilor de oameni ai muncii la conducerea democratică a diferitelor sectoare de activitate.

În mod deosebit, trebuie să subliniem importanța Organizației Democrației și Unității Socialiste, care cuprinde peste patru milioane de oameni ai muncii ce nu sînt membri ai partidului comunist și care participă, în acest cadru, la dezbaterea și adoptarea tuturor hotărîrilor, în strînsă unitate cu comuniștii, cu toate organele și organizațiile obștești. Trebuie să punem, de asemenea, cu putere în evidență importanța și rolul Frontului Democrației și Unității Socialiste, care unește toate forțele și categoriile sociale și asigură ca întregul popor, în deplină unitate, să participe la elaborarea programelor de dezvoltare economico-socială și să acționeze pentru realizarea lor.

Însăși ampla dezbatere a documentelor Congresului al XIV-lea în partid, cu întregul popor, constituie expresia largului democratism al societății noastre socialiste și, totodată, a deplinei unități a întregului popor, a faptului că hotărîrile ce vor fi adoptate de Congres privind dezvoltarea viitoare a patriei noastre reprezintă voința unanimă a întregii națiuni de a merge ferm pe calea societății socialiste multilateral dezvoltate, spre visul de aur al întregii omeniri — spre comunism! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceaușescu, eroism — România, comunism!").**

Stimați tovarăși,

Pornind de la constatarea unei anumite rămîneri în urmă a activității ideologice, politico-educative, este necesar să intensificăm munca de ridicare a nivelului ideologic, a conștiinței revoluționare a partidului, a tuturor oamenilor muncii, să așezăm ferm la baza întregii activități concepția revoluționară despre lume și viață, principiile socialismului științific, să dezvoltăm puternic spiritul revoluționar, de răspundere față de interesele poporului, de cauza socialismului, de independența și suveranitatea țării.

În domeniul științelor sociale este necesar să se intensifice studiul noilor fenomene sociale pe baza concepției revoluționare, materialist-dialectice și istorice, să se generalizeze teoretic, pornind de la practică, de la realități, experiența construcției socialismului, să se dea răspuns științific problemelor complexe determinate de marile transformări revoluționare din lume, de revoluția tehnico-științifică.

În primul rînd, este necesar să se reia tezele științifice despre socialism și să se dea răspuns de pe poziții revoluționare diferitelor teze după care socialismul n-ar mai corespunde noilor realități sau, în cel mai bun caz, ar trebui readaptat pentru a fi pe placul capitaliștilor.

Este necesar să se respingă toate aceste teze antisocialiste și să se dea răspuns ferm tuturor celor care acționează pentru lichidarea socialismului. Trebuie să se evidențieze în mod convingător că socialismul și-a demonstrat pe deplin superioritatea și reprezintă singura alternativă viabilă pentru înlăturarea orînduirii exploatatoare, pentru realizarea unei lumi a dreptății și echității sociale.

O atenție deosebită trebuie acordată cunoașterii și înțelegerii legilor obiective generale, aplicării lor la realitățile din diferite orînduiri sociale, din fiecare țară și etapă de dezvoltare. În acest cadru trebuie să se sublinieze unitatea dialectică dintre general și particular.

Este, totodată, necesar să se pună în evidență noile legi obiective ale socialismului, care trebuie bine înțelese și dezvoltate.

O atenție deosebită se impune a fi acordată înțelegerii juste a contradicțiilor în socialism, a necesității continue de soluționare la timp a acestora, pentru a nu se acumula și a deveni antagoniste.

Activitatea ideologică trebuie să pună cu putere în evidență dezvoltarea dialectică a societății socialiste, lupta permanentă dintre vechi și nou, necesitatea înlăturării la timp a vechiului care nu mai corespunde noilor realități și a promovării cu îndrăzneală a noului în toate domeniile de activitate — aceasta constituind o cerință vitală pentru dezvoltarea și înnoirea continuă a societății socialiste.

În general, este necesar ca științele sociale, activitatea ideologică, teoretică să aibă în vedere că socialismul științific trebuie permanent dezvoltat și îmbogățit pe baza practicii și experienței sociale, a noilor cuceriri ale științei și cunoașterii umane, în general.

Perfecționarea și înnoirea socialismului nu trebuie însă, în nici un fel, să deschidă calea pentru forme capitaliste, antisocialiste, ci să ducă la accentuarea laturilor esențiale ale socialismului revoluționar, la reafirmarea și mai puternică a principiilor de muncă și viață socialiste, a eticii și echității sociale.

Științele sociale trebuie să se angajeze cu toată răspunderea în dezvoltarea concepției revoluționare despre lume și viață.

Odată cu studierea problemelor actuale și generalizarea experienței înaintate, trebuie să se acționeze pentru elaborarea de pe acum a căilor de trecere treptată la înfăptuirea principiilor comuniste de muncă și viață.

Este necesar să se elaboreze teoretic o concepție unitară, revoluționară, care să dea o perspectivă clară mersului înainte, să lumineze partidului și poporului calea înaintării neabătute spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste. **(Aplauze și urale puternice, prelungite).**

Activitatea politico-educativă trebuie să ducă la înarmarea partidului, a tuturor oamenilor muncii cu cele mai înalte cunoștințe — științifice, profesionale și tehnice, culturale — din toate domeniile de activitate. Să acționăm pentru înfăptuirea obiectivelor stabilite în Programul-Directivă și în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului privind realizarea, în deceniul următor, a unui înalt nivel de pregătire a tineretului, a întregului popor, transformarea clasei muncitoare și țărănimii în clase cu un înalt nivel intelectual, de cultură, ridicarea nivelului de cunoștințe al întregului popor, pentru a deveni o puternică forță, cu o temeinică pregătire în toate domeniile de activitate, cu înțelegerea deplină a schimbărilor care au loc în lume, a perspectivelor dezvoltării omenirii — aceasta constituind o cerință fundamentală a înaintării ferme a patriei noastre și ridicării ei pe noi culmi de progres și civilizație.

Este necesar să avem permanent în vedere că făurirea cu succes a socialismului și comunismului nu se poate asigura decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. De aceea, va trebui să punem în centrul întregii activități dezvoltarea și perfecționarea cercetării științifice în toate domeniile. Organizarea științifică și modernizarea producției, a întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii reprezintă o necesitate obiectivă, o cerință legică a perfecționării continue a societății noastre socialiste.

În activitatea educativă de formare a conștiinței revoluționare a tineretului, un rol determinant revine învățămîntului, școlii de toate gradele. Începînd de la grădiniță și pînă la terminarea liceului de 12 ani, copiii, întregul tineret urmează 14—15 ani cursurile de învățămînt, apoi învățămîntul profesional, învățămîntul superior și diferite forme de recalificare și pregătire.

Pornind de la această realitate, este necesar să acționăm pentru perfecționarea activității învățămîntului de toate gradele, pentru creșterea rolului său educativ, de formare a tineretului în spiritul concepțiilor revoluționare despre lume și viață, ale patriotismului și dragostei de muncă, al luptei neîmpăcate pentru progres, pentru construcția socialismului, pentru a fi gata întotdeauna să apere patria, socialismul, independența țării! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Să facem astfel încît învățămîntul de toate gradele să asigure însușirea de către întregul tineret a celor mai înaintate cunoștințe ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general punînd la bază concepția revoluționară, materialist-dialectică și istorică!

Un rol important revine, de asemenea, învățămîntului social-politic, care trebuie să contribuie la cunoașterea temeinică a legilor dezvoltării omenirii, a legilor sociale, asigurînd un nivel înalt de conștiință revoluționară și patriotică întregului tineret al patriei noastre.

Este, de asemenea, necesar să se intensifice activitatea de răspîndire în rîndul maselor de oameni ai muncii, al întregului popor, a cunoștințelor științifice despre lume și viață, despre originea vieții pe pămînt, a perspectivelor existenței și dezvoltării vieții pe planeta noastră.

În întreaga activitate ideologică un rol important revine învățămîntului de partid pentru formarea cadrelor de partid pe baza celor mai înaintate concepții revoluționare de conducere a tuturor sectoarelor economico-sociale, pentru a imprima activiștilor de partid un înalt spirit de exigență revoluționară, combativitate și răspundere față de partid, față de popor, față de cauza socialismului și comunismului.

Învățămîntul de partid trebuie să asigure formarea de adevărați revoluționari de profesie, militanți activi pentru victoria socialismului și comunismului în patria noastră. Trebuie să avem în vedere că întotdeauna — și în prezent și în viitor — partidul, poporul nostru vor avea nevoie de adevărați revoluționari — și numai în aceste condiții vom asigura mersul ferm înainte! **(Aplauze puternice, prelungite, se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!").**

În activitatea politico-educativă un rol important revine învățămîntului de partid și politic de masă, la care participă peste 12 milioane de oameni ai muncii. Este necesar să facem astfel încît învățămîntul politic de masă, universitățile serale și alte forme de învățămînt să asigure înarmarea tuturor oamenilor muncii cu cele mai noi cunoștințe din toate domeniile și, în primul rînd, din domeniul științelor sociale, cu o cunoaștere temeinică a legităților obiective și a căilor dezvoltării socialiste a omenirii, să contribuie în mod activ la formarea conștiinței revoluționare a tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru popor.

Este, de asemenea, necesar să ridicăm mai puternic nivelul activității de creație literară, artistică. Avem nevoie de o literatură mai combativă, pătrunsă de un înalt spirit revoluționar patriotic, inspirată din realitățile patriei noastre. Fără nici o îndoială că avem multe realizări în aceste domenii, dar acum nu mi-am propus să mă refer la acestea, ci la ceea ce trebuie să facem, mai cu seamă în viitor. Avem nevoie de o proză și de poezii combative, cu spirit revoluționar care să dinamizeze activitatea oamenilor muncii, a tineretului patriei noastre, de o muzică combativă, cu spirit patriotic și revoluționar, de filme mai bune, de un teatru mai bun.

Așa cum am subliniat la întîlnirea cu oamenii muncii din domeniul creației literar-artistice din luna mai 1965 sursa cea mai sigură de inspirație trebuie să fie poporul, realitățile societății noastre socialiste. Să nu se alerge după „ulcioare" străine, chiar dacă sînt poleite cu aur, ci să se bea apă din izvoarele limpezi ce izvorăsc din pămîntul strămoșesc, să se bea apa vie, dătătoare de viață, din glia română! **(Aplauze puternice)**

Întreaga activitate de creație literară trebuie să devină un puternic factor al ridicării conștiinței revoluționare, de dinamizare și ridicare a nivelului general de cultură al întregii națiuni.

Trebuie să pornim neabătut de la faptul că literatura, muzica, arta în general, activitatea cultural-artistică au o înaltă misiune socială în ridicarea nivelului general de cultură al poporului, în înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială și construcție socialistă.

Trebuie să combatem cu toată hotărîrea tezele vechi — dar care își mai fac loc, din păcate, și la noi — cu privire la așa-zisa „artă pentru artă". Este bine cunoscut că nu a existat, nu există și nu va exista niciodată artă de dragul artei. Arta a fost întotdeauna, este și va fi permanent un puternic factor al educației, al progresului, al ridicării conștiinței patriotice și revoluționare a poporului!

Cei care, într-o formă sau alta, declară că vor să facă așa-zisa artă pură, se sustrag, de fapt, de la misiunea progresistă a culturii și artei și, vrînd-nevrînd, se alătură forțelor ostile progresului și socialismului, acelora care folosesc și vor să mențină permanent literatura, arta, ca un mijloc de întărire a pozițiilor lor dominante, a societății împărțite în clase, a asupririi și inegalității.

Întreaga activitate de creație și cultural-artistică trebuie să se angajeze ferm în activitatea de ridicare a nivelului de cultură, de cunoștințe generale al tineretului, al întregului popor, de formare a conștiinței revoluționare a constructorilor socialismului, cu o poziție fermă față de tot ce este străin progresului, patriotismului socialist, fericirii omului, independenței țării.

Numai așa, arta noastră își va îndeplini misiunea istorică și, fără nici o îndoială că, — la fel ca și pînă acum — dar mai ferm și în condiții mai bune, arta noastră își va îndeplini misiunea în construcția socialismului și comunismului, împreună cu întregul popor! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este nevoie ca întreaga activitate cultural-artistică, Festivalul național „Cîntarea României" — care are un rol important în creația maselor populare — să devină o forță tot mai puternică în participarea maselor la întreaga activitate cultural-artistică, aceasta reprezentînd garanția strînsei legături a artei și culturii cu poporul — adevăratul creator, de altfel, al limbii și literaturii, a tot ce este mai bun în acest domeniu, în România! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Presa, radioteleviziunea, toate mijloacele de informare în masă trebuie să-și perfecționeze continuu activitatea și să aibă un rol mai important în buna informare și înțelegere de către întregul popor a problemelor complexe ale dezvoltării economico-sociale și politico-educative, a problemelor situației internaționale.

În întreaga activitate politico-educativă este necesar să se acorde o atenție deosebită combaterii fenomenelor negative care se manifestă sub diferite forme, inclusiv ca rezultat al influențelor ideologiei burgheze, al activității cercurilor reacționare, antisocialiste, din afară.

Trebuie să se adopte o poziție mai combativă, mai fermă față de diferite manifestări naționaliste, șoviniste, antisemite, subliniind cu putere justețea politicii naționale a partidului nostru — asigurarea deplinei egalități în drepturi pentru toți cetățenii patriei — faptul că, indiferent de naționalitate, toți cetățenii au aceleași drepturi și aceleași îndatoriri, că, în deplină unitate, trebuie să asigurăm înălțarea continuă a patriei noastre spre noi culmi de progres și civilizație. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Trebuie să demascăm permanent politica cercurilor reacționare din trecut, dar și din prezent, care au acționat și acționează pentru atițarea vrajbei naționale, pentru slăbirea unității oamenilor muncii în scopul de a-și promova interesele lor de dominație și asuprire.

În acest sens, este necesar să se dea o ripostă fermă hortiștilor și noilor hortiști care se aliază din nou cu foștii și noii naziști, acționînd pentru revizuirea granițelor și pentru o politică de învrăjbire a popoarelor.

Mai mult ca oricînd, este necesar ca, în activitatea politico-educativă, să sădim cu putere în rîndul poporului — și, îndeosebi, al tineretului — spiritul de dreptate și răspundere, sentimentul de apărare a proprietății socialiste, a socialismului și — repet — a independenței României! **(Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung: „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!"; „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria!").** Este, de asemenea, necesar să fim necruțători față de manifestările de necinste, de sustragere, de furt, care, oricum le-am privi, sînt forme ale activității antisocialiste, contrarevoluționare, străine spiritului socialismului și reprezintă, de fapt, rămășițe ale concepțiilor și practicilor proprii orînduirii burghezo-moșierești!

Să educăm întregul tineret, întregul popor în spiritul cinstei, al dragostei de muncă, al apărării neabătute a proprietății obștești, a întregii proprietăți, de a fi necruțători față de orice slăbește și jignește omul — constructor al societății socialiste!

Să educăm tineretul și poporul nostru în spiritul patriotismului revoluționar, al dragostei față de patrie, al hotăririi neabătute ca în orice împrejurări să fie gata de a apăra cuceririle revoluționare și socialismul, de a face totul pentru înaintarea neabătută a patriei noastre spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație! **(Aplauze puternice).**

Munca politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidență superioritatea socialismului ca unica orînduire care asigură deplina egalitate între toți cetățenii patriei, condiții de afirmare deplină a personalității umane, a umanismului revoluționar socialist, în care omul constituie factorul primordial al întregii activități.

Pornind de la documentele pentru Congresul al XIV-lea al partidului, activitatea politico-educativă trebuie să demonstreze cu putere perspectivele luminoase ale dezvoltării patriei noastre, ale înfăptuirii Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism.

Întreaga activitate politico-educativă să devină un factor mai activ, o puternică forță revoluționară care să lumineze calea întregului popor pentru înfăptuirea programelor de dezvoltare a patriei noastre, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale, de înfăptuire a visului de aur — a comunismului pe pămîntul României! **(Urale și aplauze puternice, îndelungate; se scandează „Ceaușescu, eroism — România comunism!").**

Stimați tovarăși,

Unitatea dialectică între politica internă și externă impune o analiză științifică a situației politice, economice și sociale mondiale, pentru a se putea înțelege cît mai

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

bine evenimentele internaționale, direcțiile și perspectivele luptei pentru progres, pentru dezarmare, pace și colaborare între toate națiunile lumii.

Este bine cunoscut că în lume s-au produs și sînt în curs mari schimbări în dezvoltarea societății omenești, în raportul de forțe pe plan internațional. De aceea se impune să avem permanent în vedere că se menține și chiar se accentuează contradicția fundamentală dintre socialism și capitalism.

În același timp, se dezvoltă tot mai puternic contradicția dintre țările în curs de dezvoltare și țările capitaliste dezvoltate, dintre bogați și săraci, care devine una din contradicțiile tot mai puternice care se manifestă în viața internațională de azi.

Se poate afirma, cu deplin temei, că aceste contradicții din lumea contemporană au un rol determinant în întreaga dezvoltare a societății omenești și că, fără înțelegerea lor în mod științific, nu se pot trage nici concluzii corespunzătoare pentru aprecierile asupra vieții mondiale și perspectivele dezvoltării societății omenești. Este adevărat că în ultimii ani s-au înregistrat anumiți pași — este drept, foarte mici — în direcția dezarmării și începerii de tratative între cele două grupări militare — N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia — și s-a trecut la soluționarea unor conflicte pe calea negocierilor. Dar trebuie să spunem deschis că toate acestea nu au determinat o schimbare radicală în viața internațională, nu au determinat o nouă gîndire și o nouă politică în soluționarea problemelor complexe ale vieții mondiale.

Avem obligația să spunem poporului nostru, și să spunem tuturor popoarelor adevărul, realitatea, faptul că situația internațională continuă să fie foarte complexă și gravă. Se continuă cursa înarmărilor — inclusiv a celor nucleare —, ceea ce duce la menținerea pericolului unui război mondial, care s-ar transforma inevitabil într-un război nuclear și ar duce la distrugerea omenirii, a înseși vieții pe planeta noastră.

Se mențin, și chiar se accentuează, criza economică mondială și criza politică, socială, în lumea capitalistă. În deceniul al 8-lea s-a înrăutățit și mai mult situația economică a țărilor în curs de dezvoltare, s-au mărit decalajele între bogați și săraci.

În același timp, problemele economice, politice și sociale din țările capitaliste dezvoltate și manifestarea, în unele țări socialiste, a unor fenomene de criză economică și politică duc la accentuarea și mai mult a instabilității și a contradicțiilor.

Toate acestea au dus la apariția unor concluzii și înțelegeri diferite — dar trebuie spus, și greșite — asupra multor probleme internaționale. Se pare că unele cercuri conducătoare imperialiste au ajuns la concluzia greșită și consideră că pot folosi actuala situație internațională pentru a putea schimba raportul de forțe mondial în favoarea lor, a politicii de dominație, de forță și dictat.

Ignorînd realitățile, aceste cercuri proclamă cu și mai multă insistență atotputernicia capitalismului și prezic, din nou, o apropiată dispariție a socialismului. Exagerînd unele greșeli și lipsuri din țările socialiste, unele tendințe lichidatoriste și reformiste, de dreapta, din aceste țări, precum și din unele partide comuniste și muncitorești, cercurile reacționare imperialiste au trecut din nou la o ofensivă ideologică și politică de defăimare și subminare a socialismului, la o politică de amestec în treburile interne și de destabilizare a țărilor socialiste, recurgînd la toate mijloacele preluate din arsenalul învechit și ruginit al „războiului rece", de la dezinformarea opiniei publice, denigrarea socialismului, șantajul, diversiunea, represiunile economice și politice, pînă la subvenționarea financiară directă a unor grupări și forțe antisocialiste, antinaționale.

Trebuie să spunem deschis că acțiunile antisocialiste, anticomuniste și cele împotriva țărilor progresiste, a luptei pentru libertate și independență națională, pe care le desfășoară cercurile imperialiste, sînt ușurate și de anumite orientări și tendințe greșite în soluționarea problemelor construcției socialiste și altor probleme din unele țări.

Este, deci, necesar să subliniem cu tărie că toată această politică a cercurilor imperialiste este sortită — și de data aceasta, ca și de atîtea ori în trecut — eșecului.

Țările socialiste, popoarele care au edificat noua orînduire socială dispun de forța necesară pentru a depăși greutățile apărute, iar socialismul se va afirma, fără îndoială, cu și mai mare putere ca cea mai dreaptă și mai umană orînduire socială de pînă acum. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul !").**

Acțiunea unită a forțelor progresiste, a țărilor socialiste, a popoarelor care luptă pentru independență și progres economico-social va duce, fără nici o îndoială, la răsturnarea planurilor imperialiste și ale reacțiunii și va deschide noi și noi perspective înaintării tuturor popoarelor pe calea progresului, a independenței, a bunăstării, a socialismului. **(Aplauze puternice, prelungite).** Nimic și nimeni nu va putea opri lupta popoarelor pentru libertate și independență, pentru o viață mai dreaptă și mai bună, pentru o nouă orînduire socială !

Totodată, este necesar să subliniem însă că acțiunile antisocialiste, anticomuniste și împotriva forțelor progresiste ale cercurilor imperialiste reprezintă un mare pericol pentru politica de destindere și colaborare internațională, pentru politica de dezarmare și pace și va duce, inevitabil, dacă va continua, la agravarea și mai mult a situației mondiale.

Iată de ce trebuie să facem totul pentru respingerea politicii antisocialiste, anticomuniste și împotriva independenței popoarelor ! Iată de ce este necesar să se înțeleagă bine, de către cercurile conducătoare din țările imperialiste, că această politică nu are nici o perspectivă și este în contradicție cu Carta Națiunilor Unite, cu diferite reglementări și norme internaționale, cu politica de coexistență pașnică, de colaborare egală între națiunile lumii. **(Aplauze vii și puternice).**

Întreaga desfășurare a evenimentelor internaționale, realitatea, viața însăși arată cît de greșită este teza dezideologizării relațiilor internaționale, precum și teza după care lupta de clasă ar trebui să fie înlocuită. Se vorbește despre renunțarea la lupta de clasă și la lupta dintre sistemele sociale diferite, ca o condiție pentru supraviețuirea omenirii și a evitării războiului. Ce are oare acest fel de abordare a problemelor cu concepția revoluționară materialist-dialectică și istorică ? Oare pentru a asigura pacea trebuie să se lichideze socialismul, trebuie să se renunțe la lupta de clasă ? O asemenea abordare este cu totul, nu numai antiștiințifică, dar străină oricărei concepții revoluționare și socialiste. Dacă m-aș referi numai la poporul nostru, este știut că niciodată nu s-a pus problema să îngenuncheze, ci, dimpotrivă, în cele mai grele timpuri a luat arma în mînă pentru a-și apăra independența și suveranitatea. De aceea și poeții noștri, în trecut, au cîntat pe eroii noștri și au formulat în versuri nepieritoare hotărîrea de luptă a poporului. Cunoașteți versurile : „Murim mai bine-n luptă, / Cu gloria deplină, / Decît să fim sclavi

tarăși, / În vechiu-ne pămînt". **(Aplauze și urale puternice).**

Trebuie să spunem lucrurilor pe nume. Asemenea teze au drept scop demoralizarea, dezarmarea comuniștilor, a popoarelor, în lupta pentru socialism și pentru pace. Oare așa au gîndit făuritorii socialismului științific, conducătorii partidelor comuniste și muncitorești, antifasciștii care și-au dat viața pentru înfrîngerea hitlerismului?! Cu o asemenea concepție nu ar fi fost înfrînt hitlerismul — și barbaria nazistă ar domina astăzi. Tocmai pentru că comuniștii, antifasciștii, tot ceea ce a fost mai bun în lume s-au ridicat împotriva barbariei fasciste, cu prețul vieții a putut fi înfrînt fascismul și s-a asigurat libertatea popoarelor. Și, lichidarea pericolului de război nuclear, supraviețuirea omenirii nu se pot asigura decît prin intensificarea luptei împotriva politicii imperialiste, pentru dezarmare, pentru eliminarea armelor nucleare, cu desăvîrșire. Și aceasta nu se poate realiza decît prin lupta și lupta unită a popoarelor ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Fără nici o îndoială, trebuie să înțelegem bine realitatea lumii de astăzi. În lume există două sisteme sociale diametral opuse. Această realitate va continua să existe încă multă vreme. Problema care se pune — și și-a găsit un răspuns — este aceea a conviețuirii pașnice între țările cu orînduiri sociale diferite, bazate pe respectul independenței și suveranității, neamestecului în treburile interne și respectarea dreptului fiecărei națiuni de a-și alege calea dezvoltării pe care o dorește, fără nici un amestec din afară.

Este necesar să facem să se înțeleagă bine că numai pe această cale este posibil să se asigure colaborarea internațională și angajarea cu fermitate și a unora și a altora pe calea dezarmării generale, a dezarmării nucleare, a realizării unei lumi fără arme și războaie. Aceasta reprezintă calea supraviețuirii omenirii, a vieții pe planeta noastră **(Urale și aplauze puternice, îndelungate ; se scandează îndelung „Ceaușescu — pace !", „Ceaușescu — România, pacea și prietenia !").**

Iată de ce tezele dezideologizării relațiilor internaționale și renunțării la lupta de clasă sînt în totală contradicție cu întreaga dezvoltare a omenirii de pînă acum, precum și cu realitățile lumii contemporane, cu întreaga dezvoltare a luptei pentru socialism, progres și pace în lume. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Nu dezideologizarea relațiilor internaționale, ci afirmarea cu fermitate a ideologiei progresiste și socialiste reprezintă calea pentru o politică și o gîndire nouă.

Lupta pentru dezarmare, pentru pace, dezvoltarea unei largi colaborări internaționale între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, presupun nu renunțarea la concepțiile socialismului, la ideologia clasei muncitoare despre lume și viață, ci intensificarea activității politico-ideologice de ridicare a conștiinței maselor populare, a tuturor popoarelor despre necesitatea asigurării unei politici de dezarmare și de pace, ca o necesitate vitală pentru întreaga omenire ! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Nici o altă teză, oricum s-ar numi ea, nu va putea înlocui lupta de clasă, ca factor determinant al dezvoltării societății omenești, ca lege obiectivă a progresului și mersului înainte al omenirii !

Soluționarea pe calea tratativelor a problemelor complexe ale vieții mondiale impune, ca o necesitate obiectivă, o politică fermă de apărare a socialismului, a libertății și independenței popoarelor, realizarea unor acorduri și înțelegeri corespunzătoare cu privire la dezarmare, la soluționarea diferitelor probleme din viața mondială.

Soluționarea pe calea tratativelor a unor conflicte și a altor probleme mondiale necesită, fără îndoială, spirit de înțelegere și unele concesii acceptabile, și de o parte și de alta, o politică realistă care să țină seama de interesele fiecărei națiuni și să asigure independența fiecărui popor. Aceasta nu trebuie să ducă însă niciodată la concesii principiale care să pună în pericol socialismul, libertatea și independența popoarelor, Socialismul, progresul economico-social, libertatea și independența popoarelor nu sînt negociabile !

Este bine cunoscut că, de-a lungul istoriei îndelungate a dezvoltării societății omenești, popoarele nu au renunțat niciodată la independență și nu au capitulat în fața nici unei agresiuni, a nici unei forțe.

În ce privește poporul român, după cum este bine cunoscut, în întreaga sa istorie de peste 2 000 de ani, a dus lupte necontenite și s-a format ca popor, ca națiune, ca stat, numai ca rezultat al luptelor hotărîte, îndelungate.

Întreaga activitate teoretică, ideologică și politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidență legile obiective ale dezvoltării omenirii, să sublinieze și să demonstreze științific faptul că lupta de clasă, lupta împotriva vechiului și pentru promovarea noului în toate domeniile, deci și în viața internațională, a constituit, constituie și va constitui factorul determinant al progresului societății omenești.

Întreaga activitate ideologică și teoretică trebuie să dea o perspectivă revoluționară clară poporului nostru, tuturor popoarelor, în lupta pentru soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale, să le inspire încrederea și fermitatea în lupta de apărare a socialismului, a dezvoltării economico-sociale, a independenței și libertății, de asigurare a păcii și realizare a unei lumi a deplinei egalități între toate națiunile lumii **(Aplauze prelungite).**

Stimați tovarăși,

Lupta pentru libertate și independență, pentru socialism și progres, reprezintă o parte inseparabilă a luptei pentru dezarmare, pentru pace și colaborare internațională. Este necesar să subliniem și să demonstrăm faptul că problema fundamentală a epocii noastre o reprezintă dezarmarea și, în primul rînd, dezarmarea nucleară, eliminarea completă a armelor nucleare de pe planeta noastră. Aceasta impune intensificarea luptei unite a tuturor popoarelor, participarea tuturor statelor la elaborarea acordurilor și măsurilor necesare pentru eliminarea armelor nucleare, pentru dezarmarea convențională și reducerea radicală a cheltuielilor militare. Trebuie să se respingă cu toată hotărîrea teza agresivă cu privire la „descurajarea nucleară", care reprezintă, de fapt, teza șantajului nuclear, de dominație și asuprire a altor popoare.

Promotorii politicii de descurajare nucleară sau a oricăror descurajări militare trebuie să înțeleagă bine că o asemenea politică este în contradicție cu realitățile lumii de astăzi și nu duce decît la menținerea și agravarea pericolului de război.

Este nevoie de o politică nouă, de renunțarea la armele nucleare, la calea militară, de soluționare a problemelor dintre state numai pe calea tratativelor, de realizare a unei lumi fără arme, fără războaie. Numai o asemenea cale poate duce la asigurarea existenței popoarelor, a înseși vieții pe planeta noastră, și trebuie să facem totul pentru triumful rațiunii și realizarea acestei politici ! **(Aplauze puternice, prelungite).**

O altă problemă de importanță deosebită a vieții internaționale actuale o reprezintă subdezvoltarea, accentuarea împărțirii lumii în bogați și săraci, necesitatea unor noi relații și a unei noi ordini politice și economice mondiale.

Activitatea ideologică, teoretică, politică, educativă trebuie să demonstreze cu putere faptul că popoarele nu vor putea suporta încă multă vreme actuala stare de lucruri, că este necesar să se pună capăt politicii neocolonialiste de dominație a monopolurilor și capitalului financiar internațional, să se realizeze o politică nouă, de egalitate și colaborare, de lichidare a subdezvoltării, de creare a condițiilor dezvoltării economico-sociale a tuturor națiunilor și, în primul rînd a țărilor în curs de dezvoltare. Aceasta este singura cale care poate să asigure stabilitatea economiei mondiale, să asigure progresul fiecărei națiuni, bunăstarea, independența și constituie o parte inseparabilă a luptei pentru pace în lume. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Sînt multe probleme în viața internațională. Nu doresc acum să mă opresc pe larg asupra tuturor acestora. Consider necesar să subliniez însă că viața, realitățile demonstrează, cu putere, justețea politicii externe a partidului și statului nostru de colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Este bine cunoscut că nu au existat probleme mai importante în viața internațională la care România socialistă să nu-și fi adus o contribuție activă la soluționarea lor, să nu fi participat, împreună cu alte state, la lupta pentru pace și colaborare internațională.

La baza tuturor relațiilor internaționale ale țării noastre am așezat permanent principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității, neamestecului în treburile interne, ale avantajului reciproc și respectarea dreptului fiecărei națiuni la dezvoltare liberă, independentă, așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară.

Este necesar ca activitatea politico-educativă să pună cu putere în evidență justețea politicii noastre internaționale, să contribuie la înțelegerea cît mai bună a principiilor de relații dintre toate statele lumii.

Sîntem ferm hotăriți să dezvoltăm larg și în viitor

(Continuare în pagina 6)

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

(Urmare din pagina 5)

relațiile cu toate țările socialiste, să acționăm pentru întărirea colaborării și solidarității lor, ca un factor de importantă hotărîtoare pentru dezvoltarea socialismului în fiecare țară, pentru afirmarea forței socialismului în lume, pentru triumful politicii de pace. Vom dezvolta, de asemenea, larg relațiile de colaborare cu toate țările în curs de dezvoltare, cu țările mici și mijlocii, cu țările nealiniate, ca un factor important al politicii de independență, de dezarmare și pace. În același timp, vom acționa ca și pînă acum pentru extinderea relațiilor și cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, în spiritul principiilor coexistenței pașnice.

Vom acționa cu și mai multă hotărîre pentru dezvoltarea relațiilor economice, tehnico-științifice, pentru participarea activă la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale, considerînd că aceasta corespunde pe deplin intereselor poporului român, ale tuturor popoarelor lumii, de a-și asigura dezvoltarea economico-socială, bunăstarea, de a trăi în libertate, independență și pace.

Vom acționa cu toată hotărîrea pentru dezvoltarea și perfecționarea activității C.A.E.R. în vederea înfăptuirii acordurilor de colaborare economică, tehnico-științifică de lungă durată, pornind de la faptul că acestea trebuie să asigure dezvoltarea fiecărei țări socialiste, ridicarea nivelului lor economic, social.

Avînd în vedere unele probleme economice din țările socialiste considerăm că este necesar să se organizeze o analiză specială a acestora în vederea stabilirii de comun acord a măsurilor pentru depășirea unor greutăți și dezvoltarea continuă a construcției socialiste.

As dori să subliniez în acest cadru faptul că perfecționarea activității C.A.E.R., a relațiilor economice dintre țările socialiste nu trebuie să ducă în nici un fel la crearea de organisme supranaționale, nu trebuie să diminueze în nici un fel rolul partidelor, statelor și popoarelor în realizarea dezvoltării lor economice și sociale.

Considerăm că în prezent și pentru încă multă, multă vreme, calea unei colaborări largi economice, tehnico-științifice o reprezintă păstrarea și întărirea independenței fiecărei economii naționale, ca factor hotărîtor al progresului, al făuririi cu succes a societății socialiste. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

În activitatea noastră internațională am acordat întotdeauna și acordăm o mare însemnătate dezvoltării colaborării între toate statele europene în spiritul documentelor de la Helsinki, la elaborarea cărora țara noastră și-a adus o contribuție activă. Considerăm că realizarea cooperării, securității și dezarmării în Europa trebuie să se bazeze pe respectarea neabătută a principiilor deplinei egalități, a respectării orînduirii sociale din fiecare țară. Această colaborare trebuie să ducă nu la slăbirea unei țări sau a alteia, ci la dezvoltarea și progresul fiecărei națiuni. Sîntem pentru o colaborare multilaterală în toate domeniile, care să deschidă perspectiva realizării unei Europe unite, a națiunilor libere și independente.

Activitatea noastră ideologică, teoretică, trebuie să pună cu putere în evidență că, în epoca noastră și pentru o lungă perioadă de timp, păstrarea și întărirea independenței naționale a țărilor europene — ca, de altfel, a tuturor țărilor, —, reprezintă singura cale realistă pentru o largă colaborare, pentru progresul fiecărui popor.

Se pot da diferite formulări pentru realizarea unității europene. Ideea unei „case comune europene" poate să pară pentru unii atrăgătoare, dar trebuie să avem în vedere că este necesar să realizăm fiecare la el acasă „o casă cît mai bună", care să asigure condiții egale de muncă, de viață demnă pentru toți locuitorii „casei naționale" — și aceasta presupune construcția a încă milioane și milioane de apartamente și case în fiecare țară, pentru a realiza un ansamblu social în care oamenii să aibă cele mai bune condiții de viață și de locuit!

Iată de ce considerăm că trebuie să pornim de la necesitatea conlucrării și apropierii popoarelor europene pe baza întăririi și dezvoltării fiecărui stat național, a fiecărui popor, ceea ce înseamnă nu izolare, ci o largă conlucrare.

În ce ne privește sîntem gata să mergem la o largă colaborare care însă, în orice condiții, să nu pună în pericol, sub nici o formă, independența țării sau să îngrădească în vreun fel dreptul poporului român de a-și hotărî singur calea dezvoltării, de a fi pe deplin stăpîn la el acasă. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!", „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria!").**

Vom acționa ferm pentru o largă colaborare în Balcani, pentru transformarea regiunii noastre într-o zonă fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine. Sîntem pentru extinderea conlucrării și sîntem gata să realizăm cu vecinii noștri, cu toate țările din Balcani și chiar din bazinul dunărean, o largă colaborare, sub toate formele, care să deschidă calea înlăturării treptate a tot felul de obstacole și să ducă la apropierea și dezvoltarea frației și conlucrării între popoarele noastre.

Este necesar să punem cu putere în evidență, în întreaga activitate politico-educativă, justețea politicii partidului nostru privind necesitatea soluționării problemelor litigioase dintre state numai și numai pe calea tratativelor.

Să desfășurăm o largă activitate internațională pentru întărirea solidarității și colaborării dintre state în vederea dezvoltării economico-sociale independente, pentru apărarea independenței, pentru lichidarea deplină a oricăror forme ale politicii neocolonialiste, pentru respectarea neabătută a independenței fiecărui popor!

Avînd în vedere problemele complexe ale lumii contemporane, este necesar să crească și mai mult rolul țărilor mici și mijlocii, al țărilor în curs de dezvoltare și nealiniate în soluționarea tuturor problemelor mondiale.

Trebuie să subliniem cu putere că problemele complexe, inclusiv ale dezarmării nucleare, nu se pot soluționa numai de către două mari puteri, sau de cîteva state, că ele pot fi rezolvate numai cu participarea activă a tuturor statelor și popoarelor.

Trebuie să nu se uite nici un moment învățămintele istoriei care ne arată că toate concesiile făcute Germaniei hitleriste nu au îndepărtat pericolul de război, ci l-au grăbit, au dus pînă la urmă la cel de-al doilea război mondial.

Mai mult ca oricînd este necesar să crească rolul Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale în soluționarea problemelor complexe ale lumii contemporane, în asigurarea participării egale a tuturor statelor la rezolvarea problemelor care preocupă omenirea.

În ce o privește, România este ferm hotărîtă să-și aducă întreaga contribuție la perfecționarea și creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite și al celorlalte organisme internaționale.

Deci, este necesar ca întreaga activitate politico-educativă să sublinieze cu putere că problemele complexe ale lumii contemporane impun mai mult ca oricînd întărirea solidarității și colaborării tuturor forțelor progresiste, realiste, ale tuturor popoarelor, care prin acțiunea lor unită pot să oprească cursul periculos al evenimentelor, să asigure triumful rațiunii, triumful politicii de dezarmare și eliminare a armelor nucleare, triumful păcii, al politicii de colaborare și realizare a unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră, a deplinei egalități între toate națiunile lumii! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

Stimați tovarăși,

După cum este bine cunoscut, partidul nostru a dezvoltat larg relațiile cu partidele comuniste și muncitorești, s-a pronunțat întotdeauna pentru întărirea solidarității acestora pe baza deplinei egalități în drepturi, a respectului independenței fiecărui partid și neamestecului în treburile interne.

Problemele complexe ale vieții internaționale, inclusiv făurirea cu succes a socialismului, impun întărirea și dezvoltarea colaborării, realizarea unei noi unități a partidelor comuniste și muncitorești.

Pentru aceasta trebuie să se pornească, fără îndoială, de la noile probleme care se pun în fața clasei muncitoare, a forțelor progresiste, antiimperialiste de pretutindeni.

După părerea partidului nostru, respectarea neabătută a independenței și dreptului fiecărui partid de a-și elabora linia politică generală în strînsă concordanță cu realitățile și condițiile din fiecare țară, nu vine în contradicție, ci dimpotrivă impune ca o necesitate obiectivă o strînsă colaborare și solidaritate internațională.

În actualele împrejurări se impun cu atît mai mult întărirea schimbului de experiență, dezbaterea în comun a diferitelor probleme ale vieții contemporane, ale dezvoltării viitoare a societății omenești, ale căilor de făurire cu succes a socialismului, ale luptei pentru dezarmare și pace. Partidul Comunist Român este gata să participe la orice întîlnire teoretică pentru dezbaterea problemelor de interes comun, în scopul întăririi solidarității și colaborării.

Considerăm că situația actuală impune, cu atît mai mult, organizarea unor asemenea consfătuiri, întîlniri, inclusiv realizarea unei conferințe internaționale a partidelor comuniste și muncitorești. Aceasta răspunde în cel mai înalt grad actualelor împrejurări internaționale, mișcării comuniste, clasei muncitoare, luptei pentru socialism și pentru pace în lume. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Pronunțîndu-ne ferm împotriva oricărui amestec în treburile altor partide, pentru respectul dreptului fiecărui partid de a-și elabora strategia și politica sa, considerăm că avem obligația să întărim solidaritatea internațională și trebuie să manifestăm întreaga răspundere față de propriile noastre popoare, de viitorul lor liber și independent, față de cauza socialismului și să acționăm într-o strînsă solidaritate și colaborare pentru soluționarea democratică a tuturor problemelor complexe ale lumii de azi. **(Aplauze și urale prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — România, pacea și prietenia!").**

De asemenea, ne pronunțăm ferm pentru dezvoltarea unei largi colaborări cu partidele socialiste și social-democrate. Existența unor deosebiri de păreri asupra problemelor ideologice, asupra căilor de realizare a socialismului și altor probleme nu trebuie în nici un fel să ducă la slăbirea colaborării dintre partidele comuniste și aceste partide. Dimpotrivă, considerăm că interesele popoarelor de a asigura eliberarea socială și națională, de a trăi în pace și colaborare, impun o largă colaborare între partidele comuniste, socialiste și social-democrate, între toate forțele progresiste, ca o necesitate obiectivă a mersului înainte spre o lume mai dreaptă și mai bună.

Sîntem pentru o amplă colaborare și dezvoltăm larg relațiile cu mișcările de eliberare națională, cu mișcările progresiste și partidele de guvernămînt din țările care se pronunță pentru dezvoltarea pe calea progresului, a independenței economice și politice.

Dorim și sîntem pentru o largă colaborare cu toate partidele și forțele democratice în problemele comune privind progresul economico-social, independența popoarelor, asigurarea unei păci trainice pe planeta noastră.

Activitatea teoretică, politico-ideologică trebuie să pună cu putere în evidență marea importanță a solidarității și colaborării internaționale, să contribuie la educarea poporului nostru în spiritul prieteniei și solidarității cu popoarele țărilor socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești, cu toate partidele și forțele care se pronunță pentru progres și doresc să contribuie la soluționarea problemelor complexe în interesul tuturor națiunilor, al colaborării și păcii internaționale.

Avem ferma convingere că stă în puterea partidelor comuniste și muncitorești, a celorlalte partide și forțe muncitorești, progresiste, de eliberare națională, de a depăși diferite obstacole, de a-și întări conlucrarea și solidaritatea, de a avea un rol tot mai important în dezvoltarea societății omenești pe calea progresului, a libertății, independenței și păcii, de a da o perspectivă nouă — pentru sfîrșitul acestui mileniu și începutul mileniului trei — privind viitorul luminos al omenirii într-o lume fără arme și războaie, a independenței și libertății tuturor națiunilor lumii! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — România, pacea și prietenia!", „Ceaușescu — eroism, România — comunism!").**

Stimați tovarăși,

Dezbaterea cu întregul popor și partid a documentelor pentru Congresul al XIV-lea a pus cu putere în evidență forța și unitatea partidului nostru, a întregii națiuni, voința sa fermă de a face totul pentru întîmpinarea Congresului cu cele mai bune rezultate în toate domeniile, de a asigura înaintarea fermă a patriei noastre spre noi culmi de progres și civilizație.

Dezbaterile din actuala Plenară a problemelor ideologice, teoretice și muncii politico-educative, hotărîrile ce vor fi adoptate trebuie să stea la baza întregii activități și să fie larg dezbătute în partid, în toate organele și organizațiile democrației socialiste, cu întregul popor, în vederea ridicării continue a nivelului ideologic, politic, a creșterii conștiinței socialiste, a ridicării spiritului de răspundere și a combativității revoluționare în toate domeniile de activitate.

Am deplina convingere că Plenara Comitetului Central pe probleme ideologice, hotărîrile ce vor fi adoptate vor da un nou și puternic avînt activității creatoare de ridicare a nivelului general de cunoștințe, de conștiință revoluționară a întregii națiuni, că, în strînsă unitate, partidul nostru împreună cu întregul popor, va acționa cu toată forța pentru a asigura înfăptuirea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială, de ridicare a patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, de creștere continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului, de făurire a socialismului și comunismului, de întărire necontenită a independenței și suveranității României! **(Aplauze și urale puternice, prelungite. Se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!", „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres!", „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria!". Toți cei prezenți în marea sală a Ateneului se ridică în picioare și, într-o atmosferă însuflețită, de puternică unitate, aclamă și ovaționează minute în șir pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii națiuni — pentru secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU).**

PLENARA CONSILIULUI CULTURII ȘI EDUCAȚIEI SOCIALISTE

■ Luni, a avut loc în Capitală Plenara Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

Lucrările au fost conduse de tovarășa Suzana Gâdea, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

În cadrul plenarei a fost analizat modul în care s-a desfășurat activitatea din domeniul culturii și educației socialiste în acest an și sarcinile ce îi revin în lumina proiectului Programului-Directivă și Tezelor pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român.

Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din iunie a.c. cu privire la realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, la Congresul al XIV-lea, în înalta funcție de secretar general al partidului, a fost prezentată la deschiderea lucrărilor și urmărită cu viu interes și deplină aprobare de toți cei prezenți.

În legătură cu problemele înscrise pe ordinea de zi, au luat cuvîntul tovarășii Alecu Floareș, Petre Popa, Ovidiu Munteanu, Cornelia Georgescu, Ion Hobană, Adrian Călin, Maria Costache, Emil Florea, Rodica Costache, Hajdu Győző-Victor, Olimpia Solomonescu, Ion Irimescu, Mircea Radu Iacoban, Radu Constantinescu, Gheorghe Constantin, Gheorghe Antonescu, Nicolae Călinoiu.

În cadrul plenarei a fost pusă în evidență contribuția de uriașă însemnătate a secretarului general al partidului la dezvoltarea teoriei și practicii construcției socialiste în țara noastră, la îmbogățirea tezaurului gîndirii revoluționare, subliniindu-se valoarea deosebită a concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu referitoare la strînsa corelare dintre dezvoltarea social-economică și înflorirea continuă a culturii noastre socialiste, la creșterea rolului acesteia în amplul proces politico-educativ de formare și educare a oamenilor muncii, în spiritul înaltelor idealuri revoluționare, patriotice, în promovarea și afirmarea valorilor spirituale ale poporului român.

Relevînd adeziunea deplină a slujitorilor artei și culturii față de propunerea ca tovarășul Nicolae Ceaușescu să fie reînvestit în funcția de secretar general al Partidului Comunist Român, plenara a subliniat că această opțiune care decurge din voința întregului nostru popor reprezintă garanția înfăptuirii neabătute a măreței opere de edificare a socialismului și comunismului pe pămîntul României, a întăririi necontenite a independenței și suveranității sale.

Exprimînd cele mai alese sentimente de stimă și prețuire față de tovarășa Elena Ceaușescu, pentru contribuția pe care o aduce la fundamentarea și înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială a patriei, vorbitorii au evidențiat că, sub îndrumarea sa de înaltă competență, activitatea politico-ideologică și cultural-educativă și-a lărgit necontenit sfera de acțiune și cuprindere, și-a îmbogățit conținutul și diversificat formele, sporindu-și contribuția la unirea eforturilor oamenilor muncii în opera de făurire a noii societăți, la accelerarea ritmului dezvoltării economico-sociale, la promovarea și afirmarea spiritului militant, revoluționar, novator în toate sferele creației materiale și spirituale.

Plenara a relevat realizările importante dobîndite în cadrul Festivalului național „Cîntarea României" în domeniul creației tehnico-științifice de masă, al activității literar-editoriale, al muzicii, artelor plastice, cinematografiei, artelor interpretative care ilustrează în mod concludent puternicul dinamism și efervescența creatoare, caracteristice acestei epoci de înflorire fără precedent a societății noastre socialiste.

În cadrul plenarei au fost relevate sarcinile ce revin Consiliului Culturii și Educației Socialiste, instituțiilor de cultură și artă în dezvoltarea și diversificarea pe mai departe a activității politice și cultural-educative, a creației tehnico-științifice, literare și artistice, a întregii munci de educare revoluționară a tuturor oamenilor muncii, în îndeplinirea exemplară a sarcinilor reieșite din programele de dezvoltare economico-socială a țării.

Vorbitorii au reafirmat angajamentul tuturor celor ce lucrează în domeniul culturii și educației socialiste de a acționa cu înaltă răspundere, în spirit revoluționar, pentru aplicarea fermă în viață a politicii partidului și statului, pentru dezvoltarea necontenită a culturii și artei noastre socialiste, pentru îmbogățirea continuă a tezaurului valorilor materiale și spirituale ale întregului popor.

Într-o atmosferă de puternică angajare politică, participanții au adoptat, în unanimitate Hotărîrea Plenarei Consiliului Culturii și Educației Socialiste privind realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, la cel de-al XIV-lea Congres al P.C.R., în funcția de secretar general al partidului. Hotărîrea dă expresie convingerii oamenilor de cultură și artă din țara noastră că acest act politic, cu profunde semnificații pentru viitorul României, reprezintă garanția înfăptuirii cu succes a planurilor și programelor de dezvoltare multilaterală a patriei, de construire a socialismului cu poporul, pentru popor.

Plenara Consiliului Culturii și Educației Socialiste a adresat **tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România,** o telegramă în care este reafirmat angajamentul celor ce lucrează în domeniul culturii și educației socialiste, de a face totul pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin, contribuind activ la înfăptuirea politicii partidului și statului nostru, la ridicarea României pe noi trepte de progres și civilizație.

În dezbatere: Programul-Directivă

și Tezele pentru Congresul al XIV-lea

Dimensiunea culturală a angajării

La ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 22 septembrie a.c., secretarul general, tovarășul Nicolae Ceaușescu reamintea că **„pe lîngă problemele economice, în centrul preocupărilor trebuie să fie pusă ridicarea nivelului de combativitate revoluționară, a spiritului revoluționar, să luăm o atitudine fermă față de manifestările negative de orice fel"**. Această cerință, departe de a fi conjuncturală, sau de campanie, se înscrie definitoriu în strategia partidului de progres multilateral al României socialiste, adoptată la cel de-al IX-lea Congres. Începînd cu acest moment istoric, depășindu-se tendințele perioadei precedente, de supralicitare, aproape exclusivistă, teoretică și practică, a „economicului" în făurirea noii orînduiri, corespunzător gîndirii riguros științifice și clarviziunii prospective a conducătorului partidului și statului nostru, s-au deslușit și s-au luat în considerație ca atare întregul evantai de forțe ce actionează propulsiv, în dinamica progresului multilateral al țării, în acest context estimîndu-se rolul factorilor subiectivi, de conștiință și atitudine în transformarea revoluționară a societății. Printr-o amplă activitate politico-educativă s-a conștientizat treptat în rîndul maselor realitatea că făurirea socialismului și comunismului nu constituie un „scop în sine", ci mijlocul esențial de emancipare deplină a omului, de satisfacere tot mai ridicată a cerințelor sale materiale și spirituale, de asigurare a condițiilor potrivite dezvoltării și afirmării plenare a personalității, la înălțimea demnității sale de făuritor legitim al propriei istorii, al propriei deveniri.

Totodată, partidul, preocupîndu-se cu consecvență de traducerea în viață a dezideratului major formulat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cadrul lucrărilor Congresului al IX-lea, de a conferi politicii **„o bază temeinică, experiența, înțelepciunea celor care o înfăptuiesc"**, a stimulat considerabil gîndirea și acțiunea revoluționară a maselor angajîndu-se în unitate de voință și interese, în voința de a concepe și a-și asuma propriul proiect al dezvoltării socialiste și comuniste a patriei, nu prin copierea unor modele și a unor practici străine spiritului românesc, ci printr-o raportare constantă și creatoare a filosofiei avansate a clasei muncitoare — materialismul dialectic și istoric — la realitățile țării, în concordanță cu tradițiile multimilenare ale luptei poporului pentru emancipare și progres, cu aspirațiile sale distincte de mai bine, de fericire, de dreptate și echitate socială. După cum se reliefează pregnant în proiectul Programului-Directivă al Congresului al XIV-lea al partidului, lucrările înaltului forum al comuniștilor români, întrunit în 1965, purtînd amprenta gîndirii politice și filosofice a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, **„a pus capăt teoriilor și practicilor anacronice, depășite, ce nu mai corespundeau realității românești, a combătut conceptul greșit al «modelului unic» în construirea noii orînduiri, atitudinile dogmatice, conservatoare, de ploconire față de unele idei străine care împiedicau manifestarea forței revoluționare a partidului, a capacității creatoare a poporului. Prin hotărîrile sale istorice — magistral validate de practică — Congresul al IX-lea s-a înscris ca un adevărat moment de cotitură în activitatea partidului nostru, care a inaugurat o nouă epocă în construcția socialistă, a deschis cîmp larg de afirmare a spiritului revoluționar în viața socială, a determinat creșterea puternică a rolului partidului în organizarea și conducerea întregii opere de edificare a noii orînduiri din România"**.

Remarcabilul avînt revoluționar al maselor, angajarea lor deliberată și activă, cu sporită răspundere, cu supremă dăruire și substanțiale investiții de inteligență și competență, la determinarea prefacerilor, a înnoirilor în toate domeniile vieții politice și economico-sociale, participarea lor tot mai amplă, în spiritul drepturilor și îndatoririlor democratice, la conducerea societății, la administrarea chibzuită și dezvoltarea avuției naționale, la proiectarea, adaptarea și înfăptuirea politicii noastre interne și externe, constituie reflectarea în plan praxiologic a nivelului ascendent al pregătirii multilaterale a cetățenilor, a mutațiilor intervenite în conștiință, în convingeri și conduite în atitudinea față de sine și față de destinele națiunii noastre socialiste. Aceasta reprezintă, totodată, rezultatul perceptibil al unei intense activități politico-educative desfășurate de partid, al preocupărilor de îmbunătățire continuă a învățămîntului ca finalitate, cuprindere, conținut și eficiență socială, a grijii permanente pentru perfecționarea competenței pentru lărgirea orizontului de cunoaștere a oamenilor muncii, pentru implicarea programatică a culturii avansate, în forme superioare de expresivitate și rezonanță educațională, în viața cotidiană a tuturor membrilor societății.

Partidul nostru, conducerea sa au întrevăzut cu luciditate și realism prospectiv că, în condițiile actuale, de amplu impact social al revoluției științifico-tehnice contemporane și a noii revoluții agrare, cînd cotidian ne confruntăm tot mai frecvent cu multiple probleme, adesea inedite, complexe și dificile, solicitînd imperativ soluționări optime și operative, edificarea socialismului și comunismului, ca operă, prin excelență revoluționară, realizată **„cu poporul și pentru popor"** nu este compatibilă numai cu bunele intenții. Este obiectiv necesar să valorificăm novator cele mai avansate cuceriri ale spiritului, ale cunoașterii, în acest proces revoluționar. Participarea deliberată a oamenilor la promovarea prefacerilor calitative din fiecare sector de activitate, la perfecționarea și continua eficientizare a vieții politice și economico-sociale a țării, manifestarea combativității lor față de lipsuri, față de fenomenele de dogmatism și anchilozare a gîndirii, față de stările de inerție și automulțumire, față de tot ce împietează asupra mersului ascendent al societății noastre denotă, implicit, altitudinea spirituală la care s-a ajuns. Ei văd deci, mai departe, spre orizonturi cauzale larg-cuprinzătoare, disting, dincolo de aparențe, devenirea, deslușesc necesitățile și comandamentele istoriei prezente și viitoare, mobilizîndu-i a acționa prospectiv și inovator, cu răspundere și discernămînt, spre binele propriu și al colectivității. Angajarea revoluționară la transformarea constientă și competentă a realităților, în conformitate cu legile progresului, se afirmă tot mai pregnant ca manifestare a unui act de cultură avansată, ca expresie a obiectivării personalității, prin ceea ce are ea mai specific, nivel de pregătire multilaterală, disponibilități psihofizice și intelectuale, conștiință a identității proprii, cu adecvată intuire a limitelor și posibilităților celorlalți.

A fost parcurs un drum de mărețe împliniri și prefaceri revoluționare în cei 24 de ani, cei mai bogați în realizări, din existența multimilenară a poporului. Nu a fost ușor, ci dimpotrivă, complex și dificil, dar succesele obținute, sub conducerea înțeleaptă și clarvăzătoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, au mobilizat pe mai departe energiile, potențialul valoric al întregii națiuni. Atît proiectul **Programului-Directivă**, cît și **Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român**, aflate acum în efervescența creatoare a dezbaterii constructive, prefigurează devenirea României, pe coordonatele cincinalului 1991—1995, cu lumini puternic proiectate, deslușindu-i calea spre zorii comunismului, pînă dincolo de granițele mileniului. Continuitatea procesului revoluționar de transformare a societății, grandioasele perspective de progres multilateral al țării avansează exigențe sporite față de calitatea factorului uman implicat, față de capacitatea de angajare a cetățenilor, la ascensiunea pe un drum lung, care nu a mai fost parcurs, fără a dispune de experiența unor premergători. Avem în partid, în conducerea sa, o călăuză încercată, care ne-a condus cu pricepere pe o cale nouă. Experiența de pînă acum ne demonstrează că oricît de dificile vor fi problemele cu care ne vom confrunta, vom găsi soluții corespunzătoare, le vom depăși. Cu o condiție : gîndirea și fapta să se sprijine pe o fermă și cuprinzătoare pregătire în acord dinamic cu evoluția cunoașterii universale, să aibă suportul unei înaintate culturi multilaterale (politice, ideologice, economice, științifice, profesionale ș.a.), să existe receptivitate pentru noutate și valoare — toate acestea conturîndu-se ca o premisă fundamentală, în prevenirea abordării superficiale a realităților, în avansarea riguroasă, în ritm susținut, pe calea constient și activ asumată a edificării socialismului și comunismului în România. Ca atare, intensificarea muncii politico-educative, îmbunătățirea metodelor și a stilului de lucru în toate domeniile, spre a-i conferi eficiență maximă constituie o necesitate obiectivă, cu profundă și complexă reflectare în prezentul și viitorul societății românești. În acest sens, în **Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România**, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că „întreaga activitate politico-educativă trebuie să devină un factor mai activ, o puternică forță revoluționară care să lumineze calea întregului popor pentru înfăptuirea programelor de dezvoltare a patriei noastre, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale, de înfăptuire a visului de aur — a comunismului pe pămîntul României!" În același cadru referențial se detașează marile răspunderi și îndatoriri ce ne revin nouă, tuturor celor a căror menire își găsește împlinirea în conștiințe, în convingeri și conduite, în stiluri de trăire a valorilor existențiale — cadre didactice, scriitori, compozitori, plasticieni, creatori de filme, lucrători în presă, radio și televiziune ș.a. — de a ne concepe astfel activitatea ca prin tot ceea ce întreprindem, ce realizăm, să venim cu noi și bogate contribuții la formarea tinerei generații, a tuturor membrilor societății ca **„oameni** — așa cum a subliniat recent tovarășul Nicolae Ceaușescu — **cu înalte cunostinte în toate domeniile"**.

Condiționarea cultural-educativă a angajării revoluționare, concepută amplu, prospectiv și programatic de către partidul nostru, de conducerea sa, deschide perspective practic nelimitate de ridicare a omului spre cote superioare de împlinire calitativă, de afirmare deplină a personalității sale, în toată demnitatea și măreția, de făuritor al unei lumi noi, în care să triumfe binele și adevărul, dreptatea și echitatea socială, valorile autentice, idealurile păcii și cooperării.

Mihai Răducanu

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. **BUCUREȘTI – COLENTINA**

Sărbătoarea culesului

Se luminează a porumb și struguri
În fiecare casă românească
Parcă-ntr-un zori de zi sărbătorit
Cu fructe de lumină la fereastră.

Se luminează a porumb și struguri,
A miere și-a gutui, și-a miez de nucă
Se luminează-a drumuri către școală .
Și-a tot ce-nseamnă împliniri și muncă.

Se luminează ca-ntr-un vis înalt
Autumnala noastră bucurie
De-a fi și fructe și culegători
În marea ta grădină, Românie.

Teofil Bălaj

Înălțătoare odă

Din pridvorul casei natale priveam înălțimile
zările patriei străbătute de nimburi sublime
inima-mi cucerea un ținut, o idee
din freamătul mîndru din jur.

Și iată, chipul tău pe uneltele serii
eroi ce-și duc suflarea-n glorii
primordiale săruturi atingînd
pacea acestor sori ai anotimpurilor.

Hotarele toamnei, bucate, belșug
spre toate pasul întinerește
pasărea zboară și-n urma ei
două milenii de cîntece neîntrerupte.

Trec plantele în inventarul meu
un greier mic săgetează
fuge de flori, ilumînează
glia acestor tăcute zări

Ce-a rămas din lupte voievodale,
o patrie ce-și iscă fericirea
alaiuri sincere atingînd cerul
cu vîrfuri însorite de viață.

Gavril Moldovan

Pax magna

Să stai pe dană printre docheri și marfa ce-și așteaptă vaporul. Să nu vezi nimic în afară de neonul de pe chei.

Să nu vezi nimic în afară de pescăruși speriați, vapoare marfare și iar vapoare... Albe, albastre, verzi, gri și oamenii...

Să nu simți nimic decît sudoarea orbindu-te și mușchii să-ți cadă după ultimul sac asemeni unui tren deraiat.

Să nu auzi decît valul care moare la picioarele tale și țipătul de pescăruș rătăcit pe cînd fericirea nu știe adresa ta.

Să stai pe dană luminat de lună și de becurile macaralei.

Să stai pe dană cu sudoarea și oboseala stinse în salopeta albastră.

Să stai pe dană uimit de răsăritul soarelui și să spui în adîncul sufletului : „Bine că-i pace pe planetă" !!

Ioan George Șeitan

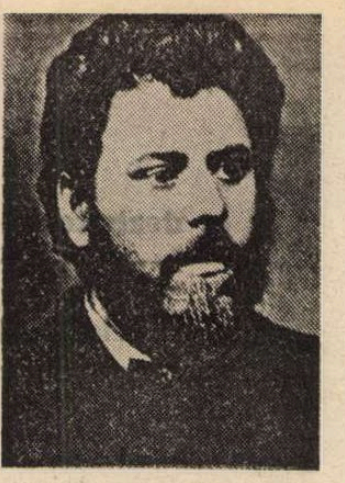

Viziunea asupra lumii

S-A observat cu usurință că în opera lui Alecsandri ori a lui Caragiale copiii sînt lipsiți de candoare. E de mirare însă cum nu s-a băgat de seamă că eroul *Amintirilor din copilărie* nu e cu nimic mai bun. Nică e lenes, fricos, egoist, răzbunător, cinic, mincinos, slugarnic, strică tot ce-i iese în cale, chinuie animalele, își batiocorește părinții și își trădează prietenii, dar în privința lui nu s-a spus decît că întrupează existența fericită a copilului universal. O explicație există, firește, și ea demonstrează încă o dată, dacă mai e nevoie, în ce măsură sensul ultim al unei opere nu vine din conținutul ei, ci din ceea ce scriitorul, în efortul creației, „rupe" din sine și proiectează în text.

Guliță, dl. Goe sau Ionel sînt obraznici și nesuferiți. Nică e mult mai rău. Deviza lui, urmată cu sfințenie, e „milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima". N-are sentimente, ci doar interese : cînd trebuie să legene copilul, *o șparlește la baltă, cu gînd rău asupra mamei, cît îi e de mamă și de necăjită ;* apărînd gol în fața fetelor, *mai-mai să se înece de ciudă, și din dragostea cea mare de adineaori, îi vine acum să le stringă de git, nu altceva.* Smărăndiței *îi trage într-o zi o bleandă ; scoate mițele din ocnițe pe dinaintea lui flocăindu-le și smotrindu-le pînă le merge colbul.* O-moară mustele cu ceaslovul, călărește porcul înjunghiat, înghesuie pupăza prin putini, iar peste caprele Irinucăi rostogolește o stîncă, rupîndu-le în bucăți, apoi *o duce într-un cîntec stringînd viorele și toporași de pe lîngă plai.* În timpul holerei de la '48, nimeni nu e mai bucuros ca el : cînd trece mortul pe la poartă, iese la pîrleaz și-l *boscorodește cu cimilitura*, apoi îl petrece pînă la biserică și vine acasă *cu sînul încărcat de covrigi, mere turture, nuci poleite, roșcove și smochine.* Pentru cei din jur n-are decît vorbe de ocară : Nic'a lui Costache, *cel răgușit, balciz și răutăcios, e înaintat la învățătură pînă la genunchiul broaștei ;* cu fata Irinucăi *cea lăliie ți-e frică să înnoptezi în casă ;* moș Vasile, *un cărpănos și un pui de zgîrie-brînză*, se potrivește de minune cu *nebuna și hîrsita de mătușa Mărioara ; zărghitul, melianul și haramhinul de Trăsnea nu e nici de zama ouălor, decît așa, mai bine îl făcea mă-sa mînz și-l mîncau lupii ; pe ursuzul și piclișitul de popa Oșlobanu, al dracului venetic și ceapcîn*, l-ar vedea cu plăcere *dus pe năsălie la biserica sfîntului Dumitru, unde slujește* etc. Firește, cuvintele sînt mai tot timpul ale naratorului și nu, nemijlocit, ale lui Nică, dar naratorul nu poate porni decît de la senzațiile și părerile copilului care a fost.

La rîndu-i, Nică nu scapă nici el nebotezat de ceilalți : *ghiavole, porcane, tîlharule, spînzuratule, nepurcele, urît mi-a fost în viața mea omul viclean și lingău, tunsul felegunsul, ciinii după dînsul, nu-l vezi că-i o tigoare de băet, cobăit și leneș, de n-are pereche, vorba ceea : lucrul rău nu piere cu una cu două.* Unul ca Nică nu poate fi supus decît la cazne trupești, celelalte nu-l ating : la Broșteni profesorul îl tunde chilug, la scăldat mama îl lasă în pielea goală, în Ozana îi alunecă ciubotele și iese *murat pînă la piele și înghețat hăt bine*, mai tîrziu *sare în știoalnă, crede că i-a plesnit pîntecele, vede scîntei de durere și iese cu greu din apă, ținîndu-se cu mîinile de inimă.* Într-o zi se trezește *plin ciucur de rîie căprească*, altă dată *dă holera peste el și-l frămîntă și-l zgîrcește și-i arde sufletul în el de sete.*

Așa stînd lucrurile, cum se face că Nică nu a fost niciodată privit ca un personaj „negativ", ci dimpotrivă, ca un prototip luminos al copilului dintotdeauna și de pretutindeni ? Explicația paradoxului se ascunde în dimensiunea cea mai profundă a operei lui Creangă, aceea care face din el un spirit poate singular în întreaga literatură română : vocația sărbătorii carnavalești. Analizînd modul de manifestare a realismului grotesc și a culturii populare a rîsului în opera lui Rabelais, Bahtin face cîteva precizări importante cu privire la sensul dezvoltării ulterioare a literaturii europene : „Începînd cu sfîrșitul Renașterii, principiul material-corporal apare întrucîtva mai sărac și mai mărunt, trupul dobîndește un caracter particular privativ, o factură domestică și dimensiuni obișnuite, legătura sa cu pămîntul și cu cosmosul se destramă / ... / Oamenii se dezvață aproape cu totul să deslușească elementul său în imaginile macabre și, prin urmare, le percep exclusiv în planul gravității, deformîndu-le și aplatizîndu-le" *(François Rabelais și cultura populară în Evul Mediu și în Renaștere).* În genere, alături de aspecte autentic carnavalești, proza modernă abundă în elemente de un grotesc static, degenerat, desprins din marele șuvoi al timpului, istoriei și devenirii, scindat în două entități contradictorii. Literatura română e și ea tributară procesului de sărăcire a semnificațiilor josului material-corporal și, drept consecință, de estompare a viziunii carnavalești a lumii. Extrem de rare sînt operele care păstrează nealterate universalitatea și ambivalența imaginilor festive ale culturii populare : una dintre ele rămîne fără îndoială *Amintiri din copilărie.* Opera lui Creangă reflectă cu adevărat spiritul sărbătoresc în ce are el mai pur, viața festivă a poporului, transpusă în forme dictate de principiul jocului și al rîsului („Ce ți-i scris în frunte ți-i pus : chef și voie bună"). Numai exuberanța carnavalului — țîșnită din originala logică a inversului — poate face din Nică un copil simpatic, căci numai în perimetrul unei lumi „de-a-ndoaselea" violența poate trece drept năzdrăvănie și lașitatea drept nevinovăție.

VIZIUNEA asupra lumii este în *Amintiri* aceea a realismului grotesc : nu întîmplător, toate pedepsele sînt aplicate unui trup în devenire, care reflectă ierarhia cosmică și se contopește cu fenomenele naturale, umplînd întregul univers. Plin de rîie din cap pînă-n picioare, Nică se răzbună pe caprele Irinucăi, și atunci vremea frumoasă se preschimbă într-o vijelie cumplită, cu lapoviță și piclă de nu mai știe viteazul încotro s-o ia și merge zgribulit și plînge în pumni de frig, pînă ce găsește un foc și se covrigește lîngă el : „.... și deasupra ninsoare, dedesupt udeală ; pe-o parte înghețai, pe una te frigeai". Orientarea descendentă caracterizează loviturile, căzăturile, bătăile și toate celelalte forme de veselie populară ale realismului grotesc : ele răstoarnă, trîntesc, doboară, strămută susul în locul josului, dosul în locul feței etc. Și Nică și dl Goe strică tot ce întîlnesc în cale, dar la Caragiale sensul stricăciunii e pur negativ, pe cînd la Creangă degradarea vizează regenerarea, săpînd mormîntul trupului în vederea unei noi nașteri : fugărît de doi hojmalăi, Nică face praf ograda unui megieș, dar izbutește să se îngroape la rădăcina unui popușoi și apoi *țîșnește deodată cu țărina-n cap și tiva la mama acasă ;* altă dată cade-n știoalnă cu fața-n jos și băieții îl înmormîntează cu nisip, îl prohodesc cum știu ei și abia de-și vine în simțire peste vreun ceas ; în fine, cînd dă holera peste el, adoarme mort, *înfășat în hoștine fierbincioare*, și numai a doua zi, *pe la toacă, se trezește sănătos, ca toți sănătoșii.* Ca întrupare a principiului josului material-corporal, îngroparea în pămînt are semnificația dublă a *morții / înghițirii* și a *renașterii / încolțirii ;* în egală măsură, bătaia, loviturile, dezmembrarea corpului omenesc dobîndesc un înțeles simbolic lărgit și ambivalent : ele ucid și totodată dăruiesc viața, pun capăt vechiului și zămislesc nou. Astfel, o scenă în fapt atroce, cum e aceea a încăierării dintre Pavăl și Mogorogea, apare scăldată într-o atmosferă de voioșie și seninătate : Nică îi pune foc la călciie lui Mogorogea, care se repede furibund la Pavăl și îi aruncă pe pieptul gol un cărbune aprins, zicînd : „Na ! saturã-te de făcut șagă cu mine, cîrpaciule !" Pavăl scoate un răcnet înspăimîntător, izbește cu picioarele în sobă, o dărîmă la pămînt, și între cei doi se încinge o bătaie crîncenă : „Să fi văzut ce blăstămăție și gălămoz era în casă : ferestile sparte, sobă dărîmată, smocuri de păr smuls din cap, sînge pe jos, Pavăl cu pieptul ars și Ion cu călciiul fript ședeau la o parte gîfîind, eu cu Zaharia, de alta, mirîndu-ne de cele întîmplate... iar nevinovații purcei fiind spînzurați în țîndă la răceală, nu se știe ce s-au făcut!" Nenumăratele injurături și blesteme trimit și ele persoana insultată în josul topografic absolut, spre distrugere și renaștere. Citite cu alți ochi, multe replici pot părea dușmănoase, înveninate: în mentalitatea omului modern e nefiresc ca o mamă să-și numească băieții *pughibale spurcate, să se sature de ei ca de mere pădureț, să-i ceară dascălului să-i dea numai pielea și ciolanele de pe ei,* să le ureze cu năduf : mînca-i-ar pămîntul să-i mănînce, Doamne iartă-mă !" În limbajul carnavalesc, însă, elogiul și ocara se adresează unui trup bicorporal, pe care îl înjură lăudîndu-l și-l lauzi ocărîndu-l ; folosite adesea într-un sens afectuos, injuriile imprimă o notă de incertitudine, de „nefinit" persoanei insultate, contribuind astfel la aceeași viziune a unei lumi în devenire, care moare și se naște simultan. Prin orice manifestare a sa, carnavalul își propune victoria asupra fricii și asupra iadului. Simbolurile puterii și ale violenței prezentate anapoda, acțiunea comică a sfîșierii, imaginile vesele ale morții presupun deplina eliberare de gravitatea vieții. De Crăciun, cînd porcul e tăiat, pîrlit și opărit, Nică încalecă pe el deasupra paielor și *face un chef de mii de lei, știind că lui o să-i dea coada s-o frigă și beșica, s-o umple cu grăunțe, s-o umfle și s-o zurăiască, după ce s-o usuca.* O altă formă de înțelepciune slobodă și voioasă, desprinsă de toate constrîngerile și interdicțiile, o reprezintă jocul liber cu noțiunile sacre, degradarea grotească a ritualurilor religioase : cînd începe a toca la biserică, Nică și Zahei își pun cîte-o toală în spate și cîte-un coif de hîrtie în cap, și cîntă de te scot din casă „aliluiia și Doamne miluiește, popa prinde pește".

Purtătorul vesel și ambivalent al opiniilor neoficiale, al sfințeniei „de-a-ndoaselea" e diavolul, iar Nică are, firește, ceva drăcesc în el : în știoalnă unde se scaldă, azvîrle cu pietre să-l încuie pe necuratul în fundul apei, *cu bulbuci la gură, și-apoi hușțiuluc și el, de-a cufundul, să-l prindă de-un picior.* Infernul lui Creangă apare ca un carnaval plin de bucurie: *a muri de rîs*, afirmă Bahtin, e una dintre variantele morții vesele ; *a muri înecat cu pronumele conjunctive*, precum Davidică, e fără îndoială o alta. În iad, viața deviază de la făgașul ei obișnuit, nesocotind opreliștile, rupînd tradițiile și convențiile. Ca imagine condensată a morții, holera creează o atmosferă specială, ce dă dreptul la franchețe, permițînd un limbaj absolut liber și neînfricat (nu există poate dovadă mai bună a degradării carnavalescului în literatura modernă, decît deosebirea esențială între modul cum e interpretată ciuma la Boccaccio și Creangă, respectiv la Camus). Obrăznicia lui Nică față de moșul care dă drumul pupezei se potrivește cu aceea că tîrgul reprezintă și el un loc al festivității, o lume aparte, instaurînd relații familiare între oameni : „hoțul" joacă netulburat rolul strigătorului de bîlci, al cărui glas răsună vesel la sărbătorile pieții publice. Ceea ce îl salvează de fiecare dată, scuzîndu-i ipocrizia, neseriozitatea și lenevia, e tocmai bucuria dialogului, a cuvîntului colocvial, a comuniunii într-un sărbătoresc : „Unde erau trei, eram și eu al patrulea".

Semnificativ e faptul că singura pedeapsă cu adevărat dureroasă, insuportabilă pentru Nică, e aplicată nu trupului grotesc, ci spiritului carnavalesc în sine: pe tot parcursul cărții, eroul călătorește — plecînd în locuri din ce în ce mai îndepărtate și întorcîndu-se mereu la părinți — fără ca pentru o clipă măcar să părăsească lumea sărbătorii. În final, însă, această lume i se refuză pe neașteptate, dintr-odată se vede gonit în afara ei, fără putință de întoarcere. Cum nu se dă scos ursul din birlog, așa nu s-ar lăsa nici el dus la Socola, dar destinul îi e de-acum hotărît. Părăsirea Humuleștiului reprezintă de fapt *căderea în lume*, căci ceea ce în optica inversă a carnavalului apăruse ca un infern plin de veselie, fusese chiar paradisul : „N-aș trăi la cimp, Doamne ferește ! Halal pe la noi ! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca ghiața ; lemne, deajuns, vara, umbră și răcoare în toate părțile ; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca îști de pe la cimp: sarbezi la față și zbîrciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte în toată viața lor". Sosirea, noaptea, în *rătăcanile de pe ulițele Iașilor* e adevărata coborîre în infern, iar adunarea preoților ,ce-și mărturisesc unii altora păcatele e, fără îndoială, Judecata de apoi. Venind la spovedanie despuiat de veșmintele festive ale carnavalului, Nică riscă să apară în ochii tuturor așa cum este, dar Creangă preferă să-i oprească aici pedeapsa, punînd capăt unei opere ce, lipsită de bucuria sărbătorii, nu-și mai află sensul.

Lumina proiectată de autorul *Amintirilor* asupra universului — altfel lipsit de candoare al lui Nic'a lui Ștefan a Petrei nu vine așadar din patetismul unor pasaje lirice — a căror forță literară e discutabilă — ci din strălucirea orbitoare a spiritului carnavalesc, în mod cu totul surprinzător nealterat la Creangă de scepticismul și luciditatea amară a timpurilor moderne. Ceea ce a surprins N. Manolescu în legătură cu povestirile lui Andersen — anume faptul că sînt populate cu personaje amare și neîndurătoare, agresive pînă la sadism cu ființele lipsite de apărare — rămîne valabil în privința *Amintirilor* lui Creangă. Diferența ce-i desparte pe cei doi scriitori — contemporani aproape — e totuși una fundamentală : Andersen a putut fi caracterizat ca un „ins solitar și fricos de oameni, bîntuit de obsesii, un mizantrop care vede pretutindeni burghezi grosolani, o fire romantică, îngrozită de capcanele existenței practice" (N. Manolescu, *Teme*, 2) (Tot astfel, Caragiale e un spirit modern, cutreierat de neliniști, și G. Călinescu și-a putut explica prin nervozitatea lui excesivă „umoarea neagră pentru Goe și Ionel, copii nesuferiți care trag de semnalul de alarmă sau pun dulceață în șoșonii musafirilor"). Creangă, în schimb, păstrează nestîrbite vocația sărbătorescului, pofta de viață și entuziasmul lumii renascentiste : născut prea tîrziu — sau poate prea devreme, cum crede G. Călinescu — el ar fi trebuit să reprezinte adevărata vîrstă a umanismului românesc.

Corina Ciocârlie

Octombrie

■ *Culeg din această palmă încărunțită de scris ultimul bob al soarelui. Îl urc pe un nor și fac din el scutul de lumină ce va trebui să ne apere de nostalgia verii. Cel puțin poeții caută chiar și pe lună plină urma soarelui. Sărutarea lui este înfocată și pătimașă într-atît încît o alta nu mai doresc pînă la sfîrșitul sfîrșitului.*

Culeg cu privirea îmbrobonată roadele cîmpului mănos, de o rară frumusețe acum, după o vară cum parcă nicicînd n-a mai fost. Alerg pe firul gîndului în livezile culese ce încă se mai bucură de acest mijloc de toamnă splendidă, fără cețuri cenușii, fără dimineți apăsătoare, fără inserări tulburate de gîndul frigului.

Octombrie mănos și cald, tandru și ocrotitor cuprinde marginile țării vestind, cu bogăția lui, pămîntul, că niciodată o lacrimă nu va rămîne pe obraz și își va lua zborul sub forma unui lăstun chemînd soarele.

E vremea culesului. Culesul. Acest cuvînt care îmi spune atît de multe despre viața noastră, mai ales despre ceea ce va fi în viața noastră. Căci o veche zicală ne îmbracă în aura severă a așteptării : „ceea ce ai semănat vei culege". Grav, aspru, hotărît. Nu încape îndoială : viitorul îți va fi așa cum mintea ta va gîndi. Așa cum faptele întregii ființe vor urma firul vieții tale. Și e ca o așteptare. Aștept și sînt sigură că sămînța ce am pus-o în pămînt va da roade bogate. E ca și cum aș aștepta o zi de aur. Ziua culesului meu.

Mă visez într-un lan de porumb din care știuleții au fost culeși. Tulpinile uriașe și frunzele de un verde suav mă acoperă. Mai departe, o vie imensă se întinde de la o margine la alta a pămîntului. Tineri și tinere adună rodul ei bogat. În altă secvență mă visez la rădăcina sfeclei de zahăr. Sînt mică, o furnică ocrotită de rădăcina dulce.

Vise de octombrie. Un octombrie ciudat, cu ploi torențiale, de primăvară, alternînd cu soarele cald, arzător, neverosimil, pe un cer albastru, cald, invăluitor. Aș opri aici toamna. Aș opri aici lumina ei clară și ocrotitoare, răsăritul ei ce nu ascunde altceva decît soarele copleșitor plin de speranțele noastre cuprinse acum în razele lui măiastre.

Roadele pămîntului au fost culese. Pe pămînt e cald și bine. Ies aburi după ploaie, miroase a piatră, a lujer, a fum apăsat de ploaie. Brume subțiri și cețuri timide se insinuează. Binecuvîntat fie acest mijloc de toamnă ce poate opri clipa în loc. Clipa noastră cea norocoasă care, desigur, o să se arate.

Ioana Diaconescu

Prozatorul la transmisiuni

DUPĂ două romane, iată-l pe Mircea Nedelciu revenind la proza scurtă. **Și ieri va fi o zi** (Cartea Românească) cuprinde treisprezece bucăți, dintre care patru aparțin genului S.F. Nu sînt un **fan** al respectivului gen și nici nu mă prea pricep, însă cred că ale lui Mircea Nedelciu sînt onorabile. Ideile de la care autorul pleacă sînt, în tot cazul, demne de atenție. Trebuie adăugat umorul, ca ingredient original. În fine, situațiile nu sînt, așa zicînd, inocente, chiar dacă aspectul de parabolă este relativ. **Primul exil la cronoscop**, de exemplu, implică o satiră antibirocratică. Un savant din secolul XXI care, la Centrul Izobar, studiază rezistența omului la presiuni, respinge ideea propusă de cineva conform căreia vîrstele omului sînt „împrăștiate" și nu liniare. Cel cu ideea ajunge însă stab mare, ideea lui e automat omologată și, drept pedeapsă, savantul, care continuă a o socoti o inepție, este exilat în... viitor. Ce descoperă el la începutul secolului XXII este așa de puțin promițător, încît probabil se sinucide. **Împrejurarea iunie sau „fabula rasa"** povestește peripețiile unor inși care nu vor să cadă în mîna unei ciudate populații (extraterestre ?), decisă să transforme pe toți oamenii într-un soi de roboți. **Cît timp ești invizibil** conține o doză mai mare de realism. Un muncitor (ni se descrie mediul lui familial și social) are perioade în care se face nevăzut. De unde, o serie de consecințe bizare. În fine, cea mai atractivă proză din această categorie este aceea care dă titlul întregului volum, bazată pe o dublă inversare temporală. Un tînăr muzeograf se pomenește trăind o zi din viitorul apropiat (cam după opt sau nouă ani) cînd i se propune să participe la o excursie în ziua de ieri. E mărea lui curiozitate : de a ști ce s-a întîmplat cu o zi înainte de a se trezi, dimineața, proiectat în viitor. Să mai spun că Mircea Nedelciu nu ocolește unele procedee textualiste nici în S.F., unde ele par de-a binelea ironice.

A cincea proză grupată la un loc cu acestea este pur experimentală : luînd, în ordine, cuvintele de la pagina 305 a **Dicționarului Explicativ** (de la **eroism** la **eserocherie**), autorul compune cu ajutorul lor o scurtă povestire. Ar fi un test util la o eventuală școală de literatură. Nu însă mai mult. Caracter experimental are și **Tînguire de mior**, în care, în versuri (dar transcrise ca proză), pe fondul **Mioriței** și cu elemente luate dintr-un reportaj publicat în „România liberă", se construiește un text amuzant. Ceva mai multă poezie este în **Imediat veni toamna**, o proză de nici jumătate de pagină, în care parabola poate fi descifrată în mai multe feluri. Un motto din Caragiale și altul din Cehov are schița intitulată **Fahrenheit 91,4°** (se putea intitula și **Căldură mare**), în care experimentul constă în anularea epicului. S-ar putea vorbi (dacă mă gîndesc la teza lui Andrei Cornea din **Scrieri și oralitate în cultura antică**) despre un principiu al listei (enumerare). Ultimul cuvînt înregistrat de narator este chiar cuvîntul listă. Fantasticul plutește în aer în **Ora spre zero**, atmosfera respectivă neînchegîndu-se pînă la urmă, ca și cum autorul ar fi vrut să experimenteze posibilitatea unui fantastic zero, la fel cu epicul zero din schița precedentă.

Acest al doilea grup de proze nu alcătuiește un capitol separat în cartea lui Mircea Nedelciu, deși ele se deosebesc de altele cu care sînt puse la un loc sub titlul **Călătorie în jurul satului natal.** Între acestea, regăsim transmisiunile directe (adică la persoana întîi) și indirecte (la persoana a doua) din cărțile anterioare ale autorului. **Dansul cocoșului (transmisiune directă)** este o nuvelă amplă și riguros construită, printre cele mai izbutite ale scriitorului. Întîmplările ne sînt relatate la persoana întîi și pe rînd de către mai multe personaje. Subiectul n-are mare însemnătate : e vorba de o zi din viața unor oameni dintr-o mare comună de munte, unde și cînd tocmai vine să se stabilească, împreună cu familia lui, inspectorul șef al Inspectoratului Silvic Județean, care are o fată uluitor de frumoasă, prilej pentru tot soiul de încurcături și perplexități. Capacitatea autorului de a „înnoda" relații între multele sale personaje este remarcabilă. Ca și capacitatea de a accelera sau încetini ritmul narațiunii, după necesități. Nuvela este captivantă în primul rînd prin stăpînirea masei de amănunte. S-a spus deseori că Mircea Nedelciu posedă o virtuozitate tehnică ieșită din comun, care-i permite să se „joace" cu cititorul cum vrea. S-a observat mai rar că virtuozitatea aceasta este pusă deobicei cu maximum de folos în slujba obținerii comicului. Majoritatea împrejurărilor memorabile din **Dansul cocoșului** țin de comedie sau de farsă. Mai mult decît atît : chiar și accentuarea unor procedee — caracterul fățiș al convențiilor narative — conduce la comic, de la intrarea în scenă a personajelor (ele se prezintă soldățește : „sînt eu, Anuța, fata pădurarului" etc.) la modul în care ne este furnizată informația utilă pentru înțelegerea subiectului. Am putea numi acest din urmă efect, comic de tehnică (așa cum este unul de situații sau de caractere). Tinerii prozatori îl exploatează foarte bine, Nedelciu numărîndu-se printre promotori. O modificare radicală de ton descoperim în final. Tînărul protagonist, care s-a îndrăgostit de fata inspectorului-șef, are din pricina ei un grav accident și, pierzîndu-și cunoștința, visează o vînătoare de cocoși de munte : „Cum să trag în el cînd se chinuie în ghiara iubirii ?" întrebă băiatul în cosmarul lui. Acest final oarecum sentimental contrastează cu tot ce s-a petrecut pînă acum în nuvelă. Autorul lasă cortina să cadă la timp. Nu sînt sigur că noul registru stilistic și emoțional îi prieste la fel ca și cel dinainte.

„TRANSMISIUNEA indirectă" intitulată **Crizantemele din tundră** este mult mai slabă. Procedeele polifonice fiind aceleași, ca și jocul de planuri, contrapunctul stilistic etc., nuvela este minată de sentimentalism și de idilism. Un june Don Juan, ghid O.N.T., primește sarcina să conducă un grup de străini care au participat în 1953 la Festivalul Tineretului, oameni aflați acum la aproape șaizeci de ani și reveniți în România prima oară după trei decenii. Ghidul trebuie să caute, cum va ști, și niscai români care au luat parte la Festival, în vederea unei mese comune cu străinii. Cu această ocazie, el dă fără să vrea peste unele amănunte din biografia mamei lui, părăsită în timpul Festivalului de un bărbat și măritată îndată după aceea cu altul, ofițer de securitate, și care este tatăl eroului principal. Acum se descoperă că tatăl îl anchetase pe celălalt bărbat și, într-un fel, îi sugerase să dispară. Nu intru în amănunte. E destul să arăt că acest posibil subiect nu e aproape deloc urmărit în latură morală. În final, mama, iubitul dispărut și o finlandeză care fusese la originea întregului conflict se revăd la masa aniversară. Emoția personajelor n-are cum fi și emoția cititorului, care își mai pune și alte întrebări privind verosimilitatea unor detalii (cum ar fi acela al alcătuirii de către ghid a listei participanților la masă).

Probabil că cea mai frumoasă bucată din volum este aceea intitulată **Probleme cu identitatea.** Avem în ea o întîmplare relatată în trei variante : una nuvelistică, alta de scenariu cinematografic și a treia de memoriu (la propriu și la figurat). Pe lîngă polifonia obișnuită (rotația vocilor), există aici trei linii ale subiectului care aparțin unor genuri diferite. Contrapunctul e, deci, mai complex. În plus, lui Mircea Nedelciu îi reușește unul din cei mai memorabili eroi ai săi : tînărul Murivale (Mureșan Vasile). Acesta este un fel de artist amator, pictor și poet, plin de inițiative, pitoresc și nițel cabotin. Aflînd că a murit Nichita Stănescu, vrea cu orice preț să-l vadă pe poet (cu care a ratat o întîlnire, cîndva) și fuge de la serviciu, de la armată sau, pur și simplu, de la Timișoara (conform cu cele trei variante ale întîmplării) la la București, fără bani, călătorind clandestin, ajungînd la miliție sau interceptat de o patrulă militară, spunînd poezii sau desenînd portrete ca să fie lăsat să meargă mai departe etc. Nuvela este sclipitoare și totodată profundă. Pe lîngă protagonist, Mircea Nedelciu descrie cu mînă sigură obișnuitele locuri aglomerate din proza lui (gări, secția de miliție, apartamentul unor „artiști", străzi, compartimente de tren etc.), adică labirintul străbătut de Murivale. Fiecare pagină debordează de umor, cînd mai gros, cînd mai subțire, după trebuințe.

Trăgînd linie, ce se poate spune despre **Și ieri va fi o zi ?** Mircea Nedelciu rămîne același prozator talentat și inteligent, care însă nu se află la nivelul lui cel mai de sus decît în două sau trei dintre textele volumului. Inegalitatea în sine n-ar fi un cap de țară, dar volumul pare întrucîtva improvizat și tras spre un număr convenabil de pagini. Te întrebi ce caută de exemplu o povestire neterminată ca aceea de la care își împrumută titlul prima jumătate a cărții **(Călătorie în jurul satului natal).** Nu e nici un experiment la mijloc : este neterminată pur și simplu. Și chiar dacă aspectul prozei este aici de înregistrare „pe viu" și de tranșă de viață, faptul de a nu fi dusă la sfîrșit nu capătă semnificație. Subiectul ca atare se referă la viața la oraș a unei fete de la țară, cu problemele cunoscute. Mi-au venit în minte subiecte asemănătoare desprinse de Marin Preda din scrisori trimise pe vremuri la „Scînteia tineretului" și discutate de el în ziar (le-am recitit în antologia recentă **Creație și morală**) : deosebirea este că Preda scotea din mărunțele drame ale eroinelor lui un sens moral imediat frapant, în vreme ce Nedelciu se mulțumește să înregistreze faptele. Proza nouă, interesată de alt nivel al realității sociale, ceea ce în principiu nu i se poate reproșa, a pierdut unul din elementele principale de atracție ale prozei anterioare, fără a izbuti să-l înlocuiască deocamdată cu ceva tot așa de esențial.

Nicolae Manolescu

Mircea Nedelciu, **Și ieri va fi o zi**, Editura Cartea Românească, 1989.

Prepeleac

Crîșmărița cea frumoasă

■ S-AR putea ca *Hanul Ancuței* să fi fost o replică la petrecerea tinerilor dascăli în crîșma unde servea fata vornicului din Rădășeni, proaspăt măritată cu „un văduvoi bătrîn". Deși în ținut sunt hanuri destule, iar libațiile cu vinul de Odobești făceau parte din ritualul obștesc.

La Sadoveanu, spre deosebire de tonul direct al lui Creangă, apare tehnica homerică a substituirii. (Homer, topit în mînia lui Ahile). Făcînd un pas înapoi, autorul *Ancuței* dă și el rînd pe rînd cuvîntul cîte unui conviv, identificîndu-se cu biografia acestuia, ascunzîndu-se în spatele lui. Efectul e de polifonie. Narația se țese pe voci, sub ele auzindu-se, în răstimpuri, ca un vuiet distinct, isonul autorului... Dacă am asemui *Hanul* cu un tablou, el ar fi unul celebru, din galeria flamandă. O pînză grea de viață, cu gestica unui maestru vitalist, cu fizionomii robuste așezate în perspectiva sănătoasă a unei încăperi solide străbătută de grinzi groase de lemn și plină de roadele existenței, de specii somptuoase de păsări vînate atîrnînd în prim plan, precum și de carafe înalte de vin de Rin sau Mosela...

În crîșma noastră din Rădășeni, atmosfera nu-i seniorială ; în schimb, ca spirit, e tare năbădăioasă. Vom vedea. Odaia e simplă, curată, și are pe jos grămezi mai mici ori mai mari de produse țărănești :

Într-un colț... cîteva merțe de fasole ; în altul, sămînța de cînepă ; în al treilea, o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni care trăiesc pînă pe după Paști ; în al patrulea, mazere și bob, despărțite prin o scîndură lată, iar alături, niște bostani turcești ; într-o putină, pere uscate și dulci ca smochinele ; mai încolo, un teanc de chite de cînepă și de in ; pe-o grindă, călepe de tort și linuri boite fel de fel pentru scoarțe și lăicere, apoi cilți, buci și alte lucruri...

Crîșma emană mireasma acestei diversități aspre de producte rurale. Dacă îl mai punem în decor și pe moș Bodrîngă, pe care-l cunoaștem... Și pe popa Buligă, desigur, zis Ciucălău, care își atîrnă în brîu poalele antiriului, își aruncă potcapul cît colo și începe să joace și el cu toți ceilalți „de-i pălălăiau pletele".

Cea dintîi mișcare a crîșmăriței frumoase, știind cu cine are de-a face, e una de izolare. Un chef de pomină se duce cu fereală, și ea procedează cu multă, multă feminitate...

Și cum ne aflam noi în această binecuvîntată casă, crîșmărița iute a lăsat obloanele în jos, a aprins lumînarea și, cît ai bate din palme, ni s-a și înfățoșat cu o cană mare de lut, plină cu vin de Odobești ; și turnînd prin pahare, săreau stropii de vin de-o șchioapă în sus, de tare ce era...

Gîtlan îi întinde un pahar de vin, să guste ea mai întîi, nu cumva să fi pus ceva... Prima provocare ! Ea ia paharul, se apleacă, urează, gustă „rizîndu-i ochii", albă, zdravănă, activă, cere iertare, mai sunt și alți mușterii, băeții n-o lasă, îi taie calea, o roagă să ciocnească pe rînd cu fiecare, profitînd de fisticeala ei și sărutînd-o cu foc. Na ! că s-a speriat puiculița, au alungat-o fără să vrea, ca proștii... Dar nu e decît o retragere înșelătoare, tactica muierească a refuzului, spre a înteți și mai mult dorința ; pentru că, în timp ce moș Bodrîngă, molfăind niște pere uscate, zice tare că așa e tineretul ista, *aveți dreptate, băieți, acum vi-i vremea*, ea, revenind cu plăcinte și c-o găină fripță, prinde din sbor vorba și reînnoadă pe loc firul : *Și cum zici, moșule...* dovadă că era, că rămăsese pe față, că participa la înfocarea generală. Astuție feminină. Și după ce beau tot, mai cer și îi se mai aduce, mulțumindu-i din nou crîșmăriței cu sărutări, *pînă ce se făcea că se mînie, și iar fugea dintre noi. Mai pe urmă, iar venea și iar fugea, căci cam așa se vinde vinul pe unde se vinde...* Dar dacă și ei îi plăcea ?... Confuzia e atît de mare, că prostul de Trăsnea îi trînteste și el „un pupoi, fără veste !". Și noi cunoaștem acum personajul... Crîșmărița se supără de-astă dată de-abinelea. Pînă aici ! Se legănase ea un timp între respect și ispită, ca nevastă tinerică de văduvoi bătrîn, dar nici așa, să te pupe un tont !...

Va ieși de tot din scenă, lăsîndu-ne gînditori pe buze cu un zîmbet dus...

MOȘ Bodrîngă, ignorat pînă în acest moment, prinde curaj și începe să cînte din fluier. *Noi, atunci, să nu ne întărîtăm la joc ? Și așa o ferbeam de tare, de nu ne ajungea casa, și dam chioriș prin fasole, prin mazere și bob, și sămînța de cînepă se făcea oloi, pîrîind sub tălpile noastre.*

Petrecerea se încheie cam după miezul nopții. Se întorc cu toții la gazda lor, nea Pavel ciubotarul.

Ai fi zis, în toată această vreme, că-și pierduseră de tot capul, că nu mai erau capabili de vreun gînd practic. Toți reintrau încărcați de prăzi...

Autorul, cu sînul plin de pere uscate și c-un bostan mare, — e drept că pe acesta crîșmărița i-l dăruise. Unul *furluase* mere domnești, altul pere de Rădășeni, moș Bodrîngă *pașlise o grămadă de buci pentru aținat focul, Trăsnea sămînță de cînepă*... Oșlobanu, care avea ciubotele croite „dintr-o vacă și talpele din alta", se culcă încălțat în pat, ridică picioarele în tavan și ce să vezi ?... din cismele cu tureatca lungă începe să curgă, *...să nu spun minciuni, ...peste o dimerlie de fasole.*

Numai Mogorogea nu luase nimic. Cinstit, ca ta-su. Și Gîtlan, care se mulțumise cu sărutarea furată crîșmăriței.

Mare mîngîiere pentru un băiat străin, în ziua de lăsatul secului !...

Constantin Țoiu

Fragmente critice

Trei poeți

ÎNTÎMPLAREA face ca printre cărțile adunate în ultima vreme pe masa mea de lucru să se afle și trei volume de poezie scrise de autori tineri. Două dintre ele (Romulus Bucur : **Literatură, viață** ; Daniel Pișcu : **Aide-mémoire**) au apărut de curînd, al treilea (Marcel Tolcea : **Ochiul inimii**)*) a fost publicat cu un an în urmă. Le citesc la rînd, încălcînd o veche și nescrisă lege a cronicarului literar : aceea de a individualiza lectura poeziei. De regulă o respect, dar azi îmi iau libertatea să nu țin seama de ea. Romulus Bucur, aflat la a doua carte (prima : **Greutatea cernelii pe hîrtie** a apărut în 1984) este, în continuare, un poet de tip biografic, ludic și ironic. Nu și-a modificat stilul, nu și-a înnoit nici temele. Dedică poemele sale alerte colegilor de generație Cristian Teodorescu, Ion Stratan și Mircea Cărtărescu, și dă vești despre viața lui de profesor navetist de prin părțile Aradului. Poemul care dă titlul volumului are un **context**, un **pretext** și un **text** și, în toate, e vorba de amintirile unui fost **soldat-tereu**. Un altul (**20&2**) definește poezia ca o floare de cerneală picurată în apă și, spre a fi mai elocvent, autorul scrie **picurată** vertical, introduce semnul plus (+) și, într-o paranteză, comentează versurile pe care le scrie și atitudinea lui morală. Poemul este reluat, de nu mă înșel, fără nici o modificare, din cartea de debut. La fel se întîmplă și cu versurile pe care Romulus Bucur le dedică unei curioase iubite, „acea neobrăzată numită singurătate" (**Și ai să ajungi**).

În rest, poezia din **Literatură, viață** intră în bucătărie și relatează despre operația delicată de a prepara maioneza și a rade ceapa, trece prin parcul orașului și observă „golul unei zile de toamnă", contemplă o piersică, meditează la cuvîntul **hipotermie** sau, contrariată de mentalitatea pragmatică, încearcă să se apere (**O muncă folositoare**). Romulus Bucur citează mai mult viața și mai puțin cărțile în versurile lui sentimentale, programatic prozaice. Nu-i un spirit livresc și, cînd încearcă să fie (**Homo computer**) este total neinteresant : „îmi iau calculator / spectrum sau commodore / degetele se plimbă pe taste / ca într-un menuet felin / ENTER DATA / joaca unui pisic / sau a unui pisoi / ce va deveni motan / sau cotoi / RANDOM / cummings creangă / eliot tomozei RUN / și mașinăria începe să toarcă / precum o pisică atinsă de spleen". Îl prefer în prefăcutele lui reportaje (**Însemnare a călătoriei mele la marginea orașului**) și în poemele care prind culorile melancoliei : „aceasta e ceea ce ai / și ceea ce ești / o mină de-obiecte amintind / victorii și înfrîngeri / un colț al tău o-mbrățișare / cald locul în fotoliu lîngă sobă / vreo patru-cinci castane și-o măceașă / o frunză de trifoi cu patru foi / și-o aripă de flutur / păstrate-n edgar allan poe și în baudelaire / portretul tău brodat pe o batistă / ce flutură îndepărtîndu-se / în seara ca o pîlnie de sticlă verde".

Față de prima carte de poeme, **Literatură, viață** este, în mod evident, în regres. N-aș vrea să-l nedreptățesc pe acest tînăr poet înzestrat, dar versurile de acum îmi par lipsite de imaginație, repetitive, pline deja de clișeele generației '80. Atenție, deci, poezia, ca și iubirea, trebuie reinventată de fiecare dată. Rimbaud atrăgea atenția asupra acestui fapt cu o sută de ani în urmă.

Înainte de a trece la cea de-a doua carte de poeme amintesc celor interesați de fenomenul liric actual că în poezia generației '80 există cel puțin trei direcții. Sau, dacă termenul **direcție** este prea pretențios, să zicem : trei formule poetice sau trei categorii de poeți. Cea dintîi este aceea a **vizionarilor** (Ion Stratan, Nichita Danilov, Ion Mureșan, Magdalena Ghica, Ion Bogdan Lefter, într-o oarecare măsură Ioan Morar...) ; poeți conceptualizanți, legați încă de proiectul universalist al modernismului și increzători, cum zice cineva, în procesul de stăpînire rațională a existentului ; ei tind, în consecință, spre o poezie a metaficzicului și fac din limbaj o dificultate calculată. A doua categorie, cea mai numeroasă în fapt, este aceea a **realiștilor** : poeți ai biograficului, cotidianului, ei cultivă prozaismul, ludicul, parodicul, ironia... Mircea Cărtărescu, care a definit teoretic acest tip de poezie, inventează un concept (**texistența**) pentru a numi o bună înțelegere între o conștiință a textului și o conștiință a poeziei ca formă de existență. Poezia se observă și se judecă pe sine (o poezie asadar, a procedeelor poeziei), dar poetul nu uită că ea nu-i decît o parte dintr-o existență mai vastă : existența însăși, **realul** cu cele ce sînt și se văd și cu cele ce nu se văd și se pot imagina... Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Traian T. Coșovei, Alex. Mușina... pînă la Marta Petreu și Areta Șandru (aripa dură, neagră a **biografismului** în poezia tînără !) intră în această direcție. Ei au meritul de a fi reinventat realul și de a fi impus o poezie de tip existențial foarte pregnantă. O a treia formulă lirică (Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Vasiliu...) pornește din suprarealism și-l dezvoltă în sensul unei poezii conștiente de modelele și intențiile ei parodice. Ei inventează totul (țări imaginare, personaje, aventuri, decoruri chagalliene etc.) și fac din discursul liric un joc al imaginilor narcotizante... Nota comună a poeților din cele trei categorii este aceea că refuză, unii în chip programatic, alții doar pe jumătate, **poezia necuvintelor**, stilul **inalt**, impersonal și poezia **Poeziei**. Tendința este ca existența din ecuația texistenței să prevaleze în gîndirea și practica poeziei. Mai simplu spus, poetul (și îl citez din nou pe Cărtărescu, capul teoretic al generației '80) simte nevoia să vorbească despre sine înainte de a vorbi despre poezia pe care o face. Biografismul devine, în acest fel, nu numai un stil de a face poezie, devine și un stil de a gîndi realul și condiția poetului în acest raport de raporturi care este lumea...

MĂ întorc acum la tinerii poeți pe care i-am selectat pentru **fragmentele critice** de azi. Romulus Bucur face parte, negreșit, din ramura sentimentală, elegiacă a **biografiștilor.** Marcel Tolcea pe care l-a comentat favorabil N. Manolescu într-o cronică publicată mai demult în „România literară", este din familia lirică a lui Leonid Dimov : un poet al cotidianului feeric, un poet al spectaculosului, oprit — și aici intervine deosebirea — în pragul onirismului baroc. Are umor și are o fantezie foarte productivă. **Ochiul inimii** este o carte frumoasă de poezie și impune numele unui tînăr autor de care va trebui să ținem seama, de aici înainte, în judecățile noastre asupra generației '80. El face o poezie coerentă, aproape discursivă a cotidianului, dar introduce în ea în chip sistematic absurdul, fantasticul... Sint reveriile, lecturile și jocurile unui spirit cultivat și, fapt important, un spirit cu un umor de bună calitate. El își creează o biografie fabuloasă și inventează o tipologie pe măsură. Nenea Dinu, directoarea Copilu, madam Costinescu, Nenea Costache, Nelu, violonistul Enache și frate-su E. Dezideriu, pictorul Aurel, dl. S. Tropez, profesor de geografie, domnișoara Milena, tanti Anica, superba Delfina, don Valer de la frizeria „La Tache", Mimi, numită și Mimi-Ceară-Fără-de-Moarte, dl. Visamatunci Larionavici S., Clipa Felicia și Vesperică... sînt cîteva nume ce apar în aceste cronici fanteziste, unde ironia sabotează biografia sentimentală.

Procedeul constă în a introduce mitologia în spațiul derizoriu al cotidianului și a da la sfîrșit mistificația pe față, dar nu de tot : o urmă de tandrețe și extaz (de „solaritate", zice Radu Călin Cristea într-un text care recomandă volumul) rămîne în poemele acestea inspirate, jucăușe, cu personaje fabuloase. Iată pe Rozamorfoza, florăreasa orașului și, în legătură cu ea, o delicată poezie a păcatului dulce din adolescență : „Într-o bună dimineață, florăreasa noastră / a simțit un trandafir sub obraz / ca și cum floarea ar fi dorit să iasă din trupul ei tînăr / afară. / Unde te duci laolaltă cu sufletul ei ? / Avusesem o noapte senină, aproape fără de vise, / fără vreun gînd deslușit despre ceea ce urmează / să fie. Și iarăși. / Oare cînd va înflori fecioara noastră, rosa perennis, / cu floarea preste carne călcînd ?" și, cu o vervă tăioasă și o imaginație malițioasă, un poem despre dragostea cea albă și pieritoare dintre autor (mă rog, cel care se confesează) și Didina A.M., nevasta ceasornicarului... : „Cu Didina A.M., soția ceasornicarului M., / mi-am pierdut tinerețea / și-n sărutate cu ea n-am respirat nici măcar / jumătate din cerul ce, culmea, se scurgea de la Orologiul / din turn sau poate chiar din balonul enorm / ce nu mai pleca de deasupra orașului cu / gemenele Adele, / de cînd ele / aflaseră că, într-o după-amiază, vine în Parc însuși / Rudolf Valentino cu frate-so, care e încă / și mai șarmant. / Voi fi fiind, deci, mai aproape de el, / în principiu, / fiindcă / iubeam și, se știe, / dintre toate sentimentele, / dragostea e cea mai albă și pieritoare / cum este creta între bazalt și calcare / cum este roua între oceane și mare / cum este steaua cînd se aruncă în mare. / Dar, din păcate, mă ofileam. / La gesturi, cu ochiul, cu gura — / altădată superbe petale — / se iscăliseră polițiști unui ins mult mai mare, / un frate. / Acesta să fie — aș dori eu — / despărțit de formă, / nici vesel, nici trist".

Aceste false cronici arată o bună dispoziție lirică, un inconformism juvenil, gustul mistificației și plăcerea de a amesteca miturile cărții în spațiile cotidianului. Domul Vesperică este ager și la minte și capacitatea lui de invenție este remarcabilă.

DESPRE al treilea poet, Daniel Pișcu, N Manolescu, care-l prezintă acum, spune că și-a precedat generația printr-o poezie neconformistă, cultivată, ludică... El debutează cu întîrziere, într-un moment în care colegii săi au impus un stil în poezia de azi. Daniel Pișcu, deduc din dedicația pe care mi-o dă pe volumul **Aide-mémoire**, a fost student al Facultății de Filologie din București. Nu-mi amintesc, cu adevărat, de el (așa cum bănuiește), dar acest fapt nu are nici o importanță. Îmi voi aminti, în mod sigur, de acum înainte. Poemele lui mi-au plăcut, țin să spun de la început, și, chiar dacă în acest cros al poeziei tinere, el ajunge în urma celorlalți la locul de sosire, poezia rămîne poezie și farmecul ei nu se pierde așa de repede. Găsesc, adevărat, în **Aide-mémoire**, stilul și fantasmele poetice ale generației '80, dar aflu în ele, la lectură, o nuanță ce aparține în exclusivitate lui Daniel Pișcu. Ea ar putea fi definită astfel : bucuria invenției, simț al conciziei, sentimentalitate supravegheată, ironică, iubirea, în fine, de geometrie și de materii cristaline... Nuanța este, îmi dau seama, explicată în prea multe propoziții, dar n-am găsit o sintagmă mai scurtă și mai clară să numesc o poezie în care biografismul este discret și rigoarea discursului liric este evidentă. Daniel Pișcu notează în cîteva versuri albe o stare de spirit, o fantasmă, o mică fabulă cu elemente de absurd, o stampă, un joc de cuvinte care ascunde, mai totdeauna, bucuria pură de a crea, în fine, vrea să prindă un acord între un sens și un sunet sau între un sens și un desen, cum se întîmplă în seria de haiku-uri. Două motive se repetă : singurătatea și bucuria de a pune singurătatea într-o fabulă lirică. Limbajul este denotativ, cuvintele intră cu mîinile goale în poem și imaginile nu sînt deloc fastuoase. Citez, întîi, această meditație despre linia dreaptă : „Linie dreaptă, tu — / geometria ta mă doare / cu fiecare punct pierdut în zare..." și, voind s-o interpretezi, vezi că nu se poate. Aleg, apoi, o fabulă în genul absurd, cu versuri regulate și sonorități gratuite, incîntătoare : „Cînd din banan s-a scuturat banana / și cînd un con a apărut în pin / m-a apucat un dor de Ana / și-am început să plîng și să suspin. // Cînd mă gîndeam cu dor la Ana / era ca ieri, sau chiar e azi. / Am zis : o să fumăm chiar opium, marijuana ; / Ai zis : nu fi așa de ahtiat de pini, de brazi...".

Daniel Pișcu amestecă bine, ca toți din generația lui, rîsul cu plînsul. Aici (**Scrisoare**) plînsul (sentimentul singurătății) răzbate singur în poem : „Zăpada scîrțîie sub picioare. / Oare Isus Cristos nu îngheață ? / Mai scriu o scrisoare / Despre singurătate, despre viață. // Pînă la școală e foarte aproape / Copiii așteaptă cu nerăbdare, / Ei nu știu că singurătatea mă-ncapie, / Ei nici nu trebuie să știe că cineva, / Ceva mă doare..." La fel în poemul ce dă titlul volumului, în **Singurătate, Tu, Bătrîn** și alte cîteva pseudostampe expresive. Daniel Pișcu excelează în asemenea definiții ale spiritului corupt de singurătate : „Melodia aceasta mă doare. / De-ar ploua! De-ar ploua! / Singurătatea are acum nevoie / De-o c / i / r /j / ă !". Dar n-aș respecta cu exactitate stilul și tonalitatea poemelor sale dacă n-aș adăuga numaidecît că toate aceste obsesii sînt întîmpinate în **Aide-mémoire** cu un umor fin și o tandrețe cuceritoare. Jocurile verbale îi reușesc lui Daniel Pișcu. Mai puțin cele din **Broaștele, Leagănul, copilul, poetul, Așchii** și cîteva altele, de o naivitate prea studiată. Un debut ce merită a fi remarcat.

Eugen Simion

*) Romulus Bucur, **Literatură, viață**, Editura Cartea Românească, 1989 ; Daniel Pișcu, **Aide-mémoire**, Editura Litera, 1989; Marcel Tolcea, **Ochiul inimii**, Editura Facla, 1988.

Meditații lirice

DOMINANTĂ este în primul ciclu al noului volum de poezii al lui Bazil Gruia stăruința asupra unor „arte poetice", asupra unor „profesiuni de credință". Din șirul acestora se detașează **Somnul lui Epimenide**, poezia care împrumută titlul ciclului : „Mai fulguie, mai fulguie-n mihniri a mingiiere, a iluzie / și a floare de colț, legenda lui Epimenide, / poetul cretan cu viersul întrerupt de somn prelungit / vreo 50 de ani : trezit i-a fost să fie într-o zi / și cîntul să-i mai sune încă prelung prin secole..." Dincolo de „reflexul" autobiografic (între debutul editorial al lui Bazil Gruia și „revenirea la uneltele sale" este un interval de aproape patru decenii), poezia simbolizează odihna spiritului, odihnă aparentă numai, pentru că poetul este cutreierat de permanente combustii lirice. Tot ca o „artă poetică" poate fi citit și poemul **Miscelaneu**, în care antinomiile stranii ale vieții, orînduite în simetrice antiteze, prelungesc ecouri de „artă poetică", izvor al meditației lirice : „Atîtea și atîtea stranietăți se-nvălmășesc / într-un miscelaneu de fragmente cînd hilare cînd dramatice / Nu te miri că fugi de umbra ta viitoare / și unii muritori se încleștează peste un secol de rădăcina timpului / dar te miră atîția nemuritori care s-au frînt în preajmă de amiază / Esenin la 30 de ani, Eminescu la 39, Poe la 40".

Cea de a doua secțiune a cărții, **Remember 1907**, înseamnă o revenire la o temă obsedantă : evocarea Răscoalei din 1907. Negreșit că Bazil Gruia trebuie socotit printre scriitorii care au dat pagini memorabile despre marea mișcare țărănească de la începutul secolului. Ciclul acesta cheamă în memorie arghezienele „**peizaje**" **1907**. Ca și Arghezi, poetul năzuiește la conturarea unui tablou liric unitar prin derularea filmică a unor secvențe din răscoală. Pentru a conferi un plus de autenticitate evocărilor, majoritatea poeziilor cuprind, tot ca la Arghezi, extrase din presa vremii, din rapoartele sau comunicatele oficiale, așezate în chip de motto-uri. Și tot ca la poetul **Testament**-ului se utilizează un registru liric variat : de la pamflet la litanie, de la pastel („peizaj") la blestem. În plus o retorică amplă, în care metafora și interogația retorică transmit cititorului imaginea unui suflet îndurerat. **Coșbuc și 1907** este poezia care închide acest ciclu și este exemplară pentru cîteva din modalitățile lirice evocatoare : „Bade Gheorghe, cum nu ți-au hărăzit năpastă / după risipita retragere a revărsărilor peste pămînturi ? / Ne-nfiorăm amîndoi: convoaie de suflete puse să muște cu gura / în ariile rîvnite, acum cu gust de sînge și țintirim. / Cum nu te-au prigonit, instigator, căci pe liste ai fost ?! / Tu știi și eu înțeleg : pentru că erai în cuvintele tale. / Pentru că ele nu puteau fi puse să-și sape groapa — / Pentru că zbirii se temeau să nu se ridice-n locul tău / alte sute și sute de condeie / sporind dreptatea-n răscoală din mii și mii de zări".

Interludii (1929—1968) și **A patra dimensiune** cuprind poezii de dragoste. Din **Interludii** remarcăm cîteva monorime, în metru popular, veritabile exerciții de virtuozitate lirică, nu străine de lirica blagiană din poeziile postume : „Frumușică, mărunțică, / Fir de holdă ce înspică, / Nu-ți fie de soare frică. / Mărunțică, frumușică, / pana mi te naltă, cică, / Mlădie și subțirică". Dragostea este pentru Bazil Gruia „al cincilea anotimp", un fel de „vară sălbatică", „dintotdeauna a patra dimensiune". Între idilă și epitalam, poetul sugerează că „poezia și dragostea devin substitute ale morții, poate și echivalente ale unei senectuți glorioase" (Petru Poantă): „Dintotdeauna a patra dimensiune nu poate fi decît Iubirea. / Numai ea se ridică din adînc precum floarea de colț / din inima ancestrală a pietrei / și peste largul și înaltul azurului mai cuprinde / într-o miraculoasă mireasmă și cîte-un zvon și cîte-un tîlc / din seiful de secrete ale nemărginirii..."

A patra dimensiune atestă vigoarea lirică a unui octogenar.

Ion Buzași

*) Bazil Gruia, **A patra dimensiune**, Editura Dacia, 1989.

„Eseu despre amiază"

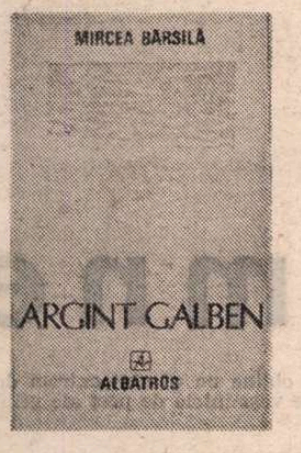

NU știu dacă avem cea mai bună poezie din Europa, după cum susțin unii entuziaști, sigur e însă că noi și noi talente vin să se adauge celor deja afirmate, impuse, ajunse la — sau urcînd spre — zenitul manifestării lor plenare. Rezerva de poeți valoroși a liricii noastre contemporane pare inepuizabilă! Confirmă afirmația și volumul de excepție* al lui Mircea Bârsilă, intitulat **Argint galben**, volum însoțit de o foarte elogioasă recomandare, aparținînd lui Alex. Ștefănescu : **„Argint galben** va fi o carte de referință în poezia noastră de azi", pronostichează criticul, și credem că nu se înșeală. Coeficientul de originalitate al poetului Mircea Bârsilă este, într-adevăr, remarcabil.

Mircea Bârsilă scrie o poezie ca un curs de apă adîncă, de amplă respirație și temerară imagistică : „țipetele de sabine în clipa răpirii / ale întiilor raze de soare", vitală : „Primăvara cu toate robinetele deschise / de parcă nu ar mai fi fost / de o mie de ani primăvară" și în același timp reflexivă, meditativă, uneori profund melancolică (melancolia trecerii, a extincției inevitabile : „nu va mai ține mult : îmi miroase viața / la fel ca lutul sub roata olarului / cînd vasul este spre terminare"), grea de materialitate ca „pietroiul cît o căpățînă de vacă" legat de un capăt al cumpenei și totodată subtil intelectualizată prin simboluri (oul, oglinda, corabia, șarpele, vulturul), ferm circumscrisă lumii satului. Găsim în poeme „satul natal", cu varianta : „un cătun din Gorj", precum și : finarul, poduri de case, stîlpii de lemn ai caselor, nucul, bătătura, fîntîna, cumpăna, cîmpul, cîmpia, islazul, ogorul, coasa, combina, sperietoarea de păsări, păsări (cocoși, berze, cuci, prigorii : „prigoriile rotindu-se în văzduh / pe orbita propriului lor plîns", ciocîrlii — cu un rol reparator „în această lume cîrpită cu ciocîrlii"), vite, cai, care („scîrțiie carele"), stupi, orătănii, „femei fără carte și fără sutiene" ce „asudă bătînd la cinepă sau rabdă de sete / pe cîmpul plin de prepelițe", cimitirul — unde „se ridică oameni pînă la brîu printre cruci", figura mamei și mai ales a tatălui dispărut, evocată într-un **Bocet** impresionant : „Mi-e sete de tine, tată, / așa cum i-e sete de zbor unui ou / ce se zbate să zboare cu aripile puiului / dinlăuntru-i. De sete / am cearcăne ca luna în vreme de secetă / și aproape toți morții din carnea mea / au început să-și caute alt adăpost. / Am niște cearcăne cît rondurile / săpate în jurul pomilor de parcă mi-ar fi sete / de pomul ce va crește din mine / și care nu va putea să fie, pînă atunci, / decît o amforă cu golul în afară /.../ mi-e sete întruna de tine încă din clipa / în care, legînd fișia neagră de pînză / de unul dintre stîlpii de lemn ai casei, / mi s-a părut că bandajez să nu facă viermi, / o rană pictată pe piciorul dinainte al unei vite...". Descriptivismul, pitorescul ruralist și localismul nu au însă nimic de a face cu această poezie prin excelență deschisă în care satul vine cu întreaga sa mitologie iar poetul cu întreaga mitologie universală. O poezie deschisă în toate direcțiile, spre adînc (inclusiv spre „adîncurile noastre", unde adastă „invizibilul dublu terorizîndu-mă — spune poetul — ca un bețiv") și spre înalt, spre cele văzute și spre cele nevăzute, spre aparențe și spre „ceva dincolo de aparențe", spre temporal și atemporal, viață și moarte, lumea de aici și cea de „dincolo", suflet și trup.

E locul să spunem că Mircea Bârsilă scrie, în cea mai veche tradiție a literaturii române, o extraordinară poezie despre suflet și trup : „Vom fi despărțiți unul de celălalt / așa cum a fost despărțit și pămîntul / de cerul ce nu mai pare a fi prin nimic masculin / — în afara tunetelor. În noaptea aceea / toate buruienile vor fi de argint / și în loc să se audă / lătrăturile cîinilor se vor vedea. / Vei dormi prin culcușurile lor / în așteptarea femeilor îmbrăcate în negru / ca urzicile, în așteptarea mutelor femei / ce vor dansa, precum druștele, în zgomotul cimbalelor / și al cantarelor de bronz. Într-o mică oglindă / păstrată în sîn de către una dintre ele / ți se va arăta, în glumă, setul de vămi / prin care vei trece transfigurat ca de o nouă pasiune / și izvoarele în care, / hăituită și singuratică sălbăticiune / intrată să-și lingă din apa limpede chipul, / te vei încăiera cu propria-ți imagine. / Despărțiți pentru reinnoire / și fără a putea să înțelegem ce se întîmplă / ne vom întoarce de unde vom fi venit : eu în țărînă / ademenit de căldura ei femeiască, / iar tu, pe un drum cu punți mai înguste / decît firul de păr, / în luminosul spațiu de deasupra norilor.". Poezia citată se numește **Dizertația trupului.** Există în volum și „dizertații" ale sufletului, sau despre suflet : „Oricum s-ar întoarce / sub cerul acesta — vultur sau șarpe — sufletul rămîne unul și același / în pribegia lui...". Argintul existenței se topește la Mircea Bârsilă în aurul miturilor altor existențe, a altor alcătuiri, a altor vieți (de aici titlul „imposibil" al volumului : „Argint **galben**") : „Părți ale unei vieți cu mult mai mari /— ea însăși menită a fi trecătoare — / ale unui cerc sfîrtecat la fel ca Osiris / în mai multe feluri de oculte romburi / și de triunghiuri fără de Iris : viețile / mele trăite pe rînd toate. / Și la fel cu trupurile-mi (unele cu lăstari / și măduvă de lemn în sine fumegătoare / și altele cu aripi de vulture, poate) : / niște părți ale unui trup cu mult mai mare". Această însumare de vieți și trupuri explică de ce poetul poate spune : „Sînt un vultur atît de bătrîn / încît au început să-mi fumege unghiile..." ; sau : „Am fost dăruit cu o viață / așa de lungă, încît mă simt — și asta / de multă vreme — atît de obosit / de parcă aș fi venit pe jos din antichitate. / Voi trăi atîția ani cîte fire de nisip / se pot ține într-o mînă. În curînd voi împlini 700 / și mai am de trăit 700 : numai că am uitat / să fi cerut și o tinerețe pe măsura / acestei vieți sau chiar pentru întreaga / ei durată. Iată, de bătrîn, / îmi pare că sînt și nu sînt / ca și cum m-aș afla simultan în cele două / lumi — a viilor și a morților —, / m-am micșorat cît un greier : / și mai am încă pe atît de trăit, / deși singurul meu răspuns, / cînd sînt întrebat ce dorință aș mai avea, / este să nu mai fiu." Într-adevăr, poetul se află „simultan în cele două / lumi", împărțit „în două emisfere" : „sînt un Ianus și chiar mai mult : o femeie / în clipa nașterii cînd are două capete, / două inimi, două vieți". Dincolo de „coperțile acestei lumi" poetul citește o altă carte, a marilor mituri, cum am spus. El caută „lumea și mai îndepărtată", „o altă realitate" : „prin găurile din acoperișul realității / se poate vedea o altă realitate" — mai profundă, mai reală. Căci știe, se știe : „aparența / liniei frînte a vîslei / ascunde în apă realitatea unei linii drepte". Și totuși, poetul bicefal, un Ianus al nepărtinirii între cele două lumi, între viață și moarte e „bănuit / că cele două lumi — a viilor și a morților —, / m-am micșorat cît un greier : / și mai am încă pe atît de trăit, / deși singurul meu răspuns, / cînd sînt întrebat ce dorință aș mai avea, / este să nu mai fiu." Într-adevăr, poetul se află „simultan în cele două / lumi", împărțit „în două emisfere" : „sînt un Ianus și chiar mai mult : o femeie / în clipa nașterii cînd are două capete, / două inimi, două vieți". Dincolo de „coperțile acestei lumi" poetul citește o altă carte, a marilor mituri, cum am spus. El caută „lumea și mai îndepărtată", „o altă realitate" : „prin găurile din acoperișul realității / se poate vedea o altă realitate" — mai profundă, mai reală. Căci știe, se știe : „aparența / liniei frînte a vîslei / ascunde în apă realitatea unei linii drepte". Și totuși, poetul bicefal, un Ianus al nepărtinirii între cele două lumi, între viață și moarte e „bănuit / că cele două lumi — a viilor și a morților —, / la fel ca o pereche de bocanci noi / legate una de cealaltă / ar însemna pentru mine (pentru el, n.n.) **doar una singură"** (s.n.). Un mod de a spune că existența poetului se înscrie într-un **tot**, într-un singur univers amplu, anexîndu-și contrariile, împăcîndu-le, armonizîndu-le într-un echilibru ce se reflectă și în acest superb **Eseu despre amiază** : „Autarhie beată de sine — amiază — și eclipsă / totală a efemerului, un festin al luminii / la care iau parte și duhurile, exultînd într-o cîntare fără cuvinte...".

Valeriu Cristea

* Mircea Bârsilă, **Argint galben**, Ed. Albatros.

■ În cele peste 300 de pagini ale Almanahului de dramaturgie și artă teatrală „Thalia", al „României literare", vă puteți întîlni — și reîntîlni — cu Tanți Cutava-Barozzi, Ingmar Bergman, Irina Petrescu, Peter Handke, Harold Pinter, Tudor Popescu, Maria Callas, Charles Vanel, Jerry Lewis, Sarah Bernhardt, Giorgio Strehler, Nicolae Brancomir, Alec Guiness, Jerzy Grotowski, Dario Fo, Orson Welles, Mircea Eliade, Cella Dima și mulți alți oameni de teatru de ieri și de azi.

Promoția '70

Poezia htonică

■ **FLORENTIN POPESCU** (n. 1945) : **Obsesia păsărilor** (1970), **Mereu-peregrinul** (1972), **Țara fîntînilor** (reportaje 1972), **Cuvinte de grîu** (1975), **Rapsodii la Vatra Mioriței** (reportaje, 1975), **Ctitorii brîncovenești** (publicistică, 1976), **Contemporan cu visul** (publicistică, 1978), **Reîntîlnirea cu cetatea adolescenței** (reportaje, 1979), **Tărmul uitat și alte poeme** (1981), **Diligența cu păsări** (1983), **Pe urmele lui V. Voiculescu** (monografie, 1984), **Carte de dragoste pentru București** (reportaje, 1986), **Povarna și alte povestiri** (pentru copii, 1987), **Peregrin la Ninive** (1988), **Flăcări și porumbei** (1989). O poezie htonică, saturată de natură în toată diversitatea de regnuri și de relief găsim în primele cărți ale lui Florentin Popescu, discret asociată unei perspective paseiste, reflex, probabil, al vremii copilăriei. Foarte legat de geografie, poetul e nu mai puțin ispitit de aerul rarefiat al înălțimilor supraterestre, de muzica sferelor și, peste toate, de identificarea în propria-i ipostază lirică de „mereu-peregrin" a anvergurii mitologice, relevată, aceasta, prin asumarea globală a peisajului, resimțit ca parte corporală, și prin acumularea elementelor lumii obiective în teritoriul pur subiectivității, uneori cu neliniști patetice sau candori maiestuoase, denotînd orgoliu de misionar devotat celor ancestrale („adevăr și trup mă arăt dimineții / carnea mea piatră, carnea mea lemn / carnea mea frunză, carnea mea apă / drum și copac și izvor carnea mea // ceturi prin care umblă copiii bezmetici / adîncuri de cer prin care m-aleargă ogarii / stîrvuri de cai lîngă, albi, porumbeii uciși / lătratul de cîine, nechezat de asin / lîngă viersul de pasăre, lîngă susur de apă / noapte și zi și durere în sufletul meu / mă desfac și m-arăt tie întreg / cad în genunchi și cu mîna la piept / vin să-ți cer răspuns la neliniști / de ce lemn cînd toamna m-aruncă-n rugină / de ce drum, de ce lătrat, de ce cîntec / cînd însumi ceață sînt și pe lume / eu mă destram, ca prin păduri, în oameni ?"), alteori cu accente sentimentale puse în manieră tradiționalistă în evocări duioase, muzicale și netede („desigur mori de apă din cînd în cînd ne cheamă / desigur dimineața ne mai trezim buimaci / și-n locul pernei albe mai căutăm fîneața / pe cînd, furați cetății, ne cere visul vamă ; / desigur vrem tăcerea livezilor de-acasă / pe cînd peste cetate își cheltuie arama / o toamnă-abia simțită pe drumuri de ciment ; / desigur vrem o vară-n codri, la știubeu / și un noiembrie galben, cu-arome de gutui. / vrem lungi ninsori acoperind fereastra / să ardă focu-n vatră, să cheme timpul dus / pe cînd o moară-a vremii ne arde-n curcubeu : / desigur vrem o vară desculți să alergăm / prin rîuri și pe prunduri să rătăcim hai-hui / și-un somn pe iarba moale, cositâ sus în grui / pe cînd fără să știe, copilul de-altădată / se pierde-n amintire, străin și-al nimănui"). Cu timpul, poetul își lărgește aria, intrînd adînc în istorie de unde se întoarce cu impresii epic detaliate dar își accentuează și înclinația spre logoree, creste redundanța și scade poeticitatea, reușind, totuși, în cea mai bună din cărțile lui (**Peregrin la Ninive**) să găsească și remediul pentru respectiva tendință, și anume prin încărcarea reflexivă a dicțiunii. Cînd e însoțit de viziuni plastice procedeul dă rezultate remarcabile, precum în acest „Scrib visînd" în care discursivitatea se supune sugestivității iar vorbele nu poetizează epidermic gîndul ci-l restituie în ceea ce este poetic în el : „Să fii măr într-un cîmp de mărăcini / și să-nflorești, să rodești, / să visezi / că-ntr-o noapte toți vecinii tăi / s-au schimbat în păsări / cu cîntecele-nflorite pe crengile tale / și-apoi să vină ninsoarea-ngropîndu-te : / să fii rîu palid iscat dintre stînci / și să duci / ca pe-o rază de soare-ntr-o peșteră / brazii și floarea reginei / și sărutul pe rouă al cerbilor / către mare, mereu către mare / și-apoi să te mistuie arșița / într-o fără de viață cîmpie : / să fii stropul de cer / disperat și barbar de albastru / pe care-l adulmecă-n cușcă felina / întorcîndu-se cu gîndul în junglă / pe cînd paznicul grădinii zoologice / îi strecoară un blid de mîncare / și-apoi noapte să-i fii / cînd uită totul și cade în somn ; / să fii rugina pădurilor toamna / prin care ajunge pînă la tine / clinchetul ghioceilor / și trosnetul mugurilor / și bătaia înceată, frumoasă / a puiului de privighetoare în coaja oului / din cuibul primăverii viitoare / și-apoi să te-ntorci în cuvinte / ca-ntr-o cabană, vînătorul, prin viscol ; / să fii, rînd pe rînd / trestie și copac și apă și piatră / prin care gîndul trece-ntr-o caleașcă / trasă de cai de fum / și-apoi, abia mai apoi / cînd tropotul lor va bate în tine / și vei ști a-i pricepe / cîntecul, plînsetul, rostul. / viața ori moartea, / să te poți întreba / ce-i aceea, de fapt, poezie". E interesant că străvechea civilizație sumeriană constituie pentru poet un mai fertil prilej de etalare a disponibilităților lirice și expresive decît peisajul din preajmă pe care îl contemplă deseori cu ochi bucolic și idilic, într-o frazare excesiv narativă, deși nu fără înfloriturî.

Dacă înainte de **Peregrin la Ninive** poezia era frecvent confundată cu poetizarea, în cartea de după (**Flăcări și porumbei**), mai eteroclită stilistic, alinîind discursul poetizat de tip tradiționalist cu retorica recuperării poetice a cotidianului proprie optzeciștilor, poezia e confundată cu procesul verbal, strict consemnator și deliricizat (de pildă : „multe multe desigur / sînt întîmplările lumii / petrecute-ntr-o clipă : / într-un loc s-a scufundat un vapor, / în altul a nins prima oară-ntr-o mie de ani, / altundeva, printr-o simplă manevră un tînăr / a aiurit o-ntreagă rețea de calculatoare / de-au luat-o razna cu toatele : / cineva e-ngrijorat de soarta ursuleților Panda / în timp ce pe-un tărm de ocean / au fost găsite mai multe balene moarte" și tot așa mai departe într-o înșiruire prozaică facilă). Mai expresive rămîn textele scrise în stil pillatian și voiculescian ce atestă în Florentin Popescu un naturist melancolic și un peregrin visător prin anotimpuri, într-o atitudine de împăcare optimistă („privește dar ! : stă toamna să se ducă / ne dă melancolia tîrcoale repetate / și nu-n copaci, ci-n suflet o frunză se usucă / iar gîndul rătăcește, agonizînd, departe // privește dar !: gutuiul se-apleacă în livadă / și anotimpul tot e-o-nchipuită cupă / vom bea ecoul poamei cînd bruma va să cadă / pe plaiuri și pe codri ca ploaia pe ulucă // privește dar ! : ciorchinii grei de soare / ni-i dăruie pămîntul, dulos și melancolic / și-n ceasul rodniciei, te uită cum pe zare / se mută-n cîntec țara ca-ntr-un poem bucolic". Între poetizare și prozaizare, cea dintîi pare să fie, în cazul lui, mai puțin infidelă, deci mai relevantă.

Laurențiu Ulici

DE LA CONGRESUL AL IX-LEA LA CONGRESUL AL XIV-LEA

Roadele toamnei

TOAMNA are tonalități diferite ca penele păsărilor. Ea plutește ca o rufă curată peste pistruii soarelui de prin copaci. Ea are o aromă subtilă. Înăuntru și în afară ea este un anotimp al bogățiilor, al socotelilor, al luminii dezmierdate. Cuvintele, adunate și circulare, respiră și plămădesc florile și soarele verii.

Un oraș (Proilava, Ibraila — atestat încă din 1368, cînd Vlaicu I, domn al Valahiei, permite negustorilor brașoveni să-și vîndă aici mărfurile lor) cu străzi ca niște fire electrice desenînd parcă cercurile Dunării (planul radial, cu străzi concentrice, care pleacă din și vin în port datează din 1831—1835) cunoaște prezentul arcuit sub minutarele toamnei. Un județ întreg, aflat în partea de nord-est a Munteniei, pe malul sting al Dunării, mal adînc, înlesnind acostarea vapoarelor maritime de mare tonaj, își găsește tiparul în formă de scut tăiat în albastru, roșu și verde. În stînga blazonului, roțile repezi ale industriei lipite fără răgaz pe turnurile laminoarelor; în dreapta, un buchet alcătuit dintr-un spic de grîu, un știulete de porumb, o floare a soarelui și o conductă de hidroameliorații ; dedesubt, o corabie fulgerie scăpărînd la pleoapa apelor.

DE-ACUM douăzeci de ani, de cînd au apărut cartierul Hipodrom, blocul turn de pe Calea Galați și hotelul Traian și pînă azi, orașul s-a împletit cu noi și noi blocuri albe avansate spre cerul de beton și de sticlă, înscrise pe noi bulevarde alergînd nestăpînite ca Dunărea : cartierele Viziru, Obor, Radu-Negru, 1 Mai, magazinul Dunărea, Spitalul județean, Cinematograful Central, pe locul fostei săli Passalaqua, Stadionul municipal, Sala Polivalentă, școli, grădinițe, cămine de nefamiliști, peste 50 000 de apartamente și circa 150 000 mp spații comerciale. S-au restaurat complet clădirile vechi : Teatrul Maria Filotti pe locul fostei săli a hotelului Rally, ansamblul hotelier Danubiu, aproape întreaga stradă a Republicii, Muzeul Brăilei, Casa colecțiilor de artă, farmacia Faltis, Grădina mare cu Muzeul de etnografie, Casa agronomului ; se află în stadiu de finisare noua Casă a științei și tehnicii pentru tineret, peste drum de noul sediu politico-administrativ al județului. Mari personalități, vîrfuri ale științei și culturii românești au pornit de pe meleaguri brăilene : Spiru Haret, Ștefan Petică, Anton Bacalbașa, Mihail Sebastian, Panait Istrati, Ilarie Voronca, Perpessicius, Mihu Dragomir, Anton Dumitriu, Ana Aslan ș.a. Peste tot în județ s-au adunat hotărît și luminos industria constructoare de mașini, industria chimică, siderurgică, industria ușoară, alimentară, toate asigurînd nevoile județului, ale țării, ale lumii. Județul Brăila trimite în aproximativ 100 de țări peste 70 de sortimente. Întreprinderea de utilaj greu „Progresul", „Șantierul naval (produce tancuri multifuncționale, cargouri, supertraulere de tip „Atlantic", la cel mai înalt nivel atins pe mapamond), Combinatul de fibre, celuloză și hîrtie (unitate-etalon a chimiei românești), Întreprinderea de confecții, Combinatul de prelucrare a lemnului, Întreprinderea „Laminorul", sînt exemple pentru deschiderea noului timp ce și-a făcut loc cu brațele și cu mintea la Brăila.

Și tot astfel, cu brațele și cu mintea adică, solului brăilean, bătut de soarele arzător și de sarea vînturilor, brăzdat de oțetări și de salcîmi prăfuiți, i se comandă ploi artificiale, căci s-au încheiat complet pe data de 22 august 1989 lucrările de îmbunătățiri funciare pe cele aproape 400 000 ha de pămînt cultivabil.

UN oraș ca o inimă pulsînd necontenit dinspre terasa Dunării spre Călmățui, spre Ialomița, spre Buzău. Un oraș care-și desparte apele și le pune să stea de strajă unui bărăgan, pe cît de nou pe atît de fertil. Un județ care pune peisajul să producă ploaie, grîu, pîine. În miezul fierbinte al pîinii desfăcîndu-se aburind pe masă, în seara familiilor noastre, găsim picurat, ca pe-o perlă, stropul de dragoste de muncă al brăileanului. O Dunăre care este filtrată de un oraș prin cîmpia unui județ spre o țară întreagă.

Fără nici un fel de exagerare, brăilenii pornesc în lume cu șireata rotunjire a vorbelor. Astăzi, mai mult ca oricînd, pornesc spre lume cu palmele bătucite în formă de vîslă despărțind marea faptelor. Și faptele lor sînt mari, demne de vremea în care trăim.

Două lucruri se reținînediat, pornind de la Dunăre, trecînd pe Calea Călărașilor și pierzîndu-te pe lîngă Parcul Monument spre orașele agroindustriale Ianca, Făurei, Însurăței : dorința străzilor Brăilei și a locuitorilor ei de a măsura nu numai cu pasul ci și cu secunda, căci des și milimetric revarsă timpul peste noi ceasurile orașului. Este, cred, o rigoare moștenită de la Spiru Haret. Este-o parcelare a timpului și a spațiului, o stabilire clară a lucrărilor vieții.

LĂSĂM Dunărea în urmă și trecem pe lîngă livezi de meri, piersici și caiși. Dubla fișie de beton curge necontenit, ca o bandă rulantă. „Principala caracteristică a agriculturii brăilene — îmi spune un om «doldora» de agricultură, Emil Petică, redactor al ziarului „Înainte" — o constituie lipsa de precipitații. Pentru contracararea acesteia s-a stabilit un program de irigații de care județul nostru a beneficiat, împreună cu județele limitrofe, Tulcea și Constanța. Acțiunile hidroameliorative desfășurate pe teritoriul județului s-au concretizat în îndiguirea incintelor Călmățui-Gropeni, Brăila-Dunăre-Siret, Măxineni-Racovița și Insula Mare a Brăilei. S-au executat lucrări de desecare, s-a folosit forța și inteligența oamenilor și astfel șase unități brăilene au primit înaltul titlu de «Erou al Noii Revoluții Agrare», solurile din cîmpul experimental, altădată lipsite practic de orice fertilitate, au fost complet ameliorate, pe întregul județ au fost amplasate peste 1 000 de puncte staționare de observații, unde sînt analizate probe de sol și de apă, Brăila a devenit cel mai mare bazin orezicol al țării, asigurînd circa o treime din producția de orez a României".

Dincolo de cifrele și cuvintele *noi* — pe care, iată le scriu aici : bordoșlep, asolament, orezicol, conveer, cultură dublă, lucrări funciare — rămîne frumusețea saltului din *noi*. Cifrele au valoarea lor de clasament, cuvintele numesc livezi înmiresmate și holde aurii, dar ele la un loc, aceste cifre și aceste cuvinte, dăltuiesc vorba „muncă".

Era extrem de greu, în urmă cu cîțiva ani, să crezi că un atlet poate pluti peste stacheta ridicată la doi metri deasupra capului. Astăzi se sare frecvent peste această înălțime iar mulți se gîndesc la 2,50 sau chiar la 3 metri. Aceste salturi trebuie să ne ajute pe noi înșine să sărim peste timp. Bătălia pentru mult mai bine trebuie să se dea zi de zi, ceas de ceas, secundă de secundă în primul rînd în noi.

Pămîntul nu se poate înmulți, o știm. Dar roadele lui ? Productivitatea poate crește, terenul leneș poate fi îmboldit să nască fel de fel de poame. Pentru aceasta trebuie redescoperită profesia de țăran. O profesie care, chiar dacă este întipărită în datele genetice ale fiecăruia dintre noi, se învață cu creionul, cu rigla, cu calculatorul.

ÎN „Prosperitatea rurală în România în 1907", G. D. Creangă evalua numărul familiilor țărănești lipsite de pămînt în județul Brăila la peste 8 700. În 1936 producția de grîu și de porumb era pe aceste meleaguri de 823 și, respectiv, de 967 kilograme la hectar. De aici s-a pornit și cei 40 de ani de agricultură socialistă confirmă pe deplin justețea hotăririi partidului și statului nostru de a organiza această importantă ramură a economiei pe baze noi. Practicată cu știință, dirijată la fel, agricultura brăileană își dezleagă otgonul reînviind pămînturile dintre ape. Tot ceea ce s-a realizat pînă acum — și nu s-a realizat destul pentru cîtă capacitate au oamenii și solul — este un contur grandios de renaștere, de punere în drepturi a Bărăganului, de reconstrucție ecologică, de corectare a naturii.

Între zidurile Dunării, încă din anul 1968 a început să curgă, spre arterele sistemului de irigații Brăila Nord, apă vie. Practicarea de către timp a unei agriculturi în întregime irigată este o adevărată izbîndă cucerită prin iscusință și dăruire. Județul Brăila este acum brăzdat de riuri făurite de oameni. Cea mai mare stație de pompare aflată la intersecția Călmățuiului cu Ialomița în dreptul localității Spiru Haret înveluie cu răcoare pămînturile proprii și ale altor trei județe : Prahova, Buzău, Ialomița. Se poate afirma cu deplin temei că Brăila este o adevărată școală de hidroameliorații.

La ce folosesc toate acestea ? Simplu : înlăturîndu-se factorii de dependență naturală sînt cultivate în prima fază plantele iubitoare de apă. Se corectează astfel structura agricolă prin *asolamente* (rotația culturilor în timp și în spațiu). Pe terenuri zbîrcite de sare se amenajează mari bazine orezicole. Aceste terenuri numite sărăturate fac să răsune din adînc firul de iarbă. Se dă pămîntul pe mîna orezului pentru a-l valorifica la maximum și pentru a-l ameliora, astfel încît în șapte, opt ani se obține un pămînt extrem de fertil pe care veșmintele de preț ale grîului pot răsări.

ÎNTREPRINDEREA agricolă de stat Stăncuța a amenajat prima și cea mai mare orezărie a țării, definitivînd pînă azi prima etapă de îmbunătățire a solului apt a tolera acum orice plantă de cultură obișnuită. După modelul acestei unități conduse de inginerul Viorel Ionescu au fost organizate alte nouă orezării la Tichilești, Siliștea, Baldovinești, Bertești, Vădeni, Măxineni, Latinu, Corbu și C.A.P. Stăncuța. Într-o fermă din această ultimă localitate, fermă aparținînd Academiei de științe agricole, s-au creat soiurile Polizești 28 și Brăila, primul deținînd 65 la sută din structura agricolă națională. Iată cîteva titluri pe care orice agricultor le are în bibliografia sa.

„Te oprești la vînzătoarea de legume / îți surid ca șoprîrlele fasolele verzi / constelația mazărei naufragiază verbele / boabele stau în păstaie ca școlarii cuminți în bănci / ca lotci dovleceii își vîră botul înainteză / amurgesc sfecle cu tapițerii pătrunjelul mărarul / iepurii de casă ridichi albi pătlăgelele / vinete înnoptează iată tomatele ca obrajii transilvănencelor / în broboade de mîngîieri cristale pașii / conopidele cît omătul întîrziat pe boschetele de șoapte / și sticle cu apă minerală morcovii" ; „Văd departe podgoriile glorioase ca o fanfară / Ciorchinii înălțați ca un cîntec, cățărați pe / haracii drepți ca niște flăcări".

Fericit ca Ulise al brăileanului Ilarie Voronca cutreieri piețele orașului și ești întîmpinat de legumele care-ți răsar în cale ca o cărare a dimineții.

Pe lîngă dezvoltarea unui puternic sector de cereale și plante tehnice (floarea-soarelui, sfecla de zahăr, soia), agricultorii brăilene îi este caracteristică existența unui sector horticol foarte dezvoltat. Chiar dacă pomicultura și viticultura sînt cuceriri de dată recentă, ele, împreună cu legumicultura și creșterea florilor, înconjoară șoselele cu adevărate escadrile de grădini multicolore.

Județul Brăila își asigură legumele și fructele din resurse proprii. Au fost create grădini de legume, de zarzavaturi, întinse bazine pomicole aflate pe rod la Cazasu, Movila Miresii, Însurăței, Spiru Haret, Făurei, Ciresu. Întreprinderea de legume și fructe Brăila, Întreprinderea comercială de stat pentru legume și fructe Brăila, Întreprinderea de producere și industrializare a legumelor și fructelor Vădeni și-au cîștigat un binemeritat prestigiu prin varietatea și calitatea superioară a produselor (legume și fructe proaspete și conservate, gemuri, compoturi, băuturi răcoritoare), prin contribuția tot mai însemnată pe care o aduc la buna, mereu mai buna aprovizionare a populației.

Podgoriile (care în anii șaizeci dețineau cîteva zeci de hectare) au ajuns la mii de hectare, impunîndu-se cu struguri de masă și cu vinuri medaliate la diverse concursuri. Însurăței, Movila Miresii, Jirlău, Spiru Haret, Ciresu încep să privească fără teamă alături de celelalte podgorii recunoscute ale țării.

S-a impus crearea în județ a unei stațiuni de cercetare și producere a legumelor iar rezultatele n-au întîrziat să apară : producerea într-o singură fermă a 7 sau 8 specii pomicole de mai multe soiuri ; crearea unei plantații de nuci în orașul agroindustrial Însurăței ; obținerea soiului de pepeni Lovrin 32, medaliat cu aur la Expoziția internațională de produse horticole de la Erfurt, R. D. Germană, în vara acestui an (expoziție la care România a obținut 38 de astfel de medalii) ; crearea prin Gabriel Leț, inginer la Stațiunea centrală de cercetări a solurilor sărăturate, a unei impresionante și unice colecții de 500 de soiuri de struguri de vin și de masă. Iată rezultate cu care brăilenii, încărcați cu desagii plini de poamele toamnei, despletesc arome prin văzduhul țării.

LUCRURI bune și despre zootehnie și piscicultură care se caracterizează prin crearea unor complexe de tip industrial. Obiectivul principal pentru următorii ani îl constituie creșterea ponderii animaliere în cea globală agricolă la 40—45 la sută. Fiind semnalate importante rămîneri în urmă în acest sector (brăilenii, ascuțiți la vorbă, nu se sfiesc să se autocritice), s-a reconsiderat importanța cultivării plantelor leguminoase perene (lucerna, borceagul) care să asigure un raport proteic echi-

Centrul de creație și cultură al tineretului „Cîntarea României" — Brăila

Brăila — Centrul civic

libral în raţia de hrănire a animalelor astfel incit creşterea vacilor de lapte şi îngrijirea bovinelor pe păşuni, deci în condiţii naturale, să se desfăşoare şase, şapte luni pe an.

S-a impus, de asemenea, amenajarea bazinelor piscicole şi s-a prefigurat ca Întreprinderea piscicolă Brăila să realizeze două tone de peşte pe hectarul de luciu de apă ,prevăzîndu-se o dublare a producţiei începînd cu anul 1990, suprafaţa din crescătorii ajungînd astfel la 6 000 de hectare.

Recoltele obţinute la nivelul cerinţelor noii revoluţii agrare sînt un rezultat al modului novator în care gîndesc şi muncesc oamenii. Oricît de mare şi puternică ar fi dotarea tehnică, pînă la urmă omul rămîne factorul hotărîtor. În consens cu acest adevăr, noua revoluţie agrară înseamnă nu numai revoluţionarea mijloacelor tehnice, a tehnologiilor, ci şi a conştiinţei oamenilor. Marile programe trebuie să rodească în Bărăgan. Întreprinderea agricolă de stat Urleasca încearcă cele mai productive soiuri de hibrizi anual. Întreprinderea agricolă de stat „Insula Mare a Brăilei" caută formule pentru obţinerea unor recolte de porumb cu minimum de lucrări. Toate acestea denotă posibilităţile de care dispune judeţul pentru sporirea producţiei în toate sectoarele agriculturii, suport al creşterii necontenite a bunăstării şi a gradului de civilizaţie. Pentru aceasta, pentru crearea unei agriculturi de performanţă deci, sînt necesare cadre bine pregătite, apte să deschidă perdelele de ramuri spre strălucirea soarelui. De aceea judeţul Brăila dispune de trei licee agroindustriale, în oraşul reşedinţă de judeţ, la Însurăţei şi la Ianca, licee care pregătesc tineri pentru sectoarele : agricol, zootehnic, de îmbunătăţiri funciare şi de mecanizare a agriculturii.

Numai astfel primăvara poate înflori mai repede.

SE înalţă pe cerul trepidant al toamnei curcubee de hărnicie, de bogăţie a recoltelor. Paleta activităţii în industrie, în agricultură este extrem de diversă în judeţul Brăila. De-o parte porumbul, aurul ogoarelor, de alta hîrtia pe care înşiruiam aceste cuvinte, aurul pădurilor. De-o parte floarea-soarelui galben-roşiatică, blîndă ca într-o pînză de Van Gogh, de alta broderiile navelor fluviale şi maritime. De-o parte clipocitul argintiu al peştilor în lotca amurgului, de alta umerii încovoiaţi ai screperelor şi excavatoarelor. Orice bun gospodar, se ştie, îşi face vara sanie şi iarna car. Orice bun agricultor strînge roadele toamnei la piept cu o mînă, în timp ce din cealaltă lasă să picure seminţele primăverii şi verii viitoare.

Parcurgînd judeţul Brăila de la Ciocile pînă la Gradiştea lui Fănuş Neagu, de la Zăvoaia părinţilor mei pînă în Insula Mare a Brăilei, de la Movila Miresii pînă la Dudeşti, am ţinut în palmă bulgării de pămînt în armonie cu soarele şi cu ploaia. Am văzut orz răsărit. Am văzut sosiri de vapoare. Am văzut sate curate, în care betonul, sticla, asfaltul şi apa curentă constituie o realitate binevenită, un fel de haină de sărbătoare a comunelor. Am văzut cele cinci puncte prin care bordoşlepurile culeg roadele celor opt complexe care alcătuiesc Întreprinderea agricolă de stat „Insula Mare a Brăilei".

În pragul mileniului trei stringem roadele cîmpiei şi ne căutăm locul pentru casă, pentru cîntecul melancolic al toamnei cît mai aproape de unduirea aprinsă a macilor. Vrem să trăim mai bine, mai demn, mai adevărat. Pentru a ne duce la bun sfîrşit desenul nostru prin lume este necesară o iuţire a pasului, un spirit novator, o disciplină şi o responsabilitate crescute. Ştim că timpul prezent durează o clipă şi că viitorul este în interiorul fiinţei şi-l încercăm pe alocuri, căci ce altceva sînt spaţioasele noastre cetăţi proiectate pentru a adăposti anul 2000. Dar viitorul nu se lasă cu una cu două broboane de sudoare. E necesar un efort amplificat cu fiecare rază a dimineţii, cu fiecare clipă. Numai prin muncă susţinută, prin îndreptarea din mers a greşelilor, prin răspundere asumată conştient viaţa oamenilor în istoria pe care o plămădim în România de azi va fi şi mai bună, şi mai demnă, şi mai adevărată.

Nicolae Iliescu

Gramatica şantierului

CUM să scrii despre un lucru atît de concret şi de supus schimbării cum este şantierul ? Tentaţia literaturii e prea mare. Puţini reuşesc să-i scape. O lentilă metaforizantă creşte imens între tine şi realitate, modificînd contururi şi perspective. Cauţi echivalenţe verbale, comparaţii inedite şi avîntate, cînd mult mai cinstit şi mai adevărat ar fi să înregistrezi şi să redai ca atare : frînturi de dialog, expresii de o clipă, biografia mişcată şi chiar imperfectă a unui om. Ciudat — o lucrare menită să dăinuie sute de ani, e de fapt o succesiune de clipe şi întîmplări efemere, grăbite să se schimbe în altceva, ca negarea florii prin fruct. Ar fi un lux prea mare să ne lipsim de aceste imagini intermediare. Undeva, în memoria unui ziar, a unei cărţi sau a unui bătrîn ele trebuie să existe. Nu întîmplător copiii nu au vise, ci un somn gol, pe care nu şi-l vor mai aminti niciodată. Iată de ce simpla ta prezenţă pe malul povîrnit şi plin de meandre încîlcite al Argeşului (să zicem), opririle succesive la Mihăileşti, Cornetu, kilometrul 64 sau Copăceni, luate în sine nu înseamnă aproape nimic. Ca să pătrunzi în miezul lucrurilor şi să înţelegi ce se întîmplă acolo eşti obligat la o minimă acomodare. Nu e tocmai uşor. Prima dificultate este cea terminologică. Intrarea în lumea aparte şi în continuă mişcare a unui şantier de mărimea celui de pe Argeş trece în mod obligatoriu prin cuvînt. Cîtă viaţă atîta literatură. Mulţimea detaliilor de specialitate îţi interzic, cel puţin pe moment, întreruperi intempestive, diverse elanuri reporterieşti. Singura ta grijă e doar să notezi cele auzite, să ţii ritmul, amînîndu-ţi pentru mai tîrziu micile nedumeriri, constatările personale sau nelipsitele impresii de moment : şenal, vibrocompactor, fascine, lucrări la uscat, screpere şi utilaje de terasare. Altcumva, pe un şantier se vorbeşte puţin şi poate de aceea cuvintele au aici un cu totul alt preţ. Nu trebuie să te mire comportamentul oamenilor. Cei îmbătrîniţi în meserie sînt de felul lor taciturni. Îi recunoşti lesne şi de la distanţă — arşi de soare, iuţi în mişcări şi fără prea mare chef de vorbă. Cu totul altceva decît pescarul cu limbuţia lui simpatic lăudăroasă, cu trupul său odihnit şi mintea slobodă în poveşti confecţionate pe loc, cu materialul clientului. Doar constructorul are amîntiri adevărate. A văzut şi a trăit multe, fără să-şi fi propus neapărat asta. Nu întîmplări senzaţionale vei găsi în spusele lui, ci locuri şi oameni de tot felul, mai buni sau mai răi, cu drag de meserie sau numai de cîştig. Ca un prozator exersat, le reţine pînă şi ţicurile verbale sau amănuntele figurii. Mai greu e pînă începe să povestească. Aşa sînt constructorii. Nu-s obişnuiţi să stea la taclale. Deformaţie profesională.

Şantierul îşi are legile şi semnele lui. Despărţiţi de o apă, de un dig sau o opreliştе oarecare, oamenii învaţă limbajul sugestiv al gesturilor. Distanţa sau zgomotul infernal al picamerelor te obligă să inventezi o altă cale de comunicare. Braţul întins într-un anumit fel sau degetele răsfirate ale mîinii pot transmite propoziţii. Fără să epateze, colonelul Gheorghe Popescu ne face o mică demonstraţie, ghidînd de pe mal foreza unei drăgi de mare capacitate. Un singur gest e suficient. Mecanicul, ale cărui trăsături abia se zăresc din cabina supraetajată a navei, reacţionează prompt. E un dialog fără prea multe semne de punctuaţie. Orice nuanţare în plus ar complica lucrurile. Cei care nu înţeleg această gramatică a simplităţii cer lămuriri, întreabă (de ce, cum, pînă cînd), se arată miraţi (beton elastic ? în ce sens elastic ?), cu bucuria filologului de a descoperi un oximoron şi o fisură stilistică chiar şi acolo unde se înstăpîneşte, prin definiţie, precizia şi lipsa de echivoc. În intimitatea sa, şantierul e mult mai puţin rigid decît ar crede un vizitator grăbit. Disciplina şi rigoarea operaţiilor lasă destul loc pentru contemplaţie, pentru frumos şi poezie. Ar fi greşit să idealizăm figura constructorului, dar la fel ar fi să-l reducem la munca lui de zi cu zi, lăudîndu-i doar rezistenţa fizică şi îndemînarea braţelor. Pentru cine nu cunoaşte, îi este greu să-şi imagineze cîtă sensibilitate se ascunde sub această aparenţă a asprimii şi a încordării bărbăteşti. Altfel n-ar fi fost posibil ca, undeva într-o lizieră, puţin timp după terminarea programului, să-şi învingă oboseala pentru a asculta cu o dăruire şi bucurie pe care nu-mi amintesc să le mai fi întîlnit vreodată, „Doina" lui Eminescu, discutînd apoi cu febrilitatea celui ce are deja patima lecturii despre literatură sau despre menirea scriitorului de astăzi. Cînd vor, constructorii ştiu să vorbească. Dacă nu o fac mereu, e pentru că pe şantier cuvintele sînt asemeni unui semnal de alarmă. Apelezi la ele doar în caz de strictă necesitate. Mult mai important e să ştii ce ai de făcut, să ai locul şi partea ta de răspundere. Pe şantier, cine vorbeşte nu munceşte. Tăcerea e un excelent exerciţiu modelator. Înveţi să fii sigur pe tine, aşa cum înveţi lecţia binefăcătoare a conciziei. Ai nevoie de linişte ca să auzi bătaia ritmică şi impulsivă a utilajelor, motoarele ambalate ale maşinilor de tonaj, zbaterea sonoră a pietrişului din conductele de evacuare ale dragilor, sesizînd eventual neregula, abaterea de la normă. Pe Argeş ca în oricare alt şantier important din ţară, lopata tinde să devină tot mai mult un simplu auxiliar. Cupele metalice, şenila şi lama buldozerului preiau şi modifică ritmuri de înaintare. O dragă, de pildă, e aur pentru hidrotehnist. De aceea trebuie să ştii cum să te porţi cu utilajele. Înainte de a conduce, înveţi să îţi respecţi maşina. De încărcătura ei depinde munca celorlalţi. Pare greu de crezut, dar un metru de taluz înghite cam un camion de piatră, iar umpluturile şi digurile cer aproximativ 60 milioane metri cubi de pămînt şi balast. În urmă cu nişte ani, acest canal ar fi fost cel mult o posibilitate pur teoretică. „După experienţa Dunăre—Marea Neagră şi Midia-Năvodari, ne spunea colonelul Constantin Vişan, nimic nu ne mai pare greu. A fost marea lecţie a generaţiei noastre. Nimic nu se pierde, totul se transmite celor mai tineri". Legea şantierului e continua schimbare. Oricît s-ar înlocui promoţiile de constructori şi s-ar primeni cu forţe proaspete, vor rămîne mereu nişte oameni de la care să ai ce învăţa. Principiul este cel al podului cu pilonii lui înfipţi zdravăn în pămînt. Un şantierist adevărat face şcoală — o modă care îi va purta numele. Niciînd nu vei uita pe omul care te-a învăţat meserie. Cineva de la ecluză se mîndrea cu faptul că din mîna lui au ieşit 1 400 de şoferi. Avea şi de ce. Maşinile elevilor lui, puse cap la cap, ar forma un şir de 10 kilometri. Sînt lecţii care se preau din mers, la locul faptei. Şantierul nu are bănci sau tablă de scris. Totul, de la muncă la o întîlnire cu scriitorii şi poezia, se petrece sub cerul liber, în căldura siderurgică a combustiei solare. Din biografia unei lucrări cum este cea de pe Argeş, nu trebuie să lipsească aceste imagini şi gînduri de o clipă. Peste ani, cineva interesat le va găsi cu siguranţă într-o carte sau în memoria încăpătoare şi plină de întîmplări adevărate a unui bătrîn.

Sorin Preda

În Insula Mare a Brăilei

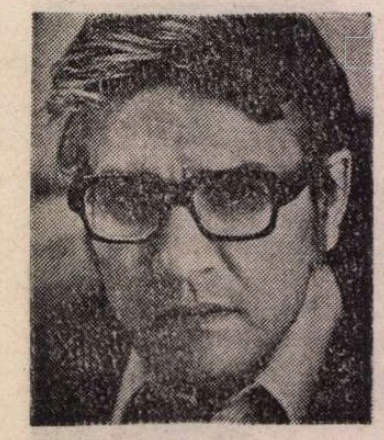

Ilie TĂNĂSACHE

DOAR UN ZVÎCNET

MĂ dădusem jos din tramvai și mergeam spre casă cu o imensă stare de calm în mine. Nu știu de unde venea așezarea asta, echilibrul netulburat, știu doar că mă simțeam bine, nu grăbeam pașii spre bucuria de acasă unde m-așteptam să dau de Octavia, sau unde urma să o aștept pe Octavia. Înaintea mea, la cinci, zece pași, în același ritm mergea o pereche ; femeia îl ducea de brat, deși cînd am încetat să mă ascult pe mine mi-am dat seama că el îi spune vorbe grele. Între ei se înțelegea un foc care mă speria.

„Lipsa ta de înțelegere tot de aici se trage", zicea el.

Nu ridica tonul. Nu era brutal cu vorba. Era, probabil, brutal cu adevărul.

„Lipsă de înțelegere, zici ?"

Ea, după ascuțimea silabelor, nu făcea parte, categoric, din rîndul ființelor care știu să se stăpînească.

„Așa o numesc eu... mai delicat..."

„Cînd ?... Unde ? În ce împrejurare ?"

Omul nu se speria ușor. Starea de ultimatum ce-l împresura nu-l scotea din adevărul lui :

„Nimic nu-i în regulă la mine. Evident, din punctul tău de vedere. Nici cum mă îmbrac, oricum m-aș îmbrăca. Găsești numai cusururi peste tot. Dacă te caut, de ce te caut. Dacă nu dau nici un semn, de ce nu dau. Cînd am o bucurie, faci tu cumva să mi-o retezi măcar pe jumătate. Cînd am o tristețe, întorci lucrurile în așa fel să mă scoți vinovat. Tu știi mai bine ce trebuie să fac, iar eu dacă iese rău cînd mă iau după tine, tot cu reprosul: «păi n-ai cap de bărbat, judecă și tu, ce, te iei după o femeie?»"

„Și nu-i așa ?"

„N-ai un pic de înțelegere, asta e. Iar asta vine din faptul că eșecul tău te-a înrăit, te-a uscat".

„Nu-i adevărat..."

„Lasă, sîntem oameni în toată firea, putem discuta. E timpul... Dacă ar fi dragoste ar fi și înțelegere. Și îngăduință. Și un pic de toleranță."

„Dragoste, toleranță ? O tîmpenie."

„Sigur, în optica ta. Cu mania ta de a contrazice orice. Dacă ar fi și dragoste, ai vrea să păstrezi ce ai, și nu ți-ar fi rușine nici de toleranță. Nu în sensul de a admite porcăriile mele, ci de a avea puterea și stăpînirea să nu sări ca o panteră la fiecare mărunțiș, cu ghearele scoase."

„Eu ?" se mira ea clocotind de furie.

„Tu. Nenorocirea e că nu se mai poate, ori eu nu pot face nimic !"

„Ba nu vrei."

„Nu, nu-i așa. Dacă era măcar un pic de dragoste din partea ta aveam șansa să retezăm răul care știu de unde vine. Știi și tu. Dar, fără această șansă, am ratat iremediabil."

„Vorbești prostii."

„Ba deloc".

„Și de unde vine, mă rog, acest rău ?"

„Foarte bine că întrebi. Trebuia să ți-o spună cineva. Vezi, eșecul tău s-a numit un bărbat frumos, cu stare, deștept și..."

„...Și ?"

„Zero la caracter, după cum spui".

„Spun ? Este."

„Perfect. Tu dai acum zero-ul ăsta deoparte și cauți, aproape nici nu știi cît de mult cauți, tot un bărbat frumos tot cu stare, și în locul lui zero — caracter. Viața a adăugat însă între timp niște ani, tu te încăpățînezi în ideea să ai mulți înainte, eu îți doresc să ai — și de aceea alergi, nu te oprești la nimic, eu sînt doar o haltă prin care treci. Am înțeles greu acest lucru, nu mă supăr dar nici nu vreau să fiu haltă, știu că nu sînt rupt din lună, nici comorile de pe lume nu le am, dar am cinstea și demnitatea mea pe care le pun mai presus de orice..."

FEMEIA începuse să plîngă. Doamne, îmi spuneam, martor anonim la această dramă, cît de nefericiți sînt unii ! Cît de greu e să le împaci pe toate... Și viața aleargă, trece, și în loc s-o trăim trecem din nefericire în nefericire, pînă la pulbere...

Am iuțit pașii spre casă, socotind că în felul acesta mă feresc de molima care-i contaminase pe cei doi și că niciodată, speram, nu mă voi molipsi de o asemenea boală. Acasă o găsesc pe Octavia așezată pe o minunație de covor. Am intrat și m-a invitat să iau loc alături. M-am lungit și eu peste arabescurile care se adunau, se stîrneau, se vălureau și împerecheau în armonii siderale. Era ceva ce ochii mei nu mai priviseră. Obrazul Octaviei, ochii ei devorau cu încîntare și mîndrie imaginile de vis, care fascinau.

— Ei ?

Era sigură că o asemenea privelițte nu poate decît să răscolească, să tulbure.

— Acum înțeleg perfect înverșunarea ta...

— Ce tot spui acolo ?

— Cum să nu-ți strepezească mintea, privirea, aiureala aia, cu rață, de pe covorul meu ?!...

— Asta da, poți s-o mai zici odată.

A mîngîiat hîrtia imensă, colorată în fel și chip, cu arcuiri de flori ori cine știe ce simboluri ascunse, ca o muzică căreia nu-i dai de capăt, care începe undeva și se termină nu știi cînd. Știi doar că te-a purtat într-o lume a ei, că te-a limpezit ori încărcat, ți-a turnat bucurie în suflet ori o tristețe veche, precum o poartă de conac sau de casă mare rămasă din alte timpuri, scăpată de foc și de prostia oamenilor, îmbătrînită iremediabil prin frumusețea ei încă neînfrîntă dar marcată, totuși, de timp...

— Tu ai imaginat splendoarea asta ?

— Doar am copiat-o și am mai umblat ceva pe la culori...

Avea o stare de bucurie și de neastîmpăr necunoscută pentru mine pînă atunci, deși așa, la o privire mai puțin atentă, părea ca întotdeauna.

— Și copia... cine a făcut-o?

A rîs. Naivă și stăpînă în același timp.

— Cine ? Poate o mînă de om acum o sută... o mie de ani...

Nu simțeam bucuria venind atît de departe. I-am zis și Octavia s-a arătat nespus de răbdătoare :

— Normal.

Am dat să întreb dar mi-a ghicit nedumerirea :

— Frumusețea are mereu tinerețe. Și atunci puțin ne pasă cît a călătorit pînă la încîntarea, pînă la sufletul nostru.

Simplu. Simplu de tot, ca și cum ai spune : pămîntul e rotund.

— Și totuși, ai suprimat, ai adăugat culori.

— Mi se părea mie că ar fi prea mult verde. Sînt destule persane adevărate care au obsesia verdelui...

— Poate plac oamenilor de pe acolo.

— Negreșit. Numai că și clientului nostru i-au plăcut culorile mele.

Aproape-și cerea scuze că adăugirile ei intrau în această superbă armonie și în gustul celui care-și îngăduia să aspire la ea.

— Cine-i fericitul ?

— Unul de la naiba-n praznic care știe cum să-și cheltuie dolarii.

— Deci asta faci tu ?

— Eu, fetele noastre.

A strîns sulul mare, care acoperea complet covorul meu de iută, cu o rață desenată caraghios la mijloc... Numai că nu mîngîia hîrtia împodobită cu arabescuri fantastice. Unele închipuiau colivii de aur, altele arcade de lumină ori porticuri misterioase, flori ce cresc în alte margini ale pămîntului, strecurări calme de umbre, ruguri aprinse în amurguri ori în lacrima de răsărit a soarelui, adieri de mătase și de izbucniri solare dintr-un alt timp și alt loc.

— Ajută-mă să leg cu sfoara asta.

O ajut și o văd cum se crispează.

— Ce, am strîns prea tare ?

Fața ei arăta de parcă o lamă de cuțit i-a despicat adîncurile de viață. S-a lăsat pe pat și eu am fugit la doamna Sanda, vecina noastră, care a venit cu un ou în mînă și cu tigaia în cealaltă, așa cum am găsit-o la bucătărie.

— Ce-i ?

Octavia a zîmbit albă, calmă și speriată în același timp. Răsufla adînc și se ținea cu mîna de abdomen :

— A mișcat.

Eu cred că arătam ca un papuas care urcă pentru prima dată la volanul unui Rolls Royce. Doamna Sanda a pus cu grijă oul în tigaie, tigaia pe capul rației din covor.

— Ești sigură ?

— Puneți mîna.

A pus.

— Acum.

— Da, s-a simțit. Da... e sigur...

Și a izbucnit în lacrimi, prelingîndu-se tăcută cu tigaie și ou pe ușă.

—Pune mîna și tu, Mihule.

Abia am atins-o. Simțeam căldura trupului ei prin capot și o abia simțită urmă de umezeală. Dincolo de peretele de căldură și transpirație, la un moment dat, un zvîcnet.

— Ai văzut ?

— Am simțit.

Semnul de viață călătorea de departe, din miracol, pînă la mîna mea, și mîna mea, adică eu, nu eram pregătit să pricep acest cod de comunicație. Eu trăiam încă o uimire și-o zăpăceală care nu mă încercase niciodată pînă atunci ; nici nu pot spune dacă eram fericit. Cred, mai degrabă, că eram încurcat, neajutorat, că nu aveam încă puterea să judec ce se întîmplă cu adevărat. Pînă a intrat bătrînul lup de Dunăre, pilotul, soțul doamnei Sanda, cu paharele de cristal pe care le aducea, cu aprobare specială, numai de Anul nou, spunîndu-mi scurt, marinărește :

— Ești bun de cinste.

Zăpăcit, am îngăimat stupid :

— Gin sau whisky ?

Parcă sticlele alea creșteau în grădina mea cu nemiluita și eu nu trebuia decît să mă obosesc și să întind mîna să le culeg.

— Ba-i rostul de-o pălincă. Vezi în sticla aia din dulap, pe care am scris numărul 5. E pălincă.

Torn, vine și doamna Sanda, își pusese un capot nou, superb, de sărbătoare.

Octavia s-a sculat să pună niște biscuiți pe masă, dar doamna Sanda a oprit-o cu un gest :

— Acuma stai liniștită un pic.

Pilotul a rîs, sub privirile uimite ale doamnei Sanda.

— Ce te rizi ?

— Păi tu ai spălat podelele pînă-n ultima zi.

— Cu mine era altceva !...

— Ce ?

— Hai mai bine de luați un pahar, propun eu armistițiu.

Am băut cîte un pahar, pălinca tare, dar aromată — mi se părea că și văd aievea livezi înflorite de caisi ori de pruni, covoare tremurătoare de alb și roșu spre mov.

— Cu mine era altceva...

— Ce ? somă scurt lupul de Dunăre.

Era ziua lui de încăpățînare. De obicei, purtarea blajină a femeii îl făcea copil. Îl muia. Îi fura asprimea de pe chip, din cuvînt, din gest. Odată a venit acasă cu trei mateloți. Niște zdrahoni cît niște turle de biserică : nu se mai terminau. Februarie, patrulaseră patruzeci și opt de ore pe fluviu să nu-l cuprindă ghețurile. Le plesneau pupilele de somn cînd alt echipaj i-a schimbat pe spărgător. La țărm s-au înfipt lacomi și năpraznici într-o țuică fiartă, gerul din ei avea rădăcini puternice, se lăsa greu doborît, alungat, așa că pînă la urmă au fluierat a pagubă pornind spre case, cu gîndul la perna pe care să-și pună capul. Și să doarmă, să doamă, să viseze fluviul în soare, împresurat și îngenuncheat de vară, leneș și puternic, mîndru în curgerea lui și ademenitor ca o reptilă uriașă, vicleană și fascinantă. Aveau același drum și cînd au ajuns în dreptul casei lupului de Dunăre, cei doi hai să mai dea o dușcă, să prindă puteri pentru mai departe. Au intrat cu gerul în ei și după ei. Cu fețele aspre, pușì pe hartă, neînduplecați. A fost însă deajuns doar o privire de-a doamnei Sanda și bărbații încrîncenați de oboseală, și muncă, și nesomn să se domolească, să devină niște copii cuprinși de remușcări pentru cine știe ce faptă care nu se cuvenea să o facă. Zdrahonii stăteau neajutorați în prag, nu au voit cu nici un chip să treacă mai departe, au băut acolo ceașca de ceai și apoi de țuică și iar un ceai — „o să vedeți ce bine vă înfierbîntă", le-a spus doamna Sanda — și au plecat cuminți spre casele lor, încît a doua zi lupul de Dunăre a răbufnit, cu grijă, totuși :

„Sanda, ce naiba le-ai făcut ?"

„Eu ?"

„Păi cine ? Că s-au toropit și m-ai toropit și pe mine !"

„Erați obosiți, asta e..."

— Adică ce altceva era cu tine ? întreba pilotul acum, cu îndîrjire, dacă te găseam spălînd podelele sau mutînd mobilele ori săpînd grădina, deși eu credeam în fiecare zi că, gata, a venit sorocul ?

— Tu ești un fricos fără pereche.

— Eu ?

Pilotul părea prins la strîmtoare. Brava, totuși...

— Eu ? De unde ai mai scos-o și pe asta ?

DOAMNA Sanda se așeză lîngă Octavia. Nu semănau deloc la înfățișare. Nu-i vorba de anii care le despărțeau. Una mică, blondă, cu semnele timpului trecut care a mușcat cu zimții lui necruțători din obraz, la gît, pe mîini. Cealaltă, tînără, frumoasă, cu ochii și părul codri de întuneric, de liniște adîncă și putere neștiută, de încredere nemăsurată, pe care numai inconștiența vîrstei ți-o poate turna. Și totuși...

Totuși, de data asta ceva le unea, lega ființele. Peste vîrstă. Peste culoarea ochilor. Peste fire. Era, poate, lumina aceea izvorîtă din adîncul lor de femeie. O lumină calmă, chinuitoare și odihnitoare în același timp. Ceva între bucurie și suferință. Între încredere și teamă. Oare asta este maternitatea ? Grija și orgoliul nemăsurat, tot atîtea bariere între femeile cu copii și cele fără ? Frica abia ascunsă și speranța pentru viața care vine și care, odată sosită, ajunsă la lumina zilei, urma să o însoțească pe cea care a trăit această durere și fericire, ca o umbră, pînă la sfîrșitul sfîrșitului ?

Eram odată pe vapor, ne întorceam de la Brăila, și, cu toate că ne aflam la sfîrșitul toamnei, timp rece deci, Octavia a ținut să urcăm pe punte. Acolo nu era nimeni, era curent dar privirea alerga pînă departe, călătorea în sus și în jos peste ape, peste maluri, peste apa verde, vălurită a pădurii de sălcii. Curînd a venit sus, pe punte și o femeie bine îmbrăcată, una din acelea pe care te aștepți să ducă de curelușă un ciine de rasă, micuț cît un pisic, ferchezuit și pomădat. Mersul vaporului flutura părul Octaviei, ea stătea cu obrazul în soare, lumina îi răsfira și ea părul lung, negru, Apoi, a mai venit sus o femeie cu o fetiță în brațe, care plîngea de mama focului.

Doamna fără cățel a coborît urgent, aruncînd o privire de reproș spre copil, copilului nici că-i păsa, evident, mama însă a simțit împunsătura, nu s-a revoltat ci doar a rostit cu simplitate :

„Se vede că n-a avut, n-a crescut copii !..."

Era o imensă mîndrie în glas. Și în egală măsură, compătimire.

Fetița a început să se joace cu părul Octaviei, a uitat de plîns și o trăgea de păr cu mînuțele ei fierbinți, în care viața pulsa cu violență.

„Îi crește un dinte și nu știu cum să o mai împac," zise mama.

„Cum o cheamă ?" întrebă Octavia.

„Alina."

„Nume frumos."

„Da. Aveți copii ?"

„Nu... Nu încă..."

Alina se înfipsese zdravăn în părul Octaviei care-și ținuse eroic lacrimile pînă acum...

„Alina," o certă mamă-sa.

Fetița se puse iar pe plîns. Octavia și-a băgat singură pletele în mîinile Alinei, și gestul acesta parcă voia să spună : „Vezi, uite, împart durerea cu tine, acum nu mai doare așa, spune drept, hai, să nu mai plîngi, lasă, crește dintele, crește și fata, va fi bine..."

— Ții minte, îl dezarmă pe pilot, cu zîmbetul bun, doamna Sanda, ce s-a întîmplat cu tine în ziua cînd si la mine, tot așa, a mișcat ? Că erai acasă, și...

„Și"-ul a rămas suspendat undeva, cu delicatețe, într-un timp depărtat, trăit numai de ei doi.

— Sigur... Eram după o zi grea și... ce mai... nu mă simțeam grozav...

— Te-ai simțit bine pînă ți-am luat mîna să vezi și tu cum se zbate în mine viața care vine.

— Mda... Dar...

— A leșinat, asta e, puse punct doamna Sanda.

— Eram flămînd, eram obosit frînt...

— Sigur. Dar atunci ai leșinat...

Pilotul era în plin naufragiu. Toate corăbiile lui se duceau la fund. Singura barcă de salvare tot paharul de pălincă rămînea. Am turnat cu grabă deși nu mai voiam livezile de caisi și de pruni înflorite uluitor în cerul gurii și am zis să fie bine și noroc.

— Noroc, s-a grăbit pilotul și a grăbit-o și pe soția lui, care n-a uitat să adauge din prag, spre Octavia :

— Mișcare, să știi, trebuie să faci mișcare. Cît mai multă mișcare. O să-ți spună și doctorul la fel. Ei, ce știu...

Ei, eram noi, toți bărbații de pe pămînt pe punctul să devină tați. Și-s destui care duc toată viața șansa asta ca pe o bucurie, altii ca o povară, cu toții, însă, neștiutori, lipsiți de apărare, mai fragili în multe privințe decît puiul de om care vine din urmă și atacă toate frontierele. Pălinca se răspîndise în trup, mă simțeam ciudat, cînd departe cînd aproape de mine însumi, încît nici nu știu cînd m-am aplecat peste chipul Octaviei și i-am sărutat gura, ochii, fruntea. Adia și ea miresme de livadă înflorită buimac, într-o primăvară prea grăbită și zăludă.

Miresme de viață...

Gabriel GAFIȚA

O NUNTĂ

CEL mai emoționant pentru Alin la propria sa căsătorie, în mod cu-dat, nu este evenimentul în sine, ci faptul că, pentru prima dată, îi va vedea pe părinții săi alături unul de celălalt. Cu Felicia nu poate discuta în zilele dinaintea cununiei: și ea și Mioara parcă se află în transă, ocupate cu pregătirile de nuntă și cu rochia de mireasă, care, desigur, nu este gata decît în ultima clipă. Și, de altfel, știe că Felicia nu are cum fi un partener la acest subiect. „Asta ți se pare ție cel mai important în ziua cînd mă iei de soție pe mine ?", se așteaptă să-l întrebe Felicia. Nici cu Lelia, și cu atît mai puțin cu Florian Manolache nu poate deschide o discuție pe tema reîntîlnirii părinților săi, după mai bine de douăzeci de ani. E drept că aceștia vorbeau la telefon între ei, exclusiv în legătură cu persoana lui Alin, dar pe amîndoi deodată Alin încă nu-i văzuse și amintiri din vremea dinaintea divorțului lor nu putuse avea. Ar fi vrut să fie un invitat oarecare la propria sa căsătorie civilă, ca să poată privi anonim, în liniște, la părinții săi, să le studieze reacțiile, gesturile, privirile unul către celălalt și să-și închipuie, pentru o clipă, cum ar fi arătat familia lor cu Lelia și Florian Manolache nedespărțiți. Dar totul i se pare, după o clipă, o speculație gratuită, fiindcă familia sa este Lelia, iar Florian Manolache în mare parte un străin. Iar noua lui familie va fi Felicia, și acesta e în momentul de față, încearcă să se convingă Alin, evenimentul cel mai important pentru el și asupra căruia trebuie să-și concentreze toată atenția.

La oficiul stării civile, Florian Manolache vine însoțit doar de Călin, care între timp a împlinit doisprezece ani. Tatăl său îl îmbrățișează pe Alin, apoi încearcă s-o scuze jenat pe Smaranda că s-a ivit ceva neprevăzut la servici, însă Alin nu are starea de spirit să asculte o explicație lungă și încîlcită. „Nu-i nimic, tată, nu-ți face probleme", îl liniștește el, întrerupîndu-i șuplicliul de a trebui să-și declame minciuna și, ușurat, Florian Manolache se retrage împreună cu Călin în dreptul unui calorifer.

Lelia strălucește de eleganță și arată mai tînără ca oricînd, dorind parcă dinadins să își contrazică statutul de soacră, pe care urmează să-l primească azi. Alin a găsit-o trează de dimineață, muncind deja la propriul ei machiaj și știe că nunta lui pentru Lelia are și o altă importanță, sau poate în primul rînd o altă importantă, pe care ea n-ar recunoaște-o în nici un caz deschis, dar pentru care se pregătește cu asiduitate. Alin e înduioșat : nu-i poate reproșa mamei sale că tocmai în această zi e mai puțin cu gîndul la el. Și altminteri probabil oricum era singurul care-și dădea seama de ce se întîmplă.

Surprinde scena în care părinții săi se observă și se salută scurt, apoi își urmărește tatăl cum o măsoară mirat pe Lelia mult după ce aceasta s-a îndepărtat printre invitați. Pe Alin îl irită oamenii care-l felicită acum, obligîndu-l să piardă secvențe din jocul mut al celor doi eroi secundari, în care și Lelia se complace cu o dezinvoltură nefirească. În cele din urmă, părinții săi ajung vrînd-nevrînd unul alături de celălalt, cînd sînt în sala de căsătorii, iar ofițerul stării civile citește pe un ton de rutină din Codul Familiei care anume e scopul căsniciei și ce drepturi sînt apărate prin lege pentru mamă și pentru copil. La un moment dat, pe Alin nu-l mai rabdă inima și se întoarce să-și fixeze pentru totdeauna în memorie instantaneul la care tocmai el este nevoit să stea cu spatele : Florian Manolache, ținîndu-l strîns pe Călin de mînă, alături și totuși la un pas distanță de Lelia, o distanță egală aproape cu vîrsta lui Alin. Privirea lui se întîlnește pe rînd cu cele ale părinților săi, intuiește triumful amar al Leliei, stînjeneala și neputința tatălui său într-o situație în care acesta se simte mai mult străin în propria lui piele și atunci Alin, zîmbind cuprins de generozitate și milă, îi face fratelui său Călin cu ochiul.

A DOUA zi, la restaurant, Alin continuă jocul de unul singur, început cu o zi înainte. Aici, e loc mai mult, lumea se poate desfășura, invitații sînt așezați la mai multe mese de cîte opt persoane și se pot studia în voie, se pot comenta, bîrfi, ceea ce, își spune Alin, de fapt e scopul nemărturisit al oricărei nunți la restaurant. Poziția frontală a „mesei mari", singura la care mesenii stau așezați la rînd, ca apostolii la cina cea de taină, le permite acestora o vedere panoramică asupra sălii restaurantului și asupra tuturor invitaților lor la nuntă. Felicia, lîngă Alin, e oarecum palidă și obosită, după preparativele la care se lasă supusă încă din zorii acelei zile, întîi la coafor, apoi la croitoreasă, unde rochia ei de mireasă mai are nevoie de un ultim retuș. Și acum, în ciuda rujului din obraji și a fardului aplicat la toaleta restaurantului, arată palidă și parcă nu în apele ei în rochia lungă și albă de mireasă, cu acel aer vag fericit, dar totodată și vag suferind pe față al gazdei care a muncit din greu, iar acum nu dorește decît să vadă totul încheiat cu bine și invitații mulțumiți.

Lelia în schimb e într-o rochie roșie — un roșu aprins și tare, ba chiar puțin sclipitor —, în orice caz oferă singura pată vizibilă de culoare într-un peisaj uman și vestimentar altminteri destul de monoton și în cea mai mare parte alb-negru. Se mișcă veselă printre oaspeți, se oprește în dreptul fiecărei mese, îi întreține pe toți cu aceeași fermecătoare dezinvoltură cu care știe ca nimeni altul să facă pe loc dintr-un necunoscut un admirator al ei, se asigură, ca gazdă ce este, ca fiecare să aibă tot ce-i trebuie, ca toți să simtă că sînt egal de importanți și îi cîștigă în mod egal de partea sărbătorii comune pe colegii de facultate ai tinerilor căsătoriți, ca și pe neamurile din Oltenia ale părinților Nădîrbacea. Fără îndoială, Lelia e sufletul și vedeta acestei nunți. Alin o privește, fără nici o ranchiună, că-i fură soției sale scena și înțelege că în această seară e marea oră de glorie și de triumf a Leliei.

Deși mai tînără, Smaranda e neinsemnată și în nici un caz nu concurează cu mama lui, cu toate că se observă pe ea cum pregătirile au început de mult. Plasat la mijloc, între cele două neveste ale sale și în centrul atenției tuturor, lui Florian Manolache nu-i tihnește toată seara deloc. La „masa cea mare" din fundul salonului, Alin și Felicia stau încadrați de nași, apoi de-o parte șed părinții Nădîrbacea, iar de cealaltă parte Lelia, Florian, Smaranda și micuțul Călin. Adesea, peste capul sau prin fața Smarandei, tatăl îl verifică pe Călin dacă mănîncă frumos sau dacă ține șervetul întins pe genunchi. Manevra îi oferă ocazia să stea întors spre familia lui și să se delimiteze în același timp destul de net de Lelia și de restul mesei. Smaranda însă, peste un umăr al lui, încearcă să prindă ceva din ceea ce Lelia insistă să-i povestească lui Mircea Hulpe. Lelia și Florian Manolache stau cea mai mare parte a timpului cu spatele unul spre altul, deși pe scaune alăturate. De partea cealaltă a mirilor, Constantin Nădîrbacea este de-a dreptul în al nouălea cer. Ochii lui alunecă întruna de la Felicia către Lelia și retur. „E cea mai fericită zi din viața mea", îi mărturisește el cu lacrimi de bucurie în ochi lui Alin.

„Care e prietenul mamei tale ?", îl întreabă Smaranda pe Alin cînd acesta o invită la dans. „M-am tot uitat prin sală și am căutat să-mi imaginez, dar nu reușesc să mă fixez la nimeni".

„Nu-i astă seară aici", îi spune Alin. „Au socotit amîndoi că-i mai bine așa, pentru că o nuntă e o ocazie de familie". „Aha !", se miră Smaranda. „Și el nu face parte din familie ?"

„Ba face. Dar a vrut să ne scutească pe toți de comentariile asistentei, care probabil că nu s-ar fi ocupat de altceva".

„A, înțeleg, nefiind legitimi, nu putea să-l pună la masa mare", spune Smaranda iluminată. „Dar nici măcar la una din celelalte mese ?"

„Putea liniștită să-l pună la masa mare", o asigură Alin știind că precis astfel o scandalizează. „Nu de o foaie de hîrtie s-au împiedicat ei doi vreodată pînă acum, ci așa s-au înțeles, ca el să nu vină astă seară aici. Sau să fi venit și să stea incognito la o altă masă ? Ar fi fost nedrept și umilitor față de tot ce simțim noi pentru el și el pentru noi. Dar a fost și ieri la sfat. Păcat că n-ai fost și tu, pentru că atunci l-ai fi cunoscut. E un tip distins, care îți sare imediat în ochi".

Florian Manolache, Samaranda și Călin veniseră direct la restaurant. Amănuntul nu le scăpase părinților Nădîrbacea, care și ei speraseră pînă în ultima clipă în darea pe brazdă a lui Filimon și Zizi. „Din cauza bateriei. Ne-a lăsat. O jumătate de oră ne-am chinuit să pornim mașina. Pînă la urmă ne-a împrumutat un vecin baterie lui". Florian și Smaranda Manolache locuiau departe, iar Smaranda se îmbrăcase în rochie lungă. „Am încercat să chemăm un taxi, dar nu răspundea Getaxul". Ah, amănuntele astea prea multe, care distrugeau pînă la urmă minciuna !

DE cealaltă parte a Loredanei, mesterul Nădîrbacea evocă liric un episod din propria-i copilărie, cînd tatăl său îi trăsese o bătaie cumplită și-i desprinsese puțin din lobul sting, trăgîndu-l de ureche prin curte pentru o faptă pe care pînă la urmă s-a dovedit că o săvîrșise fratele său. Mesterul Nădîrbacea își arată urma unde lobul fusese desprins și insistă cu lux de amănunte cît de tare a fost umilit atunci în fața întregii familii de către un tată cumplit de sever, care avusese nouă copii și nu-i ținuse decît în pedepse. „El nu-și pierdea timpul să mai întrebe. Întîi ne bătea, pe care-l prindea mai pe-aproape de el, dar dădea în noi ca în sacul de cartofi și uneori nici nu-l interesa ce se întîmplase și cum". Dar toți ieșiserăm oameni în viață, toți nouă și nici unul din ei nu-i purtase pică vreodată. Ba încă el, mesterul Nădîrbacea, cînd a ajuns la vîrsta însurătorii, a luat-o pe Mioara de mînă și s-a dus să i-o arate bătrînului. „I-am luat mîna lui aspră în mîinile mele, i-am sărutat-o și am recunoscut acolo, de față cu Mioara, nu mi-a fost rușine să recunosc, așa-i, mămico, că nu mi-a fost ?, i-am zis : «Săru' mîna, tăticule, să trăiești, îți mulțumesc din suflet că m-ai bătut la vreme, că așa am devenit azi om și nu bagabont». Și el, săracu', era bătrîn, cică : «O să vin pe la voi, taică, și-o să văd eu dacă ești om. Și, dacă nu ești, te bat și acum, uite-așa mare cum te-ai făcut. În fața nevești-ti te bat, ca să te-nvăț minte. Dacă oi fi prea bătrîn și n-oi mai putea da în tine cu mîna, ridic ciomagul ăsta și-l rup pe spinarea ta»".

„Ei, da, toți ne-am crescut copiii cu greu", intervine filosofică Mioara, oprind istorisirea aparent fără capăt a soțului ei, care s-a înfierbîntat de-a binelea și e foarte roșu la față. „Că nu-i ușor să crești un copil cuminte și cuviincios. Îți cere multe sacrificii. Dar, ca părinți, le facem bucuroși pentru ei. Mie îmi pare bine Aline mamă", proclamă ea triumfală, întorcîndu-se către el, „că pot să ți-o dau pe Felicia curată ca un boboc și neatinsă".

„Vai, săru' mîna dar nu era nevoie !", încearcă Alin să ia situația în ușor și să lupte cu roșeața pe care o simte și el urcîndu-se în obraji, fiindcă își dă seama că probabil familia Hulpe îl consideră acum un imbecil.

„Hai, mamă, lasă poveștile astea !", se strîmbă Felicia plictisită. „Pe cine crezi că interesează ?"

„De ce, Puica, mamă ?" insistă Mioara. „În ziua de azi e un lucru atît de rar să vezi o fată cuviincioasă. Ce, ție îți pare rău că nu te-am învățat să fii mai bine o stricată, ca toate celelalte ? Una ca asta-i spui tu mamei tale în ziua cînd te mărîți și pleci de la casa ei ?"

Mircea și Loredana Hulpe schimbă între ei priviri tăcute. Alin o invită pe Felicia la dans.

„MĂ distrează la culme taicătău, ce probe de vitalitate ne dă", îi spune Lelia lui Alin cînd Florian Manolache, aranjîndu-și preocupat cravata, o escortează pe Smaranda spre toaletă, însoțiți de Călin, care țopăie în jurul lor.

„Ce probe de vitalitate ne dă ?", întreabă Alin.

„Ieri a ținut să ne arate că, deși are un fiu de vîrsta însurătorii, mai are încă unul, cu mult mai mic. Azi ne-a demonstrat că, în ciuda maturității lui, a avut farmec la o nevastă cu mult mai tînără decît el. Nu poate înceta să ne tot uimească".

„Dar nu o face dinadins", îi ia apărarea Alin. „Asta e starea lui civilă, nici n-o ascunde, nici nu face paradă cu ea. Mai degrabă mi se pare că tu ai încercat să-i dai un bobîrnac peste nas, punîndu-l între cele două neveste ale lui. Pentru ca lumea să poată compara".

„Vai de mine, Alin !" Lelia e ultragiul în persoană. „Dar unde ai fi vrut să-l pun ? La vreo masă oarecare din sală ? L-am pus exact acolo unde-i este locul".

„Și dacă pierdeai la comparație ?", o tachinează Alin.

„Cine să piardă ? Eu ?" Lelia zîmbește liniștită. „Dar, apropo, că am și uitat să te întreb : pupăza asta a lui de ce n-a venit și ieri, la sfat ?"

„Se pare că a fost reținută. Cel puțin el așa zice".

„Mincinos ca întotdeauna", dă Lelia plictisită din mînă. „Eu cred că nu o ținea depilatul de ieri pînă azi și a trebuit să aleagă una din zile".

„O, Lelia !"

Mircea Hulpe și-a găsit un interlocutor pe măsură în persoana lui Filimon, care se pricepe la tehnică și lasă impresia că domeniul lui sînt nu televizoarele, ci videocasetofoanele. Colegii de facultate sînt totuși cei mai veseli din sală. Zîzi îi spune unei femei s-o caute după 15 ale lunii, ca s-o rezolve pe loc, Florian Manolache dansează cu Smaranda tango, iar Călin se duce să se bage repede între ei. „Lasă-i, bă, și tu în pace", îl abate Alin din drum și inventează că vrea să-i arate ceva. După două minute însă Călin se-ntoarce și dansează cu tatăl și mama lui. Meșterul Nădîrbacea, cu părul vîlvoi, o învîrte pe Lelia chiuind peste întregul ring de dans, încercînd s-o învețe pasul de horă. Pare în al nouălea cer și, roșu la față, dă expresie fericirii lui rotindu-și partenera tot mai repede și mai repede. La masa cea mare Felicia cască în pumn, iar mama ei îi pune o mînă pe umăr. Alin își dă seama că este cazul s-o invite pe una din ele la dans, dar nu știe pe care s-o aleagă. Pariază cu sine că Mioara îl va refuza. Într-adevăr, aceasta îl refuză, spunînd că o dor picioarele. Felicia se scoală cu greu, ca după o muncă istovitoare. „Sînt obosită, Alin și rochia asta atîrnă ca plumbul pe mine", șoptește ea lăsîndu-se cu totul în brațele lui.

„Încă puțin și scapi de ea", încearcă Alin s-o îmbărbăteze.

„Avem o nuntă frumoasă, nu ?", întreabă Felicia după o vreme. „Eu cred că toată lumea se simte bine. Mie cel puțin așa mi se pare". Ochii lui Alin îl caută instinctiv pe tatăl său, care și-a reluat locul la masa cea mare și discută ceva cu Smaranda clătinînd energic din cap. Călin se plimbă printre mese. Lelia e dusă pînă la bucătărie, să vadă să nu se fure prea mult.

Apoi, după o anumită oră, Alin începe să obosească, impresiile i se învălmășesc în minte, se contopesc între ele și devin tulburi pe fondul dansului general și al discuțiilor formale cu oameni pe cît de necunoscuți pe atît de prietenoși cu el, care îi spun cine sînt ei și ce grad de rudenie au cu părinții Feliciei, îl întreabă tot felul de lucruri la care nici nu așteaptă răspuns, îl invită împreună cu Felicia pe la ei, se autoinvită la botez și îi înmînează discret cîte un plic alb, cu specificarea să aibă „la început de drum".

Deodată, Lelia, întrerupîndu-se dintr-un dialog cu Mircea Hulpe, care își aprinde pe lung și pe larg pipa, tot pufăind și acoperind-o cu o cutie de chibrituri, se duce către familia Manolache, îi spune Smarandei : „Dă-mi voie, dragă, te rog, să dansez și eu o dată cu socrul mare" și-l ia pe Florian Manolache la dans. Smaranda rămîne roșie cu Călin, în timp ce Lelia își conduce partenerul de mînă pînă în mijlocul ringului. Alin zîmbește văzînd încurcătura tatălui său și într-un fel îi este și milă de el, pentru că soții Manolache nu sînt nici unul din ei niște adversari care să-i facă față Leliei. Smaranda e însăși imaginea indignării. A indignării neputincioase și incapabilă să pareze. Alin anticipează deja un scandal în familia tatălui său, care se mișcă rigid pe ring, cu ochii fixați în tavanul sălii și fără a scoate un cuvînt. Lelia, în schimb, vorbește întruna. Alin e convins că numai de dragul mimicii și că nu-i comunică nimic important, dar trebuie să-și joace rolul pînă la sfîrșit acum. Apoi Loredana îi spune ce bine e să fie o diferență de vîrstă între soți, pentru că, uite Mircea, dacă-i mai mare ca ea, are atîta experiență în plus și ea a învățat de la el atît de multe lucruri. „Și într-o privință și-n alta, înțelegi ?" Ei cum au să se descurce ? „A nimerit el orbul Brăila", îi spune Alin plictisit. „Cumva o s-o scoatem și noi la capăt. Acum e prea tîrziu să ne răzgîndim. Trebuia să ne atragi atenția mai devreme, nașo". Meșterul Nădîrbacea, între timp amețit de-a binelea, o ia pe sus la vals pe Mioara, care se învîrte jenată cu poșeta în mînă, scuzîndu-se tuturor că dansul nu e o distracție pentru ea și că soțul ei înnebunise de-a binelea. La dansul următor, un rock, Alin îl vede pe Mircea mișcîndu-se încet și parcă în transă, cu două mîini late și păroase înfipte în talia miresei, pe care o strînge la pieptul său. Cînd Alin dansează ultimul dans cu Felicia, Mioara stă prăbușită la masa mare și îi privește martirizant. „Cred că mama deja mă compătimește", îi spune Felicia lui Alin. „Pentru ea, în seara asta întru și eu în rîndul femeilor suferinde". „Așa dreptate mama ta", se apleacă Alin la urechea ei. „Fiindcă poate nu știi, Felicia, încă, dar te-ai măritat cu o fiară".

Ultimul lucru pe care și-l amintește Alin, chiar la destrămarea petrecerii, este că o rudă a părinților Nădîrbacea, cu o rochie care crăpa pe ea și cu obrazul scăldat în lacrimi, îl căinează amarnic pe socrul mic. „Bă Titi, cum dedeși tu fata de lîngă tine ? Ce dracu' fu-n capu' tău, bă ?" Și o oboseală ca de plumb îl cuprinde pe Alin în garsoniera tăcută și răcoroasă pe care le-o oferise Oscar, în vreme ce rochia de mireasă a fost ucisă pe un fotoliu, iar Felicia nu mai termină odată cu toaleta ei nupțială.

Teatru

Brăila

„Femeia în dramaturgia contemporană"

ÎN prima decadă a lunii octombrie s-a desfășurat la Brăila a doua ediție a Galei naționale de teatru, consacrată personajului feminin în dramaturgia contemporană. Manifestarea a prilejuit evoluții notabile, participări prestigioase, debuturi și lansări de spectacole. Autorii de vîrf ai dramaturgiei contemporane au fost reprezentați pe afișul competiției cu texte care-i definesc: D.R. Popescu — **Paznicul de la depozitul de nisip**, Tudor Popescu în trei ipostaze — dintre care reținem textul montat la Sibiu **Lunga poveste de dragoste**, Ion Băieșu cu premiera **Ar fi fost o mare iubire**. Texte dramatice de notorietate, în montări interesante, s-au datorat studenților în arta teatrală din București — ne gîndim la **Ana-Lia** de Dina Cocea și **Nu sînt turnul Eiffel** de Ecaterina Oproiu.

Demonstrația de virtuozitate a fost făcută de actrița Teatrului Mic, Valeria Seciu, în recitalul **Arta iubirii**, regizat de Cătălina Buzoianu. Timp de trei ore, interpreta a înfiorat publicul — care a umplut pînă la refuz sala teatrului brăilean — cu versurile lui Ovidiu, Eminescu, Elytis, Baudelaire, Arghezi, Shakespeare, Sorescu, Lorca, Țvetaeva, Botta... Un scenariu bine gîndit, însumînd o serie de portrete ale iubirilor eterne, ale iubirilor lumii, ale iubirilor de iubire și iubirii de artă.

Un episod reușit al Galei brăilene a fost spectacolul Teatrului Național din Craiova, distins și în competiții anterioare cu premii de interpretare; este vorba de **Paznicul de la depozitul de nisip** în regia lui Mihai Manolescu. Protagoniștii Ilie Gheorghe și Mirela Cioabă împlinesc două destine scenice cu deosebită finețe artistică, dovedindu-se din nou actorii binecunoscuți pentru autenticitatea și profunzimea jocului lor.

De remarcat prezența Teatrului Municipal din Ploiești cu recenta sa premieră **Pensiunea Doamnei Olimpia** de I.D. Șerban în regia lui Victor Ioan Frunză și scenografia lui Daniel Răduță. Gîndit cu profesionalism de regizor, care reușește să găsească și soluții pentru tensionarea unor momente mai plate, spectacolul prilejuiește, în suita celor nouă roluri feminine, evoluții remarcabile actrițelor Olga Dumitrescu, Raluca Zamfirescu, Camelia Maxim și Carmen Ciorcilă. Există descifrări reușite și în tipologiile personajelor interpretate de Ecaterina Năzarie, Liana Dan Riza, Eugenia Laza și Dana Bolintineanu, dar

Omul nu-i supus mașinii de Tudor Popescu. Regia — Ștefan Iordănescu. În fotografie: Florin Măcelaru, Mircea Rusu, Constantin Ghenescu

evoluțiile lor nu sînt egale. Spectacolul, în întregul său, nu se ridică la nivelul celor cu care ne-a obișnuit regizorul.

O comedie bine gîndită scenic, care a primit în această competiție premiul pentru cel mai bun spectacol a fost premiera absolută **Și bunica dansează rock** de Ion Manoliu, în regia lui Mihai Lungeanu. Vizînd relațiile dintre generații, autorul analizează cu ironie cuplurile și ambianța diurnă a unui clan familial, raporturile, în funcție de vîrstă, cu societatea, ale membrilor lui. Piesa, construită în registru comic, are lirism. Fără să ambiționeze performanțe stilistice, ea ne oferă o lecție de viață în care factorul educațional are un rol deosebit. Marilena Negru în rolul mamei interpretează cu sensibilitate femeia sufocată de sarcini cotidiene, căreia nimeni nu-i acordă tandrețe, dar pe care toți o solicită permanent. Mircea Valentin este un tată fără relief, Liliana Ghiță ne oferă o bunică plină de haz și idei năstrușnice, vervă și aplomb. Tînăra Diana, interpretată de Greta Manta, are prospețime și candoare. Menționăm că aceste două actrițe au cucerit în Gală ex aequo premiul de interpretare feminină.

Spectacolul distins cu premiul pentru regie este cel prezentat de Teatrul din Sibiu cu piesa lui Tudor Popescu, **Lunga poveste de dragoste**. Nefericitul destin al celor doi îndrăgostiți, despărțiți permanent de conjuncturi istorice nefavorabile, este tratat în cheie tragică de regizoarea Cristiana Ioviță. Dar cei doi eroi, Emil și Dana, își pierd în viziunea aceasta o calitate esențială — integritatea morală — alienîndu-se. Spectacolul are dramatism, dar dacă eroii nu ar aluneca spre nefiresc (accentele dementiale nelipsind), ni s-ar fi părut mai aproape de psihologiile trasate de dramaturg. Acceptînd totuși simbolistica propusă de regizoare, nu ne putem abține să semnalăm un anume grad de schematizare tipologică. Virgil Flonda patetizează mai mult decît trebuie. Raluca Penu are prospețime și fior dramaturgic, dar în final e neconvingătoare, poate pentru că susține în zona neverosimilului ultima ipostază a personajului. Constantin Chiriac exagerează uneori automatismul prin care-și definește personajul, rămînîndu-ne, totuși, în memorie un adevăr adînc al jocului său.

Se pare că recitalurile au fost momentul forte al Galei pentru că alte două asemenea spectacole au cucerit atenția publicului: **Pasărea măiastră Maria Tănase**, spectacol muzical-dramatic susținut de Adriana Trandafir, și **Mai departe de vis**, recital poetic gîndit și interpretat de Leni-Pințea Homeag. În primul caz avem de-a face cu un scenariu scris de muzicologul George Sbîrcea după biografiile apărute ale interpretei de geniu care a fost Maria Tănase, un scenariu lipsit în sine de inventivitate și strălucire (ca și regia semnată de George Bănică). Totul în spectacol este însă adus într-o zonă artistică înaltă de această tînără actriță care arde mistuitor, cu forța transfigurării. În cazul recitalului prezentat de actrița craioveană Leni Pințea-Homeag, deseori văzut de noi și comentat, distins în competițiile naționale în repetate rînduri, ne mulțumim să remarcăm din nou sobrietatea și intensitatea rostirii, în cursul confesiunii, prestanța scenică sincer aplaudată. Vom mai aminti buna reprezentație a studenților Facultății de actorie de la I.A.T.C. cu piesa Dinei Cocea **Ana-Lia**, regizată de lector univ. Adriana Popovici și distins în competiție cu două premii de interpretare atribuite Marelei Anghel Jugănaru și Tatianei Constantin. O bună punere în scenă ne-a oferit și Teatrul Național din Tg. Mureș cu piesa **Conversație în oglindă** de George Genoiu, în regia lui Dan Alecsandrescu. Profesionalismul cunoscutului director de scenă a dat relief și pregnanță textului, nu lesne de montat, dacă ținem seama că ne aflăm în fața unei dezbateri complexe decupînd scenic cu precizie atitudinile. Am reținut și o prezență feminină distinctă, Mihaela Rădescu în rolul Flaminiei: farmec scenic și o anume nestare care amplifică rezonanța jocului ei.

În colocviul final, care a avut ca temă chiar genericul Galei, s-au reliefat cîteva idei interesante și constructive, s-au analizat piesele jucate evidențiindu-se ponderea celor în care personajele feminine sînt bine reprezentate numeric dar insuficiente sub raport valoric, lipsind caracterele etalon. S-a apreciat pregnanța unor viziuni regizorale și absența de relief a altora, situații în care s-au născut spectacole diferențiate valoric.

Deschisă cu un moment poetic de mare vibrație patriotică, susținut de actorii Teatrului „Maria Filotti" și intitulat „Omagiu țării, conducătorului iubit", și încheiat cu festivitatea de decernare a diplomelor, această ediție a Galei, impecabil organizată de Consiliul Culturii și Educației Socialiste, teatrul local, Asociația oamenilor de artă, a demonstrat mai mult decît ediția precedentă că există forțe regizorale, interpretative și potențial dramaturgic capabile să asigure competiții cu un ridicat grad de profesionalism.

Liana Cojocaru

În jurul unei hiperbole

CÎND, în general, nu se petrece nimic (interesant) în spațiul teatral, — un spațiu prin definiție dialectic, altfel spus frămîntat, agitat, încărcat de contradicții, ca o mare vie, în care iau naștere, alternează, se intersectează curenți, în care peștii mari îi înghit pe cei mici și se mai întîmplă ca un chit să-l înghită pe Iona —, cînd adică pare o mare moartă, cei ce stau pe mal, să le zicem, bunăoară, critici, o contemplă apatici și somnoroși, împinși la alipeală de pașnica monotonie a peisajului. Cînd, însă, marea (teatrală, firește) se mișcă, face valuri și zgomot, cînd monotonia priveliștii se tulbură, criticii, care, la drept vorbind, se dau și ei în vînt după dialectică, fiind ea în firea lucrurilor și mai ales a ființelor, îndeosebi a celor superior (și intelectual) organizate, își les din somnolență și fac, la rîndul lor valuri. Nimic mai normal decît această re-acțiune a criticii la acțiunea teatrului. Acum apar observații generale și observații particulare, teze, ipoteze și antiteze, se declanșează polemici și, vorba lui Leonida (Conu), și nimica mișcă.

Acum se poate constata, de pildă, că avem regizori mari, actori și mai mari, dar dramaturgi deloc, impresia venind, ca o briză răcoroasă, dinspre critica literară, care știe că avem proză, știe că avem poezie, știe că avem critică, dar știe, în același timp, că nu avem (genetic) dramaturgie, deși nu prea merge la teatru. Atunci de unde știe că avem regizori și actori mari ? Secret. Sau se constată, dimpotrivă, că dispunem de texte dramatice admirabile, sacrosancte, pe care unii regizori (mari, mari, dar fără măsură...) le profanează în fel și chip. Sau se observă fenomenul (nociv, desigur) de hiperregie, un mod prin care, se zice, regizorul își impune tirania asupra spectacolului. Sau fenomenul de regie prin delegație, adică accesul actorilor sau dramaturgilor la regie, mandatați să exercite, într-un caz sau în mai multe, acest exercițiu profesional. Sau sare în ochi sufocarea actorului de către semnele regizorale. Sau, dimpotrivă, actorul își recucerește dreptul de prim plan în orchestrația spectacolului. Etcetera. Rareori (sau deloc), îndeosebi în perioadele de acalmie, criticii remarcă mediocritatea unor lucrări dramatice, insinuarea subtilă sau zgomotoasă a acestora în repertorii, rareori se întreabă ce e cu unele piese care gliseză netulburat de la orice adevăr de viață sau (tot o formă evazivă) se așază într-o poziție perfect tautologică în raport cu o realitate percepută epidermic. Nu a fost sesizat și, în orice caz, nu a fost numit ca atare fenomenul de hiporegie, ca să vorbim în termeni prețioși, de absență a regiei în destule spectacole confecționate în unele teatre din țară, ba, pe ici pe colo, și în unele teatre bucureștene.

Interesant este că fenomene precum, bunăoară, acela de hiperregie, au fost semnalate, la un moment dat, în legătură cu unele spectacole ale lui Valeriu Moisescu sau Dinu Cernescu, mai apoi în legătură cu unele spectacole ale lui Alexandru Tocilescu, Mihai Măniuțiu, Dragoș Galgoțiu, Victor Ioan Frunză, Dominic Dembinski, Ștefan Iordănescu, Laurian Oniga, dar niciodată în legătură cu spectacole semnate de Brook, Strehler, Planchon, Szayna sau Liubimov, pe care-i admirăm uneori tocmai ca modele de hiperregie. Dar ce este, la urma urmei, hiperregia ? Mă tem că n-am înțeles termenul și nu dețin suficiente date din literatura de specialitate în măsură să mă conducă la dorita înțelegere. Ori de cîte ori un spectacol conține mai multe semne teatrale (mai multe decît ce ?), ni se atrage atenția că ar fi vorba de un abuz de regie (sau, mă rog, exces de regie). Personal, am impresia că nu cantitatea semnelor (semiotica asta mă înhibă teribil) pune în cumpănă valoarea unui spectacol, ci, mai curînd, calitatea lor, substanța semantică. Dacă aceste semne consună ideii regizorale, dacă ele *comunică* în aceeași direcție cu ideea fundamentală, ele nu au de ce să mă supere ca spectator. Dacă sînt aruncate la nimereală pe parcursul spectacolului sau, și mai rău, luate la nimereală de prin alte spectacole, ale altor regizori, cu alte idei regizorale și servind alte texte dramatice, ele nu fac decît să obnubileze propria idee sau să mascheze propria lipsă de idee. Dar în acest caz nu poate fi vorba de *prea multă regie*, ci, după părerea mea, de *prea puțină*.

Cuvîntul (e vorba de hiperregie) răsare în textul critic și în cazurile în care se consideră că un spectacol s-ar abate de la o interpretare socotită clasică, imuabilă. Nu nerespectarea *textului* clasic este acuzată de cele mai multe ori, ci nerespectarea *interpretării* clasice. Așa l-a jucat însuși Shakespeare. Așa l-a interpretat chiar Molière. Așa l-a văzut Caragiale. Lăsînd la o parte faptul că, deși există mărturii, iconografie sau, eventual, reflexe critice, toate avînd, cum e și firesc, o notă mai mult sau mai puțin subiectivă, cine poate descrie *exact* înfățișarea unui spectacol în ediția sa princeps cînd se află în discuție un text clasic ? Cine poate pune mîna în foc că un text dramatic trebuie interpretat numai *așa* și nicicum altfel ? Și chiar în eventualitatea că ar exista o descriere matematică și o normă (!) spectacologică, ar fi oare un cîștig pentru teatru repetarea la infinit a unui spectacol arhetipal, indiferent de istoricitate, de sincronicitate, de gusturi și sensibilități, singura diferență fiind dată de schimbarea interpreților ? În cazul acesta, mă întreb, mai este nevoie de regizor ? Nu ar fi îndeajuns un, să-i spunem, supraveghetor, învestit cu misiunea de a arăta actorilor cînd și pe unde să intre și să iasă din scenă și de a-i împiedica să se calce reciproc pe picioare, păzind cu strășnicie respectarea unei discipline strict *exterioare* ? Satisfacția spectatorilor e provocată, cred, nu numai de re-descoperirea textului, dar și de revelarea unor sensuri noi, bănuite sau nu în lecturile sau vizionările anterioare. Un regizor care nu face decît să repete spectacole prestabilite este un plastograf, un plagiator, oricum un non-regizor.

Ni se mai dă uneori ca exemplu de hiperregie spectacolul în care regizorul „se vede". E un fel de a spune, desigur, căci regizorul nu se *vede* decît dacă joacă pe scenă ; ca să fim precizi, *se simte*. Se simte, adică, mîna regizorului în textura spectacolului, e ca și cum s-ar proiecta pe scenă umbra baghetei sale (dirijorale). Ce se poate răspunde la această obiecție ? Se poate răspunde : depinde. Sînt spectacole în care regizorul își arată deliberat umbra baghetei, în care, ca în *Furtuna*, Liviu Ciulei a *vrut* să se vadă, precum un alt Prospero, spre a-și sublinia prezența (co)creatoare la pupitrul „orchestrei". Sau ca, în *Visul unei nopți de vară*, Peter Brook. Actorii nu au fost oprimați, înăbușiți, tiranizați din acest motiv. Avem a face cu o hiperregie ? Avem a face cu regie pură și, poate, nu atît de simplă... Așa cum poate fi și aceea în care nu vedem umbra baghetei, dar ne urmărește umbra gîndului regizoral. Mie mi-e teamă însă de acele spectacole în care nu se vede și nu se simte nici o umbră regizorală, iar spectacolele înseși sînt o umbră, umbra a ceva care s-a născut în alte minți, altădată și altundeva, ori umbra a ceva care nu s-a născut.

Există așadar, o „hiperregie" (iată, am pus în sfîrșit cuvîntul în ghilimele) ? Sau, mai simplu, există regie bună, regie proastă și nici o regie ? Parcă, mai curînd... Altminteri ar trebui să descoperim fenomene la fel de aberante și în celelalte componente ale spectacolului, de pildă „hiperdramaturgie", „hiperscenografie" sau „hiperactorie". Referitor la „hiperactorie", ne cade privirea pe cîte o cronică teatrală din care rezultă că un spectacol este admirabil interpretat, scenografia este impecabilă, în schimb (!) regia e slabă sau inexistentă. La ora asta, totuși, nu mai crede nimeni că un spectacol se poate face de la sine, că toți interpreții pot fi buni, că scenografia, muzica etc. sînt fără cusur, numai regia fiind în suferință. Atunci ce este regia ? Ceva exterior spectacolului ? În sfîrșit, un actor poate fi admirabil în sine, dar nu poate fi admirabil într-un spectacol fără regizor, iar o distribuție întreagă cu atît mai puțin. Cronicile în care apar astfel de disparități sînt cel puțin neconvingătoare, deși, din alt unghi, ar putea să pară un fenomen de „hipercritică".

Aceste rînduri, în care — observ — se repetă obsesivul „hiper", nu sînt în definitiv decît o biată hiperbolă (hiper !), întrucît criticii, în general, nu greșesc (o știu din experiență proprie), ci, ca și regizorii, actorii sau dramaturgii, din cînd în cînd exagerează.

Dumitru Solomon

Pe ecrane, un film inspirat din opera lui Camil Petrescu — Cei care plătesc cu viața (regia Șerban Marinescu). În imagine: Ștefan Iordache și Marcel Iureș

Cinema

Flash-back

Tradiția documentarului românesc

„DE toate ni se urăște, spunea poetul latin, numai de a cunoaște nu. În fața unui film documentar rămînem pururi nesățioși; peste secole fiecare din aceste filme va reprezenta un moment istoric din viața omenirii. Nu cred, de pildă, că ar putea exista o emoție mai puternică pentru un român decît dacă ar vedea răsărind pe pînză pe Mihai Viteazul intrînd călare în Alba Iulia". Sînt rînduri scrise de E. Lovinescu în 1925, cînd cinematograful autohton luase al doilea său start, ca producție națională cu ambiții de continuitate. Cel dintîi semnal în acest sens fusese dat în 1911 de doi operatori de actualități autoconvertiți în realizatori de documentare — Constantin T. Theodorescu și Gheorghe Ionescu, ale căror nume nu au încă rezonanță în mediile cinefile, dar aparțin primilor noștri **cineaști**, detașați de vîrsta de „cinematografiști" sporadici a precursorilor.

Este foarte probabil că Lovinescu, care nu obișnuia să comită judecăți decît punînd în ecuație datele locului, va fi văzut „jurnalele" celor doi pionieri și documentarele lor memorabile, cîteva păstrate pînă azi cvasiintegral. Grație acestor reportaje cu nerv artistic, avem și noi revelația Cîmpiei Române și a Dunării de Jos la începutul celui de al doilea deceniu al secolului, a oamenilor și ritualurilor de muncă și sociale ale timpului, odată cu primele mărturii pe peliculă ale unor personalități creative conștiente de vocația lor, cu elemente de compoziție și de stil distincte. Niciodată fără adresă sau fără disocieri, criticul preocupat în genere de evoluția civilizației române moderne în sincronism cu lumea nu-și figura doar cît ar prețui, prin **emoția** inculcată, imaginile unui documentarist ce l-ar fi precedat cu trei secole pe Lumière, ci se angaja cu opinia că însuși „viitorul cinematografiei îmi pare a fi filmul documentar". Era mefient în schimb cu „încercările cinematografiei de a deveni o artă teatrală" (melodramă, acțiuni violente, roman foileton). Nici această opțiune nu va fi fost străină de o experiență proximă, ca distanțare de acei pionieri ai ecranului bucureștean din a doua generație, care, cu excepția unui Jean Georgescu și a colaboratorilor săi, se lansaseră din 1923—1924 în filmul de ficțiune cu actori, la fel de nefericit ca predecesorii genului, „actorii-cineaști" din 1913—1916, cu mimeticele lor „drame sentimentale" și „de senzație" filmate de operatori francezi (dar nici alte arte ale spectacolului nu erau mult mai emancipate sub acest raport, de vreme ce Lovinescu participase cu numai cîțiva ani înainte, în 1906, la o manifestație de stradă a tinerimii universitare împotriva folosirii limbii franceze în teatru). Frapează dealtfel rima dintre opinia mentorului literar și aserțiunile mai aplicate în privința aceleiași dileme formative a noii arte, formulate în aceeași publicație („Cinema", I, nr. 3/1924, respectiv II, nr. 20/1925) de confratele de tandem al lui C. T. Theodorescu, longevivul Gh. Ionescu: „încercările de cinema-drame făcute pînă acum la noi au fost toate nenorocoase".

Verva documentaristică slăbise mult după război (la meridianul nostru, întîia conflagrație mondială nu stimulase, cum se crede prin romanțare, vreo evoluție semnificativă, cadrele păstrate de la puținii operatori de front înregimentați fiind, cele mai multe, de o paradoxală placiditate), însă atît actualitățile, cît și documentarul se revigorează intens către sfîrșitul anilor '20. Tocmai ele sînt primele care vor înlesni constituirea în continuitate a unei tradiții originale de artă, peste „criza sonorului" — barieră de netrecut, mai degrabă culturală decît tehnică, pentru bravii „actori-cineaști" (regizori și adesea și scenariști ai propriilor apariții) sau pentru operatorii factotum rămași la nivelul naturalizării invenției de import, pe coordonate asișderea. Sînt mai întîi poemele rustice filmate de operatorii fideli profesiei lor, Nicolae Barbelian și Tudor Posmantir. Ei își făcuseră ucenicia concomitent cu debuturile strălucite ale lui C. T. Theodorescu și Gh. Ionescu și după ce însoțesc și debuturile generației lui Jean Georgescu (Barbelian e primul operator al acestuia) scot și documentarul din umbră, readucîndu-l la nivelul de interes al pionierilor din 1911—1913. Pomenite de regulă sub titulatura de „documentare sociologice" și revendicate în această ordine scientistă ca primat mondial, peliculele turnate — prima de Barbelian, următoarele de Posmantir — începînd din 1929, timp de aproape un deceniu, au fost mult mai bine definite ca gen de însuși supervizorul lor, producător și uneori coautor, Dimitrie Gusti. Acesta și-a delegat prin rotație colaboratorii sociologi pe post de regizori și scenariști, începînd cu lung-metrajul **Drăguș, o zi din viața unui sat românesc** (în premieră publică, la Teatrul Național, în 1930: „aceste filme, în totul eliberate de atmosfera înăbușitoare și seacă a studioului, de mijloacele teatrale ale punerii în scenă (...) sunt filme fără actori, fără regizori, fără replici și fără acțiune" care „pot fi numite și experimentale ori realiste" (subl. D.G.). „Studio au fost satul și regiunea — în plin aer (...), personagiile au fost țăranii din satul studiat, așa cum ei trăiesc"... Aceasta a fost ștafeta pe care au preluat-o nu numai Paul Călinescu, în 1939, cu **Țara Moților** și noua pleiadă de operatori, în frunte cu Ovidiu Gologan, cu documentarele pe care le co-semnează în anii '40, dar și filmele de ficțiune reprezentative, în cap cu **O noapte furtunoasă** al lui Jean Georgescu, despre al cărui „documentarism", cu nu puține note „naturaliste" ale ambianțelor, în sensul „realismului poetic", au vorbit și autorul și cei mai atenți comentatori.

Cît privește evoluția genului ca atare, lui îi datorăm cartea de vizită a noului cinema românesc din toamna lui 1944 și primul său moment de referință — documentarul eseistic din anii 1947—1949, cu două capete de serie complementare: meta-reportajul de șantier **Agnita-Botorca** de Paul Călinescu și „ecranizarea" foarte elaborată a unui document paraliterar, **Scrisoarea lui Ion Marin către Scînteia** de Victor Iliu. Deși, pentru cîțiva ani, capetele de serie au rămas fără serie, avansurile lor au reușit să răzbată fără dubiu, pînă la similitudini de ecleraj și recuzită, în operele ce au spulberat prin transfer complexul inapetenței pentru genul dramatic — **Erupția** lui Liviu Ciulei și **La moara cu noroc** de Victor Iliu, ca să ne limităm la încă unul dintre binomurile formative ale școlii naționale de film. Și tot acest gen-matcă a făcut să se consacre întîia dată, în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R., însăși noțiunea de școală autohtonă de artă în cinematografie — „școala documentarului românesc" din anii '60, ceea ce în alte genuri, inclusiv în animație, unde am avut țîșniri de mare excepție, dar izolate, a rămas să fie demonstrat. Este și suportul evoluției documentarului din anii '80, mereu deschis, cu conotații din ce în ce mai bogate, spre realitatea vie a prezentului, spre umanitatea spectaculoasă și intimă a marilor șantiere socialiste, spre ineditul irepetabil, greu de reținut cu ochiul liber și chiar cu condeiul, al noilor tipologii, în ambiante radical modificate. Conștiința acestui suport, care îi împiedică pe tinerii cineaști să fie ei înșiși repetitivi, este afișată din titlurile unor recente producții. Ele proclamă aspirația de a valorifica întreaga experiență moștenită, ca și capacitatea de a o lua mereu de la capăt: **Intrarea unui tren în gară** de Copel Moscu și **Cota zero** de Laurențiu Damian.

Valerian Sava

Un poem livresc

■ ÎNTÎLNIREA dintre Tennessee Williams și Joseph Losey se produce într-un film straniu, eclectic, deshidratat, care nu seamănă cu nici unul din ei. Dramaturgul-scenarist aduce, ca de obicei, singurătatea morbidă, ajunsă în pragul exploziei, a personajelor sale; regizorul, predispus spre astfel de personaje, vine cu o cheie subtilă de încifrare și disimulare a lor. Numai că mediul convențional-exotic și ritmul onctuos al filmului **(Boom**, 1968) sînt insolite pentru fiecare, iar rezultatul apare ca o parabolă greoaie, nefirească. O insulă particulară, un castel grotesc locuit de o văduvă de milionar, o armată de servitori, între care un pitic însărcinat cu paza și o secretară care notează memoriile stăpînei, vizite rare și stranii, o eclipsă de soare, cîini fioroși și cuști cu păsări captive — totul alcătuiește încremenitul decor, în care intră un personaj nu mai puțin bizar. Este vorba de Flanders, care se prezintă drept poet, musafir de profesie, dar pe care zvonurile îl prezintă drept un „înger al morții", drept un soi de Don Juan funebru, care corupe femeile și apoi le ucide. Momentul și locul sînt propice pentru o astfel de supoziție, căci potentata este și dornică de dragoste, și grav bolnavă de frustrări isterice. Între premisă și deznodămînt, acțiunea se derulează lent, rezumîndu-se la o suită de discuții și recitative plasate în diverse puncte ale funambulescului palat. Între singuratica doamnă (Elizabeth Taylor) și poetul rătăcitor (Richard Burton), ambii costumați hieratic, în straie asiatice, au loc lungi discuții de tatonare, în care se insinuează bănuiala ocolită, apropierea interesată, discursul „filosofard". „Boom" (titlul filmului) ar însemna în acest context „șocul fiecărei clipe, șocul faptului că mai sîntem în viață". Poetul apare, treptat, nu ca un ucigaș, și nici măcar ca un cioclu, ci ca un mingîietor: căci, în final, cînd amfitrioana cedează bolii și își dă duhul, ea pare doar că adoarme și îl imploră tandru: „să fii aici cînd mă voi trezi".

Așadar, un poem greoi, pe care unele scînteieri de umor (mai ales din partea lui Burton) îl recomandă drept poem satiric. Mediul ales este însă atît de apăsător și livresc încît îi sufocă sensurile în prea-plin și redundanță.

Romulus Rusan

Radio tv.

Sentimentul patriei

■ Un grupaj de poeme selectate din cuprinsul unui secol de poezie românească, de la Vasile Alecsandri și George Coșbuc la A.E. Baconsky și Nichita Stănescu a constituit sumarul ultimei ediții din **Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie**. Transmis săptămînal, acest moment poetic t.v., coordonat de cunoscuți regizori de teatru și televiziune și interpretat de bine apreciați actori (luni seară, relevantă a fost, astfel, prezența lui Gheorghe Cozorici) valorifică un motiv definitoriu pentru literatura națională, ax vertebral al tuturor marilor opere intrate în patrimoniul valorilor clasice și contemporane. Este motivul patriei, înțeles de scriitori ca mărturie esențială de conștiință creatoare, pivot al lumilor lor artistice, capabil a focaliza și a da semnificație unui evantai tematic larg cuprinzător, propulsînd o edificatoare varietate de mijloace stilistice. A urmări istoria acestui motiv înseamnă a urmări istoria creșterii literelor române în ceea ce au ele mai caracteristic și, tocmai de aceea, prezența în programul de televiziune a emisiunii luate în discuție ni se pare salutară.

■ Marți dimineață, **Izvoare**, emisiune muzicală de folclor, a transmis prima parte din seria **Cîntecul nou și valorile socialismului** (redactor Gruia Stoia). Am ascultat un bun eseu radiofonic dedicat unei chestiuni ce se află în prim planul cercetărilor de specialitate, atît al celor teoretice cît și al celor practice, de teren. Se demonstrează, așadar, prin numeroase probe (emisiunea a inclus în structura expunerii exemplificări din repertoriul unor cîntăreți precum Florica Ungur, Floarea Calotă, Ion Toader și alții) perenitatea valorilor tradiționale în actualitate, felul în care cîntecul nou se integrează acestei tradiții, îmbogățind-o atît tematic cît și la nivelul mijloacelor expresive, în acest sens, emisiunea menționînd relația între specia muzicală analizată și altele precum doina, cîntecul de leagăn, colindul laic, cîntecul de joc. De o impresionantă vitalitate, arta noastră populară reflectă complexitatea universului existențial al creatorilor și interpreților ei sentimentul libertății, dragostea, familia, satul, natura, cultul înaintașilor, permanența idealului de bine și frumos regăsindu-se în centrul acestui limbaj artistic de mare audiență.

■ Recente cicluri difuzate la radio și la televiziune, **Partid și țară — o unică voință** și **În dezbatere, documentele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român** sînt o imagine a problematicii actualității, un panoramic asupra țării și oamenilor ei. Aceste noi forme ale documentarului radio-t.v. alătură spiritul reporteric alert investigației analitice sau de sinteză, instituindu-se în pregnante mărturii de atitudine.

■ **Dialogurile culturale** de simbătă anunță o dezbatere radiofonică despre permanența spiritului revoluționar, a patriotismului în literatură și artă.

Ioana Mălin

Secvențe

Un cinema pentru istoria literară

■ Acum 50 de ani, după ce a umblat prin cel mai ciudat oraș al acelei „țări de pămînt" („ciudat prin absența unei întregi serii de lucruri care definesc un oraș"), după ce s-a lăsat invadat de pustietatea și singurătatea străzilor lui exagerat de largi tălăzuind ca valurile unei cîmpii care pătrund pînă în case, după ce a coborît în dughene ca în cavouri și peșteri („afară arde soarele, aici te cuprinde frigul"), cu scîndurile lor roase pînă la nod, cu oameni înviați din morți, purtînd șoșoni în picioare, cu ochelari ruginiți, din primele modele ale lumii, cu părul în vîrtejuri, „stufișuri ale fizionomiei" („Ochelarii! Urechile!"), după ce s-a impregnat cu mirosul de mucigai al obiectelor la care s-a uitat cu acea precizie suprarealistă ce dă în halucinație și apoi nimica mișcă, după ce a respirat afară, în strada mare, urina de cal purtată de vînt din curți pînă dincolo de zare, orașul necunoscînd stropitoare, ci doar o saca, după ce a descris minuțios singura saca, sacagiul și calul ei („un butoi pe două roate hodorogite, cel mai bătrîn om din oraș, un cal caduc, decăzut pe ultima treaptă a vitalității și ierarhiei sociale"), după ce s-a dus în piață și a găsit cele două cuvinte sub a căror zodie s-o pună: grosolănie și murdărie, o murdărie alta decît a dughenelor, „o murdărie care stă în straturi groase, ca un rînd de solzi pe dedesubt oamenii plesnind de sănătate", după ce a intrat în circiumă privind incontinuu exact și enorm, descoperind „în fundul fiecărui gest cum zace viața, așa cum zace nămolul în fundul fluviilor",

Geo Bogza s-a dus la cinema — în cel mai bun cinematograf al orașului care avea cu totul două. „Tineam neapărat să merg la cinematograf..." De ce? Simplu: „Presimțeam că am să am mari surprize". Nu s-a înșelat. „Am intrat... O să mă credeți? O magazie. Literalmente o magazie". Din trei propoziții tăiate cu diamantul, sîntem proiectați pe unul din acele locuri numai ale lui, unde — o să mă credeți? — „îmi crapă capul", dacă mai țineți minte expresia sub care stă „Țara lui de piatră". Pereții sînt roși ca de lepră, cîteva șine de cale ferată, într-un oraș fără urmă de tren, trec peste capetele spectatorilor și ies prin zid, „avansînd în aer", un lanț ruginit străbate sala, scaunele au o culoare de ploșniță, miroase a leșie, ecranul e ciuruit, un viorist și un tambalagiu asigură „sonorul" cîntînd, la trecerea mută a unui regiment pe pînză, „Mîndra mea de altădată" iar cînd eroina se aruncă în mare izbucnesc într-un „La Bacău, la Bacău", „Lumea privește cuminte, atentă și nu i se pare nimic strident în acest spectacol de ținut minte o viață întreagă". E genial. Călinescu o va observa imediat, dintr-o bucată, în „Istoria" sa: „Talentul autorului în acest gen e mare". Care gen? Acesta — reportajul la care nimeni nu se gîndea, atunci, că ar putea intra în „Istoriile" literaturii române, smulgînd divinității critice adjectivul rîvnit, dînd cărți de ținut minte toată viața. Sînt 50 de ani în '89, de cînd au apărut „Țările de piatră, de foc și de pămînt". O să mă credeți? De cîte ori le citesc, știindu-le pe dinafară, precum alții „Crai de Curtea-Veche", mă ia cu fantasmă: m-am născut cum scrie în buletin, la Bacău, la Bacău, sau în acel cinematograf al „Țării de pămînt"?

Radu Cosașu

Plastica

Jurnalul galeriilor

Eforie

■ PRIN actuala sa expoziție **Aurelian Dinulescu** oferă un argument în favoarea precauției ce trebuie să însoțească orice clasificare după tipologii artistice, demonstrînd relativitatea judecăților tranșante definitive. Aflați în fața lucrărilor, evident rezultate dintr-o strategie decis elaborată și urmărită, sîntem tentați să formulăm o butadă, de fapt reflex al realității iconice, constatînd că am pierdut un suprarealist și am cîștigat un pictor. Firește, aici se cer aduse unele amendamente, în sensul picturalității care caracteriza și continuă să definească demersul artistului, mai puțin lizibilă însă în situația primatului scenariului, a emblemelor și aluziilor, obligatorii pentru orice derivată a suprarealismului, a fantasticului în general. Dinulescu se întoarce acum la realitatea concretă nu doar prin repertoriu — și vechile situații conțineau aparente realități, dar în conotații codificate — ci și prin procedeul punerii în imagine. Formula figurativă se dovedește, încă o dată, fertilă și polisemantică, pentru că în naturile statice de o banalitate aparentă, descifrăm o atmosferă metafizică, o trimitere spre semnificațiile vieții tăcute care trece, spre simbolul perisabilității, dar și al triumfului materiei. Lăsînd la o parte faptul că unele compoziții, atent regizate sub raportul tăieturii la secțiunea de aur, sau al geometrismului ce sugerează cenzura scientistă, dezvăluie un plan secund simbolic, există încă situații explicit deduse din jocul manierist al ambiguității, sau create prin compulsări, ca în ilustrațiile pentru romanul semnat de L. Plămădeală. Fructele capătă valențe emblematice, cu trimiteri la implicații livrești mitologice, vegetalul devine pretext pentru pictură de „vanitas", ca la un Sanchez Cotan, precursorul picturii metafizice, relația picturală în sine este una a dialogului de sigle și concepte. Probabil că saltul cel mai spectaculos s-a produs la nivelul cromaticii, gîndită acum în tonuri luminoase, asociative prin intensitate și concentrație, cu punerea în valoare a tactilității și a jocului de planuri. Într-un anumit fel, Dinulescu tinde către autonomia culorii după o soluție abstractă, dar suportul concretului îi este încă necesar pentru a-și organiza arabescul pictural. Din acest unghi pictura lui dovedește nu doar o nouă valoare expresivă, remarcabilă în sine, ci și perspective de real interes, incitante ca o provocare adresată spiritului.

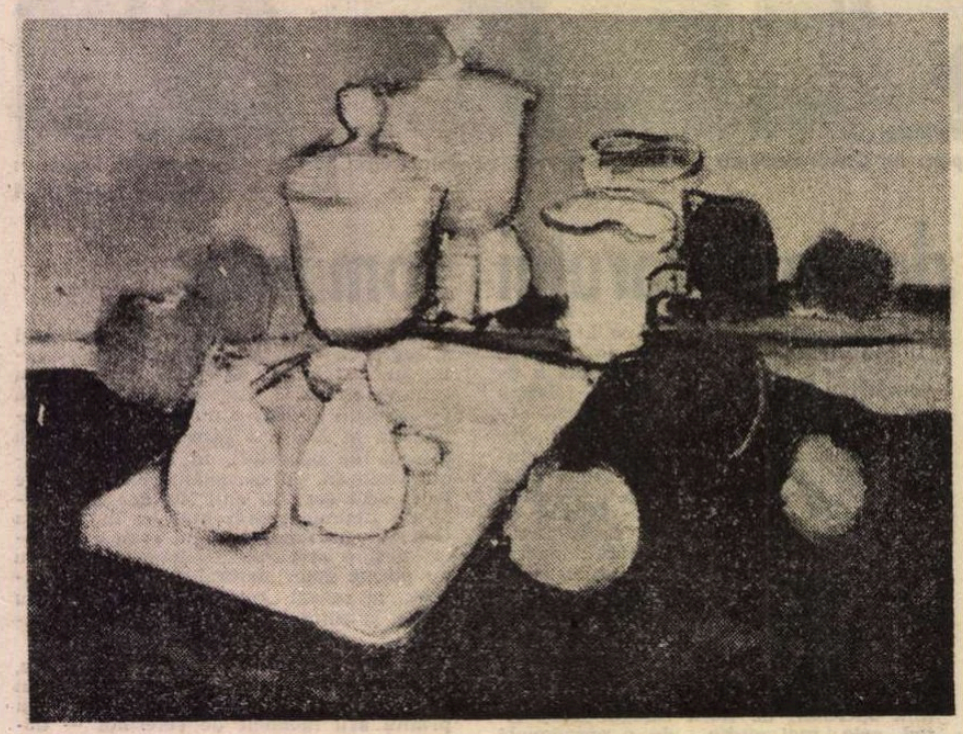

AURELIAN DINULESCU: **Natură statică**

Simeza

■ RELATIVA ritmicitate cu care **Virgil Chivu** expune rezultatele unui demers în egală măsură pasional și cerebral, problematizînd în substanță pentru a refecta o stare de echilibru relativ în aparență, ne convinge asupra seriozității și profunzimii programului său. Căci, prin însumarea etapelor parcurse sub semnul obsesiei materiei și al reflexului său în forma-culoare, avem revelația unei acțiuni formative consecvente, pe coordonate de atitudine și manieră clar și distinct formulate, în afara prejudecăților stilistice dar cu vădită propensiune pentru problemele raporturilor tonale. Expoziția de acum pare mai animată sub aspectul tensiunilor interioare, mai supusă întrebărilor și decisă în esență să dea răspunsuri tranșante, premisă afectivă și rațională ce se citește în rezolvarea picturală. Compoziția se dovedește a fi dominată de jocul diagonalelor și alternanța planurilor divergente, obiectele își pierd materialitatea, intrînd într-un fel de stare de imponderabilitate, tușele de culoare dezvoltă o direcționare poliaxială și o fragmentare tonală dinamizantă. Natura are valențe telurice subliniate, uneori și cînd trece în ipostaza sa intimistă, a staticului aparent, intenționînd să sugereze că tectonica acceptată este doar iluzorie și că în realitate totul se supune principiului eleat. Atitudine ce se regăsește și în compozițiile cu personaje, deduse mai ales dintr-o lume a spectacolului sau, de ce nu, din spectacolul lumii, animate de o mișcare explicită sau de un flux interior detectabil prin decodarea semnificațiilor de esență. Oricum, Virgil Chivu se dovedește un artist care cunoaște mecanismul picturii hedoniste, de jubilație, mai ales la nivelul prelucrării cromatice, dar care preferă să ne deschidă o cale de acces, sau doar o fereastră, spre substanța intimă, frămîntată și contradictorie, a materiei, a existenței în general. Bucuria receptării poate fi spontană, dar ea va fi totdeauna urmată de o aprofundare ce ne invită la meditație, căci emotivitatea este doar una din investiturile iconice, cerebralitatea și spiritualizarea formînd termenul de echilibru. De aici se naște, în fond, valoarea picturii lui Virgil Chivu, sensul ei de act cu valoare existențială, de crez și confesiune.

Galeriile Municipiului

■ O pictură de tradiție, în spiritul școlii ieșene a observației, desenului și sentimentului panteist, consemnînd itinerarii în egală măsură afective și lucide, expune **Romeo Cosmovici**, punînd accentul pe grupajul de peisaje, fără a ocoli natura statică sau portretul compozițional. Din această etalare plurivocă rezultă imaginea corectă și sugestivă a tipului de implicare în substanța imaginii, observația interferîndu-se cu emoția, grija pentru detaliu colaborînd cu sentimentul spațialității și al perspectivei deschise. Deliciile pictorului de culoare se descifrează în capacitatea asocierii subtile a tonurilor luminoase, într-o viziune ce pare a descinde din impresioniști, dar care menține consistența formelor, a planurilor, fără a pune accente de tipul delimitării prin contur. Pictură de afect și lirism, efect al trăirii cosubstanțiale a întregului naturii, arta lui Cosmovici postulează nu doar necesitatea amprentei individuale ci și permanența unei atitudini ce descinde din realismul secolului trecut, dar care oferă infinite căi de acces pentru reformulări. Un travaliu calm și tenace, notația sigură și coloritul dedus din sugestiile realului conferă consistență picturii și o certitudine ce se asociază cu posibilitatea rapelului imagistic prin referirea la spații recognoscibile, deconspiră artistul regulilor fundamentale ale punerii în imagine. Dar tonul general, cel care invită la dialog, rămîne în esență romantic, fără tenta decepționistă sau paseistă prea frecvent alăturată acestui calificativ, în sensul sentimentului de nostalgie ce însoțește refluxul memoriei. Mai ales varianta citadină se alimentează din acest strat emoțional, natura ca atare etalînd un calm aparent, cu o mișcare ascunsă a materiei — **Vestigii dobrogene** este un posibil reper — dar fără excesele tumultului expresionist. Mai curînd stare de spirit contemplativă decît polemică sau interogativă, postulînd certitudini conceptuale și stilistice, pictura lui Romeo Cosmovici rămîne expresia unei atitudini constructive, preferînd afirmația și afectivitatea, investite cu valori expresive rafinate și optimiste.

Virgil Mocanu

Muzică

CALEIDOSCOP

AM urmărit în ultimele luni (și chiar în zilele din urmă), unele apariții muzicale care imi stăruie cu încăpățînare în memorie și chiar nu îmi dau pace, dat fiind că nu am avut prilejul pînă acum să le consemnez și deci am senzația că nu le-am făcut dreptate. Voi încerca, de aceea, unele însemnări mai puțin sistematice avînd drept criteriu doar pregnanța cu care ele se înfățișează amintirii.

Dintre recitalurile de pian, de pildă, nu pot să-l uit pe cel al Luizei Borac, prezentat la Ateneul Român. Formată de Lavinia Coman la Liceul de artă „George Enescu", apoi trecînd la Conservatorul bucureștean, unde studiază actualmente în clasa lui Gabriel Amiraș, Luiza Borac ni s-a înfățișat de astă dată ca o interpretă de pregnanță și strălucire, fără îndoială printre cele mai bune ale noilor generații. O știam ca un element înzestrat cu pasiunea studiului și seriozitate deplină, dar acum s-a putut vorbi de un adevărat „salt calitativ", care a înscris-o în rîndul certitudinilor zilei de azi — și fără îndoială ale celei de mîine —, cu perspectiva de a deveni o autentică tînără maestră a clavirului. Felul cum a redat cele douăsprezece **Studii de execuție transcendentală** ale lui Franz Liszt a arătat că Luiza Borac se poate măsura, cu deplină îndreptățire, cu problemele de conținut ale paginilor de suprémă dificultate instrumentală. Caracterul poematic al **Studiilor** a fost reliefat în deplină cunoștință de cauză. Am avut de a face cu o autentică declamare pianistică, de mare intensitate a emoției, diversitate coloristică, plinătate a simțirilor. Nu sînt, în general, partenerul alegerii unor repertorii supra-dimensionate sau demonstrative (tendința aceasta, adoptată de unii pedagogi, îndeosebi, riscă să diminueze șansele învățăceilor pianului de a cunoaște satisfacția realizărilor depline), dar trebuie să recunoaștem că în cazul de față ne aflăm în prezența unor resurse naturale și conștient cultivate de un „calibru" neobișnuit. Ne întemeiem încredințarea și pe interpretarea, în prima parte a serii, a două lucrări de Beethoven: **Andante favori** și **Sonata op. 111 în do minor.** Cantabilitatea din **Andante**, logica și limpezimea depănării variațiunilor, o emoționantă **liniște** beethoveniană, care permite scrutarea adîncimilor sonore, iată însușiri pe care le-am putut aprecia în prima piesă, dar care au luminat în bună parte și abordarea celui din urmă monument al **Sonatelor** maestrului.

Cu ani în urmă audiam, în vederea reuniunii „Tinere talente" de la Rîmnicu Vîlcea, un tînăr pianist venit din Banat și care întrase cu succes în rîndurile elevilor Liceului de artă din Cluj-Napoca. Se numește Daniel Goiți. Îmi amintesc că redarea **Baladei I** de Chopin m-a impresionat prin tensiunea și unitatea ei. Au trecut anii, acum el este student al Conservatorului „G. Dima", în clasa Ninuca Oșanu-Pop și și-a păstrat calitatea dominantă constatată atunci, bineînțeles ridicată la o altă treaptă de realizare și maturitate. Din recitalul susținut de el în sala „George Enescu" a Conservatorului bucureștean am reținut cu precădere tensiunea extremă, caracterul „strîns" al execuției sale pianistice, care conferă personalitate și individualitate apariției sale pe podium. Momentele cu adevărat izbutite au fost marcate de lucrările lui Rahmaninov și Skriabin. Sonoritatea s-a dovedit consistentă și evocatoare, agogica strictă și totuși dezvăluind un tumult interior rodnic, elementul de virtuozitate stăpînit, cu supremația riguros păstrată a **esteticului.**

Tînăra violonistă Irina Mureșanu ne atrăsese atenția prin tălmăcirea repetată a **Poemului** de Chausson, la un grad de comprehensiune a adevărului interior al acestei piese pe care nu-l regăsim totdeauna nici în versiunile violoniștilor maturi. Există, adică, la Irina Mureșanu, o continuitate a fiorului liric și narativ, o **linie** venită de la un grad considerabil de interiorizare, o transcendere a adevărurilor violonistice în folosul celor esențialmente **umane**, care ne-a emoționat în aparițiile ei din ultima vreme. După ce o ascultasem acum cîteva luni într-un recital la Studioul Ateneului (la pian Alma Peter-Apostoleanu), am regăsit-o de curînd la „Gala recitalurilor" din Slobozia, însoțită și aici de o parteneră de excepție, pianista Viorica Rădoi. Biruința esențială a violonistei, concludentă pentru evoluția sa aproape spectaculoasă, este marcată de tălmăcirea **Sonatei „torso"** de George Enescu. Sesizarea tuturor meandrelor dificilei scrieturi violonistice enesciene, găsirea exact a climatului emoțional în care această pagină, pînă mai ieri necunoscută, își dobîndește adevărata identitate de bună soră — ca nivel valoric și climat sonor — a **Sonatelor a doua și a treia pentru pian și vioară de Enescu**, într-un cuvînt planarea în înălțimile atmosferei atît de specifice și anevoie definisabile ale muzicii marelui compozitor român dau interpretării la care am asistat greutatea specifică a clipelor concertante memorabile.

În prima seară a „Galei" din Slobozia, am asistat la o etalare grăitoare a stadiului actual de dezvoltare a unei tinere cîntărețe de finețe și în același timp de inteligentă definire a ariilor stilistice diverse — mezzosoprana Ruxandra Donose. Ne-am bucurat să o aflăm aparținînd unei accepțiuni contemporane a specificității acestui tip de voce, în care primordial dezvoltate sînt suplețea, expresivitatea neagresivă a glasului. Apropiate îi sînt în general eroinele de **operă**, cu atît mai atractive cu cît sînt definite cu spiritualitate și intuiție sensibilă, fără îngroșări fals temperamentale. Este clar că idealurile unor Teresa Berganza sau Frederica von Stade îi sînt apropiate și tinerei noastre cîntărețe, care se dedică reprezentării caracterelor atribuite de creatorii de teatru muzical vocilor de mezzosoprane, cu păstrarea neștirbită a **ținutei**, convinsă fiind că puterea de vibrație a creației interpretului nu scade — ci, dimpotrivă, dobîndește rezonanțe semnificative în sensibilitatea publicului de astăzi — prin această creionare nuanțată. Ruxandra Donose este o prezență (întărită și de tălmăcirea cîntecelor lui Dima și Enescu) de aleasă muzicalitate, dovedind cît de plăcută poate fi o voce, chiar și „netunătoare", cînd este dublată de calități esențiale, de pătrundere a adevărurilor interioare ale creațiilor abordate.

Tot în „Gala" de la Slobozia am ascultat un remarcabil student al Conservatorului din Iași — pianistul Daniel Pîrvu, despre care ne-am mai ocupat în paginile „României literare" — și pe care îl așteptăm într-o fază evolutivă superioară, și **un trio** alcătuit din talente proeminente ale tinerei generații de instrumentiști — violonistul Liviu Prunaru, violoncelista Diana Ligeti, pianistul Valeriu Rogacev — excelent în unele momente (de pildă în mișcarea lentă din Șostakovici) însă pe cale de a-și consolida unitatea de concepție și expresivitatea de ansamblu.

Într-un recital de orgă de la Ateneu al lui Christian Berger, am ascultat **Fantasia con ricercari** de Wilhelm Berger, datînd din 1935 și care și-a cunoscut acum prima audiție integrală. Am receptat lucrarea ca una din cele mai grăitoare și mai variate ale compozitorului. Elaborarea în forme riguroase, cu actualizarea marilor tradiții ale scrieturii polifonice și a întregului tezaur al mostenirii baroce, nu a împiedicat — ci dimpotrivă a favorizat — expunerea meditațiilor personale. Este o muzică ce te **ține** pe tot parcursul ei, impunător, cu imprecații vehemente alternînd cu suprafețe de amplă introspecție, cu elemente improvizatorice care dau desfășurării un aer de libertate și sinceritate a palpitației sonore, cu culminații impresionante și în același timp cu o ocolire conștientă a **efectului**, care face ca întregul edificiu să primească o concluzie simplă, sobră, de rezervă și esențializare. Într-un cuvînt, am apreciat **Fantasia con ricercari** ca pe o autentică profesiune de credință a compozitorului — iar în ce privește interpretarea, ca pe reușita majoră din acea seară a talentatului organist.

Alfred Hoffman

ESEU

„Athanase Joja în cultura românească"

CULTURA înseamnă nu numai suma operelor considerate a fi revelatoare pentru viața intelectuală și spirituală a diverselor comunități umane. Înseamnă și lumina în care ele se reproiectează pentru generațiile ce se succed, o lumină mult mai selectivă decît poate cea contemporană operelor respective. Selectivitatea semnifică, firește, atît rememorare cît și reevaluare continuă. Cînd această lumină se stinge operele vor fi murit de mult. Într-o astfel de înțelegere ne-am propus să zăbovim pe o pagină din cultura românească, pe care citiva specialiști și-au făcut datoria de a o fi deschis, *) pagină semnată Athanase Joja. Dacă logicianul s-a remarcat prin studiile asupra istoriei logicii, prin atașamentul special față de filosofia lui Aristotel, omul de largă cuprindere intelectuală s-a apropiat de citeva dintre momentele cu mare semnificație în cultură și de momentul pe care etnosul românesc avea să-l deschidă, prin fereastra propriei case, spre universalitatea spiritului și a ideii. Academician și profesor de istoria filosofiei, va întemeia un redutabil **Centru de logică** dispunînd de o publicație academică, **Probleme de logică**, instituție ce va polariza energia multor intelectuali de prestigiu precum D. Bădărău, A. Frenkian, M. Florian, C. Noica, A. Dumitriu sau a unor cadre mai tinere de certă valoare.

Studiile înmănunchiate în acest volum au un caracter restitutiv și în subsidiar numai și comemorativ. De altfel nu există elogiu postum mai autentic decît recunoașterea operei prin restituțiile ei critice, dincolo de inamiciții sau aprecieri conjuncturale. Prin intermediul studiilor din volum vom încerca să reconstituim portretul intelectual al cărturarului român pe care D. Ghișe îl vede configurîndu-se prin liniile de forță ale **logosului** și ale **pathosului**, dihotomie instituțivă a umanului însuși odată cu preeminența celui dintîi. Trebuie să citim în această complementară dihotomie articularea esențială a rațiunii, a gîndirii conceptuale cu vocația creatoare, a ceea ce anticii înțelegeau prin **poietikos**. Logicianul Ath. Joja se completează pe sine însuși printr-o largă viziune antropo-filosofică în care arta ca și **ethosul** este o componentă a **organonului său dialectic.**

Comentatorii lui Ath. Joja s-au oprit adeseori asupra studiului său cu privire la **Profilul spiritual al poporului român** scris în plină epocă dogmatică și pe care comentatorul din volum, Romulus Vulcănescu, îl situează convingător în suita atitor predecesori, de la Cantemir la Xenopol, Pârvan sau Blaga și nu numai. Ne este cunoscut că seria de studii cuprinse în volumul **Filosofie și cultură** relevă acea „apolinizare" a fondului dionisiac al culturii române, apolinicul fiind preponderent raționalist și estetizant. Al. Tănase (și coordonator al volumului) relevă filiația operei lui Ath. Joja cu toată tradiția antică și europeană prin „rolul decisiv al rațiunii în istoria culturii", amintind în primul rînd de volumul **Istoria gîndirii antice** și de eminente alte studii ale filosofului român (cele patru volume : **Studii de logică, Recherches logiques, Logos și ethos** ș.a.).

Din această tradiție socratică își va lua Joja seva umanismului său filosofic, fără a ignora zestrea sofiștilor mai ales în strădania de a analiza, original, „conditia logică, epistemologică și axiologică a Universului" sau a sa **fenomenologie a artei**. Filiația este accentuată de Vasile Muscă prin „ideea greacă a omului", care și la Ath. Joja se conturează la intersecția a trei planuri de referință : a celui cosmic (ontologic), a polisului (social) și a logosului (logic). Incursiunile atente ale autorului acestui studiu în textul antic evidențiază viziunea lui Ath. Joja în care „omul și realitatea sînt fețe diferite ale unuia și aceluiași logos universal" avînd drept valoare intrinsecă ideea de adevăr (**alétheia**). Ion Ianoși, în schimb, va încerca în eseul său **Frumusețea inteligibilă** să aducă mărturii exegetice privind sensul profund pe care Joja îl dă laiveală și care vizează luminarea rațională prin valorile frumosului, ale „religiei estetice". Dacă pentru Gh. Epure, Joja reprezintă o pildă a angajării sociale a filosofiei, reconsiderînd textele antebelice ale gînditorului român, Adela Becleanu Iancu va evoca acele argumente din operă și mai ales din interpretările asupra „vocației apolinice a spiritualității românești" care consună, în anumite limite, cu filosofia culturii din țara noastră (referirile la Blaga fiind edificatoare).

Capitolul II : **Istoria logicii și logica istoriei** debutează cu un substanțial eseu al lui C. Noica. Aprecierile sale devin lapidare și categorice în privința originalității ideii profesată de Ath. Joja, a „identității concrete", în studii ca : **Asupra unor aspecte ale Logicii dialectice** și în **Logica și metalogica principiului identității.** Convingerea ambilor gînditori concordă în a aprecia că „toată logica veche și nouă ține, se întemeiază și se deduc din această temă", iar Noica adaugă și faptul că ideea se poate înscrie în atenția generală alături de exegeza pe care a făcut-o Ath. Joja asupra lui Heidegger în **Adversus Heidegger** (Studii II). Este chiar exemplară această confraternă apreciere cum că „discursul aparent logic poartă în el răspunderi autentic filosofice, făcînd ca reducerea la logică să fie în realitate o întindere a acesteia pînă la granițele ultime ale unei concepții filosofice". Ca și a gîndului, „greu de consecințe logice și filosofice" privind rolul fundamental al **implicației.** Deși n-a scris o **Istorie a logicii**, așa cum avea s-o înfăptuiască, A. Dumitriu, Ath. Joja era profund convins de unitatea dintre logică și istoria logicii, similară celei dintre filosofie și istoria filosofiei. Studiile din volum ale acestor mai tineri exegeți vor revela o serie de idei socotite originale în opera și logica lui Joja precum : **unitatea dialectică dintre deducție și inducție în cadrul logicii apofantice** (T. Dima) ; **Metalogica**, adică logica metodelor și procedeelor logice folosite în știință pentru a se ajunge la adevărul concret (M. Balaiș) ; **„Optimus commentator recens"** al filosofiei grecești în cîmpul cugetării românești (C. Marin) ; **Paradigma ontologiei elene** (C. Candiescu), ce evidențiază interpretările originale din **Istoria gîndirii antice** asupra momentelor esențiale ale acesteia (geneza primelor elemente, apeironul ca „universal concret" ; Pitagorismul ; Autodiferențierea Unului ; bivalența logosului ; Heraclit și Parmenide ; gîndire și ființă ; ființă și ființele ; Socrate și Platon) sînt momentele acestei paradigme în care s-a manifestat originalitatea lui Ath. Joja. Se cunosc demersurile lui Joja pentru o corectă punere în ecuație a **ontologiei** și **Logicii** (T. Ghideanu) ; „reinstituind unitatea dintre discursul sistematic și cel istoric", Joja „contemporaneizează" valorile filosofiei vechi, clasice — susține prof. Gh. Vlăduțescu ; „Elenist de mare cultură și rafinament, Athanase Joja a înțeles că singura șansă de a comunica esențial cu vechea filosofie greacă este aceea de a o resemnifica pe ea ca filosofie contemporană, și filosofia contemporană, ca pe iubirea de înțelepciune care vine din istorie și care este a prezentului întrucît este a trecutului".

Ath. Joja a acordat o deosebită atenție **logicii dialectice**, fapt argumentat amplu de V. Isac în eseul său **De la „More Mathematico" la „More Dialectico"** în care subliniază modelul de „critică logică" a magistrului. Căci, așa cum arată D. M. Bîrliba, Ath. Joja a fost și un eminent profesor de filosofie, după cum a fost și un înțelept diplomat, dovedind ceea ce spune M. Malița în amintirile sale. „Credința în logosul subiacent dă virtuți de trecere prin evenimente adverse, și diplomatul a apelat în această privință la resursele gînditorului". Să fie oare o exemplificare a convingerii lui Ath. Joja cum că „omul ca individualitate închide în el infinitatea potențialului logic al rațiunii universale" ? Gîndirea lui o dovedește cu prisosință.

Paul Caravia

*) **Athanase Joja în cultura românească** (coord. Alex. Tănase), Ed. Dacia, 1989.

TRAPEZ

CCLXXXXVII

1 447. – Iscălește !, mi-a întins hîrtia paznicul parcului. Făcusem o contravenție, urma să plătesc o mică amendă și trebuia – nu știu de ce – să semnez și eu chitanța. Aș fi putut măzgăli un nume oarecare. Dar am semnat lizibil – ca la ofițerul stării civile – socotind că e un act de curtoazie față de domnișoara pentru care rupsesem floarea.

1 448. Privesc cu un pic – numai un pic – de fantezie culmea pădurii : un arbore de forma și dinamica unei rachete țîșnește spre cer, stîrnind admirația unui cimpanzeu, în timp ce un cangur îi întoarce spatele indiferent.

1 449. Dacă, punînd punct la sfîrșitul paginii, aș putea încerca aceeași satisfacție ca tîmplarul care bate într-un scaun ultimul cui.

1 450. Mireasma merelor se adresează spiritului.

1 451. – Ce experiență ai tu în materie de diavol ?
– Dacă ai ști pe cîți i-am tras de coadă !

1 452. Ca fiara să te înspăimînte, nu e nevoie să scoată un răcnet. E suficient să miriie.

1 453. O porumbiță albă și zveltă, la ochiul stîng cu un monoclu maro. Pare fiica extravagantă a unui miliardar american.

1 454. – Dacă aș fi știut greaca veche ți-aș fi spus cît ești de frumoasă.
– De ce greacă veche ?
– Îmi închipui că asta e limba pe care o vorbea Afrodita.

Geo Bogza

Filosofie și cultură

Valoarea expresivă a cuvîntului

ÎNTR-O cronică din „Tribuna" asupra lucrării lui Marius Ghica, **Omul poietic pe tărîmul limbajului**, distinsul critic și istoric literar Adrian Marino, apreciind evident elogios lucrarea menționată, face o referire critică la cartea lui Andrei Cornea, **Scriere și oralitate în cultura antică**, sub raportul surselor, al bibliografiei. Mă simt dator să fac unele precizări în acest sens. Am apreciat elogios ambele lucrări și din punctul de vedere al calității surselor bibliografice, foarte diferite, în funcție de ceea ce urmărește fiecare. Critica lui A. Marino privind bibliografia românească este însă îndreptățită. Dar nu numai față de lucrarea lui A. Cornea (la care nu întîlnim decît cîteva nume de traducători și cu totul marginal nume precum Nicolae Cartojan, Constantin Daniel, Andrei Oișteanu, nimic sau aproape nimic în legătură cu esența problemelor discutate), ci și cu privire la cartea lui Marius Ghica, în care întîlnim traducători de elită precum Gabriel Liiceanu, Aram M. Frenkian ș.a., autori de note și studii introductive ca Gh. Vlăduțescu, Dinu Grama, Petru Creția, dar aproape nimic în contexte ideatice, cu două-trei excepții : Constantin Noica, Adrian Marino, cu unele referiri — citate la note. Nu ar fi de competența mea și este oricum inutil să alcătuiesc aici o atare bibliografie românească în aceste probleme (avem una dintre cele mai strălucite școli lingvistice din Europa și nu doar în probleme tehnice de strictă specialitate, ca să nu mai vorbim de cercetările mai noi de semiotică sau semiologie) dar mă nedumerește o absență totală în cele două cărți, pe care le prețuiesc atît de mult, a unui autor care se ocupă de decenii cu filosofia limbajului și care a publicat cărți de referință în problemă — Henri Wald (**Rolul limbajului în formarea și dezvoltarea ideilor** — 1957, **Realitate și limbaj** — 1968, **Homo significans** — 1970, **Limbaj și valoare** — 1973, **Ideea vine vorbind, Expresivitatea ideilor** — 1983).

Este o absență de nimic justificată, oricare ar fi opiniile celor doi autori despre lucrările citate. Despre unele din ele am avut prilejul să scriu. Mă voi opri în cele ce urmează la ultima spre a sublinia unele idei.

Puțini cercetători de la noi au forat atît de adînc ca Henri Wald spre a descoperi filoanele filosofice și a formula în termeni filosofici problemele cuvîntului — **vorbire, scriere, gîndire, comunicare.** El ne-a spus și ne spune mereu (inclusiv în **Expresivitatea ideilor**, apărută la „Cartea Românească") o minunată poveste — **povestea dramatică a cuvîntului.** Și o spune cu rigoare și frumusețe totodată. Aventura cuvîntului este într-un fel aventura omului. Acesta este o ființă rațională, muncitoare, culturală, comunicațională etc. pentru că este (sau fiind în același timp) o ființă **cuvîntătoare.** Cuvîntul este nu numai cel ce conferă expresivitate și comunicabilitate ideilor, dar prin el se și constituie ideile. Cuvîntul este un referențial necesar pentru toate formele de comunicare, pentru toate limbajele posibile, deci și pentru cele nelingvistice. Limbajele artelor plastice, muzicale etc. sînt inteligibile întrucît sînt tractabile în cuvinte — rostite sau nu. Există numeroase posibilități de expresivitate și comunicabilitate ale ideilor noastre dar o singură modalitate de a gîndi și de a genera idei — prin cuvînt. În totală independență de cuvînt, imaginile nu se pot nici constitui, nici transmite. Din acest unghi de vedere problemele cuvîntului sînt, prin excelență, probleme de filosofia culturii, iar filosofia limbii este un domeniu „specializat" al acesteia. Am pus cuvîntul între ghilimele ca să nu se înțeleagă o specializare de tip scientist, ci una în care se afirmă perspectiva totalizatoare și esențializatoare a filosofiei.

Dar de ce are cuvîntul un **statut dramatic** și o **istorie dramatică** ? Pentru că el este văzut de H. Wald ca o ființă culturală vie, supusă mereu unor tensiuni evolutive de tipul : scriere pictografică — scriere alfabetică, scriere—vorbire, semnificat—semnificant, denotație—conotație, elaborare conștientă—spontaneitate, contemplativitatea gîndului și agresivitatea imaginilor, perceperea vizuală a imaginilor și cea auditivă a cuvîntului (lectura), diferențiere—individualizare—masificare, dialog—monolog, dialogul teatral și cel cinematografic, creație și receptare, experiență și expresie etc. Autorul este profund convins — nu în ultimul rînd datorită temperamentului său colocvial — de marile avantaje ale vorbirii. Față de celelalte forme de comunicare — unilaterale într-un singur sens, emițător—receptor —, vorbirea, conversația cultivă dialogul, formează spiritul critic activ, „poate feri gîndirea de stagnare, de uscare, de moarte... Hipertrofierea imaginii în paguba cuvîntului în cultura contemporană stinghereste dezvoltarea spiritului critic și favorizează înmulțirea reflexelor condiționate... Controversa este singura în stare să ferească sufletul de tirania imaginii și a literei". De aici și prețuirea **neoretoricii.**

Dealtfel, partea a II-a a lucrării este consacrată mai ales argumentării întîietății și superiorității vorbirii. Chiar logica se naște din tendința de ordonare și coerență lăuntrică a vorbirii iar teatrul este prin excelență un cîmp al vorbirii prin **rostire** sau prin **tăcere.**

Sînt foarte interesante și instructive paginile despre participarea cuvîntului la formarea denotației și la transformarea emoției în conotație, îndeosebi atunci cînd este vorba de **emoții estetice.** Ele traduc două atitudini umane distincte : una **cognitiv-rațională** și cealaltă **pragmatic afectivă.** Știința și filosofia salvează denotația de banalizare iar arta salvează emoțiile de ofilire prin crearea unui semnificant care să le ridice la nivelul conștiinței și al perenității. Vorbirea, sub influența abstractizării și generalizării, comunică mai ales cunoștințe și tot mai puțin atitudini afective. „Numai arta, prin puterea ei de individualizare, poate să exprime idei emoționante".

O calitate esențială a scrierilor lui Wald și îndeosebi a acesteia este largul evantai cultural, efortul de a depăși orice abordare unilaterală, de a înțelege toate ipostazele aventurii cuvîntului : antropologică, sociologică, semiotică, informațională, logică, culturologică, istorică, etică și estetică. Tocmai de aceea lucrarea se adresează tuturor celor implicați activ în procesele creative și comunicaționale. Cele mai diverse discipline sociale, umanistice, ale spiritului, regizori, scenografi, traducători, ca să nu mai vorbim de scriitori și artiști de toate categoriile, toți oamenii de cultură vor găsi în cartea lui H. Wald elucidări și luminări binevenite. Iată, de pildă, partea a III-a, care s-ar putea numi **Cuvîntul și estetica expresiei**, este limpede că interesează pe toți cei care cred că dialogul și comunicarea între oameni prin mijloace artistice sau neartistice nu trebuie să oscileze fatal între **banalitate** și **ermetism.** Este una din cele mai interesante părți ale lucrării și este firesc de vreme ce în toată cartea , accentul cade tocmai pe **expresivitate.**

Al. Tănase

Vedat TÜRKALI

Întunericul albastru

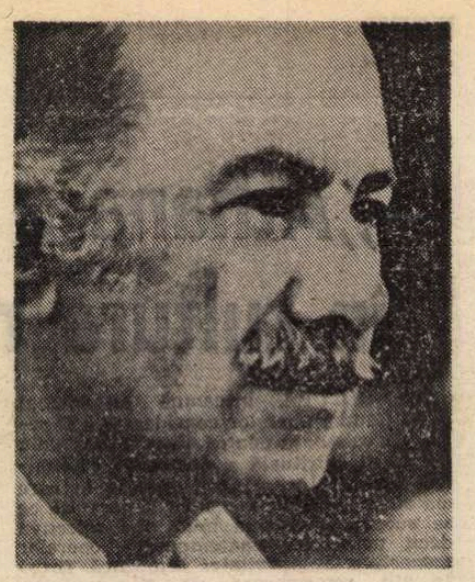

■ *Scenarist, dramaturg, romancier, VEDAT TÜRKALI este unul dintre prozatorii reprezentativi ai peisajului literar actual din Turcia.*

Născut în 1919, la Samsun, absolvă Secția de turcologie a Facultății de Litere din Istanbul și predă, timp de mai mulți ani, la liceele Maltepe și Kuleli. Pînă la apariția primului roman, Singur, *într-o zi (1974), aflat acum la a șasea ediție, a activat în special ca scenarist de film, fiind premiat la Festivalul de la Antalya și la cel de la Carlovy Vary. Primul său roman a obținut, în 1974, premiul editurii Milliyet iar în 1976 prestigiosul premiu Orhan Kemal.*

Cel de-al doilea roman, Întunericul albastru, *din care am selectat cîteva fragmente, a apărut în anul 1983 la editura CEM. Ca și în prima sa carte, autorul acordă o mare importanță vieții sufletești a personajelor, în special feminine.*

VIAȚA la Aspat a început cu zile însorite. Ploile au fost date uitării și se credea că nici nu va mai ploua ; pentru că aici vremea umedă era doar în trecere, pe cînd vreme soarele domnea. Doar că se mai răcorise, iar zilele se scurtaseră... Chiar și într-o natură atît de primitoare, Nerghisei îi venea tare greu să împartă o singurătate în doi, mai greu chiar decît să și-o poarte doar pe a ei. Nopți întregi nu lipea geană de geană. Uneori vorbea cu Korhan. Auzind voci din încăperea în care dormea ea, Özgür veni încetișor la ușă în zori. Și el avea fața obosită și palidă.

— Bună. Voiai ceva ?

— Nu, spuse Nerghisa. Ce să vreau ? Bună... Uite-acum vin.

Fugea de vestea morții lui Korhan. Luase ziarele lăsate cu sfială de Corespondent în barcă, pline de fotografii și știri despre Korhan, pentru ca, fără să se uite la ele, să le arunce la Adabogazi în apa înspumată. Poate de aici reticența de a veni la Aspat. Unii nici nu aduceau vorba de moartea lui. Să fiu obligată să mă sufoc în minciună ? Făcuseră loc și la televiziune unei prezentări : omagiau, în numele patriei, un om de știință de o mare capacitate, onest. Începu să se teamă de pierderea echilibrului psihic și înghiți vreo cîteva zile somnifere. Erau dintre cele din care lua și Özgür, dar acum el nu le mai folosea. Ajunsese însă la limită, trebuia să înceteze. Mai întîi vru să ascundă medicamentele, apoi le aruncă. Dacă nu înfruntăm fățiș lupta, de ce am mai venit aici ? Amîndoi ne socotim infirmi, dar, din două jumătăți folosite cum trebuie, iese un întreg. Zicea doar, credea însă că ei îi revenea rolul cel mai important. Trebuie să mă duc în spate pe mine, dar și pe bărbatul acesta. Se poate oare trăi fără Korhan ? Vom încerca. Doar n-o să rămînem aici pînă la sfîrșitul zilelor ; trebuie să învățăm să mergem singuri, neținuți de mînă. Încetîncet, automatismele vieții își reluară ritmul. Ceaiul fierbea și ei se pregăteau să mănînce. Apa de băut se aducea de la Bagla, iar de la ciobanii care se aflau în vecinătate, la cîteva sute de metri mai sus, luau lapte. Mai repede decît spera Nerghisa, lucrurile se restabiliră într-o săptămînă. Puteau găsi tot ce era necesar la băcanul din susul drumului care ducea la Karaincir. În afara lucrurilor care le marcau net existența, Özgür găsea sprijin în șevaletul pe care-l montase la intrare ca și în cărțile pe care se chinuia să le citească Nerghisa. De fapt, nici Özgür nu putea lucra cum ar fi vrut, nici Nerghisa nu putea să studieze așa cum trebuie. Erau doi oameni încordați, care nici nu realizau pe deplin faptul că erau pe jumătate certați, doi oameni închiși într-o cabană cu două ferestre, obligați să se îmbrățișeze în mod mecanic. Parcă se măsurau și se cîntăreau, se încercau unul pe altul. Cine va fi primul care va scoate la iveală ce a găsit, cine își va dezvălui mai întîi adevărata personalitate ? În trecere, Nerghisa se opri cu privirea la șevaletul lui Özgür ; locul feței din tablou era gol și murdar, din cauză că șterse și puse una peste alta vopselele. Într-o zi, apărură în locul acela gol doi ochi urîți, nici ei nu-i plăcuseră. Nu-i spusese nimic lui Özgür. Dar nici el nu întrebase. Pe seară, trase o tușă roșie, groasă, peste cei doi ochi.

— Mergem la pescuit ?

La pescuit ? Özgür își strîngea pensulele și vopselele.

— Să mergem, răspunse Nerghisa.

Era departe, în lumea imaginară a visurilor. Știu că nu e deloc sănătos ce fac. Dar să terminăm cu interdicțiile. N-am să mai las nimic nerezolvat. Mai întîi în cap trebuie să le rezolv. Dar în capul tău nu se termină niciodată, fetițo. Cine oare poate pune capăt problemelor din minte ? Cu gîndirea nu ajungi nicăieri. „A gîndi nu schimbă viața". Încearcă și tu ! Cînd au plecat, era aproape de asfințit. S-au oprit la auzul unui fîșiit, tocmai cînd coborau pe malul pîrîului, spre Zoka. Doar n-o fi un șarpe ! Nerghisa își aminti de șarpele pe care îl omoriseră tot aici cu ani în urmă. Nu se temea de șerpi, ba chiar îi plăceau culorile lor. Privind la cel pe care-l striviseră cu o piatră, îi spusese lui Özgür :

— Și mai vrei să te faci pictor ! Cum ai putut să tai în bucăți asemenea culori ?

Nu era decît o broască țestoasă mai mare care fîșîia prin iarbă. Nerghisa o privi îndelung. Avea o sensibilitate pe care o purta de colo-colo. Sufletul îi fremăta acum de cuvintele golite de sens rostite de Korhan pe drumul de la Türkbükü la Ibraam și pe care le ascultase atunci plictisită de drumul prăfuit și anost. „Bre, Korhan, să nu-mi mai ieși în cale, că ai de-a face cu mine..." Dacă l-aș striga „Korhan", s-ar supăra ?

— Korhan !

Nerghisa zîmbi amar privindu-l pe Özgür care se uita mirat, chiar îngrijorat. Au venit ! Așa crede flăcăul. Să-ți spun o poveste ? Se îndrepta spre barcă. Özgür venea pe urmele ei și, ținînd funia prinsă de mal, privea preocupat cu coada ochiului la Nerghisa. Au ieșit în larg fără un cuvînt. Nu pornise motorul ; se uita la Nerghisa, așezată în fața lui și ducea barca spre Bagla. Credea că e pește acolo, pentru că odată prinsese un chefal mititel cu undița. O altă barcă se ducea spre Akyarlar. O barcă de cauciuc țișni de la Karaincir spre Kocaburun. O barcă pescărească, tot cu motor, tocmai se întorcea. Pescărușii se lăsară pe stîncile din apropiere. Se ciondăneau osteniți și fără voie, Așteptau căderea soarelui în mare, Özgür trecu la pupa, prinse momeala și aruncă undița. Așteptau în tăcere :

— De ce nu plonjezi ?

ÖZGÜR se indispuse, de parcă s-ar fi confruntat cu o întrebare neașteptată. Mișcă undița de cîteva ori și rămase tăcut cu ochii la undiță. De fapt, pescuitul îi făcea ei plăcere ; el îl lua în rîs. Ce să înoate, el, care se temea acum și să intre în mare. Nu răspunse. Nerghisa se îmbrăcă la repezeală ; se răcorise de-a binelea.

— Să-ți dau hainele ?

El privea fără să fi înțeles, apoi clătină din cap.

— Nu mi-e rece.

Avea cămașa roșie de lînă. Marea bătea în roșu, singeriu spre Istanköy. Se răcorise. Barca începuse să se umezească. Se întuneca încet. Trase fără chef undița, înnoi momeala, o aruncă în apă. Nu vorbeau deloc. De parcă nu voiau să spargă tăcerea. Natura care înconjura blîndă totul alina și zbuciumul interior al Nerghisei. Două bărci pescărești care veneau de la Karaincir se luară la întrecere spre Kocaburun. Özgür privi în urma lor :

— Acolo e pește, cînd întorci spre Akyarlar.

Nerghisa nu spuse nimic. El strînse deodată undițele și se ocupă de pornirea motorului.

— Ce s-a întîmplat ?

Motorul nu porni de la prima manetă.

— Plecăm acolo.

În sfîrșit, motorul porni cu zgomot. Nerghisa spuse rece :

— Nu vreau.

Özgür se opri, gata să se înfurie.

— De ce ?

Se priviră tot rece un timp.

— Nu vreau, spuse ea din nou. Lasă-mă la mal și du-te, dacă ții.

El nu răspunse nimic. Trecu la cîrmă și întoarse barca spre Zeytinlidere. Nerghisa se pregăti să coboare pe plajă. Se întunecase. Sub copaci era și mai întuneric și răcoare. Cobori și Özgür ; legă barca.

— De ce nu te duci ? îl întrebă.

— Ce să fac fără tine ? îi răspunse strîngînd funia.

Porni spre cabană. Nerghisa merse în urma lui. Ce să faci fără mine ! Se supără. Cel mai mult o înfuria cînd începea s-o cuprindă o bucurie necunoscută, o bucurie pe care nu voia s-o cunoască. Obișnuiește-te fără mine. Nu mai exist. Nu te uita că mă plimb aici cu tine, în curînd vom pleca. În ziua cînd vom înțelege unde o să ajungem, ne vom elibera de modul ăsta prefăcut, inventat de viață. Eu am început să văd cum stau lucrurile, am să-ți explic, dacă n-ai nimic împotrivă. Cu cît mai devreme, cu atît mai bine.

Intră în încăpere și aprinse lampa cu gaz. Se întoarse spre el :

— Bem ceva ?

— Nu beau.

Dacă asta îi era voia ! Din noaptea aceea nu mai pusese băutură în gură. Özgür adusese cîteva sticle, dar nici el nu băuse. Și-acum vrea să facă schimbări. De ce să schimbăm cînd încăpem atît de bine în peștera asta ? Ce e rău în asta ? Nici măcar nu m-am gîndit. Dar la ce mă puteam gîndi ? Acum i-a venit rîndul. Se plictisise de macaroane cu iaurt și ouă. Se așeză fără chef la masă.

— Ce-ar fi să plecăm mîine ?

Özgür o privi mirat, nu se așteptase. Fără să spună nimic, se apucă să învîrtă furculița prin macaroane, apoi mormăi :

— Dar abia am venit...

Tăcu și așteptă. Nerghisa tăcea însă.

— Și vremea e frumoasă. Ce-o să facem dacă plecăm ? Că, de plictisit, mai tare te vei plictisi acolo.

Unde o să mă plictisesc mai tare ? Bău două înghițituri de apă.

— Nu m-am plictisit, dar nu ne folosește la nimic. Totul e inutil. Plictiseala, cel puțin, te face să cauți o cale. Ce fac aici pot face și în altă parte. Ca și aici, sînt multe locuri unde nu vom putea face destul de multe lucruri. De ce să rămînem legați ? O vreme mi-a folosit, atîta timp cît m-am putut gîndi în tăcere. Acum s-a sfîrșit.

Özgür răspunse :

— Pentru mine nu. Înțeleg, nu te pot elibera de sentimentul de dispreț. Pe cînd eu, eu mi-am făurit o lume. Și nu pot crede, de ce să fie totul sfîrșit ? Ce pierzi dacă mai încercăm un timp ? Eviți o discuție cu mine. Iar eu sînt însetat. Mă tem de singurătate. Oriunde nu ești tu, sînt singur. Știu că nu mă crezi. Mai încearcă... Nu mă arunc în mare, nu ? Dar vii și tu ? E adevărat că m-am jucat, dar n-a fost pentru a-ți face rău. Abia după aceea am înțeles totul. Jocul meu s-a stricat. Înjură-mă cît poftești. Și eu credeam că fac același lucru cu Korhan, așa și făceam în sinea mea. Și acum ce sînt ? Strivit, asta sînt. Ia-mă dacă pleci. Tot mai vrei să pleci singură ? De ce nu crezi că sînt restabilit pe deplin ?

Nu mai tăcea. Se ridică odată cu Nerghisa de la masă. Îi tăie drumul și se așeză pe taburetul de la ușă. Cu un mers greoi, Nerghisa luă și ea loc pe canapeaua pe care el o folosea drept pat. Özgür continuă :

— Nu ți-ai ruinat și tu sănătatea ? Dar eu am încredere în tine. Mai am resurse... Cîte lucruri mai putem face aici... dar nu m-ajuți deloc. Ce foc bun putem aprinde în cămin... Ai uitat cîte luni am petrecut aici, iarna ? Doar n-o să rămînem pe vecie. Ți-am spus : vreau să plec la Istanbul. Acum să aranjăm puțin cabana, să cumpărăm o motocicletă, putem colinda împrejurimile. Ai să vezi ce bine mă vei cunoaște atunci !

— Dar e ceva ce nu ți-am spus, dragul meu Özgür.

Rămase cu privirea în gol, ce nu-i spusese ? Nu mai zise nici el nimic, dar se gîndi că ceva îi scăpase.

— Ei, spune, ce e ?

— Nu mai suport singurătatea, asta e, răspunse Nerghisa cu o voce moale, iubitoare.

După un timp, continuă pe același ton :

— Nu știu cum și cînd, nu m-am lămurit încă, dar simt că trebuie să ne despărțim. De asta sînt perfect conștientă. Te cunosc, Özgür. Acum nu mai poți spune că fug de explicații. Și eu mă tem. Fiecare vorbă în plus ne va fi un nou dușman.

Spusele ei căpătaseră greutate. Ce bine că am vorbit. Dar cu asta mai mult ne îndepărtăm... Tăcură din nou. Nerghisa spuse apoi :

— Nu ne vom mai putea vindeca de singurătate, nici tu pe mine, nici eu pe tine.

FIECARE vorbă deschidea un sertar bine încuiat, în care se afla răspunsul la căutări și frămîntări. Fără să spună nimic, Özgür se ridică și ieși. Resturile de la masă, bidonul cu gaz din colț, vasele înșirate pe raftul de deasupra sobei, camera ei care se zărea prin ușa deschisă, patul, toate așteptau o viață mai fericită. Putea această schimbare să vină în urma unei discuții ? Dar tot ce am spus eu a fost corect ? Bine, dar Özgür are dreptate ? Se ridică și ieși. Özgür se așezase pe piatra din curte și privea noaptea întunecată. Calea Lactee, cerul plin de stele, greierii, orăcăitul broaștelor, crengile care trosneau ușor în noapte, umpleau atmosfera de nefiresc. Nerghisa se opri în ușă :

— Nu vrei să facem cîțiva pași ?

El se ridică fără să scoată o vorbă, o luă de mînă, ieșiră pe potecă. Nu-i lăsă mîna, nici Nerghisa n-o trase. Merseră alături o vreme. Peste puțin ieși luna. În față se conturau clădirile albe cu două etaje răspîndite pe țărmul stîncos. În lumina lunii, ferestrele întunecate fără geamuri și fără cercevele priveau golașe. Nici anul ăsta nu le-au terminat. Ziceau că sînt locuințe de senatori sau deputați. Aici rămăsese tipul acela ? Așa se spunea la Izzet Hadi. Ici și colo se zărea lumină. Una din camere trebuie să fie a lui Irfan Serhan. Ce-ar fi să aduc vorba despre asta acum ? Dar n-avea chef să discute despre nimic. Liniștea și plimbarea îi făceau bine. Ca și degetele calde și osoase ale lui Özgür care îi strîngeau mîna. Dacă merge tot așa, oare unde ajungem cu legătura noastră ? Unde poate să ducă decît la împrospătarea vechilor rele. De data asta mă învinovățesc fără nici o cauză. Ce drum să aleg, pe cine să aștept ? Korhan nu mai vine. De unde își lua el forța ? Cum, unde să caut, ce să găsesc ? E ușor să te îndepărtezi toată viața de adevăr ? Am înțeles, Özgür nu poate fi. Cine ? Cîți ? De unde să știu care va fi cel ales dintre cei pe care îi voi cunoaște ? Ce e vis și ce e realitate ? Poate că bărbatul care mă strînge acum de mînă e mai realist decît mine ! Poate că așa merg spre împăcare. Sigur că nu ! Altfel voi fi tare nefericită și voi intra în impas. Dar așa mi se pare că e normal să fie : mi se pare singurul, primul lucru la locul lui de cînd am venit aici. Poate că așa a început adineauri, cînd începuse să vorbească ; dar nu mă împotrivesc adevărurilor la care am ajuns, dacă nu mă îndoiesc și de ele, înseamnă că totul este doar pe jumătate, totul este fals... Apoi ?... La băcănie era închis, la cafenea la fel. Trebuie să se întoarcă. Özgür se uită la Nerghisa care-și încetinise pașii ;

— Mergem spre Akyarlar ?

De ce nu ? Pe o noapte atît de frumoasă, de ce nu ? Își retrase palma din mîna lui și merse împăcată cu sine.

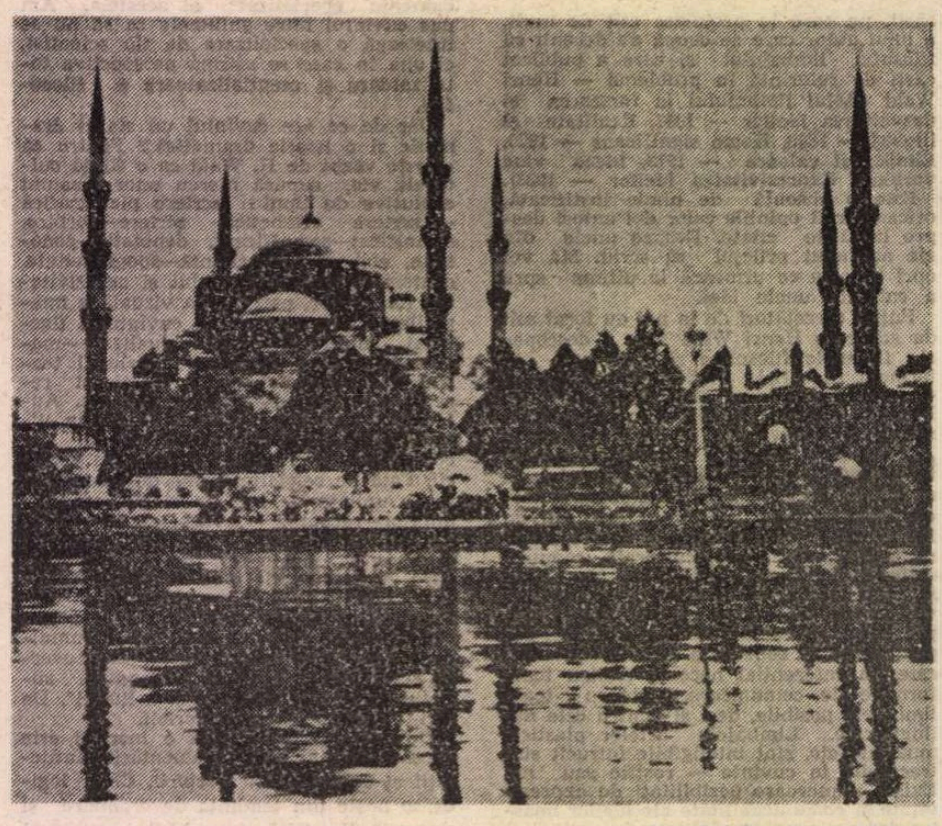

Istanbul. Moscheea Albastră

Prezentare și traducere de

Elena Liliana Ionescu

Premiul Nobel pentru literatură — 1989

Camilo José CELA

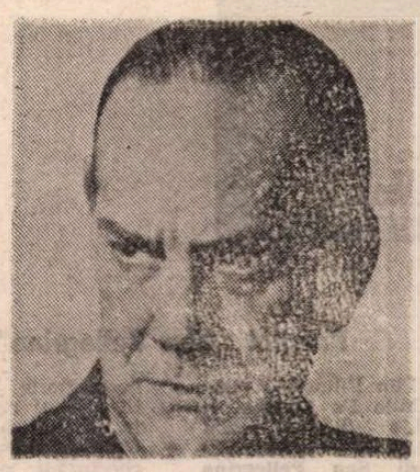

SURPRINZĂTOR tocmai pentru că nu mai este însoțit de nici o surpriză de genul celor cu care ne obișnuise în ultima vreme, premiul Nobel pentru literatură din anul acesta aprinde iarăși luminile de sărbătoare în literatura spaniolă : Camilo José Cela, încununatul cu lauri, va fi și cel care se va simți „pedepsit" cu acest prilej, trebuind să facă față multelor zile de sărbătoare de aici încolo. Palma de Mallorca, locul unde s-a retras de mulți ani pentru a fi mai mult timp cu el însuși și cu pagina albă, îi va oferi, probabil, pînă și jerbe de artificii, despletite multicolor peste toate tărmurile insulei.

Surpriză, cum spuneam, nu mai este. Camilo José Cela fiind un nume cunoscut, tradus și comentat pretutindeni în lume. Literatura sa — mai ales romanele și cărțile de călătorie — s-a impus de la bun început, consacrîndu-l drept unul dintre cei mai desăvîrșiți minuitori ai limbii, fascinant prin modul în care a pătruns în laboratoarele tainice ale vorbirii pentru a-și făuri un stil al său, inconfundabil.

De la bun început nu înseamnă însă că, la începuturi, lucrurile i-ar fi mers foarte bine. Dimpotrivă. Dar amănuntul aproape că nu mai are nici o importanță în această clipă. El însuși, într-o pagină de aduceri aminte, va privi înapoi cu un zîmbet discret, notînd : „Scriitorii obișnuiesc să fie proști și pedanți, susținînd (aparte excepțiile) că pentru a scrie au nevoie de o anume ambianță propice... prezumție care se îndepărtează mult de adevăr : pentru a scrie cărți, singurul lucru de care au nevoie este să aibă ceva de spus... Cu un top de hîrtie albă și un creion se poate scrie **Don Quijote**, iar pe partea cealaltă, **Divina Comedie**. Ceea ce trebuie să faci este să te așezi pe lucru și să vezi ce iese, dacă iese. **Don Quijote** și **Divina Comedie**, bineînțeles, ies de puține ori".

Să nu ne pierdem însă în „capcanele" sale, păstrîndu-le pentru un prilej viitor, mai puțin presant, și să reținem aici cîteva date de portret. Camilo José Cela s-a născut la 11 mai 1916, în localitatea El Padrón, vechea Iria Flavia, din Galicia, descinzînd dintr-o familie ilustră : un Padro de Cela a rămas în istorie, fiind conducătorul militar al ultimelor bătălii galiciene pentru independență din secolul al XV-lea. Atitudine pentru care Isabel la Catolica n-a șovăit, dispunînd executarea sa. Azi, pentru meritele sale, și nu ca o împăcare pentru acele vremi, Camilo José Cela poartă Ordinul Isabel la Catolica... Un al doilea nume de familie, Trulock, reținut numai de frații săi, e la fel de ilustru, venind tocmai din Anglia, mai exact din Cornwal. Omagiindu-i străbunicul, Londra a păstrat pînă azi o piață cu acest nume : Piața Trulock.

Camilo José Cela și-a făcut primii ani de școală în Galicia natală, trecînd, pe rînd, prin colegiile administrate de călugării iezuiți, escolapi și mariști, de care-și va aminti mereu, niciodată cu prea multă plăcere. Va oscila, în prima tinerețe, între mai multe profesii, abandonîndu-le pe toate în favoarea literaturii și gazetăriei, imediat după stingerea, în 1939, a Războiului Civil. Chiar și în aceste condiții, în anul următor va ajunge redactorul șef al ziarului „La Juventud" și, în aceeași perioadă, va scrie primul său roman **La familia de Pascual Duarte.** Avea douăzeci și cinci de ani cînd s-a prezentat cu manuscrisul sub braț în casa lui Pio Baroja, scriitorul spaniol pe care l-a apreciat cel mai mult, în iluzia obținerii unei prefețe. Se spune că Pio Baroja i-a citit paginile cu aplicație și interes, restituindu-i-le fără prefață, dar cu o observație sinceră : dacă vrei să ajungi în închisoare, nu-i nevoie să te duc eu. **Familia lui Pascual Duarte** a scăpat totuși, de ochiul cenzorului, publicîndu-se în 1942 ; apariție care marchează o linie divizorie clară în literatura spaniolă. Nu s-a mai întîmplat același lucru și cu **Stupul** (La colmena), roman cunoscut și cititorului român (alături de **Noile isprăvi și necazuri ale lui Lazarillo de Tormes**), cel care a stat ani în șir în așteptare și reelaborare (cinci la număr), pînă cînd autorul, în cumpănă, l-a aruncat în foc, fiind salvat de la dispariție de curajul oportun al soției. **Stupul** avea să se publice pentru prima dată în 1951, dar nu în Spania, ci în Argentina. La Madrid avea să fie editat ani mai tîrziu, după ce fusese deja tradus în patrusprezece limbi, o singură editură, Signet Book, din New York, tipărind-o în șapte sute de mii de exemplare... Privind și peste acest moment, Camilo José Cela, acum cînd numai în Spania cele două romane au ajuns la un număr de ediții simetric (42), va observa la fel de malițios : „**Stupul** mi-a adus ceva bani... suficienți pentru a putea să trăiesc, avînd în vedere că după publicarea sa am fost expulzat din Asociația de Presă din Madrid și mi s-a interzis numele în toate ziarele. Cît de departe mi se pare totul. Adevărul însă e că situațiile artificiale te îmbătrînesc foarte repede".

Desigur, nu numai aceste două romane sînt cele care l-au impus pe Camilo José Cela. Vastă, opera sa depășește cincizeci de titluri. Vom reține aici, pînă la menționatul prilej viitor, doar cîteva, numai în echivalență românească : **Pavilionul de odihnă** (Madrid, 1944), **Portocala este un fruct de iarnă** (Santander, 1951), **Timoteo neînțelesul** (Madrid, 1952), **Santa Balbina, 37. Gaz la fiecare etaj** (Melilla, 1952), **Cafeneaua artiștilor** (Madrid, 1953), **Mrs. Caldwell vorbește cu fiul său** (Barcelona, 1953), **La Catira** (Barcelona, 1955), **Moara de vînt** (Barcelona, 1956), **Tobogan pentru înfometați** (Barcelona, 1962), **Singuraticul** (Mallorca, 1963), **Familia eroului** (Madrid, 1965), **Cetățeanul Isacriote Reclús** (Madrid, 1965), **San Camilo, 1936** (Madrid, 1969), **Oficiul de întuneric 5** (Madrid, 1973), **Mazurca pentru doi morți** (Barcelona, 1983).

Se adaugă acestor titluri cele de călătorie (**Alcarria**, 1948 ; **Avila**, 1952 ; **De la Miño la Bidasoa**, 1952 ; **Vagabond prin Castilia**, 1955 ; **Prima călătorie andaluză**, 1959 ; **Caietul din Guadarrama**, 1960, etc., etc.), foarte multe cărți de eseistică, două volume de poeme (**Pășind pe nehotărîta lumină a zilei**, 1945, și **Cancionierul din Alcarria**, 1948), precum și primele două volume din faimosul **Dicționar secret**, pagini de mare erudiție, în care academicianul Camilo José Cela reține cuvintele pe care toate celelalte dicționare existente, din pudoare, nu le menționează.

Prodigios prin invenție verbală și înzestrat cu o intuiție rară pentru valorile limbii, Camilo José Cela nu-i un scriitor comod. Stăpînit veșnic de un umor debordant, aplecat stilizării caricaturale a personajelor și foarte rapid în narație, el impresionează prin sinceritate și noutatea rostirii. Cît privește amănuntul subliniat de el însuși, acela că un scriitor nu are nevoie decît de un top de hîrtie și un creion, nu pare să fie chiar așa : masa de lucru pe care și-a transcris de cinci ori **Stupul** (pe vremea aceea locuia în Cebreros), a fost recuperată după multe căutări, avînd foarte mulți proprietari anonimi. După ocolurile făcute prin Toledo (Escalona), Torrijos, și Santa María de Tiétar, acum se află în Palma de Mallorca, „în casa mea, unde, uneori, o mîngîi ca pe o relicvă veche".

Să observăm, în încheiere, un alt amănunt : din 1956 pînă acum, literatura de limbă spaniolă, spaniolă și hispanoamericană, a fost încununată cu șase premii Nobel. Aproximativ, unul pe lustru. Cu toată sinceritatea, ar fi meritat și mai mult.

Darie Novăceanu

O consolare prohibită

(Capitolul întîi. O consolare prohibită după obiceiul maurilor)

ACUM, la terminarea culesului de vii, la conferința curtierului Catulino au asistat foarte multe persoane.

Curtierul a început să-și țină conferința în picioare și în fața unui pupitru, sau mai bine spus a unui evangheliar, de parcă ar fi fost european sau nordamerican ; apoi, cînd picioarele i-au obosit, s-a așezat la masa prezidențială, alături de consilierul comunal delegat al culturii, cel ce l-a prezentat. Curtierul care, după înaltele demne autorități, a salutat pe doamne și pe domni, a început să peroreze cu voce foarte intonată și a spus, între altele, ceva cam în felul următor :

— William Congreve spunea că a bea este o distracție creștină necunoscută de turci și perși. În orice caz, nouă, creștinilor, ne rămîne o consolare prohibită după obiceiul maurilor, aceea de a bea vin, urmînd sfatul Părintelui Sirmond, de fiecare dată cînd ni se prezintă una din cele cinci cauze care incită la o dușcă, și anume : sosirea prietenului pe care vrem să-l sărbătorim, setea de moment care mărturisește că vrea să fie astîmpărată, setea viitoare care se dorește evitată, bunătatea vinului care aspiră să fie proslăvită, sau oricare alt motiv neprevăzut printre cele anterioare.

— ORICE motiv este bun și salutar pentru a umple și goli paharul și, în orice caz, nu voi fi eu acela care să preconizeze urmarea exemplului unor eretici și să arunc vinul pe oriunde fără să-l fi făcut mai întîi să treacă prin gîtlej, pentru a-i simți gustul mai bine ; prin caltabos, pentru a-i simți mai mult plăcerea ; și prin conștiință, pentru a mă gîndi mai bine la el și a-l considera mai mult.

Doña Inmaculada Garrote s-a ridicat, a spus bravo ! și apoi s-a așezat din nou. Curtierul a zîmbit cu gratitudine și a continuat cu vioiciune.

— Să cîntăm vechiul imn al picardiei goliardice, al golăniimii și vitalei mulțimi a medievalilor clerici transhumanți — salut, oh, vinule cu limpede culoare ! salut, oh, vinule cu savoare fără asemănare ! — și să ne gîndim că, dacă viața este scurtă, nu trebuie să existe nici o împrejurare care să-i micșoreze strălucirea, nici plăcerea, nici eficacitatea.

— E PROST cel ce nu iubește vinul, femeile și cîntecele, a spus poetul Johann Heinrich Voss cu cuvinte care se obișnuiește să fie atribuite lui Luther ; să nu cădem și noi în domestica și stupida neghiobie a abstinenței, reținerii și surzeniei. Să rămînă virtuțile prin omisiune pentru mireni căci noi, cardinalii, preferăm să trăim și să intonăm lauda eternelor binecuvîntări, această mizericordie care, pentru Balzac, poate că nu este altceva decît curtoazia sufletului său, ceea ce încearcă să fie același lucru, merituoasa gentilețe a spiritului.

— Ce zi strălucitoare are astăzi sugătorul de curtier !

— Da ; într-adevăr, este foarte inspirat.

Curtierul a continuat, nu însă înainte de a suride de parcă ar fi mîncat struguri : mănîncă mulți struguri și economisește-ți purgativul, cum spunea presbiterul don Simón Torrontera, alias Majuelo.

— Omul timpurilor noastre, poate pentru că presupune că se poate bea chimia, fabrică tristețea în serie, se plictisește în serie, agonizează în serie și se ucide sau moare în serie.

Din ultimul rînd se auzi o vocișoară fragedă exclamînd :

— La dracu cu panorama asta !

GÎTLEJUL din care țîșni ca un șuvoi de nectar cristalin din izvorul umbrit, la dracu cu literatura !, era al micuțului Crisanto, verișorul fetiței Micaelita, cea a delicioasei șuierături la dracu cu solfegiul !, care studia compoziția și armonia.

Curtierul își luă din nou curaj și își modulă răsuflarea.

— Omul funestelor dar și liniștitelor noastre zile, cînd sosește pe cealaltă lume după ce dă ortul popii, sau i-au împăturit pînza pe ochi, sau a dat sapa și lopata, își dă seama că a pierdut timpul pe care niciodată nu-l va mai putea recupera pentru el. Omul răzvrătitelor dar și monotonelor noastre zile, care face cu mîna un umil și birocratic semn, se duce în cer sau în infern fără bărbăție și eleganță și parcă după ce ar fi îndeplinit o formalitate nici măcar plictisitoare, și această claudicație este suficientă pentru a deprima pînă și sufletul cel mai bălțat.

Fostul popă Basilio Zapata avea porniri spre fapte rele, spre tropări și imagini și alte destrăbălări.

— Trebuie să te gîndești la cei ce zboară în vis dar le lipsește curajul pentru a continua să zboare și visînd ; o pasăre cu aripile rupte nu este mai grațioasă decît un chițcan, dar este mult mai nenorocoasă și mai nefericită. Să continue don Catulino.

Și don Catulino continuă.

— Preconizez în fața dumneavoastră — și ca antidot al masificării în plictiseală și în fața inevitabilului — o întoarcere la ceea ce, din fericire, apare deja la orizont : cultura vinului, cea mai sănătoasă și cea mai igienică dintre băuturi, după părerea asepticului Pasteur.

— ROMANII spuneau că vinul bun înveselește inima omului, cuvinte ce par a fi scoase din **Ecleziastic**, una din cărțile canonice ale Vechiului Testament, unde se citește că vinul și muzica dăruiesc bucurie. Vinul, după părerea înțelepților, micșorează grăsimile și previne cancerul, în timp ce amorul, adică actul și grațiosul și elegantul sfîrșit și broșe de pietre fine ale iubirii, distracția — cum spuneau bunicii noștri cu mai multă eleganță și economie decît noi — leagă infarctul de miocard ; pe vremea bunicilor noștri se vorbea spaniola cu mai mult tact și cu mai mult respect și eficiență decît se vorbește acum.

Don Braulio, judecătorul de delicte monetare, ridică mîna.

— Pot interveni ?

— Interveniți.

— Mulțumesc. Este dureros să fii nevoit să recunoști, dar dumneața ai mai multă dreptate decît un sfînt ; astăzi spaniolului, care în mod frecvent nu este decît un rahat slăbit din cauza subalimentării, al compătimirii și al administrației, îi este rușine să vorbească spaniola. Continuați și scuzați.

Don Braulio tăcu foarte discret și curtierul reluă firul predicii sale :

— SĂ îndepărtăm de noi îngrijorarea, dar nu fugind de ea ci căutîndu-i antidotul adecvat. Ovidiu, în a sa **Ars amatoria**, ne învață că îngrijorările fug și se șterg în fața vinului cînd acesta este din abundență. Poate că acestei preconizate abundențe ar trebui să i se pună o prudentă stavilă care să-l forțeze să nu iasă din albie, căci și Paracelsius, în prudenta memorie a tuturor, ne-o amintește foarte clar atunci cînd ne previne că cea care produce veninul este cantitatea. Proasta folosire este ceea ce răstoarnă efectele și schimbă în robie ceea ce ar fi trebuit să fie dominare. Morala unei vechi povești japoneze ne explică cum că în primul pahar, omul bea vin ; în al doilea, vinul bea mai mult vin, iar în al treilea, vinul îl bea pe om. Și prințul Don Juan Manuel, în **Cartea exemplelor**, avertizează că

Vinul este foarte virtuos
și prost folosit este dăunos.

Curtierul se adresă președinției.

— Sînt cam obosit. Pot să mă duc să fac o plimbare ?

— Nu ; continuați pînă la sfîrșit, că doar pentru asta vă plătim atîția bani.

Curtierul salută cu o ușoară inclinație a capului și continuă să vorbească cu plăcuta sa voce de bariton.

— Poetul Martial în ale sale **Epigrame** declară : Nu pot să fac nimic dacă nu beau. Și împotriva acestei idei fugitive, cei ce sîntem și ne proclamăm prieteni ai vinului, trebuie să ne alertăm compatrioții căci, după cum gîndim într-o sănătoasă filosofie, se bea pentru a trăi și a activa și a ajuta să se trăiască și să se activeze, și nu pentru a muri și nici pentru a simula moartea în beție. Pentru Ovidiu, în ale sale **Metamorphoseon**, vinul imprimă bărbăție și, după ce am citit versul lui Schiller — dumnezeu îl ajută pe cel viteaz — se deduce că pe băutorul măsurat, dumnezeu îl sprijină. De aici faptul că noi, creștinii, ne astîmpărăm setea fără teamă de vin și chiar cu mîndria de a-l bea.

Fabián Tajuelo îl întrerupse pe orator pentru a-l întreba :

— Echivalează cu a mînca struguri ?

— Nu pe deplin. De ce ?

— Întrebam și eu așa... adică, pentru că se spune că cine mănîncă un ciorchine bea un sfert de vin.

Libario Lagumilla, călugărul cu mască, îi spuse să se așeze și Fabián Tajuelo se așeză.

— Nu-l luați în seamă și continuați.

— Bine. Toți i-am văzut bînd pînă la distrugere pe cei ce caută în vin nu delectarea și anestezia și, de asemeni, toți i-am compătimit pe cei care, datorită faptului că beau și beau ajung să-și înece papilele și să renunțe la delicțiile gustului și mirosului. Să fugim de arhetipul betivului perfect pe care ni-l prezintă îndureratul scriitor granadin Angel Ganivet în ale sale **Scrisori finlandeze**, nu însă înainte de a ne gîndi că betivul este reversul celui ce se bucură de plăcerile vinului, căci vinul îl învinge și-l zăpăcește.

Pronunțînd ultimele cuvinte, curtierul Catulino Jabalón Cenizo s-a speriat și n-a avut timp nici măcar să ceară permisiunea de a lesina. Dacă președintele l-ar fi lăsat la timp să se ducă la plimbare, poate că s-ar fi putut evita ridicolul moment critic al sfîrșelii. Toți cei prezenți la conferința întreruptă avem încredere că ea se va termina cu bine și în foarte scurt timp.

(Fragmente)

În românește de

Ana Vădeanu

(Apărut în „EL INDEPENDIENTE", Madrid, 8 octombrie 1989)

Meridiane

Premiul „San Pellegrino"

● Elio Filippo Accrocca, Milo De Angelis și Osvaldo Salaroli sînt cîștigătorii premiului **Città di San Pellegrino** pentru poezie, din acest an. Un prestigios juriu prezidat de Domenico Rea i-a departajat pe învingătorii acestei ediții a unui concurs vestit în anii de după război, cînd i-a numărat printre concurenți pe Ungaretti, Montale, Italo Calvino, și reluat după o întrerupere de circa trei decenii.

Sfîrșitul lui „Apostrophes"

● Bernard Pivot a anunțat, pentru vara lui 1990, sfîrșitul lui **Apostrophes**, decana emisiunilor literare ale televiziunii franceze. Deocamdată, pentru luna noiembrie, Bernard Pivot a invitat pe platou pe cunoscutul autor britanic al romanelor de spionaj John Le Carré.

Deținînd recordul longevității pentru o emisiune literară, „Apostrophes" a fost transmisă prima dată la 10 ianuarie 1975. Ea succeda emisiunea „Deschideți ghilimelele" !, produsă și prezentată vreme de doi ani tot de Bernard Pivot. Foarte curînd, emisiunea dobîndise un mare renume și era urmărită săptămînal de milioane de telespectatori. Fapt rar în analele televiziunii franceze, celebritatea acestei emisiuni a depășit frontierele hexagonului, ziarul londonez „Times" consacrîndu-i, în 1987, o pagină, în care a calificat-o drept „instituție literară".

„Apostrophes" a adus realizatorului ei, în 1983, premiul criticii, acordat de Academia Franceză, iar în 1988 — premiul Louise Weiss al Bibliotecii Naționale

În actualitate

● Numele lui Hubert Selby (în imagine) a revenit pe neașteptate în actualitate nu numai în Statele Unite, dar și în lumea întreagă din motive pe care el însuși, cu puțini ani în urmă, le-ar fi considerat inimaginabile. Premiera filmului realizat după celebra sa carte, **Last Exit to Brooklyn** (tradusă în numeroase țări), este prevăzută pentru jumătatea lunii octombrie. Cartea va fi reeditată. Se vor reedita și alte romane ale sale — **The Room, The Demon, Requiem for a Dream**, cît și culegerea de povestiri **Song of the Silent Snow**. În sfîrșit, Jean-Jacques Beineix, regizorul filmelor **Diva** și **Betty Blue**, intenționează să ecranizeze **Demonul**.

Don Quijote

● Regizorul francez Narec Dourian a pus în scenă la Teatrul Tînărului Spectator din Erevan piesa **Don Quijote**, inspirată de romanul omonim al lui Cervantes. Programul de gală al acestui spectacol a fost ilustrat de cunoscutul pictor francez Carzou, membru al Academiei Franceze. (În imagine, una din ilustrațiile lui Carzou).

Brockhaus ilustrat de Hundertwasser

● Editura F.A. Brockhaus din Mannheim oferă amatorilor o lucrare de referință care este în același timp o operă de artă: enciclopedia Brockhaus, în 24 de volume, cu ilustrații și desene realizate de artistul vienez Hundertwasser. „Acest mare artist a realizat în decurs de patru ani cel mai fascinant proiect de carte pe care l-am avut pînă acum" — a declarat Hubertus Brockhaus, membru în conducerea editurii. În vînzare vor fi puse numai 1 800 de exemplare din această lucrare.

Turneu european

● După o absență de șase ani, compania „New York City Ballet", creată de George Balanchine, a sosit într-un turneu în Europa. Turneul a început la Paris, avînd în repertoriu 16 titluri, prezentate la un nivel înalt, plin de strălucire.

Premiul „Donizetti"

● La Festivalul muzical desfășurat recent la Bergamo, soprana Katia Ricciarelli a cîștigat pentru a doua oară premiul „Donizetti", conferit acelor interpreți care și-au adus o contribuție importantă la răspîndirea creației compozitorului italian, originar din Bergamo.

Lenau — Opere complete

● Primul volum dintr-o ediție critică a operelor și corespondenței lui Nicolaus Lenau a apărut recent la Viena. Lucrarea este realizată de germaniști din diverse țări, sub coordonarea Societății internaționale Lenau.

Rock

● **„Rockul prin cîteva personalități"** este titlul unei interesante cărți elaborate de Evgheni Fiodorov și apărută recent la editura moscovită „Molodaia gvardia". Volumul, realizat în excelente condiții grafice și cu un număr important de fotografii unicat, prezintă pe larg scena rock sovietică, formațiile Arsenal, Avtograf, Brigada S, Nautilus etc., interpreții Stas Namin, Vladimir Kuzmin, Alexandr Gradski ș.a. Volumul se bazează în principal pe mărturii, amintiri și dialoguri cu un mare număr de compozitori și interpreți sovietici de muzică rock.

Biografie Kant

● O voluminoasă biografie dedicată vieții și creației filosofului german Immanuel Kant (1724—1804) a apărut recent la editura Beck-Verlag din München. Autorul ei este filosoful german Ottfried Hoffe.

Tiraj

● Între anii 1990 și 1991 urmează ca în Uniunea Sovietică să apară, în două volume, la editurile Sovetskaia Rossia și Sovremennik, o culegere din opera marelui poet Serghei Esenin. Vor fi alese cele mai frumoase poezii și poeme, unele texte în proză, precum și o selecție din corespondența poetului. Tirajul ediției va fi de 10 milioane exemplare !

Comedie de Mozart

● O creație mai puțin cunoscută a lui Wolfgang Amadeus Mozart, „comedia cu muzică" intitulată **Directorul de teatru** (Der Schauspieldirektor) a fost pusă în scenă la Opera de Stat Germană din Berlin (Sala Apollo). În imagine — un moment de la premieră.

● „Lumea înseamnă sunet, ritm și vibrație, iar sensul vieții este prezența armoniei", aceasta este premiza de la care pornește Joachim Ernst Berend, critic muzical și organizator de festivaluri de jazz din R.F. Germania, în scrierea cărților sale. A publicat pînă acum zece volume pe această temă, dintre care cel mai cunoscut este „The Jazz Book". Ultima dintre acestea a apărut recent în versiune engleză la editura „Destiny Books" din New York. În acest volum, intitulat **Nada Brahma** (Lumea e sunet) — autorul încearcă să creeze o imagine globală a importanței muzicii și a fenomenului sunetelor în istoria și contemporaneitatea omului.

Loris Djeknavorian

● Orchestra simfonică de stat a Armeniei are pentru o perioadă de trei ani un nou dirijor principal în persoana muzicianului american Loris Djeknavorian (în imagine), originar din Iran, cunoscut și publicului bucureștean dintr-un concert susținut, cu cîțiva ani în urmă, cu orchestra Radioteleviziunii Române. Primul concert susținut la Erevan a cuprins **Simfonia Patetică** de Ceaikovski, **Simfonia a II-a** de Brahms, **Simfonia a VIII-a** de Schubert și suita **Pasărea de foc** de Stravinski, bucurîndu-se de un deosebit succes. În curînd, orchestra din Erevan și noul ei dirijor principal vor întreprinde un turneu la New York, Boston, Washington și Praga.

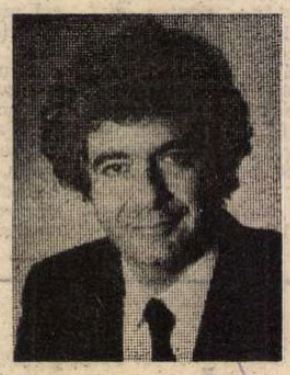

Cine l-a ucis pe John Lenon ?

● Apărută recent în Anglia, cartea „Asasinarea lui John Lennon" de Fenton Bresler, de profesie avocat, a stîrnit mare senzație printre cititori. El avansează versiunea asasinării cîntărețului, cîndva membru al celebrei formații Beatles, de către agenți ai C.I.A. care l-au manipulat pe Chapman ca executant al omorului. Explicația dată de autor : Lennon a fost omorît pentru că, după o perioadă îndelungată de inactivitate politică, el începuse din nou să se arate foarte combativ. Temîndu-se că numele popularului muzician va deveni o forță în jurul căreia se vor mobiliza milioane de tineri americani, s-a decis eliminarea lui înainte ca el să devină „o sursă de probleme". Bresler își expune versiunea pe a doua pagină a cărții, iar în restul de 297 de pagini încearcă să-i convingă pe cititori de adevărul premisei sale.

„Nada Brahma"

Programul trei

● Noua carte a lui Kate Whitehead intitulată **Programul trei, ca parte componentă a istoriei literaturii** este dedicată programului al treilea al BBC. Însumînd peste 300 pagini, cartea a apărut la prestigioasa editură Oxford University Press din New York. Autoarea apreciază în mod deosebit contribuția pe care emisiunile acestui program au adus-o la popularizarea în rîndurile ascultătorilor britanici și ale vorbitorilor de limbă engleză din alte țări a valorilor literaturii engleze și a altor popoare.

„Le livre des livres"

● Aceasta este titlul sub care recent a văzut lumina tiparului, la Paris, o cuprinzătoare antologie a celor mai valoroase și cunoscute texte literare apărute în Franța de-a lungul secolelor. Printre altele, editorii au inclus în volum scrierile pe plăcile de lut ale sumerienilor, cele mai frumoase povești ale popoarelor, fragmente din lucrările clasicilor, precum și Declarația drepturilor cetățenilor, datînd din vremea Marii Revoluții Franceze.

Omagiu lui Malcom Lowry

● Astfel se intitulează numărul monografic al lui „Nuovi Argomenti", apărut în aceste zile în Italia, conținînd pagini inedite ale scriitorului englez, alături de note critice și mărturii despre el însuși.

Paginile inedite constau din povestirea **Ghostkeeper** și din patru scrisori, dintre care una adresată editorului Jonathan Cape, pe care Lowry i-a scris-o pentru a-și apăra de tăieturi capodopera — **Sub vulcan**, volum apărut în 1947 în Anglia. Dacă nu s-ar fi sinucis în 1957, Malcolm Lowry ar fi împlinit anul acesta 80 de ani.

Mozart în arabă

● În luna octombrie, Casa de discuri „Harmonia Mundi" a realizat înregistrări cu operele **Nunta lui Figaro** și **Così fan tutte** în limba arabă. Acțiunea a fost inițiată de dr. Aly Sadek, un anestezist egiptean, care este un mare admirator mozartian. În spiritul unei adevărate cooperări, dr. Sadek lucrează în prezent la versiunea în limba arabă a operei **Don Giovanni**.

Am citit despre...

Casandra Christei Wolf

■ LEGENDELE străvechi au fost scrise, transcrise și rescrise mereu, chipul noului coautor fiind vizibil de fiecare dată într-un colț al tabloului de grup, așa cum procedau unii clasici ai picturii cînd își asumau (ca și, în zilele noastre, maeștri ai cinematografiei) un rol episodic în opera lor cu multe personaje.

Prozatoarea est-germană Christa Wolf a reluat povestea Casandrei, fiica regelui Troiei, Priam, și a Hecubei, înzestrată de Apollo cu darul profeției, dar apoi pedepsită tot de el să nu fie crezută, să fie considerată nebună, pentru că nu prevestea decît grozăvii și, în ultimă instanță, victimă ea însăși a celei mai cumplite nenorociri pe care o anunțase : nimicirea Troiei.

Superbul roman **Casandra** este narat din prisma nefericitei eroine clarvăzătoare, ca o rememorare a imprejurărilor vieții la sfîrșitul acesteia cînd, captivă inclusă în alaiul triumfal al învingătorului Troiei, Agamemnon, așteaptă să fie sacrificată împreună cu cei doi copii ai ei. Fiecare cotitură și fiecare salt al destinului Casandrei au fost inevitabile, ne dăm seama urmărind fluxul aparent aleatoriu, în fapt orchestrat pînă la ultima notă, al amintirilor, reflecțiilor și asociațiilor ei de idei. Nu pentru că așa ar fi fost prescris în Olimp, ci pentru că istoria și psihologia, prejudecățile vremii și reacțiile din totdeauna ale oamenilor incoltiți, satisfăcuți sau în postură de agresori, logica internă a politicii și a geopoliticii, a intrigilor de palat și a camarilelor polițienești, a alternanței război-pace, reacțiile femeilor cu putere de înțelegere și forță de caracter, atribuite prin tradiție doar bărbaților, la condiția de subordonare care doar prin viclenie poate fi escamotată — toate astea și încă alte legi ale firii și devenirii au dictat mersul lucrurilor.

Casandra Christei Wolf aparține prin toate fixațiile și prin toate reacțiile ei vremii cînd se presupune că a trăit, este cutia de rezonanță în care își găsesc ecou frămîntările și întîmplările de atunci, frămîntări și întîmplări atît de neobișnuite și în același timp atît de obișnuite încît pe ele avea să se clădească ceea ce numim azi literatură.

Dar ce numim, oare, literatură ?

În 1982, Christa Wolf a fost invitată la universitatea din Frankfurt pentru un curs despre arta poetică. A ținut cinci prelegeri. Romanul **Casandra** (într-o primă versiune, mai scurtă) a constituit substanța celei de-a cincea. După ce declarase auditoriului că, în ceea ce o privește, nu are nici o poetică proprie, l-a invitat s-o urmeze într-o călătorie „în sensul literal și în cel metaforic al cuvîntului", o călătorie în Grecia, întreprinsă de ea cu doi ani mai devreme, o călătorie către „fabricarea unui personaj literar" care îi „apăruse accidental în față". Citise, chiar în preziua plecării, **Orestia** lui Eschyl și Casandra, „prizoniera, m-a luat prizonieră pe mine, ea însăși transformată de alții în obiect, a pus stăpînire pe mine". De-a lungul a patru ample texte (publicate în volum în continuarea romanului), reportajul excursiei este întrerupt întruna de meditații asupra înțelesurilor ascunse ale miturilor și de gînduri despre echilibrul și dezechilibrările sociale în antichitate și astăzi, despre trăsăturile comune ale culturilor succesive sau paralele și despre deosebirile între ele. Un „jurnal" și o foarte lungă scrisoare înmulțesc genurile în care se înscriu notațiile Christei Wolf. Cetățeană a R.D. Germane în excursie în Grecia împreună cu soțul ei, romancieră preocupată de ciuntirea imaginii feminine în literatură prin aglomerarea de caracteristici emoționale și privarea de aptitudini intelectuale și de angajamente sociale, personalitate contemporană consternată de primejdiile războiului nuclear și de implicațiile deteriorării mediului înconjurător, marxistă declarată, în stare să discearnă trăsăturile comune umanității în întregul ei, dincolo de contrastele dintre orînduiri și de contradicțiile dinlăuntrul lor, marea scriitoare pe care avem privilegiul de a o cunoaște pe măsură ce ea însăși se recunoaște pe sine, dă în vileag, odată cu romanul **Casandra**, întregul proces al genezei lui și, prin el, resorturile unei creații deopotrivă inspirată și responsabilă, magistrală (în înțelesul etimologic al cuvîntului) și fermecătoare.

Casandra ei, strict autentică, detestînd anticipat legenda care va face din Achile, asasinul prin vocație, un simbol al vitejiei, iubindu-l fără speranță pe Eneas, cel ce rătăcea prin lume năzuind s-o îndrepte, ca un partizan din zilele noastre gata să moară pentru o cauză pe care o știe pierdută, Casandra tăcînd și spunîndu-și „am învățat că protestul începe odată cu tăcerea la care participă mai mulți, nu doar unul", această Casandră întruchipează înțelepciunea mileniilor dinaintea ei și a celor de după ea, pînă la ziua de azi, pînă la Christa Wolf, pînă la aventura literaturii în căutarea destinului ei

Felicia Antip

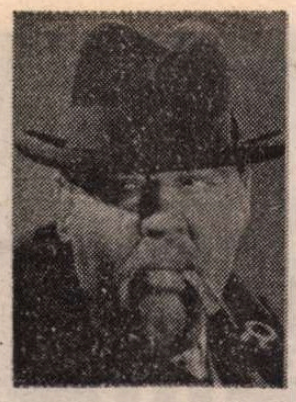

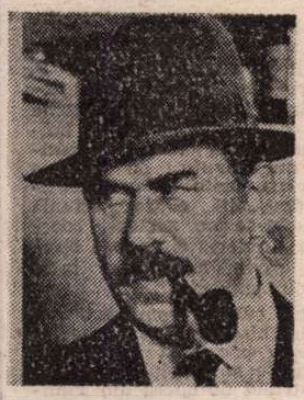

Interpreții lui Maigret

● Printre omagiile postume aduse lui Georges Simenon se numără și evocarea, în paginile revistei „Zeit Magazin", a întruchipărilor date de diverși mari actori celebrului său personaj — comisarul Maigret. După cum se știe, după romanele acestui scriitor s-au făcut mai mult de cincizeci de filme și nenumărate producții de televiziune. Autorul s-a declarat rareori mulțumit de rezultatele acestor ecranizări și obișnuia să spună că dacă-și mai vinde drepturile de transpunere a scrierilor sale o face numai și numai pentru bani. Printre interpreții rolului Maigret s-au numărat actori celebri : francezul Jean Gabin, sovieticul Boris Tenin, americanul Charles Laughton, italianul Gino Cervi, germanul Heinz Rühmann („În sfîrșit, un Maigret care nu-i gras !" — ar fi exclamat Simenon, văzîndu-l) și japonezul Kurita Arkawa (în imagini, în această ordine).

O biografie a lui Graham Greene

● Dacă n-ar sta scris în biografia lui Graham Greene, semnată de Norman Sherry și apărută la Londra cu puțin timp înainte ca celebrul scriitor să fi împlinit 85 de ani, ar fi greu de crezut că acest om de o excepțională vitalitate a fost un copil hipersensibil și hiperanxios. Între tatăl său, director de școală neobișnuit de sever, și colegii săi, Graham a trăit multe „conflicte de loialitate", îngrijorîndu-și familia. Dus la un psihanalist londonez, care era mult frecventat de scriitori, tînărul Greene a intrat în lumea literară, văzînd de la început că nu degeaba era nepotul lui Robert Louis Stephenson. În ciuda unor dificultăți incipiente (datorate unei povestiri ireverențioase despre fecioara Maria, publicată într-o revistă studențească din Oxford), Greene jr. a ajuns foarte repede să fie apreciat în redacția ziarului „Times", mai apoi încredințîndu-i-se conducerea secțiunii literare a săptămînalului „Spectator". Mai tîrziu a plecat, în calitate de corespondent al lui „Sunday Times", în Indochina. Că Graham Greene a lucrat și ca agent secret al serviciilor de informații britanice s-a aflat între timp de către toată lumea, ceea ce face să fie larg acreditată convingerea că unele dintre personajele romanelor sale, în ciuda asigurărilor contrare date de autor au modele autentice (**Omul nostru din Havana, Factorul uman** etc.). Una dintre cele mai bune cărți ale lui Graham Greene este considerată a fi **Prietenul meu, generalul**, povestea generalului panamez Omar Torrijos Herrera, mort în 1981, într-o misterioasă prăbușire de avion. Se spune că cine vrea să înțeleagă ce se petrece acum în America Centrală, trebuie să citească această carte. Ultimul în dată roman al acestui mare scriitor contemporan, **Omul cu multe nume**, poartă în prefață precizarea că eroul principal este și nu este unul și același cu omonimul său (Mister Qigly), întîlnit cîndva de Greene la Washington. La a 85-a aniversare a celui care a scris și atîtea alte cărți minunate — **Ora comedianților, Miezul tuturor lucrurilor, Cîmpul de luptă al vieții, Puterea și gloria, Să nu te cununi la Monte Carlo, Călătoriile cu mătușa mea** — mulți și-au pus întrebarea cum de nu i s-a dat încă Premiul Nobel pentru literatură ? Ca de obicei, în legătură cu acest subiect, Graham Greene glumește spunînd că cei din juriul de la Stockholm sînt probabil invidioși...

Alfabetizare

● Laureații premiilor internaționale ale alfabetizării acordate de UNESCO pe anul 1989 sînt : Departamentul de educație a adulților de la Universitatea din Ibadan (Nigeria) care a obținut Premiul Asociației internaționale pentru lectură ; Secretariatul de stat pentru alfabetizare și învățămînt original (Mauritania) — Premiul Irak ; Mișcarea jamaicană pentru promovarea alfabetizării — Premiul Nadejda Krupskaia ; Direcția învățămîntului comunitar de la Ministerul educației și culturii (Indonezia) — Premiul Noma.

„Romanul unei voci"

● Este titlul serialului, în șase episoade, programat de RAI—II și dedicat vieții cunoscutului cîntăreț italian Claudio Villa. Pentru a reconstitui viața și cariera sa artistică, filmul — pe un scenariu de Laura Falavolte și Leoncarlo Settimelli, care este și semnatarul regiei — apelează la documente de arhivă, filme de epocă, declarații și interviuri ale celor care l-au cunoscut pe Claudio Villa.

Traduceri

● Apărut de curînd, noul catalog al Colecției UNESCO de opere reprezentative cuprinde aproximativ 850 de titluri de traduceri, în special în engleză și franceză, de opere publicate în circa 70 de limbi. Colecția are drept scop să contribuie la difuzarea internațională a patrimoniului literar mondial. Pe lîngă traduceri de texte fundamentale cu caracter filosofic, sau istoric, aceasta include opere de genuri foarte diferite : antologii consacrate unei literaturi naționale, poeme epice, legende, fabule și epopei românești, note de călătorie, tratate de estetică, piese de teatru, acestora, adăugîndu-li-se de curînd și o serie de albume de artă.

Cea mai veche carte

● Cea mai veche carte legată din lume a fost prezentată recent la Cairo de savanți egipteni. Manuscrisul, avînd treisprezece centimetri pe șaptesprezece, a fost găsit în mormîntul unei fetițe de doisprezece ani. El conține 500 pagini scrise în limba koptă. Specialiștii sînt de părere că această carte datează din cea de a doua jumătate a secolului al patrulea înaintea erei noastre.

Interpretă wagneriană

● Soprana Gwyneth Jones (în imagine) și-a sărbătorit luna trecută 25 de ani de activitate pe scena de la Covent Garden din Londra. Ea este una din marile interprete ale rolurilor wagneriene, mai ales Brünnhilde și Isolda. Gwyneth Jones a fost o vedetă internațională încă din primii ani ai carierei sale artistice. De pildă, în 1964 ea a făcut vîlvă cînd a înlocuit-o pe celebra Leontyne Price în premiera cu **Trubadurul**, în regia lui Luchino Visconti. Unul din primele ei succese la Covent Garden a fost în **Fidelio** de Beethoven, iar pe la sfîrșitul anilor '60 a înregistrat rolul Leonorei, la Dresda, sub bagheta lui Karl Böhm, remarcîndu-se apoi la Bayreuth în roluri precum Sieglinde în **Inelul**, Elisabeth și Venus în **Tannhäuser**. În toamna aceasta (pînă la 25 octombrie), Gwyneth Jones a cîntat în premiera de la Covent Garden cu **Walkyria**, în regia lui Götz Friedrich, cunoscuta soprană interpretînd-o pe Brünnhilde.

O „stagiune franceză" la Moscova

● Patrice Chéreau, unul dintre cei mai renumiți regizori din Franța contemporană, a prezentat la Teatrul de Artă din capitala sovietică (MHAT) spectacolul său cu **Hamlet**, în montarea realizată pentru Festivalul de la Avignon din 1988. Reprezentațiile cu acest **Hamlet** fac parte din repertoriul „Stagiunii franceze" inaugurată la Moscova cu **Cidul** de Corneille, în montarea de la Centrul Cultural Bobigny (director : René Gonzales). În curînd, Ariane Mnouchkine va prezenta la Moscova creația ei originală **Indiade**, interpretată de artiștii de la „Théâtre du Soleil", pe care îl conduce. Nu de mult, moscoviții au făcut cunoștință cu A. Mnouchkine prin piesa de teatru **1789**. „Stagiunea franceză" va continua cu reprezentații susținute de colectivele „Royal de Lux" și „Théâtre de l'Université", acesta din urmă cu spectacolul liric **Mozart cu ciocolată**. În aprilie 1990, stagiunea se va încheia cu **Fedra** de Racine la Teatrul Pușkin din Moscova, punerea în scenă fiind semnată de regizorul francez Antoine Vitez, iar rolul principal fiind interpretat de Alla Demidova, actriță de la Teatrul „Taganka" din Moscova.

Carreras în Italia

● La sfîrșitul lunii septembrie, José Carreras a făcut un scurt popas la Roma, pentru a-și da concursul la o emisiune de varietăți a „Canalului 5" al Televiziunii Italiene, cîntînd alături de Johnny Dorelli, venind de la Barcelona, unde a participat la un spectacol cu „Carmen", urmînd să plece într-un turneu în Japonia. Tot în toamna aceasta, celebrul tenor spaniol va debuta într-un film dedicat vieții lui Enrico Caruso. În iulie viitor, José Carreras va cînta la Roma alături de Placido Domingo și Luciano Pavarotti, sub bagheta lui Zubin Behta, în cadrul concertului organizat cu prilejul Campionatului mondial de fotbal.

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

Fellini și opera

— Cum s-a întîmplat că nu ai putut fi convins niciodată să pui în scenă o operă de Dino Rota ? Ai față de operă aceleași rezerve ca față de muzică, în general ?

— Opera are un aspect de nebunie care fascinează fără doar și poate. Rezervele mele ? Nu mă pricep, nu știu nimic precis. Sau, mai degrabă, opera face parte din „italienitatea" mea ca bersalierii, Garibaldi, împărații romani, atîtea arii celebre, voci care ne însoțesc de totdeauna. Am auzit ariile cîntate mereu. Ne-am văzut toate mătușile și verișoarele cu lacrimile curgînd peste broderii, cîntînd *Mă cheamă Mimi*, în timp ce unchii parcă mînați de furie răcneau, *Dacă aș fi războinicul*. Este vorba de întîmplări atît de legate de noi, încît ne devin necunoscute asemeni inconștientului. Am față de operă o saturare care îmi este familiară ca față de școală sau de coloniile de vacanță, de tot ce aparține unei caste, care are un caracter de ceremonie, îndu-mi întotdeauna o stare de denaturare sau, cu un alt cuvînt, de singurătate. Fierarul care venea să ne repare cazanul fredona, saltelăreasa care umplea saltele odihnitoare umba prin casă cîntînd, toate îndeletnicirile gospodărești care suscitau apariții de poveste, tocilarul, coșarul sau alți spiriduși, fiecare la un moment dat începea să intoneze vreuna din frazele misterioase aparținînd operei. Dacă le ceream să-mi explice una din aceste fraze îmi răspundeau că e vorba de o operă, mi-o povesteau, povești sumbre, îngrozitoare, cu răzbunări feroce, cu iubiți care mureau de vii în mormînt.

APOI erau bețivii care răcneau *Bătrînul antiriu*. Întotdeauna identificam opera cu bețivii. Noaptea, singuri în piață, cu haina căzîndu-le de pe umeri, cîntau toate operele posibile cît îi ținea gura. Pentru mine, primii cîntăreți de operă au fost ei, bețivii.

Cînd eram mic, casa noastră din Rimini era ultima din cartierul periferic San Giuliano, în apropiere era șoseaua mare care ducea la Cesena. La Rimini aveam un teatru, Vittorio Emmanuelle, nu prea știu bine de ce, era adesea închis pentru reparații, avea mereu ceva stricat, iar pentru operă se mergea la Cesena, la teatrul Bonci. Informați de afișele care erau agățate și la noi, mai mult de jumătate din locuitorii Riminiului, în calești, autobuze sau cu trenulețul local se duceau seara la Cesena.

Pe la patru de dimineață se auzeau voci dogite care se întorceau de la spectacol cîntînd duete, coruri, romanțe. Contemplînd această adunătură sleampătă defilînd în noapte pe biciclete, în calești, pe jos, aveam realmente impresia că văd o armată invadînd orășelul în scopul unui mare jaf. Zorile se iveau puțin cîte puțin, în această lumină vagă, un oarecare Ubaldini, sudor de meserie și mare meloman, s-a oprit odată sub ferestrele casei noastre spunîndu-mi să-mi chem părinții. În timp ce „soldățimea" defila în continuare în spatele său, Ubaldini, care văzuse *Pescuitorii de perle*, a început să cînte cu o voce minunată marea arie a operei. După care i s-a făcut rău de cît băuse, l-am transportat în casă, a fost așezat într-un fotoliu, eram foarte speriați, îl credeam pe moarte, cînd deodată, cu ochii închiși, cu o voce înceată, a început din nou să cînte.

M-am simțit întotdeauna cam înstrăinat, avînd un vag sentiment de vinovăție, refuzînd să particip la acest ritual italian, cald, învăluitor, pasionat, colectiv. De-a lungul atîtor ani, a trecut prin unificarea Italiei, prin războaie, fascism, rezistență. Cum i s-ar putea restitui puritatea originară ?

Să nu-ți închipui că ar fi frica de ratare, nu am asemenea temeri. Sînt sigur că rezultatul ar fi dezamăgitor. Respectul față de munca mea mă reține, mă face neputincios. Sînt foarte stînjenit pe o scenă, m-aș simți privit asemeni cuiva care orice ar cere, trebuie să fie satisfăcut. În acest caz ar trebui ca cei de la operă să-mi spună ce să fac. Dacă măcar aș avea idei revoluționare în acest domeniu ! Ei bine nu, găsesc opera perfectă așa cum este, exact așa cum este.

Într-o seară am văzut la TV o adaptare delirantă a *Traviatei*. Directorul de scenă, operatorii, umbau pe scenă ca cei care așteaptă să le nască nevasta, zoomanți prinzînd în obiectiv totul, covoarele de pe jos, pantofii, cuiele din pardoseală, dinții de aur ai cîntăreților, ar fi putut adăuga chiar și imaginea unui detergent. Regizorul nu stătea nici o cilpă liniștit. Pe ecran, primplanurile se dezlănțuiau, îți dădeai seama că tenorul era din Caserte iar soprana din Veneția. În pofida masacrului adaptării, în pofida capetelor cîntăreților, cu toate că eram singur, cu lumina aprinsă într-una din camerele casei, auzind din timp în timp, pe stradă, sirenele de la mașinile poliției alergînd nu se știe unde, în pofida tuturor, am plîns ca o vacă toată seara. Cînd s-a sfîrșit primul act am plîns. A început actul doi, de la a treia măsură am început din nou să plîng. Încîntat că plîngeam.

S-ar putea ca *Traviata* să fie perfecțiunea absolută : o sferă, un sentiment pur. Nebunul de la televiziune n-a reușit să o distrugă. În consecință, văzînd ce se întîmplă, cum poți să faci mai bine decît a făcut Verdi ?

Adaptare și traducere de
Andriana Fianu

EMINESCU OMAGIAT LA AACHEN

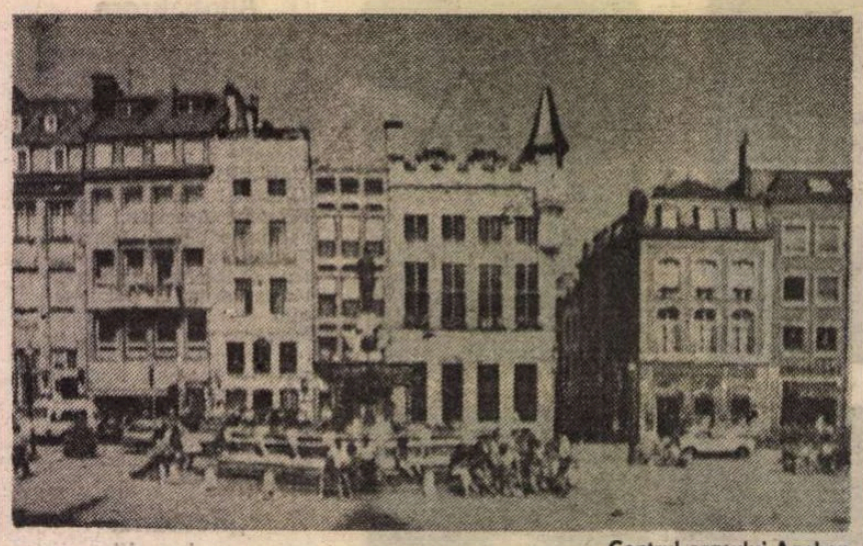

Centrul orașului Aachen

De la Bonn, capitala R.F. Germania, la Aachen, e cale de vreo oră cu masina, într-o cursă relativ domoală. Iar de la Aachen la granița olandeză sau belgiană e distantă — cum se zice la noi — ca de o azvîrlitură de băț ; auzeam, trecînd prin marea piață a Primăriei, tineri conversînd în idiomuri care aduceau cînd a germană, cînd a franceză, și mi s-a spus că veniseră din Belgia ori din Olanda. Astfel de așezare privilegiată, la întîlnirea granițelor a trei țări vest-europene, explică nu numai traficul năucitor de pe autostrăzi și permanenta mare animație din oraș, dar și multe altele. Aachenul (vechiul Aix-la-Chapelle) a fost odinioară capitală a statului întemeiat de Carol cel Mare. Catedrala din centrul orașului (798—805), unul dintre cele mai bine conservate monumente carolingiano-gotice, avusese la început destinația de capelă a curții imperiale, iar impunătoarea Primărie din fața ei a fost construită pe temeliile palatului lui Carol cel Mare. În jurul acestor vestigii ale unei străvechi tradiții, — locuri de contemplație și reverie pentru călătorii veniți de mai departe — trepidează viața atît de țintuită în contingent a oricărui oraș apusean modern. Însă, ce-i drept, nu numai aceasta. Mai mult de 45 000 de studenți frecventează cursurile institutiilor de învățămînt superior din Aachen. Actuala vedetă, în materie de învățămînt superior, e Școala Tehnică Superioară a landului Renania de Nord-Westfalia, însă studiile filologico-filosofice și de artă nu sînt ținute de localnici în mai puțină cinste.

Între 25 și 27 septembrie au avut loc la Aachen lucrările obișnuitului Congres bianual al Romaniștilor Germani, Al XXI-lea. Primisem încă din toamna anului trecut o scrisoare de la dr. Maxim Marin (Universitatea din Bonn), prin care mi se dădeau cîteva indicații laconice despre viitorul Congres și eram invitat să țin în cadrul lui „o cuvîntare despre Eminescu". Mai pe urmă, în primăvara anului de față, îmi parvenea și o invitație oficială în același sens. Din toate acestea, puteam deduce că organizatorii Congresului luaseră act de includerea Centenarului morții lui Eminescu în calendarul aniversării UNESCO și se gîndiseră la modalitatea de a-i da curs în felul arătat. Totuși, pe cînd anunțam titlul și redactam rezumatul comunicării ce mi se ceruse, o îndoială nu-mi dădea pace : — bine, o fi românul „născut poet" (după cum ne-a povățuit din bună vreme Alecsandri), dar prin asta devine el în mod automat și „romanist"?; — cum se va potrivi „cuvîntarea" mea, oricum mai slobodă de rigori, în ambianța unui asemenea Congres, pe care o bănuiam specializată și hiperspecializată ? Or, iată că acum, în duminica din preziua deschiderii Congresului, sosit la Aachen și cu voluminosul tom al programului lucrărilor la îndemînă **(Romanistik zwischen Tradition und Technik)**, îndoiala dinainte mi se risipea în chipul cel mai simplu cu putință. Parte din bănuielile mele în legătură cu specializarea și hiperspecializarea comunicărilor ce urmau a fi prezentate se adevereau. Lucrările Congresului fuseseră prevăzute să se desfășoare în 16 secții, dintre care nu puține își indicau tema generică de cercetare prin asemenea titluri — cam fioroase (cel puțin pentru mine!): „Computerlingvistica" (Universitățile din Bamberg, Konstanz și Mainz avuseseră aici inițiativa), „Fonologia" (Universitatea din Wupertal coordona lucrările), „Latinoamericanistica", „Dependențe și valențe în limbile romanice", „Galoromana în Germania" ș.a.m.d. Ce-i drept, pentru un critic și istoric literar nu chiar refractar față de noutăți (cum îndrăznesc să mă cred), destule alte titluri sunau atrăgător : „Literatură și teatru : opoziții și convergențe. Teorii și modele ale actualei evoluții", „Politica, sociologia și estetica mijloacelor audio-vizuale de informație", „Comunicări interculturale" etc. Titulaturile secțiunii a treia („Istoria învățămîntului de limbă franceză") și a patra („Revoluția franceză în filmul artistic") le parcursesem cu un fel de presimțire, de vreme ce cuprinsul comunicărilor arăta limpede că în felul acesta fusese gîndită comemorarea Bicentenarului revoluției de la 1789. Și iată că, ajungînd la indicațiile despre desfășurarea lucrărilor din secțiunea a X-a, aflam că ele urmau să se desfășoare sub genericul „M. Eminescu — sein Leben und Werk anläßlich des 100. Todestages" (=**M. Eminescu — viața și opera sa, — cu prilejul Centenarului morții**). Poate nesigur de reușită, inițial, iar după aceea nemaiavînd vreme să-mi trimită programul lucrărilor Congresului, inimosul și competentul organizator al acestei secțiuni (cum urma să-mi dau seama curînd) îmi oferise în felul acesta o involuntară surpriză.

Pînă în cea de a doua zi a Congresului (26 septembrie), cînd erau programate lucrările secțiunii a X-a, am avut timp și prilejuri să-mi dau seama de amploarea acestei reuniuni științifice, de ținuta ei. În dimineața zilei de deschidere a lucrărilor, cîteva sute de congresiști veniți nu numai din cele două Germanii, dar — în mare număr — și din Franța, Spania, Italia, Belgia, Austria, Suedia, Canada, Peru ș.a., au putut asculta nu numai tradiționalul concert cameral din Mozart și cuvîntările de bun-venit adresate lor de către gazde ; concepută, s-ar zice, în spiritul goetheenilor „Lehrjahre" și „Wanderjahre", de mare efect a fost conferința instruitoare și de un umor care a contagiat sala „Știința limbii ca trăire personală. Între metodele de ieri și de mîine", ținută de profesorul (proaspăt ieșit la pensie) Kurt Baldinger, de la Universitatea din Heidelberg. Seara, au putut vedea filmele cu semnificație comemorativă „La Marseillaise" (J. Renoir, 1938) și „Chouans" (Ph. de Broca, 1988). Tot astfel, în după-amiaza și în seara următoare, după încheierea ședințelor de comunicări, au putut urmări — după preferințe — conferința cunoscutului savant Hans-Robert Jauss (de la Universitatea din Konstanz) despre „Spiritul științific în Universitățile germane — moștenirea lui trecută și șansele din prezent", sau filmul „Danton", sau „masa rotundă" organizată cu concursul lui Michel Butor, Antonio Tabucchi și Esther Tusquets despre „Tendințe în literatura actuală din Franța, Italia și Spania".

În ceea ce mă privește, după ce apucasem încă din prima zi să-mi distribui interesul și curiozitatea pe la diferitele secții specializate și ultraspecializate, — unele, explicabil, cu o prezență aproape confidențială, — am putut constata în dimineața celei de a doua zile că la lucrările secțiunii a X-a veniseră 28 de participanți (cifră remarcabilă, dat fiind contextul general) și că aceștia au urmărit comunicările și dezbaterile în întregul lor. Explicația acestui fapt mi-a devenit limpede nu numai luînd seama la substanța și ținuta comunicărilor (cinci la număr, dintre cele șapte — programate inițial), dar îndeosebi urmărind abundența întrebărilor și a luărilor de cuvînt, care, ele în primul rînd, au făcut ca mersul lucrărilor să se prelungească pînă după-amiaza. Cei prezenți (cunoscători ai limbii române și, în parte, ai literaturii) erau cadre didactice și studenți de la Universitățile germane, mulți dintre ei sosind la Aachen chiar în dimineața celei de a doua zilei a Congresului, spre a participa anume la lucrările secțiunii consacrate Centenarului Eminescu. Profesorul Helmuth Frisch, de la Universitatea din Bochum, un cunoscut admirator al culturii românești și prieten al țării noastre, venise cu un grup de colegi și de studenți ce se pregătiseră spre a participa activ la lucrări. Tot astfel s-au prezentat cîțiva străluciți studenți din Bonn ai profesorului Maxim Marin, care ține de mulți ani un apreciat curs și un seminar de romanistică la Universitatea din capitala Germaniei Federale; sub egida acesteia, de altfel, dr. Maxim Marin a avut inițiativa și sprijinul în a organiza secțiunea destinată mai bunei cunoașteri a vieții și operei lui Eminescu. Alți participanți proveneau de la Universitățile din Augsburg, Köln, Aachen. Cîțiva dintre cei prezenți erau membri ai unor Institute de Lingvistică sau de Literatură Universală de la Universitățile din Mainz și Marburg. Din partea țării noastre au participat, cu comunicări, Marin Bucur și autorul rîndurilor de față.

Subiectele comunicărilor — de cuprindere și acuitate variabilă — s-au materializat în titluri ca : „Universalitât Eminescus heute" („Universalitatea lui Eminescu — azi"), „Eminescu in den deutschen Übersetzungen" („Eminescu în traducerile germane"), „Eminescu — ecou al disperării istorice", „Eminesco entre indianisme et Schopenhauer" („Eminescu între indianism și Schopenhauer"), „Das politische Denken Mihai Eminescus". („Gîndirea politică a lui Mihai Eminescu"). Fiecare expunere a fost urmată de discuții, diferite ca întindere și interes, în funcție de sugestiile pe care le-au trezit printre auditori. O dezbatere mai pătimașă a suscitat comunicarea „Eminescu în traducerile germane" (dr. Maxim Marin), antrenînd inevitabil gustul subiectiv al mai multor participanți ; totul din pricină că autorul — fin cunoscător al operei poetului nostru național și, nu mai puțin, al limbilor română și germană — nu s-a arătat prea convins de reușita diferitelor tentative mai vechi și recente în a-l înfățișa pe Eminescu în limba lui Goethe și Rilke. În ceea ce mă privește, mersul demonstrației și exemplificările numeroase la care a recurs dr. Maxim Marin mi-au apărut întru totul concludente, ele reprezentînd și un îndemn **sui generis** pentru noi încercări — mai stăruitoare și mai aplicate. Alte comunicări, ca, de pildă, „Eminescu — ecou al disperării istorice" (Marin Bucur), sau „Universalitatea lui Eminescu — azi" (George Munteanu), n-au prilejuit obiecții, ci, date fiind referirile din ele la chestiuni prea puțin cunoscute celor de față, au iscat numeroase întrebări, care solicitau răspunsuri de dimensiunea unor conferințe. „Care e raportul dintre **pesimismul** poetic și **optimismul** luptătorului cu armele gazetăriei ?" — a fost numai una dintre întrebările care i s-au pus lui Marin Bucur, pornindu-se de la subiectul tratat de acesta. Dar „afinitățile dintre Eminescu și Hölderlin", sau „anticipările de către Eminescu ale problematicii heideggeriene", discutate mult în ultima vreme, la care se făcuseră trimiteri în comunicarea „Universalitatea lui Eminescu — azi"? Dar „structura ediției academice de **Opere**?" „Ce cuprinde fiecare volum ?", „Ce cărți mai de seamă despre Eminescu au apărut în ultimii ani ?", „Ce tendințe distincte se întrevăd în eminescologia actuală?", „Cu ce perspective?" etc., etc. Autorul acestor însemnări, căruia i s-a încredințat conducerea părții de la urmă a dezbaterilor, a dat deslușirile trebuitoare la asemenea întrebări și la numeroase altele, care au fost puse, — metodic, cu meticulozitate specific germană, în spirit strict științific, fără vreo abatere străină obiectului discuțiilor. Și mă încerca o impresie de stranietate, urmărind cum cei de față își luau însemnări care umpluseră multe file. Însă, mă gîndeam, mod mai potrivit, mai folositor, de a-l omagia pe Eminescu la Aachen nici că se putea.

La urmă, cîțiva dintre participanți au ținut să sublinieze reușita întîlnirii și oportunitatea ei, „într-o vreme cînd e atît de necesar să ne amintim de spirite universale ca al lui Eminescu și — de ce nu ? — să le cerem sfatul". La care profesorul Helmuth Frisch a adăugat că o reuniune consacrată Centenarului Eminescu va avea loc în decembrie, la Universitatea din Bochum. Iar dr. Maxim Marin, mulțumind audienților și autorilor de comunicări pentru fructuoasa lor participare, a ținut să declare că după o asemenea reuniune, — prima pe care s-a încumetat s-o organizeze, — va iniția cu orice prilej altele, consacrate mai bunei cunoașteri în R.F. Germania a marilor valori ale literaturii române.

George Munteanu

Prezențe românești

„ZILELE CULTURII ROMÂNEȘTI" ÎN R.P. BULGARIA

● La Sofia a fost inaugurată ediția din acest an a „Zilelor culturii românești" în R. P. Bulgaria. Manifestări tradiționale în relațiile de prietenie dintre popoarele român și bulgar, prezențele culturale reciproce au constituit de fiecare dată evenimente de o semnificație deosebită, ediția actuală înscriindu-se pe aceleași coordonate ale dorinței de mai bună cunoaștere și apropiere între cele două popoare.

„Zilele culturii românești" au fost deschise printr-un spectacol festiv prezentat în capitala bulgară de ansamblul de balet al Teatrului de operă din Timișoara.

Tot la Sofia a fost inaugurată o expoziție de carte românească — sinteză a producției editoriale românești din domeniile social-politic, beletristic, științific și enciclopedic. La loc de frunte sînt prezentate opere ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România. Sînt expuse, de asemenea, lucrări științifice ale tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu.

O expoziție de artă plastică contemporană românească prezintă numeroase lucrări de pictură și grafică, înfățișînd publicului bulgar un orizont tematic variat, în care rolul principal revine omului și eforturilor sale de creație.

Paleta manifestărilor este întregită de o retrospectivă a filmului românesc, inaugurată în capitala Bulgariei.

De asemenea, în cadrul „Zilelor culturii românești", Teatrul „Maria Filotti" din Brăila prezintă o suită de spectacole în orașul Plevna, iar cvartetul „Serioso" al Filarmonicii „George Enescu" din București — concerte de muzică de cameră la Plovdiv și Veliko Tîrnovo.

R.S.F. IUGOSLAVIA

● La Editura „Misla" din Skopje a apărut, într-o elegantă prezentare grafică, volumul de poezii **Himerata** (Himera) de Anghel Dumbrăveanu, cuprinzînd o bogată selecție din lirica poetului. Selecția și traducerea poartă semnătura poetului Dumitru M. Ion, iar adaptarea lirică în limba macedoneană se datorează poetului Dimo Naum Dimčev. Cartea este însoțită de o postfață intitulată **Himera — aceasta este poezia**, semnată de Dumitru M. Ion.

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115, Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10376, prație București, Calea Griviței, nr. 64—66. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca MUREȘ

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 44, joi 2 noiembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

44

„DEPOLITIZARE" ȘI „DEZIDEOLOGIZARE"

(Pagina 3)

Strălucită contribuție teoretică

CONSTRUIREA socialismului în țara noastră, cu profundele înnoiri care au transformat România din temelii, angajînd-o pe calea modernizării rapide și civilizării vieții în complexitate și profunzime constituie argumentul pilduitor al felului în care comuniștii români, în fuziune cu interesele poporului, cu exigențele lumii contemporane, au transformat în faptă cea mai fertilă gîndire filosofică și politică a lumii moderne. Așa cum, cu deosebit de adîncă forță analitică și cu vigoarea exemplelor de valoare istorică, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., socialismul, în România, a triumfat trecînd prin dubla probă a transformării unei lumi nedrepte într-o societate eliberată de exploatarea omului de către om, care s-a îmbinat de-a lungul a patru decenii și jumătate și, cu deosebire, în anii ce au urmat Congresului al IX-lea al partidului, cu veghea atentă, severă, înțeleaptă, angajantă, ca ideologia marxistă a revoluției socialiste și construirii comunismului să slujească interesele și năzuințele de libertate și de progres ale țării. Socialismul în România, așa cum vibrant, și mereu pe temeiul faptei închinată mai binelui țării și poporului, arăta secretarul general al partidului, are un profund caracter patriotic, se înscrie ca un pisc de cea mai mare altitudine în reliefful bătăliilor duse, de mii de ani, de poporul român, pentru a fi liber și stăpîn în țara sa.

În România nu s-a destășurat o revoluție de dragul schimbării și transformării, iscată din neliniști efemere, ci a avut loc un proces de edificare socială revoluționară alimentat de fluxul continuu și larg al luptei pentru civilizație și progres.

Excepționala cuvîntare rostită de secretarul general al partidului la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. realizează o pilduitoare imagine a acestei continuități firești de aspirație și luptă, de patru decenii și jumătate de revoluție socialistă, între care se înscrie, cu profilul adînc și efectele de revigorare a bătăliei revoluționare, epoca de după anul 1965, a modului în care s-a construit societatea socialistă în țara noastră. Ideii eliberării oamenilor prin răsturnarea inechității sociale, lupta practică și eroică a comuniștilor români i-a adus împlinirea faptei prin construirea socialismului cu poporul și pentru popor ! Revoluționarii comuniști și-au verificat necontenit puterea adeziunii la ideea construirii orînduirii socialiste prin capacitatea de a aparține națiunii noastre, de a-i sluji năzuințele, a fi de aici, din vastul spațiu de descătușare de energii și aspirații al poporului român. Cu pilda faptei care este azi România socialistă modernă, cu o industrie puternic dezvoltată, cu orașe de amplă civilizație, cu sate înnoite, cu mari performanțe în domeniile științei, culturii, învățămîntului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în magistrala cuvîntare rostită la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., pune în lumină limpede adevărul esențial al edificării noii societăți ca o necesitate istorică adînc interioară, ale cărei imperative au eliminat dogmatismul, „modelele străine", „căile", „metodele" din afară. Odată mai mult, în contextul mișcării de idei din lumea contemporană, al luptei de idei, al căutării de „noi structuri" și „forme" de socialism, reamintirea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea-document politic, adoptată de Plenară, că fidelitatea față de revoluție este condiționată de construcția unitară, de dezvoltarea fără hiatusuri, de continua confruntare a formelor cu fondul, dar și a fondului cu formele, încît să se bareze calea revenirii la nedemna exploatare a omului de către om, la injustițialul capitalism are rolul reamintirii unor mari adevăruri ale istoriei omenirii.

În bogata contribuție teoretică și cu valoare de principii, pe care o constituie cuvîntarea secretarului general al partidului, scriitorii din România de azi găsesc, alături de minunata prețuire a locului de cinste al literaturii în viața societății, îndemnul fierbinte, patriotic, generator de impulsuri fertile, de a pune mereu creația literară în raport de concordanță cu sufletul poporului, cu substanța sa morală, etică, istorică inconfundabilă, identitate care trebuie să o transmită lumii de azi și celei de mîine cărțile noastre. A ne adăpa de la izvoarele nepieritoare ale poporului, cum ne îndeamnă tovarășul Nicolae Ceaușescu, înseamnă a fi, prin ceea ce scriem, pe firul de aur al literaturii române, pe un itinerar de la „Miorița" la „Luceafărul", pe calea mereu pe culmi, unde s-a situat tot ceea ce a realizat mai valoros scrisul literar în România, de-a lungul veacurilor. Reamintirea că orice artă adevărată se verifică prin militantismul ei pentru progres, prin miezul de foc al unor aspirații umane spre mai bine, prin aportul la întregirea chipului sufletesc al omului și omenirii, prin forța ei de a se opune față de orice împinge individul sau colectivitatea în ignoranță, mizerie morală și materială, în spațiile subumanului, vine din același gînd generos și patriotic închinat slujirii poporului, spre a se înălța demn între popoarele lumii. Aderăm fierbinte la această viziune și luptă, cu unanimitatea sufletelor și energiilor noastre, de slujitori ai culturii române, ai României socialiste !

„România literară"

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. BUCUREȘTI – **PODUL GRANT**

În paginile 4 – 5 – 19 : Dezbaterile „României literare" în spiritul Programului-Directivă și al Tezelor pentru Congresul al XIV-lea : REPORTAJUL – OGLINDĂ A MARILOR NOASTRE ÎNFĂPTUIRI

OMAGIU

El stă în miezul realului
cu privirea roată
îi extinde dimensiunile
deja infinite
îi explorează adîncurile
instituind peste tot
marile legi ale
Binelui
și ale Frumuseții.
El are o inimă cît inima
patriei
și-n setea fiilor săi
de absolut
își seamănă înțelepciunea,
dîrzenia, credința neclintită
în comunism
văzut în plină lumină
a adevărului,
numai în deplină lumină
a adevărului
așa cum firesc trebuie să fie.
El este omul politic
pentru că nu uită ființarea
exemplară numită om,
pentru că, fiu al pămîntului
acestuia,
nu-i uită eroii
semănați de libertate
sub brazdele lui,
pentru că, fiu al poporului
acestuia,
nu-i uită originea
și cu toată viața lui
concepe legătura temeinică,
indestructibilă, dintre trecut și
viitor.

Ion Popescu

Biblioteca Județeană MUREȘ

Din 7 în 7 zile

Repere sigure în confruntarea ideologică

EXPUNEREA tovarășului Nicolae Ceaușescu consacrată problemelor socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România reprezintă un document de excepțională însemnătate prin abordarea atotcuprinzătoare a unor probleme din cele mai stringente ale actualității internaționale. O **Expunere** în care profunzimea teoretică se îmbină cu un vibrant spirit revoluționar, întemeiate pe o strălucită și consecventă principialitate.

Intransigența și fermitatea în promovarea și apărarea tezelor fundamentale ale socialismului științific, ale intereselor clasei muncitoare și cuceririlor istorice ale oamenilor muncii, ale tuturor popoarelor angajate în edificarea noii societăți reprezintă caracteristica definitorie a întregii **Expuneri**, care se constituie într-o armă de mare forță în contextul luptei ideologice contemporane. Iar importanța acestei abordări sporește cu atît mai mult cu cît, în prezent, confruntarea ideologică dintre capitalism și socialism reprezintă unul din fenomenele centrale ale actualității, cu ample repercusiuni asupra întregului ansamblu al evoluțiilor mondiale.

În repetate rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că realizarea unor progrese în dezvoltarea dialogului Est-Vest, înfăptuirea unor primi pași pe calea dezarmării prin trecerea la lichidarea rachetelor nucleare cu rază medie și mai scurtă de acțiune, angajarea constructivă a tratativelor pentru stingerea unor focare de conflict nu înseamnă slăbirea vigilenței popoarelor față de acțiunile cercurilor reacționare imperialiste. În prezent, aceste cercuri caută să denatureze procesul de destindere, încercînd să-și intensifice activitățile cu caracter ostil față de socialism, în primul rînd prin tentative de imixtiune în treburile interne ale statelor socialiste, ca și prin desfășurarea pe mai multe planuri — iar **Expunerea** are meritul de a dezvălui întreg ansamblul acestor tentative, ca și scopul lor convergent : restabilirea rînduielilor capitaliste în țările care au pășit pe calea făuririi noii societăți. Pentru partidul nostru, astfel de încercări nu constituie o surpriză, el nu a fost luat „pe nepregătite" ; dimpotrivă, așa cum se știe bine, în repetate rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu a atras atenția că dezvoltarea unui proces de destindere nu va însemna — și nici nu va putea însemna vreodată — sfîrșitul luptei de clasă pe arena internațională, că deschiderea unor perspective pozitive în domeniul dezarmării va face ca adversarii socialismului să caute noi forme de acțiune, noi metode în lupta anticomunistă.

Este ceea ce se întîmplă în prezent, cînd forțele anticomuniste au trecut pe scară largă la încercări de destabilizare politică a țărilor socialiste, recurgînd atît la forme de „acțiune organizatorică", prin crearea și patronarea, încurajarea și stipendierea de grupări și organizații opoziționiste, care se ridică fățiș împotriva puterii populare, a cuceririlor revoluționare și orînduirii socialiste, cît și la desfășurarea unui amplu „război psihologic" care include ponegrirea, minimalizarea și negarea valorilor și realizărilor socialismului, exagerarea unor dificultăți în scopul demoralizării și descurajării elementelor șovăielnice. Sînt atacate și se încearcă subminarea rolului conducător al partidului, însemnătatea proprietății socialiste, conducerea planificată a economiei naționale, preamărindu-se „virtuțile" economiei de piață, căreia i se escamotează cortegiul consecințelor negative : exploatarea, șomajul, specula, inflația. Așa cum se arată în **Expunere**, aceste acțiuni sînt considerabil înlesnite și de anumite orientări și tendințe greșite în soluționarea problemelor construcției socialiste, ca și de cedările capitulante în fața promisiunilor financiare, a mirajului împrumuturilor și creditelor — amăgiri menite să asigure încătușarea și dependența celor căzuți în capcană.

Excepționala însemnătate a Expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu, a cuvîntărilor rostite la încheierea Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. și la alte foruri ale democrației socialiste constă în faptul că, în aceste condiții atît de complexe ale vieții internaționale, proiectează o puternică lumină asupra singurei căi capabile să asigure progresul continuu, rapid și nelimitat al întregii omeniri — calea socialismului —, statornicește repere sigure în lupta popoarelor pentru transformări revoluționare, pune în plină lumină valorile perene ale celei mai înalte forme de organizare socială — societatea socialistă și comunistă.

Dar însemnătatea **Expunerii** trebuie înțeleasă și prin prisma celei mai largi aspirații a tuturor popoarelor lumii — salvgardarea păcii. Pentru că încercările de imixtiune, tentativele de subminare a țărilor socialiste, de modificare pe căi lăturalnice a raportului de forțe și echilibrului internațional nu pot să nu genereze încordare și tensiuni, să nu reînvie pericole ale nefastei perioade a „războiului rece", să nu submineze destinderea și să nu provoace conflicte și ciocniri cu riscuri de nebănuit. Este, astfel, semnificativă accepția pe care încearcă acum s-o acrediteze cercurile reacțiunii occidentale privind „unitatea Europei" — în sensul unei Europe a cărei unitate s-ar putea baza numai pe generalizarea rînduielilor capitaliste.

Firește, riscurile imense ce pot decurge din aceste orientări pentru pacea mondială, pentru securitatea internațională nu pot fi ignorate de nimeni. Este una din concluziile majore ale **Expunerii** tovarășului Nicolae Ceaușescu — reper sigur al confruntărilor ideologice din lumea contemporană.

Cronicar

Viața literară

Prezentări de noi volume

● În cadrul celei de-a XV ediții a Zilelor Bibliotecii Municipale „Mihail Sadoveanu" a avut loc, sub genericul „Permanențe și valori ale literaturii române", o dezbatere pe marginea unor serii și colecții editoriale. Au participat : **Nicolae Dragoș, Petre Ghelmez, Teodor Vârgolici.** Cu această ocazie a fost organizată o expoziție de carte și grafică dedicată centenarului Ion Creangă. La vernisaj au luat cuvîntul : prof. univ. dr. docent **Dimitrie Păcurariu** și conf. univ. dr. **Răzvan Theodorescu.**

● Biblioteca „Ion Creangă" a organizat, la fabrica Mătăsea populară, prezentarea cărții „Precursori" de Octavian Goga, ediție îngrijită și studiu introductiv de **Ion Dodu Bălan**, apărută la Editura Minerva. Au luat cuvîntul **Iordan Datcu**, redactorul cărții, și **Marcel Duță**, cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu". Actorul Candid Stoica a recitat din lirica poetului.

● Biblioteca „Alecu Russo" a organizat la Întreprinderea Industrial-Export-Import prezentarea volumului „Noapte bună, Săgetătorule" (Editura „Cartea românească", 1989) de **Toma George Maiorescu.** Despre creația scriitorului au vorbit prof. dr. docent **Alexandru Piru** și criticul literar **Constantinn Crișan.** Din partea gazdelor, oaspeții au fost prezentați de **ing. Traian Osiescu.** Toma George Maiorescu a răspuns la întrebările participanților.

● Cenaclul „V. Voiculescu" al scriitorilor din județul Buzău a organizat, la sediul Bibliotecii județene din localitate, o manifestare literară, în cadrul căreia a citit versuri tînărul poet **Cornel Stingă** și s-a lansat volumul I. Agârbiceanu — „Povestiri", ediție îngrijită, prefațată și note de **Paul Androne.** Manifestarea a fost condusă de **Radu Cârneci** președintele cenaclului.

Întîlniri cu cititorii

● **Ion Hobana** — în județul Vîlcea (Rîmnicu Vîlcea, Berbești, Olănești, Voineasa), cu prilejul lansării romanului său „Călătorie întreruptă".

● **Corneliu Șerban** — la Școala nr. 15 din Ploiești, cu prilejul lansării volumului de poezii pentru copii „Creștem în lumină".

● **Sergiu Adam** și **Constantin Călin**, redactori la revista „Ateneu", s-au întîlnit cu cititorii la Școlile nr. 1 și 2, precum și la Liceul din Vatra Dornei, la unități economice din oraș precum și în comuna Panciu.

La Muzeul Literaturii Române

● În cadrul manifestărilor dedicate Centenarului Ion Creangă, Muzeul Literaturii Române a organizat la Centrul de cercetări științifice și inginerie tehnologică pentru echipamente de telecomunicații și la Liceul de filologie-istorie Zoia Kosmodemianskaia, un medalion Ion Creangă.

Au participat prof. univ. dr. **Ion Rotaru** și actorul **Mihai Mereuță.**

● „Tudor Arghezi — poet al omului", sub acest generic Muzeul Literaturii Române a organizat un simpozion la care au participat scriitorii **Ion Potopin, Gheorghe Zarafu, Florentin Popescu, Iuliana Boloda-Popescu.** A prezidat fiica poetului, **Mitzura Arghezi.** În continuare, actorii **Liana Mărgineanu** și **Constantin Cojocaru** au susținut un recital din lirica argheziană.

Manifestarea a avut loc la Casa memorială „Tudor Arghezi" — Mărțișor.

● Muzeul Literaturii Române și Teatrul Mic au organizat luni, 30 octombrie 1989, orele 17, în foaierul teatrului, un medalion ROMULUS GUGA — cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la nașterea scriitorului. Au participat scriitorii : **Fănuș Băileșteanu, Ion Horea, Cornel Moraru, Dinu Săraru, Valentin Silvestru.**

În cadrul evocării s-a reprezentat „Amurgul burghez" de Romulus Guga spectacol aflat pe afișul Teatrului Mic, de trei ani, fără întrerupere.

● Muzeul Literaturii Române și Teatrul Național „I. L. Caragiale" au organizat, în cadrul „Teatrului Manuscriptum", montajul dramatic **Baladă de dragoste** după piesele scriitorului **Mircea Dem. Rădulescu,** de la nașterea căruia s-a împlinit de curînd o sută de ani.

Spectacolul a fost precedat de un cuvînt omagial rostit de prof. univ. dr. **Virgil Brădățeanu.**

Au interpretat actorii : Florin Piersic, Ioana Bulcă, Tamara Crețulescu, Ilinca Tomoroveanu, Matei Gheorghiu, Mihai Niculescu și Eugen Cristea, care semnează și regia artistică a spectacolului.

Manifestarea a avut loc în sala Atelier a Teatrului Național București.

Colocviul Ion Pillat

● La Botoșani, Dorohoi și Miorcani a avut loc colocviul „Ion Pillat", ajuns la cea de-a IV-a ediție. La colocviu — desfășurat pe trei secțiuni — au luat parte : **Cornelia Pillat, Monica Pillat, Doina Uricariu, Barbu Cioculescu, Victor Crăciun, Tudor Păcurariu, Lucian Valea, Ioan Adam** și alți oameni de cultură din Botoșani, Dorohoi și Miorcani.

Concursuri literare

● S-a încheiat cea de a opta ediție — 1989 a Concursului de proză scurtă, reportaj și fotoreportaj „Alexandru Sahia", organizat de Comitetul județean de cultură și educație socialistă Călărași în colaborare cu Uniunea Scriitorilor. Un juriu format din scriitorii Pop Simion — președinte, Mircea Nedelciu, Cristian Teodorescu, Hanibal Stănciulescu și Valerian Sava, membri, au decernat următoarele premii :

PROZĂ SCURTĂ : Premiul II : **Cristina Bucoveanu** și **Cătălin Dinulescu,** amîndoi din Slobozia. **Premiul III : Cezarina Adamescu** (Galați) și **Ion Teodorescu** (Slobozia). REPORTAJ : Premiul II : **Costel Bunoaica** (Slobozia) Premiul III : **Marin Giurcă** (Călărași) și **Valeriu Gligan** (Alba). FOTOREPORTAJ : Premiul I : **Ion Mărculescu** (Tîrgoviște) ; Premiul II : **Ioana Sima** (Tîrgoviște).

Decernarea premiilor a avut loc în comuna Mănăstirea, comuna natală a scriitorului Alexandru Sahia. Au participat din partea organizatorilor : Pavel Șușară, Dumitru Ciupitu și Nicolae Drăghici.

● Comitetul Județean Mureș al U.T.C., în colaborare cu Revista „Vatra", organizează în perioada 10—11 noiembrie 1989, concursul de creație literară „Romulus Guga", concurs înscris în cadrul Festivalului național „Cîntarea României" care este dedicat în acest an Congresului al XIV-lea al P.C.R. și are drept scop stimularea creației literare, descoperirea și promovarea unor tineri poeți și prozatori de pe întreg cuprinsul țării. Concursul se organizează pe două secțiuni :

Secțiunea I — pentru tineri poeți care au debutat editorial în intervalul 1979—1989, care vor trimite cartea lor de debut, publicată în sistem editorial.

Secțiunea II — pentru tineri poeți și prozatori între 14—30 de ani, care nu au volume. Aceștia se pot înscrie la concurs cu 5—10 poezii și 1—2 lucrări de proză scurtă (ce nu vor depăși totalul de 15 pagini). Pentru ambele secțiuni lucrările, însoțite de o fișă de concurs (unde se va menționa : numele și prenumele participantului, data nașterii, profesia, locul de muncă, colaborări în presa literară, adresa exactă și telefonul la care poate fi găsit) vor fi trimise pe adresa Comitetul Județean Mureș al U.T.C., Piața Trandafirilor Nr. 26, 4300 Tg. Mureș, cu mențiunea „Pentru Concursul Romulus Guga", pînă la data de 8 noiembrie a.c.

Vor fi acordate premii la ambele secțiuni.

Erată :

Dintr-o eroare, în știrea din numărul trecut privitoare la șezătorile literar-artistice ținute în orașe de pe Valea Prahovei, a fost omis numele actriței **Anda Călugăreanu.**

SEMNAL

● **Titu Maiorescu — JURNAL ȘI EPISTOLAR.** Vol. VIII. **(Editura Minerva, 280 p., 14,50 lei).**

● **Ion Agârbiceanu — POVESTIRI.** Antologie, tabel cronologic, prefață și note de Paul Androne. **(Editura Albatros, 236 p., 10,50 lei).**

● **Cezar Petrescu — OMUL DIN VIS.** Nuvele și povestiri. Ediție îngrijită, antologie și repere istorico-literare de Mihai Dascal. **(Editura Minerva, 590 p., 28 lei).**

● **Victor Eftimiu — NUVELE ȘI POVESTIRI.** Vol. I. Ediție și postfață de C. Mohanu. **(Editura Cartea Românească, 520 p., 26 lei).**

● **Ion Marin Sadoveanu — ION SÎNTU,** Roman. Prefață de Petre Răileanu. **(Editura Minerva, 576 p., 31 lei).**

● **Constantin Kirițescu — ISTORIA RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA ROMÂNIEI. 1916—1919.** Volumele I, II. Text ales și stabilit de Costin Kirițescu, Mircea N. Popa și Lucia Popa. Prefață și note de Mircea N. Popa. **(Editura Științifică și Enciclopedică, 596 + 528 p., 130 lei).**

● **Dumitru Solomon — DESENE RUPESTRE.** Literatură satirico-umoristică. **(Editura Albatros, 214 lei, 9,75 lei).**

● **Vlad Mușatescu — OAMENI DE BUNĂ CREDINȚĂ.** Povestiri. **(Editura Cartea Românească, 430 p., 19,50 lei).**

● **Fănică N. Gheorghe — ETERNELE REÎNTOARCERI.** Proze poematice. **(Editura Sport-Turism, 130 p., 8,25 lei).**

● **Ștefan Zaides — CINEVA BATE LA UȘĂ.** Povestiri. **(Editura Ion Creangă, 120 p., 9 lei).**

● **Passionaria Stoicescu - SOARE CU DINȚI.** Povestiri. **(Editura Albatros, 92 p., 9,50 lei).**

● **Slavomir Gvozdenovici — CERCUL SOARELUI ALB.** Versuri ; în românește de Lucian Alexiu. **(Editura Facla, 56 p., 6,50 lei).**

● **Traian Pop Traian — DEVELOPĂRI DISCRETE.** Versuri. **(Editura Facla, 40 p., 5 lei).**

● **Aurelian Trandafir — LINIȘTEA.** Roman. **(Editura Albatros, 144 p., 10 lei).**

● **Caius Dragomir — ASPECTE NATURALE.** Poeme. **(Editura Cartea Românească, 68 p., 10,50 lei).**

● **Coriolan Păunescu — ÎNTÎLNIREA DE SUB STELE.** Povestire. **(Editura Albatros, 176 p., 6,50 lei).**

● **Simona-Grazia Dima — DIMINEȚILE GÎNDULUI.** Versuri. **(Editura Facla, 48 p., 5,75 lei).**

● **Andrzej Streboki — MEANDRE.** Nuvele. Traducere de Ion Dodu Bălan și Pavel Mocanu. Prefață de Ion Dodu Bălan. **(Editura Albatros, 264 p., 12,50 lei).**

● **Sergio Galindo — TREIZECI ȘI DOUĂ DE TREPTE.** Povestiri. Traducere și cuvînt înainte de Teodora Șandru Olteanu. **(Editura Univers, 320 p., 11,50 lei).**

LECTOR

ÎN CURÎND

Almanahul „României literare"
LITERATURĂ ȘI CĂLĂTORII

În dezbatere: Programul-Directivă

și Tezele pentru Congresul al XIV-lea

MITURI MAI VECHI SI MAI NOI:

„Depolitizare" și „dezideologizare"

În literatura politologică de specialitate, îndeosebi nemarxistă și antimarxistă, se întîlnesc, cu o frecvență sporită în ultimele decenii, termenii de **dezideologizare** și **depolitizare.** Sensul inițial dat conceptului de dezideologizare se referea cu precădere la dezideologizarea științei — în general —, a științelor socio-politice, umane — în special. În fapt, este vorba de reluarea unei teze nemarxiste mai vechi care respingea principiul partinității în știință și căreia, la vremea lor, ctitorii filosofiei materialist-dialectice i-au dat răspunsuri științifice, motivate, convingătoare. Ce am putea nota pe scurt astăzi este faptul că viața, istoria, realitatea în continuă devenire au atestat întrutotul adevărul evidențiat de concepția marxistă.

Între timp, în literatura socio-politică din mai multe țări din Occident, din Statele Unite ale Americii, sensului inițial, al dezideologizării științelor sociale, politice i s-au adăugat și cel de dezideologizare a programelor și platformelor partidelor politice, organizațiilor politice, obștești, al unor mișcări socio-politice, al instituțiilor din sistemele politice ale respectivelor state, al unor organisme parlamentare și neparlamentare și, nu în ultimul rînd, al activității desfășurate de acestea.

Mai nou, a început să se vorbească în unele țări de o anume depolitizare chiar a relațiilor internaționale.

De pe poziția consecvent marxistă, în temeiul principiilor socialismului științific, partidul nostru a respins și respinge cochetarea cu astfel de „idei", pe cît de neștiințifice, pe atît de periculoase. În doctrina politică românească, în opera președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se pornește de la constatarea că, în realitate, toate tezele cu privire la așa-zisa renunțare la ideologie vizează în fond renunțarea la ideologia marxistă, la concepția clasei muncitoare cu privire la revoluția socialistă, la rolul statului și națiunii socialiste, la rolul conducător al partidelor comuniste în viața societății, la superioritatea democrației socialiste, în raport cu oricare alte tipuri de democrație, la esența și originalitatea sistemelor politice din țările socialiste.

În **Expunerea** tovarășului Nicolae Ceaușescu, **cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România** — se subliniază cu claritate :

„Intreaga desfășurare a evenimentelor internaționale, realitatea, viața însăși arată cît de greșită este teza dezideologizării relațiilor internaționale, precum și teza după care lupta de clasă ar trebui să fie înlocuită. Se vorbește despre renunțarea la lupta de clasă și la lupta dintre sistemele sociale diferite, ca o condiție pentru supraviețuirea omenirii și a evitării războiului. Ce are oare acest fel de abordare a problemelor cu concepția revoluționară materialist-dialectică și istorică ? Oare pentru a asigura pacea trebuie să se lichideze socialismul, trebuie să se renunțe la lupta de clasă ? O asemenea abordare este, cu totul, nu numai antiștiințifică, dar străină oricărei concepții revoluționare și socialiste". În concepția partidului nostru, așa cum se menționează și în Tezele pentru cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, „Așa-zisa dezideologizare a raporturilor dintre socialism și capitalism pe plan mondial înseamnă, în ultimă instanță, capitularea socialismului în fața capitalismului, renunțarea la lupta de clasă pentru lichidarea exploatării și asupririi și realizarea societății, dreptății și egalității sociale".

Zgomotos anunțatul „sfîrșit al ideologiilor", „sfîrșit al erei ideologice" de prin anii 1955, mai ales în Franța — de către un Raymond Aron — pornea de la deliberatul scop sau finalitate de înlăturare în fond a marxismului cu privire la ideologia clasei muncitoare, la lupta de clasă, la revoluția socială. Aceste poziții idealizează stadiul „înaltului consum de masă" din S.U.A. prezentîndu-l ca pe un stadiu final al progresului social-economic. În acești termeni, semnificația socială și politică și finalitatea ideologiei „dezideologizării" ni se dezvăluie de la început : tendința apologetic-conservatoare, antirevoluționară în esența ei, de a contesta necesitatea unor transformări radicale în orînduirea existentă, în măsura în care fie că opun revoluției reformele parțiale, fie că, prezentînd „societatea bună" deja înfăptuită, neagă pînă și necesitatea unor reforme de structură. Este știut că mai ales în ultima parte a deceniului al VI-lea, disputele ideologice au reînceput. Doctrina dezideologizării a cunoscut o ascensiune continuă care culminează spre mijlocul deceniului al VII-lea, cînd devine o doctrină la modă în viața ideologică a occidentului capitalist. Numeroase lucrări susțineau că s-ar fi încheiat epoca în care mișcările populare de masă erau inspirate de ideologie, în care oamenii nutreau credința în posibilitatea transformării organismului social după principii ideologice, în care partidele politice, organizațiile sociale, culturale, de tineret etc. aveau mesaje ideologice.

SE POATE face constatarea că teza „dezideologizării" operează în cel puțin două planuri, și anume : pe de-o parte, ca o revendicare de dezideologizare a filosofiei și științelor sociale de pe pozițiile obiectivismului și scientismului neopozitivist și, pe de altă parte, ca afirmare a „apusului" marilor ideologii și cu deosebire a marxismului, însoțită de postularea unei tendințe de dezideologizare a vieții sociale și a politicii în general.

Se impune a se preciza de la bun început că aceste planuri se întrepătrund, avînd de altfel ca punct de plecare o poziție comună atît în interpretarea ideologiei cît și în aprecierea ad-hoc a relațiilor sociale din societatea capitalistă contemporană. Punctul comun de sprijin îl reprezintă interpretarea dată ideologiei, într-un sens relativist de către Karl Mannheim încă la sfîrșitul deceniului al treilea în cunoscuta sa lucrare **Ideologie și utopie,** în care se consideră că marxismul reprezintă în fapt o utopie a secolului al XIX-lea.

Strategia de sorginte neopozitivistă, în fond, pleacă de la postularea ineficienței judecăților de valoare, pe considerentul că ele ar fi expresia subiectivității pure și revendică, în consecință, excluderea lor din aparatul științific și separarea faptelor de valori. În acest sens, se susține teza potrivit căreia societatea industrială dezvoltată este o „societate rațională" în care știința capătă o dezvoltare multilaterală, o societate întemeiată pe cunoștințe științifice. Ca urmare, ideologia ar fi încetat să mai orienteze activitatea socială și politică, știința socială ar fi devenit călăuza națiunii ; de aici și rolul deosebit al specialiștilor, experților, tehnicienilor.

În ciuda unor asemenea pretenții, viața, experiența din chiar țările capitaliste arată clar că în condițiile în care influența marxismului devine tot mai puternică, cuprinzînd și categorii sociale în rîndul cărora pînă acum pătrunsese mai puțin, doctrina dezideologizării apare ca o reacție tactică de compensare la înrîurirea crescîndă a marxismului. Nu surprinde de aceea pe nimeni faptul că în peisajul spiritual al societății capitaliste contemporane, doctrina dezideologizării a fost criticată atît de la stînga cît și de la dreapta. A devenit de notorietate faptul că intelectuali de stînga, fără a fi neapărat marxiști, critică tezele dezideologizării, fiind conștienți că ele reprezintă un pericol atît pentru democrație și mișcările democratice și antiimperialiste, cît și pentru libertatea analizei critice în știința socială a societății burgheze.

În esență, se pare că cea mai radicală infirmare a pretențiilor doctrinei dezideologizării o oferă însăși realitățile social-politice ale lumii capitaliste contemporane. Apariția unor tendințe noi, care se manifestă în afara „opoziției legale", cum sînt : mișcările contestatare și contraculturile care pun sub semn de întrebare însăși bazele civilizației capitaliste contemporane au determinat retrageri semnificative din partea promotorilor tezelor dezideologizării.

ÎN strînsă legătură cu discutarea dezideologizării și aproximativ în aceeași perioadă a apărut și **orientarea depolitizării.** În acest sens observăm că, dacă teoria „dezideologizării" încearcă, fără succes, „să dovedească" slăbirea sau încetarea luptei ideologice, teoria „depolitizării" este chemată să convingă masele populare de lipsa de sens, lipsa de perspectivă a luptei politice în noile condiții în care, cum se afirmă, politica partidelor, claselor și a statelor nu exercită influență și atracție asupra maselor. Teoria depolitizării are ca scop frînarea acțiunii politice a maselor, realizării programelor politice a maselor, ale partidelor democratice comuniste și muncitorești, în primul rînd în statele capitaliste. Asemenea idei apar într-un fel sau altul în lucrări ale unor teoreticieni ca Raymond Aron, S.M. Lipset, D. Bell ș.a. Concepțiile despre o așa-zisă „depolitizare" pretind că structurile instituționale, organizaționale, relaționale devin tot mai tehniciste, mai specializate, societatea burgheză cunoscînd un proces de tranziție spre tehnostructuri și, în consecință, că factorii subiectivi (partide, guverne, asociații, organizații) se află tot mai evident în situația de a acționa nu pe cale politică, ci prin folosirea unei elite de experți și tehnicieni. În general, depolitizarea încearcă a se sprijini pe sistemul electoral din multe țări capitaliste. Or, din punctul nostru de vedere, aceasta poate constitui o mărturie nu a indiferentismului, cum încearcă a insinua doctrinarii nemarxiști, ci o formă a opoziției, a rezervei față de politica oficială, față de partidul de guvernămînt respectiv. Aceasta în primul rînd. În al doilea rînd, se pretinde că diminuarea efectivelor partidelor politice în perioada postbelică ar susține și legitima concluzia depolitizării. Acest fenomen nu poate fi generalizat, mai ales într-o manieră absolută. Există partide care și-au menținut sau chiar sporit efectivele în perioada postbelică. În al treilea rînd, este vorba de dezinteresul maselor față de problemele politice. Adeseori se invocă mai ales faptul că „societatea abundenței" atrage pe cetățeni spre problemele nepolitice.

În fapt, realitățile social-politice ale lumii capitaliste infirmă existența vreunui proces de „depolitizare", mai ales la nivelul maselor muncitoare. Martore sînt luptele greviste, extinderea mișcărilor pentru drepturi și libertăți democratice, mișcările contestatare ale studenților etc. Reținem atenția în același timp caracterul ofensiv, combativitatea luptelor sociale, apariția unor forme noi de luptă, precum și lărgirea considerabilă a ariei sociale de cuprindere în asemenea acțiuni de luptă. Trebuie, de asemenea, subliniat că în pofida strădaniilor teoreticienilor „depolitizării", de a-i conferi teoriei lor dreptul la „viață", în realitate asistăm la o politizare intensă, la o considerabilă activizare politică a societății în țările capitaliste dezvoltate, al cărei fenomen mai pregnant este creșterea rolului partidelor comuniste și muncitorești, al mișcărilor democratice, progresiste, revoluționare.

Marin Voiculescu

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. **BULEVARDUL NICOLAE TITULESCU**

Istorie și Forum

În acest noiembrie plin de razele istoriei
Sîntem memorie, prezent și viitor
În acest noiembrie — imagine vie a
Munților noștri, neasemuită imagine
Puternic luminată de cuvîntul partidului

Sufletul nostru își împlinește destinul
Viața noastră se umple de nădejdi și fericire
Mulțimi de inimi intră în Forum
Desfășurînd steaguri libere
Mulțimi de timple desfășoară steaguri libere
Pentru istorie

Acum în patrie
Se făuresc noi și puternice izvoare
De viață nouă, de bunăstare

Cuvîntul partidului — cuvînt al conducătorului
Trece cu raza lui de luceafăr
De pe o frunte pe altă frunte
Pînă se luminează întreaga țară

Bucureștiul astăzi — e-o stea polară pentru toți
Așa se începe dimineața și așa vine amurgul
Totul se îndreaptă spre împlinire și pace
Spre înălțătoare amiezi de aur
Spre o Epocă de aur în care trăim
De la al nouălea congres

Totul se face prin dragoste și prin muncă
Totul se cheamă libertate, independență
În acest noiembrie istoric pentru România
Ritmul nostru de-a merge pe calea comunismului
Se înflăcărează și mai mult
Din flacăra cuvîntului
Celui ce ne este zi de zi și clipă de clipă
Președinte.

Ioan Vergu Dumitrescu

Plămadă de lumină

Chiar dacă am pe față un rîd mai mult,
Chiar dacă pasul mi-e nițel mai greu,
Pornirea din adîncuri mi-o ascult
De a sluji cinstit partidul meu.

Prin El simții cum ființa-mi se-nnoiește
Sub purpura a mii de gînduri noi,
Cum țara-ntreagă-n jur o-nsuflețește
Un nou destin visat de-atîți eroi.

Din lupta grea, din sîngele vărsat,
Din dorul nostru de o viață nouă
Un fiu de geniu s-a întruchipat
Plămadă de lumină și de rouă,

Menit să ne conducă peste vreme
Cum ne e visul, spre un țel sublim,
Frumos precum o carte cu poeme
Cu ce iubim mai mult din cît iubim.

Emil Gavriliu

REPORTAJUL — OGLINDĂ A

DEZBATERILE „ROMÂNIEI LITERARE" ÎN SPIRITUL PROGRAMULUI-DIRECTIVĂ ŞI AL TEZELOR PENTRU CONGRESUL AL XIV-LEA

IN istorica Expunere a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, la recenta Plenară lărgită a C.C. al P.C.R. cu privire la problemele socialismului, ale activităţii ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conştiinţei revoluţionare, de formare a omului nou, constructor conştient al socialismului şi comunismului în România, s-a subliniat, între înaltele imperative ale procesului educativ, necesitatea punerii cu putere în lumină a marilor realizări dobîndite de poporul nostru în dezvoltarea generală a patriei, a faptului că „dintr-o ţară slab dezvoltată, agrar-industrială, România a devenit în anii construcţiei socialiste, şi îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, un stat puternic industrial-agrar, cu o industrie modernă, dezvoltată pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, cu o agricultură socialistă în plin progres". Aplicarea neabătută a programului partidului asigură, de la o etapă la alta, continua dezvoltare economico-socială a României, ridicarea pe noi culmi de progres şi civilizaţie, înaintarea spre comunism şi, implicit, întărirea independenţei şi suveranităţii ei.

Relevarea puternică a unei asemenea realităţi cere şi presei o continuă perfecţionare a activităţii, prin care să se demonstreze, cu forţa faptelor, „superioritatea socialismului, ca unica orînduire care asigură deplina egalitate între toţi cetăţenii patriei, condiţii de afirmare deplină a personalităţii umane, a umanismului revoluţionar socialist, în care omul constituie factorul primordial al întregii activităţi". Presa este, astfel, chemată să aibă un rol şi mai important în procesul activităţii politico-educative.

Organizînd dezbaterea de faţă, redacţia revistei noastre şi-a propus să se oprească asupra unui gen publicistic cu valenţe deosebite în acest sens — reportajul —, gen căruia îi este proprie înfăţişarea oamenilor în viaţa lor de zi cu zi, a proceselor de muncă, a societăţii în mersul ei înainte. Firesc, în centrul reportajului stă omul cu faptele sale, forţa sa de creaţie.

Omul muncii este, astfel, eroul reportajelor care se doresc a fi cu adevărat oglinda vremii noastre.

In cursul dezbaterii la masa rotundă s-au formulat întrebări în legătură cu

- **DEFINIREA REPORTAJULUI**
- **CARACTERISTICILE SALE CA GEN AL PUBLICISTICII**
- **LIMBAJUL SĂU SPECIFIC ŞI RAPORTUL DINTRE REPORTAJ ŞI LITERATURA DE FICŢIUNE**
- **ŞANSELE SALE DE A DURA ÎN PLANUL ARTEI**
- **EFICIENŢA REPORTAJULUI ÎN PROCESUL ACTIVITĂŢII POLITICO-EDUCATIVE, AL FORMĂRII OMULUI NOU.**

S-au adus în dezbateri o mulţime de argumente prin care se dovedeşte că, între celelalte genuri publicistice, reportajul nu numai că absoarbe cu rapiditate o mare cantitate de experienţe provenite din nenumărate şi varii împrejurări de muncă şi viaţă, dar are şi un puternic caracter educativ, un deosebit rol formativ, fiindcă, relevînd faptele oamenilor, el oglindeşte o istorie vie; arătînd cum se cuceresc teritorii noi ale cunoaşterii, el implică şi transformarea omului însuşi, în directă legătură cu munca sa, cu progresul societăţii. În esenţa lui — şi aceasta a fost una din concluziile dezbaterii — reportajul poate fi sociologul şi psihologul care-şi dezvăluie imediat rodul cercetărilor în complexa mişcare a procesului de muncă şi creaţie umană, într-o continuă şi directă comunicare cu cititorul.

Publicăm, în acest număr, opiniile exprimate în dezbatere, lăsînd deschis spaţiul şi pentru alte intervenţii viitoare.

Ilie TĂNĂSACHE:

Informare şi reflectare a realităţii

VREAU să vorbesc despre reportaj nu în ordinea în care s-au pus întrebările, ci în aceea în care mă simt eu mai aproape de adevăr. Reţin, în primul rînd, problema referitoare la rolul informativ al reportajului. E chiar esenţa sa aceea de a transmite cititorilor informaţii. În ţară se petrec mereu lucruri noi. E o realitate în plină mişcare şi devenire. Se schimbă mereu înfăţişarea locurilor. Eşti mereu tentat să te întrebi cînd s-a făcut cutare lucru, cînd s-a clădit această nouă aşezare şi cînd a apărut această nouă ctitorie a timpului nostru socialist. Uitaţi, eu am scris destule reportaje despre metrou. Dau un exemplu din multele. Ei bine, semnele că un anume reportaj a fost mai bine receptat s-au datorat tocmai „încărcării" acestuia cu informaţie de tipul: un mecanic la garnitura de metrou, într-un schimb, parcurge distanţa Bucureşti-Galaţi şi retur, frînînd şi accelerînd tot la 3—4 minute; în fiecare noapte, cei care pregătesc călătoriile de a doua zi, spală spaţii publice de... 6—7 hectare; greutatea monetarului colectat într-o zi din aparatele de taxare, pentru cele circa un milion de călătorii, cîntăreşte cîteva tone; de ce viitorul metroului aparţine pilotului automat? Etc., etc... Informaţia conţinută satisface, evident, şi o anume preferinţă pentru „senzaţional", dar, cred eu, are şi rol formativ de necontestat. La urma urmei nu o dată auzim interogaţia: spune ceva reportajul — ori filmul, ori cartea, ori spectacolul — ăsta? Nu întîmplător am spus şi carte, şi film, şi spectacol. Deoarece, nu o dată, informaţia se confundă cu un car de cifre, în dese rînduri inabil aşezate, speculate. Or, nu numai cifrele sînt purtătoare de noutăţi. Ci şi un anume univers de umanitate. De exemplu: prin anii '70, un sat din Vrancea a pornit cu case cu tot spre apa Rîmnei. O ciudăţenie şi un joc al forţelor telurice din adînc. Am mers, am scris despre oamenii aceia care se mutau la vreo zece, cincisprezece kilometri. Era şi lacrimă, şi speranţă, şi împăcarea cu mutarea — singura soluţie în faţa implacabilului. Peste treisprezece ani iată-mă din nou în mijlocul acelor oameni. În mijlocul unei noi colectivităţi care i-a adoptat, i-a ajutat să treacă peste impas, să prindă rădăcini noi. Ştafeta văzută — şi nevăzută — a umanismului acestui timp. I-am căutat pe cei pe care-i ştiam, am scris despre ei, ce sînt, ce fac, ce aspiră. Am scris şi despre cei care n-au avut puterea să se ridice deasupra acestei încercări. Ecourile au venit mai ales de la cei care au receptat din reportaj tocmai informaţia despre oameni, despre acest univers de umanitate, despre drumurile în timp ale acestor loviţi de „jocul pămîntului" dar ajutaţi de semenii lor să atingă un nou echilibru existenţial.

RED. Să abordăm o idee care priveşte chiar existenţa reportajului, în sensul duratei, al longevităţii sale. Nu cumva reporterul riscă să scrie, să-şi dedice, adică, timpul de creaţie unui gen cu totul perisabil?

ILIE TĂNĂSACHE: Intrarea sau nu în „zona de risc" a reportajului ţine, după părerea mea, de factorul miză. Cu cît aceasta este mai importantă, cu atît şansa de impact la cititor este mai mare. Simt nevoia să mă explic. Odată, tot aşa, la un colocviu, sau cum vreţi, să-i spuneţi, despre reportaj, cineva incita dezbaterea cu argumentul: Ce reprezintă Bicazul în raport cu Lotru, Oltul energetic ori Porţile de Fier? O fărîmă. O miză, s-ar putea zice, mică. Şi totuşi, mulţi dintre cei care au scris despre Bicaz au făcut reportaj de înaltă clasă — o operă!

Argumentul e neconvingător. Mai întîi că încearcă nişte delimitări numai cantitative ori, se ştie, nu asta este chestiunea de fond. Dar chiar dacă ne-am limita fie şi numai la acest reper, *în epocă*, Bicazul a fost ceea ce sînt acum Porţile de Fier ori Centrala nuclearo-electrică de la Cernavodă. La puterea de atunci a oamenilor şi a ţării se năştea puterea Bicazului. Comensurabilul matematic are ecuaţia lui matematică, vrem nu vrem. Probabil că, peste patruzeci de ani, mai precis în anul 2029, un reporter abia întors dintr-o călătorie interplanetară şi convocat la o masă rotundă despre ...reportaj, să privească foarte de sus Porţile de Fier şi Cernavoda de azi. În raport, evident, cu realitatea anului 2029! E un neîntrerupt curs dialectic la „bursa" existenţei, a evoluţiei materiale şi a condiţiei umane.

În al doilea rînd: se uită să se cuprindă în argumentul evocat exact omul Bicazului. Eroul principal, indispensabil, fără de care nu poate exista reportaj şi ...reporteri. Cine era el? De unde venea? Ce voia? Era omul care nu mai făcuse aşa ceva. Căruia istoria de pînă atunci nu-i deschisese această poartă. Era omul care învăţa o superbă lecţie, nouă, a demnităţii şi încrederii în puterea lui de creaţie, de prefigurare. Şi, în egală măsură, meseria de om. Plus meseria-meserie: de fierar betonist, de şofer, de dulgher şi aşa mai departe.

Fascinant, după opinia mea, privilegiul reporterilor de atunci de a înota în acest univers de umanitate care prindea contur, se cristaliza din necontenita bătălie în marş, gravita tot mai mult în cîmpul magnetic al crezului comunist! S-au numit acei ani început de epocă a romantismului revoluţionar şi ramurile generoase ale acestuia au devenit stejarii puternici ai romantismului revoluţionar de azi, profesat cu mîndrie de brigadierii care au învăţat lecţia magistralelor albastre din Dobrogea, ori a naşterii lacurilor Dîmboviţa, Mihăileşti sau Văcăreşti, ori a naşterii marilor sisteme de irigaţii etc.

Epoca noastră poartă numele secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Ea s-a deschis ca un vast şi atotcuprinzător şantier în toate domeniile vieţii şi construcţiei româneşti odată cu Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Spun vast şi atotcuprinzător şantier, fiindcă nicicînd pe pămîntul nostru românesc nu s-au înălţat ctitorii de o asemenea valoare materială şi spirituală ca în acest sfert de secol şi, totodată, nicicînd nu s-a pus atîta preţ pe procesul educativ pentru formarea omului nou. Deci — omul şi marea construcţie a societăţii socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul românesc — iată majora miză oferită reporterului în fiecare zi în mişcarea sa prin lumea noastră, în iscodirea şi cercetarea faptelor care dau sens întregii sale creaţii artistice. Trăgînd linie: pledoaria pentru reportajul despre oamenii muncii constructive, oamenii de lîngă noi, eroii şi autorii a tot ceea ce zidim se cuvine să aibă prioritate.

Nicolae ILIESCU:

Reportajul — fiu iscoditor al literaturii

AŞ numi reportajul un fiu curios, iscoditor al literaturii, deoarece el dă în scris repede, „la zi", imaginea corectă, ascuţită a realităţii. Continente întregi pot fi surprinse într-o singură rotire a privirii, marile mişcări ale munţilor într-un singur gest al unui excavatorist. Atacînd teme şi fapte de viaţă, descriind locuri şi amănunte ale locurilor acelora, reportajul — fiul neastîmpărat al literaturii — poate deveni literatură aducînd în prim plan „timpul" şi „oamenii unui anumit timp" din care-şi face personaje principale. Reportajul observă corect, redă esenţialul, scrie angajant despre un ideal. Fiind de o curiozitate arzătoare, coboară în mine, în pieţele marilor oraşe, se plimbă pe bulevarde largi, colindă deşerturi, cîmpii, munţi, intră în uzine, în şcoli, în grădiniţe. Lui nu-i este indiferent nici un om al străzii. Nu-i este indiferentă nici o fluturare a mîinii, nici un zîmbet, nici o îmbrăţişare fugară în staţia tramvaiului. El este preocupat în cel mai înalt grad de descrierea adevărului, de proiectarea pe ecranul istoriei a zilei fiecăruia dintre noi. El trebuie să prezinte fapte de viaţă, să selecteze, să cizeleze, să aibă vervă, dinamică interioară şi, mai ales, să reprezinte, să interpreteze faptul de viaţă arid, banal, care fapt oricînd poate deveni fapt artistic. Reportajul este istoria istoriei unei clipe sau, cum zicea Henri Barbusse, „o frescă inspirată nemijlocit din marea panoramă a vieţii".

RED: În ce constă „artisticul" unui reportaj?

NICOLAE ILIESCU: Ca şi filmul, reportajul (cuvînt care n-are mai mult de două secole de existenţă, provenind din englezescul *reporter*, „cel care face un raport, o anchetă") a fost socotit multă vreme specie minoră şi efemeră. Astăzi sînt, cred, din ce în ce mai puţini aceia care consideră că filmul documentar şi reportajul au un impact asupra realităţii de exact douăzeci şi patru de ore. Mai mult, o relatare poate fi redactată obiectiv şi în acelaşi timp artistic. Au demonstrat-o reporteri pursînge ca John Reed, Mihail Koltov, Julius Fučik, Egon Erwin Kisch, Geo Bogza, Al. Sahia, F. Brunea-Fox. Stendhal a folosit în 1829 pentru prima oară acest cuvînt iar de la el şi-a înjghebat o întreagă teorie despre literatură ca oglindă a vieţii. Flaubert, Balzac, Tolstoi, Hemingway, Llosa, la noi Rebreanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu au dovedit că reprezentarea realităţii se poate face printr-o din ce în ce mai riguroasă şi autentică redare a ei. În zilele noastre, la noi, avem scriitori reprezentativi care ne demonstrează în recentele lor romane că literatura n-are decît de cîştigat, folosind reportajul, pe linia reprezentării largi, intens colorate epic, a vieţii.

Iată, aşadar, cum reportajul poate oferi posibilităţi de libertate atît la nivelul conţinutului cît şi la acela al expresiei. Descrierea fidelă, exactă şi pură, deschiderea la realitate sînt caracteristicile principale ale acestei „specii" venite din ziaristică şi avînd ginduri mari în literatură. „Decupajul de realitate" este o inevitabilă sintagmă, dacă ne referim la proza unor scriitori mai tineri. Ochiul iscoditor şi urechea iscoditoare se apleacă asupra realului, cu aviditate, avînd de gînd să-l articuleze cît mai adevărat. Este o *indiscreţie* asumată şi continuu obsedată de noi metode şi procedee de abordare. Esenţial este ca ideea să fie smulsă din viaţă şi să aibă sens, să ajute în mişcarea ei înainte chiar realitatea din care a fost extrasă. Trăim într-o realitate complexă, cu aspecte dintre cele mai diversificate, deci şi procedeele reportajului pot fi diverse, cu condiţia s-o respecte, să redea această realitate în continua ei devenire, în lumina idealului spre care înaintează societatea socialistă pe care-o edificăm zi de zi.

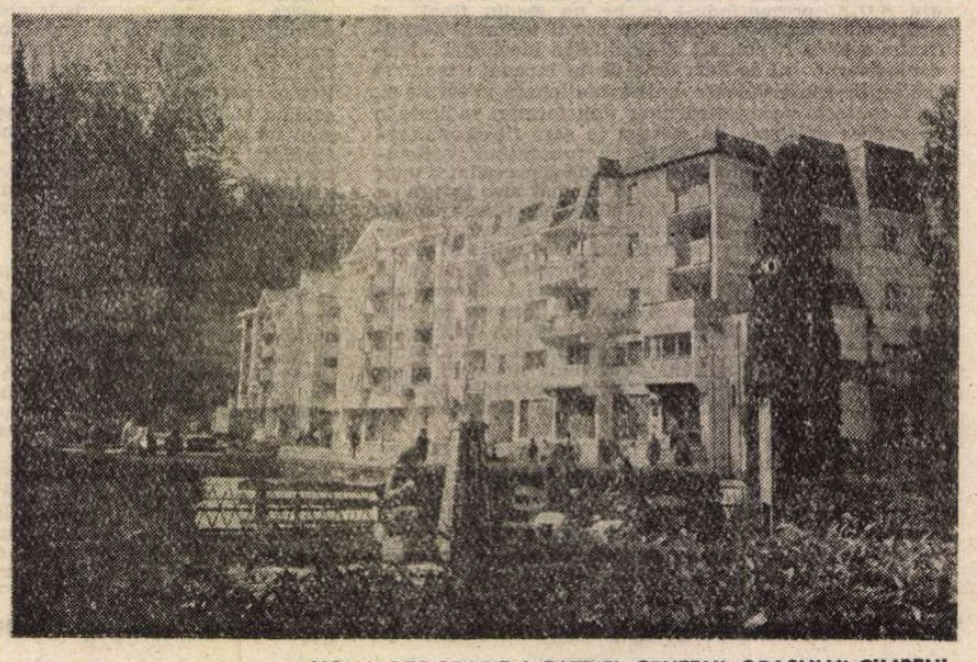

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. CENTRUL ORAŞULUI CIMPENI

MARILOR NOASTRE ÎNFĂPTUIRI

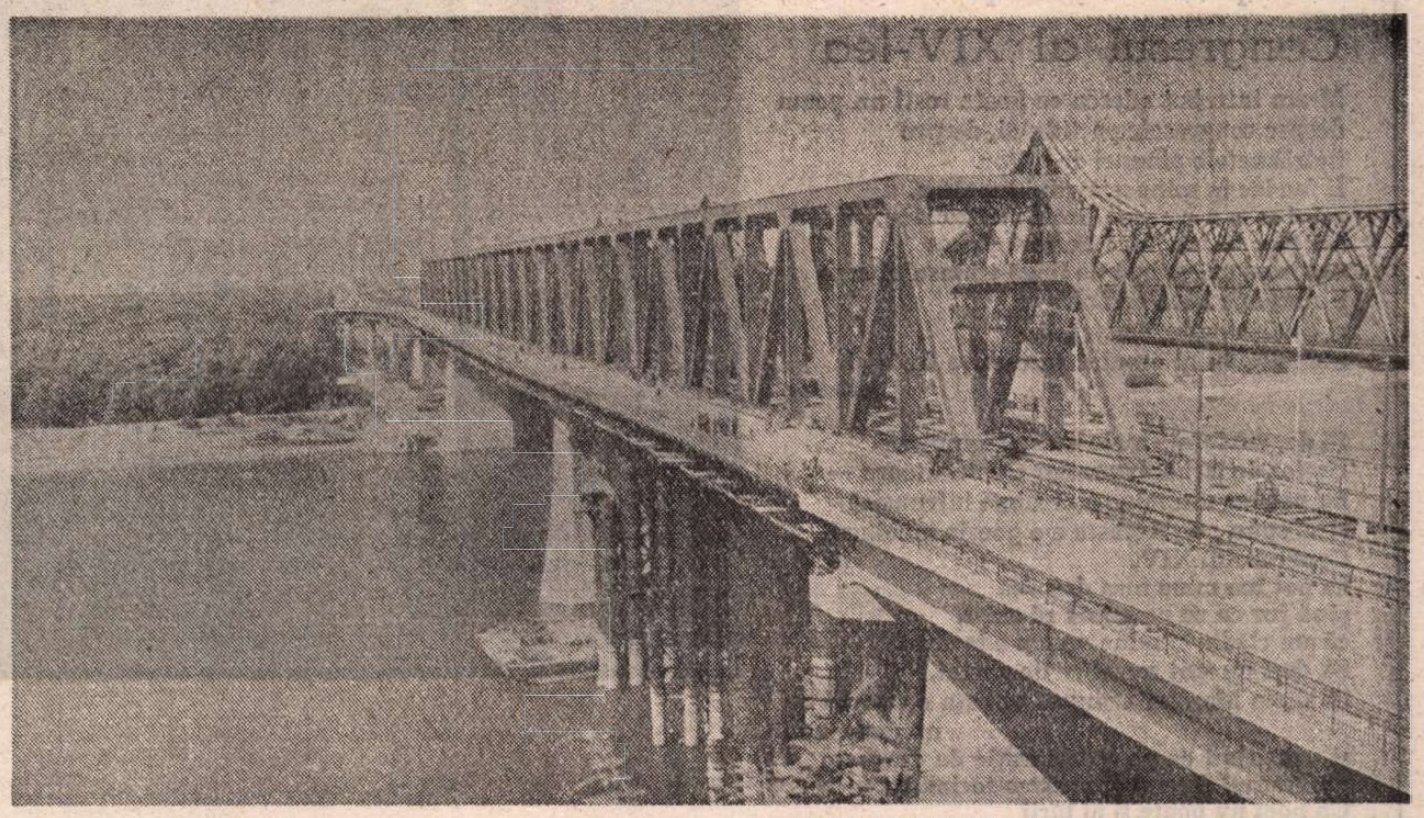

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. **PODUL DE LA CERNAVODA**

Cristian TEODORESCU:

Reporter și prozator

SENSIBIL îndeobște la realitatea imediată, reporterul nu cred că trebuie să-și facă probleme pornind în competiție cu autorul de proză de ficțiune. După mine, e vorba de lucruri care sînt și se cuvine să rămînă diferite. Reportajul de gazetă, care tinde să scape de condiția sa efemeră recurgînd la procedee ale prozei de ficțiune, încercînd să metamorfozeze persoanele în personaje și întîmplările în acțiune își ratează, în fond, scopul și își îndepărtează cititorii. Reportajul adevărat are o singură retorică — aceea a căii celei mai drepte către cititori. Altfel stau lucrurile cu așa numitul reportaj literar care pretinde (și uneori merită) atenție dincolo de efemera apariție în gazetă. Aici lucrurile țin, cred, numai de talent, fiindcă interesul reportajului nu vine atît din informația conținută, cît din știința punerii în pagină, care e cu atît mai incitantă cu cît n-are un model recognoscibil. În raport cu reportajul propriu-zis, acesta merită numele de poem în proză, dar dacă scoatem totuși din ecuație marile izbînzi ale lui Geo Bogza și raportăm alte producții reportericești de această factură la poemul în proză propriu-zis, lucrurile devin dintr-o dată tulburi.

RED : Prin ce caracterizați dumneavoastră forța de comunicare a reportajului ?

CRISTIAN TEODORESCU : Reportajul care-mi spune cel mai mult e acela care nu ambiționează să-și depășească condiția de gen publicistic. Reportajul căruia îi lipsește subiectul, în sens literar, dar care are în schimb un subiect rezultînd din montajul inteligent al autorului. Reporterul adevărat își atinge scopul nu făcînd *literatură*, ci ținîndu-se în marginea procedeelor consacrate ; într-un reportaj în care se simte tehnica povestirii sau în care se produce confuzia cu personajele literare pot admira dexteritatea literară a autorului, dar nu mă mai interesează exact partea esențială, aceea care dă rost reportajului — capacitatea de a mă convinge, că într-un număr oarecare de cuadrați autorul a izbutit să-mi ofere o imagine autentică a cotidianului.

Márquez (G. G.) despre care cineva, la noi, spunea că are revoltător de mult talent, fiindcă orice ar scrie devine Proză, discuta cazul acelei tinere ziariste care a luat un mare premiu pentru reportaj cu o poveste inventată. Cînd s-a aflat cum stau lucrurile, ziaristei i-a fost retras premiul. Márquez se întreba dacă nu cumva s-ar cuveni să se acorde premii și pentru subiecte verosimile gazetărește. Nu știu dacă acesta e exact finalul, dar parcă, în final, columbianul n-ar prea mai fi fost de acord, și asta din pricina confuziei care s-ar isca între adevărurile prozei și adevărul (unul singur) al reportajului. Fiindcă și asta e o condiție a reportajului. Poate fi axat pe o mare idee, ba chiar pe una pe care se poate construi o proză mare, dar nu-și poate îngădui nici o clipă luxul ambiguității, aidoma prozei. Fiindcă din partea lui (a reportajului) nu aștept să-mi provoace neapărat emoții estetice, și asta din două motive — primul e că citesc reportaj nu ca să aflu cum e omul îndeobște, ci ca să văd ce anume face el la un moment dat, iar al doilea e că investesc în autorul reportajului încrederea mea de cititor de gazete, căruia reportajul îi propune în primele sale rînduri un mister, iar în ultimele rînduri îi oferă cheia. Prozatorul și reporterul pot fi și sînt întîlniți cel mai adesea în persoana aceluiași creator, dar pentru fiecare gen el folosește metode specifice, reportajul fiind întotdeauna *reportaj*, iar proza — *proză*.

Principalul constă în faptul că trăim într-un timp de puternică efervescență în toate orizonturile producției de bunuri materiale și spirituale, care oferă un nemărginit cîmp de investigație și prozatorului și reporterului.

Mircea NEDELCIU:

Reportajul de suprafață și reportajul de adîncime

DEPLÎNS multă vreme pentru condiția lui de rudă săracă a marilor genuri (romanul, poezia, nuvela, drama), pentru felul în care folosea hainele vechi ale acestora, reportajul este și astăzi o Cenușăreasă, dar una deja recuperată de printul cel frumos și încălțată cu amîndoi condurii. În noua și binemeritata-i poziție, acoperind zeci de pagini ale presei cotidiene, ale celei săptămînale sau lunare, prezent în cărți de autor și în antologii, trebuie să-și asume și riscul de a i se analiza mai îndeaproape calitățile înnăscute, cele achiziționate, dar și, de ce nu, defectele.

Astfel, apariția reportajului televizat a dus la dezvăluirea unui paradox al reportajului ca gen *literar*. Este voba, mai ales, de forma „transmisiune directă" în care raportul dintre realitate și „ficțiune intenționată" pare să fie tranșat în favoarea primei. Așa cum în interiorul scrieturii, reportajul pare mai apropiat de fața realității decît toate celelalte genuri, în imagine, transmisiunea directă promite să spună tot adevărul. Și totuși, cine a urmărit măcar o singură transmisiune directă, de la un meci de fotbal spre exemplu, a putut să observe că nu toate imaginile au dreptul să apară pe ecran pentru a întregi chipul transmis în direct al realității. O selecție continuă are loc în fiecare cameră de luat vederi și, mai mult, regia are dreptul să schimbe brusc o imagine cu alta pentru a ne „proteja" de non-adevăr. Pentru a nu confunda adică meciul de fotbal cu unul de box în situațiile mai fierbinți ale partidei. De ce e nevoie de „regie" în situația cea mai lipită de realitate ? Ne putem lipsi vreodată de „regia de transmisie" ? Și dacă renunțăm la ea, ceea ce ni se transmite este mai adevărat sau doar mai confuz ?

De aici pornește, după opinia mea, paradoxul reportajului. Pentru a fi corect receptate, informațiile desprinse din realitate au nevoie de selecție și de montaj, adică de *regie*, iar regia este o activitate ficțională.

RED : Vă rugăm să exemplificați care e reportajul de suprafață și care de adîncime ? Cum se nasc ele, aceste două „tipuri" de reportaj ?

MIRCEA NEDELCIU : Să imaginăm cazurile extreme. Reporterul înregistrează la rînd cele mai variate imagini și informații din realitatea de transmis dorind să obțină din simpla lor însumare un *sens* al acelei realități. Sau, extrema opusă, reporterul vine cu o idee preconceputâ despre realitate sau evenimentul de transmis și, prin operațiuni regizorale, alege numai informațiile care i se par necesare și le montează astfel încît *sensul* să fie cel pe care îl cunoștea și voia să-l impună încă de la început. Care dintre aceste extreme este reportajul „de suprafață" și care „de adîncime." ?

În puținele mele încercări de a face reportaj trebuie să mărturisesc că am încercat ambele extreme, în fond și pentru că rezultatele experimentului aveau relevanță mai ales pentru proză. Pornind de la suprafață și prin acumulare uriașă de date, sensul începe a se refuza pe măsură ce te apropii de el ; realitatea, prin reprezentanții ei, oamenii implicați, se apără. Mai ales în această parte finală a acțiunii, reporterul are nevoie de ajutorul societății pentru a desprinde adevărul. Ajutorul este dat de obicei de Legea Presei, dar e nevoie mereu de o interpretare a ei în favoarea acțiunii de cunoaștere a adevărului. Pornind cu preconcepții despre realitate, reporterul se întîlnește cu două situații : ori preconcepția lui convine oamenilor implicați în realitatea de transmis, și atunci prejudecata lui (adevărată sau ne) nu mai întîmpină nici o dificultate pentru a fi transmisă publicului, ori ea nu convine și atunci piedicile ies la iveală din start, dar Legea Presei nu-l poate ajuta, pentru că el a trișat. Concluzia ar fi că reportajul pornit de la „ce se vede" și condus cu onestitate în partea sa „ficțională" (regia) are mai multe șanse de a descoperi sensul, *adîncimea* realității.

Dar calea reușitei reportajului e mult mai simplă : cercetarea realității. Simplă și, totodată, greu de cucerit. Fiindcă a descrie de exemplu nașterea unui mare obiectiv industrial, în așa fel încît să-i dai cititorului adevărul și în același timp să-l și captivezi, adică să-i trezești nu numai interesul pentru acel obiectiv, dar să-l faci să devină și atașat față de el și de scopurile sale productive, nu-i nicidecum un lucru care ar ține doar de cercetare, talent, ci pasiune. O pasiune care înseamnă propria-ți dragoste față de acel obiectiv, o pasiune izvorită din *adîncimea* ființei tale.

Pop SIMION:

Fața nevăzută a verbului reportericesc

PĂTRUND în conclavul nostru colocvial dedicat reportajului semnalînd acest paradox : în ultimele două-trei decenii, profesiunile de credință și paginile de teorie consacrate reportajului au fost incomparabil mai numeroase decît paginile ocupate de reportajul însuși, ca specie exercitată cu duh și har. După mine, se scrie reportaj prea puțin, în schimb despre reportaj se vorbește la infinit. Reportajul este, după cîte bag de seamă, fotbalul condeierilor. Despre reportaj se simt chemați să vorbească, deopotrivă, publicistul și prozatorul de ficțiune, e meciul care îi scoate pe toți combatanții în cîștigători.

Teoriile emise cu privire la reportaj sînt, cred, considerabil mai numeroase și mai abracadabrante decît toate raționamentele vizînd celelalte genuri și specii luate la un loc. Ce demonstrează asta ? Una din două : ori că toată lumea se pricepe la reportaj (ipoteză acceptabilă, în fond, ce ne costă ?), ori că e mai lesne să emiți teorii despre reportaj, decît să te exerciți înlăuntrul său, demonstrîndu-l practic (cealaltă față a medaliei). Sînt împrejurările în care ne legănăm — vai, de cînd ! — în unul și același hamletian balans dilematic, generator de false teorii privind reportajul, dintre care enumăr : dacă reportajul trebuie să fie *cu mîzâ sau fără*, dacă operează *la suprafață ori în adîncime* (în esențe), dacă e *longeviv sau trăiește cît „clipa cea repede"*, dacă *are sau nu un limbaj propriu*, inconfundabil în pleiada speciilor, dacă este *permeabil emoției ori, pur și simplu, comunică, informează*, dacă teritoriul său predilect este *senzaționalul ori, dimpotrivă, obișnuitul* etc. Și, ca un corolar al acestora, ne întrebăm invariabil dacă reportajul n-ar trebui să fie mai reportaj decît reportajul, condiție pentru care am inventat dulcea gratuitate numită „reportajul literar", termen splendid, ce are calitatea de a nu spune nimic.

RED. : Care este după opinia dumneavoastră raportul dintre reportaj și literatura de ficțiune ?

POP SIMION : După opinia mea, reportajul nu are nevoie de togă literară, spre a obține „noblețe" de sine. Reportajul este reportaj sau nimic. În înțelegerea mea apele se despart net: una este literatura de ficțiune (proza, gen al beletristicii) și alta exercitarea prin reportaj, cea mai expresivă specie a publicisticii. Individualități distincte ale generației mele au simțit nevoia imperioasă de a se exercita (uneori în chip predilect) prin reportaj nu neapărat pentru a se impune ca „literați" pe această cale, ci pentru a străbate — în acest mod specific, auctorial profitabil — „drumul spinos al înțelegerii", întru desăvîrșire de sine, ca înși ai cetății, făcînd în acest mod ceea ce se cheamă studiul vieții, ca să nu mai dezgrop mult hulitul termen *documentare*. Exercițiul reportericesc, experiențele (de viață și scriitură) ce-i incumbă, îndeplinesc — îmi place să cred (m-am convins) — acest extraordinar travaliu, obligatoriu oricărui prozator — studiul neistovit al vieții. Acestei nevoi a răspuns, cred, lungul șir al cărților de reportaj ale unor confrați respectabili și străluciți ai generației '50—'60, de care sînt legat prin destin. În mod cert, reportajul nu este și nu poate fi apanajul exclusiv, proprietatea celor cunoscuți și recunoscuți ca fiind „reporteri" prin excelență. Excelența lor acoperă, cred, doar „partea vizibilă" (tipărită) a vastului și încă nedeterminatului teritoriu numit reportaj. Fac reportaj, în chip indubitabil, și acei excelenți prozatori care nu publică reportaj. Fie că îl fac mental, invizibil, netradus în semne (tipografice), ori jurnalier, la „vedere", forțele spiritului lor se exercită *reportericește* în a comenta-interpreta-fișa-cataloga-transfera-recrea torentul evenimențial, fluxul de atitudini, reacții, impacte, iluminările moral-caracterologice ale jurîmprejurului, pregătindu-se în acest mod pentru opera de ficțiune. Ilustrează revelator, aș zice magnific, acest gînd al meu destinul de „reporter mut" al regretatului Marin Preda. Marele scriitor a fost perpetuu robit ideii de a înțelege, a decripta tîlcurile ascunse ale pătaniilor istorice, socio-politice, morale, civice, comportamentale care se desfășurau sub privirile sale uimite (cu multe dioptrii în ordine oftalmologică, dar mai ales cogitativă), făcea eforturi ieșite din comun în a le smulge toate înțelesurile, a le tescui în propria judecată, refuzînd prefabricate, prejudecăți, adevăruri crezute imuabile elaborate de alte minți, toate cu scopul de a le prelungi, transfera — la cota valorică și strălucirea știute — în opera de ficțiune. Argument în sprijinul acestui proces secret, neafișat, de-a dreptul miraculos prin revelația și bogăția de sensuri este nu atît (numai) *Marele singuratic*, cît *Convorbirile* realizate în compania lui Florin Mugur. Este o lecție strălucită de studiu scriitoricesc asupra vieții din care generațiile de după Preda pot învăța. Din această spovedanie a scriitorului putem învăța mai mult despre studiul vieții și calitatea de „cronicar", de „reporter" al vremii tale, decît din toate teoretizările docte, savante, ale reporterilor „frenetici", „de meserie", luate la un loc. „Reporterul mut" din fiecare lucrător cu cuvîntul — indiferent că se vrea ori nu „reporter", indiferent că se „produce" ca atare ori ba — poate și trebuie să funcționeze, silențios, pianisim, fără întrerupere, în chip benefic, în straturile mai adînci ale ființei noastre lăuntrice, alimentînd continuu acumulatoarele spiritului, întru desăvîrșirea eului creator.

Din această perspectivă nu îndeajuns invederată (omologată) în discuțiile privitoare la reportaj, devin nelalocul lor, de-a dreptul rizibile obișnuitele alterna-

(Continuare în pagina 19)

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. PITEȘTI.

Un poet așteaptă Congresul al XIV-lea

M-am întrebat adesea ce poate rosti un poem
despre congresele partidului, despre
îndrăznețele planuri de viitor.
Îi fac loc în mine gravului luptător,
celui care n-a cerut nimic pentru sine,
mă plec în fața încă tînărului poet
desprins cu spaimă de lîngă tramvaiul care
l-a ucis pe Nicolae Labiș
și caut în oglinzile străzii
unicul chip al omului care mi-e frate și
prieten.

Ei da, cuvintele mele nu se asemuiesc
firelor de iarbă, frunzelor tremurătoare —
nu pot lua din mine o creangă înfrunzită
și să spun : — Aceasta e o poezie închinată
Congresului XIV,
eu pot lua mîna mea dreaptă
și să jur cu ea pe inimă că exist,
că am clădit în mine un om adevărat.
Și, deși nu sînt membru de partid,
în zilele Marelui Congres voi sta de vorbă cu
mine însumi
și voi primi ca pe o declarație de dragoste
programul devenirii noastre socialiste.
Un poet nu poate fi al țării
dacă nu-i trăiește cu ardoare asumîndu-și-le,
marile ei etape fundamentale.

Cuvinte despre rosturile poeziei

Dacă mîna mea, desenînd în noapte semne
misterioase,
ar arde, ar continua să scrie cu ciotul ars
la lumina zilei.
Ochiul meu — țărmul rotundei lacrime —
arată lumea într-o privelițte limpede.
Ce este și ce nu este
s-ar orîndui asemenea umbrelor
care pleacă din umerii lucrurilor.
Și aș spune : — Eu sînt poetul de dincolo de
lacrimă,
cel care vede în sine. Lumea aceasta este,
sîngele meu arzînd, încăpătorul creier,
fiul meu și credința nestrămutată în socialism.
Cine din sine pleacă pentru facile plăceri
moare înaintea izbînzii.
Un poem nu poate fi decît
o bătălie cîștigată.

Va trebui să numesc

Și dacă voi spune că în omul acesta
eu mă încep în fiecare zi, cum începe aripa
din umăr,
trebuie să vă arăt și sublima privelițte
pe care ochii mei o descoperă dincolo de
cuvinte

și dacă voi spune că omul acesta
trecut din strămoș în strămoș
cum trece un steag din soldat în soldat
pînă în suflet
fiindu-ne și tată, și frate, și prieten,
cel care a fost și va fi,
trebuie să vă înfățișez și cît a lucrat timpul
asupră-mi
pentru a-i semăna

și dacă vă voi mai spune că omul acesta
e fiecare din noi
mai ales la ceas tîrziu de noapte
cînd un același vis naște un om unic,
cînd țara întreagă-i un singur om
visînd cutezător
va trebui să uit de mine însumi
muritorul, perisabilul, întîmplătorul, firavul
și să-l numesc pe cel mai bun dintre noi
omul-idee, omul-istorie, omul-inimă,
omul-om.

Spuneți voi

Nu poți alege între viață și moarte —
o cale de mijloc nu există,
nu poți alege între a fi și a nu fi comunist —
o cale de mijloc nu există.
Dar dacă voi spuneți că în democrație
ești liber să crezi în orice
de ce n-am avea noi dreptul să credem
în ideile noastre ?
Spuneți voi că drumul ales de noi nu-i bun,
de ce n-am spune și noi
că drumul vostru nu-i bun ? Că socialismul
vine
după capitalism firesc, ca o lege a istoriei ?
Ori există o democrație
în care numai voi aveți dreptate ?
Chiar dacă sînt unii care abandonează,
care trădează, după ce și-au dus la dezastru
propriile popoare
noi vom merge neclintit pe drumul ales.
Socialismul nu-i o experiență ratată
ci o șansă unică a omenirii.
Dacă n-ar fi așa
nici voi nu v-ați strădui atîta
să ne împroșcați cu noroi
și ne-ați lăsa în pace să ne vedem în liniște
de treburile noastre.

O metaforă în căutarea poemului

Secera și ciocanul — două unelte emblemă —,
grîul și fierul în preajma focului,
lumina din aer cu aripi albastre
trece din flamă în flamură.
Și inima mea de poet
astăzi și mîine — cupa victoriei.

Vine spre mine țăranul copilăriei,
vine spre mine adolescentul muncitor
unificați prin uneltele lor incandescente
în focul sîngelui meu.
Să scriem deci alăturatele nobile semne
ca trupul pur al poemului să se nască,
să scriem direct pe coala albă
a zilei de mîine.

Noi nu vom arunca de pe purpura steagului
aripile visului, încrederea, dragostea.
Cei ce se iubesc prin unelte
sînt privitorul din fața oglinzii
și imaginea lui reflectată,
unul în altul egali și sublimi.
Poetul ia cu simplitate această metaforă
și-o sădește în sine.

Întrebări

Cînd poporul român, condus de partidul său
comunist,
a ales drumul socialist,
ne-ați prevestit numai dezastre,
cînd, după Congresul IX, am ales calea
noastră
ne-ați aplaudat cu frenezie,
ba chiar ne-ați oferit miliarde de dolari
sperînd că noi ne vom rupe
de lagărul socialist.
Acum, cînd România e mai puternică decît
oricînd,
cînd nu mai depindem de voi
susțineți din nou că drumul nostru nu-i bun.
Oare cînd ați spus adevărul, domnilor,
lăsînd la o parte faptul
că nici măcar nu v-am întrebat ?
Dar v-ați pus vreodată problema că noi,
în împrejurările de atunci
n-am avut de ales ?
Cînd chiar și prietenii ne stabiliseră rolul
de țară eminamente agrară
ce-a fost greșit că am vrut să fim altceva ?
Cînd dolarii pe care ni i-ați dat
a trebuit să-i plătim dublu
cum s-a numit asta ?
Ce vă supără, de fapt ?
Că refuzăm să cerșim din cutia milei voastre
sau că ne încăpățînăm că credem în
socialism ?

Constantin Dulcă

Corespondența lui Bolintineanu

VIZIONAR și mesianic, Bolintineanu, unul dintre marii poeți ai generației pașoptiste, a fost — simbioză pe atunci frecventă — și un clarvăzător om politic. Cariera literară și-a datorat-o lui Heliade Rădulescu, care i-a publicat, la 17 ani, poema **O fată tînără pe patul morții** (însoțită de o prezentare elogioasă) în **Curier de ambe sexe**, consolidată apoi prin volumul de debut, din 1847, **Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanul.** N-a considerat că poezia trebuie să-l țină departe de chemările Cetății. Dimpotrivă, se dăruie, cu toate riscurile implicate, militantismului, activînd în acele societăți politico-literare („Frăția", „Asociația literară") care aveau să pregătească revoluția din 1848. N-a ocupat în timpul revoluției, roluri proeminente, mulțumindu-se să editeze **Popolul suveran.** Dar de exil a avut parte, peregrinînd, ca proscris, timp de nouă ani, între Brusa, Paris, Constantinopol, Samos. Corespondența sa din acei ani — pe care am recitit-o în acest al XI-lea volum al ediției sale de **Opere**, excelent realizată de Teodor Vârgolici*), e plină de vaierul acelor deștărați fără voie care se războiau între ei, măcinîndu-și nervii în interminabile dispute. Bolintineanu era, mai demult, înduşmănit cu Heliade, pe care-l probozea în scrisori către inamicii săi, o vreme se afla alături de „partida" Bălcescu, Ghica, Brătianu, Rosetti. Îl voia „cap al exilaților" pe Ghica și deplîngea nenorocirea bolii lui Bălcescu pe care-l ipostazia în poema **Conrad.** Apoi pare a se fi răzletit pînă la însingurare, rămînînd mai aproape de prietenul A. Zanne, care-și găsise o slujbă de inginer de șosele la Samos, încredințată de Ion Ghica, ajuns acolo guvernator. Continua să scrie poezie, deși, în 1851, într-o epistolă către Alecsandri, îi mărturisea, în versuri ce-l vesteau pe Eminescu, că si-a pus lira în cui („Tu mă-ntrebi odată de ce muza mea tace ? / Să scriu ? Singurul bine . ce poci încă a face / Românilor, iubite, nu e decît să tac"). Acum, în acești ani otrăviți ai exilului, și-a scris însă unele dintre cele mai importante opere (poezii, note de călătorie, romanul **Manoil, Les Principautés Roumaines**, unele legende). Pe unele le-a publicat, fie în periodice, fie în volume, chiar în acei ani negri iar toate versurile scrise pînă atunci i le-a editat, negliient, în 1855, C. Sion, cu titlul (sugerat de autor) **Poesiile vechi și noue.** Personalitatea i se rotunjise și lumea toată îl stima mult ca scriitor și militant. Omul se dovedea înzestrat cu o bosă politică remarcabilă, nelăsîndu-se purtat de învăpăieri necontrolate și respingînd extremismele de dreapta sau stîngiste. Era un moderat echilibrat. Poetul romantic și elegiac era, în planul activității politice, un chibzuit, știind perfect care sînt obiectivele imediate și cele de perspectivă. În 1857, de îndată ce i s-a îngăduit repatrierea, s-a dus mai întîi la Iași. Avea 32 de ani. Bărbatul tomnatec voia să se însoare și să se așeze. La Iași locuia sora soției lui A. Zanne despre care i se vorbise. Întîlnirea a fost dezamăgitoare. Îi comunica deschis verdictul lui Zanne : „Paulina este foarte urîtă, ba chiar dizgrațioasă. Scurtă, groasă și așa de stricată de vărsat încît trece drept un monstru". A tot căutat. În martie 1858 a refuzat o tînără care — spunea el — „din disperare s-a căsătorit cu I. Brătianu". Tot alegînd și refuzînd, a rămas toată viața becher.

De fapt, preocuparea poetului era cu totul alta, absorbindu-l activismul politic. Devenise, cine ar fi crezut ?, o figură proeminentă a mișcării unioniste, cu trainice legături în amîndouă principatele, fiind mereu în centrul cercurilor politice care pregăteau Unirea. Și aceasta, în ciuda faptului că, neavînd avere, nu putea fi nici alegător, nici ales în Adunările Elective. În octombrie 1858 se decide să scoată o gazetă. Va fi **Dimbovița,** cu apariție bisăptămînală, unde, la început, poetul scrie și cîte două-trei articole într-un număr. Iar publicația milita pentru Unire, activ, penetrant și stăruitor. **Dimbovița** avea să-i sporească prestigiul de om politic care, deși intransigent, evita, cu clarviziune, extremismele și combinațiile necurate de culise. A fost unul din factorii utili care au pregătit dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza. În mai 1861 Cuza Vodă îi încredințează portofoliul Externelor într-un guvern de tranziție condus de Ștefan Golescu. Va fi un ministru prob și eficient cît se putea. După două luni și-a încetat înaltele-i funcțiuni ministeriale. Dar onest fiind, n-avea, probabil, antene pentru a-i depista pe escroci. Așa se face că în iunie 1861 îl informa, într-o scrisoare, pe vodă că „Librecht lucrează cu energie astfel cum a trebuit să facă". Iar acest Librecht era ,de fapt, de pe atunci, un veros afacerist care s-a înavuțit peste măsură, tolerat, din păcate ,de vodă în camarila sa, deși l-a compromis, aducîndu-i mari daune morale. Poetul a continuat să-l slujească pe Cuza în care vedea nu numai simbolul dar și chezășia Unirii, ce trebuia sancționată de marile puteri europene. În octombrie 1863 va redeveni ministru ,de astă dată la Culte și Instrucție publică. Va fi un ministeriat spornic, în care vreme s-a constituit universitatea bucureșteană și s-au înființat peste o mie de școli rurale. A voit să legifereze, ca ministru, în materie de învățămînt, elaborînd o lege a instrucțiunii publice. A obținut acordul guvernului, chiar și (deși greu) al Camerei deputaților. Dar vodă a refuzat să o sancționeze, înverșunat cum era împotriva Camerei care nu voia să-i accepte proiectul legii rurale. Pus într-o situație imposibilă, Bolintineanu — demn — demisionează în iulie 1864 deși continuă să fie un partizan neclintit al domnitorului care îl și numește în Consiliul de Stat. Dar epoca sa de strălucire politică se adumbrește. Coboară din prim plan spre roluri modeste, pînă se eclipsează cu totul. Își continuă scrisul, publică volume, face să-i apară poezia în versiune franceză **(Brises d'Orient,** 1866), fără a obține și dorita recunoaștere internațională a liricii sale. Detronarea lui Cuza avea să-i aducă, personal, mari ponoase, ca unul ce-i fusese apropiat domnitorului. Era un ocolit și izolat, el neostenind să-i vitupereze pe conjurații (mai ales Brătianu și Rosetti) care au pregătit detronarea lui Cuza de la 11 februarie 1866. Publicistica lui (1866—67) din **Trompeta Carpaților** a lui Bolliac e, pur și simplu, incendiară. Oficialitatea îl sabotează, ocultîndu-i valoarea operei și chiar numele. Poetul, înverșunat, nu abandonează, continuînd să scrie. În 1867 publică acel splendid poem, **Conrad,** o plachetă din ineditele tinereții, **Traianida.** Și apoi vine, ca o grea năpastă, catastrofa. În 1871 poetul e cu mintea rătăcită și, singur cum era, e îngrijit de prietenul A. Zanne, făcîndu-se și colecte publice. E internat la ospiciul Mînăstirii Pantelimon, unde moare în august 1872. Tragic și urît sfîrșit a avut acest mare poet al generației pașoptiste, luptător strălucit pentru propășirea țării sale. Peste 17 ani, marele Eminescu va trăi aceeași tragedie.

EDREPT că denivelările, uneori prea acuzate, sînt lesne de recunoscut în prodigioasa și diversificata-i operă. Nu e aici locul să le evaluez și să le menționez. Sigur e, după ce i-am recitit corespondența întreagă, că n-a fost un epistolier. Alți colegi de generație (Ghica, Alecsandri, Bălcescu, Heliade) au strălucit în acest gen. Și faptul e important. Pentru că azi, literatura subiectivă (jurnalul intim, memorialul de călătorie, memoriile, corespondența) e, ca scriere nonfictivă, foarte considerată, căpătînd aura marcată a modernității. Modern, cu totul, în sonurile liricii, Bolintineanu n-a avut har în scrisul epistolar. Scrisorile sale prezintă exclusiv interes documentar, pentru cunoașterea, din interior, a frămîntărilor epocii sau a avatarurilor zbuciumatei sale vieți. Niciunde, aproape, în aceste epistole, nu-l descoperim pe scriitor, expresivitatea fiind aici o valoare inexistentă. În iulie 1856, ajuns la Samos, voia să-i descrie, lui Cristian Tell, așezarea. Și o face așa, aproape ca într-un proces verbal : „Samosul este o insolă frumoasă, dar săracă. Oamenii, mai ales, mizerabili. Lenea îi face tilhari și nerodirea locului încă contribuie la nenorocirile lor". Ajuns la Iași, după atîția ani de exil, îi scrie lui Zanne. Era de așteptat o scrisoare, cel puțin colorată, despre atmosfera locului. Abia putem detecta o indignare, notată însă searbăd și telegrafic, despre moralitatea scandaloasă a societății suspuse („Tot Iașul este un bordel infam. Frații fac curte cumnatelor ; despărțeniile sunt pe toată ziua ; orice căsătorie nu ține mai mult de trei luni ; nici o femeie nu este sigură cît de onestă ar fi. Banii joacă mare rolă spre corupție. Oamenii sunt demni de femei. În scurt ce-am văzut m-a înspăimîntat. Și de va fi și în Valahia tot astfel, apoi îți spui cu încredințare că mă voi întorna la Constantinopol în singurătatea mea"). Și am ales pasaje, cum să spun ?, mai atrăgătoare. Interesant mi s-a părut stocul de scrisori către Cuza Vodă (36 la număr). Nu, desigur, pentru calitățile expresive. Ci pentru că relevă în poet un demnitar care, uzînd de formulele protocolare convenționale, e stăpîn pe sine, demn, informînd, cu rigoare și discernămînt, despre înalte probleme de stat, dînd sfaturi competente, știindu-se prețui. Ministrul știa să-și țină rangul, convins fiind că, respectîndu-se, apără demnitatea țării pe care o reprezenta.

Ediția **Operelor** lui Bolintineanu este, fără îndoială un model (egalat numai de edițiile Ibrăileanu și Gherea) remarcabil de seriozitate, rigoare și ritmicitate în apariție. Teodor Vârgolici, istoric literar și editor cu experiență, a știut să imprime acestei ediții un ritm extraordinar. A fost inaugurată în 1981 și, iată, acum, în 1989, apare al XI-lea volum. Va mai apărea un volum final de bibliografie. Dar, de pe acum, se poate spune că ediția e încheiată. E drept să vedem în această înfăptuire o mare ispravă culturală. Și ea a fost posibilă pentru că editorul, Teodor Vârgolici, e un perfect cunoscător al operei și vieții lui Bolintineanu, despre care a publicat, în 1971, o densă monografie (la origine o teză de doctorat). Avînd pusă la punct întreaga bibliografie și știind ,în detalii, relieful acestui microcontinent, editorul a putut avansa în lucrări alert, încredințînd tiparului, în mai puțin de un deceniu, repede și bine, aproape întreaga ediție. Sigur că în spațiul ei se pot semnala denivelări. Dar în ansamblu și pe porțiuni e o ediție serioasă în care se poate pune temei. La aproape 120 de ani de la dispariția nefericitului poet, opera sa e, în sfîrșit, în întregime restituită într-o ediție realizată după criterii de bun profesionalism. O merita. Acest volum al XI-lea e printre reușitele de substanță ale ediției. Se publică aici toată corespondența, inclusiv cea inedită, de la depozitele BAR, Arhivele Statului. De asemenea, corespondența oficială a înaltului demnitar care a fost Bolintineanu. Textul (inclusiv cel în limba franceză) e riguros transcris filologic, dîndu-se și traducerea românească a epistolelor franțuzești. Notele sînt, ca și în precedentele volume, informate, riguroase și clare. Trec peste aprecieri ușor ridicule ca aceasta de la pag. 354 : „La Brusa D. Bolintineanu se simte puternic încercat de vîpăile erosului", pentru că nu ele sînt caracteristice pentru calitatea comentariilor. Ele au meritul de a da cititorului toate informațiile și clarificările necesare pentru înțelegerea textelor. Unele note sînt supradimensionate însă peste măsură, autorul transportîndu-și aici pagini întregi din monografia sa din 1971. Și am găsit utilizat acest procedeu în trei-patru cazuri (pe spațiul a opt-zece pagini uneori), deși corect era ca aici să se întocmească o notă succintă, trimițîndu-se cititorul interesat la monografia din 1971. Utile și binevenite sînt datările la unele scrisori nedatate de autor iar argumentele citate în sprijin sînt irepro-șabile. Traducerile sînt literale și, în general, corecte. Scăpări sînt (de pildă, „ce brave Marin" nu trebuia tălmăcit chiar „dragul Marin", cînd, știe tot omul, corect era „curajosul" sau „viteazul Marin") dar puține și niciodată de natură a trăda sensul. Sînt bucuros că pot anunța cititorii că o ediție publicînd opera unui scriitor important e practic încheiată.

Z. Ornea

*) Dimitrie Bolintineanu, **Opere**, vol. XI. **Corespondență.** Ediție îngrijită, note și comentarii de Teodor Vârgolici. Editura Minerva, colecția „Scriitori români", **1989.**

TRAPEZ

CCLXXXXVIII

1455. Nu descriu oameni. Nu pot să descriu decît sentimentele pe care mi le inspiră. Din fericire — și din nefericire — îmi inspiră destule.

1456. Treceam în lungul unui gard viu, cînd, dincolo de el, a apărut capul unei tinere femei care m-a predispus la visare. O tufă mai înaltă mi-a răpit-o vederii. Cînd a reapărut, pe gură și pe nări scotea fum ca o locomotivă.

1457. Cea mai exactă definiție a tipului de om care am fost, în tinerețe mai ales, se găsește unde cu gîndul nu gîndești. În „Grand Hotel Victoria Română". Și eu am văzut enorm și am simțit monstruos.

1458. Cei care își fac singuri cafeaua își dau seama ce invenție epocală a fost coada la ibric.

1459. Undeva, unde țărani și țărance sădesc răsaduri de legume, cineva rostește „Verde de Paris", dînd o senzație de vernisaj în Bărăgan.

1460. Deși ea a inventat patul, nu specia umană e cea mai leneșă.

Geo Bogza

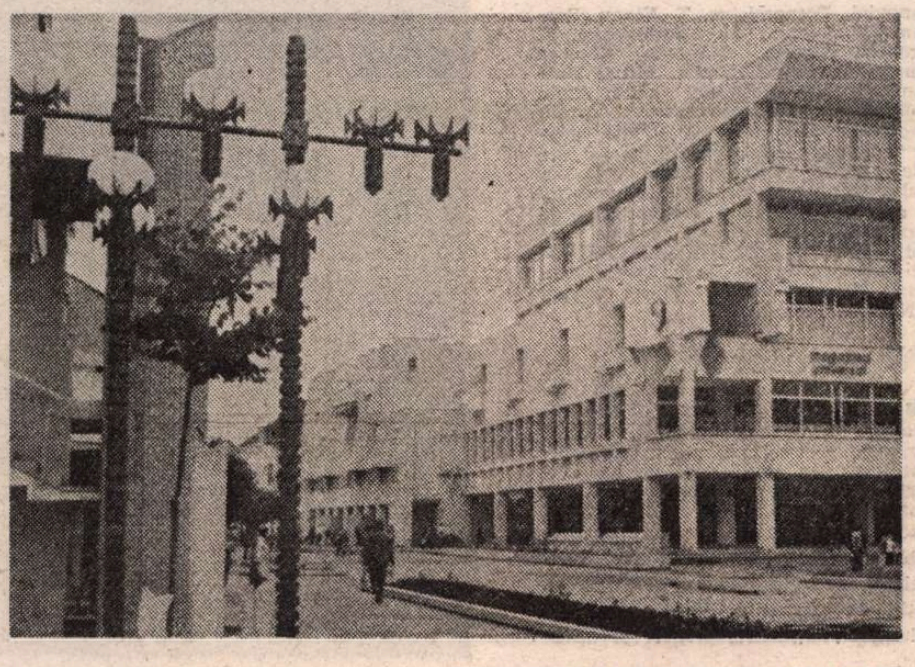

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. **SATU-MARE**

Erată. În articolul **Între cultură și istorie** din nr. 42, pag. 19, col. I, ultimul rînd, în loc de „în 1934" se va citi „în 1933".

Romanul de război

EXISTĂ anumite teme și motive literare a căror circulație în istoria culturii pare a fi inepuizabilă. Războiul, cu toate traumele sale, cu toate suferințele aduse asupra oamenilor, face parte din categoria subiectelor cultivate de scriitorii din toate vremurille și de pe cele mai diverse meridiane ale globului. Homer a evocat luptele faimoase dintre greci și troieni, furnizînd astfel subiecte pentru scriitorii lumii de mai bine de un mileniu și cîteva veacuri. Și cînd bardul grec și-a întors fața de la oameni spre luptele dintre șoareci și broaște, a descoperit și aici aceleași instincte de răzbunare și distrugere.

Cîntecele de gestă din Franța și Spania medievală poartă pecetea unor rivalități dintre cavaleri, dar și spiritul de sacrificiu împotriva agresiunii maurilor. Poemele renascentiste din Italia aduc pe prim plan războaiele cu păginii sau marile dispute dintre cetățile rivale. Războiul de 100 de ani a intrat în cele mai multe arii ale culturii occidentale, începînd cu arta barocă și ajungînd pînă la teatrul lui Brecht.

Primul război mondial a avut puternice ecouri și în cultura română. Dacă luptele românilor pentru independență (1877) au avut o rezonanță mai intensă în poezia epocii (Alecsandri, Coșbuc) și în publicistică, prima conflagrație mondială și-a lăsat semnele de neuitat și în proză. Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu au scris romane în care epoca este văzută din cele mai diverse unghiuri de vedere. Problematica țăranilor soldați și a intelectualilor dornici să aducă prin jertfele lor un adevărat val înnoitor de reforme **(Întunecare)**, intelectualul pe frontul de luptă și pe frontul iubirii **(Ultima noapte de dragoste, prima noapte de război)**, dramele sufletești ale ardelenilor puși să se bată în armate străine, uneori chiar împotriva românilor de peste munți **(Pădurea spînzuraților)**, reprezintă doar cîteva decupaje din acest peisaj literar.

Dar pentru noi românii, ultimul război a avut din unele puncte de vedere și un caracter paradoxal. El se sprapune pe o guvernare precară, cînd partidele istorice, prin lipsa unui amplu program de reforme, ajung să fie reduse la rolul unor forțe concediate din conducerea statului, diversele grupări de dreapta împingînd țara spre angajamente tot mai periculoase și spre sacrificii tot mai mari. Pactul Stalin-Hitler (Molotov-Ribbentrop) duce la sfîrtecarea pămîntului strămoșesc. România devenise un miel bun de jertfit în competiția dintre marile puteri. Cînd România a intrat într-un război care, de fapt, nu era al ei, pe ecranul speranței se năștea iluzia întregirii țării. Vorace, periculoase, amenințătoare, puterile vecine exercitau presiuni asupra celor scoși de conjunctură în față, jucînd cu toții un rol fățarnic de falși protectori în fața unor situații-limită create în mod programatic.

De aceea, romanele despre ultima conflagrație mondială sînt concepute de scriitorii din diferite țări din perspective extrem de variate, fiindcă în fiecare caz există alți factori ce determină viziunea scriitorului despre sensul acestui război în general, ca și semnificații diferențiate pentru țările angajate în conflict.

Norman Mailler pune accentul pe capacitatea de luptă și suferință a oamenilor, Curzio Malaparte stăruie asupra unor crime, relevînd aspra confruntare a soldaților cu gerurile iernii din stepa rusă, Al. Beck și Simonov aduc pe prim plan eroismul și spiritul de jertfă al soldaților ruși. Laurențiu Fulga dezvăluie calvarul războiului și odiseea tragică a prizonieratului în Siberia. H. Böll sublinia drama unor oameni învinși ce se întorceau într-o țară unde nu mai găseau decît ruine.

Literatura, proza și teatrul, mai ales, capătă adeseori caracterul unui proces pe care scriitorii îl fac societății. Romanul de război răspunde într-o măsură și mai mare acestei cerințe. Ce face oare J.P.Sartre în trilogia sa **Căile libertății**, cum se comportă E.M.Remarque față de universul concentraționar, cum apar dramele personale, profund omenești ale soldatului din romanul lui Rasputin.

Din această perspectivă mai largă, putem spune că proza românească despre ultima conflagrație mondială nu și-a epuizat încă subiectul, nu a explorat cauzele complexe care au împins țara într-o mare aventură militară, nu a pus decît arareori în lumină drama unor eroi mai tîrziu victimizați, așa cum nu a dezvăluit toate jocurile de culise ale marilor puteri, soldate cu împărțirea lumii în sfere de influență.

Reticențe de conjunctură, informații unilaterale, tiparele dogmatice preluate etc. au făcut ca romanul românesc despre ultimul război să nu fie decît în parte o panoramă veridică a evenimentelor politice și sociale din acea vreme. Nu contestăm faptul că în unele arii de cultură proza de acest gen a ajuns la o evidentă stare de saturație. În literatura română, proza despre ultimul război nu a răspuns încă unor exigențe fundamentale.

DIN aceste motive apariția primului volum din opera lui Francisc Păcurariu. **Întîlnirea***, nu face decît să redeschidă o dispută despre o catastrofă ale cărei fețe au fost luminate doar parțial.

Francisc Păcurariu (n. 1920) are un palmares literar foarte bogat. Dacă în ultimele două decenii prozatorul de sorginte ardeleană este tot mai fertil, versurile sale par a fi lăsate de autor într-o dulce uitare. Poetul Francisc Păcurariu a debutat cu **Psalmii neliniștii** (1942), iar ultima sa culegere de versuri este **Omul bîntuit de cuvinte** (1980). O mai adecvată resituare critică a acestui **poet discret și vital** va redimensiona într-o altă manieră discursul său liric, cultivat timp de peste patru decenii.

De fapt, în ansamblul operei lui Francisc Păcurariu, există trei tipuri de discurs. Unul este cultivat în poezie, altul, auster, ușor didactic și sociologic, a fost adoptat în studiile de istorie literară (**Introducere în literatura Americii latine**, 1965, **Schițe pentru un portret al Americii latine**, 1966 etc.). Cel de-al treilea, practicat în scrierile în proză, are un caracter amestecat în doze variabile de la o carte la alta. Stilul reportericesc de cronicar al unor evenimente istorice se conjugă cu eseul filosofic și etic sau analiza unor stări de conștiință în fața unor evenimente-limită. Itinerariul prozatorului Francisc Păcurariu parcurge experiențe diferite de la **Labirintul** (1974), **Ultima călătorie a lui Ulise** (1976), **Timpul și furtunile** (1978), **Tatuajele nu se lasă la garderobă** (1982) și **Geneza** (1983).

Relatarea de tip reportericesc din **Labirintul** lasă un mare loc intrigii polițiste, condimentate cu diverse enigme, la fel ca în noul roman francez. Un loc deosebit în creația sa romanescă îl deține volumul de fină analiză psihologică și morală din **Tatuajele nu se lasă la garderobă**. Întors în orașul unde fusese prim secretar, bătrînul activist percepe realitatea dintr-un alt unghi de vedere. Funcția perturbantă a puterii alienante se destramă tragic.

În creația sa epică, Francisc Păcurariu se comportă ca o mare conștiință, deplin angajată față de destinul poporului nostru. Romane-document, cărți cu personaje-martori, panorame de evenimente istorice decisive, operele lui Francisc Păcurariu sînt expresia unei angajări obiective, tipice unei conștiințe politice, capabilă să **„citească"** evenimentele dintr-o perspectivă clară, fără **ură și minie.**

Întîlnirea este de asemenea un roman cu mai mulți martori-emițători de informații. În funcție de vîrstă, locul unde se găseau și funcțiile avute, evocarea coboară spre anul 1940, cînd nemții se angajează în marea conflagrație, urcă spre Ardealul de nord cînd acesta este ocupat pe horthyști, ajunge la luptele de la Stalingrad marchează o defilare de 10 mai 1940, episoade ale rebeliunii legionare și, în cele din urmă, accentul cade pe evenimentele insurecției din august 1944, și pe frontul luptei de eliberare din Transilvania.

Intriga nu are o linie ascendentă continuă. Ea este sinusoidală, cu strategii de avans și recul, de lărgire a panoramei de evenimente sau de restringere în actele de perspectivă ale unor personaje-martori. De la început este foarte evident faptul că autorul ține să-și acrediteze mereu informațiile și să lumineze, totodată, unele evenimente din mai multe unghiuri de vedere.

Emițătorii fundamentali de informații sînt fostul diplomat Ștefan Marcu, căpitanul Vasile Mureșan, bătrînul Romulus Bichigean și autorul, care nu se constituie niciodată ca un martor-omniscient. Dintre martorii volanți semnalăm pe astronomul Teofil Dumitriu (concentrat undeva lîngă o graniță), maiorul Radu Tănăsescu, la care se adaugă unele tipuri absolut episodice.

Nu știm cîte personaje din **Întîlnirea** sînt simple produse ale ficțiunii. Controlabil este faptul că personajele cu o existență istorică reală au o mare frecvență în această operă. Scriitorul evocă actori de prim plan.

ÎNTRE timpul povestirii și timpul evenimentelor distanța este adeseori uriașă. Mărturia evocării bătrînului din **Întîlnirea** se configurează ca un memento tragic al unei lumi ce a fost supusă la mari traumatisme. „Generația mea — își spunea uneori, în nopțile nesfîrșit de lungi de iarnă, cînd zăpada albastră lucea la ferestre, amintindu-și de urletul lupilor flămînzi ațițați de mirosul oilor bulucite în parcuri bine păzite în ogrăzile gospodarilor din satul său natal sau de șuierul vîntului neîndurat peste transeea din Tatra, semănînd doar cu acel al unui milion de săbii repezite să taie toate capetele din lume, un bătrîn pe care nu-l mai încălzeau decît amintirile — a trecut printr-o răscruce importantă a istoriei".

Evident că amintirile bătrînului ce luptase în Tatra au un caracter aglutinant. Ele unesc nuclee evenimențiale și metaforice diferite într-un singur flux al memoriei. Suprapus peste acest flux al amintirii, comentariul auctorial își sporește și mai mult dimensiunile.

Francisc Păcurariu montează evenimentele în ansamblul romanului în așa fel încît trecerea de la un flux al amintirii la o secvență istorică diferită să fie întotdeauna cu putință. Introducerea unui alt personaj-martor în planul unei narațiuni reluate se face aproape întotdeauna la fel : „Pentru bunul meu prieten, Ștefan Marcu... începutul cotiturii a fost ziua de 10 mai 1933..." Dialogul este ușor vizualizat, ca în scenariile de film. Informația are forță de șoc, ca în loviturile de teatru. Peste festivitatea defilării, scriitorul proiectează știrile : „A început, Sire ! spuse ministrul și Hagicristea constată că el este neobișnuit de agitat... — Deci ? întrebă regele, descumpănit. — E ceea ce dorea Gamelin, Sire. Ca membrii să iasă din imobilism. Să atace, ca să fie zdrobiți ! Așa e, Gafencule ! se lumină suveranul".

Cartea lui Francisc Păcurariu este jurnal politic, cronică de evenimente, relatare de pe front și memorialistică ușor romanțată. Ultimatumul lui Molotov privitor la ocuparea Basarabiei intră astfel în același spațiu de calcule cu anexarea Ardealului de nord. În țară e confuzie. Regele era depășit de evenimente. Antonescu intră în scenă pe o cale damnată în mod fatal. Mărturiile lui Romulus Bichigean, coroborate cu cele ale lui Vasile Mureșan, ca și cu alte documente ale vremii, au ceva din relatarea unui reporter cu respirația aproape tăiată.

„Carol al II-lea fusese alungat, alt rege îi luase locul. Generalul — Ion Antonescu preluase puterea, un guvern ciudat, al Gărzii de fier și al unui grup de generali, se înjghebase, depuneam un jurămînt după altul, ascultam fraze pompoase și sforăitoare, priveam în după-amiezele libere procesiuni stranii, nemaivăzute, străine de sufletul acestui popor blînd, auzeam lozinci de ură, de sînge, de moarte..."

Francisc Păcurariu se comportă ca un reporter înfiorat. Scrisul său capătă un fel de precipitare nervoasă, ca și evenimentele. Prozatorul nu mai detaliază întîmplările foarte cunoscute de pe teatrul de război. Germanii pierd miza cea mare în mod definitiv. Sovieticii sînt în ofensivă. Victimele de pe cîmpul de luptă se înmulțesc în mod masiv. Jocurile sînt făcute, dar nu terminate.

În țară, placa turnantă se schimbă. Orgolioși, nemții încearcă să ocupe capitala, dar eșuează. Relatarea scriitorului este puternic verbalizată și rezumativă. Forțele de stînga din Transilvania și restul țării se regrupează. Armata îi alungă pe germani, care lasă în urma lor distrugeri odioase.

Cartea condensează mereu fapte eterogene. Stilul pendulează între enunțul auster, convențional și uneori de-a dreptul gazetăresc. Romanul suferă, ici-colo, de o anumită prolixitate și neglijență a scriiturii.

Lectura nu-și pierde însă forța de atracție asupra cititorilor prin caracterul său informațional inedit, care are toate șansele să sporească în volumele următoare.

Romul Munteanu

*) Francisc Păcurariu, **Întîlnirea**, I, Editura Militară, 1989.

Revista revistelor

„Revue Roumaine"

■ Ultimul număr al „Revistei Române" — 5—6/1989 —, publicație mensuală care apare în limbile franceză, engleză, germană, rusă, este în întregime dedicat centenarului Mihai Eminescu. În condiții grafice remarcabile, cu un bogat conținut, numărul aniversar al revistei reușește să fie o privire cuprinzătoare asupra personalității complexe a Poetului Național. Revista se deschide cu mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu adresat participanților la Simpozionul comemorativ „Mihai Eminescu". După un cuvînt introductiv semnat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga urmează o miniantologie din poezia, proza și publicistica eminesciană datorată lui Annie Bentoiu, D.I. Suchianu, Micaela Slăvescu și Marguerite Miller-Verghy. Sînt astfel traduse Luceafărul, Scrisoarea III, Strigoii, Revedere, La steaua, Sărmanul Dionis, La aniversară etc.

Secțiunile „Comentarii și eseuri" și „Dialoguri-contacte" trec în revistă momentele esențiale ale exegezei eminesciene. Sînt reproduse texte din Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, D. Popovici, Perpessicius, T. Vianu, Șerban Cioculescu, M. Sadoveanu, T. Arghezi, Nichita Stănescu, George Munteanu, Mihai Zamfir, Mihai Drăgan, Al. Zub, Rosa del Conte, Alain Guillermou, Iuri Kojevnikov, Amita Bhose etc. La rubricile „Viața artelor" și „Cărți-reviste" sînt prezentate cele 50 de volume ale colecției Eminesciana, sînt enumerați plasticienii și muzicienii români influențați de versurile eminesciene și se face inventarul revistelor „Mihai Eminescu" sub semnăturile lui Radu Comănescu, Petre Popescu-Gogan, Viorel Cosma și Nae Antonescu.

„Neue literatur"

■ Numărul 9 al revistei „Neue Literatur" — viu, documentat, elegant prezentat — cuprinde versuri de Helmut Britz, Juliana Modoi, Ștefan Damian, Ioan Flora, proză scurtă de Wolfgang Koch, Georg Schnellbach, Liana Corciu și Nicolae Iliescu. Este publicată „Rebecca" lui Donald Barthelme, în traducerea lui Uwe Hientz. Reține de asemenea atenția rubricile „Chronik", „Kulturspiegel" și „Dialog".

Grafică de OCTAV GRIGORESCU (Sala Dalles)

Ora de poezie tînără

„VREAU să spun că tratez cuvintele / Ca pe niște adevărați semeni", declară Bogdan Ghiu într-una din numeroasele profesii de credință poetică pe care le conține **Manualul autorului** (Cartea Românească). Oare în care dintre cele trei categorii distinse de E. Simion în articolul lui de acum o săptămînă **(Trei poeți,** „România literară") ar trebui inclus talentatul și inteligentul autor al manualului cu pricina? Vizionar (ca Nichita Danilov) nu este. Nici din suprarealism (ca Liviu Ioan Stoiciu) nu se trage. Să fie realist (ca Mircea Cărtărescu)? Comentîndu-i volumul (în „România literară" din 6 iulie), E. Simion îl consideră ca aparținînd textualismului și descoperă la el „ o temă a scrieturii și, se înțelege, o temă a existenței care gîndește scriitura". Cum însă textualismul este o orientare quasi generală a poeziei ultimilor ani, un fel de **air du temps**, e limpede de ce nu-l putem privi totodată ca pe o clasă. Nu e mai puțin adevărat că există textualiști și textualiști. Dacă la unii poeți tineri e vorba numai de o conștiință, mai acută decît la predecesorii lor, a scriiturii și a textului, la alții, e vorba de o metapoezie asumată deliberat ca unică formă (superioară) de exprimare. Cu o asemenea poezie exclusiv autoreferențială a început Bogdan Ghiu și, nu întîmplător, majoritatea poemelor lui din **Cinci** și din **Nouă poeți** se intitulau, pur și simplu, **Poem.** E. Simion le analizează prin această prismă și pe cele din **Manualul autorului,** afirmînd că Ghiu „nu-i un poet al realului" și că pînă și „acele versuri care par a înregistra întîmplări din viața imediată" înregistrează de fapt „întîmplări din irealitatea existenței poetului". Mă deosebesc de acest punct de vedere în măsura în care mi se pare că textualismul lui Bogdan Ghiu dă, în **Manualul** recent, unele clare semne de oboseală, făcînd tot mai des concesii biograficului direct, pierzînd, așadar, din radicalitatea inițială. E firesc și e bine că se petrece acest fenomen. Convenția textuală, ignorată înainte pînă și de către poeții care scriau arte poetice (și în care ei se refereau la idei ori la atitudini lirice, la poezie ca expresie a realului, cel mult, dar nu la text și la scriitură în corporalitatea lor specifică), a devenit terorizantă, la un moment dat, spre a-și căuta tot mai des în vremea din urmă justa măsură. Și dacă e greu de crezut că poetul (de altfel și prozatorul) o va putea din nou trece complet cu vederea de aici înainte, locul ei nu va mai fi în nici un caz acela dominant pe care l-a deținut de pe la 1980 încoace printre celelalte convenții poetice.

Desigur, sînt încă în **Manual** destule metapoeme (unul, conținînd un platonicianism sui generis, atrage îndeosebi atenția: „Tu (eu), în întuneric (înecat în peștera unei litere), și undeva (lateral, dedesubt) o pagină albă (orbitoare, rece, ascuțită). Scriu pentru că nu am o foaie de hîrtie la îndemînă. O foaie de hîrtie transparentă, prin care să se vadă limpede întunericul, de care să fiu astfel despărțit, departe. O pagină scrisă de mine direct pe verso, dincolo, dedesubt") și, mai ales, textualismul e prezent difuz peste tot, în forma referinței obsedante la pagina albă, la cuvînt, la literă, la actul scrisului, la poem. Însă este evident că interesul poetului însuși s-a deplasat de la poem ca unic obiect al poeziei spre alte obiecte, între care poemul ocupă și el un loc, poate privilegiat, dar nu mai e singurul. Așa încît putem vedea ce fel de poezie scrie (și va scrie) Ghiu, îl putem clasifica între colegii de generație. Ca și la Romulus Bucur, despre care a scris E. Simion săptămîna trecută, se precizează la Bogdan Ghiu formula unui intimism caligrafic și reflexiv. Nu însă ironic, mai curînd sentimental (deși de inimă se ferește poetul cel mai tare — știe el ce știe!), autorul **Manualului** își evocă și el adolescența (pe tema veche a lui **ubi sunt),** face cu umor delicat, pentru fetița lui, inventarul realității imediate, sau reține, cu întreg haloul lor afectiv, micile gesturi cotidiene (aprinsul țigării, bunăoară). În interstițiile textualismului său de ieri, mijește o poezie de impresii de moment, de observații și de reflecții foarte vii. Nu trebuie să ne înșele referirea la foaia de hîrtie și la scris : **Legătura dintre noi,** de exemplu, este o frumoasă poezie erotică, alintată, camilpetresciană: „În timp ce scriu, de cealaltă parte a paginii (pe verso) ești tu. Te ascunzi și foaia te ascunde. Scriind te (pre)simt, îți simt trupul tremurător, inegal, nemișcat, una cu pămîntul. Te pipăi. Mă împiedici să scriu corect, frumos. De ce stai sub foaia mea de hîrtie, dincolo de ea? Ieși afară, vino deasupra, lîngă mine, în locul meu! Îmi susții foaia de hîrtie. Contactul nostru e chiar această foaie de hîrtie. Textul pe care îl scriu se datorează (mai ales) reliefului trupului tău". Textualismul a devenit aici aproape metaforic, la fel ca în **Sfaturile (mai mult sau mai puțin) practice** pe care **Manualul** se simte obligat să le dea și în care izbitoare e formularea figurată: „Cînd scrieți, nu apăsați / prea tare. / S-ar putea ca obiectul / de care vă sorijiniți / (pe care, altfel spus, vă bazați) / să nu reziste". Iese la iveală aici o altă temă decît aceea a textului însuși și anume una sufletească, a vulnerabilității celui care, scriind, se poate pomeni căzînd în lume. Și ce recomandă autorul spre a se evita acest risc? „Încercați, așadar, să scrieți / fără să atingeți hîrtia. Dar / cel mai bun lucru pe care l-ați putea face / ar fi / să dați hîrtia la o parte, / să o luați din drum...".

Îmi vine să-i fac lui Bogdan Ghiu exact această recomandare: să dea cît mai des hîrtia la o parte. Îi garantez că nu va pierde nimic din frapanta originalitate a poeziei pe care o scrie.

NU știu cine este Virgil Panait, care a publicat la Editura Litera o delicată (de la titlu: **Ora de poesie),** carte de versuri, în care textualismul e la loc de cinste, dar relativizat cu o notă de umor. Autorul scrie foarte bine, sugestiv și caligrafic: „sînt prea scurte și lamentabile poemele tale / de dragoste poete îmi strigă dimineața / peste gard trecătorii / nu-i nimic nu-i nimic le răspund eu / privind cum după o noapte de poesie / în locul inimii mele palpită un vers". Se înțelege că **lamentabile** are, cu intenție, aici valoarea pe care o avea la Bolintineanu acum un veac și jumătate **lamentoase:** care pling, adică. Sau: „poesie tu patinatoare dansînd / pe gheața inimii mele / astfel m-am trezit strigînd într-o dimineață / în bucătărie tu pregăteai fluierînd / obișnuitul ceai cu lămîie". Ca factură, poeziile lui Virgil Panait sînt scurte, concise și metaforice (nu fără o anumită prețiozitate pe alocuri: „privirea ta mă injectează cu amurg"). Tema majorității este iubirea. Desigur, filtrată prin tema textului (de unde deduc, ajutîndu-mă și de un vers — „acum la 30 de ani" — că Virgil Panait trebuie prenumărat printre optzeciști). O bună stăpînire a cuvintelor, a mijloacelor de expresie în general, o scriitură cultivată, umor voit desuet (ca și grafica textului: **melanholie, poesie),** definiții **imagées,** spirit ludic, gratios, nonșalant — iată notele definitorii. Exemple: „firul de ploaie căzînd pe / sinii tăi suprarealiști un poem al / zădărniciei / (stimați editori cu bărbi și jobenuri pe / cînd o antologie universală a / zădărniciei)". Sau: „alo domnule poet / sînt domnișoara melanholie și vă felicit / pentru poemul acela scurt unde spuneți / că sublimul rămîne totuși o stare de axiomă" Nu lipsește nuanța cabotină: „noaptea cînd dorm inima mea evadează / și-aleargă pe străzi / cot la cot cu tramvaiele / recitîndu-le poemele (plante carnivore) / un biet actor inima mea".

Hotărît lucru, Virgil Panait e un poet adevărat, al cărui nume trebuie reținut.

Nicolae Manolescu

Bogdan Ghiu, **Manualul autorului,** Ed. Cartea Românească; Virgil Panait, **Ora de poesie,** Editura Litera — 1989.

Cîntecul orfic

PE Vasile Nicolescu l-am numit cîndva, în una din cronicile închinate volumelor sale de versuri, „prinț al Poeziei". Cred că nu m-am înșelat. L-aș defini, azi, și ca „homo aestheticus", sensibil la cele mai diverse forme ale artei, privindu-le sau ascultîndu-le însă totdeauna ca poet. Descifrîndu-le, ca esență coincidentă, lirismul. Ca dat specific făpturii umane, într-un sistem cosmic alcătuit din „vase comunicante", din „oglinzi" ale spiritului universal. Exprimat parabolic prin cuvînt. Elementele înseși, în diversitatea lor cromatică, atomică, algebrică, se convertesc deopotrivă în nuanțe individualizante ale armoniilor sinestezice în concretul material și în componente inefabile ale stărilor intelectiv-afective ale pascalienei „trestii gînditoare". Ale omului care trăiește în clipă durata bergsoniană, călătorește în timp, îmbarcat în „corabia de sunete", ascultă „tăcerea și foșnetul", configurează „o grădină pentru Orfeu", e heliotropic, dar nu-și uită „rădăcina", caută „secțiunea de aur", transfigurează în viziune proprie mituri străvechi, descoperă ca adevăr existențial o „lume diafană", după ce, ca debutant (la 17 ani) celebra „liturghii negre", să-și găsească un chip, în „întîlnire în oglindă", melancolizat de „seisme", protejat de un „cer de păsări", altădată identificîndu-se în imaginea „clopotului nins" sau în aceea a „focului" ori a „inorogului".

La adăpostul, mereu, al unei formule autodefinitorii, înscrisă ca titlu pentru un ciclu de poeme : „Quasi una fantasia", unde e ludic, dar numai prin jocul observanței caleidoscopice a „iarmarocului" ontologic. Pentru că acest „iarmaroc" îmbină în ecuațiile sale comicul, tragicul, senzația de sublim și pe cea de degradant, dintr-o perspectivă care în lirica lui Vasile Nicolescu e onirică, uneori chiar apocaliptică, dar și mai adesea elegiac lucidă, transcendentalizînd condiția umană, apelînd la soluțiile verbale ale „aproape fanteziei". Fantezie întemeiată și pe impactul incitant și emoțional excitant, ca un eveniment stînd sub zodia lui „fugato" sau, mai exact, a „magnoliilor" și a „fumului", dar și pe sugestia terențiană a structurii umane, prin excelență complexă și contradictorie, care se cere legitim să fie reprezentată și axiomatic, și ca postulant, și ca mărturisire a sinelui, la nivelul sincerității absolute. Fantezia nefiind altceva decît proiecția sublimată a realului în imaginar. Codificarea în metaforă, decodificabilă prin conotațiile, denotațiile, rezonanțele, ambiguitățile ascunse în sintaxa investigației adevărului existențial.

De unde, la Vasile Nicolescu, printre alte aproximări, ideea de „quasi una fantasia", acoladică în fapt pentru întreaga lui operă poetică și eseistică. Pentru că, și într-o variantă și în alta, eul, eliberat de canoane sacrosanct diriguitoare, se transferă la altitudinea purificantă a stratosferei, la limita unde imponderabilitatea e încă marcată de forța gravitațională a „datumului" originar. „Datum" întreținut de experiențe succesive, individuale sau colective, de amprenta devenirilor dialectice, de memoria mutațiilor și a invariantului. Cînd poetul își poate asemui zborul survolant cu al condorului și cînd conștiința sa își are sprijin și în cotidianul terestru distilat din impasuri, din întrebări, din răspunsuri spontane, aleatorii sau logice, funcționînd circumstanțiate, convenționale, deliberate, iluzorii. Că zborul acesta e de factură clasicistă, romantică, barochistă, parnasiană, simbolistă, contează doar ca formulă de exercițiu într-un spectacol aviatic. Vasile Nicolescu visînd, ca instrumentist, virtuozitatea. Și prin varietatea repertoriului, și prin dificultatea orchestrațiilor, și prin ambitusul solicitat, și prin calitatea dicției, și prin aceea a rostirilor, și prin originalitatea timbrului temperamental.

Vis sugerat și prin anume afinități elective cu un anume spirit modern dedus din cel configurat de Goethe, și în demersul lui Faust și în acela al lui Mefisto. Ori, mai înainte, la Shakespeare, în tulburătoarele interogații hamletiene, sau și la mai vechi, antici și medievali, care ne-au transmis concepte rezonante filosofic și azi.

Vasile Nicolescu e absolvent, amănuntul e de reținut, al facultății de filosofie din București. Spre care s-a îndreptat, desigur, nu din întîmplare, ci sedus de fascinanta lume a ideilor directoare unde se înfruntă, se distilează, se aliază, se disjung teorii, ipoteze de natură gnoseologică, relativistă, dogmatică, probabilistică, absolutist sistemică sau liberal comprehensibilă, prizabile critic în virtutea tradițională a generațiilor care delimitîndu-se, prin acumularea informațiilor își caută precursori-aliați. Licențiatul în filosofie nu și-a continuat studiile potrivit pregătirii universitare. Nu s-a dedicat nici logicii formale sau dialecticii, nici istoriei gîndirii românești ori universale, nici ispitei de a cerceta fenomenele prin prismă sociologică, psihologică, etică. Studența a însemnat, am impresia, doar un timp al cunoașterii sistematizate și, prin decelări succesive, al autocunoașterii. Al unei experiențe intelectuale, menite, în procesul subteran al cristalizării eului, să dea un sens funcțiarei înclinații lirice. Din cele învățate în facultate, a reținut noțiuni, stimulente reflexiv, certitudini și incertitudini, aproximații, credințe contrastante ori contradictorii, utopii, idealuri, propoziții raționale ori iraționale, orizonturi deschise ori închise, limpezi ori încețoșate, însușindu-le pe toate la cota sensibilității atoateumanist receptoare. La cota, adică, alambicat transfigurată a metaforei revelante, cu plurivalențele ei aparent ornante. Nu știu ce anume a învățat, ca student, autorul „Liturghiilor negre", într-o epocă a maniheismelor. Cert este că, inerent influențat de ea, a preferat albul, alternativei negrului, ideea de lumină celei de întuneric, soarelui pe aceea de eclipsă, ocultației nostradamice, pe cea a permanenței cîntecului orfic și a gîndirii amphionice. Verbalizînd logosul în diferențialele lui investigații ale unor adevăruri, măcar tentante. Vasile Nicolescu nu a ales, totuși, ca poet, ca interpret al circumstanței existențiale categorial antinomice, varianta antitezelor ci pe cea a sintezelor.

Aparent doar stenograf al unui eu oscilatoriu dar dăruit unui ideal, își consemnează sieși și nouă mărturisirea spontană sau mai îndelung elaborată a unui destin asumat. Aflat acum, dacă e să-i credem pe statisticienii vîrstelor medii, consemnabile la capitolul „speranță", abia la mijlocul dantescului „camin di nostra vita". La șaizeci de ani, împliniți ieri, poetul și eseistul și-au conturat, în bust, autoportretul.

Aurel Martin

Proza

Fețele destinului

DESCENDENT al unei familii coborînd în timp pînă la domnia lui Matei Basarab, Săveștii, orgolioși obsedați de grandoarea și dăinuirea neamului și a numelui lor pe linie bărbătească, scriitorul Mihnea Săvescu, un tînăr distins, rasat, „cu frunte înaltă, sculpturală și trăsături de marchiz florentin", căsătorit cu o femeie cu 14 ani mai mare decît el, Iustina, cu care are un copil, pe Andrei — legea de fier a continuității de sînge fiind astfel împlinită, Mihnea, scriitor de mari perspective, cu un debut eclatant la numai 22 de ani, face, în anii de după ultimul război, sau mai bine zis acceptă, fără nici un efort din partea lui, cu o seniorială indiferență, un pact cu „Puterea puterii", întruchipată de Ion Butunoiu, el reprezentînd „Puterea poeziei". Într-adevăr, în acest caz, muntele (puterii) vine la Mahomed. Atras în chip irezistibil și misterios de acest aristocrat al literelor contemporane, Butunoiu (ce nume sugestiv), fost croitor, fost combatant (pe front, făcuse acte de bravură ca să-și ucidă... frica), fost activist și scriitor veleitar ajuns într-o funcție de înaltă răspundere, „«omul numărul unu», cum se spunea, în literatură și cultură", dă pur și simplu buzna în casa și în viața lui Mihnea, impunîndu-i prietenia și protecția, un Mecena intempestiv, furtunos, visînd la „mari, generoase înfăptuiri" în doi, aproape îndrăgostit de obiectul atențiilor sale. Butunoiu („Ionuț", cum i se spune adesea în roman, deși sentimentul reciprocității în prietenie lipsește) îl numește pe Săvescu în fruntea unei importante reviste literare și îi oferă toate condițiile materiale — inclusiv propriile vaste apartamente, proprietatea Săveștilor, într-o vreme în care case cu mult mai mici erau naționalizate — pentru ca „marea promisiune" să poată lucra în liniște. În afara unor căznite articole conjuncturale, eroul romanului „absolut inapt pentru viața reală", cum îi reproșează inciudat Ionuț, un „romantic din ceturile nordului" pe care „l-a uitat alt secol în zilele noastre", cum îl caracterizează un personaj, nu reușește însă să scrie nimic. Proiectul unei ample trilogii este amînat an de an.

Dacă acela de la care se așteptau cărți mari rămîne mut, publică în schimb Butunoiu, roman după roman, toate — cel puțin — stilizate de Mihnea. Mecena proletcultist, Butunoiu nu este însă un banal ins interesat, chiar dacă se folosește de prietenul lui pentru a ajunge, și cu concursul unei critici obediente, „în vîrful piramidei literare" a momentului : „pasiunea pentru Mihnea" este cu adevărat sentimentul fundamental, cu rădăcini obscure, al acestui om dorind „aprig puterea", pe care o și obține, **„un puternic al puterii"**, cum îi face plăcere să se autodefinească, memorabil : „îl iubea pe Mihnea" ; rafinatul, blazatul, sterilul personaj reprezintă călcîiul vulnerabil al acestui plebeu dur, a cărui pieire de aici i se va trage. Nereușind să-l „cucerească" pe Mihnea, Butunoiu o va cuceri, ca o compensație, pe Iustina, pe care tragedia morții unicului lor copil (Andrei) o îndepărtează violent de Mihnea. Nefericită femeie fatală, Iustina divorțează de Mihnea și se căsătorește cu Ionuț : al treilea ei divorț, a patra căsătorie. Iubindu-l în continuare pe Mihnea, ea încearcă zadarnic să revină la el, apoi moare. Moartea Iustinei îi zdruncină pe ambii bărbați. Butunoiu — ce investise și în acest afect pasiunea de care îl știm capabil — nemaigăsind, în afara alcoolului, ce să opună suferinței. În impas se află și, el în primul rînd, Mihnea. Nu numai din cauza inadaptării sale distanțe, trufașe, a imposibilității creației adevărate în acei ani (romanul * Elenei Ghirvu-Călin cuprinzînd un interval de un deceniu și jumătate : 1942—1957), ci și pentru că, după moartea lui Andrei, el se consideră ultimul vlăstar al unei familii blestemate, damnate, sortite nimicirii. Casa Săveștilor se umple de umbrele celor dispăruți : Costache, tatăl lui Mihnea, se împușcă, apoi mor Andrei și Iustina, vărul pe linie maternă Alexandru, un Șendrea, piere în împrejurări oribile, departe de țară, se sting, una după alta, și bătrînele familiei, păstrătoare ale tradițiilor trecutului. Marasmul existenței eroului se accentuează și, după ce abandonează toate obligațiile conducerii revistei, într-o sumbră zi de decembrie se urcă, la întîmplare, într-un tren cu gîndul să se arunce, în timpul mersului, din el. Un om de inimă îl împiedică în ultima clipă să comită gestul fatal. Confuz, Mihnea coboară la prima stație, care se nimerește să fie Predealul. Aici, o întîlnește pe Natalia Pascu, mai bine zis e acostat, în disperare de cauză, de tînăra fată care, aflată într-o situație dramatică (evadase dintr-un sanatoriu de boli nervoase, unde, sănătoasă fiind, fusese abuziv internată, drept pedeapsă, de propriul ei tată fiindcă refuzase să se mărite după dorința lui, cu un fel de monstru uman, bătrîn pe deasupra — și nu avea bani de tren), îi solicită ajutorul. Mihnea o salvează, externînd-o sub promisiunea de a se căsători cu ea, ceea ce va și face peste cîteva zile, la București.

Episodul Predeal constituie, poate, cota cea mai înaltă a romanului Elenei Ghirvu-Călin. În cele cîteva zeci de pagini, incluzînd eșuarea oarbă în stațiune a sinucigașului ratat, tratativele de la hotel cu recepționera binevoitoare, întîlnirea, a doua zi, cu oropsita și rebegita de frig Natalia, sosirea temutului Butunoiu, alertat de rudele fugarului, pe urmele acestuia, ca să-l împiedice să facă vreo prostie, excelenta scenă de la restaurant, la care își aduce contribuția, ca personaj episodic reușit, și cîntăreața localului, o „brună, genul temperamentos-forțos", în fine moartea lui Butunoiu, ieșind în pînă noapte din hotel și rătăcind prin munți, unde dimineața e găsit într-o prăpastie — „prostia" pe care venise s-o împiedice o face, pare-se, chiar el, în aceste cîteva zeci de pagini scrise parcă dintr-o răsuflare narațiunea își ia brusc avînt, prinde viteză, înaintînd decis și drept. Căsătoria cu Natalia pare a schimba în bine viața lui Mihnea, care „încetase să mai aibă coșmare", reluîndu-și munca la romanul-trilogie. Sfîrșitul cărții îl găsește pe erou fericit. Fericire care îi permite să respingă, calm, un ultim asalt înfrînt al Andreei, o mai veche legătură a sa. Destinul vrăjmaș, care era pe punctul să-l înfrîngă (și odată cu Mihnea întregul neam al Săveștilor), iese el înfrînt : Natalia așteaptă un copil. Porunca continuității triumfă încă o dată. Pe o treaptă mai înaltă, de data aceasta a continuității, nu pur biologice, cu orice preț, din hybris, ci în spirit, prin iubire.

STUFOS, cu numeroase planuri și personaje, unele cu cheie, cu sertare și sertărașe (jurnale, scrisori, texte „fictive", intervenții ale autoarei), cu un epic debordant, bogat în întîmplări, cîteodată senzaționale, expuse în general serpuit, ocolit, într-un ritm dictat de tonul reflexiv, aproape confesiv (de aici și adresarea „bunule cititor", de mult nemaiîntîlnită în proza mai nouă) al narațiunii, romanul adună la un loc, „din aproape în aproape", mai multe romane : o „cronică de familie" ce scormonește în trecutul Săveștilor pînă la a opta generație sau coboară cu familia Șendrea pînă în secolul 14, cronică din care reținem în primul rînd figura bizară a lui Bazil Săvescu, bunicul eroului, pianist precoce, genial, cu succese în toate marile capitale ale lumii, tip de artist chinuit, nefericit (Bazil sfîrșește împușcat de soția lui Ana, care apoi se împușcă și ea), un roman al destinului (pe „tema fatalității destinului Săveștilor sortiți pieirii"), un roman istoric (despre anii '40 și '50, cu fosti : notabilă silueta prințului Antoine, calificat și lucrînd ca muncitor, și actuali — pentru acea perioadă — potentați : masivul și totuși fragilul Butunoiu, de care am vorbit mai sus), un roman de moravuri, vizîndu-i pe unii din scriitorii epocii respective, dintre care se detașează Vălțiuc și vasalul sau mai bine zis lacheul acestuia, criticul și romancierul Grigore Pascu, culmea : tatăl Nataliei, pe care o declarase nebună pentru că fata refuzase mîna pocitaniei bătrîne (Vălțiuc). Apropos de acesta, scena în care, în amplul episod al petrecerii de la Săvescu, piticul este sechestrat de grupul doamnelor glumețe și dezbrăcat pînă la piele constituie un alt moment de vîrf al cărții. Nunta bizarului Bazil, cu năluca fostului său prieten, contele polonez, la una din ferestre, în care mirele aruncă, declanșînd scandalul, cu o sticlă, dialectica forței și a slăbiciunii în cazul pregnantului Butunoiu, „un puternic al puterii" măcinat de morbul fricii, un dur ce nu se putuse vindeca niciodată de teamă, halucinațiile Iustinei, tentativa de sinucidere a Nataliei : „Cu o zi înainte să părăsească spitalul, plînse pe furiș de asistentele medicale, plînse aproape toată ziua, iar seara înghiți toate pilulele adunate. Trecu lin dintr-un abis de beznă în altul, pînă căzu ca un bolovan în adîncul morții. Rămăsese numai o părticică minusculă de ființă care ardea cu înversunare...", chiar și unele personaje secundare, precum Aristița, mama alcoolică, pe jumătate nebună, claustrată în odăile ei, a Iustinei sau tînărul Alexandru-Ștefan Șendrea, cu ceva nobil și drept în întreaga sa ființă dovedesc, alături de alte exemple care s-ar mai putea da, meritele romanului. Însă Victor Berindei, care își diviniza pur și simplu fiica, numită de altfel de el chiar „Divina", nu putea pleca din țară fără Iustina (e aici o inadvertență psihologică). Semnalăm de asemenea unele repetiții, întoarcerea narațiunii pe propriul ei traiect, în puncte deja depășite, complicarea inutilă uneori a relațiilor dintre personaje : Emanuel, fratele Nataliei — Mihnea, Emanuel / Natalia, ba chiar și Mihnea / Natalia, cîteva ramificații parazitare (dragostea lui Emanuel pentru Andreea), cîteva accente melodramatice (ultimele cuvinte ale lui Bazil, împușcat mortal, adresate femeii iubite, p.p. 50—51). Ne putem întreba și de ce romanul se încheie cu un personaj ca Andreea, cu asaltul ei amoros fără sorți de izbîndă, cînd lucrurile, în ce-l privește pe Mihnea, erau deja cît se poate de clare. Pentru a reveni la calitățile romanului să mai spunem că, în discuțiile dintre ele, personajele Elenei Ghirvu-Călin știu să abordeze probleme interesante (cum ar fi aceea a unui posibil ateism funciar propriu poporului nostru, cu toate consecințele ce decurg de aici), capabile să-l incite pe cititor să participe și el, mental, la dezbaterea lor. Scriitoare cultivată, îmbogățindu-și proza cu aurul unor citate de zile mari (p. 151), Elenei Ghirvu-Călin îi este proprie o salutară dimensiune umanistă, moralistă, ilustrată de unele din personajele sale, purtătoarele ei de cuvînt, de fapt. Despre bunica Natalia spune, într-o discuție cu Mihnea : „Ea iubea pe toată lumea. Spunea că nu-i bine să iubești numai un om, trebuie să-i iubești pe toți".

Din aproape în aproape este cea mai bună carte de pînă acum a Elenei Ghirvu-Călin.

Valeriu Cristea

*) Elena Ghirvu-Călin, **Din aproape în aproape**, Editura Cartea Românească, 1989.

OCTAV GRIGORESCU: **Tineri**

Promoția 70

Teorema și

■ **FIGURĂ** insolită în spațiul promoției, și chiar în cel al generației, — prin provenință, preocupări și orgolii — EUGEN NEGRICI (n. 1941) vine în literatură dinspre lingvistică, precum structuraliștii sau, mai înainte, formaliștii, cercetînd-o din perspectivă predominant stilistică, nu însă fără răgazuri largi în teoria literaturii, propriu-zisa, și, mai ales, în estetica receptării. Spirit sistematic și sistematizator, vădind, contrapunctic, mari voluptăți între complicarea lucrurilor simple și simplificarea celor complicate, criticul a început prin a reciti din unghi stilistic recuperator „didahiile" lui Antim Ivireanul și „cronicile" lui Ureche și Costin, în două cărți de prim raft (**Antim, logos și personalitate**, 1971, **Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin**, 1972), seducătoare în egală măsură prin performanța analitică și prin stil, mai exact spus prin scriitură. Cu minuție de ceasornicar sînt demontate, pe rînd, toate mecanismele apte de a spori și primeni dinamica semnificațiilor dinlăuntrul unor opere socotite cvasiunanim ca reprezentînd faza preliterară, de interes cultural, a scrisului autohton. Intenția fățișă a re-citirii este revelarea nu atît a modernității acestor texte vechi cît a literarității lor. Procesul lecturii critice, același în toate cazurile, are ca punct de plecare un enunț de aspect concluziv, transformat în teoremă și continuă cu un ceremonial analitic care nu-i altceva decît demonstrația teoremei. Uneori sînt propuse mai multe teoreme, aparent autonome, în esență deduse dintr-o teoremă nodală, întotdeauna precisă și provocatoare. Pentru cazul predicilor mitropolitului Antim, teorema nodală e cuprinsă în următorul enunț : „Dacă golim predicile de amănunte nepertinente, ele rămîn într-o schemă neschimbată. Întîi — sistemul de referință : un personaj religios sau un eveniment sacru, așezat sub o lumină sublimă, izvoritoare de vrednice pilde morale. Apoi — agresiunea : locutorul se întoarce spre public și, fulgerînd ca Moise, îi confruntă faptele cu amintitele date divine. În a treia poziție, vin indicațiile creștine, deturnînd, în final, în rugăciune. Literatura își face loc, în primul nivel, sub forma portretului și descrierii (narațiunea e nesemnificativă), în al doilea, sub forma pamfletului și a caracterelor și, în al treilea, ca imn religios. Acestea ar fi plexurile artistice". Demonstrația, mereu în aria stilisticii, cu frecvente augmentări din afara acesteia, se bazează pe cercetarea cu de-amănuntul a elocinței predicatorului, a compoziției predicilor și a structurii lor verbale, toate racordate la adresantul „didahiilor" care este publicul **ascultător** iar nu **cititorul**. Cronicile lui Ureche și Costin, în schimb, sînt examinate naratologic, cu depistarea modelului narativ, portretizarea povestirii și a povestitorului și sublinierea particularităților de ordin tehnic-expresiv. Nu lipsesc nici aici teoremele, cu același caracter de concluzie întoarsă în premisă și răspîndite pe întreg traseul analitic. Cele mai multe sînt pregnante ca o definiție, bunăoară aceasta privindu-l pe Ureche : „Tip sintetic, alergînd spre nota esențială ori spre trăsătura capitală cînd avea (caz rar la nivelul informațional al timpului) de ales, Ureche reușește cînd imaginează, cînd vede cu ochii închipuirii. Nici nu putea fi altfel : ridicată, spre deosebire de cea a lui Costin, exclusiv pe izvoare, cronica a făcut din autorul ei un creator", sau una privindu-l pe Costin : „Ca un veritabil spirit clasic, Miron Costin instituie o ordine solemnă curgerii evenimentelor, își impune accidentalului, amorfului, viziunea. Psihologia sa e vizibil nuanțată, opiniile — sarcastic amare (...) Ajutat de conduita narativă pregnant subiectivă, servindu-se de privilegiul său de comentator, străjuind neiertător și justițiar faptele oamenilor, Miron Costin își alcătuiește portretul său de paznic al veacului, spre a-l dărui, vanitos, posterității".

Încă mai bine, cu mai mult aplomb teoretic dar și cu un bizar început de orgoliu narcisist, deocamdată simpatic, își pune Eugen Negrici în valoare inclina-

Fragmente critice

Prozatori din deceniul al VII-lea

LIVIU Leonte, profesor la Universitatea din Iași, publică un volum de studii despre nouă prozatori din anii '60. Aceștia sînt (în ordinea dată de autor) : Zaharia Stancu, Geo Bogza, Marin Preda, Titus Popovici, Nicolae Velea, Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu, Fănuș Neagu și Alexandru Ivasiuc *). Nu este vorba de studii monografice (o excepție : capitolul despre Alexandru Ivasiuc), ci de prezentarea cărților tipărite de prozatorii citați după 1960. Într-o culegere anterioară, criticul analizase prozele lor notabile din anii '50. Revine, acum, asupra fenomenului epic și examinează **Morometii** II, **Șatra**, **Vîntul și ploaia**, **Paznic de far**, **Ca să fii om întreg**, **Risipitorii**, **Cel mai iubit dintre pămînteni**, **Princepele**, **Săptămîna Nebunilor**, **Îngerul a strigat**, **Vînătoarea regală**, **Viața și opera lui Tiron B.**, **Racul** etc. Cum se poate deduce și din această înșiruire de titluri, Liviu Leonte nu se oprește la pragul anului 1970. Multe, poate chiar cele mai multe volume cuprinse în **Prozatori contemporani** au apărut după această dată. Nu este în discuție, așadar, proza deceniului al VII-lea ca fenomen epic specific. În discuție sînt, repet, cărțile unor prozatori care au debutat sau și-au continuat opera între 1960 și, cu aproximație, 1985 (data cînd apare, de exemplu, **Orașul Îngerilor**).

În **argumentul** care deschide volumul său, Liviu Leonte avertizează că a grupat scriitorii în funcție de familia de spirite („potrivit apartenenței la o anumită direcție sau tendință"). Tendințele sînt după el următoarele : **Sub semnul realismului** (Marin Preda, Titus Popovici, Nicolae Velea), **proza barocă** (Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu, Fănuș Neagu) și **romanul „problemă"** (Alexandru Ivasiuc). Ceilalți prozatori stau în compartimentul **romanului „liric"** (Stancu) și în acela, de trecere de la **reportaj la foileton** (Geo Bogza)... Împărțirea nu-i nouă și nici foarte elocventă. Nu-i voi face însă autorului injustiția să discut, aici, periodizarea și compartimentarea temelor sale. Iau cartea ca atare și încerc să văd ce spune ea. Nu mi-au plăcut niciodată cronicarii literari care discută la infinit sumarul unei cărți și nu-și găsesc timp să examineze demonstrația critică din interiorul ei. Studiile din **Prozatori contemporani** au un evident caracter didactic. Asta nu înseamnă, ipso facto, o minimalizare. Trebuie să vedem calitatea discursului didactic. Cine nu știe că mai toate cărțile lui Tudor Vianu sînt, la origine, cursuri universitare și că **Universul poeziei**, **Poezia „realelor"** și celelalte splendide eseuri călinesciene din perioada 1946—1948 au fost prezentate mai întîi în fața studenților... Ideea că tot ceea ce trece printr-un amfiteatru universitar capătă, fatal, un aer solemn și plicticos, este o prejudecată de provincie culturală... Noua critică și noua nouă critică au pornit, în ultimele patru decenii, de aici. Chiar și reacția, vizibilă în ultima vreme, față de tendințele formalizante în critica literară pornește tot din mediul universitar... Această filiație nu asigură, de bună seamă, prin ea însăși un plus de valoare. Dar nu constituie, asta voiam să spun, un handicap.

Studiile lui Liviu Leonte sînt corecte și cine vrea să se informeze despre acești autori intrați în manuale școlare (cu excepția lui N. Velea) le poate consulta cu folos. Judecata critică este, în genere, cumpănită, n-am observat mari injustiții. Autorul **Prozatorilor contemporani** merge în sensul opiniei critice curente, n-o contrazice decît în chestiuni de nuanță. Capitolul cel mai reușit mi s-a părut acela despre Alexandru Ivasiuc, iar cele mai puțin izbutite sînt studiile despre Zaharia Stancu, N. Velea și Marin Preda. Cel din urmă este, dealtfel, și cel mai sever. În celelalte cazuri, Liviu Leonte se ferește să facă obiecții sau, dacă formulează vreo nemulțumire, o face într-un mod discret, atent să nu supere pe nimeni. Opera lui Preda îi stimulează însă, observ, spiritul polemic în chestiuni, e drept, de amănunt, nu de esență. Cele mai multe rezerve nu sînt însă convingătoare și nici demonstrația critică nu este elocventă. Putem avea, în fond, oricîte obiecții față de un roman, totul este ca să existe, în spatele lor, un punct de vedere superior critic.

CEEA ce mă surprinde la Liviu Leonte, om cultivat și critic, de regulă, de bună credință, este absența imaginației critice și modul neadecvat de a prezenta complexitatea unei opere. Modul necritic începe chiar cu ignorarea aproape totală a criticii anterioare. Este un procedeu pe care l-am observat și la alții și pe care eu, unul, nu-l înțeleg. Să dau cîteva exemple chiar din **Prozatori contemporani**. Studiile despre prozele lui Zaharia Stancu, Preda, Eugen Barbu, Velea, Ivasiuc etc. apar la multă vreme după ce critica de întîmpinare și, sub diverse forme, critica de profunzime au judecat și analizat aceste scrieri. Este normal ca un critic să intre în dialog cu interpretările de pînă acum, să le respingă sau să le confirme. Liviu Leonte face însă total abstracție de ele (cele cîteva trimiteri sînt complezente și nu angajează în nici un fel dezbaterea critică). O mentalitate, încă o dată, cel puțin curioasă în cultură. Rezultatul este că articolul nu face decît să repete ceea ce s-a spus deja și să demonstreze ceea ce era demult demonstrat. Posibilitatea confruntării critice este, în aceaste condiții, exclusă. Rămîne posibilitatea ca autorul care nu ține seama de nimeni și aleargă, singur, pe culoarul ales să aducă opinii noi despre literatură. N-am observat însă acest fapt în **Prozatori contemporani**. Am descoperit, în schimb, opiniile curente ale criticii literare despre Zaharia Stancu, Preda, D.R. Popescu, E. Barbu, Fănuș Neagu... într-un discurs descriptiv, lent, întrerupt din loc în loc de propoziții mai acide. Unele sînt justificate (cazul acelora despre **Vîntul și ploaia**), altele nu. Obiecțiile aduse romanului **Șatra** nu sînt, de pildă, bine argumentate și, în genere, comentariul critic este sărac și minimalizează, poate involuntar, substanța cărții. În critică nu-i suficient să ai o idee și să dai o judecată dreaptă, trebuie să ai și imaginația critică a ideii și să faci judecata verosimilă. Mai bună este, în **Prozatori contemporani**, analiza prozei din **Ce mult te-am iubit** și **Risipitorii**, dar ideea că Marin Preda păcătuiește prin „gustul său pentru istorii și anecdote" este cel puțin bizară. La fel ideea că „erosul sofisticat din **Delirul** nu are mai multe șanse decît melodrama **Marelui singuratic**" este, în lipsa unor argumente critice, fără rost în analiză. I-aș răspunde lui Liviu Leonte că, dimpotrivă, analiza feminității este fină în romanele lui Preda și, în cazurile citate, complicațiile erosului în vremuri „rele", tragice sînt bine sugerate. Și, apoi, limbajul analizei nu este deloc potrivit. Se poate spune : „un trișat în încredere e și Sîrbu"... sau „cuvinte în care se amestecă desuetudinea cu întrebările grave"... „scriitorul trimite sonde în trecutul apropiat", **„Viața ca o pradă** dovedește, înainte de toate, că adevăratele valori izbîndesc atunci cînd sînt protejate" ?!... Nu vreau să-i caut criticului nod în papură, dar, cînd te arăți așa de exigent și maliții cu stilul marilor prozatori, este bine să veghezi și la stilul propriu...

Nu m-am lămurit, trecînd la alt capitol din **Prozatori contemporani**, ce rost are lunga listă de cărți și autori (pag. 116—118) reconstituită din **Caietele „Princepelui"**... Este, cumva, o ironie la mijloc ? Dacă este așa, ironia este prea discretă. Mai bine analizat este, în cartea lui Liviu Leonte, romanul **Cel mai iubit dintre pămînteni** (sînt de reținut comentariile despre personajul Matilda) și, cum am precizat deja, bine organizată critic este analiza prozei lui Ivasiuc. Autorul găsește, aici, tonul bun și un limbaj diferențiat. În schimb, prezentarea **Morometilor** II și a **Vieții ca o pradă** este total neinspirată. Problemele esențiale rămîn în afara analizei. Nu este **Racul** o parabolă, cum am zis și eu și alții ? Liviu Leonte crede că nu, dar nu dovedește că noi, toți, ne-am înșelat și el are dreptate. Volumul cuprinde și o întinsă (p. 227—284) și foarte utilă bibliografie critică.

Eugen Simion

ERATĂ : În articolul **Trei poeți** (R.L., 43) se va citi corect : „...pînă la Marta Petreu și Elena Ștefoi (aripa dură, neagră a **biografismului** în poezia tînără !)".

*) Liviu Leonte : **Prozatori contemporani**, Junimea, 1989

demonstrația

țiile analitice în **Expresivitatea involuntară** (1977), **Figura spiritului creator** (1978) și **Imanența literaturii** (1981), o trilogie critică de reconsiderare a poeticității în funcție de sistemul de așteptări al cititorului istoric. Analiza stilistică e și acum modul preferat al demonstrației dar teorema de demonstrat, fără să fie foarte depărtată de a cărților precedente, diferă de aceea printr-o mai apăsată coloratură teoretică, la nivelul perspectivei, și printr-un mai angajant, în sensul originalității, sistem de articulare. Definind conceptul de „expresivitate involuntară" ca pe o consecință, un produs al receptării unui text prin constituirea de „contexte semnificative, pentru a-i reforma și a-i preface acestuia structura, printr-un adaos de efecte neintenționate" criticul propune, de fapt, „organizarea intențiilor formative din procesul receptării", altfel zis un fel de a citi trecutul prin grila prezentului, nu doar la nivelul semantic al textului (ceea ce se face demult și constituie o imanență a receptării) ci și la nivelul stilistic-expresiv, ceea ce presupune reconvertirea semnificativă a textului. Într-o singură pagină de la sfîrșitul volumului al treilea e rezumată esențial, deci inutil de parafrazat, întreaga viziune a criticului, teorema nodală a excursului său : „Am constatat că o plasticitate latentă conține, fără excepție, orice formulare, dar că ea e mai ușor de identificat și de pus în evidență cu cît textul e mai vechi. În secolul al XIX-lea a avut loc restructurarea, în sens modern, a limbii ; s-a întronat o relativă stabilitate de ansamblu a fenomenului lingvistic, raporturile gramaticale s-au fixat ; sintaxa a devenit din ce în ce mai precisă, deci mai previzibilă și nu în profitul calităților plastice implicite ale limbii, care se lasă mai greu observate. Expresivitatea involuntară a unor texte cu caracter bisericesc, filosofic, istoriografic, administrativ-juridic redactate înainte de amintitul fenomen, este mai pregnantă și procesul receptării, în cazul lor, mai fertil. Două sînt sursele acestei expresivități : plasticitatea de la nivelul scrieturii și antrenarea unor structuri și modalități beletristice care dau naștere unui interesant fenomen de indeterminare stilistică, apt să sugereze aspirația la totalitate (...) Dealtfel, nu există criterii ferme pentru distingerea structurii verbale literare de cea nelitерară, cită vreme prin mesaj se transmite nu sensul, ci forma, cită vreme codurile emițătorului nu pot fi niciodată identice cu ale receptorului". Gîndită inițial ca mod de receptare a literaturii vechi și a pseudo-literaturii, „expresivitatea involuntară" își lărgește (în volumele doi și trei ale seriei) teritoriul, căutînd valori în actul producerii textului și luminînd polisemia latentă a unor fragmente din lucrări nebeletristice. Puterea analitică a criticului, vecină voluptății senzoriale, dă la iveală numeroase exemple, pînă acum ignorate, de semnificație expresivă în bibliografia, mai ales neliterară, a istoriei noastre culturale sau repune în discuție, din unghiul esteticii receptării, texte aparținînd unor scriitori (în primul rînd poeți) din faza modernă a literaturii naționale ori din imediata realitate (Urmuz, N. Stănescu, M. Sorescu, M. H. Simionescu). Meritul paradoxal al analizelor lui Eugen Negrici e că, prilejuite de un demers teoretic, transcend teoria. Cu alte cuvinte demonstrația e superioară teoremei în sensul că e originală, profundă și implicantă pe cînd teorema e mai mult o reformulare a unei teorii deja emise și e frazată adeseori nenuanțat, cu o anume doză de suficiență. E interesant că, vrînd să nu ocolească problema valorii (cunoscînd adică impasul structuralist și obsesia semioticii), criticul dă teoretic intîietate dinamicii valorilor, chiar explicit într-o „posibilă teoremă devenită, invers decît pînă la ea, concluzie : „Valorile de care s-a ocupat primul volum erau valori fie reconvertite în plan sincronic (și de natură secundă, cogitală), fie resuscitate prin modificările aduse de timp în codul de referință al cititorului. Volumul al doilea, decupînd figuri ale spiritului din analiza gîndirii producătoare, le-a alăturat celorlalte valori ale textelor ca valori de adaos. Ca parte a **Expresivității involuntare**, ultimul volum a înțeles schimbarea de funcție ca o condiție a multiplicării valorilor expresive. Noile valori sînt valori de convertire". De data aceasta teorema e superioară demonstrației, pentru că, finalmente, ceea ce reușesc în chip eminent analizele din trilogia lui Eugen Negrici e developarea potențialului expresiv al textelor discutate, iar nu schimbarea poziției lor axiologice consacrate de istoria literară sau prezumate de critica literară să zicem tradițională (cu care, dealtfel, stilisticianul duce un prelung război subteran care denotă o anume frustrare). Dacă ar fi izbutit o reașezare valorică a textelor (eventual autorilor) atît de pătrunzător analizate, — lucru, după opinia mea, imposibil pe calea exclusiv stilistică aleasă de el — am fi avut în **Expresivitatea involuntară** și prelungirile ei, o lucrare de cotitură. Așa rămîne, și nu e deloc puțin lucru, o demonstrație originală și captivantă a unei teoreme reformulate.

Încercarea de sistematizare din **Introducere în poezia contemporană** (1985) și **Sistematica poeziei** (1988) dezvăluie aplecarea tot mai acută a criticului spre construcțiile teoretice cu acoperire în fenomenul literar, în speță poetic, adaugă înalt doveditelor calități de analist virtutea sintezei dar și accentuează, de astă dată antipatic, orgoliul narcisist, făcînd din autor un personaj psihanalizabil. Avem a face cu o propunere de clasificare („care să aibă măcar scuza rigorii" — sic) întemeiată pe mecanismele poeticității și păstrînd aceeași perspectivă stilistică asupra obiectului literar. Raporturile dintre „eul creator" și „existent" sînt esențiale : „Prezența modelatoare a eului producător întrevăzută în relația discursului cu lumea este factorul cheie al clasificării noastre". În funcție de ele sînt nominalizate trei clase de producere a poeziei : poezia ca prelucrare („Realul nu rămîne cu totul independent de eu, dar nici nu coincide cu el (...) El se supune eului, care îi impune grile, subcoduri, norme, reglementări. Realul e actualizat, ideologizat, orientat prin cîteva subcoduri retorico-ideologice"), poezia ca transfigurare („Poezia e concepută ca un sistem de echivalare imagistică a stărilor eului (...) Eul recurge, sub tensiune, la acele fragmente semnificative din realitate care se află în raport de contiguitate cu el") și poezia ca substituire („Obiectul fuzionează cu obiectul. Realul este absorbit de către eu, sau e chiar proiecția imaginară a acestuia"). În prima clasă ar intra Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Constantin Abăluță și Mircea Ivănescu. În a doua : Vasile Vlad și Virgil Mazilescu. În a treia : Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu și Mircea Ciobanu. Se înțelege, numele alese sînt doar pentru exemplificare, criticul neurmărind înserierea întregii poezii contemporane, fie și la nivelul vîrfurilor. Dacă în această clasificare, ca în oricare alta, discutabilul e mereu la el acasă, fără ca, prin asta, motivațiile criticului să fie mai puțin convingătoare și valabile, în ce privește „modelele de producere" a acelor tipuri de poezie din **Sistematica poeziei**, numite acum structurare, transfigurare și metamorfozare, am impresia că se complică excesiv lucrurile, cartea aceasta, ce se citește de parcă ar fi fost scrisă de Julia Christeva la începuturile ei tel-quel-iste, denotă, între altele, că admirabilul spirit analitic al lui Eugen Negrici e superior celui sintetic, cu toate că autorul însuși pare să fie încredințat de contrariul situației.

Laurențiu Ulici

Din cartea luptelor pentru independența

ÎNTR-UN șir nesfîrșit, care este al continuității într-o aceeași vatră și sub același steag, al identității crezurilor, valorilor scumpe inimilor noastre, generație după generație preluăm, îmbogățim și transmitem istorie. Istorie ca neîncetată devenire pe spirala civilizației și propășirii, ca săvîrșire definitorie și perenă în încordarea brațelor și minții, în rîvna muncilor și în zbuciumul luptelor, ca experiență ce revelează adevăruri fundamentale necesar a fi investite în fapta prezentului, ca tradiție ce nutrește conștiința de sine, mîndria, sentimentul datoriei, patosul unui popor demn.

Mi se impuneau aceste reflecții sub impresia profundă a acelor zile luminoase de toamnă transilvană cînd m-am aflat pe valea Crișului Alb. Prin străbania entuziastă a unor oameni de bine, care, se pare, tinde să se îndătinеze, foștii combatanți ce au oprit, în septembrie 1944, pătrunderea unei avalanșe hitleristo-horthyste pe aceste meleaguri, s-au reîntîlnit iarăși pe aliniamentele înfruntărilor aprige de acum 45 de ani. Veniți din diferite colțuri de țară, au revăzut încă o dată locurile angajărilor lor din tinerețe, pe care le păstrează vii în amintiri, cum, îi păstrează vii pe cei din plutoanele, companiile și batalioanele căzuți eroic pentru eliberarea țării. În pelerinajul lor, i-au întîmpinat pretutindeni băieți și fete, bărbați și femei din alte vîrste care aduceau în atmosfera rememorărilor, odată cu prinosul recunoștinței față de înaintași, suflul tînăr al tumulturilor frontului contemporane, ale învățăturii, ale edificării socialiste și comuniste împlinitoare a idealurilor și aspirațiilor în numele cărora s-au dat atîtea jertfe, ale ascensiunilor din timpul pe care-l numim EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU.

Și de această dată, Sebișul s-a dovedit gazdă plină de căldură. Orașul, cu rădăcini de veacuri, înfățișează înnoiri caracteristice contemporaneității, neuitînd moștenirea trecutului.

Construcții moderne gravitează în jurul pieții unde străjuiește monumentul în granitul căruia sînt gravate cuvintele „GLORIE ETERNĂ, EROILOR CĂZUȚI PENTRU ELIBERAREA PATRIEI NOASTRE DE SUB JUGUL FASCIST". Acestui omagiu i se adaugă versurile poetului Victor Tulbure, în urmă cu 45 de ani aflat în rîndurile luptătorilor din linia întîi : „Mușcat de moarte, cu grenada-n mînă / Poate ai căzut cu fruntea în țărînă / Și părul tău prin holde poate-l legini, / Poate au crescut din trupul tău mesteceni / Ca azi să-mi cînte patria și steagul / Să-mi înflorească-n prunci meleagul".

Salutului adus de primarul orașului, Traian Onaga, i-au urmat evocări ale veteranilor și versurile țărăncilor din cenaclul „Doina Crișurilor". Însuflețitul montaj literar prezentat de elevii școlii generale poate fi rezumat într-una din metaforele rostite : „În fiecare monument al eroilor bate inima celor vii".

Reconstitui, prin notații de reporter, itinerarul de aduceri-aminte, de priveliști vechi și noi. Poposim în Brad, Almaș, Boscig, Buteni, Carand, Chișineu-Criș, Hălmagiu, Prunișor Tebea, așezări în al căror perimetru au fost durate, prin hărnicia celor care se bucură de dreptul de a fi stăpîni la ei acasă, zidiri ale industriei, comerțului, culturii, locuințe ce caracterizează dezvoltarea, în pas cu întreaga țară, și a acestui ținut sudic al Crișanei.

Trăiesc momente impresionante tineri și bătrîni, ce au îmbrăcat frumoase costume naționale. Între femei, unele bătrîne, în același port sărbătoresc, și-au pus pe frunți zăbranicul negru, în memoria celor căzuți la datorie, bărbați, frați și copii. Și-i apropie iar și iar, prin acest semn de sufletul lor greu încercat.

Privelistile cu stelnuri și codri, cu pajiști și fînețe ale Munților Zărandului, învăluiți în liniști de lumină blîndă, cu sclipătul apelor murmurîndu-și cîntecele dintotdeauna, cu așezările de pe malurile lor, cu toponimii ce stîrnesc rezonanțe baladești, sînt martorii a ceea ce s-a petrecut aici în toamna reîntregirii românești.

ATUNCI, cu patru decenii și jumătate în urmă, în Defileul Crișului Alb, ca pretutindeni unde dușmanul încerca străpungeri disperate, ostașii unităților de toate armele, elevi ai școlilor militare, ca și localnicii în stare să poarte arme s-au avîntat în lupta de apărare. S-a scris astfel o pagină de istorie care își merită locul de cinste în cronica războiului antifascist.

Prin veterani, consemnările lapidare, așternute în grabă, în jurnalele de operații ale regimentelor 85 și 93 infanterie, Regimentului 38 artilerie, Batalionului Fix „Criș" și școlilor de ofițeri de rezervă nr. 2 și 6, Batalionului 2 din Regimentul 4 grăniceri devin adevărate volume memoriale despre vremuri de luptă și eroism.

În cîmpia ce se deschide la vest de Prunișor inamicul a atacat cu furie. Superior ca număr și în dotare, s-a dezlănțuit obligînd pe tinerii elevi de școală militară să se retragă sub pantele pe care se sprijină muntele Codru-Moma. Cadrul tactic e înfățișat de colonelul (r) Alexandru Lascu. „Aveam gradul de căpitan și comandam un batalion de ostași cu o pregătire militară sumară. Fiecare dorea să-și facă datoria. Să nu dea nici un pas înapoi. Ne agățam de fiecare tufiș, movilită sau casă. Horthyștii și hitleriștii veneau în valuri. Pe cîmpul acoperit azi cu fineață, ai noștri au fost loviți din față și flancuri. Cînd ne-am organizat poziția la marginea pădurii, la poalele înălțimii, ne-am simțit în siguranță. Munții, codrii ne asigurau spatele. Am realizat pe toată linia o pînză de foc. Elanul trupelor inamice a fost înfrînt. Au urmat loviturile date de forțele venite în ajutor".

„Misiunea de a fereca întrîndul ce duce spre Prunișor și spre înălțimile din partea de est a revenit elevilor din Școala de ofițeri de rezervă numărul 2 — Bacău : tineri de 18—20 ani. Între ei Nichita Georgescu, Gheorghe Bădîrjan, Alexandru Popoviciu. Comandant de subunitate era sublocotenentul Ioan Stănescu. Elevii se instruiseră cu sîrg. Pînă să fie însă luptători formați mai aveau multe de învățat. Un sergent-major pe nume Gheorghe Botezatu, bărbat vînjos, cu o judecată sclipitoare s-a adresat comandantului : Mergem în linia întîi, dar nu sîntem pregătiți.... Surprins, l-am admonestat : Nu cumva ești un las ?... Mi-a răspuns : Nu înțeleg cuvîntul. Voi dovedi că sînt viteaz. Și așa a fost. În fața primejdiei a pus mîna pe mitralieră, zdrobind rîndurile dușmanilor. Refuzînd retragerea a căzut în încercuire. După respingerea inamicului a fost găsit ucis mișelește, împuns în ceafă cu baioneta. Pe cîmpul controlat de mitraliera minuită de Botezatu am numărat 110 ostași inamici ! Atît s-a putut număra. Ai noștri se grăbeau, îi aștepta o nouă misiune. Omul, ostașul acuzat atît de grav probase cu prețul vieții sentimentul datoriei. Îndoiala lui despre pregătirea elevilor se adeverise. Mulți au căzut pentru că nu stăpîneau arta folosirii terenului, modul de acțiune și ieșire din situații-limită în care ești pus adesea pe cîmpul de luptă. Dar toți au fost, ca valoare morală, asemenea sergentului-major Gheorghe Botezatu...".

Într-un așezămînt muzeistic organizat în sătucul Prunișor, localnicii au adunat ca într-un sanctuar portretele sublocotenenților post-mortem Nicolae Popovici, Gheorghe Gheorghiu, Constantin Fodor, Nicolae Lungu, Dumitru Boscovici, Gheorghe Sireteanu, maiorul Eugen Dobrilă... O cinstire binemeritată pentru tinerii intrați în nemurire. Fostul lor camarad, Anatolie Mindrescu, continuă să aducă la Prunișor noi dovezi în legătură cu modul în care tinerii din generația lui și-au făcut datoria față de patrie.

Ce forțe au venit în sprijinul bravilor ostași, al tinerilor elevi de școală ?

Deopotrivă cu rezervele din adîncime, populația din zonă. Citeva fapte își cer prezența în aceste rînduri. Iată-l pe Traian Faur. Atunci făcea parte din cei mai vîrstnici apărători ai Prunișorului. De fel din comuna Bîrsa, a fost încadrat, la insistența sa, în plutonul 1 din compania a 3-a a școlii de ofițeri de rezervă — Bacău. „Voluntar", așa îi plăcea lui badea Traian să i se spună. S-a bătut cu vigoarea celor cărora li se alăturase. În această vară și-a sărbătorit 80 de ani de viață. Cînd s-a trecut la organizarea întîlnirii din acest an, badea Traian fusese trecut pe lista celor ieșiți din rînduri. Dar, spre uimirea „grupului de eroi în viață", la manifestarea din Sebiș a apărut și badea Traian Faur. Ajuns la Prunișor el spune ceea ce repetase nu o dată la festivitățile din anii trecuți. „Am luptat la Cărand și Prunișor. Compania noastră nu a avut nici o pierdere. De pe boturi de deal și din desiș noi i-am pedepsit pe vrăjmași cu grenade. Am fost tari la grenadă. Cădeau dușmanii ca secerați. Nu știau de unde să se ferească. Erau loviți din toate părțile".

Într-adevăr. Dușmanii erau loviți din toate părțile. Fostul elev sergent Ruja Cucu își amintește de clipele lungi trăite în umbra gropii individuale de la marginea pădurii Ciuntărie. „Cartușele erau pe terminate. Horthyștii nu renunțaseră la acțiunile ofensive deși lăsaseră în cîmp mulțime de morți și răniți. Se auzeau ordinele comandanților care-i aruncau din nou la atac. În acel moment de cumpănă pentru mine și ai mei aud o voce stinsă, obosită : «V-am adus plumbi». Era o femeie însoțită de un copil. I se citea pe față oboseala. Picioarele îi erau înroșite de frig, de roua căzută pe iarba pe care a călcat-o pînă a ajuns la noi. Venise din comuna Buteni unde ființa un adevărat stat-major al aprovizionării trupelor conduse de un consiliu al bătrînilor. Era cetățeanca Zeni Dărău și băiatul ei de 9 ani, Dumitru Dărău".

Butincenii, oameni vrednici, dîrji, simțeau pericolul ce îi amenința dinspre Prunișor—Sebiș. În dimineața zilei de 16 septembrie, la îndemnul lui Petru Bejan, s-a bătut toba. Din partea fiecărei familii a fost chemat un reprezentant. Au fost solicitați să aducă hrană pentru ostași. De strîngerea a ceea ce se aducea din fiecare casă s-a ocupat Ioan Moț, funcționar al primăriei, și Ioan Dobai măcelarul comunei. Deci, un român și un maghiar. Ei au asigurat, cu sprijinul sătenilor, deschiderea unei cantine. Zilnic serveau masa aici cam o sută de militari.

Fapte după fapte dimensionează o realitate relevată peste tot unde se purtau luptele cu cotropitorii : înrolarea populației în zăgăzuirea și respingerea trupelor fasciste. Învățătorul pensionar Vasile Brădiolu, comandant al plutonului din Prunișor al batalionului fix din zonă (formă de înarmare a poporului, unități constituite din localnici în acele vremuri), și Moș Damaschin, comandant de grupă, povestesc indicînd detaliile terenului, misiunile îndeplinite, episoade și profiluri de neuitat. De la ei am aflat despre fapta curajoasă a copilului Onuț Banciu, de nouă ani. Impresionat de jalea așternută în sat, a spus unui ofițer : „Mă duc să văd ce este acolo la Seleuș, de unde vine atîta foc".

Și s-a dus. La înapoiere a adus informații prețioase. O subunitate horthystă, sprijinită de patru tancuri, se pregătea de atac. Preveniți de băiețandru, ai noștri i-au luat prin surprindere. Atacul dușman n-a mai avut loc.

S-a vorbit în cadrul acestei întîlniri și despre tinerii de numai 15 ani, Simion Vodă, Nicolae Ardeleanu, Constantin Igunță și Nicolae Horvath din Bocsig. Ei au luptat în dispozitivele școlii de ofițeri nr. 2 Bacău pînă în momentul alungării fasciștilor din această parte de țară.

Arhivă vie, afectivă, a istoriei, foștii combatanți din septembrie 1944 care au zăgăzuit Valea Crișului Alb tezaurizează trecutul ca pe un dat scump inimii lor. Revederea locurilor de care și-au legat destinul ostășesc în numele apărării patriei le reanimă întreaga încărcătură a zilelor și nopților de atunci. Istoria stăruie vie în memoria lor — a celor părtași la asalturi și a celor ce-i urmau în coloana datoriei.

...În tabloul care se înfățișează privirilor, chipuri de bătrîni, de oameni în puterea vîrstei, de adolescenți și copii. În continuitatea generațiilor ei sînt și vor fi totdeauna stăpînii de drept și de fapt ai acestui mirific picior de plai. Sînt gospodarii care în anii edificării socialismului și-au reclădit din temelii, mai frumos și mai durabil, orașele și satele și, odată cu ele, însăși viața lor, și a celor ce vor duce mai departe, în acest spațiu, zidirea părinților, a moșilor și strămoșilor. Îi revăd întîmpinîndu-i pe veteranii oaspeți cărora știu cît le datorează ; îi revăd pe cei care rosteau cîntecele noastre de ieri și de azi, pe cei care își recitau versurile cu înflăcărarea idealurilor și convingerilor patriotice și revoluționare, pe cei parcă veniți din letopisețe și le aud glasurile aducînd din negura timpurilor, cu mîndrie și dragoste și cinstire, staturile ca steiurile de munte și ca brazii ale lui Horea, Avram Iancu, Ion Buteanu și, în rînd cu ei, ale celor din septembrie 1944 ofițeri, elevi soldați, săteni, cu toții acționînd din comandamentul și conștiința responsabilității față de țară, bărînd invazia dușmană ; chezași de România, chezași de revoluție, chezași de dreptate istorică și de măreție cuceriri.

...TOAMNA timpurie conferă acestor locuri cu aură de legendă culorile unui tablou pe cît de frumos cromatic, pe atît de dinamic. Se dă bătălia pentru strîngerea porumbului, sfeclei de zahăr și soiei. În livezi se culeg merele, perele și prunele. Roadele ating valori record. Noua revoluție agrară a propulsat viața cîmpurilor și dealurilor. Noua revoluție agrară a

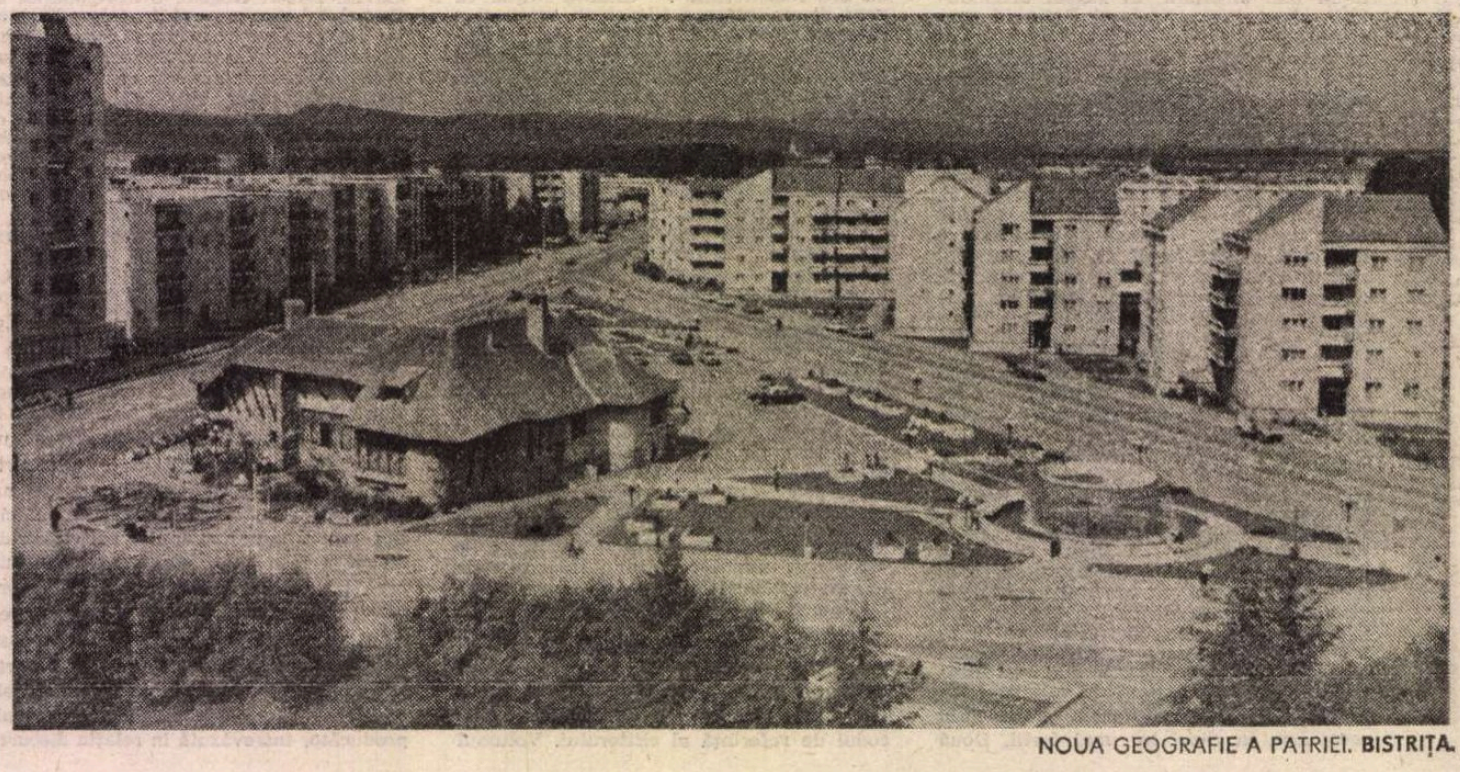

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. BISTRIȚA.

patriei

dat noi străluciri demnității oamenilor, dorinței lor de mai bine, pentru ei și pentru țară.

Dispozitivelor de luptă aprigă de ieri, le succed dispozitivele hărniciei și creației de azi, în aceeași linie a eroismului patriotic, seva fertilă a libertății și propășirii. Sebișul, satul de odinioară, își revendică urbanistica din planurile și volumele tonifiante ale blocurilor de locuințe, spitalului, casei de cultură, poștei, spațiilor destinate unor ramuri industriale : prelucrări mecanice prin așchiere, mobilă, confecții și blănărie, conserve de legume și fructe.

Situată la ieșirea Crișului Alb din chingile de granit ale Munților Apuseni, comuna Buteni își adaugă înnoirile. Butincenii sporesc avuția obștească. Creșterea vitelor de rasă, livezile de meri și pruni, culturile cerealiere cunosc în acest an un punct de vîrf. Buteniul s-a obișnuit cu un loc de frunte.

Orașul Brad și-a lărgit zestrea edilitară. Clădirea muzeului „Aurului" este singurul edificiu al trecutului din centrul urbei. În jur, spre toate orizonturile, blocuri inspirat concepute, așa cum se cuvine celor ce fac din această localitate un punct de semnificație pe harta economică a Republicii.

O hotărîre unanimă unește gîndul și fapta comuniștilor. În această așezare, fiecare al patrulea cetățean major este membru al Partidului Comunist Român. Forța organizatoare și dinamizatoare a organizațiilor este concludentă. La comitetul municipal de partid ni se spune că planul pe patru ani al cincinalului în curs va fi realizat cu 45 de zile mai devreme.

Ce înseamnă această performanță ?

O producție suplimentară în valoare de 80 000 000 lei. Cea mai importantă contribuție o aduc minerii din Țebea și Barza. Extracția de minereuri complexe și de cărbune reprezintă un obiectiv prioritar. Și o precizare de interes : tinerii care au absolvit anul acesta Liceul „Avram Iancu" au întărit rîndurile acestui harnic detașament muncitoresc. Liceul, străjuit de plopi falnici, pregătește peste 1 000 de elevi. Învățătura și munca se află într-o simbioză ce merită laudă.

O vatră de viețuire cu înfățișare ce încîntă privirile : Chișineu-Criș. Orașul se conturează pe axul unei magistrale jalonată de arbuști ornamentali, trandafiri, castani, tei, arțari. Autostrada se strecoară ca pe sub un arc de triumf. Este calea de acces denumită simbolic Bulevardul „Înfrățirii". Strada, cartea de vizită a orașului, strălucește de curățenie. Primarul Constantin Ciurel, un om al ordinei și disciplinei, a reușit, bucurîndu-se de înțelegerea populației, să confere orașului virtuțile unei stațiuni în care noile construcții se integrează organic moștenirii trecutului, cu tot ce are frumos și durabil.

Bucurîndu-se de condiții ce le înnobilează calitatea vieții, locuitorii Chișineu-Crișului dau muncii lor caratele prețioase ale elanului. Stau mărturie succesele obținute. Pînă la 1 noiembrie și-au fixat să realizeze planul pe primii patru ani ai cincinalului. În cinstea marelui forum al comuniștilor din noiembrie valoarea producției suplimentare obținute va depăși suma de 40 000 000 lei. O mențiune aparte se impune : planul la export se află în atenția tuturor colectivelor. În fruntea acestei acțiuni prioritare se află muncitorii și specialiștii secției de metal și secției de împletituri, ai secției de mașini-unelte ce ține de întreprinderea de profil din Arad. Uteciștii angajați în întrecerea „Tineretul — participant activ la înfăptuirea programului partidului" se situează pe locul întîi, în cadrul județului, la munca patriotică.

Sub corola de lumini a țării, așezările din defileul Crișului Alb cunosc din plin strălucirile conferite de **Epoca Nicolae Ceaușescu**. De aceea fiii acestor meleaguri susțin, în aceeași vibrație profundă și amplă cu toți comuniștii, cu toți cetățenii patriei, realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea al partidului în funcția de cea mai înaltă răspundere — secretar general al Partidului Comunist Român.

La căpătîiul eroilor căzuți la datorie, tineri de diferite vîrste s-au angajat să se ridice la înălțimea marilor răspunderi față de patria socialistă. Rostind numele României, ei s-au legat prin tinerețea și vigoarea lor să dea României noastre noi, României socialiste, libere, independente, suverane, o tot mai tinără înfățișare.

Constantin Zamfir

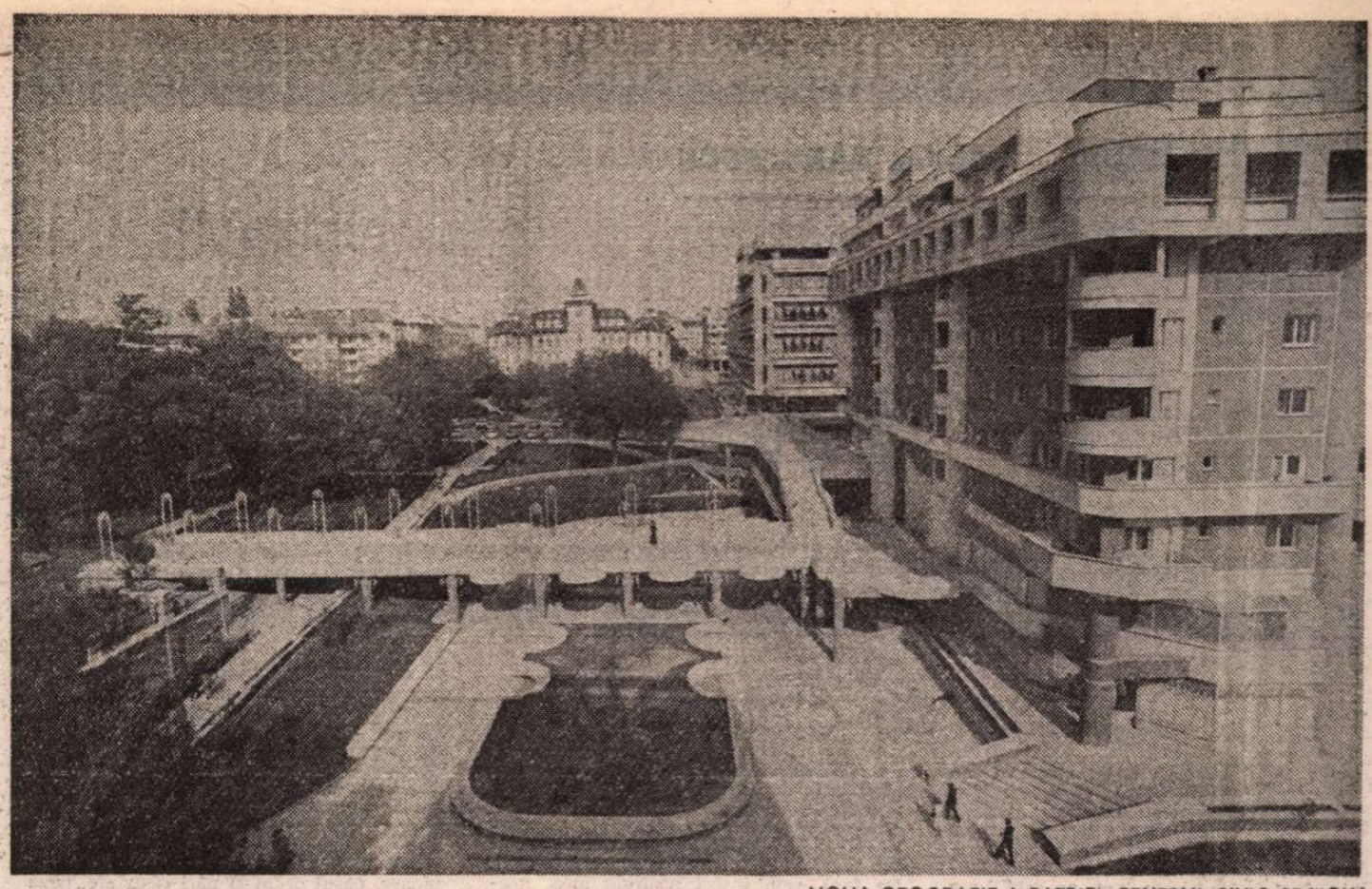

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. **CENTRUL CIVIC CRAIOVA**

Încredere în destinele țării

DACĂ din întîmplare ai fi ajuns în partea de sud-vest a țării, acum mai bine de un sfert de veac, și din curiozitate a fi vizitat vechea cetate a băniei, ai fi observat că la poarta ei feroviară sta de veghe o gară cu un singur cat ce se întindea pe o suprafață terestră numai de cîțiva stînjeni, cu nimic mai presus decît o haltă oarecare de pe întinsul așa-zisei Regionale C.F.R. Craiova. Dacă intrarea o făceai pe carosabilul național ce leagă orașul de capitala țării, atunci ai fi avut de traversat cele trei bariere de cale ferată care puteau să te țintuiască locului, pînă ce trecea o inceată locomotivă cu abur, gîfîind întruna sub povara șirului de vagoane încărcate cu pasageri sau cu marfă. Pe aici, ca și pe intrarea feroviară, casele se ascundeau parcă șovăitoare sub tronsoanele căilor ferate ce le despărțeau în postăți de loturi cu așezăminte periferice. Odată pătruns în liniștea urbei, ți se înfățișau ochiului străzile înguste cu pavele din piatră cubică, pe care se hurducau întruna căruțele trase alene de cai sau boi, iar zestrea edilitară, destul de săracă pe verticală, nu te impresiona în mod deosebit. Fabricile, care stringeau destul de puțină forță de muncă, se puteau număra pe degetele de la o singură mînă, iar instituțiile care încercau o polarizare cît de cît culturală se învîrteau în jurul „Naționalului" craiovean ce-și avea lăcașul în incinta unui liceu de cultură generală, de fapt cel mai mare dintre cele trei existente — Colegiul popular „Nicolae Bălcescu".

După schimbarea istorică de acum 45 de ani și cu precădere de la Congresul al IX-lea încoace, Craiova, la fel cu toate celelalte orașe și județe ale țării, a dobîndit o nouă busolă de orientare în timp și peste timp. Așa se face că pe locul vechii gări s-a ridicat o clădire impresionantă, cu zece nivele, ce adăpostește puternica regională C.F.R., iar partea de jos, cu treceri subterane, formează moderna gară a municipiului, care, la ora actuală, numără în jurul cifrei de 300 de mii de locuitori. Același lucru se întîmplă și cu intrarea automobilistică a orașului, care etalează două viaducte puternice peste trecerile de cale ferată, iar bulevardul ce duce spre centrul urbei este străjuit, de-o parte și de alta, de blocuri c-o arhitectură atrăgătoare ce au luat locul umilelor case. Mijlocul străzii este străbătut de-o linie dublă de tramvaie frumoase și silențioase, ce fac posibil un transport comun rapid și civilizat. Platforma industrială ce mărginește această intrare s-a îmbogățit și ea. Pe lîngă niște vechi ateliere „Malaxa", ridicate acum, prin modernizare și extindere, la rangul de întreprindere republicană cu numele de „Electroputere", unde se lucrează cele mai mari transformatoare electrice de la noi și de unde au plecat pe drumurile țării și ale lumii marile locomotive diesel și electrice, supranumite în glumă „olteanca", au mai luat ființă o fabrică de avioane, o fabrică de autoturisme, „Oltcit", o fabrică de tractoare și mașini agricole, o fabrică de utilaj greu, o fabrică de material rulant și o fabrică de panificație, ridicată tot prin modernizare, la cotele noului. Nouă este și platforma industrială de vest care alătură și ea un mare combinat chimic, o termocentrală și o întreprindere de prefabricate din beton, iar cea din sud — o fabrică de zahăr și una de ulei, pe cînd spre centrul orașului mai sînt : întreprinderea textilă, fabrica de confecții, întreprinderea de industrializare a laptelui și un nou local de industrie poligrafică.

Cartierele de locuințe sînt numeroase și absolut noi, cu blocuri ce vizează frumosul și utilul, ținînd cont și de specificul local, printre care merită a fi citate : Calea Bucureștiului, Calea Severinului, Craiovița Nouă, Valea Roșie, Brazda lui Novac și, de ultimă oră, noul centru civic, în care s-au ridicat clădiri monumentale precum Teatrul Național, Magazinul „Mercur" și Spitalul județean, cu proiecte de construcție unicat. Cultura este într-o uriașă creștere prin instituțiile de profil ce au luat ființă în anii din urmă și pe care le putem numi cu mîndrie : universitate, editură, revistă, ziar, teatru, operetă, filarmonică, ansamblul artistic, muzeul, centre de creație „Cîntarea României", (municipal, pentru tineret și sindical), cluburi muncitorești, care cuprind zeci de formații artistice de amatori, integrate cu pasiune în marele festival al muncii și creației, cinematografe, teatru de păpuși etc. De aceea, acum, localnic fiind și lipsind cîțiva ani din Craiova, la întoarcere te poți încurca și, în același timp, te poți uimi de prefacerile înnoitoare ce au prins viață pe aceste meleaguri, începînd de la Aeroport și pînă în Întreprinderea de ceramică de pe Jiu, ca și de la întinsele sere ale Işalniței pînă la vestitul Parc al poporului de la Romanești. Noul umple sufletele de bucurie și încredere în destinele țării, și odată cu ea, în ale acestui ținut din bogata Oltenie.

Dumitru Udrea

Tînărul oraș

PE fațada Liceului petrolier din Bolintin-Vale, unul dintre cele 23 de orașe al căror viitor e definitiv ancorat în primăvara anului acestuia, pe placa de marmură de sub mozaicul colorat care înflorește peretele dinspre centru al clădirii sînt săpate aceste cuvinte : „Viitor de aur țara noastră are / Și prevăz prin secoli a ei înălțare. Dimitrie Bolintineanu. 1819—1872." M-am întrebat de multe ori ce forțe misterioase iradiază din adîncul acestor cuvinte simple făcîndu-le să lumineze după atîția ani de cînd au fost scrise de pașoptistul lor autor și să se impună în conștiința tuturor ca o emblemă a speranței noastre dintotdeauna într-o lume mai bună, alături de alte expresii axiomatice ale sufletului românesc ca „Mult e dulce și frumoasă / Limba ce-o vorbim", „Sînt suflet în sufletul neamului meu", sau „La trecutu-ți mare, mare viitor". Dacă vom cîntări o clipă și cu luciditatea rațiunii aceste versuri care trebuie cercetate în primul rînd cu inima, vom constata cu uimire că toate dau seama despre legătura de suflet a omului matur cu leagănul nașterii sale, înscriindu-se în orizontul de așteptare al unui viitor care a făcut din pămîntul românesc unul dintre cele mai temeinice depozite de speranță de la Dunăre și Carpați.

Sîntem, așadar, chiar în localitatea al cărei spirit poetic tutelar a zămislit aceste versuri devenite din clipa rostirii lor — amplificată, desigur, de uriașa cutie de rezonanță a Revoluției de la 1848 și a tuturor evenimentelor care i-au succedat, pînă în clipa de față, — motto-ul luminos al oricărei prefaceri, drapelul spiritual sub care eforturile pămîntului românesc de înălțare continuă se revendică din zestrea de speranță a înaintașilor, cu credința lucidă a apropierii acestui strălucit viitor prin faptele contemporanilor.

Localitatea Bolintin-Vale, devenită azi unul dintre cele mai tinere orașe ale țării, avînd în spate o istorie străveche, a știut să-și cinstească poetul care i-a dat, prin versurile sale, faimă națională revendicîndu-și numele locului de baștină ca nume spiritual în istoria literară : în centrul orașului de azi se află atît statuia poetului Dimitrie Bolintineanu cît și mormîntul luptătorului care a fost. Trebuie neapărat să privim această așezare a destinului, această contopire de destin uman cu destinul mai larg al unei colectivități, într-o lumină simbolică. Orașul Bolintin-Vale este, cred, printre puținele localități din țară și din lume care și-au fixat și menținut drept centru al organizării lor administrative mormîntul unui poet ! Nu se putea o răsplată istorică mai frumoasă pentru cel care a scris „Viitor de aur țara noastră are / Și prevăz prin secoli a ei înălțare" decît această atît de firească așezare a lucrurilor. Puține orașe contemporane se pot mîndri cu o asemenea revendicare a unui viitor perpetuu convertit în durabilă valoare spirituală și umană.

În același centru larg și cuprinzător al tînărului oraș se mai află, în partea opusă poetului, o statuie la fel de veche : un dorobanț de bronz în ofensivă de luptă. Pe cele patru fețe ale soclului sînt trecuți toți anii de glorie ai istoriei noastre începînd din 1877, continuînd cu 1916, 1918, 1944, cît și inscripții care cinstesc memoria celor căzuți din partea locului în toate luptele acestea : „Eroilor căzuți în Bolintin / Întregitori de neam", sau : „În memoria eroilor căzuți pe frontul antifascist 1944—1945". Dincolo de modesta ei prezență, și această statuie deschide semnificații simbolice, ea e asemenea unui stîlp de conștiință al colectivității, o coloană de aducere aminte : întreaga istorie a unui secol zbuciumat poate fi citită rotindu-se împrejurul soclului pe care evenimentele au fost înscrise în ordinea desfășurării lor, sub ofensiva de bronz a dorobanțului, pornit din luptele de independență și ieșit în alt timp și altă istorie, în plină contemporaneitate.

Din noianul istoric al acestei străvechi așezări de răscruce geografică numită Bolintin-Vale, atestată încă din 1426, dar vie și activă, cu siguranță, de pe vremea lui Mircea, pe unde și-au purtat speranțele și credințele într-un viitor mai încăpător Tudor Vladimirescu și luptătorii de la '48 ai lui Dimitrie Bolintineanu, din toate acestea, fapta de bronz a memoriei a păstrat doar două simboluri în parcul din centrul așezării : **luptătorul** pentru întregirea neamului și **poetul**, dorobanțul care revendică, prin lupta cu arma în mînă, un trecut glorios și poetul care revendică, în egală măsură, cu armele scrisului său, un viitor pe măsura speranțelor noastre dintotdeauna.

În jurul acestor două simboluri, prezentul tînărului oraș Bolintin-Vale e în plină desfășurare.

Ion Zubașcu

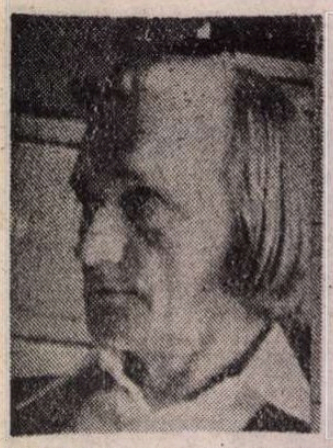

Ștefan BĂNULESCU

Povestiri din insulă

Oglinda de oțel

„Am trăit printre voi și nu m-ați văzut, v-am vorbit și nu m-ați ascultat. Acum e prea tirziu. Plec și nu mă mai ajunge nimeni din urmă". Port mereu în buzunarul de la vestă un ceasornic elvețian vechi, cu lanț, pe care l-am primit în dar la vîrsta majoratului — în timpul inițiilor mele tinerești majoratul se acorda la 21 de ani. Poate că, tînăr, eram frumos și aveam o fire nestăpînită, de vreme ce, un sfătuitor al familiei care trecea drept înțelept pentru oricine vroia să-l asculte, ar fi zis, privindu-mi superbia vîrstei neînlănțuite încă : „I-ar trebui un ceasornic cu lanț, care să-i grăbească timpul amenințat de jocul pe loc iar, altfel, să-i oprească cu bătăile exacte prinse de lanț pasul gata mereu să lunece pe margini".

Nu prea mi-am privit atent de-a lungul existenței mele ceasornicul. Dintr-un început, darul nu mă mișcase, o ghiulea de otel care-mi arunca în auz la fiece secundă un fel de schijă nevăzută. As spune chiar că darul mă iritase încă din momentul primirii, fiindcă, printr-o tăcere încăpățînată, refuzasem să întreb și să aflu din partea cui vine, dacă e o moștenire de familie, dacă e purtătorul vreunui semn de destin, o investitură peste timp și așa mai departe. Întorceam ceasornicul, îi răsuceam adică mica floare din capăt în fiecare seară, fără abatere, dintr-un simț practic — și asta l-a ținut sănătos deceniu după deceniu, devenindu-mi cu vremea un obiect, dacă nu prețios, în orice caz comod, care nu cerea de la mine nimic și pe care, dincolo de gestul mecanic de a-l întoarce seară de seară, nu l-am privit cu nici un fel de atenție sau afecțiune. Odată, după ani de zile, am observat cu mirare că minutarul purta o boabă infimă de diamant în vîrf, în vreme ce acul mai gros care arăța orele nu dovedea nimic aparte, doar că se ținea mai strins de rădăcina din care porneau amîndouă. După ani s-a întîmplat să-i observ, în sfîrșit, capacul din spate, gravat cu o coroană de frunze fine ce scăpa vederii cotidiene, își limpezea nervurile numai captînd la modul voit în luciul metalic jocul dintre lumină și umbră.

Distras și neatent la ce fac, am deschis fără să vreau într-o zi capacul, orbindu-mă cu strălucirea lui interioară și ferindu-mi ochii am dat de un al doilea capac, dar lipsit de sclipire, banal, aspru, dur, plat, fără margini vizibile, îngropat în corpul ceasornicului, ca o poartă definitiv închisă. Un timp am uitat de descoperirea celui de-al doilea capac, dar mai tirziu, iritat de cu totul altceva decît de răceala ființei de metal a ceasornicului meu, încercînd să desfac și cel de-al doilea capac, așa cum mi se întîmplase cîndva cu primul, n-am izbutit, cheia unghiei mele de la degetul mare al mîinii drepte nu se potrivea. Și n-am mai încercat. Rămăsesem numai cu un fel de joc întîrziat : desfăceam întîiul capac, plăcut, fin, strălucitor, și-mi priveam amuzat chipul în sfera oglinzii lui de oțel, figura mea de bătrîn obosit, îmbătrînisem și nu știu dacă avusesem pînă atunci timp să mă privesc de cîteva ori într-o altă oglindă decît în aceea a ceasornicului meu vechi primit în dar cu mult în urmă, în anii tineri ai majoratului. Oglinda și fotografia îmi fuseseră străine. Nu am în casă fotografii cu vîrstele mele, imobilitatea lor funerară m-ar înfiora, încă de tînăr le detestam și de aceea nu eu, ci, poate, alții mi le-au păstrat cînd ele au fost făcute fără să mă intereseze și să mă atragă. Mă descopeream dintr-o dată uimit în oglinda de oțel : plesuv, cu nasul îngroșat devenit mare, aproape diform, cu nările căzute spre buzele trase, ascunse și subțiate mereu în trecerea vremii, cu sprîncenele rărite și tocate, cu obrajii striați de adînciturl și cu ochii de o vagă și stinsă culoare verde — mi-era greu să mă amintesc pe mine însumi. În plus, o ceață între vederea mea și chipul meu din oglinda de oțel se interpunea și-mi făcea și mai banal, și mai cenușiu chipul pe care redescoperindu-l tîrziu îl găseam fără urme prea evidente a ceea ce fusese cîndva. Prins de multe ori departe de casă prin cine știe ce locuri străine, mă și bărbieream folosind din ce în ce mai des oglinda de oțel, dar trăsăturile nu mi se îndulceau ivite de sub brici la lumina tăioasă a oglinzii, semnele bătrîneții accentuîndu-se și refuzîndu-mi o imagine mai distinctă și mai personală a chipului devenit foarte oarecare și ușor confundabil. De fapt, prin însăși profesia mea, n-aveam vreme și interes să-mi observ persoana și să mă îndrept insistent spre mine, ci spre existențele altora. Pot de aceea reface repede figura altcuiva, văzută cîndva, de mult, sau la diferite intervale de timp cît și diferențele de figură de rigoare ale aceluia. Dar mi-e greu să mă recompun pe mine sau să-mi izolez trăsăturile așa cum ele au fost la o vîrstă sau alta. Mă îndoiam și mă îndoiesc că un om sau altul s-a gîndit și se gîndește vreodată cum am arătat eu odinioară și cum arăt acum. Prin ocupația mea continuă treceam la fel prin momentele altora, devenisem pentru toți o obișnuință fără chip, în orice caz cu un chip căruia nu i se da importanță, altceva era important în trecerea mea de la un om la altul, important era ceea ce rămînea altora prin trecerea mea, dispăream fără chip și apăream fără chip, între o venire și alta legătura o constituiau cei care mă așteptau — și cînd nu mă mai așteptau și n-aveau nevoie s-o mai facă uitau și de faptul că m-au așteptat o dată, de două ori sau de zece ori.

Îmi venea să cred că-mi alesesem într-adevăr o **profesie postumă**, cu o recunoaștere tîrzie adică, dincolo de existența mea biologică, așa cum îmi spusese odată, cam în deriziune, o doamnă în vîrstă, observîndu-mă șters, neluat în seamă, obosit și străin de mine în necurmatele mele treceri, veneam și reveneam sărac, fără perspectiva bravurilor și a actelor spectaculoase : „Dumneata, domnule, — îmi spusese dînsa — ți-ai ales o profesie postumă, banul de aur al existenței dumitale îl vor descoperi și negocia alții, după ce nu vei mai fi, și ceva din valoarea acestui ban foarte rar, puțin, nu mult, va cădea și în favoarea memoriei dumitale, cînd nu vei avea nici o posibilitate să constați asta și să poți simți și cheltui mica recompensă, numai artiștii beneficiază de grozăvia unei astfel de profesii postume, văzute abia după ce ei pier. Nu știu cum ai făcut dumneata, deși nu pari evident artist, n-ai cum, ocupația dumitale e de ordinul profesiilor curente și intrate în obișnuință ca Monitorul Oficial, dar prin felul cum ești acaparat ca un bun al altora încă în viață, fapt ce-ți pulverizează diferența specifică, figura și chiar biografia, ai reușit să semeni cu artiștii și aparții postumității inclusiv în ceea ce privește întîlnirea cu dumneata însuți". Ironie ? Dispreț pentru profesia mea de „artist în friguri galbene", cum mă numise lugubra doamnă ? Mi-am continuat drumurile mele de medic de circumscripție rurală de-a lungul fluviului prin cele peste douăzeci de așezări omenești pitite printre sălcii și maluri lutoase, căutînd să vindec malaria, febra tifoidă și alte maladii barbare din afara lumii civilizate, trecînd mereu și prin insula asta, mai împinzită cu ani în urmă de țînțari malarici, de gîngănii feroce și de noroaie nocive, cu șopîrle otrăvitoare și cucute în floare înalte pînă la buza și nasul omului — veneam repetat să-mi caut pacienții prinși de boală de multe ori pe cînd tăiau lemne, stuf sau papură, păzindu-și vitele sau vîslind la bărcile lor cu ciocuri ascuțite și întinzîndu-și năvoadele. Mi se spunea simplu, dacă mi se spunea, „doctorul", mulți nu-mi știau numele și bine de tot nici figura, nu de puține ori, din pricina hainelor mele de tîrg, aproape fără culoare, boțite de mersul zilnic prin praf, ploaie sau căldură toridă, eram confundat cu perceptorii fiscali, cu antreprenorii de drumuri și șosele, cu negustorii ambulanți de covercot sau roșcove.

Nu-MI amintesc cum s-a întîmplat și cînd am mai încercat o dată să desfac cel de-al doilea capac al ceasornicului, poate eram foarte ostenit atunci și mă stăpînea o credință că mi-am înșelat destinul și că am mers alături de toate lucrurile scumpe ale lumii, mă pîndea o silă pe care n-o cunoscusem atît de mare și de care voiam să scap — și din nebăgare de seamă am apăsat cu podul palmei pe capacul aspru, rece și dur și a sărit brusc, răminînd deschis și descoperindu-mi portretul oval, imprimat pe porțelan albastru și montat în adîncitura capacului, al unui bărbat foarte tînăr, cu ținută orgolioasă, frumos ca un mire prinț, cu frunte largă și luminoasă, cu trăsături armonioase, nasul drept și nări răsfrînte, buze cărnoase, întredeschise de un surîs ironic și încrezător, lăsînd să se vadă zarea unei danturi albe și puternice, asemănătoare ca putere de expresie mai ales cu ochii tînărului, vii, sfredelitori, aroganți. Bărbatul purta peste cămașa de sclipirea zăpezii în soare o vestă de catifea fumurie, de al cărei buzunar atîrna un lanț cu zale mici, zimțate, exact precum zalele ceasornicului meu. Sub portret, pe un semicerc separat de porțelan alb, o semnătură de modă veche, indescifrabilă, cu acolade care se înnodau la capete, pentru a se desface și a se întîlni din nou sub semnătură într-un nod mai învîrtit și mai complicat. Clară, numai o adresă ce însoțea iscălitura : **Portul Lykya, strada Perigavorului 3.** În loc de punct, un mic blazon cu călăreț de argint, cu scut tot de argint pe fondul unui contur de stemă albastră purtînd pe latura de sus o coroană murală.

Primul gînd mi-a fost că portretul din ceasornic era al unuia dintre înaintașii mei care ar fi însemnat ceva în istoria familiei, dar mă îndoiam de orice fel de înaintași cu gustul de a-și imprima chipul pe porțelan albastru și a-l transmite ceremonios urmașilor, făceam parte dintr-un neam crescut prea aspru și auster din generație în generație, cu un simț foarte strîns al măsurii lucrurilor și fără orgoliul stîrpei, nemaivorbind că o cheltuială de a te transforma în bibelou nu era la îndemîna alor noștri, chiar dacă unii dintre ei pătrunseseră în lume și deveniseră ceva peste media știută. Panoramic, îndreptasem, ca să zic așa, oglinda de oțel asupra mai tuturor înaintașilor care au trăit cînd au trăit și îndoiala asupra coincidenței dintre chipul lor și portret mi s-a mărit și mai mult. Portul Lykya ? Păstram printre filele unor cărți uitate cîteva cópii de toată mîna ale unor hărți vechi privind perimetrul Valahiei, printre care Harta Stolnicului Cantacuzino, apoi așa-numita Hartă Austriacă, socotită mai completă, precum și tabloul meticulos al localităților întocmit de Bauer. Cu hărțile și tabloul pe masă am căutat pe marginea fluviului numele vechi existente pe atunci ale așezărilor, bineînțeles, mai ales ale acelora ce puteau să fi fost porturi. Nu exista Lykya. Desfășurînd și alte hărți, mi-am îndreptat oglinda de oțel — ca să mențin expresia — și spre Mediterana, dar nu mai departe de ea, pentru a descoperi vreo Lykye pe coastele grecești, turcești, dalmate sau italiene dar și într-acolo, fără rezultat.

Am părăsit **ideea Lykya** și am restrîns din nou cercul căutării concentrîndu-mă să descopăr cheia identității portretului tînărului din ceasornic pe o rază mai scurtă.

Cine era el ?

Am încercat pe la oamenii cei mai vechi din familia noastră care mai trăiau, le-am arătat portretul oval, toți mi-au spus, suspectîndu-mă și de o bătrînețe lunecoasă, că nici unul dintre înaintașii noștri nu trăise în vreo Lykya — asta, ziceau ei, nu înseamnă că nu există pe lume Lykya, dacă e gravat sub portret Lykya, o Lykye trebuie să fie — dezarmîndu-mă cu logica lor care mă reducea la postura de individ ignorant, lăsîndu-mă să înțeleg că portretul din carcasa ceasornicului nu prezenta pentru ei nici un fel de cunoștință, adăugînd că ar putea fi o emblemă de tîrg, încastrată în zeci și sute de ceasornice, vîndute cui vrea să le cumpere, cam așa cum prin alte ținuturi, cîndva, se vindeau căni de băut apă cu portretul lui Franz Joseph, sau cu acela al nefericitului său prinț moștenitor.

Mîniat peste măsură de asemenea răspunsuri mi-am refăcut arborele genealogic. Am descoperit în el, într-o ramură de matcă, un teolog, cu diplomă de Viena, cu studii strălucite și călător pe urmele Bizanțului, iar mai tîrziu, pe o altă ramură, mai apropiată vremii mele, un fel de medic devenit funcționar municipal, foarte călătorit, cu puțin înainte de 1914, prin marile orașe europene, Viena, Dresda, Berlin, Paris, în căutare de modele edilitare pentru schimbarea la față a Bucureștilor — era medicul funcționar un fel de profet, ca atîția alții de la începutul secolului, care vroia să lasă o dată și definitiv din cochilia Orientului rotit și răsucit spre regresiune.

Dar nici unul dintre cei doi amintiți — le-am găsit și portretele, le-am refăcut biografiile — n-aveau vreo legătură cu imaginea tînărului din ceasornic și cu himerica, deocamdată, Lykya.

CREZUSEM că pusesem capăt acestui război de hărțuială dintre mine și ceasornic, dar mă stăpînea reproșul că din cauza naturii mele distrase, cunoscută atîtora, n-am fost destul de atent pentru a discerne acel amănunt-scînteie posibil în atîtea și atîtea mici sau mai mari descoperiri omenești. M-am întors la cele două portrete ale înaintașilor, fotografii de dimensiuni respectabile, și jucînd o lupă peste vestele lor — amîndoi purtau vestă și în buzunar ceasornic cu lanț prins de butonieră — am descoperit pe lanțul teologului o za cu o diferență abia sesizabilă față de celelalte zale : atît de fin era executată de bijutier diferența, zaua aceea, sensibil mai strălucitoare decît celelalte, era fasonată delicat în forma inițialei F. Inițiala teologului. Febril, mi-am scos propriul ceasornic din buzunarul vestei, l-am desprins din butonieră și i-am așezat lanțul sub lupă. De fapt, nici n-ar fi fost nevoie de lupă. Zaua ceasornicului meu, văzută în mărime naturală, putea fi oricînd observată că e lucrată în forma inițialei F. Ani în șir nu-mi stătuse gîndul să observ acest amănunt — mi-am zis — fericit că ajunsesem la o mică descoperire sau cel puțin la o presupunere verosimilă : F., inițiala teologului, exista și în zaua lanțului ceasornicului meu — de crezut că darul primit de mine la majorat venea din spre dînsul prin cine știe ce mesaj testamentar călătorit spre generațiile urmașe. Dar lupa nu m-a ajutat mai departe, plimbînd-o și pe vesta tînărului arogant din portretul ceasornicului, să-i descopăr zaua de destin și investitură, n-am putut-o distinge. Am închis capacele ceasornicului socotind că închid definitiv capitolul portretului, inutilă orice altă prospecție, singura chestiune ce putea fi elucidată o lămurisem : ceasornicul aparține cutărui înaintaș de-al meu și îl primisem în dar la vîrsta majoratului, n-are importanță prea mult de ce eu și nu altcineva — aș fi putut zice — dacă privind din nou arborele genealogic, n-aș fi observat cauza specială a darului : în ramurile principale, pe linie bărbătească, eram singurul urmaș din generația mea. Limpede.

Cît privește portretul, poate în drumul ceasornicului de la străunchi la mine un gol de sărăcie făcuse ca obiectul să se abată și să se înstrăineze pe la un om bogat din alt neam, care și-a încastrat portretul gravat pe porțelan albastru, iar cînd ai noștri au răscumpărat mai tîrziu ceasornicul, toleranți, n-au extirpat imaginea străină și așa, ajungînd, în sfîrșit, la mine, a rămas înfierat cu acea ingerință a bibeloului eterogen, un fel de semn al scăpătării de o clipă a ființei familiei noastre spre neantul și frivolitatea altora.

Devenisem calm și împăcat. Lykya nu exista. Portretul era străin și neavenit. Într-o seară de iarnă, răsfoind o enciclopedie a județelor valahe, în treacăt mi-am aruncat ochii peste datele privind capitala județului meu de origină, unde-mi urmasem liceul teoretic : avea drept stemă un călăreț de argint cu scut tot de argint, iar deasupra stemei o coroană murală. M-am grăbit să citesc textul explicativ privind originea orașului și am aflat repede că localitatea s-a ivit dintr-un sat al călăreților ștafetari, privilegiați de Domnie și scutiți de dări, care făceau legătura între Valahia și lumile vecine. Numele satului fusese inițial Lichirești, după hramul Mirei al Lichiei. **Lykya** nu putea fi decît o invenție contrasă de la Lichirești, sau poate chiar o realitate, numele vechii așezări de matcă circulînd încă oral și simplificat, paralel cu numele mai nou, impus mai tîrziu, pe la începutul secolului trecut, printr-o ordonanță publică, localității devenită oraș și port cu schelă la fluviu. Ygrec-ul și kapa îmi complicaseră mult lucrurile. Riscam să cad în altă cursă, și ea de lungă durată, căutînd inventatorul Lichiei cu ygrec și kapa, dar l-am găsit repede prin descoperirea altor cîteva ceasornice vechi, cu lanț atîrnat în tot atîtea veste, în chiar orașul de reședință : autorul Lykyei nu era altul decît un bătrîn bijutier care, primind din partea familiilor portretele tinerelor vlăstare, le trimitea unui prieten din Viena să le imprime pe porțelan, urmînd ca bătrînul, reprimindu-le, să le monteze în carcase, adăugîndu-și sub fiecare portret iscălitura aceea de bijutier indescifrabil cu acolade și noduri gordiene ; iscălitură, și ea imprimată de amicul vienez pe zeci de plăci separate, albe, în formă de semicerc, cu mici blazoane figurînd stema cu călărețul de argint, scut de argint și coroană murală. Însăși strada Perigavorului existase — trecea pe lîngă perimetrul magaziilor portului numit **perigavor** — pierzîndu-și și ea numele prin dezvoltarea orașului și căpătînd altul, strada Viitorului, bijutierul păstrase în arta sa fostul nume, incluzînd adică și „viitorul" în vechimea orgolioasă a Lykyei.

Desprins, în sfîrșit, de toate aceste istorii — gîndindu-mă că o fac, pentru ultima oară — am desfăcut din nou capacele : în întîiul, cu oglindă strălucitoare, mi-am privit figura de om bătrîn și plesuv, cu trăsături deformate ; în al doilea,

portretul tînărului arogant și plin de sine care de această ultimă dată îmi părea că își lărgise surisul ironic și batjocoritor într-atita, încît mă puteam aștepta să izbucnească într-un hohot de rîs nimicitor. Am zîmbit amar și m-am mirat cum tînărul acesta puternic și sfidător — în fond, și el un necunoscut, îmi tulburase atîta vreme anonimatul și pleșuvia.

Am închis capacele.

Portretul nu mă mai interesa.

Și nici ceasornicul. Am desprins lanțul de la butoniera vestei, nu doream să-l mai port. Cu o mișcare neatentă am așezat greșit ceasornicul pe tăblia mesei — poate vederea mea slăbită a fost de vină — și a lunecat căzînd și izbindu-se violent de podea. Am auzit înăuntrul corpului ceasornicului lovit un zgomot înfundat de țăndări. Cu un gest plin de grijă m-am aplecat și am ridicat ceasornicul cu amîndouă palmele în așa fel încît să evit cea mai ușoară clătinare și să ocrotesc ce mai era de ocrotit înăuntru. L-am depus din nou cu o mișcare înceată pe tăblia mesei. Simțeam nevoia să respir puțin. Să mă odihnesc de o emoție mare, pe care probabil o avusesem și-mi secase puterile, dar n-o știusem. Cu teamă am întins degetele mîinii drepte spre ceasornic. Am desfăcut întîiul capac, oglinda de oțel mi-a fulgerat cu lumina ei chipul sexagenar. Cu podul palmei apăsat ușor, am izbutit să-l desfac și pe cel de-al doilea în așa fel încît, cu o mișcare concomitentă a celeilalte mîini să ocrotesc și să feresc fărîmele portretului să se desprindă și mai mult, erau unele lîngă altele, acolo, întocmind încă, cu tăieturi adînci, imaginea tînărului cu frunte deschisă și luminoasă, cu nas drept, suris fin și ochi vii. Din cealaltă parte, oglinda de oțel îmi întrerupea figura mea bătrînă, cenușie și obosită și, observînd linia tîmplelor ivite de sub riduri, înălțimea frunții încă distinctă la hotarul de unde-mi începe pleșuvia, felul cum nasul îmi coboară dintre sprîncene spre buze, m-a izbit dintr-o dată asemănarea cu tîmplele, fruntea, sprîncenele și cu toate trăsăturile tînărului, oglinda de oțel ne lumina pe amîndoi, pe mine și pe tînăr, și în jocul luminii care-mi tulbura vederea slabă și o făcea să tremure, împrumutasem trăsături de la tînăr, ca să descopăr dincolo, pe chipul meu, semnele nevăzute pînă atunci ale aceluiași om subțiat și devenit cenușiu și anonim între două capete de viață. Încercînd cu toată delicatețea de care mai puteam fi în stare, am căutat să apropii fărîmele portretului de pe porțelanul albastru și să-l întregesc mai bine. Mișcarea mîinilor mele a fost prea nesigură și prea temătoare. Cioburile s-au risipit și portretul s-a destrămat. Țăndările s-au amestecat și au rămas mute și străine una de alta pe tăblia mesei. În carcasa capacului se mai vedea întreg numai un cerc de ceară roșie pe care fusese montat porțelanul albastru al portretului.

Cu mișcări necontrolate și aproape copilărești am început să rîcîi cu unghia ceara roșie și goală de orice imagine. Și de sub tăișul unghiei mele a apărut, de sub ceara cojită, un ban de aur.

Să fi fost ivirea banului de aur, din locul lui ascuns între cele două chipuri, un semn de sfîrșit pentru mine și în același timp un început de postumitate?

Șipormă și Dupaia

ALEXEI Alexeevici purta cizme înalte, atît de înalte, încît îi lungeau statura mai mult decît o avea, și trebuie să spun că în lungime îi întrecea pe toți, cînd intra în casa unui om, stătea pe prispă înainte de a păși pragul, stătea mirat, ca și cum aștepta ca țăranul vizitat să facă ceva cu grinda de sus, de la canatul ușii, s-o înalțe, adică, mai spre acoperișul casei, ca să nu-și lovească Alexei osul frunții, dar nici să nu se îndoaie de mijloc, pentru că nu se cădea ca Alexeevici, care stătuse de vorbă cu țarul, să se umilească lîngă clanța cojanului. Susținea chiar că cizmele i-au fost croite după modelul și înălțimea cizmelor lui Petru cel Mare, aflate la muzeul din Țarskoe Selo, sau undeva pe lîngă Țarskoe Selo, încă de pe vremea ultimilor împărați ruși. Alexei Alexeevici purta barbă lungă și se lăuda că ar fi avut-o și mai mare și că o dată, cînd a vrut să se lupte cu un austriac pe frontul din Galiția, în primul război mondial, pămătuful de pe piept îl încurca și a trebuit să-și treacă vîrful bărbii pe sub cureaua de la pantaloni. De austriac i-a fost milă, l-a îmbrățișat și din îmbrățișare s-a pomenit în tabăra habsburgică, părăsindu-l pe țar și luptînd alături de armatele care vroiau să spele rușinea atentatului de la Sarajevo. Femeile pe care le-a iubit fuseseră cu sutele, erau și ele un fel de împărătese — împărații, în vorbele lui, curgeau mai des decît prepozițiile și conjuncțiile, acestea fiind rare pentru că el își cam stricase voit limba românească, în poveștile sale imperiale, cu fragmente de rusească, de hoholă, de huțulă, de ungurească, de nemțească, poloneză și cîte altele. De fapt, zicea că el a rupt-o cu împărații, i s-a făcut dintr-o dată silă de ei, cum silă îi era să-și curețe cizmele de atîtea noroaie adunate prin fel de fel de bălți, el era un om al bălților Dunării, brigand de lemne de foc, de papură și stuf, geambaș de cai, răpitor de mînji, de ciini-lupi și de cîte altele, pe care vroia să le negocieze pe drumurile Brăilei și Galațiului și printre colțurile de piatră de sub dealurile Dobrogei, la Panairele de toamnă, cînd puteai vinde papagali, cioburi de sticlă colorată și toate nimicurile și ciudățeniile pămîntului. El însuși își scornise numele de Alexei Alexeevici fără să fi fost rus, ci un fel de valah corcit cu nu știu ce, dar îi plăcuse să se numească rus în ziua cînd, fugînd de pe frontul românesc la aliații noștri țariști de atunci, crezînd că a fugit la dușman, s-a pomenit îmbrăcat cu efecte moscovite și pus în coada unui eșalon de cazaci recidiviști în dezertări și în negoțul negru de prin gropile fronturilor. Pe el îl chema Alexandru Spovidău sau, mai degrabă, Spovidău era porecla familiei din care se trăgea, o familie sectantă, molipsită la credință de pe la lipovenii fugari, stabiliți în insula Borcei, cam în dreptul Topraisarului și Topalului. Avea frați în sat, mai vîrstnici și mai puțin vîrstnici decît el, trăitori cu tîrlele și cu stupii, așa cum fuseseră și părinții lor din părinți, pe malurile Dunării și prin pădurile de plopi și sălcii. Cînd s-a hotărît s-o rupă cu țarii și cu habsburgii, și să nu mai aibă de-a face cu casele imperiale, nu și-a păstrat decît cizmele și un fel de șapcă de birjar și un caftan de catifea verde pe care îl îmbrăca în cîte o sărbătoare, cînd venea prin circiumile satului, el nu locuia în sat, ci în insula Borcei, trecînd din sălaș în sălaș, pripășindu-se pe la stîne și prin adăposturile crescătorilor de vite ale cojanilor dunăreni. Că era un eveniment venirea lui în sat, cum un eveniment era prezența lui într-un sălaș sau într-un adăpost dintre Borcea și Dunăre, asta era un adevăr pe care nimeni nu putea să-l dezică. Fascina prin debitul verbal, prin vocea lui baritonală și, dacă neghiobul ar fi știut cîntece, ar fi vrăjit o lume, fiindcă avea o voce frumoasă și cînd vorbea în proză, cuvintele căpătînd o sonoritate, fiecare închipuind un fel de melodie aparte, și vorbind trecea așa, de la o melodie la alta, grăbit parcă să-și spună cîntecele vorbă cu vorbă. Știa să înghebeze rapid povești și basme din viața lui și a altora fără să le poată duce narațiunea pînă la capăt, mișcarea unei crengi sau zborul unei păsări, în timp ce povestea, îi deturnau spusele, începea imediat o poveste cu un copac — din pricina crengii, sau o alta, și mai de necrezut, din pricina păsării ivite între vorbele lui.

Pe noi, copiii, mai ales, ne amăgea cu asemenea povești, pe care nu ni le termina niciodată, ni le lăsa rupte și trențuite, rămînînd de fiecare dată după plecarea lui de lîngă noi cu o durere, cu multe dureri, pentru că nu aflasem pînă la sfîrșit ce s-a întîmplat cu țarul, ce s-a întîmplat cu țarina, cu calul lui Petru cel Mare, devenit de piatră și aruncat pe o stîncă la Petersburg, unde Petru cel Mare, găsindu-l pînă la urmă, s-a urcat pe blocul de piatră să și-l ia, l-a încălecat și a rămas și Petru de piatră, noi neștiind, desigur, că statuia era a lui Falconet, dar povestea, juram, ne arătase că toată opera statuii aparținea lui Alexei Alexeevici.

Cînd îl revedeam pe Alexei Alexeevici, în zilele cînd fugeam de-acasă, din sat, și dispăream în lunca Borcei și de acolo ne suiam pe podul cu roată de pe fluviu, printre cărutele oamenilor, ca să trecem dincolo, în insulă, era o fericire, ne tîrneam după Alexei să ne reia poveștile întrerupte și să le ducă la bun sfîrșit, ca și cum între el și noi s-ar fi încheiat un contract și rusul mistificat nu și-ar fi respectat partea, ne-ar fi amăgit, ne-ar fi rămas dator pe viață cu mai multe vieți, cu sute de vieți, de împărați, de împărătese, de cai sirepi, de iele și de Cosînzene. Ne agățam de catarămile de sus ale cizmelor lui și îl rugam să reia poveștile de unde le lăsase. El rîdea, acolo sus, deasupra bărbii lui, ca și cum s-ar fi simțit gîdilat la cătărămile cizmelor, rîdea cu hohote, „lăsați-mă, lăsați-mă, nu știu nici o poveste, nu știu unde am rămas cu povestea, n-am știut niciodată vreo poveste".

Îi aminteam atunci unde a rămas, poveste de poveste: la „și p'ormă" și la „dup'aia". Pentru că el, cînd își întrerupea poveștile și cînd i se bloca mintea, începea să îngăimeze la nesfîrșit „și p'ormă, și p'ormă, dup'aia, dup'aia". Îi repetam, ai rămas la „și p'ormă și dup'aia". „Cum la **și p'ormă și dup'aia**, eu nu-mi aduc aminte de astea, care **și p'ormă și dup'aia ?**" Și apoi, trecînd în majuscule vocabulele, se lumina dintr-o dată: „Cine sînt ăștia, ȘIPORMĂ și DUPAIA, ei drăcie, voi îmi încurcați mintea, cînd i-am văzut eu întîia oară pe ȘIPORMĂ și DUPAIA, și cînd i-am dat dracului și le-am întors spatele ?" Și dădea drumul brusc la o poveste uluitoare cu ȘIPORMĂ și DUPAIA:

ȘIPORMĂ ăsta era un om de nimic, nimeni nu știa de unde vine și dacă are de gînd să plece, te pomeneai cu el pe nepusă masă, l-ai fi crezut prost dacă n-ar fi avut un chimir lat, bătut în ținte, în care ascundea o cărticică, nevăzută de nimeni cum arată și ce stă scris în ea, unii ziceau că ar fi acolo socotelile lui din averile pierdute, alții că ar fi zodiile lumii și că fiecare cojan ar fi însemnat cu familia lui în hîrtia cărții, cu nașterea, nunta, moartea și ce va să mai vină. Și cînd sta ȘIPORMĂ la masa oamenilor care-l chemaseră sau nu-l chemaseră, dintr-o dată se ridica, bătea chimirul cu palma și striga miniat: „Mă duc la DUPAIA, vipera !" Și pleca la DUPAIA. Mergea, mergea, zi și noapte mergea, se întorcea, iar se sucea, nu mai ținea minte unde stă DUPAIA, în pădure, în nisipuri, la răsărit, la apus, după sălciile scorburoase sau după plopii uscați, și o căuta, și o căuta, pînă-ntr-o zi cînd a ajuns la un zaplaz înalt, de fiecare scîndură de zaplaz era legat un ciine, și toți ciinii stăteau pe prispa casei unde locuia DUPAIA. Bătea ȘIPORMĂ cu un par în zaplaz: „DUPAIA, DUPAIA, ieși din-afară, ieși, femeie, să-ți spun vorbele pe care nu ți le-am spus pînă acum". DUPAIA nu ieșea. Nu vroia să iasă. Știa ea de ce nu iese. ȘIPORMĂ iar: „Ieși afară, DUPAIA, nu vrei să ieși DUPAIA ?" Și atunci ȘIPORMĂ arunca parul într-o baltă de care nu-mi aduc aminte unde era, în dreapta sau în stînga zaplazului. Și dacă a aruncat parul și a rămas cu mîinile libere, a întins brațele lui lungi în lături, a ridicat zaplazul cu totul în aer și a tras spre el cu putere, și trăgînd, a tras și toți ciinii legați de lanț ce dormeau pe prispa DUPAIEI. Și trăgea, și trăgea, ciinii deloc, erau grei de somn, lipiți cu burțile de prispă, grași, matahale de grași, ȘIPORMĂ trăgea, ciinii mîriiau, mai întîi în somn, apoi deschizîndu-și ochii și dezvelindu-și colții, ȘIPORMĂ iar trăgea de zaplaz, ciinii înfipți cu ghearele în prispă nu voiau să se lase tîriți de scîndurile zaplazului de care le erau legate lanțurile, ȘIPORMĂ trăgea, trăgea, și iar trăgea, ciinii toți, cu ghiarele înfipte în prispă, nu se urneau de fel, pînă cînd ȘIPORMĂ, cu toată forța, a smuls deodată zaplazul și toți ciinii cîți erau s-au desprins cu prispă cu tot de casa DUPAIEI, luînd cu ei și peretele din față al casei, cu ușă și cu ferestre cu tot, și a rămas sub acoperișul nesprijinit, în văzul soarelui, DUPAIA, înaltă, în cămașă albă, desculță, care tocmai se pieptăna și care văzîndu-se descoperită a țipat spre ȘIPORMĂ, aflat cu zaplazul în brațe: „Fir-ai al dracului de prost !"

Prepeleac

Oșlobanu în flăcări

■ MULTE pozne și multă zbenguială... *Ei, ei, toate bune și frumoase la vremea lor; dar de-acum trebuie să ne mai punem și cîte pe-oleacă de carte...*

La gazdă, mîncau în devălmășie. Găteau pe rînd, pentru toți, din merindele fiecăruia. Se apropie postul Crăciunului. Mănîncă ușor, creștinește. Împreună au, socotind bine: *vro patrucinci ulcioare de oloiu, trei-patru saci de făină de păpușoi, cîteva oci de pește sărat, perje uscate, fasole, mazere, bob...* Sunt asigurați vasăzică. Numai să-nvețe. Să nu cheltuie pe ei de pomană banii, părinții.

Acest Oșlobanu însă, ...cum să spun ? Urîte apucături ! Mănîncă și bea „cît șeptesprezece", de la toți, fără să puie la bătaie ceva — și ta-su, popă, are de unde !

Multe sunt de făcut și puține de vorbit, dacă ai cu cine te înțelege.

Încep cu cel mai hapsîn: cu Nică a lui Oșlobanu. Să-i pună poște la tălpi ! Cum se face o poștă ? Cei ce n-au apucat încă să afle, pot învăța de la Creangă:

Cîteva pături de hîrtie, lipite una peste alta cu său de luminare topit pe lîngă foc, puse încet la talpe, cînd doarme omul greu, și aprinse c-un chibrit, mai sfînt lucru nici că se poate !...

Nu sfătuim pe nimeni. Pompierii veghează. Și-apoi, se duse și ea, vremea călciielor aprinse...

Îi punem poște deci lui Oșlobanu. Ne apropiem tiptil de locul în care doarme buștean, îi strecurăm binișor printre degetele labei lui grele de urs hîrtia făcută sul, unsă cu seu, focul să țină, scăpărăm un chibrit, — și gata, comedia începe. Oșlobanu va mai visa un pic, poate, visul lui de mîncău, care e o incomensurabilă mămăligă, apoi va geme încet mișcînd din labe, și cînd focul va ajunge la os, va răcni deodată sărind drept în picioare cuprins de flăcări, țopăind ca osîndiții pe pardoseala încinsă a iadului.

Au scăpat de-o gură. Și ce gură ! Oșlobanu fuge la Humulești. Gîtlan acesta are condei... Iată ce-i scrie el puțin după aceea colegului său. Una din cele mai scurte și mucalite scrisori din cîte s-au compus pînă azi în literatura română. Musai s-o reproducem:

„Iubite Oșlobene,

Mă închin cu sănătate de la golătate, despoieții din urmă. De n-aveți ce mînca acolo, poftim la noi, să postim cu toții.

Al tău voitor de bine,
Zaharia,
Mare căpitan de poște."

MAI scapă și de Constantin a Cosmei, alt mîncău. Pe urmă, mai greu, dar izbutesc, și de Trăsnea, condamnat la canonul gramaticii.

Au mai rămas, în gazdă la ciubotar: Gîtlan, vărul Mogorogea și autorul. Să nu-l uităm pe moș Bodrîngă, bun la toate, mai ales la povești, retor fără simbrie predînd lecția vieții. Și vine Crăciunul și Pavel îi face lui Mogorogea o pereche de ciubote de toată frumusețea care vor băga zîzania în rămași. Iau vacanță, se duc la Humulești, unde mănîncă: *Costițe de porc afumate, chiște și buft umplut, trandafiri usturoiești și slănină de cea subțire, făcute de casă, tăiete la un loc, fripte bine la tigaie și cu mămăliguță caldă...* După Bobotează se întorc la Folticeni, nu prea mai dau pe la școală, în schimb bat satele unde se fac hori. Recordul îl stabilesc la Rădășeni. Într-o singură zi, joacă la trei hore. Una la care participă flăcăii tomnatici și la care vin fetele cele mai puțin răsărite; alta de flăcăi-flăcăi la care se grăbesc „fetele cele stătute"; a treia, de copilandri, deschisă pentru toată lumea. Ierarhie veche și cu tilc. Și mai era o chestie. Fetele nu așteptau să fie invitate, ca-n alte părți. Ele intrau în joc cînd voiau, desfăcînd mîinile celor doi flăcăi între care voiau să se strecoare, și zicîndu-le frumos „bună ziua !", așa din mers, fără să se întrerupă hora. Mogorogea, care n-o slăbea pe fata vornicului, sora crișmăriței frumoase, căreia toți îi furaseră cîte un sărut, — cînd cu petrecerea aceea de pomină, — se fudulea cu ciubotele noi făcute de Pavel, gazda... Gîtlan, mare intrigant, ca toți băieții cu haz. Văzurăm scrisoarea ! El îi șoptește autorului că se va răzbuna pe fudulia celuilalt și pe îndrăzneala ce-o avusese de a se ține scai de sora crișmăriței, la care avea cîrlig, (între surori, *asta* se transmite) și căreia, de mult ce-o plăcuse, nu-i furase nimic, nici un bob de fasole, mazere, ori bob, decît o sărutare plină de foc.

Autorul obiectează: și dacă văr-su, Mogorogea, pleacă și el acasă ?... Nu-i nimic, răspunde înțelept Gîtlan, — „dacă s-a da baba jos din căruță, de-abia i-a fi mai ușor iepei." Pe acest băiet năbădăios, bun purtător de cuvînt, un alter-ego posibil al naratorului, criticii nu prea l-au băgat în seamă; și e un personaj de referință; poți oricînd să-l citezi — „cum zice... cum zicea Gîtlan."

Și se întorc seara acasă, și Mogorogea, maniac, își tot freacă și își lustruiește cizmele, după care le pune grijuliu pe vatră să se zbicească. După trei zile ciubotele „se rup hăbuc în toate părțile." (Precis că Gîtlan i-o făcuse !)... Mogorogea îl învinuiește pe ciubotar că i-a pus la cizme piele răscoaptă. Gata să se ia la bătaie. Sar între ei să-i despartă. Conflictul se-ncheie cu un compromis. Păgubașul să-i mai dea un *irmilic* lui Pavel, care îi va pune căpute la ciubote. Vine moș Vasile la fi-su, la Mogorogea, să-l vadă și-i aduce și trei purcei fripți. Abia încnisă, cearta se redeschide, Mogorogea, zgîrcit, nu dă nimic. Și-atunci, noaptea, ca să se răzbune, îi pun și lui o poștă. Anevoie, că băiatul, prevăzător, dormea cu picioarele băgate în mînecile conătașului, cusut la capete cu ață. Cu grijă, îi taie cusătura și îi dau foc la tălpi. Victima se trezește urlînd, vede că cei doi dorm, și se repede la Pavel, care dormea pe cuptor, îa un tăciune aprins și i-l așează pe pieptul gol, acesta sare zbierînd, dărîmă soba, se încinge o bătaie grozavă, geamurile zboară-n țăndări, vecinii sar și ei ca la foc și aflînd de unde se iscase gîlceava, îi iau la huiduieli. Pavel le cere să se cărăbănească. S-a săturat de dascăli ! Aceștia se mută peste drum, la un fierar, neuitînd să ia cu ei și cheful de viață: pe moș Bodrîngă.

Constantin Țoiu

Teatru

Clipele poeziei

CELE două reprezentații cu **Arta iubirii** încheiaseră stagiunea. Toți cei care le pregătisem urma să ne r.s.p m. ... acați sau nu, în vacanțele verii. Nici nu băgasem de seamă, în zorul ce fusese, că rămăsesem parcă singuri în teatru...

Oboseala bătea din picior, cerînd odihnă. Vrînd-nevrînd și cam în grabă **am** strîns costumele, am închis cuferele, am făcut ghem funia ce-mi rosese palmele.

Ei... să ne odihnim, dacă e vremea. Să mă dezleg, îmi ziceam, și de porunca ce mă adusese pînă aici și mă învățase să-mi vindec frica hotărîndu-mi, tot ea, porunca asta blîndă ce venise din mine, curajul de a aduce pe scena teatrului Poezia.

De unde apăruse gîndul să mă apropii de poetul Publius Ovidius Naso, cunoscut nouă încă din școală ca „Marele exilat" în ceturile și frigul Pontului Euxin?

Ce mă îndemnase, mai ales, să-l aduc în atenția imediată și măritoare a unui spectacol?

Poet de seamă?

Îndrăznind mult peste tiparele vremii sale?

Peste toate cele știute m-au oprit, cu deosebire, acele contraste ale vieții pe care el, cu pedanterie „jucată", le desfășurase într-un manual de sfaturi și îndreptări, manual poetic, desigur, contraste ce mi l-au arătat viu, modern, incitant.

Nu puteam muta într-un spectacol toată Arta iubirii fără pericolul unei restaurări ce s-ar fi dovedit pînă la urmă monotonă și anacronică. Am fost ispitită însă, și ispita a venit din însăși dialectica poznașă a curgerii întîmplărilor din a sa „Artă a iubirii", să umplu spațiile de viață pe care timpul le-a croit, să descopăr coincidentele de adevăr și sensibilitate în poezia de pretutindeni și dintotdeauna. Sfaturile sale în ale lumii bărbatului și femeii au un farmec și o realitate ce dăinuie. Cu un cinism corectat rînd pe rînd de eleganță și generozitate, cu ironia ce tocește limita dintre decență și indiscreție făcîndu-le suportabile. **Arta iubirii** tinde să fie o artă a vieții. Cu muchii ce taie transparența naivă și curată, și întrucîtva ceremonioasă a vieții, se construiește, pe negîndite, armătura stabilă și decisă a unui imens vitraliu.

Între Ovidiu și poeții de după el, trecerea se face fără efort, fără încălcarea sau nesocotirea acelei, de fapt, înțepenite ierarhizări. Simplitatea surprinzătoare a versului său duce firesc la o căutare de nuanțe, de tonuri, de iluminări, de strigăte și abis. El cheamă sute și sute de alte voci, în alt timbru, în altă înălțime, spre altă adîncime a gîndului, așa precum viața naște mereu, din ea însăși, viață, **Arta iubirii**, adunînd umor, subtilitate, inovație, mișcă o lume în care omul e parcă al tuturor timpurilor, puternic și fragil, temător și viclean, prudent și nesăbuit, generos și calic, fiecare vorbă și poveste a sa făcînd dovada unei nuanțate cunoașteri a vieții lui. Fără prea multe smerite plecăciuni, Ovidiu sfătuiește fără să oblige, îndeamnă fără pinteni în coaste, îndrumă fără să lege la ochi. În golurile rămase ești liber să pui ce simți, ce gîndești, ce visezi. Acea, de suprafață și înșelătoare, coajă simplă a versurilor, are sub ea curenții repezi și cu bulboane ai vieții. Viața mușcă și surpă omul așa cum taie apa malul...

Cu Poezia stătusem, dintotdeauna, îndelung și foarte aproape. Fie că mă căutase ea și mă răsplătise, fie că, mai grabnic și cu mai puțină abilitate, o încoltisem eu cu întrebări și nădejde. Mai toate rolurile pe care le trăisem, îmi lăsaseră și ele, ocult, o mare încărcătură de poezie și, în același timp, nedomolită, o sete de mai mult.

Cînd m-am trezit gîndind: Poezia în Teatru trebuie să fie un mod mijlocit de a face viață? Gîndești așa, o spui, te sperii, dar nu mai poți rămîne nepăsător. Trebuia dovedit.

Un spectacol de poezie „de dragoste" poate avea — și mai toate au — „ceva" ce stăpînește ușor publicul. Te lași legănat aproape fără condiții, auzi versuri știute și această recunoaștere directă a lor îți dă o mulțumire secretă și un confort cultural de care de ce te-ai rușina? E mai ușor să te dai în seama unui drum asigurat. Nu mai e nevoie și nici nu încerci să fii atent sau să înlături învelișul ocrotitor.

Acest fel, acest „ceva" mi s-a arătat străin. De ce am vrut să-l împiedic? Plecînd de la negarea acestui fel de lirism, de ce aveam nevoie să trăiesc și să sprijin un altul? De ce prin arta iubirii?...

Există sub soare primejdie mai mare, suferință mai dulce, definitiv mai nesigur, cutremurare mai sfîntă, blîndețe mai pierzătoare, pagubă mai cu dare de mînă? Otravă, pustie, trădare, blestem...?

Cîtă omenire, atîta dragoste și fiecare om istorisește și se arată în felul lui, într-o însingurare și o bucurie năucitor de numai ale lui.

Iată-mă pornită pe drumul ăsta, pentru care eram gata să îndur orice. Singurătate, mai ales.

Spectacolul trebuia să răstoarne legea formelor cuviincioase, să rupă tiparele „spunerii", trebuia să facă loc suvoiului de viață al vieții și Poeziei și, odată cu toate, să dovedească, iar și iar, vitalitatea Teatrului.

Între Ovidiu, căruia îi găsisem temei de osie, și poezia celorlalte timpuri ce veneau către el cum vin spițele roții, nu a fost nici o gîlceavă. L-ar fi îndepărtat oare Unamuno, l-ar fi ocolit pe un poet, pe Petre Stoica, auzindu-l întrebîndu-se deasupra prăpastiei „Ce nume are teama? unde / s-a născut teama? ce vîrstă / are teama? ce mănîncă / și unde-și petrece timpul liber?". Și s-ar mai fi putut smeri într-atît Nicolae Prelipceanu înduplecîndu-ne „să ne agățăm cu dinții de tinerețea noastră / căci altă tinerețe noi nu vom mai avea", de n-ar fi aflat odată cu venirea sa pe lume că „tot alte unde-i sună aceluiași pîriu"?

Drumul aceleiași iubiri și soarte îi leagă și îi unește deopotrivă în veacul veacurilor. Supus unei fărîme de timp, Poetul se leagă pe sine prin moarte, de lumea cea mare și veșnică.

Porneam la drum cu Cătălina Buzoianu de parcă nu ne văzusem niciodată. Uimindu-ne, privindu-ne, înțelegîndu-ne. Pentru pofta și fastul felului ei de creație putea să pară puțin, întrucîtva prea hotărît de nevoia care se născuse în mine dintr-o altă logică și altă sensibilitate. Ea a ales, înțelegînd libertatea de mișcare pe care o cerea o poezie atît de diversă, nuanțările potrivite, răspunzînd concret, desenînd **aer** și spațiu, și răgaz și învolburare, simplificînd subtil și înmulțind motivat, făcînd punțile dintre stările poeziei cînd transparente și reci, cînd întunecate și arzătoare, totdeauna însă flexibile și de nădejde. M-a lăsat singură atît cît i-a trebuit acelei „arderi de tot", care să plătească pentru nebunia de a mă fi aruncat într-o astfel de mărturisire. Fără lumina continuă a prezenței sale însă, această mărturisire ar fi rămas doar un glas, unul singur, un glas fără umbră. Ea m-a cuprins între legile și relațiile unui **act de teatru**, ridicîndu-mi încercarea către împlinirea unui **spectacol**. Am învățat muncind împreună să ne despărțim pentru a ne regăsi, să încheiem pentru a începe.

Îndrăzneala de a face singur un spectacol are o violență pe care numai cei care o încearcă și o suportă o înțeleg. Singurătatea artistului, neiertătoarea lui exigență, sacrificiul făpturii sale de carne și sînge, despre care am încercat să vorbesc în partea a doua a spectacolului, sînt ale unei mari iubiri, neistovită de nici o întîmplare. Deloc comodă, această densă și tragică, și tulburătoare alegere și căutare a artistului, trebuia să dea seama de unitatea întregului.

Pe Dinu Săraru l-a atins și l-a însemnat ideea spectacolului care se năștea acolo, în casa Teatrului Mic, tocmai pentru că vorbea despre acest fel fertil de singurătate în care și-a găsit poate oglindire și răspuns.

A tresărît, bănuind ivirea de ape mai sus de izvoare, în semnele de pe cer și în crăpăturile secetei, în care el știe să citească.

Da, voiesem să găsesc un ritm Poeziei care să fie cît mai aproape vieții, da, să găsesc văzutelor și nevăzutelor „pricină, poveste și tîlc"... cu putere, cu patimă, cu pierdere și risc. Cu trufie și dragoste. Să proptesc cu mine însămi acest val.

Acum aștept să am liniște, să domolesc tulburarea care mă ține lîngă cuferele astea închise...

Acum să mă însoțești, Poete Dulcissime..., acum cînd stau pe dunga asta ascuțită a îndoielii și așteptării.

De ce-ai cîntat?

De ce te-am auzit?

Valeria Seciu

Valeria Seciu în monospectacolul său Arta iubirii, **regizat de Cătălina Buzoianu pe scena Teatrului Mic.**

10

■ Se împlinesc 10 ani de la inaugurarea TEATRULUI FOARTE MIC. Cele zece stagiuni au însemnat 31 de premiere (dintre care 23 de premiere absolute), debutul unor dramaturgi, consacrarea altora, lansarea unor tineri actori, regizori, scenografi.

Spectacolul care va avea loc luni 6 noiembrie, intitulat GALA T.F.M. 10, va fi un colaj de secvențe din reprezentațiile primului deceniu al acestei scene.

Speranța ca motiv dramatic contemporan

DE OBICEI sîntem poftiți în sală ca să urmărim ceea ce se petrece pe scenă. La piesa chinezească **În stație**, reprezentată în premieră de Teatrul maghiar de stat din Cluj-Napoca, ni se oferă locuri pe scenă, într-un dispozitiv repartizat pe două parcele. Un personaj enigmatic ne așteaptă, rezemat de perete. Se va așeza apoi la pian, schițînd suave improvizații, în timp ce șapte personaje de vîrste diverse se vor rîndui între cele două bare dintr-o sugerată stație de așteptare. Vor să călătorească. Cu autobuzul. Din sat spre oraș.

Ce idee urmărește scriitorul chinez Kao Xing Tzien, radiografiind stările provocate de această lungă așteptare a unui vehicol care nu va opri niciodată în acea stație — ce se dovedește pînă la urmă a fi fost desființată? El formulează interogația dacă putem scăpa de Destin, cu ajutorul Timpului și al propriei Voințe, stabilind noi înșine, în deplină libertate, ce avem de săvîrșit și încotro să ne îndreptăm. Problemă veche. Și-a pus-o și Oedip. Și-o pun mereu, printre alții, cei doi vagabonzi ai lui Beckett, adăstînd zadarnic întîlnirea cu misteriosul Godot. Dramaturgul chinez contemporan nu se rezumă la speculația filosofică. Găsește prilejul de a examina raporturi concrete dintre indivizi și societate, conspectînd cu mirare atitudini asociale, evocînd îndatoririle generațiilor una față de alta, emițînd considerații subțile despre interferențele dintre sat și oraș, probleme ale vieții cotidiene, educație, relații sentimentale, istorie. Piesa e totodată un studiu de caractere, pe alocuri pasionant, realizat într-o modalitate de farsă tragică, tipică și literaturii europene moderne, cu o concentrare, o încărcătură de înțelepciune populară, o implantare în cotidian și o elevare simplă spre simbol, ce-i conferă specificitatea locului unde s-a zămislit. Ni se înfățișează personaje cu nume generice, amintind de Teofrast sau, în teritoriul dramaturgiei, de Brecht: Bătrînul (înțelept), Tînărul necioplit (Bădăran agresiv), Femeia-mamă, Fecioara, Negustorul (duplicitar), Omul cu ochelari (tînărul studios, intelectualul), Maistrul (muncitorul care creează bunuri materiale și e îndrăgostit de meseria sa).

Exasperate de îndelunga așteptare, deznădăjduite de scurgerea fantastică a timpului (trec ore, apoi ani, și vieți), incapabile să se rupă de acel loc și să se întoarcă, ori să renunțe, personajele intră în conexiuni neașteptate. Au loc între ele coliziuni violente. Tranzacții oneroase. Se petrec crize sufletești grave. Explozii de speranță. Iar, la un moment dat, o descoperire impresionantă: solidaritatea umană — marea și unica șansă a ieșirii din impas. Pe deplin original în tipologie e Omul mut; greu de stabilit rolul său în umanitatea descrisă. I se pun întrebări, i se adresează plîngeri, e și luat la rost, dar nu răspunde niciodată. Evoluțiile sale pianistice par a insinua un dubiu prelung și a oferi mîngîierea, ori nădejdea ce o aduce arta omului cuprins în vîrtejul vicisitudinilor. Talentul dramaturgului e relevant în modul de orchestrare a temelor diverse și în distribuirea savantă a materiei poetice pe indivizi și grupuri. Piesa crește dinspre o situare într-un contingent anodin spre un mister modern, cu reverberații parabolice intense și prelungi.

Deși textul mi-a fost tradus cu bunăvoință, replică de replică, n-am cum să apreciez literaritatea sa. Dar i-am perceput, cred, dramaticitatea și tensiunile, ca și spațiile de reflecție oferite de autor printre întîmplări și stări. Spectacolul favorizează această percepție. Evoluția lui e de la peripeție banală, mișcată cu vioiciune, la o monumentalitate de oratoriu, în tonuri și cadențe grave. E surprinzător cît de multe și felurite grupuri și cît de întinse game atitudinale a putut obține regizorul Tompa Gabor cu numai opt personaje și într-un loc teatral auster, aproape gol. Vocile, luminile, muzica se completează, creînd un univers straniu. Momentele de înfruntare au violență, crispările duritate. Poezia e diafană, reveria adîncă. E urmărită, într-un chip interesant, **cunoașterea** și apropierea între oameni, și metaforizată cu penetranță, cu un sentiment biruitor, **solidaritatea** cucerită prin această cunoaștere și apropiere. Imaginile sînt construite cu minuție de ceasornicar și totdeauna pe un ax de sens adînc gîndit. În persoana tînărului regizor trăiesc, în armonie, un artist al scenei, un profesionist al lucrului teatral, controlînd cu siguranță mijloacele, formele, dispunerea planurilor de joc, și un poet de un lirism viril. Accentul temperamental prea acut, ce-l duce pe tînărul bădăran (Bacs Miklos) la unele exteriorizări excesive, un anume simplism al costumelor (T. Th. Ciupe — altminteri constructor de rafinament al spațialității) și un final echivoc și obscur — după ce începuse cu un arpegiu major (ridicarea cortinei de fier a teatrului și iluminarea puternică a sălii goale) — sînt eventual imputabile tulburătoarei viziuni regizoral-scenografice.

Te urmăresc multă vreme scene de o frumusețe seducătoare: Bătrîna (admirabila actriță Orosz Lujza, a cărei emotivitate simplă, precizie a vocii, tandrețe a gestului fac din însăși apariția ei un poem), dezmierdînd-o, liniștind-o și sfătuind-o pe Fată (notabilă, foarte chipeșa Rekita Rozalia); Bătrînul — jucat cu pătrundere și adresă de Szenkálszky Endre (ce a împlinit de curînd 75 de ani, vîrstă incredibilă cînd îl vezi acționînd cu atîta energie și claritate) potolind pe cei încăierați și oferind, fără nici o ostentație, un exemplu de așteptare cumpănită în situația dată; disperarea Tînărului cu ochelari — expresiv, cu sentiment interpretat de Biró József — care-și rupe dicționarul de limbă engleză, chinuit de neputința găsirii unei soluții; intervenția decisivă, în starea de dezagregare creată, a Maistrului — solid articulat, masiv, exprimînd forța fără poză (Miske László); agitația verosului negustor în jurul celorlalți, cu avansuri viclene, răsuciri vulpești, și retracții speriate, realizate cu o artă de finețe, în tranziții meticulos nuanțate, de un actor de înaltă virtuozitate, Csiky András; postura interiorizată și chipul impenetrabil al voluminosului Om tăcut, o siluetă fumurie, un contur mobil, evanescent, — în interpretarea sensibilă a lui Demény Attila. Iar dintre scenele de grup: extraordinara reunire a tuturor sub o pînză, cînd începe ploaia, și jubilația lor ludică atunci cînd **simt** că se pot apăra împreună, că se pot încrede unul în celălalt; și tot atît de extraordinarele clipe cînd se vorbește pe întuneric, de parcă s-ar rosti o poveste ciudată, pe care noaptea o transformă într-un vis al tuturor; și tulburătoarele adresări ale personajelor către publicul ce rămîne mut — nu pentru că n-ar putea intra eventual în dialog cu actorii, dar pentru că nu știe, ca și ei, care sînt răspunsurile potrivite. Și finalul: ca o încheiere majestuoasă a unei simfonii a speranței, a posibilității de a învinge și a dobîndi ceea ce făgăduia idealul, încoronînd o operă scenică de performanță.

Valentin Silvestru

„Cei care plătesc cu viața"

PROBLEMA principală în raportul filmului cu literatura, scria Camil Petrescu, anticipînd, încă din 1927, motivul unor îndelungi dezbateri teoretice din istoria cinematografului, — este ca filmul să nu se reducă la o „vulgarizare a literaturii", ci să fie, el însuși, o artă creatoare. Condițiile propuse, tot atunci, de scriitor, și-au păstrat, și ele, valabilitatea : valoarea scenariului, efortul artistic al regizorului și jocul actorilor (cu nuanțarea că jocul actorilor, în cinema, se va dovedi dependent, dacă nu total, atunci într-o uriașă măsură, tot de „efortul artistic al regizorului").

Răsturnînd protocolul obișnuit al cronicilor, vom începe prin a spune că, în acest „film de autor inspirat din opera lui Camil Petrescu", **Cei care plătesc cu viața**, al treilea lungmetraj al tînărului (n. 1956) Șerban Marinescu, — ceea ce impresionează, înainte de orice, este tocmai jocul actorilor. De felul în care regizorul a știut să-și compună distribuția, să-și intuiască personajele prin interpreți și interpreții prin personaje, de evidența că a lucrat foarte frumos cu actorii, știind să-i stimuleze, „să-i galvanizeze", cum cerea cronicarul de teatru Camil Petrescu, de fervoarea cu care le pune, cinematografic, în valoare, ceea ce tot Camil Petrescu numea „carnația gestului, prezența trupului, expresia ochilor", se leagă starea de credibilitate fără fisură a întregului film. Un stil de joc omogen și de o neobișnuită intensitate vitală. Se simte sau se poate bănui că interpreții l-au citit și îl iubesc pe Camil, că îi cunosc și concepțiile despre actorie, că știu ce trebuie să însemne, de pildă, o „luciditate instalată în emoție, ca un stilet care adîncește toate fețele interioare"... O reușită cu atît mai importantă, cu cît e vorba de un scriitor care, cum scria Călinescu, a fost, și în teatru, ca și în roman, un „analizator", și care avea ideea că „cea mai mică greșeală de gest și de intonație distruge drama" ; de aici, acele faimoase paranteze cu indicații de expresie pentru actori și regizori, care-i împinzesc piesele. În Nota regizorală care încheie „Addenda la falsul tratat", Camil Petrescu scria : „...preferăm ca un eventual regizor să realizeze textul care urmează intențiile și viața indicate în paranteză, și nu textul vorbit, fiindcă socotim că arta teatrului este mai curînd arta actului decît arta cuvîntului"... Iar arta filmului e „mai curînd", arta povestirii în imagini ; cît de aproape sînt interpreții de esența personajelor, se poate vedea și din exactitatea cu care imaginea lor de pe ecran corespunde „imaginii" gîndite de autor. Iată personajele filmului, încăpînd perfect în cuvintele scriitorului :

Ștefan Iordache — Șerban Saru Sinești, ministrul Justiției, cu „forță concentrată", „cu privirea de fier", „cu git de lup", „încleștat, dur, masiv", o „canalie infernală", de o abilitate șerpuitoare, de o cabotinerie diabolică; actorul are marea inspirație și marea forță de a-și înzestra monstrul cu „motivele lui neștiute", cu un gust sălciu al victoriei, cu o detașare de jucător profesionist, care știe să aprecieze o cacialma. **Lui Iordache i se potrivește ceea ce spunea Camil Petrescu despre Calboreanu : „gîndește în scenă, și acesta este cel mai mare elogiu ce se poate aduce unui actor". Sau Adrian Pintea — Gelu Ruscanu : cu „un soi de melancolie în privire chiar cînd face acte de energie", cu „privirea întoarsă înăuntru", cu o „absență care îi sporește accentul de personalitate", cu o hotărîre „irevocabilă, definitivă, ca o plecare înceată, lină, a unui vapor din port, spre o destinație fără întoarcere"... Sau: Ovidiu Ghiniță — Ladima, „cu figura lui de palicar famelic", cu blîndețea lui deznădăjduită, cu nesfîrșita milă de sine și de ceilalți ; sau Gheorghe Visu — gazetarul militant, imaginea eroismului antiretoric; sau Valentin Uritescu — Sache, o față înduioșătoare și cumsecade a conformismului; sau Marcel Iureș — Dinu Dorcea, actorul tînăr, bogat, glorios, pîndit de surzenie, dominîndu-și seniorial suferința;** cum ar fi spus Camil Petrescu, „ceva i se închisese uscat în suflet, ca o pasăre neagră și mare, care și-ar fi strîns aripile". Sau Maia Morgenstern — Maria Sinești: „o frumusețe tulburătoare, și tocmai prin asta tulburătoare", „răsfățîndu-se ca un aparat detracat", cu „nervozitatea, reacțiile bruste și excesive", cu „tensiunea patetică a obrajilor", cu o „teroare de vietate încoltită", neliniștită „ca o mare frămîntată de hulă", cu o „voce gravă, obosită, inactuală, îndurerată"... Sau Julieta Ghiga — Doamna T: „O femeie, dacă are ochi inteligenți, dinți albi, mîini subțiri și picioare nervoase, își poate îngădui orice", scria, undeva, prozatorul; Julieta Ghiga e atît de neobișnuit de frumoasă, încît își poate permite absolut orice, chiar și riscul de a fi un ecou al „miticei" Doamne T... Sau Irina Petrescu — mătușa ca o „vestală ușor mumificată", imperială și crispată, în aceeași clipă. Sau, în fine, Mariana Mihuț — combinație de Nora din „Jocul ielelor" și de Emilia din „Patul lui Procust" — explozie de feminitate trivială, „animal îngust, rău, incapabil de a pricepe", cu o singură replică, de dat, la sfîrșit („și dacă mă enervez o dau din culise!") — personaj secundar din care Mariana Mihuț face un portret memorabil. Toată galeria de personaje e de o mare expresivitate. Așa cum cerea Camil, regizorul nu pune în joc „nici o intenție ostentativă, de comedie sau de dramă patetică [...] Sunt doar întîmplări cu oameni, conduși de revelații în conștiință".

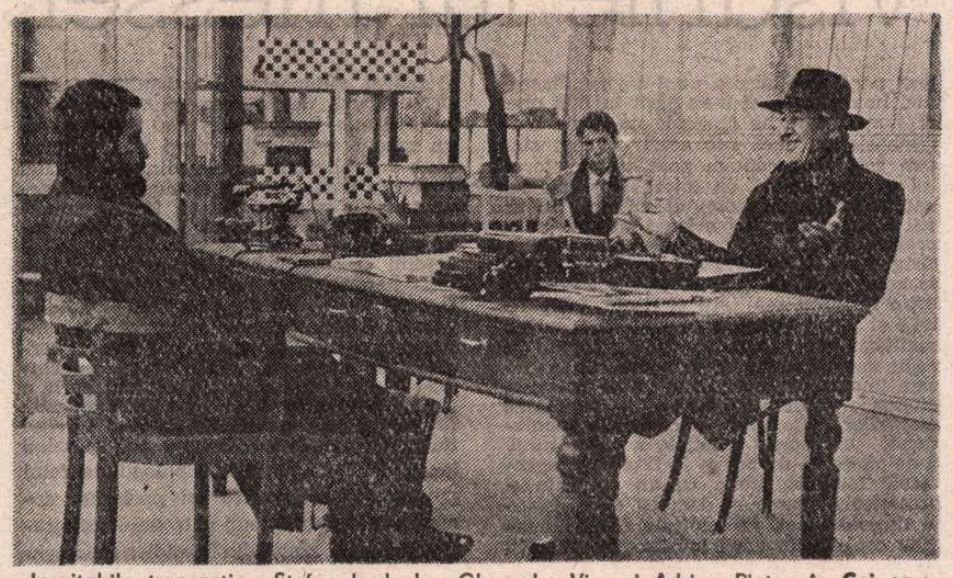

Inevitabila tranzacție : Ștefan Iordache, Gheorghe Visu și Adrian Pintea în **Cei care plătesc cu viața**.

Scenariul lui Șerban Marinescu pune într-o ecuație proprie teme, motive, personaje din teatrul („Jocul ielelor"), din romanul („Patul lui Procust"), din nuvelistica lui Camil Petrescu („Cei care plătesc cu viața" și „Turnul de fildeș"). Sugestia unui „dosar de existențe" în Bucureștiul de după primul război mondial se interferează cu accentele „teatrului de idei" ; nuanțele unei literaturi a vieții interioare se alătură unor „fapte care s-au integrat în pagini de istorie" (evocarea grevei tipografilor din 1918). Axul scenariului: confruntarea dintre adevăr și putere, dintre dreptatea absolută și dreptatea „cauzei", dintre intransigență și compromis. Într-o lume în care „un criminal împarte dreptatea", un personaj e gata să sacrifice orice, amintirea părintelui, iubirea, viața, „dacă de asta e nevoie pentru ca puțin adevăr să iasă la lumină". Dar „adevărul" va rămîne, mai departe, monopolul forței, iar cei care îl resping vor fi, simplu, „cei care plătesc cu viața". Pentru ministrul Justiției e vorba de un banal mecanism repetitiv : „Copilul meu, cine nu se supune, plătește. Cu viața. Să nu mă mai deranjezi niciodată pentru asta".

Filmul are substanță, e construit pe mai multe dimensiuni, probează o matură capacitate de selecție și sinteză, și un simț deosebit al plasticității replicii. Regizorul știe să apese pe o clapă ca să cheme o întreagă melodie (gestul Doamnei T, dezinfectîndu-și decolteul, îți evocă pagini din jurnalul lui Fred Vasilescu ; două replici fugare îți evocă părerile scriitorului despre „experiența" războiului și despre natura eroismului etc.). Universul creat de regizor are forță expresivă, în toate compartimentele filmul relevă o stare de inspirație creatoare și de impecabil profesionalism (costumele — Oana Tofan, muzica — Dan Ștefănică, coloana sonoră — Horea Murgu, montajul — Nita Chivulescu, machiajul — Ștefan Mihăilescu). Cele mai captivante secvențe ale filmului sînt cele ale confruntării directe, strînse, intense, dintre personaje (în camera de hotel, în dormitorul Mariei, în jurul mesei de biliard, și, mai ales, la biroul redacției „Dreptatea socială", în excepționala scenă a tranzacției, cînd, o replică a lui Sinești „Nu mă interesează directorul «Dreptății sociale», mă interesează prietenul meu!", întră, parcă, în rezonanță, neașteptat, cu replica lui Trahanache „Eu n-am prefect ! Eu am prietin !"...

Nu poți să vezi un film „inspirat din opera lui Camil Petrescu" — oricît de legitim „independent" și „de autor" ar fi el — fără să te gîndești și în ce măsură spiritul lui este — sau nu este — camilpetrescian. Camilpetrescian este în film, un anumit timbru de încordare, de patos al lucidității. Apoi, o stare de superioară reflexivitate, care e atinsă în unele secvențe, în imagine (Vlad Păunescu) și în scenografie (Lucian Nicolau) : vezi geometria transparentă a cadrului, pereții imenși de sticlă, unghiulația acuzat subiectivă, cu plongé-uri și raccourci-uri violente : un cadru care „vede idei". Este cultivat, apoi, un voit (chiar dacă prea timid) eclectism : filmul începe cu o „vizită la ocnă", o coborîre în infern, în salina cu spații stranii, cu atmosferă de mister atemporal, în care suferința capătă ceva maiestuos și ritualic. — și sfîrșește cu o imagine „lipită", de un pozitivism documentar (fotografia alb-negru a unei mulțimi în grevă).

Posibilele rezerve față de film („numai față de creațiile adevărate se pot face rezerve", spunea tot Camil) privesc portiunile străine de spiritul literaturii inspiratoare. Un anumit cotidian citadin, plin de freamătul vieții, la Camil, devine, în film, un spațiu decorativ, acaparat de un frumos „caligrafic" de lux și mondenitate (v. reședința princiară a Doamnei T., v. parada modei, v. trăsura cu cai albi alunecînd pe o splendidă stradă). „Scîrbos oraș!", citești într-o scrisoare a lui Ladima, alături de descrierea străzilor desfundate și murdare ; v. și duelul, desfășurat nu „la marginea unei tarlale de porumb" ci, cu o emfază teatrală, printre romantice ruine, etc.). În privirea filmului nu e loc, nici o clipă, pentru imaginea sărăciei, a mizeriei, care revine, obsedant, chinuitor, în literatura lui Camil. A nu se înțelege, țezist, că i-am fi cerut filmului trotuare sparte, „ziduri leproase" și tipografii înghesuite în divnițe pline de duhoare, cum apar în paginile scrise ; dar, în măsura în care spațiul cinematografic e și reflexul unei geografii sufletești, se poate spune că orașul din film, „de o melancolie limpede, regală", nu ține de universul camilpetrescian.

Există, apoi, în film, unele efecte, de o virtuozitate estetizantă, care, chiar dacă „dau bine", sar în față, se rup de substanța dramaturgică propriu-zisă. Un singur exemplu : cînd Boruga iese din închisoare, aparatul privește din unghiul subiectiv al temnicerului, printr-o ușiță — ecranul e casetat cu negru și, pe „micul ecran" apare, dacă nu mă înșel, chiar operatorul filmului care face, cu foc (la propriu), o fotografie. Nu putem renunța, aici, la un alt gînd din Camil : „Cinematograful trebuie ferit de maladiile specifice oricărei discipline artistice : hipertrofierea organelor secundare, transformarea mijlocelor de expresie în scopuri în sine".

Impresia de spontaneitate, de nepăsare formală, la care tinea atît de mult scriitorul, e înlocuită, în film, cu o vizibilă preocupare pentru compoziția elaborată. Pornind tocmai de la autorul care a impus și a influențat pe termen lung, la noi, tehnica romanului modern, regizorul a construit filmul sub zodia unui netulburat temperament academic, în spiritul convenției românești tradiționale. În timp ce, paradoxal, „tradiționaliștii" Sadoveanu și Cezar Petrescu au inspirat filme cu scrieri dintre cele mai sofisticate ! Încurcate sînt și căile cinematografiei...

Dincolo de toate apropierile și depărtările de marea sursă, un adevăr se impune: dintre filmele noastre inspirate, pînă acum, din Camil Petrescu, **Cei care plătesc cu viața** prezintă cea mai convingătoare vibrație de autenticitate.

Eugenia Vodă

Radio tv.

A trăi, a munci, a crea

■ Am ascultat la radio un larg fragment din portretul Luciei Sturdza Bulandra alcătuit, cu peste trei decenii în urmă, de Radu Beligan. Mărturisirile Luciei Sturdza Bulandra, de la evocarea debutului teatral ce a avut loc cu doi ani înainte de 1900, alături de Aristizza Romanescu, viitoarea sa profesoară la Conservator, la rememorarea celor mai de seamă roluri jucate în prima jumătate a veacului nostru au fost completate de o incitantă schiță de autoportret ca și de selecțiuni înregistrate din **Citadela sfărîmată** de Horia Lovinescu. Un medalion teatral întrutotul exemplar. Transmițînd, la cererea studenților I.A.T.C., versuri eminesciene interpretate de Adrian Pintea, actor numai cu un deceniu mai vîrstnic decît corespondenții radiofonici, aceeași emisiune duminicală **Fonoteca radioului la dispoziția dumneavoastră** a întărit semnificația schimbului de experiență modelator cu noi probe, la rîndul lor demne de luat în considerație.

■ Două ultime ediții ale concursului **Cine știe cîștigă** au fost dedicate lui Ion Jalea și Alexandru Ciucurencu. Buna pregătire a concurenților ca și calda participare a spectatorilor aflați în sală au demonstrat fără putință de tăgadă audiența de care acești maeștri ai artei plastice actuale se bucură în fața publicului larg. A vorbi despre pictură și sculptură fără ajutorul imaginilor vizuale este o reală performanță și autorii emisiunilor amintite ca și cei ai ultimei **Fonoteci de aur** despre Dumitru Chiaru, Cornel Medrea și profesorul George Oprescu au realizat-o. Ne amintim cu această ocazie un mai vechi prim plan Ciucurencu. Ecranul căpătase o profunzime neobișnuită și confesiunea acestui hidalgo cu profil dostoievskian răsuna tulburător : munca, munca neîntreruptă este pivotul destinului creator iar mîinile pictorului se odihneau neliniștit deasupra unui sort simplu de meseriaș în [illegible] de jur împrejur, liniile, culorile sublime ale tablourilor aconereau orizontul. Iar Jalea, Chiață, Medrea [illegible] același ideal pe care înregistrările radiofonice ni l-au adus, în aceste zile, în actualitate.

■ Simbătă seară **Clio și Euterpe anunță Tema păcii oglindită în noua muzică și literatură românească.**

Ioana Mălin

Cinema

Flash-back

O epopee

■ DE nerecunoscut este René Clement, caligraful exact, nuanțat și inteligent al atîtor filme de calibru normal, în această superproducție-mamut, narînd eliberarea Parisului, din august 1944 (**Arde Parisul ?**). Povestea începe la cartierul general din Prusia Orientală, unde generalul von Choltitz este însărcinat de Hitler cu apărarea și, în ultimă instanță, distrugerea orașului-lumină ; continuă cu o descriere a Rezistenței și a nehotărîrii de acțiune decurgînd din feluritele forțe ce o compun ; se precipită prin greva spontană a polițiștilor și apărarea pe cont propriu a Prefecturii lor ; lupta internă se generalizează și sînt chemate în ajutor trupele aliaților, inclusiv armata franceză liberă ; culminarea are loc prin marșul asupra Parisului, care este cuprins de mareea eliberatorilor, revărsată pe străzi. O performanță în materie de supraproducții, pentru că filmul durează trei ore și grupează cîteva zeci de mari vedete, mii de figuranți, locații și decoruri costisitoare ; mobilizare de forțe pe plan național.

După felul cum schimbă mereu unghiul narațiunii, se simte că regizorul urmărește globalitatea, folosindu-se de mai multe memorii, pe care le racordează pe nesimțite. Fidelitatea față de cei cîțiva disimulați povestitori este atît de mare încît tonul rămîne neunitar. Precizia documentară, ritmul afectiv, gradul de distanțare sînt atît de deosebite de la unul la altul, încît lunga epopee pare cînd meticuloasă, cînd expediată, cînd amplă, cînd mărunțită, cînd trenantă și cînd sprințară. Ceea ce reface într-un fel legătura este marea densitate de vedete, franceze și internaționale, care populează practic fiecare minut de proiecție, ca într-un festival opulent și strălucitor. Nu există colț de Paris care să nu îți scoată în cale un chip cunoscut, nu există întîmplare fără doi-trei familiari din toate timpurile, de la Charles Boyer la Orson Welles, de la Belmondo la Delon, de la Leslie Caron la Michel Piccoli. Această neîntreruptă și orgolioasă defilare face, în schimb, ca participarea epică să slăbească, lăsînd locul unei curiozități frivole și unei plutiri pe deasupra vieții (în sensul că stilul cotidian de relatare este bruiat). Dar oricît ar fi de prea-frumos, de prea-șlefuit, filmul lui Clement este captivant. Personaj principal îi este Parisul, cu străzile lui și cu monumentele lui de artă, mesajul conducînd la glorificarea eroului anonim care a știut să le apere.

Romulus Rusan

Plastică

„Avatarurile și visările lui messer Octav“

MĂ uit cu egal interes la lucrările ieșite din mîna unui răbdător orfevru, apoi la cei care se pierd în țesătura de semne și ascunse mesaje, întrebîndu-mă, fără nici o intenție retorică : oare cîți din cei ce privesc opera lui **OCTAV GRIGORESCU** știu ceva despre avatarurile și visările acestui „messer“ întîrziat din Renaștere, sau poate prea devreme sosit să ne-o povestească, pentru cîți din ei caligrafiile gîndului său își dezvăluie sensul superior și ținta ideală ?

Și mă mai întreb, tot fără intenții retorice, cunoscînd reticența intelectuală și prudența funciară a personajului : cîte din imaginile expuse într-o schiță de portret viu, încă în mișcare, ar fi căpătat dreptul de a vorbi oamenilor despre demiurgul lor ?

Mă îndeamnă, parcă, să-mi pun aceste întrebări, eliberat de taxinomii, criterii, conjuncturi, strategii sau pasiuni, sentimentul subiectiv și straniu, fără îndoială resimțit și de alții, deci explicabil, că artistul se află printre noi și că avatarurile sale continuă, ca și visările, transmise asemeni unui mesaj deschis, generos oferit celor capabili să refacă un destin și o condiție de a fi. Faptul se datorează speciozității selecției, deși climatul ne este cunoscut ca fiind foarte Octav Grigorescu, dovadă că nu știm încă totul despre artist și om, că semnalele emise de conștiința lui sînt încă actuale, necesare, semnificative. Nu pentru că am descoperi astăzi un alt artist, o altă ipostază capabilă să ne refacă judecățile de valoare și perspectivele imediate sau pe termen lung, ci pentru că ansamblul prezentat conține, ca o imensă și acaparatoare cochilie, partea cea mai personală a unui demers unic și inconfundabil. În fond, rezumînd, ne aflăm în fața lucrărilor din perioada marilor opțiuni și întrebări, cu instruziuni ce deconspiră intelectualul bîntuit de idei și proiecte, atent la severa logică a construcției, totuși iremediabil visător, proiectînd lumi ideale și oamenii demni să le locuiască. Trăind în strictă și lucidă contemporaneitate, artistul își asumă rolul călăuzei — un nou Orfeu ce se va pierde, pînă la urmă, pe sine — și ne conduce, sau doar ne deschide calea de acces, către o Arcadie fostă și posibilă. Una din lucrări, pictură-visamintire din specia palimpsestelor conținînd suprapuneri, interferențe, recuperări și renunțări nostalgice, vine de undeva din idealitatea epocii de aur, purtînd moduli solari și modele pentru ființă, sub semnul întrebărilor existențiale. Ea ne dă cheia proiecției spirituale către un ideal de calm, echilibru, rafinament și cordială implicare în substanța naturii.

Probabil că mulți vizitatori au crezut că în sălile „Dalles“ vor avea revelația unei retrospective obișnuite, itinerar prin quasi-totalitatea operei și, mai ales, pretext pentru refacerea unui traseu diacronic. În realitate, ei s-au găsit în fața unei propuneri care ne restituie un artist unidimensional, dacă sub acest concept sîntem gata să acceptăm prezența creatorului proteic, minat de întrebări și tensionat de problemele omului, căutînd nu un stil anume sau un orizont monocord ci propria împlinire și cunoaștere. Căci Octav Grigorescu a fost artistul care își asumase rolul mediatorului, al călăuzei inițiate, între infinitul realității și ființă, între ființă și opera de artă ca sinteză ideală a realității. Din această dublă tensiune se naște suma interogațiilor conținute în fiecare imagine ce pare să ofere un răspuns, dilema participanților și ambiguitatea gesturilor reflectînd perspectiva hamletiană, adeseori patetică, a creatorului. S-ar părea că ne aflăm în fața unor spectacole montate atent, cu un scenariu și protagoniști oarecum detașați de substanța dramaturgiei. În realitate fiecare imagine conține, în varii ipostaze, combinații și soluții, autoportretul artistului ca ființă solicitată de infinite roluri, incapabil să instituie un prototip sau să propună un model ontic, atîta timp cît el însuși nu s-a implicat în fiecare din ele. De aici aparenta indecizie, sau aminare, în alegerea unui răspuns tranșant, firește vulnerabil prin chiar curgerea eleată ce schimbă perspective, criterii, valori. Prin intermediul acestor lucrări ne aflăm în fața unei hermeneutici severe, aplicată ființei și condiției sale din unghiul spiritului pașnic, tolerant și creator de valori, pentru care și răul adoptă o înfățișare exorcizată de stigmatele tradiționale, reducîndu-se la un simbol, ca în acea alegorie a „Păcii și războiului“, de subtilă respirație florentină sau sieneză. În general spiritul imageriei lui Octav Grigorescu, refuzînd încorporările forțate în tipologii de felul „pictură“ sau „grafică“ și preferînd domeniul de graniță, sub patronajul caligrafiei pure, se atestă din heraldica renascentistă, nutrind și nostalgia muralismului ce pare să-i fost revelat de exemplele autohtone în descendența tradiției bizantine. De aici acea densă, grea de semnificații și consecințe, încărcătură imagistică, de aici și spiritualitatea profundă, de un rafinat intelectualism, a compunerilor metaforice. Nefinisate uneori, ca un vis neîncheiat, sau poate doar aminat în așteptarea unei bogate împliniri, schițînd devenirea ca pe o promisiune și adăugîndu-i mereu semne și semnificații, lucrările confirmă fără ostentație spiritul artistic și consecvența programului, fără confruntări de esență sau incompatibilități. În ele se adună experiență și știință, realitate și sigle, o întreagă heraldică seniorială, antrenînd straturi de cultură și coduri din cele mai diferite. În cutare tablou cărțile trăiesc undeva, la porțile dintre Orient și Europa, sub patronajul păunului ce poate fi simbolul Junonei, dar și emblema ostentației, și al mărului, inițiatic sau malefic după dubla sa ereditate. Ritualul pare să fie ordinea firească a comportamentului uman, cu gesturi ieratice și în lumina egală a unei amieze ce coboară, pentru a trece în vesperal de cele mai multe ori.

Mobilitatea spiritului și voința leonardească a omului integral, proiecție umană dar și pariu cu perenitatea, ni se relevă din alăturarea marilor piese, în fond consecințele unui program cu infinite fețe caleidoscopice, cu desenele, laviurile sau caligrafiile ce sînt tot atîtea studii, scientiste sau ludice. Întoarcerea la stările inițiale ale scrisului, caligrama, ideograma, ieroglifa, jocul fertil între „grafitti“, desen polemic, schiță riguroasă, scriitură și provocare suprarealistă, ca în acele „cadavres éxquises“ eliberatoare de inhibiții și cathartice, sînt ipostazele unui proces unic de punere în stare iconică a realității obiective și subiective. Aici trebuie căutate sursele, sau impulsurile, limbajelor experimentate de artist, urmărite cu proiectorul mental al investigațiilor totale pînă la punctul consistenței demne de rămînere. Aici trebuie să descifrăm și obsesia descoperirii ființei prin sine, care animă și justifică întreaga creație, de fapt existența însăși.

Concepută ca o gravă și încărcată de sensuri secțiune prin atelierul unui artist dintr-o specie aparte, expoziția Octav Grigorescu ne restituie, de fapt, una din direcțiile dezvoltării artei noastre în deceniile opt și nouă, printr-un model nepereche. Mesajul care ne vine peste timp, prelungindu-se dincolo de astăzi, este cel al unui om ce a parcurs avatarurile spiritului, care vrea să înțeleagă și să se înțeleagă, visînd adeseori împotriva realității prea prozaice sau nemiloase, proiectînd un univers și idealitatea ființei ca un posibil, necesar produs al culturii și inteligenței umane.

Virgil Mocanu

OCTAV GRIGORESCU : **Brîncoveanu**

Muzică

Între virtuozitate și conținut

AU un farmec aparte lucrările uitate. Muzica nu face excepție, și cel puțin un grup restrîns de melomani va gusta din plin surpriza și emoția unei partituri scoase din arhivă. Opusurile cîntate rar îmbrățișează aceeași soartă. Marele public le ignoră, inclusiv atunci cînd autorul lor se numără printre compozitorii care nu lipsesc de pe afișele concertelor. Scuzabilă neștiință, odată ce repertoriul interpreților se extinde rareori pînă la astfel de „extravaganțe“. Nu din comoditate, ci dintr-un calcul : riscul unui succes modest, al unei săli goale, cu o piesă necunoscută. Capodopera umple întotdeauna sala, chiar și cînd executantul îi știrbește perfecțiunea.

Gabriel Croitoru a avut, cu puțin timp în urmă, un astfel de „curaj“, la Ateneu, interpretînd abandonatul **Concert nr. 1 în fa diez minor pentru vioară și orchestră op. 14** de Henryk Wieniawski (primă audiție la Filarmonica „G. Enescu“). Și succesul a fost pe măsura marelui său talent, a măiestriei dobîndite la o vîrstă tînără. A lejerității cu care învinge, surîzînd, dificultăți tehnice „monstruoase“. Căci primul concert de Wieniawski e sufocat de pasaje de virtuozitate : tehnica abundentă, dorința de etalare a unei îndeminări „inumane“ scufundă substanța muzicală și înăbușă exprimarea conținutului. Probabil că acesta este motivul impopularității sale, spre deosebire de **Concertul nr. 2 în re minor**, nici el scutit de artificii și exaltare a virtuozității, dar incomparabil mai echilibrat și mai plin de sugestii.

Și totuși, are acest prim concert, scris în 1853, cînd compozitorul avea 18 ani (absolvise Conservatorul din Paris la 11 ani !), un dramatism ciudat, capabil să atragă. I-l dă, pe de o parte, asimetria formală. Partea mediană este neașteptat de scurtă, o **Preghiera (Larghetto)** de 58 de măsuri, cu o cantilenă gravă, pe coarda **sol**, a viorii. Sinceră și emoționantă, impresia de neîmplinire, de lucru expediat, persistă însă. Pe de altă parte, dramatismul provine din conflictul dintre încercările de limpezire cantabilă și iureșul artificios, într-un **Allegro moderato** (partea I). O temă expusă de clarinet, ușor visătoare, urcînd lejer, inundă orchestra, pentru a dori apoi să răzbată la instrumentul solist, **Maestoso**. Fragmentele melodice se topesc în țesătura de game, duble coarde, acorduri, salturi spectaculoase de două octave, ori de o octavă și mai bine în registrul acut, pasaje staccato, înțepătoare „ca vîrfurile de săgeți, lungi legato-uri de expresie, triluri, flageolete, „căderi“ senzaționale, aripi frînte înainte de a zbura. Bravura tehnică, de tip paganinian, încîntă și întristează deopotrivă. Sub ea se deschide un ochi înlăcrimat. Cearcănul sensibilității ultragiate, al purității acoperite de artificiu.

După succintul și limpedele **Larghetto**, în **La major**, semnale romantice de trompetă introduc rondo-ul, **Allegro giocoso**. Trompeta dublează solistul, atmosfera nu e totuși înflăcărată, accentele romantice inițiale se pierd într-un parfum neoclasic. E secțiunea cea mai muzicală a acestui concert peste care se întinde umbra lui Paganini — conturul formidabilei sale virtuozități (de care Wieniawski era cît se poate de aproape). Nu însă și expresivitatea materiei muzicale din concertele violonistului italian.

Impresionantă este la Gabriel Croitoru frumusețea intonației. Tonul său entuziasmant, păstrîndu-și proprietățile și în cele mai dificile pasaje de virtuozitate, în registrul supraacut, unde e atît de greu să mențiî calitatea sunetului, este rezultatul unei rafinate culturi sonore. Aceasta nu elimină spontaneitatea, naturalețea — dimpotrivă, le încarcă de nuanțe tălmăcite cu atîta subtilitate. Le-a dovedit cu prisosință în strălucirea cu care a survolat toate capcanele primului concert de Wieniawski, sub bagheta lui Mircea Cristescu.

Cu o săptămînă mai tîrziu, în aceeași sală, la polul opus partiturii lui Wieniawski : **Concertul nr. 2 în Si bemol major pentru pian și orchestră op. 83** de Brahms, și el cîntat ceva mai rar în comparație cu primul, în **re minor**, probabil datorită efortului deosebit (patru părți, peste 50 de minute, solicitare maximă). Aici inspirația, calitățile armonice, construcția simfonică, profunzimea meditației, larga desfășurare sentimentală prevalează. Ele trebuie susținute, interpretativ, de o rezistență considerabilă, stăpînire de sine, egală predispoziție pentru vibrația lirică interiorizată, grație, noblețe distantă și revărsare de forță, patos dramatic. Calități cerute deopotrivă orchestrei și solistului, încorporat organic în ansamblu. Este exact ceea ce am apreciat la tînărul pianist Andrei Deleanu și la orchestra Filarmonicii „George Enescu“, condusă de I. Ionescu-Galați, într-o versiune remarcabilă. Andrei Deleanu are o tehnică foarte bună, expresivitate, forță, echilibru și simțul proporțiilor, poate nu atît de multă personalitate, care să facă recognoscibil tușeul său ; ar fi de asemeni indicat un plus de strălucire (nu emfază) în pasajele înflăcărat romantice și mai multă autenticitate în frazarea celor lirice.

Programul dirijat de I. Ionescu-Galați — lung, pretențios, epuizant — a pus în valoare mai ales simțul arhitectonic al șefului de orchestră brașovean, alături de îndeminarea stilistică. Le-am simțit, e drept, în măsură diferită, în **Rapsodia română nr. 1** de Constantin Bobescu, în concertul de Brahms și în **Simfonia fantastică** de Berlioz. În prima, savuroasa rapsodie în care modelul enescian e pur formal, s-ar fi impus mai multă fluență, evidențierea legăturilor lăuntrice dintre motive, un relief sporit și mai multă solemnitate alămurilor în tema de joc **(Allegretto comodo)**. Excelent în Brahms, I. Ionescu-Galați a urmărit cu destulă fidelitate sinuozitățile construcției în prima parte a **Simfoniei fantastice**, cu dorita realitate maladivă a reveriei, plină de capricii, umbre și lumini, ce ar traduce tăria coșmarului și, apoi, lansarea vizionară. În scena balului, ar fi fost necesară mai multă suplețe și sensibilitate în tema nobilă a valsului, cîntată de violine **(dolce e tenero)**. Ea a sunat plat. Excepțională, în schimb, prin plasticitate, **Scena cimpenească** (Adrian Petrescu, corn englez, cu un ton încîntător), zguduitor **Marșul spre supliciu**, cu toate asprimile alămurilor, precis ca tempo și notabil în suprapunerea de planuri, finalul. Nu i se poate imputa, desigur, dirijorului absența celei de-a doua tube în **Dies irae**, moment bogat din punct de vedere armonic, un adevărat studiu acustic pentru a sugera „proza morților“ — cu amalgamul de sensuri parodice, grotești, oarecum existențialiste din risul tragic al instrumentelor (tube, fagoturi). Fără basul respectiv, fragmentul sună sărac, în ciuda eforturilor armonice ale fagoturilor. Dar sînt, firește, probleme de amănunt care nu umbresc viziunea de ansamblu. Într-un cuvînt, un concert reușit.

Costin Tuchilă

P.S. Încadrat de două secvențe mozartiene, ultimul **Cvartet de coarde** compus de Beethoven, **op. 135, în Fa major**, a putut fi ascultat duminică 29 octombrie, în expoziția Octav Grigorescu (1933—1987), găzduită de Sala Dalles. Lucrări de grafică și pictură, inundate de o lumină blîndă, persistînd meditativ, s-au întîlnit cu muzica gravă a piesei scrise în 1826, atinsă de aripa tragediei, în fața căreia își păstrează demnitatea răspunsul titanic. „M-am obișnuit atît de mult cu lumina, scria Octav Grigorescu, încît cred că ea se află în lucruri. Întunericul nu există“.

Foarte bună interpretarea cvartetului „Serioso“ (Radu Ungureanu, Daniela Isipciuc, Florin Matei, Maria Amarinei Oțeleanu) în reuniunea comentată de Iosif Sava. Ion Caramitru a recitat din versurile pictorului.

C. T.

Reportajul — oglindă a marilor noastre înfăptuiri

(Urmare din pagina 5)

tive pe care le psalmodiem colocvial, fără istov : reportaj cu destin longeviv ori trăitor în „clipa cea repede", avînd sau nu limbaj propriu, emoțional ori informativ, senzațional ori de toate zilele etc.

RED : Ce ne-ați răspunde dacă v-am interpela ca Marin Preda : „Bine, monșer, dar care-i remediul ?"

POP SIMION : Nici eu nu-l știu și n-am habar că ar exista vreunul infailibil, ceea ce știu este că bine ar fi să fie bine : adică *fiecare să se scrie pe sine*, direct, frust, sincer, nesofisticat, profund subiectiv, adică inconfundabil. Iată o propoziție clarisimă, de-a dreptul extraordinară, cu care poate începe un reportaj, bunăoară, *Calul fuge repede...* Este un start de „compunere" clară, dinamică, transparentă, nealambicată, fără adjective și metafore de prisos, atotpromițătoare în desfășurarea ei „reportericească". Adică înțeleg numaidecît că voi avea de *rostit*, eventual, încotro fuge calul, de ce, pe cine poartă în șa, în ce scop, cît de murg sau nemurg este calul, ce intenții are călărețul... și reportajul curge (nu-i așa ?) ca untdelemnul și mierea, de la sine ori, eventual, din pana autorului său.

Traian COȘOVEI :

Totul este să fii la fața locului

CRED că v-am ascultat și v-am înțeles pe toți, la această întîlnire despre reportaj.

Noi, care scriem reportaj — ne întrebăm dacă reportajul poate produce emoție, dacă reportajul are vreun rol în a sensibiliza cititorul, dacă reportajul are un rol dinamizator !? Dar numai cine nu a scris reportaj adevărat, cine nu va scrie reportaj adevărat, numai cine nu a citit reportaj adevărat — își va pune asemenea întrebări ! Nici o literatură nu va sensibiliza, nu va detona, nu va trezi lumea, ca reportajul, marele reportaj adevărat !

Totul este să fii la fața locului, să iei parte, să trăiești cu oamenii, cu timpul, cu opera lor, cu viața pe care vrei să le cuprinzi în reportajul tău — un roman ca toate marile romane, o strălucitoare oglindă incandescentă a lumii.

RED. : Povestiți-ne cum ați învățat și cum v-ați hotărît să scrieți reportaj ?

TRAIAN COȘOVEI : În materie de reportaj — de scriere a reportajului, desigur că se și învață, dar, mai degrabă totul *se naște !* Inclusiv setea de cunoaștere, de participare, de implicare în epoca, în lumea, în eforturile lumii tale, cu eforturile și cu posibilitățile și strădaniile tale. Mai mult decît în toate celelalte genuri ale literaturii, în reportaj totul este participare, implicare, angajare, dăruire totală — parte la luptă ! Acel *— cel mai curios fiu al literaturii* — în înțelesul de cel mai dornic de a afla, de a cunoaște, de a se interesa și a spune.

Primele mele reportaje — sînt primele trăite de mine, la fața locului, în nordul Dobrogei, adică reportaje de acasă ; *Lumini pe Razelm* — o noapte de toamnă cu năvoadele pe Razelm. Toată noaptea, cît cele vreo zece năvoade au vînturat Razelmul în plasele lor, am scris și eu reportajul. Păstrez cu drag acel caiet cu paginile stropite de o ploaie ușoară și de apa din plase și babăici. Reportajul a stat aproape vreun an la revista ilustrată „Flacăra", pînă cînd l-a descoperit într-un sertar al lui redactorul șef care, apoi, m-a trimis pentru alte reportaje în Dobrogea. Tot în acea perioadă — '940—'950 — am scris reportaje despre dealurile ruinate ale Dobrogei, despre convoaiele de căruțe, cu cai slăbănogi, oprind pe marginea șoselei, fierbînd un terci de orz, în vremea secetei din 1946. Am scris despre uriașele incendii care mistuiau imensitățile de stuf ale Deltei ; „Comoara de la Somova" — explorările geologice și descoperirea zăcămintelor din Dealurile Somovei... Am scris „Împărații vînturilor", am scris „Bărăganul" și „Termocentrala Ovidiu".

Pe vremea aceea nu cunoșteam nici un reporter : eu a trebuit să frecventez cursurile a două facultăți, la Universitatea București — și programele de studii, de bibliotecă nu mi-au permis să fiu prea la zi cu literatura acelor ani. După Universitate, dîndu-mi seama de golul din formația mea, ca scriitor, am plecat în Dobrogea, pentru a-mi reface contactul cu viața, cu realitatea. Deci prima școală a mea, postuniversitară, a fost Dobrogea, prin care am reparat acea ruptură a mea de viață, din vremea studiilor.

Astăzi, în atita efervescență, febră a construcției socialiste în România, reportajul trebuie și va fi din ce în ce mai solicitat.

RED. : Puteți să ne vorbiți despre limbajul reportajului ?

TRAIAN COȘOVEI : Limbajul reportajului este limbajul literaturii, în general — și cu același respect, cu aceeași grijă pentru cultivarea limbii române. Știu că, de exemplu eu am fost adesea acuzat de calofilie. Dar ceea ce s-a înțeles drept calofilie, pentru mine a însemnat o exprimare atentă, un respect deosebit față de limba română, în toată bogăția și strălucirea ei. Dacă totuși, putem vorbi de o agresiune a limbajului reportericesc — este o agresiune a limbajului prozei și al poeziei — există un fel de proză care folosește parcă mult magnetofonul, casetofonul pentru înregistrarea acestui limbaj agresiv, degradat, pe care speră să-l ofere cititorilor drept *autenticitate*. Dar această agresiune va fi respinsă de cititori.

Reportajul este totuși o pasiune înnăscută — te naști cu ea, cu pasiunea participării, a implicării, cu puterea de a aproba, de a ajuta — și, deopotrivă, cu puterea de a dezaproba, de a înfringe tot ce stă în calea vieții, în calea construcției.

Dintre călătoriile mele prin țară — toate m-au absorbit : aleg dintre ele una — pe care nu o uit — au fost altele, mult mai mari, spre ținte mult mai mari — dar aceasta îmi răsare și noaptea. Am urcat drumul în nordul Moldovei, să ajung într-un sat, la o cooperativă agricolă, unde țăranii acelui sat cultivaseră, pe întinderi mari, lanuri de grîu cu șapte spice. Cum să nu te duci și pe jos, pînă acolo ! Și am ajuns acolo — un sat din nordul Moldovei ! Și am umblat prin lanurile lor — era adevărat cu șapte, cu zece spice ! Și numai tăciune. Cultivaseră un grîu fantastic, dar îl atacase tăciunele. Am ieșit din acele lanuri și eu întăciunat, oamenii mi-au dat o bucată de pîine, la drum, m-au dus pînă în marginea satului, ne-am despărțit fără cuvinte. Nu mai știu cum am ieșit din acel labirint de dealuri, decît țin minte că m-au ajuns din urmă un șir nesfîrșit de care lungi, trase de boi uriași (mi s-a părut) — care lungi, încărcate cu lungi, nesfîrșiți copaci drepți, jupuiți — păreau oameni de pe vremea lui Ștefan cel Mare, i-am întrebat unde merg, iar ei mi-au spus : este undeva o prăpastie mare, o prăpastie fără fund — acolo ducem noi lemnele. Am tăcut, am mers cu ei, o vreme, spre acea prăpastie fără fund. Vorbeau în pilde. Nu mai țin minte unde ne-am despărțit, dar de uitat nu îi mai uit. Din întîlnirea aceea am scris o nuvelă.

Este destul să constat în acest an, 1989, că acele lanuri cu șapte spice, țărănimea română, ocrotită de președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, le realizează acum ! Fără cenușa de atunci ! Dar aceia au fost cutezători. Nu mai știu în mîinile cărui redactor sînt acele pagini nepublicabile atunci — deși ele cuprindeau acea cutezanță a țărănimii noastre.

Drum al drumurilor mele este Transfăgărășanul. Și capodoperă a reportajelor mele, Transfăgărășanul ! Capodoperă, epopee a poporului român. Din el s-a desprins — de la sine ! — poemul „Transfăgărășanul sufletului nostru" — în care am încercat să exprim pentru toată lumea, sufletul mare și mereu avîntat al președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu — și, deopotrivă, sufletul, măreția poporului român. Mi s-a spus că acest poem nu a plăcut transfugilor — care nu au nimic cu țara și nu au nici un fel de suflet în ei.

Fără credință în patria ta, nimic nu e durabil, în nici un fel de literatură, artă.

RED. : La ce vîrstă simte reporterul că scrie cel mai bine ?

TRAIAN COȘOVEI : Reporterul nu are vîrstă : nu prinde de veste cînd începe, și nu termină niciodată !

Și nici reportajul nu are vîrstă — cît va fi lumea — cît lumea va avea nevoie de reportaj, și cît reporterul va fi reporter. Viața îi oferă subiecte, probleme, cîmpuri de cunoaștere, motive de gîndire, căi de acțiune — din ce în ce mai mari și mai grele. Aceasta este soarta și șansa lui. Norocul lui ! Una este să descrii dezastre, altceva este să descrii farmecul și măreția și greutățile și eroismul poporului, eforturile patriei care se înalță ! Nu am învățat de la nimeni să scriu reportaj. Am avut mereu în fată marea carte a României, în măreața ei devenire și ceea ce am reușit să descifrez din ea, din eroicele ei eforturi — a devenit reportajul meu.

Chiar și pe Geo Bogza, cel mai drag — și cel mai mare — sau singurul ! — deși l-am iubit — îl iubesc ! —, l-am acceptat tîrziu — și, ca din altă lume. Reporterul nu are mamă, nu are tată — țara întreagă este familia lui, epoca întreagă este casa lui. Geo Bogza este un uriaș, a cărui operă de așa-zis reporter a cuprins secolul din urmă și luminează secole, înaintea noastră. Acesta este răspunsul la întrebarea „cît timp trăiește reportajul ?"

Prin încărcătura, prin sarcina lui socială, reportajul este mai înainte decît toată literatura. Sînt om al lungilor drumuri — scriu poezie și proză —, cred cel mai mult în puterea reportajelor. Cu această credință am scris eu reportaj — să ajut opera de construcție a României, așa cum o avem astăzi — și în viitor.

Un geolog — Vasile Bacalu — făcea explorări în Hernicinicii nostri, la Somova. Am scris un reportaj despre această pasăre rară. După vreun an, luminile pe dealuri s-au stins : nu este nimic de căutat în dealurile hercinice, spuneau unii „de la centru" ! Am scris un al doilea reportaj. Șantierul s-a redeschis. Sînt mulți ani de atunci. Dar și acum, pe dealurile acelea se exploatează zăcămintele, pe care le căuta geologul acela, Vasile Bacalu. Despre exploatările de la Somova ascult și acum, despre geolog, nimic — despre mine, nici atît.

Aceasta este măreția anonimatului reporterului — ca toată măreția constructorilor României.

După o absență, cînd m-am dus la Somova și am văzut toate dealurile împresurate de tractoare și omenirea mea plantînd viță de vie, am rămas dator acestor podgorii strălucitoare, pe toate dealurile pustii, de la Tulcea, pînă la Brăila. Începea noua revoluție agrară. Am scris „Măreția grîului".

Riul Mare — Retezat ! Nici acum nu mă eliberez de el ! De opera de acolo ! Să mai văd odată Lotru ! Hidrocentrala de pe Bistrița ! Porțile de Fier I, Porțile de Fier II — metalurgia de la Galați, minunații constructori ai portului Constanța — și minunații constructori de vapoare de la Constanța, constructorii de la Brașov, de la Craiova — oriunde fac un pas, în țara asta dau și peste reporter, martor al măreției vieții lor. Am scris *Farmecul genezei* și *Dobrogea de aur*.

Nici reporterul, nici reportajul nu au vîrstă.

RED. : La care dintre reportajele dumneavoastră țineți cel mai mult ?

TRAIAN COȘOVEI : Dintre reportajele mele, la care țin cel mai mult ? Desigur, de toate sînt legat. Țin mai mult la cele mai bine scrise.

Țin cel mai mult la reportajele care — am simțit — că au ajutat cel mai mult. *Să mai văd odată Lotru* — este reportajul meu cel mai drag ! dar prin aceste cuvinte îngnesc multe pagini ale mele. Cu cîțiva ani, în urmă, Uniunea Scriitorilor din România ne-a cerut o listă a cărților. Cu acest prilej — lăsînd la o parte proza și poezia — am observat că am cîteva mii de pagini de reportaj — în afara celor uitate prin publicații. Sînt pagini selectate în volume — și prea multe. Dar, dacă, din ele, cu cea mai mare severitate, voi alege vreo mie de pagini — sau nici atît !, dar pagini care și-au făcut datoria — și prin viabilitatea lor își vor face, în continuare, datoria — înseamnă că și reporterul și-a făcut datoria. Nu are importanță cînd și cine o va publica — voi face această antologie cu pagini care au luptat cu timpurile, care vor mai lupta cu timpurile. Este proba reportajului, longevitatea sa.

Reportajul — oglindă a vremii ! Dar care prozator, care poet poate avea mulțumirile, profundele satisfacții ale reporterului, trecînd prin opera sa ! Prin țara sa ?!

Dezbatere consemnată de
Vasile Băran

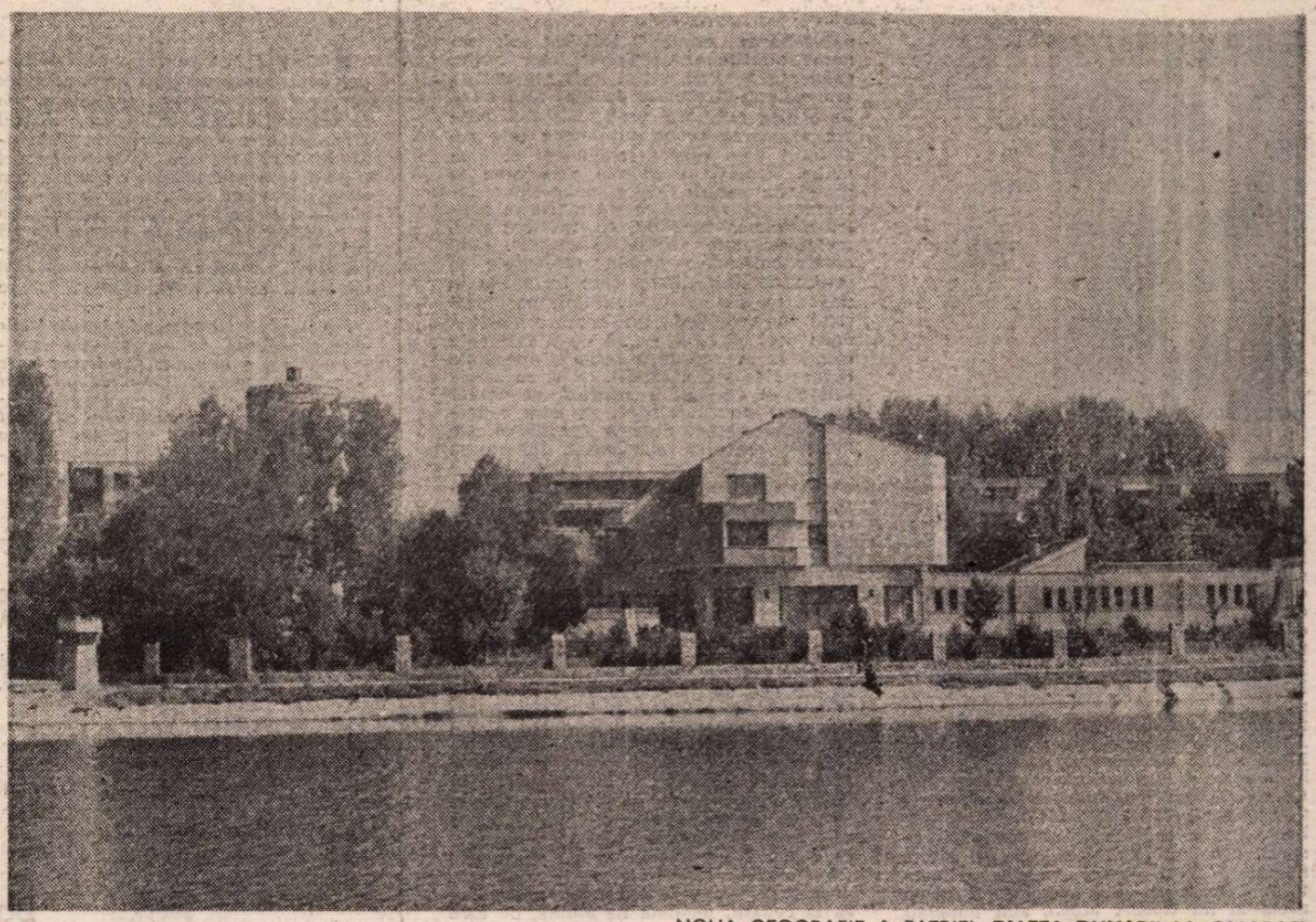

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI. **FALEZA DUNĂRII LA CĂLĂRAȘI**

Cartea străină

În căutarea identităţii

PRIVIT astăzi ca opera cea mai complexă a lui Max Frisch, romanul tradus în româneşte cu titlul **Eu nu sînt Stiller** *) a făcut obiectul celor mai diverse metode de investigaţie critică, de la psihanaliză la structuralism, de la sociologie literară la existenţialism. Modernitatea problematicii, definită de autorul însuşi ca „discordanţă a fiinţei noastre datorită unei aprecieri de sine exagerate care conduce la autoinstrăinare şi în cele din urmă la sterilitate", ca şi aspectele formale de realizare (tehnica romanului detectivist, poziţia povestitorului, funcţia istoriilor „mincinoase" interpolate, tradiţia jurnalului, stilul) au asigurat cărţii, încă de la apariţie (1954), un interes mereu viu. Ca şi în piesa **Don Juan sau dragostea de geometrie**, Frisch a pus în centrul problematicii întrebarea kierkegaardiană asupra absolutului în om, care se iveşte numai în actul alegerii, ca act al libertăţii. Tensionaţi, eroii lui Frisch, ca şi aceia ai lui Robert Musil, sînt posedaţi de pasiunea posibilităţii de a alege. Multiplicitatea rolurilor, a măştilor pe care un personaj le poate încerca în căutarea identităţii de sine, jocul dintre aparenţă şi esenţă, desfăşurat la nivelul conştiinţei individuale, pendularea între ceea ce vor sau cred că pot să fie şi ceea ce sînt de fapt protagoniştii favorizează o perspectivă relativizatoare, conformă ontologiei şi poeticii lui Max Frisch.

În pofida fluenţei stilistice, favorizată şi de facilităţile jurnalului, perfect adecvată, din punctul de vedere al tehnicii romaneşti, cum a observat Friedrich Dürrenmatt, acestui **Kriminalfall** (caz detectivist), structura epică a cărţii nu este deloc simplă. Prima parte, alcătuită din şapte caiete cuprinzînd însemnările din închisoare ale lui Stiller-White, ne aşterne în faţa ochilor trăirile şi reflecţiile personajului principal în scurtul arest preventiv, datorat unei regretabile suspiciuni, ce se dovedeşte curînd ca neîntemeiată, de asemenea relatările neadevărate despre sine ale protagonistului, în intenţia de a-şi construi o altă identitate creditabilă (caietele 1, 3, 5, 7), precum şi istoriile anterioare despre Stiller, procurorul Rolf şi soţiile lor, Julika şi Sibylle (caietele 2, 4, 6), în timp ce a doua parte ne oferă, dintr-o altă perspectivă decît aceea auctorială, un fel de concluzii la întîmplările relatate, consemnate de procurorul Rolf. De remarcat că autorul se distanţează de eul povestitor, iar în pendularea dintre persoana întîi şi persoana a treia lucrurile se complică, în sensul că White, cînd relatează despre Stiller, vorbeşte despre sine cel din viaţa anterioară. Personajul se dezvoltă chiar în timpul povestirii, în consens cu viziunea autorului, care îl reprezintă nu ca „tip", ci ca „model" posibil. Erou „dificil", ca şi Enderlin din **Numele meu fie Gantenbein** ori mai sus amintitul Don Juan, Stiller, sculptor mediocru, nemulţumit de sine atît în artă, cît şi în căsnicie, încearcă să scape de propriul eu prin migraţia spaţială în Statele Unite şi Mexic, prezentate din perspectiva societăţii de consum, a magazinului ilustrat, a cliseului de reminiscenţă literară ori video, din care „autenticul" a fost izgonit prin banalizare şi proliferarea de serie din era reproducerii mecanice. Mistificările servite la întoarcerea în ţară, într-o Elveţie ce pare a fi rămas înţepenită în vechile concepţii conservatoare, în special credulului temnicer Knobel (al cărui nume l-am putea pune în relaţie, la modul parodic, cu verbul „knobeln", cu unul din sensuri „a reflecta, a medita"), amator de „senzaţional" prefabricat, sînt toţ atîtea încercări de a se „juca" cu existenţa ipotetic, de a alege nu o singură dată, constrîns de un destin unic şi irevocabil, ci de a putea „proba ca pe haine", cum se exprimă un alt erou al lui Max Frisch, Gantenbein, mai multe roluri, mai multe măşti. Dar dacă în cazul lui Gantenbein jocul merge prea departe, „existenţa la conjunctiv" conducînd la pulverizarea „eroului", înfăţişat sub trei nume diferite şi „probînd" mai multe existenţe posibile, astfel încît romanul cu eroi potenţiali rămîne de fapt fără erou, în **Stiller** opţiunea protagonistului pentru asumarea propriului destin este rezultatul unui proces îndelungat şi dramatic. Tentaţia existenţei americane se dovedeşte pentru Stiller nefericită: încercarea de sinucidere stă mărturie pentru pierderea vechiului eu, moment cînd, metaforic, este vizitat de „înger", unul dintre episoadele amplu comentate în critica de specialitate, care întrevede în acesta un simbol al identităţii personale şi al autoacceptării. Încălcarea celei de-a doua porunci biblice („să nu-ţi faci chip cioplit"), în sensul aprecierii exagerate despre sine atît ca artist, cît şi ca „mîntuitor" al Julikăi, îl situează pe Stiller în epoca postmetafizică, în care raportarea egocentristă doar la sine însuşi este menită eşecului existenţial. Încercarea de a fugi de sine prin împrumutarea unui alt nume (şi a altui destin) în episodul american a fost interpretată de unii comentatori (J. H. Petersen, U. Weisstein) ca imposibilitate de a se autoaccepta. Confruntat la întoarcere cu numeroşi martori, cărora încearcă o vreme să le ţină piept (parodica scenă de la dentist, revolta sa în faţa propriului atelier, cînd îşi distruge opera, pentru a dovedi celorlalţi că nu el e Stiller, întîlnirile cu fratele, tatăl vitreg, soţia), Stiller refuză să fie acel om a cărui imagine, fixată odinioară (tema „chipului cioplit", imaginea falsă, imuabilă, pe care, la rîndul lui, şi el şi-o făurise despre Julika, închizînd-o în tiparul strîmb al geloziei şi al lipsei de iubire), ceilalţi o păstrează despre sine şi care îl împiedică să devină el însuşi. În cele din urmă, supunîndu-se verdictului dat de tribunalul ce constată identitatea sa cu dispărutul (în condiţii misterioase) Stiller, el este nevoit să capituleze, întrucît raportarea sa la ceilalţi, mediată de Julika, de care se reîndrăgosteşte, este singura posibilitate de alegere. Retragerea sa din lume, izolarea împreună cu soţia la o fermă părăsită din Vaud, unde practică olăritul artizanal pentru numeroşii turişti amatori de suveniruri (unii mirati de... asemănarea ceramicii elveţiene cu aceea a indienilor americani!) — şi, în fond, însemn al ratării lui ca artist creator —, noul început la care aspiră, acela de a fi considerat şi acceptat de Julika — ca reprezentantă a celorlalţi, a contactului său cu lumea — ca ins metamorfozat, nu schimbă de fapt destinul lui Stiller. El nu se poate accepta pe sine decît în deplină izolare. Moartea Julikăi îl eliberează total faţă de ceilalţi, căci nu o mai consideră ca reper al vieţii lui, după cum, mai înainte, îmbolnăvirea ei de tuberculoză şi internarea în sanatoriul de la Davos (reminiscenţă din Thomas Mann), cînd o părăseşte, a funcţionat ca primă etapă a spiritului rău, fatidic, ce-i urmăreşte pe cei doi. În cheie psihanalitică, romanul ilustrează incompatibilitatea erotică dintre Julika, fantomatica, dar frigida balerină, şi Stiller, complexat la un moment dat de ezitarea sa într-o misiune militară, ratată cu bună ştiinţă, fapt nesemnificativ în fond, pe care îl pune însă în legătură cu incapacitatea lui de a se purta bărbăteşte. Frica de celălalt acţionează, cum observa cu fineţe J. H. Petersen, ca resort al speranţei amîndurora de a-şi putea compensa propriul defect în relaţiile cu partenerul. Singurătatea lui Stiller este accentuată pînă la ultimul rînd al cărţii ca unica şansă posibilitate de a se autoaccepta, el fiind deopotrivă Stiller cel vechi şi totuşi un altul.

Celălalt cuplu al cărţii, Sibylle — procurorul Rolf, acesta confesor şi în final singurul prieten al lui Stiller (dar şi strategie a autorului de a nu se implica omniscient), deşi trece printr-o criză similară, datorată în bună parte de data aceasta femeii, reuşeşte să depăşească momentul critic, după relativa emancipare a Sibyllei, întrucît procurorul, spre deosebire de Stiller, îşi atribuie o importanţă limitată, concepţia sa despre lume, de esenţă kierkegaardiană, bazîndu-se pe recunoaşterea unei instanţe absolute ce determină actele de libertate individuală, precum posibilitatea alegerii.

Suverana construcţie a cărţii, remarcată cu deosebire de criticul Walter Jens, alcătuită prin însumarea diferitelor relatări, povestiri, unele cu înţeles simbolic-parabolic, precum cele despre Isidor şi Rip van Winkle (alter-egouri ale lui Stiller), uneori fiind necesară confruntarea mai multor puncte de vedere exprimînd „adevărul" fiecăruia, jocul subtil dintre continuitatea mărturiilor personajelor secundare şi discontinuitatea lui Stiller, picarescul, sesizat de acelaşi critic, la nivelul sufletesc-imaginativ al personajului principal, prileiuiesc cititorului bucuria unei lecturi deopotrivă agreabile şi lucide. Bucurie datorată, în egală măsură, izbînzii Ondinei Cristina Dascăliţa — traducătoare, de asemenea, a nu mai puţin dificilului „nouveau roman" **Numele meu fie Gantenbein** —, care ne oferă şi de această dată o excelentă interpretare a disponibilităţilor stilistice ale scriitorului elveţian.

Gabriela Danţiş

*) Max Frisch, **Eu nu sînt Stiller**. În româneşte de Ondine-Cristina Dascălita. Editura Univers, 1989.

Carlos Drummond de Andrade

■ *CARLOS Drummond de Andrade, unul dintre cei mai mari poeţi pe care i-a avut Brazilia, s-a născut la 31 octombrie 1902, în Itabira, Statul Minas Gerais. Voce-simbol în viaţa literară braziliană din ultimii cincizeci de ani, Drummond de Andrade a fost adeptul poeziei realiste inspirate din cotidian. După cum mărturiseşte: „Nu e nevoie să urcăm pe Parnas ca să privim oamenii; îi simţim mai aproape, egali, teribil de alţii, fraţi de luat de mînă, necunoscuţi, într-un mare oraş..."*

Poezia lui Drummond de Andrade este străbătută de un profund sentiment al lumii prezente şi viitoare, care îi conferă valoare universală, chiar dacă în discursul său — uneori pesimist dar mereu participativ, rezervat dar foarate uman — intră un întreg joc retoric de cel mai înalt efect artizanal, onomatopeea, arhaismul, neologismul, montajul verbal, aluzia, citatul doct, autocitatul. Umorul, ironia, tandreţea, melancolia, apoi expresia tăioasă şi tonul direct, penetrant sînt elemente fundamentale identificate de critică drept constante ale poeziei drummondiene.

Dintre volumele de poezii publicate de Carlos Drummond de Andrade desprindem: Ceva poezie, Maidanul sufletelor, Sentimentul lumii, José, Enigma limpede, Fermierul aerului, Lecţia lucrurilor.

Carlos Drummond de Andrade este, totodată, şi un prozator remarcabil. Dintre volumele sale de proză citäm: Confesiuni din Minas, Povestiri de ucenic, Plimbări în Insulă, Directorul.

Moare în 1987, lăsînd în urma sa o operă inconfundabilă, apreciată de contemporani, motiv pentru care a şi figurat de nenumărate ori pe lista candidaţilor la premiul Nobel.

Cîntecul prieten

Compun un cîntec în care mama să
se recunoască,
în care toate mamele să se
recunoască
şi care să vorbească precum ochii.

Merg pe un drum
care trece prin multe ţări.
Dacă ei nu mă văd, eu îi văd
şi-i salut pe vechii prieteni.

Eu împărtăşii un secret
cum s-ar iubi sau cum s-ar suride.
În gestul cel mai natural
al mîngîierilor se caută.

Viaţa mea, vieţile noastre
sînt un singur diamant.
Am învăţat cuvinte noi
pe altele le-am făcut mai frumoase.

Compun un cîntec
care să-i trezească pe oameni
şi să adoarmă copiii.

Banda

Juan o iubea pe Teresa care-l iubea
pe Raimundo
care-o iubea pe Maria care-l iubea
pe Joaquin care
o iubea pe Lili
care nu iubea pe nimeni.
Juan plecă în S.U.A., Teresa la
mănăstire,
Raimundo muri într-un accident,
Maria rămase cu mătuşa sa,
Joaquin se sinucise, iar Lili se
căsători cu J. Pinto
Fernández
care n-a intrat în istorie.

Cîntec spongios

Frumoasă
această dimineaţă din care nu
lipseşte mîtul
şi mierea sorbită fără blasfemie.

Frumoasă
această dimineaţă sau altă posibilă,
această viaţă sau altă invenţie,
fără, în umbră, fantasme.

Umezeala nisipului se lipeşte de
picioare.
Înghit marea care mă înghite.

Scoici, gînduri curbe, nuanţe ale
luminii albastre
complete
pe forme deja constituite.

Frumoasă
trecerea trupului, fuziunea lui
în trupul general al lumii.

Aş dori să cînt. Dar atît de absolut
încît tac, preaplin.

Consolare pe plajă

Hai, nu mai plînge...
Copilăria e pierdută,
Tinereţea e pierdută,
Dar viaţa nu s-a pierdut.

Prima dragoste a trecut.
A doua dragoste a trecut.
A treia dragoste a trecut.
Dar inima a rămas.

Ai pierdut pe cel mai bun prieten.
N-ai încercat să faci nici o
călătorie.
N-ai casă, vapor, nici pămînturi.
Dar ai un cîine.

Cîteva cuvinte dure
spuse pe un ton blînd te-au lovit.
Nu te vei vindeca niciodată.
Dar unde-ţi este umorul?

Nedreptatea nu se rezolvă.
În umbra lumii greşite
ai murmurat un timid protest.
Dar vor veni alţii.

Adunîndu-le pe toate ar trebui
să te arunci odată în apă.
Eşti gol pe nisip, în vînt...
Dormi, fiule.

Castitate

Pierdutul drum, pierduta stea
Ce a rămas departe, ce a rămas
în înălţimi
A apărut din nou cu strălucirea ei
pe drumul unic, singura stea.
Nu mă căiesc de păcatul trist
care mi-a întinat trupul, ca toate
trupurile.
Drumul e atît de neted, steaua atît de
mare
Amîndouă strălucesc într-atît încît
mă sting în ele.

Da, cu siguranţă, voi păcătui
din nou
(steaua amuţeşte, drumul se
destramă)
voi păcătui cu umilinţă, voi fi rău
şi sărac,
îmi va fi milă de mine şi mă voi
ierta.
Din nou steaua va străluci, arătînd
drumul pierdut al pierdutei candori
Şi eu voi fi mic de tot, voi fi
luminos
stînd la taifas cu îngerii cu care
nimeni nu discută.

Prezentare şi traducere de
Doina Lincu

Andrei PLATONOV

CEVENGUR

■ *„Andrei Platonov, încă un mare scriitor, egalul lui Mandelștam, egalul lui Bulgakov, sau poate superior acestuia..." scria Pier Paolo Pasolini în 1973, comentînd ediția italiană a romanului* Cevengur. *De atunci, Andrei Platonov (1899—1951) a devenit un nume unanim recunoscut, de mare scriitor rus al secolului și al întregii literaturi ruse. I se reeditează și traduc cărțile, în toată lumea apar despre ele studii, monografii, lucrări de doctorat. Iosif Brodski, laureat al premiului Nobel, i-a elogiat măiestria. Andrei Bitov conduce comitetul sovietic de valorificare a operei sale. În septembrie au fost comemorați 90 de ani de la naștere, în cadrul unei conferințe științifice la Moscova, cu amplă participare din numeroase țări, conferință la care s-a propus și înființarea unei internaționale „Societăți Platonov". La noi i-a apărut o carte de povestiri în 1968.* Cevengur, *unul dintre virfurile creației sale, se află în curs de publicare la Editura „Cartea Românească". Prezentăm fragmente din prima parte a romanului, descriind începutul de veac și copilăria personajului central, Sașa Dvanov.*

ZAHAR Pavlovici cunoscuse odată un om, pescar pe lacul Mutievo, care numai despre moarte vorbea, pe toți întrebîndu-i, tinjind din pricina curiozității lui. Înainte de a fi bun de mincat, peștele era pentru el o făptură deosebită care cunoștea pesemne taina morții. El îi arăta lui Zahar Pavlovici ochii pestilor morți : uite ce înțelepciune, spunea. Peștele stă între viață și moarte, de asta e mut și are privirea searbădă : vițelul gîndește și el, însă peștele, nu, el știe de la-nceput totul. Contemplă ani la rînd lacul, stăpînit numai și numai de întrebarea morții. Zahar Pavlovici încerca să-l convingă : nu este acolo nimic deosebit, e ceva cumva oarecum înghesuit. Pescarul mai răbdase un an, după care se aruncase din barcă în lac, legîndu-și picioarele cu o frînghie : nu cumva din întîmplare să iasă la suprafață. De fapt, nu credea în moarte, important pentru el era să vadă ce și cum e acolo : poate mult mai atrăgător decît să trăiești în sat sau pe malul lacului. El vedea moartea ca pe o gubernie oarecare, aflată însă undeva pe fundul unei ape răcoroase, iar asta îl ispitea necontenit. Unii dintre mujicii cărora pescarul le destăinuise gîndul lui de a trăi în moarte și a se întoarce de acolo, încercaseră să-i abată atenția, alții însă, dimpotrivă, se învoiseră : foarte bine, Dmitri Ivanovici, încercarea moarte n-are. Încearcă și pe urmă ne povestești și nouă. Dmitri Ivanovici a încercat : l-au scos din lac peste trei zile și l-au îngropat în cimitirul satului, mai lîngă gard.

Iar acum Zahar Pavlovici tocmai trecea pe lîngă cimitir și căuta, printre crucile înșirate ca niște garduri de șipci, mormîntul pescarului. Era un mormînt fără cruce. Nimeni, nici o inimă nu se întunecase la moartea lui, nu-l pomenise gura nimănui, fiindcă nu din neputință murise el, ci împins de mintea lui iscoditoare. Nevastă de pe urma pescarului nu rămăsese, era văduv, iar fiul lui era mic și creștea printre străini. Zahar Pavlovici venise la înmormîntare cu băiețașul de mînă, un copil isteț și duios, nu semăna nici cu mama, nici cu tatăl său. În urma sicriului, băiețașul călca mîndru și fără vreo suferință vădită.

— Tata dinadins s-a culcat așa, nene Zahar ?

— Nu dinadins, Sas, din prostie te-a adus acuma el pe tine la ananghie. Peste n-o să mai prindă el așa curînd...

— Dar mătușile de ce plîng ?

— Fiindcă-s fățarnice !

Nimeni nu voise să-și ia rămas bun de la răposat, cînd așezaseră cosciugul lîngă groapă. În genunchi, Zahar Pavlovici atinsese obrazul bărbos al pescarului, abia spălat de apa de pe fundul lacului. După care Zahar Pavlovici îi spuse băiețașului :

— Ia-ți rămas bun de la taică-tu, acuma-i mort în vecii vecilor. Uită-te la el, ai să-l pomenești.

Băiatul se lipise de trupul tatălui, cămașa lui veche, cu care îl înmormîntaseră — de înecat, se înecase într-alta — mirosea a sudoare de trup viu și prea bine cunoscut. Băiatul îi pipăi mîinile, miros jilav de pește plutea deasupra lor, pe un deget, întru cinstirea mamei uitate, tatăl purta un inel de cositor. Copilul întorsese capul spre oamenii aflați acolo, se speriase de cei străini și agățîndu-se, ca pentru a se apăra, de cutele cămășii tatălui, izbucnise într-un plîns jalnic ; amărăciunea era mută, desprinsă de restul vieții copilului, ajungîndu-și sieși, de nemîngîiat ; suferința lui era atît de mare, încît tatăl său mort ar fi putut să fie fericit. Și toți oamenii adunați lîngă mormînt plînseră și ei, din milă pentru băiețaș, dar și dintr-o timpurie compătimire față de ei înșiși, fiindcă murind la rîndul lui, fiecare va trebui să fie la fel bocit.

Cu toată durerea lui, Zahar Pavlovici se gîndise însă și la ce va fi mai departe.

— Ajunge cu urletul, Nikiforovna ! îi spusese el unei muieri care plîngea în hohote și cu bocete grăbite. Nu de suferință te cai tu, plîngi ca să plîngă și alții după tine cînd ți-o veni rîndul. Ia mai bine băiatul la tine, tu oricum ai șase, printre ceilalți o s-apuce și el să-și amăgească foamea.

Nikiforovna judecă într-o clipă cu mintea ei de muiere, fața uscată, fioroasă : ea plîngea fără lacrimi, numai din zbîrcituri.

— Ce tot spui ! Să-și amăgească foamea, zici ? Asta-i acuma, dar ia lasă-l să crească și să vezi cum se pune pe-nfulecat și pe rupt nădragi, nu mai apuci nimic să faci !

Pe băiat îl luase altă muiere, Mavra Fetisovna Dvanova, una cu șapte copii. Copilul o luă de mînă, femeia îi șterse fața cu fusta, îi suflă nasul și-l duse la casa ei.

Băiatul și-a adus aminte că uitase, aruncată în lac, undița mică pe care i-o făcuse tatăl lui. De bună seamă, pînă acum se prinsese în cîrlig vreun pește, așa că el va avea ce mînca și oamenii străini nu-l vor mai rusina.

— Tușică, mie mi s-a prins un pește-n apă. Hai să-l găsesc, îl mănînc și nu mai trebuie să mă hrănești tu.

Mavra Fetisovna își încreți fără să vrea obrazul, smîorcăise în colțul basmalei și strînsese mai tare mîna băiatului.

CU un an înaintea recoltei pustiite, Mavra Fetisovna rămase pentru a șaptesprezecea oară însărcinată. Bărbatul ei, Prohor Abramovici Dvanov, s-a bucurat mai puțin decît se cuvenea. Scrutînd în fiecare zi cîmpul, stelele, necuprinsul văzduh mișcător, el își spunea : ajunge pentru toți ! Și liniștit își vedea mai departe de treabă în căsuța gîlgîitoare de copilandri, odraslele lui. Nevasta îi născuse șaisprezece copii, dar trăiau numai șapte, al optulea era înfiat, băiatul pescarului înecat din propria lui dorință. Cînd femeia venise cu copilul de mînă, Prohor Abramovici nu avusese nimic împotrivă :

— Ce să-i faci : cu cît sînt mai mulți copii, cu atîta mai lipsită de griji e bătrînețea. Dă-i să mănînce, Mavrușa !

Orfanul mîncă pîine cu lapte, apoi se dădu la o parte, încruntat din pricina atîtor oameni străini.

Mavra Fetisovna se uită la el și oftă :

— Ne-a trimis Domnul o grijă nouă ! Sigur moare înainte de-apucă să crească ; după ochi nu pare zdravăn ; mănîncă pîinea degeaba...

Dar trecură doi ani, băiatul nu murise, nici măcar nu bolise vreodată. De mîncat mînca puțin și Mavra Fetisovna se împăca bine cu orfanul.

— Mănîncă, mănîncă, drăgușule, spunea ea, dacă de la noi nu iei, de la altul nici atîta n-apuci... [...]

Din motive gospodărești, a șaptesprezecea sarcină a nevestei îl necăjise pe Prohor Abramovici : se născuseră în sat mai puțini copii decît în toamna trecută, cu deosebire însă, nu născuse lelea Maria, care de douăzeci de ani, în afara celor ce prevesteau secetă, năștea neîntrerupt. Întreg satul știa asta și dacă lelea Maria umbla fără povară mujicii spuneau : eh, Maria-i fată mare, la vară o s-avem foamete...

Iar în anul acela, Maria se mișca slabă și ușoară.

— Nu te-mperechezi Maria Matveevna ? o întrebau cuviincios mujicii întîlniți în cale.

— Păi cum ! spunea Maria, și se rușina, neobișnuită să umble stearpă.

— Ei, nu-i nimica, o linișteau. Ia vezi, pui tu curînd un băiat la cale : că doar te pricepi.

— Păi ce, să trăiești degeaba ? prindea curaj Maria. Numai pîine de-ar fi.

— Asta cam așa-i, se învoiau mujicii. Nu-i greu muierii să nască, numai grîul să-i poată ține pasul... Dar tu ești cam vrăjitoare : știi cînd îți vine vremea...

Prohor Abramovici îi spuse nevestei că nu la timp potrivit a rămas ea grea.

— Lasă, Proșa, răspunse Mavra Fetisovna, eu îi fac, eu mă duc pentru ei cu traista, că doar nu te duci tu.

Prohor Abramovici rămase îndelung tăcut.

Veni decembrie fără zăpadă, semănăturile de toamnă înghețară. Mavra Fetisovna născu doi gemeni.

— Te-ai ouat, spuse lîngă patul ei Prohor Abramovici. Slavă Domnului : ce facem acuma ? Aștia, se vede, sînt plini de viață, fruntea numai zbîrcituri și minușele, pumnișori.

Cel înfiat stătea și el acolo și se uita cu fața schimbată și îmbătrînită la ce nu era de înțeles. Creștea în el fierbințeala biciuitoare, rușinea copilului față de adulți și dintr-o dată nu-i mai iubi și simți cît este de singur ; ar fi vrut s-o ia la fugă și să se ascundă în ripă. La fel de trist și înspăimîntat se simțise cînd văzuse niște cîini încîrligați, nu putuse mînca atunci două zile și își pierduse pentru totdeauna dragostea față de cîini. Lîngă patul lehuzei mirosea a carne de vită și a viței de lapte abia fătat, dar din pricina slăbiciunii ei, Mavra Fetisovna nu mai simțea nimic ; ei îi era cald sub plapuma împestrițată de petice și își dezveli un picior îngroșat de vîrstă și nașteri, zbîrcit și unsuros ; se vedeau petele galbene ale unor vechi lovituri și vinele albastre și îngroșate, cu sîngele aproape închegat, oricînd gata să rupă pielea și să țîșnească afară : numai o singură asemenea venă arborescentă, și se putea bănui undeva departe inima împingînd cu greu sîngele prin mulțimea crăpăturilor înguste din trupul prăbușit.

— Ce-i Saș, te-ai uitat deajuns ? întrebă Prohor Abramovici. Ți s-au născut doi frățiori. Taie-ți o bucată de pîine și du-te la joacă, afară s-a-ncălzit.

Sașa plecă fără să ia pîinea. Mavra Fetisovna deschise ochii ei albicioși, plîngăreți și își chemă bărbatul :

— Proșa ! cu orfanul avem zece, iar tu ești al doisprezecelea.

Prohor Abramovici știa și singur socoteala :

— Lasă-i să trăiască, la o gură mai mult, crește și grîu mai mult.

— Oamenii spun c-o să fie foamete ; să nu dea Domnul pacostea asta ; ce ne facem cu cei mici și cu cei de țiță pe deasupra ?

— N-o să fie nici o foamete, hotărî liniștit Prohor Abramovici. Nu ies semănăturile de toamnă, ne ținem cu cele de primăvară.

ÎNTR-ADEVĂR, semănăturile de toamnă n-au răzbit : înghețaseră înainte încă de venirea iernii, iar în primăvară au pierit cu desăvîrșire sub ghețurile de pe cîmp. Cele de primăvară, ba te speriau, ba te bucurau, dar cum-necum s-au pîrguit aducînd cam zece puduri la deseatină. Fiul cel mare al lui Prohor Abramovici avea unsprezece ani și cam tot atîta băiatul luat de suflet. Unul din ei trebuia să meargă la cersit, să ajute familia cu pîinea uscată adusă de el. Prohor Abramovici tăcea : îi era milă să-l trimită pe-al lui și rușine să-l silească pe orfan.

— Ce tot stai și taci ? se înfuriase Mavra Fetisovna. Agapca și-a trimis unul de șapte ani. Misca Duvakin și-a pregătit fetița și tu stai, bolovan nepăsător ! Meiul nu ne-ajunge nici pînă la Crăciun, iar pîinea doar la Ispas dac-om vedea-o!...

Toată seara, Prohor Abramovici a cusut dintr-o pînză veche, groasă, un săculeț încăpător și ușor de purtat. De vreo două ori l-a chemat pe Sașa, i l-a încercat pe umeri.

— E bine așa ? Aici nu te trage ?

— Merge, a spus Sașa.

Proska cel de șapte ani sedea alături de tatăl său și băga la loc în ac, ori de cîte ori scăpa — tatăl nu vedea prea limpede — ața aspră.

— Tătucule, mîine îl alungi pe Sașa la cersit ? întrebă Proska.

— Ce tot stai și trîncănești ? se supără tatăl. Ai să cresti mare, mergi și tu să cerșești.

— Eu n-am să mă duc, îl înfruntă Proska, eu am să fur. Ai spus, ții minte, că i-au umflat lui nenea Grișa iapa ? Ei au luat-o, lor li-e bine, iar nenea Grișa și-a cumpărat iarăși un jugan. Cînd cresc eu, am să-i fur juganul.

La cină, Mavra Fetisovna l-a hrănit pe Sașa mai bine decît pe copiii ei de sînge, i-a dat numai lui, după masa celorlalți, terci cu unt, și lapte cît a putut să bea. Prohor Abramovici a adus din șopron o joardă și pe cînd toți dormeau a făcut din ea un toiegut pentru drum. Sașa nu dormea și asculta cum se ciopleste bățul cu cuțitul de pîine. Proska sforăia și tresărea din pricina unui gîndac de bucătărie care i se plimba pe gît. Sașa luă gîndacul dar se temu să-l omoare și îl aruncă jos.

— Saș, tu nu dormi ? întrebase Prohor Abramovici. Hai, dormi, ce-i cu tine ?

Copiii se sculau devreme, cînd cocoșii încă mai moțăiau începeau să se bată între ei pe întuneric, iar bătrînii se trezeau a doua oară și își scărpinau bubele. Nici un zăvor nu scîrțiia încă în sat și nimic nu se auzea din cîmpie. Într-un asemenea ceas și-a scos Prohor Abramovici copilul de suflet la marginea satului. Băiatul mergea somnoros și îl ținea încrezător de mînă pe Prohor Abramovici. Era umezeală și răcoare. Paznicul bisericii vesti ora și vuietul trist al clopotului îl emoționă pe băiat.

Prohor Abramovici se aplecă spre el :

— Sașa, uită-te colo. Vezi, drumul din sat urcă dealul. Tu să mergi și să tot mergi pe el. Ai să vezi pe urmă un sat uriaș și un foișor pe un dîmb : să nu te sperii, să mergi drept înainte, ăsta-i orașul care te-ntîmpină pe tine, iar acolo, în magazii ce e multă pîine. Cînd aduni o desagă plină, întoarce-te acasă să te odihnești.. Cu bine, fiule !

Sașa îl ținea de mînă pe Prohor Abramovici și priveau cîmpul cufundat în cenușia sărăcie matinală a toamnei.

— Acolo au fost ploi ? întrebă Sașa, gîndindu-se la orașul îndepărtat.

— Din belșug, îl asigură Prohor Abramovici.

Atunci băiețașul lăsă mîna lui Prohor Abramovici și, nemaiuitîndu-se la el, o porni singur, cu trăistuța și cu bățul, ochii numai pe drumul care urca dealul, ca să nu se rătăcească. Dispăru pe după biserică și cimitir și nu se arătă multă vreme. Prohor Abramovici stătea pe loc și aștepta ca băiatul să apară de cealaltă parte a văii. Vrăbii singuratice scormoneau cu noaptea-n cap drumul și se vedea cum dîrdîie de frig. Tot orfane și ele, gîndi Prohor Abramovici, cine să le arunce cîte ceva ?...

Fără să știe ce vrea, Sașa intră în cimitir. Pentru prima oară el se gîndea acum la sine și cu mîna își atinse pieptul : iată, ăsta sînt eu ; iar pretutindeni era ceva străin și neasemănător lui. Casa unde a trăit și i-a iubit pe Prohor Abramovici, pe Mavra Fetisovna, pe Proska se dovedește a nu fi casa lui, de acolo l-au scos dimineața pe drumul rece. În sufletul lui trist, numai pe jumătate copilăresc, nesubțiat cu apa liniștitoare a conștiinței, se aduna, umplîndu-l, obida sufocantă, el o simțea pînă în gît.

Cimitirul era acoperit cu frunze moarte, în liniștita lor profunzime, pașii amuțeau într-o clipă, mersul devenea pasnic. Pretutindeni erau cruci de lemn, multe fără nici un semn în amintirea răposatului, nici măcar numele lui. Pe Sașa îl interesau mai ales crucile vechi, gata și ele să cadă și să putrezească în pămînt. Mormintele fără cruce erau și mai atrăgătoare, în adîncurile lor zăceau oameni deveniți pentru totdeauna orfani : și lor le muriseră mamele, iar tații unora se înecaseră în rîuri și lacuri. Mormîntul tatălui lui Sașa era aproape de tot, bătătorit, peste el trecea cărarea pe care erau purtate spre adîncul cimitirului alte sicrie.

Atît de aproape și răbdător zăcea tatăl lui, fără să se plîngă de urîtul și spaima că va rămîne singur peste iarnă. Ce este acolo ? Acolo e rău, e liniște, e strîmt, din locul acela nu se vede băiețașul cu băț și traistă de cerșetor.

— Tată, pe mine m-au gonit la cersit, acum am să mor curînd către tine, doar ți-e urît acolo singur și mi-e urît și mie.

Băiatul își puse toiegelul pe mormînt și îl acoperi cu frunze, stai aici și așteaptă-mă.

Sașa hotărîse să se înapoieze curînd din oraș îndată ce va aduna o traistă plină cu colți de pîine; atunci o să-și sape un bordei alături de mormîntul tatălui și o să locuiască acolo, de vreme ce casă nu mai are.

Prohor Abramovici se săturase tot așteptînd să-l vadă pe orfan și voia să plece. Sașa trecuse însă peste șuvoaiele din vîlcea și începuse să urce panta argiloasă. El mergea încet, de pe acum obosit, dar bucuros că în curînd va avea și el casa lui și pe tatăl lui ; să zacă tata mort și să nu șoună nimic, în schimb tot timpul va fi aproape, sudoarea lui caldă, cămașa veche, mîinile care îl îmbrățișau pe Sașa cînd dormeau împreună pe malul lacului ; să fie tata mort, dar măcar întreg, același, neschimbat.

— Oare ce-o fi făcut cu bățul ? se întrebă Prohor Abramovici.

Dimineața era acum jilavă, băiețașul urca dealul lunecos ajutîndu-se cu mîinile. Traista fluturа în jurul lui, largă și încăpătoare ca o haină străină.

Prezentare și traducere de

George Bălăiță
Janina Ianoși

Meridiane

Premiul internațional „Eugenio Montale"

● Juriul Premiului Internațional „Eugenio Montale" (compus din Giorgio Bassani, Giorgio Caproni, Marco Forti, Mario Luzi, Giovanni Macchia, Geno Pampaloni, Goffredo Petrassi, Vanni Scheiwiller, Giacinto Spagnoletti, Maria Luisa Spaziani) a acordat, la a șaptea ediție a sa, trei premii de poezie la secțiunea autori consacrați (Giuseppe Conte, Rosita Copioli și Eugenio De Signoribus). Premiul de debut în poezie a fost conferit tinerilor Paolo Arceri, Emanuele Bettini, Rita Jacomino, Giuseppe Lagrasta, Giuseppe Piersigilli, Silvio Raffo și Marietta Salvo. S-au dat și patru burse de studiu (Stefania De Biase, Stefania Falasca, Ester Maero și Valeria Mancini). Premiul Internațional „Eugenio Montale" are și o secțiune pentru literatură străină, care în acest an a revenit României prin premierea lui Marin Mincu și a lui Marian Papahagi.

„Larousse" în rusește

● Editura franceză Larousse a semnat cu editura sovietică Progress cel mai amplu contract încheiat vreodată de celebra casă editorială pariziană. Acesta prevede cedarea către editura moscovită a drepturilor de publicare în limba rusă a dicționarului enciclopedic „Larousse-1" (ediție ilustrată într-un singur volum de 1 500 de pagini). Tirajul va fi de 500 de mii de exemplare.

„Proust"

● Eseul lui Samuel Beckett, **Proust**, nu va putea fi citit în limba franceză. Scris în 1931, tradus de atunci în nenumărate limbi, editat și reeditat, eseul rămîne necunoscut francofonilor datorită autorului său. Beckett considerînd această lucrare de tinerețe nedemnă pentru limba lui Proust și că a-l traduce azi — scriitorul fiind propriul său traducător în franceză — i-ar lua prea mult timp și s-ar putea să nu ajungă a-l vedea tipărit.

„Othello" la Young Vic

● Între 20 septembrie și 11 noiembrie la Teatrul Young Vic din Londra se prezintă o nouă montare a piesei **Othello** de William Shakespeare. Noul spectacol, regizat de Trevor Nunn, are în distribuție pe Willard White în rolul titular și pe Imogen Stubbs în rolul Desdemonei (în imagine).

Traducere

● De curînd a apărut la editura Gallimard, sub auspiciile UNESCO, traducerea franceză a epopeii lui Șota Rustaveli, **Viteazul în piele de tigru.**

Cesare Zavattini

● A încetat din viață, la Roma, scriitorul, scenaristul, pictorul și regizorul Cesare Zavattini. Avea 87 de ani. Cu el dispare ultimul reprezentant major al neorealismului italian. A debutat ca scriitor în 1931 cu volumul **Parliamo tanto di me**, urmat de **I poveri sono matti** (1937), **Io sono il diavolo** (1941), **Totò il buono** (1943) și, mai recent, volumul de versuri în dialect sicilian **Stricam' in d'na parola** (1975). Cineastul își începe activitatea în 1935 cînd, împreună cu Mario Camerini, realizează filmul **Darò un milione.** Măsura talentului său în acest domeniu, Zavattini o dă abia în 1942 cu filmul **Quatro passi fra le nuvole**, în regia lui Alessandro Blasetti. După război, începe să colaboreze cu De Sica. Realizează împreună **Sciuscià** (1946), **Hoții de biciclete** (1948), **Miracol la Milano** (1951), **Umberto D** (1952). La 80 de ani, în 1982, scrie, interpretează și regizează filmul **Veritàaaa.** Dintre marii regizori cu care a mai lucrat amintim pe Visconti, De Santis, Lattuada. Zavattini a fost un mare om de cultură, un neîntrecut povestitor și un antifascist convins.

Sir Neville Marriner — 65

● Cunoscutul dirijor britanic Sir Neville Marriner a împlinit 65 de ani. Fondator și director al Academiei St. Martin in the Fields din Londra începînd din 1956 și director muzical al orchestrei simfonice Radio Stuttgart din 1984, Sir Neville Marriner a studiat la Școala Lincoln și Colegiul Regal de Muzică. A urmat Colegiul Eton în 1948 și a fost numit profesor la Colegiul Regal de Muzică, cînd avea doar vîrsta de 26 de ani. Muzicianul britanic a fost înnobilat în 1985. Din bogata sa carieră artistică mai amintim că el a fost director al Orchestrei de cameră din Los Angeles (1968—1977) și al orchestrei din Minnesota (1979—1986), director artistic al Festivalului „South Bank Summer Music" (1975—1977), al Festivalului Meadow Brook și al Orchestrei simfonice din Detroit (1979—

1983), precum și al Festivalului de vară de la Centrul Barbican din Londra (1985—1987).

De asemenea, a dirijat orchestra Academiei St. Martin in the Fields din Londra cu prilejul înregistrărilor realizate în 1984 pentru filmul **Amadeus** al lui Milos Forman.

Corespondență

● Corespondența Marcel Proust — Gaston Gallimard apărută, evident, la editura Gallimard, este un document de un deosebit interes despre relațiile prietenești și totodată capricioase dintre un scriitor și editorul său. Iată finalul unui răspuns trimis de Gallimard lui Proust, chiar în ziua cînd primise o scrisoare plină de reproșuri: „Fiecare din reproșurile dumitale mă amărăsc profund, deși, te asigur că nu doresc cu orice preț să-ți fiu pe plac". Ce scriitor și ce editor au astăzi un asemenea schimb de corespondență, care mai tîrziu să constituie un document despre „fața ascunsă a creației literare"?. Telefonul exista și atunci iar Proust îl folosea des pentru a discuta cu Gallimard.

Momente coregrafice

● De un deosebit interes în cadrul recentelor „Berliner Festtagen" a fost ceea ce se poate numi secțiunea coregrafică: de la spectacole de folclor amerindian susținute de ansamblul „Magisterial" din Mexic și pînă la cele de balet clasic prezentate de „Het Nationale Ballet" din Amsterdam. (În imagine — un moment din **Omagiu lui George Balanchine** al acestei companii olandeze).

Pictura lui Picasso

● Editura elvețiană „Ides et Calendes" (Neuchâtel) are în plan editarea întregii opere — pictură — a lui Picasso. De curînd a apărut primul volum, incluzînd creația pictorului dintre anii 1900—1906. Printre reproduceri se află, pentru prima oară prezentată în culori, **La Baraque de foir.** Pictorul avea numai 19 ani și pentru întîia dată semnează Picasso (picturile anterioare fiind iscălite P. Ruiz Picasso).

Cremona festivalieră

● Găzduită de Teatrul Amilcare Ponchielli complet restructurat, ediția a VII-a a Festivalului de muzică simfonică de la Cremona a fost dedicată instrumentelor cu coarde în muzica rusă. Colective artistice prestigioase, dirijori și soliști renumiți au onorat manifestarea recent încheiată, inaugurată de orchestra Conservatorului Santa Cecilia din Roma, cu un program din lucrările lui Ceaikovski. În paralel, participanții au vizitat o amplă expoziție ilustrînd momente importante ale activității instituției-gazdă în cei 242 de ani ai existenței sale, în orașul neîntrecuților lutieri Stradivari, Amati, Guarnieri.

Afișe

● O interesantă expoziție de afișe, însumînd lucrări realizate în Italia ultimului secol, a fost găzduită de simezele Muzeului della Scala, ale Galeriei Permanente și ale Palatului Dugnani din Milano. Între semnatarii afișelor: Mario Sironi, Umberto Boccioni, Arturo Martini, De Chirico și alți importanți artiști. Lucrările au fost selectate din valoroasa colecție însumînd 25 000 de piese a milanezului Nando Salce.

„Zillis"

● La Zillis, un sătuc din cantonul elvețian Grison, se află unul din cele mai vechi plafoane pictate din occident. Picturi pe lemn datînd, neschimbate, din secolul al XII-lea. O adevărată „bandă desenată medievală". Criticul de artă Diether Rudoff a strîns reproducerile plafonului, comentîndu-le în volumul-album **Zillis.**

Lermontov — 175

● Manifestări organizate în multe din orașele Uniunii Sovietice au marcat împlinirea a 175 de ani de la nașterea lui Lermontov. Acestea au culminat cu o seară festivă în sala Coloanelor din Moscova, unde personalitatea și opera poetului au fost evocate de scriitori proeminenți, printre care Serghei Baruzdin, Evgheni Evtușenko, Rasul Gamzatov, Larisa Vasilieva.

Henri Verneuil

● Cunoscutul regizor francez, autor a circa 50 de filme, a publicat în 1985 un volum autobiografic intitulat **Mama**, de fapt o evocare a destinului unei familii de ar-

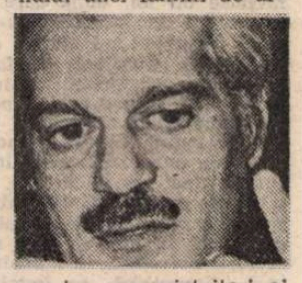

meni, supraviețuitori ai genocidului din 1915. Recent, Henri Verneuil, care s-a hotărît să-și ecranizeze cartea, a vizitat Bulgaria, unde urmează să efectueze filmările la prima parte a noii sale creații. Cu acest prilej el a anunțat și distribuția viitorului film — Claudia Cardinale, Omar Sharif (în imagine) și Charles Aznavour.

„Premiile O'Henry 1988", antologie editată de William Abrahams

(Doubleday, New York, 1988)

● Premiile memoriale O'Henry se atribuie anual din 1918, cînd societatea artelor și științelor a decis să omagieze în acest mod opera maestrului american al prozei scurte. S-a început prin premierea a două schițe dintre cele apărute în reviste în 1919. Ulterior s-a ajuns la 20 de premii anual și la publicarea textelor distinse în antologii anuale.

Alte premii literare americane sînt decernate de jurii sau se bazează pe recomandările unui grup mai larg sau mai restrîns de lectori avizați. Premiile O'Henry au un statut aparte: un singur om, editorul antologiei, citește, alege, decide. Cu începere din 1967, această răspundere îi revine lui William Abrahams și, ca atare, selecția poartă pecetea gustului lui. Nu sarcasmul lui O'Henry, ci melancolia cenzurată de autoironie, aspirațiile contrariate de duritățile vieții și alte trăsături specifice ale creației maestrului necontestat al tuturor autorilor de proză scurtă, Anton Cehov, sînt dominantele bucăților la care se oprește William Abrahams.

Cel de-al 68-lea volum al seriei (în 1952 și în 1953, după moartea editorului de atunci, H. Brickell, n-au apărut antologii) este rezultatul consultării a 158 de reviste literare din care au fost reproduse, ca de obicei, 20 de schițe și nuvele, unele dintre ele semnate de autori bine cunoscuți, ale căror nume apar frecvent în sumarul selectiilor (John Updike, Alice Adams, Ann Beattie, Joyce Carol Oates), altele, aparținînd unor debutanți.

Există, însă, un premiu întîi. În 1988, el a revenit prozatorului și poetului Raymond Carver, considerat a fi liderul așa numitei școli minimaliste, deși opera lui nu se lasă înghesuită în albia îngustă a acestui curent. Dovadă — chiar schița premiată. Se numește **Comision.** „E adevărat — scrie în introducerea cărții editorul — că povestirea începe cu o propoziție formată dintr-un singur cuvînt. Acest cuvînt este însă «Cehov»". Abrahams își îngăduie aici o efuziune lirică: „Și cum mai luminează acest cuvînt viețile noastre, cîtă rezonanță produce doar prin faptul că este acolo și ne vorbește despre o viață care este ea însăși o povestire exemplară și care, în ficțiune, va fi povestirea lui Carver pentru noi."

Textul începe reporterește, cu întîmplări adevărate, autentificate de toate biografiile lui Cehov. Pe scurt — episodul din 22 martie 1887 cînd, invitat la restaurant de bogatul său prieten, editorul Alexei Suvorin, Cehov a avut prima hemoptizie. Urmează cîteva instantanee marcînd evoluția bolii. O vizită la spital a sorei scriitorului, Maria Cehova, și impresiile el, memorabila vizită a lui Lev Tolstoi, care a încercat să-l convingă pe bolnav, spre consternarea acestuia, că sufletul ar fi nemuritor, reacții paradoxale ale lui Cehov — în ultimele zile de viață deși, doctor fiind, știa că va muri în curînd, le scria alor săi că este pe cale să se însănătoșească — și finalul: terminarea piesei **Livada cu vișini** în octombrie 1903, plecarea cu trenul de la Moscova la Badenweiler, în Elveția, în iunie 1904 și noaptea de 2 iulie 1904 cînd Cehov începuse să delireze și soția lui, actrița Olga Knipper, l-a chemat la hotel pe doctorul Schwöhrer. Acesta i-a făcut muribundului o injecție cu camfor pentru a-i stimula inima și a vrut să trimită după oxigen. Recăpătîndu-și subit luciditatea, Cehov i-a spus calm: „La ce bun? Înainte de a ajunge aici voi fi un cadavru". Atunci doctorul a comandat șampanie. „E mult de cînd n-am mai băut șampanie" — a spus Cehov. A sorbit din pahar, s-a întors pe o parte, a închis ochii și a încetat să mai respire. Pînă aici e reconstituire. Sîntem la jumătatea povestirii și în punctul de unde începe ficțiunea. Șampania fusese adusă de un tînăr blond, aparent obosit, cu uniforma în dezordine, trezit probabil din atipeală. A doua zi dimineață a revenit pentru a strînge cupele de cristal. Arăta ca scos din cutie și aduse trei trandafiri galbeni cu tijă lungă într-o vază de porțelan. Urmează perceperea atmosferei din apartamentul de hotel și înregistrarea discuției cu Olga Knipper din unghiul acestui personaj martor. El îi spune că micul dejun va fi servit în grădină, dar poate fi adus și în cameră, e absentă, apoi îl informează că domnul Cehov a murit și-l roagă să facă un comision: să se ducă și să-l cheme pe cel mai bun antreprenor de pompe funebre din oraș. Băiatul stă încremenit cu vaza în mînă, nu îndrăznește să privească în jur, zărește dopul de șampanie, ar vrea să-l ridice dar nu știe cum să se aplece și, în timp ce doamna din fața lui îi vorbește, se vede pe sine învoindu-se pentru a părăsi hotelul și ajungînd cu florile încă în mînă la antreprenorul de pompe funebre care... Sînt cinci sau șase pagini de proză fluidă, subtilă, moartea lui Cehov este observată din exterior, de un adolescent, care a aflat doar că dispărutul a fost un om celebru și se privește cu anticipație pe sine făcînd „comisionul". O descriere atît de simplă încît pare aproape cehoviană — o atitudine literară în care Abrahams vede miezul celei mai bune proze americane din veacul nostru.

Al. O

N. IONIȚĂ

„Alterum intuere, ne laedaris, alterum ne laedas". (Seneca, Epistulae)

Machado de Assis — 150

● Se împlinește anul acesta un veac și jumătate de la nașterea scriitorului brazilian Machado de Assis (1839—1908). Romancier, poet, jurnalist și critic literar, a colaborat la diferite reviste și ziare braziliene, exercitînd o influență considerabilă asupra vieții culturale din timpul său. Trăsăturile definitorii ale operei sale, angoasa metafizică și adînca neliniște existențială sînt adesea contrabalansate de acel spirit ludic și satiric care a fost nu numai una din armele lui Machado de Assis, ci și un element marcant al stilului său. Multă vreme criticii literari au discutat influența pe care Machado de Assis ar fi avut-o asupra stilului și a galeriei de personaje ale marelui scriitor portughez Eça de Queirós.

„Ziua veteranilor"

● Actorul american Jack Lemmon (stînga) și actorul britanic Michael Gambon (centru) în rolurile unor veterani ameri-

cani pe scena de la Theatre Royal Haymarket din Londra în noua piesă **Ziua veteranilor** de Donald Freed. Lor li s-a alăturat actorul Robert Fleming (dreapta), toți trei întruchipînd niște veterani ai celor două războaie mondiale și al celui din Vietnam.

„Gol între lupi", — LV

● Mitteldeutscher Verlag din Halle — Leipzig a reeditat recent volumul **Gol între lupi** de Bruno Apitz (1900—1979). Acest roman, care aduce în prim plan viața inumană a deținuților din lagărul nazist de la Buchenwald, este cartea cea mai citită din R.D. Germană. Începînd din anul apariției sale — 1958 — ea a fost reeditată de alte 54 de ori.

Pe baza romanului lui Apitz, tradus în multe țări ale lumii, a fost realizat un film de lung metraj și s-au făcut adaptări pentru televiziune și teatru.

„Scoicile" de la San Sebastian

● Premiul „Scoica de aur", atribuit la Festivalul cinematografic internațional de la San Sebastian, a revenit filmelor **Homer și Eddy**, realizat de Andrei Koncealovski și **Națiunea secretă**, de Jorge Sanjinez (Bolivia). „Scoica de argint" a fost acordată peliculei **Consulul**, realizată de regizorul polonez Miroslaw Bork. Premiul special „San Sebastian", pentru „reflectarea profundă a realității contemporane", a fost atribuit filmului **Zile cețoase**, al regizorului basc, Antxon Ezeiz. (În imagine, o secvență din filmul **Homer și Eddy**).

Octogenarul Elia Kazan

● Prezent la Roma, pentru a i se decerna premiul „Maestri del Cinema" — acordat anterior lui Hitchcock, Wilder și Minnelli — octogenarul regizor Elia Kazan a confirmat ceea ce anunțase cu cîteva luni în urmă la Cannes: „Voi face un nou film, intitulat **Dincolo de Marea Egee**, după un roman al meu, nepublicat încă și adaptat pentru ecran de fiul meu, Chris. Filmările se vor desfășura în Grecia și la Paris. În distribuție vor figura Nicolas Cage și Juliette Binoche. Este primul meu film european și el va vorbi despre legăturile dintre America și Europa. Mă simt atît de departe de filmele care se fac astăzi în America. Pe vremea mea eram preocupați de tematica filmului, de ceea ce acesta dorea să spună. Astăzi sînt la modă sexul, violența, extratereștrii și efectele speciale. N-aș fi capabil să fac ceea ce face Spielberg — sînt un diletant în comparație cu el. Dar mă simt bine așa".

Un Van Gogh la New York

● Pentru a obține în colecția sa una din celebrele picturi ale lui Van Gogh, **Portretul căpitanului Roulin**, (de fapt poștașul artistului, la Arles), Muzeul de artă modernă din New York — MOMA — a trebuit să renunțe la șase lucrări semnate de Picasso, De Chirico, Mondrian, Monet, Renoir și Kandinsky. Nu se cunosc condițiile exacte ale acordului în baza căruia posesorul, deocamdată anonim, al acestui Van Gogh a acceptat ca tabloul să fie transferat din depozitul blindat al unei bănci din Zürich în sălile MOMA din Manhattan. Directorul secției de pictură și sculptură de la MOMA — Kirk Varnedoe — a precizat că lucrările la care muzeul renunță nu erau expuse, din lipsă de spațiu. Artiștii respectivi fiind însă amplu reprezentați în sălile muzeului. (În imagine — o variantă în peniță, lucrare pregătitoare pentru tabloul intrat în posesia muzeului newyorkez).

Din nou Béjart

● În această toamnă se împlinesc doi ani de cînd schimbîndu-și reședința, „Baletul Secolului XX", creat și condus de Maurice Béjart, și-a schimbat și numele devenind „Béjart Ballet Lausanne". În această stagiune va prezenta baletul — din care a dat cîteva spectacole pentru tatonarea criticii și publicului la sfîrșitul primăverii — **Malraux sau metamorfoza zeilor**. Criticii care au văzut spectacolul afirmă că este una din cele mai bune și importante realizări ale lui Béjart din ultimii ani.

„Zilele culturii românești" în R. S. Cehoslovacă

■ LA Praga au avut loc ample manifestări cuprinse în cadrul „Zilelor culturii românești" în Republica Socialistă Cehoslovacă. Actuala ediție are o semnificație deosebită, fiind consacrată celor de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și apropiatului Congres al XIV-lea al Partidului Comunist Român.

Deschiderea „Zilelor culturii românești" a fost marcată printr-o festivitate desfășurată la Palatul Waldstejn și o întîlnire cu reprezentanți ai presei, radioului și televiziunii cehoslovace.

Prezențele culturale reciproce, realizate în cadrul „Zilelor culturii" — s-a relevat în alocuțiunile rostite cu acest prilej de Frantisek Jelinek, adjunct al ministrului culturii al R.S. Cehe, și Viorica Neculau, adjunct al ministrului educației și învățămîntului din România — au devenit tradiționale în relațiile de strînsă prietenie și colaborare dintre cele două țări și popoare. Schimbul intens de valori spirituale capătă an de an valențe și semnificații noi, contribuind la mai buna cunoaștere reciprocă, la întărirea prieteniei româno-cehoslovace. În acest sens, „Zilele culturii românești" în Cehoslovacia, ca și „Zilele culturii Republicii Socialiste Cehoslovace", care vor avea loc în România în 1990, se constituie ca momente de referință în ansamblul cooperării fructuoase în domeniile culturii și artei.

În deschiderea „Zilelor culturii românești", orchestra de cameră a Filarmonicii din Cluj-Napoca, sub bagheta lui Mircea Cristescu, a susținut un concert. Măiestria interpretativă a cunoscutului colectiv artistic, a solistului, violonistul Ștefan Ruha, pusă în lumină prin execuția unor lucrări de Constantin Silvestri, Sigismund Toduță, Antonin Dvorak și Antonio Vivaldi, s-a bucurat de aprecierile publicului și a personalităților culturale prezente.

„Zilele culturii românești" în R.S. Cehoslovacă au continuat cu vernisajul Expoziției de carte organizată în sala „Komenium" din Praga unde editurile românești sînt prezente cu peste 700 de volume, ilustrative pentru direcțiile tematice, pentru diversitatea producției noastre editoriale din ultimii ani.

Un loc proeminent în expoziție îl deține volumele din impresionanta operă social-politică și filosofică a secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, remarcabile contribuții creatoare la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare de făurire a societății socialiste.

Bogat reprezentată este literatura științifică și tehnică. Sînt prezentate lucrări ale tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, sintetizînd rezultatele cercetărilor de deosebită valoare științifică în domeniul chimiei polimerilor.

O secțiune aparte în expoziție este rezervată lucrărilor de istorie și arheologie. Sînt expuse, de asemenea, antologii și lucrări de autor din domenii ale filosofiei și sociologiei, economiei și dreptului românesc, lingvisticii și filologiei, științelor exacte, precum și volume de beletristică românească clasică și contemporană.

La deschiderea expoziției au participat membri ai conducerii Ministerului Culturii al R.S. Cehe, oameni de cultură, un numeros public.

Au fost, de asemenea, prezenți ambasadorul țării noastre la Praga, precum și delegația culturală română aflată în Cehoslovacia cu prilejul „Zilelor culturii românești".

În semn de omagiu adus poetului nostru național, Mihai Eminescu, cu ocazia centenarului morții sale, la Bratislava a avut loc un simpozion cu participarea unor cercetători români și cehoslovaci și a fost deschisă o expoziție de fotografii și alte mărturii documentare.

În același context, ansamblul folcloric „Carpați" din Cimpulung Muscel a întreprins un turneu în raionul Zvolen, regiunea Slovacia Centrală. Soliști vocali și dansatori au adus în fața publicului cîteva dintre nestematele folclorului românesc, piese muzicale și coregrafice autentice, din diferite zone ale țării.

Cu ocazia „Zilelor culturii", reprezentanți ai uniunilor de creație din cele două țări au participat, la dezbateri consacrate artei sunetelor, creației literare și dramaturgiei noastre actuale. La Institutul de Teatru din Praga a avut loc o întîlnire între compozitori și muzicologi români și cehoslovaci, cu această ocazie fiind susținută comunicarea „Valori și aspecte ale muzicii românești contemporane", urmată de audiții din creația lui George Enescu, de prezentarea unor lucrări de Tiberiu Olah, Anatol Vieru, Wilhelm Berger, Ulpiu Vlad.

Manifestările cultural-artistice românești sînt marcate, prin informații și comentarii, în paginile ziarelor cehoslovace, prin emisiuni speciale la posturile de radio și televiziune. Sub titlul „Zilele culturii românești în Cehoslovacia — 135 de acțiuni comune", cotidianul „Rude Pravo" publică pe prima pagină un articol, în care se subliniază bogăția și varietatea manifestărilor românești organizate în această perioadă în țara prietenă, nivelul lor artistic ridicat. Informații despre „Zilele culturii românești" au apărut și în ziarul „Mlada Fronta". Televiziunea a programat reportaje asupra lor precum și filme artistice și documentare, iar la radio au fost transmise piese de teatru, concerte simfonice și camerale, alte emisiuni.

Arta noastră plastică este reprezentată acum în Cehoslovacia prin lucrări de pictură și sculptură contemporană prezentate la expoziția deschisă în orașul Bratislava. Lucrările expuse stau mărturie bogăției tematice și expresivității artei plastice contemporane românești care valorifică într-o manieră originală modalitățile de reprezentare figurativă din arta noastră populară, frumusețile țării.

În turneul pe care-l întreprinde în țara prietenă, orchestra de cameră a Filarmonicii din Cluj-Napoca a susținut un concert în orașul Komarno.

Și în perioada premergătoare, muzica românească a fost reprezentată de soliști instrumentiști de prestigiu, care au evoluat în concerte, recitaluri și confruntări artistice cu participare internațională. Astfel, pe scena Teatrului Național din Praga au cîntat soprana Felicia Filip și tenorul Ionel Voineag, în spectacolul „Traviata" de Verdi. Organista Ursula Philippi și clarinetistul Aurelian Octav Popa au susținut concerte în capitala cehoslovacă și, respectiv, la Piestany și Trencenske Teplice.

La cinematografe și la Casa culturii din Bratislava au fost programate „Retrospectiva filmului românesc", audiții muzicale, expuneri pe teme de artă.

Festivitatea de închidere a „Zilelor culturii românești" s-a desfășurat, vineri, 27 octombrie, în sala Filarmonicii slovace din Bratislava. Au luat parte membri ai conducerii Ministerului Culturii al R.S. Slovace, oameni de artă și cultură, un numeros public care au audiat un concert susținut de orchestra de cameră a Filarmonicii din Cluj-Napoca sub bagheta dirijorului Mircea Cristescu.

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

Începutul anilor 70

— Clovnii, Roma, Amarcord... Începutul anilor șaptezeci a coincis cu o nouă perioadă bogată în descoperiri. Era vorba de proiecte care te preocupau de oarecare vreme?

— Am întotdeauna impresia că toate proiectele pe care am sfîrșit să le realizez existau nu numai de cîtăva vreme ci de totdeauna: în concluzie ele se impuneau printr-un farmec special cînd le venea momentul să fie luate în seamă. Senzația care m-a întovărășit în toți acești ani nu a fost de a descoperi ceva, ci pur și simplu de a parcurge un itinerar creator, prestabilit pe care mă mărgineam să-l urmez, să-i stabilesc limitele, să-i fixez contururile, cu alte cuvinte de a efectua întreaga gamă de operații artizanale, de laborator sau atelier, care în cazul meu specific era reprezentat de cinematograf, coincidea cu cinematograful.

Mi se întîmplă întotdeauna să ajung la prima zi de turnare a unui film fără a avea încă, alese figurile tuturor personajelor. Producția e disperată, organizatorii mă judecă plini de răutate, iar eu, cu o încredere superstițioasă, hotărăsc să pornim totuși; personajele vor veni. S-a întîmplat de zeci de ori și se va mai întîmpla. Ultima dată s-a întîmplat cu *E la nave va*. Printre alte personaje pe care nu pusesem încă mîna, în ajunul filmării, era unul din cele mai importante, o prințesă austro-ungară, oarbă din naștere. Eu însumi nu prea știam clar ce caut, ce vreau, ce figură, ce actriță. Nici un punct de referință precis pentru a alege o prințesă austro-ungară. Nu cunoscusem niciodată vreuna. Și iată că într-o seară, acolo, în fața mea, în mijlocul du-te-vino-ului confuz și asudat în lojile teatrului Argentina din Roma, într-o agitație de serviete, de uși deschise și tunete, iată că apare timidă, dreaptă, diafană, îmbrăcată în negru, cineva care era exact prințesa mea austro-ungară: Pina Bausch. Cu fața sa aristocratică, tandră și crudă, misterioasă și familiară, zidită într-o imobilitate enigmatică, Pina Bausch îmi surîdea ca s-o recunosc. Una din acele figuri făcute să ne pironească, gigantice și tulburătoare, din înaltul ecranelor cinematografice.

Nu știam nimic despre Pina Bausch. Îmi mărturisesc limitele, n-am știut niciodată prea mult despre balet... M-am așezat în sală, cuprins, deodată, de dorința de a porni să explorez culoarele, de a vedea ce se întîmplă în spatele scenei sau în holul gol... Mi-e rușine să spun dar sînt stăpînit de toate torturile din lume rămînînd pînă la sfîrșitul unui spectacol. Ei bine, spectacolul Pinei Bausch l-am văzut de la început pînă la sfîrșit, mi-a plăcut cum se desfășoară. M-am simțit, repede, repede, cuprins de o imensă simpatie, complice la atîta grație, la briza de bucurie care venea de pe scenă. Iar cînd, la sfîrșitul spectacolului, am dorit s-o întîlnesc, am avut o nouă dovadă a norocului care mă urmărea pregătind filmul: norocul unui traiect, am spus-o mai sus, care se clarifica spontan. (...)

— Să ne întoarcem la Casanova. Ce ți-a venit mai întîi în minte despre el?

— Privirea neliniștită, anxioasă a lui Donald Sutherland care se teme, mi se pare, de capcane, de curse, de trădări. De fiecare dată cînd mă apropiam de el să-i sugerez o acțiune, se crispa simțind parcă un pericol de care nu poate scăpa. Îmi venea să rîd, temerile erau caraghioase, dar dacă aș fi rîs, totul devenea și mai periculos: îi dădeau lacrimile, credea că-mi bat joc de el, iar nasul, bărbia, peruca și genele false s-ar fi desprins, ar fi avut înfățișarea lui Lionel Atwill în *Masca de ceară* cînd i se topește toată figura, în secvența focului.

Sînt convins că această stinghereală, această teamă cronică, neîncrederea nevindecabilă au folosit personajului, făcîndu-l și mai ciudat, mai distant, mai fantomatic, exact cum mi-l închipuisem. „*Dear Feffy* de ce Casanova al tău trebuie să fie așa?", mă întreba producătorul american al Universalului, o cătană veche, solidă, cu o față simpatică, încăpățînîndu-se să-mi spună Feffy, care avea două mîini enorme ca două perne cu care îmi prindea mîinile încercînd să mă aducă la rațiune. „Casanova *is life!* E viața. Casanova înseamnă forță, curaj, încredere. *He is the joy of living. Understand* Feffy? De ce faci din el un zombi?"

În fața mutrei mari de american cumsecade, plin de dolari, care făcuse nenumărate filme cu Gary Cooper, Clark Gable, Huston, Billy Wilder care fusese prietenul intim a trei-patru președinți, nu știam ce să răspund. „Casanova, conchideam la repezeală, nu s-a născut niciodată. El este o ne-viață, *understand?*" O tristețe resemnată acoperea fața mare a americanului, care da din cap, copleșit. „Feffy, Feffy, nu sînt decît *mici jocuri pentru intelectuali!*" Începea să mi povestească felul cum schimbase deznodămîntul unei proze de Truman Capote. „Tru", socotindu-l acum ca un tată, nu scrie nici un rînd fără să-i telefoneze. Altădată l-a obligat pe Sturges să refacă de șase ori un decupaj sau ziua istorică în care i-a spus lui Brando: „Rade-ți mustața și dă jos trei kilograme!" (...)

Adaptare și traducere de
Andriana Fianu

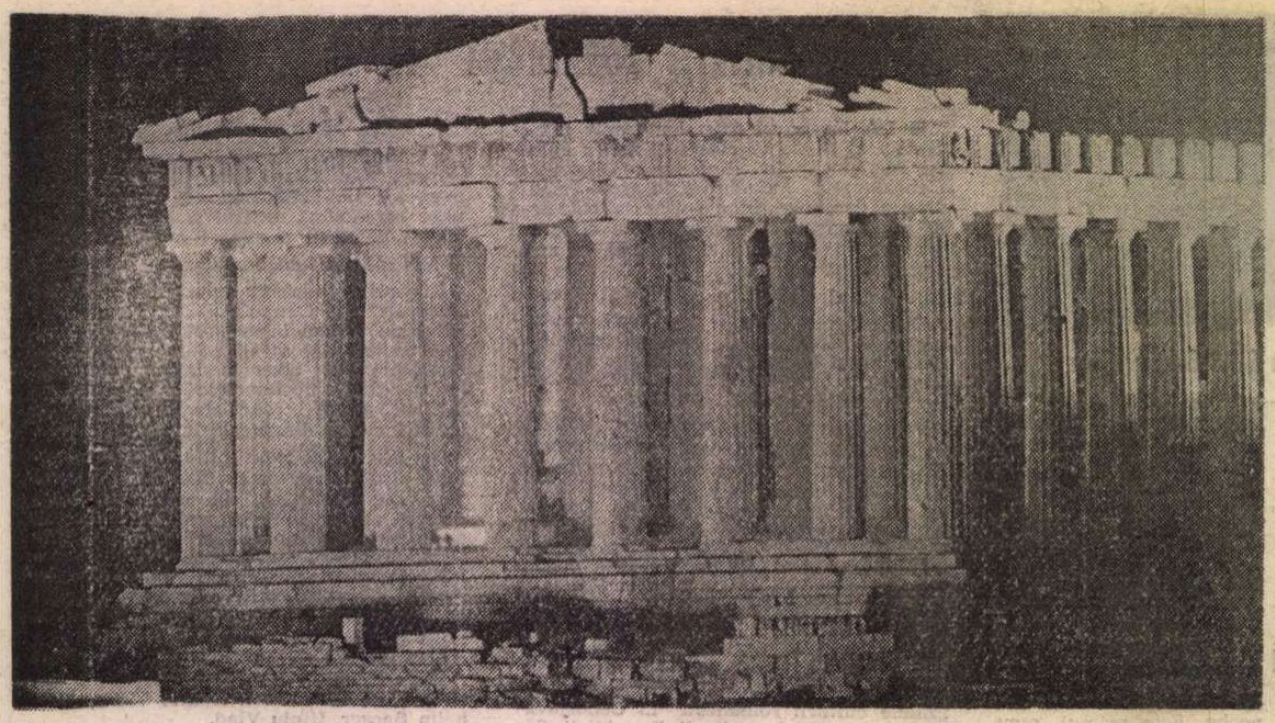

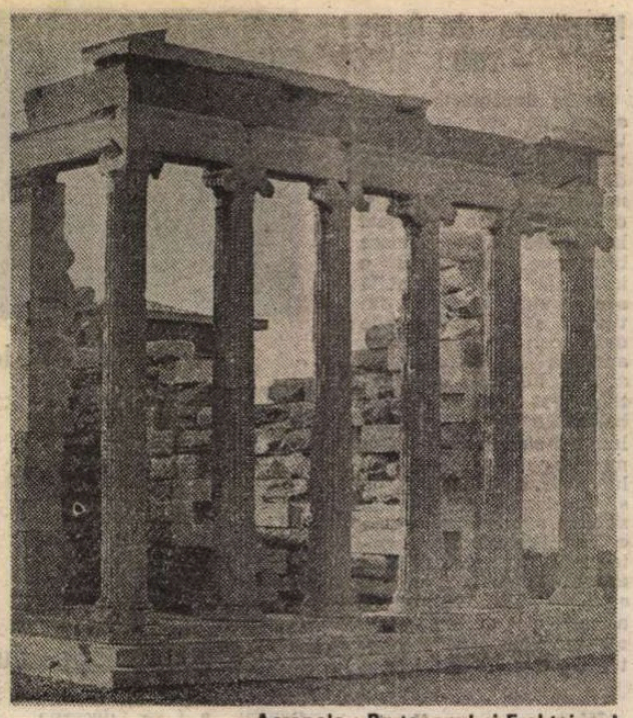

Acropole : Partenonul și Erehteionul

Atena în octombrie

OCTOMBRIE debutează în capitala Greciei cu rafale pluvios-vintoase cum n-au mai pomenit atenienii de nu-și aduc aminte cînd ; flăcările verzi-albastre ale chiparoșilor care străjuiesc dîmbul sacru al Acropolei se zbat deznădăjduite, atingînd cu fruntea pămîntul, ca niște hetaire prosternate în rugă de apocalipsă ; frigul nemediteranean picat peste noapte stîrnește panică în proprietarii stabilimentelor hoteliere din geana celor două mări smaraldine (Ionică și Egee), pentru că le mătură clienții cît ai zice peste și rămîn cu buzele umflate la ora cînd, în aceste locuri binecuvîntate de Zeus, ar trebui să se facă plajă, yahting, surfing, velierele și yolele să aștearnă dansul lebedelor în larg, pescarii să scoată la vedere ofrandele mării, iar veniții în vilegiatură să își deșerte pungile pînă la ultimul cent ; dar nu se întîmplă așa, toate-s cu susu-n jos, tornada (de unde venită și cum neadulmecată prin satelit ?) dezrădăcinează arbori, iscă avalanșe de piatră, rupe omul de-a-npicioarelea, vrînd să-l salte-n slăvi, obligă avioanele să rămînă la sol, bagă spaima în șoferii deveniți cascadori și nici Poseidon, zeul vîntului și al mării, nu-i în stare să arbitreze dezlănțuirea elementelor, încît avuția lui în corăbii se împuținează văzînd cu ochii sub rafalele pluvios-vintoase cum n-au mai pomenit atenienii de nu-și aduc aminte cînd.

Ploaia ca ploaia, vine și trece. Vîntul ca vîntul, vine și trece, de asemenea. Mai statornică pare a fi spaima de ce s-ar mai putea adăuga multelor pătanii din octombrie, care au iscat la Atena o hemoragie de sentimente. Se spune, bunăoară, că luna octombrie ar fi fost infinit mai frumoasă la Atena dacă Bakoloannis, purtătorul de cuvînt al majorității parlamentare și ginerele premierului Mitsotakis, n-ar fi fost secerat de gloanțele unui comando terorist neidentificat. Ce folos că poliția a analizat balistica snopului de gloanțe trimise în burta victimei și a stabilit că arma este aceeași cu care au fost ucise anterior, în împrejurări misterioase, alte cinci persoane ? Ce folos că, **post factum**, polițiștii mișună pe marile artere ale Atenei ziua în amiaza mare, cu pistoletele scoase din teacă, cu degetul pe trăgaci, doar-doar se vor confrunta, prin pronie cerească, cu făptașii crimei ? Ce folos că autoritățile au pus în joc 1 200 000 dolari, sumă destinată aceluia care va oferi informații menite să ducă la identificarea și prinderea criminalilor ?

E atît de mare febra de a ști, a afla, a fi la curent cu mersul „afacerii Bakoloannis" încît greva lucrătorilor de la televiziunea națională este suspendată pentru 48 de ore spre a oferi opiniei publice „opiumul" de care are stringentă nevoie : se perindă în fața camerelor de luat vederi senatul în sesiune perpetuă, șeful poliției, liderii ai diferitelor grupări politice, soborul de preoți oficiind ceremonia de înmormîntare a victimei. Întrebarea care se pune : să fi eșuat oare greva celor de la televiziune ? au renunțat greviștii (cîteva mii) la obiectivele pe care vor să le impună administrației ? Nicidecum ! „Armistițiul" intervenit pe negîndite este o chestiune de tactică : oferind opiniei publice taifunul evenimențial stîrnit de crimă, greviștii cîștigă, instantaneu, lesne de înțeles, simpatia și concursul tuturor straturilor populației, sporindu-și astfel nebănuit de mult șansele de a reuși în temerara lor tentativă : aceea de a impune veto-ul parlamentului la presiunea de a legifera ființarea unor studiouri de televiziune particulare. Pierzînd această bătălie, lucrătorii din televiziunea națională riscă să își piardă stabilitatea unui loc de muncă prin concurență, concedieri, racolări, dezagregarea rețelei naționale TV, frustrarea statutului lor profesional, dependența de comanditar, de patron și alte rele.

MOMENTE de spiritualitate românească la Atena. E joi, 4 octombrie 1989, orele 12,30 și în **odos** Stadiou nr. 41, la etajul III al imobilului somptuos care adăpostește Casa prieteniei eleno-române are loc un colocviu de minte, inimă și prietenie : se lansează cea de a șasea ediție în limba greacă a revistei de turism internațional „Vacanțe în România" editată de redacția „România pitorească". Avînd un profil enciclopedic, acest număr special al revistei se adresează — lesne de înțeles — celor mai diverse categorii de cititori, vehiculînd teme și subiecte de larg interes, dintre care enumăr : întreaga paletă de ofertă turistică a României la ora de față (pentru turiștii potențiali și firmele de voiaj partenere), interferențe cultural-artistice româno-elene, geniul creator românesc în perspectivă universală exprimat prin Eminescu și Brâncuși, bunăoară, examinat în receptivitate elenă și mulți alți stimuli avînd la bază informația la zi, valorile perene ale României de azi, disponibilitatea de cooperare pe planuri cît mai diverse. Sînt prezenți la lansarea revistei academicieni, primari ai unor arondismente ale Atenei, scriitori, ziariști, editori, conducători de firme de turism, studenți. Iau cuvîntul senatorul Iorgos Katrivanos, secretarul general al societății de prietenie eleno-române, Nicolae Ecobescu, ambasadorul României la Atena, și redactorul șef al revistei care se lansează. Coctail-ul se transformă într-un veritabil forum al cooperării eleno-române și convorbitorii aruncă punți trainice, pe multiple planuri, în spiritul bunelvecinătății, al tradiției de conlucrare prietenească în planul culturii. Reputatul poet Mimis Ravanis evocă încheierea travaliului său la transpunerea în greacă a capodoperei eminesciene „Luceafărul", încoronarea unui efort creator remarcabil, decantat de-a lungul a cincisprezece variante succesive ! ; istoricul și publicistul Gheorghios Zoidis adaugă în aceste zile un nou volum constelației de cărți consacrate istoriei și civilizației românești, examinate din perspectiva interacțiunii cu destinul istoric al Eladei ; scriitorii Tachis Adamos și Iorgos Karanikolas, președintele și, respectiv, secretarul general al Societății scriitorilor eleni, prospectează traducerea a noi lucrări din literatura română contemporană ; Lambros Malamas, directorul revistei „Eleidero Pneima" din Ioaninna, se pregătește pentru o călătorie documentară în România în urma căreia va încredința tiparului o carte despre România acestor ani ; Evgenidis Platone, consilier în Ministerul Culturii și Tineretului din Grecia, tocmai pregătește un program de conlucrare a instituției pe care o reprezintă cu Biroul de Turism pentru Tineret din România ; profesoara Zega își inaugurează cursul de limbă română cu o nouă promoție de „studenți", a căror școlarizare se va agrementa prin călătorii de studiu în România ; opera completă a lui Caragiale, în ediție liliputană, tipărită pe hîrtie de biblie, este darul pe care îl ofer tinerei scriitoare Eleni Mihalojiani, lucrătoare la Radiodifuziune, care stăpînește la perfecție limba română.

Alt moment românesc de spiritualitate la Atena în octombrie este expoziția intitulată „Raport către Bizanț" (parafrazîndu-l pe Kazantzakis) a tînărului artist Ștefan Rîmniceanu, găzduită în ambianța parcului Școlii teologice Rizarios din inima capitalei elene, sub auspiciile centrului cultural al municipalității. Solemne și hieratice în esența lor, antice și moderne, totodată, lucrările monumentale (în metal, lemn și culori arse) expuse de Rîmniceanu — icoane, clopote fabuloase, hiperbole ale „ochiului cosmic", signe, porți ale eternității, trepte spre necunoscut — bizantinizează arhetipal, cu mare succes, într-un limbaj accesibil și nostalgic pentru eleni care, stăpîniți de sentimentul **mysterium tremendum** al transcendenței psihice și fricii de necunoscut (cum spune criticul de artă Clea Kehayoglu-Lupiz), a determinat un ziar atenian să își intituleze cronica „Românul care a înnebunit Grecia".

Pe strada Aeolou nr. 104, la etajul I, în birourile agenției **Bordokas Holidays, incoming and outgoinno tourism** „se vinde bine Dunărea" : este o nouă tranzacție de călătorii turistice spre România, mai exact curse pe Dunăre, în Deltă ori agrementarea unor programe grecești prin două „noi briliante ale Dunării" — orașele Turnu Severin și Orșova. La firma Allalouf din strada Venizelou se negociază noua ofertă românească pentru tratament balnear (primită cu mare disponibilitate și interes), se vînd programele speciale de Crăciun și Anul Nou, se „populează" prin contracte stațiunile de iarnă din Carpați.

NĂSCUȚI, crescuți, ziditi în soarele Mediteranei, grecii vor munte, vor zăpadă, vor schi, vor să se miște și să respire înălțimile carpatine. Poate și pentru că vara lui '89 a fost de-a dreptul neomenească la Atena. Neomenească din două motive : aerul irespirabil și focurile. Verile secetoase conjugate cu gazele de esapament exalate zilnic de un milion de vehicule fac din Atena cel mai poluat oraș de pe continent. Atenienii circulă prin orașul-covată cel puțin cu batista umedă aplicată la nas ; este împrejurarea în care a apărut un nou business — prosperă comerțul cu măști care de care mai sofisticate. Este un paleativ. S-a luat și o măsură restrictivă drastică : automobilele particulare circulă doar în zilele ale căror cifre, pare sau impare, concordă cu numărul de imatriculare, adică o zi da, alta nu. Drama poluării rămîne, se apreciază, insolubilă.

La acest pustiu al respirației se adaugă dezastrul ecologic produs — cu bunăștiință și tembelism sinucigaș — de **arsonists**, incendiatorii de profesie, care au pus foc și au făcut pulbere și cenușă, în ultimii ani, cinci milioane de hectare de pădure. Doar 500 000 de hectare de puiet de pin s-a reușit să se planteze din nou. Pinul este anevoiecrescător. În schimb, pinul arde, știe-se, ca o torță, se mistuie în cîteva minute. Pe asta mizează incendiatorii **arsonists**. Este spectacolul de apocalipsă pe care îl trăiește Grecia de un șir de ani încoace.

Rafalele pluvios-vintoase ale lui octombrie fac aerul Atenei mai respirabil, sparg clopotul de smog de deasupra orașului-covată, spală gazele arse și funinginea, molcomesc (cel puțin) incendiile, dacă nu le sting de tot.

În seara unei zile ateniene îmbăiat-spălat-filtrată de puterile cerului e păcat să stai între patru pereți, te duci sub Acropolă, să stai — cîteva ore măcar — față în față cu Zeus, plutind pe fluviul nesfîrșit al mitologiei elene. Îmi oferă răgaz de tihnă și scaldă în valorile marilor vremi **Athens by night**, program turistic nocturn care mă instalează într-un amfiteatru verde, avînd drept scenă dîmbul sacru, cu toate minunile pe care vocabula Acropole le reunește: Partenonul, Erehteionul, templul Herei, puzderia de frontoane și metope, unduirea de vis a cariatidelor, vergurile Atenei nemuritoare, umbra de lumină a cutezătorului **maskoforos**, tînărul care urcă în Acropolă avînd în spinare un bou de jertfă către zei. La o asemenea sărbătoare nu mă pot înfățișa decît cu femeia inimii mele, ceea ce se și întîmplă (chiar dacă nu aidoma) pe planul bunăstării sufletești care mă stăpînește indiscutabil : mă însoțește, așadar într-o sărbătoare și jertfă, imaginea ei, căreia îi dedic acest **Akropolis adieu, adieu !** (chiar dacă nu e cîntat de Demis Roussos, Nana Mouskouri ori Mireille Mathieu). Este un spectacol **son et lumière** imaginat, compus și oferit în dar Atenei de către Centrul francez de protecție a monumentelor de artă, aflat sub egida UNESCO.

Defilează pe sub ochii minții și inimii noastre Palas Athena, Teseu, oștașul de la Marathon, Heracle, Poseidon, desfoliind — în mătăsoase jocuri de sunet și lumină — straturile suprapuse ale mitologiei elene. Cîndva, demult, perșii au incendiat Acropola, dar ea renaște — nu ca pasărea Phönix, din propria cenușă — din memoria niciodată adormită a iubirii noastre pentru frumos.

Cu Dionyssos ne întîlnim numaidecît în Plaka, fagurile de ospețe, cîntece și dans al Atenei. Cinăm în taverna Ahros (Pintra), la lumina vinului ușor, alb-verzui, **retsina**, avînd dinainte fructele mării (caracatițe, scoici, calmari, dorade), sub erupția cîntecelor **sirtaki**, a dansului grec bărbătesc în doi **hasapiko**, cu înlănțuite unduiri și aplecări în jos, sub risipa de talent a lui Thanos Karras, maestrul nr. 1 al chitarei **buzuki**, făcînd fantastice arabescuri pe strunele cînd de plînset cînd de rîset ale niciodată ostenitului instrument tradițional.

ÎNCHIN întîiul pahar zeilor din Olimp și Parnas, care îmi ocrotesc pacea de suflet și verbul. Soarele mieriu, mediteraneean se reinstalează asupra celor două mări smaraldine — Ionică și Egee — surizînd atenienilor cu ultimele cîteva zile de plajă.

Pop Simion

16 octombrie 1989

„România literară"

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor

Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115, Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prefix București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

42

Biblioteca județeană
MUREȘ

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 45, joi 9 noiembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

45

De la Congresul al IX-lea
la Congresul al XIV-lea

(Paginile 12–13)

Înaltă misiune socială

IN actualul stadiu al dezvoltării societății umane, caracterizat prin dinamismul extraordinar al transformărilor generate de revoluția tehnico-științifică, pe de o parte, iar pe de altă parte prin înmulțirea fără precedent a contactelor interdisciplinare, a raporturilor de comunicare dintre domenii, în acest stadiu, așadar, cu greu mai poate fi concepută existența unor activități autonomizate, desprinse de contextul social și politic în care se desfășoară. Desigur, specializarea maximă e o realitate indiscutabilă a zilelor noastre, condiționînd performanțele științifice obținute în era tehnologiilor de vîrf, dar la fel de indiscutabil este faptul că atingerea performanțelor devine posibilă numai prin conlucrare și coordonare, prin activarea tuturor factorilor care pot contribui la îmbogățirea și perfecționarea cunoașterii. Etanșeizarea activităților, abstragerea din context, izolarea sînt astăzi, în orice domeniu, soluții anacronice și neproductive.

Domeniul artisticului nu este exceptat de la această condiționare, păstrînd desigur specificul său care provine din năzuința exprimării individualului. Marcat de sigiliul unicității, exclus de la înseriere, faptul artistic încorporează și transmite mesajul unei conștiințe, dar al unei conștiințe **implicate,** al unei conștiințe care se adresează altora. Nici un artist nu vorbește doar pentru a se auzi pe sine, decît cu prețul autoanulării.

Din faptul că activitățile artistice se adresează neapărat unui public decurge caracterul lor **social.** Produsul actului creator întîlnește un mediu repercutant, între cei doi factori instituindu-se raporturi complexe de intercondiționare, de stimulare reciprocă. Mai mult decît atît : un sentiment al răspunderii față de publicul receptor se înfiripă și crește în conștiința artistului autentic, un sentiment al **răspunderii sociale,** determinant în ceea ce privește menținerea sa în sfera creației majore. În **Expunerea** recentă **Cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România,** tovarășul Nicolae Ceaușescu vorbea pe drept cuvînt despre „înalta misiune socială" a artistului contemporan, subliniind încă o dată rolul important și marile răspunderi ce revin acestuia în societate. „Trebuie să pornim neabătut — se arăta în **Expunere** — de la faptul că literatura, muzica, arta în general, activitatea cultural-artistică au o înaltă misiune socială în ridicarea nivelului general de cultură al poporului, în înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială și construcție socialistă".

Misiunea socială ni se impune ca o **constantă** a manifestărilor creatoare, evidențiind legătura inseparabilă, vitală, dintre artist și popor, dintre creatorul de valori spirituale și cei cărora aceste valori le sînt destinate. Fiecare epocă a pus în lumină acest raport. „Arta a fost întotdeauna, este și va fi permanent — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în amintita **Expunere** — un puternic factor al educației, al progresului, al ridicării conștiinței patriotice și revoluționare a poporului !" Cu atît mai mult astăzi, în societatea noastră socialistă, misiunea artistului, a scriitorului, se încarcă de răspundere socială, potrivit țelurilor înalte pe care această societate și le-a asumat. Literatura, artele, activitățile culturale în toată diversitatea lor se înscriu firesc, cu aporturi specifice, în vastul proces de construcție materială și spirituală, de înaintare a României spre comunism, acționînd în consens cu legitatea istorică, aducînd elocvente mărturii despre tumultuoasele realități ale prezentului.

„România literară"

OMAGIU

PARTIDULUI

Glorie Partidului nostru
Glorie faptelor sale
Glorie fiilor noștri ce vin
Țării acesteia nemuritoare

Glorie pămîntului și stelelor țării
Aprinse pe bolțile păcii albastre —
Glorie Tricolorului pe zările zării
Tuturor viselor și împlinirilor noastre

Glorie celor ce sînt nemuritori
Cu mintea și brațele agere
Glorie frumoșilor noștri sori
De ginduri, de fapte, de pajere

Glorie ceasului bun și viteaz
Ce ne priveghează Carpații și Marea
Glorie gîndului liber și treaz
Fie-ne în veci biruitoare urarea :

Glorie Partidului Comunist
Țării acesteia, nemuritoarea !

Gheorghe Daragiu

Biblioteca județeană

Din 7 în 7 zile

Calea păcii și prosperității popoarelor

ÎN vibranta atmosferă de participare patriotică și revoluționară care precede cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, problemele construcției noastre economice — industriale și agricole în primul rînd, — problemele ideologice, cele ale culturii și învățămîntului din țara noastră sînt dezbătute în firească legătură cu contextul internațional complex, cu desfășurările curente și cu tendințele cunoscute sau mai noi ivite. Cu îndreptățită mîndrie este evocat prestigiul internațional dobîndit de România socialistă în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, ca urmare a activității sale internaționale, consacrate plenar cauzei socialismului, păcii și colaborării între națiuni, în baza concepției științifice și realist-vizionare a tovarășului Nicolae Ceaușescu. În întreagă această perioadă, partidul nostru, țara noastră au promovat în mod consecvent o politică de largă deschidere, extinzînd relațiile politice, economice, tehnico-științifice cu toate statele lumii.

O asemenea orientare este acum mai prezentă decît oricînd în politica noastră externă. „Dorim — a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca la baza relațiilor cu toate statele lumii să așezăm și în continuare, în mod ferm, principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, respectării dreptului fiecărei națiuni la dezvoltare liberă, așa cum o dorește, care să excludă orice amestec din afară".

În același timp, ținînd seama de persistența și de exacerbarea, uneori, a vechii politici, potrivnică noii gîndiri care se impune în relațiile mondiale, partidul nostru atrage atenția asupra formelor tot mai disimulate și mai sofisticate ale încercărilor de ingerință la care recurg protagoniștii vechii politici, adesea camuflate cu abilitate în forma „noului", cu intenția de a genera, în diverse țări și mai ales în unele din țările socialiste, stări de spirit capitularde, îndoială și dezorientare, spre a putea promova mai bine interesele ce servesc direct cercurile reacționare imperialiste. Instrumentarul acestor încercări este de natură economică, politică, militară și, nu în ultimul rînd, ideologică.

Ca o oglindă a unor stări de spirit curente în unele cercuri din Occident, ziarul britanic „Daily Telegraph" scria recent, în legătură cu actualele procese din Polonia și Ungaria : „Este necesar ca Occidentul să treacă la ofensivă ideologică. Trebuie să profităm de schimbarea orientării politice. Pentru determinarea caracterului noii orientări care se afirmă la est de Elba, sînt necesare atît biciul cît și turta dulce". Cinism ? Da, desigur, dar nu numai atît. Formula găsită de cotidianul englez reprezintă recunoașterea nesocotirii de către anumite cercuri din Occident a principiilor de bază ale dreptului internațional, a comandamentelor coexistenței pașnice între statele cu sisteme sociale diferite, ca și a interpretării denaturate a problematicii umanitare, a încălcării de fapt a documentelor internaționale adoptate la Helsinki și la Viena, precum și a Cartei O.N.U.

O deosebită importanță are, în acest context, înțelegerea corectă a dimensiunilor ideologice ale coexistenței pașnice a statelor cu sisteme social-politice diferite. Soluționarea durabilă și de perspectivă a problemelor fundamentale ale epocii și, în primul rînd, apărarea păcii și înfăptuirea dezarmării, rezolvarea problemelor economice, ridicarea nivelului de viață al popoarelor, a tuturor celor care doresc cu adevărat prosperitatea și progresul omenirii implică o angajare consecventă a forțelor înaintate în sprijinirea noului. Nu renunțarea la socialism, la ideologia revoluționară a clasei muncitoare, în numele unor pretinse „interese general umane", este calea prin care poate fi asigurată bunăstarea popoarelor și apărat bunul său cel mai de preț care este pacea, ci, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „afirmarea cu fermitate a ideologiei progresiste și socialiste".

Astăzi, cînd pe plan mondial este tot mai larg recunoscut dreptul fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării sale economice și sociale, nu pot fi admise relații de subordonare și nici acțiunile inițiate de unele cercuri guvernamentale de diferențiere a raporturilor cu țările socialiste în funcție de operarea, de către acestea, a unor schimbări în concordanță cu interesele politice și ideologice ale țărilor occidentale. Luînd în considerare pericolul deosebit de grav pe care îl reprezintă încercările de destabilizare economică, presiunile pentru reprivatizarea proprietății asupra mijloacelor de producție și introducerea mecanismelor de piață ca regulator economic, România a propus ca O.N.U. să ceară guvernelor să respecte, în relațiile internaționale, dreptul dezvoltării economice și sociale a fiecărui popor în funcție de condițiile istorice și actuale specifice, de opțiunile sale în ce privește organizarea vieții interne, reflectate în politica independentă a fiecărui stat.

Pronunțîndu-se pentru continua perfecționare a socialismului, potrivit condițiilor specifice din fiecare țară — prin consolidarea principalilor săi piloni — proprietatea socialistă și conducerea de către partid —, România se pronunță în același timp pentru întărirea solidarității și unității de acțiune cu celelalte țări socialiste, pentru amplificarea colaborării și a relațiilor de întrajutorare în vederea soluționării diferitelor probleme ale dezvoltării, pentru realizarea unui front comun de respingere a încercărilor de destabilizare a situației din unele țări, a ingerințelor cercurilor imperialiste.

Concordanța profundă, permanentă și organică dintre orientările politicii externe românești și aspirațiile de progres ale umanității reprezintă unul dintre meritele istorice ale conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, iar continuarea acestei orientări, pusă în evidență de documentele cu caracter programatic ale Congresului al XIV-lea al partidului constituie chezășia unor noi succese ale acestei politici.

Cronicar

Viața literară

Salonul cărții hunedorene

● Ampla manifestare organizată de Centrul județean de librării Hunedoara, sub egida Comitetului județean de cultură și educație socialistă, „Salonul cărții hunedorene", integrată celei de-a XIV-a ediții a Festivalului culturii și educației socialiste „Sarmis '89", a programat zilele editurilor „Eminescu" și „Dacia" la Hunedoara și Brad. Cu acest prilej au fost prezentate volumul de proză scurtă „Somnul verde al copacilor" de **Ștefan Mitroi** și cartea de amintiri de război „Cel mai greu examen", a profesorului **Dumitru Susan** — veteran al luptelor de la Păuliș, 1944. La Brad, la Librăria Tineretului, odată cu cartea lui Dumitru Susan a fost prezentată și culegerea de schițe și povestiri „Cea mai frumoasă" de **Irimie Străuț**, apărută la editura „Ion Creangă".

Ion Jurca Rovina, redactor al editurii „Facla", a prezentat volumul „Lumini hunedorene" de **Miron Țic**, tipărit de editura timișoreană.

Scriitorii-oaspeți s-au întîlnit și cu membrii cenaclurilor literare locale care au prezentat împreună cu ei spectacole muzical-literare și momente politico-educative închinate patriei, partidului și conducătorilor iubiți, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU și tovarășa ELENA CEAUȘESCU. De un succes deosebit s-au bucurat jurnalul vorbit „Agora" din Brad, recitalurile de poezie politico-revoluționară ale elevilor și pionierilor din Hunedoara și Deva, precum și spectacolul muzical-patriotic realizat de formația elevilor „Flacăra Călanului" din Călan.

Seară literară Dositei Obradovici

● La sediul Asociației Scriitorilor din Timișoara s-a desfășurat o seară literară prilejuită de aniversarea a 250 de ani de la nașterea scriitorului și cărturarului iluminist Dositei Obradovici. Despre personalitatea poetului și omului de cultură, care s-a numărat printre întemeietorii literaturii sîrbe moderne, ca și despre interferențele spirituale româno-iugoslave prilejuite de traducerile în limba română din creația sa, traduceri inițiate de fabulistul și cărturarul bănățean Dimitrie Țichindeal, au vorbit prof. univ. dr. **Mirco Jivcovici**, prof. **Nebojșa Popovici, Mircea Șerbănescu** și **Stevan Bugarski**. Au urmat lecturi din paginile autobiografice ale lui Dositei Obradovici, susținute de **Afrodita Cionchin, Adina Fărcuțiu, Svetlana Marin** și **Miliana Miclușev**. În încheiere, actorul **Vladimir Jurăscu**, de la Teatrul Național Timișoara și **Elena Cuzmanov** au prezentat un microrecital din fabulistica scriitorului omagiat. La manifestare a participat **Mirko Atanackovié**, consulul general al R.S.F. Iugoslavia la Timișoara.

Eminesciana

● Între 19 și 22 octombrie a.c. au avut loc la Piatra Neamț, Roman și Focșani, în colaborare cu Comitetele județene de cultură și educație socialistă Neamț, Bacău și Vrancea, recitaluri extraordinare de poezie dedicate Poetului Național, în interpretarea actriței Leopoldina Bălănuță, de la Teatrul Mic. Spectacolele-recital — **Scrisorile, Comori din lirica românească** (Eminescu, Arghezi, Blaga, Bacovia, Labiș etc.) și **Respirări cu Nichita Stănescu** — au fost urmărite cu viu interes și aplaudate cu entuziasm de un numeros public din localitățile menționate.

Manifestări Ion Creangă

● În cadrul manifestărilor organizate de Asociația Scriitorilor din Timișoara pentru sărbătorirea Centenarului Ion Creangă, la sediul Asociației a avut loc un Simpozion consacrat operei marelui scriitor. Au susținut comunicări : prof. univ. dr. **Eugen Todoran**, „Fenomenologia actului povestirii la Ion Creangă" ; **Mircea Șerbănescu**, «Bojdeuca» la „Centenarul Ion Creangă" ; **Nicolae Țirioi**, „Arta lui Ion Creangă", **Adrian Dinu Rachieru**, „Hîtrul junimist Ion Creangă", **Marcel Tolcea**, „Limba lui Robinson". Lucrările simpozionului au fost conduse de poetul și criticul literar **Crișu Dascălu**. Au participat scriitori, critici și istorici literari, un numeros public.

● Omagiind Centenarul scriitorului Ion Creangă și al Poetului Național Mihai Eminescu absolvenții liceelor din Capitală care le poartă numele au organizat la 5 nov. a.c., o întîlnire comună în sala de festivități a liceului „Mihai Viteazul".

Despre viața și opera sărbătoriților au vorbit conf. dr. **Petru David** și **Alexandru Ioachimescu**, după care a urmat un recital literar-muzical la care și-au dat concursul, printre alții, actorul **Mihai Mereuță, Marina Mirea** și **Ariadna Zăgrean-Chiba** de la Opera română, interpreta de muzică populară **Viorica Flintașu**, poetul **Octav Sargețiu**.

Întîlniri cu cititorii

● **Nicolae Oancea**, redactor al editurii „Eminescu", s-a întîlnit cu membrii cenaclului „Mihai Eminescu" al Centrului de creație și cultură socialistă „Cîntarea României", din sectorul 2, cu prilejul lansării volumului de versuri „Ochiul albastru al Nemirei" de **Ioan Iacob**. În cadrul aceleiași întîlniri dr. **Maria Dogaru** a conferențiat despre „Eminescu și istoria".

În spiritul colaborării

● Joi, 2 noiembrie a.c., **Zvi Mazel**, ambasadorul Statului Israel în țara noastră, s-a întîlnit, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" din Capitală, cu **Dumitru Radu Popescu**, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

Au fost abordate probleme privind mai buna cunoaștere reciprocă a culturii și creației literare din cele două țări, dezvoltarea relațiilor dintre scriitorii români și israelieni. La discuții au participat **Ion Hobana**, secretar al Uniunii Scriitorilor, și **Teofil Bălaj**, șeful Secției relații externe.

Zilele Panait Istrati

● În întîmpinarea Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român, sub auspiciile Comitetului județean de cultură și educație socialistă Brăila, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și cenaclul „Panait Istrati", au avut loc o suită de manifestări cuprinzînd vizite de documentare la Combinatul de fibre, celuloză și hîrtie și Șantierul naval din Brăila, evocări omagiale, lansarea, în prezența autorilor, a volumelor „Povestiri din drumul Brăilei", de **Fănuș Neagu** și „Pămîntul de-acasă" dr. **Vasile Rusescu**, întîlniri cu cititorii. Tradiționalul premiu literar „Panait Istrati" a fost înmînat distinsului om de cultură, istoric literar și traducător acad. **Alexandru Balaci**. La manifestări au mai participat **Nicolae Grigore Mărășanu, Iulian Neacșu, Mihai Ungheanu, Nicolae Georgescu, Lucian Chișu**. Oaspeții au fost însoțiți de **Valeriu Stoiu**, secretar al Comitetului județean Brăila al P.C.R., **Gabriela Jelea Vancea**, președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă, **Corneliu Ifrim**, redactor-șef al ziarului „Înainte".

„Sarmis '89"

● În cadrul Atelierului de creație „Ritmuri" desfășurat anul acesta sub genericul „Creația contemporană — experiment și împlinire" au fost prezentate antologiile anuale de literatură. Opțiunea publicului cititor hunedorean s-a îndreptat în acest an către poezia lui **Ion Horea**, proza lui **Ion Arieșanu** și critica lui **Ioan Adam** și **Cornel Moraru**. Cei patru scriitori antologați au fost prezentați de **Constantin Sorescu**. Manifestarea desfășurată în cadrul festivalului cultural „Sarmis '89" a fost condusă de **Valeriu Bârgău**, președintele cenaclului „Ritmuri" al Bibliotecii județene Hunedoara-Deva.

„Almanahul satelor '90"

● Bogat, divers, plin de surprize ! — iată în cîteva cuvinte conținutul **Almanahului satelor, 1990**. În afara atractivelor forme publicistice prin care sîntem invitați în uriașul și tot mai complexul laborator al naturii care este agricultura, Almanahul satelor publică și captivante pagini de literatură.

Semnalăm interesantul interviu dat de Fănuș Neagu sub titlul specific stilului scriitorului „...Și pridvorul atît de bogat în amurguri".

SEMNAL

● **Dimitrie Bolintineanu — LEGENDE ISTORICE. BASME.** Prefață tabel cronologic și selecție de aprecieri critice de Radu Constantinescu. **(Editura Ion Creangă, 164 p., 8,25 lei).**

● **Ilarie Voronca — INTERVIUL. Unsprezece povestiri.** Prefață de Ion Pop ; cuvînt înainte de Barbu Brezianu ; traduceri de Barbu Brezianu și Irina Fortunescu, Ion Pop. **(Editura Cartea Românească, 190 p., 9,25 lei).**

● **Aurel Baranga — TEATRU.** Volum în seria „Teatru comentat" ; Cuvînt înainte de Traian Șelmaru ; Portret al dramaturgului de Valeriu Râpeanu. **(Editura Eminescu, 776 p., 31 lei).**

● **Marin Preda — CREAȚIE ȘI MORALĂ.** Publicistică ; ediție de Victor Crăciun și Corneliu Popescu. **(Editura Cartea Românească, 648 p., 28 lei).**

● **Titus Popovici — STRĂINUL.** Ediție revăzută și adăugită. **(Editura Facla, 616 p., 30 lei).**

● **Mira Preda — RIPOSTA.** Roman **(Editura Eminescu, 436 p., 16 lei).**

● **Mara Nicoară — VARĂ PIERDUTĂ.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 72 p., 8,50 lei).**

● **Paul Miclău — COMOARA.** Roman. **(Editura Facla, 220 p., 17 lei).**

● **Dan Grosu — LIBER CA PASĂREA.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 80 p., 8,25 lei).**

● **Iosif Costinaș — PASĂREA DE LEMN.** Volum în colecția „Proză scurtă contemporană". **(Editura Facla, 220 p., 7,50 lei).**

● **Elena Mircescu — COPIII PRIMĂVERII.** Versuri. **(Editura Ion Creangă, 24 p., 7 lei).**

● **Viorel Alecu — G. CĂLINESCU ȘI „JURNALUL LITERAR".** **(Editura Minerva, 244 p., 13 lei).**

● **Dumitru Ion Dincă — ARHIPELAG.** Versuri. **(Editura Eminescu, 64 p., 8 lei).**

● **Tudorel Oancea — ȚĂRMUL IUBIRII.** Reportaje. **(Editura Eminescu, 192 p., 9 lei).**

● **Nicolae Băciuț — MEMORIA ZĂPEZII.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 88 p., 9,25 lei).**

● **N. Calomfirescu — LA MARGINEA APEI.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 276 p., 13 lei).**

● **Virgil Diaconu — DISCURS DESPRE LINIȘTE.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 132 p., 11 lei).**

● **Ilie Dan — FURTUNA UNUI ANOTIMP.** Versuri. **(Editura Junimea, 68 p., 8,25 lei).**

● **Banu Rădulescu — ÎN IARBĂ, CU FAȚA LA SOARE.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 340 p., 16 lei).**

● **Maria Marian — SCHIȚE DE ROMAN.** Proze. **(Editura Albatros, 200 p., 7,25 lei).**

● **Ioana Cioancăș — CASA SOARELUI.** Versuri. **(Editura Facla, 52 p., 6 lei).**

LECTOR

ÎN CURÎND

Almanahul „României literare"

LITERATURĂ ȘI CĂLĂTORII

În dezbatere: Programul-Directivă

și Tezele pentru Congresul al XIV-lea

Cultura și valorile socialismului

MARILE valori spirituale ale omenirii au izvorît întotdeauna din matca de existență și conștiință a popoarelor și nu din visarea stearpă a căutătorilor de fericire pe meleaguri străine. Laboratorul în care se distilează adevărul artei este cel al muncii și experienței istorice a comunităților umane. Nimeni nu poate vietui în afara epocii și națiunii sale (decît cu prețul înstrăinării de sine, a ratării), iar aceasta este cu atît mai adevărat pentru făuritorii de bunuri spirituale, care trebuie să treacă prin retorta sufletului lor, să încălzească prin palpitul inimii, tot ce produc. În țara noastră, adevărurile artei, ale culturii în general, izvorăsc din marile adevăruri ale poporului român și ale devenirii sale — adevăruri ale originii și culturii etnice, ale locului (matricei) de viețuire și continuitate, ale eroismului, adesea legendar, în apărarea gliei strămoșești și a valorilor patriei, ale prieteniei și cooperării cu alte popoare, ale omeniei și statorniciei în vatra străbună. Din toate acestea, ca și din nesfîrșitele dureri ale acestui neam, prea adesea supus „boicotului istoriei", din nestinsele sale aspirații către o lume mai bună și mai umană, din strădaniile (de atîtea ori plătite cu viața) de a fi noi înșine, de a ne apăra ființa națională, s-au născut valorile fundamentale ale prezentului socialist.

Luminarea conștiinței cu adevărurile universale ale învățăturii materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific este absolut necesară, dar aceste adevăruri nu devin pîrghii ale gîndirii și acțiunii concrete decît în contextul social și axiologic al patriei. Cea mai de seamă lecție care se desprinde din istoria partidului nostru, îndeosebi a celor aproape 25 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea, — Congresul omeniei comuniste și al demnității naționale —, din activitatea teoretică și practică a conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, din documentele pregătitoare pentru Congresul al XIV-lea al P.C.R. este aceea că socialismul reprezintă îmbinarea armonioasă între adevărurile universale ale socialismului științific și valorile naționale ale patriei ; cultura socialistă și comunistă decurge din însăși logica istoriei, este modalitatea superioară, singura consecvent umanistă și științifică, de existență și rodnicie optimă a valorilor patriei. Alături de documentele menționate, **Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România** la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie a.c. este o nouă mărturie de angajare revoluționară în **apărarea și promovarea valorilor socialiste,** pornind de la premisa că **ideea socialistă** și socialismul însuși „a devenit o uriașă forță mondială, care demonstrează că numai pe această cale popoarele pot să-și asigure dezvoltarea economico-socială, liberă și independentă, bunăstarea și fericirea". Socialismul este deci, garanția unui viitor de pace și libertate, de căldură și demnitate umană.

CULTURA nu se poate dezvolta plenar în epoca noastră, printr-o valorizare optimă a resurselor naturale și umane la scară națională, fără o strategie umanistă a dezvoltării întregii societăți. Numai respectul și promovarea valorilor autentic socialiste pot asigura viitorul omenirii, o nouă calitate în viața social-economică și culturală, o nouă calitate a muncii. Și aceasta deoarece cultura socialistă nu poate înflori decît într-un **mediu existențial corespunzător** care să-i asigure atît sursele materiale necesare, modele tehnologice, criterii de randament și eficiență care funcționează și în sfera culturii, cît și un **climat** uman superior prin chiar dezideratul și realizarea pe scară largă a **principiului multilateralității,** prin noua experiență de muncă și viață care presupune scientificarea proceselor de producție și densificarea intelectuală a întregii societăți. În epoca noastră nu putem concepe socialismul, fără o economie eficientă de mare randament, fără o dezvoltare multilaterală a forțelor de producție pe temeiul sigur al existenței și perfecționării **proprietății socialiste,** care au rol determinant în înflorirea patriei socialiste. Este o valoare fundamentală și nu numai de ordin economic, ea asigură mijloacele necesare pentru tot ceea ce realizează și în sfera culturii ; prin chiar natura ei genorează posibilități de dezvoltare armonioasă, echilibrată a tuturor zonelor țării și a tuturor sferelor socio-economice și culturale, este incompatibilă cu șablonismul, conservatorismul, copierea mecanică a unor modele străine.

Dar toate acestea nu se realizează de la sine : a fost nevoie de un Congres al partidului care, lichidînd greșelile trecutului, să deschidă un drum nou în istoria României contemporane, să descopere sensurile autentice, creative ale valorilor socialismului îmbinîndu-le organic cu valorile naționale tradiționale ale patriei într-o politică unitară, umanistă, științific fundamentată. Numai așa a devenit cu putință ca cea 80% din progresele spectaculoase realizate în anii de cînd țara noastră a trecut la construcția socialismului să aparțină epocii Congresului IX — Epoca Nicolae Ceaușescu. Astfel, a fost cu putință o adevărată renaștere culturală, iar noi românii am redobîndit sentimentul demnității naționale, al încrederii în forțele proprii, iar acelor forțe imperialiste care și-au intensificat eforturile de subminare și destabilizare a socialismului, vorbind apoi de „criza" acestuia, le răspundem prin fapte : întreaga țară s-a transformat într-un imens șantier, într-o grădină roditoare, s-a schimbat radical nu numai chipul economic dar și cel sufletesc al patriei; **omul mioritic** — fără să-și părăsească vechile înzestrări — îl găsim în cele mai diverse ipostaze : în fabrici și pe șantiere, pe cîmpiile mănoase, la catedră sau în laboratoare, el a devenit noul erou civilizator. Și aceasta pentru că socialismul românesc este un **socialism al muncii libere** și nu al „pieței", el nu lasă problemele cardinale ale dezvoltării la voia întîmplării și nu înțelege perfecționarea, înnoirea, restructurarea ca restaurare a unor forme capitaliste. La Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie care va rămîne un moment de referință în apărarea valorilor fundamentale ale socialismului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a propus rediscutarea căilor de trecere la socialism și comunism, ținînd seama de stările de lucruri existente în cîteva categorii de țări : socialiste, capitaliste dezvoltate și țări subdezvoltate. Diversitatea acestor căi sau modalități de construcție socialistă este un fapt, iar discutarea sa trebuie să degaje metode de perfecționare a socialismului, singura alternativă viabilă la criza generală profundă a capitalismului, cu nenumăratele și dureroasele ei implicații pentru toate popoarele lumii, și nu metode de restaurare capitalistă, disimulate sub masca randamentului și eficienței, cu efecte grave pentru cei ce muncesc.

Între valorile fundamentale ale socialismului se află, desigur, și cele **politice** — în primul rînd **rolul conducător al partidului**, care concentrează și decantează în ființa sa cele mai alese însușiri ale poporului și cele mai nobile aspirații ale sale. Legitimitatea și viabilitatea partidului, împotriva tendințelor lichidatoriste din unele țări, este de **natură politică** deoarece reprezintă centrul vital al societății și întruchipează ideologia politică a celei mai înaintate clase din civilizația contemporană — clasa muncitoare, dar este și o problemă de **strategie culturală**, de vreme ce, stimulînd **diversitatea stilistică a creației spirituale,** asigură totodată o concertare a mișcării valorilor în consens cu nevoile esențiale ale poporului, ale societății, cu criteriile majore ce reglementează viața spirituală într-o civilizație socialistă : umanismul revoluționar, revitalizarea valorilor naționale tradiționale, solidarizarea benefică a tuturor valorilor etc.

DIN cele spuse rezultă cu claritate că însăși dialectica obiectivă a societății socialiste ne călăuzește spre altă valoare fundamentală a socialismului : **umanismul revoluționar** și **esența ideologică a literaturii și artei, a întregii culturi.** Socialismul este singura orînduire capabilă să promoveze **o strategie umanistă** a dezvoltării, subordonată nu profitului capitalist, reproducției unei societăți întemeiată pe exploatare, pe o polarizare tot mai gravă a bogăției și sărăciei, ci bunăstării întregului popor, ridicării și afirmării oamenilor muncii ca producători, proprietari și beneficiari ai întregii avuții naționale. Respectul pentru om ca valoare supremă este o simplă formulă lipsită de acoperire, fără o bază socialistă. Dacă tot ce se produce aparține oamenilor muncii este firesc să privim calitatea producției (și a produselor), inclusiv la nivelul creației spirituale, nu ca o problemă a „pieței libere", ci ca una a responsabilității morale, cu atît mai mult atunci cînd în joc este însăși conștiința și sensibilitatea oamenilor. Iată de ce secretarul general al partidului atrage atenția creatorilor de frumos : „Este, de asemenea, necesar să ridicăm mai puternic nivelul activității de creație literară, artistică. Avem nevoie de o literatură mai combativă, pătrunsă de un înalt spirit revoluționar patriotic, inspirată din realitățile patriei noastre... Așa cum am subliniat la întîlnirea cu oamenii muncii din domeniul creației literar-artistice din luna mai 1965, — sursa cea mai sigură de inspirație trebuie să fie poporul, realitățile societății noastre socialiste. Să nu se alerge după «ulcioare» străine, chiar dacă sînt poleite cu aur, ci, trebuie să se bea apă din izvoarele limpezi ce izvorăsc din pămîntul strămoșesc, să se bea apă vie, dătătoare de viață din glia română".

Numai așa creația literar-artistică poate să devină o forță socială combativă, un factor de ridicare a conștiinței, de îmbogățire a vieții spirituale a întregului popor. Cei mai de seamă creatori ai neamului, care au sporit gloria și măreția sa, au fost alături de popor la bine și la rău, au dat expresie pregnantă existenței și conștiinței sale naționale. România socialistă de astăzi, aflată la cel mai de seamă ceas al istoriei, este și opera acelor făuritori de cultură care nu au încetat niciînd să viseze și să lucreze la înălțarea ei. Se află aici rădăcina cea mai adîncă a valorilor patriotice, garanție sigură a adevărului artistic, a autenticității actului creator.

Al. Tănase

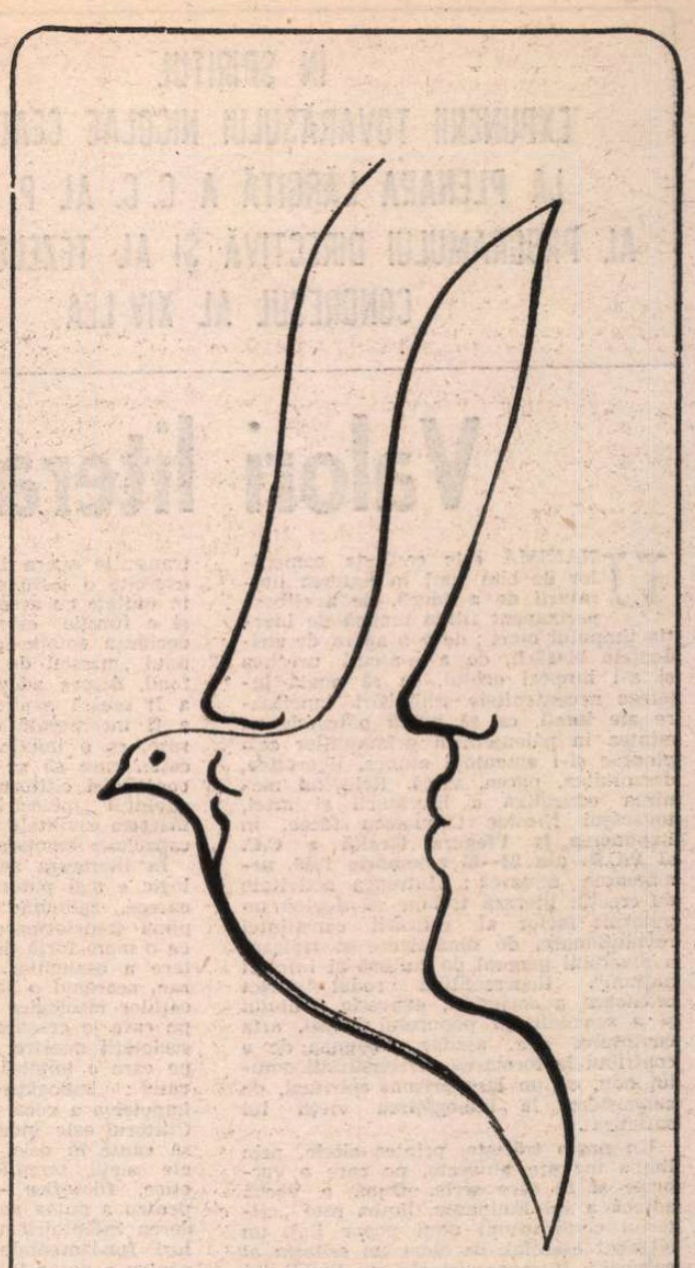

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Pe culmea carpatină

Rotiri de soare – raze spre Congres –
În triumfale, înălțătoare zboruri ;
Sintem o țară renăscînd din doruri
În inima celui mai brav ales.

Partidul Făt-Frumos, cîmpiei mire,
Un brad înalt pe culmea carpatină,
Ce dragostea-și revarsă în lumină,
În fapte noi de trainică împlinire.

Și în această cununie-a bucuriei,
Spre comuniste culmi de cutezanță,
Poetul e cîntarea de speranță
Spre slava și împlinirea României !

Spre-a patruzecea treaptă de rodire,
În frunte avînd Eroul Cutezanței,
Eroul Păcii, Bucuriei și Speranței,
Cinstit și lăudat în omenire !

Ion C. Ștefan

Roșul vital

Roșie flamura, roșie
Citu-i menire
Și sufluˉ –
Ca munții
Și marea
Volută
Istoria vie

Ascultă !

Ascultă zorii !

Zenitu-și presimte-n coloane
Firesc
Înțelesul...

Simplu pe buze
Sensul PARTID.

Miron Rusu Barian

Precum glia

Ce inseamnă-un timp cînd timpul e un fluviu doar al nostru
Și pe care îl parcurgem cum dorim și cum îl vrem
Să-i aflăm vrînd viitorul, sensu-n care-i crește rostul
Spre a deveni imn muncii și prezentului poem

Slavă inima îmi zice pentru-acei ce își dezleagă
Gîndurile pentru Țară, pentru visul ei frumos
Și-i doresc infățișarea mîndră să-i rămînă-ntreagă
Precum glia ne păstrează strămoșescul nostru os

N-avem loc in altă parte și nici bucuria poate
Nu s-ar îmbrînci spre suflet s-o cunoaștem, s-o avem
Ce inseamnă-un timp in care noi trăim în libertate
Și se vrea a fi imn muncii, viitorului poem.

Dumitru Grigoraș

ÎN SPIRITUL EXPUNERII TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU LA PLENARA LĂRGITĂ A C. C. AL P. C. R. AL PROGRAMULUI DIRECTIVĂ ȘI AL TEZELOR PENTRU CONGRESUL AL XIV-LEA

Valori literare în educația patriotică

UNANIMĂ este credința oamenilor de bun simț în puterea literaturii de a educa, de a elibera permanent ființa umană de inerția timpului mort ; de a o apăra de stridențele blazării, de a-i ascuți urechea și a-i limpezi ochiul, ca să poată înțelege necontenitele schimbări înnoitoare ale lumii, ca să poată pătrunde cu mintea în păienjenișul primejdiilor ce o pîndesc și-i amenință munca, libertatea, demnitatea, pacea, viața. Relevînd menirea educativă a literaturii și artei, tovarășul Nicolae Ceaușescu făcea, în **Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1989**, următoarea remarcă : „Întreaga activitate de creație literară trebuie să devină un puternic factor al ridicării conștiinței revoluționare, de dinamizare și ridicare a nivelului general de cultură al întregii națiuni". Reprezentînd rodul forței creatoare a societății, expresia geniului și a sensibilității poporului însuși, arta cuvîntului are, așadar, misiunea de a contribui la formarea personalității omului nou, cu un larg orizont spiritual, de cunoaștere, la îmbogățirea vieții lui sufletești.

Un neam trăiește, printre altele, prin limba în care gîndește, pe care o vorbește și în care scrie. După o vorbă adîncă a lui Eminescu, limba este „criteriul civilizațiunii unui popor [...], un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii". Întreaga istorie a limbii și literaturii noastre are, ca trăsătură distinctivă și perenă, dragostea față de graiul strămoșesc, față de valorile literare naționale care au exprimat, în imagini sugestive de mare sensibilitate, spiritualitatea românească. De aceea, receptarea literaturii a constituit, întotdeauna, un imperativ de ordin național, patriotic, cu implicații foarte importante în formarea culturii generale, în educația estetică, morală și civică a cititorilor.

Faptul că arta literară își aduce contribuția sa la formarea conștiinței cititorului contemporan, îndeosebi prin pregnanța semnificațiilor ideologice ale imaginii literare, a unor semnificații înaintate, nu ne poate duce, desigur, la înțelegerea necorespunzătoare a fenomenului artistic. „Arta este într-adevăr ideologie, însă o ideologie specifică, exprimată concret, spre deosebire de ideologia teoretică, exprimată conceptual — observa G. Călinescu. Noi putem lăuda ca juste ideile puse în gura unui erou, totuși nu vom declara pe autor artist dacă ideologia sa n-a devenit creație". Dacă formalismul păcătuiește prin absolutizarea și fetișizarea tehnicistă a funcției estetice, golind-o de sens, o viziune literară conservatoare ori „inovatoare" cu orice preț pornește de la ignorarea însemnătății funcției estetice, ceea ce duce la încurajarea schematismului și didacticismului, incapabil să solicite sensibilitatea cititorului. Or, mesajul pe care-l transmite opera beletristică trebuie să exercite o influență politico-morală și, în unitate cu aceasta, să îndeplinească și o funcție estetic-educativă, spre a declanșa emoția și a căpăta valențele unui „manual de viață". Este vorba, în fond, despre adevărul că **tendința**, fără a fi scoasă explicit în relief, cuvine-se a fi încorporată organic imaginii literare, ca o implicație plină de semnificație, care să se adreseze **multilateral** conștiinței cititorului. Iar aici își spune cuvîntul „măiestria" artistului de a-și înzestra cuvintele și imaginile cu o mare capacitate emoțională.

În literatura actuală, conținutul ideologic e mai puternic și mai amplu, deoarece, oglindind artistic o realitate în plină transformare, promovează idealuri cu o mare forță de mobilizare și influențare a oamenilor. Scriitorul contemporan, acordînd o atenție specială semnificațiilor ideologice ale imaginilor literare pe care le creează în lumina idealurilor societății noastre, răspunde unei cerințe pe care o implică însuși procesul educativ : îmbogățirea conștiinței, lupta împotriva a ceea ce este vechi, perimat. Cititorul este îndemnat, pe această cale, să **caute** în cele mai variate fenomene ale vieții semnificațiile lor — politice, etice, filosofice — profund umaniste, pentru a putea acționa cu succes în vederea înfăptuirii unor năzuințe și idealuri fundamentale. O creație literară, pentru a putea la rîndul ei să contribuie substanțial la ridicarea conștiinței lectorului de azi, e nevoie să satisfacă, prin conținutul său ideologic, acest aspect : al descifrării semnificațiilor multiple, adînc umane ale proceselor ce se desfășoară în realitatea socială.

DACĂ ne referim la posibilitățile deosebite ale romanului, bunăoară, de a exprima semnificațiile ideologice, politice — în ultimă analiză patriotice — ale anumitor fapte, acțiuni, conflicte, comportări reale ale oamenilor într-un mod mai „direct", lectura **Moromeților** lui Marin Preda, de exemplu, dă naștere unei emoții de o densitate excepțională. Pentru a putea exprima **intensitatea** sentimentelor și gîndurilor, a bucuriilor și durerilor pe care le trăiește Ilie Moromete, scriitorul își distilează îndelung cuvintele, fraza literară, cu ajutorul cărora creează imaginile, încărcîndu-le cu o forță de sugestie ce copleșește prin adîncimea simțirii, prin simplitate și sobrietate. „Moromete se prăbușește de uimire" — iată o imagine pe care cititorul o întîlnește adeseori. Cuvîntului ales i se conferă aici virtuți sensibilizatoare, în stare să sugereze o stare de spirit care ascunde tensiuni puternice. Într-un ansamblu compozițional ce tinde să releve eroi cu gînduri, sentimente, pasiuni, încărcate de tensiuni complexe, scriitorul folosește cuvinte care, indicînd prin natura lor acțiuni de coloratură dramatică, potențează la maximum forța de sugestie a imaginilor. Prin intensitatea ei, o astfel de solicitare stimulează edificator sensibilitatea cititorului.

Exemple elocvente ale modului în care se încheagă, cu eficiență formativă, o idee artistică îl oferă și **Cordovanii**, romanul lui Ion Lăncrănjan. Pe măsură ce lectorul înaintează în citirea operei, începe să-și dea seama că aproape toate momentele de răscruce din viața lui Lae Cordovan și a întregului sat — momente încordate, pline de frămîntări, de zbateri, de întunecări și limpezimi — se derulează, în timp, sub semnul desprimăvărării. Zbuciumul oamenilor care avansează încet, dar sigur, prin hățișul de împrejurări și obstacole ce le stau de-a curmezișul către o viață nouă și statornică e însoțit constant de o dominantă temporală : anume, de învolburările primăverii, de caracterul năvalnic al acestui anotimp ce aduce cu sine în natură dramatice prefaceri, tulburătoare neliniști, dar și trainice clarificări. Prozatorul a alăturat cele două aspecte, organizîndu-le într-o compoziție capabilă să ivească în mintea cititorului semnificații complexe, idei artistice. Zugrăvirea frămîntărilor omenești sub semnul desprimăvărării, solicitînd intens sensibilitatea lectorului, e de natură să sugereze acestuia — fără să fie nevoie de explicitări cu caracter teoretic — perspectiva luminării acestor frămîntări. Primăvara poartă în sine un simbol **optimist**, pe care Lăncrănjan îl proiectează într-un mod inedit asupra zbuciumului și căutărilor omenești în drumul către un ideal nou de viață. Ceea ce înseamnă că literatura își poate îndeplini rolul ei de educator numai atunci cînd cuvintele ies din sfera abstracțiilor și aduc în conștiința cititorului imagini concret-senzoriale (făcîndu-l să vadă și să audă), sensibilizînd realitatea percepută. Valențele patriotic-educative ale unei atari înțelegeri a rosturilor cuvîntului artistic se deduc de la sine.

INSTRUMENT de educație, informație, satisfacție intelectuală, cînd „iscusita zăbavă a cărților", cum îi spunea Miron Costin, cînd „viciu" inocent și nepedepsit, „gratuitate" și, totodată, necesitate vitală a spiritului, **lectura** operelor literare trece dincolo de spațiul ei de tehnicitate, într-o zonă a psihologiei și a utilității curente. Oricine citește o carte, de pildă, prin faptul că-i este stimulată gîndirea creatoare, devine „critic" în felul său, elementar, empiric. Dar, precizează Adrian Marino, „numai cititorul avizat ridică lectura la demnitatea unui travaliu, deschide artei cuvîntului posibilitatea însăși de a exista și a comunica într-un mod specific" și cu rost formativ.

Lectura făcută „în duh și adevăr", cum ar spune Arghezi, este însă și o **meditație**, ce ridică mintea și inima cititorului spre valorile superioare ale lumii, asemenea contemplării naturii și „misterelor universului" (Blaga). Putem subestima virtuțile educative ale acestui exercițiu spiritual? Nicidecum! O „temă" de reflecție pentru **Șoseaua Nordului**, de Eugen Barbu, de exemplu, avînd în vedere cuvintele unui personaj : „Asta înseamnă, desigur, esența eroismului ; să-ți domini frica și slăbiciunea din convingerea că lupți nu ca să dispari, ci ca să trăiești" sau din drama lui Horia Lovinescu, **Moartea unui artist** : „Moartea e o chestiune personală, a fiecăruia dintre noi, însă viața..., viața e o chestiune a tuturor. E bine să-ți fii credincios ție însuți, dar e mult mai important... să fii credincios oamenilor" — datorită examenului de conștiință pe care-l provoacă — aduce tărie, ordine interioară, devenind, pentru cititorul de literatură contemporană, o hrană sufletească și o forță reală, o disciplină spirituală ce realizează multiplicarea virtuților eticii și echității noastre. Exercitată în direcții pozitive, constructive, în consens cu tradiția spiritualității românești, întru slujirea idealurilor vrednice de om și de demnitatea lui, receptarea literaturii actuale dobîndește un rol fertilizator îndubitabil.

Descifrarea sensului major al operei literare are darul să confere operației de **interpretare și explicare** mai multă claritate, accesibilitate, eficiență formativă, fiind de preferat — în genere — greoaielor și hiperesteticelor analize „complete". Din acest unghi de vedere, accentul cade nu atît pe considerații tehniciste de pură specificitate artistică, ci pe fondul de idei și sentimente, singurul în stare să înrîurească conștiința și conduita publicului cititor, ca atare să suscite efectiv interesul acestuia.

Perspectiva formativă, sugerată în **Expunerea** tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1989, este o cale rodnică de a imprima creației literare și celor care o receptează (simpli cititori ori critici profesionalizați), randament educativ, prin atenția acordată mesajului ideologic și estetic al operelor, aspectelor esențiale ale textului. Ceea ce înseamnă a desprinde niște semnificații sociale, a argumenta și exprima judecăți și atitudini conjuncte înțelesului moral al faptelor de viață. Acesta ni se pare modul firesc cu care cititorul de astăzi se apropie de scrierile literare, le receptează, le înțelege mesajul. Un mesaj ce conduce la promovarea **binelui, frumosului, adevărului** ; sădind în conștiința socială nu numai înțelegerea limpede a năzuințelor noastre, ci și reacția sigură, promptă și fără greș a gustului educat, care respinge cvasireflex uritul, inesteticul, neartisticul, odată cu vechiul, în tot ceea ce frînează mersul nostru înainte.

Vaieriu C. Nestian

Patria

Patria sîntem toți, unul cu unul
Semeți în amiaza limbii române
Și cînd soarele scrie cu mersul
Nostru deodată poemul răzvrătit
În victorie, ne atingem umerii
De cerul amintirii și atunci
Și ei sînt patria și dreptatea
Licăre-n simboluri, griul cîntă
În puterea nerisipită!

Patria sîntem toți! Sau nici unul!
Poate fi un timp cumplit și
Un timp de fericire, dar lupta
Nu-i un exod spre pajiștile
Cenușii, calme și acoperite cu licheni,
E o înaintare spre tinerețea
Care durează pînă-n zori și
Peste noapte spulberă ascunzișul
Cuvîntului, Patria nu este
Un eveniment, ci veșnicia!

Patria sîntem toți, frați cu lumina!
Un jurămînt ne continuă viața
Un cînt străvechi: români!
Să fie pămîntul, ceea ce este
Să fie focul ceea ce este
Să fie apa, ceea ce este
Fiindcă toate acestea n-ar avea sens
Fără patrie, noi toți sîntem
Locul acesta misterios locuit
De o inimă și-o moștenire de întîia
Și ultima dată: patria este, va fi!

Pavel Pereș

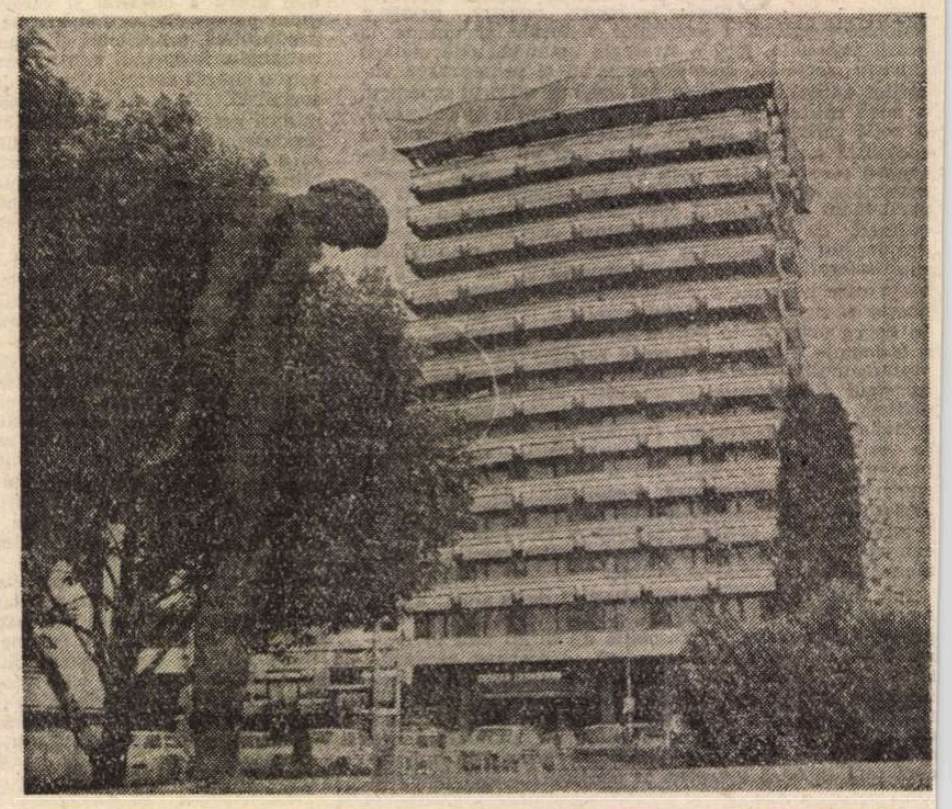

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI: BACĂU

ARGUMENT AL TIMPULUI, AL IDEILOR SOCIALISMULUI PE PĂMÎNTUL ROMÂNIEI, REPORTAJUL - OGLINDĂ A MARILOR NOASTRE ÎNFĂPTUIRI

În centrul imaginii — omul contemporan

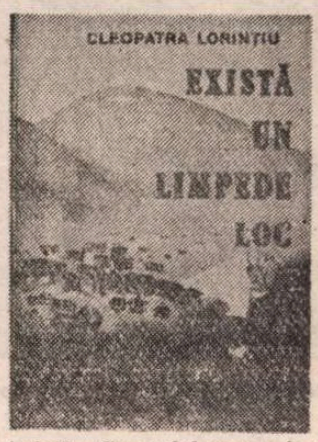

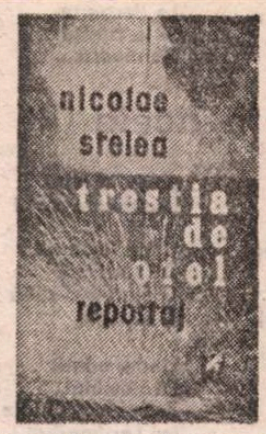

ORICUM i-am denumi genul, volumul, scris de astă dată în proză, **Există un limpede loc** *) e cartea unei poete, Cleopatra Lorințiu, autoarea poemelor din volumul de acum doi ani : **Aproape imaginară.** O carte pătrunsă de la prima pînă la ultima pagină de melodie și lirism. În acest sens, recenta apariție nu este o surpriză, dimpotrivă, pare să meargă mai departe, mai profund, mai amănunțit pe filoanele poeziei ce se dorise cîndva doar „O contemplație pur și simplu / dătătoare de liniște". Există chiar unele secvențe din poeme care reapar amplificate, retopite în noua carte, autoarea adăugînd mereu alte culori albumului pe care ne invită să-l deschidem. Iar dacă vrem s-o însoțim la drum, trebuie să mergem neapărat într-o dimineață la Bistrița-Năsăud, unde vom avea „deodată, în fața ochilor, peisaje și oameni și pagini de istorie, prezentul și trecutul acestui ținut", prin care poetul-reporter ne va purta „pagină cu pagină". Drumul începe, deci, cu „orașul care crește", acel oraș „în care în 1965 existau numai două întreprinderi, cît de cît răsărite", iar astăzi „pe o frenetică arie întinsă pe 170 de hectare, se află platforma industrială care cuprinde 16 mari unități economice".

Invitîndu-ne să deschidem împreună un album mereu îmbogățit, autoarea n-a făcut gestul doar din nevoia unei metafore. Albumul există, într-adevăr, într-un mod concret, el aparținînd tehnicianului Alexandru Andron, „cel care înainte de orice mișcare în partida de șah a industrializării a fotografiat locul pe care urma să fie amplasată noua investiție !" Așa încît, „albumul lui e un fel de clasică paralelă fotografică : pe partea stîngă a paginii, numai locuri goale, țărușI, maidane unde copiii jucau fotbal, fel de fel de nimicuri ; pe partea dreaptă : clădiri înalte, întreprinderi industriale, siluete autoritare, imagini în care parcă simți și zumzetul muncii". Străbătînd calea „de la vechea și celebra stampă a orașului medieval", la „panorama de azi a orașului, gîndul se înduioșează". Bistrița are acum „o noblețe intrinsecă, fiecare bucată de oraș, fiecare cartier, fiecare stradă chiar, are ceva care merită văzut, observat, o particularitate, un farmec anume".

Cele mai multe pagini ale cărții sînt scrise vara, cînd pretutindeni irumpe o iarbă verde plină de prospetime, „iarba bună de-acasă". Poeta se află mereu pe drumuri, fie într-o echipă de cineaști, ea fiind, desigur, scenarista viitorului film documentar, fie cu colegi dintr-o redacție, fie singură, ducîndu-se să-și vadă părinții. Trece pe la șantiere ale tineretului, vizitează o filatură, intră într-un liceu, coboară într-o vale plină cu pomi roditori și urcă printre viile dealurilor, și peste tot își vede copilăria, adolescența, încît ne întrebăm : e o lucrare autobiografică ? Da, bineînțeles ! E o etapă spre Cartea fundamentală pe care o visează fiecare scriitor ? O confesiune a unui poet care-și revede, cînd și cînd, locul natal ? Da, ca o necesitate a mărturisirilor ! O suită de amintiri, de schițe, de momente trăite, fulgurări de imagini evocate veridic, dens, colorat, cu respect al adevărului faptic și psihologic, un dialog deschis, patetic cu cititorul. Toate acestea sînt perfect valabile pentru **Există un limpede loc.** Dar mai presus de orice, mi se pare mie, această carte e o prezență etică, prezența unei conștiințe care simte nevoia comunicării sincere cu semenii, pe care-i dorește cunoscători profunzi ai istoriei vechi și noi de pe pămîntul românesc, mîndri de înfăptuirile timpului nostru socialist.

O ALTĂ carte de reportaje numită **Ștafeta continuă** *), scrisă cu virtuți de poet, mi-a dat senzația unei călătorii aevea nu numai prin locurile pline de farmecul naturii, ci și prin timpul istoric de construcție românească începută, în toate colțurile țării, încă din primii ani de după Revoluția din August. La „deschiderea ediției", cum își intitulează autorul cel dintîi capitol, reporterul Marian Constantinescu, dublat de fotoreporter, se vede, o clipă, el pe el, cățărîndu-se pe macarale, realizînd imagini panoramice aflate mereu într-o continuă mișcare, ca să coboare apoi, pe nesimțite, la poalele unui deal („Dealurile istoriei") cîndva sfîrtecat de schije, loc tragic, între altele, de unde pare să înceapă noile vremuri de muncă și pace : Oarba de Mureș.

Reporterul Marian Constantinescu pătrunde apoi în lumea înviorată de patosul vieții, al construcției, străbătută de cele mai înaripate năzuințe, cuprinzînd sub titluri insolite („Orga cu trandafiri", „Planetă cu balerine de porțelan", „Albastru de Vama", „Fotografie în templul porumbului", „Generalul care a învins Sahara", „Oameni putere", „Cînd iau foc luminile în struguri", „Tulnice de sticlă", „Caii pe acoperiș", „Cîmpul cu diplome"...) profesii și domenii dintre cele mai diferite, oameni și fapte de pe șantiere, uzine, instituții științifice și culturale, metaforele țîșnind precum, primăvara, frunzele din ramurile arborilor și descriind, în esență, destine noi.

LA ÎNCEPUT de toamnă, aflîndu-mă prin locurile mele natale, am cunoscut doi tineri ingineri geologi. Mi-au ieșit în față, pe poteci de munte, coborînd ca și mine spre Tîrgu Jiu, cu rucsacurile în spinare. Tinerii fac parte dintr-o brigadă de cercetări aparținînd Întreprinderii de prospecțiuni și explorări geologice Oltenia. Amîndoi poartă același nume : Bălan. El, Noru Dorin Bălan, ea — Teodora Voichița Bălan, deci, căsătoriți. Cei doi foști colegi de facultate (Facultatea de geologie din Cluj-Napoca) lucrează într-o zonă cu mari bogății ale subsolului, cu prețioase comori ale adîncurilor. Prospecțiunile geologice întreprinse în ultimele două decenii, cu realizări excepționale în industria minieră, petrolieră și energetică în aceste locuri de sub poalele Paringului, unde s-au făcut pentru prima oară cunoscute ca orașe așezările gorjene Motru, Cărbunești, Țicleni, Novaci, au dus la descoperirea și punerea în valoare a unor importante zăcăminte de petrol, cărbune, grafit, antracit, calcar, argilă refractară... „E foarte frumos să lucrezi aici — îmi mărturiseau tinerii geologi, mai ales la Rovinari de unde zăcămintele de antracit se întind pînă în zona Crasna și se întretaie adesea cu minerale de cel mai mare preț". E foarte frumos, într-adevăr, cum foarte frumos este să muncești în oricare altă zonă — îmi spuneam citind reportajul lui Marian Constantinescu, „Actorii, forezele și amfiteatrul", dedicat șantierului de la Roșia Poeni din munții Apuseni : „Cînd în 1975 geologii au finalizat lucrările de prospectare (ele fuseseră începute prin 1948, dar au fost abandonate din lipsă de tehnologii adecvate) s-a aflat că aici există un mare zăcămînt cuprifer. Vechimea lui — au conchis specialiștii de la Institutul de fizică atomică din București — circa 12 milioane de ani". În urma acestor prospecțiuni a prins viață un șantier unde se construiește un combinat minier unic în țară și unul dintre cele mai mari de acest fel din Europa.

Într-un reportaj din capitolul „Viața privită cu ochi de căprioară", directorul stațiunii de cercetări agricole Dăbuleni-Dolj, profesorul universitar Petre Baniță, îmi amintește de inginerul Constantin Gib, membru corespondent al Academiei de Științe Agricole și Silvice, „om al pămîntului roditor", cum a fost numit într-un film dedicat marii sale pasiuni pentru munca agricolă. Despre Constantin Gib am scris și eu, fascinat de cel care, lăsînd în urma lui de tînăr agronom la I.A.S. Ograda și I.A.S. Tîrgoviște, ferme devenite celebre pentru producțiile-record și pentru ingeniozitatea cu care au fost reamenajate clădirile din dotare — adevărate orășele agricole — se ocupă acum, tot ca director, de randamentul Întreprinderii agricole „Mircea Vodă" din județul Călărași. Asemenea eroului reportajului meu, interlocutorul autorului **Ștafetei continuă**, inginerul Petre Baniță, și-a legat întreaga sa viață de punerea în valoare a pămîntului, mai ales acolo unde natura îi era aproape cu totul potrivnică.

În reportajul următor, care dă și titlul volumului, avem pentru o clipă nu impresia, ci convingerea că în fața noastră se află un pluton de sportivi, încordați, ca niște arcuri de oțel, privind țința. „Și, deodată, pe planeta aceea de zgură s-a auzit un foc înfundat de pistol și cuiele ghetelor atleților au început să muște, să arunce în urmă bucăți de lut roșiatic. Ștafeta începuse". Imaginea acestui start se adaugă apoi alteia și alteia, în alt cadru, cu altă culoare, dar într-o atmosferă comună de vibrantă angajare spre atingerea unui țel important și concret, măreț și luminos. Echipele atletice se înmulțesc, devin atît de numeroase încît ne-ar fi imposibil să le cuprindem într-o cifră exactă, nemișcată, încremenită, fiindcă, pe dată, totul se pune în mișcare și se adună necontenit oameni și fapte, oamenii exprimîndu-se prin fapte și faptele prin cei ce le realizează, creatorii lor nefiind alții decît muncitorii, tehnicienii, inginerii din industrie și agricultură, de pe șantierele țării, constructorii de locuințe, innoitorii orașelor și satelor noastre, medicii și profesorii, studenții și elevii, toți cei ce muncesc și învață pe pămîntul românesc.

ȘI IATĂ acum încă trei cărți de reportaj *) pe care le consider, de asemenea, excelente. Una, **Soarele din poartă**, a lui Valentin Hossu-Longin, alta, **Trestia de oțel**, a lui Nicolae Stelea, iar cealaltă, a lui Miron Țic, **Lumini hunedorene.** Prima este, în esență, o monografie a mirificului pămînt care se cheamă o țară, „țară de ziuă / chipul tău mereu călător în hotarele inimii", cum zice într-o prefață sui generis poetul Ion Iuga, citat adesea de autorul volumului, — parte de Țară română, ajunsă „la dorința de a-și îmbogăți mereu vatra cu toate însemnele civilizației, dar căutînd să și-o păstreze nealterată". Fiindcă aici, în acest Maramureș, există — în natură, în mișcarea vie — și industrie și cultură nouă, dar și cel mai mare muzeu „al portului străvechi la români".

Și, astfel, cartea lui Valentin Hossu-Longin ne apare ca o casă bine-primitoare în pragul căreia omul îți zice : „Zua bună și bun zinit". Pe limbă veche, cum e și portul. În toată istoria, descrisă de reporter în așa fel, încît s-ar părea că el însuși a luat parte la nașterea fiecărei legende, din vremurile cele mai îndepărtate și pînă astăzi, m-au tulburat coincidențele care nu dispar. Și m-am întrebat : de ce am simțit și eu aceiași fiori, trecînd prin „oblîncurile" lui Bogdan-Vodă și ale lui Dragoș, de ce vedeam, în croiala munților, o îmbrăcăminte de uriași, așa cum mi s-a povestit pe cînd colindam aceleași locuri. Și de ce, de exemplu, Vida Gheza, sculptorul „care a înavuțit țara cu numeroase monumente și ale cărui lucrări, în special din lemn, sînt expuse în multe muzee românești și străine" (dar, mai ales, aș adăuga eu, în aer liber, acolo unde le-a fixat de la început locul, de pildă, Moisei — precum Brâncuși „Coloana" la Tîrgu-Jiu !) de ce, deci, marele sculptor maramureșan și-a păstrat aceeași idee despre lemn indiferent de părerea, de stilul său, cum să zic, natura personalității interlocutorului ? : „La lemn să te pleci, să-ți ceri iertăciune, omul trebuind să restituie arborelui viața luată de tăietori". Și nu m-am mirat că autorul acestui impresionant reportaj despre oameni și istorie, despre codri și artă vorbește despre Vida Gheza ca și cum ar trăi și astăzi : „el ne zice", „el adaugă", „el precizează", „el mărturisește"... (Adică, precum ar face și cronicarii străvechi, Neculce și Miron Costin, vorbind despre oamenii și timpurile lor. De fapt, cum s-a relevat la dezbaterea „României literare" pe tema reportajului, cronicarii au fost, la noi, și cei dintîi reporteri.) O astfel de privire a lui Valentin Hossu-Longin asupra personajelor sale ne aduce un argument în plus că nici reportajul în care sînt încrustate ideile lor de învățătură nu-și pierde actualitatea, că poate rămîne o expresie a artei dăinuitoare.

O CARTE de reportaj pe care aș numi-o „de interior industrial" e aceea a lui Nicolae Stelea, **Trestia de oțel**, titlul ei fiind explicat la pagina 13, unde ni se descrie o vizită a unui grup de pionieri la Întreprinderea de țevi „Republica" din Capitală, împrejurare în care țevile purtate în văzduh de un pod rulant, în legături, i se par unui copil asemenea unor snopi de trestii. „Așa le-a văzut el", spune reportrul, „trestii de oțel", „de ce așa și nu altfel, nu știu". Și se întreabă : „Peste ani, absolventul de liceu tot așa își va aminti de ele ?" Eu cred că neapărat așa va fi. Nu poți învinge niciînd prima impresie încrustată adînc în memorie. Dealtminteri, îți rămîn puternic imprimate și cele de mai tîrziu, de exemplu, vizitînd cu un grup de scriitori nu de mult Întreprinderea Republica nu-mi iese din amintire un laminor scînteietor. Se întîmplase ceva cu el ? Nimic. Așa era el. Se mișca, se rotea, prin toate piesele sale argintate, ca într-o constelație. Nicolae Stelea are darul să familiarizeze cititorul cu un fel de descriere insolită. E un fel de I.A. Bassarabescu al interioarelor industriale. Uneori, precum la Bassarabescu mobilele, nu dai în cîte un capitol decît peste mașini, dar mai apoi, cînd apar oamenii, lucrurile se înviorează parcă dintr-odată, de fapt capătă viață umană : cunoști muncitori, maiștri, cunoști oameni inventivi, mereu preocupați de ceva necesar. Orice nuanță poetică — declară autorul captivantului reportaj de aproape 150 de pagini — este neavenită. Și ne introduce, deodată, în cel mai poetic univers în care se agită „Gînditorul", omul fără astîmpăr, înzestrat cu harul, ca la Arghezi, în marea sa Cîntare, de a nu lăsa să treacă pe lîngă el nici o experiență bună fără a fi fructificată. Nicolae Stelea ne invită în întreg labirintul uzinei ca un om „de-al casei", — se înțelege că timpul de documentare pentru reporter a fost aici îndelungat — ne conduce prin hale, una mai sanți — trecem și pe la direcție și pe la deosebită ca alta chiar și prin reperele industriale, cu oameni la fel de interelaboratoarele de cercetare și coborîm apoi spre bibliotecă, unde ne putem așeza să răsfoim cărți, una părînd să fie chiar aceasta a lui în care imaginea ne-ar putea duce la „Gînditorul de la Hamangia" ca o prefață la motivul creației, la procesul atît de complex care se petrece chiar acum, în acest moment, alături, în laboratoarele și halele uzinei în care ne aflăm.

ÎN sfîrșit, volumul lui Miron Țic ne duce, în cea mai mare parte a sa, în lumea cărbunelui și a metalurgiei. Din cînd în cînd trecem prin poieni și urcăm munți, dar meditațiile cele mai adînci la facem fie la bariera unui oraș minier, înainte de a intra sau a ieși din mină, fie în fața înaltei porți de fier forjat a unei uriașe oțelării încălzită de focul depărtat al cuptoarelor. Trecem astfel prin Valea Jiului și a Zarandului, dar mai ales ne oprim la Hunedoara, locul în care dacă „spui oțel, fontă, cocs, Siemens Martin, spui oameni, oțelari, bărbați și eroi ai însemnelor tari, vii însemne încrustate cu litere de lumină în marile cronici... Cînd spui Hunedoara, spui inteligență, cutezanță ; cînd spui oțel, spui, cu siguranță, materia primă pentru un uriaș pod, pentru o magistrală, pentru o salbă de hidrocentrale de pe Riu Mare Retezat. Dar minerii ? Minerilor ar trebui să le dăm în fiecare zi, seara sau dimineața, cînd ies din adîncuri la suprafață, flori, multe flori, cu petale transparente și de un colorit viu așa cum am întîlnit în toate localitățile Văii Jiului : Florile timpului".

Scrierile lui Miron Țic sînt, adesea, scurte poeme în proză : „Lumină de August", „Steaua de pe Mureș", „Cumpăna", „Cîntecul seminței", „Ultima șarjă", „Drumuri de fier, marmură și o gură de rai" — ele au însă valențele reportajului prin aceea că în fiecare ni se dau informații nu numai din diferite orizonturi de muncă și viață, dar și cu puternice semnificații pentru timpul și contemporanii autorului, „timpul nostru socialist, epoca de aur care poartă numele secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu". La un loc și aceste reportaje ale lui Miron Țic sînt o călătorie cu ochiul și cu gîndul în ținuturi pline de istorie — o istorie a trecutului dar, îndeosebi, a prezentului, „cu vibrația lui neasemuită, vibrația celor 45 de ani de libertate".

Vasile Băran

*) Cleopatra Lorințiu, **Există un limpede loc**, Editura Sport-Turism, 1989.
*) Marian Constantinescu, **Ștafeta continuă** Editura Eminescu, 1989.
*) Valentin Hossu-Longin, **Soarele din poartă**, Editura Sport-Turism, 1989
*) Nicolae Stelea, **Trestia de oțel**, Editura Cartea Românească, 1989.
*) Miron, Țic, **Lumini hunedorene**, Editura Facla, 1989.

La Zamolxe-Împărat

Sus în cerul
Luminat
La Zamolxe
Împărat

De îi ochiul
Rourează
Lumile
Le luminează

Le ingină,-n
Vis, uşor
Şi le umple
Tot cu dor

Le lin glăsuie
Pe nume
Şi le umple
Cu minune

Le descîntă
Din glas rar
Şi le umple
Tot cu har

Le mîntuie
Le desparte
Şi le curăţă
De moarte...

Prin munţii aceia (I)

Prin munţii aceia
Unde mai pling
Apele, limpezi,
Şi chipu-mi răsfring

Unde măiestre
Mai cîntă-n păduri
(Binecuvîntu-le
Sfintele guri !)

Unde mai sună,
Sub cetini, izvorul,

Unde în plins
Înmărmure dorul

Unde în seara
De tot tîrzie
Greieri mai sună
A veşnicie

Unde, odată
Străluminat,
Atinge-voi Curţile
Lui Ler-Împărat...

Prin munţii aceia (II)

Prin munţii aceia
Tot mă mai duc.
Singur hălădui
Ca un haiduc

Dacă spre Soare-
Răsare străbat
Ajung la Curţile
Lui Ler-Împărat

Dacă spre Soare-
Apune cobor

Ajung la Curţile
Dorului-Dor

Spre Miazănoapte,
La cel soroc,
Ajung la Curţile
Lui Nenoroc

Pînă, odată,
Veni-îmi-va veste
Şi mă voi pierde
De tot în Poveste...

Păresimi

Cerul deasupra –
Ce limpezime !
Înmiresmare
De Păresimi e.

Nour pe munte
Lunecă, lunecă.

Nouă mi-i fiinţa
Ca o duminecă.

De limpezime
Lumea se clatină –
Zamolxe, Zamolxe
Din ochiu-i mă lacrimă...

Tapiserie de CORNELIA IONESCU (holul principal al Palatului Pionierilor şi al Şoimilor Patriei, Bucureşti)

Dealul Răşinarilor

Dealul acela – tot numai floare...
Acolo merg de imi sting neagră patimă
Nevăzută vine în zori Dochiana cea sfîntă
Şi în fiece potir lasă cîte o lacrimă

Dealul acela – tot numai floare...
Vine o boare de Rai şi roua o zvîntă
Deasupra morţii luminînd ard vieţile
Şi în toate zamolxe sălăşluie şi lin cîntă

Dealul acela – tot numai floare...
Somn lin dedesubt dorm moşii-strămoşii
Sufletele lor vin şi în duminici senine
Zbor din floare în floare ca fluturi mari roşii...

La dumbrava-n munte susă

La dumbrava-n munte susă
(Soare blînd în nori se pierde)
Singur sînt şi iar şi iară
Mă tot pierd în basmu-i verde

Lung răstimp şezînd acolo
Sub cel Paltin de Aramă
Glasul zinei Dochiana
Îl ascult prin munţi cum cheamă

Ca în vis codri se clatin
Ca de-un dor, ca de-o durere
Sfînt ecoul gurii sale
Peste munţi e adiere...

Lîngă Apa Obârşiei

Pe-un ţărmur stam de apă. Ca în vis
Ea printre munţi curgea şi de murmură
Pînă departe lumea se umplea
Şi stam vrăjit de o vrăjită gură...
Suna şi-un tulnic parcă, înflorat,

Suna, suna, pînă-n străbuni, departe,
Iancu Avram de sub pămînt ieşea
Şi sta o clipă mai presus de moarte...

Teofil Răchiţeanu

Boabe de cuvinte

Bob de cuvînt
m-aşez pe grinda unui vis
şi cer ierbii să mai crească

treceţi pe-aici cerbi şi acerbi
lumina intră-n suflete tare
destin de lut acoperim
cu palmele
boabe de cuvinte dragi
ce le-am ştiut nu le-am uitat
noaptea cînd eram soldat
al unei holde ce creştea
cu pieptul aduceam pămînt
la rădăcini şi retrăiam
prin iarbă şi iubit eram
de stele mari
cuvintele le-am dat 'napoi
văzduhului ce ni le-a dat.

Moştenirea

Am pus un ban de-o parte
să cumpăr steaguri noi
veşminte tricolore
să le anin la poartă
în zilele de glorii

tata aduce miresme
din primul război mondial
caii nechează a victorii

ce buni strămoşi am avut
ce daruri ne-au lăsat
munţi şi cîmpii
şi izbînde

moştenirea lor ne îngăduie
să trecem demni prin veac
să aşteptăm mileniile
vechi şi bogaţi.

Oamenii acestui pămînt

O patrie umbroasă în care pădurile
căzeau pe duşmani strivindu-i
oamenii acestui pămînt îşi luau dimineaţa săgeţile
şi plecau la luptă
de multe ori nu se mai întorceau
aprindeau focuri mari şi dormeau în păduri
căci pădurea a fost casa lor
cea de toate zilele
şi nopţile

mai ales cîntecul păsărilor l-ascultau ei
dar le-a intrat războiul în cîntece
pe fiecare steag al lor vedeam cîte o luptă
într-o cîmpie pădure sau munte
un neam statornic
devenit liber şi neatîrnat
deşi multe au fost capcanele ce i s-au întins
încă din tinereţe obişnuit cu dăinuirea victorioasă
prin Bizanţ căutînd adevărul
şi fin pentru turmele lui
de două mii de ani şi mai bine
mamele purtînd umbra eroilor
adunată în basmale negre.

Vară transilvană

M-ai făcut să-ţi recunosc izbînda
setea de libertate
ai avut întotdeauna pentru mine un surîs
o brumă de eternitate
lunecai sonor printre veacuri
beam din izvoarele tale dintîi
eram o moleculă vară
în pieptul cărărilor din munţi
ştiam pe de rost toţi ciobanii tăi
ce-au psalmodiat Miorița
toţi voievozii tăi,
doine şi balade iubeam
începuturi
ce-ţi puteau vesti victoria oricînd
pe scuturi

Fapte din trecutul odăii

Zidarul
firul cu plumb
linie dreaptă ca raza
peste cărămizile roşii aliniind
suflarea viitoarei odăi
însumarea virtuţii

zidarul
destoinicia lui
sus în văzduh scaldă
linţoliu amiezii

flutură zidiri
ce au la obîrşie cerul înstelat
cosmogonia
apoi cel ce se-aşează la masă
între pereţii pe care moartea
i-a ridicat în jurul său prevăzătoare
prin aerul creaţiei dînd brînci
fertile porunci
în încăpere se zbate virtutea
şesul coboară la geam
stele adînci calde...

in nopți de veghe te chemam
in murmurul atitor stele
ne insoțeam cu ele
cu munții, cîmpiile
pe care se lasă în zbor rotat
ciocîrliile
vatră transilvană
vin cu o floare la morminte dragi
nu pot uita luptele
jertfele
ce ți-au dat demnitatea
treptele
pe care urc înflăcărat
la mine-n sat.

Gavril Moldovan

Cultură și politică

După tumultuoșii ani ai revoluției pașoptiste, mișcarea de emancipare națională a românilor transilvăneni intră în deceniul șapte al secolului trecut, după ce a străbătut un scurt reflux, într-o etapă calitativ superioară. Acum sînt înființate, în teritoriile aflate vremelnic sub dominația habsburgică, la Sighet, în Maramureș, „Asociația națională pentru cultura poporului român" la Arad și Sibiu, în Transilvania, „Asociația națională arădeană pentru cultură și conservarea poporului român" și, respectiv, „Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român" (Astra), la Cernăuți ; în Bucovina, „Societatea pentru cultura și literatura română", instituții care vor reuni cele mai diverse categorii sociale (intelectuali, meseriași, comercianți, elevi și studenți, clerici), animați de convingeri patriotice în lupta pentru ridicarea culturală, științifică și politică a românilor. Este epoca afirmării cu și mai multă putere a drepturilor cultural-științifice și social-politice imprescriptibile ale românilor de a trăi liberi în vatra unde s-au zămislit, de a se uni cu frații lor de dincolo de munți într-o țară independentă și suverană în hotarele vechii Dacii.

Spre deosebire de trecut, acum conducătorii luptei românilor recurg într-o măsură mult mai mare la argumente științifice oferite de istorie, filologie, arheologie, numismatică etc. Tezele originii, latinității, continuității și caracterului unitar al neamului românesc și al limbii sînt susținute cu dovezi de necontestat, dovezi puse în lumină de cercetarea științifică. La aceste argumente se adaugă asemănările în ceea ce privește formele de organizare socială și politică, de asemenea, cele de natură economică (faptul că dintotdeauna viața economică a Transilvaniei a gravitat mai mult spre Țările Române decît spre Apus).

Și în planul organizării propriu-zise a luptei maselor largi populare se înregistrează o situație nouă. În primul rînd trebuie remarcată existența acestor instituții ca autentice state majore de conducere nemijlocită a tuturor acțiunilor revoluționare ale românilor. Meritul incontestabil, sub aspectul organizării și conducerii luptei de emancipare națională și socială a românilor, al asociațiilor create constă în acela că ele au fost capabile să unească într-o forță de neînvins energiile celor ce se opuneau politicii de deznaționalizare a națiunii române, de a stabili, pentru fiecare moment al acțiunii, scopuri clare, precise, de a fixa, cu alte cuvinte, o tactică și strategie politică și culturală capabile a asigura atingerea țelurilor propuse.

Nu întîmplător creatorii celor patru instituții înscriu în titulatura lor termenii **naționale** și **culturale**. Acum, în noile condiții social-politice interne și internaționale, orice acțiune îndreptată spre cîștigarea drepturilor politice ale românilor nu putea avea sorți de izbîndă fără existența unui fundament cultural solid, fără un grad înalt de cultură națională din partea participanților, al întregului popor. După cum și orice încercare de ridicare a nivelului de instrucție culturală și științifică a maselor populare era de neconceput fără zdrobirea acelor bariere de natură politică ce le interziceau accesul la o exprimare liberă, de sine stătătoare.

Pentru pleiada de intelectuali care a activat în aceste instituții se impunea ca un adevăr axiomatic faptul că numai muncind cu tenacitate, cu perseverență pentru educarea poporului în spiritul tradițiilor revoluționare ale generațiilor trecute, numai făcînd educație patriotică, națională, de cultivare a mîndriei și demnității că aparții prin întreaga ființă neamului din care te-ai născut, pot pregăti și asigura poporului român un viitor demn și luminos.

Înscriindu-și în statutele de funcționare numai obiective de natură culturală („cultura unui popor fiind treapta pe care el înaintează în viața socială și politică" — asociația din Sighet, „cultura națională a poporului român iar mai ales înaintarea literaturii" — asociația din Arad, „înaintarea literaturii române și cultura poporului român" — asociația sibiană, „dorim și cerem a ne cultiva [ca români, P.D.], să contribuim și noi după puterile noastre... la cultivarea lui" [a poporului, P.D.] — societatea bucovineană), conducătorii institutiilor amintite mai sus nu concepeau să-și cantoneze activitatea numai în acest domeniu. Urmăreau prin asemenea formulări să abată atenția oficialităților opresive de la preocupările lor politice. Cunoscătoare ale realităților sociale în cele mai intime detalii, asociațiile și societățile au elaborat planuri de acțiuni politice în care și-au găsit rezolvarea probleme ca aceea a stabilirii diferitelor alianțe pentru ducerea cu succes a luptei, aprecierea exactă a raporturilor de forțe, situația internațională etc. Mai mult decît atît, ele au devenit cu timpul centre de iradiere în viața socială a ținuturilor românești a unor concepții politico-ideologice înaintate, progresiste, concepții care au găsit la românii transilvăneni și bucovineni o mare receptivitate și, totodată, disponibilități nebănuite de asimilare și aplicare a lor.

În a doua jumătate a secolului trecut, asupra națiunii române ce trăia în Imperiul habsburgic planau norii amenințători ai politicii brutale dusă de oficialități pentru perpetuarea exploatării sale sociale și naționale, iar după instaurarea dualismului (1867), prin amplificarea politicii de deznaționalizare a românilor, va căpăta accente tot mai dure. Toate acestea se întîmplau într-o epocă istorică în care se afirmau cu tot mai multă putere dreptul fiecărui popor, al fiecărei națiuni de a trăi liberă, independentă, în bună înțelegere, colaborare și pace cu toate popoarele !

În fața acestui grav pericol, apărarea și conservarea limbii române, încurajarea și sprijinirea creațiilor în limba maternă s-a impus ca obligație și răspundere de căpetenie a institutiilor culturale. Faptul că românii au știut dintotdeauna să pună mai presus decît orice, chiar mai presus de viața lor, ocrotirea și conservarea limbii, acest testamentar al muncii și creației, al vieții și morții lor, a atras atenția străinătății.

Cronicarul Antonio Bonfini, secretarul regelui ungur Matei Corvin, un bun cunoscător al modului de a fi al poporului nostru, al resurselor sale nebănuite de sacrificiu pentru salvgardarea limbii avea cuvinte de sinceră admirație și prețuire. În acest sens el scria : „Dacă va socoti cineva bine năvălirile necontenite ale sarmaților și goților, apoi revărsările hunilor, ale vandalilor și gepizilor, ale germanilor și longobarzilor, cum nu se va minuna că la români s-au păstrat pînă acum urmele limbii latine în așa fel încît acest popor pare a se fi luptat mai mult pentru păstrarea limbii decît pentru viață ?"

Numitorul comun al tuturor acțiunilor culturale ale celor patru instituții a fost apărarea limbii vorbite și scrise de români care e un „Tezaur mai scump decît viața" (Timotei Cipariu), fiind, după Gheorghe Șincai, o „adevărată depozitară a naționalității". Paleta mijloacelor de înfăptuire a acestui deziderat a fost deosebit de diversă. Cărturarii din Sighet, propunîndu-și a „crește și instrui pentru scoalele comunale române învățători", înființează o preparandie care, pînă la abuziva desființare (1870), va pregăti zeci și zeci de învățători; la rîndul lor, ei vor înființa școli românești pe valea Vișeului și a Izei și în alte locuri, adevărate focare de educare patriotică, de cultivare a sentimentului demnității naționale. Grație eforturilor asociației arădene, numeroase școli românești vor primi cărți necesare desfășurării în bune condiții a procesului de învățămînt. Învățătorii și autorii de manuale vor fi încurajați și sprijiniți să elaboreze lucrări în limba română, unica modalitate de a o păstra vie, în toată frumusețea ei pentru viitorime. Tot arădenii inițiază cicluri de conferințe (**Despre libertate, Originea românilor, Elementul național de educație, Despre însemnătatea culturii naționale**) în care însă se poate observa interferența dintre elementul cultural și cel politic.

Apariția „Astrei" în viața social politică și culturală a Transilvaniei, care datorită ponderii decisive a elementului românesc a determinat-o pe Maria Terezia să-l numească „principatul românesc" marchează momentul de maturitate a mișcării de emancipare a românilor. Asociația sibiană, acest „reazim al naționalității" (T. Cipariu) va insufla energii noi, va revitaliza lupta culturală și politică a ardelenilor și nu numai a lor. În toate acțiunile „Astrei" se va îmbina, poate în gradul cel mai înalt, mesajul cultural cu cel politic. De altfel, nu a fost o acțiune culturală sau politică majoră desfășurată în spațiul transilvan fără prezența și contribuția hotărîtoare a ei. Aici, la „Astra", s-au născut, au germinat și încoltit proiecte cultural-politice de anvergură, elaborarea și redactarea **Enciclopediei române** (3 vol., 1898—1904) și mișcarea memorandistică (1892), cea mai cutezătoare ridicare a românilor după revoluția de la 1848, pentru a rememora numai două momente de referință din epopeea luptei românilor. În termeni riguroși, exacți, istoricul și publicistul Vasile Netea caracterizează activitatea acestei instituții reprezentative a spiritualității românești : „Toate Comitetele Asociațiunii în care se întîlneau reprezentanții românilor de pretutindeni erau un mare parlament al culturii românești care pregătea în mod indiscutabil calea spre parlamentul politic al întregii națiuni".

„Astra", prin numeroasele și prestigioasele sale colecții (Biblioteca de carte veche românească, Biblioteca poporală, Biblioteca tineretului, Biblioteca Astrei, Biblioteca profesiunilor industriale) a oferit, după cum se vede din titulatura colecțiilor care se adresau unor categorii de cititori de profesiuni și vîrste diferite scrieri de căpetenie în procesul educării ridicării culturale și profesionale a poporului.

Pentru conducătorii „Astrei" exista o singură literatură română indiferent unde munceau și trăiau creatorii, de o parte sau alta a unei granițe arbitrară și contestată, nedreaptă și ilogică, impusă prin forță, nesocotită și infirmată de viață. Această constiință politică înaintată a jalonat și luminat întreaga activitate editorială a pleiadei de intelectuali ai asociațiunii, constiință transmisă cititorilor, poporului prin intermediul scrierilor tipărite. „Astra" a contribuit la cunoașterea și răspîndirea dincolo de munți a operelor lui Ion Creangă, Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu, Petre Ispirescu s.a. „Transilvania" și „Țara noastră", reviste ce apăreau sub egida institutiei sibiene, inserau în coloanele lor informații despre viața politică, culturală și științifică a românilor ce trăiau în celelalte provincii, contribuind la consolidarea constiinței unității de neam, adevărata coloană vertebrală a existenței milenare a poporului nostru.

Apărută cîțiva ani mai tîrziu (1865), Asociația bucovineană se înscrie și ea în amplul demers cultural și politic de emancipare a națiunii române. Cărturarii bucovineni inițiază și înfăptuiesc un program îndrăznet, pentru acei ani, de ridicare culturală a satului. Sînt înființate școli, case de cultură, sînt organizate cursuri de îndrumare pentru răspîndirea culturii elementare etc. Biblioteca pentru literatura română, Biblioteca pentru tinerimea română, Biblioteca pentru tinerimea adultă, colecțiile scoase de asociație, fac cunoscute lucrările fundamentale ale scriitorilor români din întreg spațiul românesc.

Anii care vor urma, în ciuda tuturor vicisitudinilor, amplifică demersul acestor instituții, impunîndu-le definitiv în istoria culturală și, deopotrivă, în istoria politică românească. Asociațiile și societățile nu vor părăsi scena social-politică nici după crearea, în primăvara anului 1869, a primelor partide politice românești din monarhie și nici după întemeierea, în 1881, a Partidului Național al Românilor din Ungaria și Transilvania.

După aceste evenimente, accentul activității lor se va muta, evident, pe latura cultural-științifică. Prin intermediul Societății literare române, creată la București (din 1879, Academia Română), această activitate va fi amplu sprijinită și amplificată. Numirea primilor ardeleni și bucovineni ca membri ai înaltului for științific al țării avea o dublă semnificație : realizarea unității culturale a românilor, unitate care chema la viață unitatea politică a românilor, realizată în acea zi pentru eternitate a lui Decembrie 1918.

Petre Dan

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI: ALBA IULIA

TRAPEZ

CCLXXXXIX

1461. Vorbea, inspirat, despre muzică. La un moment dat a rostit: — Specialiștii cred că... zgîriindu-mi auzul. Sublimul nu merge cu „specialiștii".

1462. Să stai cu coatele pe o masă masivă de stejar, pe care se află o grămadă de nuci. Ca și cum ai avea în față — ca și cum ai scrie chiar — o carte de înțelepciune.

1463. Ceva se întîmplă și cu lacurile, încît mi-e teamă că o să vorbim despre nuferi ca despre bouri: au fost de mult și nu mai sînt.

1464. Nu puteam să sar nici două palme de la pămînt. Dar dacă era vorba de cal, săream dincolo de el.

1465. Cea mai dureroasă întîlnire e cu mine însumi.

1466. — Haideți, nu mai stați așa pleoștite! Ce naiba! Arătați de ce sînteți în stare! Și-am aruncat între ele un chibrit aprins. Pe dată, s-au însuflețit și-au început să danseze.
Aventură cu niște hîrtii pe un maidan.

Geo Bogza

Publicistică și angajare socială

FELIA de viață a lui Camil Petrescu ca gazetar în anii imediat următori războiului prim mondial și mărețului act al Unirii de la Alba-Iulia din 1918, felie cuprinsă între 1919 și 1921, constituie în biografia scriitorului „o perioadă de luptă socială și de afirmare a demnității românești nu lipsită de simț și inteligență politică" (l-am citat pe biograful tinereții scriitorului, Mihail Ilovici, din „Tinerețea lui Camil Petrescu", Editura Minerva, 1971). Același autor precizează subliniat că scrisul gazetăresc al lui Camil Petrescu milita cu înțelepciune și multă căldură pentru „contopirea sufletească a tuturor fraților", reuniți în aceeași țară prin actul de voință al întregului popor transilvănean unanim pentru Unire.

Activitatea de ziarist la care ne referim începe în 1919 la Lugoj, la ziarul „Banatul românesc" și se continuă la Timișoara prin cele două publicații, revista „Limba română" și gazeta „Țara", acestea create și conduse — adeseori scrise, după o proprie mărturisire, de el însuși de la un capăt la altul — până în vara lui 1921, când se mută pentru a se stabili definitiv în Capitală. Ceea ce scrie în răstimpul celor „trei primăveri" (a se vedea cartea cu acest titlu editată de Editura Facla) reflectă în adevăr „setea de absolut" specifică temperamentului și conștiinței intelectuale a omului trecut prin aspre experiențe ale frontului și prizonieratului. Este evidentă apartenența la acea generație chemată întempestiv de istorie să se zidească — trup și suflet — întru împlinirea idealului de veacuri al unității și demnității naționale a poporului român. Camil Petrescu face parte dintre scriitorii — nu puțini — ce s-au dăruit cu totul luptei armate, cunoscînd ca supraviețuitor al tuturor încercărilor valoarea împlinirilor și a sarcinilor de viitor decurgînd din acestea.

Pătruns de spiritul politic al Unirii, gazetarul consideră ca un „început de eră nouă" poarta larg deschisă de mărețul 1 Decembrie 1918. La doi ani după Unire, în 2 decembrie 1921, el scrie: „La Alba-Iulia, bărbații mari ai ținuturilor robite au legat soarta frumosului Ardeal și mîndrului Banat de restul neamului românesc întreg. Un act de neasemuită înțelepciune politică. Ce a urmat se știe (...) uriașa inimă a românismului a bătut în același ritm" și „... s-au deschis ferestrele desrobirii. A răzbit aerul proaspăt de afară. La lumina soarelui nou, sufletul românesc înfloreste ca o plantă vara". Mai dăinuie un timp încă bîntuit de umbrele respirînd rece dinspre trecut, ceea ce face ca tînărul condeier al gazetarului să așternă pe hîrtie: „Sub valurile pe care vîntul le poartă încotro vrea, crește stînca de corali a viitorului neamului nostru".

Era absolut necesar un anumit patetism al credințelor — și acesta reținut și sobru — la acela care scria despre sine: „Am făcut războiul necontenit în tranșee, am făcut groaznica retragere din toamna anului 1916, refugiul din Moldova, am văzut (...) nemărginitul eroism al soldatului român de care zi de zi eram alături" (19 mai 1920). Din perspectiva cumplitilor ani de război și în numele imenselor sacrificii, el comentează cu luciditate unele aspecte confuze legate de Conferința pentru pace încă în curs în vremea aceea, constatînd cu amărăciune adevărul încă și azi în vigoare în relațiile internaționale cu privire la „nedreptățirea pe care statele mici o au de suferit din partea marilor puteri", acestea impunînd „condiții inacceptabile", îndeosebi în raport cu ceea ce se preconiza în chip concret pentru România, ca urmare a unor manevre ascunse și pe atît de dușmănoase venite din partea unor cercuri revanșarde și retrograde.

În consens cu spiritul Unirii și cu fapte de viață nemijlocit cunoscute, publicistica de tinerețe a lui Camil Petrescu relevă necontenit aportul artei și temeiurile culturii în nobila realitate, aceea că „ne găsim azi în România tuturor românilor" (22 martie 1922). Arta socotită ca o „culme a sufletului românesc" își găsește ecou în toate manifestările sale în scrisul gazetăresc al lui Camil Petrescu. El consemnează fiecare turneu teatral, valorile concertelor muzicale — și nu erau puține — subliniind apăsat aspectul sărbătoresc al primirii trupelor reprezentative ale țării, măiestria marilor artiști ai scenelor de frunte, ca și entuziasmul spectatorilor, participanți în mare număr la evenimentele culturale. Românii, notează gazetarul, „știu cît de mult înseamnă, ca o datorie către neam, a cultiva și a răspîndi frumosul".

Preocupare constantă a tînărului gazetar sînt problemele culturii, ale limbii și învățămîntului, adică acele pîrghii spirituale care se cereau fără întîrziere prelungite și consolidate în spiritul unității naționale recent dobîndite. Domeniul aparținea foarte strîns conștiinței de bărbat luminat, responsabil și angajat în opera de desăvîrșire și temeinicire a unității. În 1918, într-un interesant articol intitulat „Patriotism și artă", își definește în acești termeni tema: „Tot ce poate folosi patriei, tot ce poate lărgi patriotismul ei material și moral, e acțiune patriotică". În aceste condiții, arta prin valori autentice îndeplinește importanta funcție patriotică în contextul mai larg al familiei popoarelor. Așa, precizează Camil Petrescu, „Faust al lui Gothe a contribuit la renumele german mai mult și mai etern decît zece bătălii cîștigate": și pentru a-și sublinia și mai adînc ideea, pe lîngă alte cîteva exemple de aceeași natură, conchide cu privire la noi, adică la poporul român care „trebuie să fim o națiune de cultură". „Și rostul nostru în viitor... — scrie într-un articol din 13 august 1919 — nu poate fi decît un rol cultural. Trebuie să fim un far luminos, de cultură și artă, trebuie să ne dovedim în stare de a atinge cele mai înalte culmi ale civilizației, ale cugetării omenești și ale artei". Pe temeiul gîndirii umaniste se și clădește partea cea mai cuprinzătoare a activității gazetărești despre care amintim. Deschiderea liceului românesc la Timișoara la 1 septembrie 1919 este pentru gazetarul prezent și pătruns pînă la emoție de fapt „un eveniment național" și „o datorie către neamul nostru.

Înființarea în continuare în același oraș a Școlii Politehnice sub conducerea matematicianului Traian Lalescu face să vibreze un dor al împlinirilor spirituale și în această parte de țară, noua instituție de învățămînt superior fiind menită „prin înaltul ei nivel cultural" să facă din localitatea respectivă „centrul intelectual pe care îl dorim cu toții". Atribuim astăzi, mai presus de orice îndoială, o trăsătură vizionară în multe dintre chestiunile de care tînărul gazetar s-a ocupat, întrucît, realmente, în plan cultural cele prevăzute în anii dintîi de după Unire s-au realizat deplin după Eliberare, Timișoara devenind cu adevărat orașul cu „caracter universitar", puternic centru intelectual în geografia spirituală nouă a patriei. Pentru gazetarul anilor 1919—1921 despre toate acestea trebuia să scrie cu luare-aminte, să sprijine tot ce era în sensul deschiderilor către viitor ale Unirii.

IUBITOR al limbii române, pentru care a și înființat revista „Limba română" la începutul anului 1920, marele scriitor de mai tîrziu pledează argumentat și convingător într-o serie de articole pentru neapărata folosire la toate nivelele învățămîntului a limbii naționale. El se ridica justificat împotriva unora care susțineau greșit necesitatea unei perioade „de trecere" în acest domeniu. Conceptul de bază, Camil Petrescu și-l definește într-un articol arătînd că limba vorbită nu e numai **instrument**, cît mai cu seamă „însăși gîndirea, însăși știința și simțirea noastră", văzînd în acest fel, mai presus de **terminologia** unor cunoștințe, asimilarea firească prin inteligență și sensibilitate a învățăturii și aceasta adecvîndu-se numai prin limba maternă. „Școala, scria el, este chemată să formeze oameni, nu imitații de savanți", ea avînd îndatorirea să promoveze în toate domeniile de activitate generații de intelectuali ridicați din popor, în așa fel încît „să avem acolo (în teritoriile alipite, M.Ș.) cei mai buni profesori secundari... Cei mai inimoși deschizători de drumuri în domeniul cultural și cele mai frumoase instituții în această privință". Privitor la una dintre serbările școlare despre care a publicat relatări, afectat de programul de ținută al elevelor și elevilor care cîntau piese de Beethoven la pian și recitau cu însuflețire și chiar cu talent versuri ale celui mai mare poet român, își formulează aproape ca pe un veritabil și frumos aforism entuziasmul: „Dacă ați fi fost ieri (la această serbare, M.Ș.) să vedeți cît de adînc, cît de zguduitor cît de definitiv unifică Eminescu !".

Verbului vigilent al gazetarului militant nu putea să-i scape problema atît de importantă a naționalităților conlocuitoare, ca urmare a unui trecut istoric zbuciumat al acestui colț de pămînt, chestiune de care se făcea mult caz în perioada respectivă și nu numai în legătură cu țara noastră. Pătruns de spiritul de înțelegere și armonie între cetățenii de orice naționalitate ar fi, așa cum se stabilise unanim la Alba-Iulia în 1918, Camil Petrescu analizează în cîteva rînduri cu obiectivitate și dreptate unele cazuri mai semnificative ivite în acest domeniu. Fiind de partea demnității poporului din care făcea parte, el se situează și în acest domeniu pentru demnitate și bună înțelegere între oameni scriind (7 decembrie 1919): „Este oare acesta un fel de a da răspuns prieteniei cu care ai fost tratat pînă acum, este oare acesta un mijloc de a-ți arăta mulțumirea față de acela care n-au avut decît cuvinte bune și care n-au făcut altceva decît să-și ia un pămînt a-ți arăta mulțumirea față de aceia care spune că pentru a răsplăti prietenia unui stat nu trebuie scăpat nici un mijloc de a-l dezavua și de a complota contra lui în orice ocazie".

Impresia de ansamblu a activității gazetărești pe care am încercat să o schițăm în cîteva dintre trăsăturile ei este copleșitoare. Ni-l putem imagina pe tînărul Camil Petrescu intransigent în toate privințele întru a afirma și a susține cu toată conștiința și iubirea comandamentele supreme ale patriei. Scriitorul patriot și-a dovedit dragostea de neam, avînd necontenit în vedere prezentul în perspectiva viitorului și într-o biografie completă a marelui scriitor această „felie de viață" cum am numit-o își are însemnătatea și semnificația deosebite. Ne vom încheia însemnările de față citindu-l încă o dată pe scriitor din volumul „Note zilnice 1927—1940" (Editura Cartea Românească, 1975) și anume într-o pasionată mărturisire de credință consemnată în 17 septembrie 1939, adică la două decenii de la începutul activității gazetărești în Banat: „Bun sau rău, acest neam românesc este neamul meu. Chiar dacă sînt atît de exasperat azi, l-am iubit totuși cu patimă netărmurită".

Consecvența patriotică a uneia dintre inteligențele reprezentative ale literaturii și artei românești este incontestabilă și către ea ne îndreptăm întreaga prețuire și admirație. Pe deplin meritate, din moment ce Camil Petrescu nu-și poate stăvili orgoliul în continuarea notei de mai sus de a afirma că „Nici un român n-a iubit vreodată neamul său cu desnădejdea și furia cu care l-am iubit și-am suferit eu din cauza lui".

Mircea Șerbănescu

Vîrsta poetului

■ „EHEU ! fugaces... labuntur anni !" Lucrarea timpului o citim surprinși în părul albit parcă peste noapte al unor prieteni pe care îi știm (și au rămas pentru noi) tineri. Iată, aflu că poetul Ion Brad împlinește șaizeci de ani ! (Oare cînd au trecut ? Oare cum au trecut ?).

Părinți i-au fost doi țărani frumoși din Ardeal. Felul, statura lor, arată că străbunicilor li s-a lipit pe merit numele de Brad. Doar bunica dinspre tată era mai mititică, o mînă de om, dar frumoasă și mai ales aprigă („n-au mișcat în front" în fața ei pînă la moarte, nici fiul, nici nepoții, ajunși ei înșiși capi de familie).

În mod firesc poetul Ion Brad s-a mîndrit cu obîrșia sa țărănească făcîndu-și din satul ardelean un blazon. Chiar peste ani, cînd poezia sa decantată, ardentă, lucidă, s-a întors obsesiv spre straturile profunde ale ființei, el va striga în remarcabilul **Cuvînt de țărînă**: «Satul sunt eu !» Biografia individuală și social-istorică va impregna întreaga creație a poetului. Învață la Blaj („Orașul școlilor", cum îl va numi în romanul **Proces în recurs**), oraș încărcat de pecetile istoriei, avînd o bibliotecă înzestrată cu cărți și documente străvechi ale țării, care va sădi pentru totdeauna în sufletul micului licean nu numai interesul ei ci și marea dragoste pentru cuvîntul tipărit, pentru cultură, patima pentru cărți și ca obiecte și ca ființe. În poezia dedicată lui Timotei Cipariu, cap al Revoluției române, căruia drept pedeapsă i s-au ars de către dușmani comorile de cultură adunate o viață (scripturile, cronicile, incunabulele, tablele cerate), noaptea arderii acelor cărți este asemuită cu „noaptea tăierii pruncilor". Adresîndu-se marelui cărturar și patriot, poetul zice: „Din toate nopțile ce le-ai vegheat, / Eu numai noaptea asta o am adus în sat / Ca s-o împart la morți și vii / Să nu te simți cumva fără de copii..."

Benefică pentru evoluția lui Ion Brad se va dovedi și frecventarea cenaclului literar de la Cluj. În pofida dogmelor, a modelor festiviste și declarative ale timpului, discuțiile erau fertile, profitînd de contribuția activă a lui Ioanichie Olteanu, Cornel Regman, A. E. Baconsky, Victor Felea, Aurel Martin, Dumitru Micu, Al. Căprariu, Aurel Gurghianu, Alexandru Andrițoiu, Aurel Rău și încă alții, printre care și subsemnatul.

Multe dintre volumele sale de versuri vor fi impregnate de spațiul sacru al pămîntului natal iar timpul este cel al Cetății. Chiar titlurile unora dintre ele sînt semnificative: **Cu sufletul deschis, Cîntecele pămîntului natal, Cu timpul meu, Fîntîni și stele, Ecce tempus, Zăpezile de acasă. Terrei mater** îi va dedica versuri memorabile: „Mumă țară / Cîntec, tăcere / Inimile noastre te înconjoară / Ca stelele la înviere".

Generoasa tradiție a respectului și dragostei țăranului român față de părinți, față de familie și față de comunitatea căreia îi aparține, a lăsat o delicată amprentă asupra tuturor scrierilor lui Ion Brad. Iată, de pildă, doar ultimele rînduri din antologica elegie **Mamei, dincolo**: „Aș porni să te caut, dar pe unde s-apuc ? / Șerpii cărărilor fug în pămînt, la orice mișcare. / Nu știu de ce mi-a spus un nuc / Că ești la scos cînepă, că vine Tîrnava mare. // Acolo-am găsit numai ape reci, / Un mil viscos adormit pe nisipuri. / — Dragul meu, pe cine tot strigi, după cine tot pleci ? / Parcă ți-am auzit vocea în feluritele chipuri. // Priveam... Și numai gîndurile mele spre țintirim / Tăiau, în zor chinuit, lumina sticloasă... / ...Aștept să scrie tata să venim / Că într-o seară te-ai reîntors acasă..."

Pentru Ion Brad cultul strămoșilor, încursul în istorie și în mitologie nu este o simplă ipostază romantică ci, îndeosebi, menținerea nestearsă în memoria, în conștiința poporului nostru a îndelungilor sale pătimiri. Fără să coboare în istorism simplificator, meditația lirică întotdeauna elevată asupra trecutului întregii românități, înscrie și acest capitol al poeziei sale în demnele tradiții ale precursorilor. Dacă versurile îi sînt străbătute de simțămîntul timpului și participării, de la volum la volum tonalitatea și accentele se schimbă treptat, intensitatea în jocul gîndului și al sensibilității crește. Meditația poetului se extinde asupra condiției umane, asupra omului „sub vremuri" dar și sub vreme, trecător.

Trecerea spre alte tonalități, spre alte virste poetice, va însemna și trecerea spre o tehnică superioară. De la versul afirmativ, luminos, gătit în horbote tinerești, se va îndrepta către versul auster, îngîndurat, reverberînd spre adînc: «De sete mor între izvoare / De neînțelesuri între cărți». Prilejul ce i se oferă poetului de a cunoaște îndeaproape cultura greacă, miturile ei (cu grandoarea și simplitatea lor încă neatinse) va influența fericit creația sa. Unele cărți scrise acum și le va intitula semnificativ **Războiul cunoașterii, Ora întrebărilor.** «Simțeam că înfloresc de întrebări / Precum un trandafir de foc, sălbatic» va mărturisi el în poezia **Testament.** Și sondajul în adîncuri, neliniștitor, întrebările vor continua: «Pe unde se ajunge la tine, / Comoară pierdută în noi ?».

Intensitatea trăirilor crește, versurile sale de la acest timp „al părului cărunt" evidențiind ideea nobilă că tot ce ai iubit sau pătimit iți aparține, toate acestea, însumate, sunt chiar ființa ta. Poetul își pune întrebări fundamentale legate de istorie, destin, viață, moarte, iubire. Accentele reflexive se înmulțesc, emoțiile sunt ținute în frîu, cu severitate.

Proba înaintării poeziei în larg, valențele noi ale harului sunt exprimate fericit în masivul ciclu de „Inedite" inclus în volumul antologic, recent apărut **Rădăcinile cerului.** Scris sub obsesia Trecerii, versul sobru, bărbătesc, va atinge sonorități de oracol, neabdicînd de la simplitate: „Ce mic a rămas timpul !" se va înfiora poetul. «E clipa obosită și ora ca un fulg... / din nici o îndoială n-am cum să mă mai smulg». Poezia sa nouă e străbătută de marele frig al înțelepciunii scrutătoare: «Zadarnic vine zeul și-mi cere să mă-ntorc / La vremea respirată ca o boare / Cînd îngerul mai grohăia în porc / Rîmînd cu poftă în mărgăritare». Sau în altă poezie — melancolia va da versului mare frumusețe: «Din abisuri / Un ochi uriaș mă cercetează / Ca în război reflectoarele / întunericul imprevizibil. / Din cerul acesta căzut în el însuși / Te mai ridici din cînd în cînd, tinerețe, / Cu sînge pe nări, ca un atol de corali, / Nebunie uitată, vibrînd din toate nervurile.» De altfel o nedisimulată mîhnire străbate întreg ciclul.

Simt o mare dorință să citez din nenumăratele versuri care m-au emoționat dar patul lui Procust al tiparului mă reține.

Ciclul de inedite care constituie de fapt o nobilă carte cutremurată de frigul din toamna vieții, departe de a fi o carte de crepuscul, este o carte a biruinței poetice, a maximei lucidități, adică a îndoielilor existențiale.

Nu pot încheia aceste file de carnet fără a aminti că Ion Brad, fire de poet generos, a fost totdeauna cu inima și casa deschise prietenilor, confraților și oricui ajuns într-un impas (consătean, cunoscut, necunoscut, tînăr debutant). Nenumărate nopți și le-a consumat citind manuscrise ale prietenilor. N-a pregetat să facă drumuri lungi ca să dezlege necazul cuiva, să ducă un copil de cine știe unde spre a fi operat, să împace doi prieteni, să scoată la iveală grafica sau tablourile pe nedrept ignorate ale cuiva. Egoismul îi este străin. De la oricare frumusețe a culturii s-a împărtășit, a dorit s-o arate și altora, fie că a fost vorba de valorile semănate în întreaga noastră țară ori de cele ale eternei Elada. Dar după cum recunoștința este o floare rară, chiar dacă unii beneficiari au uitat, el nu le-a luat-o în nume de rău și a continuat să le răspundă la solicitări.

O constantă a vieții sale e dragostea pentru poezie și creatorii ei. Sunt vechi și multe eforturile pe care le-a depus de pildă pe lîngă compozitorii de muzică ușoară — gen atît de drag tineretului — să prefere „textelor" versurile inspirate ale poeților. La îndemnurile sale, multe cîntece create astfel au cîștigat o durabilă frumusețe. La Teatrul „Nottara" a dedicat poeților contemporani, începînd cu Nicolae Labiș și Nichita Stănescu, spectacole de poezie de neuitat. Am dat doar izolate exemple din multele ce s-ar putea găsi.

Pentru toate acestea și mai ales pentru poezia lui, îi spun în ceasul rotund al celor șaizeci de ani: «— Bătrîne (așa cum îl numeam încă pe cînd nu avea nici douăzeci de ani), **Fugit irreparabile tempus,** dar el, timpul, a lucrat întru frumusețea poeziei tale !»

Tiberiu Utan

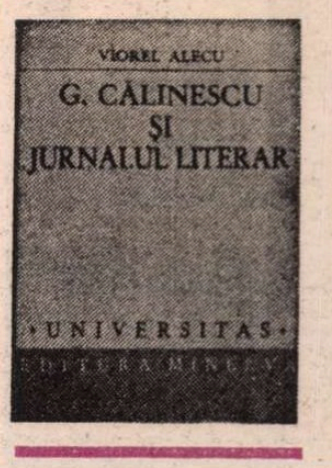

Călinesciana

CE A urmărit Viorel Alecu în studiul despre **G. Călinescu și „Jurnalul literar"** (Editura Minerva) ne spune el însuși într-o scurtă prefață. Consideră anume că perioada dintre 1932 și 1941 fiind cea mai rodnică din cariera intelectuală a lui Călinescu, „Jurnalul literar", pe care îl scoate la Iași în 1939, se situează la apogeul acestei cariere, pe cînd criticul avea patruzeci de ani, vîrsta „maximei intelectualități", după chiar spusele lui (referitoare la eroul romanului **Adela**). Așadar, autorul studiului va căuta să surprindă „creativitatea unuia din cei mai fecunzi ani din viața lui G. Călinescu" (p. 5). Nu o descriere a revistei, nici una a atmosferei universitare ieșene din pragul războiului ne va da el, dar contribuția lui G. Călinescu la „Jurnal", deși, firește, descrierea cu pricina nu putea lipsi cu totul. Era de presupus că autorul, care a debutat, elev fiind, în paginile „Jurnalului", a cunoscut nemijlocit pe Călinescu în acea vreme și își amintește unele detalii legate de apariția celor cincizeci și trei de numere. Însă el se trage cu modestie în spatele informațiilor furnizate de alții, repetînd după aceștia pînă și prezentarea Iașului vremii sau portretul protagonistului. Nici un accent personal nu răzbate la suprafață. Primele două capitole, așa zicînd de introducere în subiect, se folosesc de reconstituirea doctoratului lui Călinescu (ocazia sosirii lui în capitala Moldovei) întreprinsă de D. Vatamaniuc în 1979 (**Avatarii faraonului Tlă**, Junimea) și de tot ce poate fi exploatat cu privire la apariția revistei în corespondența dintre Călinescu și G. Ivașcu (urmînd mai mult ediția lui Nicolae Mecu și mai puțin „scenariul" alcătuit de Ivașcu însuși în **Confruntări literare**, volumul al doilea, carte care, deși citată la bibliografie, nu pare să fi fost cunoscută lui Viorel Alecu de la începutul redactării studiului său). În aceste condiții, merite de originalitate va trebui să căutăm în capitolul care urmează.

Dar aici ne întîmpină o ciudățenie de concepere a studiului. Viorel Alecu adoptă metoda înfățișării contribuției lui Călinescu pe „genuri" : începe, desigur, cu activitatea criticului și istoricului literar (luînd la rînd articolele despre poeți, prozatori, dramaturgi, critici), continuă cu așa-numitele „cronici ale mizantropului", și cu textele de estetică, încheind cu „diversele" (de la anchete la polemici). Dificultatea este că textele călinesciene din „Jurnal" sînt comentate în sine, neraportate la eventuale redactări anterioare sau ulterioare. Se știe că unele din aceste texte sînt de istorie literară și vor intra peste doi ani în **Istoria literaturii**. Ar fi fost absolut necesar ca Viorel Alecu să ne spună dacă există deosebiri, sau o „evoluție" a lor, prin modificarea punctului de vedere, prin adaosuri sau scăderi și așa mai departe. În loc de aceasta, el le descrie succint conținutul, ceea ce nu prezintă un mare interes, fiind vorba de fragmente și, încă, în redactări nedefinitivate. Nu există nici măcar o mențiune că, bunăoară, articolul despre Al. Philippide din numărul 18 este reluarea, cu unele diferențe, a celui din două numere pe 1937 ale „Adevărului literar și artistic" și nici ce retușuri a mai suferit el la includerea în **Istorie**. Încheierea (p. 107) la care ajunge Viorel Alecu în privința scopurilor urmărite rămîne în aceste circumstanțe o vorbă goală : „Așa cum un arheolog reface din fragmente găsite în săpături o antică urmă, tot astfel materialele publicate de G. Călinescu în **Jurnalul literar** pot folosi la elaborarea unor concluzii pertinente asupra **Istoriei literaturii române** etc". Tocmai astfel de concluzii nu putem trage, căci nu există nici o confruntare.

ALTĂ obiecție suscită ideea autorului de a descrie fără să adopte vreo poziție personală conținutul articolelor călinesciene. Cum se știe prea bine (și se referă la ele) părerile lui Călinescu însuși despre subiectivitatea obligatorie a actului critic, tratamentul pe care i-l aplică maestrului său pare, în cel mai bun caz, ironic. Rezultatul abținerii de la aproape orice considerație proprie este expunerea iremediabil plată a ideilor și judecăților lui Călinescu. Pe de o parte, procedeul agravează impresia că totul ne e prezentat în sine. Ce sens are într-o astfel de carte să dai pe larg informațiile de istorie literară cuprinse în unele din „fișele" publicate de Călinescu în „Jurnal" ? Sau să retipărești două dintre anecdotele din „Vatra" atribuite de Călinescu lui Caragiale ? Pe de altă parte, anumite opinii care pretindeau a fi apreciate în perspectiva actuală sînt doar consemnate neutru, de exemplu, opiniile lui Călinescu despre Bacovia, printre cele, puține, neomologate de criticul postbelic. Foarte rar Viorel Alecu iese din neutralitate și atunci ca să penalizeze interesul exagerat arătat de Călinescu lui Eftimiu. Era mai important să o facă în cazul lui Bacovia. Despre multe din observațiile din studiu îți vine să spui cu Maiorescu : nu e în chestie ! Iată cîteva : acelea referitoare la stilul cronicarului literar de la „Adevărul literar și artistic" (p. 176) (la „Jurnal", Călinescu n-a colaborat cu astfel de articole), rezumatele (cam didactice) ale poeticii lui Călinescu (nu în „Jurnal" au fost publicate textele respective), discuția privitoare la modificarea părerii despre romanul lui Ibrăileanu (cronica la roman a apărut în „Adevărul literar și artistic", nu în „Jurnal"), tabloul receptării critice a **Istoriei** din 1941 (p. 108 și urm.) etc. În schimb, lipsesc lucruri ce ar fi intrat în profilul studiului. Capitolul care examinează publicistica lui Călinescu de pînă la „Jurnal" și polemicile cu „Universul literar" și „România literară" merita să fie extins. Viorel Alecu zboară pe deasupra unor aspecte pe care cartea lui ni le promitea chiar din titlu și relevă altele care nu erau, cum ziceam, în chestie.

Singurele capitole care ne reține cu adevărat atenția sînt cele consacrate publicisticii propriu-zise din „Jurnal". Chiar dacă se cuvenea și aici să se identifice particularitatea (cîtă este) a cronicilor publicate de „mizantrop" în 1939 în raport cu cele dinainte și de după, alte aprecieri sînt binevenite sau personale, cum ar fi aceea că există în tablete o apropiere de stilul lui Swift. O anume lipsă de umor a comentariului este de semnalat cînd ni se spune despre **Tot mai înveți, maică ?** (nr. 26) că ar urmări să arate „incomprehensiunea anumitor persoane față de munca intelectuală" (p. 115). Sînt și informații inedite. În legătură cu ancheta pe temele lecturii întreprinsă de Călinescu în „Jurnal", Viorel Alecu afirmă în treacăt că acela care a făcut profesorului Gh. Obreja-Iași farsa de a răspunde în locul lui a fost elevul Henry Popp, participant el însuși la anchetă, și totodată că „este exclus ca G. Călinescu să nu fi sesizat din primul moment farsa" (p. 137). E o simplă ipoteză sau știe Viorel Alecu mai multe decît spune ?

Epilogul e, în mod neașteptat, ușor depreciativ, tăgăduindu-se „Jurnalului" însemnătatea istorică. Pînă și... condiția grafică (așa de delicat-intelectuală, totuși) i se pare lui Viorel Alecu mai pe urma celei a altor periodice culturale din epocă. Bibliografia (aproape) completă de la sfîrșit este un instrument de care ne vom folosi.

Nicolae Manolescu

Viorel Alecu, **G. Călinescu și „Jurnalul literar"**, Editura Minerva, 1989.

Promoția 70

Recenzia ca „radiografie"

■ FOILETONIST consecvent, format în climatul primului „Echinox", printre liderii căruia s-a și numărat, dedicat cu precădere comentării fenomenului poetic, PETRU POANTĂ (n. 1947) e un critic inteligent, pătrunzător și rafinat, de tradiție larg impresionistă, atent însă la teorie și la schimbările de unelte petrecute în critica ultimelor trei decenii, deși structural neîncrezător în ele, mai bine zis în pretinsa lor infailibilitate, nu atît din conservatorism cît din relativism, nu o dată vizibil în întorsăturile ironice ale frazeologiei critice. Spiritul analitic, sprijinit de o repede adecvare la obiect, în sensul prinderii esențialului fără ocolișuri narative ori abuz speculativ, e concurat, deseori cu izbîndă, de vocația sintezei, atestată fie de preferința pentru formulările mult acoperitoare fie de ispita sistematizării tipologice. **Modalități lirice contemporane** (1973), prima carte a criticului, pune alături cele două însușiri într-un efort de tipologie bazată pe stabilirea genezei formelor lirice și pe urmărirea metamorfozelor stilistice, materia examinării și ordonării fiind furnizată de bibliografia poeziei autohtone de după 1940. „Modalitatea lirică", înțeleasă ca fapt de stil infratextual, coagulant și integrator, față de care stilul auctorial e caz particular, dă seama de natura aventurii poetice și mai puțin de măsura ei, drept pentru care clasele propuse de Petru Poantă trebuie luate strict în „litera" lor stilistică, fără implicări axiologice. În plus, ele sînt puternic istoricizate, corespund deci unor etape succesive din evoluția poeziei contemporane și comportă o transparentă determinare contextuală. **Patos și angajare** vrea să numească modalitatea declarativ-mobilizatoare proprie anilor cincizeci (Frunză, Dragomir, Porumbacu) ; **resurecția lirismului** stringe laolaltă pe poeții din jurul revistei clujene „Steaua" (Baconsky, Rău, Gurghianu, Felea) ; **refacerea tradiției** are în vedere lirismul tradițional cu adaos de intelectualizare, socotit drept „o altă față a patetismului ardelenesc" (Andrițoiu, Horea, Păcurariu, Brad) ; **baladescul** rezumă modalitatea „înscenării" lirismului practicată îndeobște de poeții cercului de la Sibiu ; Nicolae Labiș ar face trecerea de la poezia ornamental-artificioasă la poezia problematizantă ; **poezia marilor elanuri** desemnează modalitatea vitalistă în care „cuvîntul e lăsat să crească în voie, precum regnurile înseși la începuturile lor, care, deși fabuloase și anarhice, mai păstrau încă transparența cerului" (Cârneci, Alexandru, Pituț, Gavril, Gheorghe, Poenaru, Alboiu, Bădescu, etc.) ; **formele abstracte ale liricii** privesc tendința de reconstituire a limbajelor poetice, pe cît de diversă pe atît de cuprinzătoare (Stănescu, Popescu, Mircea, Baltag, Grigurcu, Ciobanu, Hagiu, Păunescu, Igna, Nicolescu, Buzea etc.) ; **către o nouă aventură** ar fi pseudonimul revizuirii suprarealismului (Teodorescu, Naum), al imaginismului baroc (Dimov, Mutașcu) și al interferențelor (Gorunescu, Georgescu, Mazilescu, Laurențiu, Mugur, Abăluță) ; **poezia ingenuității și a rafinamentelor**, ilustrată de Stoica, Morariu, Brumaru, Căprariu, Genaru, Prelipceanu, Mălăncioiu etc. ; în sfîrșit, **fantezismul**, modalitate bifurcată, de o parte jurnalul unor „existențe bruscate și deziluzionate de război" (Tonegaru, Dumitrescu), de alta Sorescu, cel dinainte de **La Lilieci**. Caracterul plauzibil al sistematizării este subminat de nivelarea axiologică.

În schimb, în **Radiografii** (I — 1978, II — 1983), situarea valorică, explicită sau implicită, e mereu prezentă, în pofida aspectului eclectic al însumării de „recenzii" și „cronici". Fidel foiletonisticii, criticul e deopotrivă animat de imperativul ordonării observațiilor în judecăți de ansamblu asupra operei unui poet. Scriind despre cutare carte, Petru Poantă e tentat de „profilul" scriitoricesc, „radiografia" unui fragment de creație asigurînd de multe ori motivația necesară pentru un „diagnostic" al întregului. Ca un detectiv ce procedează în răspăr, folosind adică inducția în locul deducției, criticul caută și găsește în particularul unei cărți axul unei opere, recenzia devine astfel portret, aplicarea la obiect e dublată de adîncirea în esențial iar analiza ratifică sinteza. Remarcabile sînt acuitatea observației critice, pertinența judecăților, finețea argumentației și expresivitatea dicțiunii. Colocvial și direct, criticul are apetență pentru formularea memorabilă, uneori narcisismul exprimării atenuează diferențele de relief, alteori le potențează, alternanța aceasta avînd totuși un efect inconvenabil întrucît egalizează vrînd-nevrînd materia recenziilor și portretelor. De regulă însă, textele critice sînt și frumoase și exacte, străbătute de un anume fior al profunzimii care impresionează. Nu lipsește, desigur, metafora critică, mai ales atunci cînd privirea criticului se ridică de la parte la întreg. Iată două exemple din numeroase altele: „Cu toate că umbra mare a timpului se-ndeasă iar întunecimile se-apropie, activismul patetic al lui Beniuc se menține, e adevărat, într-o anume oboseală retorică. Există un puternic sentiment al combustiei în această poezie obsedată de drumuri, de mișcare către un ideal. Lumea este văzută în manifestările ei energice, chiar și îmbătrînirea apare la Mihai Beniuc ca un efort. Ea nu e odihnă ci trudă, asemănată fiind cu transportul sacilor uriași. Original și interesant rămîne poetul tocmai prin maturitatea aceasta a percepției timpului trecător. Avem de-a face cu un „medievalism" al viziunii îmbătrînirii și a morții" ; „Un lungan suav, cu o inteligență naturală și spontană, Ion Mircea pare o flacără comprimată ale cărei „pîlpîiri" constau în replicile tăioase, în calamburi aproape misterioase (...) Pare un „poet" desacralizat al erei atomice și un profanator al unui cimitir de cuvinte uzate (...) Fără să fie o „literatură a figurilor" în sens manierist, o exhibare a tehnicilor, poezia lui Ion Mircea este totuși obsedată de magia interioară a cuvîntului, de o sintaxă sintetică pură într-o stare de infinită visare prin principiul oglinzilor paralele". Talentul critic (inteligența) și talentul literar (expresivitatea) sînt de domeniul evidenței. Cum evidentă este și acumularea aleatorie a materiei investigate, poate o servitute de neocolit a speciei foiletoniste.

Eseul monografic **Poezia lui George Coșbue** (1976), printre cele mai subtile dedicate poetului în perioada postbelică, desface minuțios discursul liric coșbucian pînă la nucleele tematice și stilistice, ideologice și tehnice, în vederea recompunerii lui după un criteriu multiplu ce implică sensibilitatea contemporană (prin comparare), fondul principal de semnificații (prin analiza temelor) și axiologia literară (prin tendința reevaluării). Făcînd critica formelor, criticul face totodată operă de selecție și de potențare a semnificațiilor. Vechea aserțiune gheristă despre „poetul țărănimii", fără să fie negată, e corectată prin extensie, eposul și melosul național figurînd acum ca „modele" estetice pe care acest extraordinar inventator de forme care a fost Coșbuc le-a inculcat în substanța lirismului său. Lirism ce rămîne, paradoxal, lipsit de subiectivitatea poetului ce preferă postura de martor. Interpretarea lui Petru Poantă e modernă în conținut și tradițională în manieră, probabil în virtutea aceleiași suspiciuni în fața metodologiilor „științifice". Observînd că autorul **Firelor de tort** este „poate singurul poet român care se află de multe ori într-o situație paradoxală : originalitatea depășește valoarea estetică", criticul încearcă „o lectură prin niște tipare de cultură, pe care literatura română le-a adoptat altfel decît cea europeană", propunînd o imagine a poetului care deși „rămîne în esență un țăran" nu-și datorează opera „țărăniei" sale ci ea este „substanța faptului de a fi român, substanță abstrasă în niște forme de cultură, spre multe dintre care s-a întors mai tîrziu, cu alt rafinament, boierul Ion Pillat, dar pe care nu le bănuise celălalt mare boier, Vasile Alecsandri".

Totuși, Petru Poantă rămîne, esențialmente, foiletonist, printre cei din prima linie.

Laurențiu Ulici

Fragmente critice

Creație și implicare

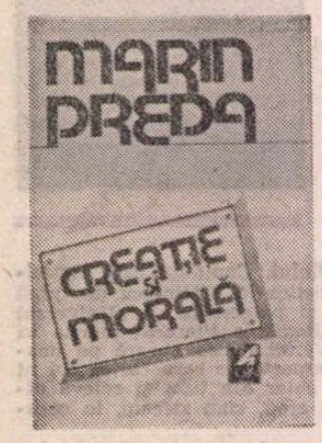

SUB acest titlu, Victor Crăciun și Corneliu Popescu publică un volum masiv (640 pagini)* în care adună articolele, notele, eseurile și interviurile care n-au intrat în **Imposibila întoarcere** (1971) și **Convorbirile...** cu Florin Mugur (1973). Fac excepție de la regulă doar patru articole (**Problematica umană veritabilă și făcătorii de cuvinte**, **Cum am scris «Risipitorii»**, **Creație și morală** și **Despre actualitatea lui I.L. Caragiale**) preluate din **Imposibila întoarcere** întrucît — explică editorii — ele „completează, întregesc, continuă opiniile din celelalte articole, producînd evidente clarificări". În cartea din 1971, Marin Preda selectase 53 de articole, culegerea de acum însumează 103 din cele aproximativ 250 de însemnări, eseuri, confesiuni (și bibliografia este incompletă, ne avertizează editorii) publicate sau rostite la radio și televiziune de Marin Preda. Nu este vorba, așadar, de o ediție completă din publicistica marelui prozator, ci tot de o selecție, e drept mai largă, din însemnările și reflecțiile sale cu caracter literar și social.

Ideea de a strînge toate acestea la un loc este bună și efortul depus de Victor Crăciun și Corneliu Popescu de a le identifica și a le transcrie trebuie, în consecință, apreciat. **Creație și morală** ajută, indiscutabil, pe cititorii de azi ai lui Marin Preda să cunoască mai bine gîndirea și atitudinea morală a prozatorului în circumstanțele vieții literare postbelice. Nu-mi dau seama ce cuprind și ce valoare au cele aproximativ 100 de articole care au rămas pe dinafară. Nu înțeleg prea bine nici de ce au fost lăsate de o parte, dacă intenția editorilor a fost să publice o carte cu **toate** articolele lui Preda, iar, dacă n-au avut această intenție, nu înțeleg, iarăși, de ce unele însemnări, evident ocazionale, datate din toate punctele de vedere, au fost selectate și altele nu. O imprecizie a criteriilor despre care aș vrea să discut mai mult, dar nu înainte de a vorbi de sumarul volumului și de modul în care este alcătuit. Victor Crăciun și Corneliu Popescu grupează articolele în trei secțiuni și, în interiorul secțiunii, articolele sînt puse în ordine cronologică. Prima categorie (notații cu caracter general despre literatură și artă, portrete, evocări etc.) se cheamă **Viață și literatură**, a doua **(Individul și istoria)** cuprinde reportaje, declarații și articole socio-politice și, în fine, în ultima secțiune **(Aventura conștiinței)** sînt adunate interviurile din presă și, cum am precizat deja, mărturisirile de la radio și televiziune. La **Note și variante** (p. 597—639) sînt date sursele și, acolo unde este cazul, sînt consemnate deosebirile dintre manuscris sau copia dactilografiată și varianta din presă.

Această împărțire se poate accepta, deși mai utilă și mai concludentă ar fi fost, cred, așezarea strict cronologică a acestor pagini publicistice, indiferent de tema și forma lor. Marin Preda nu este, în mod evident, un publicist de meserie, n-a scris decît atunci cînd a avut ceva de comunicat și de cele mai multe ori însemnările se refera la cărțile sale și au un caracter confesiv. Ele formează un jurnal indirect al prozatorului și, puse în ordinea apariției lor, ar putea indica o cronologie a vieții interioare. Nu sînt de, altfel, deosebiri importante (de stil al gîndirii și formă de comunicare) între o secțiune și alta. Preda este peste tot același, cu obsesiile și gîndirea lui înceată și profundă. Nu era ceea ce se cheamă un tip oral, elabora greu, replicile veneau cu întîrziere, oricine l-a auzit vorbind știe că prozatorul nu era deloc orator și nici nu voia să fie. Cînd dădea un interviu, cerea dactilograma, corecta cu atenție și rescria o bună parte (așa s-a întîmplat, în ianuarie 1968, după apariția volumului II din **Moromeții**, cînd am avut cu el o convorbire despre posibilitățile romanului românesc) și își impunea, astfel, stilul. Și, apoi, se vede ușor, parcurgînd chiar cartea de acum, că temele circulă de la o secțiune la alta și că ele urmează, cum am precizat mai înainte, o cronologie a spiritului. „Făcătorii de cuvinte" îl preocupă pe prozator într-un articol care a produs multă vîlvă, dar și într-un șir de interviuri. După apariția **Risipitorilor** este interesat să lămurească structura romanului modern, mai tîrziu discută, în eseuri și interviuri, problema „obsedantului deceniu..." Era firesc, deci, ca toate acestea să fie puse în ordinea în care au fost trăite și scrise (două noțiuni care coincid în cazul lui Marin Preda) pentru a putea avea, și sub această formă, o diagramă a spiritului său creator. Nu putem avea însă o idee clară, deplină, despre gîndirea și atitudinea morală a lui Marin Preda dacă facem abstracție de splendidele eseuri din **Imposibila întoarcere** și de **Convorbirile...** cu poetul Florin Mugur, unde dăm peste un Preda matur, cu o cultură formată, un spirit deschis, îngrijorat de condiția omului în veacul nostru, un scriitor, în fine, cu o conștiință morală și estetică fermă... O carte care să unească toate aceste scrieri ar fi, deci, necesară.

PÎNĂ la apariția ei, să analizăm selecția pe care ne-o propun Victor Crăciun și Corneliu Popescu. Cele mai multe articole și interviuri sînt cunoscute. Unele au fost publicate în **Timpul n-a mai avut răbdare**, altele (interviurile) au fost reproduse mai înainte de Aurel Sasu și Mariana Vartic, Ileana Corbea și N. Florescu, Constantin Vișan, George Arion etc. Sînt și altele (destule) care apar prima oară într-o carte, îndeosebi acelea ținute la radio sau apărute în presa cotidiană. Nu toate sînt interesante, dar, oricum, fiind semnate de Marin Preda (mă refer în continuare la interviuri), merită să fie cunoscute. Fiind vorba, totuși, de o selecție și nu de o ediție completă, mă întreb dacă însemnările ocazionale, prea ocazionale (din „Munca", „Satul socialist", „Viața militară", „Tribuna școlii", „Scînteia Tineretului" etc.), n-ar fi trebuit lăsate deoparte. Din secțiunea *Individul și istoria* numai cîteva (**Compromisul cu lucrurile**, **Ordinul de atac**, **Două pățanii ale unui intelectual idealist** și **Ziua din urmă a bătrînei țărănci**) arată puterea de imaginație și disociere intelectuală a lui Marin Preda. Celelalte sînt reportaje în stilul și cu prejudecățile epocii, note în marginea evenimentelor, declarații înregistrate de redactori care și-au amestecat, am impresia, condeiul lor în textul prozatorului. Am bănuiala că unele texte, cum ar fi **Poem al vieții**, **Un gînd alături de țărani**, **Umanismul românesc** etc., n-au fost scrise de Preda. Nu regăsesc în ele nici unul din elementele cunoscute, inconfundabile, ale **stilului Preda**. E vorba, probabil, de declarații preluate și notate (în stil plat) de redactorii ziarelor citate mai înainte. Am putut depista, eu însumi, un asemenea articol și l-am semnalat, la vreme, redactorului de carte. Este explicația pentru care el nu apare în sumarul volumului **Creație și morală**. E necesară, în concluzie, puțină circumspecție și, trebuie, oricum, mai mare exigență cînd alcătuim asemenea antologii. Marin Preda însuși la recomandă în articolul său despre I.L. Caragiale : „În prefața sa, Zarifopol cere ca tot ceea ce a scris I. L. Caragiale să fie preluat, nimeni neavînd dreptul să facă o selecție. Într-adevăr așa e, cînd e vorba de opere complete. Dar să nu uităm după aceea, în edițiile următoare, că a existat cineva care a avut totuși acest drept, și anume Caragiale însuși, care a avut timp să-și publice în volume ceea ce a considerat el că merită să fie strîns între două coperți și a ignorat ceea ce risipise prin ziare, adică tot felul de articole, și, mai ales, o mare cantitate de «caraghiozlicuri», «miticisme» sau «gogoși»" și „În ceea ce privește ediția pe care am pregătit-o, am eliminat cantitatea prea mare de publicistică, existentă în edițiile mai mari anterioare, pornind de la ideea că, deși interesante, aceste articole cu o semnificație legată de evenimente ale timpului ar putea să întunece o percepție mai legată de creația propriu-zisă a creatorului lui Conu Leonida".

E limpede că Preda nu se gîndea niciodată să-și reproducă într-o carte tot **felul de articole** pe care le-a scris sub presiunea circumstanțelor și, mai ales, nu cred că se gîndea vreodată să-și atribuie articolele scrise de alții. Pot aduce o mărturie în acest sens. Într-o zi, în toamna anului 1979, un fost student repartizat în județul Teleorman mi-a adus un număr din ziarul local. Acolo, pe o pagină întreagă, era tipărit sub numele lui Marin Preda un articol care mi-a trezit, citindu-l, uimirea. Cineva se folosise de frazele lui Preda, dar textul, în ansamblu, părea o parafrază caraghioasă, înțesată cu lozinci și metafore (despre „meleagurile natale" ș.a.m.d.) pe care marele prozator nu le-ar fi putut scrie niciodată. Intrigat, i-am semnalat numaidecît acest fapt prozatorului și el, neliniștit de întorsătura pe care o luaseră lucrurile, mi-a explicat ce se întîmplase: făcuse o vizită în Siliștea-Gumești și acolo a dat peste un Caracudi teleormănean care voia să-i smulgă impresii despre satul natal și starea economică a regiunii ; plictisit, Marin Preda i-a spus jurnalistului două-trei propoziții și i-a indicat însemnările sale mai vechi despre lumea țărănească ; jurnalistul s-a pus pe treabă și a ieșit, astfel, articolul semnalat mai sus... „Trebuie uitat, mon cher ; nu-l voi publica niciodată în ediția de opere complete", a adăugat el cu o ironie rece. După moartea scriitorului, articolul a fost reprodus de revista „Luceafărul" la recomandarea, probabil, a jurnalistului teleormănean.

Înainte de a încheia aceste scurte reflecții despre modul în care a fost alcătuit volumul **Creație și morală** mai semnalez autorilor două, hai să le zic, nedumeriri de-ale mele. Cea dintîi pornește de la faptul că din sumarul cărții lipsește cel din urmă (cu adevărat) text al lui Marin Preda și anume acela întocmit în zilele de 7—8 aprilie 1980 și apărut, după moartea scriitorului, în nr. 4 al revistei „Vatra". Textul (este vorba de un interviu) se referă, este ușor de bănuit, la **Cel mai iubit dintre pămînteni** și la relațiile lui Preda cu critica literară. L-am reprodus în **Timpul n-a mai avut răbdare** și nu văd de ce Victor Crăciun și Corneliu Popescu, publicînd atîtea **confesiuni sonore**, au ocolit tocmai confesiunea ultimă a lui Preda... A doua nedumerire privește corectitudinea unui text. Despre ce este vorba ? Am publicat în **Timpul n-a mai avut răbdare** (p. 549—553) extrase din stenograma întîlnirii lui Marin Preda cu studenții și profesorii Universității din București după apariția romanului **Cel mai iubit dintre pămînteni** (textul integral a apărut în revista „Universitatea comunistă", nr. 2, 1980). Am participat eu însumi la acea întîlnire și îmi amintesc cu precizie desfășurarea ei și răspunsurile date de prozator. Autorii volumului **Creație și morală** reproduc textul... dar cu unele modificări și omisiuni pe care nu le înțeleg prea bine. Am să reproduc la rîndul meu cele două variante pentru ca lectorul să-și dea singur seama ce deosebiri există între ele. Iată, mai întîi, fragmentul din **Creație și morală** (1989) „Personajul meu este asistent la Facultatea de filosofie și nu filosof, deși aspirațiile lui interioare tind spre un sistem, și m-am întrebat dacă ideile și comportarea lui sînt veridice. Unii prieteni m-au sfătuit să-l fac istoric, pentru că, ziceau ei, mă pricep mai bine la istorie. Alții, precum Ov. S. Crohmălniceanu și Cornel Popescu, redactorul-șef al editurii, mi-au zis că personajul nu suferă din pricina profesiunii. Vreau să spun că sînt mulți cititori care, atunci cînd citesc despre eroi selectați din aceeași categorie cu ei, cred că viziunea nu este conformă cu ideea pe care o au ei despre categoria respectivă, iar eroii nu se poartă cum știu ei, și de aici concluzia că scriitorul nu se pricepe, nu este bun. În legătură cu timpul narat, trebuie să știm că ficțiunea este spațiul în care se mișcă eroul, chiar dacă contextul este real". Și, iată, acum, fragmentul real din stenograma întîlniri publicat în **Timpul n-a mai avut răbdare** (1981) : „Personajul meu este asistent la Facultatea de filozofie și nu filozof, deși aspirațiile lui interioare tind spre aceasta și la un moment dat m-am întrebat dacă ideile și comportarea lui sînt **veridice**, sînt cele ale unui asistent la Facultatea de filozofie. Ca să mă liniștesc, l-am întrebat pe redactorul cărții (Magdalena Popescu), care m-a asigurat că personajul nu suferă din pricina profesiunii și că ideile lui sînt conforme cu ideile unui asistent de la filozofie, pentru că — spunea redactorul — nu e mare lucru să fii asistent la filozofie. Cartea a mai fost văzută și de Ovid Crohmălniceanu, care deobicei nu mă iartă, și care mi-a spus că din acest punct de vedere romanul este foarte bun. În același timp, un fost prieten al meu — Paul Georgescu — a spus, altcuiva, adică lui Ovid Crohmălniceanu, care după aceea mi-a relatat mie — că ar fi bine să schimb profesiunea eroului principal, mă pricep mai bine la istorie decît la filozofie, deci să-l fac istoric. Pentru a încheia această discuție, vreau să spun că sînt foarte mulți cititorii, de diverse categorii sociale, care, atunci cînd citesc despre eroi din aceeași categorie cu ei, nu sînt de acord cu creația, pentru că ea nu li se pare conformă cu ideea pe care o au ei despre categoria respectivă, personajele nu se poartă cum știu ei că ar trebui să se poarte și deci scriitorul nu se pricepe, nu este bun. — S-a petrecut o modificare a concepției asupra istoriei de la **Convorbirile** cu Florin Mugur la ultimul roman ? — M.P. : Eu nu consider că trebuie să ne închinăm istoriei, să o ridicăm în slăvi, cum se făcea pînă nu demult, cînd judecata cea mai grea era a istoriei, care te condamna prin uitarea ei [...]".

Ce putem observa, dacă avem curiozitatea să comparăm aceste texte ? Aproape că nu mai este cazul să-i arăt eu cititorului ce le deosebește. Au dispărut numele citate de Preda în textul de mai înainte (Magdalena Popescu, Paul Georgescu) și au apărut, în chip curios, altele noi. Reproducînd textul stenogramei, autorii ediției **Creație și morală** n-au avertizat cititorul de această imixtiune. Nu este, din păcate, singura. Chiar din textul pe care l-am citat, editorii de acum ai lui Preda au eliminat fără să spună și alte fragmente (de pildă, acela final în care prozatorul vorbește despre țărani, sau un alt fragment în care este vorba de dreptul scriitorului de a scrie despre fenomenele complexe ale societății). Alte fraze sînt corectate și, astfel, îndepărtate de sensul lor inițial. Faptul este surprinzător pentru că Victor Crăciun și Corneliu Popescu sînt doi editori cu experiență și știu și ei, ca noi toți, că respectul față de textul unui scriitor este cea dintîi îndatorire a editorului. Poate chiar dovada cea mai importantă a vocației sale.

Nevoit să urmăresc modul în care au fost editate textele publicistice ale lui Preda în **Creație și morală**, n-am mai avut timp (și nici spațiu) în **fragmentele critice** de azi să vorbesc despre ideile din interiorul acestor articole și confesiuni, unele dintre ele cu adevărat extraordinare. O voi face, probabil, cu alt prilej.

Eugen Simion

*) Marin Preda : **Creație și morală**. Ediție de Victor Crăciun, Corneliu Popescu. Prefață și note de Victor Crăciun. Editura Cartea Românească, 1989.

Revista revistelor

„Tribuna"

■ Numărul 42 al săptămînalului „Tribuna" publică două foarte interesante pagini „Tribuna la Ploiești" unde, sub semnăturile lui Ion Stratan, Florin Toma, Constantin Hârlav și Florin Dochia sînt prezentate caracteristici ale personalităților prahovene (născute pe aceste meleaguri sau prin adopțiune) : Iorga, Gherea, Caragiale, Nichita Stănescu. Urmează o selecție din versurile poeților ploieșteni. Cronici literare, muzicale, teatrale, de artă plastică întregesc un număr dens, echilibrat.

„Astra"

■ În numărul 10 al revistei „Astra" scriitorul Costache Olăreanu răspunde întrebărilor lui Th. Codreanu. Interviul este o adevărată trecere în revistă a unei activități literare prestigioase, precum și o privire către „cei care vin" : „avem o generație tînără de prozatori care, sînt convins, se va impune ca una dintre cele mai puternice ale literaturii noastre". Reține atenția articolele grupate în cadrul paginilor „Centenar Eminescu și Creangă", „Enigme în lumea modernă", precum și documentarul semnat de Valentin Silvestru despre „reviste umoristice brașovene de altădată".

„Steaua"

■ Numărul 9 al revistei clujene „Steaua" se impune prin cîteva articole pertinente : **Țara în epoca marilor împliniri**, **Școala și cultura**, **Critica și răspunderea pentru calitatea scrisului** semnate de prof. univ. Ioan Bojan, Radu Bădilă și Constantin Trandafir. În același număr Gavril Istrate semnalează **Noi ediții eminesciene necunoscute**, în timp ce Constantin Crișan, referindu-se la **Eminescu în cîteva reviste franceze**, traduce eseul lui Jean-Paul Mestas dedicat Poetului Național. Aurel Rău **(În povești cu Ion Creangă)**, Teodor Tanco **(Ascendenți ai lui Ion Creangă)**, Irina Petraș **(Drumul și calea)** și Despina Neagoe **(O lectură a intervalului)** susțin rubrica „Ion Creangă — 100". Revista mai cuprinde versuri inedite ale lui Paul Celan în prezentarea lui G. Guțu, versiunea capodoperei „Pioggia del pineto" a lui D'Annunzio în traducerea acad. Alexandru Balaci, un interviu luat de Valentin Tașcu lui Alan Brownjohn, președintele societății de poezie din Londra, proză de Mioara Apolzan și Dumitru Mircea, poezie de Horia Bădescu (în franceză de Mihai Zaharia), Gh. Grigurcu, Bucur Chiriac, cronici muzicale, teatrale, de artă plastică. La rubrica „Cronica literară" semnează Liviu Petrescu, Ion Pop, Gh. Grigurcu, P. Poantă.

R. V.

Poezia

Prezențe lirice

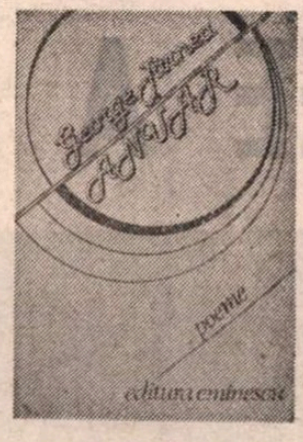

■ **GABRIELA NEGREANU — Incinte** (Editura Eminescu). Întrebată, cu prilejul unui interviu, dacă îi place poezia, Gabriela Negreanu a răspuns : „Nu". Apoi, după consumarea stupefacției interlocutorului, a revenit cu o explicație: „Îmi plac sărmăluțele în foi de viță, îmi place cum cîntă Marie Laforêt etc., dar poezia este o instanță prea gravă pentru a putea fi redusă la calitatea de sursă, obiect ori relație de tip »plăcere«".

De pe această poziție sînt scrise și versurile din volumul **Incinte.** Autoarea încarcă poezia cu foarte mari responsabilități. Încă din momentul cînd deschide cartea cititorul își dă seama — cu un oftat de regret — că vremea lecturilor de vacanță a trecut și că trebuie să-și mobilizeze spiritul dacă vrea să intre pe aceeași lungime de undă cu mesajul care i se adresează.

Din voința de gravitate și intelectualizare cu orice preț provin — cum se întîmplă — și reușitele, și stridențele poeziei Gabrielei Negreanu. O calitate o constituie economia lingvistică a textelor. Ca și în volumele anterioare **(Decorul și Prezența,** 1979, **Elegii pentru sufletul înflorit,** 1981, **Jurnal. Eul peregrin,** 1984, **Partea omului,** 1987), autoarea caută, provoacă sau simulează tensiunea spirituală, recurgînd la un stil lapidar și dramatic. Fiecare poem pare scris într-o stare de urgență, ca și cum poetei i-ar mai fi rămas doar citeva minute de trăit și ar fi trebuit să comunice neapărat ceva esențial umanității. Ceea ce comunică nu este, pînă la urmă, esențial, dar tonul de mărturisire ultimă, precipitată are o valoare expresivă în sine. Se verifică într-un fel valabilitatea ideii lui G. Călinescu că poezia este „forma goală a activității intelectuale". Iată citeva exemple : „Doar puțin am săpat / și-am dat de cenușă și lavă // și de atunci tot sap și tot scot / și nu se mai termină / sap și scot / și nu se mai termină" **(Doar puțin)** ; „Cineva crede — și chiar poate dispune / din departe de trupul, de cugetul meu / mi se substituie, soarta-mi măsoară / cu pas de vierme ori zeu" **(Vinovat)** ; „Lasă-l să țîșnească, / El, / adevărul. // Chiar dacă în lumina cea crudă / ca fluturele ivit din brusc / întuneric / își va arde aripa. // Lasă-l !" **(Fluturi).**

Probabil sub influența generației 80, în volum și-au făcut loc și poeme despre felul cum se scriu poemele. La Gabriela Negreanu, această studiere în oglindă în timpul actului creației nu are însă nimic ludic sau ironic, ci se prezintă ca un monolog dintr-o tragedie antică : „Am scris un poem / cel mai important poem / din viața mea. / Stoarsă sînt acum de puteri, carnea / îmi tremură, părul / imperceptibil și halucinant / mi-a albit". **(În genere).**

Este salutar — mai ales în contextul poeziei noastre de azi — și demn de stimă acest refuz al frivolității (chiar dacă poeta confundă uneori frivolitatea cu bucuria creației). În tot ceea ce scrie — inclusiv în răspunsurile date pînă nu demult în **Luceafărul** la „Poșta redacției", model de rubrică de acest gen —, Gabriela Negreanu își manifestă cu îndîrjire și chiar cu o anumită disperare dorința de a se ridica la un „nivel înalt". Din punctul ei de vedere, orice discuție trebuie să înceapă de la Kant în sus. În poezie funcționează însă un paradox, în sensul că la transcendență ajung, de multe ori, nu cei care o caută obsesiv, ci, dimpotrivă, tocmai autorii disponibili pentru joc, mulțumiți să contemple aici, pe pămînt, curgerea unei ape sau zbaterea unei flăcări. Există chiar situații în care poeta ne face să nu ne putem stăpîni un zîmbet ironic, din cauza felului în care se... agită ca să trăiască altfel decît semenii ei. Așa se întîmplă, de pildă, cînd se plînge că nu are condiții — la serviciu ! — ca să trăiască o mare revelație : „Mitologia «biroului», — incinta / aceea ridicolă în care se sufocă / misterul, tu atîrni // de cupola de vată imaterială / a păpădiei / antenele craniului tău / sînt ciulite **(nu / te întrerupe !** semnalul // acuș se anunță) — între timp / a sunat telefonul" **(Ratarea poemului).** Avea dreptate Laurențiu Ulici să remarce în asemenea poeme o contradicție de fond : „supremația spiritului și acea nevoie a conștiinței de a valida tensiunile sufletești sînt revocate de turnura poemelor în care izbitoare sînt tocmai convulsia reflexivității, artificiul retoric și (...) exaltarea".

■ **GEORGE ȚĂRNEA — Anuar** (Editura Eminescu). Puțini poeți au, ca George Țărnea, darul (experiența ?) versificării. În recentul volum **Anuar** există și citeva poeme în vers liber, însă cele mai multe sînt prevăzute cu rimă și ritm — o rimă în general convențională, previzibilă și un ritm mecanic, de metronom. Este evident faptul că autorul respectă fără efort aceste reguli de versificare și de aceea în timpul lecturii ți-l închipui, pur și simplu, **vorbind** în versuri, ca și cum de mic copil ar fi învățat să folosească limba română așa și nu altfel.

Urmarea — nedorită — constă în faptul că prozodia devine nerelevantă, tinzînd să se transforme într-un „zgomot de fond", pe care nu-l mai înregistrează nimeni. Slaba putere de captare a atenției cititorului se datorează și faptului că George Țărnea uzează frecvent de noțiuni poetice folosite și refolosite de sute de ori de-a lungul timpului (îndeosebi în secolul nouăsprezece) și transformate din cauza aceasta în pură convenție : **vrajă, zălog, trandafiri, vamă, visuri, zbor, rouă, pajură, rai, cetăți, herburi, lună, orologiu, săbii, alăute, vătrai, lauri, zăvoare, călimară, straie de postav, oști, zei, aur, fildeș, cupe de crin, humă, hău, nuferi** (rimă la **suferi !**), **palat, fluturi, crai, sceptru, hlamidă, nimb, călăuză, clepsidră, arginți, turlă, menestrel, mag, balsam** etc. Bineînțeles că și asemenea noțiuni au drept de existență în poezia de azi, însă, probabil, ele și-ar cîștiga o nouă expresivitate doar prin așezarea în contexte noi (este procedeul pe care formaliștii ruși îl numesc „insolitare").

Uneori — de regulă în poemele fără rimă și ritm — George Țărnea încearcă să introducă și elemente de civilizație modernă în discursul său poetic mereu impetuos, însă ceea ce rezultă seamănă mai mult cu proza decît cu poezia : „Nimeni nu-și poate permite / să procure la negru / ca pe o marfă prohibită / pachete cu piese de schimb / și accesorii / pentru mecanismul imprevizibil / de sub carcasa vulnerabilă / a fiecărui craniu omenesc". **(Despre aminări).** Versificări convenționale sau tirade prozaice — s-ar părea că la George Țărnea... din această dilemă nu se poate ieși. Și totuși, ne aducem aminte că în creația sa anterioară există poeme de un sentimentalism răscolitor — unele transformate în texte de muzică ușoară — care reprezintă pentru poet o a treia cale, singura potrivită pentru el. Chiar și în acest volum destul de sărac în lirism găsim reminiscențe ale elanului său trubaduresc de altădată : „Trup lîngă trup și lumină-n lumină, / Desfătare uitucă pe lespezi fierbinți — / Tu, pierzania mea dintr-o zi ce-o să vină, / Mai îngăduie-mi gîndul că poate nu minți. /.../ Să apună de tot carnea mea prea bătrînă / Lîngă mugurii tăi nefiresc de cuminți / Și din oarba-mi trufie nimic nu rămînă / Dacă-n schimb am speranța că poate nu minți. // Tu, stăpînă și stea nevisată vreodată, / Tu, îndemn repetat al ieșirii din minți, / Bietul meu adevăr e-un păcat fără pată / Și mă-nchin la minciuna că poate nu minți". **(Cîntec de speranță).**

●**PAUL BALAHUR — Mierle în poligon** (Editura Junimea). Cu zece-cincisprezece ani în urmă — în volume ca **Făt-Frumos din grai** sau **Nopțile de zburător** — Paul Balahur făcea un experiment : se lăsa în mod deliberat influențat de stilul eminescian pentru a constata ce șanse are un poet de azi să-și afirme individualitatea în spațiul eminescianismului. Formă de inițiere în poezie și expresie a unui respect profund, asumat, față de marele poet, acest experiment s-a dovedit profitabil pentru Paul Balahur, care a reușit să-și constituie — datorită tocmai discipolatului la un maestru bine ales — un limbaj poetic elegant și armonios, spiritualizat, pînă la transparență.

Aceasta este etapa din evoluția sa pe care o ilustrează volumul **Mierle în poligon.** În cuprinsul cărții există numeroase poeme cu suflu vizionar, scrise cu o mînă sigură (uneori poate prea sigură) și dovedind o cultură filosofică bine însușită, surpriză plăcută în ambianța vieții noastre literare de azi. Deși explică totul pînă la capăt, deși conferă poemelor sale o structură geometrică, în care principiul suveran este simetria, Paul Balahur reușește adeseori să sugereze ceva din misterul genezei universului, al existenței în general. Poemul **Ce lume-am fi putut crea** — pe care îl reproducem în continuare în întregime — este cu atît mai tulburător cu cît sugestia de cosmogonie apare într-o declarație de dragoste : „Eu te-am iubit cînd nu erau / Toate planetele formate / Și lucrurile șovăiau / Între se poate / nu se poate // Abia își căutau un țel / Pămînturile printre ape / Și toate ne erau la fel / De-ndepărtate / de aproape / Din somn ne mai trezea țipînd / Durerea primelor materii / Puteam să numărăm în gînd / Secundele întemeierii // Atunci ființa cîntărea / La fel de mult ca neființa / Și soarele deasupra ta / Își formula făgăduința // Și încă n-aveau înțeles / Cuvintele în nici o limbă — / Abia pe urmă s-au ales / Și lumea după ele-o schimbă // Eu te-am iubit cînd nu și da / Aveau puterile egale / Și doar de tine depindea / S-aleagă lumea orice cale // C-un simplu gest ai fi putut / Sămînța altei lumi s-o semeni / Căci și sfîrșit și început / Erau în clipa-aceea gemeni // De-atunci nici n-a mai fost așa / Totuna dacă da sau nu — / Ce lume-am fi putut crea / Dacă m-ai fi iubit și tu".

Trebuie spus că, în general, Paul Balahur nu „face" filosofie în versuri, ci — exact ca în poemul pe care l-am citat — se servește de o anumită aură a adevărurilor filosofice pentru a-și potența lirismul. Uneori tema în sine nici nu are grandoarea necesară unei dezvoltări „filosofice", dar poetul știe să o trateze cu o solemnitate care prin ea însăși creează o atmosferă de meditație, un fel de reverberație a gîndirii. Iată, ca exemplu, o strofă dintr-un poem dedicat trandafirului : „Brusc sînt atrase toate-mprejurul / Centrului său miraculos / Flacără devorîndu-și conturul / Ca să-l renască mai luminos" **(Trandafir).**

O irizație filosofică apare și într-o altă categorie de poeme — baladele — compuse cu o remarcabilă finețe, în tradiția lui Radu Stanca. Astfel, în **Balada merelor ce cad,** piesă care ar putea să figureze chiar și într-o antologie alcătuită cu maximă exigență, contemplarea căderii merelor se transformă pe neobservate în contemplarea căderii unor mere abstracte : „Pătrunde toamna prin livezi / cu ochii păsării de pradă / și ca s-o simți s-o-auzi s-o vezi / învață merele să cadă // Ca niște ceasuri de pămînt / fixate la aceleași date / cînd ritmul cosmic li s-a frînt / cad merele împovărate/.../ Ca niște capete de domn / sacrificate de istorii / cad merele trezind din somn / umbrele noastre provizorii". Paul Balahur se comportă aici ca un Newton al poeziei, descoperind o lege a gravitației valabilă în universul ficțiunii artistice.

Paul Balahur ar putea deveni un poet important dacă ar găsi un mijloc să-și reprime o anumită tendință spre formalism. Ca un obiect care se micșorează prin lustruire excesivă, materia lirică se subțiază — și uneori parcă se topește cu totul — din cauza eforturilor poetului de a înlătura orice asimetrie. Dorința de perfecțiune nu trebuie să coboare la simpla pedanterie. Un poem cu o geometrie ireproșabilă are întotdeauna ceva fals. Un singur exemplu : „da sau nu ? — m-au întrebat / nu știam ce să răspund / da era un cerc pătrat / nu era un cub rotund // da sau nu ? — au insistat / trebuia ceva să spun / da era adevărat / nu era cu mine bun // da sau nu ? — m-au repezit / și era ultima dată / cînd din cubul rotunjit / mă soma sfera pătrată..." **(Da sau nu ?).** Și la Nichita Stănescu există asemenea jocuri de idei, dar ele nu devin niciodată — nici măcar pentru o singură clipă — previzibile.

■ **DORA PAVEL — Narațiuni întîmplătoare** (Editura Dacia). **Narațiuni întîmplătoare** este prima carte a Dorei Pavel (autoarea a mai figurat cu un grupaj de poeme într-un așa-numit „volum de debut colectiv", **Alpha '84).** În cele șaizeci de pagini ale sale, cartea cuprinde trei cicluri : **Poetica, Calea liberă, calea imperfectă** și **Urme reale, urme imaginare,** primul mai amplu și constituit din poeme distincte, fiecare cu titlul său, iar ultimele două relativ restrînse și compuse din texte numerotate cu cifre romane, asemenea unor subcapitole.

În suita de texte supraintitulate **Poetica** se încearcă o definire a condiției de poet, într-o manieră non-retorică și non-emfatică, prin însumarea unor enunțuri eliptice : „între pericole și tentații relativa armonizare / a scărilor / lucrul menit să nu fie făcut // coridorul / ușa glisantă se deschide / drumul ducea prin mai multe încăperi // zgomote / umbre care mă depășesc în înălțime cu / un cap". **(Lucrul menit).** Autoarea are — s-ar putea spune — o aversiune față de fraza construită corect, pînă la punct și de aceea o și întrerupe uneori, pe neașteptate : „dar chiar așa fiind, nimic pe / lume nu m-ar împiedica să" **(Albatrosul).** Din asemenea declarații, marcate de o căutată discontinuitate, nu se configurează chiar o „poetică", dar se sugerează pînă la urmă o stare de spirit. Înțelegem că poeta consideră poezia un mod de existență care o atrage și o neliniștește în același timp, care promite o „salvare", dar se și dovedește ineficient în confruntarea cu realitatea.

Calea liberă, calea imperfectă este un fel de jurnal al vieții de provincie (scris, bineînțeles, în aceeași manieră eliptică). Apar „personaje" și „întîmplări" și rămîn puțin timp în prim-plan, atît cît este necesar pentru ca noi să le înregistrăm, dar nu și atît cît ar trebui ca să distingem detaliile. Se creează, astfel, un efect stroboscopic, oamenii și situațiile se transfigurează (distorsionează ?) : „a descălțat-o undeva în mijlocul / naturii în / pădurea de fagi / i-a așternut jacheta albă i-a stat la picioare / a rîs în jurul ei" **(III)** ; „bătrînul acela zdrențăros care / stă întins / cu încălțările ude încrucișate pe piept" **(V).** Reprezentările sînt străbătute uneori și de o ironie amară, care duce însă la deformări grotești — mici pamflete ratate : „Păianjenul greoi s-a ridicat în două picioare" **(I)** ; „șoptești fugind de-a-ndăratelea / în învălmășeală / cu botul înnodîndu-mi cornițele" **(VI).**

Ultimul ciclu din volum, **Urme reale, urme imaginare,** este — pentru a ne exprima astfel — mai eseistic : „de aceea există adevăr, pentru ca el să / pară deznodămîntul acestei treziri" etc. **(VI).** Numărul mare de abstracții rău integrate în text face ca aceste poeme să semene cu un conglomerat de cioburi de sticlă, greoi și sfărîmicios.

În general, poezia scrisă de Dora Pavel nu se constituie ca poezie, din cauza evidentei absențe a unui entuziasm creator. O anumită dezabuzare — poate o timiditate care se exprimă neinspirat prin dărîmarea enervantă a fiecărui început de construcție — produce continuu incongruență și inexpresivitate. Singurele fragmente care reține atenția rămîn acelea în care se povestește ceva concret.

Alex. Ștefănescu

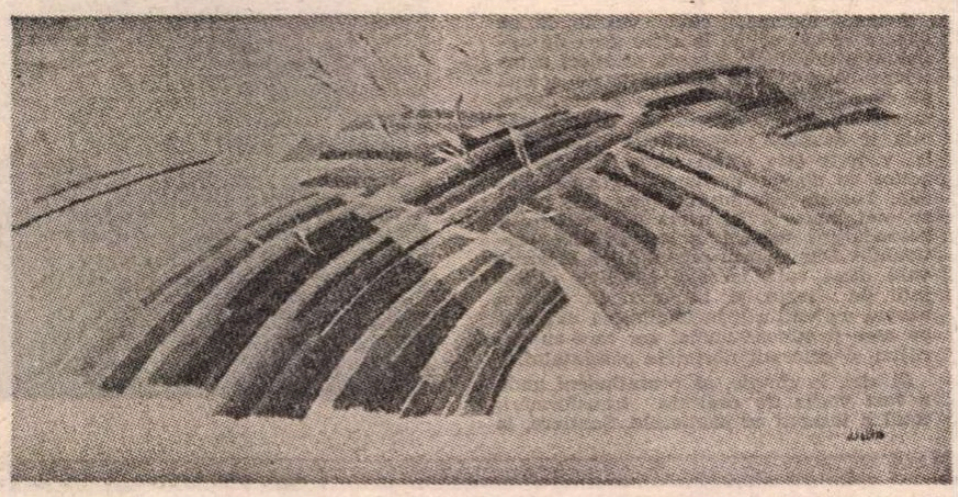

Tapiserie de ILEANA BALOTĂ

EPOPEE A MĂREȚEI CONSTRU

PITEȘTI

Mi s-a întîmplat adeseori să deschid — cu aceeași bucurie a lecturii, cu aceeași proaspătă surpriză, ca de fiecare dată atunci cînd mă apropii de o carte esențială — volumul cuprinzînd între coperțile sale documentele Congresului al IX-lea al partidului. Aceste documente se înscriu printre cele mai optimiste și pilduitoare scrieri tipărite vreodată în românește. Nu-ți poți stăpîni entuziasmul atunci cînd afli, printre rîndurile lor, prefigurarea marilor deveniri ale patriei. O veritabilă descătușare a energiilor celor mai fertile, o încredere fără seamăn în poporul ce avea să-și asume sarcina măreață de a-și reclădi propria țară, o putere de-a visa pătrunzînd cu privirile dincolo de știutele orizonturi, o lucidă reconsiderare a măreției umane (demnă, cum s-a spus mai apoi, de o nouă Renaștere), o sete de perfecțiune spre care numai spiritele cu adevărat alese pot aspira — iată o parte din plinul de înțelesuri și sugestii ale filelor deasupra cărora s-au așternut (fără a le face să ni se pară cît de cît depășite, fără a crea nici măcar iluzia perisabilității) clipele, dense în evenimente, a 24 de ani. Astăzi, cercetîndu-le și căutînd a le alătura imaginea realităților palpabile înălțate la însemnul slovelor pe care le conțin, ne gîndim la noi înșine, la cei care, în urmă cu aproape un sfert de veac, întrezăream, la adevărata lor dimensiune, contururile — devenite azi realități vizibile pretutindeni în România — lucrării epocale pe al cărei drum urma să pornim. „Punînd în evidență uriașele realizări obținute de poporul român în construcția socialistă — afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu în **Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România** — este necesar să subliniem rolul istoric al Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a pus capăt politicii de ploconire față de tot ceea ce este străin, șablonismului, conservatorismului, concepției «modelului unic» în construcția socialistă, copierii mecanice a ceea ce se face în alte țări și a redat partidului, poporului, sentimentul demnității, al încrederii în forțele proprii, subliniind necesitatea aplicării neabătute a principiilor socialismului științific, a legilor obiective, corespunzător realităților din România". Iată de ce, desprinzînd acum cîteva file din hronicul neasemuit de bogat al timpului pe care l-am traversat avîndu-l în frunte pe vizionarul ctitor și arhitect, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vom avea de înțeles că rîndurile de față descriu o altă geografie românească decît aceea pe care, în 1965 (cînd autorul lor parcurgea manualul de clasa a VIII-a „Geografia fizică și economică a României"), o cunoșteam cu toții ca fiind darnică mai ales în frumuseți și bogății naturale. Harta țării de azi, plină de semne noi — simbolizînd orașe noi, ramuri industriale noi, ape noi, cîmpii noi —, este, dacă putem spune așa, numai o etapă în elaborarea definitivei transcrieri grafice a peisajului românesc anticipat de Congresul al IX-lea. O transcriere pe care o vom continua ani și decenii de-a rîndul, oferindu-le fiilor noștri și fiilor fiilor noștri mîndria și bucuria de-a o îmbogăți cu mereu alte semne, cărora, acum, încă nici nu le bănuim locul și înțelesul.

Congresul al IX-lea, moment de știință, realistă analiză a posibilităților de progres ale țării, a marcat începutul unui amplu proces de regîndire și reîntemeiere a însuși destinului socialist al patriei. Dar a însemnat și momentul trecerii la acțiune decisă, revoluționară. E greu, e de-a dreptul imposibil ca astăzi — deși perioada de timp scursă nu reprezintă, pentru istorie, un interval prea mare — să rememorăm în amănunt toate ideile traduse în faptă, toate dezbaterile ce s-au dovedit rodnice puncte de pornire pentru o imensă investiție, atît materială, cît și de muncă — intelectuală și fizică. Prefaceri fără precedent, inițiative temerare, punerea în operă a unor proiecte adesea multiseculare, accelerarea continuă a ritmului de înnoire a tuturor așezărilor, încrederea în forța de creație a poporului, în competența și hărnicia lui, în dorința de mai bine a tuturor — iată marile deschideri ale istoricului Congres.

Ceea ce a urmat este bine știut. Realizările se zăresc la fiecare pas. Șansa de-a fi reporter în această perioadă mi-a oferit posibilitatea să urmăresc, în diferite colțuri de țară, mersul rapid al unor lucrări de anvergură, de la înfigerea primului țăruș și pînă la clipele emoționante ale punerii în funcțiune a unui obiectiv sau altul. Am văzut crescînd sate și orașe. Am văzut instalîndu-se mari șantiere și am privit apoi ceea ce ele au înălțat. Din miile de pagini de însemnări, din miile de pagini tipărite născute din aceste însemnări se desprinde, atunci cînd le rememorez, o veritabilă epopee a construcției măreațe, durabile, din a cărei desfășurare caut să desprind, aici, numai cîteva episoade semnificative.

Visul cîmpiei

Acum, toamna, cînd vestile de pe ogoare se comprimă în cifre greu de anticipat acum două decenii, prindem a înțelege că s-a întîmplat ceva de seamă pe cîmpii. Deși încă în curs de realizare, marea ctitorie a vremurilor noastre căreia îi spunem **reconstrucția pămîntului** își vădește cele dintîi roade. Fiecare an aduce cu sine o producție agricolă sporită, bogăția pămîntului fiind din ce în ce mai mare și în urma creșterii, prin gospodărești măsuri, a suprafețelor cultivabile. Dar izvorul recordurilor doborîte vară după vară nu aici trebuie căutat întîi de toate, ci într-o nouă viziune asupra agriculturii, în împlinirea unui vis pe care îl cunosc numai cei care-au ascultat și priceput dorințele pămîntului.

Și aici, în cîmpie, ca pretutindeni unde a fost vorba de radicale transformări, totul a început cu șantierele. Șantiere, la prima vedere, mult mai modeste decît cele, să spunem, ale unor hidrocentrale. Dar șantiere în toată puterea cuvîntului. Șantiere în urma cărora Balta Mare a Brăilei a devenit o imensă incintă agricolă, așa cum s-a întîmplat și se întîmplă și acum cu o parte a Deltei. Au dispărut bălțile de pe malul Dunării. Au fost redate circuitului agricol terenuri ce păreau pierdute, supuse fiind unei necruțătoare eroziuni. Au fost irigate milioane de hectare. Au fost învinse dunele de nisip de la Dăbuleni și au fost obligate să rodească. Țara e încă plină de asemenea șantiere — în cîmpia bihoreană și în cea a Caracalului, la Sculeni-Țuțora-Gorbani și mai spre sud, acolo unde Siretului i se pregătește drum de canal magistral spre Cîmpia Română, în Prahova și în Cluj. Șantiere ce nu lasă în urma lor monumentale zidiri, ci pregătesc doar drumul bobului plin spre pîinea țării.

În preajma acestor șantiere — satele. Vetrele eternității noastre. Sate care, la rîndu-le, își primenesc înfățișarea. Sate ce se pregătesc să devină, peste vreme, centre urbane, fără a-și uita însă rosturile dintotdeauna, ținînd de grija permanentă pentru plinul hambarelor și al grajdurilor. Atîta doar că ele se arată privirii altfel decît ne-am obișnuit pînă nu demult. Tot sate au rămas Certeze, Cezieni sau Topolovățu Mare, Dar **noua revoluție agrară** a determinat o radicală schimbare a înfățișării lor. O schimbare ce nu-și află punctul terminus acum, ea continuînd pînă cînd condițiile de trai ale sătenilor vor fi aidoma celor ale locuitorilor de la oraș. Însemnată și adîncă prefacere vădind, înainte de orice, grijă pentru om. Pentru că și acesta e unul din visele cîmpiei — să fie vrednici lucrătorii ei și să-și trăiască frumos, din plin, viața pe care o merită pentru neostenita lor trudă.

Puterea și adevărul orașelor

Cînd, la marginea tîrgurilor de-acum douăzeci de ani, începeau a poposi buldozere și macarale, prinzînd apoi a se înfiripa siluetele viitoarelor mari obiective industriale, cînd platformele de azi abia își căutau amplasamentul cel mai potrivit, oamenii orașelor gîndeau altfel decît acum la rosturile lor, de cetățeni deprinși a circula pe drumuri pietruite și pe trotuare. Încă mai socoteau că orice imixtiune în viața lor patriarhală de pînă atunci ar fi de natură să tulbure anumite rosturi și tabieturi cu care erau de mult deprinși, să-i scoată dintr-o tihnă a traiului zilnic cu care se obișnuiseră privindu-și părinții și bunicii. Și-apoi — mai spuneau ei — cum să faci electronică sau siderurgie cînd nimeni de pe-aici n-a știut, neam de neamul său, meseriile astea ? Platformele industriale s-au împămîntenit, au devenit inconfundabile realități ale locurilor, iar oamenii au pornit spre ele. Fără a se gîndi, poate, că nu peste multă vreme aceste platforme vor deveni sufletul orașelor lor. Astăzi stau și se întreabă ce-ar fi însemnat, fără Combinatul Siderurgic, orașul Călărași ? Sau de-ar fi fost de conceput Zalăul fără marea sa platformă ? Sau Slatina. Sau Tîrgoviștea. Sau Galații. Sau chiar mai micul Negrești-Oaș.

Astfel au prins a se înălța orașele : găsindu-și, descoperindu-și rostul adevărat — de centre industriale, iar mai apoi culturale și științifice, sfîrșind prin a se dori frumoase, a nu mai semăna unul cu celălalt, a-și căuta adevărata identitate. Dincolo de diferențele de stil arhitectonic — ținînd de așezarea lor la munte, la deal sau la șes —, orașele devenite citadele industriale și-au căutat, fiecare, un profil anume. Și-au durat edificii impunătoare, și-au deschis muzee, și-au construit școli, hoteluri, spitale... Ceea ce a rezultat bucură astăzi ochiul, dar îl și uimește. Cum să nu fiu mirat, de pildă, atunci cînd poposesc la Giurgiu într-o minunată Casă a cărții, după ce ani și ani mă aplecam asupra volumelor nou apărute într-o librărie în care nu încăpeam, deodată, mai mult de 15—20 de oameni ? Sau cum să nu mi se pară surprinzătoare moderna stradă centrală din Alexandria (al cărei proiect a fost și premiat la un concurs internațional de arhitectură), aflată pe locul unde, pînă acum cîțiva ani, nu întîlneam decît dughene ? Sau cum să nu privesc încîntat la minunea de grădină botanică dintr-un orășel precum Jiboul ? Ce să mai spun de grandoarea Vasluiului, de modul în care, la Alba Iulia sau la Suceava, noile zidiri au înconjurat — fără să le sufoce, ba, dimpotrivă, punîndu-le și mai mult în valoare — vechile și prețioasele construcții ? Ce să mai spun despre inspiratele lucrări de restaurare a clădirilor ce-au vegheat trecerea prin vreme a Sighișoarei sau Brăilei ? Dar despre cel mai întins bulevard modern al țării care este întreaga Vale a Jiului ? Sînt întrebările unui om care a călătorit mult prin țară și a trăit intens surpriza de a nu mai recunoaște, după un an, părți întregi dintr-un oraș pe care pretindea că-l cunoaște bine, după ce-l străbătuse și-l privise cu atenție adeseori.

Ceea ce mi se pare încă și mai impresionant este faptul că, devenind cu adevărat altele, orașele continuă a se înfrumuseța. Semn că au prins gustul performanței. Semn că au început să-și prețuiască puterea reală de-a se înălța. La Pitești, la Craiova, la Cluj, la Iași municipii mari, **așezate**, cum se spune — continuă să se construiască. Apar noi cartiere, depășindu-le în confort și gust arhitectonic, pe cele de pînă acum. Și, alături de ele, alte orașe se înalță. Numai în acest an au fost declarate așezări urbane aproape 30 de foste comune. Și pe bună dreptate. Nu este, oare, oraș în toată puterea cuvîntului — de exemplu — o

UCȚII

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI: ORADEA – PIAȚA INDEPENDENȚEI

localitate precum Colibași, cu 30 000 de oameni, cu aproape 9 000 de apartamente noi, avînd pe teritoriul său cea mai mare întreprindere de autoturisme din țară, două institute naționale de cercetări, ba chiar și o centrală industrială republicană ?

Se ridică, în continuare, noi centre civice ; noi clădiri monumentale își fac apariția prin marile sau mai micile orașe, acolo unde șantierele se simt încă în largul lor. Imagine optimistă a nesfîrșitei întemeieri prin care România întîmpină, cu fruntea sus, un nou început de mileniu.

Lumini în mal de ape

Nutresc speranța că, poate nu peste multă vreme, editurile ne vor oferi cărțile dedicate apelor românești. Cărți necesare. Cărți spunînd limpede, pe larg, despre noul curs al apelor noastre, despre noile lumini care le însoțesc de la izvoare și pînă la vărsarea în Dunăre. Pentru că Oltul zilelor noastre nu mai seamănă nici pe departe cu acela strălucind sălbatec în bine știutul poem bogzian. Pentru că Argeșul a devenit, pe întregul său bazin, ceea ce se cheamă acum **o apă modernă**, bine regularizată, urmînd să devină și navigabilă. Pentru că Dîmbovița este lină și albastră. Pentru că toate cele trei Crișuri au încetat să rupă maluri, producînd, acum, lumină. Pentru că, în fine, avem de-a face cu o prefacere a peisajului tuturor apelor noastre — de la firul iute al Doftanei, de la Mureș, Trotuș sau Siret și pînă pe litoralul Mării Negre. Malul românesc al Dunării oglindește în apele fluviului edificii spunînd convingător despre forța economică a țării. Orașe complet noi, precum Orșova, sau renăscute, hidrocentralele de la Porțile de Fier, marile șantiere navale, porturile, falezele, siluetele combinatelor din preajmă, toate demonstrează că sîntem întemeietorii unei noi, fascinante geografii.

Despre asemenea transformări nu se cuvine vorbit numai în treacăt. Ele s-au născut în urma unor eforturi considerabile, din sudoare și inspirație creatoare. Au fost școli ale bărbăției — școala Lotrului, a Argeșului, a Porților de Fier —, conferind atestate de adevărată bravură celor ce le-au absolvit, ca brigadieri, purtîndu-le, apoi, învățămintele prin alte și alte colțuri de țară. Vetre de lumină, riurile patriei au determinat înflorirea așezărilor din preajmă. Au oferit apa necesară lucrărilor de irigații, au învîrtit turbine, au ajutat multor complicate procese industriale, au contribuit la ridicarea gradului de confort, de civilizație urbană și rurală, s-au transformat, pe anumite porțiuni, în necesare locuri de agrement.

Dar toate aceste realizări au cerut muncă și sacrificii. Numai cine a asistat, măcar cîteva ceasuri, la lupta cu muntele pe șantierele hidrocentralelor de la Muntele Mare sau de la Colibița înțelege de ce apele țării sclipesc, astăzi, mai puternic în soare : pentru că și-au adăugat rîuri de sudoare. S-au întîmplat, în preajma lor, atîtea fapte eroice, s-au derulat atîtea momente de neuitat, s-au sărbătorit atîtea evenimente, încît riurile acestea, șantierele care le-au modelat cursul au devenit eroi de romane. Romane ce se cuvin a fi scrise, răsplătind, prin literă fierbinte și trainică, nenumărate clipe de încordare, nenumărate destine umane în momente de cumpănă, nenumărate victorii.

Noi, biruitorii

Știm cu toții : se vorbește pretutindeni și tot mai insistent, de **miracolul românesc**. Am văzut, pînă acum, cum de-a fost posibilă producerea sa — prin muncă unită și entuziastă a unui popor ce și-a aflat doritul drum în istorie. Dar de ce „miracol", cînd, pentru noi, toate făptuirile la care am participat ni se par cum nu se poate mai firești ? Încă de la jumătatea deceniului trecut, criza economică mondială s-a accentuat, atingînd tot mai multe țări și popoare. Datoriile externe ale țărilor în curs de dezvoltare au sporit în progresie accelerată. Flagelul șomajului și al inflației a lovit puternic economia unor state, deloc puține. Ce s-a petrecut la noi în tot acest timp? Noi inauguram cea mai îndrăzneață construcție din întreaga noastă istorie — Canalul Dunăre — Marea Neagră ; definitivam, puțin timp după aceea, un alt rîu nou — canalul Poarta Albă — Midia — Năvodari ; porneam turbinele de la Porțile de Fier II ; începeam construcția metroului, căruia îi clădeam 60 de kilometri de cale subterană, și rezidirea întregii noastre Capitale ; așezam, alături de centenarul pod al lui Saligny, un altul, mai spectaculos ; puneam în funcțiune noi capacități industriale ; deschideam noi teatre — la Sfîntu Gheorghe și Suceava ; spoream retribuțiile tuturor categoriilor de oameni ai muncii ; obțineam producții agricole din ce în ce mai mari ; și încununam toate aceste eforturi și biruințe cu lichidarea totală a datoriei externe !

Miraculos, nu ? — exclamă cei care privesc toate acestea cu bună credință. Firesc ! — răspundem noi, biruitorii. Firesc pentru că ne-am cunoscut posibilitățile și ne-am angajat eforturile pe un făgaș ce nu putea conduce decît aici ; pentru că am făurit totul cu poporul și pentru popor ; pentru că ne-am sfătuit cu toții atunci cînd am dorit să întreprindem ceva — cînd ne-am decis să reducem cheltuielile militare sau cînd am adoptat programele-directivă ale congreselor noastre. Firesc — deoarece ne-am încercat puterile în îndeletniciri pașnice, menite să contribuie la înălțarea propriei țări și nu la amenințarea sau intimidarea altora. Firesc, în sfîrșit, pentru că nu ne-am abătut nici un moment de la linia trasată de Congresul al IX-lea, căruia i s-a spus, inspirat, **Congresul așezării în rosturile noastre esențiale** — de constructori pricepuți și pașnici, **Congresul luminării conștiinței naționale.**

Proba ritmului

Simbol viu al tuturor acestor prefaceri, al biruinței noastre — Capitala. Bucureștii acestui an — în care tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu au ctitorit un nou edificiu de referință pentru Epoca pe care o trăim, Centrul Național de Creație și Cultură Socialistă „Cîntarea României", au inaugurat al treilea tronson al metroului, precum și două mari magazine situate în imediata vecinătate a Bulevardului Victoria Socialismului — traversează, așa cum o face de ani buni, o veritabilă probă a ritmului. Termenele sînt mereu devansate. Bătălia pentru metrou continuă pe noi șantiere. Cartiere întregi apar ca peste noapte. Muzeul Național, Casa Republicii, Biblioteca Națională au devenit repere, în prag de finalizare, ale noului Oraș. Un aer primăvăratec adie deasupra Capitalei în orice anotimp. Un aer tineresc.

Ce-au fost și ce-au devenit Bucureștii — iată subiectul a nenumărate reportaje care au apărut și apar necontenit în paginile ziarelor și revistelor. Cert este că schimbarea de peisaj se face din mers, cu o rapiditate de-a dreptul incredibilă, chiar pentru noi, cei care știm ce înseamnă forța șantierelor de construcții românești. București — port ; București — centru industrial și științific de talie internațională ; București — inimă a culturii naționale ; București — model urbanistic pentru întreaga țară. București... Să mărturisim că, pentru oamenii de cultură și artă în special, pentru toți cei dornici de cunoaștere și iubitori de frumos — noile dotări culturale ale Capitalei reprezintă un dar ales. Gîndul de-a străbate sălile unui măreț muzeu, de-a studia în sălile unei uriașe biblioteci, de-a urmări spectacole de ținută în săli bine dotate tehnic, dar și confortabile — cum să nu ne trezească recunoștință profundă pentru grija cu care este privită, de către secretarul general al partidului, viața spirituală a Capitalei și a țării întregi ?

Se desfășoară pe mai departe, în București, proba ritmului, punînd la încercare, concomitent, generații de constructori, de ingineri și arhitecți. Noua Cale a Văcărești-lor, noua Piață a Muncii, noua Șosea Mihai Bravu, noua Cale a Dudeștilor, noile pasaje subterane, noile poduri peste Dîmbovița, noile orășele din jurul Bucureștiului, noile porturi și ecluze ale Argeșului, noua Piață a Victoriei, noul cartier al Aviației, noile stații de metrou — **noul** a cuprins Capitala și-i va fi oaspete continuu.

Priviri spre largul vremii

Acum, cînd avem în față **Tezele** pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român privind dezvoltarea societății românești, perfecționarea conducerii economico-sociale, dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare, creșterea rolului Partidului Comunist Român, intensificarea activității ideologice, politico-educative, ridicarea nivelului de cunoaștere științifică, de cultură, a conștiinței revoluționare, raportul de forțe și caracteristicile fundamentale ale situației internaționale și **Programul-Directivă** al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 și orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010 — documente care deschid o perspectivă complexă și vastă asupra viitorului patriei —, acum, cînd întregul popor susține cu înflăcărare Hotărîrea Plenarei Comitetului Central din 27—28 iunie cu privire la realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al partidului, în această vibrantă atmosferă de întîmpinare a Congresului marilor victorii socialiste, al triumfului socialismului științific în transformarea revoluționară a patriei și al independenței depline, economice și politice, a României, acum, așadar, putem, privind spre largul vremii, să rostim cu îndreptățire profundul adevăr, în virtutea căruia : „Viitor de aur țara noastră are".

Privită de sus, cu ochii minții, de pe platourile de piatră ale munților, de pe Transfăgărășan, de la înălțimea turnurilor termocentralelor sau a noilor orașe, privită din largul de cîmpie mănoasă al Dobrogei sau Olteniei — România de astăzi, spațiul unde se construiesc platforme marine, avioane, nave oceanice de mare tonaj, calculatoare și roboți industriali, ne apare o unică și îndrăzneață zidire, scrutind cu optimism timpurile ce vor veni.

Întreaga națiune întîmpină Congresul al XIV-lea ca pe un moment de seamă al istoriei sale, ca pe un nou deschizător de drumuri. Liberă, independentă și optimistă, România privește spre culmile secolului XXI cu îndrăzneală și speranță lucidă. Orizontul e curat, vestind vremuri bune. Vremuri pe măsura unui neam ce-și împlinește destinul socialist cu dăruire și inteligență.

Dan Mucenic

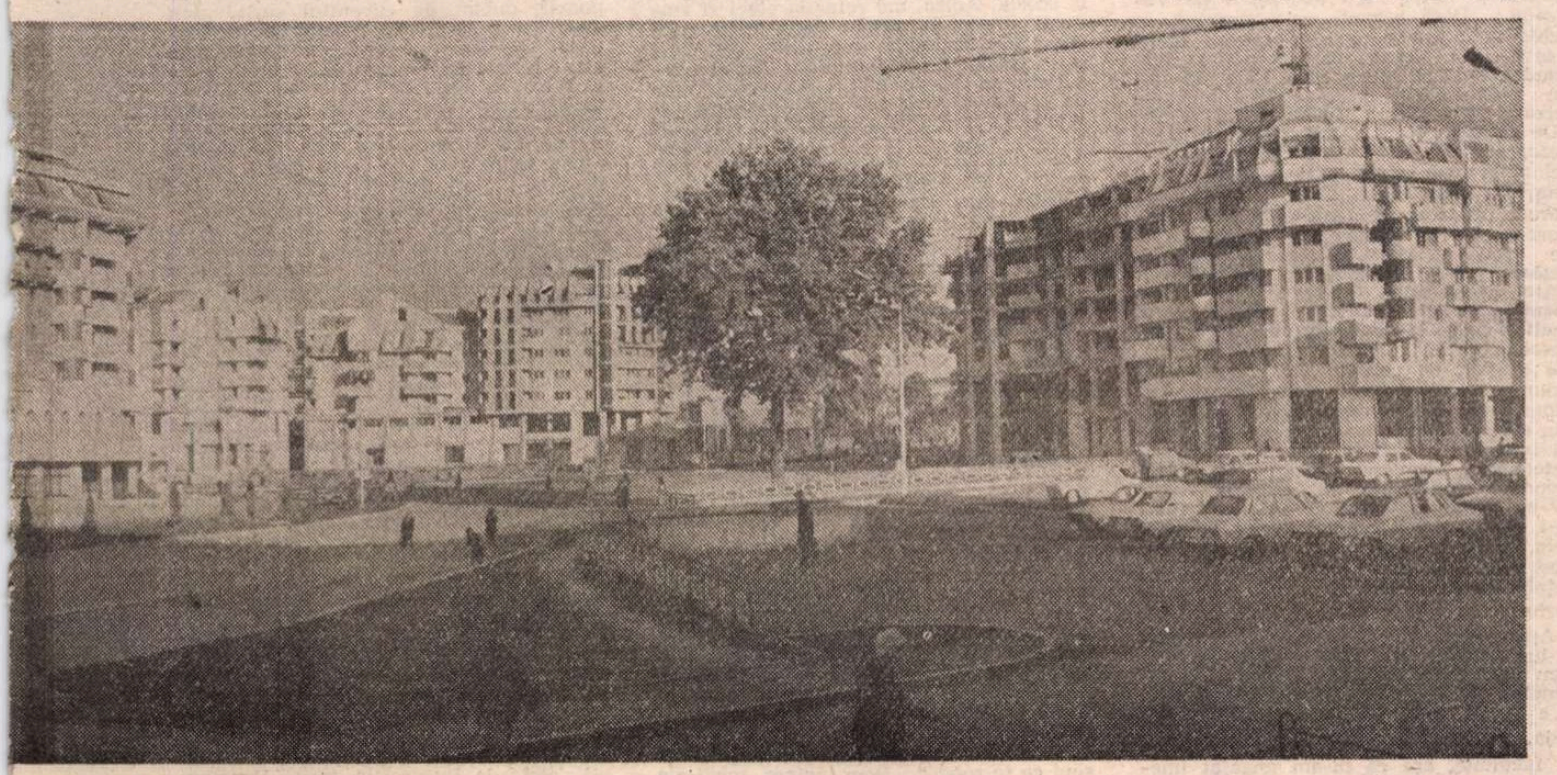

BOTOȘANI

Biblioteca județeană

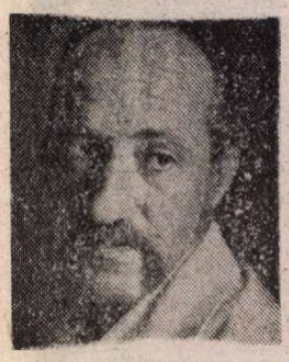

Mircea CONSTANTINESCU

ZILE DE ȘANTIER

ZORII pișcă. Drumcea își adună reverele împrejurul gîtului. N-a închis un ochi. Cum să piardă o asemenea ocazie ? Grupurile de lucru, ca și cînd nimic nu s-a întîmplat, ca și cînd n-au tras toată noaptea, sînt împărțite după tipic. Drumcea se-apropie, sperînd să nu-l mai oprească inginerul-șef. Se toarnă betoanele : o bucurie fără cusur îi destinde trăsăturile, pînă acum crispate. Ca și cum s-ar pune fundațiile propriei lui locuințe, mormăie fericit, contaminat de febrilitatea celor care doresc să recupereze întîrzierea și coboară casetele prefabricate spre îmbinare. Dincoace, în barăcile unde-i „organizarea de șantier", în camera secretarei — aceasta încă n-a sosit, fiind devreme — telefoane, afișe, o sobiță cu gaz, cuier cu brațe. Alături — ceea ce s-ar putea numi biroul inginerului-șef Ionescu : două mese lungi, vrafuri de hîrtii la semnat (bonuri, foi de parcurs), dosare. Pereții sînt tapetați cu afișe de protecția muncii și fotografii format mare, alb-negru și color, surprinzînd ipostaze ale operațiilor executate de brigăzile Politehnica. Un desen vast, pe ozalid, prezintă traiectoria bucureșteană a reamenajării Dîmboviței, de la acumularea din amonte și pînă la Vitan, inclusiv barajul, ecluza, viitoarele poduri. Inginerul are în față un ziar desfăcut și o farfurie cu cîteva mere coapte pe plită ; o cană cu ceai. Întinde un măr și lui Radu Ștefan care, după pilotarea excavatorului blocat azi-noapte, s-a ținut ca o umbră de inginer. „Ia-l cît mai e cald. Cina și brecvestul meu. Parcă brecvest îi ziceți voi, mîștocarii, nu ?" „Da' șefu". „Și așează-te undeva. Văd că ai ceva pe suflet". Parcă mai încrezător, Radu scapă : „Cine n-ar, tov inginer ?" „Că bine zici... Cu ce te-am necăjit ?" Tînărul ezită, brusc blocat, încît inginerul continuă : „Îți cunosc situația, sau așa pretind... Ai lucrat cu elevii din țară detașați, aici, nu m-am opus. Ai cerut să te califici ca sudor, nu m-am opus. Nici cînd ai vrut să locuiești în tabără cu Vasile al lui Cristea... Urmezi și facultatea aia la seral, te-am aprobat, cum bine știi..." Radu în sfîrșit îndrăznește : „Tov inginer, chiar despre asta-i vorba. Acolo trebuie s-ajung devreme, știți cum e, orarul cursurilor... și transportul pînă la..." „Ți-am interzis eu să pleci mai devreme ?" „Deloc. Dar maistrul Cristea..." Se opri, stingherit. „Da ? Ce-i cu el ?... M-ai rugat că vrei să fii în brigada lui, și nu m-am opus". „Am lucrat și la fier-betone, am sudat și noaptea dacă a fost nevoie..." „Bun. Știu. Cum vezi, și eu rămîn peste noapte aici dacă trebuie". „Numai că maistrul nu-mi dă și mie coeficient de randament ca celorlalți... Zice că să ies întîi sudor, că practicanții să se mulțumească cu cît apreciază dînsul. Că ce ne trebuie nouă atîtea parale ! Nu-mi repartizează lucrări destule și în zilele cînd plec la trei la cursuri mă boscorodește și mă trece absent". „Ai vrea să te treacă prezent ?" „Doar nu chiulesc. Știe unde mă duc !... Și la fel de dur e și cu fi-su, cu Vasile. Cred că pentru că-i prietenul meu..." „Precis-precis așa stau lucrurile ?" „De ce v-aș minți ?... Nimic de zis, cu elevii detașați se poartă ca la carte. I-a lăsat să-și amenajeze terenul de tenis, dacă unul are guturai, îl cocolosește, dar nouă ne poartă simbetele". După o pauză, cînd se preface că parcurge ziarul : „La ceainicul și-ncălzește iar ceaiul. S-a răcit rău. Și toarnă-ți și ție". Netezește ziarul, acum chiar că citește. Radu iese. Aprinde sobița. Așteaptă. Revine, își toarnă ceai. Deodată, bătînd cu inelarul îndoiat în ziar, inginerul spuse, ridicîndu-și fruntea : „Ce citesc eu ? ! Domne, ce zi e azi ?" „Sîmbătă". „Așa, deci. Păi atunci, îți propun... stai, nu sări de pe scaun... zic să mergi la Vedeanu. Roagă-l, dacă n-a făcut-o pînă acum, să mobilizeze pe toți elevii și studenții, pînă la unu ! Să spele, să curețe aleile, gardurile, geamurile, terenul, tot-tot, să le văd curate-lună !" „Nu-i prea devreme, tov inginer ?" „Ascultă și fă cum îți spun". Radu, deja ajuns la ușă, zîmbește și salută strengărește : „Înțeles, să trăiți, Sir !" „Ia vezi, poate te-ncalț azi ca translator !..." șopti inginerul, și împături iute ziarul de ieri.

DINTRE atîtea perechi dansînd, privirea lui Drumcea decupează cuplul Radu Ștefan-Carmen, și, cînd cei doi revin la masă, reporterul se oprește în dreptul lui Carmen : „Nu înțeleg..." Carmen stringînd peste masă mîna lui Radu, zise, arătînd spre partenerul ei : „L-am cunoscut tot la un muzeu. Al satului. Venise acolo cu elevii, făceau un tur de cunoașterea orașului. Iar eu, mă odihneam pe-o alee, după antrenamentul de-not". Drumcea, prefăcîndu-se că-și caută cuvintele : „Și... de-atunci... vă înțelegeți bine ?" „De ce nu ? Doar vedeți, am aterizat și-aici... De altfel, e prima oară cînd dansăm — din nou privind spre Radu —, dar nu și ultima, nu-i așa ? Radu aprobă printr-o mișcare energică a capului, zîmbind fotogenic. „Locuiești în București ?" „Da, cam de vreo optspe... veri". „Proiecte ? Sau e prematur ?" „Să-mi iau bac-ul. Să devin campioană... și-om mai vedea". „Dar pe Radu cui îl lași ?" „În nici un caz nu-l las ! Mde, ceasul rău, pisica neagră ! L-am prins, nu mai scapă !"

Hohotitul ei ușor se îneacă în rumoarea generală. Precaut, Drumcea ridică vocea, sperînd să fie auzit : „Dar mireasa, îți place ?" „Toate miresele sînt frumoase. Și eu voi fi !" „Atunci, pe cînd nunta ?" „Top secret !" „Biine atunci ceva care cred că nu-i secret : pentru prima oară vii pe șantier aici ?" „Am mai fost de două ori. O dată aveau ei un campionat de tenis de masă ; mi-am amintit că mai demult jucam bine". „Deci se poate trăi perfect și-aici, nu ?... Bănuiesc că ți-ai făcut prieteni, cunoștințe ?" Din nou radioasă, își toarnă apă minerală ca să subțieze vinul : „Deja mă iubește portarul taberei, sau portarii, că se mai schimbă... Am îndrăgit și pe... uitați-o colo, dansează cu Vedeanu..." „Păreți de-o vîrstă". „Oo, ea e muult mai mare, are-aproape 21 de ani, d'ai foc de simpatică !" „Tot bucureșteancă ?" „Evident. Lucrează și tot aici, nu s'ce măsurători. Mi-a zis c-a fost la mertou, de-acolo a plonjat aci". „Ce impresie îți fac mirii de azi ? Vreau să spun, poate că știi că e vorba de-o-ntreagă familie, Cristea, și că toți băieții maistrului muncesc aci, la Dîmbovița".

Carmen ezită puțin, își plimbă degetele pe paharul înclinat primejdios : „Da, am auzit... Mirii sînt drăguți, ce să spun, nu-i cunosc bine... Bănuiesc că-i important pentru ei să muncească așa, cot la cot..." „Dumitale ți-ar place să muncești zilnic alături de Radu ?" „Nu știu. Deocamdată n-am încercat. Uitați că s-a așezat. Nu-i așa că-i drăguță ?... Mă refer la Nicoleta". Drumcea profită, uitînd să mulțumească fetei, și-l abordează pe Vedeanu : „Dacă n-aveți ceva-mpotrivă, aș schimba cîteva vorbe cu prietena dumneavoastră". Luat pe nepregătite, nițel asudat, pînă să spună ceva, Vedeanu găsi de cuviință că-i necesar să-și îndrepte frizura, după care jovial și important : „De ce-aș avea ? ! Îi place mult să danseze, așa că, eu..." „Nu, ziceam că voi schimba două vorbe... Domnișoară Nicoleta, dat fiind clipa de odihnă... de fapt, care-i numele de familie ?" „Cu mine vorbești ?... A, Crudu mă numesc. Dar ce vreți să aflați ?... Nu mă mărit eu astăzi". „V-ar fi plăcut să fiți în locul soției lui Niculae Cristea ?" „De ce în locul ? Eu îmi doresc un bărbat suplu, înalt și deloc blond. Dacă mai are și ochi verzi, atunci..." „Atunci este Redford !... Pe șantier, de cînd ?" „Am lucrat ceva vreme și la metrou — privește spre inginerul Ionescu — dînsul mi-a propus să vin aici, nu regret, bineînțeles". „Ce muncă îndepliniți acum ?" „Sînt cu C.T.C.-ul betoanelor. Urmăresc calitatea, necesarul, tipodimensiunile... nu tai frunză la cîini !" „V-am zărit intrînd și la birouri". „Acolo-i sediul, era și normal. Fișetele, dosarele, doar n-o să le ținem în cîmp". „Mai vorbiți-mi despre munca Dv... cum vă înțelegeți cu oamenii ?" „Asta-i rechizitoriu !..."

Apucă între degete pachetul de țigări al lui Vedeanu, îl bate ușor de masă, cam cum lovește un judecător indecis cu ciocănelul, să se facă liniște, la tribunal. „Ce să vă spun decît că m-am adaptat deja. Nu mi-a fost lesne... Nu intrasem la facultate, așa că m-am angajat imediat... Hm, nu-mi venea nici să port cașchetă, ce să mai zic de cizme, de salopetă... dar am înțeles repede că astea nu mă apără doar de frig și praf, că și colegii se uită altfel la mine dacă mă-mbrac ca ei... puteți să-i întrebați, acum nu mă mai crede nici unul cu nasu' pe sus, ca la-nceput". „Am să-i întreb. Locuiți cu părinții ?" „Ei stau prea departe, aș face zilnic o oră cu drumul. Împart cu sora mea o garsonieră, e în blocul șantierului. Ne gospodărim împreună". „La facultate mai încercați ?" „Deocamdată nu !" răspunde ea iute, apoi, parcă excedată : „Diplomă pot să iau și-aci ! Tot de-o calificare e vorba !" Drumcea, atins, adoptă un ton profesoral : „Ați auzit că socrul mare a lucrat și la Bumbești-Livezeni ?" „Toți au auzit. Cum să vă spun, are și-o vîrstă..." „Nu-i numai o chestiune de vîrstă. A fost printre primele șantiere naționale, condițiile de muncă erau altele". „Normal. Poate că dac-aveam vîrsta dînsului de-atunci, aș fi ajuns și eu tot acolo". „Poate da, poate nu", își permise reporterul, apoi, ca și cînd s-ar justifica : „Lucrurile s-au schimbat, definitiv, altele sînt condițiile de-acum". „Dar e și firesc !..." „Se joacă cu muchia cuțitului încercat pe deget și, aproape insolent, comentează învelind interlocutorul cu o privire severă : „Îmi lăsați impresia unui repros. Ca și cum aș fi vinovată că, de exemplu, nu mi-am însoțit tatăl în războiul din Tatra !... Ce-a fost, a fost, nu eram născută pe-atunci". Ridică din umeri, jucînd ad-hoc amuzarea : „Toate epocile produc oamenii de care au trebuință. Nu știu dacă a mai zis-o careva, dar dacă a zis-o, să știți c-a nimerit la țintă". După o pauză, modificîndu-și și el glasul : „Nu cred că m-ați înțeles bine. Doar un moment, și dispar : vreau să mai știu cît de impresionată, de entuziasmată e o persoană de anii dumitale că poate munci alături de-un veteran al șantierelor naționale... ?" Ea își permite un suris. Privește spre dansatori, aproape cu un regret nemascat, apoi spune, tărăgănat : „Ei oricum sînt pilduitori. Cu toții... Știu că sînt harnici, cîștigă bani frumoși, ce-aș putea să vă mai spun ? Harnici cred că mai sînt și alții, poftim, și dom inginer, și tov Vedeanu..." Acesta tresare : „Poftim ? De mine-i vorba ?" „Vorbeam de alde Cristea".

După ce înghite și-și șterge repezit buzele, Vedeanu crezu că trebuie să intre-n dialog : „Domne, sînt tare faini băieții ăștia ! De-atîta amar de vreme, tot pe șantiere-o țin !... Un exemplu de demnitate umană, mereu le vorbesc puștilor, știi, elevii și studenții care-și fac practica la noi, ăstora le repet întruna că mare lucru e ca oamenii să-nțeleagă că șantierul nu-i numai un loc de muncă... Poftim, aici te și poți căsători, poți face și crește copii, poți să-nveți carte, meserie..." „La fel gîndesc și eu", îl întrerupe Drumcea, pe tonul unei mici răzbunări pentru cuvintele Nicoletei, acum invitată de cineva să danseze. „Tov Vedeanu — se așează pe scaunul fetei — iubiți șantierul sau numai vă supuneți, așa, onorabil, unei repartizări ? Vă-ntreb ca-ntre bărbați". Celălalt se posomorî brusc, apoi, tot brusc, arătă foarte uimit, ca bănuind o insinuare în vocea, altminteri, francă, a reporterului : „Tovule... eu sînt pus aicea să-ngrijesc de tabără. Mîncare, cazare, repartiții, curățenie astea ar face-una la mînă. Da' nu-i totul, fiindcă, doi la mînă : eu am sarcini și pe linie de propagandă. E-un lucru delicat". Dă o raită cu privirea, ca spre a-și încărca bateriile, expresia de uimire fiind înlocuită cu una de sfătoșenie, aburoasă cumva : „Cu cei mai vîrstnici, grija mea e altă : s-aibă unde găti, un'să se-odihnească, să le funcționeze bine dușurile, cantina, punctul alimentar... Dar cu puștimea, nu-i simplu ! Sufletele lor, știi, eu am sarcina să îngrijesc de formarea lor cultural-educativă, de învățămîntul politic, dee..." „Nu-i prea mult ? mă gîndesc că după ce trag pe taluzuri..." „Păi, una la mînă, ei nu lucrează decît șase ore, ca la școală. Adică, mă refer la elevi și studenți. Și doi la mînă : după program le organizez distracția, sporturile. Au făcut și excursii, două duminici, fac și concursuri cu ei, nu numai sportive... Vom da premii pentru cea mai frumoasă cameră, disciplina pe primul plan. I-am dus și prin oraș, să cunoască și ei capitala noastră nouă, că unii se-aflau prima oară aicea". „Am văzut sala de festivități, popicăria, nu-i rău..." „Cînd vom înmîna carnetele de brigadier considerați-vă invitatul meu. Atunci va fi și-o festivitate de premiere. Întrecerea e pe județe, zău, merită să fiți prezent".

LA sfîrșitul ședinței operative, ies toți. Ionescu rămîne în camera secretarei unde, pe scaunul de lîngă cuier, îl așteaptă maistrul Cristea. „Ce-i cu dumneata ? ! N-a fost vorba să te culci ?" Cristea se ridică și, pe tonul că tocmai de-asta a venit, zise : „Dom inginer, am auzit că s-a planificat o delegație..." „Da' și ce ? Nu puteai trage un pui de somn de grija lor ?" Îl bate pe umăr : „Sînt sigur că altceva te-a adus aici. Zi repede, că trebuie s-o iau din loc" „Atuncea, vă-nsoțesc o bucată. Buninteles dacă nu vă e cu supărare" Pleacă amîndoi. Ocolesc barăcile spre o mașină ARO. Cum bătrînul tace, Ionescu îl invită să ia loc pe bancheta din spate. Automobilul demarează, o vreme circulă cu viteză mică, ocolește și un banc lung unde se fasonează armăturile de fier-beton. La un capăt, cu casca și ecranul protector, sudează și Radu Ștefan. „Acum poți să-mi spui ce te roade", „Dom inginer, solzii-ăia de la clapetă, cin'naiba i-a pocit cu verdele-ăla urît ?" „E-aceeași culoare cu balustrada de sus, cu suporții stradali... Tot nu sînt convins că de-asta nu te-ai dus la culcare..." „Preferam un cenușiu, așa, slab, sau un gri metalizat", observă maistrul cu voce egală. Își dă casca mai pe creștet, apoi își lasă brațul, lejer pe genunchi. Unghiile, tăiate pînă în carne, par să-l intrige pe inginer, care reia firul discuției aidoma unui scoțian desăvîrșit : „Asta n-o mai decidem noi, nea Cristeo... Da, ia spune-mi aflai că puștiul, Radu Ștefan, n-a primit un indice bun de randament". Cel vîrstnic tresare : „Hoțomanul m-a pîrît, care vasăziță". „Băiatul doar s-a plîns că n-are destui bani". Spre șofer : „Nea Tudore, fă un mic ocol pe la ai mei să-mi schimb și eu hainele. Așa, te rog frumos". Apoi, către Cristea, fixat rigid în banchetă ca-ntr-o cușcă un animal captiv : „L-am pisat cu sfaturi și, la urmă, mi-a mărturisit că nici dumneata n-ai fi străin de asta".

„FERICIT ?" îl abordă Drumcea. „Dar cum ? !" „Pe actualul șantier, tot dulgher sînteți ?" „Păi da, de ce n-aș fi ?" „Am aflat că vă numărați printre voluntarii de la Bumbești-Livezeni". „De-aia stai mătăluță cu mașina-asta pă mine ?" Se foiește în scaun, tot arătînd spre casetofon. „De fapt, vream să surprind nunta. Pe-un șantier, e ceva... Să afle toți cum se simte socrul mare". „Las'domne, că se-nsoră Năică, nu ieu". Puțin stingherit de reacția celuilalt, Drumcea reia după o pauză : „Năică al Dv., tot dulgher ?" „Croiește lemnu, ca și mine. Da' mai am doi aicea Vasile și Pătru. Pătru e ăl mare, l-am însurat cînd cu baraju dă la Suceva. Uite-l colo șa ăl de stă-ntors la domn inginer". „Am să vorbesc și cu dînsul. Mai spuneți-mi cite ceva despre dumneavoastră". Maistrul își încruntă sprîncenele, stînjenit, strînge un pahar între degetele cioturoase, de fapt, joacă, altminteri fiind mulțumit că i se dă atenție. „Pe unde ați mai muncit, de pildă". „Ehee, să zic d-alea de mai încoace... Poiana Ursului, la stația de filtre... baraju de la Pașcani, și la Hîrlău..." „Și după Dîmbovița ?" „Păi, cum după ? ! Pîn'la Argeș, tot o să lucrăm. Dup-aia, dacă nu m-o stringe cureaua, mai vedem noi cum și ce". „La țară mai aveți... ?" „D-apoi cum ! I-am ridicat odăi și lu Pătru, acolo la noi, să nu fugă de Pîrgărești noștri" „Unde-s Pîrgărești ?" „În județu Bacău. O să-i adun pă toți acolo șa. Da' acuma să cîștige, că-și naltă ei și coperișurile loc ie destul. Ba și treabă ie de făcut acolo șa. Numa cu-ăla mic, cu Vasile..."

Drumcea se-agață de firul ăsta, deși simte că maistrul s-a întunecat oarecum : „Da... ?" Parcă temător și melancolic, Cristea șoptește : „Nu se prinde pămîntul dă iel. Ca un țol străin... poate după militărie... Iel vrea aicea, prin orașe, Și nevastă tot d-acilea, mde..." Un ris scurt, forțat, apoi : „Da nu-i cu supărare, o să am și ieu un'să trag la oraș, că dară n-o să uităm unii d-alții... Da'bea și matale un pahar, nu ți s-a uscat gura de-atîtea cuviosii ?" „Nu încă, recunoscu Drumcea și surisul său contagios îl înmuie și pe maistru, care îi făcu loc lîngă soață, interesat să fie pe-aproape, s-audă ce va răspude „baba" lui. „Ce simte o mamă, acum, cînd și-l doilea fiu va pleca la casa lui ?" „E-al treilea, dragă domnule". „Cum ? ! Știu că cel mic, Vasile..." „Păi mai avem unu la Cernavodă. Ahăăă, are prunci mari de-acuma". „Să-i trăiască !" „Mulțam. Și dumitale la fel. Că s-a dus de la noi că și-acuși aicișa n-a putut ca să vină. Ce vreai, iel cu-alea de măsoară și control, cum le zice ?" „Aparate... deci lucrează la Amece". „Dacă spui mneatale, așa o fi. Aș fi vrut să-l văz și pă dînsu-aicea cu noi. Are-o mîndrețe de nevastă, dă cînd li s-a născut primu prunc, n-am mai... Da'să nu zic cu păcat, poate c-o să pice și el, stai să vezi". „M-aș bucura" își permite Drumcea un poncif, dublat de cuvenitul suris. „Îmi dau seama ce simțiți... V-ați urmat bărbatul pe fiecare șantier ?" „Apăi cum alta ? ! Nu-i iel omu mieu ? Că nu ierea să-l las de izbelițe". „Aici, la Dîmbovița, ce treabă, vreau să zic, cu ce vă ocupați ?" „Muierea bărbatului găsește ea dă treabă, nu-ți fie matale frică, nici că mai ajung vrodată să văz ceasu cît-ui. Io cunosc că-i cinci cînd îl trezesc, că-i șase cînd iel pleacă, că-i șapte cînd ăi mici — gest evaziv larg, — trebe să-i spăl, să le pun merindea. Alt rînd la focu de-aragaz. Că-i opt cînd rămîn cu zgaiba mică care mă-mpăduchează dă curioasă ce-i.. fuge dimineața ca fulgeru, ce crezi mneatale !"

Sclipirea mulțumită din privire e cumva simetrică cu sclipirile jucăușe ale broșei prinse pe piept, atîrnînd ceva mai la stînga peste decolteul rochiei din catifea. „Adică, faceți tot menajul ?" „Robotesc, da să știi că nu-mi pare rău. Cînd ieream așa ca dă anii dumitale, trăgeam și p-afară : să cumpănesc aia, să măsor p-ailaltă, să plivesc nu s'ce, că cumpăr una ș-alta... Aicea mi-aduc iei pă toate. Gătesc, spăl, calc, radio merge, că și zgaiba aia mică, acu doarme, da'nu-mi pare rău, să crești un nepot doi parcă iești iarăși o țîră de om". „Vorbiți ca... sînteți de fel olteancă ?" „Ei ,aș ! M-am molipsit, că pe-aicea umblă tot felu de oameni și omu mieu e primitor". „Dacă Năică, mirele, ar fi luat o bucureșteancă ?" „Cum așa ? ! Nu s'poate !" „Eu iubesc o bucureșteancă. Și nu-i rîioasă !" „Doamne ferește ! N-am zis că... Dumneata să-ți afli sama dumitale da'ți-miu cu treaba lui". „Înțeleg că vor avea copii aici, la București", insită Drumcea. Interlocutoarea îi zîmbește : „Și ce dacă ! Tot țărani o să fie !" „Pe buletinul lor va scrie altceva". „Da singele mieu ? Și-al lui tat-su ? E ? Te-am încurcat, nu ?" „Ei lucrează aici, totuși

mănîncă şi dorm aici, Iubesc aici, în oraş să-nţeleg că oraşul vă este ostil ?" „Cum ? !" „Adică duşman, aşaa..." „Fugi d-acilea ! Cum duşman ? ! Numa că pot să-mi iau ş-acasă la mine televizor şi frigider şi ce-o mai fi dă luat şi să le-nghesui în două trei odăi la nu ş'ce etaj de ăsta". „Se fac şi acolo blocuri". „Se fac, nimic dă zis. Nouă ne-ajunge ce-avem. Că n-am trudit pîn-acu pă foi de tutun !"

Drumcea zîmbi, dezarmat : „Atunci... de ce mai robotiţi în Bucureşti ?" „Vreai ca să spui că dă ce nu-mi las ieu omu singur cuc aicea ?... Vai dă capu mieu ! Păi nu l-am lăsat singur cînd a fost iel cu... da'ce să zic, cum să-ţi laşi omu singur ? Ce, îi la oaste ? ! Şi nici atuncea !" „După cum văd, îl iubiţi şi-acum ca la-nceput". „Doamne sfinte!" Îşi face cruce, din nou sclipirile broşei contrastează cu firul mat al rochiei. „Numa să-ndrăznească alta să-l ţină cum îl ţin ieu !" „Vă necăjeşte că băiatul cel mic trage spre oraş?". Ea respiră amplu, pareă vroind să leviteze, impresie anulată de gestul atît de terestru al presării unui ghemotoc de piine pînă acesta se face cocoloş. „O să mai chibzuiască dinsu..." „Şi totuşi, dacă rămine în Bucureşti ?" Manevrează aerian cuţitul, ca un ucenic de măcelărie. „Doar n-o să fie moarte de om ! O să calc pă la dînsu ca să-i văz dă prunci. O muiere străină, cu ora şi minutu, n-are cum să-i ridice la suflet ca mine..." Setos acum, mai exact spus: cu cerul gurii uscat, Drumcea ochieşte un pahar, întinde braţul, însă imediat palma cuiva îi interzice accesul : „La nunta mea nice unu n-ardică paharul gol !" „A, tocmai că... între două dansuri, ce are de povestit mirele ?" „Matale ai ţinut ochii aşa, altcumva... că ieu n-am prea dansat. Nu ştiu mişcările, dac-ar cînta d-alea dă pă la noi..." „Presupun c-aveţi şi benzi cu hore moldoveneşti". „Apăi sigur, numa că nu toţi invitaţii noştri sînt dă la Moldova şi-am zis că se merită să-i distrez pă dînşii-ntîi". „Cînd v-aţi cunoscut actuala soţie ?" Niculae se holbează şi Drumcea avu o clipă senzaţia ca va primi o palmă. „Dă ce actuală, domnu ? Păi, la noi la Pîrgăreşti, că d-acolo-i şi dînsa. Cum să n-o cunosc ? !"

Priveşte mireasa : forfotită, roşie-n obraz, părînd dezinteresată de dialogul bărbatuiui cu Drumcea. „Dă mult mi-era dragă, da'ştii matale, un om trebe-ntîi să-şi nalţe coperişu ş-apoi vine iea şi nevestioara, viine!" Face un gest de îmbrăţişare, pierdut în aer datorită distanţei. „Pe-unde aţi mai lucrat ?" „Unde-a fost şi tata, hop şi ieu, c-aşa-i la noi, nesmintit". „Dar cel mic, Vasile, aud că face opinie separată". „E ! O să-i treacă, ie-ncă prunc, mde... Tot d-al nostru — îl caută din ochi, ca spre a se convinge că-i pe-aproape, că nu descrie o fantomă — nu sare iea aşchia prea departe". „Încă puţin. Ştiu că ocazia nu-i cea mai nimerită să vă reţin cu întrebările... Cu ce vă ocupaţi efectiv ?" „Apăi io credeam că m-aţi văzut pîn-acuma... ezecut cofraguri pentru baraj... rigle pentru cotele apei, şi etanşeizări, plus ce se mai cere ici şi colo, că facem dă toate !" „Şi locuinţa ? Acum că sînteţi doi — face cu ochiul — poate chiar trei, adică al treilea pe drum..." „Am două camere-n tabără, lîngă ăi bătrîni. Da'-mi ardic şi la noi coperiş, cînd îi gata, vă chem". „Ce vă mai doriţi ?" „Cîte una alta pîn casă... să vină ei pruncii şi, mde, să terminăm cu tronsoanele, drumu-ăsta-al Dîmboviţii..." „O să vină dansul miresei ?" „Mai pă la urmă, că de, s-a dat totu peste cap c-au sosit din toate colţurile ţării p-unde-a lucrat ăl bătrîn şi n-au venit toţi odată, aşa că ordinea s-a călcat... întîi să ne stringem toţi". „V-aţi căsătorit şi la biserică ?" „Bătrînu-a zis iel ceva, da'l-am contrat, ce să caut ieu la popi !" „Mireasa n-a ridicat obiecţii ?" Niculae, incomodat, se răsuceşte în scaun, dă pe git întreg paharul, apoi :„Domnu ziarist, apăi dacă nevasta are ceva-ncontră dă la-nceput, mai bine n-o lua ! Nu crezi ca mine ?" Drumcea, mimînd atotştiinţa : „Totuşi, Isaiia dănţuieşte e o ...e frumos, nu ?" „O fi, da'şi-aşa poat'să-şi puie rochie albă, şi-uite că şi-a pus-o, şi cununiţă şi tot ce-a vrut, nu-i ajunge ?". „Dacă nunta avea loc la Pîrgăreşti ? „Tot ca mine ieşea !" Mirele gesticulează larg arătînd mesele : „Ie şi mai fain, priveşte şi mneatale". „Privesc şi-mi place. Pot să invit mireasa la dans ?" „Bunînţeles. Că azi doar o joacă toţi".

ACUM aplecat mult, cu braţele pe genunchi, Cristea vorbeşte fărmiţat dar ferm ; nu ridică vocea, nu gesticulează, nu-şi desprinde palmele de pulpanele pantalonilor nici cînd, hurducindu-se, turismul îl hîţînă de colocolo : „Dom inginer, mă ştiţi dă la Suceava. Ba aş zice că şi dă la metrou... Ieu am un principiu, ca să mă iau după ziare cu vorbuliţa aiasta : ăştia, copilandri, trebe să treacă prin greu greului, altfel nu se fac lucrători adevăraţi... Cînd Radu s-a proptit în brigada mea, i-am zis dă la bun început : mă băiatule, aicişea nu se fac tricouri d-alea nici prosoape... le porţi dă zece ori şi le duci la Nufăr, dacă n-ai muiere-acasă ! Aicişea lucrăm pentru toţi anii, vreau ca să spun că pentru totdeauna... Cînd se va vorbi dă români, se va pricepe pă dedesubt şi ceva-ceva din efortu nostru d-aicişea ! Asta-i tot ce i-am cerut să-nţeleagă... Şi-apăi, dom inginer, nici lu fi-miu, zic acum d-ăla mic, dă Vasile, nu i-am dat coeficientu-ăla mare". Ionescu, prefăcîndu-se mirat : „Pe-asta n-o mai ştiam". „Aşa am făcut mereu, şi nu că m-ar vorbi lumea, da' m-am socotit că ce dacă-i pruncu mieu, or năduşeşte cu fraţii ăi mari, or la loc comanda !" „Dacă dumneata aşa socoteşti... mă rog, în ceea ce-l priveşte pe Vasile, vorba aia, rufele se spală-n familie, nu ?" „Păi da". „Însă vezi, cu Radu-i alta. Părinţii lui sînt din Militari. Adică bucureşteni. El n-a vrut să stea acolo, s-a mutat intenţionat în tabără, unde-i mai greu decît acasă, orice-ai zice, şi asta numai ca să fie cît mai lîngă noi. Este ?" „Unde e, nici Domnul nu se supără", „Domnul nu s-o supăra, însă Radu e de altă părere... Nu vreau să-i lăsăm senzaţia că trage targa pe uscat. El apreciază chestia cu banii, cu coeficientu-ăla, ca pe-o nedreptate ce i se face. Nu vede-aici vreo invitaţie la... cumpătare, şi-atunci, te-ntreb : de ce să intre marcat în viaţa lui de adult ? Nu-i păcat, nea Cristeo ?"

Celălalt tace aidoma unui interlocutor căruia îi vorbeşti într-un dialect nu tocmai bine stăpînit. Inginerul pescuieşte două casete — sînt filmele pregătite de Vedeanu ca să fie proiectate înaintea delegaţiei vizitatoare şi care reţin secvenţe ale ultimelor realizări pe şantier — trage la loc fermoarul sacului său de sport şi înalţă casetele spre maistru : „El, Radu, nu-i ca pelicula asta. O montezi, urmăreşti filmul, nu-ţi place genericul şi comuţi mai departe pînă dai de secvenţele care-ţi convin, după care o scoţi şi-o înlocuieşti cu următoarea. Cu oamenii trebuie s-avem răbdare, ce naiba, doar n-o să te-nvăţ eu pe dumneata ce şi cum". „Dom inginer, cu mintea mea a dă pă urmă, să mă pici cu ceară dacă pricep ce le trebe lor atîtea parale, cînd nici nu le-a-nmugurit bine mustaţa ? !... Vorba aia, mîncărica şi dormitu-i costă o nimica toată".

Ionescu, aruncînd o privire pe geamul turismului, văzînd-nevăzînd trotuarul, trecătorii, casele : „Are şi el o drăguţă. Normal. Vrea să-şi facă o vacanţă cu ea, undeva la munte. Afacerea costă, nu ?... Şi-apoi învaţă, îşi cumpără tot felul de cărţi, plus hainele, băiatul vrea să fie independent, nu uita... Ca să nu-ţi mai zic că el vede-n jur ce sume ridică alţii, care nu robotesc mai ceva decît el ! Asta îl riciie. Şi încă ceva : mi-e teamă că şi pe dumneata te riciie prietenia dintre Vasile al dumitale şi Radu. Poate îţi închipui că bucureşteanul ţi-a furat stima, încrederea şi supunerea oarbă a fiului". „Nu ş'dacă io crez aşa-ceva — clipeşte des, niţel viclean, parcă s-ar tocmi într-o piaţă, — Mneata eşti mai învăţat, de, dacă zici că pruncu mieu s-a lăsat spovedit de Radu, aşa o fi, cum zici". „Hai să n-o mai lungim. Din cauza coeficientului scăzut, el a primit bani puţini şi la concediu, bunăoară, vor intra-n calcul taman sumele-astea mici. Curînd o să între şi-n concediu de studii, aşa că uite ce-ţi propun... dar ştii, aşa, ca venind de la dumneata : să-i dăm o primă, să-l premiem din beneficii. Găseşte o portiţă, şi pe portiţa asta să-l strecurăm şi pe Vasile al dumitale, că nu-mi place deloc că trage noaptea cu pontajele la bascule ca să cîştige-n plus ceea ce şi-aşa i se cuvine". „Domn inginer, sînteţi tînăr... ieu am robotit şi la Bumbeşti, cunoaşteţi... ăă, ce vremuri iereau !" „Ce vremuri, într-adevăr. Acum însă lucrăm la Dîmboviţa albastră şi aş vrea..." „De ce n-aveţi încredere-n mine ?" „Tocmai fiindcă am, te invit să-nţelegi că lumea nu există fără greşeli". „Nici n-am vorbit aşa !" „Direct, n-ai zis. Dar dumneata ştii multe, ştii atîtea că ştiinţa asta poate să te şi apese, aşa, ca o povară. Nu-i obligatoriu... Ţi-e greu şi te-nţeleg... să te laşi îmbunătăţit... fiindcă eşti prea aspru cu ăştia fără experienţă." „Şi cu mine viaţa a fost aspră" „E altceva. Ei trăiesc o altă viaţă. Hai să nu le-o asprim de dragul... experienţei noastre personale. Nu-i cazul — nu crezi ? — să-ndure şi ei exploatarea patronului !" „Doar n-o să ziceţi-acu că-s un patron ? !" „Nu zic, doar bănuiesc... n-am apucat munca la patron..." Inginerul îşi caută cuvintele. Ar fuma, ţigările sînt, da, în haina de-acasă... „Am vrut să spun doar că şi o vastă experienţă de viaţă poate să se constituie într-o tiranie... o exploatare a altora !" „Da ce să fac dacă băieţii ăştia nu m-ascultă ! ?" „Propun să fim şi noi atenţi la... cum să zic, la emisiunea pe care vor s-o asculte ei. Poate că nu-i cea mai potrivită. Poate că nu-i scutită de greşeli. Dar şi eu pot greşi. Şi dumneata." „Aa, sigur, bunînţeles." „Atunci, cum rămine ?... Nu le sîntem icoane. La icoane unii se-nchină fără să comenteze... Măi nea Cristeo, ai habar că noi doi avem şi porecle pe şantier ?" „Porecle ? !" „A mea e Uscatul. A dumitale e Motanul. Aşa-i că nu ştiai ?" „Doamne fereşte ! Numa că nu văz... ce-am ieu cu..." „Citeodată au humor băşcălioşii ăştia... adică motanul e un despot, un comod care vrea totul şi dă puţin..." „Da, ce dau ieu puţin ? !" „N-am spus. E doar o tălmăcire. Ar mai fi şi altele... motanul e suveran peste toţi şi toate din subordinea lui..." „Vai de capu mieu ! Cum vine asta... suveran ?" „Nea Cristeo, fii mai generos cu cei de altă părere. Şi Radu şi Vasile sînt băieţi buni. Ţi-o spune Uscatul, adică unul căruia nu-i stă-n fire să laude, aşa, la drumul mare... Nimeni nu contestă, ai o experienţă de viaţă excepţională, dar nu te înăspri, uneori vîrsta, anii nu sînt totdeauna cel mai bun sfetnic..." „Dom inginer, la aproape 61 de ani, cum să schimbi un om ?" „Din afară-i greu, într-adevăr. Dar dacă vrea şi el să se schimbe, treaba-i alta". Îi pune un braţ pe umăr : „Să vrea şi el, asta-i povestea ! Hai sus la mine !" „Cu ţoalele-astea ?" „Ai mei sînt obişnuiţi cu multe".

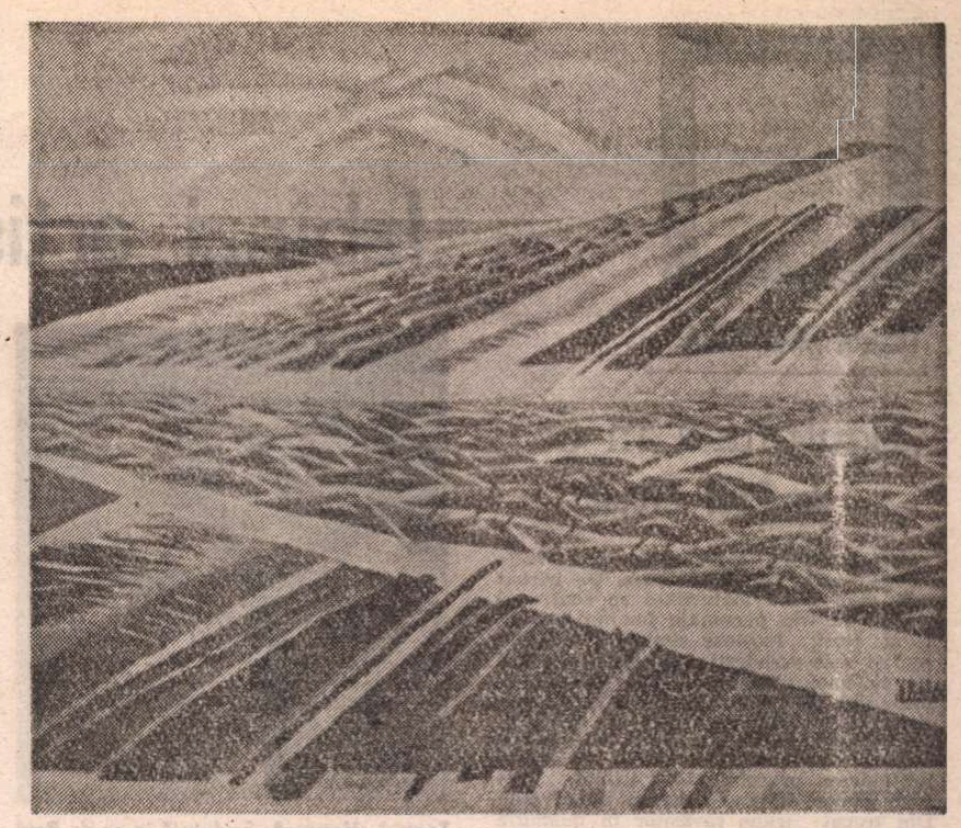

Tapiserie de ILEANA BALOTĂ

Prepeleac

Creangă şi Arghezi

RAR autor, şi om, care să se lase atît de greu rupt de locul natal. De obicei nostalgia teritoriului în care ai copilărit apare tîrziu, la bătrîneţe, semn că ciclul vieţii se încheie, iar moartea, presimţită, caută, cu o sete sumbră de confruntare, sursa existenţei.

Cele patru părţi ale evocărilor încep, rapsodic, cu acelaşi motiv al întoarcerii.

I *Stau cîteodată şi-mi aduc aminte...*
II *Nu ştiu alţii cum sunt...*
III *Nu mi-ar fi ciudă... cînd ai fi şi tu... de te miri unde...*
IV *Cum nu se dă scos ursul din bîrlog...*

Patru propoziţii. Aceeaşi temă obsedantă. Construcţie muzicală. O „Rapsodie română" în proză.

Creangă şi Enescu nu aparţin aceluiaşi spaţiu *sentimental* ? Şi noroc că a fost şi că este încă aşa. O lume vivace, colorată, în spiritul lui Neculce.

Eminescu înseamnă acest fenomen. Plus metafizica ; purtînd însă, şi ea, fiorul local.

Cunosc destui critici, distanţaţi cu orgoliu de orişice naivitate, şi care punînd o circumspecţie rece în tot ce iau în seamă, ajung să secătuiască textul de seva ori de sensurile lui. Trebuie mult talent, probail şi multă candoare, multă sensibilitate şi fidelitate ca să rămîi receptiv, în afara micilor tactici ocazionale. Sigur, ştim, pe parcurs totul se complică. Candoarea se pierde ; ea care deformează esenţial lucrurile, cînd nu le redă idealitatea, chipul pierdut, şi pe care puţini mai sunt în stare să-l recunoască.

M-am lovit uneori de acest fel de obiecţii sceptice venite din partea unor cercetători mai didactici : Dumneata crezi că autorul *chiar s-a gîndit că*... Asta o pui de la dumneata !... Cînd ţăranul leneş preferă să se lase spînzurat decît să-şi moaie singur posmagii, *crezi într-adevăr* că acest mirlan ştie că se comportă ca un stoic şi că nu-i vorba de altceva decît de o biată snoavă populară ?... Şi acum îmi vii şi-mi vorbeşti de construcţie muzicală la Creangă, cînd sărmanul cel mult putea să cînte *Frunză verde de cicoare / Astănoapte pe răcoare*... De unde şi pînă unde ?! Capitolele încep cu frazele pe care mi le citezi, fiindcă aşa i-a venit lui Creangă, habar n-avea că făcea, cum zici, construcţie muzicală, — aşa i-a venit, e-o potriveală..

Mediocritatea nu admite ceea ce-i scapă. Nimic n-o sperie mai mult decît excepţia care contrazice rutina...

DAR Autorului nu-i scapă nimic. El este stăpîn pe toate amănuntele. Chiar şi pe Hazard, fiindcă pe unii hazardul îi iubeşte, iar altora le închide uşa în nas. Laitmotivul are în el rigoarea legii cristalelor, chiar şi în tandreţea acelui *„drăgăliţă, Doamne"*, care întreţine, alert, fie şi-n joacă, dorul de locul cel drag.

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare... în care se oglindeşte cu mîhnire Cetatea-Neamţului de atîtea veacuri !

Încet-încet, iată-ne intraţi în secţiunea finală. Revine şi se amplifică (muzical) aversiunea autorului faţă de şcoală, care acum se bucură de o limpede explicaţiune strategică... Iaşul, cu seminarul, e departe de Neamţ. Nu ca Fălticeniul ; de aici putea să se repeadă uşor la Humuleşti, pe la hore, să mai fure un sărutat, „pîşlind-o aşa cam pe după toacă... sara pe lună". Aveau timp deci, plecînd în zori din sat, să ajungă la Fălticeni „pe la prinzul cel mare". Moldova o treceau „desculţi prin vad" pe la Baia. — Moldova „îngheţată pe la margini, şi la dus şi la întors, de ne degera măduva-n oase de frig !" Distanţa Iaşi—Neamţ — prea mare — îl îndepărtează dramatic pe erou de centrul existenţei sale. — *Jocul.* De la Fălticeni la Neamţ sunt două poşte, dar de la Neamţ la Iaşi, şase... *Căci nu vă pară de şagă : de la Neamţ pînă la Iaşi, e citu-i de la Iaşi pînă la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin.* Aporie de umanism şugubăţ.

Smaranda, însă, autoritară, veghează... — *Ioane, cată să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gîlceavă !.. Ai să pleci unde zic eu...*

Şi aşa va fi, după voinţa ei de neclintit. Altă temă principală a naraţiei. Smaranda, cu obsesia învăţăturii, ea l-a înlesnit pe băiet, ea l-a dat lumii ca scriitor !... Creangă se opune cu disperare :

— *Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori !* (plîngînd „cu zece rînduri de lacrimi"). Gata să-l ia la bătaie... Tatăl aprobă plecarea, „posomorit", dominat de străşnicia nevestii. Mai face el aluzii la bani, care „nu se culeg de la trunchi, ca surcelele"... Osînditul rezistă. Ce-i trebuie lui atîtea şcoli. — Humuleşti, Broşteni, Neamţ, Fălticeni. Acum să se mai ducă şi la Socola. Fără popie nu se poate trăi ? *D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii duglişi...* (Duglişi ? păcat că s-a pierdut pe drum). Îi vine repede o idee... *Acuş îi spun mamei că mă duc la călugărie...* În cîţiva ani, cu ce-a apucat să înveţe, ajunge „dichiu" la un mitoc, stringe „un ştiubei plin cu galbeni"... *Ş-apoi atunci... pune-ţi, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la şold, icrişoare moi cît se poate de multe şi altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele în brîu, pe sub rasă* (de toate, şi două pistoale, ca la Arghezi, interferenţă frapantă, vorbe încrucişîndu-se scurt ca două fulgere, fiecare văzîndu-şi pe urmă de direcţia lui), *comanacul pe-o ureche şi, cu sabia Duhului în mînă şi pletele în vînt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău", spre „Cărarea afurisită" dintre Secu şi Agapia...*

DAR, ce nimereală ! Unul cu „pistoalele în brîu pe sub rasă" ; mulerea falsă a ăluilalt avînd pe dedesubt de toate, „şi două pistoale" !

Şi unul şi altul, călugări, măcar ca tentaţie... Multă vreme a trebuit să se mai scurgă, ...o sută de ani, unul, de cînd se născu, şi încă o sută îndărăt, altul, de cînd muri, pentru ca asemănarea lor să nu ne mai mire astăzi, şi ce părea distanţă bunicică, să nu fie decît vecinătate. Să nu hulim. Să dăm Duhovniceştei tagme, ce este al Duhovniceştei tagme, fie şi atinsă de păcat.

În aghiazma ei aspră, în care plutesc sfinţite fire de busuioc, s-au călit, vrînd-nevrînd, şi unul şi altul, şi naratorul şi poetul, şi diaconul Creangă şi fratele Arghezi...

Constantin Ţoiu

Teatru

Izbînzi artistice pe scena ieşeană

Teatrul „NOTTARA":

„Sculptură în os" de Paul Everac

SCULPTURĂ ÎN OS este radiografia unei crize existenţiale. Un bărbat în plină maturitate se confruntă cu trei personaje feminine, Nuţi, Nuni, Nuşi, ipostaze simbolice ale biografiei sale sufleteşti. Dialogul ne relevă drama unei vieţi false, aservită conformismului, succesului social ieftin, carierismului, satisfacţiilor orgolioase mărunte. Un eveniment-limită, o boală de inimă şi spaima sfîrşitului, îi dezvăluie profesorului Polescu propriul vid spiritual. Trezeşte în conştiinţa sa coşmarul adevărului. Din trecut irupe răvăşitor în memorie Nuşi, o dragoste sacrificată din laşitate şi slăbiciune, renaşc nostalgia iubirii, regretul idealurilor abandonate, ale unei vocaţii de sculptor îngropată din frică, din spaima de nerealizare. Aceste fantasme amplifică şi imaginile prezentului. Eroul are revelaţia necomunicării cu propria fiică, îngheţata şi nevrotica Nuni, alienată de principii dezumanizante. O vede cu alţi ochi pe fata din casă, Nuţi, tratată pînă atunci dispreţuitor, cu un aer de superioritate. Descoperă simplitatea şi căldura unui suflet onest, frumuseţea sentimentelor sincere. În acest periplu între trecut şi prezent, între vis şi realitate, în care inginerul Polescu îşi caută cu disperare identitatea, cele trei femei formează o oglindă demistificatoare ce comunică eşecul uman al unei existenţe aparent înfloritoare. Conflictul are nu numai o dimensiune psihologică, dar şi una socială. Destinele eroilor, atitudinile lor devin semnificative în unele momente şi pentru metamorfozele unui timp istoric.

Sculptură în os are respiraţia unui intermezzo dramatic între alte lucrări de amploare pentru scenă. Recunoaştem în el variaţii pe teme şi obsesii literare mai vechi ale lui Paul Everac. Un intermezzo compus de autor cu ştiinţă teatrală, în care diversele ipostaze ale personajelor, frecventele şi rapidele treceri de la o trăire la alta solicită virtuozitate în interpretare. Textul pare o bună partitură pentru un recital actoricesc. La sala Studio a Teatrului „Nottara", în viziunea regizorului Tudor Mărăscu, decuparea stărilor de spirit ale protagoniştilor este făcută cu ochi de analist, cu luciditate şi rigoare. Gesturi, mişcări, inflexiuni ale glasului traduc cu fineţe şi subtilitate adevărul psihologic al relaţiilor. Schimbul de replici tensionat punctează odată cu transformările interioare ale eroilor şi substratul social. Este apreciabil în montare modul inventiv în care regizorul a pus în valoare disponibilităţile interpretative ale actorilor. Diana Lupescu reface în alte condiţii performanţa sa din **Dulapul** de Paul Everac de pe scena Teatrului „Bulandra", unde marca reliefat degradarea morală a unei eroine la diferite vîrste. În **Sculptură în os** ea individualizează cu personalitate cele trei prezenţe feminine. Cucereşte prin umor, savoare şi pitoresc în Nuţi, fata venită de la ţară să „se emancipeze" la oraş. Este crispată, rece şi afectată în Nuni, inflexibila şi în acelaşi timp vulnerabila fiică a profesorului. E frumoasă, explozivă, senzuală în pătimaşa şi excentrica Nuşi. Are momente de tristeţe care imprimă gravitate personajului. O evoluţie meritorie are Emil Hossu în profesorul Polescu. Interpretul exprimă sugestiv, fără ajutorul unor insemne exterioare de machiaj, ambiţia, orgoliul steril, nesiguranţa şi refulările unei existenţe mistificate. De asemenea entuziasmul tinereţii, fericirea dragostei şi a idealurilor care înnobilează viaţa şi îi dau un sens.

Ce lipseşte spectacolului de la Teatrul „Nottara" este un anume mister. Finalul e uşor demonstrativ, revenirea în realitate a enigmaticei Nuşi se face fără surpriză şi emoţie. Decorul lui Constantin Russu, doar funcţional, nu are forţă metaforică. Am vizionat la Teatrul Dramatic din Braşov o altă montare reuşită a piesei unde o scenografie creatoare de atmosferă, dominată de un alb strălucitor, aducea un halou de inefabil în jurul eroilor, făcînd din Timp, personaj nevăzut dar teribil, o prezenţă tulburătoare.

Ludmila Patlanjoglu

Jubileu

■ Spectacolul Teatrului „Bulandra" cu **Noţiunea de fericire** de Dumitru Solomon, în regia lui Valeriu Moisescu, avîndu-i ca protagonişti (la premieră) pe Virgil Ogăşanu, Ştefan Bănică, Tamara Buciuceanu, Dan Damian, se reprezintă astă-seară pentru a 200-a oară.

Teatrul „Nottara": Sculptură în os de Paul Everac. Cu Diana Lupescu şi Emil Hossu. Regia — Tudor Mărăscu (Fotografie — Cornel Lazăr)

O interpretare originală

TEATRUL lui Strindberg este scris fără menajamente faţă de sensibilităţile fragile ale spectatorilor. În **Tatăl** acţiunea e densă, din conflictul central ni se înfăţişează doar partea finală, cea a confruntării decisive dintre soţi. Explicaţiile, necesare, sînt implicite, devenind ele însele acţiune. Personajele manifestă o duritate nedisimulată în raţionamente şi atitudini ; ele n-au fost croite de autor ca metafore şi nici nu ambiţionează asaltul unei asemenea calităţi. Se mulţumesc, simplu, cu statutul de chintesenţă a existenţelor circumscrise categoriei respective.

În mod firesc, textul lui Strindberg se cerea „citit", astăzi, altfel decît la premiera absolută a versiunii româneşti de-acum aproape 70 de ani (noiembrie 1920, Compania „Excelsior"). Regizorul Dan Alecsandrescu a operat o discretă şi binevenită translare a centrului de greutate din zona misoginismului spre cea a înfruntării directe dintre mentalităţi revolute, pe de o parte, şi o înţelegere mai elastică a relaţiilor guvernînd microuniversul familiei. Laura pretinde statut moral şi civic egal cu cel al soţului. Căpitanul de cavalerie Adolf, tatăl, se declară dispus la concesii, cerînd în schimb dreptul la liniştea, la armonia sufletească fără de care valoarea umană se atrofiază. Logica strînsă a textului este convertită, pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, într-o demonstraţie dramatică a confruntărilor, în care părţile îşi apără cu îndîrjire punctul de vedere, convinse însă (fără a avea tăria mărturisirii) că dreptatea nu le aparţine deplin ; ceea ce lipseşte este împlinit de orgoliu şi de egoism. Falsul care se naşte astfel condamnă, fără excepţie, partenerii teribilei încleştări la înfrîngere, comunicîndu-le, în acelaşi timp, un sentiment al exasperării şi al disperării, vecin cu crima. Şi ea se va produce, într-adevăr.

Din pledoaria antifeministă tenace a autorului, concentrată într-o replică a lui Adolf, „Sînt prea multe femei în casa asta !", regizorul păstrează, intactă, problema individualismului, devenit axă a întregii reţele comportamentale, individualism justificat în mod foarte diferit, şi convingător, de la personaj la personaj. Afirmaţia, la prima vedere de uz comun, formulată de Nöjd în chiar scena a doua a piesei („nimeni nu poate şti cine-i este tată"), capătă semnificaţii tulburătoare în derularea istoriei acestui faliment moral al omului contemplat în relaţia sa cea mai intimă : de sînge şi de convieţuire, transformînd, treptat, cercul familiei într-o colecţie de monştri la domiciliu.

Gîndit astfel, un spectacol nu-şi propune să deconecteze privitorii, ci să-i neliniştească, îndemnîndu-i la meditaţie. Şi premiera ieşeană reuşeşte acest lucru, cu deosebire în registrul vizînd funcţionarea dereglată a relaţiilor dintre membrii familiei căpitanului ; ea comunică sălii sentimentul de neîncredere, de nesperanţă, de jenă în faţa violentei expuneri publice a infirmităţilor sufleteşti.

Tatăl, în interpretarea concentrată a lui Sergiu Tudose, este gîndit ca un revoltat singuratic. Omul încearcă să se elibereze de mediocritatea cotidianului căutînd urme de viaţă în spaţiul galactic ; un efort de a realiza **ceva** care să-l justifice, o „nebunie a creaţiei care face demnitatea omului", cum observa, referindu-se la dramaturg, Albert Camus. În acest sens este dirijată şi cerbicia cu care personajul luptă pentru a-şi detaşa fiica de influenţele strivitoare de personalitate ale bătrînei Doici, ale Bunicii — nevăzute, dar agresiv active — şi chiar ale mamei, adversar neiertător. Prin copilul său, Tatăl speră într-un viitor al descătuşării. Interpretul îşi clădeşte fără greş personajul pe această structură a „egoismului iluminat" şi găseşte resurse de creştere logică a tensiunii interioare, împinse pînă la demenţă, în pofida faptului că porneşte, din prima scenă, de la un etaj superior al implicării. Violeta Popescu (Laura) propune o descifrare foarte personală a rolului, la care subscriem. Personajul său cenzurează cu grijă, într-o geometrizare voită a evoluţiei (care poate părea liniară, dar nu este), insinuarea, perfidia, ura, lipsa de scrupule, „egoismul calculat". Important pentru Laura este să-şi atingă scopul. Mijloacele utilizate, şi efectele lor asupra soţului, nu sînt supuse nici unui complex moral. Personajul creat de Violeta Popescu pare a se dedubla continuu ; în penumbra prezenţei fizice se ghiceşte mereu o ameninţare obligînd partenerii la defensivă prudentă. Exploziile vocale sînt ocolite. Sub calmul aparent al personajului, suspect doar prin sarcasmul uneori ostentativ, se simte pulsînd o voinţă iritată, care exclude concesia. Un al treilea personaj bine gîndit şi elaborat scenic este Doica, interpretată de Virginia Raiciu. Amestec de bigotism făţarnic, rapacitate şi dispreţ violent faţă de semeni, Doica şerpuieşte printre celelalte existenţe într-o stare de continuă pîndă a egoismului agresiv, neezitînd să îndeplinească, la nevoie, rolul de călău. Din păcate, şi acest personaj, dar şi alte două — Doctorul (Virgiliu Costin) şi Pastorul (Teodor Dan Aciobăniţei) — sînt îndemnate, din cînd în cînd, cu totul inexplicabil, la capitulări de dragul hazului ieftin, între care cleptomania stă la loc de cinste. Prezenţa ultimelor două personaje amintite, dar şi a altor două, (Bertha — Monica Bordeianu) şi Nöjd — Gheorghe Marinca), în situarea scenică propusă de Dan Alecsandrescu dramei **Tatăl** ni s-a părut a fi sub aşteptări, rezolvările alese apelînd fie la compoziţii ostentative (Doctorul), fie la traversări impersonale ale rolurilor.

Rodica Arghir imaginează un excelent spaţiu de joc, o invazie terorizantă de obiecte care transformă în labirint descurajator interiorul locuinţei căpitanului, izolînd partenerii şi condamnîndu-i la singurătate perpetuă.

Constantin Paiu

Un debut promiţător

UN spectacol pirandellian la Teatrul Naţional din Iaşi : **Şase personaje în căutarea unui autor.** Ne-a surprins maturitatea artistică a foarte tinerei regizoare — studentă în ultimul an (la data premierei) în clasa de regie a lui Valeriu Moisescu, — Irina Popescu-Boeriu. Visul lui Pirandello de a inova teatrul, de a-l scoate din vechile tipare şi a-i conferi neliniştea proprie secolului nostru a fost translat de regizoarea debutantă în termeni teatrali lipsiţi de ostentaţie, cu mare rigoare stilistică. Neputinţa tragică de depăşire a condiţiei existenţiale este transfigurată în poetica scenei într-o demonstraţie limpede despre funcţia teatrului. Personajele piesei joacă drama incapacităţii umane de a atinge perfecţiunea cu o necenzurată sinceritate. Gestul în viaţă poate părea impudic, dar în teatru el se validează prin magia actului. Reuşit e întregul spectacol. Aduse în scenă sub un văl imens, personajele îşi încep povestea, îşi caută forma în care pot exista, forma care mereu pare să nu corespundă fondului, adevărului. Tulburate de intervenţia actorilor care impun canoane, ele se răzvrătesc şi cer dreptul la o anume existenţă artistică, cea neîncorsetată de forme fixe. Formula de teatru în teatru înlesneşte închegarea operei prin construcţia pe verticală a planurilor gîndite minuţios şi în general ferm articulate în schema întregului. Neîmplinirile tot la acest nivel pot fi semnalate, dar pentru o operă de debut ele sînt nesemnificative. Ironia şi tristeţea, realitatea şi imaginarul alunecă, se ating, se topesc şi se despart învăluind în mişcarea lor haotică povestea scenică, în care lucrurile se petrec ca în viaţă. Cînd jocul a luat sfîrşit, personajele părăsesc arena şi se retrag în adîncul scenei, în spaţiul de lumină crudă în care redevin ale vieţii.

Impresionează concizia, densitatea şi claritatea formulărilor. Iluzia scenică este mereu demistificată, întreg spectacolul fiind o permanentă alunecare din planul realităţii obiective în cel al închipuirii fantastice. Performanţe se înregistrează şi la nivelul distribuţiei. Constantin Popa — tatăl — are o evoluţie nuanţată şi interiorizată. Remuşcările care-i macină fiinţa sînt un rău existenţial, actorul ştie să-şi modeleze fin propunerea sa. Ne-a încîntat prin forţa şi rafinamentul jocului. Cornelia Gheorghiu în rolul mamei năucite de destin este de o tristeţe copleşitoare. Absentă — fără a fi ştearsă — ea reprezintă tot ce ar fi putut fi benefic în viaţa familiei atinse de blestem. E singura care adună, alină şi nu se răzvrăteşte niciodată. Prezenţa ei umilă este cît se poate de pregnantă în această istorie scenică. Doina Deleanu în postura fetei vitrege are prestanţă şi flor dramatic. Personajul ei este mistuit de nestare şi nobilă aspiraţie către puritate. Copiii Vlad Iftinca şi Raluca Tudorică se integrează armonios spectacolului. Portretul fiului, mai palid conturat de către Constantin Avădanei, este totuşi bine gîndit regizoral. Jocul Adei Gîrţoman în Madama Pace este ilustrativ, zgomotos, exteriorizat. Grupul actorilor — Adi Carauleanu, Despina Marcu, Florin Mircea — este mai puţin sesizant. Scenografa Rodica Arghir accentuează cu fineţe şi economie de mijloace concepţia regizorală în termeni plastici, conferind spectacolului grandoare şi mister. Încheiem cu gîndul că acest debut este de bun augur pentru viaţa teatrală şi compatibil cu renumele Naţionalului ieşean.

Liana Cojocaru

Cartea

Acţiunea şi limbajul

■ PRINTRE debutanţii apăruţi în ultima vreme în „Rampa", colecţie care dă drept la litera tipărită celor mai noi producţii, după ce ele au primit botezul scenic, se numără şi comediograful Dinu Grigorescu, autor controversat, cu o evoluţie sinuoasă, dar tenace, situîndu-se totuşi printre comediografii noştri de valoare.

Volumul conţine două piese trecute prin luminile scenei, deci auzite din gura actorilor, văzute în diferite concepţii regizorale şi apoi retrăite la masa de lucru, un adevărat privilegiu pe care dramaturgul a ştiut să-l folosească şi de care nu se bucură prozatorul sau poetul sortit să-şi murmure producţiile singur.

Prima piesă, *Ciripit de păsărele*, prezintă două cupluri aflate la un pas de destrămare dar renăscînd din cortegiul hărţuielilor şi suspiciunilor ca pasărea Phönix din propria cenuşă. Deci, nimic nou în ceea ce priveşte subiectul. Şi totuşi ceva se petrece la nivelul limbajului prin care personajele te conving, trăiesc, îţi ocupă viaţa. Este vorba de ceea ce am putea numi expresivitatea banalului, sau magia simplităţii. Sub aceste auspicii trăiesc şi se mişcă personajele, se desfăşoară acţiunea piesei *Ciripit de păsărele*. Această metodă presupune rafinament dar şi umanism, putere de a te coborî la oamenii simpli, de a-i înţelege. Veşnica lor hărţuială, „importanţa" lor, crizele lor de personalitate reprezintă marea duioşie a lumii care a dat naştere unei întregi literaturi. Căci ce poate fi altceva cearta pe o maşină de călcat, pe un covor etc., decît conjuncturalul devenit inoperant la nivelul principiilor. De aici şi limpiditatea piesei lui Dinu Grigorescu.

Spre deosebire de ea, *Fluturi de noapte*, cea de a doua piesă, cel puţin la prima vedere, pare mai „ambiţioasă". Aici autorul pune în mişcare personaje versatile, crescute la şcoala corupţiei. Acţiunea este mai imprevizibilă şi mai complexă, replicile mai surprinzătoare. Probabil şi din acest motiv cronicarii au socotit-o superioară primei. Autorul recurge la toate resursele pentru a scoate efecte comice. Se petrec pe timpul desfăşurării mai multe morţi, numai una fiind adevărată, aceea din final cînd aşa-zisul personaj negativ, şeful celor cu mîini lungi, cade prin gura liftului. Voind să înfiereze pe cei care încalcă normele de conduită morală, autorul populează spaţiul dramatic cu personaje corupte, în jocul lor părînd să intre şi cei cinstiţi şi normali, dar numai pentru o vreme. Şi totul se petrece la nivelul unui bloc de locuinţe din care înfractorii fură materiale cît intră într-un etaj. Aici autorul foloseşte metoda teatrului în teatru. Din această vînzolcală condusă cu multă abilitate, semnificaţiile se eliberează treptat prin însăşi unitatea piesei ; mesajul este clar, impactul realizîndu-se atît la nivelul acţiunii, cît şi al limbajului.

Ca şi în prima piesă, trăieşti impresia unei cufundări în miezul unei realităţi de unde ieşi cu un iz puternic de viaţă. Însă dacă ar fi să alegem între *Ciripit de păsărele* şi *Fluturi de noapte*, am prefera-o totuşi pe prima. Şi asta datorită expresivităţii limbajului şi acţiunii şi nu mai puţin a „banalului" de care am vorbit şi din care s-a creat şi continuă să se creeze o întreagă literatură de valoare.

Cu toate cantonările tematice, diversificarea formulelor, curajul şi tăişul replicii, abordarea, în unele cazuri, a fantasticului etc., sînt semne clare că în dramaturgie se petrece un fenomen interesant, demn de luat în seamă. Socotim că Dinu Grigorescu, prin cartea sa, se situează nu la margine, cum au dat de înţeles unii cronicari, ci în centrul acestui fenomen, numărîndu-se printre dramaturgii împătimiţi de real.

Nicolae Ioana

Zilele filmului sovietic

La ora actuală, printre cele mai cunoscute și apreciate actrițe de film sovietice se numără și tinerele Elena Safonova, Natalia Negoda, Tatiana Drubici

O SCENĂ mare, cu podeaua lucioasă. Deasupra, în fundal, un Sfinx imens, înconjurat de beculețe colorate, care, ca o inimă electronică, palpită, în sunetul muzicii. O echipă de estradă repetă pentru un spectacol care se va numi „Haosul și nașterea Calculatorului". Un „corepetitor" în pragul bătrîneții, încă zvelt, îmbrăcat neglijent, cu o paloare de cardiac între două infarcte. Un tînăr mustăcios și șmecheros vine la corepetitor ca să-l roage să-l învețe, și pe el, step (bătrînul fiind singurul și ultimul dansator adevărat de step). Prima lecție (contra cost). Dezastru de tipul „un elefant într-un magazin de porțelanuri". Trebuie să fii nebun să vrei să înveți step cu un picior fracturat, cu un asemenea simț al ritmului și cu un asemenea mers !, îi zice bătrînul profesor, elevului, și sala ride în hohote. Apoi, treptat, rîsul se dizolvă într-o mare de tristețe, de tandrețe, de nostalgie; și, aceeași sală va privi ultima secvență într-o tăcere înmărmurită.

Tînărul regizor Karen Șahnazarov (n. 1951, absolvent al VGIK-ului, clasa Igor Talankin), pînă în prezent autorul a cinci lungmetraje, s-a făcut cunoscut mai ales prin **Curierul** (care, în 1987, a inaugurat **Zilele filmului sovietic** la București). În filmul prezentat în recenta Galâ, **O seară de iarnă la Gagra** (prod. 1985, plasat, în filmografia lui Șahnazarov, înainte de **Curierul**), pot fi descifrate cîteva trăsături, ținînd de arta poetică a unui regizor cu privirea de o ironie candidă, fascinat de secreta combustie polemică a unor subiecte de o cuminție și de o banalitate aparent ireproșabile. E uimitor cîte poate să spună Șahnazarov într-o simplă „comedie sentimentală", și cum știe să își lanseze, în trepte, povestea, spre înaltul sensurilor generale, pornind de la fosgăiala terestră, de la lumea estradei, cu fauna, cu șabloanele, cu nimicurile, cu ierarhiile și repetițiile ei plictisite sau doar rutinate, cu taclale, moțăit și croșetat la poalele Sfinxului... Corepetitorul este un „fost", de care lumea a uitat pînă și că a fost odată cineva. A fost odată un tînăr înalt și subțire, care dansa, dumnezeiește, step. O fostă celebritate, abandonată de soartă pe „bulevardul amurgului", un personaj ideal pentru rubrica t.v. „Nume uitate", care îl declară mort (iar cînd va muri, îl va declara bine sănătos ; aripa satirei atinge un univers televizistic stupid, superficial, mereu anapoda). Idolul de odinioară a devenit, acum, un om de prisos. Singur, sărac, părăsit într-un apartament în paragină, într-un cartier nou, de blocuri, plasat de Șahnazarov ca la capătul unui pustiu, legat de restul lumii doar printr-o cabină telefonică, în care personajul se refugiază în clipele lui de slăbiciune, să-și mai îmblînzească disperarea. Altfel, omul își suportă situația cu un umor bărbătesc și cu o terapeutică proprie : în momentele lui cele mai grele, știe să-și descarce amarul și năduful printr-un strigăt. Scurt, din rărunchi, un strigăt eliberator ! (înrudit cu strigătul terapeutic al altui personaj, din alt film de actualitate, al altui tînăr regizor : **Micuța Vera**, de Vasili Piciul). Țipătul salvator intră, și el, în prima lecție de step predată de maestru discipolului, alături de ideea de bază că, mai important decît orice, la step, e curajul. Îndrăzneala ! Și faptul că trebuie dansat cu atîta convingere, de parcă de asta ar depinde însăși viața ta !... Discipolul, tipul „care e trimis să cumpere cvas", vrea să abandoneze, nu are curajul necesar, îi e greu. „N-a mișcat un deget și îi e greu ! Ai săpat canalul Karacum ? Ai clădit Universitatea ? Cum priviți viața, voi, tinerii din ziua de azi ? Vreți muncă puțină și bani mulți ! Voi chiar așa sînteți — indiferenți — sau vă prefaceți ?"... În același timbru ironic, Șahnazarov colorează filmul cu o dispută între generații, prefigurînd una dintre temele majore ale viitorului **Curier**. Disputa, în **O seară de iarnă la Gagra**, este între arta adevărată, vegheată de Sfinx, și o „artă" artificială, rece, mecanizată, industrializată, produsă sub semnul și în imperiul Calculatorului. Calculatorul întruchipează tendințele de care ne izbim zi de zi, explică un personaj al filmului : tehnică, programare, standardizare. Tendințe care marchează sau amenință să marcheze și viața sufletească a personajelor, în acea lume, fie ea și de estradă... Nu întîmplător, idolul de odinioară e îndrăgostit, ca de un ideal, de o canapea veche, solidă, de la Consignația („Acum totul se face din PFL. Se încleiază și gata !"). Și nu întîmplător cîntecul preferat al eroului (pe care, cu mîinile în buzunare, cu nonșalanța marelui artist, îl fredonează interpretul, Evgheni Evstigneev), e o melodie sprințară și suavă, despre o gisculiță pătrunsă de nostalgia văzduhului, privind, de jos, din iarba grasă, zborul unei albine...

Sfîrșitul bătrînului corepetitor pe patul de spital, ducînd cu el imense rezerve de tandrețe, de care nimeni n-a avut nevoie vreodată, e mai degrabă aspru și eroic, în melancolia lui, decît melodramatic. Secvența cea mai iubită, din întreaga viață a fostului idol, singura care îl obsedează și de care îi e dor : o seară de iarnă la Gagra, o iarnă cu palmieri, cu soare blînd și culori strălucitoare, o seară în care el, tînărul în culmea gloriei, a dansat împreună cu fetița lui, care „bătea step ca o zeiță" (fetiță care, vedem, seamănă, într-adevăr, mult, cu domnișoara care îl roagă, peste ani, să nu vină la nunta ei, ca să evite o întîlnire penibilă cu celălalt tată, care a crescut-o). „Dacă aș putea să retrăiesc seara aceea, măcar pentru o clipă, aș da tot ce mi-a mai rămas de trăit", murmură personajul, ca să retrăiască, în imaginea următoare, tocmai acea clipă. Momentul în care tînărul suplu își ridică fetița în brațe și se învîrte cu ea, coincide cu declanșarea sonoriei din spital, anunțînd că o inimă s-a oprit.

În final, pe scena lucioasă, pustie, la poalele Sfinxului, sub lumina difuză a două reflectoare, ca doi sori misterioși — tînărul care nu avea destul curaj vine și încearcă, de unul singur, să „reinventeze" stepul ; și pocnetul mai întîi ezitant, apoi din ce în ce mai ritmic, al tălpilor lui pe lemnul scenei, închide, parcă, în el, un întreg cîrlu al continuității artei adevărate, un cîrlu al unei posibile supraviețuiri ne-standardizate...

Pe lîngă filmul din seara Galei, alte șase titluri (din categoria filmului mediu) ilustrează alte cîteva zone de preocupări : filmul „de război" (**Regăsire după război**, de Galina Iurkova), filmul de aventuri (**Comoara din Valea șerpilor**, de Marek Pestrak, polițist politic cu fantezie SF, spectaculos și exotic, exploatînd un motiv comun cu **Indiana Jones și ultima cruciadă**, al lui Spielberg — actualizarea vechilor mituri) ; și patru filme de actualitate (**Prezumție de nevinovăție**, de Evgheni Tatarski, **Norocoasa**, de Oleg Remizov, **Rapidul**, de Boris Iașin și **Drăguța Aelita**, de Gheorghi Natanson, inspirat din piesa care se joacă și la noi, la Mic, „O femeie drăguță cu floare și ferestre spre nord").

Aflate, în prezent, în plină desfășurare, **Zilele filmului sovietic** se bucură, ca în fiecare an, de interesul și de primirea caldă a publicului nostru.

Eugenia Vodă

Cinema

Flash-back

Cumpăna

■ DECENIUL de după 1955 a dat filmului o serie de opere sigiliu, care au surprins mai bine chiar decît literatura alunecarea istorică a sufletului omenesc, cumpăna în schimbare a generațiilor postbelice. Deși „moraliste", deși „datate", sînt opere majore care au ajuns pe urmă să-și împrumute numele unor tipuri omenești, atitudini, fenomene. **I Vitelloni, Rebel fără cauză, La dolce vita, Pumnii în buzunare.** Poate pentru prima dată, cinematograful, urcat în zenitul său, izbutea să se substituie istoriei, să-i furnizeze idei, soluții, formule. Și să depășească, totuși, sociologismul, printr-o pătrundere în însăși celula vieții de toate zilele.

În acest curent se înscria și Andrzej Wajda, cu unul din filmele sale, socotit mai mult de culoare decît de idei, dar întrecînd — după noi — în acuitate socială (și, prin ricoșeu, chiar în romantism) capodopera acelei perioade, **Cenușă și diamant.** Titlul, **Fermecătorii inocenți**, părea destinat și el să se împrumute istoriei. Este vorba de acei tineri, scăpați „inocenți" din greutățile imediate, postbelice, dar pe care o anume mutație tehnicistă îi face să renunțe la preceptele educației sufletiste și să o trădeze pentru duritate, indiferență, egoism. Însă Wajda se străduiește să arate că spoiala aceea antisentimentală este mai degrabă o formă de nesiguranță decît una de stăpînire de sine. El imaginează o înfruntare între doi tineri, unul din ei — băiatul — convins de necesitatea de a fi cinic, celălalt — fata — acceptînd cinismul doar ca pe un joc. Sînt scene tari, un fel de corridă a sentimentelor, în care nu poate exista decît un învingător și un învins. Dar, pentru că se supune cu sfidătoare usurință durității lui, fata îl face pe băiat să se intimideze, să dea înapoi. Ea cîștigă prin puterea spiritului, prin paralizanta slăbiciune proprie. Cîștigă ? Cel puțin în acest duel de o noapte, care nu-i, pînă la urmă, decît o demonstrație prin absurd a dispariției pe moment a celor trei virtuți fundamentale : credința, speranța, iubirea.

„Toată lumea caută cîte ceva, numai noi, fermecători și inocenți cum sîntem, căutăm niște iluzii pe care le-am pierdut", spune un personaj. Printre ruine, săli de box, melodii de jazz, scutere, cuvinte încrucișate, o întreagă mentalitate se schimbă. Ordinea spontană, sentimentală a lucrurilor a fost înlocuită cu dezordinea tehnicistă, conștientizată. O generație „caldă" a cedat pasul generației „reci", a mănușilor de box și a amplificatoarelor. Și asta, chiar dacă, printr-o subliniere ironică, băiatul care nu zîmbește niciodată este învins de fata cu zîmbetul dezolat și fără nădejde. Zîmbetul ei amar poate însemna sfîrșitul, dar, în același timp, puntea subțire a supraviețuirii printr-un scepticism luminat mai valoros decît toate certitudinile.

Romulus Rusan

Radio tv.

Imaginea artelor

■ Dedicînd cîteva minute de emisie repertoriului radiofonic din această săptămînă, **Scena și ecranul** (ultima ediție) nu face decît să recunoască semnificația pe care această formă de spectacol o are pentru milioane și milioane de auditori. În același timp, se concretizează o binevenită (și, sperăm, de durată) atitudine de valorificare de către radio a activității propriilor sale redacții, acum cea teatrală, în viitor, desigur, și din alte domenii. În prezent, acest punct nu lipsește total din program dar **Avanpremiera radio t.v.**, difuzată pe canalele I și II la ore diferite, se limitează la semnalarea rubricilor mai însemnate la o lectură, în fond, selectivă a paginilor publicației „Teleradio", caracterul strict informativ fiind preponderent. Ascultătorul radiofonic, pe de o parte, realizatorul radiofonic, pe de alta, au însă dreptul la analize mai ample, în care știrea să fie însoțită de un scurt comentariu, eventual de un fragment de emisiune, așa cum a procedat, de altfel, **Scena și ecranul** oprindu-se la două piese transmise în aceste zile : **Steaua fără nume** de Mihail Sebastian (înregistrare din Fonoteca de aur, regia Mihai Zirra, cu Tanți Cocea, Radu Beligan, Alexandru Giugaru, Maria Wauvrina, Nineta Gusti, Nae Roman, Nichi Atanasiu, Jules Cazaban) și **Muntele** de Dumitru Radu Popescu (cu Horațiu Mălăele, Ovidiu Iuliu Moldovan, Mircea Albulescu, Leopoldina Bălănuță).

■ Teatrul radiofonic în special, fenomenul teatral în genere interesează real publicul, dovadă frecvența, pe care am avut nu o dată ocazia să o constatăm și să o consemnăm, a acestui interes în scrisorile adresate emisiunilor de profil. În consecință, ediția de luni a rubricii **Răspundem ascultătorilor** (invitat Ileana Berlogea) a evocat pentru corespondenții din Capitală, dar nu numai pentru ei, momente din istoria învățămîntului artistic românesc, de la societățile deceniului patru, la deschiderea, în toamna lui 1864, adică acum 125 de ani, a Conservatoarelor de muzică din București și Iași, în sfîrșit, la actualele structuri organizatorice de formare și instruire a actorilor, regizorilor de teatru și film, operatorilor de film și televiziune.

■ Concepute linear, expozitiv, ultimele **Casete duminicale** au pus, într-o manieră previzibilă, problema relației literatură-muzică : cum textul devine pivot declanșator al partiturii. Secțiuni viitoare ale ciclului au posibilitatea a privi chestiunea din cealaltă perspectivă și depășind nivelul foarte vizibil al tematismului (Proust și Franck, Mann și Wagner, Beethoven sau Mahler) să pătrundă spre straturile de adîncime ale operelor, acolo unde procedeele poeticului și muzicalului răsună corespondent, fețe „alternative" ale aceluiași impuls creator.

Ioana Mălin

Telecinema

Cesare Z.

■ IMI plăcea să-l numesc, în cinstea lui Umberto D., Cesare Z. Puer ca-n Sciuscia lui, de multe ori, după ce lumea se săturase de neorealism, mi l-am închipuit mergînd prin ora demn și amărît, sărac, în haine curate, purtînd în brațe nu un cățel alb, ci o povestire : „Cine mi-o cumpără ?" „Cu ce e ?" îl întreba o doamnă tînără și tristă, aducînd a Monica Vitti în „Eclipsa". „Cu un scenarist care v-a dat «Hoții de biciclete»"... „Nu se mai cere..." îi comunica, miloasă, doamna. „Dar ce se cere ?" întreba Cesare Z., tușind politicos, strîngînd manuscrisul la piept. Cu el nu mă rușinam de melodramă și de gesturile ei, de milă și fraternitate, de Andersen și Collodi, de împărțirea lumii în mizeri și bogați ; le găsea imediat acea contrarietate care-ți ridică cunoscutul nod de lacrimi în gît, cînd emoția umană (că mai există și ea, ca o condiție...) pune ghiara ei pe un adevăr, ca un angor pe o inimă. El nu era dintr-acei care evită — invocînd luciditatea ! — să-i dea bunului simț, cît mai bunului simț, dacă așa i se zice acelei „glande" metafizice, dreptul la un plîns „sans vergogne", dar și fără maniheism. Deținea secretul lacrimei inteligente, fără de care mai cu seamă cinema-ul devine azi tehnică lipsită de dragoste.

Ascuns și pierdut în viteza unui generic de film (ce v-au spus vreodată numele incintătoare a doi colegi de ai lui, Age și Scarpelli? pentru mine sînt din galaxia fraților Grimm !), forța lui Cesare Z. ținea de ceea ce un Rebreanu socotea că decide în toate artele prozei : pulsul vieții : nimeni ca el, dintre libretiștii acestei opere populare numite film, nu a văzut, simțit și priceput colțul de stradă, cu banala și uimitoarea lui foială, transfigurîndu-l, cu o mînă de „Flaubert, grand réportere", într-o răscruce de forum și confesional ; a extras dintr-o rufă pusă la uscat — sau dintr-o scrumieră, cum se mîndrea, roșind Antoșa Cehonte — o cantitate imensă de existență ; a descoperit în cotidian tot atîta miracol cît altii în abisul unui vis.

Nu o dată am vrut să-i scriu întrebîndu-l cum îi sună un scenariu în care n-ar fi altceva decît primele 48 de ore ale unui om după ce a văzut, la cinema „Milano", „Umberto D.". Cum arată viața după Umberto D. Cum vrei să devii mai bun și nu poți — cum vrei să devii feroce și nu poți. Ce-ar fi zis Cesare Z. de un Umberto D. ca miracol la „Milano", în București ? M-am răzgîndit — ziua aceea, să n-o uiți, Darie ! — după încă un „Umberto D" la Cinemateca. Battisti, în preajma gîndului că va trebui să cerșească, te lua cu frig și cu sfîrșeală dostoievskiană. Cum care Battisti ? O să se întrebe într-o zi „care Zavattini ?" Mă tem. Știe cineva ce înseamnă acest nume fastuos — Suso Cecchi d' Amico ? Ați auzit vreodată întrebarea : „Vă place Guerra ?" E soarta tuturor scenariștilor în această operă de trei parale.

Radu Cosașu

Plastică

Jurnalul galeriilor

SABINA IVAȘCU : **Compoziție**

Galateea

■ Interesant și convingător modul în care **Sabina Ivașcu** operează trecerea de la studiul/consemnarea naturii, a realității menite să devină pretext iconografic, la sinteza ce tinde spre concept fără a pierde contactul cu sursa inițială, într-un soi de continuu imagistic a cărui țintă este semnul. Fără îndoială că acesta este sensul intim și motivația demersului, nu doar un truc al etalării cu intenții propedeutice, pentru că relația dintre lucrări este una de omogenitate conceptuală și ideatică, dincolo de sintaxele și morfologiile utilizate. Peisajul ca loc semnificativ și reper pentru ecologia spirituală rămîne un ax în jurul căruia se construiesc liniile de forță ale expresivității. Dar ipostazele sale sînt variabile nu doar sub raportul calității telurice și tectonice, alternînd și ele după un contrapunct afectiv dar și cerebral, ci mai ales din perspectiva trăirii sale cosubstanțiale. Nu se poate exclude, firește, nici selecția/cenzura operată ca o replică la pitorescul persuasiv, după cum și grila culturii specifice, provocînd ochiul critic, trebuie introdusă în ecuația definirii unei atitudini temperat scientiste, compensatorie într-un proces tutelat de emotivitate. Ne aflăm în fața unei situații de echilibru ca soluție de coabitare și fertilizare, capabilă simultan să provoace întrebări tocmai datorită prea evidentei distanțări/autonomizări în raport cu substanța lirică, uneori romantică, a decupajelor naturiste. Probabil că prima capcană așezată pentru a devia sensul global al lecturii sînt lucrările din ciclul **Maluri**, parțial și **Cetăți regăsite**, acestea apropiindu-se de semnele arhetipale recuperate, care provoacă sentimentul liniștitor al regăsirii panteiste. Îndoiala/alerta apare în contact cu ciclul **Timpurile culorii**, acesta provocînd o cezură la nivelul cursivității imagistice, jocul ecranului dublu, care cașetează/susține restituirea peisagistică sugerîndu-ne o ambiguitate de conținut, sau chiar deturnarea spre un sens generator de conotații adiacente. Căci întreaga semnificație a contextului se modifică dacă vedem realitatea după ce am spart un blocaj artificial, sau dacă fragmentul desprins din peisaj devine obiect, prin includerea în artificialul unui tablou. Dezlegarea acestor avataruri ale figurativului în căutare de esență este consemnată în **Fotograme**, sinteza și abstracția/memoria teluricului sublimat, monumental și autoritar prin dialogul auster, pînă la asceză, dintre absolutul cromatic al celor două extreme tonale. Dacă luăm în discuție alte ipostaze ale demersului, preexistența etapelor pregătitoare și unele deschideri etalate cu alte prilejuri, desprindem concluzia că ne aflăm în fața unei artiste atentă cu propria devenire, cu descoperirea eului creator în substanță dincolo de reușitele succesive. Ea are avantajul consecvenței programului și pe acela al disponibilităților necesare împlinirii lui, pe o direcție de căutare originală și forță expresivă permanent controlată de inteligență.

Eforie

■ Acumulînd experiențe picturale și vizuale dintr-o perspectivă acuzat afectivă, ceea ce presupune un temperament predispus lirismului dar și exploziilor eliberatoare, **Sergiu Zancu** se prezintă cu un grupaj de lucrări care conțin, fără intenții paradigmatice, reperele unui sinuos și mereu întors asupra sa proces de autonomizare a picturalului. Concret, pe simeze, dialogul se poartă între „motiv" în sensul tradițional, sinteză cromatică figurativă și semn abstract, fără discrepanțe/divorțuri irecuperabile, chiar cu o cordială complicitate în virtutea programului propriu. În absolut, artistul este un adept al ideii de expresivitate prin intermediul a ceea ce definește pictura în esență, adică raportul dintre culoare, formă, lumină și spațiu, fără obsesia specială a figurativului. Firește că, pornind de la exemplul tradiției, capabilă încă să ofere un exemplu și un suport, el acumulează toate elementele de sintaxă și morfologie ale reprezentării, mai ales la nivelul peisajului, în primul rînd pentru a fixa liniile de forță ale imaginii picturale în sine, pentru a căpăta experiența ce-i va permite să opereze sinteze. În acest prim timp al demersului se petrece întîlnirea cu motivul, dar nu neapărat în sensul impresionist, căci artistul este un meditativ ce caută substanța nu superficiala jubilație formală, ci mai curînd cu o severitate circumspectă, generînd echilibrul tonal și raporturi subtile în interiorul gamelor teroase. Apoi se petrece un reviriment ce sugerează tentații/dotări expresioniste, la nivelul soluțiilor gestuale și al spontaneității mai ales, poate și ca o consecință a experienței sale exotice — un interludiu angolez capabil să modifice experiența vizuală anterioară — fără ca substanța picturalității să fie afectată. De aceea trecerea spre expresionism și abstracție, în căutarea semnului/gestului autoritar și unic pentru o anumită stare de tensiune subiectivă ni se pare logică, armonică și cursivă prin raportare la evoluția anterioară. Nu este vorba despre un salt în neantul lipsei de repere și experiență ci despre dialectica unui proces lucid elaborat și urmărit, prin care Zancu tinde către absolutul relativ al eliberării de povara formei tautologice. De aici certitudinea că ne aflăm în fața unui talent căruia îi datorăm atenție, dar și răbdarea necesară oricărei deveniri autentice, de fond, pentru că ne propune o stare inedită a picturii, poate mai complexă și provocatoare, dar cu atît mai specifică.

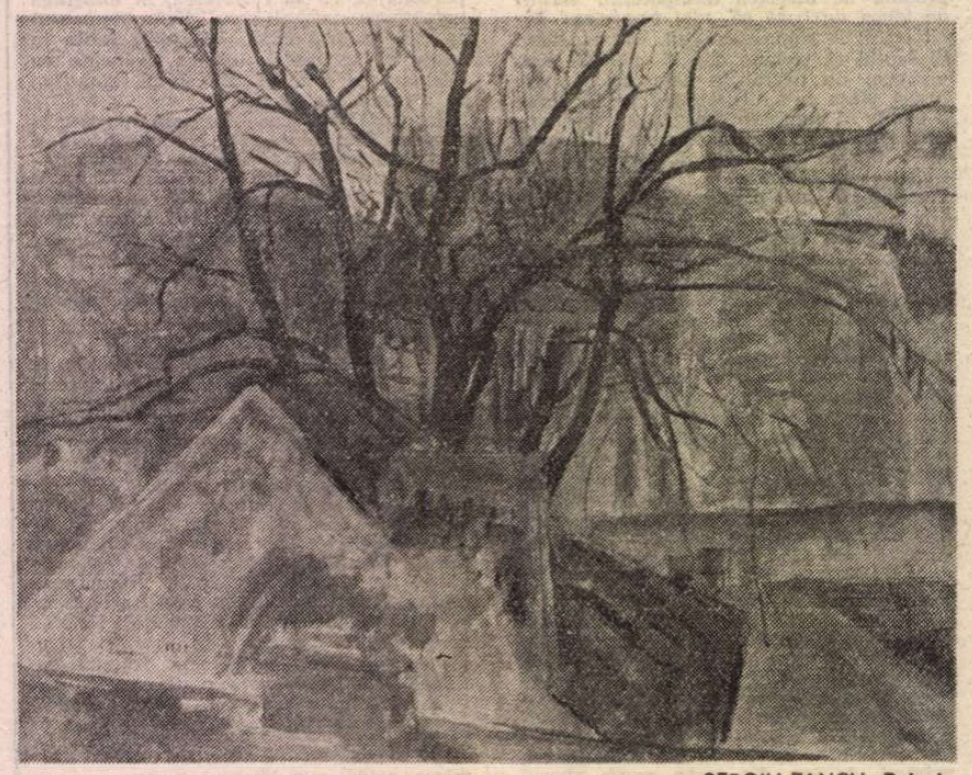

SERGIU ZANCU: **Peisaj**

Sirius — Sibiu

■ Definită printr-un raport de reciprocitate între totala implicare afectivă în substanța pretextului pictural, firește selecționat instinctiv după impulsurile subiective, și nevoia de logică intrinsecă, înțeleasă ca relație inexorabilă între elementele realității concrete, **Ileana Selbing** este un pictor al subtilității dublate de consistența materiei. Adevăr ce reiese din articularea rafinată a planurilor ce compun teluricul unui peisaj, sau chiar al naturii statice, aparent mai „intimistă", deci îmblînzită, și din dialogul tonal bazat pe peisaje ce se supun spiritului constructivist de tip Cézanne, cu unele trimiteri spre exemplele tradiției noastre interbelice. Dar participarea emoțională, derivînd dintr-un romantism ce se reflectă în gamele vesperale, elegiace, dar și în subiectele alese, peisaje montane cu pierderi perspectivale în infinit, pădurea adăpostind mistere și feerii, flori de poezie simbolistă, este predominantă și conferă dialogului cu privitorul o dimensiune confesivă. Probabil că acesta chiar și este programul psiho-social al picturii Ilenei Selbing, dacă încercăm o extragere din contextul subiectiv al motivației/declanșării inițiale, pentru că nu descoperim nici un fel de artificiu sau intenție persuasivă avantajoasă în substanța și forma imaginilor. Că este așa ne conving, argument relativ și vulnerabil, totuși simptomatic, nu numai titlurile — **Idilă, Introspecție, Meditație, Bolți spre infinit, Zboruri** — ci și raporturile dintre generic și sensul sintagmei picturale, sintetice și relevante. Compunerea logică, uneori cu accente de scientism deghizat sub tandrețea cromaticii evanescente, și articularea planurilor gîndite în absolutul lor geometric dau lucrărilor acel sentiment al absorbției spațiale ce ne invită la o aventură în spatele imediatului vizibil. Acolo, odată ajunși, vom descoperi acea alchimie proprie picturii de sentiment și fervoare, sub semnul echilibrului, pe care ne-o oferă cu franchețe și discreție Ileana Selbing.

Virgil Mocanu

Muzică

O zi festivă

PRINTR-O mai veche hotărire a Consiliului Mondial al Muzicii și cu agrementul UNESCO, în octombrie s-a instituit o sărbătoare a sufletului și a mîinilor înfrățite într-un dragoste de frumos și valoare (de) pe toate meridianele : **Ziua Mondială a Muzicii.** Este ceea ce a subliniat în cuvîntul-prefață, la București, cu acea vibrație patetică și pertinență științifică binecunoscute, muzicologul Iosif Sava, citîndu-l pe marele Enescu. Și, între mulți alți mari compozitori evocați, pe Vivaldi. În fapt, cuvîntul muzicologului a fost o amplă prelecțiune de „vivaldologie", ținînd seama de faptul că, întreaga seară muzicală de la Studioul de Concerte al Radioteleviziunii, a fost consacrată acestui Bach al Italiei aș spune, uriaș reprezentant al Renașterii venete tîrzii la confluența cu viguroasele străluciri ale (pre)romantismului și barocului genuin. De unde, inspiratul program care a cuprins, pe lîngă o serie de lucrări vivaldiene cunoscute, și trei piese interpretate în primă audiție, pentru instrumente de suflat și orchestră de coarde. Trei din membrii cvintetului **Concordia (Miltiade Nenoiu** — fagot, **Ion Cațianis** — flaut, **Nicolae Vasile** — oboi), apoi **Elena Ganțolea** (harpă) și **Anca Bițan** (vioară) au dăruit publicului — în ziua sărbătorească — piese memorabile din gîndirea și creația marelui venețian, acompaniați de un compartiment de coarde de un incontestabil profesionalism. Am ascultat astfel, în primă audiție națională, **Concertul pentru flaut în sol minor nr. 13** din ciclul **La Notte**, Ion Cațianis știind să restituie cu măiestria-i greu comparabilă nu numai o suită întreagă de ornamente fugoase (în **doppio glissando**) ci suavitatea ingenuă a acelor pasaje grele de pietate meditativă și de o grație cantabilă de neuitat. Miltiade Nenoiu, fagotist celebru în țară și peste hotare — care a dăruit publicului meloman, pe discuri, patru din cele 38 de concerte pentru fagot ale lui Vivaldi, între care inconfundabilul (în) **mi minor** — ne-a dezvăluit indirect, spre bucuria noastră, a tuturor, că mult citatul concert pentru fagot, menționat acum în urmă, e doar unul din cele 38, toate de neuitat, ale genialului compozitor. Întrucît, **Concertul în la minor F VIII nr. 7** nu este cu nimic mai prejos, dar nici lipsit de o serie întreagă de „capcane", Nicolae Vasile și Ion Cațianis au confirmat — prin **Concertul în Do major pentru flaut și oboi** — odată mai mult patosul vibrant, grația indicibilă a muzicii lui Vivaldi, ale cărei irizări poetice par a veni uneori de pe altă planetă, dar pe care le recunoaștem de îndată ca fiind totuși ale noastre, atîta vreme cît ne lăm cu totul în stăpînire. Încă două dovezi în acest sens : **Concertul pentru harpă și orchestră de coarde în Sol major** (transcris după Concertul pentru două mandoline chiar de către valoroasa harpistă, de mult prestigioasă printre melomani, Elena Ganțolea). A doua „dovadă" — ca să repet un cuvînt de tot banal — ne-a oferit-o Anca Bițan, interpretînd cu gingășie una din numeroasele strategii sonore, pregnant melodice (precum în **Anotimpurile**) din **Concertul în Mi major pentru vioară, op. 12.**

Dacă din colțul (luminos !) al eternității lui, Teodor Mazilu nu mi-ar face un semn benign ironic **(Frumos e în septembrie la Veneția...)**, aș încheia spunînd, fără teama de a fi mustrat de marele dramaturg : în acea seară de octombrie, în sala de Concerte a Radioteleviziunii Române, Veneția a devenit — prin Vivaldi — un simbol viu al solidarității omenești prin cea mai generoasă dintre arte : **Muzica.**

O sugestie pentru 1 octombrie 1990 : între cele peste patru sute de concerte ajunse pînă la noi, cu vreo două decenii în urmă a fost stabilită partitura unuia dintre cele mai neobișnuite — pe vremea aceea — (concerte) vivaldiene : **Concerto con Violino Principale et altro Violino per eco in lontano** (traduc deci anume : și pentru o altă vioară ca ecou din depărtare). Așadar, **stereofonie avant la lettre** (Veneția, 1746)... Subsemnatarul acestor rînduri a avut privilegiul să-l asculte, și de atunci încoace nu mai „frisonează" inutil pentru aparate cu sunete spațiale etc. și preferă sala de concert. S-ar împlini, și pe calea aceasta, un mic dialog cu snobii tehnocrației muzicale, fiind convinși, măcar în parte, că videofonita sau casetofonita de azi sînt maladii trecătoare, și că **întoarcerea la izvoare** (= în sala de concert) este cea mai înaltă certitudine a Valorii, și evaluării Valorii, în chip autentic.

Constantin Crișan

Rodica Balteș și Robert Nagy în premiera Elixirul dragostei de Donizetti pe scena Operei Române din Cluj-Napoca

Eseu

Afirmarea valorilor culturale

PROBLEMA priorităților în cultura universală este cu atît mai importantă cu cît nici un om care aparține unei culturi „mari", universal recunoscute, nu și-o pune. Cetățenii unora dintre țările lumii sînt mîndri că nu vorbesc decît limba lor maternă, aceasta este vorbită de lumea întreagă și ei n-au nevoie să știe alte limbi.

Problema priorităților se pune pentru țări și popoare, mari sau mici, care au fost mai mult obiect al istoriei altora decît subiect al propriei lor istorii. Căci este adevărat că marile culturi s-au impus și ca rezultat al unei politici planetare, cel mai adesea expansioniste. Nu e mai puțin adevărat că și popoare puțin numeroase au impus lumii genii naționale, și e suficient să ne gîndim la românul Eminescu, la norvegianul Ibsen, la finlandezul Sibelius, sau, mai de mult, la Erasmus. Dar și aceștia au **apărut în condiții speciale** și, oricum, au aparținut tot lumii europene. (Românii care s-au afirmat mai rapid în lume, Brâncuși, Eliade, Coandă, Gogu Constantinescu, Enescu, s-au autopropus lumii occidentale și așa se face că astăzi pe alte meridiane circulă mai degrabă numele lui Mircea Eliade decît cel al lui Eminescu ori al lui Iorga).

„Descoperirea" marilor culturi — chineză, hindusă, încașă, africană — este tot produsul politicii expansioniste și pe acest temei a apărut și conceptul și practica europo-centrismului.

Însăși ideea că doar occidentalii pot descoperi alte culturi cînd și acestea pot, cu deplin temei, să revendice dreptul de a se autopropune, precum și pe acela de a descoperi ele alte culturi, inclusiv pe aceea occidentală, este, însă, o aberație.

A sosit de mult timpul să fie respinsă această practică aberantă, chiar dacă e multiseculară, potrivit căreia centrul lumii se află în Occident. Cu toate acestea, nu se poate ignora că, cel puțin pînă acum, întotdeauna au existat unul sau mai multe centre civilizatorii, cu forță de iradiere. Cînd Europa și America de Nord erau niște păduri și mlaștini cu populații neevoluate, civilizații înaintate pentru acea vreme erau fie în Extremul Orient, fie în Africa, fie în America de Sud. Tîrziu, centrul civilizator al lumii s-a mutat în jurul Mediteranei. Astăzi, însă, centrul lumii trebuie să fie... pretutindeni. Sînt, deci, toate temeiurile să cerem nu numai o nouă ordine economică și politică, dar și o nouă ordine culturală internațională, care să facă dreptate tuturor popoarelor și tuturor culturilor, nu numai unora. E un principiu, înscris, de altfel, în carta UNESCO. Dacă toate acestea se numesc „protocronism", ne-am putea declara, liniștiți, în acest sens doar, adepți ai protocronismului. Se înțelege, însă, că acesta va fi un proces lung, nu numai pentru că se izbește de politici opuse, de „imperialismul cultural", dar și pentru că, obiectiv, fiecare cultură națională, aidoma fiecărui individ, poate absorbi, într-un timp dat, doar o anumită cantitate de informații despre celelalte culturi. De unde decurge și interesul universal obiectiv, — poate vremelnic ? — să fie cunoscute, cu prioritate, în continuare, culturile naționale aflate în mai mare măsură decît altele în avangarda progresului. De unde decurge, de asemenea, și posibila și necesara concurență dintre culturile popoarelor „mici" în „lupta pentru cucerirea" pieței mondiale.

Dar, de fapt, nu cumva problema problemelor este aceea de a afirma în lume prioritățile naționale reale ? Evident, aici nu vom discuta posibilele exagerări patriotarde. În schimb, putem atrage atenția că și propaganda noastră culturală trebuie făcută mai cu grijă, deoarece, de pildă, nu îi vom convinge vreodată pe polonezi că literatura absurdului se trage de la Urmuz și nu de la Witkacy.

Problema problemelor este aceea de a consolida prioritățile existente, dar mai ales, de a realiza, în fapt, noi priorități. Cînd Homer a scris **Iliada** și **Odiseea** (le-a povestit ?, el le-a scris ?) se gîndea, oare, că trebuie neapărat să fie „universal cunoscut și recunoscut" ?

Totodată, dacă, de pildă, prin sincronism se înțelege că nu are rost să mai inventăm noi roata sau că trebuie să avem realizări competitive, comparabile cu cele mai avansate standarde mondiale, atunci ne putem declara liniștiți, în acest sens doar, adepți ai sincronismului. Dacă, însă, prin sincronism, se înțelege, de pildă, că doar la Paris este etalonul valorilor estetice, al valorilor culturale, la aceasta nu putem subscrie.

Trebuie respins și complexul de superioritate care ne poate conduce la ridicol, dar și acela de inferioritate care ne face să dorim să semănăm cu alții. Sîntem ca toți ceilalți pentru că aparținem umanității întregi, adică și pentru că ne deosebim.

Valorile noastre culturale, valorile noastre estetice pătrund mai greu în Occident nu pentru că noi am produce pseudovalori (producem și pseudovalori, dar toate popoarele se pot înscrie cu umilință la acest capitol, ceea ce, evident, nu ne poate consola), nici pentru că sîntem un popor relativ puțin numeros, ci din cauză că limba noastră nu e de circulație universală.

Mii, zeci de mii de români citesc curent în limbile engleză, rusă, franceză, germană, dar cîți englezi, ruși, francezi, germani. citesc curent în limba română ? Este evident, deci, că valorile noastre, al căror principal mijloc de comunicare este limba, trebuie traduse în alte limbi, în primul rînd în acelea de circulație universală, ceea ce este un impediment obiectiv în calea răspîndirii lor în timp și în spațiu, impediment cantitativ dar și calitativ. Nu este mai puțin adevărat că, multă vreme, un anumit monopol al puterii în viața noastră culturală a produs o selecție a valorilor naționale care nu a fost integral acceptată în lume. Este cazul, cred, să îmbinăm propria noastră selecție, cît mai nepărtinitoare, cu aceea făcută de lumea întreagă, deși, valorile culturale ale oricărui popor, nu trebuie să-și capete confirmarea neapărat printr-un plebiscit internațional, ele ori sînt, ori nu sînt, și doar timpul decide. Este, desigur, important pentru un scriitor să ajungă să-și tipărească, în timpul vieții, opera și în alte limbi, dar rămîne de văzut dacă și posteritatea i-o va retipări. Oricum, înainte de a fi difuzată, o valoare trebuie să existe. Dar și recunoașterea este o condiție a creării acelui climat necesar, prielnic producerii de noi valori.

Totodată, mass-mediile occidentale nu sînt, de regulă, nici interesate, nici pregătite să primească și să propage mesajul nostru. Un tratament egal, democratic, aplicat tuturor culturilor naționale ar disturba mecanismele manipulării, ar reduce prezența „marilor" culturi, ar spori prezența celor „mici". În acest context, este foarte util de semnalat că aceste mass-medii aproape că au ignorat masiva, impresionanta literatură antidogmatică, înnoitoare, (romane, piese de teatru, poezii, studii) apărută în România, tipărită de editurile din țară sau, dacă e vorba de dramaturgie, reprezentată pe scenele din țară, după Congresul al IX-lea ! Oare de ce ? !-Motivul nu e greu de înțeles, nu sîntem nici noi chiar atît de lipsiți de „subtilitate". Am avea o soluție, o pseudosoluție, aceea de a ne plia noi altor mesaje, de a recurge, de pildă, doar la „parabole cu caracter universal" în cultură, am și auzit zicîndu-se că opera unui scriitor e „mai de export" decît a altuia etc. Am pătrunde astfel, poate, mai rapid, mai ușor,.. Este și Parisul un etalon, dar noi am trăit, trăim și vom trăi în estul Europei, așadar, cum am putea, de pildă, să dezvoltăm știința noastră istorică altfel decît dezvoltînd, în proporțiile necesare, și turcologia, sau altfel decît cercetînd și arhivele din țările cu ale căror popoare am avut o istorie parțial comună ?

Cred că noi trebuie să arătăm altor popoare în primul rînd experiența noastră socialistă. Nu putem face abstracție nici de necesitatea obiectivă de a afirma cultura noastră în „lumea a treia", ea însăși depozitara unor valori culturale uriașe, mai dispusă, mai interesată să primească mesajele noastre. În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, dimpotrivă, cum se poate ignora pătrunderea reală a culturii noastre în teritoriul cultural al țărilor socialiste, în care am realizat, după al doilea război mondial, cel mai amplu „export" de cultură românească din întreaga noastră istorie ? Cu aceste culturi, ca și cu acelea ale țărilor care aleg o nouă cale istorică de dezvoltare, ca și cu opinia publică progresistă din lumea întreagă, avem și în viitor posibilitatea de a realiza cele mai bogate și semnificative schimburi de valori. Nu putem privi doar spre un singur punct cardinal, oricare ar fi acesta. Și trebuie să privim și din acest punct de vedere spre viitorul planetei, nu spre trecutul ei. Iar viitorul este nu numai o suită cronologică ci și o relație istorică. Ceea ce nu înseamnă că ar trebui să respingem alte posibilități. Orice tip de mass-medii din străinătate care dorește să primească, valorile noastre trebuie întîmpinat cu seriozitate.

Cred că, doar pe asemenea criterii, „exportul" nostru de cultură poate fi și rentabil. Literatura, ca de altfel și toate celelalte arte, are un dublu caracter : pe de o parte este produs finit, pe de altă parte este „materie primă" pentru o întreagă industrie : poligrafii, edituri, librării, teatre, cinematografe, cercetare etc. Mai mult, este o „materie primă" de un fel cu totul special : în cazul lucrărilor valoroase —, și numărul acestora nu e deloc mic —, este o „materie primă" care nu piere, ba mai mult, pe măsură ce se consumă, se și regenerează, practic e fără de moarte. Orice calcul contabil util, sub semnul echității și cu simțul perspectivei, inclusiv acela în valută liber convertibilă, trebuie să ia în considerare această realitate **unică**, izvorîtă și din împrejurarea că omul este singura ființă care produce mai multă informație decît primește, dar și din aceea că arta și literatura se situează, în principal, pe teritoriul ficțiunii, al imaginarului. Iar imaginația „înghețată" în operă „dezgheață" perpetuu imaginația receptorilor. „Uzina Eminescu va continua să producă în eternitate", zicea, pe bună dreptate, Eugen Barbu.

DACĂ, însă problema problemelor este, în spiritul politicii și al obiectivelor partidului și societății noastre, aceea de a produce noi priorități, în general noi valori, atunci nu mai este suficient să ne referim doar la protocronism și la sincronism, ci **este necesar să introducem în discuție și conceptul de anacronism.** De altfel, este uimitor că acest din urmă concept, dacă nu cumva mă înșel, nu a fost amintit de nimeni, în acest context, în presa noastră culturală. Dacă ecuația respectivă s-ar rezuma la doi termeni, protocronism și sincronism, ar fi o ecuație care ar contrazice ceea ce nici regulei de trei nu-i este îngăduit. Întotdeauna există un al treilea termen, x, adică necunoscutul.

Este important pentru societatea noastră să vedem concret în ce domenii sîntem prioritari, în ce domenii sîntem „sincroni", dar și în ce domenii sîntem încă anacronici.

În principal, noi sîntem și vom fi mereu, ca și oricare alt popor, relativ anacronici față de propriile noastre țeluri, față de propriile noastre idealuri și această afirmație nu este decît în formă o tautologie, deoarece cel care merge știe că linia orizontului e mereu mai departe. Cînd afirmăm că adevărul este întotdeauna concret, aceasta înseamnă că înțelegem concretul nu doar în izolarea lui, ci ca pe un „moment de repaos relativ" (Engels), repaos relativ care-i asigură stabilitatea și coerența internă vremelnice, dar nu exclude imprejurarea că însuși concretul este un **raport** între fenomen și mediu, între fenomen și esență, între particular și general, între ceea ce îi este imanent și ceea ce îl transcende, nu exclude deci, ci presupune dialectica transformării.

O perspectivă diacronică asupra raporturilor dintre protocronism, sincronism și anacronism este, așadar, nu numai singura optimistă, dar și singura justă. Avem și trebuie să avem și în continuare motive să fim mîndri de noi și în viitor.

Theodor Mănescu

Un intelectual adevărat

■ PE Frida Papadache, cei din generația mea au cunoscut-o de mult, în anii studenției, în vremea cînd editurile românești făceau primele eforturi coerente de realizare a unei biblioteci de literatură universală. Era o întreprindere complicată pe care o susțineau mulți intelectuali cu o solidă educație filologică, decișI să înlăture, în primul rînd, improvizația și aproximările unui sistem ce proliferase pînă atunci cu urmări adesea păgubitoare : traducerile prin intermediar (sau, și mai frecvent, realizate de un cunoscător al limbii străine și de un stilizator care știa bine românește, dar aproape deloc limba scriitorului astfel tradus). Fridei Papadache i s-a datorat atunci una dintre primele tălmăciri ale unei opere ce se răspîndise la noi mai ales prin prelucrări și repovestiri de calitate cu totul îndoielnică — proza lui Mark Twain.

A început — cred că-mi aduc bine aminte — cu acel poem în care se aud apele și vînturile unui întreg continent, poemul preeriilor și al marelui fluviu, al vastelor orizonturi ce se implineau, împreună cu versul whitmanian — într-o imagine lirică de adîncă forță a verbului — *Tom Sawyer* al lui Twain. Ei și lui Petru Comarnescu (pentru a aminti încă un nume din șirul celor dispăruți) i se datorează începuturile unei clădiri complexe ce ni se pare astăzi a face parte atît de firesc din peisajul nostru cultural.

Făptura aceasta delicată, firavă, avea o uimitoare și admirabilă îndărătnicie : a ales întotdeauna textele cele mai grele, cele care puneau traducătorului probleme dintre cele mai complicate. Scriitorii tălmăciți de ea sînt discutați de istoriile literare din țara lor ca niște creatori de stil, constructori ai unei viziuni narative radical înnoitoare : Stevenson și Lewis Carroll, Dreiser și Ambrose Bierce, Joyce și Virginia Wolf. Avea un minunat simț al cuvîntului ; traducerile ei sună limpede, fără să trădeze în nici un fel efortul de a afla echivalențele — nu numai pe cele ale unui lexic specific, ci, mai ales, ale unei sintaxe defel miloase cu cititorul. Cine ia din nou în mînă, de pildă, ultima povestire a *Oamenilor din Dublin* a lui Joyce redescoperă o inconfundabilă intuiție a ritmurilor interioare, o lume viscolită de patimi dureroase proiectate pe un peisaj sumbru, surprinzător în mulțimea nuanțelor picturale de cenușiu și de negru. (Povestirea are, cum se știe, un titlu ce poartă acum, în suita întîmplărilor ce au dus la dispariția traducătoarei ei, o apăsătoare actualitate — *Cei morți*).

Sau să recitim *Între acte* a Virginiei Woolf, cu transparențele ei rafinate. Sau izbucnirile mereu neașteptate, răsturnările, atît de strict supravegheate, ale visului și poznei din Țara Miracolelor, străbătută de inegalabila Alice a lui Lewis Carroll. Sau amestecul de fantezie și de rigoare logică din aventurile stranii ale doctorului Jekyll și ale lui Mr. Hyde, de eleganță și de comic abrupt din acel încă nu îndeajuns cunoscut reprezentant al epocii Restaurației engleze — Congreve. Și să nu trecem cu vederea traducerea (am impresia, singura traducere din germană a Fridei Papadache) din Storm, acea *Cronică despre Grieshmus*, cu profunde ecouri de o savantă asprime a frazei.

Nu cred că sînt mulți oameni cărora cuvîntul *delicatețe* să li se fi potrivit atît de bine cum i se potrivea Fridei Papadache. Și, în același timp, acest intelectual autentic, de o politețe calmă și firească, a putut să aibă o energie de care a avut atîta nevoie ca să restituie semnificațiile unor conflicte interioare de copleșitor tragism. E aceasta, desigur, semnul unei mari puteri de a trece dincolo de sine.

Dan Grigorescu

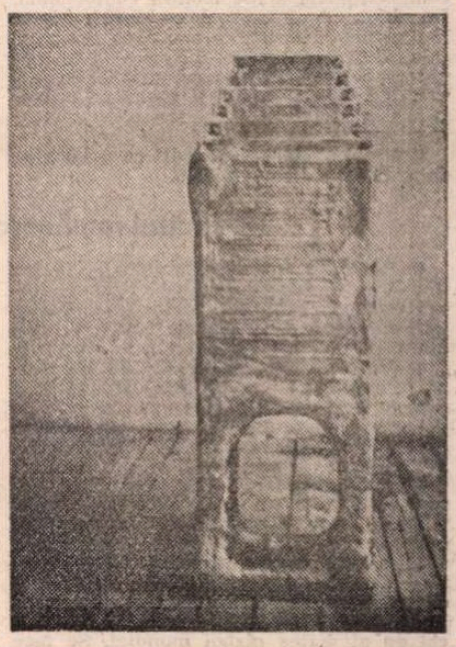

Sculptură de IULIAN OLARIU

Cartea străină

Jocuri ale fanteziei

NU am nici un motiv special de a nu ține seama de definiția pe care autoarea însăși o dă povestirilor cuprinse în volumul **Scrisori cu postscriptum***) (traducerea literală care circumscrie mai exact ideea, ar suna **Post-scriptumuri**, în original **Postskripta**) : „un exercițiu jucăuș al fanteziei". După cum n-am nici un motiv special de a nu adăuga, pe răspundere proprie, **și al inteligenței**, întrucît aceste „jocuri" literare ale Natašei Tanská nu sînt simple alcătuiri (sau descătușări) de fantezie, în linia, bunăoară, a unui tip de proză romantică, ci construcții ale inteligenței, stăpînite lucid, elaborări cerebrale sigure și tăioase, ceea ce o apropie oarecum pe scriitoarea slovacă, azi sexagenară, de proza familiară nouă a lui Camil Petrescu și, în alt plan de proza lui Mircea Eliade cu, dacă vreți, un plus de rigoare dramatică și... polițistă. Nataša Tanská însăși ne este întrucîtva familiară, mai ales ca autoare dramatică, cîteva din piesele sale fiind reprezentate în țara noastră : **Lecția de engleză** la Teatrul Mic, la Radio și la Televiziune, **Între 5 și 7** la Teatrul Național din București și la Radio, **Duelul** la Radio **(Lecția de engleză** am văzut-o și mi s-a părut remarcabilă, fiind și excelent interpretată de Leopoldina Bălănuță și Rodica Negrea).

„Exercițiile" de fantezie, cinci la număr, din acest volum sînt incongruente între ele, fiecare dintre povestiri propunînd un alt cod (căci există aici și niște coduri, desigur nu poștale, deși e vorba de „scrisori"), comună fiindu-le alura narativă modernă și, firește, procedeul tehnic (ca să nu-i spun artificiu) al post-scriptumului care, de fiecare dată, conține o bombă cu efect întîrziat, altfel spus o lovitură de teatru (se simte mîna dramaturgului...), o răsturnare a unghiului, sau pur și simplu dezlegarea unei enigme. Utilizînd programatic tehnica de captare a interesului, pe care ți-o descoperă abia reiterarea procedeelor, proza Natašei Tanská nu e mai puțin artistică, plăcerea lecturii fiind produsă deopotrivă de „așteptarea soluției" ca și de rafinamentul analizei psihologice, de vigoarea portretistică și de relieful compozițional. În linia unei anume proze moderne feminine (Nathalie Sarraute, Marguerite Duras, Françoise Sagan), intensitatea dramelor — nu puține în cele cinci povestiri —, moartea unor personaje — morțile violente nu sînt nici ele puține —, războiul, suferințe, răzbunarea, gelozia, alienarea, incomunicarea nu declanșează tragism, mecanismul pasiunii sau al crimei fiind demontat cu o meticulozitate egală, de medic legist care efectuează autopsii. Nici vorbă de febrilitate epică ; ceea ce șochează în scriitura Natašei Tanská este virtuozitatea, iar ceea ce salvează această virtuozitate de răceala unei rigori matematizate e prezența ironiei și autoironiei.

Proza modernă cu structuri instabile, aleatorii, haotice uneori, pe care o citim (și o gustăm) din ce în ce mai des, ne trezește din cînd în cînd nostalgia poveștilor nu numai bine scrise dar și „bine făcute", cu subiect și predicat, cu cap și coadă ; din acest unghi subiectiv de lectură, volumul scriitoarei cehoslovace pare a fi un răspuns necesar nevoii de ordine compozițională și de lectură confortabilă. Ba chiar cu „asupra de măsură", între limite prea geometrice sau prea gramaticale, dacă n-ar exista acel curent de ironie ce destabilizează ușor structurile, estompînd liniile ferme și atenuînd senzația de „calculat".

Cea mai bună povestire din volum sub raportul potrivirii la modelul de „exercițiu" propus, în care datele literare se oferă din plin într-o textură epică aproape tradițională, mi se pare a fi **Prima scrisoare** (toate sînt denumite **scrisori**, deși nu toate și sînt ca atare), subintitulată **Rivalul**. Cazul lui Kurt Berger, romancier celebru, cu o carieră strălucită mai întîi în filosofie, apoi în literatură, este un caz de dublă gelozie. Berger este gelos pe soția sa Laura, pe care o bănuiește că-l înșeală, fără să aibă însă dovezi peremptorii și prin care (ca și prin romanele sale, element nu mai puțin important) vrea să parvină în înalta societate (aici, descrierea sentimentului de frustrare o apropie pe autoare de Camil Petrescu din **Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război**, mai curînd decît de, să zicem, **Drumul spre înalta societate** al „furiosului" John Braine). În același timp, Berger este gelos pe scriitorul Töring, al cărui succes literar e mereu cu un pas înaintea propriului său succes, gelozie amplificată prin aceea că nimeni nu știe cine este în realitate acest faimos Töring, dar și prin aceea că Laura îl preferă ca scriitor pe Töring lui Berger (analiza celor două gelozii devorante care se intersectează aduce, și asta, a performanță, între atîtea altele...). Laura este omorîtă ; Berger, considerat asasin, deși are posibilitatea de a se disculpa, n-o face, dimpotrivă, își agravează situația torpilînd eforturile avocatului, este condamnat la închisoare, iar în ziua în care i se permite să-și reia, în celulă, scrisul, se sinucide. Dacă într-adevăr Berger nu este ucigașul soției sale, de ce a făcut tot ce i-a stat în putință spre a fi declarat vinovat ? Nu cumva pentru că era sfîrșit ca scriitor, iar condamnarea sa ar fi fost un alibi perfect pentru incapacitatea de a mai scrie, presupunere întărită și de sinuciderea sa în momentul în care e pus din nou în condiția de a crea ? Iată, așadar, o temă în plus a povestirii ; criza de creație. Restul, dezvăluirea adevăratului asasin, dezvăluirea identității lui Töring (lovitură de teatru !), precum și ultima lovitură de teatru din post-scriptum (textualistă, vezi bine !), prin care aflăm că **Rivalul** este, de fapt, o povestire scrisă de acela care se pretinde a fi amantul și asasinul (manipulat) al Laurei, ține de „exercițiul", de jocul polițist și de ironia subțire a scriitoarei. În ciuda dezvăluirilor succesive și a răsturnărilor repetate de situații, povestirea se citește cu calmă satisfacție intelectuală, fără crisparea pe care ți-o provoacă îndeobște, vrînd-nevrînd, schemele polițiste. Și nu e puțin lucru să poți ieși cu fața (și cu substanța literară) curată dintr-o baie „polițistă".

Cea de **A doua scrisoare**, subintitulată **Secretul pictorului Solomon Meer**, este un altfel de exercițiu, în genul prozei eseist-filosofice, în care personajul face o translație din planul abstract al unei filosofii a timpului în plan biologic și în plan artistic (aici familia literară este oarecum aceea a prozei lui Mircea Eliade), surpriza (dezlegarea misterului) producîndu-se, firește, în post-scriptum. **Balada pentru flaut și trei voci de femeie** precum și **Cazul locotenentului Moebius**, prima amintind de însingurarea celor trei surori cehoviene, evocă, într-un mod care ne trimite la povestirile lui Heinrich Böll, atmosfera ultimului război, tensiunea interioară insuportabilă, raporturile dislocate dintre oameni.

În sfîrșit, cea de-a cincea „scrisoare", **Conferința de presă**, este marcat ironică și autoironică, repovestind, fără s-o mărturisească decît în post-scriptum, drama lui Shakespeare, **Othello**, cu personaje și într-un context perfect contemporane, din unghiul subiectiv și modern al unei noi Emilii, soția lui Iago.

Povestirile Natašei Tanská prilejuiesc o lectură cu adevărat plăcută și, în pofida capcanelor de toate felurile cu care autoarea își presară „jocurile" sale de fantezie, de bună și autentică literatură. Excelentă este traducerea lui Jean Grosu, despre care aflu că a tălmăcit (aproape incredibil) peste o sută de cărți și piese de teatru din literatura cehoslovacă, performanță cu care puțini traducători de la noi se pot lăuda.

Dumitru Solomon

*) Nataša Tanská, **Scrisori cu postscriptum**, Editura Univers, 1989.

Teatrul românesc în enciclopedii străine

● Recent a apărut volumul al XIV-lea din Gregor/Dietrich Schauspielführer, amplă carte de referință, bibliografie-dicționar, editată la Stuttgart de Anton Hiersemann. E consacrat dramaturgiei universale din perioada 1984—1986. Din literatura română sînt prezentate și analizate piesele **Cerul înstelat deasupra noastră** de Ecaterina Oproiu și **Noțiunea de fericire** de Dumitru Solomon. Autorul prezentărilor, prof. dr. Ileana Berlogea.

Primele șase volume ale acestui important op, inițiat de cunoscutul istoric de teatru Joseph Gregor, continuat de Margret Dietrich și, astăzi, de Wolfgang Greisenegger de la Institutul de Științe Teatrale de pe lîngă Universitatea din Viena, cuprind o amplă prezentare a dramaturgiei universale de la începuturi pînă la cel de al doilea război mondial. Se face referire (în vol. III) la piese de I.L. Caragiale, Victor Eftimiu și Lucian Blaga. În volumele următoare au fost publicate ample fișe ale unor importante lucrări românești.

Sică Alexandrescu a scris (în vol. VIII) despre următoarele piese (cuprinse între 1956—1965) : **Adam și Eva** de Aurel Baranga, **Trei generații** de Lucia Demetrius, **Secunda 58** de Dorel Dorian, **Febre, Surorile Boga** și **Moartea unui artist** de Horia Lovinescu, **Eminescu** de Mircea Ștefănescu.

Ileana Berlogea a mai prezentat, în volumele IX—XIII (anii 1966—1984), **Opinia publică** de Aurel Baranga, **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă** de Horia Lovinescu, **Acești îngeri triști**, **Pasărea Shakespeare**, **Mormîntul călărețului avar** de D.R. Popescu, **Puterea și adevărul** de Titus Popovici, **Matca** și **A treia țeapă** de Marin Sorescu, **Noaptea pe asfalt** de Theodor Mănescu, **Hardughia** de Mircea Radu Iacoban.

Din poezia belgiană contemporană

Georges LINZE

■ *Mediului avangardist românesc din deceniul al treilea al secolului nostru, numele lui Georges Linze (n. 1900) îi era dintre cele familiare. Poetul, care dirija una din publicațiile novatoare importante ale momentului, „Anthologie", reprezentînd „Grupul de artă modernă" din Liège, colabora, în anii 1924—1929, la „Contimporanul" lui Ion Vinea și Marcel Iancu, cu texte-manifest, în chip de „scrisori din Belgia", dar și cu poeme, mărturisind, în ambele ipostaze, o pasionată adeziune la crezul constructivist, decantat după agitația vitalistă a futurismului. Fervoarea civilizației mașiniste, cu spectaculare deschideri „planetare", se alia atunci cu voința disciplinei intelectuale a și mai noului curent. „A înlocui haosul ancestral printr-o geometrie rațională", „statornicirea unei arte mecanice și constructive", „eliminarea anecdotelor și a dulcegăriilor" — erau sloganurile, solidare cu ale avangardiștilor români, în care credea. Iar versurile sale, aproape descărnate, refuzînd ornamentul, concentrate în notații de peisaj modern și admițînd contaminări programatice, încercau să le găsească acestor adeziuni corespondențe lirice. Conservîndu-și simplitatea inițială, poeziile mai tîrzii vor cîștiga însă în lirism : unul al tandrei apropieri de lumea lucrurilor de fiecare zi, dar și al unei surdinizate neliniști în fața civilizației contemporane. De la volume precum* Aici, Sufletul dublu, Pericol de moarte, Furtuni peste Franța, Taina Europei, *— tipărite în perioada 1920—1935, la cele din ultimele vreo patru decenii, precum* Poemul minunii de-a fi, Poemul răbdării universului, Poemul fericirii neobișnuite *sau* Poemul păcii de necrezut, *inși titlurile sugerează o anume reorientare a liricii lui Georges Linze. Poeziile transpuse mai jos ilustrează această a doua mare etapă a creației sale.*

Poemul obiectului fabricat

Ai venit pe lume
ajutat de degetele noastre,
de ochii noștri,
de cald,
de frig,
de balanță
și de măsuri exacte.

Ne lipseai pe pămînt.

Trăiești acum
din mișcarea
ce, precum duhul nostru,
coboară către tine.

E bine, obiectule,
e bine.

Pari fără nici o însemnătate,
unealtă ești
ori mașină
credincioasă și simțitoare
și totuși
dacă te gîndești bine
măsurile tale-s desăvîrșite
și soarta-ți omenească
îți dă o gravitate de idol.

Acum,
că te-am creat,
ne uităm oarecum
la tine ca la o rudă,
da, da,
faci parte din familie,

însă de-acuma-i cu neputință
să vedem lumea
ca mai nainte.

De față ești
pretutindeni

și chiar
din adîncuri de nesfîrșire
nu se știe ce
îți face uneori
mari semne de prietenie
ori de chemare

iar noi, fie ce-o fi,
răspundem pentru tine.

Lumea-i bătrînă

Lumea-i bătrînă
spune mănăstirea asta

ermetică
precum un poem.

E duminică.
Familia mănîncă.

Și amenințările lumii
veghează-n livadă.

Nu-i nimic
să-nchipuim
peste Europa
marile fluvii ale vîntului.

Poemul idolilor

Statuie,
te mîngîi,
mă uit la tine,
mă înțelegi,
prietenă dulce de lemn.

Slavă-ți aduc : nemișcare
cadavru
tăcere.

Iar ziua zadarnic alunecă
între blocurile de cer,
aurorele boreale
zadarnic atîrnă
ca niște ciorchini
a trebuit, iată, să născocim idolii

de vreme ce nimeni nu ne iubește.

Poemul miresmelor lumii și al cruzimii

Există mirosul ghețarilor
mirosul Vezuviului
mirosul Parisului și al străzii tale.

Lumea înmiresmată
lucește precum
o prietenoasă fereastră,
precum un ochi,
precum un inel.

Omul însă e crud.
El dă la o parte lumea înmiresmată
ce-l stinjenește precum un mort.

Deodată, omul se-așează la masă
și-arată mîinile
și mănîncă păsări,

păsări mici de tot.

Poemul surprizelor vîrstei

Sînt bătrîn !
Sînt bătrîn !

Repet-o,
repet-o :
surpriza-i aceeași.

Din clipa asta
nu-i de nici un folos
ceva să mai născocești,
nici cîntec,
nici statuie,
și nici mașină.

Lumea-i de-ajuns
și privești ca unul care-o cunoaște,
vara,
marea,
copacul,
golful,
ochii băieților,
ochii fetelor.

Și dintr-o dată
îți dai seama
că mîinile
bătrîne, bătrîne
nu și-au pierdut nimic
din obiceiul de a fi tinere.

Atunci nu trebuie nici să te miști,
nici să vorbești,
nici măcar pe șoptite.

Vraja dă roade
doar dacă lucrează
memoria degetelor
ce meșterește din nou vechile jucării
mult mai ușoare ca aerul.

Prezentare și traduceri de
Ion Pop

John UPDIKE

Ai încredere în mine

Între scriitorii americani postbelici, John Updike ocupă un loc aparte. Dacă problema esențială a literaturii într-o lume în care legăturile omului cu societatea, cu semenii, au fost distruse, este inadaptabilitatea, personajele lui Updike sînt cele care încearcă să se împace cu sine, cu viața pe care o simt ca pe o permanentă ratare, nereușind decît să perceapă în nefirescul realității ecoul propriei lor sensibilități deformate, trăind într-o atmosferă în care totul se amplifică și se îndepărtează ca prin vătuirea unui vis, singurul sentiment real fiind angoasa morții, a inutilității propriei existențe.

Deși personajele nu sînt decît schițate, Updike le apropie de noi prin finețea observației, prin varietatea percepției căutată pînă în cele mai mici amănunte ale descrierii stărilor sufletești. Ca Truman Capote sau J. D. Salinger, John Updike cultivă proza artistică elaborată din punct de vedere stilistic, deosebindu-se de aceștia prin faptul că fantezia este mereu ancorată în realitatea unor situații prozaice, cu atît mai umane. Narațiunea decurge simplu, spre miniatură și este punctată de foarte multe ori de umorul cu care Updike își ironizează personajele, evitînd astfel tonurile mai melodramatice.

Dacă titlul povestirii și al volumului din care face parte este Ai încredere în mine *(reunind proze scurte din 1962 pînă în 1987), căutările personajelor și, de ce nu, ale autorului însuși, ni se par pe deplin justificate.*

CÎND Harold avea trei sau patru ani, părinții l-au dus la bazinul de înot. Aceasta era ciudat, pentru că familia lui rareori mergea undeva, cu excepția cinematografului aflat la două blocuri de casa lor. Harold nu-și amintea să-i mai fi văzut vreodată pe părinții lui în costume de baie, după ziua aceea nefericită. Ce își aducea aminte era :

Tatăl său, aproape gol, în bazin, călcînd apa. Harold tremura pe marginea de faianță udă, suspendat deasupra mirosului nesfîrșit de clor, hipnotizat de agitația luminoasă, covîrșitoare, a volumului imens de apă albastru-verde, nefirească. Pe maică-sa, în costum de baie negru, ce-i făcea pielea să apară foarte albă, o izolase undeva într-un ungher al minții. Tatăl îi cerea să sară. „Haide, Hassy, sari", îi spunea, cu vocea lui blîndă, încurajatoare. „Va fi bine. Sari între brațele mele". Cuvintele răsunau în ecoul plat al faianței, apei și soarelui, făcîndu-l să se simtă și mai expus, mai conștient de albeața propriului său corp. În mod misterios, tatăl părea calm și stabil în apă, iar copilul se întrebă zadarnic, în timp ce sărea, cum oare își va menține echilibrul.

Atunci, apa albastru-verde îl înconjură, densă și înspumată, iar cînd încercă să respire, un pumn de apă îi pătrunse pe gît. Își văzu propriile bule de aer răsărindu-i în față, o mulțime, ridicîndu-se pe cînd el cobora ; coborî, i se păru, foarte mult timp pînă cînd ceva îl localiză în elementul ce se întuneca și îl prinse de mînă.

Era din nou în aer, pe umărul tatălui său, luptîndu-se încă să respire. Ieșiseră din bazin. Mama lui veni în fugă spre ei și, cu o dibăcie remarcabilă pentru cineva atît de furios, îl plesni pe tatăl lui pe obraz, puternic, chiar lîngă urechea lui Harold. Palma păru să răsune deasupra întregului bazin și să fie auzită de toți ceilalți înotători, dar poate era doar acustica memoriei sale. Simțul de rușine publică față de albeața strălucitoare a fiecărei fețe necunoscute întoarse spre el pe cînd trecea din brațele ude ale tatălui în cele uscate ale mamei supraviețuiri momentului în care își recîștigă răsuflarea. Mînia mamei o simțea îndreptată la fel de mult asupra lui cît asupra tatălui. Picioarele îi erau din nou pe iarbă. Înfășurat în prosop lîngă genunchii mamei, în timp ce ultimele fragmente de apă usturătoare îi ieșeau din plămîni, Harold se simți pe veci persecutat.

Niciodată n-a știut ce s-a întîmplat ; atunci cînd întrebă, trecuseră atît de mulți ani încît tatăl său uitase. „Nu-i o rușine strigătoare", îi spuse bătrînul cu amestecul său blînd de supărare și veselie, „Înoți sau te duci la fund, și tu te-ai dus la fund". Poate că Harold sărise o secundă mai repede, sau fusese neașteptat de greu, alunecînd din prinderea brațelor. Inexplicabil, în timp ce creștea, continuă să aibă încredere în tatăl său ; de maică-sa se îndoia, de furia ei rapidă și bine direcționată.

Nu învăță să înoate decît la liceu și chiar și atunci își trecea testul înotînd ca broasca lungimea bazinului, instructorul întinzînd un băț de care să se prindă dacă s-ar fi speriat și ar fi început să se scufunde. Mirosul de chimicale al apei continua să îl înspăimînte; răsuflarea albastru-verde a unui balaur.

Copiii lui, crescuți în lumea amfibie a taberelor de vară și a cluburilor de vacanță, deveniră ușor înotători. Încercară să îl învețe să sară. „Ține capul în *jos*, tată. Din cauza asta sari mereu pe burtă".

„Mi-e teamă că nu mai urc", mărturisi el. Și ceea ce mai ales nu-i plăcea, sub apă, era imaginea bulelor de aer ridicîndu-i-se în față.

PRIMEI sale soții îi era frică de avion. Și totuși zburau destul de mult. „Sau așa", îi spuse, „sau renunți la secolul XX". Zburară în California și, în timp ce se aflau acolo, două avioane se ciocniră deasupra Marelui Canion. Zburară din Boston a doua zi după ce un stol de grauri blocară motoarele unui Electra care se prăbuși în port cu o asemenea forță încît pasagerii fură tăiați în două de centurile de siguranță. Zburară deasupra Africii, trecînd peste Ecuator noaptea, pămîntul de sub ei — o prăpastie vineție luminată doar de cîteva scîntei ale focurilor de trib. Aterizară pe piste prăfoase, cu ușile cabinelor trîntindu-se. Îi promise, frica ei fiind atît de acută, că n-o să mai zboare niciodată cu el. În sfîrșit, ultimul lor zbor african îi duse deasupra Platoului Etiopian, de-a curmezișul imensității pale a Deșertului Libian, la marginea Mediteranei și apoi la Roma.

Avionul Pan-Am care pleca din Roma era cel mai confortabil posibil — un jumbo-jet larg cît o casă, plin de reviste americane și sandviciuri, din pereți revărsîndu-se muzică și doar cu o mînă de pasageri. Uriașul avion se ridică, iar el se relaxă într-un „Newsweek", în perspectiva unei mese, a unui somn și a întoarcerii acasă. Soția lui Harold întrebă, după zece minute : „De ce nu urcăm ?".

Privi pe geam și era adevărat — lumea de apă de dedesubt nu se micșora ; putea să vadă clar bărcile mici și vîrfurile albe ale valurilor spărgîndu-se. Stewardesele se mișcau pe culoar cu o viteză neobișnuită, cu expresii neobișnuite pe fețele lor strălucitoare. Harold își privi mîinile ; deveniseră umede și pătate, ca atunci cînd îi era greață. Oricît de mult privea, marea de dincolo de aripi rămînea pe loc. Soarele sclipea pe suprafața ei, o barcă mică cu pînze plutea în derivă.

Vocea pilotului se sparse deasupra lor. „Copii, se vede o luminiță de avertizare la unul din motoare și, în conformitate cu regulamentul de securitate, o să ne întoarcem la Roma".

În timpul virajului și al întoarcerii, care i se păru nesfîrșită, fură legați de scaune, iar soția lui, elevă silitoare a instrucțiunilor de salvare, își scoase pantofii cu tocuri și agrafele din păr. Iar el fu uimit din nou de dinamismul femeilor în pericol.

Îi prinse mîna umedă într-a lui și se uită pe geam, presînd marea cu privirea, înarmînd-o cu dorința lui de a trăi. Dacă clipea, s-ar fi prăbușit. Cîteva bărci mai tîrziu, avionul ajunse la Roma. Marea albastră se îmbină din nou cu marginea argintie, calmă, a aripii ; suprafețe olimpiene uitînd cu seninătate de imensa tensiune dintre ele. Simțise de multe ori, printr-unul din acele geamuri ovale, ceva în mod fals liniștitor în ordinea programată a niturilor ce prindeau foile de aluminiu. „Ai încredere în mine", silabisea codul metalic ; în sinea lui, Harold, ca și soția lui, refuzase, iar refuzul formase în el un spațiu fragil pe care teroarea îl putea oricînd umple.

Avionul 747 aterizează ușor la Roma și apoi, după o întîrziere de o oră, timp în care mecanicii convinseră lumina de avertizare să dispară, își îndeplini zborul spre America. Acasă, frica lor deveni o joacă, o poveste. Totuși, el își ținu promisiunea ca ea să nu mai zboare cu el ; peste un an, se despărțiră.

ÎN timpul divorțului, Harold își tîri copiii de la o casă la cealaltă, implorîndu-i în tăcere să aibă încredere în el. Era ca atunci cînd, cu ani în urmă, potrivise proteza fiicei sale cu un clește. Venise la el plîngînd, fiindcă o sîrmă din proteză îi pătrunsese în obraz. Dar cînd văzu degetele lui neîndemînatice îndreptîndu-se spre gura ei, ochii i se lărgiră de spaima unei dureri mai mari. O acuză vesel, „Nu ai încredere în mine". Veselia din vocea lui îi revelă un spațiu hotărîtor, o breșă între situațiile lor. Va fi greșeala lui, dar durerea ei. Religia, credea el, încearcă să închidă breșa, dar călăii fiecărei generații o redeschid. Fără ea, compasiunea ne-ar nimici ; indiferența este spațiul în care respirăm. Harold auzise această indiferență necesară în vocea pilotului spunînd „copii", și în cea a tatălui său cerîndu-i „sari". O auzi în propriile lui asigurări în timp ce le acorda. „Scumpo, știu că te doare, dar dacă ai sta liniștită... e aici un vîrfuleț ascuțit — hop! Ei, ai scăpat".

Își duse prietena la munte. Ea, Priscilla, era destul de în vîrstă ca să aibă copii și destul de în vîrstă ca să se simtă nesigură pe schiuri. Își petrecuse toată ziua exersînd pe pîrtia începătorilor, cîștigînd treptat încredere, în timp ce Harold străbătea de-a lungul și de-a latul muntele, alături de copiii ei. Pe la sfîrșitul după-amiezii, aterizî lîngă ea într-un nor de zăpadă. Ea îl rugă, „Hai cu mine, să-ți arăt cum fac plugul".

„Dacă poți face plugul aici, atunci poți să cobori din vîrful muntelui", îi spuse Harold.

„Crezi ?".

Obrajii ei erau roșii, după o zi de pîrtie. Purta o căciulă croșetată. Avea ochii albaștri, ca ai unui copil. „Bineînțeles. O să coborîm pe pîrtia mai ușoară". Ea îl crezu. Dar pe scaunul teleschiului, în timp ce pîrtia de dedesubt se micșora, iar gheața viscolită de pe pîrtiile înalte devenea din ce în ce mai vizibilă, o neîncredere sfioasă îi apăru pe față, iar el își dădu seama, cu acea satisfacție intimă a călăului, că greșise. Scaunul urca, tot mai sus. „Chiar pot să schiez pe aici?", întrebă Priscilla, cu dorința copilărească de a fi liniștită. În lumea simțurilor, el stătea din nou pe marginea bazinului. Apa rău mirositoare era undeva jos.

Îi spuse, „N-o să schiezi pe aici. Uită-te la priveliște. E minunată". Se întoarse, rigidă, pe scaunul care se legăna deasupra prăpastiei. Cu ochi ascultători fixă infinita perspectivă albastru-verde a munților împăduriți și a lacurilor înghețate. Locul de parcare de dedesubt părea o farfurie presărată cu mașini. Cablul teleschiului scîrții ușor. Temperatura scădea. Brazii din jur, din ce în ce mai mici, se legănau. Ceața lingea gheața; se aflau între nori. Priscilla tremura toată, iar în vîrf de-abia se mai putea ține pe schiuri.

„Nu pot", anunță ea.

„Fă ce fac eu", îi spuse Harold, alunecînd rapid cîțiva metri mai jos. „Pune-ți greutatea pe un schi, apoi pe altul. Nu te uita în jos, gîndește-te doar să schimbi greutatea".

Ea se înclină pe spate și căzu. Lacrimi îi apărură în ochi ; lui i se făcu frică să nu înghețe și ea să orbească. Își adună toată dragostea în voce și o trimise spre ea, să-i topească încăpățînarea, frica. „Hai, fă plugul. Nu te mai gîndi unde ești".

„Dar nu e zăpadă", spuse ea. „Doar gheață".

„Nu e gheață pe margini".

„Sînt copaci pe margini".

„Haide, iubito, lumina începe să scadă".

„O să înghețăm aici".

„Nu fi prostuță, patrula verifică pîrtiile. Pune-ți greutatea pe schiul din vale și întoarce-te. Trebuie. Ce naiba, e simplu".

„Simplu pentru tine", spuse Priscilla. Îi urmă sfatul și începu să alunece ușor, dar se lovi de o piatră și căzu din nou. Începu să țipe, încercînd să arunce bețele, dar acestea erau legate de încheieturi. Lovi din picior ca un copil furios, pînă cînd unul din schiuri îi căzu din picior. „Te urăsc", strigă ea. „Nu pot s-o fac, nu pot ! Eram așa de mîndră pe pîrtia începătorilor și nu doream decît să te uiți la mine — să te uiți doar pentru o nenorocită de secundă. Știai că nu sînt pregătită pentru așa. De ce m-ai adus aici, de ce ?".

„Credeam că ești", răspunse el slab. „Pregătită. Am vrut să-ți arăt priveliștea". Și tatăl său dorise să-i arate bucuria apei, nu era nici o îndoială.

Întunericul urcă pe munte. Tineri experimentați țîșneau în avalanșe de culori, aruncînd priviri curioase. Harold și Priscilla se hotărîră să-și scoată schiurile și să coboare pe jos. Pădurea din jurul lor, privită de la o viteză așa de mică, avea o ciudățenie magică, înghețată, calmul ironic al aripilor avionului. Copiii ei așteptau jos, plîngînd. „Am vrut s-o fac să încerce", le explică el, „dar mama voastră nu are încredere în mine".

ÎN aceeași perioadă periculoasă, Harold se duse la aniversarea fiului său, în casa pe care o părăsise. În timp ce se grăbea să prindă trenul de seară, observă o tavă cu plăcinte în cuptor. Era ciudat, pentru că prăjitura fusese deja servită. Îl întrebă pe fiul lui. „Ce sînt astea ?".

Copilul zîmbi îngerește. „Plăcinte cu haș. Ia una, tată, poți s-o mănînci pe tren".

„Și n-o să mi se întîmple nimic ?".

„Nuu. E doar o glumă pe care mi-au făcut-o ceilalți copii. E numai o idee, n-o să ți se întîmple nimic".

Lui Harold îi plăcuseră dulciurile ; luă una din cele mai mari, și o înfulecă în mașina cu care fiul îl conduse la gară. În tren, își sprijini capul de geam și se întreținu cu gîndurile triste ale unui bărbat singur. Curînd, își dădu seama că i se uscase gura, iar gîndurile nu numai că se repetau, cîștigaseră intensitate și chiar o formă colorată puternic. Presate unele de altele, ca straturile de argilă, erau intens policrome, ca panglicile de sărbătoare ; cînd cobori din tren, pe platforma gării, o parte din el crescuse mult mai mare decît cealaltă, așa că se aplecă, să nu cadă. Avansînd, ca într-o procesiune, spre intrarea metroului, printr-o mulțime de oameni diformi, traversînd o stradă plină cu mașini umflate dintr-o dată, se gîndi la ceea ce i se întîmplase : mîncase o plăcintă cu haș.

O jumătate din creier continua să strige sfaturi prudente celeilalte / Uită-te în ambele părți. Scoate un dolar. Nu, așteaptă, uite o monedă. Bag-o în automat. Așteaptă numărul 16. Nu intra în panică / Fiecare proces părea să dureze foarte mult, pe cînd gîndurile lui în formă de panglică se multiplicau și se învîrteau cu viteza unui computer, observa cealaltă jumătate a creierului, continuînd să strige instrucțiuni și felicitări în tot timpul progresului său spre casă. Oamenii din metrou îl priveau fix, ca și cînd ar fi putut auzi conversația interioară ce continua. Dar el se simțea sigur în spatele feței, ca în spatele unei măști de fier. Roțile de sub el scîrțiiră. Un cod de lumini colorate trecu în zbor dincolo de geamuri.

Era din nou în aer, mergînd de-a lungul celor trei blocuri ce despărțeau metroul de casa lui. Gîtul îl ardea. Îi era greață și căuta garduri sau tufișuri după care să vomite, ceea ce nu se întîmplă, totuși. Cînd cheia se potrivi în broască, i se păru că găsește soluția unei teoreme dificile. Dincolo de ușă, intră într-o cameră plină cu o mobilă care-l ului. Luă telefonul, ce avea strălucirea și bidimensionalitatea unei imagini la televizor, și o sună pe Priscilla.

„Bună, iubito !". Vocea ei se pitigăie.

„Ce s-a întîmplat cu tine, Harold ?".

„De ce, par schimbat ?".

„Da, enorm". Vocea ei era ascuțită ca un ghimpe de arici, negru cu extremitatea albă. „Ce ți-au făcut ?".

Ei — copiii, fosta lui soție.

„Mi-au dat să mănînc o plăcintă cu haș. Jimmie a spus că n-o să simt nimic dar pe tren gîndurile mi s-au făcut foarte mici și pătrunzătoare, și a trebuit să mă controlez tot timpul". Partea încrezătoare, grijulie a creierului său continua să-l felicite pentru cît de coerent vorbea.

Dar ceva îi displăcu Priscillei. Tipă. „O, e dezgustător ! Nu cred că vreunul din voi are haz, deloc !".

„Cine ?".

„Știi tu cine".

„Nu știu". Deși știa. Își privi palmele; erau umede. „Iubito, simt că vomez. Ajută-mă".

„Nu pot", spuse Priscilla și închise telefonul. Tonul sună ca o palmă, aceeași palmă răsunătoare care explodase odată lîngă urechea lui. Doar că acum tatăl lui devenise fiul lui, iar mama — prietena. Numai atît rămînea la fel : nu fusese vina lui ; supraviețuise nedreptatea.

Palmele, mai puțin pătate și umede, păreau ridate și palide, ca niște perne inconfortabile. În buzunarul cămășii, Harold găsi îngrămădit biletul de un dolar primit de la automatul metroului, cu mult timp în urmă. Așteptînd-o pe Priscilla să se calmeze și să-l cheme înapoi, examină ochiul mistic de deasupra trunchiului de piramidă și citi, la nesfîrșit, sloganul tipărit deasupra cifrei Unu.

Prezentare și traducere de
Corina Cristoloveanu

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Mari actori

● La 67 de ani, Paul Scofield revine în actualitate printr-un mare succes, cel înregistrat în piesa **Exclusive**, de Jeffrey Archer, în care joacă alături de Alec McCowen și Elieen Atkins. Încarnează personajul complex al unui director de mare cotidian, într-un moment de criză emoțională, dezvăluind „tensiunea spirituală deosebită care, de fiecare dată, se află în spatele fiecărui cuvînt scris, în spatele fiecărui articol sau pagină de ziar". Cu profesionalismul său bine cunoscut, timp de mai multe luni, Paul Scofield a lucrat efectiv în redacția unui cotidian pentru a înțelege atmosfera specifică. „Rezultatul scenic este într-adevăr excepțional — notează reporterul David Lewine la premiera spectacolului care a avut loc recent. Paul Scofield reprezintă întotdeauna o superbă variație de tonuri și culori în gama sufletului. Vocea sa este un instrument superb, personajul devenind perfect real și credibil prin schimbările neașteptate de registru, de la decrepit la seducător, de la omul care știe să ia cele mai dure decizii, la ființa fragilă și plină de un simț deosebit al tandreței umane". Întrebat asupra motivelor care l-au făcut să aleagă această piesă pentru reintoarcerea sa în lumea teatrului, Paul Scofield a răspuns : „Tocmai pentru că reprezenta un risc, iar riscul în materie profesională mă tentează. Cu fiecare piesă, cred că un actor adevărat trebuie să înceapă întotdeauna de la «nivelul zero», oricare ar fi prestigiul pe care i l-a adus cariera sa. Odată cu vîrsta, cred că mi-a crescut acest simț al răspunderii față de fiecare rol, poate ultimul, poate cel mai frumos dintre toate... Iubesc cel mai mult teatrul pentru că n-am reușit niciodată să fiu un actor de film așa cum mi-ar fi plăcut mie să fiu (cu toate că a primit un Oscar de interpretare masculină pentru rolul din filmul **A men for all seasons**), să joc adică profesional numai pentru film ca Michael Caine sau Elisabeth Taylor". Cu toate acestea, acum cînd **Exclusive** s-a lansat cu mare succes, este protagonist în două filme care ies pe piață în această lună.

Cr. U.

Premii

● Asociația americană a compozitorilor a decernat premiul pentru cel mai bun compozitor lui Billy Ocean pentru succesele înregistrate de compozițiile sale **Get out of my dreams, Get into my car** și **Colour of love**. Celelalte premii (interpretare, editare de disc etc.) au revenit lui Phil Collins, Elton John și formației Pet Shop Boys.

Restaurare

● La trei ani după ce un incendiu devastator a distrus o parte importantă din tezaurele artistice de la Hampton Court, au început lucrările de restaurare „ale unora dintre cele mai importante piese artistice ale tezaurului național al Marii Britanii". Pînă acum, de exemplu, a fost în întregime restaurată opera sculptată în lemn a lui Griling Gibbons, de către o echipă de specialiști condusă de David Luaurd.

Tînăra Marguerite Yourcenar

● **Quoi ? L'Eternité**, cartea autobiografică a Margueritei Yourcenar, apărută postum, se oprea brusc în anul 1918, cînd protagonista își trăia adolescența intensă și studioasă. Dacă moartea n-ar fi surprins-o în plină activitate creatoare, autoarea intenționa să mai adauge un ultim capitol, în care ar fi vorbit despre călătoriile și experiențele sale în perioada dintre cele două războaie mondiale, adică în perioada care a precedat notorietatea sa literară și care a rămas relativ obscură. Lacună implinită prin publicarea zilele trecute la editura Gallimard din Paris a unei culegeri de eseuri ale Margueritei Yourcenar, intitulată **En pélerin et en étranger**. Sînt circa 30 de texte eterogene care permit cititorului să urmărească itinerariul scriitoarei de la debut și pînă la săptămînile care au precedat morții sale. În majoritate însă sînt texte care se referă la anii tinereții, cînd autoarea călătorea mult prin Europa. Alergică la conformismele culturii cît și la cele ale turismului de masă, această călătoare autentică a știut să surprindă, cu ochi neprihăniți, mii de particularități ale costumelor, peisajelor, orașelor vizitate.

Vreo zece dintre eseuri sînt dedicate descoperirii Greciei și miturilor ei, care au exercitat o mare fascinație asupra viitoarei autoare a **Memoriilor lui Hadrian**. Altele sînt dedicate unor așezări italiene sau austriece.

Pasionată frecventatoare a muzeelor încă din adolescență, M. Yourcenar a fost uneori și critic de artă. Înclinațiile sale în acest domeniu sînt ilustrate în scurte eseuri despre Poussin, Ruisdale, Rembrandt, Holbein, Dürer etc.

Culegerea include și studii literare, dintre care unul este dedicat lui **Faust** de Goethe, cu prilejul montării acestei drame de către Max Reinhardt, la Salzburg, în 1936. Altele sînt dedicate lui Oscar Wilde, Virginia Woolf, Henry James.

M. Yourcenar a tradus un roman de V. Woolf **(Valurile)** și unul de H. James **(Ce știa Maisie)**, ceea ce a determinat-o să vorbească și despre activitatea sa de traducătoare, pe care o concepea ca pe un intermezzo voit între două perioade de intensă muncă creatoare.

În volum este inclus și textul discursului pronunțat de scriitoare la Academia Franceză în ianuarie 1981, cînd a fost prima femeie admisă printre „Nemuritori". (În imagini, Marguerite Yourcenar în anii '30 și în perioada intrării în Academia Franceză).

Centru cultural

● La Hamburg, vechea fabrică de armament și muniție „Kampnagel-Fabrik" va căpăta în curînd o nouă destinație. Vechile hale vor fi transformate în săli de teatru, operă, balet, teatru pentru copii, cabaret teatral. Vor fi create săli de lectură și de discuții cu publicul. Printre personalitățile culturale care și-au anunțat colaborarea se numără John Neumaier și Robert Wilson.

Premiul Sergio Leone

● În cadrul întîlnirilor cinematografice de la Annecy a fost decernat anul acesta Premiul Sergio Leone — instituit în memoria cunoscutului regizor care, anul trecut, a fost președintele juriului de la Annecy. Premiul va fi atribuit anual, la Annecy și la Florența, respectiv unui regizor italian și francez. Laureatul francez din acest an este Patrice Leconte pentru filmul **Monsieur Hire**, iar cel italian, Pupi Avati pentru **Storia di ragazzi e ragazze** cu care a fost inaugurat festivalul de la Annecy.

Festivalul mexican

● La primul mare festival cultural al orașului Mexic au participat 23 ansambluri teatrale mexicane. Printre invitații străini : „Stary Teatr" din Polonia, Teatrul Condal din Spania, Școala de artă dramatică din Moscova, „Club Teatro di Roma", ansambluri din Venezuela, Cuba, Republica Dominicană, Brazilia, Columbia, Argentina. Din Franța a fost prezent cunoscutul mim Marcel Marceau.

Orașele lui Mozart

● În vederea comemorării în 1991 a bicentenarului morții lui Mozart, la Viena a avut loc o reuniune pregătitoare la care au participat reprezentanți din cele 25 de orașe europene în care Wolfgang Amadeus a trăit, compus sau concertat în timpul prodigioasei sale existențe. Fiecare dintre aceste orașe ține să contribuie la mai buna cunoaștere a vieții și operei compozitorului, precum și a receptării sale de către contemporanii noștri. Rezultatele cercetărilor și studiilor elaborate de participanții la acest proiect vor fi prezentate în cadrul unui simpozion care va începe la 29 ianuarie 1992, la Universitatea din Viena.

„Jurnalul nr. 10"

● Într-un amplu articol publicat în ziarul „Neues Deutschland", Werner Hecht, directorul Centrului Brecht din R.D. Germană, prezintă un nou volum apărut în editura Suhrkamp, cu titlul **Jurnalul nr. 10 — Eugen Brecht.** Este facsimilul însemnărilor făcute într-un caiet (pînă nu de mult considerat pierdut) de elevul Eugen Bertholt Friedrich Brecht între 15 mai și 25 decembrie 1913. Cel ce avea să devină celebrul poet, dramaturg, animator și teoretician de teatru scria în acest caiet observațiile sale de adolescent asupra oamenilor și locurilor, dar mai

ales încercări de proză și poezie pe care și le reexamina cu multă exigență și modestie. (În imagine, Brecht în 1915).

Proiect

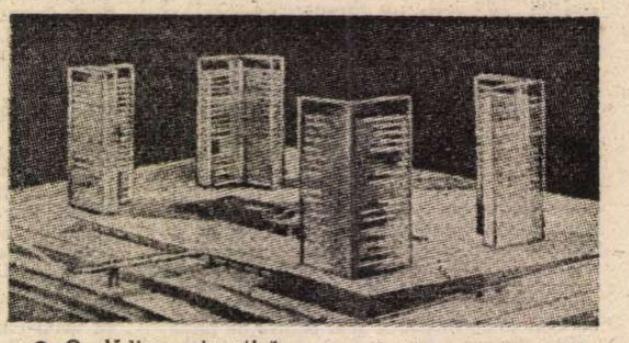

● O clădire gigantică alcătuită din patru turnuri monumentale din sticlă, de 401 m, în forma unor cărți deschise. Acesta este proiectul noii Biblioteci naționale din Paris care urmează a fi înălțată în zona industrială a capitalei franceze. La concurs au participat peste 250 de arhitecți din diferite țări. Cîștigătorul și autorul proiectului din imagine este Dominique Perrault (36 de ani). Proiectul său — după cum relevă „Le Point" — este un strălucit model de originalitate și îndrăzneală. Odată cu inaugurarea noii clădiri, care va avea loc în anul 1995, aici va fi mutat întregul fond de carte de la Biblioteca Națională — circa 11 milioane exemplare — urmînd ca în fosta clădire a Bibliotecii Naționale să rămînă numai manuscrisele, timbrele poștale, monedele și medaliile.

„Ultimul Ghepard"

● La 30 de ani de la apariția romanului de mare succes al lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa — **Il Gattopardo** —, ecranizat cu același succes de Luchino Visconti în 1962, cercetătorul englez David Gilmour, scormonind prin biblioteci, documente și corespondență, aflate în casele abandonate de familia Lampedusa — a scris o carte, publicată recent de editura Feltrinelli, **L'ultimo Gattopardo**. „După ce am vizitat, în 1985, Sicilia, m-am gîndit să scriu o carte despre familia Lampedusa, deși nu-mi era clar cum ar fi trebuit să arate — mărturisește David Gilmour. Momentul hotărîtor a fost însă anul 1987 cînd l-am cunoscut, cu prilejul unei vizite la Londra, pe Giacchino Lanza Tomasi, fiul adoptiv al lui Lampedusa. Am devenit prieteni și prin intermediul lui am putut să ajung la documente pe care nimeni nu le cercetase după moartea lui Lampedusa : scrisori, albume cu fotografii, jurnalele sale din ultimii ani de viață, povestiri inedite etc.".

Candidatură

● Gillo Pontecorvo este candidat la substituirea lui Sergio Leone ca regizor al filmului **Asediul Leningradului**. Pentru producerea lui a fost constituit un consorțiu al „independenților", alcătuit din Mauro Berardi (Yarno Cinematografica) și Roberto Cicutto (Aura Film), cu participarea scenaristului Giorgio Arlorio.

Am citit despre...

Iubirea pentru cuvînt

■ **IUBIREA arzătoare pentru cuvînt, pentru tot ce dezvăluie, ascunde, promite, sugerează sau refuză el, o pasiune absolută, devoratoare, absorbantă, putînd merge pînă la topirea lui în necuvînt — iată motorul și sensul creației — și nu mai puțin al vieții — poetului și eseistului francez Michel Leiris. Testamentul literar pe care l-a scris în 1985, la vîrsta de 83 de ani, se numește *Limbaj tangaj sau Ce-mi spun cuvintele* (în franceză, evident, *Langage tangage*).**

„Vorbe, vorbe, vorbe", spune Hamlet cu intenția de a minimaliza cartea pe care o citește. Michel Leiris reia repetat această imprecație pentru a mărturisi, în contradicție cu ea, fascinația exercitată asupra lui de disprețuitele cuvinte. A început, ca orice copil, prin a se întreba despre înțelesul unor cuvinte misterioase, dincolo de care păreau a se ascunde tărîmuri interzise. Cine nu s-a jucat, în copilărie, repetînd un cuvînt la nesfîrșit, pînă își pierdea înțelesul ? Michel Leiris a dus jocul mai departe, l-a continuat în adolescență, ridicîndu-l la puterea suprarealismului care fermeca pe atunci spiritele tinere lehamitisite de codul de conduită al artei „așezate". Tratînd cuvintele ca pe valori de sine stătătoare, le-a disecat și reasamblat, le-a făcut să sune de parcă ar fi fost clopoței de argint, clopote de aramă, zaruri de os, pietricele colorate, bani buni sau falși, clape de pian, coarde de mandolină, vuiete ale pămîntului, țipete de pasăre și — de ce nu, la urma urmei ? — cuvinte.

Așa s-a născut *Glosarul* din tinerețea lui, un dicționar fantezist alcătuit nu din definiții, ci din potriviri acustice sau chiar vizuale, din calambururi și asonanțe, din aliterații și din toate jocurile de cuvinte imaginabile și — nu în ultimul rînd — din asociații de idei. Cele mai consistente dintre ele puteau fi luate drept scurte poeme și, în anii ce aveau să vină, poezia lui Michel Leiris n-a fost niciodată altceva decît o bijuterie a sensurilor și a nonsensurilor, horă a literelor grupate în formații plăcute auzului sau văzului delectare cu umbrele bizare pe care le proiectează vorbele iscusit contorsionate.

Cu timpul, gratuitatea suprarealistă a lăsat locul unor înțelesuri amare, mărturisind preocupările sociale ale etnologului Michel Leiris (profesia remuneratoare a poetului). Concomitent, adorația devenea mai respectuoasă, lexicul nu mai era siluit, Michel Leiris jongla cu cuvintele care sînt, nu cu cele care ar fi putut să fie. Tot mai mult, însă, jocul se deconspira: nu era, nu fusese niciodată, în ultimă instanță, decît „un joc de-a v-ați ascunselea cu moartea", un truc pentru a descinta spaima de „căderea finală a cortinei", de „saltul spre nicăieri". Eșantioane ale unei lumi de-andoaselea, cuvintele jucate îi îngăduie să-și uite sporadic groaza de „NIMIC (nici vid, nici hău, nici beznă, ci nimic, nici măcar ecoul acestui cuvînt)".

Înainte de eseul-confesiune intitulat *Muzică în text și muzică antitext*, în care dezvăluie supremul țel al demersului lui literar — „Să fac cuvintele să trăiască, iată legămîntul meu de scriitor" — Michel Leiris publică în acest volum încă un supliment la „Glosarul care nu se va sfîrși decît odată cu mine sau cu capacitatea mea de a scrie și care m-a făcut să mă gîndesc pe rînd la o limbă evocînd absolutul răsturnat pe care-l reprezintă moartea, la o mașină de gîndit în stare să-mi dea idei pe care altfel nu le-aș fi avut, la cîntecul dezarticulat practicat în jaz sub numele de scatsinging, la vocalizele folosite de opera clasică..." Într-o proză în care aproape fiecare cuvînt cîntă, Leiris afirmă : „Nici jargon pentru auguri orgolioși, nici argou al unor egali în grad [...] limba gloselor servite de glosarul meu [...] nu se depărtează de cea oficială decît în măsura în care e tocată, fărîmițată".

Felicia Antip

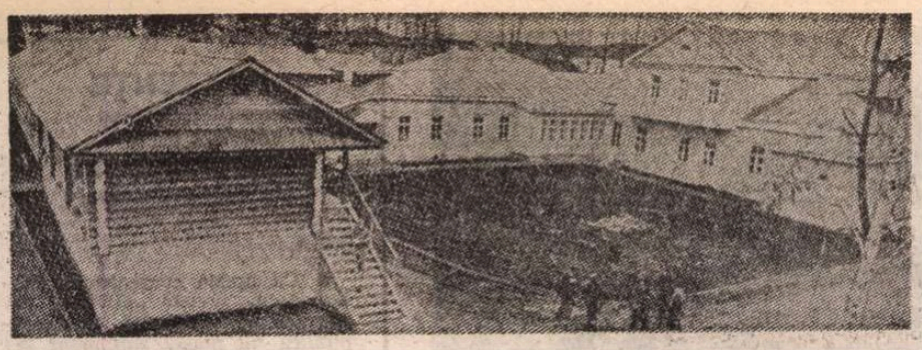

Casa lui Ceaikovski

● În 1837 inginerul I.P. Ceaikovski a venit la Botkinsk, unde a fost numit șeful ocolului silvic din districtul Kamsko-Botkinsk. Aici, într-o casă pe malul unui riu, s-a născut, în 1840 al doilea său fiu, Piotr. În mai 1990 se vor aniversa 150 de ani de la nașterea lui Ceaikovski. Acum, la Botkinsk, se desfășoară intense lucrări de restaurare a casei-muzeu (în imagine), a familiei Ceaikovski.

Dicționar

● **Dicționarul critic al literaturilor străine contemporane** care apare la „Edition test + kritik" din München a ajuns la al 19-lea volum. Între scriitorii analizați pe larg acum se numără americanii Allen Ginsberg, Alice Walker și Stanley Elkin, sud-africana Nadine Gordimer, japonezul Iasunari Kawabata. Un spațiu larg este acordat literaturilor contemporane africane scrise în limba portugheză. Între reprezentanții de frunte ai acestor literaturi se numără angolezii Agostinho Neto și Luandino Vieira precum și mozambicanul José Craveirinho. În final, dicționarul va cuprinde peste 2 000 de scriitori precum și un număr însemnat de eseuri și studii despre literaturile naționale.

Prima „operă spațială"

● Despre pictorul Ives Corbassière, fiul unui astronom reputat, breton de origine, Werner von Braun spunea încă din 1964 : „El este pictorul spațiului cosmic". Astăzi „Corba" (cum îl numesc prietenii) figurează cu operele sale printre colecții celebre din lume. La sugestia Corporației Rockwell International, întreprinderea care construiește naveta spațială, americană, Ivel Corbassière a acceptat să creeze o operă spațială, prima care va fi trimisă în Cosmos, anul viitor.

„Marcel magnificul"

● „Cerdan era un adevărat erou, de aceea subjuga mulțimile și, așa cum spune Racine, el vedea pretutindeni inimi zburînd în calea sa". Este ceea ce a scris Cocteau despre marele boxer Marcel Cerdan, căruia Jean-Claude Loiseau îi dedică o carte (ed. Flammarion), de mare succes la ora actuală în Franța. După cum remarcă „Le Figaro Magazine" (14 oct.), în această biografie autorul „a conferit magie frazelor sale dînd friu liber visului cititorilor. În regatul boxului, eleganța atletului se învecinează cu afacerile sordide, iar respirația campionului se amestecă cu fumul de țigară al bookmakerilor". Cerdan a fost înconjurat în scurta sa viață (a trăit 33 de ani) de celebrități ale vremii, iar iubirea vieții sale a fost Edith Piaf.

„Scrise pe nisip"

● Sub acest titlu apare acum opera completă a Isabellei Eberhardt (1877-1904). Născută la Geneva, autoarea descoperă la 20 de ani Africa de Nord, descoperire care avea să devină definitorie pentru creația sa. Primul volum al operei reunește integralitatea **Zilierilor, a Notelor de călătorie** și a **Vagabondajelor,** textele acestea constituind cronica amănunțită a periplului african al scriitoarei. Cel de al doilea volum va cuprinde operele sale romanești.

Premiul Serfin

● În fiecare an se distribuie, în Mexic, Premiul Serfin pe care îl acordă marea bancă cu același nume. Pentru anul 1989 a fost acordat lui Gabriel Garcia Marquez și i-a fost înmînat marelui prozator de către președintele Mexicului.

„Noul val"

● Astfel se intitulează noul film pe care îl realizează Jean Luc Godard, al cărui protagonist este Alain Delon, alături de care apare și Domiziana Giordano, lansată de Andrei Tarkovski în **Nostalgia.** Filmul redă povestea unei vendete. Contrar obiceiurilor sale, Godard se bazează pe un scenariu ferm, iar dialogurile au și fost scrise.

Meridiane

„Eminescu în cultura europeană"

● Între 9—13 octombrie, s-au desfășurat la Roma și la Milano lucrările unui solemn și prestigios colocviu dedicat lui Eminescu de către Institutul și Enciclopedia Treccani din Roma — prin inițiativa directorului general al acestora, prof. Vincenzo Cappelletti de la Universitatea din Roma — precum și de Universitatea din Milano și Centrul italo-român de studii istorice din același oraș, centru condus de entuziasta profesoară Bianca Valota Cavallotti.

Au participat eminescologi din Italia, Franța, R.F. Germania, Portugalia, Spania, Anglia, Iugoslavia și România, cea mai mare parte din aceștia fiind, în același timp, titulari ai Catedrelor de Limbă română, din țările respective.

Lucrările s-au desfășurat în primele trei zile, în sediul impunător al Institutului Treccani din centrul Romei, și au fost deschise de prof. Cappelletti, directorul general al acestui Institut, care și-a exprimat satisfacția de a fi promotorul unei asemenea manifestări culturale menită să facă cunoscută în lumea întreagă — prin acest Colocviu și prin Actele lui care vor fi publicate ulterior — personalitatea lui Eminescu și, totodată, adevărata și ilustra spiritualitate a poporului român, poet și spiritualitate pe care le-a cunoscut într-o adevărată incantație în timpul unei vizite întreprinse anul trecut pe meleagurile cuceritoare ale locurilor natale ale lui Eminescu.

În prima zi, prof. Roberto Scagno de la Universitatea din Torino a vorbit despre **Mitopoesie și aspirație la salvarea demnității în opera lui Eminescu,** Adam Puslojić, secretarul general al Uniunii Scriitorilor din R.S.F. Iugoslavia **(Eminescu poet al spațiului mioritic),** Georges Barthouil de la Universitatea din Avignon **(Poesia lui Eminescu, artă vie),** prof. Jean Louis Courriol de la Universitatea din Lyon **(Valoarea universală a poeziei lui Eminescu),** și Helmuth Frisch de la Universitatea din Bochum **(Rolul limbii germane în formația culturii lui Eminescu).** În a doua zi, prof. Marco Cugno, de la Universitatea din Torino **(Dialogul lui Nichita Stănescu cu Eminescu : între „neliniștea influenței" și „rescrierea"),** Gisèle Vanhèse, de la Universitatea din Roma **(Autoportretul în poesia lui Eminescu),** George Lăzărescu, de la Universitatea din București **(Facultatea picturală în poesia lui Eminescu),** Carlos Romero, de la Universitatea din Veneția **(Poesia** Steaua : **o notificare spaniolă),** Ana Maria Mita, de la Universitatea din Madrid **(Coincidențe tematice între Eminescu și poetul spaniol Becquer).**

În a treia zi a comunicărilor de la Institutul Treccani din Roma, și-au continuat expunerile : prof. Pasquale Buonincontro de la Universitatea din Napoli **(Publicistica politică a lui Eminescu și Italia),** prof. Bruno Mazzoni, de la Universitatea din Pisa **(Însemnări în legătură cu o nouă lectură a variantelor eminesciene)** și prof. Tatiana Nicolescu **(Dimensiunea temporală în proza lui Eminescu).**

Toate lucrările au fost continuate de discuții de o rară competență asupra operei poetului român, cele mai multe din acestea fiind purtate în limba română, tocmai pentru a se demonstra, și prin această participare directă, afinitatea și omagiul nemărginit al tuturor pentru opera lui.

Colocviul **Eminescu în cultura europeană** a continuat apoi, timp de alte două zile, la Milano, sub patronajul aceluiași Institut Treccani din Roma și sub auspiciile Universității de Studii din Milano și a Centrului italo-român de studii istorice, condus, acesta din urmă, de inimoasa profesoară Bianca Valota Cavallotti, nepoata istoricului savant Nicolae Iorga. În prima zi, lucrările au fost conduse de însuși Rectorul Universității din Milano, prof. Paolo Mantegazza, care a adresat un călduros salut celor prezenți, și eminentul critic literar Franco Fortini, și au fost continuate a doua zi la sediul Centrului italo-român de studii istorice. Tematica a fost aceea a versiunilor din opera lui Eminescu în celelalte limbi de circulație europeană, discuții din care a reieșit varietatea acestor versiuni, dar și imperfecțiunea redării inspirației și graiului românesc eminescian, cu toată strădania și zelul patetic al traducătorilor. Desigur că au fost remarcate cele cu adevărat reușite, spre bucuria celor prezenți. Au tratat această temă, oferind citate abundente, profesori și exegeți ai operei lui Eminescu, buni cunoscători ai limbii române, profesorii : Helmuth Frisch, Luisa Valmarin, Carlos Romero, Marco Cugno, Pasquale Buonincontro, Adam Puslojić și alții.

Colocviul organizat la Roma și Milano, favorabil unor discuții luminoase în jurul celui mai mare poet al nostru, discuții purtate de eminenți și pasionați exegeți ai poeziei și limbii române, a constituit un adevărat eveniment, de neuitat, și de pomenit în cele mai frumoase amintiri culturale și spirituale românești.

George Lăzărescu

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

Prova d'orchestra

— Prova d'orchestra. L-ai realizat pentru televiziune. A fost semnificativă criza cinematografului ?

— Fac cinema de treizeci de ani și mereu am auzit spunîndu-se, în fiecare an, că e ultimul, că cinematograful s-a terminat, e mort, că va trebui să mă reapuc de zmîngăleli pentru ziare, să telefonez vreunui director bătrîn sau să încep a frecventa din nou facultatea de drept pentru a încerca să-mi trec doctoratul. De cîtă vreme oamenii nu mai merg la cinema ? De cîte ori fiecare din noi a fost invitat să pună diagnostice problemei ? Toți am spus : oamenilor le e frică să iasă seara, prețul biletelor, concurența televiziunii...

Astăzi oamenii își petrec sfîrșitul de săptămînă în cele mai nemaipomenite locuri ale planetei, la ce bun să meargă la cinema pentru a descoperi „frumoasele locuri", cu un cearter pot ajunge cu întreaga familie simbăta dimineața acolo ? Persoane mai inteligente au efectuat analize mai profunde spunînd că în cinematografie criza se datorește epuizării tuturor întîmplărilor posibile, în sensul clasic al termenului, că astăzi, noi vrem, la cinema, ceva care se situează între științific, social, religios și filosofic, adică un cinema care ar fi pur și simplu o oglindă profundă în care putem să ne vedem nu numai așa cum sîntem, ci și cum am fost, așa cum am fi, poate chiar așa cum ar trebui să fim. Aș vrea să-mi pot închipui figura unui producător dispus să asculte cu interes proiectul unui film conceput în aceste condiții.

În orice caz, eu însumi cred că cinematograful a pierdut din autoritate, din mister, prestigiu, magie ; ecranul uriaș care domină o sală îndrăgostită strînsă în fața lui, plină de oameni cumsecade privind fermecați figuri imense, buze imense, ochi imenși, trăind și respirînd într-o altă dimensiune, de neatins, fantastică și totuși reală, ca aceea a visului ; ecranul acesta mare și magic nu ne mai fascinează. Am învățat să-l stăpînim. Sîntem mai mari decît el. Uite ce am făcut : un ecran mic, mic cît o pernă, între bibliotecă și un vas cu flori, uneori îl punem chiar și-n bucătărie aproape de frigider. A devenit un aparat electro-menajer, iar noi, dintr-un fotoliu, cu telecomanda în mînă, exercităm asupra micilor imagini o putere totală, împotrivindu-ne la ce ne este străin sau ne plictisește.

Într-o sală de cinema, chiar dacă filmul nu ne place deloc, timiditatea pe care ne-o inspiră marele ecran ne obligă să rămînem la locul nostru pînă la sfîrșit, chiar dacă nu dintr-un motiv de ordin economic, pentru că am plătit biletul ; în prezent, dintr-un soi de revanșă răzbunătoare, cînd puținul pe care îl vedem începe să pretindă o atenție pe care n-avem chef să i-o acordăm, tac ! cu o apăsare de deget stergem imaginile care nu ne interesează, sîntem stăpînii. Ce plictiseală acest Bergman ? Cine a spus că Buñuel este un mare regizor ? Să plece din această casă, eu vreau să văd fotbal sau varietăți.

Așa s-a născut un spectator tiran, despot absolut, care face ce vrea închipuindu-și din ce în ce mai mult că el este autorul, sau măcar monteurul imaginilor pe care le privește. Cum ar mai putea cinematograful să încerce a seduce, încă, un spectator din speța asta ?...

ÎN marile spectacole ale producătorilor americani am impresia să există tendința de a da întîietate mai ales aspectului ornamental, scenografic, girandolei pirotehnice a trucajelor senzaționale, toate manifestîndu-se în detrimentul sensurilor povestirii, pe față chiar împotriva povestirii. Este un cinematograf în care autorul dispare, un cinematograf de ingineri și numai ultimii merită să fie aplaudați, tehnicienii „efectelor speciale". Idealul ar fi ca asemenea echipe extraordinare de tehnicieni să fie puse în slujba unei idei, unui sentiment, a imaginației unui autor. Cînd se produce așa ceva, rezultatul este „minunat" după „uluitor" —iar cinematograful este adus la dimensiunea sa de spectacol total, care nu seamănă cu vreun altul, care nu e teatru, literatură, muzică, pictură ci toate aceste expresii ale artei adunate într-una singură.

ESTE posibil să se facă în Italia un asemenea cinema ? Nu se poate spune. Autorul care ar dori să realizeze acest tip de cinema are absolută nevoie de un colaborator de excepție, esențial și imposibil de înlocuit, care este... banca. Bancheri sincer preocupați de criza cinematografului măcar la nivelul alegerii, al orientărilor n-am impresia că am întîlnit prea des. Sînt însă probleme despre care nu știu mare lucru. Știu însă că dintotdeauna prietenii noștri producătorii cer o lege în apărarea cinematografiei ca să nu moară sufocată. (...)

A lucra pentru televiziune ? Înseamnă a intra în oceanul de imagini indistincte, încîlcite, într-o magmă care se substituie chiar și cantitativ realității. Ai senzația neplăcută de a participa la inundarea catastrofală cu imagini la care ne supune televiziunea în orice moment al zilei și nopții, la stergerea progresivă a oricărei linii de demarcație între real și reprezentat, un soi de nerealizare la care modul nostru de a privi trebuie să se resemneze, două oglinzi față în față repetîndu-se într-o monotonie, într-o vacuitate infinită. Nu este vorba de o chestiune de stil sau de estetică ; nu știu cum ar trebui să fie limbajul folosit la un film de televiziune.

Am făcut pentru T.V. **Prova d'orchestra,** singurul, marele avantaj al usurinței : o mașină de producție mai suplă, mai liberă, mai puțin anevoios de manevrat, mai puțin îngreunată de probleme inutile, mai puțin pachidermică, putîndu-te descurca cu oarecare prospețime, cu o mai mare spontaneitate. În afară de asta, cred că n-am realizat ceva diferit față de ce fac îndeobște, în limitele mele, cu puținii bani de care dispun ; să povestesc întîmplări, urmîndu-mi predispoziția naturală de a ului, de a exprima ceea ce, de fiecare dată îmi apare ca o viziune neliniștitoare, misterioasă și fascinantă a vieții.

În concluzie, cu toate că o să-ți pară paradoxal, impertinent, provocator, mi se pare că unicul drum pe care cinematografia noastră trebuie să-l urmeze constă din a face filme, filme mai bune, filme mai inteligente, filme bine lucrate, filme mai frumoase : sau va trebui să ne resemnăm de pe acum a gîndi că cinematograful crește din ceva pe care trebuie să-l băgăm la arhive, împreună cu atîtea alte mode ale generațiilor secolului, spunînd în curînd că așa cum secolul XIX a fost secolul operei, secolul XX va fi fost secolul cinematografului.

— Prova d'orchestra a provocat cele mai diferite reacții. Ce amintiri ai ?

— Dacă as căuta explicația unor reacții ale publicului, care au ajuns pînă la mine sau care mi-au fost transmise, nu aș ști cu ce să încep. Cum aș acorda emoția celor care, sfîrșindu-se filmul, au remarcat cu regret : „Păcat că filmul nu s-a sfîrșit cînd muzicienii au reînceput să cînte toți împreună ! De ce tipul acela a început deodată să vorbească nemțește ? Cu ce rimează ? Ce vrea să spună ?" cu trăsătura demențială a acelui individ întîlnit la vestiarul unui restaurant (ei bine, cred că trebuie să fii un nebun iremediabil pentru a înțelege așa filmul) și care în momentul cînd îmi scoteam pardesiul mi-a șoptit la ureche cu o satisfacție amenințătoare : „V-am văzut filmul. Sînt din toată inima alături de dumneavoastră. Unchiul Adolf ne trebuie aici !"

Întreb consternat : „Este posibil ca filmul meu să dea naștere unor interpretări greșite atît de monstruoase ? Mai precis, cine poate spune, cine poate atesta sau revela o reacție atît de aberantă ? Fiecare reacționează la confuzie, la tulburare, la rău care ne înconjoară generalizînd o patologie personală, a sa, proiectînd-o peste tot, fie că e vorba de un film sau de un eveniment, de temerile proprii sau de propriile-i dorințe ?"

Se poate întîmpla și trebuie înțeles așa, din moment ce filmul reprezenta o stare de nebunie provocată de o cădere în irațional : cum starea de nebunie înfricoșează, s-a reacționat propunîndu-se o formă de nebunie organizată, instituționalizată, ca a ceea a unei dictaturi. Iată că cercul se închide : dacă politica nu ne privește, noi ne referim la politica de care sîntem totalmente condiționați. (...)

Adaptare și traducere de

Andriana Fianu

Italia, repere culturale

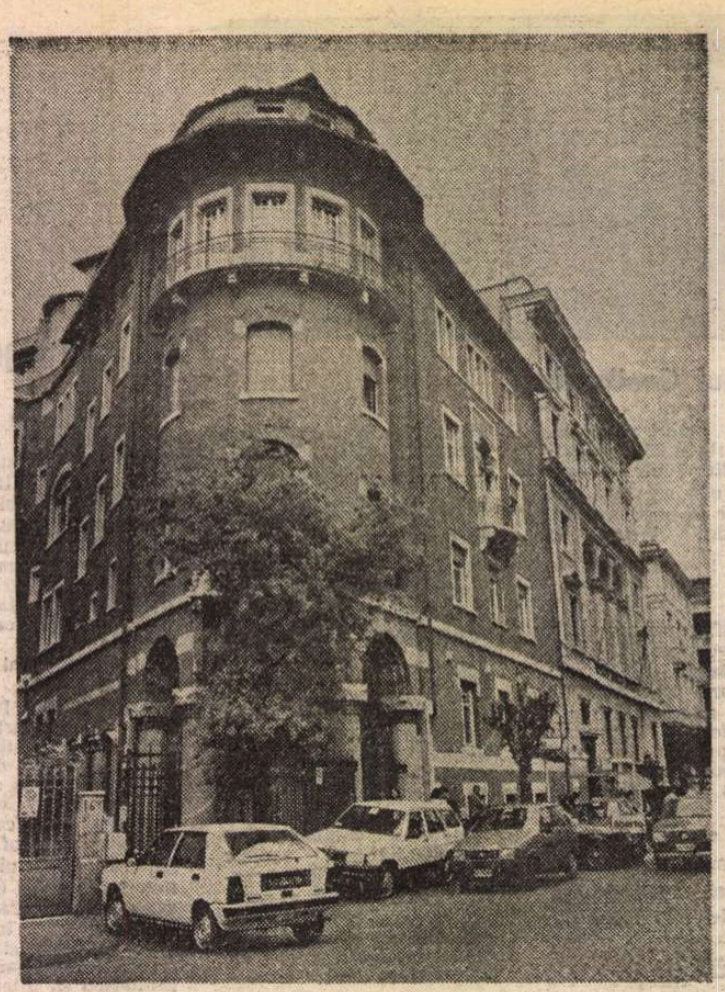

Roma, clădirea Departamentului Editurilor și Informațiilor

CHIAR învăluită într-o neașteptată *nebbia* — straie de frig aduse de capricioasa lună a lui Janus — Roma continuă să-și păstreze farmecul unui oraș muzeu, în care timpul rămîne ingenunchiat sub instelata memorie a veacurilor. Un ciudat popor de statui pare să-și fi ales locul de popas și reculegere împodobind piețele și fîntînile, grădinile și palatele orașului. Piazza Navona, Piazza Venezia, Fontana delle Naiadi, Fontana di Trevi etc. continuă să-și celebreze frumusețea marmoreană, corodată de timp sau poate de propria viață lăuntrică. Fără îndoială că „Viața secretă a statuilor Romei" ar putea constitui subiectul unor best sellers-uri căutate, după cum, agonia și extazul pietrelor devorate de oxizi și mîngîiate de cele mai fantastice răsărituri ar putea inspira copios creația unui eventual Meister Eckhart modern. Dar *la città eterna* nu și-a epuizat prin aceasta puterile-i fascinatorii. Căci timpul la Roma poartă înfățișarea unui îndrăzneț efeb, artist și prestidigitator deopotrivă. Sub vraja lui, lumea antică și cea modernă coexistă în aceeași furtună de nisip a orelor tandre, adunate și risipite cu dărnicie de minutarele *meraviglia* ale ceasornicelor mai mult sau mai puțin medievale. La adăpostul hieratismului statuar, dincolo de morga ușor desuetă a palazzo-urilor înnobilînd orizontul cu profilurile lor melancolice, pulsează o viață activă și trepidantă. Dintre numeroasele evenimente culturale mă voi opri asupra a două mai importante : Tîrgul de carte italiană și comemorarea lui Mircea Eliade.

VIZITA la *Departamentul Editurilor și Informațiilor*, condus cu multă inițiativă și fantezie de către dr. Stefano Rolando, mi-a dezvăluit o *città* digitalizată pe claviatura computerelor. Grație amabilității d-nei Mirella Boncompagni, șefa serviciului de informații culturale, am luat cunoștință de organizarea Departamentului. Acesta este structurat în patru servicii principale orientate spre o cît mai eficientă și cuprinzătoare integrare a tuturor sectoarelor vieții culturale : Serviciul Publicațiilor condus de dr. Anna Maria Muolo, Serviciul de Informații condus de dr. Mirella Boncompagni, Serviciul drepturilor de publicare literare și științifice condus de dr. Giovanni Zacchi și Serviciul afacerilor generale condus de dr. Giovanni Mammucari. Serviciul de Informații culturale editează o serie de publicații cu un bogat conținut informativ sub egida generică *Vita Italiana*. Secțiunea *„Documenti e Informazioni"* comentează evenimentele economice, sociale și politice, *„Cultura e Scienza"* publică ultimele noutăți din domeniul artei, științei și tehnologiei iar *„Temi di Vita Italiana"* prezintă scurte monografii tematizate cum ar fi de pildă numărul dedicat aniversării a 40 de ani de la înființarea Republicii Italiene. Schema organizatorică a Departamentului Editorial, îmi explică dr. Mirella Boncompagni, se întemeiază pe alegerea unor structuri mobile ușor adaptabile uriașului flux informațional. De altfel, efortul se îndreaptă spre o cît mai amplă dezvoltare a sectorului informațional, dotat cu un impresionant sistem de tehnologii audiovizuale pentru a avea sub control întreaga sferă editorială și de manifestări culturale. Un exemplu al acestui efort de optimizare și coordonare îl reprezintă organizarea Pavilionului Italian la cea de-a 40-a ediție a Tîrgului de Carte de la Frankfurt. Este greu de imaginat o producție de carte viabilă și stimulantă fără conectarea ei la dinamica contextelor culturale interne și internaționale, îmi spune dr. M. Boncompagni. Pavilionul Italian s-a constituit într-o adevărată citadelă a cărților ale cărei planuri au fost concepute de Mario Garbuglia (scenograful lui Luchino Visconti) iar construcția realizată de studiourile Cinecittà. În jurul unui imens pavilion central imaginat ca loc de întîlnire între scriitorii și editorii veniți din întreaga lume (la expoziție au participat peste 800 de jurnaliști, 400 de case editoriale și peste 60 de rețele de televiziune) au fost dispuse patru clădiri turn ilustrînd prin exponatele lor diverse momente ale culturii italiene din Evul Mediu pînă în zilele noastre. Unul din cele patru turnuri a găzduit integral vestitul scriptorium benedictin din nu mai puțin celebrul film *Il Nome della Rosa* împreună cu cele peste 1 500 de cărți vechi și manuscrise. Pereții clădirilor pavilionului și ai celor patru turnuri au alcătuit un fel de *continuo lungo graffito* conceput ca un labirint vizual dedicat cuvîntului și simbolului scris sau tipărit. În discursul de deschidere al manifestării ținut de Umberto Eco, acesta a atras atenția asupra tematicii celui de-al patrulea turn consacrat *Cuvîntului* — vehicolul esențial al comunicării. În acest sector s-au expus o mare varietate de lucrări din domeniul lingvisticii, semioticii și criticii literare, un loc aparte fiind rezervat creației poetice. O expoziție specială s-a ocupat de principalele premii literare italiene : Viareggio, Strega, Campiello, La Penna d'Oro. O atracție deosebită a exercitat fără îndoială reconstituirea (în întregime din oglinzi) a celebrei *Caffé degli Specchi*, faimoasa cafenea literară din Trieste care la începutul acestui secol a constituit un important centru de întîlniri culturale pentru lumea artistică.

TIMP de trei zile, Institutul Italian pentru Mediul și Extremul Orient (IsMEO) din Roma a organizat o sesiune de comunicări avînd ca temă creația lui Mircea Eliade. Sediul impunătorului Palazzo Branccacio a găzduit o serie de conferințe și mese rotunde reunind specialiști din întreaga lume veniți să aducă un omagiu savantului român. Printre invitați s-au numărat Wendy Doniger O'Flaherty — actuala urmașă a lui Eliade la catedra de istorie a religiilor din Chicago, Anna-Leena Siikala de la Universitatea Joensuu (Finlanda), Ugo Bianchi de la Universitatea din Roma etc. În discursul de deschidere, președintele IsMEO, prof. dr. Gherardo Gnoli a făcut o amplă prezentare a operei științifice a lui M. Eliade conturînd un adevărat itinerar spiritual italian parcurs de savantul român de-a lungul anilor (în acest sens, o carte de referință este cea editată de Marin Mincu și Roberto Scagno : *Mircea Eliade e l'Italia*, Jaca Book, Milano, 1986).

De fapt, legăturile lui Eliade cu lumea culturii italiene se situează în anii săi de tinerețe și formare spirituală cînd vizitează Roma (aprilie — iulie 1928) pentru a-și redacta teza de licență *Contribuții la filosofia Renașterii*. Cu acest prilej savantul român notează în jurnalul său : „Faptului că am frecventat biblioteca IsMEO, unde își ținea Tucci seminarul său de la Roma, îi datorez în primăvara lui 1928 descoperirea cărții lui Surendranath Dasgupta. Tot aici am redactat scrisoarea către acesta exprimîndu-mi dorința să lucrăm împreună la Calcutta. Primii mei inițiatori în indianistică au fost italienii Carlo Puini, C. Formichi, Giuseppe Tucci. Dar esențial rămîne faptul că am ales India ca domeniu al viitoarelor mele cercetări în timp ce studiam la Roma, Renașterea Italiană. Într-un anume sens, orientalismul mi-a apărut ca o nouă versiune a Renașterii. Mă aflam poate în căutarea unui nou umanism, mai cuprinzător și mai îndrăzneț decît cel al Renașterii, tributar în mare măsură modelelor clasicismului mediteranean". Între 1928—1930, cu prilejul călătoriei sale în India, la Calcutta, Mircea Eliade are prilejul unor incitante discuții cu celebrul orientalist italian Giuseppe Tucci cu care de atunci își va menține colaborarea științifică timp de peste 50 de ani. Un număr important din lucrările lui Mircea Eliade vor fi publicate de IsMEO.

Ultima întîlnire a lui Mircea Eliade cu profesorul Tucci (decedat în 1984) datează din sept. 1981, cînd, împreună cu prof. Fabio Scialpi și dr. Gherardo Gnoli conduc un pasionant seminar asupra miturilor și simbolurilor. Focul acestor confruntări științifice s-a reaprins cu ocazia comemorării savantului român la IsMEO. Tematica lucrărilor prezentate a dovedit deopotrivă erudiție și originalitate.

În convorbirile purtate cu cercetătorii colectivului IsMEO : prof. dr. Gherardo Gnoli, directorul institutului, dr. Anna Maria de Angelis, dr. Giovanna Galuppi Vallauri, Maria Tereza Runci, încerc să reconstitui atmosfera conferinței, dinamismul punctelor de vedere, direcțiile moderne de cercetare. Opera științifică a lui M. Eliade este deosebit de apreciată. Studiile cercetătorilor institutului cît și întreg materialul conferinței urmează să fie publicate la sfîrșitul anului 1989 într-un volum omagial *Mircea Eliade e le religioni asiatiche*. Aș vrea să... continui să mă adresez d-nei Maria Runci. Deodată însă, se deschide uriașa ușă din lemn sculptat a bibliotecii din Palazzo Branccacio. La capătul culoarului se zărește statuia de marmură a tînărului zeu Hermes. Ochii de piatră ai zeului mă fixează hipnotic și par să-mi spună : „altă dată, altă dată, există doar atîtea ore adunate în ceasornicele *meraviglia* ale memoriei...".

Silvia Chițimia

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

S.U.A.

● Cu ocazia centenarului M. Eminescu, revista „Miorița. A Journal of Romanian Studies" publică un masiv supliment la vol. XII, 1988; **Romanian Poetry in English Translation: An Annotated Bibliography and Census of 249 Poets in English (1740—1989)** by Charles M. Carlton and Thomas A. Perry (University of Rochester, 1989). Ambii autori sînt bine cunoscuți ca animatori ai studiilor românești în S.U.A. Primul este directorul revistei „Miorița", al doilea a elaborat **A Bibliography of American literature translated in Romanian** (1983).

R.S. CEHOSLOVACĂ

● Sub egida Academiei Slovace de Științe și a Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România, Societatea Slovacă de Știința Literaturii și Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" din București au organizat, la Bratislava, în ziua de 19 octombrie, un simpozion consacrat comemorării a o sută de ani de la moartea lui Mihai Eminescu. Cu acest prilej au susținut comunicări științifice Gheorghe Ceaușescu **(Gîndirea poetică eminesciană)**, Andrei Nestorescu **(Cultura lui M. Eminescu)**, Corina Popescu **(Modernitatea poeziei eminesciene)**, Michal Gáfrik **(Eminescu și Ivan Krasko)**, Milan Krajčovič **(Eminescu și emanciparea națională slovacă)**, Libuše Vajdová **(Receptarea operei eminesciene în Slovacia)** și Libuše Valentová **(Poezia lui Eminescu în Cehia)**. La lucrările simpozionului, desfășurate la sediul Institutului de Literatură al Academiei Slovace de Științe, au asistat cadre didactice de la Universitățile din Praga și Bratislava, cercetători științifici, studenți, numeroși alți iubitori ai poeziei lui Eminescu.

MAREA BRITANIE

● La prestigioasa editură „Oxford University Press" a apărut, în frumoase condiții grafice, în colecția „Oxford Poets", volumul de versuri **Orient express** de Grete Tartler. Traducerea în limba engleză și prefața volumului aparțin poetei Fleur Adcock.

ITALIA

● Numărul 39/3, septembrie 1989, al revistei trimestriale milaneze „Rassegna" este consacrat mijloacelor de transport neconvenționale. Sumarul cuprinde și studiul lui Ion Hobana, **Călătorii fantastice**, care înfățișează o gamă largă de abordări ale acestei teme în literatura de anticipație.

● **O tesi di laurea** în literatura comparată, trecută la Universitatea din Roma în anul academic 1987/1988 de Carla Valentino, **Il Concertto di Europa letteraria nella Comparatistica del Novecento** (347 p.), analizează în cap. I și contribuțiile lui Adrian Marino la această temă, dezbătută de comparatistul român în cîteva studii publicate în țară și străinătate.

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prefix București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

40

Biblioteca județeană

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 46, joi 16 noiembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

46

În întîmpinare:
CONGRESUL AL XIV-LEA
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Marele forum al comuniștilor

PUȚINE zile ne mai despart de clipa solemnă a deschiderii celui de al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, eveniment politic de însemnătate excepțională în viața poporului nostru, în istoria contemporană a României. Anul 1989 a fost marcat, pe întreg parcursul de pînă acum, de pregătirile intense pentru Congres, de climatul laborioaselor dezbateri, purtate pe plan național, în jurul documentelor sale programatice, al **Programului-Directivă** și al **Tezelor**, al memorabilelor Cuvîntări și Expuneri, ținute în acest interval, de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Privim către apropiatul forum al comuniștilor români cu mîndrie și încredere, cu mîndrie față de înfăptuirile prezentului, cu încredere în cele care vor veni. Acestea, înfăptuirile viitoare, sînt girate de **continuitatea** liniei politice adoptate de partidul nostru, astfel cum ea s-a configurat încă de la Congresul al IX-lea, acum aproape douăzeci și cinci de ani, sub conducerea fermă și clarvăzătoare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Piatră de hotar în istoria nouă a României, Congresul al IX-lea al P.C.R. își confirmă în timp valoarea de reper fundamental, orientînd decisiv evoluția noastră pe un drum propriu, pe singurul drum care ne putea garanta independența și progresul multilateral, suveranitatea și demnitatea națională. În **Expunerea** tovarășului Nicolae Ceaușescu **Cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România** se arăta: „Punînd în evidență uriașele realizări obținute de poporul român în construcția socialistă, este necesar să subliniem rolul istoric al Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a pus capăt politicii de ploconire față de tot ceea ce este străin, șablonismului, conservatorismului, concepției modelului unic în construcția socialistă, copierii mecanice a ceea ce se face în alte țări și a redat partidului, poporului sentimentul demnității, al încrederii în forțele proprii, subliniind necesitatea aplicării neabătute a principiilor socialismului științific, a legilor obiective, corespunzător realităților din România".

Congresele următoare celui din 1965 au reprezentat, fiecare, momente distincte ale unei evoluții petrecute sub semnul continuității, al urmăririi aceluiași obiectiv strategic: construirea socialismului și comunismului pe pămîntul românesc. Documentele pentru Congresul al XIV-lea, supuse dezbaterii publice în acest an, au analizat în profunzime stadiul actual al acestui vast proces constructiv, analiză pe baza căreia vor fi elaborate, de către Congres, liniile directoare ale activității pe mai departe. „Am ajuns la concluzia că este necesar — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara din octombrie a Comitetului Central — să facem această analiză înaintea Congresului al XIV-lea al partidului pentru a se putea înțelege mai bine problemele actuale ale dezvoltării economico-sociale, ale socialismului și vieții mondiale, astfel încît dezbaterile și hotărîrile Congresului să dea o perspectivă științifică, revoluționară cu privire la înfăptuirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor trecerii la afirmarea în viață a principiilor comuniste, în patria noastră, în toate domeniile".

Un act politic fundamental, exprimînd năzuința fierbinte a tuturor comuniștilor, a întregului partid și popor, îl reprezintă Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului cu privire la realegerea la Congresul al XIV-lea, în suprema funcție de secretar general al Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Recent, Conferința organizației municipale de partid București a adoptat o Hotărîre similară în care se spune: „Reinvestirea tovarășului Nicolae Ceaușescu, marele Erou între eroii neamului, ilustrul ctitor al României socialiste moderne, în cea mai înaltă funcție de conducere în partid, dovedește unitatea de monolit a întregii națiuni în jurul partidului, al secretarului său general, constituie expresia vibrantei recunoștințe față de uriașa activitate revoluționară, dedicată de aproape șase decenii, de conducătorul partidului și statului nostru, progresului și înfloririi multilaterale a patriei, întăririi suveranității și independenței naționale, afirmării cu putere a superiorității celei mai drepte și umane orînduiri — socialismul pe care îl edificăm cu succes în România".

Conștienți de misiunea istorică pe care și-au asumat-o, comuniștii români vor acționa în același sens ca și pînă acum: întemeiați pe certitudinile prezentului și scrutînd cu încredere viitorul.

„România literară"

VIZITĂ DE LUCRU – pictură de Valentin Tănase

■ **Realegerea în fruntea partidului a tovarășului Nicolae Ceaușescu — eminent militant comunist și patriot înflăcărat, ilustru gînditor revoluționar, luptător ferm pentru realizarea țelurilor supreme ale clasei muncitoare, genial făuritor al noului destin al țării și al celei mai luminoase epoci din istoria patriei, personalitate politică de excepție a lumii contemporane, care și-a consacrat și își consacră de aproape șase decenii, cu abnegație și eroism, întreaga viață și activitate binelui și fericirii națiunii române, cauzei independenței și suveranității, socialismului și păcii, înțelegerii și colaborării internaționale — constituie cea mai sigură garanție a edificării cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate, pe baza aplicării creatoare a principiilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete din țara noastră, a viitorului comunist al patriei, a înaintării neabătute a României spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație.**

(Din **Hotărîrea Plenarei Comitetului Central cu privire la realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al Partidului Comunist Român**)

Biblioteca județeană

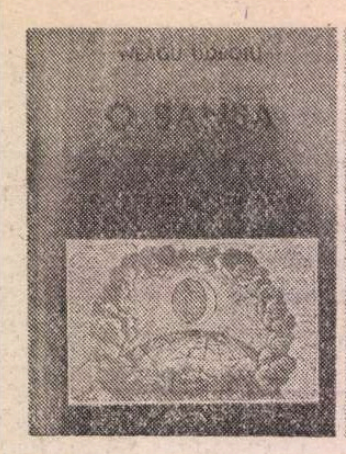

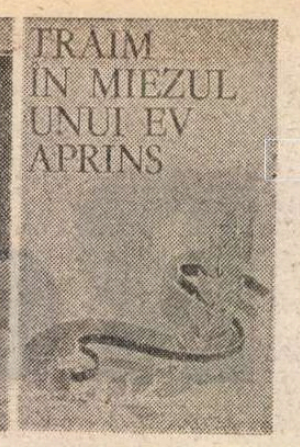

Omagiu editorial

Patosul angajării politice

ÎN această perioadă de vibrantă și însuflețitoare angajare patriotică premergătoare marelui forum al comuniștilor, scriitorii au dedicat un însemnat număr de lucrări importantului eveniment din viața partidului și a țării. Au intrat în librării volume de reportaje, publicistică literară, antologii, versuri, romane purtînd semnăturile unor creatori din toate generațiile.

Efigii în cartea prezentului se intitulează antologia (alcătuită de Dan Mucenic, cu un cuvînt înainte de C. Stănescu), ce reunește reportaje scrise de cunoscuți prozatori, poeți sau publiciști, oferind sugestive imagini ale înfloririi patriei. Structura volumului, incredințat tiparului de Editura Sport-Turism, evidențiază zonele de interes ce au polarizat atenția scriitorilor : viața nouă a satului românesc, ritmurile marilor platforme industriale din Zalău, Orșova, Fălticeni, Dăbuleni — locuri unde cu 3—4 decenii în urmă nu se întîmpla nimic spectaculos —, exemplaritatea morală a înfăptuitorilor marilor ctitorii ale României contemporane — canalul Dunăre-Marea Neagră, platformele maritime, metroul bucureștean, Transfăgărășanul etc. Răsfoind antologia întîlnim pagini scrise de Paul Anghel, Ion Arieșanu, Florin Bănescu, Vasile Băran, Teodor Bulza, Traian Coșovei, N. Grigore Mărășanu, Eugen Mihăescu, Cornel Nistorescu, Tudor Octavian, Horia Pătrașcu, Pavel Perfil, Ilie Purcaru, Dinu Săraru, Valentin Silvestru, Ilie Tănăsache, Mircea Vaida, Victor Vântu ș.a.

Aceeași editură a publicat și volumul **Opțiunea Metrou** de Ilie Tănăsache. Adevărată cronică a bătăliei pentru construirea celor trei magistrale subterane ale Capitalei, rod al unei documentări de peste 15 ani, cartea este o frumoasă călătorie într-o lume inedită și o nouă dovadă a afirmării inteligenței tehnice românești, în egală măsură a priceperii făuritorilor metroului, satisfacția de a-și vedea opera așezată la loc de cinste alături de cele mai prestigioase reușite de acest gen pe plan mondial.

Reține atenția și două volume apărute sub egida Editurii Eminescu. **Țărmul iubirii** de Tudorel Oancea ne introduce în viața și munca marinarilor de pe Dunăre, a scafandrilor, a siderurgiștilor gălățeni, a metalurgiștilor tulceni și a oamenilor din satele riverane marelui fluviu.

Reportajele din volumul **Praguri de suflet** de Mircea Bunea sînt, de asemenea, inspirate din actualitatea zilelor noastre, surprinzînd, dincolo de obișnuitul cotidian, semnificația majoră a unor fapte de maximă vibrație și tensiune, a unor realizări de excepție ale unor oameni de felurite profesiuni.

Ne-am oprit și asupra a trei volume publicate de Editura Dacia. Subintitulată „Reportaje sentimentale, însemnări și interviuri", cartea lui Ovidiu Suciu — **Drumuri prin Oaș** — pune în lumină ceea ce e reprezentativ, relevant, definitoriu pentru înțelegerea acestui mirific colț de țară românească, a oamenilor de-acolo, a obiceiurilor, tradițiilor. Se vorbește despre prezentul socialist al zonei, cu semnificative realizări în domeniile industrial, social, edilitar, schimbările produse de-a lungul anilor în mentalitatea oamenilor, implicarea acestora în viața colectivității.

Reportajele lui Gligor Hașa reunite în volumul **Amiaza unei iubiri** au ca zonă de investigare noile realități ale Hunedoarei, ținutul cu cel mai ridicat grad de urbanizare și industrializare al patriei noastre. Autorul surprinde eroicele fapte de muncă ale oamenilor din marile unități industriale ale Hunedoarei, Văii Jiului, Devei, Călanului, Hațegului, Orăștiei, de la Mintia, punînd totodată în lumină cîteva din trăsăturile locuitorilor acestor meleaguri : hărnicia, curajul, perseverența, responsabilitatea, patriotismul, întrajutorarea, spiritul de sacrificiu.

În volumul **O șansă păcii** publicistul Neagu Udroiu a realizat un amplu eseu consacrat poziției țării noastre la Sesiunea specială a O.N.U. consacrată problemelor dezarmării. Accentul principal cade pe prezentarea poziției principiale a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la această problemă cardinală a epocii pe care o trăim, sînt înfățișate acțiunile întreprinse de țara noastră și de conducătorul ei pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, rolul statelor mici și mijlocii în asigurarea unui climat de liniște și pace pe planetă, dezvoltarea liberă și independentă a tuturor statelor indiferent de orînduirea lor socială.

Sub genericul **Cronica de aur a patriei**, Lidia Novac a alcătuit o antologie din creațiile unor prestigioși scriitori și reporteri, trimisă la tipar de Editura Ion Creangă. Reportajele prezintă copiilor imagini ale noii geografii a patriei, cu mărețele sale împliniri, îndeosebi din ultimul sfert de veac. Cartea este structurată în trei secțiuni : „Călătorie în patrie", „Marile ctitorii" și „Din mare în mare" — ilustrînd file eroice din cronica mărețelor realizări ale construcției socialismului pe meleagurile României.

Intrînd în domeniul poeziei ne vom referi mai întîi la antologia de versuri patriotice **Trăim în miezul unui ev aprins** apărută la Editura Albatros. În creații vibrante, poeți de ieri și de azi omagiază patria și partidul, istoria celor patru decenii și jumătate ce au trecut de la actul de la 23 August 1944, frumusețile țării noastre, realizările României socialiste. Sînt antologați Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Virgil Teodorescu, Ioan Alexandru, Al. Andrițoiu, Lucian Avramescu, Cezar Baltag, Radu Boureanu, Ion Brad, Constanța Buzea, Daniela Crăsnaru, Nicolae Dragoș, Anghel Dumbrăveanu, Nicolae Dan Fruntelată, Petre Ghelmez, Ion Gheorghe, Ion Horea, Eugen Jebeleanu, Letay Lâjos, Mircea Micu, Ivo Muncian, Vasile Nicolescu, Adrian Păunescu, Aurel Rău, Dan Rotaru, Alfred Margul Sperber, Marin Sorescu, Szemlér Ferenc, Mircea Florin Șandru, Gheorghe Tomozei, Victor Tulure, Violeta Zamfirescu.

Volumul **Cîntecul iubirii**, purtînd semnătura lui Traian Iancu și publicat de Editura Cartea Românească este străbătut de sentimentul dragostei de patrie. Poetul cîntă țara, cu un dominant gînd al împlinirii, cu patosul angajării politice, închinînd creațiile sale trecutului glorios de lupte și jertfe al poporului nostru, precum și prezentul dinamic, efervescent.

Pe poetul sucevean Ion Beldeanu în recentul său volum, **Iarba iubirii**, apărut la Editura Junimea, l-a inspirat dragostea față de ținuturile natale ale Țării de Sus a Moldovei transpusă în pagini din care transpar mîndria și ambiția bucovinenilor de a construi trainic, hărnicia și spiritul lor de ordine, efortul deosebit al minerilor, al muncitorilor forestieri, al oamenilor de pe platformele industriale ale Sucevei, Rădăuțiului, Cîmpulungului, al lucrătorilor ogoarelor întru ridicarea economică și culturală a acestui ținut de o frumusețe aparte.

TRECÎND în domeniul prozei ne vom opri la cîteva romane. Mai întîi despre două cărți publicate de Editura Cartea Românească. Acțiunea romanului **Beton și pîine** de Ion Dianu se desfășoară în lumea unui mare șantier. Împreună cu oamenii de acolo, cu comuniștii în primul rînd, eroul principal va reuși să pună ordine din mers pe șantier, va forma, tot din mers, conștiințe, izbutind să transforme colectivitatea de pe Valea Uzului într-un detașament revoluționar de muncă apt să predea în bune condiții rafinăria.

Tot pe un șantier, de data aceasta de construcții navale, se derulează subiectul cărții lui Dan Plăeșu — **Lucrare de control la istorie.**

Și romanul **Podul de vise** scris de Areta Șandru și apărut la Editura Militară își plasează acțiunea în atmosfera unui șantier al economiei noastre naționale, unde sîntem introduși prin intermediul personajului central, al cărui destin se împletește în mod neașteptat cu acela al unor oameni din medii sociale diferite.

Noua carte a prozatorului Corneliu Omescu — **Munții nu cad** — publicată tot de Editura Militară, urmărește, pe o perioadă îndelungată — 1944—1980 — evoluția a două personaje — Anelia și Ovidiu — pornite în viață dintr-un sat de prin apropierea munților Zărand, reliefînd deplina lor realizare pe plan social, profesional și familial.

O altă cronică revelatoare a prefacerilor din anii socialismului ne prezintă Ștefan Dorgoșan în romanul **Ascensiunea**, apărut sub emblema Editurii Eminescu. Este vorba despre cronica existenței unui sat de-a lungul a patru decenii. Simbolul narațiunii este apa — element primordial al vieții cîmpiei și oamenilor — simbol în jurul căruia gravitează conflictul cărții.

Cîteva referiri și la volumele omagiale publicate în limbile naționalităților conlocuitoare de Editura Kriterion. Antologia **Imn partidului** (limba maghiară) cuprinde versuri de un vibrant patriotism prin care sînt evocate momente semnificative atît din trecut, cît și din prezentul măreței opere de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate, din anii de cînd partidul este forța conducătoare în România. În paginile volumului sînt creații ale unor poeți români, maghiari, germani, sîrbi, printre care Nicolae Labiș, Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Nicolae Tăutu, Nichita Stănescu, Ion Bănuță, Grigore Hagiu, Virgil Carianopol, Maria Banuș, Mihai Beniuc, Ion Brad, Radu Boureanu, Nicolae Dragoș, Ovidiu Genaru, Traian Iancu, Eugen Jebeleanu, Gheorghe Tomozei, Bartalis János, Bokor Katalin, Endre Károly, Farkas Árpád, Hajdu Zoltán, Horváth Imre, Kiss Jenő, Jancsik Pál, Létay Lajos, Majtényi Erik, Szász János, Szilágyi Domokos, Vajda Ferenc, Peter Barth, Vladimir Ciocov, Draga Mirianici, Ivo Muncian.

Volumul de reportaje și publistică literară **Înfrățiți în muncă și în viață** (limba germană) este alcătuit din texte semnate de reprezentativi scriitori și publiciști din țara noastră ca Horst Engelmann, Walter Joss, Werner Kremm, Hans Liebhardt, Erich Pfaff, Willi Potocsnik, Franz Remmel, Annemarie Schuller, Ewalt Zweier. Ei se opresc asupra unor obiective și probleme majore ale zilelor noastre : modernizarea Capitalei, dezvoltarea rețelei de căi ferate, a unor orașe din țară, a pomiculturii, zootehniei, a șantierelor navale, a hidrotehnicii (în munții bănățeni). Reiese cu pregnanță în evidență aportul oamenilor, indiferent de naționalitate, la apariția noii geografii economice a țării, spiritul lor de întrajutorare, patriotismul, unitatea de gînduri și simțire.

Și o ultimă referire la volumul de versuri **Balade și extaze** (limba ucraineană) de Ivan Negriuc, dedicat pămîntului natal — Ipotești de Suceava —, eforturilor oamenilor acestor locuri, înfrățiți în muncă și viață, pe drumul împlinirilor satului românesc contemporan.

Radu Levârdă

Revista revistelor

„Magazin istoric"

■ DEDICAT Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român — Congresul victoriei socialiste, al independenței depline, economice și politice a României — nou număr al revistei (II) omagiază acest măreț eveniment din istoria patriei și poporului nostru prin studii, articole, grupaje documentare relevînd înaltele semnificații istorice ale documentelor care urmează a fi adoptate la Congres, elanul creator și entuziasmul cu care națiunea noastră întîmpină marele forum al comuniștilor români, sprijinul unanim de care se bucură hotărîrea de realegere a tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al partidului.

În studiul **Partidul Comunist Român — partid al istoriei și viitorului României** de Ion Popescu Puțuri sînt relevate marile succese obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului comunist, în amplul proces revoluționar unitar și neîntrerupt de înaintare a României pe calea democrației și socialismului, inaugurat prin actul istoric de la 23 August 1944 și, îndeosebi, în anii glorioși ai Epocii Nicolae Ceaușescu, deschisă în viața patriei române de Congresul IX al P.C.R., cînd în fruntea partidului și țării a fost ales marele fiu al neamului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Estesub liniat adevărul fundamental potrivit căruia marile victorii obținute pe tărîm economic, social, științific, cultural sînt rodul politicii înțelepte a partidului, a clasei muncitoare, a întregului popor, strîns unit în jurul secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În articolul **Congresul XIV al Partidului Comunist Român — Congres ale demnității și independenței naționale**, conf. univ. dr. Mircea Mușat evidențiază mărețele perspective deschise în viața patriei și poporului nostru de documentele supuse spre dezbatere și aprobare Congresului, care precizează obiectivele, prioritățile și sarcinile din toate domeniile vieții social-economice ale țării pînă la sfîrșitul sec. XX și în primul deceniu din secolul inaugural al mileniului trei.

Sub titlul **Repere istorice în epopeea socialistă a patriei**, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu prezintă semnificative date privind Congresele și Conferințele Naționale ale P.C.R., desfășurate în perioada inaugurată de Congresul IX, date și fapte care subliniază cu putere caracterul științific, realist, profund original al politicii generale a partidului nostru, opțiunea și adeziunea sa fermă față de principiile socialiste, capacitatea și consecvența cu care își îndeplinește misiunea istorică de conducător al întregului proces revoluționar de transformare socialistă a României.

Tradițiilor luptei românilor pentru unitate și independență naționale le sînt închinate, și în acest număr al revistei, noi pagini originale. Sînt astfel evocate arden ta dăruire și patos revoluționar cu care Nicolae Bălcescu și contemporanii săi au militat, atît în țară cît și pe plan extern, pentru afirmarea idealurilor unirii și ale dreptății și libertății sociale și naționale, pentru stringerea rîndurilor fraților de-o parte și de alta a Carpaților în lupta comună. Într-o scrisoare din 4 martie 1850 adresată lui A.C. Golescu, Nicolae Bălcescu sintetiza astfel sarcinile politice viitoare ale revoluționarilor români : „O revoluție pentru unitatea națională și mai tîrziu alta pentru independența națională, ca astfel națiunea să reintre în plenitudinea drepturilor sale naturale".

Alte mărturii documentare prezentate în paginile revistei aduc noi date și informații despre lupta românilor transilvăneni, sprijiniți de frații de peste munți, pentru realizarea marelui ideal al unirii Transilvaniei cu patria-mamă, România, ideal împlinit la 1 Decembrie 1918, prin voința unanimă a poporului, exprimată în Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia.

În articolul **Carpații în istoria românească**, Gheorghe David face o bogată incursiune — pe baza unor semnificative mărturii documentare, începînd din cele mai vechi timpuri — în istoricul legăturilor indestructibile ce-au existat dintotdeauna între falnicii noștri munți și locuitorii care și-au clădit viața de-o parte și de alta a lor, fără ca aceștia să-i poată despărți vreodată și care ilustrează unitatea dintre poporul român și pămîntul pe care acesta l-a locuit.

Cornelia Bodea prezintă cele mai semnificative pagini din opera lui R.W. Seton-Watson, unul dintre marii istorici străini care au militat „Pentru cauza dreaptă a românilor".

În suita de mărturii ale culturii și civilizației românești, revista publică o nouă importantă descoperire arheologică — tezaurul monetar de la Medgidia, care aduce noi și prețioase dovezi privind vechimea și permanența românilor în Dobrogea, a vieții social-economice deosebit de active desfășurate pe aceste meleaguri. Tezaurul — conchide autorul, Gabriel Custurea — este cel mai mare din epoca medievală și modernă a Dobrogei și constituie „un alt argument al prosperității acestei zone în sec. XVII—XVIII, precum și al integrării ei în circuitul economic-comercial românesc".

R. V.

CONGRESUL XIV

■ **Congresul al XIV-lea al partidului – Congresul marilor victorii socialiste, al triumfului principiilor socialismului ştiinţific în transformarea revoluţionară a patriei, al independenţei depline, economice şi politice, a României – deschide poporului nostru perspectivele măreţe ale făuririi cu succes a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării ferme spre înaltele culmi ale orînduirii fără clase, spre comunism.**

(Din *Programul-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 şi orientările de perspectivă pînă în anul 2000—2010*)

Argumentele devotamentului

ESTE, desigur, cunoscut că adevărata împlinire a omului se realizează cînd reuşeşte să-şi pună în armonie faptele pe care le săvîrşeşte cu conştiinţa din impulsul căreia se nasc acestea. Datorită climatului social-politic — făurit în anii ce au urmat Congresului al IX-lea al partidului — în spiritul concepţiei partidului nostru despre om, despre rosturile sale şi consacrării lui drept **suprema valoare** — un asemenea deziderat de natură teoretică, principială şi-a aflat tot mai viabile întruchipări iar, prin crearea cadrului şi condiţiilor concrete, demnitatea umană a devenit, faptic, realitate de conţinut a noului timp ce se edifică sub ochii noştri, cu contribuţia noastră. Au fost abolite definitiv — şi acesta este unul din argumentele de seamă ale superiorităţii socialismului — inerţii şi prejudecăţi ce puteau împiedica afirmarea personalităţii umane, într-o desfăşurare liberă a voinţei şi aspiraţiilor, s-a conferit dreptul la existenţă demnă tuturor cetăţenilor patriei, idealurile egalităţii dintre oameni trecînd tot mai vizibil din sfera unor năzuinţe în aceea a unor realităţi de substanţă. Omului, prezenţei sale conştiente în viaţa cetăţii, afirmării propriei personalităţi, spre folosul său şi spre folosul societăţii, valorificării capacităţilor şi vocaţiilor fiecăruia îi sînt consacrate, în mod esenţial, şi prevederile, orientările, opţiunile economice, social-politice şi spirituale cuprinse în documentele pentru Congresul al XIV-lea al partidului, luminate profund de clarviziunea atitudinilor principiale în legătură cu opera de edificare a omului unei noi conştiinţe, revoluţionare — aşa cum se conturează ele şi în magistrala **Expunere** a secretarului general al partidului la recenta Plenară lărgită a C.C. al P.C.R. În conţinutul documentelor pentru Congres, al **Expunerii** de la recenta plenară, poate fi descifrată cu limpezime viziunea profund umanistă a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului nostru care, încă din anii tineri, şi-a făcut din libertatea şi demnitatea umană un ideal de luptă, acţionînd, în acest scop, ca un strălucit revoluţionar pentru izbînda ideilor socialiste iar, apoi, în anii de nouă construcţie a ţării, aflîndu-se mereu în fruntea operei de perfecţionare continuă a societăţii, militînd neobosit pentru valorificarea condiţiilor create spre folosul oamenilor, ca o recunoaştere cotidiană a adevărului că **omul este suprema valoare în socialism.**

Acest nou umanism, umanismul revoluţionar, consacrat plenar de realităţile româneşti, pus în operă, în spiritul viziunii şi sub impulsul unor memorabile iniţiative ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, s-a materializat într-o cucerire fundamentală a epocii inaugurate de Congresul al IX-lea : în **unitatea de muncă, idealuri şi conştiinţă a întregii naţiuni**, unitate care deschide noi perspective afirmării, în anii ce vin, a personalităţii umane pe multiple planuri, prin traducerea în faptă a obiectivelor şi orientărilor din documentele pentru apropiatul forum comunist. Ele creează condiţii principiale, morale pentru ridicarea în orizonturile unei noi calităţi a creaţiei literare şi publicistice, pentru angajarea mai profundă în propagarea strălucitelor idei şi concepte politice pe care le datorăm ilustrului gînditor revoluţionar, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în aşa fel încît opera de artă şi actul publicistic să se afle mereu la înălţimea realităţilor construcţiei socialiste româneşti, să înfăţişeze, cu expresivitate şi putere de convingere, viaţa şi munca oamenilor ţării, faptele lor eroice, încărcate de patosul muncii creatoare, al dăruirii pentru binele comun, cercetînd, deci, mereu izvoarele curate ale realităţilor româneşti, promovînd, totodată cu mai clară consecvenţă şi mai multă consistenţă, combativitatea partinică, revoluţionară faţă de orice fel de manifestări ce ar putea stînjeni sau întîrzia drumul ascendent al vastei construcţii materiale şi umane în care este angajat, sub conducerea partidului, poporul român.

Omului de cultură al României de azi îi pot fi, neîndoios, călăuzitoare repere de muncă şi creaţie, ideile şi tezele de excepţională valoare ale secretarului general al partidului cu privire la rolul conducător al partidului în opera de construcţie socialistă, cu privire la necesitatea dezvoltării şi întăririi proprietăţii socialiste, la cerinţa perfecţionării continue a participării, individuale şi colective, într-un climat de autentică democraţie, la opera politică de adoptare a deciziilor vitale pentru progresul societăţii precum şi la înfăptuirea lor cu exemplară angajare şi răspundere patriotică.

Este un merit istoric al partidului nostru, al strălucitului său conducător, că — într-un moment în care în complexa realitate a vieţii internaţionale, într-o ţară sau alta, s-au ivit situaţii contradictorii, conflictuale, se emit idei derutante iar citeodată se abandonează cu îngrijorătoare dezinvoltură principii de bază ale socialismului ştiinţific, teoretizîndu-se fără discernămînt întoarcerea la modalităţi de organizare economică şi socială ale vechilor orînduiri, pentru abolirea cărora a luptat clasa muncitoare — prin teze clarvăzătoare, cum sînt cele cuprinse în documentele pentru viitorul Congres şi în ampla **Expunere** la plenara lărgită a C.C. al P.C.R., adoptată ca Program de muncă şi acţiune revoluţionară pentru întregul popor, pentru întregul partid, se propune, cu fermitate ideologică, un program politic constructiv, reafirmîndu-se astfel, pe temeiul experienţei şi realităţilor naţionale, al principiilor fundamentale ale socialismului ştiinţific, o viziune coerentă privind desăvîrşirea operei de construcţie socialistă şi înaintarea ţării spre comunism. Se dă prin aceasta o replică fără echivoc oricăror încercări de denaturare, minimalizare şi denigrare a realităţilor socialiste, încercărilor de destabilizare a situaţiei dintr-o ţară socialistă sau alta şi se jalonează — în locul unor căutări ezitante, al unor soluţii capitularde, la care se recurge, din păcate, în alte părţi — un amplu şi coerent program de edificare economică, socială şi politică, menit să pună în lumină virtuţile şi superioritatea principiilor socialismului ştiinţific, ca istorică opţiune socială, menit să asigure omului — constructor al noii orînduiri — demnitatea vieţii şi faptei sale.

CA oameni ai patriei dedicaţi scrisului, avem temeiuri adînci de satisfacţie, ştiind că, mereu, în frunte cu un partid încercat, veritabil centru vital al naţiunii, poporul român, aflat în faţa unui eveniment cu adînci semnificaţii, îşi estimează lucid, cu legitimă satisfacţie civică măreţele înfăptuiri socialiste şi îşi exprimă solidar adeziunea la programe de muncă şi creaţie ce vor împodobi chipul de mîine al patriei, ce vor face ca — învingînd greutăţi, înlăturînd neajunsuri — viaţa oamenilor să se aşeze tot mai ferm, în viitor, sub semnul demnităţii şi al certitudinilor, făcînd să triumfe adevărurile umane permanente, spiritul unei etici profund umaniste, solidaritatea faptei creatoare, adăugînd noi şi impresionante ctitorii patrimoniului avuţiei naţionale.

Sub auspiciile unor asemenea realiste deveniri se prefigurează şi portretul social-politic, moral al omului de mîine, ca om al unor exemplare convingeri revoluţionare, comuniste, tot mai adînc conştient de misiunea şi valoarea sa.

În ctitorirea unui asemenea portret uman, în cultivarea unor înălţătoare virtuţi morale, a unor relaţii umane superioare, creaţiei artistice îi revine o nobilă misiune, prin îndeplinirea acesteia păstrîndu-se o indisolubilă legătură cu cele mai luminoase tradiţii, edificate prin vreme de marii înaintaşi, de corifeii culturii şi artei româneşti.

„Avem nevoie şi trebuie să cerem artiştilor şi tuturor scriitorilor — afirma recent secretarul general al partidului — **să creeze opere de înaltă valoare, corespunzător muncii eroice a poporului nostru, să oglindească lupta şi munca întregii noastre naţiuni pentru o viaţă mai bună, pentru socialism, pentru comunism, pentru pace, să demonstreze şi prin lucrările de artă şi literatură forţa creatoare a unei naţiuni devenite libere şi stăpîne pe destinele sale !".**

Sînt sintetizate în aceste cuvinte adevăruri şi aspiraţii de esenţă ale creatorului român contemporan, care şi-a făcut şi îşi face din permanenta cercetare a istoriei, vieţii şi muncii poporului — în vederea surprinderii lor în pagini nepieritoare — un reper estetic şi moral, o năzuinţă intimă. Cele mai valoroase opere ale prezentului, şi sînt numeroase acestea, depun mărturie că drumul de la năzuinţă la împlinire artistică este adeseori străbătut cu o pilduitoare responsabilitate artistică. Îndeamnă la aceasta, permanenta şi marea încredere a partidului, a secretarului său general, în oamenii de artă şi cultură, definirea cu noblеţea gîndului a misiunii operei de artă în viaţa cetăţii, în viaţa oamenilor. Se constituie, în acest sens, în adevăr de profunde şi multiple semnificaţii, frecventele referiri din documentele de partid, din opera secretarului general al partidului, la ideile adînc patriotice, progresiste cuprinse în creaţia marilor înaintaşi, începînd cu exemplul tutelar al operei geniale, pe care eternitatea spirituală românească o datorează Luceafărului culturii naţionale — Mihai Eminescu.

În toate acestea se află argumentele specifice ale devotamentului oamenilor de artă şi cultură faţă de partid, ale încrederii în opţiunile politice şi social-economice ce definesc prezentul socialist al patriei, ale voinţei de a da la iveală noi lucrări de valoare, în care patria şi oamenii ei să-şi afle întruchipate adevărurile fundamentale, năzuinţele supreme.

Este, deci, pe deplin legitim, într-un asemenea moment, legămîntul oamenilor de artă în faţa propriei conştiinţe de a implica organic, convingător spiritul şi orientările documentelor, ce vor fi adoptate de Congresul al XIV-lea, în operele ce le vor crea, de a sluji cu competenţă politică şi profesională, cu devotament patriotic înfăptuirea politicii interne şi internaţionale a partidului, consacrată binelui poporului, cauzei colaborării şi prieteniei între popoare, victoriei ideilor socialiste, de a da şi astfel expresie adeziunii lor profunde la opţiunile de istorică însemnătate ale prezentului pentru certitudinile viitorului, aducînd şi astfel un ales omagiu strălucitului conducător al partidului — a cărui realegere în funcţia supremă, la Congresul al XIV-lea al partidului, este în consens cu unanima voinţă a oamenilor de cultură, asemeni voinţei poporului întreg —, omagiind astfel marele om politic ce a redat patriei dreptul la sentimente esenţiale, celui ce a redat poporului dreptul de a-şi cinsti trecutul glorios, de a-şi făuri în linişte şi libertate prezentul, de a conferi, printr-o operă de construcţie fără egal, perenitate independenţei şi suveranităţii naţionale, idealurilor socialiste.

Nicolae Dragoş

OMAGIU – grafică de **Adrian Dumitrache**

Înaltul cîntec

Crescuţi în socialism, uniţi în gînd,
Privim azi demni spre Patria de mîine,
Nu-i nimeni să ne sfarme, să dărîme
Ce-am dăinuit pe românesc pămînt !

Partidul ne-a fost inima, iubirea ;
Partidul luminează-al ţării chip.
Vor glăsui chiar dincolo de timp
Măreţele semne şi-mplinirea !

Dăruitori şi tineri l-am urmat,
Ne-au însoţit victorii pas cu pas
Slăvind Conducătorul într-un glas.

Crescuţi în socialism, uniţi în gînd,
Partidul din ţăria lui ne-a dat
Să fim, biruitori, în primul rînd !

Al. Jebeleanu

Un climat generos

ÎNTR-UN mai vechi articol, publicat în „România literară", încercînd să fac o relativă listă a prozatorilor activi de azi, cu o eventuală sugerare a orizontului lor problematic (ca să nu spun chiar tematic), rezultatul a fost incomplet, şi matematic, şi ca sferă de cuprindere. Sigur, utilitatea acestor inventarieri poate fi discutabilă, în afară de cazul cînd concluzia nu are valoare prin ea însăşi. Oricum, rezultatul care s-a impus este al unei firești serii deschise, cu doritele surprize bune, atît în ceea ce privește scriitorul luat individual, cît şi referitor la cîmpul de forme şi idei al literaturii. Există, însă, şi alte posibile concluzii, asupra cărora aş vrea să insist. Oricît de incompletă enumerarea de autori şi opere, o realitate se impune. Este vorba de dinamismul interior al literaturii noastre contemporane — al prozei, îndeosebi — din sfera căruia face parte fiecare scriitor validat ca atare. Asistăm în ultimele decenii — şi timpul acesta coincide cu anii dintre Congresul al IX-lea al partidului şi Congresul al XIV-lea —, la un proces de valorificare a realității prin estetic ce cuprinde prozatorii din toate generațiile. Climatul prielnic creației literare, dezvoltat după anii 1965, a acționat de facto, nerămînînd doar o condiție favorabilă. Prozatorii şi-au circumscris mai adînc teritoriile care le-au conferit personalitate, iar expresia s-a nuanțat şi diferențiat, efect al unei realități literare firești. Dar acest climat, în mişcare şi nuanțare şi el, a favorizat unele cuceriri mai specializate. De pildă, filonul realist a crescut în densitate, prozatorii realului, chiar în cazul cînd parcurseseră unele experiențe tributare dogmatismului, confirmîndu-şi vocația de observatori ai umanului, capacitatea de a realiza construcții epice în care mijloace considerate tradiționaliste au cunoscut o adevărată resurecție.

Fără intenția de a absolutiza sau a limita discuția despre resursele altor formule de abordare în proză a problematicii omului, cred că spațiul realismului a continuat cel mai bine, după 1965, linia marilor noastre romane din perioada interbelică, încercînd răspunsuri proprii la realități sociale şi artistice proprii, specifice. Nu au dispărut, odată cu absența suportului lor material, unele teme, ci, mai degrabă, s-a produs o diversificare. Recurgînd la exemple, se poate spune că tema orașului a continuat să fie prezentă, să se dezvolte, şi în continuarea unor obsesii ale prozatorilor interbelici, dar şi în viziunea scriitorilor de proveniență orășenească sau cu obîrşie țărănească trăind prefacerile din mediul urban. De altfel, despre majoritatea prozei de după 1965 se poate avansa ideea că, pe mari spații, este *trăită*. Reflecția se îmbină cu faptul care o provoacă ; există o apetență pentru idee şi problematizare, izvorîtă din dorința scriitorului de a participa la un proces de perfecționare socială, de a se implica, de a-şi spune cuvîntul în marile probleme ale lumii din jur, în care se situează activ. Sub aspectul acesta, proza — cea manifest realistă, mai ales — are prospețimea şi candoarea (neidilice şi neidilizante !) ale luptei pentru un ideal imediat, cel mai adesea al restabilirii adevărului despre om, epocă, al relației dintre adevăr şi dreptate, dintre valoare şi nonvaloare, dintre inteligență şi prostie. Pe acest fundal se explică şi propulsarea analizei în proză, extensia personajelor problematizatoare, a acțiunilor care s-ar putea numi ca aparținînd unei „epici a conştiinței" sau „de conştiință".

Fascinația exercitată de real asupra scriitorului, sinceritatea acestei fascinații alimentată de aspirația de a da răspunsuri aici şi acum unor probleme de aici şi de acum, de utopia necesară mereu literaturii de a crede că poate influența viața omului a determinat cărți importante şi, totodată, redescoperirea prozei române de către cititorul din România. Regăsirea cititorului în cartea de proză nu e cîtuşi de puțin o frumoasă formulă de natură să satisfacă orgolii auctoriale. Omul zilei se citeşte, nu de puține ori, realmente în cartea zilei. În timp, literatura de azi va îndeplini, fără îndoială, şi un fel de funcție secundară, poate mai puțin „literară", de cronică a unei realități aşa cum era. Se poate ca lectorul de mîine să rămînă nedumerit în fața succesului unor cărți despre omul de azi, însă istoria literară nu va fi cu adevărat istorie literară dacă nu va reuşi să sugereze specificitatea unei literaturi într-o epocă specifică. Altfel spus, întîlnirea fluxului emoțional al scriitorului sau literaturii, coexistînd într-o stare de efervescență şi căutare, cu fluxul emoțional al unei umanități într-un proces de autoidentificare, pe un fundal de mutații sociale unice în întreaga noastră istorie.

Nu lipsit de interes este felul în care se prezintă în aceste ultime două decenii de literatură, în climatul caracteristic perioadei dintre Congresul al IX-lea şi Congresul al XIV-lea, spațiul de experiment al prozei noastre. Considerînd experimentarea formelor, expresiilor, modalităților ca un fapt vital pentru o literatură, absența înnoirilor favorizînd stagnarea, există totuşi o zonă specifică adoptării de forme noi, un teritoriu în care experimentul are o pondere mai mare. De obicei, noile generații intră, în condițiile normale, în literatură, sub semnul încercării unor drumuri noi, ceea ce s-a întîmplat şi în deceniile de după 1965. Un flux de tinerețe, cu dorințe de delimitare față de generațiile anterioare, a animat şi animă peisajul literar actual. În nu mulți ani, s-au afirmat numeroşi scriitori tineri, iar „lectura" pe care o fac cărțile lor asupra realității este demnă de interes. Faptul că tînărul scriitor publică, este încurajat de critica literară, de cititor se situează în acelaşi climat propice artei literaturii noi. Totodată, decantările care se petrec în rîndul generațiilor de scriitori tineri, obsesia socialului, a realității imediate, a epicii structurate într-un nou realism, după frecventarea experimentelor diverse, confirmă soliditatea şi solidaritatea în arta literaturii a tuturor scriitorilor şi statornicia ideii că valoarea unei cărți trebuie să se verifice prin deschiderea ei către eternul uman, la un moment al desfăşurării sale. Un etern uman în expresia sa românească, pe care toate generațiile de scriitori din România încearcă să-l surprindă în cărțile lor.

Platon Pardău

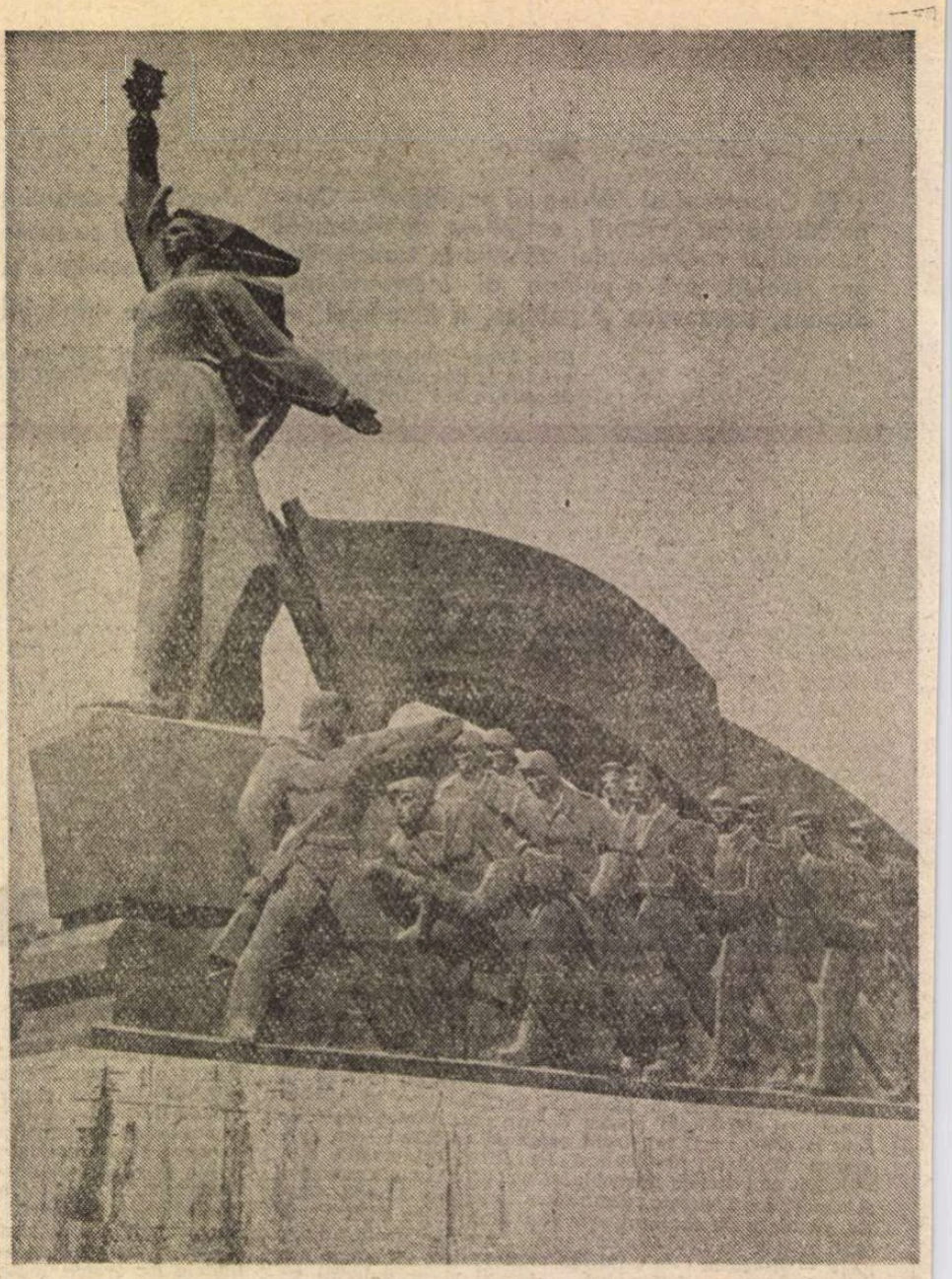

BORIS CARAGEA : VICTORIE

Efigie

ISTORIA e **meşteşugul** nostru cel mai de preț.

Ce fac cu deosebire românii? Ocupația de căpetenie a românilor e umplerea cu viață a istoriei românilor.

Ne trăim istoria cu calmul visătorului-constructor. Istorie care nu e hlamidă bizantină trasă pe umeri în zilele de sărbătoare, ci cămaşa lipită pe piele de nu de-a dreptul pe sînge a celui ce trudeşte pentru mai-binele alor lui.

Sîntem păstrătorii plini de respect ai urmelor trecutului pe care chivotele vechilor tomuri le conservă cu netulburate alcătuiri. Semne de fală, patalamalele începăturilor obştei, hrisoave de moşie, cîntece rupte de pe buze de oşteni, toate ne sînt avut neîntinat şi zestre.

Şi suma acestor semne sporeşte mereu, parcă fără efort: sapă mai adînc, în pămînt, excavatoristul şi iveşte cioburi de amforă cu brîie de culori încă neofilite sau monete cu chipul împăraților Romei sau, bătute de trezoreriile dacilor, monetele turnate în argint cu care-şi plăteau mai-bătrînii grîul şi vinul. Ba, se mai întîmplă, în biblioteci de departe (de nu chiar în bibliotecile vecinilor) la primenirea sertarelor necercetate, gospodari ai muzeelor şi arhivelor dau de noi şi noi documente ce luminează istoria românilor, atîta cîtă va fi ea, cît va fi curs pe albia timpului: preț de cîteva milenii...

Jind neîmplinit al Împăratului Lumii, Alexandru Machedonul, „pohtă" încercată doar cu gîndul de Iuliu Cezar înainte de a fi spart de pumnale, istoria românilor le-a rămas în grijă românilor.

Se mai iveşte însă cîte un „istoric" de pe alte meleaguri ce-şi moaie pana în călimara cu cerneluri trezite a minciunii şi uite că ne pomenim ținta unor atacuri fără noimă, de nu nedemne în totul, în „temeiul" unor argumente derizorii ce ne pun sub semn de îndoială înscrisurile ctitoriceşti.

Stau în ograda mea de cînd mă ştiu. Am credința că iarba de-o calc răsare din barba regelui Decebal.

Junghiat cu sabie întoarsă, pus pe tron de fier înroşit pe foc, tras pe roată, îmbucătățit de cămile, retezat de cap, dat gurilor de fîntînă n-am încetat, în ființă, ori neființă, chiar cînd părelnic eram golit de viață, să simt cum mă umple sore a mă reface după tipar, cum am fost, pămîntul de totdeauna al meu.

Dar fost-am numai junghiat, întronat pe spuză, călcat de roți şi hărtănit de cămile? Nu. De mii de ori (citeşte: de mii de ani) nu. Am fost cu osebire cel ce a dăinuit, neîngenunchiatul, neînvinsul. Am fost, chiar la greu, al izbînzii.

Cu fiecare picătură de singe ce a curs din rănile mele am lipit mai trainic între ele pietrele de cetate, podurile şi apeductele. Speranțele, cîntecele, cuvintele...

Se întîmpla aceasta înainte de împreunarea cinstiților părinți ai lui Cristofor Columb în vederea naşterii unui cocon ce va să descopere noi „Indii", înainte de roaderea în țărînă a oaselor viforosului Atilla sub care vor fi murit o sută de cai...

Vrem să fim pe mai departe mai buni şi mai drepți. Acesta e visul de-l trăim. Le lăsăm diletanților întru ale istoriei prezumțiile de tot curioase. Unde am fost înainte de timp? De cînd sîntem? Cum să ne punem asemenea întrebări? E ca şi cînd capul s-ar întreba pe care umeri viiază. Sîntem.

În strălucirea biruinței ca şi în descumpănire, la ceas de jubilație ori de îngrijare, la bine şi la rău, asta ştim să facem, să trăim înnobilînd un pămînt numit de Eminescu „parte înăsprită a Europei", purtînd în noi semințele speranței...

Gheorghe Tomozei

Gorun în Apuseni

Ca un visternic nouă nestinsule gorun
păstrează-ne ispita aleanului străbun
şi plămădind cu sete de pace şi de apă
tu creşte pentru aer şi pentru apă sapă
pentru iubire sapă pe-alături de soare
pe unde ne mai naşte pe unde ne mai moare
pe unde ne mai urcă pe unde ne mai lasă
un fagure de inuri sau cela de mătasă
cu alba sa lucire de zbor şi de cinstiri
sub timpla înțeleaptă a cuvioasei firi.

Ca un visternic grijii de mîine şi ecou
peste ce-i dăinuire şi peste ce e nou
îndreaptă primăvara prin noi în rădăcine
tot tînără să fie în stelele române
de jos din tomitane de sus de la Lucina
să stăruie în vise şi hora şi lumina
ori lacrima-mplinirii de mamă şi de tată
mai limpede ca roua de stele lăcrimată
să vină sub pleoapa acestui ev integru
alungă cu luceferi tăgadele de negru
şi pune în embleme celeste aspre dorul
din care versul scaldă în falduri tricolorul
sfînt dreptul la iubire şi cel de libertate
să fie sfînt ca glia şi piatra de cetate
ca visul ca sărutul ca limpede oțelul
ca dinainte fruntea prefigurîndu-şi țelul
şi nimene să nu ne întrebător conjure
că ghinda se preface-n statornică pădure.

O aripă de secol al unui neam de seamă
ne înfiiește-n sine şi sinele ne cheamă.

Ion Arcaş

CONGRESUL XIV

■ In centrul activității organelor și organizațiilor de partid, a tuturor instituțiilor ideologice și cultural-educative trebuie să stea permanent modelarea fizionomiei omului nou, înaintat, animat de un profund spirit patriotic, devotat trup și suflet cauzei nobile a socialismului și comunismului, făuririi celei mai drepte și mai umane societăți la care au visat spiritele avansate, revoluționare de pretutindeni, idealurilor progresului, socialismului și păcii în întreaga lume.

(Din *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*)

Congresul — lumina patriei

Aducem azi prinosul de iubire
În vers rodit din inima vioară,
Și înălțăm un cînt de biruință
Iar cîntecul lumină e de țară.

Vibrează-n el cu largele ecouri
O dragoste de pace și de glie,
O patrie trăiește-n viers de doină,
În viers lumină e de bucurie.

La ceas înalt, de-aleasă sărbătoare,
Cu sufletu-i pătrundem înțelesul,
În timpul nou, încununat de glorii,
Lumină e a patriei Congresul.

În Forum nalt partidul se rostește,
Prin el vorbește azi întreg poporul,
În glas de bucium și-n granit de brațe
Se-arată în lumină Viitorul.

În ani cutezători, de epopee,
Își află împlinirile izvorul,
Cînd țara își croiește noi destine
Lumina ei e demn Conducătorul.

Viorel Cozma

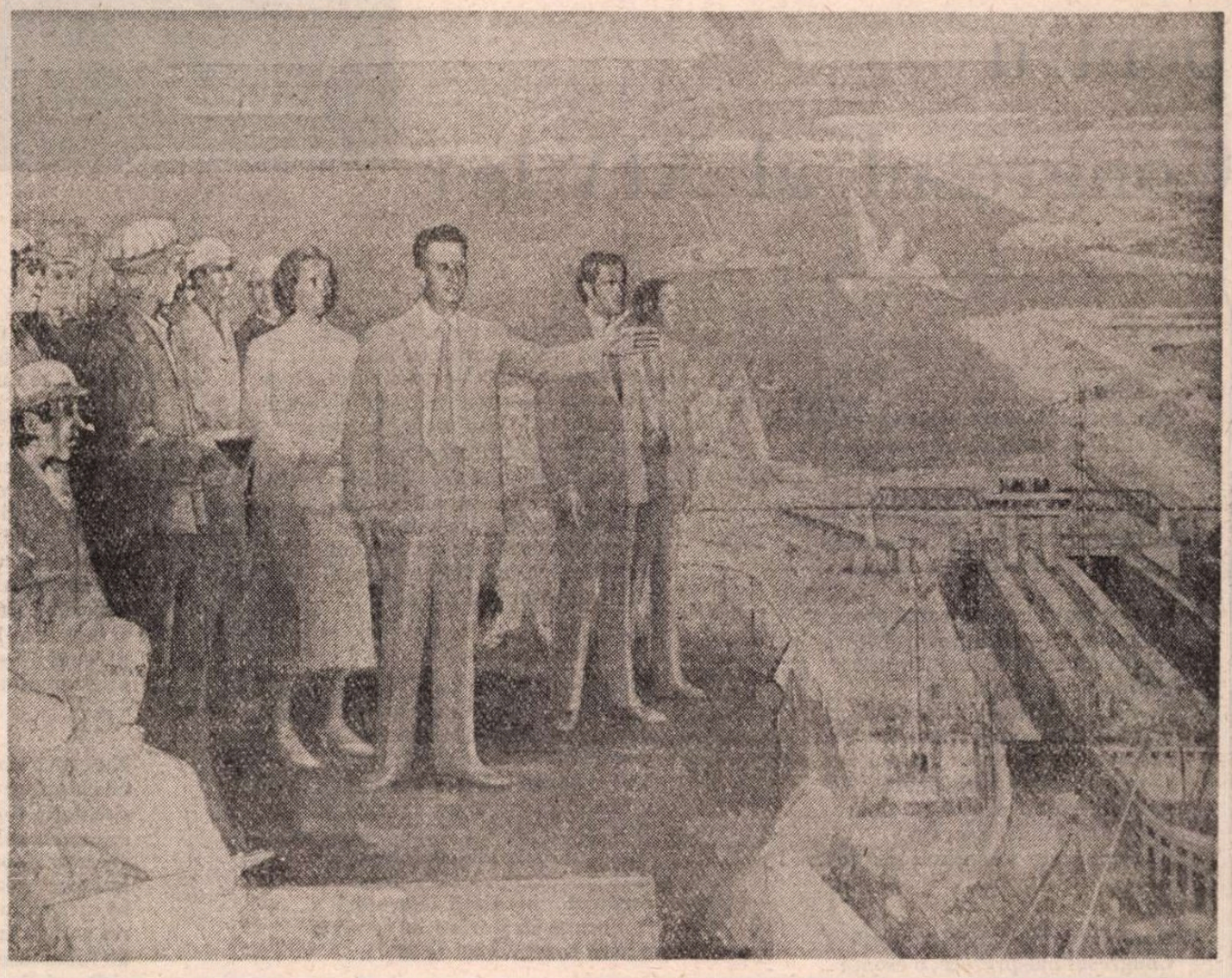

VASILE POP NEGREȘTEANU: **PRINTRE CONSTRUCTORI**

Istoria își cheamă oamenii

LITERATURA este și mărturisire și mărturie. Ea este un spațiu bine delimitat de cuvinte care vor modela mîine mereu alte generații de cititori. În același timp, literatura scrisă astăzi este și un document al libertății și dinamicii spiritului nostru, al dinamicii și maturității societății noastre. Ea, literatura, trebuie să cuprindă nu fraze lucioase, ci adevăr.

Este indiscutabil faptul că opera literară se constituie din strînsa interrelaționare a factorului subiectiv cu cel obiectiv. Ea este atît o realitate interioară, o încercare de interpretare a lumii prin lentila personalității scriitorului, cît și o realitate exterioară, un fel de aer proaspăt avînd amprenta realului spectaculos și inepuizabil.

În cadrul societății noastre socialiste, omul este valoarea supremă. Bazați pe concepția revoluționară potrivit căreia arta este emanația socialului, scriitorii tineri redau problematica individului, a omului nou, prin analiza actualității și prin meditația asupra istoriei. Construim o lume nouă pentru oameni noi, cu o nouă istorie și acest lucru reclamă cerința de a construi o societate bazată pe valorile umane și nicidecum pe „vînzare-cumpărare". Avem șansa să trăim într-un timp înalt atît pentru om cît și pentru scriitor. Avem șansa de a ne impune examenul lucid al conștiinței, de a ne implica în istorie.

Intrepătrunderea organică subiectiv-obiectiv, aplicarea corectă a raportului general-particular, național-internațional, creșterea rolului literaturii și artei ca factori de modelare a conștiinței sociale, perfecționarea relațiilor sociale, prin eliminarea formalismului și a superficialității, formarea omului nou, iată doar unele dintre obiectivele fundamentale ale **Tezelor** pentru Congresul al XIV-lea al partidului nostru. Originalitatea politicii noastre de zi cu zi, de viață cu viață, își găsește expresia în noul mod de a rezolva contradicțiile, inerente de altfel, prezentarea și înțelegerea lor cu maximă probitate.

Transformările structurale ale socialismului se răsfring mai ales asupra vieții spirituale. Am construit enorm, am modelat cursul apelor, am remodelat pămîntul; **trebuie**, temeinic și responsabil, să construim, să remodelăm chipul fiecăruia dintre noi, deci, pe scurt, al măreției României de mîine.

Nicolae Iliescu

Izvorul veșnic viu

ENEMAIPOMENIT sentimentul că aparții cuiva: țărinii unde ai fost zămislit, familiei, societății, prietenilor, unui loc anume, pe un pămînt anume, unde floarea și rodul tău de om s-au împlinit, cînd întorc (de la o vreme, tot mai des), gîndul îndărăt, pe teritoriile nașterii pe un ax al locului meu pe pămînt, împlintat undeva în Cîmpia Transilvană, pe malul Mureșului blînd, la Ocna de Mureș (numită, în bătrîni, Uioara), încerc acest sentiment tonic și firesc uman: că aparțin cuiva, că viața a fost neasemuit de bună cu mine, că, pe oriunde m-a vînturat destinul și spre oricite munci și îndeletniciri m-a împins (în afara scrisului) și oricît de departe m-a ținut de pămîntul nașterii mele, ei nu a putut să-mi șteargă, deloc, niciodată, acea lumină unică și călăuzitoare, a spațiului curat la care mi-am raportat, pe tot parcursul existenței, tot ce am făcut bine sau mai puțin bine pînă acum. Căci n-am putut fi nici dascăl, nici gazetar, nici om de litere, n-am putut scrie niciodată nici o carte, fără să nu mă raportez la axul de unde am pornit în lume, fără să nu mă raportez la familia, la bărbații și femeile acelei familii, la oamenii pe care i-am cunoscut și în angrenajul omenesc în care m-am înălțat eu ca făptură omenească. Acest sentiment că aparții mediului tău predilect, casei tale, sentimentelor familiei tale, mi se pare uimitor, deoarece, pe el, apoi, grefezi mai tîrziu aproape tot ceea ce, cu migală, închegi în visul și în scrisul tău viitor. Am trăit în mijlocul unor familii sărace, de ocnari, de tăietori de sare în salinele adînci ale orașului meu, descoperind în moșu, fie iertat, și în tata, modelele nepieritoare, bărbătești, ale acelor muncitori ai adîncului. Mă țineam în coada lor, de mic, și așteptam, ahtiat și cu oarecare frenezie, ieșirea lor zilnică la suprafață, din beznele minei, în sunetul tînguitor al sirenei. Aspiram mirosul de sare și fier al hainelor și trupurilor lor, văzîndu-le vlăguiala și paloarea chipurilor, înaintarea lor lentă, prin lumina zilei, spre casă. Toate acestea le-a trăit, în sine, piticul om de atunci, iar maturul de mai tîrziu le-a transpus, într-o carte a vieții și muncii minerești, a oamenilor adîncului de la Anina. N-am îndrăznit să scriu acea carte în afara acelor trăiri de demult ale copilului, în care vibrau, ca un aer al timpului, chipurile, atmosfera, imaginea muncitorilor adîncurilor, pe care îi așteptam de fiecare dată cu dragoste și uimire în larma străzii orășelului natal, să vină spre casele și familiile lor.

Pe Cîmpia Transilvană, între Mureș și Apuseni, călătorind cu trenuri mici de cîmpie sau trăind lîngă țăranii locului, asistînd la dramele, cumpăna, speranțele și visările lor, nu m-am putut apuca de scris, de un roman al satului ardelenesc și de descrierea unor vieți a dascălilor de țară, fără să nu port, în adîncul sufletului meu, pe adolescentul de odinioară, pe tînărul care străbătuse Cîmpia dintre Turda, Războieni și Luduș, și cunoscuse țăranul și dăscălimea locului.

Ceva mai tîrziu, scriind despre omul științei, despre omul savant, dedicat obsesiilor creațiilor sale, am avut în imagine, tot timpul, anii și experiența mea proprie, de tînăr profesor la un mare institut politehnic, unde mi-am alimentat bateriile sufletești din cunoașterea și dramele mediului social-uman-universitar, pe care le slujisem odinioară.

N-a fost rînd, lucrare, povestire, reportaj, roman care să se fi scris fără să nu fi avut, cîndva, un punct de pornire, un reazim, un izvor viu, din care, apoi, cel ce a scris, a putut să-și ia și el revanșa și la care să se raporteze. Greșesc cei care pretind că scrisul pornește dintr-o vagă și necunoscută „terra incognita" — sau care ignoră sursa, izvorul regenerator al realității unde am văzut lumina și la care ne vom raporta veșnic scrisul nostru. Căci nu poate exista, pentru o inimă sensibilă, fie ea a unui om oarecare, fie ea a unui scriitor, pornirea la o întreprindere atît de superior înaltă, precum creația, de pe un teren gol, de pe un spațiu vid, lipsit de o amintire, de o trăire, de un adevăr, de un semn al trecerii noastre pe acolo, pe acel pămînt. De aceea, pare bizar să refuzi o realitate trăită, un pămînt al tău, al nașterii, o trăire unică, un nou sentiment, numai pe motivul că nu ar fi noi, novatoare, sau moderne, numai fiindcă aparțin, să zicem, tradiției propriului tău... suflet. Bunul simț îndeamnă un om de condei să țină seamă de acest izvor veșnic, viu, ce susură etern în conștiința fiecăruia dintre noi, care e chiar propria noastră trăire față de realitatea vieții. Spre aceasta ne îndrumă toți marii creatori, de-a lungul timpului. Spre aceasta ne îndrumă cerințele umaniste ale societății noastre noi. Spre aceasta ne deschide o pîrtie luminoasă și chemătoare Partidul nostru, călit în luptele de clasă de-a lungul timpului, spre aceasta ne îndrumă întreaga gîndire politico-socială, care emană din documentele și din Tezele apropiatului nostru Congres al XIV-lea, gîndirea ordonată și impulsionată, neîntrerupt, și numeroase și memorabile discursuri ale secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

A nu ne rupe de adevărul celor trăite, a nu ne îndepărta de sursa reală a vieții noastre de fiecare zi este nu numai o cerință, dar și un firesc îndemn, de care omul de litere, creatorul unor lumi imaginare, care pornesc, toate, dintr-un act al trăirilor sale autentice, trebuie să țină seama. Căci el, scriind, nu se servește de sine pentru a se întoarce către sine. El se servește de sine spre a se întoarce spre ceilalți. Și, pornind de la sentimentul că el aparține cuiva — unui pămînt, unei familii și chiar sieși —, el dă dovadă, prin scrisul său, că, de fapt, aparține tuturor. Și oamenilor timpului său, și societății sale în care a văzut lumina și cărela, la rîndul său, trebuie să-i înapoieze lumina. Ca într-o osmoză și o perpetuă dăruire. Ca într-o eternă armonie.

Ion Arieșanu

Poem pentru Congresul al XIV-lea

VALENTIN TĂNASE : **CTITORI DE ISTORIE**

I

Congresul paisprezece se declină
ca bradul care fruntea nu-şi înclină
cînd bat furtuni şi-asemenea cu piscul
ce stă şi el neclătinat de viscol
deasupra scutului de nori pe care
îl spulberă, cu-o singură mişcare
înaltul Forum comunist aduce-n unde
un adevăr ce-ntreabă şi răspunde
decis, vieţii noastre-a tuturora.

E nava amiral ce-şi poartă prora
triumfului de-acum întrezărit
către mileniul III, mai lămurit
conturele revoluţionare
ne-nscrie-n fiecare dintre noi
congresul energiilor plenare
reverberate-n certitudini noi
şi-n fiecare dintre ele apare
fosforescenţa magmei din tipare
a cărei respiraţie enormă
ne contopeşte-n conţinut şi-n formă !

II

O pură, comunistă chintesenţă
Congresul paisprezece, o esenţă
de timp ce-adună clipă lîngă clipă
fără de umbră, fără de risipă
un timp al comunistului nesaţiu
ca o coloană infinită-n spaţiu
a revoluţionarei epopei...

Voi toţi înscrişi în cutezanţa ei
ca-ntr-o hipersensibilă cunună
de neînvins, puternici împreună
cei care totu-n patrie decid
un zbor şi mai înalt, cu gînd lucid
vegheaţi acum cînd brumele se cern
tezaurul pămîntului etern !

III

Înaltul Forum de cariatide
întemeiat de românescul dor
peste pămînturi care-au fost aride
cum se înalţă vulturul în zbor
să dea în spic recolte mai bogate
de grîu şi de secară şi de orz
şi de porumb ca nişte vechi armate
cu săbii de argint cu vîrfu-ntors
spre unde bate vîntul în armură
de sună şi răsună peste văi
ca sălbile stelare-n arătură
cînd se dezbracă ziua de văpăi...

IV

Aşa va fi ! Aud de-acum cum bate
a fiecărui, inima în piept
ca o emblemă de partinitate
şi ca un steag ce se înalţă drept
desfăşurîndu-şi pînza triumfală

Aşa va fi, va fi cu-adevărat
corabia de timp fără escală
căci timpul cel ştiut în timp durat
înseamnă minte gata să dezlege
a vieţii problematică de azi
semănătorul bob de grîu, curat, alege
să crească asemeni codrului de brazi
şi cumpănind cuvintele din carte
ascultă pulsul fiecărui verb
şi pune pentru zestrea lui de-o parte
pe cele care vin în salt de cerb
şi se aşează singure-n lucarne
asemeni unor torţe vii, trecînd
metalice, ca sunetul de goarne
peste euritmiile din gînd !

V

Congresul paisprezece va descinde
din munţi, de pe Ceahlău şi din Parîng
din ale Bărăganului incinte
cum apele în Dunăre se strîng
Vor fi bărbaţi, femei, cununi de tineri
nici unii dintre ei nu vor fi trişti
şi-n glasul lor vor fi făr' de reţineri
căci sînt cariatide-comunişti
care susţin cupole-adevărate
asemeni unui nimb de orhidei
în Forum, strălucind, să se arate
o horă românească de idei...

VI

Supremul Forum de cariatide
dor lîngă dor, gîndiri lîngă gîndiri
izvoare noi de riuri largi, avide
iubiri din care cresc numai iubiri
şi-acolo unde-a pus peceţi mînia
peste peceţi chilimuri se aştern
de glasuri ce proclamă România
emblema adevărului etern !

Da, toamna de acum e altă toamnă
nu anotimp al brumelor, nu-i doar
atît, purtată ca o-naltă Doamnă
peste cîmpii, în rochie de moar
lăsînd în urmă semne să se vadă
că a venit din nou, este mai mult
fosforescentă, trece prin livadă
şi paşii ei dezleagă un tumult
dar nu de ape limpezi, de dogoare
care, oriunde-a pus peceţi de dor
să prindă aripi vastele ogoare
de zbor.
Congresul paisprezece-i zbor
cu aripi largi, s-aducă viitorul
cu zestrea lui de vis ce s-a-mplinit
e sărbătoarea ţării cînd poporul
sub steagul de partid e strîns unit

VII

Această toamnă nu e ca oricare
ea va rămîne dăltuită-n vreme
un vast temei pe care urcă-n soare
efigia-mplinirilor supreme
Ea vine dintr-un vis aşa cum vine
şi primăvara în veşminte-albastre
cînd mai înalt cuvîntu-n vers devine
imaginea de dor a vrerii noastre
de-a aduna ca apele-n meandre
lumini mai multe-n vasta ei cunună
cu calde gingăşii, cu gesturi tandre
şi aştri ce răsar fără s'apună...

Ideile revoluţionare
care, acum, asemeni unor fructe
sub cumpăna de năzuinţi plenare
devin apoteotice conducte
prin care, dintr-un an la celălaltul
necontenit trec nimburi de dogoare
care, la glasul timpului, înaltul
trezite, stau de veghe pe ogoare
puterile care ne dau putere
şi pulsul ni-l statornicim în vreme
precum ne proiectăm pe şantiere
efigia-mplinirilor supreme !

VIII

Nu este această toamnă ca oricare
cu chipul ce adie din gutuie
sub dalta ei de dor modelatoare
din marmură se smulge o statuie
precum o epopee-n veac se naşte
la care-a năzuit cîndva Da Vinci
în care Omul-Om se recunoaşte
nu umbră lunecînd peste provincii
de fabuloase miruri pasagere
ci Omul-Om cu-o inimă ce bate
şi toarce ca-ntr-un miez de-ntemeiere
un fir albastru de umanitate !

Toamna aceasta a venit să-i poarte
acestei ţări mai sus, pe culme steagul
sub scutul violet de frunze moarte
planetă moartă să nu stea meleagul
ci brazda nouă, reavănă şi trează
cum e lumina zilei să rămînă
cum numai astfel, vie, se păstrează
limba, din veacul veacului, română !
Prin care ne rostim şi noi voinţa
pe magistrala timpului enormă
precum ne e de cînd ne ştim fiinţa
să-i dăm iubirii conţinut şi formă !

IX

Da, toamna asta nu e ca oricare
în creuzetul conştiinţei noastre
vom aduna în noi, în fiecare
avînturile păsării măiastre
ce se disting caratâ cu caratâ
la înalta adevărului tribună
clar şi decis, aşa cum se arată
pentru o viaţă liberă, mai bună !

În Forum, la Congresul paisprezece
ce va deschide-un drum fără escale
şi-apoteotic, Ţara-şi va alege
conducătorul-vrerii epocale
de-a sta pe-a lumii limpezită hartă
de norii grei ca plumbul, ai furtunii
ca o garoafă roşie ce poartă
corola nestrivită a minunii
cum o visa poetul mioritic
în versul cu vertebrele stelare
care-a văzut în timp cu ochiul mitic
reverberate frunţi oraculare !

Ion Potopin

Intreaga activitate de creație și cultural-artistică trebuie să se angajeze ferm în activitatea de ridicare a nivelului de cultură, de cunoștințe generale al tineretului, al întregului popor, de formare a conștiinței revoluționare a constructorilor socialismului, cu o poziție fermă față de tot ce este străin progresului, patriotismului socialist, fericirii omului, independenței țării.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România)

CONGRESUL XIV

Umanismul valorilor culturii socialiste

NU mai e pentru nimeni astăzi o constatare inedită interferența problemelor vieții cu problemele exprimării lor în cultura și arta contemporană, implicațiile existenței colective în conștiința individuală, efortul de valorificare directă a unor sensuri noi în problemele vieții curente. Existența mecanismelor socio-culturale, creșterea, intensificarea și amploarea procesului comunicării de masă („mass-media") e o realitate incontestabilă, ce asigură o acumulare de cultură în ambianța socială, din care omul aspiră — ca într-o vastă osmoză spirituală — datele actuale ale unei generale informații cultural-științifice.

Conceptul de „cultură" include azi totalitatea elementelor de cunoaștere și valoare, a realizărilor tehnico-științifice și disciplinelor umaniste, avînd o anumită stabilitate într-un cadru social organizat și asigurînd continuitatea progresului societății, exprimat în gîndire și limbaj. Cultura se integrează ca un fenomen specific, fundamental pentru evoluția ascendentă a societății și pentru dezvoltarea personalității, care asigură perspective inovatoare în planul vieții materiale și spirituale. Astfel, ea devine o „categorie socială", reprezentînd un ansamblu de fenomene, dominat de un proces mental al cărui vîrf proeminent e „gîndirea" (științifică, tehnică, artistică). În acest sens, se poate vorbi de o acumulare „informativă" și creatoare, în care disciplinele științifice fac loc unor valori umaniste, în timp ce în domeniul artelor, literaturii, psihologiei și lingvisticii pătrund elemente și metode ale științelor exacte. Omul de știință ca și artistul, creatorul contemporan în genere, devine o personalitate completă, „multidimensională", integrînd în creații sau opere de sinteză valorile culturii contemporane.

CA mod de afirmare a conștiinței sociale, cu o condiționare materială profundă și o inițială determinare ontologică, cultura epocii socialiste contribuie la integrarea tuturor valorilor timpului, îndeplinindu-și nobila misiune de a lupta pentru înfăptuirea marilor idealuri ale umanității. Ea exprimă în același timp necesitatea corelării între principalele domenii creatoare, cît și aceea a integrării omului de cultură în vastul proces constructiv al socialismului. Conștiința socialistă, dinamică, răscolitoare, apare astfel ca forma cea mai înaltă a procesului de cunoaștere și perfecționare a vieții umane în contemporaneitate. În ambianța cadrului socio-cultural, semnificația operei științifice, aceea a scriitorului sau artistului creator, se desprinde din activitatea curentă și se impune ca un autentic „act de conștiință". Exponent al unei epoci de înnoiri sociale, omul de cultură în general și scriitorul îndeosebi — cu o mai largă arie de comunicare — transmit prin opera lor, cu sinceritatea și patosul creației, sensul esențialelor prefaceri ale vremii. „Poeta vates", profet al viitorului, a devenit exponentul unei „ars militans", militantul imensului efluviu al energiei constructive, artistul „angajat" care participă la lupta pentru realizarea solidarității umane, pentru împlinirea marilor idealuri ale umanității.

În atmosfera de efervescență creatoare a zilelor noastre, socialismul a declanșat acea imensă sete de adevăr și de frumos, concretizată în prețuirea scrierilor, în care constructorii vieții noi se regăsesc „consemnați" artistic în redarea vibrației patriotice a elanului colectiv. Avînd ca țel superior formarea personalității integrale, cu dezvoltarea plenară a însușirilor psihofizice, umanismul socialist a deschis calea modelării omului prin artă, în sens etic și estetic, orientînd în acest mod fenomenul artistic-literar al epocii noastre. Arta, degajată de mecanismul economic dar înregistrînd fluxul seismelor transformatoare în societate, departe de a rămîne închisă în cadrul impresiilor subiective, redă în forme de expresie specifică ritmul activității constructive. În același timp, creația literară se profilează ca o forță ce înregistrează atît „mutațiile" ce au loc în viața socială, cît și noile valori spirituale în relațiile interindividuale. Căci nobila funcție a artei adevărate are la bază concepția umanistă, care pune în centrul gîndirii și actului creator „omul", considerat plenar sub multiplele aspecte ale activității sale. Claritatea ideilor, alături de fluența imaginilor sesizabile în semnificația lor, devine o calitate esențială a operei literare, care — prin puternica-i încărcătură emotivă — captează și reține atenția cititorului, îi determină gustul pentru o anumită literatură, trezindu-i interesul pentru artă și problemele ei specifice.

LITERATURA noastră contemporană (romanul și dramaturgia îndeosebi) abordează cele mai acute probleme și controversate situații din actualitate. Problema morală, „etica" muncii în largi dezbateri, care constituie miezul ideologic al prozei de amploare și al operelor dramatice, e înfățișată în relația dialectică **individ-societate**, purtînd pecetea unui factor activ în transmiterea „mesajului" în măsură să genereze preocupări sau atitudini pozitive în ambianța socială a piesei. Contribuind la procesul de clarificare a ideilor în conștiința socialistă, căutarea adevărului dobîndește aci nu numai o valoare gnoseologică, ci și una axiologică excepțională.

Pentru arta ce se afirmă în contextul ideologiei revoluționare și în confinîile lumii socialiste, funcția de comunicare a conținutului (idei, concepte, valori afective) capătă o semnificație deosebită. „Mesajul" ei devine o componentă și o justificare a „actului" artistic. Frumusețea, eficacitatea și strălucirea artei rezultă aici nu numai din valoarea ei intrinsecă, ci — în bună măsură — din vitalitatea ei în plan social, unde are a-și spune cuvîntul înaripat și convingător, grație puterii de seducție, persuasiune și penetrație în interiorul psihicului uman, ce o caracterizează. În același timp, în societatea socialistă, arta își dezvăluie, mai mult ca oriunde, funcția ei creatoare, încetînd de a fi o simplă modalitate convențională de expresie, contribuind efectiv la formarea spiritualității omului nou. Reflex al unei realități pregnante și al fluxului energiei transformatoare, literatura și arta epocii socialiste nu au rămas la simple cîntururi decorative, exterioare, ci au adus în actualitate și în miezul fierbinte al creației complexa problematică a omului contemporan, așa cum se reflectă ea în experiența vieții de fiecare zi. Ampla explorare psihică, pătrunzătoare și nuanțată își găsește expresia în opere remarcabile, ce pregătesc „sinteza" trăsăturilor caracteristice ale epocii noastre revoluționare și definesc specificul celui mai înaintat umanism : umanismul socialist.

În contextul valorificării activității artistice și literare în actuala etapă a socialismului în țara noastră, e locul să relevăm accentul pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu l-a pus în **Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România** la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie — pe însemnătatea rolului artei și literaturii într-o inspirată formulare : „Avem nevoie de o literatură mai combativă, pătrunsă de un înalt spirit revoluționar, patriotic, inspirată din realitățile patriei noastre", afirmînd în continuare datoria creației literare de a contribui la ridicarea „nivelului general de cultură al întregii națiuni".

DINCOLO de considerațiile obișnuite asupra viabilității artei, un interes deosebit îl constituie sesizarea și înțelegerea marelui ei fond umanist, care — de la Renaștere și pînă în prezent — constituie una din rațiunile esențiale ale perenității ei în viața omenirii. Acesta asigură echilibrul realizat prin atenuarea contrastelor psihice, prin afirmarea valorilor spirituale ale umanității și prin reprezentarea omului în cadrul realității sociale în permanentă acțiune creatoare, avînd drept țel progresul universal.

În zilele noastre, umanismul artei capătă o nobilă și înaltă semnificație, grație forței morale pe care o reprezintă arta socialistă în procesul de formație și desăvîrșire a conștiinței omului nou. Și, dincolo de clarificarea problemelor specifice creației, de explicarea procesului „mutațional" al vechilor forme și concepte estetice în noi modalități de exprimare, originale și autentice, arta exprimă azi o reală forță ce contribuie la unitatea ideologică și spirituală a popoarelor pe plan mondial, la consolidarea încrederii și solidarității lor în epoca noastră supusă teribilei amenințări a unui cataclism planetar.

Mircea Mancaș

Deschid cartea...

Podul Soarelui

Am văzut, pînă acum doar în fotografii, noul pod de peste Dunăre, menit în întregime circulației rutiere.

Am privit, cu o reală încintare a ochiului și a minții, lungul arc care unește cele două maluri, surprinzător și sigur ca rezolvarea elegantă a unei ecuații. El pare că materializează în beton, peste apele largi ale fluviului, segmentul de la zenit al bolții cerești.

Privindu-l, și știind că i s-a dat ființă pentru ca un cît mai mare număr de români și de străini să poată ajunge mai repede pe țărmul însorit al mării, m-am gîndit că i-am putea da unul din cele mai frumoase nume : Podul Soarelui.

Geo Bogza

Patria gîndită

Aici, calea, cea dreaptă,
ce ușor se găsește !
Nu-i nimeni și nimic să te-abată...
copiii te iau de mînă
urma nu tăgăduiește.
Și, iată,
bucuriile te-ajung.
Vremea așează lumina în fereastră,
oamenii în rostul lor.
Pasărea albă prorocește zbor prelung.
Pacea zidită stă în picioare,
Dunărea vălurește istoria,
marea ne aduce la țărm cîte o albastră depărtare.
Întemeietorul ține în slavă
acest binecuvîntat pămînt
și nici o palmă de loc nu-i scapă
din veghe, dragoste și cuvînt.

Valeria Deleanu

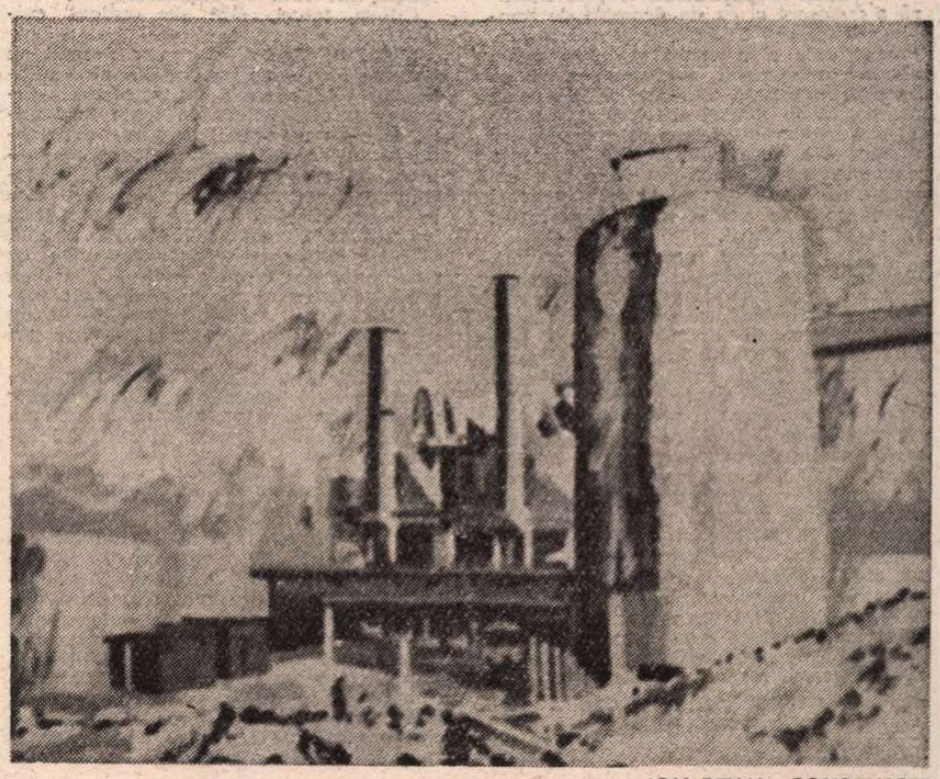

ION BIȚAN : CONSTRUCȚII

Misiunea istorică a literaturii contemporane

SUBLINIEREA — în cadrul Expunerii la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., din 24—25 oct. — a unor aspecte esențiale ale creației artistice, precum cele referitoare la adevărata sursă de inspirație și la rolul artei și literaturii în formarea și ridicarea conștiinței revoluționare, în spiritul respingerii a tot „ce este străin progresului, patriotismului socialist, fericirii omului, independenței țării", dovedește importanța pe care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu o acordă acestor forme ale conștiinței sociale a căror „misiune istorică" se vădește în realizarea unor opere pătrunse „de un înalt spirit revoluționar patriotic", inspirate „din realitățile patriei noastre". Dezvoltînd aceste idei, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, își înscrie propriul demers teoretic pe linia marilor tradiții ale literaturii și artei naționale, care — de la începuturi — s-au orientat spre sursele autohtone — singurele capabile să contribuie la formarea conștiinței de sine și la revelarea permanențelor spiritualității noastre naționale.

Identificîndu-se cu cele mai nobile și elevate idealuri și aspirații ale poporului, cu fondul autohton, cu ceea ce se cheamă stil național, literatura română — „de la origini și pînă în prezent" — a înlesnit — în momentele decisive ale istoriei și dezvoltării naționale — promovarea valorilor perene, propunînd modele demne de urmat, în spiritul dragostei de frumos și de libertate, al înțelepciunii milenare a poporului, care a pus totdeauna mai presus interesele generale față de cele individuale.

Toți marii creatori din trecut (pornind de la cronicari și pînă în zilele noastre) au înțeles să răspundă prin operele lor la marile comandamente istorice și sociale ale timpului în care și-au înscris devenirea, participînd la promovarea solidarității în luptele sociale, la afirmarea conștiinței naționale, la reconsiderarea propriului orizont, modelînd conștiințele prin intermediul imaginilor artistice, înlăturînd egoismul funciar — considerat de către Titu Maiorescu drept rădăcină a tuturor relelor.

ÎN anii socialismului — cu precădere după Congresul al IX-lea — literatura noastră și-a înțeles „misiunea istorică" atît prin conectarea la tradițiile progresiste anterioare, cît și la cerințele epocii, recurgînd la modalități specifice noilor relații și conținuturi existențiale integrate într-un continuum. În acest sens, ceea ce caracterizează cu precădere literatura noastră de azi este modul nou de a concepe lumea și viața, în care accentul cade pe social, pe spiritul revoluționar, manifestat prin asimilarea creatoare a ideilor înaintate, a valorilor vieții și ale artei, încorporate unor imagini construite pe baza unor simboluri și a unor metafore revelatoare — mijloace specifice care fac posibilă degajarea unui mesaj umanist. Este — de fapt — literatura unui umanism revoluționar, reflectînd marile realizări contemporane, în contextul unor structuri semnificativ-armonice : de îmbinare a spiritului național și universal, a tradiției cu inovația, prin intermediul unei gîndiri artistice bazate pe unitatea dialectică dintre general și individual.

Este de domeniul evidenței faptul că cele mai reprezentative opere ale literaturii noastre contemporane n-au rămas străine de ceea ce secretarul general al partidului numește „izvoarele limpezi ce izvorăsc din pămîntul strămoșesc", ale poporului — „adevăratul creator, de altfel, al limbii și literaturii, a tot ce este mai bun în acest domeniu, în România" —, aflîndu-se într-un dialog continuu cu natura, cu oamenii, cu viața cetății, căutînd răspuns la marile întrebări ale omului și ale societății. În această ordine de idei, unul dintre scriitorii contemporani (e vorba de Romulus Guga), afirma că „scriitorul este o personalitate politică și arta se află în interiorul politicului".

Promovînd o varietate de stiluri, literatura română de după cel de al IX-lea Congres al P.C.R. și-a înțeles „misiunea istorică" în a restitui o imagine convingător-dinamică a prezentului, răsfrîngînd, prin mijloacele specifice, procesele sociale complexe ale matricei stilistice și adîncile prefaceri de mentalitate ale epocii. Este o literatură ce și-a propus drept țel esențial redimensionarea etică și estetică a omului, făcîndu-i pe cititori, așa cum afirmă prozatorul Mihai Sin, „ceva mai conștienți de propria lor ființă, mai responsabili, mai puternici și mai sensibili"... Lucrul acesta a devenit posibil prin stabilirea unui acord structural între conștiințele creatoare și cele ale epocii, a unei convergențe de sens între trăirea creatoare și cea socială.

Parte componentă a vieții umane, literatura noastră contemporană întruchipează, în forme specifice, aspirațiile cele mai profunde ale sufletului uman și ale timpului concret pe care-l parcurgem, avînd capacitatea de a articula faptele în structuri artistice semnificative. Fie că se inspiră din realități subiective, fie că pleacă de la prezentarea unor realități exterioare (obiective), cele mai bune opere literare create în anii socialismului contribuie la declanșarea unor emoții artistice durabile, la perfectibilitatea existenței, înscriindu-se printre experiențele cruciale în urma cărora — așa cum arăta Tudor Vianu — fragila noastră alcătuire omenească își lărgește considerabil orizonturile, puterea de cunoaștere, raționalitatea. Se configurează astfel un nou univers spiritual al omului contemporan, prin avansarea unei noi tipologii umane generată de radiografierea realităților contemporane, cu ajutorul unui instrumentar literar modern, care facilitează luminarea din diverse unghiuri a relațiilor dintre om și cosmos, dintre om și istorie, în procesul revoluției tehnico-științifice. Este vorba — în esență — așa cum observa Const. Ciopraga, de apariția unui nou realism atotcuprinzător, a unui realism nuanțat, care îmbină deopotrivă, în contextul imaginii, socialul, eticul, psihologicul, în revelarea unui mod existențial major, legat de istorie, dar cu largi deschideri spre universal. În acest sens, tot ce s-a creat valabil în literatura noastră între Congresele al IX-lea și al XIV-lea n-a rămas străin de „misiunea istorică" a timpului, respectiv de problematica existențială a devenirii noastre într-o ființă din epoca post-belică, de aspirațiile atît ale timpului concret, cît și ale condiției umane.

AM asistat cu justificată satisfacție — în această epocă — la înflorirea tuturor genurilor și cu precădere a romanului care face saltul de la mimesisul tradițional la fantezia creatoare, contribuind la reconstituirea imaginii dinamice a proceselor social-politice tot mai complexe ale epocii noastre. Trebuie să remarc de asemenea apariția și impunerea — între ultimele două Congrese : al XIII-lea și al XIV-lea — a unei noi proze a tinerilor care și-au înțeles „misiunea istorică", implicîndu-se cît mai profund în artă și în viață, fiecare în felul său, căutîndu-și formula care să-l prindă, adecvată momentului și psihologiilor, urmărind procesele transformatoare, rezolvarea unora dintre conflictele omului cu istoria, cu destinul și propriile limite.

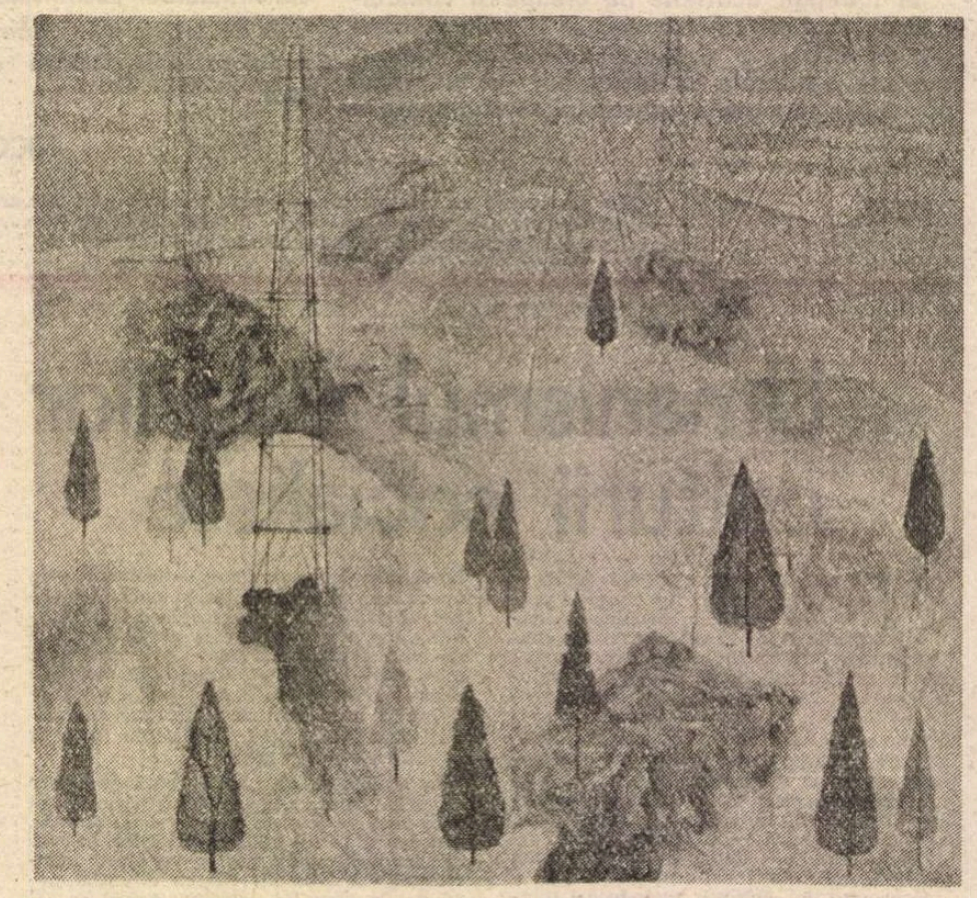

VIOREL MARGINEANU : SONDE

Semnificativ mi se pare și faptul că alături de aceste inovații ale tinerilor, susținute de către critica de specialitate, coexistă și modalitățile tradiționale, care-și concep „misiunea istorică" prin reconstituirea realităților — în contextul unor romane istorice și politico-documentare — după un anume cod moral; de reevaluare a actelor istorice cruciale și a injustițiilor istoriei, a raporturilor dintre realitatea istorică și proiecția ei literară. Continuă să existe de asemenea și romanul inspirat de noua viață a satelor. Nu este ocolită nici viața intimă a oamenilor (îndeosebi în romanele de dragoste), în romanele-jurnal, sau epistolare, și nici meditația asupra lumii în contextul unor romane filosofice.

Sincronizîndu-se cu marile valori europene și universale contemporane și continuînd acțiunea de recuperare a marilor tradiții naționale, creatorii ale căror opere se înscriu în perioada de după 1965 și pînă la Congresul al XIV-lea s-au remarcat atît prin revalorificarea adevăratelor surse de inspirație, prin respingerea a tot „ce este străin progresului", cît și prin abordarea unor noi stiluri, a unor noi modalități de reflectare a problemelor epocii noastre — sub semnul unor mari progrese ale tehnicii —, aflîndu-și menirea în apărarea adevăratelor valori ale umanismului, tot mai amenințate de civilizația de consum.

În acest sens, în cele mai bune opere ale acestui timp (lista lor ar umple pagini întregi !), noul erou al timpului nostru, prezent ca personaj al acestor opere, devine mesagerul unei conștiințe revoluționare, transformîndu-se în port-drapelul unui **înalt mesaj de idei**, al proiectării unor noi linii de perspectivă. Acest nou personaj — așa cum apare în cele mai reprezentative opere — are maturitate ideologică și o mare bogăție spirituală.

Sîntem îndreptățiți să credem și să sperăm că — la fel ca în toate momentele cruciale ale istoriei poporului nostru — toți creatorii de artă și frumos vor răspunde înaltei „misiuni istorice" a acestei epoci, străduindu-se să descopere alte noi modalități de expresie capabile să sugereze efervescența creatoare a spiritului revoluționar care animă acest sfîrșit de veac XX, în deplină concordanță atît cu adevărul vieții, cît și cu cel artistic.

Simion Bărbulescu

A crea pentru semenii tăi

ÎN climatul de ample deschideri aduse în viața țării și poporului nostru de cel de-al IX-lea Congres al partidului, creația literară a cunoscut și ea un deosebit de semnificativ proces de înnoire și revigorare. Proces care a antrenat și implicat nu numai pe oamenii scrisului, ci și pe imensa majoritate a cititorilor. Se poate afirma că în sfertul de veac trecut de la acel memorabil forum al comuniștilor români din vara anului 1965 literatura română contemporană nu doar și-a reînnoit propriul chip, ci și-a dobîndit și un nou tip de cititor, implicat el însuși în viața literaturii.

Captînd interesul maselor de cititori, mai întîi prin proba adevărului de viață surprins în pagina de carte, apoi și prin aceea a măiestriei cu care acest adevăr este transfigurat artistic, scriitorii reprezentativi afirmați în aceste decenii au reînnoit firul marilor tradiții ale prozei în limba română. Schematismul, lipsa de viziune, șablonismul care bîntuiau pînă atunci în multe, foarte multe pagini de carte și care îndepărtau cititorul, au dispărut, nu ca prin minune, ci printr-o tenace trudă scriitoricească, menită să recîștige cititorul și încrederea sa în scriitor și în îndreptățirea scrisului său. Revitalizarea prozei — ca, de altfel, a întregii creații artistice în deceniile inaugurate de Congresul al IX-lea — constituie un proces deosebit de semnificativ. După cum deosebit de interesantă este noua atitudine a cititorilor față de carte și scriitor, care și-au redobîndit statutul lor de autentici exponenți și interpreți ai realității.

Sînt multe explicațiile acestui fenomen pe care, în absența unor amănunțite cercetări de sociologie literară, ne este dificil să le surprindem acum, și în acest spațiu, în toată complexitatea lor.

Cîteva, totuși, sînt de ordinul evidenței.

Mai întîi, faptul că aceste decenii au fost marcate de o impresionantă dezvoltare și proliferare a mijloacelor și tehnicilor informaționale în toate domeniile, inclusiv în cîmpul creației literar-artistice. A crescut, astfel, nivelul competitiv, atît al scriitorului, cît și al cititorului. Un nou orizont de așteptare face ca opera literară fără o miză artistică ridicată să se autoexcludă din drumul ei către cititor. Se scrie altfel acum, cu mai multă conștiință a scrisului, cu mai mult profesionalism, cu mai mult respect pentru minunatul nostru instrument ce ne-a fost pus la îndemînă — cuvîntul românesc.

Și cititorul o știe. El însuși este părtașul acestei competiții a autenticelor valori literare, fiind implicat pe deplin în destinul contemporan al scrisului românesc.

Un cititor competent își va căuta întotdeauna scriitorul competent. Iată de ce cărțile, nenumăratele cărți bune, adevărate, frumoase apărute în acești ani abia de apucă să poposească în rafturile librăriilor. Și nu mi se pare exagerat să afirm că noul chip al literaturii noastre de astăzi se datorește și cititorilor, care de mult nu mai sînt doar simpli „consumatori" de literatură, ci participanți direcți la căutările și frămîntările scriitorilor, la truda lor de a îmbogăți patrimoniul scrisului românesc cu opere reprezentative, pe măsura timpului pe care îl trăim.

Mai deslușesc în evoluția literaturii noastre din aceste decenii o coordonată deosebit de semnificativă : fidelitatea artistică față de realitate. Complexele procese pe care le trăiește societatea românească angrenată în transformări fundamentale, marile probleme cu care se confruntă omenirea în acest final de secol și de mileniu, meditația responsabilă asupra destinului omului și civilizației, încrederea în valorile nepieritoare ale umanității, atașamentul profund față de idealurile comuniste, încrederea neabătută în popor și în partidul nostru comunist impun scriitorului, artistului contemporan o sporită responsabilitate față de creația sa. Și față de cei spre care își îndreaptă mesajul creației sale.

A scrie, a crea pentru semenii tăi, aici și acum, reprezintă, poate mai mult decît oricînd, asumarea unei deosebite responsabilități. Aceea a libertății de a aborda o realitate extrem de complexă cu mijloace impuse de însăși conștiința artistică. Cărțile noastre au fost scrise și s-au născut din crezul artistic eliberat de prejudecăți și dogme, izvorît din suflul nou de gîndire adus în viața țării de cel de-al IX-lea Congres, din certitudinea că nu realitatea trebuie să se muleze după norme artistice prestabilite, ci creatorul este dator să-și adecveze în continuu procedeele, mijloacele expresive la impulsurile realității. În acest fel, fidelitatea artistică a operei literare față de realitatea care a generat-o a căpătat noi valențe, noi profunzimi expresive. În acest efort al creatorului de a-și construi noi căi de acces spre abordarea din noi unghiuri, din noi perspective a complexei realități pe care o trăim, cititorul i-a fost mereu un statornic sprijin și un fidel partener de drum.

Să mai consemnez în aceste notații încă un fapt pe care-l socot semnificativ pentru noul climat literar în care ne scriem cărțile și în care ele își urmează drumul lor în lume. Anume faptul că se constată în ultimul timp o deplasare a interesului cititorului de la o problematică a prozei ținînd de domeniul senzaționalului, a vindicativului, a ostentativului, spre temele vieții simple, normale, cotidiene, așa cum o știm cu toții și cum totuși talentul scriitorului ne face să o descoperim plină de nebănuite lumini, frumoasă și unică. Cred că, după ce a parcurs felurite experiențe în ultimele decenii, proza noastră, prozatorii redescoperă un personaj de mare și inepuizabile resurse — omul obișnuit, prietenul și tovarășul nostru, pe care zilnic îl întîlnim în cele mai felurite împrejurări și, adeseori, nu-l vedem. Sau n-am știut să-l vedem. Eu cred că acest personaj, viața sa așezată, de fapt, la temelia a tot ceea ce se edifică astăzi pe pămîntul patriei sînt menite să deschidă noi orizonturi prozei românești. Cei puțin așa se anunță din foarte bunele cărți ale noilor prozatori care au intrat în viața literară a acestui deceniu.

A scrie despre om, despre rostul său creator de făuritor de bunuri materiale și spirituale a fost și va fi îndatorirea scriitorului. Cu atît mai mult este aceasta îndatorirea scriitorului contemporan, el însuși martorul uriașului efort constructiv al națiunii noastre, profund angrenate în construirea socialismului și comunismului pe pămîntul românesc.

În edificarea acelui viitor luminos pe care îl prefigurează documentele supuse spre dezbatere și aprobare Congresului al XIV-lea al partidului, ale cărui lucrări vor fi urmărite cu deplină satisfacție și interes, în aceste zile, de întregul nostru popor.

Ioan Lăcustă

CONGRESUL XIV

■ Intreaga activitate de creație literară trebuie să devină un puternic factor al ridicării conștiinței revoluționare, de dinamizare și ridicare a nivelului general de cultură al intregii națiuni.

Trebuie să pornim neabătut de la faptul că literatura, muzica, arta în general, activitatea cultural-artistică au o înaltă misiune socială în ridicarea nivelului general de cultură al poporului, în înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială și construcție socialistă.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România)

O concepție revoluționară despre artă și cultură

CULTURA este portretul etnopsihologic al unui popor, în ea se reflectă felul său de a fi, de a gîndi și a munci, concepția sa despre lume și viață, ea îl înfățișează lumii așa cum a fost și cum vrea să fie. În concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, socialismul se construiește cu oameni și pentru oameni, cu muncă susținută și disciplinată, cu știință înaltă și conștiință revoluționară. Se construiește cu buni specialiști în domeniul lor de activitate, dar care posedă, totodată, un vast orizont de cultură generală care să le modeleze conștiința în spirit umanist, patriotic și revoluționar și să le înlesnească posibilitatea de a-și scruta adîncurile conștiinței, de a se înțelege pe sine, de a cunoaște legile generale de devenire a omului, de dezvoltare a societății, istoriei și națiunii. De aceea, partidul nostru, secretarul său general au elaborat o politică culturală științifică, armonioasă, care ține cont de interesele societății și ale individului, de nevoia organică a omului de a se împărtăși din bunurile culturale, create de omenire în îndelungata ei devenire istorică. Într-o asemenea viziune, în documentele partidului nostru, în cuvîntările secretarului său general, se afirmă răspicat ideea răspunderii organismelor de stat și de partid față de hrana spirituală a oamenilor, față de cultura ce se oferă poporului. De aici se impune spiritul critic, selectiv, grija deosebită pentru o cultură rațională realistă, democratică, umanistă, patriotică și revoluționară, de înaltă valoare artistică, fiindcă în afara ideii de valoare nu poate exista o cultură viabilă, și totodată obligația de a respinge pseudo-cultura, antiumanistă, retrogradă și reacționară, care umilește omul, sădește în el misticismul, anticomunismul, ura de rasă, disprețul față de popor, defetismul, cosmopolitismul și atiță la ura între oameni și popoare.

În politica partidului nostru, cultura — cum s-a subliniat și în recenta Expunere de la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. — este concepută ca o puternică forță spirituală, capabilă să dinamizeze masele, să le educe în spirit revoluționar și patriotic, să le ofere modele demne de urmat, să le sădească în conștiințe ideea de Bine, Adevăr și Dreptate, de Omenie și de Frumos, căci putem socoti că previziunea lui Marx — va veni o vreme cînd oamenii vor trăi tot mai mult după legile frumosului — a venit. În concepția secretarului nostru general, în socialism, masele populare trebuie să aibă nu numai acces la cultură, ci și posibilitatea să-și afirme talentele și geniul creator. Creînd cultură, masele își conturează tot mai bine personalitatea lor creatoare. În această viziune a fost inițiat amplul Festival național „Cîntarea României" — un adevărat maraton al spiritului. Această concepție revoluționară atotcuprinzătoare despre cultură s-a instaurat odată cu venirea în fruntea partidului și a țării a tovarășului Nicolae Ceaușescu, la Congresul al IX-lea al partidului.

ÎN acest context, aș vrea să încerc, evident foarte sumar și incomplet, să formulez cîteva gînduri despre inestimabila contribuție a tovarășului Nicolae Ceausescu la înflorirea culturii, respectiv a literaturii și artelor, în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului. Cum printre principalele probleme cu care se confruntă creația literar-artistică se înscriu raportul ei cu lumea din care se inspiră, cu viața intimă și existența socială a oamenilor, cu universul lor de gînduri și simțiri, precum și climatul spiritual al epocii, libertatea de creație, relația dintre tradiție și inovație, problema adevărului, a realismului și umanismului înfățișarea luptei dialectice dintre vechi și nou, raportul dintre național și universal, funcția ei de modelatoare a conștiințelor, de formare a omului nou, vreau să precizez din capul locului că anii care s-au scurs de la Congresul al IX-lea al partidului — structurîndu-se în grandioasa istorie, prin marile lor realizări, prin mutațiile petrecute în conștiința și existența oamenilor, prin confruntările obiective dintre vechi și nou, prin natura contradicțiilor din societate, prin intensitatea conflictelor, prin bogăția faptelor și ideilor, prin frumusețea morală a oamenilor — s-au constituit într-un inepuizabil izvor de inspirație pentru toate genurile literare. În acest răstimp istoric s-a statornicit un climat spiritual de efervescență creatoare, s-au înlăturat prejudecățile dogmatice privitoare la specificul creației, s-a recunoscut pe deplin statutul intim al actului creator, s-au spulberat suspiciunile (procesele de intenții atît de dăunătoare altădată), s-a asigurat scriitorului dreptul de a fi el însuși, de a cunoaște și de a spune adevărul, de a se exprima în conformitate cu natura intimă a talentului său. N-au mai existat în acești ani teme fetișizate sau incriminate. Sfera de inspirație se extinde pînă la cele mai îndepărtate granițe ale sufletului uman și ale existenței. Nimic din ceea ce este omenesc nu mai este străin de literatura noastră. Urmînd exemplul revoluționar, înnoitor al partidului, al secretarului său general, creatorii noștri — scriitori, artiști plastici, muzicieni, cineaști — au făcut ca o gîndire elastică, suplă, să înunde cele mai bune opere artistice S-au prăbușit dogmele sclerozate și infructuoase, canoanele estetice care socoteau că viața și arta trebuie să se inspire din ele și nu invers ; au fost zgîlțîite din temelii conceptele osificate, constituite într-o mistică, nocivă pentru gîndire și pentru creație, într-o condamnabilă frînă conservatoare. Este prin excelență meritul secretarului nostru general de a fi creat — pentru prima dată într-o țară socialistă, — acest climat intelectual și moral în care au putut și pot să înflorească cele mai diverse talente.

În acest context ideologic, secretarul general al partidului a declanșat chiar de la prima sa întîlnire cu oamenii de știință și artă, din 1965, și-apoi la Congresul IX-lea al partidului, lupta împotriva schemelor dogmatice, a deprinderilor de a nu gîndi cu capul nostru ci cu unul de împrumut, a tendințelor de pietrificare și sclerozare a gîndirii în jurul unor probleme false precum **eroul cu pete sau fără pete**, ierarhizarea arbitrară a temelor, a speciilor literare, a tot ceea ce se înghesuie în noțiunea de realism socialist. Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adus o contribuție decisivă la regîndirea unor noțiuni și categorii estetice în lumina marxismului viu, creator, precum moștenirea culturală, realismul, umanismul socialist, specificul național, accesibilitatea, caracterul popular al artei, libertatea de creație și multe, multe altele. În abordarea acestor probleme secretarul general al partidului are neprețuitul merit de a fi pus capăt stărilor de lucruri negative, de a fi redat filosofiei marxiste vigoarea și autenticitatea ei, caracterul ei intrinsec creator și militant, izvorul prospețimii ei și-anume : realitatea obiectivă, nepoleită și neîndulcită, odată cu încrederea în forțele ei inepuizabile.

Pornind de la principiile fundamentale ale filosofiei marxist-leniniste, de la cunoașterea temeinică a trecutului nostru istoric și cultural, tovarășul Nicolae Ceaușescu dădea la Adunarea generală a scriitorilor din 1968, o înaltă apreciere literaturii noastre din trecut : „Poporul român se mîndrește pe drept cuvînt cu tradițiile progresiste, patriotice ale culturii noastre. Istoria luptei maselor populare pentru păstrarea ființei naționale, pentru neatîrnare, pentru libertate și dreptate socială, pentru o viață mai bună, a consacrat pentru vecie numele multor cărturari luminați, clarvăzători. Viața și activitatea celor mai de seamă oameni de cultură din trecut sînt străbătute ca un fir roșu de dragoste și devotament față de popor și patrie, de dorința arzătoare de a sluji idealurile celor mai mulți, de un înălțător spirit de jertfă pentru cauza libertății naționale și sociale. Ei și-au făcut o datorie de onoare din a înfățișa lumii virtuțile poporului român, noblețea sa spirituală, modestia, hărnicia, umanismul ce l-au caracterizat întotdeauna, dorul de libertate și dreptate. Creația acestor scriitori va dăinui, rămînînd întotdeauna unul din cele mai luminoase capitole ale culturii naționale".

Strălucit cunoscător și iubitor al literelor române, tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a manifestat stima și prețuirea pentru „comoara artistică plină de nestemate a folclorului român ce stîrnește admirația în întreaga lume", subliniind, în contextul dialectic dintre tradiție și inovație, faptul că „Datoria scriitorilor de astăzi este ca pe fundamentul sănătos al tradițiilor marii noastre literaturi clasice să înalțe și mai sus arta poporului român". În magistrala **Expunere** de la recenta plenară îndeamnă din nou creatorii să meargă la izvor nu la ulcior. Pe baza acestei largi comprehensiuni față de geniul creator al poporului român, numit adeseori de tovarășul Nicolae Ceaușescu „poporul care a creat **Miorița**", în acești 25 de ani mișcarea folcloristă de la noi a luat proporții de masă și a cunoscut o înflorire fără precedent. Cercetările folclorice, etnografice și etnologice au fost valorificate în lucrări monumentale, de interes internațional. S-au publicat studii monografice despre specii și genuri literare populare, s-au reeditat pe principii științifice ediții vechi de o mare importanță, s-a realizat aproape complet **un corpus** al folclorului românesc din toate regiunile țării. Lucrări asemănătoare s-au întreprins pentru studierea folclorului populației de origine maghiară, germană, sîrbă de la noi din țară. Din inițiativa secretarului general al partidului au renăscut tradiții, obiceiuri care păreau la un moment dat definitiv uitate, au fost fructificate dansul și muzica populară în creația cultă și în cadrul amplului Festival național „Cîntarea României".

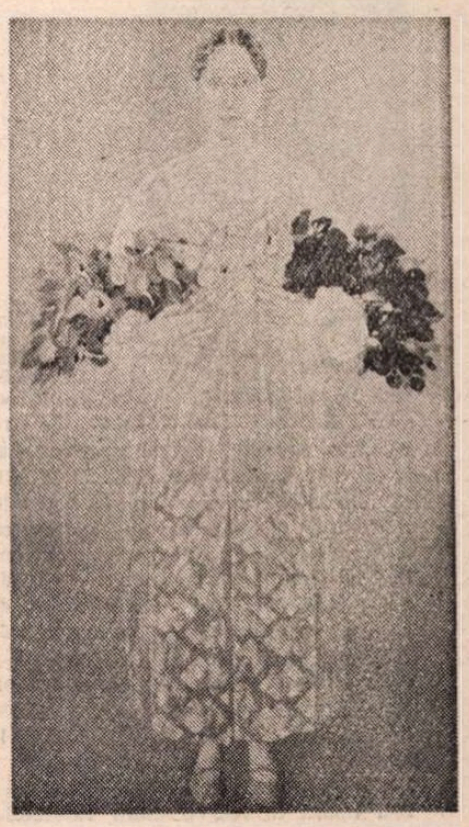

ELENA GRECULESI : **FLORILE RECUNOȘTINȚEI**

OGRIJĂ asemănătoare, de pe poziții profund științifice, s-a manifestat față de valorificarea literaturii culte din trecut, pe principiile științifice ale moștenirii culturale. „În aprecierea creației literar-artistice — ne atrage atenția tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să avem întotdeauna în vedere condițiile social-istorice concrete în care a fost făurită, caracteristicile etapei respective, cerințele dezvoltării societății, interesele fundamentale ale celor ce muncesc. O analiză științifică, obiectivă, a moștenirii culturale cere disocierea clară a ceea ce a fost înaintat, valoros, a tot ceea ce a exprimat necesitățile progresului social, de lucrările și ideile inspirate din ideologia claselor exploatatoare. De aceea, relevînd ceea ce este prețios în literatura trecutului, nu trebuie să trecem cu vederea lucrările cu tendințe retrograde, reflectînd concepții naționaliste, șovine sau, dimpotrivă, cosmopolite, contrare intereselor progresului patriei noastre, intereselor celor ce muncesc". În lumina unei asemenea înțelegeri științifice sînt apreciați în vasta operă a secretarului general scriitorii din trecut, de la cronicarii moldoveni Grigore Ureche și Dimitrie Cantemir, de la Ion Budai Deleanu la „ilustrul revoluționar și cărturar" Nicolae Bălcescu, Bolliac, Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Hasdeu, Creangă, Caragiale, Eminescu, Titu Maiorescu, Gherea, Coșbuc, pînă la scriitorii veacului al XX-lea — Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, O. Goga, Liviu Rebreanu sau George Călinescu, creatori „care constituie nu numai o bogăție a culturii noastre naționale, dar au devenit și un bun al culturii universale, contribuind la ridicarea prestigiului patriei peste hotare".

Nu e greu să ne imaginăm acum, după 25 ani, ce-ar fi putut da cultura noastră universalității și cum ar fi arătat ea, cît de trist și dezolant ar fi fost peisajul ei dacă Eminescu ar fi rămas — cum s-a propus înainte de unii dogmatici — „un poet feudal", Alecsandri un boier orb și surd la viața poporului, Macedonski un morbid, Maiorescu un critic „lăutar" fiindcă, vezi doamne, era cam analfabet și judeca operele „după ureche", Goga un naționalist, Arghezi un „poet al putrefacției" care a reușit să aducă la noi „putrefacția poeziei", cum l-a anatemizat un impostor care acuma vine să ne dea lecții despre democrație, pe Blaga l-a caracterizat ca un mistic, pe Brâncuși un formalist ș.a.m.d. Dacă nu e greu să ne imaginăm cît de pustiu ar fi fost peisajul culturii noastre fără asemenea personalități, nu e greu nici să ne dăm seama, dacă ne gîndim la atîți alți scriitori, precum avangardiștii noștri sau sămănătoriștii și poporaniștii, precum Stere, Vasile Voiculescu, Aron Cotruș etc., etc., ce bogăție de valori, de gînduri și simțiri a redat culturii noastre naționale și lumii întregi climatul de fermitate ideologică dar și de largă comprehensiune din **Epoca Ceaușescu**. Valorile trecutului au fost integrate selectiv, cu spirit critic, prin tot ceea ce ele au mai valoros și mai progresist, în fluxul culturii socialiste.

ÎNDRUMÎND consecvent literatura contemporană să dezvolte și să ridice pe o treaptă superioară cele mai bune tradiții ale literaturii naționale și universale, partidul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu au acordat o atenție deosebită afirmării și înfloririi creației noi, umanist-socialiste, ca o viziune proprie, originală, a timpului nostru, orientînd-o convingător și nuanțat către realitate, către marile probleme ale omului contemporan, către munca și idealurile sale.

În acest climat, cunoaște o mare înflorire literatura de dezbatere etică, romanul politic, poezia de meditație filosofică asupra celor mai grave, mai delicate și mai diverse gînduri și sentimente ale omului contemporan.

La baza înfloririi artelor din acest răstimp istoric stau, fără îndoială, talentele existente dar în egală măsură cîteva principii estetice dintre cele mai generoase și mai fructuoase cu privire la realism, la specificul artei și la adevăr, afirmate cu tărie de secretarul general al partidului.

Urmînd îndemnul tovarășului Nicolae Ceaușescu, creatorii noștri — scriitorii, artiștii plastici, cineaștii, muzicienii — au îmbogățit cultura umanist-socialistă cu opere remarcabile, cu un rol hotărîtor în procesul de educare patriotică, etică și estetică a oamenilor. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a cerut creatorilor să fie suflet în sufletul neamului, să afirme necontenit marea putere a filosofiei marxist-leniniste de a integra creator toate datele științelor și cercetărilor moderne despre om, dar și forța ei de a respinge eclectismul, de a milita cu intransigență revoluționară împotriva idealismului și a gîndirii retrograde.

Ion Dodu Bălan

Eminescu și comentatorii săi (I)

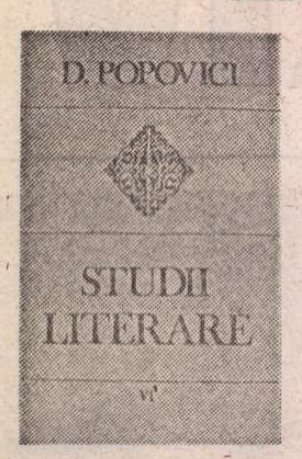

D. POPOVICI a ținut la Universitatea clujeană trei cursuri consacrate lui Eminescu. Primul, în semestrul de primăvară al anului universitar 1945/1946, s-o ocupat de receptarea poetului în contemporaneitate și imediat după moartea lui, de la criticii „Revistei contimporane" la Raicu Ionescu-Rion. Acest curs s-a păstrat sub forma a 14 lecții dactilografiate, din care, deși cu abrevieri, cam jumătate s-au dovedit publicabile. Al doilea curs, din anul universitar 1946/1947, continua înfățișarea eminescologiei de la Maiorescu la Caracostea și a fost litografiat în 1947. În sfîrșit, în anul universitar 1947/1948, D. Popovici a studiat însăși **Poezia lui Eminescu**, într-un curs litografiat în 1948 sub acest titlu. Acesta din urmă a fost tipărit în 1969 (Editura Tineretului, col. „Lyceum") și retipărit în volumul al cincilea (1988) al **Studiilor literare** îngrijite la Editura Dacia de Ioana Em. Petrescu. Precedentele două cursuri, pregătitoare, cum se vede, alcătuiesc conținutul volumului al șaselea, recent apărut, al aceleiași ediții. Lecțiile dactilografiate au fost reproduse fragmentar în **Anexe** iar cursul întreg din 1947 în corpul volumului. La un loc, ele constituie cea mai minuțioasă analiză a receptării operei eminesciene din cîte avem, parcurgînd aproape trei sferturi de secol de critică și istorie literară referitoare la marele poet. Nimeni n-a adus-o la zi (încă o jumătate de secol s-a scurs de la ultimele texte luate în considerare de D. Popovici), deși operația ar fi foarte necesară, fiindcă, așa cum constata fostul profesor clujean, Eminescu s-a impus la noi tuturor cercetătorilor literaturii, la fel cu Cervantes în Spania, eminescologii ivindu-se în serie și nefiind exclusiv critici, dar ziariști, economiști, filosofi, filologi etc. „A nu te fi ocupat de Eminescu este, pentru spiritele timpului, un certificat de incapacitate integrală" (p. 223), notează D. Popovici în 1946 și trebuie admis că lucrul rămîne în bună măsură valabil și astăzi. Studierea posterității critice eminesciene, singura pe care o întreprinde D. Popovici, nu poate fi nici ea exhaustivă, din pricina imensității materialului. În **Încheierea** celui de al doilea curs, autorul menționează multe din contribuțiile de al doilea raft, pe care studiul său le-a omis, așa încît avem, la urmă, citindu-l, o idee ca și completă asupra eminescologiei între 1871, cînd s-au declanșat discuțiile, și jumătatea anilor 30 din secolul nostru, unde s-a oprit, prin forța lucrurilor, investigația lui D. Popovici. Cartea lui D. Popovici, cu toate limitele ei, despre care va mai fi vorba, este un instrument indispensabil, făcut și mai util de notele Ioanei Em. Petrescu, minuțioase ele însele și extrem de interesante.

Străbătînd posteritatea critică eminesciană, așa cum o prezintă D. Popovici, observăm două etape mari : cea dintîi (ilustrată în general de lecțiile abreviate din **Anexe**) o putem socoti premergătoare ; cea de a doua (eminescologia propriu zisă) cuprinde, după clasificația comentatorului, critica estetică (Maiorescu, Dragomirescu, Vianu), semănătoristă (Chendi, Scurtu, Iorga), impresionistă (Lovinescu, Călinescu) și „formală" (Ibrăileanu, Caracostea). Vom vedea îndreptățirea acestor clase mai departe. Deocamdată, să spun că D. Popovici alege, pentru fiecare clasă, textele pe care le crede reprezentative și le examinează pe larg, în toate articulațiile, formulînd aprecieri și rezerve proprii (uneori e deajuns tonul pentru a sesiza punctul personal de vedere) și neuitînd a fixa tipul de critică discutat și exigențele lui particulare. „Studiile de natura aceasta — observă autorul cu justețe (p. 7) — sînt destinate într-adevăr să contribuie la înțelegerea operei sau scriitorului dat, dar pentru ca ele să ajungă aici se cer două condițiuni esențiale : cea dintîi este ca expunerea diferitelor păreri să păstreze un caracter cît mai obiectiv, să caute să redea cît mai fidel gîndirea celui ce a scris studiul ; în afară de aceasta însă — și aici este piatra de încercare — expunerea trebuie să oglindească totodată și propriul fel de a privi problema".

„Problema Eminescu" s-a constituit, după părerea lui D. Popovici, în legătură cu „problema Maiorescu". În 1871, anul în care criticul începe tipărirea în „Convorbiri" a **Direcției noi**, se produc și cele dintîi reacții semnificative. Ele vin din partea lui Hasdeu (în „Columna lui Traian") și cuprind treptat presa antijunimistă („Românul", „Ghimpele", „Revista contimporană" de la București) întinzîndu-se la „Orientul latin" de la Brașov sau la „Revista critică-literară" de la Iași. Unele din aceste reacții nu mai prezintă decît un pur interes anecdotic (acelea hasdeiene) sau sînt fără valoare critică. În categoria din urmă intră de pildă studiul unui oarecare Gr. Gellianu, apărut în 1875 în „Revista contimporană", identificat de Popovici și de mulți alții cu Anghel Demetriescu, prietenul lui Odobescu, dar care trebuie să fie altcineva, cum de asemenea s-a presupus, căci studiile semnate de Demetriescu însuși despre poet sînt de o cu totul altă ținută. Gellianu citește greșit pe Eminescu (el crede că în versul „A statelor greoaie care trebuie împinse" cuvîntul **care** este un pronume relativ), sau ia de bune greșeli evidente de tipar (**toxul** în loc de **torsul** în **Mortua est** îl duce cu gîndul la toxin, adică la clopot, în loc de caier, cum era normal).

Mult mai important i se pare lui D. Popovici să prezinte punctul de vedere exprimat de canonicul de la Blaj, Alex. Grama, în studiul său denigrator, devenit emblematic pentru neînțelegerea unui mare poet. Avem, pe cîteva pagini dense, o demontare precisă și ironică a argumentelor lui Grama, om, altfel, informat și nu lipsit de calități intelectuale.

ADEVĂRATA eminescologie începe cu Maiorescu. D. Popovici îi descrie articolele cu grijă (și uneori cu fină ironie, de pildă cînd observă că interpretarea rațională și herbartiană dată de Maiorescu poeziei lui Eminescu pretinde că „psihologia artistului n-are permisiunea să cunoască vibrațiuni neînregistrate de tratatele de psihologie ale epocii", p. 8). În criticele maioresciene se constituie întîia **mască** valabilă și durabilă a poetului. Dar criticele trezesc și unele (le zice Popovici) nedumeriri, și încă, unor comentatori care se revendică din școala lui Maiorescu și-și tipăresc studiile în „Convorbiri" : N. Petrașcu, Gh. Bogdan-Duică etc. Primul maiorescian de marcă este Mihail Dragomirescu (studiul său este din 1894). Analiza pe care i-o închină D. Popovici este întrucîtva suspicioasă (nu găsesc alt cuvînt). Teoreticianul integralismului n-avea în epocă nume bun. Discreditul în care a fost ținut de critica estetică interbelică a avut, iată, ecou pînă și la un autor ca D. Popovici, situat pe poziții net antilovinesciene și anticălinesciene și simpatizant deschis al criticii structurale a lui Caracostea. Profesorul clujean consideră că în Dragomirescu teoreticianul e concurat serios de un empirist și că hegelianismul lui este incomplet (lipsește treapta sintezei).

Nici Tudor Vianu (critic estetic și el) nu se bucură de aprecierile depline ale lui D. Popovici, deși i se recunosc în orice caz mai multe merite decît lui Dragomirescu. După ce relevă examenul stilistic aplicat artei prozatorului, Popovici ridică o obiecție la acest capitol al tratării operei eminesciene, care mi se pare întemeiată și anume că proza poetului e luată doar parțial în considerare, ignorîndu-se scrierile cu caracter istoric, filosofic, economic, politic etc. „Dacă **Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul** a lui Bălcescu este cercetată într-un întreg capitol (al **Artei prozatorilor** — N.M.), oare articole ca acela închinat de Eminescu lui Grigore Ghica al Moldovei, sau portretul lui Ștefan cel Mare dintr-un articol despre Bucovina, nu meritau atenția unei mențiuni ?" (p. 58). Cu siguranță că meritau. Îndelung cercetează criticul studiul lui Vianu **Poezia lui Eminescu**, din care partea cea mai rezistentă i se pare capitolul despre raporturile cu Schopenhauer. Comparatismul nu i se pare eficient lui Popovici aplicat la lirică. E curios totuși că el nu sesizează în micul studiu al lui Vianu începuturile acelei perspective stilistice, în accepție nu numai pur lingvistică, pe care le va admira la Caracostea. Ce se poate reproșa încercării lui Vianu e de a nu fi consecventă în privința aceasta, amestecînd noua critică stilistică și aceea erudită, pozitivistă, mai veche, într-o alternare semnificativă de capitole. D. Popovici intuiește pendularea lui Vianu între metode, dar el nu pare a agrea (curios !) stilistica aceasta comparată, ci metoda istorică : „...Dacă facem abstracție de entuziasmul juvenil al unor profesiuni de credință metodologice, vedem că în aplicare la literatură critica lui (Vianu) își asociază adeseori factorul istoric, ceea ce ne duce pe o cale mult mai potrivită înțelegerii poeziei" (p. 72—73). Însă tocmai seriile stilistice indicate de Vianu și opozițiile tipic romantice remarcate de el la Eminescu (idealism **versus** pesimism, radicalism **versus** scepticism etc.) erau contribuția lui esențială.

În privința criticii din jurul „Sămănătorului", D. Popovici îi pune bine în relief însușirile de căpetenie : îndrumarea cercetării către atitudinea națională a poetului (limbă, folclor), publicarea postumelor și interesul pentru gazetăria lui Eminescu. Meritul acestei orientări a eminescologiei ar reveni lui Chendi. Cînd Iorga ajunge în fruntea revistei, ea reprezenta deja un bun cîștigat. Amplificarea lirică de către Iorga, în modul lui enorm, a poziției critice sămănătoriste față de Eminescu este zugrăvită remarcabil de autorul **Studiilor literare** :

„Pentru marele animator al curentului, Eminescu n-a fost numai un poet ; el a fost într-o măsură egală «un cugetător, un luptător, un profet — da, un profet ca profeții vechii Iudee, biciuind și arzînd de o parte, sfătuind și revelînd, de alta — în numele aceluiași dumnezeu al înțelepciunii». Pricina sufletească a nebuniei sale n-a fost năzuința înfrîntă către un ideal de artă, ci «zădărnicia luptei sale de cugetător într-o societate trîndavă și robită plăcerilor : puterile mari cari puteau revoluționa din afară, zăvorîte înlăuntru, prin indeferența mediului de plumb, au distrus». Astfel stînd lucrurile, poetul nu poate fi înțeles ca un estet al Franței sau Italiei din secolul XIX, preocupat de sine și lipsit de înțelegere omenească socială ; el este un suflet de luptător, cald și comunicativ, care a simțit totdeauna nevoia de a se răspîndi" (p. 81—82).

D. Popovici a simțit aici placa turnantă pe care se mișca eminescologia la începutul secolului, dînd una din direcțiile ei ce se va dovedi vitală, îndeosebi în anii '50 și apoi din nou în anii '80, pe care însă cercetătorul însuși nu i-a mai apucat. Despre critica impresionistă și aceea formală, așa cum le privește Popovici, în articolul viitor.

Nicolae Manolescu

D. Popovici, **Studii literare**, VI (**Eminescu în critica și istoria literară română**), ediție îngrijită, note și bibliografie de Ioana Em. Petrescu, Editura Dacia, 1989.

„Responsabilitatea socială a creatorilor"

● Muzeul Literaturii Române a organizat, vineri, 10 noiembrie a.c. orele 15, la Centrul de cultură și creație „Cîntarea României" al Întreprinderii „23 August" simpozionul cu tema : **Responsabilitatea socială a creatorilor.**

Au participat scriitorii : Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Negulescu și Valerian Sava.

Proza

Perimetrul

CU un roman despre șantier și șantieriști debutează, probabil, la editura „Facla" din Timișoara, Alexandru Moraru, atacînd frontal o mai veche temă a literaturii noastre postbelice. În **Sărbătoare de iarnă** *) șantierul reprezintă nu numai locul acțiunii, respectat cu strășnicia cu care era respectată în teatrul clasic regula celor trei unități : „perimetrul șantierului" (p. 9) include de fapt și satele învecinate și orașul destul de apropiat unde eroul romanului, Maxim Ardelean, urmează o școală de maiștri de doi ani fără a se rupe practic nici de șantierul care l-a trimis să învețe, nici de satul în care s-a însurat și în care i se află soția, ci și personajul principal — și cel mai izbutit al cărții. Proza robustă, masivă pe care, în tradiția realismului ardelean, o scrie Alexandru Moraru folosind cu precădere descrierea și dialogul copios alimentat de pitorescul vorbirii de grup și mai ales regionale (pe șantier lucrează mulți țapinari cu nevestele și fiicele lor), a favorizat această reușită. Avînd drept fundal barajul pentru care fusese creat și care se înalță mereu și mereu, ca „un bloc cu multe etaje, neted și alb", măsurînd prin „creșterea" sa parcă însuși Timpul (**Sărbătoare de iarnă** cuprinde un interval de aproximativ trei ani), șantierul — în romanul lui Alexandru Moraru — există, se „vede", pulsează, trăiește : cu mașinile și mașinăriile sale (elevatoare, macarale, malaxoare, autobetoniere, remorci, bene ș.a.) : „Ajungînd la sediu, fu nevoit să aștepte la poartă, din cauza unui convoi de remorci care tocmai intrau încărcate cu materiale. Unele dintre ele erau acoperite cu prelate de culoare crem-murdar, avînd obloanele suprainălțate. Din altele se iteau capetele platbandelor ce se încovoiaseră, aproape ștergînd pămîntul, fluturînd la vîrf o cîrpă neagră, legată cu sîrmă", cu diversitatea specializărilor, unele ermetice pentru profani (draglinești, screperiști), cu zgomot și praf, cu sediul atelierului de reparații auto, depozite, blocuri de locuințe, cantina, clubul, biblioteca, cu un anumit stil de viață și cu un anumit tip de relații (vizitele scurte, decente pe care și le fac unii altora în garsonierele lor, șantieriștii singuratici), cu dealurile și munții dimprejur, cu vegetația îmbîcsită, cu iepuri, căprioare, păsări (multe, multe păsări în romanul, am putea spune ornitologic, al lui Alexandru Moraru), cu succesiunea fără sfîrșit a anotimpurilor. Scenele de muncă și, în general, de șantier nu puteau lipsi din acest roman și autorul nu se ferește să le evoce, cu o pastă groasă, în tablouri nelipsite de forță : „Începînd de luni dimineața, șoferii duceau betonul de la stația de preparare la baraj pe drumul duduind sub povara mastodonților învăluiți în trîmbe de fum inecăcios, care, în zilele fără vînt, se încolăceau în spirale și se înlănțuiau, rostogolindu-se mai departe pe întinderea văii, ca o ceață grea, înăbușitoare. Uneori rateurile, amplificate de ecou, pocneau ca ghiulelele, încît semănau spaimă în vietățile pădurii, mai ales în păsăretul ce se înalță degrabă în stoluri și dispărea dincolo de culmi, pentru a se reîntoarce la căderea întunericului cînd na-

*) Alexandru Moraru, **Sărbătoare de iarnă**, Editura Facla

Munca politico-educativă trebuie să pună cu putere în evidență superioritatea socialismului ca unică orînduire care asigură deplina egalitate între toți cetățenii patriei, condiții de afirmare deplină a personalității umane, a umanismului revoluționar socialist, în care omul constituie factorul primordial al întregii activități.

Pornind de la documentele pentru Congresul al XIV-lea al partidului, activitatea politico-educativă trebuie să demonstreze cu putere perspectivele luminoase ale dezvoltării patriei noastre, ale înfăptuirii Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România)

CONGRESUL XIV

Fragmente critice

Romanul social

PENTRU că se discută din nou despre modelele epice ale deceniului VI este bine să recitim cărțile reprezentative ale momentului.

Setea (1958) are o structură epică mai coerentă decît **Străinul** și, stilisticește, romanul este mai unitar și mai bine scris. Dar și numărul schemelor realismului socialist este mai mare și libertatea de mișcare a prozatorului, printre ele, mai mică decît în prima carte. Scriind despre țărani, Titus Popovici reia, polemic sau nu, cîteva din temele și personajele prozei tradiționale. Bătrîna Ana Moț coboară din nuvelistica lui Slavici, Mitru Moț este un Ion al Glanetașului în altă fază a mentalității țărănești, George Teodorescu este un Titus Herdelea care înțelege necesitatea revoluției și optează pentru angajarea politică... Tema centrală (setea milenară de pămînt a țăranului) este tratată diferențiat, în funcție de păturile sociale ale satului. Țăranii nu mai formează o lume unitară, satul este divizat în cel puțin trei categorii (țărani săraci, mijlocași și chiaburi) și, întrucît acțiunea romanului se petrece la sfîrșitul războiului, există și alte categorii sociale și politice (latifundiarul Papp de Zerind și sprijinitorii lui) care participă la lupta pentru putere. Un roman de observație socială, deci, cu o intrigă complicată, angajînd acțiuni paralele și un număr mare de destine.

Cel mai pregnant este acela al bătrînei Ana Moț. Biografia ei este reluată din primul roman și completată cu episoade noi. Din familia morală a Marei, Ana Moț este o femeie simplă și răzbătătoare, cu o morală fermă, bazată pe codul existenței țărănești. Aspră cînd trebuie, resemnată în fața fatalităților, inflexibilă cînd e vorba de avutul ei (valoarea supremă este pămîntul), ea a adunat cu greu iugărele de pămînt și, cînd vine revoluția, nu înțelege pentru ce trebuie să le risipească. Tînără, a muncit cu bărbatul ei pe moșia unui grof, în Ungaria, dar avutul strîns acolo s-a pierdut. Se întoarce în sat și o ia cu îndîrjire de la început. Bărbatul i-a murit, copiii s-au risipit, ea stă, neclintită, în casa în care a trăit atîta amar de vreme și-și apără bunurile. Morala ei este dată de legile vechi ale existenței țărănești : omul este făcut să stringă și să nu atîrne de mila nimănui, feciorul sărac să **înceluiască și să învăluiască** o fată mai înstărită, femeia să se ducă după bărbatul ei și să-i facă prunci, bărbatul să fie mîndru și să nu-l calce nimeni pe coadă... Copiii să poarte respect părinților, oricît de bătrîni și neputincioși ar fi, părinții să fie aspri și totodată înțelegători față de copii pentru a nu-i înstrăina. Cea mai mare nenorocire pentru această lume încolțită din toate părțile este ca omul să fie sărac. Este etica lui Ion al lui Rebreanu și a țăranilor lui Slavici, severă dar nu sălbatică. „Dumnezeu — spune bătrîna țărancă nepotului Mitru, orfan — l-o făcut pe om ca pe o vită, dară i-a dat minte și în schimbul minții l-o pus să trudească, căci nu e plată fără răsplată, nici bucurie fără durere, feciorașule [...] Că totdeauna, oricît de bine ți-ar fi, trebuie să te gîndești că pot veni zile grele, și-i răbda de foame. Nu-i mult să nu se gate, nici puțin să n-ajungă... Tu să ții minte, Mitrușule, că eu mi-s bătrînă și știu... Să încelui o fată bogată, să te învăluiești cu ea, să ți-o deie tatăl său de nevoie, dacă nu de voie. Omul cînd îi sărac nu-i om, e cîne și n-are «unoare» la nime... Poți fi tu prost și hîd, dacă ai pămînt te vede satul și frumos și cuminte."

Aproape toate scenele legate de existența acestui personaj-simbol (simbolul lumii țărănești vechi) sînt reușite în roman. Titus Popovici pune și puțină ironie înțelegătoare în descrierea acestei lumi care a stat sute de ani sub ocupație și nu și-a pierdut identitatea. Egoismul ei este o formă elementară de supraviețuire. Morala ei utilitaristă (morții cu morții, viii cu necazurile lor) nu-i lipsită de înțelepciune și respect pentru condiția individului. Satul mamei Ana are legi stricte și cine se abate de la ele este disprețuit, ocolit și, în cele din urmă, eliminat. Oamenii fără căpătîi, „techerghelii", cei care n-au frică de Dumnezeu și pradă avutul altora sau fac alte fapte abominabile, nu se bucură de nici o prețuire în această solidă comunitate țărănească. Ea nu se amestecă, de regulă, cu alte neamuri, dar nu este, structural, ostilă oricărei alianțe. Cînd Dan, nepotul, vine în Lunca însoțit de „jidovoaica" Edith, bătrîna o cercetează cu atenție, vede că fata nu-i grasă, că are „o voace ca o pasăre", se interesează de averea fătuței și, în cele din urmă, se arată mulțumită. Învățătoarea Emilia, mama tînărului, are mai multe prejudecăți. Ea este rușinată de alegerea fiului și răspunde cu necuviință mamei sale. Asta încalcă o lege statornicită și bătrîna țărancă nu îngăduie : „Auzi, tu, urlă atunci bătrîna pe neașteptate, să nu mă scol de aici și să-ți dau una peste gură de să-ți zboare dinții ! Cum vorbești tu cu mine, nu ți-i rușine, tu, vacă ! Cînd te întreabă mă-ta ceva apoi să răspunzi, că eu nu știu multe, că eu și după ce te-ai măritat te-am lovit peste gură, nu știu dacă ți-i minte ! Că nu mă hrănești din milă și ți-am lucrat, și grîul meu la voi în pod mere, și faceți ce știți cu el și nu vă întreb !".

ROMANUL se încheie cu moartea acestui personaj. Încheiere, desigur, simbolică : dispare o veche lume și se afirmă o nouă istorie. Ana Moț iese de pe scenă și în locul ei pășește țanțoș Mitru Moț, exponent al noilor circumstanțe. Cartea reproduce, la acest punct, ritmurile și simetria romanului tradițional : face cronologia unui personaj și, prin ea, istoria unei epoci. În **Setea** cronologia începe cu tinerețea Anei Moț și se termină, cum s-a văzut cu dispariția ei. Un model apropiat poate fi **Ion**, dar și alte narațiuni care înfățișează un ciclu de viață individuală. În interiorul lui se revelează cealaltă istorie, cu ritmurile și tragediile lui. **Setea** dublează o parte din evenimentele naratae în **Străinul**, apoi le continuă. În centrul romanului stă problema împărțirii pămîntului și a luptei pentru putere. Titus Popovici complică romanul politic cu alte teme, morale și erotice, pentru a-l face mai atractiv și a-i da mai multă credibilitate. Unele sînt izbutite epic, altele prea fidele față de modelul realismului socialist, rămîn convenționale. George Teodorescu, soțul Emiliei, se întoarce de pe front fără o mină și cu convingeri politice comuniste. Emilia se înstrăinează de el, apoi îl acceptă. Satul se divide. George, Mitru Moț, uriașul Gligor al Hahăului, Ardeleanu reprezintă spiritul înnoirii. De cealaltă parte se află grupul politic condus pe Papp de Zerind. Confruntarea ia forme violente : demonstrații, manifestări anarhice, luptă cu arma în mînă. Mișcarea maselor este în genere bine narată în roman. Titus Popovici este un bun prozator al mulțimii (al gloatei, în limbajul vechii critici) și un exemplu este în **Setea** descrierea tîrgului de la Tîrnăuți : adunarea pestriță a indivizilor, tensiunea, izbucnirea ostilităților dintre români și maghiari, prădarea caselor, elementul pitoresc și comic (pierderea și apoi regăsirea porcului adus de nana Ana spre vînzare) etc. O scenă sugestivă este și aceea, des pomenită de comentatorii romanului a apariției moțoganilor, robi pe moșia baronului Papp de Zerind. Aceștia vor să primească și ei pămînt și luncanii, stăpîni pe situație, îi resping. Ciocnirea este iminentă și atunci intervine Mitru Moț cu celebrul lui discurs care marchează și transformarea lui politică : pentru el toți oamenii sînt „de-o formă"...

Romancierul insistă asupra acestui personaj și vrea să facă din el un destin reprezentativ pentru o clasă socială. Setea lui de justiție evoluează de la actul anarhic (pedepsirea lui Cloambeș) la acceptarea conștientă a revoluției. Scenariu cunoscut, banalizat de atîtea și atîtea scrieri plate din anii '50. El vrea să înfățișeze ceea ce Sadoveanu numea „drumul spinos al înțelegerii". Mitru Moț este și el un Mitrea Cocor cu mai multă viață interioară. Rămîne, totuși, prins într-o schemă sociologică și nu-și revelează personalitatea și, deci, identitatea literară. Alte figuri ale satului ardelean sînt mai autentice. Deși prozatorul vrea cu dinadinsul să-l ridiculizeze, Gavrila Ursului și istoria familiei sale rămîn mai mult în memoria cititorului decît atîtea personaje juste și artificiale. Gavrilă este un sectant autoritar care stăpînește peste o familie de copii botezați cu nume luate din Biblie: David, Isaiia, Ioana, Adam, Iosif, Ezechil, Lazăr... Toți, afară de Ezechil, sînt ascultători și nu ies din cuvîntul tatălui. Ezechil e urît și complexat, urăște pe toată lumea și intră în cele din urmă în grupul terorist al lui Baniciu și Picu. E împușcat și tatăl se recunoaște învins. Căință precipitată, puțin motivată psihologic și epic ca atîtea alte revizuiri, transformări din romanul acesta ce vrea să ia temperatura unei furtuni sociale.

Există în **Setea** și un roman ideologic sau, mai corect zis, un roman în care se confruntă ideologiile și se clarifică, în funcție de ele, destinele indivizilor. Învățătorul George Teodorescu, „Ciungul", este intelectualul ajuns cel mai departe pe citatul drum spinos... Pentru el libertatea este, în primul rînd, „conștiință și adevăr"... Iată o definiție în stil Malraux. Personajul lui Titus Popovici debitează însă prea multe lozinci și relatările lui despre viața din lagăr (a fost prizonier în răsărit) sînt neconvingătoare. De altfel, toată viziunea asupra istoriei este, în roman, tributară tezelor din obsedantul deceniu. Partenerul lui de discuții este Suslănescu, ajuns în Lunca pentru a face apostolat. Ca și în **Străinul**, Suslănescu este intelectualul șovăitor. El se arată, acum, însetat de adevăr, dornic să primească revoluția, așteaptă un nou Cristos și nu-l vede venind... Spune, în împrejurări critice pentru el, fraze mari : „Bate un vînt de înnoire... e revoluție domnilor"..., apoi se dezice, fuge din calea adevărului, se lamentează... Este un produs al fricii și are o morală de iepure. Mai puțin caricaturizat, personajul ar fi putut deveni verosimil în roman pentru că el reprezintă o posibilă formă de manifestare, la meridianul nostru, a micului intelectual speriat de istorie și incapabil să trăiască decît într-o morală a conformismului. Titus Popovici n-a voit însă să facă din el un personaj tragic, a făcut unul tragi-comic și l-a introdus într-o schemă a psihologiei de clasă. Romanul rezistă prin pictura scenelor colective și prin mici fapte de viață. Prozatorul are un ochi ager de realist și un stil direct de a nota.

Eugen Simion

șantierului

milele de fier își potoleau zăngănitul și se retrăgeau în țarcurile lor.

Maxim transportă prima încărcătură, privind cum potrivea țapinarul jgheabul deasupra cofrajului și cum se prăvălea betonul în hău, împroșcînd pe toată suprafața pereții înalți, însemnați ca o mină de stropii ce se lipeau și se îngroșau înainte, întărîndu-se ca niște gilme semirotunde, zgrunțuroase. Una după alta, autobetonierele își vărsau înghițitura vîscoasă, apoi urma un viraj larg, după care reveneau la stație, într-un carusel trepidant a cărui intensitate sporea de la o zi la următoarea" ; sau :

„De dimineață, în maiouri sau despuiați și de ele, țapinarii năduseau la betoane și băteau cu lopețile în jgheaburile de scurgere, pentru a desprinde cocoloașele întărite care împiedicau înaintarea cimentului umflat cu apă și pietriș. Prin căștile de protecție, căldura le încingea capetele și le năclăia chicile de transpirație, dar nu le scoteau. Le răbdau mai departe, căci se simțeau mai în siguranță cu ele pe cap. Nici femeile nu se lăsau mai prejos. Cu brațele goale, mușcate de soare trăgeau zilnic la normă, iar seara, la dormitoare, găseau puteri și de gătit, ori de spălat. A doua zi, o luau de la capăt".

Înzestrat cu un remarcabil simț al concretului, avînd, cum s-ar spune, priză la real (prozatorul vorbește de un „furtun gros cît pulpa piciorului" sau de o chelie ce „lucea ca o coajă de măr șters cu cîrpa" ; piciorul de lemn al paznicului Boască, făcîndu-și rondul iarna, „în locurile călcate, surpa oglinzile rotunde de gheață, ca un perforator lent, mutat anevoie, metru cu metru"), Alexandru Moraru creează nu o dată secvențe memorabile :

„La piciorul barajului, un cauciuc ardea scoțînd nori groși de fum, iar în jurul lui cîțiva oameni stăteau în picioare, încercînd să se-ncălzească cît de cît. Zăpada dimprejurul cauciucului se topise, dezgolind suprafața cenușie a pietroaielor crăpate, colțuroase, apa amestecîndu-se pe loc cu resturi de gumă sfărîmicioasă și cu noroi înghețat.

Un om în șubă, cu o lopată în mînă se muncea să-ntoarcă cercul de foc pe cealaltă față. Îl săltă de vreo două palme, dar nu reuși să-l dea peste cap (...).

Veniră încă doi-trei cu fiare și-l ridicară. În cădere, carcasa devorată pe jumătate împroșcă puzderie de scîntei și de funingine zdrențuită, iar sîrmele calcinate sfîriiră prelung la atingerea apei reci. Aruncară o altă găleată cu motorină și flăcările se înălțară din nou către cerul senin. Se strînseră iarăși roată, întinzînd degetele înțepenite și răsucindu-se des cu spatele din pricina fumului înecăcios".

Unde sînt însă șantieriștii ? Există și ei, desigur, și chiar — ca individualități românești — în număr mare. Pe lîngă protagonistul Maxim Ardelean, deja pomenit, și prietenul său Buian, cel fără noroc la femei, ferindu-se ca de foc de țapinare și însurîndu-se pînă la urmă, evident, cu una din ele (și încă cu una „pur sînge", cum precizează cineva cu umor), mai pot fi citați : „Generalul", șeful șantierului, cu fața „mare, triunghiulară, cu baza în jos", minat de necazuri personale, Pascu, poreclit Familistu, izvor nesecat de istorii și povestiri, Tănase, zis Amigo, un pitic pe lîngă uriașul Maxim, nou venitul Groza, Dumitru și Ilinca, cărora le stă multă vreme în cale tatăl fetei, Todor, un muntean îmbîcsit de prejudecăți, simpaticul Bandi, Bebe, trimis pe șantier să execute prin muncă cele trei luni de condamnare (primite pentru o contravenție de circulație) și care, după ispășirea pedepsei, își exprimă dorința de a rămîne în continuare acolo, pe șantier, țapinari, ucenici, cadre de conducere etc. Prozatorul își surprinde eroii în ipostaze specifice, cu pachetul de mîncare înfipt la briu de pildă, sau realizează bune scene de grup (petrecerea dată de Miclovan). Repet însă : ca „personaj", în planul înfăptuirii artistice, șantierul e un Gulliver pe lîngă personajele propriu-zise, în legătură cu care autorului i se poate imputa o anumită dedramatizare a relațiilor dintre ele, a evenimentelor și problemelor din viața lor. În compensație parcă, surprinde violența elementelor naturii (unde este situat șantierul în spațiul nostru geografic ?) : căderi imense de zăpadă, viscole teribile, arșițe și furtuni de vară nimicitoare. Exemplaritatea protagonistului este pînă la urmă obositoare. Îngîndurarea finală, din ajunul unui revelion (v.p. 241) îi prinde de aceea bine lui Maxim Ardelean. Unele stîngăcii sînt inerente debutului. Astfel, uneori autorul nu sare nimic, vrea să povestească totul. Alteori, îi surprindem în criză de gesturi și fapte, neștiind ce mișcări și situații să mai invente pentru personajele sale, ce să-i mai pună să facă și la ce să reacționeze (și atunci îi pune să... strănute sau le scoate în cale cîte un iepure). Dincolo de aceste scăderi, talentul lui Alexandru Moraru se impune, mai ales în excelentul episod al primei vizite a lui Maxim, după patru ani, acasă, la el la țară, cu figura de neuitat a tatălui bătrîn și bolnav, un țăran dintr-o bucată, încăpățînat, greu de scos dintr-ale lui, în frumoasa amintire de orfelinat a lui Buian, luminată de aparițiile unei misterioase doamne venind ani în șir, întotdeauna încărcată de cadouri, în mijlocul copiilor părăsiți, pînă cînd, nu se știe de ce, „zîna" nu mai apare, ori în incitanta poveste de dragoste istorisită de Familist, cu diabolic-prozaica Marta și cu prietenul Manole, împreună cu care naratorul se lasă prins, o vreme, în plasa farmecelor de vrăjitoare ale femeii.

Nume nou lansat de abordarea unei vechi teme contemporane, Alexandru Moraru promite și deci merită urmărit în continuare.

Valeriu Cristea

CONGRESUL MARILOR

GH. IONIȚĂ : **VREMURI DE GLORIE**

COMUNIȘTII, întregul nostru popor întîmpină Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român — Congresul marilor victorii socialiste — cu realizări remarcabile în îndeplinirea planurilor de dezvoltare economico-socială, cu hotărîrea fermă de a înfăptui neabătut Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

În anii construcției socialiste și mai cu seamă în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, poporul român a obținut mari succese în toate domeniile de activitate, 80 la sută din creșterile obținute în toate sferele vieții economico-sociale înregistrîndu-se în această perioadă.

În vasta activitate creatoare pentru făurirea noii orînduiri sociale — societatea socialistă — Partidul Comunist Român a acționat și acționează cu deplin devotament și răspundere față de destinele poporului român, jalonînd, cu prilejul marilor forumuri ale întregului partid și în strînsă legătură cu analiza măreților înfăptuiri, orientările strategice ale perpectivelor de dezvoltare social-economică a patriei, a ridicării nivelului de civilizație a întregii națiuni.

Evenimentul de răscruce care a deschis noi și largi orizonturi edificării socialismului în România a fost Congresul al IX-lea al Partidului, din iulie 1965, care, exprimînd voința și aspirațiile poporului român, l-a ales în înalta funcție de secretar general al partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, neînfricat militant revoluționar, conducător vizionar al întregii națiuni pe calea progresului și bunăstării. Congresul al IX-lea a marcat începutul unei noi epoci, de uriașă însemnătate în activitatea partidului, în epoca de făurire a socialismului în patria noastră, în realizarea unei puternice baze tehnico-materiale a societății, în perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale, în edificarea socialismului cu poporul și pentru popor. Prin obiectivele sale, Congresul a deschis o nouă epocă revoluționară în activitatea partidului, punîndu-se capăt conservatorismului, șablonismului și concepției „modelului unic" în construcția socialismului. În toate domeniile de activitate — construcție economică, de stat, a organizării vieții sociale, în învățămînt, cultură și artă — a fost lichidată atitudinea de ploconire față de tot ce era străin, redîndu-se partidului și poporului încrederea în forțele lor, în capacitatea lor de gîndire și acțiune. Totodată, prin documentele Congresului al IX-lea, prin opera teoretică a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost redat poporului sentimentul de demnitate și mîndrie națională, i-a fost redată istoria adevărată, încrederea în capacitatea creatoare, în valoarea tradițiilor și culturii. În cei aproape 25 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea au fost adoptate măsuri de perfecționare continuă a mecanismului economic, a conducerii tuturor sectoarelor de activitate, a întregului sistem de conducere a societății, au fost perfecționate formele și metodele construcției socialiste în toată varietatea lor. „Privind retrospectiv la întreaga activitate din acești ani — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — putem afirma cu îndreptățită mîndrie că a fost o epocă de mari transformări și remarcabile realizări în toate domeniile, care au confirmat pe deplin justețea concepției partidului nostru privind aplicarea legilor generale, a principiilor socialiste la realitățile și condițiile din România".

Din 1965 și pînă în prezent, conform prevederilor statutului, s-au desfășurat cu regularitate Congresele și Conferințele Naționale ale partidului. Fiecare dintre aceste forumuri comuniste — al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979), al XIII-lea (1984), Conferințele Naționale din 1967, 1972, 1977, 1982, 1987 — a constituit un eveniment istoric în măreața operă de făurire a societății socialiste în România. Rezultatele strălucite obținute în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea constituie cea mai convingătoare mărturie a justeței politicii generale a partidului nostru, a realismului obiectivelor sale fundamentale, a uriașei forțe transformatoare a socialismului. Ele sînt indisolubil legate de gîndirea și activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, ctitorul României socialiste moderne. Epoca anilor care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului a intrat în conștiința comuniștilor români, a tuturor oamenilor muncii, ca „Epoca Nicolae Ceaușescu" — epoca cea mai bogată în realizări din întreaga istorie a poporului român.

DEZVOLTAREA economico-socială a patriei după Congresul al IX-lea al partidului a avut la bază o viziune nouă, revoluționară privind direcțiile și conținutul industrializării țării, concepută ca un proces complex de creștere susținută a producției industriale, dar și de modernizare a structurii acesteia, în concordanță cu cerințele progresului tehnico-științific contemporan și ale valorificării superioare a resurselor materiale și umane. Ca urmare a acestei orientări, producția industrială este în acest an de 135 ori mai mare decît în anul 1945, creșterea obținută după anul 1965 fiind de 120 de ori. O puternică dezvoltare industrială, ritmuri considerabil mai mari au înregistrat ramurile și subramurile industriale generatoare de progres tehnic — industria chimică, constructoare de mașini, electronica și electrotehnica, producția de utilaje de mare complexitate. Odată cu acest proces complex a avut loc accentuarea procesului de modernizare a structurilor ramurilor și subramurilor industriale, a structurii producției, prin creșterea în continuare a celor de înaltă tehnicitate, ce valorifică cu maximă eficiență materiile prime, resursele energetice și forța de muncă.

Pornindu-se de la cerințele reproducției lărgite, ale legii acumulării socialiste, în perioada de după Congresul al IX-lea s-a alocat pentru dezvoltarea economico-socială o treime din venitul național și două treimi pentru fondul de consum. O asemenea opțiune pentru o rată ridicată a acumulării s-a fundamentat pe : necesitatea asigurării unor susținute ritmuri de creștere economică în vederea reducerii decalajelor față de țările dezvoltate ; modernizarea bazei tehnico-materiale în concordanță cu cerințele societății și cu exigențele revoluției tehnico-științifice contemporane ; repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării și realizarea pe această cale a procesului de omogenizare economico-socială în profil teritorial ; folosirea completă și eficientă a resurselor de muncă ale societății ; ridicarea nivelului general de civilizație materială și spirituală a întregului popor. Viața a confirmat pe deplin justețea politicii promovate de partid, în acest domeniu obținîndu-se o accentuare puternică a dinamismului economico-social. Dacă în anul 1968, anul trecerii la o nouă structură teritorial-administrativă, doar 7 județe aveau o activitate economică de peste 40 000 de lei pe locuitor, în prezent 38 de județe depășesc 80 000 lei pe locuitor. În același timp, avuția națională acumulată a ajuns la 5 100 miliarde lei, iar fondurile fixe productive la circa 2 500 miliarde lei, din care peste 90 la sută create după 1965. Astăzi venitul național depășește de 40 de ori nivelul anului 1945, un spor de 33 de ori revenind perioadei de după Congresul al IX-lea. De asemenea, fondul de consum a sporit, comparativ cu 1950, de peste 18 ori, iar fondul de retribuție generală de peste 75 de ori față de anul 1945. Aceasta evidențiază concepția științifică a partidului nostru privind relațiile de interdependență dintre acumulare și dinamica ve-

■ Făurirea cu succes a socialismului impune întărirea continuă a unității mișcării revoluționare, realizarea unui partid unic, cu o ideologie revoluționară, care să îndeplinească rolul de centru vital al întregii națiuni. Numai un asemenea partid va putea îndeplini rolul istoric de a conduce națiunea spre comunism, spre o lume în care poporul să fie pentru totdeauna liber și independent!

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România)

CONGRESUL XIV

VICTORII SOCIALISTE

nitului național și a fondului de consum.

Repartizarea rațională a forțelor de producție, în primul rînd a industriei, pe teritoriul întregii țări s-a concretizat în crearea a circa 2 000 de întreprinderi, amplasate în centrele vechi, și în cele peste 180 de noi platforme industriale din toate zonele țării. Totodată, s-a asigurat un mare număr de noi locuri de muncă, personalul muncitor sporind cu 3,5 milioane, de la 4,3 milioane în 1965 ajungîndu-se în prezent la peste 7,8 milioane.

La începutul anilor '80, odată cu trecerea la cel de-al 7-lea și al 8-lea cincinal, România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale economico-sociale — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și creării condițiilor pentru trecerea treptată spre comunism. În deceniul 1981—1990 s-a trecut la dezvoltarea intensivă a industriei și a celorlalte sectoare de activitate, pe baza celor mai avansate cuceriri ale revoluției tehnico-științifice. Trecerea la dezvoltarea intensivă a economiei naționale este o cerință cu caracter obiectiv decurgînd din dialectica obiectivului strategic fundamental de transformare a României într-o țară mediu și apoi multilateral dezvoltată. Din punct de vedere economic România trebuie să acționeze în continuare cu fermitate pentru dezvoltarea, modernizarea și perfecționarea forțelor de producție în concordanță cu cuceririle revoluției științifice pentru a egala țările capitaliste avansate din punct de vedere economic.

RESTABILIND rolul agriculturii ca ramură de bază a dezvoltării economico-sociale a țării, Congresul al IX-lea a marcat un eveniment cu implicații majore în elaborarea și înfăptuirea politicii de dezvoltare și modernizare a agriculturii în raport cu posibilitățile și cerințele economiei naționale, pe măsura sporirii și perfecționării bazei tehnico-materiale a agriculturii. Pe această bază producția agricolă s-a mărit de circa 10 ori față de anul 1945, din care de peste 6 ori după 1965.

Sporirea investițiilor alocate agriculturii a permis realizarea unor mari sisteme de irigații pe aproape 4 milioane hectare, a unor importante lucrări de îmbunătățiri funciare, de ameliorare a solului, de creștere a potențialului productiv al pămîntului. Pînă în anul 1990 suprafața agricolă a țării urmează să ajungă la 15,5 milioane hectare. Investițiile în agricultură în perioada 1965—1989 s-au ridicat la 600 miliarde lei, față de 60 miliarde lei alocați în prima etapă a construcției socialiste. Au fost rezolvate problemele mecanizării complete a agriculturii, ale chimizării, creîndu-se condiții pentru obținerea unor producții agricole ridicate și stabile.

Congresele XII și XIII ale P.C.R., situînd dezvoltarea intensivă a agriculturii pe același plan cu lărgirea bazei de materii prime proprii, au stabilit ca obiectiv esențial în această ramură economică înfăptuirea unei noi revoluții agrare în ceea ce privește producția agricolă, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, în munca, modul de viață și de gîndire al țărănimii, în activitatea social-culturală a satelor. Pe baza aplicării și înfăptuirii cerințelor noii revoluții agrare, prin valorificarea cu maximum de randament a întregii suprafețe agricole și creșterea gradului de înzestrare tehnică a agriculturii, prin perfecționarea organizării, conducerii activității în toate sectoarele agricole, anul acesta s-a obținut o producție de 60 de milioane de tone de cereale și producții record și la celelalte culturi.

În anii construcției socialiste, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, s-a realizat un vast program de investiții de peste 4 100 miliarde lei concretizate în mari obiective industriale, agricole, în domeniul transporturilor și construcțiilor, în domeniul circulației mărfurilor și social-culturale. În această perioadă s-au construit Canalul Dunăre—Marea Neagră și Canalul Poarta Albă—Midia Năvodari, în lungime totală de circa 100 km, s-a realizat metroul în București în lungime de 60 km, s-a amenajat rîul Dîmbovița, s-au construit mari și puternice platforme și întreprinderi industriale, s-au înfăptuit mari lucrări de modernizare și sistematizare a Capitalei și a celorlalte localități ale țării. Se construiește noul centru politico-administrativ-cultural din București, s-au început lucrările pentru amenajarea rîului Argeș pentru navigație pînă în anul 1990. Aceste mari obiective economice și social-culturale au transformat întreaga înfățișare a satelor și orașelor patriei, au adus radicale îmbunătățiri în modul de viață al oamenilor muncii, în gradul lor de civilizație materială și spirituală. „Făurirea cu succes a socialismului și comunismului — a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, la Plenara lărgită a Comitetului Central din 24—25 octombrie — nu se poate asigura decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. De aceea, va trebui să se pună în centrul întregii activități dezvoltarea și perfecționarea cercetării științifice în toate domeniile. Organizarea științifică și modernizarea producției, a întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii reprezintă o necesitate obiectivă, o cerință legică a perfecționării continue a societății noastre socialiste".

DEZVOLTAREA economico-socială a României s-a înfăptuit în condițiile afirmării tot mai puternice — ca factori hotărîtori ai progresului multilateral al patriei — a științei, învățămîntului și culturii, cu contribuția remarcabilă a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului și statului nostru, savant patriot de largă recunoaștere internațională. Baza tehnico-materială a cercetării științifice a cunoscut o permanentă dezvoltare și modernizare, rețeaua de cercetare științifică și inginerie tehnologică cuprinde azi 240 de unități, față de 52 unități în 1945 și 110 unități în 1965. Personalul de cercetare a crescut de la 37 000 în 1945 și 45 300 în 1965 la 263 000 în anul 1988. Aceasta a permis angajarea cercetării științifice în soluționarea problemelor complexe de organizare și modernizare, de perfecționare a caracteristicilor materialelor existente, de realizare de noi și noi materiale și tehnologii, de ridicare a gradului de tehnicitate a producției, de realizare a unei producții la parametri tehnici și de eficiență economică superiori. Asemenea înfăptuiri au fost de natură să contribuie la sporirea participării României la circuitul internațional de bunuri, la extinderea relațiilor de colaborare economică și tehnico-științifică cu toate statele, la sporirea eficienței comerțului exterior prin valorificarea superioară a forței materiale și umane a țării noastre.

În epoca celor aproape 25 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea s-a generalizat învățămîntul de 10 ani gratuit și obligatoriu, iar 80 la sută din tineri urmează învățămîntul de 12 ani care, practic, se va generaliza în anul 1990. În prezent, 24,8 la sută din populația țării este cuprinsă în diferite forme de învățămînt, ceea ce situează țara noastră în rîndul țărilor avansate din acest punct de vedere.

Un rol important în ridicarea pe o treaptă superioară a nivelului de cultură generală, în stimularea participării talentelor și a tuturor oamenilor muncii la activitatea de creație artistică și tehnico-științifică l-a avut și îl are Festivalul Național „Cîntarea României", mișcare de creație științifică, tehnică, culturală, artistică de masă. Organizat din anul 1977, la inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, Festivalul Național „Cîntarea României" a ajuns în anul 1989 la cea de a VII-a ediție, cuprinzînd milioane de participanți, tineri și vîrstnici, de la orașe și sate. Cele 694 de teatre, case de cultură și instituții muzicale, 7 954 de cămine culturale, centrele de educație și cultură ale Festivalului „Cîntarea României" constituie importante izvoare de activitate și creație culturală și tehnico-științifică, oferă cadrul și baza materială pentru perfecționarea în continuare a acestei activități.

ÎN vasta activitate de formare a omului nou, multilateral dezvoltat, cu o înaltă conștiință revoluționară, cu profunde sentimente patriotice, un rol important îl au literatura, arta, precum și științele sociale — istoria, filosofia, economia politică, socialismul științific. Relevînd acest rol, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia în Expunerea la recenta Plenară a Comitetului Central: „În activitatea ideologică, teoretico-politico-educativă, de formare a omului nou, istoria, istoricii trebuie să aibă permanent un rol de importanță deosebită și să dea răspunsuri ferme care să servească cauza socialismului, cauza prieteniei și colaborării între națiuni și să respingă orice activitate contrarevoluționară, revizionistă, naționalistă de orice fel".

Rezultă rolul deosebit în activitatea politico-educativă al științelor istorice, căci, așa cum subliniază președintele țării noastre, „numai prin înțelegerea științifică, pe baza adevărurilor istorice, a trecutului și a luptei poporului nostru, vom înțelege mai bine cum s-a format, la ce nivel de dezvoltare a ajuns poporul nostru, ce a însemnat în istorie trecerea pe calea socialismului și făurirea cu succes a noii orînduiri socialiste".

Vastul program al dezvoltării economico-sociale a patriei, al formării omului nou, prefigurat în documentele pentru Congresul al XIV-lea, are ca fundament politica științifică a Partidului Comunist Român, datorată secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

RIDICAREA nivelului de trai material și spiritual al poporului a înregistrat importante schimbări cantitative și calitative, ca urmare a progresului din economie și din celelalte domenii ale vieții societății. În perioada de după Congresul al IX-lea, retribuția medie a crescut de peste 3 ori, iar retribuția minimă s-a majorat de peste 3 ori, realizîndu-se un raport de 1 la 4,7 între veniturile mici și cele mari, ceea ce corespunde stadiului dezvoltării forței economice a țării, principiului socialist al repartiției, care asigură realizarea cointeresării materiale a oamenilor muncii. Un rol important în ridicarea nivelului de trai l-au avut cheltuielile social-culturale, care au crescut continuu, urmînd să ajungă în anul 1990 la 14 900 lei pe o familie, față de 3 530 lei în anul 1965. Rețeaua sanitară s-a extins și s-a modernizat, s-a asigurat personalul medical necesar. În prezent, față de anul 1965 capacitatea spitalelor s-a dublat, ajungînd la peste 200 000 de paturi, iar în unitățile sanitare lucrează peste 40 000 de medici, față de 27 900 în 1965, și 135 000 personal sanitar mediu față de 78 000 în 1965.

Un fapt deosebit de important pentru creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii îl reprezintă vastul program de construcții de locuințe realizat în anii construcției socialismului și în special în epoca deschisă de cel de al IX-lea Congres. În perioada 1948—1965 s-au construit 2 123 400 de apartamente, iar în intervalul 1966—1989, 3 300 000, astfel încît în prezent peste 82 la sută din populația țării locuiește în case noi.

Rezultatele înregistrate în creșterea nivelului de trai material și spiritual al poporului — țelul suprem al politicii partidului nostru — sînt o dovadă elocventă a dependenței îndeplinirii acestui obiectiv de creștere a venitului național.

Prin eforturi proprii, România a obținut succese remarcabile în dezvoltarea sa multilaterală, dovedind forța unității dintre partid și popor, concretizată în plan teoretic și practic în teza partidului nostru privind construirea socialismului cu poporul și pentru popor. Toată perioada inaugurată de Congresul al IX-lea a fost marcată de permanente măsuri de perfecționare a organizării și conducerii vieții social-economice, de perfecționare a noului mecanism economico-financiar bazat pe principiul autogestiunii, autoconducerii și autofinanțării, de adîncire a democrației muncitorești-revoluționare prin asigurarea participării directe a tuturor oamenilor muncii la conducerea societății.

Pe baza rezultatelor obținute în dezvoltarea economică a țării în martie 1989 România a înregistrat un succes istoric — rambursarea în întregime a datoriei externe. Plata datoriei externe a cerut fără îndoială eforturi mari, dar acestea nu au afectat prevederile privind dezvoltarea social-economică și ridicarea nivelului de trai al maselor. Prin achitarea datoriei contractate pe plan extern România și-a asigurat o deplină independență economică și politică, condiții deosebite pentru continuarea pe un plan superior a progresului multilateral. „Pentru prima dată în istoria sa îndelungată, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, România nu mai are nici o datorie externă, nu mai plătește tribut nimănui și este cu adevărat independentă — și economic și politic!".

De la dimensiunile istoricelor sale realizări obținute în întreaga epocă de dezvoltare socialistă și în special în epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, poporul român este astăzi cunoscut pe toate meridianele planetei prin mărețele sale realizări, prin politica de colaborare și pace promovată în relațiile cu toate statele lumii.

Științific elaborată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, politica externă a României se afirmă pe baza principiilor egalității, respectării independenței, suveranității, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc cu statele socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială.

ACUM, cînd mai sînt cîteva zile pînă la deschidrea lucrărilor celui de-al XIV-lea Congres al partidului, comuniștii, întregul popor român, aflați la gloriosul bilanț al înfăptuirilor hotărîrilor precedentului Congres, într-o unitate de granit în jurul partidului, își reafirmă hotărîrea pentru realegerea în înalta funcție de secretar general a tovarășului Nicolae Ceaușescu, exprimînd prin aceasta voința nestrămutată de a munci pentru înfăptuirea înaltelor idealuri comuniste.

Prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu — eminent militant comunist și patriot înflăcărat, ilustru gînditor revoluționar, luptător consecvent pentru realizarea țelurilor supreme ale poporului, genial făuritor al noului destin socialist al țării, personalitate politică de excepție a lumii contemporane — în fruntea conducerii partidului și statului constituie cea mai sigură garanție a edificării cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate, a înaintării neabătute a României spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație. Această opțiune a întregului partid și popor este expresia celor mai alese sentimente de înaltă stimă și prețuire, de nețărmurită dragoste și profundă recunoștință ale comuniștilor, ale tuturor oamenilor muncii față de tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducător strălucit al partidului și statului, promotor consecvent al unei noi gîndiri în viața internațională, apărător hotărît al aspirațiilor fundamentale ale popoarelor de pace și independență pe planeta noastră.

Spre marele forum democratic al partidului și poporului nostru se îndreaptă gîndul și fapta tuturor fiilor patriei, uniți în angajamentul de a face totul pentru a înfăptui mărețele obiective de dezvoltare economico-socială a țării, de a acționa întotdeauna în spirit revoluționar, de a servi prin întreaga activitate partidul, poporul, cauza socialismului, a independenței și suveranității României, a edificării socialismului și comunismului.

Ion Ardeleanu

Județeana
R E S
MUREȘ

Implicarea dramaturgiei în afirmarea principiilor umanismului socialist

Relația de esență între dramaturgia actuală și societatea socialistă ■ Răspunderea cetățenească a literaturii dramatice față de formarea omului nou ■ Spiritul militant al teatrului nostru actual ■ Necesitatea de a combate ceea ce încearcă a stînjeni progresul social ■ Piesele noastre de azi despre realitatea românească văzută în lumina idealului comunist ■ Pasiunea socială a dramaturgiei ■ A scrie despre istoria patriei, a oferi exemple glorioase tineretului — o îndatorire creatoare

VALENTIN SILVESTRU : *Vă mulțumesc din partea revistei „România literară" pentru bunăvoința cu care ați răspuns invitației noastre.*

Redacția pune în discuția dumneavoastră, remarcabili dramaturgi ai timpului nostru, problema relației de esență între dramaturgia actuală și societatea socialistă.

In ce măsură considerați că e interesată dramaturgia actuală de relațiile sociale, ce problematică abordează în acest sens, cum privește raporturile individului cu societatea noastră ?

DAN TĂRCHILĂ : Pornesc de la ideea că o societate modernă, civilizată, cu cît este mai evoluată, cu atît e formată din indivizi cu mai pronunțată personalitate, în sensul larg al cuvîntului. În lumina acestei idei, eu cred că în dramaturgia noastră contemporană s-a bătut monedă mai mult pe relațiile sau pe conflictele între indivizi reprezentînd societatea, reprezentînd mișcările sociale, reprezentînd transformările sociale de la noi — care au fost, într-adevăr, de la război încoace foarte mari. S-a discutat mai mult despre individ ca reprezentant al unei idei sociale, și mai puțin, zic eu, despre individ în legătură cu alt individ. De pildă, tema familiei cred că ar trebui să fie mult mai amplu abordată de dramaturgia noastră contemporană, pentru că familia are rolul pe care îl știm cu toții ca fiind foarte important în societate ; or, pînă acum, în unele piese de-ale noastre despre familie, membrii acesteia reprezentau niște idei sociale, niște transformări, dar tema familiei în sine, adică relația de la individ la individ nu a fost satisfăcător tratată. Fără îndoială că individul merge în pas cu societatea. Dar însul are o zestre biologică ereditară care îi determină un destin personal. Oricît de mult ar fi el sub influența societății, în problemele lui intime poate acționa foarte diferit, la un moment dat, în raport cu ideile sociale generale. Cînd e vorba despre dragoste, despre ură, despre relația soț-soție, nu știu dacă mai intervine chiar atît de mult societatea ca o colectivitate.

DUMITRU SOLOMON : Aș încerca să traduc pentru mine ce spunea Dan Tărchilă. Bănuiesc că el acuză aici o anumită relație exponențială între indivizi pentru că altminteri nu mi se pare că dramaturgia, în ansamblul ei, n-ar fi dezbătut probleme ale relațiilor interindividuale. Cred că majoritatea covîrșitoare a pieselor care s-au scris în ultimii ani sînt piese ale relațiilor între indivizi și chiar în interiorul familiei. Există însă o anume tendință marginală, în dramaturgie, care, într-adevăr, transformă părțile conflictuale în părți exponențiale, în raporturi între, să zicem, un individ care reprezintă o anumită sferă sau mentalitate socială, sau o anumită categorie socială, cu alți indivizi, reprezentînd alte categorii sociale. Nu cred însă că dramaturgia bună s-a ocupat de conflictele categoriale, de ceea ce înseamnă categoriile sociale în conflicte. Linia pe care o are azi dramaturgia de vîrf mi se pare o linie bună

TUDOR POPESCU : Chiar dacă aș admite aserțiunea (discutabilă) că dramaturgia noastră a lăsat pe planul secund conflictele individuale intime, ale familiei, raporturile dintre indivizi, tot aș zice că e mai mult sau mai puțin firesc să fie așa. Trăind într-o societate socialistă care se construiește pe sine și în care factorul ideologic, factorul volitiv al indivizilor este determinant mi se pare normal ca dramaturgia să se îndrepte către acele teme mari care țin de însăși această construcție socială majoră. Și la noi, ca în orice societate, apar conflictele caracteristice acestei construcții sociale. Contradicțiile din societate ajung, firesc, motive conflictuale în dramaturgie. Dacă am trece, istoric, în revistă momente importante din chiar construcția societății noastre am vedea că există un oarecare paralelism între această construcție și un anumit tip de conflict social spre care s-a îndreptat dramaturgia la un moment dat. Am putea afirma că factorul social a dictat oarecum dramaturgiei un anumit tip de conflict, dramaturgia socotindu-se tot timpul unul dintre elementele cu putere de influențare în societatea noastră.

Iată de ce mi se pare firesc ca, mai ales în prima etapă a construcției socialismului, aceste teme, să zicem de intimitate a individului, să rămînă nu în afara preocupărilor dramaturgiei, dar să ocupe un loc secund cel puțin în momentele de mari tensiuni sociale ce au însemnat totodată mari momente de cotitură în însăși evoluția societății noastre. Dacă se observă acest paralelism, cred că se poate sesiza că dramaturgia a fost unul dintre factorii care a consemnat marile schimbări și le-a adus în teatru sub forma unor conflicte puternice, marcînd și momente hotărîtoare în însăși istoria dramaturgiei noastre postbelice. Acum, cînd ne-am mai așezat și societatea a trecut pe o altă spirală a evoluției ei, spre faza multilateralei dezvoltări, scriitorii își vor îndrepta atenția din ce în ce mai mult asupra individului așa cum societatea, după ce și-a definit o anumită structură, începe să se ocupe din ce în ce mai mult de individ. În prima fază se vorbea mai puțin de ceea ce cuprinde sintagma „omul nou". Ea — și el — preocupă acum mai acut societatea și dramaturgia. A cîștigat teren pe măsură ce societatea a rezolvat un anumit tip de conflicte și a trecut spre o altă etapă de împlinire proprie.

VALENTIN SILVESTRU : *Dar n-am avut de-a face chiar de la bun început și cu unele personaje conspectate analitic ? Nu puține piese ale celor de față și ale altora au reușit și s-au impus în măsura în care au prezentat personaje cu un fond sufletesc precizat, relevînd aspecte particulare ale existenței lor, atitudini caracteristice, uneori chiar reprezentînd cazuri și nu generalități. Pe de altă parte, există destul de multe piese în acest bogat fond al ultimilor 40 de ani, pe care nu prea le pomenim, nu le discutăm, pentru că le considerăm fie facile, fie frivole, fie chiar de o anumită asocialitate sau refuzînd termenul de socialitate, jucate unele și astăzi, cum au fost întotdeauna, și care nu fac altceva decît să consemneze relații de regim foarte particular între indivizi. Chiar dragostea e privită, în atare lucrări, la un mod i-aș zice pedestru, ca raport între bărbat și femeie. Scriitori importanți venind din altă perioadă istorică au continuat să scrie mai multă vreme piese de bună factură tehnică, în care pînă la urmă, cu decorul schimbat, tot de un alcov era vorba. Care ar fi cerința ce s-ar cuveni împlinită acum ? Ce situare axiologică ar căpăta personajul socialmente implicat și definit ca atare și deopotrivă particularizat, individualizat, ca entitate ?*

ION BĂIEȘU : Relația individ-societate capătă o anumită acuitate și specificitate în toate revoluțiile. În asemenea împrejurări fundamentale societatea a acționat mai puțin în favoarea individului, ea avînd, desigur, ca ideal binele general și final. Pe unii i-a marginalizat uneori, sau cînd cerințele luptei au impus-o, i-a și exterminat, dovedindu-se nemiloasă. Așa s-a întîmplat și în timpul revoluției franceze, în acela al revoluției ruse și tot astfel și la noi. Literatura s-a sensibilizat intens la această înfruntare între individ și societate, în timpul revoluției, fiind sursa unor opere importante. Mă gîndesc la romanele tulburătoare ale lui Marin Preda, Fănuș Neagu, la ultimul roman al lui Constantin Țoiu, care tratează tocmai aceste relații ale individului cu societatea într-o anume etapă, cînd se naște un conflict ce nu poate fi decît spre folosul mai ales al dramaturgului, nu numai al prozatorului. Cred că prima piesă în care ni se relevă o asemenea înfruntare, la noi a fost *Citadela sfărîmată* a lui Horia Lovinescu. Nu știu dacă v-o mai amintiți bine : eu am parcurs-o de curînd.

Individul în societatea noastră, în prima parte a acestei perioade revoluționare, a parcurs un drum de integrare, un drum de adaptare. Cel mai tulburător este acela al exodului țăranului către oraș. Cred că uneori noi nu ne-am înfiorat suficient de consecințele pe care le-a avut asupra societății noastre acest transfer teribil de indivizi venind spre oraș cu o concepție anume despre viață, și cu un stil anume de comportament moral, un fel de a trăi. Consider că nu s-a exploatat suficient această sursă teribilă de dramatism în proză și mai ales în dramaturgie. S-a creat la noi un individ de un tip semirural și semiurban. Acesta este de fapt tipul care muncește în fabrică, care e navetist sau s-a stabilit în București, locuind la bloc. E individul care ne-a format și pe unii dintre noi, proveniți din această zonă, și care acum s-a adaptat la urbanitatea societății noastre și continuăm a-l forma noi. A trecut prin diferite faze. Unele dintre acestea le-am cuprins și eu în *Prețul*. Apropo de asta : cînd am fost la Teatrul Național din Ankara, la premierea piesei *Prețul*, l-am întrebat pe regizor dacă publicul va înțelege despre ce este vorba în piesă. Vor înțelege foarte bine — mi-a spus — e la fel ca la noi. Și la noi au venit oameni din sat la oraș, și la noi sînt asemenea obiceiuri între vecini, publicul va pricepe neîndoios. Chiar așa s-a și întîmplat. Închid paranteza.

Deci s-a format și un gen nou de familie, iarăși o zonă pe care dramaturgia noastră a investigat-o, dar poate nu suficient încă. Există, în primul rînd, relația dintre cei de la oraș care și-au lăsat familiile la țară și de care s-au rupt. Să ne amintim de profunda poezie a lui Adrian Păunescu *Repetabila povară*. Cum am scris piesa într-un act, *Boul și viteii* ? M-a impresionat un fapt : am întîlnit pe stradă un bătrîn care căuta o familie, familia fiului său. Venise la ei, sunase la ușa lor și ei nu l-au recunoscut, n-au știut cine este. „Moșule — i-au spus — cerșești, ori vrei să cumperi borcane ?" Nu l-au recunoscut și nu l-au primit în casă. Acest individ asupra căruia noi încercăm să acționăm, să-l descifrăm, să-l descoperim, pe care noi vrem să-l formăm, să-l modelăm pentru societatea noastră, se va perfecționa în măsura în care va avea o conștiință a lumii în care trăiește, o conștiință a viitorului pe care și-l face și în care va trăi, și în care vor trăi copiii lui. E și asta o problemă : ce copii crește acest om contemporan al nostru ? Ce educație îi dăm și cum își educă el vlăstarele ?

Am stat de vorbă cu directoarea unei școli generale care îmi atrăgea atenția — și chiar intenționa să facă o întîlnire cu scriitorii pe această temă — că literatura care se scrie pentru copii la ora actuală nu numai că este insuficientă, dar e sub nivelul cerințelor elementare ale copiilor, este adesea o literatură proastă, schematică, care nu-i învață nimic. Nu pot trăi toți copiii numai din „Amintirile" lui Creangă și din basmele lui Ispirescu, ea considera că este o gravă problemă acum, la ora actuală, literatura pentru copii. Poate că ar trebui să ne întrebăm de ce nu scriem și pentru copii, sau de ce nu ne ocupăm în suficientă măsură de literatura dramatică pentru copii.

VALENTIN SILVESTRU : *Dv., Ion Băieșu, ați spus într-un interviu de acum 15 ani : „Ca ziarist mă interesează, în primul rînd, relația omului cu cei din jur, cu societatea. Aceasta mi se pare tema cea mai fascinantă într-o perioadă în care întreaga lume încearcă să explice relația individului cu societatea". Continuă să vă fascineze și astăzi ?*

ION BĂIEȘU : Da. De altfel singura piesă interesantă pe care am scris-o este *Iertarea...*

COR GENERAL : Singura ?...

ION BĂIEȘU : Așa consider eu.

VALENTIN SILVESTRU : *Sînteți în eroare, și singur, credeți-mă.*

ION BĂIEȘU : Ce pot să fac ? Aici am încercat eu să descifrez relația individ-societate, într-un caz-limită, în care un individ mai fragil, iese înfrînt — nu din vina societății, ci a unei alte individe, care se dădea drept reprezentantă a societății. Femeia aceea, care îl strivise, voia să-l „refacă". Ea n-a mai avut ce să refacă. Spunea într-o replică : „Ești obligat să fii fericit". Iar el răspundea : „Dar eu nu vreau să fiu fericit".

Societatea are mai multe căi prin care încearcă să ne facă fericiți și prin care acționează zilnic asupra noastră. Sînt și căi de ordin material și căi de ordin spiritual, și de alt gen. Problema este următoarea : individul trebuie să se considere el însuși societate la un moment dat, considerîndu-se adică el însuși ca un acționar. El însuși e dator să acționeze — și asupra sa, dar și asupra celor din jur.

Cred că scriitorul, dramaturgul în cazul nostru, se poate constitui ca o instituție care acționează în mod indirect asupra societății. Modul nostru de a acționa este spiritual, nu material.

THEODOR MĂNESCU : Modul societății, al oricăreia, de a acționa asupra individului este, în primul rînd, material, practic-real.

ION BĂIEȘU : E și acesta, dar nu abordăm acum chestiunea. Cum să vă explic eu ca să mă fac mai înțeles? Scriind, devenim un instrument de acțiune al societății socialiste asupra individului despre care scriem și asupra spectatorului ca individ care ne ascultă și care este chemat să ia contact cu ideile noastre. Sigur că de la etapă la etapă se ivesc probleme în care relațiile societate-individ iau mereu alt aspect. Momentul de față este extrem de interesant și urmărit cu cea mai mare atenție. La ora actuală, relația individului cu societatea, într-un context general în care au loc schimbări de-a dreptul tulburătoare și imprevizibile, te pune într-o stare de perplexitate și te face ca înainte de a scrie să rămîi o vreme pe gînduri. E un timp care trebuie studiat, un timp istoric. A scrie acum despre individ, deci despre atitudinea lui politică — pentru că tot ce face individul este un act politic — constituie o mare răspundere. Viitoarele noastre piese vor fi marcate puternic de momentul pe care îl trăim.

TUDOR POPESCU : Ați observat că mai toți, încercînd să ne găsim teme și aspecte care să intereseze dramaturgia, exprimăm de fapt o stare de nemulțumire privitoare la unele fapte existente. Scriem cu toții în perimetrul literaturii realiste. Realismul ce este de fapt decît expresia unei stări de nemulțumire ? Pentru că altfel n-am avea de ce să scriem. Realismul ca stare de nemulțumire mi se pare că este hotărîtor dacă vrem să nu rămînă o simplă fotografie neutră a unei realități.

Ai vorbit aici, Ion Băieșu, despre o serie întreagă de aspecte sociale care pretind un răspuns sau care ridică semne de întrebare și care — este firesc — ne preocupă pe toți. Vorbeai de această masă de oameni care au venit de la țară. Cred că o bună parte dintre noi ne-am și îndreptat atenția spre acești oameni, o masă de conștiințe ce vin și dintr-un alt spațiu spiritual și ne bulversează. Sînt oameni care, după părerea mea, trebuie să se nască a doua oară. Vin dintr-un spațiu tradițional, în care aveau certitudini, aveau o morală pe care o știau, morala lor tradițională. Aveau o estetică a lor fermă, o estetică a produsului de valoare. Dintr-o dată sînt proiectați într-o cu totul altă zonă spirituală, în care tot ceea ce li se părea lor a fi cert începe să se cutremure. Cel mai dramatic aspect pe care îl putem consemna este că drumul de la sat la oraș trece prin cartier, iar ei se împiedică acolo unde se impregnează nu cu morala, și nu cu estetica orașului de fapt, ci cu acelea ale acestei zone cu totul particulare unde pot eșua într-un kitsch existențial, estetic. Trebuie să fim foarte atenți, să vedem în ce măsură societatea noastră ar putea să rezolve acest transfer de constiințe dintr-un mediu în alt mediu. Și în ce fel se produce această nouă nastere a unui om.

DAN TĂRCHILĂ : Aș vrea să revin asupra a ceea ce am spus la început. Fără îndoială că toate cele rostite pînă acum sînt adevăruri pe care le exprimăm și cînd scriem, dar există totuși hotăriri în viață care nu țin seama de societate, indiferent de natura societății. Există hotăriri ale individului privind problemele lui intime de viață, pasiuni puternice, tiranice, uneori chiar împotriva societății. Un tînăr care își alege o fată nu mai ține seama de multe ori de nici un fel de chingă a unui punct de vedere social, el o vrea pe aceea, chiar dacă societatea este împotriva deciziei sale. E, azi, o mai mare libertate individuală pentru că, de pildă, societatea burgheză

■ Pentru toți creatorii, adevărata sursă de inspirație trebuie să o reprezinte poporul român, realizările societății noastre socialiste. Avem nevoie de noi romane, de noi poezii, de noi filme și piese de teatru, lucrări muzicale sau de artă plastică, care să contribuie — prin înaltul lor mesaj de idei și valoare artistică — la promovarea și afirmarea principiilor nobile ale umanismului socialist, la combaterea a tot ceea ce contravine gîndirii înaintate a epocii noastre, la creșterea generală a nivelului de cultură și civilizație al poporului.

(Din *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*)

CONGRESUL XIV

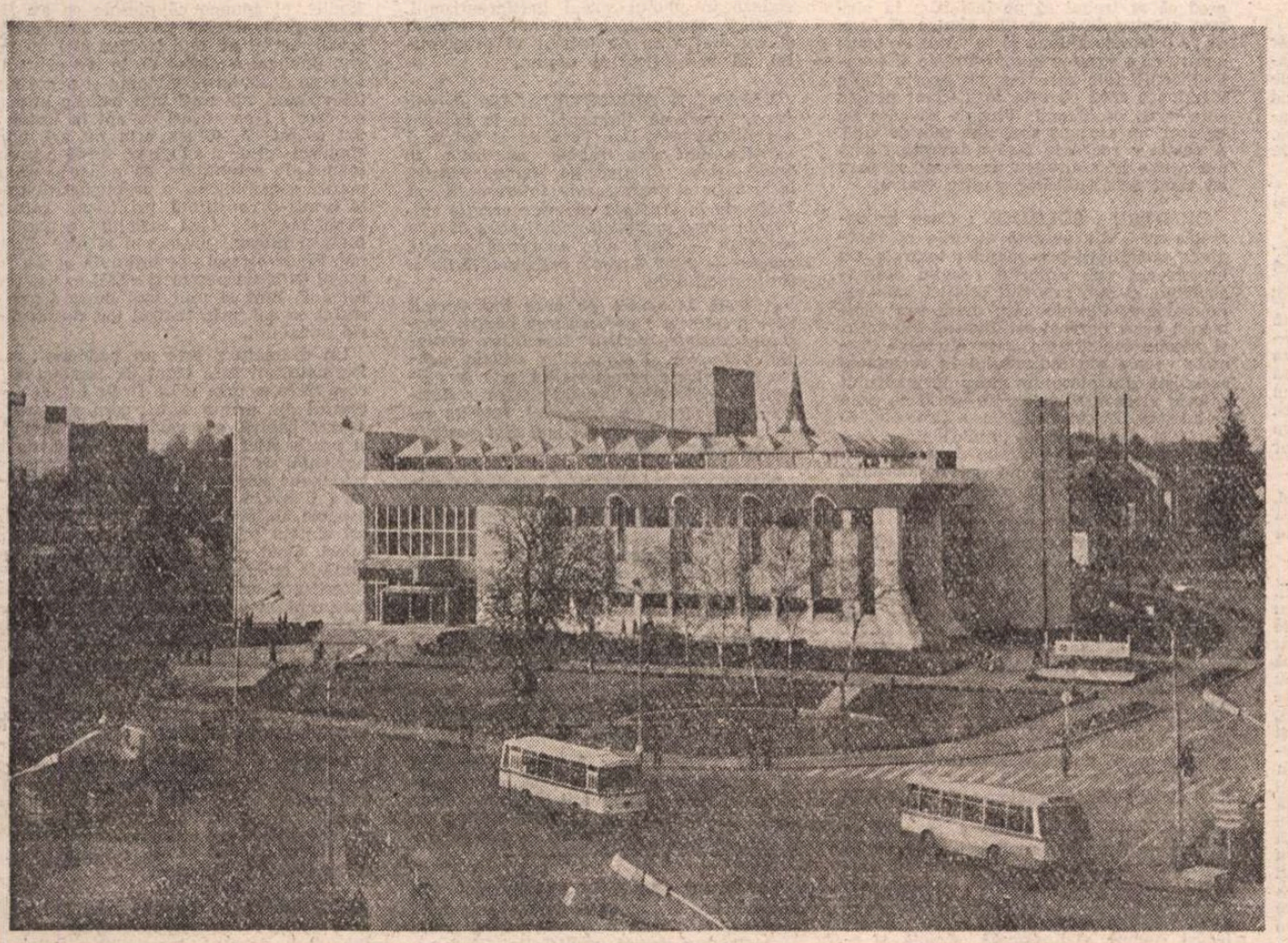

Sibiu. Centrul de creație și cultură socialistă „Cîntarea României"

veche despre care se spune că era, mă rog, liberală, concepea restrictiv multe din raporturile individuale. Tinerii se căsătoreau adesea în funcție de cu totul alte criterii decît sentimentele curate și profunde dintre bărbat și femeie. Astăzi asistăm la o mai mare libertate în sentimente și în consecințele practice ale acestor sentimente. Sigur că uneori se întîmplă conflicte între individ și societate din acest punct de vedere, dar aci trebuie să pătrundem și noi mai mult, să vedem cine are dreptate : individul ca individ — deoarece pentru el fericirea este așa, acea intimă fără îndoială, nu cea socială, — sau colectivitatea — care i se poate opune ? Altminteri, desigur, sînt întrutotul de acord cu ceea ce au spus colegii mei despre factorul social.

VALENTIN SILVESTRU : *Aș formula două interogații pe marginea celor spuse de Tudor Popescu. Interogații sau rezerve, cum vreți să le ziceți. Dumneavoastră, stimate dramaturg, ați vorbit de starea de nemulțumire ca definitorie pentru realism. Întreb : nemulțumire în raport cu ce ? Dacă e în raport cu discontinuitățile ce apar între idealul social și practică, atunci aceasta e o insatisfacție ce a fost și va fi întotdeauna examinată de dramaturg. Face parte în mod caracteristic din procesul lui de sensibilizare față de lume.*

A doua : observația dv. privitoare la faptul că trecerea tinerilor și a oamenilor în general din mediul rural în mediul urban se face prin CARTIER, se justifică din ce în ce mai puțin ; cel mai mare număr de studenți ai facultăților, chiar al celor de înaltă specializare, îl dau totuși liceele sătești, sau liceele din orașele mici, care și ele ridică, pînă la clasa a XII-a, pînă în pragul facultăților, elemente sătești. Trecerea lor într-o facultate, într-un oraș cu universitate, în orașe mari ca București, Iași, Cluj-Napoca, Craiova, Galați, Timișoara, Oradea, Tg. Mureș și alte centre se face nu prin cartier, ci printr-o formulă comunitară de situare urbană, care înseamnă cămin, facultate, și care-i pregătește ca cetățeni de tip citadin chiar în epoca lor cea mai magmatică de formare, de la 16—18 ani în sus. Nu neg că o parte din populația rurală vine la oraș prin suburbană sau chiar rămîne acolo cel puțin ca gusturi și se menține astfel uneori pentru o generație sau două. Dar tinerii au acest avantaj, că în accesul lor spre intelectualitatea la care rîvnesc, trec printr-un stadiu citadin, nu printr-un stadiu semirural. Ați observat, desigur, că gustul pentru avangardism, pentru arta evoluată, pentru ceea ce este autentic în artă, în literatură este formulat la acești tineri printr-un complex de factori dar, în primul rînd, prin situația pe care o au ca învățăcei.

TUDOR POPESCU : Trebuie să fac două precizări la cele două observații formulate de dv. În general, realismul este o stare de nemulțumire față de translațiile idealului, față de ceea ce se poate face mai bine. Deci acesta este sensul în care trebuie luată afirmația mea despre realism ca stare de nemulțumire.

DUMITRU SOLOMON : Nemulțumire în raport de ceea ce există, în raport cu un ideal.

THEODOR MĂNESCU : În general nu se poate scrie literatură dacă nu ai, într-o problemă sau alta, o „răfuială" cu un aspect ori altul al realului, în numele idealului.

VALENTIN SILVESTRU : *Nu e aceasta tendința eternă a literaturii, de optimizare a omului și a mediului său ? Ea vrea să facă omul mai bun și societatea mai bună.*

TUDOR POPESCU : Iar în legătură cu trecerea țăranului venit la oraș prin cartier : cred că nici eu, nici Băieșu nu absolutizăm, adică nu toți cei care ajung la oraș se suburbanizează mai întîi. Dar e de-ajuns un procent de 10 la sută. Poate să fie ceva mai mare. În unele circumstanțe poate ajunge și pînă la 50 la sută. Atîta timp cît există cazuri, ele trebuie să ne preocupe. Deci noi nu spunem că toți tinerii, în drumul lor de la sat la oraș, trec pe acolo, dar o bună parte dintre ei trec prin această experiență, o mare parte a populației a trecut prin cartierul mărginaș — care are, firește, și farmecul său. Eu aș putea spune că și oamenii care au venit acum zece ani din mediul rural nu sînt pe de-a-ntregul adaptați, reformulați din punctul de vedere al stilului de viață. Înainte de a sosi aici am fost într-un sat de lîngă Sibiu cu un oarecare om și m-au invitat într-o casă în care tatăl venea de la stînă cu sarica pe el. Nici în port, nici în comportare nu suferise absolut nici o modificare de... 500 de ani încoace. Ceea ce mi s-a părut cu totul uluitor era că doi din copiii săi stăteau la video și vedeau un film de ultimul răcnet ca modalitate, un film american violent.

THEODOR MĂNESCU : Dacă tema ce ni s-a propus spre discuție este generică, așa cum spunea Ion Băieșu, sînt nevoit să mă duc cu gîndul, înainte de orice altă direcție, către Balzac, deși el n-a fost dramaturg decît într-o măsură relativ nesemnificativă în raport cu genul lui de prozator. În același timp, cred că, așa cum tot Băieșu spunea foarte interesant, sîntem într-un moment în care trebuie să analizăm temeinic, fără pripă, fenomenele sociale ce se petrec în jurul nostru, în general. Astfel că, deodată, mă trezesc într-o dilemă, pendulînd între Balzac și S.F. Masa de oameni care a venit de la sat la oraș a jucat fără îndoială un rol pozitiv, a fost, fără nici o îndoială, și traumatizată, s-a adaptat greu, a și depus eforturi mari și, pe umerii ei, s-a construit, în bună măsură, tot ceea ce s-a construit. Este o masă de oameni cu o calificare medie și submedie. Mulți trăiesc, cel puțin în privința condițiilor de civilizație — ori, de pildă, în privința șanselor copiilor lor — mult mai bine decît trăiau părinții lor. Mulțumiți, așadar, cu ceea ce au dobîndit, prin eforturile lor, în mediul urban, ei pot însă deveni, cu timpul, fără voia lor chiar, un factor obiectiv al stagnării, al conservatorismului. În revista „Lumea" am citit că, într-o țară europeană, s-a aprobat un proiect ca, pînă în anul 2000 — asta apropos de copii, problemă ridicată de Dan Tărchilă, de Băieșu și de Tudor Popescu — s-a aprobat, așadar, un proiect de conectare prin satelit a tuturor liceelor, deci nu numai a universităților, la fondul de 15 milioane de cărți al Bibliotecii naționale a acelei țări. În altă revistă românească am citit că, într-o mare capitală europeană, a avut loc o expoziție de material didactic școlar. La această expoziție, 20 de licee din nordul unei țări mici ca suprafață și populație au prezentat ca material didactic școlar computerele pe care le utilizează elevii acestor licee și care simulează tehnica lansării rachetelor. Unde se află, în timp, acei copii ? Fără îndoială, în prima jumătate a secolului XXI. Dacă vorbim de relația dintre individ și societate, să nu uităm că, în „subteranele" acestor revoluții explicite, ba chiar și în acelea ale restaurațiilor, ori ale războaielor, de pildă ale războaielor napoleoniene, revoluția implicită, revoluția industrială și, pe baza acesteia, revoluția, puterea burgheziei și a bancherilor, își urmau, ineluctabil, cursul, ascensiunea, la început în forme deloc ori foarte puțin democratice, deci „fără milă" față de individ, și că a fost nevoie de maturizarea deplină a capitalismului, și aceasta într-un sector al planetei destul de restrîns, pentru ca să se ajungă la formele actuale ale democrației burgheze, ale democrației parlamentare etc. Eu cred că, indiferent de convulsiile actuale de pe planetă, emanciparea forțelor sociale progresiste, emanciparea economică și politică a individului își vor urma, și acestea, la fel de ineluctabil, cursul, de la o umanitate în care violența era „moașa oricărei societăți noi" (Marx) la o societate în care „libertatea fiecăruia va fi condiția libertății tuturor" (tot Marx).

VALENTIN SILVESTRU : *Termenul „nemilos", pe care l-ați introdus în discuție...*

THEODOR MĂNESCU : Eu doar l-am preluat de la Băieșu, dar mi-l însușesc ca și cum ar fi al meu...

VALENTIN SILVESTRU : *...eu îl înțeleg pe latura lui substanțială, în sensul, cred, că societatea va deveni din ce în ce mai exigentă față de fiecare membru al ei. Aceasta poate să implice și nemilă, și cruzime în anumite cazuri. Nu se poate altfel. Citez ce ați scris dv. într-un articol mai vechi : „Există și în societatea socialistă o tensiune foarte dramatică între real și ideal". Este aceasta, în momentul de față, și un motiv dramaturgic ? O conflictualitate prezentă în dramaturgia actuală ?*

THEODOR MĂNESCU : Convingerea mea este că, în temeiul orientărilor formulate de Congresul al IX-lea care au valoare de lungă durată, dramaturgia a cunoscut un salt tocmai spre acest vector social. Fac și o propunere. Cred că a sosit momentul transferării în realitate a posibilității tipăririi fondului principal al dramaturgiei contemporane românești de inspirație socialistă. Dacă un colectiv de critici ar antologa, pornind de la fișele personale ale dramaturgilor, creațiile reprezentative, cred că s-ar putea obține o ediție de 10—12 volume, cuprinzînd fiecare 10—12 piese, fie așezate în ordinea alfabetică a numelor autorilor, fie în ordinea debutului, sau în ordinea primei piese care a apărut, a unui dramaturg sau a altuia, după 23 August 1944. Mi-ar părea bine să trăiesc clipa apariției unei asemenea antologii, indiferent de ceea ce se va scrie în ea despre mine.

VALENTIN SILVESTRU : *Să-mi dați voie a pune pe masa noastră rotundă a doua întrebare : considerați ca satisfăcător indicele de socialitate al indivizilor ce populează piesele noastre actuale ? Este amendat mulțumitor delictul de asocialitate ? Sînt conspectate cu destulă fervoare critică actele antisociale ? Sînt sancționate moralmente indiferentismul, dislocarea din contingent ?*

THEODOR MĂNESCU : V-aș aminti un dicton al lui Brecht. El zice în *Micul organon despre teatru :* „Misiunea dramaturgului nu este să-și educe personajele, ci spectatorii'. Dacă ne „educăm" numai personajele, răspunsul nu poate fi chiar mulțumitor.

DAN TĂRCHILĂ : Răspunsul meu la întrebare este *da*. Și chiar un da foarte pregnant în ceea ce privește comedia. În comediile scrise de colegii mei sînt într-adevăr amendate viciile antisociale și chiar cu profunzime. Aș răspunde nu în legătură cu, să spunem, piesa necomică, — nu-i zic neapărat dramă. În dramă cred că nu, și este păcat. Prin comedie s-a încercat dintotdeauna modificarea moravurilor, dar și piesa necomică ar avea, cred, un rol, dacă e scrisă într-un chip tulburător, zguduitor. Mă duc cu mare plăcere la comediile colegilor mei și rîd, și le înțeleg alături de orice spectator.

TUDOR POPESCU : Este interesant ce spui, dar mi se pare că întotdeauna comedia este mai spectaculoasă și se joacă în mai multe exemplare, în mai multe teatre. În timp ce vorbeai despre asta, mă gîndeam ce surprize am avea dacă am privi cazurile în parte și am constata că tocmai acolo unde credem că prin comedie s-a luat mai mult atitudine, am observa că dramaturgi importanți au făcut-o nu prin comedie, ci prin piese necomice. Cunosc foarte bine opera lui Băieșu dar nici *Chitimia*, nici *Iertarea*, nici *Boul și viteii*, care mi se par piese atroce...

DUMITRU SOLOMON :...și nici *Vinovatul*...

TUDOR POPESCU:...nici *Vinovatul* nu sînt deloc piese comice.

DAN TĂRCHILĂ : Sînt de acord cu acest lucru, dar cînd ne-am întîlnit cu echipe de amatori care au jucat piesele lui Băieșu le-am criticat pentru că le-au pus în scenă ca niște comedii, — arătîndu-le că nu sînt doar comedii, ci lucrări foarte dure, drame.

TUDOR POPESCU: Am luat exemplul lui Băieșu pentru că la el ne-am aștepta ca scrierile comice să fie de atitudine socială, așa cum a fost enunțat aici. Și sînt. Mă uit în dreapta mea, să zicem, la

(Continuare în pagina 16)

Implicarea dramaturgiei în afirmarea principiilor umanismului socialist

(Urmare din pagina 15)

Mănescu, care nu este și comediograf, dar are o operă în care, de la *Noaptea pe asfalt* și pînă la seria lui *Politica*, piesele sînt zguduitoare. Îmi amintesc că, citind înainte de spectacol, prima piesă din această serie, ea m-a tulburat foarte tare. Mi s-a părut o lucrare cutremurătoare prin adevărul conținut.

THEODOR MĂNESCU : Dumneata nu ai scris numai comedii...

TUDOR POPESCU : Eu nu m-am considerat niciodată un comediograf, nu port aceasta ca pe o povară, doamne ferește, dar cînd cineva va avea timp să-mi citească o bună parte din piese va constata că jumătate din ceea ce am scris sînt drame. Deci este adevărat că ne-am aștepta ca în zona comediei atitudinea socială să fie mai spectaculoasă. Avem însă și un număr relativ mare de lucrări dramatice ce-și propun tratarea temelor sociale. Am rostit aici cîteva titluri și nume, dar putem pronunța și multe altele...

VALENTIN SILVESTRU : *De pildă,* Goana *de Paul Ioachim, apoi* A cincea lebădă *de Paul Everac, scrieri de Adrian Dohotaru, Viorel Cacoveanu...*

TUDOR POPESCU : ...și alți mulți autori. Socialul a jucat în dramaturgie un rol cu totul și cu totul deosebit. Ceea ce este de remarcat și ar fi interesant poate pentru un istoric al teatrului românesc de după 23 August, e că dramaturgia noastră, nu știu dacă s-a mai întîmplat în altă parte așa, a evoluat spre această tematică gravă, spre social și prin imboldul permanent și constant al criticii dramatice. Se va observa că teatrul românesc a fost marcat, în ultimii 40 de ani, de sprijinul fecund al criticii de specialitate. Ea pune în evidență falsele realități, falsele problematici și din acest punct de vedere va trebui cîndva să se observe că a avut critica de teatru românească un rol cu totul și cu totul deosebit. La un moment dat s-a spus că regia a tras după ea dramaturgia. Este și aici un adevăr, — cel puțin pentru o perioadă — dar este adevărat că în momentul de reteatralizare a teatrului, regia a sprijinit și o orientare tematică pozitivă, regizorii fiind cei care nu au optat mai niciodată pentru piesa ușurică, pentru scrierile care escamotau problemele esențiale ale societății noastre. Dar și dramaturgia, și regia românească au stat, zic eu, sub semnul benefic al unei critici dramatice de imbold social. Autorii nu au fost iertați niciodată cînd au abandonat, ca să zic așa, cînd s-au îndepărtat de idealul major al teatrului pe care trebuie să-l scrie. Personal pot aprecia că am simțit de cîteva ori ascuțișul criticii dramatice. Am primit-o cu toată seninătatea, — sigur, nu totdeauna și cu plăcere, — dar în interiorul meu înțelegind foarte bine punctul de vedere ce-l evoc. Sigur că și eu, ca orice dramaturg, am simțit de multe ori nevoia să mă mai joc, am simțit nevoia să încerc și alt fel de relație cu lumea, cu viitorul. Dar pot să declar cu toată sinceritatea că am fost pozitiv influențat de critica dramatică românească și susținut în partea aceea a scrierii mele în care eu eram mai grav și în care cred că am încercat să scriu după planul pe care l-am avut, să scriu opera pe care o am în momentul de față.

THEODOR MĂNESCU : Stimate Valentin Silvestru, vă rog să repetați întrebarea dv., pentru mine.

VALENTIN SILVESTRU : *Considerați ca satisfăcător indicele de socialitate al indivizilor ce populează piesele actuale, e amendată mulțumitor asocialitatea, sînt vizate cu destulă fervoare critică actele antisociale sau falsa socialitate, sînt sancționate moralmente indiferentismul, dislocarea din contingent ?*

ION BĂIEȘU : Înainte de răspunsul lui Theodor Mănescu: antevorbitorii mei, mai ales Tudor Popescu, au încercat într-un fel să se despartă de partea comică a operei lor și îmi pare rău de asta ; Tudor Popescu a declarat că nu se consideră comediograf, deși, la ora de față, este cel mai bun autor de comedii.

Fenomenul pe care dv. îl puneți aici în discuție trebuie tratat cu mijloace comice-satirice pentru că ele sînt de mai mare audiență — de ce să nu fim sinceri cu noi înșine ? — și cred că trebuie să discutăm aici mai cu seamă rolul comediei în combaterea unor fenomene de mare acuitate și actualitate. Trebuie să vă spun că sînt surprins de multele acte antisociale, cum le spuneți dumneavoastră, care se manifestă la sat și la oraș și pe care eu le cunosc personal. Mă consider în fața lor ca un inamic declarat și care aș vrea să le combat (folosesc un termen banal) cu toată sinceritatea.

DAN TĂRCHILĂ : În continuare la ceea ce spunea prietenul nostru Băieșu, cred că ar trebui să ne întrebăm în piesele noastre de ce un om ajunge să fure, de ce o femeie ajunge să se vîndă pe bani; pentru că a expune numai faptele și eventual conflictele care ies din aceste fapte ulterioare cred că este insuficient pentru elucidarea problemei. Trebuie să știm de ce acel om a ajuns așa, cine este de vină. A relata o realitate fără a investiga cum s-a ajuns la realitatea aceea mi se pare cu totul nesatisfăcător pentru teatru.

DUMITRU SOLOMON : Ceea ce rezultă, cred, din această discuție pe marginea socialității personajelor teatrale, nu interesează sub raportul relației dramă-comedie, ci sub raportul relației valoare-nonvaloare. Piesele care evită sau mimează acest nerv al conflictului dramatic, și anume socialitatea, care eludează dramele reale ale individului în societatea socialistă sînt piese din afara perimetrului valoric al dramaturgiei. De acord cu ceea ce au spus Tărchilă și Băieșu. Problema existenței contemporane implică ideea de a spune lucrurilor pe nume, de a nu crea zone tabu, zone care nu pot fi abordate, pe orizontală sau pe verticală (în analiza fenomenelor), de a nu evita tocmai revelarea realității. Prin dezbatere, prin artă, teatrul poate deveni factor de transformare, de educație. Se întîmplă ca unele teatre, ca să nu ne referim la persoane sau alte instituții, să evite tocmai problemele spinoase, problemele pe care dramaturgia, prin esența ei, prin specificul ei, este obligată să le abordeze. A elimina dintr-o piesă a lui Băieșu ascuțișul critic înseamnă a o depersonaliza. Nu putem transforma teatrul într-o „formă pură" — așa cum se vorbește despre „lirica pură". Teatru pur, după părerea mea, nu există. Teatrul este un mod de atitudine socială, umană, este un mod de a dezbate probleme și nu de a le etala. Or, tentativa unor autori, încurajată de unii, de a practica zborul de fluture pe deasupra realității, de a vedea numai flori, de a ocoli sensurile cu adevărat dramatice, sensurile conflictuale care dau substanță, sevă dramaturgiei, e, după părerea mea, o îndepărtare de la însăși funcția profesională, socială și etică a acestei meserii. De aceea cred că e bine ca în critică să se discute cu mai multă răspundere asemenea forme de evaziune, de abdicare de la rosturile dramaturgiei. Simțim acut de cîte ori ne îndepărtăm noi înșine sau se îndepărtează alții de la aceste rosturi. Există, din păcate, mentalitatea că s-ar putea scrie o piesă cu Romeo și Julieta omițînd relația dușmănoasă dintre Capuleți și Montague.

VALENTIN SILVESTRU : *Da. S-a propus, o dată, de mult, ca acei doi tineri să nu moară.*

DUMITRU SOLOMON : Sigur. De ce să moară ? Sau o piesă cu *Othelo* fără Jago. Aceste mentalități sînt, după părerea mea, la fel de grave ca și mentalitățile asociale despre care s-a vorbit.

THEODOR MĂNESCU : E de observat, cred, și că există o foarte strînsă relație între dramaturgie și basm. Eu știu — e posibil ca setul meu de informații în domeniul basmului să nu fie complet — dar știu că cel puțin majoritatea basmelor se încheie cînd obstacolele au fost depășite și „au trăit fericiți" și „am încălecat pe o șa și v-am spus povestea așa". Nu există basm care să ne povestească ceva despre o căsnicie fericită. „Fericirea n-are istorie" — l-am citat pe Balzac. Toate basmele durează cît durează lupta cu obstacolele. Există o relație strînsă din acest punct de vedere între dramaturgie și basm, deci între dramaturgie și creația populară, de pildă cea românească, inclusiv aceea prelucrată de marii noștri creatori de basme și povestiri : Eminescu, Creangă, Ispirescu și alții poate. Un satiric din altă țară formula o butadă foarte ingenioasă : e foarte greu să descoperi ce nu știe nimeni, dar parcă e și mai greu să descoperi ce știe toată lumea. Sîntem îndemnați, pe drept cuvînt, să combatem racilele, vechiul, anacronismele. Dacă scriem dramaturgie, însă, drama este situația sau suma situațiilor care amenință valoarea, iar lupta e între valoare și propriile ei limite, sau între valoare și nonvaloare. Apărăm valorile socialismului care se afirmă în lupta cu nonvalorile. Dar numai individul este răspunzător pentru tot ? Mediul niciodată, și nicăieri ? Dramaturgia dezbaterilor etice a plutit multă vreme, 10—20 de ani, pe ideea aceasta, că individul este întotdeauna răspunzător și mediul niciodată. Ulterior, dramaturgia a început să se elibereze de o asemenea falsă interpretare, de acest poncif și să stabilească relațiile reale între decăderea, de pildă, a unui individ și anume condiții care au favorizat această decădere. Un termen folosit de Valentin Silvestru mi se pare foarte important : indiferentismul. Ce condiții fac să se instaleze în planul social indiferentismul, apatia ? Apatia este dușmanul principal și cel mai greu de înfrînt al progresului, al revoluției, al noului.

VALENTIN SILVESTRU : *Aici devine foarte oportună observația de la început a dramaturgului Dan Tărchilă că există și subiectivități care trebuie analizate în amănunțime. Comparația dumneavoastră între basm și dramaturgie, interesantă, mă întărește în credința că orice creație spirituală are o perspectivă dialectică asupra realității — dacă este autentică această creație — fiindcă vede procesualitățile și conflictualitățile.*

A treia întrebare pe care îmi permit să v-o adresez : preocuparea pentru procesele sociale, pentru detectarea etiologiei dramelor și comediilor sociale, pentru o tipologie caracteristică este în măsură să potențeze dramaticitatea scrierilor și valoarea lor literară ? Într-un fel ați și răspuns. În alt fel mai sînt posibile răspunsuri.

THEODOR MĂNESCU : Întrebarea este ușor tautologică, pentru că dramaturgia în asta constă, în tensiunea conflictului dintre real și ideal, dintre limite și tendința de străpungere a limitelor. De aceea, îmi permit, sper să nu vă supăr, să caracterizez întrebarea dumneavoastră ca ușor tautologică.

DUMITRU SOLOMON : Nu tautologică, ci, poate, retorică ; cu răspuns de la sine înțeles, inclus.

THEODOR MĂNESCU : Da. Cu răspuns de la sine înțeles.

DAN TĂRCHILĂ : Întrebarea aceasta aș înțelege-o și altfel : dacă contemporaneitatea ne atrage atît de mult, dacă găsim într-adevăr acest mare interes în contemporaneitate pentru a ne impulsiona în scrierile noastre dramatice...

THEODOR MĂNESCU : Dramaturgia noastră are noroc că trăiește în această contemporaneitate. Dramaturgia nu poate să înfățișeze numai realizările. Cînd s-a realizat ceva, cade cortina, cînd se restabilește armonia sau cînd o tabără este înfrîntă, cortina trebuie să cadă. Aici este problema procesualității, dramaturgia nu poate să îmbrățișeze decît procesul, dramatismul luptei cu obstacolele.

VALENTIN SILVESTRU : *Cutez a afirma că n-am pus o întrebare tautologică. Dacă totul e de la sine înțeles și tautologia declarată, de ce există și un alt punct de vedere, uneori chiar violent susținut ? După unii rezultă că ancorarea în social, prizonieratul contingentului, cum a fost numit de un coleg francez, atașamentul față de idei așa-zis preconcepute, ar stînjeni valoarea și ar deturna inspirația. Deci, dramaturgia noastră, sănătoasă în esență și, după părerea mea, de mare pondere în literatura română postbelică, ar fi distorsionată, în situarea axiologică, de „cotidianitate", de viziunea dialectică asupra vieții, de spiritul combativ. Toate v-ar jena, după unele opinii, în exercițiul dumneavoastră. Și atunci este lipsit de importanță să vă întrebăm cum priviți dumneavoastră însăvă chestiunea ?*

La Paris, orașul-lumină, în care există realizări uimitoare din punct de vedere teatral, uneori, funcționează un număr disproporționat de mare de săli în care se joacă numai piese care n-ar atinge considerente de natura celor evocate de noi aici. Să spunem că este practica teatrelor bulevardiere din toate marile capitale unde există bulevarde cu săli comerciale. Dar apar și justificări teoretice ale teatrului ca „divertisment pur". Întrebarea mea nu este ipotetică. Confrați de-ai mei din alte țări, comentatori, critici au rostit uneori acest reproș : „Prea sînteți dumneavoastră angajați. Prea vreți să deslușiți marile probleme ale istoriei și ale umanității" și atunci „cum să vă mai distrați la teatru ?" Controversa există, o știți foarte bine.

TUDOR POPESCU : Mda, cred că se pornește și la noi, uneori, de la opinia pe care critica literară a adus-o mereu în discuție prin ani, și anume că o legare prea strînsă de realitate face caducă o operă dramatică în clipa în care situația concretă la care se referă opera a dispărut ca atare. Se pot schița două răspunsuri, cred. Unul pe care l-am dat eu în ultimul timp și care este de fapt un exemplu, se referă la o piesă foarte bine legată de o realitate a unui timp, să zicem *Revizorul* lui Gogol, și care se joacă acum cu deosebit interes în America, fiind pusă în scenă de cîteva teatre. Nu mai există nimic comun între societatea la care se referă piesa *Revizorul* și societatea americană de astăzi și totuși publicul privește piesa cu sporit interes. E un interes cultural. Pe care poate să-l stîrnească o operă literară, o operă dramatică și după ce situația concretă a dispărut.

Într-o discuție, în redacția revistei „Urzica", cu un redactor de la revista „Krokodil", el spunea că piesele ce au făcut epocă prin acrosul pe care l-au avut la social astăzi nu mai trezesc nici un interes, publicul a plecat de la ele pentru că, față de dezbaterile violente și acute de la televiziune, ele nu-i mai trezesc interesul pe care i l-au stîrnit cu ani în urmă. Eu am arătat că, totuși, arta nu are numai singurul rol de a aduce pe scenă o problematică de actualitate, ea aduce o problematică sensibilizată, o problematică trecută printr-o conștiință, printr-un caracter. Problema este dacă socialul e punct de fugă al întregii piese sau el este diseminat. Sigur că toate se întîmplă pe un fond social. Nici nu putem fi altfel în literatura română. Sînt și unii mai puțin legați de social ca noi, prin teatrul lor, nu au obsesia socialului.

Un dramaturg este un pedagog ratat. Dramaturgul este legat de societatea în care trăiește prin toate firele lui, așa cum teatrul din prima sa zi, cum era sărbătoarea bahică, așa va fi mereu, fără doar și poate. Aici este vorba de doză, de importanță, de accent și noi vom pune întotdeauna accentul pe social, pe rolul pe care îl avem în lămurirea unor serii de aspecte ale societății în care trăim. Uneori sîntem înțeleși, alteori nu sîntem înțeleși. Cred că problema cea mai importantă în momentul de față și la care ne-am referit noi, vrînd, nevrînd, e criteriul după care o piesă merită a fi jucată sau nu merită a fi jucată. Mie mi se pare că răspunsul este absolut sigur : dacă piesa apără sau nu apără sistemul de valori al societății noastre. Acesta este, după părerea mea, criteriul fundamental în raport cu care trebuie să se judece o operă de artă oricînd, oricare ar fi ea.

THEODOR MĂNESCU : Problema este nu numai dacă apărăm sau nu valorile spirituale ale societății, ci și, mai ales, dacă le apărăm potrivit specificității, ce-i drept necanonice, a acestei arte care are, totuși, ca bază conflictul valorii cu suma primejdiilor ce atacă valoarea.

ION BĂIEȘU : Datoria dramaturgului de a apăra valorile spirituale ale societății înseamnă, de fapt, datoria de a apăra valorile umane, a apăra omul ca atare. Ce înseamnă a apăra un om ? A-l apăra la modul propriu, cînd el se află într-o situație dramatică nefericită, sau a avertiza societatea asupra unor pericole, a contribui la curățenia ei generală.

Pentru mine, a apăra viitorul spiritual al unei societăți, al unei țări înseamnă și a face, ca să zic așa, lumină în istoria țării respective și a lumina figurile ei istorice, care i-au creat istoria ca atare. Mai sînt, cred eu, multe figuri ale istoriei țării noastre despre care nu s-a scris și ar trebui să se scrie. După părerea mea, dramaturgia noastră istorică este în curs de formare și cred că avem datoria noi să culegem din galeria celor mai mari figuri ale istoriei noastre acele nume care au avut merite excepționale și care dintr-un motiv sau altul nu au pătruns și nu sînt încă introduse în conștiința noastră națională. Prin aceste figuri exemplare noi de fapt existăm — oameni care au mers pînă la sacrificiul vieții pentru patrie. Ce este mai bun pentru tineret decît să-i pui în față un exemplu sublim ?

A fi dramaturg în momentul de față mie mi se pare a contracta obligația de a fi și dramaturg istoric. Istoria în momentul de față a devenit o problemă contemporană care se desfășoară astăzi. A scrie despre actul Unirii din 1918 este de stringentă actualitate, așa cum a scrie despre Eminescu. Tot ce s-a întîmplat în istoria noastră, care este în curs de reîntrupare ca lecție de morală, e demn a fi transpus în dramaturgie. Eu îmi propun să scriu o piesă istorică. Nu știu dacă toate piesele istorice trebuie scrise în maniera lui Marin Sorescu, pe care îl admir ca dramaturg, adică într-o manieră critic-ironică. Unele piese istorice trebuie scrise cu patetism și cu lirism. Vă propun însă să relansăm ideea de a scrie piese despre marea istorie a țării noastre.

VALENTIN SILVESTRU. *Am pornit de la o discuție despre social și despre impactul cu societatea socialistă al dramaturgiei române contemporane, care este masiv și profund, esențial și definitoriu. Și am atins și zone ale eticului, ale istoricului, și ale politicului, ceea ce înseamnă că o perspectivă autentică dramaturgică dă rezultate multiple, pluriforme.*

Vă mulțumesc din partea revistei „România literară". La dumneavoastră există o consonanță între ceea ce gîndiți și ceea ce faceți. Dacă îmi permiteți — pentru că ați și evocat acest lucru aici — consonanța este și între dumneavoastră și cei care sînt datori să dea seama și pentru prezent și pentru viitor despre ce realizați, despre modul în care realizați și felul în care gîndiți. Și despre angajamentul dumneavoastră politic, limpede — după cum se poate vedea în operă și în ceea ce s-a mărturisit în aceste pagini.

Avem nevoie de o proză și de poezii combative, cu spirit revoluționar care să dinamizeze activitatea oamenilor muncii, a tineretului patriei noastre, de o muzică combativă, cu spirit patriotic și revoluționar, de filme mai bune, de un teatru mai bun.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România)

CONGRESUL XIV

Flash-back

Istoria patriei — în imagini

MARELE forum al comuniștilor români — Congresul al XIV-lea — prilejuiește și cineaștilor Studioului Cinematografic al Armatei, instituție care peste doi ani va împlini 75 de ani de existență, un binemeritat bilanț. O trecere în revistă strins legată, ca un arc peste timp, de istoricul Congres al IX-lea al partidului, adevărată piatră de hotar a istoriei noastre contemporane.

În ultimii 25 de ani, biografia noastră socialistă, întreaga evoluție a societății românești au demonstrat cu forța gîndului împlinit, cu trăinicia marilor realizări, justețea politicii noastre ce-și are sorgintea în gîndirea genială a tovarășului Nicolae Ceaușescu, patriot înflăcărat și militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești, conducătorul încercat care, prin exemplul de abnegație revoluționară, de luptă necurmată pentru triumful nobilelor idei ale socialismului și comunismului a dinamizat energiile unui popor care l-a vrut și-l vrea mereu în frunte — chezășie a victoriilor de mîine și a ridicării României pe noi culmi de progres și civilizație.

În ampla, generoasa și patetica angajare a celor implicați în actul de cultură de a-și racorda permanent activitatea la tradițiile naționale, la specificul și realitățile românești, s-au înscris și cineaștii-documentariști militari care, însuflețindu-și vibrantele chemări și îndemnuri ale secretarului general al partidului de a se apleca spre „izvoarele limpezi ce izvorăsc din pămîntul strămoșesc" pentru a bea „apa vie, dătătoare de viață", au înțeles mai bine propriile rosturi și crezuri.

Așa au apărut, în producția Studioului Cinematografic al Armatei, filme documentare de referință, care au avut ca erou central poporul român. Între acestea se numără, în mod deosebit, realizările ultimilor cinci ani : **Aici, dintotdeauna. Pentru Patrie și România — în prima linie a frontului antifascist și antirăzboinic european** (regia, Ion Cucereanu), **Decebal** (regia, Traian Andronic), **Mircea cel Mare, Unirea, Națiunea a făcut-o !, Sus, sus la parapete** (regia, Zincuța Spincescu), **Bătălia din poarta Someșului** (regia, Gabriel Sima). Fixînd în memorie date-reper din istoria patriei, filmele acestea au avut darul de a se constitui totodată în mobilizatoare forme de dinamizare a energiilor tinerești pentru îndeplinirea tuturor misiunilor încredințate armatei de patrie, partid și popor, de Comandantul Suprem, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Realizatorii filmelor menționate, pe lîngă omagiul adus înaintașilor, ale căror lupte și jertfe aveau ca fundament idealul de libertate și unitate națională, de progres și bunăstare, au adus, pe peliculă, concludente mărturii (arheologice, numismatice, documente scrise, multe inedite), dovezi de netăgăduit că leagănul civilizației românești a fost dintotdeauna aici, unde au visat strămoșii, unde dăm noi viață străduaniilor de mai bine.

Viața mi-a îndreptat pașii spre neasemuit de frumoasa meserie de cineast acum aproape 30 de ani, o meserie care îți oferă posibilități nelimitate și nelngrădite de a „scrie", în imagini, istoria trecută și prezentă a patriei. Crezul statornic în istoria patriei mi-a marcat întotdeauna gîndul și simțirea, a pus pecetea pe întreaga mea activitate de cineast.

Pasiunea pentru documentul autentic m-a făcut un statornic vizitator și cercetător al arhivelor de documente și al bibliotecilor. Cu emoție și minuție am selectat mărturii ale trecutului nostru. Drumurile mele de documentarist s-au identificat cu traseele istorice. Cetăți dacice, castre romane, locurile celebrelor bătălii duse de marii noștri voievozi. ...Am asociat demersului cinematografic, pe lîngă documente istorice, pictura și sculptura, poezia și muzica. **Oastea lui Horea, Revoluția salvează națiunea, Gornistul, Eroul de la Rahova, Pe aici nu se trece !, 1918 — înfăptuirea marelui ideal național, făurirea statului unitar român, 260 de zile pentru noua istorie a României, Pentru libertate, pentru victorie, În numele independenței naționale, al păcii și libertății popoarelor, Omagiu, Partid al marilor victorii** și **Un om pentru istorie** — documentare pe care le-am realizat — am avut bucuria să întrunească aprecierile publicului și ale numeroaselor jurii, aprecieri concretizate în zeci de premii la diferite concursuri.

Anul acesta, în cadrul Festivalului Național „Cîntarea României", Studioului Cinematografic al Armatei i-au fost acordate două Premii I, pentru creație artistică și activitatea desfășurată. Sînt distincții care vin să ateste faptul că cineaștii-documentariști ai Studioului Armatei au devenit o prezență activă în peisajul cinematografic românesc, îmbogățind, prin creațiile lor, epopeea cinematografică națională.

Col. Dumitru Seceleanu

O imagine a prezentului : Bulevardul Victoria Socialismului

Cu ochii veșniciei

ÎNCĂ la debutul pe ecran, în 1980, *Lumina palidă a durerii* anunța un realism transfigurat, magic, mai rar prezent în filmul românesc, deși foarte prezent în proză. Epica simplă, de factură aproape tradițională, este tot timpul, dublată de o suprarealitate care o îmbracă în sensuri existențiale. Văzut mereu de la mare înălțime, pămîntul singuratic și orb, cu vîrtejuri de dealuri și crînguri triste, tinde să se înfunde în infinit. Viața de jos a satului sărman se derulează lent și insinuant pînă ajunge să pară, cu dramele ei mocnite și fatalist acceptate, o proiecție a cosmosului, un centru posibil al lumii. Timpul cotidian curge pe orbite mai largi, se umple de pulberi stelare, se asimilează cu timpul etern. Personajele devin semnificații, fără ca prin asta să se abstractizeze. Satul este o arcă a lui Noe dincolo de care s-ar prăpădi lumea să fi expiat, aici ea păstrîndu-și, în orice caz, rezervele de viață lungă. ce se întîmplă este umil, monoton : n-a semnificare, devine înalt și nobil. În vinele țăranilor acestora analfabeți, nebărbieriți și uitați de Dumnezeu curge sîngele vieții și istoriei totodată. Bătrînele care fac contract pentru ducerea unui mort în viața de dincolo sînt cumințenia nepăsătoare a pămîntului ; văduva care-și ară ogorul trăgînd ea însăși la jug — încăpățînarea și rezistența la rău ; copilul care știe ceasul și cărțile pe de rost — istețimea și dorința de a cunoaște ; bărbatul care-l cruță în somn pe ocupantul unic al satului, în primul război mondial — resemnarea și toleranța. Din micile episoade țesute polifonic se recompune nu atît universul unei mici așezări, cît psihologia unui popor. Cu picioarele în nori și creștetul în sublim, cu cîteva mari obsesii în față (învățătura, suferința, dragostea, moartea), personajele circulă printre opreliștile unei lumi pe care zeii nu o stăpînesc, ci doar o muncesc cu întrebări, dileme, drame și neîmpliniri ; iar „lumina palidă a durerii" (titlu exact ca o cheie de partitură !) le topește existența în experiență, anotimpurile și anii, în istorie.

În scenariul de un tip cu totul special al lui George Macovescu (un fagure păstrînd în celulele ordonate geometric toată dezordinea vieții), regizorul Iulian Mihu a găsit unul din marile momente de inspirație ale carierei sale. A rezultat nu numai un film de artă, ci și o iradiantă mărturie despre felul nostru de a fi pe pămînt, trecută prin ochii unei veșnicii ce s-a născut la sat.

Romulus Rusan

Radio tv.

Seri teatrale

■ Radioreportajul realizat de criticul Constantin Paraschivescu la Teatrul dramatic din Galați, radioreportaj difuzat în ediția de luni seară a **Semnăturilor în contemporaneitate** (redactor Constantin Vișan), a însemnat mai mult decît o „minută" din munca unei instituții de cultură ale cărei rezultate sînt cunoscute și apreciate de largi cercuri ale opiniei publice. Fără a avea extensiunea emisiunilor grupate în seria **Biografiilor teatrale**, acest radioreportaj a echivalat cu o relevantă schiță de portret a unui colectiv de creatori și, în același timp, cu un bilanț al realizărilor lor. Nu puține și nu lipsite de semnificație, demonstrînd calitatea unui program de lucru, coerența concepției după care este alcătuit repertoriul, amplitudinea inițiativelor vizînd educarea și delectarea a mii și mii de spectatori. Cum altfel s-ar explica longevitatea unor montări ce au rezistat luminilor rampei peste un deceniu, unitatea de faptă și stil a trupei (actori, scenografi, regizori), diversitatea acțiunilor pe care Teatrul din Galați le-a realizat atît la sediu cît și în numeroasele sale deplasări pe mari platforme industriale ale orașului **(Ancheta asupra unui tînăr care n-a făcut nimic** s-a jucat, astfel, într-o hală a Comnatului Siderurgic, în mijlocul unui entuziast public) sau în localități din județ, pregnanța, apoi, de nivel național a unor reușite precum Gala comediei, ajunsă la ediția a VII-a.

■ Cîteva caracteristici de construcție dramatică individualizează **Familia** de Tudor Băran (marți seară, la televiziune, în premieră pe țară, regia artistică Olimpia Arghir, dintre interpreți : Marioara Sterian, Gheorghe Cozorici, Silviu Stănculescu, Vistrian Roman, Constantin Diplan, Valentin Uritescu, Eusebiu Ștefănescu, Cristian Șofron). Piesa debutează cu scena finală, deconspirînd cu luciditate rezolvarea conflictului, așa încît performanța spectacolului constă și în faptul că, deși suspensul este, în mare parte, atenuat, coeziunea înaintării dramatice are forța de a capta interesul publicului, atenția fiind îndreptată nu spre elementele exterioare, de suprafață, ci spre cele de adîncime. Lumea interioară a eroilor pe care actorii, urmînd intențiile textului, înțeleg a o releva cu finețe, irumpe astfel în prim plan, o lume a generozității, demnității și onoarei, o lume al cărei pivot este magnetica prezență a iubirii. Și nu întîmplător cuvîntul este scris cu majusculă, căci, în **Familia**, iubirea nu înseamnă doar atracția empatică a două ființe, ci un principiu de existență, de raportare a individului la societate. Am mai observat că, în seria pieselor dedicate mediului industrial, **Familia** înlocuiește liniile conflictuale care și-au cîștigat în timp un caracter aproape obligatoriu cu linii conflictuale noi, mai aproape de sensul viu al actualității, deci și de orizontul de așteptare al spectatorilor.

Ioana Mălin

Secvențe

Un maestru al filmului românesc

■ UN mare maestru al imaginii de film, intrat în istoria cinematografului românesc : Ovidiu Gologan. Era un om dăruit, înzestrat cu toate calitățile necesare unui mare operator. Era, pe deasupra, și un om modest (asta nu înseamnă că-i lipsea mîndria profesiei de operator), echilibrat, cumpătat în vorbe și în fapte. Prefera ca despre sine să vorbească nu altceva sau altcineva decît imaginea — crudă, densă, dură, calmă, blîndă, dulce-amară, după cum i-o cereau regizorii cu care a colaborat de-a lungul bogatei sale cariere cinematografice.

A lucrat și ca documentarist, a realizat — pentru jurnalele de film de după Eliberare — subiecte dramatice, de o mare sensibilitate și emoție. Era „omul cu aparatul de filmat", totdeauna prezent acolo unde i-o cerea profesia, căreia i se dedicase trup și suflet.

Doi dintre marii regizori ai cinematografiei noastre, Victor Iliu și Liviu Ciulei datorează, fără îndoială, calitatea celor mai bune filme pe care le-au realizat, și lui Ovidiu Gologan

Cum scria George Littera : „Clarobscururile dezvoltînd o întreagă retorică a coliziunii albului și negrului, lumina ca modelator al spațiului dramatic, compoziția prim-planurilor menită să susțină tensiunea psihologică, sînt investite în **Moara cu noroc** cu o „valoare de semn"; sau : **Pădurea spînzuraților** presupune „o întreagă «magie» tehnică, a încadraturii, a mișcărilor de aparat, a eclerajului, reușind, de fapt, să restituie camerei de luat vederi o calitate de atitea ori ignorată la noi, calitatea de instrument al lirismului".

Deci, dacă **Moara cu noroc**, scrisă de Ioan Slavici, și **Pădurea spînzuraților**, capodopera lui Liviu Rebreanu, au devenit bijuterii cinematografice, titluri de referință în filmografia națională, să nu-l uităm nici pe Ovidiu Gologan...

L-am văzut pe platoul de filmare al **Pădurii spînzuraților.** Se pregătea o scenă capitală pentru apropiatul final al filmului : întîlnirea dintre Apostol Bologa (Victor Rebengiuc) și Ilona (Ana Szeles). Febril, Liviu Ciulei dădea ultimele indicații actorilor. Ovidiu Gologan, calm, senin, inimaginabil de liniștit, punea lumina (mulți dintre operatorii noștri de azi au învățat de la acest mare maestru arta de a lumina fața unui actor, sau de a scoate în relief un colț semnificativ din decor).

„— Gata, Ovidiu ?"

„— Gata, Liviu !"

O privire, un semn cu mîna, cuvinte cît mai puține.

Omul și artistul Ovidiu Gologan ne-a dat o mare, neuitată, lecție de artă.

Al. Racoviceanu

Plastică

Artă, actualitate, militantism

ADEVĂRUL axiomatic potrivit căruia arta reflectă permanența unei spiritualități, deci a unui spațiu înțeles în sensul de loc pentru om și suflet, și imaginea timpului contemporan cu creatorul poate fi considerat emblematic pentru cultura noastră în general, pentru creația actuală cu atît mai mult. Argumentele, nenumărate pentru că însoțesc o istorie în mod inextricabil, răspîndite în toate straturile cronologice și faptice, impun o asemenea realitate și nu se deduc artificial potrivit unei premise forțate, oricare ar fi intervalul sau domeniul la care ne raportăm. Probabil că demonstrațiile cele mai consistente și spectaculoase privesc epocile-reper ale culturii noastre, de la evul mediu fertil, pînă la epoca modernă și contemporană. Dar la fel de semnificative și grele de conținut sînt și cele în care ne raportăm la timpuri mai vechi, de protoistorie și tranziție spre conștiința statală și națională. De aceea, cînd vorbim despre permanență vorbim despre un continuu organic, oricite accidente, refluxuri sau reculegeri s-ar fi petrecut, nici într-un caz hiatusuri sau cezuri irecuperabile, care se reflectă prin infinite canale în actualitatea noastră, în imaginea ei prin artă.

Sînt posibile repere pentru o evocare lucidă și emoțională, vizînd istoria dar și perenitatea în sine, acum, în preajma celui de al XIV-lea Congres al partidului, pentru a măsura un drum parcurs și rezultatele sale, pentru a ne plasa în perspectiva devenirii. Ideile orientative, implicite oricărei discuții legate de arta epocii noastre, de cultură în general, se desprind din Tezele pregătitoare, în fond concluzie și prognoză într-un punct focal al dezvoltării societății românești la pragul dintre astăzi și mîine. Axul vital rămîne finalitatea umanistă, ceea ce implică nu doar o simplă elaborare teoretică in vitro, ci însăși condiția de a exista și a rezista a întregii noastre culturi, a spiritualității ca substanță. Din ansamblul generos al conceptului de umanism, o altă permanență a întregii arte românești, se desprinde ideea omului ca participant, deci creator, subiect al operelor și judecător al valorilor propuse. Triplă ipostază care ne relevă răspunderea ce revine artistului în fluxul evoluțiilor sociale și istorice, dar și sensul militant de esență al creației, depășind conjuncturi sau accidente în afirmarea demnității ființei. Căci imaginea unui timp și a conștiinței sale se constituie în spațiul obiectiv al istoriei nu prin aglomerarea nenumăratelor detalii și a ipostazelor imediate, ci prin suma sever cenzurată a marilor idei, opere și mesaje elaborate de oameni, pentru oameni, în numele adevărurilor perene.

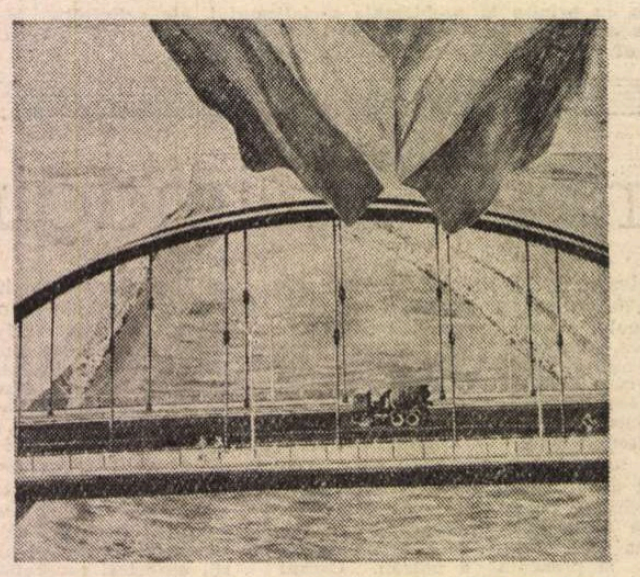

EUGEN POPA : **CANALUL DUNĂRE-MAREA NEAGRĂ**

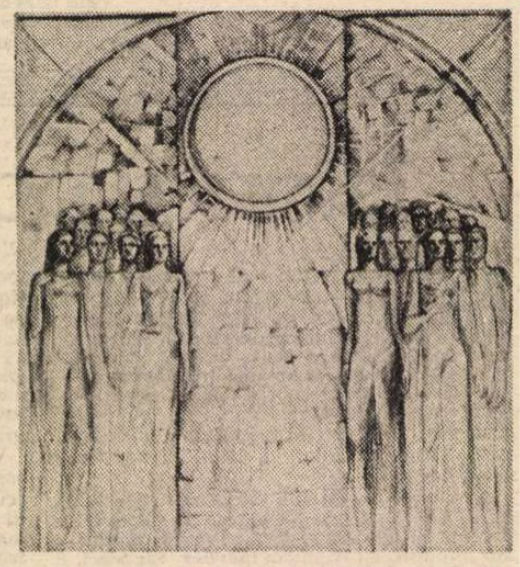

GETA MERMEZE : **TINEREȚE**

Acesta este și unghiul din care se cuvine, se impune cu necesitate, să privim creația românească în ansamblul ei, cea actuală cu precădere, ca rezultat al unei trăiri concrete, în egală măsură lucidă și pasională, a timpului prezent. Ne referim în cele mai felurite ocazii la precedente de cultură, mai mult sau mai puțin îndepărtate, pentru a extrage o concluzie, un postulat sau doar o ipoteză, pentru a emite judecăți și a opera comparații, pentru a delimita binele și adevărul de nefericire și minciună. Rezultatele sînt totdeauna concludente, ele ne vorbesc despre un sens unic și unitar al creației autentice, despre o realitate imuabilă a valorii și a răspunderii asumate de creator, despre implacabila opinie, cu valoare de verdict ce se formează treptat, prin decantări și sedimentări lipsite de patimă sau prejudecăți. De aici se deduc și imensele obligații, sau chiar esența condiției artistului, față de oamenii timpului pe care îl trăim și ai celui care vine. Acesta a fost crezul, sau reperul axiologic, al creatorilor la care ne referim ca la niște modele de atitudine, acesta este unghiul din care sîntem chemați astăzi să ne unim eforturile în redactarea unei culturi a valorilor și umanismului. Sensul exact al pledoariei pentru actualitate și permanență poate fi subliniat prin enumerarea artiștilor și operelor care au rezistat în timp, constituindu-se într-un patrimoniu în substanța căruia regăsim mereu ideea de om. Ar trebui să începem, firește, cu marii anonimi, sau redescoperiții epocilor vechi, pentru ca pe firul istoriei să venim în pragul veacului trecut și apoi, străbătînd una din cele mai semnificative pagini ale constituirii tradiției noastre din perspective moderne, să ne referim la actualitate. Am avea revelația unui metaforic și permanent efort al veșnicului meșter Manole care trăiește în orice creator, a cărui operă rezistă și se impune prin zidirea simbolică, iarăși și iarăși, a însăși ființei, în esență aceeași Ana legendară. Prin ea se afirmă, dincolo de timp și avataruri, un crez și o dimensiune spirituală, structura unui popor și concepția despre om, societate, existență. Este substanța creației care poartă numele lui Pârvu Mutu, Dragoș, Nicolae Polcovnicu, Toma, Negulici, Aman, Tattarescu, Grigorescu, Andreescu, Luchian, Ressu, Tonitza, Paciurea, Brâncuși, Pallady, Petrașcu, Gh. Anghel, Ghiață, Ciucurencu, Baba, Pacea, Gheorghiu, Iliescu Călinești, Brădean, Vasile Grigore, Mărginean, Irimescu, Vasilescu, Maitec, Leolea, Octav Grigorescu, Chirnoagă, Kazar, numele tuturor celor ce redactează un mesaj al timpului, pentru și peste timp.

Prin această permanentă referire la existență și om, din perspectiva filosofiei noastre, sau a gîndirii ființei în lumea concretă așa cum s-a constituit prin straturile succesive ale istoriei, arta noastră a fost și continuă să rămînă umanistă și prin aceasta universală, capabilă de un dialog egalitar cu sistemul valorilor.

Din acest unghi trebuie privite și dimensiunile efortului care se așteaptă din partea creatorilor de valori artistice, culturale, obligația de a da opere ale timpului nostru și apte de perenitate, de a reflecta o concepție clară, distinctă, unitară, ca un vector etic și moral, despre locul și rolul ființei în propriul său univers, în perpetua devenire. Sînt, în fond, permanențele spiritualității noastre care au însoțit un drum lung și aspru prin istorie, definindu-ne, ce se cuvin ridicate la o altitudine de luciditate și răspundere pe măsura dezvoltării întregii societăți românești.

De aceea acum, cînd se pregătește cadrul celui de al XIV-lea Congres al partidului, hotărîtor pentru istoria țării în acest ultim deceniu ce ne mai desparte de pragul simbolic dintre milenii, a reflecta activ asupra ideilor de actualitate, permanență, militantism și umanism devine obligația morală a tuturor artiștilor, dovada patriotismului și angajării de substanță. Fără îndoială că, la fel ca în întreaga istorie, creatorii vor răspunde prin fapta lor, prin valoarea operelor și mesajelor, comandamentelor timpului nostru de astăzi, de mîine.

Virgil Mocanu

Muzică

Ethosul național în creația tinerilor compozitori

EVALUAREA aportului pe care tinerii noștri compozitori îl au în dinamizarea și îmbogățirea peisajului componistic național impune, din pornire, precizarea că, pentru a evita eventuale reproșuri (sau nedumeriri) ce ni s-ar putea aduce ca urmare a unor posibile deosebiri de optică în abordarea fenomenului, am inclus în categoria tinerilor mai multe generații de compozitori, începînd cu cei aflați încă pe băncile conservatoarelor și sfîrșind cu cei ce se găsesc, acum, în jurul vîrstei de 40 de ani. Am în vedere, pe de o parte, necesitatea unei cuprinderi mai ample a problemelor și aspectelor specifice activității de creație a tineretului, ceea ce ar favoriza o mai clară determinare a elementelor de instituire valorică și de continuitate a acestei activități, iar pe de altă parte, adevărul că maturitatea deplină în media unui fenomen cultural presupune validarea lui în structura axiologică a societății, ca fapt de conștiință estetică la nivel macro-social. În acest caz, excepțiile posibile și existente în orice cultură nu ar fi suficiente pentru definirea fenomenului ca atare. Atributul tinereții spirituale și biologice (tinerețea spirituală fiind recunoscută oricărui creator autentic) are totuși calitatea de a se distinge prin elanul căutărilor, prin refuzul de a se cantona în forme prestabilite, prin capacitatea de transcendere a obișnuitului, a locului comun din sfera cunoașterii, dinamizînd din interior procesele novatoare capabile să țină pasul cu progresul, extrem de rapid în acest timp românesc de puternică efervescență creatoare, al civilizației spirituale și al sensibilității umane.

Ne interesează, desigur, în cel mai înalt grad excepțiile (istoria muzicii românești și universale oferă numeroase cazuri de creatori care, la vîrste timpurii, au dat la iveală capodopere nepieritoare) dar ne interesează, cel puțin în aceeași măsură, modul în care contribuțiile creatoare cumulate ale noilor generații de compozitori se integrează în vastul și fecundul proces de afirmare, pe plan național și internațional, a unei școli de compoziție muzicale atît de strălucit reprezentată de înaintași, de George Enescu în primul rînd, și atît de puternic consolidată în anii socialismului de succesorii Orfeului Moldav, cu precădere de compozitorii generațiilor „de aur" ale anilor '60 și '70. Se înțelege că, date fiind amploarea și profunzimea șantierului de creație muzicală al tineretului, în rîndurile de față nu sînt posibile detalieri nici biografice, nici analitice, acestea urmînd a fi făcute în studii mai ample în viitor. Mă voi mărgini, așadar, la cîteva observații cu caracter de sinteză privind fenomenul evocat, atît în raport cu tradiția folclorică și cultă a muzicii românești, cît și cu unele orientări estetice și tehnice componiționale afirmate pe plan universal. În acest sens o retrospectivă, chiar și sumară, a vieții muzicale românești din ultimii 2—3 ani, evidențiază o implicare crescîndă a tinerilor compozitori în determinarea și — de ce nu — cristalizarea și înnoirea muzicii românești sub cele mai diverse aspecte, genuri și forme ale ei.

Subsumată cu deosebire genului cameral dar desigur și genurilor simfonic, coral, vocal simfonic, concertant și de teatru muzical, creația tinerilor noștri compozitori înregistrează o pluralizare și diversificare cu adevărat impresionantă. Nu lipsește nimic din tot ce a dobîndit, pozitiv, experiența estetică și lingvistică a muzicii naționale și universale, în special din perioada ultimelor decenii ale acestui sfîrșit de secol XX, toate formele, genurile, stilurile și personalitățile creatoare evoluînd în perimetrul unui picturalism de puternică rezonanță și expresie autohtonă, cu trimiteri implicite sau explicite fie în universul epic al baladei românești, fie — de cele mai multe ori —, în structurile de adîncă esență lirică ale culturii și sensibilității poporului nostru. Trăsătura dominantă identificabilă în cele mai valoroase din lucrările tinerilor noștri compozitori este umanismul lor pe unda căruia se degajă sentimentul unui fierbinte și adînc patriotism. Am ascultat în anii din urmă foarte multă muzică datorată tinerilor compozitori.

Simfonia I, **Drumuri în lumină** de Ulpiu Vlad, cvintetul de suflători **Ecouri de colind** de Cornelia Tăutu, **Quasi-preludiu și Quasi-fuga** pentru chitară de Liviu Dănceanu, **Cosmophonie** pentru orgă de Ana Maria Avram, Trioul pentru suflători **Raze de lumină** de Marina Vlad, **Celliphonia** pentru violoncel și bandă magnetică de Călin Ioachimescu, **Metamorfoze** de Doina Rotaru, cvartetul **Anamorfoze** de Șerban Nichifor, piesa **Imagini întrerupte** de Liana Alexandra, **Suspinul unui sunet** de Fred Popovici, **Decor** pentru clarinet și pian de Maia Ciobanu, Concertul pentru violoncel și orchestră de Adrian Pop sau (și) **Solo-Multipli** pentru clarinet și percuție de Sorin Ionescu și, se înțelege, lista exemplelor ar fi mult prea mare pentru a putea fi, în întregime și pe drept evocate aici, toate aceste lucrări ca și multe altele ale acelorași compozitori sau ale altora, de la foarte tinerii Dan Dediu și Chiristian Berger, la tinerii Cristian Brîncuși, Elise Popovici, Mihaela Sturza, Cristian Alexandru Petrescu, Cătălin Ursu, Irina Hasnaș, Gheorghe Costin, Dan Bălan, Adrian Iorgulescu — atestă, dincolo de inerente diferențieri stilistice și de structuri formale, un înalt nivel profesional, o intransgresibilă vocație a sublimării, în aspectele lor esențiale, a unor straturi de adîncă spiritualitate românească. Ele sînt tot atîtea reflexii și modalități de înțelegere a esenței plurisemantice a culturii noastre folclorice de conversiune lingvistică savantă a acestor esențe sub semnul imanenței în și dincolo de timp, a ethosului național.

S-au dezvoltat și s-au diversificat enorm procedeele și tehnicile compoziționale, fie ca alternative la curentul serial, dar tre-cînd prin acesta și preluînd creator ideea organizării pe baze noi a limbajului muzical (reorganizare înfăptuită prin procesul de serializare, adică diferențiere, continuă și nu repetare), idee fertilă în consecințe dacă avem în vedere extinderea sa la toate aspectele sunetului (timbru, intensitate, dinamică, înălțime, ritm, durată) cu inexorabila incredințare a unor din din ce în ce mai accentuate responsabilități structurale. Putem observa, de pildă, în multe dintre lucrările tinerilor noștri compozitori o anumită dizolvare a conceptului de discurs continuu în alternativa structurii, a conglomeratului de sunete în care undele succesive de microorganisme răsar de pretutindeni, grupate în secțiuni scurte ca și cum fiecare ar fi închisă în limitele propriei respirații. Totul este supus însă unei logici interioare evidente, unor legături semantice care le asigură coerența și unitatea. Negarea, sau, mai precis, sensul negației din spiritul unor mari reformatori ai limbajului muzical din a doua jumătate a secolului are, în concepția tinerilor noștri muzicieni, o afirmare a reversului, adică a construcției, a limpezimii de gînd, a încrederii. Dacă pe întinse zone ale muzicii occidentale din acest sfîrșit de veac dimensiunea sunet ca expresie sau reflex al emotivității și gîndire organizatoare este întoarsă de multe ori în favoarea celui de-al doilea termen, în muzica despre care vorbim este prevalentă emoția și, de asemenea, caracterul reflexiv și formativ al discursului sonor. În acest sens, e revelator faptul că tinerii compozitori români, pe baza celor mai valoroase tradiții ale muzicii românești, au înțeles că lungul drum parcurs de muzică în atîtea secole de istorie a însemnat construirea lentă și anevoioasă a unui sistem, transformarea zgomotului în sunet și organizarea sunetului în limbaj cu ajutorul căruia să se poată exprima compozitorul. Aici își află desigur explicația și revenirea la primatul conceptului melodic, aspirația spre expresia limpede a discursului muzical afirmînd un fel de curent neomuzical, dacă ne putem exprima astfel. În această accepțiune noțiunea de limbaj muzical înseamnă realizarea unei unități depline între structura melodică și toate componentele care contribuie la adîncirea conținutului expresiv cu un accentuat conținut etic, estetic și educativ.

Vasile Donose

Este necesar să avem permanent în vedere că făurirea cu succes a socialismului și comunismului nu se poate asigura decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. De aceea, va trebui să punem în centrul întregii activități dezvoltarea și perfecționarea cercetării științifice în toate domeniile. Organizarea științifică și modernizarea producției, a întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii reprezintă o necesitate obiectivă, o cerință legică a perfecționării continue a societății noastre socialiste.

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România)

CONGRESUL XIV

Cu poporul, pentru popor

GH. APOSTOL : DIALOG CU TÎNĂRA GENERAȚIE

SÎNTEM în preajma unui eveniment remarcabil din viața poporului — întrunirea celui de al XIV-lea înalt forum al comuniștilor români. Toți fiii țării s-au mobilizat exemplar, într-o atmosferă de efervescență creatoare, pregătindu-l cu răspundere și competență, angajîndu-se în ample și rodnice dezbateri constructive, spre a conferi documentelor sale programatice o sporită încărcătură semnificativă, noi dimensiuni calitative, pe măsura importanței lor fundamentale pentru destinele națiunii noastre socialiste. Acest fapt constituie cea mai elocventă manifestare a asumării deliberate și active a propriei deveniri, a opțiunii conștiente și responsabile pentru continuitatea prefacerilor revoluționare din societate sub conducerea înțeleaptă și clarvăzătoare a partidului, a ilustrului său strateg, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Prin mărețele realizări și împliniri obținute de popor în procesul făuririi noii orînduiri, cu precădere dobîndite în epoca inaugurată de istoricele lucrări ale Congresului al IX-lea al partidului, dar și prin grandioasele perspective de progres multilateral al țării pe coordonatele cincinalului 1991—1995 și, pe mai departe, spre zorii comunismului, pînă dincolo de frontierele anului 2000, conturate retrospectiv și prospectiv, cu rigoare științifică, în documentele sale pregătitoare, acest eveniment s-a conștientizat în rîndul maselor, cu o identitate distinctă, adoptîndu-se, cu legitimă mîndrie patriotică, formularea din proiectul Programului-Directivă, de „Congresul marilor victorii socialiste, al triumfului principiilor socialismului științific în transformarea revoluționară a patriei, al independenței depline, economice și politice a României".

CALEA străbătută nu a fost ușoară, ci, dimpotrivă, complexă și dificilă. Au fost ani ai reconstrucției țării, greu încercate de război, au fost lipsuri, au fost greutăți inerente începutului de drum, au fost și greșeli și încălcări grave ale legalității, generînd autentice drame existențiale, au fost încercări de răstălmăcire a identității ființei naționale, a istoriei autohtone, a limbii și culturii noastre, au fost tendințe de subapreciere a forței și capacității poporului român de a-și hotărî singur soarta. Partidul a reușit să învingă aceste greutăți, să le depășească, mobilizînd, în unitate de cuget și simțire, pe toți fiii țării, într-un amplu și exemplar efort constructiv, asigurînd făurirea și consolidarea noii orînduiri și trecerea la o etapă superioară a construcției socialiste. Apreciind din perspectiva acestor ani mărețele împliniri și prefaceri calitative în toate domeniile vieții politice, economice și sociale, Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului subliniază cu rigoare științifică, că „În desfășurarea procesului revoluționar în țara noastră, un moment de cotitură radicală, de adevărată răscruce istorică l-a constituit Congresul al IX-lea, cînd în fruntea Partidului Comunist Român a fost ales marele fiu al neamului, eroul comunist al națiunii române moderne, tovarășul Nicolae Ceaușescu".

În cadrul lucrărilor Congresului al IX-lea al partidului, analizîndu-se cu înaltă răspundere și exigență partinică etapa ce a premers, relevîndu-se succesele înregistrate, dar și teoriile și practicile greșite, s-au extras învățămintele necesare pentru continuarea pe coordonate noi, superioare, a procesului revolutionar din țara noastră, renunțîndu-se la conceptul „modelului unic", la forme de organizare a societății străine spiritului românesc, înlăturîndu-se dogmatismul, stereotipiile de gîndire, adoptîndu-se propriul drum de progres multilateral al patriei socialiste, printr-o raportare constantă și creatoare a filosofiei clasei muncitoare — materialismul dialectic și istoric — la condițiile și realitățile autohtone, la tradițiile de luptă ale poporului, pentru libertate socială și națională, pentru independență și unitate, la aspirațiile legitime ale maselor de mai bine, de fericire, de dreptate și echitate.

Corespunzător principiului formulat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind „făurirea socialismului cu poporul și pentru popor", s-a creat și s-a dezvoltat continuu un sistem unic și original al democrației muncitorești-revoluționare, asigurînd participarea tot mai largă a maselor la conducerea societății, la elaborarea, adoptarea și înfăptuirea politicii noastre interne și externe, ca expresie a asumării conștiente, responsabile și competente a destinului lor, deslușit ca parte integrantă a prezentului și viitorului României socialiste și comuniste. Potrivit gîndirii politice și filosofice, de amplă anvergură prospectivă, proprie conducătorului partidului și statului nostru, culturii avansate, educației permanente și multilaterale a maselor li s-a conferit un rol major în strategia transformării revoluționare a societății românești, luîndu-se măsurile corespunzătoare pentru îmbunătățirea continuă a învățămîntului de toate gradele, ca finalitate, cuprindere și conținut, concepîndu-l modern, în relație organică cu cercetarea și producția, pentru perfecționarea competenței politico-profesionale a tuturor categoriilor de cadre, pentru ridicarea nivelului general de pregătire a cetățenilor, în concordanță cu progresul cunoașterii, cu noile cuceriri ale revoluției științifico-tehnice contemporane și ale noii revoluții agrare.

Noua concepție privind edificarea socialismului și comunismului în țara noastră, afirmată începînd cu istoricele lucrări ale Congresului al IX-lea al partidului, s-a validat integral prin înseși mărețele realizări și împliniri revoluționare obținute de popor, în ultimii 24 de ani, prin dinamismul accentuat și eficientizarea sporită a vieții politice și economico-sociale, prin cutezanța proiectelor de ridicare a României spre altitudini superioare de progres și civilizație. Astfel, producția industrială din acest an este de 135 ori mai mare decît cea din 1945, din care sporul de 120 ori s-a obținut după Congresul al IX-lea al partidului. Producția agricolă a sporit de 10 ori, dar de peste 6 ori după 1965. Venitul național depășește de 40 de ori nivelul din 1945 (de 33 de ori în perioada ultimilor 24 de ani). Numai în ultimul deceniu au fost alocate peste 2 000 miliarde lei pentru dezvoltarea economico-socială a patriei, realizîndu-se totodată două majorări substanțiale ale retribuțiilor oamenilor muncii, precum și a pensiilor.

O victorie fără seamăn a poporului nostru, a economiei naționale socialiste a fost lichidarea în acest an a datoriei externe, cîștigîndu-ne demnitatea independenței și suveranității depline, avînd un fundament trainic material și spiritual pentru înfăptuirea grandioaselor obiective ale celui de al 9-lea plan cincinal și a orientărilor strategice pe termen lung, prefigurate în deplinătatea înțelesurilor mobilizatoare în documentele pregătitoare ale celui de al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român. Aceste realizări sînt argumente de netăgăduit în demonstrarea superiorității noii orînduiri, a justeței liniei strategice generale, adoptată încă de la Congresul al IX-lea, de dezvoltare programatică și intensivă a proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, a forțelor de producție, pe baza unei rate înalte a acumulării, a celor mai avansate cuceriri ale cunoașterii universale. Se demonstrează astfel rolul hotărîtor pe care îl are și trebuie să-l aibă în continuare, ca o necesitate obiectivă, partidul în conducerea unitară a întregii vieți politice și economico-sociale, însemnătatea angajării întregului popor, — în spiritul democrației muncitorești-revoluționare — în determinarea deliberată și activă a prefacerilor calitative din societate. Totodată, rezultatele de pînă acum reliefează pregnant importanța decisivă pentru opera de făurire a noii orînduiri a unei susținute activități teoretice și practice, de aplicare fermă, consecventă și creatoare a principiilor socialismului științific, a învățăturii marxist-leniniste, a legităților generale, la condițiile concrete din țara noastră, estimate realist, în integralitatea, interdependența și devenirea lor dialectică.

ACUM, cînd se înregistrează o veritabilă ofensivă ideologică, finanțată de cercurile cele mai reacționare din occident, urmărind fățiș destabilizarea situației din țările socialiste și în unele cazuri și reușind, conștientizarea maselor asupra mobilurilor, țelurilor politicii noastre de partid și de stat, asupra fundamentului ei teoretic, asupra umanismului ei funciar constituie o premiză esențială a angajării lor superioare, în deplină cunoștință de cauză, în înfăptuirea programelor dezvoltării economico-sociale, a măreților obiective de progres multilateral a societății românești. În cadrul lucrărilor recentei Plenare lărgite a C.C. al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, în **Expunerea** sa **cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România**, a subliniat cu îndreptățire că „În actualele împrejurări se impune ca o necesitate obiectivă analiza științifică a drumului parcurs în construcția socialismului, a stadiului actual al socialismului în țara noastră, pe baza concluziilor desprinse din practica și realitățile sociale, să dăm răspunsuri teoretice, să înarmăm partidul, întregul popor cu o cunoaștere și înțelegere justă a realităților economico-sociale, a legilor obiective, a principiilor socialismului științific, a concepției revoluționare în general, privind căile de dezvoltare a patriei noastre, a întregii omeniri pe calea orînduirii fără clase, fără asupritori, de realizare a celei mai drepte orînduiri din lume — a socialismului și comunismului". Se conturează astfel, sintetic și convingător, o cerință de o deosebită însemnătate principială în orientarea întregii activități ideologice, a muncii politico-educative, în afirmarea ei pe coordonate superioare de implinire calitativă și eficiență, punînd în puternică lumină documentele programatice ale Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român — „Congresul marilor victorii socialiste".

Mihai Răducanu

Culorile lumii

Mîndre, pătrunse de taină culorile lumii s-arată,
Soarele-n zori inundînd al bolții albastru ocean,
Seve-a pămîntului haină urzind cu-a lor sursă bogată,
Apele viu murmurînd balade și doine de-alean.

Luna pe unda-i senină etern visătoare de strajă
Fără de grai dă ocol veghind ale noastre-armonii ;
Stelele, bumbi de lumină, camee de-argint și de vrajă,
Timplele-și reazămă-n gol, măsoară-ale Terrei stihii.

Pururi își cată odihnă planeta Pămînt azurie,
Pururea lupii flămînzi la dalba Selene urlînd ;
Munca și ceasul de tihnă sînt lege-ntr-a mea galaxie,
Pururi cei nobili și blînzi vezuvii de ură-nfruntînd.

Oameni, v-aprindeți avîntul, cel bun, cel modest
și cel harnic,
Nu hărăziți nimănui altarul cu sfinte meniri ;
Tunet vă fie cuvîntul iar scut al tăriei comarnic,
Stringeți pe lanuri și-n grui aroma eternei iubiri.

Omule, cearcă-a preface în flamură-a ta existență,
Doruri ce-n inimă ard să prindă contur și hotar ;
Smulge sub lauri de pace a evului tău chintesență,
Poartă culori în stindard aprinse din spectrul solar.

Vrerile tale-s augurii planetei prin vremi călătoare,
Ce-ai dobîndi prăbușind castelul pe aripi de hău ?
Faur și rege-al naturii, cu nimb din azur și din soare,
Vei dăinui împlinind chemările timpului tău.

Crișan Constantinescu

DE LA CONGRESUL AL IX-LEA LA CONGRESUL AL XIV-LEA

Politica externă a României socialiste — politică a echilibrului, înțelepciunii și păcii

„Viața, realitățile demonstrează, cu putere, justețea politicii externe a partidului și statului nostru de colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială. Este bine cunoscut că nu au existat probleme mai importante în viața internațională la care România socialistă să nu-și fi adus o contribuție activă la soluționarea lor, să nu fi participat, împreună cu alte state, la lupta pentru pace și colaborare internațională".

Aceste cuvinte, desprinse din magistrala Expunere prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, sînt o sinteză a unei strălucite linii de gîndire politică de sinteză și perspectivă, de acțiune consecventă și neobosită, promovate de genialul ctitor de țară nouă pe pămîntul românesc, tovarășul Nicolae Ceaușescu, începînd încă de la Congresul al IX-lea al partidului, Marele Congres din 1965, cel care a deschis țării noastre drumul spre orizonturile comuniste pe calea unei dezvoltări echilibrate, multilaterale.

Prestigiul de care se bucură România pe plan internațional se datorează, în mod cert, acestei politici de echilibru și înțelepciune, acestei politici a dialogului și deschiderii spre colaborare și destindere — idei prefigurate de către președintele României încă de la mijlocul deceniului șase, idei confirmate pe deplin de mersul istoriei contemporane, idei-forță a căror aplicabilitate a devenit din ce în ce mai necesară ca soluție la tendințele de încordare și tensiune pe plan internațional.

Politica externă dusă de România socialistă, de președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, Marele Erou al Păcii, s-a impus prin spiritul său de constanță în apărarea marilor idealuri ale civilizației umane, printr-un efort continuu de creare a premiselor necesare pentru ca omenirea să fie ferită pentru totdeauna de spectrul unui război nimicitor, afirmînd cu putere dreptul fiecărui popor de a-și edifica, în deplină independență și respect al demnității naționale, propriul drum spre bunăstare și progres, contribuind astfel la dezvoltarea comunității umane, a civilizației noastre în pragul secolului XXI.

DORU ROTARU : PACE

ACUM, cînd ne mai despart puține zile de deschiderea lucrărilor celui de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, moment de importanță istorică crucială în istoria poporului nostru, o cît de sumară retrospectivă asupra liniilor directoare ale politicii externe a României socialiste în anii ce au trecut de la Congresul al IX-lea trebuie să sublinieze în primul rînd faptul că, de atunci și pînă acum, acțiunea românească pe plan internațional a cîștigat mereu în amploare și dinamică, s-a impus întregii lumi prin originalitatea și spiritul ei de înaltă răspundere politică față de viitorul oamenilor, al Planetei Pămînt.

Trebuie început, deci, în această analiză, prin a sublinia dinamica excepțională a acestei politici de largă deschidere internațională, politică a colaborării și cooperării, a bunei înțelegeri între toate popoarele lumii. Începînd cu perioada deschisă de Congresul al IX-lea, în cadrul dialogului politic purtat de președintele Nicolae Ceaușescu, țara noastră a fost vizitată de peste 300 de șefi de state și guverne, iar solia de pace și colaborare românească — reprezentată prin vizitele la nivel înalt efectuate de tovarășul Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu — a fost dusă în peste 200 de țări ale lumii. Cu prilejul acestor întîlniri și convorbiri la înalt nivel, România a încheiat în această perioadă, cu alte state, aproape 700 de documente care au deschis ample perspective colaborării pe multiple planuri, respectîndu-se principiile fundamentale ale avantajului reciproc, ale cooperării. România socialistă are acum relații diplomatice și economice cu peste 155 de state, de peste 2 ori mai mult ca în 1965, țara noastră dezvoltînd relații culturale, sub diverse forme, cu 135 de state. În linia acestei sinteze, să subliniem și faptul că Partidul Comunist Român promovează relații de colaborare cu peste 200 de partide comuniste și muncitorești, partide socialiste și social-democrate, partide de guvernămînt din țări în curs de dezvoltare, cu alte forțe democratice, progresiste. România a construit prin cooperare sau participă la realizarea a peste 180 de obiective economice în țări în curs de dezvoltare, demonstrînd practic valențele solidarității internaționale în sensul edificării unui climat nou pe planeta noastră. În toate acestea se regăsește, de fiecare dată, contribuția hotărîtoare, determinantă, a președintelui Nicolae Ceaușescu, unanim recunoscută pe plan internațional prin volumele, articolele, conferințele, emisiunile de radio și televiziune, consacrate operei constructive a acestui eminent om politic al lumii contemporane, omagiat și prin decernarea a peste 130 de înalte distincții, ordine și medalii ale unor prestigioase organizații și instituții internaționale. În acest bilanț al **dinamicii** politicii românești este necesar, credem, să reamintim cîteva dintre declarațiile făcute cu prilejul acestor momente solemne, de înaltă semnificație politică.

Astfel, Romesh Chandra, președintele Consiliului Mondial al Păcii, spunea: „Această medalie vi se înmînează dumneavoastră, domnule președinte, pentru remarcabila activitate pe care ați desfășurat-o de-a lungul întregii dumneavoastră vieți, în favoarea păcii și securității internaționale, pentru destindere și dezarmare. Această medalie vi se înmînează ca o recunoaștere a muncii pe care ați depus-o în slujba poporului dumneavoastră, pentru a-i asigura o viață mai bună, pentru a construi socialismul. Această medalie vi se înmînează ca o recunoaștere a remarcabilei dumneavoastră activități în sprijinul luptei de eliberare națională a popoarelor, pentru independența tuturor popoarelor lumii. Această medalie vi se înmînează pentru remarcabila și marea dumneavoastră activitate în sprijinul țărilor recent eliberate, pentru făurirea unei noi ordini economice internaționale".

La rîndul său, prof. dr. Giovanni Battista Bonelli, președintele Institutului de relații internaționale din Roma, sublinia cu pregnanță faptul că „Pentru progresul omului nou, totdeauna și pretutindeni stăpîn al destinului său, este încă o dată evidentă coincidența semnificativă între logica nouă a eliberării și filosofia acțiunii președintelui Nicolae Ceaușescu. Pace deci în locul războiului, rațiune în locul violenței, consensul în locul constrîngerii, binele tuturor în locul egoismului fiecăruia, convietuire în armonie cu noile popoare eliberate de exploatare și care se ridică pentru eliberarea totală, de orice dominație. Aceasta este în esență gîndirea, viața și acțiunea unui om, a lui Nicolae Ceaușescu, președintele poporului român".

Dinamică și constanță — iată principiile strălucit îmbinate de acțiunea președintelui României în urmărirea marilor idei ce caracterizează politica externă a României socialiste, înalt exemplu în diplomația mondială, așa cum sublinia Emile van Huynegem, președintele Institutului de relații diplomatice din Bruxelles: „Diploma de onoare — pe care ați binevoit s-o acceptați — este simbolul unui omagiu real și al unei mărturii sincere, de recunoaștere a meritului și devotamentului dumneavoastră față de cauza păcii în lume. Această luptă pentru pace o concepeți — domnule președinte — ca pe un element strîns legat de lupta care înglobează respectul identității naționale, progresul social și dezvoltarea economică. Meritele dumneavoastră personale și exemplul dat de țara dumneavoastră au depășit cu mult frontierele naționale, continentale sau ideologice. Care om de bună credință ar putea rămîne insensibil în fața voinței dumneavoastră de a contribui la edificarea unei lumi a păcii, dreptății și libertății ?".

Într-adevăr, răspunzînd acestei întrebări, putem afirma că orice om de bună credință, de oriunde în lume, nu poate să nu precizeze **valoarea de înalt umanism** a marilor principii ce fundamentează, în concepția și acțiunea președintelui Nicolae Ceaușescu, politica externă românească. Independența și suveranitatea, egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne ale altor state, avantajul reciproc, renunțarea la forță și amenințarea cu forța, dreptul fiecărei națiuni la dezvoltare liberă, de sine stătătoare — iată principiile ce stau la baza acestei politici exemplare. „Aceste principii — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu încă din 1971, cu prilejul sărbătoririi semicentenarului partidului — sînt pentru societatea românească de astăzi, pentru relațiile de colaborare în lume, așa cum sînt apa și aerul pentru existența omului. Cum am putea să renunțăm la apă și la aer ? Ar însemna să renunțăm la viață. Nu, nu putem renunța la aceste principii, pentru că ele constituie condiția vieții noastre libere și independente, condiția vieții independente și libere a tuturor națiunilor lumii". Principii care au găsit o largă și deplină audiență internațională, așa cum mărturisesc, printre altele, două dintre luările de poziții consemnate în lucrări de prestigiu închinate activității politice și gîndirii filosofice ale președintelui României.

Publicistul britanic Robert Govender sublinia în acest sens: „Îl admir și îl prețuiesc pe președintele României pentru că domnia sa crede cu convingere în vocea rațiunii, înțelegerii, moderației și toleranței. Toate aceste trăsături își găsesc expresia în consecvența cu care acționează pentru făurirea unei lumi pașnice, în condamnarea curajoasă a fiecărui act de agresiune, în refuzul ferm de a accepta impunerea cu forța armelor a unui regim politic. Puține persoane consacră mai mult timp, energie și gînduri pentru a face ca lumea să fie un loc mai bun de trăit pentru noi toți, indiferent de rasă, religie, ideologie sau sistem social. Aceasta se datorează unui bărbat care este astăzi larg apreciat în lume ca un lider de anvergură mondială și un filosof de statură internațională — Nicolae Ceaușescu". Despre realismul acestei politici — strîns îmbinată cu fapta concretă, expresie a modului de a înțelege lumea al unui popor aflat pe un ireversibil drum al construcției multilaterale a socialismului, vorbea și scriitorul brazilian Amilcar G. Alencastre, prefațînd o lucrare închinată operei politice a președintelui României. „Fizionomia internațională a României are drept făuritor pe președintele Nicolae Ceaușescu, conducătorul țării în epoca pe care aș denumi-o «epoca de măreție a României». Președintele Nicolae Ceaușescu este un conducător de țară socialistă care concepe doctrina sa politică nu în termenii unor simple exerciții de cunoaștere filosofică, ci ca un instrument destinat să asigure dezvoltarea, bunăstarea și securitatea pentru poporul său, iar în aceste domenii, atît statisticile economice cît și cele sociale demonstrează că președintele Ceaușescu conduce poporul său pe calea unor performanțe excelente".

Politică de înalt umanism revoluționar

IMPORTANȚA MONDIALĂ a acestor acțiuni exemplare ale politicii externe românești se poate exprima, sintetic, prin enumerarea cîtorva dintre inițiativele care, adoptate de forumul Națiunilor Unite, s-au constituit în adevărate acte normative pe plan mondial, țara noastră aflîndu-se la originea acestor propuneri sau participînd, alături de alte țări, la elaborarea lor finală.

Astfel, Sesiunea Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite a adoptat, la propunerea țării noastre, în 1965, la cîteva luni după desfășurarea Marelui Congres, rezoluția **Măsuri pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene, aparținînd unor sisteme economice și sociale diferite,** ca prim pas spre înfăptuirea securității și dezarmării pe continent. În 1970, apoi, tot în urma unei inițiative a României, Adunarea Generală a O.N.U. a proclamat „Deceniul dezarmării al Națiunilor Unite 1970—1980". La propunerea țării noastre, grupuri de experți au elaborat, în cadrul O.N.U., în 1972, 1977, 1982 și 1988 studii asupra „Consecințelor economice și sociale ale înarmărilor". În baza **Hotărîrii Comitetului Central al Partidului Comunist Român în problemele dezarmării și în primul rînd ale dezarmării nucleare,** din mai 1978, România a adus o contribuție de seamă la convocarea și desfășurarea primei Sesiuni speciale a Adunării Generale a O.N.U. consacrate dezarmării.

Tot în linia acestor mari acțiuni cu puternice rezonanțe internaționale se înscriu și istoricele inițiative de pace și dezarmare ale președintelui Nicolae Ceaușescu din toamna anului 1981 și primăvara anului 1982, vizînd oprirea amplasării rachetelor nucleare americane în Europa occidentală și a măsurilor de răspuns ale U.R.S.S., acțiuni care au culminat cu **Apelul poporului român** însumînd 18 milioane de semnături, transmis celei de-a doua sesiuni speciale a O.N.U. consacrată dezarmării. În 1982, în cadrul acestei sesiuni a fost prezentat un document excepțional ca valoare politică și diplomatică, **Poziția și propunerile României cu privire la problemele dezarmării,** un accent deosebit fiind pus pe oprirea și eliminarea definitivă a pericolului pe care-l reprezintă armele nucleare pentru întreaga lume. Un alt gest de importanță istorică, cu adînc răsunet internațional, a fost, în 1986, reducerea de către România, unilateral, cu 5 pînă la 10 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor sale militare, în urma unui referendum național organizat din inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu, omul de stat, gînditorul politic și eminentul revoluționar care a elaborat linia directoare ce a dus la formularea de către România a unui program complex de dezarmare în lume pînă în anul 2000, prevăzînd lichidarea treptată a tuturor stocurilor de arme nucleare.

Desigur, sînt acestea doar cîteva dintre marile acțiuni românești pe plan internațional, dar enumerarea lor și, mai ales, urmărirea cu atenție a datelor înscrise în calendarul diplomației internaționale, arată evidența unei alte caracteristici a politicii partidului și statului nostru: **caracterul său de prioritate mondială în cîteva din domeniile fundamentale.** Căci, iată, aceste acțiuni și demersuri românești au fost validate mai apoi, așa cum sublinia președintele României, de însăși viața politică internațională, demonstrîndu-se astfel vitalitatea și perenitatea lor.

Iată, în acest sens, o foarte recentă luare de poziție exprimată de Joseph Nanven Garba, președintele în exercițiu al Adunării Generale a O.N.U., referindu-se la prezentarea foarte de curînd, în cadrul celei de-a 44-a Adunări Generale a O.N.U., de către ministrul afacerilor externe al țării noastre, a **Considerentelor și propunerilor Republicii Socialiste România, ale președintelui Nicolae Ceaușescu, cu privire la actuala situație**

CONGRESUL XIV

■ In ce o privește, România socialistă, înfăptuind neabătut politica Partidului Comunist Român în domeniul vieții internaționale, va participa cu toate forțele sale, ca și pînă acum, la soluționarea tuturor problemelor, la asigurarea unor relații noi, bazate pe principiile egalității între toate națiunile, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, fără arme, fără războaie, a unei lumi în care fiecare popor, fiecare națiune să ducă o viață demnă, liberă, independentă !

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din *Cuvintarea* la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 27—28 iunie 1989)

GABRIELA MANOLE ADOC : **ROMÂNIA INDEPENDENTĂ**

pe plan mondial și direcțiile de acțiune în vederea unor schimbări radicale în viața internațională.

„Aprecierile președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la problemele internaționale se bucură de un respect deosebit. Personal, port un mare respect domnului președinte al României pentru politica sa bine cunoscută în sfera relațiilor internaționale... Asemenea tuturor inițiativelor pozitive pe care le-a avansat domnul președinte, și recenta inițiativă privind respectarea principiilor coexistenței pașnice între state cu sisteme sociale și politice diferite, eliminarea tuturor acțiunilor și formelor de amestec în schimbarea sistemului social și politic al altor țări, constituie o propunere românească de mare însemnătate. Trebuie remarcat că această propunere se află în strînsă legătură cu o altă inițiativă a României făcută anterior și anume asigurarea și întărirea bunei vecinătăți între state care a devenit rezoluție a O.N.U în 1979, adoptată fără vot.

Recenta propunere a României, ca și cea similară, anterioară, insistă asupra necesității de a se respecta cu scrupulozitate prevederile Cartei O.N.U. și ale Declarației Adunării Generale cu privire la relațiile prietenești între state, care subliniază cu hotărire evitarea în orice situație a intervenției în afacerile interne ale țărilor membre. Propunerea României ne reamintește, de asemeni, de necesitatea eliminării forței în relațiile internaționale. Sînt propuneri constructive care subliniază oportun obligațiile noastre în lumina Cartei O.N.U., a altor declarații și rezoluții ale Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite".

Se subliniază deci, din nou, **caracterul de continuitate** al acestei politici externe românești pe care atît ziția și atît ziția comentatori au prezentat-o ca pe un adevărat model pentru ce înseamnă stabilirea unei strategii politice de lungă durată. Iată, spre exemplu, cum apreciază comentatorul politic al ziarului „24 SAAT" din Turcia, contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la cauza păcii și prieteniei între toate popoarele lumii. „O analiză atentă a declarațiilor, interviurilor și luărilor de poziție ale acestei personalități de talie mondială relevă faptul că președintele României a fost primul om de stat care a elaborat cu acuratețe un scenariu al consecințelor ce ar decurge din refuzul angajării de negocieri serioase și oneste pe respectarea neabătută a suveranității pentru înfăptuirea dezarmării, în primul rînd nucleare, din continuarea politicii de forță, în special a politicii de ignorare a suveranității altor națiuni și de amestec în treburile interne ale altor popoare, care periclitează pacea globală... Fără nici o îndoială, neobosita și consistenta activitate a președintelui Nicolae Ceaușescu în favoarea păcii a vitalizat și vitalizează în continuare în mare măsură conștiința antirăzboinică a popoarelor. Prin glasul prestigios al președintelui ei, România a adus și continuă să aducă contribuții esențiale la abordarea problemei fundamentale și stringente a dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare. Datorită inițiativelor sale curajoase pentru asigurarea dreptului fundamental al oamenilor la viață, președintele Nicolae Ceaușescu s-a impus în conștiința opiniei publice internaționale nu numai ca o personalitate politică proeminentă care și-a asumat o responsabilitate nemijlocită pentru cauza păcii, ci, mai presus de toate, ca un mare om de stat, care, prin gîndirea și acțiunea sa, slujește cu profund devotament atît interesele supreme ale poporului român, cît și interesele de dezvoltare liberă, independentă ale tuturor popoarelor. Tocmai de aceea, eforturile sale neobosite pentru mobilizarea opiniei publice, a maselor largi populare, a tuturor forțelor iubitoare de pace la lupta pentru dezarmare și pace se bucură de o amplă audiență internațională".

Înalt prestigiu și largă recunoaștere internațională

DE O LARGĂ apreciere s-a bucurat atitudinea constantă a țării noastre în inițierea și sprijinirea — pe toate planurile — a unor inițiative menite să întărească **rolul țărilor mici și mijlocii** în sfera vieții internaționale. „Avînd în vedere problemele complexe ale lumii contemporane — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în istorica Expunere la Plenara lărgită — este necesar să crească și mai mult rolul țărilor mici și mijlocii, al țărilor în curs de dezvoltare și nealiniate în soluționarea tuturor problemelor mondiale. Trebuie să subliniem cu putere că problemele complexe, inclusiv ale dezarmării nucleare, nu se pot soluționa numai de către două mari puteri sau de cîteva state, că ele pot fi rezolvate numai cu participarea activă a tuturor statelor și popoarelor".

În acest sens, iată cum aprecia Ahmed Ghezal, reprezentant permanent al Tunisiei, președintele în acel moment (21.X. 1988) al **„Grupului celor 77", contribuția** istorică adusă de politica externă românească la stabilirea unui nou sistem de colaborare și relații între toate statele lumii, bazat pe echitate, colaborare, respectarea fermă a independenței și suveranității naționale. Ahmed Ghezal aprecia „rolul important pe care îl au propunerile României în cadrul O.N.U., multe dintre ele transpunîndu-se în rezoluții adoptate prin consens de forumul mondial. În problematica economică România a sugerat idei deosebit de constructive pe care, de altfel, le-au susținut toate țările «Grupului celor 77». Respectiv că în asemenea probleme de importanță deosebită cum sînt cele privind redresarea situației economice mondiale și criza datoriilor externe, cadrul de dezbatere nu poate fi decît global. Așa s-a născut propunerea făcută de «Grupul celor 77» privind consacrarea unei sesiuni speciale a Adunării Generale a O.N.U. creșterii economice și dezvoltării țărilor în curs de dezvoltare. În acest context, aș dori să subliniez și faptul că România este o participantă activă la lucrările reuniunilor «Grupului celor 77» unde întotdeauna și-a făcut auzit glasul și a formulat propuneri constructive, apreciate de toate țările membre".

Sub semnul colaborării, al prieteniei și al păcii

ÎN mod evident, suita aceasta de inițiative, propuneri și acțiuni românești are ca finalitate **stabilirea unui nou climat internațional, a unei noi ordini economice internaționale**, care să ducă la dispariția uriașului decalaj existent acum în dezvoltarea unor națiuni dintr-o zonă sau alta a globului, la stabilirea unui dialog real, la măsuri reale — și nu numai declarații de bune intenții — pentru extirparea flagelului foametei, șomajului, violenței, drogurilor... În acest context, comentatorul politic al ziarului pakistanez „Morning News" scria în articolul intitulat **Nicolae Ceaușescu — personalitate proeminentă a lumii contemporane.**

„Pe scena politică internațională, printre conducătorii de frunte, acționează ilustrul om de stat al României moderne, președintele Nicolae Ceaușescu, personalitate caracterizată printr-o viziune progresistă, științifică, plină de vigoare și dinamism. O energie uimitoare, clarviziune și încredere în puterea poporului au impulsionat puternic dezvoltarea economico-socială, politică și culturală a României în ultimii 24 de ani. Strîns legat de politica internă și ca o expresie a acesteia, politica externă promovată de România, de președintele Nicolae Ceaușescu s-a distins prin curaj, dinamism, deschiderea largă în ce privește analiza și înțelegerea realităților și tendințelor dezvoltării contemporane, prin participarea activă la reglementarea marilor probleme ale lumii contemporane, printr-o largă colaborare cu toate statele, indiferent de sistemul lor social. Gîndirea teoretică a președintelui Nicolae Ceaușescu referitoare la problemele politice mondiale, la prezentul și viitorul întregii omeniri este caracterizată de o analiză profundă și lucidă, de umanism, de soluții realiste, expresie a spiritului de dreptate și egalitate care trebuie să guverneze relațiile internaționale. De mai bine de două decenii, președintele României militează consecvent și convingător pentru edificarea unei noi ordini politice și economice internaționale, bazate pe respectarea neabătută a suveranității statelor, a intereselor tuturor popoarelor, pe necesitatea destinderii, dezarmării și păcii, a eliminării gravelor inegalități existente astăzi în lume, pe renunțarea la politica de război, forță și dictat. Președintele Nicolae Ceaușescu este un mare prieten al țărilor nealiniate, al popoarelor care **s-au eliberat de jugul colonial.** Personalitatea proeminentă a șefului statului român dobîndește noi valențe prin confirmarea adusă de faptele de viață, prin justețea ideilor sale cu privire la gravele probleme ce confruntă astăzi omenirea, prin consecvența politicii externe a României, a președintelui său — un valoros partener la masa tratativelor, cu o bogată experiență politică și diplomatică, plin de inițiativă și disponibilitate în relațiile internaționale, un luptător ferm pentru o cauză mai bună și mai dreaptă".

Ctitor de țară nouă

COMENTATORII politici care și-au îndreptat atenția spre o analiză profundă a realităților românești în perioada deschisă de Congresul al IX-lea al partidului au fost unanimi în a releva și **unitatea deplină între politica internă și cea externă a României socialiste.** În articolul **Președintele Nicolae Ceaușescu — un om, un popor, un țel,** comentatorul politic al ziarului egiptean „AL MUSSAWAR" subliniază această unitate indestructibilă, reflex al unității întregului nostru popor în jurul partidului și al eminentului său conducător. „A fost marea șansă istorică a poporului român de a avea în fruntea țării, în ultimii 24 de ani, un conducător politic pe măsura aspirațiilor și intereselor sale fundamentale. Ales în 1965 să conducă destinele României, președintele Nicolae Ceaușescu s-a afirmat încă de la începutul activității printr-o profundă cunoaștere a realităților țării sale și ale lumii contemporane, printr-o viziune nouă asupra căilor de dezvoltare social-economică, prin dinamismul imprimat progresului în toate domeniile creației materiale și spirituale, prin capacitatea de a-și apropia oamenii, de a activiza energiile naționale — inteligențele, talentele, voința de mai bine — spre țelul atingerii într-un timp istoric scurt a unui înalt nivel de civilizație. Între președintele țării și popor s-au creat și consolidat în decursul anilor o veritabilă osmoză, un consens de gîndire și acțiune explicabil prin faptul că președintele Nicolae Ceaușescu întruchipează cele mai alese trăsături ale națiunii sale. Deplina identificare între popor și eminentul său conducător își are obîrșia în aspirații istorice multiseculare. Începînd din 1965, de cînd la conducerea țării se află președintele Nicolae Ceaușescu, România a promovat ferm interesele naționale, accelerînd ritmurile dezvoltării economice și sociale. Președintele Nicolae Ceaușescu a avut și are o contribuție determinantă la remarcabila operă de edificare a noii civilizații pe pămîntul românesc. Date fiind amploarea, complexitatea, timpul scurt de înfăptuire a țelului strategic, conducerea s-a integrat organic în popor. Ca atare, a fost conceput un original și atotcuprinzător sistem al democrației, ale cărui structuri nu asigură doar consultarea, ci și participarea efectivă a maselor de oameni ai muncii, a femeilor, a tinerilor, a altor categorii la actele de conducere politică, economică, social-culturală, practic la întreaga politică internă și externă a statului român care, prin organizarea și funcționarea sa, constituie un model de democrație. Președintele Nicolae Ceaușescu efectuează frecvent vizite de lucru pe întreg teritoriul țării. Această practică îl pune în contact cu poporul, cu modul acestuia de a gîndi, de a vedea lucrurile, de a acționa, așa cum, la rîndul lor, masele de oameni ai muncii au posibilitatea de a-și cunoaște îndeaproape conducătorul, de a se consulta direct cu el. Se creează în acest fel o **fuziune ideatică** și afectivă care explică unitatea extraordinară a poporului român în ultimele decenii «Epoca Nicolae Ceaușescu». Un om, un popor, un țel. Trei entități înmănunchiate într-o realitate și devenire demne de respect".

Trebuie relevată, în acest sens, activitatea exemplară de mobilizare a energiilor și voinței întregului nostru popor pentru susținerea marilor cauze ale omenirii în epoca contemporană. Iată de ce constituirea în România — la inițiativa și sub conducerea tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu — a Comitetului Național Român „Oamenii de știință și pacea" înseamnă un act politic exemplar pe scară internațională, demonstrînd, încă o dată, conștiința în acțiune, **conștiința umanistă, revoluționară, într-o acțiune semnificativă pe planul politicii mondiale.** „Întreaga evoluție a umanității — sublinia tovarășa Elena Ceaușescu — demonstrează că progresul și pacea nu pot fi concepute fără contribuția nemijlocită a științei, iar știința nu-și poate afirma posibilitățile de progres decît în condiții de pace. În acest spirit partidul, societatea noastră socialistă, asigură oamenilor de știință toate condițiile ca, prin întreaga lor activitate, să se afirme ca luptători hotăriți pentru construcția socialismului în România, pentru dezvoltarea economico-socială a țării și bunăstarea poporului și, totodată, ca militanți activi pentru pace și colaborare în întreaga lume".

IATĂ fapte concrete, iată acțiuni cu o mare valoare politică, repetate și recunoscute ca atare pe plan internațional, jalonînd **drumul de măreție împliniri** pe care partidul, poporul l-au străbătut, într-o deplină unitate de țel și aspirații, începînd cu Congresul al IX-lea al partidului. Am amintit cîteva dintre aceste acțiuni, cîteva dintre aprecierile date pe plan internațional, acum, înaintea începerii lucrărilor celui de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, Congresul care — așa cum se subliniază în istoricele Documente supuse dezbaterii națiunii — prin hotărîrile pe care le va adopta, se va înscrie în istorie drept Congresul marilor victorii socialiste, al triumfului principiilor socialismului științific în transformarea revoluționară a societății românești, al adevăratei suveranități și al independenței depline, economice și politice, a României.

În încheiere, să citîm, ca o expresie a dragostei și stimei de care, pretutindeni în lume, se bucură președintele României socialiste, aceste versuri ale poetului grec Lambros Zogas :

„Cuvîntul «România» cînd buzele-ți îngînă
rostești «prietenie și pace-ntre popoare !»
Niciînd n-a fost să steie în temelii mai drepte
ca azi cînd al dreptății îi e conducătorul
ce patria și-o urcă pe glorioase trepte
slujindu-și cu credință și dragoste poporul !"

Andrei Udreanu

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Fotografie și artă

● De un deosebit interes în lumea artistică se bucură un nou procedeu tehnic „ce pare să constituie cu adevărat un nou mod de exprimare artistică în istoria culturală a omenirii". Pictorul britanic David Hockney afirmă aceasta într-un interviu dat cu ocazia deschiderii unei retrospective a operei sale la Washington ,operă ce folosește intensiv procedeul integrării facsimilului sau fotografiei în cadrul unui desen sau picturi în ulei. Dar, iată, lucrurile merg mai departe chiar decît acest destul de clasic procedeu al „colajului". Este vorba despre **Pictura pe emulsie fotografică**, un procedeu tehnic de ultimă oră ce oferă cu adevărat perspective deosebite mai ales în decorarea marilor ansambluri de locuințe. Imaginați-vă, spre exemplu, un zid, un panou de bloc de locuințe, pe care figurează o enormă pictură realizată dintr-un material sintetic sau o pictură deja integrată într-un bloc de ciment sau metal...

Emulsia, care este **la** bază un nitrat de argint sensibil la lumină, va fi tratată ca o hîrtie foto și developată într-o cameră obscură. Emulsia foto poate fi întinsă și apoi pictată pe absolut orice tip de suprafață, indiferent de textura sa de bază, în orice tip de formă, înclinație sau curbură. Singura problemă apare în cazul existenței unor materiale extrem de poroase — anumite tipuri de ceramică sau cărămidă. Dar și în acest caz există o soluție, ele urmînd să fie acoperite în prealabil cu o pojghiță uniformă dintr-un material sintetic transparent, perfect rezistent la eventualele deformări cauzate de variațiile condițiilor atmosferice. Deosebit de interesați se arată arhitecții care consideră, așa cum spune Gene Wallsen, „că a apărut o soluție nesperată pentru implantarea operei artistice la nivelul spațiului urban al secolului XXI".

Cr. U.

Biografii

● S-a născut un nou termen în limbajul criticii literare : „biografia umbrelă". Se referă la tehnica alteori denumită „biografie-pachet" care oferă unui autor posibilitatea de a publica, sub același titlu, două sau mai multe biografii legate printr-un fapt comun de existență. Un exemplu îl constituie recenta carte semnată de Shan Considine, **Bette and Joan — The divine feud** (apărută în Ed. Muller) dedicată bine documentatei rivalități existente între Bette Davis și Joan Crawford. Același stil se regăsește și într-o apariție de acum două săptămîni pe piața americană, **Five for Hollywood** (Ed. Macmillan) în care autorul, John Parker, înmănunchează sumarele biografice ale Nataliei Wood, James Dean, Rock Hudson, Elisabeth Taylor și Montgomery Clift.

Corespondență

● O carte de mare succes pe piața internațională este **Freedom's Daughter**, cuprinzînd scrisorile schimbate între Indira Ghandi și Jawaharlal Nehru în perioada cuprinsă între anii 1922—1939. Cartea masivă — 483 de pagini, este publicată de editura Hodder and Storighton și impresionează mai ales în partea dedicată referirilor comune la marele scriitor și filosof Radindranath Tagore, prieten al celor doi autori ai corespondenței, „omul care a putut influența o lume prin puterea gîndului și frumusețea sufletului său", așa cum aprecia Indira Ghandi.

Black Listing '89

● La Hollywood revine coșmarul „vînătorii de vrăjitoare". Este vorba de o „listă neagră" ce amintește de maccarthismul anilor '50, cînd actorii și regizorii suspectați de simpatii pro comuniste erau urmăriți și persecutați. De data aceasta „black-listing" este opera lui Brent Bozell, director la „Research Center" — o asociație ultraconservatoare, care se îngrijește, chipurile, de „purificarea" massmediei de orice tendințe subversive. Zeci și zeci de actori între care multe vedete precum Jane Fonda, Kathleen Turner, Barbra Streissand, Valerie Harper, John Voight, Cher, Whoopi Goldberg, Martin Sheen, Paul Newman figurează pe această listă. Este o formă de intimidare foarte gravă — a declarat actrița Kathleen Turner, precizînd : „această tehnică își are rădăcinile în trecut, în acei teribili ani '50 și noi nu dorim sub nici o formă să ajungem la o înțelegere asupra acestei situații". (În imagini, două din actrițele aflate pe lista neagră : Jane Fonda și Cher).

„Petiția"

● Pînă acum, dramaturgul englez Brian Clark (în imagine) era cunoscut pentru piesa sa de mare efect **Și, de fapt, ce este viața ?** dezbătînd tema libertății (sau lipsa de libertate) a omului de a alege singur între viață și moarte, între a trăi sau nu mai trăi. Acum el a terminat o nouă piesă, intitulată **Petiția.** Eroii acesteia sînt soții Elisabeth și Edmund Milne, ambii septuagenari, el general în retragere. Conflictul se declanșează în momentul în care generalul citește într-un ziar despre o petiție pe care un grup de cetățeni o adresează autorităților cerînd interzicerea armelor nucleare. Generalul și-a consacrat viața armatei britanice, slujind-o în colonii, în timpul celui de-al doilea război mondial. Teoria lui este : ordinea poate fi asigurată numai de pe poziții de forță, pacea trebuie mai întîi cucerită iar menținerea ei este posibilă numai cu ajutorul armelor ! Semnătura soției pe amintita petiție este interpretată de el ca o trădare.

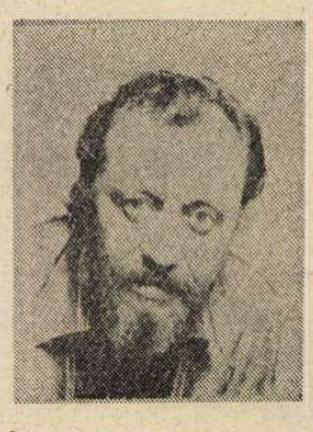

Festivaluri 1990

● Repertoriul renumitului Festival muzical de la Glyndebourne din 1990 include noua producție cu **Flautul fermecat** de Mozart, încredințată lui Peter Sellars, premiera europeană a noii opere **Anul Nou,** de Sir Michael Tippett, care va fi creată la Houston în noiembrie viitor, reluarea operelor **Alberi Herring, Katia Kabanova. Capriciul** și **Falstaff.**

● Giuseppe Sinopoli a fost numit director muzical al noului Festival de la Taormina 1990. În programul primei ediții din septembrie viitor figurează **Salomeea** de Richard Strauss, cu Janis Martin. Pentru 1991, maestrul visează la **Parsifal.**

● Riccardo Muti va succede lui Herbert von Karajan la pupitru' dirijoral al operei **Don Giovanni** de Mozart în cursul Festivalului de la Salzburg 1990. Tot el va asigura și reluarea operei **Cosi fan tutte,** pusă în scenă de Michael Hampe.

Premiile de stat ale U.R.S.S.

● În domeniul literaturii, premiile de stat pe anul 1989 au fost atribuite scriitorilor : Bella Ahmadulina pentru volumul de versuri **Grădina ;** Fazil Iskander pentru romanul **Sandro din Ceghem ;** Boris Mojaev pentru romanul **Moși și babe ;** Arseni Tarkovski (post-mortem) pentru cartea de versuri **De la tinerețe la bătrînețe ;** A. Strelianii pentru scenariul filmului T.V. **Țăranul din Arhanghel.**

Premiu

● Scriitorul Cinghiz Aitmatov a fost distins cu premiul fondului american „Îndemn la conștiință" pentru „umanismul său autentic, pentru remarcabila sa contribuție la cauza apropierii și înțelegerii între popoare". „Este o mare cinste pentru mine — a declarat Aitmatov la ceremonia înmînării premiului. În titulatura acestei organizații eu văd sensul epocii noastre complexe. Îndemnul la conștiință are un ecou și mai puternic astăzi, în pragul noului mileniu. Viața pe marginea unei catastrofe atomice ne obligă să recunoaștem din nou un mare adevăr : conștiința reprezintă ultima noastră șansă".

Fenomenul Trenet

● În ciuda celor 73 de ani, Charles Trenet a susținut cu imens succes un recital pe scena Palatului Congreselor din Paris. Explicația acestui veritabil fenomen, o dă un cronicar de la „Le Point": „Nu este vorba numai de calitatea cîntecelor sale. Succesul său ține fără îndoială și de fidelitatea față de sine însuși precum și de pofta sa de viață. Trenet a scos poezia din cercul său intelectual. El a strecurat-o în viața cotidiană, a convins pe oricine să nu piardă niciodată speranța, să nu renunțe la fantezie ca rețetă a fericirii".

Byron în armeană

● La Erevan a apărut prima traducere integrală în limba armeană a poemului **Don Juan** de George Gordon Byron. Autorul traducerii este poetul Henric Sevan, cunoscut specialist în opera poetului romantic englez, precum și a lui William Shakespeare.

H. Sevan a lucrat vreme de 25 de ani asupra actualei traduceri, după ce realizase și versiunile în limba armeană la **Pelerinajul lui Childe Harold. Mazepa** și alte opere byroniene.

Literatura SF

● Supranumit „părintele ficțiunii științifice moderne", scriitorul american Isaac Asimov a publicat, din 1942 și pînă acum, peste 350 de romane. Imaginația îl poartă pe scriitor peste milenii, în lumi îndepărtate unde va ajunge omul. Cum se va desfășura studierea și și cucerirea de către om a Universului ? Care vor fi consecințele realizărilor cosmice din ultimele decenii ? Acestea au fost problemele pe care Frederic Castel de la „Le Figaro — Magazine" le-a discutat cu Asimov. Deși mare vizionar, scriitorul refuză să călătorească cu avionul, mărturisind : „Numai la gîndul că trebuie să mă desprind de pămînt, mă apucă groaza".

La Veneția

● După ce a jucat la Londra în rolul lui Shylock în piesa **Negustorul din Veneția** de William Shakespeare, în regia lui Peter Hall, actorul american Dustin Hoffman a acceptat invitația de a juca într-un singur spectacol cu aceeași piesă la începutul lunii decembrie pe scena Teatrului **La Fenice** din Veneția.

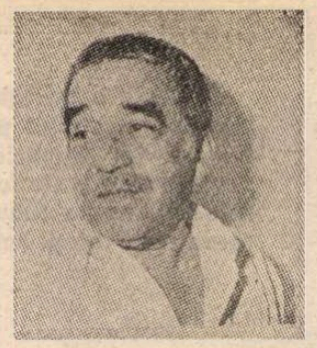

Dramaturgul Márquez

● După premiera absolută care a avut loc la Buenos Aires, singura piesă de teatru scrisă pînă acum de Gabriel García Márquez, **Diatriba de amor contra un hombre sentado,** a fost pusă recent în scenă de regizorul cubanez Adolfo Llauradó la Sala Covarrubia la Teatrul Național din Havana. Îndată după vizionare, celebrul romancier, aflat acum în postura inedită de dramaturg, a ținut să afirme despre noua sa creație artistică : „Îi voi face neapărat cîteva schimbări, căci nu este același lucru s-o vezi scrisă și s-o auzi jucată pe scenă".

Cînd erau tineri

● Intitulată **Europa marilor maeștri, cînd erau tineri,** expoziția organizată la Muzeul Jacquemart André din Paris este o ilustrare a aserțiunii lui André Malraux : „Între Velasquez copil și Velasquez adult este o întreagă istorie a picturii". Fără o ordine anumită și într-un decor foarte diferit de prezentările luxoase specifice muzeelor naționale, expoziția reunește lucrări din copilăria și tinerețea unor celebrități ca Matisse, Picasso, Masson, Pignon, Vieira da Silva, Moore, Appel, Delvaux și alții.

Carlos Saura, proiecte

● „Visez demult să fac un film despre războiul civil din Spania, cu titlul **Stingeți luminile** — a declarat recent cunoscutul regizor spaniol Carlos Saura. Cu aceste cuvinte începea ordinul care preceda începerea raidurilor aeriene. Aș vrea să realizez o trilogie despre acest război civil. Nu știu dacă voi reuși, dar dacă nu, un film despre războiul dintre spanioli tot voi face".

Turneu

● Noul spectacol britanic cu **Hamlet** de William Shakespeare, regizat de Iuri Liubimov pe scena de la Haymarket Theatre din Leicester, este prezentat într-un lung turneu prin Europa.

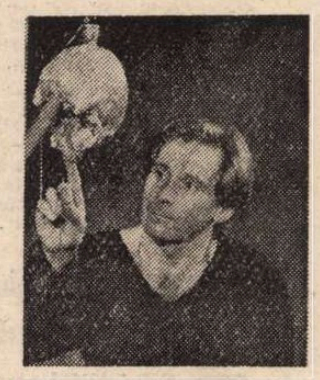

Itinerarul turneului înscrie spectacole în Italia, Luxemburg, R.F. Germania, Olanda, Suedia, Danemarca, Iugoslavia și Belgia. Spectacolul va fi prezentat apoi în Australia și Japonia. Recenta producție teatrală se bucură de o participare internațională. În afara regiei lui Liubimov, scenografia este semnată de David Borowsky, coregrafia de Chiang Ching, iar luminile sînt realizate de Krystof Kozlowski. (În imagine, actorul Daniel Webb în rolul titular).

Eva Figes : „Cele șapte vîrste"

(Hamish Hamilton, Londra, 1986)

● Compendiu de istorie a civilizației sub forma unui scurt roman. Femeile sînt aici obîrșia a tot ce a fost și va fi.

Evoluția maieuticii — în sensul originar al cuvîntului — de la superstițioasele practici străvechi, pînă la determinarea prenatală a sexului fătului în asepticele maternități moderne.

Scriitoarea britanică de origine germană Eva Figes reconstituie trecutul din unghiul celor cărora războaiele și năvălirile, conflictele religioase și cele sociale, lupta pentru existență și calamitățile naturale le dădeau imparabile lovituri de neînțeles.

Naratoarea principală este o moașă la pensie, care s-a retras la țară, în casa părintească. Are două fiice, pe Kate, medic obstetrician, și pe Sally, mamă de familie și militantă socială, pe care o vom vedea, în finalul cărții, atrăgîndu-și mama în mișcarea de protest împotriva creării unei baze de rachete pe un teren din apropiere. Auzim însă și voci de demult, unele în chip de nălucire iscată de șuierul vîntului, de susurul apei, de trozнetul flăcărilor, altele sugerate de legende transmise din generație în generație sau desprinzîndu-se din însemnări îngălbenite de vreme.

Numele se schimbă, de la Moruiw și fiica ei Medhuil, contemporane cu Doamna Aethelfrida, pînă la Ada, Dora sau Emily, vrăjitoarele lasă locul doftoroaielor, tămăduitoarelor, moașelor cu diplomă, cauzele în numele cărora ucid și sînt uciși bărbații — umbre informe în lumea de mame și fiice resuscitată de Eva Figes — sînt mereu altele, leacurile evoluează și ele, dar indiferent de fluctuațiile valorii concrete a termenilor, ecuația naștere-viață-moarte rămîne mereu aceeași.

Două lumi se intersectează necontenit pe durata celor o mie de ani rezumați, linia genealogică a clasei de sus, a femeilor slujite și cea a clasei de jos, a femeilor slujitoare, și unele și altele deopotrivă de vulnerabile și neputincioase în fața marilor mistere ale intrării în viață și ieșirii din ea. Strădania de a depăși această nevolnicie, de a-și asuma controlul asupra destinului lor de născătoare, este factorul comun al succesiunii de dramatice întîmplări povestite. Folclorul și fantezia poetică, tainele ierboriștilor și încîlcitul labirint al scolasticii, jaloanele reale ale istoriei și credințele populare se îmbină în saga nesfîrșitului descîntec menit să îmblînzească durerile facerii, să alunge eclampsia, hemoragia postpartum, febra puerperală, malformațiile congenitale, sufocarea fătului, toate accidentele facerii. Buruieni de leac și poțiuni magice, încrîncenate suferințe și miraculoase vindecări, eresuri și practici cutremurătoare, farmece, blesteme și formule de dezlegare, otrăvuri și antidoturi, scriitoarea le știe pe toate pe numele lor de altădată și pe cel de azi și le lasă să se prezinte firesc în rolul jucat cîndva de fiecare din ele în încercările disperate de a ocroti, de a vindeca, de a salva.

Deținătoare ale unor secrete din bătrîni, sau înzestrate cu puterea supranaturală de a-și smulge semenele din ghearele morții, sau martire ale maternității silnice, stoice sau eroice, năzuroase sau obidite, viclene sau supunîndu-se fără rezistență samavolniciei, zeci de femei admirabil individualizate formează cortegiul care străbate timpul, trăiesc, se zbat și mor după legile momentului și după legea veșnică a condiției de femeie.

Împărțită în șapte capitole, cîte unul pentru fiecare „vîrstă" a lumii evocate, cartea Evei Figes este un act de acuzare împotriva războiului și a tuturor formelor de violență, o pledoarie pentru dreptul femeilor de a-și apăra liniștea căminului, copiii, propria sănătate și, mai ales, o înșiruire de încîntătoare sau înfiorătoare, dar fără excepție captivante povești. Odiseea Judithei, care a născut șase fete și le-a pierdut în marea ciumă, dar a avut după aceea o a șaptea fiică măiastră (pentru că era al șaptelea copil al unui al șaptelea copil) sau tragedia fetiței Ada, sora naratoarei, ucisă de o bombă la Londra, în timpul ultimului război mondial, sînt povești ieșite din găoacea altor povești și strîns, halucinant, împletite cu ele.

Al. O.

Adaptare după Turgheniev

● Noul film realizat de Jerzy Skolimovski, **Torrent of spring** este adaptarea unei nuvele de Turgheniev. Pentru critica de specialitate și chiar pentru spectatorii obișnuiți cu stilul aspru al anterioarelor filme semnate de Skolimovski, noua sa producție este derutantă prin romantismul de epocă. Nimeni nu se aștepta la o asemenea suavitate. Interpreții sînt foarte bine aleși pentru a pleda acest gen de „cauză artistică": Nastassia Kinski, Timothy Hutton, Valeria Golina și, într-un rol secundar, Jerzy Skolimovski.

„Un duo de șoc"

● Așa consideră comentatorii americani cuplul Emily Lloyd-Peter Falk (fiica și tatăl) din filmul realizat de Susan Seidelman, **Cookie**. Un film despre probleme ale familiei într-un mediu mafiot newyorkez. Peter Falk, rămas în istoria filmului contemporan drept ideal interpret al lui Colombo, interpretează rolul unui mafiot ieșit de la închisoare care vrea să reia viața normală. Printre interpreții episodici se află și Jerry Lewis.

„Jurnalul" fraților Goncourt

● A fost nevoie de aproape un secol ca **Jurnalul** complet al fraților Goncourt să fie la îndemîna oricărui cititor. Ediția integrală — în 22 de volume — stabilită de Robert Ricatte a apărut între 1956—1959, dar era accesibilă numai unui număr restrins de specialiști. Acum editura Laffont, în colecția Bouquins, a „făcut dreptate acestui autentic monument de cultură și istorie literară". Prefața noii ediții integrale și cronologia sînt realizate de Robert Knopp. Este o lectură pentru toate gusturile : documente despre romanele celor doi frați, reflecții de critici care au impus pictorii secolului XVIII (Watteau, Fragonard, Boucher), pe japonezii Hokusai și Utamaro, relatări ale faimoaselor „dîner Magny", care reuneau pe Flaubert, Renan, The. Gautier Sainte-Beuve.

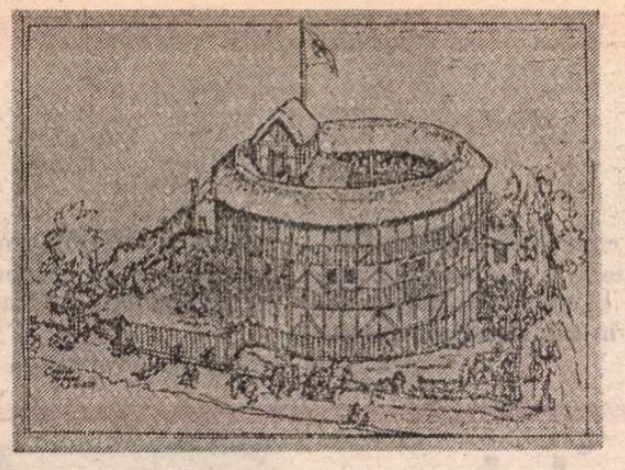

După 350 de ani

● Desenul istoricului de teatru C. Walter Hodges redă imaginea teatrului londonez „The Rose", așa cum ar fi arătat în secolul al XVI-lea, pe vremea cînd se crede că William Shakespeare ar fi jucat într-una din piesele sale. Acum, arheologi de la Muzeul Londrei, efectuează excavări pe locul teatrului de acum 350 de ani, singurul care a fost descoperit din perioada respectivă.

Ben Jonson la Stratford-on-Avon

● Vitriolanta comedie **Epicoene sau femeia tăcută** a lui Ben Jonson, 1572—1637), oglindind moravurile și manierele din Londra elizabethană, a fost prezentată pentru prima dată în 1609. În prezent, piesa a fost reluată de Royal Shakespeare Company — Shakespeare însuși a jucat în cel puțin una din piesele lui Jonson — la Teatrul Swan din Stratford-on-Avon. (În imagine, cîțiva din interpreții noului spectacol).

O biografie

● Criticul de artă, James Lord, cronicar la „New York Times", „The New Criterion" și „Commentaire", autor a nenumărate volume, a scris o amplă biografie despre **Alberto Giacometti**, editată de newyorkezul Farrar. Cartea a repurtat un mare succes numai pe piața anglofonă, Annette Giacometti opunîndu-se la apariția în Europa. Motivul : prea multe amănunte din viața personală a celebrului pictor și sculptor. De patru ani (biografia a apărut în 1985) diverși editori parizieni — începînd cu Gallimard, Lattès, Mazarine și alții — caută să străpungă zidul refuzului. De curînd Gallimard a mai încercat încă o dată. Același refuz, dacă nu se acceptă sugestiile văduvei pentru tăierea nu de paragrafe ci de cuvinte sau propoziții : 15 la sută din cele 570 de pagini, dar James Lord nu este de acord, afirmînd că el a studiat documente, arhive, a stat de vorbă cu martori, cu prieteni, chiar cu fratele lui Giacometti, Diego. Numai Annette Giacometti a refuzat să-i pună la dispoziție arhiva.

Contribuție bibliografică

■ CUNOSCUȚII româniști americani Charles M. Carlton și Thomas Amherst Perry au publicat recent în suplimentul revistei de studii românești „Miorița" o cercetare bibliografică semnificativă, dedicată traducerilor în englezește din poezia noastră. Bibliografia lor, adnotată, surprinde întîi printr-o cifră. Anume, numărul autorilor români din care s-a transpus cîte ceva în limba lui Edgar Allan Poe este de 249. E un aspect relevant al pătrunderii spiritualității noastre pe alte meleaguri și de aceea, chiar dacă le-am putea semnala scăpări de amănunt celor doi profesori, se cuvine să le subliniem meritele imprescriptibile și să le exprimăm recunoștința noastră. Prezenta cercetare e un nou și trainic semn de prietenie din partea celor doi, ale căror contribuții de ani și ani la cunoașterea culturii române în spațiul american și în general anglofon sînt diverse, însemnate și bine cunoscute la noi și pe alte meridiane.

Aș menționa, între altele, că Charles M. Carlton, de pildă, este de mai mulți ani coeditor, împreună cu profesorul neo-zeelandez Norman Simms, care a înființat-o, al revistei „Miorița", ce apare de o vreme sub auspiciile departamentului de limbi străine, literatură și lingvistică al Universității Rochester, din Statele Unite ale Americii. A fost în România de mai multe ori și pregătește o lucrare mai mare despre limba noastră. Și profesorul Perry ne-a vizitat de mai multe ori patria, a fost, ca și colegul său, lector de engleză în România și a elaborat o seamă de lucrări despre cultura noastră și relațiile ei cu cea de expresie engleză. Această perseverență în investigarea fenomenului românesc explică parțial și reușita lor de acum. Dată fiind împrejurarea că anul acesta se comemorează în lume centenarul morții lui Mihai Eminescu, cei doi exegeți au înțeles să se alăture omagierii marii personalități a poetului, dedicîndu-i cercetarea de față. Aceasta, cu atît mai mult cu cît dintre autorii români tot Eminescu este, cum era și firesc, cel mai tradus în limba lui Shakespeare. Prevalează, evident poezia sa, transpunerile din proza, dramaturgia și publicistica eminesciană fiind încă la început.

Alcătuită în mod științific, în conformitate cu regulile curente ale acestui domeniu, **Bibliografia** profesorilor americani este rezultatul parcurgerii conștiincioase a unui număr apreciabil de cărți și periodice, unele foarte rare, materialele adunate fiind sistematizate clar și adecvat, astfel încît cititorul află imediat cît și unde s-a publicat dintr-un poet român în limba engleză, cine sînt traducătorii și alte detalii utile. Bibliografia reflectă interesul în creștere al cititorului de limbă engleză față de spațiul literar românesc, față de originalitatea și specificul acestuia, fapte semnalate cu competență de cei doi autori în prefața și explicațiile cu care și-au însoțit lucrarea. Trebuie reliefată precizarea autorilor că cercetarea lor îmbrățișează numai poezia română scrisă, cea populară și traducerile din ea, destul de multe, de altfel, după cîte știu, rămînînd să fie obiectul altor investigații de această natură. De asemenea, proza și critica, estetica, istoria literară, eseistica și publicistica noastră, transpuse în engleză, rămîne să fie totalizate în viitor, încercări parțiale existînd pentru mai fiecare domeniu.

Cei doi profesori evidențiază, pentru cititorul de limbă engleză, cîteva dintre trăsăturile specifice literaturii și limbii noastre, menționînd și o seamă de dificultăți în transpunerea liricii românești în alte limbi, lucru curent în cazul tuturor literaturilor. Indici de nume, de pseudonime, instituții, edituri etc. conferă suplete lucrării și înlesnesc orientarea rapidă a cititorului în diversitatea materialelor însumate în acest remarcabil instrument de lucru.

George Muntean

Centenar Cocteau

● Cu prilejul centenarului nașterii lui Jean Cocteau, în Franța și numeroase țări europene au avut și continuă să aibă loc numeroase manifestări omagiale. Baden Baden și Veneția au evocat multiplele fațete ale poetului prin intermediul unor expoziții cu scrisori, programe și machete teatrale, desene, afișe, creații plastice, fotografii și cîteva portrete semnate de Modigliani, Max Jacob, Man Ray, Bernard Buffet etc., fără a se uita moștenirea sa cinematografică. Parisul nu este absent de la această celebrare și după omagiul adus în iunie trecut la „Casa Poeziei", și-a propus ca din toamna aceasta și pînă în februarie să prezinte un „Festival Cocteau".

Opera lui Cocteau s-a aflat în centrul dezbaterilor care au avut loc în octombrie la „Montparnasse" și „L'Étoile", cu prilejul unor mese rotunde și întîlniri-lectură, animate de actori precum François Périer, Sylvia Montfort și specialiști ai variatei sale creații.

Vor avea loc și două reuniuni muzicale. La 4 decembrie, la „Palais Garnier" se va prezenta un program de balet și operă — **Le jeune homme et la mort, La voix humaine**, cu Elisabeth Söderström, și **Oedipus Rex** —, iar la 12 decembrie, la „Salle Favart" se vor prezenta **Les mariés de la Tour Eiffel, Le boeuf sur le toit și Le pauvre matelot.**

La „Espace Pierre Cardin" poate fi aplaudată **Mașina infernală**, în regia lui Jean Marais, care va putea fi reîntîlnit, începînd din 16 ianuarie, la „Théâtre Renaud-Barrault": cu prilejul spectacolului său **Coctetau.** În luna octombrie, Sylvia Montfort a reluat și ea **Le deux voies de Jean Cocteau**, la Centrul Georges Pompidou.

În materie de activități cinematografice, cei interesați au putut viziona, la sfîrșitul lunii octombrie, copii noi după nemuritoarele filme **Orfeu, Vulturul cu două capete, Testamentul lui Orfeu, Frumoasa și Bestia, Părinții teribili, Baronul Fantomă, Singele unui poet.** Cinemateca a prezentat filme pentru care Cocteau a participat la scrierea scenariilor, dialogurilor și adaptărilor — de la **L'Éternel retour** de Jean Delannoy la **Enfants terribles** de Jean-Pierre Melville, fără să mai vorbim de scurt metraje. (În imagine, Cocteau văzut de Modiagliani).

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

FRANȚA

● În continuarea acțiunilor din cadrul Anului Eminescu și în contextul manifestărilor dedicate celui de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, Biblioteca Română de la Paris a organizat o seară literară românească dedicată poetului nostru național.

Au vorbit Constantin Pavel, directorul Bibliotecii, și criticul și istoricul literar Zaharia Sângeorzan. Actori francezi au recitat din creația eminesciană. În încheierea manifestării a fost proiectat un film documentar despre Mihai Eminescu.

Manifestarea — la care au participat oameni de cultură și artă, ziariști, un numeros public — s-a bucurat de un succes deosebit.

R.P. BULGARIA

● Săptămînalul Uniunii Scriitorilor bulgari, „Literaturen front" publică (nr. 36) un medalion consacrat Centenarului Eminescu. Intitulat **Ultimul romantic european**, articolul semnat de Constantin Geambașu fixează locul creației eminesciene în cultura română și universală subliniind, totodată, circulația liricii poetului nostru național — prin intermediul a numeroase traduceri, începînd cu 1894 — în aria lingvistică bulgară.

TUNISIA

● În cadrul manifestărilor consacrate centenarului Mihai Eminescu, publicația săptămînală în limba arabă „Radio și Televiziune", care apare la Tunis, a inserat, pe o pagină, studiul „Mihai Eminescu sau memoria colectivă a românilor", semnat de scriitorul Abdallah Malek Gasmi. În același număr al revistei sînt publicate mai multe poezii din creația eminesciană, în traducerea lui A. Gasmi.

IRAN

● În traducerea lui Mohammad Ali Souti a apărut la Teheran, în editura Zarrin, volumul **Pe strada Mintuleasa** de Mircea Eliade, cuprinzînd trei nuvele din volumul **În curte la Dionis** (apărut la București, 1981): **Pe strada Mintuleasa, Un om mare și Douăsprezece mii de capete de vite.** Traducătorul, care semnează și o scurtă prezentare a vieții și operei lui M. Eliade, și-a luat doctoratul în limba și literatura română la Universitatea din București. A mai tradus **Jocul cu moartea** și **Florile pămîntului** de Zaharia Stancu, iar romanul **Șatra** se află sub tipar la Teheran.

R.S. CEHOSLOVACĂ

● Dr. Iordan Datcu, membru în biroul Comisiei de folclor a Academiei Republicii Socialiste România, a susținut în cadrul Institutului de Etnografie și Folclor din Praga, comunicarea **Direcții în cercetarea etnofolclorică românească actuală.**

U.R.S.S.

● La Festivalul internațional de teatru din orașul Ujgorod (ediția I) a participat și Teatrul de Nord din Satu Mare cu spectacolul **Piticul din grădina de vară** de D. R. Popescu, în regia lui Cristian Ioan. S-au mai aflat în competiție trupe sovietice, iugoslave, ungare, cehoslovace. Premiul pentru cea mai bună interpretare a unui rol feminin a fost decernat de juriu actriței Marina Procopie, protagonista reprezentației românești.

S.U.A.

● „Nuclear Texts & Contexts", buletinul Societății internaționale pentru studiul textelor și contextelor privind pericolul nuclear, publică în nr. 3, septembrie 1989, studiul lui Ion Hobana **Războiul nuclear în literatura de anticipație est-europeană.**

ISLANDA

● La Reykjavik, pe scena Teatrului Lidarbae, a avut loc, săptămîna trecută, premiera piesei lui I.L. Caragiale **D-ale Carnavalului** în regia lui Alexa Visarion. E prima piesă românească reprezentată în această țară.

Spectatorii și critica teatrală din capitala Islandei au întîmpinat cu mult interes premiera și concepția regizorală.

ITALIA

● Poetul clujean Adrian Popescu publică două recenzii la două volume ale poetului italian Pietro Mirabile (**Apostasia, L'Oro Frantumato**) în publicația siciliană „Spiritualità e Letteratura" (III, 10, Maggio-Agusto, 1989).

R.S.F. IUGOSLAVIA

● Ion Deaconescu își adună în volumul **Poezie și epocă** (Ed. Libertatea, 1989), treisprezece articole critice despre poeții iugoslavi de limbă română, de la Vasco Popa la Ioan Flora.

OLANDA

● Constantin Crișan publică în „Analecta Husserliana", (vol. XXVII, pp. 437—465, 1989 Kluwer Academia Publishers), studiul **Common Humanity and the Present Day Romanian Novel (Reflection and Refraction).** Acest studiu despre romanul românesc contemporan este dedicat lui Mircea Eliade.

ARGENTINA

● În Argentina a fost publicată, în colecția „Documente" a revistei „Historia" — sub conducerea istoricului argentinian Armando Alonso Pineiro, — lucrarea **Antecedentes Historicos del Estado nacional romano** (Antecedente istorice ale statului național român). Lucrarea cuprinde un număr de șase articole și studii semnate de istorici și cercetători români, care tratează evoluția istorică a țării noastre începînd de la perioada geto-dacilor și pînă la crearea statului național unitar român.

CONGRESUL XIV

■ Prin hotărîrile pe care le va adopta, Congresul se va înscrie în istorie drept congresul marilor victorii socialiste, al triumfului principiilor socialismului ştiinţific în transformarea revoluţionară a societăţii româneşti, al adevăratei suveranităţi şi al independenţei depline, economice şi politice, a României.

(Din *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*)

Independenţa şi suveranitatea naţională — constante ale concepţiei politice româneşti

UNA dintre constantele teoretice şi practice ale gîndirii creatoare revoluţionare, cu care preşedintele României socialiste a îmbogăţit tezaurul gîndirii marxiste, este aceea privitoare la fundamentarea conceptelor de independenţă naţională şi suveranitate, la precizarea principiilor pe care se bizuie acestea în prezent, la tendinţele ce se desprind pentru viitor în acest sens.

Poziţia teoretică şi practică a României socialiste în problemele independenţei şi suveranităţii naţionale a dobîndit o expresie şi mai clară după istoricul Congres al IX-lea al partidului nostru, care — aşa cum se arată şi în **Tezele pentru cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român** — „a intrat în istorie prin proclamarea fermă a dreptului inalienabil al partidului nostru de a-şi elabora de sine stătător linia politică, strategia şi tactica revoluţionară, aplicînd în mod creator adevărurile universal-valabile, principiile socialismului ştiinţific la condiţiile concrete din România, la specificul nostru naţional, la realităţile şi cerinţele fiecărei etape istorice". Datorită spiritului nou, cu adevărat revoluţionar, pe care l-a adus Congresul al IX-lea al partidului comuniştilor români, ţara noastră şi-a afirmat şi mai mult prezenţa şi contribuţia ca stat liber, independent şi suveran în ansamblul statelor, naţiunilor şi popoarelor lumii. Cum se precizează în Teze, „În frunte cu secretarul său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, partidul nostru şi-a demonstrat pe deplin capacitatea de a conduce poporul român, în condiţiile deosebit de complexe ale vieţii internaţionale contemporane, pe drumul progresului, al socialismului, al libertăţii şi independenţei naţionale". Convingerea partidului nostru, exprimată cu claritate şi consecvenţă şi în Teze este aceea că „Numai socialismul oferă perspectiva unei lumi fără exploataţi şi exploatatori, fără asupriţi şi asupritori, a dezvoltării libere şi independente a tuturor popoarelor, a asigurării bunăstării şi fericirii fiecărei naţiuni !".

Epoca Nicolae Ceauşescu a dat curs, la cea mai înaltă cotă, virtuţilor de popor paşnic şi prietenos ale românilor, ca şi acelora de popor curajos şi responsabil, ce nu se dă în lături de la a-şi spune cuvîntul în mod răspicat în conclavul naţiunilor, de la a acţiona ferm pentru cauze nobile, pentru idealuri şi principiile progresiste universale, pentru drepturile popoarelor, pentru echitate internaţională. Meritul tovarăşului Nicolae Ceauşescu este cu atît mai important cu cît în perioada la care ne referim au sporit atît de mult tensiunile, încordările, conflictele socio-politice şi chiar militare. Viaţa, realitatea atestă incontestabil că într-un astfel de creuzet social-politic, pe fondul incredibilelor contraste economice, că într-o lume brăzdată de inegalitate între state, de profunde discrepanţe la nivelul de dezvoltare economico-socială, de manifestare a tendinţei ţărilor capitaliste bogate de a continua să se îmbogăţească pe spinarea popoarelor sărace, manevrînd dibaci pîrghia neocolonialismului, într-o lume în care marile puteri se prevalează încă de mesianismul lor autoritar, poporul român, călăuzit de gîndirea îndrăzneaţă şi clarvăzătoare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, şi-a făcut principala deviză de luptă din cauza promovării echităţii în raporturile dintre naţiuni, a instaurării unei noi ordini economice şi politice internaţionale.

În temeiul unei analize răspicate a proceselor determinante ce dau identitate epocii pe care o traversează lumea, îndeosebi după cel de-al doilea război mondial, al legităţilor inexorabile, cărora le dă expresie devenirea obiectivă a lumii de azi şi de mîine în doctrina social-politică, ideologică, consolidată substanţial după cel de-al IX-lea Congres, se apreciază că mai mult ca oricînd în istoria sa, România şi-a exprimat opinia cu realism, înţelepciune şi prestigiu, în toate conflictele ce au frămîntat omenirea, acuzînd şi dezavuînd politica de forţă şi ingerinţă, agresiune şi nesocotire a suveranităţii popoarelor, apărînd cu consecvenţă neabătută principiul echităţii, ca unic antidot al maladiilor politice mondiale, ca singură alternativă la grozăviile unui al treilea război mondial, termonuclear.

RELEVÎND faptul că forţele reacţionare îşi manifestă în mod evident îngrijorarea şi teama faţă de profundele procese înnoitoare ce se petrec în lumea contemporană, de progresele popoarelor ce edifică noua orînduire socială, de relaţiile internaţionale de tip nou, tovarăşul Nicolae Ceauşescu apreciază că forţele retrograde, dorind să oprească uriaşul proces revoluţionar al lumii contemporane, îşi îndreaptă atacul principal împotriva politicii de independenţă şi suveranitate naţională a popoarelor. În acest scop, ele încearcă să acrediteze teza că naţiunea, independenţa naţională sînt categorii sociale perimate ce nu mai corespund actualului stadiu al dezvoltării istorice, că omenirea a intrat în epoca companiilor şi diferitelor organisme supranaţionale care ar presupune ca şi metodele, mai mult sau mai puţin moderne, ale unor sporite cooperări şi conlucrări interstatale, internaţionale să nu se mai ghideze după vechile optici privitoare la independenţă, la suveranitate.

În spiritul ştiinţific, realist, al unei viziuni izvorîte din propria noastră experienţă socio-politică, din tezaurul teoretic, doctrinar — rod al unei reflectări fidele a realităţii româneşti privită în multilateralitatea ei, secretarul general al partidului nostru — cititorul acestei concepţii novatoare — subliniia elocvent că, îndeosebi după Congresul al IX-lea în 1965, s-a pus capăt unor concepţii vechi, dogmatice, conservatoare, rigide — care se dovediseră de fapt antinaţionale —, concepţiei „modelului unic" în construcţia socialismului şi s-a pornit pe calea realizării socialismului corespunzător legităţilor generale şi principiilor socialismului, în condiţiile şi realităţile României. S-au creat noi forme de conducere a economiei pe baza autoconducerii şi autogestiunii. Reafirmînd adevărul că în neîntreruptul proces al edificării socialiste şi comuniste a patriei noastre, pornindu-se de la o înţelegere multilaterală a factorilor de natură materială şi spirituală, dar şi de la o continuă perfecţionare a manierei de conducere ştiinţifică, democratică, umanistă, s-a creat un larg sistem democratic-revoluţionar, în care consiliile oamenilor muncii, adunările generale, organele locale şi naţionale, organismele democratice constituie o parte integrantă a conducerii întregii activităţi economico-sociale cu poporul şi pentru popor, că democraţia noastră muncitorească-revoluţionară asigură pe deplin participarea activă a fiecărui cetăţean, a fiecărui om al muncii din toate domeniile, la conducerea societăţii, la realizarea obiectivelor dezvoltării patriei, corespunzător voinţei unanime a naţiunii noastre, preşedintele României socialiste aminteşte că „Numai acţionînd în spirit revoluţionar vom putea să servim patria, independenţa, bunăstarea şi fericirea întregii naţiuni !".

EXPLICÎND încă o dată necesitatea consolidării relaţiilor multiple între statele şi naţiunile europene, indisolubila legătură între realizarea unei Europe unite şi suveranitate, necesitatea asigurării unui climat de pace, de cooperare, de conviejuire în lume în general, preşedintele ţării noastre reafirmă hotărîrea fermă de a dezvolta o largă colaborare economică, tehnico-ştiinţifică, culturală în toate domeniile, cu toate popoarele europene, în temeiul principiilor de egalitate şi respect reciproc, al independenţei şi suveranităţii.

O privire critică asupra mai multor tendinţe ce acţionează într-o totală inconsonanţă cu interesele de propăşire multilaterală a continentului european îl conduce pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu la constatarea că „... nu toţi conducătorii politici din Europa şi din Statele Unite ale Americii şi Canadei... au tras toate concluziile din perioada îndelungată a «războiului rece», care a adus multe prejudicii tuturor statelor nu numai din această parte a lumii, ci din întreaga lume". În acest sens, preşedintele ţării reafirmă constant hotărîrea României de a milita pentru ca în orice împrejurare tensionată, conflictuală (zonală, regională sau mondială) să se renunţe la vechea politică, în beneficiul unei politici realmente noi. Numai astfel se va ajunge la dezvoltarea unor noi relaţii între state bazate strict pe principiile egalităţii, ale suveranităţii şi independenţei, pe renunţarea cu desăvîrşire la armele nucleare şi eliminarea lor din Europa şi din întreaga lume, la reducerea substanţială a armamentelor convenţionale şi a cheltuielilor militare.

În total dezacord cu alte concepţii, teorii, viziuni doctrinare, mai vechi sau mai noi, care ar viza o Europă Unită prin sacrificarea, în fapt, a independenţei şi suveranităţii multor state şi naţiuni europene şi ar duce la avantajarea statelor europene puternice — a marilor puteri şi structuri imperialiste, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, cu recunoscuta-i intransigenţă şi putere de analiză, declară : „Nu sîntem şi nu vom fi niciodată pentru o Europă în care să dispară independenţa popoarelor şi naţiunilor ! Aceasta ar însemna nu un progres, ci o întoarcere înapoi, la robie, la colonialism, la imperialism — şi nu aceasta este calea progresului ! Calea progresului este conlucrarea egală şi liberă între naţiuni, a dezvoltării independenţei fiecărui popor — şi numai o asemenea Europă unită, a naţiunilor independente, libere, va fi o Europă puternică, a progresului, bunăstării şi păcii !".

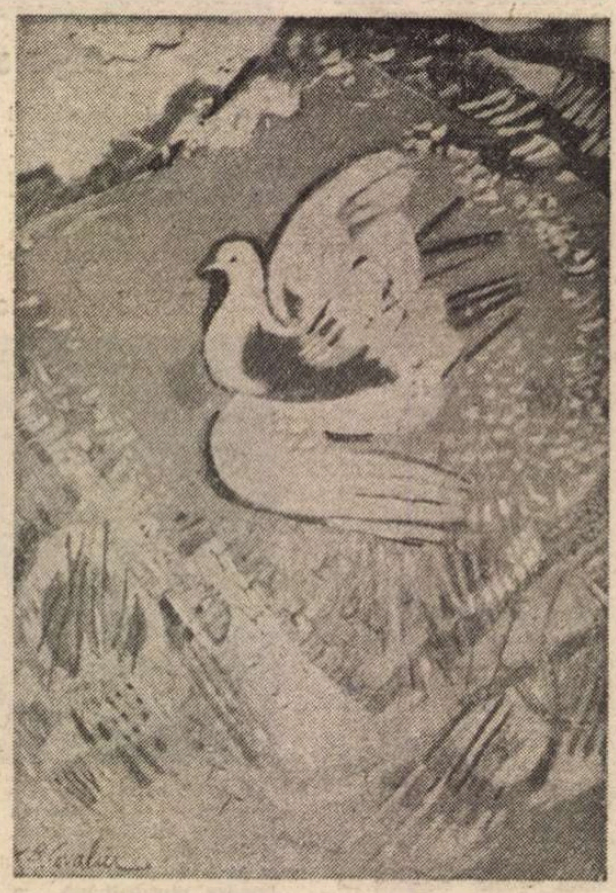

BRĂDUŢ COVALIU : PACE

Raţiunea unei Europe Unite, astfel înţeleasă, este motivată astăzi, şi va fi cu atît mai îndrituită în viitor, potrivit convingerii româneşti, şi economic şi geopolitic, şi istoric, şi cultural-informaţional.

Statuind constant metoda negocierilor, a tratativelor, a reciprocelor înţelegeri în soluţionarea tuturor problemelor ce apar şi pot apărea între statele balcanice — libere, independente, suverane —, partidul nostru, România socialistă, preşedintele ei, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, consideră că este necesar ca în dialogul la toate nivelurile să fie puse în evidenţă şi valorificate coincidenţa intereselor statelor şi naţiunilor balcanice, relevarea intereselor lor comune în propăşirea acestora la nivel naţional şi, totodată, să sporească potenţialul lor de viaţă internaţională, în lupta pentru pace, pentru afirmare multilaterală.

Pornind de la faptul că în ultimii ani, între ţările din regiunea balcanică s-au statornicit şi se dezvoltă relaţii mai bune de colaborare în diferite domenii de activitate, în Tezele pentru cel de-al XIV-lea Congres al comuniştilor români se aminteşte că : „România va acţiona, în continuare, cu toată consecvenţa pentru dezvoltarea colaborării în Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii şi bunei vecinătăţi, fără arme nucleare şi chimice, fără baze militare străine".

Numai unite prin legături trainice, numai printr-o acţiune interferentă, rodnică, reciproc avantajoasă, bizuită pe dreptul şi morala internaţională, statele europene vor avea un cuvînt de spus în derularea şi consolidarea relaţiilor internaţionale, vor contribui substanţial la democratizarea acestora, la izbînda raţiunii în tot ceea ce se întreprinde în folosul dezvoltării, progresului, independenţei, a atmosferei de deplină suveranitate. De altfel, concluzia formulată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu este aceea că se impune a face totul ca să fie excluse intervenţia din afară, amestecul în treburile interne, dominaţia străină — sub orice formă —, care nu pot decît să ducă omenirea înapoi, la haos, la dezorganizare, să ducă la un nou război nimicitor.

Pe aceeaşi direcţie se înscriu analiza şi prognoza realizate cu discernămînt, maturitate şi realism de partidul comuniştilor români, de tovarăşul Nicolae Ceauşescu privitoare la lichidarea subdezvoltării, instaurarea unei noi ordini internaţionale menită să asigure progresul fiecărei naţiuni şi crearea condiţiilor pentru progresul general al colaborării şi conlucrării multilaterale în întreaga lume. Convingerea exprimată argumentat în doctrina politică românească este aceea că numai pe baza unei noi ordini economice şi politice internaţionale, a lichidării subdezvoltării se poate asigura stabilitatea economică, se pot crea condiţii pentru progresul fiecărei naţiuni.

Marin Voiculescu

„România literară"

Săptămînal de literatură şi artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacţional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
preşedintele Uniunii Scriitorilor

Redactor şef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacţie Roger Câmpeanu

5 lei

REDACŢIA : Bucureşti, Piaţa Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca judeţeană MUREŞ

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 47, joi 23 noiembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

47

CEAUȘESCU — ROMÂNIA — PACE

SUB PREȘEDINȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
își desfășoară lucrările
CONGRESUL AL XIV-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN
Congresul marilor victorii socialiste

RAPORTUL

cu privire la stadiul actual al societății socialiste românești, la activitatea Comitetului Central între Congresele al XIII-lea și al XIV-lea, la realizarea Programului-Directivă de dezvoltare economico-socială în cincinalul al IX-lea și în perspectivă pînă în anii 2000-2010, în vederea îndeplinirii neabătute a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism

prezentat de

TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

I. Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, eveniment epocal în istoria milenară a poporului român

Stimați tovarăși,

Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român reprezintă un eveniment epocal în istoria milenară, și în mod deosebit în istoria modernă a României, în activitatea mișcării muncitorești-revoluționare și a partidului nostru, în întreaga dezvoltare economico-socială și ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, în făurirea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea fermă spre visul de aur al omenirii — spre comunism ! **(Aplauze puternice și urale prelungite ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Congresul are loc în împrejurări internaționale deosebite, cînd în fața țărilor socialiste, a tuturor popoarelor se pun noi și noi întrebări și probleme cu privire la calea progresului economico-social, a lichidării inegalităților și asupririi, a înlăturării pericolului războiului nuclear, care ar duce la distrugerea a însăși vieții pe pămînt, cu privire la căile de transformare revoluționară a lumii, de realizare a unor noi relații sociale și noi relații între state și popoare în vederea asigurării și făuririi unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră. **(Aplauze puternice).**

Iată de ce actualul Congres al partidului nostru comunist trebuie — pornind de la drumul parcurs de poporul român pe calea socialismului — să facă bilanțul general al stadiului actual al societății socialiste românești, să elaboreze programele de dezvoltare în următorul cincinal și pînă în anii 2000—2010, în vederea dezvoltării continue a forțelor de producție, a științei, învățămîntului, culturii, creșterii nivelului de trai material și spiritual al poporului, înfăptuirii neabătute a principiilor socialismului științific și comunismului în toate domeniile de activitate, a ridicării României pe noi culmi de progres și civilizație și întăririi independenței și suveranității sale. **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !", „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres !").**

(Continuare în pagina 2)

II. Dezbaterea documentelor pentru Congres, cea mai largă dezbatere democratică din întreaga istorie modernă a României

(Urmare din pagina 1)

După cum este bine cunoscut, pe baza Tezelor din aprilie 1988, a documentelor înaltului forum democratic din noiembrie 1988 și a Tezelor și Programului-Directivă pentru Congresul al XIV-lea al partidului, timp de un an și jumătate, în întregul partid, împreună cu întregul popor, în toate organismele democrației revoluționare, a avut loc o largă dezbatere democratică, fără precedent în întreaga perioadă de construcție socialistă și — se poate spune — în întreaga istorie modernă a patriei noastre.

În cadrul acestei largi dezbateri democratice s-a analizat, pe baza principiilor socialismului științific, a concepției revoluționare despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric — în spirit critic și autocritic, întreaga activitate desfășurată de poporul nostru în anii construcției socialiste. Concluzia generală a acestei îndelungate dezbateri democratice din partid, cu întregul popor, este aceea că România a parcurs, într-o perioadă istorică scurtă, mai multe etape istorice de dezvoltare — de la orînduirea burghezo-moșierească, în care continuau să existe încă puternice forme feudale, pînă la etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, lichidînd cu desăvîrșire exploatarea și asuprirea, clasele exploatatoare și înfăptuind cea mai dreaptă orînduire cunoscută de omenire pînă în prezent — orînduirea socialistă — în care poporul este pe deplin stăpîn asupra mijloacelor de producție și își făurește, în mod liber, propriul destin liber și independent, destinul de bunăstare și fericire — socialismul și comunismul ! **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Ampla și îndelungata dezbatere democratică a problemelor actuale ale construcției socialismului, a documentelor pentru Congresul al XIV-lea a demonstrat cu putere unitatea de nezdruncinat dintre partid și popor, hotărîrea întregii noastre națiuni de a acționa și în viitor, în strînsă unitate, sub conducerea gloriosului nostru partid, pentru înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și creare a condițiilor pentru înaintarea neabătută spre comunism, pentru asigurarea unui loc demn al poporului român în rîndul națiunilor libere și independente ale lumii. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria !").**

Numai la conferințele județene de partid au participat peste 23 000 de delegați și 6 000 de invitați.

La discuții au participat peste 1 000 de delegați și s-au făcut 1 480 de propuneri.

În general, la adunările generale ale organizațiilor de bază, la care au participat practic toți membrii partidului, precum și la conferințele de partid din întreprinderi, instituții, comune și orașe au luat cuvîntul peste 615 000 membri de partid și s-au făcut 462 160 propuneri cu privire la documentele pentru Congres și în vederea perfecționării întregii activități economico-sociale și politico-educative.

Iată de ce se poate afirma, încă de la începutul lucrărilor Congresului nostru, că documentele ce se dezbat și urmează să fie aprobate reprezintă voința unanimă a comuniștilor, a întregii noastre națiuni, care privesc cu deplină încredere lucrările celui de-al XIV-lea Congres al partidului, avînd ferma convingere că hotărîrile și orientările ce vor fi adoptate vor da o nouă perspectivă revoluționară pentru întreaga dezvoltare economico-socială, pentru ridicarea patriei noastre pe noi culmi de civilizație și progres, creșterea nivelului de bunăstare materială și spirituală, întărirea continuă a independenței și suveranității României ! **(Aplauze puternice, urale prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

III. Edificarea orînduirii socialiste — continuare legică a procesului istoric de formare și afirmare a poporului român

Stimați tovarăși,

Edificarea cu succes a noii orînduiri socialiste în patria noastră constituie o continuare legică a procesului istoric de formare a poporului român, a națiunii, a statului național unitar român, a luptei împotriva dominației străine, a asupririi, pentru libertate și independență, pentru progres economic și social.

Datele științifice, arheologice, demonstrează cu puterea faptelor de netăgăduit că înaintașii noștri s-au născut și s-au dezvoltat, cu mii și mii de ani înainte, pe aceste meleaguri, trecînd prin diferite forme de dezvoltare economico-socială.

Constituirea primului stat centralizat al dacilor, cu mai bine de 2060 de ani în urmă, a reprezentat un moment hotărîtor pentru dezvoltarea civilizației pe aceste meleaguri, pentru dezvoltarea ulterioară a poporului român.

Sînt bine cunoscute luptele desfășurate de traco-daci și de statul dac centralizat pentru apărarea și păstrarea ființei independente a poporului.

Convețuirea împreună cu statele și civilizațiile din acele timpuri, cu marele imperiu roman a avut, fără îndoială, o influență puternică asupra dacilor, dar nu a întrerupt existența și dezvoltarea lor. Însăși convețuirea îndelungată a dacilor cu romanii a reprezentat un moment de importanță deosebită în formarea caracterului și în dezvoltarea poporului român, care a păstrat cele mai minunate virtuți și caracteristici ale dacilor, însușindu-și tot ceea ce a reprezentat mai bun ca rezultat al convețuirii cu romanii.

Așa s-a format și dezvoltat — spune istoria — poporul român, care — moștenind de milenii cele mai înalte virtuți ale înaintașilor acestor meleaguri — le-a apărat întotdeauna, a făcut totul pentru a-și asigura viața liberă și independentă. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Într-o perioadă de cîteva sute de ani a avut loc — după cum este bine cunoscut — migrația multor popoare, care au sosit și pe plaiurile Daciei, ale strămoșilor strămoșilor noștri.

Este adevărat, mulți au rămas pe aceste meleaguri, și-au însușit cultura și modul de viață al locuitorilor acestor pămînturi străvechi. Toate acestea nu au întrerupt în nici un fel procesul legic, istoric al formării poporului român. S-ar putea spune că tocmai aceste împrejurări grele i-au determinat pe înaintașii noștri să acționeze sub diferite forme și în deplină solidaritate pentru a-și apăra obiceiurile, viața liberă și, chiar dacă toate aceste migrații, iar mai tîrziu imperiile străine, au încetinit pentru un timp procesul de formare a poporului și națiunii române, aceasta nu a putut să oprească înfăptuirea legilor obiective ale dezvoltării societății omenești, deci și ale poporului român. **(Aplauze puternice).**

Poporul nostru, înaintașii noștri, organizați în diferite voievodate, apoi în principate, au dus lupte cu arma în mînă, și-au dat viața pentru a asigura existența și ființa poporului, pentru a asigura dezvoltarea societății românești pe pămînturile străvechi ale dacilor.

Nu doresc să mă refer la diferite momente eroice din luptele poporului nostru — ele sînt bine cunoscute și trebuie să fie întotdeauna în mintea și inima întregii națiuni.

Ceea ce trebuie să subliniem este faptul că formarea poporului român, a națiunii române și a statului național român, într-o perioadă lungă, este rezultatul luptei grele, eroice a poporului român, a celor mai înaintate forțe din rîndurile sale.

Dar întotdeauna trebuie să subliniem că adevăratul făuritor al istoriei, al vieții, al națiunii și al independenței este poporul însuși ; el a fost acela care în nici o împrejurare nu a capitulat, a ținut sus steagul luptei, cîteodată cu grele pierderi, dar a făcut totul pentru a asigura viitorul urmașilor lui, viitorul poporului nostru ! **(Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

Numai înțelegînd bine toate acestea vom putea să tragem concluzii corespunzătoare pentru activitatea de făurire a socialismului, de dezvoltare viitoare a patriei noastre pe calea socialismului, pentru întărirea independenței și suveranității României ! **(Aplauze puternice).**

IV. Făurirea orînduirii socialiste — cerință obiectivă a dezvoltării societății românești, a asigurării viitorului luminos al popoarelor

Stimați tovarăși,

Avînd în vedere problemele complexe ale vieții mondiale, discuțiile care au loc în lume cu privire la calea de dezvoltare a societății omenești, este necesar să reamintim foarte succint că omenirea a cunoscut — într-o perioadă de milenii, de la nașterea sa pînă în prezent — mai multe orînduiri sociale, care au răspuns nivelului forțelor de producție, de cunoaștere, ale societății omenești, dar care s-au dezvoltat în strînsă legătură cu legile obiective care guvernează întreaga dezvoltare economico-socială a omenirii.

În acest cadru s-a dezvoltat, de altfel, și poporul român.

Istoria atestă existența în dezvoltarea societății omenești a comunei primitive, a sclavagismului, a feudalismului și apoi a capitalismului, iar în prezent a socialismului.

Este bine cunoscut că toate acestea au existat într-o perioadă îndelungată și în forme diferite de la un continent la altul și chiar de la o zonă la alta a lumii, dar că, o dată cu dezvoltarea forțelor de producție, vechile orînduiri au trebuit să dispară, să facă loc unor orînduiri noi, care și-au propus întotdeauna să asigure progresul economico-social al popoarelor.

De la sclavagism pînă la capitalism, însă în forme diferite, orînduirile care s-au succedat au păstrat inegalitățile sociale, asuprirea socială și națională, exploatarea omului de către om.

O dată cu apariția pe scena istoriei a clasei muncitoare, ca urmare a dezvoltării societății capitaliste, apoi a formei superioare, imperialismul, în fața clasei muncitoare s-a pus misiunea istorică de a lichida orînduirea împărțită în clase antagoniste, în asupriți și asupritori și să realizeze o nouă orînduire, fără clase exploatatoare, fără asupritori, în care popoarele să devină cu adevărat egale și libere, să fie lichidate asuprirea și inegalitățile de orice fel, să se asigure o convețuire nouă, bazată pe egalitate, pe dreptate socială, pe libertatea deplină a popoarelor, a oamenilor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Trebuie să avem permanent în vedere faptul că lichidarea orînduirii capitaliste și făurirea orînduirii sociale socialiste constituie o cerință legică a dezvoltării societății omenești, că — mai devreme sau mai tîrziu — aceasta se va realiza, așa cum s-a întîmplat, de altfel, cu toate orînduirile sociale de pînă acum.

Este bine cunoscut că nici o clasă socială, nici stăpînii de sclavi, nici feudalii nu au cedat locul de bună voie, ci au trebuit să fie izgoniți de la putere, pentru a asigura progresul societății omenești.

De aceea, trebuie să avem deplină încredere în capacitatea clasei muncitoare, a popoarelor de a înfăptui cerințele legice ale dezvoltării economico-sociale istorice, de a făuri o orînduire a dreptății și egalității, a libertății oamenilor și popoarelor. **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

Realizarea acestei misiuni istorice i-a revenit clasei muncitoare, partidelor muncitorești-revoluționare ale clasei muncitoare, care și-au propus drept obiectiv strategic organizarea clasei muncitoare, a popoarelor pe baza principiilor socialismului științific, a materialismului dialectic și istoric, în vederea făuririi noii orînduiri sociale socialiste.

Și trebuie să spunem că istoria a demonstrat forța și capacitatea clasei muncitoare — în unitate cu toate clasele și forțele muncitoare, cu țărănimea, cu intelectualitatea, sub conducerea partidelor revoluționare — de a răsturna vechea orînduire socială și de a înfăptui societatea socialistă. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Au trecut 72 de ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, de la făurirea primului stat al muncitorilor și țăranilor și trecerea la construirea socialismului în Uniunea Sovietică. După cel de-al doilea război mondial, cu 45 de ani în urmă, alte popoare, între care și poporul român, răsturnînd clasele exploatatoare, au trecut la făurirea societății socialiste. Pe calea socialismului au trecut apoi marele popor chinez, poporul coreean și alte popoare și este bine cunoscut că noi și noi popoare din țările în curs de dezvoltare se pronunță ferm pentru a trece treptat la organizarea dezvoltării lor pe calea socialistă.

Țările socialiste reprezintă astăzi o puternică forță economico-socială.

Marile realizări în dezvoltarea economico-socială au făcut ca ele să reprezinte astăzi peste 35 la sută din întreaga producție industrială a omenirii.

Toate acestea demonstrează cu putere marea forță a socialismului, capacitatea creatoare a popoarelor de a-și făuri o viață nouă, liberă, fără asupritori, în care popoarele să fie cu adevărat libere și independente, să-și asigure o viață demnă, de bunăstare și fericire !

Putem și trebuie să afirmăm cu toată tăria faptul că socialismul și-a demonstrat forța și capacitatea sa creatoare, că el reprezintă viitorul întregii omeniri și trebuie să facem totul pentru asigurarea unei lumi fără exploatatori, fără asupritori, în care popoarele să trăiască în deplină libertate și independență, să-și asigure bunăstarea și fericirea ! **(Urale și aplauze prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

V. Principalele etape ale procesului revoluționar de făurire a socialismului în România

Stimați tovarăși,

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, cu 45 de ani în urmă, a lichidat pentru totdeauna dominația străină și a deschis calea marilor transformări revoluționare, înfăptuirii socialismului și ridicării, pe această bază, a nivelului de trai, material și spiritual, al întregului popor, întăririi independenței și suveranității României.

Pentru a înțelege mai bine drumul parcurs în această perioadă de poporul român și stadiul actual al dezvoltării societății socialiste românești este necesar să reamintim, chiar foarte succint, care era situația României în trecut și acum 45 de ani. După cum este bine cunoscut, timp de sute de ani poporul nostru a cunoscut, sub o formă sau alta, dominația imperiilor străine, a dus lupte grele pentru a-și apăra, menține și cuceri adevărata independență națională, pentru formarea statului național unitar român. Multă vreme, o parte din teritoriile patriei noastre au fost sub dominația unor imperii străine. A trebuit să plătim zeci și zeci de miliarde de lei aur tribut, iar după formarea statului național român, în 1859, aproape o sută de ani cele mai importante bogății ale României s-au aflat în mîna capitalului și monopolurilor străine, astfel că numai între primul și al doilea război mondial acestea au acumulat pe seama bogățiilor României și a muncii poporului român aproape o sută de miliarde dolari, care au ajuns în țările capitaliste dezvoltate.

Toate acestea au făcut ca România să rămînă o țară săracă, slab dezvoltată. Astfel, în 1944—1945 România era o țară slab dezvoltată, secătuită și distrusă și de război. În aceste împrejurări, le-a revenit partidului nostru comunist, clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, întregului nostru popor misiunea de a asigura dezvoltarea forțelor de producție și ridicarea nivelului de civilizație al întregii țări.

Într-o perioadă istorică scurtă, de numai 45 de ani, România a lichidat starea de înapoiere la care dominația străină, de sute de ani, a condamnat-o — și patria noastră, dintr-o țară agrar-industrială slab dezvoltată, a devenit o țară industrial-agrară, cu o industrie modernă, organizată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă înfloritoare.

În această perioadă, România a parcurs mai multe etape istorice de dezvoltare — de la orînduirea burghezo-moșierească, în care existau încă puternice forme feudale în viața economică, socială și politică, la etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. În anul 1948, o dată cu răsturnarea monarhiei și naționalizarea principalelor mijloace de pro-

I

ducție, au fost închidate pentru totdeauna proprietatea burghezo-moșierească, exploatarea omului de către om și s-au pus bazele dezvoltării industriei socialiste și a celorlalte domenii de activitate.

A trebuit o perioadă îndelungată, pînă în 1962, pentru înfăptuirea cooperativizării agriculturii, care a marcat trecerea întregii țărănimi și a agriculturii românești pe calea socialistă. O dată cu aceasta, s-a încheiat în linii generale procesul de organizare pe baze socialiste a întregii economii naționale. Dar aceasta a pus numai bazele dezvoltării pe calea socialistă a patriei noastre.

România continua, și după încheierea procesului de organizare pe baze socialiste a economiei, să rămînă o țară slab dezvoltată.

Este bine cunoscut că în această perioadă s-au manifestat cu putere o serie de concepții greșite, subaprecierea forței și capacității clasei muncitoare, a poporului român, s-au comis o serie de greșeli grave și încălcări ale legalității socialiste care, fără nici o îndoială, au adus mari prejudicii socialismului în patria noastră.

Partidul a avut însă forța necesară și a lichidat aceste stări de lucruri negative, a asigurat trecerea la făurirea noii orînduiri sociale, în concordanță cu realitățile patriei noastre, asigurînd astfel marile transformări pe care le-a cunoscut România și ridicarea ei la actualul nivel de dezvoltare economico-socială. **(Aplauze puternice, prelungite).**

VI. Congresul al IX-lea al partidului – eveniment de importanță istorică în activitatea partidului și poporului nostru

Stimați tovarăși,

În aceste împrejurări a avut loc Congresul al IX-lea al partidului, care — pe baza analizei critice, autocritice a activității de 20 de ani de construcție socialistă — a pus cu desăvîrșire capăt stărilor negative, abuzurilor, ilegalităților și a restabilit încrederea în forțele partidului, ale clasei muncitoare, ale întregului nostru popor, redînd întregii națiuni încrederea în forțele proprii, sentimentul demnității, al hotărîrii de a înfăptui neabătut, pe baza principiilor socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric, noua orînduire socială, în care poporul constituie factorul fundamental, de a realiza socialismul cu poporul și pentru popor ! **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

Este meritul istoric al Congresului al IX-lea de a fi pus capăt concepțiilor și practicilor străine socialismului, de copiere și ploconire în fața a tot ce era străin, de a fi renunțat cu hotărîre la așa-zisul „model unic“ obligatoriu pentru construcția societății socialiste și a fi proclamat principiul realizării socialismului pe baza legilor obiective și a principiilor socialismului științific, corespunzător voinței și realităților din patria noastră, pornind de la faptul că noua orînduire se realizează în mod diferit de la o țară la alta, de la o etapă la alta. **(Aplauze puternice).**

În același timp, Congresul a pus capăt cu hotărîre dogmatismului, conservatorismului, închistării în gîndire și activitate, stabilind obiectivul perfecționării conducerii procesului de construire a noii orînduiri, așezării clare a întregii activități pe baza autoconducerii, autogestiunii, autofinanțării, asigurînd aplicarea fermă a cuceririlor științei și tehnicii în toate domeniile, ca o cerință legică a făuririi cu succes a socialismului.

Încă la Congresul al IX-lea s-a subliniat cu toată fermitatea necesitatea dezvoltării largi a democrației muncitorești-revoluționare, de a găsi noi și noi forme democratice de participare a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor categoriilor sociale, a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

Se poate afirma cu deplin temei, fără teama de a greși, că Congresul al IX-lea al partidului a constituit un eveniment de importanță epocală în activitatea partidului, a poporului nostru, în dezvoltarea și perfecționarea construcției socialiste, corespunzător cu realitățile din România. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!“).**

Fără hotărîrile Congresului al IX-lea al partidului, fără această nouă orientare revoluționară, care presupune aplicarea fermă a principiilor socialismului în toate domeniile de activitate, nu am fi putut obține marile realizări pe care le avem astăzi, nu am fi putut înfăptui cu succes socialismul și trece la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate ! **(Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu reales la al XIV-lea Congres !“).**

VII. Stadiul actual al dezvoltării societății socialiste românești

Pentru a înțelege bine acest adevăr și realitatea de astăzi, mă voi referi la indicatorii sintetici ai dezvoltării economico-sociale a României, în perioada 1945—1990.

Din datele cuprinse în acest tabel reiese cu toată claritatea care era situația României în 1945 — iar pentru unele domenii — din 1950, de cînd avem datele necesare — și cum s-a dezvoltat în toată această perioadă, țara noastră.

— prețuri comparabile —

	Date absolute				1945=1	
	1945	**1965**	**1988**	**1990 (plan)**	**1965**	**1990 (plan)**
Populația — mii locuitori	15 740	19 027	23 054	23 345 [1])	1,21	1,48
Populația activă — mii persoane	7 900	9 974	11 070	11 500	1,26	1,46
Numărul de personal muncitor — mii	1 300	4 305,3	7 842,6	7 990	3,31	6,15
Produsul social — miliarde lei	64,6	452,2	2 084,6	2 500 — 2 520	7	38,7— 39,0
Venitul național — miliarde lei	23,2	162,8	794,7	1 015 — 1 042	7	43,8— 44,9
Producția industrială — miliarde lei	11,7	198.2	1 411,6	1 700 — 1 712	17	145— 146
Producția globală agricolă — miliarde lei	25,4	91,2	245,6	274 — 277	3,6	10,8— 10,9
Avuția națională acumulată — miliarde lei	252	810	5 178	5 667	3,2	22,5
Fonduri fixe — miliarde lei	166,3	509	3 367,7	3750	3,1	22,5

[1])La sfîrșitul anului

— prețuri comparabile —

	Date absolute				1950=1	
	1950	**1965**	**1988**	**1990 (plan)**	**1965**	**1990 (plan)**
Productivitatea muncii în industria republicană calculată pe baza producției-marfă — mii lei pe o persoană	27,5	92.7	370	450— 452	3,4	16,4
Volumul comerțului exterior — miliarde lei	9,2	44 4	376,2	485,3	4,8	53
Export — miliarde lei	4,7	24,6	243,1	340	5,2	72
Desfaceri de mărfuri cu amănuntul — miliarde lei	17	78,7	308	319,8— 320,8	4,6	18,8— 18,9
Fondul de retribuire — miliarde lei	10,1	57,2	293,2	341,7	5,7	34
Retribuția medie netă a personalului muncitor — lei lunar	337	1 028	2 946— 3 135 [1])	3 300	3,1	9,8
Veniturile totale ale țărănimii cooperatiste — miliarde lei	—	28,4	59,5	61,6	—	2,17 [2])
Cheltuielile social-culturale finanțate de la bugetul de stat						
— total — miliarde lei	3,4	20,9	100,6	110,8	6,1	32,6
— pe locuitor — lei	211	1 100	4 362	4 745	5,2	22,8
— pe familie — lei	760	3 530	13 600	14 900	4,6	19,6

[1]) La sfîrșitul anului
[2]) Față de 1965

(Urmare din pagina 3)

Dacă ne referim la situația din 1965 se poate constata că, într-adevăr, s-au obținut unele realizări importante, care însă nu erau în concordanță cu necesitățile progresului economico-social și ridicării nivelului general de dezvoltare al patriei.

Această situație s-a datorat și faptului că fondul de dezvoltare a fost, într-o perioadă, în general, redus, ajungînd chiar la 17 la sută din venitul național, ceea ce nu a asigurat mijloacele necesare pentru dezvoltarea generală a patriei noastre. Se poate constata ușor că, dacă am fi continuat în același ritm, am fi obținut o dublare sau cel mult o creștere de 1,5 ori față de 1965 — ceea ce ar fi determinat ca România să rămînă, practic, și astăzi o țară slab dezvoltată.

VIII. Marile realizări obținute de poporul român în construcția socialistă, îndeosebi în perioada de după Congresul al IX-lea

Datele de mai sus pun cu putere în evidență justețea hotărîrilor și orientărilor Congresului al IX-lea al partidului privind fondul de dezvoltare și acumulare, de cel puțin 30—33 la sută din venitul național, care a constituit factorul determinant al progresului realizat de România după Congresul al IX-lea.

Este necesar să subliniem că în 20 de ani, din 1945 pînă în 1965, s-au alocat pentru fondul de dezvoltare circa 400 miliarde lei, în timp ce în perioada 1966—1990, avînd în vedere și prevederile de investiții pentru anul viitor, s-au alocat peste 5 000 miliarde lei.

Din totalul fondului național de dezvoltare, investițiile au reprezentat în cei 20 de ani — 1945—1965 — circa 340 miliarde de lei, iar din 1966 pînă în 1990 acestea se ridică la peste 4 300 miliarde lei.

Din totalul investițiilor, circa 2 300 miliarde lei au fost alocate pentru realizarea unei puternice industrii socialiste, moderne.

Ca urmare a acestei puternice dezvoltări, se poate spune că nu există domeniu mai important în care industria românească să nu realizeze produse de înaltă tehnicitate și complexitate, competitive cu cele mai bune pe plan mondial. Numai pe această bază s-a asigurat ca la sfîrșitul actualului cincinal industria patriei noastre să fie de peste 145 de ori mai mare decît în 1945, din care de 128 de ori realizată după cel de-al IX-lea Congres al partidului. **(Aplauze puternice).**

Putem declara cu toată hotărîrea că numai datorită dezvoltării puternice a forțelor de producție, a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri de activitate s-a lichidat rămînerea în urmă în care se găsea țara noastră acum 45 de ani și s-au asigurat ridicarea nivelului de dezvoltare economică generală, a gradului de civilizație materială și spirituală a întregului popor, întărirea forței, independenței și suveranității României. **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul", „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Realitatea, viața — adevăratul judecător — au infirmat concepția din trecut, dar care și-a găsit anumiți susținători și în anii construcției socialismului, după care România trebuia să rămînă o țară eminamente agrară, precum și concepția înapoiată, reacționară care afirma că poporul român nu va fi în stare să realizeze o industrie modernă, dezvoltată.

Acum putem afirma cu îndreptățită mîndrie că viața, realitatea au demonstrat forța clasei muncitoare, a poporului nostru, devenit stăpîn pe destinele sale, de a realiza o industrie superioară, de a-și asigura dezvoltarea economico-socială și de a făuri cea mai dreaptă societate din lume.

În același timp, după cum este bine cunoscut, Congresul al IX-lea a combătut concepția de subapreciere a agriculturii și a restabilit rolul și importanța agriculturii ca una din ramurile de bază ale economiei naționale, pornind de la faptul că atît dezvoltarea industriei, cît și a agriculturii reprezintă cerințe legice ale dezvoltării economico-sociale a oricărei societăți, și cu atît mai mult a socialismului, că nu se poate realiza făurirea cu succes a socialismului fără a asigura dezvoltarea puternică atît a industriei, cît și a agriculturii, a unei agriculturi socialiste de înaltă productivitate și eficiență. **(Aplauze puternice).**

Pornind de la această concepție științifică, din fondul de dezvoltare economico-socială s-au alocat agriculturii mijloace foarte importante.

În primii 20 de ani — 1945—1965 — s-au alocat circa 56 miliarde lei pentru agricultură, iar din 1965 pînă în 1990, peste 650 miliarde lei. Pe această bază s-au realizat programul de irigații, de amenajări funciare, puternica dotare cu tractoare și mașini agricole, cu tot ce este necesar, asigurînd baza tehnico-materială pentru înfăptuirea cu succes a obiectivelor noii revoluții agrare. Cu această bază tehnico-materială puternică, agricultura noastră socialistă, de stat și cooperatistă, a putut să realizeze o creștere însemnată a producției — de peste 10 ori față de 1945 — din care de peste 6 ori după Congresul al IX-lea, iar în acest an, înfăptuind obiectivele noii revoluții agrare, s-a putut realiza cea mai mare producție de cereale din istoria României, de peste 60 milioane tone, ceea ce face ca țara noastră să se numere printre primele țări din lume în ce privește producția de cereale pe hectar și locuitor. **(Aplauze puternice).**

În același timp, s-au alocat investiții importante pentru transporturi, telecomunicații, silvicultură, construcții, circulația mărfurilor și altele, care au reprezentat, pe întreaga perioadă, 885 miliarde lei, din care peste 828 miliarde lei după 1965.

O atenție deosebită s-a acordat construcției de locuințe, extinderii și modernizării bazei materiale a învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății și altor activități sociale, alocîndu-se, în perioada 1945—1990, circa 772 miliarde lei, din care peste 706 miliarde lei în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului.

Ca rezultat al dezvoltării generale a forțelor de producție, al alocării unui procent important, de peste 30 la sută, din venitul național pentru fondul de dezvoltare și acumulare, după Congresul al IX-lea al partidului, avuția națională va fi, în 1990, de circa 5 660 miliarde lei, față de numai 252 miliarde lei în 1945 și de 810 miliarde lei în 1965.

În cadrul acesta, fondurile fixe înregistrează o creștere de 22 de ori pe întreaga perioadă, din care de 19 ori după 1965.

Dezvoltarea puternică a forțelor de producție, a industriei, agriculturii și celorlalte ramuri de activitate, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, s-a putut realiza datorită existenței proprietății întregului popor și proprietății cooperatiste asupra mijloacelor de producție.

Este suficient să comparăm ce reprezentau fondurile fixe în 1945, ca rezultat al întregii dezvoltări anterioare, și ce reprezintă acestea astăzi, după o perioadă de numai 40 de ani de construcție socialistă, din care cea mai mare parte sînt realizate după Congresul al IX-lea al partidului, cînd s-a acționat cu fermitate pentru asigurarea condițiilor necesare dezvoltării puternice a bazei tehnico-materiale a societății noastre socialiste.

Pe baza realităților, se poate afirma cu toată tăria că numai și numai proprietatea socialistă a întregului popor și cooperatistă a asigurat ridicarea României la stadiul actual de dezvoltare economico-socială, de bunăstare materială și spirituală a poporului. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Aceasta a asigurat, totodată, realizarea unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și relațiile sociale — factori hotărîtori în procesul construcției cu succes a noii orînduiri sociale.

Odată cu dezvoltarea generală a forțelor de producție, s-a acordat o atenție deosebită repartiției raționale a industriei și celorlalte ramuri în toate județele și zonele patriei noastre.

În perioada 1945—1990 se realizează circa 11 mii de capacități de producție importante, din care 9 650 după cel de-al IX-lea Congres al partidului. În amplasarea acestora s-a urmărit ca, odată cu dezvoltarea tuturor zonelor, să se acorde o atenție și un ritm mai accelerat celor rămase în urmă, ceea ce a determinat ridicarea nivelului economico-social al tuturor județelor.

Ca rezultat al dezvoltării industriei, a celorlalte domenii și ramuri pe întreg teritoriul țării, gruparea județelor după volumul activității economice totale pe un locuitor s-a modificat astfel :

Volumul activității economice totale pe un locuitor	Număr de județe	
	1968	1990
Pînă la 20 mii lei	7	—
Între 20—40 mii lei	27	—
Între 40—60 mii lei	6	—
Între 60—80 mii lei	1	—
Între 80—100 mii lei	—	12
Între 100—150 mii lei	—	21
Peste 150 mii lei	—	8

Oricine vizitează România se poate convinge cu ușurință cît de profunde au fost transformările în dezvoltarea tuturor județelor, a întregii țări. Repartizarea judicioasă a forțelor de producție pe întregul teritoriu constituie, astăzi, fundamentul trainic al asigurării construcției socialiste în țara noastră, al manifestării deplinei egalități în drepturi pentru toți cetățenii, fără nici o deosebire, al ridicării gradului de civilizație al tuturor județelor și localităților patriei noastre — cerință obiectivă pentru făurirea cu succes a socialismului. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Puternica dezvoltare a forțelor de producție, creșterea producției industriale, agricole și a celorlalte sectoare au dus la profunde schimbări în structura socială.

Astăzi, clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea reprezintă forțele fundamentale ale societății socialiste românești, care, în deplină unitate, înfăptuiesc programele de dezvoltare economico-socială și asigură înaintarea fermă a patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

Este necesar de subliniat că în această perioadă a avut loc o puternică creștere a productivității muncii, ceea ce a asigurat sporirea continuă a eficienței și rentabilității în toate domeniile de activitate. Însuși faptul că, în timp ce numărul personalului muncitor a sporit de peste 6 ori, producția industrială a crescut de peste 145 de ori demonstrează cu putere înalta creștere a productivității muncii, ca rezultat al organizării moderne, științifice a producției, al mecanizării și automatizării, al ridicării gradului de calificare al oamenilor muncii, din toate domeniile de activitate.

Succese importante au fost obținute, în toată această perioadă, în dezvoltarea puternică a învățămîntului de toate gradele, lichidîndu-se de mult analfabetismul, moștenit de la regimul burghezo-moșieresc și dezvoltîndu-se puternic învățămîntul obligatoriu de 10 ani, iar din acest an se va generaliza învățămîntul de 12 ani, pentru întregul tineret.

În același timp, a cunoscut o puternică dezvoltare învățămîntul superior, care asigură cadrele de specialitate pentru toate ramurile moderne. Legarea strînsă a învățămîntului cu producția, cu cercetarea, preocuparea continuă de ridicare a nivelului învățămîntului pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne, ale cunoașterii umane în general au avut un rol de importanță hotărîtoare în întreaga dezvoltare a patriei noastre, în construcția cu succes a socialismului.

De asemenea, trebuie să subliniem marile realizări obținute în această perioadă, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, în dezvoltarea puternică a științei, a cercetării științifice în toate domeniile de activitate.

Trebuie să subliniem că marile realizări în dezvoltarea generală a patriei noastre — a industriei, agriculturii, a celorlalte ramuri — sînt strîns legate de intensa activitate de cercetare, de promovare cu îndrăzneală a noilor cuceriri ale științei și tehnicii în toate domeniile, de ridicare generală a nivelului de cultură și educație al tuturor oamenilor muncii, al întregului nostru popor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Acordînd o atenție deosebită realizării fondului de dezvoltare și acumulare ca una din condițiile hotărîtoare pentru progresul puternic și ridicarea nivelului de civilizație și al bunăstării generale a poporului, partidul și guvernul nostru au asigurat, în întreaga perioadă de după Congresul al IX-lea al partidului, alocarea a circa 67—70 la sută din venitul național pentru fondul de consum.

Aceasta a asigurat majorarea fondului de retribuire de 34 de ori față de 1950. Pe această bază s-a asigurat creșterea retribuției medii de aproape 10 ori, s-a acționat cu toată hotărîrea pentru aplicarea fermă a principiilor socialiste de retribuție, s-a asigurat un raport echitabil pentru etapa actuală dintre retribuțiile mici și retribuțiile mari, reducîndu-se raportul între retribuțiile mari și cele mici de la aproape 1 la 23 în 1950 la 1 la 4,7 în prezent.

Au crescut, de asemenea, veniturile țărănimii, care numai din sectorul cooperatist reprezintă astăzi circa 62 miliarde lei.

Am introdus ferm principiul acordului global, al participării la beneficii, pornind de la asigurarea veniturilor tuturor categoriilor oamenilor muncii în raport de munca și activitatea depusă, pe baza principiului socialist „nici pîine fără muncă, dar nici muncă fără pîine".

Putem afirma că principiile de retribuire în industrie, în celelalte sectoare, precum și în agricultură corespund pe deplin perioadei de construcție socialistă din țara noastră, principiilor echității și eticii socialiste, asigurării unor condiții de muncă și de viață cît mai bune pentru toți cetățenii patriei noastre. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este adevărat că la noi nimeni nu se mai poate îmbogăți fără muncă, și au dreptate cei care ne critică că nu dăm libertate pentru bogați, dar nu o vom da niciodată, însă nu mai avem nici săraci, și nici nu mai vrem să avem săraci în România ! Să avem un popor liber, cu o viață bună, egală ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

Totodată, desfacerea de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist se ridică în acest an la circa 315 miliarde lei, fiind de 18,5 ori mai mare decît în 1950. Consumul alimentar a crescut de la 1 800 de calorii zilnic pe locuitor în 1950, la circa 3 300 calorii în prezent, România înscriindu-se între țările cu un bun consum din punctul de vedere al necesităților fiziologice.

În același timp, au crescut puternic cheltuielile social-culturale, finanțate de la bugetul de stat, de la 3,4 miliarde lei în 1950 la 20,9 miliarde în 1965 și la circa 111 miliarde în 1990, ceea ce reprezintă o creștere de aproape 33 de ori.

Totodată, partidul nostru a acordat o atenție deosebită construcțiilor de locuințe, alocînd mijloacele necesare care au asigurat construirea a circa 3 milioane de apartamente, din care 2,6 milioane după 1965.

S-au alocat, de asemenea, mijloacele necesare pentru dezvoltarea de spitale, dispensare, școli, centre de educație și cultură, baze sportive și altele, care asigură condiții tot mai bune de viață pentru toți locuitorii patriei noastre.

Practic, astăzi peste 82 la sută din populația orașelor locuiește în case noi, iar din București — circa 90 la sută.

Ponderea populației urbane a crescut de la 22 la sută în 1945 la peste 53 la sută în acest an.

În mod sintetic, îmbunătățirea nivelului de trai al întregului popor se reflectă în faptul că durata medie a vieții s-a mărit de la 42 de ani în peribada antebelică, la circa 70 de ani în prezent.

Putem afirma cu îndreptățită mîndrie că, în anii construcției socialismului, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, a avut loc o creștere puternică a nivelului de trai material și spiritual al poporului — ceea ce demonstrează cu putere că partidul nostru acționează cu toate forțele pentru a realiza țelul suprem al politicii sale, esența societății socialiste multilateral dezvoltate, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a poporului, de a-i asigura o viață demnă, fericită, în deplină libertate și independență. **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !", „Ceausescu reales, la al XIV-lea Congres !").**

Dezvoltarea puternică a economiei naționale a creat condițiile participării active a României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Merită să subliniem faptul că, față de 1950, volumul total al comerțului exterior a fost, în 1965, de 5 ori mai mare și va fi de circa 53 de ori mai mare în 1990, din care exportul de 72 de ori.

Toate acestea demonstrează cu putere forța economiei românești, participarea sa activă la colaborarea internațională, cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu statele capitaliste dezvoltate, cu toate țările, fără deosebire de orînduire socială.

Ca rezultat al întregii activități economico-sociale, venitul național a crescut, față de 1945, de 7 ori în 1965, și va fi de 43—44 de ori mai mare în 1990.

Pe această bază am asigurat atît creșterea fondului de consum, cît și a fondului de acumulare și dezvoltare, progresul general al patriei noastre, făurirea cu succes a socialismului în România. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu și poporul !", „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria !").**

IX. Cincinalul 1986-1990 – parte integrantă a bilanțului înfăptuirilor istorice din anii construcției socialiste

Stimați tovarăși,

În bilanțul prezentat se cuprind și realizările cincinalului 1986—1990.

În înfăptuirea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului, în cincinalul al 8-lea au avut loc profunde transformări în întreaga dezvoltare a țării, punîndu-se în centrul activității dezvoltarea intensivă, înfăptuirea obiectivelor noii revoluții tehnico-științifice și noii revoluții agrare, aplicarea fermă a programelor de modernizare și organizare științifică a producției, a principiilor autoconducerii, autogestiunii, autofinanțării, pe baza programelor, a normelor privind întreaga activitate economico-financiară.

Sînt cunoscute prevederile și realizările de pînă acum în acest cincinal, care, împreună cu planul pe 1990, vor asigura creșterea producției industriale cu circa 40 la sută.

Se realizează cu succes programele de dezvoltare ale celorlalte sectoare și ramuri, precum și obiectivele noii revoluții agrare, care au dus la obținerea în acest an a celor mai mari producții la cereale, la plante tehnice, la întreaga producție vegetală, asigurînd astfel cele mai bune condiții pentru o bună aprovizionare a populației.

Se poate aprecia că realizările din primii 4 ani ai cincinalului și din 1990 — ultimul an al celui de-al 8-lea cincinal — vor asigura realizarea obiectivelor fundamentale ale celui de-al 8-lea cincinal, ridicarea patriei noastre la un nou nivel de dezvoltare economico-socială.

Este bine cunoscut că, și în acest cincinal, s-au realizat prevederile privind creșterea retribuției, a pensiilor, a veniturilor generale ale oamenilor muncii.

Toate acestea se regăsesc — așa cum am menționat — în bilanțul general al dezvoltării patriei noastre și al ridicării nivelului de viață, materială și spirituală, în anii construcției socialiste.

Întreaga dezvoltare economico-socială a creat condițiile necesare pentru îmbunătățirea întregii activități economico-financiare, pentru stabilitatea monedei, a determinat, în ultimii ani, un buget excedentar și a creat posibilitatea lichidării, la sfîrșitul lunii martie a acestui an, a datoriei externe.

Lichidarea datoriei externe reprezintă o mare realizare a politicii statului nostru și pune capăt dependenței îndelungate a țării noastre față de monopolurile și capitalul financiar străin.

Pentru prima dată în istoria sa România nu mai plătește nici tribut, nici dobînzi ! Tot ceea ce se produce aparține pe deplin poporului român, care a devenit astfel — se poate spune — pentru prima oară, cu adevărat independent, și economic, și politic ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !", „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria !").**

Acum, cînd facem bilanțul general al stadiului societății noastre socialiste, al realizărilor din cel de-al 8-lea cincinal, putem afirma cu îndreptățită mîndrie că principalele prevederi ale Programului partidului pentru această perioadă, obiectivele strategice stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului se înfăptuiesc cu succes și că la începutul anilor '90 România se va prezenta cu realizarea obiectivului strategic de trecere într-o nouă etapă, de țară mediu dezvoltată — ceea ce creează noi și noi condiții pentru ridicarea continuă a nivelului de dezvoltare a civilizației și bunăstării generale a poporului nostru. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !", „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres !").**

Putem afirma cu îndreptățită mîndrie că, sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul nostru popor, în deplină unitate, au dobîndit realizări epocale pe calea noii orînduiri sociale, demonstrînd cu puterea faptelor de netăgăduit forța unui popor care a lichidat pentru totdeauna asuprirea și inegalitățile, a devenit pe deplin stăpîn pe destinele sale și își făurește în mod liber și independent viitorul său de aur. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul — România, viitorul !").**

Viața, realitatea demonstrează cu putere că numai și numai în condițiile socialismului poporul nostru a putut lichida înapoierea moștenită de la vechile orînduiri sociale și ca rezultat al dominației străine, că socialismul reprezintă garanția prezentului și viitorului luminos al întregii noastre națiuni. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Pentru toate aceste măreți realizări, acum, la al XIV-lea Congres al partidului, la acest minunat bilanț de măreți înfăptuiri, doresc să adresez clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor, în numele Congresului — marele forum al comuniștilor — cele mai calde felicitări și urarea de a obține noi și noi împliniri și realizări pe calea ridicării României pe noi trepte de progres și civilizație ! **(Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres !").**

Bilanțul marilor realizări obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului, în dezvoltarea economico-socială, în ridicarea nivelului general de civilizație, demonstrează cu puterea faptelor de netăgăduit că România a străbătut mai multe etape de dezvoltare economico-socială, înfăptuind cu succes noua orînduire socială socialistă, și se află într-o etapă nouă, superioară.

Iată de ce al XIV-lea Congres al partidului va fi caracterizat drept Congresul marilor victorii, al triumfului socialismului, al afirmării depline a independenței și suveranității României, al înaintării ferme a României spre visul de aur, spre comunism ! **(Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Stimați tovarăși,

Privind cu îndreptățită mîndrie la marile realizări în edificarea socialismului și în dezvoltarea generală a patriei noastre, trebuie să spunem deschis că drumul acestor măreți realizări nu a fost deloc ușor.

A trebuit să străbatem un drum lung, să mergem de multe ori pe căi necunoscute, să învingem multe și multe greutăți, unele stări de înapoiere, inerente, de la care a pornit țara noastră.

Într-o anumită perioadă au avut loc abuzuri și ilegalități, încălcarea principiilor de bază ale socialismului, dar partidul nostru a știut să lichideze toate aceste stări de lucruri negative și să asigure mersul ferm înainte, străbătînd multe căi necunoscute pînă atunci, găsind formele cele mai bune, corespunzătoare realităților și năzuințelor poporului român de asigurare a făuririi cu succes a socialismului.

Am obținut realizări istorice, dar mai avem de străbătut încă un drum lung pînă la înfăptuirea deplină a societății socialiste multilateral dezvoltate, pînă la triumful deplin al principiilor socialismului și, în perspectivă, al principiilor comuniste în întreaga viață a societății noastre.

Este necesar să tragem toate concluziile, atît din tot ceea ce am realizat, cît și din stările negative, din lipsuri, să asigurăm perfecționarea continuă a activității noastre de construcție socialistă, acționînd întotdeauna pentru aplicarea neabătută a principiilor socialismului științific, a legităților general-obiective la realitățile patriei noastre, avînd permanent în vedere că socialismul trebuie să-l realizăm cu poporul și pentru popor, că tot ceea ce se înfăptuiește în patria noastră trebuie să asigure dezvoltarea generală a națiunii, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, întărirea continuă a independenței și suveranității României.

Numai pe această cale și numai acționînd întotdeauna ca adevărați revoluționari comuniști vom asigura mersul ferm înainte, înfăptuirea Programului partidului, victoria socialismului și comunismului în România ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul — România, viitorul !").**

X. Programul-Directivă privind dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991-1995 și în perspectiva anilor 2000-2010

Stimați tovarăși,

Programul-Directivă privind dezvoltarea economico-socială în al 9-lea cincinal și, în perspectivă, pînă în anii 2000—2010 asigură dezvoltarea continuă a forțelor de producție, perfecționarea relațiilor sociale și ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

Congresul al XIV-lea al partidului marchează trecerea României la o nouă etapă de dezvoltare, la realizarea fazei superioare a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor necesare înfăptuirii în viață a principiilor de muncă și viață comuniste.

Pornind de la nivelul actual al industriei, agriculturii și celorlalte sectoare, în cincinalul viitor și în perspectiva anilor 2000—2010 se va pune accentul pe dezvoltarea intensivă a tuturor sectoarelor de activitate, pe realizarea unei noi calități a muncii și vieții, a unui nivel tehnic tot mai ridicat al întregii producții, pe baza aplicării ferme a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

În întreaga perioadă a deceniului următor, și în primul rînd în cincinalul 1991—1995, trebuie să se concentreze toate forțele pentru înfăptuirea programelor de organizare științifică și de modernizare a activității în toate sectoarele.

În acest sens va trebui să se pornească de la faptul că actualul nivel de dezvoltare a economiei românești, cît și orientările pe plan mondial impun o intensificare a activității de cercetare științifică și tehnică, asigurînd astfel în toate sectoarele aplicarea în viață și organizarea producției pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. Aceasta constituie una din cerințele legice ale dezvoltării societății omenești, ale construirii cu succes a socialismului și comunismului.

De asemenea, va trebui să se acorde o atenție deosebită problemelor creșterii mai puternice a productivității muncii, sporirii eficienței și rentabilității în toate sectoarele. O atenție deosebită va trebui acordată, în cincinalul următor și în perspectivă pînă în anul 2000, repartizării juste a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, dezvoltării economico-sociale a tuturor județelor, orașelor și comunelor patriei noastre.

Înfăptuirea prevederilor Programului-Directivă pentru cincinalul al 9-lea, în deceniul următor și pînă în anul 2010 trebuie să asigure ridicarea României la un nivel înalt de dezvoltare economico-socială, crearea bazei tehnico-materiale a societății socialiste multilateral dezvoltate și pentru trecerea la etapa superioară de dezvoltare, spre comunism. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Așa cum se subliniază în Programul-Directivă, producția-marfă industrială urmează să crească cu 30—35 la sută, dar este necesar să avem în vedere că, în cadrul dezbaterilor în partid și cu întregul popor, s-a subliniat că este necesar să considerăm acest spor ca minim — și trebuie să acționăm pentru o creștere mai accentuată a producției industriale pe baza dezvoltării intensive și a valorificării superioare a materiilor prime și materialelor, a muncii poporului nostru.

Pe această bază va trebui să asigurăm o creștere mai accentuată a produsului social, a venitului național — condiție fundamentală pentru a asigura mijloacele necesare realizării dezvoltării continue a patriei noastre și ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al poporului — țelul suprem al politicii partidului nostru, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România.

În cincinalul 1991—1995 se vor asigura dezvoltarea armonioasă a tuturor ramurilor economiei naționale, eliminarea unor contradicții care au apărut în dezvoltarea diferitelor ramuri și lichidarea unor rămîneri în urmă, asigurînd o asemenea creștere a economiei naționale care să satisfacă în condiții tot mai bune necesitățile economico-sociale de bună aprovizionare și de export — cerință fundamentală a înaintării ferme a României spre noi culmi de progres și civilizație.

Principalii indicatori ai dezvoltării României în cincinalul al 9-lea sînt următorii :

	1995	1995/1990 — % Dinamica	Ritm mediu anual
Produsul social — miliarde lei	3 110 — 3 245	125 —130	4,5—5,5
Venitul național — miliarde lei	1 395 — 1 450	135 —140	6 —7
Produsul național brut — miliarde lei	1 635 — 1 695	135 —140	6 —7
Producția industrială — miliarde lei			
— globală	2 375 — 2 470	125 —130	4,5—5,5
— marfă	2 225 — 2 310	130 —135	5,5—6
— netă	870 — 900	140 —145	7 —7,5
Producția agricolă *) — miliarde lei			
— globală	284 — 302	120 —125	4 —4,5
— marfă	210 — 223	125 —130	4,5—5,5
— netă	154 — 162	130 —135	5,5—6
Volumul investițiilor în economia națională *) (pe perioada de 5 ani) — miliarde lei	1 600 — 1 700	120 —129	4 —5
Volumul comerțului exterior *) — miliarde lei, prețuri de livrare	680 — 700	154 —158	9 —9,5
din care : — volumul exportului	505 — 525	158 —162	9,5— 10
Numărul de personal muncitor — mii persoane	8 180 — 8 240	102,4—103	0,5—0,6
Productivitatea muncii în industria republicană (calculată pe baza producției-marfă) — mii lei/persoană	565 — 585	125 —130	4,5—5,5
Reducerea cheltuielilor la 1 000 lei producție-marfă în industria republicană, în 1995 față de 1990 — lei	140		
Desfacerile de mărfuri cu amănuntul — miliarde lei	334 — 342	105 —108	1 —1,5
Prestările de servicii pentru populație — miliarde lei	96 — 105	160 —175	10 —12
Retribuția medie reală — lei lunar	3 500 — 3 600	105 —108	1 —1,5
Veniturile totale ale țărănimii cooperatiste — miliarde lei	64,7 — 66,5	105 —108	1 —1,5
Construcții de locuințe din fondurile statului pe cincinal — mii apartamente	700		
Cheltuieli social-culturale de la bugetul de stat pentru o familie — lei	15 000 — 16 000	105 —108	1 —1,5

*) La producția agricolă, investiții și comerț exterior, dinamicile și ritmurile medii sînt calculate pe perioade de 5 ani.

După cum reiese din datele de mai sus, dezvoltarea intensivă a industriei va reprezenta în continuare un obiectiv central al întregii noastre activități. Se va pune accentul, așa cum am menționat, nu atît pe latura extensivă, cît pe dezvoltarea intensivă și valorificarea superioară a produselor, a nivelului tehnic și calitativ.

O atenție deosebită va trebui să se acorde lărgirii mai puternice a bazei proprii de materii prime și resurselor energetice, exploatării cu randamente sporite a substanțelor utile din zăcăminte.

Este necesar să intensificăm activitatea de prospecțiuni geologice în vederea punerii în evidență a noi rezerve de materii prime, materiale și surse energetice.

(Continuare în pagina 6)

(Urmare din pagina 5)

Avînd în vedere rezervele existente, pînă în 1995, producția de lignit și cărbune va trebui să ajungă la circa 80 milioane tone, iar cea de huilă cocsificabilă la peste 20 milioane tone, asigurîndu-se cel puțin 90 la sută din necesarul economiei naționale.

În mod corespunzător, va trebui să crească producția de metale neferoase, care trebuie să asigure, în întregime, necesarul economiei naționle.

O atenție deosebită se va acorda sporirii rezervelor de țiței, factorului de recuperare și — pe această bază — se va obține o creștere mai accentuată a producției de țiței.

Se va asigura, totodată, o dimensionare judicioasă a extracției de gaze naturale, astfel încît să se asigure rezervele necesare pe o perioadă mai îndelungată.

De asemenea, este necesar să se acorde, în toate ramurile de activitate, o atenție maximă recuperării și valorificării materialelor refolosibile, care urmează să acopere, în unele sectoare, peste 50 la sută din necesarul economiei naționale.

În cincinalul al 9-lea va trebui să rezolvăm în mod radical problema energiei prin extinderea și amenajarea hidroenergetică, funcționarea la întreaga capacitate a termocentralelor pe cărbune, valorificarea surselor energetice recuperabile și a surselor neconvenționale.

Avînd în vedere rămînerile în urmă la intrarea în producție a centralelor nuclearo-electrice, este necesar să concentrăm toate forțele, astfel ca pînă în 1995 să asigurăm darea în funcțiune a tuturor grupurilor de energie nucleară, ceea ce va asigura circa 50 la sută din necesarul de energie al țării noastre.

În același timp, trebuie să se asigure realizarea programelor de dezvoltare a surselor de energie neconvențională — microhidrocentralelor, biogazului, energiei vîntului și energiei solare — care trebuie să permită, în unele localități mici, asigurarea deplinei autonomii energetice.

Totodată, este necesar să se acționeze cu mai multă hotărîre pentru elaborarea de noi tehnologii, care să ducă la reducerea substanțială a consumului de combustibil în toate sectoarele, inclusiv în producția de energie electrică și termică, în iluminat și distribuție, la creșterea mai puternică a randamentelor în toate ramurile economiei.

Programul-Directivă prevede dezvoltarea puternică a metalurgiei, chimiei și petrochimiei, a construcțiilor de mașini, a materialelor de construcții, precum și a industriei ușoare și alimentare.

Este necesar ca în toate ramurile și în toate sectoarele să se acționeze pentru realizarea în cele mai bune condiții a prevederilor din Programul-Directivă pentru ridicarea industriei noastre socialiste la un înalt nivel calitativ și tehnic, care să realizeze producții competitive cu cele mai bune produse similare pe plan mondial și să facem astfel ca, în unele domenii, industria românească să se afle pe primele locuri și chiar pe primul loc în lume. **(Aplauze puternice).**

Dispunem pentru aceasta de tot ce este necesar, de o industrie modernă, de minunați muncitori, tehnicieni, ingineri, De aceea, putem avea deplina încredere că oamenii muncii din industrie vor înfăptui cu succes obiectivele cincinalului al 9-lea, de realizare a unei industrii puternice, de mare randament, de înalt nivel tehnic și calitativ. **(Aplauze puternice, prelungite ; se scandează „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța !").**

Stimați tovarăși,

Agricultura reprezintă o ramură de bază a economiei naționale, care trebuie să asigure satisfacerea în cele mai bune condiții a necesităților bunei aprovizionări a populației, a întregii economii, ridicarea continuă a nivelului de viață al poporului.

Pornind de la această cerință obiectivă, și în cincinalul al 9-lea și în perspectivă se vor pune în centrul întregii activități dezvoltarea și modernizarea agriculturii, realizarea în continuare a obiectivelor noii revoluții agrare, pe baza dezvoltării intensive în toate domeniile.

Trebuie să avem permanent în vedere că pămîntul reprezintă cel mai important bun național al întregului popor — factor hotărîtor pentru dezvoltarea națiunii noastre. De aceea, conservarea, ridicarea potențialului productiv al fondului funciar constituie o obligație fundamentală a întregii politici de făurire a socialismului și comunismului.

Este necesar să asigurăm înfăptuirea în cele mai bune condiții a programului de irigații și amenajări funciare, astfel încît pînă în 1995 să se realizeze irigarea a cel puțin 6 milioane hectare, urmînd ca pînă în anii 2000 să încheiem organizarea întregului sistem național de irigații, care va ajunge la circa 7—7,5 milioane de hectare teren agricol, din care cel puțin 5,5 milioane hectare teren arabil.

În același timp, va trebui să intensificăm lucrările de combaterea eroziunii solului, a excesului de umiditate, încheind pînă în 1995, în linii generale, întreaga această activitate.

Producția de cereale trebuie să se afle și în continuare în centrul activității, asigurîndu-se obținerea unor producții stabile, în orice condiții de climă. Avînd în vedere recolta de cereale record din acest an, de peste 60 milioane tone, este necesar să ne propunem să asigurăm, în anii viitori, o producție permanentă, de cel puțin 50 milioane tone. Cu o asemenea producție de cereale vom asigura satisfacerea pe deplin a necesităților interne și vom dispune și de o anumită cantitate pentru export. Mă refer la 50 de milioane, urmînd să asigurăm o folosire a pămîntului, pe care astăzi obținem cereale, pentru alte sectoare de activitate din agricultură.

Va trebui să asigurăm obținerea unor producții mai mari de plante tehnice și, îndeosebi, la floarea-soarelui, soia și sfeclă de zahăr, care să fie cel puțin la nivelul celor realizate în acest an.

O atenție deosebită va trebui să acordăm legumiculturii, care — atît în ceea ce privește creșterea producțiilor, dar și diversificarea acestora — va duce la o bună aprovizionare a populației, în tot timpul anului.

În mod corespunzător, este necesar să modernizăm plantațiile pomicole și viticole, să asigurăm producții stabile, la nivelul cerințelor noii revoluții agrare.

Practic, se poate spune că în domeniul producțiilor vegetale avem toate condițiile pentru a asigura, încă din cincinalul viitor, cerințele din Programul partidului de a realiza o agricultură de înalt randament, de înaltă productivitate, care să poată să fie comparabile și competitive cu cele mai bune din lume. **(Aplauze puternice).**

O atenție deosebită este necesar să acordăm, în continuare, zootehniei. Am realizat prevederile privind efectivele de porcine, de păsări. Continuă să se manifeste o rămînere în urmă în ce privește creșterea efectivelor de bovine și ovine, deși avem și la acestea creșteri importante, dar trebuie să ne propunem ca în viitorul cincinal să realizăm în întregime obiectivele privind creșterea efectivelor de bovine la cel puțin 11 milioane, din care 5 milioane vaci cu lapte, și la cel puțin 30—35 milioane de oi, din care cel puțin 25 milioane de oi-mame. În același timp, trebuie să asigurăm creșterea corespunzătoare a producției de carne, lapte, lînă, ouă, asigurînd o bună aprovizionare a populației, în conformitate cu cele mai exigente cerințe ale științei privind o bună alimentație a întregului popor.

În vederea realizării obiectivelor din sectorul zootehnic se impun măsuri hotărîte pentru asigurarea unei puternice dezvoltări a bazei furajere, pentru valorificarea în mai bune condiții a celor peste 4 milioane hectare de pășuni și fînețe, precum și a circa 2—3 milioane hectare din fondul forestier, ceea ce va asigura o bază bună dezvoltării zootehniei.

De asemenea, sînt necesare măsuri hotărîte pentru realizarea bunei mecanizări și chimizări a întregii agriculturi, pentru aplicarea celor mai noi tehnologii și cuceriri ale științei — factori hotărîtori în realizarea obiectivelor noii revoluții agrare, a unei agriculturi de înaltă productivitate !

Trebuie să spunem că și în domeniul agriculturii realizările de pînă acum demonstrează capacitatea pe care o avem și, mai cu seamă, activitatea țărănimii cooperatiste, a specialiștilor, a tuturor oamenilor muncii, care ne dau garanția că vom realiza și în acest domeniu, în întregime, prevederile cincinalului viitor. **(Aplauze puternice, îndelungate).**

În silvicultură este necesar să se asigure realizarea, în următorul cincinal, a programului de reîmpădurire, asigurîndu-se păstrarea în cele mai bune condiții a suprafeței împădurite, acordînd, în același timp, atenția necesară speciilor autohtone și realizării unui raport optim între diferite specii, corespunzător condițiilor din țara noastră.

Este necesar, de asemenea, să se acționeze cu toată fermitatea în vederea realizării Programului național de amenajare complexă a bazinelor hidrografice, de folosire rațională a apei, de păstrare a ei cît mai curată.

În general, trebuie să se acorde o atenție deosebită problemelor mediului înconjurător, considerînd aceasta ca una din problemele fundamentale ale construcției socialiste și asigurării viitorului patriei noastre.

Avînd însă în vedere că problema mediului înconjurător devine tot mai complexă și că ea nu se poate soluționa decît printr-o largă cooperare cu toate statele, este necesar ca țara noastră să participe mult mai activ și să acționeze pentru a se înlătura unele cauze ale poluării mediului înconjurător, care devin un pericol pentru planeta noastră, printre care se numără și experiențele nucleare, și zborurile în Cosmos, care însă nu sînt menționate de cei care sînt vinovați pentru actuala situație a mediului înconjurător.

Iată de ce România consideră că este necesar ca în cadrul Națiunilor Unite să se acționeze în mod organizat pentru a se pune capăt atitudinii de distrugere a mediului înconjurător, pentru a salva planeta noastră, pentru asigurarea vieții pe Pămînt ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu — pace !").**

În același timp, este necesar să asigurăm dezvoltarea bazelor de păstrare a produselor agricole și alimentare, să perfecționăm sistemul de contractări și achiziții, astfel încît să avem permanent asigurate rezervele necesare pentru buna aprovizionare a populației și acoperirea altor cerințe ale economiei naționale cu materii prime și materiale din domeniul agriculturii.

Consider că este necesar ca, în cincinalul viitor, peste consumul normal de produse agricole și alimentare, să se asigure rezerve pentru buna aprovizionare pe cel puțin 6 luni de zile.

În domeniul transporturilor, este necesar să se acționeze pentru buna folosire a mijloacelor de transport, creșterea vitezei de circulație, reducerea consumului de combustibil și energie electrică, realizîndu-se o raionare cît mai bună a transportului, evitîndu-se încrucișările și distanțele mari, inutile.

În mod corespunzător se va dezvolta activitatea de telecomunicații, a poștei, introducînd noile cuceriri ale științei și tehnicii, perfecționînd, pe această bază, întregul sistem de telecomunicații.

În toate sectoarele economico-sociale trebuie să acționăm cu toată fermitatea și hotărîrea în vederea modernizării și perfecționării întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. Avem tot ceea ce este necesar pentru a asigura ca, în cincinalul următor, să încheiem, în linii generale, programele de perfecționare și modernizare a tuturor sectoarelor și ramurilor, ceea ce va ridica pe o treaptă superioară nivelul întregii noastre activități și va face ca România să se afle printre țările cu o economie avansată și modernă, competitivă în toate domeniile. **(Aplauze).** Aceasta constituie una din cerințele vitale ale realizării Programului partidului, ale ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială impune ca o necesitate obiectivă alocarea și în viitor a 28—30 la sută din venitul național pentru fondul de acumulare și dezvoltare. Pe această bază, în următorul deceniu, se vor realiza investiții de 3 200—3 500 miliarde lei, din care 1 600—1 700 miliarde lei în cincinalul al 9-lea.

În cincinalul următor, investițiile vor fi orientate în primul rînd spre dezvoltarea mai puternică a bazei de materii prime, realizarea programului energetic și înfăptuirea obiectivelor de dezvoltare intensivă a industriei și celorlalte ramuri de activitate, de înfăptuire a programelor de organizare și modernizare a acestora, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

Se vor aloca, de asemenea, mijloace importante pentru realizarea programului de irigații și de amenajări funciare, de modernizare a agriculturii, precum și pentru înfăptuirea programelor de construcții de locuințe, social-culturale, de ridicare a nivelului general de civilizație al tuturor localităților patriei.

Înfăptuirea programului de investiții în toate sectoarele impune măsuri hotărîte pentru perfecționarea activității de construcții, pentru realizarea de noi tehnologii moderne, precum și pentru reducerea consumurilor materiale și, în general, a cheltuielilor în domeniul construcțiilor.

O atenție deosebită va trebui să fie acordată scurtării termenelor de execuție a lucrărilor și punerii la timp în funcțiune a noilor obiective economico-sociale, a locuințelor, asigurînd astfel creșterea eficienței și rentabilității în acest sector important al economiei naționale.

În realizarea obiectivelor de dezvoltare economico-socială se va acorda și în continuare o atenție deosebită repartizării juste, echilibrate a forțelor de producție în toate județele și zonele țării, urmărindu-se modernizarea continuă a tuturor localităților.

Pornind de la prevederile Programului-Directivă, în toate județele, orașele și comunele s-au elaborat, cu participarea directă a tuturor cetățenilor, programe de dezvoltare economico-socială care, după definitivarea lor, vor constitui părți integrante ale celui de-al 9-lea cincinal.

În toate județele, în centrul preocupărilor se va situa dezvoltarea echilibrată, armonioasă a tuturor activităților economico-sociale, utilizarea cît mai eficientă a potențialului productiv creat pînă acum și amplasarea judicioasă a noilor obiective economico-sociale.

Pe această bază se vor crea condițiile ca, în 1995, toate județele să realizeze un volum de activitate economică pe locuitor de cel puțin 100 mii lei, iar în peste 20 de județe să se depășească 150 mii lei.

O atenție deosebită se va acorda dezvoltării noilor centre agroindustriale, a tuturor comunelor, pornind de la necesitatea obținerii unei producții agricole de cel puțin 35—40 mii lei pe hectar de teren agricol, precum și creșterea mai puternică a producției industriei mici și a serviciilor, realizîndu-se pe această cale cel puțin 6 000—8 000 lei pe locuitor.

În același timp, vor trebui luate măsuri ferme pentru utilizarea deplină a tuturor mijloacelor de producție, a pămîntului, a capacităților de producție industriale și de dezvoltare a serviciilor, de organizare rațională a construcțiilor de locuințe, a lucrărilor edilitare, transporturilor, precum și pentru funcționarea cît mai bună a unităților comerciale și de alimentație publică, de învățămînt, sănătate și cultură.

Toate acestea vor asigura dezvoltarea puternică a tuturor localităților patriei noastre, înfăptuirea în viață a principiului autoconducerii și autogestiunii și desfășurarea întregii activități pe baza autofinanțării.

Pe această bază se va asigura ridicarea nivelului general, economic și social, al tuturor localităților, realizarea în viață a politicii partidului de adevărată egalitate între toți cetățenii țării. Se vor apropia continuu condițiile de muncă și de viață ale oamenilor muncii de la sate de ale celor de la orașe, se va ridica gradul general de civilizație al tuturor localităților patriei noastre, una din cerințele fundamentale ale făuririi cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism. **(Urale și aplauze puternice, prelungite. Se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !" „Ceaușescu — eroism, România — comunism !").**

Stimați tovarăși,

Înfăptuirea marilor obiective ale construcției socialiste din patria noastră impune dezvoltarea și mai puternică a învățămîntului, științei și culturii, ridicarea nivelului general de pregătire profesională, tehnico-științifică și de cultură generală a întregului popor.

Este necesar să perfecționăm în continuare învățămîntul de toate gradele, să realizăm o legătură și mai strînsă a învățămîntului cu producția și cercetarea. Învățămîntul de toate gradele și, îndeosebi, cel liceal și învățămîntul superior trebuie să asigure înarmarea tineretului cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Dezvoltarea intensivă, modernizarea și organizarea științifică a tuturor sectoarelor economico-sociale cer oameni cu înalte cunoștințe, cu o bună pregătire în toate domeniile de activitate.

O dată cu generalizarea învățămîntului de 12 ani sînt create condițiile necesare de creștere a nivelului de cunoștințe al tuturor oamenilor muncii, de formare a unei clase muncitoare și țărănimi cooperatiste cu un nivel ridicat de pregătire tehnico-științifică, de realizare a unei muncitorimi și țărănimi intelectuale și de sporire a cunoștințelor întregii noastre națiuni, care — în deceniul următor — trebuie să devină un popor cu înalte cunoștințe, cu o înaltă cultură, cu un înalt spirit revoluționar, un popor cu un nivel intelectual ridicat, aceasta reprezentînd garanția înaintării cu succes a patriei noastre pe drumul socialismului și comunismului, al bunăstării și fericirii întregii națiuni. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Un rol tot mai important revine cercetării științifice și tehnologice, care trebuie să asigure un înalt nivel tehnic, calitativ al tuturor produselor românești, care să fie, repet, competitive cu cele mai bune produse similare pe plan mondial și, în unele domenii, să fie cele mai bune.

Trebuie concentrată atenția spre realizarea programelor de modernizare și ridicare a nivelului tehnic al tuturor produselor românești, de elaborare a noi tehnologii care să contribuie la extinderea bazei de materii prime și energetice, la creșterea randamentelor și reducerea consumurilor materiale și energetice.

Este necesar să se asigure realizarea de noi materiale cu caracteristici superioare în chimie, în metalurgie, în materiale de construcții și în alte domenii.

Să se realizeze noi utilaje, instalații tehnologice, noi mașini cu caracteristici superioare, care să asigure creșterea puternică a productivității muncii, a randamentelor și eficienței economice.

Să se acorde în continuare o atenție deosebită științelor agricole, biologiei, geneticii, problemelor înfăptuirii obiectivelor noii revoluții agrare.

În același timp, va trebui să se dea o atenție mai mare cercetărilor fundamentale, acordîndu-se o atenție deosebită matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, în vederea unei mai bune înțelegeri a fenomenelor vieții, naturii, a dezvoltării generale a omenirii.

Trebuie să pornim întotdeauna de la faptul că tot ceea ce s-a realizat în lume, tot ceea ce am realizat în patria noastră este rezultatul lărgirii continue a cunoașterii, a înțelegerii legilor care guvernează materia, lumea, dezvoltarea societății omenești, că marile descoperiri ale științei, tehnicii, ale cunoașterii generale nu s-au încheiat, că sînt încă multe, multe lucruri ce trebuie mai bine înțelese pentru a ajuta la dezvoltarea generală a omenirii.

Să pornim permanent de la teza materialist-dialectică după care nu există probleme care nu pot fi înțelese. Există numai probleme care nu sînt încă înțelese și trebuie să facem totul pentru ca știința românească să-și aducă și în viitor o contribuție și mai mare la înțelegerea legilor generale ale omenirii, la dezvoltarea patriei noastre, la făurirea cu succes a noii orînduiri sociale — a comunismului. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Să avem permanent în vedere că socialismul și comunismul presupun un nivel tot mai înalt de cunoștințe tehnico-științifice, economice, sociale, comunismul nu poate fi decît rezultatul organizării întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Însuși socialismul și comunismul înseamnă cunoaștere, știință, progres. Și trebuie să facem totul — repet — încît știința românească să aibă un rol activ în dezvoltarea generală a patriei noastre, un aport tot mai însemnat la știința și cunoașterea universală. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea generală a patriei noastre, realizarea programelor de dezvoltare economico-socială în următorul deceniu impun să acționăm cu și mai multă hotărîre pentru extinderea relațiilor economice internaționale, a cooperării în producție, a colaborării tehnico-științifice cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Va trebui să pornim de la faptul că este necesar să asigurăm participarea și mai activă a României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale.

În cincinalul al 9-lea volumul comerțului exterior va trebui să cunoască o creștere puternică, de circa 55—60 la sută față de cincinalul al 8-lea. În acest cadru este necesar să se asigure o creștere mai puternică a exportului, și îndeosebi a exportului produselor cu un nivel tehnic și calitativ ridicat.

Trebuie să avem permanent în vedere că România importă și va importa și în viitor cantități însemnate de materii prime și materiale, necesare dezvoltării economiei noastre naționale.

Va trebui să acordăm o mai mare atenție cooperării în producție, în activitatea de cercetare tehnico-științifică cu alte state.

Și în viitor țara noastră va pune în centrul activității sale relațiile de colaborare economică, tehnico-științifică cu toate țările socialiste.

Apreciind rolul important al C.A.E.R., ne propunem să participăm activ la perfecționarea activității sale, la realizarea programelor de lungă durată pînă în anul 2000, inclusiv în domeniul științei și tehnicii.

Considerăm că țările socialiste, C.A.E.R. dispun de largi posibilități pentru extinderea colaborării și soluționarea în comun a diferitelor probleme ale progresului economico-social.

De asemenea, este necesar ca țările din C.A.E.R. și, în general, toate țările socialiste să analizeze mai temeinic problemele depășirii unor greutăți actuale și, printr-o conlucrare mai strînsă, să asigure progresul pe calea socialismului, a ridicării nivelului de trai material și spiritual al popoarelor lor.

După părerea partidului nostru, aceasta se poate realiza pornind de la perfecționarea și întărirea conlucrării în cadrul C.A.E.R., care să nu afecteze independența națională a fiecărei țări, ci, dimpotrivă, să asigure dezvoltarea mai puternică a fiecărei economii naționale, realizarea unei dezvoltări armonioase a tuturor țărilor, asigurînd astfel afirmarea cu succes a socialismului în toate țările, care presupune un nivel înalt al forțelor de producție, al științei, culturii, al nivelului de trai, material și spiritual al popoarelor.

Vom intensifica, de asemenea, colaborarea cu țările în curs de dezvoltare, prin lărgirea cooperării și realizarea unor obiective economice care să asigure progresul economico-social al țărilor noastre. Considerăm că țările în curs de dezvoltare pot, cu eforturi comune, să obțină mari progrese în deceniul următor în dezvoltarea economiilor lor naționale independente, iar România este hotărîtă să promoveze larg această colaborare cu toate țările în curs de dezvoltare.

De asemenea, vom continua să extindem relațiile economice, tehnico-științifice și cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, în spiritul principiilor coexistenței pașnice, ale egalității și avantajului reciproc.

Considerăm că este în interesul tuturor țărilor, fără deosebire de orînduire socială, să realizeze o largă colaborare economică, care să înlăture orice restricții și bariere vamale sau de altă natură, renunțîndu-se la orice condiții și presiuni economice, politice, de amestec în treburile interne. Numai pe baza unor relații economice între state cu adevărat libere și egale în drepturi se vor putea asigura progresul economico-social al tuturor popoarelor, depășirea problemelor grave ale actualei situații economice mondiale, progresul economico-social al tuturor națiunilor lumii. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Înfăptuirea cu succes a obiectivelor noului plan cincinal și în perspectivă pînă în anii 2000—2010 impune creșterea mai puternică a eficienței și rentabilității economice în toate domeniile. Va trebui să se acționeze cu mai multă hotărîre decît pînă acum în vederea reducerii consumurilor materiale, energetice, a creșterii puternice a productivității muncii, în toate sectoarele de activitate. Înfăptuirea neabătută a principiilor autoconducerii, autogestiunii și autofinanțării trebuie să asigure perfecționarea întregului sistem economico-financiar, întărirea rolului factorilor economici, pe baza legilor obiective, inclusiv a legii valorii, în întreaga activitate.

După cum este cunoscut din Programul-Directivă, în al 9-lea cincinal trebuie să obținem o creștere a venitului național cu cel puțin 6—7 la sută anual, dar doresc să subliniez că avem posibilitatea — pornind de la propunerile făcute de diferite colective de oameni ai muncii și în conferințele de partid — să facem totul pentru o creștere mai mare a venitului național, deoarece numai pe această bază vom putea asigura mijloacele necesare atît pentru dezvoltarea generală a patriei, cît și pentru ridicarea nivelului de trai, material și spiritual, al poporului. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Avînd în vedere nivelul actual de dezvoltare a economiei românești și necesitatea înaintării ferme a României spre noi trepte de dezvoltare economico-socială, Programul-Directivă prevede ca, pentru următorul cincinal și pentru întreaga perioadă din următorii 20 de ani, să se asigure o repartizare cît mai judicioasă a venitului național, astfel încît să se aloce 70—72 la sută pentru fondul de consum și 28—30 la sută pentru fondul de dezvoltare și acumulare.

Pe această bază se vor asigura atît resursele necesare programelor de dezvoltare a patriei noastre, cît și de ridicare continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului.

Este necesar să se acorde o atenție deosebită menținerii stabilității prețurilor de producție și de livrare cu amănuntul, să se asigure accelerarea vitezei de rotație a banilor și realizarea unei circulații monetare sănătoase, întărirea finanțelor țării — condiție hotărîtoare pentru înfăptuirea obiectivelor de dezvoltare economico-socială a patriei noastre.

Toate acestea impun perfecționarea întregului sistem financiar, aplicarea neabătută a legilor privind sistemul de formare a prețurilor, de finanțare a activității economico-sociale, respectarea neabătută a normativelor economico-financiare, reducerea stocurilor și creșterea vitezei de rotație a mijloacelor circulante, ridicarea rentabilității producției, întărirea disciplinei financiare.

Aceasta impune ca întregul sistem bancar, sistemul nostru financiar, organele de control financiar să-și perfecționeze și mai mult activitatea, să-și îndeplinească rolul important pe care îl au în întreaga activitate economico-financiară a țării.

XI. Ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului – țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate

Stimați tovarăși,

Realizarea programelor de dezvoltare, ridicarea patriei noastre la un nou nivel economico-social asigură înfăptuirea neabătută a politicii partidului de creștere continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului, țelul suprem al politicii partidului, esența însăși a societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România.

Trebuie să avem permanent în vedere că tot ceea ce realizăm în România aparține poporului și trebuie să asigurăm dezvoltarea țării și, totodată, bunăstarea poporului ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !").**

În cincinalul viitor, Programul-Directivă prevede creșterea retribuției medii reale, în 1995, față de 1990, cu 5—8 la sută, iar a veniturilor totale ale țărănimii cooperatiste tot cu 5—8 la sută.

Nu trebuie să uităm că orice creștere a veniturilor oamenilor muncii este strîns legată de dezvoltarea continuă a forțelor de producție, a nivelului general al societății, că nu putem și nu vom putea niciodată să consumăm mai mult decît ne permite dezvoltarea economiei naționale, că dacă am comite marea greșeală să consumăm peste posibilități am ajunge într-o scurtă perioadă la oprirea procesului de dezvoltare economico-socială, am condamna de fapt patria noastră la înapoiere, cu consecințe grave pentru întreaga dezvoltare economico-socială și construcția socialismului, pentru generațiile viitoare. Și trebuie să facem totul să asigurăm viitorul patriei, al generațiilor viitoare, de bunăstare și independență ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul — România, viitorul !", „Stima noastră și mîndria, Ceaușescu — România !").**

Trebuie să facem întotdeauna totul pentru a asigura creșterea tot mai puternică a producției nete, a productivității muncii, a venitului național, să asigurăm o repartizare justă a mijloacelor de care dispune societatea noastră la un moment dat, atît pentru dezvoltare, cît și pentru consum. Să nu uităm nici un moment că avem marea răspundere, atît pentru nivelul actual de viață, precum și pentru viitorul patriei, și trebuie să punem întotdeauna pe primul plan asigurarea dezvoltării continue a țării noastre — garanția progresului, a făuririi cu succes a socialismului și comunismului, a adevăratei independențe și suveranități a României. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Vom promova neabătut principiile socialiste de retribuție, de echitate și dreptate socială. În acest spirit, vom asigura și în continuare ca raportul între retribuțiile mici și mari să fie de circa 1 la 4,5. Considerăm că aceasta corespunde — pentru o lungă perioadă de timp — realităților și cerințelor dezvoltării patriei noastre. Și vreau să fie bine înțeles : cînd afirm că el corespunde pentru o perioadă îndelungată de timp, am în vedere nu mărirea raportului de 1 la 4,5, ci reducerea lui în perspectivă. În nici un caz nu se pune problema — și societatea noastră nu trebuie să admită — ca raportul între veniturile mari și mici să atingă un asemenea nivel încît să se acumuleze la un pol bogății și la altul săracii. Raportul de 1 la 4,5 răspunde în bune condiții și în viitor ; poate se va pune problema unei anumite reduceri, dar numai pentru

(Continuare în pagina 8)

(Urmare din pagina 7)

că aceasta înseamnă dreptate socială, reprezintă preocuparea pentru bunăstarea generală a poporului ! **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“).** De ce mă refer la toate acestea ? Pentru că în unele țări socialiste se adoptă măsuri în direcția măririi raportului între veniturile mari și mici, se vorbește chiar de o creștere a bogaților — a unui număr mic de bogați — și de o mare creștere a numărului de săraci. Unii se întreabă : ce este rău dacă o să avem și noi șomeri, cum există în țările capitaliste ? Aceasta îmi reamintește ce spunea, desigur, în secolul trecut, Caragiale — de ce să nu avem și noi faliții noștri ! **(Aplauze puternice).**

Sigur, o asemenea abordare nu este socialistă ! Și nu putem să admitem, în nici un fel, ca în societatea noastră să se ajungă, într-o formă sau alta, la o concentrare a bogăției în mîna cîtorva și la creșterea numărului săracilor.

Subliniez aceasta în fața Congresului, a partidului, a poporului nostru pentru că trebuie să constituie una din hotărîrile fundamentale ale Congresului nostru, de a face totul ca niciodată în România să nu mai existe bogați pe seama exploatării muncii altora ! Să avem un popor al bunăstării și fericirii, un popor al oamenilor muncii îmbelșugați prin munca lor ! Acesta este socialismul ! **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“).**

Sigur, revine forțelor revoluționare, popoarelor din țările respective să rezolve această problemă. În ce ne privește însă, noi vom fi întotdeauna alături de aceia care vor lupta pentru socialism, care să asigure dreptatea socială și bunăstarea poporului ! Și le vom acorda întotdeauna sprijin, întărind solidaritatea și colaborarea cu toți cei de pretutindeni care luptă pentru socialism. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

Este necesar să se aplice ferm acordul global, acționîndu-se pentru realizarea unei strînse legături între veniturile fiecăruia și rezultatele activității sale personale, precum și ale întregului colectiv.

Vom aplica ferm principiul socialist „de la fiecare după capacitatea sa, fiecăruia după munca sa“. Vom face astfel încît principiul socialist „nici muncă fără plîne, dar nici plîne fără muncă“ să stea la baza întregului sistem de retribuții și de venituri în țara noastră.

Trebuie să avem permanent în vedere că în societatea noastră singura sursă de venituri este munca, activitatea creatoare în diferite sectoare, pentru progresul și dezvoltarea patriei. Nimeni, în România, nu trebuie să realizeze venituri fără muncă, nimeni nu trebuie să trăiască asuprind și exploatînd munca altuia ! **(Aplauze puternice, prelungite).** Trebuie să aplicăm ferm principiul de bază al socialismului, al echității și dreptății sociale. Orice abatere de la acesta înseamnă a încălca legile obiective ale societății socialiste, înseamnă a ridica obstacole în calea dezvoltării patriei noastre.

Vor fi asigurate măsurile necesare în vederea înfăptuirii programelor de autoaprovizionare, creșterea desfacerii de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist, cu 5—8 la sută în 1995, față de 1990.

O atenție deosebită se va acorda bunei aprovizionări a populației cu produse agroalimentare, corespunzător programelor de autoaprovizionare, care asigură un nivel bun de consum pentru întregul popor, precum și cu mărfurile industriale necesare, într-o structură sortimentală diversificată și de un nivel calitativ tot mai ridicat.

Se vor dezvolta, în continuare, prestările de servicii, al căror volum va spori, în cincinalul viitor, cu 60—75 la sută.

Se poate spune că, în cel de-al 9-lea cincinal, se vor asigura un nivel bun de consum, o satisfacere în condiții cît mai bune a cerințelor privind nivelul de trai, material și spiritual, al întregului popor, corespunzător cerințelor exigente ale științei.

În același timp, așa cum se prevede în Programul-Directivă, în cincinalul 1991—1995 se vor realiza încă 700 de mii de apartamente din fondurile statului în municipii, orașe, în viitoarele centre agroindustriale și pentru muncitorii și specialiștii din toate comunele patriei noastre.

Se poate spune că vom rezolva în cincinalul viitor, în linii generale, problema locuințelor, asigurîndu-se în orașe o suprafață locuibilă de circa 12 mp pe locuitor, plus dependințele.

Se va asigura îmbunătățirea, în continuare, a ocrotirii sănătății, inclusiv prin folosirea cît mai bună a bazei materiale existente, prin asigurarea în toate comunele patriei noastre de dispensare și tot ce este necesar pentru o bună îngrijire a sănătății întregului popor.

O atenție deosebită se va acorda dezvoltării bazei materiale pentru învățămîntul de 12 ani, pentru intensificarea activității cultural-artistice — factori importanți ai ridicării nivelului general de cunoștințe al întregii națiuni.

Realizarea prevederilor cincinalului 1991—1995 va asigura înaintarea fermă a României spre noi culmi de progres și civilizație. Înfăptuirea neabătută a Programului partidului, ridicarea la un nivel mai înalt a gradului de civilizație, de progres și bunăstare al poporului nostru va constitui o etapă hotărîtoare pentru înaintarea fermă a patriei noastre spre visul de aur, spre comunism. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu — eroism, România — comunism !“).**

Programul-Directivă prevede orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010, în care România urmează să realizeze un înalt nivel de dezvoltare economico-socială, astfel încît la începutul celui de-al treilea mileniu să realizăm obiectivul strategic de transformare a României într-un stat socialist multilateral dezvoltat, cu o înaltă civilizație materială și spirituală.

În domeniul agriculturii, asigurînd producții stabile de 50—60 milioane de tone de cereale anual și, în mod corespunzător, producții stabile la întreaga producție vegetală, vom avea asigurată dezvoltarea corespunzătoare a întregii zootehnii, astfel încît și agricultura românească să se numere printre agriculturile cu producții ridicate, cu eficiență și rentabilitate dintre cele mai bune din lume.

Să ridicăm puternic nivelul general de dezvoltare al tuturor sectoarelor, asigurînd un progres echilibrat, armonios, înlăturînd orice neconcordanțe sau contradicții între diferite ramuri de activitate.

La sfîrșitul mileniului al doilea și începutul celui de-al treilea mileniu, știința, învățămîntul, cultura românească trebuie să ajungă la un asemenea grad de dezvoltare care să ridice nivelul general al întregului nostru popor, ca întreaga noastră națiune să fie înarmată cu cele mai noi cunoștințe ale tehnicii și științei, ale cunoașterii, cu un înalt nivel de cunoștințe intelectuale, cu un spirit revoluționar de combativitate.

Nivelul general de dezvoltare al patriei noastre va asigura satisfacerea în bune condiții a cerințelor de viață, inclusiv de locuit, ale tuturor locuitorilor țării.

În același timp, va trebui să avem permanent în vedere de a asigura o asemenea dezvoltare a economiei naționale și, totodată, de organizare a producției și a muncii, încît toți cetățenii patriei, întregul tineret să poată să aibă asigurat locul de muncă, să participe — într-un sector sau altul, în cadrul diviziunii muncii din cadrul societății — la realizarea programelor de dezvoltare a patriei noastre.

Totodată, în acest cadru vom acorda o atenție deosebită extinderii activităților sociale, suportării unor cheltuieli sociale generale de către societate, asigurînd astfel condiții optime și egale pentru toți fiii patriei. În mod deosebit, aș sublinia suportarea în întregime de către stat a tuturor cheltuielilor — pentru tineret, pentru învățămînt, cultură, sănătate.

De altfel, trebuie să avem permanent în vedere că suportarea de către stat a cheltuielilor pentru diferite activități sociale constituie o necesitate obiectivă a ridicării generale a nivelului de trai și a adevăratei egalități în drepturi pentru toți fiii patriei.

Vor fi create astfel condițiile necesare — materiale, tehnico-științifice și din punctul de vedere al nivelului de pregătire generală al oamenilor muncii, al întregului popor —, încît societatea noastră să poată să treacă treptat la etapa superioară a socialismului, la înfăptuirea în viață a principiilor de muncă și viață comuniste.

Să acționăm în așa fel încît la începutul celui de-al treilea mileniu patria noastră să ofere condițiile necesare înaintării ferme a României spre înaltele piscuri de aur — spre societatea comunistă !

Toate aceste orientări de perspectivă nu sînt dorințe și visuri abstracte sau teoretice. Ele au la bază marile realizări obținute de poporul român în înfăptuirea cu succes a socialismului, vor fi rezultatul înfăptuirii neabătute a hotărîrilor Congresului al XIV-lea, a Programului partidului. Vor fi rezultatul muncii unite a poporului nostru ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !“).**

Garanția realizării lor o constituie politica justă a partidului nostru comunist — forța politică conducătoare a întregii societăți — munca creatoare, înflăcărată, entuziastă a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, care au înfăptuit și înfăptuiesc neabătut politica generală de dezvoltare a patriei noastre !

În deplină unitate, sub conducerea partidului nostru comunist, să ne angajăm în fața partidului, a poporului nostru că vom face totul pentru realizarea acestor minunate obiective, că vom asigura triumful societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, vom ridica nivelul de viață, de bunăstare și fericire al întregului popor, asigurînd întărirea continuă a independenței, suveranității României, ca țară liberă, demnă, în rîndul națiunilor libere ale lumii ! **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța !“).**

XII. Perfecționarea continuă a activității statului de conducere și planificare a dezvoltării economico-sociale, pe baza planului național unic

Stimați tovarăși,

Avem un program de dezvoltare economico-socială și perspective minunate pentru înaintarea patriei noastre spre noi culmi de progres și civilizație.

Pentru realizarea lor este necesar să acționăm cu întreaga răspundere, în spirit revoluționar, în vederea perfecționării continue a activității de conducere, de planificare, pe baza democrației muncitorești-revoluționare.

Pornind de la menținerea și chiar creșterea rolului statului în organizarea și conducerea unitară a operei de construcție socialistă, va trebui să acționăm cu hotărîre pentru perfecționarea și îmbunătățirea muncii organelor de stat din toate sectoarele de activitate.

Trebuie să se pună capăt cu hotărîre birocratismului, formalismului, să se mute centrul de activitate în unități, în întreprinderi, în județe, orașe și comune, acolo unde se hotărăște, de fapt, realizarea tuturor planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială.

Este necesar să perfecționăm elaborarea planurilor de dezvoltare economico-socială, prin îmbinarea dialectică a rolului organelor centrale și al unităților economico-sociale, al maselor populare în elaborarea tuturor planurilor și programelor de dezvoltare.

La baza întregii activități viitoare trebuie să stea planul național unic de dezvoltare economico-socială, care asigură îmbinarea intereselor generale de dezvoltare pe calea socialismului a întregii țări, cu folosirea experienței și forței unităților economice și teritorial-administrative.

Să acționăm cu toată hotărîrea pentru creșterea și perfecționarea activității consiliilor populare ca organe ale autoconducerii și autoaprovizionării, în vederea înfăptuirii neabătute a obiectivelor dezvoltării tuturor zonelor și localităților patriei noastre.

În întreaga activitate trebuie să pornim consecvent de la orientările stabilite încă de Congresul al IX-lea al partidului, privind aplicarea legilor obiective, a principiilor socialismului științific la condițiile și realitățile României.

Să avem permanent în vedere că, pe această bază, socialismul se realizează în mod diferit, în raport de condițiile concrete de la o țară la alta, de la o etapă la alta de dezvoltare.

Să nu uităm nici un moment că trebuie să avem o atitudine revoluționară în stabilirea căilor de dezvoltare socialistă a patriei, pornind de la necesitatea de a înlătura permanent tot ceea ce este vechi și nu mai corespunde noilor realități, de a promova cu îndrăzneală nou, în toate domeniile de activitate.

În acest spirit trebuie să acționăm continuu pentru perfecționarea întregii activități economico-sociale, de făurire a socialismului.

XIII. Dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare — necesitate legică a făuririi cu succes a socialismului. Înfăptuirea consecventă a principiului construirii socialismului cu poporul și pentru popor

Dar, subliniez încă o dată, că — luptînd ferm împotriva vechiului, a ceea ce nu mai corespunde — trebuie să prețuim și să dezvoltăm continuu socialismul. Sub nici o formă nu trebuie să admitem — și în nici o împrejurare — ca cineva să atenteze la cuceririle socialiste ale poporului român, ca cineva, indiferent sub ce formă, să pună piedici în înaintarea României spre comunism ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu, eroism — România, comunism !“).**

După cum știți, în popor se spune așa : să nu arunci, odată cu apa murdară, și copilul. Și nu mai este, însă, vorba de un simplu copil ! Socialismul a devenit un voinic puternic, un Făt-Frumos, care a crescut într-o lună cît alții într-un an — cum se spune în poveste — și a devenit un flăcău puternic, voinic, care se va afirma în întreaga lume, pentru că numai socialismul reprezintă viitorul ! **(Aplauze și urale îndelungate).**

Iată de ce, criticînd ce e rău, nu trebuie să aruncăm socialismul, ci pe cei care au făcut în așa fel încît să aducă daune socialismului !

Ce se poate spune despre cei care declară astăzi că nu mai vor socialismul, că vor să meargă spre capitalism, deși au avut funcții de conducere într-o țară sau alta ? Au lucrat oare pentru socialism ? Oricine își pune această întrebare.

Se pare că răspunsul logic este că au folosit funcțiile pe care le-au avut pentru a împiedica dezvoltarea socialismului, că n-au servit poporul și nu se gîndesc să-l servească.

Iată de ce pun cu toată seriozitatea în fața partidului și poporului că trebuie să avem permanent în vedere de a face totul pentru ca acest minunat voinic, socialismul — acest Făt-Frumos al omenirii — să triumfe nu numai în România, ci și în întreaga lume ! Așa ne vom face datoria de comuniști, de adevărați cetățeni ai României socialiste ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !“).**

Stimați tovarăși,

Pornind de la principiul științific, revoluționar, al făuririi socialismului cu poporul și pentru popor, este necesar să dezvoltăm și să perfecționăm continuu sistemul democrației noastre muncitorești.

Să facem astfel încît adunările generale ale proprietarilor și producătorilor, consiliile oamenilor muncii — în care muncitorii reprezintă cel puțin 30 la sută — să aibă un rol tot mai important în administrarea cu rezultate cît mai bune a mijloacelor fixe, a părții din avuția națională încredințate fiecărui colectiv, să participe la elaborarea și înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială a fiecărei unități, a întregii țări.

Să asigurăm buna funcționare a organismelor județene ale democrației muncitorești-revoluționare, o bună desfășurare a activității în toate sectoarele.

Un rol tot mai important trebuie să aibă Congresul oamenilor muncii, care are loc o dată la 5 ani și la lucrările căruia participă circa 11 000 de oameni ai muncii, Congresul agriculturii, la care, de asemenea, participă 11 000 de cooperatori și oameni ai muncii din agricultură, Congresul științei și învățămîntului, la lucrările căruia iau parte 7 000 de oameni ai muncii din aceste domenii de activitate, Congresul educației și culturii socialiste, la care participă circa 6 000 de oameni din acest important sector de activitate, Congresul consiliilor populare, care dezbate activitatea organelor locale de stat, alege Camera Legislativă și care asigură dezbaterea tuturor legilor și programelor privind dezvoltarea economico-socială a județelor și localităților patriei noastre.

Toate acestea își aleg consiliile de conducere între congrese, care asigură participarea permanentă, organizată a tuturor categoriilor sociale la elabora-

rea politicii interne și externe a patriei noastre.

Trebuie să facem astfel încît congresele, consiliile de conducere, toate organismele democrației muncitorești-revoluționare să realizeze o conlucrare tot mai strînsă cu organismele statului și să asigurăm cea mai largă democrație în întreaga dezvoltare a societății noastre socialiste.

După cum este cunoscut, am perfecționat activitatea Marii Adunări Naționale, a Consiliului de Stat, Consiliului Suprem al Dezvoltării și a altor organisme, care asigură ca toate legile privind activitatea statului nostru să fie expresia voinței întregii națiuni.

Este necesar să îmbunătățim, în continuare, activitatea tuturor acestor organisme, să extindem larg formele democrației noastre muncitorești-revoluționare, pornind de la faptul că socialismul nu se poate realiza decît pe baza celei mai largi democrații, care să asigure participarea activă a întregului popor la făurirea conștientă a propriului său viitor.

Să avem permanent în vedere că socialismul însuși presupune cea mai înaltă formă democratică, asigură cele mai bune condiții, incomparabile cu oricare altă formă a democrației burgheze, deoarece niciodată nu se poate vorbi de o adevărată egalitate între exploatatori și exploatați, între bogați și săraci. Numai și numai prin făurirea unei societăți a adevăratei egalități și dreptăți sociale se poate realiza adevărata democrație, se pot crea condiții ca poporul însuși să fie cel care hotărăște și asigură întreaga dezvoltare a patriei, făurirea cu succes a socialismului. **(Aplauze puternice, prelungite).**

La Plenara din octombrie a Comitetului Central al partidului pe problemele ideologice m-am referit pe larg la aceste probleme, de aceea nu doresc să mai insist acum asupra lor. Voi reaminti numai că, încă cu mulți ani în urmă, partidul nostru a considerat necesar să se renunțe la noțiunea de dictatură a proletariatului, apreciind că aceasta nu corespunde conținutului real, de clasă, al statului socialist, nu exprimă esența lui democratică. Am considerat — și viața a demonstrat pe deplin — că noțiunea democrației muncitorești-revoluționare, statul celor ce muncesc, al poporului, asigură o îmbinare corespunzătoare a rolului organelor de stat cu organismele democrației muncitorești-revoluționare, cu participarea largă, democratică a maselor la conducerea întregii societăți.

XIV. Proprietatea întregului popor și cooperatistă — temelia de granit a edificării socialismului

În acest cadru, aș dori să mă refer la necesitatea unei juste înțelegeri a cerinței întăririi continue a proprietății întregului popor și a proprietății cooperatiste — ca bază trainică a făuririi cu succes a programelor de dezvoltare economico-socială, de făurire a socialismului și comunismului. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Sînt de neînțeles unele teze antiștiințifice cu privire la egalitatea între diferite forme de proprietate. Omenirea, după cum este bine cunoscut, a trecut prin mai multe orînduiri sociale și forme de proprietate, și — după cum este, de asemenea, bine cunoscut — înlăturarea acestora s-a realizat prin lupta noilor forțe sociale.

A vorbi de egalitatea dintre diferite forme de proprietate, s-ar putea considera că și proprietatea feudală și sclavagistă, nu numai capitalistă, trebuie să-și găsească locul într-o formă sau alta. Poate unii și gîndesc la aceasta!

Este necesar să respingem cu hotărîre asemenea teze care nu pot decît să dăuneze progresului general al societății omenești, și cu atît mai mult al societății socialiste.

Se poate vorbi — și trebuie să subliniem aceasta — de egalitatea deplină între diferite forme de proprietate socialistă a poporului și proprietatea cooperatistă. După cum este bine cunoscut, cu mult timp în urmă am combătut teza deosebirilor dintre diferitele forme de proprietate socialistă, am afirmat și am realizat în practică adevărata egalitate între proprietatea întregului popor și proprietatea cooperatistă, acordîndu-le deopotrivă întregul sprijin pentru asigurarea înfăptuirii obiectivelor de dezvoltare a forțelor de producție, de ridicare a patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

Pornind de la toate acestea, este necesar să asigurăm întărirea continuă a proprietății întregului popor și cooperatiste, a proprietății socialiste ca bază a întregii dezvoltări a patriei noastre și a socialismului în general. Să asigurăm perfecționarea continuă a sistemului democrației muncitorești-revoluționare, să așezăm la baza întregii activități principiile fundamentale ale apărării intereselor întregului popor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

XV. Întărirea legalității socialiste în toate domeniile vieții economice și sociale

La baza întregii activități trebuie să se afle Constituția țării, care reprezintă Carta fundamentală a dezvoltării socialiste, a integrității și independenței României.

Activitatea din toate domeniile trebuie să se bazeze numai și numai pe legile țării, care reglementează și asigură dezvoltarea unitară a patriei noastre, deplina egalitate în drepturi între toți cetățenii patriei.

În acest cadru este necesar să perfecționăm în continuare activitatea organelor de procuratură și justiție, care trebuie să-și desfășoare activitatea în strînsă legătură cu masele largi populare.

Să asigurăm buna funcționare a consiliilor și comisiilor de judecată, participarea maselor largi la activitatea de asigurare a ordinii, a proprietății socialiste, a bunei conviețuiri sociale.

Să perfecționăm continuu activitatea organelor de ordine internă, ale miliției și securității, în vederea apărării cu fermitate a proprietății oamenilor muncii, a proprietății cooperatiste, a bunurilor întregului popor, a muncii și vieții tuturor cetățenilor, a cuceririlor revoluționare, să asigurăm apărarea și respectarea legilor țării.

Așa cum am mai declarat și în alte împrejurări, este necesar să facem astfel încît nimeni să nu fie pedepsit pe nedrept, dar totodată nimeni să nu se poată sustrage răspunderii în fața poporului, a legilor țării, pentru încălcarea legilor, pentru activitatea de trădare a intereselor țării, a intereselor socialismului, a independenței și suveranității patriei. **(Aplauze puternice).**

Pornind de la cerințele apărării integrității și independenței României, partidul și statul nostru socialist vor acorda și în continuare toată atenția întăririi continue a capacității de apărare a patriei.

În spiritul doctrinei militare, după care rolul armatei este acela de a apăra independența și integritatea patriei, de a exclude orice acțiuni agresive împotriva altor țări, va trebui să asigurăm întărirea capacității de luptă a armatei noastre, participarea activă a întregului popor la apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității, a societății noastre socialiste.

Să întărim conlucrarea între forțele armate, gărzile patriotice și unitățile de pregătire militară a tineretului, avînd permanent în vedere — repet — că apărarea patriei și a socialismului este și trebuie să fie întotdeauna opera întregului popor, care trebuie să-și asigure un viitor liber, independent, așa cum îl dorește, fără nici un amestec din afară. **(Aplauze puternice, prelungite).**

În același timp, doresc să reafirm, și la Congresul al XIV-lea al partidului, hotărîrea României de a întări colaborarea cu armatele țărilor socialiste, de a participa activ la activitatea Tratatului de la Varșovia, pînă la desființarea concomitentă a acestuia și a N.A.T.O. În orice împrejurări considerăm necesară colaborarea cu armatele țărilor socialiste, cu alte armate prietene în apărarea țărilor noastre, a independenței lor împotriva oricărei agresiuni din afară.

Este necesar ca — adoptînd noul program de dezvoltare a patriei noastre — să ne angajăm cu toată hotărîrea de a face totul pentru organizarea și perfecționarea întregii activități, pentru a asigura ca întotdeauna să fim în concordanță cu noile cerințe ale dezvoltării științei și culturii, în construcția socialismului, ca tot ceea ce facem să corespundă intereselor poporului, viitorului lui de libertate și independență. **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!").**

XVI. Creșterea rolului conducător al Partidului Comunist Român — centrul vital al națiunii — forța politică conducătoare a întregii națiuni pe calea înfăptuirii neabătute a socialismului și comunismului în patria noastră

Stimați tovarăși,

Remarcabilele realizări ale poporului român în transformarea revoluționară a societății, în făurirea cu succes a socialismului demonstrează, cu puterea faptelor de netăgăduit, justețea politicii generale interne și externe a Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii națiuni — care a acționat totdeauna pentru aplicarea creatoare a adevărurilor universal-valabile ale socialismului științific la realitățile României, îndeplinindu-și cu cinste misiunea și răspunderea istorică față de prezentul și viitorul patriei noastre. **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!").**

În cinstea Congresului, însăși natura a împrăștiat norii și astăzi este o zi cu soare, care demonstrează ce minunat este socialismul! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

La Congresul al XIV-lea numărul membrilor de partid este de 3 831 000, cu peste 431 de mii mai mare decît la Congresul al XIII-lea.

Este demn de subliniat că între cele două congrese au intrat în partid 590 de mii de oameni ai muncii. Dintre aceștia, 390 de mii, circa 66 la sută, sînt muncitori. Trebuie subliniat faptul că 80 la sută din noii membri de partid provin din rîndurile Uniunii Tineretului Comunist, iar circa 50 la sută sînt femei, ceea ce face ca ponderea totală a femeilor în partid să fie de aproape 36 la sută.

Actualmente, din totalul membrilor de partid, 55 la sută sînt muncitori, 16 la sută țărani, peste 20 la sută intelectuali și funcționari, iar restul alte categorii.

Putem spune că compoziția națională a partidului corespunde structurii generale a populației țării. Peste 92 la sută din membrii de partid sînt români, 6,53 la sută români de naționalitate maghiară, 0,51 la sută sînt români de naționalitate germană, iar restul români de alte naționalități.

Avem, de asemenea, o structură de vîrstă bună a partidului. Din totalul membrilor de partid, aproape 20 la sută au vîrsta pînă la 30 de ani, 51 la sută pînă la 50 de ani, iar restul de 29 la sută peste 50 de ani.

Creșterea continuă a rîndurilor partidului demonstrează cu putere încrederea clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor în Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare, centrul vital al societății noastre socialiste, conștiința vie, patriotică, revoluționară a întregii națiuni. **(Aplauze și urale puternice. Se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!").**

Avem o structură organizatorică bună, partidul avînd 59 554 organizații de bază, 6 063 comitete de partid în întreprinderi, instituții și unități agricole, 2 364 comitete comunale, 259 comitete orășenești și municipale și 41 organizații județene, inclusiv municipiul București.

Se poate spune că nu există unitate economico-socială sau sector mai important de activitate unde să nu existe puternice organizații de partid, unde comuniștii să nu acționeze pentru unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii, ale întregului popor în înfăptuirea programelor de dezvoltare a patriei, de făurire cu succes a socialismului.

Afirmarea rolului conducător al partidului în societate, recunoașterea acestuia de către întregul popor și consemnarea sa în însăși Constituția țării sînt rezultatul unui proces istoric obiectiv.

De la înființarea mișcării muncitorești-revoluționare în România, a primului Partid Muncitoresc Social-Democrat, în 1893, și apoi a Partidului Comunist, în 1921, partidul nostru s-a situat întotdeauna ferm în fruntea luptei pentru apărarea intereselor vitale ale clasei muncitoare, ale oamenilor muncii, împotriva fascismului și războiului, pentru răsturnarea vechii orînduiri și înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, pentru apărarea intereselor supreme ale întregii națiuni, asigurarea independenței și suveranității țării.

În împrejurări grele partidul nostru și-a dovedit calitățile revoluționare, capacitatea de organizare și mobilizare a oamenilor muncii, a clasei muncitoare și a altor forțe progresiste în lupta împotriva vechii orînduiri și apoi în măreața operă de construire a socialismului.

Meritā — și în acest cadru — să subliniem importanța istorică a hotărîrilor Congresului al IX-lea, care a lichidat stările negative din trecut, a asigurat perfecționarea și ridicarea activității partidului în concordanță cu noile cerințe ale făuririi socialismului, cu poporul și pentru popor. **(Aplauze puternice).**

Partidul reprezintă centrul vital al națiunii noastre, de la partid radiază spiritul revoluționar, marile impulsuri de înnoire și transformare a patriei noastre, de ridicare continuă a României pe noi culmi de progres și civilizație.

Înfăptuirea măreților programe de dezvoltare a patriei în perioada următoare impune creșterea și mai puternică a rolului politic conducător al partidului, perfecționarea activității sale în concordanță cu noile cerințe și realități.

Nu doresc să mă refer din nou la concepțiile greșite cu privire la rolul partidului, despre care am vorbit la recenta Plenară a Comitetului Central.

Este necesar să avem permanent în vedere că partidul nostru — ca de altfel oricare partid politic — și-a asumat în fața poporului obligația de a asigura realizarea unei noi orînduiri sociale și trebuie să acționeze cu toate forțele pentru a-și îndeplini cu cinste angajamentele asumate.

Partidul nu poate renunța la răspunderea sa revoluționară, nu poate să cedeze altei forțe politice misiunea sa istorică. A face acest lucru înseamnă, de fapt, a renunța de a mai fi un partid revoluționar, comunist, de a-și îndeplini programul de făurire a socialismului și comunismului.

Avem marea obligație să facem astfel încît partidul nostru să-și îndeplinească în orice împrejurări misiunea și rolul său istoric de a realiza pe pămîntul României cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — socialismul și comunismul, de a asigura întotdeauna viitorul liber și independent al poporului român! **(Aplauze puternice, prelungite. Se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism!").**

El trebuie să conlucreze strîns cu toate organizațiile de masă, cu toate forțele sociale, cu întregul popor, deoarece numai împreună și în deplină unitate cu întregul popor el își poate îndeplini misiunea istorică!

Este necesar să acționăm cu toate forțele în direcția perfecționării activității organelor și organizațiilor de partid, pentru creșterea răspunderii organelor și organizațiilor de partid în întreaga activitate de înfăptuire a planurilor și programelor de dezvoltare.

Așa cum am menționat nu o dată, trebuie să avem permanent în vedere că membrii de partid nu au și nu pot avea avantaje speciale, ei au numai îndatoriri mai mari — acelea de revoluționari, de a acționa cu toată forța lor pentru realizarea Programului partidului, în deplină unitate cu toți oamenii muncii, cu întregul popor.

Este necesar să dezvoltăm puternic democrația internă de partid, să asigurăm ca toate hotărîrile să fie larg dezbătute în întregul partid, să reprezinte expresia gîndirii creatoare a tuturor comuniștilor, așa cum este necesar să avem permanent în vedere ca, odată cu aceasta, toate hotărîrile și legile țării să fie larg dezbătute cu întregul popor, pentru ca ele să reprezinte întotdeauna voința întregii națiuni!

Trebuie să dezvoltăm puternic spiritul critic și autocritic în întreaga activitate, atitudinea deschisă, clară și fermă împotriva lipsurilor, recunoașterea deschisă a acestora, nu formală, ci prin stabilirea de măsuri practice în vederea lichidării lipsurilor și perfecționării întregii activități.

În întreaga activitate trebuie să acordăm o atenție tot mai mare bunei repartizări a forțelor, promovării cadrelor cu spirit revoluționar, cu o atitudine fermă față de tot ceea ce este vechi și perimat, hotărîte să promoveze cu îndrăzneală noul în toate domeniile de activitate.

Să asigurăm realizarea legilor și principiilor privind rotația cadrelor și ridicarea continuă a nivelului de pregătire profesională, tehnico-științifică, ideologică, în toate domeniile.

Trebuie să acționăm și în viitor pen-

(Continuare în pagina 10)

(Urmare din pagina 9)

tru întărirea continuă a partidului și primirea în rîndurile sale a celor mai înaintați oameni ai muncii, din toate domeniile de activitate, pentru a asigura permanent întărirea și tinerețea partidului, păstrarea continuă a spiritului său muncitoresc-revoluționar — garanția îndeplinirii în cele mai bune condiții a rolului partidului de forță politică conducătoare în societatea noastră, de înaintare fermă a României spre cele mai înalte piscuri de progres și civilizație, spre societatea comunistă! **(Aplauze și urale puternice, prelungite. Se scandează îndelung „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres!").**

XVII. Organizațiile de masă și obștești în sistemul democrației noastre muncitorești-revoluționare. Frontul democrației și unității socialiste — expresie a unității de interese și aspirații ale întregului popor în jurul și sub conducerea politică a partidului

Stimați tovarăși,

În sistemul democrației muncitorești-revoluționare un rol important îl au organizațiile de masă și obștești, care organizează și asigură participarea tuturor oamenilor muncii la întreaga viață socială și politică.

Un rol important revine sindicatelor, ca organizații dintre cele mai largi ale oamenilor muncii din toate domeniile de activitate. Ele trebuie să-și îndeplinească în cele mai bune condiții răspunderea pe care o au în fața oamenilor muncii privind atît buna desfășurare a activității și a producției, ridicarea nivelului de pregătire profesională și a conștiinței revoluționare, dar și în preocuparea continuă pentru problemele sociale — de viață, de zi cu zi, ale tuturor oamenilor muncii.

Este necesar să se perfecționeze și să crească și mai mult rolul Uniunii Tineretului Comunist și al Asociațiilor Studenților Comuniști în educarea tineretului în spirit revoluționar combativ, de dezvoltare a conștiinței sale patriotice, a devotamentului nemărginit față de cauza socialismului și comunismului, de a asigura ridicarea continuă a nivelului de pregătire profesională, tehnico-științifică, a conștiinței revoluționare, de a înarma tineretul cu cele mai noi și noi cuceriri ale științei, ale cunoașterii umane din toate domeniile, de a asigura formarea noii generații în spiritul luptei consecvente, revoluționare, pentru făurirea socialismului și comunismului, pentru înaintarea patriei noastre pe calea progresului economic și social, pentru a asigura viitorul — permanent în libertate și independență — al națiunii noastre. **(Aplauze puternice, prelungite).**

De asemenea, Organizația de pionieri și șoimi ai patriei trebuie să-și perfecționeze continuu activitatea de educare a pionierilor, a tuturor copiilor în spiritul concepțiilor revolutionare, patriotice, de a învăța și învăța, de a se pregăti temeinic pentru a putea să intre în cîmpul muncii, cu un înalt nivel de pregătire în toate domeniile, în spirit revoluționar combativ. Să facem astfel ca tinerele generații să se formeze într-un înalt spirit de muncă și luptă revoluționară, să constituie garanția că vor asigura dezvoltarea continuă a patriei noastre, înfăptuirea visului de aur al omenirii — comunismul —, că întotdeauna vor fi demni apărători ai socialismului, ai patriei, ai independenței României! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Vorbind de activitatea organizațiilor de partid, ale democrației muncitorești-revoluționare, a organizațiilor de masă și obștești am avut în vedere că, în toate acestea, femeile își desfășoară activitatea și au un rol foarte important în toate domeniile de activitate. De aceea, doresc numai să subliniez că, și în viitor, vom acorda întreaga atenție promovării femeilor în întreaga activitate de partid, de stat, economico-socială, asigurînd astfel ca femeile să-și aducă o contribuție tot mai importantă, ca o parte a poporului nostru cu drepturi depline, cu îndatoriri și răspunderi depline. **(Aplauze puternice).**

Toate organizațiile de masă și obștești, cooperatiste, celelalte organizații trebuie să-și aducă, de asemenea, contribuția activă la întreaga activitate de progres a patriei noastre.

Un rol deosebit revine în această privință Organizației Democrației și Unității Socialiste, care cuprinde în rîndurile sale peste 4 milioane de oameni ai muncii care nu sînt membri ai partidului comunist, dar își desfășoară în cea mai mare parte activitatea în sindicate și alte organizații obștești — și care doresc ca în cadrul acestor organizații să participe activ, împreună cu organizațiile de partid, la întreaga activitate de dezvoltare a patriei noastre, de făurire a socialismului și comunismului. **(Aplauze puternice, prelungite).**

În sistemul democrației muncitorești-revoluționare un rol de importanță deosebită îl are Frontul Democrației și Unității Socialiste, organism politic larg, reprezentativ și democratic, care unește în rîndurile sale, sub conducerea politică a partidului, toate organizațiile obștești, toate categoriile sociale, toate forțele societății noastre, exprimînd astfel unitatea și aspirațiile tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, ale întregului nostru popor, hotărîrea de a acționa cu toate forțele, sub conducerea politică a partidului nostru comunist, pentru asigurarea înfăptuirii neabătute a programelor de dezvoltare a patriei, de ridicare a României pe noi culmi de progres și civilizație, de întărire a independenței și suveranității, de bunăstare și fericire ale întregii noastre națiuni. **(Aplauze puternice, prelungite).**

XVIII. Activitatea ideologică, teoretică și politico-educativă, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România

Stimați tovarăși,

În întreaga perioadă de construcție socialistă, și îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, activitatea ideologică, teoretică și politico-educativă, de formare a omului nou, constructor conștient al noii orînduiri sociale a avut un rol de însemnătate deosebită în ridicarea conștiinței revoluționare a maselor populare, în întreaga activitate de înfăptuire cu succes a programelor de dezvoltare economico-socială și ridicare a patriei pe noi culmi de progres și civilizație. Și după Congresul al XIII-lea al partidului s-a dezvoltat o intensă activitate politico-educativă.

La Plenara Comitetului Central al partidului pe problemele ideologice, teoretice, am dezbătut pe larg toate problemele și obiectivele activității viitoare din acest domeniu, de aceea nu doresc acum să mă opresc, pe larg, la această activitate.

Avînd în vedere importanța hotărîrilor Plenarei Comitetului Central al partidului pe problemele ideologice, propun ca ele să fie adoptate de Congresul al XIV-lea ca Program al partidului privind activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă, pe baza căruia să se elaboreze programe de activitate pe întreaga perioadă pînă la următorul congres al partidului. **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres!").**

Trebuie să avem permanent în vedere marile schimbări cu caracter economico-social, politic, care s-au produs în țara noastră, dar și pe plan mondial, uriașele cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Toate acestea cer o înaltă analiză științifică, materialist-dialectică a noilor probleme, a perspectivelor dezvoltării societății omenești și îmbogățirea, pe această bază, a teoriei socialismului științific, a concepției revoluționare despre lume și viață.

Activitatea noastră politico-ideologică trebuie să dea un răspuns științific, pe baza concepției revoluționare despre lume și viață, la problemele noi apărute în dezvoltarea socialismului, la problemele dezvoltării mondiale și să înarmeze partidul, întregul popor cu o concepție clară și o înțelegere științifică a căilor de făurire a socialismului, de înaintare fermă a patriei noastre, a întregii omeniri spre comunism!

În întreaga activitate politico-educativă trebuie să fie puse cu putere în evidență marile succese dobîndite în făurirea noii orînduiri, forța revoluționară transformatoare a socialismului, faptul că numai și numai socialismul asigură progresul în deplină libertate al omenirii, realizarea unei lumi mai drepte și mai bune.

Este necesar ca în întreaga noastră activitate politico-educativă, în învățămîntul de partid, în învățămîntul social, în învățămîntul politic de masă să intensificăm activitatea de înarmare a membrilor de partid, a oamenilor muncii cu o concepție revoluționară, științifică despre lume și viață, să dăm o perspectivă clară luptei pentru înfăptuirea Programului partidului, pentru înaintarea patriei noastre și ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație!

Să intensificăm activitatea de formare și ridicare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului, cu înalte trăsături revoluționar-patriotice, cu un larg orizont de cunoștințe teoretice, științifice și profesionale, de cultură generală, cu un spirit revoluționar militant. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Să dezvoltăm puternic dragostea față de patrie, față de interesele socialismului, ale poporului, spiritul solidarității militante internaționaliste cu toate forțele care luptă pentru socialism, pentru progres, pentru pace.

În același timp, se impune ca în întreaga noastră activitate politico-educativă să se adopte o poziție fermă față de diferite manifestări străine socialismului, să fie combătute cu toată hotărîrea șovinismul, naționalismul, rasismul, antisemitismul, tot ceea ce înjosește omul, urmărește să dezbine oamenii muncii, popoarele. Să combatem toate concepțiile retrograde, înapoiate, egoismul, spiritul de parvenire, manifestările de necinste, să educăm întregul popor — și în primul rînd tineretul — în spiritul idealurilor de dreptate, de cinste, de etică și echitate socialistă.

Trebuie să se unească toate forțele care acționează în activitatea politico-educativă, în vederea ridicării nivelului de cultură, de cunoștințe al tuturor oamenilor muncii, al întregului nostru popor.

Să perfecționăm continuu conținutul Festivalului național „Cîntarea României", care asigură participarea largă a maselor, și în primul rînd a tineretului, la întreaga activitate de creație cultural-artistică, care are un rol tot mai important în dezvoltarea culturii patriotice, revoluționare.

Așa cum se subliniază în hotărîrile Plenarei Comitetului Central, este necesar să se îmbunătățească activitatea tuturor organismelor care acționează în direcția activității politico-educative. Trebuie să se realizeze noi opere literare, cu un înalt conținut patriotic, noi filme, piese de teatru, care să oglindească viața, realizările poporului nostru, să fie puternic pătrunse de înaltele idealuri ale umanismului revoluționar, socialist, să sădească în conștiința tineretului, a întregului popor dragostea față de patrie, față de socialism, de partid, față de interesele generale ale întregii națiuni.

Presa, radioteleviziunea, toate mijloacele de informare în masă trebuie să acționeze cu și mai multă fermitate, în spiritul concepției revoluționare, să adopte o atitudine mai combativă față de manifestările și lipsurile din diferite domenii de activitate, să promoveze cu mai multă îndrăzneală noul, să generalizeze experiența înaintată.

Întreaga activitate politico-educativă trebuie să devină o puternică forță revoluționară, care să lumineze calea întregului popor în munca și lupta pentru realizarea programelor de dezvoltare economico-socială, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a poporului, de întărire necontenită a suveranității țării, de înaintare neabătută spre visul de aur, spre comunism! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism!").**

XIX. Politica externă a partidului și statului nostru, de pace și largă colaborare internațională, de participare activă la soluționarea constructivă a problemelor complexe ale lumii contemporane

Stimați tovarăși,

În întreaga activitate internațională, partidul și statul nostru socialist au pornit întotdeauna de la unitatea dialectică între politica internă și externă, de la faptul că realizarea cu succes a programelor de dezvoltare economico-socială și făurirea socialismului reprezintă o contribuție importantă la dezvoltarea relațiilor internaționale, la politica de pace și colaborare cu toate statele lumii.

Se poate spune că evenimentele internaționale, schimbările care s-au produs în viața mondială au confirmat pe deplin justețea aprecierilor și orientărilor stabilite de Congresul al XIII-lea cu privire la relațiile mondiale, la intensificarea luptei pentru dezarmare, pentru pace, pentru soluționarea problemelor complexe internaționale în interesul tuturor popoarelor, al independenței și suveranității lor.

Analiza științifică a situației mondiale demonstrează că omenirea parcurge o epocă de profunde transformări revoluționare și naționale. S-au produs și continuă să se producă mari mutații în raportul mondial de forțe.

Se poate afirma cu deplin temei că în viața internațională continuă să se manifeste două tendințe diametral opuse. Pe de o parte, se manifestă cu putere politica imperialistă, neocolonialistă, de dominație și asuprire, de încălcare a independenței și suveranității popoarelor, de jefuire și îmbogățire pe seama altor state, de amestec brutal și inadmisibil în treburile interne ale altor popoare.

Viața, realitățile demonstrează cu putere că în viața internațională capitalul financiar-bancar și monopolurile supranaționale au devenit forma principală de exploatare a altor popoare, și în primul rînd a țărilor în curs de dezvoltare. Toate acestea au dus la mărirea și mai mult a decalajului economic și social dintre țările bogate și țările sărace.

Totodată, se afirmă cu tot mai mare putere forța mișcării progresiste, democratice a popoarelor care se pronunță și acționează împotriva politicii imperialiste, a politicii de război, pentru dezarmare, pace, pentru dezvoltare liberă și independentă a tuturor națiunilor lumii.

Se poate afirma că se menține, încă, un echilibru relativ între aceste două tendințe, deși cercurile imperialiste își intensifică eforturile pentru a determina o schimbare a raportului de forțe în favoarea lor, în vederea consolidării dominației lor mondiale.

În dezvoltarea lumii contemporane continuă să se mențină și chiar se accentuează contradicția dintre socialism și capitalism, care rămîne o contradicție fundamentală a epocii noastre.

În același timp, se accentuează și devine tot mai puternică contradicția dintre țările bogate și țările sărace, care reprezintă o nouă contradicție fundamentală a actualei epoci de dezvoltare a omenirii. La aceasta trebuie adăugată contradicția de clasă din înseși țările capitaliste dezvoltate, precum și accentuarea unor contradicții între țările capitaliste dezvoltate.

Este bine cunoscut, după înseși datele oficiale din țările capitaliste dezvoltate, că se mărește decalajul dintre grupul tot mai mic de bogați și marea majoritate a populației. Se menține un număr ridicat de șomeri, și, în medie, 30—40 la sută din rîndul tineretului nu au asigurate locuri de muncă, crește an de an numărul săracilor și al celor care nu au nici o perspectivă de muncă și de viață demnă.

Se manifestă tot mai puternic lipsa de locuințe, crește, din păcate, numărul analfabeților în rîndul copiilor și tineretului, care nu au condiții pentru învățătură în înseși țările dezvoltate.

La acestea se adaugă criminalitatea, drogurile, care — în multe țări — au devenit probleme naționale.

Marile schimbări produse în dezvoltarea economico-socială au determinat mutații importante în raporturile dintre diferite țări capitaliste dezvoltate. A scăzut cu mult ponderea economică a Statelor Unite în rîndurile acestor țări, a crescut în schimb ponderea Japoniei, a R.F. Germania și altor țări. Aceasta a determinat, după cum este bine cunoscut, accentuarea unor mari contradicții între țările din acest grup.

Trebuie însă subliniat că procesul diferențierii și schimbării raportului de forțe în dezvoltarea economico-socială va continua, aceasta reprezentînd o lege

obiectivă a dezvoltării inegale — și se poate aprecia că, în perspectiva anilor 2000, începutul celui de-al treilea mileniu, lumea va cunoaște noi schimbări în dezvoltarea economică a diferitelor țări, vor apărea, fără îndoială, noi state puternic dezvoltate economic.

Aceasta va duce la schimbarea ponderii pe care o ocupă astăzi o țară sau alta, și în lumea capitalistă, dar în general în întreaga lume, în ce privește dezvoltarea economico-socială. Și în acest domeniu, ca în toate, nimic nu este veșnic. Nimic nu poate să oprească lumea la nivelul actual de dezvoltare al unor țări sau al altora. Este bine de subliniat și de înțeles acest lucru, pentru că aceasta va ajuta mult la înțelegerea procesului dialectic de schimbare a raportului de forțe, de dezvoltare a omenirii și va ajuta la tragerea unor concluzii corespunzătoare pentru o politică de colaborare care să asigure o dezvoltare echilibrată a tuturor zonelor și popoarelor lumii.

În acest cadru este necesar să subliniem accentuarea crizei economice mondiale, a crizei politice și sociale în lumea capitalistă, în întreaga lume în general, ceea ce duce la accentuarea instabilității economice și politice.

Actuala situație economico-socială mondială gravă este agravată și de continuarea cursei înarmărilor, de producerea și perfecționarea armelor nucleare și a altor mijloace de distrugere în masă, de creșterea cheltuielilor militare.

Avînd în vedere toate acestea, se poate spune că situația mondială continuă să se mențină gravă, inclusiv că se menține pericolul unui nou război mondial, în care se vor folosi, fără îndoială, armele nucleare, care vor duce la distrugerea întregii omeniri, a însești condițiilor pentru existența vieții pe planeta noastră.

Iată de ce popoarele își pun, pe drept cuvînt, întrebarea : cum și pe ce cale trebuie soluționate problemele grave ale vieții mondiale ? Cum trebuie să se acționeze pentru soluționarea, într-un mod nou, a tuturor acestor probleme ? Cum se va încheia mileniul al doilea și cum va păși omenirea în cel de-al treilea mileniu ?

De răspunsul ce va fi dat la aceste întrebări, de felul cum se va acționa în soluționarea acestora depinde întreaga dezvoltare a omenirii pe calea progresului, a libertății și independenței, depind realizarea dezarmării, înlăturarea pericolului nuclear și asigurarea unei păci trainice, a unei lumi fără arme, fără războaie. **(Aplauze puternice, prelungite).**

În acest an s-au împlinit 50 de ani de la declanșarea celui de-al doilea război mondial. Este necesar să nu se uite nici un moment învățămintele istoriei, faptul că politica de concesii făcute Germaniei naziste, lipsa de unitate a forțelor antifasciste, progresiste, democratice, a popoarelor din Europa au încurajat, de fapt, Germania hitleristă să dezlănțuie cel de-al doilea război mondial, urmărind să-și asigure dominația asupra lumii, așa cum nu trebuie uitat nici un moment că acordul dintre Germania hitleristă și Uniunea Sovietică nu a înlăturat pericolul de război.

Este bine cunoscut că întreaga omenire, și în primul rînd popoarele Uniunii Sovietice, inclusiv poporul nostru, au plătit scump, foarte scump — cu zeci de milioane de jertfe omenești, cu uriașe distrugeri — acest război. De aceea, este necesar să se facă totul pentru a nu se mai repeta ceea ce s-a întîmplat în 1939—1941, pentru a se înlătura pericolul de război și a se asigura o pace trainică și justă, egală pentru toate națiunile lumii ! **(Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — pace !").**

Stimați tovarăși,

Anul viitor se împlinesc 45 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial. De aceea, România consideră că trebuie să se treacă la adoptarea măsurilor necesare soluționării tuturor problemelor care nu s-au rezolvat încă.

În primul rînd, apare necesar să se adopte o poziție clară, fără echivoc, de condamnare și anulare a tuturor acordurilor încheiate cu Germania hitleristă, trăgîndu-se concluziile practice pentru anularea tuturor urmărilor acestor acorduri și dictate. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Trebuie considerat anormal că după 45 de ani de la încheierea războiului nu s-au realizat încă tratatele de pace între toate statele și nu s-a instaurat de fapt pacea în Europa.

Apare deci necesar să se treacă la tratative între statele interesate în vederea încheierii tratatelor de pace și lichidării cu desăvîrșire a urmărilor celui de-al doilea război mondial. Și pentru a răspunde anticipat la unele întrebări eventuale, vreau să spun clar că România consideră că aceasta nu trebuie să ducă la schimbări în Europa și că existența celor două state germane trebuie să continue, să fie o realitate a Europei de astăzi și de mîine ! **(Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceaușescu — pace !").**

Noi considerăm toate acestea ca acțiuni de importanță deosebită pentru consolidarea păcii și colaborării, pentru întărirea încrederii și pentru asigurarea unor progrese reale în problemele dezarmării, în asigurarea unei păci trainice în Europa și în întreaga lume.

Subliniez toate acestea pentru că este necesar ca acum, cînd în Europa se reactivează din nou forțele revanșarde, neonaziste, să se adopte o poziție fermă, de îngrădire a activității lor, de a nu se merge — în nici un fel — pe calea concesiilor, în numele așa-zisei libertăți de exprimare a părerilor. Nu poate exista libertate pentru revanșarzi, pentru fasciști, pentru acei care pun la cale o nouă reîmpărțire a lumii, care pun în pericol însăși existența civilizației, a omenirii, a vieții pe planeta noastră ! Libertatea trebuie asigurată popoarelor ca și independența, ca și dreptul de a-și hotărî singure dezvoltarea, fără nici un amestec din afară ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu — România, pacea și prietenia !").**

XX. Necesitatea respectării neabătute a principiilor de relații internaționale, a dreptului fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării sale economico-sociale în mod liber și independent, fără vreun amestec din afară

Stimați tovarăși,

În întreaga sa politică internațională, inclusiv de la Congresul al XIII-lea pînă în prezent, România a acționat cu toată hotărîrea pentru dezvoltarea relațiilor cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Am acționat în toate împrejurările în direcția dezarmării, pentru soluționarea problemelor litigioase dintre state pe calea tratativelor, pentru sprijinirea luptei de eliberare națională, a luptei popoarelor pentru independență și suveranitate.

Se poate spune că nu au existat probleme mai importante ale vieții mondiale în care România să nu fi participat, într-o formă sau alta, la soluționarea lor, să nu fi adus o contribuție activă la cauza păcii și colaborării între toate națiunile lumii.

Ca rezultat al politicii sale de colaborare și de pace cu toate statele lumii, România are în prezent relații diplomatice, economice și de altă natură cu 155 de state și acționează cu hotărîre pentru o largă colaborare economică, tehnico-științifică și culturală.

La baza relațiilor cu toate statele lumii am situat și acționăm cu toată hotărîrea pentru reafirmarea principiilor deplinei egalități în drepturi, ale respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, respectării dreptului fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării sale economico-sociale în mod liber și fără nici un amestec din afară. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Am acționat întotdeauna și acordăm o atenție deosebită extinderii relațiilor cu toate țările socialiste, întăririi unității și solidarității lor, atît în construcția socialistă, cît și în lupta pentru soluționarea gravelor probleme mondiale.

Am acordat, de asemenea, o atenție deosebită și vom extinde și în continuare larg relațiile cu țările în curs de dezvoltare, cu țările mici și mijlocii, cu țările nealiniate, considerînd aceasta ca o necesitate a luptei pentru dezvoltarea liberă a fiecărui popor, pentru apărarea independenței și suveranității tuturor națiunilor.

Am dezvoltat și vom acționa, de asemenea, pentru extinderea relațiilor cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, în spiritul principiilor coexistenței pașnice.

Considerăm că situația mondială actuală, existența în lume a unor grupuri de țări cu orînduiri sociale diferite, care se va menține încă pentru o vreme îndelungată, va impune ca o necesitate obiectivă dezvoltarea colaborării egale între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, că aceasta corespunde intereselor tuturor popoarelor lumii, unei politici și gîndiri noi în viața internațională, de adevărată egalitate în drepturi. **(Aplauze puternice).**

XXI. Dezarmarea, și în primul rînd dezarmarea nucleară — problemă fundamentală a epocii actuale

Stimați tovarăși,

Pornind de la situația internațională gravă, de la existența unor uriașe stocuri de arme nucleare, chimice și a altor armamente de distrugere în masă, considerăm că problema fundamentală a epocii noastre o reprezintă înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, eliminarea cu desăvîrșire pînă în anii 2000 — așa cum a propus Uniunea Sovietică — a tuturor armelor nucleare.

Considerăm că toate popoarele, conducătorii de state și guverne trebuie să acționeze cu întreaga răspundere pentru înlăturarea pericolului nuclear, pentru asigurarea dreptului suprem al popoarelor, al oamenilor — la viață, la pace, la libertate și independență. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este adevărat că s-au făcut anumiți pași în direcția dezarmării prin acordul sovieto-american privind rachetele nucleare cu rază medie de acțiune din Europa, că actualmente se desfășoară tratative pentru reducerea armamentelor convenționale, dar trebuie să spunem popoarelor adevărul : pericolul războiului nuclear continuă să rămînă și chiar se accentuează.

Pe ce bază fac această afirmație ?

Se continuă experiențele nucleare, se produc noi arme nucleare și se acționează pentru perfecționarea celor existente. Este bine cunoscută hotărîrea țărilor din N.A.T.O. privind modernizarea armamentelor nucleare cu rază scurtă de acțiune și armamentelor tactice, care va duce la mărirea de cîteva ori a puterii lor de distrugere. În aceste împrejurări, nu se poate vorbi de trecerea fermă, reală, hotărîtă la eliminarea armelor nucleare.

Sînt foarte importante tratativele dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii pentru reducerea cu 50 la sută a armamentelor strategice nucleare, dar trebuie să se pornească de la necesitatea realizării unui acord privind oprirea experiențelor și producerii de noi arme nucleare și stabilirea unei perioade cît mai scurte pentru eliminarea totală a acestor arme de pe Pămînt. Înlocuirea unor arme nucleare cu altele mai puternice nu numai că nu înlătură pericolul războiului nuclear, ci duce, dimpotrivă, la creșterea acestui pericol. România se pronunță și se adresează tuturor popoarelor cu chemarea de a se realiza un acord general cu privire la oprirea pentru totdeauna a oricăror experiențe nucleare și încetarea producerii de noi arme nucleare, de către toate statele.

Considerăm necesar să se renunțe — și de țările din N.A.T.O., și de țările din Tratatul de la Varșovia — la orice modernizare a armelor nucleare, să se încheie un acord general privind eliminarea totală a armelor nucleare, pînă în anul 2000.

În acest cadru, România propune să se încheie un acord general, cu participarea tuturor țărilor europene, privind eliminarea, pînă în anul 1995, a tuturor armelor nucleare din Europa. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Este necesar să se renunțe cu desăvîrșire la concepția agresivă a așa-zisei „descurajări nucleare" sau, în general, a „descurajării militare", care constituie de fapt o concepție a șantajului nuclear, a politicii de dominație și asuprire a altor popoare. Trebuie să se înțeleagă bine că o asemenea concepție nu poate să atragă decît un răspuns corespunzător și, de fapt, să se ajungă la o intensificare și mai puternică a cursei înarmărilor, inclusiv a celei nucleare. Nu descurajarea nucleară, ci dezarmarea nucleară și totală, politica de încredere, de prietenie, de colaborare egală între țările europene, între toate statele reprezintă calea pentru o politică nouă, pentru o gîndire nouă, care răspunde intereselor tuturor popoarelor lumii, fără deosebire de orînduire socială ! **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Dezarmare, pace !", „Ceaușescu — România, pacea și prietenia !").**

În acest cadru, doresc să subliniez că România consideră că o mare răspundere revine țărilor din Europa, unde se află cel mai mare arsenal de arme nucleare, chimice și convenționale.

Nu trebuie să se uite că un război nuclear va duce la distrugerea întregii Europe, a însești condițiilor de viață de pe continent.

Este adevărat că unii oameni de știință afirmă că s-ar putea ca, în urma unui război nuclear, să rămînă unele zone periferice ale lumii mai puțin afectate și că, după o anumită perioadă, de zeci sau sute de ani, să se poată relua viața.

Avînd în vedere că un război nuclear, cu folosirea armelor nucleare ar avea loc în primul rînd în Europa, trebuie să spunem poporului nostru, tuturor popoarelor europene adevărul.

În cazul unui război mondial cu folosirea armelor nucleare, Europa ar putea dispărea cu întreaga ei civilizație, vor dispărea însești condițiile reluării vieții, pentru multă, multă vreme, pe continentul nostru.

Putem să facem multe declarații, să vorbim mult de drepturile omului și ale popoarelor, dar cînd nu vom mai fi în viață nu vom mai putea vorbi nimic.

Oamenii au nevoie nu de vorbe, ci de acțiuni pentru a înlătura armele nucleare din Europa, pentru a salva Europa și civilizația ei, a asigura viața oamenilor, a popoarelor de pe acest continent și din întreaga lume. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Dezarmare — pace !").**

Totodată, este necesar să acționăm în vederea realizării unui acord privind eliminarea armelor chimice din Europa și din întreaga lume.

În același timp, România consideră că trebuie să se acționeze cu întreaga răspundere, de către toate țările participante la tratativele de la Viena, pentru realizarea în cel mai scurt timp a unui acord privind reducerea armelor convenționale la un nivel cît mai scăzut.

Este de neînțeles poziția unor țări care doresc să nu se ia în considerare reducerea unor anumite tipuri de arme cu o mare capacitate de distrugere.

Considerăm că trebuie să facem totul pentru a trece la reducerea tuturor armamentelor convenționale, de orice fel, pentru limitarea maximă a posibilității unei agresiuni împotriva vreunei țări, să se ajungă la o reducere radicală a cheltuielilor militare. Aceasta răspunde pe deplin intereselor tuturor popoarelor europene, ale întregii lumi și considerăm că este necesar ca Europa să-și asume răspunderea față de ea însăși și față de întreaga lume, de a acționa pentru dezarmare, pentru o lume a colaborării și păcii !

Fără nici o îndoială că țările nucleare, și în primul rînd cele două mari puteri nucleare, poartă principala răspundere pentru dezarmarea nucleară. Dar, totodată, este necesar ca statele europene și ale întregii lumi să participe activ la realizarea unui acord corespunzător privind eliminarea tuturor armelor nucleare.

Problema este așa de gravă și privește deopotrivă toate statele lumii — și ea nu poate fi soluționată de cele două mari puteri sau numai de cîteva state posesoare de arme nucleare.

Trebuie să se înțeleagă bine că dezvoltarea puternică a științei și tehnicii va duce inevitabil la apariția de noi state capabile să producă arme nucleare, sau arme de distrugere și mai puternice.

Iată de ce trebuie să se acționeze cu toată răspunderea, pînă nu este prea tîrziu, pentru a se ajunge la eliminarea completă a armelor nucleare și interzicerea producerii oricăror arme de distrugere în masă. Nimeni nu trebuie să-și facă iluzia că va putea folosi șantajul nuclear sau șantajul forței pentru a-și impune dominația, pentru a-și impune politica sa.

Istoria este plină de învățăminte și nu trebuie să fie uitată !

Cei care continuă să se gîndească la șantajul nuclear și militar trebuie să înțeleagă că aceasta se va întoarce pînă la urmă împotriva lor înșiși.

Este, fără nici o îndoială, necesar să se ajungă, pe calea tratativelor, la acorduri acceptabile pentru toate părțile, inclusiv pentru țările care nu dispun de armele nucleare și chimice, de o forță militară prea mare. Aceasta impune spirit de înțelegere, de încredere, de concesii acceptabile și de o parte, și de alta — am în vedere domeniul militar.

În nici un fel nu se poate pune în

(Continuare în pagina 12)

(Urmare din pagina 11)

discuție orînduirea socială dintr-o țară sau alta, îngrădirea, într-o formă sau alta, a dezvoltării economico-sociale a popoarelor. Trebuie să se înțeleagă bine că existența în lume a statelor cu orînduiri sociale diferite reprezintă un rezultat al dezvoltării istorice și trebuie găsită calea conlucrării și conviețuirii pașnice, respectînd dreptul fiecărui popor de a-și alege orînduirea pe care o dorește. Nimeni nu poate pretinde că deține monopolul adevărului, nimeni nu poate pretinde că alte state și popoare trebuie să urmeze orînduirea pe care o dorește el.

Trebuie să se respecte neabătut orînduirea fiecărui popor, dreptul lui la dezvoltare independentă, să se înțeleagă că dezvoltarea socialistă într-un mare grup de țări, dorința de a trece pe calea socialistă și a altor state reprezintă o legitate obiectivă și nu poate, în nici un fel, fi oprită prin forță. Colaborarea se poate asigura numai și numai printr-o politică de progres economic și social, de pace între toate națiunile lumii.

Mă refer la toate acestea pentru că este necesar să acționăm cu întreaga răspundere față de viitorul poporului nostru, de existența lui, pentru realizarea dezarmării în Europa și în întreaga lume. În ceea ce ne privește, avem ferma convingere că popoarele, acționînd unite, vor determina să se treacă la o politică reală de dezarmare, de pace pe planeta noastră. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Este necesar să se realizeze o largă colaborare în spiritul principiilor Conferinței de la Helsinki, în vederea înfăptuirii securității, dezarmării și cooperării în Europa pentru toate statele, fără deosebire de orînduire socială.

Considerăm că numai pe această cale popoarele europene pot să-și asigure o dezvoltare economico-socială și mai puternică, independența, suveranitatea, bunăstarea.

Fără nici o îndoială că asupra dezvoltării viitoare a colaborării sînt păreri diferite. Este necesar să se pornească însă de la realitatea epocii noastre, de la faptul că dezvoltarea națiunilor și a statelor independente reprezintă o realitate care se va menține încă multă vreme și în viitor.

De aceea, colaborarea și securitatea în Europa trebuie să se realizeze pornind de la această realitate a epocii noastre.

România se pronunță cu toată fermitatea pentru o Europă unită, bazată pe respectarea neabătută a diversității orînduirilor sociale, pentru o Europă a colaborării largi — economice, tehnice, științifice și culturale — a popoarelor independente, suverane, care să-și asigure dezvoltarea așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară.

Țara noastră se pronunță cu hotărîre pentru dezvoltarea unei largi colaborări cu toate statele din Balcani și transformarea regiunii noastre într-o zonă a păcii și bunei vecinătăți, fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine.

Ne adresăm de la tribuna marelui forum democratic al poporului nostru tuturor țărilor din Balcani, și chiar unor țări din bazinul dunărean, cu apelul de a acționa împreună pentru o largă colaborare în toate domeniile, care să deschidă calea înlăturării treptate a diferitelor obstacole, să ducă la apropierea și la întărirea prieteniei și conlucrării dintre popoarele noastre, asigurîndu-se deplina independență și suveranitate a fiecărui stat. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși,

Ca și în trecut, România se pronunță cu toată fermitatea pentru eliminarea forței și amenințării cu forța din viața internațională, pentru soluționarea tuturor conflictelor și problemelor litigioase din diferite regiuni ale lumii numai și numai pe cale pașnică, prin tratative.

Vom sprijini și în viitor orice acțiuni și inițiative îndreptate spre soluționarea pe cale pașnică a conflictelor din diferite regiuni ale lumii.

Doresc, și în acest cadru, să reafirm hotărîrea României de a acționa cu toate forțele sale pentru o soluție politică în Orientul Mijlociu, pentru realizarea unei conferințe internaționale, sub egida Organizației Națiunilor Unite, cu participarea tuturor părților interesate, precum și a membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate. Considerăm că este în interesul atît al statului palestinian, cît și al Israelului de a se ajunge cît mai repede la tratative, aceasta constituind singura cale pentru o pace justă și dreaptă. **(Aplauze puternice).** Pentru că aici se găsește șeful noului stat palestinian **(aplauze),** aș dori să-l asigur de deplina solidaritate în lupta pentru independența poporului său ! **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceaușescu — România, pacea și prietenia !").**

În același spirit ne exprimăm speranța că se va ajunge la realizarea unor acorduri depline între Irak și Iran, la restabilirea păcii și bunei vecinătăți.

Sprijinim ferm poporul din Afganistan în lupta pentru independența sa, pentru a-și soluționa problemele pe calea reconcilierii, fără nici un amestec din afară, pentru realizarea unui stat al poporului afgan, democratic, independent și nealiniat !

Ne pronunțăm cu toată fermitatea împotriva politicii de apartheid și considerăm că trebuie făcut totul pentru a se pune capăt cu desăvîrșire acestei politici !

Salutăm victoria în alegerile din Namibia a S.W.A.P.O. și exprimăm încă o dată cele mai calde felicitări și deplina solidaritate în realizarea unei Namibii independente, libere și democratice, care să asigure poporului adevărata libertate !

Vom sprijini și vom dezvolta colaborarea cu Namibia independentă, cu toate popoarele care luptă pentru a-și asigura deplina independență.

Ne exprimăm speranța că se va pune capăt amestecului în treburile diferitelor țări din America Centrală, și în primul rînd în Nicaragua, respectîndu-se dreptul fiecărui popor de a-și soluționa în mod independent problemele.

Este timpul să se înțeleagă că trebuie să se renunțe la amestecul, sub diferite forme, în treburile interne ale altor țări, la încercarea de a le impune o anumită cale de dezvoltare economico-socială, de viață politică.

Numai respectîndu-se neabătut independența și dreptul fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării și orînduirea pe care o dorește se poate asigura o politică de progres economic și social, de colaborare și de pace între toate națiunile lumii. **(Aplauze puternice, prelungite).**

XXII. Lichidarea subdezvoltării și realizarea unei noi ordini economice internaționale — condiție hotărîtoare a depășirii problemelor grave din economia mondială, a asigurării progresului economico-social al tuturor popoarelor

Stimați tovarăși,

Una din problemele deosebit de grave ale vieții internaționale o reprezintă, așa cum am menționat, accentuarea decalajelor între țările bogate și țările sărace, înrăutățirea continuă a situației țărilor în curs de dezvoltare. Mai mult de două treimi din omenire trăiește în subdezvoltare. Sub diferite forme, țările în curs de dezvoltare finanțează anual, cu zeci de miliarde de dolari, țările dezvoltate, bogate.

Este necesar să se realizeze o nouă politică economică, bazată pe egalitate și avantaj reciproc. Trebuie să se pornească de la necesitatea lichidării, în cel mai scurt timp, a subdezvoltării, pe calea sprijinirii țărilor în curs de dezvoltare, în vederea realizării unei economii proprii, independente.

Aceasta impune, totodată, o soluționare globală a problemelor datoriilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare.

Ne pronunțăm ferm pentru realizarea unei conferințe internaționale și considerăm că organizarea acestei conferințe în cadrul Organizației Națiunilor Unite trebuie să fie temeinic pregătită, să se ajungă, pe calea tratativelor între țările bogate și sărace, la soluții reciproc acceptabile, care să țină însă neapărat seama de o soluționare reală a problemelor subdezvoltării și realizării unei noi ordini economice mondiale. Este și în interesul țărilor capitaliste dezvoltate, al tuturor țărilor lumii să se ajungă la o reglementare a acestor probleme în cel mai scurt timp, pentru că numai așa se vor crea condiții pentru depășirea problemelor grave din economia mondială, pentru progresul economico-social al tuturor popoarelor, pentru dezvoltarea generală a colaborării și asigurarea păcii în lume. **(Aplauze puternice, prelungite).**

XXIII. Participarea activă la viața internațională a tuturor statelor, și în mod deosebit a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a țărilor nealiniate — cerință primordială a epocii contemporane. Creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale

În același timp, aș dori să subliniez, și în acest cadru, necesitatea întăririi mai puternice a solidarității și colaborării între țările în curs de dezvoltare, pornind de la faptul că ele pot să găsească împreună căile pentru soluționarea problemelor grave ale dezvoltării economico-sociale și, totodată, să acționeze în mod unitar în tratativele cu țările dezvoltate.

În acest spirit, România — ca țară socialistă membră a grupului țărilor în curs de dezvoltare — va continua să extindă colaborarea activă cu aceste state. Vom rămîne permanent împreună și în strînsă colaborare cu țările în curs de dezvoltare, considerînd că însăși dezvoltarea României și a altor țări pe calea progresului este strîns legată de solidaritatea cu țările în curs de dezvoltare, de progresul economico-social al acestor popoare, al tuturor națiunilor lumii. **(Aplauze puternice).**

În lume sînt multe probleme de soluționat. Aceasta impune ca o necesitate obiectivă participarea activă la soluționarea lor a tuturor statelor, fără deosebire de mărime sau orînduire socială — și doresc să subliniez, în acest sens, necesitatea participării active la soluționarea acestor probleme a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a țărilor nealiniate.

În același timp, ne pronunțăm pentru creșterea și mai puternică a rolului Organizației Națiunilor Unite, al organismelor internaționale în soluționarea problemelor grave și complexe, în interesul independenței fiecărei națiuni, al păcii și colaborării internaționale. Considerăm că este necesar să se aibă în vedere perfecționarea și îmbunătățirea activității și a modului de funcționare cît mai democratică a diferitelor organisme ale Națiunilor Unite.

Deși situația este deosebit de gravă și complexă, se poate afirma, fără teama de a greși, că în lume există forțele necesare care, acționînd în deplină unitate, pot determina un curs nou al vieții internaționale, pot asigura dezarmarea, pacea, realizarea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră. **(Aplauze puternice, prelungite).**

XXIV. Politica Partidului Comunist Român de dezvoltare a colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu forțele democratice, revoluționare, antiimperialiste și progresiste din întreaga lume

Stimați tovarăși,

Este bine cunoscut că de la înființarea primelor grupe socialiste, a Partidului Muncitoresc Social-Democrat, în 1893, și apoi a Partidului Comunist Român, în 1921, mișcarea muncitorească, revoluționarii români au întreținut legături active cu mișcarea muncitorească internațională, cu partidele clasei muncitoare și progresiste. Revoluționarii români au făcut parte din Internaționala I comunistă, creată de Marx și Engels, s-au aflat pe baricadele Comunei din Paris, au participat la activitatea Internaționalei a II-a, la activitatea Internaționalei a III-a, comuniste. Revoluționarii români au luptat alături de revoluționarii ruși pentru victoria Revoluției Socialiste din Octombrie, s-au aflat în Spania, în Franța și în alte țări în lupta împotriva fascismului, pentru apărarea libertăților democratice.

Partidul Comunist Român și forțele progresiste din țara noastră au acordat un sprijin activ mișcărilor de eliberare națională, considerînd aceasta ca o îndatorire a solidarității cu toate popoarele care luptă pentru independență, pentru a-și făuri o viață liberă.

Și în trecut, și în întreaga perioadă de după 23 August, inclusiv după Congresul al XIII-lea al partidului, Partidul Comunist Român a participat activ la activitatea de colaborare și solidaritate cu partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele progresiste.

Avînd în vedere situația mondială actuală, problemele complexe și marile schimbări care au loc în lume, Partidul Comunist Român consideră că este necesară o întărire a solidarității, colaborării și unității tuturor partidelor comuniste și muncitorești, ca o necesitate obiectivă în vederea participării lor active la soluționarea problemelor complexe, în interesul progresului economico-social, al socialismului, al păcii și colaborării internaționale. **(Aplauze puternice).**

Este bine cunoscut că ne-am pronunțat ferm și ne pronunțăm pentru o nouă unitate, care să excludă amestecul în treburile interne, poziția de comandă a unor partide și să se bazeze pe respectul neabătut al independenței și dreptului fiecărui partid de a-și elabora linia politică, strategia corespunzător realităților din țara unde își desfășoară activitatea.

Este, fără îndoială, necesar să se aibă în vedere întotdeauna diversitatea de construcție socialistă în țările socialiste, corespunzător realităților din fiecare țară, și renunțarea la orice formă de amestec în treburile interne ale altor partide și țări.

Este, de asemenea, necesar să se aibă în vedere că fiecare partid trebuie să țină seama în activitatea sa de problemele noi, de realitățile din fiecare țară, atît naționale, cît și din punctul de vedere al dezvoltării economico-sociale. Fără nici o îndoială că aceasta duce la o mare diversitate în formele de organizare și activitate a diferitelor partide comuniste și muncitorești, dar, pornind de la aceasta, considerăm că este necesar să se facă totul pentru întărirea colaborării, solidarității și unității mișcării comuniste și muncitorești în problemele comune.

Avînd în vedere situația complexă existentă, inclusiv situația din mișcarea comunistă și muncitorească, Partidul Comunist Român se pronunță pentru organizarea de întîlniri sub diferite forme, inclusiv pentru organizarea de conferințe continentale și regionale, a unei conferințe internaționale, în vederea discutării în comun a problemelor ce preocupă întreaga mișcare comunistă și muncitorească, întreaga omenire și a găsi formele cele mai bune de conlucrare și solidaritate.

Independența fiecărui partid nu exclude, ci presupune neapărat o largă colaborare internațională !

Avem răspunderea în fața partidului, a mișcării muncitorești din țara noastră și din întreaga lume, a poporului nostru și a popoarelor întregii lumi să acționăm pentru întărirea continuă a solidarității și colaborării, în toate domeniile de activitate.

Asigur încă o dată că Partidul Comunist Român va fi gata să participe la realizarea unei largi colaborări și la orice reuniuni și acțiuni în direcția întăririi solidarității și unității.

Ne pronunțăm, de asemenea, pentru o largă colaborare a Partidului Comunist Român și, fără îndoială, și a altor partide comuniste și muncitorești cu partidele socialiste și social-democrate, pornind de la necesitatea

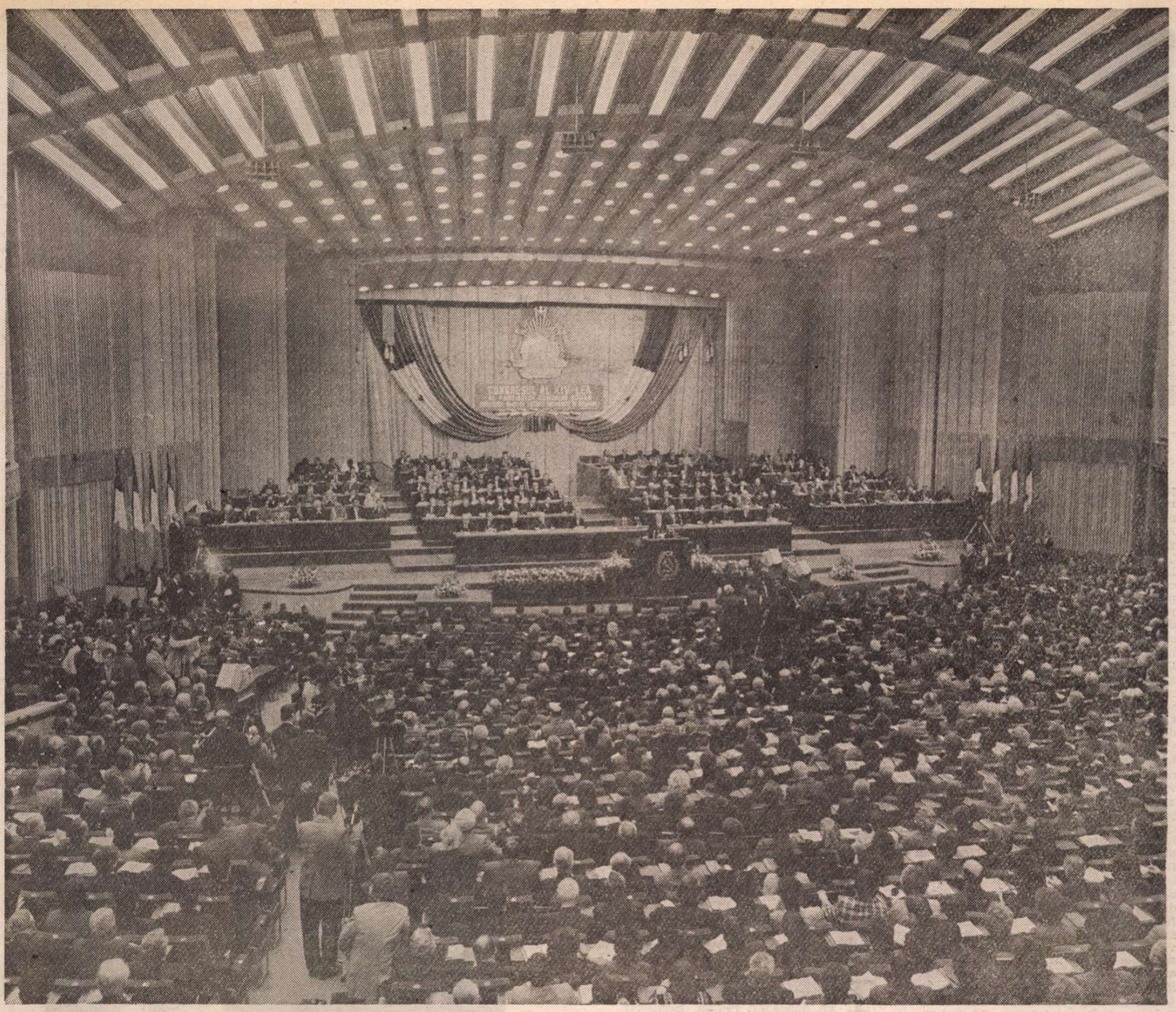

de a găsi calea colaborării și solidarității în problemele comune ale dezvoltării omenirii, ale păcii.

Este adevărat că asupra unor probleme, îndeosebi în ce privește construcția socialismului, există deosebiri de păreri cu unele partide socialiste și social-democrate, dar considerăm că aceasta nu trebuie să împiedice o colaborare activă, o dezbatere comună asupra problemelor păcii, progresului economico-social, inclusiv pentru o clarificare cît mai bună asupra căilor de făurire a unei noi orînduiri sociale.

Întreținem și vom dezvolta, de asemenea, o largă colaborare și solidaritate cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernămînt din țările care acționează pentru dezvoltarea economico-socială liberă, independentă, care se pronunță pentru progres și pace.

În general, ne pronunțăm pentru o largă colaborare cu forțele politice, democratice, cu toate forțele care se pronunță pentru pace, fără deosebire de orînduiri sociale, convingeri politice, religioase sau filozofice.

Avem ferma convingere că mișcarea comunistă și muncitorească, celelalte forțe politice și sociale vor acționa tot mai unite, contribuind, astfel, la unirea eforturilor tuturor popoarelor în lupta pentru o lume mai dreaptă și mai bună, pentru dezarmare, pentru eliminarea pericolului nuclear, pentru o lume fără arme și războaie, a progresului economico-social — o lume a națiunilor libere, independente, o lume a prieteniei și colaborării egale între toate popoarele lumii! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — România, pacea și prietenia!").**

Stimați tovarăși,

Spre capitala patriei noastre sînt îndreptate privirile și gîndurile întregului partid și popor, care urmărește cu încredere deplină dezbaterile înaltului forum al comuniștilor cu privire la stadiul actual al dezvoltării societății românești și la perspectivele de dezvoltare economico-socială și de ridicare a patriei noastre la un înalt nivel de dezvoltare a forțelor de producție, a științei, învățămîntului, culturii, de ridicare a nivelului de trai material și spiritual al întregii națiuni.

În spiritul dezbaterilor din partid și cu întregul popor, este necesar ca participanții la Congres să analizeze cu înaltă răspundere, în spirit critic și autocritic, activitatea generală de construcție socialistă și în consens cu voința comuniștilor, a întregului popor să adopte hotărîrile cele mai bune privind înaintarea neabătută a României spre noi culmi de progres și civilizație. **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres!").**

Adoptarea Programului-Directivă de dezvoltare economico-socială, a orientărilor generale de perspectivă pentru întreaga politică internă și externă a României trebuie să asigure cele mai bune condiții pentru înfăptuirea obiectivelor strategice, întărirea și mai puternică a partidului, a unității sale și a rolului său politic conducător, în întreaga activitate de făurire a socialismului.

Hotărîrile Congresului trebuie să asigure perfecționarea continuă a activității de conducere, de planificare pe baza autoconducerii, autogestiunii și autofinanțării, înfăptuirea programelor de modernizare, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii în toate domeniile.

Totodată, trebuie să se asigure dezvoltarea continuă a democrației muncitorești-revoluționare, perfecționarea și creșterea rolului organismelor democrației muncitorești-revoluționare, asigurarea celor mai largi posibilități de participare activă a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor categoriilor sociale, a întregului nostru popor la elaborarea politicii interne și externe, la înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială și ridicarea patriei noastre.

Să acționăm cu întreaga răspundere în dezbaterea și adoptarea tuturor hotărîrilor Congresului al XIV-lea, care să dea o orientare clară și să lumineze calea făuririi cu succes a socialismului, pornind de la faptul că numai și numai socialismul — realizat în concordanță cu realitățile din România și voința poporului nostru — a asigurat progresul și nivelul înalt de dezvoltare a țării, că numai și numai pe calea socialismului vom asigura înălțarea patriei noastre la un nivel tot mai înalt, înfăptuirea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor pentru înaintarea fermă spre visul de aur, spre comunism! **(Aplauze puternice, prelungite).**

În întreaga activitate a Congresului și în general în întreaga noastră activitate trebuie să pornim întotdeauna de la faptul că avem răspunderea față de prezentul și viitorul națiunii noastre să facem totul pentru a servi întotdeauna cauza poporului, care înseamnă făurirea cu succes a socialismului și comunismului, să facem totul pentru a asigura generațiilor viitoare, națiunii noastre un loc demn, de bunăstare și fericire! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Cred că veți fi de acord cu mine, dragi tovarăși, să asigurăm pe toți membrii partidului, pe toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, întregul nostru popor că vom acționa cu întreaga răspundere față de prezentul și viitorul națiunii noastre și vom fi călăuziți — în hotărîrile pe care le vom adopta, în activitatea viitoare — numai și numai de cauza victoriei socialismului și comunismului, de întărirea continuă a independenței și suveranității României, de a asigura poporului nostru un nivel tot mai ridicat de viață materială și spirituală, de bunăstare și fericire! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres!").**

— Trăiască Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii națiuni pe calea socialismului și comunismului! **(Urale și aplauze puternice, îndelungate; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres!").**

— Trăiască și să se dezvolte continuu poporul nostru, în deplină libertate și independență! **(Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!").**

— Să înflorească și să se înalțe pe culmi tot mai înalte de progres și civilizație patria noastră scumpă — Republica Socialistă România! **(Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu, eroism — România, comunism!", „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria!").**

— Trăiască solidaritatea și colaborarea tuturor țărilor socialiste! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — România, pacea și prietenia!").**

— Trăiască solidaritatea și unitatea partidelor comuniste și muncitorești, colaborarea cu toate partidele și forțele socialiste, democratice, progresiste de pretutindeni! **(Aplauze puternice, îndelungate).**

— Să triumfe politica de dezarmare, de colaborare și pace în lume! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!", „Ceaușescu, România — stima noastră și mîndria!", „Ceaușescu — pace!", „Ceaușescu reales, la al XIV-lea Congres!". Într-o atmosferă de puternic entuziasm și de strînsă unitate, toți cei prezenți în sala Congresului se ridică în picioare și ovaționează minute în șir pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii națiuni — pentru secretarul general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU).**

Înalta statură a timpului de azi

ASEMENI întregului nostru popor, pentru scriitorii din România, Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român reprezintă un eveniment politic de o istorică semnificaţie, cu largi, luminoase reverberaţii în munca şi viaţa noastră. Acest înalt forum al efortului constructiv şi al experienţei României în nobilele-i haine ale muncii, în care se analizează lucid prezentul şi se scrutează cutezător, profund, zările viitorului, cuprinde în entitatea sa, caracteristic şi generos, însăşi imaginea ţării noastre de astăzi. Se află aici, într-o superbă sinteză, spiritul creator, deschis amplu înnoirilor, inaugurat de cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, îşi găseşte materializarea îndemnul permanent şi luminosul exemplu de gîndire revoluţionară al tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretarul general al partidului, acela care a îndreptat cursul dezvoltării Patriei pe un făgaş nou, determinînd realizarea, printr-un complex de metode originale, confirmate de viaţă, a unirii socialismului cu democraţia, singura cale aptă să asigure progresul economic şi social al ţării, în condiţiile complexe ale lumii moderne în care trăim. Un bilanţ, oricît de sumar al înfăptuirilor din anii care au trecut de la evenimentul crucial care a fost Congresul al IX-lea al Partidului, al izbînzilor istorice din această perioadă, pe profunde temeiuri numită **Epoca Nicolae Ceauşescu,** nu poate să nu ne aducă în faţa ochilor chipul ţării activînd intens pentru binele ei comun nu poate fi lipsit de strălucirea solemnă a muncii considerată drept cea mai înaltă valoare a demnităţii umane. De aceea, scriitorii români văd în actualul Congres al Partidului un cald, îndreptăţit elogiu adus muncitorului, ţăranului, intelectualului fiecărui om din minunata noastră ţară care, ziua sau noaptea, în adîncul minei sau în hala uzinei, pe ogoare sau în laborator, la masa de lucru, în oraşe, în sate, zidesc cu litera faptei, înalta statură a timpului de azi. Este o meritată cinstire adusă omului care creează pentru progresul ţării, ridicat, prin complexul cadru organizatoric, legislativ, prin întregul climat social, la adevărata calitate de stăpîn al destinelor sale, de proprietar al mijloacelor de producţie, de real beneficiar al propriei sale munci. Este, în acelaşi timp, un vast cadru de afirmare a spiritului revoluţionar, oglindă a responsabilităţii comuniste, a conştiinţei înaintate, un spaţiu al dialogului cu tot ceea ce ţara are mai valoros ca gîndire şi experienţă, ca resurse de descoperire a noului şi a transpunerii lui în viaţă.

Actualul Congres al Partidului are ca teren fertil de dezbateri realitatea străbătută de un imens dinamism a României contemporane. Nu numai că înfăţişarea economico-socială a ţării, datele culturii materiale, zestrea ei, se prezintă diferit faţă de perioadele anterioare, dar substanţial, altele sînt cele ale vieţii spirituale. ale problematicii umane. Acest fapt este puternic evidenţiat de magistralul Raport la Congresul al XIV-lea prezentat de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în care se subliniază, cu fierbinte patriotism şi înaltă grijă de viaţa şi destinul său, rolul şi locul omului în prezent şi în viitor. „Toate programele şi planurile noastre, obiectivele strategice ale dezvoltării României se pot realiza în bune condiţii numai şi numai cu oameni de înaltă calificare şi pregătire profesională şi tehnică, cu înalt nivel de cultură, cu o înaltă conştiinţă revoluţionară", arăta secretarul general al partidului.

Pentru scriitori, aceste îndemnuri au avut şi au o semnificaţie multiplă. Ei se numără între factorii înscrişi în marele proces de perfecţionare a societăţii, între factorii care concură la opera de edificare a României contemporane, în ceea ce are ea esenţial = omul de azi, străbătut de spirit revoluţionar, înarmat cu o conştiinţă înaintată, conştiinţa comunistă. Prezenţa scriitorilor în acest puternic front de luptă revoluţionară pentru accelerarea progresului Patriei generează răspunderea de a crea opere pe măsura exigenţelor deosebit de complexe şi cuprinzătoare sub semnul cărora se dezvoltă creaţia materială şi spirituală a întregului popor, sub semnul vastului efort de înnoire şi perfecţionare caracteristic României contemporane.

Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, au înarmat pe scriitori cu o nouă perspectivă asupra lumii şi societăţii. Este viziunea în care palpită suflul adevărului omului şi al artei, o deschidere generoasă şi nuanţată către procesele umane ale prezentului, o poartă de lumină către omul zilei de mîine. Această luminoasă, structural umanistă perspectivă a determinat o perioadă de efervescentă creaţie în toate zonele literaturii, încărcînd de noi sensuri poezia, realizînd concordanţa între etic şi estetic în proză, ducînd, efect atît de semnificativ, la apariţia unor noi şi talentate generaţii de creatori de valori spirituale.

În climatul de libertate a creaţiei spirituale asigurat de societatea socialistă scriitorii au datoria de a crea figuri cu adevărat reprezentative ale epocii, cu atitudine activă faţă de realitatea construcţiei socialiste. Numai literatura străbătută de spirit revoluţionar, de atitudine critică faţă de formele vechiului, ale schematismului şi clişeelor, îşi poate îndeplini menirea de a îmbogăţi tezaurul de valori spirituale, continuînd pe marii scriitori ai istoriei literare româneşti care au demonstrat luminos prin opera lor că arta este menită să îndeplinească un rol activ, esenţial, prin frumuseţe şi adevăr, în modelarea conştiinţei umane.

TRĂIM într-o măreaţă epocă a înfloririi multilaterale a culturii poporului român. Scriitorii României contemporane îşi exprimă înalta preţuire faţă de tovarăşa academician doctor inginer Elena Ceauşescu, faţă de remarcabila sa contribuţie la dezvoltarea complexă a învăţămîntului, ştiinţei şi culturii româneşti din care literatura este o luminoasă parte integrantă.

Viaţa noastră este înscrisă într-un timp eroic în care s-au realizat înaltele năzuinţe ale înaintaşilor noştri, prin ridicarea zidirii nepieritoare a unei societăţi structural umaniste, operă a omului liber şi destinată fericirii sale. Trăirea în acest timp eroic este determinată de uriaşa activitate a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, al cărui unic ţel este progresul României şi prosperitatea poporului său. Scriitorii din România şi-au exprimat totdeauna profundul lor ataşament faţă de omul creator, faţă de patriotul înflăcărat care a deschis calea adevărului, istoriei şi demnităţii poporului român. Opera lui vie a determinat vastele perspective şi realizări ale creaţiei din orice zonă a activităţii umane. Iată de ce, alături de întregul popor, scriitorii români îşi exprimă şi cu acest prilej adeziunea lor referitoare la realegerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la acest măreţ Congres, în funcţia supremă de secretar general al Partidului Comunist Român. Alături de întregul popor, scriitorii români văd în îndreptăţitul, solemnul act al realegerii, chezăşia înfăptuirii marilor programe de dezvoltare economico-socială a ţării, de formare a omului nou cu o înaltă conştiinţă patriotică, de înaintare revoluţionară a României pe drumul socialismului şi comunismului.

Adevărul şi realitatea, marile teme ale artei şi literaturii indicate de secretarul general al Partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, vor fi transfigurate de creatorii valorilor spirituale în formele luminoase ale umanismului românesc contemporan. Acesta este angajamentul solemn al scriitorilor din România socialistă reînnoit şi astăzi, pentru prezent şi viitor, la cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Alexandru Balaci

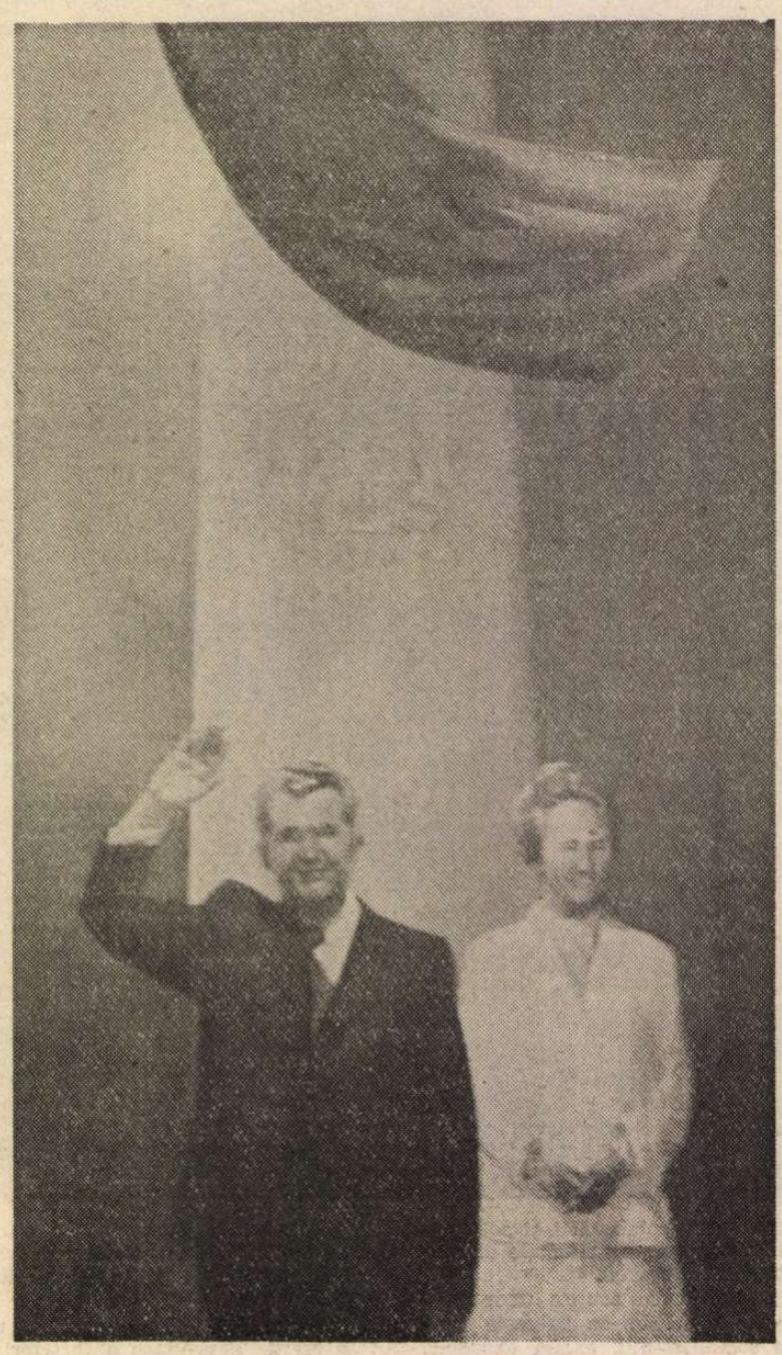

OMAGIU de **Eugen Palade**
(Din expoziţia de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Anotimpul care va rămîne

SĂRBĂTORINDU-SE cu lumina hambarelor pline şi cu bucuria calendarului ajuns în multe colţuri de ţară la cota de împliniri a sfîrşitului de an, ţara şi-a dăruit, prin munca oamenilor, un veşmînt de sărbătoare adevărată.

Încet, ca-ntr-o clepsidră din vechime, adînc ca într-o apă curgătoare şi înalt, ca într-un zbor de gînd cinstit faptele s-au adunat şi se adună în fiecare zi mai mult într-un cîntec de laudă profund şi grav, asemenea unui cor al bărbaţilor tineri. „Laudă mîinilor, laudă minţii / cu care înalţă părinţii / palatele zilei de mîine. / Laudă pentru pîine. / Laudă ţării. / Mereu lăudată / să-i fie bucata de pîine curată / Pe care ne-o-mparte de cînd ne-a născut / din taina ciudată-a aceluiaşi lut / Cu care şi-a scris şi hotare şi grîne / Şi case şi rîuri / Şi tot ce rămîne / Să-nfrunte vremelnice vremi viitoare / Cu gîndul mai faptă / Şi viaţa mai soare. / Laudă drumului drept / chiar dacă-i drumul cel greu / Laudă drumului drept al Partidului meu. / Dreptăţii şi cinstei şi muncii / mereu / Laudă".

AN al marilor sărbători de suflet şi de istorie, anul Centenarului Mihai Eminescu, al sărbătoririi întîiului mai muncitoresc din 1939, legat atît de durabil şi de pilduitor de numele tovarăşului preşedinte Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului, şi al tovarăşei Elena Ceauşescu, anul celei de-a 45-a aniversări a Augustului demnităţii şi devenirii noastre noi şi al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român, anul 1989 este un an bun.

Cred sincer că în mersul fără nici o ezitare al României socialiste spre comunismul cu tricolorul nepătat de nici un compromis de conjunctură, realegerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu în înalta funcţie de secretar general al Partidului va rămîne ca un nou reper memorabil al continuităţii şi încrederii noastre depline în ziua de mîine a acestui pămînt şi al oamenilor care îi dau strălucire cu faptele lor de fiecare zi.

Teofil Bălaj

La temelie

În sala mare, a MARELUI CONGRES
E anul două mii, cuvîntul lui sorginte ;
În fiecare comunist e-o țară, un Partid
Punînd la temelie inima-i fierbinte.

Ni-s tot mai largi ferestrele deschise.
Vin faptele să-nfățișeze-o ȚARĂ ;
Nu-i iarnă-n România în noiembrie,
Drapelele-nfloresc a primăvară.

Și iată cîte primăveri se cern
În plin noiembrie, în prag de iarnă,
Cînd în idei cresc păsări și cresc munți
Chiar dacă-au prins zăpezile să cearnă.

Constantin Clisu

Toate iubirile

Toate visele noastre,
Toate năzuințele de mai bine,
Toate iubirile
Vor vibra,
La înalta tribună-a Congresului
În glasul Marelui Ctitor al țării,
De care avem nevoie
Ca sîngele de inimă lui,
Pentru a fi viu, cu adevărat,
Pentru a tresări ca o flacără
În rugul trupului nostru,
Pentru a descoperi un sens
Curgerii sale.

Victor Rusu

Să fii de partea Omului

ÎN perspectiva deschisă de Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român — definit de tovarășul Nicolae Ceaușescu: Congresul marilor victorii socialiste și al marilor sarcini care ne stau în față, în continuare, — scrisul nostru caută să se definească, să se clarifice, se pregătește pentru uriașele drumuri pe care Congresul le deschide României, pînă în anul 2000, în 2010 și mai departe. Această pregătire este, în primul rînd, o înaltă îndatorire politică și civică (și științifică, adaug) a scriitorului din România. Cu mijloacele de care dispun, oamenii scrisului se află în linia întîi a Construcției socialiste, în linia întîi a vieții, în linia întîi a tuturor marilor probleme ale societății noastre socialiste. Uriașe și complexe sînt sarcinile politice și sociale, civice, umane ale oamenilor de litere, ca și cîmpurile lor de investigație, de cercetare și de gîndire.

Nu există scriitor care, urmărindu-și înălțarea țării, să nu simtă nevoia, comanda socială să scrie cu gîndul la sensul angajării sale. Am constatat — și cred că nu sînt singurul : construcția României există și poate exista numai în raportul complex dintre edificiul vieții materiale și cel al creației spirituale. Scriitorul adevărat, suflet din sufletul neamului său, fără să participe la eforturile țării lui, fără să fie în prima linie a eforturilor țării lui — nu există.

Cînd treci astăzi prin România, printre măreții și minuni realizate de poporul român poți să spui : sînt cuprins și eu, exist și eu în tot ce văd. Acesta trebuie să fie scriitorul, aceasta este condiția lui de a fi, identificat în condiția adevărului. Să fii, în toată clipa, de partea Omului, de partea Omului care construiește Noul, de partea Omului nou, pe care, ajutîndu-l să construiască, încurajîndu-l să construiască, îl ajuți să se construiască pe sine, să ia cunoștință de sine, să ia cunoștință de măreția lui, ca Om! Pentru aceasta trebuie să fii tu, scriitor, un om nou, căutînd întruna Noul, bătîndu-te pentru tot ce este nou. Să anticipezi, să previi, să slăvești tot ce este bine, să prevezi, să preîntîmpini, să te împotrivești la ce este rău, să faci totul, ca expresie a conștiinței civice, în apărarea și măreția poporului român, care construiește România, Patria, cu o cît mai pătrunzătoare privire în viitor. Iar pentru aceasta, scriitorul, ca artist dar și ca reporter al timpului său, trebuie să fie pregătit, multilateral și temeinic ; să studieze, să se informeze, să se documenteze necontenit. În tema, în problema pe care vrea să o trateze în paginile sale, să nu-i scape nimic. Pregătirea, competența îi ajută discernămîntul, atitudinea în fața aspectelor vieții pe care le cuprinde. Buna cunoaștere, bunul simț și buna credință îl vor feri de superficialitate și, de multe ori, de greșeli grave, de lucruri penibile, uneori. Nu-i neapărat nevoie ca omul de litere să fie o enciclopedie — enciclopedia o are pe raft — dar o cît de rezumată enciclopedie a vieții, a epocii — și, în primul rînd, a construcției socialiste a României — trebuie să fie. Poezie, proză, filosofie, sociologie, metafizică, politologie, economie politică, inginerie, chimia cea mai înaltă, fizică nucleară, științele naturii, științe medicale, ecologie, geologie, arheologie, metalurgie, electronică, telecomunicații, astronomie, agricultură, deltologie — înșir cum îmi vin în minte și lista crește și se complică — pentru toată lumea și pentru scriitor, mai ales pentru el. Și din toate, și prin toate, alegînd Omul, cu strădaniile și aspirațiile, cu eforturile, cu existența și măreția și scăderile lui.

Această cuprindere și înțelegere a lumii îl va ajuta să nu fie un amator, să nu scrie după ureche, să nu scrie „din burtă", cum spunem noi. Superficialitatea este vrăjmaș al scrisului, ca și al fiecăruia dintre noi. Nici nu-mi trece prin gînd să dau lecții știute de toată lumea. Meditez doar asupra muncii mele, cum este și firesc, acum, în orizontul Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român, cînd în față ni se deschid uriașele drumuri ale Construcției socialiste a României, în continuare. Sigur, scriitorul, publicistul, reporterul cunoaște Documentele Congresului XIV; le mai cunoaște o dată în dezbaterile Congresului, dar pentru el fericirea va începe cu terenul și la fața locului, la profunda cunoaștere a vieții, unde va urmări miracolul omenesc al transformării tuturor acestor Documente și Directive în Realitate, în Operă, în înflorirea României. Tot ce urmează să înfăptuim urcă **din** și **prin** tot ce am înfăptuit. Este o uriașă operă de desăvîrșire.

Am zice „Totul este să fii la fața locului", în realitatea vieții, și formularea aceasta cuprinde toate înțelesurile. Cineva povestea, odată, cum, la fiecare început de campanie la recoltarea stufului în Deltă, ziarul îl solicita să se ducă în Deltă, să scrie un material despre recoltarea mecanizată a stufului. Și în fiecare an el lua aceleași pagini (ne asigura că nici pentru acelea nu fusese în Deltă!) și le dădea ziarului, iar ziarul le publica. O fi fost o poveste, ca între noi, pescarii — o lăudăroșenie vînătorească !? Știa că eu sînt din partea locului și scrisesem în mai multe rînduri despre exploatarea mecanizată a Deltei, de fiecare dată cu alte probleme, pînă am ajuns să cer ocrotirea Deltei și retragerea acelor mașini, ultilaje uriașe, care distrugeau Delta ! Cea mai mare primejdie pentru un om angajat în rosturile scrisului, — pentru că îl descalifică ! — dar și pentru societate, ar fi incorectitudinea, nesinceritatea. Dacă datele existenței pot intra, aluvionar, în proza de ficțiune, ficțiunea devine o cale necesară creației, în căutarea sensului, în construirea operei, în ridicarea datelor vieții la expresia creației.

Am spus că nu-mi trece prin gînd să rostesc lecții știute, ci, doar, niște gînduri despre munca mea în continuare, experiențele din care trebuie să învăț, dacă din experiențele proprii poți învăța ceva. Am scris atît despre Dobrogea: „Toată Dobrogea, o grădină, tot litoralul, un oraș" — pînă cînd toată Dobrogea a devenit o grădină, tot litoralul a devenit un oraș. Am scris, dar nu eu am transformat Dobrogea într-o splendidă grădină și întregul litoral într-un strălucitor oraș. Dar știu că sînt cuprins acolo. Este implicarea, participarea mea, în linia întîi, a epocii pe care o străbat și pentru care scriu.

OPERA literară ca și opera publicistică, reportericească a unui scriitor se înscriu în arsenalul superb al efortului societății noastre pentru crearea unui om nou. Eroul unui reportaj mi-a spus, după ce a învins : „Mi-ați dat oxigen". Aș fi vrut și mai mult. Acesta trebuie să fie scriitorul, și mult mai mult !

În uriașa noastră revoluție, nu are cum să-i fie cald adevăratului scriitor, el este un luptător în rîndurile țării întregi.

Ajungeam la o mină de cărbuni, într-un moment cînd se epuizau zăcămintele și ar fi însemnat ca și lumea să pornească în altă parte. Foștii patroni, care exploatașeră nemilos, își mai arătaseră o dată josnicia, furînd hărțile minei. Inginerii, tehnicienii, minerii încercau imposibilul: să dea de noi zăcăminte. M-am tîrît cu minerii prin galerii: tot ce zideau ziua, noaptea se dărîma ca în Meșterul Manole. Orizonturi, abataje, galerii, exploatări părăsite, caverne uriașe pline cu nămol și apă — și patronii furaseră hărțile ! Și oamenii nu știau cum să ocolească, pe sub munte, cu galeriile, cu care căutau ei zăcămîntul, golurile, prăpăstiile pline cu apă, lăsate de exploatatori. Și galeriile noi se prăbușeau, ca niște cutii de chibrituri, înecate de golurile uriașe, pe sub care treceau. Acel colectiv de mineri a reconstituit, a creat harta, hărțile de sub munte, a înaintat cu galeriile, a descoperit zăcămîntele ! Eu am urmărit fantasticele lor eforturi — cum și ei urmăreau zăcămintele — am scris „Într-o zonă zbuciumată" — care, tot mai mult mi se arată; astăzi, ca o metaforă a lumii întregi — dar, în primul rînd, ca un elogiu adus eforturilor și biruințelor întregii construcții a României.

Nu în senzaționalul ei, cît în ideea, în mesajul ei, este cuprinsă emoția, puterea de a emoționa și a convinge, a unei opere literare. Fără o idee, fără un mesaj, nu are coloană. Dar nu o idee cu care să pleci de acasă: să descoperi, să exprimi corect înțelesurile, ideile cuprinse în realitatea vieții, în oameni și în opera, în acțiunile lor.

Mă documentam pe vremuri într-o mare uzină bucureșteană, care tocmai lansa compresoare și, ca în toate uzinele, fabricile, se angajau în lupta pentru reducerea normelor, reducerea timpului de lucru la mașini. Mergeam în uzină, ziua și noaptea, ca în casa mea și, într-o noapte am descoperit că femeia, fruntașa, muncea în două-trei schimburi, ca să demonstreze reducerea timpului, timpilor, pentru cele opt ore. Era inuman, era fals. Dar, într-o noapte, a apărut tehnicianul-proiectant : Compresorul, pe care îl construim, este un monstru ! Proiectantul — care fusese subalternul inventatorului ! — avea pereții biroului capitonați cu planșe, prezentînd compresorul, „monstrul", desfășurat piesă cu piesă și el cu rigla în mînă, explicîndu-mi un uriaș cîmp de bătălie. Propun alt proiect — metal, de cinci ori mai puțin ; muncă — de zece ori mai puțină — aici intră și campania revizuirii normelor ! Și este același compresor — și mai bun !

Da, dar compresorul fusese omologat. Autorul, inventatorul luase premiul de stat ! Cum să compromiți un premiu de stat, cum să contrariezi pe acei care l-au dat ! Am judecat, am înțeles, am scris. Reproiectarea, redimensionarea, reducerea consumului de metal, reducerea consumului de muncă, reducerea consumului de energie și de piese la mașinile prelucrătoare. La publicarea reportajului au apărut aceleași probleme: Păi, dacă i s-a dat ăluia Premiul de stat, vii tu, cu proiectantul tău, să compromitem compresorul, tovarășii care i-au dat Premiul de stat ? Reporterul defăimează și descurajează ! Viața a arătat altfel ! Acum, cînd scriu, surid — dar nu a fost nimic de surîs. Compresorul și-a schimbat fizionomia, dar nimeni nu a vrut să recunoască faptul că în acel șimbure de viață și în reportajul meu era vorba de eliberarea României de toate balasturile, poverile !

A fi scriitor și a fi reporter înseamnă a fi cu totul în slujba idealurilor, pe care le slujește, de partea a ceea ce este nou, sau încă necunoscut, nerecunoscut și trebuie să învingă — de partea Revoluției, în toate domeniile. În scriitorul-reporter se adună întreaga forță a artei scrisului — imediată, urgentă, datoare să ajute la fața locului ! Totdeauna, de partea noului — chiar dacă acel nou este numai cît un firicel de iarbă. Una din cărțile mele de reportaj se numește **Firul de iarbă.**

Astăzi știm cît calcar siderurgic consumă, zi-noapte, uriașul Combinat metalurgic de la Galați. Geologul Vasile Bacalu prospectase, conturase uriașe zăcăminte, în nordul Dobrogei, în dealurile Hercinicilor, pe malul Dunării, la Mahmudia — transport fluvial. Dar venea, de la Centru, ideea : acest calcar siderurgic pentru Combinatul Galați să fie adus de prin munții Harghitei. Reporterul a ascultat și o parte și alta. Pentru gigantul de la Galați trebuia construită o linie ferată dublă de 700 kilometri, tren după tren, o mie de vagoane în 24 de ore să ducă Gigantului calcarul siderurgic — cînd cea mai simplă bandă era Dunărea, o sută de kilometri de la Mahmudia, la Galați. „Mi-ai dat aer" l-am auzit pe geologul Vasile Bacalu. Și sînge, la nevoie ! V-aș fi donat și sînge la nevoie — cînd știu că aveți dreptate !

Scriitorul și partea lui de lume: cît cuprinde, cît înțelege, cît face parte din tot ce apără și ajută și încurajează. Partea lui de lume — partea lui de luptă — și cît să poată spune: nu degeaba am mîncat pîinea de scriitor al României. Cît să poată spune: Exist în tot ce văd — sînt cuprins în totul ! Partea mea de lume — partea mea de luptă, Patria mea !

Traian Coșovei

Iacob Lazăr : Flori
(Din expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Fala scumpei României

UN copil de opt ani îmi dă telefon și mă roagă să-l ajut să găsim împreună sinonimul cuvîntului *fală*. El a pronunțat foarte corect cuvîntul sinonim, îmi dă chiar alte cîteva exemple ca să-mi demonstreze că a înțeles perfect despre ce este vorba, dar îmi spune amărît că la dictare a luat nouă minus pentru că n-a știut să explice (n-a știut sau n-a mai avut timp ?) ce înseamnă cuvîntul falǎ.

Deocamdată, pentru copil, realizez eu, e mai important acel nouă minus pus cu creionul roșu pe caietul de dictare și mai puțin găsirea sinonimului. Și, totuși, îmi dă telefon ca să nu rămînă nefăcută tema pentru acasă.

Bine, dar tu știi acest cuvînt, îl încurajez eu, nu se poate să nu îl știi, și ne aducem aminte împreună, așa, ca din întîmplare, de vacanța copilului cînd călătorise mai multe zile prin țară.

Copilul povestește sărind de la una la alta, ajunge la munți, care sînt uriași, la brazi, care sînt falnici, la casele de munte, care sînt mîndre. Și cîte și mai cîte. Entuziasmat, copilul povestește mai departe dînd la iveală toate sinonimele cuvîntului falǎ și, atunci cînd, cu părere de rău, îl opresc din povestit și-i comunic toate acestea rămîne uimit că totul a fost atît de simplu, nesperat de simplu.

Îl rog pe copil să-mi mai spună o dată versurile pe care mi le notez conștiincioasă și am impresia că mă aflu în fața unei foi de dictare. Ai terminat ? mă întreabă la rîndul lui copilul. Am terminat, rostesc sigură pe mine. Fără nici o greșeală ?, mă chestionează mai departe. Fără nici una, apreciez eu, recitindu-i ultimele versuri :

„Noi vom duce mai departe,
Fala scumpei României".

Eu sînt convinsă că acel nouă minus din catalog se va îndrepta într-o zi, și asta cît mai curînd, și mi se pare esențial că el va ajunge la majorat, nu învățînd pe dinafară cuvintele, ci pe dinăuntrul lor, conștientizîndu-le, făcînd ca din ele să se răspîndească o lumină cu totul aparte, la care să-i adauge ceva din ființa proprie.

Ceea ce aș vrea să-i spun acestui copil este că la **fala** acestei Românii au contribuit cărturari vestiți care au depozitat în cărțile lor însemnele unor valori supreme. Iar noi am învățat de la ei — nu zgomotos, ci în liniște, pentru că ne-au dat vești despre marea lor misiune, aceea de a-ți iubi țara și milenara ei înțelepciune.

Pentru ca fiecare dintre noi să fie un **om locuit de istorie,** el trebuie să învețe să-și iubească țara pe dinăuntrul ei, așa cum se învață cuvintele. Cu întreaga noastră ființă, ca și cum dragostea asta ne-ar veni, asemenea sunetului, dintr-o vioară cioplită în lemnul unui brad.

Această dragoste care a fost hrănită uneori din suferință, alteori din bucurie.

Ce pot să-i spun acelui copil care m-a chemat la telefon să-l ajut să găsim împreună sinonimul cuvîntului **falǎ ?** Făcînd parte din generația care atinge majoratul exact la sfîrșitul acestui secol, îi urez să-și iubească țara așa cum ne-o iubim noi azi și — parafrazîndu-l pe Pârvan — **cu anii lui cei tineri să înmulțească anii nesfîrșiți ai patriei.**

Areta Șandru

Restituirea valorilor spirituale

ÎN prefața **Istoriei** sale din 1941, Călinescu mărturisea această constatare, tristă pentru el : „Nu există, cu toate sforțările ce se fac, ediții complete pentru cercetători. Se face eroarea în ultima vreme de a se alcătui ediții cu pretenții savante, dar cu opere alese. Studierea lui Eliade Rădulescu cere o strașnică oboseală. Și afară de aceasta mai sînt autori rămași numai prin reviste sau în ediții rare, de dibuit prin biblioteci". Această situație s-a menținut pînă prin 1957 (cînd a apărut primul volum din ediția critică Gr. Alexandrescu, sub îngrijirea lui I. Fischer). Inexistența edițiilor critice, exhaustive/din opera clasicilor oprea aproape totul în loc în istoriografia noastră literară. Nu numai studiile de sinteză ci și cele monografice nu se puteau înălța. Cine privește harta istoriografiei literare antebelice observă repede multele pete albe existente. Reliefurile mai înalte, memorabile, sînt — se știe — puține. E tocmai ceea ce menționase Călinescu în aceeași prefață: „Un istoric străin (vezi cazul Thibaudet) își procură o bună ediție a operelor și cîteva solide monografii și apoi meditează asupra autorului. La noi monografiile sînt puține, aplicate în direcția purelor date abstracte". Cîtă dreptate avea e inutil să insist.

Pentru redresarea lucrurilor trebuia pornit pe două fronturi: editarea clasicilor și stimularea exegezelor monografice. Cîtă vreme dogmatismul vulgarizator era atotstăpînitor, exegezele monografice nu se puteau întreprinde cu seriozitate și folos. Condiții ceva mai favorabile și-au putut crea editorii pentru pornirea, pe un front mai larg, a publicării clasicilor în ediții critice creditabile. Dar nici aici nu lipseau piedici de tot soiul. Mai întîi nu puteau fi avuți în vedere scriitori, chiar dacă fundamentali, a căror operă sau biografie prezenta contencioase „litigioase". Interbelicii, de pildă, cei mai mulți și adesea cei mai importanți, erau, practic, pur și simplu eliminați din discuție. Atenția s-a îndreptat spre scriitorii din perioada veche a literaturii române și spre cei din secolul XIX. Dar și în aceste cazuri mai calme interpretările din aparatul critic erau atît de marcate de „epocă" încît sînt, azi, cele mai multe, de neutilizat. Se putea lucra însă cu mare spor în direcția restituirii textului reprodus în bune (adesea impecabile) condiții filologice și reconstituirea, prin corpul de variante, a laboratorului de creație a unei scrieri. E drept că dificultățile nu lipseau nici în acest „despărțămînt" al unei ediții. Pentru că, adesea, textele erau mutilate prin croșetări abuzive sau eliminarea în întregime a unor scrieri. În ciuda atîtor bariere, adesea insurmontabile, s-a înaintat cu inteligență, cît se putea, pornindu-se o monumentală ediție Caragiale (primul volum, în 1959, de către Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin) și altele. E probabil că folosul cel mai important al acestei mari inițiative este crearea unui contingent respectabil de editori (din diferite generații) care s-au familiarizat cu tehnica edițiilor. Cei mai importanți editori de astăzi, atunci, în acei ani neguroși, s-au format. Și tot atunci „s-au născut" istoricii literari care se bucură azi de stima și aprecierea cititorilor, autori, unii dintre ei, ai unor studii monografice sau de sinteză care contează și vor rămîne.

Forțele și mijloacele existente erau însă efectiv paralizate, neputînd fi fructificate pe măsură datorită climatului impropriu. Din 1963 zările păreau a se deschide, situația consolidîndu-se definitiv după 1965. Tabuizările dogmatice au dispărut pentru totdeauna și opera tuturor valorilor din spațiul spiritualității românești create de înaintași poate fi restituită generațiilor mai noi, prin ediții și studii. De această deschidere s-au bucurat, într-adevăr, și istoricii literari, devotîndu-se elaborării atît de necesarelor studii monografice. De fapt, s-a înaintat, paralel, pe două fronturi : cel al exegezelor și al edițiilor. Adesea chiar editorii fiind și autorii unor studii monografice despre opera scriitorului pe care îl editează. Cele mai bune ediții, s-a demonstrat, au fost sau sînt cele datorate unor istorici literari care au publicat mai înainte opera acelui scriitor (ediția Ibrăileanu elaborată de Al. Piru și Rodica Rotaru, ediția Ion Ghica datorată lui Ion Roman, Camil Petrescu realizată de Liviu Călin, Bolintineanu de care se îngrijește T. Vârgolici, Blaga și Liviu Rebreanu la care ostenesc George Gană și, respectiv, Niculae Gheran, Lovinescu de care se ocupă Alexandru George și încă altele).

Aruncînd o privire retrospectivă, putem azi constata cu satisfacție că specialiști înzestrați muncesc cu talent, devotament și spor. Toate perioadele istoriei noastre literare și cultural-științifice au fost, practic, „acoperite". De la operele primilor scriitori și cărturari și pînă tîrziu spre 1944, toate operele de primul și al doilea raft au fost și continuă a fi editate în ediții demne de acest nume. Și aceste ediții sînt de profil variat, în colecții diferențiate, de la cele pentru marele public (mai ales școlar), cu aparat critic minimal, pînă la cele impunătoare, prin aparatul critic ce le însoțește, adevărate monumente culturale. La Editura Minerva, care duce tot greul edițiilor, apare și o colecție, „Restitutio", închinată exclusiv reeditării scrierilor autorilor de rang secund (de fundal) care completează și întregește peisajul unor perioade literare. (Pînă acum vreo doi ani apărea o astfel de colecție, „Restituiri", și la Ed. Dacia). Îmbucurător cu totul e faptul că de aproximativ un deceniu s-a lărgit considerabil zona restituirilor, extinzîndu-se, în sfîrșit, și asupra operei cugetătorilor (filosofi, sociologi, istorici, esteticieni). Cîteva colecții, repede devenite prestigioase, „Biblioteca de filosofie a culturii românești" a ed. Eminescu, „Filosofie românească" și „Biblioteca de estetică" ale ed. Științifică și Enciclopedică au programat cele mai importante restituiri din opera cugetătorilor din trecut. Alte apariții, de mare însemnătate (de pildă opera istoriografică a lui Xenopol, Iorga, Pârvan, Onciul, aceea sociologică a lui Gusti, Petre Andrei, Ralea, principalele scrieri ale lui Hasdeu, istoriile literare ale lui Iorga, Densusianu, Șt. Ciobanu, Pușcariu, Călinescu, Lovinescu), au apărut la diverse edituri, în afara unor colecții anume.

EDIFICIUL, vede oricine, e cuprinzător. Aș adăuga că aceste ediții sînt mai întîi cărți de înțelepciune, de lectură, de gînd și frumos în care ne recunoaștem identitatea formulei sufletești. Nu cunosc mai bun, mai admirabil mijloc de educație întru frumos și al adevăratului, seninului patriotism decît lectura marilor noștri scriitori clasici sau cugetători, cu tot ceea ce luminează și înnobilează sufletește opera lor. Apoi aceste ediții sînt, științific vorbind, și instrumente de lucru, fără de care orice exegeză e o imposibilitate evidentă. Nu în mică măsură, eflorescența exegezelor (monografice sau de sinteză) din ultimele două-trei decenii se datorează existenței acestor ediții critice bune și foarte bune. Pentru că orizontul nostru întreg al istoriei literar-culturale a fost „acoperit" nu numai cu ediții critice ci și cu serioase, cuceritoare exegeze. Dacă acum 40—50 de ani monografiile temeinice puteau fi numărate pe degetele a cîtorva mîini, astăzi ele sînt foarte numeroase. Ba chiar despre unii autori fundamentali există cîteva astfel de studii, altfel spus puncte de vedere diferite despre semnificațiile adînci sau fenomenologice ale unei opere.

Am notat aici înfăptuirile și procesul devenirii lor. Nu e deloc nici idealizat și nici înfrumusețat prin nu știu ce sistem artificial de lumini. Aș întuneca sau chiar falsifica tabloul dacă nu aș aminti, măcar în treacăt, și aici, că avem de înfruntat încă dificultăți de tot felul. Le-am detaliat cu alte prilejuri. Nu le uit o clipă. Pentru că numai menționîndu-le mereu, aceste carențe, mult stînjenitoare, vor fi de nu total înlăturate, oricum treptat corijate. E, tocmai, ceea ce o dorim cu toții pentru propășirea acestui „despărțămînt" care are înalta misiune de a întreține și perpetua memoria spiritualității unui popor. Și fără memorie sau cu memoria alterată — cine nu o știe ? — ființa unui popor nu poate dăinui în istorie. Supraviețuirea prin cultură și valorile spiritului ne face să medităm la utilitatea extraordinară a procesului restituirii valorilor spirituale lăsate de înaintași.

Z. Ornea

OMAGIU de **Vasile Pop Negreșteanu**
(Din expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Țară comunistă

Din cele mai vechi timpuri
Patria n-a fost nicicînd monedă de schimb
Din cele mai vechi timpuri
Pentru orice om lumina ei a fost nimb

Străvechile timpuri au curs în noi
Aflîndu-ne azi — estuar — spre a se revărsa în alții,
Prin spectrul comunist al luminii de țară
Privesc la contemporanii mei, înalții

Tot ce apare poate fi desigur povestit,
Dar mai elocvent e să fie privit
Ceea ce frumoșii contemporani ai mei
Ridică spre slava țării, regenerînd puterile ei

În toate acestea e comunismul prezent
Și timpul reține în cursu-i fără zăgaz
O prea măiastră lucrare de faur atent
Iar țara mea, prin vremuri, e mai frumoasă azi.

Corin Bianu

La sfatul țării

Ca o imensă navă spre zare urcă timpul,
Catargele de alb se înalță rînd pe rînd —
Noi am pornit prin muncă să cucerim Olimpul —
Congresul de lumină ni-i faptă și ni-i gînd !

Uniți în trunchiul țării ca frunza într-un stejar,
Ne întîlnim la sfatul ce vremea o inspiră
Și patriei lumina prin fapte-i dăm în dar —
Imensa bunătate, umană și unică.

Precum stejarul poartă în ram o stea aprinsă
Și-n rădăcini pămîntu-n veac puternic strînge,
Partidul ni-i aripa spre comunism întinsă
Și dragostea-i aprinsă în trunchi ne e și-n sînge !

În pură logodire prin vremuri noi vom trece,
Statornicind aici pe-o culme de Carpați !
Congresul de împlinire paisprezece
La sfatul țării adună eroi neînfricați !

Ion C. Ștefan

Patriotismul creației cinematografice

ÎN aceste zile de importanță istorică, cinematografia noastră prezintă în premieră două filme dedicate Congresului al XIV-lea al partidului. Filmul istoric **Mircea**, scris de Titus Popovici și regizat de Sergiu Nicolaescu, și documentarul de lungmetraj **Sintem al țării viitor**, de Mihai Constantinescu și Ioana Popescu-Holban.

Dintr-o filmografie bogată, din care pot fi alese pe îndelete vîrfurile unei creații prodigioase, în prim-planul atenției se impun, fără urmă de îndoială, acele titluri realizate de Sergiu Nicolaescu după scenariile lui Titus Popovici. Ele îl exprimă cel mai bine pe autorul narațiunilor tensionate, bogate în evenimente dramatice, desfășurate pe tabla istoriei în mișcări panoramate și culminații ce angajează nu o dată în chip tragic ființa protagonistului. **Dacii, Mihai Viteazul, Noi, cei din linia întîi**, cărora li se adaugă acum **Mircea** (producție a Casei de filme 5, în colaborare cu Ministerul Apărării Naționale), oferă — alături de alte titluri de aceeași factură tematică (**Atunci i-am condamnat pe toți la moarte, Nemuritorii**) — imaginea unui cineast și, desigur, a colaborării ca atare cu scriitorul Titus Popovici, sub semnul continuității noastre pe aceste meleaguri și al „obsesiei mărețe a independenței". „Am reușit să transmitem — se întreba Titus Popovici în programul de sală al recentei premiere —, în registrul emoției, această idee-forță a dăinuirii noastre pe pămîntul românesc ?" Se înțelege că răspunsul îl dă însuși filmul **Mircea**, conceput cu un acut sentiment al istoriei și implicit al perspectivei temporale, hotărîtoare în dinamica povestirii, precum și în registrele emoției.

Mircea este, de aceea, în egală măsură un film-portret dar și o evocare, reconstituire în spirit a tensiunii subterane, fremătătoare, în care personajul titular își trăia destinul, implicîndu-se cu luciditate și tact diplomatic, fără ezitări, călăuzit de ideea **moștenirii** lăsate urmașilor (și, în film, simbolic, nepotului său Vlăduț, fiul lui Vlad, unul din cei doi băieți ai domnitorului). Bătrînul și copilul devin polii unui dialog peste vreme, și prin vreme, despre condiția eroică a dăinuirii. Emoția colorează afectiv aparentul flash-back derivat din „lecția" de inițiere în strategia militară și de înalt protocol spre care îl poartă **bunul** pe băiețelul isteț și curajos, atît de iubit.

Deși conține destule și nu o dată admirabile secvențe de luptă — vezi începutul cu stranietatea unei înfruntări între fratele Dan, uzurpatorul, și Mircea, sau clipa surprinzătoarei apariții a domnitorului pe cîmpul de luptă, la țărmul mării, spre impresionarea teribilă a turcilor care-l credeau mort —, filmul își află cheia stilistică în altă parte. Primează aspectul inițiatic, de familiarizare a viitorului, potențial, Vlad Țepeș cu știința cîrmuirii. Nu e vorba de a asista la însușirea unui „manual al gesturilor", deși e de admirat, de pildă, stăpînirea de sine dovedită de copil într-o secvență desfășurată în cortul sultanului Mehmet, unde Mircea ajunge spre a-l recupera pe nepot, dar fără a-și trăda, de fapt, identitatea, ci, în primul rînd, de esențializarea comportamentului motivat fundamental, ca asumare a responsabilității istoriei.

Mircea se relevă drept întemeietor al stării de pace, de păstrător al independenței țării. Prin ceea ce a construit pînă atunci — la Rovine, pe cîmpul de luptă al unei victorii militare cu consecințe istorice, la Nicopole, cînd îl vedem alături de „floarea cea vestită" a Europei, sau, pas cu pas, în acțiunea de anihilare a pretențiilor fratelui Dan și de aducere la convergență a intereselor fiilor Mihail și Vlad, anihilînd, în același timp, și uneltirile boierilor trădători — Mircea poate considera lucrarea sa ca demnă de a fi continuată prin Vlăduț. Filmul urmărește și statuarea unui protocol al tratativelor într-o epocă, cea medievală, recunoscută pentru prevalența soluției de agresivitate, pentru limbajul armelor.

Un anumit fond cultural (vezi asimilarea viziunii eminesciene despre înfruntarea dintre Mircea și Baiazid) se asociază cu naturalețe înaintării în povestea concepută drept cadru al retrăirii istoriei. Perioada relatării „în direct" se limitează la cîteva zile din domnia lui Mircea, pentru a situa pe primul plan efectul istoric al acțiunilor sale. Filmul saltă adesea în registrul tragic, în mai multe rînduri prin întoarcerea în trecut, dar, cu o emoție de un dramatism progresiv, chiar rezumînd amenințările ce planează asupra lui Mircea.

Un capitol important al filmului este distribuția. Regizorul este și principalul interpret al filmului său. Sergiu Nicolaescu îi conferă personajului un calm și o înțelepciune exprimînd atitudinea de ansamblu a personajului, dar nu mai puțin suplețea spiritului său. Mircea trece prin mai multe registre de manifestare și o face admirabil : de la directețea și fermitatea înfruntării abile a boierilor cîrtitori, la blîndețea lucidă și interesată de efectele pedagogiei, în secvențele cu băiatul, apoi la răbdătoarea așteptare a clarificării față de ei înșiși a copiilor, mai cu seamă în cazul ezitantului Mihail. Cuplul trădătorilor traversează povestea portretizați viguros de Silviu Stănculescu și de Cornel Gîrbea. Actori tineri : Șerban Ionescu (Mihail, prințul conștient de valoarea tatălui, dar lăsîndu-se în voia planurilor nevestei lui, în cele din urmă trezit la realitate), Adrian Pintea (un Vlad mai conștient de datoriile sale), Ioana Pavelescu și Manuela Hărăbor (nurorile). Sultani sînt Ion Rițiu (un Baiazid cînd înfierbîntat, cînd umilit) și George Alexandru (Mehmet). Un personaj verosimil, de o umanitate caldă, creionează cu simplitate Papil Panduru (Mezea). Izzedim al lui Colea Răutu nu ar putea fi de imaginat în altă interpretare. Confesorul și însoțitorul plin de inițiativă și de curaj, Vlăduț, este jucat de copilul Vlad Nemeș. O certitudine, ca de obicei — Ion Besoiu (părintele Gerolamo). Între colaboratorii constanți ai cineastului, răspund prezent cu profesionalitatea și talentul adesea apreciate : Adrian Enescu (muzica), Alexandru Groza și Nicolae Girardi (imaginea), Gabriela Nicolaescu (costume), Anușavan Salamanian (coloana sonoră).

Mircea reprezintă o piesă de rezistență în filmografia epopeii naționale.

Ioan Lazăr

În actualitate

■ Ample documentare radiofonice și de televiziune, construite printr-o adecvată îmbinare a metodelor reportajului cu cele ale studiului de analiză și sinteză, ocupă secțiuni importante ale programului zilnic. Relatări din sala Congresului, numeroase intervenții directe ale reprezentanților opiniei publice sînt difuzate, astfel, alături de panoramice asupra celor mai variate domenii din viața social-politică, economică, științifică, cultural-artistică a țării. Remarcăm, totodată, prezența, în sumarul **Revistei ... radio**, a considerațiilor asupra condiției specifice a prozei, poeziei, dramaturgiei zilelor noastre la îmbogățirea tezaurului culturii naționale, preocuparea ciclului **Permanențe și valori ale literaturii române** pentru umanismul revoluționar al scrisului actual sau atenția acordată de **Cartea frumoasă** patriei ca motiv fundamental în literatura contemporană. La rîndul lor, **Invitațiile Euterpei** au schițat o retrospectivă vie a celor mai pregnante tendințe din activitatea instituțiilor muzicale ale țării, accentuînd preocuparea lor pentru buna popularizare a valorilor componistice și interpretative. **Scena și ecranul** a propus un bilanț al reușitelor din cinematografie, teatru, cercetarea critică și teoretică de specialitate, iar **Artele frumoase** anunță pentru mîine seară o privire de aceeași natură asupra picturii, sculpturii, artelor decorative.

■ Printr-o lărgire de perspectivă, **Atlasul cultural** a dedicat ultima sa ediție culturii socialiste românești, mesager al păcii și înțelegerii între popoare (poeme despre țara noastră, mărturii ale unor cunoscuți traducători, editori, profesori, oameni de artă și cultură de peste hotare, selecțiuni din intervențiile rostite în cadrul Festivalului **Poezia și pacea** organizat de Uniunea Scriitorilor). Mîine seară, **Dicționarul de literatură universală** va sublinia aleasa prețuire de care se bucură în fața lumii literatura română.

■ **Clubul artelor, Izvoare, Tribuna muzicală radio, Miorița** analizează, în această săptămînă, semnificația manifestărilor cuprinse în Festivalul național „Cîntarea României", în timp ce multe dintre emisiunile de radio și televiziune prilejuiesc întîlnirea publicului cu laureați ai Festivalului.

■ Repertoriul teatrului radiofonic cuprinde, de marți pînă sîmbătă, piesele **Oamenii învinș** de Al. Voitin (în premieră), **Cetatea de foc** de Mihail Davidoglu, scenariile dramatizate **Orizont deschis** de Eugen Barbu, **Zări albastre** de Marin Preda și **Femeia fericită** de Corneliu Leu.

Ioana Mălin

O imagine din noul film românesc Mircea

Poeme ale iubirii de țară

PRIN muzicalitatea lor, prin ritm, nu atît cel comun, prozodic, cît ritmul interior, perceput întotdeauna de o ureche fină, versurile lui Nicolae Dragoș sînt de natură să atragă interesul muzicianului. Mai ales lirica sa patriotică, relevantă prin concentrare, noblețea dicțiunii, o anume solemnitate a metaforei, forță expresivă a cuvîntului: calități deopotrivă poetice și muzicale. Ele constituie virtuale — și pline de sugestie — puncte de plecare pentru compozitor — și e semnificativ că mai multe lucrări compuse recent, de la cîntecul coral la cantată, se sprijină pe poeme de Nicolae Dragoș. Principala trăsătură menită să suscite elocvente forme sonore este, desigur, concentrarea expresiei, densitatea — așadar — cuvîntului poetic. Într-o cantată, îndeosebi, contează enorm „încărcătura" semantică a frazei lirice; un text lipsit de această particularitate este cît se poate de nemuzical. (Pe de altă parte, se subînțelege cît de importantă rămîne trăsătura în discuție pentru poezia patriotică modernă).

„Cuvintele, cuvintele — / ploaie de sunete / înțelesuri și neînțelesuri. / / Cuvintele, cuvintele — / arme pentru marșul / prin vreme...", scrie autorul **Fiii-nii din oglinzi**. Un asemenea „marș prin vreme" ar putea sugera, cu ritmul ei fremătător, cantata Lianei Alexandra, **Ca om al țării**, interpretată la Filarmonica „G. Enescu" la începutul acestui an. O muzică alcătuită cu mijloace simple dar de efect susține textul; pe un ritm de sorginte populară se înalță imnul, el însuși plin de tensiune dar și de culoare. Ea e obținută fie prin clarele departajări timbrale ale partidelor, fie prin subtile valorificări cromatice ale structurii ritmice.

De un modernism neostentativ sînt și lucrările semnate de Claudiu Negulescu, (chiar în această seară i se cîntă **Poemă la un timp eroic**, la sala Radio, dirijor Paul Popescu), Cristian Brâncuși și Sorin Lerescu, partituri dedicate Congresului al XIV-lea al partidului și interpretate cu puțin timp în urmă. **Cantata pentru cor mixt și orchestră „Patria eroilor"** de Cristian Brâncuși, prezentată în primă audiție într-un excelent concert (asupra căruia vom reveni) dirijat de compozitor (orchestra Radio), are la bază poezia cu același titlu de Nicolae Dragoș, scrisă special pentru opusul respectiv. Metafora și metonimia fixează un spațiu semantic pe care muzica lui Cristian Brâncuși, de factură neomodală, îl folosește convingător inclusiv în pasajele orchestrale. Cele patru părți distincte alcătuiesc un tot unitar, străbătute fiind de impresia solemnă, de **ethos** recognoscibil. Tensiunea dramatică sporește gradat, la aceasta contribuind scriitura polifonică a corului, începînd cu a doua secțiune a cantatei. Muzica imnică a lui Cristian Brâncuși are multă solemnitate, orchestrația, cu destule efecte de percuție, asigură cadrul potrivit, monumental fără excese, în care se valorifică nuanțat și pătrunzător cîntecul de slavă. Spre deosebire de orchestră — cu o evoluție remarcabilă sub bagheta lui Cristian Brâncuși, în acompaniamentul concertelor pentru pian de Ravel și în **Nocturne** de Claude Debussy — mai puțin reușită a fost prestația corului: dicția neclară, ce se cuvine corectată neîntîrziat în vederea unei viitoare înregistrări, eventual un lucru mai atent în privința accentelor pentru a face cuvintele textului să ajungă limpede la ascultător. Căci **Patria eroilor** este o muzică demnă de toată atenția.

La Ateneu, într-un program condus de Horia Andreescu, încheiat cu magnifica interpretare a unei suite din baletul **Romeo și Julieta** de Prokofiev, am putut asculta **Cantata a II-a „Sevele patriei"** (primă audiție) de Sorin Lerescu. Ceea ce e notabil în muzica tînărului compozitor este adecvarea expresiei timbrale la construcție. Cantata scrisă pe versuri de Nicolae Dragoș „reiterează, spune compozitorul, o mai veche propensiune pentru prelungirea în fluidul sonor muzical a cuvîntului poetic, a valorilor sale semantice proprii". Sînt două feluri, complet diferite, de a crea o astfel de impresie în **Sevele patriei**, care reunește cîteva fragmente lirice din poeziile publicate de-a lungul anilor de Nicolae Dragoș. Pe de o parte, versurile recitate de soprana și tenorul soliști, pe de alta, ariile, corurile și nu în ultimul rînd sugestiile instrumentale. Ele prelungesc realmente imaginea creată de cuvîntul poetic ori, dimpotrivă, o anticipă. În ambele cazuri, muzica are relief. Mijloacele, chiar dacă nu prea variate, se supun scopului expresiv. O introducere orchestrală precede fragmentul recitat de tenor; în spate, un fagot în registrul mediu-acut întregește atmosfera. Sunete fragile de flaut, asemeni sevelor urcînd în trunchiuri, diafane intervenții ale percuției acompaniază prima arie, urmată de un cor senin, liric, în care solemnitatea nu e deloc exagerată. Accente grave ale corzilor, tubei, clarinetului-bas introduc un alt moment teatral, textul fiind recitat acum de soprană. Contrastul are exact dimensiunea necesară, la fel cum episodul furtunos susținut de alămuri și percuție va fi opus cîntecului doinit din final, „litanie" orchestrală ce preia și prelucrează sensibil duetul celor doi protagoniști. Totul, de o limpezime cristalină, marcînd însă trăinicia și noblețea sentimentului patriotic; o claritate care e a izvoarelor perene, a ritmului etern al unei naturi individualizate prin statornica impresie a **duratei** și **tradiției** răzbătătoare. Interpreții — Georgeta Stoleriu, de o distincție deosebită în timbru și frazare, Florin Diaconescu, corul și orchestra Filarmonicii „G. Enescu" — au marcat cu atenție și migală valorile muzical-teatrale ale piesei lui Sorin Lerescu.

Costin Tuchilă

Maramureşul de soare

„MARAMUREŞ... De ce Maramureş ?
Iar Maramureş ?“
Cu aceste cuvinte am început cartea **Soarele din poartă**, răspunzînd întrebărilor ce mi se puneau, de cîte ori plecam acolo şi scriam despre oameni şi locuri pe care nu-i vedeam niciodată din... goana maşinii ! Argumentam că spaţiul nordului românesc prea fusese cunoscut doar printr-o imagine folclorist-tradiţionalistă sau prin talgerul statisticilor. De peste două decenii, colindam văile voievodale ale acestei „ţări“ nepereche, pe urmele strămoşilor, şi carnetele de însemnări, fişele documentare şi reportajele se cereau structurate în aşa fel încît „invitaţia“ în Maramureş să convingă dar şi să mîngîie, să demonstreze dar să ducă şi la visare...

Şi cînd a fost, recent, să lansez volumul acolo şi să mă întîlnesc cu cititorii — mulţi dintre ei deveniţi eroi cu nume, vîrste şi profesii — mi-am dat încă o dată seama cîtă nevoie au oamenii, în general, să vadă, să simtă, să cugete, prin intermediul paginii tipărite, asupra rosturilor lumii şi ale vremurilor în care trăiesc. Ei sînt azi, mai mult ca oricînd, doritori de bine pe acest pămînt, cu dragoste de vatră întru împlinirea visurilor pentru care au luptat generaţii întregi înaintea noastră. Sentimentul apartenenţei la o istorie multimilenară, precum şi cel al datoriei de a-şi lăsa urme pe răbojul timpului, se conjugă aici cu demna neîngenunchere în faţa greutăţilor şi, desigur, cu mîndria lor nedisimulată pentru că astăzi construiesc hidrocentrale, conduc sectoare importante ale economiei naţionale, sînt inventatori, piloţi pe supersonice, oameni ai legii, artişti de marcă ş.a.m.d. Din vremuri îndepărtate, ale lui Bogdan Vodă şi Pintea Viteazul, acest orgoliu şi-a găsit expresia în spiritul justiţiar, dorinţa de adevăr şi echilibru în tot ce-i înconjoară, de la adoraţia pruncilor în care se proiectează, pînă la vrerea de a-şi îmbogăţi mereu „ţara“ din Ţară cu toate însemnele civilizaţiei, dar căutînd să şi-o păstreze nealterată şi de neconfundat.

Actualul judeţ Maramureş, întins pe o suprafaţă de peste 6 215 km², este format din patru zone-surori, „ţări“, cum li s-a spus încă de la începutul evului mediu, adică alcătuiri social-economice şi juridic-etnice cu funcţii şi rosturi de organizare bine definite, denominaţie păstrată pînă-n zilele noastre, indicînd aura şi prestigiul lui. Ele sînt Ţara Maramureşului, Ţara Lăpuşului, Ţara Chioarului şi Ţara Codrului — pagini distincte de vitalitate şi permanenţă în cartea neamului românesc — păstrătoare de limbă, port şi datini. Cei peste o jumătate de milion de locuitori nu pot uita semnificativul îndemn al tovarăşului Nicolae Ceauşescu, rostit la adunarea populară din oraşul Vişeu, în anul 1974 : „Păstraţi, deci, obiceiurile, porturile strămoşilor, ale strămoşilor strămoşilor noştri, care să rămînă întotdeauna în amintire. Vă doresc să nu uitaţi niciodată acestea !“ Şi este grăitor faptul că, zilele trecute, cu prilejul Conferinţei judeţene de partid Maramureş, secretarul general al partidului a transmis un cald salut revoluţionar şi felicitări comuniştilor, tuturor oamenilor muncii din judeţ pentru contribuţia adusă la dezvoltarea Ţării, pentru realizările deosebite în întîmpinarea marelui forum al comuniştilor români, temelie a înălţării României socialiste pe noi culmi de civilizaţie, prosperitate şi progres.

Ecoul acestor îndemnuri se reverberează în toate localităţile rînduite între munţi, dealuri şi văi, unde orgolioşii, harnicii şi ospitalierii maramureşeni te întîmpină cu vorbele „Ziua bună, om bun şi de omenie !“, cel mai cald salut din cîte există. Ei ridică şi azi porţi monumentale în faţa caselor (în anii socialismului s-au construit circa 130 000 de locuinţe) dar şi mari combinate (în prezent, producţia industrială a anului 1945 se realizează în zece zile). La ceas de bilanţ şi perspective, ei pun pe masa Ţării tot ce au mai ales, începînd chiar cu acel răspuns dat de un faimos cioplitor, la întrebarea de ce sculptează în mii de chipuri stîlpii înalţi ai porţii :
— E singură poarta ; stejarul luat din pădure nu mai are nici flori, nici soare, nici apă. Cu dalta îi fac sori, să se încălzească, cioplesc din daltă flori, să-ntinerească, apoi îi fac izvoare, ca nişte frînghii, să se răcorească. Poarta înfrînghiată nu simte singurătatea şi greu îmbătrîneşte...

Noii meşteri mari aduc din Maramureşul de soare distincţii şi înalte titluri de eroi ai timpului nostru, precum „diamantele“ scoase din adîncurile pămîntului, pentru care mina Baia Mare a fost răsplătită cu titlul de Erou al Muncii Socialiste. Faima lor a crescut mereu, în mai toate domeniile de activitate, ducînd departe tradiţii moştenite şi îmbogăţite în retortele noului, precum creatorii de faianţă de la întreprinderea „Faimar“ au preluat ştafeta inconfundabilei ceramici dacice din cuptoarele Săcelului de la izvoarele Izei voievodale.

Conectat dintotdeauna, prin mii de fire, cu Ţara şi destinele Ei, Maramureşul a ştiut să lupte şi să învingă, în ani de oprelişti, cînd s-a crezut că poate fi deznaţionalizat, prin „înnobilări“ sau masacre, ca acela săvîrşit de horthyşti la Moisei, în 1944. Solara lor încredere în bine, frumuseţe şi dreptate i-a făcut pe oamenii acestui Nord românesc să rămînă cè-au fost — români de viţă veche — şi să privească mereu înainte, spre mai buna aşezare a rînduielilor pe pămîntul strămoşesc. Şi cum viitorul vine din adîncurile istoriei şi se prefigurează azi, maramureşenii îşi conjugă idealurile cu ale întregului popor, constructor de lumină şi prosperitate în întreg spaţiul carpato-danubiano-pontic. Deoarece din stejar stejar răsare şi soarele străluce numai în porţile oamenilor de omenie.

Valentin Hossu Longin

Partid al omeniei

Numele tău înmugureşte
în sufletul nostru
cum pomii, primăvara ;
eşti pavăza împlinirilor
şi înviorezi întreagă ţara
în frunte cu Cel ales şi reales,
pe drumul luminos către mîine.
Larga-ţi respiraţie deschide florile,
aburind în jur ca o caldă pîine ;
şi primeneşte aerul orizonturilor
deschise unei lumi mai bune, fără arme,
dominată de mari avînturi, de creaţie.
Numele tău, partid al omeniei,
îl trecem din generaţie în generaţie
spre viitorul comunist al României.

Radu Felecan

OMAGIU de **Ion Biţan**
(Din expoziţia de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Cîmpuri noi de gîndire

ISTORIA omului este şi o istorie a cunoaşterii, a trezirii la conştiinţă şi la îmbogăţirea acesteia odată cu dezvoltarea culturii. Istoria omului este şi o istorie a muncii şi tehnologiei, a implicării substanţei, energiei şi informaţiei în desfăşurarea forţelor de producţie ale societăţii. Istoria omului este în primul rînd istoria societăţii în mediul ei înconjurător şi într-un univers care o fascinează, dar şi în cosmosul profund din care toate provin şi se găsesc ancorate.

Fiecare om se găseşte sub acţiunea tuturor acestor vectori purtaţi de undele istoriei. Numai prin atitudinea colectivă a oamenilor acesti vectori pot fi, într-o anumită măsură, ordonaţi, aduşi în concordanţă şi influenţaţi după dorinţele, aspiraţiile şi cerinţele popoarelor. Pentru noi, un vector de o covîrşitoare importanţă existenţială pe plan filosofic şi afectivă pe planul vieţii concrete este acela al realităţii româneşti. Tot ceea ce facem se înscrie în istoria ţării noastre, se adaugă experienţei noastre colective, pentru pregătirea viitorului ca civilizaţie socio-umană.

Congresele Partidului sînt evenimente cu deosebită semnificaţie istorică. În Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, se arată : „Partidul pune un accent deosebit pe creşterea rolului ştiinţei şi culturii în societate“. De asemenea : „Lărgirea orizontului de cunoştinţe — condiţie importantă a libertăţii şi demnităţii omului — trebuie să se afle permanent în centrul activităţii partidului nostru“. La Plenara Comitetului Central al P.C.R. din luna iunie 1989, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, spunea : „A rămîne în urmă în domeniul cercetării ştiinţifice şi tehnice, al cunoaşterii umane, înseamnă a rămîne în urmă în construcţia socialismului, în dezvoltarea generală a forţelor de producţie, a întregii societăţi“.

Iar la Plenara Consiliului Naţional al Oamenilor Muncii din iulie 1989, tovarăşul Nicolae Ceauşescu afirma : „Acum însă este necesar să avem în vedere că se impune să menţinem continuu industria — subliniez, continuu — la nivelul noilor cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii. Orice neglijare sau rămînere în urmă în privinţa aceasta vor determina o rămînere în urmă a dezvoltării generale a ţării (...). Să menţinem întotdeauna industria noastră la nivelul celor mai noi cuceriri ale tehnicii şi ştiinţei ! Aceasta este calea spre comunism !“

Asemenea afirmaţii susţin în continuare rolul revoluţiei ştiinţifice şi tehnice contemporane pentru industria şi societatea românească. Este evident că după revoluţia în ştiinţă de la începutul acestui secol, produsă prin apariţia mecanicii cuantice şi a teoriei relativităţii, s-a declanşat o revoluţie ştiinţifică şi tehnică în care au apărut domenii cum sînt electronica, biologia moleculară, informatica, ingineria genetică, robotica, ingineria moleculară, alături de modificări profunde aduse chimiei, automaticii, transporturilor etc. Poate că descoperirile tehnologice cele mai importante ale secolului sînt tranzistorul (precedat de tubul electronic şi continuat cu microprocesorul) şi ingineria genetică, la care s-ar putea adăuga, în următorii 10 ani, ingineria moleculară. Ultima presupune crearea de maşini moleculare şi procesoare moleculare, construcţii tehnologice în care piesele componente sînt molecule manipulate de maşini-unelte de mare fineţe şi complexitate.

Tehnologia contemporană a demonstrat că funcţiuni din ce în ce mai evoluate care să se apropie de cele realizate de om sau care să servească din ce în ce mai bine omul şi societatea nu se pot realiza decît prin mari ansambluri structurale care implicit duc la o complexitate din ce în ce mai mare. Complexitatea nu depinde de mărimea componentelor, ci de numărul şi interacţiunea lor. Asemenea complexităţi se tratează tehnic pentru a fi stăpînite şi nu există cale de întoarcere pe acest drum al tehnologiei devenită tehnologie funcţională deoarece funcţiunile noi atrag după sine complexitatea. Cu cît lucrăm la dimensiuni mai mici, cu atît complexitatea creşte din cauza numărului mare de elemente necesare unei funcţiuni superioare, cu atît clasa de unelte necesare devine mai pretenţioasă. Teoria complexităţii, complexitatea devenind o realitate tehnică majoră, abia începe să se contureze şi se pare că poate exista un substrat al unei anumite simplităţi care să se ascundă în spatele unei anume complexităţi.

ÎN ţara noastră, imediat după anul 1965 s-a trecut la îndeplinirea unor programe care au asigurat un potenţial tehnologic ridicat pentru dezvoltarea electronicii, domeniilor conexe şi aplicaţiilor lor. Potenţialele însă se consumă şi este nevoie de constituirea unor noi potenţiale pentru perioadele istorice următoare.

Congresul al XIV-lea al P.C.R. va deschide calea creării unor noi potenţiale tehnologice care să răspundă cerinţelor exprimate de secretarul general al partidului privind menţinerea industriei româneşti la nivelul noilor cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii. După cum se subliniază în Raportul prezentat de tovarăşul Nicolae Ceauşescu la Congresul al XIV-lea, „În întreaga perioadă a deceniului următor, şi în primul rînd în cincinalul 1991—1995, trebuie să se concentreze toate forţele pentru înfăptuirea programelor de organizare ştiinţifică şi de modernizare a activităţii în toate sectoarele.

În acest sens va trebui să se pornească de la faptul că actualul nivel de dezvoltare a economiei româneşti, cît şi orientările pe plan mondial impun o intensificare a activităţii de cercetare ştiinţifică şi tehnică, asigurînd astfel în toate sectoarele aplicarea în viaţă şi organizarea producţiei pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii. Aceasta constituie una din cerinţele legice ale dezvoltării societăţii omeneşti, ale construirii cu succes a socialismului şi comunismului.“

Ultimul deceniu al acestui mileniu se conturează a fi al unor progrese tehnologice importante pe plan european şi mondial. Este adevărat că după descoperirea legilor mecanicii cuantice şi ale teoriei relativităţii nu au mai fost descoperite noi legi fundamentale ale naturii de aceeaşi amploare. Dar descoperiri, în cadrul acestor legi generale, au continuat şi de aceea potenţialul tehnologic al aplicării cunoaşterii actuale este încă uriaş.

Totuşi, aceste legi ale naturii cunoscute astăzi nesatisfăcînd încă din punctul de vedere al înţelegerii esenţei vieţii şi minţii nu reuşesc să ofere o viziune ştiinţifică unitară asupra lumii şi sînt de aşteptat descoperiri ale unor legităţi noi. Pentru aceasta va fi nevoie de o gîndire nouă şi în ştiinţă. Mai mult, va fi necesar a lucra în domeniul tehnologiilor foarte avansate, deoarece ele ajung în domeniul unor construcţii prin care omul imită cu ajutorul conştiinţei sale evoluţia naturii fără conştiinţă, în timpi mult mai reduşi datorită noilor sale unelte. Se ajunge în stadiul de a experimenta tehnologic la frontiera la care noi legităţi fundamentale ale naturii ar putea să se manifeste şi să fie puse în evidenţă.

Accentul pe care Partidul îl pune pe creşterea rolului ştiinţei este justificat din punct de vedere istoric, corespunzînd evoluţiei generale a omenirii. Desigur, ştiinţa reprezintă numai unul din factorii vieţii sociale, dar cel care, împreună cu tehnologia a devenit astăzi deosebit de important. Cunoaşterea, odată cu progresele ei, va deschide cîmpuri noi de gîndire pentru filosofie şi pentru înţelegerea umanului şi socialului. Cu atît mai mare ar putea deveni rolul unei noi revoluţii în ştiinţă care se conturează — pentru mulţi oameni de ştiinţă şi gînditori — probabil în următorii 20 de ani. Viitorul se anunţă interesant şi promiţător din momentul în care factorii sociali şi politici se asociază cunoaşterii în lumina unei spiritualităţi filosofice influenţate de această cunoaştere şi de creaţia inerentă spiritului uman.

Mihai Drăgănescu

OMAGIU de **Corneliu Vasilescu**
(Din expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Omagiu Congresului al XIV-lea

EXISTĂ un adevăr axiomatic potrivit căruia totdeauna arta reflectă, pe căi directe sau mediate, epoca în care a fost creată, epoca în care a trăit și s-a impregnat de istorie artistul. Acestui principiu fundamental se datorează una din valorile multiple pe care le poartă arta în sine, pentru a le perpetua dincolo de timp și de avataruri, aceea de mărturie sau document. Privim la ceea ce a creat geniul uman în spațiul fericit și totuși încărcat de nenumărate răspunderi, asumate ca o condiție de orice artist, al culturii și avem certitudinea că într-un fel sau altul, explicit sau implicit, sîntem martorii unui segment de istorie, participanții indirecți la destinul și întîmplările unei epoci. Poate mai puțin orgolioasă decît istoria ca știință și fără a-i submina sau dubla funcțiile, arta ne poate spune adevăruri esențiale, de subtilitate și nuanțare, despre un climat și o psihologie colectivă, despre o societate și idealurile ei, despre destinul și vocația unei etnii, a umanității.

Cu atît mai mult ni se relevă dimensiunea de martor și participant a creatorilor atunci cînd trăim actul artistic, opera ca reflex al istoriei, în stricta contemporaneitate intrinsecă. Fluxul de idei, preocupări, proiecte, amănunte concret cotidiene din care este formată existența omului social, se regăsește integrat, cu mijloace specifice și cu atît mai dense în semnificații și mesaje, în esența artei ca reflex al realității imediate. Este ceea ce se impune, asemeni unei dimensiuni definitorii, prin intermediul expoziției dedicate celui **de al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român**, deschisă la sala „Dalles", ale cărei lucrări se află sub incidența conotațiilor pe care acest eveniment le are în existența patriei, a oamenilor ei. Artiștii grupați aici dau măsura sentimentelor față de istoria contemporană trăită activ, lucid și cu imaginea viitorului clar și distinct formulată, față de perspectivele ce se deschid și în substanța cărora trebuie să vedem o întreagă societate, cu idealurile și disponibilitățile ei. Implicarea creatorilor în responsabilitatea de martor al epocii este evidentă, oricare ar fi arcul preocupărilor și al temelor, maniera adoptată, pentru că există acea superioară convingere a necesității trăirii timpului contemporan cu pasiune și luciditate, pentru a redacta documentele necesare istoriei prin imagini. De aceea lucrările cu caracter de omagiu alternează fericit cu scena de muncă sau imaginea șantierelor patriei și deci a existenței active, vii, pe care o trăiesc oamenii țării, dar și cu peisajul care conține și restituie un spațiu matrice specific, inalterabil și inconfundabil.

Încă de la intrare se remarcă un grupaj de afișe cu tematică politică, unele avînd un caracter mai general, închinate evenimentului celui de-al **XIV-lea Congres al partidului** și ecourilor largi pe care le are activitatea secretarului general în societatea contemporană. Ideile de pace, construcție, efort colectiv, idealuri umaniste se degajă din afișele semnate de Alexandru Bălan, Mihai Mănescu, Alexandru Dan Ionescu, Sergiu Georgescu, Napoleon Zamfir, Valeriu Giodic, Nicolae Sîrbu, Florin Ionescu, artiști consacrați ai genului. Impresionează apoi grupajul de lucrări omagiale care surprind personalitatea secretarului general, tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU**, a tovarășei **ELENA CEAUȘESCU**, secvențe din vizitele de lucru sau compoziții alegorice de amploare, de o diversitate de stiluri ce ne impune prezențele distincte ale cîtorva nume cunoscute. Se remarcă portretistica profundă proprie lui Eugen Palade, autor cu mai multe piese, ca și Ion Bițan, Gh. Ioniță, Vladimir Șetran, Vasile Pop Negreșteanu, Dan Hatmanu, Ion Petrovici și mai ales proiectul de artă monumentală semnat de Corneliu Vasilescu, o frescă simbolică a epocii și realităților ei. Grupajul bogat al acestor lucrări punctează cu centre de interes expoziția, lor adăugîndu-li-se tablouri cu imagini din realitatea țării și a șantierelor, printre care cele de mari dimensiuni, aparținîndu-i lui Viorel Mărginean, apoi lui Constantin Nițescu, Eugen Popa, Eftimie Modâlcă sau Virgil Miu, fiecare cu o notă aparte, cu un stil și o atitudine caracteristică. Lucru ce se descifrează și în pictura pe care o expun artiști ca Vasile Grigore, Rodica Lazăr, Ion Musceleanu, Spiru Vergulescu, Iacob Lazăr, Traian Brădean, Brăduț Covaliu, Angela Popa Brădean, Ion Sălișteanu, Iulia Hălăucescu, Ion Gheorghiu, fiecare atent cu valorile încorporate în lucrări, prelungind în mod fertil o tradiție picturală de profundă implicare emoțională, cu virtuți cromatice și afective autentice.

Frumoasă, în sensul echilibrului compozițional și cromatic, bine gîndită sub raportul subiectului și al distribuției personajelor într-un montaj sugestiv, tapiseria Marianei și a lui Filaret Oloier aduce nota proaspătă a preocupării față de om, în timp ce lucrările organizate ca o suită parietală ale Cellei Neamțu ne propun reîntîlnirea cu un stil, o tehnică și o iconografie foarte originale, de un modernism ce se revendică din soluțiile tradiționale. Constantin Lucaci este prezent cu o lucrare de mari dimensiuni, în timp ce Mihai Coșan expune un dublu portret omagial, proiecte pentru statuar, cu surprinderea psihologiei, ca și în cazul acelui emblematic bust semnat de maestrul Ion Jalea, rămas punct de referință, redînd imaginea secretarului general într-o viziune plină de forță și veridicitate. O „Victorie" a maestrului Ion Irimescu aduce calitățile cunoscute de forță și subtilitate, subliniind dimensiunile militante ale sculpturii noastre și virtuțile ei profesionale.

Dar dincolo de această succintă enumerare trebuie să vedem în această expoziție omagială răspunsul pe care artiștii îl dau epocii noastre, epocii pe care o trăim și pe care o împlinim sub semnul celui de-al **XIV-lea Congres al partidului.**

Virgil Mocanu

Deschid cartea...

VATRA

Realitatea fundamentală a copilăriei neamului nostru, vatra, a fost realitate fundamentală a copilăriei mele.

Ea putea pune capăt foamei și frigului, cele două senzații necruțătoare care mi-au dezvăluit asprimea vieții și a lumii. Rătăceam în lungul apelor, pe întinderea cîmpiei, între zări nemărginite, alături de alți oameni care rătăceau la fel, pînă ce ne strîngeam cu toții în jurul unui loc neted, uneori doar cît o palmă, pe care ei aprindeau focul. La flăcările lui, își dezghețau mîinile, încălzeau bucăți de pîine sau de slănină, și spuneau povești. Îi ascultam, căutînd să fiu asemeni lor, să mă integrez în inelul de trupuri omenești, strîns în jurul dogoritorului jăratec. În acel timp, foarte îndepărtat, și în acele imprejurări epice, și-a făcut loc în mintea mea noțiunea de vatră.

Acum, țara întreagă este o vatră, pe care ard mii de focuri, în jurul unui mare și incoruptibil foc.

Geo Bogza

Constructori de **Valeriu Giodâc**

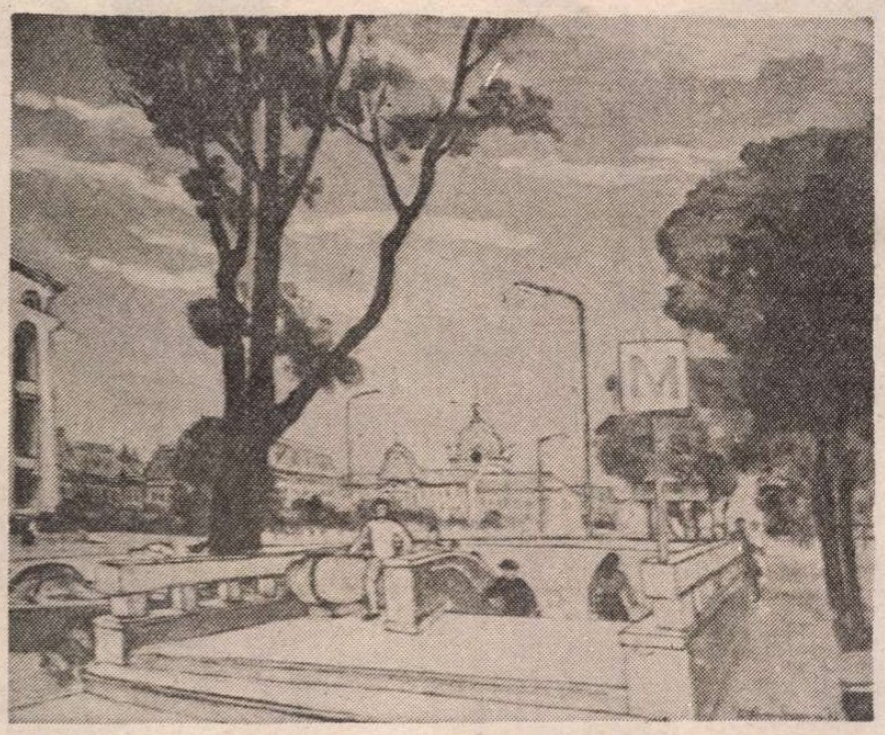

Stație de metrou de **Spiru Vergulescu**

(Din expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Concurs de poezie patriotică

● Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Tulcea și Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă organizează, în cadrul etapei de masă a Festivalului național „Cîntarea României", ediția a XIV-a Concursului interjudețean de de poezie patriotică și revoluționară „Panait Cerna".

Concursul, dedicat celui de-al XIV-lea Congres al P.C.R., își propune să stimuleze poezia de rezonanță patriotică și revoluționară inspirată de cele mai semnificative momente din istoria patriei și partidului, din lupta și munca poporului nostru pentru edificarea socialismului și comunismului în România, consolidarea independenței și unității naționale, precum și din frumusețile și bogățiile patriei.

La concurs pot participa concurenți din toate județele țării, membri ai cercurilor și cenaclurilor literare care nu au debutat editorial, cu un număr minim de 5 poezii. Lucrările vor fi trimise pe adresa Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Tulcea — str. Isaccei, nr. 20 — cod 8800, pînă la data de 6 decembrie 1989 (data poștei).

CTITORIILE MUNCII

SE află în plină desfășurare lucrările Marelui forum comunist — Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, eveniment epocal, îndreptat cu toate luminile spre viitor, spre visul de aur al poporului nostru —, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării patriei spre comunism.

Istoricul Raport prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, cuprinzînd teze și orientări de o inestimabilă valoare teoretică și practică privind dezvoltarea patriei în cel de-al nouălea cincinal și în perspectivă, spre triumful deplin al socialismului, ducîndu-și razele pînă în anii 2000—2010, conține totodată ample imagini ale măreților înfăptuiri de pînă acum care demonstrează faptul că dintr-o țară slab dezvoltată, agrar-industrială, România a devenit, în anii construcției socialiste, îndeosebi după Congresul al IX-lea, un stat puternic industrial-agrar, cu o industrie modernă, dezvoltată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă în plin progres.

Un tablou al izbînzilor obținute în absolut toate domeniile construcției socialiste cuprinde magistralul Raport, biruințe ale muncii eroice a poporului care au schimbat chipul țării, dîndu-i atributele frumuseții de gînd și faptă ale puterii unei economii moderne și viguroase, ale umanismului profund, ale unui înalt prestigiu internațional.

Un timp, într-adevăr, scurt, dar care s-a înscris în viața patriei ca o epocă măreață, cu seva cea mai adîncă, plină de cutezanța construcției, purtînd numele secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Este epoca marilor ctitorii ale muncii.

Epoca de împlinire a marilor idealuri naționale.

O echipă de aur

AM fi putut să începem demersul nostru cu oricine, din orice loc al muncii, țara fiind azi cucerită de această fierbere pe fiecare milimetru pătrat. Energia muncii include în ea toate energiile, dîndu-le un sens de torent roșu, istoric și revoluționar. Oameni minunați, constructori de hidrocentrale și căi ferate, făuritori ai Canalului Dunăre — Marea Neagră, ai Metroului bucureștean, adevărați eroi — ei sînt intîlniți în toate marile șantiere ale ctitorilor de azi.

Lapovița și ninsoare, la noapte va viscoli. Ne aflăm la nodul hidrotehnic nr. 5 Cornetu-Mihăilești din Antrepriza națională a tineretului de la lucrările de amenajare complexă a riului Argeș ; Șantierul pare un univers fără sfîrșit, materia e într-o fierbere torențială, ritmurile muncii sînt ale unei gramatici ample, unealta, mașina, materialul de construcție și oamenii fac un tot unitar. Mulți dintre acești giganți sînt un fel de munți în acțiune, ei sînt „bătrînii", „veteranii" marilor șantiere. Sînt lați în umeri și-n spate, li-s fețele arse de geruri și arșiță, traversate de riduri verticale, vorbesc ori strigă scurt, întregul complex de utilaje și materiale îi ascultă : te intimidează și-ți dă prin gînd să nu-i mai deranjezi cu indiscrețiile tale gazetărești.

— De 25 de ani vă tot caut, meștere, David Bălan, în dorința captivantă de-a vă cunoaște cu adevărat ; de la o vreme, credeam că nu vă mai dau de urmă !

— Dacă stau bine și mă gîndesc, de fapt mă cauți de 30 de ani ; erai un copil pe-atunci, te luai după zidari și dulgheri dorind să le furi niște meserie. Și azi, eu sînt același constructor de acum 30 de ani și conduc o astfel de formație temerară ; a luat ființă pe data de 16 august 1958 tocmai la Retevoiești, pe Riul Doamnei ; puneam la cale o aventură care urma să dureze o viață de om, o viață de oameni : deveneam constructori de cursă lungă.

— De fapt, cine sînteți dumneavoastră, meștere Bălan ?

— Cine să fiu ? ! Vezi dumneata, într-un mare șantier ca al nostru nu poți spune sînt ; aici, de la început pînă la sfîrșit valabilă-i persoana întîi plural. **Noi** cei de acum 30 de ani, **noi** cei de azi, **noi** cei de mîine. Aceste timpuri se leagă între ele ca niște cărămizi în barajele hidrocentralelor sau în cartierele noi ale orașelor și satelor.

Însăși aventura noastră se leagă de ctitoriile pe care le realizăm cu fier-betoanele și cimentul de zidire continuă. Iar viața noastră e parte din viața celor care vin în urma noastră numindu-se simplu : beneficiarii muncii noastre. Uneori și nouă, constructorilor, ne vine a crede că înfăptuim „niște opere". Hai să zicem că nu sîntem eroi cum ni se tot spune, dar... autori de opere sîntem ! Noi nu scriem pagini de roman ci pagini de betoane, pagini de fier și ciment, pagini de electricitate. Brigada noastră are venerabila vîrstă de 30 de ani ; încă de foarte tineri, coechipierii noștri n-au migrat dintr-un șantier în altul cum s-ar putea crede, ci au executat **mari întreguri**, lucrări de la început pînă la sfîrșit, plecînd spre alte obiective. Asta spune că viața de șantierist este o disciplină desăvîrșită, responsabilitate dirijată și urmărită matematic ; altfel nu merge ! Cu noi nu vine cine vrea, ci numai cine trebuie, omul potrivit. Acest om cunoaște cel puțin 3—4 meserii, este harnic, responsabil, legat de echipă.

— Parcă ați fi frați !

— Mai legați decît frații — frați de cursă lungă, frați de viață lungă. Ne-am format unul pe altul, prin mîinile noastre au trecut copii și adolescenți care au devenit tehnicieni și ingineri, proiectanți și dulgheri, macaragii și fierari-betoniști. Șantierele sînt școli și universități, sînt un fel de țări întemeiate de noi. Dacă ar fi trebuit să ne turnăm și numele în ființa zidurilor noastre n-ar lipsi de nicăieri Vasile Crețu și Mircea Martiniuc — betoniști-mineri, Vasile Bistriteanu — tehnician-betonist, Gheorghe Grumezescu — betonist, Maria Petrănescu și Ioana Țiclete, betoniste, Constantin Petrescu — dulgher, Ion Barbu — proiectant. Toți fac parte din brigada sudată cu 30 de ani în urmă la Riul Doamnei. Unii dintre noi și-au încrustat romantic numele în podurile pe care le-am construit peste riurile Argeș, Vislan, Gemenea, Dîmbovița, prin cartierele Ploieștilor sau la Gruiu, la Comănești și pe Trotuș. A trebuit să construim toate aceste poduri ca să trecem peste ele și să ajungem la Porțile de Fier I unde am întemeiat o formație puternică de lucru, trecînd apoi la executarea viaductelor de șosea de cale ferată. Imaginați-vă niște arcuri de beton de cîte 60 m înălțime — acestea erau viaductele. Numai de la Gura Motrului pînă la Drăgotești am arcuit peste 106 poduri din beton, din fier, din sudoare și voință. Echipa noastră a făcut un pas de front și peste aceste poduri, bătînd în porțile șantierelor de la Canalul Dunăre — Marea Neagră, hotărîtă să-și spună cuvîntul. Iată-ne acum la Cornetu unde construim o micro-hidrocentrală. Peste 250 de ore va intra în funcțiune. Poftiți în cabina macaralei turn să vedeți o iarnă neprimită de șantier. Pămîntul de-aici e fierbinte, la fel și mașinile și inimile noastre. Ce să facem noi cu zăpada ? Cum să se depună cînd totul fierbe ?

Intrarea în viitor se face prin șantier, prin patrie.

Uzinele alergătoare

DE la Craiova pleacă spre toate punctele cardinale ale României moderne și spre toată lumea mari uzine alergătoare, uzine pe roți care zboară cu 200 km pe oră. Locomotivele de azi sînt adevărate nave care străpung spațiile și secundele. Să ne amintim de prima locomotivă cu aburi care a fost fabricată la noi în 1872 iar pînă în 1874 s-au mai construit încă trei. Ca să ajungă la Viena, unde a fost apreciată într-o expoziție renumită, una din ele a trebuit să străbată calea de la Reșița la Baziaș (de unde putea pleca cu vaporul) fiind trasă de 36 perechi de boi, pe drumuri de pămînt. O asemenea locomotivă nu întrecea calul în galop și nu putea să tracteze decît 2—3 vagoane mici. În lungul deceniilor viitoare locomotivele s-au tot perfecționat, adevărata revoluție, și-n această ramură, producîndu-se după cel de al IX-lea Congres al partidului, cînd s-a trecut la construcția uzinelor alergătoare, a uzinelor pe roți — numite locomotive Diesel electrice, urmate de locomotivele electrice de azi ; de la cîțiva cai putere s-a ajuns ca o locomotivă „contemporană" să aibă 5 100 CP.

Imensa întreprindere „Electroputere" din Bănie este una din cele mai mari cetăți industriale din țară, un fel de cartier, un fel de oraș din municipiu. Ne putem ușor rătăci. Fabricile din această întreprindere, cum sînt cele de mașini electrice rotative sau de aparataj de înaltă tensiune, însumează zeci și sute de clădiri sau ansamble și subansamble speciale. Inginerul Ion Bădulățeanu, și el un proiectant de cursă lungă — vreau să spun cu vechi state de meserie — ne scoate la „liman" conducîndu-ne în hala de construcții metalice, locul unde se confecționează marile carcase pentru locomotive. Sub ochii noștri se adună și sînt montate în aceste carcase o mulțime de aparate sofisticate sau dispozitive pe care n-ai cum le pricepe la o primă vedere. Sîntem angajați la înălțimea unei pasarele de unde putem urmări marele spectacol în care gigantice foi metalice croite și sudate, purtate în ghiarele macaralelor iau drumul căilor ferate din uzină. Audiem un cosleșitor concert al muncii și creației tehnice, o teribilă și neîntreruptă compoziție de sunete metalice ai cărei compozitori, dirijori și interpreți de înaltă virtuozitate sînt mii de mecanici, sudori, lăcătuși, ingineri, electricieni. Maistrul Marin Matei e unul din aceștia, om care lucrează de 33 de ani. Tineretul roiește în jurul său de parcă ar avea un suflet magnetic : meseria se învață de cînd o începi și pînă cînd o sfîrșești.

— Nu-i deloc ușor și la îndemîna oricui ceea ce facem noi aici, e de părere meșterul. Aflăm pe loc și pe viu că realizarea unei locomotive Diesel-electrice sau electrice pretinde multă inteligență, un bagaj enorm de cunoștințe. Nu vom exagera dacă vom spune că o locomotivă de azi este aproape la fel de complicată ca o navă cosmică. În carcasa metalică a locomotivei se adună într-un tot unitar sute de piese, de agregate, aparate și instalații funcționînd cu precizia unui organism viu. Oameni ca Ionel Graure, Gheorghe Filip sau Florea Tudor sînt stîlpii de sprijin ai locomotivelor, un fel de cariatide ale muncii și creației. Și-n jurul lor mișună, fierbe tinerețea. Dar iată că pe șinele de cale ferată ce ies din hala de montaj este „invitată" la probe, în aer, o locomotivă electrică în vîrstă de două zile ! Consultul îi este făcut de cîțiva tehnicieni costumați cu halate albe. Unul dintre ei face un semn care de fapt este o comandă pentru mecanicii din cabine. Uzina alergătoare, marea uzină pe roți străIucind sub soarele de la orele amiezii, este pusă în mișcare. Totul funcționează perfect.

Drum bun spre Sighetul Marmației ori spre Paris, către Moscova sau Brăila, spre Ipoteștii Botoșanilor ori spre Viena... Clasa muncitoare creează visînd. Clasa muncitoare este țara și timpul.

Pe Argeș în sus...

NU-I pentru nimeni decît o luminoasă emoție, o înaltă mirare și iubire faptul că salba de hidrocentrale de pe riul Argeș a devenit un adevărat șir de nave albe ale luminii și energiei. Această fantastică salbă își declanșează zborul spre Dunăre tocmai de sus, de la faimosul Vidraru ! — munte făurit de munți, timp făurit de eternitate, neclintire clintită de fruntea și inima omului ! În ultimul sfert de secol riul Argeș a devenit un simbol al creației și luminii, salba de hidrocentrale pe care o mărturisește istoriei și planetei devenind și ea emblematică. Oameni ai munților și oieritului, constructori de drumuri și săpători în stînci, oamenii de pe malurile Argeșului, de la Vidraru pînă la Dunăre, au devenit în ultimii 25 de ani ziditori de baraje, făuritori de „mări muntoase", vărsători de riu în albia luminii. 15 000 de vărsători de riu în albia luminii, în albia marilor călătorii verticale spre viitor ! Probabil vă mai aduceți aminte că barajul de la Vidraru are o înălțime de 166 m și o lățime a coronamentului de 307 m, înălțat din 480 000 m³ de beton opunînd rezistență unui lac de acumulare cu un volum de mai mult de 465 milioane m³ de apă. Sînt dimensiuni, volume, înălțimi și cifre care mă sperie. A fi romantic, acum, înseamnă a nu pricepe nimic. A fi lucid este condiția asumării conștiente a eroismului. Lung de 14 km, lacul e la întrecere cu cei 56 de km de șosea care-i face conturul. Galeriile de aducțiune măsoară 43 km. Astfel, barajul de la Vidraru, inaugurat în anul 1966 de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, devine una din marile cărți de vizită ale făuritorilor ctitoriilor României moderne. Stelian Zafiu ne conduce în centrala subterană din munte. Într-o mare viteză alunecăm în picaj silențios cu liftul spre o adîncime de 104 m. Intrăm într-un mare palat necunoscut de basme sau imaginații clasice ; e vorba despre Sala mașinilor din centrala subterană, unde se află și panourile pentru comanda locală de pornire a turbinelor situate la o adîncime de 130 m, în inima legendară a munților noștri.

Moment senzațional : electricianul Ion Jugănaru ne asigură că în această perioadă, în toată centrala electrică nu mai lucrează decît... 6 oameni !, între care Gheorghe Ionescu și Alexandru Florescu, veterani. De fapt fuseseră 7. Dar unul din ei, Irimia Stîncă, electrician, s-a îndrăgostit de-o studentă practicantă care era de prin locurile Porților de Fier II, s-a însurat, au și doi copii, iar acum sînt ingineri amîndoi, sus, la Crivina, în Apuseni, unde bate inima unei termocentrale, aproape unică în lume, hrănită cu șisturi bituminoase de la Anina.

Salba riului Argeș e unică : 20 de hidrocentrale pînă acum doi ani ! Putere de 480—500 MW. Bicazul a rămas de mult în urmă. Cele 13—15 lacuri de acumulare de pe riu care însumează peste 800 milioame m³ de apă reprezintă de fapt piinea luminii, a energiei. Al patrulea din Europa, barajul de la Vidraru nu-și sfidează șirul de baraje de pe Argeș, ci le conduce spre Dunăre cu înălțimea și privirea. Maistrul electrician Gheorghe Buzoiu, fost constructor la Vidraru, își întipărește acum sudoarea și iscusința în zidirile de la Oiești, împreună cu electricienii Ion Călin, Eugen Rizea sau Nicolae Nicoară. Cu viteza luminii propagată de hidrocentralele de pe Argeș, sîntem demult în mileniul viitor. Pe Argeș în sus, pe Argeș în jos, lumina se naște din lumină, din oameni, din eroism și pace. Lumina se naște din mîinile muncii, din mîinile României !

Haideți cu metroul !

BUCUREȘTENII de azi nu mai sînt, practic, cei proveniți din tată-n fiu bucureșteni ; putem spune că masele Bucureștiului sînt în primul rînd cele ale muncii plurale, ale edificării unei capitale cu totul și cu totul modernă și nouă. Oamenii Bucureștiului de azi sînt veniți din toată țara, din toate mediile profesionale și sociale, probînd închegarea unei lumi capabile să schimbe în mod

Stația de metrou Politehnica

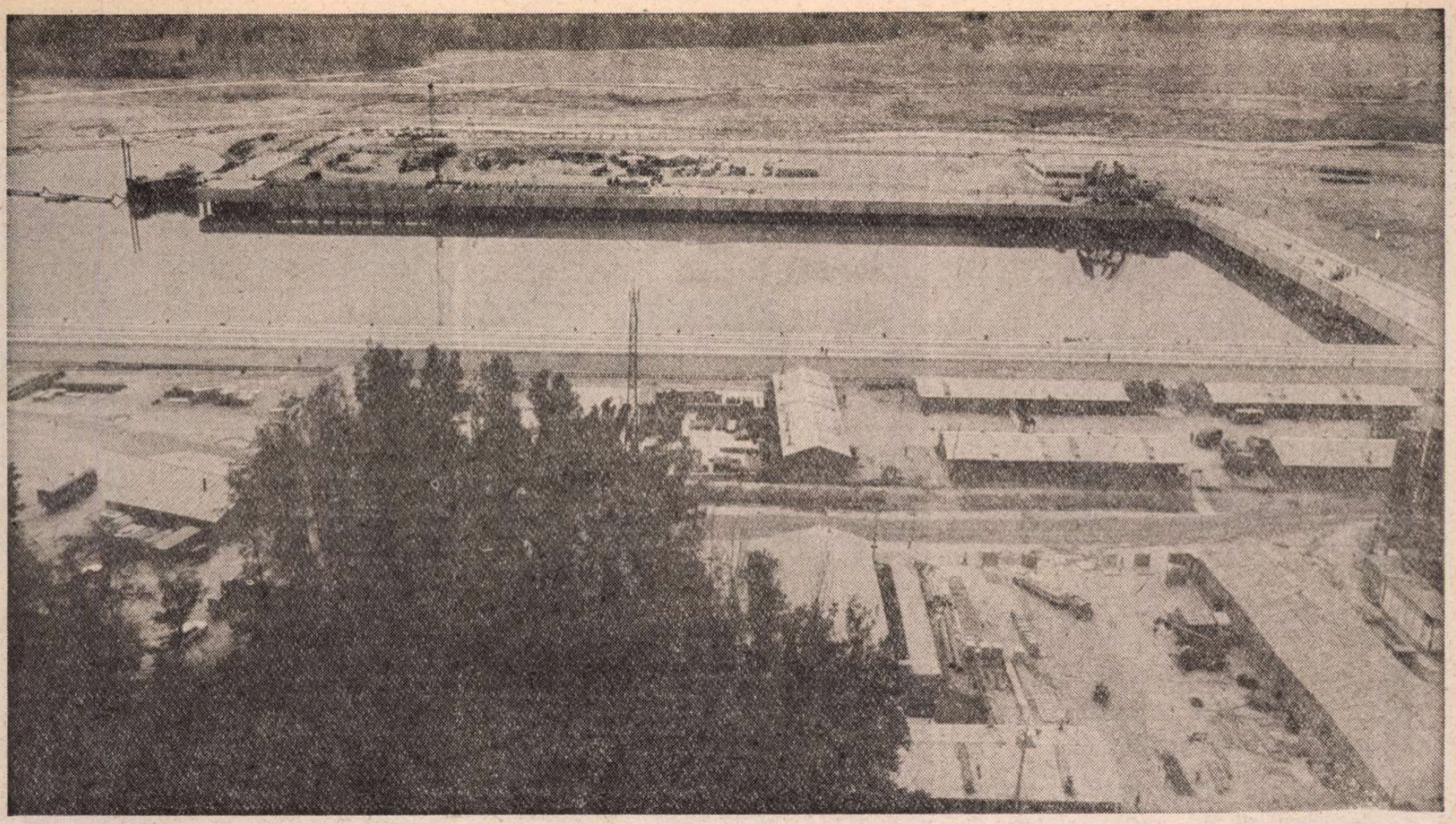

Argeș. Portul 30 Decembrie

revoluționar tot ce n-au putut-o face secolele.

După cel de al IX-lea Congres al partidului, în mai puțin de un sfert de veac, marele oraș, nou și puternic, dialoghează cu marile așezări urbanistice din toată lumea. Dacă ne mai gîndim că această metropolă, numai în cîțiva ani, a devenit una din cele mai frumoase, moderne, industriale, civilizate capitale și dacă mai adăugăm că aceeași metropolă — Bucureștiul nostru — este printre puținele capitale din lume dotate cu un metrou atît de modern și luminos și cald și prietenos, ne putem mîndri pe drept cuvînt cu o cetate a unei alte istorii a acestui popor, o cetate a revoluției socialiste moderne. Cel dintîi muncitor și arhitect al țării și Bucureștiului de azi este marele întemeietor, tovarășul Nicolae Ceaușescu, bărbatul care gîndește în chip genial toată revoluția ctitoriilor noastre contemporane.

Pînă la această oră, milioane și milioane de cetățeni din țară și din capitală au și călătorit cu navele elegante subpămîntene. Am observat că pentru fiecare om, călător, intrarea în metrou este egală cu intrarea într-un palat sau într-un spațiu din care te aștepți să fie lansate trenuri cosmice ale păcii spre alte planete. Peroane, săli, lumină, îngrijire perfectă, tinerețe, liniște, ordine, politețe, căldură, cupe cu flori, muzică, marmură, scări și... viteze silențioase neobișnuite. Uneori, ți se pare că în metrou lumea e mai gînditoare parcă, mai liniștită, călătoria e un fel de odihnă și bucurie civilizată ; pe de altă parte, ai senzația că ajungi cu el mai repede în viitor. Intrat în unul din trenurile metroului românesc, dintr-o dată ai senzația că exiști în alt spațiu și în alt timp. În realitate, sîntem în propria noastră izbîndă, în propria noastră civilizație, și, de ce nu, în propria noastră hărnicie revoluționară. Ceea ce s-a făcut pînă acum este la dispoziția fiecărui călător. Ceea ce se face însă... Mi-a fost dată posibilitatea să escaladez chiar în viața unor eroi care au făurit epopeea metroului bucureștean. Oamenii aceștia vorbesc altfel decît noi, cei de pe stradă ; limbajul lor e plină de... benzi, locomotive, scuturi, chei dinamometrice ; oamenii aceștia, tinerii aceștia sînt foarte harnici și curajoși, veseli și ironici, îndrăgostiți de fetele care lucrează cot la cot cu ei ; cînd ieșeau din schimb plecau la teatru sau la concerte, sau participau cu lucrări proprii în ședințe de cenacluri literare, ori plastice. Fac parte din formații artistice sau sportive, sînt elevi la seral ori studenți, duc o viață complexă, veselă și sănătoasă, plină de probleme pe care și le rezolvă din mers ; sînt făuritori de viață și frumusețe. Spre exemplu, iată-l pe minerul Gheorghe Bencheu (din comuna Oțeleni — Iași), voinic, bun meseriaș, iubit de tot șantierul ; pe inginerul Alexandru Martin, apoi tinerii G. Gitlan, Al. Bodoran, V. Stuparu, Andrei Bereș, Mitică Ulian, Costică Apetri, Ion Petrescu, Ion Gorcioaia sau Mihai Burduhosu... Prin ei, prin construirea metroului bucureștean în numai cîțiva ani, sîntem cu mult mai devreme sosiți în viitor ; cu metroul românesc am ajuns cu mult mai devreme pe platformele de lansare ale mileniului al III-lea, de bucurie și pace. Metroul face acum parte din viața mea, a ta, a noastră. Fără metrou, ca bucureștean, nu-mi concep viața.

Două zile printre giganții de Drobeta!

DESPRE muncitorii de la Întreprinderea de anvelope Drobeta Turnu Severin, despre munca și ritmul accelerat al producției de-aici nu se cunosc prea multe date. Mai mult ca în alte sectoare de producție industrială, aici misterul te întîmpină încă de la primul pas : materia pe care o întîlnești la intrare o vei revedea, dar sub altă înfățișare, în final. Chiar din primele clipe ești lansat într-o mișcare a elementelor atît de rapidă încît nu tu, ci întregul univers, însuși timpul pare să se oprească și numai ea, materia, zbuciumată, provocată și însușită de utilaje complexe garantează, mai înseamnă mișcarea. Printre mașini și elemente, muncitorul este un fel de demiurg. Sub ochii și comenzile lui geneza își începe, își urmează și desăvîrșește drumul. E vorba despre **anvelopele-giganți**. Dar ce sînt acești giganți ? La ce și cui folosesc ? Înainte de răspunsuri la aceste întrebări sînt necesare cîteva lămuriri.

Cine mai păstrează legenda roții ?! Sînt mii de ani de cînd descoperirea ei într-o formă primitivă nu era decît un disc de lemn și totuși... a însemnat o realizare imensă în viața societății omenești, întrucît folosirea carului de mai tîrziu, a trăsurii au permis oamenilor să-și sporească posibilitățile de transport, drumul spre progres și civilizație fiindu-le deschis. De-a lungul timpului, roata s-a tot perfecționat, așa încît s-a ajuns ca acesteia să i se aplice spițe întărite cu cercuri de fier, osii întărite fiind înfipte în butucul ei. Dar ce le-a fost dat oamenilor să vadă în anul 1833 e greu de crezut ! Pe cîteva drumuri circulau niște trăsuri avînd roți... bandajate cu cauciuc ! Totul era însă o copilărie ; bandajele confecționate din cauciuc nevulcanizat durau puțin, se muiau la căldură și se întăreau la frig. Nici la frecare pe drumuri nu rezistau, căzînd repede de pe roți. Vulcanizarea cauciucului a însemnat un succes epocal. Metoda aceasta s-a răspîndit fulgerător, cauciucul transformîndu-se într-un material cu calități statornice și elastice, duritate și rezistență ; rotile trăsurilor bandajate cu inele de cauciuc vulcanizat au devenit de neînlocuit. Pentru bicicletă, s-a folosit tot acest tip de cauciuc. De la crearea ei și pînă azi, anvelopa a evoluat cu aceeași repeziciune cu care este și solicitată. După cum se știe, de aer nu ne putem lipsi măcar cîteva secunde ; în zilele de azi se poate spune și despre anvelope același lucru, ele fiind necesare și prezente în toate domeniile de activitate, de la agricultură la aviația supersonică, de la autoturism și bicicletă, la troleibuz ori în aparatura medicală. Anvelopa e prezentă într-un combinat siderurgic, dar și la șantierele navale sau în cele de construcții ; este condiția călătoriei pe autostradă, la fel ca spre Universitate. Iat-o, azi, cîntărind de la cîteva sute de grame pînă la o tonă și jumătate. Despre aceasta din urmă vom vorbi.

Directorul tehnic al întreprinderii de anvelope gigant de la Drobeta, inginerul Ioan Dan Buzulică — om asezat și umblat prin țară și prin lume în urmărirea genezei acestei indispensabile creații care este anvelopa, ne avertizează că aici ne aflăm în fața giganților de cauciuc despre care s-ar putea vorbi cu îndreptățire ca despre oțel sau beton. Ca să ne facem o idee despre dimensiunile anvelopelor de la Drobeta Turnu Severin trebuie să reținem că unele dintre ele au diametrul între 5 și 6 m. Prin deschiderea ei interioară se poate trece, în voie, cu un automobil sau cu un ARO ; patru-cinci oameni pot poposi calm în spațiul circular al gigantului. El este rezultatul muncii a peste 1 500 de oameni, producînd anual zeci de mii de giganți care iau drumul spre toate colțurile țării sau în toată lumea. Giganții de la Drobeta sînt în dialog, în competiție cu cele mai rafinate succese ale tehnicii, ale științei care abordează secolul XXI. Întîlniți în Japonia sau Paris, acești giganți sînt la fel de prezenți și la roțile autobasculantelor de pe marile șantiere de construcții hidroenergetice, în porturile românești, dar mai ales în industria extractivă a minereurilor la minele de la Roșia Poieni sau Moldova Nouă. Acolo condițiile de exploatare sînt foarte aspre, grele, rocile fiind tari, tăioase, ascuțite. Giganții trec peste ele calm și nestingheriți. Și tot ei sînt folosiți la echiparea unor utilaje de transport greu, între care autobasculantele de la 27 la 110 tone !

De două zile și de tot atîtea nopți un grup de ingineri și operatori chimiști urmăresc în laborator secundă cu secundă cum diverse materii devin din ce în ce altceva.

Materia, marea, minunata materie se autodevorează, se leagă și se dezleagă de ea însăși într-o tăcere numai de ea știută. Geneza prin care elementele devin anvelope-giganți cere participarea a peste 300 de materii prime ! Cauciucul natural venit de peste mări și oceane se întîlnește aici cu cel sintetic sosit de la Brazi și Borzești. În 72 de ore, toate cauciucurile de producție funcționează în așa fel încît materiile prime au nevoie de acest răstimp pentru a putea să fie transformate în giganți. Măsura acestor creații e la scara celor din toate domeniile de activitate de azi. Aici, lumea muncii, ca de altfel în toate orizonturile României moderne, este cea a păcii, a creației, a libertății și ctitoriilor revoluționare. Nu spunem cuvinte mari, vorbim în limba română și în limbile de pe tot pămîntul după limba adevărului nostru, un adevăr liber și conștient de sine. Un adevăr revoluționar, modern, de azi, din viitor...

Tabletă

CTITORIILE muncii sînt ctitoriile, sînt timpul lumii muncitoare. Niciodată în patria noastră, omul constructor, muncitor nu s-a manifestat atît de plenar, atît de încrezător și dinamic, captivat de vocația revoluționară a edificărilor, ca în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, de cînd în fruntea destinelor noastre se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul epocii care-i poartă numele. Întreaga țară este cea mai vie carte de istorie, forța, faptul edificat al devenirii prin forța libertății libere și a muncii. Intrarea în viitor prin patria, prin România de azi se face.

Ion Cringuleanu

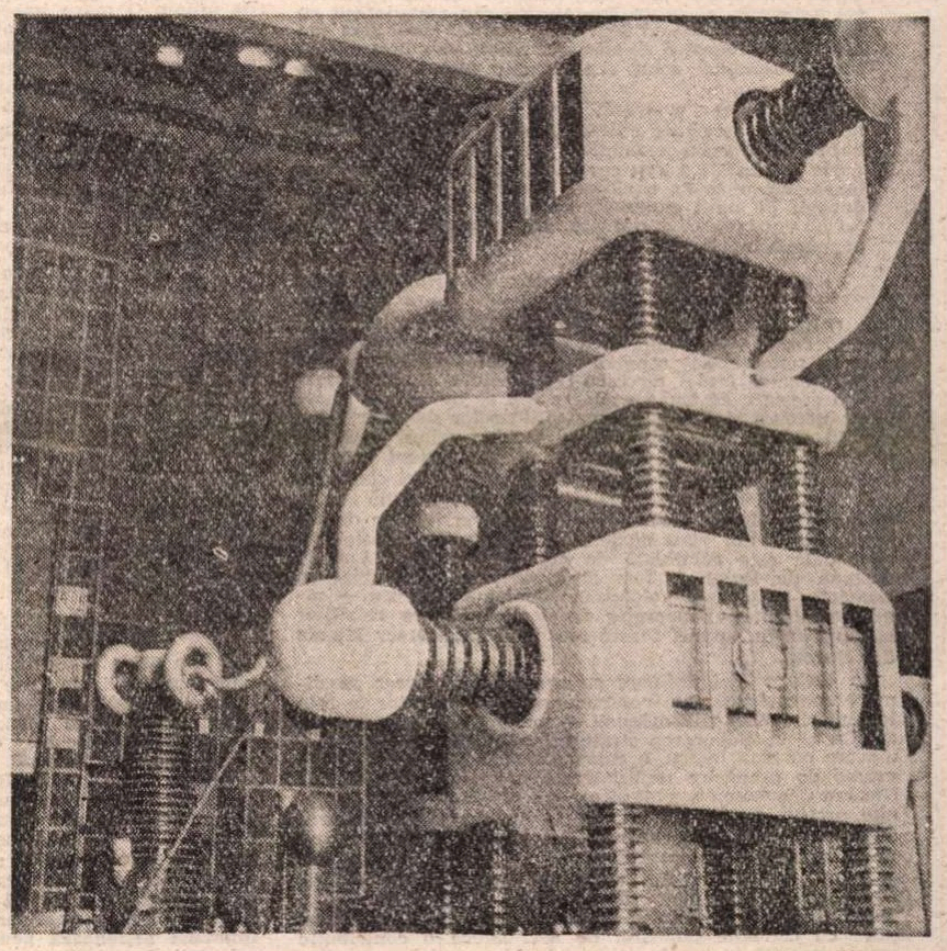

„Electroputere" — Craiova. Laboratorul de înaltă tensiune

CEAUŞESCU — ROMÂNIA — PACE

ROMANIA
AND PRESIDENT NICOLAE CEAUŞESCU'S
outlook on the eradication
of underdevelopment
and the establishment
of democratic relations
among all the world's states

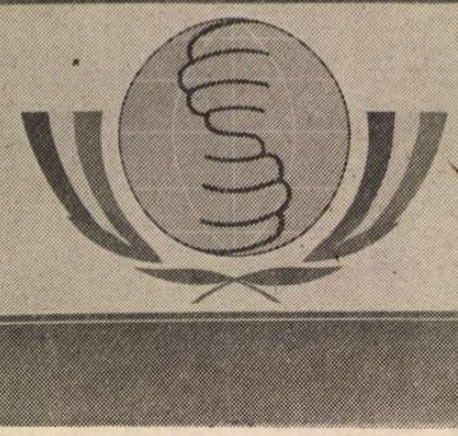

ESTE acum limpede formulată imaginea viitorului de lumină al României, așa cum a fost ea prefigurată în documentul istoric, de excepțională importanță, pe care-l reprezintă magistralul Raport prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, președintele Republicii, de la înalta tribună a celui de-al XIV-lea Congres al partidului.

Este limpede formulată vocația de constructor al comunismului într-o lume a păcii pe care poporul român, strîns unit în jurul partidului comunist, al secretarului său general, a manifestat-o pe drumul de măreție împliniri început odată cu Congresul al IX-lea, drum care, iată, capătă extraordinară amploare pentru viitorul ce se construiește pe temeliile unui prezent pe care-l numim, cu legitimă mîndrie patriotică, „Epoca Nicolae Ceaușescu".

De nenumărate ori — în sute și sute de articole, comentarii, dezbateri de presă, radio și televiziune — în întreaga lume s-au făcut cunoscute aceste succese ale societății românești în dezvoltarea sa multilaterală. De tot atîtea ori aceste succese au fost asociate, pe drept cuvînt, cu o politică de înțelepciune și înalt umanism revoluționar, cea promovată cu fermitate, de aproape un sfert de veac, de președintele României — personalitate de înalt prestigiu internațional, eminent om politic al lumii contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Vom reda, în aceste pagini, cîteva fragmente din aceste ample comentarii și analize ce se referă la contribuția esențială, determinantă, a președintelui României, la edificarea progresului și prosperității țării, a întregului popor român, la clădirea unui nou sistem al relațiilor politice și economice internaționale, bazîndu-se pe principiile respectării neabătute ale suveranității și independenței naționale, al refuzului folosirii sau amenințării cu forța ca argument al impunerii voinței unui stat sau altul, al promovării colaborării, prieteniei. Toate acestea, subsumate celui mai scump ideal : o lume a păcii.

În cele ce urmează, vom ilustra — selectînd numai din aparițiile editoriale ale acestui an — modul în care această exemplară acțiune a politicii externe românești a fost receptată pe toate continentele lumii, acolo unde cuvintele România—Ceaușescu **au devenit de mult cunoscute ca semne ale păcii, voinței de colaborare, destindere, ale prieteniei între toate popoarele lumii.**

ASEMENEA analize de profunzime ale „drumului românesc", ale virtuților sale politice exemplare în afirmarea idealului păcii, al destinderii, al luptei împotriva cursei aberante a înarmărilor, a semnalizării repetate a pericolului grav pentru viața planetei însăși pe care-l reprezintă stocurile mereu în creștere de arme nucleare din ce în ce mai sofisticate precum și diversificarea mijloacelor de distrugere, pun în evidență modul în care, printre primii în lume, președintele Nicolae Ceaușescu a propus acțiuni practice în favoarea păcii, a unei păci reale, nu numai cea apărată la masa tratativelor, ci și aceea care trebuie să fie obținută printr-un proces amplu și ireversibil de dezarmare, în primul rînd nucleară. Această contribuție excepțională este subliniată de doamna senator Lucella Ossman de Duque, fost ambasador al Columbiei în România, în prefața volumului **Nicolae Ceaușescu — rolul hotărîtor al popoarelor în democratizarea relațiilor internaționale**, apărut foarte recent la **Ed. Tercer Mundo** din Bogotá.

„A încerca să-i definesc cu acest prilej marea sa dimensiune politică este pentru mine — observator la fața locului al realității românești — un fapt care mă onorează. Ca și în elaborarea strategiei economico-sociale promovate pe plan intern, a cuprinzătoarelor planuri și programe de propășire multilaterală a patriei, președintele Nicolae Ceaușescu a avut și are un rol determinant, unanim prețuit, în fundamentarea și aplicarea politicii de pace a României, în ridicarea continuă a prestigiului țării pe arena mondială. În impresionanta sa operă teoretică, din care este realizată și selecția de față, președintele Nicolae Ceaușescu a dat glas, cu deosebită pregnanță, voinței nestrămutate a poporului român de a trăi în liniște și pace cu celelalte popoare, de a-și aduce o contribuție mereu sporită la rezolvarea nouă, democratică a marilor probleme actuale, la făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, fără arme și fără războaie, o lume a dreptății, echității și securității depline pentru toate națiunile. Prin pozițiile și propunerile formulate într-o împrejurare sau alta, inclusiv în momente de criză și de tensiuni internaționale, prin mesaje și apeluri de un vibrant umanism adresate celorlalți conducători politici din lumea actuală, tuturor statelor, guvernelor, forțelor lucide și realiste ale contemporaneității, președintele Nicolae Ceaușescu a chemat stăruitor la depășirea cursului nefavorabil al evenimentelor, la promovarea unei politici de destindere, de conlucrare, dialog și negocieri constructive pe plan mondial. Toate acestea au făcut ca șeful statului român să fie cunoscut drept unul dintre cei mai prestigioși și dinamici conducători ai epocii actuale, personalitate politică proeminentă a zilelor noastre".

VALOAREA contribuției președintelui Nicolae Ceaușescu la fundamentarea teoretică a unui complex sistem de gîndire politică ce stă la baza acțiunii politice românești începînd de la Congresul al IX-lea încoace, — iată și subiectul abordat de comentatorul de politică externă al ziarului egiptean **„Al Ahram"** în articolul cu titlul **O gîndire nouă, profund științifică și umanistă** în care se afirmă : „Președintele Nicolae Ceaușescu s-a consacrat ca un gînditor de seamă în mișcarea de idei contemporană. Filosofia sa politică, de esență materialist-dialectică și istorică, îmbină rigoarea științifică, vocația teoretică cu cunoașterea vie a practicii sociale, spiritul realist cu cel vizionar, aplicarea creatoare a legilor și principiilor generale ale dezvoltării societății la tradițiile și specificul României, al noii orînduiri în curs de edificare în țara sa. Ideile pe care le dezvoltă au însă nu numai o valoare de interes național, ci abordează și căile posibile de evoluție și progres ale națiunilor în lumea de azi și cea de mîine. O mare importanță teoretică și practică prezintă concepția președintelui Nicolae Ceaușescu privind depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și intrarea în rîndul țărilor cu dezvoltare medie prin efortul propriu al națiunii. Amploarea și complexitatea procesului constructiv determină — potrivit concepției președintelui Nicolae Ceaușescu — instituirea unui atotcuprinzător sistem al democrației reprezentative și directe, participarea tuturor oamenilor muncii la conducerea vieții economice și sociale. Deviza conducerii politice și de stat în România este «împreună cu poporul și pentru popor». Țelul suprem al politicii statului român este bunăstarea și fericirea poporului".

La această dimensiune planetară a ideilor conținute în programul politic de mare complexitate și realism propus lumii de președintele României se referea și autorul articolului dedicat politicii externe românești de ziarul pakistanez **„Daily News"**. Oprindu-se asupra importanței și actualității principiilor promovate de președintele României, este subliniat caracterul de urgență cu care aceste idei trebuie să devină programe practice de acțiune, cod de conduită între toate națiunile lumii pentru a evita izbucnirea unui al treilea conflict mondial, nimicitor pentru însăși civilizația umană în întregimea sa. „Obiectivul spre care tinteste întreaga strategie românească a păcii — se arată în acest articol — îl constituie respectarea dreptului inalienabil al omului la viață, la dezvoltare liberă. În viziunea șefului statului român, marele comandament al contemporaneității îl reprezintă preîntîmpinarea unui nou război mondial"...

ROMÂNIEI, participării sale active la discutarea și rezolvarea pe cale pașnică, pe calea tratativelor, a marilor probleme ale contemporaneității, le este dedicat și numărul special al revistei mexicane **„Mundo internacional"**, articolele din acest număr fiind însoțite de portretele în culori ale președintelui Nicolae Ceaușescu și tovarășei Elena Ceaușescu, de fotografii ce ilustrează realizări economice și pe plan edilitar ale României socialiste. Iată, profund semnificative, cîteva dintre titlurile articolelor ce alcătuiesc acest număr special dedicat României, **România, Ceaușescu — un nou mod de gîndire în abordarea problemelor fundamentale ale lumii contemporane, Nicolae Ceaușescu — necesitatea reînnoirii în viața internațională, România militează pentru respectarea dreptului inalienabil al popoarelor de a-și hotărî singure soarta, România acționează pentru respectarea strictă a noilor principii de relații între state, Propuneri românești privind eliminarea subdezvoltării.** Selectăm cîteva dintre aprecierile cu caracter de ansamblu pentru analiza politicii românești.

„Întreaga activitate pe plan internațional, de o intensitate și o amploare fără precedent, a României, este indisolubil legată de numele președintelui Nicolae Ceaușescu, care, prin forța personalității sale, prin clarviziunea politică, prin principialitatea și umanismul manifestate în toate acțiunile și demersurile sale, prin energia și pasiunea puse în slujba marilor idealuri ale păcii, libertății, progresului, a făcut ca țara sa să ocupe un loc de cinste între națiunile lumii. [...] O țară care se bucură de un binemeritat prestigiu pe plan internațional este România, iar un nume care s-a impus prin contribuțiile de excepție aduse la soluționarea complexelor probleme mondiale este președintele Nicolae Ceaușescu. În concepția României, factorul dinamizator al înnoirilor în relațiile internaționale sînt popoarele însești, făuritoare ale istoriei"...

De asemenea, trebuie consemnat aici amplul ecou internațional de care s-a bucurat anunțarea de către România a lichidării datoriei sale externe, fapt ce capătă dimensiuni exemplare în cadrul actualei situații economice dramatice pe plan mondial, demonstrînd justețea politicii economice românești, a opțiunii sale de dezvoltare multilaterală și progresivă. În articolul **Soluții românești pentru lichidarea datoriei externe**, revista **„Al raed al arabi"** din Iordania relevă următoarele : „Președintele Nicolae Ceaușescu a anunțat recent că România și-a achitat definitiv întreaga datorie externă. Secretul acestui miracol românesc constă în existența industriei puternice pe care România a realizat-o în anii construcției socialiste, precum și în creșterea an de an a producției agricole. Din experiența sa proprie, România a ajuns la concluzia că numai alocînd permanent circa o treime din venitul național pentru dezvoltare se pot asigura condițiile necesare pentru progresul general și, pe această bază, pentru ridicarea nivelului de trai al poporului. Președintele Nicolae Ceaușescu are meritul nu numai de a fi fundamentat imperativul unor schimbări de structură, care să reorganizeze pe baze noi, echitabile, actualul sistem de relații economice, de a-i fi dat contururi teoretice dintre cele mai clare, ci și de a fi indicat căile și metodele de realizare a acestui deziderat".

La rîndul său, cotidianul italian **„Italia oggi"**, în articolul intitulat **Lichidarea datoriei externe — realizare istorică a poporului român**, își informa cititorii că „La mijlocul lunii aprilie 1989, de la București ne-a parvenit o știre de excepție : România, care în 1980 avea o datorie externă de peste 11 miliarde de dolari, a reușit să se elibereze în întregime de această povară. Știrea este de excepție, într-adevăr, deoarece în cursul ultimului deceniu ne-am obișnuit să auzim, să citim sau să constatăm că datoria externă a majorității statelor — în primul rînd a celor în curs de dezvoltare — a continuat să crească în mod vertiginos... Este un act demn de respect, pe care orice om de bună credință nu poate să nu-l aprecieze la justa lui valoare, cu atît mai mult cu cît rambursarea integrală a datoriei externe s-a făcut concomitent cu dezvoltarea neîntreruptă a economiei românești".

Evident, acest act politic de însemnătate majoră este, integrat în linia de ansamblu imprimată dezvoltării românești în perioada de aproape 25 de ani de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu se află la cîrma destinelor națiunii române. O perioadă de glorie a istoriei românești, așa cum aprecia comentatorul politic al ziarului japonez **„Mainichi Daily News"**, „perioada cea mai bogată în realizări, a unor înfăptuiri istorice fără precedent, în care România a dobîndit un loc nou în conștiința de sine însăși și în conștiința lumii, ea începînd odată cu anul 1965. Sînt anii de cînd la conducerea partidului și a țării a fost ales Nicolae Ceaușescu, strălucit strateg și cititor al României moderne, cel care a adus țării un nou climat moral al vieții, caracterizat de demnitate și dragoste pentru adevăr, de înlăturarea discrepanței între vorbă și faptă, de acțiunea politică închinată slujirii și împlinirii marilor năzuințe ale poporului român de dreptate socială și națională, de pace și progres general uman".

La rîndul său, comentatorul politic al ziarului indian **„The Statesman"** subliniază importanța deosebită, de rezonanță mondială, a acțiunilor politicii externe românești care are la bază gîndirea, opera filosofică și acțiunea practică ale președintelui Nicolae Ceaușescu, operă cu care cititorii indieni au avut posibilitatea să ia contact

direct, notînd apariția în această țară a mai multe volume dedicate personalității președintelui României.

„Opera social-politică a președintelui României, Nicolae Ceaușescu — se subliniază în articolul indian — în care sînt cuprinse vaste domenii ale cunoașterii — de la economie la științe politice și ideologice, de la istorie la morală și drept — aprofundează răspunsuri la probleme ce frămîntă contemporaneitatea, între care și cele privind raporturile economice ; aceste răspunsuri nu rămîn însă în plan teoretic, ci se reflectă puternic în politica externă a României, în acțiunile acestei țări pentru o nouă ordine economică mondială...

România se prezintă ca o țară stăpînă pe sine, angajată plenar în înflorirea ei multilaterală, pe baza inteligenței și muncii propriului popor, dar cooperînd principial și deschis cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea socială, de situarea geografică ori de apartenența la alianțe politico-militare. Românii sînt apreciați în orice zonă a lumii ca prieteni apropiați și de nădejde atît la bine, cît și la greu, profund atașați marilor idealuri de independență".

SUB semnul aceleiași înalte aprecieri date, pe plan internațional, politicii de pace și prietenie promovată de România socialistă, în Tanzania a apărut un nou volum dedicat analizei operei teoretice și activității practice pe scena arenei politice naționale și mondiale a Președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Volumul a apărut în editura **Publicity International Ltd** sub semnătura lui Joseph Kamuzora, directorul general al acestei edituri, fiind intitulat **Concepția României, a președintelui Nicolae Ceaușescu, privind lichidarea subdezvoltării și instaurarea unor relații democratice între toate statele lumii.** În cuvîntul rostit cu prilejul ceremoniei oficiale de lansare a volumului ce a avut loc la Dar Es Salaam, Joseph Kamuzora a afirmat, printre altele :

„Președintele României este cunoscut astăzi ca unul dintre cei mai de seamă și prestigioși oameni politici ai epocii noastre, care descifrează și deschide cutezător noi drumuri și noi orizonturi... Sînt adînc impresionat îndeosebi de forța copleșitoare a personalității sale, de originalitatea modului în care abordează problemele vitale ale lumii contemporane, de clarviziunea cu care sesizează elementele de esență din multitudinea aspectelor conjuncturale, precum și de capacitatea de a degaja, pe această bază, soluțiile ce se impun, novatoare, pe deplin realiste și eficiente. Dovedindu-și neabătut preocuparea stăruitoare pentru continua dezvoltare și afirmare independentă a patriei și, în același timp, pentru respectarea drepturilor legitime, inalienabile, ale tuturor celorlalte țări ale lumii, președintele Nicolae Ceaușescu s-a impus pe plan internațional ca o conștiință realistă și responsabilă a contemporaneității, descifrînd cu rigoare științifică imperativele prezentului, scrutînd cu clarviziune viitorul, ca un renumit gînditor umanist și vizionar și, totodată, ca una dintre cele mai prestigioase și dinamice personalități politice ale epocii, al cărui nume este demn să fie înscris în rîndul marilor eroi ai umanității".

ÎN prezența a peste 120 de personalități, între care reprezentanți ai conducerii principalelor partide politice din Grecia, alți oameni politici, academicieni, reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe, la Atena a avut loc lansarea volumului **„Nicolae Ceaușescu — Pentru o Europă unită, a națiunilor independente și libere".** Apărut la Editura **„Coronakis Press"**, în condiții grafice deosebite, volumul reunește ample extrase din rapoarte, expuneri, cuvîntări, interviuri, din alte luări de poziție ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, oferind cititorului o imagine de ansamblu asupra concepției politice și filosofice a președintelui României, a valoroaselor sale inițiative privind soluționarea problemelor grave și complexe ale contemporaneității, în vederea instaurării unui climat de pace, încredere și cooperare în întreaga lume.

Subliniind importanța volumului apărut la Atena, Haralambos Protopopas, președintele Partidului Socialist Democratic din Grecia — KODISO, autorul **Prefeței**, a adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu o scrisoare în care se arată : „Ceremonia prezentării volumului **Nicolae Ceaușescu — Pentru o Europă unită, a națiunilor independente și libere**, pe care am avut onoarea să îl prefațez, îmi oferă fericitul prilej de a-mi afirma admirația și prețuirea față de neobosita activitate pe care o depuneți de aproape două decenii și jumătate, în calitate de conducător al Partidului Comunist Român și al Republicii Socialiste România, pentru afirmarea idealurilor de pace, independență și egalitate ale tuturor popoarelor lumii.

Doresc să subliniez că în Grecia sînteți cunoscut ca o personalitate politică de mare prestigiu internațional, profund atașată cauzei păcii, independenței și suveranității popoarelor, eforturile dumneavoastră deosebite în sprijinul luptei pentru edificarea unor raporturi democratice între toate statele lumii fiind unanim apreciate.

Permiteți-mi ca, odată cu înalta apreciere față de activitatea dumneavoastră la conducerea partidului și statului român, să-mi exprim convingerea că apropiatul forum al comuniștilor din România, cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, va reprezenta un nou și remarcabil moment de referință nu numai pentru țara dumneavoastră, ci și pe plan internațional. Îmi este deosebit de plăcut, domnule președinte, să folosesc acest prilej pentru a vă adresa cele mai sincere urări de sănătate și viață îndelungată, spre binele întregului popor român și, totodată, a cauzei păcii, prieteniei și colaborării între popoare".

APRECIERI care onorează locul și acțiunea României pe plan internațional, care subliniază rolul central, decisiv și determinant, al președintelui Nicolae Ceaușescu în definirea liniilor de forță ale acestei politici de înalt umanism, corespunzînd intereselor supreme ale poporului român, ale întregii umanități. Și — așa cum demonstrează cu deplină claritate istoricul Raport prezentat de către tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIV-lea Congres al partidului nostru — această acțiune românească pe plan internațional va continua și pe viitor prin aceeași politică a păcii a consecvenței în susținerea dreptului tuturor popoarelor de a-și construi libere și suverane destinul spre progres și dezvoltare, afirmînd cu putere forța socialismului, a principiilor coexistenței pașnice, colaborării între toate popoarele. Într-o lume de pace, pentru o lume de pace, progres, cooperare și solidaritate în lupta pentru o viață mai bună și demnă a tuturor oamenilor de pe planeta Pămînt, România și-a făcut auzit mesajul său de adînc umanism și acum, de la înalta tribună a celui de-al XIV-lea Congres. Marele erou al păcii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, personalitate de înalt prestigiu internațional, eminent om politic al lumii contemporane, a chemat popoarele lumii la luptă comună pentru edificarea unui univers al păcii, bune înțelegeri, guvernat de principii și relații noi, democratice, spre folosul oamenilor de pretutindeni, al întregii comunități umane. Acesta a fost, acesta este, acesta va fi mereu mesajul înțelepciunii românești !

Oana Ruxandra Constantin

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

SUEDIA

● În orașele Lund, Malmo, Göteborg și Stockholm, sub egida Comitetului suedez pentru comemorarea a 100 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu și a Asociației de Prietenie Suedia-România, s-au desfășurat simpozioane dedicate creației marelui nostru poet național. Despre creația eminesciană și însemnătatea ei națională și universală, au vorbit scriitorii Ion Milos, Sven Christer Swahn, Jan Oestergren (Suedia), prof. Nadine Brewe (S.U.A.) și prof. Alexandru Balaci, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România. Au fost recitate poeme din opera poetului, în limbile română și suedeză, s-au interpretat cîntece pe versuri de Eminescu. Cu această ocazie a fost lansat primul volum de poezii de M. Eminescu în limba suedeză, în traducerea lui Ion Milos.

La manifestări au participat oameni de cultură, cadre didactice, studenți, membri ai Asociației de Prietenie Suedia—România.

MAREA BRITANIE

● La Universitatea din Londra a fost organizată o seară culturală în cadrul căreia au fost evocate personalitatea și opera lui Mihai Eminescu. O expoziție de fotografii documentare despre viața și locul poetului în cultura universală a întregit această manifestare culturală.

● La editura Pergamon din Oxford a fost publicată lucrarea colectivă interdisciplinară **Simetria — unificare a înțelegerii umane**, cuprinzînd sinteze ale fenomenului de simetrie în știință, artă și tehnologie. Din țara noastră sînt prezenți în paginile acestei lucrări profesorii Alexandru T. Balaban (Institutul Politehnic București) : **Carbonul și legăturile sale** și Solomon Marcus (Universitatea din București) : **Simetria în cazul cel mai simplu : dreapta reală.**

R. F. GERMANIA

● În cadrul manifestărilor prilejuite de Centenarul Eminescu, la Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität din Bonn — prof. dr. J. Antochi a prezentat expunerea **Mihai Eminescu, un clasic al poeziei române, și cultura germană.**

LIBAN

● Sub titlul **O fereastră arabă către Mihai Eminescu : personalitatea acestuia și poezia română,** revista cultural-politică libaneză „Al Tariq" a publicat un amplu studiu care prezintă viața și opera poetului nostru național, cu prilejul Centenarului Eminescu.

ITALIA

● Într-un cadru festiv, la Roma și Caserta se desfășoară săptămîna culturii românești în Italia. Manifestarea cuprinde o gamă largă și variată de acțiuni din domeniul artei, științei și culturii, conferințe, gale de film, expoziții de pictură, de artă populară, de cartē și fotografii, audiții de muzică.

La inaugurare au luat cuvîntul Mario Benocci, secretarul general al Asociației italiene pentru relațiile culturale si științifice cu România, Domenico Di Cresci, primarul orașului Caserta — care va găzdui o parte din manifestările culturale —, precum și ambasadorul Republicii Socialiste România în Italia, Constantin Tudor, alte oficialități, oameni de artă și cultură, istorici, profesori, ziariști, membri ai asociației „Dacia", un numeros public.

● O seară culturală dedicată țării noastre a avut loc la Academia română în cooperare cu Academia il Tetradramma. Cu acest prilej, a fost evocat momentul istoric al cuceririi independenței de stat a României și importanța acestui eveniment în evoluția ulterioară a țării noastre. A fost relevată consecvența cu care, în zilele noastre, România promovează o politică de dezarmare, de înțelegere și de edificare a păcii pe glob.

Cu acest prilej, a fost inaugurată o expoziție de artă plastică cu lucrări de pictori români și italieni.

AUSTRIA

● Revista „Osterreichische Osthefte", anul 31, nr. 3/1989 care apare la Viena, publică, în secțiunea de literatură și limbă, un amplu studiu intitulat **Anghel Dumbrăveanu — un poet român din „Generația 60"**, aparținînd lui Hans Dama, profesor la Universitatea din Viena. În textul exegezei, sînt publicate, în original și în traducerea germană a autorului acestui studiu, poeziile : „Geneza", „Cutia pămîntului", „Cum raza serii", „Baladă", „Moment", „Poarta albastră", „Oră și întrebare", „Nocturnă", „Vocile mării", „Diligența de seară". În secțiunea de istorie, sînt inserate studiile lui Emil Condurachi — „Dacii și daco-romanii : originea poporului român" — și, respectiv, Dan Berindei — „Aspecte socioculturale ale societății în deceniile de dinaintea independenței".

R. D. GERMANĂ

● Ansamblul de cîntece și dansuri „Busuiocul" din Bacău a întreprins, recent, un turneu în Republica Democrată Germană. Mesagerii folclorului românesc au oferit patru spectacole în localitățile Bernsdorf, Waldemburg, Oberwiesenthal și Heinichen. Evoluția dansatorilor a fost susținută de orchestra condusă de violonistul Geo Drăgoi și întregită de prezența Marianei Lungu, apreciată interpretă a folclorului moldovenesc. Concomitent, la KarlMarxstadt a fost vernisată o expoziție de artă populară.

INDIA

● În sala de festivități a Centrului cultural Nandan din Calcutta, ambasada română, în colaborare cu Federația Societăților de film din India și cu Societatea culturală indo-română, a organizat o seară culturală românească, prilej cu care a fost prezentat și filmul artistic de lung metraj **Ciuleandra.** La manifestare au participat Abdul Bari, ministrul educației din statul indian Bengalul de Vest, Saral Deb, ministru de stat la Ministerul Educației din Bengalul de Vest, Rodin Banerjee, secretar regional al Federației Societăților de film din India, Sunil Kanti Kar, secretarul general al Societății culturale indo-române, Nicolae Finanțu, ambasadorul R.S. România în India, un numeros public.

● La Centrul cultural Nanden din Calcutta a fost organizată, în colaborare cu Societatea culturală indo-română din statul indian Bengalul de Vest o expoziție de fotografii intitulată generic „Imagini din România". La vernisajul expoziției au participat Saral Deb, ministru de stat la Ministerul Educației din statul Bengalul de Vest, profesor Sunil Kanti Kar, secretar general al Societății culturale indo-române, ambasadorul României în India, oameni de artă și cultură, un numeros public.

NORVEGIA

● Asociația pictorilor din localitatea norvegiană Ski împreună cu Departamentul culturii din cadrul primăriei au vernisat, în clădirea Consiliului Comunal, expoziția lucrărilor de artă ale pictorilor români Ștefan Ciltia și Sorin Ilfoveanu, membri ai Uniunii Artiștilor Plastici din București.

În cuvîntul de deschidere al expoziției, președintele Asociației pictorilor din Ski a vorbit despre importanța schimburilor reciproce în domeniul culturii între Norvegia și România, elogiind, totodată, operele de artă ale celor doi pictori români.

Expoziția prezintă lucrări de pictură, litografii, gravură, care au fost prezentate în cadrul unei expoziții, în orașul Frederikstad din sudul Norvegiei.

Operele de artă ale celor doi pictori români s-au bucurat de aprecieri pozitive din partea numerosului public prezent la deschiderea oficială a expoziției.

Reportajul pe meridian

VIOREL SĂLĂGEAN, cunoscut publicist contemporan, e purtătorul unor calități cu ajutorul cărora îmbină, rafinat și atent la felul cum rezonează cititorul, informațiile, observațiile și faptele de cultură, prim-planurile politice, nuanțele vieții sociale pe care le descifrează cu mult tact dar și cu o răbdare demnă de invidiat. Instrumentul preferat în investigațiile sale pe meridiane îl constituie, firește, interviul.

După **Meridianul Mississippi** (Editura sport-Turism, 1985) și **Dialoguri întîmplătoare — despre lumea în care trăim** (Editura Politică, 1987), ca să amintim numai două din ultimele sale cărți, iată, în librării, un nou volum de reportaje internaționale : **Meridianul albastru.** * La prima vedere cartea poate surprinde pe cei care s-au familiarizat cu scriitura lui Viorel Sălăgean. Autorul pedalează acum pe latura poetică și istorică a realităților pe care le-a întîlnit. În actuala carte îl însoțim în trei mari perimetre geografice : China, Mongolia, Anglia. Ea se încheie cu un mic ciclu (unele reportaje sînt deja cunoscute), o pledoarie pentru pămîntul natal, românesc.

Trebuie să precizăm însă că, după parcurgerea întregii cărți, detectăm o originală întreprindere a autorului. El a avut ambiția de a aplica, de a implica în scriitură, un anumit ritm, o anumită culoare, specifică civilizațiilor cu care intră în contact.

Pline de o frumusețe interioară sînt observațiile autorului care parcurge Marele zid chinezesc, prilej pe care-l fructifică familiarizînd cititorul cu o parte din istoria construirii acestui monument unic, cu cele făcute într-o serie de orașe ca Sanghai, Beijing, Xiamen precum și în alte localități. Ziaristul român participă la mai multe sărbători tradiționale ale țării gazdă. În același timp, este atent la transformările democratice, revoluționare care au schimbat China în ultimele decenii. O vizită la o unitate agricolă model, într-o discotecă, în cîteva ceainării, pe strada electronicii din Beijing, la Palatul de vară din același oraș ori la Centrul de lansare și control al sateliților de la Xian — toate sînt prilejuri de a scrie despre modul specific Chinei de a îmbina armonios vechile tradiții cu elementele vieții moderne.

Aceleași observații colorate se regăsesc și în paginile dedicate Mongoliei contemporane. Spațiul, mai puțin frecventat, s-a dovedit extrem de generos în noutăți. Viorel Sălăgean urmărește în mai multe dialoguri modul cum sînt apreciate o serie de construcții industriale edificate de specialiști români în Mongolia. Rezultatele colaborării, inclusiv în domeniul învățămîntului, se dovedesc fructuoase. Plonjăm apoi într-un spațiu mai puțin sesizat. Mongolia grăbește pasul, e preocupată de construcția de locuințe, pe verticală, dar și de modernizarea iurtelor, pe orizontală ; de tehnologii moderne ; de practicarea unei agriculturi eficiente, a unei zootehnii organizate pe principii productive și, nu în ultimul rînd, de viața culturală. La Ulan Bator fiecare stagiune teatrală cunoaște montări de succes cu piese de Cehov, O'Neill, Beckett, Molière, Shakespeare, dar și spectacole de operă și balet ca „Tosca", „Boema", „Spartacus" etc.

În sfîrșit, ajungem în Anglia, pe **Insula cu joben.** Aici reporterul român revine, după o scurtă familiarizare cu istoria locurilor, la „bunele maniere europene" și provoacă o serie de interviuri în care este de reținut, printre altele, modul concentrat de exprimare al partenerilor, în același timp cantitatea mare de idei și informații furnizate. Biografi ai unor personalități politice, actori de cinema, lideri ai unor companii de televiziune, petroliști, reprezentanți ai industriei de confecții dar și producători de whisky, reprezentanți culturali, dar și o interesantă dispută parlamentară — sînt numai cîteva dintre personajele și tablourile britanice conturate cu vervă și talent de Viorel Sălăgean. În întregime, cartea își împlinește misiunea de a ne conduce și familiariza cu noi aspecte, unele inedite, din lumea în care trăim.

Marian Constantinescu

* Viorel Sălăgean — **Meridianul albastru,** Editura Sport-Turism, 1989.

POEME PENTRU ROMÂNIA

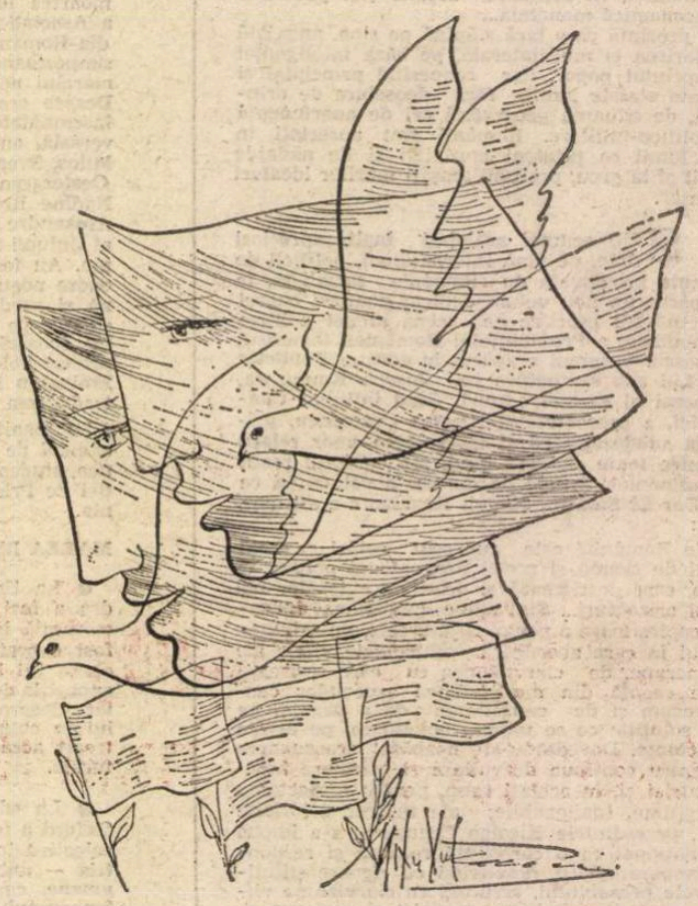

Desen de Mihu Vulcănescu

Miguel Angel ASTURIAS (Guatemala)

Stindardele României

Oriunde pașii-mi duc prin România
de-un farmec sfînt simțirea-mi
are parte
căci peste tot se vede omenia
unui popor îndrăgostit de arte

Și-acolo unde-și coace spicul glia,
și-n fabrici unde focul veșnic arde
a fost să-mi iasă-n cale Poezia
sub falnicele vieții noi stindarde.

Sub ale visurilor împlinite
în întregime, nu pe jumătate!
Sînt ale roadelor, de toți muncite,
ce tuturor, nu cîtorva, sînt date!

Și totodată sînt și ale mele
stindardele, căci visul meu e-n ele!

În românește de
RALUCA și VICTOR TULBURE

Carlo Emanuele BUGATTI (Italia)

Voi cînta

Ascunsa
inimă-a pămîntului
Munții Transilvaniei
rug cristalin
și de granit
peste
verzile poiști
și codrii cei verzi
Munții Transilvaniei —
miezul ascuns al pămîntului.

În românește de
MIHAI MINCULESCU

Zhang ZHIXIANG (R. P. Chineză)

Înainte, România!

Tribună solemnă.
Auditoriu înflăcărat.
Mii de inimi
legate de milioane de inimi.
Puls unitar
Ce se transmite pe calea undelor
în cele patru părți de zare.

Ritmuri, ritmuri coordonatoare.
Direcții, direcții ferme.
Acesta este imperativul independenței
naționale
Și al înaltelor idealuri de mîine.

Trebuie să i se dea omului
o minunată înzestrare materială,
Trebuie să i se dea hrană spirituală
de înaltă ținută.

Toți oamenii slujesc societatea,
Societatea oferă garanții tuturor
oamenilor.
Fie ca aplauzele să unifice pașii
Fie ca glasul epocii să fie și mai
răsunător!

Mîine vor fi edificii noi, mai semețe,
Omul epocii noi crește viguros.

Înainte, România!
Pentru aspirațiile viitoare minunate.
Popor viteaz,
În fața dușmanului, mergi
cu pieptul înainte!
Popor harnic,
În fața greutăților, mergi
cu pieptul înainte!

În românește de
EUFROSINA DOROBANȚU

Bertil GEDDA (Suedia)

București

N-am văzut pe fața nimănui
încrîncenarea săpată de-a vieții
cruzime,
ci zîmbete numai
asemenea strugurilor pîrguiți
ce se răsfață-n soare.
Nu mi-au ieșit în cale robi
împovărați de greutăți și nevoi,
eu am văzut doar un popor
trăindu-și bucuria, jocul, munca.
Nici tristețe n-am văzut
nici măcar acolo unde încă
se mai zăreau
cicatricele războiului,
ci doar bucuria și mîndria
reconstrucției tămăduind răni
și durere.

o, București, oraș cu case albe
și flamuri de purpură,
glas de pace,
tu îmbrățișezi cu mîini de frate
ziua de mîine...

În românește de
NICOLAE NICOARĂ

Ungenda NSELE (Zair)

Lîngă inima ta, România

Neprețuită România,
o,
pămînt al oamenilor înțelepți, —
vatră caldă a prieteniei!
Ne stringi lîngă inima ta
ca lîngă o amforă de aur,
din care sorbim însetați
învățînd să creștem ca voinicii
din basme,
noi,
studenții veniți de departe,
arzînd de nerăbdarea de a clădi,
mîine,
o lume mai bună și mai dreaptă,
sub ramura de măslin a păcii,
sub palmierul sfînt al libertății,
sub soarele veșnic al independenței
națiunilor.

O, scumpă România,
ram al vieții,
grădină cu păsări albastre,
laudă aducem școlilor tale
noi, studenții de pe atîtea meridiane,
îmbogățiți de darurile tale
fără de moarte.

În românește de
LEONARD GAVRILIU

Rafael ALBERTI (Spania)

O doină spaniolă pentru România

Foaie tremurată-n dungă
descîntarea ta prelungă
mult îmi place și-mi îmbie
dorul meu de România.
Frunză verde cîntătoare
de pădure și de soare
de stei negru, de poiană
și de apă dunăreană!
Frunză verde — la orașe,
pe furnale uriașe,
și-n nisipul mării scrise
cu dantelă și cu vise
de talazele cărunte...
Și iar verde foi de munte
România, mult mă bucuri!
Totul dă la tine-n muguri!
Totul dă la tine-n floare!
Și-aș mai zice o cîntare
de acele luminoase
nalte și frumoase case
printre care — Ovid, la Tomi,
uită azi de dorul Romii.
Că tot locul se îmbină
cu mireasmă de grădină:
trandafirii cu văpaia
au cuprins toată Mamaia
și-mpînzesc gherghini și dalii
țărmul magicei Mangalii.
Frunzuleană de la vie
unde soarele-ntîrzie
dincolo și de chindie
chiar de-i poama brumărie,
că vrea fruntea să și-o culce-n
Murfatlar cu suflet dulce.
Aurii sau de rubinuri,
cîte foi, atîtea vinuri;
Otonel de pe Tîrnave
și Cotnar din glii moldave.
Frunză, trestioară zveltă,
mîndra mîndrelor din Deltă
și a stuhului de baltă
și-a porumbului — înaltă
dar și-a verii, a tărînii,
a căruțelor, a pîinii,
a belșugului din case...
Foaie verde de baroase,
de țiței, motor, văpaie
și cojoc întors de oaie,
dar, mai mult, a mîinii care
flutură din zare-n zare,
și în pisc și-n largul lumii
creanga păcii, creanga muncii,
și îmi cheamă și-mi îmbie
dorul meu de România.

În românește de
RALUCA și VICTOR TULBURE

Pablo NERUDA (Chile)

Acum cîntă Dunărea

Merg spre pini
spre gurile joase-ale Dunării,
aeru-albastru zgîlțîie
vițele, viața,
aerul curată
adîncul saloanelor
prin ferestre pătrunde
o adiere de steaguri populare.

Înlăturînd în acest ceas, România,
din inimile tale zdrențele,
poporul tău a ivit
un alt cap, alți ochi
o nouă gură care cîntă.

Și nu doar un neam de păstori
astăzi arăți pe pămînt
ci o uimitoare
construcție în marș.

În românește de
OMAR LARA

(Antologie realizată de
CR. UNTEANU)

„România literară“
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA: București. Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115. Telefon: 50 74 96.
ABONAMENTE: 3 luni — 65 lei; 6 luni — 130 lei; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA“ — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII“
5 C

Biblioteca județeană

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII nr. 48, joi 30 noiembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

48

Congresul al XIV-lea în prezentul și viitorul României socialiste
(Paginile 12—13)

Într-o unitate de neclintit a întregului popor, sub semnul angajării revoluționare și al profundului patriotism, la marele forum al comuniștilor români

TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU A FOST REALES SECRETAR GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

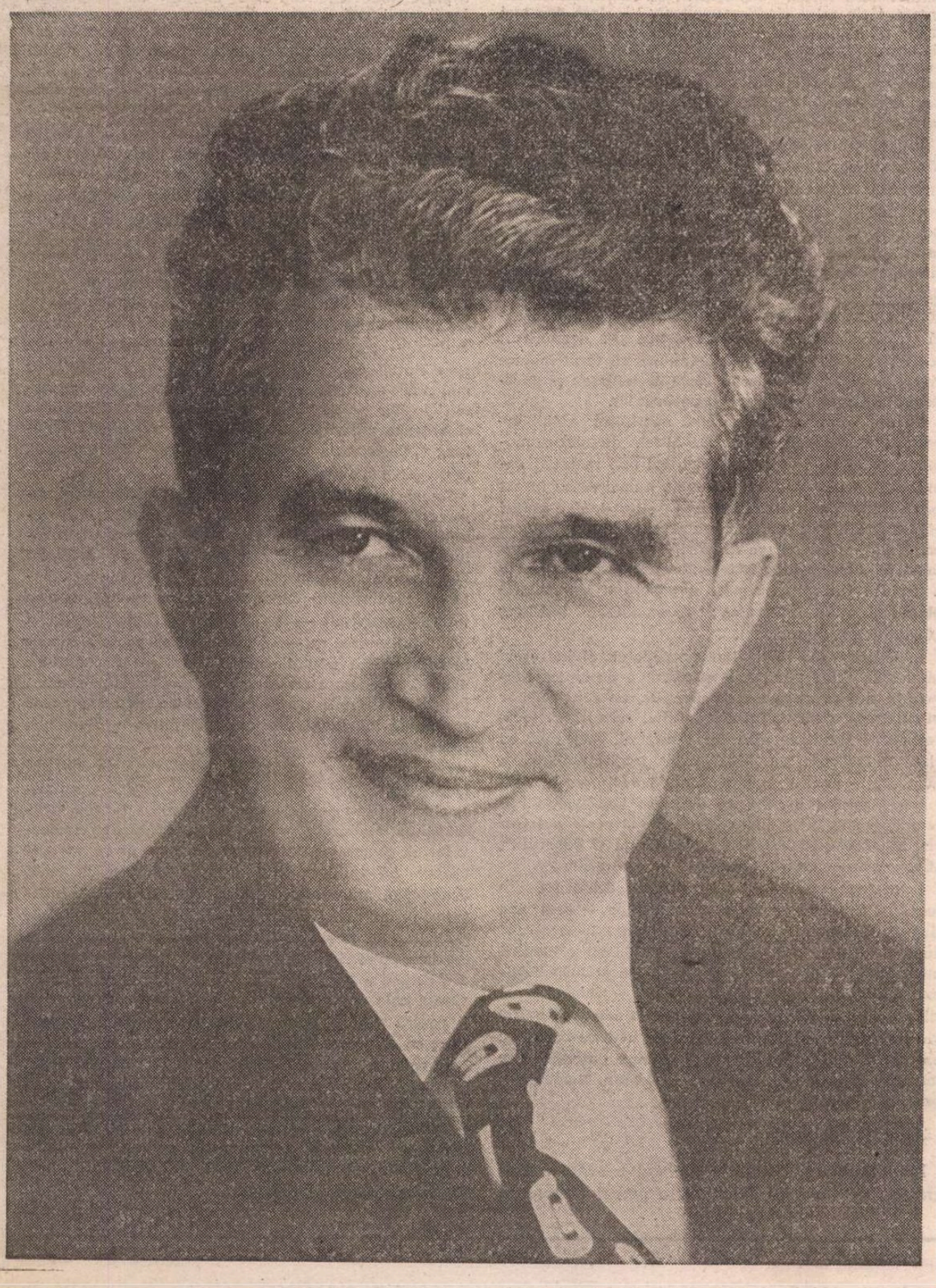

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

la încheierea lucrărilor Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român

Stimați tovarăși,

Congresul al XIV-lea se încheie prin adoptarea, în unanimitate, și cu deplină unitate a tuturor hotărîrilor, a Programului-Directivă privind dezvoltarea economico-socială a patriei noastre în cincinalul al 9-lea și, în perspectivă, pînă în anii 2000—2010, care completează în mod minunat Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare fermă a României spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste. **(Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !", „Ceaușescu, eroism — România, comunism !").**

La dezbateri — în plen și în secțiuni — au luat cuvîntul 554 de delegați din toate județele și din Capitala patriei precum și din toate sectoarele și ramurile de activitate, care au an alizat, în spirit critic și autocritic, activitatea de pînă acum și au prezentat hotărîrea organizațiilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor de a înfăptui neabătut hotărîrile ce vor fi adoptate de Congres. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Aș dori să menționez, cu multă satisfacție, nivelul înalt al discuțiilor — și politic, și ideologic, și din punct de vedere științific — demonstrînd creșterea puternică a nivelului general al partidului, al clasei muncitoare, al întregii noastre națiuni, uriașul nivel politic-ideologic, care constituie forța partidului, a națiunii noastre socialiste. **(Aplauze și urale puterni-**

(Continuare în pagina 2)

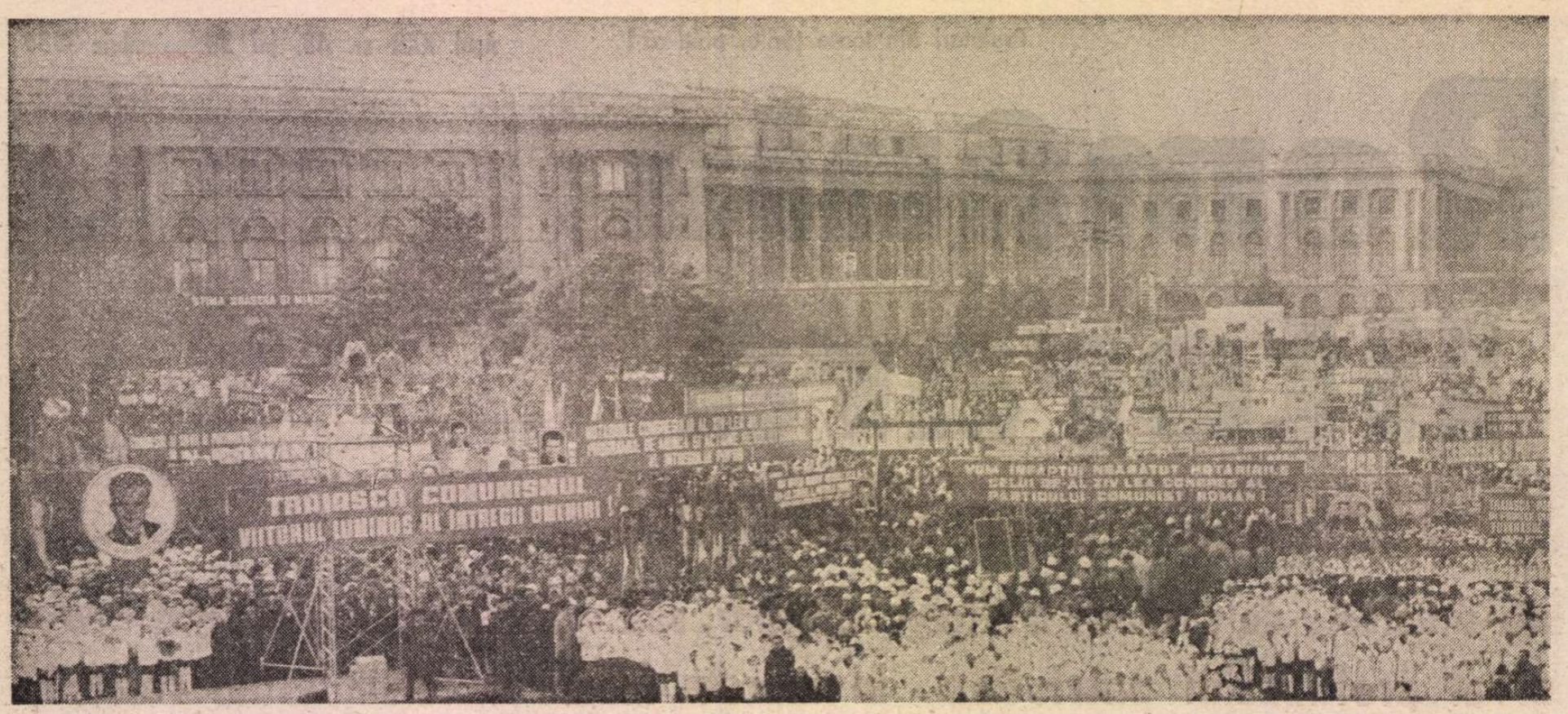

(Urmare din pagina 1)

ce, prelungite ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu, eroism — România, comunism !“).

Cred că veți fi de acord cu mine să subliniem că în Congres au vorbit academicieni, oameni de știință, dar au vorbit și muncitori, și țărani, și activiști din diferite domenii și, să vă spun drept — nu vreau să supăr pe nimeni — dar am remarcat un înalt nivel de pregătire și de înțelegere la cooperatorii noștri, la muncitorii noștri, care nu numai că știu să producă, dar au și un nivel politic și ideologic ridicat, au înalte cunoștințe tehnice, științifice și culturale, demonstrînd apropierea nivelului de dezvoltare între categoriile sociale din patria noastră și drumul ferm spre crearea unui popor muncitor unit, înarmat cu cele mai noi cunoștințe ale științei și tehnicii în toate domeniile de activitate. Acesta este, poate, cel mai mare succes și rezultat al construcției socialismului în România — omul nou ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

Lucrările Congresului al XIV-lea, marele forum democratic al comuniștilor, au reprezentat cea mai largă dezbatere democratică asupra tuturor problemelor privind stadiul actual și perspectivele dezvoltării României socialiste. Prin aceste lucrări, o dată cu încheierea Congresului al XIV-lea, se încheie, de fapt, și dezbaterile generale din partid și din întregul popor, care au demonstrat unitatea și voința de nezdruncinat a întregii națiuni de a înainta, sub conducerea partidului, pe calea socialismului și comunismului, a întăririi independenței și suveranității României ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu, eroism — România, comunism !“).**

Avînd în vedere toate aceste largi dezbateri democratice, se poate afirma, cu deplin temei, că hotărîrile adoptate, în unanimitate, de marele forum al comuniștilor români reprezintă înțelepciunea și voința întregului partid, a întregului nostru popor, care acționează ca un tot unic pentru ridicarea României pe culmi tot mai înalte de progres, civilizație și bunăstare a întregii națiuni. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul, România — viitorul !“).**

Stimați tovarăși,

Concluzia generală din toate dezbaterile care au avut loc, inclusiv din Congres, este aceea că am străbătut cu succes un drum lung de luptă și muncă și am ajuns la un înalt nivel de dezvoltare economico-socială. Am înfăptuit cu succes pe pămîntul străbun al patriei noastre socialismul — visul întregii noastre națiuni ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu și poporul !“).**

În istoria milenară a poporului nostru, avem multe, multe victorii, care demonstrează forța, vitalitatea și hotărîrea întregului popor de a-și asigura întotdeauna viața, libertatea, independența. Dar putem afirma că niciodată pînă acum poporul nostru nu a cunoscut o asemenea măreață victorie ca făurirea socialismului pe pămîntul străvechi al patriei. **(Aplauze puternice, urale și ovații ; se scandează „Ceaușescu, eroism — România, comunism !“).**

Sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, întregul popor, în strînsă unitate, a făurit în numai cîteva decenii un viitor de aur României, pe care înaintașii noștri îl vedeau prin secole, demonstrînd că un popor liber, stăpîn pe destinele sale, poate lichida înapoierea de secole într-un timp scurt și să-și asigure o viață demnă, liberă și fericită, de bunăstare ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu să trăiască, România să înflorească !“).**

I-a revenit partidului nostru comunist marea cinste de a înălța într-o perioadă istorică scurtă —, care în istoria omenirii reprezintă minute — patria noastră pe cele mai înalte trepte de progres și civilizație, îndeplinindu-și astfel angajamentul revoluționar, în fața poporului, de a-l conduce spre o viață nouă, în deplină libertate și independență ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța !“).**

Este necesar ca și acum, la încheierea lucrărilor marelui nostru forum democratic, să subliniem cu întreaga tărie rolul clasei muncitoare — clasa cea mai înaintată a societății — căreia istoria i-a dat misiunea de a lichida vechea orînduire, de a asigura ridicarea omenirii la o nouă civilizație. Și clasa muncitoare românească și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste această misiune istorică ! **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“).**

Doresc să subliniez, de asemenea, rolul hotărîtor al țărănimii, care de altfel, de-a lungul multor secole, a constituit principala forță a societății noastre și a dus greul luptelor pentru formarea națiunii și pentru independența României. Și în anii construcției socialiste țărănimea și-a demonstrat înaltele sale calități, asigurînd o agricultură socialistă, superioară, de înaltă productivitate și realizînd cea mai mare producție agricolă de pînă acum din istoria patriei noastre. În alianță cu clasa muncitoare, și țărănimea și-a demonstrat forța și capacitatea de a asigura mersul ferm înainte spre socialism ! **(Aplauze și urale prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

De asemenea, este necesar să subliniem rolul important al intelectualității. De altfel, în multe momente grele de-a lungul istoriei, cei mai înaintați oameni din rîndul intelectualilor, nu numai că au luptat pentru cultură, pentru ridicarea științei, dar atunci cînd a fost nevoie, au lăsat, ca să spun așa, stiloul sau condeiul — cum era pe timpuri — la o parte, au pus mîna pe armă pentru independența României, pentru a asigura viața în libertate a poporului nostru. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

În anii socialismului, intelectualitatea, și îndeosebi intelectualitatea tehnică, a cunoscut o puternică dezvoltare și a avut, în toate domeniile, un rol hotărîtor în progresul științei, învățămîntului, culturii, în toate realizările socialiste din patria noastră. Împreună cu clasa muncitoare, cu țărănimea, intelectualitatea a avut și are un rol de importanță hotărîtoare în dezvoltarea patriei noastre, în victoria socialismului și comunismului în România. **(Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu — eroism, România — comunism !“).**

Concluzia generală — din întreaga dezbatere, din lucrările marelui forum al comuniștilor — este una singură, și anume că toate mărețele noastre realizări au fost posibile numai datorită lichidării orînduirii burghezo-moșierești, lichidării asupririi și inegalităților, făuririi celei mai drepte orînduiri — societatea socialistă. Numai și numai socialismul a asigurat marile victorii, ridicarea patriei noastre pe înaltele culmi de progres și civilizație ! **(Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu — eroism, România — comunism !“).**

Stimați tovarăși,

În deplină unanimitate, Congresul a adoptat Programul partidului de dezvoltare a patriei noastre în următorii 10—20 de ani. Avem un program minunat, de largă perspectivă, privind înaintarea fermă a României spre zările luminoase, spre un înalt nivel de dezvoltare a industriei, agriculturii, a tuturor sectoarelor de activitate. Intrăm, o dată cu aceasta, într-o nouă etapă, superioară, de dezvoltare a României. Obiectivul strategic, fundamental îl reprezintă înfăptuirea pînă în anii 2000 a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și realizarea condițiilor pentru a trece, la începutul mileniului III, într-o etapă nouă, spre comunism ! **(Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu să trăiască, România să înflorească !“).**

Încă în cincinalul al 9-lea, pînă în 1995, vom realiza o parte importantă din acest program de perspectivă, iar în anul 2000 România va deveni o țară cu o industrie puternică, pe baza celor mai noi realizări ale științei, cu o agricultură socialistă puternică, cu un nivel de viață ridicat al întregii națiuni, demonstrînd, în fapte, că tot ceea ce realizăm este destinat progresului și ridicării țării, bunăstării generale a poporului — scopul și țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate ce o edificăm cu succes în România ! **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“, „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța !“).**

În următorul cincinal și în anii pînă în 2000—2010, România va deveni o țară cu un înalt nivel științific, cu un învățămînt care să asigure crearea unui popor cu înalte cunoștințe în toate domeniile, cu o înaltă cultură — poporul României socialiste gata să treacă spre etapa superioară, spre comunism, pe baza celor mai noi cunoștințe ale științei și tehnicii, ale cunoașterii legilor de dezvoltare generală a omenirii. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu, eroism — România comunism !“, „Ceaușescu și poporul !“).**

Acum, la încheierea lucrărilor marelui forum al comuniștilor, să ne angajăm, în fața partidului, a întregului popor, că vom acționa întotdeauna în spirit revoluționar și cu întreaga răspundere față de interesele socialismului, ale poporului, ale asigurării independenței și suveranității României ! Să demonstrăm, prin întreaga activitate — așa cum partidul nostru a făcut de la înființarea sa — că nimic nu ne poate abate de la îndeplinirea țelului suprem, al asigurării unui loc demn în societatea comunistă, pentru întreaga noastră națiune. **(Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu, eroism — România, comunism !“).**

Este necesar să acționăm întotdeauna în spiritul hotărîrilor pe care le-am adoptat în deplină unanimitate în vederea perfecționării continue a întregii activități de conducere și planificare, în raport cu dezvoltarea generală a societății, a științei și cunoașterii umane. Să aplicăm, în toate domeniile și cu toată fermitatea, autoconducerea, autogestiunea, autofinanțarea, făcînd astfel ca toate unitățile economice, sociale și teritoriale să-și desfășoare activitatea cu rezultate maxime, cu eficiență și rentabilitate maximă — aceasta constituind o necesitate obiectivă și reprezentînd adevărata cale de construire a socialismului cu poporul și pentru popor. **(Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).**

În spiritul hotărîrilor adoptate, să acționăm cu toată fermitatea pentru dezvoltarea societății noastre, a proprietății întregului popor și a proprietății cooperatiste — baza făuririi cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului, garanția sigură a bunăstării și viitorului fericit al întregului popor. **(Aplauze puternice, prelungite).**

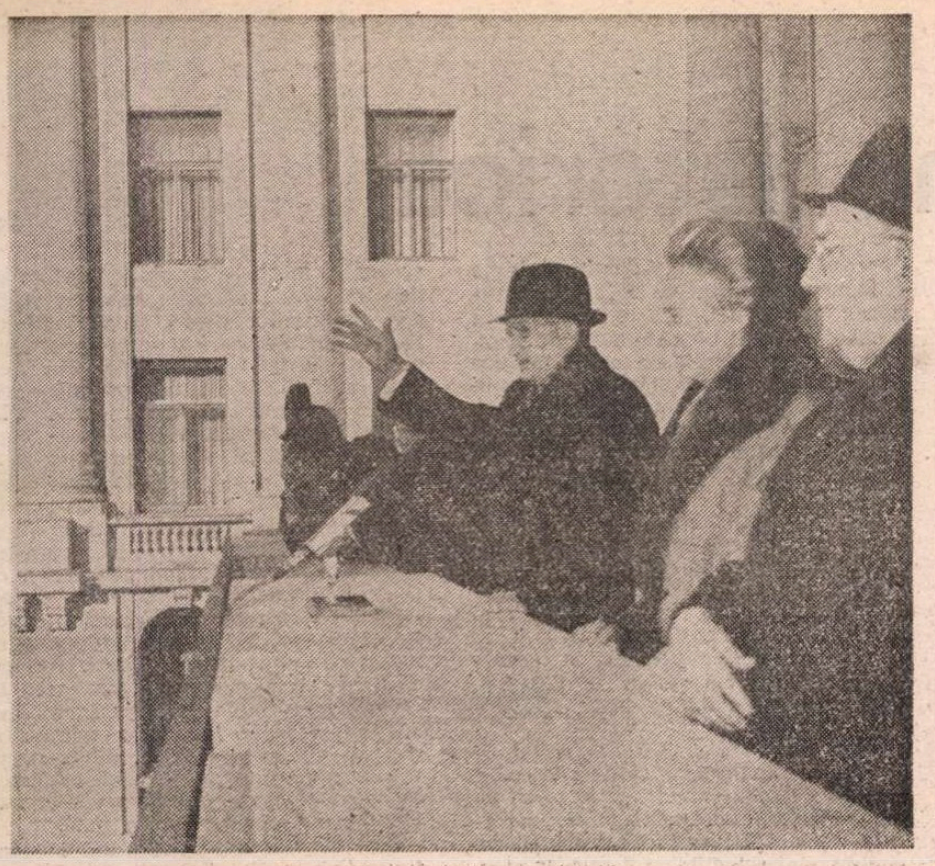

VIBRANT OMAGIU

În paginile de istorie înscrise în cronica acestor zile memorabile, ce păstrează, cu un puternic răsunet, ecoul Marelui Forum al comuniștilor români, au fost cuprinse și momentele de înaltă semnificație patriotică în care oamenii muncii din Capitală au adus, printr-o mare adunare populară din Piața Republicii, un fierbinte și vibrant omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al poporului, pe care Congresul al XIV-lea l-a reinvestit cu funcția supremă de secretar general al partidului, încredințîndu-i-se astfel, pe mai departe, înalta răspundere de conducere a destinelor națiunii noastre.

Peste o sută douăzeci de mii de oameni ai muncii s-au aflat în ultima zi a Congresului, la ora cînd se desfășura ședința de închidere a lucrărilor istoricului Forum, în marea Piață a Republicii — loc sacru al atîtor evenimente care-au rămas încrustate pentru totdeauna în noul letopiseț românesc — ovaționînd conducătorul. Pe un fond strălucitor, sărbătoresc, pretutindeni în piață au fluturat steaguri tricolore și roșii, erau purtate tablouri cu portretele tovarășului Nicolae Ceaușescu și ale tovarășei Elena Ceaușescu, pancarte cu chemări la muncă susținută pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIV-lea al partidului, pentru unitate indestructibilă în mersul nostru înainte spre înfăptuirea socialismului și comunismului pe pămîntul românesc. Uralele, ovațiile, lozincile au dat glas sentimentelor de înaltă prețuire și vibrantă mîndrie revoluționară pentru glorioasele izbînzi obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul României socialiste moderne. Au dat glas mîndriei patriotice și încrederii depline în justețea înaltului act politic înfăptuit de Congres — reinvestirea tovarășului Nicolae Ceaușescu în suprema funcție de secretar general al partidului, garanția înaintării neîntrerupte a patriei noastre pe noi culmi de civilizație și progres. Au dat glas angajării revoluționare a tuturor oamenilor muncii ca, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general, să acționeze în toate domeniile de activitate, în toate orizonturile muncii și creației, cu abnegație și dăruire pentru îndeplinirea istoricelor hotărîri adoptate de Marele Forum democratic al comuniștilor români.

Așa cum am dezbătut în Congres, să perfecționăm și să dezvoltăm tot mai puternic formele democrației muncitorești-revoluționare în toate domeniile de activitate, pornind de la faptul că socialismul nu se poate realiza decît pe baza unei largi, foarte largi democrații, care să asigure participarea tuturor claselor sociale, a întregului popor la conducerea conștientă a tuturor sectoarelor de activitate. Socialismul înseamnă acea democrație în care poporul este adevăratul făuritor al propriului său viitor, al comunismului, al libertății și independenței sale! **(Aplauze și urale puternice prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!").**

Programul minunat pe care l-am adoptat asigură creșterea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al întregului popor. Toate organismele statului nostru, ale democrației muncitorești — de jos pînă sus și de sus pînă jos —, întregul nostru partid trebuie să considere întotdeauna ca sarcină centrală — o dată cu dezvoltarea generală a patriei — ridicarea continuă a bunăstării poporului. Să creăm un nivel de viață care să asigure poporului nostru cele mai bune condiții — în conformitate cu cele mai înalte exigențe ale științei — pentru un popor civilizat, cu o bună sănătate fizică și o înaltă inteligență. **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează „Ceaușescu și poporul!").**

În întreaga noastră activitate trebuie să acționăm cu întreaga răspundere, să asigurăm creșterea continuă a rolului conducător al partidului în toate domeniile, a forței și unității sale. Să asigurăm întărirea unității de granit între partid și popor — garanția victoriei socialismului și comunismului, a înaintării ferme a patriei noastre pe calea progresului, a întăririi independenței și suveranității României! **(Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!").**

În încheierea lucrărilor Congresului, doresc, încă o dată, să mulțumesc tuturor partidelor și organizațiilor care au trimis reprezentanții lor la lucrările Congresului nostru!

Vă mulțumesc dumneavoastră, tuturor, stimați tovarăși și prieteni, care participați direct la lucrările celui de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român! **(Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — România, pacea și prietenia!").**

Considerăm aceasta ca o expresie a relațiilor de prietenie și solidaritate, a dorinței comune de a întări și mai mult în viitor colaborarea și solidaritatea în lupta împotriva politicii imperialiste, în lupta pentru dezarmare și pace, pentru o nouă ordine economică, pentru progresul economico-social și independența tuturor națiunilor lumii.

În toate acestea vedem importanța realizării unei unități și mai puternice — așa cum, de altfel, a reieșit și din întîlnirile pe care le-am avut ieri cu multe delegații — considerînd aceasta ca o necesitate pentru toate partidele și forțele progresiste, democratice de pretutindeni. În unitate și colaborare a constat, întotdeauna, constă și astăzi și va consta și în viitor puterea uriașă a forțelor progresiste și antiimperialiste. Popoarele unite pot impune o politică nouă, democratică, de adevărată egalitate între toate națiunile, pot asigura pacea pe planeta noastră! **(Aplauze puternice, prelungite).**

La încheierea lucrărilor marelui nostru forum democratic, în numele tuturor participanților la Congres, adresez clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, întregului nostru popor chemarea de a acționa întotdeauna, în deplină unitate, pentru asigurarea ridicării României spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație. Să demonstrăm, în orice împrejurări — așa cum a făcut-o națiunea noastră de-a lungul istoriei sale îndelungate — că poporul, oamenii muncii, constructori ai socialismului, sînt și reprezintă factorul hotărîtor al victoriei socialismului. Poporul unit va asigura triumful comunismului în România, își va construi viitorul așa cum îl dorește — în comunism, în deplină independență! **(Aplauze puternice și urale; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!", „Vom munci și vom lupta, pacea o vom apăra!").**

Stimați tovarăși,

Congresul a aprobat, în deplină unanimitate, politica externă și orientările viitoare ale activității internaționale a partidului și poporului nostru. Doresc să asigur, de la această înaltă tribună, întregul popor că și în viitor vom acționa cu întreaga răspundere — în interesul poporului nostru, al tuturor popoarelor — pentru dezarmare, și în primul rînd pentru dezarmare nucleară, pentru o lume a păcii și colaborării egale între toate națiunile! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — pace!").**

Stimați tovarăși,

Cunoașteți componența noului Comitet Central al partidului, format din 467 de comuniști, a organelor sale. Ceea ce aș dori să subliniez este faptul că, pentru prima dată, în Comitetul Central sînt prezenți un mare număr de muncitori, țărani și intelectuali care lucrează direct în producție, ceea ce, fără nici o îndoială, va accentua caracterul revoluționar, caracterul de muncă și luptă, al Comitetului nostru Central. **(Aplauze puternice, prelungite).**

În numele Comitetului Central nou ales, doresc să mulțumesc Congresului, tuturor delegaților pentru încrederea ce ne-au acordat-o și să ne angajăm că noul Comitet Central va lucra în așa fel încît să asigure înfăptuirea în cele mai bune condiții a Programului-Directivă, a tuturor hotărîrilor, în vederea înaintării ferme a patriei noastre spre realizarea obiectivului strategic pînă în anii 2000! **(Aplauze puternice).**

În mod deosebit, aș dori să mulțumesc Congresului, întregului partid și întregului popor pentru alegerea mea în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român. **(Aplauze prelungite și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu să trăiască, România să înflorească!").** Au trecut aproape 60 de ani de cînd am intrat în mișcarea muncitorească, de tineret, în partidul comunist. Am avut fericirea ca partidul să-mi încredințeze încă din acei ani multe munci de răspundere. Am acționat întotdeauna ca soldat al revoluției, ca soldat al partidului, al poporului, pentru libertatea și independența sa.

Aș dori acum să asigur Congresul, partidul, poporul că și în viitor voi fi întotdeauna un soldat credincios al revoluției, al partidului, al socialismului în România! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează „Ceaușescu să trăiască, România să înflorească!").**

Am considerat întotdeauna și consider că funcția de secretar general sau orice funcție de conducere, de activist al partidului nu este onorifică, ci este o muncă de răspundere — și cere din partea tuturor să acționeze în așa fel încît să demonstreze, prin fapte, prin activitatea de zi cu zi, încrederea ce i se acordă. În acest spirit am acționat și în trecut și voi acționa și în viitor! Nu este ușor, tovarăși, să fii secretar general al unui partid care vrea să construiască, cu adevărat, socialismul și comunismul! Este un lucru greu, dar este o răspundere de cinste și — vă asigur, asigur partidul și poporul că voi face totul pentru a răspunde cu toate forțele mele intereselor socialismului și comunismului, cauzei poporului, a independenței și suveranității României. **(Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria!").**

În încheierea lucrărilor marelui nostru forum democratic aș dori să adresez mulțumiri tuturor delegaților pentru spiritul de înaltă răspundere pe care l-au demonstrat în timpul lucrărilor Congresului, în adoptarea, în deplină unanimitate și unitate, a Programului-Directivă și a hotărîrilor privind dezvoltarea României, îndeplinindu-și, fiecare, în mod conștiincios, răspunderea și mandatul încredințat de comuniști și de întregul popor. Consider aceasta ca o dovadă a înaltului — subliniez încă o dată — nivel teoretic, politic, ideologic al Congresului nostru, a faptului că acum fiecare va trece cu toată fermitatea și cu toate forțele la realizarea în viață a ceea ce am hotărît. **(Aplauze și urale prelungite; se scandează îndelung „România a ales: socialism, pace, progres!", „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța!").**

Nu este un lucru ușor să se adopte hotărîri juste. Aceasta cere muncă, cere înțelegerea legilor obiective, cunoașterea realităților și forței societății noastre. Dar oricît de juste ar fi hotărîrile, ele sînt numai începutul! Pentru ca ele să prindă viață este necesar să acționăm, în toate domeniile, cu întreaga răspundere pentru realizarea lor. Am convingerea că toți delegații, toate organele și organizațiile de partid, consiliile oamenilor muncii, adunările generale, toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate, întregul nostru popor, în deplină unitate, va asigura înfăptuirea în viață a hotărîrilor Congresului al XIV-lea, că ne vom prezenta la a 50-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională cu îndeplinirea în cele mai bune condiții a celui de-al 9-lea cincinal. **(Urale și aplauze prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!", „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța!").**

Cu această convingere și încredere, vă adresez tuturor, întregului partid, întregului popor, cele mai bune urări de noi și noi împliniri, de realizări măreți în toate domeniile de activitate! Multă sănătate și multă fericire! Înainte spre comunism! **(Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu, eroism — România, comunism!").**

Declar închise lucrările Congresului al XIV-lea al partidului — Congresul marilor victorii, care a deschis calea înaintării ferme spre realizarea societății socialiste multilateral dezvoltate, spre comunism, spre bunăstare și fericire pentru națiunea noastră! **(Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceaușescu — P.C.R.!", „Ceaușescu și poporul!", „Stima noastră și mîndria — Ceaușescu, România!", „Ceaușescu să trăiască, patria să înflorească!". Într-o atmosferă de puternic entuziasm și strînsă unitate în jurul partidului, toți cei prezenți în marea sală a Congresului se ridică în picioare și ovaționează minute în șir pentru gloriosul nostru partid comunist — forța politică conducătoare a întregii națiuni — pentru Comitetul Central și pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu).**

Opțiune istorică

AȘA cum este cunoscut, încă din vară, toți comuniștii, întregul popor român și-au exprimat, pe aceeași lungime de undă, dorința ca la cel de al XIV-lea Congres, ilustrul nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, să fie reales în funcția de secretar general al partidului, avînd astfel garanția continuității politicii interne și externe românești, cu marca ei inconfundabilă de originalitate. Congresul a confirmat această opțiune istorică.

Nu mai este un secret pentru nimeni, nici acasă, nici în străinătate, că inițierea acestui nou curs al politicii României, de întoarcere a privirilor spre adîncimile istoriei noastre naționale și de ridicare a gîndului spre orizonturile largi ale prezentului socialist, descătușat de chingile și dogmele „modelului unic", a fost opera inspirată și inspiratoare de noi energii și idealuri a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Ca scriitor, ca participant la Congresul al IX-lea al P.C.R., eveniment istoric de dimensiuni naționale și internaționale, mai ales dacă îl privim din perspectiva celor 25 de ani care ne-au dovedit și nouă și lumii întregi că numai un partid care știe să remodeleze la timp structurile politice și social-economice învechite are șansa reală de a construi socialismul în mod durabil și în profunzime, sînt bucuros să subliniez cu tărie acest adevăr, fiindcă observ că s-au ivit destui noi-veniți gata să ne dea lecții despre necesitatea „înnoirilor" și „liberalizărilor", înțelese de ei nu ca o valorificare maximă a potențialului economic, social și moral al socialismului, ci ca o întoarcere la capitalism, cu toată cohorta lui de contradicții, înfundături și drame.

Contrar unor aparențe, timpul lucrează în adîncime pentru socialism, pentru dreptul popoarelor de-a fi cu adevărat libere, de-a conlucra de pe poziții de egalitate, de respect reciproc, renunțînd pentru totdeauna la politica de amestec în treburile interne, de forță și dictat, de intrigi și ațîțări naționaliste, de ifose șovine, revizioniste, de ridicare a tonului, a degetului arătător, sau chiar a bastonului marțial. Cei care vorbesc atît de gălăgios despre democrație ar trebui să învețe că aceasta este necesară și pe plan internațional, că țările nu sînt mari sau mici numai după suprafața teritorială și numărul populației, ci și după mîndria și curajul de-a fi ele însele, cu identitatea lor națională inextricabilă, cu experiența lor istorică demnă de stimă și respect, în deplină suveranitate și neatîrnare.

Și din acest punct de vedere putem fi mîndri de poziția principială, cu adevărat militantă și revoluționară, pe care ne învață să stăm, cu fermitate și consecvență, tovarășul Nicolae Ceaușescu, insuflînd întregului nostru partid credința că noua orînduire socială trebuie văzută întotdeauna de la înălțimea idealurilor, nu doar a dificultăților și greșelilor temporare, și slujită cu energia, talentul și competența unei munci ireproșabile. „Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr", scria Eminescu, așa și noi, am putea adăuga acum, după mai bine de o sută de ani, trebuie să ne sprijinim cerul înstelat al idealurilor și convingerilor noastre cu tenacitatea și rezistența aceluia care știe că are picioarele bine înfipte în pămîntul roditor al țării sale, în istoria sa, în prezentul și viitorul său socialist și comunist.

Sensul acestui simbol al convingerilor și pozițiilor politico-ideologice ne ghidează și nouă munca și creația, în spiritul ideilor cuprinse în documentele programatice, larg dezbătute și aprobate de întregul nostru partid, în spiritul strălucitului Raport al tovarășului Nicolae Ceaușescu la Congres, care le sintetizează pe toate celelalte.

ÎN aceste documente, rolul și răspunderile creației spirituale, ale științei, culturii și artei, ca factori determinanți ai progresului social, ai formării conștiinței socialiste, sînt reliefate cu deosebită pregnanță, logic și temeinic argumentate. Datorăm această preocupare permanentă, de a racorda construcția socialismului la cele mai înalte cuceriri ale spiritului uman, înțelegerii superioare pe care secretarul general al partidului a avut-o pentru o componentă esențială a progresului umanității.

Este, de aceea, o datorie patriotică firească pentru noi toți, să facem din aceste principii o realitate sensibilă, încorporată în opere durabile, în stare să dea un sens existențial superior vieții contemporanilor noștri și să înfrunte timpul, ca mesageri ai unei epoci fără pereche în istoria României. Nu este deloc ușor să creezi asemenea opere, ba, aș zice, este chiar foarte greu. Dar avem talente multe și înzestrate, care ne-au dovedit că sîntem în stare să o facem. Și în literatură, și în toate celelalte arte. Nu în ultimul rînd în teatru, gen de mare tradiție în țara noastră și de largă audiență la public. Încercăm și noi, cei de la Teatrul „Nottara", ca și celelalte teatre bucureștene, să nu dezamăgim acest public sensibil, devotat și competent, alcătuit în marea sa majoritate din oameni tineri. Promovăm cu precădere piesa românească, în primul rînd cea de actualitate, cea care sprijină valorile filosofice, morale și politice ale socialismului, dîndu-le un contur puternic, dar nu neglijează nici sensurile critice față de tot ce înseamnă mentalitate veche și retrogradă.

Sînt convins că, beneficiind în continuare de sprijinul și orientarea partidului, ne vom strădui cu toții să facem din hotărîrile Congresului al XIV-lea temeiuri noi de creație, un impuls puternic pentru lucrări artistice durabile în timp, pe măsura idealurilor și eforturilor eroice ale poporului român, la acest complicat sfîrșit de secol, și în această lucidă pregătire pentru mileniul trei.

Ion Brad

Răspunzînd la imperativele prezentului

MĂ aflu și eu sub impresia puternică a cuvintelor de importanță istorică prin care tovarășul Nicolae Ceaușescu a transpus în **Raportul** la Congres idei decisive pentru mersul înainte al societății românești prin socialism și sub conducerea partidului. Sînt idei născute din legitățile unui orizont specific în care s-a format și a trăit, apărîndu-și aspirațiile de neatîrnare și dreptate, un popor suveran, omenos și mîndru, și ale unui prezent definit prin muncă entuziastă, străbătută de un elan lucid, în care inechitățile să nu mai aibă ce căuta și în care inițiativa creatoare, într-un uriaș consens colectiv, dezvoltarea personalității umane să-și găsească dimensiunile adecvate.

Ca scriitor și răspunzător de apariția unei reviste literare, „Steaua", devotată creșterii și afirmării cuvîntului însetat de adevăr și frumos, sînt îndreptățit să pot afirma că tot ce s-a realizat durabil în literatura ultimilor douăzeci și cinci de ani este în relație directă cu suflul înnoitor al realului, al socialului. Documentele recente de partid, îndemnurile aflate în cuvîntările secretarului general al partidului, începînd de la Congresul al IX-lea, cer cu consecvență poeziilor, romanelor, pieselor de teatru, să pornească de la izvorul proaspăt al faptelor și să se adreseze unui cerc tot mai larg de cititori. Cine a văzut în aceste îndemnuri o sarcină de onoare a literaturii, nu s-a înșelat. Un imens poet cu ochii neguroși și limpezi și mari pe care l-am omagiat cu toții în acest an, Mihai Eminescu, ne este în continuare un simbol și model inclusiv pentru că a reușit, încă într-o perioadă de fluctuații ale expresiei lirice, să poarte singur această povară frumoasă și grea, de luceafăr.

Pentru publicațiile culturale clujene, indiferent de naționalitate, cerința educativ-formativă este, ca pentru întreaga noastră presă, un factor mobilizator. Căutăm să valorificăm tradiții și experiențe din Transilvania, dar în același timp să reflectăm luminile și culorile întregului peisaj românesc. Problematica pe care o abordăm ne dorim să fie o oglindă fidelă atît a idealurilor care-i animă pe compatrioții noștri cît și a soluțiilor pozitive la care se poate ajunge printr-o atitudine curajoasă, revoluționară, în confruntările complexe cu imperfecțiuni sau greutăți de moment, cu neajunsuri datorate mentalităților învechite. Ceea ce caracterizează obiectivele pe care ni le propunem, prin ce avem mai bun, este o decizie nedrămuită de a ne situa la cote superioare de calitate. O întîlnim în eposul mare din regnul construcției economice, după cum o coborîm din testamentul patriotic văcărescian, din crezul coșbucian „Sînt suflet în sufletul neamului meu", din exemplul realist și simfonic al prozei lui Liviu Rebreanu, din inscripția argheziană „Purcede drept și biruie-n furtună!"

AFLÎNDU-NE într-o Românie dinamică și în plină dezvoltare, e firesc ca azi, cu exemple ca ale noastre, cu permanențele și subiectele noastre, cu voințele și marmorele noastre să scriem balada unor ziditori „mult mai arătoase", fie ele pe Argeș, pe Someș, pe Dunăre, pe Siret, pe Olt. Ideile și aprecierile din **Raportul** la Congres ne înarmează cu o încredere sporită în forțele proprii și ne dau certitudinea că prin confruntări pe criteriu de valoare, în condiții de egalitate, cu împlinirile științei și culturii universale, avem de adus la avutul umanității o cotă proprie, sau, cum spusese scriitorul Lucian Blaga, „ni s-a dat să luminăm cu floarea noastră de mîne un colț de pămînt".

Nimic mai pe înțeles decît adevărul că nu pe alte meridiane și paralele are de rodit limba română, căreia destinul talentului îi este tributar și încredințat, ci la ea acasă, între români. Fiindcă una din inepuizabilele frumuseți ale diviziunii internaționale a muncii este împuternicirea deținătorilor fiecărui grai de a-și desemna singuri juriul care să stabilească ceea ce poate fi și un bun extranațional. Este cazul întregii noastre etnii, care din cuvinte ale păstoritului a însăilat, motiv de motiv, în „Miorița", o viziune cosmică.

Plecînd de la Congres la locurile noastre de muncă și creație, cu hotărîrea de a îndeplini exemplar hotărîrile Congresului, semnăm fiecare un decis angajament. Trebuie să fim convinși că, răspunzînd imperativelor prezentului, operele artistice pe care le așteaptă contemporanii noștri vor fi la înălțime dacă își vor păstra privirile în adînc și vor străluci cît mai întins.

Aurel Rău

TELEGRAMĂ

TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU,

secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Scriitorii din Republica Socialistă România, împreună cu întreaga noastră națiune, vă roagă să primiți cele mai sincere felicitări, împreună cu fierbintele nostru omagiu cu prilejul realegerii dumneavoastră de către marele forum al comuniștilor români, istoricul Congres al XIV-lea al partidului, în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român.

Marele și luminosul dumneavoastră exemplu de strălucit militant patriot, ctitor al României moderne și eminentă personalitate a lumii contemporane, constituie cea mai sigură chezășie a împlinirii tuturor proiectelor de viitor spre mai binele întregului nostru popor.

Actul politic de o hotăritoare însemnătate pe care l-a înfăptuit cel de-al XIV-lea Congres al Partidului prin realegerea dumneavoastră constituie o recunoaștere și o prețuire firească a eforturilor neobosite pe care le-ați depus în activitatea de conducere a partidului și a statului, a pasiunii, lucidității și cutezanței revoluționare cu care ați călăuzit pașii țării spre propășire și spre un loc de cinste în viața internațională.

Primind cu bucurie aprecierile pozitive formulate în Raport, în legătură cu împlinirile literaturii și artei în ultimii ani, cu rolul acestora în întreaga activitate cultural-educativă, am reținut totodată îndatoririle care ne revin pentru a face din scrisul nostru un mijloc și mai eficient de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a oamenilor muncii. Răspunzînd înflăcăratului dumneavoastră îndemn de a ne afla sursa de inspirație în viața, preocupările și aspirațiile poporului, ne vom strădui și pe mai departe să dăm cititorilor opere valoroase, demne de marile împliniri din toate domeniile de activitate care au făcut din epoca, pe care cu mîndrie o numim „Epoca Nicolae Ceaușescu", cea mai luminoasă pagină din istoria milenară a patriei.

Inspirîndu-ne din marile transformări revoluționare pe care le-a cunoscut țara și oamenii săi, vom depune mărturie cinstită și durabilă despre acest timp eroic, timp al împlinirilor și al încrederii în ziua de mîine, în egală măsură.

Mulțumindu-vă încă o dată, mult iubite și stimate tovarășe secretar general, pentru grija și prețuirea pe care le acordați creației literare și slujitorilor ei, vă asigurăm că vom face totul pentru a fi la înălțimea încrederii cu care ne-ați investit și ne angajăm să traducem în viață în mod neabătut toate sarcinile ce decurg din documentele adoptate de marele nostru Congres.

Vă dorim, din adîncul inimii, multă sănătate și putere de muncă pentru împlinirea destinului de progres și civilizație pe pămîntul românesc.

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Congresul marilor victorii socialiste

LUCRĂRILE celui de al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român — eveniment de importanţă istorică în viaţa social-politică a ţării şi care se va înscrie în istoria noastră naţională drept Congresul marilor victorii socialiste, al triumfului socialismului ştiinţific în transformarea revoluţionară a societăţii româneşti, al adevăratei suveranităţi şi al independenţei depline economice şi politice a patriei — s-au încheiat de curînd. Ecourile lui însă reverberează puternic în conştiinţa tuturor comuniştilor, a întregului popor. Analizînd activitatea desfăşurată de partid pentru îndeplinirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea şi ale Conferinţei Naţionale din 1987, marele forum al comuniştilor a adoptat documente de o excepţională însemnătate cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 şi orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010, la activitatea ideologică şi politico-educativă consacrată formării şi dezvoltării conştiinţei socialiste, revoluţionare, a omului nou, constructor activ al societăţii socialiste şi comuniste. Raportul prezentat de secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, amplă şi profundă generalizare a experienţei construcţiei socialiste din patria noastră, oglindă fidelă a marilor realizări obţinute, ca şi a drumului pe care îl vom parcurge în viitor, reprezintă nu numai o călăuză teoretică şi practică sigură a activităţii viitoare a partidului nostru, ci şi o adîncire şi fortificare a conştiinţei de sine a poporului nostru, a sensului existenţei naţiunii noastre ca şi a locului pe care îl ocupăm, ca ţară socialistă în plină dezvoltare, într-o lume care, departe de a fi simplă, e confruntată cu mari, complexe şi grave probleme.

Desfăşurîndu-şi lucrările în anul celei de a 45-a aniversări a revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, Congresul a făcut bilanţul realizărilor istorice obţinute de poporul nostru, sub conducerea partidului, în edificarea noii orînduiri şi, pornind de la stadiul actual al societăţii româneşti, de la cerinţele aplicării consecvente a principiilor socialismului ştiinţific la condiţiile concrete din ţara noastră — a stabilit liniile directoare ale dezvoltării neîntrerupte social-economice a României în perioada de la sfîrşitul acestui mileniu şi începutul celui următor.

Generalizînd în mod strălucit experienţa dobîndită de poporul român, de partidul nostru comunist în construcţia societăţii socialiste, Congresul al XIV-lea a pus cu putere în lumină cîteva mari şi fundamentale adevăruri istorice.

DEZVOLTAREA de astăzi a întregii noastre vieţi economice, politice, ştiinţifice şi culturale îşi are ca punct istoric de referinţă hotărîrile adoptate cu aproape un sfert de veac în urmă, la Congresul al IX-lea, cînd în fruntea partidului şi statului a fost ales tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Analizînd critic întreaga activitate desfăşurată în prima etapă a construcţiei socialiste, punînd capăt unor teorii şi practici anacronice, depăşite, combătînd şi înlăturînd conceptul greşit al „modelului unic" în construcţia noii ordini, atitudinile dogmatice, conservatoare, de ploconire faţă de unele idei străine, care puneau obstacole în calea manifestării forţei revoluţionare a partidului, capacităţii creatoare a poporului, Congresul al IX-lea, secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, au elaborat o linie politică, strategică şi tactică de sine stătătoare fundamentate pe aplicarea adevărurilor general-valabile ale socialismului ştiinţific la condiţiile concrete din România, au stabilit, pentru întreaga muncă a partidului, orientări noi, de importanţă fundamentală pentru întregul proces de transformare revoluţionară a societăţii româneşti. Înfăptuind neabătut orientările Congresului al IX-lea, continuate şi dezvoltate, corespunzător fiecărei noi etape, de congresele şi conferinţele naţionale care au urmat, România, pe baza celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane în general, s-a transformat dintr-o ţară slab dezvoltată într-o ţară industrial-agrară în plină dezvoltare, cu un nivel de civilizaţie şi cultură tot mai înfloritoare. După un sfert de veac, acum, la Congresul al XIV-lea, s-a putut constata cu totală îndreptăţire că linia politică a partidului a fost justă, ştiinţific întemeiată, că transpunerea ei în viaţă a dus la schimbarea radicală a întregii noastre vieţi sociale.

MARILE înfăptuiri obţinute de România atestă, cu forţa de necontestat a faptelor, legitimitatea şi superioritatea noii orînduiri, socialiste, a proprietăţii socialiste, justeţea politicii de dezvoltare susţinută a forţelor de producţie pe baza unei rate înalte a acumulării, rolul conducerii unitare a vieţii economico-sociale, al afirmării democraţiei muncitoreşti-revoluţionare, rolul determinant al partidului în conducerea proceselor de dezvoltare socială, a capacităţii lui de a aplica creator la condiţiile concret istorice ale României adevărurile general-valabile, a principiilor socialismului ştiinţific.

Lupta pentru apărarea şi consolidarea cuceririlor revoluţionare, a valorilor societăţii socialiste — aşa cum au subliniat lucrările Congresului — este cu atît mai necesară cu cît apologeţii de astăzi ai capitalismului se străduiesc să denigreze prin orice mijloace socialismul şi, prin răstălmăciri şi imixtiuni, prin ataţare şi presiuni, încearcă, în numele „dezideologizării", să-şi impună propria ideologie perimată din punct de vedere istoric, conservatoare şi reacţionară. Se impune, ca atare, luarea unei poziţii clare, combative faţă de acele idei sau teorii care, indiferent de masca pe care o poartă, reprezintă, într-o formă sau alta, o tentativă de imixtiune a cercurilor imperialiste în treburile interne ale altor ţări şi care condiţionează dezvoltarea relaţiilor interstatale de reprivatizarea proprietăţii în economie, de reîntoarcerea la economia de piaţă şi la pluripartidismul politic de tip burghez, de renunţarea la ideologia socialistă şi politica revoluţionară. Criticînd şi combătînd cu fermitate practica exportului de contrarevoluţie, lucrările Congresului al XIV-lea au demonstrat convingător că socialismul, ca şi noile valori care s-au constituit în procesul revoluţionar, au devenit o realitate palpabilă şi puternică, şi-au dovedit pe deplin superioritatea şi legitimitatea, că acestea reprezintă singura alternativă viabilă pentru înlăturarea exploatării, pentru realizarea unei lumi a dreptăţii şi echităţii sociale.

CONGRESUL al XIV-lea prin Programul-Directivă aprobat, prin celelalte hotărîri adoptate, deschid în faţa poporului român noi şi minunate perspective de dezvoltare, perspectivele măreţe ale făuririi cu succes a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării ferme spre înaltele culmi ale orînduirii fără clase, spre comunism. Dacă pe planul relaţiilor de producţie şi al soluţionării problemelor sociale, ţara noastră se află înaintea ţărilor capitaliste dezvoltate, hotărîrile adoptate de Congresul al XIV-lea vor face ca, în deceniul următor, România să se înscrie în rîndul ţărilor dezvoltate şi din punct de vedere economic.

Congresul al XIV-lea, congres al marilor victorii socialiste, sub cupola căruia s-au dezbătut în cel mai democratic chip problemele fundamentale ale drumului nostru viitor, a evidenţiat cu putere faptul că între partid şi popor există o unitate deplină şi de nezdruncinat, că poporul român, strîns unit în jurul partidului, al secretarului său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, este ferm hotărît să-şi făurească în mod liber şi conştient propriul său destin — destinul socialist şi comunist.

Dumitru Ghişe

OMAGIU de **Eugen Palade**
(Din Expoziţia de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

În zbor înalt

Din cîte toamne au trecut pe-acasă
stăpîne pe mai noi aurării
n-a fost nici-una poate mai frumoasă
cu-atîtea pungi de galbeni în cîmpii

Au zornăit monezile cu toate,
şi-au scuturat luminile de sus,
un anotimp al ploilor curate
cum încă niciodată nu ne-am spus

Minunile stau în puterea noastră,
în cuget viu atotcuprinzător,
în zbor înalt de pasăre măiastră
cu aripile-ntinse-n viitor

De vorbă deci cu ţara, faţă-n faţă
spre a-i spori comorile de vis
în fiecare clipă de viaţă
pe tricolor mereu cum ne e scris

O altă grijă nu e mai aleasă
ca a rosti-n răstimpuri iar şi iară:
nicicînd n-a fost
o toamnă mai frumoasă !
nicicînd o mai ferice primăvară!...

Virgil Dumitrescu

Alesul

Cu inima deschisă spre viitor — fereastră
Şi punte de lumină şi pasăre măiastră —
Cu inima deschisă şi gînd înaripat
Pe fruntea de luceferi a ţării-am adunat
Luminile de ziuă — stegari ai demnităţii —
Şi cerul fără nouri şi vîrsta frumuseţii
Să fim alături, tineri, toţi cei ce n-am dormit
Crezînd în dimineaţa acestui împlinit
De bună dimineaţa şi ziuă bună plină
Cu tot ce-nseamnă-n ţară nădejde şi lumină.

Şi ne e bună ziua cînd tot ce se-mplineşte
În suflete şi-n ţară şi-n prunci se recunoaşte
În zîmbetul cu care întîiul om al ţării
Ne cheamă-n viitorul care prin noi se naşte
Şi-n dimineaţa-aceasta atît de liniştită
În care România, Alesul îşi invită
Ca într-o casă mare, de gospodar cinstit
Cu inima deschisă şi gîndul liniştit
La sărbătoarea-n care cuvîntul lui renaşte
Prin faptele în care mereu vom recunoaşte
Aceste vremi făcute să fie norocoase
De-Alesul demnităţii şi unităţii noastre.

Teofil Bălaj

Soarele e bun

Stau în Piaţa Victoriei în mijlocul toamnei
Vreau să fiu primul în Sala Palatului
Vreau să fiu primul la Marele Forum
Oraşul e numai steaguri arborînd sărbătoarea ţării
Lucrare imnică respiră azi poporul
Sîntem la Congresul Partidului Comunist Român
Sîntem emoţionaţi şi fericiţi. Ţara întreagă
E-n Sala Palatului.
Pentru noi, comuniştii, cuvîntul partidului
E lumina stelei polare. E raţiunea noastră de-a fi.
E chezăşie şi visare.
Dar mai presus de tot e adevăr şi certitudine.
Realitatea noastră vie. Conducătorul partidului nostru
A fost reales. Conducătorul Partidului Comunist Român
A fost reales.
Sala Palatului e-o ţară întreagă de-acuma
Inima ei e-n fiecare dintre noi. Soarele e bun.
Razele sale ne-au pătruns adînc în suflet.
Am fost emoţionaţi. Am fost acolo cu istoria.
Existăm.

Ioan Vergu Dumitrescu

PATRIEI, PARTIDULUI

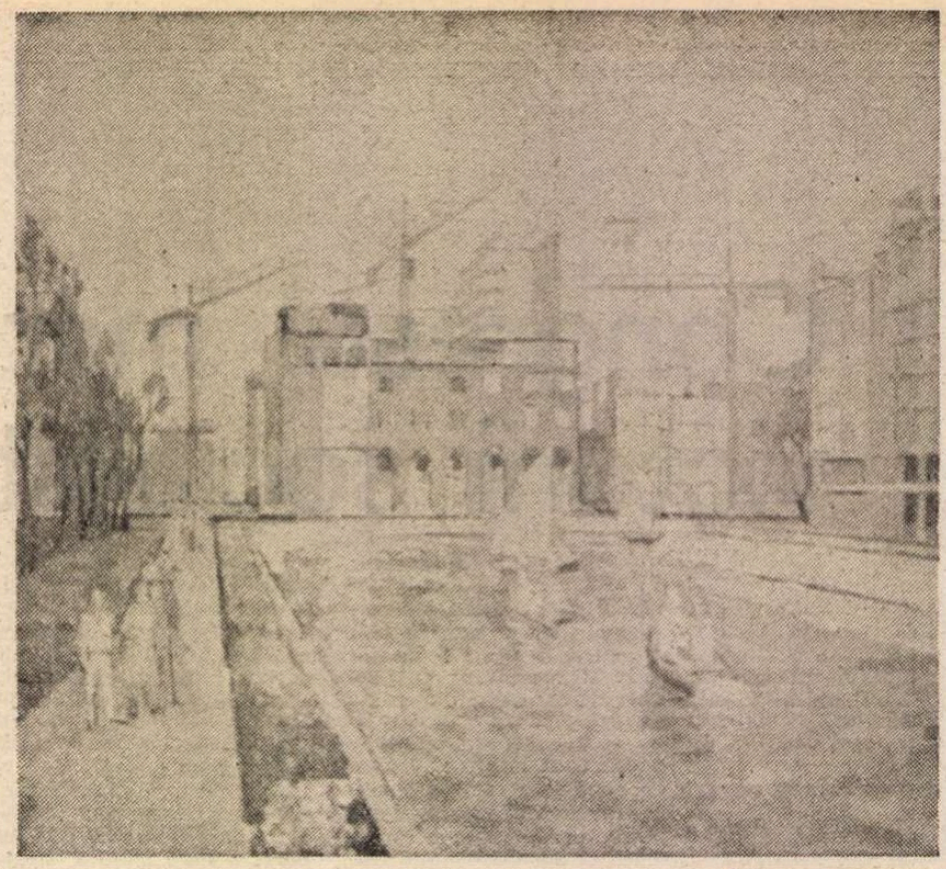

E. Anitei : **Dimbovița**
(Din Expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Erou biruitor

Poemul care-nseamnă un destin
Și-un Președinte investit de-o țară,
L-a luminat de-a pururi și deplin
Al IX-lea Congres întîia oară.

El va rămîne veșnic și înalt
Ca un copac în ritmică mișcare,
Ca munții mari cu vîrfuri de bazalt
Ce stau puternici neclintiți în zare.

De-l vrea poporul țării reales
Conducător prin anii de lumină,
E dragostea cu care-atît de des
El a lucrat a patriei grădină.

Și va rămîne ca un dor înscris
Acoperit de-o prea bogată ploaie
Acest erou puternic și ne-nvins,
Eroul Ceaușescu Nicolae

David Rusu

De la Tribuna Marelui Congres

Nu s-a topit în mintea mea ecoul —
Peste Carpați răsunetul e treaz —
Ce la Congres ni l-a rostit Eroul
Cel mai iubit al țării, și viteaz !

Cuvîntu-i doar izvor de energie,
Stindard al păcii-n lume și frăției,
Îndemnul său e numai bucurie
Și vlagă pentru toate ce-or să fie!

Ferice-i Țara ce pe drumu-i drept
Călăuzită e de acest Bărbat,
Cînd inima fierbinte-i bate-n piept
Și inimile noastre toate bat!

E-o simfonie numai de înălțare
Cîntu-acesta izvorînd ades'
Dînd glas înfăptuirii viitoare
De la Tribuna Marelui Congres !

Ion C. Ștefan

Poem pentru Congres

E luminată vîrsta în care noi zidim
O epocă de aur peste cuprinsul Țării
Iar holdele-s bogate că știm să ne iubim
Și munca și dreptatea și aripa visării.

La sfatul comunist cu Tezele în față
Se-adună cei aleși de noi, să reprezinte
Poporul care cere să fie Pace-n viață
Să nc-mplinim în fapte, să mergem înainte.

Eroică e vîrsta și plină-i de avînt
Sub soarele de azi orașele-s făclii,
În vaste șantiere pe-al patriei pămînt
Se-nalță noi cetăți spre anii două mii.

Partidul Comunist condus de cel ales
Ne-a încrustat în suflet voință, chezășie,
Idei înnoitoare, al XIV-lea Congres
E o treaptă a biruinței în demna Românie!

Ion Popa Argeșeanu

Țară în sărbătoare

Sub lumină mă adun învingător,
Mereu îmbărbătat de știută privelițte,
Soare strălucind în primăvara
Patriei de făurari;

Sub văzduh de pace mă adun
Cu toate victoriile,
Și număr, din ce în ce mai multe,
Cetățile — bucuroase de oaspeți,

Și număr depărtările învinse, cu mult
Înainte de termen, brav popor,
Ți-ai ales cele mai luminoase puncte
Cardinale, din cîte cunoscu istoria,
Ți-ai ales bravul conducător, venit
Odată cu istoria unor vremi dîrze, odată
Cu istoria firească, prin timpuri luminînd...

George Corobea

Fluviul primăverii

Să vîslești în barca sfîrșitului de veac pe fluviul primăverii
să te ilumineze EPOCA DE AUR pe malul salcimilor bătrîni,
Să vii azi pe glia noii revoluții agrare să privești grîul
vieții răsărit în aerul luminii să-l revezi la vară cînd se coace,
Să intri în Muzeul de Istorie să-ți fie dor sub fereastra
urmașilor de zorile libertății din ochii strămoșilor români,
Să visezi viitorul copiilor în oglinda dragostei de țară străluminat de
soarele ce urcă în cerul timpului
daco-roman să strălucească în zările de pace,
Să fii pe vaporul prezentului comunist ce plutește pe fluviul
primăverii să citești cartea marilor eroi în vîntul ce suflă spre eternitate,
Să duci trandafiri roșii primului Președinte la tribuna nemuririi
Congresului XIV, să trăiești pentru patrie în Casa pămîntului strămoșesc,
Să pleci în Cetatea de Scaun a românilor să întîlnești oastea marilor
voievozi ce-au luptat pe cîmpia trecutului sfînt pentru libertate,
Să te întorci în sala de lectură a luminii ce plutește pe Canalul Albastru
construit între Dunăre și Mare să iubești harta Daciei sub fereastra cuvîntului românesc.

Emil Perșa

Pe fruntea țării mele

Trec printre maluri luminate
de înalte, albe hidrocentrale,
ctitorite în marea epocă —
CEAUȘESCU — răsar cununi de stele-aure
pe fruntea de briliante
a țării mele...

Țară de eroi temerari,
doritori de pace,
sub aurul tău ard de milenii
coifuri bătrîne, sulițe,
săbii ruginite —
crug de strălucire, nume
de eroi...

Sub vultur rotit
deasupra Ta, sfîntă Patrie
în jurul Tău sîntem zid de granit;
Tu rotundă ești ca soarele la zenit;

În zare cu brațul înalt,
ei, martirii, luminează veșnic nestinsă
torța Unirii pentru care
cu iubire de țară sfîntă Rotundă,
rotund sîngele și-au vărsat!!

Sivan Maximilian

Făclii etern arzînde

Patria mea s-a născut
Din dorul de unitate
Întrupat în visul martirilor
Din vîrful de diamant al libertății
Din cremenea cremenii
De dreptate.

Republica mea s-a născut
Din durerile gorunilor
Din bobul de rouă ce se rostogolește
Peste rîuri, ramuri și holdele de spice
Patria mea e plăsmuită din glia sacră
Urcînd mereu în semeția neamului meu
Pe colinele mereu verzi ale Mioriței.

Republica mea vine de departe
Din înaltul trudei ce veghează
Din grăuntele de lumină veșnică și blîndă
Ce se așterne pe drumurile noastre
Patria mea este născută
Din vrerea strămoșilor
De acolo de unde numărăm anii dragostei noastre
Făcliile etern arzînde ale gîndurilor
Ce se înalță-n demnitate
Spre țărmul temerar.

Beti Băbeanu

Omul – criteriu al validității teoriei și practicii revoluționare

O TRĂSĂTURĂ evidentă și definitorie a documentelor noastre de partid și de stat, a programelor dezvoltării economico-sociale a țării, a măsurilor, a hotărîrilor adoptate în procesul conducerii societății, deci, a politicii inaugurate de istoricele lucrări ale Congresului al IX-lea, este constanta raportare la om, la statutul său existențial, la condițiile și cerințele sale materiale și spirituale. Acest aspect de considerabilă încărcătură semnificativă constituie expresia elocventă a mutațiilor însemnate intervenite în strategia și tactica făuririi noii orînduiri, de cînd partidul, sub conducerea înțeleaptă și clarvăzătoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, și-a asumat cu demnitate și înaltă răspundere dreptul inalienabil de a-și elabora de sine stătător linia politică, renunțîndu-se la conceptul anacronic al „modelului unic", la idei și practici străine identității noastre naționale, în folosul unei ample și realiste perspective, conferită de aplicarea consecventă și creatoare a filosofiei avansate a clasei muncitoare — materialismul dialectic și istoric — la propriile noastre condiții, la cerințele specifice fiecărei etape din evoluția țării, pe calea socialismului. S-a înlăturat viziunea idilică, triumfalistă de apreciere a procesului istoric în curs de desfășurare, luîndu-se în considerație cu realism și greșelile perioadei ce a premers, unele contradicții, unele autentice drame existențiale ce evoluau în societate, unele manifestări de arbitrar și dogmatism, ce stăteau la baza acțiunii politice, depășindu-se unele tendințe voluntariste și subiectiviste ce se instalaseră în conducerea vieții economico-sociale, — elemente care în mare măsură îndepărtau masele de înțelegerea sensului obiectiv, legic al făuririi noii orînduiri. Printr-o intensă activitate teoretică și practică desfășurată de partid, de conducerea sa, în ultimii 24 de ani, cei mai rodnici în succese din viața națiunii, s-a redat strategiei și tacticii transformării revoluționare a societății românești caracterul riguros științific, convingător și mobilizator, o deplină densitate umanistă, reabilitînd omul cu opțiunile și aspirațiile sale fundamentale, recunoscîndu-l ca valoare supremă și finalitate esențială a tuturor prefacerilor calitative, circumscrise edificării socialismului și comunismului. Aceasta a contribuit decisiv la creșterea rolului conducător al partidului în societate, la afirmarea lui ca autentic „centru vital al națiunii", la conștientizarea în rîndul tuturor fiilor țării, ca exponentul cel mai fidel al intereselor și năzuințelor lor, ca unica forță capabilă să-i conducă cu pricepere și răspundere pe drumul deliberat și activ asumat al propriei deveniri, corespunzător aspirațiilor lor legitime de progres, de fericire, de dreptate și echitate socială.

PREZENTAT de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, **Raportul cu privire la stadiul actual al societății socialiste românești, la activitatea Comitetului Central între Congresele al XIII-lea și al XIV-lea, la realizarea Programului-Directivă de dezvoltare economico-socială în cincinalul al IX-lea și în perspectivă pînă în anii 2000—2010, în vederea îndeplinirii neabătute a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism** afirmă cu limpezime „marea forță a socialismului, capacitatea creatoare a popoarelor de a-și făuri o viață nouă, liberă, fără asupritori, în care popoarele să fie cu adevărat libere și independente, să-și asigure o viață demnă, de bunăstare și fericire ! Putem și trebuie să afirmăm cu toată tăria — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — faptul că socialismul și-a demonstrat forța și capacitatea sa creatoare, că el reprezintă viitorul întregii omeniri și trebuie să facem totul pentru asigurarea unei lumi fără exploatatori, fără asupritori, în care popoarele să trăiască în deplină libertate și independență, să-și asigure bunăstarea și fericirea".

Din această formulare, de o deosebită însemnătate principială, rezultă că în concepția partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, considerabilele schimbări calitative ce au intervenit în starea materială și spirituală a cetățenilor, în condițiile lor de muncă și viață, în înseși dimensiunile definitorii ale personalității lor, estimate în procesul afirmării lor concrete, corespunzător drepturilor și libertăților democratice ce le revin în multiplele planuri ale vieții politice și economico-sociale, constituie, trebuie să constituie criteriul obiectiv, de bază, în aprecierea eficienței teoriei și practicii revoluționare, a superiorității socialismului și comunismului față de orice altă orînduire.

Ce au însemnat anii construcției socialiste pentru cetățenii României ? Ei nu se confruntă acum cu grija zilei de mîine, dreptul la muncă le este asigurat, iar fondul de retribuire, numai în ultimii 24 de ani, a crescut de aproape 6 ori. În cincinalul următor va fi soluționată integral problema locuințelor corespunzătoare pentru toți membrii societății. S-a generalizat învățămîntul gratuit de 10 clase, urmînd ca, în curînd, să se instituie obligativitatea studiilor liceale. S-a creat și s-a dezvoltat un sistem național, larg cuprinzător de educare permanentă și multilaterală a tuturor categoriilor socio-profesionale. Numai din 1965 încoace, cheltuielile socio-culturale finanțate din bugetul statului au sporit de la 3 530 lei/locuitor, de aproape 4 ori. S-a amplificat considerabil activitatea de ocrotire a sănătății oamenilor, cu asistență medicală gratuită, în instituții specializate, de profil. Oamenii muncii au condiții de participare efectivă, în spiritul democrației muncitorești-revoluționare, la conducerea societății, la proiectarea, adoptarea și înfăptuirea politicii interne și externe a statului, încorporînd și realizîndu-și prin aceasta propriile lor năzuințe, propriile lor interese. Chiar dacă ne limităm numai la aceste aspecte, dintr-un cadru referențial mult mai larg, ce alternative propun omului apologeții capitalismului contemporan ? Dreptul la emigrare într-o lume fără perspective bîntuită de șomaj ? Libertatea de a trăi în sărăcie absolută și analfabetismul, asistența sanitară precară, pe care le întîlnim și în statele capitaliste cele mai dezvoltate ? Inechitatea socială, prin care săracii devin tot mai săraci, iar bogații tot mai bogați ? Mitul unei democrații pluri-partite, prin care accesul autentic la putere revine tot claselor avute, exploatatoare ?

FĂURIREA noii orînduiri este rezultatul unui proces legic umanizator în esența sa, care ia forme specifice, în raport cu condițiile concrete din fiecare țară. În procesul construcției socialiste, desființîndu-se exploatarea omului de către om, odată cu consolidarea și dezvoltarea bazei economico-sociale a noii orînduiri, a proprietății de stat și cooperatiste, se pot asigura condiții demne, tot mai bune, de muncă și viață, tuturor membrilor societății, fără deosebire de naționalitate, șanse egale de acces la bunurile științei și culturii, de împlinire calitativă superioară și afirmare plenară a personalității cetățenilor, angajîndu-i la continua edificare de sine și a lumii în care ei evoluează. Așa cum au anticipat, cu rigoare științifică, întemeietorii filosofiei revoluționare a clasei muncitoare și cum se înfățișează însăși evoluția istoriei contemporane, calea socialistă a dezvoltării economico-sociale este sensul obiectiv al devenirii omenirii, spre forme superioare de organizare. De aceea, se impune ca activitatea ideologică, politico-educativă să acționeze programatic și cuprinzător, facilitînd maselor pătrunderea dincolo de aparențele poleite ale lumii capitalului, confecționate de o propagandă interesată, spre a vedea adevărata față a realităților, cu mizeriile la care este supusă o mare parte din populația globului, conștientizîndu-le că o asemenea stare nu poate continua la infinit, că orînduirea capitalistă este sortită eșecului, pieirii, mai devreme, sau mai tîrziu, deschizînd calea prefacerilor revoluționare, a construcției socialiste.

În stare cu aceeași orînduire ca a noastră, problemele construcției socialiste, îndeosebi în ultima vreme, sînt amplu dezbătute, spre a găsi noi forme de îmbunătățire, de perfecționare a acesteia. Dar unele hotărîri, unele măsuri care se adoptă în acest context contravin flagrant esenței socialismului, principiilor sale de bază, recurgîndu-se la forme perimate de organizare și conducere a vieții politice și economico-sociale, proprii orînduirii capitaliste, însemnînd, de fapt, o nefirească reîntoarcere în trecut, o acțiune aventuristă împotriva mersului obiectiv al istoriei. Astfel, trecerea, în unele state socialiste, la privatizarea unor mijloace de producție, la diminuarea rolului proprietății de stat și cooperatiste, în ansamblul societății, la promovarea unei „economii de piață" și la alte măsuri de această natură afectează deja, în mod evident și grav, dezvoltarea economico-socială echilibrată în profil teritorial a țărilor respective, înfăptuirea corespunzătoare a programelor lor de progres. Consecințele se regăsesc în continua înrăutățire a calității vieții oamenilor muncii, în proliferarea speculei, a fenomenelor inflaționiste, în dezvoltarea libertății „de a exploata și de a fi exploatat", practic, în tare specifice capitalismului.

Preocuparea constantă, începînd cu lucrările Congresului al IX-lea, de întărire continuă a partidului cu elementele cele mai avansate din rîndurile clasei muncitoare, de creștere a rolului său în societate, de aplicare consecventă și creatoare a principiilor socialismului științific, a marxism-leninismului la realitățile concrete ale țării, estimate în dialectica devenirii lor obiective, de educare permanentă și multilaterală a maselor în spiritul valorilor, proprii orînduirii noastre, de înfăptuire și perfecționare a unui sistem larg de organisme democratice, prin care poporul participă efectiv și direct la elaborarea, adoptarea și înfăptuirea politicii interne și externe, a programelor dezvoltării economico-sociale, a patriei — toate acestea stau la baza continuității pe coordonate tot mai ample a procesului revoluționar din România, a succeselor obținute în edificarea socialismului și comunismului. Partidul nostru, conducerea sa, situînd programatic omul în centrul activității sale și a statului, ca valoare supremă și criteriu fundamental de validare a politicii promovate, a conferit cetățenilor demnitatea legitimă, statutul de autentici și îndreptățiți proprietari, producători și beneficiari ai întregii avuții naționale, atașîndu-i pentru totdeauna cauzei progresului multilateral al țării, principiilor de dreptate și echitate socială, idealurilor nobile ale socialismului și comunismului.

Mihai Răducanu

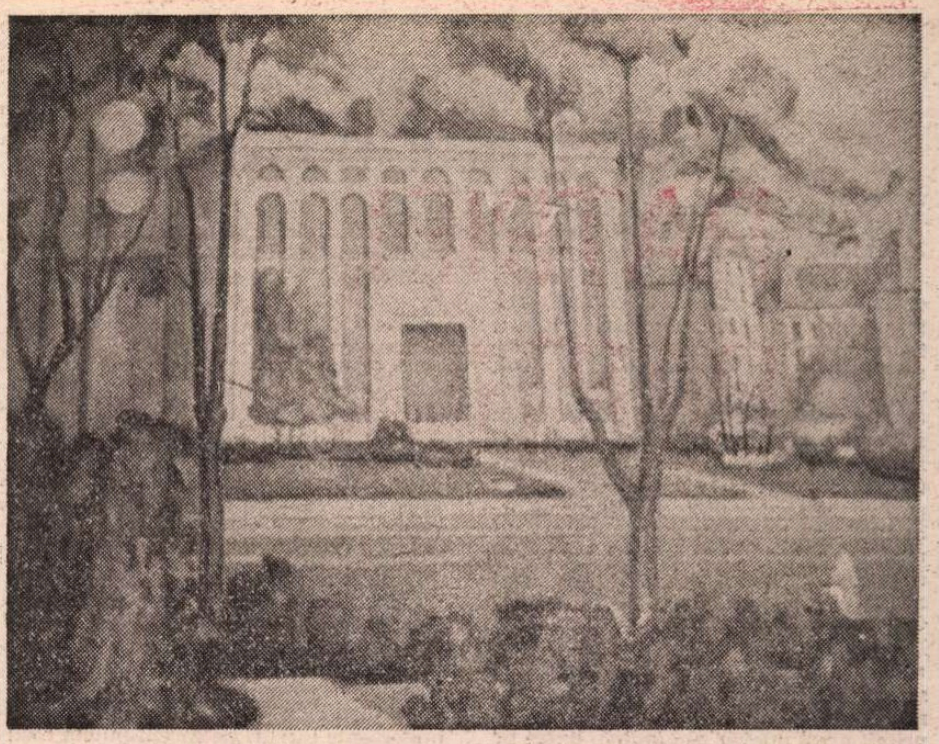

Virgil Miu : **Teatrul Național**
(Din Expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Responsabilitatea artistului

AM fost martorii unui eveniment măreț care încununează politica partidului nostru, martori ai unui proces în plină evoluție ce aduce noi dimensiuni în formarea spirituală a omului contemporan. Grație acestei politici, orizonturile cunoașterii și înțelegerii noastre se lărgesc spectaculos.

Pentru oamenii de artă, Congresul marilor victorii socialiste reprezintă un stimulent durabil al gîndirii, al căutărilor noastre de zi cu zi, este revelatorul finalității creatoare, umaniste, lucide și generoase a politicii partidului.

Una dintre cerințele majore ale societății noastre este ridicarea gradului de civilizație prin sporirea valorilor culturale, afirma secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Momentul actual generează un climat socio-cultural benefic pentru creatorul de artă, făcîndu-l să-și schimbe calitatea de martor al transformărilor sociale și să devină un creator implicat. Observarea realității devine astfel un act incomplet. Ea se cere dublată de sentimentul de răspundere și de participare prin mijloacele specifice, care ne stau la îndemînă în calitate de creatori : literatura, teatrul, filmul, muzica, artele plastice.

O cultură adevărată nu se poate înfăptui decît prin renunțarea la canoane estetice rigide și desfășurarea unei gîndiri artistice libere, puse sub semnul valorificării și reevaluării moștenirii noastre culturale.

Acest moment din evoluția societății a deplasat creația către o tematică gravă, pusă sub semnul existenței. Dacă ar fi să ne referim doar le creația dramaturgică ar trebui să menționăm reorientarea ultimelor decenii spre o dimensiune socială cu rezonanțe multiple. Relația-cheie în dramaturgia actuală este relația individ-societate.

Omul contemporan este pus în fața fenomenului teatral ancorat în realitate, luînd contact cu o problematică acută, trecută prin conștiință. Apare o nouă dimensiune a creației : teatrul ca atitudine, ca factor de educație, de transformare a societății.

Congresul al XIV-lea al partidului a relevat necesitatea transformării societății în sensul ridicării nivelului de viață material și spiritual și al adîncirii potențialului creator în domeniul artei și al științei. Creația artistică este privită ca o angajare profundă în realitate. Întreg sistemul de valori al culturii socialiste se fortifică prin valorificarea zestrei culturale a poporului nostru. Viitorul spiritual al unei societăți își are rădăcinile în sondarea trecutului, lucru ce derivă și din importanța acordată de către dramaturgii români, dimensiunii istorice.

Creația artistică actuală se situează la confluența a două direcții — cea tradițională alături de cea novatoare. Sarcina noastră, a creatorilor de artă, se înscrie pe linia re-valorificării tradiției, a rostirii adevărurilor istorice asupra trecutului. „Să ne întoarcem la izvoarele limpezi ce izvorăsc din pămîntul strămoșesc" — cum spunea secretarul general al partidului. Pe de altă parte, realitățile actuale ale României socialiste își cer o vibrantă reflectare, pe măsura epocii.

Și pe umerii noștri apasă nobila responsabilitate a creșterii spiritualității românești.

Silviu Stănculescu

Legămîntul nostru

ÎN aceste momente de emulaţie sărbătorească, înălţătoare, gîndul tuturor fiilor patriei, în frunte cu comuniştii, se îndreaptă, ca expresie a fidelităţii nemărginite, a recunoştinţei iubirii fierbinţi, către un mare gînditor revoluţionar şi un comunist de omenie, cîrmaci mult iubit, genial ctitor, bărbat viteaz şi eroic plămădit din sufletul naţiunii, unit prin sînge şi inimă cu sîngele şi inima întregii noastre clase muncitoare revoluţionare, cu poporul din care provine, stegar al libertăţii, independenţei, frăţiei şi unităţii noastre, simbol al României de azi şi de mîine, erou al păcii mondiale, pilda noastră veşnic vie — tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Un foarte cunoscut înţelept antic spunea că în poetică cea dintîi sursă a scrisului adevărat este adevărul gîndirii. Noi, scriitorii patriei noastre, am primit acest adevăr al gîndirii, bazat pe principiile materialismului dialectic şi istoric, liber de orice dogmatism, schematism şi vulgarizări, din partea uriaşei revoluţii pe care Congresul al IX-lea al partidului a înfăptuit-o în întreaga noastră societate şi gîndire, al cărei inspirator, iniţiator şi eroic luptător a fost şi este mîndria, demnitatea şi făclia revoluţionară a partidului şi poporului — mult stimatul şi iubitul nostru conducător — tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Pentru acest suflu înnoitor inestimabil, pentru această operă revoluţionară teoretică şi practică monumentală, de importanţă mondială, cu care genialul nostru conducător a creat, cu poporul şi pentru popor, cea mai înfloritoare perioadă din dezvoltarea multimilenară a istoriei poporului român, pentru ca noi, creatorii din domeniul literaturii şi artei, să putem spune că nu am avut niciodată un cîrmaci atît de bun, de inimos, generos şi înţelept, noi, scriitorii patriei noastre, fără deosebire de naţionalitate, am votat, asemenea întregului nostru partid şi popor, cu puterea unei singure voinţe, pentru realegerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu în funcţia supremă de secretar general al partidului. În persoana tovarăşului Nicolae Ceauşescu cinstim şi iubim un mare conducător de partid şi de stat, a cărui activitate revoluţionară titanică de aproape şase decenii reprezintă pentru noi garanţia supremă a continuării construirii glorioase a socialismului în patria noastră, chezăşia realizării în România socialistă a visului de aur al omenirii : comunismul

Îi mulţumim mult stimatului şi iubitului tovarăş Nicolae Ceauşescu pentru tot ceea ce a făcut şi face zi de zi, neobosit, pentru această ţară, pentru acest popor, pentru naţionalitatea mea maghiară credincioasă patriei române ; pentru ca în această ţară să răsune liber, ca sunetul din lira de aur a lui Orfeu — peste oraşe şi cîmpii, şi înăuntru, în inimile oamenilor — cuvîntul slobod, creator şi înălţător al scriitorului angajat, comunist.

Dorim de asemenea să exprimăm profunda recunoştinţă pe care noi toţi, cei care muncim în domeniul literaturii şi artei, o nutrim faţă de mult stimata tovarăşă Elena Ceauşescu, personalitate politică proeminentă a partidului şi statului nostru, savant patriot de largă reputaţie internaţională, care prin strălucita sa activitate creatoare revoluţionară ne dă un înflăcărat exemplu privind slujirea cu nemărginită fidelitate şi nobil spirit de sacrificiu a patriei, partidului şi poporului nostru.

Urmărind cu maximă atenţie grandiosul **Raport** prezentat în faţa Congresului de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu, **Raport** pe care noi toţi îl înălţăm ca un stindard, ca pe un program de muncă şi viaţă, am resimţit încă o dată marele adevăr al acelei învăţături revoluţionare pe care domnia sa a formulat-o de atîtea ori pînă acum, cel mai recent la plenara lărgită a Comitetului Central, gravînd-o şi acum, la Congres, în inimile noastre : „a cînta poporul, patria este menirea supremă a unui scriitor şi artist". Împărtăşim cuvintele înflăcărate ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, conform cărora nesecatul nostru izvor de inspiraţie din care ţîşneşte elixirul vieţii necesar operelor perene, îl reprezintă trecutul şi prezentul eroic ale poporului nostru. Acesta este izvorul cristalin, curat din care trebuie să extragem cărţile noastre ! Doar în acest fel pot pătrunde rădăcinile operelor noastre adînc în sufletul poporului, asemenea coloanei infinite a lui Brâncuşi, despre care se spune în mod simbolic că avîntul ei spre azurul curat al cerului se datorează unei rădăcini subpămîntene care îi egalează înălţimea. Astfel, la asemenea profunzimi trebuie să pătrundă în viaţa constructorilor socialismului rădăcinile creaţiilor noastre, ca literatura şi arta noastră să eternizeze grandioasele noastre înfăptuiri, pe eroii cotidieni ai muncii la înaltul nivel de exigenţe al epocii pe care o numim cu legitimă mîndrie patriotică „Epoca Nicolae Ceauşescu".

MI s-au întipărit pentru totdeauna în memorie cuvintele de neuitat ale secretarului general al partidului nostru : „Să creăm toate condiţiile ca oamenii muncii de altă naţionalitate să se simtă cu adevărat la ei acasă". Unul din cele mai importante lucruri pe care îl putem rosti acum, la acest mare forum al gîndirii şi cutezanţei comuniste, în faţa întregii lumi este că noi, oameni ai muncii din patria noastră, fără deosebire de naţionalitate, ne simţim aici cu adevărat acasă, aici, în minunata şi unica noastră patrie natală, România socialistă, patria noastră dragă, eternă pe care nu o vom schimba pentru nimic în lume. Viaţa de zi cu zi aduce mii de dovezi grăitoare întru ilustrarea faptului că în ţara noastră — ca rezultat al dezvoltării armonioase a forţelor de producţie — problema naţională şi-a găsit, în spiritul democraţiei muncitoreşti, o rezolvare justă, dreaptă şi deplină.

Este de ajuns să mă refer la judeţul Mureş şi la municipiul Tg. Mureş, unde putem afirma că datorită politicii naţionale revoluţionare a partidului nostru, datorită grijii atotcuprinzătoare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, a tovarăşei Elena Ceauşescu, au fost create ateliere pilduitoare ale frăţiei şi unităţii în cuget şi-n simţiri, în cadrul revistelor „Igaz Szó", „Vatra" şi „Uj Elet", al cotidienelor şi al unor instituţii culturale, artistice, ştiinţifice şi de învăţămînt de importanţă republicană, unde singurul criteriu de apreciere al oamenilor derivă exclusiv din calitatea muncii prestate.

Tocmai de aceea ne exprimăm indignarea, în modul cel mai categoric, faţă de unele cercuri imperialiste şi unele elemente reacţionare şovine, iredentiste din exterior, care, străine de realităţile noastre, încearcă să ponegrească aceste strălucite realizări, amestecîndu-se nepermis în treburile interne ale patriei noastre.

Nici o diversiune ideologică venită din afara graniţelor ţării nu va putea slăbi cîtuşi de puţin unitatea de nezdruncinat a întregului nostru popor în jurul partidului, Partidul Comunist Român, în jurul mult iubitului nostru conducător, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Inima noastră va pulsa pînă la ultima bătaie pentru gloriosul nostru partid, pentru popor, pentru iubita noastră patrie comună, România socialistă.

Niciodată n-au fost mai actuale, mai stringente şi mai pornite din inimă neuitatele cuvinte ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, pe care le spunem şi repetăm şi acum, cu nestrămutată credinţă, ca jurămînt şi opţiune a unei ţări şi unui popor, eternă pentru viitorul lor socialist şi comunist :

„Din nou, tovarăşi, să facem legămînt,
Uniţi în veci să fim în crez şi gînd,
Să apărăm uniţi ce-avem mai sfînt :
Poporul, comunismul, pacea pe pămînt".

Hajdu Győző

Constantin Nițescu : **Recoltă**
(Din Expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R. Sala Dalles)

Moştenirea viitorului

ESTE incontestabil că unul din sentimentele — le-aş numi speciale — pe care le trăim în aceste zile ale marelui forum se leagă de viitor, de „prezenţa" aproape materială a acestui viitor, dar şi de ideatica lui, de acea stare morală, politică şi socială pe care o realitate o dobîndeşte la un moment dat şi trece în sfera gîndirii dinspre viitor, a trăirii ei dinspre timpul ce vine. Este poate şi un fior grav de poezie în toată această pătrundere spre lucruri a viitorului, după cum în cuprinderea, în trăirea şi asumarea lui ca pe o condiţie indispensabilă cunoaşterii, afirmării valorilor muncii şi vieţii, este, cu siguranţă, şi o probă de patos specific creator. Numai că, în asemenea momente de importanţă naţională cum este acesta al Congresului al XIV-lea, patosul despre care vorbim şi pe care-l resimţim în toată grandoarea şi temeinicia lui depăşeşte criteriul sau modul singular de expresie şi se transformă într-un simţămînt colectiv uriaş, într-o dominantă de excepţie tocmai pentru că este comună, viabilă şi de neînlocuit pentru cauza întregii societăţi. În fond, ce facem, la ce altitudine ne situăm în raport cu propria noastră experienţă, cu propriul nostru trecut şi prezent, în contextul propriilor noastre cerinţe şi posibilităţi, unde ajungem, prin cîte eforturi şi la ce tensiune a spiritului creator ? — aceasta-i problema, o sumă a multor şi multor întrebări dar şi cu o variată gamă de răspunsuri care sînt chemate să aducă rezolvări nu de circumstanţă, nu metaforice şi de o vagă probabilitate, ci cît mai exacte şi de durată.

În acest fel, viitorul creşte, ne însoţeşte, are această calitate a prezenţei indubitabile şi cu un efect de largă sensibilizare pe planul conştiinţei, al implicării cu tot ce ai mai bun şi mai de preţ pentru cauza ţării, a mereu şi mereu îndreptăţitei sale cauze de mai bine, mai frumos şi mai demn, într-o lume în care nu a fost şi nu e suficient niciodată doar să-ţi discuţi viitorul, ci trebuie, cu hotărîre, să îl şi înfăptuieşti, să lupţi şi să munceşti din răsputeri pentru el, pentru a-i da fiinţă şi a-l edifica neîntrerupt. Există, însă, şi un revers şi anume faptul că nu poţi împlini ceea ce nu cunoşti, iar în materie de practică socială acest lucru se resimte poate cu cea mai mare acuitate. Acţiunea în vag, în necunoscut, seamănă mai mult a zădărnicie, goleşte spiritul de energie şi atrofiază latent. Ca şi acţiunea spre scopuri minore, în reflux, de unde şi furtuni care pot tulbura ţărmurile.

Conturarea în linii ferme, progresivă şi sistematică, a orizonturilor viitorului face parte organică din democraţia cunoaşterii şi a conducerii politice, iar în această privinţă Congresul al XIV-lea, **Raportul** prezentat de secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, sînt de o hotărîtoare importanţă. Sînt proclamate aici nu doar drepturile la viitorul demn, socialist şi comunist al patriei, ci şi modalităţile ştiinţifice, viabile care adună şi încununează o amplă experienţă, o amplă construcţie economică, morală, politică şi socială în viziunea şi pe potriva acestui viitor care este el însuşi definit cu claritate şi face parte din noi, din gîndurile, din nădejdile şi posibilităţile noastre, este certitudinea unei permanente şi laborioase întemeieri. Pentru că, aşa cum sublinia secretarul general al partidului în **Raportul** prezentat Congresului în tot ceea ce priveşte viitorul, **„toate orientările de perspectivă nu sînt dorinţe şi visuri abstracte sau teoretice. Ele au la bază marile realizări obţinute de poporul român în înfăptuirea cu succes a socialismului, vor fi rezultatul înfăptuirii neabătute a hotărîrii Congresului al XIV-lea a Programului partidului, vor fi rezultatul muncii unite a poporului nostru. Garanţia realizării lor o constituie politica justă a partidului nostru comunist, forţa politică conducătoare a întregii societăţi — munca creatoare, înflăcărată, entuziastă a muncitorilor, ţăranilor, intelectualilor, a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naţionalitate, a întregului nostru popor, care au înfăptuit şi înfăptuiesc neabătut politica generală de dezvoltare a patriei noastre !".**

MOŞTENIREA viitorului este un act de conştiinţă, temerar, şi cu adîncă rezonanţă în tot ceea ce gîndim şi înfăptuim. O sensibilizare generală în gînduri, în aşteptări şi dorinţe, în eforturi şi împliniri se petrece în lumea propriului nostru prezent şi viitor, în lumea propriei noastre condiţii materiale şi spirituale. Resimt toate acestea ca scriitor, ca om al ţării sale şi mă gîndesc, desigur, la tot ce ne înconjoară, la toată această imensă şi tulburătoare realitate, pentru că noi înşine, toţi cei ce muncim şi trăim în această epocă sîntem în întregime reali, ne-am cucerit acest drept al realităţii în seama căreia stă şi prezentul nostru ca oameni ai locului, ai făgăduinţei de mai mult şi mai bine, după cum stă şi viitorul pe care nu doar îl întrezărim şi-l aşteptăm, ci îl construim şi-l implicăm, îi dăm acea durată a faptei, acea consonanţă a memoriei, suportul mereu viu şi trainic al istoriei care adună şi unifică în timp generaţiile. Dar, ca scriitor, mă gîndesc totodată şi la acel cuantum de vis al realităţii, la acea parte a ei trecută şi petrecută în ideal, mă gîndesc la forţa aproape materială a idealurilor care, odată văzute, trăite şi asumate, devin un spaţiu infinit al creaţiei, al muncii asupra noastră înşine, al convingerilor ca şi al inspiraţiei. Prin tot ceea ce facem mai bun şi mai drept, mai frumos, mai înalt şi mai puternic, noi moştenim viitorul şi-l lăsăm ca zestre urmaşilor, noi trăim acest viitor şi-l aducem ca mărturie clipei prezente.

A. I. Zăinescu

Partidului

Se-aprind în suflet mirodenii rare,
Se limpezeşte sîngele a vis,
Şi inima în piept se face floare,
Rug de culori către lumini deschis.

Firesc cum ştie seva, primăvara,
Prin muguri şi petale să respire,
De dragul tău, PARTID, recită ţara,
Un imn înalt de slavă şi iubire.

Victor Rusu

Eminescu și comentatorii săi (II)

MINIMA simpatie a lui D. Popovici pentru „impresioniști" este știută. Totuși, modul cum tratează el contribuția lui Lovinescu și Călinescu în eminescologie este deplorabil. Cel dintîi putea fi, de altfel, omis, pur și simplu (împins spre contribuabilii mărunți, căci nu s-a remarcat în chip special), dar s-ar zice că D. Popovici n-a vrut să piardă prilejul de a-l caracteriza în general. Și cum o face ! „Lipsit de cunoașterea literaturilor anglo-germane", „structural inapt să pătrundă în substanța gîndirii filosofice și lingvistice" (p. 94), „sărituri în mijlocul problemei", „concepție simplistă" (p. 97) ș.a.m.d. Neexistînd multe texte critice lovinesciene despre Eminescu, D. Popovici ia în considerare pînă și romanele criticului, în care Eminescu a fost personaj, ca să-și rotunjească judecata foarte drastică. Nu-i iartă lui Lovinescu nici inocenta glumă de a atribui poetului un comentariu la *Geniu pustiu*, condamnînd-o ca pe o gravă mistificație.

„Cu G. Călinescu critica impresionistă capătă pe cel mai strălucit reprezentant al său în cultura română. Cunoscător al marilor culturi europene, orientat în filosofie, înzestrat cu o mare receptivitate în domeniul poeziei și cu un remarcabil talent de scriitor, Călinescu a dat științei române unul dintre cele mai caracteristice studii închinate lui Eminescu" (p. 101) : adjectivele sînt prea cu grijă alese ca să ne lăsăm înșelați de aceste apologetice preliminarii : în realitate, analiza lui D. Popovici la *Viața lui Mihai Eminescu* și la *Opera lui Mihai Eminescu* va recunoaște autorului lor exclusiv merite de scriitură și de imaginație literară ! Căci se conchide așa (p. 144) : „Marea calitate a studiului este însă străină științei : Călinescu este înzestrat cu însușiri superioare de scriitor și opera sa, obositoare adeseori prin repetiții, printr-o atitudine marcat ostilă față de poeziile definitive ale lui Eminescu și față de criticii anteriori care au avut nefericirea să se ocupe de poet, atrage prin farmecul expresiei". Cele peste patruzeci de pagini consacrate lui Călinescu de Popovici conțin, firește, o mulțime de observații și de obiecții foarte serioase. Din păcate, ierarhia meritelor și defectelor studiului călinescian este complet falsă. Se scot în față greșeli mărunte și se trec în planul doi intențiile profunde. Sînt combătute energic ca neștiințifice lucruri în privința cărora nu există în principiu posibilitatea verificării și nici a acordului. Amestecătura de justețe și injustețe e așa de inextricabilă în textul lui Popovici, încît numai cu greutate poți alege grîul de neghină. Ceea ce se poate spune cel mai nimerit despre acest capitol al cercetării este că-i lipsește obiectivitatea senină, alunecînd pe panta idiosincraziei personale. Incompatibilitatea de temperament și de metodă dintre cei doi critici este totală.

E perfect adevărat, că G. Călinescu n-a avut „pregătire lingvistică" și n-a pus temei pe metoda inspirată de perspectiva cu pricina (p. 102). (În paranteză fie zis, hazardul a vrut ca, la concursul de ocupare a Conferinței de Critică și Estetică de la Universitatea din Iași, Călinescu să tragă la sorți din cele șase subiecte propuse de comisie tocmai pe cel intitulat *Limba ca element estetic !*). Însă Călinescu știa bine lucrurile și chiar s-a amuzat să ironizeze acest tip de cercetare. Crocian fiind, nu se interesa principial de stilistică, dar, în definitiv, cine a analizat mai bine decît el tocmai poezia în general și pe cea a lui Eminescu în special ? D. Popovici citește închizînd un ochi *Principiile de estetică* (întrezărește totuși kantianismul ideii centrale și contestabila revendicare a autorului din gestaltism, p. 103—104) și pe amîndoi cînd citește *Viața lui Eminescu*. Desigur, nu era obligat să accepte ipoteza călinesciană a unui Eminescu rustic-primitiv, dar se cuvenea să o raporteze la altele și să o analizeze cel puțin ca polemică în contra ipotezei maioresciene. „Imaginea pe care Călinescu o construiește pe baza documentelor eminesciene este în primul rînd dependentă de critic, nu de document", constată negativ Popovici (p. 108). Talentul lui Călinescu a jucat în această privință un rol, însă este o exagerare enormă să pretinzi că el a schimbat sensul documentelor. De altfel, ipoteza călinesciană s-a impus în deceniile postbelice majorității eminescologilor și pînă de curînd nimeni n-a venit cu idei noi. S-a petrecut un lucru similar cu acela observat de M. Scarlat în legătură cu posteritatea critică a lui Creangă, dominată și aceasta de călinescianism. E adevărat că necunoașterea obiecțiilor lui Popovici și ținerea sub obroc a celor ale lui Caracostea (din pricini diferite) au facilitat această situație. În ce mă privește, prefer discuția deschisă în contradictoriu și regret că viziunii călinesciene nu i-a fost opusă la vreme aceea diferită de care e vorba : n-a fost să fie, cum se zice, și vinovați criticii postbelici nu sînt decît în măsura în care s-au lăsat tîrîți de curentul principal al eminescologiei. Mă întreb acum însă ce se întîmpla dacă nu avea Caracostea reputația îngrozitoare pe care singur și-a făcut-o, mai cu seamă după ce în aprilie 1941 a venit la direcția R.F.R., în circumstanțele cunoscute (pentru o nuanțată judecare a rolului său și a premiselor politice, vezi Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, Minerva, 1983, paginile 98 și urm.) și dacă ar fi circulat opiniile lui Popovici din cursul litografiat în 1947. Îndrăznesc să susțin că orientarea eminescologiei din anii noștri n-ar fi fost alta : și unul din motivele care mă îndreptățesc s-o cred este chiar insuficiența argumentelor anticălinesciene ale lui Popovici însuși (ca să nu vorbesc de ceea ce el a pus efectiv în locul analizelor lui Călinescu). Voi mai da aici doar un exemplu. Popovici interpretează ironic metaforele călinesciene, dar în fond à la lettre. Se știe portretul „primitivului" Eminescu sugerat de Călinescu. Popovici retorchează : „Cum este posibil ca un om, ale cărui senzații sînt atît de grosiere încît nu poate distinge pînă unde se întinde piciorul și de unde începe ciubota, să fie totuși în stare să-și dea seama pînă unde se-ntinde substanța umană denumită în registrele civile Mite Kremnitz etc. ?" (p. 107). Cu astfel de contraargumente era greu de răsturnat portretul călinescian.

Ceva mai stăpînit este tonul în analiza *Operei lui Eminescu*. E oarecare dreptate în obiecția că descrierea textelor postume putea fi uneori rezolvată printr-o ediție critică de manuscrise sau că această descriere duce, prin schimbarea criteriului, la unele repetări inutile. Nu e însă dreptate în aceea că G. Călinescu trebuia să aleagă neapărat criteriul cronologic. D. Popovici nu pare a sesiza sensul criteriului tematic-interior întrebuințat de autorul *Operei*. Îi obiectează și că, mai ales în prezentarea ideilor filosofice, observațiile se anulează una pe alta, pe măsura desfășurării argumentației. Aceasta e o impresie falsă, rezultată din dorința lui Călinescu de a sugera că eclectismul filosofic eminescian consistă în combinarea multor elemente împrumutate din alți filosofi, dar nu în litera și uneori nici tocmai în spiritul lor. Modul de a-l amenda pe Călinescu al lui Popovici seamănă pe alocuri cu acela adoptat față de Don Quijote de către tovarășii lui de peripeții. D. Popovici îi mai reproșează lui Călinescu „măcinișul unei erudiții grăbite" și „cultul coincidențelor" (p. 119—120). Sînt multe detalii și lucruri contestabile în studiul lui Călinescu, dar, în ansamblu, el e convingător și monumental. I se întîmplă învățatului și seriosului Popovici să nu vadă pădurea din cauza copacilor.

FOARTE binevoitor se arată el în schimb cu Ibrăileanu, în care descoperă un precursor al lui Caracostea, în măsura în care a luat în considerare „forma ca expresie organică a operei" (p. 150) și, încă, în materialitatea ei lingvistică și prozodică. Însă expresivitatea ritmurilor presupusă de Ibrăileanu (troheul optimist și iambul pesimist !) sau aceea a rimelor, măsurilor și sonurilor este perfect naivă și a condus la acea simplistă stilistică didactică de care zadarnic încercăm să ne debarasăm astăzi. „Anumite observațiuni pe care le face criticul în ordinea aceasta se impune să fie urmărite de aproape" (p. 154), crede din contra Popovici, referindu-se, de pildă, la „eliminarea asonanțelor" ca la „un progres artistic" al lui Eminescu, sau la ideea că prima parte din *Pe lîngă plopii fără soț*, unde poetul pictează imaginea banală a supirantului romantic, are rime banale, în vreme ce a doua parte, unde pictează pe Hyperion însuși, are, dimpotrivă, rime excepționale. E tot așa de imposibil de înțeles de ce observații, precum aceea că vocala *o* accentuează ideea de somnolență i se par lui Popovici în stare a face din studiul cu pricina al lui Ibrăileanu „un moment hotărîtor în critica aplicată poeziei lui Eminescu" (p. 157). În realitate, stilistica practicată de criticul ieșean era în faza copilăriei.

Contribuția lui D. Caracostea are, firește, altă anvergură, chiar dacă nu altă esență. D. Popovici depășește întrucîtva necesitățile cerute de studiul său asupra eminescologiei ca să înfățișeze pe larg doctrina autorului *Personalității lui Eminescu*. Interesant este să vedem că Popovici cita în 1947 pe formaliștii ruși de la începutul secolului și aprecia corect stilistica genetică teoretizată de Caracostea, cu plecare într-o remarcă despre limbă a lui Humboldt și care conducea la distingerea unui aspect procesual (creativitatea) de unul structural (expresivitatea). *Estemele* lui Caracostea anticipau noțiuni curente în structuralismul anilor '50—'60, ca și ideea lui de stil supraindividual (*écriture* a lui Barthes). Pînă și analizele concrete ale lui Caracostea le anunță frapant pe cele structuraliste : axe de imagini, sensuri descendente (ori ascendente) de organizare, simetrii și discordanțe, opoziții (e marota lui) etc. Tot acest arsenal formal îl ajută pe critic pînă la urmă să releve viața sufletească din care a ieșit opera (deci să se întoarcă la psihologismul din *Personalitatea*), dar meritele lui în înnoirea mijloacelor se cuvin reținute, chiar dacă didacticismul analizelor e inutil pedant și sufocant prin absența de reală intuiție artistică. D. Popovici, care în propriul studiu despre Eminescu a folosit o altă metodă (dar a descoperit în *titanism* un concept caracostian cheie pentru interpretarea poeziei), discută extrem de favorabil pe Caracostea și-i identifică înaintașii (Walzel, Wertheimer etc.).

Studiul se încheie, spuneam, cu o rapidă trecere în revistă a eminescologilor mai mărunți. Spre deosebire de cei mari, care stimulează uneori în D. Popovici demonul contrazicerii (cu orice preț), aceștia sînt priviți în general fără patimă. Spiritual devine criticul comentînd pe Leca Morariu, al cărui „ton țipător" din polemicile contra lui Vianu și Călinescu îl respinge, și, paradoxal, tocmai atunci cînd istoricul literar de la Cernăuți imită pe Ibrăileanu și anticipează pe Caracostea în depistarea sonorităților expresive : „Scara cromatică devine așadar tot mai bogată — zice Popovici ironic : *a* era negru pentru Rimbaud ; el devine roșu închis *(cramoisi)* pentru Paul Claudel ; senin și religios pentru Petrașcu ; alb pur și simplu pentru Leca Morariu. Unde se va ajunge pe calea aceasta a asociațiunilor ?" (p. 211). S-ar zice că profesorul clujean și-a dat în sfîrșit seama cît subiectivism inerent este în stilistica de felul celei aplicate de Ibrăileanu la vocalele eminesciene și de Caracostea la cele din *Pastelurile* lui Alecsandri (dezolanta *u* și luminoasa *a* !).

În general, meticulosul studiu al lui D. Popovici asupra eminescologiei este un instrument folositor, ce s-ar cuveni continuat, și care ne ajută să ne facem o idee despre felul cum a fost receptată opera poetului în primele șapte decenii scurse de la *Direcția nouă* maioresciană.

Nicolae Manolescu

D. Popovici, *Studii literare*, VI (Eminescu în critica și istoria literară română), ediție îngrijită, note și bibliografie de Ioana Em. Petrescu, Editura Dacia, 1989.

Un „jurnal de actualități"

PENTRU Ștefan Dinică, prozator originar din Siliștea-Gumești, opțiunea pentru „viața la țară" intră cumva în ordinea lucrurilor firești. Memoria „glasului dintîi" e de altminteri atît de puternică încît la mai bine de-un sfert de veac de la „plecarea din sat" a autorului rostirea lui epică are o prospețime și o fidelitate ce ar impresiona pe dialectologi dacă acestora le-ar veni ideea de a ancheta și „subiecți" din rîndul literaților. Oricum, și fără aportul lor scientist, scriitorul își face munca de „monografist" cu naturalețea și ritmicitatea cu care bradul produce rășină și albinele miere. Distincția între vocea „cultă", auctorială, și aceea „neșlefuită", înregistrată în „priză directă" a eroilor săi e practic inexistentă. Naratorul (pe care de astă dată îl putem identifica, fără teama de-a greși, cu autorul), vorbește aidoma celorlalte personaje fără ca prin aceasta să cadă în pitorescul și anecdotica lui Ion Dragoslav și Marin Iovescu și, mai ales, fără a le împrumuta subiectele.

Ca și pentru ilustrul său consătean, pentru Ștefan Dinică timpul nu mai are răbdare. Dar nu numai timpul, ci și scrisul, mărturisirea. Din a treia carte, **Musafirul** *, se vede mai limpede decît din celelalte două, **Rude de gradul unu** și **Linia de sosire**, că romancierul nu vrea să profite de efectul distanțării. El scrie așadar despre realitatea imediată și, chiar dacă retroproiecțiile nu lipsesc din volumele sale, rostul lor e de a justifica prezentul, de a-l face mai repede inteligibil. Nici prozatorul, nici eroii săi nu se pierd în amintiri, nu pleacă în căutarea timpului pierdut, ci-l explorează cu o privire lacomă, scrutătoare, pe cel în care își desfășoară **acum** existența. Este exact ceea ce i se întîmplă și protagonistului ultimului roman, „musafirul" Sache Vizitiu, căruia Ștefan Dinică îi conferă o valoare simbolică. Încercînd o decodare operativă, **musafirul** ar fi întruparea acelei categorii de țărani care cu mai bine de un pătrar de veac în urmă au adoptat „boicotul" citadin, părăsind satul pentru că nu înțelegeau timpul nou ce se prăvălea peste ei. Reintorși periodic la matcă, în vizite din care nu-i exclus fiorul unei nostalgii, ei filmează cu aparentă indiferență schimbările, apropiindu-se pas cu pas de orizonturile înțelegerii. Retras la pensie, Sache Vizitiu reciștigă o lume și, firește, un statut, acela de **țăran**. Reintegrarea lui oferă în fond intriga întregului roman, care propune o altă legătură cu pămîntul decît aceea tradițională. Odată ștearsă (nu de tot !) drama proprietății, țăranul se reintoarce la pămînt ca la un ritual sempitern. Ritualizarea existenței nu presupune însă nimic anacronic. Satul are școală „nouă", bufet „nou", dispensar, case cu alură de vile cochete (e, desigur, un sat-tip ce nu mai are nevoie de vreun nume și prozatorul nici nu i-l mai acordă !), televizoare, mașini ș.a.m.d., adică aproape toate atributele confortului și ale standardizării. Dezorientată o vreme, umanitatea lui află un alt echilibru la care concurează și președintele „ceapeˮ-ului, energicul Răschitor N. Luca, profesorii Viorel Ulmu și Agripina Spălățelu (între care se naște o idilă nelipsită de frumusețe), mucalitul Sande al lu' Țițină, primarul Ioniță Modan. Ca un cineast (în treacăt fie zis, **Musafirul** e un roman prin excelență cinematografic care ar merita atenția regizorilor și scenariștilor), prozatorul își filmează eroii în stilul jurnalelor de actualități, dar surprinde și farmecul unor gesturi necontrolate. În clipe de nehotărîre cutare erou se scarpină cu codirișca între omoplați sau își șterge cu mișcări mecanice borurile umezite ale pălăriei. Același (sau altul) își îmbracă alene costumul cu dungi, „de oraș", dar încalță sandale romane pe piciorul gol ; încă unul, acum intelectual, își tîrșiie picioarele prin praf ca într-un ecou al unei copilării prelungite. Atenția pentru detaliul ce indică tranziția de mentalități produce notabile efecte. Domnița, profesoară provenită din țărani, înoată prin baltă ferindu-și ochii rimelați, cutare funcționar agricol vorbește la telefon, dar iscodește lumea din spatele perdelei cu o curiozitate lacomă ce amintește de Savista lui Rebreanu.

Gesturi mici, aparent anodine, dar prin adiționarea și montarea lor în stil **cinévérité** rezultă pînă la urmă și senzația de viață. Și, în plină înregistrare a gesticii cotidiene, Sache Vizitiu **săvîrșește** Gestul : incendiază casa veche, umedă, boțită și-și înalță alta, **nouă**. „Vizita" lui s-a terminat, nu mai e musafir, ci, iarăși, fiu al satului. De la Năiță Lucean al lui Dinu Săraru, care turna temelii pentru a-și scăpa pămînturile de colectivizare, la Sache Vizitiu, care construiește o casă trainică și încăpătoare ca un destin e de fapt o istorie în mers. Ștefan Dinică a scris un roman al adaptării lumii țărănești la ritmurile și frămîntările vieții moderne. Preliminariile unei opere durabile despre satul de azi se îmbogățesc deci cu încă un titlu. E mult ? E puțin ?

Ioan Adam

*) Ștefan Dinică, **Musafirul**, Editura Eminescu, 1989.

Fragmente critice

Genul autobiografic

AM recitit zilele acestea, folosindu-mă de o ediție recent apărută*), **Amintirile din copilărie** și am recitit și o parte din comentariile critice în marginea acestei capodopere a literaturii confesive și, dincolo de multe observații juste, m-a surprins refuzul multor exegeți de a accepta caracterul subiectiv al narațiunii. Am crezut la început că este vorba de o chestiune de terminologie, apoi, cercetînd mai atent textele, am văzut că este la mijloc o problemă estetică mai profundă ce merită a fi lămurită. Opinia aproape generală este că **Amintirile...,** operă de maturitate, nu reprezintă o scriere confesivă, ci, cum observase și Maiorescu, un **roman,** o operă, adică, de ficțiune în care biografia reală se pierde. G. Călinescu exprimă fără echivoc acest punct de vedere : „În **Amintirile** lui Creangă nu este nimic individual, cu caracter de confesiune ori de jurnal. Creangă povestește copilăria copilului universal". Propoziția din urmă a intrat în manualele școlare și este reprodusă, fără greș, ori de cîte ori vine în discuție narațiunea lui Creangă. Mai înainte (în articolul **Creangă : Țăranul și tîrgovețul** din „Viața Românească, 1924), G. Ibrăileanu accepta ideea că biografia povestitorului, „cît ne trebuie, pentru explicarea operei lui", se află în **Amintiri**, dar adăuga numaidecît că biografia, în partea ei esențială, aceea „care a condiționat pe scriitor", este asemănătoare cu a oricărui copil de țăran din Humulești de atunci. Opera lui Creangă nu datorează nimic incidentelor biografice ale **tîrgoveților.** Viața acestuia din urmă este fără importanță și nu a lăsat urme serioase în opera literară („Dacă știm, pur și simplu, că a fost un transplant fără cultură, știm tot ce ne trebuie din biografia lui de tîrgoveț, ca să-l putem înțelege în totalitatea lui"). Pe aceeași linie merge și Vladimir Streinu în studiul din **Clasicii noștri** (1943) : „Omul biografic" a murit pentru totdeauna, excesul de biografism este păgubitor în critică, adevărata biografie a creatorului este aceea din opera literară, iar opera **(Amintirile,** nu fac excepție) arată „homerismul viziunii, adică facultatea de a vedea și evoca în dimensiune uriașă, și structura rapsodică, adică epicism și oralitate"... Criticul respinge imaginea unui Creangă erudit, de tip Rabelais, impusă de G. Călinescu și propune pe aceea a unui creator primitiv, „conformat genial", care reproduce modelul arhaic cu oarecare, e drept, „adausuri de istoricitate și complexitate individuală" etc. Trecînd peste alte interpretări, să citez și opinia lui Al. Piru, prefațatorul ediției de acum : crede și el că **Amintiri din copilărie** „nu este o scriere subiectivă", ci una de ficțiune și că autorul ei posedă „o capacitate extraordinară de a se obiectiva ca subiect"...

Sînt necesare, în legătură cu opiniile de mai înainte, cîteva precizări. Este incontestabil îndreptățit, mai întîi, refuzul de a accepta explicarea operei (în speță **Amintiri din copilărie)** prin datele biografiei sociale a autorului. Protestul lui Vladimir Streinu împotriva excesului de biografism este, în acest caz, justificat. Biografia **eului superficial** nu explică în nici un fel complexitatea operei, produs al **eului creator.** Chestiunea este, teoretic vorbind, prea cunoscută pentru a mai insista. Cine spune că Nică a lui Ștefan a Petrei, personajul din **Amintiri,** reproduce întocmai biografia copilului și adolescentului cu același nume, născut și crescut în casa unui țăran din Humulești, ignoră tocmai adausurile de complexitate individuală de care vorbea Vladimir Streinu și, aș spune, adausurile pe care în chip fatal narațiunea le aduce atunci cînd cineva își **scrie** viața. Nu-mi dau seama, apoi, ce datorează Creangă vieții lui de țăran și ce datorează (sau ce nu datorează) vieții lui de tîrgoveț. G. Ibrăileanu este prea categoric, am impresia, despărțind cele două biografii, dacă există, cu adevărat, două. Creangă oprește **Amintirile** în momentul în care ajunge la școala de la Socola. Viața lui de orășean ne este cunoscută din documente și, reconstituind-o, G. Călinescu i-a dat, într-o extraordinară carte, o imagine verosimilă. Propoziția lui Ibrăileanu („tot ce e orășenesc în Creangă e inferior") impune o nuanță : **tot** în afară, poate, de faptul că el își scrie, acum, opera literară într-o prăpădită mahala din Iași în compania și, negreșit, sub impulsul unor spirite cultivate, acelea din societatea „Junimea". Orașul a dat, totuși, ceva lui Creangă și anume dorința de a fi scriitor și, în cele din urmă, conștiința de a fi scriitor... Dar ce fel de scriitor ?

CU această întrebare revin la problema confesiunii și la caracterul **subiectiv** sau **nesubiectiv** al **Amintirilor...** Fără a ne încurca în definiții, să spunem că **Amintiri din copilărie** este o scriere de tip biografic și, dacă vrem s-o punem într-o categorie literară, locul ei este în compartimentul **autobiografiei.** O scriere, cu alte cuvinte, în care naratorul se identifică fără echivoc cu autorul și cu personajul (eroul) sau, cum observă un cercetător al problemei (D. Couty), o narațiune în care există o relație de identitate „între un element textual, naratorul determinat prin existența lui pur lingvistică, și un element extratextual, autorul, o persoană umană social-determinată". ...Orice autobiografie, înțeleasă în acest fel, își poate asuma propoziția lui Montaigne din **Eseuri** (1580) : „Je suis moi-même la matière de mon livre"... Este și cazul **Amintirilor** lui Creangă. Naratorul (Nic-a lui Ștefan a Petrei, Ion Torcălăul, Ștefănescul de la Școala de Catiheți de la Folticeni, în fine, autorul matur care asudă și compune în chinuri, gîndindu-se la anii îndepărtați ai copilăriei), începe să-și **scrie** viața cînd ajunge la vîrsta de patruzeci de ani și nu face nici un secret că, în scriere, este vorba de familia, de prietenii și de întîmplările prin care el a trecut... Ar fi, desigur, o naivitate din partea noastră să credem că tot ceea ce Creangă povestește în **Amintiri** i s-a întîmplat, întocmai, copilului din Humulești și că imaginația lui nu are nici o contribuție. Orice scriere, inclusiv jurnalul intim, este o ficțiune și cuprinde, voit sau nevoit, un element de fabulație. Scriind, adăugăm ceva, introducem un număr de fantasme, recreăm, pe scurt, viața. Cea mai severă confesiune este, în cele din urmă, opera imaginației : imaginația pe care naratorul o are despre sine și despre circumstanțele prin care a trecut.

Amintiri nu este, are dreptate G. Călinescu, un jurnal (nici măcar un jurnal rescris, completat, mistificat), dar are toate elementele unei confesiuni de tip autobiografic, deosebită de memorialistică, gen învecinat, prin faptul că pune în narațiune un mai mare accent pe funcția artistică decît pe funcția istorică și obiectivă. Creangă vrea, se vede limpede, să placă, scrie în așa fel încît scrisul său să aibă efect, frazele sînt lungi și, dacă ele nu cuprind metafore, cuprind în schimb multe vorbe de duh și proverbe, observații morale, care încîntă spiritul și-i dau o idee despre complexitatea textului. Ideea lui G. Călinescu că naratorul din **Amintiri** își pune viața în scenă, se joacă pe sine și interpretează, ca actor, pe alții, este adevărată. Discutabilă este însă observația că în **Amintiri** „nu este nimic individual". Individual este, înainte de orice, stilul celui care scrie despre „copilăria copilului universal" și, apoi, dacă nu ținem prea mult la plăcerea paradoxului, individual, ireductibil, memorabil este în narațiunea lui Creangă personajul care însuflețește această scriere de bătrînețe : copilul din Humulești, băietul **cobăit** și leneș, **lainicul,** „stropșitul de Ion" și, în spatele lui, naratorul care ba se prostește, ba rîde de toți, ba se jeluiește și-și aduce aminte „de parcă acum mi se întîmplă".

Există, dealtfel, în **Amintiri** o temă a naratorului și, implicit, o temă a amintirii într-o confesiune în care spontaneitatea este bine elaborată, dramatizată. Toate cele patru părți încep, se știe, cu o punere în temă : „Stau citeodată și-mi aduc aminte"... „Nu știu alții cum sînt, dar eu...", dialogul, apoi, în partea a III-a dintre narator și **cugetul** său („Vreau să-mi dau seama despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atîta-i tot") etc... și, în toate, cel care povestește plînge pe omul „care se ia pe gînduri" și cade în **uricioasa întristare :** „Hai mai bine despre copilărie să povestim. Căci ea singură este veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul"... „iar înțelepciunea de la Dumnezeu, cînd vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău"... Aceste comentarii lirice și morale au fost, în genere, considerate nepotrivite, stîngace, prea „literare"... Ele au totuși un rol în narațiunea autobiografică („autodiegetică") și anume acela de a sugera distanța mare dintre timpul trăirii și timpul scrierii. Este tema naratorului și este, într-un anumit sens, drama lui : el trebuie să scrie (să povestească) fapte care s-au petrecut cu mult timp în urmă și să facă portretele unor indivizi care n-au rămas decît în memoria lui. O înstrăinare peste care Creangă trece repede, cu umorul lui care nu-i totdeauna așa de îndepărtat de tragicul existenței și nici (cum a dovedit mai demult Valeriu Cristea) de cruzimile realului.

Vorbind de genul autobiografic, nu trebuie să scăpăm din vedere că, în fapt, autobiografiile sînt de mai multe feluri. Philippe Lejeune care a studiat îndelung problema tipurilor de confesiune **(Le pacte autobiographique,** 1975) citează pe William L. Howarth care propune trei modele : 1. **oratoric** (depistat în **Confesiunile** Sfîntului-Augustin) 2. **dramatic** (Cellini) și 3. **poetic sau problematic** (Rousseau). Prin stilul și substanța lor, **Amintirile** lui Creangă sînt mai aproape de modelul Rousseau, deși ele nu au propriu-zis un caracter liric și nici nu problematizează sau mitizează persoana care se confensează. Cită deosebire între începutul **Confesiunilor** lui Jean-Jacques : „alcătuiesc o lucrare cum n-a mai fost alta la fel [...] vreau să înfățișez semenilor mei un om în adevărul firii lui, și omul acesta voi fi eu [...] cutez să cred că nu sînt făcut ca nici unul dintre cei care există" și modestia, chiar dacă ușor jucată, din textul **Amiotirilor :** — „Nu mi-ar fi ciudă încaltea, cînd ai fi și tu ceva și de te miri unde, îmi zice cugetul meu, dar așa, un boț cu ochi ce te găsești, o bucată de humă însuflețită din sat de la noi, și nu te lasă inima să taci; asurzești lumea cu țărăniile tale !"

Confesiunea lui Creangă nu are un caracter dramatic, în sens existențial, și nici nu este documentul unei convertiri spirituale și morale, căutarea unei credințe. Este doar căutarea unui timp care s-a dus și a unui miracol care s-a pierdut. Iese din această aventură o operă de finețe în sfera narațiunii autobiografice, cea mai importantă pe care a dat-o pînă acum literatura română. Dovadă, dacă mai trebuie să spunem, că **genului biografic** nu-i sînt refuzate șansele capodoperei.

Eugen Simion

*) Ion Creangă : **Povești, amintiri, povestiri.** Prefață și tabel cronologic de Al. Piru, Ed. Minerva, b.p.t., 1989.

Prepeleac

Locul sacru

■ CALENDARUL se asociază și el, cu o decapitare, momentului dramatic al dezlipirii de casă : *Era dimineața, în ziua de Tăierea capului sfîntului Ioan Botezătorul...*

Și cît se zbuciumase, noaptea, în noaptea din urmă... *Tristissima noctis imago...* Ca exilatul pornind spre Tomis, — numai vaiete și tînguieli.

Cum să înfrîngă voința de fier a mamei ? Găsise. Mai bine să-l trimită la călugărie ! Și cînd să rostească vorbele...

Iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă...

Semn bun. Va ajunge departe. Atît de departe, încît nici Smaranda, prooroaca, nu poate măsura drumul.

Scrisul are nevoie de o distanță. Chiar și de un surghiun, simulat. Lași în urmă Subiectul ; îl părăsești ; te întorci de la el cu fața, ca de spaima unei cetăți blestemate ; pe urmă, bruse, revii, înfruntîndu-l, redescoperindu-l și mai chinuitor, în toată înțelegerea lui orbitoare.

ACEST Luca Moșneagu, harabagiul, executorul destinului care îi va lua și îi transporta la Iași pe autor și pe inenarabilul Gîtlan, Zaharia Gîtlan, s-ar putea să fi fost modelul lui Moș Nichifor coțcariul, cu deosebirea că era „însurățel de-al doilea", că avea nevastă tînără care îl și trezise la timp, să ia dascălii, să-i ducă...

„Gata sînteți ? Haidem ! că eu vă aștept cu caii înhămați."

Ce să facă ? N-au încotro. Se suie-n căruță „supărați și plînși" ca vai de ei, își iau rămas bun și pornesc, harabagiul mai dîndu-i o ultimă dispoziție nevesti-si, ultima frază pe care surghiuniții o mai aud în Humulești :

„Olîmbiadă, iè sama bine de borta ceea !" — că niște porci dădeau iama în porumb. Flăcăii și fetele din sat, îmbrăcați frumos de sărbătoare, mișună prin sat, veseli, bucuroși.

Asta nu se suportă :

— *Rogu-te, mînă mai tare, moș Luca* (zice rușinos autorul) *să nu se mai uite satul ca la urs la noi !*

Caii, slabi, vlăguiți, ogîrjiți, — ce să alerge ! Numai Smaranda zicea că sunt zmei, să-i vază odată plecați. Gîtlan ruspetează în felul său :

— *Fire-ar afurisit să fie cine a mai desființat și catihețile cele, tocmai acum în vremea noastră !... Cînd să-ți petreci și tu tinerețea... mine poimine avem să ne trezim niște babalici gubavi și oftigoși...*

Îl întreabă și pe moș Luca, el ce părere are... Și dacă îl întreabă și pe el, înseamnă că dezorientarea-i mare.

— *Ce să zic, dascăle Zaharia ; știm noi cum vi-s formele ?*

Formele ! Ei, da. Asta e ! *Hi, căluții tatei, să ne întoarcem cît mai degrabă acasă !*

Auzindu-l ei cum pomenea moș Luca de casă, și cum se înstrăinau pas cu pas de fiece locșor, îi apucă din nou jalea. *Pentru fiecare fîntînă, părîu, vîlcică, dumbravă... ce lăsam în urmă-ne, scoteam cîte un suspin adînc din pieptu-rile noastre...*

Toți avem cîte un loc sacru. El e subiectul vieții noastre pînă la capăt.

Un scriitor român stabilit de cinci decenii în străinătate, mă întreba de Rîmnicul-Sărat, dacă mai e brutăria aia din centru cu doi salcîmi în față, unde în zori — geamurile arzînd de văpaia cuptorului, — se scotea pîinea cea mai bună. Umbla prin jurul Madridului, să dea de ceva asemănător, găsise ceva într-un loc, dar nu se compara! Doi salcîmi ?! am zis, prefăcîndu-mă că scotocesc în memorie. Sigur ! am mințit, există, domnule, sunt acolo, la locul lor, și brutăria, e o brutărie grozavă... Să-i fi zis, că, în o jumătate de veac totul se schimbă, chiar și ideea schimbării ? N-am vrut să-l dezamăgesc; era *locul său sfînt,* și el oricum dăinuia în memoria sa ca un arhetip.

POPOSESC la Timișești, la podul de pe rîul Moldova. După ce își mai trag sufletul, o iau spre Moțca și încep să suie agale „codrul Păscanilor". *Apoi, din vîrful acestui codru, mai aruncăm, nimernicii de noi, cîte-o căutătură jalnică spre munții Neamțului ; urieșii munți, cu vîrfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele și se revarsă pîrîiele cu răpeșiune, șopotind tainic, în mersul lor neîncetat, și ducînd, poate, cu sine multe-multe patimi și ahturi omenești, să le înece în Dunărea măreață !*

Numai Goga, cu „Oltul" lui, se mai apropie de această viziune finală apoteotică, deși la Creangă mișcarea e inversă, de la sorginte spre matcă, și nimeni nu mai trebuie să-și adune apele și „să se mute în altă țară".

— *Ei, ei ! măi Zaharie, zic eu, coborîndu-ne la vale spre Păscani ; de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărîtă cine știe pentru cîtă vreme !*

Gîtlan e trist.

— *Cum ni-a fi scris de la Dumnezeu sfîntul* (zice el) *cu glasul aproape stins, și-apoi rămase dus pe gînduri tot drumul, pînă la Blăgești, peste Siretiu, unde ni-a fost și masul în noaptea aceea...*

Peisajul se schimbă. Au ajuns în cîmpie. Puritatea muntelui a dispărut. Țînțarii îi atacă.

Constantin Țoiu

Un personaj contemporan

RECENTUL roman semnat de Tudor Băran, **Șantierul**, ne propune un personaj aproape inedit în epica noastră, personaj pe care l-am întîlnit, ca medie statistică, mai ales în reportaje. Romanul face parte dintr-un ciclu, inaugurat în 1978, prin **Turnul cicloanelor**, iar autorul anunță, în finalul volumului al II-lea, continuarea.

Atît în **Turnul Cicloanelor**, unde e vorba de șantierul fabricii de ciment de la Fieni, cît și în **Șantierul**, dedicat construcției unei hidrocentrale, la Viladina (nume fictiv cu rezonanțe muzicale) pulsează viața specifică acestui teritoriu original pe care-l numim **șantier** și care își are legile lui sociologice și, în mare măsură, chiar o mentalitate aparte. Deci viața unui șantier își are coordonatele ei care preced pe acelea ale uzinei construite sau pe ale hidrocentralei realizate. Spun, le preced dar nu devin, nu se continuă în realitatea cea nouă care are o altă structură mentală.

Tudor Băran intenționează o revitalizare a romanului de acest gen supralicitat la modul sociologist reportericesc într-o anume epocă, și ne propune un roman fără teză, scris din interiorul realității pe care o investighează.

Viața de pe șantierul unde se construiește cea dintîi linie de 3 000 de tone ciment în 24 de ore sau cea de pe șantierul hidrotehnic căruia îi este dedicat al doilea tom al trilogiei, nu este ruptă de viața orașului sau a județului, iar constructorii nu sînt nici zdrahoni ideali, care rezolvă prin forță totul, nici personaje artificiale, ușor de împărțit în eroi pozitivi și eroi negativi. Pe autor nu-l preocupă eventuala proiectare, care poate deveni schematică, a eroilor, ci numai viața lor surprinsă ca-ntr-un jurnal panoramic.

Romanul (ne referim la cele două volume apărute pînă acum) nu e scris cu sentimentul unei politizări exterioare a faptelor, cu etajarea lor după criterii morale, cu îngroșarea elementelor critice și autocritice. Totul e cursiv, abordarea faptelor se face cu gravitate și uneori cu ironie (după caz), iar oamenii nu sînt purificați sau coafați ca să corespundă unei anume fotogenii literare. Iată un prim exemplu (din **Turnul Cicloanelor**), cuplul erotic Haidaru—Paulina: Haidaru, un sudor extraordinar pe plan profesional, e un „fenomen" al șantierului, stăpînindu-și ca un fel de proprietar atît echipa cît și dragostea Paulinei. Impulsiv, violent, ironic, cu sentimentul totalitar al necesității lui, Haidaru ajunge în final nu la o clarificare ideologică, realizată prin efortul educativ al propagandiștilor, ci un înfrînt al temperamentului său, un îmbătrînit prea devreme.

Viața de pe șantier e prezentată cu toate greutățile ei, dar nu și cu rezolvarea facilă a greutăților. Traian Cerăteanu, romancier (probabil un compendiu biografic al autorului) este trimis pe șantier în funcția de consilier departamental, deci de activist politic. El nu are întotdeauna soluțiile în buzunar, nu posedă o bagheță fermecată cu care dirijează corul constructorilor angajați după legi dialectice în întreceri, ci e un frămîntat, un colaborator al muncitorilor, un om ca toți oamenii, dar care are, prin funcția lui, mai mult decît ei, viziunea ansamblului.

Avem în roman admirabile portrete de muncitori ca macaragiul Matei Vlancea, ca Paulina, directoarea șantierului hidrotehnic din Viladina, ca întreaga echipă de șamotori a inginerei Viorica Obădeanu, dar toate aceste portrete nu semnifică eroi protagoniști, eroul absolut al romanului e **șantierul**, ca realitate industrială, desigur, dar mai ales ca realitate umană. Traian Cerăteanu, factotumul în organizarea complexă a muncii, Mîndrican, șeful grupului de șantiere, Augustin Sorinescu, primarul orașului, ajuns ministru adjunct și apoi angajat pe șantier, Bardan, secretarul de partid al județului, frumoasa doctoriță Aurora Sorinescu etc. toți sînt comuniști, prezenți ca oameni, nu ca eroi de epopee. Unii trec prin drame impresionante (Aurorei îi moare fata, Mariana, căzută de pe „turnul cicloanelor"). Între aceștia se reliefează pe plan caracterologic, în primul volum al trilogiei, Traian Cerăteanu, tipul activistului deloc încruntat, deși frămîntat de probleme, deloc crispat, un ins inteligent și cultivat, cu largi deschideri intelectuale, informat în materie economică și politică, bun cunoscător al oamenilor pe care-i înțelege și-i abordează nu atît în ședințe cît în viață, surprinzîndu-i deopotrivă în postura de oameni și de profesioniști.

Fără să adîncească întotdeauna analitic proiectarea eroilor săi (Traian Cerăteanu sau Paulina), Tudor Băran prezintă — caracterologic vorbind — tipuri de muncitori frămîntați ca vechii intelectuali, nu însă și cu angoasele acestora.

Prozatorul contribuie la scoaterea tematicii industriale de sub zodia izolării schematice, convingîndu-ne că un asemenea subiect face parte din viața reală și că eroii romanului său nu sînt numai niște entuziaști ai îndeplinirii și depășirii unor planuri, ci și oameni care iubesc și urăsc sau care pot privi cu voluptate cerul instelat, fără să fie suspectați de evaziune din viață.

Volumul al II-lea al trilogiei scoate în relief personalitatea Paulinei, fostă muncitoare la Fieni, acum ingineră și director general al noului șantier. Pentru Paulina șantierul nu e numai un loc de muncă, ci o colectivitate condusă de legi severe, dar fascinantă prin caracterul ei familial, vorbim de o familie înscrisă într-un anume perimetru temporal. Aparent, Paulina e prezentată ca un personaj apolinic, harnică dar cu priviri prea puțin iscoditoare, fără să pară frămîntată de sutele de probleme ale muncii de constructor, meserie în care izbînzile se obțin greu și numai prin efort. „Paulina, ne spune autorul, știuse în tot acest timp de activitate pe șantier să nu-și risipească nimic din marea ei bogăție de demnitate, energie și perseverență în dauna feminității exemplare de dinainte."

Dar, dincolo de aparențe, directoarea șantierului trăia cu o intensitate neobișnuită viața dură și mereu problematică a colectivului pe care îl dirija. Era în primul rînd animată de un patos al sinceității, de o integrare perfectă în ritmul muncii trepidante a constructorilor. Această dăruire totală nu se încheie, cum ne-am aștepta, cu un **happy end**, ci cu o tragedie chiar în ultima zi de existență a șantierului, cînd totul urma să treacă în mîinile beneficiarului are loc o avarie soldată cu morți și răniți. Bineînțeles că vina nu era a Paulinei, dar sosirea ei la locul dezastrului e întîmpinată cu strigătele acuzative, disperate.

Desigur, volumul al III-lea va avea în centrul acțiunii un alt șantier, cu o nouă familie de constructori, dar probabil, cu sublinierea structurii frămîntate a Paulinei.

În finalul volumului, autorul face o mărturisire prin care intenționează să-și explice modul său de a concepe literatura cu această tematică, mărturisire din care deducem că scrisul și-l vrea lipsit de poetizare, dorind să nu facă „literatură" din această scriere : „Îmi place să mă cred un scriitor din timpurile de început ale literaturii. [...] În vremea de început a literaturii, scriitorii simplificau mult acest meșteșug, povestind lucrurile așa cum le vedeau sau le știau, nu cunoșteau încă mai nimic despre tipare ; ele au fost impuse ulterior de cei care s-au amestecat în munca lor..."

Tudor Băran vrea să spună că urmărește în cărțile sale, și cu precădere în această trilogie, mai mult autenticitatea faptelor reale despre care scrie, decît calofilia stilistică, declarîndu-se anticalofil, realizînd totuși o **literatură** chiar dacă, teoretic nu acceptă nici măcar un minim de coeficient de **literaturitate**. Scrisul său e aluvionar ,fără să devină incoerent, narațiunea avînd și un profil arhitectonic și o minimă patină stilistică.

Într-o vreme în care se experimentează uneori numai pentru experiment în sine, Tudor Băran scrie după metodele clasice, consemnînd în primul rînd faptul de viață, dacă se poate în seva lui crudă, neartificializat de convenții metodice. Se poate spune că această tematică, greu de abordat, și-a găsit în autorul **Șantierului** un interpret fidel, înzestrat cu un acut simț al observației, care cu o răbdare de fier s-a documentat într-un mediu auster și care, la o privire superficială, nu i-ar fi oferit decît un joc de fotografii mișcate.

În palmaresul autorului (**Destine sentimentale**, roman, Edit. Junimea, 1973 ; **Mîndra**, roman, Edit. Scrisul românesc, 1976 ; **Reflexele timpului**, reportaje, Editura Politică, 1977 ; **Casa destinelor**, roman, Edit. Ion Creangă, 1978 ; **Călărețul alb**, roman, Edit. Ion Creangă, 1981 ; **Restaurant expres**, roman, Edit. Cartea Românească, 1981 ; **Rug pentru eternitate**, roman, Editura Facla, 1984), trilogia romanescă din care au apărut primele două volume ocupă un loc aparte, atît prin tematica insolită, cît și prin modul de tratare. Lectura lor ne îndreptățește să așteptăm cu încredere apariția celui de al treilea, în care caracterul panoramic al temei va fi și mai evident.

Emil Manu

Promoția '70

Literatura „condiției umane"

SPIRIT riguros analitic, tentat de excursuri tipologice în cadru comparatist, LIVIU PETRESCU (n. 1941) vădește o preocupare constantă pentru detectarea, descrierea și evaluarea orizontului idologic, în sens larg, al operei literare, în primul rînd al literaturii epice, apoi al criticii, sporadic al poeziei lirice și numai accidental al dramaturgiei. Înainte de toate cititor de proză, criticul e și un foarte bun cunoscător al genului ideilor, dacă pot spune astfel, filosofiei, asimilînd-o esteticii, mai bine zis complementîndu-i-o, privind adică literatura din perspectivă filosofică și general estetică, dezinteresat de „literaritatea" înțeleasă stilistic și de ordonarea axiologică (materia asupra căreia lucrează e, de regulă, deja fixată valoric). Apetitul comparatist și inteligența revelării universului ideatic fac însă din studiile și eseurile lui, în chip implicit, operă de revalorizare, chiar dacă mai totdeauna nu întregul unei opere este avut în vedere ci doar o anume zonă de relief. Dicțiunea sobră, superior didactică, impersonală în subiectivitate este o modalitate de emisie perfect adecvată conținutului plin de idei al teoremelor și analizelor, ceea ce numim prin tradiție, inclusiv autohtonă, stil universitar în critică, avînd în persoana lui pe unul din cei mai elocvenți exponenți.

Cele șapte studii din **Realitate și romanesc** (1969) aduc în discuție, sub unghi subtil polemic, raportul dintre cei doi termeni titulari în operele unor prozatori români din prima jumătate a veacului nostru (Duiliu Zamfirescu, Mateiu Caragiale, Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat Bengescu, Camil Petrescu, Anton Holban și Gib Mihăescu) pentru a dovedi că, în pofida liniei generale istoriografice care afirmă „puternice înclinații spre observația socială și spre crearea de tipuri", în proza românească există și o tendință contrară, relativ apăsată, interesată de „lumea lăuntrică", de situațiile „personalității", de lărgirea geografiei realității, „aducînd în cuprinsul (ei) noi și noi teritorii, pe care realismul tradițional și naturalismul le neglijaseră sau pur și simplu le-au ignorat". Analize remarcabile prin finețe și prin dibăcia sublinierii corespondențelor pun în lumină nouă anumite opere ale scriitorilor amintiți și scot, totodată, la iveală aspecte semantice mai puțin sau deloc cercetate pînă acum. Caracter de contribuție hermeneutică au în special studiile despre Duiliu Zamfirescu (în ale cărui romane e sezisată o dublă articulație : pe de o parte, criticismul, prin care continuă de fapt literatura naturalistă, pe de alta latura contemplativă și estetistă, reprezentînd „strădania veacului de a se elibera de sub dominația mentalității pozitiviste"), Hortensia Papadat-Bengescu (din lectura tipologică a ciclului Hallipa criticul deducînd că teoria „trupului sufletesc" conferă operei scriitoarei caracter de modernitate, „prin sugestiile fenomenologice pe care le conține, prin afirmarea hotărîtă a substanțialității sufletului nostru"), Camil Petrescu (al cărui „proustianism" e atașat, surprinzător însă și seducător, fenomenologiei husserliene, „esențele semnificative", ale lucrurilor, și „esențele cognitive" ale conștiinței polarizînd tensiunile demersului epic în sensul racordării trăirilor la planul semnificațiilor) și Liviu Rebreanu (al cărui „tolstoism" din **Pădurea spînzuraților** e urmărit sub reflector trifazic : cetățean-etnic-om, în legătură cu evoluția personajului principal care i se revelă criticului ca purtător de experiență mai tragică decît a eroului tolstoian prin prin aceea că „dramei de credință i se adaugă și o alta, a libertății, teme pe care Tolstoi nu le contopește niciodată la un singur personaj"). Finalitatea analizelor criticului nu se limitează însă la evidențierea semnificațiilor operei unui scriitor sau altul ci tinde spre conturarea unei tendințe integratoare, anume aceea „prin care realitatea exterioară este pusă la îndoială ; scriitorii români se întreabă cu toată seriozitatea dacă descrierea lumii din afara noastră prezintă valoarea presupusă sau nu". Și, mai departe, ca o punere a punctului pe i : „Nu este o simplă problemă de estetică aceasta, ci o problemă cu implicații mai largi, o problemă cu implicații filosofice. Nu se merge niciodată pînă la a se nega socialul și naturalul, dar se apreciază că factorul lăuntric deține o importanță mult mai mare, că aici trebuie căutat esențialul".

Ideea aceasta ordonează și demersul analitic din eseul dedicat de Liviu Petrescu lui **Dostoievski** (1971), eseu în care, printr-o metodă zisă „regresiv-progresivă" sînt căutate și descoperite, „în spatele unor acțiuni empirice", „raporturile fundamentale ale eroului literar (sau ale scriitorului însuși) cu cosmosul, cu celălalt, etc". Cu caracteristica-i suplețe investigatoare, criticul cercetează dinamica sufletească a omului dostoievskian, îi deconspiră dialectica și îi descrie liniile de atitudine și principalele virtuți, între care esențială îmi pare a fi „facultatea... de a se afirma pe sine ca necesențial în raport cu altul", pentru a le stringe apoi în ghemul unei totalități sufletești, considerată a fi aspirația supremă „la un act de contopire și unificare, la un act în care să se piardă pe sine", o aspirație subminată însă frecvent de tendințe contrarii, de unde „spectacolul unei dialectici sufletești foarte animate". În analiza personajului dostoievskian, spiritul comparatist al criticului găsește suficiente momente de răgaz pentru introducerea unor „corespondențe" cu literatura altor scriitori postdostoievskieni (Kafka, Gide) menite să îmbogățească evantaiul semnificațiilor travaliului speculativ. Ideea pivot a eseului, premisa devenită concluzie sau teorema demonstrată e deosebit de fertilă, în sensul că fiind convingătoare este, în același timp, și discutabilă : „la Dostoievski, viața spiritului se concretizează întotdeauna [...] prin aceeași dialectică a contrariilor ; unul dintre termenii antinomiei îl reprezintă de fiecare dată, starea de omogenitate, de contopire cu non-eul, stare în care eroul se lasă absorbit pe deplin de ceea ce îl transcende. Celălalt termen al antinomiei este dat de o atitudine conservatoare, în cadrul căreia personajul își apără propria ființă împotriva a tot ceea ce o amenință să o înstrăineze de sine ; sau procedează la o afirmare a sa ca esențialitate. Impresia noastră rămîne că cea mai puternică atracție o exercită, în ultimă instanță, cea dintîi atitudine".

După o culegere de texte diverse (**Scriitori români și străini**, 1973), atestînd aceeași alianță de perspectivă filosofică și regim comparatist, Liviu Petrescu dă în **Romanul condiției umane** (1979) un fel de corolar al specializării sale în materie de analiză tipologică în bază ideologică (filosofică, psihologică și morală). Tema „condiției umane", proprie după opinia criticului, secolului nostru, e definită ca temă romanescă relevînd „conflictul dintre setea de absolut a ființei umane (....) și existența anumitor principii limitative", un conflict care, în viziunea lui, se dezvoltă pe două planuri : metafizic și ontologic. În planul metafizic, spiritul uman se confruntă cu principiul cosmic, cu perspectiva totalității, cu destinul, în cel ontologic cu principiul formal, cu categoriile spațiului și timpului. Deși cu specific propriu, cele două planuri se află în corespondență. Un al treilea plan are în vedere dimensiunea socială a conflictului din care autorul omite, din rațiuni semantice, domeniul relațiilor interumane instituționalizate, acestea ținînd de romanul „politic" iar nu de cel al „condiției umane" căci, ni se spune din capul locului, „romanul «condiției umane» își are drept obiect numai acele structuri și numai acele forme ce aparțin unei sfere a datului originar ; or, relațiile interumane instituționalizate trebuiesc privite ca niște structuri de un al doilea grad, trebuiesc privite ca niște date istorice așadar". Odată lămurită sfera semantică a ideii, respectiv temei, odată subliniat caracterul de **revoltă** al aventurii spiritului uman în ambele planuri ale conflictului, Liviu Petrescu reconstituie traseul istoric al temei, descoperind și analizînd cele trei mari perioade de înflorire ale ei : epoca umanismului helen (tema se afirmă prin tragedii și e aproape în exclusivitate în plan metafizic), epoca manieristă (tema se afirmă în poeme și drame și e dominată de planul ontologic) și epoca romantică (obsedată de revolta metafizică). Planului metafizic al conflictului i se consacră un capitol (**Amurgul zeilor**) care atestă prin analize pătrunzătoare la opere literare dintre cele mai diverse dinlăuntrul genului epic existența unei dialectici în trei timpi (integrare-revoltă-conciliere) în dezvoltarea temei, o dezvoltare așazicînd circulară, mereu reluată printr-o „eternă repetiție". Primul timp ar fi al integrării armonioase în ordinea cosmică, al doilea al revoltei pe Destin iar al treilea al împăcării printr-o reconsiderare „sartriană" a libertății. (...) În trei timpi, semnificînd aceeași circularitate, se dezvoltă conflictul tematic și în planul ontologic (capitolul **Răul de timp**) ca și în planul, oarecum interferent cu celelalte două, al relației cu „Celălalt" (în capitolul **Stăpîn și slugă (...)**. În demonstrarea deopotrivă a fiecărui „timp" al evoluției temei „condiției umane" și a circularității modelului conflictual ce o definește și o rezumă, Liviu Petrescu pune, într-o admirabilă coeziune, erudiție literară și filosofică, inteligență critică, spirit comparatist și rigoare analitică, reușind o imagine enciclopedică a celei mai tulburătoare, prin cuprindere și acuitate, dintre marile teme ale literaturii dintotdeauna și mai cu seamă din veacul al XX-lea.

Laurențiu Ulici

CONGRESUL AL XIV-LEA IN PREZENTUL ȘI VIITORUL ROMÂNIEI SOCIALISTE

ÎNTREAGA națiune română a urmărit cu deosebit interes și vibrant patriotism desfășurarea lucrărilor marelui forum al comuniștilor români — Congresul al XIV-lea al partidului, eveniment cu profunde semnificații pentru dezvoltarea prezentă și viitoare a României, congres care a marcat marile victorii socialiste ale patriei, adevărata independență economică și politică, deschizînd noi și luminoase perspective pentru progresul multilateral al societății noastre, pentru creșterea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, pentru triumful socialismului și comunismului.

Magistralul raport prezentat Congresului de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a marcat o strălucită sinteză a devenirii istorice a poporului român, a drumului parcurs de gloriosul nostru partid comunist, a constituit un înalt și convingător exemplu de analiză științifică a societății românești, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, reprezentînd o nouă și inestimabilă contribuție la îmbogățirea teoriei revoluționare a clasei muncitoare, a construirii orînduirii socialiste în România.

Poporul român este profund recunoscător secretarului general al partidului nostru, conducătorul iubit și stimat al întregii noastre națiuni, genial continuator al tradițiilor înaintate de muncă și luptă ale poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru modul realist în care a stabilit, cu înaltă rigoare științifică, etapă de etapă, începînd cu Congresul al IX-lea, obiectivele dezvoltării economico-sociale, căile și modalitățile concrete de făurire a socialismului și comunismului în patria noastră, în permanentă concordanță cu idealurile fundamentale ale poporului român, cu problemele cardinale pe care le ridică edificarea noii orînduiri în contextul evoluției lumii de azi, ale ascuțirii contradicțiilor și agravării crizei mondiale a capitalismului.

Strălucitul Raport prezentat Congresului pune în lumină forța și cutezanța gîndirii științifice, dialectice, consecvent revoluționare a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, marele conducător de partid și de țară, care a făcut din triumful idealurilor socialismului țelul suprem al vieții, al luptei și muncii sale eroice de ș ase decenii, spre binele și fericirea națiunii române. Raportul înmănunchează într-o inegalabilă sinteză științifică spiritul realist, lucid în analiza și aprecierea fenomenelor interne și internaționale, angajarea revoluționară, novatoare pentru apărarea și dezvoltarea socialismului, conștiința răspunderii comuniste, patriotice, în fața clasei muncitoare, a poporului român pentru desfășurarea cu succes a construcției socialiste și comuniste în România, pentru întărirea independenței și suveranității țării, voința hotărîtă de a asigura promovarea cauzei păcii și progresului social, a colaborării libere și egale în drepturi între toate națiunile lumii.

LA temelia dezvoltării ansamblului vieții economico-sociale, Raportul prezentat Congresului de tovarășul Nicolae Ceaușescu situează cu consecvență asigurarea progresului forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, repartizarea lor echilibrată în profil teritorial, valorificarea superioară a avantajelor proprietății socialiste, a muncii harnicului și talentatului nostru popor. Înfăptuirea însuflețitoarelor obiective ale cincinalului viitor și a orientărilor de perspectivă presupune realizarea unei noi calități a muncii în toate domeniile, dezvoltarea intensivă a întregii economii, condiție fundamentală pentru a ridica țara noastră pe o nouă treaptă de civilizație și bunăstare, corespunzătoare societății socialiste multilateral dezvoltate. „Programul-Directivă — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — **prevede orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010, în care România urmează să realizeze un înalt nivel de dezvoltare economico-socială, astfel încît la începutul celui de-al treilea mileniu să realizăm obiectivul strategic de transformare a României într-un stat socialist multilateral dezvoltat, cu o înaltă civilizație materială și spirituală**".

Un obiectiv strategic măreț în drumul poporului român spre alte trepte de progres și civilizație, fundamentat și certificat pe baza marilor realizări obținute pînă în prezent. Toate acestea se reflectă în creșterea de peste 145 de ori a producției industriale din care de 128 ori după Congresul al IX-lea al partidului, sporirea producției agricole de peste 10 ori, din care după 1965 de peste 6 ori, iar venitul național a crescut de peste 40 de ori, din care de peste 33 ori după Congresul al IX-lea al partidului. Directivele-Program, adoptate de Congresul al XIV-lea, dau o perspectivă minunată pentru dezvoltarea în continuare a patriei noastre, pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Este suficient să arătăm că industria românească va crește în al 9-lea cincinal cu cel puțin 30 la sută, iar la începutul mileniului al III-lea se va realiza o dublare a producției industriale. Agricultura românească a realizat în acest an cea mai mare producție de cereale din istoria țării — peste 60 milioane tone. Ea va deveni o agricultură modernă, de înalt randament, care să asigure pe deplin tot ce este necesar pentru buna aprovizionare a populației și satisfacerea altor necesități ale economiei naționale. Știința, învățămîntul trebuie să asigure organizarea întregii activități pe baza celor mai noi cuceriri ale cunoașterii universale. Alte minunate ctitorii se vor adăuga celor existente vorbind peste veacuri despre geniul poporului român, despre măreția epocii pe care o trăim.

Toate aceste minunate realizări — așa cum sublinia în repetate rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu — **nu ne-au căzut din cer, nu au fost oferite de nimeni ci sînt rezultatul muncii eroice a poporului român, a devotamentului său față de cauza socialismului, a dorinței sale nestrămutate de a-și făuri o viață liberă și demnă. Am obținut aceste succese, împotriva concepțiilor care își făceau loc, după care clasa muncitoare și poporul român nu vor putea să realizeze o industrie și agricultură moderne, să dezvolte cercetarea științifică etc.**

Este cunoscut faptul că edificarea și continua dezvoltare a orînduirii socialiste constituie un proces dialectic, în desfășurarea căruia au apărut și au trebuit depășite greutăți și obstacole, anumite neajunsuri și lipsuri, au fost soluționate o serie de contradicții. Experiența istorică acumulată de noua orînduire, analiza procesului dezvoltării sale pun în lumină, ca o cerință obiectivă, perfecționarea continuă a activității economico-sociale, înnoirea formelor de organizare și conducere în toate domeniile, pe baza aplicării ferme a concepției revoluționare a socialismului științific. Partidul nostru a înțeles pe deplin această necesitate. Apreciind Congresul IX — desfășurat în urmă cu aproape 25 ani — drept un moment hotărîtor pentru dezvoltarea de astăzi a României, tovarășul Nicolae Ceaușescu punea în evidență faptul că partidul nostru a înțeles, încă de atunci, că trebuie să o rupă cu dogmatismul, cu șabloanele, cu concepțiile perimate, înapoiate, să repună socialismul științific în drepturile sale. Pe baza analizei critice, autocritice a activității de douăzeci de ani de construcție socialistă, Congresul IX **„a pus cu desăvîrșire capăt stărilor negative, abuzurilor, ilegalităților și a restabilit încrederea în forțele partidului, ale clasei muncitoare, ale întregului nostru popor, redînd întregii națiuni încrederea în forțele proprii, sentimentul demnității, al hotărîrii de a înfăptui neabătut, pe baza principiilor socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric, noua orînduire socială în care poporul constituie factorul fundamental, de a realiza socialismul cu poporul și pentru popor !"**

ÎN această lumină, o deosebită importanță capătă activitatea menită să asigure înțelegerea justă, profundă a politicii partidului nostru de perfecționare a noii orînduiri. În concepția secretarului general al partidului, perfecționarea permanentă a societății socialiste pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general, constituie un proces legic, obiectiv, care cere aplicarea fermă a principiilor socialismului științific. Relevînd faptul că nu pretutindeni și nu întotdeauna acest proces este călăuzit de o asemenea înțelegere, că aceasta se face uneori de pe poziții de subapreciere a principiilor socialiste și întoarcere spre forme capitaliste de organizare, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază în permanență adevărul că preocuparea pentru perfecționarea activității, pentru modernizarea și înnoirea societății **„trebuie să se realizeze nu prin negarea cuceririlor socialismului, ci prin afirmarea forței sale și stabilirea de noi măsuri care să întărească proprietatea socialistă, a întregului popor și cooperatistă, să dinamizeze dezvoltarea socialistă și creșterea mai puternică a forței economice a fiecărei țări, să asigure ridicarea nivelului de trai material și spiritual, înfăptuirea dreptății și echității sociale"**.

În concepția partidului nostru, a secretarului său general, nu socialismul a dus la unele stări de lucruri negative într-o țară sau alta, ci încălcarea principiilor sale științifice, nesocotirea cerințelor legilor obiective și, în primul rînd, a necesității dezvoltării continue a forțelor de producție, factorul revoluționar hotărîtor al progresului social.

În aceste condiții, așa cum definesc documentele Congresului al XIV-lea, exercitarea rolului conducător al partidului a constituit și constituie factorul determinant al înfăptuirii profundelor transformări care au schimbat radical înfățișarea României. Unul dintre adevărurile fundamentale ale teoriei socialismului științific — conducerea de către partid — își probează viabilitatea sub forma și în conținutul tezei care conferă partidului funcția de **centru vital al întregii societăți. „Afirmarea rolului conducător al partidului în societate, recunoașterea acestuia de către întregul popor și consemnarea sa în însăși Constituția țării sînt rezultatul unui proces istoric obiectiv.**

De la înființarea mișcării muncitorești-revoluționare în România, a primului Partid Muncitoresc Social-Democrat, în 1893, și apoi a Partidului Comunist, în 1921, partidul nostru s-a situat întotdeauna ferm în fruntea luptei pentru apărarea intereselor vitale ale clasei muncitoare, ale oamenilor muncii, împotriva fascismului și războiului, pentru răsturnarea vechii orînduiri și înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, pentru apărarea intereselor supreme ale întregii națiuni, asigurarea independenței și suveranității țării" — se arată în Raportul la Congresul al XIV-lea al partidului.

În opoziție cu tendințele și concepțiile lichidatoriste, ce se manifestă în unele țări, privind reîntoarcerea la așa-zisul sistem pluripartit și diminuarea sau renunțarea la rolul conducător al partidului comunist, documentele Congresului al XIV-lea, secretarul general al partidului nostru subliniază necesitatea existenței în cadrul țărilor socialiste, al țărilor care trec spre dezvoltarea economico-socială independentă a unor partide unice, puternice, cu o concepție revoluționară, progresistă, care să asigure acțiunea unită a fiecărui popor în realizarea obiectivelor construcției socialiste, ale dezvoltării economico-sociale independente. Teoriile despre așa-zisa diminuare a rolului conducător al partidului sînt de natură să lipsească societatea de forța politică cea mai conștientă, cea mai înaintată, înarmată cu concepția științifică despre lume și viață, capabilă să unească și să organizeze toate forțele națiunii. **Dacă partidul comunist nu-și asumă răspunderea pentru realizarea programului său revoluționar, în societate se creează un vid politic, care, inevitabil, este umplut de alte forțe politice, antirevoluționare, periclitînd grav cauza socialismului, interesele vitale ale poporului.**

Viața, realitățile arată caracterul eronat al tezei vehiculate peste hotare, potrivit căreia partidul ar trebui să nu poarte răspunderea directă pentru înfăptuirea planurilor și programelor economico-sociale, ci să lase sectoarele și unitățile economice să-și soluționeze, cum cred ele de cuviință, problemele. Relevînd caracterul profund dăunător al unei asemenea teze, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că **„partidul nu poate renunța la rolul său de forță politică conducătoare în făurirea socialismului, nu poate împărți, și cu atît mai mult, nu poate ceda nimănui rolul său fără a dispare mai devreme sau mai tîrziu de pe scena politică"**.

În același timp, concepțiile și tendințele care susțin că partidul comunist ar putea renunța la caracterul său revoluționar, muncitoresc, devenind un partid al reformelor, echivalează cu renunțarea la ideologia și politica sa de clasă, transformînd partidul în exponent al altor forțe decît cele consecvent revoluționare, luptătoare ferme pentru progres, pentru socialism și comunism.

Aceste orientări, aprecieri și concluzii fundamentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu demonstrează cu tărie înaltul spirit de răspundere, revoluționar, cu care partidul nostru abordează problemele misiunii sale istorice, hotărîrea sa fermă de a-și îndeplini îndatorirea față de clasa muncitoare, de întregul popor, față de viitorul socialismului și comunismului în România.

În viziunea documentelor Congresului al XIV-lea, **fundamentul perfecționării continue a societății socialiste îl constituie întărirea și consolidarea proprietății socialiste — unica bază viabilă a noilor relații de producție, a orînduirii socialiste, condiția esențială a asigurării bunăstării tuturor oamenilor muncii, temelia trainică a progresului economico-social al patriei, chezășia întăririi suveranității și independenței naționale.** Așa cum se arată în aceste documente, tendințele de diminuare a rolului proprietății industriale și agricole socialiste, întoarcerea la anumite forme ale proprietății capitaliste — chiar a micii proprietăți — înseamnă o dare înapoi, înseamnă a pune în pericol nu numai dezvoltarea socialismului, dar însăși dezvoltarea economico-socială a popoarelor, a bunăstării și independenței lor.

O asemenea apreciere capătă o deosebită semnificație în condițiile actuale, cînd, în unele țări socialiste, sînt formulate teze și aplicate măsuri care, în spiritul așa-zisului „socialism de piață", deschid calea reîntoarcerii la diferite forme de proprietate capitalistă, cu toate consecințele social-economice profund negative ce decurg de aici : inflație, șomaj, inechitate, sărăcie, așa cum o demonstrează, de altfel, cu prisosință, realitățile acute ale lumii capitaliste. **Reîntoarcerea la „economia de piață", la „piața liberă", nu înseamnă cîtuși de puțin a merge înainte, a perfecționa socialismul ci, dimpotrivă, înseamnă a merge înapoi, spre capitalism.**

O CONTRIBUȚIE de cea mai mare însemnătate a partidului nostru, a secretarului său general la dezvoltarea teoriei revoluționare, căreia activitatea ideologică și politico-educativă trebuie să-i acorde o permanentă atenție își găsește expresia **în concepția privind construirea socialismului cu poporul și pentru popor, necesitatea**

conducerii unitare a societății concomitent cu participarea democratică largă a maselor la elaborarea și înfăptuirea întregii politici interne și externe. În definirea naturii și caracterului puterii de stat din țara noastră, Partidul Comunist Român a renunțat, cu mulți ani în urmă, la noțiunea de dictatură a proletariatului, apreciind că aceasta este o teză greșită, care nu corespunde conținutului real, de clasă, al statului socialist. Conceptul de stat al democrației muncitorești-revoluționare exprimă o viziune înaintată, consecvent revoluționară, profund umanistă despre esența și funcțiile statului socialist, despre împletirea organică a răspunderii maselor cu răspunderea organelor de stat în făurirea noii societăți. **„Nu este vorba, în nici un fel ca, clasa muncitoare — devenind clasă conducătoare — să acționeze prin metode de stat. Dimpotrivă, exprimînd puterea poporului în alianță cu țăranii, cu intelectualii —, ea asigură cea mai largă democrație"** — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În lumina documentelor Congresului al XIV-lea, aplicînd cu fermitate principiul înfăptuirii socialismului cu poporul și pentru popor, partidul acționează în mod consecvent pentru dezvoltarea largă a formelor democratice de conducere, pentru asigurarea participării clasei muncitoare — clasa cea mai înaintată a societății noastre —, a țărănimii și intelectualității, a întregii națiuni, la elaborarea și transpunerea în viață a politicii de dezvoltare multilaterală a țării. **„Socialismul însuși presupune cea mai înaltă formă democratică, asigură cele mai bune condiții, incomparabile cu oricare altă formă a democrației burgheze, deoarece niciodată nu se poate vorbi de o adevărată egalitate între exploatatori și exploatați, între bogați și săraci. Numai și numai prin făurirea unei societăți a adevăratei egalități și dreptăți sociale se poate realiza adevărata democrație, se pot crea condiții ca poporul însuși să fie cel care hotărăște și asigură întreaga dezvoltare a patriei, făurirea cu succes a socialismului".**

A revenit, astfel, revoluției și construcției socialiste menirea istorică de a situa masele în mod real în miezul evenimentelor social-politice, dezvoltarea democrației constituind un factor esențial, una din condițiile de bază ale progresului noii orînduiri. Astfel, problema eficienței sociale, a participării maselor la viața politică, aduce în actualitate cadrul instituțional, condițiile obiective și subiective ale manifestării diferitelor categorii sociale în sfera conducerii politice.

În același spirit, trebuie respinsă cu hotărîre teza neștiințifică privind „partidul statului", care, în fond, încearcă să dezorienteze și să ascundă realitățile, să calomnieze partidele comuniste, subliniindu-se faptul că partidul revoluționar al clasei muncitoare, forța politică conducătoare a societății, nu numai că nu înlocuiește și nici nu-și propune să înlocuiască statul, organele de stat, ci, dimpotrivă, acționează pentru întărirea rolului acestora în dezvoltarea și conducerea activității economico-sociale. Așa cum se precizează în Raportul la Congres, statul își păstrează și își va păstra încă multă vreme rolul în societatea socialistă. Concepțiile privind diminuarea rolului statului în conducerea unitară, planificată a vieții economico-sociale și practicile corespunzătoare lor nu fac decît să supună societatea acțiunii distructive a factorilor stihinici, să ducă la apariția unor grave perturbări în dezvoltarea economico-socială, cu consecințe nefaste asupra construcției socialiste.

ATENȚIE deosebită acordă documentele Congresului al XIV-lea activității ideologice a partidului. Cerința intensificării activității ideologice, politico-educative este cu atît mai imperioasă, cu cît pe plan mondial are loc o intensificare a luptei de clasă, a luptei ideologice, se desfășoară o virulentă campanie a cercurilor imperialiste, reacționare împotriva comunismului, a societății socialiste. În ultimul timp, s-au accentuat puternic activitatea desfășurată de cercurile imperialiste, reacționare împotriva socialismului, a forțelor revoluționare, democratice și progresiste, propaganda antisocialistă și anticomunistă, amestecul în treburile interne ale altor state. Străduindu-se să oprească sau măcar să frîneze procesul ireversibil, legic de trecere a omenirii la socialism, aceste cercuri desfășoară o amplă campanie de denigrare și ponegrire a noii orînduiri, încearcă să submineze și să destabilizeze țările socialiste, să abată popoarele de pe calea transformării revoluționare, progresiste a societății, a dezvoltării lor libere și independente. Sub pretextul „apărării" drepturilor omului, unele cercuri din Occident se erijează în „judecători" ai politicii promovate de țările socialiste, dau „sfaturi" asupra modului în care acestea ar trebui, chipurile, să-și organizeze viața social-economică ; de asemenea, este promovată cu insistență practica condiționării dezvoltării schimburilor comerciale și cooperării economice de accentuarea unor măsuri de „reprivatizare", de introducere a mecanismelor așa-zisei „piețe libere", de realizarea unor măsuri de natură să ducă la restabilirea rînduielilor anacronice ale capitalismului. Este necesar, de aceea, așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat Congresului, **„să se adopte o poziție fermă, hotărîtă împotriva oricăror încercări de destabilizare și de slăbire a forțelor democratice, a socialismului într-o țară sau alta. Politica de colaborare și pace trebuie să respingă orice fel de amestec în treburile altor partide, altor popoare, altor țări !"**

Prin întreg sistemul activității ideologice și politico-educative, subliniia tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin toate mijloacele de informare în masă, trebuie **să se dea o ripostă fermă anticomunismului, să fie combătute, cu cea mai mare fermitate și intransigență, încercările de denigrare a socialismului, de destabilizare a situației din aceste state, de subminare a unității clasei muncitoare, a luptei popoarelor pentru socialism, progres și pace.**

Activitatea ideologică și cultural-educativă are datoria să combată subaprecierea sau negarea importanței teoriei revoluționare în construcția socialismului, minimalizarea rolului conștiinței socialiste în desfășurarea procesului revoluționar. Coexistența pașnică nu înseamnă și nu trebuie să însemne cedare în fața presiunii ideologice burgheze reacționare, toleranță și compromis, „dezideologizare" sau „convergența" sistemelor social-politice opuse, care, în ultimă instanță, înseamnă capitularea socialismului în fața capitalismului. **În condițiile în care contradicția dintre socialism și capitalism se menține ca o contradicție fundamentală a zilelor noastre** — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — **lupta ideologică își păstrează întreaga însemnătate, avînd menirea să dezvăluie substratul tuturor concepțiilor neștiințifice, retrograde despre societate și progres, al pozițiilor apologetice ale adepților capitalismului, să călăuzească activitatea revoluționară pentru triumful idealurilor socialismului, pentru victoria noii orînduiri.** În același timp, prin asemenea metode se încearcă să se ascundă racilele profunde și contradicțiile ireductibile ale societății capitaliste, bazată pe exploatarea omului de către om, pe inechități flagrante, pe asuprire națională și socială, incapacitatea organică a acestei orînduiri de a soluționa problemele dezvoltării social-umane, de a asigura perspective reale progresului multilateral, păcii și independenței popoarelor. Așa cum a arătat în repetate rînduri secretarul general al partidului, orînduirea socialistă nu trebuie identificată cu denaturările apărute ca urmare a încălcării principiilor sale fundamentale. Socialismul și-a dovedit legitimitatea și superioritatea, înaltul și profundul său umanism.

În vasta operă a înaintării cu succes a României pe calea generoasă a socialismului și comunismului, răspunderi deosebite revin, așa cum se arată în Programul ideologic al partidului și în magistralul Raport la Congres, **celor care lucrează pe tărîmul activității ideologice și culturale, al formării omului nou, înaintat, capabil să realizeze mărețele obiective înscrise în documentele adoptate de înaltul forum al partidului nostru.** In această grea dar nobilă activitate de inginerie genetică asupra conștiinței sociale, pentru a extirpa și face imposibile orice comportamente deviante de la comandamentele eticii, vieții și muncii comuniștilor, a implanta și cultiva cu pricepere, grijă și stăruință mlădițele noului, ale atitudinii militante, revoluționare în soluționarea tuturor problemelor de care depind înaintarea pe calea socialismului, îmbunătățirea și înfrumusețarea vieții poporului, perfecționarea întregului edificiu al relațiilor sociale, beneficiem de un prețios îndrumar teoretic și practic cuprins în monumentala operă științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Prin vasta operă teoretică a tovarășului secretar general, Nicolae Ceaușescu, s-a redat poporului nostru istoria sa adevărată, autentică, așa cum a fost ea, înlăturînd denaturările și contrafacerile, aprecierile de conjunctură, mistificatoare. Nu există moment definitoriu al istoriei noastre naționale asupra căruia secretarul general să nu-și fi spus cuvîntul întotdeauna competent și autorizat. Cu cutezanța gîndirii sale revoluționare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus în evidență rădăcinile istorice ale poporului nostru, vechimea și continuitatea sa în vatra străbună, existența statală de peste două milenii, luptele poporului român pentru dreptate, unitate și independență, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria-i țară, afirmarea clasei muncitoare și a partidului său politic ca forțe de bază ale societății românești, redînd mîndria și sentimentul demnității naționale a poporului nostru, făuritor conștient al noii orînduiri. **În același timp,** — așa cum sublinia secretarul general —, **trebuie să respingem cu toată fermitatea tezele unor pretinși istorici de peste hotare, care, în activitatea lor șovinistă, iredentistă, reacționară, încearcă să falsifice adevărul și realitatea, să denatureze istoria poporului nostru, dăunînd atît popoarelor lor, cît și prieteniei și colaborării dintre popoare, prieteniei și colaborării internaționale.**

ORICE om de bună credință nu poate nega faptul că de aproape un sfert de secol, de la memorabilul eveniment din iulie 1965 —, Congresul al IX-lea al partidului —, de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu conduce partidul și poporul, fața țării a înflorit, s-a înfrumusețat și s-a împodobit. O nouă epocă, înfloritoare, numită pe bună dreptate „Epoca Nicolae Ceaușescu", asemenea marilor epoci istorice, marcate de personalități deosebite, s-a înscris în istoria noastră multimilenară. În viața poporului român s-a produs o deschidere de noi orizonturi ale devenirii noastre, o descătușare năvalnică a energiilor creatoare ale întregii națiuni, concertate spre triumful idealurilor socialiste, ale libertății și independenței patriei. Suflul novator al gîndirii dialectice, revoluționare a pătruns în întreaga viață politică, economică și culturală. Viziunea simplistă, liniară și statică cu privire la socialism a fost înlocuită cu o concepție originală, armonioasă, în strategia construcției noii societăți. A fost înlăturată înțelegerea unidimensională, schematică a socialismului, viziunea simplistă care reduce socialismul cu precădere la aspectele materiale, care subaprecia complexitatea operei de făurire a noii societăți. A fost înlăturat dogmatismul, șablonismul și concepția „modelului unic", atitudinea de ploconire, față de tot ce era străin. În același timp, trebuie să ne reamintim nu numai de falsificarea istoriei poporului român, dar chiar de falsificarea caracterului și originii sale latine, de schimonosirea ortografiei și alfabetului limbii române. Congresul al IX-lea a instaurat încrederea în forțele partidului și poporului, în propria capacitate de gîndire și de acțiune, sentimentul de demnitate patriotică, revoluționară, națională. Meritul partidului nostru, sub conducerea înțeleaptă a secretarului său general, este în primul rînd că a înțeles aceste adevăruri în condițiile cînd pe plan internațional se insista pentru menținerea socialismului în anumite cătușe, care-l împiedicau să-și pună în valoare forța și capacitatea sa. Partidul nostru, în schimb, a descătușat energiile poporului nostru, a contribuit la afirmarea prestigiului și forței socialismului în întreaga lume. O operă vastă și multilaterală, unitară în substanța ei legică, logică și metodologică, cuprinzînd o arie largă de probleme, fiecare și toate împreună bogate în idei, concepții, teze, soluții și orientări deschizătoare de noi orizonturi, — toate avînd în centrul lor omul și trebuințele sale materiale și spirituale.

Într-o asemenea perioadă atît de prielnică, tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu s-a distins atît ca om politic, cît și ca savant patriot de largă recunoaștere internațională, prin opera sa științifică de mare valoare, recunoscută și apreciată de mari personalități științifice internaționale, prin pasiunea sa revoluționară pentru dezvoltarea cercetării științifice și ingineriei tehnologice, a învățămîntului și culturii, pentru folosirea cuceririlor geniului uman în slujba păcii, a progresului și bunăstării popoarelor, a dezvoltării libere a tuturor națiunilor lumii.

Argumentele vieții și, în același timp, perenitatea idealurilor noii orînduiri demonstrează — în lumina relației dialectice obiectiv-subiectiv — că dacă factorii economici, materiali au un rol hotărîtor, celor politico-educativi le revine un rol nu mai puțin important în privința influențării, convingerii și mobilizării maselor, al deschiderii căilor afirmării libertății și creației umane. **„Întreaga activitate ideologică, educativă** — sublinia tovarășul Nicolae Ceausescu — **trebuie să contribuie activ la ridicarea nivelului general de știință și cultură, la formarea unui popor cu înalte cunoștințe științifice, culturale și revoluționare, a unui popor înarmat cu tot ce este mai nou în dezvoltarea științei și culturii, care să contribuie, prin activitatea sa, la îmbogățirea tezaurului național și a tezaurului mondial din toate domeniile".**

Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, iubitul și stimatul conducător al națiunii noastre, în înalta funcție de secretar general al partidului ne dă încredere deplină în viitorul socialist și comunist al patriei, mîndria de a participa la marea operă de construcție socialistă în țara noastră, încrederea că noi, cei care lucrăm în domeniul ideologiei, literaturii și artei vom acționa cu dăruire revoluționară, cu înaltă răspundere patriotică, pentru a da viață documentelor adoptate de marele forum al comuniștilor români, servind cu nemărginit devotament partidul, poporul, cauza socialismului și comunismului.

Mircea Mușat

„1918 LA ROMÂNI“

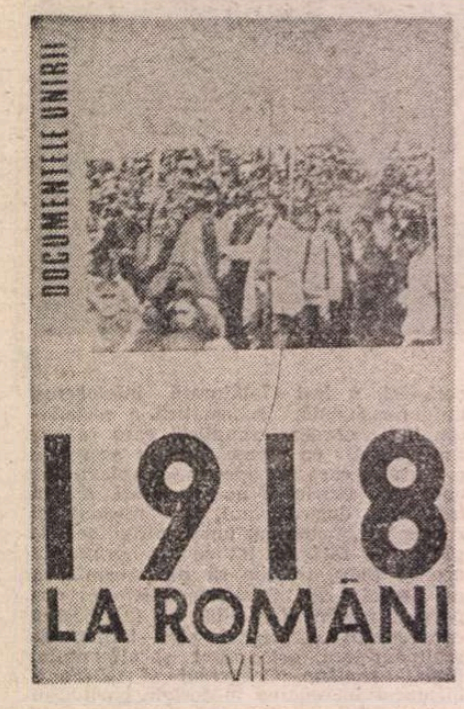

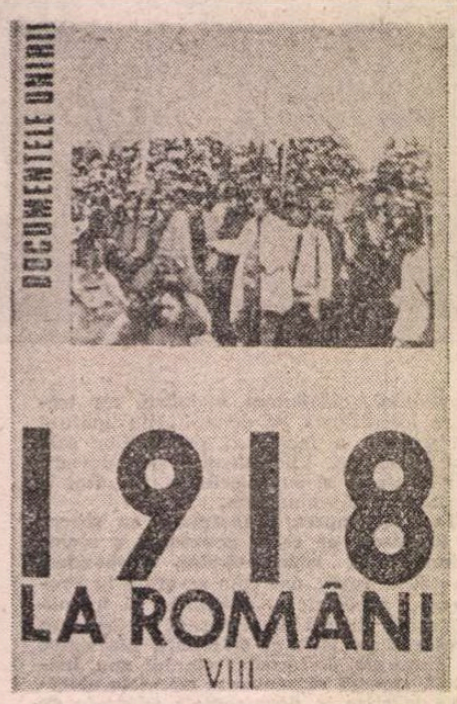

NICIODATĂ ca în acest ultim sfert de secol știința istorică românească nu a cunoscut o asemenea dezvoltare. Niciodată istoria nu a slujit mai bine ca mijloc de cunoaștere și de apropiere între popoare și națiuni. Prin spiritul revoluționar, novator, prin abordarea originală a unei sfere ample de probleme, tezele și ideile formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, despre locul și rolul istoriei în societatea românească de azi au determinat o cotitură cu profunde semnificații în activitatea slujitorilor muzei Clio din țara noastră. Și dacă încercăm să rezumăm într-o formulă scurtă, care să le surprindă esența, schimbările produse, putem spune că istoria a fost pusă sub semnul Adevărului.

Un rol esențial a revenit în cadrul acestui proces activității de editare a unor colecții de documente privind momentele fundamentale ale istoriei românilor. Specialistul care se apleacă asupra lor, ca și cititorul pasionat de istorie, dornic să afle cum au izbândit strămoșii săi ca, înfruntînd greutăți uriașe — mai ales ambițiile egoiste și acaparatoare ale marilor puteri vecine —, dînd chiar jertfa supremă atunci cînd a fost nevoie, să realizeze, prin timp, România Mare, au astăzi la dispoziție cîteva corpusuri de documente : **Mihai Viteazul în conștiința europeană** (5 volume) ; **1848 la români** (2 volume) ; **1859 la români** (2 volume) ; **Independența României** (4 volume) ; **23 August 1944** (4 volume) ; **1918 la români** (10 volume).

Ultimele patru tomuri ale colecției **1918 la români**, apărute acum sub egida Academiei Republicii Socialiste România, Academiei de Științe Sociale și Politice, Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Direcției Generale a Arhivelor Statului-București, Universității din Cluj-Napoca și a Muzeului Unirii din Alba Iulia. Ediția de documente, realizată de un larg colectiv de cercetători, a avut drept coordonatori principali pe cunoscuții istorici : Ion Popescu-Puțuri și Ștefan Pascu.

FĂURIREA statului național unitar român a fost — după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „rodul luptei principalelor clase și pături ale societății, a întregului nostru popor, o expresie a legităților obiective ale progresului social și național, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizînd calea afirmării ei tot mai puternice în viața economică și politică a lumii“. Documentele incluse în volumele recent apărute oglindesc în mod convingător amploarea luptei românilor din toamna anului 1918, organizarea temeinică a mișcării de eliberare națională, măsurile luate pentru înlăturarea autorităților de stat austro-ungare de pe teritoriul Transilvaniei și constituirea, în mod democratic, a administrației românești. Sînt prezentate acțiunile emigrației române pentru informarea opiniei publice mondiale asupra voinței românilor din teritoriile aflate sub stăpînire străină de a se uni cu țara. Aportul științific major al ediției îl constituie cele 1543 documente — incluse în volumele VIII—X ale corpusului — ce privesc pregătirea și convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, mai ales cele referitoare la alegerile de deputați în circumscripțiile electorale. Sînt cuprinse și hotăriri ale obștii comunelor și satelor românești, întărite prin zeci și sute de semnături, în care locuitorii își manifestau dorința de a înfăptui Unirea Transilvaniei cu patria mamă. Toate aceste documente confirmă ceea ce realizatorii mărețului act de acum 71 ani au afirmat încă de atunci ; caracterul constituant al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Desfășurarea lucrărilor acesteia este amplu reflectată în ultimul volum apărut, al X-lea, alături de documentele privind ecoul pe care actul de voință de la 1 Decembrie 1918 l-a avut pe ambele versante ale Carpaților, de dezbaterile din Parlamentul României și decretele-legi de consfințire a hotăririi Marii Adunări.

După includerea în mod arbitrar a Transilvaniei în cadrul Ungariei — în urma creării Monarhiei austro-ungare, în 1867 — lichidîndu-se statutul ei de Principat autonom, pe care îl avusese de sute de ani, autoritățile ungare au încercat să schimbe realitățile istorice, să modifice structura și caracterul populației. Fără șanse de izbîndă, este adevărat, dar cîtă asuprire și jale a adus românilor — asemenea și celorlalte naționalități oprimate din Monarhia dualistă — politica de sălbatică deznaționalizare practicată de guvernul de la Budapesta ! A fost — după cum apreciază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — perioada „cea mai neagră din istoria poporului român din Transilvania“. Românii transilvăneni au dat o ripostă dîrză și demnă acelor tentative. Mișcarea de eliberare națională a cunoscut o amploare deosebită, intensificîndu-se odată cu izbucnirea primului război mondial și mai ales către sfîrșitul acestuia. Apăruseră atunci condițiile prefigurate de Engels în scrisoarea adresată la 4 ianuarie 1888 socialistului Ioan Nădejde : „Țarismul căzînd, puterea nelegiuită reprezentată acum prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea și ea ; Austria se va desface în bucăți, pierzînd singura pricină de viață ce mai are, datoria de a împiedica prin existența sa pe țar de a înghiți națiile împrăștiate de la Carpați și din Balcani ; Polonia va învia din nou ; Rusia mică va putea să-și aleagă în libertate legăturile sale politice ; românii, maghiarii, slavii de sud, liberi de orice amestec străin, își vor putea rezolva între dînșii treburile și hotarele lor“. Privită în contextul evenimentelor ce au avut loc pe plan european, Marea Unire a românilor din 1918 apare deci nu ca un act singular, ci ca parte integrantă a luptei de eliberare națională și socială ce a cuprins popoarele din centrul și sud-estul Europei în acea vreme.

Condițiile istorice au permis românilor din teritoriul dintre Prut și Nistru să își manifeste primii dreptul la unirea cu țara. După revoluțiile din Rusia din februarie și octombrie 1917, în Basarabia căderea țarismului a dat un impuls luptei de eliberare națională. Unirea cu România a fost decisă la 27 martie/9 aprilie 1918, de Sfatul Țării, întrunit la Chișinău, care, exprimînd voința maselor largi, a adoptat-o cu 86 voturi pentru, 3 contra și 26 abțineri (13 deputați absenți).

ÎN contextul prefacerilor pe care le-a adus evoluția situației în toamna anului 1918, lupta poporului român pentru împlinirea visului său de veacuri, desăvîrșirea statului național unitar, a intrat într-o fază decisivă. Evenimentele s-au succedat într-o cadență tot mai rapidă, dar maturitatea politică și responsabilitatea — principalele caracteristici ale acțiunilor românilor — au permis poporului nostru să își făurească cu demnitate viitorul, potrivit intereselor sale fundamentale, după secole de nedreptate și opresiune.

La 12 octombrie 1918, Conferința Partidului Național Român, întrunită la Oradea, a proclamat dreptul la autodeterminare al românilor transilvăneni, hotărîre sancționată a doua zi de reprezentanții muncitorilor, cu prilejul congresului Partidului Social-Democrat. Șase zile mai tîrziu, la 5/18 octombrie, reprezentantul românilor din Transilvania în parlamentul de la Budapesta prezenta — în mod oficial hotărîrea lor de a recurge la dreptul la autodeterminare pentru a-și hotărî soarta.

În aceeași lună, la 14/27 octombrie, deputații români ce reprezentau Bucovina în Parlamentul de la Viena, primarii români din localitățile Bucovinei, ca și alți reprezentanți ai românilor din acele părți s-au întrunit la Cernăuți într-o Adunare Constituantă, adoptînd o **Moțiune** care prevedea „unirea Bucovinei cu celelalte țări românești, într-un stat național independent“. Totodată, au decis convocarea Congresului general al Bucovinei pentru 15/28 noiembrie 1918, care avea să hotărască asupra viitorului provinciei românești. La data fixată, în Palatul metropolitan din Cernăuți s-au întrunit în Congres general al Bucovinei 74 delegați ai Consiliului Național Român, 13 ai comunelor ucrainiene, 7 ai Consiliului Național German și 6 ai Consiliului Național Polonez. Ei au votat în unanimitate următoarea **Moțiune:** „Drept aceea noi, Congresul general al Bucovinei, întrupînd suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărîm : Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare pînă la Ceremuș, Colaciu și Nistru, cu regatul României“.

La 18/31 octombrie se constituie, din inițiativa socialiștilor, în Transilvania, Consiliul Național Român Central. Era un organism cu atribuții guvernamentale pe care ziarul „Adevărul“ îl caracteriza drept „unicul for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărîre, asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor libere“. **Revoluția a învins** se intitula articolul din care am citat și afirmația avea să capete deplina confirmare prin profundele mutații politice, social-economice și instituționale petrecute în Transilvania în săptămînile următoare.

VOINȚA românilor și-a găsit un cadru larg de afirmare în organizarea politică. Pe întreg cuprinsul Transilvaniei s-au constituit consilii naționale locale — comunale, cercuale, orășenești și județene — numite senate, comitete, sfaturi, dar mai ales consilii. În acestea au fost aleși, în cadrul unor mari adunări populare, deopotrivă țărani, muncitori, intelectuali. Efortul de organizare politică, lupta dusă pentru înlăturarea organelor administrative și ale jandarmeriei statului austro-ungar și pentru preluarea guvernării Transilvaniei sînt amplu reflectate de documentele incluse în volumul VII al corpusului **1918 la români.** Iată, de exemplu, cum relata ziarul „Aradi Közlöny“ (care apărea la Arad), în numărul din 9 noiembrie 1918, modul în care românii preluaseră puterea în localitatea Șiria (doc. 164) : „Guvernul maghiar, care și-a însușit concepția lui Wilson privitoare la sarcina revendicărilor juste ale românilor, se pare că prin împuterniciri încă necunoscute a confirmat hotărîrea Comitetului Național Român **că, încă acum, înaintea începerii Conferinței de pace, să procedeze la înfăptuirea aspirațiilor românești.**

Concepția aceasta a fost confirmată și de unele fapte petrecute recent de tot. De mai multe zile s-a zvonit că ofițerii români din garnizoana locală, împreună cu intelectualii români din orașul și județul Arad, din încredințarea Comitetului național, cutreierau satele din regiune, în scopul de a liniști spiritele agitate ale mulțimilor. În legătură cu aceste zvonuri, se confirmă tot mai mult și știrea că Consiliul Național Român va prelua în următoarele zile administrația pe întregul teritoriu al județului. Lucrul acesta este confirmat și de faptul că **în mai multe comune românii au ocupat oficiile notariale, preluînd administrația,** și care de acum înainte vor fi conduse conform directivelor Comitetului Național Român.

Această tendință s-a manifestat azi la Șiria printr-un pas hotăritor : românii au ocupat oficiul preturii și au preluat conducerea administrației publice.

Azi, înainte de masă, la oficiul preturii din Șiria s-a prezentat dr. Victor Hotăran, avocat din Arad, și l-a somat pe prim-pretorul Hanto Jenö ca din ordinul Consiliului Național Român, să-i **predea oficiul puterii.** Prim-pretorul a refuzat cu hotărîre să se supună acelui ordin, referindu-se la faptul că el n-a primit în această privință nici o dispoziție de la organele administrative superioare. Avocatul Hotăran, în urma refuzului, a părăsit oficiul și peste puțin timp s-a înapoiat întovărășit de doi ofițeri români, care au repetat primului pretor somația făcută în numele Consiliului Național Român.

Prim-pretorul Hanto a sosit azi la Arad și a raportat despre cele întîmplate subprefectului Schill Jozsef, care l-a rugat să-i prezinte și un raport scris. Ceea ce prim-pretorul a și făcut imediat.

Azi, înainte de masă, la prefectura județului a avut loc o consfătuire, cu participarea și a unor delegați ai Consiliului Național Român, în care s-a discutat problema respectivă și, după cum ni s-a spus din sursă autorizată, oficiul preturii din Șiria va fi predat oficial românilor. Împotriva preluării prim-pretorul Hanto va protesta prin consemnarea în procesul-verbal, dar protestul său va avea mai mult un caracter formal. Delegații români au declarat că preluarea oficiului preturii se face cu **știința și aprobarea Ministerului de Interne,** care a informat în acest sens și prefectura județului.

Azi, au părăsit Aradul mai multe unități militare sub drapel național român și după cîte am aflat, ele se deplasează în comunele situate de-a lungul Mureșului pentru a apăra podurile importante din punct de vedere militar“.

Unitățile de care pomenește articolul aparțineau gărzilor naționale române, a căror înființare fusese hotărîtă de Consiliul Național Român, cu scopul păstrării ordinii în Transilvania și Banat. Garda națională era aleasă în fiecare comună sau oraș, asemenea Consiliului Național Român, în mod democratic. Un proces-verbal, încheiat în comuna Micăsasa, la 26 octombrie/8 noiembrie 1918, ne arată cum decurgea acțiunea respectivă **(ibidem,** doc. 154).

„În 8 noiembrie 1918 s-au constituit Comitetul Național Român din comuna Micăsasa. S-au ales din partea poporului următorii membri în comitet... [urmează lista celor 15 membri].

Subscrisul comitet a depus jurămîntul următoriu :

Noi N.N. jurăm într-un D-zeu că în aceste zile grele de acum vom apăra cu toată credința bunul comun, precum viața, averea oricărui om fără deosebire că de ce limbă și credință să ține și voim să trăim în pace și bună înțelegere unul cu altul, român, maghiar, sas și ori care altă națiune și vom asculta cu supunere de Comitetul Național Român din Blaj.

Așia să ne ajute Dumnezeu.

Comitetul au ales legiunea sau garda națională de pază după cum urmează... [cele 35 nume ale membrilor].

Au mai intrat cu învoirea Comitetului Național Român și următorii feciori de maghiari din locu care or depus jurămîntul în limba noastră românească... [alte 5 nume].

Legiunea sau garda de pază încă au depus jurămîntul pe cum au depus și Comitetul Național Român, cu observarea ca să fie cu toată supunerea și să împlinească poruncile date de Comitetul Național Român din locu“.

Momentul înmînării drapelelor unităților din gardă constituia un prilej de manifestare a mîndriei naționale și, în același timp, a dorinței românilor de a asigura convietuirea pașnică a celorlalte naționalități din Transilvania. O relatare din ziarul „Adevărul“, apărută la 4/17 decembrie 1918, descrie astfel desfășurarea ceremoniei petrecute în orașul Mediaș **(ibidem,** doc. 473) : „Urmează o frumoasă manifestație pe străzile orașului, în ordine cu drapelele în frunte. Publicul ce aștepta în piață izbucnește în aclamări vii și îndelungi : Trăiască România—mare ! Conductul impozant parcurge apoi și celelalte străzi și reîntorcînd în piață se postează în cerc avînd pe stegarii călări în mijloc. Căpitanul legiunii adresează celor de față cîteva cuvinte însuflețitoare, încheind cu ovații la adresa națiunii române și a marelui sfat național român. În fine, avocatul dr. Roman asigură pe sașii din comună că legiunea română va păstra cu demnitate liniștea și ordinea“.

Obiectivul major al mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania era astfel prezentat în editorialul ziarului „Românul", din 20 octombrie/10 noiembrie 1918 **(ibidem,** doc. 177) : „De la Nistru pînă la Tisa plîngerea de veacuri a unui neam oropsit și neîndreptățit de capetele barbariei timp de aproape două mii de ani s-a prefăcut azi în psalm izbăndei răsunător la ceruri [...] neamul românesc de pretutindeni vrea unirea sa desăvîrșită într-un singur stat național românesc, unitar și independent". Inițiativa acțiunii politice a revenit, și de această dată, socialiștilor. În articolul intitulat **Ce vrem ?,** apărut în ziarul „Adevărul" în aceeași zi de 20 octombrie/10 noiembrie se cerea (vol. VIII, doc. 1) : „Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și de a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin **referendum,** printr-o votare obștească, **în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor".**

DREPT urmare, la 7/20 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central a decis convocarea Marii Adunări Naționale pentru ziua de 13 noiembrie/1 decembrie 1918, la Alba Iulia, „cetatea istorică a neamului nostru", după cum preciza documentul. Iată deci că încă de la începuț realizarea Unirii a fost concepută sub forma unui plebiscit în cadrul căruia erau chemate să-și exprime voința toate categoriile sociale ale populației cea mai numeroasă din Transilvania — o realitate pe care nici măcar recensămintele măsluite ale autorităților ungare nu reușeau să o ascundă — și în același timp cea mai veche.

Anterior, la 2/15 noiembrie 1918, Consiliul Național Central Român emisese o **Circulară** prin care fixa modalitatea de alegere a deputaților pentru Alba Iulia. Documentul, reprodus în volumul VIII (doc. 2) preciza : „Dispunem ca în termen de 12 zile, socotit de la datul acestui ordin, să se facă în toate comitatele locuite de români și fără deosebire în fiecare cerc electoral din aceste comitate, alegeri de delegați (deputați) cercuali pentru Marea Adunare Națională Română, ce are să fie convocată în scurt". Față de alegerile înfăptuite sub regimul dualist, cînd fiecare circumscripție electorală trimitea în Parlamentul de la Budapesta doar un singur deputat, la alegerile pentru Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia au fost aleși cîte cinci deputați. Se arăta în continuare : „Fiecare delegat are să fie prevăzut cu credențional, care expune și numele celorlalți delegați ai cercului și care credenționale au să le subscrie președintele și notarul actului de alegere precum și toți bărbații de încredere ai comunelor din cerc. Alegerile au să se facă după normele sufrajului universal". Și pentru ca să nu existe vreo urmă de îndoială, la punctul 12 al **Circularei** se preciza : „Este de dorit ca adunarea națională să întruchipeze în mod cît se poate de demn și norocos toate straturile națiunei noastre democratice. Nu ne îndoim așadar că onoratiori, comersanți, industriași, țărani și muncitori fruntași — decișî și devotați intereselor mari ale neamului românesc — vor afla în frățeasca înțelegere designarea lor ca deputați ai cercurilor singuratice.

Suntem siguri că profesorii marcanți ai institutelor noastre de învățămînt nu vor fi dați uitării". Sufragiul universal constituia deci forma democratică de afirmare a voinței maselor populare, ceea ce determina în mod hotărîtor caracterul de parlament constituant al Adunării Naționale de la Alba Iulia.

După apelul de convocare la Alba Iulia a Adunării Naționale, împuterniciții ai Comitetului Național Român Central s-au deplasat în întreaga Transilvanie pentru a explica și a da informații concrete asupra modului de alegere și de participare a delegaților la lucrările forumului parlamentar ce urma să se întrunească la 1 Decembrie.

Pentru alegerea deputaților, populația română, organizată în consilii naționale locale, a convocat adunări populare în care toată obștea își desemna reprezentanții. După cum rezultă clar din documentele incluse în volume, alegerile au avut un caracter profund democratic. Ele probează, prin miile de semnături depuse pe credenționale, procese verbale și hotărîri, caracterul plebiscitar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. După cum ne-o demonstrează articolul **Necesități actuale,** apărut în ziarul „Românul" din 11/24 noiembrie 1918 **(ibidem,** doc. 8), contemporanii nu aveau dubii : „Această Adunare Națională va fi o **Constituantă,** fiindcă ea va aduce un program nou de muncă și va alege pe bărbații cari apoi vor executa acest program nou de muncă și vor putea lucra în numele întregii națiuni. Iată de ce este necesară convocarea ei, de ce toată suflarea românească să grăbiască pe ziua de 1 Decembrie la Alba Iulia". Cît despre rostul Adunării, el era să încheie „actul al treilea ce termină povestea minunată a neamului". Primul act fusese unirea Basarabiei, al doilea unirea Bucovinei, al treilea avea să fie „decretarea unirii tuturor Românilor pe baza dreptului de liberă dispunere primit de toate neamurile ca cel mai elementar drept al lumii noi".

ÎN același timp, documentele din cele patru volume ce completează corpusul **1918 la români** constituie expresia elocventă a unanimității de acțiune a tuturor categoriilor sociale și a conducătorilor lor în lupta pentru realizarea idealului de secole : unirea pe vecie a Transilvaniei cu România. Reproducem în continuare, spre exemplificare, **Procesul verbal** al adunării pentru alegerea delegaților ce s-a ținut în comuna Cămărașul deșert, din județul de atunci Cluj-Cojocna, la 15/28 noiembrie 1918 **(ibidem,** doc. 235) :

„Proces verbal

luat în adunarea poporală ținută în ziua de 28 Novembre 1918, în comuna românească Cămărașul deșert [azi Cămărașu, jud. Cluj], fiind de față poporul întreg

Dl Traian Hădărean, preot, deschide cu bucurie adunarea și dă cuvîntul d-lui Ioan Pop, preot în Țagul Mare [azi Țagu, jud. Bistrița-Năsăud].

Dl Ioan Pop explică poporului însemnătatea zilelor de az, constituirea marelui Comitet Național Român din Arad, singurele stăpîniri de cari suntem datori să ascultăm.

De la 1848 încoace zile așa de hotărîtoare pentru neamul românesc nu am trăit.

Întreabă poporul : Vrea să rămînă mai departe sub stăpînirea maghiară sau vrea să stăpânim noi Românii de acum, unindu-ne cu țara românească ? Adunarea strigă într-un glas : Vrem să fim uniți cu România.

Propune să se aleagă comitet național din Cămărașul deșert și delegați pentru marea adunare națională din Alba Iulia.

Poporul alege de membri în comitetul național pentru Cămărașul deșert pe : Traian Hădărean, preot, președinte, Iosif Pop, plugar, Indrei Ispas I. Iacob, plugar, Ispas Indrei a Sanf, plugar, Ioan Bucur, plugar, Ioan Mărină, plugar, Alesandru Chiorean, plugar, Simion Mocean, plugar

iar delegați pentru Alba Iulia : Michăilă Moldovan cu mandatul ca delegatul să voteze pentru unirea tuturor Românilor.

La propunerea Dlui Ioan Pop să hotărăște înființarea unei garde locale din 9 membri, sub comanda Dlui Iosif Molnar [urmează numele lor].

Să hotărăște cu mare însuflețire cumpărarea unui steag național și arborarea lui pe biserică.

Adunarea să împrăștie în cea mai deplină ordine [urmează semnăturile]".

Și iată cum se înfățișa împuternicirea încredințată de locuitorii din comuna Botinești, județul Caraș-Severin **(ibidem,** doc. 186) :

„Mandat

Subsemnații locuitori ai comunei Botinești, comit. Caraș-Severin [azi în jud. Timiș] — am ales astăzi ca delegat al nostru pe Petrică Crișciu însărcinîndu-l a lua parte în mod oficios la marea adunare națională ordinată și convocată de Marele sfat național român — pe ziua de 17 Noemvrie v. [corect : 18 noiembrie, pe stil vechi] în Alba Iulia. Cu unanimitate — prin rostul delegatului nostru — ne exprimăm dorința de a ne alătura și contopi în hotarele României.

«Trăiască România Mare !»".

Și pentru că decretarea unirii Transilvaniei cu România o puteau face numai reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale, deputații aleși în circumscripțiile electorale li s-au adăugat cîte doi reprezentanți ai societăților culturale, de la fiecare școală medie, institut teologic, pedagogic și școală civilă, cîte un reprezentant al clerului profesoral, cîte doi de fiecare reuniune învățătorească, cîte două reprezentante din partea fiecărei reuniuni de femei. Garda națională urma să trimită cîte un ofițer și un soldat din fiecare secțiune județeană, tot cîte doi delegați trimiteau fiecare reuniune de meseriași și studenți. Li se adăugau reprezentanți ai celor două confesiuni ale românilor. Numărul delegaților Partidului Social-Democrat Român era nelimitat.

Consiliul Național Central Român a făcut apel la întreaga populație românească transilvăneană, chemînd-o să participe în număr cît mai mare la Adunarea de la Alba Iulia **(ibidem,** doc. 4) : „Sîntem convinși că, afară de cei care vor reprezenta în chipul arătat mai sus toate păturile sociale ale națiunii noastre la această istorică adunare unde se va hotărî soarta neamului nostru pentru vecie, se va prezenta însuși poporul românesc în număr vrednic de cauza mare și sfîntă".

ÎN dimineața zilei de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, Alba Iulia este plină de lume. Din cele 80 orașe transilvane și peste 5 000 sate au sosit și continuă să sosească trimiși la istorica Adunare. „La Alba Iulia ! La Alba Iulia !". Este chemarea ce răsună pretutindeni. S-au strîns astfel, pe lîngă cei 1 228 delegați cu mandate, peste 100 000 oameni, care dau țărie votului pentru Unire. Printre ei se află fruntașii mișcării naționale : George Pop de Băsești, Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș, Ion Flueraș, Iuliu Maniu, Tiron Albani, Alexandru Vaida Voevod, Iosif Jumanca, Emil Isac, Aurel Lazăr, Ioan Suciu, dr. Petru Groza, Emil Petrovici, Ioan Vidu, Emil Bologa.

Parlamentul românilor transilvăneni — pentru că la Alba Iulia nu a fost o simplă adunare, unde s-au adoptat declarații, ci, așa cum rezultă cu claritate din documentele strînse în cele patru volume recent apărute ale corpusului **1918 la români,** un for constituant, în care s-a decis destinul istoric al românilor din Transilvania — a îndeplinit mandatul limpede definit de alegători : **întrunirea într-o singură țară a tuturor fiilor aceleiași națiuni.** Se cereau, de asemenea : deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, înfăptuirea unor reforme cu profund caracter democratic (vot universal și secret, libertatea presei, de asociere și întrunire, „reforma agrară radicală"), asigurarea pentru muncitori a celor mai largi drepturi. Totodată, Adunarea adresa salutul său „națiunilor subjugate pînă aci în monarhia austro-ungară". Se hotăra instituirea Marelui Sfat Național Român, care avea să aleagă a doua zi, în prima sa ședință, Consiliul Dirigent, cu rol de guvern provizoriu, pînă la deplina unificare administrativă și instituțională cu patria mamă.

La scurt timp, o delegație a fruntașilor transilvăneni a prezentat guvernului și parlamentului român de la București actul reunirii Transilvaniei la România. Celor sosiți de peste munți li s-a făcut în Capitala țării reintregite, în zilele de 12—13 decembrie 1918, o primire sărbătorească. În cuvîntul său, Vasile Goldiș, a spus : „Românii din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918, au decretat unirea lor și a acestor teritorii cu regatul român. Prin această unire, după cea a Basarabiei, apoi a Bucovinei, s-a împlinit visul de o mie de ani al Neamului românesc : unirea într-un singur stat a tuturor românilor".

Ratificarea juridică a voinței liber exprimate de poporul român s-a făcut prin decretele-legi din 24 și 31 decembrie 1918 ale Consiliului de Miniștri ; la 29 decembrie 1919, Parlamentul român, prin cele două camere ale sale, a consfințit realizarea României Mari.

Naționalitățile conlocuitoare au recunoscut, pe rînd, voința unanim exprimată de întregul popor român, declarîndu-și aderiunea la hotărîrea adoptată la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia. Astfel au procedat Consiliul Central Săsesc și Consiliul Național Săsesc, întrunite în adunare la 8 ianuarie 1919, la Mediaș, precum și șvabii din Banat. Delegații șvabilor și-au prezentat punctul de vedere și la Congresul de pace de la Paris. În întrunirea din București, la 18 martie 1919, evreii din Transilvania și-au exprimat aderiunea la Marea Unire. De asemenea, reprezentanții progresiști ai maghiarilor au pledat pentru integrarea naționalității lor în viața social-politică a României reîntregite.

CELE patru volume de acte istorice fundamentale ale Unirii Transilvaniei cu România constituie dovada convingătoare a faptului că poporul român a știut să găsească și de această dată o formă originală de realizare — cea mai potrivită, cea care dă justificare juridică voinței liber exprimate la 1 decembrie 1918 — a aspirațiilor sale de dreptate națională. Mandatele încredințate delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de către întreaga populație românească a Transilvaniei se înscriu acum, prin aceste volume de documente, în circuitul istoriografic național și internațional ca o documentație istorică fundamentală a faptului că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîte a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor.

Cristian Popișteanu
Dorin Matei

Teatru

Actualitate și valoare în teatrul nostru de astăzi

PRINTRE cele mai importante misiuni încredințate artiștilor, creatorilor din țara noastră, educatori ai spiritelor, modelatori de conștiințe este aceea de a realiza opere de atitudine și fermă angajare revoluționară, menite să arate lumii, prezentului și viitorului, munca și minunatele înfăptuiri ale constructorilor socialismului și comunismului din patria noastră, realizările de excepție ce au schimbat înfățișarea României socialiste, ridicînd-o pe înalte culmi de progres și civilizație.

Teză de o excepțională însemnătate, formulată cu clarviziune genială de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, inspirația din actualitatea fierbinte a zilelor noastre înseamnă în egală măsură adeziune fierbinte la cauza socialismului, spirit combativ și garanție a originalității și unicității, a personalității inconfundabile a artei și culturii românești. În **Expunerea** de la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 24—25 octombrie, secretarul general al partidului a subliniat cu fermitate că „Avem nevoie de o literatură mai combativă, pătrunsă de un înalt spirit revoluționar patriotic, inspirată din realitățile patriei noastre. [...] Avem nevoie de o proză și de poezii combative, cu spirit revoluționar care să dinamizeze activitatea oamenilor muncii, a tineretului patriei noastre, de o muzică combativă, cu spirit patriotic și revoluționar, de filme mai bune, de un teatru mai bun".

Se desprinde limpede din această cerință faptul că actualitatea operei de artă nu înseamnă cîtuși de puțin limitarea la contingent, la accidental, ci surprinderea devenirii, a legăturii dialectice între prezent, trecut și viitor, atitudinea și angajarea, asimilarea organică de către creatori a dimensiunilor fundamentale ale timpului pe care îl trăim, a esențelor sale.

Pentru a fi adevărată, arta noastră trebuie să fie actuală, să răspundă cerințelor majore ale actualității, ale zilelor de astăzi, dar nu numai în sensul de corespondență cu faptele prezentului, cu evenimentele „clipei", cu accesibilitatea și popularitatea temei, coincidente cu preocupările unui grup sau altul, ci în sens larg, al punerii în evidență a esențelor, al descoperirii și transpunerii în opera de artă a legilor fundamentale ale dezvoltării societății umane, ale drumului pe care merge și trebuie să meargă omenirea, a viitorului omenirii care nu poate fi altul decît acela al justiției sociale, al binelui și progresului oamenilor, al socialismului și comunismului.

În teatrul nostru găsim nenumărate exemple ale actualității în sensul major, artistic. În spectacole precum **Moștenirea** de Titus Popovici, pus în scenă de Horea Popescu, la Naționalul bucureștean, în **Piticul din grădina de vară** de D. R. Popescu, la Naționalul bucureștean, în minunatul recital al Valeriei Seciu, **Arta iubirii**, de la Teatrul Mic, în **A treia țeapă** de Marin Sorescu, în viziunea lui Ion Caramitru și în dramatizarea **Dimineața pierdută** de Cătălina Buzoianu, după romanul Gabrielei Adameșteanu la Teatrul Bulandra, în aspra satiră a lui Mihai Ispirescu, **Într-o dimineață**, realizată cu aciditate și spirit critic de Dan Micu la Teatrul Nottara — pentru a nu le cita decît pe acestea, dar numărul lor e evident mai mare —, actualitate înseamnă atitudinea civică și politică a creatorilor, expresia convingătoare și emoționantă a acesteia în imagini artistice de o tulburătoare originalitate. Indiferent de timpul cînd se petrec evenimentele, veacul eroic al lui Mircea cel Mare, lupta comuniștilor în ilegalitate, epoca plină de tulburări a lui Țepeș, sau primele decenii ale secolului nostru, toate spectacolele amintite sînt încărcate de adeziunea sinceră, emoționantă a artiștilor de a îmbogăți universul spiritual al publicului, de a-i trezi admirația pentru bine și frumos și disprețul față de tarele trecutului, erori și vicii.

Au existat în teatrul nostru și exemple de piese „actuale" doar prin faptul că au prezentat evenimente petrecute acum, dar care nu au produs nici un impact, după cum există și spectacole cu piese încărcate de actualitate în sensul adevărat al cuvîntului, cu esențe extrase din contingent, dar care nu au reușit să comunice acest lucru fiind terne și neinteresante, lipsite de fiorul transfigurării, al subiectivismului creator care încarcă de lirism și sens o punere în scenă.

O piesă cum este **Piticul din grădina de vară**, atît de actuală în montarea ei craioveană, impresionant de actuală și la premiera ei absolută din 1974 de la Tîrgu Mureș în viziunea regizorală a lui Dan Micu, a cunoscut și variante fără ecou, cu accentul pus pe accidental și nu pe sensurile generalizatoare, fără sublinierea devenirii, a continuității, a unității dialectice dintre tradiție și viitor.

Adeseori această primejdie îi paște pe realizatorii pieselor cu subiect inspirat direct din contemporaneitatea fierbinte a zilelor noastre. De aceea meritul lor este într-adevăr mare atunci cînd reușesc să-și asimileze și să interiorizeze actualitatea, relieîndu-i esențele. Mă refer de data aceasta la cîteva spectacole memorabile tocmai prin faptul că au reușit să sublinieze permanențele acolo unde puteau rămîne la o răsfrîngere fără relief: **Opinia publică** de Aurel Baranga, pusă în scenă la Teatrul de Comedie, **Niște țărani** de Cătălina Buzoianu, după romanul lui Dinu Săraru, la Teatrul Mic, sau piesele lui Platon Pardău, **Iubirile de-o viață** și **Ioneștii** la Teatrul Național. Tudor Mărăscu este un regizor care a pus în lumină dimensiunile cu largi valori generalizatoare ale pieselor acut actuale ale lui Paul Everac la Teatrul Giulești, reușindu-i acest lucru și în piesa cu tonalități de cameră **Sculptură în os**, montată recent la Teatrul Nottara, la fel ca și Dan Alecsandrescu, care a realizat **Cartea lui Ioviță** de același autor la Naționalul din Tîrgu-Mureș și la Naționalul ieșean.

Ridicarea la valorile de permanență i-a reușit și lui Silviu Purcărete în trilogia **Politica** de la Teatrul Foarte Mic, după cum și lui Dan Micu în cîteva piese ale lui Horia Lovinescu, dintre care **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă** rămîne la loc de frunte.

Acestor regizori cu experiență li s-au alăturat în ultimul timp și reprezentanții tinerei generații, Dominic Dembinski cu **Acești îngeri triști** de D. R. Popescu pusă în scenă la Constanța, Ștefan Iordănescu, cu aceeași piesă, la Arad, și Cristina Ioviță la Sibiu cu **Lunga poveste de dragoste** de Tudor Popescu.

În centrul atenției actorilor dramatici și al creatorilor artei spectacolului stă omul ca subiect și obiect, dar nu omul în general, ci omul zilelor noastre, constructorul socialismului, care a realizat minuni schimbînd înfățișarea țării, dar și omul care trebuie format și educat în spiritul patriotismului, al dragostei față de pămîntul strămoșesc, al respectului față de faptele eroice ale înaintașilor, conștient că trăiește într-o epocă nouă, a edificării socialismului și comunismului, a unei lumi din care trebuie să dispară răul, nedreptatea.

Aceste idealuri majore se întruchipează și în acțiuni ce se petrec sub semnul unui prezent imediat, cum sînt întîmplările din **Fără aprobare** de Petre Ispas, ce și-a găsit pînă acum o înfățișare scenică doar sub forma unui reportaj dramatic plin de concretețe, cum este spectacolul creat de Cristian Hadjiculea la Teatrul Mic, dar și cu parabole filozofice precum **Dalbul pribeag** de Dumitru Radu Popescu pus în scenă la Timișoara de Ioan Ieremia. Se găsesc plenar aceste idealuri și în spectacolul de mare montare **Moștenirea** de Titus Popovici, dar și în dramele istorico-parabolice ale lui Marin Sorescu, **A treia țeapă** și **Răceala**, actualitatea însemnînd astfel și prezent imediat, dar și esențele perenității noastre ca națiune și popor.

Actualitate în teatrul nostru nu înseamnă nici modă și nici coincidență cu accidentalul, ci rațiunea intrinsecă a artei, aceea de a surprinde dimensiunile universale ale existenței umane pornind de la realitățile și imperativele timpului nostru, de la tradițiile artei și culturii românești, de la idealurile majore ale epocii noastre.

Ileana Berlogea

Moment din Baltagul după Sadoveanu, pe scena Teatrului „Luceafărul" din Iași. Scenariul — C. Paiu, regia — Natalia Dănăilă

Pentru generațiile noi

PRINTRE darurile de preț făcute artiștilor ce se adresează tineretului și copiilor, precum și acestor spectatori fragezi, e și Teatrul „Luceafărul" din Iași. Nu e doar o clădire unde se dau reprezentații, ci un centru cultural, programînd spectacole în două săli, expoziții, acțiuni de inițiere în artă, întîlniri de creație, într-o activitate laborioasă, inspirată și continuă. Dat în folosință în urmă cu doi ani, acest teatru — acum cel mai frumos și mai bine dotat din țară, un adevărat palat al poveștilor, care te desfată prin tot ceea ce-ți oferă — se prezintă ca un sediu predilect al publicului mic. Participarea copiilor la jocul păpușilor e ea însăși un spectacol încîntător, al freneziilor inedite. Atras de montările cu adaptări ale unor romane românești binecunoscute, spectatorul tînăr e și el prezent în marea și eleganta sală, care își poate modifica structura după necesitățile punerii în scenă.

Oferind, recent, unui grup de specialiști o trecere în revistă a creațiilor sale, Teatrul „Luceafărul" s-a dovedit a-și concepe programele cu anvergură culturală și adecvare la scopuri. Repertoriul e divers, aspirația spre o actualitate efectivă e evidentă, strădania artistică sezisantă, trupa bine alcătuită, cu disponibilități largi. Printre colaboratori se află scriitori (însă foarte puțini), scenografi remarcabili (Mioara Buescu, Rodica Arghir, Vasile Jurje, Marfa Axenti), muzicieni tineri de talent (Dorina Crișan, Gil Ioniță, Anda Tăbăcaru — simțindu-se însă și nevoia partiturilor unor maeștri). Munca regizorală e susținută în principal de experimentatul și devotatul Constantin Brehnescu și de Natalia Dănăilă (directoare și animatoarea cultă, energică, eficace a instituției). Cea de-a doua a realizat o montare atractivă pentru pentru copii mici, **Frumoasa din pădurea adormită**, și o versiune scenică bine întocmită a romanului **Baltagul** de Sadoveanu (scenariul, Constantin Paiu), cu sufluș epic, cîteva momente de intens dramatism și scene de ritual românesc alcătuite cu gust. Primul regizor e încă tributar unor modele învechite (de pildă, în adaptarea, greoaie și împîslită, după **Neamul Șoimărești**), vădind însă și un efort de originalitate plastică și compoziționlală în **Harap Alb** (măști excelente) și evidențiindu-se cu o încercare interesantă de autodepășire, prin folosirea unui limbaj artistic mai modern și a unor forme stilizate, laconice, de sugestie mai fină, în **Viltoarea timpului** (libretul însă rău scris, confuz). Cîteva spectacole s-au arătat anodine — **Motanul încălțat, Scufița Roșie** — într-o parodie nefericită și lipsită de haz. O tentativă de antologie, **Pomul păpușilor**, e cu totul neavenită prin paupertate literară lucie și lipsă de nerv scenic.

Absența comicului e cu atît mai paradoxală cu cît artiștii au un umor personal savuros — din fire și din născare — de factură populară, sînt dezinvolți, cu spirit improvizatoric și deplină aplicație la sarcinile scenice asumate, Ion Agachi, Simona Agachi, Cristina Ciubotaru, Liviu Smîntînică, Constantin Ciofu, Nicolae Brehnescu, Constantin Amuntencei, Doina Iarcucievici, Liliana Mavriș, Toma Hogea, Ortansa Stănescu, Gheorghe Svaiter, Emilia Prăjinaru, Mircea Sava, Nina Dimitriu Ulmu, Viorel Vîrlan, Gabriela Dobrescu, Aurelian Bălăiță constituie împreună una din cele mai bune trupe de păpușari din țară. Se cuvine a fi servită cu literatură valoroasă românească și străină, pentru a-și putea releva harurile și virtuțile. Unii sînt talentați și ca actori dramatici (în spectacolele pentru tineret) dar majoritatea se manifestă aici la modul diletant, iar vreo cîțiva chiar supărător de stîngaci. Cu atît mai mult ar fi necesară deci colaborarea cu scriitori veritabili, din afara teatrului, renunțîndu-se la încropeli subliterare săvîrșite la repezeală în interiorul instituției, și de atragerea unor regizori însemnați care, pe lîngă cei existenți, să lărgească paleta prestațiilor artistice, să ajute calificat la formarea trupei — în ce privește evoluțiile pe scena deschisă — să descopere noi valențe ale artiștilor, să le perfecționeze mijloacele interpretative.

Tot din discuții a reieșit că și directoarea, și regizorul teatrului privesc cu luciditate și spirit critic la ceea ce au făcut pînă acum și că intenționează a multiplica, benefic, relațiile cu lumea teatrală, a da un spor sensibil de calitate repertoriului și creațiilor scenice.

Au toate posibilitățile s-o facă. Oricum, munca lor pentru bucuria spectatorilor nevîrstnici și pasiunea curată cu care li se dedică acestora sînt merituoase, dînd personalitate Teatrului „Luceafărul".

SÎNT zece ani de cînd a luat ființă, în Bulevardul Republicii, Teatrul Foarte Mic. Un deceniu în care s-au născut în această sală, practic fără scenă, un veritabil atelier de creație, multe și felurite spectacole. Emblema instituției pare a fi **căutarea** de posibilități cît mai atractive pentru cointeresarea publicului în evoluțiile teatrului politic, inspirat de idealul actual al societății noastre, în dezbaterile iscate de abordarea unor probleme sociale de real interes.

Au fost convocați, prin ani, autori diverși — unii dînd mari și durabile satisfacții, alții producînd eșecuri clare și, firește, neprielnice. Dar activitatea s-a desfășurat continuu sub egida **încercării** și experiențele n-au cum fi blamate atîta timp cît se subordonează unor finalități importante, declarate. Ceea ce s-a reușit fără tăgadă e readucerea în circuitul scenic a unor valori indiscutabile ale teatrului românesc — cum sînt Dina Cocea sau Irina Răchițeanu — lansarea unor autori tineri, afirmarea unor piese de o contemporaneitate ardentă — cum e trilogia **Politica** a lui Theodor Mănescu — și mai ales propulsarea unor regizori ai generațiilor noi, care au aflat aici cea mai largă și generoasă ospitalitate. Sperăm că lăcașul îi va adăposti cu aceeași comprehensiune și în continuare.

Sărbătorirea primului deceniu de existență a Teatrului Foarte Mic a avut loc printr-un spectacol-antologie cu fragmente din cele jucate aici. Un spectacol mișcător și totodată inspirator de încredere în admirabila trupă și în veritabilul ei animator, neobositul, hărăzitul director de vocație Dinu Săraru. Am privit cu emoție și expoziția realizată de vrednica secretară literară Adriana Popescu — afișe, fotografii, citate din presă (și ce aproape i-a fost critica, prin ani, acestei instituții !), date despre turnee și serii de reprezentații, mărturii ale unor oaspeți străini. Și am privit cu interes și duioșie publicul : eram nu puțini din cei ce ne-am aflat și în prima seară, în noiembrie 1979. Printre acești spectatori constanți : scriitori, artiști, oameni de știință, oameni politici cu răspunderi importante, activiști culturali de seamă... Aplauzele lor îndelungi au răsplătit o creație colectivă demnă și consecventă, viabilă, a timpului nostru și un jubileu frumos.

Valentin Silvestru

Jubileu

● **Dimineața pierdută** de Cătălina Buzoianu (adaptare scenică după romanul omonim al Gabrielei Adameșteanu), în regia aceleiași, la Teatrul Bulandra, a împlinit 200 spectacole. În rolul principal, Tamara Buciuceanu (alternativ, îl susține Zoe Muscan). Personajul Ivona, interpretat într-o lungă serie de reprezentații de Gina Patrichi, e deținut acum, cu brio, de Leopoldina Bălănuță.

Martori ai Marii Uniri

VOCEA crainicului mai reverberează încă în sala de proiecție : „Vrem să zdrobim lanțurile robiei noastre sufletești prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul, unirea tuturor celor de o limbă și de o lege într-un singur și nedespărțit stat românesc“... Filmul la care lucram avea să relateze **Pagini din cronica Marii Uniri**, scrise cu numele eroilor neamului întru implinirea visului de veacuri al istoriei noastre. Era un „reportaj de suflet“ al evenimentului de la 1 Decembrie 1918, care se născuse din dorința de a continua, cu dezvăluirea unor noi și emoționante momente, ceea ce săvîrșiseră și alți colegi de-ai mei — să amintesc numai pe Mircea D. Popescu, Paul Orza, Ioana Popescu, Liliana Petringenaru, Doru Chesu, Valeriu Slobozeanu, Eugen Gheorghiu — care au dăruit temei Unirii filme de referință ale documentarului românesc. In paralel, am lucrat, împreună cu Șerban Comănescu și Mihai Constantinescu la documentarul artistic de lungmetraj **România la 70 de ani de la Marea Unire**, după un scenariu semnat de Nicolae Dragoș, George Radu Chirovici și Adrian Vasilescu.

Acum, din nou, în preajma lui 1 Decembrie aniversar al istoriei noastre, amplificat de efervescentele idei ale Congresului al XIV-lea al Partidului, cînd întregul popor este chemat spre noi înfăptuiri, ne stăruie în minte cinstirea celor ce „s-au bătut și s-au jertfit pentru marele ideal al neamului : Unirea cea Mare“ ...Spiritul înălțător, revoluționar al evenimentelor de la 1918, cînd întreaga națiune română a dat dovadă de o desăvîrșită maturitate și de un pătrunzător simț al istoriei, respiră din fiecare document al desăvîrșirii noastre naționale. Am în față exemplarul din ziua de miercuri 27 noiembrie 1918 al ziarului „Unirea“ ce apărea la Blaj... „Istoria ne cheamă la fapte — deschide prima pagină Convocarea la Adunarea Națională de la Alba Iulia.... Mersul irezistibil al civilizațiunii omenești a scos și neamul nostru românesc din întunerecul robiei la lumina conștiinței de sine...“.

Cu mijloace specifice genului, bizuindu-se pe documentele vremii, pe relatări ale celor ce au trăit acele zile fierbinți, prezentîndu-ne locuri și fapte legate de desfășurarea impetuoasă a evenimentelor, filmul documentar a creat emoționante secvențe-mărturii ale momentului unic al istoriei patriei, Unirea, pe care Nicolae Bălcescu o numea „visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari“... Am certitudinea că rămînem mereu datori față de această perenă temă de suflet românesc, față de cele 35 000 de glasuri ce au exprimat, la 1848, pe Cîmpia Libertății de la Blaj, suprema dorință a unui întreg popor : „Vrem să ne unim cu țara !“, față de cele 100 000 de voințe ce reprezentau toată suflarea Ardealului, Maramureșului, Crișanei și Banatului, săvîrșind la 1 Decembrie 1918 actul de dreptate istorică al Unirii cu România... Mai sînt încă oameni, locuri și fapte pe care nu le-am filmat, există încă oameni ale căror mărturii de participanți la înfăptuirea marelui vis al națiunii române așteaptă să vadă lumina ecranului.

Cu unul dintre aceștia mi-a făcut cunoștință prof. dr. Alexandru Roz din Arad. Este vorba de nonagenarul Ioan Dubeștean, membru al Gărzii Naționale din comuna Conop, a cărui fotografie din tinerețe stă la loc de cinste în Muzeul de istorie din Arad, alături de alți participanți la marile evenimente din Transilvania anului 1918. Tot la Arad am filmat relatarea unei nepoate a lui Vasile Goldiș... Am pășit cu sfințenie dincolo de pragul casei lui Ștefan Cicio-Pop, între pereții căreia a fost ales, la 31 octombrie 1918, Consiliul Național Român Central format din 6 reprezentanți ai Partidului Național Român și 6 reprezentanți ai Partidului Social Democrat. Un subiect pasionant pentru 10 minute de film documentar l-ar putea constitui răspunsul la întrebarea : de ce nu dispunem de nici o fotografie a celui de al 12-lea membru al C.N.R.C., reprezentantul P.S.D., Basiliu Surdu ?... Între timp am aflat că trăiește la București o nepoată a luptătorului pentru unire Ștefan Cicio-Pop, Ileana Popa...

O fotografie document a Marii Uniri

Prof. dr. Mircea Valea din Deva l-a adus în fața aparatelor noastre de filmat pe nonagenarul Victor Suiaga. După ce ne-a vorbit despre entuziasmul de nedescris ce domnea pe Cîmpul lui Horea în acea zi istorică, bătrînul participant la marele eveniment a dat citire „Marșului Gărzilor Naționale Române din Ardeal“ compus de Tim. Popovici pe versuri de Ion Brosu : „Sosit-a ceasul libertății / De-atîtea veacuri mult dorit / Vuiește-adîncul depărtării / Ca gemetul cumplit al mării / Și-n largul strălucind al zării / Un soare nou a răsărit...“. El însuși o „istorie vie“. Victor Suiaga ne-a ajutat și să identificăm locuri din preajma Devei legate de răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan...

Am mai scris și-am să mai amintesc din nou despre acea zi de toamnă însorită, cînd, intrînd în clădirea nouă a Consiliului Popular din orașul Ineu am văzut sub formă de frescă, pe un perete întreg, fotografia (alăturată acestor rînduri) înfățișînd pe cei 22 de reprezentanți ai localității la Adunarea Națională de la Alba Iulia.

Zeci de „amănunte“ întîlnite în timpul elaborării filmului realizat anul trecut nu au încăput în acel film : întîlnirea cu Sebastian Ispas, stegarul comunei Mirăslău la Adunarea Națională de la Alba Iulia ; povestea celor doi fotografi care ne-au lăsat inestimabilele documente în imagini despre 1 Decembrie 1918 (pe lîngă Samoilă Mîrza din Galtiu, a mai făcut fotografii, în acea zi istorică de la Alba Iulia, și Gheorghe Ardelean, în casa căruia, din comuna Mihai Viteazul, am poposit în octombrie 1983) ; portretul lui Ion Șeredean și portretele altor participanți la Adunarea Națională de la 1 Decembrie 1918, filmați, în 1983 și 1988 în Sala Unirii din Alba Iulia, printre care și Cornel Crișan, care lucra la gara din Teiuș în acea vreme. Să mai amintesc popasul făcut în casa lui Eugen Rades din Blaj, care ne relatează cum a stat de pază în noaptea de 23 spre 24 noiembrie 1918 în preajma avionului aterizat, împlinind atîtea semnificații, pe Cîmpia Libertății de la Blaj, pilotat de aviatorul locotenent în armata română, Vasile Niculescu. Însotit de ardeleanul Precup, curajosul pilot, demn urmaș al lui Aurel Vlaicu, a survolat Carpații Răsăriteni, venind de la Bacău, să aducă românilor transilvăneni mesajul și încurajările fraților „din țară“...

Emoționantă posibilitatea reunirii într-un film-document a mărturiilor participanților la Adunarea Națională de la 1 Decembrie 1918, care mai trăiesc astăzi în satele și orașele țării.Unirea pentru toate veacurile a Transilvaniei cu Patria mamă este o flacără vesnic vie, care va inspira întotdeauna creația artistică.

Pompiliu Gîlmeanu

Cinema

Flash-back

Haz și tragism

■ UNA din ambițiile cele mai nobile ale creatorului, de la un nivel oarecare în sus, este să iasă din formula obișnuită, să spună altceva și altfel decît s-a spus pînă la el. Adevărul acesta arhi-banal funcționează mai ales cînd e vorba de „rîcirea“ unor obișnuințe artistice, de coborîrea din tragedie, din dramă sau melodramă în registre mai destinse, mai detașate, mai puțin crispate. Frontul fusese pînă la **Marele război** (1959) un filon atacat din toate unghiurile posibile ; cu încrîncenare, revoltă, ură, patetism, cu voce confesivă, cu precizie documentară, cu teribilism, exasperare, consternare. Cine s-ar fi gîndit să apeleze la mijloacele comediei ? Nu părea oare indecent să faci să se rîdă de suferințele ciinești ale tranșeei ori de dorul sacru de casă al combatanților ?

Chaplin reușise la timpul său, în cîteva bobine memorabile, să demonteze această prejudecată. Dar eroul de care se rîde în **Charlot-soldat**, de pildă, este pandantul regizorului însuși, iar în ochii spectatorului, care confundă, în acest caz, artistul cu personajul, hazul negru nu pare o blasfemie, ci doar amărăciune autoironică. La Mario Monicelli, procedeul e mai riscant pentru că oamenii în jurul cărora se țese comedia sînt alții, sînt luptătorii concreți de la Piave, din primul război, sînt plutoanele și batalioanele care au intrat în istorie, sînt părinții și bunicii ale căror portrete îndoliază manualele cu mențiunea : „au căzut pentru țară“. Tonul bonom și lipsit de cea mai mică nocivitate al regizorului izbutește imposibilul aproape : o satiră burlescă, dar profund înțelegătoare, care nu contrariază cîtuși de puțin pietatea noastră firească în fața eroilor. Oamenii trăiesc, rîd, blestemă, spun anecdote și vorbe de duh, se tem, rabdă frigul și foamea, își fac farse, ca peste o clipă să moară și să se confunde cu piramidele de stîrvuri anonime. Hazul pe care ni-l propune Monicelli merge tot timpul pe muchea invizibilă dintre viață și moarte, dar este — aici e tot secretul — modalitatea pe care o găsesc protagoniștii înșiși pentru a nu-și pierde firea în fața absurdului. E un rîs interior, intim, o armă secretă pe care fiecare o poartă bine ascunsă sub propria conștiință, ca sub o cămașă.

Lovitura de teatru pe care o propune în final Monicelli este că toți, sau aproape toți, eroii mor, lăsîndu-ne nouă, supraviețuitorilor măcelului de pe peliculă, cumplita, concreta remuscare că nu am explodat înaintea lor, că nu am putut să-i salvăm la timp printr-un țipăt. Liniștea strivitoare care se lasă peste joaca tragică la care am asistat se umple, în fiecare din noi, cu același film, derulat restrospectiv, dar încărcat acum cu o altă stare de suflet, intransigentă, reactivă.

Romulus Rusan

Radio t.v.

Confesiuni radiofonice

● PRIVIND lumea literaturii cu ochi de filosof și moralist, Corneliu Baba vibrează confin cu sensibilitatea celor pe care i-a ilustrat, cu destinul atitor personaje pe care le propulsează, în fond, în chipul cel mai autentic, cu mijloacele artei sale, în virtejul timpului, deci al viitorimii. „Arătări vii“, „aievea înfățișate“, ca să reluăm marele ideal rostit de Caragiale în pragul lui 1900, așa ne apar eroii din **Bietul Ioanide** sau **O scrisoare pierdută**, pictorul urmărind, cum singur o mărturisea într-o recentă emisiune radiofonică **(Capodopere ale artei românești)**, să „dea viață nălucilor de frumusețe“, oferind, în același timp, o versiune, de acută originalitate, a paginilor lîngă care a întîrziat și între care (edițiile o dovedesc) și-a înscris tulburătoarele sale desene. Nu mai puțin portretele de scriitori sînt memorabile. În 1953 termina, după ce vreme de aproape un an lucrase „într-o permanentă stare de transă“, chipul lui Mihail Sadoveanu. Impenetrabil și visător, privind mai degrabă înăuntru decît în afară (în 1941, în **Istoria literaturii**, Călinescu nu avea o altă perspectivă atunci cînd, în încheierea exegezei sale, accentua cu referire la omul a cărui operă o analizase, „lăsarea în jos a gurii, zîmbetul împietrit al feței“, „ochii nelămuriți, reci, venind de departe și trecînd peste prezent“), prozatorul se odihnește, cu imperială detașare, între ramele eterne ale tabloului. Liniștea solemnă a tabloului abia poate, însă, ascunde unda magnetică a neliniștii, aici oarecum estompată, mult mai evidentă într-o acuarelă terminată cu doi ani înainte, în 1951, unde Sadoveanu împrumută încrîncenarea semeață și mîhnirea plină de tensiune din toate autoportretele pictorului. Recunoscîndu-și meritul de a fi „un simplu ucenic al meu propriu“, Corneliu Baba constituie, cu siguranță de maestru, o lume a cărei forță impresionează deopotrivă mintea și sufletul. Înțelegerea tablourilor sale devine, cum singur o spune referindu-se la artă în general, o victorie.

● O nouă rubrică cuprinsă în sumarul emisiunii **Fonoteca radioului la dispoziția dumneavoastră** ne-a prezentat, duminică, un autoportret Silviu Stănculescu. Mărturisind, cu înțeleaptă reticență, cîteva date ale biografiei vizibile, el ne-a luminat, cu destulă zgîrcenie, secțiuni ale biografiei interioare abia întrevăzută dincolo de lumina ce înconjoară, prin tradiție, destinul actorului de teatru și film. În consecință, recunoaște Silviu Stănculescu, fac parte dintre oamenii care lasă destul de greu să se vadă lucrurile la care țin și de care sînt în stare, formele realizării sale fiind, bineînțeles, rolurile, mai exact pregătirea lor, căci „cea mai adevărată clipă e cea în care pregătești spectacolul“, „modelînd“ lutul din care poate să se ivească creația viitoare. Vesel și trist, însingurat și doritor de oameni, actorul și-a încheiat confesiunea cu un cunoscut poem, deloc întîmplător ales, desigur, un poem vorbind despre forța omului de a reîncepe mereu, de a înainta, de a umple minutul trecător cu șaizeci de secunde de veșnicie.

Ioana Mălin

Telecinema

Natura talentului

■ BUN, de acord, e cum spune Sandburg, bătînd o ulucă în cosmica ogradă a poeziei : „Toți vor să joace Hamlet“ : mai toți actorii, indiferenți la cele întîmplate părinților lor, vor să ia un craniu în mînă și stînd într-un pes să se întrebe : să dormi ? să mori ?, toți țin morțiș să dea sfaturi altor actori, s-o alunge pe Ofelia — chit că în viața lor n-au refuzat nimic —, să se lăfăie între înțelepciunile lui Polonius și Horațiu, în sfîrșit, toți vor să joace Hamlet — numai Diaconu, nu ! De cîte ori îl văd (ca duminică seară, el, inginer agronom, contemplînd și comentînd, acasă, un interviu al lui la tele — „Viața satului“, sărind în sus cînd constată că i s-a redus din bogăția de idei la hectar) — asta-mi vine în cap, umplîndu-mă de plăcere și rîs : „Toți vor să joace Hamlet...“ Pe el un deget a scris mare cît toate zilele că n-o să fie niciodată Hamlet, sau Lear, sau Macbeth, și din acest „blestem“, Diaconu — apt și mîine pentru un „Kir Ianulea“ ! — abia că înflorește și se dezvoltă, ca într-o binecuvîntare pogorîtă din însăși interzicerea clișeului. Nimic trudnic, umflat, gargarisit în talentul lui care, ca un făcut, se simte cel mai bine printre cei mici, iuți, tenaci și naturali, acei care asigură vigoarea și tainicul scandal al firescului sub soare și stele. Nici o încordare urîtă de venă, nici o grefă artificială, nici o îngroșare de glas ; dacă există o monotonie în arta lui — acea monotonie necesară care consacră importanța unei creații și uimirile — apoi ea provine din dezgustul de măsluire. Și atunci, unde ar fi vicleșugul care dă sensul și hazul oricărui comediant, chiar cînd nu pare muncit de tragedii și nicicum de inocență ?

La Diaconu, trebuie s-o luăm pe aici : pe orice pune ochiul, mîna, pasul — pe un măr, pe o tobă, pe un telefon, pe o căciulă, pe un prieten pe care-l întreabă doar atît : „de ce faci pe nebunul ?“, pe un radio la care, lucrînd pe o schelă, ascultă un meci, pe un buletin de identitate, pe o bară de troleibuz, pe un păhărel de tulburel, pe o vită, pe o ginganie sau pe o namilă, — pe absolut orice e în jurul său, pe tot ce mișcă, rîul, ramul, dramul, drama, el produce și insinuează, prin natura privirii și vorbei, cu acel elan al somațiilor adolescentine, aceeași întrebare anormală, nefirească, angoasantă, dar cea mai „artistică“, pe măsura măreței din veac : ești sau nu-ți ești credincios... ? De joacă în „Hamlet“ sau nu, actorul cel bun tot acolo ajunge. De „bătrîna sepie“ Shakespeare nu se scapă cu una cu două — și nici n-ar fi bine, nu mai spun ce păcat...

Radu Cosașu

Plastica

Semnele perenității

CU expoziția sa de la Muzeul de artă al R.S.R., segment simptomatic din programul pe termen lung asumat ca o condiție de a fi a creatorului, **Ileana Balotă** propune mai multe unghiuri de abordare, fiecare relevant pentru o anumită realitate obiectivă. Este, într-un anumit fel, **o performanță exemplară**, date fiind speciozitatea domeniului, amploarea compunerii spațiale, densitatea ideilor și a mesajelor și, nu în ultimul rînd, valoarea intrinsecă, dar și exterior-ambientală, a întregii etalări. Acceptînd această realitate de substanță, dincolo de orice alte posibile discuții sau nuanțări, dincolo de judecățile de gust sau conjuncturale, vom putea parcurge expoziția ca pe o **imagine unică** și **unitară** sub raportul intenției tematice și al calităților profesionale.

Probabil că principala idee ce se desprinde autoritar la un prim contact este aceea a **imenselor resurse** de care dispune spațiul, încă neexplorat suficient, al textilelor ca soluție complexă, ambientală și spațială, decorativă și expresivă în egală măsură. După care, concluzie logică, vom constata încă o dată la ce cotă de excelență se află acest teritoriu în arta noastră contemporană, grupînd nume și lucrări, tendințe și latențe, sub semnul unei superioare înțelegeri a destinului specific. Apoi, urmînd firul acelorași motivări, vom constata că arta textilelor, în acest caz o variantă a tapiseriei ridicată la parametri monumentali și tridimensionali, este capabilă de **metaforă** și **semn**, de subtilități cromatice și tactile, propunînd noi criterii și solicitînd disocieri profunde. Se poate vorbi, în cazul acestei expoziții ca și în altele, despre un **nou destin social al genului**, consecință a mutațiilor petrecute în estetica și practica sa, vocația spațiului public depășind limitele agreabilului sau pe cele ale utilului deghizat. Ileana Balotă a meditat asupra implicațiilor ce decurg din schimbarea condiției obiectului textil fără a nutri iluzii romantice sau entuziasme efemere, propunînd prin actualele **Metafore ale pămîntului** o soluție cu mai multe aplicări și nu un experiment în sine. Astfel ajungem la discuțiile ce se pot purta luînd ca punct de plecare condiționările subiective, adică talentul, pasiunea, capacitatea de invenție, rigoarea și neobosita convingere că și arta textilelor reclamă **sincronismul** oricărui alt domeniu, în competiție cu timpul marilor spectacole ale civilizației tehnologice. Este acesta un palier al realității contemporane pe care merită să ne oprim atunci cînd discutăm fenomenul creației, pentru a nu risca desuetudinea, conservatorismul și paseismul stagnant, dar mai ales pentru a lăsa deschise căile de acces imensului stoc de **talent, inteligență** și **spirit euristic** existent la nivel național. Artista se dovedește astfel o prezență emblematică pentru tensiunile actuale, asumîndu-și în continuare răspunderea de a oferi **un model** și **o platformă concretă**, așa cum a făcut în întreaga existență de creator și maestru al multor generații ajunse astăzi repere în spațiul textilelor. Și totul cu seriozitate, cu o răspundere și o superioară detașare de incidental sau minor ce se transferă în calitatea demersului, în capacitatea de a gîndi un ansamblu și nu doar segmentele, de a proiecta dincolo de concret sau imediat.

SUGESTIV și greu de semnificații, genericul **Metaforele pămîntului** ne trimite la o sursă arhetipală, în sensul regăsirii unei condiții originare prin **spiritul locului**, alveolă matricială și reper pentru geografia afectivă a omului. Sentimentul regăsirii prin teluricul articulat după logica superioară a naturii îmbogățite de om este dominat, el se desprinde nu doar din sugestiile fiecărei piese gîndite ca o imagine în sine ci, mai ales, din perceperea întregului, reconstituire și restituire a naturii ca natură. Spațiul generos al expunerii valorifică din plin proiectul inițial, gîndit la scara compunerii expresive care să ne capteze, să ne cuprindă și să ne implice vizual, apoi afectiv, în scenografia alveolei metaforice. S-ar putea vorbi despre existența unui **traseu inițiatic**, în sensul parcurgerii succesive și cumulative a etalării, sub discreta persuasiune a reperelor ce orientează simultan spațiul concret și pe cel emoțional, într-un fel de superioară și subtilă direcționare a liniilor de forță. Există un anumit punct, sau moment, în care senzația participării la miracolul pămîntului și al naturii devine aproape o certitudine, chiar dacă nu sîntem hrăniți cu imagini livrești sau cu ideile unei filosofii a spațiului. Efectul se datorează capacității artistei de a oferi **un dublu convingător** și o sinteză spațio-cromatică de forță evocatoare pregnantă, adresîndu-se în egală măsură intelectului și intuiției, culturii și emotivității. Ne aflăm într-un microcosmos re-creat de pe pozițiile unui șir de idei și simboluri cărora trebuie să le găsim sursa nu doar în instinctul creatorului și în apartenența sa la un spațiu modelator, ci și în meditațiile și disocierile operate pe marginea unei întregi literaturi, la rîndul ei cosubstanțială cu matricea telurică și spirituală. Ne regăsim în plină **poezie agrestă**, vitalistă și fragilă totodată, mai ales în cea transilvană, avîndu-i drept repere pe Coșbuc, Goga și Blaga. În felul acesta aducem în discuție **dimensiunea etnică** a creației artistei, dar și mult utilizata contaminare cu precedentele artei populare. Firește, totdeauna cînd se vorbește despre textile, mai ales dacă repertoriul cromatic mizează pe tonurile naturale, în gamă, este invocat primatul modelului tradițional, folcloric. Ideea în sine rămîne utilă, uneori poate și corectă, dar hipertrofierea ei reduce demersul unui artist cult, redactînd proiecte și modele în consens cu o întreagă civilizație contemporană, la practica rutinieră și repetitivă a junei țărăncuțe așezată la războiul de țesut arhaic, în atmosfera bucolică de operetă. Departe de Ileana Balotă, sau de orice alt artist profesionist, această imagine, deși la origine putem invoca modele arhaice, chiar și pe arhetipala Penelopa, din efortul demiurgic al căreia putem extrage profitabile surse metaforice.

Dar **Metaforele pămîntului**, grele de seva subterană și de cea a plantelor, de culorile anotimpurilor și ale roadelor, nu ar fi complete și nici suficiente dacă peste ele nu ar pluti **Zboruri** înalte de măiestrie, parcă și ele desprinse din materia primară. Artista dispune de o paradigmatică știință a **dozării efectelor cromatice**, utilizînd cele mai diferite și nuanțate asocieri tonale, într-o exuberantă alternanță de acorduri și armonii, surdinizate sau eclatante ca sub impulsul unui miez solar. Din acest punct discuția antrenează în vîrtejul analizei **virtuțile picturale** propriu-zise, capacitatea de a opera într-un domeniu de graniță, **interdisciplinar**, cu intruziuni de tridimensionalitate sculpturală și colorism. Calități ce se relevă și se impun, treptat, ca dimensiuni indispensabile imaginii și datorită calinelor subtilități tactile, voluptuos-materializate ca o altă cale de acces spre complexitate obiectului ambiental. Voința de a realiza **un întreg**, o compunere prin piese paradigmatice și suficiente în sine, de a regăsi o **elocvență originară** în afara anecdotei sau a narațiunii, se degajă ca o provocare acceptată de Ileana Balotă din partea unui întreg complex de situații, mutații și posibilități ale artei moderne, și căreia îi dă o replică exemplară. S-ar mai putea opera îndelungi și fertile variațiuni sau speculații pe marginea acestei expoziții, dar toate se regăsesc, disimulate sau nu, în chiar substanța ei, **în esența demersului.**

Dominantă rămîne ideea **valorii** unei întregi opere, certitudinea că prin Ileana Balotă se afirmă nu doar un timp ci însăși **permanența artei**, nu doar o ipostază contemporană ci **perenitatea creației** ca emanație a spațiului din care provine și pe care îl reprezintă artistul.

Virgil Mocanu

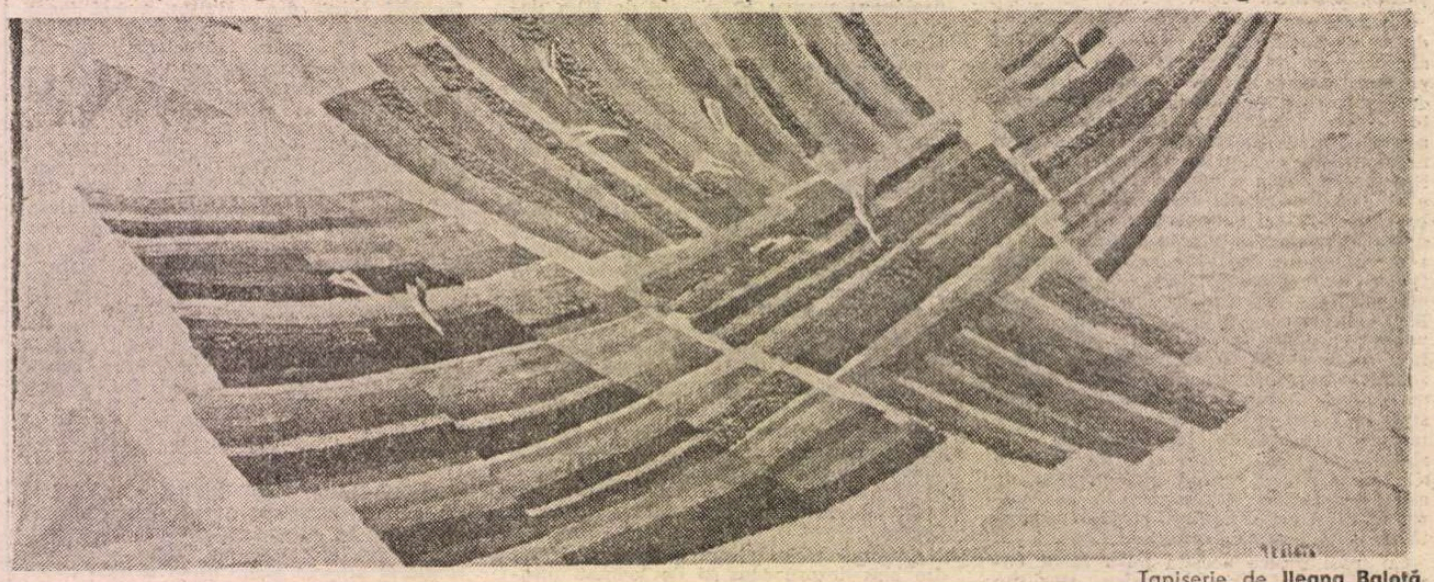

Tapiserie de **Ileana Balotă**

Muzica

BACĂU

Activitate muzicală impetuoasă

ORCHESTRA simfonică din Bacău și dirijorul ei permanent Ovidiu Bălan au o activitate într-adevăr impresionantă : i-am ascultat recent în Capitală. În luna octombrie am luat parte la „Zilele muzicii contemporane", eveniment băcăuan de răsunet și pilduitor din multe puncte de vedere pentru întreaga mișcare muzicală a țării, iar cînd am ajuns la Bacău, la început de noiembrie, bravii muzicieni de aici tocmai reveniseră după turneul de succes în R.S.S. Moldovenească, cu concerte date la Chișinău, Bălți și Orhei. Așa că, a 62-a „Gală a tinerilor concertiști" din seria celor organizate împreună cu Colegiul criticilor muzicali din Asociația oamenilor de artă — A.T.M. — venea, ea însăși, după eforturi susținute în planul inițiativelor artistice și al realizării lor efective. De-a lungul celor trei substanțiale și dificile programe, înfățișate în perioada 3—5 noiembrie, am admirat devotamentul și eficiența cu care au fost sprijinite aparițiile a numeroși tineri soliști. Munca de pregătire a concertelor, dăruirea în momentul contactului cu publicul, în admirabila sală de muzică „Ateneu" cu care a fost înzestrat municipiul, toate acestea sînt susceptibile să se impună constiinței melomanilor, opiniei publice în general.

Prima seară a „Galei" a început cu apariția unuia din studenții clasei de violoncel de la Conservatorul din Iași, actualmente îndrumată de foarte activul muzician care este Alexandru Morosanu. Tînărul Florin Găureanu ne-a înfățișat frumoasa **Baladă haiducească** de Paul Constantinescu, reactualizînd arzătoarea și evocatoarea lucrare a marelui compozitor român, care se înscrie într-un domeniu de chintesență a întregii sale creații. Solistul a avut o prezență atrăgătoare și de bun augur, dat fiind că era vorba de prima sa apariție pe un podium simfonic, iar dialogul cu orchestra — fără îndoială că datorită în bună parte sprijinului atent al dirijorului — s-a făcut în condițiuni mulțumitoare, care au relevat componenta epică esențială a discursului muzical.

Samir Golescu este un tînăr pianist ieșean al cărui talent a fost luminat de Concursul de la Craiova pentru premiul „Dinu Lipatti", unde s-a clasat primul între cei mai buni concurenți și a fost audiat cu plăcere și în cadrul „Galelor" anterioare ; de notat că apropierea de **Concertul nr. 1** de Ceaikovski, cu bune șanse de a realiza o versiune convingătoare a reputatei lucrări, temută pentru dificultatea ei, s-a vădit încă în urmă cu ani, la Arad. De data aceasta, Samir Golescu s-a confirmat ca un talent comunicativ, fermecător, cu o atracție îndreptățită pentru paginile romantice de suflu larg. Interpretarea a fost intensă, cu frazări frumoase, chiar dacă se poate aștepta o decantare superioară a ideilor, o **purificare** a conductului melodic abundent ; aceasta va duce desigur și la o colaborare mai apropiată cu întregul aparat simfonic.

Programul inaugural al manifestării **s-a** încheiat cu tălmăcirea popularului **Concert în do minor, nr. 2** de Rahmaninov, de către Valeriu Rogacev, în strînsă colaborare cu Orchestra din Bacău și cu dirijorul acesteia. Pianistul se impune, cu fiecare apariție, ca una dintre personalitățile artistice ale generației sale, interpretarea, în acest caz, fiind pătrunsă de noblețe și distingîndu-se printr-o certă **ținută.** Cu alte cuvinte, Valeriu Rogacev nu se lasă în voia valurilor sonore și a clișeelor, ci domină desfășurarea muzicală, îi conferă o logică strînsă și o energie stăpînită în chingi de oțel — iar de aci tensiunea apare generată cu un potențial infinit superior față de execuțiile **doar** curgătoare și destinate **să placă** doar, fie și cu prețul unor concesii făcute gustului îndoielnic, romanțios.

Cea de a doua seară s-a deschis cu **Concertul pentru fagot și orchestră** de Carl Maria von Weber, în care solistul, Romeo Domuncu, a avut una din cele mai remarcabile contribuții ale întregii „Gale". Cîntul său instrumental a fost de o mare distincție, sonoritatea consecvent calitativă, evitîndu-se pe tot parcursul lucrării aspectul citeodată dur, greoi, al execuției la instrumentul respectiv. Fagotul a ieșit, deci, din sfera umorului cumva gros și nediferențiat, evidențiindu-se ca un instrument cu calități solistice deosebite, care poate prilejui desfășurări lirice pătrunzătoare și în același timp etalarea unei eleganțe, a unui **cavalerism** de înaltă factură.

Ioana Corina Stoian, care a absolvit Conservatorul „Ciprian Porumbescu", a evidențiat certe calități în ce privește fluența execuției și o catifelare sonoră aparținînd unor daruri inconfundabile în cîmpul naturaleții minuirii viorii ; apariția tinerei violoniste pe podium este înzestrată cu farmec și muzicalitate. Fără îndoială că atacarea vîrfurilor repertoriale — în speță a **Concertului în re major** de Beethoven — implică o responsabilitate aparte și ar trebui tentată în momentele mai mature ale unei cariere solistice : ne referim la intensitatea trăirii textului, la greutatea specifică, din punct de vedere emoțional, acordată rostirii beethoveniene.

Seara s-a încheiat cu **Dublul concert pentru vioară, violoncel și orchestră** de Brahms. Luminița Rogacev și Diana Ligeti au realizat o fuziune avansată a intențiilor interpretative, înfăptuind suflul unitar de care se cuvine să fie animat cîntul solistic bivalent. Angajarea tinerelor muziciene în susținerea unei lucrări de asemenea dificultate este meritorie, cu atît mai mult cu cît partitura a fost înțeleasă în componentele ei esențiale. Luminița Rogacev, violonistă de recunoscută sensibilitate, s-a vădit din nou la înălțimea textelor de anvergură și adîncime a simțirii, deși tonul nu a avut consistența brahmsiană, specifică, rămînînd cumva **subțire** și etalînd un vibrato nu tocmai adecvat ; pe de altă parte, Diana Ligeti s-a arătat aceeași interpretă de generozitate și puritate, cu o acoperire stilistică vastă. Să menționăm, totuși, că sunetul se cuvine, în această împrejurare, să dobîndească o forță de pătrundere sporită, în toate registrele. Ovidiu Bălan, care a apreciat în chip deosebit prestația soliștelor, a sudat întregul simfonic într-un bloc sonor convingător.

În fine, matineul duminical care a marcat finalul Galei tineretului muzical de la Bacău a avut ca protagoniști, în chip oportun, soliști la instrumente de suflat. Începînd cu Vasile Boar, care a ales faimosul **Concert pentru oboi și orchestră în re minor** de Alessandro Marcello. Cizelarea și puritatea sunetului, elevația frazării au făcut dreptate lucrării și au învederat încă o dată că școala noastră de domeniu este competitivă la nivel internațional. Apoi, Dan Avramovici, un familiar al întîlnirilor tineretului muzical, a făcut cunoscută lucrarea mai rar cîntată a lui Johann-Melchior Molter, **Concertul pentru clarinet-picolo și orchestră în la major,** pentru ca **Simfonia concertantă pentru clarinet, oboi, fagot, corn și orchestră** de Mozart (soliști Dan Avramovici, Vasile Boar, Romeo Domuncu și Remus Cozma) să încheie în chip reușit programul, vădind capacitatea tinerilor soliști — în bună parte astăzi membri ai Orchestrei Simfonice din Ploiești — de a dialoga eficient, atît în cadrul cvartetului de suflători cît și cu ansamblul simfonic.

Singura cîntăreață a „Galei tinerilor concertiști" a fost de data aceasta Claudia Codreanu, mezzosoprană cu însușiri deosebite, cu o emisie vocală plăcută, sonoră fără a fi forțată, cu o muzicalitate adaptată cerințelor celor două **arii ale lui Cherubino** din opera **Nunta lui Figaro** de Mozart. Studentă în clasa Georgetei Stoleriu de la Conservatorul bucureștean, Claudia Codreanu va cîștiga, desigur, în anii ce vin, o anumită suplețe și rafinamentul interpretării, ce vor împlini profilul unei artiste de reale perspective în domeniul vocilor de mezzosoprană, de plinătate și în același timp de maleabilitate și strălucire.

Alfred Hoffman

O nouă biografie Eminescu

ION ROȘU a publicat un prim volum (o primă secțiune) dintr-o monografie.*) Și proiectul se anunță a fi de proporții (vor fi cu totul cinci volume) care, cum se anunță, cutează a deveni „o reevaluare critică a întregii biografii a lui M. Eminescu". Am citit-o, cu mare interes și, adesea, mărturisesc cu bucurie recunoscătoare, captivat nu numai ca la lectura unui bun roman, ci și cucerit de logica strînsă a demonstrației.

Călinescu avea o rea părere despre eminescologi, ironizîndu-i cu spor. Și avea dreptate dacă ne amintim cît de violent și stupid au reacționat acești eminescologi la apariția celor două monografii ale sale care deschideau, totuși, un nou capitol în exegeza vieții și operei lui Eminescu. Tipologia acestui soi de eminescologi nu s-a pierdut nici azi cu totul și manifestările ei mărginit-încăpățînate mai avem a le înregistra cu uimire. Ion Roșu se detașează astral de această amărîtă speță. Refuză prezumția, reexaminează cu ironie dosare încărcate de erori cu ghiotura, le extrage pe acestea din urmă cu penseta, le verifică, demonstrîndu-le falsul sau interpretarea deformatoare, restabilește adevărul prin recitirea probelor existente, descoperă altele prin apel la arhivă, riscă, propunîndu-ne, noi ipoteze — adesea pe cale deductivă — creditabile. Ironiile sale, justificate perfect în general și cu deosebire în cîteva „contribuții", tratate chiar mai aspru, de regretatul Șerban Cioculescu sau de Al. Piru, au trezit protestele, nu înțeleg de ce, ale unor comentatori care cred că o exegeză biografică trebuie să fie costumată în uniformă de pastor protestant. Îndrăznesc să mărturisesc că, dimpotrivă, acest ton acid și sarcastic, cu ajutorul căruia se restabilește adevărul, m-a cucerit. Apoi face bine faptul că autorul nu se consideră infailibil și că nu-și consideră investigațiile definitive, așteptînd de la el și de la alții noi lumini. O și spune explicit : „Aceasta din urmă (ipoteză, n n.) gata oricînd să fie înlocuită de un viitor adevăr definitiv, pentru că cercetările de arhivă continuă și ele ne pot rezerva surprize dintre cele mai mari. Noi înșine, odată cu scrierea acestei cărți, nu ne-am suspendat investigațiile documentare...". Acest sentiment al relativului, în care sălășluiește și modestia firească, face bine în laboratorul istoricului literar. De altfel, aceasta este chiar una dintre condițiile esențiale ale muncii în istovitoarea noastră disciplină.

PRIMUL volum al vastei construcții proiectată de Ion Roșu se ocupă de originile familiei din care avea să se ivească Eminescu. Această coborîre îndepărtată spre origini nu e o bizarerie hazardată sau inutilă. De-a lungul unui veac și mai bine în jurul originii etnice a lui Eminescu s-au aglomerat atîtea prejudecăți „acuzatoare" încît restabilirea adevărului e cu adevărat necesară. Nu-i vorbă, de n-ar fi fost această ceață vicioasă în jurul arborelui genealogic eminescian, chestiunea n-ar fi meritat atîta efort de investigație și demonstrare. În **Geneza formelor culturii**, P.P. Negulescu demonstra, de pildă, citînd surse autorizate, că strămoșul matern al lui Goethe a fost turc (Soldan), că filosoful Kant era de origine scoțiană (fatăl său scriindu-și numele, englezește, **Cant**), că Schopenhauer era de origine olandeză, Nietzsche era de origine poloneză (bunicul său se numea Niecki), Lessing era și el polonez de origine (Leubnicz) etc. etc. Și aceasta n-a împiedicat cu nimic recunoașterea faptului că aceste personalități au fost expresia concentrată a spiritualității germane. Astfel de exemple se pot cita în orice spațiu cultural, inclusiv cel românesc. Importantă, stăruie antropologii, nu e determinanta etnico-rasială (evaluabilă prin chimismul sangvin și al datelor antropometrice) ci mediul sufletesc, cultural-spiritual în care se formează personalitatea unui artist sau cugetător. El, acest climat ambiant, va conferi particularitate deosebitoare creației, imprimîndu-i acea trăsătură distinctivă care se numește specificul național. Săpăturile arheologice în jurul arborelui genealogic eminescian sînt însă, cum spuneam, necesare pentru a spulbera prejudecățile și a restabili adevărul originii sale și a strămoșilor săi. Un recenzent neînțelegător al cărții lui Ion Roșu afirma că acuzațiile de străinism zvîrlite poetului sînt o cabală a liberalilor cu care redactorul de la „Timpul" se războia necontenit. Nu e adevărat. Astfel de „acuzații" stupide au fost proferate încă în „Curierul" lui Balassan de la Iași, în ianuarie 1877, cu multe luni, deci, înainte ca Eminescu să fi devenit redactor al gazetei oficiale a Partidului Conservator. Tot de această armă s-a folosit și poetul, poate chiar înaintea adversarilor săi, căutînd genealogia fruntașilor liberali. Apoi despre ipoteza originii străine a poetului au glosat prieteni ai săi apropiați (Slavici, Negruzzi), eminescologi cu stagiu (ca Leca Morariu), Eminescu însuși cochetînd adesea cu ideea. Aici, pe acest teren atît de accidentat, trebuie operat cu calm, atent și cu metodă sigură. Sînt tocmai procedeele cu care lucrează Ion Roșu, mereu scrupulos și aproape detectivist.

Rînd pe rînd, autorul examinează diferitele ipoteze despre originea poetului (turcă, bulgară, suedeză, ruteană, poloneză, armeană, sîrbă, albaneză, persană, germană, evreiască, tracică), întoarce lucrurile pe toate fețele, le verifică prin documentele existente, elimină erorile de lecțiune sau de interpretare, așezîndu-le pe terenul solid al adevărului. Multe dintre aceste ipoteze false se datorau numelui originar al poetului, în care deopotrivă radicalul **Emin** și terminația **ovici** apăreau exotice sau numai enigmatice, ducînd gîndul căutării originii în afara spațiului românesc. Destui eminescologi au muncit decenii de-a rîndul pentru a dezlega enigma, construind ipoteze care, deși uneori eliminau hotărît o eroare, făptuiau alta sau altele. Ion Roșu s-a folosit inteligent de cercetările antecesorilor creditabili (mai ales Vasile Gherasim, Bogdan-Duică, Gh. Ungureanu, D. Vatamaniuc, mărturisirile memorialistice ale lui Matei Eminescu), adăugînd pe ale sale proprii, odată cu raționamentele deductive, întotdeauna pasionante. Vasile Gherasim descoperise, în 1922, că primii Eminovici se pot identifica, în 1804, în Călinești lui Cuparencu din județul Suceava.

De unde veneau acești Eminovici ? Fără dezlegarea acestei întrebări nu se putea înainta cu folos. În 1975 și 1976 D. Vatamaniuc — care, și el, se bizuise pe un studiu arhivistic din 1928—1929, al lui Zenovie Pîclișanu — fructificat de Bogdan-Duică în 1932 — a făcut investigații în arhivele din Blaj, Vad, Cisnădie, Rășinari, găsind acolo Iminoviceni (sau Eminoviceni) atestați încă din prima jumătate a secolului XVIII. Aceștia, mai tîrziu, au emigrat în Bucovina nu, cum crede D. Vatamaniuc, datorită unor persecuții religioase ci, dovedește Ion Roșu (utilizînd un studiu al istoricului Ion Nistor), pentru că aici, în Bucovina subjugată de habsburgi, beneficiau de scutire de bir. Cu asta s-a clarificat dar nu s-a dezlegat și geneza patronimului care atîta a dat de furcă eminescologilor. Aici intervine contribuția originală a lui Ion Roșu. El propune o ipoteză ingenioasă și deplin verosimilă. Și anume că aspectul slav al patronimului poetului indică o clară origine bănățeană a familiei care a fost românească, sîrbizîndu-i-se numele potrivit unui procedeu utilizat acolo după 1718 cînd provincia a devenit, sub raport religios, supusă patriarhiei de la Carlovăț. E, probabil, că „întîiul dintre strămoșii poetului căruia i s-a atașat sufixul **ovici** a fost tatăl elevului Iosif Iminovici din Blaj". Tatăl acestuia, preot, deci obligat de ierarhi să-și sîrbizeze numele, se născuse prin 1705, fiul avînd 10 ani, în 1755. Ni se propune și o explicație pentru radicalul **Emin** (Imin). Aici, în Banat, urde datorită ocupării provinciei de către turci, timp de 164 de ani (1552—1716), influența orientală în lexic a fost puternică, Emin-ul fiind un fel de comisar financiar pe acea vreme. E probabil că vreun strămoș, avînd această funcție administrativă, era cunoscut, în partea locului, pe lîngă numele de botez, și cu particula profesională determinativă. Cîndva porecla, sîrbizată prin sufix, a devenit un nume pe care îl purta un autohton. Explicația, o ingenioasă demonstrație, e seducătoare și chiar convingătoare. Avînd ca probă unică menționarea într-un document a unui Vasile Iminovici-Rați. Or, Rați (Racz) înseamnă în maghiara folosită în Ardealul acelei vremi, **Sîrbul.**

NU altfel, deși mai puțin sofisticat, procedează autorul cu ramura maternă a arborelui genealogic al poetului : cu familia Iurașcu. Aici lucrurile par (poate că și sînt) mai puțin încurcate. Iurașcu, știa și Matei Eminescu, este o veche familie românească atestată documentar încă din vremea domnitorului Ștefan Tomșa (1563—1564). E drept că și despre această ramură a ascendenților poetului s-au spus vrute și nevrute. Ion Roșu elimină, după o metodă bine pusă la punct, „basnele" și pistele eronate. Avem de semnalat, în acest despărțămînt al arborelui genealogic eminescian, două contribuții originale și foarte importante ale lui Ion Roșu. Prima e identificarea lui Ion Iurașcu, străbunicul poetului. Pentru această a cercetat un recensămînt al Moldovei din 1774 cu optzeci de mii recenzați, ajungînd, după eliminarea altor Iurașcu, la cel care interesa. E o muncă istovitoare care trebuia făcută pentru a restabili adevărul. Acest Ion Iurașcu — în sfîrșit identificat — este părintele stolnicului Vasile Iurașcu, bunicul dinspre mamă al poetului, și el e de origine nord-basarabeană (Hotin). Soția stolnicului, Paraschiva, era fiica unui Iacob Donțu, rus de origine. Deci bunica dinspre mamă a poetului — cum declarase și Matei Eminescu — era, pe jumătate, rusoaică. Raluca, mama poetului, era fiica unui om rostuit, arendaș de moșie, cum se pare că a fost și Ion Iurașcu. Iar soțul ei, Gheorghe (tatăl poetului), ajuns cămînar și, din administrator de moșie în Dumbrăvenii lui Balș, posesor de moșie la Ipotești, avea cam aceeași profesiune ca și tatăl și bunicul ei. Cealaltă contribuție a lui Ion Roșu e infirmarea ipotezei, care a găsit credit la exegeți cu renume, potrivit căreia boala poetului ar fi provenit din ramura maternă a lui Eminescu. N-am spațiu fie și pentru a-i rezuma argumentația. O menționez pentru că o găsesc interesantă și demnă de a fi înregistrată cu toată seriozitatea.

Cartea lui Ion Roșu e remarcabilă și contribuțiile sale în eminescologie sînt extrem de importante. Și totul e comunicat și demonstrat pe spațiul restrîns a 200 pagini, la care se adaugă un tabel cronologic — foarte util — de nici 15 pagini. E un record de substanță pe un spațiu concentrat. I-aș reproșa autorului — filolog prin pregătire, totuși — că în transcrierea unor documente mai vechi acuză neglijența sau diletantismul, menținînd pînă și pe **u** final. Exigența trebuie să fie egală în toate articulațiile unei cărți. Apoi, probabil în grabă, ni se spune de două ori (p. 15 și 104) că Eminescu însuși „va schimba terminația slavă (a numelui său, n.n.) cu una românească". Dar, știe tot omul, această modificare — un benefic botez — e datorată lui Iosif Vulcan. Contestă (sau va contesta cu probe) Ion Roșu acest adevăr știut sau e chiar o simplă neglijență regretabilă ? Nu știu, pentru că nu ni se spune. Dincolo de asta, mă bucur să pot spune că Ion Roșu a intrat cu dreptul în istoriografia literară, recomandîndu-se, prin cartea sa, un coleg de stimă care își va cuceri (și-a cucerit) o notorietate meritată. Pentru că nu e la îndemîna oricui să scrie o biografie nouă, atît de substanțială, despre cel mai mare poet al românilor. Îi aștept cu încredere volumele următoare.

Z. Ornea

*) Ion Roșu, **Legendă și adevăr în biografia lui Eminescu. Vol. I. Originile.** Editura Cartea Românească, 1989.

Trapez

CCC

1 467. De cîte ori am intrat într-un lac, pe aproape era și puțul.

1 468. Am recitit, după mai mult de jumătate de secol, unele texte scrise pe la douăzeci de ani. Mi-am apărut ca o traistă cu semințe de mătrăgună. Între timp, am devenit un sac. Plin cu cartofi degerați.

1 469. Cei care de dimineață pînă seara te orbesc cu spiritul lor sînt ca un cer fără nori. De la un timp, ți se face dor de ploaie.

1 470. Adeseori, frumusețea e un protest.

1 471. De cîte ori intru în mare, mă gîndesc cu o ușoară vinovăție, ca la niște oameni pe care i-aș frustra, la cei cărora le e dat să trăiască în țări înconjurate numai de uscat.

1 472. Venea corbul și-i ciugulea ochii. Venea vulturul și înghițea hălci întregi din el. Venea hiena și-i rodea oasele. Iar pe craca unui copac, o păsărică : cirip, cirip... Ceea ce voia, probabil, să spună : — Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.

Geo Bogza

Intelectualul umanist

CU prilejul acordării Premiului „George Călinescu" al Revistei de Teorie și Istorie Literară academicianului Alexandru Rosetti, reiau unele însemnări despre acela care poate să fie considerat printre ctitorii culturii românești contemporane, profesorul ilustru al Universității din București, membru al Academiei Române, al Academiei Suedeze, al Academiei Iugoslave, Doctor honoris causa al Universităților din Lyon, Aix-en-Provence, om de știință emerit. Alexandru Rosetti a creat o operă monumentală, fiind totdeauna o prezență activă, o puternică forță intelectuală în efervescența creatoare a climatului științific și cultural românesc.

Opera sa, generată de o continuă, intensă activitate pluridecenală, și-a aflat o recunoaștere pozitivă generală în patria sa ori în marile centre culturale ale lumii, în Europa sau America. Ea s-a dezvoltat, cu rezultate excepționale, în două mari direcții : lingvistica generală și studiul limbii române și al limbilor balcanice.

Profunda cunoaștere a izvoarelor și a cuceririlor filologiei de la origini pînă în perioada contemporană a generat o impresionantă listă bibliografică.

Între numeroasele cărți și studii care tratează despre problema limbii naționale, despre raporturile dintre limbă și cultură, vor rămîne totdeauna clasice **Filosofia cuvîntului** și **Istoria limbii române** la care a lucrat, cu absolut devotament intelectual, îmbogățind-o cu fiecare ediție, incredibilul timp de cincizeci de ani. Această operă nu lipsea numai României, ci lumii întregi, fiind integral reprezentativă pentru metoda științifică a marelui savant, stăpîn deplin pe instrumentele de studiu, bazat pe o imensă cercetare a faptelor de limbă, înzestrat și cu o sensibilă intuiție caracteristică excepționalului său talent filologic. Este o splendidă sinteză a maturității creatoare, a voinței încordate a omului de știință, dominator absolut, **duca e signore** al ariei investigării sale, o **summa** a gîndirii filologului, o clară exprimare a teoriilor sale, cunoscute și primite, cu admirație și aprobare plenară, oriunde în lume.

Profesorul nu a fost niciodată un izolat în turnurile înalte ale științei sale. De la începuturile sale didactice și pînă astăzi, el nu s-a putut socoti vreodată în afara lumii fremătătoare a celor tineri care l-au înconjurat totdeauna nu numai cu o profundă stimă ci și cu o fierbinte afecțiune. În jurul său s-a creat o școală dinamică, alcătuită din reprezentanți de seamă ai filologiei de azi care s-au împărtășit din luminile savantului profesor pentru care dezvoltarea cercetării științifice este indisolubil legată de schimbul larg de informații și opinii, de impulsionarea a tot ce este nou.

Niciodată nu va putea fi uitată activitatea celui mai dinamic și mai „deschis" editor pe care l-a cunoscut cartea românească într-o perioadă de mare efervescență, cînd, sub egida sa, au fost tipărite edițiile de clasici români (dintre care neîntrecută rămîne monumentala Eminescu—Perpessicius), și au fost publicați scriitorii cei mai valoroși ai vremii și care se numeau Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Ion Barbu, Lucian Blaga, George Bacovia, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Emil Botta și o pleiadă de tinere talente confirmate strălucit în anii pe care îi trăim. Niciodată nu va putea fi uitată bătălia culturală a editorului împotriva obtuzității constrîngătoare, prin îndeplinirea marelui act cultural progresist al publicării monumentalei **Istorii a literaturii române** a lui George Călinescu, prieten de idei de-o viață.

Alexandru Rosetti este și un scriitor, caracterizat de ceea ce s-ar putea numi notația instantanee, spontaneitatea impresiilor, aticismul expresiei. Marele călător, invidiat pentru itinerarele sale mirifice de-a lungul Planetei, pentru vitalitatea excepțională și setea de frumos, a transcris impresii de o profundă sensibilitate în memorialele sale. Cînd are „mînă" (expresia atît de adecvată îi aparține), el scrie **Note din Grecia** („telegramele sufocate de emoție", relevate de Călinescu !), **Cartea Albă**, **Diverse**, sau acel excepțional jurnal de lectură care este **Cîteva preciziuni asupra literaturii române.**

TOTDEAUNA Alexandru Rosetti a demonstrat o încredere deplină în știință, considerînd cultura drept una dintre cele mai dinamice forțe ale societății umane. Complexa sa activitate didactico-științifică i-a acordat un sens grav, de responsabilitate față de problemele sociale. El este într-adevăr intelectualul care și-a dedicat întreaga viață servirii devotate, umaniste, a științei și adevărului.

Alexandru Balaci

Cartea străină

„Vacanță în sud"

CA și fotografiile din profil, antologiile de proză scurtă întocmite după principiul cîte texte atîția autori au un inconvenient. Nu îngăduie decît o identificare parțială a celor antologați. Iar uneori imaginea care rezultă diferă sensibil de aceea cunoscută. În antologia alcătuită de Mariana Ștefănescu, **Vacanță în sud** * subintitulată **Nuvela sîrbă contemporană**, cititorii lui Ivo Andrić au surpriza unei povestiri cu turnură fantastică, o replică la **Moartea la Veneția**. Miodrag Bulatović, al cărui roman **Oameni cu patru degete** a fost tradus anul trecut la noi, e prezent cu o povestire marcată de radicalitatea refuzului realismului, or, în roman, atitudinea prozatorului față de realism e mai degrabă conciliantă.

Povestirea sîrbă contemporană, așa cum e reprezentată în antologia Marianei Ștefănescu, se revendică precumpănitor din realism. Începînd cu nuvela Isidorei Sekulić, **Kosta Cutremur** și încheind cu aceea a lui Radoslav Bratić, **Fotografie fără tată.**

La mai bine de trei decenii de la data primei apariții, nuvela Isidorei Sekulić cuprinde numeroase sugestii postmoderniste. Pornind de la ironia cu care autoarea își ia distanță de locurile comune ale realismului tradițional, continuînd cu finul umor cu care sînt întrebuințate procedeele realismului, pînă la particularitățile protagonistului, la prima vedere un personaj din categoria neînsemnaților cehovieni. De fapt, croitorul Kosta are un destin comparabil cu acela al eroilor din vechime, numai că redus la scara unui orășel de provincie și a îndeletnicirii sale deloc eroice. El face parte din categoria celor „născuți pentru a fi singuri", dar nu se împacă cu soarta sa, își face un nume în orășel, își întemeiază familie, dar așa cum nu-și poate alege părinții, nu-și poate schimba nici copiii, care se rup de familie, lăsîndu-l pe croitor să-și sfîrșească zilele în singurătate. Nefericitul Kosta, personaj melodramatic — orfanul neînțeles e, tipologic, unul dintre personajele favorite ale romanelor foileton, iar asta de pe la mijlocul secolului trecut — e tratat fără sentimentalism ; nu se poate vorbi, însă, de parodierea vreunui model dat sau de acea conștiință a literarității textului, presupunînd o nouă autentificare, ci de o anume neîncredere în eficiența artistică a realismului tradițional, manifestată prin ironia vocii auctoriale.

Povestirea lui Ivo Andrić, **Vacanță în sud**, care dă și titlul volumului, propune o altă imagine a prozatorului decît aceea pe care cititorul român o știe din traduceri, imagine diferită chiar și față de aceea, consemnată de Petar Dzadzić, prefațatorul antologiei, înregistrată de istoricii literari sîrbi. E un **memento mori** senin, de senectute, în care faptul oarecare al unei vacanțe pe malul mării capătă însemnătatea unei confruntări cu elementele, mai întîi, transformîndu-se apoi într-o acordare a ritmului lăuntric al personajului cu acela, atemporal, al naturii. Presimțirea morții e, la Ivo Andrić, un prilej de consonanță cu natura, cu ritualurile ei, aceleași, indiferent de mersul istoriei.

Un excelent povestitor este Antonije Isaković care, în **Clipa**, trece de la un plan temporal la altul, adică de la evocarea întîmplărilor din război la consemnarea faptului de viață imediată, căutînd, în acest du-te vino, semnificația universal umană. Pentru Isaković, s-ar zice, excepționalul nu ține numai de greutatea istorică a evenimentelor, ci și de capacitatea povestitorului de a-l sesiza în noianul de fapte oarecare din cotidian ; cu alte cuvinte, prozatorul urmărește un itinerar existențial de-a lungul căruia colecționează valori perene. Vădit marcată de povestirile lui Hemingway, **Jalousie** de Aleksandar Tišma e o nuvelă în care unui tensionat story sportiv i se suprapun două planuri, unul al relațiilor politice, iar celălalt al legăturilor amoroase. Mai mult explicativ decît sugestiv (problematica în întreg lanțul ei ar fi ajuns pentru un roman) textul nu-și adună firele. Ceea ce impresionează e ritmul narațiunii — virtuțile artistice rămîn pe al doilea plan.

Demnă de orice antologie a prozei scurte universale, **Cina cea de taină** a lui Milorad Pavić nu mi se pare un text borgesian, aș asocia mai curînd povestirea acelui stil al anilor '60 în care strălucesc mai mulți autori de pe cam toate meridianele literare ale globului, i-aș zice stilul parabolei. Pavić rediscută în povestirea sa mitul biblic al trădătorului în raport cu tragedia artistului modern care-și ignoră condiția ; rezultă o parabolă a vinovăției, să-i zic inocente, în care e incriminată mediocritatea suficientă, incapabilă de implicare, pe care idealul o sperie. Miodrag Bulatović, cel mai tradus dintre prozatorii sîrbi contemporani, scrie în **Vom vedea după** o proză a stărilor angoasante din care lipsește orice preocupare de verosimilitate în ceea ce privește construirea personajelor, marcate cu indici de recunoaștere valabili exclusiv textual. Altfel, dacă observarea înfraumanului constituie material pentru proza realistă (de ce nu !), Bulatović poate fi receptat ca un scriitor de un minuțios realism.

Un kafkian nevizionar e Dragoslav Mihailović. În **Oaspetele**, prozatorul privește exclusiv realist un conflict minor : povestitorul siciit de un șoarece. Autorul ridică la o mare tensiune conflictul, mai precis datele sale, dar cum șoarecele rămîne șoarece, povestirea nu depășește amploarea reproducerii unui caz de nevroză. Procedeul, camusian din cîte știu, răspîndit în anii '60, al dialogului cu un interlocutor a cărui replică rămîne subînțeleasă, e abil întrebuințat de Sveta Lukić. În ansamblu însă **În vederea îmbătrînirii** lasă să se vadă același didacticism, ca în textele camusiene, în pofida unei ruperi „profilactice" a discursului.

Zivojin Pavlović recurge la conflicte strict istoricizate, decurgînd din răspîntiile politice ale anilor '50. Pornind de la tema ireductibilității de clasă, prozatorul urmărește evoluția tragică a unuia dintre ireductibili, un fost fabricant de luminări care devine, peste noapte, reprezentant al puterii populare. Însul nu e la înălțimea misiunii, ba mai mult demonetizează cauza în numele căreia acționează printr-un prostesc exces de zel. E dezvoltată în cadrul nuvelei tema tatălui detestat și detestabil, precum și aceea a supraviețuirii de după anii '50 a celor aflați de cealaltă parte a barierei. La trei decenii după stingerea conflictelor lucrurile își pierd greutatea specifică, metamorfozîndu-se într-un joc de umbre, tragic. Cu premise și final fantastic, **Enciclopedia Morților** de Danilo Kiš e o povestire reconstituind datele unui personaj care traversează o bună parte dintre stadiile Iugoslaviei de după război. Personajul e un prilej de trecere în revistă a evenimentelor post-belice, în ritmul unei existențe. Vojislav V. Jovanović scrie în **Testoasa cu două capete** o baladă a foștilor combatanți, camarazi în cel de-al doilea război mondial, reconstituind, într-un joc imprevizibil de planuri, existența acestora în timp de pace. Moartea vreunuia dintre ei e înregistrată în accentuări de bocet, martorul, fiu de combatant, notînd totul în numele unei implicări moștenite. Cu **Plodul pintecelui tău** Vidosav Stefanović propune o povestire cu premise fantastice, în care, treptat, e decelat realismul conflictual al plus sau minus altruismului. În ansamblu, povestirea e de un moralism învăluit de misterele unei întîlniri nocturne. Milisav Savić construiește în **Căpitanul Vuk** o narațiune cu două registre. În cel dintîi este înregistrată hagiografia căpitanului Vuk, eroul, iar în al doilea întîmplările sale cotidiene de după război. Ruptura dintre eroul Vuk și însul cu același nume se adîncește treptat pînă într-acolo că singura punte dintre unul și celălalt devine moartea. David Albahari scrie proză scurtă cu presentimentul postmodernismului, lucrează cu persoana întîi naratorială asumîndu-și riscul suprapunerii povestitorului cu autorul, astfel că în loc să construiască un text unitar pe „n" pagini se mulțumește cu notații din ansamblul cărora rezultă o lume deopotrivă povestită și reprezentată. Întorcîndu-se în aparență la formula realismului tradițional, Radoslav Bratić, reprezentant al penultimului val de prozatori sîrbi, propune o povestire de factură baladescă, în care substituirea tatălui prin fiu se transformă într-un simbolic ritual **ad hoc**. Întrebuințînd procedee realiste, Bratić constată nașterea unei mitologii, a tatălui, provenind din sentimentul unei dureroase absențe a capului de familie. Realismul observației e împerecheat cu un vizionarism patetic în care chipul tatălui își obsedează urmașul.

Excelent tradusă de Mariana Ștefănescu, cu un dens studiu introductiv, semnat de Petar Džadžić, antologia **Vacanță în sud** ar fi trebuit să consemneze și valul ultimilor prozatori sîrbi pentru a-și merita întrutotul subtitlul.

Cristian Teodorescu

*) **Vacanță în sud** (nuvela sîrbă contemporană). Antologie, traducere și note de Mariana Ștefănescu, Editura Univers, 1989.

Lirică albaneză

Fatos ARAPI

Muncitorii

Ei intră în poem neîncetat, zi și noapte,
neașteptînd ca lirismul să le
deschidă porțile grele,
versul abil, delicat.
Ei intră în poem cum intră în fabrică,
zgomotoși,
fără sfială,
în vuiet de sirenă pornesc motoarele,
se apucă de lucru.

Edificiul poemului geme sub greutatea
mașinilor lor,
aerul gri, metalic tremură și vibrează.
Ei escaladează schelele versului,
sudează fierul și ritmul și rimele
proaspete,
testează calibrele și rezistența ideilor,
a viselor, a iubirilor noastre.

Dhori QIRJAZI

Munții

Un cunoscut mi-a spus cîndva, rîzînd :
„Iubesc cîmpia verde, nesfîrșită,
mă doare-n schimb tabloul cenușiu
al munților cu țeasta pustiită."

De-ar fi așa, nu v-aș iubi, voi, munți,
zăbranicul singurătății,
căci vulturul aici își face cuib
și tot aici e cuibul libertății !

Liri SEITLLARI

E gata poemul pentru tipar?

Și am gonit ciocîrlia din poem,
Gonit-am iarna, zăpada și vîntul,
Am alungat nefasta presimțire,
Bunăvoința mincinoasă,
Prietenia calpă,
Greșeala, deziluzia.
Am reunit o pereche despărțită,

Le-am dăruit înțelegerea.
Iubire deșartă nu e, le-am mai spus,
Nici despărțiri, părăsire, uitare.
Și, în final, le-am găsit o bancă pe
care, cîndva, doi tineri au stat.
E gata poemul pentru tipar ?

Ismail KADARE

Aceste orare de trenuri

Iubesc aceste orare de trenuri din
micile gări
Cînd stai pe peron și privești
nesfîrșitele șine.
Departe, un șuier. Oare ce-o
fi-nsemnînd ?
(Dar nimeni nu știe fantomaticul grai
al sirenei.)

Trenuri rapide. Trenuri cisternă.
Vagoane de lemne.
Trec fără-ncetare.
Tot astfel cum trec
Prin miezul existenței ca printr-o gară,
zilele tale,
Pline cu chemări, zgomote și semnale,
Cu minereul greu al amintirilor.

Toamnă tîrzie

Hudițele satului se pierd înecate în
clisă.
Urme de roți dispar în adîncul cîmpiei.

Vîntul-sbanghiu gonește din urmă
frunzișul,
Frunzele zboară, apoi, ostenite,
planează în smîrc.

Pași noroioși– gînd nestatornic –
topiți-s în zare,
La geamu-i, o fată își plînge norocul
pustiu.

În românește de
Marius Dobrescu

Ken SMITH

■ *„Oricine disperă din cauza versului contemporan ar trebui dus de mînă la această carte", scrie P.J. Kavanagh, în 1967, în „The Guardian" făcînd recenzia primului volum de poezii al lui Ken Smith :* Mila. *În două decenii, Ken Smith și-a construit o operă care-l impune printre poeții majori ai Angliei. Este un poet de viziune, cum consideră critica literară engleză, dar al unei viziuni deschise, în mișcare, de la un spațiu la altul, de la o cultură la la alta.* Poetul culcat, *din care am ales poemul „Vechi vederi de pe fluviu", își inspiră titlul după tabloul cu același nume al lui Chagall, sugestie cît se poate de subtilă a călătoriilor în realitatea reveriei, pe spații cuprinzînd, geografic, natalul Yorkshire și peisajele din sud-vestul Angliei, transcrise într-o structură poetică traversată de nostalgie și statornicul sentiment al timpului, dar și cu trimiteri în inefabilul altor tărîmuri de arte și culturi.*

P. P.

Vechi vederi de pe fluviu

Vedere a orașului cu vapoare,
unele gata de drum –
canalul, în acuarelă, 1830.

Acolo cei săraci își fierbeau urzicile –
toată Anglia și le poate permite.

Dar acești pomi și pînzele de corabie,
în spațiul vast, o femeie
ridicînd anevoie, pe umărul ei, coșul
greu, către casă,
tîrziu în timpul zilei, cît mai e lumină –
toate par să țină de acel loc.

Dacă țara mea, încet, încet,
își luminează din nou satele

deschizîndu-și ușile
și vecinii fluturînd din mînă –
visul acesta dispare curînd.

În fotografia cenușie
trei
soldați

rînjesc spre Franța
unde au murit
cu armele de-a curmezișul,

încet, încet, umăr la umăr,
ținînd pasul ; cei care
l-au urmat pe gornist

sau ghemuiți în noroi ;
au murit în orice caz.
Pentru ce : nu merge

pe-o vedere. Pescuind în jos pe canal
duminicile

le găsesc inițialele
pe pietre
lîngă ecluză.

stînd pe loc repaos împreună,
așa după cum
ei singuri le-au lăsat.

Fără încredere în acest obiect nou –
aparatul de fotografiat –, muncitorii
stau nemișcați pe stradă,

unul ridicînd un băț
plin de suspiciune, un băiat
arătînd cu degetul și bătîndu-și joc.
Alături de el o femeie

întunecată la față
ca neînsorită
parte de dedesubt a aripei unei păsări
care se tot îndepărtează.

În românește de
Platon Pardău

Mario VARGAS LLOSA

COLEGIUL

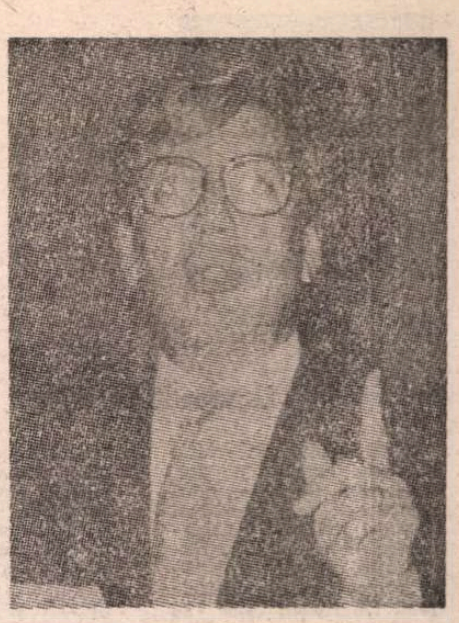

FRAGMENTELE de mai jos fac parte din primul roman al scriitorului peruan Mario Vargas Llosa (n. 1936), Orașul și ciinii, publicat în 1963 și încununat cu premii prestigioase în lumea literelor hispanice (Premio Biblioteca Breve și Premio de la Crítica).

Acțiunea se desfășoară într-un colegiu militar — avînd în prim-plan un grup de elevi interni —, cu incursiuni în trecutul apropiat sau mai îndepărtat al personajelor. Colegiul convertește disciplina într-o impostură care devine un modus vivendi *general. Cel care își păstrează natura este marginalizat și devine victimă. Încercînd să răzbată prin rețeaua disciplinară oficială, cadeții nu fac altceva decît să imite sistemul instituționalizat al dezumanizării, al cruzimii duse pînă la limitele incredibilului.*

Moartea unuia dintre cadeți le revelează celorlalți falsitatea drumului pe care se angajaseră : violența nu-i face „adevărați bărbați", ci se dovedește inutilă, deschisă spre pustiu, spre abjecția totală, de unde întoarcerea spre lume și mai ales spre sine devine cutremurătoare și creează un disconfort răscolitor.

Colegiul este însă simbolul răului social al Orașului, al putreziciunii care încolțește în mediul familial din care provin cadeții. Gesturi și reacții individuale dobîndesc valoare de principii existențiale. Vinovăția adolescenților apare astfel ca un reflex al eșecului educativ al părinților și al întregului sistem social. Iar despuierea de demnitate și calea spre demnitate sînt descrise de Vargas Llosa cu o amară ironie, contrapunctată de lirism și subliniată prin jocul de contraste între afară și înăuntru, între spațiu deschis și spațiu închis, între culoare deschisă și culoare închisă. Structurîndu-și romanul pe alternanța oraș/colegiu, Vargas Llosa creează totodată un suspans — prin rupturi de ritm și prin schimbări în tonalitatea narațiunii —, care ia sfîrșit doar o dată cu cartea.

„TREBUIA să-i fi spus și poate că-mi da vreun sfat, tu crezi că ceea ce vreau să fac e rău și că eu o să fiu singurul care o să aibă de suferit ? Sînt într-adevăr sigur că-i așa ? Dar cine poate fi oare sigur ? Pe mine nu mă poți duce, nemernicule, am văzut eu ce față ai, jur c-o s-o plătești scump. Dar trebuia să-i spun ?" Alberto privește și, spre surprinderea lui, descoperă înaintea ochilor vasta esplanadă acoperită de iarbă unde se aliniază cadeții de la „Leoncio Prado" pe 28 Iulie pentru defilare. Cum a ajuns pe Cîmpul lui Marte ? Esplanada pustie, aerul oarecum rece, briza, lumina crepusculară care cade peste oraș ca o ploaie cenușie îi aduc aminte de colegiu. Se uită la ceas : de trei ore merge fără țintă : „Să mă duc acasă, să mă culc, să chem doctorul, să iau o pastilă, să dorm o lună, să uit de toate, de numele meu, de Teresa, de colegiu, să fiu toată viața bolnav, cu condiția să nu-mi mai aduc aminte de nimic". Se întoarce și refface în sens invers drumul pe care îl străbătuse. Se oprește lîngă monumentul lui Jorge Chávez ; în penumbră, triunghiul compact și statuile lui avîntîndu-se spre cer par din gudron. Un fluviu de mașini inundă bulevardul, iar el așteaptă la colț, cu alți trecători. Însă cînd fluviul se oprește, iar persoanele care îl înconjoară traversează strada prin fața unui zid de bare de protecție, el rămîne pe loc, privind prostește lumina roșie a semaforului. „Dacă s-ar putea da timpul înapoi, s-o luăm de la capăt, din noaptea aia, de pildă, să-i zic unde-i Jaguarul, nu este, ciao, și să nu mă sinchisesc că i s-a furat vestonul, fiecare se descurcă după cum poate, și gata, și-o să fiu liniștit, fără probleme, ascultînd-o pe mama, Albertito, tatăl tău e neschimbat, umblă toată ziua cu femei deocheate, zi și noapte numai cu fripturistele, e neschimbat". Acum e în stația de omnibuz de pe bulevardul 28 Iulie și a lăsat în urmă barul. Cînd a trecut pe lîngă el, s-a uitat doar cu coadă ochiului, dar încă mai stăruie în amintire zgomotul, lumina orbitoare și fumul care ajungeau pînă în stradă. Vine un omnibuz, lumea se urcă, conducătorul îl întreabă „și dumneavoastră ?" și cum Alberto îl privește indiferent, ridică din umeri și închide ușa. Alberto face stînga împrejur și parcurge aceeași porțiune a bulevardului pentru a treia oară. Ajunge la ușa barului și intră. Zgomotul îl încolțește din toate părțile, lumina îl orbește și clipește de mai multe ori. Reușește să ajungă la tejghea printre trupuri duhnind a băutură și a tutun. Cere o carte de telefon. „Acum probabil că-l mănîncă încetul cu încetul, dacă or fi început cu ochii, care sînt mai moi, trebuie să fi ajuns la git, i-or fi devorat deja nasul, urechile, au pătruns pe sub unghii ca niște gîngănii tropicale, și-i devorează carnea, ce mai banchet și-or fi oferind ! Trebuia să sun înainte ca ei să-nceapă să-l mănînce, înainte ca el să fie îngropat, înainte să moară, înainte". Vacarmul îl înnebunește, nu-l lasă să se concentreze suficient pentru a identifica printre coloanele de nume pe cel pe care îl caută. În sfîrșit, îl găsește. Ridică repede receptorul, dar cînd să facă numărul, rămîne cu mîna în aer, la cîțiva milimetri de cadran ; în urechile lui răsună acum un fluierat strident. Ochii înregistrează la un metru distanță, în spatele tejghelei, o haină albă, cu reverele șifonate. Face numărul și ascultă țiriitul : un moment de liniște, un spasm sonor, un moment de liniște. Aruncă o privire în jur. Cineva, într-un ungher al barului, închină pentru o femeie : alții răspund și repetă un nume. Clopoțelul telefonului continuă să sune, cu intervale identice. „Cine e la telefon ?" spune o voce. Rămîne mut ; gîtul lui e ca o bucată de gheață. Umbra albă din fața lui se mișcă, se apropie. „Cu domnul locotenent Gamboa, vă rog", spune Alberto. „Whisky american, spune umbra, o porcărie. Whisky englezesc, whisky bun". „O clipă, spune vocea. Îl chem imediat". În spatele lui Alberto, bărbatul care a ridicat paharul s-a lansat într-un discurs. „O cheamă Leticia și nu mi-e rușine să spun c-o iubesc, băieți. Căsătoria e ceva serios. Dar eu o iubesc și de aceea mă însor cu fătuca, băieți". „Whisky, insistă umbra. Scotch. Whisky bun. Scoțian, englezesc, tot aia e. Nu american, ci scoțian sau englezesc". „Alo", aude. Simte cum îl străbate un fior și depărtează ușor receptorul de ureche. „Da, spune locotenentul Gamboa. Cine este ?" „S-a terminat cu chefurile pentru totdeauna, băieți. De-acum înainte o să fiu un bărbat serios cum altul nu-i. Și-o să muncesc pe rupte ca să fac bani, s-o mulțumesc pe fătucă". „Domnul locotenent Gamboa ?" întreabă Alberto. „Țuică de Montesierpe, afirmă umbra, țuică proastă. Țuica de Motocachi, țuică fainâ". „Eu sînt. Cu cine vorbesc ?" „Un cadet, răspunde Alberto. Un cadet din anul V". „Trăiască fătuca și să-mi trăiască și prietenii". „Ce dorești ?" „Cea mai bună țuică din lume, după părerea mea, asigură umbra. Dar se corijează : Sau una dintre cele mai bune, domnule. Țuica Motocachi". „Cum te cheamă ?" spune Gamboa. „O să am zece copii. Toți băieți. Ca fiecare să poarte numele unuia dintre prietenii mei, băieți. Pe-al meu nu-l dau nici unuia, numai numele voastre". „Arana a fost omorît, spune Alberto. Eu știu de cine. Pot trece pe la dumneavoastră pe acasă ?" „Cum te cheamă ?" spune Gamboa. „Vrei să omori o balenă ? Dă-i țuică de Motocachi, domnule". „Sînt cadetul Alberto Fernández, domnule locotenent. Secția întîi. Pot veni ?" „Vino imediat, spune Gamboa. Strada Bolognesi, 327. Cartierul Barranco". Alberto închide telefonul.

ALBERTO merge pe străzile liniștite din Barranco, printre case mari, decolorate, datînd de la începutul secolului, despărțite de stradă prin grădini întinse. Copacii, înalți și stufoși, proiectează pe pavaj umbre care te trimit cu gîndul la niște pădurani. Din cînd în cînd trece cîte un tramvai ticsit de lume ; oamenii privesc pe ferestre cu un aer de plictiseală. „Trebuia să-i spun totul, uite ce s-a întîmplat, era îndrăgostit de tine, taică-meu zi și noapte cu lipitorile fripturiste după el, iar mama își duce crucea în spinare, spune rugăciuni numărînd mătănii, se confesează iezuitului, Pluto și Bebe discutînd acasă despre, ascultînd discuri în salon de, dansînd la, mătușă-ta făcîndu-și sînge rău în bucătărie, iar pe el îl mănîncă viermii, fiindcă voia să iasă ca să te vadă și tată-su nu l-a lăsat, uite, ți se pare puțin ?" A coborît din tramvai la stația La Laguna. Sub arbori, pe iarbă, cupluri sau familii întregi stau în aerul răcoros al serii, iar țînțarii biziie pe malul heleșteielor, în jurul bărcilor nemișcate. Alberto traversează parcul și terenul de sport : luminile de pe bulevard răzbat pînă la balansoare și la bara fixă ; paralelele, toboganul, trapezele, scara de frînghie zac în întuneric. Merge spre piața luminată și o ocolește : o ia spre faleza pe care o ghicește în fund, nu departe, în spatele unei case cu ziduri crem, mai înaltă decît celelalte și scăldată în lumina piezișă a unui felinar. Ajuns pe faleză, se apropie de parapet și privește : la Barranco, marea nu este ca aceea din La Perla, unde întotdeauna dă semne de viață, iar noaptea murmură cu minie ; e o mare liniștită, fără valuri, un lac. „Și tu ești vinovată, și dacă-ți ziceam l-a omorît Jaguarul, ai fi zis sărmanul, un jaguar adevărat ? nici măcar n-ai fi plîns, iar el era nebun după tine. Și tu ești de vină, dar nu te-a interesat decît fața mea serioasă. Vina și fața mea ! Picioare-de-Aur, care-i o lipitoare, are mai mult suflet decît tine".

E o casă veche, cu două etaje și balcoane care dau într-o grădină fără flori. O alee dreaptă leagă grilajul ruginit cu ușa de la intrare, o ușă veche și ea, sculptată, cu desenele șterse, semănînd cu niște hieroglife. Alberto bate la ușă. Așteaptă cîteva secunde, vede soneria, pune degetul pe buton, dar îl îndepărtează repede. Aude pași. Ia poziție de drepți.

— Intră, spune Gamboa și se retrage din prag.

Alberto intră, aude zgomotul ușii care se închide în urma lui. Locotenentul trece pe lîngă el și înaintează pe un coridor lung, aflat în semiobscuritate. Alberto îl urmează în vîrful picioarelor. Umărul lui Gamboa e foarte aproape de fața cadetului ; dacă ofițerul s-ar opri brusc, s-ar ciocni. Dar locotenentul nu se oprește ; la capătul coridorului, întinde o mînă, deschide o ușă și intră într-o încăpere. Alberto așteaptă pe coridor. Gamboa a aprins lumina. Se află într-un salon. Pe pereții verzi sînt tablouri cu rame aurite : de pe o masă, un bărbat se uită fix la Alberto : e o fotografie veche, cu cartonul îngălbenit, iar bărbatul poartă favoriți, o barbă patriarhală și mustăți cu vîrful răsucit.

— Ia loc, spune Gamboa, arătîndu-i un jilț.

Alberto se așază, iar trupul i se cufundă ca într-un vis. Atunci își aduce aminte că mai are încă chipiul pe cap. Și-l scoate și-și cere scuze, printre dinți. Dar locotenentul nu-l aude, e cu spatele, închide ușa. Se întoarce, se așază în fața lui pe un scaun cu picioarele frumos șlefuite și-l privește.

— Alberto Fernández, spune Gamboa. Din secția întîi, spui ?

— Da, domnule locotenent. — Alberto se trage mai în față, iar resortul jiltului scîrțîie scurt.

— Bun, spune Gamboa. Vorbește.

Alberto se uită în jos : covorul are desene albastre și crem, o circumferință închide o alta mai mică în care se află alta. Le numără : douăsprezece circumferințe și un punct final, cenușiu. Ridică privirea ; în spatele locotenentului se află o comodă, cu fața din marmură, iar mînerele de la sertare din metal.

— Aștept, cadet, spune Gamboa.

Alberto se uită din nou la covor.

— Moartea cadetului Arana n-a fost întîmplătoare, spune el. A fost omorît. A fost o răzbunare, domnule locotenent.

Și-a ridicat capul. Gamboa nu s-a mișcat ; chipul lui e impasibil, nu trădează nici surpriză, nici curiozitate. Nu-i pune nici o întrebare. Își ține mîinile sprijinite pe genunchi, picioarele depărtate. Alberto descoperă că scaunul pe care stă locotenentul are la capete animale : picioare teșite, gheare desfăcute.

— L-au omorît, adaugă el. Cercul a fost. Îl urau. Toată secția îl ura, fără vreun motiv anume, că el nu se băga peste nimeni. Dar ei îl urau fiindcă lui nu-i plăceau glumele, nici bătaia. Îl înnebuneau, se legau tot timpul de el, iar acum l-au omorît.

— Liniștește-te, spune Gamboa. Hai s-o luăm metodic. Și vorbește cu toată încrederea.

— Da, domnule locotenent, spune Alberto. Ofițerii nu știu nimic despre ceea ce se petrece în dormitoare. Toți erau împotriva lui Arana, făceau tot ce era posibil ca el să fie consemnat, nu-l lăsau o clipă în pace. Acum s-au liniștit. Cercul a fost, domnule locotenent.

— O clipă, spune Gamboa, iar Alberto se uită la el. De data asta, locotenentul s-a mișcat pînă la marginea scaunului și și-a sprijinit bărbia în palmă : Vrei să spus că un cadet din secție a tras deliberat în cadetul Arana ? Asta vrei să spui ?

— Da, domnule locotenent.

— Înainte de a-mi spune numele acestei persoane, adaugă Gamboa cu calm, trebuie să te previn asupra unui lucru. O acuzație de genul ăsta e foarte gravă. Presupun că-ți dai seama de toate urmările pe care le poate avea povestea asta. Și mai presupun că știi foarte bine ce vrei să faci. Un astfel de denunț nu e o joacă. Mă înțelegi ?

— Da, domnule locotenent, spune Alberto. M-am gîndit la asta. N-am vorbit cu dumneavoastră pînă acum pentru că mi-era frică. Dar acum, nu-mi mai este.

Deschide gura ca să continue, dar n-o face. Chipul lui Gamboa, pe care Alberto îl privește fără să-și coboare ochii, are trăsături regulate și inspiră încredere. În cîteva secunde, liniile precise ale acestui chip dispar, pielea de oacheș a locotenentului se albește. Alberto închide ochii, vede pentru o clipă fața palidă și gălbuie a Sclavului, privirea lui sfioasă, buzele timide. Nu-i vede decît chipul, iar apoi, cînd deschide ochii și-l recunoaște iarăși pe locotenentul Gamboa, îi revin în minte maidanul cu iarbă, vigonia, capela, patul gol din dormitor.

— Da, domnule locotenent. Îmi asum răspunderea. Jaguarul l-a omorît ca să-l răzbune pe Cava.

— Ce ? spune Gamboa. A lăsat mîinile să-i cadă pe de lături, iar ochii se arată acum intrigați.

— Totul s-a întîmplat din cauza consemnului, domnule locotenent. Cînd cu povestea cu geamul. Pentru el a fost o lovitură cumplită, mai rău decît pentru oricine. Se făcuseră cincisprezece zile de cînd nu mai ieșise din colegiu. Mai întîi i-au furat pijamaua. Apoi săptămîna următoare l-ați consemnat dumneavoastră pentru că mi-a suflat la examenul de chimie. Era disperat, trebuia să iasă, înțelegeți, domnule locotenent ?

— Nu, a zis Gamboa, nici o iotă.

— Vreau să spun că era îndrăgostit, domnule locotenent. Îi plăcea de o fată. Sclavul n-avea prieteni, trebuie să se țină seama de asta, el nu era cu nimeni. A petrecut trei ani în colegiu singur, fără a vorbi cu cineva. Toți îl necăjeau. Iar el voia să iasă ca s-o vadă pe fata aia. Nici nu vă puteți închipui cît îl chinuiau tot timpul. Îi furau lucrurile, îi luau țigările.

— Țigările ? a zis Gamboa.

— Toată lumea din colegiu fumează, spune Alberto, agresiv. Zilnic, un pachet de căciulă. Sau chiar mai mult. Ofițerii habar n-au despre ceea ce se întîmplă. Toți se legau de Sclav, chiar și eu. Dar mai tîrziu am devenit prietenul lui, singurul. Îmi vorbea despre toate necazurile lui. Îl hărțuiau pentru că-i era teamă de lovituri. Și n-o făceau în glumă, domnule locotenent. Făceau pipi peste el cînd dormea, îi tăiau uniforma ca să fie consemnat, scuipau în mîncarea lui, îl obligau să stea în rînd tocmai la coadă, chiar dacă ajungea primul la încolonare.

— Cine ? a întrebat Gamboa.

— Toți, domnule locotenent.

— Liniștește-te, cadet. Spune-mi totul în ordine.

— El nu era rău, îl întrerupe Alberto. Singurul lucru pe care nu-l suporta era să fie consemnat. Cînd era ținut închis, parcă înnebunea. Trecuse o lună fără să iasă. Iar fata nu-i scria. Și eu m-am purtat urît cu el, domnule locotenent. Foarte urît.

— Vorbește mai rar, spune Gamboa. Controlează-ți nervii, cadet.

— Da, domnule locotenent. Vă aduceți aminte că l-ați consemnat pentru că mi-a azvîrlit fițuica la examen ? Trebuia să iasă cu fata la film. Mi-a dat un comision. Eu l-am trădat. Fata e acum iubita mea.

— Aha ! a zis Gamboa. Acum încep să înțeleg.

— El nu știa nimic, spune Alberto. Dar parcă înnebunise de dorul ei, voia s-o vadă și să știe de ce nu-i scrie. Consemnul din cauza geamului spart putea să dureze luni de zile. Niciodată nu l-ați fi descoperit pe Cava, ofițerii nu află niciodată nimic din ceea ce se întîmplă în dormitoare dacă noi nu vrem, domnule locotenent. Iar el nu era ca noi ceilalți, nu îndrăznea să treacă zidul.

— Zidul ?

— Toți trec zidul, chiar și ciinii. În fiecare noapte iese cîte unul în oraș. Numai el nu, domnule locotenent. Niciodată n-a sărit zidul. De aceea s-a dus la Huarina, adică la domnul locotenent Huarina, și l-a denunțat pe Cava. Nu fiindcă ar fi fost un turnător. Numai ca să iasă în oraș. Iar Cercul a aflat, sînt convins că l-au dibuit.

— Ce-i cu Cercul ăsta ? a spus Gamboa.

— Sînt patru cadeți din secție, domnule locotenent. Mai bine zis trei, întrucît Cava nu mai e. Fură subiectele de la examene, fură uniforme și le vînd. Fac negustorie. Și vînd totul mai scump, țigări, băutură.

— Nu cumva delirezi ?

— Țuică și bere, domnule locotenent. Nu v-am mai spus că ofițerii habar n-au de nimic ? În colegiu se vinde orice, dar mai scump decît în oraș. Noaptea. Și uneori chiar și în pauze. Cînd au aflat că a fost descoperit Cava, au început să fie furioși. Dar Arana nu era turnător, niciodată n-au fost turnători în dormitor. De aceea l-au omorît, ca să se răzbune.

— Cine l-a omorît ?

— Jaguarul, domnule locotenent. Ceilalți doi, Boa și Crețul, sînt niște brute, dar ei n-ar fi tras. Jaguarul a fost.

— Cine e Jaguarul ? a zis Gamboa. Eu nu-i cunosc pe cadeți după porecle. Spune-mi numele lor.

Alberto i le-a spus și apoi a continuat să vorbească, întrerupt din cînd în cînd de Gamboa, care îi cerea lămuriri, nume, date. Tîrziu, după un lung răstimp, Alberto a tăcut și a rămas cu capul plecat. Locotenentul i-a arătat unde e baia. S-a dus și s-a întors cu fața și cu părul ude. Gamboa era așezat tot pe scaunul cu picioare de fiară și avea o expresie meditativă. Alberto a rămas în picioare.

— Acum du-te acasă, a spus Gamboa. Mîine eu o să fiu de gardă. Nu intra în dormitor, vino direct la mine să mă vezi. Și dă-mi cuvîntul că n-o să mai vorbești deocamdată cu nimeni despre problema asta. Cu nimeni, nici măcar cu părinții.

— Da, domnule locotenent, a zis Alberto. Vă dau cuvîntul meu.

Prezentare și traducere de
Coman Lupu

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Leonardo Sciascia

● A încetat din viață, la vîrtsa de 68 de ani, Leonardo Sciascia, unul dintre cei mai cunoscuți scriitori italieni contemporani. S-a născut la Racalmuto, în provincia Agrigento, la 8 ianuarie 1921. De foarte tînăr se arată interesat de problemele sociale extrem de grave ale Siciliei, iar izbucnirea războiului civil în Spania înseamnă pentru scriitor un moment de adevărată răscruce, din această perioadă datînd o statornică ură față de fascism, față de război și calamitățile sale precum și o aderare de profunzime la ideile marxiste. Debutul său editorial se petrece în 1950 cu volumul **Fabule asupra dictaturii**, pentru ca doi ani mai tîrziu să publice **Sicilia, inima mea.** Unul dintre marile sale succese este în 1961 cu celebrul roman **Il giorno de la civetta** — o denunțare severă a infiltrării de către mafie a unor organisme ale puterii de stat, a corupției, crimei, violenței fizice și morale. Printre alte cărți ce s-au bucurat de o primire deosebită din partea criticii literare și a cititorilor se numără **Moartea inchizitorului** (1964), **Contextul** (1971) precum și cele două volume rezultate din experiența sa directă ca membru al comisiei parlamentare care a anchetat cazul Aldo Moro, **Cazul Moro** și **Gînduri asupra cazului Moro.** Mare admirator al lui Pirandello, i-a dedicat acestuia multe studii de amploare printre care menționăm **Pirandello și pirandellismul** (1953) precum și **Alfabetul pirandellian** (1988), ultima sa carte, **O poveste naivă**, fiind pusă în vînzare doar cu cîteva zile înainte de moartea scriitorului.

Cr. U.

Premiul Cervantes

● „Nobelul hispanic", cum este supranumit Premiul Cervantes, a fost decernat anul acesta scriitorului paraguayan Augusto Roa Bastos. Născut la 13 iunie 1917, desfășoară de tînăr o intensă activitate jurnalistică. Debutează cu volumul de versuri **El ruisenor de la aurora** (1936), iar în 1941 îi apare romanul **Fulgencio Miranda.** În 1947 se exilează, mai întîi în Argentina apoi în Franța, unde a stat pînă în luna februarie a acestui an. Continuă să scrie versuri **(Sonetas del destierro** — 1956, **El naranjal ardiente** — 1960, **El génesis de los Apapotuva** — 1970), romane și povestiri **(El trueno entre las hojas** — 1953, **Hijo del hombre** — 1960, **Madera quemada** — 1965, **El baldío** — 1966, **Los pies sobre el agua** — 1967, **Moriencia** — 1969, **Contravida** — 1970, **Yo el Supremo** — 1974, **Lucha hasta el alba** — 1979) precum și scenariile filmelor **La sed** (1960, după **Hijo del hombre**), **Shunko** (1960), **Alias Gardelito** (1961), **Don Segundo Sombra** (1970).

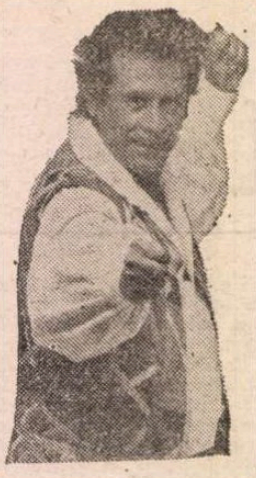

Un interpret al lui Molière

● Actorul Francis Perrin (în imagine) va juca pînă în iunie viitor la „Espace européen" în **Vicleniile lui Scapin** de Molière, în regia lui Marcelle Tassencourt, alături de Gaston Vacchia și Georges Toussaint. Tot el va interpreta, în vara lui 1990, rolul lui Mescarille din **Prețioasele ridicole** și pe Sganarelle din două farse molierești.

Mesaj antiapartheid

● Cu prilejul prezentării la Roma a filmului **Un arida stagione bianca,** regizoarea Euzhan Palcy a declarat într-un interviu acordat presei italiene : zguduitorul roman al lui Andre Brink, **A Dry White Season,** a fost pentru mine mai mult decît o sursă de inspirație. Cînd am fost în Africa de Sud pentru documentare mi-am dat seama că acolo se ridică o generație tînără care nu mai admite apartheidul, care vrea libertatea cu orice preț. Filmul meu este un mesaj antiapartheid.

Volkstheater — 100

● Actuala stagiune este sărbătorească pentru cunoscultul și prestigiosul **Volkstheater** din Viena : împlinește o sută de ani de existență. Au fost înscrise în repertoriu piese de Grillparzer, Johann Nestroy, Elfriede Jelinek și Tennessee Williams. **Dulcea pasăre a tinereții** de Williams, care a avut premiera nu de mult, se bucură de un mare succes datorită montării semnate de Torsten Fischer și interpreților principali Gertrud Roll și Herbert Knaup.

Biografie Bogart

● La editura franceză Pygmalion a apărut de curînd biografia **Humphrey Bogart** semnată de Alexis Tchernoff. Autorul înfățișează traiectoria unei cariere, portretul unui om și actor. Volumul cuprinde și **patru** sute de fotografii, în mare parte inedite, constituind un mozaic edificator pentru un actor care s-a impus cu fiecare creație a sa.

„Frenezia de a trăi"

● Astfel se intitulează cele trei casete video editate de Warner Home Video, dedicate unui actor a cărui celebritate a rămas constantă și după moarte, James Dean. Sînt prezentate filmele : **La est de Eden** de Elia Kazan, **Frenezia de a trăi** de Nicholas Ray și **Uriașul** de George Stevens.

Un eseu despre Simenon

● La editura pariziană Favre a apărut recent un eseu-biografic, modest ca dimensiuni, dar erudit, semnat de Pierre Debray-Ritzen, intitulat **Georges Simenon romancier al instinctului.** Comentatorii o consideră binevenită acum, cînd a început reeditarea operei integrale a scriitorului.

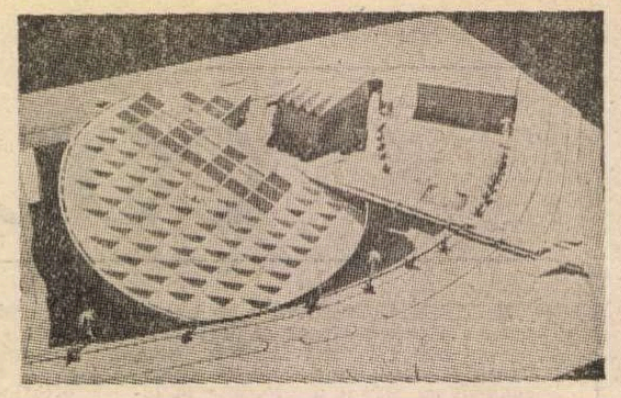

Biblioteca din Alexandria

● Concursul internațional pentru construirea unui nou edificiu al Bibliotecii din Alexandria a fost cîștigat de echipa norvegiană Snohetta Arhitektur Landskap și Asociații, alcătuită din Par Morten Josefson, Kjetil Traedal Thorsen, Oyuind Mo, Christoph Kapeller și Craig Dykers. (În imagine, macheta viitoarei Biblioteci din Alexandria).

Zilele Schubert

● În prima parte a lunii noiembrie s-au desfășurat la Viena „Zilele Schubert". Festivalul, inițiat în 1983, prezintă în fiecare an lucrări ale „prințului liedului vienez" în ordine cronologică. Anul acesta au fost prezentate ciclurile „Frumoasa morăriță" și „Călătoria de iarnă". Au mai putut fi ascultate ultimele lieduri scrise de Schubert strînse în culegerea „Cîntecul lebedei" și cîteva lucrări de muzică de cameră.

Turneul lui Paul Mc Cartney

● După ani îndelungați de retragere de pe scenă, Paul Mc Cartney (în imagine), unul din cei patru „Beatles", și-a reluat de curînd activitatea de concert într-un lung turneu prin Europa, început la sfîrșitul lunii septembrie în Norvegia, la Drammen. Turneul are înscrise concerte la Stockholm, Hamburg, Frankfurt pe Main, Paris, Dortmund, Monaco, Roma, Milano, Zürich, Madrid, Lyon, Rotterdam, Birmingham, Londra, Liverpool, după care, în primăvara lui 1990, va continua în principale orase americane.

B.B. in video

● O casetă video intitulată **Show Bardot** este considerată drept evenimentul acestei toamne. Realizator este Bob Zaguri împreună cu François-Reichenbach și Eddy Matalon. După ce refuzase orice propunere de colaborare, Bardot a acceptat. Cîntă **La Madrague** și **Harley Davidson** iar în duet cu Serge Gainsbourg, **Bonnie and Clyde.** Comentatorii spun că este „un foarte bun spectacol dublat de un document al kitsch-ului anilor șaizeci".

Opera „Che"

● La cel de-al VI-lea Festival internațional de muzică contemporană de la Havana a fost prezentată în premieră o operă consacrată liderului revoluționar Che Guevara. Lucrarea intitulată **Che** a fost creată de grupul de compozitori italieni „Simmetrye". Libretul, semnat de Luigi Pestalozzi, a fost inspirat de scrierile lui Guevara precum și de versuri ale lui Neruda, Brecht, Ernesto Cardenal și Edoardo Sanguinetti.

„Minunile lumii"

● După **Sanaa**, primul film din seria „Minunile lumii", consacrată redării în imagini a valorilor înscrise pe lista patrimoniului mondial, o a doua peliculă este dedicată „Barcelonei lui Gaudi". Cu o durată de 26 de minute, filmul a fost realizat de Juan Luis Buñuel pe un scenariu de Jean-Claude Carrière.

Omagiu lui Joris Ivens

● Al X-lea Festival cinematografic mediteranean s-a desfășurat în orașul portuar spaniol Valencia. Ca omagiu pentru marele documentarist care a fost Joris Ivens, în prezența soției sale, Marceline Loridon, a fost prezentat ultimul film realizat de acest artist angajat : **Une histoire de vent.** Regretatul cineast de origine olandeză s-a făcut în mod special prețuit în Spania prin filmul său despre războiul civil din această țară, intitulat **Pămînt spaniol** și avînd textul scris de Hemingway.

Expoziții Marino Marini

● Peste 70 de lucrări realizate între 1923 și 1976 de către Marino Marini sînt expuse la Milano, după ce orașul elvețian Ascona îl omagiase pe artist, la sfîrșitul verii. Florența și-a amplificat zestrea muzeistică, prin inaugurarea, în acest an, a unui lăcaș artistic dedicat celebrului sculptor toscan dispărut în anul 1980, ale cărui contribuții la înnoirea limbajului plastic întrunesc tot mai multe consensuri.

„Eleonora Duse"

● Prestigiosul premiu de interpretare „Eleonora Duse" destinat actrițelor cu valoroase prestații teatrale i-a revenit, în acest an, celebrei Alida Valli, pentru rolurile din piesele **Cetatea moartă** și **Nava** de Gabriele D'Annunzio, regizate de regretatul Aldo Trionfo. Alida Valli (în fotografie, într-o recentă imagine scenică) pregătește, în prezent, rolul Mamei din piesa lui Genet **Paravanele,** spectacol a cărui premieră va avea loc, în februarie 1990, la Teatro Stabile din Bologna. Artista și-a sărbătorit trei decenii de intensă activitate teatrală, mărturisind : „Teatrul a devenit pentru mine o tovărășie ce mă ajută să trăiesc și un rămășag care trebuie jucat pînă la capăt".

Am citit despre...

Crezul unui scriitor

■ ETIEMBLE a respins toate îndemnurile de a-și scrie memoriile sau autobiografia („prea puțin pentru mine"). **Linii ale unei vieți** — carte publicată în 1988 cînd autorul, care se apropia de 80 de ani, credea că-și mai poate face planuri de viitor — adună scrieri lăsînd să se întrevadă cum a ajuns la opțiunile lui esențiale. Subtitlul cărții, **Nașterea întru literatură sau Uciderea tatălui** trimite la două mari iubiri ale lingvistului și scriitorului : pasiunea — niciodată diminuată sau dezamăgită pentru limba franceză („limba franceză este singura mea patrie") și veneratia pentru Jean Paulhan, mentorul lui spiritual timp de 34 de ani, din 1934 pînă în 1968, cînd a încetat din viață fostul director al faimoasei „Nouvelle Revue Française", renegat cu furie abia cinci ani mai tîrziu.

Capitolele intitulate „De ce scriu ?", „Cum m-am născut întru scris", „Cum îmi scriu romanele" pornesc de la fascinația exercitată de cuvinte asupra copilului care, neînțelegîndu-le chiar pe toate, imagina sensuri extraordinare pentru cele mai surescitante dintre ele. „Cu excepția lui Michel Leiris — explică Etiemble — prea puțini scriitori au acordat raporturilor dintre copil și limbă atenția pe care o solicită". Îl despărțea atitudinea față de celelalte limbi. „Din cauza unui snobism invers, am devenit contrariul unui poliglot, arăta Leiris în **Limbaj tangaj :** atît de contrariat de ideea că ar putea comite greșeli de vocabular, de sintaxă sau doar de accent în altă vorbire decît a sa [...] și atît de ocupat să manipuleze, să ciocănească, să sfărîme chiar cuvintele limbii sale materne încît, sfîrșind prin a se pierde aproape în ea, pierdea orice posibilitate de a se orienta în altele". Dimpotrivă, Etiemble mărturisea că are „mania limbilor străine, care mă fac sensibil la chineză, la malgașă, la pintupi, la quetchua și gustul însoțitor al etimologiei cuvintelor de fabricație proprie". Convins că un scriitor nu are decît de cîștigat transpunînd opere ale altor literaturi în limba sa, limba pe care o cunoaște cel mai bine, a tradus mult. Frenezia cu care a apărat integritatea francezei împotriva împrumuturilor forțate dintr-o engleză și ea americanizată este în perfect acord cu admirația lui nemăsurată pentru frumusețea cuvîntului. „M-am decis — a explicat el — să scriu pentru a propune cititorilor mei curățenie în litere și în politică, să mă bat pînă în ultima mea clipă de luciditate pentru adevăr, dreptate și libertate, ale căror destine sînt de nedespărțit. Să folosesc o mare parte a vieții mele încercînd să fac cunoscute literaturi mai puțin cunoscute la noi : a Chinei sau a pintupisilor australieni, iar altă parte apărîndu-mi limba împotriva imperialismului anglo-saxon, a franglezei și a tot ce decurge din ea pentru noi : colonizarea, mai întîi larvară, apoi patentă. Unii critici se indignează chiar, ca de o contradicție în termeni. Înseamnă că n-au înțeles nimic. Ostil oricărui rasism, oricărui colonialism, de ce aș accepta să fiu colonizat de un jargon care vehiculează toate grosolăniile rasismului și ne reduce la condiția de roboți, de sclavi ai banului-rege ?".

Un principiu pe care și l-a impus încă de pe cînd era student la „Normală" : „libertate de gîndire, dar rigoare a limbajului și savuroasa vorbire populară, nu jargoanele epatante ale celor care, pentru că nu sînt înțeleși, își arogă, cu minim efort, o aură de savanți, de guru".

Relația cu Jean Paulhan este un caz-limită de adulare necritică transformată tardiv într-un dezgust decurgînd din perceperea chipului ascuns și hîd al unui Ianus privit o viață întreagă dintr-o singură direcție. Etiemble n-avea nici 27 de ani cînd i-a trimis lui Paulhan prima sa scrisoare. Toată viața s-a simțit față de el ca un fiu nedemn, veșnic vinovat. „Docil, ascultînd de cel mai mic semn, urmam orbește sfaturile lui, chiar și pe cele mai pernicioase și mai injuste ; cînd avea rezerve față de un text al meu, rupeam și ardeam (de rușine, de dezamăgire sau de furie înăbușită, cine știe ?) tot ce fusese respins de singurul meu Dumnezeu. Cu devotament și devoțiune am celebrat, pînă la moartea lui, tot ce a scris, inclusiv lucrurile cele mai contestabile și mai șablonarde".

Pentru cei, spre fericirea lor, privați de o asemenea experiență e de neînțeles cum un spirit atît de lucid a refuzat să ia cunoștință mai din vreme de ceea ce avea să constate a fi duplicitatea idolului său, voluptatea cu care îl umilea și îl ținea în lesă, perversitatea de a încredința textele lui Etiemble, spre lectură și referat, unor critici perfect aleși pentru a le respinge. În **Linii ale unei vieți,** scrieri apologetice despre Paulhan stau alături de altele condamnate arbitrar de acesta, de tragica poveste a prietenei lui Etiemble, Yassu Gaudlère, al cărei prim și singur roman terminat, **Scape cine poate !,** a fost ucis cu premeditare și pe îndelete de Paulhan în 1955 (Yassu a murit în 1960 fără a mai putea termina vreuna din cărțile la care scria) pentru că dezvăluia o intrigă asemănătoare cu aventura romanului licențios scris de Paulhan împreună cu Dominique Aury și prefațat de el ca și cum ar fi fost scris de necunoscuta Pauline Réage. Ipocrizia de a batjocori aspirațiile altora de a deveni academicieni în timp ce punea la cale propria sa primire în Academie, adevăratele lui înclinații fascizante ascunse sub mantia de om de stînga și — mai grav decît toate — strania rătăcire pe tărîmuri obscurantiste într-un domeniu prea drag inimii lui Etiemble pentru a permite profanarea lui — lingvistica — sînt condamnate cu o patimă pe măsura amăgirii de o viață. Etiemble nu putea să moară înainte de a-și ucide în efigie părintele spiritual descoperit a fi și vitreg și impostor.

Felicia Antip

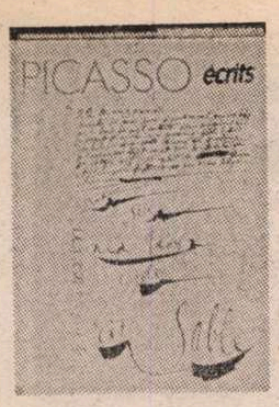

Scrierile lui Picasso

● La editura Gallimard au apărut recent **Scrierile** lui Picasso, îngrijite de Marie-Laure Bernard și Christine Piot. Volumul, cu o prefață de Michel Leiris, reunește peste 340 de texte poetice și două piese de teatru. Majoritatea acestor texte sînt inedite.

Film de Saura

● **Ay, Carmela** este titlul noului film la care lucrează Carlos Saura și a cărui acțiune se petrece în timpul războiului civil din Spania. Regizorul, care în aproape toate cele 22 de filme realizate pînă acum a inclus referiri la consecințele acelui război și ale dictaturii lui Franco, și-a dorit de multă vreme să facă filme consacrate în întregime acelei epoci.

Cărți poștale...

● Regizorul Mike Nichols va tipări în curînd **Cărți poștale de pe marginea prăpastiei.** Printre „corespondenți" se vor afla Gene Hackman și Shirley McLaine, Meryl Streep și Richard Dreyfuss. (În imagine : Meryl Streep alături de soțul său Don Gumner).

Premiul internațional al cărții

● Centrului cultural asiatic al cărții (ACCU), i s-a decernat, la sediul UNESCO din Paris, Premiul internațional al cărții pe acest an. Cu sediul la Tokio, ACCU este o organizație negu-vernamentală al cărei scop este promovarea cărții. Ea publică sau coeditează opere de autori din regiunea Asia-Pacific, produce material audio-vizual, organizează cursuri de informare și participă la acțiuni de salvare a patrimoniului cultural asiatic. Creat de Comitetul internațional al cărții, premiul este atribuit pentru contribuții deosebite aduse pe plan internațional de către o persoană sau o instituție în domeniul producției și promovării cărții și lecturii.

De vorbă cu Siegfried Lenz

● Desfășurată la locuința din Köln a scriitorului, convorbirea dintre Siegfried Lenz și un corespondent al revistei „Literaturnaia Gazeta" dezvăluie personalitatea deosebit de interesantă a uneia din cele mai angajate conștiințe ale literaturii din R.F.G. Iată una din opiniile scriitorului : „Literatura ne modelează conștiința, concepția asupra lumii, ea influențează sufletul oamenilor într-o perspectivă îndelungată". În interviu, Lenz a evocat evoluția sa, apreciind că romanul **Ora de germană** (1968) rămîne deocamdată cartea vieții sale. La ce lucrează acum ? Scrie o nouă carte al cărei erou este un constructor de monumente funerare. Lenz desfășoară în ultima vreme și o intensă activitate publicistică.

Centenar Wittgenstein

● La „Secession", clădirea Asociației artiștilor vienezi, a fost deschisă o amplă expoziție Wittgenstein, prilejuită de centenarul nașterii sale. Cunoscutul filosof s-a născut la Viena și a decedat în 1951 la Cambridge. Expoziția este organizată pe două mari secțiuni : viața și opera și „cealaltă operă" — aceasta din urmă cuprinzînd lucrările lui Wittgenstein în domeniul tehnicii, medicinei, artei plastice și fotografiei. Cea mai mare parte a materialului despre viața și opera filosofului provine din arhiva cercetătorului german Michael Nedo. După închiderea expoziției acest material urmează să rămînă în Viena și să fie adăugat arhivei Asociației artiștilor vienezi care-și are sediul la Secession. Pe tot parcursul timpului cît aceasta a rămas deschisă, au fost prevăzute prelegeri, discuții, filme și concerte.

Zeffirelli — realizări, proiecte

● La Metropolitan Opera din New York a fost viu aplaudată, în luna octombrie, premiera operei verdiene **Traviata** pusă în scenă de Franco Zeffirelli. Îndată după succesul american, cunoscutul regizor italian a fost invitat să participe la turneul pe care l-a efectuat la Moscova un prestigios colectiv al Scalei din Milano, ce a inclus în repertoriul prezentat publicului sovietic și **Turandot** de Puccini, în montarea lui Zeffirelli. Filmul, îl reapropie pe Franco Zeffirelli, după două decenii, de dramaturgia lui Shakespeare : va ecraniza **Hamlet**, cu Mel Gibson ca protagonist. Printre vedetele feminine vor figura Vanessa Redgrave și Glenn Close.

„Banii altora"

● După ce Oliver Stone a realizat în 1987 **Wall Street**, acum Norman Jewison începe, la rîndul său, să turneze un film, al cărui subiect se petrece în lumea finanțelor — **Banii altora.** A nu se confunda cu excelentul film al lui Christian de Chalonge.

Emblemă

● Această caricatură apărută în ziarul „Le Monde" ilustrează știrea privind cumpărarea de către firma japoneză „Sony" a celebrei companii cinematografice americane „Columbia Pictures". Gigantica corporație japoneză a achiziționat pachetul de acțiuni al grupului Rockefeller, devenind astfel proprietara complexului de clădiri „Rockefeller-Center" din centrul New Yorkului. Ce va urma ? este întrebarea care revine obsedant în S.U.A. Comentînd evenimentele prin această caricatură, „Le Monde" reamintește că emblema filmelor realizate de „Columbia Pictures" era celebra Statuie a libertății.

Coproducții

● „Ellepi", societate italiană de film condusă de Leo Pescarolo, este angajată în prezent în realizarea unor coproducții internaționale : **Milou în luna mai** în regia lui Louis Malle (coproducție franco-italiană) și **Tobele de foc** (cu participarea Marocului și Uniunii Sovietice). Regizorul acestui film va fi Sohuel Benbarka, printre actori aflîndu-se Fernando Rey, Irene Papas, Ugo Tognazzi, Angela Molina și Murray Abraham. Subiectul este inspirat din timpul luptei dintre Islam și lumea creștină, care a culminat cu bătălia navală de la Lepanto.

Adaptare

● Cunoscutul cineast francez Roger Vadim lucrează la adaptarea ultimului său roman **Nebunul îndrăgostit**, pe care-l va turna, anul viitor, în regiunea Haute-Savoie.

Meridiane

„Goncourt", „Renaudot", „Femina" și „Medicis"

● Recent au fost decernate la Paris două din premiile literare franceze pe anul în curs. După succesul înregistrat anul trecut de romanul lui Erick Orsena, **L'exposition coloniale**, acum prestigiosul Premiu „Goncourt" a revenit romanului **Un Grand pas vers le Bon Dieu**, apărut la editura Grasset și purtînd semnătura lui Jean Vautrin, autor afirmat anterior cu romanele **La Vie Ripolin** și **La Dame de Berlin.** Jean Vautrin este cunoscut în Franța atît ca scriitor cît și ca om de film, experiență care se reflectă și în construcția recentului său roman. Evocînd istoria unei familii de origine normandă (les Cadjins) stabilită în Louisiana, romanul se remarcă — subliniază critica — prin abilitatea împletirii planurilor narrative, prin relieful și dramatismul personajelor dar în primul rînd prin savoarea și poezia limbajului.

● Premiul „Renaudot" a fost atribuit în acest an lui Philippe Doumenc, pentru **Les Comptois du Sud**, roman apărut în editura Seuil, care își situează acțiunea în timpul războiului din Algeria.

● Premiile **Femina** și **Medicis** au fost decernate luni la Paris recompensînd cărți exigente, dificile chiar — apreciază critica — dar pline de merite literare. Femina a revenit scriitoarei Sylvie Germain pentru volumul **Jours de colère**, roman baroc, somptuos, care conduce pe cititor dincolo de timp și de lume, într-un cătun francez devastat de nebunie, de pasiune și sete de răzbunare, o lume imaginară stăpînită de paroxism, unde „ființele — spune autoarea — sînt moarte înainte chiar de a se naște". Pasiunile au însă atîta forță, imaginile sînt atît de frumoase încît cititorul este fermecat de splendoarea descrierilor, de bogăția limbajului și, în general, de subtilitatea demersului romancierei, ceea ce detașează volumul de producția românească din ultimul timp.

● Premiul **Medicis** a fost atribuit romanului **Le livre brisé**, de Serge Doubrovski, de fapt un jurnal foarte intim, șocant și fascinant, cu vădite accente psihanalitice.

Opțiuni cinematografice

● Criticii francezi de cinema îl consideră, îndreptățit, pe Nanni Moretti drept cel mai semnificativ dintre regizorii italieni sub 40 de ani. O suită de emisiuni ale televiziunii franceze a fost dedicată, sub genericul **Cinéastes de notre temps**, unor personalități precum Martin Scorsese, Jacques Rivette, David Lynch, Nanni Moretti, realizările ultimului fiind apreciate și de publicul larg din Franța.

Camera de chihlimbar

● Restauratorii din Leningrad au început reconstituirea Camerei de chihlimbar din Palatul Ecaterinski, jefuită de fasciști în anii războiului. De cîțiva ani se lucrează deja la refacerea panourilor încăperii. Un timp destul de îndelungat specialiștii au studiat arhivele, materialele fotografice, elaborînd metodologia de laborator. O problemă complexă pentru restauratori a constituit-o dispunerea decorului de chihlimbar, a reliefurilor, profilurilor etc., problema fiind rezolvată atît cu ajutorul specialiștilor din diferite institute cît și al calculatorului.

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

„E la nave va"

...Să vorbim despre E la nave va. *Vreau să-ți pun o întrebare : cei care au asistat la filmări spun că totul s-a desfășurat într-o atmosferă destinsă, fără nervozități, fără buclucurile de altădată. A fost respectată durata prevăzută cu o disciplină teutonică. Meritul revine producției ? Unei etape norocoase ? Încă mai cui ?*

— *E la nave va* e ceva depășit, trecut. îmi amintesc foarte puțin de filmări. Ca să-ți spun adevărul, îmi amintesc din ce în ce mai puțin de lucruri care s-au petrecut ; de diferitele filme pe care le-am realizat ; nu păstrez în memorie decît detalii indescifrabile și inutile : puloverul verde al unui mașinist, sau, poate, un exterior, ploaia care cade pe acoperișul de plastic sub care ne-am refugiat, adăpostiți de întuneric ca într-o transee. Aș fi obligat să fac un efort neplăcut și van totodată, mi se pare, ca să-mi rememorez atmosfera vreunuia din filmele mele. În fond, ea este mereu aceeași. Este probabil rațiunea pentru care mi se pare incredibil să am șaizeci și patru de ani, atîta timp cît stau pe platou să sting sau să aprind un proiector, să țip la megafon, să-mi cer gustarea la ora de pauză.

Nu am deloc impresia că filmările la *E la nave va* s-au desfășurat mai ușor ca la alte filme. Alții au avut această impresie, numai fiindcă filmările au durat poate ceva mai puțin decît numărul de săptămîni **prevăzut în planul de muncă.**

Nu există condiții ideale pentru realizarea unui film ; mai exact, condițiile sînt întotdeauna ideale, deoarece sînt, în definitiv, cele care ne permit să turnăm un film așa cum îl turnăm. Meseria noastră este făcută din rigoare și elasticitate totodată. Trebuie să fim intransigenți și cît de cît supli, gata să îndurăm împotriviri, variații, să vedem greșelile în spiritul unei responsabilități vigilente. Neprevăzutul nu este totdeauna numai o dificultate, este adesea și un ajutor, totul face parte din munca la un film, totul este filmul.

E la nave va l-am scris, Tonino Guerra și cu mine, acum cîtăva vreme (am povestit undeva), trebuind să furnizez o idee nu mai știu cui. După două-trei zile de trăncăneală vagă, de reflecții deloc entuziaste, în aproape trei săptămîni am redactat subiectul și decupajul. Dacă trei săptămîni nu înseamnă nimic pentru a scrie un bun scenariu, ține cont de faptul că, începînd cu primele idei, și pînă la începutul filmărilor s-au scurs trei ani, mi se pare că trei ani înseamnă un timp destul de lung pentru a garanta calitatea unui film, care nu mi se pare demn de dispreț.

La început trebuia să-l facă Gaumont, apoi Vides, apoi Laurentis, apoi Neveni, un industriaș milanez îndrăgostit de cinema... Pînă la urmă R.A.I. a reușit să pună toată lumea de acord (în afară de Laurentis), încredințînd producerea lui Franco Cristaldi.

Acum, cînd *E la nave va* s-a terminat, nu sînt capabil să spun care a fost sentimentul originar. Nu mai există decît filmul : ce am vrut să fac parcă s-a dizolvat. Îmi amintesc că pe atunci vorbeam de personaje cu un farmec sfîșietor, asemeni farmecului fotografiilor de necunoscuți. Spuneam că aș vrea să fac un film în stilul primelor bucăți de peliculă, că va fi în întregime în alb-negru, chiar cu știință, cu pete de umezeală ca o piesă de cinematecă.

NU mai știu ce a rămas în producție din aceste intenții. Venind momentul filmărilor lucrurile s-au înfățișat, providențial, urmînd modalitățile dintotdeauna. Este posibil ca de data asta să fi consacrat mai mult timp ca de obicei pentru alegerea figurilor. Aveam sentimentul că am nevoie de capete care pot să pară cele ale unor oameni care nu mai există, persoane dispărute cu vremea, care ne înduioșează, ne inspiră curiozitate, părîndu-ni-se că o coafură care nu mai există, că un costum de o sută de ani, felul de a surîde, de a ne fixa cu o privire pierdută pentru veșnicie ne-ar putea releva sensul unei întîmplări, povestea unei vieți. M-am gîndit că probabil actori dintr-o altă țară, dintr-o altă societate, cu uzanțe și obiceiuri diferite ar putea exprima mai bine acest gen de distanțe imense, de alterări înduioșătoare. Acesta este adevăratul motiv al prezenței în film, pe lîngă numeroși actori italieni, a altor actori, englezi, francezi, nemți, cu atît mai credibili cu cît interpretează personaje de aceste naționalități. Înconjurat de fotografiile lor, agățate pe pereții micului meu birou de la Cinecittà, am simțit nevoia desfășurării existenței lor, de a cotrobăi prin relațiile lor, să le alătur prieteni, rude, cunoștințe noi, să invent alte situații : pe scurt, să călătoresc eu însumi cu ei. **Filmul este povestea unei** călătorii, o călătorie pe mare, pentru a îndeplini un ritual, o călătorie, pe cît se pare, întreprinsă acum șaptezeci de ani, la începutul primului război mondial.

— *Filmul a fost realizat în culori, apoi l-ai modificat ; unele părți sînt schimbate. Există vreo legătură cu versiunea comercială din* Opt și jumătate, *unde „realitatea" era în alb-negru iar visul în culori ?*

— E vorba în film de o lume îndepărtată, care a trăit, iubit, suferit pe cînd noi ceilalți nici nu existam. Sentimentele mele față de personajele acestei întîmplări voiam să fie cele pe care le încerci cînd privești o fotografie veche ; neavînd importanță că fotografiile de la începutul secolului sînt puțin maronii și fantomatice, că au tenta sepia a dagherotipurilor. Imaginea din *E la nave va* este astfel într-o cheie cromatică neobișnuită : roșurile, albastrurile, verdele pierd agresivitatea realității pentru a căpăta contururile vagi ale memoriei, tonurile șterse ale amintirii. Asemeni tuturor călătoriilor în timp, incursiunile în sinuozitățile trecutului, realitatea pe care reușim s-o prindem din urmă, să o evocăm, are întotdeauna savoarea descoperirii documentului scos din adîncuri, sustras prafului săpăturilor arheologice, eliberării de nisipul care îl înveleste pe fundul mării. Imaginea apare într-un anumit mod, deformată, voalată, pîlpîitoare, existînd mereu ceva între noi și această imagine. Voalul, distanța, am vrut să le păstrez pe ecran pentru a sugera procesul de decantare care, prin scurgerea timpului, se produce în mintea noastră, rămășițele ne apar într-o dimensiune evanescentă și neclară care le este proprie.

Nimic de a face cu virajul infect din *Opt și jumătate* care — cred că mulți dintre spectatori nu o știu — a fost hotărît prosteste de producător, împotriva voinței mele, pornind de la ideea grosolană că usurează spectatorului vizionarea filmului făcînd diferența între vise și realitate.

Adaptare și traducere de
Andriana Fianu

REALEGEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN FRUNTEA PARTIDULUI,
DESFĂȘURAREA CONGRESULUI AL XIV-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

AMPLU ECOU INTERNAȚIONAL

DACĂ înainte de momentul suprem al realegerii în funcția de secretar general, respectiv încă de la deschiderea Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, caracterizind însemnătatea Congresului al XIV-lea, sublinia că acesta reprezintă un eveniment epocal în istoria României și, în mod deosebit, în istoria modernă, în activitatea partidului, a mișcării muncitorești-revoluționare, acum, după încheierea lucrărilor se poate constata că această apreciere nu se limitează la cadrul intern, național, ci se asociază cu ample și profunde conexiuni pe plan internațional, în viața politică mondială.

„Spre Capitala patriei noastre — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congres — sînt îndreptate privirile și gîndurile întregului partid și popor, care urmărește cu încredere deplină dezbaterile înaltului forum al comuniștilor". Spre Capitala României socialiste au fost și sînt în continuare îndreptate privirile și gîndurile celor mai hotărîți și devotați militanți pentru cauza socialismului și comunismului din nenumărate țări ale lumii, ale tuturor celor ce doresc și acționează, pe diferitele meridiane, pentru libertate și progres social, ale popoarelor iubitoare de pace și dezvoltare independentă.

Ecoul larg al realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de conducere supremă a partidului, aprecierile privitoare la pozițiile principiale expuse în Raport, ca și la întregul ansamblu al hotărîrilor Congresului, constituie, în acest sens, cea mai vie și mai sugestivă mărturie.

De fapt, interesul deosebit cu care a fost întîmpinat și așteptat pe plan internațional Congresul al XIV-lea al P.C.R. și-a găsit multiple forme de expresie încă înainte de începerea lucrărilor sale. Astfel, după cum este cunoscut, răspunzîndu-se interesului politic acut al unor cercuri largi ale opiniei publice din țările și zonele geografice respective, tovarășului Nicolae Ceaușescu i-au fost solicitate în preajma Congresului un șir de ample interviuri de către cotidiene și agenții de presă din diferite țări și continente — din Asia pînă în America Latină și Orientul Mijlociu.

Același interes viu, ca și amplele raporturi și legături internaționale de colaborare tovărășească ale partidului nostru, puternic implantat în mișcarea muncitorească mondială, și-au găsit oglindire în participarea la lucrările Congresului a 115 delegații reprezentînd partide și organizații comuniste, socialiste, social-democrate, progresiste, democratice, mișcări de eliberare națională, pacifiste din 82 de țări ale lumii — veniți pentru a cunoaște mai îndeaproape realizările și experiența comuniștilor români, pozițiile principiale și obiectivele de viitor ale partidului. Pe bună dreptate, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia — în cuvîntările rostite la întîlnirile cu conducătorii delegațiilor străine din Asia, Africa, Orientul Mijlociu și Oceania, din Europa, din America de Nord și de Sud, — că prezența acestora a constituit o vie expresie a relațiilor de prietenie și solidaritate dintre partidele și popoarele noastre.

Sinteza a acestor manifestări este modul elogios în care atît delegațiile străine invitate la Congres, cît și cercuri din cele mai largi ale opiniei publice, au salutat realegerea în fruntea Partidului a încercatului său cîrmaci, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Acestora li s-au adăugat felicitările călduroase, mesajele de salut, sentimentele de satisfacție exprimate de conducătorii și forurile supreme ale organizațiilor revoluționare, progresiste, din întreaga lume. La rîndul lor, mijloacele de informare în masă, marile agenții de presă internaționale, cele mai mari ziare și publicații ale lumii au consacrat ample spații relatărilor despre acest eveniment.

CA o trăsătură generală a tuturor acestor aprecieri și relatări s-a relevat faptul că realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului este expresia opțiunii ferme a comuniștilor și a întregului popor român, reprezintă actul de voință al întregii națiuni socialiste și materializarea unității în jurul strălucitului său conducător. Care sînt factorii determinanți ai acestui ecou, principalele surse generatoare ale interesului atît de amplu și ale satisfacției atît de pregnant exprimate ?

Firește, în primul rînd, ecoul realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu stă mărturie vastei dimensiuni internaționale a activității secretarului general al P.C.R., conducător politic de talie mondială, personalitate proeminentă și prodigioasă a lumii contemporane, atît de cunoscut și de stimat pe toate meridianele. Este, în aceasta, sentimentul de admirație față de acel conducător de partid și de stat care a știut să-și conducă poporul spre mari realizări economice, spre făurirea unui sistem original, unic și atotcuprinzător al democrației revoluționare, ridicarea generală la un înalt nivel de pregătire științifică și culturală, concomitent cu performanța unică pe glob de lichidare totală a datoriei externe în condițiile unei continue ridicări a nivelului de trai. Astfel, organul P.C. Bulgar, „Rabotnicesko Delo", relata : „În unanimitate, cu ovații furtunoase și prelungite, cu urale și scandări repetate «Ceaușescu — eroism, România — comunism», s-au încheiat lucrările celui de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, care l-a reales pe Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului. Timp de patru zile, toți delegații care au luat cuvîntul la ședințele plenare și în secțiuni au relevat meritele sale excepționale pe calea făuririi marilor victorii ale socialismului în România". În același sens, ziarul „Al Iraq" din Bagdad scria că realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu „reprezintă o garanție sigură pentru continuarea construcției României socialiste, pentru progresul ei pe drumul civilizației, tovarășul Nicolae Ceaușescu fiind un patriot de prim ordin, un gînditor revoluționar și un militant pentru realizarea înaltelor idealuri ale poporului român".

ECOUL realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu este cu atît mai puternic cu cît aceasta are loc în condiții internaționale deosebit de complexe, cînd în fața tuturor țărilor, inclusiv în viața unor țări socialiste, se pun multiple întrebări și probleme. Or, în aceste condiții în care, odată cu căutările pe linia perfecționării socialismului se înregistrează nu puține erori, abateri lichidatoriste, manifestări capitularde, defetiste, revine tovarășului Nicolae Ceaușescu meritul istoric de a fi indicat cu claritate singura cale de urmat — calea socialismului, calea respectării principiilor sale revoluționare fundamentale, a luptei împotriva ofensivei imperialismului. Salutînd realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu — „soldat al revoluției, al partidului și socialismului" —, militanții progresului social de pretutindeni salută pe unul din cei mai vajnici stegari ai luptei pentru apărarea dreptului la libertate, independență și bunăstare al tuturor popoarelor. Iar istoria va reține uriașul merit al aceluia care, într-un moment de propagare a felurite confuzii, îndoieli și abateri, a știut să-și ridice cu neabătută intransigență glasul vibrant întru apărarea principiilor și căilor socialismului și comunismului.

„Primiți felicitări cu ocazia realegerii în funcția de secretar general al Partidului Comunist Român" — se spune în telegrama trimisă de tovarășul Mihail Gorbaciov, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. „Vă urăm din toată inima succese tot mai importante în conducerea P.C.R. și a poporului român, în înaintarea victorioasă și continuă pe calea socialismului" — se subliniază în telegrama tovarășului Jiang Zemin, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez. Calde felicitări și urări de succese „în lupta comună pentru victoria cauzei păcii, socialismului și comunismului, împotriva imperialismului" transmitea tovarășul Kim Ir Sen, secretar general al Comitetului Central al Partidului Muncii din Coreea. „Comuniștii peruani vă felicită, tovarășe Ceaușescu, pentru realegerea dumneavoastră ca secretar general al Partidului Comunist Român. Sîntem siguri că acest semn de încredere al delegaților la Congres dovedește încă o dată identificarea dumneavoastră cu destinele poporului, dorința construcției societății socialiste, democratice în România" — se arată în telegrama trimisă de Jorge del Prado, secretar general al Partidului Comunist Peruan, asemenea mesajelor a nenumărați conducători de partide și organizații revoluționare. „Secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu — sublinia cotidianul finlandez „Helsingin Sanomat" — a declarat cu demnitate că România nu se va abate de la calea socialistă". Sub titlul „România — suveranitate și socialism", ziarul evidențiază poziția fermă a secretarului general al P.C.R., care a subliniat că nu trebuie admis „sub nici o formă și în nici o împrejurare ca cineva să atenteze la cuceririle socialiste ale poporului român". Aceeași idee o relevă cotidianul „Journal d'Egypte" care, în articolul intitulat „România respinge orice încercare de punere în cauză a socialismului", se relevă hotărîrea secretarului general al P.C.R. „de a face totul pentru ca socialismul să triumfe nu numai în România, ci și în întreaga lume, criticîndu-i pe acei care încearcă să meargă spre capitalism deviind de la socialism".

Poziția principială și realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu sînt salutate nu numai prin prisma exemplului de fermitate ideologică revoluționară, ci și a demersurilor concrete întreprinse de partidul nostru pentru întărirea unității rîndurilor mișcării comuniste. Astfel, organul Partidului Comunist din Cehoslovacia, „Rude Pravo", scrie : „Nicolae Ceaușescu și-a exprimat părerea că trebuie să se facă totul pentru ca, în special în problemele comune, să se întărească colaborarea, solidaritatea și unitatea mișcării comuniste și muncitorești. Asupra unor probleme ale construcției socialismului există deosebiri de păreri cu unele partide socialiste și cu alte partide, dar acest lucru nu trebuie să împiedice colaborarea activă și clarificarea căilor de făurire a unei noi orînduiri sociale".

ECOUL realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român depășește considerabil aria mișcării comuniste și muncitorești, după cum arată numeroasele mesaje de felicitare adresate de lideri politici de orientări din cele mai diferite, demonstrînd că, pe deasupra unor deosebiri de vederi de natură ideologică, oricine prețuiește bunul suprem al omenirii — pacea — nu poate să nu aclame reinnoirea mandatului de conducător al strălucitului militant pentru dezarmare, conviețuire pașnică, pentru înțelegere între popoare. De pildă, televiziunea portugheză subliniază importanța tezei promovată de conducătorul României că „problema fundamentală a epocii noastre o reprezintă înfăptuirea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, eliminarea cu desăvîrșire pînă în anul 2000 a tuturor armelor nucleare". La rîndul său, cotidianul „Le renouveau du Burundi" subliniază însemnătatea realegerii secretarului general al P.C.R., „remarcabilă personalitate politică, apreciată pentru activitatea și ideile de interes major nu numai de către poporul său, ci și de alte popoare care doresc pacea, libertatea și independența". Televiziunea din Republica Turcia a subliniat că președintele Nicolae Ceaușescu a precizat că „România este pentru o largă cooperare și colaborare cu toate statele lumii și că fiecare popor trebuie să-și făurească modul său de viață așa cum și-l dorește, nimeni neavînd voie să se amestece în treburile interne ale altei țări. În ce privește regiunea Balcanilor, președintele Nicolae Ceaușescu s-a pronunțat pentru o largă cooperare în zonă, pentru eliminarea armelor nucleare și chimice, pentru desființarea bazelor și retragerea trupelor străine din această regiune a Europei".

ÎN sfîrșit, se cuvine remarcat în mod deosebit afluxul, într-adevăr extraordinar, al mesajelor de felicitare provenind din țările în curs de dezvoltare de pe toate continentele, din Libia și Algeria, Yemen și Mauritania, Siria și Tunis, Argentina și Sudan, țări în care este bine cunoscut rolul de neobosit apărător al luptei acestor țări pentru emancipare economică și socială, pentru depășirea decalajelor, eliberarea de poverile datoriilor, făurirea unor noi ordini economice și politice mondiale. Sub titlul „Al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, congres al victoriei socialiste", săptămînalul „World Times", din Bangladesh, publică un amplu articol dedicat acestui eveniment de excepțională însemnătate, reliefînd faptul, de semnificație majoră, că „sub conducerea înțeleaptă a președintelui Nicolae Ceaușescu, România a reușit să-și achite toate datoriile externe și, în același timp, să asigure dezvoltarea, în continuare, a economiei naționale".

REPREZENTÎND doar o infimă parte din noianul de telegrame, mesaje, articole din presa scrisă și vorbită, provenind din toate colțurile globului, confirmînd largul ecou al realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al Partidului Comunist Român, acestea constituie în primul rînd o elocventă mărturie a înaltului prestigiu, a stimei și prețuirii de care se bucură pretutindeni în lume conducătorul partidului și statului nostru, pentru demersul său hotărît și neabătut în sprijinul cauzei păcii, destinderii și colaborării între toate popoarele.

C. Dragomirescu

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București. Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3. telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96.
ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca județeană

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Anul XXII, nr. 49, joi 7 decembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

49

În lumina documentelor
Congresului al XIV-lea
(Paginile 3, 4, 5, 12—13)

În spirit revoluționar, militant

ISTORICUL Raport al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, Programul-Directivă, Rezoluția și celelalte documente ale Congresului al XIV-lea al partidului formulează un grandios program de muncă, de efort înnoitor, avînd drept teză cardinală continuitatea procesului revoluționar sub emblema tutelară a aplicării neabătute a principiilor socialismului științific la realitățile concrete din țara noastră, ținîndu-se seama de specificul actualei etape de dezvoltare, de problemele fundamentale care se cer rezolvate prin soluții optime, în consens cu direcțiile obiective, legice ale progresului multilateral al patriei.

Acest progres impetuos, va fi, neîndoielnic, realizat ca operă conștientă a oamenilor muncii, a tuturor laolaltă și a fiecăruia în parte. Așa încît, desfășurarea proceselor sociale în noile condiții presupune calități umane superioare, noua etapă ce trebuie parcursă implicînd ca o condiție primordială, ridicarea conștiinței socialiste, revoluționare a întregului popor. De aici, sarcinile de înaltă răspundere care revin în prezent activității politico-ideologice și educative în vederea formării omului nou, constructor conștient și devotat al socialismului și comunismului. Activitatea politico-educativă este chemată să contribuie, totodată, la studierea și înțelegerea fenomenelor economico-sociale, a acțiunii legilor dialecticii în dezvoltarea societății omenești, pentru a da răspuns științific problemelor complexe ridicate de viață, pentru a da o perspectivă clară luptei pentru socialism și comunism.

Firesc, așa cum arăta secretarul general al partidului în magistralul Raport, la baza tuturor proiectelor se află bilanțul bogat al muncii și creației întregului popor, rezultatele deosebite obținute în dezvoltarea României, adevărul de netăgăduit în virtutea căruia îndeosebi după Congresul al IX-lea, în patria noastră s-au obținut măreție împliniri cu care poporul se mîndrește. Iar opera de viitor — înaintarea României spre comunism, așa cum este ea prefigurată în programul de muncă și luptă revoluționară stabilit de Congresul al XIV-lea — consacră, de fapt, preocuparea partidului de a asigura continuitatea procesului revoluționar sub semnul transpunerii în practică a acelorași principii fundamentale ale socialismului științific care au determinat și vor determina și pe mai departe împlinirea nobilelor aspirații ale poporului român. Edificările istorice ale poporului nostru în anii revoluției și construcției socialiste, în epoca atît de fertilă care poartă numele secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, dezvoltarea susținută a forțelor de producție, transformarea radicală a structurilor socialiste, instaurarea noilor relații de producție și aplicarea, pe această bază, a principiilor noi, socialiste de muncă și de repartiție, a principiilor de etică și echitate socialistă și a înfăptuirii în viața economico-socială a egalității reale în drepturi între toți cetățenii patriei pun în lumină, prin înseși semnificațiile lor politice, prin înseși justețea și moralitatea lor superioritatea noii orînduiri care urmează legic, în dialectica dezvoltării, celor care au precedat-o.

Între mijloacele educative în spirit revoluționar, militant al oamenilor muncii, Rezoluția subliniază cu pregnanță Tezele și concluziile cuprinse în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind rolul și răspunderile literaturii, artei și culturii în societatea noastră, precum și chemarea adresată de secretarul general al partidului creatorilor de artă „de a realiza și pune la îndemîna poporului opere cu un bogat conținut educativ, pătrunse de un înalt spirit revoluționar, inspirate din realitățile țării noastre, care să însuflețească și să dinamizeze activitatea oamenilor muncii, a tineretului, a constructorilor socialismului din patria noastră".

La prima ședință a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., după încheierea Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român, în care s-au formulat cerințele imediate ale perfecționării activității în toate domeniile, a stilului de muncă al organizațiilor de partid, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat și acest imperativ de bază în virtutea căruia „va trebui să elaborăm măsurile necesare privind activitatea politico-educativă de ridicare a conștiinței și creșterea combativității revoluționare în toate domeniile".

Congresul al XIV-lea al partidului a deschis poporului român noi orizonturi, documentele sale fundamentînd în mod științific direcțiile prioritare de acțiune ale partidului și poporului, principalele obiective ale dezvoltării economico-sociale în următorul cincinal, precum și în perspectivă pînă în anul 2000 și în primul deceniu al mileniului al treilea. Congresul a demonstrat că edificarea orînduirii socialiste este o continuare legică a procesului istoric de formare și afirmare a poporului român. Congresul al XIV-lea al partidului a adoptat un amplu program de construcție socialistă și înaintare spre comunism prin care patria noastră se va înălța pe noi culmi de progres și civilizație. Acest program va fi înfăptuit, sub conducerea partidului, cu poporul și pentru popor, — poporul român mereu înnobilat de țelul său măreț.

„România literară"

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Glorii noi

Ochiul deschis al dimineții
Privește-atent către amiezi
În suflet focul tinereții
E-aprins că-n el demult tu crezi
Și că din azi se-nalță-un mîine
Avînd în împliniri schimbări
Cum grîul se preschimbă-n pîine
Și floarea într-un fruct pe zări
Și Țara vîrsta și-o înseamnă
Cu glorii noi sub tricolor
Slăvind într-o bogată toamnă
Congresul comuniștilor
Și-un brav Conducător, Eroul
În focul luptelor, călit
Ce ne-a sădit în suflet noul
Și traiul liber, însorit.

Mai presus de toate

Apropierea clipei să o auzi cum vine
Să se așeze-n ora pe care tu o cauți
Să știi ce este răul și ce înseamnă bine
Și patria prin fapte s-o prețuiești, s-o lauzi
Să îi auzi chemarea sub soare, în amiază,
Cînd cu lumini se scrie pe fruntea unui spic
Și gîndul tău în floare e-o stea ce te urmează
Ca din iubirea-ți sfîntă tu să nu uiți nimic
Cîntîndu-i înțelesul prin care-ar vrea să spună
Că mai presus de toate e Țara-n care glorii
Pe-același falf de vîrstă din steagul tău se-adună
Pămîntul să-și trezească semințele cînd zorii
În toate se revarsă, și flacăra promisă
E chiar maturizarea pe-orbita ei înscrisă.

Dumitru Grigoraș

Biblioteca județeană
MUREȘ
TÎRGU MUREȘ

Din 7 în 7 zile

Socialism, independență

ÎN magistralul Raport prezentat Congresului XIV al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat necesitatea de a se porni mereu consecvent de la orientările stabilite încă de la Congresul IX privind aplicarea legilor obiective, a principiilor socialismului științific la condițiile și realitățile României.

O asemenea concepție nu are și nu poate avea nimic comun cu negarea — în teorie sau în practică — a capacității creatoare a socialismului, a viabilității lui, după cum nu poate avea nimic comun cu nici un fel de întoarcere înapoi, la forme mai vechi de organizare economico-socială, cum este cea capitalistă.

Într-un moment în care asistăm la asemenea întoarceri, pe fondul ascuțirii contradicției dintre socialism și capitalism și al intensificării de către cercurile imperialiste a politicii de forță și amenințare cu forța, de amestec brutal sau subtil în treburile interne ale altor state, de denigrare și subminare a socialismului, de destabilizare a țărilor socialiste, tovarășul Nicolae Ceausescu are marele merit de a demonstra caracterul legic al trecerii de la capitalism la socialism, ireversibilitatea acestui proces istoric, superioritatea noii orînduiri.

Întețirea ofensivei anticomuniste, perpetuarea politicii de dictat, dominație și exploatare duc la cresterea încordării internaționale, iar datorită continuării cursei înarmărilor, se menține pericolul declanșării unui nou război mondial, care s-ar transforma, în mod inevitabil, într-un nimicitor conflict nuclear. Lupta pentru menținerea ori recistigarea unor sfere de influență, adîncirea contradicției dintre săraci și bogați, ignorarea dreptului popoarelor de a-și hotărî liber calea dezvoltării lor sînt, de asemenea, factori de instabilitate în viața internațională. În fața unui asemenea curs al situației din arena mondială, care implică numeroase riscuri și amenințări maiore, partidul și statul nostru consideră că este, în mod obiectiv, necesar ca toate țările, indiferent de mărime și orînduire socială, să participe activ la solutionarea problemelor ce confruntă omenirea.

Exprimînd o poziție de principiu a partidului nostru, afirmată mai ales după Congresul IX, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a pronunțat pentru întărirea colaborării și solidarității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a forțelor revoluționare, progresiste și democratice de pretutindeni.

Desfășurările politice internaționale au confirmat mereu, chiar și în această săptămînă, temeinicia acestei concepții. După cum se știe, la întîlnirea la nivel înalt a conducătorilor statelor participante la Tratatul de la Varșovia, la care a fost prezent și președintele Nicolae Ceaușescu, și în cadrul căreia tovarășul Mihail Gorbaciov a prezentat o informare în legătură cu întîlnirea pe care a avut-o în Malta cu președintele S.U.A., George Bush, conducătorii Bulgariei, R.D. Germane, Poloniei, Ungariei și Uniunii Sovietice au declarat că introducerea, în 1968, a trupelor statelor lor în R.S. Cehoslovacă a constituit un amestec în treburile interne ale Cehoslovaciei suverane și trebuie să fie condamnată. Or, așa cum prea bine se știe, la vremea respectivă și mult timp după aceea, glasul României, al tovarășului Nicolae Ceaușescu a răsunat singular împotriva acestui amestec în treburile interne ale unei țări socialiste suverane.

Validarea concepției și a poziției partidului nostru vine și prin declarațiile unor importanți factori politici din diverse țări, care afirmă că întoarcerea roții istoriei înapoi, renunțarea, chiar și parțială, la principiile socialismului reprezintă un prejudiciu adus popoarelor respective, cauzei păcii și stabilității generale. Se constată că haosul, anarhia, revizionismul nu duc decît la dificultăți și mai mari decît cele care, în mod greșit, au fost invocate drept cauză determinantă sau favorizantă a unor abdicări de la principiile socialismului.

Partidul nostru, poporul nostru urmăresc cu interes desfășurările din alte țări și, așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu, își exprimă de pe poziția propriilor realizări, satisfacția față de tot ceea ce se face pentru perfecționare, îmbunătățire, racordare a politicii la realitățile economico-sociale, la aspirațiile legitime ale popoarelor. În același timp partidul nostru comunist își exprimă dezacordul față de tendințele de concesii făcute capitalismului și imperialismului, inclusiv față de diversele „privatizări", „dezideologizări", negări ale rolului conducător al partidului unic al clasei muncitoare etc., etc. Și mai ales se opune politicii de mare putere, manifestărilor de împărțiri a lumii în sfere de influență, negării sau neglijării rolului pe care țările mijlocii și mici, bogate, mai puțin bogate și sărace, pot și trebuie să-l joace în politica mondială la acest sfîrșit de secol și mileniu, cînd lumea este mai complexă și mai conștientă de complexitatea ei decît oricînd. Și cînd știentă de complexitatea ei decît oricînd.

Iată de ce tovarășul Nicolae Ceaușescu a relevat cu tărie, în cadrul Ședinței din 1 decembrie a.c. a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., necesitatea dezvoltării relațiilor cu țările socialiste și, în cadrul general al politicii noastre externe, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste dezvoltate. În spiritul hotărîrilor Congresului XIV, al Rezoluției publicate săptămîna trecută, Comitetul Politic Executiv a subliniat necesitatea organizării unor conferințe regionale și a unei conferințe internaționale a partidelor comuniste și muncitorești, împuternicindu-l pe secretarul general al partidului nostru să acționeze, împreună cu alte partide și forțe revoluționare, în vederea convocării cît mai curînd a unor asemenea consultări. Căci de consultări e vorba și nicidecum de măsuri obligatorii și nici de vreun alt fel de amestec în treburile interne ale popoarelor, ale partidelor.

Socialismul, independența, neamestecul în treburile interne, unitatea revoluționară sînt valori care, departe de a se exclude reciproc, se completează și se potențează în mod benefic pentru destinul lumii.

Cronicar

Viața literară

Literatura română – permanență a educației patriotice

● Comitetul de cultură și educație socialistă al municipiului București, Muzeul Literaturii Române și Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România organizează, în perioada 11—17 decembrie 1989, programul special de manifestări cultural-educative sub genericul : ÎNALTELE IDEALURI ALE UMANISMULUI REVOLUȚIONAR SOCIALIST. LITERATURA ROMÂNĂ — PERMANENȚĂ A EDUCAȚIEI PATRIOTICE.

11 decembrie 1989

CONCEPȚIA SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, PRIVIND FUNCȚIILE ȘI ROLUL LITERATURII ÎN PROCESUL EDIFICĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE ÎN PATRIA NOASTRĂ

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE ȘI PATRIMONIUL CULTURAL-NAȚIONAL ÎN OPERA DE EDUCAȚIE PATRIOTICĂ ȘI REVOLUȚIONARĂ
— Simpozion — expoziție
— Participă : Acad. Al. Balaci — vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Iulian Antonescu — Director adjunct în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Dr. Gabriel Strempel — Director al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, Dr. Teodor Vârgolici — Redactor șef adjunct al Editurii „Minerva".
O PATRIE, UN PARTID, UN POPOR
— Recital de poezie patriotică și revoluționară susținut de actorii : Cristina Deleanu și Eugen Cristea.
— ora 12, Muzeul Literaturii Române.

12 decembrie 1989

CONGRESUL AL XIV-LEA — CONGRESUL MARILOR VICTORII SOCIALISTE. IZVORUL NEPIERITOR AL MARILOR CREAȚII — POPORUL. SPIRITUL MILITANT, REVOLUȚIONAR AL LITERATURII ROMÂNE

— Simpozion — dezbatere
— Participă : Prof. univ. dr. Dumitru Almaș, Nicolae Dragoș — Prim-redactor șef adjunct al ziarului „Scînteia", Nicolae Dan Fruntelată — Redactor șef al revistei „Luceafărul".
CARTEA BIBLIOFILĂ ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE
— Expoziție
— Cuvînt de deschidere : Prof. univ. dr. doc. I. C. Chițimia.
— ora 16, Muzeul Literaturii Române.

13 decembrie 1989

VALORI NEPIERITOARE ALE PATRIMONIULUI NAȚIONAL. CENTENAR ION CREANGĂ

ION CREANGĂ ÎN SPIRITUALITATEA ROMÂNEASCĂ. VIAȚA UNEI OPERE NEPIERITOARE.
— „Rotonda 13".
— Participă : Acad. Al. Balaci — Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Zoe Dumitrescu Bușulenga — Prof. univ. dr., membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, Directorul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", Prof. univ. dr. docent Constantin Ciopraga, Prof. univ. dr. docent Al. Piru, Constantin Țoiu — Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.
— Spectacol artistic susținut de actori de la Teatrul „Ion Creangă".
LUMEA LUI ION CREANGĂ ÎN TRANSPUNERE PLASTICĂ.
— Expoziție de pictură Aurora Năfornită.
— Prezintă : Prof. univ. dr. docent Al. Piru și Conf. univ. dr. Ion Sălișteanu — Vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Socialistă România.
— ora 16, Muzeul Literaturii Române.

14 decembrie 1989

TRADIȚIE ȘI ACTUALITATE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ — ÎNALTELE IDEALURI ALE UMANISMULUI REVOLUȚIONAR SOCIALIST

— Simpozion.
— Participă : Corneliu Leu — Redactor șef adjunct al revistei „Contemporanul". Prof. univ. dr. docent Mircea Malița — membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, Dan Tărchilă, Dr. Dan Zamfirescu.
LA TRECUTU-ȚI MARE, MARE VIITOR
— Recital muzical susținut de Corul „Madrigal" al Conservatorului „Ciprian Porumbescu", dirijor Marin Constantin — artist emerit.
— ora 15, Muzeul Literaturii Române.

15 decembrie 1989

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ — COMPONENTE ALE MARII EPOPEI ISTORICE A POPORULUI. VALORI NEPIERITOARE ALE CULTURII NAȚIONALE

— Colocviu.
— Participă : Prof. univ dr. docent Al. Piru, actorul Arcadie Donos.
— ora 10, Muzeul Literaturii Române.

CENTENAR MIHAI EMINESCU

OPERA EMINESCIANĂ — UN MONUMENT NEPIERITOR ÎNĂLȚAT LIMBII ȘI ISTORIEI STRĂBUNE.
— Simpozion.
— Participă : Acad. Al. Balaci — Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Prof. univ. dr. Gheorghe Bulgăr, Dr. Petru Creția, Prof. univ. dr. George Munteanu, Prof. univ. dr. docent Romul Munteanu.
— Recital de poezie susținut de actorul Vistrian Roman.
— ora 16, Muzeul Literaturii Române.

16 decembrie 1989

VALORIFICAREA MOȘTENIRII LITERARE — OBIECTIV MAJOR AL POLITICII CULTURALE A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

CONTRIBUȚIA REVISTEI „MANUSCRIPTUM" LA PUBLICAREA DOCUMENTELOR INEDITE ȘI LA ACTIVITATEA DE EDITARE A EDIȚIILOR CRITICE.
DECERNAREA PREMIULUI „PERPESSICIUS" AL REVISTEI „MANUSCRIPTUM" PE ANUL 1989.
— Participă : Acad. Al. Balaci — Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, președintele juriului, Prof. dr. Virgil Cândea — Secretarul asociației „România", Prof. univ. dr. Paul Cornea, Conf. univ. dr. George Gană, Prof. univ. dr. Edgar Papu, Prof. univ. dr. docent Al. Piru, Mihai Ungheanu — Redactor șef adjunct al revistei „Luceafărul", Teodor Vârgolici — Redactor șef adjunct al Editurii „Minerva".
— ora 11, Muzeul Literaturii Române.

17 decembrie 1989

„TU, OMULE ȘI FRATE, SĂ FII STĂPÎNUL TĂU"
— Recital de poezie patriotică și revoluționară.
— Participă : Acad. Al. Balaci — Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România și poeții Florin Costinescu, Adi Cusin, Ioana Diaconescu, Nicolae Dragoș, Ion Horea, Gh. Istrate, Petre Stoica, Mircea Florin Șandru.
REPERE ALE CULTURII PATRIOTICE, REVOLUȚIONARE
— Expoziție documentară.
— ora 11, Casa memorială „Tudor Arghezi",

Premiul „G. Călinescu"

● **Revista de istorie și teorie literară** a decernat, simbătă 14 noiembrie a.c., în Sala Prezidiului Academiei R.S. România, în prezența unei numeroase asistențe, Premiul „G. Călinescu", prestigioasă distincție a cercetării literare românești actuale, aflată la a treia ediție.

În acest an, Premiul „G. Călinescu a fost conferit academicianului **Alexandru Rosetti**, pentru volumele „Filosofia cuvîntului" (Editura Minerva) și „Diverse, II" (Editura Cartea Românească), precum și pentru întreaga sa activitate consacrată afirmării culturii românești contemporane. Premiul a fost înmînat de prof. dr. **Zoe Dumitrescu-Bușulenga**, directorul Institutului de Istorie și Teorie Literară și al publicației acestuia (președintele juriului). În cadrul festivității de premiere au luat cuvîntul : acad. **Alexandru Balaci**, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, **Virgil Cândea**, prof. dr. **Mircea Zaciu**, **Cornelia Ștefănescu**, prof. dr. **Emanuel Vasiliu**, prof. dr. **Al. Piru**, **Liviu Călin**, redactor șef al Editurii Cartea Românească, **Nicolae Florescu**, redactor șef al „Revistei de istorie și teorie literară".

Lansări de noi volume

● Luni 4 decembrie a avut loc la Teatrul Mic lansarea cărții lui **Ion Anestin**, „Scrieri despre teatru" (ediție și prefață, **Victor Durnea**). Au vorbit despre volum și despre autor prof. **Ion Zamfirescu** și **Valentin Silvestru**.

● La Clubul Întreprinderii de Mașini Grele București a avut loc lansarea romanelor „Zodia vărsătorilor de plumbi" de **Petre Anghel** și „Nevăzutele războaie" de **Vasile Băran**, apărute recent la Editura Militară. Cele două romane au fost prezentate de Viorica Neagu, redactor la Editura Militară, iar cei doi autori au răspuns la întrebările cititorilor. A avut loc apoi o dezbatere pe tema „Creativității și a rolului formativ al cărții", la care au participat muncitori, tehnicieni, ingineri și cercetători, profesori și elevi, membri ai cenaclului literar și ai formațiilor artistice de amatori de la T.M.G.B.

Dezbaterea a fost condusă de inginerul Nicolae Marinache, președintele Consiliului culturii și educației socialiste al Întreprinderii.

● La cenaclul „Tudor Vianu" al Centrului de creație și cultură „Cîntarea României" al sectorului 1, a fost lansat volumul „Teatru" de **Dan Tărchilă**, în prezența autorului. A urmat o dezbatere despre dramaturgia contemporană la care au luat cuvîntul, printre alții, **Petre Paulescu**, **Ion Larian Postolache**, **Octav Sargețiu**.

SEMNAL

● **Profira Sadoveanu — — DESTĂINUIRI.** Amintiri. **(Editura Eminescu, 240 p., 13 lei).**

● **Anghel Dumbrăveanu — CURTEA RETORILOR.** Poeme. **(Editura Cartea Românească, 116 p., 13,50 lei).**

● **Horia Zilieru — FULGERUL ȘI CENUȘA.** Poeme. **(Editura Junimea, 136 p., 15 lei).**

● **Vasile Băran — NEVĂZUTELE RĂZBOAIE.** Roman. **(Editura Militară, 368 p., 13,50 lei).**

● **Petre Anghel — ZODIA VĂRSĂTORULUI DE PLUMBI.** Roman. **(Editura Militară, 352 p., 12, 50 lei).**

● **Viorel Știrbu — CE DEPARTE E DIMINEAȚA ACEEA...** Proză. **(Editura Cartea Românească, 158 p., 6 lei).**

● **Nicolae Rotaru — LUMINA ZILEI.** Volum în colecția „Proză scurtă contemporană". **(Editura Facla, 152 p., 6,25 lei).**

● **Mircea Novac — SCRISORILE MĂRII.** Roman. **(Editura Dacia, 144 p., 8,50 lei).**

● **Banu Rădulescu — ÎN IARBĂ, CU FAȚA LA SOARE.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 338 p., 16 lei).**

● **Areta Șandru — PODUL DE VISE.** Roman. **(Editura Militară, 286 p., 10,50 lei).**

● **Emil Manu — ORA REVERIILOR.** Poeme. Cuprinde ciclurile : **Ora reveriilor, Marine, Pîlcam în seara-aceea spre Elada, Poeme regăsite (1942—1950), Semne de carte, Trei pagini de jurnal. (Editura Eminescu, 96 p., 9,75 lei).**

● **Alexandra Stănescu — MONOLOGURI.** Roman. **(Editura Eminescu, 334 p., 21,50 lei).**

● **Daniel Drăgan — PRESIMȚIRILE.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 326 p., 16 lei).**

● **Ion Eremia — ÎN TRIUMF PRIN ȚARIGRAD.** Roman. **(Editura Militară, 256 p., 10 lei).**

● **Ioan Iacob — OCHIUL ALBASTRU AL NEMIREI.** Versuri. **(Editura Eminescu, 44 p., 6 lei).**

● **Nicolae Ioana — VIZITĂ LA DOMICILIU.** Roman. **(Editura Eminescu, 308 p., 15 lei).**

● **Valeriu Pricină — MEMORIAL PE SCUT.** Versuri. **(Editura Militară. 96 p., 11 lei).**

● **Nicolae Motoc — DIMINEAȚA NUANȚELOR.** Versuri. **(Editura Eminescu, 84 p., 9 lei).**

● **Horia Horșia — SPAȚII, FORME, CULORI ÎN ARTA CONTEMPORANĂ.** Eseuri. **(Editura Meridiane, 318 p., 17,50 lei).**

● **Liliana Ionescu — PLIMBARE CU METROUL.** Povestiri pentru copii cu ilustrații de Cornelia Manea-Rusu. **(Editura Ion Creangă, 52 p., 10 lei).**

● **Mariana Neț — METALIMBAJUL TEXTULUI LITERAR. (Tipografia Universității București, 178 p., 22,10 lei).**

● **Ovidiu Suciu — DRUMURI PRIN OAȘ.** Volumul este subintitulat **Reportaje sentimentale. Însemnări. Interviuri. (Editura Dacia 152 p., 8,75 lei).**

● **J.M.G. Le Clézio — CĂUTĂTORUL DE AUR.** Roman ; traducere și prefață de Șerban Velescu. **(Editura Univers, 262 p., 15 lei).**

● *** * * — PROZĂ AMERICANĂ CONTEMPORANĂ. 1975—1985.** Antologie, prefață, prezentări, note și bibliografie selectivă de Octavian Roske ; traduceri de Ruxandra Todiraș și Octavian Roske. **(Editura Univers. 576 p., 29 lei).**

LECTOR

ÎN LUMINA DOCUMENTELOR CONGRESULUI AL XIV-LEA

Misiunea literaturii

A INVOCA **misiunea** literaturii nu-i o chestiune de conjunctură perimabilă, ci o proiecție ce ține de **potențialul** ideatic intern al acestei arte. Literatura dispune de virtutea de a asocia — cu reală originalitate — în structurile și în limbajul său, o variată paletă a valorilor umane. Din acest punct de vedere, literatura rămîne neîntrecută în a omogeniza imaginativ multitudinea **registrelor** umanului. Fie și într-o formă metaforică sentimentalizată, s-ar putea, eventual, spune că literatura se asemuie unui clopot generos a cărui rezonanță cumulează la **unison** o amplă diversitate înnobilatoare a sunetelor valorice pe care le emană umanul. Ideea ar putea fi formulată și altfel : literatura este **ea însăși** pentru că a știut să afle calea **specifică** pentru a păși **dincolo de sine**, asociindu-și **ilimitarea** rezonanțelor valorice. Un paradox cu o originală greutate funcțional-constructivă în lumea spiritului. Privită specificitatea literaturii și dintr-o astfel de perspectivă, sporește — credem — nu numai greutatea ideii de **misiune** a acestei arte, ci perceperea mai adecvată a însăși dinamicii ei interne. De altminteri, chiar dacă în secolul XX a fost atrasă spre un intens proces de sofisticare, ideea de misiune a literaturii n-a fost abandonată nici de acele metodologii radicale ce au supus bagajul tradițional al conceptelor unor intense „destructurări".

Mai proeminent decît oricînd, misiunea literaturii dobîndește astăzi o proiectivitate **istorică** într-o lume a căutărilor și eforturilor — nu o dată dramatice — spre mai bine. Eliberarea de sub imperiul stagnării, al mortificării umanului constituie în acest sfîrșit de mileniu o frămîntare planetară, în fața căreia literatura — arta în general — nu poate să se consume în improvizații lăturalnice, fără riscul autoanulării.

ÎNTR-UN atare context, ideea **misiunii istorice** a literaturii și artei — subliniată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Expunerea la plenara din 24—25 octombrie 1989, document ce a fost adoptat de Congresul al XIV-lea drept program privind activitatea ideologică — dobîndește o însemnătate majoră. Ideea în speță capătă un relief deosebit, cu atît mai mult cu cît documentele Congresului al XIV-lea al partidului personalizează problema la nivelul misiunii istorice a literaturii și artei românești în edificarea unor trăsături complexe ale constructorilor societății noastre.

Dacă ținem seama că procesul constituirii contemporane a literaturii noastre a cunoscut etape diferențiate ca orientare — de la simplificări rudimentare și coercitive, la reala diversificare și maximalizare valorică — ni se pare util să reamintim că din deceniul al șaptelea încoace, întîiul pas semnificativ al misiunii istorice a literaturii românești a fost să se redobîndească **pe sine** în direcția redresării și altitudinii **estetice.** Pentru ca literatura română contemporană să devină credibilă în superioritatea ideației și limbajului său, pentru ca rolul ei formativ în dezvoltarea conștiinței socialiste să fie, într-adevăr, **adecvat** și eficient din punct de vedere spiritual, a fost necesar un stăruitor efort de **implozie** specific **artistică,** după ce dogmatismul împinsese coordonatele estetice ale creației literare cît mai la margine posibil, diminuîndu-le — pînă aproape de stingere — vitala lor funcționalitate. Tocmai în acest sens întîia misiune a literaturii din ultimele trei decenii a fost să-și redobîndească propria-i statură. Încă nu s-a observat îndeajuns că, deși semnele creativității libere, autentice, se făcuseră simțite chiar din primii ani ai deceniului al șaptelea, sub raportul unor conceptualizări au continuat „justificările" aplicării „metodei realismului socialist" pînă aproape de jumătatea acestui deceniu, într-o terminologie a anemierii estetice prea puțin schimbată față de cea profesată în deceniul anterior. Chiar unii scriitori importanți — cîteodată dintre cei foarte mari — deși, **în fapt,** creaseră deja opere literare profunde, libere de exterioritatea preconceptelor dogmatice, în **teorie** tot nu se puteau elibera de obsesia coercitivă a „metodei realismului socialist", continuînd între anii 1960—1964, cu palide argumente, să-i tămîieze „virtuțile". Momentul și pasul hotărîtor în **deplina** eliberare de rudimentele dogmatice și mobilizarea tuturor forțelor societății românești spre un proces de amploare al creativității autentice l-a constituit Congresul al IX-lea al partidului. De altitudinea **estetică** a misiunii **istorice** a literaturii române contemporane se poate vorbi **mai în ansamblu** și **nesincopat,** abia din 1965 încoace — deopotrivă practic și teoretic — orientarea complexă, deschisă de Congresul al IX-lea, dinamizînd energiile cele mai profunde și radicalizînd înaintarea spre înnoirile fără compromisuri.

DUPĂ aproape un sfert de secol de la momentul acestui congres, orientarea pe care o imprimă astăzi documentele Congresului al XIV-lea al partidului misiunii istorice a literaturii — continuînd linia autenticelor deschideri — este încă mai complexă, mai bogată în nuanțe. În cuprinzătorul program ideologic aprobat, ca atare, de Congresul al XIV-lea, se subliniază că „întreaga activitate de creație și cultural-artistică trebuie să se angajeze ferm în activitatea de ridicare a nivelului de cultură, de cunoștințe generale al tineretului, al întregului popor, de formare a conștiinței revoluționare a constructorilor socialismului, cu o poziție fermă față de tot ce este străin progresului, patriotismului socialist, fericirii omului, independenței țării.

Numai așa, arta noastră își va îndeplini misiunea istorică și, fără nici o îndoială că — la fel ca și pînă acum — dar mai ferm și în condiții mai bune, arta noastră își va îndeplini misiunea în construcția socialismului și comunismului, împreună cu întregul popor". Este cuprinsă aci o paletă spirituală amplă a resurselor formative ale literaturii și artei, ce situează misiunea istorică a acestora la nivelul unui **activism ideatic** profund **proiectiv,** de care omul de astăzi, trăind într-o lume complicată și intens problematizată, nu se poate lipsi.

O proeminență remarcabilă dobîndesc astăzi profunzimea și amplitudinea **intelectuală** a literaturii. Atît în Expunerea la plenara ideologică cît și în Raportul prezentat la Congresul al XIV-lea, secretarul general al partidului a subliniat în chip deosebit ținuta și funcționalitatea cultural-intelectuală a creației artistice, inclusiv a literaturii, într-o epocă în care progresul uman — la toate nivelele — nu se mai poate bizui pe momente instaurative și semnificative ale propriului demers, fără **maximalizări** intelectuale ale cunoașterii. Or, din acest punct de vedere, literatura oferă șanse sporite prin însăși virtutea sa intens **asociativă** în ordinea diversității valorilor umane. Acuitatea intelectuală a literaturii contemporane constituie, fără îndoială, una dintre trăsăturile caracteristice de prim plan ale acestui domeniu spiritual. Creația literară modernă a evoluat neîncetat spre amplificarea resurselor sale reflexive și autoreflexive, potențînd **eficiența** vocii imaginative a intelectului uman în favoarea perfectibilității ființei umane. Ideea orientativă a superiorizării cultural-intelectuale a literaturii — ca ipostază a misiunii istorice a creației artistice — nu numai că nu este o chestiune de conjunctură efemeră, ci vine deplin în întîmpinarea evoluției interne, firești, a creației literare, **armonizîndu-se** cu această evoluție.

Cît de însemnată devine misiunea literaturii în perspectiva orientărilor programatice ale Congresului al XIV-lea al partidului o dovedește și o altă idee cu valoare de reper fundamental în activitatea întregului popor. Ne referim la ideea subliniată de secretarul general al partidului în Raportul prezentat la Congres cu privire la necesitatea **unificării** tuturor forțelor creatoare în edificarea socialismului. Procentele participării literaturii la acest reper nu sînt și nu pot fi neglijate, nu numai pentru capacitatea de seducție pe care o exercită, în general, operele de artă asupra marilor idealuri, ci și datorită trăsăturii specifice a creației literare — pe care am justificat-o din diverse unghiuri — aceea a sporului de virtualitate **unificatoare** în evocarea valorilor umane. Pe cît de direct, pe atît de complex — uneori aproape derutant înn substantializarea lui — a devenit adevărul că literatura constituie o voce polifonică ale cărei armonizări în variatele reconsiderări ale ființei umane sînt departe de a se fi demonetizat.

Grigore Smeu

Mihai Viteazul – tapiserie de A. DOBRESCU
(din Cvadrienala de arte decorative – Sala Dalles)

Identitate

Păstrînd și echilibrul și-omenia
Trecut-am prin restriști sau prin viitori,
Biruitori sub steagul tricolor,
Încununînd o țară : România !

N-am gravitat, în van, către extreme,
Spre viitor ne-a-nnobilat speranța.
Prin vremuri, mai presus urcam balanța
Și n-am avut de nimeni a ne teme.

Convinși slujim și-acum alesul țel
Cu echilibrul nostru milenar ;
Ne-am imprimat mărirele-n oțel.

Păzim tot sacrul, veșnicul hotar !
Cu noi vor fi prezentul, viitorul
Și-n biruință veșnic Tricolorul !

Al. Jebeleanu

Toast

Ridic, prieteni, această ispititoare cupă
a evului pentru care mă bucur și sufăr,
o voi bea pînă la ultimul strop și abia după
aceea am să mă prefac, poate, în spic sau în nufăr.

O, sigur, în cupă nu-i elixir și nici sevă de strugur,
ci însăși substanța ideilor mari ce nu mor –,
sorbind-o întreagă, mi-e zborul celest, ca de vultur,
pînă voi fi, poate, o scînteie de cuvînt sau izvor.

Ridic, deci, prieteni, cupa generației mele,
nu-i timp de pierdut – arată al revoluției ornic –,
mi-e locul în miezul luptei noastre drepte și grele,
încins cu eșarfa tricoloră, statornic !

Orizontul mileniului trei

Vedeți piscul acela
de la orizontul mileniului trei ?
Ochii mei nu mai sunt prea tineri
și inima-mi bate parcă mai altfel
decît acum un an, bunăoară,
însă nu contenesc nici zi și nici noapte
să-mi îndrept într-acolo
privirea avidă,
nu ca spre o himerică planetă de rouă,
ci ca spre un tărîm pe care încă azi
îl defrișăm pentru a-l face fertil
și a-i da pămînteasca lucire
a chipului nostru.
S-ar putea, o ce mult aș dori,
să ciocnesc alături de voi
cupa sosirii pe piscul de veac,
după cum însă la fel s-ar putea
ștafeta să o duceți doar singuri
acolo departe
spre orizontul mileniului trei
unde ochii mei nu contenesc
nici zi și nici noapte
să-și îndrepte privirea.

Nicolae Pop

SOCIALISMUL — REALITATE IREVERSIBILĂ

CONGRESUL al XIV-lea al Partidului Comunist Român marchează un moment deosebit în dezvoltarea României socialiste la acest sfîrșit de veac și mileniu. Putem privi astăzi, mai mult ca oricînd, viitorul cu încredere. Revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă a făcut posibilă transformarea radicală a țării pe temeiuri noi, socialiste, iar înlăturarea monarhiei și naționalizarea din 1948 au creat premisele fundamentale de a păși ferm pe un drum nou. Greșelile grave care s-au făcut în primele aproape două decenii, o gîndire dogmatică și o politică de imitare și ploconire în fața „modelului unic" — alături de greutățile obiective — au frînat pentru o vreme edificarea noii societăți, provocînd un sentiment general de frustrare și înstrăinare. Ca să pornim cu toată fermitatea pe drumul socialismului, mobilizînd și organizînd energiile creatoare ale poporului, trebuia să devenim noi înșine, liberi și independenți. A fost nevoie de un Congres al demnității naționale, al unei noi conștiințe istorice pentru ca valorile perene ale culturii naționale să cunoască o adevărată renaștere, să rodească din plin, într-o fericită simbioză cu valorile fundamentale ale socialismului și în condițiile unei civilizații autentic socialiste pe pămîntul străbun al patriei, în sufletele, în aspirațiile și visele oamenilor. Fără Congresul al IX-lea am fi rămas pînă astăzi o țară subdezvoltată, cu o cultură în primejdie de a fi secătuită de propriile puteri novatoare.

Congresele ce au urmat, elaborarea, fundamentarea științifică și adoptarea **Programului partidului,** inclusiv a programului ideologic, ne-au limpezit nu numai asupra drumului parcurs, — nu cu puține greutăți — dar și asupra perspectivelor. Am discutat în aceste decenii — cele mai rodnice din întreaga istorie a patriei —, despre civilizația socialistă, definită de conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca o civilizație materială și spirituală superioară, despre principalul obiectiv strategic al noii etape — edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, menită să schimbe complet peisajul economic și cultural al țării, precum și peisajul ei sufletesc, am acționat ferm, sub conducerea partidului, pentru a transforma visul în realitate. Fiecare Congres constituia o nouă treaptă și o nouă deschidere de orizont. Și așa a fost posibil să parcurgem, într-un timp relativ scurt, mai multe etape. În **Raportul cu privire la stadiul actual al societății socialiste românești,** prezentat la Congres, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la dezbaterile documentelor pentru Congres, spunea : „Concluzia generală a acestei îndelungate dezbateri democratice din partid, cu întregul popor, este aceea că România a parcurs, într-o perioadă istorică scurtă, mai multe etape istorice de dezvoltare".

CONGRESUL al XIV-lea va rămîne **Congresul marilor victorii socialiste,** deoarece în temeiul celor ce s-au realizat în patria noastră și a prevederilor **Programului-Directivă** privind dezvoltarea economico-socială în cincinalul 1991—1995 și în perspectiva anilor 2000—2010, obiectivele îndrăznețe dar luminoase și clarvăzătoare stabilite după Congresul al IX-lea, în primul rînd însăși ideea de societate socialistă multilateral dezvoltată, controversată în anii '70 — vor deveni curînd realitate. De pe piscurile pe care le-am atins, zările s-au luminat și putem întrevedea la orizont lumea minunată pe care au visat-o marile spirite umaniste de totdeauna și care a devenit pentru prima dată la noi **obiectiv strategic al dezvoltării.**

Era nevoie pentru aceasta ca o perspectivă vizionară asupra viitorului să fie racordată la cunoașterea legilor obiective, ale dezvoltării societății, să dobîndească deci un temei științific. Este ceea ce s-a întîmplat cu prilejul cotiturii realmente revoluționare realizată de Congresul al IX-lea, care ne-a ajutat să înțelegem că principiile fundamentale ale socialismului nu alcătuiesc un canon dogmatic, expresia unui model unic, transpus ca atare, mecanic, în spațiu și timp. Aceste principii pot fi trădate fie prin canonizare dogmatică, rupîndu-le de cadrul social și cultural național, fie prin negarea lor discretă sau ostentativă, ceea ce echivalează cu întoarcerea la forme capitaliste de organizare economică și socială. Universalismul acestor principii nu este doar opera subiectivă a unor teoreticieni, fie ei geniali, ci decurge din legi fundamentale ale dezvoltării societății moderne. În fiecare țară, luată aparte, opțiunea socialistă și modalitatea ei concretă sînt determinate de particularități istorice naționale, dar, pe ansamblu, orînduirea socialistă nu este o floare exotică ci **rezultanta legică** a unui îndelungat proces istoric. Este bine cunoscută teza lui Hegel — tot ceea ce este real

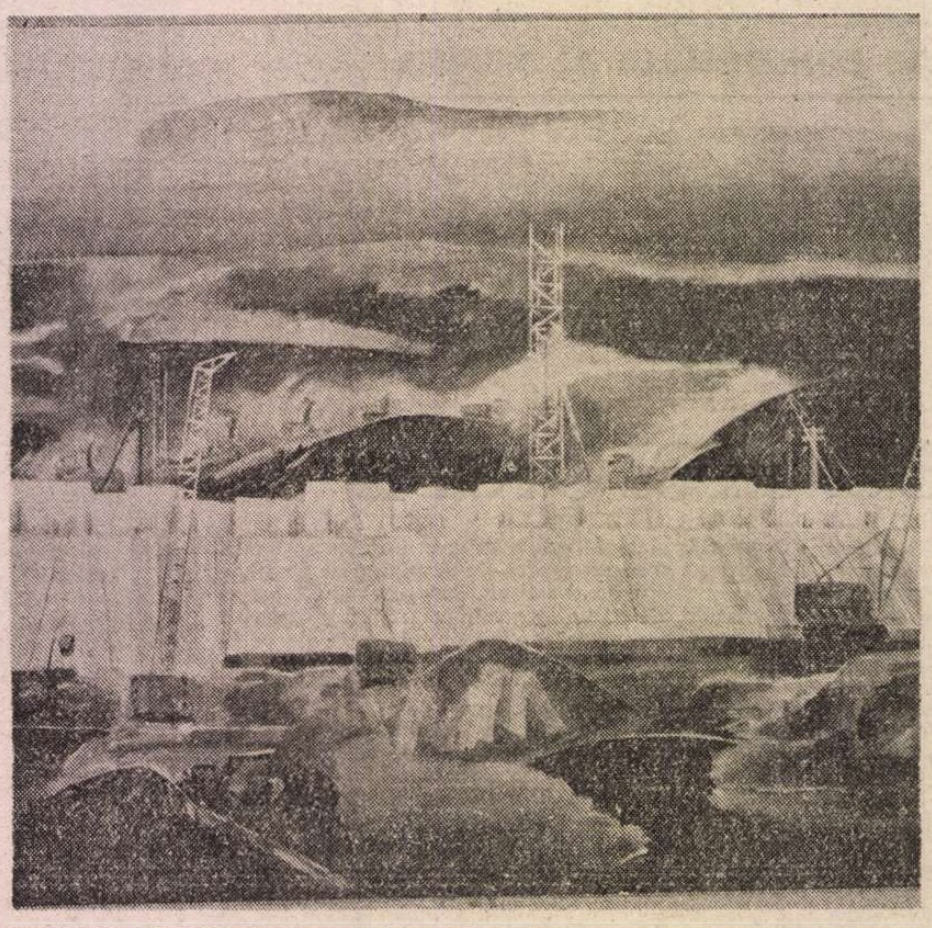

VLADIMIR ȘETRAN : **Ameliorarea riului Argeș** (Din Expoziția de artă plastică dedicată Congresului al XIV-lea al P.C.R.)

este rațional, tot ceea ce este rațional este real — interpretată de Fr. Engels în chiar spiritul dialecticii sale, în esență revoluționară : în lumea contemporană cu adevărat real, adică rațional și necesar, corespunzător legilor dezvoltării istorice este socialismul. Capitalismul continuă să existe și el va mai exista o anume perioadă istorică, dar este deja lipsit de deplină justificare și legitimitate istorică. Este evident pentru cine gîndește obiectiv, pătruns de luciditate și spirit critic, că viitorul aparține socialismului, oricîte greutăți și obstacole ar mai avea de înfruntat.

EXISTĂ în prezent, în întreaga lume, discuții cu privire la căile viitoare de dezvoltare a societății omenești și la caracterul legic al acestei dezvoltări. Este o problemă esențială și de viitorologie dar ea nu poate fi soluționată de pe poziții neștiințifice : providențialiste, eschatologice, mesianiste. Așa-zisul „marxism" dogmatic a promovat într-o vreme un soi de mesianism fatalist, asociat cu un determinism mecanicist potrivit căruia socialismul ar fi un efect pasiv și fatal al crizei capitalismului. După eșecul unor atari abordări a căilor evoluției sociale, în prezent au devenit la modă în unele țări încercările de a „moderniza" socialismul cu infuzii (în doze mai mari sau mai mici) de capitalism. Nu este prea greu să ne imaginăm unde poate duce aceasta. A merge pe drumuri noi, necunoscute, a trăi o nouă experiență istorică implică atîtea dificultăți, contradicții, obstacole încît apar, aproape inevitabil, greșeli, rătăciri, dar atunci soluția este îndreptarea greșelilor și nu renunțarea la socialism, cu atît mai mult atunci cînd acesta s-a maturizat și și-a probat marile sale puteri creative. Iată cît de frumos exprimă această idee tovarășul Nicolae Ceaușescu, folosind metafora lui Făt-Frumos, cel mai popular erou al folclorului nostru, model de virtute și frumusețe morală :

„După cum știți, în popor se spune așa : să nu arunci, odată cu apa murdară și copilul. Și nu mai este însă vorba de un simplu copil ! Socialismul a devenit un voinic puternic, un Făt-Frumos care a crescut într-o lună cît alții într-un an — cum se spune în poveste — și a devenit un flăcău puternic, voinic, care se va afirma în întreaga lume pentru că numai socialismul reprezintă viitorul. Iată de ce, criticînd ce e rău, nu trebuie să aruncăm socialismul ci pe cei care au făcut în așa fel încît să aducă daune socialismului. Iată de ce pun cu toată seriozitatea în fața partidului și poporului că trebuie să avem permanent în vedere de a face totul pentru ca acest minunat voinic, socialismul — acest Făt-Frumos al omenirii să triumfe nu numai în România, ci și în întreaga lume !"

Este o gravă miopie politică și ideologică a nu înțelege învățămintele istoriei. Este bine cunoscut modelul materialist-istoric al evoluției social-economice de pînă acum, dar uneori este necesar să amintim adevăruri simple și elementare. Și pentru că anul acesta a fost sărbătorit bicentenarul Marii Revoluții franceze, e bine să ne amintim că forțele coalizate ale reacțiunii conservatoare europene nu au putut opri mersul revoluției, nu au putut împiedica tînăra clasă burgheză să-și consolideze și să-și generalizeze dominația politică.

Cum ar putea să izbutească în noile condiții contrarevoluția ? Apariția clasei muncitoare pe arena istoriei, conștientizarea noului ei statut social ca exponentă principală a unei noi societăți fără clase exploatatoare, fără asupritori, fără gravele inegalități, polarizări și rupturi între bogați și săraci, reprezintă un moment decisiv în lupta pentru o societate mai dreaptă și mai umană. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, experiența a arătat că socialismul nu poate fi înfrînt nici chiar prin coaliția unor puteri capitaliste, imperialiste. Cu atît mai puțin este posibil acest lucru astăzi, cînd 35 la sută din întreaga producție industrială a lumii aparține țărilor socialiste, chiar dacă majoritatea acestora a pornit de la nivele foarte scăzute de dezvoltare. Forța socialismului constă în caracterul său necesar, legic, universal și, în același timp, în forța sa națională, stimulînd și organizînd în chip nou puterile creatoare ale popoarelor. Cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Congres, „Toate acestea demonstrează cu putere marea forță a socialismului, capacitatea creatoare a popoarelor de a-și făuri o viață nouă, liberă, fără asupritori, în care popoarele să fie cu adevărat libere și independente, să-și asigure o viață demnă de bunăstare și fericire".

SOCIALISMUL și-a dovedit deci viabilitatea dar, desigur, el nu instituie spontan, fără dificultăți, fără contradicții, ca un deus ex machina, un fel de „vîrstă de aur" paradisiacă în viața popoarelor ; mai mult ca oricînd socialismul înseamnă astăzi știință, cunoaștere științifică, cultură, eforturi mari în toate domeniile vieții, o politică științifică adecvată, capabilă să îmbine într-o sinteză superioară principii universal valabile ale socialismului cu valori naționale specifice și să perfecționeze mereu formele de conducere științifică a procesului de producție, a întregii societăți, mecanismele democratice care asigură participarea întregului popor la organizarea și conducerea întregii societăți, la toate nivelele și în toate zonele de activitate.

În aceste noi condiții, ținînd seama și de pericolele catastrofice ale unei conflagrații militare generale care ar deveni inevitabil nucleară, forțele imperialiste, antisocialiste și-au mutat centrul de greutate de la politica de confruntare externă deschisă la o politică a calului Troian. Poate că Troia n-ar fi fost cucerită niciodată fără calul Troian și nu întîmplător Homer însuși lasă problema sfîrșitului acestui război deschisă. Uciderea lui Hector în afara zidurilor cetății însemna pentru Troia o foarte grea pierdere dar nu totul era pierdut. Dovadă că după 10 ani de luptă, dată numai în afara zidurilor cetății, Troia, ca și invadatorii ei, a avut pierderi grele dar a rămas neclintită ca stat-cetate. Ea a putut fi cucerită și rasă de pe fața pămîntului numai printr-o cumplită înșelăciune.

Împrejurările istorice în care sînt confecționați astăzi caii troieni ai socialismului s-au schimbat radical.

În primul rînd pentru că socialismul, respectiv comunismul, nu este o cetate oarecare, chiar dacă ajunsă la un nivel relativ înalt de civilizație, care poate fi zdrobită prin luptă deschisă sau prin înșelăciune, ci **o vîrstă în devenire a umanității** — nu vîrsta de aur a utopiștilor, ci aceea a deplinei maturități cognitive, axiologice, organizaționale, deci vîrsta adevăratei fericiri și omenii.

În al doilea rînd, pentru că denunțătorii înșelăciunii sînt astăzi mulți, nu se limitează la singularul Laocoon, forța invincibilă, novatoare a istoriei este de partea lor și nu ar putea să-i nimicească nici toate cohortele de șerpi veninoși trimiși de noul Poseidon — imperialismul.

În ultimele decenii, noi am învățat un lucru esențial : socialismul nu este doar o problemă de credință : nu este suficient să crezi în el așa cum ai crede într-un ideal abstract sau într-un idol, ci să lupți concret și prin toate mijloacele pentru ca el să prindă viață în realizările oamenilor, în gîndurile, comportamentele și actele lor. În acest sens, putem înțelege mai bine și izbînzile de pînă acum, și **Programul-Directivă** pentru viitor care pune accentul pe **dezvoltarea intensivă,** ceea ce presupune valorizarea superioară optimă a tuturor resurselor materiale și umane. Aceasta înseamnă foarte multe lucruri : organizare științifică și modernizare a activității productive, creșterea mai puternică a productivității muncii, a eficienței și rentabilității, noi tehnologii, un înalt nivel calitativ și tehnic etc. — dar înseamnă, mai ales, încredere în oameni. Încrederea în socialism nu este o chestiune de retorică sofistică sau de ritual festiv ci este încredere în știință, în cultură și, mai presus de toate, încredere în oameni, în viitorul pașnic și fericit al oamenilor, încredere în acele valori morale fără de care socialismul este de neconceput. Atrăgînd atenția că, în concepția partidului nostru, este necesar „ca în România să nu mai existe bogați pe seama exploatării muncii altora, să avem un popor al bunăstării și fericirii, un popor al oamenilor muncii îmbelșugați prin munca lor", tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că acesta este socialismul — în care munca este singura sursă de venituri. „Trebuie să aplicăm ferm principiul de bază al socialismului, al echității și dreptății sociale. Orice abatere de la aceasta înseamnă a încălca legile obiective ale societății socialiste, înseamnă a ridica obstacole în calea dezvoltării patriei noastre".

Pentru România, opțiunea socialistă este cu atît mai justificată cu cît ea izvorăște nu numai din legile generale ale dezvoltării sociale, ci este și o **rezultantă organică** a propriei noastre deveniri istorice, a permanentului ei dinamism revoluționar : de la primele forme de organizare politică ale dacilor la războaiele cu Roma și nobila etnogeneză ce a urmat, de la primele înfiripări statale feudale, atestînd existența politică a noului popor român și lupta sa seculară pentru libertate și independență, pentru însăși ființa noastră națională mereu amenințată de vecinătăți imperialiste agresive, pînă la făurirea statului român modern și marea Unire, de la aceasta și pînă la revoluția socialistă — totul a fost la noi luptă dîrză, cu mari și grele sacrificii ; nu am primit nimic de la nimeni din afară, iar atunci cînd am avut iluzia că ni se dă ceva pe gratis, ne-am trezit cutremurați de faptul că noi eram cei care continuam să dăm și, ceea ce este mai grav, ni se lua mai ales (sau era mistificat) sentimentul istoriei, sufletul național. A fost o experiență tragică dar ea ne-a arătat că la o adevărată solidaritate internațională nu putem ajunge decît fiind sau devenind noi înșine, în condiții de deplină libertate și independență. Și așa am înțeles în ce măsură socialismul este la noi o consecință firească a logicii istoriei, devreme ce numai în și prin socialism, așa cum a fost înțeles și promovat după Congresul al IX-lea, am putut ajunge la o deplină și rodnică conștiință istorică de sine.

SENSUL antropocentric al socialismului românesc este incompatibil cu retorismul, ca elogiere demagogică a omului. Centrarea pe om trebuie să fie înainte de toate o chestiune de politică economică, constructivă. Iată de ce problema omului nou și a conștiinței sale revoluționare trebuie asociată strîns cu „activitatea de înfăptuire cu succes a programelor de dezvoltare economică, socială și ridicare a patriei pe noi culmi de progres și civilizație".

A LUMII CONTEMPORANE

Programul ideologic nu este un program auxiliar sau o anexă a Programului general de dezvoltare a patriei, ci parte integrantă esențială a acestuia, deoarece vizează un larg evantai de atitudini, comportamente, opțiuni în toate sferele activității sociale și mai ales în problemele culturii și conștiinței socialiste. Am putea spune chiar că dacă totul depinde de om și totul se face pentru oameni, atunci problema omului, a bogăției sale sufletești, a capacității sale revoluționare de a-și asuma un destin eroic așa cum este însuși destinul patriei socialiste, reprezintă alfa și omega întregului program. De el depinde dezbaterea în spirit just și rezolvarea tuturor problemelor, inclusiv a celor ideologice, morale, estetice etc., avînd ca premisă „convingerea comunistă despre forța revoluționară transformatoare a socialismului", încrederea în „faptul că numai și numai socialismul asigură progresul în deplină libertate al omenirii, realizarea unei lumi mai drepte și mai bune".

Ideologicul nu acționează în vid, nu este un ornament exterior sau un fenomen de conformism pasager, ci reprezintă dimensiunea angajantă, combativă, opțională a conștiinței și culturii spirituale. În România socialistă contemporană ideologicul organizează lăuntric și direcționează toate stările de conștiință și cultură, întreaga mișcare de idei și de aceea el presupune, între altele :

— o concepție prospectivă a culturii : examenul critic al valorilor prezente din perspectiva viitorului comunist, ceea ce implică o opțiune fundamentală, o adevărată renaștere culturală corelată cu un nou concept al dezvoltării, o nouă calitate a vieții, o plenitudine axată pe echilibrul valorilor și cunoașterea de sine. Iată cu cită claritate exprima tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congres acest sens: „La sfîrșitul mileniului al doilea și începutul celui de-al treilea mileniu, știința, învățămîntul, cultura românească trebuie să ajungă la un asemenea grad de dezvoltare care să ridice nivelul general al întregului nostru popor, ca întreaga noastră națiune să fie înarmată cu cele mai noi cunostințe ale tehnicii, științei, ale cunoașterii, cu un înalt nivel de cunostințe intelectuale, cu un spirit revoluționar de combativitate" ;

— funcția civilizatorică a culturii și conștiinței, asociată cu primatul valorilor științifice, cu înalta prețuire a științei și raționalității de tip științific. Această funcție este însă mult mai cuprinzătoare, nu se limitează la scenariile științifice ale civilizației contemporane. Ea nu degenerează în **scientism** și în **tehnocrație** (care nu sînt cîtuși de puțin semne de dezideologizare, ci forme ideologice antiumaniste și anticomuniste) tocmai pentru că ea pune în joc toate valorile ce contribuie la ridicarea și îmbogățirea condiției umane : **valorile științifice** ce dau măsura eficienței materiale, transformatoare de lucruri, a culturii, **valorile etice**, ce dau măsura eficienței spirituale a culturii și conștiinței. La urma urmei cea mai imbatabilă forță socială este conștiința. Un proces revoluționar în afara conștiinței este un nonsens. „Partidul nostru pornește de la principiul că nivelul de viață și civilizație al unui popor nu poate fi apreciat numai după indicatori materiali cantitativi, desigur, importanți — ci după totalitatea condițiilor de viață, muncă, învățămînt și cultură asigurate maselor largi populare". **(Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român).** De aici importanța excepțională a ideilor : așa cum se arată de asemenea în **Teze**, „...este un adevăr axiomatic că nici nu poate exista iume fără idei", ideile, atunci cînd sînt raționale, progresive și umaniste sînt ca niște luceferi ce luminează încăperile gîndului și faptele oamenilor ;

— **umanismul** ca atitudine spirituală, culturală, dar și ca strategie a dezvoltării, întemeiată pe cele mai înalte tehnologii, dar — totodată — implicit și explicit, pe cunoașterea și valorizarea potențialului de creație tehnico-științifică și cultural-artistică a poporului. Umanismul socialist, tocmai pentru că aparține întregului sistem de civilizație, este cel mai important principiu de solidarizare a valorilor și de subordonare a lor binelui și fericirii omului, formării și dezvoltării personalității umane. Numai socialismul și umanismul socialist fac posibilă și necesară ceea ce secretarul general al partidului numea la Congres „activitatea de formare și ridicare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou... cu înalte trăsături revoluționar-patriotice, cu un larg orizont de cunoștințe teoretice, științifice și profesionale, de cultură generală, cu un spirit revoluționar militant" ;

— **patriotismul și conștiința națională** ca factor constructiv, ca sentiment de dragoste față de patrie, față de socialism și interesele poporului, dar și ca „poziție fermă față de diferite manifestări străine socialismului", cum ar fi „șovinismul, naționalismul, rasismul, antisemitismul, tot ceea ce înjosește omul, urmărește să dezbine oamenii muncii, popoarele". Și aici umanismul acționează ca un factor de sinteză și de continuitate între valorile naționale viabile ale trecutului și cele socialiste ale prezentului, de revoluționare a structurilor materiale și spirituale, de echilibrare a specificității naționale și universalității umane, a valorilor-scop cu valorile-mijloace. În activitatea educativă, ca și în cea creativă, în instituțiile de învățămînt de toate gradele ca și în activitatea uniunilor de creație, cunoașterea și asimilarea valorilor naționale este o condiție necesară și un puternic resort stimulativ : „O însemnătate deosebită — se arată în **Teze** — au cunoașterea valorilor reprezentative ale culturii naționale, purtătoare ale idealurilor de progres și libertate ale poporului român, apărarea și dezvoltarea continuă a patrimoniului nostru cultural...".

În toate aceste forme de funcționare ale ideologicului, ca și în altele ce nu au fost menționate aici, Congresul al XIV-lea a adus contribuții de referință, deschizătoare de luminoase perspective.

Al. Tănase

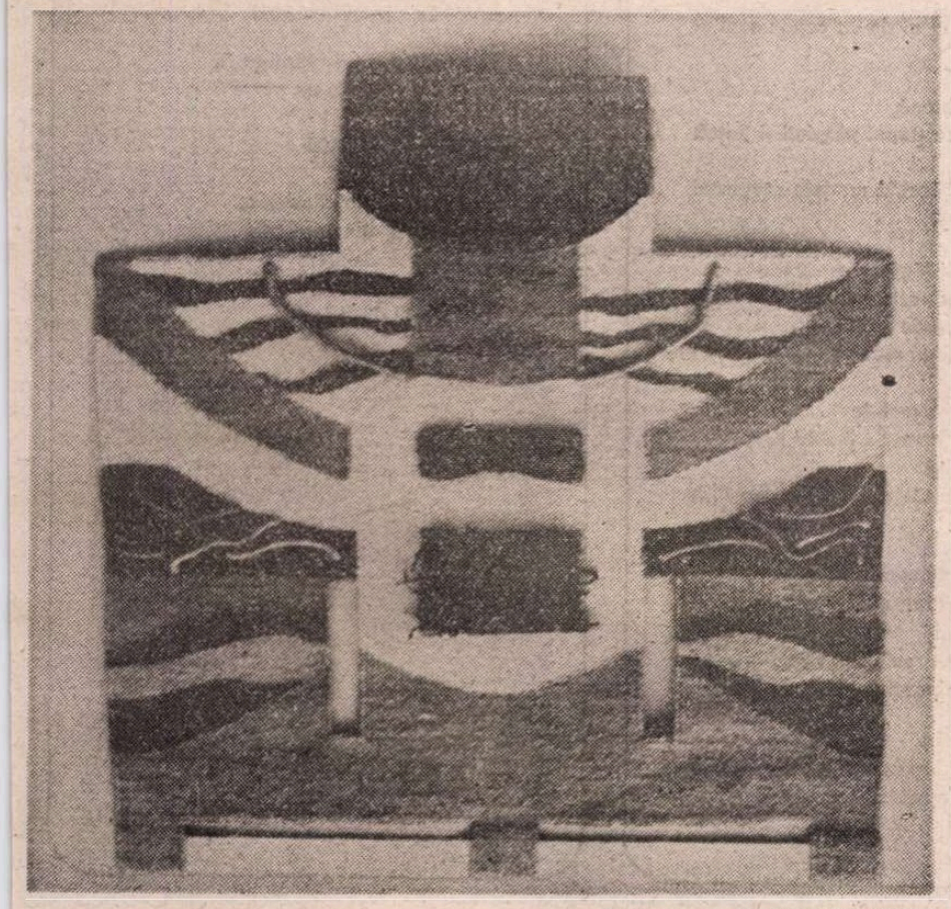

Tapiserie de RALUCA DELAPORT
(din Cvadrienala de arte decorative — Sala Dalles)

Simbol de unitate

Pe cîmpia de la Alba s-aprind maci în luna mai ;
Printre rădăcini de castre curge orzul și secara ;
Transilvania-n Decembrie urcă-n visul lui Mihai
Strigînd lumii-ntregi voința-i : vrem să ne unim
cu Țara !

Strigătul străbate veacuri; veacuri năruie imperii ;
Țara își adună fiii — cei de-un cuget — la un loc
Lîngă datina și limba peste care grănicerii
N-au putut să pună stavili, nici s-o facă scrum în foc.

Pentru noi, Carpații dacici n-au fost nicicînd frontieră ;
Și de-o parte și de alta, din același pur izvor
A curs fluviul de limbă — ca o apă meliferă —
Din care-au băut toți pruncii încercatului popor.

Piatră de hotar și filă zugrăvită-n calendare
Scrisă-n cartea veșniciei cu condeie de eroi,
Decembrie-ntîi rămîne pentru țară, sărbătoare,
Simbol sfînt de unitate și înfrățire pentru noi.

Nicolae Nicolae

Atunci și-acum

În prag de iarnă — lumini de aurori
adînc dinspre coline blînd veghează
prin armonii purtînd în treiculori
conturul veacului trecut de-amiază

atunci și-acum — găsindu-ne un rost
de-a fi veriga visului prin fapte
sărbătorim memoria celor ce-au fost
columna noastră vie în libertate

întîiul vis — solie a-nfrățirii
a Întîiului Decembrie voit
prin Cuget și Simțire — întregirii
cum inimile noastre l-a dorit

un veac de aur — destin-săgetător
atunci și-acum — Prezent prin viitor !

Ion Boroda

Dor

Numai spargere de val
dinspre paseri bucovine,
doru-mi-te dor și-n somn,
zarișe fără suspine,

teasc bătînd la nesfîrșit
ziua care nu se stinge,
de blestemul tău mă ard
depărtările prin sînge,

cuib ce sara îți răstorni
clopotul, să bată-n ape
puiului de stea căzut
vestea Urselor aproape,

către umbra ta mă trag
funiile de plînsoare,
lance, doar cel care nu
e străpuns de tine moare !

Gabriel Cheroiu

Arpegii transilvane

Ce blîndă-i zarea transilvană,
dar, uite, iar mi s-a părut
că cineva pe-un deal mă cheamă
să ducem turma la păscut...

E-o amintire tot mai vană,
cu-arpegii grave, din trecut —
ce blîndă-i zarea transilvană
cînd fraged glas de ierbi aud...

Eugeniu Nistor

Ion Sofia MANOLESCU

Curcubeul negru

inconjurat de-o biografie înstărită
am trecut dintr-o vîrstă in alta
pe sub bolta curcubeului negru

aburind hamletian – a fi sau a nu fi –
pe chipul rundei de noapte
deschiderea se făcea de către o umbră
prin neîncrederea întunericului

pînă la risipa din suita umbrelor
ar fi trebuit să-mi smulg înălțarea
din rădăcinile haosului necunoscut
dar mă ținea pe loc
focul din podul palmelor

neavînd de unde cunoaște jertfa
din partea celui care nu s-a mai arătat
mi-am strecurat făptura
pe sub lumina solemnă
fără să mă simtă horație

și fiindcă nu știam pentru cine voi muri
am trebuit s-o feresc pe ofelia
de îmbrățișările frigului
și de liniștea plutitoare a nuferilor
de pe apele nefiindului

fără nici o rugăminte
după renașterea întîmplării
mi-a amuțit recunoașterea
înainte de a mă refugia din elsinor

dar de la nașterea
din noaptea abundentă a curcubeului
de cînd am început să mor
m-am întîlnit față in față
cu surîsul deshumat din tigva lui Yorick

Calea spre niciodată

fără îndoială că mă gîndesc
la clipele imprevizibile
din apropierea acelorași culori

așadar dincolo de poezie
în cuvinte destul de hotărîte
am cerut înapoi ziua abia pîrguită
cînd singura privire
îmi cădea pe frunzele toamnei

tăinuind calea spre niciodată
rar îmi băgam lacrima-n buzunar
să nu mă simtă inima

în restul timpului așterneam
daniile pămîntului
peste umbrele morților

apostrofînd privirile din oglinzi
dincolo de durere
nu mai aveam nici o presimțire
asupra învelișului adus din afară

dilatîndu-mi havuzul pupilelor
am ajuns pînă la gleznele somnului

din cînd în cînd
trecînd pe sub aceleași bolți
spre a-mi aminti mărinimiile
așteptate-n cuvînt
îmi restituiam amintirile

la ora neauzită cînd m-am strigat
pe numele necunoscut
nu mai eram nicăieri
de cealaltă parte a destinului

Dincolo de ziua apropiată

cuvenita-mi admirație
dinspre ziua apropiată
mă făcea să nu pot regreta după mine

în fața timpului în fața relativității
am încercat să intru într-o ramă
dar nu posedam alură idolatră

amînîndu-mă pe altă dată
dintr-o modestie exagerată
am trecut dincolo de sobrietate

știu că purtam pleoapele trase
deoarece toate umbrele
se asemănau între ele

la întrevederea cu întunericul
în prelungirea nimbului
n-am mai avut ce-mi așeza
pe creștetul desfătării

dinspre dezvelirea statuii
inima dată cu autograf
se va întoarce înduioșată
să se poată zări printre ramuri
cînd mă voi adăuga vederii
dincolo de ziua apropiată

Naștere, după...

răsucindu-mă
prin psalmul alb al unei lebede
nimbat de luminile din afară
nu-mi cunoșteam nașterea după

dar m-am născut ca și Homer
din plasma aceluiași pămînt
dăruit de-o naștere oarbă

așezat la marginea existenței
la marginea unei lumi terifiante
fără să cunosc nimic despre mine
stam ca un pinguin singuratic
în mijlocul mihnirilor mele
din melancolia focului

eram hărăzit
de aceeași naștere ancestrală
pentru aceleași zidiri manolice

Sufletul meu rămas la debut

sufletul meu fardat de funingini albastre
fardat de funingini proaspete
de funingini tăgăduite
sufletul meu spînzurat de-un copac exaltat
în drăgaica de la Buzău

sufletul meu intrînd speriat în arenă
cu trupul plăpînd și țintuit
între cuțite strălucitoare
sufletul meu căzut în mrejele dragostei
după fata întîlnită la zidul morții

sufletul meu fardat de funingini tăgăduite
sufletul aruncat peste trambulinele lumii
sufletul meu de mari salturi mortale
sufletul meu vîndut la tarabă

sufletul meu dăruit golului dintre cuvinte
dinspre mine dinspre Sărmanul Klopstock
dinspre necunoscuții mei confrați
cu sufletele agățate pe afișe
cu toamnele amăgirilor sfîșiate

sufletul meu de dimensiuni necunoscute
sufletul meu rămas la debut
suflet liniștit de funingini iluzorii
suflet plivit de luceferi
sufletul meu adormit în brațele poeziei

sufletul meu de candori primenite
suflet rătăcit prin melancolia focului
sufletul meu pierdut la roata norocului

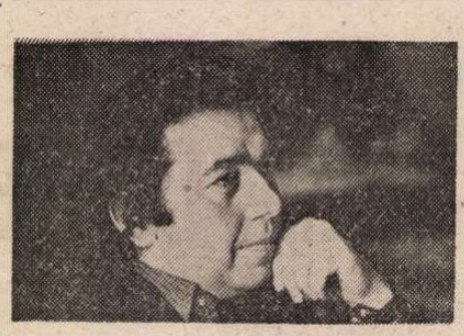

Gheorghe Pituț

Deodată

Am văzut aseară un corb
și deodată am îmbătrînit
nu scotea nici un sunet,
plutea pe curenții magnetici,
din cînd în cînd
se apropia de pămînt
și parcă voia
să-l ia în plisc, să-l disloce,
iar eu ca să evit
ipostaza de martor
la crima aceea cosmică,
am adormit
cu viteza luminii.

Colo ori colo

Ce noroc avem că trăim
în această zonă temperată,
dacă nu-ți place primăvara
cînd prunii, merii, cireșii, perii
și ceilalți pomi sunt toți nebuni,
te poți prelinge ca un șarpe în vară
unde sămînța cosmică
a făcut toate lucrurile gravide,
iar dacă așteptarea te exasperează,
poți porni la drum singur
sau în cete flămînde
pînă te întîlnești cu toamna,
unde începi să devii hulpav
și să te îngrași ca mistreții,
iar dacă nici acolo
nu te simți bine
poți plonja brusc în iarnă
ca să te întîlnești cu lupii.

Fugar portret

Pentru Nichita

Eu am rîvnit întotdeauna
ca atunci cînd sunt în apropierea
cîndva,
acela să fie cuprins de o stare
amețitoare, fascinatorie, de grație,
din care, în urma verbului meu,
să nu se mai poată desprinde,
să-și pară lui însuși învins
de o boală prietenoasă
din care
nimeni nu mai dorește
să-și revină.

Despre tine

Mai mult decît de făptura ta
mi-e dor să scriu un poem
despre tine,
din care să se vadă
că tu ești
alinarea suferinței umane,
că te aștept din copilărie
să vii să ne vindeci
de dorință
și de dorul de moarte.

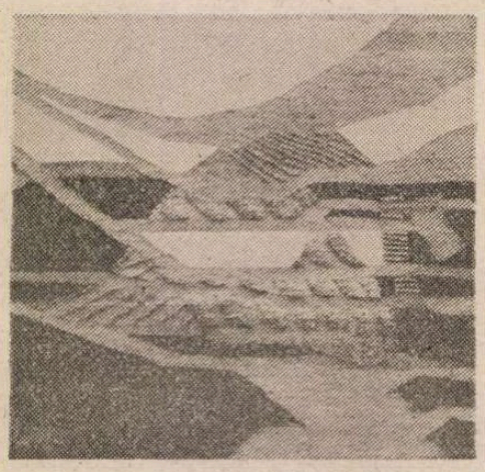

Tapiserie de FLORENTINA LOCUSTEANU

Descoperirea operei

SE pare că soarta cercetătorului literar este de așa natură încît el nu poate decît extrem de rar să ajungă la celebritatea unor mari romancieri sau poeți. Dacă dirijorii de talent, care sînt și ei niște interpreți ce traduc un limbaj scris într-un limbaj sonor, pot accede spre o popularitate asemănătoare cu a compozitorilor, cercetătorul literar, cu puține excepții, are o rezonanță evidentă doar în cercurile restrînse de specialitate. Poate așa se explică și faptul că studiile de istoria criticii sînt foarte puține în comparație cu cele de istorie a literaturii în general.

De aceea mi se pare firesc ca măcar în anumite momente decisive ale vieții lor, activitatea acestor cercetători să fie pusă în lumină în toată complexitatea ei. Calendarul existenței colegului nostru clujean mai tînăr de odinioară, Ion Vlad (n. 26.XI.1929), ne face acum să încercăm o retrospectivă asupra activității sale. Ajuns la șase decenii de viață și la patru decenii de activitate de la debut, profesorul clujean și-a construit discret și cu tenacitate proiectul personalității prin cărțile sale. Teoretician și critic literar, aplecat spre cunoașterea fenomenului cultural românesc, ca și a celui universal, Ion Vlad și-a înscris demersurile sale spre operă **între analiză și sinteză**, așa cum sună și titlul unei cărți publicate în 1970, centrată asupra unor **repere de metodologie literară.** De fapt, nucleele teoretice ale studiilor profesorului clujean sînt grefate pe probleme de metodă, destinate să releve raporturile complexe dintre istoria și critica literară, așa cum sînt ele concepute în epoca noastră. Chestiunile de metodă nu au însă niciodată un scop în sine. Ele vizează o țintă permanentă, evidentă în toate scrierile lui Ion Vlad : **descoperirea operei,** decelarea mecanismelor textului literar, delimitarea lui de alte moduri de comunicare, semnificația limbajelor în delimitarea genurilor literare.

Cine urmărește palmaresul activității cercetătorului clujean nu poate să nu observe maniera în care preliminariile metodologice și teoretice în general vin mereu în sprijinul demersurilor practice, orientate spre operele literare. Drumul de la o carte deschizătoare de perspective teoretice cu fundal istoric românesc, ca **Între analiză și sinteză** (1970), **Descoperirea operei** (1970), **Povestirea. Destinul unei structuri epice** (1972), **Lecturi constructive** (1976), pînă la alt tip de cercetări, cum sînt **Cărțile lui Mihail Sadoveanu** (1981) și monografia despre **Pavel Dan** (1986), arată tentativele variate ale lui Ion Vlad de cercetare a metodelor cu modurile diferite de adecvare la text. Profesorul clujean este cu precădere un spirit analitic. Faptul acesta nu se observă doar în studiile critice cu un evident caracter aplicativ, ci și în cele teoretice. Textele lui Ion Vlad pleacă întotdeauna de la anumite **„pretexte".** Construcțiile sale teoretice, menite să întindă un fel de poduri spre noi puncte de vedere, se întemeiază pe lectura anumitor cărți, pe examenul unor puncte de vedere, emise de alții mai înainte, dar care pot sluji ca elemente de plecare în fundarea unei alte modernități. Lecturile lui Ion Vlad sînt incitatoare pentru construcțiile teoretice personale, fiindcă au un caracter selectiv. În toate asociațiile și diferențierile cu care operează se simt afinitățile selective, ca și actele de distanțare. Considerațiile sale de istorie literară pleacă de la scrierile lui M. Dragomirescu, D. Popovici, G. Călinescu, T. Vianu etc. Opțiunile teoretice ale criticului sînt stimulate de lectura operelor lui E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Octav Șuluțiu, Șerban Cioculescu, ca și a cărților unor critici din generații mai tinere, fundamentate pe premise teoretice de dată mai recentă. Dar așa cum anunța chiar titlul uneia din operele sale, Ion Vlad pendulează **între analiză și sinteză.** Cînd se ocupă de istoriografia literară românească, autorul nu scrie o **istorie a istoriei noastre literare,** mulțumindu-se să decupeze autori și cărți, care au într-adevăr o semnificație majoră în viața noastră culturală. Cînd scrie despre critici, cercetătorul configurează medalioane de idei, fixează contribuții izolate și, uneori, eterogene, dar care au intrat în cimpul său optic.

Dar să nu uităm că Ion Vlad este în primul rînd profesor și teoretician literar. Faptul acesta nu devine relevant prin enunțuri de tip didactic, adeseori mult mai necesare decît divagațiile sterile ale unor contemporani, ci prin nevoia de ordine, logica riguroasă a argumentării, năzuința de-a imprima scrierilor sale o utilitate evidentă. De aceea, autorul nu se sperie de unele tipuri de enunțare, care au aerul unor **locuri comune.** Faptul mi se pare firesc. Pornind de la asemenea locuri comune, menite să sublinieze carențe în istoria și critica literară, autorul evacuează un spațiu învechit de idei pentru a le înlocui cu altele, înscrise în orizontul nostru actual de așteptare. Mitul istoricului literar, mărginit la culegerea și ordonarea de documente, este demontat pe această cale. „Cercetarea literară a părăsit criterii strict limitate și compartimente în sfera unei singure discipline, iar examenul interdisciplinar tinde spre integrarea faptelor de artă într-o judecată completă. Istoria literară, nesusținută de studiul critic angajat în epuizarea unei opere, la rîndul său obligat la succesive referințe istorice, pare azi cu totul inacceptabilă". **(Comportamentul intelectual al istoricului literar).** În felul acesta vechea departajare de atribuții între istoricul și criticul literar, stabilită de E. Faguet și alții, își pierde actualitatea, chiar dacă la început a apărut ca o necesitate.

ION VLAD pledează pentru cercetarea operei ca o **totalitate,** deziderat eventual realizabil, prin conjugarea unor demersuri critice diferite. Să nu uităm că autorul pleda pentru lectura totală a operei într-un moment în care cele mai multe direcții ale noii critici se cantonaseră în **fragmentar.** Chiar dacă năzuința interpretării integrale a operei, dusă pînă la epuizarea de sensuri, rămîne o utopie, ea stă în fața cercetătorului ca un ideal vizat de toate demersurile sale.

Să nu uităm că Ion Vlad a făcut o constantă a întreprinderilor sale din tentativa de delimitare a **operei.** „Opera se reedifică în apropierea noastră, răspunzînd astfel dorinței de înțelegere integrală ; se observă astfel structurile interne aflate la începutul procesului de elaborare și în deplin acord cu viziunea generală a operei".

Modernitatea lui Ion Vlad este tipică unui cercetător temperat, cenzurat de o estetică de derivație clasicizantă. De aceea, în toate cărțile sale relația dintre tradiție și modernitate se găsește într-un raport relativ de conciliere. Compoziția reprezintă astfel un proces de **ordonare** a operei. Romanul se configurează ca o **operă construită.** Teoria genurilor separă poezia ca mod specific de cunoaștere, dar autorul precizează că creația lirică poate intra în raporturi de interferență cu alte genuri.

Lecturile constructive (1975), practicate de Ion Vlad sînt decelatoare de sensuri, moduri variate de receptare ale unor opere în care semnificația este căutată în text, funcția lui fiind ca prin actul de lectură să-l orienteze pe cititor. Pe bună dreptate, Ion Vlad evită exagerarea curentă care l-a situat o anumită vreme pe cititor pe același plan cu creatorul.

Virtuțile cele mai profunde ale unui teoretician literar se observă în capacitatea lui de adecvare la text. Studiile lui Ion Vlad despre arta memorialistică, jurnale etc. pun în lumină un critic cu bune intuiții valorizante. Fiindcă erudiția unui critic lipsit de intuiție poate fi generatoare de mari erori. Studiile autorului despre Marin Preda, Pavel Dan, Mihail Sadoveanu arată fața subtilă a unui exeget literar, capabil să pătrundă spre centrul solar al operelor literare. Armătura teoretică despre povestire, roman etc. nu face decît să faciliteze năzuința autorului de-a găsi **dominantele** unor opere, căutate pe o cale deschisă de E. Lovinescu, al cărui elogiu l-a făcut cu o subtilă argumentare.

Într-adevăr, în cărțile despre Mihail Sadoveanu și Pavel Dan, convergența demersurilor spre opere se dovedește deosebit de fertilă. De la arhetipurile sadoveniene, ritmurile povestirii și vocile naratorilor, pînă la imaginea cîmpiei din opera lui Pavel Dan, tensiunile dramatice ale narațiunii sînt corelate cu motivația lor logică, psihologică și etică. Pavel Dan este așezat alături de marii scriitori ai lumii, iar universalitatea lui Mihail Sadoveanu devine relevantă prin critica tematică și de factură arhetipală.

Există cercetători care pornesc de la praxis și ajung la teorie. Drumul străbătut de Ion Vlad a fost invers. De aceea, rectificările sale de tip axiologic, ca și logica argumentării pusă în slujba validării estetice a operei, s-au dovedit a fi atît de convingătoare.

Nu știm încă în ce chip Ion Vlad va construi cupola operei sale, dar edificiul este solid, menit să dureze.

Romul Munteanu

Trapez

CCCI

1473. Micile gări din Bărăgan, de la ale căror ferestre, împodobite cu mușcate, nevestele șefilor, avînd o cîrpă de praf în mînă și legate la cap cu un tulpan, priveau nemișcate — și foarte bovarice — trenurile ce goneau spre mare.

1474. Ce folos că s-au născut într-o conjuncție favorabilă a astrelor, dacă au fost zămisliți în clipe de plictiseală sau chiar de silă.

1475. Acea actriță, atît de legată de viața artistică a orașului, reamintindu-și copilăria, pomenea despre cai : cum galopa pe spinarea lor, cum îi ducea la gîrlă să-i scalde, cum îi mîna din vîrful carului cu fîn, strigînd de departe să i se deschidă poarta. Povestind, i se făcea dor de copilăria ei. Și mie.

1476. Între a scrie o pagină excelentă și a face bine unui om, un mare — cu adevărat mare — scriitor n-ar sta pe gînduri.

1477. Mi-ar place să străbat universul într-o sanie cu clopoței.

1478. Scria totul cu măsură. Nemăsurată era numai plictiseala pe care o producea.

1479. Sînt foarte curios să aflu dacă extratereștrii știu să rîdă.

Geo Bogza

Prepeleac

Sosirea

■ CURÎND, ajungem... La Blăgești, moș Luca deshamă caii, — popas de noapte. Caii, cum îi știm, prăpădiți, le numeri coastele. Rontăie și ei ceva acolo prin întuneric. Nu mai au vlagă nici să-și miște cozile, să se apere de țințarii cîmpiei.

Altă viață. Alți oameni. Altă proză. E și opinia harabagiului, bun observator, și care trebuie să-i ducă musai pe dascălii la destinație :

— *Așa-i viața cimpenească... Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci...*

Munții ? O amintire. Humulești ul ? Un vis ; care se va reîmplini odată și-odată, și mai limpede, și mai vesel și mai fericit, în scris. Literatura rămîne leacul nostalgiei ; o ultimă șansă de supraviețuire ; dacă e să supraviețuiască ceva, avînd și uneltele cuvenite.

Moș Luca sporovăiește... *N-aș trăi în cimp, Doamne ferește ! Halal pe la noi ! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața ; lemne, de-ajuns ; vara, umbră și răcoare în toate părțile ; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de pe la cimp : sarbezi la față și zbirciți...*

Dascălii tac. Parcă le-ar răsuci cuțitul în rană.

NOAPTEA-i călduroasă, țințarii pișcă. Se perpelesc afară pe prispa gazdei. Tot Gîtlan găsește soluția :

— *Știi una, moș Luca... Găinușa-i spre asfințit, rariștile de-asemine, și luceafărul de ziuă de-acum trebuie să răsară ; haidem să pornim la drum !*

— *Că bine zici, dascăle Zaharia ! parcă ț-a ieșit un sfînt din gură !* — și se ridică înviorați.

Își iau rămas bun de la gospodar, înhamă căișorii și se urcă-n căruță.

Ne vom sui și noi pe furiș odată cu dînșii ; tot se termină spusa, și nu va mai rămîne nimic ; să vedem, bine, cu ochii noștri, ce va mai fi, din ce-a fost dat să mai fie, pe această ultimă bucată de drum, înainte ca porțile Amintirii să se închidă brusc și pentru totdeauna, cînd nici n-ai fi crezut...

Noroc cu oamenii care duc la Iași în carele lor dranița, s-o vînză cui și-o drege acoperișul casei. Împreună cu ei nu ne mai temem de lăcții de la Ruginoasa.

Nu se face încă ziuă, și-ajungem în Tîrgul-Frumos. Cumpărăm niște pepeni, îi tăiem și ne astîmpărăm foamea și setea. Se mai odihniră și căluții, bieții de ei, mai prind ceva puteri, și-o luăm încet spre *Podu-Leloaie.*

De aici, pînă la Iași, nu mai e mult... Dar „zmeii" lui moș Luca „se muiese de tot".

Noaptea, neputința nu se vede ; nici în zori, cînd soarele nu bate, ci mai mult mîngîie. Dar ziua-n amiaza mare, lumina necruțătoare scoate într-o evidență grotească mersul penibil al mîrțoagelor. Țăranii, de aia-s făcuți, să glumească, să rîdă de alții, ca să-și mai uite necazurile, batjocorindu-le pe-ale altora.

Mergem mai mult pe jos decît în căruță, să le fie mai ușor cailor, drumeții rîd, ne arată cu degetul,... *de ni-era mai mare rușinea, de rușinea lui moș Luca.*

Era în amurg. Tocmai intram în Iași „pe rohatca Păcurari". Pînă aici înghițiserăm destule insulte... Dar flăcăul ăsta neobrăzat i-a întrecut pe toți. El se uită ce se uită la noi, zdrobiți cum eram de oboseală, căluții mergînd mai mult în părți, decît înainte, și zice tare, în auzul întregii lumi :

— *Moșule, iè sama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vînt ; că Iașul ista-i mare și, Doamne ferește, să nu faci vro primejdie !...*

Frumos zis, dar afrontu-i afront. Cît eram de mici, de rușine, ne făcurăm și mai mici... Ei, ei ! și moș Luca ?...

Atît i-a trebuit... cîte parastase și panaghii, toate i le-a rădicat...

De față fiind, îl auzirăm cu toții :

— *I-auzi, măi ! Dac-ar ști el, chiolhănosul și ticăitul, de unde-am pornit astă noapte, s-ar strînge lioarba acasă, n-ar mai dirdăi degeaba asupra căișorilor mei ! Ș-apoi doar nu vin eu acum întăiași dată la Iași, să-mi dea povăț unul ca dinsul ce rînduială trebuie să păzesc. Patruzecile mine-sa de golan !...*

Flăcăul se topi. Îl văzurăm cu ochii noștri mistuindu-se pe loc în focul iute al acestei vorbiri, pînă ce din el nu mai rămase decît un fuior subțire de fum.

E o virtute să îmbraci mila pe care-o produce celor din jur, un altul, ca și rușinea... Ne rușinam de rușinea lui moș Luca ; de atelajul său amărît ; credeam că acest soi de solidaritate îi va aduce, cît de cît, o mîngîiere ; cînd, de fapt, încercam să ne salvăm mîndria... Așa se face că i-am propus în cele din urmă să le zică celor ce se vor mira de aici înainte „de ce trag caii așa de greu", că aducem de la Ocnă „niște drobi de sare".

La drept vorbind, Autorul îi făcuse propunerea aceasta fățarnică, adresîndu-i-se de sub țolul în care ședeam ascunși în căruță, să nu ne vază trecătorii. Altă ofensă ! Cu moș Luca nu-ți merge, — gata să ne ardă peste țol cîteva jordii...

Din hop în hop, tot înainte prin rătăcănile de pe ulițele Iașilor, am ajuns într-un tîrziu, noaptea, în cierul Socolei și am tras căruța sub un plop mare...

Nu știm dacă acest plop mai există. Plopii, tot tremurînd, mult nu trăiesc. El, dacă ar mai fi trăit, ar fi fost un martor credincios...

În jur, numai dăscălime, de pretutindeni. Unii tinerei, alții cu „niște tîrșoage de barbe cît badanalele de mari".

Așteaptă, pe iarbă. Ce ?... Nici ei nu știu prea bine : „părinți, preuți, mireni". Nu au habar și nu vor avea niciodată că trimisul mult așteptat, sosise...

Constantin Țoiu

Portret de C. RESSU

Octavian Goga, tribun al unității noastre naționale

„Unirea, națiunea a făcut-o“

ÎN arhiva Muzeului Literaturii Române se găsește un document de mare însemnătate istorică, semnat de Octavian Goga. Este o scrisoare adresată lui Constantin Argetoianu la 2 noiembrie 1918, deci cu aproape o lună înainte de proclamarea Marii Uniri a Transilvaniei cu România. Plicul scrisorii poartă antetul ziarului **„La Roumanie“ — organ hebdomadaire des revendications et des interets roumaines** — a cărui redacție și administrație se afla la Paris. Scrisoarea a fost expediată printr-un om de încredere și nu prin poștă, fostului ministru la Iași, pentru a-i încredința ultimele hotărîri privind perspectiva luptei pentru cauza desăvîrșirii unității naționale a țării noastre, în calitatea sa de vicepreședinte al Consiliului Național Român. Acest Consiliu, aflat în exil, în capitala Franței, avea ca președinte pe Take Ionescu, iar ca membri erau personalități politice, literare și științifice de primă mărime : Octavian Goga, Nicolae Titulescu, Constantin Mille, Traian Vuia ș.a. Țelurile acestui «Consiliu național al unității române» erau de a propaga în opinia publică mondială ideea necesității desăvîrșirii unității noastre naționale și de a demonstra legitimitatea ei. Acest consiliu fusese recunoscut de guvernele Franței, Angliei, Italiei și Statelor Unite ale Americii. Decepția pe care o trăia în acele zile fierbinți, zbuciumul sufletesc și fizic (avea gripă), neliniștea sînt numai cîteva din stările prin care trecea poetul tribun, care se zbătea din răsputeri să impună un echilibru în sînul mișcării din exil. Vremurile erau grozav de agitate, iar el, omul politic, își impunea să-și păstreze calmul, pentru a fi cît mai util. Oamenii din Consiliu îi creau mari probleme prin faptul că nu se înțelegeau. Disensiunile proveneau de cele mai multe ori din faptul că unii dintre ei n-aveau nici dragostea muncii, nici puterea de a face ceva. Ca să putem înțelege mai bine situația celor din exil, care considerau lupta celor din țară de mare importanță, trebuie să spunem că informațiile privind evoluția evenimentelor soseau uneori tîrziu și hotărîrile se luau în funcție de partide, ce se succedau unul după altul, astfel că realizarea scopurilor națiunii întîrzia. Scrisoarea lui Goga, expediată pe 2 noiembrie, ne dovedește că poetul era neinformat cu privire la demisia guvernului condus de Al. Marghiloman încă din 23 octombrie 1918, pentru că el cerea «să dați peste cap pe Marghiloman» după ce acesta căzuse cu o săptămînă înainte.

Situația României în afara granițelor ei era destul de bună. Propaganda românească a îmbrăcat o varietate de forme și ea a reprezentat dorința unanimă a poporului de a-și hotărî singur soarta și de a realiza idealul de veacuri : **unirea.** Conferințele poetului Octavian Goga ținute la Paris, publicate de organul mișcării **„La Roumanie“**, erau prilejuri excelente de menținere și de stringere a legăturilor cu celelalte popoare. Bun diplomat, Goga își dădea bine seama că situația României depindea în primul rînd de mișcarea ce se făcea în țară, cu precădere la Iași. Prin expunerea hotărîrilor — adevărate deziderate politice naționale — Goga dovedește un înalt simț patriotic și politic, cuvintele lui dobîndind semnificații dintre cele mai importante, pentru că sub auspiciile vicepreședinției lui, aceste principii de luptă au fost urmate ca atare și au hotărît soarta Unirii. Conștient de marea forță pe care o exercitau masele populare, Goga subliniază că în scurt timp și în România și în Transilvania, ele trebuie să treacă la acțiune, altfel totul va fi compromis. Astfel preconiza un program bine stabilit ce va duce la publicarea la 20 noiembrie a textului convocării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia unde reprezentanții populației românești din Transilvania și din toate părțile locuite de români urmau să decidă asupra viitorului lor. Desigur, nu trebuie să uităm rolul imens jucat de socialiști de a convoca Adunarea Națională — adevărată expresie a voinței unanime de Unire a Transilvaniei cu România — și nici faptul că la 14 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central a lansat un comunicat prin care făcea cunoscut populației românești faptul că tentativele care au avut loc la Arad nu au dus la nici un rezultat. Ziarul **„La Roumanie“** din 31 octombrie și 7 noiembrie 1918 publicase declarația istorică a Partidului Național Român expusă în parlamentul ungar la 18 octombrie 1918, de care Goga îi amintește în mod deosebit lui Argetoianu. Poetul era mulțumit de comitetul de propagandă cît și de ziar, dar nu pe deplin. De aceea, îl roagă pe Argetoianu cu o energie dublată de fermitate, de a insista pe lîngă generalul Averescu „să-și arunce în cumpănă toată marea influență politică de care dispune în sînul poporului“. Valoarea documentară a scrisorii ni-l relevă pe poet conștient de marele rol istoric al poporului care-și „făurește propriul viitor“. Contribuția sa la marele act al Unirii alături de toată emigrația română din Franța și din celelalte țări, indiferent de categoria socială sau de partidele și de grupările politice din care făceau parte, a fost deseori demonstrată. Pe drept cuvînt s-a spus că emigrația română din Franța a avut rolul cel mai de seamă în desfășurarea unei lupte active a tuturor românilor „aflați în afara granițelor țării pentru unirea provinciilor aflate sub dominația străină cu România“.

Apreciind cu justețe situația României în acel moment, Goga își asuma răspunderea acțiunii de mare anvergură a Consiliului național, alături de ceilalți vicepreședinți : dr. Vasile Lucaciu, dr. C. Angelescu și Ioan Tr. Florescu. Importanța sa politică în împrejurările cînd, de fapt, România nu era reprezentată oficial pe lîngă puterile Antantei, ci suplinea acest rol, i-au atras recunoașterea de către toate guvernele țărilor acestei puteri, drept autoritate oficială a României. Triumful ideilor luptei pentru unirea românilor pentru care toată tinerețea lui luptase, dragostea lui nemăsurată pentru „vrednicii noștri țărani“, fac din Goga un adevărat erou al neamului, un tribun al conștiinței noastre naționale.

Ileana Ene

Către Constantin Argetoianu

Paris 2 Nov. 1918

Stimate amice, îți scriu aceste rînduri cari nu știu dacă-ți vor ajunge la mînă — îți le scriu pentru a-ți arăta strașnica decepțiune ce avem aici de voi toți cari pînă astăzi n-ați izbutit încă să dați peste cap pe Marghiloman și să vă puneți de acord cu noul curs al evenimentelor. Situația României aici e relativ bună, totul însă depinde de ce să face la Iași. Rolul nostru internațional nu se poate relua decît printr-o acțiune la Iași. Faceți deci totul ca să putem avea acest rol. Răsturnați guvernul, trimiteți pe ardeleni peste munți să dea drumul mișcării, să declare unirea, să se constituie într-un guvern ca ceho-slavii și să ceară intervenția aliaților în Transilvania. Nu vă lăsați dominați de mici patimi astăzi, căci riscăm totul. Dacă în timp scurt nu se remarcă nici o acțiune în România și în Ardeal, cauza noastră e compromisă. Îți spun aceste după lungi discuții lămuritoare cu oameni binevoitori nouă la Londra și Paris. Noi am făcut aici un comitet pentru propagandă și lucrul merge relativ bine, dar, încă o dată, numai din țară poate veni scăparea. Insistă, te rog, pe lîngă d. General Averescu să-și arunce în cumpănă toată marea influență politică de care dispune în sînul poporului. Acum e momentul să joace marele rol istoric pentru făurirea viitorului. — Nu mai am nimic altceva de spus, — fiindcă ar trebui să-ți scriu detalii o mie și o sută și nu se poate. Din nou însă atrag atenția asupra mișcării ce trebuie să se facă și în Transilvania cu Ardelenii noștri cari se găsesc acum la Iași. Ai legături cu ei prin Tăslăuanu, caută te rog și mișcă-i. Ți-am scris rîndurile astea, fiindcă nu știam cui să mă plîng altuia la Iași — care ar aprecia situația extrem de grea în care ne găsim.

Cu dragoste și prietenie
GOGA

Tapiserie de MARILENA IOANID
(Din Cvadrienala de arte decorative – Sala Dalles)

Limba noastră

„Un moale pas...“

ÎMPREUNĂ cu **mîinile**, cu **ochii** și **genele**, iată că și **pasul** iubitei devine pentru Eminescu nu numai prilej de emoție, de încîntare estetică, ci, deopotrivă, o delicată sursă de poezie. Impresia pare să se confirme, între altele, cu ajutorul unei strofe din elegia **Te duci...** : „Cînd mă atingi, eu mă cutremur, / **Tresar la pasul tău**, cînd treci, / De-al genei tale gingaș tremur / Atîrnă viața mea pe veci“. Merită, cred, toată atenția faptul că verbele fericit alese — care exprimă trăirea intensă, răvășitoare a poetului la simpla apropiere a iubitei — se află într-o vecinătate imediată, **mă cutremur** încheind un vers, iar **Tresar** vestindu-l pe cel următor. Propozițiile respective sînt, ambele, principale juxtapuse, mărginite, fiecare, de cîte un satelit sintactic la nivelul frazei, — două, așadar, subordonate temporale **(Cînd mă atingi, cînd treci)**, cu o pronunțată nuanță iterativă, de vreme ce **cînd** echivalează cu locuțiunea conjuncțională, „specializată“, **de cîte ori.** Fenomenul nu e izolat la Eminescu, aș zice că dimpotrivă, cum lesne se poate convinge oricine, străbătînd, într-o atare perspectivă, acest crîmpei din **Călin** : „Al vieții vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i, / Și-l visez, **cînd** cu-a mea mînă al tău braț rotund îl pipăi, / **Cînd** pui capul tu pe pieptu-mi și bătăile îi numeri, / **Cînd** sărut cu-mpătimire ai tăi albi și netezi umeri / Și **cînd** sorb al tău răsuflet în suflarea vieții mele / Și **cînd** inima ne crește de un dor, de-o dulce jele“. Aici **cînd** revine cu insistență, de cinci ori, introducînd tot atîtea propoziții subordonate circumstanțiale de timp, în cadrul cărora sînt evocate gesturi, pătimașe sau tandre, ale iubirii. Bineînțeles, ele nu se săvîrșesc o singură dată, ci se cer repetate, iarăși și iarăși, așa încît **cînd** dezvoltă, și acum, valoarea iterativă a locuțiunii **de cîte ori**, prezentă, de altfel, în titlul elegiei care începe cu versurile **„De cîte ori**, iubito, de noi mi-aduc aminte, / Oceanul cel de gheață mi-apare înainte“.

Cele două propoziții temporale iterative din strofa de unde s-a urnit discuția noastră — **Cînd mă atingi** și **cînd treci** — străjuiesc, de o parte și de alta, motivîndu-le totodată, reacțiile puternice, violente chiar, ale sensibilității poetului **(mă cutremur, Tresar)**, care sînt prinse astfel într-un bine desenat „chenar“ stilistic. Referindu-mă, deocamdată, la primele două versuri **(Cînd mă atingi, eu mă cutremur, / Tresar la pasul tău cînd treci)**, subliniez **vechimea** și **simplitatea** vocabulelor care le alcătuiesc, toate — cu excepția lui **Tresar** — moștenite din latină, toate — cuvinte „primare“. De altfel, cele două „derivate“ care se ivesc către sfîrșitul strofei — substantivul **tremur** și verbul **atîrnă** — nici nu mai sînt simțite ca atare : cel dintîi este obținut prin procedeul derivării regresive, postverbale, care impune ține corpul fonetic al cuvîntului de bază (verbul **tremura**), identificîndu-l cu „rădăcina“ însăși **(tremur —)** ; iar al doilea — în cazul cînd va fi fost plăsmuit din **a-** și **tîrn** „măturoi făcut din mărăcini sau din nuiele“ (cf. DA, DEX, s.v. **atîrna**) — nu se lasă despicat decît de specialiști, nu și de obștea vorbitorilor. De asemenea, chiar dacă a fost „aranjat“ după francezul **tressaillir**, verbul **tresări**, cel puțin în prima lui parte, e greu de analizat, căci **tre-** nu înseamnă, pentru noi, nimic, chiar dacă **-sări** rămîne, într-adevăr, reprezentantul românesc al lat. **salire.** Există în poezia eminesciană strofe întregi unde nu e identificabil nici măcar un singur derivat, toate cuvintele fiind „primare“ și mustind de sevele viguroase ale obîrșiilor. Iată catrenul cu care începe **Dorința** : „Vino-n codru la izvorul / Care tremură pe prund, / Unde prispa cea de brazde / Crengi plecate o ascund“. Și încă unul, din aceeași poezie : „Fruntea albă-n părul galben / Pe-al meu braț încet s-o culci, / Lăsînd pradă gurii mele / Ale tale buze dulci“. Și de data aceasta toate cuvintele sînt vechi, păstrate din latină, cu excepția lui **buză**, care e ...și mai vechi, aparținînd fondului autohton. În cele douăzeci de versuri ale poeziei **Lacul** (1876), nu ne întîmpinăm decît cu două derivate **(Undoioasa** și **Singuratic)**, iar în strofa care urmează, cu nici unul : „Să sărim în luntrea mică, / Înginați de glas de ape, / Și să scap din mînă cîrma / Și lopețile să-mi scape“.

Revenind, acum, la strofa citată din elegia **Te duci...**, se impune sesizarea numeroaselor aliterații, destul de discrete, cuprinzînd totuși, ca într-o mreajă sonoră, toate cele patru versuri : **Cînd... cutremur (C...c), Tresar... treci (Tr...tr), genei... gingaș (ge...gi), viața... veci (v...v).** Aliterația constituită de verbele, la persoane diferite, **Tresar** și **treci** o anticipează, fortificînd-o, apariția grupului consonantic aliterant **(tr-)** și în miezul verbului **cutremur** de la sfîrșitul versului anterior. Cauza eufoniei o slujește însă și căderea, neobișnuit de regulată, a accentelor prozodice pe toate silabele „pare“ — 2, 4, 6 și 8 — în ultimele trei versuri : **Tresăr la pásul tău cînd tréci, / De-al génei tále gingaș trémur / Atîrnă viáța meá pe véci“.** Așa ar pretinde și schema „ideală“ a iambilor de 8/7 silabe — acesta e ritmul elegiei **Te duci...** —, dar întruchiparea reală a unei asemenea scheme este, chiar la Eminescu, rarisimă. Se adaugă, bineînțeles, rima „etimologică“ **cutremur-tremur**, sporind eufonia prin „plenitudinea“ ei, căci al doilea termen al cuplului, mai scurt cu o silabă, se mistuie pe de-a-ntregul în alcătuirea fonetică a celui dintîi.

Însoțiți de „foșnirea“ rochiei, pașii mlădii ai „adoratei“ se deslușesc și în finalul sonetului **Afară-i toamnă** : „Deodat-aud foșnirea unei rochii, / **Un moale pas abia atins de scînduri...** / Iar mîni subțiri și reci mi-acopăr ochii“. Nu poate fi trecută cu vederea, nici de data aceasta, aliterația din versul penultim, prilejuită de două cuvinte vecine : **abia atins (a...a)** și contribuind la sudarea stilistică a unui grup sintactic compact. Nu e de omis amănuntul că termenii aliteranți au aceeași structură silabică și accentuală, formînd, și unul și celălalt, cîte un iamb. Extinzîndu-se la distanță — adică apărînd și în versurile alăturate **(aud... abia atins... acopăr)** — aliterația devine mai pregnantă prin revenirea vocalei cu grad maxim de deschidere **a** și sub trei accente prozodice, de două ori în sintagma, atît de specific eminesciană, **Un moále pás**, iar a treia oară, în silaba finală a adverbului **abiá.** Procedeul fonostilistic al „alinierii“ vocalelor „sub ictu“ se reinfiripă în secvența finală **acópăr óchii,** care trimite sensibilității noastre un ecou stins dar „rotund“, adînc pătrunzător. Asemenea notații — în aparență : „meschine“ — capătă, poate, o anume pondere dacă le raportăm la caracterul precumpănitor **acustic** al imaginilor din ultima terțină : poetul nu mai „vede“ — decît „înăuntru“, căci are ochii acoperiți —, în schimb „aude“ **foșnirea unei rochii** și distinge, tot cu auzul, **Un moále pás abiá atins de scînduri.**

Pasul, mîinile (acum împreunate de bucuria regăsirii), în sfîrșit fluturarea mărunt-pripită a **genelor** se readună între hotarele înguste ale aceluiași catren : „Te urmărește săptămîni / **Un pas** făcut alene, / O dulce **stringere de mîni**, / **Un tremurat de gene“. Pasul** e, de astă dată, „leneș“ (adică, „făcut **a... lene“ !**), **stringerea de mîni** e, cu un determinant „universal“ al tradiției literare, „dulce“, dar **tremurul genelor** n-are nevoie de epitet. Strofa întreagă învederează, surprinsă cu o artă incomparabilă, poezia detaliilor semnificative, care îl „urmăresc“ pe poet, cu puterea unei obsesii.

Verbul derivat din **pas,** Eminescu îl așază, într-o altă elegie, la timpul gramatical al „im-perfectului“, care exprimă „prelungirea“, în trecut, a acțiunii, „durata“ ei, atît de prețioasă pentru „consistența“, fie ea și amăgitoare, a unei amintiri scumpe : „Ah, subțire și gingașă / Tu **păseai încet, încet.** / Dulce îmi veneai în umbra / Tăinuitului boschet“. **Păseai,** la imperfect, se însoțește cu un determinant care, repetat **(încet, încet)**, insinuează sugestia, și ea : „urmăritoare“, a **ritmului.**

G.I. Tohăneanu

Obiecte și reverii

UN prozator inteligent și talentat, despre care n-am apucat să scriu, mi se pare și mie a fi Daniel Vighi, care a debutat acum patru ani cu un volum de **Povestiri cu strada depozitului**, urmate în primăvara trecută de un roman cu titlu voit anodin, **Însemnare despre anii din urmă**. Locul tînărului autor în generația '80 se află, după toate semnele, alături de Ștefan Agopian ori de Adriana Bittel, (dar și de Nedelciu din **Tratament fabulatoriu**). O succintă autocaracterizare putem desprinde chiar din primul său volum : „Hilar, ridicol, sentimental, exact, descriptivist, tulburat interior de virtejurile trecerii vremurilor : de aceea rictusul, de aceea celelalte toate care vor veni pe parcursul acestor povestiri cronicărești despre strada depozitului" (p. 22). Un pasaj instructiv este și acela reprodus de E. Simion în cronica lui la **Însemnare** („România literară", 16 martie 1989) dintr-un articol pe care Daniel Vighi l-a consacrat lui Marin Preda. Rezultă din el o formulă de proză diferită în cîteva privințe de aceea a autorului **Moromeților** și pe care Vighi o pune în contul lui Sorin Titel (cel care l-a descoperit) : o umanitate care nu mai are relief eroic, trăind modest și nostalgic în plină reverie ; predilecție pentru text în dauna epicului și pentru cotidian în dauna istoriei mari ; în fine, intrare în sfera de influență a unor Cehov, Babel, Joyce ori Schulz. Acestea toate sînt perfect juste, doar că valabile **grosso modo** pentru întreaga generație '80 (și e interesant că Vighi îl socotește pe Titel un precursor). În ce-l privește pe autorul **Însemnării**, sînt la el cîteva particularități care trebuie, de asemenea, scoase în evidență.

Între cele două cărți pe care le-a publicat pînă acum Daniel Vighi nu sînt diferențe majore, deși a doua este mai ambițioasă ca temă și mai complexă ca structură. Frapant, de la început, în ele, este ceea ce s-a numit pe drept cuvînt micul realism (intelectual și textualist). Un ochi parcă miop se apropie de realitate, în așa fel încît percepe mai bine detaliile decît ansamblul. Nici întîmplările, nici personajele n-au anvergură. Ultimele seamănă cu niște umbre chinezești pe ecranul memoriei, siluete fugare, inconsistente. Eroului tridimensional și bogat sufletește, cu biografie detaliată, al prozei generației anterioare i-a luat locul un personaj doar schițat, fără relief (deși nu fără identitate), mai degrabă generic decît individualizat, pus în mișcare de resorturi simple, stereotip și incomplet. Ceea ce se petrece cu el e, de asemenea, oarecum previzibil și memorabil, evenimente mărunte, banale, generale. Nu există în fond conflicte : numai ciocniri moleculare. Personajele adevărate sînt un loc și un timp : adică (dacă ne referim la primul volum) strada depozitului peste care se scurg zilele, lunile, anii. Povestirile alcătuiesc un roman caleidoscopic (de felul celui al lui Perec din anii '60), fără început și fără final, deschis, minuțios, repetitiv. Cu o tehnică desprinsă din cinematografie sau televiziune (stop-cadru, replay, travelling etc.), autorul plimbă aparatul său de filmat de colo-colo, aparent la nimereală, stăruind pe obiecte, chipuri, gesturi sau, din contra, precipitîndu-se, rezumînd realul. De întîmplat, nu se întîmplă aproape nimic ; aceste statice existențe de la periferia unui oraș din zilele noastre compun pînă la urmă tabloul epic : cinquagenarul Nelu, comandant la pompierii voluntari, tatăl unui elev de liceu, își petrece în pat o după-amiază de duminică ; un muncitor de pe o dragă ține în vagonul în care doarme poza lui Elvis Priesley; un bătrîn se hotărăște cu greu să se mute la bloc ; un tînăr bea bere și se închipuie flecărind pe strada mare cu profesoara de desen ; familia unui contabil merge la nunta unui nepot ; paznicul de la depozit își amintește de fratele său ; Neluțu, fiul lui Nelu, pleacă la armată, dar mai înainte se tunde ș.a.m.d.

LA fel de bine scris, cu umor și delicatețe, în tonuri stinse, moi, este romanul **Însemnare despre anii din urmă**. Motto-ul din Cervantes l-a făcut pe E. Simion să-și intituleze articolul **Un Don Quijote modern** („Întoarce-te, măria ta, señor don Quijote, că mă jur pe toți dumnezeii că nu-s decît mînzări și berbeci cei cu care vrei să te măsori !"). N-am înțeles dacă modernul Quijote se referă, în ideea criticului, la roman sau la personaj. Prima carte a lui Vighi avea un motto din Schulz, care era menit să indice formula de proză. Motto-ul la cea de a doua mi se pare însă că ne trimite la erou, nu la tipul de roman. E vorba de un student fără nume (o particularitate a prozei tinere : omul fără nume și fără însușiri) care, după o vizită în familia unui coleg, cade pradă unor reverii ciudate, începînd să construiască mental istoria respectivei familii, cu elemente reale, scoase din ziare și cărți, despre o trecută epocă, și cu un puternic adaos de imaginație. Un medic diagnostichează un „sindrom solipsist". Prietenul Iuliu, mefient inițial cu privire la bazaconiile studentului, se prinde însă treptat în joc și ia tot mai în serios fantasmele. Așadar, studentul ar fi Quijote, Iuliu ar fi Sancho și ceilalți (medicul, un laborant etc.), oamenii cu bun simț, preotul adică, bărbierul și alții din jurul cavalerului rătăcitor. Deosebirea de eroul lui Cervantes constă în faptul că studentul nu-și pierde mințile din pricina cărților citite, ci din pricina uneia pe care ar putea-o scrie el însuși. Simbolic, el este în definitiv romancierul, insul cu imaginație, care poartă în cap universuri fictive. Se observă că Daniel Vighi e atras și el de problematica metaliterară a noii proze, romanul lui avînd ca temă romanescul însuși. Însă studentul nu scrie nimic declarînd singur că n-are talent. E importantă nuanța. Textualismul și metaliterarul încep să fie simțite ca clișee și, în felul acesta discret, respinse.

Cum e construită cartea ? Pînă la un punct, ne mișcăm într-un spațiu real și banal, asemănător cu cel al **Povestirilor cu strada depozitului**, tot așa de minuțios descris. Și, deodată, la prietenul său laborantul fiind și ascultînd, ca de obicei, muzică, studentul se pomenește istorisind o întîmplare veche de un secol, ca și cum ar fi trăit-o el însuși. Laborantul e surprins (va apela ulterior la un medic pentru a se lămuri), chiar dacă studentul nu mai repetă în fața lui gestul. O face în sinea lui, în schimb, pînă cînd află în Iuliu un auditor mai potrivit decît laborantul și atunci reveria lui se declanșează. Linia care desparte reveria de realitate se mai poate o vreme sesiza, dar, tot mai des, planul secund (acela romanesc) și planul prim, al realității, se amestecă (motiv pentru autor de a apela la tehnici de îmbinare : decupaje temporale, suprapuneri etc.). Sînt de acord cu E. Simion că frumusețea romanului trebuie căutată în planul său secund, în care iau naștere mai multe istorii, paralele sau intersectate, singura de esență livrescă dintre ele fiind biografia lui Francisc din Assisi, celelalte provenind din informațiile culese de student în timpul vizitei la familia lui Iuliu și care înfățișează pe ascendenții acestei familii. Studentul imaginează o sumedenie de relații, care mai de care mai neașteptată, la capătul cărora Iuliu însuși capătă alt tată decît modestul profesor Manoilă, ale cărui blinde povestiri la un pahar de vin se pare că au generat fanteziile prietenului său. Romanul secund este și cel care m-a făcut să mă gîndesc la Agopian și la Adriana Bittel, cu hoffmannienele lui combinații de verosimil și oniric, cu analizele scrupuloase aplicate unor fantasme, cu fluctuații de identitate și de timp etc.

S-ar putea obiecta acestei construcții ingenioase faptul că cele două romane se stînjenesc, de la un punct încolo, unul pe altul. Cu mai multă răbdare, Daniel Vighi ar fi putut marca mai bine planul prim (totuși, cam sărăcăcios, cu eternele scene de la laborant de acasă), în așa fel încît acela secund (cu splendide pagini) să fie mai eficient contrastat. Așa cum arată acum romanul, planul prim, „actual", este în mare măsură doar un pretext, gîndit sumar și expediat de către autor. Aș fi simțit nevoia unor dezvoltări mai stăruitoare. Invazia imaginarului în real nu e nici ea dusă pînă la limită. Într-un stadiu incipient, observăm cum transformă studentul oameni și fapte din jurul lui în materie fictivă. Cînd însă reveria lui devine atotputernică, ne-am fi așteptat la fenomenul simetric, al trecerii ficțiunilor în realitate. Dar cu excepția Martei, cea din biografia lui Francisc din Assisi, pe care studentul începe s-o întîlnească prin facultate și pe care o înzestrează apoi cu întîmplări extraordinare, nu mai avem cazuri care să ilustreze respectivul fenomen de conversiune.

Finalul e foarte frumos : studentul și Iuliu (ale căror întîlniri din podul unei case, unde, printre relicve, imaginația studentului așază bolta edificiului său romanesc) termină facultatea, sînt repartizați în locuri diferite și se despart. Cel care ar voi să-l oprească să plece este Iuliu, care crede acum în poveștile colegului său, în vreme ce studentul nu mai crede și-i strigă, din tren, că totul e închipuire, minciună. Quijotizarea lui Sancho și sanchizarea lui Quijote, de care a vorbit Unamuno, sînt sugestiv ilustrate în această pagină de sfîrșit a romanului lui Vighi, admirabil în multe privințe, foarte fin și promițînd un scriitor adevărat.

Nicolae Manolescu

Daniel Vighi, **Povestiri cu strada depozitului** și **Însemnare despre anii din urmă** — ambele la Cartea Românească, 1985, 1989.

Revista revistelor

„Revista de istorie și teorie literară"

■ ULTIMUL număr (1—2/1989), dublu, masiv și de elevația și densitatea cu care „RITL" ne-a obișnuit, de o excelentă condiție grafică, este așezat sub semnul **comemorării poetului național**, căruia îi sînt consacrate 150 de p. din totalul de 368. În deschidere, considerațiile lui Ștefan Pascu **(Poetul național, sumă a vieții noastre istorice)** și Ioan Alexandru (despre temele centrale **neam, codru, lună**), urmate de o anchetă privind actualitatea operei eminesciene (răspund critici, istorici literari și poeți : Cezar Baltag, Gh. Grigurcu, Ioana Em. Petrescu, Cristian Popescu, Roxana Sorescu, Mihai Zamfir). Inedite revelatoare sînt aduse la lumină de D. Vatamaniuc, Pavel Țugui ș.a. Exegeți de diverse orientări critice și generații interpretează pertinent și novator aspecte ale personalității și operei : Zoe Dumitrescu-Bușulenga **(Eminescu și Leopardi)**, G. Munteanu (despre G. Călinescu, **biograful inconfundabil**), Cornel Mihai Ionescu **(Retorica melancoliei)**, Al. Boboc, I. Cheie-Pantea, V. Dem. Zamfirescu, Iulian Costache, Mircea Cărtărescu **(Regimul nocturn)**, Magdalena Manolescu, Petru Ursache **(Glose la „Doina")**, Amita Bhose, Andrei Dîrlău **(Spațiul eteric)**, Christian Bolog, Monica Spiridon. Cronica ediției, susținută de Al. Săndulescu, recenzează minuțios și obiectiv vol. de **corespondență** al seriei academice de **Opere**, iar M. Bucur comentează volumul de teatru al aceleiași ediții.

De excepție este și rubrica intitulată „Capricorn", ce începe publicarea romanului inedit al lui Lucian Blaga **[Luntrea lui Caron]**, în îngrijirea lui Dorli Blaga, cu un studiu de Mircea Zaciu, în vreme ce „Foiletonul" continuă editarea cursului blagian de filozofie a religiilor (cu un comentariu adiacent semnat de Al. Surdu). De un interes extraordinar sînt **Ultimele scrisori ale lui N. Iorga**, editate și comentate de Andrei Pippidi la „Material documentar". La rubrica „Opinii și atitudini", articolul aceluiași, **După Goga despre Iorga** și avizatul comentariu al lui Stelian Neagoe la importanta lucrare a lui Ion Ardeleanu și Mircea Mușat : **România după Marea Unire.**

Din amplul și în genere substanțialul sumar, mai relevăm continuarea traducerii din Heidegger **(Sein und Zeit)**, versiunea românească a tratatului **Despre iubire** al lui Avicenna, traducerea studiului **Conceptul de inconștient colectiv** de C. G. Jung. La „Fețele unui veac", Watanabe Hiroshi scrie despre cartea lui A. Marino **Etiemble ou le comparatisme militant** (versiunea japoneză), iar P. Rivas și M. Cadot despre probleme actuale ale comparatismului. Nicolae Manolescu își continuă **Istoria critică a literaturii române (Literatura medievală. Proza)**, iar Marin Sorescu originala **Bibliotecă de poezie românească**. La „Poetica", Adrian Marino continuă savanta sa investigație **Biografia ideii de literatură**, iar Marlies Kronegger scrie despre **Teorie literară și filozofie.** Alte articole și studii vizează importanți scriitori români **V. Voiculescu** (Gh. Grigurcu), **Nichita Stănescu** (C. M. Roșca), **C. Stere** (Z. Ornea), **Rebreanu** și **Bănulescu** (S. Vultur), **Dan Botta** (N. Florescu). Dar cu acestea n-am epuizat sumarul unui număr foarte interesant și viu, care atestă menținerea „RITL" la un nivel valoric constant.

„Manuscriptum"

■ NUMĂRUL 2 pe acest an al revistei editate de Muzeul Literaturii Române se deschide cu editorialul **Istorie și literatură**. Urmează secțiunea **Centenar** consacrată lui Mihai Eminescu. La realizarea acestuia participă : Aurelia Creția-Dumitrașcu (care prezintă și publică „Proiectul unui «basm»"), Traian Marcu, editorul și comentatorul unor descoperiri documentare de posibilă proveniență eminesciană, respectiv Aurică Smaranda (documentar despre medaliile comemorative dedicate poetului). Sub genericul **Literatura și Revoluția** sînt oferite publicului pagini de corespondență dintre Al. Christofi și Christian Tell (prefață și note de Nicolae Isar). Scriitorul și epoca sa, secțiunea succedentă, propune un fragment de roman de Tudor Teodorescu Branițe (cuvînt înainte de C. Darie) și o nuvelă de Z. Stancu (text ales și prefață de Diana Cristev). **Arhiva contemporană** dezvăluie pagini de Dimitrie Stelaru (poeme cu o notă editorială de Victor Corches) și Romulus Guga (o nuvelă autobiografică, text stabilit de Viorica Foișoreanu-Guga, excurs bibliografic de Fănuș Băilești eanu). Revista prezintă apoi un „dosar" Ion Barbu (corespondență, un interviu cu Gerda Barbilian, note și documentar de Sorin Popescu), un „epistolar" Călinescu (10 scrisori către M. Sevastos prefațate și adnotate de Ion Bălu), „file de album" referitoare la același (însoțite de un eseu de Zoe Dumitrescu-Bușulenga și de diapozitive color de Radu Braun), un alt „epistolar" Lucian Blaga — Sextil Pușcariu (text stabilit de Magdalena Vulpe și Mircea Cenușă) și Lucian Blaga — Domnița Gherghinescu-Vania (comentarii de Simona Cioculescu). **Restituirile** revistei îl au de-această dată în vedere pe Laurențiu Fulga (jurnal din arhiva lui I. Valerian, cu „explicații" de Nicolae Scurtu). Tudor Vianu și Mircea Eliade sînt prezenți cu **eseuri** (comentate de Henri Zalis, respectiv de Mircea Handoca). **Prima verba**, secțiunea următoare, propune pe Olga Vrabie, „o poetă debutată de G. Ibrăileanu" (cuvînt introductiv de Ioan Pâslărașu). **Scriitorii români în arhive străine** sînt reprezentați prin C. Dobrogeanu-Gherea (corespondență tradusă de Bucur Chiriac, prezentată și adnotată de Z. Ornea). Rubrica analogă referitoare la **Scriitorii străini din arhivele românești** conține traduceri eminesciene de Göran Björkman (corespondență tradusă și prezentată de N. Scurtu). Revista mai conține **investigații iconografice și antropometrice** întreprinse de Ioan Chindriș pentru stabilirea adevăratului portret al lui Petru Maior, precizări referitoare la biografia lui Dinicu Golescu făcute de Mircea Anghelescu, un fișier bibliografic întocmit de Ofelia Condeescu, sumarul iconografic și acela în limbi străine. În totul, și noul număr al revistei **Manuscriptum**, revistă ce-și dedică activitatea mai bunei cunoașteri a istoriei literaturii noastre prin publicarea de piese **exclusiv** inedite, reprezintă o întreprindere de maxim interes și deplină seriozitate științifică.

„Teatrul"

■ NUMĂRUL pe octombrie (10) al mensualului conține un studiu amplu, cu referințe bogate, **Despre natura obiectivă a artei actorului.** Sorin Holban anunță că are în lucru două piese. Dinu Grigorescu relatează că a asistat la o repetiție craioveană cu **Vărul Shakespeare** de Marin Sorescu, regizor fiind Mircea Cornișteanu, iar interpret principal Tudor Gheorghe. Paul Tutungiu analizează amănunțit volumul de piese al lui Paul Everac, **Aventura umană**, sub titlul **Iluzia, starea de Robinson, starea de Vineri și reașaparea tematică** (prima parte a cronicii), Ion Cristoiu expune o considerație interesantă asupra dramaturgiei lui Mircea Radu Iacoban **(Amărăciunea din adîncuri).** Se publică piesa lui Platon Pardău **Exerciții de curiozitate**, în 3 acte și patru personaje.

R. V.

Fragmente critice

Proza fantastică și biografică

POETUL Mircea Cărtărescu publică un excepțional volum de nuvele în care amestecă proza de tip biografic cu proza fantastică și metafizică. Cea dintîi poate porni din **Didactica Nova** și din alte scrieri similare, cea de a doua are în chip sigur un model în **Sărmanul Dionis** și **Cezara.** Se adaugă la toate acestea unele elemente de psihanaliză și, cu mari precauții și cu oarecare umor, cîteva note de autoreferențialitate. O proză, așadar, foarte bine scrisă, de o indiscutabilă originalitate. Ea vine în prelungirea prozei fantastice postbelice (Eliade, Voiculescu, Ștefan Bănulescu etc.), dar o înnoiește prin infuzia de biografism și mituri intelectuale. „Biografismul" este un factor important și în **poetica texistenței,** recomandată și aplicată de Mircea Cărtărescu în **Poeme de amor** și **Totul.** Proza îl amplifică și-l introduce într-o viziune onirică orientată spre un simbolism intelectualizat. Este punctul care desparte pe autorul **Visului** de vechea literatură fantastică bizuită, cu precădere, pe fabulosul popular. Prima propoziție din carte începe astfel : „Visez enorm, colorat în demență, am în vis senzații pe care nu le încerc niciodată în realitate"..., după care naratorul, om cultivat, la curent cu aprehensiunile cititorului față de literatura care abuzează de vise, intervine și explică proiectul său epic : „rareori, într-adevăr, un vis este semnificativ pentru celălalt : în plus, scriitorii uzează cîteodată de contrafaceri [...], trucurile scrisului mă lasă însă rece [...], deci nu încerc să fac o punere în abis, ci vreau să iau lucrurile de la început, pentru că sînt convins că, și în viață, și în ficțiune, începutul dă tonul"...

După această justificare (preterițiune ?), prozatorul notează visul colorat și face, apoi, anamneza lui. Există și precedentul jurnalului intim. Autorul înregistrează mai întîi visele în caietele sale și, cînd se decide să scrie o povestire, transcrie din ele fragmentele care-l interesează, însoțindu-le, se înțelege, de reflecțiile sale actuale. Povestirea cuprinde, așadar, și regia povestirii. Prozatorul dă toate cărțile pe față, oprește din loc în loc spectacolul (narațiunea) și introduce o referință artistică (crenelurile și foișoarele unui bloc din apropierea Oborului bucureștean îi amintesc de o pînză a lui Chirico) sau comentează faptele din perspectiva psihanalizei. Un stil epic deschis, complex, care-mi amintește într-o oarecare măsură de proza lui Michel Tournier. Acesta aduce complexele psihanalizei în proză și unește romanescul ideilor cu senzaționalul, miticul, simbolicul din banalitatea existenței... Mircea Cărtărescu pornește, mai simplu, de la dorința de a scrie „o mică și sinceră cronică" a copilăriei. Dar se va vedea în cele ce urmează ce devine această cronică : o povestire extraordinară despre fantasmele și miturile copilăriei relatată de un scriitor care cunoaște teoriile textului și face în așa fel ca existența (biografismul) să rămînă în primul plan al narațiunii.

Jocul, întîia nuvelă, pornește de la un vis și ajunge la ceea ce psihanaliștii numesc mica, îndepărtata copilărie. Cel care își amintește de Ozana lui cea frumos curgătoare este un profesor burlac și blazat, crescut într-un bloc de pe Ștefan cel Mare și, devenit matur, se simte „încuiat între valvele cenușii ale vieții"... Ozana lui este riul murdar și precar Colentina, iar Humuleștii săi se întind între Piața Obor și Pantelimon. Copilul intră într-o „gașcă" de băieți de vîrsta lui, joacă „vrăjitroaca" sau „fazan pe filme", disprețuiește fetițele din bloc și, din cînd în cînd, le șterge desenele de pe asfalt, participă la expediții curajoase cum ar fi prospectarea șanțurilor din jurul blocului sau a subsolului, acolo unde se află miraculoase (pentru un copil de cinci, șase ani) cazane, țevi, sîrme, aparate... Copilului care ia parte la această feerie i se spune Mîrciosu și, ca oricărui copil, nu-i place să doarmă după amiază. Părinții îl silesc și el se preface, gîndindu-se în acest timp la prietenii care țipă afară și la jocurile lor îndrăcite. Cînd scapă de tortura somnului, Mîrciosu reintră în gașcă și se poartă brav în războiul dus cu o gașcă rivală, aceea de la blocul vecin... Toate acestea sînt povestite cu fantezie și umor într-un stil din care a fost eliminat lirismul facil, nostalgic, obișnuit în astfel de scrieri. Mircea Cărtărescu dă o imagine foarte pregnantă a copilăriei urbane. N-aș vrea să exagerez, dar puține opere literare postbelice prezintă cu atîta autenticitate, așa cum prezintă **Visul,** lumea copilăriei în haosul vieții orășenești. Mîrciosu și gașca lui se instalează temeinic în el și-l populează cu fantasmele lor. Escaladează gardul morii învecinate, se strîng la Scara Unu și povestesc filme pe care nu le-au văzut sau întîmplări imaginare, vorbesc despre sex, sînt mitomani, se laudă cu fapte pe care nu le-au făcut. Fetele joacă șotronul și, cînd cresc mai mari, se joacă de-a reginele. Ciinele tantei Aura din Dudești-Cioplea se cheamă Chombe. Fetele din Dudești se adună într-o mașină părăsită și-și povestesc visele, joacă iadeș, și, apoi, descoperă sub pămînt un schelet uriaș **(Rem)...**

Este, aici, și o polemică ușoară, fină cu **medelenismul** și, în genere, cu literatura edulcorată despre copilărie. O detașare, în primul rînd, stilistică, apoi o schimbare a viziunii și a atitudinii față de copilărie. Stilul este în **Visul** exact, nervos, de-o frumusețe care vine din precizia și puterea lui de sugestie. Apare în **Jocul, Rem, Gemenii** un București fabulos, acela pe care Mircea Cărtărescu l-a evocat și în poemele sale. Proza aduce date suplimentare. Centrul acestui spațiu imaginar este **Oborul** cu piața lui aglomerată, maidanele și blocurile asediate de haite de copii zurbagii, imaginativi, temerari. Ei nu seamănă nici cu Domnul Goe, nici cu Niculăiță Minciună, două modele de care, iarăși, autorul **Visului** se desparte. G. Călinescu observă în **Domina bona** că noi, românii, nu cunoaștem copilul „genial" decît sub varianta „turbulentă ori excesiv contemplativă", în timp ce Occidentul cultivă copilul serafic. „Posedăm dar copiii pe care-i merităm cu nivelul culturii noastre", încheie destul de sceptic criticul. Chestiunea se poate discuta. Lîngă Goe și Niculăiță Minciună mai este copilul lipsit de complexele genialității din **Amintiri din copilărie.** Proza mai nouă (prin Preda, Breban, Velea etc.) a adus alte imagini și a impus, în fond, o tipologie nouă a copilăriei, atacînd unele prejudecăți. Mă gîndesc, de pildă, la aceea care spune că lumea copilăriei nu cunoaște sentimentul singurătății. În romanul **În absența stăpînilor,** N. Breban dovedește contrariul.

MIRCEA Cărtărescu aduce în **Jocul** un personaj inedit și un tip de conflict pe care proza românească nu l-a analizat pînă acum. El nu prezintă un „copil genial", ci un copil inspirat care-și pierde harul. În mica lume de pe strada Ștefan cel Mare apare într-o zi un băiețaș ciudat. El nu ia parte la jocurile celorlalți, este distant, nu știe să se bată și, provocat, se poartă lamentabil. **Gașca** îl numește Mendebilul și, după o primă confruntare, îl ignoră. Dar într-o zi Mendebilul se urcă pe turnul fabricii de pîine și, ajuns în vîrf, face o echilibristică primejdioasă. Copiii din cartier sînt uluiți, înspăimîntați și, după ce Mendebilul coboară nevătămat, el devine șeful spiritual al grupului. Darul lui cel dintîi este acela de a povesti. Duce pe copii într-o curte interioară și, așezat pe un tron improvizat, lîngă transformatorul de la Scara Unu, vorbește copiilor despre altceva decît despre cavaleri și săbii. Mai tîrziu, naratorul își dă seama că Mendebilul povestea **Legendele Mesei Rotunde, Viteazul în piele de tigru, Tristan, Ruslan și Ludmila...** Copiii sînt fascinați, uită de „vrăjitroaca" și de expedițiile lor și ascultă, cu gura căscată, poveștile și teoriile Mendebilului. De la acest punct, narațiunea lui Mircea Cărtărescu devine o parabolă. Mendebilul dă o viziune a cosmosului și formulează un decalog.

Toate acestea amintesc de un alt copil și de altă legendă. O narațiune, oricum, despre un copil înzestrat cu puteri magice și despre harul lui de a seduce prin povestire. Și-l pierde în momentul în care copiii descoperă că Mendebilul coboară pe ascuns în șanțuri și joacă de unul singur vrăjitroaca și, mai ales, cînd îl surprind în subsolul blocului cu o fetiță într-o experiență mistico-erotică. Revelarea sexului (a păcatului) îl discreditează. Copilul inspirat, ascultat, urmat de gașca de copii își pierde subit forța de seducție. Copiii revin la vrăjitroacă și, după ce-l snopesc în bătaie, Mendebilul dispare din orizontul lor. Parabola se încheie aici și narațiunea lui Mircea Cărtărescu revine la biografia naratorului. „Toată povestea cu Mendebilul mi se pare absurdă", notează el. Sau : „foile astea nu sînt literatură, ele sînt o groaznică profeție"... și, pentru ca profeția să nu se împlinească, le abandonează... Nu înainte însă de a mai povesti un vis premonitor și a tulbura narațiunea realistă cu un amănunt de ordin fantastic : scriptorul (naratorul) descoperă că mașina lui de scris bate, pe întuneric, singură... și, cînd consultă foile, naratorul observă că degetele nevăzute scriu tocmai istoria copilăriei sale... Aici prozatorul lasă faptele nelămurite, sugerînd că poate fi un vis în vis (procedeu pe care îl folosește și Eminescu în **Sărmanul Dionis**)...

În **Gemenii** și **Rem,** nuvelele cele mai întinse din carte, Mircea Cărtărescu reia cu alte elemente descripția universului copilăriei și analizează pe larg psihologia și fantasmele adolescenței, în primul rînd cele de natură erotică. Stilul narațiunii, mai ales în **Gemenii,** devine mai complicat și numărul simbolurilor crește. Ele ating probleme mai delicate, cum ar fi aceea a dublului și a androginului, tratată de toată proza romantică și reluată, din unghi psihanalitic, de romanul modern (Tournier este doar un exemplu). Mircea Cărtărescu este la curent cu toate aceste fantasme și, cum mărturisește în **Gemenii,** scrie ca să le exorcizeze. Naratorul din povestirea citată înainte se cheamă Andrei și el își amintește acum de „madelenele" sale (între ele, o păpușă chinezească revăzută după 20 de ani în casa unei fete, Gina), de un copil somnambul, Traian, care poate mișca obiectele cu privirea, de, în fine, „marele glob albastru" pe care băiatul care povestește toate acestea îl vede într-o seară plutind în preajma lui... Andrei este un adolescent dificil, inhibat și are o ură năpraznică împotriva femeilor. Ține un jurnal și din el deducem că se consideră un spirit damnat. „Femeia, zice el, mi se părea un monstru". Năzuiește să atingă un comportament superior, de tip hiperionian, și, cînd observă că nu reușește, cade într-o disperare rea. Complexul are un nume în psihanaliză și prozatorul îl dezvoltă cu fantezie și inteligență, aducîndu-l în cele din urmă pe terenul erosului. Sînt, în **Gemenii,** paginile cele mai bune. Andrei, adolescentul cu o inhibiție agresivă, misogin, se îndrăgostește de colega lui de școală, Georgina Vengescu, numită pe scurt Gina. Numele nu este întîmplător. Andrei și Gina duc gîndul spre **androgin.** Fantasma tulburătoare, se știe, și pe Eminescu și-o dezvoltă epic într-o povestire cu substrat metafizic. Într-un mod asemănător procedează și Mircea Cărtărescu. Andrei și Gina formează un cuplu de îndrăgostiți care, de la un anumit grad de comunicare, își schimbă rolurile și identitățile. Dar pînă să ajungă aici, există mai întîi drama adolescentului torturat de o femeie nestatornică și demonică, în tradiția tipologiei romantice. Gina îl încurajează pe tînărul agresiv, apoi îl părăsește și, cînd revine, îi povestește „fantasmele ei pasionale" ca unui confident loial... Tînărul se supără, se îmbolnăvește, apoi revine și ascultă confesiunile fetei care se îndrăgostește periodic de cineva, de altcineva...

Nu-i o destrăbălată, este numai o Cezară care însoțește mereu cruzimea simțurilor cu naivitatea sufletului. Mircea Cărtărescu reia, mi se pare, în chip programatic vechea tipologie a feminității romantice cu datele psihologiei moderne. Gina este cînd frivolă, guralivă, cînd disperată, profundă, de o tandrețe cotropitoare pentru fragilul adolescent. Ea se joacă, evident, și jocurile ei erotice îl umilesc pe Andrei care, de la agresivitatea împotriva erosului, trece într-o suferință nouă, „erotopatia", amestec de admirație și ură, iubire și dispreț. Paginile care analizează această criză erotică sînt, repet, foarte fine și relativ inedite, ca viziune, în proza noastră. Ele ating și chestiuni mai profunde, de pildă, locul erosului în procesul devenirii sau relația dintre universul existențial (universul mic) și marele **tot** (cosmosul). Prozatorul recuperează un mit romantic într-o proză autobiografică și sentimentală în care nu uită să introducă însă și elemente onirice și autoreflexive, **scripturale.** Andrei, eroul și naratorul său, este omul care scrie. Ține, ca și cel din **Jocul,** un jurnal și în el notează coșmarele, întîmplările și ideile sale, inclusiv acelea despre povestirea pe care o scrie. Scenariu răspîndit în proza tinerilor. Ce este nou în nuvelele lui Mircea Cărtărescu este complexitatea lor intelectuală și seriozitatea analizei. Schimbătoarea Gina este o Regina Olsen (trimiterea există în text) care produce prin fuga ei o dramă imensă, apoi și-o asumă și se izbăvește... Prozatorul introduce o sugestie îndrăzneață. De la un punct al narațiunii, vedem că **el** (naratorul, Andrei) devine o **ea** (Gina). Ea se confesează în numele adolescentului pe care îl îmbolnăvise prin comportamentul ei imprevizibil. O schimbare de roluri și, cum am avertizat deja, un transfer de identitate. Cînd dragostea se împlinește după atîtea trădări, fugi, reveniri, cele două părți se reunesc într-o unică ființă, miticul androgin. Gina ia locul lui Andrei la masa de scris și duce mai departe istoria lor crudă și naivă. Apoi bărbatul își reia atribuțiile narative și în ultima parte a narațiunii face teoria transferului de identitate și a împlinirii în marele **tot.** Teoria este precedată de o mică alegorie pe care n-o găsesc prea profundă. Gina conduce pe Andrei printr-un tunel care răzbate în Muzeul Antipa și, pînă să ajungă în cămăruța unde trupurile lor se unesc, mirii simbolici trec prin sălile cu exponate, „centrul enigmatic al lumii". Imaginea vrea să sugereze procesul ontogenezei, cum și notează prozatorul : „fiecare moment cu ea era **toate** momentele cu ea". Alegoria este prea transparentă, demonstrativă și, deci, neconvingătoare într-o nuvelă, altminteri, substanțială. Numai acest sfîrșit este precipitat și nesigur. Rămîne însă sugestia inedită a schimbării de destin. Gina, internată, se pare, într-o clinică de boli nervoase, **scrie** (a preluat, așadar, nu numai drama erotică, ci și **scriitura** acestei drame !) o frumoasă și nefericită poveste de dragoste în spațiul unui București feeric...

ÎN **Rem** sînt trei naratori : naratorul din afară (naratorul auctorial), identificat aici în chip convențional printr-un, probabil, păianjen ; Vali, student la Filologie, actor într-o mică idilă bucureșteană și, în fine, al treilea, Svetlana (Nana), profesoară de 35 de ani... Desfășurarea epică este, la suprafață, simplă, fără surprize. Studentul Vali vine fără mare tragere de inimă în garsoniera mai vîrstnicei Svetlana și, între două momente erotice, ascultă spovedania ei. Dar mai înainte intervine naratorul obiectiv care prezintă cadrul și protagoniștii sau, pe măsură ce faptele se desfășoară, oprește narațiunea și se adresează cititorului : „aici, drag cititor, mă tem că, fără să vreau, îți voi da o grea lovitură". O convenție veche și ironia, desigur, acestei convenții, într-o proză cu idei și simboluri originale. Nana își povestește viața și din relatările ei se configurează un alt univers al copilăriei. Unele fapte au fost deja citate. Fetița curioasă merge, însoțită de păpușa Zizi, la tanti Aura în Pantelimon-Cioplea și acolo joacă șotronul cu gemenele Ada și Carmina, cu Garoafa, Puia și Balena, se îndrăgostește de Ester, o fată ciudată, și se cunună cu ea, simbolic desigur. În preajmă se află un foișor (la „Rem") și în el locuiește o familie de „alungiți", oameni mari, giganți și fragili. Pe mamă o cheamă doamna Bach, iar pe fiul ei, alungitul, Egor... Acesta din urmă spune istoria familiei sale și din ea înțelegem că gigantismul vine de la o insectă care înțepase glanda unui strămaș... Sîntem, prin aceste detalii, foarte aproape de proza tarifiantă (proză cu **mutanți**), ilustrată într-o oarecare măsură și deviată spre un simbolism complex de către Mircea Eliade în **Les trois graces** și **Tinerețe fără tinerețe...**

Mircea Cărtărescu nu părăsește însă cîmpul realului. Nuvela lui dezvoltă, în fond, trei teme : trecerea de la copilărie la adolescență, simbolismul jocului și pătrunderea anormalității, bizarului în normalitatea vieții. Toate trei sînt bine exprimate și, într-un anumit sens, nuvela este fără cusur. Lungind prea mult comentariul meu critic, nu am, aici, spațiul necesar pentru a reconstitui toate elementele ei. Amintesc doar că Egor, **alungitul,** este scriitor și de 16 ani nu scrie decît un singur cuvînt, în mii și zeci de mii de nuanțe : „Nu". El vrea să atingă pe această cale absolutul. „Vreau să ajung **Totul"** spune el Svetlanei. Tot de la el aflăm secretul „Remului". Rem este un creier colosal care coordonează toate visele... Încheierea este surprinzătoare : după ce povestește aceste fantasme vechi și după ce tînărul Vali pleacă hotărît să nu mai revină niciodată (dar nu se va ține de cuvînt), Nana, lucida și pățita femeie, se apucă să scrie cu fervoare un șir infinit de **nu, nu, nu...** Proza este ingenioasă și profundă. **Organistul,** ultima povestire, cu elemente de S.F., nu mi se pare că iese din comun.

Visul aduce în primul plan al prozei actuale un autor fantastic foarte original.

Eugen Simion

*) Mircea Cărtărescu. **Visul,** Editura Cartea Românească, 1989

■ Almanahul „Thalia" le mulțumește tuturor celor ce au trimis pînă acum scrisori redacției, cu impresii, aprecieri, observații și sugestii privind ediția viitoare. Anunțăm pe această cale că am reținut propunerile făcute de Dorina Ghirișan din comuna Mihail Kogălniceanu, județul Constanța, Marius Bârsan din Năsăud, Nicoleta Olteanu din Petroșani, Mona Laura Ciobanu din Gheorghe Gheorghiu-Dej, Emanuela Văduva din București, C. Grigorovici din Iași, Daniela Bâlc din Rișnov-Brașov, Bogdan Bibire din Bacău, Lavinia Eugenia Gheorghe din Urlați — Prahova, prof. Marin Cormescu din Bacău. Altor corespondenți le-am răspuns prin poștă la întrebările ce ni le-au adresat. „Thalia" așteaptă în continuare propunerile cititorilor săi !

Continuitate, adecvare, transparență

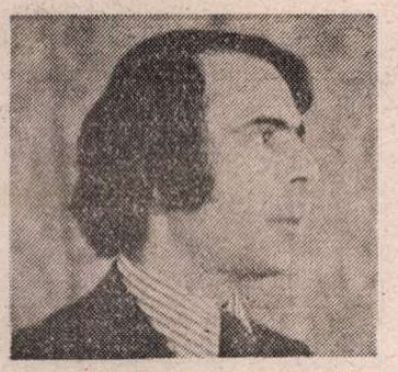

Fotografie de **Ion Cucu**

CUM ar arăta „România literară" fără cronica lui Manolescu și literatura noastră fără numele lui, iată ipoteze ce intră în ordinea fantasticului, dacă nu a absurdului. Prezent la postul său de consemnare și „control" al activității literare curente de peste 27 de ani — din cei 50 pe care îi împlinește în aceste zile — Nicolae Manolescu este omul cu cea mai mare vechime de la noi și chiar dacă ar renunța să scrie de acum înainte, tot nu l-ar mai putea întrece ori ajunge măcar cineva. Dar nu e vorba aici numai de longevitate, ci de necesitate, de fatalitatea unei vocații. Nimeni nu l-a obligat pe N. Manolescu nici să-și asume această misiune atît de autoritară și de gingașă, în același timp, nici să o ilustreze cu atîta asiduitate. I-a fost încredințată la o vîrstă aproape fragedă din punct de vedere intelectual de către George Ivașcu, descoperitorul și protectorul său de o viață, la a cărui intuiție generoasă e bine să ne gîndim și cu acest prilej aniversar. S-a instalat în acest rol cu o dezinvoltură mimetică la început, însușindu-și-o cu timpul atît de bine și adaptînd-o la propria-i natură, astfel încît a devenit, la rîndul ei, sursa unor noi mimetisme, recunoscute sau nu. Cronicile, recenziile se scriu astăzi la noi într-o manieră manolesciană. Judecățile și impresiile sale sînt citate chiar și atunci cînd nu sînt împărtășite. Vorba unui poet, „cînd Manolescu scrie că plouă la București, nenumărați critici tineri se vaită prin provincie de reumatisme..."

Lui Manolescu îi place, de altfel, „să dea tonul", să încerce savoarea primei lecturi, plăcerea celei dintîi mențiuni critice. Autoritatea nu și-a cîștigat-o însă numai prin promptitudine, ci și prin exigență. Cronica lui a fost de la început, și a rămas după atîția ani, selectivă, neconcesivă. Literatura de consum, mediocritatea pretențioasă și resentimentară, veleitarismul n-au intrat în perimetrul atenției sale, în ciuda argumentelor extraestetice de care au dispus uneori. E unul din meritele esențiale ale lui N. Manolescu acela de a fi menținut de-a lungul unei perioade întinse și tumultuoase, cu schimbări și reveniri neașteptate, *preeminența criteriului estetic* pe care a știut, în genere, să-l nuanțeze astfel încît să nu se confunde cu estetismul, să nu încurajeze nici performanța tehnică dezangajantă, nici oportunismul tematic. Activitatea lui de comentator literar se înscrie în nobila tradiție a criticii noastre inaugurate de Maiorescu și continuate de Lovinescu, Călinescu, Pompiliu Constantinescu.

Subiectivitatea alegerii este, desigur, inevitabilă într-o asemenea întreprindere și autorul însuși nu numai că o recunoaște, dar o și teoretizează. Decisivă aici nu e însă teoria, ci eficiența practică. Față de alți colegi ai săi mai tineri sau mai vîrstnici care au practicat cronica literară o perioadă limitată sau cu intermitențe, N. Manolescu are avantajul enorm de a impune considerarea activității sale în ansamblul ei. Chiar dacă la un moment dat putem crede că alte titluri s-ar fi căzut să intre în atenția cronicarului, chiar dacă-l vedem astăzi lăudînd o carte cu argumente folosite ieri pentru a face obiecții altela, chiar dacă „insiderii" prevăd și descoperă cu relativă ușurință mobilurile necunoscute marelui public ale unor atitudini adoptate cu nonșalanța-i caracteristică de către critic, toate acestea își pierd din importanță în fața regularității și continuității sale de aproape trei decenii. O continuitate care depășește pînă la urmă contradicțiile, o regularitate care sfidează acuzațiile de inconsecvență. Partialitățile de tot felul sînt recuperate printr-un suflu al totalității. Recuperare ce nu presupune anularea, ci integrarea lor.

Meritul acestei continuități îi aparține, firește, întîi și întîi lui Nicolae Manolescu. Fără tenacitatea pe care a pus-o în slujba propriului talent, performanța pe care o salutăm acum n-ar fi fost de imaginat. Talentul l-a ajutat, desigur, să treacă mai ușor peste dificultățile și adversitățile inerente exercitării actului critic, a cărui necesitate nu se află numai în sine, cum îi plăcea să creadă la un moment dat. Spre a cîștiga un asemenea pariu a fost nevoie și de caracter. Mulți critici vor fi rîvnit postul său de largă audiență, dar cîți l-ar fi păstrat prin vremi ca el, făcînd totul în acest sens, mai puțin să reducă din însemnele profesiunii și ale personalității?

Deși cronicile nu sînt mai puțin călăuzite decît celelalte texte ale autorului de voința sa de a face operă personală și nu subordonată, ele dau seama de mișcarea noastră literară în ansamblul ei, de tendințele care o animă, de pericolele care o pîndesc. N. Manolescu și-a purtat oglinda cronicii sale de-a lungul unei întregi epoci literare în cuprinsul căreia a participat la lansarea a trei promoții de scriitori. Ne-am obișnuit atît de mult cu prezența sa în paginile „României literare" încît ea funcționează acum, ca și la început, ca un reper al normalității.

Dar Nicolae Manolescu nu e numai dispecerul numărul unu al reputațiilor literare în contemporaneitate, ci și unul dintre exegeții de frunte ai valorilor culturii și literaturii române din toate epocile. Un raport interesant, nelipsit de paradox, poate fi stabilit, pînă la un moment dat, între cronici și eseurile sale de istorie literară. În comentariile consacrate literaturii curente, opera nu era — și, de regulă, nu este — analizată atît în sine, cît în relațiile ei contextuale diverse, elementul coagulant reprezentîndu-l aici cota autorului la bursa momentului. În fața cu operele trecutului, interpretul e înclinat, cum singur mărturisește, să le considere „în existența lor absolută". Maiorescu, în mod sigur, și, în bună măsură, Sadoveanu și Odobescu sînt văzuți astfel. Perspectiva sincronică, din prezent înspre origini (inspirată de G. Călinescu) nuanțează această tendință, fără să i se opună. Tot așa cum „sociologismul subtil", pe care-l identifica Paul Georgescu în *Arca lui Noe*, contribuie la fortificarea categoriilor tipologice fundamentale, nu la relativizarea lor.

În ultimii ani, scrisul lui N. Manolescu și-a mărit considerabil anvergura, temele meditației sale depășesc aproape în chip programatic domeniul strict literar, deconspirînd un interes crescînd pentru celelalte arte, pentru sociologie și mitologie, pentru șansele omului în acest sfîrșit de mileniu. Micile sale eseuri lasă să se întrevadă o concepție asupra lumii, nu numai una asupra literaturii. Cea dintîi își caută încă termenii, cîtă vreme cea de-a doua și-i precizează, și-i adîncește. Reprezentarea asupra literaturii devine mai complexă, înțelegerea ei devine una panoramică. La cei 50 de ani ai săi, N. Manolescu mi se pare deplin echipat spre a ataca și realiza proiectul unei *Istorii critice a literaturii române*. Disciplina respectivă el o predă, de altfel, și la Universitate, unde, ca o recunoaștere a efortului său de interpretare și de *lectură*, este numit ca lector de peste 20 de ani.

Mobilitatea spirituală a autorului, suplețea inteligenței sale se verifică acum, ca și în trecut. Neschimbată a rămas însă transparența scrisului său, respectiv a gîndirii la care acesta e perfect conectat. N. Manolescu e în stare să inculce frazelor sale cele mai subtile nuanțe fără a cădea în obscuritate sau, mai grav, în pretiozitate. Trecute prin mintea și prin mîna lui care scrie, cele mai complicate lucruri se clarifică fără să se simplifice, reciștigă un *firesc* care este al vieții înseși, dacă nu, cumva, al literaturii adevărate. Comentariul criticului are plasticitate, adică putere de a vorbi ochilor minții. Capacitatea lui de invenție nu e, adesea, mai mică, decît a textelor comentate. Literatura îi este, de fapt, consubstanțială.

Naturalețea extremă, admirabilă, a acestei scrieri vine probabil din faptul că autorul ei știe întotdeauna în ce măsură să se lase călăuzit de obiectul său. Această adecvare esențială e indispensabilă și, în același timp, imprescriptibilă. Elaborat sau spontan, maleabil sau încăpățînat, obsedat sau disponibil, criticul simte *cînd* și *cît* trebuie să fie. Descoperă, de fiecare dată, măsura oportună. Este ceea ce cred că dă nu numai actualitate, dar și perenitate scrisului său. Căci prima — și ultima — calitate a textelor lui N. Manolescu este aceea de a fi *vii* și de a rămîne astfel. Recitite după un timp, ele nu sînt neapărat valabile, stîrnind, eventual, aceleași obiecții ca și la început — sau încă multe altele —, sînt însă vii, *viabile*, adică au o coerență organică și poartă spre noi o voce distinctă, inconfundabilă. Pe care o recunoaștem, o prețuim, o iubim.

Mircea Martin

Promoția '70

Cuvîntul ca făptură

■ **NICOLAE IOANA** (n. 1939): **Templu sub apă** (1967), **Moartea lui Socrate** (1969), **Monologul alb** (1972), **Cartea de nisip** (1974), **Viața după o zi** (1976), **Amiaza melcilor** (1977), **Forma focului** (1978), **Fața zilei** (1979), **Tabloul singularicului** (1979-antologie), **Pavilionul** (1981-roman), **Studiul de noapte** (1982), **Pasagerul** (1985-povestiri), **Strada occidentului** (1986-roman), **Vizită la domiciliu** (1989-roman), **Coridorul** (1989). Pregnanța de alură expresionistă a viziunilor lui Nicolae Ioana ca și aerul de parabolă deseori insinuat în dicțiune răspund unei de timpuriu asumate crize de încredere în prezumtiva adecvare a cuvîntului la stare de afect, a literei la spirit, a semnului la semnificație. Formația filosofică i-a îngăduit poetului să descopere relativ repede natura tiranică a cuvîntului în raport cu realitatea pe care o numește iar imaginația poetică l-a făcut să găsească, la fel de repede, soluția de continuitate a acestei tiranii, nu alta decît, paradoxal în aparență, supralicitarea capacității proliferante a cuvîntului, pînă la subsumarea întregului univers fenomenal și la constituirea unei logocrații mortale, în genul celei sugerate de exemplul vieții și morții lui Socrate: „...nu mi se trage moartea din vreo pasăre, / din sufletul meu ca dintr-un iaz înflorit, / mi se trage moartea dintr-un cuvînt / ce-a crescut în mine ca plăminii în lupi, / în acest cuvînt aleargă toate și plîng, / mama îngenunchează în el pioasă, / prin acest cuvînt aleargă păduri / și iarba crește mare în acest cuvînt, / în acest cuvînt intră peștele, sarea și pămîntul / și stelele și toate cîte sînt, / nu mi se trage moartea din ură, / din vis, din alb, din negru, din pămînt. / Îl văd fugind, îl văd alergînd / prin oameni, prin șoaptele lor / cuvîntul — cea mai mare făptură". Fuga de cuvinte în cuvinte devine curînd, într-o terapeutică a spiritului însetat de exactitate, o posibilitate de revelare a sensibilității poetice, o sursă de expresivitate în prelungirea, sau poate chiar la originea, ambiguității imanente poeziei. Și impune, totodată, o retorică bazată pe enunțuri subiacent demonstrative, pe acumulări de observații, notații și reflecții al căror sens propriu e doar decorul sensului ascuns (aerul de parabolă, spuneam) și pe o subtilă tranzitivitate.

Tot ce decurge din această personală relație a sensibilității cu mijlocul ei de transport (care e cuvîntul, în genere, metafora în special) preocupă obsedant pe poet, în primul rînd corespondența ideii cu imaginea, a ideologicului cu poeticul, a biograficului afectiv cu transcendența. De regulă, Nicolae Ioana pune cap la cap situații (din lumea aparentă sau din „spațiul lăuntric") fără semnificație specială și fără implicații deconspirate, în a căror înșiruire se insinuează treptat, mai întîi cețos apoi din ce în ce mai limpede, un sens secund care izbucnește finalmente într-o imagine ce recuperează, reordonîndu-l sub înțeles poetic, întregul „tren" enunțiativ: „O zi întreagă am fumat, am stat rezemat de un fotoliu, / am privit hîrtii vechi, mi-am trecut mîna / pe frunte, am dat drumul / robinetelor, am tăiat pîine, / am sărutat o fată, am ajuns în cîmp, / am vorbit cu o pasăre. Mi-am lăsat umbra jos pe floarea pămîntului / să văd dacă se mai aude, dacă mai poate / fi undeva. Am auzit trosnetul lemnelor, / fulgerele iernii. Am stat sub o lumină, / să mă poată vedea cel ce vrea dinadins să mă vadă, / am chemat iarba și pe cei mai buni prieteni, / am deschis niște lăcăte și am ridicat / capacul unei lăzi de plumb / și apoi am închis-o și am fluierat fericit / convins că am prins înăuntru o pasăre. / Da! / Dar numai atît cît aur cade / de pe un fluture!". Deseori enunțurile sînt enumerative și repetitive, cu o entropie parcă provocată, enigmatice și esoterice dar întotdeauna finalizează într-o sugestie răzbătătoare, cu atît mai frapantă cu cît este exprimată mai „obiectiv", mai despuiată de lirism. În ciuda cazuisticii, a fluenței speculative și a obiectivării spre parabolă, subiectivitatea poetului e mereu în pagină însă într-un fel de parafrază cerebrală a afectivității, introspecția fiind tradusă în limbajul, marcat expresionist, al viziunii: „Stau la masă singur și fumez / țigări fără filtru. // Am o pleoapă violetă / pe față pe mîini mi-au ieșit pete roșii. / La patruzeci și nouă de ani nu mai e bine să fii trist / dar nici vesel // Privește pe geam și vei vedea / un om trecînd pe lîngă altul // așa cum trece o bătaie a ceasului / Pe lîngă altă bătaie a ceasului // Privește acest chip însîngerat în oglindă / pe care drept pansament stă aerul // și scrie un cuvînt și visează / limba în care ar fi trebuit să scrii!".

Toate variantele de examinare silogistică a consecințelor transcenderii biograficului conturează la un loc portretul unui singuratic, dar un portret ce scapă regulilor tradiționale, cum și aflăm într-un poem-cheie, un portret ca să zic așa inconturabil și nu din punct de vedere tehnic ci pentru că subiectul său — straniu orgoliu — pare a fi de o esență aburoasă: „Au încercat trei pictori să-mi facă chipul, / au încercat trei necunoscuți / și pentru că nu erau decît două coli de hîrtie / al treilea mi-a tras / pe partea opusă conturul // Au încercat trei pictori să-mi facă chipul, / trei umbre care au dispărut în beznă...". Aluzia e la o situație biblică și e de natură să reducă echivocul „singularicului". Nu încape îndoială că orgoliul cuprins într-o atare viziune e din afara poeziei și conotează o translație ontologică de la tirania cuvîntului la identificarea cu el. Iar în numele acestei himerice translații, poetul închipuie ultima situație (iarăși ontologic vorbind) din cele menite a-i argumenta „tabloul singularicului", misteriosul „zid", mișcător și sonor, pe care poetul îl privește și de care, la rîndu-i e privit, numai el văzîndu-l, numai pe el văzîndu-l: „Un zid se află acolo înaintea mea, / un zid în întuneric — zadarnic m-am străduit să-l contemplu. / Ce poate fi, mi-am zis, decît un simplu zid / și m-am întors acasă. / Și am început să mă mișc neliniștit prin odăi / să cotrobăi printre mobilele mele vechi / să caut printre hîrtiile mele ceva / ce nici eu bine nu știam. / Pe urmă am deschis fereastra / și sub luna care tocmai atunci răsărise / am văzut din nou zidul. / Sub razele lunii părea o ruină / și de-atunci tot stau la fereastră / cu fața în palme și cu coatele rezemate îl privesc. / El mă scrutează de-acolo din întunericul lui / și din cînd în cînd mi se pare că se mișcă / și din cînd în cînd mi se pare că scoate zgomote! // Voi nu-l vedeți? / Voi nu-l auziți?". Cu excepția interogației finale, superfluă, poemul e antologic și închide expresiv în parabolă condiția unui poet care exprimă, cînd mai limpede cînd mai neguros, cînd mai plastic cînd mai prolix, aspirațiile și limitele făpturii Cuvîntului.

Laurențiu Ulici

De la Congresul al IX-lea la Congresul al XIV-lea

Satu Mare industrial

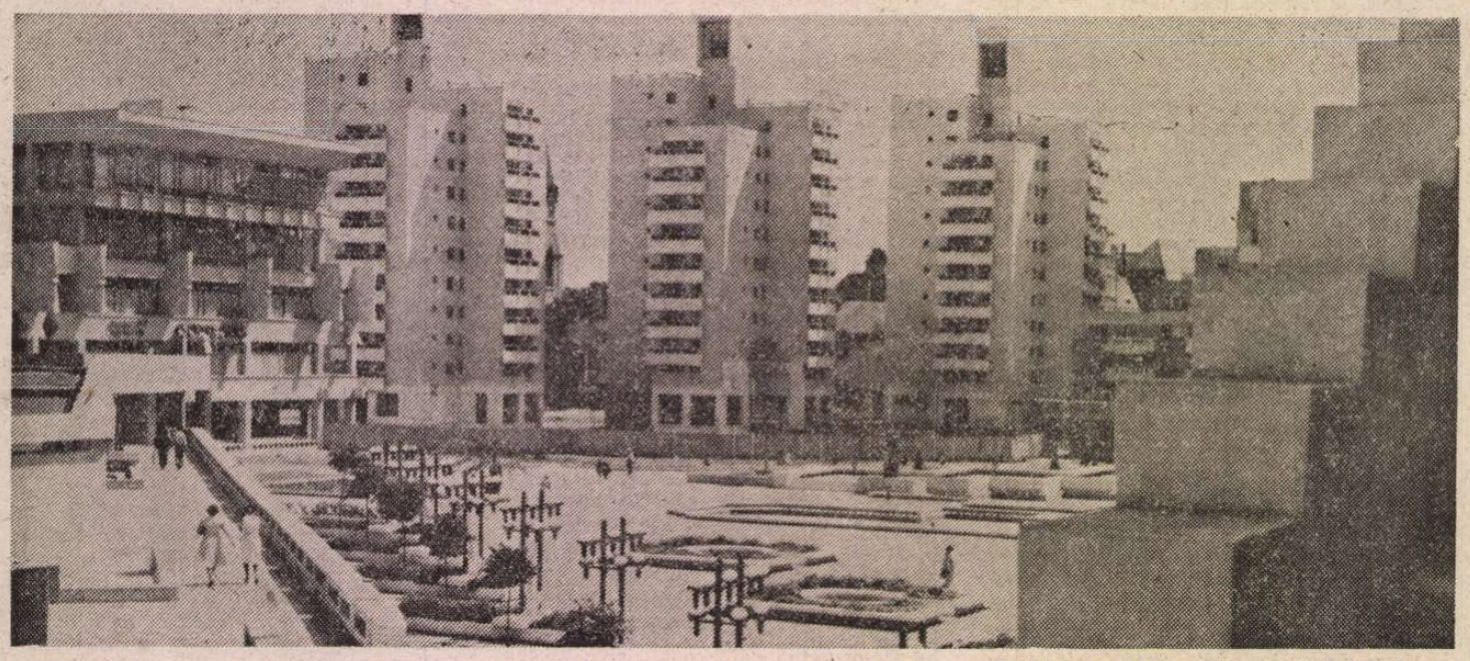

Satu Mare – centru (fotografie de Gh. Iancu)

ERAM tentat să-ncep reportajul de față prin a surprinde un posibil „dialog" între două modalități estetice, două concepții asupra arhitecturii, sesizabile pentru cine meditează asupra urbanisticii municipiului Satu Mare și compară noul centru civic cu centrul vechi al urbei. Stilul geometric, echilibrat, simetriile și asimetriile, ritmurile ornamentale ale primului termen de comparație — ce poartă girul modernității — sînt cu toate acestea mai românești (prin trimiterile directe, stilizate, însă, la ornamentica arhitecturii populare din zonă — ceea ce incumbă decantările estetice ale unui mileniu de existență a așezării, regîndite benefic și inspirat de un colectiv condus de arh. Ion Porumbescu) raportat la vechiul stil (la rîndul său remarcabil prin eleganța și rafinamentul estetic, bogăția decorativă și cromatică a stilului secession)... La urma-urmei, poate, „dialogul" acesta se relevă doar unei priviri profesioniste, analitice, orașul existînd, de fapt, ca un întreg, asemeni unui corp cu mîinile larg întinse spre țară, spre lume...

Brăzdat de riul Someș, noul centru civic al municipiului Satu Mare se oglindește în apele acestuia, punîndu-și în valoare frumusețea, potențîndu-și personalitatea...

În mai multe rînduri „premiat" pe plan republican (ocupînd chiar și locul I în întrecerea dintre municipii și orașe privind buna gospodărire și înfrumusețare), Satu Mare este, asemenei celorlalte urbe ale țării, o citadelă a muncii și a împliniri-lor, ale cărei dimensiuni sînt relevante în înaltul ritm de dezvoltare urbană, șocant sesizabil pentru cel ce revizitează orașul după un sfert de veac, acesta devenind de nerecunoscut prin proporțiile îndrăznețe ale dezvoltării și, implicit, prin însemnata contribuție materială și spirituală pe care o aduce la dezvoltarea județului și a patriei... Spre a ieși din metaforă și a intra în termenii nuzi ai realității vom apela la statistică — în care, totuși, vrînd-nevrînd, cifrele comparative ne vor obliga la descoperirea unei imagini poetice a unei realități devenite palpabile, înfloritoare, ivite din proiectele de „vis" ale unor aspirații îndrăznețe, dar îndreptățite, ale celor ce au dorit și au luptat ca orașul Satu Mare să devină municipiul de azi — urbe emblematică a prezentului nostru socialist.

În perioada 1966—1989 în economia municipiului s-au realizat investiții din fondurile de stat și prin contribuția unităților socialiste în valoare de 15,5 miliarde lei, construindu-se 30 045 apartamente și creîndu-se 44 000 locuri de muncă (de 2,5 ori mai mult față de 1965), din care 24 000 în industrie. Potențialul industrial a crescut de 10 ori, iar volumul valoric al exportului de circa 12 ori, produsele industriei sătmărene fiind exportate în peste 50 de țări. În acest timp populația municipiului Satu Mare a crescut cu 72 000 locuitori (de 2,1 ori). Lungimea străzilor modernizate a crescut cu 68 km (de 3 ori), lungimea rețelei de distribuție a apei s-a mărit cu 119 km (de 3,2 ori), lungimea rețelei de distribuire a gazelor s-a extins cu 131 km (de 9 ori) ; rețeaua desfacerilor de mărfuri cu amănuntul a ajuns la 602 unități (de 2,2 ori mai multe decît în 1965). Semnificative sînt și creșterea numărului abonaților la rețelele telefonice cu 20,4 mii (de 11 ori), iar a abonaților TV cu 22,7 mii (de 4,5 ori), în timp ce capacitatea de cazare în unitățile specializate s-a mărit cu 560 locuri (de 5,7 ori). Învățămîntul liceal cuprinde azi 13 licee cu peste 13 000 elevi (față de 3,5 mii în anul 1965), iar numărul medicilor a crescut la 346 față de 142, iar cel al personalului medico-sanitar a ajuns la 1 300 (dublîndu-se față de 1965)...

Cifrele de mai sus însumează rezultatele efortului unit (în crez, rivnă și efort conjugat spre un singur, generos și demn vector) al celor aproape 140 000 de locuitori ai municipiului Satu Mare, care au dat — sub impulsul deschiderii promovate de cel de-al IX-lea Congres al partidului — o nouă înfățișare vetrei, o nouă față orizontalei, o notă forță verticalei, o nouă calitate produselor activității, construind orașul, dar construindu-se și pe ei înșiși, ca oameni ai prezentului socialist.

Preocupați permanent de mersul înainte, de dorința de mai bine, sătmărenii sînt implicați activ și susținut în procesul ameliorării activității productive, în găsirea căilor de sporire a calității muncii și a roadelor acesteia. Astfel, pe parcursul celei de a VII-a ediții a Festivalului național „Cîntarea României" au fost rezolvate aproape 8 000 de obiective de cercetare (invenții, inovații, inițiative muncitorești), — cu o eficiență economică de 1 360 016 lei — fiind implicați în acest generos proces creator 20 000 de oameni ai muncii sătmăreni preocupați activ și responsabil în rezolvarea operativă și eficientă a problemelor ridicate de producție...

O imagine de sinteză asupra creației tehnice sătmărene poate fi formată vizitînd expoziția tehnică deschisă în cadrul etapei județene a celei de a VII-a ediții a Festivalului național „Cîntarea României" în pavilioanele Complexului de agrement „Someș". Prototipuri în mărime naturală sau doar miniaturi (adevărate bijuterii tehnice) ale unor mașini, utilaje, agregate (479 dintre acestea deja intrate în circuitul producției) dau contur perspectivei noului, dau măsura inteligenței, inventivității și ingeniozității, dar și a probității morale, patriotismului, cauzei generoase a socialismului, a comuniștilor, a oamenilor muncii din întreprinderile, instituțiile și cooperativele sătmărene.

DINCOLO de fața vizibilă a orașului marcată de străzi, clădiri, construcții (care dau contur exterior urbei), în interiorul acestora se consumă activ viața cetății, pulsează energiile muncii creatoare la dogoarea marilor arderi ce fructifică împliniri. Aci, în uriașele „amfiteatre" ale muncii (în ateliere, hale, secții), după un ritual al muncii bine organizat, judicios programat, materiile prime se supun voinței demiurgilor, metamorfozîndu-se în variate produse și mărfuri. Acestea toate la un loc dau economia municipiului Satu Mare, care, susținută an de an, aproape de aceiași oameni, crește, totuși, mereu în volum, calitate și diversitate, cunoscînd un singur sens : verticala. De la planșele proiectanților, la cuptoarele turnătoriilor, pe liniile laminoarelor, în cursa neobosită a strungurilor, frezelor, a războaielor de țesut, a mașinilor de cusut, a tractoarelor și combinelor se oficiază cu credință și demnitate un ritual al muncii creatoare, marcat sever de caratele calității. Nu degeaba 5 întreprinderi și alte unități economice ale municipiului Satu Mare au înscris cu mîndrie în emblemele lor „Ordinul Muncii", alte multe unități, în repetate rînduri, dobîndind Steagul roșu și locul I în întrecerea socialistă pe ramură...

Harta economică a municipiului Satu Mare s-a îmbogățit în ultimii douăzeci și cinci de ani cu noi și însemnate obiective care au catalizat și întărit procesul de producție, lărgindu-i sfera : Centrul de cercetări și proiectări pentru utilaj minier, Tipografia, Întreprinderea pentru piese de schimb și utilaj pentru industria chimică, Întreprinderea județeană pentru producție industrială și prestări de servicii, Întreprinderea de bere, Întreprinderea pentru producerea nutreturilor combinate, Abatorul și depozitul frigorific, Întreprinderea „Avicola", Fabrica de fabricate din beton armat. (La acestea se adaugă noile clădiri ale Poștei, Casei de cultură a sindicatelor, Spitalului, Oficiului farmaceutic, Muzeului județean, magazinului universal „Someș", ale altor unități pentru servicii cetățenești, noul pod „Decebal" peste Someș etc...). În același timp au avut loc substanțiale și decisive lucrări de modernizare și reutilare la Întreprinderea de utilaj minier și tehnologic, la întreprinderile de piese auto, textilă „Ardeleana", de confecții „Mondiala", de dantelă și pasmanterie „Solidaritatea", la Fabrica de oxigen, Întreprinderea „23 August".

De la începutul actualului cincinal s-au asimilat (și au intrat în fabricație) de către unitățile constructoare de mașini din municipiul Satu Mare un număr de 73 mașini, utilaje și instalații din care 19 nominalizate prin plan național unic, aplicîndu-se în aceste unități o seamă de tehnologii noi. O scurtă privire în cartea de vizită a unor unități de producție sătmărene ne va informa succint asupra afirmării noului : La **I.U.M.** (Întreprinderea de utilaj minier), cel mai mare producător de utilaj minier din țară, a avut loc asimilarea în fabricație a unor sisteme de mașini pentru exploatarea și transportul minereului și sterilului din covoarele de cărbune de la suprafață ; realizarea preparatoarelor electromagnetice pentru centralele termo-electrice ; ridicarea continuă a parametrilor tehnici la mașinile de extracție ; asimilarea în producție a transportoarelor de mare capacitate ; diversificarea constructivă a locomotivelor de mină — realizări înfăptuite pe baza indicațiilor directe date de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. În acest temei, I.U.M. a beneficiat de la Congresul al IX-lea al partidului de peste 2,3 miliarde lei investiții destinate dezvoltării și modernizării capacităților de producție existente, prin înființarea fabricilor adiacente la Carei și Negrești-Oaș....

IPSUIC (Întreprinderea pentru piese de schimb și utilaj pentru industria chimică) înființată în 1977 prin reorganizarea industriei locale, realizează în prezent o producție de 2,5 ori mai mare decît în anul nașterii sale, producînd variatoare de turație, mori coloidale, malaxoare, centrifuge pentru vid, linii tehnologice automatizate pentru produse cosmetice, întreprinderea urmînd să se dezvolte prin creșterea gradului de tehnicitate și sporirea capacităților de producție, eliminarea importului și înființarea secției pentru utilaj destinat industriei medicamentelor...

Intreprinderea „23 August" și-a conturat actualul profil de fabricație în urma indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin diversificarea producției de mașini de gătit cu gaze, într-un impresionant număr de modele noi cu caracteristici funcționale și estetice superioare, devenind cea mai importantă unitate de acest fel din țară prin volum și performanțe de producție...

Industria ușoară acoperă aproape o treime din industria județului și oferă cca 23 000 locuri de muncă (17,3 la sută pentru femei). Ponderea industriei textile — a cărei producție a crescut de peste 18 ori față de anul Congresului al IX-lea al partidului — se remarcă și prin faptul că în această perioadă a beneficiat de fonduri de investiții în valoare de 1,9 miliarde lei.

Intreprinderea textilă „Ardeleana" și-a mărit producția de 9 ori, sporul realizîndu-se în proporție de 80 la sută pe seama productivității muncii. **Intreprinderea „Solidaritatea"** realizează o producție de 8,2 mai mare decît în 1965, iar **Intreprinderea „Tricotex"** realizează în prezent doar în 16 zile producția anului 1965. **Întreprinderea de confecții „Mondiala"** își justifică denumirea prin diversitatea și calitatea de excepție a produselor (anual peste 1 000 de modele noi, prin excelență destinate exportului. mult căutate de beneficiarii interni și externi).

Ridicarea nivelului de dotare tehnică, extinderea războaielor și a mașinilor de tricotat automate, perfecționarea pregătirii profesionale, aplicarea de tehnici avansate și promovarea largă a polideservirii sînt caracteristici definitorii ale industriei textile sătmărene.

Industria sătmăreană **de prelucrare și exploatare a lemnului** și-a amplificat, la rîndul ei, potențialul productiv de 5,2 ori în raport cu 1965. **Intreprinderea de prelucrare a lemnului,** care deține 59,5 la sută din producția ramurii, în urma indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, și-a sporit capacitățile pentru mobilier stil, rustic, clasic și modern. În ultimii trei ani au fost implementate aici tehnologii noi și avansate, printre care se disting : sistemul de mecanizare a operațiunilor de asamblare, utilizarea roboților la finisare, tehnici și sisteme de proiectare asistate de calculator...

Iată deci cum Satu Mare ar putea fi supranumit Satu Industrial.

ACEASTĂ înfloritoare situație economică generează și susține o viață spirituală pe aceeași măsură. Teatrul de Nord (cu cele două secții — în limba română și în limba maghiară), Filarmonica de stat, Filiala U.A.P., cenaclul literar „Afirmarea", Formația profesionistă instrumentală „Țara Oașului", cinematografele, casele de cultură și cluburile muncitorești oferă un permanent contact cu arta și cultura, constituindu-se în puternice centre de influență educativ-formativă, dînd posibilitate de afirmare talentelor spre împlinire. În ultimul pătrar de veac, peste 25 de sătmăreni au debutat ca scriitori în volum, mulți fiind colaboratori ai revistelor literare și de cultură din țară. Festivalul național „Cîntarea României" a constituit cel mai favorabil cadru pentru afirmarea artiștilor amatori și profesioniști, creatori și interpreți, la parametri calitativi ridicați, validați prin numeroasele premii dobîndite de sătmăreni în etapele republicane ale celor șapte ediții ale Marii Cantate.

Municipiul Satu Mare împlinește destinul luminos al unor oameni decișI să lupte pentru mai bine, pentru mai frumos, cu hărnicie, cinste și demnitate, pentru binele patriei și continua ei înălțare.

Ovidiu Suciu

Reșița

Albastru de Reșița

VA părea, poate, multora insolită, șocantă, forțată, această sintagmă, amintind evident de acel atît de drag nouă, românilor, Albastru de Voroneț. Așa i s-a părut chiar unui destul de umblat reporter, impresionat, zilele trecute, de albastrul tramvaiului reșițean. O fragedă pată de culoare, armonizînd și personalizînd peisajul în reconstrucție și redimensionare de sine al orașului de pe Bîrzava, cunoscut pînă mai ieri doar ca o vatră de foc nestins în furnale. Iar eu m-am gîndit, nu pentru prima dată, că există o cheie de onoare a culorilor fundamentale, cu care poți deschide simbolic poarta și sufletul fierbinte al Reșiței contemporane.

Este, mai întîi, dominant, cu prioritate absolută, roșul flăcării furnalelor și oțelăriei. Un roșu fierbinte, dogorînd ca însuși sîngele și conștiința celor ce veghează cuptoarele. Și, odată cu el, inevitabil, negrul cenușiu, prăfos, al zgurii. Există o neostoită încleștare a acestor două culori, din care, prin fapta de conștiință a siderurgiștilor Reșiței, învingător iese mereu, firesc, roșul arzător al biruinței. Iar cu negrul prăfos al zgurii au început să lupte și edilii orașului, tot mai mult adepți ai culorilor deschise, pastelate. Dar și cei care au în grijă puritatea aerului pe care-l respirăm. De altfel, zilele trecute, dr. Traian Bucățea, din cadrul Inspectoratului sanitar județean Caraș-Severin, tocmai sublinia acest aspect, prin prisma prevederilor Programului-Directivă pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român :

— Trebuie să păzim cerul Reșiței de poluare. Să redevină albastru pur. Iată, la oțelărie, am oprit o tehnologie dăunătoare : insuflarea de oxigen în cuptoare. Să punem în funcțiune instalațiile de filtrare și să plantăm mai mult spațiu verde, care să constituie o perdea protectoare. Așa cum însuși tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, ne-o cere, îndemnîndu-ne mereu să veghem, să acționăm pentru protecția mediului înconjurător, condiție esențială a vieții omului, a nivelului său de trai.

Astfel că ne apropiem din nou de albastrul de la care am plecat. Chiar dacă talentații pictori reșițeni Petru Galiș sau Petru Comisarschi mă vor contrazice, că ideea ar fi împotriva teoriei culorilor, trebuie să amintesc că albastrul văzduhului pe care-l respirăm, și-n care clădim nostalgia înaltului, se armonizează frumos aici cu verdele pădurilor din jurul Reșiței. Cît de simplu devin ele complementare în viața orașului !

Privesc, a cîta oară, clădirea aceasta albastră, monumentală, a cărei imagine se proiectează pe dealul din jur. De fapt, este o secție industrială. O hală ca o corabie albastră, amintind și prin culoare că aici se muncește în directă legătură cu oceanul planetar. Iar în această secție a Întreprinderii de Construcții de Mașini din Reșița, singura producătoare de mari motoare navale din țară, prietenul nostru Iosif Gurămare și ai săi marinari de uscat meșteresc uriașe și complicate inimi de nave românești. Mai multe și trainice, cu consum redus de combustibil, mai puternice, ducînd pe mări și oceane mesajul constructiv de pace al românilor. Motoare navale concepute și construite la Reșița, de meșteri fauri iscusiți, într-o secție ca o enormă corabie albastră.

Și tot la Reșița, locul unde se-adună tinerii scriitori — tot mai mulți și cu zbor mai înalt — se numește chiar așa : Sala Albastră. Parte din Centrul de Creație și Cultură Socialistă „Cîntarea României" al sindicatelor din Reșița. Așa i-au zis chiar beneficiarii acestui loc de întîlnire a muzelor. Și așa i-a rămas numele. Iar volumul unuia dintre ei, poetul muncitor Nicolae Irimia, laureat și animator în cadrul Festivalului Național „Cîntarea României", poartă un titlu semnificativ, în același sens : „Albastru de ochii tăi".

Și acum, aceste poduri îndrăznețe, cu mari deschideri de orizont spre o mai clară zare urbanistică modernă a vieții și viețuirii noastre aici. Prin podul Lunca Bîrzavei, pe care-și dau întîlnire mari forțe constructive și multă pasiune și dragoste a reșitenilor față de oraș, avem și noi un „Pod Grant" al nostru. Patru benzi de circulație și două linii de tramvai. Zece deschideri peste linii ferate, peste Bîrzava și șosea. Cinci sute de metri, cu tot cu rampele de acces. Un adevărat monument, deschizător de perspectivă în urbanistica Reșiței, pe care constructorii s-au angajat să-l dea în folosință în cinstea marii noastre sărbători naționale de la 23 August. Și-au devansat angajamentul cu cîteva zile. Rod al unei exemplare mobilizări, cînd sute de constructori au lucrat adesea la lumina reflectoarelor. Îmi spune Ioan Velicu, tînărul arhitect-șef al municipiului :

— Puține orașe beneficiază de atîtea poduri ca Reșița. Pasajul Nera, care parcă îmbrățișează modernul centru civic, leagă și el două poduri între ele. Mai e pasajul de la oțelărie. Și tot în construcție, la Stavila, un alt pod modern. Asemănător ca mărime și complexitate celui din Lunca Bîrzavei. În afară de faptul că dau flux și ritm circulației, ele dau perspectivă, frumusețe și personalitate orașului oțelarilor și constructorilor de mașini din această renumită citadelă industrială a României socialiste.

Iar cele amintite aici, plus încă două și un altul în construcție, sînt noi. Spre ele și către tramvaiul albastru al Reșiței privesc, discret, bijuterii din alte vremi, păstrate mărturie, micile poduri Stavila și Cultural. Și ele au fost de avangardă, premiere, unicate. Dar într-un alt timp.

Acum mă întîmpină tovarășul Ion Văduva, primarul Reșiței :

— Tocmai a fost la mine Horia Pătrașcu, de la revista „Flacăra". Zicea că-i place mult culoarea albastră a tramvaiului. M-am bucurat că este remarcat efortul nostru de-a da o altă notă unui oraș industrial. Iar albastrul tramvaiului, al unor blocuri din oraș, simbolizează pentru noi orașul mai apropiat de oamenii lui. El nu poate fi înțeles însă deplin fără reconstrucția centrului și a tramei stradale, fără cele peste 22 de mii de apartamente și numeroase obiective social-culturale ridicate la Reșița în anii Epocii „Nicolae Ceaușescu". Ne străduim să construim durabil și frumos, pentru constructorii socialismului, în acești ani de patos constructiv. Iar acest patos îl văd eu la izvorul Albastrului de Reșița. Culoare de cer curat, pe care așa îl vrem. Culoare de tramvai și sală de cenaclu, de hală unde se zămislesc motoare navale și drapel. Simbol al speranței. Culoarea ochilor copilului meu. A ochilor copiilor.

Un albastru alert și sigur pe el. Înălțător, durabil, inconfundabil. Poduri zvelte spre albastra zare, Albastru de Reșița. Mesaj generos și pecete deschisă larg spre Miinele pe care-l visăm lucid și pe care-l anticipează, clarvăzător și temerar, Programul-Directivă și Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului, aflate pe masa de lucru a întregii națiuni române. Albastru de Reșița.

Nicolae Sîrbu

Drum la Vîrful cu Dor

URCÎND spre Vîrful cu Dor, îmi deveneau necesare tot mai multe scurte-popasuri, astfel încît privirea să mi se întoarne mai des peste peisajul parcurs, ce părea că se îndepărtează într-o palidă respirare a culmilor. Aerul tot mai pur, mai tare, cu toate că, după cum se spune, mai rarefiat, îmi dădea un fel de dulce amețeală, dacă nu, în oboseala urcușului, un fel de tonică beție a înălțimilor. Într-o parte și-n alta, pădurile păreau a se fi retras către dolia văilor, iar înainte — drumul de piatră, năvala vîntului prin ierburi și ienuperi, un fel de aglomerare curgătoare de sunete învolburate, abil strecurate prin corzile alămii, toarse, pentru vîlnicele amurgului, cu degete nevăzute, de astrul care stăpînea cerul, norii și infinitul și-ntinse între războaiele de țesut de deasupra și păienjenișul vegetației alpestre prin care treceam.

Drumul acela îmi amintește clipa în care Țuculescu, hotărîndu-se să încerce arta care avea să-l facă nemuritor, a cerut, la un magazin de specialitate, să i se dea „toate culorile cu care pictează pictorii".

Un drum este nu numai o posibilitate de a întîlni oameni sau peisaje de o necuprinsă varietate și frumusețe, dar și o șansă de a-ți reaminti întîmplări pierdute în sipetul fără margini al anilor, după cum și un noroc de a gîndi, urcînd, ceea ce altfel poate n-ai fi gîndit, așadar o încercare de a te redefini.

În vremea aceea, pornisem să-mi văd cît mai bine țara. Fusesem mai întîi la Bicaz, să văd cum se construia cea dintîi mare hidrocentrală pe rîul pe care coborîse, cu pluta, Mihail Sadoveanu și prietenii săi de la „Viața Românească". Acolo am dat peste doi colegi care cunoșteau „ca-n palmă" locurile și care m-au dus, într-o noapte de neuitat, pe sub păduri și pe ulițe de sate adormite sub zeghea stelelor, pînă lîngă pieptul Ceahlăului. Altădată, am vrut să văd Delta și-am ajuns într-un paradis de ape, de nenufari, de păduri seculare și mori cu aripile împietrite-n văzduh, printre nesfîrșite populații zburătoare, plutind eutrofic peste lumea pe care-o stăpîneau, mai degrabă ostile decît înțelegătoare, amenințînd să ne excepteze din regatul lor de miracole.

Și astfel, urmînd un regim al drumețiilor către obîrșii, adevăr și speranță, prin depărtate sate sau orașe din toate țările românești, am vrut să văd cum e un abataj, la o mie de metri sub pămînt, și-am coborît printre minerii Aninei, încercînd și aventura unei „suitori", între orizontul nouă și orizontul zece, dar în sensul invers, al coborîrii (dacă avem perspectiva „de-afară"), ceea ce a echivalat cu un fel de frumos blestem al pietrei, care m-a înțeles și m-a condus teafăr printr-o inedită sapimă, pînă în toridul front de lucru al celor ce despicau din neant, cu pichamărul lespezile de huilă sau antracit.

Și astfel am ajuns printre sondorii care mută, pe dealuri, turlele sondelor, după ce încheie operațiunea forării, la Țicleni sau la Băbeni, printre cei ce dislocă uriașele blocuri de marmură în Munții Poiana Ruscăi, ori printre constructorii de la Reșița, ai insulelor de metal din platforma petrolieră a Mării Negre, ca să nu dezvolt aici întreaga hartă a drumețiilor mele, de-a lungul anilor. Dar din toate aceste itinerarii ale tînărului și-ale maturului scriitor, acum îmi place să-mi aduc aminte de-o căsuță așezată pe-o culme a munților din Țara lui Iancu. Singură și pură, în vesmîntul ei zeiesc, înconjurată de poieni de irizate smaralde și străjuită de codri adînci, căsuța aceea părea cupa de azur a unei flori cerești. Deseori mi-am amintit multe alte asemenea case, părînd a sta de veghe, ca arborii, drumurile sau cetățile, aceste case urcate pe culmi aproape inaccesibile, și m-am întrebat de ce nu se reașează oamenii aceia mai la vale, lîngă vadul apelor, între spițele căilor de comunicație. De ce continuă să rămînă acolo, lîngă stele, nevoiți să urce greu ceea ce au de urcat pentru bunul și temeinicul trai de fiecare zi al familiilor ce le durează viața. Nimeni nu poate da acestei întrebări un răspuns îndeajuns de mulțumitor. Ei acolo s-au născut, acolo își înțeleg rostul lor și-acolo înțeleg să rămînă, din veac.

„Aceasta este țara mea" spune, cu o emoție unică, poetul. Și aceștia sîntem noi. Cei de ieri și cei de azi. Neclintiți în statornicia noastră nesfîrșită, mă gîndeam, în drumul acela în cer, la Vîrful cu Dor.

Anghel Dumbrăveanu

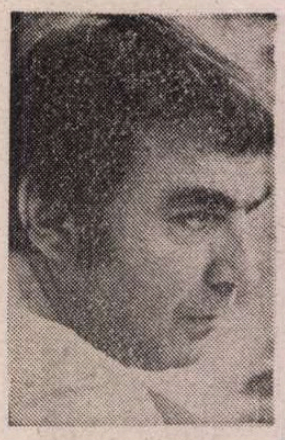

Platon PARDĂU

Act în Doruna

PERSONAJELE

- **Radu Ştefan, arhitect şi constructor**
- **Alexandra, soţia lui**
- **Candrea, primar, beneficiarul din Doruna**
- **Daniel, inginer local**
- **Mira, soţia lui**
- **Andrei Popa**
- **Eleonora, sora lui Candrea**
- **Jean, fost arhitect**

Acţiunea se petrece în zilele noastre.

Partea întîi

Radu Ştefan e concentrat asupra lucrului său aflat undeva sus. Prin fundul scenei, neobservat de el, trece Jean, bărbat de aceeaşi virstă cu Radu. Se mişcă încet, privindu-l pe arhitect, apoi iese spre lateral. Din cealaltă parte, cu o revistă în mînă, intră Alexandra.

ALEXANDRA *(intrînd echilibrat)* : Al cîştigat !

RADU *(impenetrabil)* : Dă-mi să văd. *(La revista. Prefăcut indiferent, citeşte)*... Din cincizeci de proiecte prezentate, comisia a ales pe-al lui Radu Ştefan... *(Schimbă, ton de bagatelizare)*. Vom face, deci, acel club al marinei... Să-l facem... Dacă-i ordin de... sus... *(Arată spre cer)*. ...De la cel care împarte în felii viaţa lui Radu Ştefan, îi hotărăşte timpul — anul, luna, ora, secunda —, îi spune : „Munceşte, Radu Ştefan, munceşte, că în multe au vrut să te vîre, şi nu i-am lăsat, în multe vîritu-te-ai singur, şi afară te-am tras, de ceafă, şi multe capcane pîndesc împrejuru-ţi, dar dacă băiat cuminte vei fi, le vom trece... *(Prefăcut cucernic)*. Mă supun ţie. Amen.

ALEXANDRA *(încîntare, joacă, seriozitate)* : Eu am ştiut de acum treizeci de ani că vei fi cel mai bun. Cîştigătorul perpetuu...

(Iar trece Jean, care-i priveşte bizar).

RADU *(prefăcută frică)* : Nu mînia zeii, Alexandra !

ALEXANDRA *(exuberantă)* : Întotdeauna zeii sînt mînioşi... Mereu dintr-un oraş în altul, de la un beneficiar la altul, de la o mutră la alta, de la un moft la altul... Să se mînie zeii !

RADU *(în glumă, o mîngîie)* : Înţeleapta mea înţeleaptă... ? *(Devine cald)*. Te sacrific... Te oblig să trăieşti între lucrarea pe care încă nu am terminat-o şi cea pe care n-am început-o... Nu prea e loc şi pentru tine, Alexandra... Dar ce să fac... ? Tu ai vrut-o... Nevastă de nebun. Ce-ai căutat, ai găsit... *(Îi dă revista)*. Deci „împachetarea", „rămas bun, domnule Candrea", „trei ani vom sta la mare", „să nu aud un cuvînt", „n-am nevoie de sfaturi"... Asta-i povestea...

ALEXANDRA : O poveste frumoasă...

RADU *(brusc, dur)* : Nu cumva mă invidiezi ?

ALEXANDRA *(strigă)* : Mă bucur !

RADU : Să ştii că nu mi-e milă de tine. Nu am remuşcări că, din arhitectă, te-am făcut simpla mea secretară, ajutorul, „dă mistria", „ţine scara"...

ALEXANDRA : O ţin cu amîndouă mîinile ! Să te văd cît mai sus !

RADU : Noroc că nu avem copii... Noroc e-un fel de-a zice... Dar dacă am fi avut copii, i-aş fi sacrificat fără scrupule. Nu-ţi fă iluzii... Tu încă nu ştii cît pot fi de rău...

ALEXANDRA : Eşti bun.. Eşti foarte bun... *(Îl sărută tandră)*.

RADU *(Abia acum vesel)* : Stupid ! Uite despre ce discutăm ! *(Agită revista)*. I-am ras ! Şi-o să mai rad, în stînga şi-n dreapta ! Atîta timp cît capul ăsta o să meargă. N-o să spună „nu pot..." ! Iar pe tine o să te ţin în sclavie necontenită... Nu necontenită... Numai pînă la moartea mea... După aceea eşti liberă...

ALEXANDRA : Nu-i momentul să vorbim de moarte.

(Iar trece Jean, parcă mai pe aproape, privindu-i).

RADU : Ba este, Alexandra... Moartea intră în calcul... De cîte ori încep un proiect, mă gîndesc la moarte... Nu te întuneca la faţă. *(Schimbă)*. Doamne, ajută-mă să-l duc pînă la capăt. Dă-mi putere să gîndesc bine şi să-mi iasă cum gîndesc... *(Schimbă)*. În clipa aceea singura viaţă care contează e viaţa mea. Singurul om care există în întreaga lume sînt eu. Nici tu, nici rude, colegi, prieteni, duşmani nu mai existaţi. Nici zeii !

ALEXANDRA : Aşa ! Provoacă-i !

RADU *(sobru)* : Gata cu sărbătoarea ! Urmează finalul. Apoteoza, în prezenţa tovarăşului Candrea, beneficiar, a tovarăşului Daniel, aşa-zis inginer, mai mult cu mapa, şi a altor tovarăşi, cît mai mulţi să fie, invitaţi să asiste la turnarea ultimului planşeu. Apoi cîteva bibiluri, finisări şi gata. *(Se uită la ceas)*. De ce întîrzie ? De obicei, la ora asta Candrea, cu Daniel după el, de mult erau la mine, pe formula : ochiul stăpînului îngraşă vita. Eu sînt vita. Unde-s ?

ALEXANDRA : Apar ei.

■

(Intră Candrea cu Daniel).

CANDREA *(vesel)* : Bună, dom' inginer. Scuze c-am întîrziat. Daniel m-a dus pe drumuri ocolite. Au crăpat două ţevi în cartierul „Chilia", şi ei, la I.G.O., elaborează planul de astupare.

RADU *(ironie vizibilă)* : Domnule Candrea ! Îmi daţi emoţii. Dacă nu reuşeşte să le astupe ? Civilizaţia noastră se bazează pe ţevi şi circuite... Cine stăpîneşte ţevile este stăpîn pe lume...

CANDREA *(către Alexandra)* : Săru' mîna. Nu staţi deloc, deloc. Mereu, ca o albină.

ALEXANDRA *(stringînd schiţele)* : Bună dimineaţa... *(Ride)*. Cum stai, te vede moartea. Cum te vede, te apucă.

RADU *(aspru, ca unui ucenic)* : Lasă acum moartea ! *(Se face linişte. Radu ia poziţie de vorbitor, de ghid)*. Stimaţi tovarăşi, nu v-am invitat în ziua aceasta să asistaţi la ceva extraordinar. Ci să fiţi de faţă. *(Schimbă)*. Azi, vom pune acoperişul. Noi am ajuns la capăt... Pe scurt, bine aţi venit. Vă invit pe schele !

DANIEL *(către Candrea)* : Ce-i al lui e al lui : limbut cît încape. *(Candrea îi întoarce spatele)*.

CANDREA *(către Radu)* : Cu dumneata n-am grijă. Ştiu că o să iasă bine şi n-o să-mi plouă-n cap. *(Către Daniel, cu adresă)*. Este, Daniele ?

DANIEL : Apa e ca apa.. Pătrunde pe unde nici nu gîndeşti... Aici nouă luni e iarnă, trei ploaie şi, pe total, vreme bună.

CANDREA *(cu adresă)* : Acum vreo douăzeci şi ceva de ani, cînd te-ai angajat să rezolvi definitiv problema infiltraţiilor la blocuri, era aceeaşi apă ? Sau, între timp, apa s-a reciclat, de nu-i mai vii de hac şi mie-mi plouă la consiliu cu reclamaţii ?

ALEXANDRA *(rulînd un sul ca să treacă peste clipa jenantă)* : Frumoasă regiune... Aer curat, munţi, vara e vară, iarna e iarnă, încă n-au dispărut toamna şi primăvara, ca la Bucureşti. Vă invidiez că locuiţi aici.

RADU *(gata de plecare, pune casca pe cap)* : Pe schelă ! Nu ofer nimic nou, dar mie îmi place cum miroase betonul la turnare... Recunosc că am unele gusturi depăşite, dar mi le cultiv. De altfel, în multe cazuri, tot ce-i plăcut îngraşă, e interzis şi constituie abateri de la morala proletară.

DANIEL *(aparte)* : Demagogul...

(Cînd să pornească spre clădire, intră Jean, cu o săritură).

■

JEAN *(către Radu)* : Bună ziua.

RADU *(oprindu-se)* : Bună ziua.

DANIEL *(către Jean)* : Uşcheală de aici.

JEAN *(către Radu)* : Îmi daţi voie să vă privesc de aproape ?

RADU : Te rog. Faţă ? Profil ?

DANIEL : Jane, iar ai fugit de acasă ? Întinde-o !

JEAN : Mă duc, mă duc...

CANDREA *(blînd, către Jean)* : Domnule Jean, lasă pe altă dată. Azi e o zi grea. Se toarnă planşeul de sus... Treci, dacă vrei, mîine, sau poimîine... Dacă ai ceva cu mine, mă găseşti la sediu...

JEAN *(uitîndu-se fix la Radu)* : Nu mai sînteţi tînăr. Dar nici bătrîn nu sînteţi... Vă trădează ochii...

RADU : Cum îmi sînt ochii ?

DANIEL *(şoaptă)* : Un tembel. *(Către Jean)* Şterge-o !

JEAN *(cu ochii la Radu)* : Mă lăsaţi să să vă ating mîna ?

RADU *(brusc interesat)* : Cum doreşti... *(Îi întinde mîna)*.

ALEXANDRA *(speriată)* : Nu, Radule... Nu-l lăsa să te atingă.

JEAN *(cu infinite precauţii, atinge mîna lui Radu)*. Cu mîna asta desenezi planurile... *(Pentru el)*. E rece...

RADU *(pătruns de moment)* : E foarte rece. Dar sigură !

JEAN : Pot s-o strîng ?

ALEXANDRA *(alarmată)* : Radule ! E-un om bolnav... !

RADU *(către Alexandra)* : Nu se ia prin atingere. *(Către Jean)*. Strînge tare ! *(Jean îi stringe mîna)*. Nu tremura... De ce tremuri ? Ţi-e frică să nu-mi frîngi ciolanele ? Nici o grijă. Cu forţă... ! *(Jean îi stringe mîna, apoi se retrage speriat)*. A fost foarte bine...

JEAN : Te-am visat azi noapte... Dar nu erai aşa... Păreai mai mic în halatul alb pe care ţi-l puseseră ca să te ducă la judecată.

ALEXANDRA *(se aruncă între Radu şi Jean)* : Pleacă, domnule ! Nu ne interesează cum ne visezi. *(Către Radu)*. Nu-l asculta.

DANIEL *(către Jean)* : Mă, tu n-auzi ? Întinde-o !

(Ceilalţi nu reacţionează).

JEAN *(netulburat, despre Alexandra)* : Şi dumneata erai mai mică. Şi mai bătrînă... Şi plîngeai... Dar toţi vorbeau despre lucrare şi despăgubiri, că nu te auzea nimeni cum plîngi...

ALEXANDRA *(către Candrea)* : O, Doamne, de unde a apărut ?

DANIEL *(explică batjocoritor)* : Aţi văzut podul cel vechi, ceva mai mare ca o punte ? El l-a făcut ! Şi casele aşa-zis „tip muncitoresc", cu acoperişuri negre parcă-s babe-n doliu ? Tot el... Şi primele trotuare, de două palme lăţime : opera lui... Şi obeliscul ca un par conic în amintirea eroilor : lui îi aparţine. A vrut să facă şi-o casă de cultură, dar i s-a rupt filamentul. A făcut „pac !" Şi...

CANDREA *(dur către Daniel)* : Termină ! Tu n-ai făcut nimic. *(Către Jean, blînd)*. Bine, domnule Jean... Treci cîndva pe la mine, la consiliu... să mai vorbim.

RADU *(interesat, se uită adînc la Jean)* : Eşti arhitect ?

DANIEL : Are patalama... Dar ştiţi cum se obţineau patalamale pe vremea aceea...

RADU : Şi eu am obţinut patalamaua în vremea „aceea".

JEAN *(cu teamă)* : Eu sînt nimeni...

ALEXANDRA *(energică)* : Ce doreşti ?

JEAN : Iertaţi-mă, doamnă... Vă rog din suflet să mă iertaţi... Am vrut numai să-l văd de aproape pe domnul care va construi clubul marinei... *(Scoate din buzunar o revistă şi o deschide la o pagină, pe care i-o arată Alexandrei)*.

ALEXANDRA : L-ai văzut. Ajunge ?

JEAN *(către Alexandra)* : Îmi daţi voie să-i sărut mîna ?

ALEXANDRA *(hotărîtă)* : Nu ! *(Se aşează între Radu şi Jean)*.

DANIEL : Cară-te !

JEAN : Atunci plec... Vă mulţumesc. Scuzaţi.

(Iese cu paşi şovăitori).

■

RADU *(rece)* : Deci ăsta mi-e predecesorul... ! Un nebun. Interesant.

DANIEL *(ironic)* : N-a avut minte niciodată. Nu sînt dovezi.

RADU *(rece, fără a se arăta impresionat)* : El e dovada ! A înnebunit lucrînd, sperînd, pierzînd. Înaintaşul meu e un nebun ; posibil, eu însumi să ajung un asemenea înaintaş... Sincer să fiu, am toată admiraţia pentru el... Din moment ce-i nebun azi, înseamnă că ieri n-a fost un simplu imbecil obsedat doar de ideea cum să mănînce mai bine, cum să trăiască mai mult, cum să-i crească buzunarul, cum să-şi aranjeze neamurile.

CANDREA *(care a căzut pe gînduri)* : Despre ce club al marinei vorbea Jean ?

ALEXANDRA *(în sfîrşit, subiect care-i place)* : Radu a cîştigat concursul cel mai important de pînă acum ! Un club al marinei, investiţie de mari proporţii... Rog să-l felicitaţi...

RADU : De mult voiam să construiesc pe malul mării. Imaginaţi-vă vapoarele apropiindu-se din largul fără margini. Doar orizontul mort. Doar orizontul lipsit de speranţă. Şi, deodată, de pe punte, sub cerul vînăt, marinarul zăreşte un punct. Mic... La început se îndoieşte : nu cumva e o scamă pe lentila binoclului ? Nu cumva, franjuri de osteneală, înceţoşări pricinuite de veghea în noapte ?... Apoi punctul creşte, se apropie, vine spre el cu toată încărcătura de nădejde pe care o poartă orice ţărm privit din depărtare, chiar dacă-i o minciună cruntă, cum se întîmplă de atîtea ori... În clipa aceea, întreg pămîntul e cuprins în minusculul semn. Întrebările năvălesc în mintea celui aflat în surghiunul călătoriei fără de hotare : Oare ai mei mai trăiesc ? Oare ea mi-a rămas credincioasă ? Oare nu i-a îngenuncheat foamea ? Oare nu le-a pus pecetea tăcerii pe buze vreun ins samavolnic şi prost ? *(Schimbă.)* Nu-i o simplă clădire unde se cîntă şi se dansează, se dau spectacole cu surle şi fanfare... E-un simbol. O asemenea construcţie pe ţărm de mare poate simboliza lumea !

(Tăcere. Candrea îşi muşcă buzele. Daniel se uită încleştat la Radu.)

ALEXANDRA *(izbucneşte)* : Bravo ! E prima dată cînd îl aud vorbind aşa !

RADU *(bagatelizînd)* : Vorbe. Naiba ştie cum va fi... Întîrziem turnarea... ! *(Către Daniel şi Candrea)* Veniţi sau nu veniţi ?

CANDREA *(schimbat)* : Cînd s-a deschis concursul pentru... clubul... sau cum îi zice ?

ALEXANDRA : În ianuarie trecut.

CANDREA *(gînditor, enigmatic)* : Eraţi deja aici...

DANIEL : De-un an.

RADU *(subit)* : Are vreo importanţă unde eram ?

CANDREA : Adică, în timp ce se săpau fundaţiile la casa noastră de cultură, se arma, se cofra, se turna...

RADU : Exact...

CANDREA *(crescendo)* : În timp ce stăvileam alunecarea de teren, deviam apa freatică...

RADU : Întocmai...! Atunci mi s-a clarificat formula.

CANDREA *(crescendo)* : Pe cînd băntuia gerul acela năprasnic, de-a trebuit să ţinem betonul învelit cu pături...

RADU : Ezitam între amănunte : cît lux şi cîtă glorie ; cîtă grandoare, cîtă simplitate. Problemă foarte practică : e vorba nu doar despre materiale. Există o noblеţe a marmorei, dar poate fi şi-o ţopîrlănie a ei. Există o austeritate monahală a pietrei, dar poate fi şi o mare căldură în ea...

CANDREA *(ultima treaptă)* : ...Cînd, în sfîrşit, s-a făcut primăvară şi-am reuşit să obţin un lot nou de utilaje... ?

RADU *(scurt, rupe jocul)* : Cu ce vă deranjează ?

CANDREA : Nu, nu mă deranjează... Întrebam doar ca să înţeleg cum se petrece procesul de... creaţie...

RADU *(fîrea lui intempestivă)* : Vă deranjează ! Foarte normal să vă deranjeze. În linii mari, ceea ce am făcut eu se numeşte trădare. *(Alexandra vrea să intervină)*. Da, da... Sînt un trădător. Recunosc. Mai mult : consider că dumneavoastră, domnule Candrea, aveţi perfectă dreptate.

ALEXANDRA *(vrea să întrerupă)* : Aşteaptă oamenii... pentru turnare...

RADU *(aspru)* : Să aştepte ! *(Către Candrea)* Da, cred că ai dreptate. Te-am trădat... Cu cîtă milogeală, obligaţii, pile, promisiuni m-ai obţinut de la şefii mei cei mari şi mijlocii şi mici. *(Către Alexandra)* Cum trebuie să se fi opus javra de Andrei Popa care, cît poate, mă fentează, pentru că am fost colegi de institut, dar nu sîntem şi colegi de glorie... !

ALEXANDRA : Ce rost are... ?

RADU : Are ! *(Către Candrea)* Cu ce genoflexiuni trebuie să-l fi cîştigat dumnealui pe Popa pînă să semneze că sînt... disponibil, eu cel întotdeauna indisponibil ! *(Către Candrea)* Ai venit la mine... A început tîrguiala... De ce tocmai Doruna ? Eu aveam un concurs cîştigat pentru Orient. Condiţii şi perdiţii, care mai la-ndemînă. Ce oferă, în schimb, Candrea, primarul acestui mic oraş cu ploaie ? Nimic. Sau brînză. Eu brînză, nu. Cît despre nimic mi-l decid singur. Bref : Coruperea n-a funcţionat, constrîngerea a fost de-a dreptul imposibilă. *(Arată spre Alexandra)* Sînt apărat, domnule Candrea. Mă apără... Prietenii... Duşmanii...

DANIEL *(în apărarea lui Candrea)* : Şeful are forţă de convingere, argumente, persuasiune. Eu am acceptat în cinci minute. Un om care se dedică edificării urbei lui natale nu poate fi refuzat. Am renunţat la postul de la trustul judeţean — bun post — şi am venit din tot sufletul să-l sprijin cu experienţa mea de constructor...

CANDREA *(rău)* : ...De blocuri tip, trotuare tip, şcoli tip, magazine tip.... Pui linia şi tragi... Pui linia şi tragi...

DANIEL : Modernitatea...

RADU *(Către Candrea)* : Argumentul dumitale în faţa mea a fost tăcerea. Deschideai uşa, intrai în birou la mine şi tăceai. Veneai la mine acasă, spuneai „Vă rog primiţi", eu refuzam. Tăceai. În lumea noastră-n care se vorbeşte cu hectarul şi tona, un om care ştie să tacă e convingător. *(Schimbă)*. Şi-am venit, în urbea dumitale, în viaţa dumitale, în timpul dumitale din care am furat... !

ALEXANDRA : Nu exagera....

RADU : Unde-i exagerarea ? *(Brusc)* Adevărul e că domnul Candrea se simte deranjat că-n timpul cît eram parte contractantă pentru casa de cultură din Doruna, mi-am permis să gîndesc.

CANDREA : N-am spus asta...

RADU *(agresiv)* : Dar îţi trecea prin cap ! *(Rar)* În contractul nostru intră : proiectul, execuţia şi gata. Ceea ce gîndesc... în timpul liber... îmi aparţine... *(Schimbă.)* Doriţi să asistaţi la turnare sau nu ? *(Vrea să plece singur. Se răzgîndeşte.)* Faceţi-mi plăcerea de-a fi de faţă...

(Aşteptare. Candrea e posomorît. Daniel în stare de expectativă.)

ALEXANDRA : După ce string totul, ce fac ?

RADU : Împachetezi. *(Către cei doi.)* Trebuie să mă rog ? Mergeţi ?

CANDREA *(schimbă tactica)* : Ce nevoie ai dumneata să fim de față ? Vrei public spectator ?

ALEXANDRA : Să mergem. Acuș vin muncitorii peste noi. Parcă îl văd pe șeful betoniștilor cu o falcă-n cer și una în pămînt : „Dom' inginer, eu lucrez pe bani ! Am șapte guri acasă și-o soacră care nu ține cură de slăbire. De ce stăm ?"

RADU *(către Daniel)*: Hai că ne cheamă ciasa muncitoare.

DANIEL *(șovăind)* : Trebuie să mai dau o raită pe la... asociația de locatari de pe strada Unirii. Probleme cu țevi sparte și urmările condensului de astă iarnă. Nu vreau să zică oamenii c-o fac pe supervizorul... *(Schimbă)*. Succes.

RADU : Am succes. Nici o grijă. *(Rău)*. Nu te obligă nimeni să iei parte la ceva ce nu-ți place. Știu ce gîndești : „Ce să mă bag ? Dacă iese prost ? Dacă se strîmbă ?" În doi ani de cînd sînt aici, te-am simțit perfect.

DANIEL : Mă insultați...

RADU : E mai bine la fondul locativ... ! La întreținere, la țevi...

DANIEL : N-am pretins asta...

RADU : Acum exagerez eu. Dilat, umflu, ca să se vadă... *(Daniel vrea să replice)*. Nu te grăbi cu supărarea. Trebuie cineva, pe lumea asta, să se ocupe de țevi sparte și desfundat haznale. Munca ne înnobilează și face ochii albaștri... !

ALEXANDRA : Am terminat. Ce să mai fac ? *(Radu ia o mătură și-o dă Alexandrei)*.

RADU *(se îndreaptă cu împunsătura spre ea)* : Mătură, adună praful și cenușa într-o urnă pe care s-o zidim pe malul mării. *(Către Daniel)*. Vrei și dumneata o mătură ?

DANIEL : Mi-o veți plăti.

(Daniel iese furios).

ALEXANDRA : În felul ăsta, greu să ai prieteni...

RADU : Eu nu am prieteni... *(Arată spre zid)*. În afară de ăia, cu o falcă-n cer și una în pămînt și soacre gurmande ! Dar nici pe ei : pentru ei sînt un mijloc de a cîștiga gras. Unealta eficientă...

ALEXANDRA : Ce ți-a venit așa deodată ? *(Prin fundul scenei trece Jean)*.

RADU : Uite-l ! *(Către Jean)*. Vino încoace, domnule.

ALEXANDRA *(crispată)* : Nebunul...

RADU *(strigă)* : Domnule Jean ! Poftim. Vino la noi !

ALEXANDRA *(alarmată)* : Lasă-l să meargă pe drumul lui !

RADU *(strigă)* : Ia loc, domnule arhitect ! Au refuzat, au plecat ! Sîntem singuri... *(Rîde)*. Noi între noi, nebunii.

(Jean se apropie timid).

Îmi dai voie să te privesc mai de aproape ?

■

JEAN *(speriat)* : Nu aveți ce vedea la mine. Nu sînt decît un mort care se mișcă printre cei vii.

RADU *(îl bate pe umăr)* : Toți sîntem morți...

ALEXANDRA : Nu-i adevărat !

RADU *(vesel)* : Toți sîntem morți, cu excepția doamnei... Este adevărat că unii nu-și dau seama că au murit și continuă să creadă că fac mare umbră acestui amărît de glob pămîntesc... dar, pînă la urmă, le trece.

JEAN *(stins)* : Sînt mort de douăzeci de ani...

RADU *(cuprinzîndu-l)* : Nu-ți fă probleme.

(Deodată, dinspre șantier răsună lovituri de fier pe fier, cunoscut semnal).

ALEXANDRA : Ne cheamă !

RADU : Hopa ! Ăia nu-s morți deloc. Ba, după cum bate toaca în șină, s-ar zice că sînt al dracului de vii *(Idee. Către Jean)*. Ascultă, domnule arhitect, vrei să asiști la o magnifică turnare de planșeu ? Vino cu mine... !

JEAN : Mulțumesc... Dar nu se cade...

RADU : De ce ? Ești invitatul meu.

JEAN : Nu, vă rog.

RADU *(intrigat)* : De ce, domnule ?

ALEXANDRA *(pe neașteptate, dură, către Radu)* : Lasă-l !

(Pauză. Sună iar toaca de metal).

RADU *(brusc)* : Ți-l las ! Al tău să fie ! *(Teatral)*. Voi juca singur și mă voi aplauda pe mine însumi !

(Iese, cu o grabă veselă. Cei doi rămîn față în față).

ALEXANDRA *(ciudată. Îi oferă un scaun)*. Ia loc. *(Începe să desfacă planurile pe care le strînsese, evident ca să aibă o ocupație, în timp ce Jean stă pe scaun)* : Ai familie ?

JEAN *(foarte normal)* : Daaaa... soția lucrează la contabilitate la „Apemin" ; doi băieți, amîndoi au făcut facultatea. Unul predă geografia, celălalt e economist...

ALEXANDRA *(surprinsă, gafînd)* : De ce spuneau că ești... bolnav ?

JEAN : Sînt bolnav.

ALEXANDRA : Ești sănătos, domnule Jean.

JEAN : Dacă nu mai pot lucra, înseamnă că-s bolnav, doamnă...

ALEXANDRA *(cu îndurerat interes)* : De cînd nu poți lucra ?

JEAN *(confesiv)* : Într-o zi... acum vreo douăzeci de ani... soarele a început să vie din toate părțile... Lumină... și din văzduh, și dinspre muntele Oușor și dinspre livezi de-a lungul riului. Întîi m-am mirat : cum se poate ca lumina să iasă din pămînt ? Pentru că pînă și din pămînt se înălțau raze, doamnă. Cînd m-am uitat mai bine, am văzut casele strălucind, parcă ar fi fost tencuite cu praf de diamante, cu fluturași de mică... Era foarte ciudat orașul nostru... Un fel de bucurie m-a cuprins și-am pornit pe străzi, am intrat sub bolți, prin coridoare... Trebuia să văd ce s-a întîmplat așa, deodată ? Apoi săptămîni de-a rîndul, luni, ani am tot întrebat, ba pe unul, ba pe altul : Ce-i cu strălucirea asta ?... Nimeni n-a știut să-mi spună nimic. Ba, unii au început să se ferească. Cum mă vedeau, treceau pe cealaltă parte a străzii... Ați înțeles ?

ALEXANDRA *(dureroasă insistență)* : Dar... planuri, proiecte, construcții... ai mai făcut ?...

JEAN *(sinceritate parcă mirată)* : Nuuu... De atîta lumină, se șterge imediat orice linie pe care o trag pe hîrtie...

ALEXANDRA *(curiozitate plină de milă, încurajatoare)* : Pînă să apară lumina aceea care... venea din toate părțile, ai lucrat destul...

JEAN : Am lucrat tot. Case, magazine, străzi, apeducte, fîntîni, șosele... Zi și noapte, lucram... De cum am terminat facultatea, m-am așezat la masa de lucru și nu m-am ridicat decît în ziua cînd a dat năvală lumina peste mine.

ALEXANDRA : Ai obosit, de atîta muncă, dar ești sănătos...

JEAN *(pus pe sfaturi)* : Sînt nebun. Așa zice lumea. De altfel, am văzut că oamenii, dacă au ocazia să spună despre cineva că e nebun, o spun cu mare plăcere. Mai degrabă decît să spună că e în toate mințile... Sigur, nu întîlnești nebuni oricînd și oriunde. *(Spre stupefacția Alexandrei)*. Știți, de cînd m-am pensionat, am observat că mulți oameni ar dori să fie nebuni, dar nu le reușește. Mie mi-a reușit. Să vă spun cum ?

ALEXANDRA *(crispată)* : Te ascult...

JEAN : Simplu. Întîi am început să uit. Apoi am început să mă uit.

ALEXANDRA : Nu înțeleg.

JEAN : Doamnă, dar e la mintea oricui ! Nu-ți mai aduci aminte numele oamenilor, faci confuzii. Treci pe stradă, pe lîngă fostul șef al poliției. Te oprești, saluți respectuos și întrebi : „Nu vă supărați, domnule. Nu cumva dumneavoastră sînteți șeful departamentului de contractări ?" „Mă confuzi, domnule. Sînt șeful poliției..." După aceea, adică în faza a doua, insiști, oprești omul și-i ceri voie să-l atingi cu mîna, să-l privești de aproape. Rar cine rezistă...

ALEXANDRA *(încurajatoare)* : Trucuri ca să reușești la comisia de pensionare...

JEAN : Nu... Comisiei îi spun adevărul. Că sînt în toate mințile. Ce comisie m-ar socoti nebun dacă m-aș prezenta : „Stimată comisie, sînt nebun" ?

ALEXANDRA : Dar inventezi o cauză..., un motiv..., te prefaci... *(scurt)* Cum ai ajuns în fața comisiei ?

JEAN : Văd că dumneavoastră înțelegeți greu... Comisia asta umblă după tine... Te caută. N-a trebuit s-o caut eu. E o comisie foarte bună : te servește la domiciliu... Pe mine m-a luat direct de pe șantier...

(Alexandra rămîne încremenită, apoi se depărtează de Jean, încercînd să-și stăpînească teama. Jean se ridică de pe scaun și se uită la schițe.) Dumneavoastră le-ați desenat ?

ALEXANDRA : Da.

JEAN : El v-a spus cum să le faceți, și dumneavoastră le-ați făcut.

ALEXANDRA : Da.

JEAN : Ferice de soțul dumneavoastră că are o asemenea soție... Pe mine nu mă ajuta nimeni. Nici măcar să trag o linie nu voiau... Eu trebuia să desenez, să calculez, să trec în tuș... ! ! *(Se uită la ea cu o admirație, care o înspăimîntă.)* Bine era să fiți soția mea ! M-ați fi scutit de atîta muncă și pierdere de timp... Pentru că timpul e principala noastră avere... Altceva n-avem cu adevărat al nostru și numai al nostru. De aceea, cînd vrei să-i faci unui om rău, îi iei timpul... *(Vorbind, înaintează lent spre ea. Alexandra se străduiește să nu se miște. Jean ajunge foarte aproape de ea.)* Acum știu adevărul... Comisia, de fapt, pensionîndu-mă, m-a dat afară din timpul meu... Mi-a luat timpul... *(Intră în grabă Mira : tînără, elegantă, o dezinvoltă.)*

MIRA *(către Jean)* : Salut, bătrîne. Ce-ai mai descoperit ? *(Către Alexandra)* Vă cunoașteți ?

ALEXANDRA *(răsuflînd ușurată)* : Oarecum... Eram pe punctul să ne împărtășim unele taine. *(Se depărtează de Jean.)*

MIRA : Bravo. Se poate afla cîte ceva de la acest domn Jean. *(Îl ia la braț.)* Mă mai iubești, bătrîne ? Vii pe la Mira la bibliotecă să-ți mai arate cîte un ceaslov ? Să facem schimburi de ceasloave. *(Către Alexandra.)* E încă tip bine. Nebun cît trebuie, normal cît să dăuneze... E unul din bărbații ce merită iubire în acest tîrg ! *(Către Jean)* Te aștept, iubire. Iar dacă va fi zi cu soare, promit să facem un șpațir, braț la braț, prin toată Doruna, din centru pînă la gară și de la gară-n parc, de să se mire proștii. Acuma, pa și pusi. Doamnele au secrete.

JEAN : Bună ziua...

(Iese, supus.)

■

MIRA *(dînd tîrcoale Alexandrei)* : El unde-i ?

ALEXANDRA *(prefăcut indiferentă)* : Care el ?

MIRA : Eroul.

ALEXANDRA : Care erou ?

MIRA : Radu.

ALEXANDRA *(cu neplăcere)* : Îl cauți pe bărbatul meu ? Orice problemă ai, discuți cu mine... Însă te previn că-i foarte ocupat. Nu-i cere întîlniri cu publicul la bibliotecă. Nu va veni. Are de lucru. În general, nu vine...

MIRA *(stinsă)* : Depinde...

ALEXANDRA : Nu depinde.

MIRA : Poate am argumente mai tentante să-l conving.

ALEXANDRA *(privind-o)* : Tu ?

MIRA *(primind lupta)* : Eu.

ALEXANDRA : Nu s-ar putea spune că ești prea modestă.

MIRA : Iar ție ți se potrivește numele de paznic la poarta eroului.

ALEXANDRA : Poți să-l mai slăbești pe Radu cu admirația ta ?

Desen de DUMITRU GHIAȚĂ

MIRA *(vede mătura)* : Să iau și mătura de coadă ca să dau probă de talent ?

ALEXANDRA : Mătura-mi aparține. O folosesc cînd e cazul să împing din casă murdăria.

MIRA *(schimbă în veselie)* : S-ar părea că nu prea ne iubim.

ALEXANDRA : Da, șansa asta am pierdut-o acum vreo șase luni, de cînd prea îl folosești pe Radu ca să-ți faci cititorii mai deștepți. De ce nu-ți folosești bărbatul în munca aceasta intens educativă?

MIRA : Folosim toate forțele... Apoi, gîndește-te și tu : mereu aceleași fețe... Publicul vrea ceva nou. *(Brusc.)* Te temi că-ți iau găina cu ouă de aur ?

ALEXANDRA : M-aș teme doar într-o singură situație...

MIRA : Începi să recunoști...

ALEXANDRA : Dacă Radu ar fi orb, m-aș teme. *(Se duce la Mira și-i spune, ca o taină.)* Secretul lui Radu este că vede. Vede ce nu se vede, vede ce vrea să se vadă, vede ce nu vrea să se vadă...

MIRA : Vede și compară.

ALEXANDRA : Vede o fostă domnișoară de provincie care după ce s-a aranjat c-un șef local încearcă să mai ciupească de ici de colo. O oarecare pescuitoare în ape tulburi... Aici apele sînt foarte limpezi, Mira ! *(Schimbă.)* Radu-i pe schelă, ultimul etaj, însă fii atentă să nu te murdărești pe pantofi. Se toarnă. Ia și o cască de protecție.

(Îi oferă o cască.)

MIRA : Ha ! Ha ! Ha ! *(Pune casca pe cap.)* Trăiască generozitatea ! *(Bătăi în ușă)* Intră !

(Intră, cu o valijoară în mînă, Andrei Popa. Mare surpriză la Alexandra.)

■

ANDREI POPA : Bună ziua.

ALEXANDRA *(sec)* : Bună ziua.

(Mira îl privește cu atenție.)

ANDREI POPA : Sper că am ajuns la timp. N-ați început încă, nu ?

ALEXANDRA : Ce să fi început ?

ANDREI POPA : După grafic, azi trebuia să înceapă turnarea planșeului.

ALEXANDRA : Ai și graficul nostru ?

MIRA : Cine-i domnul ?

ALEXANDRA : Un foarte bun prieten, care ne urmărește după grafic. Dă-mi voie să ți-l prezint : Andrei Popa, de la noi de la institut, șeful lui Radu.

MIRA *(dezinvoltă)* : Am auzit de dumneavoastră. Sînteți persoana care-i mănîncă zilele lui Radu Ștefan. *(Sec.)* Mira Castană mă cheamă.

ANDREI POPA *(galant)* : Încîntat. Unde cresc flori atît de frumoase ca dumneata ?

MIRA : În bălării, domnule. În locuri umbroase, umbrite și, de multe ori, nu prea plăcut mirositoare.

ANDREI POPA : Cinică.

MIRA : Umor local. Eu sînt bibliotecară. Am învățat din cîteva cărți — nu din multe — că mai bine să ai umorul tău decît să-l înghiți pe-al altora. Ați cumpărat în drum valiza, sau veniți direct de la gară ?

ANDREI POPA *(își revine după prima ciocnire)* : Tocmai picat din tren, doamnă (stană și mă grăbesc la destinație. *(Către Alexandra.)* Pe unde se ajunge sus ?

MIRA : Vă duc eu, tot nu știu drumul. *(Către Alexandra.)* Dă-i și domnu' o cască de protecție.

ALEXANDRA *(alegînd casca, către Andrei Popa)* : Ce prețuiesc la tine e că ești informat. Faci patru sute de kilometri, tren de azi, vara, numai să fii de față cînd se toarnă ultimul planșeu. Sînt de-a dreptul emoționată...

ANDREI POPA : Sper să fiu și eu.

MIRA *(către Andrei Popa)* : Veniți. Spre înălțimi ! *(Ia casca din mîna Alexandrei și i-o pune pe cap lui Andrei Popa. Îl contemplă.)* Nu vă stă rău cu cască. *(Subit.)* Cum vă procurați graficul lor ?

ANDREI POPA : Întotdeauna puneți întrebări ? Sau, din cînd în cînd, dați și răspunsuri ?

MIRA : Eu, dragă domnule Andrei Popa, pun întrebări, pentru că, în afară de doamna Alexandra, nimeni nu-mi pune nici o întrebare.

ANDREI POPA : Care-i următoarea întrebare ?

ALEXANDRA *(în locul Mirei)* : Din ce direcție ai de gînd să-l ataci pe Radu... ?

MIRA : Mi-a ghicit gîndul.

ALEXANDRA : Iar dumnealui se va face că nu te-a auzit.

MIRA *(către Andrei Popa)* : V-a ghicit gîndul... Dacă nu cumva vă cunoaște mai de-aproape.

ALEXANDRA : Oarecum.

MIRA *(înțelegînd)* : Înseamnă că e vorba de-un vechi amor neîmpărtășit. Ador asemenea tragedii umane... *(Către Andrei Popa.)* Dar cu o „fiară" ca Alexandra nu se mai poate face nimic. De pildă, vreau să-i iau bărbatul. Ea se opune. Mergem?

ANDREI POPA *(amenințător, către Alexandra)* : Vreau să sper că sînteți, cu toate, la zi.

ALEXANDRA *(expansivă)* : Și încă ce zi... *(Decizie.)* Desigur, știi că Radu a luat concursul pentru clubul marinei...

MIRA *(sinceră)* : Vestea a ajuns pînă la bibliotecă !

ANDREI POPA *(cu neplăcere)* : Felicitări. Mă bucur din toată inima. Sînt convins că, la ora asta, vestea-i pe buzele întregului institut, care-i foarte mîndru că un membru al colectivului său a repurtat un succes...

MIRA *(foarte amuzată)* : Serios ? Așa-i la dumneavoastră la București ? Toți nu mai pot de bucurie cînd unul reușește ? Îl acoperă cu flori ? La noi florile curg riuri, cînd unul dă în bară, Casa noastră e plină de buchete... *(Schimbă.)* Să ne grăbim, domnule inspector... Nu-n fiecare zi se toarnă... *(Către Alexandra.)* Sper că n-ai nimic împotrivă să-l însoțesc pe domnul... Asta, fiindcă există și gelozii tardive...

ALEXANDRA : Domnul Andrei Popa merge cu cine vrea. De asta este șef.

(Intră Candrea cu Daniel.)

CANDREA *(mergînd direct către Popa)*: Tovarășul Popa... ! Bine ați venit ! *(Îi strînge mîna.)* Avem întîia oară onoarea de-a vă fi gazde. Cu ce-am greșit ca să sosiți inopinat ? *(Către Daniel.)* Știai ceva?

(Popa îl privește pe Daniel cu tîlc.)

DANIEL : Nimic. Sînt luat prin surprindere. Controlul ăsta e îndreptat împotriva mea...

MIRA : Sper să-i facem față. Dacă găsim și murături...

(Apare Radu. Intră încet, cu un mers foarte asemănător cu al lui Jean. Privire rătăcită. Tăcere încordată).

(îngrijorată) : Ce s-a întîmplat ?

CANDREA *(îngrijorat)* : Au cedat cofrajele ?

DANIEL *(sec)* : N-a ținut rezistența...

ANDREI POPA *(satisfăcut)* : Deci al eșuat... Îmi închipuiam...

(Pauză. Efect de așteptare.)

RADU *(deodată, exploziv, vesel)* : Am reușit ! Merge ! Curge ! Se încheagă ! Iese la fix ! E de acolo ! Și acolo va fi, în veac de veac !

MIRA *(către Alexandra)*: Îmi dai voie să-l sărut ?

ALEXANDRA : Vei fi a doua persoană care vrea s-o facă azi. Prima a fost nebunul. Te rog... Fă-ți gustul.

(Mira îl sărută pe Radu, camaraderește și nu prea ; lui îi place, drept care răspunde la sărut.)

MIRA *(către Andrei Popa)* : Sărută-l și dumneata, din partea centrului. Hai, fii generos ! Organele locale l-au sărutat.

(Pauză, situație confuză.)

RADU *(stilul lui exploziv)* : Să ne iubim, că, după moarte, nu se știe cum ne-or urî urmașii ! Promit să te îmbăt, dușmane ! *(Către toți, care tac.)* Ce mult îmi place că mă urîți ! Țineți-o înainte tot așa ! Vedem noi ce urmează ! *(Radu îi întinde mîna lui Andrei Popa și i-o scutură zdravăn. Brusc, Alexandra deschide aparatul de radio sau știrile pornesc de la sine și continuă pe această lungă scuturătură de mîini.)*

CORTINA

Teatru

Încercări dramaturgice

„Și totuși Eminescu...“ de Ion Nicolescu (debut — Giulești)

În ce fel să arate azi Eminescu pe scenă ? Cine să-l întruchipeze ? Cum să vorbească și ce să spună ? Iată întrebări complicate pentru dramaturgi și artiști, și care revendică răspunsuri complexe. Căci înfățișarea și comportările geniului în lumea sa, trebuind să ajute la realizarea imaginii concrete a omului, contrazic reprezentarea formată prin lecturi aburite de legende și mitizări, ce dau o anume abstracțiune figurii. Ion Nicolescu, poet, literat de formație filosofică, s-a încumetat să ofere o ipoteză despre prezența copleșitoare a autorului „Luceafărului“ în timpul de el trăit. S-a documentat amplu asupra mediului cultural și politic, a reperat secvențe configurative pentru unele din tipurile pe care le-a reținut și a construit o lucrare teatrală unde Eminescu nu e personaj central, ci mobil dramatic, obsesie a tuturor, element central al evocării unei circumstanțe istorice din viața spirituală a țării.

Cutezanța dramaturgului debutant nu are echivalent în făptuirea artistică. El a ales un mijloc lipsit de originalitate : o trupă de actori interpretează personaje celebre și evenimente cunoscute. Unii din histrioni își asumă rolurile pînă la capăt, alții se autodivulgă pe parcurs. Se fac anticipări cu privire la biografii. Una din actrițe, figurînd-o pe regina Carmen-Sylva, cere ca artiștii să-i joace o piesă improvizată despre moartea lui Eminescu. Tot ceea ce se întîmplă aici e remarcabil ca zeflemea în lupta surdă a actorilor cu o putere suverană și cu o femeie care, sub toate raporturile, e **străină** — și respinsă de ei ca atare. Dar supraetajările teatrului în teatru — nu numai la Palatul Regal, ci și în Teatrul Național, unde se prezintă, fără noimă și fără raportări, fragmente din piesele lui Caragiale, jucate de unii actori în fața celorlalți, — produc o confuzie apăsătoare. Rămîne nedeslușită rațiunea acțiunii — dacă se poate vorbi de o acțiune — și aceea a mai multor scene. Nu știm de ce se înfruntă Titu Maiorescu tatăl, cu fiica sa Livia. Toată lumea de pe scenă pare a cunoaște motivul pentru care Ion Creangă vine la București ca să-l întîlnească expres pe Caragiale, numai noi, spectatorii, nu-l pricepem. Veronica Micle cere stăruitor și îndelungat o întrevedere cu Titu Maiorescu. Cînd, în sfîrșit, reușește să aibă convorbirea rîvnită, aceasta devine ininteligibilă. E adevărat că și aici, ca și în multe alte schimburi de replici, scriitura e alertă și alegră, demersul literar elegant, subțire, replicile întretăiate nervos, sincopat, umorul sec și dur, ironia, cîteodată, sclipitoare. „Doamnă Micle — zice Maiorescu, pentru a o abate de la nu știu ce intenție pe interlocutoare — ați fost la mînăstire ?“ „Cine n-a fost la mînăstire ?“ — răspunde musafira. „Ofelia. De aceea îi spune Shakespeare «Ofelia, du-te la mînăstire !»“. Dar nici această confruntare-înfruntare, nici altele nu izbutesc să-și releve sensul.

Actorii giulești s-au străduit mult să întruchipeze. Au găsit suport în unele dialoguri, s-au încărcat cu amintirile despre personaje ilustre, presupunînd că ele sînt pe deplin familiare spectatorilor, au jucat și s-au jucat cu plăcere cu momentele de histrionism și cabotinerie reușit compuse de autor. N-au fost însă, ca și el, ca și regizorul Tudor Mărăscu, preocupați îndeajuns de miezul întreprinderii.

După ce-l vezi pe Sorin Postelnicu interpretîndu-l atît de vivace și franc pe Maiorescu, suportînd subtil pișcăturile la adresa sensibilității maioresciene la sexul frumos; și pe Rodica Mandache arătînd-o atît de sprintenă și ageră pe Aristizza Romanescu (cu un text incoerent) schimbînd mereu, iscusit și cu farmec, registrele de joc; iar pe Dorina Lazăr conturînd remarcabil răsfățul, lipsa de tact, moftur ile dar și intuițiile Reginei, ca și un simțămînt tainic al ei, de derută și neputință, parcă îți pare rău că nu ești lăsat în tovărășia directă a acestor făpturi ce au existat și și-au avut zbuciumul lor. În piesă îl vedem pe Eminescu. O clipă fugară. În scenă nu-l avem decît pe Gelu Nițu chinuindu-se (deliberat) ca să-l joace, fiindcă i se cere ca el să-l reconstituie pe Poet. Și obținem o copie difuză a unei alte copii, rele, după original (fără vina actorului). Vasile Ichim propune un Creangă greoi, înțelept, aforistic dar fără umor. Mugur Arvunescu trebuie să-l facă arogant, inept, antipatic, lamentuos, ridicol pe aghiotantul regal Al. Candiano-Popescu — și-l face, cu cîtă măsură e posibil și cu cît material are — dar intrările și ieșirile acestui personaj ubicuu rămîn inexplicabile. Ana Ciontea schițează cu delicatețe și istețime un contur al tinerei doamne de onoare Livia Maiorescu — și ea neclară în text, Virgil Andriescu creionează un Caragiale posibil, uneori însă prea grobian. Aparițiile de un minut-două ale lui Constantin Gheorghiu (N.H. Stoica), Ana Trofin (Bucura Dumbravă), Angela Ioan (Mite Kremnitz) sînt observabile, Cleopatra Poenaru e lipsită de orice relief (culpa e și a actriței Jeanine Stavarache). Veronica Micle nu e eronat gîndită și prezentată (de o actriță merituoasă altfel, Valeria Sitaru) ca o ființă brună, mohorîtă, înveninată ? Ori poate că sîntem tributari modelului acreditat în secol...

Nici Constantin Ciubotaru, scenograf hărăzit, și nici regizorul prețuit Tudor Mărăscu n-au găsit acel ceva care să înlăture fragmentarismul piesei, să-i mai limpezească obscurităților, să-i dea fior și oarece frumusețe spectaculară. Spectacolul interesează într-o măsură prin patos cultural și simțămînt evocativ, dar nu e îndeajuns de atrăgător. Și adaugă obstacole pe calea înțelegerii, și așa dificultuoase, a literaturii implicate. Dramaturgul, începător, a scris probabil sub prizonieratul captivant al documentării. Și a creat scene disparate în care abundă nu atît conflictualități explicite și reale, cît coliziuni de afirmații și alegații. Tablourile uneori incongruente și statice dau mai puțin decît o piesă și mai mult decît era nevoie pentru ceea ce s-a dorit să ni se transmită. Talentul literar, evident în textura lucrării, viziunea sarcastică, elaborată, lirismul viril al expozeului întăresc părerea că autorul e îndreptățit a persevera.

„Triunghiul Bermudelor“ de Adrian Dohotaru (Pitești)

Am plecat la Pitești să vedem noua sa piesă **Triunghiul Bermudelor**, încrezători în capacitatea dramaturgului, de atîtea ori dovedită, de a surprinde cu prospețime și combativitate momente ale luptei etern actuale pentru înlăturarea a ceea ce cată a întina omul și pentru evidențierea trăsăturilor morale ce-l înnobilează. Scriitor cu un simț acut al realității și arhitect de subiecte dramatice ce sporesc în cuprindere problematică pe măsură ce se dezvoltă, el ne oferă acum o poveste ceva mai șterasă despre un om care a trăit și s-a înălțat prin minciună și un altul care-l somează să se des-tăinuie, închizîndu-i drumul atît de rău pornit. O pereche de tineri — copiii incriminatului inginer Radu —, aparent frivoli sau absenți, se dovedesc pînă la un punct mai buni decît tatăl lor, ei luîndu-și dreptul să-l judece, într-o măsură, să-l apere în alta (în chipuri imprecise, cu insuficiente motivații). O mamă și soție curată, Anda, e încercată și ea de deziluzie în fața revelațiilor tîrzii, apoi de o vagă culpabilitate (fiul ei nu e al soțului actual, ci al celui venit, prietenul de odinioară, Damian). Afirmarea, legitimă, a ideii că trebuie să trăim onest și să-i dezvăluim pe neoneștii de odinioară, profitori ai revoluției, e binevenită, desigur, dar tratarea e aici simplificată sub raport artistic și complicată cu peripeții și adausuri de secrete dezvăluite exalînd un iz aventurist. E pusă, cu temei, și chestiunea responsabilității generațiilor — una față de alta, — dar într-un chip care amintește de mai multe dezbateri anterioare de același fel. Finalul e al **Inspectorului de poliție** de Priestley : intrusul care semnifică, într-un fel, conștiința celorlalți, pleacă, dar numaidecît revine, ca și cum n-ar fi stat două ceasuri cu ei (și cu noi), luînd-o de la capăt. Procedeul constînd în proiectarea în vis a acțiunii (a fost un coșmar, o nălucire, nu e nimic adevărat, e doar o părere etc.) sau în susținerea că n-am asistat la o întîmplare reală, ci la un joc al unor actori care au mimat acea întîmplare ca să ne distreze și să ne dea o pildă ș.a.m.d., e de la o vreme, prea frecvent uzitat și se demonetizează mai ales dacă și cînd peripeția însăși e banală.

Nu lipsit de o anume spiralare abilă la un moment dat și avînd un șoc dramatic relevabil ca declanșator al crizei morale — dar evoluînd apoi lent și previzibil, neatractios — subiectul n-a căpătat pregnanță nici în reprezentație. Spectacolul are o curgere supravegheată, dar nu și reliefuri, e îngrijit și nestrălucitor, susținut actoricește convenabil (cu o excepție) și scenografiat modest (de regizorul Cristian Hadjiculea). Și el, regizorul-scenograf, a pierdut ceva în acest spațiu bermudez, atît de enigmatic periculos pentru navigatorii maritimi și aerieni : fervoarea afirmării și negării ; poate și vertebrarea pe o idee într-un mod imaginativ și cu consecvență a poziției — atitudini ce i le cunoșteam drept caracteristice. L-a călăuzit mulțumitor pe Dumitru Drăgan în modelarea personajului malonest și perfid, actorul figurînd cu tragere de inimă agresivitatea insului, orgoliul, sfruntarea cinică. A îndrumat-o corect pe Ileana Zărnescu în făurirea Andei, actrița dîndu-i acesteia aferarea domestică neçesară, surprinderea, apoi dezamăgirea, fără lamentări vaselinate și fără artificii gestuale. A mai contribuit, regizorul, probabil, la desenarea vioaiei tinere Nana, ironică, ofensivă (Mirela Busuioc, creînd unul-două momente de tensiune, evoluînd cu fermitate) și a tînărului Dan (Dan Ivănesei, mai încert și superficial). Și cred că a afectat dezagreabil reprezentația, obligîndu-l pe atît de talentatul Ion Roxin să-l înfățișeze pe Damian nu ca pe un caracter tare, un partener egal, dacă nu superior (ori măcar simbolic superior) pentru numitul Radu, ci ca un învins bolnăvicios, resemnat și stins, care se agață disperat de fostul său prigonitor, se tîrîie în genunchi, plînge, amuțește, deteriorînd definitiv ceea ce putea fi oricum viabil în înfruntarea dată și decisiv pentru ca să ne rămînă o amintire mai durabilă a poveștii dramatice. Piesa, mai mult făcută decît trăită, nu are suficientă actualitate și nici temperatura ridicată a altor lucrări de-ale lui Adrian Dohotaru.

Valentin Silvestru

Moment din spectacolul Europa, aport — viu sau mort! **de Paul Cornel Chitic, la Teatrul de Nord din Satu Mare. Regia: Cristian Ioan (Premiul Galei spectacolelor pentru tineret, pentru opțiune repertorială)**

Gala spectacolelor pentru tineret

ARAD

La ARAD, cea de a VI-a ediție a Galei spectacolelor de teatru pentru tineret, organizată de C.C. al U.T.C. și de Consiliul Culturii și Educației Socialiste, a durat zece zile. Viața culturală a orașului a fost animată de reprezentațiile trupelor sosite din întreaga țară, de apariția publicației „Gong“, subintitulată „foaia Galei“ și editată de revista „Teatrul“, de prezența atîtor actori de renume. În general, organizatorii au vrut să ne scutească de surprize și de aceea, probabil, majoritatea titlurilor anunțate ne erau binecunoscute, de mulți ani, în repertoriul teatrelor respective. Din cele 9 colective artistice anunțate, două nu s-au prezentat. A salvat situația un al treilea, astfel că am asistat zilnic la cel puțin o reprezentație.

Teatrul de Comedie a fost aplaudat pentru un mai vechi succes al său, **Arma secretă a lui Arhimede**, servit de o bună distribuție : Silviu Stănculescu, Ștefan Tăpălagă, Magda Catone, Șerban Ionescu, Iarina Demian, Marian Râlea. Spectacolul **Dalbul Pribeag** de D. R. Popescu, în interpretarea Teatrului Național din Timișoara, a cucerit, la galele naționale anterioare, numeroase premii la nivelul regiei (Ioan Ieremia), al interpretării actoricești, scenografiei, și alte cîteva legate de text, opțiune etc., deci în actuala competiție nu ar fi mai avut ce să cucerească, motiv pentru care a și participat hors-concours.

S-au confruntat 9 spectacole în secțiunea teatrului profesionist și patru în cea de amatori. Gala, ca orice asemenea eveniment, a avut momentele ei de vîrf și momentele ei de tristețe. Mai descurajant a fost că debutul a însemnat un spectacol al Teatrului Național din Tîrgu Mureș cu piesa **Valentina** (sau **Trenul din zori)** de Dimitrie Roman, în regia Adrianei Pitești eanu și scenografia lui Dobre Kothay Iudith. De la ridicarea cortinei am înțeles că semnatara decorului nu a aflat încă un lucru esențial și anume că acesta trebuie să se constituie într-o metaforă a spectacolului sau cel puțin să fie funcțional. La rîndul ei, regizoarea Adriana Pitești eanu a considerat probabil la fel de inutilă scenografia, pentru că actorii călcau în liniște convenția ieșind prin geamuri și pereți la mai tot pasul. Evident, nici piesa dramaturgului nu a preocupat-o în cel mai înalt grad, contrazicîndu-l cît a putut și transformînd drama existentă în comedie tragică. Actori interesanți, apreciați de noi cu alte ocazii, îndrumați greșit acum, au evoluat confuz.

În cea de a doua seară am văzut, în versiunea Teatrului Giulești din București, **Solness, constructorul** de Ibsen. Un spectacol corect, în care distribuția ar fi putut realiza performanțe. Sigur că regizorul Tudor Mărăscu a construit teatral, dar „invenția“ sau „scînteia“ aceea care de atîtea ori l-a diferențiat în rîndul regizorilor de notorietate a lipsit. Oricum, absentează personajul principal al acestei lucrări scenice, **„emoția“**, calitate intrinsecă a spectacolului din seara următoare — **Unchiul Vanea** de Cehov — al Teatrului Național din Craiova, regia Mircea Cornișteanu. Tulburător pînă în ultima clipă, spectacolul a fascinat publicul, iar pentru observatori a însemnat momentul de vîrf al Galei. Și Valer Delakeza — Unchiul Vanea, premiat pentru interpretare — și Diana Gheorghian — în postura Soniei, deținătoarea unui alt premiu de interpretare — și Natașa Raab (Elena Andreevna) și Tudor Gheorghe (Astrov) și regizorul Mircea Cornișteanu, premiat pentru regie, și Ștefania Cenean, premiată pentru scenografie, au fost personajele principale ale Galei, cele care au trezit nostalgii în legătură cu absența unor spectacole egale cu al lor în discutata competiție.

Proaspătă, alertă, beneficiind de o lectură fluentă, **Nu sînt Turnul Eiffel** de Ecaterina Oproiu în reprezentația studenților de la I.A.T.C. București, semnată de absolventa Facultății de regie Daniela Peleanu a fost remarcată de juriu. I s-a conferit un premiu ce se adresează în mod egal regiei și interpreților. Mai de mult recenzatul spectacol arădean **Convorbire la Arad între cei șapte magnifici și femeia iubită,** de Paul Everac, în regia și scenografia lui Constantin Codrescu, a suferit cîteva schimbări de distribuție. Mihaela Murgu, în multiplul rol feminin, a fost una din evoluțiile pregnante, deși cu inegalități, ale spectacolului, iar prezența lui Constantin Codrescu a avut măsura și prestanța bine cunoscute. Performanța interpretativă remarcată de juriu și distinsă cu un premiu de interpretare a fost cea a lui Ion Văran.

Ultimele două spectacole cărora li s-au acordat distincții pentru valorificarea dramaturgiei originale au fost **Regina balului** de N. Mateescu și **Europa aport, viu sau mort !** de Paul Cornel Chitic, (Teatrul de Nord Satu Mare, secțiile maghiară și română). Prima piesă, montată de Paraska Miklos, impresionează prin tonul decis și ritmul alert al lecturii scenice. Spectacolul e concis. Surprinde inovația scenografică — semnată de Maria Gheorghiade, distinsă și ea cu premiul pentru scenografie — aceasta favorizînd schimbări rapide necesare celor opt tablouri și care se operează de către personajul scenograf existent în piesă, uneori fără întreruperea acțiunii, el devenind parte componentă a jocului scenic. Reprezentația secției române cu piesa lui P. C. Chitic în regia lui Cristian Ioan are meritul de a transla scenic un text politic de acuitate, evocator, dîndu-i grandoare și tensiune. Spectacolul are psihologii bine diferențiate. Consecvent cu sine, regizorul operează cu maturitate profesională în registru dramatic, cu mai mare spontaneitate în prima parte, dar și cu o bine cenzurată ironie. Reprezentația secției române din Satu-Mare ne-a rămas în memorie ca unul dintre momentele de interes ale Galei.

Zilele teatrale de la Arad au cuprins o substanțială dezbatere de creație privind relația între scena actuală și publicul tînăr, repertoriul pentru tineret. A avut loc și o „întîlnire“ a revistei „Teatrul“, la care au participat actori, regizori, critici și alți oameni de teatru.

Liana Cojocaru

Scurtă istorie...

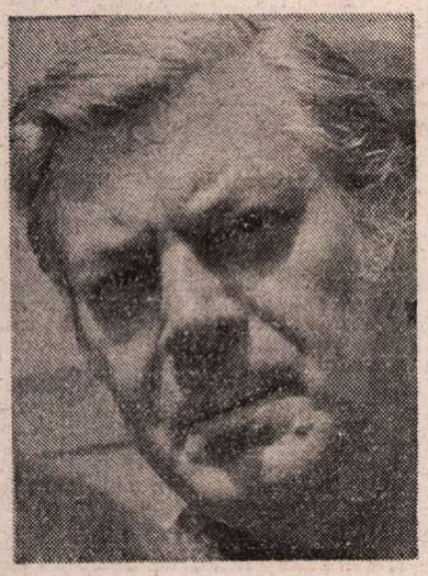

SE născuse de Armindeni și generoasa zodie a Taurului îl înzestrase cu statură de uriaș, talent pe potriva acelui tipar biologic ieșit din comun și o mozartiană ușurință în a preface gîndul în expresie. La numai 16 ani publica deja desene în presa epocii. Tot restul vieții, din cascada peniței lui fermecate aveau să se reverse uluitoare metafore vizuale, fabuloase asociații ale verbului cu imaginea, sub aparența ghidușie a caricaturii fulgerînd adevăruri și întrebări existențiale, neliniști cosmice. O severă disciplină a creației, devenită o a doua natură, îl deprinsese să stoarcă fiece secundă. Desena pe genunchi, în autobuz, în avion, la plajă, la ședințe, oriunde și oricînd. Desena cum alții respiră și ar fi putut ajunge unul din graficienii celebri ai veacului, dacă... dacă nu i-ar fi fost menit să se afirme ca unul din marii lui deschizători de drum în ale filmului. „Gopo este nu numai corifeul animației românești ci și unul dintre cei mai geniali artiști ai desenului animat post-belic", se spune în capitolul dedicat lui în **Filmlexicon degli Autori** tipărit la Roma în 1973.

La 18 ani, îndemnat de părintele său, cineastul Constantin Popescu, sub a cărui atentă îndrumare ucenicise și care lucra la recent înființatul „O.N.C." (Oficiul Național Cinematografic), tînărul student la Belle Arte colabora la un documentar de război realizat de Ion Cantacuzino. Preț de un minut, animase niște hărți. Un minut, un singur minut de film și destinul îi fusese hotărît. În același an semna desenele documentarului **Ajutor de iarnă**, al tatălui lui. Odată studiile încheiate, după un scurt stagiu în gazetărie și în ilustrația de carte pentru cei mici, în 1947 figurează ca animator pe generic la **Pățania lui Ion** de Jean Moraru.

Chemat în 1950 să pună pe picioare producția sectorului de animație din cadrul Studioului „București", proaspătul cine-autor urmează un timp linia „clasică" disneyană, în povestioare blînd moralizatoare, cu rățoi neascultători, albine și porumbei, arici poznași și pești-șori isteți, pînă ce, sufocat de dulcegăria inofensivă a genului, simte cu urgență nevoia să evadeze din vechile canoane. Să-și găsească formula proprie de expresie. În 1955, **Șurubul lui Marinică** și **Marinică** amorsează un prim viraj spre hazul acid, spre săgeata ironiei acerbe. Dar nimic, absolut nimic nu prevestea încă apariția extraordinară a **Scurtei istorii** (1956), a „omulețului cu floarea", catapultat peste noapte în lumea animației mondiale spre a-i modifica brusc traiectoria, smulgînd-o din universul duios al fabulelor pentru copii, propulsînd-o energic pe orbita intelectuală a unui limbaj abstractizat, obligînd-o să își asume o dimensiune filosofică prin explorarea metaforic meditativă a însăși condiției umane. Primul film românesc laureat la Cannes cu **Palme d'Or, Scurtă istorie** sintetiza cu geniu superba ascensiune a omului spre cunoaștere. La 33 de ani, Gopo revoluționa limbajul animației mondiale. Prompt înțeleasă, lecția lui avea să fie rapid fructificată pe toate continentele.

Între timp, Gopo însuși, după ce își va fi completat tetralogia fascinantei „aventuri a cunoașterii prin experiență", plimbîndu-și Omulețul prin Istoria Terrei și prin spațiul cosmic — **Șapte arte** (1958), **Homo Sapiens** (1960) și **Allo, Hallo !** (1962) —, se lăsa tot mai ispitit de colaborarea cu actori, care îl depărtează un timp de lumea plăsmuirilor de celuloid, unde se dovedise inegalabil. Fire vizionară, veritabil Jules Verne al cinematografului nostru, în filmele jucate, vise cu ochii deschiși pentru oamenii mari, el a prefigurat de fapt sumedenie din epocalele cuceriri dar și amenințări ale tehnologiei moderne. În **S-a furat o bombă**, două clanuri adverse își dispută o bombă atomică furată. **Pași spre lună** începea cu o aselenizare. În **Faust XX**, abracadabrantele permutări de identitate și sex dintre Faust, Mefisto și Margareta, ne avertizau de riscurile experimentelor biogenetice. În **Comedie fantastică** acțiunea se petrecea într-o navetă spațială, iar **Galax** miza pe iubirea imposibilă dintre un robot și o pămînteană. Dar jocul preferat al regizorului, de la **Fetița mincinoasă** încoace, a rămas acela „de-a basmul". Cu frenetică malițiozitate, el a demontat basmele copilăriei noastre, restituindu-ni-l pe Creangă în viziune personală, de truculentă și suprarealistă parodie **(Harap-Alb)**, de lectură în cheie O.Z.N.-istă **(Povestea dragostei)**, de cuceritor musical **(Maria-Mirabela)** ori de „șotie cinematografică" **(Rămășagul)**. Din ce în ce mai prezentă, obsesia cosmosului și a vecinilor de galaxie picura în miezul coloratelor farandole fior de neliniște și mister.

Homo ludens, improvizînd ca nimeni altul, auto-pastișîndu-se cu irezistibilă vervă, combinînd cel dintîi desenul animat și filmul cu interpreți în carne și oase, Gopo a fost și actor. În 1948, Paul Călinescu îl solicitase pentru o probă într-un rol de brigadier din **Răsună Valea.** Proba ieșise minunat, numai că Gopo fusese tăiat din distribuție... pentru că avea „figură și alură de star cinematografic american". Un sfert de secol mai tîrziu, silueta lui impunătoare îmbrăca fireturile țarului Petru cel Mare în **Cantemir!** Și din 1980 încoace, împins pesemne de o secretă premoniție, de nevoia de a-și ști perpetuată imaginea în amintirea noastră, alături de aceea a personajelor zămislite de neobosita-i imaginație, a început să apară în propriile-i filme, fie în postura lui Moș Timp, **(Maria Mirabela)**, fie jucîndu-se pe sine, ca în **Galax** și **O zi în București.**

Poate că tot presentimentul l-a îndemnat să-și reunească cele mai importante secvențe animate în **Quo vadis, Homo Sapiens**, ingenios raccourci al propriei filmografii, dublă călătorie prin timpul creației sale și prin timpul planetei noastre. Regăsim obsesia infinitului cosmic, de la respirația primordială a mării din care se întrupează trudnic Omulețul, la infinita lui rostogolire fetală în pîntecele galaxiei, regăsim umorul sec în piramida arivismului și delicata poezie în feeria subacvală. Dar prăpastia de ton dintre umorul stenic al **Scurtei istorii** și plînsetul disperat al homunculus-ului rămas fără Mama Terra, dă măsura unei dureroase mutații. Zîmbetul la care își condamnase Gopo Omulețul nu mai este angelic ci trist. Ca și arhetipul chaplinian, arhetipul lui Gopo a plătit experiența cunoașterii și a traversării ultimului sfert de secol de istorie contemporană, cu prețul pierderii inocenței. Nu și a speranței.

Mesager al umorului mucalit al neamului, al inteligenței lui practice, al optimismului său, născut din milenara experiență a „răului spre bine", Homo Gopo și-a încărcat numele de lauri și de glorie, într-atît, încît de la un anumit prag încolo ne-am obișnuit, cum te obișnuiești cu nestemata purtată pe deget zi de zi. Acum, cînd nu mai este, îi redescoperim statura. Ne reamintim că în toate enciclopediile și dicționarele lumii figurează ca una din marile și cele mai originale personalități ale artei a opta.

Pururi nemîngîiat, a rămas să-l aștepte pe platourile din Chișinău Dănilă Prepeleac, eroul filmului la care tocmai dăduse primul tur de manivelă.

A plecat dintre noi pe neașteptate. A plecat zîmbind, luîndu-și cu el, în infinit, floarea.

Manuela Cernat

Cinema

Flash-back

Ce este comun

● DE cîte ori revăd *Mantaua*, rămîn uluit de marea ei simplitate : pe ce căi transmite fluidul gogolian, pe ce căi ajunge acest fluid din secolul 19 la spectatorul unui sfîrșit de veac demitizant înainte de toate, care-i dispus să califice drept „literar" sau „teatral" orice iese din tabu-ul imaginii ? Dacă stau și mă gîndesc bine, filmul regizat de Batalov și interpretat de Bikov n-are absolut nimic din ceea ce s-ar putea, comod, numi specific cinematografic. Decorul este de mucava sinceră și nedisimulată ; mișcările actorului sînt de recital în lege ; luminile — tot ca pe scenă ; muzica — un marș neîntrerupt, întors pe toate fețele, după tipicul simplelor variațiuni.

Atunci ? De unde această formidabilă vibrare la unison a filmului cu literatura, sau a noastră, a celor ce ne considerăm unici între toate secolele, cu secolul calești și luminării, al închinăciunii și rangurilor înalte, al capului ce se pleacă și al hainei care face pe om ? De unde apare compasiunea, de fapt compătimirea noastră, cu nefericitul frate Akaki și cum vine ea, prin ce filtru demodat care, iată, lasă să circule liber sentimentalismul, lacrima, sinceritatea ? Să se datoreze incontestabila modernitate a spectacolului unui grotesc patetic care nu s-a demonetizat din proza lui Gogol pînă-n teatrul absurdului ?

Dacă filmul nu-i filmat modern și dacă rezultatul spectacolului este totuși modern, ce ne rămîne decît să conchidem că meritul este al lui Gogol și, alături de el, al celor ce l-au lăsat să existe ? Batalov nu și-a făcut un țel din a se evidenția, dimpotrivă, s-a retras în planul secund, punîndu-l doar pe extraordinarul Bikov să se arate și să-și facă, tot atît de modest, datoria. Un actor care recită Gogol, un regizor care ne face legătura cu Gogol, iată gesturi deloc rușinoase, iată atitudini deloc necinematografice... Căci există scriitori care s-au născut cineaști înainte de a fi existat cinematograful. Povestirile petersburgheze ale lui Gogol duc minutia acțiunii aproape pînă la decupaj, iar Cehov este un adevărat scenarist, ale cărui schițe par gîndite de-a dreptul pentru ecran. Cu astfel de mari înaintași, arta a șaptea nu mai are dreptul de a se considera — cum se întîmplă uneori — *cea mai modernă*, ci trebuie să se bucure dacă poate aspira să se împărtășească putin din eterna lor modernitate. A privi basmul de pe Nevski Prospekt este tonic și consolator ca o amintire de demult și nu prea, ca flacăra unui foc de vreascuri care luminează fără să arunce scîntei.

Romulus Rusan

Radio t.v.

Lecturi literare

■ Cele cîteva emisiuni de dialog direct cu ascultătorii, adolescenți sau trecuți de această primăvăratecă vîrstă, semnalează cîteva opțiuni constante ce merită întreaga noastră atenție. Între ele, atașamentul real al corespondenților pentru pagina literară, clasică sau contemporană, atașament întrutotul semnificativ, gest intelectual firesc al unor generații pentru care reperul cultural este integrat orizontului existențial. Cerințele ascultătorilor sînt prompt satisfăcute grație extraordinarului tezaur păstrat în fonotecă (tezaur continuu completat) și provenind atît din emisiuni ce integrează lectura literară în ansamblul unei demonstrații mai largi cît și din emisiuni special dedicate acestui mod de a perpetua valorile cărții : **Lecturi literare** (inaugurate cu aproape patru decenii în urmă), **Lecturi dramatizate, Lecturi ghicitoare, Manuscris radiofonic, Lecturi paralele**, serii valorificînd creația clasicilor noștri sau **Lecturi în premieră.** Referindu-ne numai la acest din urmă ciclu, să amintim că în 1952, înainte ca **Nicoară Potcoavă** să apară între coperțile unui volum, șapte dintre capitolele romanului au fost citite de autor în fața microfonului, pentru ca, peste cîțiva ani, Sadoveanu să încredințeze de asemenea lecturii radiofonice fragmente din **Cîntecul Mioarei** și **Lisaveta**, cărți aflate pe masa de lucru. Ore radiofonice tulburătoare, desigur, la fel cu cele pe care banda magnetică nu a avut posibilitatea să ni le transmită, urma lor rămînînd însă în mărturii scrise. Doar pe această cale aflăm, astfel, cum s-a desfășurat o emisiune din 17 iunie 1936, cînd invitatul radioului a fost Camil Petrescu, chemat pentru a citi din **Teze și antiteze.** Prefața, rostită de scriitor, ascultată de contemporani și citită de noi în volume retrospective, are mai mult decît o valoare strict documentară, transmițînd ceva din emoția acelei unice întîlniri pe calea undelor : „Mărturisesc că inițiativa Societății de Radio de a ceti cîteva pagini din noua mea carte, m-a pus în oarecare încurcătură. /.../ Curajul de a impune într-o după-amiază de iunie, unor auditori oricît de binevoitori, un sfert de oră de dezbatere filosofică, nu l-am avut. De altfel atît de ușor se poate închide un aparat de radio. Aș fi vrut să citesc, și asta cu deosebită plăcere, un capitol de critică, mai mult glumeață, a romanului polițist. Mi s-a arătat că ar dura nu 15 minute ci un ceas întreg. A, dacă aceste **Teze și antiteze** ar fi fost un volum de poezii, de schițe ori de nuvele, ce simplu ar fi fost totul ! Ca să ies din această încurcătură, am luat singura hotărîre care mi s-a părut cuminte. Am rugat pe d. director care îmi e și un vechi și bun camarad, să aleagă. Cu o bunăvoință pentru care îi sînt recunoscător, d-sa a primit și a decis. Mie îmi rămîne soluția vicleană, dacă lectura mea nu vă va interesa, să spun că aș fi ales altceva din aceste **Teze și antiteze**". Tradiția **Lecturilor literare** are o puternică rezonanță în actualitate.

Ioana Mălin

Secvențe

Kid-ul lui Gopo

■ E ceva de Mowgli în felul cum a „pocnit-o" și a nimerit-o omulețul lui Gopo în jungla asta a gloriei, în care de dimineața pînă seara e multă hărmălaie, multă înghesuială, puțină și dificilă pricopseală. E o scurtă istorioară pe care, neputînd fi Harap-Alb nici în „Anul Creangă", aș spune-o așa, pe un ton de basm pentru trezit adulții : în cel de al 57-lea an al secolului nostru cinematografic, Bagheerele creau abundent și trainic capodopere, gîndind în general încruntat ; Chaplin arăta negru pe alb, în „Regele" său la New York că nu se mai poate rîde decît riscînd distrugerea propriei fețe ; Wajda punea de strajă eșecul la capătul canalului său în care toate speranțele clipoceau mohorît ; Kurosawa aducea Macbeth-ului lui un tron însîngerat ; Bardem, pe Calle Mayor, fixa atrocitățile mediocrității provinciale ; Lumet aduna, într-o cameră de tribunal, 12 bărbați hotăriți să condamne repede pe baza evidențelor, unul singur dintre ei înfuriindu-i prin insolența unei opinii separate, nesupuse aparențelor ; Bergman lua moartea și-o punea să joace șah cu un cavaler cruciat, întors într-o Suedie ciumată pe al cărei cer nu era urmă de Nils Holgersson și gîștele lui sălbatice ; la sfîrșitul anului, pînă și fragii deveneau sălbatici, îmbolnăviți de o melancolie savantă ; Antonioni emitea primul său „grido", cel mai puțin enigmatic dar și cel mai viguros, odată cu acel „Boria! Boria !" al Samoilovei în căutarea lui Batalov printre grilajurile unui comisariat militar într-o Moscovă care pleca la război cum nu se mai filmase de la căderea Berlinului încoace. Un Don Quijote mai întristat ca niciodată — cel al lui Cerkasov — înainta lîngă un Frankenstein revigorat și o Cabirie a cărei nefericire înflorea din imposibilitatea deznădejdei depline. Oriunde te uitai, de-a dreapta și de-a stînga acestor povești pline de furie și zgomot (explozia podului de pe riul Kwai luase „7 Oscaruri" !) rostite de nebuni prea puțin bufoni — nu deslușeai luminișul vreunui suris, al unei candori, al unor nostimade sau copilării importante. Nu era ora lor. Dar un minut, mai corect șapte — cît durau cei 300 de metri ai „Scurtei istorii" popesciene — tot se găsiră, căci fără ele viața în orice junglă umană, oricît de serioasă, ar fi irespirabilă. Omulețul lui **Gopo** țîșni printre panterele, baobabii și nababii marilor inspirații cu vitalitatea impertinentă a unui stanbranist hohot de rîs la capătul unor gînduri negre. Gol-goluț ca un adevăr, cu un căpșor parcă mai mare și oricum mai important decît piciorușele, avînd și ceva de ginganie, dar și de burlan și de Stan — Stan Laurel sau Stan Pățitul —, mișcîndu-se cu funduleț lui cînd ca Nanuk, cînd ca Popeye sau Charlot, el avea o stîngăcie care-i asigura inocența, o concizie care-i garanta hazul fără de emfază, o fragilitate care-i dădea fiorul unei trestii care zîmbește și îmblînzește toate sălbăticiile, de la fiare la fragi. Panterele tresăriră, clipiră, îl acceptară ca pe un Mowgli verosimil și-l consacrară — lîngă Cabiria ! — în palmaresul Cannes-ului lor d'or. Nu s-au înșelat. Oricine deschide terfeloagele, constată că e singura comedie din '57 care după 33 de ani rămîne, lăsîndu-ne pentru încă 33 și alți 33 de ani, probabil pînă cînd puricele va zbura cu 99 de ocale la picioare, un semn de semen pe înțelesul tuturor, prins în cea mai complicată aventură : aceea a păstrării unui suris fie și pe un colț de neant, într-o lume în care mai nimic n-a fost conceput pentru acest miracol al feței.

Radu Cosașu

Plastica

Poezia materiei

Portret și desen de DUMITRU GHIAȚĂ

AMPLA expoziție **Dimitrie Ghiață** (1883—1972), organizată la „Muzeul de Artă al R.S.R.", reprezintă un excelent prilej de punere în contact cu o selecție densă și semnificativă din opera unui artist care a provocat numeroase și contradictorii comentarii încă din primii ani ai activității. Discuțiile nu priveau calitățile intrinseci, picturalitatea propriu-zisă, ci substanța atitudinii, motivațiile sau geneza unui punct de vedere vizibil original față de luarea în posesiune și restituirea realității. Astăzi, în fața unei etalări care alătură componentele unui demers omogen în esență, cu inerente și necesare eșalonări, meditații, reveniri și acumulări, avem certitudinea unui talent puternic, sobru și inflexibil, de o mare sinceritate și evident străin de orice veleitarism sau strategie avantajoasă. Chiar faptul de a nu încerca să placi cu orice preț, în contextul unei epoci care își avea deja instalate mentalitățile perceptive și prejudecățile stilistice, ne oferă calea de acces la tipul temperamental și moral și pe care îl reprezenta Ghiață. Lupta sa cu materia picturală, în drumul către sine, reprezintă un model și un triumf, cu atît mai mult cu cît artistul rămîne, pentru a relua butada lui Corot, „pe creanga sa și își cîntă cîntecul său", în contextul unui „copac" plin de mirabile voci autentice.

Va trebui, totuși, să pornim de la realitatea unui artist care, dincolo de o dotare puternică și un instinct al materiei telurice capabil și de poezie, parcurge și o bună școlarizare, începînd cu exemplele oferite de contactul cu cercul intelectual al doctorului Cantacuzino, trecînd prin lecțiile cu Artur Verona și cele de la Academiile Ranson și Delecluze din Paris. Contacte și însumări ce se reflectă mediat în sintaxa și morfologia picturii, într-un consens de substanță cu tensiunile epocii înterbelice, dar nu modifică esența perspectivei existențiale, acea „Weltanschauung" dătătoare de certitudine și identitate unică. Din acest unghi Dimitrie Ghiață este și rămîne cel mai autentic interpret al realității autohtone în substanța sa etică, etnică și filosofică, fără nici un fel de program prealabil, fără nici un fel de artificiu retoric sau redundanță narativă, de genul numeroaselor propuneri artificios specifice. Există acel ceva inconfundabil și de neimitat, care provine din trăirea cosubstanțială a unei realități asumate ca o condiție, ce se impune ca o dominantă a operei lui Ghiață, singularizîndu-l. Am putea vorbi despre primatul teluricului umanizat, sau despre austeritatea plină de o ascunsă jubilație apollinică, dar mai corect ar fi să relevăm firescul dialogului om-realitate, om-existență, în limitele universului curent dar cu extensii la nivelul macrocosmosului, perceput ca un loc accesibil, apropiat și cordial. În felul acesta am avea acces la substanța filosofiei panteiste care guvernează perspectiva ontologică și modul de implantare în concret, cu o masivă și discretă participare poetică. Rare sînt monumentele literare capabile să ne restituie cu o forță și o subtilitate echivalente toate dimensiunile emoționale conținute într-un peisaj simplu, aspru uneori ca un semn al perenității neîmblînzite, într-o adunare tăcută și fără vîrstă de țărani veniți la tîrg, într-o ulcică purtînd memoria arhetipului, înnobilată de cromatica nepereche a florilor umile. Și totul, repet, fără nici un artificiu, fără nici un truc pictural epatant sau persuasiv. Dialogul se poartă direct, sincer, spontan, total și cu rigoare, sau nu se poartă deloc. În judecarea picturii lui Ghiață nu au loc sofismele sau arabescurile, ceea ce nu înseamnă că ea nu ne invită la nuanțare, subtilitate și decriptare. Mai ales astăzi cînd etalarea ne propune ipostaze incitante, invitînd la puneri în paralel capabile de surprize și conotații inedite, deși opera sa părea cunoscută și clasificată.

Să luăm perechi de lucrări, după o strategie care nu ține seama de cronologie ci doar de atitudine, și vom constata existența unor nuanțe de interpretare și diferențe de tipologie picturală ce ne propun reluarea și revizuirea corpului de interpretări și judecăți legate de opera pictorului. Este cazul **Tîrgurilor** și a imaginilor de la **Baia de Aramă** — reluînd aserțiunea lui Oscar Wilde în legătură cu peisajul lui Wistler, pictorul Florin Mitroi îmi spunea cît „de Ghiață" i s-a părut natura din acea zonă —, iar de partea cealaltă vederile din **Balcic** și unele **secvențe citadine**, evident „trăite" din perspective afective, și deci picturale, diferite. Ceea ce rămîne constant, element de „Urgrund" caracteristic pentru arta lui Ghiață, este tratamentul pictural egal, omogen, într-un fel de suflu spontan, firesc și echilibrat care conferă aceeași intensitate emoțională, cromatică și simbolică oricărui segment din tablou. În ciuda particularizării materiei, întreaga realitate pare făcută din aceeași substanță originară, cu o premeditată economie de mijloace și cu echilibrul cromatic al naturii fruste, astfel încît totul pare esențial, grav, absolut util și inextricabil articulat, ca în economia agrestă ancestrală. Oamenii par și ei făcuți din același material primar, de unde și lipsa lor de ostentație și o permanentă propensiune către integrarea în peisajul originar, devenit receptacul și reper al existenței, nici frumos, nici urît, nici bucolic și nici terifiant, ci pur și simplu firesc. Probabil că acesta este „secretul" universului Ghiață, nu izolat de întregul artei autohtone interbelice și din deceniile următoare, ci doar deosebit. Culoarea austeră, sever armonizată, desenul puternic și primordial ca axe și planuri, dar mai ales un special sentiment al spațiului, dincolo de orice soluție perspectivală și într-un fel a-normativ, pot fi elementele identității etalate. Dar mai există acel sentiment interior al materiei poetizate, acel lirism disimulat sub dramatismul conținut al existenței care fac valoarea și unicitatea picturii lui Dimitrie Ghiață, șansa ei de a rezista în fața timpului și a mutațiilor de atitudine, limbaj, concepție și gust. El rămîne în acest fel pictorul necesar, reprezentînd nu doar o epocă sau un curent, ci un mod specific de a fi și de a se exprima.

Definitoriu pentru artist, dincolo de realitatea reabilitării picturii de țărani și mediu rural, incontestabil factorul principal al unei discuții ce se extinde la sensul și substanța socială, în definitiv general umană, este refuzul, formulat prin manieră, de a se alinia unei serii stilistice sau formale, chiar și a uneia conceptuale, pentru că evită capcanele sau invitațiile pitorescului, ale senzualității epidermice sau pe cele ale narativismului voios agrestu sau pastoral. Nu ignoră toate aceste oferte — el este un pictor care trăiește în societatea oamenilor de cultură și a artiștilor — dar nu se simte solidar cu ele și nici chemat să adauge un nume, sau chiar o operă, cu riscul pierderii personalității. Ar fi greșit să vedem, de asemenea, efectul unui excesiv orgoliu, căci modestia existenței mondene și detașarea sa de vanitățile cotidianului se descifrează indirect în pictură. Pur și simplu el este purtătorul unei condiții pe care o recunoaște ca aparținîndu-i, după un raport de reciprocitate, și încearcă să pătrundă în substanța ei cu fiecare lucrare, cu fiecare etapă parcursă în drumul către sine. Este condiția etnică, la o primă privire cel puțin, dacă judecăm doar după subiecte, atmosfere, personaje și motive provocatoare, dar mai ales una umană, cu surse în matricea spirituală românească, reflectată în conținutul iconic, în relația spațiu-lumină-culoare. Este ceea ce ni se impune atunci cînd, izolînd fragmente pentru pura frumusețe a materiei poetizate, descifrăm un sens abstract superior în voința de a construi ceva rezistent, peren, poate nu unic dar cu identitate, fără echivocuri sau ambiguități. Ceea ce ne relevă o dimensiune prototipală a picturii lui Dimitrie Ghiață și sugerează necesitatea recuperării în ceea ce are exemplar, inconfundabil, foarte al nostru.

Virgil Mocanu

Muzica

Secvențe orădene

FILARMONICA de stat din Oradea se numără printre instituțiile de profil cu unul din cele mai bogate programe din țară. Un cuprinzător ciclu de concerte educative în localități din județ, numeroase înregistrări „Electrecord" se adaugă concertelor și recitalurilor organizate la sediu, în eleganta sală a teatrului orădean. În vara acestui an, colectivul condus de dirijorul Ervin Acél a asigurat buna desfășurare a unui curs de dirijat la care au participat tineri din țara noastră și din străinătate. Inițiativa lui Ervin Acél, ca și cadrul organizatoric oferit cu concursul O.J.T. Bihor au fost întru totul lăudabile, cursul de la Băile Felix dovedind un ridicat nivel de profesionalism. La acesta a contribuit substanțial orchestra filarmonicii, un ansamblu simfonic echilibrat, cu solidă experiență concertistică, repertoriu variat, capacitate de a asimila rapid o partitură necunoscută — o orchestră cu destule individualități: oboistul Romică Rîmbu, violistul Alexandru I. Thurzo, violonistul Alexandru Orban (concertmaestru), contrabasistul Petre Berindan, flautistul Vasile Foica, fagotistul Gabor Gergely ș.a.

Urmărind pliantul primei părți a actualei stagiuni am constatat preocuparea pentru lărgirea repertoriului, pentru cuprinderea unor lucrări din cît mai multe epoci de creație, a muzicii românești, inclusiv cu partituri foarte recente (**Cantata „Ca om al țării"** de Liana Alexandra). De observat, în general, echilibrul programelor, nu în ultimul rînd cuprinderea unor piese foarte puțin cîntate la noi (exemplele sînt și ele cît se poate de diferite: **Suita I de dansuri românești** de Iacob Mureșianu, **Simfonia IX** de Șostakovici, sub bagheta lui Miron Rațiu, **Concertul pentru vioară și orchestră în re minor** de Sibelius). Ultimul a fost interpretat de Ștefan Ruha într-un concert dirijat de Ervin Acél (săptămîna trecută, a putut fi ascultat la București în versiunea Cristinei Anghelescu). Opusul compozitorului finlandez, definitivat în 1905, se numără printre cele mai frumoase concerte dedicate viorii. (Una din cauzele marii admirații a lui Richard Strauss pentru Sibelius ar fi fost, se pare, tocmai această partitură). Momentele de virtuozitate din prima parte sînt remarcabil susținute de conținutul emoțional — de bogăția acestuia: cadența mare a solistului are funcția unei scurte dezvoltări, în care materialul tematic, și el plin de sugestii, este analizat sub impresia de puternică frămîntare. Acest pasaj a sunat însă mai puțin convingător în interpretarea lui Ștefan Ruha, inegală și, pe alocuri, lipsită de forță și expresivitate. În partea a doua, **Adagio di molto**, cu structură strofică, după o sensibilă intonare a primei strofe, de o cantabilitate atît de tulburătoare, în registrul grav al instrumentului, clipele de avînt, ca un urcuș grăbit spre piscuri ideale (strofa a doua), aveau puțin relief. Finalul tensionat, cu neobosita pulsație a motivului ritmic (corzi și timpane), deasupra căruia evoluează temperamentala temă a violinei, a rămas momentul de vîrf al versiunii lui Ștefan Ruha, acompaniat foarte bine de orchestra orădeană.

Deschis cu **Concerto grosso** de Filip Lazăr, programul se încheia cu **Simfonia II în Re major** de Brahms. Temperament patetic cenzurat de un simț sigur al nuanței, academic uneori, alteori înclinat spre exagerare romantică, Ervin Acél convinge prin dezinvoltură și muzicalitate. Dar nu s-ar putea spune că îi lipsește șefului de orchestră orădean calitatea esențială pentru un dirijor — știința echilibrului — care se sprijină pe intuiția și deopotrivă analiza proporțiilor. Aceste particularități, probate cu prisosință, au asigurat succesul în versiunea „Pastoralei" lui Brahms, unde afectivitatea e stăpînită de acea desăvîrșită unitate a formei, realizată prin măiestria artei variaționale și a contrapunctului. Construcția ferită de accente nepotrivite, studiul atent al armoniilor, al coloritului timbral au permis valorificarea farmecului acestei simfonii, frecvent și nemeritat pusă în umbra celorlalte trei. Excelente îndeosebi solo-ul de oboi (R. Rîmbu) din partea a treia, cu atmosfera cîmpenească marcată cu o ușoară nuanță fantastică, cîntul violoncelelor în **Adagio**, momentul de **fortissimo** orchestral de la începutul ultimei părți.

Deosebit ca temperament de Ervin Acél, celălalt dirijor al Filarmonicii din Oradea, Miron Rațiu, este un visător care știe să-și reprime, cu luciditate și stăpînire de sine, dobîndită în urma unui lung exercițiu de contemplație, efuziunile sentimentale. De aici, aproape subînțeleasă, predispoziția pentru un repertoriu în care primează sugestiile lirice, un cît mai cuprinzător evantai al trăirilor emoționale, ori referința epică plină de pitoresc, ambele susținute de o expresivă fantezie cromatică. Muzica lui Prokofiev și Șostakovici, programată destul de des de dirijor, se află nu numai printre preferințele sale, ci și printre reușitele deosebite. Cu doi ani în urmă, îl apreciam pe Miron Rațiu în tălmăcirea **Simfoniei VII în do diez minor** de Prokofiev, poem despre crepuscul, înțelepciune, distanță, regăsire de sine — cîntec de lebădă ce încheie cu delicate străluciri opera grandioasă a autorului baletului **Romeo și Julieta.** Un concert din noiembrie a.c. se încheia cu **Simfonia IX în Mi bemol major** de Șostakovici, pagină „curioasă", cel puțin dacă o raportăm la simfoniile care o încadrează (a VIII-a și a X-a). Frumusețea capriciului liric, atmosfera senină, cu nonșalanța dar și cu grația ei de factură neoclasică, lîngă ele umorul păstos, pînă la grotescul aproape tragic al surprinzătorului marș intonat de alămurile grave, sugestia unei serbări populare alături de momente de reverie, în care melancolia se colorează și ea, cu blîndețe, în tonuri luminoase — toate au fost răsplătite cu nuanța exactă de dirijor și orchestră, într-o interpretare cu totul deosebită. De evidențiat în mod special fagotul (Gabor Gergely), căruia îi este încredințat un solo memorabil, flautul prim (Vasile Foica), alămurile și timpanele (Elena Munteanu).

Rapsodia bănățeană de Gh. Firca, muzică evocatoare prin plasticitatea ritmurilor, armoniei și culorilor orchestrale (prima audiție a lucrării a avut loc tot la Oradea) se bucura, de asemeni, de o prezentare plină de proprietate stilistică. În aceeași seară, **Simfonia concertantă pentru violă, contrabas și orchestră în Re major,** cîntată rafinat de Alexandru I. Thurzo și Petre Berindan (tonul plăcut și armonizarea plină de distincție a vocilor au fost într-adevăr notabile), a marcat dubla aniversare a lui Karl Ditters von Dittersdorf: 250 de ani de la naștere (la 2 nov.) și 190 de la moarte (24 oct. 1799). Chiar dacă nu are strălucirea maeștrilor, muzica lui Dittersdorf, al cărui nume e strîns legat de Oradea, unde în 1764 era angajat în calitate de compozitor și violonist, alcătuiește una dintre imaginile elocvente, într-o măsură didactice, ale clasicismului.

Sîmbăta trecută, cinci din cele 35 de concerte instrumentale (pentru flaut, oboi, contrabas, simfonia concertantă citată), readuse în atenție de studenți ai Conservatorului „Ciprian Porumbescu", sub bagheta lui Aurel Niculescu, au evocat și la București figura muzicianului austriac.

Costin Tuchilă

Istorie literară

Comprehensiunea critică

MAI tînăr cu numai zece ani decît E. Lovinescu, dar tot cu atîția ani mai virstnic decît Pompiliu Constantinescu, și cu unsprezece decît Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, Perpessicius ar putea fi considerat, dacă se ține seama de reperele calendaristice, un factor de legătură între două generații de critici. El trece totuși în istoria noastră literară drept exponent deplin al generației a treia postmaioresciene, denumită astfel de E. Lovinescu în **T. Maiorescu și posteritatea lui critică**, situat acolo nu printr-un act de afiliere forțată, sau de recuperare tîrzie, ci pentru că afirmarea sa în critica românească s-a produs simultan cu a reprezentanților acestei generații, urmînd același traseu evolutiv. Biografic împrejurarea se explică prin aceea că în primii săi ani de manifestare literară, de fapt în primii zece, Perpessicius s-a consacrat preponderent poeziei și prozei, critică publicînd doar sporadic (de semnalat colaborarea din 1919 la „Săptămîna bibliografică" a ziarului **Românul** din Arad), iar sistematic și precumpănitor numai din 1923, cînd își începe oficiul de cronicar literar la revista **Spre ziuă** a lui Felix Aderca. Demarînd deci atunci, activitatea propriu-zisă de critic a lui Perpessicius se va desfășura odată cu aceea a lui Vianu, Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Streinu, Cioculescu, deși este cel mai virstnic dintre ei și cu o prezență în publicații menționabilă încă din 1911. Nu e însă vorba numai de coordonatele temporale ale activității sale și a acestor critici, dar și de cîmpul de actiune comun, de confruntarea cu același set de probleme și valori, de îndreptarea, în genere, spre aceleași puncte de interes literar, din toate acestea alcătuindu-se acel liant care face, îndeobște, dincolo de deosebirile, oricît de mari, de atitudini individuale, unitatea unei generații.

Am întîlnit totuși, în legătură cu prezența lui Perpessicius în cadrul generației amintite, și opinia că anumite trăsături ale criticii lui, unele preferințe sau aprehensiuni ce-i sînt caracteristice, s-ar datora tocmai faptului că el nu ar aparține întrutotul acestei generații. Că există, între el și ceilalți componenți ai ei, acel decalaj de virstă care a însemnat, în ce-l privește, participarea la alt climat în anii formării, cu răsfrîngeri în felul său de a privi anumiți scriitori și formule de artă. Drept care, pentru a consuna cu sensibilitatea confraților ceva mai tineri, deci formați mai tîrziu, a trebuit să-și înfrîneze unele impulsiuni și să dea curs altora, racordate, acestea, la mutațiile de gust estetic produse între timp. „Să nu uităm apoi, — scria de pildă Alexandru George referitor la Perpessicius — cînd ne vorbește de înfrînările pe care a trebuit să și le impună naturii sale proprii, că el era puțin un scriitor de modă veche, cu gustul nu o dată format la accentele liricii noastre de dinainte de 1916, și că meritul său de a înțelege tot ceea ce s-a declarat cu violență nou, după aceea, în poezia noastră e și mai mare. Prin virstă, el era la jumătatea drumului între Lovinescu și acei critici pe care ne-am obișnuit să-i numim : dintre cele două războaie mondiale". **(La sfîrșitul lecturii**, vol. II).

Prețuirea arătată de Perpessicius poeziei lui Iosif (a dezaprobat, într-adevăr, în mai multe rînduri, subestimarea acestuia de către Lovinescu), încrederea în vocația de romancier a lui I. Minulescu, admirația pentru Al. T. Stamatiad ca și pentru alți autori ce atinseseră cota cea mai înaltă de apreciere literară înainte de primul război, acestea sînt opțiuni de gust în care Alexandru George vede reflexe ale depunerilor de impresii din anii formării criticului, și cu atît mai mult crede că trebuie subliniată străduința sa de a nu fi rămas prizonierul lor, de a se fi putut deschide ulterior, cu deplină „siguranță", înțelegerii lui Arghezi, Blaga, Ilarie Voronca, în genere către tot ce va fi nou în literatura interbelică, uneori „cu violență nou".

Ambianța formatoare are desigur ponderea sa în configurarea unei cariere de critic, ca și, în aceeași măsură, strădania pe care el o depune de a nu-i rămîne îndatorat exclusiv, de a evolua cu alte cuvinte. La Perpessicius nu vedem totuși deosebiri prea mari între începuturi și faza maturității, cel puțin din punctul de vedere al felului în care el receptează valorile. Natură fundamental tolerantă, deschisă, nedogmatică, el îmbrățișează tot ce îi apare ca valoros, din orice direcție i s-ar fi înfățișat o operă judecății, și nu se poate spune că evoluția sa a fost una de la „vechi" către „nou", de la înțelegerea mai ales a „vechiului", la început, (datorită formației), la înțelegerea mai cu seamă a „noului", mai tîrziu (prin evoluție). Nerestrictiv prin structură, în orice climat s-ar fi format, deschiderea sa atît către „nou" cît și către „vechi", către tradiție sau către modernitate ar fi fost aceeași, talerul balanței neînclinîndu-se vreodată, descumpănitor, într-o parte sau alta. Comprehensiunea formează, fără îndoială, axa de sustinere a întregii activități a criticului, aspect asupra căruia ne vom opri mai pe larg de îndată.

S-A remarcat aderența la concret a criticii lui Perpessicius, reținerea sa de a vehicula abstracții, de a se livra teoretizărilor. „Înaintea valului teoretizant, — scrie un comentator de azi al acestei critici : Gheorghe Grigurcu —, a preocupărilor devorante pentru metodă, Perpessicius a fost un critic bizuit pe fortele naturale ale criticii, înțeleasă ca un testimoniu personal". În epocă, Pompiliu Constantinescu definise în termeni oarecum asemănători atitudinea criticului, deslusind în înapetența sa pentru teoretizare nu doar un reflex al temperamentului, al structurii, dar și o reactie antidogmatică, un mod de manifestare a spiritului comprehensiv neîndiguit de programe : „Văd, mai curînd, în d. Perpessicius un spectator al formelor diverse de artă și un spirit pătruns de relativitatea tuturor formelor de curent. Nu este semnificativ că, în cronicile sale, nu găsim generalizări gratuite și nici o tendință spre abstracție ? O operă, un scriitor, cît de modest ar fi, sunt privite în elementul lor unic, în ceea ce aduc, fie și numai virtual, ca individualitate".

Astfel stînd lucrurile ne apare de înțeles, la Perpessicius, raritatea contribuțiilor de ideologie literară, cum totuși găsim la Șerban Cioculescu (despre critica obiectivă, s.a.), la Pompiliu Constantinescu (despre roman, despre istoria literară), la Vladimir Streinu (despre problema stilului criticii), nici ei „teoreticieni" sau „doctrinari" dar simțind nevoia să fixeze, în cîteva texte de oarecare extindere, elementele orientatoare ale actiunii lor în critică. Să nu se înțeleagă însă de aici că Perpessicius nu și-a destăinuit niciodată criteriile, că nu a enunțat, în decursul unei activități de jumătate de secol, profesiuni de credință, că nu a formulat puncte de vedere privitoare la orientări, curente, școli, la raporturile de interferență dintre literaturi, la conexiunile dintre opere etc., etc., dar astfel de preocupări nu formează la el, vreodată, obiectul unor dezvoltări sistematizate. Sînt fragmentare, apar incidental și sălășluiesc diseminat în corpul operei lui critice. Se ajunge la ele prin detectare.

Aminteam de profesiunile de credință. Un singur text, de fapt, este prezentat ca atare de critic însuși : scurta prefață la începerea activității de cronicar literar în revista **Spre ziuă**, retipărit cu titlul „În tinda unei registraturi" în deschiderea volumului I al **Mențiunilor critice** (1928). În subsolul paginii notează că „...rîndurile acestea publicate în 1923, în revista «Spre ziuă», pot fi privite, dimpreună cu precizările liminare ale culegerii de față, drept o profesiune de credință". Dacă „precizările liminare" sînt numai tehnice, prefața propriu-zisă conține elemente care definesc un crez, o concepție în spiritul căreia autorul **Mențiunilor** se angajează să procedeze fără abateri. În esență este vorba despre comprehensiune, principiul-axă al unei critici dispuse să ia în considerare valorile din orice direcție ar fi venit, fără protecționism vamal, în unele cazuri, sau prohibiri, în altele. O instanță primitoare, ar fi deci critica în această concepție, un oficiu deschis tuturor ca „o mare schelă cu porto-franco", sugestivă comparație inspirată de o vorbă a bătrînului Dinicu Golescu, luminatul boier receptiv la tot ce e nou dar și bine întocmit (valoros cu alte cuvinte), nu întîmplător evocat de critic în acest cadru. „Voi plivi — se angajează el așadar — orice prejudecată sectară și mă voi sili să comentez orice operă, din orice zonă ar veni. Nu voi pretinde nici un soi de certificat cu exceptia unui buletin, care să arate că opera e vaccinată cu un cît de relativ interes. Voi suprima orice baraje din golful acesta și voi căuta să-l prefac, cum ar zice Dinicu Golescu, într-o mare schelă cu porto-franco".

SENSUL exact al toleranței afisate mai sus de critic ni se precizează dacă îl urmărim cu atenție în tot ce afirmă, în toate plierile sale pe nuanțe de gîndire ce nu trebuie să ne scape, în propoziții incidente și în interpolări care luminează complementar întelesul de bază al textului, ca de altfel oriunde în scrisul său. Promite, am văzut, să suprime orice „baraje" din calea receptării, să plivească orice „prejudecată sectară", să comenteze orice, din „orice zonă ar veni" și o clipă sîntem încercați de sentimentul că aici se formulează o prea dezangajantă strategie. Survine însă acea minimă, în aparență, condiționare, acea mărunță, s-ar zice, pretentie a criticului de a i se înfățișa, totuși, o atestare, un „buletin care să arate că opera e vaccinată cu un cît de relativ interes". Condiționare deloc minoră, cum poate părea după felul cum este enunțată, ci plină de semnificație și de consecințe, pentru că așează atitudinea comprehensivă preconizată de critic sub incidența **esteticului.** Ni se lămurește astfel că receptivitatea **sans rivages** a hipertolerantului critic nu este operantă în oricare plan ci numai în planul **estetic.** E o structură permeabilă într-adevăr, Perpessicius neopunînd receptării intransigențe de metodă, captînd mesaje sosite din toate direcțiile, dar orientat totuși, în această acțiune de captare nerestrictivă, de un criteriu care nu fluctuează, acela al izbutirii artistice.

În limbajul plin de circumspecții al lui Perpessicius, oricînd dispus să apese pe pedala atenuatoare, „un cît de relativ interes" vrea să însemne o cît de relativă atingere cu arta, cu artisticul. Căci opera poate veni de oriunde, într-adevăr, în fața instanței receptoare, în fața criticii, de oriunde însă **nu oricum**, ni se precizează, ci marcată, „vaccinată" cu sigiliul artisticului. Măcar fragmentar, măcar prin anume laturi opera se cuvine să fie estetic expresivă, și numai întrucît este astfel criticul promite să se ocupe de ea, întîmpinînd-o cum ne-a asigurat, fără discriminări referitoare la proveniență, acceptînd să i se înfățișeze, pentru a o supune evaluării, „în orice armură, a oricărei școli". Iar cît privește această deschidere nețărmurită, această îndreptare a spiritului receptor către toate punctele cardinale, de care am tot vorbit, să adăugăm că ea reprezintă, pentru Perpessicius, și o sursă de satisfacere intelectuală. Cultivă comprehensiunea critică nu doar cu sentimentul îndeplinirii unei îndatoriri asumate, al supunerii firești la o clauză a programului propriu, dar și cu **plăcere**, cum el însuși consemnează. „Pe același drum, scrie el în amintita prefață a **Mențiunilor critice**, voi urmări cu egală plăcere o operă naturalistă și una simbolistă, nefiind dintre aceia care zîmbesc de cum văd cartea de vizită, cunoscînd că în orice culoare se întîlnesc nuanțe infinite și încredințat că cu puțină străduință oricine ar putea recunoaște, de pildă, că lirismul simbolistului Anghel e cel puțin egal lirismului lui Iosif".

Antisectară și întemeiată pe comprehensiune, refractară normativelor de sistem, întinzînd spre toate zările estetice, cu egală bunăvoință și curiozitate, antenele receptoare, cum va proceda critica lui Perpessicius în operațiunile ei aplicate ? După ce semne va recunoaște valoarea și cu ce măsuri o va cîntări ? Cum o va separa de opusul ei, cînd într-o operă acestea coexistă ? Cum va distinge reușitele de eșecuri, autenticul de fals ș.a.m.d. ?

Puținătatea textelor-program și caracterul succint al celor care există, în cazul lui Perpessicius, fac mai dificilă decît la alții găsirea răspunsului la astfel de întrebări. Alți critici se explică ei înșiși, copios, în texte de atitudine generală, în manifeste și programe care, la unii, ajung să concureze, ca proporții, critica lor propriu-zisă. Perpessicius, în schimb, trebuie urmărit, pentru a-i desluși criteriile, în operațiunile sale practice, spre a le deduce din felul cum acționează asupra materiei literare concrete, din luminile în care proiectează obiectul supus judecării. Neajutați de el înșuși, decît în mică măsură, să-i înfățișăm concepția critică, ne rămîne s-o recompunem după date inexplicite, după mărturia indirectă a felului cum el o aplică.

Un criteriu semnificativ de recunoaștere a reușitei artistice enunță totuși Perpessicius în acele rînduri ale profesiunii de credință prin care-și prefața, în 1923, activitatea de cronicar literar. O face atunci cînd îi recomandă unui poet din epocă (era vorba de G. Rotică dar nu pe cine viza este important) „să se controleze mai mult, să se sape și să se plivească, pentru ca în acest chip să ajungă într-o zi la **revelația de sine, la revelația propriului temperament**". (s.n.). Este formulată aici o exigență pe care putem spune că se întemeiază decisiv, în critica lui Perpessicius, acțiunea valorizatoare : aceea a conformării artistului la propriul temperament (natură, vocație, talent sau cum vrem să-i spunem acelei realități a ființei lăuntrice care îl exprimă pe individul creator în datele lui organic constitutive, și nu în cele străine acestora, achiziționate prin imitare sau prin împrumuturi inasimilabile). Deci este fructuos artistic, în această optică, acel demers creator care e în acord cu natura, cu „temperamentul" celui care îl întreprinde, orientat în chip necesar către descoperirea („revelația") de sine. Examinarea operelor după acest criteriu va fi pentru Perpessicius cu deosebire probantă în recunoașterea valorii, drept care îi și acordă în succinta prefață un interes subliniat. Revine asupra chestiunii cu precizarea că din supunerea artistului la temperamentul propriu decurge și concepția operei, că nu poate exista ruptură între operă și concepție, ca și între realizare și concepție dacă în totul cel care scrie se conformează naturii lui autentice. „Tot ce se poate cere celui ce scrie, notează în acest sens criticul, e să-și servească cinstit propriul temperament. Din această oficiere sacră rezultă și opera de artă și concepția ei. A cere cu aere grave fiecărei opere de artă o gravă concepție e a simula o problemă. Realizare și concepție sunt una în aceeași operă de artă".

G. Dimisianu

(fragment dintr-un studiu)

Două lucrări din expoziția de pictură MARIN SORESCU, deschisă la Muzeul de artă din Brașov

O călătorie în lumea artei

IATĂ infernul domesticit cu armele esteticului, grație călătoriei pe care o întreprinde Maurice Rheims în extraordinara și demonica lume a curiozităților născute și vînate de artă, devenită subiect și obiect al căutărilor singulare, deci rînd pe rînd Marele Curios — indiscretul, teribilul Asmodeu — și Marea Curiozitate, sfînta minunăție, rîvnită pentru raritatea și paraxénia ce au dezlănțuit, concomitent cu nașterea spiritului modern, fanatismul colecționarilor. Cartea lui Maurice Rheims readuce în memoria cititorului român un alt volum semnat de cel ce i-a urmat lui Raymond Aron într-unul din mult visatele fotolii ale Academiei Franceze. În 1973 a apărut, tot la Editura Meridiane, **Viață de artist**. Nu trecuseră decît trei ani de la publicarea ei în Franța, unde volumul fusese încununat cu unul din premiile Academiei.

Infernul curiozității vede la noi lumina tiparului la mai puțin de zece ani scurși de la publicarea în original la Editura Albin Michel. E binevenită reîntîlnirea cu scriitorul francez pe care o datorăm remarcabilei traduceri semnate de Rodica și Leon Baconsky. E o întîlnire ce se desfășoară, din nou, ca un spectacol continuu de erudiție liberă, scăldată de vervă și de o netăinuită fervoare. Mai mult, paginile alunecă spre un miraculos al informațiilor, de unde aerul de poveste pe care îl capătă scormonirea corespondențelor dintre arte. Regăsim aici pasiunea erudiției și umorul specific stilului Maurice Rheims, așa cum ni s-au relevat și în **Viață de artist**, carte ce îngemănează mai toate darurile acestui scriitor și mare amator de artă care și-a transformat meseria în pasiune. Timp de aproape patru decenii (1935—1972) Maurice Rheims a fost **commissaire priseur**, adică expert în evaluări și reprezentant al oficialității la vînzările publice, „maestru de ceremonii" la marile licitații de la celebrul Hôtel Druot. Ulterior a deținut și funcția de vicepreședinte al Consiliului de administrație al Bibliotecii Naționale (din 1983) și de președinte al Fondului pentru dezvoltarea culturală al Fundației Franței.

Ceea ce putea să se consume la nivel administrativ, devenind pînă la urmă obișnuință, rigoare și protocol al pieților de desfacere destinate artei cunoaște, în cazul lui Maurice Rheims, o benefică metamorfoză a funcționarului în artist. Interesul viu și erudiția obstinată se transformă în pasiune și creație, dovadă cărțile scoase în trombă, în a doua parte a vieții, volume născute dintr-o febrilă alchimie spirituală, dintr-o neistovită iscodire a conjuncțiilor și conjurațiilor dintre arte. În 1959, Maurice Rheims publică **Viața ciudată a obiectelor**, meditație pe tema relației dintre creator și produsul creației, socotit oglindă și dar ce reflectă și se reflectă asupra zămislitorului. Din aceeași serie mai fac parte **Viață de artist** (1970) și **Marea curiozitate**, scoasă în 1975, ultima prefigurînd problematica din **Infernul curiozității**, prezentă și în alte scrieri precum **L'Object 1900 și L'Art 1900, ou le style Jules Verne** dar mai ales **Sculptura în secolul al XIX-lea** (1971).

Încununînd această problematică, **Infernul curiozității** nu constituie și punctul ei final. Volumele ce apar ulterior prelungesc ecourile unei atracții irepresibile pentru bizarele, insolitele și indiscretele afinități ce leagă literatura și artele plastice. **Infernul curiozității** este, pînă la urmă, un uriaș autoportret Maurice Rheims, cititor înzestrat cu o curiozitate sănătoasă iar nu maladivă pentru reificările estetice datorate literaturii. Hugo, Balzac, frații Goncourt, Zola, Huysmans, George Sand, Baudelaire, Proust ori Breton ne-au lăsat, prin cărțile lor, o imensă hartă alcătuind lumea Marii Curiozități, un nou continent al sufletului artist, instaurînd hegemonia obiectelor de artă. Obiectul artistic hrănește utopiile din Muzeul imaginar. Literatura dezvăluie o captivitate asumată și se transformă într-un adevărat pescuit miraculos de lucruri, a căror plasticitate e mai persuasivă decît orice retorică, prin expresivitatea ei somptuoasă, strălucitoare, iradiantă, bizară, năstrușnică, abracadabrantă, mereu singulară.

O lăcomie fără margini în fața obiectelor de artă bîntuie marea proză și poezie din ultimele două secole. Stendhal și Chateaubriand răscolesc morminte etrusce, Balzac cutreieră cu un ochi îndrăgostit prăvăliile de antichități, Flaubert își transformă casa în magazie de vechituri și înghite zeci de tomuri pentru o descriere sau o scenă, Baudelaire frecventează infinitul corespondențelor și pitorescul Saloanelor. De la necioplitul colecționar César Birotteau, celebrul personaj balzacian al grandorii și decadenței, și pînă la Des Esseintes, personajul central din romanul lui Huysmans, **În răspăr**, dragostea pentru obiecte parcurge o cale a curiozității, sentiment tutelar pentru oamenii secolului XIX, înlocuind în importanță ceea ce reprezentase pentru veacurile anterioare religia, rangul social, sărbătoarea, acumulările avare de pămînturi și finanțe. Vărul Pons, pasionatul colecționar, posesor al unei bogate galerii de pictură și obiecte de artă, e noul personaj al romanului, un soi de Ulise modern care și-a înlocuit condiția de **homo viator** cu aceea de **homo aestheticus**, călător prin magazine de antichități, spectator și actor la marile licitații, arheolog ce răvășește necropole orientale în căutarea lucrului unic, rarisim, curiozitate a artei și a naturii, în egală măsură.

Curiozitatea e o stare de spirit fundamentală. Ea se definește ca luare-aminte și bizarerie, e privire incitantă și ciudățenie, circumscrie interesul și originalitatea fantasmagorică, reliefînd o perspectivă năstrușnică și pătimaș-achizitivă. Maurice Rheims o pune în evidență pretutindeni, în spațiul marilor opere, tratînd-o cu binecunoscuta-i pasiune, temperată, cît se cuvine, de umor și de scepticism. Investigațiile lui pun în evidență o sugestivă regizare a culturii din unghiul modernului și al celebrei **meraviglia**. Curiozitatea devine ghidul esențial al lecturilor. Ea seamănă cu ceea ce Evul Mediu numea Mirabilia, un soi de ghiduri și îndreptare destinate călătorilor dornici de frumos, punînd la îndemîna acestora mijloacele și informațiile necesare pentru a întîlni miracolele ascunse.

Maurice Rheims ne ajută să pătrundem în casele scriitorilor obișnuiți sau inversunați colecționari, ne arată atracția acestora pentru pictură, stabilește complexe și rivalități între arte. Ispitele față de sticlă, arhitectură, portret, saloane, călătorii exotice și călătorii în căutarea Metaforei sînt descrise cu detașare amuzată și transformate în manii și fobii inventariate la rîndu-le cu spirit de colecționar. Autorul ne oferă tot atîtea portrete ale artistului în chip de „curios", ființă bizară, fantezistă, năzdrăvană, explicabilă în atîtea inexplicabile propensiuni către rarităților culturii și naturii exacerbate. Opera lui Maurice Rheims de cercetător al artei se întregește cu aceea de prozator aflat în descendența lui E.A. Poe și Maugham. Dovadă **Mina**, roman prețuit de J. Rousselot, nuvelele din **Un Carpaccio în Dordogne** și **Calul de argint** și romanescul fantast dezvoltat în **Lutierul din Mantova**. Labirintul curiozității traduce mereu visul vetust-modern al căutării pietrei filozofale, înfierbîntînd retortele și vasele comunicante ale esteticului, gata oricînd să primească superioara materie : **aurum nostrum non est aurum vulgi**, scriau alchimiștii. Marii esteți curioși ar putea parafraza deviza : curiozitatea noastră nu este aurul oricui. Doar un spirit fin ar putea extrage metalul prețios din nisipurile mișcătoare ale imaginației, din hegemonia frumosului captată de obiecte. Un metal prețios hrănit de un vis în egală măsură vetust și modern. Curiozitatea e un vis (Infern) vetust căci recuzita e adunată din **bric-à-brac**-ul licitațiilor de obiecte, mai mult sau mai puțin spectaculoase, cunoscînd o valoare medie sau astronomică. În acest spațiu al aglutinărilor și cosmopolitismului literar stau alături pictură și incunabule, scrisori și porțelanuri, mobilier și sangvine, sticlărie și bronzuri, toate sortite curenților de aer ce împing gustul și înțelegerea esteticului, amestecîndu-le cu simțul critic, pasiunile și fobiile orei. E pretutindeni aici și un vis modern, pentru că legea fundamentală a curiozității este modernul, cum ne învață Baudelaire. Maurice Rheims ne convinge că odiseea frumosului a parcurs în ultimele două secole cercurile trasate de infernul curiozității. Balzac a înlocuit **Divina Comedie**, cu uriașa **Comedie umană**, unde lumea obiectelor e Infernul, Paradisul și Purgatoriul unor personaje călăuzite de astădată de o „Beatrice a arhaismului", cum a scris Marcel Proust într-o scrisoare, unde se referea tocmai la atracția pentru antichități, vechituri, sclipitoare bizarerii și ascendențe de paradă, lucruri aparținînd unei ex-centricități frumoase și hipercurioase.

Infernul curiozității este o uriașă galerie de antichități smulse literaturii prin sute de citate transcrise adesea dezinvolt. În aparatul de note al cărții, datorat Rodicăi și lui Leon Baconsky, sînt corectate toate inadvertențele și scăpările de memorie, cumulatoare, în ciuda micilor erori, de bunuri nepieritoare. Erorile mici, dezinvolte, comise de Maurice Rheims, semnalate cu acribie de traducători, țin și ele de un infern al curiozității. În magazinele de antichități nu contează buza știrbită a unui porțelan ori aschia desprinsă din marchetăria unei mobile Boulle. Important e spațiul întreg cu aglomerarea lui de obiecte, toată această vecinătate a frumosului, pătimind sub timp, și făcîndu-ne, mai ales pe noi, să pătimim de dragul achiziționării acelui **illo tempore** veșnic acaparator plin de strălucitoare și de (o, vai !) rarisime obiecte.

Doina Uricariu

*) Maurice Rheims, **Infernul curiozității**, Editura Meridiane.

Prințul celor nouă arte la o sută de ani

■ Personalitate inconfundabilă a culturii franceze (și europene) a veacului nostru, poet, prozator, dramaturg, eseist, cineast, muzician, pictor, grafician, arhitect și chiar coregraf, Jean Cocteau a lăsat în cîmpul tuturor acestor arte o moștenire fecundă, bogată, diversă, sporită pînă la ultima clipă a vieții sale (11 octombrie 1963). El însuși conștient că îndeplinește un oficiu artistic curios de multilateral, considera că „opera de artă trebuie să răspundă tuturor muzelor", și numea aceasta „proba prin 9", iar ca deviză, se pare că a ținut cel mai mult tot la o maximă a sa : „Trebuie să fii un om viu și un artist postum". În adevăr, viața lui împărțită între toate artele a fost o continuă, de necrezut efervescență. Cei care nu-l cunoșteau îndeaproape erau tentați a-l socoti un funambul și nu băneau că tot misterul nesfîrșitelor lui forțe creatoare — care-l făceau stăpîn tutelar al atîtor arte — era în fapt Poezia **(poezia-poezie)**, trăsătură de unire fundamentală între neliniștitele lui căutări în toate genurile. Tot ce era „în afara" poeziei ca gen propriu-zis era încadrat de el însuși într-o categorie anume inventată : „Poésie de roman" **(Thomas l'imposteur, Les enfants terribles...)**, „Poésie critique" **(Le Rappel à l'ordre, Essai de critique indirecte...)**, „Poésie de théâtre" **(La Machine à écrire, La Voix humaine...)**, „Poésie graphique" **(Dessins, Les Mystères de Jean L'oiseleur...)**, pentru a nu mai vorbi de numeroase dramatizări sau puneri în scenă (primele în colaborare cu Radiguet, celelalte, dealtminteri numeroase, în... colaborare cu el însuși). A ilustrat aproape zece cărți, a creat și regizat numeroase filme (cîți își mai amintesc azi că el este regizorul neuitatului **Ruy Blas**, celebra dramă hugoliană ?). În 1929, Cocteau anunță brusc, în mijlocul unei agape amicale, că următoarea lui operă va fi un film. S-a ținut de cuvînt și, după un an, toți cei ce nu-l credeau au aplaudat **Le sang d'un poète**. Au venit apoi alte filme ; febra cinematografiei îi cuprinsese pe mulți, dar nu toți aveau șansa, asemenea lui Cocteau, să fie admirați de un... Charlie Chaplin. Dintre aceste alte filme amintesc doar cîteva, cunoscute azi pe toate meridianele și nu în cele din urmă cinefililor și „cinematocriticilor" români : **Frumoasa și Fiara, Eterna Reintoarcere, Orfeu, Părinții teribili, Copiii teribili...**

În piesele sale de teatru, ca și în filme, și-au făcut ucenicia, devenind apoi celebri, sub bagheta altor „poeți ai cinematografului" sau a altor regizori : Jean Marais, Edouard Dermit (înfiat cu puțin înaintea morții, de către marele poet) și, nu în cele din urmă, celebra Alice Cocea... La numai 30 de ani, se bucura de o notorietate care depășea cu mult pe cea a „sincrogenerilor" săi, primind elogiile sincere ale unor pontifi ai literelor franceze : Jules Lemaître, Edmond Rostand, Marcel Proust sau pe acelea ale strălucitoarei Anna de Noailles, legendara prietenă a lui Proust, poeta în a cărei stilistică elegiacă se ascundeau mitologia și obîrșia românească și căreia Cocteau, apărînd-o de o nedreaptă uitare, îi va dedica o lucidă și pioasă carte : **La Comtesse de Noailles, Oui et Non.**

Cînd, în octombrie 1955, i se oferea solemn sabia de academician, colegul său André Maurois îi adresa aceste cuvinte : „Ah, Domnule, dacă s-ar putea așeza o oglindă în fața spiritului Dumneavoastră, cită tinerețe ar reflecta acesta !" Intrarea lui Cocteau în rîndul „nemuritorilor" încununa firește nu numai serviciile sale intelectual-artistice în cîmpul tuturor artelor, ci, **în primul rînd**, al celei mai importante dintre ele : Poezia. Rememorez succint doar **cîteva** din volumele sale de versuri : **La Lampe d'Aladin** (1909), **La Crucifixion** (1947), **Le Chiffre sept** (1952), **Clair-Obscur** (1954), **Le Requiem** (1962)... Dar, în ciuda gloriei multiple de care s-a bucurat în tot timpul vieții, Cocteau-poetul trece în ultima vreme printr-un oarecare proces de uitare. În parte nedreaptă, în parte firească însă, dacă ne amintim că, în deceniile din urmă, în poezia franceză au triumfat limbaje și stiluri esențialmente noi ale unor Henri Michaux, René Char, Pierre Emmanuel.

De curînd, o impunătoare exegeză poetico-narativă, **Moi, Jean Cocteau** (1985) de Philippe de Miomandre, reînvie într-un stil extrem de percutant viața frămîntată, bizară, — pe alocuri insolită — ca și opera atît de vastă și cvasi-indefinibilă a legendarului artist multivalent.

La noi urmează să apară două volume selective din opera lui Cocteau (poezia, în traducerea subsemnatului, proză, teatru, eseu, în versiunea lui Al. Baciu) sub egida Editurii Minerva.

În clipa în care scriam aceste rînduri, mi-a parvenit — prin bunăvoința Editurii Gallimard — un impunător **Journal (1942—1945)** ținut în timpul Ocupației și în primele luni ale Eliberării de către Cocteau (text stabilit și prezentat de Jean Touzot), carte de un mare interes (artistic, politic, social...) ce merită un comentariu aparte.

Pînă atunci, reamintesc doar că acest mare și fecund neastîmpărat al artei s-a născut la 5 iulie 1889, la Maisons-Laffitte, nu departe de umbrele palatului Versailles, și a purtat în ziua nașterii trei Prenume suplimentare : Maurice, Eugène și Clément, uitate chiar atunci în registrele stării civile. Dreaptă uitare, de data aceasta : să ne imaginăm cum ar fi sunat, în vecinătatea acestui „furibund multilateral", prenumele Clément — Clément Cocteau ! ? Nicicum.

Constantin Crișan

JEAN COCTEAU

Montmartre în sărbătoare

Nu vă bițiiți așa de tare
Cerul ajunge pentru fiecare ;
Matroz de apă dulce, tu să știi
Că noaptea-și ride chiar și de mumii
(tu zici că-s ancore-aurite)

Și-ți soarbe-ncet cu-o sete liniștită
Precum o sugativă prea lihnită
Albastru-ți fund ce tămîiază
Întregul bulevard ca o sfîrleză.

(din Poésies)

☆

Paradis, acum m-am săturat
Clarviziunea ta m-a alungat

Frumosu-i dintr-o coastă făurit ?
Sînt mai bogat cu ce mi s-a răpit

De-aceea, Paradis, a trebuit
Să mușc din fructul cel oprit

Și-astfel securea îngerului blond
M-a prefăcut în vagabond

Ce doar din setea de progres
Transformă remușcările în vers

Căci îndrăznii greșeli atît de-nalte
Încît acestea nu-s greșeli — încalte

Și că zburînd din casă-n casă
Exilul meu îmi deveni mireasă.

(din Requiem)

Catafalc

Ciocniri de Scuturi și Coroane. Mările turniruri cu semnul vulturelui, în frunte. Ochiul crăpat al Prințului. Praful iscat de jupele cailor și ale damelor care leșină de dragoste.

Veacurile se izbesc zgomotos unele de altele în liniște în ciuda eșarfelor tricolore.

Catherine de Médicis dormea încremenită în picioare pe un catafalc de paji.

Iar Istoria Franței, bolnavă, întorcea paginile una după alta : cartea stătea deschisă pe genunchii ei.

(din Appogiatures)

Iertați-mi, muze...

Iertați-mi, Muze, -adînca mea revoltă ;
Trec printre clipe ostenite
Și nu mai vreau cerneala ce-o recoltă
O inimă ucisă de nouă mări cuțite.

Cu spini aprinși iubirea mi-o-ncununați
din plin —
Oare curînd îi voi vedea sub hume ?

Căci numai voi, o, Muze, puteți opri
un chin
Ce mi l-a dat destinul cînd m-am ivit
pe lume.

(din Clair-Obscur)

În românește de
Constantin CRIȘAN

B. TRAVEN

PRIETENII

■ *Cariera literară a lui B. Traven (născut în 1890 la Chicago) a început în 1925 prin publicarea cîtorva povestiri și schițe în cotidianul berlinez „Vorwärts", prezentate ca reflex al „amarelor experiențe personale ale autorului". În octombrie 1925, B. Traven, încă necunoscut, a fost solicitat de Guilde Gutenberg din Germania, pentru publicarea romanului* The Death Ship. *Editorul i-a cerut romancierului o schiță autobiografică și fotografii destinate publicării. Traven a respins categoric propunerea, spunînd : „Povestea vieții mele n-ar decepționa cititorii, dar ea nu mă interesează decît pe mine", atitudine de la care nu s-a abătut pînă la moarte.*

Romanul a fost urmat în numai cinci ani de alte nouă, traduse în mai multe limbi și continuînd a fi reeditate și azi. Prietenii *face parte din volumul de nuvele* The Night Visitor and Other Stories (Vizitatorul nocturn și alte povestiri).

ÎNTR-O zi, la începutul după amiezii, proprietarul francez al unui restaurant de pe strada Bolivar, din Mexico, zări un ciine negru, de statură mijlocie, stînd pe trotuar lîngă ușa deschisă a localului său. Privindu-l pe francez cu ochii lui cafenii, a căror blîndețe exprima dorința de prietenie, ciinele avea aerul nevinovat, puțin tragi-comic, pe care îl întîlnim uneori la vagabonzii bătrîni care, orice li s-ar întîmpla, au totdeauna o replică hazlie, chiar dacă le tragi un picior sau le zvirli o găleată cu apă, ca să-i alungi din prag.

Francezul privi îndelung ciinele care, interpretînd în felul lui asta, dădu din coadă, aplecă într-o parte capul și-și deschise atît de caraghios botul încît ai fi jurat că zîmbește. Francezul nu se putu opri să surîdă și el și avu impresia ciudată că o rază din soarele auriu ce strălucea pe boltă îi încălzea inima.

Dînd din coadă, ciinele se ridică, se apropie ușor de ușă și se așeză din nou.

Francezul nu rezistă discreției acestui ciine vagabond și înfometat. Cum o chelneriță tocmai trecea pe lîngă el, ducînd la bucătărie o farfurie pe jumătate plină, el luă cotletul din care clientul mîncase doar puțin și, ținîndu-l între două degete, îl ridică în aer cu un gest îmbietor, îndemnînd ciinele, cu o mișcare a capului, să vină să-l ia. Ciinele, învîrtindu-și acum de zor coada, se apropie mai mult, dar tot fără să intre.

Francezul, mult mai interesat de ciine decît de clienții săi, își părăsi tejgheaua și se duse pînă la ușă. Ciinele luă cotletul mai mult cu delicatețe decît cu grabă, aruncă asupra omului o privire de recunoștință, se îndepărtă de ușă și se duse să se culce pe trotuar, unde mîncă cotletul cu placiditatea pe care ți-o dă doar o conștiință curată. După ce termină de mîncat, se ridică, se apropie de ușă și se așeză, așteptînd răbdător ca francezul să-l mai privească o dată, apoi începu să-și rotească din nou coada, părînd a zîmbi iar ; clătină din cap cu un aer satisfăcut, se întoarse și reveni spre restaurant.

Francezul crezu, firește, că, poate, ciinele spera că o să-i mai dea ceva. Dar cînd se apropie de ușă, ținînd o pulpă de pui în mînă, ciinele dispăruse. Omul conchise că, dacă venise a doua oară, era doar ca să-i spună, în felul său : *Merci beaucoup, Monsieur.*

Francezul uită repede incidentul, spunîndu-și că animalul era un ciine pribeag, ca atîția alții, mergînd din ușă în ușă ca să cerșească de la oamenii miloși ceva de mîncare. Totuși, a doua zi, la aceeași oră — cam pe la trei și jumătate — ciinele stătea în același loc, lîngă ușa deschisă. Francezul îi surise ca unei vechi cunoștințe, iar ciinele îi înapoie zîmbetul cu o expresie comică, ridicîndu-se în două labe și rotindu-și, fără întrerupere, coada.

Cu o mișcare a capului, francezul îl îmbie să intre, propunîndu-și să-i dea de mîncare lîngă tejgheaua lui. Dar, ciinele, cu toate că înțelesese foarte bine invitația, nu făcu decît cîțiva pași, apropiindu-se de ușă, fără să intre. Francezul își dădu seama că nu teama îl reținea, ci mai degrabă instinctul natural al ciinilor deștepți care își dau seama că într-un local ocupat de oameni ciinii vagabonzi n-au ce căuta.

Francezul îi adresă un gest amical, spre a-i da de înțeles că va trebui să aștepte cîteva minute. Ciinele păru că pricepe acest mesaj mut și se îndepărtă puțin de ușă, ca să nu deranjeze clienții care intrau și ieșeau. Se întinse pe trotuar, cu capul între labele din față și, cu ochii pe jumătate închiși, îl urmărea pe francez, care își servea clienții din fața tejghelei.

Peste cinci minute, cînd o chelneriță curăță o masă, francezul îi făcu cu ochiul și se apropie de el, luă din farfurie osul și-l duse ciinelui. Acesta îl luă cu delicatețe și, ca și în ajun, se duse să se așeze pe trotuar, spre a-l mînca în liniște, fără să se grăbească.

Amintindu-și de cele întîmplate cu o zi înainte, francezul se întreba ce va face acum ciinele. Ar fi pariat cu un client că, de astă dată, ciinele va veni pînă la ușă, să-i mulțumească dar, spre mirarea lui, îl văzu că se oprește în fața intrării restaurantului. El se prefăcu că nu l-a observat, ca să vadă cît timp ciinele va aștepta astfel. Trecură trei sau patru minute. Cînd francezul se hotărî în sfîrșit să-l privească, acesta se ridică, dădu din coadă, zîmbi, în felul lui, și plecă.

Din ziua aceea, francezul nu uita niciodată să-i oprească o bucată de carne apetisantă, iar ciinele venea în fiecare zi, la aceeași oră, ca și cum ar fi avut ceas. Așa s-au petrecut lucrurile timp de șase sau șapte săptămîni. De fapt, francezul ajunsese să socoată ciinele acela negru drept cel mai credincios client al lui și ca pe un fel de mascotă.

CU toate că acum ciinele era încrezător în prietenia sinceră a francezului, el nu-și schimba comportamentul. Nu intra niciodată în restaurant, oricît de mult ar fi stăruit prietenul lui s-o facă. Francezului i-ar fi plăcut să-l vadă instalîndu-se în apropierea restaurantului său, spre a-i îndepărta pe ceilalți ciini vagabonzi sau, pur și simplu, pentru plăcerea lui. Încetul cu încetul, ajunse să-l mîngîie sau să-i netezească ușor capul cu palma, în timp ce-i dădea să mănînce, avînd impresia că bietul ciine nu cunoscuse niciodată o astfel de manifestare de dragoste : cît timp omul își plimba mîna prin blana lui și-l mîngîia pe cap, el aștepta răbdător, cu bucata de carne în bot, și doar cînd francezul se înapoia la tejghea, se ducea să se întindă la locul lui obișnuit, ca să mănînce.

După ce termina, se apropia de ușă dînd din coadă, spunînd în felul său : *Merci beaucoup, Monsieur. A demain, même heure. Au revoir...*

Apoi, într-o zi, francezul se certă îngrozitor cu un client, căruia i se serviseră niște chifle și, mușcînd dintr-una, i se rupsese un dinte. Francezul o certă pe chelneriță, pe care o și concedie. Biata fată se refugie într-un colț și începu să plîngă, căci nu ea era de vină de cele întîmplate. Firește, ea ar fi trebuit să-și dea seama că chiflele erau vechi și tari ca piatra, dar tot atît de bine și clientul. Adevăratul vinovat era, în realitate, brutarul. Oricum, faptele se consumaseră.

Francezul, furios, telefonă brutarului, spunîndu-i că o să-i stilcească mutra, pomenindu-i ceva și de mamă-sa și amenințîndu-l că o să renunțe de aci înainte la serviciile lui. Brutarul replică și el prin cîteva cuvinte bine simțite, care ar fi făcut să se înroșească pînă și pereții văruiți ai unei biserici. Acest schimb de opinii pe cît de aprins, pe atît de personale, dură pînă ce francezul trînti receptorul în furcă cu atîta furie, că dacă inginerii companiei de telefoane n-ar fi prevăzut astfel de incidente și n-ar fi calculat cu grijă forța pe care ar putea-o dezlănțui un abonat mînios, aparatul s-ar fi sfărîmat în bucăți.

Roșu ca sfecla, cu vinele umflate pe tîmple, francezul se întoarse la tejghea și-și văzu prietenul, ciinele, stînd lîngă ușă : aștepta răbdător, mîncarea lui zilnică. Firește că acest animal nevinovat n-avea de unde ști de necazurile care îi fac pe restauratori să pară cu douăzeci de ani mai bătrîni decît sînt, dar văzîndu-l cum își agită coada, cu privirea aceea care părea că zîmbea, francezul, încă orbit de furie, el, care nu era deloc un om violent, luă una din chiflele acelea vechi și, fără să-și dea nici el seama ce face, zvîrli cu ea în ciine.

Ciinele văzuse gestul omului. I-ar fi fost ușor să evite chifla, dacă ar fi voit, căci era un ciine care hoinărea toată ziua pe străzi, deprins cu violențele, căruia i se întîmplase desigur de multe ori să fie bătut sau lovit cu pietre. I-ar fi fost de-ajuns să-și plece capul, dar nu făcu nici un gest. Nu se clinti din loc, ochii lui blînzi și prietenoși nu părăsiră chipul francezului ; primi lovitura fără nici un tremur.

Timp de cîteva clipe rămase locului, nemișcat ca și cum ar fi fost uimit nu de lovitură, cît de gestul pe care nu l-ar fi crezut cu putință. Chifla, după ce-l lovise între ochi, căzu în fața lui. El o privi o clipă cu un aer neîncrezător, apoi privirea i se ațintì din nou asupra francezului. Amîndoi păreau hipnotizați. În ochii ciinelui nu exista nici un repros, ci doar o profundă tristețe, tristețea unei ființe care ar fi crezut fără rezerve în prietenia sinceră a altuia și descoperea deodată că-i trădat, fără să știe de ce. Francezul, dîndu-și seama de ce făcuse, rămase năucit, ca și cum ar fi provocat moartea cuiva, din greșeală.

În fine, ciinele se sculă, își clătină capul, se întoarse și plecă.

Văzîndu-l dispărînd, francezul privi în jurul lui. Un client, stînd la tejghea, își înfipsese furculița în cotletul pe care tocmai i-l servise chelnerița. Cu un gest rapid, francezul luă bucata de carne din farfuria clientului uluit care, exclamînd scandalizat, sări de pe taburetul său, protestînd violent împotriva acestei insultătoare violări a dreptului constituțional al oricărui cetățean de a-și lua în liniște masa.

Ținînd cotletul între două degete, francezul se repezi afară. Văzu ciinele îndepărtîndu-se repede și începu să alerge după el, chemîndu-l și fluierîndu-l, fără să-i pese de trecătorii care se opreau spre a privi la nebunul care alerga după un ciine hoinar, cu un cotlet între degete. Dar curînd ciinele dispăru din fața francezului și el nu mai avu altă soluție decît să arunce carnea și să se întoarcă la restaurant.

Perdone me, senor, siento mucho, spuse el clientului care, între timp, se întorsese la tejghea și căruia i se servise un alt cotlet spre a-l calma. „Iertați-mă, dar cotletul acela nu era grozav și am voit să-l dau altcuiva care era mai înfometat decît dvs. Iertați-mă și comandați tot ce vă place în contul meu".

— *Caramba !* spuse clientul. Nu sînt supărat pe d-ta, astfel de lucruri nu se întîmplă în fiecare zi, nu-i așa ? De altfel, am și fost servit. Și fiindcă d-ta ești atît de amabil, am să iau o porție dublă de tartă, *okay ?*

— Cu multă plăcere, domnule... O porție dublă de tartă pentru domnul ! strigă el spre oficiu.

Francezul se învîrti prin sală, aranjînd scaunele și netezind fețele de masă, încercînd să se stăpînească. În cele din urmă, se apropie de chelnerița pe care o concediase, care continua să plîngă într-un colț.

— Uită tot ce ți-am spus, Betha, îi spuse. Ai să rămîi mai departe aici. Nu ești tu vinovată de ce s-a întîmplat. Într-o zi, o să-l omor pe brutarul ăsta, chiar dacă o să fiu împușcat. Ce m-a scos din fire e clientul ăsta care zbiera ca un măgar fiindcă și-a spart un dinte fals.

— Mulțumesc, patroane, spuse Bertha smiorcăindu-se. N-o să vă mai plîngeți niciodată de mine, v-o jur... Am o mamă și doi frățiori pe care eu îi întrețin și nu-i așa de ușor să-ți găsești de lucru într-un loc atît de bun ca ăsta, cu bacșișurile și...

— Taci, te rog, Bertha și treci de servește ! Ți-am spus doar că n-am să mai pomenesc niciodată de asta, așa că de ce mai insiști ?

— Voiam doar să vă mulțumesc..

Ea se întoarse spre un client nerăbdător, spunîndu-i : — „Da, da, d-le, v-am auzit ! Nu fiți atît de grăbit... Vă servesc îndată" !.

Spre a se consola, francezul își spuse că, a doua zi, ciinele se va întoarce cu siguranță. Nu putea renunța la mîncarea lui pentru o banală neînțelegere. În fond, lucruri de felul ăsta se întîmplă în fiece zi cam pretutindeni. Toți stăpînii își bat din cînd în cînd ciinii, cînd merită, și un ceas după aceea au uitat totul. Ciinii sînt credincioși și atașați de cei ce-i hrănesc și se îngrijesc de ei...

Totuși, nu se simțea deloc la largul său. În tot restul zilei, își aminti „zîmbetul ciinelui, care îi încălzise inima" ori de cîte ori îl vedea, și schimbarea lui de expresie cînd îl lovise cu chifla veche, ca și cum, în clipa aceea, ceva se frînsese între ei. Încerca să se convingă că, la urma urmei, ciinele nu era decît un banal ciine vagabond, o corcitură care își căuta hrana în lăzile de gunoi, fără vreo personalitate deosebită, căruia îi e deajuns să-i dai un os ca să ți-l faci prieten pentru totdeauna. „Ei, la naiba, își spuse el pînă la urmă, nu mă pot gîndi la altceva decît la haimanaua aia de ciine ? Nici nu știu măcar cum îl cheamă ! Nu merită să-mi bat atîta capul cu el"...

Totuși, a doua zi, de pe la ora trei, francezul ținea în mînă un cotlet crud de toată frumusețea, pe care se gîndea să-l dea ciinelui, și ca să-l ierte, și ca să se împace cu el.

La trei și jumătate precis, ciinele stătea la locul lui obișnuit, lîngă ușă. Inima francezului zvîcni de bucurie. „Știam eu că o să se întoarcă", își spuse. Și în același timp, simți o ușoară dezamăgire, constatînd că și ciinele ăsta era la fel ca toți ceilalți. L-ar fi voit altfel decît ceilalți, mai mîndru, mai deosebit. Era fericit că, totuși ciinele se întorsese, dovedindu-i astfel că nu intenționase niciodată să-l jignească ; își zise că, oricum, ciinii sînt așa cum sînt, și îi adresă un zîmbet larg de bun venit.

Ciinele nu se mișcă, nu dădu din coadă și nu „zîmbi", chiar cînd îl văzu pe francez că ia cotletul și i-l arată, invitîndu-l, cu o mișcare a capului, să vină să mănînce lîngă tejghea, ca și cum ar fi la el acasă. Francezul flutură cotletul, îmbiindu-l mereu să vină să-l ia. Ciinele își roti o clipă coada, apoi rămase nemișcat, ca și cum ar fi fost conștient de ce face. Atunci francezul se apropie de el și îi întinse cotletul.

Ciinele ridică ochii, dar nu se clinti din loc. Fără să-și piardă răbdarea, francezul puse osul pe trotuar, în fața labelor ciinelui, căruia îi mîngîie ușor capul. Acesta începu să dea din nou din coadă, aproape în mod imperceptibil, fără să-și dezlipească ochii de pe om.

Francezul, după ce-l mai mîngîie o dată, se întoarse la tejghea, așteptîndu-se ca, imediat, ciinele să ia cotletul și să se ducă să-l mănînce la locul lui obișnuit. Dar ciinele nu făcu nici o mișcare. Se mărgini să miroasă osul disprețuitor, îl mai privi încă o dată pe om, se ridică, se întoarse și plecă.

Francezul alergă afară, așa cum făcuse și cu o zi înainte, și văzu ciinele îndepărtîndu-se, fără să-și întoarcă măcar o dată privirea. Apoi dispăru printre trecători.

A doua zi, punctual ca totdeauna, ciinele stătea în același loc, privind în ochii prietenului său. Și, întocmai ca și în ajun, cînd francezul se apropie de el ținînd de astă dată în mînă un os mare de miel, ciinele nu-i acordă nici o atenție, mulțumindu-se doar să dea din coadă atunci cînd omul îi mîngîie capul și urechile. Apoi se sculă și, timp de o clipă, linse mîna francezului, după care, fără să miroasă măcar osul, plecă.

A fost ultima oară cînd francezul văzu ciinele, care nu mai veni pe la restaurant și pe care nimeni nu l-a mai revăzut vreodată prin împrejurimi.

Prezentare și traducere de
Paul B. Marian

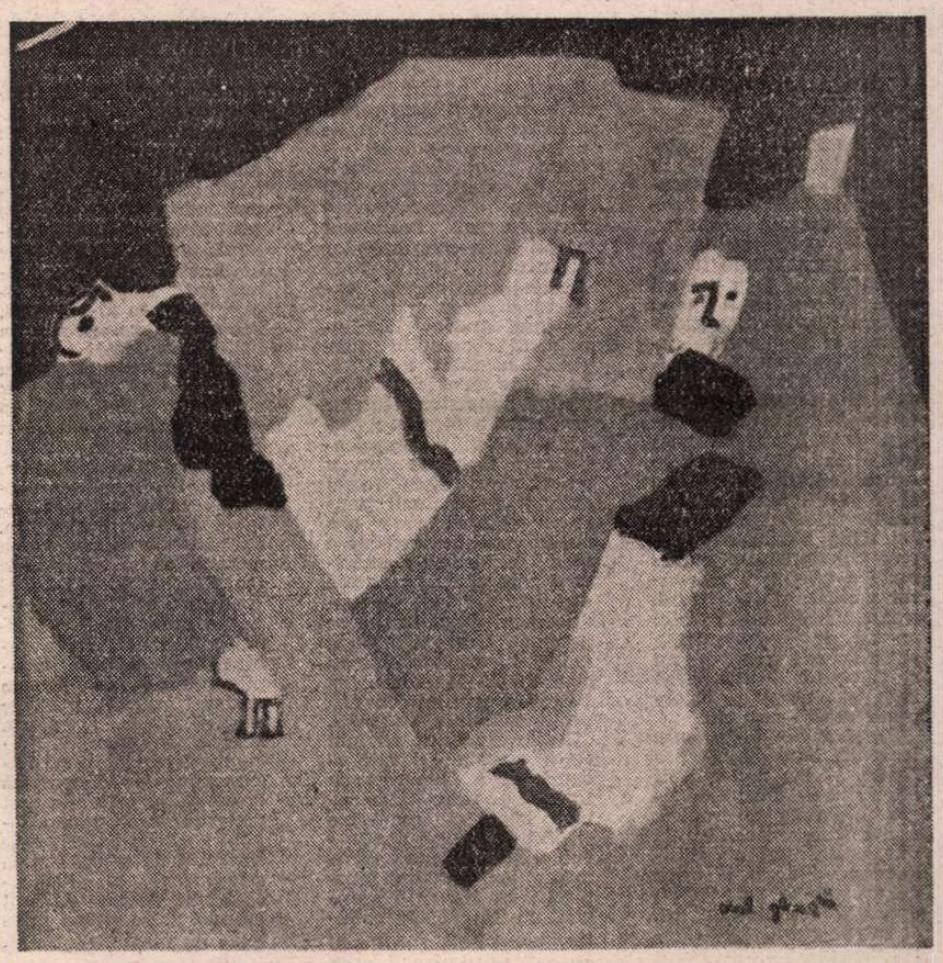

Pictură de VAL GHEORGHIU (din expoziția vernisată la Biblioteca Română din Paris)

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Manuel de Falla

● Sub titlul **Ultimii ani de viață ai lui Manuel de Falla**, muzicologul argentinian Jorge de Persia a scris o carte propunîndu-și ca, prin intermediul a sute de mărturii, fotografii, scrisori, documente, fragmente de partituri, să recompună perioada ultimilor ani, pe care compozitorul i-a petrecut în Argentina.

De o deosebită valoare — pentru istoria muzicii în genere — sînt transcrierile unor conversații avute de Manuel de Falla cu A. Rubinstein, Conchita Badia, Fernandez de los Rios, Juan José Castro, Carlos Guastavino. „Este realizată o foarte originală refacere a atmosferei lumii culturale argentiniene, a personalităților care au animat-o, a lumii creatorilor de frumos de la celebrul teatru Colon, acolo unde au fost interpretate cu un succes extraordinar cîteva dintre creațiile marelui compozitor". Cu ocazia lansării cărții, a fost deschisă și o expoziție dedicată lui de Falla la sediul cunoscutei edituri madrilene „Sociedad general de autores de Espagna" — aici fiind expuse alte cîteva sute de documente în mare parte inedite, fotografii, partituri, caiete de schițe, toate provenind din colecția familiei compozitorului. „Este vorba despre un adevărat eveniment cultural" — apreciază comentatorul agenției de presă EFE, subliniind interesul deosebit cu care a fost primită această biografie.

Cr. U.

Apariții editoriale

● Elie Wiesel, premiul Nobel pentru pace în 1986, a publicat în Ed. du Seuil un nou roman, **L'Oublié**. In editura Plon, Clarisse Nicoidski (în 1982 premiul cititoarelor revistei „Elle" pentru romanul **Couvre-feu**) semnează un impresionant volum biografic dedicat lui Modigliani, iar René-Victor Philes (Premiul Médicis 1965 pentru romanul **La rhubarbe** și premiul Fémina pentru **L'Imprecateur** în 1974) a publicat **La Médiatrice**, considerat ca marele succes de librărie al ultimelor săptămîni.

Adaptare scenică

● La două secole după publicarea sa, celebrul roman **Liaisons dangereuses** de Choderlos de Laclos, cunoaște un reviriment excepțional datorită unei suite de ecranizări și adaptări ce l-au readus în atenția generală a publicului larg. Anul trecut, un film realizat pe baza acestei cărți a avut un larg succes internațional, iar acum scriitorul Heiner Müller a scris o piesă de teatru reluînd principalele personaje și tema de bază a cărții. Piesa se numește **Cuartet** și este, de o lună, un mare succes la Nouveau Théâtre de Poche de la Geneva, regia aparținînd lui Hervé Loichemol, în rolurile principale figurînd Corinne Coderey și André Steiger.

Interviu cu Naghib Mahfuz

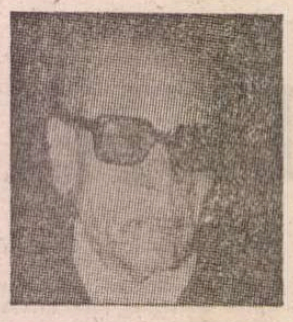

● Săptămînalul „Literaturnaia gazeta" publică în nr. 46 din 15 noiembrie a.c. un interviu acordat de scriitorul egiptean Naghib Mahfuz, laureat al Premiului Nobel pe 1988, corespondentului publicației la Cairo, Serghei Medvedko. În interviu sînt abordate o serie de probleme ale creației artistice, ale rolului scriitorului în societate.

Răspunzînd la întrebarea privind analogia care se face între romanul său **Băieții din cartierul nostru** și **Versetele satanice** de Salman Rushdy, ambele cărți dezavuate de autoritatea ecleziastică islamică, N. Mahfuz a precizat: „Sensul de bază al romanului meu rezidă în criticarea societății guvernate de inechitate... Prin opera mea, eu militez pentru dreptate socială... În ceea ce privește «cazul Rushdy», sînt împotriva poziției celor care cer ca Rushdy să fie pedepsit cu asprime... Nu trebuie atițate pasiunile, e mai bine ca obiectul disputei să fie analizat cu calm, pe bază de argumente." În legătură cu condițiile propice dezvoltării creației spirituale, N. Mahfuz a subliniat: „Libertatea de creație este un criteriu al democrației".

O biografie Cousteau

● Comandantul Cousteau — cum îi place să i se spună — a devenit, cu toate împotrivirile sale, eroul unei biografii, apărută de curînd în America. Văzînd că „zăgazurile au fost rupte", editura Ero Press va tipări traducerea franceză a biografiei cu foarte mare rapiditate, ca nu cumva să se răzgîndească proaspătul academician francez.

Nuvelele lui Williams

● În colecția „Romane străine" a editurii Robert Laffont a apărut ediția completă a nuvelelor scrise de Tennessee Williams, sub titlul **Toutes les Nouvelles**. Despre ele Gore Vidal afirma că: „aceste nuvele sînt adevăratele memorii ale lui Tennessee Williams. Tot ce i s-a întîmplat în viața reală sau imaginară se află în ele".

„Toți sînt bine"

● Așa se intitulează cel de al doilea lung metraj al regizorului italian Giuseppe Tornatore (primul film a fost **Cinema Paradiso**). Rolul principal este interpretat de Marcello Mastroianni. Din distribuție face parte și Salvatore Cascio, tînărul interpret al lui Totto copil din **Cinema Paradiso**.

Țara lui Faulkner

● O sută de fotografii de la începutul anilor '60, puțin după moartea lui Faulkner, dăruiesc privitorului și cititorului „Sudul profund", ținutul imaginar în care celebrul romancier a situat acțiunea cărților sale. Albumul realizat de Alain Desvergnes și tipărit la editura Marval se intitulează **Yoknapatawpha. Le pays de William Faulkner.**

Monografie

● Cu prilejul împlinirii, la 22 octombrie a.c., a 70 de ani de la nașterea scriitoarei Doris Lessing, editura Hoffmann und Campe a publicat un substanțial volum dedicat creației sale literare. După cum se știe, scriitoarea și-a petrecut tinerețea în Rhodesia, experiența acelor ani devenind o sursă de inspirație pentru romanele și povestirile sale, care surprind efectele psihologice ale conflictelor rasiale.

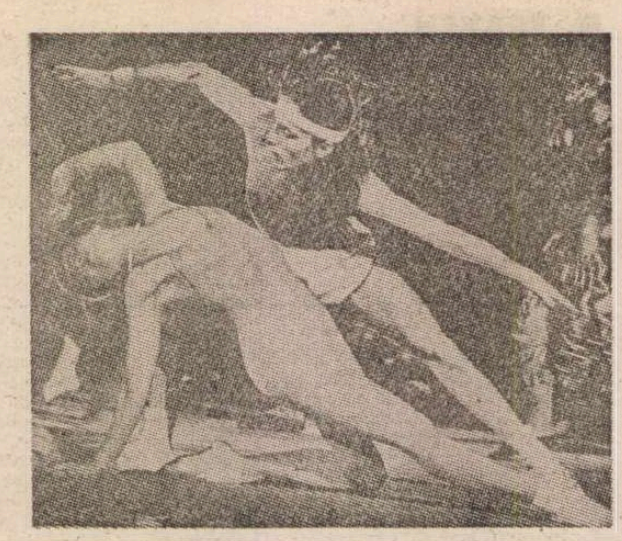

„Labirinturi"

● Acesta este titlul primei părți a spectacolului **Pragul viciilor** (pe muzică de Alfred Șnitke, în coregrafia lui Ghedrius Matkiavicius) prezentat pe scena Teatrului de dramă clasică din Moscova. Cea de-a doua parte, **Sunetul galben**, are la bază un libret al artistului Vasili Kandinsky, scris în 1912 și pus în scenă abia acum, împlinindu-se astfel visul lui Kandinsky de a îmbina pictura, dansul clasic și muzica. (În imagine, un moment din **Labirinturi**, în interpretarea soliștilor Tatiana Borisova și Serghei Sevțov).

„Paznicul"

● Este una din primele comedii ale lui Harold Pinter, încă marcat de admirația sa pentru Beckett. Piesa abordează tema incomunicabilității, iar personajul interpretat de Jacques Dufilho (în imagine) la „Théâtre de l'Oeuvre" din Paris, odată cu îmbătrînirea sa, a căpătat singularitate și amploare. După cum apreciază cronicarul revistei „Le Point", „actorul, cvasi stăpîn pe joc, este absolut fabulos. Arțăgos, șiret, patetic, fragil și furios, odios și emoționant, dezarmat și feroce, el dă strălucire rolului, creînd încă de la apariția sa surprindere și fascinație. Îi uiți pe ceilalți actori. El este teatrul-însuși, și cine nu l-a văzut pe Jacques Dufilho în **Paznicul** nu știe pînă unde poate merge actorul, în plină libertate a invenției, în visul său uluitor!"

Premiul Pușkin

● Scriitorul sovietic Andrei Bitov este primul laureat al Premiului Pușkin, instituit anul acesta de către Fundația F.F.S. (Hamburg, R.F.G.). Lui A. Bitov i s-a decernat premiul pentru romanul **Casa Pușkin**. Fundația F.F.S. a fost înființată în 1931 de dr. Alfred Töpfer, avînd ca obiectiv de bază sprijinirea luptei pentru ocrotirea mediului înconjurător și a monumentelor de arhitectură și urbanistică. Ceremonia, în cadrul căreia lui A. Bitov i se vor remite premiul, medalia și diploma de laureat, va avea loc la Moscova în martie 1990, cu participarea dr. A. Töpfer (în vîrstă de 95 de ani) și a membrilor juriului.

Jubileu Djami

● Scriitori, critici și orientaliști sovietici, precum și oaspeți din India, Iran, Afganistan, Pakistan, R. S. Cehoslovacă, R. D. Germană au luat parte la manifestările jubiliare consacrate celei de-a 575-a aniversări a nașterii marelui poet și iluminist persan Abdurrahman Djami (1414—1492). Adunarea solemnă s-a ținut în Sala Coloanelor a Casei Sindicatelor din Moscova, sub președinția scriitorului I. Vercenko, secretar al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S. Adunarea a fost urmată de un concert dat de cunoscuți maeștri ai artei. O solemnitate similară dedicată marelui poet, gînditor și savant-enciclopedist a avut loc și în orașul Dușanbe.

Stephen Singular : „Omorît de vorbărie"

(William Morrow, New York, 1987)

■ Dacă n-ar mai exista bande neonaziste în America, Alan Berg, animator de convorbiri radiodifuzate din Denver, ar trăi, poate, și astăzi. A fost împușcat la 18 iunie 1984, în fața casei sale, în momentul cînd cobora din mașină. Conducea, la un post de radio local, discuții libere, în cursul cărora răspundea ascultătorilor care îi telefonau, chema el însuși la telefon persoane implicate în actualitate sau altminteri interesante și avea un foarte mare public fidel, emisiunea lui fiind cotată ca cea mai populară din regiune. Nu era un interlocutor comod: rău de gură, ironic, dur, nu avea nici un fel de menajamente pentru extremiști și nu se ferea să contrazică, să irite, să dea și să determine replici brutale.

Stephen Singular, care lucrează la un ziar din Denver, i-a reconstituit biografia — destul de agitată, dar nu anacronică, socialmente morbidă și una peste alta incredibilă, cum sînt viețile celor ce au pus la cale și au executat asasinarea lui.

Întemeietorul și liderul bandei naziste care l-a asasinat pe Berg se numea Robert Jay Mathews, s-a născut în 1953 în Arizona și încă din adolescență era mînat de o frenezie rasistă literalmente paranoică. Fascinat de elucubrațiile lui William Pierce, fost membru al Partidului nazist american, inițiator el însuși al Noii alianțe (asociație de același calibru) și autor, sub pseudonimul Andrew MacDonald, al romanului fantezist **Jurnalul lui Turner**, care descria războiul purtat împotriva Statelor Unite de o formație fascistă intitulată Organizația care începuse prin a omorî negri, evrei, femei albe și intelectuali pentru a purifica „rasa" și a sfîrșit prin masacrarea a 60 de milioane de americani prin atacuri cu arme atomice. Nucleul de conducere al Organizației se numea Ordinul. După modelul Ordinului au constituit Mathews și Pierce, împreună cu alți șapte indivizi dezaxați, „Ordinul" lor, cu scopul de a recruta și alți adepți, de a face rost de fonduri prin jefuirea unor bănci și magazine și de a-și începe apoi șirul crimelor, lista victimelor lor viitoare începînd cu Henry Kissinger, cu David Rockefeller, președintele Băncii Chase Manhattan, și cu conducătorii celor trei rețele principale de televiziune.

Au urmat episoade din ce în ce mai sordide: tipărirea de bani falși, tîlhării de mai mică sau mai mare anvergură cu sau fără victime omenești, atentate cu bombe în cinematografe, uciderea unui complice, Walter West, la 27 mai 1984, într-o pădure, pentru a pedepsi anticipat un trădător potențial și pentru a-i lega mai strîns pe ceilalți complotiști și, în sfîrșit, uciderea lui Alan Berg.

„Ordinul" se extinsese, membrii lui conduceau acum o organizație intitulată Bruders Schweigen, Frăția tăcută, cu nume german ca și saluturile lor secrete, de pildă 88 (pentru Heil Hitler, H fiind a opta literă a alfabetului), mai fiecare recrut dispunea de o panoplie proprie de relicve naziste (imense portrete ale lui Hitler, steaguri, zvastici, însemne SS, maculatură rasistă etc), discursurile lor deveniseră demențiale, acțiunile tot mai murdare. Aveau legături și cu alte bande similare, de pildă Națiunile ariene, și își făcuseră rost de un adevărat arsenal și de cîteva milioane de dolari, în totalitate furați. Stephen Singular prezintă pe scurt jalnicele lor biografii din care reiese că erau, fiecare în felul lui, declasați, inadaptabili.

După asasinarea lui Alan Berg, cînd F.B.I.-ul a dat de urmele întregii conspirații, Robert Jay Mathews s-a baricadat în casă și a tras pînă la ultimul glonte în cei ce o înconjuraseră, pierind pînă la urmă el însuși în casa în flăcări. Alții s-au grăbit să-și denunțe complicii în speranța că vor scăpa ei înșiși de pedeapsă. A urmat un proces lung și complicat: 113 zile, 370 de martori, 1 500 de probe prezentate tribunalului. Nu un proces de crimă. Pentru ca unul dintre participanții la asasinat să fie condamnat (ar fi fost condamnat la moarte) ar fi fost necesar să se promită impunitatea altui criminal care ar fi depus mărturie împotriva lui. Tribunalul a preferat să-i judece pe toți în baza legislației împotriva „racketeer"-ingului, constituirea în bande de gangsteri. În felul acesta, zece indivizi au fost condamnați la termene de cîte 40, 60 sau 100 de ani de închisoare.

Cei rămași în libertate — din fericire doar o mînă de rătăciți — își continuă isprăvile.

AL. O.

N. IONIȚĂ

Verba volant ?

(Euripide, **Temenidae**)

Michelangelo pe micul ecran

● Jerry London, realizatorul serialului de mare succes **Shôgun**, inspirat din cartea cu același titlu de James Clavel, a început să lucreze, în Italia, la un nou serial, consacrat lui Michelangelo. Serialul va avea trei episoade cu o durată totală de 4 ore și jumătate. În rolul titular — tînărul actor englez Mark Frankel (în imagine). Autorul scenariului este Vincenzo Labella, care a lucrat cu Zefirelli la pelicula **Isus din Nazareth.**

Premiera

● Primul film artistic de lung metraj din Etiopia a fost prezentat recent în premieră la Adis Abeba. Filmul se numește **Behivat Zuria** (viața omului) și este realizat în întregime de etiopieni. Regizorul este B. Shirba, născut în anul 1953.

Ecranizare

● Regizorul Ettore Scola se va reîntîlni cu Massimo Troisi, interpretul său din **Ce oră este ?**, prezentat la Festivalul de la Veneția, cu prilejul realizării unui nou **Căpitan Fracasse**, după romanul lui Théophile Gautier. Turnarea filmului a început în luna noiembrie, avînd-o în distribuție și pe actrița Julie Delpy.

Claudio Abbado și „Viena modernă"

● Claudio Abbado este de doi ani directorul general al muzicii din capitala Austriei. După un turneu strălucit în Japonia, la pupitrul Operei Naționale, Claudio Abbado — despre care se spune că va fi succesorul lui Karajan la Filarmonica din Berlinul de vest — a declarat publicației „Vienne, scène d'hiver" : „La Viena mi-am făcut studiile cu Hans Swarowsky care nu m-a învățat numai muzică — prin el i-am descoperit pe Strauss, Webern, Schönberg, Berg — ci m-a inițiat în tainele literaturii și picturii vieneze. Din 1965 am lucrat în fiecare an cu Filarmonica iar din 1984 am dirijat cu regularitate spectacole ale Operei, pînă cînd am devenit director muzical și m-am stabilit la Viena". Festivalul internațional „Viena modernă" a fost creat de Abbado în 1988, avînd un mare răsunet în lumea muzicală. Anul acesta în repertoriul festivalului sînt incluși compozitori pe care marele public îi cunoaște mai puțin, deși sînt foarte

buni : austriacul Friedrich Cerha, vest germanul Karl Heinz Stockhausen, sovietica Sofia Gubaidulina. Au fost incluși în program și trei compozitori tineri, austriecii Herbert Willi și Karlheinz Essl și elvețianul Beat Furrer. Festivalul se desfășoară în întreaga lună noiembrie și în primele zile ale lui decembrie. (În imagine, Abbado la o repetiție).

John Huston

● În colecția „Rouge et noir" a editurii Pygmalion a apărut volumul **John Huston**, o autobiografie revelatoare a cunoscutului regizor cinematografic. Reunind amintiri pe care le „spune" cu un simț ascuțit al pitorescului, cu sinceritate, cu umorul caustic care îl caracterizează, Huston le alătură portretelor „profesionale" în care își realiza filmele. Începînd cu **Vulturul maltez** lista filmelor, în număr de patruzeci, cuprinde printre altele **Comoara din Sierra Madre, Regina Africană, Moulin Rouge**, în care au jucat actori cu Humphrey Bogart, Katherine Hepburn, Elisabeth Taylor, Marilyn Monroe, Clark Gable și chiar John Huston în roluri episodice. Volumul este ilustrat cu numeroase imagini din filme.

Centenar Pasternak

● Printr-o hotărîre a secretariatului conducerii Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., a fost instituită Comisia Jubiliară Unională pentru pregătirea sărbătoririi a 100 de ani de la nașterea marelui poet și romancier Boris Pasternak (1890—1960), laureat al Premiului Nobel pe 1958. Președinte al Comisiei este poetul Andrei Voznesenski, iar vicepreședinți — S. S. Lesnevski, E. B. Pasternak și L. A. Ozerov. Comisia cuprinde alți 135 de scriitori și critici, oameni de artă și cultură.

Pictură de Val Gheorghiu la Paris

Meridiane

■ ÎN contextul preocupării vizînd cunoașterea artei, culturii și spiritualității românești în spațiul cultural francez, Biblioteca Română din Paris propune, la acest sfîrșit de an, o consistentă expoziție Val Gheorghiu, mini retrospectivă a creației artistului din ultimii cinci ani.

Este primul contact al pictorului român cu mediul artistic parizian și ne grăbim să spunem, în urma consumării vernisajului și a înregistrării primelor ecouri, că această premieră a reprezentat o confirmare — dorit certă, desigur, dar interogativ așteptată — a calității valorii și — deja — permanenței creatorului ieșean.

Spațiul generos al Bibliotecii Române — Val Gheorghiu expune treizeci și trei de pînze aerisit și inteligent expuse — a permis numerosului public prezent la vernisaj, precum și vizitatorilor din decada ulterioară, să ia contact cu acest univers deschis al autorului „Zburătorilor" și „Călătorilor", univers propus ca atare de artist încă de la afirmare, un univers favorabil meditației asupra picturii în general.

Pentru că, prin programul ei estetic, această pictură pune mereu în discuție raportul atît de problematic dintre real și imaginar, doza, procentul de interferare a obiectului în procesul de interpretare, de transpunere, de **impunere a acestuia** ca semn, ca semnificație.

Ansamblul de pînze aflat acum pe simeza Bibliotecii Române din Paris se oferă, așadar, ca eșantion probant în tentativa artistului de a-și susține, în continuare, demersul încărcat de multiple intenții. Intenții care, însă, se subordonează crezului dominant, acela de a face din pictură un spațiu prioritar al imaginii, imaginea ca remediu împotriva urîtului, a dizarmonicului. Și pentru ca acest demers să capete pregnanță și autoritate, artistul își pune în slujba sa dotația cea mai incontestabilă, cea unanim recunoscută, colorismul.

Compozițiile lui Val Gheorghiu se adună într-un recital coloristic de o originalitate netă, juxtapunere de pete aparent șocante din punctul de vedere al codului tradițional, dar, pînă la urmă, convingător rezonabile și, nu în ultimă instanță, plăcute.

Pot fi depistate, cu un ochi atent, preluările din fresca moldovenească, ce i-au marcat de timpuriu demersul, dar totul se înfățișează în lumina unei modernități asumate, neșocante, întelente, în virtutea căreia formele, culorile tind către o armonie odihnitoare, deși nu ferită de un anume fior metafizic ce-i și conferă nota de implicare într-o lume problematizată, marcată de frisoane și de tensiuni.

Dualitatea tematică, zborurile libere, neconstrînse, ale personajelor vag funambulești, dar și setea acestora de peregrinare cînd ating pămîntul, răspund, întrucîtva, dualității ca intenție estetică: balansul între real și imaginar, interferarea pînă la urmă a ambelor sensuri într-o simbolică nu lipsită de ascunzișuri, dar propusă cu franchețe acceptării **jocului.** Jocul ca imaginație neconstrînsă, ca eliberare de poncife, ca serenitate.

De altfel, textul-pretext al pictorului însuși din catalogul expoziției definește, într-un ton amuzant metaforic, dinamica acestei arte, pe cît de însetate de real, pe atît de dispuse a se **juca**, șăgalnic, cu realul: „Sub arcul imaginației, totul este posibil. Iată dovada, dacă vreți, și în aceste imagini, ieșite dintr-un moment fericit pentru mine, în care gîndul hoinărind în libertate s-a oprit dintr-o dată acolo unde s-a născut, cu o clipă mai înainte, un miez de sens: zborul. Zborul ca pretext de a propune forme și pete noi de culoare... Aceste forme și pete de culoare seamănă oare ele cu realitatea? Trebuie să semene?".

Intuind parcă disponibilitățile unui public atît de avizat ca cel parizian, Val Gheorghiu a efectuat în atelierul său ieșean acea selecție de pînze care să problematizeze această asistență nouă, dar s-o și bine dispună.

Ceea ce, bănuim, a reușit.

Constantin Pavel

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

Întrebări și răspunsuri finale

Fellini împreună cu Giulietta Masina

— În general, care sînt, pentru tine, problemele posibile în faza care urmează filmărilor propriu-zise ?

— Ce plăcere ai avea lucrînd fără probleme ? Fiecare etapă a realizării unui film are dificultăți, surprize. A le depăși sau a încerca să le folosești face parte din muncă. Dublajul, pentru mine, este o fază care mă preocupă mai mult : mi se întîmplă să rescriu din nou dialogurile, modul meu de a filma nu-mi permite să folosesc nici măcar un metru de bandă sonoră originală... Este ca o refacere a filmului : de data asta urmărind necesitățile povestirii sonore, prezentînd uneori probleme de exprimare tot atît de importante ca imaginea.

O altă fază foarte delicată e montajul. Dacă în timpul filmărilor nu sînt niciodată tulburat de vizitele prietenilor sau ale cunoștințelor sau, cum a devenit un obicei, de clase școlare cu toată gălăgia lor (comentariile nu mă deranjează, dimpotrivă, mi se par stimulate de acea parte a mea de histrion, de saltimbanc), în schimb, nu tolerez nici o prezență în cămăruța de montaj, cu excepția, evident, a monteurului cu asistenții săi. Trebuie să fiu singur. Este etapa în care filmul începe să se vadă așa cum va fi. De parcă dr. Frankenstein face să se ridice spre cerul furtunos brancarda cu monstrul format din diferite piese anatomice, înainte de a-i insufla viața prin descărcarea tunătoare a butoiului. La montaj filmul începe să respire, să se miște, să mă privească fix.

— Înainte de a-ți trimite filmul la festivalul de la Veneția, ai avut posibilitatea să-l vezi în mai multe reprize. L-ai îndreptat, retușat, lustruit, în toate amănuntele, sau, cum se întîmplă de obicei, ți l-au smuls din mîini ?

— Odată filmul terminat — am avut ocazia s-o spun adesea — ar fi de dorit să treacă cel puțin o lună fără să-l vezi, să te gîndești la el, să vorbești despre el, pentru a-ți da posibilitatea să capeți o viziune mai senină, mai puțin condiționată de grabă. Asta nu se întîmplă niciodată. Cu *E la nave va* a fost ca de obicei. După montaj am făcut o primă proiecție, cu o bandă sonoră plină de vocea mea, de strigăte, de sugestii...

De obicei, la asemenea proiecții, după ce s-a stins lumina și s-a potrivit sunetul, îi las pe cei doi-trei prieteni pe care i-am invitat (mereu aceiași, avînd încredere în ei și știind că, oricum, îmi vor spune că le-a plăcut) și plec să cotrobăi în cabina de proiecție, adică să pălăvrăgesc cu proiecționiștii, aruncînd din timp în timp cîte un ochi în sală, pîndind, ca din întîmplare, filmul care acolo, foarte departe, pe ecran, începe să-și exercite meseria de seducător. Sau, în timp ce proiecția continuă, ies ; ducîndu-mă să mă așez pe treptele sălii de la Cinecittà, adulmecat de la distanță de haita cîinilor care noaptea devine stăpîna studioului...

— Ai manifestat întotdeauna o aversiune pentru ceremoniile mondene. Și totuși te-ai dus la Veneția. N-o să-mi spui că ai fost obligat.

— Să spunem adevărul : toți știu foarte bine, vrem să mergem la Festival, chiar și acei confrați care altădată, inconsecvenți, contestau Veneția, grăbindu-se să alerge la Cannes în ținută de gală.

Există, într-adevăr, un risc, ca în orice împrejurare în care se desfășoară un ritual competitiv. În fond, chiar faptul de a nu participa comportă un risc. În plus, dacă producătorul e mulțumit, distribuitorul la fel, actorii și actrițele strălucitori, de ce să le strici cheful ? Directorii festivalului dau în brînci să te asigure că nu vei înfrunta nici un pericol fiindcă ești în afară de concurs ; se pare că e mai de bun gust să prezinți filmul în afara concursului cînd ai atins o anumită virstă ; bombănelile mele care lasă să se înțeleagă că aș fi dispus să concurez, părîndu-mi-se mult mai elegant, sînt atribuite umorului meu. Adevărul e că dacă mi s-ar garanta premiul aș merge bucuros la concurs. Festivalul care va inaugura obiceiul de a acorda filmelor celor mai deosebite un cec important va deveni cel mai mare din lume.

Am realizat în jur de douăzeci de filme, ei bine, este a douăzecea oară că am fost invitat la un festival. Experiența ar fi trebuit să mă facă puțin mai sceptic, puțin mai destins : trebuie să mărturisesc că este întotdeauna atîtător pentru mine, că sînt întotdeauna puțin tulburat ; sosirea la Lido în șalupă cu motor sau pe Croazetă în Mercedes cu aer condiționat, drapelele tuturor țărilor lumii fluturînd la palatul în care se desfășoară proiecțiile, du-te-vino-ul frenetic și inutil, mereu asudînd, trimișii speciali la lucru, în holurile marilor hoteluri, întîlnirea cu inevitabilul producător cu accent exotic, îmbrăcat de sus pînă jos în alb, cu fața verde-oliv care ne invită să realizăm un film la El Badush, El Badush fiind pentru dumneavoastră orașul ideal, conferințele de presă...

— Ei da, conferințele de presă. Mi se pare că nu îți plac deloc. Și totuși fac parte din meserie.

— A fi blocat în spatele unei mese, la orele două după-masă, în luna august, cu trei-patru microfoane sub nas — am amintit adesea — numai pentru a explica de ce în filmul meu este un rinocer, nu este situația preferată. Sînt cuprins de o indispoziție de neînvins dacă trebuie să sporovăiesc despre ce întreprind.

Mi s-a întîmplat să încerc a evita conferința de presă ; s-a interpretat drept aroganță, impolitețe, chiar prietenii au fost prost impresionați : nu era decît timiditate, simț al măsurii, dorința de a nu plictisi... Mi-ar place o conferință de presă tăcută : să ne privim, să ne surîdem, să ne adresăm mici gesturi de prietenie, să facem chiar schimb de cadouri, fără însă să scoatem vreo vorbă, după care fiecare să-și vadă de treburile sale.

— Revăzînd filmul la Veneția ai avut o altfel de emoție decît cea la care te așteptai ?

— Sînt obligat să repet lucruri pe care le-am mai spus. Este o rînduială crudă, a obliga autorul să asiste la mestecarea, la înghițirea filmului său de stomacul unei săli imense. Filmul pe ecran are o respirație proprie, dar se întîmplă ca publicul să respire cu totul altfel, nu este sincronic, inimile pierzîndu-și contactul cu realitatea bat aritmic, iar denivelarea, asincronismul trece prin corpul nostru, ne dezechilibrează, nu ne simțim în largul nostru, sîntem bolnavi, ne sfîșie.

Cum să eviți tortura cînd, pe deasupra, ești așezat alături de un ministru, de o femeie frumoasă, de doge, și nu o poți șterge ? Închid ochii și încerc să-mi amintesc trecute vicisitudini, întîlniri plăcute, aventuri atrăgătoare...

Din timp în timp întredeschid cîte un ochi și-mi privesc filmul întristîndu-mă puțin, abandonat sorții sale, în fața a mii de ochi care-l privesc în felul lor. Și-n ochii mei, se întîmplă uneori ca filmele să pară diferite. Depinde de orașul în care le vezi, de cinematograf, de cei care sînt acolo. Filmele sînt instabile, schimbătoare, au umori. După locurile, orașele, anotimpurile în care le vedem...

— Iată-ne din nou la bătrînețe. Vrei să încheiem interviul acolo unde l-am început ? Fellini la optzeci de ani. Fellini la nouăzeci de ani... Cum te vezi ? Cum te vei programa, ca să spun așa ?

— Memoria. Se duce. Numele oamenilor, uneori chiar unele cuvinte, întîmpin toate greutățile din lume ca să le găsesc. Acum multă vreme mă gîndeam că la bătrînețe voi citi cărțile care mă așteaptă credincioase, că voi căsca gura prin muzeele pe care nu le-am vizitat niciodată, India, Tibet. Am un prieten la Benares, ne scriem adesea, odată mi-a spus că prin puterea gîndului a reușit să-mi materializeze dublul meu în grădina casei sale. Miracolul mi-a tăiat orice elan de a-l vizita. Mă consolez gîndindu-mă la marii bătrîni de care vorbește Simone de Beauvoir în cartea sa atît de frumoasă ; am citit și recitit paginile consacrate lui Tolstoi, Verdi, Victor Hugo. Sperăm să găsesc unele asemănări. Nu există nimic...

— Ultima întrebare : ce mai ai de spus într-un viitor film ?

— Nu știu. După atîția morți și înmormîntări, după toate, după atîtea satisfacții adunate din dărîmături și ruine mi-ar place să mulțumesc anumite persoane, în mare majoritate femei, care, după fiecare din filmele mele, cu o înfățișare timid-dezamăgită, cu o voce plină de speranță mi-au repetat mereu : „De ce nu faceți niciodată o frumoasă poveste de dragoste?".

Adaptare și traducere de
Andriana Fianu

„Cultură și societate în Europa“

ÎN cel mult trei sferturi de oră, poți traversa Ludwigsburgul de la debarcaderul de pe Neckar, la poalele unor dealuri calme, cu vii și cu pîlcuri de tei, pînă la autostrada Stuttgart-Heilbronn. Un orășel care s-a ivit aici, unde coboară ultimele clinuri ale Jurei Suabe, în urmă cu aproape trei sute de ani, cînd ducele Eberhard Ludwig de Württemberg a ridicat, la numai 15 kilometri de Stuttgart, un castel de vînătoare. Dacă pornești din preajma parcului care înconjoară clădirea — de un baroc tipic zonei Rinului superior — și mergi spre marginea orașului, îți poți da seama de istoria creșterii acestei așezări de-a lungul străzilor căreia se mai văd arbori (marcați cu tăbliță de alamă) rămași din pădurile ce se întindeau aici înainte să se fi pus prima piatră a castelului.

În jurul castelului, un prim crec, care ilustrează, cu un fel de sfială a proporțiilor, diversitatea soluțiilor barocului și clasicismului. Către marginea cercului, acolo de unde începe zona severelor fațade ale secolului al XIV-lea, pe Gartenstrasse, e și casa în care a stat o vreme Schiller — azi bibliotecă. Mai către margine, cercul Jugendstilului, cu ornamente de beton și cu o feronerie pe care le regăsești, nu o dată, în albumele consacrate acestei perioade ce nu a avut, de altminteri, în acest colț al Germaniei, o înflorire comparabilă cu aceea din Berlin, din Saxonia, din Bavaria sau de pe Rinul Mijlociu. Prima jumătate a secolului al XX-lea cuprinde ultimul cerc, cel pe care îl întretaie cîteodată, spre gara orașului și, în partea cealaltă, spre stadion, colinele cu vii și cu tei. Ai spune că stilurile din ultimii 40—50 de ani nu au mai găsit loc în afara vechiului Ludwigsburg și, de aceea, s-au strecurat pe unde au putut, pe teritoriul celorlalte epoci și au pus cîte un accent de metal și de sticlă în zonele cu vaste grădini (mai ales cu cana-indica și cu mușcate) și ziduri vopsite în culori pastelate — roz și galben și verde.

De altminteri, chiar și în zilele cenușii, cu burniță, de la sfîrșitul lui octombrie, orașul se înfățișa surprinzător de colorat, învăluit într-o ceață ușoară, transparentă. Ceea ce ți se pare remarcabil e că, spre deosebire de alte orașe aflate în apropierea imediată a unui centru economic și cultural puternic, Ludwigsburgul nu a rămas o periferie a Stuttgart-ului ; viața lui artistică e intensă, iar în ceea ce privește industria și comerțul, datele statistice publicate anul trecut îl prezintă ca pe unul dintre orașele cu venitul cel mai mare pentru fiecare familie din întreaga Republică Federală.

La recepția micului hotel „Favorit“ (mai curînd o liniștită pensiune de familie, foarte curată și îngrijită), încadrat într-o ramă cam pretențioasă, atrage atenția un facsimil : un fragment dintr-o scrisoare a lui Leopold Mozart, venit aici, în 1763, cu fiul lui care a dat un concert — firește, la castel : „Ludwigsburgul e un loc cu totul deosebit“. E, de fapt, un fel de naivă mîndrie provincială în gestul edililor care au așezat plăci comemorative și pe casa unde Schiller a compus **Wallenstein**, și pe cele unde au locuit Schubert, Mörike sau Vischer (ceea ce mi s-a părut firesc), dar și pe acelea unde Napoleaon sau de Gaulle au stat — nu mai mult de o zi sau două — în timpul unei vizite aici, în orașul pe care localnicii îl numesc „un Versailles al Suabiei“ (tot așa cum la Potsdam ți se vorbește despre „Versailles-ul Prusiei“ sau, la Pillnitz, despre „Versailles-ul Saxoniei“).

Castelul lui Eberhard Ludwig — o piesă barocă de un gust, evident, discutabil ; mai ales că urmașii ambițiosului duce (pe care istoria Württembergului îl amintește în primul rînd pentru „hedonismul comportării sale“) au completat clădirea, fiecare după puterea sau dărnicia lui, adăugînd cîte un corp a cărui legătură cu construcția originară e destul de aproximativă.

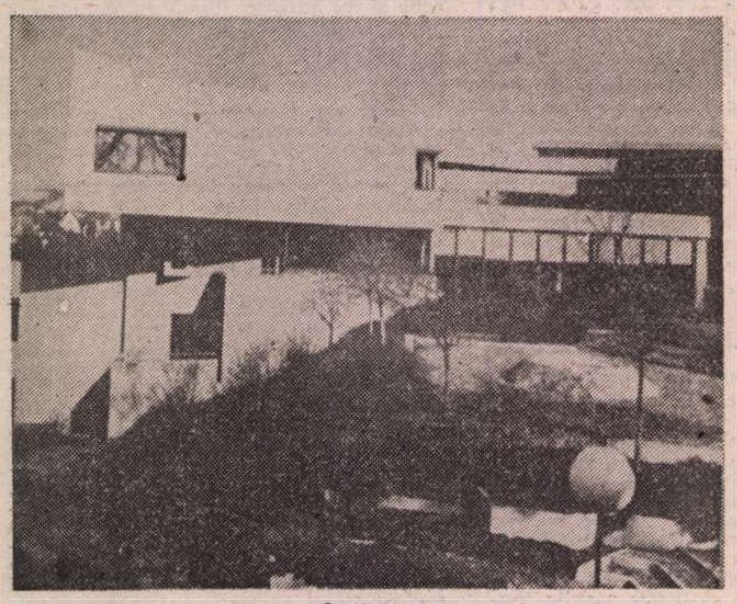

Clădirea arhivelor literaturii germane

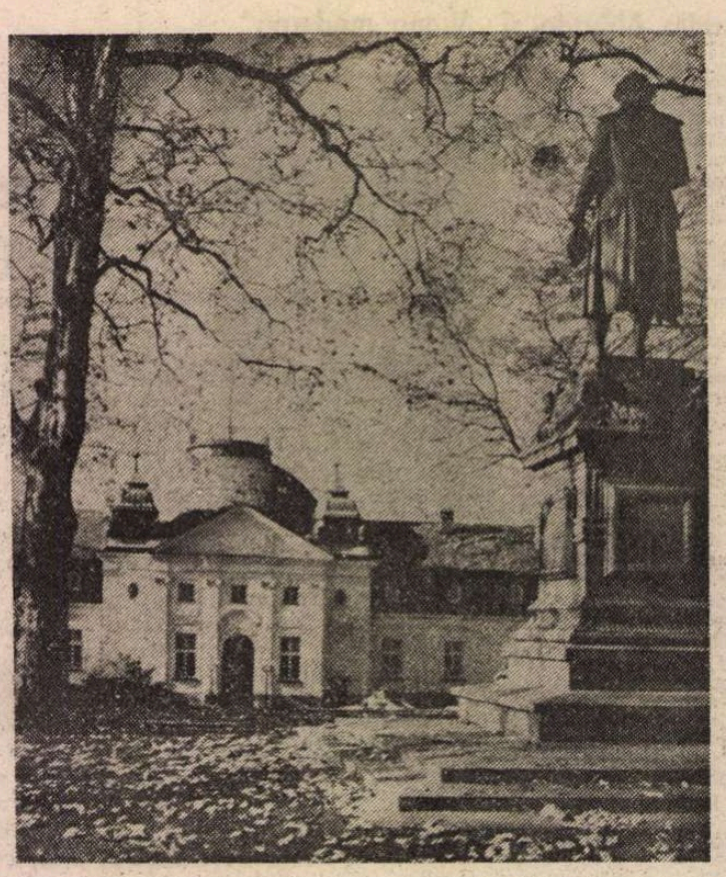

Muzeul Național Schiller

Se înțelege că mai nimeni nu are timp să parcurgă toate cele 452 de încăperi, dar ajunge să vezi 20 sau 30 ca să-ți faci o idee destul de precisă despre gustul acestor principi și regi, ale căror portrete, pictate de artiști localnici sau de italieni îndeajuns de obscuri, împodobesc vastele galerii : personaje mai curînd masive decît mărețe, cu o privire (să fie numai vina stîngăciei artistului) de cele mai multe ori puțin expresivă.

Mult mai grațioase, mai echilibrate decît castelul rezidențial sînt celelalte două mai mici, „Castelul Favoritei“ — care, de la ferestrele dinspre nord ale reședinței principale, se vede în mijlocul unei pajiști pline de flori — și, ceva mai departe, pe malul unui lac, Castelul „Monrepos“. Dar, nu încape îndoială, cei mai talentați arhitecți din Ludwigsburg au fost cei care au desenat planurile parcurilor și grădinilor. Se simte, desigur, aerul baroc ; straturile de flori se învălmășesc într-o calculată neorînduială, copleșesc poienile dintre copacii înalți, se opresc pe neașteptate și izbucnesc din nou, în culori pe care toamna abia dacă le-a estompat puțin, trecînd dincolo de grilajele elegante, intrînd pe străzi și mărginindu-le pînă departe, spre marginea orășelului. Pe alocuri, ronduri cu o geometrie riguroasă pun pauze savante în freamătul necontenit al culorilor.

LA Ludwigsburg se organizează anual unul dintre cele mai celebre festivaluri muzicale internaționale. Sediul lui e o clădire din metal și sticlă, cu o sală de 3000 de locuri (în seara în care am văzut spectacolul Baletului Național din Noua Zeelandă, cu **Slugă la doi stăpîni** după Goldoni, cu muzică de Vivaldi, sala era arhiplină, ceea ce, într-un oraș de 80.000 de locuitori, nu e un lucru tocmai banal), și cu mai multe săli mai mici, rezervate întîlnirilor culturale. Aici a avut loc, în organizarea Institutului Goethe și a Primăriei orașului Ludwigsburg, un simpozion cu tema **Cultură și societate în Europa.**

Vreme de trei zile, mai puțin prin comunicări, cît mai ales prin discuții libere, s-a încercat schițarea unei hărți a culturii moderne din Europa, a direcțiilor ce unifică arta și literatura continentului și a formelor specifice de construcție culturală din diferite țări și zone geografice ale continentului. O concluzie clară s-a desprins din aceste discuții : istoricii culturii europene au încă multă nevoie de o cunoaștere precisă a fenomenului artistic și literar de pe cuprinsul întregului continent, pentru a renunța la unele — nu puține — poncife care încurajează comoditatea de gîndire. A fost, de fapt, subtextul comunicării lui Romul Munteanu privitoare la **Iluminismul românesc** și al comunicării prezentate de autorul acestor rînduri despre **Influență, ca formă de comunicare.** A fost subtextul tuturor intervențiilor, îndemnul la o sporire a eforturilor de cunoaștere reciprocă fiind încheierea firească a simpozionului. Organizatorii i-au dat, pe drept, o importanță specială, ședința de închidere desfășurîndu-se în prezența primului ministru al landului Baden-Württemberg, dr. Lothar Spät.

Un eveniment de care, desigur, ne vom aduce multă vreme aminte, a fost excursia de o jumătate de zi la Marbach, satul unde, acum 130 de ani, s-a născut Schiller. Era firesc ca aici, într-o clădire din secolul al XVIII-lea, să se creeze Muzeul literaturii germane, întregit, de curînd, de construcția modernă a arhivelor literare germane, cu un fond de aproape 50 de milioane de fișe bibliografice și analitice, facsimile și fotocopii. Și, bineînțeles, nu poți să nu încerci un sentiment de mulțumire cînd constați că, la o apăsare de buton, calculatorul proiectează pe ecran lista — evident, foarte scurtă — a contribuțiilor tale la cercetarea istoriei literaturii germane. Încurajator pentru noi, comparatiștii, directorul Arhivelor ne vorbește despre proiectul, recent aprobat, de a crea o secțiune dedicată studiilor de literatură comparată europeană. Și ne gîndim că, pînă ce Asociația Internațională de Literatură Comparată își va realiza planurile — vechi de două decenii — de a redacta o **Istorie a literaturii universale,** asemenea bibliografii, bine puse la punct, vor împlini rolul necesarei cunoașteri reciproce a culturilor.

Dan Grigorescu

Prezențe românești

SUEDIA

● Numărul 12—13/1989 al celei mai prestigioase reviste de filosofie din Suedia, „Res Publica“, editată de Symposion Bokförlag & Tryckeri AB, dedică capitolul **Actualitatea clasicilor** Centenarului Mihai Eminescu care cuprinde o prezentare a vieții și creației poetului și traducerea în limba suedeză a cîtorva poezii eminesciene, semnată tot de Jon Milos, poezii care fac parte din cele treizeci publicate în volumul **Mihai Eminescu — Över höjderna (Peste vîrfuri)** apărut în luna iunie 1989 la aceeași editură.

ELVEȚIA

● Revista „Forum“ a Societății Scriitorilor din Elveția publică în numărul 2/1989 articolul **Un scriitor elvețian în România** semnat de poetul, prozatorul și criticul elvețian de limbă franceză Pierre Katz. Acesta a participat, la invitația Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, la Simpozionul internațional „Poezia și Pacea“, ediția 1988. Pierre Katz împărtășește cîteva din impresiile sale din timpul festivalului și publică intervenția sa la masa rotundă organizată cu acest prilej.

R. S. F. IUGOSLAVIA

● În numărul său din 2 noiembrie a.c. cotidianul de mare tiraj „Politika“ din Belgrad consemnează inițiativa editurii Univers din București privind publicarea, în acest an, a volumului **Vacanță în sud. Nuvela sîrbă contemporană** — antologie întocmită și tradusă de Mariana Stefănescu, cu un studiu introductiv semnat de cunoscutul istoric literar iugoslav Petar Džadžić.

U.R.S.S.

● Sub titlul **Cu succes**, o cronică din gazeta sovietică „Severnii rabocii“ elogiază turneul susținut recent de dirijorul Răsvan Cernat în orașele Iaroslavl și Kostroma : „De mare succes s-au bucurat concertele simfonice ale dirijorului Răsvan Cernat din România, în două orașe rusești de veche tradiție. **Simfonia I** de Brahms a răsunat năvalnic, cu aplomb ; a încîntat auditoriul printr-un patos de autentică noblețe brahmsiană. Impulsul ritmic și căldura emoțională, buna comunicare cu orchestra, pătrunzătoarea înțelegere în interpretarea muzicii, a imaginilor ei, precum și farmecul dirijorului, au sedus literalmente publicul“.

R. F. GERMANIA

● În cursul lunii noiembrie Liana Alexandra a participat la concertul laureatelor și la festivitatea de înmînare a diplomelor concursului internațional de compoziție de la Mannheim, unde a obținut unul din premiile II. La această ediție au fost prezentate juriului 61 de lucrări aparținînd unor compozitoare din 20 de țări. În cadrul concertului laureatelor i s-a interpretat compoziția **Larghetto** pentru ansamblu de coarde, de către orchestra de cameră dirijată de Klaus-Peter Hahn. De asemenea lucrarea a fost înregistrată de către radiodifuziunea Süddeutschen Rundfunk.

GRECIA

● Centrul cultural al municipalității Atenei, în colaborare cu Ambasada Republicii Socialiste România, a prezentat publicului din Capitala Greciei expoziția tînărului artist plastic român Stefan Rîmniceanu **Referire la Bizanț** care a stîrnit un deosebit interes în cercurile publicului atenian și ale presei elene.

R.S. CEHOSLOVACĂ

● În numărul 7/1989 al revistei cehoslovace „Výtvarný Život“ care apare la Bratislava, a fost publicat studiul **Tendințe în pictura contemporană românească — construcție, formă și culoare,** de Amelia Pavel.

„România literară“
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București. Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3. telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA“ — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București. Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul : Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII“

Biblioteca județeană MUREȘ

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 50, joi 14 decembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

50

În lumina documentelor Congresului al XIV-lea
(Paginile 3—4—5)

Conștiința revoluționară

ODATĂ cu profunda analiză a stadiului actual de dezvoltare economico-socială a țării, Raportul secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, celelalte documente ale Congresului al XIV-lea al partidului au trasat direcțiile de viitor, pentru cincinalul 1991—1995 și, în perspectivă, pînă la orizontul anilor 2000—2010, Congresul inscriindu-se, astfel, în istoria noastră drept Forumul marilor victorii socialiste, al triumfului principiilor socialismului științific în transformarea revoluționară a societății românești, al adevăratei suveranități și al independenței depline, economice și politice a patriei.

Aprofundînd semnificația indicatorilor sintetici stabiliți pentru cincinalul viitor și pentru etapa viitoare observăm că, prin creșterile pe care le stabilesc, ei definesc profilul unei țări ce s-a inscris pe o direcție în care se poate opera cu categorii ale căror efecte reverberează mai profund și mai durabil, la loc de frunte situindu-se creșterea productivității muncii, sporirea eficienței, a rentalibității în toate sectoarele. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Ședința comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Biroului Permanent și birourilor secțiunilor Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale din 11—12 decembrie a.c. — prima plenară de lucru a noului Comitet Central ales de Congresul al XIV-lea al partidului — programul este acum alcătuit și cunoscut, dar ne așteaptă o muncă intensă pentru a stabili cele mai bune măsuri în vederea înfăptuirii lui. Se cere în primul rînd o înaltă răspundere și o organizare exemplară în vederea înfăptuirii integrale a planului pe luna decembrie și pe întregul an 1989, baza de pornire în realizarea cu succes a Planului Național Unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1990, elaborat în spiritul Directivelor Congresului al XIV-lea și aprobat de Plenara C.C. al P.C.R.

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, acest document de o excepțională densitate, memorabil prin modul direct comunist, de analiză critică și perspectivare științifică, profund realistă cuprinde o bogată problematică economică și socială, obiective, sarcini și indicații extrem de prețioase pentru ridicarea la un nivel calitativ superior a activității în toate domeniile de activitate, pentru obținerea unor rezultate sporite de pe urma fiecărui efort pe care societatea noastră îl consacră înfăptuirii țelurilor sale programatice.

În Cuvîntarea sa, a cărei axă o constituie cerința aplicării ferme în practică, în viața de zi cu zi a hotărîrilor Congresului al XIV-lea, secretarul general al partidului a făcut apel la conștiința revoluționară a angajării fără preget, în vederea îndeplinirii la un înalt nivel calitativ a obiectivelor prin care se realizează opera de azi și opera viitorului, strălucitoare și durabile, asigurîndu-se continua formare și împlinire a personalității umane, bunăstarea materială și spirituală a întregului nostru popor. Trecerea la înfăptuirea planului pe anul 1990 și pregătirea celui de al nouălea cincinal prin care se asigură României intrarea într-o nouă etapă, aceea a unei țări cu dezvoltare economică medie, impunînd ridicarea nivelului de cercetare științifică, al învățămîntului, al însușirii cunoștințelor profesionale, în așa fel încît la fiecare loc de muncă să fie întronat spiritul creator, să se introducă permanent noul, să se realizeze produse competitive cu cele mai bune de pe piața mondială. Vom fi astfel mereu în pas cu cerințele progresului tehnic, cu cerințele propriei dezvoltări pe calea neabătută a socialismului și comunismului. Conștiința revoluționară înseamnă, deci, și o permanentă însușire de noi cunoștințe.

Punînd în centrul politicii partidului primatul producției, al realizării ei la cel mai înalt nivel calitativ, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat de fiecare dată și importanța deosebită a activității ideologice, cultural-educative care cuprinde, între alte mijloace, și acțiunea formativă a literaturii, rolul creatorilor de artă în ridicarea conștiinței revoluționare a oamenilor muncii. În lumina Cuvîntării la recenta Plenară s-a desprins cu claritate ideea de o mare importanță practică, în virtutea căreia trăsătura de bază a spiritului revoluționar o constituie concordanța dintre angajament și faptă, dintre marile posibilități pe care le creează societatea socialistă și conștiința participării active, cu întreaga putere și capacitate de muncă și creație la propășirea și continua înălțare a patriei.

Astfel înțeleasă, conștiința revoluționară, conștiința angajării și participării active la dezvoltarea economico-socială a țării, constituie proba cea mai grăitoare a patriotismului socialist. Să muncim cu un asemenea spirit de răspundere și cu un asemenea sentiment de mîndrie patriotică, încît să contribuim în mod real, cu fiecare succes personal în muncă, în creație, la progresul general al României socialiste și comuniste.

„Întreaga activitate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la încheierea Plenarei din această săptămînă — trebuie să fie pătrunse de răspundere față de interesele socialismului, față de popor, și tot ceea ce realizăm să servească socialismului, poporului, independenței și suveranității țării !"

„România literară"

■ La tribuna Plenarei comune a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Biroului Permanent și birourilor secțiunilor Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale (11 – 12 decembrie 1989)

Bogatul rod

Și cuvîntul e vlăstarul unui trunchi fără sfîrșit —
Limba Patriei Române. Duce-n el bogatul rod.
Și cuvîntul către sine s-ar întoarce nerostit
de n-am ști a-i pune-n față viața însăși fremătînd.

Și cuvîntu-i pragul lumii dinlăuntru ca un mod
de-a-nțelege protectoarea răsărire de izvor
care urcă să înfrunte viul tot de pe pămînt,
să se dăruie-n ulcioare cu sfială tuturor.
Doar lumina, cu puterea-i de-a-i găsi, după izbîndă,
o făptură fără moarte, un temei suprem de fire,
l-a cuprins, ca pe-un grăunte, într-o rază semănîndu-l
spre-a primi înfățișarea, misiunea unui mire.

Și-i aceeași limba păcii, perfectibilă dar sfîntă
și-i cuvîntul poarta ființei, dincolo de care Casa
ne îmbie-n libertatea unui vis, nemăsurîndu-l,
și ne-apropie de pieptu-i, fericita, preafrumoasa.

Ion Popescu

Biblioteca județeană

Din 7 în 7 zile

Independență, suveranitate, colaborare

ÎN Raportul prezentat la Congresul al XIV-lea al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, caracterizînd situația din lumea de azi, sublinia că forumul comuniștilor români are loc în împrejurări internaționale deosebite, cînd în fața țărilor socialiste, a tuturor popoarelor se pun noi întrebări și probleme cu privire la căile progresului economico-social, ale apărării păcii, la transformarea revoluționară a lumii, la stabilirea unor noi relații sociale și noi relații între state. În aceste condiții atît de complexe, puternic generator de încredere și forță este faptul că poziții și obiective pentru care partidul nostru s-a pronunțat și se pronunță în mod constant, își găsesc o amplă confirmare istorică, fiind pe deplin validate de viață. Este o realitate ce conferă tezelor continute în Raport, în general ideilor majore din acest document magistral, valoarea unor orientări principiale de cea mai largă aplicabilitate și valabilitate în lumea contemporană.

În acest sens, se cuvine relevată viguroasa afirmare a acelui principiu ce formează un adevărat „credo" al politicii și activității internaționale a României, și anume dreptul fiecărui popor de a-și orîndui viața așa cum dorește, în mod suveran și independent, fără nici un amestec din afară, fără nici un fel de ingerințe, sub nici un fel de motiv.

Evenimentele cunoscute, desfășurările vieții au făcut ca la puține zile după ce, în aplauzele furtunoase ale delegaților, Congresul al XIV-lea al P.C.R. reafirma cu tărie acest principiu cardinal, să fie dată publicității Declarația conducătorilor Bulgariei, R.D. Germane, Poloniei, Ungariei și Uniunii Sovietice, reuniți la întîlnirea de la Moscova a șefilor statelor participante la Tratatul de la Varșovia, prin care intervenția trupelor statelor respective pe teritoriul Cehoslovaciei în 1968 este calificată drept „un amestec în treburile interne ale Cehoslovaciei și trebuie să fie condamnate".

Mai bine mai tîrziu decît niciodată, deși ar fi fost mai bine ca această recunoaștere să fi fost făcută cu mult, mult mai devreme — și ar fi fost cel mai bine și cel mai normal să fi lipsit însuși subiectul recunoașterii, și anume ca intervenția să nu se fi petrecut deloc. Intervenție pe care, după cum se știe, partidul nostru a condamnat-o în chiar momentul producerii ei. În cronica timpului, a istoriei s-a înscris ca unul din momentele de mare însemnătate ale contemporaneității marea adunare populară din Piața Republicii, la care glasul conducătorului partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a răsunat vibrant: „Pătrunderea trupelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greșeală și o primejdie gravă pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume. Este de neconceput în lumea de astăzi, cînd popoarele se ridică la luptă pentru a-și apăra independența națională, pentru egalitate în drepturi, ca un stat socialist, ca state socialiste să încalce libertatea și independența altui stat. Nu există nici o justificare, nu poate fi acceptat nici un motiv de a admite, pentru o clipă numai, ideea intervenției militare în treburile unui stat socialist frățesc".

În spiritul concepției că problemele edificării dar și ale dezvoltării socialismului se rezolvă cu poporul și pentru popor, participanții la adunare au susținut cu tărie această poziție prin ovațiile lor, ca și prin exprimarea hotărîrii ferme a întregului popor de a-și apăra cu neîndoielnică independența și suveranitatea față de orice intervenție — așa cum s-a subliniat de către forul suprem al puterii populare, Marea Adunare Națională, de către Armata Populară, de către gărzile patriotice, muncitorești, de către oamenii muncii de pe întreg cuprinsul patriei.

Recunoașterea tardivă a gravei greșeli săvîrșite, ralierea după peste douăzeci de ani la poziția României, a conducătorilor țărilor respective, constituie un prilej de profunde reflecții. Este vorba, în primul rînd, despre faptul că socialismul, nu numai ca orînduire socială-economică, ci și ca sistem de relații internaționale, se poate edifica numai pe baza respectării principiilor sale fundamentale, a normelor sale de bază, care includ, în sfera raporturilor interstatale, independența și suveranitatea, egalitatea în drepturi și neamestecul, respectul reciproc.

Se vădește, astfel, că adevărul, dreptatea, legitimitatea istorică sînt conferite, în cele din urmă, tocmai de atașamentul față de principii, de fermitatea în apărarea lor. În august 1968, poziția principială a partidului nostru a fost privită cu iritare de către participanții la intervenție, adepți ai „modei politice" ce se purta în acele vremuri, exprimată în formula zilei, și anume „suveranitatea limitată". Viața însă dovedește că modele se schimbă, apar și dispar, iar ceea ce rămîne sînt principiile, respectarea lor dovedindu-se a fi singura cale justă și, în același timp, eficientă.

Este o cerință cu atît mai imperioasă astăzi, cînd, într-o situație internațională complexă, s-au intensificat încercările cercurilor imperialiste, ale diferitelor forțe sau grupări anticomuniste, de a destabiliza țările socialiste, de a interveni în treburile lor interne, fie prin încurajarea fățișă și subvenționarea de agenturi stipendiate, prin șantaj politic și presiuni financiare, fie prin tentative de impunere a unor „modele" sau „rețete".

Respingerea fermă a oricăror ingerințe în treburile interne ale altor state este dictată de însăși cauza păcii. Orice încălcare a principiului neintervenției subminează întreg complexul de principii aflat la temelia relațiilor interstatale.

Poziția principială a României socialiste, exprimată și prin neparticiparea la intervenția din 1968 în Cehoslovacia și condamnarea fermă a acestei acțiuni, pe care P.C.R. nu a acceptat nici ulterior s-o retracteze, în pofida tuturor presiunilor, consecvența cu care a militat și militează în toate forurile internaționale, pe arena mondială, pentru respectarea dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, poziție reafirmată categoric la Congresul al XIV-lea, au adus și aduc țării noastre, conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, un binemeritat prestigiu internațional.

Cronicar

Viața literară

Centenar Ion Creangă

● Sub egida Comitetului culturii și educației socialiste al județului Neamț, Complexul Muzeal Județean Neamț a organizat colocviul cu tema „Valori naționale — valori universale". Colocviul a făcut parte dintr-o suită de manifestări culturale organizate de Complexul Muzeal Județean Neamț în colaborare cu Școala Nr. 3 — Tg. Neamț cu prilejul Centenarului Ion Creangă. Au participat ca invitați de onoare regizoarea **Sorana Coroamă-Stanca** („Creangă și arta limbajului teatral"), sociologul **Victor Isac** („Opera lui Ion Creangă în istoria socială a poporului român"), prof. **Constantin Pangrati** („Ion Creangă în însemnările zilnice ale editorului său G.C. Kirileanu"), muzeograful **Emil Nicolae** („Ion Creangă în pragul lumii moderne").

Regizoarea **Sorana Coroamă-Stanca** și sociologul **Victor Isac** s-au întîlnit la Muzeul Memorial din Humulești cu elevii Școlii Nr. 1 din Tg. Ocna în cadrul acțiunii culturale intitulată „Pe urmele lui Nică a lui Ștefan a Petrii din Humulești".

Partea a doua a simpozionului „Valori naționale — valori universale" a fost găzduită de Școala Nr. 3 — Humulești, prilej cu care s-a inaugurat și expoziția memorială Ion Creangă, realizată prin strădania cadrelor didactice și a elevilor într-una din săli.

Au conferențiat **Sorana-Coroamă-Stanca** („Teatralitatea lui Creangă"), **Victor Isac** („Ion Creangă în conștiința istorică a românilor"), prof. **Traian Cosma** („Casa Creangă — cuib de suflet românesc") muzeograf **Nicolae Popa** („Universalitatea operei lui Ion Creangă").

● În suita manifestărilor prilejuite de centenarul marelui scriitor, Muzeul Literaturii Române a organizat în ziua de 7 decembrie a.c. la Școala generală 113 din Capitală, medalionul literar „Ion Creangă în conștiința românească".

A vorbit prof. univ. dr. **Ion Rotaru.**

Fragmente din opera marelui povestitor au fost prezentate de actorul **Mihai Mereuță**, de la Teatrul „L.S. Bulandra".

Concursul de poezie „Zaharia Stancu"

În ziua de 2 decembrie 1989, s-au desfășurat la Salcia, județul Teleorman, manifestările prilejuite de cea de-a IV-a ediție a Concursului interjudețean de poezie „Zaharia Stancu", organizat, sub egida Festivalului național „Cîntarea României", în cadrul complexului de acțiuni politico-educative dedicate Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român, de Comitetul județean de cultură și educație socialistă Teleorman, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din R.S.R. și revista „Viața Românească".

La manifestări au participat scriitorii: acad. **Alexandru Balaci**, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, **Victor Atanasiu, Dan Silviu Boerescu, Florin Costinescu, Petre Got, Gheorghe Pituț, Sânziana Pop, Florentin Popescu, Nicolae Prelipceanu, Ion Segărceanu** și **Artur Silvestri.** Scriitorii oaspeți au fost întîmpinați de tovarășa **Maria Miloș**, președinte al Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă Teleorman și de tovarășul **Florea Andrei**, primarul comunei Salcia.

După vizitarea expoziției memoriale, la Centrul de creație și cultură socialistă „Cîntarea României" din localitate, sub titlul „Zaharia Stancu — dimensiunile creației", au prezentat comunicări, evocări și amintiri: acad. Alexandru Balaci, Victor Atanasiu, Florin Costinescu, Dan Silviu Boerescu, Dumitru Vasile Delceanu și Sânziana Pop. A urmat apoi festivitatea de premiere a laureaților celei de-a IV-a ediții a Concursului interjudețean de poezie „Zaharia Stancu".

Juriul concursului, alcătuit din: acad. **Alexandru Balaci**, președinte, **Ion Horea, Nicolae Prelipceanu, Artur Silvestri, Florin Costinescu, Victor Atanasiu, Mihai Negulescu, Gheorghe Filip, Florea Burtan, Stan V. Cristea** și **Romulus Toma**, a acordat următoarele premii: premiul Uniunii Scriitorilor din R.S.R. și al revistei „Viața Românească" — **Nela Ene** (Craiova); premiul revistei „România literară" — **Caliopi Carmen Dicu** (București); premiul revistei „Luceafărul" — **Ion Georgescu** (Tufeni, județul Olt); premiul revistei „Contemporanul" — **Aurel Albu** (Gălățeni, județul Teleorman); premiul revistei „Cîntarea României" — **Camelia Sandu** (Botoșani); premiul „Suplimentului Literar-Artistic al Scînteii tineretului" — **Tudor Matreșu** (Lița, județul Teleorman); premiul ziarului „Teleormanul" — **Iuliana Mirela Cîrnaru** (Alexandria).

Manifestările s-au încheiat cu o șezătoare literară, sub genericul „Flori de gînd lîngă inima țării", la care au participat scriitorii oaspeți, premiații actualei ediții a concursului și membrii cenaclurilor literare din județul Teleorman.

În spiritul colaborării

● **Cu prilejul vizitei pe care a întreprins-o în țara noastră la invitația Institutului Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea (I.R.R.C.S.),** miercuri, 6 decembrie a.c., prof. univ. **Lauri Lindgren**, rectorul Universității din Turku, președintele Asociației de prietenie Finlanda-România, și **Pentti Pekonen**, vicepreședinte, s-au întîlnit la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" din Capitală cu **Ion Hobana**, secretar al Uniunii Scriitorilor din R.S. România. Au fost discutate aspecte privind activitatea Uniunii și posibilitățile de adîncire a cunoașterii literaturilor din cele două țări. A fost de față **Teofil Bălaj**, șeful Secției Relații Externe.

„Poarta Bucegilor"

● În cadrul tradiționalei manifestări „Poarta Bucegilor", ajunsă la cea de-a XIII-a ediție, miercuri, 29 noiembrie a.c., a avut loc, la Bușteni, simpozionul **Patriotismul — coordonată permanentă a literaturii române**, la care au participat **Alexandru Balaci** și **Constantin Țoiu**, vicepreședinți ai Uniunii Scriitorilor, **Ion Hobana**, secretar al Uniunii, **Marta Bărbulescu, Virgil Chiriac, Simion Bărbulescu.**

Oaspeții s-au întîlnit cu **Mielu Codescu**, primarul orașului Bușteni și **Elena Ciola**, secretar adjunct al Comitetului orășenesc al P.C.R.

„Serbările Astrei"

● „Serbările ASTREI", ediția 1989, au reunit la o serie de manifestări complexe, numeroși oameni de cultură, artă și știință, colaboratori și cititori ai revistei.

Sub genericul „Concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind valorificarea moștenirii culturale a poporului român" și „Centenar Eminescu-Creangă" suita „Serbărilor ASTREI" a fost inaugurată de **Adriana Prisecaru**, președinte al Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Brașov. Despre semnificațiile marilor aniversări culturale ale anului au vorbit **Mircea Ciobanu, Daniel Drăgan, Cornel Moraru, Laurențiu Ulici, Ion Itu** și **Adrian Dinu Rachieru.**

Muzeul de artă Brașov a găzduit o amplă expoziție de pictură Marin Sorescu vernisată de pictorul și eseistul Viorel Mărginean.

În sala festivă a liceului „Andrei Șaguna" s-a prezentat cititorilor antologia de proză universală contemporană din literaturile neolatine „Meandre". Despre acest eveniment editorial brașovean au vorbit **Viorica Mircea**, realizatoarea antologiei, **Cornel Moraru, Marin Sorescu, Laurențiu Ulici.**

Concurs

● La cea de-a treia ediție a concursului interjudețean de creație literară „Romulus Guga", organizat de către Comitetul județean Mureș al U.T.C. și revista „Vatra" în zilele de 10 și 11 noiembrie, la Tîrgu Mureș, juriul prezidat de **Mihai Sin** a acordat următoarele premii: **la prima secțiune** (poeți care au debutat în volum în intervalul 1979—1989): premiul I — **Gheorghe Izbășescu** din orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej, pentru volumul „Viața în tablouri" (Ed. Albatros, 1984); premiul II — **Irina Sturza**, din București, pentru volumul „Limita vizibilității" (Ed. Dacia, 1982); premiul III — **Bianca Marcovici**, din Iași pentru volumul „Ochiul cuvîntului" (Ed. Litera, 1987) și **George L. Nimigean** din Medias pentru „Colindele singurătății". (Ed. Dacia, 1983); **la cea de-a doua secțiune** (tineri poeți și prozatori care nu au cărți publicate): **la poezie**: premiul I — **Sabin Zaah** (Craiova), II — **Ion Buzera** (Tîrgu-Jiu), III — **Mariana Lucaciu** (Tîrgu Mureș); premiile revistelor „Vatra" — **Lia Tătar** (Oradea), „Steaua" — **Alexandru Petria** (Dej), „Orizont" — **Ioan P. Iacob** (Buzău), „Tribuna" — **Doru Tudor Crișan** (Cluj-Napoca); **la proză**: premiul I — **Alexandru Uiuiu** (Bistrița), II — **Petru Vasile Istrate** (Tîrnăveni), III — **Alina Ruxandra Caranfil** (București).

Întîlniri cu cititorii

● Vineri 1 decembrie a avut loc întîlnirea membrilor cenaclului „Albatros" din Călărași cu poetul **Ioan Alexandru.** Au citit din creațiile proprii: **Mircea Istrate, Florin Grigoriu, Liviu Iordache, Nicolae Ștefan Drăghici** și **Marin Lupșanu.** În final **Ioan Alexandru** a citit un grupaj din creația proprie. Au participat **C. Tudor**, președintele Comitetului județean de cultură și **Pavel Șușară** directorul Centrului de îndrumare a mișcării artistice de amatori.

Simpozion

● Sub genericul „Valorificarea moștenirii literare", Muzeul Literaturii Române a organizat simpozionul dedicat marilor ediții critice și exegeze ale literaturii noastre naționale. Au participat **Paul Cornea, Niculae Gheran, Z. Ornea, D. Vatamaniuc, Teodor Vârgolici.**

SEMNAL

● **Liviu Rebreanu — ADAM ȘI EVA.** Romanul apare în seria „Arcade"; postfață și bibliografie de Mariana Ionescu. **(Editura Minerva, 256 p., 13 lei).**

● **Cezar Petrescu — ADĂPOSTUL SOBOLIA.** Ediție îngrijită și prefațată de Mihai Dascal. Cu o postfață de Perpessicius; colecția „Columna". **(Editura Militară, 352 p., 14,50 lei).**

● *** * * — ALEXANDRU CIURCU— INVENTATORUL, ZIARISTUL, OMUL.** Volum în colecția „Testimonia"; ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de I. M. Ștefan. **(Editura Dacia, 170 p., 13 lei).**

● **Eugen Simion — SCRIITORI ROMÂNI DE AZI, IV.** Cuprinde secțiunile: „Memorialiști"; „Momentul '45—47"; Poezia neoclasică"; „Romanul social în anii '50"; „Buzduganul unei generații (Nicolae Labiș)"; „Momentul '60"; „Proza autoreferențială. Metaromanul. Jurnalul de creație"; „Poezia ființei și a rostirii. Neoexpresionismul. Grupul «Echinox». Prozatori"; „Momentul '80". **(Editura Cartea Românească, 728 p., 47 lei).**

● **Valeriu Cristea — DESPRE CREANGĂ.** Eseuri. **(Editura Litera, 120 p., 13,50 lei).**

● **Al. Simon — ȘANSA.** Ediție revăzută a romanului. **(Editura Eminescu, 328 p., 15 lei).**

● **Kovács György — DEZLĂNȚUIRI DE IARNĂ.** Traducere de Veronica Bârlădeanu în colecția „Biblioteca Kriterion". **(Editura Kriterion, 492 p., 20,50 lei.**

● **V. Em. Galan — A CINCEA ROATĂ LA CARUȚĂ.** Proză scurtă; antologie și prefață de Alex. Ștefănescu. **(Editura Cartea Românească, 320 p., 16 lei).**

● **Corneliu Ștefan — DRUMUL PRIN PĂDURE.** Roman. **(Editura Eminescu, 204 p., 9,75 lei).**

● **Cornel Brahaș — PÎNĂ LA CAPĂT ȘI MAI DEPARTE II.** Roman. **(Editura Cartea Românească, 272 p., 13 lei).**

● **Virginia Carianopol — PORTRET DUPĂ NATURĂ.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 68 p., 10 lei).**

● **Calistrat Costin — O ANUME FERICIRE.** Roman. **(Editura Junimea, 244 p., 12,50 lei).**

● **Ciocrone Sbanțu — PATRULA SPAȚIALĂ.** Roman. **(Editura Junimea, 312 p., 19 lei).**

● **Gabriel Chifu — VALUL ȘI STÎNCA.** Roman. **(Editura Scrisul Românesc, 304 p., 19 lei).**

● **Dan Mucenic — ÎNCREDERE ÎN LUMINĂ.** Reportaje. **(Editura Sport-Turism, 184 p., 10,50 lei).**

● **Tudorel Oancea — ȚĂRMUL IUBIRII.** Reportaje. **(Editura Eminescu, 190 p., 9 lei).**

● **Ioan Moldovan — ÎNSOMNII LINGĂ MUNȚI.** Poeme. **(Editura Cartea Românească, 78 p., 8,75 lei).**

● **Doris Lessing — POVESTIRI AFRICANE.** Traducere de Irina Horea; prefață de Mircea Mihăieș. **(Editura Univers, 636 p., 33 lei).**

● **John Naisbitt — MEGATENDINȚE.** Eseuri în colecția „Idei contemporane"; cuvînt înainte, traducere din limba engleză și note de Constantin Cosman. **(Editura Politică, 368 p., 19 lei).**

LECTOR

● **PRECIZARE: 1918 la Români** volumele VII, VIII, IX, X au apărut la Editura științifică și enciclopedică, colectivul de coordonare incluzînd pe lîngă Ion Popescu Puțuri și Ștefan Pascu (coordonatori principali) pe Augustin Deac (coordonator), Ion Iacoș, Nicolae Josan, Valer Moga, Teodor Popescu, Natalia Tampa.

ÎN LUMINA DOCUMENTELOR CONGRESULUI AL XIV-LEA

Calitatea creației

CUVÎNTUL de ordine pentru toate domeniile de activitate din țara noastră îl constituie în momentul de față **calitatea.** Aceasta este una dintre marile idei cuprinse în documentele adoptate de Congresul al XIV-lea al P.C.R. În raza ei intră nu numai producția de bunuri materiale, ci și tot ceea ce se realizează în cultură. „Este, de asemenea, necesar — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — să ridicăm mai puternic nivelul activității de creație literară, artistică." Această frază se cuvine să devină un memento pentru toți promotorii vieții spirituale din România.

Dezideratul calității reprezintă, în domeniul creației literare și artistice, o problemă fundamentală, nu numai axiologică, ci și ontologică. O operă literară sau artistică lipsită de valoare, de fapt, nici **nu există**. Ceea ce circulă, în asemenea cazuri, este un vid înconjurat de insemnele creației, un element de butaforie al vieții spirituale, la fel de nehrănitor ca fructele făcute din ceară.

Și nici măcar nu este vorba de o inexistență inofensivă. Intrînd în circuitul culturii, creația de slabă calitate, deci non-creația, ocupă spațiu și timp în viața oamenilor, sterilizează ceva din disponibilitatea lor pentru artă, produce perturbații în educația estetică a publicului și îndeosebi a tinerilor.

În domeniul literaturii — la care ne vom referi în cele ce urmează — este evident deserviciul pe care o carte mediocră îl face fenomenului literar în ansamblul lui. Cititorii care n-au timp să urmărească sistematic literatura română actuală și cumpără din librărie, întîmplător, o carte nesemnificativă, pot fi tentați să o considere un **eșantion** din această literatură. La diversele întîlniri cu publicul se poate constata cu ușurință, în decursul unor discuții sincere, că cititorii care dezavuează literatura numită de ei generic „modernă" o dezavuează tocmai pentru că, prin nesansă, au început prin a citi cărți de slabă calitate și au făcut greșeala să le considere reprezentative pentru literatura noastră actuală. Poate și mai gravă este situația inversă, cînd cărțile lipsite de valoare pe care le citesc, la începutul formării lor intelectuale, unii tineri, sînt considerate de ei un etalon de sensibilitate modernă, confuzie care îi determină nu să refuze în bloc creația literară contemporană, ci, dimpotrivă, să-și modifice propria lor personalitate în acord cu ceea ce iau în mod eronat drept un model.

Avem o literatură de indiscutabilă valoare, cu creații remarcabile în toate genurile — poezie, proză, teatru, critică și istorie literară —, dar avem și suficiente scrieri care nu se ridică la nivelul pretins azi creației. Tradiția prestigioasă a literaturii noastre, ca și așteptările exigentului nostru public ne obligă să găsim resurse pentru a ridica la un nivel mai înalt creația literară.

Un mijloc eficient de promovare a literaturii de bună calitate îl constituie asigurarea unui cadru corespunzător pentru desfășurarea permanentă a unei reale competiții a valorilor. Criticii literare îi revine, în această privință, un rol important, ca for de arbitraj competent și imparțial. Nu se poate vorbi de o reală competiție atîta vreme cît se mai întîmplă ca unele cărți care nu prezintă în mod real interes să fie comentate cu un respect simulat și evaluate invariabil în termeni superlativi. Prin această lăudare nediferențiată se poate ajunge la o uniformizare și în cele din urmă la o confuzie a valorilor care numai stimulatoare pentru creația literară nu este.

Distribuirea cu largheță a unor elogii lipsite de acoperire — un fel de bancnote false cu care nu se poate cumpăra nimic — a penetrat ca procedeu pînă și în zona celor mai modeste cenacluri sau concursuri de creație literară, organizate de diferite localități. Sînt concursuri la care aproape toți participanții primesc premii, iar la sfîrșit se mai și celebrează acest simulacru de competiție. Rezultatul ? Nu numai că textele de slabă calitate obțin un nemeritat regim de literatură, dar se mai și estompează strălucirea reală a textelor cu adevărat valoroase.

Un corolar firesc al măririi exigenței în aprecierea literaturii de azi l-ar reprezenta o mai energică mobilizare spirituală pentru transformarea în **eveniment** a apariției unei capodopere. În momentul de față, cantitatea de publicitate care se face în jurul fiecărui autor este aproape mereu aceeași, astfel încît personalitățile nu mai pot fi distinse de veleitari. Se judecă aproximativ în felul acesta : „Tu ai publicat anul trecut o carte, acum e rîndul meu. Tu ai acordat un interviu revistei X, acum trebuie să se realizeze un interviu cu mine." etc. Gloria literară este distribuită cu un fel de echitate mecanică, improprie în domeniul literaturii, care prin definiție este un domeniu al marii încordări creatoare și al performanței. Să ne închipuim, de pildă, ce emulație ar putea să provoace acordarea anuală a unui premiu — **a unui singur premiu** — pentru cel mai bun roman. Ce dezbateri s-ar declanșa în jurul unui asemenea premiu, ce frumoase ambiții creatoare s-ar pune în mișcare, ce atmosferă efervescentă, instructivă, și pentru publicul larg, s-ar crea !

UN alt mijloc prin care s-ar putea satisface cu promptitudine dezideratul ridicării nivelului creației literare îl reprezintă, fără îndoială, valorificarea mai atentă și cu mai mult discernămînt a creației tinerilor. Avem în țară încă mari resurse de talent literar care așteaptă să fie descoperite, omologate, introduse în circuitul culturii.

În mod indirect, dar eficient, la ridicarea nivelului creației literare actuale contribuie și activitatea de reeditare a textelor clasicilor noștri, ca și aceea a traducerii celor mai valoroase opere din literatura universală. Repunerea în circulație a textelor clasicilor, în condiții de maximă rigoare științifică, asigură întreținerea unui sentiment al continuității spirituale și a conștiinței **menirii** pe care o are un scriitor de azi, în afirmarea de pe o poziție modernă a specificului național. Se poate face încă mult în procesul de aducere la lumină a literaturii noastre din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat. Pe de altă parte, ținerea mai sistematică la curent a publicului și scriitorilor de la noi cu tot ceea ce este valoros în alte literaturi ar contribui la instituirea unor repere, contracarînd tendințele de imitație. Imită cine nu cunoaște sau cunoaște parțial, nu cine cunoaște integral. Este notoriu cazul unui țăran francez care la începutul secolului, într-un sat uitat de lume, a inventat bicicleta și a și construit un prototip, din lemn, pentru ca să afle apoi că la Paris străzile sînt pline de multă vreme de biciclete.

Literatura română dispune de numeroase resurse pentru a deveni mai valoroasă, pentru a contribui mai activ la ridicarea nivelului de cultură a tuturor membrilor societății noastre.

Alex. Ștefănescu

NICOLAE PASCU : **ION CREANGĂ** (altorelief)

Soare pe Pămînt

O fărîmă de soare să aduci pe Pămînt !
Cu o flacără pură luminînd, luminînd,
o fărîmă de soare să aduci pe Pămînt.

Cît neant, ce tăceri străbătute de gînd
spre particule mici fără trup și cuvînt,
cît neant, ce tăceri străbătute de gînd !

Auzit-ai vreodată apa mării cîntînd
de fărîma de soare stînd în ea fără vînt
auzit-ai vreodată apa mării plîngînd ?

Foșnetul acelui veșmînt
cu grăuntele soarelui prins acolo-n adînc,
foșnetul fără moarte al acelui veșmînt !

Și trăind, și muncind, și visînd
calea grea plăsmuită de gînd
o fărîmă de soare să renaști pe Pămînt.

Dumitru Bălăeț

Sub arc de aur...

Sub arc de aur devine veacul fericit !
Eu : suflet și cîntec !
Tu către toate viu cîntar
Ca o sclipire de pasăre albă-n hotar !
Fruct peste fruct în lume, vis nemărginit.

Sub arc de aur devine veacul, început
De iubire și Dom —
Celor intrați în lucrarea sa...
O, ce chip nou ! ca un semn în mișcare vei revărsa :
Crin și Azur, tuturor ! Arbor de foc în lut.

O, patrie, tînără ! O, izvor de lumină
Din sînul eternelor mume !...
Iubire s-aduni
Și laudă, marelui dascăl venit din străbuni —
Cum lamura mierii din rădăcini, de albină.

Măslin turburat în chiotul strîns pe roșie stea :
Ah, ajută-mă ! Ajută-mă... Ager metal
Să fiu pentru plugul meu cu nalt brăzdar de val...
Murmur de roiuri fii acestui cînt din roua ta.

Victor Nistea

În lumina documentelor Congresului al XIV-lea

Statul democrației socialiste

VICTORIA revoluției socialiste și cucerirea puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii interesate vital în schimbări structurale în întreaga viață socială, au reprezentat — așa cum se precizează și în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIV-lea Congres al partidului, ca și în Expunerea pe probleme ideologice, rostită la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din luna octombrie 1989 — o cucerire istorică a poporului nostru, sub conducerea Partidului Comunist Român. Instaurarea statului socialist a ridicat pe o treaptă nouă, calitativ superioară, lupta îndelungată a clasei muncitoare și a aliaților săi pentru lichidarea exploatării, pentru ridicarea patriei noastre pe noi trepte de civilizație materială și spirituală.

Luînd în mîinile sale puterea politică și economică, poporul român și-a probat pe deplin capacitatea și vocația de bun organizator și conducător al propriilor destine. În etapele succesive ale construcției socialiste, rolul statului a crescut, s-au amplificat sarcinile sale în conducerea unitară a dezvoltării social-economice, în apărarea cuceririlor socialiste, revoluționare, în dezvoltarea relațiilor externe ale țării. În Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, ca și în documentele ulterioare ale partidului, avîndu-se în vedere că, în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a trecerii spre comunism, statul are de îndeplinit un rol important în organizarea întregii activități economico-sociale, ținînd seama de condițiile concrete, într-o perioadă sau alta, se va pune un accent mai mare pe o anumită latură a activității sale. Se precizează, totodată, că în orice condiții va crește rolul său în organizarea științifică a activității economico-sociale, că statul — ca formă de organizare politică a societății, ca instrument de edificare a noii orînduiri, ca administrator general al proprietății socialiste — își va perfecționa funcțiile sale, și le va multiplica și diversifica în funcție de procesele complexe ale progresului multilateral al societății noastre socialiste, al dezvoltării generale a țării. Ca urmare, toate acestea se constituie într-o cerință legică, obiectivă a perfecționării sistemului de conducere și planificare, pornind de la necesitatea creșterii rolului statului în conducerea și dezvoltarea conștientă, armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate.

Analizînd schimbările fundamentale determinate de făurirea economiei socialiste unitare, de dispariția claselor exploatatoare și a antagonismelor de clasă, Congresul al IX-lea al partidului a stabilit orientări noi, profund revoluționare, cu privire la conducerea întregii activități economico-sociale, a pus bazele unui nou sistem democratic în care poporul exercită direct puterea și își propune făurirea socialismului și comunismului cu poporul și pentru popor.

Secretarul general al partidului nostru a pus în evidență adevărul că în România, în actuala etapă de dezvoltare, puterea de stat nu mai este îndreptată împotriva vreunei clase sau categorii sociale, ea este puterea poporului, a maselor largi populare, folosită pentru ridicarea necontenită a societății pe trepte superioare de progres și civilizație. Aprecierile și concluziile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la transformarea democratică a statului îmbogățesc substanțial tezaurul teoriei și practicii revoluționare, înscriindu-se la loc de frunte în patrimoniul gîndirii sociale înaintate contemporane.

ÎN istorica expunere rostită la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din luna octombrie 1989, secretarul general al partidului atrăgea atenția că : „Trebuie să punem cu putere în evidență, în activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă, superioritatea sistemului democrației muncitorești-revoluționare din patria noastră — unic în felul său —, necesitatea perfecționării continue a întregului cadru democratic, creșterea rolului maselor populare în întreaga viață economico-socială, îmbinarea armonioasă a activității organelor de stat cu organele democrației muncitorești, socialiste, realizînd un sistem unitar care să garanteze înfăptuirea neabătută a programelor de făurire a socialismului, de ridicare a nivelului de trai material și spiritual al poporului, de întărire necontenită a forței, a independenței și suveranității României !".

Ducînd mai departe analiza din Expunerea pe probleme ideologice, ca și în tezele din Raportul prezentat la cel de-al XIV-lea Congres al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, în cuvîntarea de la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., din 1 decembrie 1989, că „este necesar să aplicăm ferm prevederile statutului privind consultarea permanentă a comuniștilor, a organelor de partid locale, a întregului partid și a întregului popor asupra problemelor celor mai importante ce vor fi adoptate".

Subliniind că este necesar să se tragă concluzii privind îmbunătățirea activității tuturor organelor de stat, apreciază cu fermitate că : „Statutul nostru conține, și în această direcție, prevederi foarte clare ! Organele de partid nu înlocuiesc guvernul, nu înlocuiesc Consiliul de Stat, nu înlocuiesc conducerile ministerelor. Desigur, comuniștii care lucrează în aceste organe sînt răspunzători în fața partidului pentru modul cum își îndeplinesc sarcinile încredințate". În același sens, se precizează încă o dată : „Guvernul, Consiliul de Stat, conducerile ministerelor poartă răspunderea directă pentru felul cum își îndeplinesc obligațiile. Prevederile Constituției și legilor noastre sînt — și ele — foarte clare în această privință !". Concluzia pe care o desprinde secretarul general al partidului nostru este aceea că „Trebuie să facem astfel încît organele noastre de stat, comuniștii, membrii de partid care lucrează în conducerea diferitelor domenii să asigure buna desfășurare a activității în toate organele de stat, pentru respectarea fermă a principiului muncii colective în Consiliul de Miniștri, în consiliile de conducere ale tuturor ministerelor".

În sfîrșit, am mai adăuga precizarea de adîncă semnificație principială că și pe viitor este imperios necesar să se aibă în vedere și creșterea răspunderii Marii Adunări Naționale, a comisiilor Marii Adunări Naționale, care — în conformitate cu legile — au un rol activ în controlul îndeplinirii legilor de către guvern și de toate organele de stat.

PRACTICA a demonstrat că statul nu numai că nu poate să renunțe la funcțiile sale, dar trebuie să le îndeplinească în mai bune condiții, în mod democratic. În actuala etapă, statul nostru socialist își îndeplinește sarcinile și funcțiile, exercitînd în forme calitativ noi rolul de administrator al societății, în strînsă unitate cu organismele democratice ale autoconducerii muncitorești-revoluționare.

De mare semnificație istorică este aprecierea făcută cu prilejul Expunerii din luna octombrie 1989 de președintele României socialiste : „Pornind de la înțelegerea științifică, dialectică a statului și a rolului său în societate, trebuie să avem permanent în vedere că înfăptuirea revoluției socialiste presupune realizarea statului muncitoresc-țărănesc, în care puterea să aparțină celor ce muncesc și care să apere interesele maselor muncitoare, să nu admită exploatarea și asuprirea, inegalitățile sociale și naționale. În aceste condiții, statul devine un instrument al făuririi socialismului, al bunăstării poporului, al apărării independenței și suveranității naționale".

ANA RUXANDRA ILFOVEANU : **Peisaj** (Simeza)

Partidul nostru concepe instituirea, funcționarea și dezvoltarea conducerii democratice a societății socialiste pornind, pe de-o parte, de la premisa că structura, caracterul și modul de funcționare ale sistemului politic se modifică în raport cu evoluția societății, cu gradul de dezvoltare al forțelor de producție, cu nivelul cunoașterii științifice, cu obiectivele pe care și le propune societatea în fiecare etapă și că, prin urmare, organismele democrației socialiste, ca și funcțiile statului socialist nu trebuie privite static, iar, pe de altă parte, de la teza potrivit căreia noua societate este chemată să creeze cadrul fertil și stimulativ pentru afirmarea celor mai largi drepturi și libertăți democratice pentru toți oamenii muncii. Din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost creat, instituționalizat și perfecționat continuu un sistem larg, unitar, integrator, unic în felul său, de organisme democratice — consiliile și adunările proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor avuției naționale, consiliile județene, consiliile naționale și congresele oamenilor muncii din industrie, agricultură, știință, cultură și din alte domenii, organisme larg democratice, care asigură — la toate nivelurile organizării sociale — participarea organizată a tuturor claselor și categoriilor sociale, a întregului popor la elaborarea și înfăptuirea politicii Partidului Comunist Român, la conducerea întregii noastre societăți socialiste.

O expresie vie, puternică, originală a afirmării în practică a concepției că socialismul se construiește cu poporul și pentru popor, o constituie dialogul permanent al conducătorului partidului și statului cu oamenii muncii, prilejuit de vizitele de lucru în întreprinderi și instituții, în localități din toate județele țării, dezbaterea publică a legilor și hotărîrilor cruciale pentru destinele poporului și țării, consfătuirile periodice pe ramuri sau domenii organizate de conducerea partidului.

În centrul sistemului democrației muncitorești-revoluționare, partidul nostru a situat autoconducerea și autogestiunea muncitorească, expresia cea mai cuprinzătoare a participării maselor la guvernarea societății, cadrul cel mai fertil de impulsionare și fructificare a energiilor și capacităților creatoare ale oamenilor muncii, de sudare a unității în jurul partidului.

PARTICIPAREA nemijlocită, organizată și conștientă a clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea unităților economice și sociale, administrativ-teritoriale, precum și a întregii societăți reprezintă, în concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o necesitate obiectivă a edificării noii orînduiri, aflată în directă legătură, în ultimă instanță, cu specificul manifestării determinismului societății socialiste, cu democrația participativă, reprezentînd, totodată, un cadru indispensabil al afirmării maselor largi de oameni ai muncii, ca o puternică forță motrice a înfăptuirii idealurilor socialiste de libertate, echitate și dreptate.

Democrația socialistă, înțeleasă ca participare responsabilă, reală și eficientă, în cunoștință de cauză, a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii la edificarea societății noi, la conducerea tuturor domeniilor vieții sociale constituie, în această concepție, o condiție și o latură intrinsecă ale făuririi cu succes a socialismului și comunismului. Noua orînduire nu se poate construi decît pe baza celor mai largi forme democratice de participare a poporului și decît atunci cînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor muncitor participă intens, efectiv și competent la dezvoltarea întregii societăți, iau parte activă la conducerea statului nostru socialist.

Întemeindu-se consecvent pe legile obiective și principiile socialismului, pe aplicarea creatoare la condițiile concrete ale României și epocii în care trăim, a adevărurilor generale ale teoriei revoluționare, Partidul Comunist Român se preocupă în mod consecvent — o dată cu dezvoltarea bazei tehnico-materiale a societății — de perfecționarea relațiilor de producție și sociale, de afirmarea tot mai puternică a rolului științei, învățămîntului și culturii, de perfecționarea în continuare a organizării și conducerii vieții sociale, de lărgirea și valorificarea cît mai eficientă a cadrului de participare a tuturor celor ce muncesc la dezbaterea și soluționarea problemelor fundamentale ale înaintării țării noastre pe calea socialismului și comunismului, la adoptarea și înfăptuirea deciziilor, la conducerea unităților economico-sociale și a întregii societăți. Cerința subliniată consecvent de președintele țării noastre este aceea de a porni totdeauna de la faptul că ceea ce am realizat corespunde unei anumite etape, unui anumit nivel de dezvoltare a forțelor de producție și a relațiilor sociale, că și în continuare, o dată cu dezvoltarea generală a societății, a relațiilor sociale va trebui să găsim noi și noi forme, să perfecționăm pe cele existente, lărgind continuu cadrul democratic și asigurînd participarea activă și conștientă a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate. Partidul are în vedere, în această privință, înainte de toate, înaltele exigențe pe care le ridică dezvoltarea actuală și de perspectivă a societății socialiste românești, în continuarea procesului revoluționar, înfăptuirea hotărîrilor stabilite de cel de-al XIV-lea Congres privind prognozele economico-sociale de edificare a socialismului și comunismului pe pămîntul patriei noastre.

Marin Voiculescu

Eroi

Cu capetele-n vînt descoperite
Despre eroi vorbind, ne ard corole,
Pe treapta legendarelor morminte
Recunoștinței aprinzînd cupole.

În fața timpurilor, a luminii,
Cînd din pămîntul jertfelor cresc crinii,
Eu de iubire simt cum ard, cum arzi
Și soare-avem la tîmple, lîngă brazi.

Chiar în contradictorii armonii
De zori în floare și-nserări tîrzii,
E gînd cuvîntul, trandafir în pace,
Privirea-n nori prinzînd sclipiri de lance.

De peste orice istm al suferinții
Noi prin ecou ne scriem albăstriul,
Adînc ne dedicăm tot năzuinții,
Creației rămînă fraged viul !

Sclipind pe înălțimi

Săpate sînt stîncile în jos
Ca spre un întuneric de moarte,
În sus sînt sculptate frumos,
În crug imaginăm statui mai departe.

Timpul îmi erodează tristeți
Cu mîinile tale izvoritoare,
Tu ai inventat aceste verdeți
Și auriul și albastrul din zare.

Tu distrugi seri și-mi aduci zori
Sub subțirile tale pleoape,
Dezmierzi amurgul luminător,
Din orice deșert înalți ape.

Putem privi în liniști departe
Străbătînd prin nevrozele veacului,
Creația nu o pătrund cari de moarte,
Nici lumina tăișele tancului.

Aerul zborurilor

Cît mă bucură de intens acest zbor
Peste suferințele anilor mei
tineri, ai învinsului,
Pot zice e aerul regenerator,
E strălucirea matură a surîsului.

Clipele grele se răzbună tîrziu
Peste oricare goluri de aer trecură,
Iată răminînd ce zidim, ce e viu,
Puterea luminii ne e-n arătură.

Ne compensează în echilibru destinul,
Fericirea ni se scrie pe cerul de-alături,
Prietenia iubirii noastre-i seninul
Verilor — scări peste orice omături.

Peste goluri de aer mari, din vechimi,
Elicea prinde cu vigoare, simțim.

Ne înălțăm fremătător surprinzînd
Visele visle în zări peste prund,
Peste orice abisuri — frumoase
pierzări —
Elicea prinde în viitorul profund.

Ion Rahoveanu

Sentimentul istoriei în literatura noastră

SENTIMENTUL istoriei, înțeles mereu din perspectivă umanistă, patriotică, puternic reafirmat în **Raportul** prezentat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Congresul al XIV-lea, e unul din însemnele definitorii ale literaturii noastre, de la începuturile ei pînă în prezent. Cunoscînd momente de vîrf referențiale, ca expresie artistică, și la pașoptiști, și la Eminescu și la Sadoveanu, prin opere cu totul exemplare. Intrate, definitiv, în conștiința întregii națiuni, doritoare firesc să-și cunoască strămoșii, să-și cristalizeze identitatea, esențial aceeași de-a lungul mileniilor. Dedusă și din tradiția folclorică, și din faptele consemnate în scrieri ale străinilor sau, în mileniul nostru, de texte autohtone. Descoperindu-și, rînd pe rînd ori concomitent, în ecuația existențială, virtuți ca eroismul, vitejia, abnegația, tenacitatea, simțul moral, idealul de independență și suveranitate, unitatea în cuget și simțiri, și, nu în ultimul rînd, ci ca adevăr, rar întîlnit pe alte meridiane statale, o limbă unitară vorbită, în ciuda vicisitudinilor, și în Maramureș, și în Crișana și în Ardeal, și în Banat, și în Moldova, și în Muntenia, de toți urmașii daco-romanilor : limba românească. Aceeași pe tot teritoriul evocat în **Doina** eminesciană. Argument al continuității în timp și spațiu. Contestate, falsificate, deturnate, umilite, într-un deceniu imediat postbelic, cînd o sintagmă ca „națiunea română" sau o alta ca „istoria românilor" erau ca și eliminate din vocabularul oficios.

E meritul, niciodată suficient subliniat, al Congresului al IX-lea al partidului de a denunța programatic dogmatismul, „modelul unic", statutul de dependent, de subordonat. În 1965, afirmînd ideea de independență și de suveranitate națională, ne-am recîștigat și sentimentul demnității, și pe acela al istoriei, și pe cel al libertății de a gîndi cu propriul creier.

Literatură iese și ea din canoane. Actul creativ își redobîndește vocația sa personalizantă. Tematica se diversifică. Interesul pentru trecut, pentru rădăcinile actualității se accentuează, cum se accentuează și cel pentru epoca strict contemporană. Într-o dialectică a duratei, a permanențelor, a generalului și a particularului evenimențial.

Limitîndu-mă doar la proză și la dramaturgie, constat o anume fascinație a scriitorilor noștri pentru relevarea unor situații-cheie, a rolului avut într-o etapă sau alta de cutare ori cutare personaj real sau ficțional, purtînd fiecare valorile semnificativului simbolizant. Mihail Dăneșcu, într-un ciclu încă neîncheiat, urmărește, în transcendența intenției, fenomenologia spiritualității etnice, în convulsiile și distilările sale, de la Burebista pînă în anul Marii Uniri ; Radu Theodoru, în **Vulturul**, conturează imaginea unui Mihai Viteazul deosebit de complex ca natură umană, ca om al unei epoci teribil de contradictorii, tulburi și ca joc atitudinal dar și ca influențe oculte ; Marin Sorescu sau Horia Lovinescu izolează, problematizîndu-le, fizionomiile lui Vlad Țepeș sau Petru Rareș, nu ca portrete dramaturgic posibile, ci ca tipuri comportamentale expresive pentru calitatea de român ; Eugen Barbu, după ce poposise în lumea lumpenului „gropii" lui Ouatu, se întoarce spre cea a veacului fanariot sensibilizînd-o, ca mentalitate de răscruce, deopotrivă barochistă, iluministă, alexandrină și preromantică ; Paul Anghel, în romanul său fluviu consacrat războiului de independență, ne propune atenției o meditație asupra unei conjuncturi cardinale pentru destinul modern al însăși noțiunii de națiune, în veacul deșteptării spiritului național ; alții, printre ei (ca să dau un nume) Francisc Păcurariu, vor înregistra ca „tatuaje", evenimente mai recente, interbelice, trăite nemijlocit.

Congresul al IX-lea, ca și cele următoare, invita pe creatorii de artă la „minute ale adevărului", cu „luminile și umbrele" sale. De unde strădania atîtora de a-și întemeia demersul pe rezultatul unor investigații arhivistice sau al unor răspunsuri la chestionare, cum procedează H. Zincă sau Mihai Stoian. De unde, în plan formal, înlocuind recursul la imageria contextualizantă, sprijinită pe intuiție și pe mărturii unilaterale, fatalmente adesea, pentru timpuri străvechi, apariția „romanului-document" și a „romanului-anchetă". Ambele, și ele, paralel cu cel tradițional interpretativ, sub scutul romantismului, țintind în variabilul faptic, invariabilul esențializant genetic. Între cronicarii care se mîndreau că „de la Rîm ne tragem" și că „și în Moldova nasc oameni" și descendenții lor, după atîtea generații, Congresul al IX-lea ca și recent încheiatul al XIV-lea consubstanțializează sentimentul istoriei, care însemnează și izvoare, și albii, și meandre dar mai ales statornicii, în oglinda cărora ne vedem noi, cei de azi, constructori ai unei geografii socialiste, prefigurate desigur doar ca speranță de înaintași, dar realizate arhitectonic, în construcții materiale și spirituale, în zilele noastre. Istoria e și un catalog de evenimente. Avînd, în articulațiile ei, nu arareori imprevizibile, și coeficientul greu accesibil de inefabil. Coeficient cuantificabil indeobște abia a posteriori. Cînd își validează, prin retrospecție, legitatea și legitimitatea.

CONGRESUL AL IX-lea, prin delimitările lui, prin deschiderile sale retrospective și prospective, prin instaurarea unui climat al inteligenței eliberate de tutele externe, ne-a îngăduit să ne redescoperim nu doar trecutul, în variile lui ipostaze, inerent policrome, cu personajele lui de prim sau secund rang, ceea ce Goga numea, inspirat, într-un volum, „precursorii". Altfel spus, înainte-mergători. Care, dintre atîtea învățăminte transmise de experiența umană, au reținut și pe acela antic că istoria e „magister vitae", și pe acela pașoptist, sintetizat de Bălcescu în aforismul coagulant care identifica disciplina în rațiunea ei militantă de „mare carte a națiunii".

Întoarcerea spre trecut, spre valorile impuse de acesta în variate circumstanțe, evitînd pe cît posibil encomionul și ispita idilizantului, reținînd măcar ca fundal social, dacă nu ca problematică riguros conflictuală la nivelul relațiilor interumane, ideea de progres, conduce nu spre o simplificare maniheistă (altfel nuanțabilă doar în alternativa antinomiei numite bine și rău) a opțiunilor, ci la proiectarea lor în regimul lucid al conexiunilor interpretabile retroactiv.

Regim realist căruia Tezele Congresului al IX-lea, ca și cele adoptate acum, la cel de al XIV-lea, prin excelență revoluționare, avea să-i orienteze itinerarul spre viitor, amintindu-ne că acesta e o treaptă avînd ca predecesoare, în urcuș, trăinicia celor ce i-au asigurat, ca experiență, trecerea de la ieri la azi și apropierea, tot mai concretă, de altădată utopicul pisc al visului comunist. Vis, la ora actuală, întrezărit, ca pe vremuri, ca stea polară a umanității.

Lucizi, interpretînd realitățile doar sub lupa adevărului esențializant, scriitorii, la îndemnul patriotic al hotărîrilor Congresului al IX-lea și al celor următoare, trăiesc intens identitatea sentimentului de militantism, de om în agora, de implicat în treburile Cetății, de responsabil, ca voce, în parlamentul democrației. Recurgînd, repetat, în sintaxa retoricii lor, temperamental personalizante la nicidodată amorțitul sentiment al istoriei cu știutele și imponderabilele lui surprize.

M-am referit, selecționînd conștient, doar la cîteva teze orientative dintre cele multe, novatorii, expuse în raportul său de secretarul general al partidului. Disting și azi, după aproape un sfert de veac, nu numai ideea firească a preluării „ștafetei nevăzute", sugerate de Paul Everac într-una din piesele sale, ci polisemic judecînd, a unui ideal de veacuri numit independență, suveranitate, drept la autodeterminare, la recunoașterea identității naționale, la libertatea de a fi, cum spunea Eminescu în **Geniu pustiu**, o nuanță a curcubeului cosmopolit. O nuanță care se numește calea românească, originală, prin condițiile sale specifice de concretizare a principiilor fundamentale ale socialismului științific.

Enunțate, ca atare, la Congresul al IX-lea, condițiile sînt îndreptățite, prin împliniri, la Congresul al XIV-lea, bilanțier, la care în Raport se pune accentul pe sentimentul istoriei, al originilor, al devenirilor, al înfloreșcențelor, al continuităților, al împlinirilor și încă al neîmplinirilor în absolutul teoretic configurat. Sentiment al istoriei cu tulburătoare, străvechi și mereu actuale rezonanțe. Însumînd în el nu numai experiențe succesive, păstrate în memoria afectivă a colectivității, ci și, prin acumulare, nenumărate fapte, momente de criză, de ieșire din impas, de gest revoluționar, pe care prezentul le judecă în consecință ca premise ale unor concluzii, convertite, la rîndu-le și acestea, în verigi ale viitorului imediat sau mai îndepărtat.

Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, prin **Raportul** expus de tovarășul Nicolae Ceaușescu, formulînd victoria socialismului în țara noastră, stă lucid programatic sub conștientizarea sentimentului istoriei. Metaforic, Congresul punctează, romb după romb, ideea ascensiunii, stăruind nu doar asupra celor adăugate în ultimele decenii în procesul construcției gîndite sculptural de Brâncuși, ci și în acela legic prospectiv, al certitudinilor, al spiritului creator, dedus din și încorporat în sentimentul istoriei. Fiecare Congres, de la cel de al IX-lea pînă la cel de al XIV-lea, notificînd trepte în drumul deloc simplificant al tentativei de a cuceri Everestul. Socialismul științific propune perspective, pleacă de la interpretarea logică a fenomenelor contemporane, dar lasă fiecărui escaladator al masivului, dreptul și datoria de a-și alege calea de acces, de a se înfrunta cu necunoscutul sau cu harta previzibilului schițat într-o aproximație ideologică.

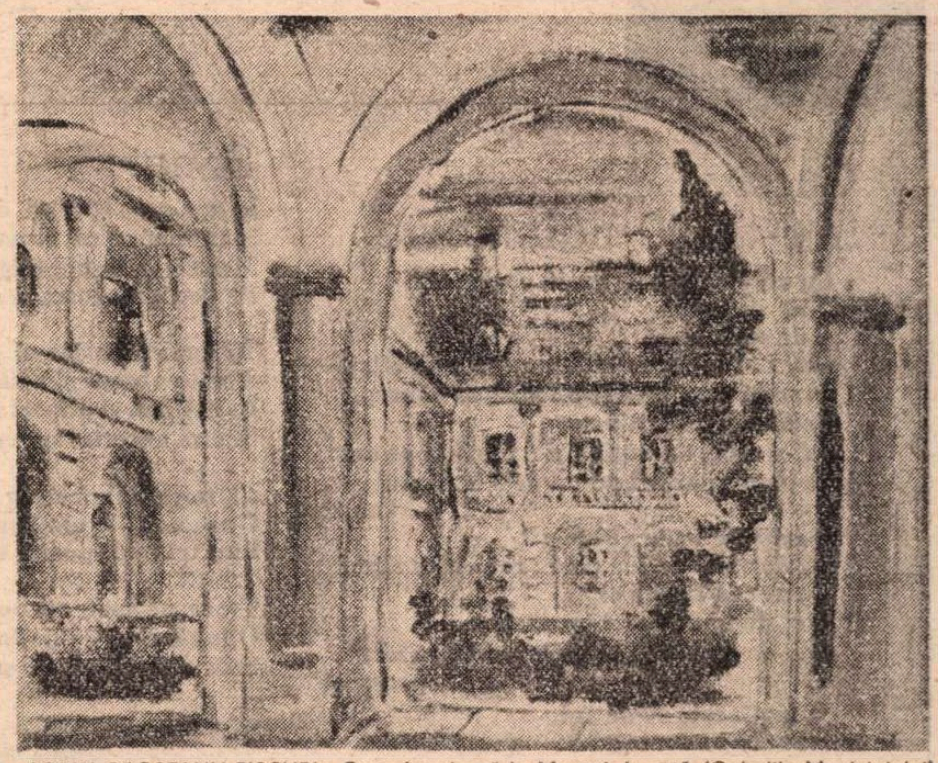

SORIN GROȘEANU PISCURI : **Curte interioară la Muzeul de artă** (Galeriile Municipiului)

ANALIZÎND evenimente semnificative pentru o etapă sau alta a devenirilor noastre, ne recunoaștem în năzuințele și luptele celor ce ne-au premers, ne bucurăm de împlinirile consemnate în **Raport**, sîntem conștienți că Programul-Directivă adoptat la Congres e realist, lucid și deopotrivă romantic-revoluționar. Garantat de acel distinctiv, imperisabil sentiment al istoriei, tutelar, care ne-a călăuzit, ne călăuzește și ne va călăuzi, dincolo de intemperii. Sentiment complex, desigur, concret și inefabil, care, în metafizic, ne revelează însă, în variile lui rostiri cronologice, diacronia unei conștiințe a sinelui. Aceeași, în substanță, alta ca manifestare conjuncturală. Aceeași de la cronicari și, prin folclor, de mai înainte, dar și prin logosul interpretărilor ulterioare, pînă la vîrsta distilărilor socialiste. Alta, natural, ca întruchipare spirituală a condiției umane, în dinamica ei inconformistă. Trecut, prezent, viitor își adună valențele în axiologia unui timp deopotrivă istoric și anistoric. Contrastant și contradictoriu. În regimul „vaselor comunicante".

Congresul al XIV-lea, evocînd linii directoare, oprindu-se îndreptățit asupra celor ce indică împlinirea unor ancestrale idealuri, ne invită să privim și mai departe, în perspectiva viitorului asumat. Din, adică, a tradiției sublimante spre mîinele care adună, în formula sa premonitorie, caratele lui „ieri" și „azi". Altfel spus, ale istoriei, cu învățămintele și sugestiile ei. Documentele Congresului sînt, reluînd o veche sintagmă, în accepția ei teoretico-practică, o veritabilă „carte românească de învățătură". Conjugînd, într-o diateză sau alta, verbe ca „a fi", „a -coexista", „a deveni", „a spera", „a lupta", „a-și aminti", „a visa", „a trăi", „a fi liber", „a rezista", „a acționa" și multe altele complementare. Verbe decisive în spectrul timpului menit a ne descifra identitatea sub auspiciile sentimentului, particularizant, al istoriei. Sentiment structural. Transmis subtextual, înfratematic și supratematic ca adevăr național inconfundabil, la tribuna comuniștilor adunați să decidă orientarea principială a demersurilor teoretice și pragmatice, caracterizante pentru anii ce vin.

Scriitorii, vorbitori în agora, au întreținut și susțin, prin mesajul încorporat în articulațiile discursului lor, epic, liric, dramaturgic, critic sau istorico-literar, afectiv și intelectiv, preeminența opțiunilor de natură majoră. Nuanțate, personalizant, fideli însă, unei fenomenologii care se vrea, indiferent de metodologiile investigative abordate, „autenticiste", în spirit camilpetrescian sau complementar vecine. Dincolo de variantele înregistrabile, într-un opis tematologic, mai presus de toate rămîne constantul sentiment al istoriei. Conștientizat, mai mult decît oricînd altădată, în lirica, epica, dramaturgia și, în calitatea sa cenzurativă, în critică și istoria literară. Sentiment, în fapt, al națiunii care, în 1965, se regăsește, în 1989 se confirmă, iar în perspectivă se desăvîrșește. Proces inexorabil, dacă ne raportăm la timpul social, supus dialecticii implacabile a legităților obiective. Legități pe care Congresul al XIV-lea le consideră cardinale.

TRECUTUL și viitorul își găsesc incidența în constelația prezentului, restaurator al valorilor aparent revolute și arhitect al celor ce se vor impune, ca necesitate plurivalentă. A specula pe marginea unui instantaneu, a unui caz, a unei conjuncturi ține firește de conceptul aristotelian al verosimilității. Al credibilului. Congresul al XIV-lea desprinde tendința majoră, finalmente biruitoare, a consecuției, pînă azi și, se subînțelege, și de acum încolo, a sentimentului, congener, al istoriei, al mutațiilor, dar și al menținerii crezului fundamental mărturisitor, ca erou și martor al propriului destin. Crez care valorifică, în plan spiritual, ca și cel literar mărturisit, într-o „viziune a sentimentelor", într-o conjurație a „necuvintelor" ori a pseudoelegiilor, la confluența reliefurilor, geografic și istoric evocabile, ca adevăruri confesiv mărturisibile în plachete intitulate, nu aleatoriu, **Roșu vertical**, **Un pămînt numit România** sau **Epica magna**, de nemuritorul Nichita Stănescu. Cel care tezaurizează în contemporaneitate sentimentul istoriei, în tridimensionalitatea lui, concentrînd în „azi" și rădăcinile din „ieri", și vlăstarele anotimpului previzibil. Materializînd liric îndemnul de a adăuga noi pagini la ceea ce se numea, după Congresul al IX-lea, „epopeea națională". Evident, Nichita Stănescu nu e un solist. Multe alte voci, coriștice măcar, îl întovărășesc. Nu le nominalizez. Atitudinea celui ce vedea, în „noduri și semne", circumstanțe enigmatice greu decodificabile la modul strict rațional, conferă, și nu numai el, sentimentului invariabilului săbteran, comunicat prin ape freatice, în formele aleatorii ale exponențialului. Un exponențial care traduce, nu doar coloristic, ci, în sferă relativ absolutizantă, varianta unei existențe posibile și probabile.

După Congresul al IX-lea, într-un climat al renunțării la proteze, al regăsirii vitalității originare, testate istoric, ne redescoperim identitatea și o cultivăm entuziast, cu descătușată mîndrie patriotică. Afirmîndu-ne, în toate domeniile, specificul, condiția social-economică-spirituală relativ particulară. Determinantă și determinată. Literatura ultimului sfert de veac demonstrează ecourile reverberante ale democrației socialiste proclamate politic, în 1965. Abandonarea, între altele, a temelor tabu, personalizarea demersului creativ, libertatea opțiunii stilistice. Etc. Etc. Succesele ori eșecurile încep a fi patronate de libera opțiune a creatorului. Nu intru în amănunte. Controversabile. Reține „pro memoria" doar numitorul comun devenit orientativ, după 1965, al cultului științific și legitim instaurat, eliberator, la nivelul valorificării patrimoniului național, pentru ceea ce ne întruchipează ca identitate în concertul polifonic al umanității. Identitate timbrală, fără nici o îndoială, pentru că are în șingele ei virtuțile specificului, ale inefabilului, totuși, sentiment al istoriei. Al colectivității etnice și morale, care se continuă, prin obște și ins, peste granițele biologice.

Congresul al XIV-lea al partidului îmbină, în ecuația speranțelor melioriste, nu încertitudini fatalmente aleatorii, ci culorile milenar experimentate prin funcția lor emblematică a tricolorului. Sentimentul patriei e și reconfortant, și optimist, și mobilizator. Subliniat, ca rațiune orientativă, în contextul actualității imediate, de vocile perene, ascultate de milenii, reascultate și azi și mîine. Vocile unui timp înscris, dincolo de anotimpuri, în eternitate.

Aurel Martin

Aurel RĂU

Cursiv într-un 10 noiembrie

Cu un creion lung de 40 centimetri
de ziua mea
de soția mea
dar, dat — nu, nimic nu s-a mai aflat —
să scriu ceva pe o foaie albă, să-l încep.
Ce să aleg, foi galbene
dar și albe, de-argintărie, purtînd pe sus
de la plopi și arțari pe-un deal la parcul
în rugă
mesaje de toate virajele ?
Să aleg iată ce-i la rînd : revista Steaua.
Lucrez în făuria ei
(dar, de unde fier ? brutăria,
cum de ilău și de zei în scîntei și-a uitat
pruncia)
ce-mplinește 40 de ani,
mă aruncă în deceniul 6 — o viață de om —
al vieții ce ți-i
gînd, vrei nu vrei !
fără răsuflet legată toată de un condei
și îmi ritmează bătăile minții,
îmi fură orele cu mînie,
cu un gust numai de antume
și îmi spune că așa mi-a fost scris măre
pînă azi
și e partea mea-n lume la lume.

(Noi lucrăm cu o lună-nainte
covrigii cornurile franzelele pentru piață,
cu iz de lună, de dimineață,
pe cînd planeta scrișnește ori strigă,
cu botu-n verigă,
cu miez răcit ori fierbinte,
în vremea asta scoțind din tipare ce-a fost
turnat
cu o lună mai devreme-n leat
și cu ochii — Adună drojdii, făine,
susan ! —
la luna ce vine
avan,
încît cu cîte un anotimp ne scădem din timp,
ne cheltuim dramul de Olimp ;
și Doamne, Săgetătorul cum și ochește
spre nu știm cine !)

Un creion, frunze albe în bande verzi,
flori mov cu stigmat galben
într-un lung aprig gros cîmp roșu,
culoarea măceșelor,
făcîndu-și reazem din întreg antebrațul,
cumpănindu-se, mai să te clatine,
un puiul tîrgului bun prin tîrgurile
de toamnă
pestriț ca ouăle din cuiburi de păsări sălbatice,
cu un cuvînt denumind un obiect ceresc
de ziua ta
legat prin noiembrie.

Mărunțire, biografic pe toate cărările,
mai bună decît praful stelelor,
torpile împotriva morții cu M mare
ce învăluie precum Calea Laptelui,
car sursă de la Ur să...
și alte orașe din cărțile vechi
din raftul Potopului,
cai de mohor,
drept capră Alcor
și colo Scaunul lui Dumnezeu printre zodii
maștere.
Roți ce nu mai ating țărîna.
Salutări unui nume ce-și are scrisă,
ce-și scrie partea de lume promisă...

Sonet

În apa gros băltind, de grele moaruri,
Stau ramuri răsturnate — cili, vibrări,
Meduze-n foșnet larg și aiurări,
Pe veci prin toamnă aruncate zaruri.

Îți spui : Un joc al purei întîmplări,
Aceste-obsesii și adînci portaluri
În nefiind, și plînset fără maluri ;
Și vira ancora ! spre alte stări.

Ci, totuși, din belșug de aur daruri,
Gust, nou, de nimburi, ruginii stîlpări
Sînt tot mai spornic sufletului faruri !

Trece, pe spate, și-un tramvai sub zări ;
O lună, doar de-argint, ia locu-n clarurI
Soarelui vast, și iar strigoi călări...

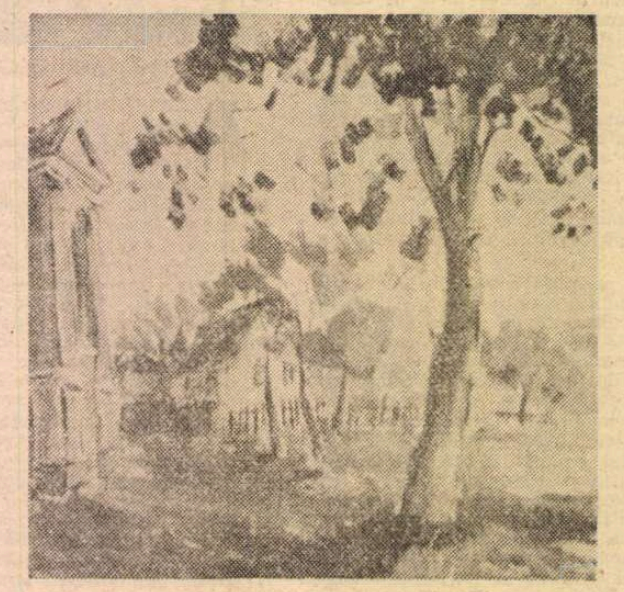

SORIN GROȘEANU PISCURI : Peisaj

Strada Vîntului

A străbate întreg orașul
pentru un deal un ghioc de var pe un melc
nevăzut
Nori soare ca-n lumea sufletului
Și-acum pe muchii pe cumpeni la zări de
miere
Își face și astfel o casă
cel care n-are — printre vile și grile roșii
rămase-n urmă ca tinerețea —
din transparențe
O metaforă
un par o tablă de fier un braț fluturînd un
bilet
în cer : „Strada Vîntului".

Nalbe

Tăunul pudrat de
polen
gras prin aur
din clopot în clopot de soare
pe tije de Althaea officinalis
coloane și cocoși de Brâncuși

Pun ochelarii să văd mai bine
culesul nunta geneza

— Ce faci domnule ?
se răstește prin gard la mine un bătrîn un
Argus

— Citesc o albină domnule...

Rozetă

Drumul la pas prin patrie e un drum lung.
Un drum îngust printre două ziduri,
ce-l străbați pînă dai la zări de un deal,
de-o vale
și iar un deal pe care-l sui repede —
Și te lași în vîrtejul lor de albastru vifor
să te scoată la dulce pace.

De te întorci, înaintea solemnei clipe,
vezi rîuri, în sensul opus copacii
înfloriți în mai sau de toamnă,
vezi nunți de albine și păsări
învățîndu-și puii
să zboare, poate luceferi —
Și mori și trăiești într-o patrie,
fiu al soarelui,
cu casa-ntr-un grai, și greer
cu scripcă subt braț, de-o vară.

Ler

Am văzut de zăpadă fulgi,
numai doi,
planat,
am crezut că m-am înșelat,
la distanțe,
apoi
un
roi,
încît i-am spus unui dor cu coada-nfoiată,
a fost odată ca niciodată,
de păun,
de surpriză,
ca sus pe Iză,
să stîrnească doi cai bălani
— cum știai, inimă, prin ani —
ce să se-nhame de capul lor lă o sanie
mare cît „mîndra-mi Transilvanie"

și să ne poarte, pe tine față-ncrețită
de gînduri ce nu imită
și pe tine, fată frumoasă, la o adecă,
ce rîzi lîngă bibliotecă
în stradă
la acești primi fiori de baladă,
prin larguri,
în viitor,
nu la frigul, de albul zbor,
din aer, vestit
și la grijile toate,
sub vînt catarguri,
intrînd ca iarna-n bordei și-n palate,
să ne poarte dezmărginit

peste clipă
și peste veac,
peste ani, ce străini ne fac,
peste teama, să-i zicem de Dealul Feleacului,
„unde trec carăle Iancului",
peste cîte trăncănelile dracului
despre coastă de drac
sub sîni
(pîn-la ceruri țipă)...
Transilvanie, sanie, fulgi stăpînl,
de nea,
început
de cîntări de stea.

Prin întins,
nevăzut
și ca nou născut
truver cu creștetul nins...

Editarea operei lui Creangă

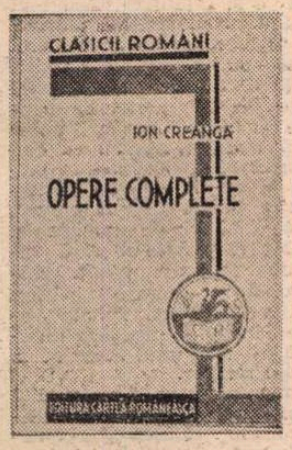

LA sfîrșitul lui decembrie 1889, Th. Rosetti, unul dintre cei cinci fondatori ai Junimii, se afla la Iași. Ca ministru al Justiției și ad-interim la Culte și Instrucție publică. Dăscălimea ieșeană voia să-l vadă pe ministru, Ion Creangă, chinuit de crizele (convulsii) ale grelei sale boli, nu prea mai ieșea din casă. Dar zorit de cine știe ce interese sau îndemnat de dascălii prieteni s-a pornit spre tîrg, cu intenția de a-l vizita pe înaltul demnitar cu care se cunoștea, ca junimist ce era și colaborator prețuit al „Convorbirilor". Era 31 decembrie. S-a oprit mai întîi la debitul său de tutun din strada Goliei, unde funcționa fratele său Zahei. În prelungirea debitului era o cameră întunecoasă și urîtă. Aici a căzut, ca trăsnit, scriitorul, lovit de o criză a bolii sale combinată cu un atac de apoplexie. A fost dus, mort, în bojdeuca din Țicău. Vasile Pogor, alt junimist dintre fondatori, ajuns primar al Iașului, a dispus repartizarea unui loc, din fondurile comunei, în cimitirul Eternitatea din localitate. Înmormîntarea a avut loc în ziua de 2 ianuarie 1890. Ar fi fost, la înmormîntare, puțină lume datorită vremii rele (cîteva zile de moină topiseră zăpada, chiar plouase și, apoi, un îngheț rapid transformase străzile într-o ghețușcă periculoasă). Eminescu, bunul prieten al humulesteanului, dispărut la mijlocul lui iunie, avusese mai mult „noroc". La înmormîntarea lui participase lume multă și aleasă. Puțini, din păcate, dintre contemporani, știau prețul atunci marea artă a operei lui Creangă. Pentru mai toți (inclusiv Maiorescu) autorul poveștilor nu era decît un scriitor „poporal", aproape asimilîndu-i rafinatele capodopere cu literatura populară.

Dacă Eminescu arătase dezinteres pentru editarea, în volum, a operei sale, de asta îngrijindu-se Maiorescu în 1883, Creangă s-a dovedit mai grijuliu. În 1883 voise să-și scoată un volum (i-a mărturisit aceasta lui Maiorescu într-o scrisoare) la Socec. N-a trecut dincolo de proiect. Se împrietenise prin 1886 cu Vasile G. Morțun, pe atunci fruntaș socialist, și frecventase, în 1888, cercul literar condus de N. Beldiceanu, unde veneau să citească și să discute Artur Stavri, Eduard Gruber, Artur Gorovei, Grigore I. Alexandrescu, mai toți filosocialiști. Prin februarie 1887 Creangă îl însoți pe Morțun și-l vizitaseră, împreună, pe Eminescu, internat la Mînăstirea Neamț. Cum Morțun se îngrijise, în 1886, de publicarea unei ediții din opera lui Eminescu, humulesteanul convenise cu fruntașul socialist ca acesta să-i editeze și lui opera. Morțun și-a respectat înțelegerea încît, la moartea marelui povestitor, erau imprimate zece coli din așteptata ediție, avînd în fruntea ei micul cuvînt înainte (știut) al autorului.

Imediat după înmormîntarea scriitorului, grupul de prieteni au discutat, împreună cu Constantin, fiul dispărutului, continuarea ediției, dar, acum, cu fizionomia modificată. A fost constituit, în acest scop, un comitet din care făceau parte A. D. Xenopol, Eduard Gruber, Grig. I. Alexandrescu, căruia Creangă fiul i-a oferit suma de 7000 sau (după Călinescu) 9000 lei, proveniți din economiile dispărutului (suma era însemnată, de vreme ce salariul unui profesor universitar se ridica, pe atunci, la 750—800 lei lunar). Totodată, Constantin a încredințat lui Eduard Gruber manuscrisele operelor lui Creangă pentru a fi cercetate astfel încît ediția să respecte voința autorului. Dacă personalitatea lui Xenopol nu are nevoie de prezentare, să-i identificăm pe ceilalți doi membri ai comitetului. Eduard Gruber, fiul unui arhitect neamț, era, în 1890, o tînără glorie locală, erudit specializat în limbile clasice și moderne, în filosofie și psihologie (se va specializa în laboratoarele de la Leipzig conduse de W. Wundt), care va face, apoi, mare caz de ceea ce a numit „audiție colorată". Se va căsători cu Virginia, fiica Veronicăi Micle. Celălalt, Grigore I. Alexandrescu, absolvise, la Iași, liceul și facultatea. Îl prețuia mult pe Creangă, fiind printre cei ce frecventau bojdeuca din Țicău. Amintitul comitet pentru editarea operei lui Creangă și-a făcut într-un fel datoria. A răscumpărat de la Morțun cele zece coli imprimate la tipografia Goldner și a decis ca ediția să apară în trei volume. Întîiul volum a apărut în 1890, într-un tiraj, probabil, de 1600 exemplare, sub titlul **Scrierile lui Ioan Creangă.** Cuprindea poveștile, fiind prevăzut cu o mică prefață (patru pagini) a lui Xenopol, o biografie (29 pagini) redactată de Grig. I. Alexandrescu (a fost, aceasta, cea dintîi biografie a scriitorului, azi total lipsită de însemnătate) și două ilustrații (planșe). Al doilea volum, cuprinzînd **Amintirile** și alte scrieri, a apărut în 1892. Cel de al treilea volum, anunțat cu titlul **Varia**, și care trebuia încheiat cu un amplu studiu al lui Gruber, n-a mai apărut niciodată. Ba, nenorocire, piesele care urmau să intre în sumarul acestui volum, rămase în manuscris la Gruber, s-au pierdut pentru totdeauna. Gruber, ocupat cu studiile sale psihologice, nu și-a găsit răgaz pentru a se ocupa de opera lui Creangă. În 1896 se îmbolnăvește grav de nervi și moare. Soția lui, cu o ușurătate ce nu va fi niciodată iertată, vinde manuscrisele lui Creangă, împreună cu biblioteca cărturarului, unui medic amator de bibliofilie. Peste cîțiva ani, acesta, pregătindu-se să emigreze în America, a vîndut biblioteca (inclusiv o parte din manuscrise) unui librar-anticar. S-au pierdut în cea mai mare parte. Gh. Teodorescu-Kirileanu, care a descoperit această catastrofă culturală în 1899, a relatat-o în revista „Sezătoarea".

Această ediție din 1890—1892 — pe care o inițiase, de fapt, autorul — pune deci temeliile editării operei lui Creangă. Din păcate, fundațiile acestea fuseseră rău turnate. Vinovatul principal a fost Gruber. Necunoscător al limbii în care și-a scris Creangă opera și ignorînd realitatea manuscriselor pe care le avea, totuși, în păstrare, s-a apucat, vorba lui Kirileanu, să schimbe și să stropșească cuvinte folosite de autor. Iar manuscrisele — în imensa lor majoritate — care puteau restabili realitatea originară s-au pierdut definitiv. Pe deasupra, ediția era plină de greșeli de tipar și de transcriere. Pentru editarea corectă a acestei opere trebuia procedat științific prin apel riguros la instrumentele existente. De asta și-a dat, primul, seama, Kirileanu, care a și pus-o în fapt, treptat și cu metodă, din 1906 pînă în 1939 și 1957. Mai întîi s-au păstrat cîteva manuscrise din naufragiul de care s-a făcut răspunzătoare Virginia Gruber. Printre acestea se aflau cîteva fragmente din **Amintiri** (inclusiv din partea a patra) transcrise de autor în albumul lui Gruber (și acesta pierdut) și copiate la vreme de Kirileanu. Apoi existau amintitele prime zece coli din ediția 1890 văzute, corectate și parțial dezvoltate de autor (în comparație cu forma apărută în „Convorbiri"). În sfîrșit, în lipsa manuscriselor, text de bază deveneau scrierile apărute în „Convorbiri literare", deși Creangă protestase adesea pentru modificările operate de redacție. Toate aceste probe trebuiau confruntate critic de un avizat filolog care să opteze, cu argumente, pentru o formă definitivă, corectînd și înclinarea — vizibilă — spre etimologizare a autorului. Destulă vreme nu s-a găsit editorul competent, edițiile din scrierile lui Creangă fiind neglijente și încropite de mîntuială. În 1902 St. O. Iosif și Ilarie Chendi publică, la „Minerva" lui Gh. Filip, o ediție intitulată (asemenea celei din același an de la „Alcalay") **Opere complete.** Kirileanu n-a mai putut răbda și a protestat printr-un articol publicat în „Sezătoarea" : «Dar greșeala cea mai mare și mai dureroasă a ediției d-lor Chendi și Iosif este muntenizarea sau transilvanizarea multor, prea multor cuvinte moldovenești, călcînd în această privință textul ediției I și peste textul din „Convorbiri"». Maiorescu a citit articolul lui Kirileanu, l-a găsit justificat, recomandîndu-i lui Filip ca, la retipărirea ediției, s-o încredințeze lui Kirileanu. Faptul s-a produs în 1906, cînd Kirileanu împreună cu Chendi au revizuit textul ediției din 1902 (de aceea, pe foaia de titlu, se precizează „ediție nouă revăzută"). Noul editor i-a adăugat o prefață (un fel de notă la ediție), o bibliografie și un glosar. De asemenea a îmbogățit sumarul cu cîteva texte, printre care **Făt-Frumos, fiul iepei.** Această ediție a cunoscut, pînă în 1916, alte patru reeditări. Se poate spune că, din 1906, opera lui Creangă circula restituită în condiții de onorabilitate. Nimic sfidător nu mai corupea textul, deși tremurul indeciziei și inconsecvența se mai făceau simțite. O singură ediție, diferită de aceasta, aș mai menționa. E aceea, din 1924, publicată la Cernăuți de D. Marmeliuc, cu un sumar lărgit, tinzînd spre exhaustivitate. Erau integrate aici și articole, corespondență, documente, versuri inedite. Și încă una. Aceea din 1928 publicată la „Ancora" în trei volume de E. Lovinescu, precedate de un studiu biografic și bibliografic de o cecitate neașteptată.

EDITORUL autorizat al operei lui Creangă a fost recunoscut a fi Gh. Teodorescu-Kirileanu, figură aleasă de cărturar, generos în toate, care îndeplinea, din 1909, funcția, numai aparent neînsemnată, de bibliotecar al Palatului regal. Era un excelent folclorist, un bun cunoscător al operei lui Creangă și Eminescu. Har pentru exegeza critică nu avea, neputînd trece de mica însemnare cu valoare de contribuție în studierea unei chestiuni iar opera lui Creangă nu a prea deosebit-o de literatura populară. Dar s-a dovedit un foarte bun editor al acestei opere. În consecință, în 1932, Editura „Cartea Românească" i se adresează, Kirileanu publicînd o „ediție revăzută" a mai vechii sale ediții din 1906, reluată și în 1934. Cînd marele editor care a fost cărturarul Al. Rosetti a inițiat la Editura Fundațiilor Regale, pe care o conducea, seria edițiilor critice din opera clasicilor noștri, pentru Creangă s-a oprit decis asupra onestului Kirileanu. Acesta, firește, a acceptat, deși necesarul studiu introductiv nu l-a putut scrie. Ediția a apărut în 1939, omagiindu-se, astfel, centenarul nașterii și semicentenarul morții scriitorului. Era o ediție critică, cu note, variante, un glosar, deschizîndu-se cu „lămuriri asupra acestei ediții". Interesante erau aici variantele, relevîndu-se deosebirile între textul apărut în „Convorbiri", cel din ediția 1890 și cel din manuscrisele păstrate. Eroarea acestei ediții este înlocuirea glosarului cu o listă explicativă a cuvintelor mai puțin cunoscute (din **Amintiri**) pe care Kirileanu a crezut că a redactat-o chiar Creangă, la cererea Liviei Maiorescu. Filologul clujean Petre Grimm (apoi și alții) au demonstrat eroarea. Kirileanu a recunoscut că greșise, mărturisind faptul în mica sa prefață la ediția din 1957 de la E.P.L. Ediția din 1939 era luxoasă (avea și 27 planșe în afara textului) și monumentală. Un tiraj special (firește că pe hîrtie vidalon) de 50 exemplare numerotate (au fost, de fapt, o sută) publica, pentru prima și ultima oară, în corpul acestei ediții cele două povești „corozive", **Povestea lui Ionică cel prost** și **Povestea poveștilor** (ale căror manuscrise se păstraseră de Xenopol și altcineva). Iorga a protestat mai mult de formă într-o ședință a Academiei din martie 1939. Rebreanu a luat apărarea editurii și, într-o atmosferă destinsă, cazul a fost declarat închis. G. Călinescu (autorul celei dintîi cărți importante despre viața și opera scriitorului) și-a pus, și el, numele pe o ediție Creangă. E aceea din 1953 de la E.S.P.L.A. Dar nu se distinge prin nimic. Mai importantă e aceea, amintită, a lui Kirileanu din 1957 și aceea din 1960, care, reluînd textul celei din 1957, se deschide cu o prefață de Al. Piru și vreo două ediții din 1959 (din sumarul căreia un redactor „exigent" a expulzat, ca antiunioniste, cele două vestite povestiri **Moș Ion Roată și Unirea** și **Moș Ion Roată și Vodă Cuza**) și 1960 prefațate de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Există și o ediție bilingvă (româno-franceză, **Opere. Oeuvres**) apărută la Ed. Meridiane în 1963 (textul românesc e îngrijit de Călinescu, traducerea franceză fiind semnată de Yves Augé și Elena Vianu).

Din 1964 de opera lui Creangă se apropie, ca editor, eminentul filolog Iorgu Iordan. Împreună cu Elisabeta Brâncuș, Iorgu Iordan a publicat la E.P.L. o ediție din opera lui Creangă. Reputatul filolog se gîndise încă din 1950 la o nouă ediție critică din scrierile lui Creangă, voind inițial să și-l asocieze pe bătrînul Kirileanu (avea în 1950, 75 de ani). În 1957 s-a deplasat la Piatra Neamț, găzduind cîteva zile la Kirileanu, unde a studiat în biblioteca cărturarului și tot discutînd despre criteriile editării critice a operei lui Neculce și Creangă. Profesorul Iordan nu împărtășea toate opiniile lui Kirileanu, socotind că acesta fusese inconsecvent cu unele criterii de transcriere, altele neacceptîndu-le. Textul ediției din 1964 (reeditat de cîteva ori) a căpătat, în 1970, forma finală, în ediția critică, în două volume, din colecția „Scriitori români". Această ediție a lui Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș — cu variante și note impecabile, cu o doctă notă despre ediție și un studiu introductiv deficitar pentru că analiza nu e o analiză estetică — este, incontestabil, cea mai bună, cea mai creditabilă din cîte au apărut timp de un secol. Opera humulesteanului, mereu reeditată pentru că se bucură de dragostea cititorilor, este una dintre cele fundamentale ale literaturii noastre.

Z. Ornea

Ozana

Coboram în jos pe Ozana
Și mîncam cofe de zmeură
Urcam în sus pe Ozana
Și mîncam cofe de fragi
Aveam bocanci în picioare
Dar pe față mă spălam cu rouă.

Geo Bogza

DECEMBRIE

■ PĂMÎNTUL își primește, încet, scutul de umbră. Pavăza nostalgică, rece și caldă : zăpada. Frunzele galbene țes cămăși împletite cu alb pentru pomii dezbrăcați de rod. Ei își întind crengile întocmai ca niște brațe protectoare peste pămîntul ce se pregătește să intre în somn. Fumul de frunze arse înțeapă nările înfiorate de mirosul fantastic, de neasemuit al aerului.

Cum va fi arătat grădina copilăriei mele sub prima ninsoare ? Cum vor fi strălucit sub zăpadă aleile pietruite ce se înșirau de la poartă pînă-n pragul casei ? Căci acolo, în orașul bunicilor mei, nu fusesem niciodată martora primei ninsori. Păstrez, însă, o amintire, una singură, foarte îndepărtată, a unei ierni petrecute acolo, cînd zăpada așternută peste pietre și pămînt aprinsese scîntei de argint peste grădină și ajunsese la înălțimea de o jumătate de metru. Noi (soră-mea și cu mine) împreună cu unchiul Aurel (ca să fiu sinceră, mai mult el decît noi), făceam oameni de zăpadă cu... lopata. Dar, lucru uluitor pentru noi, copiii, într-o bună dimineață, în mijlocul grădinii am văzut două statui făcute din zăpadă. Erau statuile noastre, a mea și a surorii mele, și erau atît de vii, atît de asemănătoare cu noi, încît multă vreme nu ne-am putut clinti din fața lor. Le făcuse unchiul Aurel în timp ce noi dormeam, pentru a ne face bucuria iernii mai deplină. Ca să-i facem și noi o surpriză, ne-am hotărît să-i facem un om de zăpadă, noi singure. L-am „ridicat" într-un colț mai retras, lîngă gard, i-am pus ochi de cărbune și nas de morcov, numai că, după ce l-am isprăvit, neștiind una de cealaltă, pe furiș și pe rînd, i-am mîncat... nasul, așa că surpriza noastră pentru unchiul Aurel a devenit obiectul hazului întregii familii.

Pămîntul e acoperit de mantia caldă a zăpezii ce va adăposti recoltele viitoare ; pămîntul acesta cald și ocrotitor e gata să primească orice pregătire în stare să ne dăruiască viitorul rod. Speranțele viitoare. Împlinirile viitoare.

Se apropie cu incredibilă repeziciune un nou an. Îl aștept ca pe un miracol, ce pe o izbîndă. Ca pe o dragoste ce se va împlini. Iubesc aceste emoții de sfîrșit de an pentru că ele animă, întotdeauna, o speranță pe care a nutrit-o mereu sufletul omului. Și, întotdeauna, această speranță se cere împlinită în Anul cel Nou. Iubesc sărbătorile de iarnă cu clinchetul lor de zurgălăi al căror argint este mult sporit de albul copleșitor al zăpezii. Să ne punem în gînd ca floarea albă a speranței să-nflorească și să dea rod în inimile noastre.

Ioana Diaconescu

Arta limbajului

CONSIDER că se pot evoca, la centenarul morții lui Creangă, două aspecte semnificative legate de preocuparea scriitorului moldovean pentru valorificarea și înnobilarea tezaurului limbii populare, componentă esențială a ființei naționale, a istoriei culturii tradiționale : mărturia muncii lui pe manuscrise pentru a găsi „cuvîntul ce exprimă adevărul", deci căutarea unui limbaj cît mai adecvat intențiilor sale expresive, dat fiind faptul că „forma operei literare este însuși conținutul ei sesizat în ceea ce el prinde mai original" (T. Vianu). O ediție deosebită de **Opere** de Creangă, în colecția „Clasicii români" din 1954, întocmită de G. Călinescu, e singura care conține și variantele la textul prozatorului, deci imaginea laboratorului lui Creangă ; editorul spune în **Prefață** : „...cititorul are prin ediția noastră **imaginea completă a problemei limbii și stilului lui Creangă**, fără unificări arbitrare din partea noastră" (p. 14). Al doilea aspect : opiniile unui urmaș și discipol, Mihail Sadoveanu, prozator de geniu și el, despre arta lui Creangă numit „învățătorul meu", despre care spunea : „Direct din popor iese și Creangă, inimitabilul Creangă, vioi, spiritual, sceptic, zimbind în suferință, simplu în aparență și totuși complex ca poporul. Creangă nu e un biet scriitor popular, cum au spus unii, ci cea mai măiastră și artistică manifestare a poporului în literatura cultă". (Discurs de recepție la Academie, în vol. **Evocări**, 1954, p. 16). Cu un deceniu mai înainte, Ibrăileanu scrisese observații subtile despre lumea lui Creangă, văzînd în **Povestirile** sale specificul spiritualității noastre : „În Creangă trăiesc credințele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filosofia poporului, cum s-au format în mii de ani de adaptare la împrejurările pămîntului dacic, dedesubtul fluctuațiunilor de la suprafața vieții naționale". **(Studii literare**, 1936, p. 157).

Acest adevăr l-a simțit adînc Sadoveanu ca scriitor moldovean, ca interpret original, de mare forță expresivă, al specificului istoric și popular al acestui popor. Sînt atîtea coincidențe și similitudini între cei trei mari clasici ai literaturii române, Eminescu, Creangă și Sadoveanu ; ca moldoveni, ei reprezintă de fapt sinteza cea mai vie, mai sensibilă și mai expresivă a românilor de pretutindeni iar dintre ei desigur Creangă e dimensiunea conservatoare, arhaică dar rafinată de-a lungul istoriei a spiritului popular, în mentalitatea și în graiul înflorit al personajelor, reale sau fantastice.

Am fost de față la Ateneu în seara de 12 martie 1951 cînd Sadoveanu ne-a invitat „să facem o șezătoare de taină în amintirea celui mai autentic scriitor al literaturii noastre" care este Creangă. Autorul **Baltagului** ne-a spus atunci : „Apărut după începuturile noastre literare, străin de influențele de imitație ale timpului și într-o perioadă cînd poporul își păstra încă arta lui orală, Creangă aduce prospețimea sufletului artistic popular, adică a cîntecului și zicalei, valorificîndu-le și păstrîndu-le în putere și pentru epocile cînd cartea și gazeta scad spontaneitatea și ofilesc memoria poetului anonim. Astfel putem păstra viu în literatura noastră cultă sufletul din veac al acestui popor". **(Despre marele povestitor Ion Creangă**, 1951, p. 31—32).

FIECARE pagină a lui Creangă e dovada autenticității mediului și limbii populare, cu atributele majore de densitate și culoare în evocare, sentimente și expresie ; iată un citat scurt : „Ce garduri strașinite cu spini, de mai nici vîntul putea răzbate printre ele ! Ce șuri și ocoale pentru boi și vaci, perdea pentru oi, poieți pentru păseri, cotețe pentru porci, sisiiac pentru păpușoi, hambare pentru grîu și cîte alte lucruri de gospodărie, făcute de mîna lui Chirică, cît ai bate din palme !... Acum văzuse el ce poate Chirică, și-i era drag ca ochii din cap". **(Povestea lui Stan Pățitul)**. Imaginea unei civilizații, cu mentalitatea și graiul ei particular, ca o milenară moștenire a comunității, în numele căreia vorbește țăranul Creangă, înzestrat cu mijloace superioare de evocare și de limbaj poartă pecetea timpului și locului, cu multe particularități de expresie, de vocabular, cu totul realist, cum spunea Tudor Vianu, servind la **localizarea** și **datarea** acțiunii și personajelor. Niciodată în literatura și limba națională nu s-a scris o operă mai sintetică și mai expresivă de cristalizare a specificului etnic, a graiului istoric, popular ; creația lui Creangă reflectă deopotrivă, realist și mitic, în frînturi de viață țărănească și în creații epice fantastice, mediul rural, ca vatră ancestrală, ca formă de cultură spirituală și materială, dăinuind eroic, însă supusă dramatic unor servituți și presiuni de violență schimbare, presimțită de Creangă ca și de Eminescu, criticul dîrz al influențelor din afară.

Pentru amploarea și nuanțele acelei imagini a vieții și graiului țărănesc Creangă a avut nevoie de gama vorbirii populare autentice, de tot tezaurul istoric-popular al limbii, cum spune Sadoveanu : „Creangă a dat viață ascuțită poveștilor lui, situîndu-le în timp și spațiu, creînd tipuri care se mișcă și vorbesc fiecare după caracterul lui. Pentru asta întrebuințează nu numai mijloace simple și elegante de exprimare, ci un depozit secular al neamului, zicători de o mare bogăție și o intensă frumusețe poetică. În plus, asupra întregului stăpînește un duh de voie bună care sporește plăcerea cetitorului". — Ceea ce constatăm azi, chiar dacă limbajul lui Creangă are nevoie de **glosar**, — povestitorul însuși a întocmit un glosar, conștient de specificul popular, arhaic, al lexicului său. Orice iubitor de bună proză românească, de la elevul claselor primare pînă la universitarul de la noi sau de la alte secții de limbi romanice din lume e cucerit de opera lui Creangă. Teza lui J. Boutière asupra „Vieții și operei lui I. Creangă", precum aceea a lui Alain Guillermou asupra Poeziilor lui Eminescu în „geneza lor interioară", ușurează contactul și înțelegerea celor doi mari clasici, reprezentativi pentru cultura și limba română în lume.

PE Creangă îl mai leagă de Eminescu încă un detaliu de biografie lierară, puțin cunoscută, puțin discutată, deși importantă pentru teza lui Sadoveanu cu privire la originalitatea artistică a prozatorului, la unison cu Eminescu: acesta „a fost încîntat întîi de limba mlădioasă, nuanțată, așa de simplă și de artistică în același timp a marelui scriitor de la Humulești" **(Evocări**, p. 133). Detaliul aparte, comun celor doi scriitori, e stăruința exigentă în perfecționarea expresiei, de-a lungul unor variante ale stilului, — care sînt de fapt imaginea perfecționării contextului expresiv. M-am ocupat altădată de manuscrisele eminesciene, în care procesul artistic, din ce în ce mai rafinat, e reflectat în variante, unele fiind poeme autonome sau strofe de mare strălucire („De la cuvînt la metaforă"..., în Col. „Eminesciana", Iași, 1975). Iată acum cîteva aspecte ale variantelor la proza lui Creangă, așa cum ni le înfățișează ediția Călinescu de acum 35 de ani, ediție deosebită de altele, de cele curente ale Operelor prozatorului, acestea bazîndu-se ediția Iordan-Elisabeta Brâncuș, 1970 (o ediție elegantă, pe hîrtie biblie, din 1972, o reproducere, în 517 pag.).

Ediția lui Călinescu avea criterii logice, filologice și mai ales estetice, criticînd ediția cunoscută, din Iași, pe care a lucrat chiar Creangă. Biograful erudit al povestitorului scrie despre ediția sa : „Ne-am ținut de manuscris, cînd l-am avut, apoi de C(onvorbiri) L(iterare), comparate cu spiritul manuscriselor și celelalte ediții. Ediția de la Iași, slujindu-se de textele corectate în margine de către Creangă, cuprinde multe adaosuri. Că ele sunt autentice nu încape îndoială. În puține cazuri, adăogirile par nu îndeajuns de meditate, puse dintr-un exces de precizie și culoare". Comparînd deci sursele, Călinescu indică la subsol variantele lui Creangă (manuscrise, revista ieșeană citată, ediții, în special cea de la Iași), oferind cititorului o imagine surprinzătoare a laboratorului acestui exigent prozator, conștient de imperativele artei limbajului și preocupat mereu de puterea și frumusețea cuvîntului. În **Soacra cu trei nurori**, cea dintîi poveste a lui Creangă, Călinescu urmează textul **Convorbirilor** și ediția de Iași, cu precizarea : „Adaosele din ultima încadrate cu ()", — deci puse în paranteze. Ediția Iordan o urmează numai pe aceasta și totuși diferențele sînt vizibile și unele forme lexicale ne pun în încurcătură ; Călinescu adoptă formele **virtute, paseri, ținea, răzășie, mingiiată, lăsa, răsipit**, pe cînd ediția recentă preferă pe : **virtute, păseri, ținè, pănă, răzeșie, mingăiată, lasa, risipit**, — modernizînd pe unele **(virtute, risipit)**, lăsînd forma regională a altora **(ținè, pănă, lasa, mingăiată)** precum Călinescu moderniza pe **ținea, mingiiată**, dar lăsa originalul foneticii lui Creangă : **virtute, paseri, răzășie, răsipit** — cum scria și Eminescu.

Diferențe multe și semnificative există între cele două ediții mai ales la **Punguța cu doi bani** ; unor forme regionale : **perdu, bataie, boieriul** din edițiile curente, le corespund la Călinescu : **pierdu, bătaie, boierul**, — identice cu cele literare de azi, deci modernizate ; iar contextul : „Pe drum se întîlnește c-o trăsură c-un boier" are altă sintaxă la Călinescu : „...întîlnește o trăsură c-un boier". Care e adevăratul Creangă deci ? În partea ultimă (IV) a **Amintirilor** ediția de Iași urmată de Iordan are : „ne aflam iar la Fălticeni... în dreptul Baei", pe cînd Călinescu dă : **Folticeni**, consecvent așa, — forma certă a prozatorului, — și : „în dreptul **Băii**", mai verosimilă foneticii populare, literară azi, — față de **Baei** (?).

Călinescu a intuit just, ca în cazul lui Eminescu, un detaliu important al tendinței generale la Creangă de a-și **moderniza expresia**, fără a trăda natura reală, popular-regională a graiului eroilor săi ; de aceea a și simțit că trebuie să facă un glosar. Fapt e că ediția Călinescu oferă un bogat și instructiv material comparativ al versiunilor diferite, reflex al efortului stilistic, dominat de grija de precizie și culoare locală. Astfel la Creangă, ca la Caragiale, funcția de localizare și datare a limbajului e o realitate ; ea ține de valoarea internă expresivă, definitorie, a structurii operei înseși. Vom spune însă imediat că subestimarea ori critica adaoselor, făcute intenționat de Creangă în ediția de la Iași, nu se justifică și așezarea lor în paranteze de către Călinescu produce dificultăți cititorului, deși-i oferă literatului și filologului un material concludent pentru munca stăruitoare a lui Creangă pe textul odată scris. Dintre numeroase modificări, adăogiri, retușări la **Punguța cu doi bani**, citez doar una : „Și cum zice, umflă cocoșul de-o aripă și-l zvîrle în haznaua cu banii ; căci boieriul acela, de mult bănărit ce avea, nu-i mai știa numărul. Atunci cucoșul înghite cu lăcomie toți banii. Apoi ieșă și de-acolo, el știe cum și pe unde..." (p. 34, ed. I.I.), — text care la Călinescu e mai concentrat, fiind puse în paranteză secvențele : „de-o aripă ; căci boierul acela de mult bănărit ce avea nu-i mai știa numărul ; cu lăcomie toți ; el știe cum și pe unde" ; — toate aceste sînt adăugate ulterior de Creangă, pentru precizie și nuanțe (fiind puse în paranteze, deci contestate de Călinescu). Dar el susține că a făcut o ediție critică, arătîndu-se variantele lui Creangă ; or, norma esențială a criticii de text spune că trebuie reținute din variante cele care exprimă **ultima voință a autorului** ; corecțiunile lui Creangă din ediția de Iași nu sînt un capriciu ; această ediție este ea un „monstrum infelix", — care „a denaturat mult limba povestitorului" ? De ce atunci un filolog de talia lui Iordan, moldovean și el, autor de studii asupra limbajului artistic al lui Creangă, a ales-o ca text de bază ? De ce însă atîtea inadvertențe și grafii contradictorii **(boieriul-boierul ; pănă, și-oiu scăpa**, pe o singură pagină, 34, ed. 1972; și **buhaiu** și **buhai**, p. 33), într-o ediție ce stă la baza textelor de azi din Creangă ? Curios mai e și faptul că, deși text de bază, ediția de Iași, pentru edițiile recente, unele adaose existente în acel text de bază **nu** apar în edițiile recente, — inconsecvență derutantă. Dar tocmai ediția Călinescu permite astfel de confruntări critice și o viziune în adînc asupra stilizării textului, pentru că editorul zelos a mers la manuscrise, la primele tipărituri și ediții, aplicînd criteriile sale estetice la un text complicat, bogat în nuanțe fonetice și gramaticale, cu totul singulare în creația literară. Filologic, mai e deci de lucru asupra acestui text reprezentativ pentru cultura noastră, și ediția Călinescu, avînd variantele textului, incită și ușurează munca editorială, la bilanțul unui secol de la dispariția marelui scriitor.

Cert e că putem detașa din studiul acestor variante o dublă preocupare stilistică a prozatorului : **retușarea regionalismelor și reformularea, amplificînd adesea, contextului**, pentru a obține un maximum de precizie și de culoare, prin detalii subtile de analiză și evocare, fapt ce confirmă teza lui Sadoveanu despre Creangă artist al limbii, cu unele identități de procedee artistice și de rafinament stilistic, regăsite și la Eminescu. „În Creangă — spune Ibrăileanu — Eminescu găsea «limba veche și-nțeleaptă», natura. În operă, ca și în societatea lui Creangă, Eminescu găsea refugiu, o consolare de prezent, de civilizație, de intelectualism. Se poate spune că **romanticul** Eminescu se refugia în primitivul Creangă. Iată explicația prieteniei Eminescu Creangă. A prieteniei dintre filosoful budist și schopenhaurean și Nică a lui Ștefan a Petrii. Fără îndoială că prietenia a plecat de la Eminescu. În prietenia lui Creangă pentru Eminescu trebuie să fi fost sentimentul aceluia care a găsit în sfîrșit pe cineva sigur, căruia să-i destăinuiască fără frică comoara — comoara sufletului său". **(Op. cit.** p. 161).

Această comoară a sufletului celor doi mari prieteni, uniți prin destin literar, prin firele sufletești ale biografiei lor, prin adîncă fidelitate și pasiune pentru bogăția și frumusețea expresivă a limbii literare, ne-a rămas ca o sacră moștenire de la ei în același an al dispariției lor premature ; același Centenar ni-i evocă pe amîndoi, pe Eminescu și pe Creangă, exponenți de geniu ai spiritualității noastre. Și fiindcă viața și opera amîndurora au fost studiate amănunțit de Călinescu să ne amintim acum de o subtilă definiție a geniului, inspirată de arta limbajului eminescian, definiție pe care o citim în ultima **Cronică a optimistului**, din ianuarie 1965, deopotrivă valabilă pentru Eminescu și Creangă, pentru Sadoveanu și Călinescu, prezenți în această evocare-omagiu : „Un geniu este — de plînge sau de rîde — scria Călinescu — un gînditor care lasă o dîră sonoră de foc pe traiectoria lui cosmică, dînd o lecție de construcție umanității".

Creangă, ca și Eminescu, a lăsat cu adevărat „o dîră sonoră de foc pe traiectoria lui cosmică" pentru că substanța operei și a graiului său e mereu luminoasă în sufletul cititorilor, reprezentativă în aria culturii universale. Dar lecția lui „de construcție" rămîne unică și irepetabilă: geniul fiind aliatul eternității rămîne unic și cu o putere de seducție nescăzută în generațiile care-i urmează.

Gh. Bulgăr

Revista revistelor

„Ateneu"

■ NUMĂRUL 10 al revistei, cu un sumar bogat și incitant, are o semnificație aparte pentru existența „Ateneului". La împlinirea a douăzeci și cinci de ani de la apariția seriei noi a revistei, redactori (foști și actuali), colaboratori din generații diferite participă la bilanțul acesteia. Grigore Ilisei și Gabriel Dimisianu scriu despre însemnătatea revistei în peisajul cultural actual ; la ancheta **„Ateneu" în biografia mea** răspund Cristian Livescu, Iacob Florea, Ioanid .Romanescu, Calistrat Costin, Petru Cimpoeșu, Ion Tudor Iovian, Ilie Boca și Carmen Mihalache-Popa, iar la **Rememorări**, Radu Cârneci, primul redactor șef al revistei, Vlad Sorianu, Ovidiu Genaru, Victor Enășoae, Eugen Uricaru și C. Th. Ciobanu, aceștia din urmă semnînd intervenții demne de reținut ca mărturii pentru o viitoare istorie a presei culturale românești. Un cursiv despre tipografii băcăuani, cei care „scot" „Ateneul", scrie Victor Mitocaru.

Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, C. Th. Ciobanu și Dan Nicodim propun grupaje de versuri. Li se alătură tînărul prozator Iacob Florea cu o povestire și „vocile tinere" ale Dorinei Stancu, Ioan Enea Moldovan și George Chițimuș ; Sergiu Adam susține **Poșta literară**. Dr. C. Gh. Marinescu începe un serial despre personalitatea lui Grigore Tabacaru, fondator, alături de Bacovia, al primei serii a revistei „Ateneu". Semnează recenzii dr. Ioan Aurel Pop **(Elogiu satului românesc)**, Vasile Florea **(Istorie și istorici în România interbelică)**, dr. Ioan Mitrea **(O realizare importantă a istoriografiei românești)**, Vlad Sorianu **(Ion Roșu. Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu. Originile)**, Cornel Galben **(Ion Țăranu. „Istorie vie")**, Emil Nicolae **(Ioanid Romanescu. „Școala de poezie")**, C. Isac **(George Genoiu. „Piese reprezentative")**.

Un amplu grupaj de opinii prilejuite de desfășurarea celei de-a zecea întîlniri anuale „Enescu — Orfeul moldav" înregistrează Carmen Mihalache Popa : Olga Chiștiriuc, Smaranda Oțeanu, Eugen Pricope, Elena Zottoviceanu, Edgar Elian, Dorin Speranția și Dumitru Avakian, iar C. Hanganu propune un interviu cu Sorana Coroamă-Stanca.

În cadrul „Periplului literar artistic", Al. Piru comentează traducerea în franceză a 58 dintre antumele eminesciene a profesorului Paul Miclău, Nicolae Manolescu nuanțează pe tema **„Persoana politeții"**, scriind despre traducerea Irinei Mavrodin a romanului „În căutarea timpului pierdut". Eugen Simion scrie o acidă „fiziologie" în **Greierele și Furnica.**

Nu lipsesc cronica plastică susținută de Florica și Dorinel Ichim, un Mapamond cultural, realizator Cristian Unteanu ; serialul autobiografic **Eu, Jean Cocteau**, în traducerea lui Theodor Rogin se află la cel de-al doilea episod.

Pe ultima pagină a revistei, Pompiliu Teodor comentează pe larg cartea istoricului David Prodan **Problema iobăgiei în Transilvania 1700—1848**, iar Petru Cimpoeșu pledează, într-un micro-eseu, pentru intensitatea lecturii.

Într-un cuvînt, acest număr al „Ateneului" e o apariție pe măsura prestigiului pe care și l-a dobîndit seria nouă a revistei în acest sfert de secol.

„Igaz Szó"

■ NUMĂRUL pe luna noiembrie (11) al cunoscutei reviste literare publicate în limba maghiară, la Tîrgu Mureș, de Uniunea Scriitorilor este dedicat în întregime marelui forum al comuniștilor români — Congresul al XIV-lea al P.C.R. Revista se deschide cu un editorial politic, intitulat „Congresul marilor victorii", urmat de un eseu, de Hajdu Győző, despre semnificațiile mărețului eveniment.

În spiritul documentelor Congresului, în intervențiilor lor, filosofii Gáll Gyula și Gáll János abordează diverse aspecte privind problematica personalității și colectivității, respectiv a individului și cetățeanului. În continuare, revista publică un grupaj de versuri dedicate partidului, semnate de Vajda Ferenc, Bokor Katalin, Márki Zoltán, Horváth István, Demostene Botez, Szemlér Ferenc, Maria Banuș, Hajdu Zoltán, Majtényi Erik, Szőcs Kálmán și Negoiță Irimie. Nuvela lui Simó Márton și reportajul lui Tófalvi Zoltán surprind mutațiile esențiale survenite în ultimele decenii în viața socială, economică a satului. După un fragment din romanul lui Dumitru Matală, revista publică o convorbire a scriitorului Mandics György cu constructorii din Timișoara ai autoturismului Dacia-500. Reportajul lui Bogdán Tibor, intitulat „Port în cîmpie", precum și cel al lui Nicolae Iliescu, avînd titlul sugestiv „Capitala — iubirea mea" (tradus de scriitorul Nemess László) evocă realizări semnificative ale „Epocii Nicolae Ceaușescu". Rubrica „Fórum" inserează articole semnate de Májai Albert, Pongrácz P. Mária și Oberten János despre însemnătatea Festivalului național „Cîntarea României", despre evenimentele marcante ale vieții cultural-artistice din diverse zone ale țării. Semnate de Dali Sándor, compozitorul Terényi Ede, sculptorul Izsák Márton, actorul Tóth Tamás, pictorul Simon Endre și Léstyán Dénes, intervențiile publicate în cadrul rubricii „Művészvilág" — „Lumea artelor", dau glas angajării plenare a oamenilor de artă de a transpune în viață mobilizatoarele obiective prefigurate în documentele marelui forum din noiembrie.

Numărul 11 al revistei „Igaz Szó" se încheie cu o suită de aprecieri despre personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu, „Erou al Păcii", formulate de personalități politice, culturale marcante din întreaga lume.

R. V.

O polemică instructivă

ESTE cît se poate de inexplicabil dezinteresul criticilor noştri interbelici faţă de Creangă. La centenarul naşterii scriitorului (comemorat în 1937), textele curat critice despre opera lui apărute pînă atunci se puteau număra pe degetele de la mînă (Iorga, Ibrăileanu, Boutière şi alte cîteva). Se perpetua, s-ar zice, poziţia lui Maiorescu însuşi, evident preţuitor al literaturii humuleşteanului, dar care n-a găsit necesar să o comenteze în scris niciodată, mulţumindu-se cu menţiuni ocazionale. Nu scriu, în vremea criticii estetice, nici Perpessicius, nici Cioculescu, deşi savurosul povestitor ar fi trebuit să fie pe gustul lor, iar de la Lovinescu rămîn cîteva pagini complet nesemnificative, ba chiar compromiţătoare. Ne întrebăm ce ar fi fost un Creangă văzut de Zarifopol. Tîrziu, îi consacră Vianu capitole în **Arta prozatorilor** şi în **Istoria literaturii moderne.** Minimă este contribuţia lui Pompiliu Constantinescu. Aşa că la apariţia monografiei lui Călinescu în 1938 terenul era aproape virgin. Nu mai e nevoie să insist, în aceste condiţii, asupra meritelor cărţii.

Întîmpinarea pe care i-o face Vladimir Streinu are darul să ne uimească încă o dată. Alături de Călinescu, Streinu era singurul din generaţia de critici dintre războaie care se ocupase de Creangă, în cîteva articole, nu memorabile, însă, dată fiind penuria, menţionabile. Ulterior, Streinu revine cu o carte (tipărită în 1971 la Albatros) care retopeste materia mai vechilor contribuţii la un loc cu a altora mai noi, postbelice, şi care înfăţişează ciudăţenia de a pleca de la un punct de vedere viguros polemic faţă de Călinescu, spre a ajunge la concluzii destul de asemănătoare (ici-colo identice !) cu ale monografistului. Mi-e greu să discern acum straturile exegezei lui Streinu, neavînd la îndemînă textele originare, ci numai pe acela din 1971, dar mi se pare limpede că ea conţine întîi paginile negative, ostile, redactate după 1938 imediat, chiar dacă refăcute, la care se adaugă acelea recente, mai tolerante. Autorul a frînt în ele nu numai cîteva spade anticălinesciene, dar şi cîteva condeie, într-atît de mari sînt diferenţele stilistice de la un capitol la altul.

Observaţia liminară după care Călinescu n-ar fi făcut decît să însumeze, în manieră proprie, analizele deja existente este vădit nedreaptă şi nu mă întind asupra ei. Dacă Boutière pomenise de rabelaisianismul accidental al unor pasaje, aceasta nu înseamnă că demonstraţia lui Călinescu privitoare la rabelaisianismul funciar al lui Creangă îi datora ceva. Iar preţuirea lui Creangă de către intelectuali era departe de a fi afirmaţia cea mai impunătoare înainte de Călinescu, dovadă că autorul monografiei tocmai cu ideea poporalităţii scriitorului moldovean polemizează. Şi aşa mai departe.

În fond, ce susţine Călinescu ? Mai întîi că, autor exponenţial în gradul cel mai înalt, Creangă nu este şi un autor „poporal". Al doilea : că el nu este un depozitar al înţelepciunii milenare, un moralist şi un educativ pe temeiul proverbelor şi zicerilor, ci un erudit sui generis, a cărui „ştiinţă" „este gustoasă nu în sine, ci în jovialitatea care o dezlănţuie", de unde asemănarea cu Pann şi Rabelais, de unde umorismul, comicul etc. În fine, „deşi în fond un scriitor cult, Creangă rămîne popular într-un sens înalt", unul dintre cei care „nu pot apărea decît acolo unde cuvîntul e bătrîn, greu de subînţelesuri, aproape echivoc şi unde experienţa s-a condensat în formule nemişcătoare".

Streinu obiectează la chestiunea neînţelegerii de către ţărani a artei lui Creangă (lucru de care vorbiseră şi Ibrăileanu, şi Sadoveanu, şi C. Graur, în urma unor experienţe personale, dar pe care abia Călinescu încercase să-l sprijine cu argumente scoase din examenul operei). Poate că, măcar în privinţa aceasta, el are dreptate, prin nuanţa introdusă. Ideea lui este că ţăranii nu-l gustă pe Creangă nu din pricină că e prea artist, prea rafinat, ci din pricină că modul lui de a vorbi este chiar al lor şi nu găsesc în el nimic remarcabil. „Ţăranii nu răspund la frumuseţea **Povestilor** şi **Amintirilor** — scrie Streinu — deoarece folclorul, care e coloarea de fond la Creangă, este pentru ei o modalitate de viaţă şi nu una de artă". Mai departe însă obiectiile devin otioase. „Ştiinţă folclorică la Nic-a lui Ştefan a Petrei Ciubotarul ?" se întreabă ironic şi retoric comentatorul. E o simplificare comisă deliberat : nu la Nică se referea Călinescu, dar la autorul său, ceea ce schimbă datele problemei, şi nu la o ştiinţă, în sens propriu, ci la bucuria sau jovialitatea erudiţiei populare, adică la voia bună a comunicării, ceea ce este, iarăşi, cu totul altceva. Ce opune Streinu acestor consideraţii călinesciene ? Culoarea locală şi etnicizarea basmului : „Căci Creangă, ştiind să scrie pentru oameni în vîrstă, diferenţiaţi ca tip colectiv şi individual, a folosit conturul social-ţărănesc, etnic şi naţional, ca să dea versiunea adultă a basmului sau poveştii". Foarte sugestiv spus, doar că nu se vede încă incompatibilitatea în raport cu teza lui Călinescu. Mai departe, zice Streinu despre Creangă că ar fi un tip elementar (de aici lipsa proiecţiei în natură şi în morală), homeric şi rapsodic (**spunerea** contează la el), ai cărui eroi personifică instincte şi a cărui artă e determinată de propensiunea spre enorm şi monumental. Pînă aici totul (absolut totul) se găseşte, în alte cuvinte şi cu alte argumente, în Călinescu, la care faptul de a nu găsi pe Creangă „poporal" nu-i excludea exponenţialitatea.

Pe neaşteptate, socotind probabil că a respins teza predecesorului său, Streinu trece la alte opinii, tot cu substrat polemic. El afirmă că humulesteanul nu e un satiric (o afirmase şi Călinescu, dar formula satirică revenise la modă în urma unui studiu al Zoei Dumitrescu-Buşulenga din 1963) : „Satiricii sînt totdeauna exteriori lumii pe care o satirizează, în timp ce Creangă face parte cu trup şi suflet din **comunitatea** eroilor săi. El este poetul umoristic prin definiţie şi puritatea formulei sale străluceşte chiar lîngă un Rabelais...". E drept că, parcă amintindu-şi ceva, precizează : „...faţă de care deosebirile sînt artistic mai semnificative decît asemănările". Şi în ce constă umorul ? „Ne-am obişnuit de prin şcoli să-i zicem umor, deşi pentru Creangă e mai potrivită vorba lui însuşi, aceea pe care o întrebuinţează în situaţii asemănătoare : voie bună. Atît de constituţională este voia bună operei povestitorului, că formează unul dintre semnele ei de recunoaştere". După rabelaisianism, voia bună, care e alt cuvînt pentru jovialitate ! Streinu redemonstrează teza pe care o combătuse. „Acum însă, cînd cunoaştem pe Creangă în lumina de unic erou al operei sale rapsodice, ca băştinaş patriarhal, care cu efortul artistic şi-a adîncit identitatea poporană, deosebirea de cum l-ar putea arăta biografia devine cu totul evidentă". Concluzia e aceeaşi de la Călinescu şi contrazice ironica asociere pe care altundeva Streinu o stabilise între „cărturarul" zugrăvit de Călinescu pe seama operei şi „făptura elementară" ce scoate capul din biografie. Se poate, deci, ca opera şi biografia să nu meargă mînă în mînă. În fine, Creangă s-ar afla prins într-un joc dublu : „pare **popular** pentru intelectuali şi **cult** pentru popor". Aceasta se întîmplă, în lipsa formulei lapidare, care să definească pe omul simplu, dar conformat genial, naiv, dar cu voinţă de perfecţiune artistică şi care „umple şi depăşeşte în acelaşi timp cele două perspective". Mi se pare inutil să mai subliniez că acesta este şi punctul călinescian de vedere, în chiar esenţa lui.

Polemica dintre Streinu şi Călinescu (în sens unic : Călinescu n-a părut să aibă cunoştinţă de obiecţiile la monografia din 1938 iar cu textele scrise de Streinu ulterior nu mai era contemporan) este instructivă pentru cine ar urmări posteritatea lui Creangă întrucît arată, dincolo de ostilitate personală şi de alte asemenea omeneşti nimicuri, că nu putem, după voie şi în orice moment, să „inventăm" formula unui scriitor. Cu alte cuvinte, receptarea operelor este ea însăşi istorică. Meritul lui Călinescu fusese de a sublima critic pe acel Creangă pe care generaţia interbelică îl citea. Din frînturi de observaţii anterioare, Călinescu desenase conturul. Cînd, o dată cu el, Vianu îi studiază arta, ajunge şi el la Rabelais, France şi cărturărism. Nu era altcum posibil. Streinu, voind să schimbe perspectiva ,o regăsea pe ocolite, căci nu venise momentul ca paradigma care cuprindea pe Creangă în 1938 să fie înlocuită de alta. Noi nici nu ştim bine cînd survin astfel de momente. Putem să le intuim, dacă avem şansă. În ce-l priveşte pe Streinu, intuiţia l-a înşelat. De unde se vede că nu e destul să mă aşez la masa de scris şi să-mi propun să creez un nou Creangă, un nou Eminescu, un nou Caragiale. Mai e necesar să se coacă împrejurările obiective. Subiectivitatea noastră constă în a simţi clipa coacerii şi în a profita de ea. Dar n-o poate nici grăbi, nici amîna. Cînd oare vor fi gata condiţiile pentru un alt Creangă decît acela al lui Călinescu (reîntărit de Streinu fără să vrea) ? Studiile despre prozator, din ultimele două decenii, conţin unele indicii de schimbare, dar se pare că mai trebuie să aşteptăm.

Nicolae Manolescu

Ideea împlinirii

ÎN primele sale capitole, derulate succint şi alternativ ca secvenţele cinematografice, romanul lui Vasile Petre Fati, **Un om în cîmp** *) lasă impresia că reia o temă frecventă în proza românească din primele decenii ale acestui secol, mai ales în opera sadoveniană, şi anume aceea a „locului unde nu se întîmplă nimic", a tîrgurilor şi oraşelelor de provincie de odinioară cu un orizont de viaţă îngust, de o exasperantă monotonie şi banalitate. Cu un evident talent pictural, autorul introduce, în aceste prime capitole, personaje şi scene care sugerează atmosfera specifică unei zone umane şi sociale marginalizate, limitată la practici şi manii cotidiene devenite automatisme. Acţiunea romanului se desfăşoară la cîţiva ani după primul război mondial, într-un oraşel oarecare, aria observaţiei sociale şi a investigaţiei psihologice restringîndu-se la stratul unei mici-burghezii provinciale, aparent detaşată de orice problematică existenţială. Iniţial, scenele n-au nimic ieşit din comun : „Mulţimea care se preumbla pe străzile desfundate ale tîrgului, încoace şi încolo, parcă fără nici o treabă, nu-şi aruncase încă pardesiile lungi pînă la pămînt, căciulile înfundate pe cap, pălăriile cu marginile tocite şi nici bocancii greoi, ca de munte, de care ar fi fost bucuroşi să scape cît mai repede. Chiar într-una din acele dimineţi friguroase, funcţionarul Orban de la vechea Casă a Asociaţiilor, cîndva numită Creditul Român, hotărî să scoată la soare colivia cu cei doi canari, cumpăraţi pe nimica toată de la un negustor de păsări, de care aproape că şi uitase[...]. Fotograful Iacob, în aşteptarea mustreriilor, se postă chiar în dreptul atelierului său, cu cele de trebuinţă alături, parcă sperînd să se întîmple ceva. Nu se petrecu nimic ; de sub umbrarul decolorat, de pînză de cort, cîrpită pe margini, se vedeau zeci de fotografii, toate făcute cine ştie cînd, pentru a atrage pe curioşii de pe marginea străzii, care, altfel, n-ar fi trecut pragul micului atelier."

După prezentarea acestor aspecte mărunte, care nu servesc decît la crearea de atmosferă, Vasile Petre Fati trece, cu ingeniozitate, la demonstrarea artistică a ideii că personajele care populează romanul şi împrejurările prin care trec nu sînt simple elemente decorative ale unui climat lipsit de semnificaţii, ci, dimpotrivă, sînt angrenate, la nivelul lor minuscul, într-o dramă existenţială. Stăpîn pe mijloacele de expresie moderne, autorul proiectează o nouă viziune asupra locului unde nu se întîmplă nimic, argumentînd, printr-o construcţie epică de reală putere sugestivă, că personaje şi întîmplări ce par, la prima vedere, circumscrise în sfera banalului, ascund în ele, în structura lor intimă, resorturi mult mai complexe. Placidul funcţionar Orban e atît de impresionat de orchestra veteranilor încît învaţă singur să cînte la cornul englez, îndrăgostindu-se de enigmatica şi inabordabila cîntăreaţă Claudia. Bătrîna domnişoară Cleia, dornică de o experienţă tardivă, îl acceptă în casa ei pe ambulantul păsărar Blid. Un invalid de război şi fostul oficiant poştal întreprind acţiuni bizare, într-un mic spaţiu presărat cu figuri ce ridică banalul la un potenţial imprevizibil.

Axul romanului îl constituie apariţia în acel oraşel a unui topometrist necunoscut, Gherasim, înzestrat cu toate instrumentele adecvate, al cărui scop era acela de a face măsurători în vederea împărţirii moşiilor şi a terenurilor statului, după cum se promisese în timpul războiului. Prezenţa lui Gherasim declanşează reacţii multiple din partea locuitorilor, pe care Vasile Petre Fati le intuieşte în esenţa lor, relevînd că, în monotonia şi banalitatea aparentă a existenţei lor, toţi sînt propulsaţi de căutarea a ceva indefinit, s-ar putea spune de căutarea absolutului. Autorul romanului se concentrează asupra acestei idei fără ostentaţie şi retorism, cu sobrietate şi echilibru, în pagini de autentică expresivitate epică, în care realul şi imaginarul se întrepătrund într-o armonie de perfectă simetrie. Cu discreţie şi fineţe, Vasile Petre Fati introduce în naraţiune elemente de fantastic, conferindu-le verosimilitate, putere de convingere. Modul în care e condusă acţiunea, pe multiple planuri, conturează distinct faptul că modeştii locuitori ai oraşelului sînt stăpîniţi de o febrilă pasiune de a-şi împlini o năzuinţă lăuntrică spre ceva ce le rămîne permanent indefinit şi irealizabil, spre depăşirea unei limite a cotidianului. Romanul ne aduce astfel în faţă o lume deloc statică, dinamizată de impulsuri ce tind adesea spre straniu şi grotesc, captivînd continuu atenţia cititorului. Ideea de bază, a căutării absolutului, se concretizează epic în efectuarea măsurătorilor, care încep să preocupe pînă la obsesie pe locuitorii oraşelului, fără să aibă însă vreun rezultat palpabil, pozitiv. De pildă, patronul berăriei îl sechestrează la un moment dat pe Gherasim în pivniţa plină cu butoaie, pentru a o măsura în neştire. Bătrînul Stoia îl duce pe Orban la el acasă şi-i arată o imensă stivă de hîrtii cu calcule şi măsurători, însă îi declară că n-a ajuns la nici un rezultat, convingîndu-se că măsurătorile nu pot fi niciodată încheiate cu succes, deci absolutul nu poate fi atins. Sceptic pînă la negarea posibilităţii atingerii absolutului se arată boiangiul, edificatoare fiind convorbirea cu topometristul Gherasim : „— Dumneata nu-ţi faci decît meseria, întinzi sforile, tragi linii, fixezi aparatul, dar lucrul ăla pe care vrei să-l măsori nu poate fi măsurat niciodată.

— E o prostie, rise înfundat Gherasim. Dacă ar fi fost aşa, ce-ar fi făcut lumea asta atît amar de ani ? Fără măsurători nu există nimic ! îi întoarse vorba topometristul.

— Ei, făcu puţin neatent boiangiul la vorbele din urmă ale prietenului său, la ce-au folosit toate calculele dacă acum nu mai există nimic din tot ce s-a construit atunci, din tot ce s-a măsurat atunci ? Aşa şi cu celelalte lucruri. Degeaba măsori, prietene. Nimic nu se poate măsura pe lumea asta. Totul e la fel ca la început, aşa cum a fost făcută lumea.

Topometristul nu se dumiri deloc.

— Dumneata, îi rise în faţă boiangiul, ce nevoie ai de măsurătorile astea ?

— Eu n-am nevoie de ele, chicoti topometristul. Dar fără asta nu se poate."

Romanul lui Vasile Petre Fati, o amplă şi substanţială metaforă, pare construit pe aforismul maiorescian că „nici o limită eternă nu ne desparte de adevărul absolut, dar etern ne va despărţi o limită." Romanul demonstrează, cu mijloace artistice de autentică expresivitate, că oamenii ce odinioară aparţineau locului unde nu se întîmpla nimic erau, în fond, impulsionaţi de ideea împlinirii, căutau, la nivelul condiţiei lor umane şi sociale, drumul nesfîrşit spre adevărul absolut.

Teodor Vârgolici

*) Vasile Petre Fati, **Un om în cîmp**, Editura Cartea Românească, 1989.

Poezia

„Carusel"

DE prea multe ori publicul larg este tentat să vadă într-un autor doar ceea ce i-au oferit primele experiențe de lectură ; Maria Banuș a fost, în ultimii ani, victima acestei procedări simplificatoare, greu de influențat. Volumul antologic de triaj sever intitulat **Carusel** (după **Orologiul cu figuri** din 1934) dă o imagine inedită și extrem de personală a poeziei Mariei Banuș propusă de poeta însăși.*) N-a mai rămas aproape nici o urmă din poemele și din volumele care i-au creat o celebritate îndoielnică ; în schimb, de la **Țara fetelor** (1937) pînă la ultimul volum, **Noiembrie inocentul** (1981), trece acum un singur fir, clar și vizibil, marcînd o poezie autentică, una dintre cele mai interesante scrise în românește în ultimele decenii.

Explicit sau nu, s-a văzut în Maria Banuș — la o privire critică retrospectivă — mai ales poeta **Tării fetelor** și a descoperirii erosului. Lectura repetată și fără nici un gînd preconceput a **Caruselului** (în fond, a ultimei imagini pe care poeta dorește să ne-o ofere despre propria-i poezie) îmi invederează cu totul altceva : cele mai personale și mai reușite compoziții sînt cele din ultimele volume, mai ales poeziile cuprinse în **Portretul din Fayum** (1969), **Oricine și ceva** (1972) sau **Noiembrie inocentul** (1981). Aici, versul Mariei Banuș, total degajat de balastul anilor '50 și '60, s-a transformat în cel al unei poezii esențializate, reduse la strictul necesar, fără retorică și fără umpluturi. Cred că doar aici va fi atinsă starea de grație ce încununează cariera poetică începută în 1937.

Dacă ar trebui să dau un nume acestei stări de grație, nu stau la îndoială : numele lui Arghezi este singurul care o explică. Umbra poeziei argheziene plutește peste ultimele versuri ale Mariei Banuș, transformîndu-le în ceva familiar. E un cifru care începuse să-i structureze poezia încă de mai multă vreme, de la volumul **Portretul din Fayum**, moment esențial în recuperarea unei noi dimensiuni. Maniera neo-argheziană va merge crescendo, se va consolida pentru a-și pune amprenta asupra a ceea ce este mai bun în versurile de după 1970. Nu e vorba, firește, de o pastișă argheziană, deoarece ea n-ar prezenta prea mare interes ; din contra, e vorba de o sugestie argheziană profund interpretată. Sesizăm aici un Arghezi fără bogăția lexicală uluitoare a maestrului, fără magia verbală care, acolo, învesmînta ideea. Mai degrabă percepem un Arghezi-ecou, un model ce montează poezia sub forma unui joc aparent. Nici imagini, nici citate explicite, ci doar vibrația comună.

„Doamne, Doamne-am mai zis, / ce-o să se-ntîmple cu noi, / Ca ceapa sîntem, / numai haine, haine și foi. / În dezgolirea toamnei, / lepăd degeaba / uscate insemne, / caut sub ele. / Atîta găsesc, / foi și foi, / arșiței pale sechele. / Bulbul nu-i nicăieri, / nu-i în pămînt, / nici în vîntul cel orb, / din care-am ieșit / foi, numai foi" **(Pseudopsalm)** ; „Voi duce cu mine în noaptea cea mare / decorul camerei de așteptare, / revistele vechi, prăfuite, / și fețele noastre smerite, / pe lîngă pereți așteptînd, / să vină la rînd / o față și altă față. / Nu voi mai ține minte unde. / Atîția doctori au fost, / de duh și de trup / și de viață. / Și fiecare avea instrumentele lui, / cu vîrful acut, / ca să ne facă bine / și cineva se uita la mine, / și nu puteam să-l ajut" **(Sala de așteptare)**.

Ambele poezii sînt din volumul clivajului net între ceea ce a fost „înainte" și ce va fi „după", adică din volumul **Portretul din Fayum**. Stilul devine cel deja epurat, cel care, cîțiva ani mai tîrziu, va construi aproape toate poeziile pe obsesia morții. Ca un punct maxim, ciclul **Columbar** din ultimul volum, închinat amintirii mamei și instaurînd o atmosferă de sfîrșit al lumii. Luna noiembrie, ce dă titlul ultimului volum publicat, posedă o simbolistică mai mult decît clară ; în ploile și în întunericul acestui noiembrie, îndepărtata sugestie argheziană formează fondul versului.

„Multe cuvinte împrăștii / semințe rostesc, / ce crește din ele nu știu, / poate mor netrăite / poate se naște un cactus pitic / o lobodă roșie / un pătrunjel / poate / — mai crezi în scripturi ? — / o să se legene / crinul împărătesc" **(Multe cuvinte)**.

Dar pînă a ajunge aici, s-a parcurs un drum lung. Început cu **Țara fetelor**, cu poezie scrisă adică într-o manieră extrem de modernă pentru momentul apariției, drumul s-a rătăcit în neoclasicismul găunos sau în falsul revoluționarism din **Bucurie**, **Despre pămînt** etc. Experiențele, fie și impure, nu trec însă inutil pentru un poet autentic. În cazul de față, se poate spune că acțiunea de scriere a poemelor în vers strict a contribuit, probabil, la perfecționarea expresiei și la cîștigarea unei măiestrii prozodice suplimentare. Exercițiul-alibi al traducerii marilor poeți, îndeosebi germani, a mers în același sens. Fapt este că, după consumarea experienței deceniilor de poezie strict tematică, lirica Mariei Banuș și-a regăsit o nouă respirație. Astăzi, voi citi cu interes sau cu simplă curiozitate poezia scrisă pe parcursul deceniilor ; dar voi vedea mereu în ea pregătirea celei cuprinse în ultimele volume, o poezie nouă, o poezie prin rejet (al modelului inițial).

Din clipa redobîndirii suflului normal, odată cu volumul **Toemai ieșeam din arenă** (1967), două mi se par a fi căile pe care poeta înaintează spre adevărul revelat din ultimele versuri. Pe de o parte, recuperarea unei tradiții pînă atunci ignorate sau puse între paranteze, cea a credinței și a mitologiei europene, în care Maria Banuș începe treptat să se regăsească. Pe de altă parte, plonjarea în specificul valah, în poezia vechiului București și în aceea a cîntăreților lui autentici, de la Anton Pann la Mateiu Caragiale sau Ion Barbu. Descoperind cea mai specifică și cea mai pură credință a Europei, autoarea o transformă în paradigmă a evoluției umanității ; atunci cînd coboară la rădăcinile spiritualității continentului nostru, poeta întreprinde un gest primordial estetic.

„Fuga din portret, / fuga din chenar, / fuga din muzeu, / din coclitul eu, / fuga din Egipt, / numai c-o boccea, / noaptea cînd cădea, / fuga pe catîr, / de-al vieții hatîr, / fuga de «arăt», / cînd de-abia mai văd, / fuga de Irod, / să scăpăm un plod / bun pentru calvar / scris în calendar" **(Fuga din portret)**.

De acum înainte, pe nesimțite, poezia Mariei Banuș va înregistra aluziv, aproape criptic, tot ceea ce unui poet ca Tudor Arghezi îi producea revelație, iar ei numai neliniște. Își fac apariția, în suită logică, Fayum, Palestina, Roma, mozaicurile din Ravenna, fuga în Egipt, madonele Renașterii, Yorick, Ofelia și Hamlet. Cultura continuă mitologia. Suita de „tablouri de gen" din volumul **Portretul din Fayum** nu este altceva decît sintetizarea prin arta picturală a evoluției Europei. Spontan, se ating și izvoarele culturii locale, cu mare delicatețe.

„Pe foi de brusture, / turta de unt, / jos pe pămînt, / costă atît și atît. / Sus în picioare, / surîsul tău, mușteriule, / în fragedul haos, / în mireasmă de fîn, / atît și atît. / Văzduhul pilpîie naos. / În lumină de soare, / pe foi de brusture, / verde-ntuneric, / tîrgul se face altare" **(Tîrg pe iarbă la Văratec)**.

În mod neașteptat, autoarea îndepărtatei **Țic-ți vorbesc, Americă** își extrage din această tradiție umanistă rațiunea meditației și a speranței. Scriindu-și — pentru a spune astfel — din nou opera, Maria Banuș se oprește de data aceasta la esențial și formulează doar întrebările fundamentale. Cura de efemer din anii '50 a avut cel puțin un efect sigur : vocația de a discerne esența și de a ocoli aparențele, indiferent de natura lor.

Cea de a doua sursă a poeziei ultime a Mariei Banuș rezidă, după cum spuneam, în zona valahică și dîmbovițeană, în mitologia bucureșteană. E o sursă veche, față de care poeta a avut afinități declarate chiar și în anii obnubilării. Poezii mai vechi, precum **Tîrgul de demult, Bucureștii copilăriei, Prin București după ploaie, Bătrînii mei** etc. speculau, cu artă, pitorescul de sorginte antonpannescă al unui peisaj care, pentru Maria Banuș, este fără îndoială „locul primordial". Indiferent de starea de spirit sub care atacă tema, indiferent de atmosferă sau de limbaj, dragostea aproape bolnăvicioasă pentru Bucureștii autentici răzbate de pretutindeni. După un lung periplu de-a lungul a cîtorva decenii, tema bucureșteană iese din nou la iveală, triumfătoare, în volumul **Oricine și ceva** (1972). Poeta savurează fiecare semn al timpului trecut și încearcă să-l rețină în strofe condensate. Ea se plimbă **La prăvălie**, imaginează un **Hagialîc**, visează un **Dealul Spirii**. Epoca începutului de secol, epoca lui Anton Pann, epoca numită „belle" sau cea interbelică se unesc în același paseism suculent, unde autoarea se afundă de fiecare dată cu delicii, ca într-o magmă verbală primordială.

„Din cercei, din circei, / de zorele suc să bei, / verde gust de dimineață, / suflet, scaiule, te-agață / de lumina din Antim / pantă dulce, aferim ! / Și mai sus, mai dus, prin aur, / Arionoaie, Minotaur, / drept sub stele, Dealul Spirii... / Ies din copcile-amintirii, / pompieri subțiri cu flinte / cad cu fața înainte. / Sună Patru's'opt din goarnă, / înger sună la cazarmă, / plouă fesuri moi de turci, / macii roșii, urci, mai urci..." **(Dealul Spirii)**.

Spre finele ultimului volum, cele două surse ale poeziei Mariei Banuș se unesc, provocînd sinteze rapide, fulgurante. În mod elocvent, una dintre „Inedite" unifică aproape didactic temele fundamentale examinate pînă acum, oferind implicit cheia celor mai bune poezii din acest traseu, el-însuși extrem de selectiv :

„Un mozaic (din San Vitale ?) / îmi licăre pe două țoale. / Era un cer (era în moarte ?) / aici, sub măr, și-n altă parte. / Un rînd de miei, de fum, monom... / Dulău lătra cu bot de om : / «Ioane !» Vocea. Paradisul. / Ecoul, scrisul și nescrisul. / Căruțe tari, cu Moromeți. / Scurteica verde pe pereți. / În mil, în vals, se duce Pena, / pe aur mort, ca din Ravenna. / La Dîmbovița lampagii / își fac nestinsele magii. / O stea. Un felinar. O stea. / Și iar Maria că născtea" **(Colaj de rai)**.

Dintre numeroasele „jocuri" argheziene cuprinse în ultimele volume, unul are o semnificație aparte. Tragic și cliptic, el reprezintă nu numai o posibilă autobiografie lirică, ci și biografia probabilă a întregii generații, privită lucid și fără menajamente :

„— Ce ai pe mîini, fetița tatei ? / — Am sînge, tată. M-am jucat. / M-au omorît. Am omorît. / — Ce joc urît." **(Întîlnire, după)**.

Dacă existența a mii de oameni a putut fi un asemenea „joc", cea a poetului adevărat se cere răscumpărată prin artă. E ceea ce face de mai bine de douăzeci de ani Maria Banuș, construindu-și un monument discret și aproape ascuns, dar care poartă — vedem în clipa alcătuirii unei asemenea antologii — marca indubitabilă a poeziei mari.

Mihai Zamfir

*) Maria Banuș, **Carusel**, editura Minerva, B.P.T., 1989.

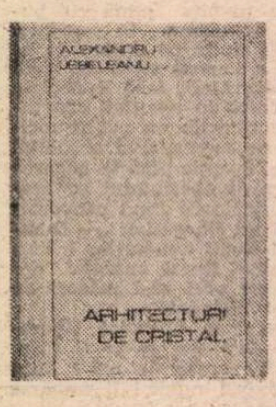

Sonetul veșnic tînăr

VOLUMUL **Arhitecturi de cristal** *) de Alexandru Jebeleanu se deschide prin poezia „Omagiu pămîntului" și se termină cu „Itinerarii". Între poeziile de factură patriotică, din care nu lipsește omagiul adus lui — M. Eminescu — **(Poetul veșnic tînăr)**, căruia nu o dată îi închină versuri, curg melodios sonetele de dragoste, sonetul fiind emblema clară a poetului răspunzînd perfect înclinației **sale** către ordine, respect față de formă, rigoare, delicatețe. Sonetele acestea se așează în aceleași tipare ca și cele cuprinse în volumele anterioare — **Surîsul Meduzei**, **Viziunile lui Narcis**, **Forma clară a inimii**.

Poezia sa de dragoste este, în general, senină, chiar dacă pe alocuri e întreruptă de nostalgii. Întocmai ca într-o „Cîntare a cîntărilor", poetul se adresează unei iubite reale sau imaginare, prezentînd ipostazele iubirii. Ființa iubită se contopește cu Poezia. Poetul o transformă în „nemurire", iubita metamorfozîndu-se din ființă pămînteană, carnală, în marmura statuară pe care poetul o modelează întocmai ca Pygmalion. Asistăm la mitizarea, la abstractizarea acestui sentiment : „Te regăsesc prezentă în sonete / Și tu ești doar absența mea, pribeaga, / Ești Laura din visul lui Petrarca". Poetul are conștiința iubirii împlinite, ridicînd osanale muzei sale („Intensul roșu", „Interior", „Darul iubirii" „Afinități", „Aldine" etc.) : „Zveltul tău trup cu jind de poezie / Aromitor sfielnic mai vibrează". Nu este vorba însă de efuziuni sentimentale ci de o iubire calmă, mai mult platonică dar tumultuoasă în idee : „Pe tîmplă-mi mîna ta să se-odihnească". „Urechea ta pe umăru-mi osos. / O scoică dintr-o sacră mare caldă". Poetul reface mai degrabă un trecut erotic. Sentimentul clocotitor de odinioară e filtrat și în urma acestei operații rămîn regretele, neîmplinirea, dorul, amintirea, dar poetul este mereu senin, seninătatea fiind o constantă permanentă a poeziei lui Al. Jebeleanu. Culorile subliniază stările poetului, apăsarea, dorul, neliniștea sînt enunțate prin **cenușiu** cu variantele sale : „Un gri asir se-amplifică discret", „Frunzare acoperă cu **griuri** de **zinc**", „Dar anii profanară huzurul cu **cenușă**", „Vei fi de **cenușiu** prevestitoare" etc. În concepția poetului iubita este strîns legată de natură, de anotimpuri, de culori : „Cînd anotimpul intră-n echinox / Și dragostei, fără sfîrșit, mă dărui" : „pleoapele garoafelor", magnoliile, orhideele susțin bucuriile pămîntești ale poetului iar cerul mohorît, hidos, represiv, teii care „răsfrîng tristeți și letargii", desfrunzirea, „nuntitele foi" care se desprind din ramuri, sînt răvășite cînd poetul e neînțeles în iubire. Ființa iubită parcă trăiește în simbioză cu timpul care trece dar tonalitatea din poeziile în care apare acest motiv este optimistă : „De ce m-as teme de perindul iernii / Cînd cert, inexorabil mă refac".

În viziunea poetului iubirea e înălțare pură : „Spre transcendent pășește prin detasate spații" : „Superbă vei sfida al Timpului argint", vers memorabil, deschide ideea spre crezul poetic al autorului. La fel ca și iubita cu care se contopește prin abstractizare, poezia va dăinui în timp. Chiar dacă uneori poetul se simte singur printre cuvinte, sau hăituit de vis, de tristeți el știe că are ramuri de lauri, că „Domneste de-a puzuri, de zei protejat și de-azururi" **(Himerele lui Nerval)**.

„Arhitecturi de cristal", poezia care dă titlul volumului, și „Inspirație pe malul Argeșului", sînt citabile în întregime pentru crezul poetic al autorului. Al. Jebeleanu „Tînjește în armonii desăvîrșirea / Cătînd printre coloane nemurirea". „În sonet simt apolinic iz" subliniază alegerea făcută de poet, sonetul tinzînd spre armonie, echilibru, măsură, ordine. Poetul, „ucenicul, meșterul, alesul", se apropie de Meșteșul Manole pentru că ia asupra lui virtuți demiurgice. Nu își zidește iubita la temelie pentru izbînda creației, ci chiar Visul. El, Poetul, „cioplind aripi de lemn / Pindește-o stea cu cercănatul semn".

Al. Jebeleanu recunoaște ca mari maeștri, cărora le închină versuri, care sînt de fapt tot sonete de dragoste, pe Rilke, Nerval, Petrarca, Baudelaire, Eminescu, Bacovia. În volum asistăm la o avalanșă de epitete, comparații, metafore („Nescrisii pași", „nealterate clape", „matul anotimp", „voci oraculare" „Eternă-n mine, cîntătoare rază", „Și las numai uitarea tăinuitor să cadă / Precum căzură fulgii din prima-ne zăpadă"). Poetul are un repertoriu lingvistic bogat din care nu lipsesc cuvinte, poate create de el : „în **harica** lucrare a darurilor scumpe", „Beatificat de-**arzuia** ta ispită", „**lebedina**, dreapta feciorie". Al. Jebeleanu rămîne un poet solar, cum afirmă și alți comentatori, poate și pentru că el iubește lumina, seninătatea, optimismul, viața, neacceptînd umbrele (o poezie se numește chiar „**Solar alb**").

Versurile sale se rotesc într-un spațiu închis de la o emoție a împlinirii sau neîmplinirii, de la o neliniște a căutării, a așteptării, de la o bucurie a regăsirii, de la o durere a uitării și a regretului, spre o încercare de purificare prin eros, spre atingerea esențelor, a izvoarelor poeziei. În lirica sa simțim armonia care domnește între sunete și cuvinte. Păstrînd credincios melopoeticii, remarcăm unitatea de atitudine și ton, profunzimea meditației, sinceritatea, gratia versurilor. O poezie de finețe, subtilitate, acuratețe a formelor. El rămîne adept al ideii horațiene, conform căreia poezia trebuie înainte de toate să emoționeze : „Si vis me flere dolendum est / Primum ipsi tibi" (Dacă vrei să mă faci să plîng, trebuie tu însuți să fii îndurerat).

Rodica Opreanu

*) Alexandru Jebeleanu, **Arhitecturi de cristal**, Ed. Facla, 1989

Fragmente critice

„Creangă și Creanga de aur"

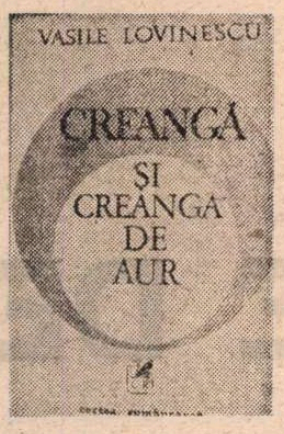

PREZENTÎND în *Scriitori români de azi*, III (1984) pe Vasile Lovinescu și întîia lui exegeză mateină, *Al patrulea hagialic* (1981), aminteam de o scriere ciudată, consultată de mine în manuscris, privitoare la ezoterismul lui Creangă. Lucrarea cuprindea aproape o mie de pagini și era, sub multe aspecte, surprizătoare pentru că înfățișa un prozator inițiat în științele sacre, departe de imaginea povestitorului robust, jovial și folclorizant. Din această vastă scriere simbologică apare acum un volum selectiv *). Au fost lăsate deoparte, din rațiuni de spațiu, comentariile la *Ivan Turbincă*, la snoave și la *Amintiri din copilărie*. Studiile prezente (intre care unul de 130 de pagini, despre *Harap-Alb* și altul de 75 de pagini despre *Povestea Porcului*) pot da cititorului o idee despre metoda eseistului și modelele sale spirituale.

Vasile Lovinescu (n. 1905 — m. 1984) este, cum arată și exegeza nocturnă a „Crailor de Curtea Veche", un elev al lui René Guénon, renumitul simbolog francez convertit încă din 1912 la islamism și reactualizat de Jean-Pierre Laurant într-un număr recent din „Les Cahiers de l'Herne". Cartea acestuia, *Simboluri fundamentale ale Științei Sacre* (1962), este scrierea teoretică de căpătîi în *Creangă și Creanga de aur*. Eseistul român cunoștea mai demult doctrina lui Guénon, dovadă articolele sale din anii '30 unde apar primele referințe și chiar o încercare de a interpreta pe Rimbaud din unghiul ezoterismului. L-am cunoscut, pe la sfîrșitul anilor '60, pe cînd pregăteam studiul meu despre *Lovinescu, scepticul mîntuit*. Ajungînd la Fălticeni, matricea criticului, am descoperit un alt Lovinescu, nepot de frate, un intelectual de modă veche, învățat și comunicativ, total abstras din istoria imediată, preocupat în exclusivitate de *simbologie* și de doctrinele ezoterice. Din întîlnirea de atunci a ieșit, pot acum să mărturisesc, studiul lui despre Mateiu Caragiale și iată cum : văzînd preocupările ocultiste, heraldice, simbologice ale lui Vasile Lovinescu, i-am sugerat să încerce să explice ceea ce noi, criticii literari, nu reușisem să explicăm : unele repetiții, cu valoare, evident, inițiatică, din *Craii de Curtea-Veche* (recurența literei *P*, de exemplu)... Sugestia (provocarea) a prins și, după oarecare vreme, am primit de la Vasile Lovinescu un studiu de aproape 200 de pagini despre cele *trei gune* și *Cetatea Primordială* ascunsă sub masca unei „Cetăți a Smintelii"... L-am recomandat numaidecît Editurii Cartea Românească, dar el nu a putut apărea decît după un deceniu. Ecoul în critica literară a fost modest. L-am pierdut, apoi, din vedere pe autor și, iată, acum îl reîntîlnesc în cartea pe care am răsfoit-o cu 20 de ani în urmă.. Există un destin al cărților, există și o viață secretă în spatele lor...

Schema teoretică din *Al patrulea hagialic* este aplicată, cu mici modificări, și în *Creangă și Creanga de aur* sau, pentru a respecta cronologia, exegeza *Crailor*... urmează un model pe care autorul fălticenean l-a verificat, într-un spațiu mai vast, în comentariile savante în marginea poveștilor lui Creangă. Modelul pleacă, așa cum am precizat, de la ocultismul lui René Guénon, cu deosebiri pe care numai un specialist le poate determina. Cum specialitatea mea nu este metafizica orientală și nici tradițiile ezoterice și istoria lojelor neospiritualiste sau *pseudo-rosicruciene* occidentale, ci literatura și critica literară, mă limitez să precizez că în *Orient și Occident* (1924) și *Criza lumii moderne* (1927), scrieri pe care le-am consultat, Guénon proclamă decadența iremediabilă a lumii occidentale și apropierea rapidă a *Kali-yuga*, sfîrșitul unui ciclu cosmic. Cît despre om, ca ființă individuală, ocultistul are păreri foarte pesimiste : individul „nu reprezintă în realitate decît o manifestare tranzitorie și contingentă a ființei veritabile", „o stare specială într-o multitudine nedefinită de alte stări" prin care se manifestă *ființa veritabilă*...

N-am remarcat, citind *Creangă și Creanga de aur*, că Vasile Lovinescu să preia acest pesimism radical și nici să facă previziuni de alt ordin în privința crizei lumii moderne. El ține exegeza în sfera simbologiei și caută a determina, în întîmplările narate în basme, rădăcinile îndepărtate, primordiale, văzînd în asemenea scrieri prelungiri ale tradițiilor ezoterice, manifestări tîrzii ale miturilor. Mitul este pentru exegetul lui Creangă mai mult decît o întîmplare sacră : este ceva, esențial, ce structurează lumea, ceva ce pornește dintr-un prototip uranic și se conduce după legi secrete și durabile. Fără mituri, spune el în introducerea la *Creangă și Creanga de aur*, lumea se prăbușește sau s-ar putea prăbuși : „mitul nu este invenție, nici convenție omenească. El coboară de sus în jos pe verticală, fulgurat de un prototip uranic, fixîndu-se în virtutea legii de analogie inversă în entități fabuloase sau reale, afine cu principiile pe care le reprezintă prin continuitate existențială în lumea devenirii, constituind între ele un sistem de corelații, repetînd inepuizabil o secvență de gesturi divine răscumpărătoare ; prin ele, esența uranică se strecoară în substanța cosmosului, căruia îi este o hrană sacrificială ; lipsită de ea, lumea s-ar destrăma într-o cenușă obscură. Cînd mitul este măturat de pe cer de simunul abstracțiunilor, rămîne pe firmament un tabel cadrilat de noțiuni, fără mai mare importanță decît aceea a unei grile convențional ticluită, pur cantitativă, aplicabilă pe orice, egal lipsită în toate cazurile de virtute explicativă". Vasile Lovinescu citește din această perspectivă pe Creangă, respingînd, în termeni categorici, psihanaliza și interpretările morale ale poveștilor și basmelor. Elimină și metoda comparatistă și, în genere, tot ceea ce așază faptele în planul orizontalității... Pentru el, simbolurile circulă pe o axă verticală și n-au între ele o cauzalitate strictă. O axă a timpului într-o infinită pădure de simboluri și un lanț, tot infinit, de rituri orgiastice, rituri vegetale și semne inițiatice...

MI-AR fi greu să rezum, într-o cronică, toate ideile exegetului privitoare la cele două curente (cel *atlant* din vest-est și cel *hyperborean*, din nord-sud) care își dispută întîietatea în spiritualitatea (mitologia) europeană... Îmi este relativ mai ușor să vorbesc despre modul în care aplică eseistul această doctrină secretă în analiza prozei lui Creangă. El pleacă de la ideea că o banală dramă familială (aceea narată, de pildă, în *Soacra cu trei nurori*) reprezintă oglindirea unei deveniri cosmice. Cu alte vorbe, în orice basm există un scenariu simbolic pe care numai inițiații îl pot descoperi și tîlcui. Prin răutatea soacrei din povestea lui Creangă se afirmă, de pildă, „gelozia mamei divine", temelia radicală, *Mulaprakriti*, cum îi zic hindușii, sau *Talpa iadului*, cum îi zicem noi. Feciorii sînt cele trei *gune*, armături ale Marelui Cosmos (*Sattiva*, *Tamas* și *Rajas*), iar nurorile reprezintă, în acest lanț de simboluri, elementul *Șakti*, elementul dinamic, de „putere", al principiului. Al treilea ochi (ochiul din ceafă) al Soacrei este, în limbajul vechilor hermetiști, „Atractul invers al Naturii", ochiul Meduzei, acela care amorțește Infernul... A treia noră, aceea care pune la cale, în fapt, o crimă abominabilă, coboară pe *Avatarana*, axul vertical al Universului, ca să elibereze oamenii de o tiranie domestică stupidă și, zice simbologul, „să purifice miasmele unei lumi statute"... Un act, așadar, sacrificial, ritualic, venit de departe, din simbolurile primordiale. Capra din cunoscuta poveste pentru copii este — cine și-ar putea închipui ? — o capră uranică, Amaltheea, doica lui Zeus. Lupul este *Aviditatea — Radix* și funcțiunea (sau năravul lui) are o valoare cosmică, iar simbolismul lui este macrocosmic : înghite lumea ca s-o renască : „E vorba de un agent cosmic bazal, vorace și nesățios, care mistuie și reduce la indistincțiune tot ce e trecător, lumea manifestată, la starea germinală, operație condiționînd renașterea. În adevăr, voracitatea nesățioasă a atractului invers al naturii transformă în latențe, în semințe, elementele componente ale cosmosului, care astfel devin generatorii ciclului următor, ale unor Ceruri și Pămînturi noi, printr-o înlănțuire logică și ontologică. De aici simbolismul matricial al pîntecelui lupului, care mistuie printr-o mișcare centripetă lumea, pentru ca prin alta, succesivă și solidară, s-o verse din nou afară centrifug. Astfel, pîntecele lupului simbolizează ceea ce hindușii numesc *sandhya*,, punctul critic indistinct care desparte și leagă două cicluri consecutive de existență, poarta strîmtă cum i se spune în creștinism, punct generator al ecuației, timp-spațiu, el fiind principiul și al timpului și al spațiului, ca și ale tuturor condițiilor limitative".

Și lanțul simbolurilor continuă : capra lui Creangă este și văduva din toate inițierile, este Isis. Demeter, Maica Domnului, Ișтar, văduva simbolică golită de principiul solar... Ospățul prin care capra pedepsește pe nărăvitul cumătru este, în aceeași ordine, un ospăț ritualic, e sărbătoarea *Luperculia*, festinul *Imortalității*, cu caracter euharistic, iar groapa de jăratic în care cade hulpavul lup este Athanorul, cuptorul lui Hermes... Dacă așa stau lucrurile, înseamnă că orice întîmplare reprezintă un simbolism cosmic, vorba cea mai banală trimite spre esențele lumii. Acesta este punctul de vedere al exegetului. Bîta unui cioban nu este, în acest caz, o simplă, banală bîtă, ci chiar Axul polar, cele șapte găuri ale fluierului său sînt semnele și mesajele celor șapte planete, cearta dintre un moș și o babă este „ultimul zvon al răzvrătirii unui sacerdoțiu feminin contra Autorității Supreme..." Vasile Lovinescu crede că, într-adevăr, chiar așa stau lucrurile în lume și în basme și, interpretînd pe cele din urmă, dă o explicație destul de coerentă a lor. Totul intră, în comentariul său, într-un simbol și toate amănuntele trimit la o situație mitică. Lupta dintre moș și babă (în *Punguța cu doi bani*) este ciocnirea dintre Purușa și Prakriti, simbolismul cocoșului este eminamente solar, el luptă, ca agent al principiului masculin în univers (Moșul), să restaureze autoritatea solară și virilă sabotată de sacerdoțiu feminin (malefica Babă). Cînd fata moșneagului, din alt basm, caută foc, ea caută, ne avertizează Vasile Lovinescu, Focul spiritual și merge spre Centrul Lumii. Ea este o Vestală și cercetarea ei echivalează cu „Questa Graalului". Din alt punct de vedere, aventura ei spre casa Sfintei Duminici este de tip amazonic și, în consecință, intră în tradiția *atlantă*...

N-aș da o judecată critică despre aceste neobișnuite interpretări înainte de a preciza că, în cele 139 de pagini despre Harap-Alb, Vasile Lovinescu concentrează toată știința și imaginația sa, voind a elucida toate simbolurile, de la cele ale aerului la acelea ale materiei. Nu este ocolit nici simbolismul erotic. Harap-Alb este un Tristan care cîștigă prin luptă dreaptă cu Regele Marc (Spînul) pe Izolda (fata împăratului Roș). Spînul este, din altă perspectivă, *Egoismul Radical*, și rostul lui este important în univers : el îl ajută pe fiul cel mic al Împăratului să *se nască a doua oară*, să *re-genereze*. El intră, așadar, într-o schemă a inițierii și nu se cade a fi contestat. Împăratul Verde este *Monarhul Universal*, împărăția Roșie este Atlantida și expediția lui Harap-Alb sugerează efortul pe care îl face tradiția hyperboreeană de a salva miturile insulei care se scufundă, întruchipate de „farmazoana cumplită", fata lui Roșu-Împărat... Trec peste alte simboluri, pentru a atrage atenția cititorului că, în viziunea lui Vasile Lovinescu, locul de întîlnire dintre cele două tradiții (hyperboreeană și atlantă) se află în Dacia. Dovezile, după el, sînt chiar aceste basme care ascund, sub întîmplări profane, simboluri desprinse din fondul primordial...

N-am căderea să judec toate aceste interpretări, dar am, cred, dreptul să mă îndoiesc de unele dintre ele și să mă las convins, în planul speculației, de altele. Cînd citesc într-un loc (pag. 365) că rîsul lui Harap-Alb nu este o simplă explozie de bucurie, ci chiar „rîsul Demiurgului care dă naștere lumii prin hohotele lui", am motive să fiu sceptic. Exegetul nu mă convinge. Dar încăpățînarea lui (ca să zic așa) îmi place, demonstrația lui este coerentă, fantezia lui merge departe și descoperă relații pe care alții nu le-au văzut. La urmă, rezistența mea (bazată pe spiritul meu critic fatalmente realist) cedează : de ce n-ar fi, în fond, posibilă și o asemenea lectură a *virtosului* Creangă ?! Un Creangă ezoteric, uranic, un produs al confluenței dintre două tradiții mitice, un Creangă care stă, ca autor inițiatic, lîngă Dante și contemplă misterele... Iată ce ne propune învățatul simbolog Vasile Lovinescu...

Eugen Simion

*) Vasile Lovinescu, *Creangă și Creanga de aur*, Editura Cartea Românească, 1989.

Promoția 70

Amintiri din spațiul natal

● **BUCUR CHIRIAC** (n. 1932) : **Aproape de copilărie** (1977, pentru copii), **Caii de fum** (1982), **Zmeele copilăriei** (1983, pentru copii), **Întoarcerea în cîmpie** (1986), **Ultimul zăgan** (1988, pentru copii). Evocator duios al obîrșiilor și al peisajului natal, Bucur Chiriac notează în versuri simple și romanțioase impresii colectate de memoria afectivă, mai cu seamă din intervalul copilăriei, vag transfigurate și încărcate uneori de melancolia paradisului pierdut sau, alteori, de exuberanța regăsirii. Decorul preferat e cîmpia Buzăului iar starea predominantă e de beatitudine în retroproiecție. Geografia originară, văzută prin ochean mitologizant, oferă poetului repetate ocazii de implicare nu doar în timpul „mic" al biografiei personale dar și în timpul „mare" al istoriei neamului, implicare deloc gălăgioasă și fără exces declarativ, nu lipsită, totuși, de un patetism al identificării sinelui ca urmaș al celor ce au dat semnificație istorică tărîmului mitologic autohton și, nu în ultimul rînd, ca avatar, în ipostaze naturiste, al existenței comunitare : „Eu sunt o trecere, o boare, / și-am umezit buzele reci, / un plop în drum, un tei în floare, / un șir de umbre pe poteci / / Eu sunt o flacără ce arde / un strigăt peste puntea vieții, / un strop de rouă care cade, / în adierea dimineții". Memoria afectivă e socotită în dublă valență, de depozitar al tradiției istorice și de seismograf al mișcărilor subiectivității, sensul ei cultural și sensul psihologic prelungindu-se unul în celălalt ca în mai vechea poezie de meditație temporală, de la care preia și retorica melodioasă, sentimentală și apăsat lirică : „Memoria, ca jarul în spuma ei ne lasă, / dar în culori în taină mocnind ne regăsim ; / pereții-s plini de umbre și veghe răcoroasă, / acum să fim noi înșiși (o licență, totuși, nepermisă ! n.m.), cît vom putea să fim / / Portrete vechi în rame cu riduri mișcătoare, / aevea reînvie sub ochiu-ndrăgostit / și vechi icoane strîmbe, aurării de soare, / strălucinează tainic vreun chip mucenicit / / Învie panoplia cu fote și cojoace, / se-aude-nu-se-aude un picur de țimbal / ca-n Craii lui Mateiu, știu umbrele să joace ! / vezi, luna-i o confetă iar noaptea-i carnaval".

Un sentiment al depărtării tot mai dureroase de vremea copilăriei, nu atît al dezrădăcinării, ca la ardeleni, cît al subțierii vitalității impune lacrima cu efortul de reconstituire a peisajului și unul de reîntoarcere în el. Ceea ce realul nu mai îngăduie e permis imaginației și dacă presiunea dorului e o realitate ireprimabilă, reîntoarcerea rămîne în custodia visului, cel mai adesea transcris în enunțuri nostalgice, decolorate de scepticism și ordonate de aceeași duioșie romanțioasă ca și în poemele pe tema nesfîrșitei treceri : „Zburam către casă ca o pasăre / cu aripi de furtuni bîntuite / și-am poposit / printre trandafirii grădinei, / penele să-mi usuc / la jarul petalelor. / Așa m-au găsit / toți cei dragi, / temători de căderile mele / în abis. / Dar eram același copil / spălat în roua închipuirii / iar mama îmi arăta / mereu același destin : / drumul pierdut în cîmpie, / pe care totdeauna găsesc / urmele întortocheate ale pașilor, / și mă silesc să le deslușesc / ca pe niște picturi rupestre, / culcat pe-acest șes nesfîrșit". Îndatorate tradiției, evocările lui Bucur Chiriac, cu tot clocotul sentimental dinlăuntru, sînt mai curînd impersonale, în fond, și prea puțin expresive, în formă, în orice caz mai puțin subiectivate și mai palide în exprimare decît poemele introspective, de reflecții interogative cu privire la sine însuși, acestea izbutind să pună imaginația poetică într-o lumină mai convenabilă, în sensul pregnanței imagistice și al profunzimii detaliilor unei confesiuni care, chiar dacă e provocată tot de intensitatea memoriei, semnifică într-un plan mai înalt și spune ceva mai personal despre un topos al vieții sentimentale, precum în această „amintire" de sugestie dramatică : „Unde-o fi pictorul / ce mi-a zugrăvit / chipul / pe o pînză de păianjen / în vechea casă ? / Timpul curgînd, / mi-l șterge încet, / nu mi-l lasă. / Păsesc în tindă, / unde trecute iubiri agonizează ; / aripi căzute în pulberi. / Unde-o fi pictorul, / să-mi mai lase / puțină lumină pe pleoape ?".

De o factură aparte, poate cel mai bun lucru de pînă acum al poetului, e **Ultimul zăgan**, un fel de roman în versuri despre existența la limita dintre realitate și legendă a unei specii de vultur trăitoare cu ani în urmă în zona Buzăului. Dedicat copiilor, acest poem epic e și bine scris, fără stîngăciile din poeziile lirice, și foarte sugestiv în ordine poetică, o tulburătoare poveste de viață, dragoste și moarte în care trama narativă, bogată și diversă, se vede în chip fericit concurată de o undă lirică, discretă dar cu atît mai semnificativă, grație căreia faptul epic capătă o luminozitate de parabolă iar succesiunea de tablouri realiste se constituie într-o diorama dramatic-lirică. Pare că aici, spre deosebire de textele propriu-zis lirice, a funcționat mai congruent principiul complementarității imaginarului și memoriei afective.

Laurențiu Ulici

CREANGĂ ÎNAINTE DE C

DOI termeni, două concepte legate de cristalizarea statutului social-profesional-civil, în două momente decisive ale vieții, ne întîmpină din manifestările scriptice ale lui Creangă din anii implantării sale ieșene. Primul e ocazionat de căsătoria sa, urmată de hirotonisirea ca diacon și exprimă sintetic noile visuri pe care fostul amator de călugărie cît mai aproape de vatra Humuleștilor și de hățașul căprioarelor cu sprîncene de pe la Agapia, începuse a le nutri odată cu acest veritabil salt : **intrarea în societate.** Sau cu propriile-i cuvinte (dintr-o „suplică" adresată în 1860 mitropolitului, în care se plîngea de purtările preotului Grigoriu, impenitentul socru persecutor) : „Pentru care obiect mi-au fost și bucuria mea mai mult că **intrînd în societate** (subl. ns.) voi puté să-mi cîștig pînea de toate zilele de la un asemenea popor" — „poporul" fiind poporenii, enoriașii săi în perspectivă din capitalia moldoveană. Al doilea termen semnifică aspirația spre o treaptă superioară a realizării de sine, consecutivă ieșirii de sub tutela bisericească, proiect înțeles ca o **emancipare :** „Prin urmare, d-le ministru, vedeți că eu, nu de azi, de eri, caut a dobîndi emanciparea mea de supt o atare autoritate..." (din memoriul adresat ministrului Tell, care în mod pripit decisese în 1872 destituirea din învățămînt a diaconului răzvrătit). E mai puțin important că ambii termeni îi vin sub condei lui Creangă în împrejurări pentru el nefavorabile, putînd reprezenta zădărnicirea planurilor țesute și sună ca o amară ironie pentru zbaterea și anevoințele depuse. Căci în ciuda adversităților nu tocmai de moment, „intrarea în societate" sub forma recunoașterii sale ca mădular bine individualizat al colectivității specifice se va desăvîrși încă din primii ani de diaconie, iar emanciparea — proces mai complex și de durată — debutează odată cu revelarea vocației pentru noul „sacerdoțiu", cel de educator, căruia i se consacră după 1864, consolidat ulterior prin faima autorului de manuale.

Acestor prime două trepte li se adaugă o a treia, total nescontată, aceea de scriitor, motiv pentru care nici nu vom găsi în repertoriul său epistolar formula, termenul care să chintesențieze, la început de drum sau și pe parcurs, năzlucirea noii aspirații. E o „treabă" — scrisul —, cum va spune Creangă mai tîrziu, „de gust, nu de silință" și în plus înconjurată de o anumită sfioasă discreție, încît va trebui să ispitim foarte sîrguincios scripturile pentru a da de urma anunțării vreunui proiect literar și cu atît mai virtos pentru a identifica vreo referire la calitatea de scriitor.

Situație cu care secolul nostru, mult mai grăbit, a dovedit că nu se poate împăca, drept care scriitorii își cunosc vocația încă de pe băncile școlii și, survolînd la mare altitudine fazele intermediare, atît „intrarea în societate" cît și „emanciparea" — chiar cînd condițiile se arată îndeajuns de vitrege și nu îngăduie adesea mai mult de un statut de autodictat —, decid să aterizeze direct în literatură. Exemplele sînt prea numeroase, iar **Memoriile** lui E. Lovinescu abundă în asemenea portrete de emancipați doritori a cuceri cît mai repede galoane literare. Nu ne vom opri la cazuri comentate, unele deosebit de pitorești, ci la doi prozatori din familia de destine a lui Creangă care au avut a escalada un prim și decisiv obstacol, cel al condiției țărănești anihilante, nici măcar ajutați de vreo providențială Smarandă, dar cărora totuși șansa le-a surîs **în ultimă instanță.** În cazul lui Pavel Dan, foarte lămurit încă din adolescență cu privire la ceea ce vrea să devină : scriitor, și chiar asupra genului de proză ce-ar vrea să abordeze, șansa s-a numit unirea Transilvaniei cu țara în 1918 și perspectivele deschise pentru românașii dotați ai satelor. Paradoxal, lucrurile au mers infinit mai greu pentru Marin Preda, fiu al îmbelșugatei Cîmpii Române, la care putem analiza în tot dramatismul ei psihologia copilului ce simte obscur că e menit altui scop și care, spre deosebire de Creangă ce nu se lăsa dus din sat, privește cu încrîncenare și deznădejde la tot ce-l ține încătușat, inerția părintelui, hrănită de o masivă nepăsare și truda fără orizont măcinătoare a oricărui elan, încît evadarea din sat, la ai săi tîrzii 16 ani, în drum spre îndepărtata școală normală din Apuseni, ajunge s-o echivaleze cu mîntuirea. Dublate de o sete de autodidact care anulează în bună măsură handicapul ce-l separa de mai norocoșii săi colegi de generație, modestele clase de normală au avut în plus meritul de a-l fi propulsat pe beneficiar pe chiar orbita Capitalei *) ; de unde descinzînd, proaspătul debutant în ale literaturii a mai prins ocazia de a pătrunde în incinta cenaclului lovinescian, visul în epocă al oricărui tînăr talent.

Tot un cenaclu, cel al Junimii, va îngădui și lui Creangă afirmarea ca scriitor, la cei bine bătuți 36 de ani ai săi, debut întîrziat ce putea să nici nu fie, dată fiind în epocă slaba densitate a oaziilor prielnice **întru aceasta** (ca să reluăm o sintagmă dragă polemistului Creangă, pescuită chiar de la adversarii săi, forurile ecleziastice). Un debut cît de cît preparat totuși, căci sondînd în straturile mai suprafață, o seamă de antecedente se oferă privirii, îndeosebi din ceea ce ne pun la dispoziție cărțile sale de citire : cîteva bucăți de lectură în proză și în versuri, prelucrate sau chiar elaborate de autor, întîia sa formă — i-am spune larvară — de existență literară. Dincolo de această activitate nonspecifică, ce împinge ceva mai devreme termenul debutului publicării, se întinde preistoria acestui talent, măsurabilă cel mult cu mijloacele altor discipline ținînd mai degrabă de paleontologia expresiei, dar care are cu toate acestea capacitatea de a ne documenta despre anumite îndeminări ale sale deloc de disprețuit, la drept vorbind strămoașele scrisului literar.

LA orice alt scriitor asemenea dovezi sînt de trecut cu vederea, într-atît urgența afirmării literare le-a împins spre periferie, într-o zonă rezervată strict biografiei. Ele sînt activitate paralelă, cel mult paraliteratură și nu, ca la Creangă, jaloanele unor etape cucerite, într-o evoluție îngenuă ce nu și-a întrevăzut multă vreme scopul. Căci foarte ușor ne putem imagina însul care a întocmit aceste texte cantonat pentru totdeauna pe oricare din treptele pe care tocmai le depășise. Prima dintre ele, bine cunoscută locului, cea a junelui diacon abia ieșit de la Socola, fiind cea de jălbar pentru sine și pentru alții, cum ni-l arată o seamă de „suplici", cereri, „jalobe" sau „lăcrămătoare jalbe". E o fază de teribile nesiguranțe, păstrînd urma sintaxei continue — semnul indubitabil al nedesprinderii de jelania orală —, cu neologisme nemistuite (criminalist — pentru criminal, femei descaracterizate, impertenență, a maltrata pe cineva cum îți vine la gură etc.) și cu un stil tenebros de roman-foileton („abia am putut scăpa din mîinile lui [ale socrului] gol, umblînd ca un strigoi pe lîngă biserică și morminturi și pe la casele bieților oameni, carii dormeau mai ca morții în acel timp adînc al nopții ! ! !"). Predominarea epicii într-o împrejurare care ar fi cerut transpunerea în formulele mai sintetice și mai tehnice ale stilului administrativ face însă și hazul acestor documente de expresivitate involuntară ; în același timp — ceea ce-i cu adevărat important — epica aceasta e chiar baza de lansare pentru desfășurări polemice, cu efect benefic asupra expresiei care se purifică miraculos ca sub acțiunea unui drastic agent chimic. În a doua lungă jalbă, cea către Decasterie, căreia îi reamintește urmările dezastruoase pentru... reclamant ale celei dintîi (arestuirea sa de către chiar Decasteria), Creangă se revoltă de-a binelea înfierînd insolența cinicului socru care-i ceruse să se umilească în fața personajelor dubioase ce-i țineau companie („poslușnicele de pe la casăle boierești" prezentate de petrecărețul popă drept „preutese") : „Pentru care crimă să fie atît de mare plecare, căci a săruta mîinile și a mă ruga la niște femei atît de descaracterizate, pe care sfinția-sa socrul meu le numește verbal chiar și preutese, nu însemnează altceva decît a nimecnici prin aceasta și darul, și onoarea și de a le depune la picioarele neînfrînării (...) apoi dar numai în zădar repetuește sfinta noastră biserică de mai multe ori zicerea : «Preoția sfîntă, norod ales !»...".

Pînă la următoarea demonstrație de virtuozitate pe care Creangă o execută, evidențiindu-și de astă dată din plin calitățile de polemist, vor trece 12 ani, timp în care se petrec la diaconul devenit și învățător transformări evidente. Nu le putem pune numai pe seama progreselor în materie de expresie cu care experiența îmbogățește de regulă pe cei mai isteți, așa cum un exercițiu de rutină duce la perfecționarea mișcărilor, la „rentabilizarea" lor. E vorba mai ales de un spor de intelecție, de modificări în planul disciplinei de gîndire, care nu e însă doar mai matură, ci și miezoasă. Căci apetența pentru concret nu l-a părăsit nici în cele mai banale manifestări (redactarea unui proces-verbal, a unei adrese etc.), rezolvate de alții printr-o atitudine neutră, oficioasă. Creangă, dimpotrivă, se implică temperamental-comportamental-afectiv în tot ce întreprinde, el nu e indiferent la detalii, știe prin ele să palpeze starea de urgență a unei situații, să atragă atenția asupra ei. O simplă adresă privind necesitatea reparațiilor la una din școlițele pe unde a trecut devine astfel ocazia unei perspective tridimensionale : „...fiindcă timpul aspru se apropie ca mine, și casele fiind vechi, de vălătuci sau nuele și subțiri în pereți, precum și băeții sărăcuț îmbrăcați, ba unia chiar desculți și goi mai de tot, școala ar suferi, fiind pusă în imposibilitatea de a fi frequentată și aceasta cred că ar aduce mare daune **instrucțiunii"** (adresă din octombrie 1870).

Amuzant într-un fel e următorul raport din mai 1872 (o lună înaintea suspendării) către revizorul școlar, în care, luînd-o înaintea ordinului de a-l întocmi, Creangă se execută cu zel... din auzite. Dar nu situația în sine ne reține ci siguranța minuitorului de frază care traduce maxima sinuozitate a comunicării într-o mișcare perfect controlată : „Auzind că o circulară emanată de la d-voastră, motivată din ordinul d-lui ministru no... s-ar fi purtat pe la școale, prin care se cere de urgență a vi se face cunoscut atît numărul școlarilor cît și numele institutorilor, deși nu am văzut acea circulară, cu toată stima cuvenită mă grăbesc și eu a vă face cunoscut că la menționata școliță frequentează 27 — douăzeci și șapte — școlari și că numele și familia institutorului acestei clase este **Ioan Creangă."**

Nu sînt — se va spune — lucruri ieșite din comun, iar de la Creangă, care a încheiat cu rezultate excelente cursul preparandal de sub conducerea lui Titu Maiorescu, era firesc să se aștepte o astfel de evoluție. Asemenea evoluții s-ar fi putut aștepta însă și de la alte condeie chiar mai școlite ale epocii, dintre care unele aveau pretenția de a orienta opinia publică. Or, nu puține articole din presa timpului erau scrise de parcă-l așteptau anume pe Caragiale să le ia în rîs. Iată, dintr-o sesizare care a făcut vîlvă în Iași privind mergerea unor preoți la teatru (printre ei și Creangă), o frază pe care i-ar fi invidiat-o însuși Rică Venturiano : „Cu toate acestea, fiindcă îndatoririle noastre, pentru care trebuie să avem respect, nu stă în uz ca preuții să frecventeze teatrul și, ceva mai mult, fiindcă canoanele bisericești împiedică cu desăvîrșire aceasta, apoi noi nu vedem decît un manc de disciplină din partea acelora care au trecut peste aceste baricade."

Mai grav e cînd chiar în lumea școlii întîlnim dovezi ale divorțului între idee și cuvînt, sursa unui veritabil desfriu lingvistic. Într-un proces-verbal de inspecție semnat de o somitate pedagogică, nu altcineva decît V. Alexandrescu, pe atunci încă fără Urechiă, ne întîmpină un stil ebrietat în cea mai bună linie a **Beției de cuvinte,** anticipată dealtminteri cu patru ani, expresie — chipurile — a însuflețirii pe care i-au produs-o verbiosului vizitator cele constatate la școala și clasa lui Creangă : „Aici nu se mai vede ace populațiune scolastică stupidă, distrămată, turbulentă sau somnambulă, neatentivă totdeauna, pururea murdară"... Furat de vorbe, autorul își pierde pe drum obiectul și uită că se găsește într-o modestă școală primară și nu într-o academie de retorică : „Vezi aici copii (...) deștepți, atenționați, vii și pătrunzători, cugetînd pururea și pururea răspunzînd cu o cugetare bună, emulîndu-se între ei fără ură și numai în profitul propriu intelectuale, iară nu în vedere de resplătiri **materiali."**

În acest timp, fiecare rînd, fiecare cuvînt chiar e saturat de idee în cazul unui text eminescian ce-l privește tot pe Creangă, de astă dată în calitate de coautor la o carte pedagogică. Lucrarea este, nici vorbă, lăudată (fusese și pe placul lui Maiorescu, la inițiativa căruia se întocmise), dar autorul referatului are foarte vii în față realitățile în funcție de care își dozase și distribuise aprecierile : „Aceste laude s-ar păre exagerate în alte țări, dar într-a noastră nu sunt decît juste. Oricît de modestă în aparență ar fi cartea, ea însemnează începutul unei reforme adînci în instrucția elementară ; ea a rupt-o cu dogmatismul..." Cît privește acest dogmatism, revizorul școlar găsește formule foarte nimerite pentru a-l circumscrie și veșteji, care ne amintesc de caznele la învățătură ale dascălilor de Fălticeni, evocate mai tîrziu de Creangă : „O privire numai în manualele noastre scolastice ne va încredința că elevii trebuie să fi învățînd ca în somnambulism, că nu știu nici ce scriu; nici ce citesc." Și : „Deosebirea între metoda propusă de această broșură și învățarea rutinară și mecanică (...) este deosebirea dintre pedagogie și dresură". „Nu mai întîlnim pe învățătorul sever și țeapăn cu vergile-n mînă, ci un suflet uman, care coboară la treapta sufletelor copilărești și le **disciplinează, nu le silește."**

LA data cînd Eminescu scrie aceste rînduri, Creangă era de doi ani repus în drepturile de învățător și de aproape un an colaborator al „Convorbirilor". Ce-i drept, lucrarea la care se face referire, comandată de ministrul Maiorescu, recomandată atît de elogios de revizorul Eminescu, nu va avea parte de același curs avantajos, căci guvernul căzînd, noul ministru al școlilor n-o mai susține, iar autorii rămîn cu tirajul nevîndut. Singurii mulțumiți ies cititorii care au parte de prima scrisoare adresată de Creangă unui junimist de marcă, nu altul decît Maiorescu (vor urma Eminescu, Slavici, Iacob Negruzzi, N. Gane etc.), în care, între altele, împărtășind corespondentului un necaz al său, se rostește cu umor degajat și nuanțat. Un umor și diplomatic, la urma urmelor, țintind simultan la insinuarea pagubei și la minimalizarea cu haz a efectelor nereușitei experiențe : **„Povățuitorul la cetire prin scriere,** ce l-am alcătuit și l-am tipărit din îndemnul d-voastră, nu știu dacă l-ați văzut ; ce-i drept, prostișor lucru am făcut, dar s-a luat plata, căci înapoit de Onor. Ministeriu actual, șede la răcoare în pod la părintele Ienăchescu, tovarăș la pagubă. Vro 30—40 de galbeni, nu-s mai mulți. Un exemplar însă l-am vîndut d-lui Sigara, advocat, care mi-a arătat că are dorința a se ocupa și cu didactica. Cal bătrîn să învețe la umblat. Dar nouă nu ne pasă ; l-am zmomit, de mi-am scos 1 1/2 franc, și pace bună. De acum poate să se povățuiască cu dînsul cum știe și la ce știe."

Dar desigur că eșecul cel mai răsună-

*) O stranie coincidență a făcut ca tocmai pierderea Ardealului de Nord, în 1940, să ajungă a fi — crudă replică simetrică la cazul lui Pavel Dan — circumstanța favorizatoare pentru descendentul din Siliștea — Gumești.

CREANGĂ

tor al lui Creangă, devenit prilejul preferat de jubilație pentru cititorul de azi, este cel petrecut cu 4—5 ani mai înainte : scoaterea lui din diaconie, urmată de destituirea din învățămînt, la „sugestia" autorităților bisericești nu tocmai străine de ideea răzbunării. Egoismul de „gourmet" al cititorului întrece in acest punct orice măsură. El e mai ales fericit că nedoritul conflict, cu urmări atit de neplăcute pentru Creangă, a avut și o față scriptică, s-a consumat adică într-un duel de hîrtii. Biruitorul e, se-nțelege, cel învins, victoria nu poate fi decît a spiritului liber, împotriva canoanelor închistate, a pionierului care deschide cu o clipă mai devreme drum duhului de înnoire, și nu în ultimul rînd a inteligenței și înlesnirii de expresie combinate cu rigoarea, ce stringe argumentele adversarului într-o menghină nemiloasă.

G. Călinescu, care comentează din unghiul strict al biografiei istoria conflictului, și dintr-o perspectivă oarecum paternalistă comportarea diaconului, ajunge aproape să scuze atitudinea autorităților, găsind chiar că împricinatul întrecuse măsura, mai puțin prin actele de neconformism, rezumate la nastratinism, cît mai ales prin tonul ațițător al memoriilor și întîmpinărilor sale. Dar procedînd astfel, s-ar putea să ne scape faptul deloc neînsemnat că în persoana lui Creangă nu „imprudentul" și „bufonul" acționează, ci o puternică individualitate ce-și caută modul și vadul propriu de manifestare, la nivelul posibilităților sale încă mărginite, pe o cale poate inadecvată și, evident, fără claritatea cerută de asemenea procese de re-formare, dar cu o marcată vocație de a refuza ipocrizia și acomodările conformiste ca soluție de rezolvare a tensiunilor. Și apoi de ce să nu presupunem că apucînd calea misivelor adresate înaltelor foruri, cînd consistoriului, cînd ministrului de resort (cu șanse de îndreptare a lucrurilor scăzute, căci sancțiunile fuseseră decise), Creangă satisfăcea un adînc impuls de a transfera expresiei dispoziția sa, o nevoie irepresibilă de **formulare**, care ar putea fi chiar preavizul apropiatei activități literare ? N-ar trebui să fim așa de siguri că diferența între „stilul **Amintirilor**" și „curiosul document de «stil cult»" (G. Călinescu) care e jalba către ministru reprezintă o piedică de a considera contestațiile acestea, cel puțin pe planul necesității sufletești, ca fiind de o factură compensatorie, cum e în bună măsură, dar din altă perspectivă, și literatura **Amintirilor.**

Sînt însă și alte aspecte care ne întăresc în convingerea că „debitantul satiric", așadar cel din întîmpinarea finală către consistoriu, căreia și G. Călinescu îi recunoaște „vigoarea pamfletară și un dar al muscăturii ce prevesteau pe marele prozator", oferă chiar mai direct argumente că cele prevestite nu se vor lăsa așteptate. Vorbisem despre „epică" la care recurgea foarte tînărul diacon, ignorînd că face proză, în primele sale jalobe și proteste spre a-și spune ofu de proaspăt însurățel cu socru asupritor în casă. În faza de acum, în schimb, pe primul plan se situează dramaticitatea, apărarea și atacul sînt astfel concepute de parcă acuzatorii ar fi de față și un dialog e cu putință, un dialog cu persoane mute cărora li se „interpretează" gîndurile, sau, după un procedeu retoric specific satirei (Eminescu : „Însă tu îmi vei răspunde, că e bine ca în lume...", **Scris. II**), cărora li se „avansează" niște replici tocmai bune ca să fie pe loc combătute. Procedeul va fi aplicat și în **Amintiri,** în convorbirile naratorului cu „cugetul" său, dar se pare că nici Ștefan a Petrei în cearta cu Smaranda despre datul la școală al lui Nică nu-l ignora, descoperindu-l intuitiv. Iată acest dialog închipuit cu superiorii, alcătuind de fapt și partea cea mai „tare" a polemicii sale cu accente pamfletare : „Dacă mi-ați permite a vă întreba care sunt acele fapte incorigibile și incompatibile cu caracterul meu de preot, probate de sf.-voastră [și] cum să mă corijez — dînd semne de îndreptare întru **aceasta ?** Nu mă îndoiesc că, punînd mîna pe conștiință-vă și întrebîndu-o — numai dacă n-ar fi ipocrizia la mijloc — ați răspunde așa : Spiritul de modestie, independența, sinceritate, onestitate ; francheța, curajul opiniunilor tale și fermitatea de caracter ce posezi, voind a-ți susține demnitatea de om, te fac a fi urît de noi ; și pentru a te corige, trebuie să adoptezi contrariul acestora.

Nu, niciodată nu voiu face aceasta. Totdeauna — ajutîndu-mi D-zeu — mă voiu sili a poseda calități bune, pe care să le pot dedica la ocaziune oamenilor de simț, onești, cu capacitate, și cari lucrează în legalitate."

AVUT-A Creangă modele sau, cum se spune azi, a fost motivat în atitudinea și acțiunile lui de un cadru preexistent ? Iar cînd vorbim de modele, avem în vedere nu numai un anume fel de a fi — să zicem — cutezător, ca în cazul dat, ci și elementele unei **forma mentis,** cu stilul aferent. E fapt cert că măcar ceva din comportamentul și gestica lui Creangă ni-l reamintește pe popa Duhu. Călugărul Isaia Teodorescu, astfel poreclit, este, alături de moș Ioan Roată și de vodă Cuza, unul din puținii eroi „istorici" din scrisul lui Creangă. I-a fost învățător povestitorului la Tîrgu-Neamț, iar în anii diaconiei ieșene, între 1860 și 1864, apoi și ai dăscăliei, pînă către 1870, e foarte probabil că discipolul l-a frecventat cu asiduitate. Un cercetător, Gh. Ungureanu, a remarcat frapante apropieri între opiniile celor doi, mai concret, la Creangă, influențe și preluări din bagajul de păreri și convingeri al înaintașului. Mărturisim că am fost la un pas de a cita drept a lui Creangă **o trouvaille** ce nu-i aparține. Folosea institutorul nostru, într-un raport din 1875 întocmit în calitatea ce avusese de delegat la niște examene, o formulă foarte plastică pentru a defini însemnătatea clasei I pentru formarea școlarilor. Ea ar fi „cheia și lăcata instrucției primare", care, la rîndu-i e „temelia pe care se razămă întregul învățămînt". Ultima susținere e chiar teza lui Maiorescu, de la care fostul elev și-o putea însuși. În schimb, „cheia și lăcata" ca metaforă pentru clasa I sînt ale popii Duhu, și tot ale lui și „belciugele" adăogate, pe care însă Creangă, care știa destule anecdote și proverbe despre urs, a avut bunul gust să nu le rețină.

Nu credem că i-au căzut sub ochi prea multe specimene scrise emanînd de la părintele Isaia. Acesta era mai degrabă un original cu vorba, cu șfichiul vorbei, mai exact spus. E drept că în povestirea **Popa Duhu** Creangă amintește de o publicație a călugărului, **Predicatorul moralului evanghelic,** în care s-ar cuprinde texte mai ales din predicile sale, dar și multe altele, cu referiri acide la moravurile timpului. Ceea ce nu împiedică povestirea să fie mai ales un „florilegiu" de cugetări, judecăți și reacții orale, oferite ca memorabile, ale incomodului personaj, care era totuși un cărturar adevărat. Cît despre scrisorile către diversele autorități ale popii Duhu, îndeajuns de neobișnuite pentru stilul epistolar convenit, ele i-au rămas în bună măsură necunoscute lui Creangă, încît, exceptînd jurnalul, despre o influență pe această cale, de la scris la scris, în cazul celor doi, nu s-ar prea putea vorbi. Pe de altă parte, Creangă nu vrea să fie și nici nu este un bizar satiric din speța fostului său dascăl. Scrisorile de mai tîrziu către junimiști, incluzînd aici și pe cele adresate lui Eminescu, evoluează între umorul „vîrtos" și un ușor sentimentalism moldav, ca un fel de jele dominată.

Dacă persistăm totuși să susținem o înrîurire posibilă, pe care într-o manieră anevoie de descurcat a exercitat-o popa Duhu asupra popii Smîntînă, este pentru alte aspecte semnificative ce ni se îmbie (dincolo și de înrudirile de păreri sau de aversiunile comune), în primul rînd directețea tonului, sinceritatea dezvăluirii și concretețea, bogăția și neașteptatul detaliului. Acestea răzbat, peste deosebirile de temperament și gust, în textele celor doi și alcătuiesc ceea ce am numi un baroc al comportării, vizibil și în cele mai rutiniere ocazii, care-i singularizează în epocă. Ei reții, bunăoară, ceea ce nimeni n-ar fi reținut și fac din proba demonstrației un prilej de răsfăț al amănuntului în care antrenează și propria-le persoană, pînă la dezvăluiri nu chiar jenante prin indiscreție, dar hotărît neuzitate. Apoi, ca o componentă a sincerității-directeții trebuie să socotim violența, tonul drastic și preferința pentru culorile tari, pentru formulele plastice dure, folosite atît în sublinierile pozitive, cît și mai cu seamă în aspectele dezaprobate și pînă și în cele neutrale. Într-un catalog al clasei lui Creangă din anul 1865—1866 găsim scrise de mîna lui, la rubrica „Observăciuni", caracterizări ale elevilor țipător-colorate precum „dezertor", „idiot", „gîngav", „tîrziu la gîndire", „silitor și pacific", „dezertor talentos" etc. (apud Gh. Ungureanu). Ele ne amintesc caracterizările cu totul „personale" (din aceeași sursă obținute) cuprinse în diferitele rapoarte ale părintelui Isaia. La o biserică l-a nemulțumit felul cum cîntă diaconii : ei „numai tulburâ văzduhul". Starea jalnică în care a fost lăsat un cimitir îi smulgea această sentință : „Cîte zile de la Aron-vodă, atîtea murdării pe mormintele răposaților." Recomandînd autorităților pe un tînăr sărac dar merituos, el găsește o formulă hazliu-curioasă pentru a sugera înfiripărea tranzitorie : „spre a avea tînărul acesta o cărare pînă i s-ar găsi un drum". Situația alarmantă a școlii din Tîrgu-Neamț (frecventată anterior și de Creangă) e raportată într-o manieră care-l implică direct și apăsat, și deci cu mult mai multe șanse pentru cauză de a atrage atenția. Dacă scrie ce scrie e pentru că sesizarea repetată a „confuziilor, a greutăților, a piedecilor și a răpștirilor nedrepte și pătimașe ce erau asupra bietei școlicele" n-a adus îndreptarea ; „la necazurile tartarice, suspinările și amărăciunile mele despre nenorocita soartă a școlii nu mi s-au răspuns nimică. Eu nu am avut îndrăzneală ca să întind relație aiurea, căci atunci nu mi-aș fi putut afla locul în Moldova". (Raport din iunie 1855.) Nu mai puțin jalnică va deveni propria lui stare, despre care mărturisește o suplică din 1866 către „Cinilic", mitropolitul Calinic al Moldovei, prin care cere să i se aprobe mutarea la București : „Miseria, lipsa și nevoia în care am ajuns este mare, prea mare. (...) Luna septemvrie și octomvrie am umblat gol și descult și flămînd. Începusem a tinde mîinele să cerșesc, însă școlarii cu recunoștință, cari de mult au studiat la mine, m-au ajutat și am putut puțin să mă încîripez."

Concretețea, care la Creangă se prezintă mai ales sub forma amănuntului epic, îl împinge și pe el să transforme o petiție către primărie într-o palpitantă istorie, cu, la tot pasul, intervenții ale oralității, narînd nemulțumirile cu un vecin : „De 17 pe 18 ani locuiesc într-o bojdeucă de căsuță din mahalaua Muntenimea-de-Sus, strada Țicăul-de-Sus (dacă se mai poate numi stradă) no. 4. Din dosul acestei locuințe, cu vreo 8 ani în urmă, se afla de asemine o bojdeucă veche și povîrnită spre cădere a unuia Costache Popea ; acesta a vîndut-o unui leah, numit Mihalache Novac ; și acest Novac, cu vreo 6 ani în urmă, folosindu-se de absența mea din Iași, în timpul vacanței celei mari, și-a stricat casa cea veche pînă la pămînt și și-a înjghebat alta **nouă**, tot de vălătuci, ca și cealaltă veche care o avea, cu deosebire numai că pe aceasta **nouă** a îngrămădit-o așa de tare cu dosul înspre casa unde locuiesc eu, și care e sprijinită pe mai multe furci de stejar puse din vechime, încît, din pricina acestei îngrămădiri, n-aveai pe unde să te porți la o **întîmplare,** ferească D-zeu ! Dar pînă să vin eu de pe unde eram, lucrul se făcuse (cu autorizare, sau fără autorizare, nu știu), și l-am lăsat așa negîndindu-mă la vreo scofală de la locurile cu bezmăn de prin tihăriile Țicăului, căruia-i mai zic și «Valea Plîngerii» ! Dar ce se întîmplă ?" etc., etc., — pentru că pînă la urmă cel reclamat e unul Vasile Coca, noul vecin care...

Dar la data cînd scrie aceste lucruri (septembrie 1887) Creangă e de mult consacrat ca scriitor, încît chiar scrisorile și le compune cu o grijă a așternerii cuvintelor venind de-a dreptul din profesionalism. De la același material informativ, în parte, și oarecum din aceeași dispoziție pleacă și scrisoarea (trimisă ? netrimisă ?) către Titu Maiorescu, redactată două zile mai tîrziu, în care-și descrie traiul în bojdeucă. E aici o sinceritate parcă mizerabilist-sfidătoare, lipsită de sfială, dar și fără nimic imprudent, necum impudent într-însa, al cărei mobil n-am ști să-l explicăm mai bine decît tot prin nevoia scriitorului de a rotunji cuvîntul, de a potrivi cu meșteșug perioada și nu în ultimul rînd de a se implica în spectacol, de a face din propria-i existență obiect de literatură, el, autorul **Amintirilor,** care nu mai pusese de ani mîna pe condei : „În bojdeuca unde locuiesc eu, dorm afară și pe vremea asta, în 18 spre 19 septemvrie. De veți avea răbdare, că bunătate totdeauna ați avut, veți întreba poate, unde-i bojdeuca mea ? Vă voi răspunde respectuos : în mahalaua Țicău, ce-i mai zic și Valea plîngerei, strada Țicăul de sus, no. 4 (dacă se mai poate numi stradă o hudicioară dosnică, plină de noroiu pîn'la genunchi, cînd sînt ploi mari și îndelungate, zise și putrede, și la secetă geme colbul pe dînsa). Iar bojdeuca de căsuță în care locuiesc eu de vreo 18 ani e de vălătuci și povîrnită spre cădere pe zi ce merge, de n-ar fi răzămată în vreo 24 de furci de stejar și acelea putrede. Iarna dorm într-o odăiță toată hrențuită, iar vara într-un cerdăcel din dos, începînd de pe la maiu și sfîrșind pe la octomvrie, cînd este vremea bună cum îi acum. Așa m-am deprins."

Ultimele scrisori, precum aceasta, raportate la **Operă,** îl reprezintă, am putea spune, pe Creangă „după Creangă", în vreme ce, după cum am încercat să probăm, cele mai vechi și mai numeroase înscrisuri ale lui îl reprezentaseră înainte de a fi scriitorul : „Creangă înainte de Creangă".

Cornel Regman

Fănuș NEAGU

ÎN ZURZUNĂ

Lui Vasile Datcu

ORI de cîte ori Chira Dervari pleca în zurzună — Brăila, forfota pestriță a portului, chef, lăutari — Dumitru Juratu din Vadul fugarului, cu care de mult ar fi trebuit să se căsătorească, dar tot amînau, nu se îndîrjea s-o caute, s-o pedepsească, s-o înfricoșeze ; o aștepta ; așteptare destrămată, ca o evadare din lume. În adîncul lui era plin de credința agresivă că Chira se va întoarce. Muierea asta era ca fluturele de Ucraina, care mănîncă numai flori de prun, și el era floarea ei de prun ; în lipsa Chirei, Juratu era numai îngîndurarea florii.

Vulpe afumată, tatăl lui Juratu își disprețuia fiul. Nu suferea dezordinea mișcărilor sufletești.

— Ce fel de bărbat mai ești și tu, luate-ar dracu !? A spălat muierea putina, pune-i sare pe coadă și renunță. (Împietrirea lui Juratu, neîmblînzită, îl înfuria). Ești prost din cap pînă în picioare (Imobilitatea ochilor din care fugise viața și rămăsese doar mila, așteptarea stearpă și un strop de uimire amară, îi îndolia vorbele). I-ai împrumutat tot ce ai, zile, bani, bucurii, iertare, niciodată n-o să-ți dea înapoi datoria și iar ai s-o împrumuți. Te-a înzestrat Christos numai cu spaimă și c-un cap bleg pe care cea dintîi putoare bițiind din fund a azvîrlit un căpăstru (concesiv, avînd în vedere frumusețea Chirei)... cu zăbala de argint, e drept, iar tu rontăi la nesfîrșit gustul ei depravat (urlînd, pentru că Juratu și Chira nu erau căsătoriți legal). Suie-te pe ea cu picioarele, joac-o-n călcîie, fărîmă-i oasele, umple-o de cucuie, că, slavă Domnului, ai două baroase cu care poți să despici în patru și o nicovală, apoi du-o la biserică sau sugrum-o. Te-a atacat la plămîni, muierea, și tu tînjești după ea ca după tutunul de Feodosia. (Tenace și risipind un surîs disprețuitor): Nu-i place mutra ta, înțelege. Tu, patruj de ani, ea, doujpatru. Taci ? Din cine te-oi fi trăgînd, poți să mă jupoi de viu, nu-mi dau seama. (Și se înfigea în timpul trecut, într-o perfectă complicitate cu Dunărea veche pe malul căreia-și vînturau zilele). Nu existau oameni ca tine altădată. (Acolo, departe, se modulau stîlpii susținerii ; acolo, departe, stăruia un aer minunat, o lumină neastîmpărată, răcoare plăcută, iar vorbele răspîndeau miros de ierburi calde și coapte). Doamne, ce oameni dîrji și severi erau altădată ! (își dădea apoi în petic). Ce circiumioare, ce afaceri grase, ce vapoare, ce femei! Venea aici un grec din Pireu... să mă opăriți cu catran, oricare grec din Pireu e un candidat sigur la spînzurătoare...

— Clămpănești aiurea, îi răspundea Dumitru. Vocea-i căpăta ascensiuni întunecate. Tot ce-a fost frumos pentru tine s-a dus și n-o să se mai întoarcă o mie de ani. Ia pocnește-te cu maiul în căpățînă, ce scoți de-acolo ? Timp cîrpăcit, pește fără icre, fără lanți.

— Vlăstarul ăla de curvă fără pereche o să te pună-n cătușe... Măcar dacă ți-ar fi făcut un copil ; l-aș fi crescut numai cu ciorbă de nisetru...

— Dar eu urăsc copiii, răspunsese Juratu, după a doua plecare a Chirei.

Surpriza fusese violentă pentru Vulpe afumată.

— Stai nițel, tembelule...

— Eu nu vreau nimic de la Chira, eu o doresc, atîta tot.

— Pe ce temei, ciine, urăști copiii ? Ai crescut vreunul? Știi tu chinul de părinte?

— Vrei cu tot dinadinsul să afli ? întrebă Juratu, plin de venin înghețat. În război am înțeles ce sînt copiii și ce le poate capul.

Căzuse prizonier într-o bostană situată între liniile frontului. Era în post înaintat, observator de artilerie, pătrunsese în bostană, tîrîndu-se pe burtă, sfîrșit de sete, spărsese un pepene cu pumnul și cînd înfulecase jumătate din miezul roșu, înghițind fără pauză, ca odinioară la treierișul grîului, îl zări, la douăzeci de pași, pe observatorul de artilerie inamic, care și el se îndopa cu aceeași lăcomie dintr-un pepene, uitînd de război, ieșit din dimensiunile lui atîrnînd de ură noduroasă și posomorită, protejat de singurătate, de liniștea fremătătoare a porumburilor și tinerețea nepăsătoare a unui pui de vînt. Încrucișîndu-și privirile s-au înspăimîntat și s-au înfiorat și e de presupus că în clipa următoare au înțepenit, dezolați, erau unul la cheremul altuia, două forțe la fel de secătuite de frică sau la fel de teribile, neștiind a cui mînă se va întinde mai iute spre armă; apoi și-au zîmbit strîmb, rigid, crispat și totuși pe undeva, în fundul sufletului, vag încrezători în cumințenia pămîntului ; căci dacă trăiau încă, atinși de același noroc, același demon al ierburilor și al sunetelor redeșteptate de ridicarea lor în picioare, petrecută încet, o descremenire slută a simțurilor pindite de moarte, erau în drept să se despartă și să se depărteze pînă la o distanță convenabilă ca două adevăruri alcătuind expresia și respirația unei singure scîntei pe deasupra valului de dușmănie compactă. Vrînd să-și dezvăluiască intențiile pașnice, Dumitru se aplecă, rupse doi pepeni și începu să se retragă de-andăratelea, cu brațele încărcate, spre porumburi. Rămas în avantaj, celălalt vîndu înțelegerea: trase o rafală de pistol mitralieră și-și sili prizonierul s-o cotească, tot cu pepenii în brațe, spre tabăra lui, anulînd un pact pe care nu-ndrăznise să-l refuze pe cînd mai erau amîndoi în starea de confuză egalitate și pe care poate chiar el îl propusese...

În cavitatea amintirilor negre intră apoi turmă de prizonieri tîrîndu-se la nesfîrșit spre Nord. Zdrobiți de marșuri, năuciți de foame și nesomn, înnoptau în șuri sau hambare din margine de sat. Se stringeau, la apariția lor, cete de copii, minați de curiozitate și ură gălăgioasă. Soldații din escortă îi mîngîiau pe scăfîrliile blonde, chinuiți de dorul copiilor de-acasă, le împrumutau bonetele și centurile ca să se închipuie o clipă războinici triumfători, le ciopleau cu pumnalele fluiere de soc sau de salcie, le împleteau coroniță, iar celor care se rugau emoționați să-i lase să tragă o dată cu arma — și orice copil vrea să încerce răscolit de-o undă primitivă, cîntecul tulburător al detunăturii, bucuria înfricoșată a reculului întipărită în umăr, ca o pasăre vioaie, minunat colorată, beat de erupția incendiară în sînge a sentimentului de bărbăție coruptă la putere, toate ca un chiot al micului zeu barbar — le arătau turma deznădăjduită și suferîndă, zicînd (și numărul creștea smintit sau scădea ironic la fiecare etapă): alegeți cîțiva din ticăloșii ăștia și ciuruiți-i. Proclamați împărțitori de viață și de moarte, și invincibili jefuitori ai destinului, ei pătrundeau, mîndri de războinare, înveliți în pojghiță de aur vesel, în șura sau în hambarul dezmoșteniților soartei, ca să se hrănească lacomi din paloarea fumegîndă, din sudoarea groazei izbiților de blestem. Cruzimea celor mici în a alege se transforma într-un spectacol savurat din toată inima de soldații din escortă ; spectacolul îi odihnea și-i împrospăta : nu alegeți din cei slabi, neisprăviți, bolnavi, ăștia și așa or să se curețe în marș, fixați-vă la cei mai tari. Asemeni bivolilor tăvăliți prin mlaștini, care nu mai simt în pielea ocrotită de cruste de noroi arsura nuielei, ci doar bubuitul ghioagei, ei nu puteau gusta petrecerea asistînd, într-o moțăială cenușie, la alegerea victimei inocente, ci se agitau să facă petrecerea pompoasă, îndemnîndu-i pe îngerii morții să-și schimbe adesea hotărîrea. Și poate că miza supremă nu era lividitatea celor hărăziți execuției, printr-o simplă indicare cu degetul — degetul, unealta crucificării — și nici priveliștea trupurilor prăbușindu-se sleite la pămînt cînd se pomeneau, tot dintr-un simplu capriciu, învesmîntate în iertare, aripa neagră și fără minte trecînd să umbrească alte vieți, ci irealitatea jocului. În fiecare seară, soldații ăia bezmetici suiau pe treapta de sus a splendorii, în efluviile puterii inflexibile, scutite de orice încătușare, putere mereu flămîndă de plecăciuni, necontenit avidă de corijări, tangentă la cercul Dumnezeirii.

De groază, lui Dumitru Juratu i se umflau labele picioarelor la fiecare popas, furau carnea din restul trupului și creșteau, ajungînd cît doi purcei.

— Chestia asta m-a și salvat, îl asigură el pe Vulpe afumată, scădeam din înălțime, mă turteam, nu mai săream în ochii derbedeilor.

ÎNTÎMPLAREA nu-l impresionă pe bătrîn.

— Ai fost un tîmpit. Scîrbos de prost. În război dacă vrei să trăiești, trebuie să fii tu mai isteț și mai viclean ca inamicul. Păi nu ?!

Și apoi, uscat :

— Cîtă vreme mai ai de gînd s-o ierți ?

— O mai iert încă o dată. Pe urmă s-a zis.

— Bine. Tocmai c-am auzit c-a părăsit slujbulița de la hotel.

— Care slujbă și de unde hotel ?

— Recepționeră la hotel Traian, centrul Brăilei. Mi-a spus-o primarul de la noi. Duminică, trei zile în urmă, după un chefuleț cu niște marinari, Chira a pogorît din cameră, uitînd să pună o rochie pe ea și-a început să strige : fetelor, în camera mea se odihnește un șarpe de aur, veniți să desprindeți cu unghia cîte-un solzișor. Hola, hola, au urlat cincizeci de turiști spanioli, hola, hola.

Și, la mijlocul lui august, Chira apăru. Dar nu era femeie ; era un curcubeu. Se ivise în faptul dimineții, pe pontonul de acostare al bărcilor pescărești. Cel dintîi a zărit-o Vulpe afumată. S-a rezemat în visle, cu prostovolul pe umeri și-a început să murmure un descîntec:

Epurica,
Eftiuca,
Fofolea,
Gavet,
Tot rău-n gîtu' racilor...

Chira, în rochie trandafirie, scoțîndu-i în evidență sînii și fundul rotund, cu sandale aurii și poșetă din perle de chihlimbar, privea leneș grupul pescarilor înaintînd dinspre sat și răsfira cu palma părul lung și negru, încercînd să-l pună într-o ornduială vărătică. Gesturi languroase, mișcări prelungi, nimic nervos, ochii mari, nasul drept, un trandafir alb potrivit la șold, o poveste, o mirare, promisiunea unei minuni. Nechezînd pe înfundate, pescarii se izbeau cu cotul în coaste, căci adia dinspre ponton un miros inextricabil de vrajbă și trăsnet, precum și sentimentul unei primejdii. Descoperind-o, Dumitru Juratu se pomeni scăldat în sudori violente, vru s-o strige, vocea-i muri ca într-o aglomerare de alge, jur împrejur, cu toate că nu răsărise soarele, văzduhul bolborosea năuc, te băga în lenea gîndirii, lumina era de sabie. Rînjetele pescarilor îl înnebuneau, trebuia să-i umple de sînge și să le stilcească în pumni mutrele de jivine pofticioase. Numai Vulpe afumată părea plin de-o tristețe jignitoare, asemeni fețelor de masă din restaurantele ieftine, veșnic pătate de supă, sosuri, vin.

— Ce-i cu tine, Vulpe afumată ? a întrebat Chira, venind și apucîndu-l de mînă pe Juratu. Te-ai încuiat la stomac ? Ia o sticlă goală și suflă-n ea din răsputeri ; cel mai bun leac pentru încuiații la stomac.

— Mă cheamă Rareș Holban. Crucea mă-ti de nebună !

Truculența limbajului n-o sperie pe Chira și nu supără pe nimeni. Cu mîna muierii în mîna lui, Juratu sorbea ispita mirosului de caise — și trecuse, trecuse vremea lor, cum de-l păstrase intact Chira în toată ființa ei ? Lăstuni fulgerau pe deasupra, niște fluturi bălțați sorbeau lacrimi de salcie aromată, după ce băuseră noapte verde din tufele de mărar, iar la răsărit, soarele intra în marginea zilei ca un viței roșu, și Universul întreg luneca fluid, dureros, cîntînd blajin între zări de piatră moale. Vițelul, cu botul plin de săruri, ierburi și lapte, intra sub obîăduirea Dunării, iar Dunărea era un vis orizontal pe care trebuia să-l asculți cu inima. Cimbrul, busuiocul sălbatic și zambilele de toamnă, pretimpuriu înflorite, primeau din cupa verii picuri de vrajă și de rouă. Pe o scară unind clipa de față cu uitarea, sfîrîit de insecte, țîrîit de greieri. În această libertate inteligentă lua ființă întrebarea : ce va fi cînd Chira își va încolăci brațele pe după gîtul Juratului, după atîtea luni de trădare ? descătușare ori spargere a nemărginirilor ? Se întîmplă doar un țipăt de pasăre pe un prag al cerului, ca un fir de spaimă nădăjduind perfecțiunea fericirii, urmat de izbucnirea predicativă a tuturor vietăților bălții și de promisiunea lui Juratu :

— Fraților, eu rămîn în sat. Diseară, cînd vă întorceți, plătesc o vadră de rachiu.

APOI, în suprasenzualitatea zilelor de august, se petrecură o sumă de întîmplări patetice. Liberi de orice îngrădire (Vulpe afumată se retrăsese la coliba din baltă a pescarilor), Juratu și Chira Dervari trăiau viața ca pe-o utopie unduitoare. Dragostea e un șir de investiții naive cu prodigioase semnificații, înguste suferințe (ce nopți ale dracului de scurte ! înjura Chira) și bucurii scînteietoare (parc-am spart o sută de vaduri în malul Dunării ! anunța Juratu, fălos). Mîncau pulpă de berbec, melci în usturoi, dovleac copt și fructe parfumate, luate vamă celor ce treceau cu luntrile pe pîrîul care taie, într-o parte, ograda lui Vulpe afumată. Înjghebaseră o punte din două bîrne, pe care se tolăneau la soare, cu coapsele în cingători de salcie și n-o ridicau pînă nu primeau plată : pește, struguri, rachiu, o oală cu mure negre, mere, prune brumării. Dulcele delir risipit în simțuri ca o ploaie concesivă le smulgea vorbe ce se închegau într-un fel de omagiu adresat Dunării : (Juratu : ia te uită, biserica din Piatra-Ilenei se desenează singură în ape cu cretă colorată ; Chira : hai să îngenunchem, Juratule, cu fața spre umbra ei și să ne rugăm ca să-ți crească ție coarne de Dumnezeu, iar mie de diavol ; Invers, invers ! rîdea Juratu). Fiecare zi de august se compunea din impulsul vital al răsăritului de soare, încastitatea Fetei Morgana, arabescurile cu destin abolit ale asfințitului, apoi luna răsărind ca un genunchi de fată înflamat — un vis prin care un bărbat de patruj de ani în care fierbe cel dintîi miros de toamnă, preventiv și năucitor, trece peste ape reale sau iluzorii, ținînd-o de subțiorile transpirate (Dumnezeule bun, dar duc în brațe o iapă !) o muiere de doujpatru de ani, care vrea să intre în pădure, să lingă bolovanii de sare vînătă din locul de popas al căprioarelor, să vineze pisici sălbatice cu ciomagul, să călărească, seara, somnii uriași din năvoadele pescarilor, iar mai presus de toate să-l pedepsească pe primarul din Vadul fugarului, care-o pîrîse lui Vulpe afumată. Învoită de Juratu, ținu calea acestuia, cînd trecea cu bricul tras de doi cai albi, se sui lîngă el și, luînd hățurile, trecură în galop și chiuind pe toate ulițele satului, ciupind cu sfîrcul biciului grupul de învățătoare din fața școlii în care se afla și nevasta primarului. Indolența gestului răzbunător nu-l scandalizză pe primar. Era în ziua de-ntîi septembrie, cînd fantastica lună august suferă, brusc, o transformare rapidă, atașîndu-se neînchipuit de repede de intimitatea caldă a purpurei ce incendiază vița de vie. Primarul lepădă bricul la o fîntînă din marginea satului și părăsi, pentru Brăila și pentru Chira, ținutul melancoliei de la Vadul fugarului, unde seducția inutilului, exigent întemeiată pe stîlpii de aburi ușor legănători, punea din nou stăpînire pe sufletul Juratului. Burduf de indignare, Juratu făcu legămînt în pronaosul bisericii Piatra Ilenei, sub vitraliі revitalizînd lumina, că dacă Chira Dervari se va mai întoarce vreodată, o va ucide.

Legămînt imprudent. Pentru că, fix după un an, Chira Dervari apăru din nou în bălți. Își făcu reintrarea în scenă, însoțită de părintele Lazăr. Juratu, în cornul malului pîrîului ce taie ograda, repara niște putini pentru culesul viei. În sarafan alb cu albastru, cu părul adunat în creștet în formă de corb — o șuviță i se zbătea pe față, atingîndu-i buzele groase — învăluită într-un surîs de impertinentă provocare, Chira se opri în petecul de trifoi de la poala malului, între două tufe de nalbă roșie și-i zise lui Juratu, care-o privea tremurînd :

— Te-ai legat în biserică să mă ucizi... Ucide-mă.

— Femeie, nu-l întărîta, se amestecă părintele, dă-i răgaz să bea din apa care gîndește.

— Ți-e frică ? rise Chira, fără să ia în seamă avertismentul părintelui. În loc de recunoștință că Juratu, uluit de apariția ei, înțepenise, fremătînd fălcile colțuroare, ea aprinse flacăra răzvrătirii. Dacă ți-e frică să ucizi, atunci coboară lîngă mine, îngenunchează, și părintele Lazăr o să-ți citească rugăciunea de dezlegare. Altfel nu mai rămîn o secundă cu tine. Poate, părinte, să îngenuncheze pe snopul ăsta de ovăz scuturat, să nu-l roadă pămîntul la oase ?

— E voie, cum să nu...

Dumitru cobori, greoi, povîrnișul, cu privirea în jos și îngenunchie pe snop. Părintele Lazăr deschise cartea, i-o sprijini pe creștet. Începu : Stăpîne Doamne, Dumnezeul nostru, unule născut, Fiule și Cuvîntul Tatălui...

CĂTĂLIN GIDEI : **Peisaj** (Galeriile de artă ale Municipiului)

Dezlipind pleoapele și ridicîndu-se în picioare, Juratu îl văzu pe Vulpe afumată, întors de la pescuit, cu juvelnicul plin de crapi. Purta cămașă din ștergare brodate, pantaloni de doc, uzi și se uita la el, disprețuitor. În ochii cenușii străluceau fugar boabe verzi, solzi minioși. Înalt, vînos, cu capul prelung, Vulpe afumată tăcea. Juratu îi semăna prea puțin, căci era gros, lat în umeri, lent în mișcări. Doar chipul îi trăda de tată și fiu ; fruntea și orbitele amîndurora alcătuiau un jug de os la care se înhăma, supus și încruntat, restul feței. Nasul vădea, la amîndoi, o răzvrătire reprimată : pornea îndrăznеț și nervos dintre sprîncenele stufoase pentru ca, la mijlocul drumului, să încerce un mic salț din care revenea umil, împăcat cu soarta.

ÎNTR-UN tîrziu, strîngînd în colțul gurii mușțiucul pipei de spumă de mare, cu barba ruginie năclăită de clăbuci de fum (de aici și porecla), Vulpe afumată. întrebă printre dinți :

— Nu te arde, Juratule, un cuțit în măruntaie cînd te gîndești cum ți-a tras putoarea clapa cu primarul ?

— Vulpe, cîntă părintele un reproș pe nări, să nu răscolim dragostea, credința și, mai presus de toate, femeia, (lung), flux de aur grăitor femeia, inima înfrîngerii...

Și îngheță. Drept răspuns, Juratu, cutremurat de mînie, năpustise un pod de palmă în tîmpla lui Vulpe afumată, rostogolindu-l în pajiștea de trifoi. Pipa-i sărise din gură la cîțiva metri, speriind un pisoi galben ieșit la vînătoare de șoareci. Înfricoșată și furioasă, Chira se azvîrli să răsucească brațele păcătosului, care-o respingea de la el, împingînd-o ușor cu umărul și dăruindu-i un zîmbet înfrînt. Nesocotind consecințele, pentru că era scund și bătea în șaiș de ani, părintele izbi năvalnic cu botul pantofului în turloaiele lui Juratu, și pe cînd ticălosul, strîmbîndu-se de durere, se apleca să-și frece locul vătămat, lovi cu bolovanul pumnului, însetat, de două ori în ceafa de taur. Juratu icni, se clătină, schiță cîțiva pași împleticiți spre mal, lărgi umerii, înghiți o gură bună de aer și-și reveni în echilibru, cu gura încleiată de fiere.

Spre uimirea tuturor, zîmbea admirativ :

— Grozav, ce m-ai otînjit, părinte Lazăre.

— Nu eu, băiete, mînia Celui Preaînalt te-a răpus. El nu poate îndura ca fiul să ridice mîna asupra tatălui...

— Vrei, bre, să mă lași să-ți frec tîmpla cu oțet de trandafiri ? îl întrebă Juratu, plin de căință, pe Vulpe afumată. N-am știut ce fac, mîna mi-a zburat singură din umăr. Zău.

— Paștele mă-ti !

— Dar un păhărel de rachiu ? îl ispiti Chira. El o privi lung, încruntat. Și muierea, parșivă, desfăcu cocul și, arcuindu-și trupul mlădios, își aruncă pe brațul sting șuvoiul părului clocotind de întunеric, trosnind mărunt, aromitor. Și se nimeri, comandată parcă, să poposească în el, picătură de fosfor a păcatului, o libelulă verde.

— Două butelcuțe de rachiu, supralicită Chira, și un dans de turcoaică.

Vulpe afumată refuză.

— Tutun de Feodosia, zise. Ai ?

— De unde, dacă nu mai importă ăștia ?!

— Atunci, cară-te la mama dracului. Iar în caz că diseară te mai găsesc aici, dau foc la casă.

Și plecă la Dunăre.

Seara, întorcîndu-se, Vulpe afumată avu un șoc : Chira îl aștepta pe prag, cu fața scăldată în sînge.

— Nimic de zis, frumos te-a lucrat, tîlharul, mama lui de ordinar !

— Nici cu destu' nu m-a atins. Eu singură m-am sluțit. Mi-am făcut cinci cruci, cu briciul, pe amîndoi obrajii, ca să vă convingeți că n-o să mai plec niciodată în zurzună.

Vulpe afumată se închină.

— Mare ți-e puterea Doamne, am trăit s-o văd și p-asta.

— Și acum, continuă Chira, veselă, zvîrle din inimă sacul cu oase de cîine pe care-l porți acolo și hai să ne dăm mîna...

ATINS de nălucа norocului, Juratu renunță la pescuit, lăsîndu-l pe Vulpe afumată să se descurce singur cu prostovolul și vîrșele. El se luă să schimbe acoperișul de stuf al casei, să văruiască pereții, trăgînd brîne albastre deasupra ferestrelor, să facă bulion și să pună murături. Pe Chira n-o îngăduia la muncă, se mulțumea s-o știe lîngă el, tînără, veselă, nepăsătoare. Ea își purta cu mîndrie rănile de pe față, arătînd astfel că e de partea curajului și a dragostei. Zilnic, două țigănci, mamă și fiică, plutind în fuste de culori țipătoare, cu părul împletit în zeci de cozi isprăvite-n mari bani de argint, veneau să-și petreacă timpul cu ea. În jurul lor, pe pledul întins pe pămînt, în umbra unui plop uriaș, tăvi cu plăcintă de mere, obleți prăjiți, struguri, și două găleți cu trandafiri, garoafe, dalii. Țigăncile îi lustruiau unghiile : una le spăla îndîrjit cu eter, cealaltă întindea lacuri violete, roșii, lila, cu o pensulă minusculă, iar Chira orna ceasurile cu povești nemaiauzite și le speria, în joacă, aruncîndu-le în poală, pe neașteptate, o pisică neagră.

— Mi-e bine cu voi, fă. Sînteți lenеșe și frumoase. Iar tu, o lăuda pe cea tînără, ești și foarte curată.

— Așa-i, Chiro, aproba bătrîna, fie neamul ei al dracului, ce-i al ei, e al ei : e curată ; cortul ei, limpede ca paharul, cămășile strălucesc pe bărbat-su, nici-un fir de praf nicăieri ; de ce să minii pe Dumnezeu, e curată ; dar și curvăăă ! crapă pămîntul sub ea de curvă ce e !

Septembrie, ca niciodată, se așternuse plin de negură și ploi. Chira se întristă, nu le mai vru pe țigănci, îi porunci lui Juratu să închidă complet vama de pe pîriu („nu sufăr să mai văd lume, oamenii sînt urîți, văd doar ce vor ei și te judecă mai rău ca procurorii"), înghesui maldăre de hamei în odăi („ca să-mi treacă pofta de-o bere cu spumă, Juratule"), fărîmă, izbind-o de podele, o oglindă prin care se rotea, la cea dintîi clătinare, o corabie cu puntea plină de femei („am vrut să-ți umplu casa cu dame, Juratule, dar s-au topit"), ceru să-i fie adus un iepure, ca să-l mîngîie, îl azvîrli în buruieni cînd îl primi, iar într-o duminică dimineața, îmbrăcă o rochie neagră, luă o cădelniță cu lănțuguri aurite și anunță că pleacă să tămîieze morții.

— Care ? se miră Juratu. Tu n-ai pe nimeni îngropat aici. Și nici eu, mama s-a prăpădit undeva în Moldova. Spune mai bine că te-a ajuns din nou dorul de ducă.

— Ascultă, Juratule, de ce nu te-ai făcut tu ofițer fluvial ? Ah, nu, ai fi pățit-o ca secundul ăla spaniol pe care marinarii l-au jupuit de piele, fiindcă le-a băut lefurile. Sub piele, să mori de rîs, au găsit un alt ofițer, echipat de paradă și cu pistolu-n mînă, care i-a băgat la bască. Juratule, orice om are un dub al lui : tu, eu, Vulpe afumată. Duhul lui Vulpe afumată sărează pește, în baltă, al tău e gata să moară de spaimă că plec iar în zurzună, numai al meu chibzuiește cum să rînduiască lucrurile pentru ca viața să merite a fi trăită. Știi ce-mi spune ? În zurzună, de data asta, pleacă Juratu, e rîndul lui.

— Ai căpiat ! mugi Juratu.

— Deloc. O să pleci chiar azi.

— Dar eu nu mă pricep.

— E simplu. Ridici între tine și restul lumii un zid de răzvrătire, de furie, atît.

Și-l împinse, cu o forță visătoare, plină de amintirea unui timp al splendorilor primejdioase, în aerul bătut cu evantaie pictate, tăiat de viori și ghitare, îmbrăcîndu-l, exaltată, la țigani, după normele circiumioarelor din portul Brăilei care, de n-ar părea mai întîi rodul unei halucinații colective, ar putea fi subsumate insultei, vestă galbenă, cămașă brodată încheindu-se la gît în două șnururi negre, pantaloni verzi, sacou cărămiziu, cisme scurte, cu bot de viperă, pălărie albastră, și fiindcă el se mișca lent, urmărind parcă să destrame elanul ei bolnăvicios de a-l reclădi pe alte temeiuri, ea îi spuse, cu voință crîncenă :

— Pleci, astăzi, Juratule, n-așteptî vaporul de cursă care trece peste trei zile.

Și, imediat după cină, îl trecu Dunărea cu luntrea pe malul sting. Îl lăsă în marginea unui crîng de cătină, zicîndu-i :

— Pînă la halta Basa-Gropăria faci un ceas, pe jos. Te sui în primul tren și, odată ajuns la Brăila, tocmești o trăsură și te duci în port. Iei la rînd toate circiumioarele, iar trăsura te așteaptă. Ți-am dat bani destui. În fiecare circiumă îl cinstești pe barman și-l întrebi la ureche : cum pot să iau urmele Chirei Dervari ? mi-a promis c-o să fie pe-aici o zurzună de pomină. Vinderea unui secret măsluit e viața, sufletul și sîngele lor. Or să vrea să știe cine ești, tu să le sucești mințile cu povești trăsnite. Trebuie să cheltuiești toți banii pe care ți i-am dat, pînă la ultimul leu, pe băutură, muieri, joc de zaruri. Dintre lăutari, să ai grijă cel mai mult de țambalagiu, el sprijină greul petrecerii. Unii, cînd se fac praf, sărută picioarele țambalului ; să te amesteci cu ei și-mi strigi numele ; o să te aud, să știi. Strigînd numele meu, mulți or să turbeze și-or să se încaiere ; nu uita, cînd se pornește scandalul, te lipești cu spatele de perete... fărîmi măsele, spargi nasuri, dar spatele să-l ai întotdeauna asigurat. Pleacă, hai și să nu te prind că te întorci pe la miezul nopții, să-mi spui că n-ai găsit bilet de tren sau că ți-a ieșit în cale un ied cu cap de fată, zicîndu-ți : „întoarce-te acasă, Juratule, altfel vei muri..." Te aștept să vii înapoi cu vaporul de cursă, peste o săptămînă. Fix peste o săptămînă.

Juratu se îndepărtă în noapte, îngrămădind în suflet neputința mînioasă.

N.A. În adolescență, pe cînd mă plimbam îngîndurat, în seri de toamnă, prin portul Brăilei, uneori îmi ieșea în față, răsărit din unghere obscure, un vagabond bătrîn, care se oferea, în schimbul unui păhărel de votcă, să mă strecoare într-o zurzună de taină. Îi azvîrleam un gologan și mă depărtam ; cuvîntul mi se părea încărcat de moarte și-mi făcea frică. Tîrziu, cînd am înțeles că a-l rosti pentru sonoritatea lui vibrîndă înseamnă să faci poezie iar a-l rosti pentru diamantul cuprins în el înseamnă să încerci un pas pe tărîmul disperării, l-am căutat eu pe bătrîn; nu l-am mai găsit nicăieri.

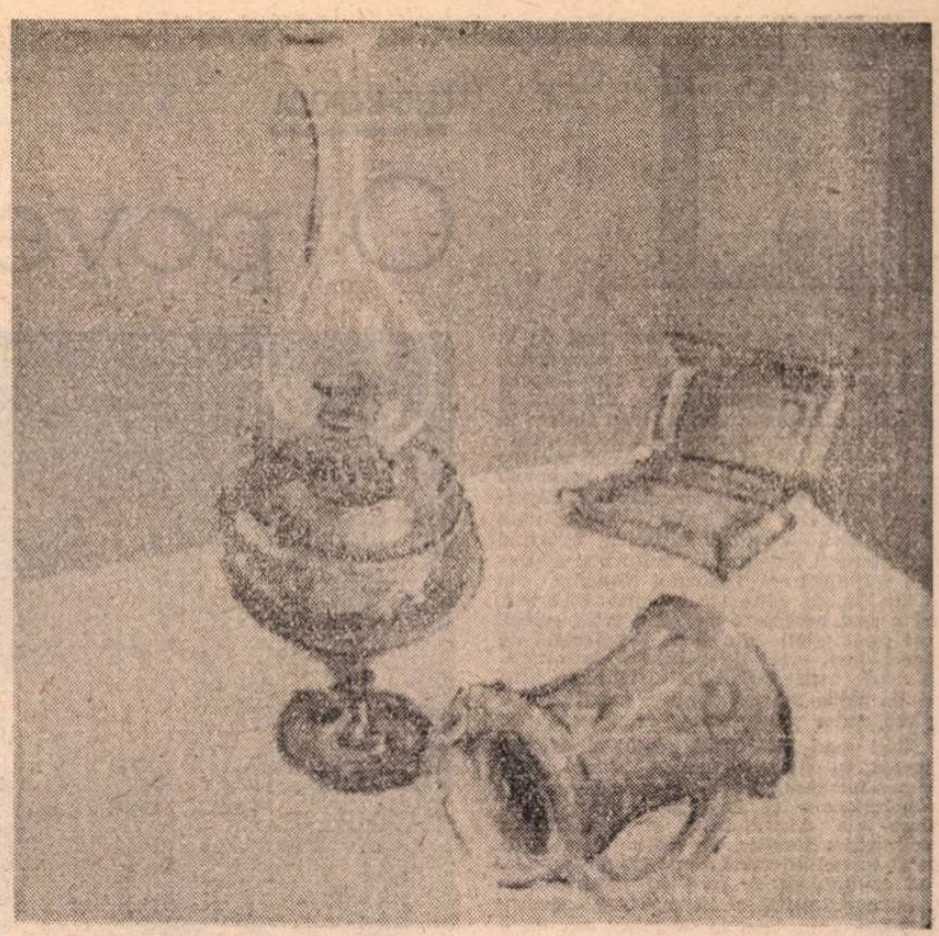

SORIN GROȘEANU PISCURI : **Natură statică**

Prepeleac

Cîteva mărturii

■ ÎN iarna lui 1888, — un an înainte de-a muri — Creangă a călătorit la București cu trenul, însoțit de Ioan S. Ionescu, tipograf și prieten.

La Bîrlad, lui Ionescu i s-a făcut somn. I-a propus și lui Creangă să doarmă. El însă i-a zis că n-avea somn și că mai bine ar fi să-i cînte. Creangă a început cu utrinele, toaca întîia, slujba de dimineață... Între timp Ionescu ațipise. Trecuseră de Buzău. Și-a cîntat de unul singur patru ceasuri încheiate, toate slujbele bisericești pînă la prohodul cel mare. Ionescu s-a trezit, i s-a făcut foame și a vrut să mănînce. Merindele dispăruseră. Puii fripți, trei garafe de vin, tot... Ionescu se miră. Cum poate să cînte și în același timp să mănînce atît de mult ? Creangă îi explică :

— *Apoi, măi bădie, eu am făcut trei treburi deodată : am mîncat, am băut și am cîntat ; stăi și ascultă că de-acum încep cîntările de la toaca a doua, slujbele, liturghia, deniile, botezurile, nunțele...*

Tot Ionescu pretinde că la masă Creangă „nu mînca mai mult decît o oală de găluște făcute cu păsat de mei și cu bucăți de slănină, o găină friptă pe țiglă de lemn și undită cu mujdei de usturoi, iar pe deasupra șindilea cu o strachină de plăcinte moldovenești, zise cu poalele în brîu".

Acest Ionescu, opt ani asociat cu Creangă la tipografie, avea simț artistic. Lui îi datorăm portretul cel mai spiritual pe care i-l face co-asociatului său :

Blond, cu părul ca oaia, ochii albaștri deschis, isteți, veseli...

Cunoaștem fotografia scriitorului. Aceea în care în priviri se citește maladia lui Dostoievski. Lipsea culoarea și lipsea veselia. Rar, în pozele de epocă, oamenii să zîmbească. Parcă de teamă că, fixînd obiectivul, intrau direct în neant. Dar Ionescu ni-l arată pe Creangă, viu, un cap de icoană țărănească.

Alții (M. Lupescu) îl văd altfel :

Gras, gros, în haine de șiac călugăresc de la Văratec, cu căciula brumărie iarna, și cu băț gros și cioturos...

Sunt aparențele, sub care se ascunde spiritualitatea autorului : păr luminos, ochi cerești, și un aer visător, șăgalnic, ironic în gravitatea parcă simulată.

Același Ionescu îi face prietenului său și un portret moral :

Curios mai era caracterul lui Creangă ; el nu ți-ar fi refuzat niciodată nimic, ori de ce l-ai fi rugat, dar nici nu-ți da și nici nu-ți făcea nimic, de felul său era cam zgîrcit și lacom la mîncare și băutură, patimă care l-a și virit în groapă...

Fiziologie puternică de șaman. De vindecător prin verb. Gheriseur...

Odată, povestește tot Ionescu, vede Creangă o babă bolnavă gemînd pe cuptor. O întreabă ce are, baba îi spune, Creangă o liniștește că o descîntă el și că o să-i treacă ; ia o ulcică plină cu apă, stinge în ea doi tăciuni și începe s-o tragă pe bătrînă pe la gît; pe la tîmple, bolborosind : „...de ț-a trece, nu ț-a trece, vie altul să te frece..."

A doua zi baba s-a trezit sănătoasă tun.

Cum lucra Creangă ? Ionescu ne spune :

A început-o (Povestea lui Harap Alb) *pe la jumătatea lui aprilie* (1877) *și a isprăvit-o cam pe la începutul lui iunie, cînd mi-a și cetit-o în cancelaria tipografiei de pe niște tărîțoace de hîrtie cu fel de fel de ștersături, adăugituri, mutări, strămutări* (nu ca la Sadoveanu), *încît de abia le puteai da de rost. În tot timpul de două luni cît a scris el pe Arap-Alb, nu s-a îmbrăcat măcar o dată cu hainele și nici nu a ieșit din casă. El habar nu avea că se declarase război de români și că trecuse împăratul Rusiei cu oștirile lui...*

Se scula înainte de a se face ziuă și lucra fără să mănînce pînă seara tîrziu, *iar cînd se scula de la lucru, apoi ține-te pîncă să nu te rupi !...*

Și iarăși despre bulimia lui. Odată a mîncat la un prînz trei kile de carne împărțite în cinci fripturi mari, și birtașul spusese că nu mai pomenise una ca asta, mușteriul îl înjurase urît, plecînd supărat și zicînd că se moare de foame în birtul lui !

Ionescu încheie astfel :

Era guraliv în societate, gura lui clopot și ochii lui săgeată. Singura-i nenorocire au fost lăcomia de mîncare și băutură multă, unită cu viața lui fără de mișcare, și cum era și prea gras, l-a dus ca în ultimii ani să aibă niște ameteli de cădea pe stradă, în clasă, pe unde îl apuca ; din această cauză i s-a tras și moartea.

★

GRIG I. Alexandrescu, biograf al lui Creangă, reproduce observațiile lui Eduard Gruber, psiholog, cercetător, cărturar renumit, care l-a studiat pe scriitor cu un ochi rece :

Creangă este un puternic tip senzual și auditiv ; cînd scrie el e foarte emoționat ; acum rîde singur, acum îi vin lacrimile în ochi, face felurite mișcări involuntare, transpiră, greoi ca și cum ar merge repede ; cînd scrie parcă aude fraza că i-o repetă cineva la urechi, apoi șterge, scrie și iar șterge pînă ce fixează cuvintele și înțelesul frazei. La dînsul în casă se află o femeie cam în vîrstă de vreo 35 de ani, care-i caută de gospodărie și îl îngrijește ; această femeie este plăcută la înfățișare, deșteaptă la vorbă și despre care se zicea că ar fi în relațiuni amoroase cu dînsul. După ce Creangă isprăvește de scris povestea, o citește acestei femei, și dacă dînsa rîde și aprobă, atunci Creangă lasă la o parte povestea și după cîtva timp o dă la tipărit.

„Dacă dînsa rîde și aprobă". Muza deghizată într-o muiere ageră de mahala : *Tinca.*

(Din *Amintiri despre Ion Creangă*, antologie de Ion Popescu-Sireteanu, Editura Junimea — Iași, 1981).

Constantin Țoiu

Teatru

CLUJ-NAPOCA

O poveste de iarnă

CÎND s-a împlinit un secol de la naşterea lui Vasile Alecsandri, Teatrul Naţional din Cluj-Napoca a reprezentat **Piatra din casă** şi **Fîntîna Blanduziei.** Acum, cînd sîntem în preajma împlinirii unui veac de la moartea scriitorului, pe aceeaşi scenă are loc premiera comediei **Iaşii în carnaval.** Spectacolul de azi a inaugurat şi „Săptămîna teatrelor naţionale", împrejurare festivalieră inedită. Iniţiativa aparţine Comitetului judeţean de cultură şi educaţie socialistă şi Teatrului Naţional din Cluj-Napoca (director, Horia Bădescu), **şi a fost acceptată de mai toţi colegii săi directoriali din ţară.** Spectacolul de deschidere, creat de o echipă destoinică, a avut reprezentativitate, încărcat fiind şi de calde aduceri aminte privitoare la piesă, autor şi contextul premierei dintîi.

Căci anul 1844, cînd poetul şi dramaturgul, în vîrstă de numai 23 ani, concepea lucrarea, era curentat de premoniţii revoluţionare şi înregistra represiunile dure ale domnitorului şi autorităţilor neliniştite. Revista de cultură „Propăşirea" fusese interzisă, după primul număr, ea continuîndu-se însă cu îndrăzneaţa „Foaie ştiinţifică şi literară", şi aceasta suprimată în toamna aceluiaşi an, după ce unele articole şi producţiuni literare ale lui Kogălniceanu, Bălcescu, Ion Ghica, Alecsandri, A. T. Laurian suferiseră, nu o dată, injoncţiunile cenzurii. Kogălniceanu a şi fost arestat şi trimis la o mînăstire, C. Negruzzi surghiunit şi el din cauza unei nuvele socotite sediţioase, un actor ieşean pus la poprire deoarece rostise ceva neautorizat, astfel că junele dramaturg se gîndi să persifleze spaima de „revoltanţi" a poliţiei şi boierilor înapoiaţi, imaginînd **Un complot în vis,** cu alte cuvinte coşmarul panicarzilor, sau **Iaşii în carnaval,** comedie satirică în 4 acte. Ţelul politic se străvedea, nu încăpea îndoială că — aşa cum va spune autorul însuşi mai tîrziu — se declanşa şi prin teatru „un început de campanie în contra puternicilor zilei", iar după opinia istoricului D.C. Ollănescu şi „contra celor ce aveau interes a nu se forma o opiniune publică menită a condamna faptele lor". Directorul cel nou al Naţionalului ieşean, vornicul patriot Teodorachi Ghica, nu se teme să programeze foarte iute piesa, iar actorii N. Luchian, Poni, Teodoru şi alţii, ei înşişi revoluţionari, îl încurajează. Premiera din 22 decembrie 1845 e înflăcărată, interpreţii supralicitează dedesubturile scrierii, se naşte tumult, există chiar intenţia de a se opri reprezentaţia — după cum aflăm dintr-o scrisoare către Ion Ghica — dar publicul ia atitudine hotărîtă şi lucrurile se liniştesc întrucîtva, astfel că un cronicar al vremii, E. Filipescu, poate consemna detaşat, după o săptămînă, în „Albina Românească" : „Meritul piesei acesteia este, fără tăgăduire, însemnat, cuprinzîndu-se dintr-un şir de stene, de expresii spirituoase şi de satirice ţintiri, între care giocul păpuşilor se deosebeşte arătîndu-se oarecare triste adeyăruri ce se văd în toate zilele", ea producînd „cea mai mare mulţămire publicului".

Evident, azi avem alte tresăriri la vizionarea piesei, mai ales umoristice, şi putem preţui, cu laudă, cutezanţa novatoare a artiştilor clujeni. Ei au conceput o parodiere cu inflexiuni vesele a acelei lumi revolute şi, deopotrivă, o evocare cu inflexiuni amare a nevolniciilor ce au provocat atacul satiric. Ca şi alte bune montări româneşti de azi, spectacolul reprezintă o exegeză originală a piesei, cu situarea ei istorică şi perspectivarea din unghiul actualităţii a reperelor ei sociale. Esteticeşte, ea a căpătat o factură modernă. Farsa a devenit subsidiară, comedia de moravuri predomină, în acţiunea oricum firavă şi vodevilescă inserîndu-se fragmente din unele „cînticele comice", schiţe de caractere şi tipuri cu un dens substrat documentar. Evoluţiile Coanei Chiriţa, ale numiţilor Clevetici ultrademagogul, Sandu Napoilă ultraretrogradul, Mama Angheluşa, Kera Nastasia, Gură cască-om politic **au loc într-un spaţiu** teatral, personajele venind, în parte, din sală, în timp ce în loji, în costume de bal mascat, boierul Tache Lunătescu, cocoana Tarsiţa, sătrarul Săbiuţă asistă, aprobă, dezaprobă, îşi manifestă temerile, indignarea, zelul temperator, refăcîndu-se, într-un fel, chiar atmosfera de la premieră, tulburată de cupletul incisiv al Păpuşarului. Cum între evenimentele din comedie şi apariţiile personajelor independenţe nu e suficientă articulaţie, iar unii interpreţi (ori unele interpretări) nu au îndestulă vlagă artistică, şi cum Jitnicerului Vadră, provincial din Nicoreşti, ridiculizat de Alecsandri, i s-a schimbat funcţia, el devenind, întrucîtva, un rezoneur cu o anume ascendenţă asupra celorlalţi — pe care-i probozeşte minios, în final, şi-i moralizează cu gravitate — traseele scenice sînt cam învălmăşite. După cîte se observă, întrepridul şi ingeniosul regizor Victor Ioan Frunză a depus un travaliu intens pentru realizarea insolitei compoziţii şi stabilirii inventive a locurilor de joc, dar a lucrat mai puţin la diferenţierea tipurilor şi pentru logica desfăşurării. Amplitudinea spectacolului şi ambitusul său

Iaşii în carnaval de Alecsandri la Teatrul Naţional din Cluj-Napoca. În fotografie, Lucia Wanda Toma şi Marius Bodochi

caracterologic se datoresc unei viziuni complexe ce a dus la o arhitecturare interesantă a dispozitivului scenic. Această viziune, a unui univers coşmaresc, în care realitatea e teatralizată iar ficţiunea esopizează tendinţa revoluţionară autentică, se bizuie şi pe fastuoasa scenografie a Adrianei Grand. Ea a născocit fundaluri şi cortine cu imagini tulburi de vis, într-o manieră care cumulează impresii din halucinaţia lui El Greco în „Ruperea celei de-a cincea peceţi", din alegorii de ale lui Goya, sau din turbionările lui Marc Chagall. A creat un caleidoscop feeric în fereastra odăii de dormit a lui Lunătescu, cel cu somnul chinuit de năluciri. A populat cerul carnavalului cu lampioane colorate. A întocmit un soi de pianolă uriaşă, în care cilindrii pictaţi se rotesc, emiţînd o muzică diafană. A imaginat, în policromii cuceritoare şi croiuri năstruşnice, costume provenite parcă dintr-o floră fantastică : Chiriţa ot Birzoi apare ca un tufiş în eflorescenţă, alţii parcă-s arbuşti ornamentali, Tache e o mască înfiptă într-o uriaşă coleretă sugerînd un nufăr roz, Napoilă e un clovn cu mişcări helicoidale. Luminile şi culorile dau o atmosferă nu atît veselă, cît ciudată, stranietatea emanînd din irealitatea măştilor, din fantasmagoricele închipuiri ale unor eroi şi nonconcordanţa lor cu actualitatea timpului în care trăiesc. Poate că această mirabilă scenografie se mai şi autonomizează în spectacol. E însă o performanţă pictural-decorativă, rezultatul unei strădanii impresionante. Se ascultă în genere cu plăcere muzica modernă a lui Călin Apostol, mulată uneori pe ideea regizorală. Alteori e desprinsă de contextul scenic, aducînd intonaţii mai facile. Dezlănţuirilor generale nu le-a fost suport. Unor enunţuri din text („Hai să jucăm o polcă !") le-a contrapus, melodic şi ritmic, altceva, contrazicător şi fad. Dar citeodată a contribuit eficace la atmosferizare.

Ceva din comicul întîmplărilor, limbajului, zeflemelii alecsandriniene s-a volatilizat. Se insinuează în acţiune o îngîndurare şi o neîncredere, o răzvrătire surdă şi dureroasă care, desigur, sînt şi ele ale acelei epoci. Chiriţa e hazoasă, aşa cum o înfăţişează, bogat şi dexter, Melania Ursu (tot ea o desenează, cu umor, pe Tarsiţa Lunătescu), doar de la un moment dat înţepenită ca poziţie şi monotonă ca rostire. Alecu al lui Marius Bodochi e inexpresiv, dar Ion Păpuşarul e configurat de acelaşi cu multă sevă, ironic şi bătăios, excelent. Tot el face şi un travesti (Kera Nastasia) amuzant. A fost obligat însă la prea multe şi repezi transformisme ; nu toate apariţiile sînt studiate. Agreabilă, suplă şi plastică în modista Cati, Miriam Cuibus îl anulează în schimb pe Sandu Napoilă, printr-un travesti de compunere artificială, cu ghidueli căznite, fără relaţie cu personajul. Rîvna creatoare a Luciei Wanda Toma dă roade în creionarea voioasă a slujnicei bruneţele, Safta, mai încert în Marghioliţa şi vag în Mama Angheluşa. Nici aceste treceri de la un rol la altul nu au avut parte de lucru meticulos. Postelnicul interpretat de Bucur Stan, Jitnicerul lui Octavian Lăluţ, Sătrarul lui Ion Marian, Leonil al lui Petre Băcioiu fac bună ambianţă comică, dînd şi vibraţie, cînd e cazul, undei amare ce străbate încurcăturile şi pigmentează deznodămîntul. Factura cutezătoare a reprezentaţiei, inteligenţa demersului artistic, conspectul original sînt trăsăturile distinctive ale acestui spectacol care augurează cu demnitate intelectuală al 71-lea an de existenţă al Teatrului Naţional din Cluj-Napoca.

ŞI care a constituit şi o concludentă deschidere a reuniunii Teatrelor Naţionale. Clujenii au furnizat coperţi aurite acestei manifestări : în prima zi, cu numele lui Alecsandri ; în ultima, cu acela al lui Shakespeare **(Antoniu şi Cleopatra).** Prezentîndu-se cu doi regizori tineri valoroşi : Victor Ioan Frunză şi Mihai Măniuţiu. Cu aproape două trupe diferite, ultimei adăugîndu-se cu strălucire Gina Patrichi. Instituţia a dovedit că era justificată în iniţiativă, avea cu ce să figureze pe afişul atît de reprezentativ, în care fiecare colectiv s-a înscris cu montări elevate. Naţionalul ieşean a adus un spectacol de mare frumuseţe şi adîncime, **Şase personaje în căutarea unui autor,** surprinzător de personal şi matur pentru debutanta în regie Irina Popescu-Boieru şi cu un cadru scenografic de o deosebită fineţe, conceput poetic, fantast, de Rodica Arghir. Au jucat împreună, strîns, clar şi cu un dramatism substanţial, Constantin Popa, Cornelia Gheorghiu, Doina Deleanu, Adi Carauleanu, Despina Marcu, Florin Mircea, Ada Girţoman, Constantin Avădanei, desluşîndu-i implicit spectatorului conceptul de pirandellism şi evocîndu-i, pătrunzător, unul din misterele creaţiei în arta teatrală. Tot Naţionalul ieşean a prezentat şi **Cartea lui Ioviţă** de Paul Everac, în regia lui Dan Alecsandrescu, avîndu-l ca protagonist pe Emil Coşeriu, în jurul căruia au gravitat Teofil Vîlcu, Dionisie Vitcu, Adrian Tuca, Petru Ciubotaru, Valentin Ionescu, Radu Duda, Cornelia Gheorghiu, Doina Deleanu. Timişorenii au sosit cu admirabila punere în scenă a dramei **Dalbul pribeag** de D. R. Popescu, gîndită de Ioan Ieremia ca un înălţător poem al adevărului şi un omagiu adus Artistului, ce slujeşte acest adevăr cu întreaga lui viaţă. Ion Haiduc, Larisa Stase Mureşan, Traian Buzoianu şi scenografa Emilia Jivanov au susţinut cu brio poemul scenic. Interesant şi incitant, spectacolul craiovean **Mobilă şi durere,** regizat de Cristian Hadjiculea, avîndu-i în distribuţie, printre alţii, pe Ilie Gheorghe, Constantin Sassu, Ion Colan, Valentin Mihali, l-a adus la întîlnire şi pe Teodor Mazilu, care-şi văzuse odinioară, cu bucurie, această piesă înălţată pe scena clujeană. **Raţa sălbatică** de Ibsen, în concepţia lui Dan Alecsandrescu, e unul din cele mai puternice spectacole ale Naţionalului din Tg. Mureş, o reuşită de ansamblu, cu un sens actual penetrant. Ion Săsăran, Aurel Ştefănescu, Radu Dobre-Basarab, Constantin Săsăreanu, Marinela Popescu, Ion Fiscuteanu, Florentina Mocanu şi Doina Preda au populat cu distincţie scena, nimerita situare scenografică fiind notabil propusă de Traian Niţescu. **Antoniu şi Cleopatra,** montare shakespeareană de rezonantă, îi datoreşte izbînda ei clujeană lui Mihai Măniuţiu, pictorilor Mihai Mădescu şi Nadina Scriba, protagoniştilor Anton Tauf şi Gina Patrichi, muzicianului Iosif Herţa, coregrafei Miriam Răducanu, ansamblului de percuţie condus de Grigore Pop, vrednicei echipe actoriceşti. În context a dat o reprezentaţie şi Teatrul Naţional din Bucureşti cu **Act venetian** de Camil Petrescu.

Toate aceste spectacole au beneficiat, la vremea ieşirii lor în lume, de preţuirea publicului, a criticilor ; unele au obţinut premii, s-au aflat în fruntea palmaresului în competiţii republicane. Cu această configuraţie, reuniunea clujeană a propus dezbaterii de creaţie organizate de gazde (la care au absentat însă directorii şi regizorii teatrelor participante) un argument important în definirea a ceea ce înseamnă — ori ar trebui să însemne — azi un Teatru Naţional în România : o instituţie model, oferind soluţii optimizatoare în problemele vieţii artistice, un centru de cultură teatrală, instanţa supremă în ce priveşte valorificarea modernă a fondului dramaturgic naţional peren, o rampă de lansare a celor mai semnificative lucrări originale, forul celor mai avizate inserţii româneşti în circuitul mondial al valorilor spirituale din galaxia scenei. Aici nu e loc pentru bagatele bulevardiere şi autori fără speranţă, nici pentru încercări dilletante, ştiute dinainte a fi sortite eşecului şi nici pentru programe aleatorii făcute de la o zi la alta. Aici, în condiţiile unei tradiţii sedimentate cultural, ale unei investiţii generoase de talent şi ale unui efort amplu material şi artistic, ale unei înalte responsabilităţi social-culturale, o sală goală înseamnă o aspră sentinţă de condamnare nu numai a colectivului şi direcţiei, ci şi a tuturor celor implicaţi, într-un fel sau altul, în buna rînduială a vieţii artistice.

Din toate punctele de vedere mai sus arătate Teatrul Naţional din Cluj-Napoca oferă actualmente bune speranţe şi unele certitudini. Cei care cu atîta însufleţire patriotică şi devotament pentru artă l-au întemeiat acum şaptezeci de ani, primul său director, scriitorul şi actorul Zaharia Bîrsan, i-au trasat cu limpezime menirea. Alţi conducători ai săi prin decenii, — printre care Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, Ion Marin Sadoveanu, Victor Papilian, Nicolae Kiriţescu, Aurel Buteanu — au dat direcţie şi eficienţă muncii artistice, prilejuind debuturi sau afirmări de răsunet dramaturgilor Lucian Blaga, Dan Botta, Octavian Goga, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Caton Theodorian, Ion Luca, prezentînd, pentru întîia oară la noi, şi lucrări de Ibsen, Paul Claudel, Alphonse Daudet, Jerome K. Jerome, Pirandello, J. Priestley, Rosso di San Secondo, H. Sudermann, însemnînd un contact avizat cu literatura universală contemporană. După 1944, aceste preocupări au fost potenţate de noile sarcini culturale şi de întărirea rostului teatrului ca for public. Au făcut aici primul pas pe scenă autori de seamă ca Dumitru Radu Popescu, au lucrat, s-au format şi s-au consolidat regizori importanţi ca Gheorghe Harag, Aureliu Manea, Alexa Visarion, Mircea Marin, a depus o îndelungată activitate Victor Tudor Popa, au creat decoruri, mulţi ani la rînd, Mircea Matcaboji şi T. Ciupe, s-au evidenţiat numeroşi actori, între care Silvia Ghelan, Gheorghe Nutescu, Melania Ursu, Dorel Vişan, Gelu Bogdan Ivaşcu, Ligia Moga au cunoscut consacrări naţionale. Teatrul Naţional din Cluj-Napoca a iniţiat, la un moment dat, sub directoratul scriitorului Petre Bucşa, primul Simpozion naţional de teatrologie, tipărind apoi şi un volum de contribuţii. Teatrul Naţional s-a alăturat Secţiei de critică a A.T.M. şi Asociaţiei scriitorilor din Cluj-Napoca în realizarea primului Seminar de dramaturgie şi teatrologie, consacrat lui Teodor Mazilu. A organizat, împreună cu Secţia de critică a A.T.M., Universitatea din Cluj-Napoca şi revista „Tribuna" o manifestare grandioasă, itinerantă (la Cluj-Napoca, Zalău, Alba Iulia, Bistriţa), „Antologia spectacolelor cu piese româneşti contemporane", ediţie-unicat, cu un ecou considerabil (în timp ce se afla în scaunul directorial scriitorul Constantin Cublesan). A ieşit dincolo de hotare — în Italia, R. F. Germania —, a participat adesea, cu succes, la competiţiile din ţară. Epoca sa modernă n-a cunoscut, desigur, un şir neîntrerupt de izbînzi şi nu a stat totdeauna, în fapt, sub semnul orientărilor de principiu, altminteri totdeauna limpede declarate. Dar această epocă i-a întărit prestigiul, i-a mărit raza de acţiune şi influenţa, l-a situat printre instituţiile de artă fruntaşe ale ţării. Manifestarea pe care cu personalitate a întăptuit-o şi la care cu personalitate a participat o confirmă.

Valentin Silvestru

Note

● Elias Canetti va fi prezent, ca dramaturg, pentru prima oară pe o scenă românească, la Iaşi, prin piesa **Scadenţa.** Regia, Ovidiu Lazăr, scenografia, Traian Niţescu.

● **Regele cerb** de Carlo Gozzi e noul spectacol al Teatrului din Constanţa.

● Începînd din 1990, Dragoş Galgoţiu va funcţiona ca regizor la Teatrul Giuleşti.

Tudor Chirilă şi Mona Chirilă vor fi, în noul an, regizori ai Teatrului Naţional din Tg. Mureş.

Actorul Gheorghe Dinică a devenit membru al colectivului Teatrului „Bulandra". Mitică Popescu e, acum, actor al Teatrului de Comedie.

● Theodor Mănescu e autorul substanţialului studiu **Despre natura obiectivă a artei actorului,** publicat în „Teatrul" nr. 10.

„Rochia albă de dantelă"

ÎN filmografia lui Dan Pița, de o binecunoscută densitate valorică, urmarita de refuzul cantonării într-o formulă, descoperi, între ultimele două filme (relativ) recente, **Noiembrie, ultimul bal** și **Rochia albă de dantelă**, o condiționare evidentă : ca de la premise la cristalizarea unui sistem poetic. Revăzut acum, primul film capătă virtuțile unui exercițiu premiminar pentru cel de-al doilea.

Dacă, într-adevăr, „eroarea artei moderne" este aceea de a pune mijlocul înaintea scopului, forma înaintea fondului, tehnica înaintea subiectului, **Noiembrie, ultimul bal** ilustra, și el, tocmai această eroare, în măsura în care energia sufletească a filmului părea aneantizată în vidul de sub clopotul de sticlă al unei tehnici narative pline de virtuozitate în sine, dar amintindu-ți de pilda călătorului care a uitat că scopul călătoriei nu e hanul. Senzația dominantă era aceea de nepreväzut tangaj între modul sofisticat de a povesti în imagini și un fel de „subconștient" sadovenian al poveștii, jinduind după dulcele stil clasic. În scenariul **Rochiei albe de dantelă**, scris de D.R. Popescu, regizorul a descifrat zonele unui acord de substanță între propriile preocupări creatoare și cîteva dintre coordonatele universului literar al scriitorului (cultivarea unui realism mitologic, abstractizarea și interiorizarea conflictului, sublimarea, încifrarea, ambiguizarea sensurilor realului, utilizarea perspectivelor multiple și a registrelor dramatice contrastante, și altele încă). Gîndirea, emoția și tehnica sînt, în noul film, consubstanțiale ; imaginea e, acum, poveste și povestea imagine.

Subiectul filmului nu poate fi povestit fără prețul unei teribile vulgarizări, așa cum nu poate fi „povestită" poezia, ale cărei îndrăzneli filmul și le asumă uneori. Dincolo de „întîmplare" (o femeie tînără, mamă a doi copii, intră într-un spital și, după o operație, moare), reverberează, mereu, un „joc secund, mai pur". Toată emoția filmului se concentrează, de pildă, în cîteva prim-planuri, adevărate „extrase lirice" ale întregii drame. Fața frumoasă, de o blîndețe îngerească, răvășită de lacrimile deznădejdii, a femeii, cînd înțelege, simte, că nu mai are nici o șansă, că va pieri. Apoi, fața aceleiași femei, în momentul sfîrșitului, iluminată de împăcare, dorind „să plece" (să moară, să doarmă, poate să viseze ?), și murind ca într-o lină adormire, cu o poezie, ca o rugă, pe buze. „Fiecare din noi, nesfîrșit, fiecare din noi, la fel de divin ca oricare altul"... Versurile (din Withman, poetul care a avut viziunea mîntuirii lumii prin dragoste) pecetluiesc destinul unei făpturi căreia dragostea i-a dat puteri să trăiască, și căreia tot dragostea îi dă putere să moară. Apoi, în finalul filmului, fața crispată, descompusă de dor, a unei fetițe strigînd „Mama !" spre nălucirea albă a mamei care nu mai este, plutind, ca într-o proiecție cosmică, peste pădurea încreștită de o stranie adiere. Aceeași imagine a fetiței mai apăruse o dată, fără sunet, o fracțiune de secundă, ca o ultimă amintire sau premoniție fulgerătoare, a eroinei, înainte de a muri. Tot filmul e împînzit de asemenea scurte cadre, ca niște scînteieri intuitive ale imaginii.

Filmul e construit ca o întrepătrundere a realului și imaginarului, în planuri care se domină pe rînd ; uneori realul devine „spectacol" pentru imaginar (v. secvența pregătirii de nuntă și cea a operației, montate „cu public"). Dacă în planul realului totul este și nu este, pare și nu pare adevărat, în planul imaginarului totul capătă, în schimb, o limpezime și o concretețe „realistă". (O singură secvență din film este concepută neechivoc — copiii la culcare —, în stilul poeziei banalului, un banal casnic, înduioșător în lipsa lui de apărare.) Într-un ritm strîns, cu o tăietură rapidă, cu o înlănțuire rafinată de planuri, filmul creează, prin efectul asociativ-disociativ al montajului, un zig-zag al emoției, și sugestia unei „simultaneități" a cadrelor ; totul pare să se întîmple în același timp, în aceeași clipă, incalculabilă. S-ar putea scrie mult despre „algebra superioară a metaforelor", despre tehnica simetriilor și a corelărilor sinonimice în imagine, despre folosirea cu mai multe sensuri a aceluiași motiv (motivul mării, motivul rochiei de mireasă și al nunții, motivul freneziei vitale, motivul coliziunii albului și negrului, motivul unor parafraze shakespeareene regizate la vedere, în complicitate cu spectatorul etc., etc.). Filmul nu se mai „joacă " numai între personajele fictive ale unei fabule dramaturgice, dar și între regizor și ochiul lui interior, viziunile lui, fantasmele lui, protagoniste ale unei secrete „drame a scriiturii".

Faptul că, dintr-o perspectivă, să-i spunem, de sociologia publicului, filmul a stîrnit reacții extrem de diferite, pe întinsa gamă dintre admirația netrucată și idiosincrasia violentă, nu se explică numai printr-o chestiune, pur și simplu, de gust ; el implică probleme deschise ale esteticii și artei narative, în cinema. Ceea ce intrigă este, probabil, o anumită „artificialitate" a operei : în loc de transcrintia sau descripția suprafeței imediat vizibile a lumii apare „altceva". Iată un film de actualitate care înlocuiește convenția „vieții ca-n viață", cu aceea a vieții ca artă și artei ca viață. Și imaginea, și cuvîntul au o ardere care nu se vrea și nu este aceea a veridicului cotidian. Filmul nu înregistrează și nu analizează „realitatea", el o evocă și o mitizează. Obiectul pe care și-l propune, ca și acela al poeziei, nu mai e fața concretă a lumii, ci, mai curînd,

Rochia albă de dantelă; Producție a Casei de filme Patru; **Regia:** Dan Pița; **Scenariul:** D. R. Popescu; **Imaginea:** Călin Ghibu; **Decorurile:** Nicolae Ularu; **Costumele:** Cătălina Ghibu; **Montajul:** Cristina Ionescu; **Muzica:** Marcel Costea; **Coloana sonoră:** Sotir Caragață. (În imagine, Diana Gheorghian și Alexandru Repan)

„schema ei ideală", sau, cum cerea poetul, „lumea purificată pînă a nu mai oglindi decît figura spiritului nostru". În acest sens, povestea poate fi văzută, și ea, ca „o simplă ipoteză morală". Fără să renunțe la o perfectă justificare realistă a elementelor sale, filmul operează o puternică „abstractizare" a cadrului, menită să intensifice efectul simbolic. În imagine, în decoruri, în costume, „cotidianul" se rarefiază, lăsînd să se întrezărească, prin țesătura lui transparentă, ceva din taina, din senzația de dulce durere a existenței. Spitalul, de pildă, „palat de nuntă și cavou", e văzut ca un spațiu însetat de mituri și himere, o utopie, ca dintr-o „altă Grecie", sau ca dintr-o grădină astrală a viitorului. Lumea filmului, „cum lumea veche în cleștar înoată în subțire var", e învăluită într-un alb mătăsos, strălucitor, vaporos, culoare deopotrivă a neprihănirii și a neființei. Cadrul capătă o luminiscență celestă, lumea pare decorul ireal al unei drame dinainte jucate. În simbolistica sa, filmul folosește exclusiv „lucruri frumoase", într-o armonie „decorativă". Sensul nu e calofil, ci mai degrabă polemic ; în preajma morții totul se recalibrează și se esențializează ; „frumosul decorativ" filtrează lumea ca prin privirea eroinei, stilistă de modă (creatoare de modele), cu „talentul de a face fericită o mireasă pentru întreaga viață, cu o rochie spumoasă de dantelă". Muzica acestui univers intens, strălucitor și aproape lipsit de culori, a fost gîndită de regizor nu ca o muzică a sferelor, ci, să-i spunem, ca una „concretă" : de muzică ține nu numai efluviile sonore de tandrețe, de muzică ține și sunetul prelung, implorator, penetrant, care apare în stările de limită, și huruitul aparatului care „radiografiază", rotindu-se încetișor deasupra capului eroinei, ca un instrument al destinului, de muzică ține și țipătul pescărușilor, și zgomotul de tren în tunel, care atinge cea mai tulburătoare secvență a filmului („barca pe apă"), de muzică ține și liniștea, prelingîndu-se în stropi care se aud ; și, firește, de muzică ține și Marșul lui Radetzky, mai întîi simplă muzică în cadru, apoi, treptat, îmbogățindu-și semnificațiile (iar ritmurile antrenante, vesele, nepăsătoare, ignorînd latențele tragice din chiar vesela lor nepăsare, vor intra, greoaie, spre sfîrșit, într-o altă turație dramatică).

Cu toate că filmul sugerează, imagine cu imagine, deznodămîntul, el iradiază, mereu, o stare de „suspens psihologic". Un rol hotărîtor, în acest sens, îl are distribuția, pe care Dan Pița o face să fie ceea ce este : excepțională. Actorii, înțelegînd că statura personajelor lor e, în imagine, permanent „multiplicată", au imprimat jocului o dinamică stilizată a realismului, un echilibru instabil între trăire și simbolizare. Fiecare personaj are valoarea emblematică pentru un mod de a fi, și fiecare reușește să aibă ambiguitatea „ființei" adevărate („Eu am să vă arăt ceva ce n-are nimic ambiguu : o ființă !", sună, sarcastic, o replică). În personajul principal, o efigie a „înțelepciunii cu ochii plini de lacrimi", Diana Gheorghian apare ca o extraordinară actriță de film : ea își dăruiește rolul cu o neasemuită gingășie a suferinței, cu o frumusețe cristalină, cu un temperament dramatic la confluența dintre răzvrătire și smerenie. În gestul ei repetat, strîngînd pumnul sub jetul de apă, se aude, parcă, „murmurul surd al fîntînii de singe încuiată în statuia ei vie"... O eroină plămădită din aceeași substanță cu personajele feminine atît de puternice în fragilitatea lor, din **Duios Anastasia trecea**, din **Fructe de pădure** și din **Mireasa din tren.** O imagine a demnității în fața morții, a puterii omului de a se ridica deasupra unui „real" potrivnic. Din victimă în capcana neiertătoare a destinului, personajul devine o pasăre a speranței, un duh al iubirii. Imaginea ei obsesivă, plutind, imaterial, în rochia albă, ar putea fi asociată, paradoxal, cu parfumul și misterul dintr-o Cazanie a Ivireanului : „Cine iaste aceasta ce să sue de pre pămînt în ceriu, albită, înflorită, întru care hulă nu iaste ?"...

În personajul Doctorului, care refuză să strige „Viața-i roză ca o roză !", Claudiu Bleonț reușește un fascinant joc al măștilor ; risipa de inteligență și de teorie („Arta, zborul ca și iubirea, cît ține un fulger, atît ! Jos e colcăiala vieții, fără scăpare."), e destinată să-i protejeze vulnerabila esență ; aerul de Robespierre ascunde una dintre acele inimi pasionate, care nu pot iubi decît total și definitiv („o dată și gata !"). În personajul Fotbalistului, Andrei Finți sugerează, cu un robust talent, grandoarea simplității în generozitate și bună credință, curajul de a trăi „pentru ziua de azi". Sculptorul, artistul, responsabilul „cu eternul", „care nu trăiește decît pentru posteritate", este, dincolo de eleganța și de vanitatea și de ridicolul cu care îl înzestrează Alexandru Repan, personajul cel mai ambiguu al Grădinii. El nu poate fi judecat decît cu măsura operei lui, pe care nu o poate judeca decît timpul. Adevărul — sau neadevărul — iubirii lui rămîne cioplit în piatră... Ca un ecou de o puritate virginală al eroinei principale este tînăra Ilinca Goia, o însoțitoare în suferință, ca o fărîmă de lumină. Pe filonul „dublei percepții diafan-trivial" se înscriu cele două mirese-manechin (Manuela Hărăbor, Claudia Nicolau), bîntuind filmul ca niște stihii ale vulgarității, fără nimic sfînt ; un tandem cu misiunea de a încărca expresia tragicului („Uite, tu, cîtă suferință !") și de a-l reliefa, prin contrast.

Sensul relațiilor dintre personaje se amplifică prin pînza freatică a imaginilor „subiective" aflate într-o corespondență lăuntrică, vise, latențe ale subconștientului, distorsiuni ale deja-trăitului, dialog al lucrurilor nespuse, ideograme plastice ale viziunii regizorale (ex. eroina, în negru, cu un aer superior, nepămîntean, în fața doctorului, sortit cavaler al morții, plîngîndu-și neputința de a o fi salvat ; sau plecarea eroinei, întorcînd, o dată, capul, înainte de a se mistui în coridorul negru ; sau plutirea ei de lebădă, îndepărtîndu-se pe o fîșie de lumină, în marea întunecată). Imaginile unui regizor artist, cu o putere ordonatoare și constructivă superioară, mizînd, mereu, pe un limbaj al sensurilor multiple și pe ambiția de a pătrunde acolo unde numai cinematograful are acces. Așa cum numai cinematograful putea să pătrundă, în goană, pe acel coridor de spital, să alunece înainte privind în față disperarea doctorului care împinge, după operație, căruciorul cu trupul bolnavei, trupul iubitei gata de moarte, și să întrerupă, o clipită, avalansa de alb, să adie o perdea de voal, și să-ți străpungă inima cu verdele ierbii, ca o chemare a vieții, dar și ca o chemare a acelor cîmpii despre care le povestește, în final, un tată, copiilor ca într-o mîngîiere de text sacru : „Mama a plecat departe, într-un loc cu ținuturi frumoase, cu lacuri, cu pajiști, cu păduri, cu multe flori, cu dantele, cu cer senin, și cu apă limpede și bună, ca aici"... Filmul transformă marea temă a fatalității într-un discurs al iubirii (și nu invers, cum se întîmplă în logica melodramei). Înțelesul lui se topește într-o vastă perspectivă a firii. Fragila „unitate pieritoare" e coplesită, existența e exaltată. Iubirea, frumusețea, poezia „există". „Viața e și roză, dacă există acest trandafir". Prin armonia viziunii, filmul oferă un „răspuns", oferă acel punct arhimedic din care îi poate fi dominată întreaga problematică. Sensul acestui punct arhimedic fiind, astăzi, după un celebru critic, „depășirea spaimei în fața realității".

Avem, în **Rochia albă...**, un film de o modernitate autentică, în structură și conținut, o mică bijuterie, prin linia pură și prin organicitate. O premieră care spiritualizează fizionomia filmului nostru de actualitate, un titlu de vîrf pe o hartă în relief a cinematografului nostru. Însemnătatea contribuției sale se leagă în special de faptul că izbutește o „subiectivizare" a discursului cinematografic într-o manieră insolită și pînă la o altitudine încă neatinsă în filmele noastre.

Riscînd un pariu — care poate să le pară unora extravagant — cu timpul, am spune, și o spunem, că **Rochia albă de dantelă** este un film care va rămîne.

Eugenia Vodă

Cinema

Flash-back

Transfer inversat

■ METAMORFOZA de la text la film capătă uneori traiectoria curioasă a unei bile de biliard, pe care diferiții jucători o împing în direcțiile dorite de ei. Romanul Doamnei de La Fayette, dominînd clasicismul secolului 17 printr-o rigoare analitică ce anticipa de departe pe Stendhal și Proust, a devenit în scenariul lui Jean Cocteau un eseu de gimnastică mondenă, distanțat și ironic, pentru a se finaliza, sub comanda regizorului Jean Delannoy, într-un film de divertisment, într-o poveste pur și simplu comercială (**Principesa de Clèves**, 1960). Se produce o răsturnare nereprezentativă, care nu se potrivește nici cu ce fusese romanul în vremea sa, nici cu ceea ce ar fi putut deveni filmul. Studiul auster de psihologie a unei curți deșănțate devine întîi, în viziunea scenaristului, un exercițiu evazionist, care nu obligă la nimic, iar mai apoi, în aceea a regizorului, o desfășurare hedonistă și lingușitoare de dantele și decoruri, în care numele personajelor, uneori de teribilă rezonanță istorică, devin simple cărți de vizită menite să capteze bunăvoința spectatorului. Transfer dintr-o mentalitate în alta, dintr-o artă în alta, absolut pe dos: literatura neconformistă față de epoca sa ajunge film conformist, și culmea, tocmai într-o epocă mai deprinsă cu rigorile morale. Sfîșietoarea durere sufletească a unei femei care își reprimă dragostea adevărată pentru că pune principiul etic personal deasupra libertăților eticii oficiale apare, sub bagheta lui Delannoy, doar ca o curiozitate mondenă. Alaiul curții lui Henric II, din care nu lipsesc nume ca Maria Stuart, Caterina de Medici, Diana de Poitiers, se deplasează în corpore peste tot: la nunți, ședințe de pictură, jocuri cu mingea, turniruri (pînă și la o operație chirurgicală), bîrfind elegant, întrecîndu-se în intrigi, complimentîndu-se malițios și privind cu coada ochiului la virtuoasa (Marina Vlady) ce pare să nu poată mai mult decît să pozeze într-o nehotărîre mirată. Într-o perioadă cinematografică dominată de intransigentele dezbateri etice ale „noului val", desuetul cineast nu făcea decît să transforme romanul arzător din urmă cu trei secole în frivola paradă a unor statui de ceară.

Romulus Rusan

Radio t.v.

Vocile scriitorilor

● Urmărind studii de istoria radiofoniei, evocam, numărul trecut, lectura realizată de Camil Petrescu din volumul său **Teze și antiteze**, lectură realizată cu peste cinci decenii în urmă. Iată că simbătă, ultima **Fonotecă de aur** ne-a oferit, sugestivă coincidență, pagini din **Un om între oameni**, citite în studio de autorul însuși, în anul 1953. Circumstanțele acestei importante înregistrări, rememorate de G.C. Nicolescu, s-au dovedit, la rîndul lor, un semnificativ document literar, creionînd portretul unui scriitor retractil în fața tehnicilor moderne de oprire a timpului în loc dar și fascinat de nebănuita lor forță.

● Inaugurînd **Retrospectiva anului 1989, Revista literară radio** (redactor Liviu Grăsoiu) s-a oprit, la un veac de la dispariția lor, asupra a trei personalități marcante ale literelor române : Mihai Eminescu (evocat într-un poem de Cezar Baltag), Veronica Micle (portret de Mircea Micu) și Ion Creangă (proza acestuia a fost analizată într-un eseu de George Alboiu). Centenarul Creangă preocupă, de altfel, în acest început de iarnă, mai multe cicluri, ale radioului. Marți, **Permanențe și valori ale literaturii române** (redactor Ileana Corbea) programează în această săptămînă, după ce difuzase **Opera lui Ion Creangă, contribuție de frunte la tezaurul culturii naționale** (cu participarea prof. Zoe Dumitrescu Bușulenga), însemnările lui Constantin Ciopraga privind **Dimensiunea memorialistică a operei lui Ion Creangă.** Joia trecută, a doua emisiune din seria **Centenar Creangă** (redactor Victor Crăciun) a difuzat, printre altele, două eseuri de Paul Cornea **(Fabulos și real)** și Nicolae Liu **(Creangă în timp).** Iar vineri, **Carte frumoasă, cinste cui te-a scris** (redactor Arșaluis Ceamurian) anunță pentru miine analiza monografiei lui G. Călinescu (colaborator Nicolae Manolescu) după ce, în două ediții precedente, prezentase lumea **Amintirilor din copilărie** (colaboratori Mircea Horia Simionescu și Paul Anghel, lectura fragmentelor din Creangă, în rostirea lui Mihail Sadoveanu).

● Tot în sumarul ultimei **Reviste literare**, un adevărat eveniment: transmiterea, pentru întîia oară la radio, a vocii lui Aron Cotruș citind din poemul său **Horia** (din 1935), înregistrare oferită de Valeriu Anania.

Ioana Mălin

Plastica

Jurnalul galeriilor

Căminul Artei

■ O EXPOZIȚIE ce se cere consemnată (cu tot decalajul obiectiv existent între manifestare și cronică) este cea a lui **Răzvan Ionescu**, artist care propune o foarte semnificativă soluție de fructificare prin complementaritate, angajînd două — poate chiar trei, dacă nuanțăm analiza — oferte ce aparțin timpului nostru. Unghiul de abordare cel mai interesant ar fi acela al jocului figurativ-abstract, cu utilizarea unor sigle sau semne arhetipale recuperate și investite cu o nouă existență simbolică. Apoi, procedeul estompării contrastelor pentru a obține o imagine omogenă și solidară în toate componentele, prin tratament cromatic metaforic și delicii artizanale de real rafinament, ne-ar oferi o altă premisă analitică, foarte picturală și prin aceasta aducînd în prim-plan o tendință actuală, intelectualizantă și spiritualizată. Dacă luăm în discuție sugestia palimpsestului descifrat și îmbogățit prin introducere de pictograme ce ne amintesc de precedentul semantic al lui Tobey, în macrostructuri de proveniență arhetipală deghizată, avem triada conceptuală și picturală pe care se desfășoară etapele demersului. Dacă lucrările, evident și programatic elaborate în cicluri, se intitulează **Urmă, Însemne, Întipărire, Inscripție, Pomul-inscripție, Accent**, organizîndu-se ascendent, de la piesa mică, de studiu, pînă la un poliptic simbolic, avem certitudinea existenței unei strategii și a etapelor prin care ea devine realitate semnificativă și mesaj pictural. Răzvan Ionescu nu refuză nici tentația unei calofilii conținute în chiar materia investigată, urmărind deliberat și cu mijloace subtile prețiozități cromatice și tactilități capabile să îmbogățească și să nuanțeze imaginea, încărcătura iconică și aluzivă. Programul asumat presupune durata și travaliul consecvent, oarecum în marginea tendințelor generale și prin aceasta mai incitant sub raportul definirii și al autocunoașterii. Dar în aceasta constă, în esență, condiția superioară a oricărui artist, șansa de a impune o personalitate originală, iar Răzvan Ionescu se înscrie decis pe traiectoria dificultăților acceptate, convingîndu-ne de seriozitatea, decizia și talentul ce se regăsesc implicate în pictura sa, în sensul evoluției decise.

Galeriile Municipiului

■ UN pictor aflat în faza decantării tuturor posibilităților care îi stau la dispoziție și a restrîngerii ariei de preocupări, teme și mijloace, pentru cîștigarea expresivității unice și unitare este **Cătălin Gidei**. Expoziția sa relevă calități genuine și o școlarizare profitabilă, cu însușirea unor elemente ce se transferă în lucrările de acum, în sensul acelor dimensiuni de austeritate, certitudine compozițională și cromatică, desen elocvent, deprinse prin accesul metodic la lecția artei monumentale. Pictura sa de șevalet este însă una a implicării afective, de panteism și trăire empatetică a realității, a peisajului, ceea ce ne deconspiră un liric, dublat de un fin observator atunci cînd atacă genul portretistic. El tinde evident către o sinteză elocventă, către eliberarea de accidental și tranzitoriu, în favoarea unor esențe, dar pînă atunci operează analize și puneri în cumpănă ale tuturor ofertelor realității, consemnînd pentru a putea renunța, apoi, la ceea ce stăpînește deplin. Este un gest de probitate și seriozitate, de profesionalism asumat, pe fondul calităților picturale etalate, într-o fervoare a gestului și o necesitate a cuprinderii globale ce tind să se canalizeze spre sinteza expresivă și economia vocabularului. Semne, sau semnale, pe care se cuvine să le receptăm corect, acordînd artistului încrederea la care ne dau dreptul calitățile de astăzi, sentimentul dăruirii și certitudinea trăirii picturale a existenței în toate nuanțele și propunerile sale.

Virgil Mocanu

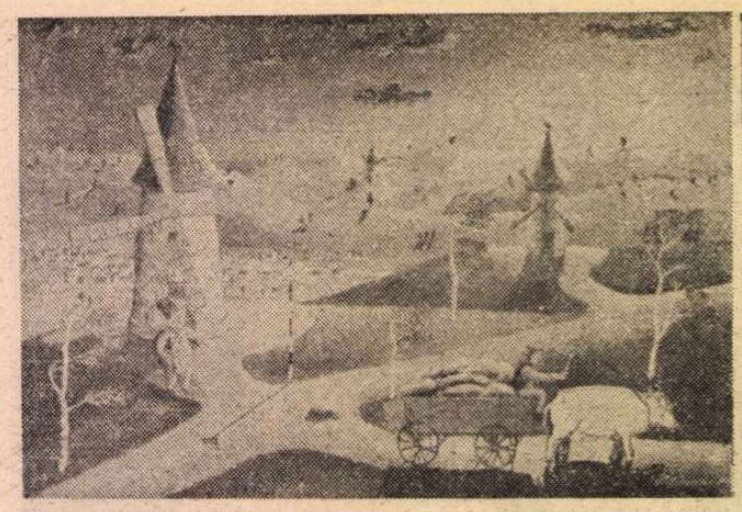

Picturi de MIHAI DASCĂLU

Nesecatul izvor

CURIOS, dar se pare că și arta naivă îmbătrînește. Și îmbătrînește cu atît mai grabnic cu cît se află mai în atenția mijloacelor de comunicare, mai în mijlocul dezbaterilor și clarificărilor teoretice, mai prezentă în expoziții și mai disputată de colecționari. Pentru că ingenuitatea suportă greu lumina reflectoarelor sau reverberația difuzoarelor, dificultatea principală pe care o are de depășit fiind aceea de a-și conserva o autentică naivitate și după ce și-a conștientizat-o ca atare. Și astfel, cutare pictor naiv, impresionînd la debut prin vigoarea francă a viziunii, prin ingeniozitatea și prospețimea mijloacelor neortodoxe de exprimare plastică, începe să se manierizeze, să se autopastișeze sau să-și deturneze motivația spre zone extra-estetice, comerciale. Altă dată, cînd talentul și inteligența sa artistică îl ajută să-și însușească din mers gramatica tradițională a formelor, îl regăsim, după un timp, cîntînd în corul pictorilor amatori (academiști), după note, de această dată, în „dulcele stil clasic". Și așa se face că tot mai numeroase sînt glasurile sumbre ce clamează un sfîrșit previzibil artei naive, contaminată de procedee manufacturiere și degenerată de intruziuni stilistic ilegitime.

Dar, deși, într-adevăr, resursele de naivitate ale nici unui artist nu sînt veșnice, veșnic și inepuizabil rămîne în schimb izvorul de ingenuitate spirituală, de prospețime a viziunii din care nasc și se alimentează mereu noi ochiuri de apă limpede, noi fîntîni ce le înlocuiesc pe cele nămolite, secate sau devenite impure. Și astfel, deși unele nume au trecut în uitare iar altele se descalifică singure, atmosfera de sărbătoare a ochiului, de reconfortantă sinceritate și nedisimulată mărturisire, proprie expozițiilor de artă naivă, rămîne intactă. Pentru că filonul ancestral al naivității își găsește mereu noi exponenți, noi supape de defulare în evenimentul fericit prin care cîte o vocație plastică nativă se autodescoperă, se recunoaște și se împlinește în și prin universul tematic și stilistic al artei naive.

Una dintre aceste fericite înnoiri, demonstrînd deopotrivă vitalitatea genului și neepuizabilele resurse de expresie ale artei naive românești, o găsim în arta tînărului geodez reșițean **Mihai Dascălu**. Începînd să picteze în urmă cu 5 ani și participînd de atunci la mai toate saloanele republicane și expozițiile colective de artă naivă, Mihai Dascălu prezintă zilele acestea publicului bucureștean prima sa expoziție personală. De o mare coerență și unitate stilistică, denotînd o personalitate artistică puternic individualizată, ce a evoluat spectaculos de la an la an, expoziția de față îl situează printre numele de referință ale creației naive românești. Un instinct sigur al gradării și armoniei cromatice precum și un dezvoltat simț al ritmurilor formale plasează pînzele sale nu numai în zona unei inspirate ingenuozități tematice, ci și în cea a **artei** naive. Înnobilîndu-și peisajele sau compozițiile cu aura unor reverii ce le situează în zona de interferență a basmului și fantasticului ușor suprarealist, Mihai Dascălu ne conduce într-un univers mirific la a cărui geneză bucuria jocului neîngrădit al imaginației și apetitul vesel pentru poanta hazoasă au contribuit în egală măsură.

Fiind, fără îndoială, una din cele mai frumoase și originale recitaluri de artă naivă susținut în ultimii ani la București, expoziția aceasta, găzduită de holul sălii Dalles a Universității Cultural-Științifice, își răsplătește vizitatorii cu lumina unei primăveri a simțirii și cu dezvăluirea unui orizont de gînd și de visare pentru care se cuvine să-i fim recunoscători.

Victor Ernest Maşek

Muzica

Bogăție de talente

NU mai fusesem de mult la Constanța pentru scopuri artistice și am aflat cu bucurie Orchestra simfonică de aci, care funcționează pe lîngă Teatrul Liric, avîndu-și un public constituit și fidel, care populează sălile la luni de zile după ce evenimentul muzical cel mai gustat al litoralului nostru — „Luna teatrului de operă și balet" — și-a stins de mult ecourile. În ultima vreme, formația are un nou dirijor, în persoana lui Aurelian-Octav Popa. Marele nostru clarinetist, după ce a ridicat interesul pentru acest instrument, determinînd o înflorire a creației naționale ce-i este dedicată, animă diferite ansambluri, începînd cu „Quodlibet Musicum" și în prezent funcționează permanent la Constanța, căutînd să-și formeze o experiență artistică edificatoare și în domeniul șefiei de orchestră, cu rezultate cumva variabile în funcție de dificultatea sarcinii asumate și de consunarea cu obișnuințele stilistice anterioare. Sub bagheta sa, Orchestra din Constanța și-a dat concursul, în luna trecută, la o edificatoare paradă de tinere talente, reunite în cea de a 63-a „Gală" din șirul celor organizate de Colegiul criticilor muzicali din A.T.M. cu sprijinul unora din cele mai reputate organisme simfonice ale țării.

Am ascultat astfel o sensibilă redare a **Poemului** de Chausson (Adriana Winkler), o voce de tenor liric în formare, cea a lui Robert Naghi, care ne-a dat o mostră a evoluției sale din ultimul timp, de la Opera Română din Cluj-Napoca, în **Elixirul dragostei** de Donizetti, și ne-am reconfirmat opinia despre talentul de seriozitate și resurse lirice al violoncelistului Ovidiu Marinescu —, care a parcurs fluent **Variațiunile rococo** de Ceaikovski. Apoi, am cunoscut satisfacția de a afla încă un reprezentant al reputatei noastre școli de clarinet în Gheorghe Duma, discipol al maestrului Popa și membru al orchestrei simfonice constănțene, care ne-a oferit cu bravură și strălucire **Concertino-ul** de Weber.

La Constanța — și cu aparitii frecvente în alte centre muzicale ale țării — activează o admirabilă pianistă, Delia Pavlovici, pe care o cunoșteam încă din anii studiilor bucureștene pentru pregnanța și puterea de convingere a versiunilor ei interpretative. De data aceasta, Delia Pavlovici a atacat **Concertul nr. 2 în sol minor** de Saint-Saëns, asumîndu-și cu dîrzenie și capacitate de susținere durarea edificiului muzical, așezat în această împrejurare în primul rînd pe umerii — doar aparent fragili — ai solistei. Adevărul este că de la claviatură emana o energie molipsitoare, care s-a impus în mare măsură și ansamblului acompaniator, asigurînd ridicarea impunătoare a colonadelor sonore ale primei mișcări, de pildă. Nervul ritmic și brianța au făcut cinste amintirii marelui muzician francez — admirat de Enescu însuși și virtuoz faimos al pianului —, chiar cu prețul renunțării la un dram de umor și eleganță, eliminate însă cu bună știință în condițiile date în scopul edificării solide a întregului monument concertant. Delia Pavlovici — iată o pianistă de nebănuite resurse, pe care o așteptăm cu încredere la viitoarele ei evoluții bucureștene (ne anunță, de pildă, o integrală a **Mazurcilor** de Chopin).

Dacă, alături de Bianca Manoleanu, stilistă a vocii din rasa unor Emilia Petrescu și regăsită cu plăcere în ariile de Mozart, mai semnalăm calitatea glasului unei puternice verdiene clujene — Rose-Marie Farkas — nu vrem să rămînem datori relevării talentelor operistice constănțene, personificate în generozitatea basului lui Constantin Acsinte (pagini de Ceaikovski și Rimski-Korsakov). În ultima dimineață a „Galei", după timpuria virtuozitate a unei eleve la Liceul de artă „George Enescu" și deținătoare a trofeului „Lira de aur" de la Suceava, Livia Rus, care a parcurs netulburată, indiferent de variabilitatea susținerii orchestrale, **Concertul în la major, KV 488** de Mozart, dorim să menționăm o reușită completă a spiritului de ansamblu, **Concertul pentru vioară, oboi și orchestră în sol minor** de Bach (soliști Vasile Boar — oboist de linie și puritate exemplare și vibrant muzicala membră a orchestrei constănțene, violonista Simona Moise). În încheiere, **Dublul Concert pentru vioară, violoncel și orchestră** de Brahms ne-a revelat o bună echipă solistică alcătuită din violonista Roxana Dură, în mare creștere de consistență și elevație a tonului și Luiza Nancu, o violoncelistă recent intrată în rîndurile Filarmonicii „George Enescu" (bună achiziție !), cu un vibrato nobil și adecvat adevărului stilistic, precum și o însoțire orchestrală care ne-a lăsat o impresie finală favorabilă asupra aportului echipei simfonice din Constanța (recunoscut și pe plan internațional) ca și al efortului de integrare al noului ei dirijor.

DORIM să sintetizăm, în continuare, cîteva recitaluri bucureștene care ne-au impus muzicieni de resurse în continuă dezvoltare și înfățișate într-o lumină din plin favorabilă în recentele lor apariții. Astfel, mezzosoprana Ruxandra Donose, însoțită la pian de Valeriu Rogacev, a oferit în sala mare a Ateneului Român o frumoasă seară de lieduri. Însuși faptul că interesul a mers crescînd pe parcursul desfășurării programului — apărînd **in nuce** în paginile de Brahms pentru a se desfășura apoi în lieduriile de Richard Strauss (excelent selectate, în anul celei de a 125-a aniversări a nașterii compozitorului) și a cunoaște noi nuanțe de culoare și subtilitate în **Melodiile** de Enescu, Debussy și Fauré din partea a doua a recitalului — se dovedește concludent pentru înflorirea actuală a talentului cîntăreței, care ne poate rezerva noi surprize agreabile la fiece apariție. Ruxandra Donose are inteligență, capacitate de scrutare a sentimentului, preocupare pentru autenticitatea și claritatea dicțiunii și ne-a dovedit că se poate lansa într-o cucerire a domeniului, extrem de vast și de complex, al liricii vocale de cameră. În ce privește pe Valeriu Rogacev, pianist de resurse solistice repetat demonstrate, găsim că dorința lui de a se apropia și de domenii mai puțin primordiale (doar la prima vedere) cum este cel al acompaniamentului, se arată de cel mai bun augur. Cu atît mai mult cu cît reușitele sale în domeniul modelării expresive a tonului, a însoțirii suple și participative a partenerei, au fost evidente.

Tot la mijlocul lunii trecute am reîntîlnit, la Studio-ul Ateneului, un foarte tînăr violonist, Alexandru Tomescu, de 13 ani, elev în clasa a șaptea a Liceului de artă „George Enescu", pe care pînă de curînd îl treceam în rîndul **speranțelor**, iar acum, cu deplin temei îl considerăm în cel al **certitudinilor** școlii noastre interpretative. Alături de tatăl său, pianistul Adrian Tomescu, care a făcut mult pentru promovarea lucrărilor compozitorilor noștri actuali (recent a apărut la Ateneu, ca solist al Filarmonicii, în această postură), junele violonist la care ne referim ne-a oferit o seară sub genericul „Valori camerale românești", de-a lungul căreia ne-am aflat în prezența versiunilor ideale ale lucrărilor unor Paul Constantinescu, Felicia Donceanu, Tiberiu Olah, Doru Popovici și George Enescu. Îmbinarea de pitoresc și melos bizantin în **Sonatina** primului, lirismul transfigurat în **Sonata** Feliciei Donceanu, șfichiul ritmic atît de savuros la Olah și dramatismul ascetic și impunător la Doru Popovici **(Muzică solemnă)** au fost entuziasmante. Și în ce privește Enescu **(Sonata a II-a)** putem vorbi de originalitatea redării, cu un sentiment al grandorii poate neîntîlnit în alte tălmăciri. Memorabil !

În încheiere, după ce ne exprimăm satisfacția de a fi ascultat la Ateneu un bun recital al Cristinei Anghelescu însoțită suveran la pian de Valentin Gheorghiu, fiene îngăduit să chemăm în atenție numele unei mai tinere violoniste, încă studentă a Conservatorului bucureștean, Anca Rațiu. În două recitaluri date în studioul de concerte al Conservatorului, a parcurs un repertoriu întins și total inedit la noi — **Concerte** de William Walton, Benjamin Britten, Igor Stravinski, Alfred Schnittke, piese concertante ale tînărului nostru Dan Dediu etc. Dar cum a cîntat repertoriul acesta contemporan de maxim interes ? Cu pasiune, stringență, strălucire, nerv. O faptă artistică de toată lauda !

Alfred Hoffman

Istorie literară

De la Ion Creangă la Ion Barbu (I)

ÎN acest an al Centenarului, s-au spus atîtea lucruri subtile despre opera marelui humuleștean încît unele pot părea, dacă nu au și părut, de-a dreptul scandaloase ; chiar în clipa cînd scriu aceste rînduri mă întreb cum de s-a ajuns la o zicere despre zicere atît de rafinată că nu mai știi cine vorbește : textul lui Ion Creangă sau textul despre text, sau în sfîrșit, vorbesc amîndouă în același timp completîndu-se insesizabil în goluri, în intervaluri, în interstițiile alveolare...

Această schimbare de optică în receptare s-a petrecut totuși într-un timp destul de scurt dacă avem în vedere că B. Fundoianu îl compară deja din 1922 cu... Mallarmé sau tot așa, într-un timp destul de lung dacă ținem cont de faptul că pentru unii Ion Creangă este încă un simplu culegător de folclor care nu a făcut altceva decît să înregistreze cît mai fidel **limba orală**, fiind astfel, în cel mai bun caz, omologat drept un scriitor „poporan" nu prea departe de Petre Ispirescu.

Este evident că, pentru aproape toată lumea, cel care oferă o perspectivă critică înnoitoare (aproape discordantă față de opinia comună) va fi, neîndoielnic, G. Călinescu. Acesta vede și numește, pentru prima dată, „jovialitatea enormă", „rîsul gros", „vesela hohotire interioară" ce ne conduc imediat spre o **viziune carnavalescă** asupra lumii în sens rabelaisian. La nivelul formei de expresie, Călinescu observă aspectul **vorbit** al discursului („În narațiune, Creangă joacă pe rînd toate personajele căci povestile sînt aproape în totalitatea lor **vorbite**") și, la fel, este primul care intuiește „argotul hermetic" al acestei opere evasi-orale.

Contribuțiile călinesciene schimbă situarea critică a lui Creangă în mod fundamental și recent au apărut instrumente noi, din ce în ce mai evoluate, care au împins interpretarea „clasică" a autorului de „țărănii" către interregnurile intertextualității culturale, oferite de perspectiva bahtiniană, aplicată asupra culturii populare medievale. Aici, însă, trebuie să avem o minimă precauțiune în preluarea unor instrumente sau metodologii, pentru a nu înghesui procustian opera creanghiană între roțile dințate ale unor concepte critice, nu totdeauna asimilate corect, sau oricum, nu totdeauna operante.

Mi se pare astfel necesar, din moment ce am ajuns să-l interpretăm pe Ion Creangă ca pe un exponent al unei **viziuni răsturnate** la noi (ce ar reprezenta „un mondo alla rovescia", o „lume de-a-ndoaselea" cu care nu sînt de acord), să observ, cel puțin, că „sărbătorescul" acestei viziuni are o altă motivare estetică (și implicit existențială) decît aceea specifică Evului Mediu la care se referă Bahtin ; s-ar putea să greșesc, dar am impresia că nu **grotescul** de tip medieval (care, dincolo de vitalizarea universului prin caricarea trăirii, conține și negația puternică a acestui **modus vivendi** prin detașarea critică), stă la originea viziunii „sărbătorești" comunicate de autor în **jurnalul** său, intitulat atît de provocator **Amintiri din copilărie.** Creangă nu este niciodată grotesc, decît cel mult în mod involuntar, atunci cînd descrie unele episoade ale sărbătorilor de iarnă (structural grotești) sau cînd apasă prea vizibil pedala unui realism sans rivage, specific cadrului de viață în care se află integrat. Dimpotrivă, cred că ne aflăm confruntați cu un sărbătoresc de tip **auroral** care presupune o atitudine diegetică (și existențială) de aderare intens **coparticipativă** din partea subiectului narant, imers definitiv în acest univers solar. Ion Creangă nu vizionează sarcastic **un mondo alla rovescia** cum face Rabelais, ci se întoarce, plin de ingenuitate, către **solaritatea** vieții naturale din Humulești (precum Ion Barbu în ciclul **Selim-Isarlik**), optînd decis pentru o ipostază existențială paradisiacă, nesofisticată de sămînța îndoielii și identificată unei geografii imaginare ce se suprapune spațiului real al copilăriei. Opțiunea sa totală, incenzurabilă, pentru perspectiva ontologică eliberatoare, va fi transcrisă cu ajutorul „memoriei înfiorate" (despre care vorbea Ion Barbu referindu-se la Proust), într-un discurs **îndrăgostit** (barthesian), plin de răcoarea frustă a unor dimineți inocente și de torpoarea ambiguă a unor amieze transcendente.

Să lăsăm metatextul și mai bine ia să vedem ce i se poate întîmpla actantului-copil (ipostază în care se complace povestitorul) într-o dimineață răcoroasă de vară ; sburătăcit prea de vreme din cuibușul placentar al somnului, aflat deci într-o situație nedorită, neacceptată (de nici un subiect infantil), acesta vrea să se răzbune în mod spontan (abia și-a mijit ochii spre zorii și ei abia mijiți că s-a și gîndit cum să mai comită un act de nesupunere) și își pune în minte să înlăture cauzalitatea mecanică a existenței cotidiene, oprind-o brusc în loc așa cum se întîmplă adeseori în basm ; ia să opresc eu ziua în loc, își spune eroul acolo, și, zis și făcut, blochează soarele și luna pe cer așa cum se găsesc în acel moment, sau îi ascunde precum Ivan Turbincă în pliurile textualizante ale unei traiste și el se duce, se tot duce ca să rezolve și celelalte probe inițiatice care-i mai rămăseseră nerezolvate, pînă cînd lumea, obosită de atîta tihnă și huzur gratuit, se cam întreabă ce e cu soarele și cu luna, că vezi parcă n-ar mai funcționa în mod normal ?! La fel, Nică al lui Ștefan ocultează pentru o zi ceasornicul matinal (pupăza) al sătenilor din Humulești, fără să aibă deloc conștiința săvîrșirii unui hybris ; ca și copilul „adormit" din **După melci,** pornit într-o aventură de cunoaștere cu mijloace interzise, acesta nu înțelege (deși se sperie de creasta de șarpe a păsării moațe !) că nu se poate interveni nemotivat și arbitrar în desfășurarea ciclului vieții. „Comerțul" ilicit pe care vrea să-l încerce cu obiectul magic (vînzarea pupezei la iarmaroc) se soldează în mod firesc cu un eșec, întrucît novicele nu este inițiat suficient în arcanele profunde ale existenței, confundînd valoarea emblematică a obiectelor cu aparența întrebuințării acestora. Nefiind în posesia **schemei abstracte** a funcționării lumii, el face erori (șotii) ce pot perturba **socialmente** și atunci intervine omul matur care va repune pupăza în libertate (într-o libertate acauzală), dîndu-i o lecție brutală neinitiatului despre cum trebuie conservat echilibrul semiotic al firii. În orice gest, în orice reacție, se implică o ritualitate milenară ce nu poate fi clintită în mod aleatoriu. Astfel, prin experiență negativă, precum în balada lui Ion Barbu citată anterior, copilul se dumirește că, dincolo de pornirea (plăcerea) subiectivă, există un factor ordonator al lumii ce nu poate fi deturnat nicidecum printr-o toană ; el **învață,** în felul acesta, să dea o **lectură coerentă** universului înconjurător și să se integreze mecanismelor inobservabile ale acestuia. Dar parcă spurcata de pupăză se aude iarăși spre bucuria megieșilor : hybris-ul potențial a fost oprit : ne aflăm încă în inocența aurorală cînd lumea nu a fost tulburată din **staza** paradisiacă...

DUPĂ ce ne-am liniștit în privința orologiului matinal, să vedem ce i se întîmplă acum actantului nostru într-o după-amiază călduroasă, caniculară de vară în „după-amiaza unui faun". În fond, după Ion Barbu, aducerea în discuție a lui Mallarmé cu **L'après-midi d'un faune** nu este atît de gratuită cum ar putea să pară pentru neofiți. Prin economia de mijloace, prin tonalitatea contrapunctică a discursului care își răspunde sieși la solicitările muzicale antrenate în procesul constituirii textului, Ion Creangă procedează ca un poet hermetic : voi postula aici că **Amintiri din copilărie** este un profund **poem diegetic,** unde subiectul narant rememorează „înfiorat", într-o stare de sărbătorească beatitudine, acele clipe („souvenirs") care-i dau o amplitudine maximă a trăirii. Oricare din secvențele **amintirilor** se desfășoară autonom, și Vianu a fost cel care a observat „cadența" muzicală a „perioadei crengiste", organizînd grafic (în **Arta prozatorilor români**) sub formă de poem fragmentele care încep cu „Dragu-mi era satul nostru..." și „Nu știu alții cum sînt", după care trage concluzia că „aceste ample structuri sonore se pot, așadar, cu ușurință desface în grupuri de silabe, relativ regulate atît prin numărul lor cît și prin alternanța accentelor. Unele din unitățile ritmice analizate mai sus sunt versuri fără cusur. Urechea le ascultă cu încîntare, chiar cînd ochiul le citește".

Revenind la apropierea de Mallarmé, vreau să stărui puțin asupra fragmentului faimos, cunoscut de pe băncile școlii, intitulat „La scăldat". Secvența „știoalnei" (a textului turbionar) în care actantul narator se scaldă (se scufundă) precum în apa textuală bachelardiană, are chiar valoarea unei adevărate „mise en abîme". Deci, într-o după-amiază văroasă (de vară), Nică se abandonează enigmatic (deși urgențe pragmatice insurmontabile îl cereau acasă) clasicei imagini mallarméene : faun tînăr (bijbiind în aripeala lentă a creșterii spre tinerețe) fuge (o „sparlește") la baltă, atras misterios către acest act de oglindă pură, azurie a unui „senin de ceriu" și de un **„așa de frumos** și de cald afară" (s.m.). (Să notăm în treacăt că imanența acestui „frumos" revine de cîteva ori, obsedant, în secvența „scăldatului"!). Ca și faunul lui Mallarmé, aflat în ipostaza unui Pan adolescent, „tologit, cu pelea goală pe nisip", acesta se sustrage și el din contingent, dar nu prin reveria („rêve") întrevăzută a unui real posibil, ci chiar prin amplificarea trăirii acestui real contingențial, pînă ce actul atinge un prag de frumusețe inverosimilă ; subiectul se lasă pradă jocului specular al apei care reflectă năucitor nuanțele unei lacome tentații erotice („mă trăgeam încetișor pe-o coastă, la marginea bălții, cît mi ți-i moronul, și mă uitam pe furiș cum se joacă apa cu piciorușele cele mîndre ale unor fete ce ghileau pînza din susul meu") ce ar vrea-o „perpetuată" („Ces nymphes, je les veux perpétuer", zice Mallarmé în **După-amiaza unui faun).** Este evident că pentru subiectul care „povestește" „amintirea" (reveria), acesta este momentul de maximă frumusețe... mallarméeană, moment **conștientizat** concret, de mai multe ori, în text. „Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred !" — spune Creangă (autor-narator-martor-receptor) despre imaginea corpului feminin răsfrînt în „grupurile apei", adică purificat astfel de indecența materială printr-o operație textualizantă de tip barbian. Mai departe, în aceeași pagină, actantul narator nu vrea să piardă prea repede **dira textuală** a acestei clipe rarissime, identificată brusc în „faunesca" imagine prin retrăire afectivă și insistă în mod conștient asupră-i cu o directețe auto-implicantă, pe care de cîtva timp ne-am obișnuit s-o numim... textualistă : „Însă eu, în starea în care mă aflam, fiind **cuprins de fericire, uitasem**

Ilustrație de CONSTANTIN BACIU la **Amintiri din copilărie**

că mai trăiesc pe lume" (s.m.). Există aici o voluntară auto-livrare, o sinceritate pură a mărturisirii existențial-estetice și o disculpare atît de înaltă a gestului diegetic („Adevăr spun, căci Dumnezeu e deasupra !") în ordinea interioară și morală, care ne îndepărtează definitiv de perspectiva grotescului sub care ar sta **Amintirile,** după unii interpreți. Obsesia solară a întregii poeme (am postulat structura **poietică** a textului), comunicată aici în mod liminar, transpare, însă, pe tot parcursul „povestirii" („CONTEZ" spune Mallarmé), polarizînd semnificațiile cele mai profunde ale acesteia.

Am afirmat de la început că nu grotescul reprezintă unghiul esențial de evaluare ontologică a existenței în **amintiri,** ci solaritatea jubilatorie ; chiar actele în aparență violente ale copilului (care ar putea fi valorizate negativ, și chiar au fost valorizate în acest mod, susținîndu-se enormitatea că Nică ar fi „mult mai rău" decît Goe etc.) se înscriu în sfera de manifestare a unei vitalități debordante, necenzurate de nici o instanță. Sub semnul zenital, energiile se întețesc, își ies din matcă, amplificîndu-se metamorfic în mod brusc. În asemenea momente, amprenta unei violențe nemotivate poate fi recepționată simultan, la nivel cosmic și la nivel uman. În acest context al dilatării zenitale a regnurilor au loc desigur evenimente imprevizibile ca, de exemplu, acela din secvența Irinucăi („aproape de Bunavestire, unde nu dă o căldură ca aceea, și se topește omătul, și curg pîraiele, și se umflă Bistrița din mal în mal", iar actantul povestește implicat cum pe „căldurile cele" „ședeam afară la soare cu pelea goală și ne băgam în Bistrița să ne scăldăm... Vă puteți închipui ce vra să zică a te scălda în Bistrița, la Broșteni, de două ori pe zi, tocmai în postul cel mare ! Și nici tu junghiu, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi...") care marchează prompt, cum s-a văzut, reacțiile individuale. Cînd natura își iese din fire, este normal, în compensație, ca individul să fie și el atras spre acte de violență : „și cum curgeau pîraiele grozav, mai ales unul alb cum îi laptele, ne pune dracul de urnim o stîncă din locul ei, care era numai ținută, și unde nu pornește stînca la vale, săltînd tot mai sus de un stat de om ; și trece prin gardul și prin tinda Irinucăi, pe la capre, și se duce drept în Bistrița, de clocotea apa !". A vedea aici o intenție „criminală" din partea copiilor mi se pare exagerat, căci, după cum e cunoscut, valorizarea infantilă a existenței se conduce după alte legi imanente ; acestea vizează un comportament imponderabil ce se situează dincolo de Bine și de Rău („La mijloc de Rău și Bun" spune Ion Barbu). Numai despre această **imponderabilitate** („nevinovăție") a copilăriei vrea să „povestească" autorul narator — ni se accentuează în meta-text de mai multe ori : „Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul". În fapt, aici nu există decît un adevăr imanent condiției ontologice a vîrstei fericite, nealterate de sofistica insului matur. Doar „adevărul" „nevinovat" îl interesează pe subiectul Creangă (era să zic Barthes din **La chambre claire),** identificabil literalmente în **propria**-i infanție, cînd totul apare spontan, ușor, vesel și pur ; în actele solare ale copilului „universal" nu e, în nici un caz, violență premeditată ci doar o provocare „gnoseologică" a realului, nu e, nicidecum, lene indecentă ci numai o așteptare toropită a vieții. Actantul-copil vrea să conserve, astfel, în permanență, **orizontul paradisiac** al existenței, nepervertit de nici o intruziune pragmatică.

Marin Mincu

Un cărturar adevărat

■ ÎMI vine greu, foarte greu să scriu la moartea unui prieten. Poate că în nici o altă împrejurare cuvintele nu se dovedesc a fi mai zadarnice, mai nelalocul lor. Și totuși... Lamartine spunea odată că pînă și dumnezeu are nevoie de clopote... La moartea unui cărturar, a unui cărturar adevărat, cum a fost Ion Roman, tăcerea ar fi un paradox nefiresc. Înainte de a așterne pe hîrtie aceste cuvinte, am trecut pe la Biblioteca Centrală de Stat și am căutat în fișier numele lui Ion Roman ; ei bine, la acest nume răspund aproape **o sută** de fișe, reprezentînd tot atîtea cărți ! E vorba de monografii, de prefețe ample, de ediții critice, de versiuni românești ale unor opere și capodopere din literatura universală. De la Anton Pann la Panait Istrati, trecînd prin Ion Ghica și Șt. O. Iosif, două secole de literatură română s-au însuflețit sub pana îngrijitorului de ediții și a prefațatorului erudit și inspirat care-a fost Ion Roman. Cîteva mii de pagini din opera unor scriitori de limbă germană ca Thomas și Heinrich Mann, Ernst Jünger, Hermann Broch, Hermann Hesse, Robert Musil sau Hugo von Hoffmannstahl și-au putut găsi un echivalent fericit, grație traducătorului de excepție care-a fost Ion Roman. Am amintit doar o mică parte — e drept, cea mai importantă — din prodigioasa activitate a acestui cărturar, modest din fire, cum cată a fi orice intelectual autentic. Ar fi trebuit, poate, să pomenesc și acel monument de acribie care-l constituie masiva lucrare **Ecouri goetheene în cultura română.** Mă opresc însă aici, pentru că aș dori să evoc, măcar în treacăt, **omul** care-a fost Ion Roman și cu care am avut cinstea să fiu prieten. Walt Whitman scria despre confratele său Henry Thoreau, autorul faimosului **Walden sau viața în pădure,** că a fost un „outdoor man", adică un om de exterior, mai bine-zis îndrăgostit de natură. Un astfel de om a fost și Ion Roman : nu doar un om de carte, ci și un om de viață. Bun grădinar și pătimaș pescar amator, a știut să țină în cumpănă dreaptă cele două vocații ale sale. De aici, firea lui echilibrată, aș spune, „goetheeană", deși „sadoveniană" s-ar potrivi poate la fel de bine, căci avea un dar înnăscut al povestirii cu tîlc și cu miez. În încheiere aș vrea să citez aceste rînduri scrise de Ion Ghica despre N. Filimon — i se potrivesc în bună parte și lui Ion Roman, editorul exemplar al operei lui Ghica : „Acei cari l-au cunoscut pierdeau un amic sincer, leal, îndatoritor, totdeauna vesel și voios, totdeauna mulțămit cu puținul ce cîștiga prin munca și talentul său ; caracter independent, nu s-a căciulit niciodată la nimeni ; ura și disprețuia lipsa de demnitate și lingușirea ; modest pînă a roși, cînd auzea laude pentru scrierile lui, n-a bănuit niciodată că era un scriitor de mare merit. Literatura a pierdut în el pe unul din luceferii săi".

Petre Solomon

Cartea străină

Gaston Gallimard și nemaipomenitul lui catalog

ISE atribuie ambasadorului Otto Abetz, reprezentantul Reich-ului la Paris, pe vremea ocupației, afirmația că în Franța existau trei forțe de care trebuia să țină seama : comunismul, băncile și N.R.F.-ul. Publicînd o biografie a lui Gaston Gallimard, creatorul și diriguitorul editurii cu acest faimos siglu, timp de șase decenii, Pierre Assouline a mirosit cît interes poate trezi o asemenea lucrare*), în ea fiind vorba practic de nașterea și dezvoltarea unui veritabil imperiu literar.

Cîțiva, tineri, în 1909, André Gide, Henri Ghéon, Jean Schlumberger, Jacques Copeau, André Ruyters și Michel Arnauld, scoteau primul număr din „La Nouvelle Revue Française", o publicație lunară, a cărei influență asupra vieții intelectuale va ajunge uriașă. Se putu mîndri curînd cu colaboratori ca Valéry, Claudel, Francis Jammes, Giraudoux, Verhaeren și hotărî să editeze paralel și cărți sub aceeași egidă. Aici intră în scenă Gaston Gallimard.

Pînă a fi prins gustul pentru meseria de editor, se complăcuse într-o existență nonșalantă. Renunțase să mai dea bacalaureatul și să facă studii universitare, deși obținuse rezultate liceale excelente. Prefera să ducă o viață de dandy bine îmbrăcat, care-și procura cămășile, pălăriile și bastoanele cu măciulie de argint exclusiv din magazine renumite. **Nu-i** plăcea, totuși, să bată la ochi, a purtat o viață întreagă același papion și costum bleumarin, căruia îi deforma vestonul, ținînd tot timpul mîinile în buzunare. Ca să nu se plictisească, acceptase să fie secretarul cunoscutului dramaturg Robert de Flers. Abandonă fără regret această slujbă, cînd fu solicitat să tipărească volumele ce urmau să apară sub egida N.R.F.-ului. Va descoperi chiar de la început că nu era o îndeletnicire ușoară. Gide, foarte pretențios în materie, făcu o criză de nervi, răsfoind primele exemplare pe care Gaston i le aduse din povestirea **Isabelle** și ceru retragerea întregii ediții. Nu l-a înghițit apoi niciodată, deși au lucrat zeci de ani împreună. A încercat întîi să obțină înlocuirea lui și, nereușind, s-a resemnat să-i limiteze atributiile la activitatea strict editorială, rămînînd ca de revistă să aibă grijă Jacques Rivière. Proasta experiență cu Gide nu l-a descurajat însă pe Gaston, atras tot mai mult de noua ocupație. Grație lui Pierre Assouline putem să urmărim cum de la o simplă masă închiriată în localul unde Marcel Rivière edita literatură economico-politică, a crescut gigantul Gallimard. E o istorie palpitantă, nu lipsită de momente dramatice. Primul se situează între anii 1914—1918, cînd întreprinderea a riscat să dispară și Gaston nu știa ce să mai facă pentru a scăpa de front.

Al doilea moment, mult mai dificil, intervine în anii ocupației. Acum Gallimard e o instituție și se bucură de un prestigiu imens. Aproape toți scriitorii francezi de seamă figurează în catalogul ei și o mare parte dintre cei străini. Gaston se afla refugiat cu tribul său în sudul țării. Nemții sigilaseră redacția N.R.F.-ului și birourile editurii pe care gazetele raliate grăbit „noii ordini" nu mai conteneau să o denunțe drept o corupătoare a națiunii. **Au pilori** (La stîlpul infamiei), de pildă, scria : „o bandă de răufăcători a funcționat în literatura franceză din 1909 pînă în 1939, sub conducerea unui bandit șef : Gallimard. Treizeci de ani de propagandă abjectă și vicleană în slujba anarhiei, revoluționarilor de toate spețele, a celor «anti», antifasciști, antinaționali, anti orice. Treizeci de ani de nihilism literar, spiritual, uman ! Gallimard și banda lui au pregătit cadrele unui regim de lichele distinse". Prietenii insistau, totuși, ca Gaston să se întoarcă la Paris și să-și reia activitatea. Era o șansă ca literatura franceză să continue a exista. Dar cu ce preț ? Gallimard ezita în fața acestei întrebări. Voia să satisfacă dorința amicilor săi (și a lui), dar nu să devină colaboratorul hitleriștilor. Găsi pînă la urmă o soluție demnă de șiretenia sa proverbială. Printre oamenii N.R.F.-ului se numărau și destui care întrețineau relații bune cu ocupanții. Morand, Abel Bonnard, Montherlant, Jouhandeau, Léautaud, Arland, Cocteau, Fernandez aveau printre ei protectori supuși. Drieu la Rochelle era recunoscut drept un fascist declarat. Cu el în fruntea revistei și folosind pe cîțiva dintre ceilalți, ca să schimbe coloratura comitetului de lectură al editurii, calculă că va putea lua ochii nemților. Ceea ce și reuși într-o măsură, nepublicînd lucruri prea compromițătoare și dînd la iveală cărțile unor Sartre, Camus, Aragon, Elsa Triolet, Exupéry, Marcel Aymé. Păstră și un atu formidabil în persoana lui Jean Paulhan care rămase eminența cenușie a casei și alături de biroul unde Drieu patrona prostituarea N.R.F.-ului, el aduna colaborări pentru publicațiile clandestine. Astfel, Gaston scăpă după eliberare de ceea ce aveau să pățească Grasset și Dénoël. Pentru noile timpuri se putea bizui pe alți oameni care să-i ia apărarea, Camus, Aragon, Malraux, Sartre, Paulhan, Eluard. Assouline citează copios declarațiile venite să-l inocenteze pe Gaston Gallimard și păstrează o vădită discreție asupra celor incriminatoare. Trebuie să vedem aici încă o dovadă a puterii emanate si azi din rue Sébastien-Bottin în viața literară franceză.

DUPĂ război, toate păcatele fură date pe seama revistei și Drieu, sinucigîndu-se, ușură enorm manevra. Abandonată, publicația va reapărea abia în 1952, sub numele corijat pleonastic, „La Nouvelle Nouvelle Revue Française", dar menit să exprime astfel distanțarea de cel pătrat.

Alte evenimente marchează creșterea necontenită a importanței pe care Gaston s-a priceput să o asigure editurii. Înmulțind și diversificînd colecțiile, a căutat să cucerească cercuri tot mai largi de cititori. Voiajele, istoria, politica, teatrul, cinematograful, nici un domeniu n-a rămas neglijat. A lansat celebra **Série noire**, înnoind genul polițist în Franța și făcîndu-l să atingă tiraje nemaicunoscute de el pînă atunci. A știut să-și sprijine producția editorială cu o serie de publicații și a scos astfel pe rînd „La Revue musicale" (1920), „La Revue juive" (1925), „Détective" (1928), „Revue du cinéma" (1929), „Voilà" (1931). Prin hebdomadarele „Les Nouvelles litteraires" (1922) și „Marianne" (1932) a fost în măsură să exercite chiar o politică abilă culturală. **Comoedia** (1941) i-a permis în anii negri să contrapună înfățișării rușinoase pe care o va căpăta „La Nouvelle Revue Française" altă imagine a clanului Gallimard, mai prezentabilă.

Gaston a înțeles repede cîtă importanță avea ca volumele editate de el să cucerească marile premii literare. Firește, trebuia să arunce pe piață cărțile care să poată intra în competiție. Dar apoi nici un mijloc nu era de disprețuit spre a le spori simțitor șansele, reclama, sugestiile criticii, presiunile jurnalistice, relațiile cu membrii juriilor, corupția chiar. Obține premiul Goncourt pentru Proust (1919), iar în anii următori face să-l ia Kessel, Roger Martin du Gard, Maurice Bedel, Arland, Malraux și chiar, lucru aproape incredibil, Guy Mazeline **(Les Loups)** împotriva lui Céline **(Voyage au bout de la nuit)**. E un exemplu de cum știa să se bată Gaston, cînd erau în joc interesele firmei. Nu avea scrupule nici ca să-i atragă la Gallimard pe scriitorii valoroși care fuseseră descoperiți de alți editori. De dragul lui Proust, a răscumpărat contractul romancierului cu Grasset. Profitînd de o ezitare a aceluiași față de un manuscris al lui Roger Martin du Gard i l-a smuls și pe el. A simțit că Paul Morand e foarte sensibil la argumentele financiare și le-a produs imediat în cazul său. Nu s-a lăsat pînă cînd nu l-a înscris și pe Céline printre caii de rasă ai grajdurilor Gallimard, încasînd zîmbitor toate insultele cu care acesta avea obiceiul să-și gratifice editorii. După război, Gaston începe înghițirea concurenților. Acaparează casele **Mercure de France, Denoël, La Table ronde**, precum și principalele librării din Paris. Gallimard ajunge o întreprindere atît de puternică, încît renunță a-și mai difuza producția prin Hachette, cum procedează celelalte edituri, și o face singură. Actul de independență îl perfectează fiul lui Gaston, Claude, în 1971, încununînd cariera tatălui. Pînă în 1975, cînd a murit la 94 de ani, acesta trecea zilnic să viziteze clădirea din rue Sébastien-Bottin, ca să mai respire puțin măcar aerul unei activități căreia își consacrase întreaga viață.

ISTORISIND-O, Assouline îi explică succesul prin cîteva tușe de portret grăitoare. Gaston avea „flair" în materie de literatură. De cum a pornit să se ocupe cu editarea cărților, adulmeca îndată, citind atent revistele, numele care promiteau. N.R.F.-ul era marele lui laborator. Odată fixat asupra unui autor, declanșa acțiunea de captare. Îi trimitea scrisori care sînt capodopere de abilitate, căuta să-l cunoască personal. Urma invitația la masă, propunerea unui avans lunar în contul viitoarelor drepturi. Tacticei acesteia nu i-au rezistat Jean Richard Bloch, Albert Cohen, Malraux, Aragon, Camus, Sartre, Simone de Beauvoir. Gaston se putea mîndri însă pe drept că jucase un rol capital în cariera lor. Nu făcea doar afaceri cu literatura, ci o iubea într-adevăr. Avea ambiția ca în catalogul editurii sale să fie prezenți toți scriitorii de marcă. Dacă vreunul îi scăpase, suferea pînă nu-l vedea figurînd într-însul. Chiar și după ce autorul își încheiase cariera, în prestigioasa colecție **Pléiade**, cînd fusese cu neputință altfel. A recurs la toate stratagemele ca să nu rămînă afară din catalogul Gallimard, Montherlant, Mauriac, Céline, Simenon. Ultimul, înainte de a ceda stăruințelor, a ținut totuși să-i specifice : „Ascultă, domnule Gallimard. În primul rînd n-o să luăm niciodată masa împreună. [...] Contractul o să-l discutăm în biroul d-tale, în prezența unui secretar, cu ușile închise, telefonul scos din priză, și ne vom pune de acord în mai puțin de o jumătate de oră. În plus n-o să-ți spun niciodată «Gaston», cum toată lumea obișnuiește se pare aici și nici n-o să te iau cu «scumpul meu amic», fiindcă genul ăsta de expresii îmi provoacă oroare. Dă-mi o zi și o oră, o să vin la d-ta și o să discutăm despre toate. Dar pe urmă, în viitor, cînd o să fie vorba de reînnoirea contractului, ai să vii d-ta la mine".

GASTON GALLIMARD, ne arată Pierre Assouline, a avut talentul să se înconjoare cu oameni foarte competenți ca Paulhan, amatorul genial, infailibil în gusturi, Benjamin Cremieux, italienistul diplomat, Bernard Groethuisen, grație căruia a fost relevat cititorilor francezi Kafka, dar și Broch și Musil, subtilul Brice Parain, Marcel Arland și Robert Aron, amîndoi ascuțite spirite critice, eruditul Valéry Larbaud, stăpîn pe domeniile anglo-saxon și spaniol, Jacques Schiffrin, întemeietorul colecției **Pléiade**. Apleca urechea și la ce spuneau Malraux, Aragon, directorul comercial, Louis-Daniel Hirsch, Queneau, Sartre. Se pricepea cum să-l ia pe fiecare, citea mult și avea opiniile lui personale. Nu se sfia să declare : „Valéry e un mare ratat, el însuși o știe". Era om de lume, detesta bădărănia și agrea societatea. Nu ținea însă la distincții. Cînd a aflat că există intenția să i se acorde Legiunea de Onoare, a zădărnicit proiectul, explicînd cu humor : „i-ar face plăcere fratelui meu". Îl atrăgeau femeile inteligente și frumoase, lunga lui relație extraconjugală cu actrița Valentine Tessier a fost de domeniul public. Avea însă puternice atașamente familiale. După știrea accidentului de mașină al nepotului său Michel, (atunci cînd a murit și Camus), cineva, deschizînd ușa biroului unde lucra Gaston Gallimard, l-a surprins cu capul în mîini, plîngînd.

Ov. S. Crohmălniceanu

*)Pierre Assouline, **Gaston Gallimard.** Un démi-siècle d'édition française. Balland, 1984.

Disensiune și armonie în literatura japoneză modernă

EDITURA Univers prezintă cititorilor o carte deosebit de interesantă, care marchează, de altfel, un eveniment : introducerea cititorului european (și român) în universul insolit al literaturii japoneze moderne *.

Bun cunoscător al literaturii europene (în special cea anglo-saxonă) autorul lămurește, încă de la început, semnificația noțiunii de literatură japoneză modernă, integrînd-o (pe model occidental) contextului istorico-social, destul de tumultuos, al așa numitei „perioade de tranziție" din istoria poporului japonez.

Astfel, prin literatură japoneză modernă se înțelege literatura Japoniei începînd de la 1868, anul restaurației Meiji. După cum o istorie literară nu se poate scrie numai în termeni socio-politici, evident că Restaurația nu a produs peste noapte o nouă literatură, total diferită de cea anterioară. Cultura, în mod logic, presupune continuitate. Selectarea valorilor autentice dintr-o literatură ce durează de secole reprezintă un cod moral de la care nici un creator de frumos nu poate abdica. Transformările politice și sociale ale țării au influențat însă, cu siguranță, lumea literară japoneză, astfel că Restaurația Meiji servește, pe drept cuvînt, drept reper critic în istoria literară a țării. Considerată în epocile anterioare, dacă nu un gen minor, oricum o formă nerelevantă a manifestării sensibilității autentice, proza trece, odată cu consolidarea perioadei Meiji, statutul său inferior poeziei și se ridică la o poziție superioară celorlalte genuri literare. Scriitorii acestei perioade au înțeles că proza nu trebuie să fie nici frivolă (cum o concepuseră așa numiții „gesakusha" — „scriitorii frivoli" ca Jippeusha Ikku și Tamenaga Shunsui) nici didactică (ce propovăduia doctrina „Kanzen chôaku" — „răsplătește virtutea și pedepsește răul") ci să redea problemele umane în termeni realiști și prin aceasta să exercite o critică a vieții. Supremația prozei asupra celorlalte genuri literare a condus la necesitatea soluționării celor două probleme majore ce urmau să contureze personalitatea scriiturii japoneze moderne : limba și stilul. Una dintre sarcinile scriitorilor Meiji a fost să sintetizeze limba vorbită și cea scrisă, o inițiativă care a dus la așa numita mișcare „genbun itchi" (acordul dintre vorbire și scris). Prozatorii acestei perioade au fost confruntați și cu o altă problemă, la fel de importantă : crearea și impunerea unui limbaj complex, evocator și compact, potrivit unei sensibilități de tip poetic, capabil a trata teme majore precum afirmarea libertății individuale, căutarea propriei identități culturale și individuale într-un mediu aflat într-o continuă transformare. Soluționarea acestei probleme a determinat multe împrumuturi lingvistice din Occident, importuri care, la rîndul lor, au dus la modificări majore în limba japoneză. Se poate spune astfel că proza a reprezentat, de fapt, mecanismul lingvistic cel mai activ, mai consistent și mai adevărat prin care s-a închegat însăși limba japoneză contemporană. Mulți dintre reprezentanții de frunte ai prozei au ajuns să sufere de crize de identitate și nesiguranță, alienarea de lumea exterioară constituind un fenomen specific, lesne detectabil în cele mai multe scrieri ale acestora. Dihotomia originalitate-imitație a stat la baza unei duble educații pe care prozatorii japonezi au fost obligați să și-o însușească : o educație inițială în tradiția lor proprie și, mai tîrziu, o asimilare a unor tradiții culturale necunoscute pînă atunci. Toate acestea au condus la nașterea unui paradox de ordin sociologic : deși modernizarea țării ar fi trebuit să coincidă cu libertatea intelectuală și spirituală a acestor scriitori, viața și operele lor confirmă adevărul „că ei au cunoscut mai multă disensiune decît armonie în viața lor publică și particulară". Este de ajuns a aminti sfîrșitul tragic al unor mari creatori precum Akutagawa Ryûnosuke, Kawabata Yasunary și Mishima Yukio.

Scriitorii discutați în cartea lui Hisaachi Yamanouchi au fost cu toții prinși în virtejul violent al istoriei japoneze moderne. Conflictul dintre viziunea morală a acestor prozatori și societatea în care trăiau a tins să se termine printr-un eșec personal, un subiect ce a servit deseori ca temă operelor lor. Cei doisprezece prozatori analizați sînt : Tsubouchi Shôyo (1859—1935), Futabei Shime (1864—1909), Kitamura Tôkoku (1868—1894), Shimazaki Tôson (1872—1943), Natsume Sôseki (1867—1914), Shiga Naoya (1883—1971), Akutagawa Ryûnosuke (1892—1927), Tanizaki Jun'Ichiro (1886—1965), Kawabata Yasunari (1899—1972), Mishima Yukio (1925—1970), Abé Kobo (n. 1924) și Oe Kenzaburô (n. 1925).

Fiind vorba de șapte eseuri ce au la bază niște cursuri universitare (punîndu-se accent pe biografia autorilor, enumerarea operelor, o succintă povestire a subiectelor, analizarea personajelor principale, aprecieri critice făcute din perspectivă comparatistă etc.) vom rezuma, citîndu-l pe Yamanouchi, personalitatea fiecărui prozator discutat : „Ca înaintași, atît Shoyo cît și Shime au făcut eforturi de a remodela romanul japonez folosind ca model literatura europeană modernă, dar operele produse au purtat inevitabil pecetea moștenirii literare a perioadei Tokugawa" (pag. 169) ; „Sôseki și-a modelat proza în jurul unor probleme de ordin psihologic pe care le împărtășea cu contemporanii săi. Demn de menționat este felul în care conceptul de realism preluat din romanul englez al secolului al XIX-lea a devenit parte integrantă a artificiului literar din operele sale de mai tîrziu. Akutagawa, deși mult mai limitat ca orizont literar, a moștenit atitudinea lui Sôseki, în timp ce Tanizaki și Kawabata au preferat o abordare cu totul diferită față de viață și literatură, care a fost, pe scurt, estetică, senzuală și amorală" (pag. 169) ; „Mishima dispunea de două mentalități de a-și birui soarta, fie prin defularea fanteziei în opera sa, fie prin transformarea sa fizică în antiteza sa" (pag. 170) ; „Abé și Oe trăiesc acum într-un mediu în care influența occidentală predominantă este o realitate" (pag. 170).

Concluzia la care ajunge profesorul și criticul Hisaachi Yamanouchi este că, în ciuda văditei influențe pe care literatura occidentală o exercită asupra celei nipone „căutarea autenticității a fost una dintre preocupările majore ale literaturii japoneze moderne și va rămîne astfel și în viitor".

Corneliu Băran

* Hisaachi Yamanouchi, **Privire asupra literaturii japoneze moderne** — traducere de Valentin Negoiță, Editura Univers, 1989.

Konstantinos P. Kavafis

O noapte la Kalinderi

■ *PRINTRE evenimentele care au marcat, în 1963, sărbătorirea a 100 de ani de la nașterea poetului Konstantinos P. Kavafis (1863—1933), fără îndoială unul din cele mai semnificative rămîne publicarea în volum a creației sale în proză* (Proze, Ta Peza), *realizată de Gheorghios Papoutsakis, care semnează și pertinente comentarii.*

Publicist înzestrat, cochetînd încă din tinerețe cu jurnalistica (intenționa să i se dedice din 1883), corespondent, timp îndelungat, al cotidianului local „Telegrafos", poetul alexandrin a semnat de-a lungul anilor, în presa din Egipt, Grecia și străinătate, un număr de 31 de articole (alte 6, păstrate în arhivă, rămînînd, din pricini necunoscute, nepublicate), revelatoare sub aspectul preocupărilor artistului în diverse etape ale creației sale. Grație acestor texte poate fi reconstituită evoluția opiniilor poetului asupra unor chestiuni literare, de limbă, estetice, istorice, chiar politice, evidențiind interesul și participarea sa la disputele epocii. Paginile de proză oferă totodată istoricului literar dar și cititorului admirator al liricii sale, ipostaze inedite sau mai puțin bănuite : Kavafis — critic literar, Kavafis — traducător poliglot, Kavafis — autor de texte de confesiune, Kavafis — primul autor de poeme în proză din literatura neoelenă.

Între încercările sale în domeniul prozei propriu-zise se numără, în afara nuvelei Ziua-n amiaza mare, *publicată prima dată în 1979 (trad. rom, 1989), și textul, tot inedit,* O noapte la Kalinderi (Mia nyx is to Kalinderi), *asupra căruia poetul mărturisește că „a trudit mult, folosind toată experiența și tremurînd, ca să spun așa, în fața fiecărui cuvînt". Una din primele proze în care poetul face opțiunea definitivă pentru limba populară (în creația de tinerețe folosise un idiom arhaizant)* O noapte la Kalinderi *vădește reminiscențe din opera părinților nuvelei neoelene Gheorghios Vizyinos și Alexandros Papadiamantis, fiind impregnată de dragostea pentru frumusețile „naturii bizantine" a cărei nostalgie îl va însoți toată viața pe poetul originar de pe aceste meleaguri.*

ÎNTR-O noapte de vară, una din acele nopți fierbinți de august cînd te sufoci de zăpușeală în casă, m-am hotărît să mă duc la Kalinderi să respir puțin aer curat și, în cazul că voi găsi deschisă cafeneaua lui Antonis, să rămîn să iau o cafea.

Kalinderi este un țărm pitoresc ce se întinde între Neohori și Therapia, două dintre cele mai frumoase sate ale Bosforului. Nu știu de ce, dar îmi place mai mult decît Vouioukdere (Vathyrryax, pe grecește) care, deși este admirat îndeobște atît de mult, mie mi-a părut întotdeauna un loc rece.

„Drumul drept" ce duce de la Neohori la Kalinderi era circulat în noaptea aceea. Era sîmbătă seara și se făceau pregătiri pentru duminică. Prin case, gospodinele tocmai isprăveau curățenia și scuturatul începute de dimineață. La ceasul acela, ferestrele sclipeau vesele de la lumină. De obicei, în restul săptămînii, satul era cufundat în beznă de pe la 9 și jumătate, și oamenii mergeau la culcare. Lumea forfotea pe drum — majoritatea coborau la cafeneaua de pe chei unde în fiecare sîmbătă croitoresele din sat (e un lucru uimitor cît de multe croitorese sînt în Neohori !) își etalau mărfurile.

După cinci minute de mers, am ieșit de pe drumul drept și am început să mă plimb pe frumosul țărm Kalinderi. Era o noapte fermecătoare. Luna plină își întindea asupra apelor Bosforului mantia argintie, țărmul asiatic de vizavi strălucea cu căsuțele lui albe și ici și colo sclipea turla unui minaret ; totul îți părea ca un decor de teatru magic pe care-l priveai pe gratis.

Cafeneaua lui Antonis era deschisă, dar n-avea mulți clienți. Lumea se îmbulzise toată în port. În fundul încăperii stăteau doi inși ce fumau din narghilea discutînd despre o moștenire. Erau destul de departe de mine și, cum nu vorbeau prea tare, doar în răstimpuri, cînd discuția se aprindea, îmi ajungeau la ureche frînturi din frazele lor — „O, frate, te înșeli ! Coana Froso (Dumnezeu s-o ierte, săraca, era femeie bună !) avea numai un stîlp de casă, și cînd a murit..." „Ce spui ? Va să zică cea mare, care l-a luat pe Kostakis..." și iarăși glasurile scădeau. La celălalt capăt era așezată o pereche — un podgorean din Therapia cu consoarta lui. Aceștia tăceau. Bărbatul se juca cu niște mătănii mari și se părea că pentru el nu exista lucru mai amuzant decît clic-clic-ul acestora care, în răstimpuri, cînd le lăsa să alunece cîte 8—10 deodată, făceau un zgomot destul de puternic.

Am ales colțul cel mai ferit — o masă așezată sub un copac stufos. Și aici, întins pe două scaune, cu cafeaua alături — o cafea cum numai la Constantinopol poți bea — am hotărît să petrec două ceasuri în tihnă deplină, admirînd frumoasa priveliște pe care natura o desfășura în fața mea.

Un specific al peisajului bizantin este, după părerea mea, veselia lui. Văile, pantele, munții zîmbesc întotdeauna. Viticelele ce adie aici sînt spirite bune ce aduc mîngîiere și curaj. Oricît de necăjit ai fi, oricîte supărări te-ar copleși, dacă ieși să te plimbi pe cîmp în jurul Constantinopolului sau pe țărm, simți că povara de pe suflet ți se mai ușurează cînd auzi natura bizantină șoptindu-ți — „Există zeu". În noaptea de care vă vorbesc simțeam această înrîurire și mai puternic. Un vînt ușor începu să adie asupra Bosforului și-i tulbură netezimea, încrețindu-i apele. Dar valurile Bosforului nu seamănă cu cele ale altor ape, ce capătă brusc expresia unei fizionomii răutăcioase sau îmbătrînite. Cînd Bosforul se învolburează, o face pur și simplu fiindcă se bucură, fiindcă rîde. Este zeu vesel, petrecăreț, ce dorește fericirea oamenilor. Seara, pe apele lui — de la Besiktasi pînă la Kavakia e o distanță destul de bună — saltă caicurile ușoare pe puntea cărora se fac atîtea glume și lumea se distrează, ochii negri strălucesc de dor și inimi gingașe ard și atîtea jurăminte și promisiuni se fac. Un zeu vesel care are experiența străveche a lucrurilor de acest fel. Nu a fost mina lui în peripețiile lui Zeus și ale Europei petrecute pe aceste meleaguri ?

În jurul meu domnea o liniște deplină. Cei care discutaseră despre moștenire plecaseră demult. Cealaltă masă continua să rămînă tăcută. O liniște atît de profundă, atît de desăvîrșită m-ar fi întristat, poate, dacă m-aș fi aflat în altă parte, în timp ce, dimpotrivă, pe țărmul Bosforului mă simțeam într-o dispoziție nemaipomenită. Și stăteam așa fermecat de armonia mută a tăcerii pe care o întrerupea din cînd în cînd doar fîlfîitul unei păsări, apele izbind țărmul sau vreun zgomot de cești în cafenea. Cele 3—4 felinare care atîrnau de puținii copaci ai grădinii dădeau atîta lumină cît să țină tovărășie fără să tulbure întunecimea nopții. În această liniște, mintea mea găsea desfătare și, sub influența priveliștii pe care o aveam sub ochi, gîndurile mele deveneau încrezătoare și plăcute, în armonie cu frumusețea divină care mă înconjura.

BRUSC, tăcerea a fost întreruptă. O barcă mare apăru pe apă îndreptîndu-se spre Therapia și în ea se afla un grup care cînta. Cîntau frumos. Desigur, nu după toate canoanele muzicii — țăranii simpli din barcă, asemenea strămoșului lor, tracul Orfeu, care făcea să lăcrimeze și pietrele, nu aveau habar de legile conservatoarelor. Cîntecul întrerupînd sau, mai degrabă, însoțind tăcerea nopții de vară este una din slăbiciunile mele. Este, cred, muzică naturală, muzică adevărată a sufletului, în timp ce zgomotul nemilos al clavecinului de salon, mie unul, mărturisesc că-mi pune nervii la-ncercare.

Nu-l duceți la mormînt cu atîta grabă,
De soare lăsați-l să se mai bucure o clipă,
Nu-l duceți așa degrabă, e păcat,
Viața ce-nseamnă n-a apucat încă să simtă.

Rizi dacă vrei sau lacrimi varsă,
Pe lumea asta totul e minciună,
Toate-s minciuni și umbre-s toate.

Un adevăr rămîne încă —
E recea, pustia țărînă,
În ea deopotrivă necaz și bucurie
mormîntu-și află.

Mă năpădi brusc un sentiment de împotrivire violentă. Așteptam să aud un cîntec vesel, vitejesc, plin de bucurie și viață, unul din acele cîntece pe care le naște țărmul fertil și însuflețit al Bosforului. În locul lui ascultam unul cu versuri simple și neșlefuite — creația Muzei vreunui poet-țăran — bocet amar despre zădărnicia tuturor lucrurilor, plîngerea aceea străveche a omului care suferă — *toate-s minciuni și umbre-s toate.*

Florile din jurul meu continuau să-și împrăștie parfumul lor îmbătător, apele nu conteneau să alerge vesele spre îndepărtate țărmuri de vis, cerul își etala în continuare măreția păcii lui — toate armonioase și în deplin acord cu făgăduința tainică a fericirii absolute.

Și în acest timp glasurile cîntăreților nu șovăiau să se înalțe melancolice și îndrăznețe, ca un protest împotriva frumuseții încîntătoare dar înșelătoare a lumii.

Rizi dacă vrei sau lacrimi varsă,
Pe lumea asta totul e minciună,
Toate-s minciuni și umbre-s toate.

Un adevăr rămîne încă —
E recea, pustia țărînă,
În ea deopotrivă necaz și bucurie
mormîntu-și află.

Cîntăreții au tăcut iar barca a început să se îndepărteze. Dar au luat și buna mea dispoziție cu ei. Vîntul mi s-a părut puțin umed și m-am ridicat și-am făcut cîțiva pași. Într-un loc adăpostit am aprins un chibrit și m-am uitat la ceas. Miezul nopții. Era ora întoarcerii. Tocmai în clipa aceea un nor negru, care de un timp înainta la orizont, a acoperit luna, Mi s-a părut aidoma unei cortine ce se lasă.

Am pornit înapoi spre satul cufundat acum în somn adînc. Pe drumul mare, nici țipenie. Nu l-am întîlnit decît pe bătrînul tocmit de primărie care bătea ceasul izbind cu o măciucă în pămînt — impasibil măsurător al Timpului.

Prezentare și traducere de
Elena Lazăr

Montri UMAVIJANI

■ *Montri Umavijani (n. 1941), poet tailandez, autor a peste 10 cărți de poezie și a unor volume de eseuri, traducător în limba sa al unor mari poeți americani : Frost, Eliot, Stevens, Lowell ; — doctor în literatură, cu studii la Bangkok și în S.U.A., participant la manifestări internaționale ale poeziei, este o personalitate semnificativă atît a culturii sale, cît și în dialogul mereu mai viu dintre civilizația Orientului și Occidentului, în încercarea de a găsi puncte comune unor configurații atît de diferite ale spiritualității umane.*

După cum s-a mai semnalat în „România literară", Umavijani este și autor al unui foarte recent volum dedicat, în cea mai mare parte, României : Un lung, străvechi drum român — *și un mare iubitor al lui Eminescu, din creația căruia a publicat o serie de versuri în presa tailandeză. În aceeași ordine de idei, zelului său se datorează apariția la Bangkok a* Luceafărului *eminescian, în versiune bilingvă engleză-tailandeză.*

Poezia lui Montri Umavijani e rostire la marginea tăcerii, versuri purificate de balast, puține și neostentative, purtînd în transparența lor semnele și sensul unui drum spiritual care țintește mult dincolo de materialitatea lor. Ciclul din care am ales (elaborat sub impactul unei călătorii a autorului la fabuloasele ruine de la Borobudur, în Indonezia) — publicat în volum în 1980 — este cea de a treia parte a unei trilogii poetice, replică a lui Umavijani la Divina Commedia, *cam singur afirmă într-un interesant preambul. Ciclul lui Umavijani, dedicat poetului american Kenneth Rexroth, ne amintește în cele mai reușite pasaje de replica unui înțelept japonez către un alt poet american : dacă vei gîndi temeinic o idee, pînă la capăt, expresia acesteia va fi poezie.*

*

Privesc
în abis
și mă cutremur la gîndul
că în adîncuri acolo
ei speră

Punct terminus

Aici oamenii
arată suspect
de parcă ar ști
că sînt destinați
unui loc mai bun

Un poet

Un poet
trebuie să arate
precum unul căruia
nu i s-a dăruit nimic

Printre nori

Norii mă înconjoară
ca gheața
fără asprime
și răceală,
mirosul aducerilor aminte

*

Altitudine fără înălțime ;
norii mă susțin ;
fără de voință
durata încetează
iar înaintarea înseamnă
stare pe loc,
atîntire
în sus în jos
verticală

Înaintea călătoriei

Dacă asta nu reușește,
atunci, totu-i pierdut,
așa cum se prădă casa
unde cîinele nu latră

Călătoria

Începe călătoria,
cer suspendat
pămîntul oprit
din mișcare,
trenul se tîrîie în noapte
spre hotarul luminii celălalt

În tren

Vînzătorii au umplut trenul
la vremea odihnei,
vînzătorii calcă peste carnea
pietrificată aproape,
atenți la orice semn de viață,
ispitindu-i
pe trecători

*

Vînzătorii
părăsesc trenul care pornește
pustiu :
de schelete nu au nevoie
de sufletul cristalin
ei nu îndrăznesc a se atinge

*

Stau ghemuit în tren,
ca o maimuță în ploaie,
sînt atît de mic
înaintea următoarei nașteri

Scrisul

Fiecare cuvînt,
de nestăpînit,
își pune pe creștet coroană,
cu mentalitatea
insulelor mici.

*

N-am altă înțelepciune decît
să cunosc cele trecătoare ;
mă copleșesc ruine peste
ruine
doamne, deschide poarta

Cer

Cerul nu e pămînt
primenit :
e doar cenușa pămîntului
privită
cu milă

*

Am ținut cuvîntul
pentru mine pînă acum
de teamă
să nu mă aflu înstrăinat
de toate celelalte

Călătorie de întoarcere

Am plecat
cu un ceas care se oprise,
mă întorc
cu un ceas care stă.

Sfîrșitul călătoriei

Pulberea drumului
îmi mai stăruie, cred, pe față

iată cum mă privesc oamenii,
stingheriți.

Epilog

Înțelegerea noastră
nu vine din faptul că ne
aflăm
laolaltă pe pămînt,
ci pentru că existăm
sub același cer.

Prezentare și traducere de
Ioana Ieronim

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Hans Hartung

● A încetat din viață Hans Hartung, una dintre figurile proeminente ale artei plastice a secolului nostru. S-a născut în anul 1904 la Leipzig, iar pasiunea pentru desen s-a manifestat foarte devreme, din perioada studiilor liceale pe care le-a urmat la Dresda. Încă din 1922 realizează pe caietele de școală primele sale desene abstracte, elaborînd astfel elementele limbajului grafic ce-i va caracteriza întreaga operă ulterioară. Hartung urmează cursurile de filosofie și istoria artei la Universitatea din Leipzig, frecventează academiile de belle-arte de la Dresda și Leipzig. O serie de cunoștințe tehnice căpătate aici le va aprofunda mai tîrziu la München, în atelierul profesorului Max Doerner. Are revelația marilor maeștri : Holbein, Cranach, El Greco, Hals, Rembrandt, după opera căruia face multe copii și gravuri, așa cum va face și după tablourile lui Goya. Se interesează de opera expresioniștilor (Nolde și, mai ales, Kokoschka) și descoperă pictura franceză modernă în cadrul Expoziției internaționale de artă organizată la Dresda în anul 1926. Nu este atras de școala Bauhaus și nici de opera practică și teoretică a lui Kandinsky, preferind o lungă călătorie de studiu în Europa. Prima sa expoziție individuală este organizată la Dresda în 1931, iar între anii 1932—1934 se instalează la Minorque, în Baleare, unde pictează primele sale tablouri „pictură de cerneală" care dezvoltă temele anunțate de desenele elaborate între anii 1922—1925. După o scurtă perioadă petrecută la Stockholm, revine la Berlin în 1935, dar, pentru a scăpa de regimul nazist, pleacă aproape imediat din Germania și se refugiază în Franța. Este voluntar în Legiunea Străină și, grav rănit, i se amputează piciorul drept. Reintors la Paris în vara lui 1945, începe din nou să picteze și va expune la „Salon des réalités nouvelles" și la „Salon de mai" în 1946. Opus artei dogmatice a abstracției geometrice ce se impusese tinerei generații de artiști după război, arta lui Hartung este caracterizată prin libertatea dinamismului ei subiectiv, care se exprimă prin liniile grafice generate de acte creatoare spontane. „Ceea ce vreau — spunea el — este să **acționez** asupra pînzei", propunînd ideea „picturii ca acțiune", ce urma să fie dezvoltată la New York odată cu școala Action Painting. Opera sa se compune dintr-un foarte mare număr de desene și pasteluri, precum și foarte multă gravură, mai ales litografie (după 1946). Din anul 1977 este membru al Academiei franceze de belle-arte, iar operele sale figurează în foarte multe mari muzee de artă ale lumii.

Cr. U.

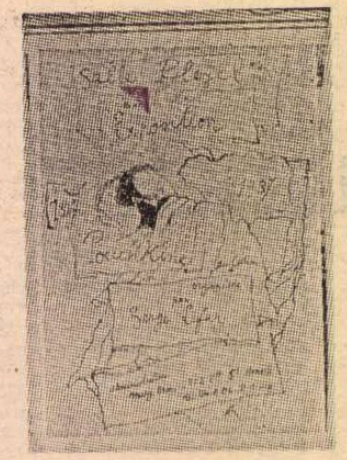

Donație Pușkin

● Posesori ai unei bogate colecții de documente și cărți din opera lui Pușkin editate în străinătate, soții Lidia și Serge Varsauneau au donat Fondului sovietic pentru cultură două colecții de o deosebită însemnătate legate de viața și opera marelui poet rus. Printre acestea un program al concertului organizat la Paris, la 8 iunie 1937, în cinstea zilei de naștere a lui Pușkin, la care Marina Tvetaeva a citit din versurile poetului, un afiș desenat de Jean Cocteau pentru expoziția **Pușkin și opera sa**, organizată de Serge Lifar în 1937 (în imagine), un volum editat de același Serge Lifar cu scrisorile în facsimil adresate de Pușkin Nataliei Goncearova, volumul **Versuri alese** editat în 1946 la München—Schleisham în lagărele pentru persoanele strămutate după cel de al doilea război mondial, și multe altele.

„Familia"

● Astfel se intitulează viitorul film al regizorului Barry Levinson — creator al lui **Rain Man**, deținătorul celor mai multe Oscaruri — a cărui acțiune se petrece în orașul său natal, Baltimore. **The family** este povestea unor emigranți în Statele Unite. Acțiunea se derulează între anii 1918 și 1960.

„O mie și una de nopți"

● Celebrele povestiri orientale vor deveni film într-o adaptare liberă semnată de Philippe de Broca. Un serial pentru televiziune va continua filmul care se bucură de cel mai ridicat buget al anului. Rolul Șeherezadei este interpretat de englezoaica Catherine Zeta-Jones. În rolurile principale ale unei distribuții numeroase se află actorii Gérard Jugnot, Thierry Lhermitte, Vittorio Gassman și Stéphane Freiss.

Dublu Hamlet

● La Londra sînt prezentate actualmente două importante spectacole cu piesa marelui Will despre prințul Danemarcei : unul la „Old Vic", în regia originală a celebrului Iuri Liubimov, celălalt la Centrul Barbican, în versiunea de la Stratford, cu Mark Rylance în rolul titular.

Generic

● Se știe că regizorul francez Claude Lelouch își iubește actorii. Generic noului film la care lucrează **Il y a des jours... et des lunes** nu îl dezminte, din distribuție făcînd parte: Gérald Lanvin, Vincent Lindon, Patrick Chesnais, Annie Girardot, Charles Gerard, Francis Huster, Serge Reggiani, Anouk Aimée, Michel Creton, Tanya Lopert, Philippe Léotard, Pierre Barouch,... și lista nu s-a terminat.

Actor-realizator

● Bernard Giraudeau este un cunoscut actor de film, care s-a hotărît să devină realizator. De curînd a dat „primul tur de manivelă" al lung metrajului **L'autre**, o adaptare cinematografică după romanul omonim al lui Andrée Chedid. În rolul principal este distribuit un mare actor spaniol, Francisco Rabal. Apoi va deveni din nou actor în producția realizată după romanul **La femme fardée** de Françoise Sagan, semnată de José Pinheiro. Va avea ca parteneri pe Jeanne Moreau, Anthony Delon, Francis Huster, Laura Morante.

Genealogia lui Svejk

● Reeditarea recentă a prozei lui Josef Holeček, în special a povestirii **Obșit, sau scene nesingeroase din război**, aduce în prim plan un erou care nu poate fi decît înaintașul lui Švejk. Numele acestuia, Obșit, provine de la o expresie din limba germană, folosită de soldații din armata fostului imperiu austro-ungar pentru a desemna un răcan trimis acasă de la oaste. Scrierea lui Josef Holeček a apărut pentru prima dată în urmă cu o sută de ani, volumul însumînd foiletoanele scrise de autor pentru revista praghează „Narodní listy" în cursul anului 1886.

Infanteristul Obșit face neîndoielnic parte din arborele genealogic al lui Švejk, scrierea lui Holeček fiind prima luare de poziție critică în literatura cehă împotriva militarismului austro-ungar. Povestitor și erou al povestirii, Obșit afirmă despre sine că este un tînăr educat, visător, șugubăț și vulpoi. Spune că a plecat la război de idealist ce era și că abia contactul cu regimul din armata chezarului l-a învățat să se eschiveze și să umble cu șiretlicuri pentru a folosi regulamentele în propriul interes. (În imagine, „portretul" celebrului erou al lui Hašek).

Recorduri

● Concurența din ce în ce mai accentuată dintre Sotheby's și Christie's, cele două celebre case de licitație londoneze cu filiale la New York, a dus la punerea în vînzare a unor opere de artă despre care experții nici nu bănuiau că vor ieși într-un timp previzibil din colecțiile în care se aflau. E vorba, printre altele, de mai multe picturi ale lui Picasso — **La Maternité** (1910), **Au Lapin Agile** (1915), **Le miroir** (1932), **Mère et Enfant** (1921) —, dar și de cîteva opere din colecția lui E.J. Kaufmann jr., istoric de arhitectură și mecenat american, precum și de 93 de tablouri din colecția regizorului Billy Wilder. Au fost de asemeni puse în vînzare picturile **Pommes et serviettes** (1880) de Cézanne, **Le Bassin aux Nymphées** (1918) de Monet și **Filette au tablier noir** (1918) de Modigliani, toate atingînd cote record. (În imagine — un detaliu din pictura **Au Lapin Agile** de Picasso).

„Modern-Opera"

● De curînd s-a inaugurat la Moscova un nou teatru, intitulat **Modern-Opera**. „Denumirea teatrului nostru, declară Mihail Kislearov, regizorul artistic al instituției, alătură modernului opera — o artă, după anumite păreri, conservatoare, chiar arhaică. Denumirea enunțată presupune o concepție înaintată, considerînd-o o artă sintetică și pluriformă. Programul teatrului nostru va include în repertorii clasici, opere rock, creații ale unor compozitori avangardiști." Prima lucrare montată la Modern-Opera a fost **Ospăt pe timp de ciumă**, operă rock de compozitorul S. Gavrilov pe motivele tragediei omonime de Puskin. Urmează **Dragostea donei Perlimplina** de compozitorul S. Drezdin după Lorca și **Ursul** după Cehov, pe muzica compozitorului englez W. Walten. Se studiază, pentru un viitor mai îndepărtat, două lucrări de Stravinski : **Svadebka** și **Baika**.

Am citit despre...

Traducătorul lui Rilke

● LA fel ca Marguerite Yourcenar care, în loc să-și scrie la bătrînețe memoriile, a preferat să resuscite imaginea bunicilor, a părinților și în mod deosebit a tatălui ei, și alți scriitori aleg această abordare oblică pentru a se defini pe sine în raport cu un tată omagiat postum, dar discutat cu sinceritatea brutală folosită de obicei doar pentru mărturisirea slăbiciunilor proprii, lipsa de menajamente nefiind decît o declarație indirectă de dragoste, o formă de identificare cu părintele pierdut.

Pe Alain Bosquet cititorii îl cunosc în ipostaza lui de poet belgian de expresie franceză (prin volumul **Poezii**, tradus de Veronica Porumbacu și Virgil Teodorescu în 1965 și prin **Note pentru o singurătate**, tălmăcite de Maria Banuș în 1977). El este de asemenea romancier, eseist, traducător, a fost, la rîndul lui, tradus în multe limbi și a fost distins cu un număr considerabil de premii literare.

În **Scrisoare către tatăl meu care ar fi avut o sută de ani** (Gallimard, 1986), Alain Bosquet se înfățișează ca fiul lui Alexandr Bisk, poet rus prerevoluționar, reconsiderat într-un tîrziu în U.R.S.S., spre surprinderea autorului care privise totdeauna condescendent producția lui literară. Cele trei părți ale acestei cărți scrisă integral la persoana a doua, „Scene trăite", „Scene reconstituite" și „Scene imaginare", sînt frînturi de amintiri pe care capriciile memoriei și nevoile construcției literare le aliniază necronologic și proiecții pentru care romancierul, tulburat de meandrele psihologice ignorate de fiul pios și exigent, se substituie acestuia, reinventînd personajul.

Cine a fost Alexandr Bisk ? Născut la Kiev, în 1884, fiu al industriașului Ioachim Bisk și nepot al inginerului Roman Bisk care, în 1830, ajutat de Robert Stephenson, construise prima cale ferată din Ucraina, tatăl „care ar fi avut o sută de ani" și-a petrecut anii tinereții colindînd fără griji Europa și studiind în universitățile de prim rang. Apoi s-a căsătorit cu Bertha, violonistă amatoare, provenind dintr-o familie alsaciană. În 1919 a făcut un act care i-a schimbat viitorul și pe care s-a străduit să-l țină secret. În timpul Revoluției, tatăl său fusese arestat în calitatea lui de mare industriaș și condamnat la moarte. Alexandr a propus autorităților să-l ia pe el în loc și să-l elibereze pe tatăl său, permițîndu-i totodată să părăsească țara. Schimbul a fost acceptat, înlocuitorul preluînd asupra sa și sentința capitală. A fost salvat la rîndul lui printr-o stratagemă îndrăzneață de Bertha, care a reușit să tipărească rapid un volum de poeme semnat de Alexandr Bisk și dedicat temnicerului lui care-i fusese, înainte, tovarăș de luptă. A urmat exilul : în 1920 — Bulgaria, din 1924 — Belgia, la izbucnirea războiului Franța și, din 1941, Statele Unite. Odată cu părăsirea patriei, Alexandr Bisk a părăsit și lumea literelor, lumea lui de pînă atunci : și-a transformat un hobby, filatelia, în profesiune, a făcut tot restul vieții comerț cu timbre și a murit la vîrsta de 89 de ani ars de viu, într-un incendiu la New York.

Dar, de fapt, cine a fost Alexandr Bisk ? Henri de Régnier îi făcuse cunoștință în tinerețe cu Rainer Maria Rilke și, fascinat de personalitatea acestuia, Bisk i-a tradus în rusește poemele cu o sensibilitate și o acuratețe pe care nici măcar cusurgiul său fiu nu le contestă. De la Mallarmé la Paul Géraldy, operele unor poeți foarte diferiți unul de altul — Hugo von Hoffmannstahl, José Maria de Heredia, Henri de Régnier, Emile Verhaeren etc. — au fost transpuse în limba rusă de Alexandr Bisk. Publicase și două volume de poeme proprii pe vremea cînd era, împreună cu E. Bagritski, V. Kataev, I. Oleșa și alții, membru al cenaclului Lanterna verde la care Ahmatova, Maiakovski, Alexandr Blok, Igor Severianin veneau să-și citească scrierile și erau discutați cu patimă.

Alain Bosquet, care s-a născut cînd tatăl său avea 35 de ani, n-a văzut niciodată manuscrisele nonșalant împărțite de el prietenilor de odinioară, nici eseurile sau articolele publicate, nu și-a dat nici măcar osteneala de a citi atent cele opt caiete de reflecții și aforisme ale acestuia înainte de a le trimite, în 1979, unei cercetătoare sovietice pentru expoziția Alexandr Bisk-Alain Bosquet, pregătită de Muzeul literaturii din Odessa, „regretă amarnic" că „nu voi cunoaște niciodată adevărata natură a relațiilor tale cu cei mai iluștri poeți ruși din tinerețea ta". Într-un text datat august 1984 își apostrofa tatăl în următorii termeni : „Asta e, ai fost mediocru și n-ar folosi la nimic să fii metamorfozat în erou !". Începuse, însă, să se îndoiască de justețea acestei etichetări. Preferase să-l creadă totdeauna cînd îi spunea că poetul din el a murit, că nu-l regretă și că nu s-a luat de altfel niciodată în serios în această postură. Văzînd însă cît de în serios îl iau acum alții, și-a dat seama de imensa pudoare, de eleganța aparentei detașări a omului silit să-și părăsească întîi patria, apoi Europa, să trăiască în afara mediului său intelectual natural. Cine a făcut din Alexandr Bisk „un om banal, preocupat să-și accepte fără dramă vizibilă banalitatea ?". Răspunsul lui Bosquet : „Exilul, care te-a smuls dintre egalii tăi pînă la a-ți răpi orice adevărat talent".

Alain Bosquet, scriitor de valoare recunoscută și asumată, ar fi preferat să se creadă fiul unui fost poet minor, neînsemnat și, mai ales, nebîntuit de nici un fel de demoni.

Felicia Antip

N. IONIȚĂ

Verba volant ?

(Proverb indian)

Gheorghi Gulia

● A încetat din viață, la vîrsta de 77 de ani, marcantul scriitor sovietic Gheorghi Gulia, laureat al Premiului de stat al U.R.S.S., artist emerit al R.S.S. Gruzine și R.A.S.S. Abhaze. Continuînd tradiția instituită de tatăl său, D. Gulia, fondatorul literaturii abhaze, Gheorghi Gulia a avut o importantă contribuție la dezvoltarea acesteia. De o mare popularitate au beneficiat romanul **Primăvara la Saken**, precum și romanele istorice **Faraonul Ehnaton, Omul din Atena, Hanibal, fiul lui Hamilcar, Rembrandt**, studiile despre Lermontov, Block, Omar Kayyam.

Dashiel Hammett — o viață

● Datorată Dianei Johnson, biografia scriitorului american este o demonstrație a faptului că alături de Raymond Chandler, Hammett (1894—1961) a revoluționat romanul polițist modernizîndu-l, implantîndu-l în strada americană. L-a ajutat, la aceasta, experiența sa de viață, întrucît a fost pe rînd băiat de birou la căile ferate cînd avea 14 ani, anchetator la agenția Pinkerton în 1914, șef de publicitate la cîteva magazine de bijuterii, apoi scriitor de succes după ce a publicat **Șoimul maltez, Cheia de sticlă** și **Singe blestemat** care rămîn adevărate nestemate ale genului. Acest Hemingway al violenței, șomajului și corupției anilor '30, după cum îl definește „Newsweek", a sfîrșit în mizerie, arestat în 1951 și încarcerat în plină epocă a maccarthysmului.

Ecranizări

● Autoare a nenumărate povestiri despre aventuri sentimentale, care au făcut-o să vîndă o jumătate de miliard de cărți, Barbara Cartland colaborează la adaptarea pentru micul ecran a trei dintre romanele ei. Primul, **A Hazard of Hearts** (Hazardul inimilor), va fi un serial interpretat de tînăra protagonistă din **Cameră cu vedere**, Helena Bonham Carter (în imagine), alături de Christopher Plummer și Stewart Grunger. A doua și a treia ecranizare în curs sînt **Doamna și tîlharul** și **Un strigoi la Montecarlo.**

„Istoria generală a Africii"

● În prezența directorului general al UNESCO, Federico Mayor, la sediul din Paris al organizației, a avut loc lansarea celui de al IV-lea volum al **Istoriei generale a Africii** (secolul XIX — pînă spre anii 1880) —, precum și a unui breviar al volumului I în limba engleză **(Metodologie și Preistoria africană)** și a două volume în două limbi africane, volumul I în kiswahili și volumul II **(Africa veche)** în hawsa. În total lucrarea va cuprinde opt volume.

Waldo LEYVA PORTAL

● *Waldo Leyva Portal (Remates de Ariosa, Villa Clara, 1943). A publicat următoarele volume de poezie:* De la ciudad y sus héroes *(1973)*, Angola y otros poemas *(1976)*, Con mucha piel de gente *(1982)*, Diálogo de uno *(1989)*.

A fost tradus în limbile engleză, franceză, germană, portugheză, rusă. A lucrat ca profesor la catedra de estetică a Universității din Santiago de Cuba. În prezent este președintele Asociației Scriitorilor din Cuba.

Vîntul nicicînd nu-i muzică-n frunzișu-i

Pe zid tirită, moare-ncet, ca să trăiască,
o ramură ce toamna înflorește,
născută e din piatra unde crește
scoțind din secăciune puteri să
viețuiască

A fost o luptă ca să se ivească
din crăpătura care-i ține strins
a vieții sucuri, rădăcina-n plins
e, că brazdă n-are ca s-o primenească.

Vîntul nicicînd nu-i muzică-n frunzișu-i,
ploaia-i puțină, de-ajunge citeodată,
de vînt sînt însă și de ploaie acei roșii
clopoței ce-atîrnă peste piatră.

Trăiește — strigă planta, măcar de-s
alții aleșii
nimeni n-alege viața care îi este dată.

Sonet asonant

Întoarcă-se marea, să iasă odată,
facă-se iar ziuă, că-s singur ;
să nu-mi ia vîntul freamătul
de păsări ce-ți caută pielea.

Ce rost are drumul fără picioarele tale,
peisajul ce e de n-are ochii tăi,
poate exista vreo ploaie de n-a fost
chipul tău cel care-a coborît-o ?

La ce bun atîția palmieri,
atîta coastă povîrnită, atîția pini,
atîta orizont frînt între stînci ?

Vreau cu spatele tău să măsor pămîntul
vreau să te semăn aici, unde nu am
viață
unde alerg și nu dorm, căci tu nu ești.

Cade, tot cade ploaia

Cade, tot cade ploaia, mereu,
și se revarsă riul, se revarsă,
'ndelung privesc către acea casă
tristă și-ncet o pierd din orizontul meu.
Urc, urc, tot urc cu greu
spre fundul amintirii,
iată cărarea unde mi-am pierdut
inima-ntr-o seară,
și-un «pe curînd» spus într-o doară,
și-un «am plecat» mult prea durut.

Nu e grădina și nu-i nici fineața
unde am pus cîndva un flamboyán,
iară semințele acele de mai an
nu se mai tem cînd vine dimineața.
Fereasta veche nu mai e, nici cotineața,
eu, da, eu sînt, și totuși nu-s
veni-voi într-o bună zi,
dar nu-s acum cel ce sosi
și nici acela ce s-a dus.

Poetică

Acolo
în 'naltul 'nalt al drumului
mărcind parcă amiaza
adastă o pasăre
aripile nemișcate-i sînt
sub aer
iar ochii-s puncte fixe,

îi ghicesc
galbeni, așa ca spicul
ce cred că-l am în mînă
în vreme ce acolo
o pasăre trebuia să fie
în 'naltul 'nalt al drumului
mărcind parcă amiaza.

Cu ochii-închiși, neadormită

Cu ochii-nchiși, neadormită,
parcă visînd, întinsă-n pat era,
și-un șipot de lumină — părea de el
rănită
în al ei piept intra, ori poate că ieșea.

M-am dus pînă la pielea ei cu gînd
aprins să o sărut, bucată cu bucată,
și sîngele-mi s-a scurs alunecînd
prin rana de lumină adunată.

Veni atunci deodat' la geamuri marea,
veni cu vîntul marea pin' la părul
ei, și-n ochi i se deschise-ntreagă zarea

Nicicînd nu fost-a mai albastru cerul,
nicicînd nu se văzu atît de-adîncă zarea
nicicînd n-avu lumina atîta de-nalt
zborul.

Discurs

Tovarăși :
Voi faceți Revoluția,
eu fac revoluția,
dar uneori
trebuie s-o facem
chiar împotriva noastră.

În românește de **Ileana Bucurenciu** și **Corina Sofica**

Peste vîrfuri trece lună...

DEȘI aducerea aminte bate în toți pereții cuvintelor care urmează, rîndurile acestea nu se vor, în nici un fel, memorialistică. Ispita retrăirii unui drum pe care uitarea îl face mai frumos decît a putut să fie, pe cît de firească și atrăgătoare, nu mă încearcă, simțind că drumul continuă, ignorînd, deopotrivă, timp și distanță. Aspirația lor, a acestor rînduri, este doar aceea de a mi-l apropia pentru cîteva clipe pe Jorge Luís Borges, sub lumina exactă a mijlocului de septembrie 1969, cînd l-am întîlnit prima oară, la Buenos Aires. Întîlnirea care, aveam s-o descopăr mai tîrziu, mi-a modificat îndeajuns de mult perspectiva sub care trebuie privite lucrurile, atunci cînd e vorba de literatură.

Fascinant în întreaga sa ființă, Borges a fost poet, un poet care și-a îngăduit răgazul extenuant al unor pagini de proză și eseistică fără egal în literatura acestui secol, consfințind o modalitate literară proprie. Un stil atît de stil (cum a observat cineva), încît i-a dezorientat pe critici pentru multă vreme, chiar dacă intenția lui nu a fost decît aceea de a produce uimire, sabotînd realitatea și fabula.

Poate și din acest motiv, conul de umbră și tăcere în care pătrund pasager, dar aproape matematic, toți scriitorii (oricît de glorioși), la cîțiva ani de la dispariția lor, nu a funcționat în cazul său : din seara zilei de 14 iunie 1986, cînd luminile Genevei s-au stins definitiv peste chipu-i de nevăzător, el e parcă și mai viu, mai prezent ca oricînd, pretutindeni, dovedindu-ne că fără el nu se poate.

În ziua aceea de mijloc de septembrie, foarte exact era în 12 ale lunii, Buenos Aires-ul intra sub lumina de început a primăverii australe. Senzație ciudată pentru un european cu sufletul pregătit să primească desfrunzirea crengii. Lumină fragedă, de mugur rotund și sevă fierbinte, străină totuși mie, pentru că înaintam prin ea cu nesiguranță, transferîndu-i propria-mi stare, ușor în derivă : cu o zi mai înainte îngerii uniformați ai aeroportului îmi restituiseră pașaportul după patru ore de așteptare, fără explicații, dar cu un avertisment limpede : „numai 72 de ore, **señor**, atît puteți rămîne în teritoriul național". Reținut atunci într-un poem **(Omul acesta)** care a intrat mai apoi în **Tehnica umbrei**, avertismentul își avea motivația sa, certă și imorală : bunul și șovăielnicul președinte Arturo Ilia cedase presiunii spadelor și acum generalul Ongania, prima verigă a unui lanț de îngalonați tragici, de care Borges avea oroare, își „proteja" poporul de lumea din afară, interdicția pentru cei veniți din țările socialiste fiind aproape totală. Astfel că viza de excepție pe care o obținusem la Santiago de Chile, nu mă excepta de la urmărirea atentă și prea puțin discretă.

Singurul care încercase să-mi dea curaj fusese Ernestò Sábato, venit să mă vadă îndată după intrarea mea în oraș. Dar el nu știa (și nu-i puteam spune) că în buzunar aveam o scrisoare a lui Francisco Urrondo, iar în memorie un mesaj pentru Harold Conti. Amîndoi scriitori, amîndoi pîndiți de neliniștea spadelor și, puțin mai tîrziu, amîndoi dispăruți : Conti, pulverizat în cădere de la etajul în care era interogat, Paco Urrondo, poet și guerrillero, la colțul unei străzi, cu **mitralleta** în mînă, încă fierbinte.

ÎNTÎLNIREA cu Borges fusese stabilită pentru orele 11 și mă grăbeam să ajung în strada Mexic, cu planul orașului în mînă, cîntărind în gînd întrebări posibile, înlocuindu-le cu altele și reluîndu-le iarăși de la capăt, nesigur de importanța și semnificația lor, în timp ce o frază a lui Borges îmi revenea mereu în memorie, stricîndu-mi exercițiul : „Eu trăiesc, mă las să trăiesc pentru ca Borges să-și poată urzi literatura lui și această literatură să mă justifice...".

Nu m-am oprit din mers decît în fața clădirii Congresului, impresionat de frumusețea ei susținută pe coloane de un alb imaculat, dar, poate, și de imensele stoluri de păsări negre și greoaie, care o înconjurau din toate părțile, ca pe un cuib părăsit : puterea parlamentară fusese suspendată și păsările veneau ca niște senatori cerniți, umplînd pustietatea cu țipetele lor.

Spre deosebire de arterele principale, precum **Corrientes, Santa Fé, Lavalle** sau **Florida**, unde, prin prezența pietonilor, pulsul orașului este același, neîntrerupt timp de 24 de ore, strada **Mexic** avea un ușor aër de provincie liniștită, din care arborii nu fuseseră expulzați, cu multe case scunde, amintind vremurile coloniale, **Biblioteca Națională** însăși, unde Borges funcționa ca director din 1955, păstra această culoare, masivitatea edificiului fiind anulată de verticalele bine subliniate de ferestrele foarte înalte.

Mă bucuram de întîlnirea cu Borges așa cum te bucuri de orice minune neașteptată. Și acum se-mplinea : în picioare, în fața biroului său, Borges stătea înconjurat de trei secretare, numai surîs, bunăvoință și curiozitate. Lumină fragedă, de mugur rotund și sevă fierbinte, iar Borges, obișnuit să măsoare cu pleoapele densități și distanțe, în fața biroului său, în formă de potcoavă uriașă, citindu-mi cu vîrful degetelor, după lectura palmei, obrazul înroșit de emoție.

A fost o lectură îndelungă și minuțioasă, justificată de infirmitatea transformată-n virtute și de curiozitatea transmisă, am bănuit eu, și celor trei secretare : se întîlnea pentru prima dată cu un scriitor român, venit chiar din România și nu cu unul carantinizat îndelung sub tamarinzii brazilieni, sub care-și distilase amintirile imaginare ale unei tinereți frustrate între Capșa și Gara de Nord. Curiozitatea sporită și de amănuntul că îmi asumasem răspunderea traducerii sale și voia să știe cît și ce pot. Era preocupat întotdeauna de acest lucru, iar Sábato, atent și delicat (nu-mi spusese că avea să-i vorbească), îl asigurase că sînt un traducător bun.

Și-acum, ajutat de bastonul alb, Borges mă invita pe scaun și însoțindu-și cuvintele de un surîs luminos, îmi anula întreg șirul întrebărilor exersate în drum spre el : „Bănuiesc că ai întrebări, dar și eu am și aș vrea să începem cu ale mele"... Și a început : „Cine au fost geții ? A scris Ovidiu în limba lor ? Și dacii ? Am auzit rar vorbindu-se românește și aș vrea să aud un poem...".

PUBLICAT pe atunci în **Contemporanul** și reluat, fragmentar, în cartea mea **Ora Americii latine**, contrainterviul acesta este cunoscut și nu voi transcrie aici răspunsurile de elev silitor, oprindu-mă doar la două momente.

Pe parcursul discuției, într-o clipă de răgaz, mi-am îngăduit să remarc că Roger Caillois introdusese povestirea **Sudul** în antologia fantastică, lucru nedrept, consideram eu. „A făcut bine. Mă bucur că a socotit-o fantastică, m-a întrerupt Borges. Pune, te rog, mîna aici...". Mi-a luat mîna dreaptă și, după insistențe, am trecut cu degetele peste cicatricea de pe creștet. Era semnul accidentului din ajunul Crăciunului 1938, cînd Borges, urcînd scările pentru a-și vizita o prietenă, s-a lovit de colțul metalic al unei ferestre uitată deschisă. „**Sudul**, a continuat Borges, este singura mea povestire fantastică pentru că este foarte adevărată. Aproape totul aici este autobiografic. Am fost atunci la un pas de moarte. Am scris povestirea aceasta pentru a mă salva".

Poemul în românește, pe care voia să-l audă Borges, a fost să fie **Peste vîrfuri trece lună...** Nu l-am ales întîmplător și, desigur, eminescologii știu pentru ce am făcut-o : cu excepția cuvîntului **vîrfuri**, toate celelalte 48 de cuvinte ale poemului izvorăsc din latină. L-am rostit rar, l-am tradus ad-hoc și am reluat de mai multe ori fiecare vers, Borges, pronunțînd cu jumătate de glas, aproape fără greșeală, cuvînt cu cuvînt. La sfîrșit, cu memoria sa uimitoare, l-a rostit singur, încîntat și plin de surîs. „Cornul, a zis el, știu cum arată. Dar cum e **cobza ?**". Recitesc răspunsul de atunci și nu pot decît să surînd : „Ca o ghitară... deformată. Puțin mai înaltă, puțin mai scurtă, cu un sunet...". Borges și-a amintit de Ricardo Güiraldes care, plecînd spre Europa, i-a lăsat în păstrare ghitara pe care o păstra și acum, pentru că acesta nu a mai avut timp să se întoarcă pentru a și-o lua...

În octombrie, 1971, la Madrid : după conferința rostită la Institutul de Cultură Hispanică, Borges e asaltat de public și poetul Luís Rosales, ținîndu-l de braț, îmi face semn că vrea să mă prezinte. Nu-i dau răgazul s-o facă pînă la capăt, după primele cuvinte, în timp ce Borges îmi reținea mîna, ca altădată, mărturisindu-i că ne cunoaștem. „Ne știm de la Buenos Aires, din septembrie...", am bîiguit eu. „Da, da, a spus Borges, sigur că ne știm". După care, spre stupefacția celor prezenți, a rostit, ca și atunci, în primăvara australă, în românește : „Peste vîrfuri trece lună"...

Dorin Năvăceanu

Notă : În dorința de a-l readuce pe Borges în atenția cititorilor revistei noastre, „serialul" din marele scriitor argentinian le va oferi, în principal, o parte din povestirile sale devenite clasice, dar nu va neglija nici paginile de eseistică, nici pe cele de poezie. Unele din povestirile respective reprezintă versiunea revăzută a traducerii noastre apărute în 1972 **(Moartea și busola)** și devenită azi mai puțin decît o amintire.

Secvențe londoneze

RETRASĂ în splendida-i izolare față de „Continent", cum numesc englezii, cu oarecare sfidătoare detașare, restul Europei, și cristalizată în sacrosanctele-i tradiții, Londra este, aparent, un oraș al permanențelor, al imuabilităților. Revizitind-o, ai senzația unei continuități care s-a desfășurat, neștirbită, dincolo de timpul tău frămîntat și fragmentat. Aceiași călăreți în tunici colorate și cizme lucitoare se plimbă dimineața pe aleile fardate de toamnă din Hyde Park ; aceiași domni aferați, cu gambetă, umbrelă lungă neagră și servietă diplomat roiesc la orele de vîrf în „City", îndreptîndu-se spre automobile elegante ; aceiași oameni grăbiți, obosiți, de toate rasele și culorile, străbat interminabilele culoare și coridoare ale metrourilor, tapetate cu aceleași reclame și înveselite de aceleași mici orchestre de „studenți-cerșetori" plasate în cîte un colț, cu o pălărie pe jos pentru recoltarea bănuților ; aceleași inscripții și desene în neon multicolor — da, și întocmai aceeași reclamă pentru Coca-Cola pe care am fotografiat-o cu cinci ani în urmă — șerpuiesc în Picadilly Circus sub privirile elansatului Eros ; aceiași pelicani și aceleași rațe, muiate în toate nuanțele de cerneală, plutesc nonșalant, într-o polifonie de măcăieli, pe lacul împroșcat cu frunze ruginite din St. James's Park. La 11 și jumătate, aceeași spectaculară schimbare a gărzilor la Palatul Buckingham, în fața statuii unei planturoase regine Victoria și a maselor de turiști — parcă tot aceiași — care fotografiază invariabil fustanelele cadrilate ale regimentului de scoțieni, ori tunicile stacojii și căciulile înalte din blană de urs ale gărzilor pedestre. Big Ben, detașîndu-se din dantelăria gotică a Parlamentului, își bate orele cu aceiași imperturbabil calm englezesc, Tamisa curge la fel de domol pe sub superbele-i poduri, purtîndu-și șlepurile și vaporașele de croazieră, cohortele de porumbei continuă să ciugulească grăunțe din palmele turiștilor la picioarele triumfalilor lei și ale amiralului Nelson cocoțat pe soclu în Trafalgar Square, iar Turnul Londrei, pașnică relicvă muzeală a unei sîngeroase istorii, își ascultă poveștile de groază ale trecutului, rostite mașinal de aceiași „Beefeaters" în costum de epocă, desprinși parcă de pe etichetele sticlelor de whisky cu același nume.

Și, totuși, în spectacolul străzii observ o schimbare : s-au rărit, pînă aproape de dispariție, tinerii **punk** rași în cap și cu o creastă de păr mov sau portocaliu în creștet. Moda a evoluat, acum bărbații (și nu numai adolescenții) poartă un cercel în urechea stîngă, care le dă, oarecum, o înfățișare de pirat, iar ambele sexe competiționează în pantaloni rupți, deliberat sfîșiați, lăsînd la vedere porțiuni substanțiale de genunchi sau de coapsă. Aceștia vor deveni oare domnii cu gambetă și doamnele așezate, cu umbrelă cu cap de giscă, de mîine ?

Ceva, totuși s-a mișcat. La televizor, în intervalele dintre reclamele inventive, ingenioase, exuberante, mereu aceleași, se transmit acum filme de Hitchcock, iar teatrele din Vest End și-au schimbat afișele. În mare vogă : **Les Liaisons Dangereuses**, modern dramatizată de Christopher Hampton după romanul lui Laclos, comedia intelectuală a lui Peter Shaffer **Lettice and Lovage**, comedia **Corul dezaprobărilor** de Alan Aickbourn.

DOMNUL Alan Brooke Turner, amabilul director al Centrului Cultural Great Britain/East Europe care m-a invitat, îmi cere să-i înșir scriitorii cu care aș dori să mă întîlnesc. Aceiași, aceiași prieteni ai literaturii române, care au vizitat Bucureștiul, care au fost traduși la noi sau care traduc literatură românească, aceiași scriitori bine cunoscuți cititorilor noștri, activînd în strînsă reciprocitate cu autorii de la noi.

Pe celebra romancieră Iris Murdoch o întîlnesc la Oxford, orașul în care locuiește și în care a predat ani de zile cursuri de filosofie. Ne plimbăm împreună, o zi întreagă, printre turnurile, turlele, cupolele colegiilor, prin patio-urile îngrădite de ziduri străvechi, încremenite în tăcere, și așternute cu acel inegalabil gazon englezesc, tuns în desene geometrice. Citadela universitară pare să fi fost construită toată de Inigo Jones și de Sir Christopher Wren. În sălile monumentalei Bodleyan Library ai senzația de timp suspendat, captat în filele miilor de tomuri, în incunabule. Îi povestesc lui Iris Murdoch despre succesul piesei ei **Trei Săgeți**, pusă în scenă de Teatrul Național din Timișoara, îi vorbesc despre reușita regie a lui Ioan Ieremia și despre sugestiva scenografie semnată de Emilia Jivanov. Îi ofer, spre încîntarea ei, originalul program de sală, în formă de sul japonez, cu reproduceri după Hokusai și Utamaro. E entuziasmată. Se bucură să afle că în anii următori Editura Univers îi va publica romanul **Bunul Ucenic** (cea de-a opta traducere din Iris Murdoch în limba română), și îmi oferă la rîndul ei romanul recent apărut **A Message to the Planet**, pe care l-ar dori tradus.

Poeta Fleur Adcock îmi vorbește, într-un mic restaurant italienesc, deasupra riurilor unduitoare de spaghetti, despre recenta ei traducere, un volum de versuri de Grete Tartler. Fleur Adcock își amintește cu nostalgie de vizita ei la București, și regretă că i-a fost cu neputință să vină la lansarea antologiei **Trei poeți englezi contemporani**, publicată de Editura Univers, în care figurează cu poeme traduse de Liliana Ursu. Îmi oferă ultima ei culegere de versuri, **The Incident Book**, care începe cu o poezie intitulată, direct în românește, **Uniunea Scriitorilor.**

Uniunea Scriitorilor formează obiect de nostalgie și pentru Alan Brownjohn, cunoscutul poet care ne-a vizitat în repetate rînduri țara, unul dintre cei trei poeți englezi contemporani, cuprinși în antologia amintită, în care apare tradus de Denisa Comănescu. Alan așteaptă apariția primului său roman (eterna veleitate a poeților de a scrie proză și viceversa), și își dorește cu fervoare să revină la București în primăvara anului viitor. În urma ultimei sale vizite, a transmis la BBC un reportaj despre spectacolele de teatru din România. Iau parte, împreună cu Alan Brownjohn, la o semnificativă recepție oferită de „Book Poetry Society", în vasta bibliotecă a respectivei societăți, pentru lansarea antologiei anuale a poeților contemporani englezi. Figuri proeminente ale liricii moderne britanice, ca Peter Porter, Christopher Read, Samuel Armitage, își citesc versurile, dezbat, cu o febrilitate ce dezminte orice legendă a flegmatismului englez, chestiuni de poezie, de critică, de editare.

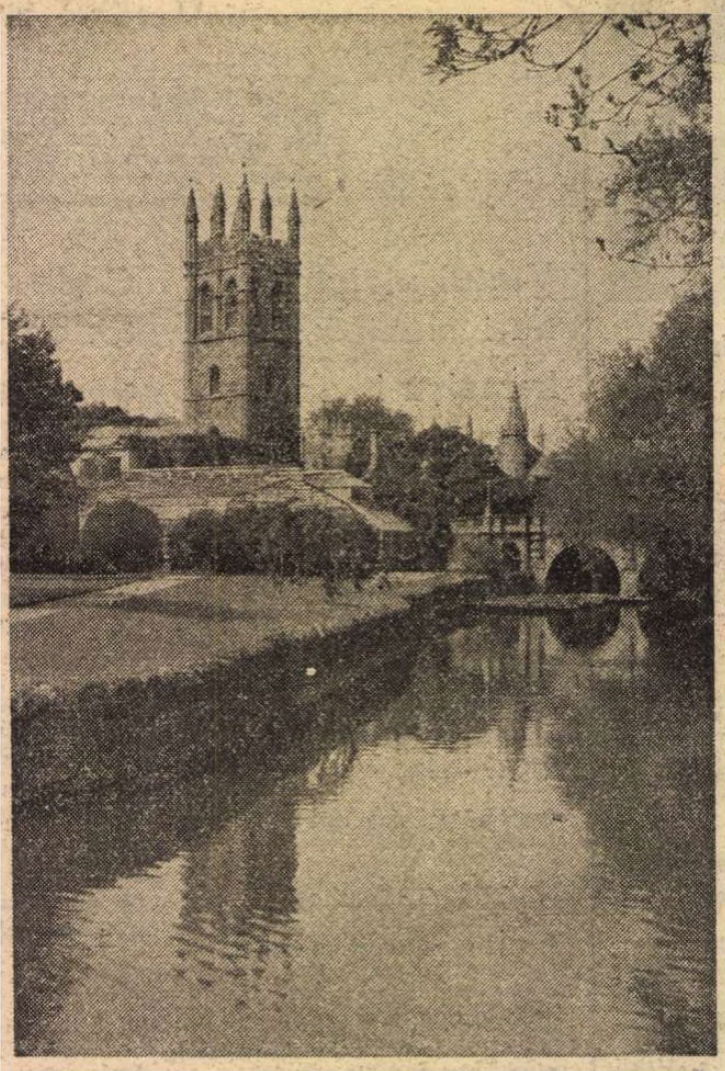

OXFORD

PE traducătoarea, poeta și editoarea Brenda Walker, atît de familiară publicului literar românesc, o vizitez în eleganta ei vilă din Chingford, unde își are sediul și editura „Forest Books" pe care o conduce și în care au fost publicate numeroase volume de traduceri din lirica și dramaturgia românească, încununate de atît de frumosul volum Eminescu. Brenda tocmai s-a întors de la București, unde a avut loc, la Biblioteca Mihail Sadoveanu, lansarea oficială a volumului ei de tălmăciri din Eminescu. Freamătă încă de emoția evenimentului, e bucuroasă de elogiile aduse de Adrian Păunescu la propria ei carte de versuri, în recenzia publicată de „Suplimentul Literar al Scînteii Tineretului", precum și de cele cuprinse în recenzia apărută în „România literară". Vitală, tonică, activă, îmi împărtășește proiectele de viitor, printre care figurează și o antologie a prozei fantastice românești.

Brian Glanville, cunoscut cititorilor noștri prin traducerile romanelor **Fidelitate**, publicat de Editura Univers, și **Olimpicul** apărut la Editura „Sport Turism", frecvent vizitator al României unde vine, în calitatea sa de cronicar sportiv la „Sunday Times", cu prilejul fiecărui meci anglo-român, îmi oferă un tradițional ceai englezesc în fața unui cămin în care ard, anacronic și romantic, butuci de cedru aromat. Îmi etalează ultimele sale romane, dar insistă să-i traduc în românește o piesă de teatru (romancierul cu veleități de dramaturg de astă dată), arătîndu-mi și o scrisoare de entuziaste aprecieri la adresa piesei, trimisă de John Gielgud. Iar Paul Bailey, cunoscut la noi prin fragmentul din romanul **Confesiunile lui Peter Smart**, publicat de „România literară" cu prilejul vizitei scriitorului la București în primăvara acestui an, mă primește, încins cu un șorț vărgat, în imensa lui bucătărie, unde oficiază cu gravitate ritualul rumenirii la cuptor a unei găște sălbatice cu castane și ananas. Arta culinară e **hobby**-ul lui Paul Bailey. E bucuros că Editura Univers îi va publica în curînd traducerile romanelor sale **Old Soldiers** și **At the Jerusalem**, și speră să revină în România la apariția cărților.

Pe Antony Bloomfield, autorul romanului **Răzbunarea** tradus la noi, îl întîlnesc la Brighton, pe malul unei mări nervoase, răscolite de valuri înspumate care se sparg violent de celebrele diguri cu palate de cristal, iar pe Martin Booth, poetul din care s-a tradus în românește volumul de versuri **Polenul Insidios**, dar care a devenit între timp romancier de succes, îl vizitez în originala sa reședință din satul Drayton, în Somerset. O casă clădită în urmă cu 350 de ani, cu ziduri groase ca de cetate, pe alocuri asimetrice, și cu scărițe înguste de piatră, care-mi dă senzația că mă aflu în Castelul Bran, modern mobilat și amenajat cu toate confoturile și **gadget**-urile posibile.

Amîndoi îmi oferă teancuri de cărți pentru a fi traduse în românește și, în fața elanului lor cultural, mă gîndesc meschin la excedentul de greutate de care va trebui să răspund la aeroport.

ÎN splendoarea medievală a orașului York, încins încă de zidul de apărare intact, și în care vestigiile templelor și edificiilor romane, înconjurate de parcuri luxuriante, se asociază cu casele georgiene, edwardiene și Tudor, din tencuială albă vristată de jocul bîrnelor din lemn negru, ansamblu eclectic dominat de o vestită catedrală gotică, întîlnesc un nou și neașteptat prieten al României : dramaturgul de uriaș succes Alan Aickbourn. La plecarea din țară, directorul Teatrului Mic, scriitorul Dinu Săraru, mi-a cerut să-i solicit aprobarea ca piesa lui cea mai nouă să fie tradusă și jucată la noi. Îl abordez intimidată, pentru ca imediat timiditatea să mi se spulbere în fața jovialității și căldurii sale umane. Nu numai că îmi dă aprobarea cerută, dar dispune ca agentul său să redacteze pe loc contractul, sosit în țară înaintea mea.

Locuri minunate și oameni minunați care vădesc o dată în plus că interferențele de cultură constituie unul dintre cele mai trainice și mai rodnice mijloace de apropiere și de cunoaștere umană.

Antoaneta Ralian

Prezențe românești

THAILANDA

● În cadrul festivalului românesc de turism și folclor, în amfiteatrul „Biblioteca 1918" din Complexul Dusit Thani din Bangkok, la 23 noiembrie a avut loc o seară culturală intitulată **Vă prezentăm România.**

Cu mijloace audio-vizuale s-au făcut succinte introduceri în istoria și cultura poporului român, prezentări ale realităților politice și social-economice, evidențiindu-se importanța istorică a lucrărilor celui de-al XIV-lea Congres al P.C.R. Poetul Montri Umavijani a prezentat impresii de călătorie din țara noastră, de la simpozionul consacrat Centenarului Mihai Eminescu, și a citit poezii originale dedicate României. Au fost recitate în limbile română, thai și engleză versuri de Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, precum și din creația unor poeți români contemporani.

A fost organizată expoziția de fotografii **Mihai Eminescu.** Grupul folcloric „Rapsozii Carpaților" a susținut un program de muzică populară românească.

Acțiunea s-a bucurat de un larg ecou, beneficiind de prezența a numeroși profesori universitari, poeți, ziariști, reprezentanți ai unor instituții centrale.

ITALIA

● În cadrul acțiunilor organizate cu prilejul Săptămînii culturii românești în Italia, la Accademia di Romania, Fausto Masi, vicepreședintele Asociației de arheologie din Roma, a conferențiat despre **Noua realitate urbanistică din România de astăzi.** În cadrul conferinței au fost relevate prefacerile ce au avut loc în România, prin înfăptuirea politicii de dezvoltare economico-socială echilibrată armonioasă a tuturor județelor și localităților țării.

MAREA BRITANIE

● Viața și opera lui Mihai Eminescu au fost evocate în cadrul unei seri culturale organizate la Facultatea de muzică și dramă din cadrul Centrului cultural londonez Barbican, sub egida Consiliului britanic și a Societății poeților. O expoziție documentară de fotografii a fost deschisă la Facultatea de lingvistică a Politehnicii din Londra, prezentînd momente importante din creația poetului.

FRANȚA

● Revista „Parade sauvage" publică în numărul 6 (iunie 1989) un articol omagial închinat de Petre Solomon eminentului erudit Pierre Petitfils, autorul unor cunoscute studii privind opera și viața lui Rimbaud.

ISRAEL

● La Centrul cultural „Beitrishonim" din orașul israelian Givataim a avut loc o manifestare dedicată vieții și activității Mariei Tănase, în cadrul căreia a putut fi urmărit un film documentar și vizitată o expoziție de fotografii reflectînd aspecte ale creației marii artiste.

SPANIA

● La începutul lunii septembrie a avut loc la Santiago de Compostela al XIX-lea Congres de lingvistică și filologie romanice la care au participat cu comunicări și cercetări și cadre didactice din țara noastră : Ion Coja, Olga Gălățeanu, Ortansa Marin, Valeria Neagu, Marius Sala, Tudora Șandru-Olteanu. Cu această ocazie Marius Sala a fost ales în adunarea generală consilier al biroului Societății de Lingvistică Romanică.

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București. Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prefix București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca Institutului

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Anul XXII, nr. 51, joi 21 decembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

51

În lumina documentelor Congresului al XIV-lea

(Paginile 3, 4, 5, 12—13)

Democrația socialistă

„CU poporul pentru popor", — iată o teză fundamentală ce face parte din opera teoretică și practică a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, teză ce stă la baza construcției societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

În epoca deschisă de Congresul al IX-lea al partidului a fost perfecționată în permanență activitatea statului socialist, s-a creat un sistem original, unic în felul său, al democrației muncitorești, revoluționare prin care este asigurată participarea organizată și directă a maselor largi de oameni ai muncii la conducerea vieții economico-sociale, a întregii societăți.

Pe baza experienței acumulate și pornind de la exigențele stadiului actual de dezvoltare a societății socialiste românești, Congresul al XIV-lea a subliniat necesitatea ridicării întregii activități de planificare și conducere a vieții economice și sociale la un nivel nou. În acest sens, s-a arătat că pregătirea și înfăptuirea cincinalului viitor și dezvoltarea în perspectivă a României pînă în anii 2000—2010 impun ca o lege obiectivă creșterea și mai puternică a rolului statului în planificarea, organizarea și conducerea unitară a activității economico-sociale, pe baza planului național unic. Astfel că, într-o continuare firească a profundelor dezbateri consacrate prefigurării dezvoltării patriei, atmosferă ce a cunoscut un moment de vîrf în timpul desfășurării lucrărilor înaltului Forum al comuniștilor români — Congresul al XIV-lea al partidului — Marea Adunare Națională a aprobat săptămîna trecută Legea Planului Național unic de dezvoltare economico-socială, Legea planului de dezvoltare a agriculturii, industriei alimentare, silviculturii și gospodăririi apelor și Legea bugetului de stat pe anul 1990 — documente legislative de maximă importanță pentru munca și viața întregului popor, conținînd prevederi în deplină concordanță cu interesele, cerințele și posibilitățile reale ale economiei noastre pentru această perioadă de dezvoltare a României.

Se cuvine reliefat faptul că, în spiritul profundului democratism existent în întreaga viață economico-socială din țara noastră, propunerile de dezvoltare pentru anul 1990 — așa cum a subliniat secretarul general al partidului — au fost elaborate cu participarea unor largi categorii de oameni ai muncii, ce își desfășoară activitatea în întreprinderi, centrale, ministere, alte organe economice centrale, în consiliile populare, care, în cadrul adunărilor generale, desfășurate în pregătirea Congresului al XIV-lea, au stabilit măsurile de natură să asigure și în anul viitor dezvoltarea dinamică și echilibrată a economiei naționale. Cum se știe, proiectele de plan și de buget au fost apoi examinate și aprobate atît în Ședința Comitetului Executiv, cît și în Plenara comună a C.C. al P.C.R., putîndu-se astfel spune cu deplin temei că legile care reglementează dezvoltarea vieții economico-sociale în anul care vine poartă practic girul întregului popor, constituind emanația voinței și intereselor sale vitale.

Problematica mereu mai complexă a dezvoltării economico-sociale a patriei, a înfăptuirii obiectivelor perioadei următoare impune ridicarea la un nivel superior și a activității politico-educative de formare a omului nou, făuritor conștient al propriului viitor, de dezvoltare a conștiinței socialiste, revoluționare a tuturor oamenilor muncii. În acest cadru, s-a relevat înalta misiune a artei și literaturii, răspunderea socială a creatorului de valori spirituale, trăsătură determinantă pentru menținerea sa în sfera creației majore, cu rol esențial în procesul cultural-educativ. „Arta a fost întotdeauna, este și va fi permanent — a subliniat secretarul general al partidului — un puternic factor al educației, al progresului, al ridicării conștiinței patriotice și revoluționare a poporului !" Cu atît mai mult astăzi, în epoca noastră de mari prefaceri revoluționare, misiunea artei se încarcă de o nobilă și înaltă năzuință — aceea de a contribui prin mesajul ei la dezvoltarea patriotismului revoluționar socialist, a răspunderii și atașamentului fiecărui cetățean față de popor, de cuceririle și țelurile sale revoluționare, a hotăririi de a lupta și munci pentru continua înălțare a patriei noastre libere și independente pe culmile înalte de civilizație ale socialismului și comunismului.

„România literară"

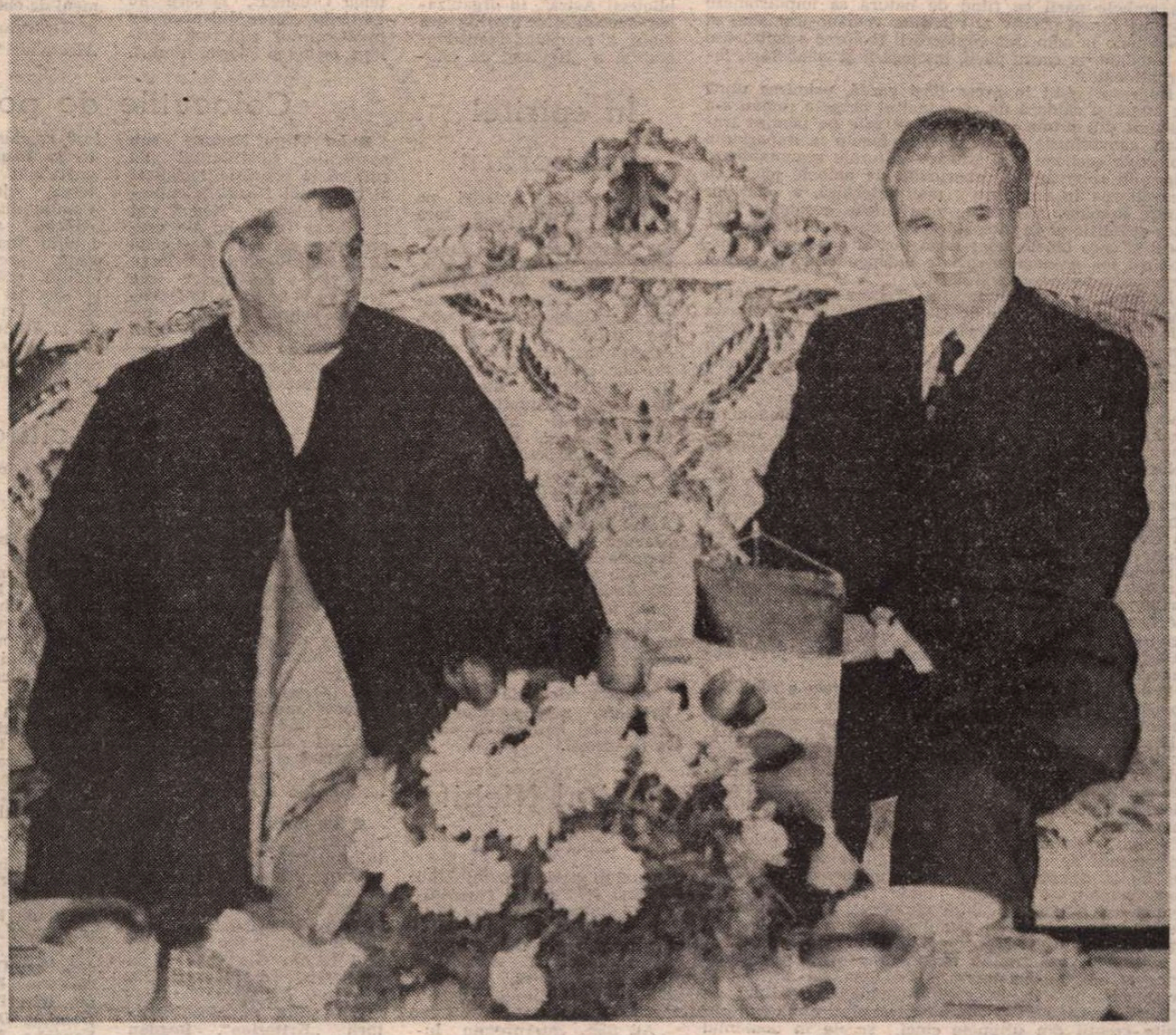

■ **Teheran, 19 decembrie 1989, Palatul Saadabad. În timpul convorbirilor dintre președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și președintele Republicii Islamice Iran, Ali Akbar Hashemi Rafsanjani**

TIMP ARDENT

De sus, de unde-i piscul acestui timp ardent
îmi proiectez privirea spre vastul teritoriu
al timpului de mîine pe care-l văd prezent
în fiecare clipă pe tija-i de ivoriu
purtînd corola celui mai tînăr sentiment...

E sentimentul țării ! Covoare largi aștern
cîmpiile-nsorite, retorte uriașe
care transformă timpul într-un cristal etern
și văd coloana albă a noilor orașe
urcînd pe magistrala poemului modern !

Nu-i altul timpul nostru decît așa cum vrem
să fie, pur și tandru cu-a lui dimensiune
măsoară viitorul și zborul peste vremi
o stea ce printre stele de foc nu va apune
eternitatea faptei și-a visului suprem !

De sus, de unde-i piscul acestui timp plenar
cuprind întreg pămîntul — punct cardinal
în spațiu
și simt în mine pulsul revoluționar
al celui mai puternic și românesc nesațiu
născut din cutezanță, el însuși un hotar...

El însuși e hotarul nemarginii de vis
pentru pădurea-ntreagă așa cum e lăstarul
cu trunchi în care cerul efigia și-a-nscris
învolburat, eroic și-a dăltuit hotarul
în noi, în fiecare, mirabil drum deschis.

De sus, de unde-i piscul acestui timp-festin
încununarea faptei de aur, comunistă
statuia românească a noului destin
precum în creuzetul poemului există
cristalul de-o ființă cu-naltul cer senin !

Ion Potopin

Biblioteca județeană
MUREȘ

Din 7 în 7 zile

Noul dialog româno-iranian la nivel înalt

DUPĂ cum se știe din relatările presei cotidiene și ale radioteleviziunii, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a efectuat, în chiar aceste zile, o vizită oficială de prietenie în Republica Islamică Iran, la invitația președintelui acestei țări, Ali Akbar Hashemi Rafsanjani.

Noul contact la nivelul cel mai înalt între România și Iran, reprezentat de vizita președintelui Nicolae Ceaușescu la Teheran, are o deosebită importanță pentru relațiile bilaterale, ca și pentru relațiile internaționale în ansamblu. Împrejurarea este considerată de ambele părți ca fiind de natură să impulsioneze în plus cursul pozitiv al relațiilor româno-iraniene, să contribuie la adîncirea conlucrării reciproc avantajoase și totodată, la cauza păcii, înțelegerii și colaborării internaționale.

Interesul vădit în presa țării gazdă, primirea plină de stimă și căldură de care înaltul oaspete român s-a bucurat din prima clipă a sosirii sale pe pămînt iranian, convorbirile avute, vizitele făcute la importante obiective economice și istorico-culturale argumentează din plin convingerea, exprimată de ambele părți, că dezvoltarea în continuare, mai puternică, a relațiilor dintre România și Iran pe plan politic, economic, tehnico-științific și în alte sfere de activitate este în folosul și spre binele celor două țări și popoare, al dezvoltării lor economico-sociale independente, al cauzei generale a progresului și păcii.

În interviul acordat ziarului „Tehran Times" și apărut în ziua sosirii sale în capitala iraniană, tovarășul Nicolae Ceaușescu definea astfel bazele și obiectivele conlucrării româno-iraniene : „Noi considerăm că în actualele împrejurări internaționale, deosebit de complexe și contradictorii, care fac ca situația economică și socială a majorității țărilor, și îndeosebi a celor în curs de dezvoltare, să se înrăutățească, România și Iranul, împreună, desigur, și cu alte state, au posibilitatea și trebuie să conlucreze mai strîns în vederea soluționării unor serii de probleme de care depinde progresul lor mai rapid, prin dezvoltarea economiilor naționale — întărind, pe această cale, independența, libertatea și suveranitatea popoarelor noastre. Doresc să subliniez, în același timp, că România și Iranul au multe poziții comune sau foarte apropiate în problemele internaționale și dorim ca, în spiritul înțelegerilor la care am ajuns și pînă în prezent, să extindem colaborarea noastră pentru a participa mai activ la soluționarea situațiilor complexe ale vieții mondiale, la realizarea dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, la asigurarea păcii, pentru cauza generală a progresului tuturor națiunilor".

Prilej de exprimare a aprecierii reciproce a relațiilor româno-iraniene, dineul oficial oferit în onoarea președintelui Nicolae Ceaușescu de către președintele Ali Akbar Hashemi Rafsanjani a relevat încă o dată, prin cuvîntările rostite de cei doi președinți, atît interesul pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale cît și apropierea pozițiilor României și Iranului în multe dintre problemele cele mai importante și urgente ale relațiilor mondiale.

Semnificativ moment al vizitei oficiale de prietenie întreprinsă de șeful statului român în Iran a fost și cel de la complexul „Iranian Khodro", mare unitate constructoare de mașini, unde tovarășul Nicolae Ceaușescu luînd cunoștință de dezvoltarea producției de autobuze, microbuze și autoturisme a apreciat realizările obținute de muncitorii și specialiștii iranieni și a subliniat posibilitățile existente pentru realizarea unor acțiuni de cooperare între România și Iran în acest domeniu. Președintele României a vizitat de asemeni Muzeul de covoare al Iranului, unde sînt reunite creații din ultimele cinci secole în domeniul acestei vechi și renumite tradiții artizanale.

În șirul de întîlniri prilejuite de prezența șefului statului nostru la Teheran s-au înscris și primirea de către președintele Nicolae Ceaușescu, la reședința ce i s-a rezervat pe timpul vizitei sale în Iran — Palatul Saadabad —, a vicepreședintelui iranian Masoud Rughani Zanjani, care este în același timp șef al Organizației Planului și Bugetului și președinte al părții iraniene în Comisia mixtă româno-iraniană de cooperare economică, tehnică și de comerț. Tovarășul Nicolae Ceaușescu l-a primit de asemeni pe Ali Akbar Velayati, ministrul iranian al afacerilor externe.

Marți seara, Palatul Saadabad a fost locul reîntîlnirii președinților României și Iranului. În cadrul noii runde de convorbiri, desfășurată într-o atmosferă caldă, prietenească, cei doi președinți au continuat schimbul de păreri în probleme privind dezvoltarea relațiilor de colaborare româno-iraniene, atît pe plan bilateral, cît și pe arena internațională.

La ora la care închidem ediția de față, nu sîntem încă în posesia știrilor referitoare la a treia zi a vizitei. Dar ceea ce deja se cunoaște este suficient pentru a caracteriza evenimentul ca pe un moment deosebit de important în dezvoltarea relațiilor româno-iraniene în plan bilateral, ca și în arena internațională. Reținem îndeosebi relevarea însemnătății încheierii de noi acorduri și înțelegeri care să confere stabilitate și perspectivă colaborării româno-iraniene, în interesul dezvoltării economico-sociale independente a celor două țări și popoare. În același timp, de o importanță cel puțin la fel de mare este sublinierea făcută cu privire la necesitatea de a se intensifica eforturile pentru soluționarea negociată a stărilor de conflict și încordare existente în diferite regiuni ale lumii, cu preocupare specială pentru reglementarea generală și realizarea unor acorduri depline între Iran și Irak în vederea instaurării păcii în această regiune, pentru situația din Orientul Mijlociu, din Afganistan și din alte regiuni ale lumii, pentru rezolvarea tuturor problemelor în interesul popoarelor respective, al cauzei păcii și colaborării internaționale.

Cronicar

Viața literară

Centenar Ion Creangă

● Vineri, 15 decembrie 1989, în amfiteatrul Odobescu, în fața unei numeroase asistențe, a avut loc Simpozionul **Ion Creangă** organizat de Facultatea de Filologie a Universității din București. După **Cuvînt de deschidere**, rostit de prof. dr. docent **Dimitrie Păcurariu**, decanul facultății, au urmat comunicările profesorilor **Ion Rotaru, Nicolae Constantinescu, Ștefan Cazimir, George Gană, Alec Hanță, Ioana Lipovanu, Cornel Mihai Ionescu, Mihai Zamfir, Andrei Ionescu** și studenților Monica Joița, Tudor Lavric, Cristina Necula, Cristina Andrița.

● În cadrul „Zilelor Bibliotecii Astra", în organizarea Asociației scriitorilor din Sibiu, a revistei „Transilvania" și a „Revistei de istorie și teorie literară" a Institutului „G. Călinescu" s-a desfășurat simpozionul „Centenar Ion Creangă". Au prezentat comunicări prof. univ. **Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Mircea Braga, Mircea Ivănescu, Adrian Marino, Marin Sorescu, Mircea Tomuș, Nicolae Florescu, George Muntean, Mircea Vasilescu.** În încheierea acțiunii, actorul **Constantin Chiriac** a oferit participanților un moment „Eminescu—Creangă" realizat ca montaj de texte din creația celor doi mari clasici.

● La Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași s-au desfășurat lucrările unei sesiuni științifice sub genericul „Centenar Creangă", la care au participat cadre didactice din învățămîntul superior, scriitori, critici și istorici literari. Comunicările și referatele au pus în relief viața și personalitatea lui Ion Creangă, valențele educative și artistice ale operei acestuia, dimensiunile universului său tematic, contribuția scriitorului la dezvoltarea culturii și literaturii noastre, la îmbogățirea mijloacelor de expresie ale limbii române. Cu același prilej, în școlile și liceele ieșene au avut loc șezători literare, medalioane, recitaluri de proză, spectacole, precum și o masă rotundă intitulată „Actualitatea lui Creangă".

De asemenea, Muzeul Literaturii din Iași a găzduit o manifestare culturală, la care și-au dat concursul scriitori ieșeni, critici literari, alți oameni de cultură și artă, actori ai Teatrului Național „Vasile Alecsandri".

În spiritul colaborării

● Cu prilejul vizitei pe care a întreprins-o în țara noastră, ca invitat al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, poetul cubanez **Waldo Leyva Portal**, președintele Asociației Scriitorilor din Cuba, s-a întîlnit, vineri 15 decembrie a.c., la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" din Capitală, cu **Alexandru Balaci** și **Constantin Toiu**, vicepreședinți ai Uniunii Scriitorilor și **Ion Hobana** secretar. Oaspetele a avut, de asemenea, un schimb fructuos de opinii cu poeții **Teofil Bălaj, Aurel Covaci, Ioana Diaconescu** și **Florin Mugur.** Au fost discutate aspecte ale preocupărilor actuale și de perspectivă în domeniul literaturii din cele două țări, precum și modalitățile de dezvoltare pe multiple planuri a relațiilor dintre scriitorii români și cubanezi.

A fost de față **Gladys Brizuela**, prim-secretar al Ambasadei Republicii Cuba la București.

Recital Nichita Stănescu

● Sub egida Ansamblului artistic al Uniunii Tineretului Comunist, în cadrul Studioului tinerilor muzicieni, la Ateneul Român a avut loc recitalul de muzică și poezie „Căutarea tonului", pe versuri inedite din creația lui Nichita Stănescu.

Au fost interpretate lucrări de Honneger, Poulenc, Albinoni, Bozza, Debussy, Șerban Nichifor, Liviu Dănceanu, Theodor Grigoriu și Doina Rotaru.

Și-au dat concursul Ion Bogdan Ștefănescu — flaut, Matei Alexandru — percuție, și actorii : Emilia Popescu, Eusebiu Ștefănescu, Dan Puric și Mihai Bisericanu.

Regia artistică a spectacolului a fost semnată de Eusebiu Ștefănescu.

Colocviile de poezie

● La Tîrgu Neamț, sub auspiciile Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Neamț, Comitetului județean Neamț al U.T.C. și Centrului de creație și cultură socialistă „Cîntarea României" Tîrgu Neamț, s-a desfășurat cea de-a VI-a ediție a **Colocviilor de poezie.** Avînd ca temă „Existența și scriitura", colocviile au angajat în dezbatere pe aproape toți tinerii poeți prezenți. Lucrările au fost conduse de criticul literar **Laurențiu Ulici.** Au participat **Marcel Drăgotescu,** vicepreședinte al Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Neamț și **Maria Bidiuță,** președinte al Comitetului orășenesc de cultură și educație socialistă Tîrgu Neamț. Un grup de actori de la Teatrul din Satu Mare au prezentat recitalul „De dragoste de cuvinte", din creația lui Nichita Stănescu.

Întîlniri cu cititorii

● Asociația scriitorilor din Sibiu și Clubul presei au organizat o întîlnire dedicată zilei de 1 Decembrie cu poeții **Marin Sorescu, Petre Ghelmez** și **Ion Mircea** despre a căror operă a vorbit **Mircea Braga.** După lecturile poeților din creația proprie, manifestarea a mai cuprins un moment dedicat limbii române (în realizarea unui grup de elevi de la Liceul „Octavian Goga"), un moment muzical (cu participarea unor tineri instrumentiști de la Filarmonica din Sibiu) și un recital Eminescu(în interpretarea actorului Ion Buleandră).

● În organizarea Editurii „Kriterion" și a Comitetului județean de cultură și educație socialistă Covasna, au avut loc întîlniri cu cititorii la Centrul de creație și cultură socialistă „Cîntarea României" din municipiul Sfîntu Gheorghe și la Biblioteca orășenească din Covasna. Au participat **Domokos Géza,** directorul Editurii „Kriterion", **Bogdan László, Deak Ferenc, Toma George Maiorescu, Markó Béla, Nemess László, Gh. Crăciun.** Grupul de scriitori a fost însoțit de **Petre Străchinaru,** vicepreședinte al Comitetului județean de cultură și educație socialistă Covasna și de **Kiss Jenö,** directorul bibliotecii județene.

● Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a organizat o serie de întîlniri cu cititorii, dezbateri și recitaluri de poezie, în municipiul Cluj-Napoca și municipiul Turda, la Întreprinderea pentru Materiale de Construcții și Ceramică Fină „Sanex", Combinatul de Pielărie și Încălțăminte „Clujana", I.M.M.R. „16 Februarie", Cooperativa „Drumul Nou", Casa Tineretului, Centrul municipal de creație și cultură socialistă „Cîntarea României", Casa pionierilor și șoimilor patriei, Facultatea de Filologie, Liceul de filologie „Ady-Șincai", Liceul industrial „Nicolae Bălcescu", Liceul industrial „Emil Racoviță", Liceul economic, Filiala Bibliotecii Academiei R.S.R., Biblioteca Centrală Universitară, Clubul Sindicatului Învățămînt, la care au participat scriitorii: **Horia Bădescu, Radu Bădilă, Petre Bucșa, Domițian Cesereanu, Doina Cetea, Constantin Cublești, Ion Cocora, Viorel Cacoveanu, Doina Curticăpeanu, Dan Damaschin, Ștefan Damian, Dehel Gábor, V. Fanache, Mircea Ghițulescu, Vasile Igna, Kiraly László, Letay Lajos, Negoiță Irimie, Teohar Mihadaș, Mircea Opriță, Ioana Em. Petrescu, Adrian Popescu, Irina Petraș, Ion Pop, Vasile Rebreanu, Aurel Rău, T. D. Savu, Vasile Sălăjan, Valentin Tașcu, Radu Țuculescu, Eugen Uricaru, Cornel Udrea, Tudor Vlad, Constantin Zărnescu.**

SEMNAL

● **Mihai Eminescu — FIORE AZZURRO (FLOARE ALBASTRĂ).** Selecție, traducere în limba italiană și note de Geo Vasile ; prefață de Zoe Dumitrescu - Bușulenga. **(Editura Minerva, 156 p., 20 lei).**

● **Ion Creangă — PUPĂZA DIN TEI.** Fragmente din **Amintiri din copilărie. (Editura Ion Creangă, 60 p., 13,50 lei).**

● **Petre Ghelmez — PARADISUL ATOMIC.** Versuri. **(Editura Albatros, 144 p., 15 lei).**

● **Traian Ianeu — CÎNTECUL IUBIRII.** Versuri. **(Editura Cartea Românească, 320 p., 25 lei).**

● **Eugen Teodoru — PASAGERA.** Proze. **(Editura Cartea Românească, 272 p., 13 lei).**

● **Mihail Grămescu — MOARA DE APĂ.** Povestiri. **(Editura Cartea Românească, 224 p., 11 lei).**

● **Virgiliu Vasile Mihăilescu — TĂTICULE, BINE AI VENIT!** Microroman. **(Editura Ion Creangă, 128 p., 5,75 lei).**

● **Constantin Pădureanu — MINUTUL DE LA MIEZUL NOPȚII.** Povestiri. **(Editura Scrisul Românesc, 164 p., 9 lei).**

● **Niculae Tache — NOUTĂȚI DIN LUMEA POVEȘTILOR.** Versuri pentru copii cu ilustrații de Jean Udrescu. **(Editura Ion Creangă, 94 p., 15,50 lei).**

● **Ion Lilă — ÎNVINGĂTORULUI I SE DAU FLORI.** Roman. **(Editura Militară, 224 p., 8,25 lei).**

● **Aurelian Titu Dumitrescu — POEME. (Editura Cartea Românească, 118 p. 11 lei).**

● **Dana Opriță — BIJUTERII DIN CUTIA PANDOREI.** Versuri. **(Editura Eminescu, 76 p., 8,25 lei).**

● **Valentin Deșliu — SUB CERUL COPILĂRIEI NOASTRE.** Versuri. **(Editura Ion Creangă, 24 p., 9 lei).**

● **George Nestor — UN OASPETE CIUDAT.** Povestiri. **(Editura Ion Creangă, 184 p., 12,50 lei).**

● **Ion Dumbravă — STELE ȘI FLORI.** Versuri pentru copii. **(Editura Ion Creangă, 36 p., 3,75 lei).**

● **Liana Petruțiu — PLANETELE OTILIEI.** Povestiri. **(Editura Ion Creangă, 24 p., 6,50 lei).**

● **Joseph Conrad — DUELIȘTII.** Roman ; traducere și cuvînt introductiv de Alexandru Vlad. **(Editura Militară, 272 p., 12,50 lei).**

● **Luigi Pirandello — NUVELE PENTRU UN AN.** Selecție, traducere, note și cuvînt înainte de Mihai Banciu. **(Editura Univers, 476 p., 27 lei).**

● **Imants Ziedonis — BASME MULTICOLORE.** Traducere de Ion Covaci și Denisa Fejes. **(Editura Ion Creangă, 48 p., 8,50 lei).**

LECTOR

Revista revistelor

„Magazin istoric"

■ **România la orizontul anului 2000** se intitulează eseul istoric publicat în deschiderea noului număr al revistei (12/1989) dedicat mărețului eveniment din viața poporului nostru, Congresul XIV al partidului. Este subliniat faptul că prin realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român, prin votul său unanim și entuziast, Congresul a dat cea mai înaltă expresie sentimentelor de nețărmurită dragoste, stimă, prețuire și recunoștință pe care comuniștii, toți cetățenii patriei le poartă din adîncul inimii tovarășului Nicolae Ceaușescu.

„Participînd la lucrările Congresului — scrie Ion Mitran, autorul articolului —, am fost martorul sentimentelor unanime ale delegaților care văd în realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român garanția sigură pentru înaintarea hotărîtă a României pe drumul socialismului și comunismului, potrivit vrerii națiunii noastre socialiste, căreia marele forum democratic al comuniștilor români i-a dat o expresie pregnantă".

În continuare, revista consacră un grupaj de articole, evocări, mărturii documentare memorabilului act de voință al românilor de la 1 Decembrie 1918, cînd înfăptuirea Marii Uniri a marcat triumful hotărîrii nestrămutate a poporului român de a trăi liber și unit în patria lăsată moștenire de iluștrii săi strămoși.

În cadrul acestui grupaj dedicat evenimentelor de acum 71 ani, general-maior (r) Constantin Antip prezintă semnificative pagini din însemnările generalului H. M. Berthelot (1861—1931), aflat în fruntea unei misiuni militare franceze în România în anii primului război mondial, relevante pentru dăruirea și eroismul cu care ostașii români și-au apărat, în grele bătălii, pămîntul scump al țării.

Sînt publicate noi pagini din lucrarea istoricilor Cornelia Bodea și H. Seton-Watson, **R. W. Seton-Watson și românii,** în care, prin intermediul textelor selectate din corespondența și publicistica istoricului britanic, sînt evocate momente și personalități din România din anii neutralității, 1914—1916. Sînt subliniate eforturile românilor de a li se recunoaște pe plan internațional drepturile naționale legitime, îndreptățirea luptei pentru desăvîrșirea statului național-unitar.

Sub titlul **Republica în gîndul și fapta poporului român,** Camil Mureșanu evocă tradițiile luptei democratice a poporului nostru, prezente din timpuri îndepărtate și care l-au însoțit de-a lungul evoluției sale. În acest cadru, este subliniat rolul hotărîtor pe care clasa muncitoare, mișcarea muncitorească revoluționară din patria noastră l-au avut în transformarea radicală a societății, a statului, pentru constituirea cadrului de realizare a conducerii politice de către popor, prin popor și pentru popor.

În celelalte pagini ale revistei, cititorul mai poate întîlni un nou episod din serialul **Pe urmele strămoșilor** de Ion Popescu-Puțuri, studiul **Politica de forță și dictat în ajunul celui de-al doilea război mondial,** de conf. univ. dr. Mircea Mușat, consacrat Tratatului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939, alte fragmente din jurnalul inedit al lui Radu R. Rosetti din anul 1939, precum și rubrica permanentă **În București, acum 50 ani,** alcătuită pe baza ziarelor bucureștene din decembrie 1939.

R. V.

ÎN LUMINA DOCUMENTELOR CONGRESULUI AL XIV-LEA

Dominanta educativă a receptării

DE la tribuna celui de-al XIV-lea Congres al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut următoarea remarcă mobilizatoare : „Avem nevoie de o literatură mai combativă, pătrunsă de un înalt spirit revoluționar, patriotic, inspirată din realitățile patriei noastre". Integrate lumii reale, poezia, proza și dramaturgia actuală își află aici, clar conturate, punctele de miră pentru sporirea caracterului formativ al receptării. Ceea ce determină un spor de răspundere și o competență corespunzătoare pentru creatori/critici și cititori deopotrivă.

Identificarea artistului cu națiunea, situația aceasta „metaforică" a scriitorului în cadrul apartenenței sale naționale, adecvarea aceasta înlesnește în chip fericit receptarea. Cu condiția, după cum se arată în Raportul de activitate prezentat la marele Forum al comuniștilor, ca literatura să ni se înfățișeze și ca un îndemn și un îndreptar, ca o călăuză de viață practică.

Cititorul contemporan e predispus, de altfel, a participa la evenimente, a se interesa de ce se petrece în jurul său. El e o ființă socială, politică, activă, **participatorie.** Fiind și un posibil „ghid" etic de viețuire în lume, literatura nu recomandă ataraxia, retragerea, indiferența, ci numai îndepărtarea de ceea ce lezează simțul nostru moral, conștiința noastră dreaptă și trează.

Cititorul și scriitorul sînt două realități care se completează și se presupun reciproc, nici una neputînd trăi fără cealaltă. De aici insistența cu care Documentele Congresului cer ridicarea continuă a nivelului calitativ al creației ca și a nivelului general de cultură. Acest dialog omniprezent, permanent și creator între autor și lector, este intermediat în mod necesar de critica literară. Care sînt valorile pe care critica le propune cititorilor în operă de educare culturală și literară ? Cum mijlocește ea pozitiv relațiile creației literare cu publicul, raporturile mereu mișcătoare ale operei cu cititorul ?

Iată întrebări-premise pe care Raportul la Congresul al XIV-lea le ridică în fața creatorilor și criticilor/cercetătorilor literari, arătîndu-ne cît de complex și de responsabil e sensul creației și rolul social-educativ al criticii.

EXISTĂ, fără îndoială, o evidentă diferență între criticul profesionist și omul care ia în mînă **Galeria cu viță sălbatică,** de Constantin Țoiu, sau **Istoria unei secunde,** de Adrian Păunescu, să zicem, pur și simplu din plăcerea și pasiunea pentru lectură. Pe acesta din urmă îl interesează, în primul rînd, măsura în care cartea corespunde gustului său mai mult ori mai puțin format. Acest gust trebuie totuși educat. Experiența, pregătirea ideologică-estetică conferă criticului calitatea de a-și lua asupra sa acest oficiu. Rolul social al criticii începe deci prin informarea marelui public despre apariția, conținutul și ierarhia valorilor, despre progresele și regresele scrierilor literare, despre mișcarea contemporană de idei și de creație a vieții literare românești și universale.

Dincolo însă de contribuția sa informativă, critica exercită o întreagă **pedagogie estetică.** Ea cultivă gustul, aptitudinea generală de înțelegere și receptare a literaturii, la un înalt grad de finețe, pătrundere și asimilare, recomandînd publicului — totodată — să nu-și piardă vremea citind orice, să nu-și corupă gustul, ci, dimpotrivă, să și-l formeze și perfecționeze. Cum notează Adrian Marino, critica „convinge masa de cititori, **ce, cît** și **cum** să se apropie de creația literară". Ea comportă un „profesor" și un „elev". Dacă „elevul" e recalcitrant, indisciplinat, considerîndu-se atotștiutor, procesul „pedagogic" se destramă.

În materie de **cum** să citim important este să i se ofere lectorului cît mai multe elemente pentru propriul discernămînt critic. Și, progresiv, cititorul va învăța să devină el însuși critic, nu profesional, desigur, ci om cu vederi proprii în materie de lectură.

În orientările trasate de secretarul general al partidului descifrăm atitudini și trăsături ale unui imbold către gîndire personală, vie și proaspătă, despre literatura contemporană, și ale unui dialog liber despre autorii și cărțile „la zi", un dialog nestînjenit de formule și închistări didactice, în care să se urmărească perceperea fenomenului literar prin sesizarea celor mai noi tendințe pozitive. Esențialul este deprinderea unui anumit mod de a citi literatura nouă, de a-i înțelege tendințele în curs de a se impune și stabiliza, de a face din această înțelegere o formă de participare intelectuală la ceea ce se petrece în spațiul culturii contemporane.

Există totuși cititori care se refugiază cu obstinație îndărătul lui **de gustibus...** Dar este o dovadă de suficiență să susții că ai un gust infailibil, indiscutabil, format o dată pentru totdeauna. În pierdere este însuși acel cititor, lipsit de temeinica educație critică, singura în stare să-l formeze ca lector avizat. **Moriția,** de Valeriu Anania, ori **Dropia** de Ștefan Bănulescu i-au stîrnit un anumit interes fără a și-l putea explica prea limpede ? Comentariul critic avizat, prin întreaga sa operație de argumentare, îi vine în sprijin. Astfel lecturile devin mai orientate, semnificațiile ideologice și estetice apar mai limpede, însuși gustul lecturii se cultivă.

Ceea ce înseamnă că la viitoarele lecturi, cititorul va ști să aprecieze mai bine creațiile autentice, să respingă nonvalorile, să sesizeze erorile ideologice și falsele modele. Cum spunea G. Călinescu, „greșește deopotrivă cine exagerează, dar și cine neagă funcția educativă a criticii".

ÎN spectrul larg al Documentelor Congresului al XIV-lea se află inserată și ideea că numai efortul de aplicare la obiect și de ridicare combativă la concluzii generalizatoare e marele serviciu ce-l aduce critica la educarea maselor de cititori, la formarea gustului public elevat.

Exigențele contemporane presupun neîncetata creștere a laturii ideologice în prețuirea unei creații literare. Ajutorul criticii se vădește cu putere în procesul receptării artistice. Critica îi îndeamnă pe lectori ca în fața unui roman, a unei piese de teatru sau a unui volum de versuri să se întrebe : ce semnificație existențială are opera respectivă, cărui scop social îi slujește. Nemulțumindu-se cu simpla desfățare neangajantă, publicul, orientat de critică, va căuta, în lecturile sale, fondul ideologic exprimat într-o înaltă formă artistică.

Mediul de rezonanță al creației e conștiința contemporanilor. În spiritul hotărîrilor Congresului al XIV-lea, a ține seama de necesitățile spirituale ale marelui public devine tot mai mult condiția de bază a viabilității creației literare autentice. Publicul nostru, public cu dimensiune de masă, citește cu interes, cu satisfacție cărțile bune care apar ; urmărește judecățile de valoare ale criticii. De aceea efortul de apropiere critic-cititori se vede răsplătit cu cea mai prețioasă și eficientă monedă : **încrederea angajantă.**

Valeriu C. Neștian

VIRGIL CHIVU : **Portret**

Odă pămîntului străbun

Eu sînt ca pomul plin de așteptare
Înnobilat cu fructe de destin
Și c-un triumf al slovelor prin care
Ca unui zeu pămîntului mă-nchin

Tot adunînd la temelie anii
Imense drumuri mi-au strivit retina
Cît mi-au adus cu palmele țăranii
Să-mi înflorească mugurii, lumina.

Și m-am culcat pe pernă de petale
Cu dor de ei mereu ca de părinți
Că-i auzeam cum vor să-mi înfășoare
Obrazul alb în palmele fierbinți

Și tot visînd ocean imens de grîne
Acoperindu-mi țarina străbună
Florile mele au miros de pîine
Prin rădăcini prin patria Română.

David Rusu

Valea dacilor

Pămînt cretos al Dobrogei străbune
Mi-afund în tine sufletul bolnav
De-atîta grea, păgînă rugăciune

Și simt nevoia uneori de-a fi
Frate mai mic al firului de iarbă
Ori cel mai de pe urmă dintre fii

Călătorind pe trupul lui în jos
Pe rădăcini ca pe-o stufoasă barbă
În univers străvechi, miraculos

Și îmbătîndu-mă în vechi izvoare
Din sevele subțiri și tari ca vinul
Durerea limpezi-mi-o-voi cu soare

Și vechile credințe cu seninul

Ion Andreiță

Păduri

Acum crezi că pădurile galbene —
Perdelele acestea la ferestrele cerului,
Ne vor trece prin rugul lor înalt
Ca o mîntuire ?

Oceane de rouă au căzut pe frunze
În prea repedea clipire a stelelor,
Soli — nevăzuți — poposeau aici
Venind din marginile lumii.

Și iată-le pe coaste de munți,
Abia mai înaintînd, de parcă ar fi corăbii
Desprinse din mine de aur și arginț,
Cu ofrande pentru o întreagă țară.

Grigore Scarlat

Societatea socialistă — societate a egalității, a dreptății și echității sociale

ION SĂLIȘTEANU : **Natură statică**

KARL Marx și Frederich Engels, descoperind mecanismul intim al dezvoltării societății, legile generale care guvernează succesiunea orînduirilor sociale, menirea istorică a proletariatului de a înfăptui, pe cale revoluționară, o lume a emancipării depline a omului, a egalității între semeni, a echității și dreptății, în procesul devenirii obiective a omenirii spre comunism, au întemeiat o filosofie unitară și eficientă a acțiunii practice, de transformare efectivă a realităților politice și economico-sociale, dezumanizante în esența lor, proprii capitalismului, care a fost adoptată ca atare, de clasa muncitoare, de forțele progresiste de pretutindeni, de partidele reprezentînd interesele și năzuințele celor oprimați.

Această filosofie care reprezintă fundamentul teoretic al construcției socialiste, este departe de a fi o dogmă, un corpus de idei și principii diriguitoare imuabile, în baza cărula să se poată formula răspunsuri optime imediate problemelor multiple și complexe, adesea inedite și dificile, cu care se confruntă omenirea din ce în ce mai frecvent.

ÎN România, atari preocupări sînt permanentizate de aproape un sfert de veac. Începînd cu istoricele lucrări ale Congresului al IX-lea al partidului, corespunzător gîndirii prospective de largă cuprindere a realităților, în devenirea lor dialectică, proprie secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, continua perfecționare a teoriei și practicii revoluționare de transformare a societății a devenit obiectivul central prioritar al activității ideologice și politico-educative, orientarea respectivă rodind bogat la scara întregii vieți politice și economico-sociale a țării, conferindu-i un dinamism fără precedent, o eficientizare sporită și o continuă umanizare, în integralitatea ei. Prin permanentizarea și intensificarea acestor preocupări s-a redat filosofiei revoluționare a clasei muncitoare caracterul ei originar, de sistem suplu, deschis înnoirii și perfecționării permanente, printr-o raportare constantă și creatoare a principiilor generale, a tezelor și ideilor sale, la noile realități ale lumii contemporane, la condițiile noastre politice și economico-sociale specifice fiecărei etape pe care o străbatem, la tradițiile și experiența acumulată de poporul român în lupta sa pentru emancipare și progres, pentru echitate și dreptate socială.

Aceasta a dat un conținut nou strategiei și tacticii partidului de transformare revoluționară a societății, făurirea socialismului și comunismului devenind și conștientizîndu-se în rîndul maselor nu ca un „scop în sine", ci ca o măreață operă constructivă, realizîndu-se „cu poporul și pentru popor" și a cărei finalitate generoasă este omul, satisfacerea cerințelor sale de bunăstare materială și spirituală, înflorirea și afirmarea plenară a personalității sale, în calitatea ce o deține, de proprietar, producător și beneficiar al întregii avuții naționale, de făuritor legitim al propriei deveniri, al propriei istorii. În acest context, s-a renunțat la conceptul vetust al „modelului unic" în construcția socialismului, la teoriile și practicile fără contingență cu spiritul românesc, la încadrarea forțată a gîndirii autohtone în patul lui Procust al experiențelor străine, la înțelegerea rigidă și aplicarea mecanică — în virtutea inerției — a unor teze și idei generale, care nu mai corespundeau ca valoare praxiologică noilor etape ce le parcurgea țara. Detașîndu-se învățămintele corespunzătoare din perioada istorică ce a premers, s-au luat măsuri adecvate ca abuzurile, ilegalitățile, indiferent de cine ar fi înfăptuite, să nu se mai repete, eliminîndu-se, totodată, unele tendințe de subiectivism și voluntarism, unele fenomene de arbitrar, care se manifestau în conducerea societății, îndepărtînd masele de înțelegerea sensului profund umanizator ce este propriu făuririi noii orînduiri. Pentru prima dată s-au elaborat, cu rigoare științifică și realism prospectiv, programe de progres economico-social multilateral, în profil teritorial, pe termen lung — pînă dincolo de frontierele anului 2000 — prevăzîndu-se cu clarviziune rate ridicate ale acumulării, ceea ce a avut un rol decisiv în dezvoltarea impetuoasă a proprietății întregului popor — de stat și cooperatiste —, România urmînd să se situeze la finele acestui deceniu, ca țară mediu dezvoltată, prefigurîndu-se ca la începutul mileniului următor să se afirme cu demnitate în rîndul țărilor puternic dezvoltate, cu o industrie modernă, cu o agricultură avansată, valorificînd creator cele mai noi cuceriri ale revoluției științifico-tehnice contemporane și ale noii revoluții agrare, constituindu-se astfel o bază trainică, pentru trecerea la un nou stadiu de evoluție, la construirea comunismului.

S-a perfecționat continuu sistemul democrației muncitorești-revoluționare, cetățenii, fără deosebire de naționalitate, participînd la conducerea întreprinderilor, a localităților, la luarea deciziilor, a hotărîrilor, a măsurilor de larg interes, la administrarea chibzuită, sporirea și apărarea avuției naționale, la elaborarea politicii noastre interne și externe, conferind acesteia, — așa cum s-a prevăzut încă de la Congresul al IX-lea al partidului — „o bază temeinică, experiența, înțelepciunea celor care o înfăptuiesc".

Exemplară în acest sens s-a dovedit și ampla participare a oamenilor muncii la dezbaterea și îmbogățirea în densitate semnificativă a documentelor programatice ale celui de al XIV-lea Congres al partidului, ele încorporînd năzuințele fundamentale ale cetățenilor, impunîndu-se definitoriu — așa cum s-a subliniat în cadrul lucrărilor — ca „voința unanimă a comuniștilor, a întregii națiuni".

Un rol major și distinct în strategia și tactica edificării socialismului în România a revenit educației permanente și multilaterale a maselor, învățămîntul de toate gradele fiind conceput într-o viziune modernă, în relație dialectică cu cercetarea științifică și productivă, bazat pe cele mai noi cuceriri ale cunoașterii universale, desfășurîndu-se ca entitate în continuă adaptare la cerințele și exigențele fiecărui domeniu de activitate, generalizînd, începînd cu acest an, obligativitatea studiilor liceale. Complementar acestuia, s-a instituit un sistem larg cuprinzător și eficient de perfecționare a pregătirii tuturor categoriilor de cadre, facilitîndu-le astfel, pe parcursul întregii vieți active, obținerea unor satisfacții profesionale superioare. S-a extins considerabil rețeaua instituțiilor de cultură, ele venind, alături de creația literar artistică, de presă, de radioteleviziune etc. cu o contribuție tot mai substanțială la dezvoltarea conștiințelor avansate, revoluționare, la promovarea valorilor proprii orînduirii noastre, la edificarea omului nou, cu o pregătire multilaterală, animat de profunde sentimente patriotice și înaltă răspundere pentru destinele națiunii socialiste.

JUSTEȚEA liniei strategice generale adoptate începînd cu lucrările celui de al IX-lea Congres al partidului reiese convingător tocmai din grandioasele împliniri și prefaceri revoluționare din societate în ultimii 24 de ani. Astfel, industria românească se prezintă azi de 145 ori mai mare decît în 1945, din care o creștere de 128 ori s-a înregistrat după Congresul al IX-lea. Agricultura, ca expresie a dotării cu mijloace tehnice moderne, a extinderii irigațiilor, a amenajărilor funciare, furnizează produse de 10 ori mai multe față de 1945, sporul de 6 ori revenind din 1965, țara noastră afirmîndu-se acum printre primele din lume, în ceea ce privește producția la hectar și pe locuitor. Avuția națională va fi în 1990 de circa 5 660 miliarde lei, față de numai 252 miliarde în 1945 și 810 miliarde lei în 1965. Constituirea acestei avuții a permis majorarea fondului de retribuire de 34 ori față de 1950, reducîndu-se decalajul dintre retribuțiile mari și cele mici, de la 1 la 23 cît era în anul respectiv, la 1 la 4,7, cît este în prezent. După cum arăta secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cadrul lucrărilor celui de al XIV-lea Congres, „Putem afirma că principiile de retribuire în industrie, în celelalte sectoare, precum și în agricultură corespund pe deplin perioadei de construcție socialistă din țara noastră, principiilor echității și eticii socialiste, asigurării unor condiții de muncă și viață cît mai bune pentru toți cetățenii patriei noastre". În același cadru referențial se înscrie și recenta hotărîre de majorare a burselor pentru studenți și elevi, extinderea acordării lor la toți cei care urmează învățămîntul superior, provenind din familii de muncitori și țărani cooperatori.

Grija partidului pentru a oferi condiții demne de viață pentru toți fiii țării se reflectă și în faptul că în perioada socialistă a dezvoltării s-au construit circa 3 milioane de apartamente, din care 2,6 milioane după 1965, ceea ce a făcut ca, practic, numai din populația orașelor, circa 82% să beneficieze de locuințe noi. În condițiile grele și complexe ale evoluției economice mondiale (puternic afectată de împovărătoarea cursă a înarmărilor, de măsuri protecționiste, de practici neocolonialiste, de seismele crizelor de tot felul, de energie, de materii prime, ecologice etc.), România — ca expresie a vitalității și eficienței economiei naționale, și-a rambursat integral datoria externă, creîndu-și, totodată, un excedent valutar, consolidîndu-și astfel statutul independenței depline. Chiar dacă ne limităm numai la aceste aspecte, ele sînt suficient de relevante, pentru a pune în lumină validarea de către viață a politicii înțelepte și clarvăzătoare a partidului nostru, afirmarea lui ca autentic „centru vital al națiunii".

ÎMPASUL economic în care au intrat unele state socialiste, deteriorarea condițiilor de muncă și de viață ale majorității oamenilor muncii, confruntarea popoarelor cu probleme care cu greu pot fi descifrate ca dimensiuni și implicații și, ca atare, fiind — cel puțin deocamdată — insolubile, toate acestea nu constituie — cum încearcă să acrediteze unii ideologi occidentali sau chiar din țările respective — un simptom al eșuării, prin inadecvare ca funcționalitate praxiologică la noile situații și evenimente, a filosofiei revoluționare a clasei muncitoare, a socialismului științific, a materialismului dialectic și istoric. Asemenea fenomene pot apărea numai ca rezultat al interpretării ei rigide, al fetișizării dogmatice a înțelesurilor ei, al îndepărtării de sensurile sale fundamentale, al aplicării greșite a tezelor sale generale. Ofensiva ideologică împotriva marxism-leninismului, întreținută de cercurile cele mai reacționare din Occident, cu toate încercările de disimulare, se vădește a fi tot mai clar îndreptată, de fapt, împotriva socialismului, ca o tentativă amplu și riguros elaborată, de a abate popoarele de la drumul deliberat asumat al prefacerilor revoluționare, acționîndu-se împotriva mersului obiectiv al istoriei, restaurînd forme ale orînduirii capitaliste.

Sub înrîurirea evidentă a acestei ofensive, chiar unele partide comuniste au adoptat măsuri care contravin flagrant principiilor socialismului științific, aspirațiilor legitime ale maselor, de progres, de fericire, de dreptate și echitate socială, preluînd din arsenalul reformismului burghez elemente care, chipurile, ar consolida și perfecționa orînduirea socialistă. Astfel, instaurarea unei democrații pluripartite, cu renunțarea partidului comunist la prerogativele conducerii societății, este de natură să diminueze coeziunea clasei muncitoare, bazată pe unitate de năzuințe și interese, să o scindeze prin propagandă abil desfășurată, să-i slăbească încrederea în capacitatea sa de a-și hotărî singură soarta, în menirea sa istorică de a fi factor hotărîtor de progres al omenirii, spre forme superioare de orînduire. Ce înseamnă pentru marea masă de oameni ai muncii reprivatizarea unor mijloace principale de producție, diminuarea rolului proprietății socialiste ca bază a dezvoltării echilibrate a economiei naționale corespunzător prevederilor unui plan unic și unitar, elaborat cu realism, în concordanță cu cerințele specifice etapei, ce înseamnă „piața liberă" sau „socialismul de piață" a început deja să fie evident, dincolo de susținerile teoretice. După cum informează presa internațională și chiar cea din țările la care ne raportăm, se înregistrează o creștere alarmantă a inflației, a șomajului, a prețurilor la produsele minim necesare, se accentuează considerabil decalajul dintre bogați și săraci, se legitimează exploatarea omului de către om, inechitatea și injustiția socială — fenomene care le putem regăsi și în „lumea liberă" capitalistă.

„SOCIALISMUL — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprezintă o orînduire cu totul și cu totul nouă, față de vechile orînduiri și față de capitalism, în care inegalitățile și asuprirea — și socială și națională — constituie, de fapt, adevărata realitate, dintotdeauna și de astăzi. Trebuie să subliniem că nu se poate vorbi de socialism, fără lichidarea exploatării, asupririi, inegalităților, a claselor exploatatoare, fără asigurarea unei adevărate dreptăți sociale și naționale, care să asigure deplina egalitate în drepturi pentru toți cetățenii patriei, condiții de afirmare a personalității umane, în strînsă legătură cu interesele generale ale întregii națiuni, de bunăstare, de independență și progres !"

Din această perspectivă principială și generoasă, de mare însemnătate teoretică și practică, fidelă concepției revoluționare despre lume și viață, făurirea socialismului și comunismului se conturează în deplinătatea înțelesurilor, ca un autentic proces de restaurare a umanului, conferind omului însemnele pierdute ale esenței sale, ridicîndu-l la altitudini superioare de înțelegere a adevăratei sale identități, a demnității ce-i este consubstanțială, el regăsindu-se cu năzuințele și interesele sale fundamentale ca țel explicit și finalitate perpetuă a tuturor prefacerilor calitative din societate, înfăptuite programatic sub conducerea Partidului Comunist Român.

Mihai Răducanu

Sensul istoriei

TEATRUL a fost, încă de la începuturile lui, o tribună de la care s-a pledat pentru marile virtuți umane, pentru idealurile societății. Dacă teatrul, în general, a cuprins, în toate epocile, viața complexă a oamenilor, cel istoric, a adus pe scenă acele evenimente-cheie care au făcut posibilă evoluția omenirii cu izbînzile și înfrîngerile ei. Istoria, ca știință, privind în trecut pentru a explica prezentul și a descifra viitorul, a obsedat totdeauna colectivitățile omenești interesate de propria lor soartă. Stau dovadă miturile și legendele eroice care străbat veacurile lumii de la un capăt la altul. Noi, românii, avem o istorie de două ori milenară, o istorie frămîntată de evenimente tulburătoare, nu de puține ori tragice și devastatoare, dar totdeauna aureolate de eternele idealuri ale poporului cărora marii noștri istorici, desțelenind veacurile, au știut să le lumineze adevăratele sensuri profunde și nobile. Nicolae Iorga, cu gîndirea lui de autentic savant, a legat evenimentele istoriei noastre în snopuri de „idei conducătoare" ce străbat continuu cele două mii de ani de permanență pe pămîntul carpato-dunărean din această parte românească a Europei.

Teatrul istoric a apărut la noi, sub forma lui populară, încă mult înaintea teatrului cult, dar, în amîndouă ipostazele, trăsătura lui caracteristică a fost reamintirea epocilor de glorie și a eroilor apărători de țară. Noi nu am falsificat niciodată istoria, nici pe a noastră, nici pe a altora. Pentru noi, adevărul istoric a fost și continuă să fie una din temeliile spiritualității noastre, datorită căreia am putut să înfruntăm atîtea veacuri de viscole care ne-au bîntuit din toate cele patru puncte cardinale. Noi am rămas neclintiți în roata aceasta de pămînt românesc pentru că am avut conștiința adevărului nostru, pentru că nu am trădat nici o singură zi acest adevăr care ne-a apărat în fața eternității și a vorbit înaintea tuturor tribunalelor lumii despre drepturile pe care le avem și la care nu renunțăm.

DRAMATURGIA noastră modernă s-a născut în plină epocă romantică și a evoluat cu izbînzi certe în momentele fierbinți ale istoriei, contribuind la toate evenimentele de entuziasm patriotic, înflăcărînd sufletele, deschizînd orizonturi de cunoaștere. E de ajuns să amintim două capodopere : **Vlaicu Vodă** și **Apus de soare**. După al doilea război mondial, teatrul istoric și-a creat o nouă epocă de creație, deschizînd drumul unor stiluri noi de exprimare dramatică, mai accesibile generațiilor contemporane de spectatori și cititori, mai în concordanță cu evoluția genului, dar și cu gustul public. Ceea ce caracterizează noua dramaturgie istorică românească este un mod mai filosofic de a vedea „evenimentul", de a-l ancora într-un sistem de gîndire mai complex în care importanța cade pe relația dintre cauză și efect, evenimentele istoriei legîndu-se astfel într-un lanț neîntrerupt și urmărind cu necesitate aceleași scopuri izvorîte din permanența idealurilor sociale și naționale. Spectatorul de azi nu mai e impresionat de spectaculos, de înfruntări cu sabia la scenă deschisă, de „exteriorul" conflictelor. El dorește să participe la dezlegarea resorturilor care împing istoria pe făgașuri noi, să afle și să înțeleagă de ce un eveniment s-a petrecut într-un fel și nu în alt fel, de ce destinul a curs pe o albie și nu pe alta. Spectatorul sau cititorul contemporan e avid de cunoaștere în profunzime a temeiurilor istoriei, fiindcă vrea să se descopere pe el însuși ca factor colectiv de a crea, la rîndul lui, istorie. De aceea trecutul a irupt în prezent cu întreaga lui zestre de înțelepciune și eroism, umbrele vechilor domnitori prinzînd contururi vii în personajele pieselor noastre contemporane.

Una dintre cele mai vechi idei structurate în conștiința poporului nostru este aceea a unității naționale. Această ideeprinceps a spiritualității noastre și-a găsit prima dată întruparea în străvechiul rege Burebista. Cunoaștem din documente fapta lui de căpetenie, aceea de a aduna pe toți dacii sub sceptrul său. Nu era vorba numai de o intuiție de conducător înțelept care dorea mărirea forței de rezistență în fața primejdiei, ci de o conștiință politică bazată pe un adevăr fundamental : o singură națiune pe un singur teritoriu. Burebista a avut limpede noțiunea de stat național unitar, liber și independent. Și de atunci, adică de două milenii, poporul român a învins lăcomia imperiilor, care au rîvnit mereu la pămîntul nostru. Celălalt rege, dac, marele și tragicul rege Decebal, a rămas în amintire și în legendă ca apărătorul patriei de cotropirea primului imperiu ajuns la hotarele Dunării. „Momentul Decebal" din istoria noastră rămîne ca o culme a vitejiei și a demnității umane, un exemplu de frumusețea și tăria diamantului pentru toate istoriile lumii. Moartea acestui erou de epopee străbate timpul și rămîne vie în măreția ei. Și Burebista și Decebal rămîn izvoare de inspirație pentru dramaturgia istorică din care s-au născut și se vor mai naște piese.

Evul mediu constituie din plin o istorie bogată în fapte și semnificații. Fiecare domnitor merită dragostea și interesul scriitorilor. În drumul lui spre o „cronică" completă a istoriei noastre vechi, teatrul s-a oprit la cîteva figuri de seamă și la cîteva răscruci de vremi. Vocația unității naționale s-a concentrat către sfîrșitul veacului al XIV-lea în personalitatea covîrșitoare a marelui voievod Mircea. Domn al Țării Românești, stăpînind teritorii din Transilvania și întinzîndu-și hotarele pînă la Marea cea Mare și pînă la Nistru, Mircea a domnit peste o bună parte a poporului care aparținea tuturor celor trei țări românești adunînd, ca odinioară Burebista, deși în mai mică măsură, națiunea sub același sceptru. Conducător de oști exemplar și diplomat iscusit, Mircea a izbutit să realizeze, chiar și pentru numai cîțiva ani, o pace cu imperiul otoman nu cu ajutorul armelor, ci printr-o acțiune diplomatică de mare anvergură, aducînd pe tronul otomanilor un sultan care să-i fie prieten și căruia i-a dat de soție pe propria lui fiică. Pentru acele timpuri, cînd regii și împărații Europei dormeau cu sabia sub pernă, visînd cuceriri și războaie, izbînda lui Mircea rămîne un unicat istoric și o performanță a înțelepciunii. Vremurile, însă, s-au ticăloșit, pofta de cotropire a imperiilor a început să răscolească pămîntul și viața oamenilor. A trebuit să vină un Vlad Țepeș care să răspundă la cruzime cu cruzime. Acest fiu al lui Vlad Dracul și-a trăit viața cu disperare, înfricoșat și înfricoșător, îndurerat și dur, amenințat și pedepsitor, lovit și răzbunător, luptînd pe viață și pe moarte cu invadatorii țării sale, punînd mai presus de biruință lupta însăși, gîndind că singura șansă de a supraviețui este să mori apărîndu-te. Concepția jertfirii de sine a trecut din veac în veac pînă la alt martir, la Brîncoveanu cel jupuit de viu. Avem o istorie tulburătoare și exemplară pentru care e nevoie de mai multe generații de dramaturgi ca s-o poată aduce integral pe scenă în toată măreția ei.

ISTORIA noastră face parte integrantă din istoria europeană și epocile ei de glorie sînt implicate în destinul tuturor țărilor continentului. Ce s-ar fi ales de toată civilizația și cultura occidentului medieval și renascentist, dacă românii s-ar fi dat la o parte din calea năvălitorilor și le-ar fi făcut tuturor culoar de trecere spre centrul Europei ? Cum ar fi arătat în cărțile de istorie europene secolele XIV, XV și XVI, dacă imperiul otoman ar fi trecut cu tăvălugul peste palatele și domurile occidentului, presărînd geamii prin orașe și umplînd haremurile sultanilor cu prea frumoasele și plăpîndele domnițe ale cavalerilor învinși în propriile lor armuri ? Marele nostru Ștefan al Moldovei cunoștea limpede rostul nenumăratelor lui bătălii pentru apărarea țării, dar și pentru apărarea „creștinității", adică a Europei. Sutele de mii de ostași români, care și-au dat viața secole la rînd, au murit și pentru Europa întreagă, pentru liniștea ei la adăpostul căreia să se continue civilizația. Țările românești constituiau pentru toți cotropitorii, podul peste care, trecîndu-l, se ajunge în inima continentului, iar acest pod a fost apărat de noi, românii, și nu a putut fi niciodată trecut. Și cu toate jertfele și dezastrele abătute peste pămîntul nostru, noi am izbutit să ne păstrăm intactă spiritualitatea, singura putere de neclintit datorită căreia ne-am dus misiunea istorică pînă la capăt. Numai astfel, în mijlocul unor vremi cumplite, Neagoe Basarab a putut să ridice cel mai frumos lăcaș, iar Radu de la Afumați a izbutit să înlăture, după mai mult de douăzeci de războaie, una dintre cele mai mari primejdii pentru țară, pașalicul.

Concepția de unitate națională și dorul după unire au străbătut istoria noastră ca o idee conducătoare. De fapt, noi, românii, nu ne-am considerat niciodată despărțiți, chiar dacă cele trei țări românești aveau fiecare alt domnitor. Mihai Viteazul le-a unit pe toate și, simbolic, unirea lui a conceput-o în inima Transilvaniei, la Alba Iulia. Și dacă se mai aruncă vorbe-n vînt, precum că Mihai Viteazul n-a avut conștiința unirii, să nu se uite că această conștiință o avea poporul de multe sute de ani și că domnul lui nu era decît expresia concentrării conștiinței colective într-un singur om. Pare paradoxal, dar, cu toate că țara de peste munți a fost cea mai puțin liberă dintre țările românești, noi am înțeles totdeauna că adevărata unire este valabilă numai prin leagănul străvechi al națiunii : Transilvania, și că adevărata libertate nu se poate realiza decît prin eliberarea ei. Nu Transilvania s-a unit cu Țara Românească și Moldova, ci acestea s-au unit cu Transilvania, revenind la vatra veșnic aprinsă a Sarmizegetusei. Și numai astfel, martirii Horia, Cloșca și Crișan, și după ei marele și neprihănitul Iancu au avut curajul să zdruncine alt imperiu și să aprindă geana de lumină a orizontului pentru veacul al XX-lea.

Dar istoria continuă. Războiul neatîrnării, înfăptuirea Marii Uniri, al doilea război mondial și 23 August 1944, apoi eroismul armatei române pentru înfrîngerea definitivă a hitlerismului și horthysmului.

Dramaturgia noastră contemporană a înțeles rostul și și-a arătat puterea creatoare. Nu există dramaturg care să nu fi scris măcar o piesă istorică, aducîndu-și contribuția la datoria pe care toți o avem față de sfînta carte a națiunii : **Istoria poporului român.** În „Tezele pentru Congresul al XIV-lea", se spune : „O însemnătate deosebită au cunoașterea valorilor reprezentative ale culturii naționale, purtătoare ale idealurilor de progres și libertate ale poporului român, apărarea și dezvoltarea continuă a patrimoniului nostru cultural".

Să răspundem „Prezent" ! la chemările culturii patriei de azi și de mîine.

Dan Tărchilă

MARIAN CONDRUZ : **Natură statică**

Loc de muncă între azi și mîine

DACĂ ar fi să alegem un cadru reprezentativ pentru ceea ce înseamnă munca în îndelungata civilizație a omului, din cele mai vechi timpuri pînă azi, ar trebui poate să optăm pentru șantier. Desigur, se muncește în egală măsură peste tot unde se face ceva bun, chiar și acolo unde în aparență nu se întîmplă nimic, cum am văzut într-o secție a I.P.R.S. Băneasa în care zeci de muncitoare nu păreau să facă toată ziua altceva decît să se uite la microscop. Și totuși acolo era o secție de producție, nu de cercetare, și totuși acolo se muncea de dimineața pînă seara și încă ce muncă : sudură cu aur sub microscop.

Se muncește, deci, și acolo unde nu se vede cu ochiul liber rezultatul imediat al muncii, se muncește la fel de intens și într-o sală de programare a unui oficiu de calcul, deși în aparență nu vezi decît niște degete calme apăsînd niște taste, dar acolo se muncește cu creierul, degetele apăsînd cu finețe pe clape nu sînt decît prelungiri mecanice ale celulelor nervoase solicitate pînă la incandescență; se muncește și în camera de comandă și control a unei termocentrale, deși aparent operatorul de aici nu face altceva decît să asculte semnalele sonore și să le urmărească pe cele luminoase ale cadranelor și chiar dacă timp de opt ore privește acele cadrane și ascultă zigzagurile sonore ale avertizoarelor, sînt și acestea opt ore de muncă, atenția trează timp îndelungat e și ea muncă, stare lucidă de veghe, disponibilitatea continuă de a lua decizii optime în punctul de maximă încordare a unei somații e și asta o muncă și încă ce muncă!

Se muncește pe pămînt cu bobul de grîu așezat astfel încît să rodească împotriva secetei care-l amenință, inima aviatorului în ceruri muncește ca și aceea a unui dirijor în timpul loopingurilor simfonice ale orchestrei sale, se muncește pe apă, pe platformele de foraj marin și pe pescadoarele oceanice, în tangajul neodihnit al valurilor care, oricît s-ar grăbi sub biciul furtunilor de milioane de ani, nu vor reuși să aducă niciodată întreaga taină a adîncurilor la țărm.

Muncește plămînul scafandrului în luptă cu presiunea oxigenului din rucsacul său de supraviețuire, muncește muma care naște o nouă viață în lumina lumii și, deopotrivă, copilul care-și alfabetizează cu o nouă literă sălbăticia inocenței sale; se muncește pretutindeni unde se traversează o limită, se sparge o găoace, se scoate un colț de infinită fragilitate din întuneric la lumină, chiar de sub presiunea asfaltului, muncește mugurul magnoliei izbucnind în superba sa eflorescență, păsărea lansîndu-și în văzduh chemarea ei universală la frumusețe și dragoste și cu atît mai mult, învățînd de la toate și de pretutindeni, muncește omul înaintînd pe invincibilul său drum dintre un azi al certitudinii spre un mîine luminat de cea mai netrecătoare speranță.

Și totuși, dacă ar fi să optez pentru un singur loc de muncă dintre toate, care să sintetizeze zumzetul acesta al uneltelor, rumoarea aceasta muncitoare de hală universală care e patria, aș alege șantierul : oricît de abstracte vor fi meseriile și muncile viitorului, oricît de miniaturizate și invizibile cu ochiul liber, cel puțin cîteva secole bune de aici încolo omul va mai avea încă nostalgia faptei concrete, a pomului sădit cu mîna proprie, a bobului semănat în ogor sau culese sub aura concretei prezențe umane, a cărămizii așezate cu mîna în temelia unei ctitorii. Șantierul este din acest punct de vedere un topos simbolic. Coordonatele sale simple și esențiale : pămîntul, cerul, apa, focul, prezența umană.

Pe un șantier, omul va fi întotdeauna în istoria civilizației sale viitoare la origini, pe coordonatele sale cosmice fundamentale. Orice șantier este un fel de recapitulare a lungii istorii umane, a învincibilei lupte prin care omul s-a impus în patria sa și în materia lumii ca prezență purtătoare de mesaj luminos și constructiv, de la prima piatră pusă peste piatră în temelia unei păduratice colibe pînă la piramida egipteană și de aici, făcînd un salt de cinci mii de ani, la pasul omului contemporan pe lună.

Între cele mai adînci particule elementare din structura atomică infinită a materiei și cei mai îndepărtați pulsari prinși de radioradarele planetei, între tehnica informației genetice a ancestronului nostru și semnalele luminoase marțiene, la distanță egală de abstracțiunea micro și macrocosmică, la mijlocul distanței dintre nimic și totul, dintre începutul și viitorul îndepărtat al civilizației umane pe planeta Pămînt și în Patria aceasta — șantierul : locul unde un om sau un grup de oameni înfig un țăruș, măsoară, trasează, mușcă pămîntul și încep să dureze ceva în lumină. Un semn că pe aici a trecut muncitorul acestui timp în drumul său nesfîrșit către sine și că a înălțat fapta mîinilor sale cu inteligență și zbucium, cu mîndrie și credință, ca reper al duratei sale în timp, al netrecătoarei aduceri aminte.

Ion Zubașcu

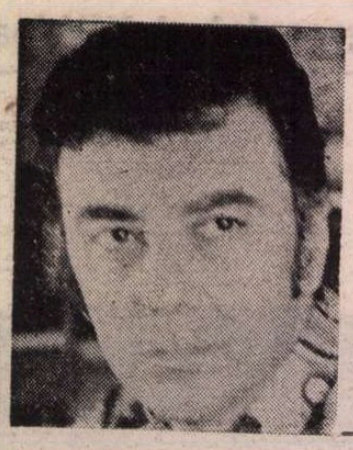

Gheorghe TOMOZEI

Abia acum

Trăiesc de-o lume pe această lume
şi-abia mi se vede creştetul din ierbi ;
mi se zărea doar părul, la prima iubire,
mirarea frunţii la primul meu vers,
doar ochii, la întiiele pierderi.

Acum mi-e părul alb, cu desenele frunţii
tipăresc hărţi şi-mi simt oasele capului
cum ies din lut ;
abia acum cînd mi se spune că e tîrziu
abia acum
pot fi întrezărit.

O frunză

Versurile, cîte-au rămas
dintr-o toamnă veche —
mărunte oscioare
ale miresmei.

Din apă
rămîne doar vasul subţire,
din sărut, dinţii,
doar tîriişul, din şarpe.

Din cărţile toate,
o ţărînă de carte,
din ce-am trăit, o mirare.

O frunză vopsită cu frig...

Jumătăţile

Într-o jumătate de piersică am zidit un han
pentru cînd voi fi fericit,
în alta un schit
şi-ntr-alta, iubitei, o casă de porţelan
pentru cînd fumegă luna...

Bine, dar cîte jumătăţi are piersica ta ?

Simplu :
nici una...

Ploile începutului lumii

Vechile ploi jupuindu-şi pielea subţire
de pe tîmpla bisericii, ploile
compuse din mărunte cranii florale,
ploile toamnei recent exhumate.
Plouă peste maşinăriile de război, ruginite,
peste mănuşa uitată, peste legătura de chei
a dulapului cu naramze trezite, din copilărie,
vechile ploi, putrede, împăroşate de sare.

Plouă cu ploile unui regat derizoriu,
lipindu-i în fresce, pe regi, cu cleiul sărutului
de trunchiul scăzut al reginelor pale,
plouă cu plumbul începutului lumii...

După invazie

Ochelarii unui mort, fluturii.
Îmi intră-n odaie,
se-aşează peste cărţi, peste oglinzi, şiroiesc
pe albul pereţilor şi lasă în urma lor
pe icoane
un fum gras, polen amestecat cu fum
de ţigară,
apoi caută fereastra şi trec prin sticlă.

Rămîne după ei tot ce-au văzut
morţii neştiuţi,
cum şi în urma a ce privesc va rămîne cîndva
numai un fum, numai un fum,
polen amestecat cu scrum de ţigară...

ANA RUXANDRA ILFOVEANU : **Portret**

Maşina de scris

Maşina mea de scris, un Remington de serie,
cu unghii roase (tot ce mi-a mai rămas
din copilărie),
cu vene îngroşate şi piele colorată,
parcă relicva
cu tipare contrase a unui burduf de vin.

Ea se mişcă şi-n somn pe claviculele celei
de lîngă mine,
hrănită cu sînge bate doar litere cursive
în limbi pe care nu le cunosc. Umilă, vetustă,
ea scrie edictele primăriei din Atlantida...

Numele mării

Sigur că toate pe lume au numele lor
dobîndit şi pierdut. Pînă şi eu am unul
şi elefantul şi greierele, peruca lui Mozart
şi muzica.

Dar marea ?
Sfîşierea şi nemărginirea
şi agonia ?

Numele mării ?
Maria...

De o sută de ani

Locuiesc umbra casei
şi casa e afară, e dincolo de zid ;
stau bătut de ploaie
şi-aici nu plouă
de o sută de ani.

Iubirea mi-a ros carnea,
m-a cheltuit
şi sînt departe cu o sută de ani
de prima iubire.

Respir
între lucruri
fără suflare...

Casa din munte

Adunam nuferii marilor ape, semnele
lunii pe buze arse, capetele blonde
ale prietenilor, strînse în jurul lămpii cu vin,
adunam seraiuri de fructe şi frunze,
zăpezi din nord, femei tropicale.

De-o vreme viaţa mea adună gropi,
peste amintirea celor duşi se încheagă
varul neajutorat al statuilor.

Dar acolo, sus, în vîrf de munte
va mai rămîne, sigur, o casă
cu un sîmbure de lumină în geam,
o casă mică
împiedicînd iarna să curgă peste păduri
şi-mpiedicînd pădurea să cadă peste drumuri,
o casă mică
înconjurată de gropniţi...

De tîrziu

Pe dragii mei îi înghite pustia,
le veghez somnul dragilor mei
şi pasul mi-l roade zădărnicia
neînsoţirii cu ei.

În umbra lor n-am cum să mai încap.
Să cer îndurare ? Să m-ascund sub arborii
daţi la rindea ?
Mi-aş pune, după datină, cenuşă în cap
de n-ar fi a lor

de n-ar fi a mea...

Te-aş chema

Te-aş chema
la mine în lume
de-ai avea un nume

(cap-de-mort
înălţîndu-se
fără efort)

pe tine,
jind şi surpare.

Te-aş chema
în mirare...

Mesaj din noaptea de echinox

Septemvrie, douăzeci şi. Noapte de echinox.
Începe toamna.
Ne vindecăm rănile cu apă. O femeie plînge
şi fisurează cristalul tuturor vitrinelor
din vechiul oraş. O roză chimică
îşi rupe petalele în paharul meu : mă iubeşte,
nu mă iubeşte....

Nimeni nu mă iubeşte şi nimeni nu e iubit !

În clipa asta există numai iubire,
clipa cînd începe toamna,
clipa benefică a atacurilor de diligenţe,
cînd începe
lumea,
cînd începe
apa...

Unul dintre „cronicari"...

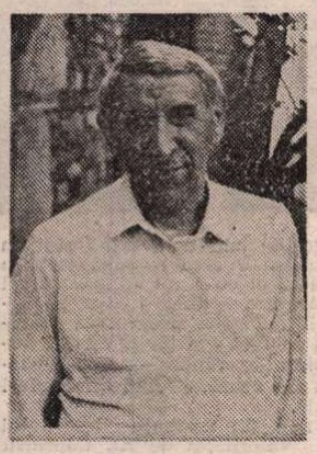

IATĂ-MĂ, din nou, în situaţia privilegiată de a rosti un toast. De data aceasta nu unui sexagenar. Ci unui septuagenar. Născut la 28 noiembrie 1919, în comuna Daneş din judeţul Mureş şi înregistrat atunci în matricola primăriei şi a parohiei sub numele de Cornel Regman. Nume pe care, ceva mai tînăr fiind, aveam să-l întîlnesc în „Revista Fundaţiilor regale", prin 1942, semnînd un foarte avizat studiu despre poezia lui Ion Pillat. Habar nu aveam că e student la universitatea clujeană refugiată la Sibiu, nici, ceea ce aveam să aflu mult mai tîrziu, că descinde genealogic din neamul lui Ilarie Chendi, nici că făcea parte din gruparea intrată în istoria literară contemporană sub denumirea „Cercul literar de la Sibiu". Ajuns, eu însumi, învăţăcel la aceeaşi „alma mater" a Daciei superioare mi-a fost dat să-l cunosc în ani de restrişte în calitatea sa de asistent la catedra de literatură română, apoi de profesor la un liceu, colaborator la „Almanahul literar", ascunzîndu-şi, o vreme, identitatea sub pseudonimul Dan Costa, redactor la „Luceafărul", sub patronajul lui Eugen Barbu, tovarăş de călătorie la reuniuni internaţionale, lucrînd la o revistă de lingvistică, făcînd naveta la Constanţa ca profesor la institutul pedagogic de acolo, angajat, în fine, la „Viaţa românească", de colegul său de generaţie, Ioanichie Olteanu. O biografie cu avatarurile ei întunecate sau luminoase consemnabile şi în condiţia existenţială a multor altora. Inclusiv, a mea însămi. Paralelă. Uneori cu statut identic. Alteori, fatalmente diferenţiat. Esenţial e că, în ceea ce ne priveşte, impasurile au fost succesiv depăşite, iar numele lui Cornel Regman întîlnit printre altele, acum peste patru decenii („Eheu Posthume...") într-o pagină de revistă, a devenit referenţial. Fizic, în ciuda intemperiilor atîtor anotimpuri, agresive prin incidenţele lor previzibile ori imprevizibile, la şaptezeci de ani, Cornel Regman mi se pare acelaşi, înalt, subţire, vioi, rectiliniu, ca acum partruzeci şi cinci de ani. Pe mine, aventura existenţială m-a dezechilibrat cinetic. Pe el, nu. E stăpîn şi pe sine. Şi pe volanul maşinii cu care parcurge arterele Bucureştilor sau drumurile reîntoarcerilor pe meleagurile natale.

Dar, dincolo de atari ipostaze, la acest moment aniversativ, cînd îmi reprim, pentru a le povesti, la o adică, altădată, policromele amintiri, îmi dau seama că omul despre care scriu nu contează, în memoria mea, doar ca fizionomie familiară ochiului, ci, în plan, să-i zicem metafizic, ca realitate identificabilă, în utopia idealităţii. Pentru că, de-a lungul deceniilor, şi-a transformat numele în renume. Titlurile unor cărţi ca **Agârbiceanu şi demonii** sau **Cică nişte cronicari...**, spre a pomeni doar două, îi trădează metaforic temperamentul, -opţiunile interpretative, unghiul de vedere nesupus ritualului circumstanţial convergent. Nu-mi pun întrebarea, oricît de legitimă ar fi ea, dacă axiologic vorbind, avocatura sa va cîştiga aprobarea curţii cu juraţi a viitorului. Important este că, de la caz la caz, apărînd sau acuzînd, pledantul vorbeşte cu sinceritate apelînd la argumente oricînd verificabile în faţa unui tribunal şi al prezentului coincident, şi al viitorului cenzurativ, fatalmente enigmatic prin imprevizibilitatea sentinţelor lui, nici ele definitiv clasate, într-un compendiu posibil al vreunei variante istoriografice. Martor şi împricinat, concesiv, în limitele bunei cuviinţe, învăţate în oculta tradiţie a şcolii ardelene, sedus de gîndirea creatoare, novatoare a unor minţi ca Liviu Rusu, Lucian Blaga, D. D. Roşca, Henri Jacquier, D. Popovici şi alţii, care i-au fost mentori, Cornel Regman înţelege din tinereţe valoarea postulantă a aforismului goethean atît de memorabil transpus în româneşte de Eminescu în sintagma „personalitatea este binele suprem". O simte, şi-o caută, crede că o intuieşte, nu se iluzionează însă că s-ar apropia de autocunoaştere şi cu atît mai puţin de formula unui autoportret care să-i surprindă trăsăturile particulare. Mărturisirile pe care le face din cînd în cînd vreunui reporter curios nu au darul să ni-l explice decît aproximativ, mai degrabă în spectru biografic şi atitudinal decît în vreunul menit a se voi definitoriu, în investigaţia sinelui, prin adeziunea la vreun instrumentar metodologic dintre atîtea propuse de-a lungul veacurilor. Aflăm doar că nu e un teoretician, ci un practician, că nu e un absolutist, ci un relativist. Afirmaţii, corijabile, firesc, prin confruntarea lor cu exerciţiul critic propriu-zis, din care cititorul operei lui Cornel Regman deduce un profil spiritual care, prin asocieri şi disocieri mentale, simplificatorii, desigur, i se înfăţişează în cheia reflecţiei personale.

Să încerc şi eu una, la această oră aniversară. Ispitit de ideea de a-i spune, la un imaginar şi colocvial „pahar de vorbă", unde îndeobşte eu, tăcutul, m-aş converti în interlocutor „vorbăreţ", lăsîndu-l pe ascultător să surîdă, să rîdă, să ridice din sprîncene, să se simtă contrariat, să fie de acord sau nu doar prin grimasă. Împrejurare cu totul imposibilă într-o realitate în care conversaţia ne caracterizează, prin amiciţie, pe amîndoi.

FIE-MI îngăduit, în acest ceas de noapte, al luciditătilor, gîndindu-mă la septuagenarul meu prieten, să încerc a mi-l reprezenta ca adevăr inconfundabil în geografia noastră literară contemporană. În diversitatea tipurilor ei expresive. Genetic, îl moştenește, şi temperamental şi ca structură cenzurativă, şi ca spirit ancorat în actualitatea imediată şi în aceea a recentului abia consumat, pe Ilarie Chendi. Ademenit, ca acesta, om de carte, foiletonist înnăscut, de hermeneutica ascunsă în etimonul conceptului de filologie. Tot tipologic, şi tot temperamental, în aceeaşi încrengătură, conştientizată de astă dată, va asimila, fără a-şi contrazice instinctul, vocile personalizante ale criticilor interbelici. Spectacolul la care participă tînărul Regman, la vîrsta experienţelor intelectuale aleatorii, e multiform. Student devenind, va interpreta, într-un experiment teatral amatoristic, un rol din „O scrisoare pierdută", iar în diverse şezători literare frecvente în anii războiului avea să conferenţieze detaşat „prin spirituale alocuţiuni", cum notează un monografist al vieţii universitare interbelice (Stelian Neagoe), asupra unor probleme de sensibilitate acut şi etern umană. Dar, prin acumulare firească, de vechi şi nou, într-o dinamică înmagazinantă a cunoştinţelor, substratului Chendi şi altor predecesori, i se adaugă distilant, complementar diverse altele, mai apropiate cronologic, unele chiar strict contemporane.

Nu e vorba, în cazul lui, de vreun dascăl pe care alţii şi-l recunosc ca atare, modelator şi tutelar, în spirit aproape monoteist. Ci de dascăli, mai exact spus de afini în străduinţa umană de a decodifica mecanismele inefabilului esenţial. De la fiecare cristalizează o sugestie, reţine un tip de perspectivă. De la unul (nu-i mai numesc) ia rigoarea carteziansmului raţional, ca mod de a problematiza; de la altul acribia filologică; de la altul natura general umană subiectiv determinată şi determinantă, de la unul supremaţia înţelegerii strict logice a ontologiei; de la altul accepţia fantasticului ca formă a realului. Comprehensiv, Cornel Regman (şi nu am epuizat ipostazele) le subsumează într-o dialectică proprie, în care cartografia înregistrează şi variaţiile în reliefuri ale gîndirilor şi sensibilităţilor umane, dar şi un design demonic configurat de un critic care îi acceptă metaforic, ca puncte cardinale, şi pe Don Quijote şi pe Sancho Panza, şi pe Faust şi pe Mefisto, şi pe mulţi alţii nedivulgaţi nici ei prin vreo analiză la obiect. Cum subsumant, prin ipotetice trimiteri la surse consemnabile în cine ştie ce subsol de pagină, ar putea fi aşezat sub arcada epigrafică a cutărui teoretician. Zadarnic însă. Pentru că, din acest punct de vedere, starea civilă nu poate înregistra decît faimosul, şi pentru alţii, „pater incertus". Descendent însă dintr-o spiţă străveche de spirite critice care n-au exclus coexistenţa aplauzelor la scenă deschisă cu fluierăturile de la galerie, nici vorba în doi peri, nici ironia, nici fraza glumeaţă, nici propoziţia cu substrat amar, nici pe cea programatic deziderativă.

Toată viaţa, Cornel Regman a fost şi rămas încă un „Agârbiceanu" faţă în faţă cu „demonii", ca şi Ilarie Chendi, ascendentul, şi ca şi Şerban Cioculescu, afinul mai apropiat cronologic. Înrudiţi, toţi trei, prin temperament, prin opţiuni fundamentale, prin stilistica demersurilor interpretative în ecuaţia cărora n-a lipsit decît arareori funcţia necesară a lui „advocatus diaboli". Funcţie pe care nu mi-o asum. Omagiindu-l pe Cornel Regman, fără a-i enunţa ori comenta meritele, fără nici măcar a-i înşira cărţile, antologiile, ediţiile îngrijite, prefeţele şi postfeţele, întreaga, adică, activitate auctorială, sînt, observ autocritic, în situaţia unora, cei puţin dintre eroii cărţii sale. Unul dintre „cronicari". Care, totuşi, îi urează, ca prieten de o viaţă, să ne mai vedem, să ne mai zîmbim, să ne mai comentăm încă mulţi ani.

Aurel Martin

Trapez

CCCII

1480. Adeseori este evocată înţelepciunea munţilor. De înţelepciunea mării nimeni nu pomeneşte. Poate de aceea s-a şi ivit în apa ei viaţa.

1481. Una dintre aventurile foarte plăcute ale vieţii mele a fost să mănînc ananas pe străzile din Colombo. Tinere singaleze, unele uluitor de frumoase, îl vindeau din ligheane ţinute pe şold, cam în felul în care ţigăncile de la noi vindeau porumbelul fiert.

1482. Părintele Sofronie... Mi se pare că am citit zeci de cărţi în care apărea, că l-am văzut chiar aevea, în rasa lui neagră, înalt dar cam adus de umeri. Părintele Sofronie suferea – numele ar indica-o – de spondiloză cervicală.

1483. Dacă aş fi năzuit să am a face cu frumoase regine, iar ele nici n-ar fi vrut să mă bage în seamă, nu m-aş fi simţit mai umilit ca în raporturile mele cu skiurile.

1484. Străbăteam livezi pline de cireşi, de vişini, de caişi, de meri înfloriţi, din care se revărsau miresmele primăverii. Apoi am intrat în pădure şi, de la primii paşi, în praful potecii şi-au arătat nuielele subţiri, de parcă sub privirile mele s-ar fi desfăcut un coş de răchită, vreo şapte pui de şarpe. O rază de soare cădea peste trupurile lor, făcîndu-le mai lucioase. M-am oprit locului, contrariat. Dar, după o clipă, mi-am continuat drumul, stăpînit de fericirea acelei dimineţi. Ceea ce văzusem îmi apărea ca o nouă ipostază a primăverii.

Geo Bogza

Prepeleac

Final de Colindător

■ PE întuneric, imaginaţia e mai năzdrăvană.

Ziua se teme de bivol, şi noaptea îl încalecă. Una din zicătorile lui Creangă însemnate pe-o carte.

Luînd-o în serios, ea poate sugera şi cutezanţa artei. Prudent în orizontul imediat, spiritul practic se fereşte. Creaţia, în schimb, care-i înfruntare deschisă, îşi ia toate riscurile, neavînd de pierdut decît ceea ce, şi-aşa, ar pierde, dacă n-ar îndrăzni. Subconştientul fecund ar fi Bivolul : zăcămîntul magic al basmului popular, din cite şi-a spus sieşi rasa umană de la origini pînă azi. Artistul, sau Zicătorul, îl încalecă mai repede şi fără frică, eliberîndu-se pe sine şi dezrobindu-i astfel de spaime şi pe-ai săi.

Multe se pot spune pe seama acestei zicători mizgălite în grabă pe fila unui volum. Ce pierdere ! Manuscrisele au fost distruse. Moştenitorii pasionatului psiholog Gruber, — care le ţinea în păstrare, — le-au vîndut la kilogram, şi cu ele se înveliră mărfuri... Of, blestemată specie de mitocani retrogrizi, cînd o să-ţi piară sămînţa ? !

„ÎN ajunul Anului Nou, adică în noaptea Sfîntului Vasile (1889), m-am întîlnit cu Creangă în fosta băcănie a lui Iby de pe strada Lăpuşneanu. Intrînd în vorbă, am pornit amîndoi de acolo şi Creangă m-a îndemnat să intrăm în franzelăria Szzakmary, situată pe atunci în colţul Străzii de Sus... lîngă *Junimea*"...

(Relatarea lui Ştefan Drăghici, din antologia citată anterior.)

O franzelărie de lux. *Szzakmary.* Fetele patronului, Maria şi Ludmila, servind clienţii. *Craflele* fierbinţi abea scoase de la cuptor, umplute cu dulceaţă.

Szzakmary : aşa se recomanda grăbită Moartea, care împrumută la iuţeală orice parolă în deghizările ei infinite, chiar şi firma unei franzelării.

Ludmila îl serveşte pe Creangă. El îi cere şi înghite una cîte una *craflele* calde umplute cu dulceaţă şi pudrate cu mult zahăr pe coaja lor aurie, crocantă. Mănîncă pe loc multe cu poftă lui robustă care e a vieţii în maximă ardere, apoi o mai roagă pe domnişoara promptă, albă şi drăguţă, să-i mai pună pentru acasă încă douăzeci de bucăţi din produsul de patiserie al cărui nume pare şi el un exerciţiu anevoios de dicţiune, o glumă, o vorbă absurdă, o invenţie lexicală lipsită de noimă, bună s-o foloseşti într-un bocet, blestem ori descîntec : *crafle.* Le înfăşoară aburinde în „vechea testemea popească", ...scoate „2 franci, în monezi de argint" din chimirul care îi încinge pîntecul, ...„trîntindu-le pe tejghea, lîngă domnişoara casieriţă", ...gest atît de real şi a cărui dinamică autoritară, martorul a prins-o, exprimînd-o corect.

E omul care l-a însoţit pas cu pas pe Creangă în după amiaza şi seara fatală. Să-l urmăm, în depoziţia sa, cuvînt cu cuvînt, întrucît avem de-a face cu un document unic şi irepetabil :

De acolo (de la *Szzakmary*) *am pornit amîndoi cu gînd spre casă, apucînd pe Uliţa sau Tîrgul de Sus. Cînd am ajuns în colţ unde se află şi astăzi clădirea fostului consulat rusesc, Creangă îmi spuse :*

— Haide să intrăm la Şoituz să ne mai încălzim !

Era o iarnă cumplită. Ger şi viscol. L-am însoţit pe scriitor spunîndu-i :

— Cucoane Ionică, eu te însoţesc numai ca să-ţi ţin de urît, dar nu beau nimic ! (un însoţitor cuminte).

Am intrat la băcănia lui Petru Şoituz... Creangă a cerut un coniac, apoi un altul şi încă unul căci se pare că se simţea cam umflat şi greoi după craflele consumate.

Cînd am pornit de la Şoituz, şi am ajuns la intrarea străzii Muzelor... Creangă mi-a spus : (ca omul de viaţă)

— Ştii una ? Haide puţin pe la Bolta rece să bem un păhărel de Cotnar...

Însoţitorul avea treabă, dar i-a propus să-l conducă pînă acasă.

Cădeau fulgi de nea, zăpada se aşternuse în strat mare. Se înnoptase şi urătorii porniseră de mult cu aratul pe la casele oamenilor. Pretutindeni răsunau cîntecele şi uralele, pocniturile de bici, zgomotul urătorilor, cari, trăgeau buhaiul, capra, ursul, irozii, nunta ţărănească...

Martorul descrie şi drumul spre casă :

Aşa, amîndoi, tiriş-grăpiş, am urcat pe strada Muzelor. Ajuns la capătul străzii, după vechea crişmă a lui Ţibichi, de unde dai pe uliţa Sărăriei şi ştiind că Creangă mai are cîţiva paşi ca să coboare pe valea Ţicăului, în bojdeuca sa... m-am oprit :

— Cucoane Ionică de-acum eşti aproape de casă. Nu te mai însoţesc...

AUTORUL acestei utile antologii documentare aduce cîteva precizări privind împrejurările morţii.

Creangă n-a murit acasă, unde-l lăsase însoţitorul. El a intrat, a stat ce-a stat, şi iar a pornit-o pe-un drum şi cu un gînd ce nu vor fi ştiute niciodată, dar cu instinctul său vechi, retrezit, de *Colindător*, în seara pluguşorului...

...CUM să te duci cu pluguşorul, fără clopot, măi Goian, măi Gîtlan, nici voi n-aveţi, tiiii ! şi talanca o uitai acasă, m-aş fi dus eu după ea, da-mi lua tata ciubotele ; nici harapnic ! nici buhai ! răpidi o coasă ruptă, o circee de tinjală şi-un vatrar cu belciug, poate iese ceva, mai dăm şi din beşica de porc umplută cu grăunţe, zicem că-i buhai, şi-ntii şi-ntii o luăm pe la popa Oşlobanu...

SIMŢINDU-SE rău, a intrat în micul debit al lui Zaheu (fratele) unde, în cîntecele de veselie a urătorilor, a închis ochii.

Constantin Ţoiu

Fragmente critice

Amintirea menestrelului

TRECÎND peste versurile de început, irelevante liric, Al. Căprariu își afirmă talentul și personalitatea abia odată cu volumul **Mica autobiografie** (1975) cînd se produce acel salt pe care l-am constatat și la alți poeți din generația sa (cazul lui Petre Stoica este cel mai elocvent). Este interesant de observat că elementul catalizator este tot Blaga. Al. Căprariu îi dedică un poem și, mai mult decît atît, începe să-i cultive în chip sistematic simbolurile și să-i imite stilul liric. „Bătrînul cerb", „pădurea-mumă", gorunul, „ființa lucrurilor", conștiința unui „destin celest", „apa tăcerii" sînt imagini ce se repetă. Nouă este ironia folosită cu discreție. De asemenea, depășirea modelului se vede în căderile (voite) în notația prozaică, coborîrea simbolurilor în limbajul străzii. Al. Căprariu mărturisește că „a fost și a rămas fiul străzii". Este numai pe jumătate adevărat. Fiul străzii evadează mereu din lumea citadină, stă de vorbă cu iarba, caută pașii profetului și aerul tare și pur al tiparelor : „Orgă verde, pierzanie pentru / cărări nimănuia știute, / Pădure-mumă, cîntă încet, / dar mult mai încet, căci spaimele tale / — acelea cu vrăji, cu otrăvuri și iele — / rătăcesc pretutindeni sub stele / Pădure-mumă, / Pădure-leagăn, Pădure-sicriu / spune dorita poveste / (tu ai să fii, noi nu vom mai fi) / spune dorita poveste acum — / pînă cînd nu s-a-ntins peste noi / povestea pădurii de iarbă".

În **Marea autobiografie** descind zeii din Olimp și Parcele și poetul asistă la nașterea întîiului mit. Reverie clasică ? Toți poeții au asemenea nostalgii. Romanticii germani, observă cineva, stau cu picioarele în solul modern și ochii lor privesc spre cerul elin. Ion Barbu visează, cum se știe, trei sau patru Helade. Al. Căprariu convoacă, în modul lui Al. Philippide din ultimele pasteluri, îndepărtata elasicitate pentru a sugera pacea naturii și emoția spiritului în fața armoniei cosmice : „Tobele ploii au tăcut acum. / Parfumuri tari plutesc, și voluptuoase. / Din codri nu mai iese nici un drum. / Tăcerea tese pînze de mătase. // Nici glas de păsări. Nici iubiri de fluturi. / Ca fructele — cuvintele prind trup. / Și între mîngîiere și sărutări, / Mari, ierbile-amintirilor se rup. // Șopîrla văii, ca hipnotizată, / Coboară lenevită-n anotimp, / Stă clipa în azururi suspendată, / Acum descind și zeii din Olimp. [...]".

De aici înainte versurile se concentrează asupra cîtorva teme grave : destinul, plecarea iminentă, „bîrfirile menestrelului" și nașterea poeziei, luată, aceasta din urmă, ca subiect de meditație în poem. Temele vin și revin, se amestecă și sînt dublate de altele, mai simple și mai lumești, după o cronologie imprevizibilă. Bîrfit în cetate, după obiceiul pămîntului, menestrelul bîrfește cu plăcere, la rîndul lui, și are chiar o vocație a witz-ului. Dar, deocamdată, aflăm în **Marea autobiografie** o imagine a cercului ce se închide fatal. E o poemă profundă, scrisă într-un stil decis și grav, pe măsura temei. O previziune a marii plecări : „Se-nchide cercul. A rămas puțin / din ceea ce ar mai putea să fie : / o țandără de viață, un suspin / crepuscul vag, maree sidefie. / Se-nchide cercul. Cine-l desenează / atît de nemilos încît îmi cere / să stau pînă-n finalul meu de pază, / învăluit în umbră și tăcere ? / O, rănile din suflet, nevăzute ! / Cristalul amintirilor se sparge. / Se-nalță din tempestele trecute, / drapele negre-n piscuri de catarge. / Mai am puțin. Hotarul e aproape. / Spre cer am să mă-ntorc ? Ori spre pămînt ? / Ce taină mai rămîne să dezgroape / plecarea mea, la ultimul cuvînt ?".

Spre a-i respecta tehnica alternanței, ar trebui să citez, acum, un poem în tonuri ironice. Aleg, din bogata lui producție, acest reportaj parizian în stil sarcastic, spart din loc în loc de melancolii villonești. Reportajul (fals, bineînțeles) cuprinde, sociologic vorbind, unele stridențe. La cafeneaua „Deux magots", poetul din Est, mefient ca toți oamenii care au trecut printr-o istorie tulbure și irațională, vede un grup de tineri care, „mîriind acid", „bat în piroane pe Verlaine și Gide". Suspiciune bizară, imaginație de pamfletar. De ce tinerii parizieni să bată în piroane pe Gide și Verlaine ? Și-n ce ordine de simboluri ? Hotărît lucru, Al. Căprariu care are, în genere, intuiții bune, „visătorește", cum zice el în altă parte, apocalipsuri false și imaginează fapte abominabile, introducînd o notă de incredibilitate în reportajul său. Poemul este remarcabil cită vreme, imitînd tonurile baladei, comunică singurătatea, melancolia, regretul și presimțirea sfîrșitului.

CELE mai bune versuri ale lui Al. Căprariu le aflăm în poemele autumnale din **Asfințiturile zilnice** și în postumele din **Reîntoarcerea menestrelului.** Sînt elegii cu o imaginație poetică mai bogată, străpunse din loc în loc de aforisme reușite. Poetul, care anunțase, mai înainte, că „de la o vreme văd ființa lucrurilor", începe chiar s-o presimtă și s-o exprime mai direct liric în versuri muzicale, în tradiția poeților fantaști și ironici. A vorbi de ființa lucrurilor este a vorbi de destinul propriu. Al. Căprariu și-l prefigurează într-un cîntec trist de taverna, apăsător și ironic, cu evaziuni livrești : „Cuvinte cad din toamna unui gînd / Se-așează-n versuri — pietre funerare. / Tristețile, alcooluri fumegînd, / plîng harta unor amintiri amare. // Ca un blestem noiembrie sosește. / Nori sumbri se ridică — metereze, / cît luna-și poartă auriul peste / prin cețuri reci ca-n vechi gravuri engleze. [...]".

Plecarea este anunțată și într-un poem mai rupt, cu respirația asmatică, sarcastic și, în străfunduri, elegiac în modul lui Arghezi din **De-a v-ați ascuns...** Versurile ba se strîng, ba se dilată, trăgînd după ele, în fond, o mare suferință mistificată : „Acum, / prieteni, / vă părăsesc o fărîmă de vreme, / Ne vom revedea cu siguranță. / Deci, / nu vă spun adio, / Și dacă în locul meu / va veni Altul / și / Alții — / tot Timpul, / cît Timpul / înalții — / tuturor fericire. / Fiți / liniștiți, / doar o țandără de vreme / voi fi expatriat / în steaua solitudinii mele / Plec / să-mi cunosc cicatricile / (marile, micile). / Dar și-acolo vom fi împreună. / Emisiunea s-a încheiat. / Noapte bună / dar, / pentru cei mari, / pentru cei mici — / Prințul Hamlet rămîne aici, / solar / în izbînzi, / solar / în durere. / Restul e tăcere".

Și cum se întîmplă în astfel de cazuri, gluma se îngroașă, rîsul dă spre plîns, poza omului de litere nu mai poate ascunde disperarea din el.

Există în Al. Căprariu și un poet ludic și aforistic. Pe cel din urmă I-au observat toți comentatorii săi, pe cel dintîi mai puțini. E o expresie a temperamentului său, este o dorință de sincronizare, firească, în fond, la un om cult? Greu de răspuns. Cert este că poetul care pretinde că vede ființa lucrurilor și că „viața trebuie cîntată simplu", desface poemul, resfiră versurile pe pagină în stilul cubiștilor și, dacă impresia nu mă înșală, menestrelul desenează propozițiile. N-ar fi exclus ca el să vrea să „figureze" ceva, să dea, de pildă, imaginea plastică a unui trup de femeie prin această organizare curioasă a versurilor în poem. Picto-poezie ? Mai degrabă abilități și capricii de poet cultivat, deprins cu jocurile retoricii. Jocul prevede, în cazul lui, și o demontare a mecanismului retoricii. Citez poemul **Destin**, care reproduce — nu cred că mă înșel — imaginea unui arbore : „Ca un arbore / am intrat în octombrie / asemeni ramurilor nude / cu brațele goale pipăi / seninul întîrziat / lumea o văd / cu tremurîndele degete / și rătăcesc / printre statuile miracolelor / cotidiene / fluture de o speță bizară / cu aripile despărțite / de propriile-mi zboruri / plutind / între pămînt / și / stele / decisivă sămînță anonimă / în balada fiecărei speranțe".

În ciclul cu titlul golănesc **(Rontăind semințe)**, Al. Căprariu introduce cîteva aforisme. Aforisme de poet ironic, cu un capăt în calambur, cu altul în meditația gravă. Cîteva sînt reușite : „Vai, de cîte ori trebuie să trăim — / pentru a muri o singură dată ! // Se poate muri oricum — / dar mai ales trăind". Sau : „Orice clasic are opera lui. / Numai noi, cei de azi : fiecare cu capodopera sa".

ÎN volumul apărut postum **(Reîntoarcerea menestrelului,** 1988) elementul poetic nou este romanța în stil Lorca — Miron Radu Paraschivescu. Se vede mai bine în aceste prefăcute jelanii ce versificator bun este Al. Căprariu. El combină ritmurile doinei cu acelea ale cîntecului de lume și ale micii balade erotice într-un poem încîntător, fals naiv, cu subtilități cultice : „Dragostile mai de seară / sînt ca flacăra sprintară, / cînd suspină iarba-n cring / de-ți sărut eu sînul sting, / că cel drept, la sărutare / dulce-i și-n Soarerăsare, / și-i de taină preacurată / șoldul mlădios de fată / și de flăcări și durere / șerpuirea de muiere — / doar bărbatu-i sfînt de ceară, / cînd iubirile-l doboară. [...]".

Folclorul nou (în varianta kitschului urban) este valorificat de Al. Căprariu cu abilitate. Îl prefer, totuși, pe poet în această parafrază după Catullus : „Deși ești pură ca icoana, / eu — suplul trup ți-l cînt, Diana, / și mersul tău de ciută, care / pămînt desparte, lin, de mare. / În visul ne-mplinit al minii / îți mîngîi pintecul și sînii / și șoldurile, unduite / altar de taină și ispite. / Dar vreau să spun că, mai cu seamă, / de ochii tăi îmi este teamă, / de preacuratele oglinzi / în care lumea o cuprinzi / cu flori și nori, cu ierbi și stele — / dar uiți de rugul vieții mele...".

Poemele nu sînt datate și, după temele și tonurile lor, s-ar putea înțelege că ele au fost scrise în epoci diferite. Cîteva par a fi din ultima perioadă. Tema lor comună este infernul singurătății. „Menestrelul livresc" e umilit de suferință și cîntecul lui este sfîșietor : „Însingurat sînt ca un turn în burg. / Lung mă privesc, și-a milă, trecătorii. / Ca șerpii, leneș, orele se scurg / înveninate-n pierderea candorii. // Îmi caut în oglindă vechiul chip / Sînt însemnat cu cicatrici livide. / Clepsidra-și soarbe ultimul nisip, / iar noaptea nici o poartă nu-mi deschide".

Al. Căprariu atinge în astfel de însemnări o profunditate care e dincolo de discursul liric. Spiritul nostru este mai puțin atent la gimnastica versurilor și la noutatea imaginilor, el primește tulburat tînguirea acestor versuri testamentare : „Am să mă așez / să sîngerez un timp / Am să mă așez să mor, să dorm / un timp / Am să mă așez / să mă tîngui un timp / Să stai în tranșee / Să ai mereu în față, / zi de zi, / Țara Nimănui / Mă simt ca un ceasornic, / într-o casă goală".

Sînt multe versuri memorabile în aceste jeluiri demne, pătrunse de ideea morții. Cînd le citim, acum, după ce cercul destinului s-a închis pentru Al. Căprariu, ecoul lor este puternic. O lumină nouă se revarsă asupra menestrelului care, în ceasul dinaintea sfîrșitului, are încă în el tăria să scrie o poemă splendidă ca aceasta : „Spune ce gîndești prin tăceri / lasă-ți mîna dreaptă prinsă-n colivie / putrezită-n păstaia zilei de ieri, / iubirea se plînge, nu se mai scrie. // Din lemnul secundei își face sicriu / uimirea de lume. Sînt plin de păcate. / Dar nu-i niciodată tîrziu, prea tîrziu / să fii otrăvit de lumini — ca Socrate".

Eugen Simion

*) Fragment din **Scriitori români de azi**, IV, Editura Cartea Românească, 1989.

Filosofie și cultură

Pentru o ontologie axiocentrică a umanului

PROFESORUL dr. Ludwig Grünberg este cel dintîi la noi care, în anii de rodnicie și libertate productivă de după Congresul al IX-lea, a publicat o lucrare de referință — **Axiologia și condiția umană.** Au urmat alte lucrări, îndeosebi **Opțiuni filosofice contemporane** și unele eseuri apărute în străinătate, dar dragostea pentru studiul valorilor nu l-a părăsit niciodată. A devenit un nume de autoritate în acest domeniu în cercurile filosofice internaționale : în noua constituita societate internațională de axiologie a fost ales vicepreședinte. Și iată acum o nouă lucrare de proporții reduse, dar de o densitate ideatică puțin obișnuită.

Ontologia umanului. Confruntări filosofice contemporane și încercare de reconstrucție teoretică (Editura Academiei, redactor Ecaterina Ionescu, tehnoredactor Doina Nord) este opera unuia dintre cele mai bune colective de filosofie condus de Ludwig Grünberg — profesori și cercetători de la Academia de Studii Economice : Florin Druță, Vasile Macoviciuc, Toma Roman, Virgil Stativă, Adrian-Paul Iliescu, Lucian Culda, Cristian Petru, — cărora li se alătură și alte colaborări, în primul rînd cea de prestigiu a prof. Alexandru Boboc. Ideea acestei lucrări s-a născut mai de mult : finalul cărții **Axiologia și condiția umană** era mai curînd o deschidere decît o încheiere — pledoarie pentru o posibilă și necesară **ontologie regională a umanului**, menită să „coboare" axiologia din zona nebuloasă a idealului pur, ridicînd-o de fapt pe podișul înalt al existenței umane, în ipostazele cele mai durabile ale acesteia. Este singura cale de a reconstitui ontologia multă vreme disprețuită ca metafizică speculativă deșartă, dîndu-i un nou impuls de viață ; și e unicul mod de a întemeia axiologia pe un temei umanist, dat fiind că omul este singura bază și singura finalitate posibilă a valorilor. Și aceasta e valabil pentru toate speciile de valori, inclusiv pentru cele științifice cu o mai mare doză de obiectivitate, deoarece referențialul uman este absolut necesar pentru orice construcție valorică și judecată axiologică. În **Introducere**, coordonatorul volumului stabilește succint unele puncte de reper de mare însemnătate pentru înțelegerea acestei lucrări : „marea descoperire prin care Rousseau a marcat începuturile conștiinței filosofice moderne : ireductibilitatea statutului ontologic al omului la alte modalități de existență" ; o nouă **filosofie a practicii** și o nouă **practică a filosofiei** inițiate de Marx, „fidel inspirației socratice originare, antropocentrice" (se poate adăuga : revoluția socratică nu numai că are un sens profund umanist, dar și marchează într-un fel sau altul întreaga orientare umanistă a culturii europene) ; determinările ontologice fundamentale ale umanului se formează printr-un dialog continuu și sinteză deschisă între universal și particular, istoric-concret și permanentă deschidere în constituirea și devenirea umanului ; dacă admitem că în creația valorică se află însăși condiția de posibilitate a umanului, conceptul de „ontologie regională a umanului" nu mai apare întrutotul satisfăcător căci se ivește pericolul, dacă nu al marginalizării acestei axiologii, atunci cel al minimalizării ei. De aceea autorii volumului care au efectuat cercetarea sub auspiciile „cercului de axiologie" inițiat în cadrul Catedrei de filosofie de la Academia de Științe Economice, adoptă formula mai adecvată : **ontologia axiocentrică a umanului** ca „ontologia fundamentală în și prin care se poate reconstrui ontologia generală".

Două studii din Partea a II-a a volumului (Prolegomene la o reconstrucție teoretică a ontologiei umanului) discută tocmai aspectele fundamentale ale acestui mod de a înțelege ontologia. În **Ontologia umanului ca ontologie axiocentrică** Ludwig Grünberg se situează „în prelungirea unor tradiții marcante ale gîndirii filosofice românești, avînd drept exponenți pe Lucian Blaga și D. D. Roșca". Este dealtfel o concepție conformă cu orientarea umanistă a culturii europene, avîndu-și originea în revoluția socratică, cu semnificația ontologică a criticismului kantian și cu însăși natura umană care, ca atare, nu este un dat biologic ci un proces istoric de construcție și autoconstrucție prin instituire de valori. Aici se află miezul însuși al meditației filosofice : după expresia lui Blaga, omul introduce în univers **un nou mod de a fi**, un salt ontologic, iar acesta constă tocmai în virtutea sa de ființă activă, muncitoare, creatoare, în capacitatea de a se proiecta în viitor prin creațiile sale de cultură, prin valori. „Orice acțiune este în adevăratul sens **umană** grație încărcăturii ei axiologice și, ca atare, omul nu poate fi tratat exclusiv ca **homo faber** sau ca **homo cogitans** ; el cunoaște și acționează dînd noi semnificații obiectelor cunoașterii și obiectelor acțiunii în calitatea sa de ființă valorizatoare, de **homo aestimans.** Cu alte cuvinte, rădăcina valorilor și mediul lor propriu de funcționare este existența umană pe care o înnobilează și-i dă un sens superior. Valorile sînt produse în acțiune grație funcționării concrete a tuturor facultăților sufletești dar ele își structurează acțiunea în funcție de scopurile și idealurile omului. Umanul nu se opune naturalului ci îl transfigurează după propria sa măsură, iar ontologia umanului axiocentrică nu epuizează ontologia universului ca totalitate ci îi dă acesteia din urmă un referențial care s-o ferească de erori spiritualiste sau naturaliste.

Cristian Petre **(Ontologia umanului ca ontologie fundamentală)** precizează și dezvoltă ideea de mai sus că ontologia ca proiect de cunoaștere și căutare specifică de sine, ca autoedificare, trebuie să ajungă la **conștiința de sine**, or, **conștiința ontologică de sine** „sub semnul lui a fi", examen critic al condițiilor ei de posibilitate, duce cu necesitate la „ontologii ale umanului", „autentic contemporane". Autorul demonstrează cu acuratețe logică și distincție speculativă strategia sau „ascensiunea teoretică" prin care putem ajunge la astfel de ontologii, în primul rînd prin „cooperarea neslăbită a perspectivei **ontologice** cu cea **gnoseologică**". Este impresionant patosul polemic al autorului împotrivă impersonalizării actului cognitiv și al ontologiilor tradiționale prekantiene, ca teorii ale transcendenței care au fost nedrepte „cu ființa și ființarea umană". Ontologia umanului ca idee și proiect — deocamdată nu ca o disciplină constituită, — aparține secolului nostru, iar încercările de a o construi, pornind de la experiențe intelectuale-cognitive diverse și cu accente diferite sînt cunoscute ; unele din ele pot avea o relevanță ontologică fără ca ele să-și propună conștient și deliberat proiectele de reconstrucție axiologică. Cristian Petre subliniază că perspectiva cea mai consecventă și radicală în realizarea acestui obiectiv ar putea fi cea **antropocentrică.** Solidarizînd tipurile de reflecție și perspectivele gnoseologică, ontologică, antropologică, autorul conchide că „ontologia umanului trebuie privită ca **ontologie fundamentală**, întrucît doar ea poate să fie teoria adecvată a fundamentelor directe, specifice și efective, ale oricărei construcții ontologice... ; dînd curs plenar principiului antropocentric, ontologia umanului va putea fi investită, credem, cu rosturile grave ale unui **umanism** teoretic, promotor — dar și întemeietor — de nouă înțelepciune."

Al. Tănase

Bijuterii indiscrete

Se știe ce scria Maiorescu lui Gane referitor la nuvela **Moș Nichifor Coțcariul** : „Dacă s-ar întîmpla să o tipărească **Convorbirile** (ceea ce însă eu n-aș face, fiindcă istoria este din Borta... Caldă și atunci ce ar zice «duduca de la Vaslui», care știa poate numai de Borta-Rece), atunci sînt de părere să se schimbe ceva de la început". Pentru cine a citit savuroasa nuvelă a lui Ion Creangă, recomandarea criticului este de înțeles în spiritul ei (deși, pentru a o înțelege în litera ei, ar mai fi nevoie de cîteva precizări) : doar că nu sînt deloc convins că ar dispărea dificultățile dacă s-ar schimba „ceva de la început". „Nuvela toată e căptușită cu intenții licențioase și simboluri erotice", observa Vladimir Streinu, care, pe de altă parte, examina „erotismul neaminat, fără proiectare în peisaj și prisosuri verbale care îmbrobodesc instinctul" din **Amintiri.** Dacă dăm propoziției din urmă sensul că lipsește din erotica lui Creangă sentimentalismul, atunci ea este în linii mari corectă. Însă ce să zicem de „prisosurile verbale" ? Tocmai cu astfel de prisosuri, de ocoluri și abateri de la drumul oblu spre țintă ne delectează autorul lui **Moș Nichifor Coțcariul.** Maiorescu fiind un mare pudic, nu era sensibil la arta rafinată și echivocă din nuvelă. Cu atît mai puțin accepta el alte povestiri ale lui Creangă, de care unii junimiști făceau în schimb un haz nespus, rămase așa zicînd orale în epocă și tipărite mai tîrziu, doar într-un număr restrins de exemplare din cartea lui G.T. Kirileanu din 1939 de la Fundații. Acestea sînt **Povestea lui Ionică cel prost** și **Povestea poveștilor.** Despre cea dintîi, Creangă însuși spune în final : „Scrisă de Ioan-Vîntură-Țară în Iași, la 22 octombrie 1876 și dedicată caracudei din Junimea îmbătrînită în rele, la prilejul aniversării a treisprezecea, numărul dracului". Așadar, caracuda era singura care se bucura de năstrușniciile verbale ale povestitorului, în lipsa lui Maiorescu și probabil și a altora dintre membrii serioși ai Junimii. A doua bucată este dublu datată : 22 octombrie 1877 și 12 noiembrie 1878. Tot prilejuri aniversare, cum se vede. În acestea se permiteau la Junimea glume mai groase decît de obicei.

Criticii noștri (ieșiți toți din mantaua maioresciană) nu s-au prea ocupat de povestirile licențioase ale lui Creangă, cu excepția lui Al. Piru **(Varia,** 1972), într-un mic studiu fermecător și exact. G. Călinescu se pare că nu le citise. Vladimir Streinu socotea că **„Povestea poveștilor** nu are nici un fragment care să poată fi reprodus". Noi nu avem, ce e drept, aproape nici o tradiție în materie de literatură licențioasă, chiar dacă G. Călinescu l-a comparat pe Creangă cu François Rabelais. Putem număra pe degetele de la o mînă scrierile de acest fel, începînd cu **Duduca Mamuca** — a lui Hasdeu. Rezerva se explică, prin urmare, ușor. Sigur, **Ionică** și **Povestea** nu sînt de valoarea lui **Moș Nichifor Coțcariul,** dar nici nu merită excluderea din literatură. Arta lui Creangă este și în ele uimitoare. În fond, ambele aparțin unui gen, care cunoaște în alte literaturi cîteva capodopere, și trebuie apreciate prin prisma exigențelor specifice.

Povestea lui Ionică cel prost are unele elemente comune cu nuvela pe teme erotice cultivată de Boccaccio și de atîția după el, în Renaștere mai ales. Este ceea ce se cheamă o farsă, o înscenare. Are caracter facețios și licențios deopotrivă. Dacă dăm la o parte cîteva „cinticele" presărate în text (unele atribuite personajelor, altele autorului), care sînt foarte deochiate, dar nu diferite esențial de ceea ce găsim în folclorul erotic, în irmoase, bunăoară, ca acelea culese de Pann, Eminescu ori chiar de Alecsandri (de pildă **Aolică, dodo, fa),** povestirea ca atare e reproductibilă pentru urechile cele mai subțiri. Motivul poate fi foarte bine popular, numai structura farsei este de nuvelă italiană veche. Ionică, poreclit și Irimiea, fiindcă, probabil, nimerește cu oiștea în gard, este prostul satului, băietan orfan și așa de străin „de parcă era căzut din cer". Pe la petrecerile flăcăilor, stă în colțul lui, căci „n-avea cap să se amestece în vorba lor, c-apoi ce pățea cu nime nu împărțea". O anumită împrejurare îi dă prilej să se arate altfel decît pare, făcînd din el un erou. Cea mai frumoasă fată din sat se mărită și flăcăii se îmbată de supărare. Ionică îi provoacă la un pariu, menit, în caz că el va cîștiga, să le mai ușureze sufletele de catran : și anume, pretinde că o va „ferchezui" pe noua nevastă și încă de față fiind bărbatul ei. Motivul acestui fel de pariu e la fel de frecvent ca și acela al prostului ce revelă însușiri neașteptate. Ionică merge deci în casa proaspeților căsătoriți, sub un pretext, și, prefăcîndu-se a nu înțelege nimic din ce ar trebui să știe dacă s-ar însura el însuși, devine așa de convingător în stupiditatea lui, încît bărbatul caută să-l învețe pe viu, ca pînă la urmă, tot căinîndu-l, să-l lase să încerce singur treaba. Uluirea (sinceră) a deșteptului de prostia (jucată) a prostului este admirabil speculată psihologic. Unde mai punem că prostul o cunoscuse, în sensul biblic, pe nevastă chiar mai înainte de a fi nevastă, lucru care trebuie trecut de asemenea în contul lui ca o dovadă în plus că nu era deloc prost. Stilul acestor revelații îl știm din **Amintiri** și din alte proze ale lui Creangă : „Cu Catrina depănase Ionică fuse și-i ajutase a lua călepe de pe rîșchitoriu".

Povestea poveștilor ar putea fi ilustrarea proverbului că fiecare culege ce a semănat. Al. Piru o identificat subiectul în anonima **Novella dell'angelo Gabriello** din cinquecento italian, pe care a imitat-o în versuri Charles Bordes în secolul XVIII francez. Acest Bordes (dacă se scrie cu **s** final — la Piru este fără) e un scriitor și academician din Lyon, prieten cu Jean Jacques Rousseau, ceea ce nu-l oprea pe Voltaire să prețuiască respectiva imitație intitulată **Parapilla.** Despre ce e vorba ? Un țăran slobod la gură și neprecaut, care semăna păpușoi, răspunde cu obrăznicie la întrebarea pe care i-o pune un trecător, în care bietul de el, nu recunoscuse pe însuși Hristos. (Observăm că motivul acesta popular e recurent la Creangă). Hristos blagoslovește ceea ce a zis țăranul că seamănă în loc de păpușoi și recolta întrece așteptările. Învățat de o bătrînă cum să-și desfacă produsul la tîrg, țăranul face safteaua mărfii lui cu o orășancă văduvă, de la care se pricopsește un popă prea curios (și deloc cuvios). Marfa are (conform rețetei babei) niște instrucțiuni de folosire și bietul popă scapă numai cînd, absolut din întîmplare (ca să nu zic din disperare) nimerește parola cuvenită, care este : „ho, ho! haram nesățios". Nuvela e vag anticlericală, ca și alte pasaje din opera diaconului, și vag antiorășenească, dar nu mai mult ca alte scrieri populare, căci, în fond, Creangă nu e un satiric iar în cazul de față urmărește doar latura comică a situației. Spre deosebire de **Ionică, Povestea** e mai puțin ambiguă, mai pe față, și de aceea inferioară stilistic. E în ea un limbaj verde și crud, o expresivitate groasă de farsă țărănească licențioasă, care ne ajută să înțelegem mai bine, dacă nu arta prozatorului, în orice caz înclinațiile omului Creangă. Rabelaisianismul identificat de Călinescu e sprijinit de această scriere neomologată a humulesteanului într-o măsură incomparabil mai mare decît de scrierile lui celebre intrate în manuale. Numai cei care n-au idee de tipul respectiv de artă și n-au citit **Gargantua** pot crede că **Povestea poveștilor** se află în afara granițelor literaturii. Geniul verbal al lui Creangă transformă divertismentul în literatură, tot așa cum se întîmplă cu suculentele povestiri ale lui Diderot din **Les bijoux indiscrets,** care au oferit poate modelul libertinei nuvele a lui Hasdeu, și cu altele, aparținînd unor importanți autori din toate literaturile și epocile, de la Petronius la Nabokov, și trecînd prin Boccaccio.

Nicolae Manolescu

Promoția '70

Roza și raza

■ HORIA ZILIERU (n. 1933) : **Fluierul** (1959), **Florile cornului tînăr** (1961), **Orfeu îndrăgostit** (1966), **Alcor** (1967 — antologie), **Iarnă erotică** (1969), **Umbra paradisului** (1970), **Nunțile efemere** (1972), **Orfeu plîngînd-o pe Euridice** (1973), **Cartea de copilărire** (1974), **Astralia** (1976), **Fiul lui Eros și alte poezii** (1978), **Oglinda de ceață** (1979), **Orfeon** (1980), **Addenda la un fals tratat de iubire** (1983 — antologie), **Roza eternă** (1984), **Fulgerul și cenușa** (1989). Lichidînd repede datoriile către amurgul cincizecist, oricum limitate la tematica poeziei, căci stilistic ele fuseseră anulate prin Baconsky și Labiș, Horia Zilieru s-a putut dedica în voie temei lirice care se potrivea cel mai bine firii sale sentimentale și comportamentului său protocolar afabil : erotica. Educație și, concomitent, autoeducație sentimentală, poezia lui nu e propriuzis **de** dragoste cît **pentru** și **despre** dragoste, creatoare de climat și de scenografie mai mult decît punere în dramă. Regimul ei termic e de flacără rece iar nu de lavă fierbinte. Semnul heraldic e roza, de preferință împietrită, sursa predilectă de înfiorare e raza, starea frecvent invocată e de crisalidă iar atributul predominant al gesticii e diafanitatea. Imaginația poetului ridică între rază și rază un decor somptuos, de gală naturistă reunind ambițios teluricul și angelicul : „În nori începe iar o liturghie. / Din gol de orologii diafane, / cu arme albe-sini și miini-piane / se-arată în auz femeia vie // Dansează-n lave șerpii, virtuoșii, / ah, dinții-instrumente de iluzii, / și un spital încarcă seringi roșii / cu sînge de truveri pentru transfuzii // Cu matca nopții setea-i logodită, / blestemul clatină polen în unde / și-n frigul meu cu boabele rotunde / se culcă larva-n roza împietrită // Pe focu-ntemeiat ca o vestire / vine potop de spori în legănare / și-n prundul alb cu pietre funerare / îngroapă goarne heruvimul-mire ; // depune iarna clor pe cimitire, / ospiciul galben un popor de-albine, / păsări perfecte-n pene opaline / lovesc în varul nașterii-n neștire. // În roză intru pe un pod de-aramă ; / lichenii de uitare-n somn m-apasă / și fără doliu la visata vamă / își lasă ochiul garda lui pioasă // Sub coapsa ei voi locui o vreme ; / pe față vegetații de ruine / vor țese psalmii cu străvechi blesteme, / deșarte duhuri stăpînind în mine. // Urînd rușinea goalei crisalide / păzesc un rod, — ca-n plante delirante / un tandru vierme ce amant e / la curțile domnești — și-n os se-nchide".

Inițial sub influență argheziană, discursul liric găsește în versul similiermetic, de inspirație barbiană, un mod mai convenabil de paginare personală a stării de comentator al erosului pe care poetul o preferă celei de confesiune implicantă. Apoi, odată cu **Cartea de copilărire,** cea mai originală și mai expresivă de pînă la ea și chiar de la ea încolo, o răsuflare ludică începe să încălzească încăperile de răcoroasă galanterie ale poemelor, modelul fiind tot barbian, numai că din **Uvedenrode** și **După melci.** Poetul, și înainte calofil, descoperă acum valențele expresive ale lexicului rar, fie el arhaic sau neologistic, precum și funcția de sugestivitate a alternanțelor ritmice. Deși cartea aceasta nu convoacă sentimentul erotic, îl presupune totuși, transferat de pe treapta afectivității la nivelul scriiturii, ca „discurs îndrăgostit", prin asta poetul devansînd o direcție ce va prolifera în anii optzeci. Sînt poeme descriptive despre ființe din „lumea celor care nu cuvîntă", un fel de balade dedicate aparent copiilor dar ascunzînd sub aparențe o gravitate de mărturisire existențială abil reglată de accente ironice și de situări în joc. Iată „Omida" : „Bolnav de stenahorie, / în cerdacul de priveală / un seraf din mine scrie / stih-liubov ca o beteală. // Semnele domniei mele / (cucă și caftan și tui) / stau în poarta iadului, / de păcat și sînge grele // Printre sfeșnicile moarte, / mîna mai alintă sclavă / smeura de sîni, suavă, / pre un nor smerit în soarte // Și-o omidă / dă buluc prin manuscrise, / ca o ftizică silfidă / în tămîi de paraclise // Parcă trage la galere / cloaca ei de coliere / și din spinările perii / sună grația muierii // C-o daira de trapezunta / fără price-mi sparge nunta, / cînd mă miluia-n pustie / vechea mea melancolie, / cînd cuvintele neghioabe / ca ogarii-n patru labe / simt cu nara și urechea / liota lui terchea / berchea. // Sumețită, dintr-o dată / e-o cămilă / și-n leșinuri o feștilă / într-o luminare beată, / un balaur, o carită / slută / cu gunoale și paiete / de stamine-anahorete. // Trupul (pungă lîngă pungă) / cît ochilă / păsărilă / după rime se aruncă : / paște ca un miel — și caste / cad bucoavne în prăpaste / și-n orbirea lor schinteie / cînd / bărbat / și / cînd / femeie. // Cu topuz pe cap îmi pare / o grecoaică de neam mare. // Las ciubuce și chisea, / îmi pun șlic, îmi scot giubea / și-n adîncă temenea / cuget în mirarea mea: / «a venit la zaiafet / ori peșcheșul de pohet / poarta îndoit mi-l cere ?» // — Scoate pieile de iască, / spița ta împărătească să-mi dovedească / boreala-mperechere, / dantul stafiei de miere. // C-un hanger de corasan / galeșa irodiadă / taie, spînzură și prădă, / pe tărîmul meu nirvan. // Prin beilicuri lungi de ceară / mută a spinării scară, / se deșiră / și se-adună / între liră / și-ntre lună, / bea pocale / de vocale / și-n amvoane / de consoane, / leapădă noroiul verde. // Gura-mi vru s-o mai dezmierde, / dar o ia cu frig și greață / și în aromata ceață / cade moale și înghețată. // Coama nu-i mai poate ține / cununia de podoabe / ca un lanț tîrît de roabe / spre haremuri omidine. // Capul cu cenușă îi coase / alb cavoul de mătase. // N-o mai pot privi și-i bat / pat / în stih de matostat, / pun un disc cu glas de claun / să o legene de-acum / pînă la-ntîlnirea-n scrum / unde stă pe sfîntul scaun / în cămașa de nectare / fluturele cel mai mare".

Treptat, după o încercare de revenire la vechea manieră romanțios-hermetizantă **(Astralia),** cu abundență de raze, roze, diafan, fluturi, astre, crisalide, rouă, crini, dar și de poncife (de felul : „Cu iarna mea am coborît în tine, / într-un tărîm de aștri interzis ; / eternul mă lovește cu lumine / și îmi mărește visul în abis"), poetul își reconsideră dicțiunea din perspectivă ludică, procurînd, chiar în exces, un carnaval lexical, un spectacol lingvistic în care laturii ascuțite, sarcastice, muntenești a umorului i se adaugă latura sentimentală, molcomă, de jovialitate moldovenească. Ca printr-o simplă schimbare de vocală, eroticul devine acum eretic, „discursul îndrăgostit" se preschimbă în „discurs ludic" în toată puterea cuvîntului din urmă, dezinvoltura care lipsea poetului în ordinea sentimentalității ajunge să-i prisosească în ordinea verbalității, din comentator al stării de dragoste îl vedem ca voluptuos lexicofag, mai bine zis emițător incontinent de savuroase sintagme. Sensul eretic al acestei explozii de cuvinte în asociații sub regim ludic e dat de apartenența ei la un scenariu, totuși, erotic, situație sugestiv ilustrată de o „addenda la un fals tratat de gramatică" : „Tăind în ocnă ziceri și proverbe / o doamnă / muza / iese ca meduza / vorbindu-mi rusa / în timpane sterpe : / «din turnul morții domnul-lampeduza / tot n-a găsit-o steaua castității» // (eu cel din urmă-n tablele cetății / domenii am de nuduri în adverbe) // — Trecutul doamnă-l lanțul de morfeme / sufix și desinență / la o vreme / din formele compuse sînii sinii / au mai păstrat accentele postume / și temele cuvîntului / (zic unii / fonetic alternînd cu gura-n spume) // Pînea ce-o rupi / e-o parte de vorbire / un substantiv / pluralul : cimitire / și rîsul tău ca vrabia bătrînă / scînteie între gen și sex țărînă // Frumoasa gleznă suferindă pumă / e-un adjectiv ivit din vechi gerunzii / și se declină și se-așează brumă / în ochiul meu / sintagme în transfuzii // C-un sfînt mormînt te-am despărțit de moarte / cine doar morți a semănat culege / înalte interjecții în toiege / conjuncții prepoziții / sfecle moarte. // Eu ? fi-voi forma unui ver (odată) / biserica la mijloc / un pronume / în candele / aprinse numerale / spitalul / un articol niciodată / neînsoțit de alt cuvînt sub hume : / «i-a fost mîncat-o lupul oaia-n vale» // Un vocativ prin oasele virgine / sicriul pur / va naviga streine / cuvinte-anexă pentru ghilotine : // o meliță și doaga și fitilul / o vîslă tesla sacul și sigiliul / traversa roata toaca și cazanul / belciugul scoaba șaiba iataganul / seringa trompa hățul / și juvățul. // Cu-aceste flori de stil (t)umbelifere / o coapsă-fiere / și o coapsă-miere / putem visa / la / dreapta mîngîiere".

Folosind „raza" ludică drept mijloc de locomoție spre „roza" erotică, Horia Zilieru este, de la **Oglinda de ceață** încoace, un contemporan stricto sensu cu textualiștii, dar unul al cărui zeu tutelar nu e realitatea cea de toate zilele ci imaginara lume a unui Orfeu oare cutează, curioasă sfidare !, să se întoarcă spre Euridice fără s-o piardă ci reciștigînd-o ca Verb. Ca și cum dragostea ar fi scriitură iar nu trăire. Poate un efect al vremii cînd, cu vorbele altui poet, „scade pofta de viață, crește pofta de scris". Mai nou **(Fulgerul și cenușa),** poetul pare să revizuiască orgolioasa atitudine, dînd vieții, fie și ca depozit de amintiri, ce e al său, fără să cedeze nimic din ce i-a oferit scriitura. Încet, încet, raza se identifică imperturbabil cu roza, situație în care spiritul ludic va să se retragă în favoarea suavei elegii. Și astfel, cercul (orfic) se închide frumos.

Laurențiu Ulici

Proza

În lumea romanului

■ **TUDOR CRISTEA — Porțile verii** (Editura Eminescu). Pînă nu demult, Tudor Cristea părea să fie prin excelență poet, nu numai pentru că publicase exclusiv volume de versuri (**Copacul îngîndurat**, 1972, **Astru natal**, 1976, **Țintă vie**, 1979, **Tablou cotidian**, 1983, **Conturul speranței**, 1987), ci și fiindcă în aceste volume ni se înfățișa ca un solitar care contemplă ceva foarte îndepărtat, fără legătură cu proza vieții. Cînd a început să publice în SLAST articole de critică literară, cunoscătorii poeziei lui s-au arătat surprinși, constatînd că visătorul singuratic este la curent de multă vreme cu tot ceea ce scriu contemporanii săi și că le comentează cărțile nu într-un mod fantezist, ci la obiect, cu o competență desăvîrșită și chiar cu o rigoare didactică, atît de necesară azi la noi, în contextul unei critici dominate de foiletonistică și eseistică.

Surpriza este și mai mare acum, cînd Tudor Cristea ne oferă primul său roman. Înainte de a-l deschide, ne întrebăm plini de curiozitate : S-a petrecut cu poetul o nouă metamorfoză ? A reușit el să devină și un observator atent al vieții sociale ? Sau și-a valorificat în proză natura de poet, umplînd două sute cincizeci de pagini cu efluvii de lirism ?

Tudor Cristea n-a făcut nici una, nici alta sau, mai exact, a făcut și una, și alta, dar s-a manifestat mai ales într-o a treia direcție, neașteptată, aceea a unei proze livrești, aflate sub influența directă a experienței sale de critic literar. Citind **Porțile verii** îți vine să crezi că un bun cunoscător al procedeelor narative proprii noului (și deja vechiului) roman francez, admirator și emul tîrziu al prozei generației '80 de la noi a... luat un roman de factură existențialistă — de genul celor scrise de Anton Holban — și l-a reorganizat după principiile „ingineriei textuale". Mai exact, a inserat în text explicații în legătură cu geneza textului, a amestecat, ca pe niște cărți de joc, episoadele, astfel încît să nu se mai succeadă după o ordine logică sau cronologică, a schimbat — în locurile în care cititorul se așteaptă mai puțin — persoana a treia a verbelor cu persoana întîi și invers, a folosit uneori persoana a doua, ca Michel Butor „Tu privești, auzi, miroși, pipăi, guști. Exiști, ar putea să-și spună profesorul Daniel Pădureanu stînd în fața cafelei aburinde, la una dintre cele două mese așezate pe terasa micuță a cafenelei."), și-a subminat cu o voluptate sarcastică propriul prestigiu de autor, relativizîndu-și enunțurile prin serii sinonimice, inclusiv din alte limbi („Soarele amiezii pe cer. Astrul zilei. Febus. Ra. Soinţe. Soleil. Son. Sonne. Amiază. Midi."), a creat interferențe (relații de „intertextualitate") cu opere literare mai mult sau mai puțin cunoscute etc. Toată această regie a rămas însă străină romanului originar, nu s-a integrat în el, nu a căpătat o funcție estetică. Drept urmare, în timpul lecturii ești nerăbdător să vezi **dincolo** de complicatele procedee folosite, așa cum simți nevoia să răzuiești florile de gheață de pe un geam, oricît de frumoase, pentru a vedea peisajul de afară.

Mai direct (și probabil mai usturător) spus, Tudor Cristea **a stricat** un roman foarte bun, numai din dorința de a fi în pas cu moda. Acest roman merită să îl reconstituim, fie și în doar cîteva cuvinte. În centrul atenției autorului se află un cuplu — procurorul Traian Bota și profesoara Maria — care, la cîțiva ani după constituirea lui, încă nu pare definitivat, îndeosebi din cauza bărbatului, preocupat și în cele din urmă obsedat să analizeze atent dragostea și să-i tot demonstreze lipsa de certitudine. Ca în **O moarte care nu dovedește nimic**, iubirea rămîne nedeterminată, o mătase ușoară care „face ape". Tendința aproape vicioasă a lui Traian de a întoarce probele pe toate fețele este activată la maximum de obligația care îi revine de a cerceta un caz mai puțin obișnuit. Este vorba de moartea unei tinere și frumoase femei, în urma ciocnirii automobilului condus de amantul ei, inginerul Zaharia Danciu, cu un autocamion aflat în pană pe marginea șoselei. Traian își aduce aminte în cursul anchetei că și soția lui s-a aflat cîndva sub vraja inginerului, care, după producerea accidentului, a dispărut într-un mod misterios din micul oraș de provincie în care locuiesc toate personajele romanului. Deliberările interioare interminabile ale procurorului, încercările sale de a se obiectiva transpar pînă la urmă din întreaga lui conduită și din sumarele confesiuni pe care le face, astfel încît ajung să fie supuse judecății și interpretării unui cerc de cunoscuți căruia îi aparțin, printre alții, contemplativul profesor Daniel Pădureanu, procurorul Ștefan Dinescu, om cu spirit practic și adept al compromisurilor, și chelnerul Ioanide, un chelner ciudat, cu veleități de scriitor. Se produce un dublu fenomen — de reflecție și de refracție —, trăirile personajului principal se multiplică și se deformează, sentimentul de incertitudine pe care el îl trăiește devine el însuși incert, o ipoteză în legătură cu o ipoteză. Această **reverberație** aparută în jurul vieții sufletești a unui personaj este reprezentată cu o finețe excepțională de autor, care dovedește virtuozitate în combinarea unor elemente imponderabile, în declanșarea, susținerea și ducerea la bun sfîrșit a unei erupții de transparențe.

Regimul de luciditate pe care ni-l propune romancierul cuprinde toate manifestările existenței, de la cele insignifiante la cele grandioase, de la cele penibile la cele sublime. Personajele (de fapt, travestiuri ale lui Tudor Cristea) știu în fiecare clipă tot ceea ce știu, fiind conștiente de simultaneitatea a miliarde de procese și întîmplări : „Tu vorbești, gîndești, vorbești în gînd sau numai dești imagini și în vremea aceasta inima ta nu uită să bată, mîna subliniază cuvintele, sub piele sîngele duce substanțele hrănitoare, celule mor și se nasc, microorganismele lucrează, leucocitele aleargă, năvălesc într-un loc unde un mic agresor trebuie neutralizat, bila secretă suc amar, stomacul se mișcă lent, ca o mare moluscă, ficatul fosnește, plămînul se dilată, inima, auricul-ventricul, articulațiile se încordează, o mică rană de pe partea interioară a buzei se vindecă lent, tu vorbești și în vremea aceasta floarea de la fereastră produce clorofilă eliberînd o cantitate infimă de oxigen, aerul vibrează, de pe pereți cad nevăzute cîteva fire de var și nisip, în cealaltă cameră femeia întinde mîna spre clanța ușii, în vreme ce în Orientul Apropiat atentatorul strînge pistolul în buzunar cu mîna dreaptă..." Capacitatea cu totul ieșită din comun a lui Tudor Cristea de **a fi conștient** de tot ceea ce se petrece în jur (de trecerea ireversibilă a timpului, de modul cum își scrie un poet poeziile, de circumstanțele care îl pot influența pe un procuror în cercetările sale etc.) constituie cel mai prețios filon al talentului său literar. Din acest filon provin și poemele sale cele mai valoroase, și comentariile critice scrise cu o admirabilă siguranță, și paginile reușite din **Porțile verii**. Paginile și nu romanul în întregime pentru că, după cum am văzut, autorul a făcut eroarea să se străduiască — și în mare măsură să reușească — să nu fie el însuși.

■ **NICOLAE HOLBAN — De azi în 3 săptămîni** (Editura Albatros). Din textele scrise de-a lungul timpului pentru radio și televiziune, Nicolae Holban a alcătuit, în urmă cu cîțiva ani, două cărți: **Reporter sentimental**, 1981 și **Reporter de cursă lungă**, 1983. Debutul său editorial a fost salutat în fraze ceremonioase și, fără îndoială, ironice de Voicu Bugariu : „El stăpînește pe deplin tehnica alcătuirii unor texte jurnalistice, menite să informeze și să împartă întîmplările și oamenii în două categorii distincte : lăudabili și criticabili". Încurajat, probabil, de asemenea aprecieri, Nicolae Holban a mers mai departe și a publicat și un roman, **Cabina de montaj**, în 1986. Un recenzent mai puțin dispus să-i menajeze pe autori, Ion Spânu, arăta pe atunci în „Luceafărul" că romanul, în mod paradoxal, este deopotrivă „schematic și stufos", că suferă din cauza unei „infuzii de fapte de viață nesemnificative".

Această caracterizare se potrivește — din nefericire — perfect și noului roman al lui Nicolae Holban, **De azi în 3 săptămîni**. Autorul povestește minuțios — minuțios pînă la a deveni exasperant — o întîmplare inexpresivă, care aproape că nu prezintă interes nici ca „fapt divers". Este vorba de implicarea unui ziarist — omonim și alter-ego al autorului, împuternicit de el să folosească persoana întîi — într-o afacere bănească dubioasă, încheiată de o femeie frivolă, Aura. Aceasta este frecventată alternativ de ziarist și de prietenul său, Gore, care are, la un moment dat, ideea să exploateze faptul că Aura cedase cîndva unui „știab". Gore îl trimite pe ziarist ca intermediar la „știab" (apelativul, și așa strident, este folosit de sute de ori în roman) și obține de la el, prin șantaj, o sumă mare de bani pentru Aura.

Dezgustat de atmosfera promiscuă în care trăiește, ziaristul se gîndește uneori — ca un asfixiat care ar lua din cînd în cînd cîte o gură de oxigen — la un om minunat, strungarul Virgil Neacșu, erou al unuia dintre reportajele sale din anii '50. Romancierul vrea să ne facă să înțelegem că, dincolo de imaginea convențională a strungarului care îndeplinește șase norme, există un om complex, însă dovezile aduse în acest sens sînt neconcludente : refuzînd să i se facă publicitate, Virgil Neacșu îi alungă pe ziariști, dar pe unii îi invită totuși la el acasă la o țuică etc.

De fapt, în romanul lui Nicolae Holban, nimic nu este cu adevărat complex, ci doar complicat inutil. Autorul explică neobosit cîte minute face baie un personaj, cum închide robinetul, cu ce fe. de prosop se șterge, de cîte ori lasă telefonul să sune pînă ridică receptorul, la ce oră iese din casă, ce marcă are mașina în care se suie, pe ce stradă ajunge, cîte etaje urcă pentru a-și vizita un prieten, la ce fel de televizor se uită acesta cînd sosește musafirul neașteptat, cum este măsuța pe care stă televizorul, ce băuturi se beau și în ce fel de pahare etc. etc. Iar toate aceste elemente nu au o justificare artistică, nu creează o atmosferă, ci se însumează inert ca numele unor obiecte într-un inventar. În viața de zi cu zi ne resemnăm să-l ascultăm pe cîte un vorbitor care ne povestește cu lux de amănunte ce i s-a întîmplat cu o zi înainte. Dar citind literatură, așteptările noastre sînt mai mari și nu avem răbdare pentru așa ceva.

■ **ȘTEFAN DORGOȘAN — Ascensiunea** (Editura Eminescu). După sute de articole pe teme agrare, publicate îndeosebi în „Scînteia tineretului", Ștefan Dorgoșan tipărește prima sa carte, bineînțeles, un roman despre țărani. Cine îi cunoaște articolele, scrise aproape fără excepție într-o manieră convențională, acceptă cu greu ideea că ziaristul și romancierul sînt una și aceeași persoană, întrucît romanul se caracterizează printr-o mare dezinvoltură. Este ca și cum Ștefan Dorgoșan ar fi vrut să-și ia revanșa în literatură pentru disciplina la care s-a supus în publicistică.

Autorul își notează — sau își imaginează — diferite secvențe din viața unui sat de cîmpie, Limpedea, într-o ordine aleatorie. În cuprinsul acestor secvențe, el nu se sfiește să se adreseze și direct cititorului, întrebîndu-l dacă îi place romanul său dacă nu cumva se simte dezamăgit, pentru că sperase să citească o carte de aventuri. Din loc în loc, fără vreo legătură cu firul acțiunii, și așa discontinuu, sînt inserate citate din lucrări de filosofie sau filologie, versuri, legende, extrase din comunicatele unor agenții de presă. Este un caleidoscop prin care Ștefan Drogoșan încearcă să ofere o imagine în mișcare a condiției de țăran în vremea noastră.

Stilul vesel, săltăreț în care este scris romanul nu reușește să însuflețească în mod real personajele. Ele par niște manechine pe care cineva le zgîlțîie energic fără să le transforme totuși în oameni. Explicația constă în faptul că tipologia este de la început schematică, astfel încît inventivitatea de care dă dovadă autorul pe parcurs, la punerea în pagină a textului, nu mai ajută la nimic. În roman se confruntă surîzător, fără dramatism, ca într-o operetă din secolul nouăsprezece, două mentalități : aceea tradițională, reprezentată de Apostol Aanei, fîntînarul satului, și aceea modernă, reprezentată de Mircea Tomulescu, inginer pe șantierul unei rețele de irigații care amenință să distrugă limpezimea stratului de apă freatică din zonă. Datorită arbitrajului comprehensiv al cuiva de la un for superior, cei doi „adversari" se înțeleg pînă la urmă de minune, îmbrățișarea lor devenind o alegorică sinteză de vechi și nou. Personajele sînt produse de serie : fîntînarul, ca toți fîntînarii din proza de acest gen, are o metodă magică de descoperire a locurilor bune pentru săpat fîntîni și este hotărît să încredințeze secretul doar unui tînăr demn să-i fie succesor (el și apare pe neașteptate în roman, sub numele Vasile Pop) ; inginerul este aparent un om intratabil, dar repede se vede că dîrzenia lui exprimă un sentiment al răspunderii față de colectivitate (asemenea ingineri — de obicei stagiari — vedem, frecvent în piesele de teatru prezentate la televiziune) ; Maria, nepoata lui Apostol Aanei, este... frumoasă ; Gheorghe Delcea, președintele C.A.P., a fost și a rămas un țăran care iubește pămîntul („el, ca țăran, se simțea bine doar acasă, adică pe cîmp sau în ogradă... se simțea stingher cînd i se puneau prea multe întrebări..." etc.).

Fiind exterioară și ostentativă, dezinvoltura însăși devine pînă la urmă plictisitoare. Autorul exprimă o dragoste cam de paradă față de mediul țărănesc. Suficiența lui se manifestă și prin folosirea neglijentă a limbii române („frînturi de fraze nu însemna mare lucru pentru Maria" ; „cea mai bună fîntînă din sat și chiar de pe mai multe sate" ; „atunci cînd se punea o anchetă serioasă" ; „relatarea imaginii grotești pe care am avut-o instantaneu cu stările petrecute între interlocutori" ; „una din cele mai prioritare probleme ale satului" ; „o să ne înnece" ; „combinele s-au înhățat la treabă" ; „acum avea dublă funcționalitate, fiind și implicat și analizator al fenomenului" ; „cred că nu e bine să căutăm motivația pentru absolut toate meandrele vieții" ș.a.m.d.).

Din romanul lui Ștefan Dorgoșan rămîne o intenție frumoasă.

■ **GEORGE GHIDRIGAN — Dragoste la lumina zilei** (Editura Cartea Românească). George Ghidrigan a debutat acum șaisprezece ani cu volumul de proză scurtă **Mișcare browniană**, în care se remarca strădania sa de a depăși stilul gazetăresc (era pe atunci redactor la „Scînteia tineretului") prin lirism și printr-un ritm alert al relatării. În recentul roman, **Dragoste la lumina zilei**, frazarea muzicală și antrenantă ajunge la virtuozitate. Există pasaje pe care le ascultăm, ca pe o piesă de jazz:

„...dacă cineva i-ar fi spus
Mai încet
Temperează-te
Ai să obosești prea repede
l-ar fi privit mirat, de ce adică să-și încetinească pașii, cînd putea, dimpotrivă, să-i accelereze ? de ce să iroasească momentele prielnice ? În ceasurile de răgaz ce și le permitea era exuberant, glumea distins și cordial, mergea la spectacole și concerte, intra în muzee și galerii de artă, dădea impresia unui om căruia toate îi merg din plin, și-i mergeau într-adevăr, toți cei din jur recunoșteau că, nimic de spus, ce-i al lui e a lui,
Muncește nu glumă, dar și satisfacția reușitelor este pe măsură.
Să vedem însă cît va ține ?
îl comparau cu un alergător la o cursă de o sută de metri, se îndoiau că va rezista pe distanțe mai mari, la zece mii de metri
Sigur își va pierde suflul...".

Fluxul lingvistic este atît de antrenant încît îl captivează pe cititor ca un spectacol în sine și produce o de-dramatizare a întîmplărilor relatate. Este exact ceea ce remarcase Laurențiu Ulici încă din 1973, într-un articol din „România literară" consacrat cărții de debut a lui George Ghidrigan : „Fugind de descriptivism și discursivitate printr-o înșiruire de fraze sincopate, prozatorul dă impresia că, din cauza vitezei mari cu care circulă, nu vede gropi, șanțuri, poduri, mă rog, obstacole care tocmai ele provoacă diversitatea tipologică a mișcării".

În cazul romanului **Dragoste la lumina zilei** este bine că se întîmplă așa, deoarece mesajul meta-epic al cărții merită mai mult interes decît epica propriu-zisă. Așa cum la unele cîntece melodia salvează totul, în pofida textului banal, intonația poematică a romanului lui George Ghidrigan ne abate atenția de la întîmplările povestite, care, luate ca atare, nu ne-ar spune mare lucru.

„Muzica" acestui roman, pulsația sa poematică constituie o inspirată dezvoltare a unui motiv literar prezent într-un poem juvenil eminescian, **Din străinătate** : „Cînd tot se-nveselește, cînd toți aci se-ncîntă, / Cînd toți își au plăcerea și zile fără nori, / Un suflet numai plînge, în doru-i se avîntă / L-a patriei dulci plaiuri, la cîmpii-i rizători". O asemenea stare de spirit îl caracterizează pe Ștefan, personajul principal al romanului, aflat la o specializare de doi ani în străinătate. Cuprins de un dor de țară răscolitor, el rememorează capitole ale vieții lui — dragostea, prietenia, relațiile de muncă etc. — în lungi nopți de insomnie. Fiecare evocare începe cu un leit-motiv : „Îi era dor. Îi era nespus de dor de casa aceea bătrînească..." : „Îi era dor... da, după un concert la Ateneu..." ; „Îi era dor. Dor de poeziile spuse cîndva de Laura..." etc. Și fiecare evocare este scrisă într-un ritm cînd sincopat și frenetic, cînd unduitor și dureros.

Faptele propriu-zise pe care și le amintește Ștefan nu prezintă interes din punct de vedere literar. Dragostea la prima vedere dintre el și Laura, intenția sa — nerealizată — de a interveni pentru a-l opri pe un excavatorist să doboare un copac, manevrele administrative meschine prin care un prieten al său, clarinetistul George, este îndepărtat dintr-o orchestră, recunoștința și admirația nutrite de Laura față de tatăl ei, îndeletnicirea de poetă a Laurei (în roman se reproduc în extenso poeme de-ale ei, toate anoste !) — aceste elemente epice și multe altele sînt nerelevante, nu au suflu, suferă de convenționalism și prozaism. Dar romanul se citește, totuși, cu plăcere, datorită frazării sale înaripate.

Alex. Ștefănescu

Un sens mai înalt

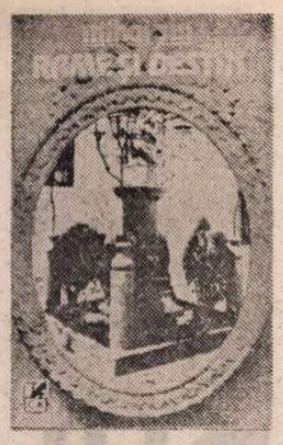

NOUL volum al lui Mihai Sin *) cuprinde, după însăși precizarea autorului, „proză scurtă". Scurtă, și nu prea, căci dacă primele patru texte — din totalul de șase — de abia adună împreună vreo 60 de pagini, al cincilea, **Clipa, ca o lamă rece** numără singur tot atîtea, iar ultimul, **Rame și destin**, care împrumută titlul întregului volum, peste o sută. Bucata-cheie, cea care dă oarecum tonul întregii cărți, tonul ei aparte mi se pare a fi **În vizită la bătrînul magistru**, a doua în ordinea sumarului și cu siguranță nu cea dintîi în ordinea valorii. Este o proză inițiatică, în inima căreia pulsează **„nevoia de magistru"** și care se deschide sugestiilor fantasticului (acesta își va face de-a binelea de cap „de luni pînă joi", în textul nr. 4, chiar astfel intitulat, din care emană și în care bîntuie inexistentul Albert Gherman, reîntors chipurile după 30 de ani în comuna condusă acum de primarul model Visalon Pop, spre nenorocirea acestuia). „Încă de atunci, înainte de douăzeci de ani, ar fi trebuit să decidă, de fapt, fiindcă mulți iau această decizie instinctiv : ce voia, ce-și dorea ? Își dorea însă atît de multe, bani, putere, femei, avea atît de multe dorințe, încît înțelesese că e prea slab ca să obțină măcar o parte din ele. Era prea mult și prea greu pentru el și, poate tocmai de aceea, i se părea că toate acestea ar fi putut să însemne prea puțin. Trebuia să mai fie ceva, trebuia să existe un sens mai înalt și bucurii mai depline ale vieții." Dar cum să le descoperi de unul singur ? „Un magistru ar fi putut fi salvator (...), însă nu găsi nici un magistru". Viața eroului își urmează cursul, un curs încărcat la prima vedere de izbînzi : „La treizeci și cinci de ani publicase două cărți de istorie apoi își permise luxul de a scrie un roman, tot cu subiect istoric. Răspîndise sute de articole prin reviste dintre cele mai diverse. Devenise cunoscut, un nume, i se încredință conducerea unui institut, primi onoruri și premii. Lucra, în paralel, la o istorie a filozofiei și la o istorie a medicinii". Intervine însă criza : „Înainte de a împlini cincizeci de ani, trecu printr-o criză puternică : i se părea că nu înfăptuise nimic, că nu știa nimic, că muncise ca un robot, fără să aibă momente de iluminare".

Ceea ce părea să fie o biografie a împlinirii se dovedește însă a fi **o falsă biografie a împlinirii**, cum apar mai multe în volum, anulînd totul, transformînd trecutul într-un zero absolut, o coală albă de hîrtie asemenea autobiografiei din dosarul fantomaticului Gherman. Cuprins de disperare, eroul își dă demisia și se retrage la marginea orașului într-o casă cu pod etajat pentru a scrie, de data aceasta, „ceva însemnat, un fel de revelație". Mai înainte însă — pelerinajul, ascensiunea obligatorii — va trebui să urce la „locuința de sus", din pod, la bătrînul, straniul gînditor refugiat acolo, de la care primește **dezlegarea.** Abia după vizita la bizarul vecin eroul „chinuit de neputința exploziei, a finalizării operei care exista în el", începe să scrie : „Scria într-una, fără contenire". Înainte de a **dispare** (motivul dispariției — de reperat încă în primul text. **Autoportret cu passepartout** — e izbitor în noul volum al lui Mihai Sin), bătrînul gînditor și mag — cu certe reminiscențe eminesciene — care se „stinge ușor" : „se micșorase, se uscase, devenise aproape transparent" face astfel ca spiritul său creator să treacă în erou. Care devine acum el bătrînul magistru din pod, nonagenarul la care va veni în vizită un alt bărbat în impas, torturat la rîndul său de „nevoia de magistru". Al doilea magistru va **dispare** și el : „I se păru (oaspetelui, n.n.) că bătrînul magistru devenise mai mic, uscat, aproape transparent. Odihnindu-se pe tăblia biroului, degetele erau — simptom al evanescenței finale, observat cîndva și la primul magistru n.n. — nefirești de lungi.".

NE-AM oprit mai pe larg asupra acestei bucăți, repet, nu cea mai bună din volum și aparținînd unui tip de proză ce nu mă entuziasmează (și pentru motivul că, pe urmele lui Sadoveanu și Mircea Eliade, ea a fost mult și de obicei epigonic cultivată la noi) deoarece **În vizită la bătrînul magistru** introduce cu toată claritatea tema majoră a cărții lui Mihai Sin : căutarea unui **„sens mai înalt"**. Al omului, al vieții. Tema, adînc și fecund îngropată în solul gras al cotidianului, al realității de zi cu zi, nespectaculoase, aparent prozaice este în chipul cel mai fericit valorificată în nuvela **Clipa, ca o lamă rece** (pp. 61—131). Un inginer agronom, Dionisie (Dini) Baica, locuind, cum se și cuvine unui om cu o asemenea profesie, la țară, însurat de zece ani, cu copii și gospodărie (nu de mult, la insistențele nevestei, își clădise o casă nouă) pleacă, într-o frumoasă dimineață de mai, la oraș, ca să participe la o importantă ședință (de la care se eschivaseră, în ultima clipă, sub pretextul îmbolnăvirii, atît primarul comunei, cît și președintele gospodăriei colective). Baica se teme de ședință (unde e foarte posibil să fie pus în situația de a trebui să înfrunte singur unele critici) și totodată nu are nici un chef de ea. Altele îi umblă lui prin minte și suflet, aflat cum e, de la o vreme, într-o stare incertă, tulbure, de neliniște și nesiguranță interioară. Dimineața de primăvară i se pare superbă și fastă : „Nu înțelegea ce se întîmplă. De ce vedea toate acestea parcă pentru prima oară, cu o bucurie necunoscută, aproape greu de suportat, simțindu-i presiunea în coșul pieptului, ca și cum n-ar mai fi putut s-o stăpînească ?! (...) De ce nu avusese ochi pentru toate acestea, ca să se poată bucura zi după zi ? Nici el n-ar fi putut spune. Parcă i se pusese o ceață pe ochi. Ce ceață, o adevărată cataractă". Acum însă eroul începe să vadă (inclusiv că parcă este văzut) : „chemarea unei speranțe nelămurite" îi umple inima. Cum, pe drum, mașina condusă de volubilul și simpaticul Virgil se defectează, ajung în oraș cu întîrziere, după ora de începere a ședinței ; inginerul se decide să aștepte pauza și, pînă una alta, intră într-o cofetărie unde se serveau și băuturi alcoolice și unde, după ce conversează cu ospătărița Lenuța, ochește, la o masă, două femei singure, cărora le face semne și le trimite mesaje (prin Lenuța). Cînd una din femei (blonda) pleacă, Baica o acostează pe cealaltă, bruneta Leni, în casa căreia, pînă la urmă, inginerul agronom nimerește — renunțînd să mai participe în acea zi la ședință. Spre seară, trimis să cumpere ceva de băut, Baica se „rătăcește" într-un restaurant, tocmai în acela unde oficia domnu' Marcel, un pictor cam trăznit, în persoana căruia eroul își descoperă „magistrul". Pictorul „poate să vadă cu adevărat, a învățat să vadă". El pune diagnosticul exact inginerului : „cred că dumneata parcurgi un moment de criză". Nu mai e orb ca înainte, dar nici n-a dobîndit încă vederea întreagă, clară : Dionisie Baica deocamdată „doar se străduia să înțeleagă ceva", „ochii lui abia începuseră să se întredeschidă". Întors tîrziu „acasă", adică la Leni, Baica petrece noaptea la ea (și nu la hotel, unde-și lăsase bagajul), pentru ca a doua zi dimineața, în absența lui Leni, să primească vizita prietenei acesteia, Olivia, blonda de la cofetărie, venită să se convingă că el are într-adevăr calitățile de care îi vorbise Leni. La prînz, inginerul dezertor de la ședința unde nici nu-i călcase piciorul, se duce la întîlnirea — mai demult programată — cu Anuța Voina, o tînără funcționară de la ei din sat. Întîlnirea nu duce la nimic, căci Anuța — cu care eroul e gata să fugă în lume, ca să înceapă o viață nouă — îi mărturisește că iubește un alt bărbat, de lîngă care nu se poate smulge. Cînd sosește sorocul întoarcerii în sat (ședința la care strălucise prin absență se isprăvise și ea), Baica îl roagă pe Virgil, șoferul, să-i anunțe familia că el mai rămîne cîteva zile în oraș. Nu se întoarce însă la soție, copii și slujbă nici după expirarea acestui interval, pentru ca după un timp să **dispară** și din casa lui Leni, care și-l împărțea fără mofturi cu Olivia, să dispară fără urmă. Încît nu numai autoritățile în drept, ci și autorul, renunță să-l mai caute : „Să-l lăsăm deci și noi pe Baica. Ar fi inutil și poate imposibil să-l mai urmărim, din moment ce i s-a pierdut urma". Ce semnifică această dispariție ? Moartea, personificată de doamna „extraordinar de frumoasă" în compania căreia, „părînd foarte îndrăgostiți unul de altul", Virgil povestește mai tîrziu că l-ar fi văzut în oraș pe „domnu' inginer Baica" ? Sau, poate, topirea eroului într-o nouă ipostază, conformă capacității sale sporite de descifrare a sensului, înaltelor trepte ale **vederii ?**

DOUĂ triunghiuri, în care se schimbă doar personajul feminin, se suprapun, în timp, în cea mai amplă nuvelă a volumului, **Rame și destin.** Doamna Gina Roșca, funcționară, femeie încă tînără, de vreo 40 de ani, fără bărbat, cu un fiu deja căsătorit, aude într-o seară tîrziu, aproape de miezul nopții semnalul bătăilor în perete emis de vecinul ei septuagenar, domnul George Bica, fost inspector de bancă, văduv — pentru a doua oară, de trei ani, care, cu prilejul unei vizite, o avertizase că în caz că i s-ar face rău va apela, în felul acesta, le ea, ca la singurul posibil ajutor. Pînă să se ducă să vadă ce s-a întîmplat (locuiau în aceeași casă tip, cu două apartamente simetrice, avînd însă curți separate de gard încît ca să ajungă la vecinul bătrîn și suferind, vecina săritoare trebuia să ocolească pe stradă), autorul apucă să scrie o sută de pagini despre cele două personaje deja amintite, despre cele două soții răposate ale domnului Bica (Aurelia și Dorina) și mai ales despre doctorul Aurel Decian, împreună cu care fostul inspector de bancă face zilnic lungi plimbări. Părăsit cu ani în urmă de frumoasa Laura, soția trădătoare, Decian, medic apreciat, devotat profesiunii și pacienților, nu rezistă șocului și, pentru a-i atenua impactul recurge, masiv, la alcool ; neglijîndu-și meseria, îndatoririle pînă atunci respectate cu sfințenie, devine un obișnuit al restaurantelor în așa măsură încît în două rînduri e nevoit să se spitalizeze pentru cure de dezalcoolizare (Periplul bahic al eroului, presărat cu caracteristice tovărășii de pahar, scoate la suprafață un personaj episodic extraordinar, un fel de Marmeladov încornorat, neîndrăznind să se plîngă de conviețuirea în trei, suportînd cu smerenie ingrata situație). Decăderea, declasarea par ireversibile și ele exprimă criza interioară a protagonistului la baza căreia stă o **vină.** Vina de a fi iubit fără iubire, de a fi fost subjugat ani de zile numai de trupul Laurei, „un trup ca un templu la care se închinase, se spovedise și se descărcase de toxinele energiei, ca într-un ritual păgîn" : „Sufletul, speriat și oprimat, se ascunsese undeva sau se retrăsese, lăsînd trupul în voia soartei, să-și facă de cap, scăldat în transpirația plăcerii". Această iubire infirmă trimite la Galaction și la Tolstoi. Din marasmul existenței sale îl scoate Dorina, a doua soție a lui George Bica, femeie cu care medicul întreține mai întîi, în compensație parcă, o lungă legătură pur afectivă. După moartea prematură a Dorinei, istoria se repetă într-un fel, triunghiul Bica-Dorina-Decian fiind înlocuit de triunghiul Bica-Gina Roșca-Decian. Prietenului său, „eternul soț" al nuvelei, Decian îi „suflă", după soție, și vecina, căreia septuagenarul văduv îi făcea putină curte. Suferind, ca și alte personaje din volum, de exemplu Alexandru Brejan din **Duel**, de singurătate, Gina Roșca se oferă să facă menajul unui alt singuratic, dr. Decian, cei doi îndrăgostindu-se pînă la urmă unul de altul. O frumoasă iubire tîrzie, scăldată în tandrețe și evocată, în final, de scriitor nu fără un strop de duioasă ironie : „Va fi bine, ai să vezi, va fi bine... Nimic nu ne va mai putea despărți. Nici moartea, căci nu vom rămîne singuri. Vom fi împreună și după moarte, ne vom face din timp criptă sau chiar cavou pentru amîndoi. Vrei, nu-i așa ? — Da, zise el, vreau. Încercă să se smulgă de la pieptul ei, ca s-o privească. Dar era atît de bine, și ea îl tot mîngîia, iar el se simțea încă atît de istovit, încît renunță".

...Cînd doamna Gina Roșca, alertată de vecinul ei pătrunde în sfîrșit în apartamentul acestuia, constată că dl. Bica suferise un atac de cord ; atacul, ce survenise după o ceartă violentă cu Decian (cei doi prieteni sînt geloși unul pe altul din pricina defunctei Dorina dar și din pricina Ginei), îi va fi fatal (a doua zi dimineața bătrînul e găsit mort). Raporturile contradictorii, ambigui adversamicale, ostil-solidare dintre cei doi eroi (ca și cele dintre cei doi bărbați ce se angajează într-un „duel" apropindu-se tensionat unul de altul pe stradă fără dorința de a se opri și a-și vorbi dar pînă la urmă oprindu-se și vorbindu-și, pentru prima dată ca de la om la om) sînt simbolizate de „arma" cu care medicul îl „ucide" pe pensionar : la plecare, enervat de schimbul urît de cuvinte dintre ei, Decian își lovește rivalul în cap cu o pernă decorativă. Exagerat de dezvoltate mi s-au părut în această nuvelă densă, grea de viață, digresiunile, ca să le spunem astfel, gospodărești (despre grădinile de flori și de zarzavat, magazii, garaje, „campania de umplere a butoaielor cu varză pentru iarnă" ș.a.). Prea lungă, riscînd să se transforme într-un exercițiu de virtuozitate în sine este și scrisoarea agramată ca stil și ortografie (asemenea texte ni se oferă și în **De luni pînă joi**) pe care Dorina i-o arată lui Decian, scrisoare primită de la un unchi de-al ei de la țară, saturată de mici probleme și conflicte care, după cum spune eroina, „există de cînd lumea printre țărani". Asemenea ferestre deschise spre cotidian (inclusiv spre curtea din spate a acestuia) există, numeroase, și în actualul volum al lui Mihai Sin, în care atenția acordată socialului nu slăbește, deși accentul pare să cadă aici în primul rînd pe problemele de conștiință, interioare ale individului.

Rame și destin (evocă o lume în care oamenii mai au (mare) nevoie unii de alții, în care se caută — și uneori se găsesc — unii pe alții, în care caută — și iarăși, uneori găsesc — un sens mai plin, mai înalt al existenței, niciodată închisă în propria ei suficiență, niciodată mulțumindu-se cu dubioase succese exterioare. Vanitatea, iluzia, spuma vieții, pe de o parte, gravitatea, consistența, profunzimea ei, pe de alta duc un război neîmpăcat în proza acestui volum și în general în proza acestui scriitor. Se mai poate zice despre un autor că **are ceva de spus** că **spune efectiv ceva ?** Dacă da, afirmația este valabilă în orice caz pentru Mihai Sin, și din acest motiv unul din cei mai importanți prozatori români de azi.

Valeriu Cristea

*) Mihai Sin, **Rame și destin**, Editura Cartea Românească.

Un umanist

■ UN om adevărat și un scriitor consacrat, cunoscut și iubit de mii de cititori, mai ales de tineretul căruia i-a destinat marea parte a scrierilor sale, **Alexandru Mitru** s-a stins după o lungă suferință, biruit de un destin crud, care a pus capăt existenței sale fragile cînd împlinise 75 de ani. Mai bine de o jumătate de secol consacrată cărților și școlii, presei și cenaclurilor literare pentru elevi, el a risipit cu o inegalabilă generozitate, competență și stăruință luminile adevărului, cunoașterea și valorificarea folclorului, a tradițiilor istorice, a mărturiilor sacre despre eroismul înaintașilor și despre marile fapte de cultură și civilizație. A fost un umanist de o infinită omenie și de mare erudiție, cu un cult statornic pentru virtuțile creatoare ale acestui popor și cu mare pricepere și iubire pentru limba noastră literară, pe care a cultivat-o subtil în scrisul său evocator, îmbogățindu-i substanța expresivă printr-o adîncă sinteză de vechime și noutate, cărțile lui fiind axate pe limpezimea și bogăția ideilor și a limbajului.

Al. Mitru s-a impus încă din 1932 în cenaclul scriitorului Ion Dongorozi din Craiova, cînd a publicat prima sa carte, un roman, **Păpușa,** din viața elevilor. Existența sa a fost strîns legată de mediul didactic, ca eminent profesor și conducător de cenaclu literar la liceul Gh. Lazăr. După ce au trecut anii de grea suferință și mari primejdii pentru el în timpul războiului, abia după două decenii, în 1952, a început cu adevărat o carieră literară bogată, întîi cu mici piese într-un act din viața satelor, pentru a se ocupa apoi de trecutul nostru, de bogăția tematică a tradițiilor istorice și folclorice, în volumele : **Copiii muntelui de aur** (1954), **În țara legendelor** (1956), **Povești cu tîlc, Basmele mării** (1957), **Povești despre Păcală** (1960) ș.a. Au rămas vii în amintirea noastră adaptările unor tezaure de tradiție străveche în cultura lumii : **Legendele Olimpului** (2 volume, 1960—62) și ciclul **Din marile legende ale lumii** (1963—65), prezentate întîi în serii ample la radio și televiziune, cunoscute azi în ediții succesive de toți iubitorii de cultură și literatură universală.

Cu un atașament nedezmințit, Al. Mitru a stăruit în anii din urmă asupra mărturiilor istorice despre eroismul acestui popor, pornind de la originile lui, evocate în admirabila lui carte **Cîntecul Columnei,** trecînd la momente de confruntări memorabile cu atîtea vrăjmășii ale destinului, ca în cărțile **Săgeata căpitanului Ion** (1967), **Sabia de foc** (1970), **Domnul din Vladimiri** (1971), **Legendă Valahă, Vulturii,** pentru a stărui apoi asupra ciclului de amintiri eroice legate de vechi centre de cultură națională : **București în legende și povestiri** (1975) și cu titlu similar, pentru : Iași, Arad, Craiova. Evocarea sacrificiului lui Miron Costin este sub pana lui Al. Mitru zguduitoare, ca și puterea morală a eroilor din **Strălucirea sabiei** (1976).

Tematica variată a romanelor lui pentru tineret, sugerate de actualitatea dinamică și de frămîntările vremii noastre, e străbătută de un lirism discret și de o melodie interioară a frazei pe care scriitorul o realiza constant, cu grija vădită de sunetul cuvintelor și de puterea contextului de a contura cu relief lumea ideilor și jocul sentimentelor ; așa, în **Acasă la Macedonski,** — o evocare literară memorabilă, — sau în **Flori pentru Manuela,** în **Bastonul cu miner de argint, Joc, Dansez cu tine** etc.

Cu erudiție și artă narativă, Al. Mitru a readus la viață, în numeroasele sale cărți, arii întinse de cultură și sensibilitate umană, valorificînd personal mituri, tradiții, amintiri istorice, nuclee de folclor, pentru a actualiza virtuți eroice, mesaje de înțelepciune și forță morală, detalii grăitoare de spiritualitate creatoare. Valoarea conceptuală și literară l-au consacrat pe Al. Mitru ca scriitor popular în rîndurile tineretului ; el a primit trofeul cititorilor de șase ori consecutiv, a fost distins cu Premiul de proză Ion Creangă al Academiei și cu Premiul Uniunii Scriitorilor români și a primit, fapt rar, placheta Premiului european de literatură pentru copii pentru opera sa întreagă. Prețuirea publicului coincide uneori, ca în acest caz, cu decizia juriilor oficiale... Amintirea omului de excepție și a scriitorului de talent va rămîne mereu vie, neștearsă în inima noastră, în sufletul generațiilor care-l vor citi totdeauna cu plăcere și folos...

Gh. Bulgăr

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI

STEMELE BÎRLADULU

■ În concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, dezbaterea cu întregul popor a programelor și hotărîrilor care privesc dezvoltarea generală a țării, progresul națiunii noastre socialiste, participarea largă, democratică a oamenilor muncii la conducerea societății, a statului socialist asigură, în ultimă instanță, însăși capacitatea partidului de a mobiliza potențialul creator al producătorilor de bunuri materiale și spirituale de pe întreg cuprinsul patriei în procesul revoluționar complex de edificare a unei societăți noi, a unei democrații superioare. Într-un astfel de mod de aplicare a principiilor fundamentale ale construirii socialismului se află și garanția înfăptuirii societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare neabătută a României spre comunism. Pretutindeni, în cuprinsul țării, se aplică aceste principii și pretutindeni țara și-a schimbat înfățișarea. Cum arăta ea în trecut, în vechiul sistem economico-social ? Cum arăta patria noastră, România, înainte de Congresul al IX-lea, cel care a deschis larg căile de participare a întregului popor la construirea și conducerea noii societăți ? Și cum o vedem noi, acum, cînd oamenii muncii se află angajați în marele și complexul proces de înfăptuire a noilor programe de dezvoltare adoptate de Congresul al XIV-lea al partidului ? Un tot mai întinerit chip are țara de la un capăt la altul ; necontenit se transformă așezările, orașele și satele noastre, unele, ba chiar cele mai multe, devenind, într-adevăr, de nerecunoscut. Cum era și cum este astăzi, de exemplu, Bîrladul ?

Precuvîntare

AȘEZAT între dealuri de lut cîndva împădurite, la răscrucea unor mari căi de negoț ale veacurilor de mijloc și deschis vitregiilor istoriei atît de zbuciumate a Țării de Jos a Moldovei, Bîrladul își numără astăzi ceva mai mult de 800 de ani de la intiia sa atestare documentară, fiind, scrie C.C. Giurescu, „al doilea oraș moldovenesc sub raportul vechimii". Au vornicit aici bărbați intrați cu fruntea sus în cartea de aur a neamului : Petru Cărabăț, viteazul Huru al lui Petru Rareș, Ieremia Movilă, ce avea să domnească, Nestor Ureche, părintele lui Grigore Ureche, Costea Bucioc, socrul lui Vasile Lupu, viitorul domn Gheorghe Ghica, însuși Grigore Ureche, urmat de Miron Costin, și alții destui.

Viața Bîrladului a curs mai apoi lenești, un oarecare tîrg risipit alandala pe malul unui riu mocirlos, cu mărunți negustori de vite și de cereale, cu o puzderie de circiumi, cu un ghem de prăvălii strimte și mohorite, unde se vindeau scump stămburi și gaz puturos țăranilor ce-și dejugau boii pe maidanul de lîngă Podul Pescăriei, loc de uitare și de plictis, unde se trăia fără zdruncin, ca-n piesa lui Victor Ion Popa, care aici se petrece, adică stă. Un drumeț în trecere pe aici prin 1925 plîngea „greutățile vieții care nu mai dau răgaz pentru înălțare către zări mai senine", nevăzînd decît dealurile sfîșiate de ripi adînci, „aceste răni vii ale pămîntului" și „căsuțele cu stuh ale mahalagiilor ce par uneori ca niște insule de plaur plutitor", căci „numeni nu se preocupă de asanarea regiunii periferice, cuib de paludism, nici de acoperirea nisipurilor dezgolite..."

La început au fost țăranii

SCRIIND despre Bîrlad, Nicolae Iorga îi căinează soarta pe care, dealtfel, cu destulă amărăciune i-o crede pecetluită într-o toropită resemnare : „trecutul e aici cu totul mort; [...] prezentul n-are nici o însemnătate vie și nu îndreaptă spre nici un viitor. Cine ar putea preface acest întins sat vechi într-un oraș modern, cînd lipsește bogăția și rostul de muncă ?", se neliniștește istoricul, căruia oricum tîrgul nu i-a plăcut deloc, poate și pentru că, așa o zic fiindu-ne cunoscute slăbiciunile lui cele omenești nu cele academice, doamne ferește; de aici s-a iscat un alt mare istoric, bărbat dintre aceia ce fac cunună frunții înalte a lui Eminescu, alături de Enescu și de Grigorescu, și de atîția alții, și peste care superbia sa de atoatefăptuitor n-avea cum să treacă, Vasile Pârvan. Numai că Bîrladului nu i-a fost dat să se stingă pilpîind nici în uitare, nici în lene ; neavînd, într-adevăr, acea înzestrare de care vorbea Nicolae Iorga, adică nefiind așezat de noroc nici pe cărbune, nici pe aramă, nici pe păcură, ci doar pe lutul hrănitor al Țării de Jos, Bîrladul va da țării învățătură bună și carte, oameni harnici în rosturile lor și jertfe de singe. Cred că este îndestul ! Ce-a fost și ce este cu istoria, cu viața culturală a locului acestuia am văzut și, trăind, o să mai vedem încă, „rostul de muncă" însă s-a ivit cu mult mai greu și cu mult mai tîrziu, adică de-abia de ieri și de azi, căci așa cum ne spunea primarul de acum al municipiului, tovarășul Dumitru Popa, „zestrea" pe care o avea orașul în 1944 ar fi încăput într-o ladă a miresii tare mică, adică „existau două mori mecanice și mai multe mori țărănești, o fabrică de uleiuri vegetale cu 20 lucrători, o fabrică de nasturi cu 100 lucrători, o fabrică de vată, două tăbăcării, două darace și mai multe ateliere de săpun, luminări, fringhii," în care, chiar după înființarea atelierului de croitorie etatizat APACA și adăugarea a altor cîtorva mori ce măcinau tradiționala făină pentru mămăliga zilnică a tîrgoveților și a plugarilor tutoveni, — ce-i drept, mămăliga dulce și vîrtoasă, amestecată la două făcălețe, răsturnată înaltă de să doarmă cățaua la umbra ei —, „lucrau circa 400 de muncitori".

Aceasta era toată munca orașului, numai că orașul acela de funcționari mărunței, de pensionari cu neclintite tabieturi luîndu-și în după-amiezile zăpușitoare nelipsita dulceață de trandafiri și paharul cu apă rece, de mici negustori cu potcoavă bătută pe pragul prăvăliei ca să le aducă noroc și de parlagii și căruțași care umpleau circiumile — altfel pe aici vinul era odată și bun și mult —, nu mai ființează demult, nici eu nu îl mai știu prea bine. Lumea aceea a murit după anii '50, cînd, pe o latură de islaz comunal, au crescut într-o toamnă cu ploi galbene, ca pretutindeni în România acelor ani febrili în care se asuda cu entuziasm și tot cu entuziasm se mînca pîine neagră și marmeladă din fructe de pădure și se purtau cu mîndrie „pufoaice" cenușii, barăcile de scînduri învelite cu carton gudronat ale constructorilor Fabricii de rulmenți, F.R.B.-ul ce avea să devină cunoscut în toată lumea peste cîțiva ani doar, modernul I.R.B. din zilele noastre, pionier al marii industrii aici, în șmircurile clocind țînțari ale luncii Bîrladului.

Se lucra din greu, ca la începuturi, cu lopata, cu roaba, cu tîrnăcopul, cu targa, ce mai, cu uneltele dintîi ale omului se clădea ceva ce nu se mai văzuse pe aici vreodată, țăranii din satele județului, deprinși să semene porumbul și să mîngîie între coarne boii cuminți și să-și iubească gospodărește nevestele, trebuiau să clădească în această parte atît de săracă a Țării de Jos a Moldovei cel mai mare obiectiv industrial de acest fel din sud-estul Europei. Cu puține cuvinte : se pare că nu se mai putea trăi fără betoane, betoane dar trebuia și pîine, dar se năștea și prunci. I.R.B.-ul, în care și eu am lucrat, nu are, la prima vedere, așa cum este înecată în verdele tremurător al plopilor din jur, gigantismul cumva neomenesc cu care ne-au obișnuit construcțiile din alte locuri, înalte turnuri aburind un cer jos ca la Rogojelu, ori geometria hieratică, mirosind a esențe și hidrocarburi de la Brazi, de pildă, totuși oamenii care au construit-o, aceiași țărani blajini de odinioară și fiii lor, au schimbat în cîțiva ani și fața și viața Bîrladului. De mult, parcă dintr-un timp de poveste, de atunci de pe cînd zidurile F.R.B.-ului își mai arătau încă roșul ars al cărămizilor, iar lîngă barăcile acelea de scîndură negeluită se întindea o ruină, mormane de moloz frămîntat și un portal stingher, bălțat cu mozaicuri, purtînd deasupra un orologiu baroc, încremenit într-o veșnică oră, tot ce mai rămăsese după războiul din urmă dintr-o școală de arte și meserii și de aici s-a întemeiat Bîrladul, orașul viu, municipiul contemporan cu anii noștri și care nu mai este, nu mai putea fi așa cum îl văzuse N. Iorga cîndva, „numai ca un amestec urît de căsuțe și arbori, fără linii fixe, fără înălțime, fără perspective", totul smălțuit, — să-l acopere parcă ori de verdele, ori de aroma viilor, ori de omături vinete.

E prea adevărat că atîtea și atîtea scrieri comune, prea des repetate și prea despre orice și oricînd, au demonetizat cuvintele, le-au lustruit și le-au șters, dar n-am ce face ; iată, lîngă parcul în care o oarecare siluetă de bronz, lîngă de ploaie, ar vrea să consemneze pios că și pe aici a concertat George Enescu, I.R.B.-ul psalmodiază monoton și încăpățînat un imn al oțelului, cu totul deosebit ce se cîntă din frunză prin partea locului, și-i în asta nu știu ce poezie stranie, după cum altfel știu cît de greu a fost totuși pînă aici drumul țăranului dintre păduri, hai să fie de la Florești ori Fundul Văii, ajuns stăpîn aproape peste noapte într-un oraș pe care îl văzuse mai-nainte doar la hramuri, sau cînd avea pricini de judecăți, stăpîn pe o tehnică de ultimă oră, el, țăranul care se-nchina la icoane de lemn și trimitea pe la babe plocon de îmbunare o găină porumbacă de se-ntîmpla să n-aibă ploaie pentru mălaiul său, ajuns acum să trăiască bine din altă muncă, nu din arătură și semănătură.

I.R.B.-ul a schimbat orașul, iar orașul s-a primenit și se primenește mereu pentru muncitorii săi. Blocurile de locuințe, unele mai puțin noi, altele, cele mai multe încă nefinisate în exterior, albe și roșii, după materialul zidăriei, au armonia unui antic amfiteatru ; de o parte și de alta a străzilor ce nu mai șerpuiesc bețivește, gropi pentru fundații, încă umede, trasează contururi viitoare, alte blocuri au ajuns deja la cote ceva mai ridicate, un etaj, două etaje, și-i peste tot forfota aceea stenică a șantierelor grăbite : basculante mînjite cu lapte de ciment, grămezi de balast, stive de fier-beton pentru armături, camioane grele Roman, cuve metalice, iarăși barăci bălțate cu afișe privind protecția muncii, afișe care îndeamnă la de toate dar pe care nimeni n-are vreme să le citească, așa arată Bîrladul de astăzi, un oraș în înaintare. La ferestrele blocurilor terminate, sau aproape, se văd copii și flori și uneori cîte o rufă veselă, proaspăt spălată. Într-un cuvînt, aici se trăiește. A fost odată ca niciodată tîrgul despre care scria N. Iorga și I. Simionescu, cu „locuințî sărace, înjghebate la repezeală din glodul cîmpului și din paiele mirиștilor", zăcînd „între garduri de nuiele și zăplazuri de lemn cu strade nesigure, fără scop — de sat mare", acum, ne spune primarul Dumitru Popa, „pe linia sistematizării și modernizării localității s-au construit opt noi cartiere de locuințe, numărul apartamentelor ajungînd la 14 955, față de 1495 în 1965" și, firește, nimeni nu vrea să se oprească, nimic nu-i isprăvit cu totul, așa că, mai zice domnia-sa, pe lîngă tot noul centru civic, deocamdată abia trecut de pe planșele arhitecților pe schele, „la sfîrșitul acestui cincinal se vor mai construi 1 500 apartamente, urmînd ca în anul 2000 să se mai adauge 10 000 de noi locuințe, asigurînd astfel condiții dintre cele mai bune de locuit tuturor cetățenilor din municipiul nostru". Asta ar fi, parcă am mai spus-o : la Bîrlad se clădește pentru azi și se gîndește pentru mîine....

„Tinerețe fără bătrînețe..."

DACĂ I.R.B. a dat orașului Bîrlad rațiunea de a fi, adică a întemeiat aici, a ctitorit, cum s-ar zice cronicărește, marea industrie metalurgică, atunci Întreprinderea de confecții, I.C.B., este pioniera industrializării bîrlădene de orice fel, o deschizătoare de drumuri, pornind, așa cum cei dintîi care cuceresc o zare au făcut-o întotdeauna, roși doar de patima, dacă nu de nevoia mersului înainte, aproape de la nimic ; fosta fabrică APACA avea în 1942 doar 120 de salariați, dar avea, prin comparație cu luminărăriile și frînghieriile locale, solemna gravitate a unui bancher bătrîn care, deși nițeluș cam falit, oricum nu dă mîna cu samsarii mărunți, mai mult hoți de buzunare decît minuitori de bani publici. Numai că de data aceasta banca n-a mai dat faliment. Devenită, în 1949, Fabrica „Proletarul roșu", întreprinderea își mărește și-și diversifică mereu producția și se modernizează „din mers", ajungînd ca în 1968 să participe la producția industrială globală a țării, pe ramură firește, cu 13,4 la sută, pentru ca mai apoi I.C.B.-ul să dea — momentul a fost de mult depășit —, mai mult de 8 milioane de bucăți lenjerie pentru toate virstele, sau, altfel spus, reușind să îmbrace în doi ani pe fiecare locuitor al României cu o cămașă cusută la Bîrlad. Ar fi în asta și puțin din sănătoasa mîndrie a țărăncii harnice, vrednică de să îmbrace cu lucrul mîinilor ei tot satul, și pe babe și pe prunci, lasă că ar fi și cămașa iubitului, care era cusută cu alesături, spălată dimineața cu rouă și uscată pe liliac în floare.

N-am reușit niciodată să aflu ce au însemnat aceste inițiale APACA, le-am legat însă întotdeauna de mizerie, de încăperi cu tavane joase și lămpi cu petrol afumate ori becuri triste și meschine, luminînd chior pereții cu tencuială umflată, plesnită, de șiruri lungi de mașini „Singer", mișcate cu piciorul, la care fete obosite și de viață și de muncă coseau vestoane și izmene militare, de aburii murdari ce se ridicau de sub fiarele de călcat încinse cu cărbune de mangal și plimbate ore în șir peste rufăria udă, cu o biblică resemnare. Muncitorilor I.C.B.-ului contemporan care, mai la urma urmei, tot aceleași lucruri le fac, croiesc, cos, calcă și împăturesc țesături, operațiuni întrucitva identice cu cele ale lucrătcarelor de acum 40 de ani și din toate timpurile de cînd omul a început să-mbrace o haină făcută de el și nu doar o frunză de viță, li s-au schimbat nu doar condițiile de muncă și de trai — plafoane de sticlă translucidă și largi ferestre, spații ventilate, silențiozitate atîta cîtă se poate în această industrie căreia i se zice ușoară poate în glumă, înlăturarea tradiționalei nocivități a mangalului și cîte altele-or mai fi —, ci, așa cum ne spune inginerul

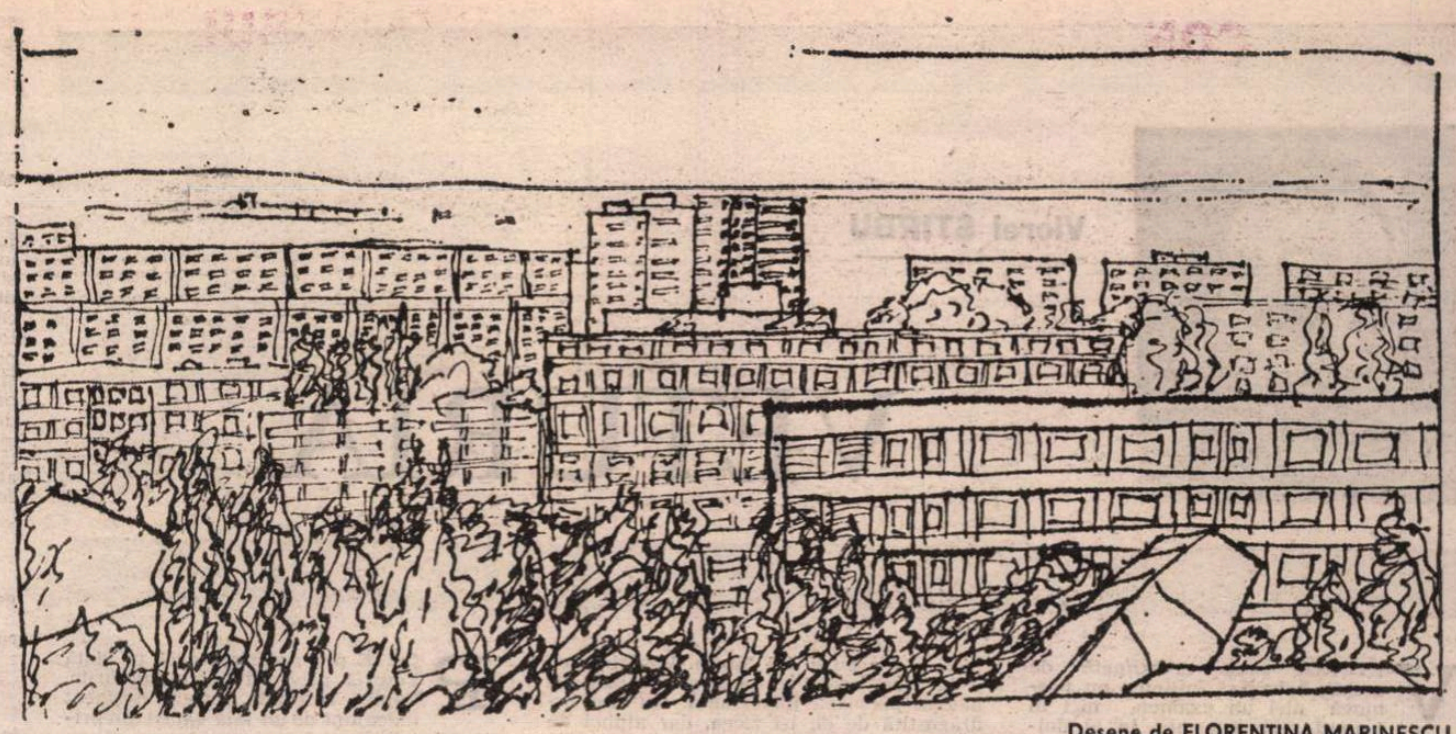

Desene de FLORENTINA MARINESCU

„Hărnicia și rostul de muncă"

PAREA că-i scris în zodia Bîrladului, ca și în a mai tuturor tîrgurilor moldovenești de odinioară, să zacă într-o letargică tihnă, colbuite gros de uitare, cu gări unde nu cobora nimeni și de unde nu se pleca nicăieri, invadate de o seculară lene mițească și de o nepăsare în afara firii ; Bîrladul era la Bîrlad, Dorohoiul cu usturoiul lui la Dorohoi, Hușiul își culegea doar viile lui, Botoșanii făceau pastramă de giscă și ghiudem și atît, Suceava arar își amintea de glorii apuse și încă departe s-ar mai putea lungi acest pomelnic al izolării zăbovnice. Și au sunat, de cîteva decenii doar, alte clopote decît cele ale hramurilor bisericești, alte arame ale altui ceas și tîrgurile moldovene au început să se lepede de un trecut ce o fi fost el frumos, cronicăresc și cărturăresc, — la Moldova nu poți să nu te-mpiedici la tot pasul de voievozi și de dieci —, numai că asta nu mai ajungea și, de ce să n-o recunoaștem, tot noile industrii, aceste cenușărese ale existenței noastre pe nedrept socotite a fi în afara poeziei, au unit, în planul lor desigur, căci cele de suflet și de sînge au fost dintotdeauna, însinguratele, sadovenienele și bacovienele așezări cu trupul renăscut sănătos al întregii noastre țări.

Dacă este adevărat că pofta vine mîncînd, și este, Bîrladul, după nașterea I.R.B. și creșterea într-un an cît alții în zece a F.C.B.-ului despre care adineaori am scris, s-a ospătat copios. În mai puțin de un deceniu s-au ivit aici întreprinderi de care toată industria țării are nevoie și care, la rîndul lor, nu pot trăi fără industriile întregii țări. Una dintre acestea, întreprinderea „Vigonie", „singura de acest fel din țară strict și în întregime specializată", după cum îmi spune directorul ei comercial Marcel Măceanca, se înscrie în cea mai de ultimă oră activitate, la noi ca și în lume, realizată la scară națională, aceea a prelucrării materialelor refolosibile, altfel spus și cu vorbele lui Marcel Măceanca, „noi folosim, adică înnobilăm, tot ce aruncă alții la gropile de gunoi, toate cîrpele și resturile de cîrpă, tot ce «cade» de la filaturile de bumbac, de la fabricile de confecții și de tricotaje, la noi se destramă și se torc în fir, se țese și se vopsește, obținîndu-se 794 de articole noi (21 de articole doar în acest an), în 536 de poziții coloristice și 117 desene. Cifrele mi se par pînă și mie uluitoare", încheie el, și să nu uităm că-i uimirea unui om al adevărurilor contabile care nu mint și tot Marcel Măceanca, pentru care eu sînt un neofit ce se cere limpezit în rosturile muncii celor de aici, ține să mă asigure că „toate județele țării ne pot asigura materia primă, tot ce alții ar arde-n grămezi fumegînd degeaba pe margini de cîmpuri, pentru noi este materie primă, și încă bună, pentru produse de mare finețe, după cum nici nu există județ în România care să nu beneficieze de produsele noastre", ba chiar, zice el, „direct sau indirect sîntem o unitate implicată în mare măsură în exporturi și nu avem producție necontractată, avem contracte pentru tot ce putem produce, ba chiar cererile ne depășesc uneori capacitatea fizică".

Acesta ar fi punctul de vedere al economistului, inginerul șef Mihai Cucoș îl va exprima pe cel al tehnicianului : „Vigonie", declară el, „la înființare avea 732 de îmbătrînite mașini de țesut nemțești, fabricate cam între 1927—1930, pe care numai că nu le împingeai cu mîna, iar mai departe scurta istorie a «Vigoniei» ar putea ilustra istoria meseriilor, adică trecerea de la suveica cu care lucra bunica pe cînd era ea fată mare și țesea într-un pridvor la Muzeul Satului, pînă la țesătorirea silențioasă cu jet de aer. Am plecat de la nimic", mai adaugă inginerul Mihai Cucoș, „ne folosim de mai nimic, dar ce producem, finet, diftină, molton, suporturi textile pentru linoleum și încălțăminte etc., este peste nivelul mediu mondial". Și, mai ține să sublinieze același Mihai Cucoș, cu îndreptățită mîndrie a bîrlădeanului care, deși încă tînăr, știe bine, ca unul al locului, de unde s-a pornit și, mai ales, către ce se merge, „forța de muncă, dacă această expresie se potrivește cumva celor peste 2 000 de fete și femei care lucrează la noi, provine din satele tutovene", adăugînd că și „toți și toate care lucrează aici au terminat fie liceul, fie școli profesionale sau cursuri de calificare în întreprinderea noastră", ceea ce e cu totul remarcabil pentru o zonă considerată cîndva ca fiind „eminamente agrară", cu tot ce însemna aceasta.

Mai spectaculoasă încă mi se pare nu atît trecerea bîrlădenilor de la arhaicele coarne ale plugului la industrii oarecum tradiționale, deci oarecum familiare, căci dintotdeauna s-au bătut în făurării metale pentru seceri și sape, dintotdeauna s-au țesut inul și cînepa pentru țări și catrințe, cît afirmarea acestora în cele mai noi, mai „de vîrf", domenii ale cercetării și producției umane, în electronică și miniaturizare, așa cum s-a întîmplat la I.E.P.A.M., astăzi F.E.P.A., unde se produc, în premieră absolută între colinele Tutovei, spune inginerul-șef Al. Gavriluț, „elemente de automatizare pneumatice și electronice utilizate pentru automatizarea proceselor industriale complexe". Și iată cum acest tîrg abia respirînd mai ieri, s-a dezgropat din arhive și însingurare pînă la a participa cu valori de excepție la întreg urîtul efort constructiv al României contemporane, mai mult, „fiind singurii de astfel de produse furnizori pe economia națională, adică prin profilul nostru de fabricație stăpînim presiuni, nivele, temperaturi pînă la 500°, constienți în legătură cu celuloza și hîrtia, densități lichide, debite". Mărturisesc cu rușine că cele pe care le știu eu despre tehnicile moderne și implicațiile lor sînt departe de a fi cel puțin mediocre, bobii mei s-au aruncat mai de mult și au căzut altfel, așa că tot același Al. Gavriluț o să-mi lămurească, pentru mine și pentru pagina scrisă, adevărata însemnătate a acestei noi industrii bîrlădene, semnificația reală, folositoare a halelor spațioase, luminate blînd, strălucitor de curate, dînd impresia mai degrabă a unei clinici universitare. — aici poți veni, poți munci și poți pleca să vezi ultima premieră de gală la Teatrul „Victor Ion Popa" îmbrăcat în aceleași haine și, firește, cu cămașă albă și scrobită —, și ce fac muncitorii de la F.E.P.A., toți foarte de curînd abia ieșiți din adolescență (media de vîrstă nu trece de 22 de ani, iar 80 la sută au terminat liceul !) cei 2 500 de fii și nepoți de țărani pe chipul cărora se citește lesne acea siguranță de neconfundat a specialistului de înaltă calificare, conștienți că ceea ce fac își are rostul deosebit : „Nu cred să existe în țară vreo industrie mai importantă în care reperele produse de noi să nu fie implicate. Livrăm echipamente pentru combinatele petrochimice, tot ce este nou la Brazi ne aparține, dar avem dotări specifice și pentru Vîlcea, și pentru Giurgiu, pentru Iași, Craiova, Midia și Săvinești, înzestrări, de asemenea, pentru industria siderurgică, și participăm la procesele de modernizare a metalurgiei ca și la dispecerizarea gazului metan, la tot ce ține de automatizare în construcțiile navale, în industria de automobile și în cea feroviară, ca și în producția bunurilor de larg consum, iar, ca o mențiune specială, sîntem angrenați și în programele de perspectivă ale energeticii nucleare, în ce privește automatizarea și siguranța centralelor atomice... Iar ca un inedit în noutate, amintindu-mi de dulci lecturi din copilărie și de acel **mobilio in mobili** ale căpitanului Nemo, inginerul-șef Al. Gavriluț îmi povestește și despre munca de cercetare din întreprinderea sa : „În afara producției de serie, rezolvăm și am rezolvat toate cererile de aparatură de serie foarte mică și unicat eliminînd astfel importurile la care erau nevoiți să apeleze beneficiarii noștri, lucru perfect posibil, deși nu fără efort, prin extinderea atelierului de microproducție, o celulă oarecum independentă și deosebit de rentabilă a fabricii noastre, cu muncitori, tehnicieni, ingineri care-și rezolvă singuri concepția, proiectarea, execuția, omologarea și chiar contractarea reperelor ; de pildă, numai pentru Combinatul Siderurgic din Galați s-au livrat peste 40 de tipuri de produse unicat care altfel ar fi trebuit importate. Ba chiar mai mult, ca să nu zic cu mult mai mult, am înființat la F.E.P.A. colective cu specializări diferite, dar complementare, așa numite pluridisciplinare, formate din ingineri mecanici, electro-mecanici, fizicieni, electroniști, ca și din muncitori de cea mai înaltă calificare și care cercetează și rezolvă teme mari, de viitor, ale întreprinderii noastre și implicit ale întregii economii naționale".

Mi se pare firesc ca pe terasa braseriei „Moldova" din Bîrlad să întîlnesc, fie și în preajma unui pahar de vin nu prea de soi, cercetători, de ce nu chiar savanți, strînși în blugi și-n cămăși cadrilate, în Bîrladul de astăzi pe mine, care m-am născut, am crescut și-am învățat aici, în care mai trăiesc și acum, așa cum îmi trăiesc părinții și mi-au trăit bunicii și străbunicii, totul mă miră și nu mă mir totuși de nimic ; mi-amintesc doar iară că tîrgul Bîrladului nu-i un tîrg oarecare și-mi aduc aminte, deslușind-o, printre plopii tremurători ai tinereții mele dintîi, de cetatea de carte a Liceului „Gh. Roșca Codreanu" cu care aș fi vrut să încep această evocare, și de unul din născuții bîrlădeni care-au învățat aici, de academicianul Ștefan Procopiu, cunoscut în știința mondială, între altele, pentru „efectul Procopiu" și pentru „magnetonul Bobe-Procopiu" și atunci chiar că nu mă mai uimesc de nimic...

Altă adolescentă a industriei bîrlădene, născută abia în aprilie 1981, ar fi Întreprinderea de produse abrazive, care „deși nu avea nici o tradiție prin partea locului, și-a găsit imediat oameni pasionați de noua meserie și care, într-o perioadă scurtă, au dovedit mari disponibilități creatoare, efect și al minunatelor condiții create în societatea românească pentru afirmarea personalității omului nou", „iar produsele noastre sînt utilizate în diverse domenii ale economiei, cum ar fi : industria rulmenților, a autoturismelor și autocamioanelor, în aeronautică și în industria nucleară", declară Sever Milancovici, directorul I.P.A. Astfel, între colinele Tutovei, la apa Bîrladului, atît de hulită cîndva, a mai apărut o meserie „specifică" nouă nu numai aici, aceea de „operator produse abrazive", iar ce fac tinerii și foarte tinerii bîrlădeni pentru prima oară aici este atît de important pentru economia românească încît cu îndreptățire deplină se mîndrea inginerul șef Emanoil Rusu zicînd că „asbolut oricine în industrie, de la cele mai oarecare ateliere meșteșugărești pînă la marile complexe și combinate din orice ramură, are nevoie de produsele noastre". Și tot ca o confirmare a noii și atît de temeinicei reașezări a Bîrladului pe stema producătorilor și creatorilor acestei țări și pentru această țară, același Emanoil Rusu ne mai spunea și că „tot ce facem noi acum, adică peste 8 000 de sorturi tipo-dimensionale, cîndva se importa, se plătea piatră cu valută forte, se aduceau de aiurea într-un an abrazive cam de atîția bani cît a costat fabrica cu totul"...

Pentru mîine...

O FI AVUT, nu zic nu, un farmec al lui și Bîrladul de odinioară, va fi fost frumos Bîrladul lui Vasile Pîrvan și al lui Philippide, al lui Ibrăileanu și Voiculescu, al lui Tonitza și Hamângiu, minunat de umbroși și de bine mirositori vor fi fost nucii și cireșii grădinilor sale ; poate că există chiar, prin contrast, un anume prozaism, mai bine spus un altfel de lirism al epocii noastre, dar eu unul care acum și în Bîrladul de astăzi trăiesc, cred mai degrabă, așa cum crede și primarul de astăzi al orașului meu, Dumitru Popa, „cu certitudine că municipiul Bîrlad va intruni la sfîrșitul actualului cincinal toate condițiile pentru a fi considerat, așa cum ne dorim cu toții, un oraș puternic dezvoltat, modern", un oraș nou, într-o nouă geografie, aceea a României socialiste.

Octavian Stoica

Emil Copceac, directorul de multă vreme al acestei întreprinderi, „s-a schimbat însuși raportul om-mașină", investiții masive transformînd mai mult decît modesta fabricuță de acum 40 de ani într-o „unitate fruntașă pe ramură". Acesta, Emil Copceac, inginer cu foarte multă experiență de viață și de înaltă calificare în meseria sa — a participat și el la, între altele, proiectarea noilor obiective de acest fel de la Focșani, Vaslui, Craiova —, vorbind despre realizările I.C.B.-ului, acest mare producător de valută (confecțiile bîrlădene se exportă în proporție de 90 la sută și în toată lumea, cu deosebire chiar în țări de mare tradiție în branșă, în Italia, în Anglia, în Uniunea Sovietică, Statele Unite și Spania, la care se adaugă, luate așa, pe sărite și frunzărite dintr-o listă ce se lungește mereu, Kuweit, Irak, Australia, Chile), îmi explică cinstit, negustorește, această prețuire pe piața internațională, unde, se știe, concurența nu e dură, ci singeroasă de-a dreptul, prin, îl citez, „asimilarea promptă a tendințelor de modă, gradul înalt de finisare, garantarea calității și seriozitatea în termene", marfa bîrlădeană plecînd, pe încredere, „direct în rafturi în marile magazine din Moscova, Roma sau Canbera". Nu-i vorba doar de o investiție materială, desigur masivă dar totuși insuficientă ca să justifice în total prestigiul mărcii, — și, fiindcă veni vorba chiar că nu înțeleg de ce nu se caută pentru produsele confecționate la Bîrlad și nu numai aici o siglă și un nume de sinteză, ceva în genul Wrangler, Fracca sau Adidas, în locul banalelor inițiale care nu spun mare lucru, dar, mă rog, asta-i treaba altora —, căci chiar dacă, după cum se laudă cu îndreptățire directorul Emil Copceac, „din vechiul atelier n-a mai rămas nici o cărămidă", pînă la urmă tot despre oamenii care muncesc este vorba, despre un material uman, poate cel mai gingaș și prețios, despre femei și încă despre femei tinere, cele mai multe. Doamne, și sînt 3 000 (trei mii) de fete, de neveste, de mame care „țin" și fabrica și căminul lor, mamele acelea cu copiii lor, cu crătiți de mîncare, cu tîrguieli și cîrpeli, cu bărbați și mai așa și mai altfel și cu soacre cum i-a fost fiecăreia norocul, iar aici se pare că ar fi mai degrabă decît altundeva explicația deosebitei rentabilități a întreprinderii, în mai buna lor calificare, în pregătirea lor generală mai bună —, aici nu se produc numai scutece și copii pentru scutece, aici se și învață, — în întreaga lor viață trăită mai omenește, — I.C.B.-ul are un fond de retribuire de o sută de milioane pe an —, în faptul că se gîndește mereu astăzi la ziua de mîine, sau, cu vorbele lui Emil Copceac, „dacă fabrica e făcută acum din bucățele, ea se vrea întreagă". Anul acesta, sărbătorind o bună jumătate de secol de existență, Întreprinderea de confecții din Bîrlad are ceea ce Emil Copceac numea cu modestia orgoliosului, „oarecari perspective...".

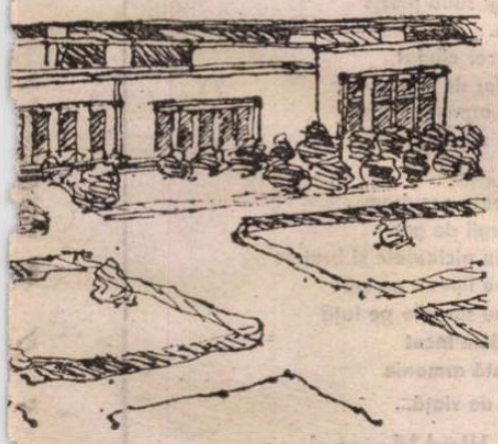

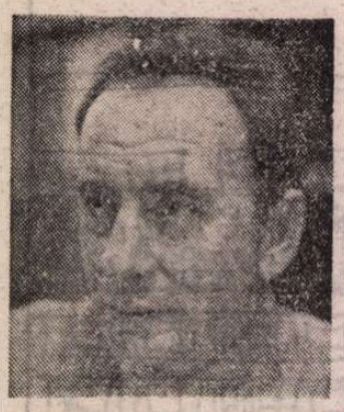

Viorel ȘTIRBU

VETURIA

VETURIA prea preocupată de rochii, baluri și întîlniri, nu promovă nici un examen, nici în primul semestru, nici în al doilea, fiind singura restanțieră pe linie din întreg anul II de la filologie. Toți profesorii, asistenții, colegii o considerau un exemplu, desigur negativ, ajunsese de fapt cunoscută în întreaga facultate. La început nu sesiză situația precară în care ajunsese punîndu-și nădejdea în sesiunea de toamnă. Încet-încet însă realiză că posibilitatea de a rata anul, de a-l repeta, adică, constituia pentru majoritatea colegilor o certitudine. Nici nu o mai tratau ca pe o colegă de an și dacă o căutau încă îndrăgostiții, acestia se impuținaseră. Înainte vreme, seară de seară cumpănea atent cu cine să iasă, acum nu se vedea mai des de o dată pe săptămînă cu vreunul din ei, pînă și Clemente Gordan o amina, uneori și cîte două săptămîni. Așa că pe la jumătatea lunii iulie se întoarse în Buciumi gătită și spășită, hotărită să renunțe la facultate. Lobonțiu îi vorbise despre postul de suplinitor de la școală, dar pînă cînd sosi ea, locul fusese ocupat de Miron Goia. Iar mi-a luat-o înainte blestematul. Pe de-asupra o irita și faptul că nu-i dădea mina să-l judece, să-l batjocorească. De vreme ce se întorsese singur, asumîndu-și riscurile, invectivele ei ar fi fost superflue. În schimb Miron putea să o pună în stare jenantă în eventualitatea că îi cunoștea situatia. De Lobonțiu nu se temea, el știa și tăcea. Între timp se încurcase și cu soră-sa, Parasca, așa că se ivea un motiv în plus să-și țină gura, făcea oarecum parte din familie și se aștepta din partea lui la discreție temeinic justificată.

În primele zile ieșea mereu, îmbrăcată ca în Cluj, credea că îl va întîlni pe Miron și o să-l umilească măcar în felul acesta. Dar tînărul Goia, încheindu-și anul școlar, se angajase iar muncitor necalificat la Fructexport și nu-și scotea nasul din curte. Pe înserate se ducea doar pe terenul fostei bănci ungurești și juca volei cu cei trei băieți ai preotului, cu Valer Pop și alți colegi de școală. Așa că după vreo săptămînă își aranjă toaletele în dulap și se îmbrăcă simplu, aproape țărănește, deprinzînd și gustul de a zăcea în grădină la umbra vreunui măr, păr, nuc sau prun, cu cîte o carte în mînă ori împletind ca să treacă vremea. Doamne, gîndea atunci, doar n-o să rămîn toată viața aici? Tot funcționară la poștă, cum visam pe vremuri cu prostul ăla de Miron? Maică-sa îi povestise și despre aventurile galante ale lui Toader Goia. Sigur, cu adăugirile pe care folclorul le aduce oricărui fapt. Se zvonea, de pildă, că îi cumpărase mașină Corneluței, desi nimeni nu o văzuse. Veturia se bucura cu răutate de necazurile familiei Goia și abia într-un tîrziu realiză că toată acea satisfacție venea din pica ce i-o purta lui Miron. Vasăzică așa e la țară, constată, pînă și un bleg îți devine persoană interesantă. Nu sînt îndrăgostită de el, își zicea, dar atunci de ce îl urăsc? S-ar cuveni să-mi fie indiferent, nu? Îndeosebi că Jenica, maică-sa, pusese ochii pe unul din feciorii popii considerînd că Veturia, îndeajuns de frumoasă și de acum cu perspective școlare bune, constituia o ofertă demnă de luat în seamă. Feciorii popii însă nu prea se omorau cu firea după fetele din sat, părinții lor nutreau probabil alte ambiții, dacă nu cumva și conveniseră asupra partidelor ce le aveau de făcut.

— Uite ce e, mamă, îi spuse Jenicăi, nu te omori cu firea, ăștia nu se uită la mine.

— Da ești frumoasă, o contrazise maică-sa, de ce nu, la o adică?

— Oi fi, numai că nu sînt o partidă potrivită. Eu la facultate nu mă mai duc. Și puse cartea de o parte.

— Da nu înveți mereu? se neliniști Jenica.

— Învăț, sigur, atîta că nu prea văd cum o să reușesc să-mi trec restanțele. Rupse o pară, verde încă, o ținu în palmă, se jucă puțin cu ea, apoi o aruncă.

— Ce restanțe? Ce-s alea? se interesă copleșită Jenica.

— Adică nu am luat nici un examen, mamă.

— Vai de mine, Veturia, își frecă ea mîinile, adică ai pierdut un an prin Cluj așa...

— Oarecum. M-am distrat și am uitat de carte.

— Ce-o să spună tata?

— E prea beat zilnic ca să mai spună ceva.

Jenica își legă mai bine basmaua la spate. Apoi o dezlegă și și-o legă pe sub bărbie acoperindu-și fața ca pentru a-și ascunde supărarea. Se făcuse neagră la chip.

— N-ar trebui să vorbești despre bietul Trăian decît ca despre tatăl tău, șopti ea.

— Păi vorbesc altfel? rise Veturia mirată. Ziceam doar că umblă mereu prea beat ca să-și dea seama de ce se întîmplă în jurul lui.

— N-ar trebui să vorbești astfel, repetă. Că bea, e adevărat, însă tot el cîștigă, tot din banii trimiși de el ți-ai făcut rochiile și ți-ai cănit părul...

— Of, maică, se enervă, dar mi se pare normal ca părinții să se îngrijească de copii. Se ridică vrînd să plece, se întrebă unde și se așeză la loc.

— Puteai rămîne și acasă, la cîmp, și copiii au datorii față de părinți oftă Jenica, neîntrezărind perspectiva. Datoria ta a fost și este să înveți, o faci în primul rînd pentru tine. Tot nu veneam noi să-ți stăm pe cap la bătrînețe.

POATE pentru prima oară în viață Veturia privi și astfel lucrurile. Copil răsfățat, nesupravegheat îndeajuns de un tată egoist din pricina darului beției, ea considerase că nu are decît de primit de la viață, nu și de dat, că viața e o sărbătoare continuă în care nu ai altceva de făcut decît să-ți alegi darurile, bucuriile, distracțiile. Sigur că și Jenica purta o parte mare de vinovăție de reaua pregătire a fetei pentru întorsăturile neașteptate ale soartei. Neglijată de un soț vicios, cu mintea întotdeauna prea tulbure ca să vadă lucrurile în profunzimea lor, își revărsase dragostea și în general întreaga putere a sentimentelor asupra fetelor, scutindu-le de a privi realitatea în față, cu încredere, calm și puterea de a o înfrunta fie prin adaptare pozitivă, fie prin răzvrătire constructivă. Veturia nu pusese vreodată mîna pe seceră ori pe furca de întors fînul, nu mulsese o dată vaca, nu pusese la fiert mîncarea pentru porci, nu aruncase un pumn de grăunțe găinilor din ogradă. Fusese crescută ca un aristocrat căruia vîrsta maturității îi aduce avere, slujitori, poziție în societate și influență în sferele înalte. De unde să fi știut Jenica din Buciumi că pînă și lumea aceea are rigorile ei și că lipsa de activitate practică nu înseamnă lene și rizgîială pur și simplu?

— Măcar de nu l-ai fi lepădat așa de ușor pe Lobonțiu, zise într-o doară.

— Păi, mă rog, și Parascăi îi trebuie un soț, o repezi, simțind că, în felul ei, maică-sa avea dreptate. Dacă școală nu, avere nu, atunci ce-i rămîne unei fete lipsită de alte însușiri afară de o frumusețe rece, inconstientă de îndatoririle ei, decît să se mărite cu un bărbat care să o accepte ca atare?

— Nici băiatul lui Goia n-ar fi fost rău, continuă Jenica, neluînd în seamă întrebarea Veturiei. În privința Parascăi se liniștise, ea pesemne își înțelesese condiția și se comporta ca atare. Da, nutrea convingerea că Parasca nu-l va scăpa din mînă pe Lobonțiu.

Veturia se ridică și chiar plecă de pe bancă, se duse în casă și se trînti pe pat îngrijorată. Descoperea, deși foarte puțin, că existența i se complica pe măsură ce ieșea de sub aripile părintești. Miron Goia! Păi îl avusese la degetul cel mic, cine alta decît Jenica făcuse mofturi? Adevărat, o întoarse, dar cine m-a obligat să țin cont de părerea ei? Aproape niciodată n-am luat în seamă părerile ei, de ce tocmai în acea împrejurare am făcut-o? Pentru că mi-a ieșit în întîmpinare, ce voia ea, voiam și eu. Sau nu tocmai. Ea a luat în serios povestea, eu m-am jucat, o diferență demnă de luat în considerație.

Jenica veni după ea, o încercau feluri remușcări. Că o educase probabil greșit, că o scăpase acum din mînă, că se simțea incapabilă să-i dea măcar azi un sfat folositor, că nu se știa face utilă.

— Veturia...

— Mamă, mă doare capul.

Se așeză pe pat mîngîindu-i pletele.

— Nu fi supărată pe mine.

Se întoarse cu fața spre perete.

— La ce să ne complicăm? Nu trebuie să-ți ceri dumneata scuze...

— Ba poate că da, o contrazise. Oi fi greșit în multe privințe... Încercă să o întoarcă cu fața spre ea. De afară se auzi un tunet prevestitor de ploaie. O vreme și stătu așa, în așteptarea răpăielii prielnice, uitînd de Veturia. Ploaia nu venea, cerul se întuneca tot mai mult, promițător, totuși nu se îndura să-și reverse preaplinul norilor. O să vină, murmură și, cum Veturia se uita la ea, reveni asupra discuției. Ce-oi fi greșit, oi fi greșit, dar vreau să-ți spun că la vîrsta ta nimic nu e pierdut. Totul poate fi luat de la capăt. Pînă acum ai fost un copil, de abia de acum înainte începi să devii femeie.

— Și, mă rog, să mă mărit cu Goia?

— N-am spus asta, se apără.

— Să mă întorc la facultate?

Primii picuri de ploaie bătură veseli în geam.

— La drept vorbind nici asta nu cred că este foarte important.

Veturia se ridică într-un cot, intrigată.

— Atunci ce e important, mamă?

— Ploaia, spuse cu bucurie. Ea...

— Bine, în cazul ăsta pot să dorm, se întoarse iar, potrivindu-și perna. Pe mine ploaia mă trage la somn.

— Iar pe mine mă duce cu gîndul la porumb.

— Fiecare cu plăcerile sale, murmură pe jumătate adormită.

— Da, sigur, repetă Jenica, fiecare cu plăcerile sale. Și ieși din casă mulțumită întrucîtva. Dacă Veturia îi ridica semne mari de întrebare, sfîrșitul secetei aducea cu sine promisiunea recoltei și a vieții.

Lobonțiu și Parasca alergau spre casă ținîndu-și capetele apropiate și acoperite cu o pungă de plastic. Și-așa e bine, consimți Jenica. De după colțul școlii se ivi Trăienuț legănîndu-se, cu pălăria căzută pe o ureche și răcnind: „Aoleo ce ploaie vine de la Cluj". Bine că are și el o bucurie, oftă Jenica, încercată de un vag sentiment de mulțumire. Omul nu și-l mai putea schimba, știa, însă faptul că întîmpina și el ploaia cu satisfacție o făcea îngăduitoare. Chiar și încurcăturile Veturiei nu le considera în momentul acela de nerezolvat. Fără îndoială, ar fi vrut să-și vadă fata profesoară, fie și în Buciumi, s-ar fi liniștit astfel în privința viitorului ei. Pe de altă parte, gîndi, nu toată lumea trăiește din leafă de profesor, existența se cîștigă în feluri chipuri, chestiunea e să alegi o cale, doar una, și să-i fii consecvent.

Cînd Traian deschise poarta, Jenica se duse în grajd ca să aștepte acolo cele cîteva minute necesare bărbatului să ajungă în odaia lui, să se trîntească pe pat și să înceapă să sforăie. De mulți ani învățase că e înțelept să-l evite, beat fiind, proaspăt ieșit din crîșmă, deoarece obișnuia să ridice mîna asupra ei. Dacă nu o vedea, Traian uita de ea și își urma programul obișnuit.

A DOUA zi Veturia se gătî iarăși ca în perioada clujeană și ieși în sat hotărîtă să dea ochii cu Miron și să-l recucerească. În ajun atîpise cît răpăise ploaia, apoi se trezise în toiul nopții și nemaiavînd somn întorsese lucrurile pe toate fețele. Ajunsese la concluzia că trebuie să repete anul, doar că, spre a se feri de alte ispite, i se părea potrivit să-și lege soarta de un singur om. Cunoscuse, firește, destui băieți, de la toate facultățile, băieți frumoși sau în orice caz prezentabili, deștepți, unii, alții harnici în schimb, mă rog, cu defecte și calități firești, la urma urmelor. Nici unul dintre ei nu reusise să-i sucească mințile ori să-i împovăreze inima altfel decît cu vanitate. E drept că nici ea nu făcuse eforturi de a se atașa de cineva ori cel puțin de a cunoaște cît de cît în măsură satisfăcătoare pe vreunul dintre ei. Sincer fiind, nu

Bunicul

De multă vreme
Bunicul meu nu vede.
Lumina pentru dînsul
Este doar o amintire,
Și totuși,
Neputînd despărți
Intenția de cuvînt
Chiar și acum îmi zice
Întinzînd spre fața mea
Palmele sensibile
Ca două aripi de flutur:
„Ia vino
Să văd cum mai arăți..."

Semn

Trupul meu
Cel de mîinile tale dezmierdat
Va intra în somn.
Nu vei fi uitată:
Crinul făpturii tale
Va izbucni
În visu-mi.

Cerc

Bunicul meu se bărbierea
O singură zi pe săptămînă: luni
Marți barba îi mijea iar
Cum iarba în primăvară
Miercuri toate gîndurile lui bune
Îmboboceau în flori răzlețe
Joi abia, cu buricele degetelor,
Admira cîmpul obrazului
Iar vineri flori albe inundau
Privirea încruntată a bunicii
Sîmbătă era frig, bătea vîntul
Duminică muri bătrînul
Apoi veniră luni și marți și miercuri
Și după dînsele primăvara
Și iarba începu iar să mijească
Cum barba pe obrazul
Bunicului meu...

Cunoaștere

Trecu pe lîngă mine
Un sunet.
L-am întors
Și l-am închis în arcul gotic
Al urechii
Cu palma.
Trecu pe lîngă mine
O lumină.
Am ajuns-o din urmă
Și am închis-o
În cristalele lichide
Ale ochiului
Cu o pleoapă.
Trecu pe lîngă mine
O iubire.
Am întors-o din drum
Și am ferecat-o în inimă
Cu o cheie de sînge.
Și tot așa,
Trecu pe lîngă mine
Viața toată
Iar eu am închis-o
În fibrele mărunte
Ale trupului
În fibulele oaselor
În timpla lovită de alb...

Trecu apoi și moartea
Pe lîngă mine.
Mă sorbi și mă-nchise
Într-însa.

Cîntec

Pe cîmpul înghețat
Soldații erau de cristal.
Trupurile-ntepenite,
Bătute de vînt
Scoteau stranii tînguiri
Ca și cum ai sufla pieziș
Într-o sticlă.
Păreau un cor ciudat
Cîntînd zeilor de gheață.
Ce ciudată armonie
De dincolo de viață!

Întins pe spate ascultam...
Încet, chirurgii de ger
Îmi amputau picioarele și brațele
Privirea mi-o lipeau pe cer
Mă mîngîiau surorile pe față
Mă scufundam încet
Într-o ciudată armonie
De dincolo de viață...

Vlad Massaci

s-ar fi măritat cu careva, dacă i s-ar fi impus, decît trasă cu boii în fața ofițerului stării civile. Veturia putea fi considerată superficială, ușuratică, judecînd-o după comportamentul lipsit de griji, după felul senin în care pierduse examen după examen, judecată după toalete, după vremea pierdută la croitorese, coafeze și așa mai departe. În realitate asemenea manifestări constituiau carențe de educație, încolo, slavă domnului, capul stătea bine pe umeri iar picioarele îi stăteau bine înfipte în pămînt. Miron Goia prezenta avantajul că îl cunoștea îndeajuns ca să știe limitele pînă la care să-și întindă stăpînirea asupra lui și de asemenea limitele pe care să i le accepte ea. Apoi mi-e și consătean, își zise, și pe vremea cînd țineam unul la altul — poate că de iubit nu l-am iubit, de ținut la el am ținut însă — mi s-a părut cinstit, drept, cu judecata limpede, sănătoasă. Iar dacă aș fi capabilă de sacrificiu, i-aș fi de folos, fiindcă l-aș împinge pe scara socială în sus, e plin de calități, e deștept, e politicos și cumsecade, ar merita să se înalțe deasupra atîtor mediocrități. Din nefericire nu sînt în stare să-mi sacrific măcar o fărîmă din orgoliu și asta e rău și pentru mine fiindcă ținîndu-mi bărbatul în loc, și eu țopăi pe lîngă el, n-am cum să-l depășesc. În sfîrșit, așa stau lucrurile în prezent, cine știe, cu vremea s-ar putea să mă schimb, să devin dacă nu bună, înțelegătoare, blîndă și supusă, cel puțin destul de inteligentă să-mi urmăresc țelurile cu mijloacele corespunzătoare.

Trecu de patru-cinci ori pe lîngă centrul de achiziții, fiindu-i de altfel și în drum, căci casa Goieștilor se afla pe o ulicioară vizavi de școala cea nouă, iar ea, mergînd spre piață, nu atrăgea atenția decît eventual din pricina rochiilor. Se întîlni și cu Victor, băiatul mijlociu al popii, chiar în fața școlii, Victor îl aștepta pe Onea să joace pingpong. Stătu vreo zece minute cu el flecărind și pîndind în curtea Goieștilor, trăgînd nădejde că măcar așa o să-l scoată pe Miron din nepăsare. O enervă atît de tare că acesta nu văzu întîmplarea, că se duse și se schimbă, culese un coș mare de mere și se așeză la rînd să-și vîndă marfa. Stînd acolo îl descoperi pe Miron lucrînd prin fundul curții, la butoaie, și regretă numaidecît că se schimbase de hainele sărbătorești. Reveni și se primeni, Jenica nu o întrebă nimic, luă doar coșul de mere și-l goli în țarcul porcilor.

Trecu pe lîngă femeile de la rînd și se adresă Sinicăi direct :

— Aș avea nevoie de niște cursuri de la Miron.

Prinsă cu treburile, Sinica nu realiză că Veturia urmează filologia, iar Miron abandonase agronomia, cum nu realiză nici că între cele două profesii nu exista nimic în comun, deci nici între cursurile de care fata pretindea a avea nevoie. Îl strigă pe băiat să vină la ea și-și continuă munca.

Miron lăsă jos lada pe care tocmai o săltase, se șterse de sudoare cu dosul palmei și se îndreptă spre maică-sa.

— Ce e ? întrebă și observînd-o pe Veturia pricepu.

— Uite, fata asta vrea niște cărți, îi aruncă peste umăr.

Miron, foarte mirat, se scuză :

— Iartă-mă, nu te văzusem, nu mă așteptam să te văd pe la noi. Ce cărți ?

— Cărți ? rîse, potrivindu-și cutele rochiei.

— Păi așa am auzit ? !

Veturia se legănă de pe un picior pe altul, pîndindu-l cu șiretenie.

— Să fim serioși, Miroane. I-am spus că vreau niște cursuri de la tine.

Miron își șterse iarăși transpirația, mirat din ce în ce.

— Păi... nu ți-a ajuns pe la urechi...

— De ajuns mi-a ajuns, îl întrerupse nerăbdătoare, cum nici de cursurile tale, chiar de le-ai avea, n-am nevoie.

Miron se înroși :

— Nu mi-a trecut prin cap.

— Bineînțeles că nu ți-a trecut prin cap, nu se abțînu să-l înțepe, mai ales iritată puțin de faptul că Miron, ars de soare, cu un plus de roșeață din pricina timidității, cu maioul ud, lăsîndu-i umerii slobozi și înfățișîndu-se robuști fără a fi spectaculoși, arăta bine, destui dintre curtezanii ei nu-i făceau concurență, se maturizase parcă și întreaga ființă i-o găsi atrăgătoare, plăcută. Vasăzică înflorește și fără razele soarelui meu, își zise emfatic înciudată, uitînd că și ea înflorea indiferentă de el. Pesemne că n-o să accepte niciodată ideea că un om trăiește și fără să-mi ceară mie încuviințarea.

— Adevărat, recunoscu, liniștindu-se și el. Oare el îmi cunoaște situația ? se întrebă curioasă de felul în care se va manifesta băiatul. Și uitasem de facultate. După cum vezi, stivuiesc lăzi, repar butoaie, cînd vin camioanele încarc, și îmi trece ziua foarte plăcut, încheie malițios.

— Da, îmi imaginez, zise fără urmă de zîmbet.

— În sfîrșit, totuși ai venit cu un scop, nu ? Ajută o bătrînică să-și deșerte coșul cu hribi într-un butoi și se întoarse iar spre fată, stînjenit.

— Sigur că am venit cu un scop, îi răspunse semeț. Poate chiar să mă angajez aici.

— Tu ?

— Te miri ?

— Cum naiba să nu mă mir ? Și, lipsit de umor, își reproșă atitudinea. De fapt, niscaiva bani se cîștigă în sezon, nu mulți, de ajuns pentru ceva haine și mărunțiș de buzunar. Trebuie să-l întreb pe tata dacă mai are vreun post, că îți dai seama, nu eu fac angajările aici.

VETURIA abia se stăpîni să nu-i arunce disprețul în față. Ce-i trece lui prin cap, că o fată ca ea e nevoită să lucreze în vacanță ca să-și cumpere rochii și alte fleacuri femeiești ? Vru chiar să renunțe la întregul plan urzit în noaptea de insomnie. E grămadă, băiatul ăsta, bleg și tare de cap, nefericitul. Cu unul ca el riști să-ți transformi casa în cavou.

— Glumești, Veturia, așa-i că glumești ? continuă Miron încruntat, pricepînd că greșise luîndu-se după aparențe. Veturia se îndreptă spre poartă.

— Nu glumesc, zise răutăcios. Și ieși în uliță. Stătu chibzuind parcă asupra pasului următor. Condu-mă puțin.

— În halul...

— În halul în care ești poți veni pînă la colț. Trăim într-un sat în care munca nu e o rușine, toată lumea trudește. Chiar și profesorii suplinitori, adăugă cu un tîlc care-i scăpă lui Miron. Totuși o urmă fără ranchiună. Ajunși la capătul ulicioarei, Veturia se opri. Vezi, n-a fost greu.

— Nu, recunoscu amuzat. Dar de ce ai venit ? insistă.

— Ca să te văd. Pur și simplu. Îi întoarse spatele, însă nu plecă.

Miron, uimit, rămase fără grai.

— Și acum că te-am văzut, m-am dumirit, reveni ea cu glas înfundat.

Se simțea rușinat, umilit și răspunse cu sarcasm :

— Cred că apă se găsește să mă spăl, de îmbrăcat iarăși ar fi timp, încît, mă întreb, n-aș putea să apar și altfel în fața ochilor tăi ?

Se întoarse și îl privi batjocoritoare :

— Îmi dai o întîlnire, domnule profesor suplinitor ?

Tăcu îndelung înainte de a ridica mănușa aruncată, chibzuind dacă merita efortul de a lua de la capăt drumul ce se înfundase jalnic doar cu nici un an în urmă. Și de fapt de ce aș face-o ? Îmi pare străină, o străină arogantă ce mi-a neliniștit viața atît cît a vrut. A fost nevoie de Nastasia să ies din impas. Bun, lasă că am intrat în altă belea, totuși altfel, mai omenește, nu uscat, rece ca sloiul de gheață, cum izbutește fata asta să se învăluie cu răutatea ei. Veturia aștepta și ea cu neliniște crescîndă răspunsul lui Miron. Nu e chiar așa de prost cum credeam, reflectă nemulțumită. Refuzul lui ar fi afectat-o profund, îi lipsea prevederea alternativei în cazul că Miron n-ar fi manifestat dorința reîntoarcerii la ea. Cum de nu mi-a trecut prin minte că ăsta e în stare să se fi îndrăgostit de agronomista aia și să-i fie devotat ? E capabil de statornicie, băiețașul. Și mai că regreta, asemenea soț i-ar trebui ei și nu pe toate gardurile se găsesc astfel de bărbați. Că zii, odată, îl îndemnă în gînd, bătînd din picior fără să vrea, însă nu și fără să i se observe gestul.

— Ești nervoasă, zîmbi îngăduitor.

Îi întoarse iar spatele.

— Ne-am putea vedea mai spre seară, pe la șapte să zicem, pe banca din fața cooperativei, zise ea răgușit.

— Voi fi punctual.

Veturia o luă din loc furtunos și deși își dădea seama că nu i se justifica supărarea, își spunea că nu-i va ierta niciodată afrontul de azi, va găsi ea ocazia și pretextul unei răzbunări exemplare.

(Fragmente din romanul **Anchetă de iarnă**).

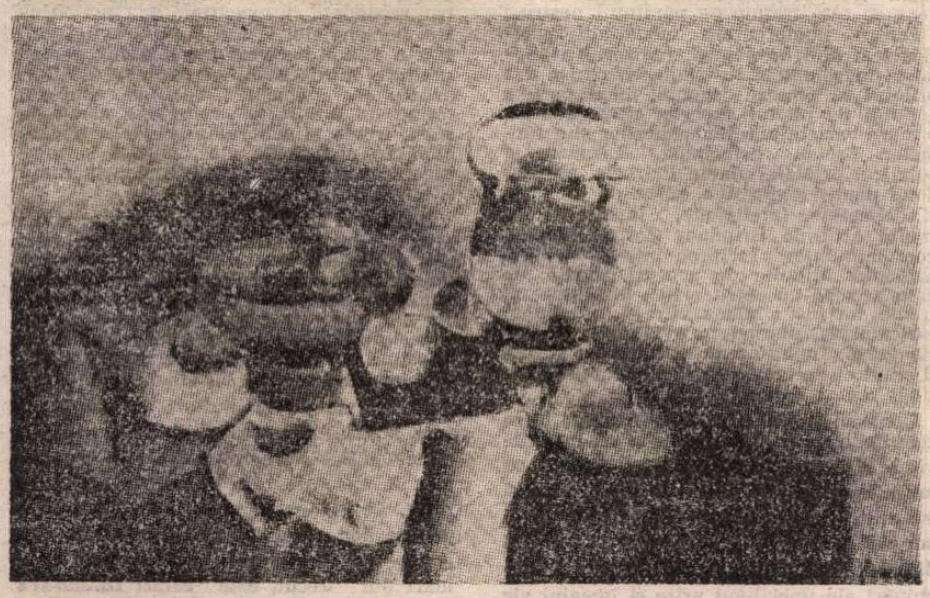

CORNELIU IONESCU : **Natură statică**

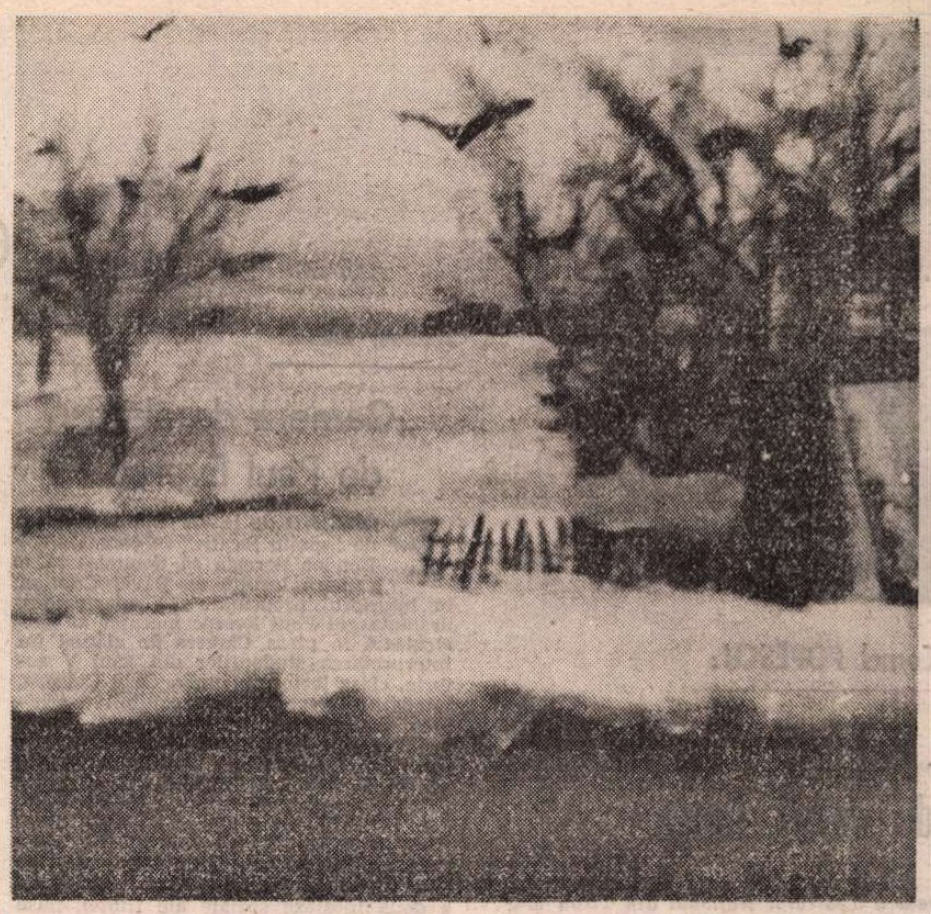

ION SALIȘTEANU : **Lac înghețat**

Triptic profan

I

Îmi caut începutul. Încă n-am dat de urme.
Golul e prea departe și nu îl pot ajunge.
Cînd m-a zvîrlit în haos, a vrut să mă alunge,
Să n-aflu adevărul, taina-i să nu se curme.
Plecat să sui pe munte, minat de răzvrătire,
Urc panta nesfîrșită a chinurilor mele.
Mă țintuie pămîntul, sus mă lovesc de stele,
Golul mă ispitește cu vis de nemurire.
Afla-voi eu, vreodată, care mi-e începutul,
Cine mi-a fost părinte și cînd m-a zămislit ?
Jocul e fără margini și-l joc la infinit,
Greșind mereu plecarea, nu, însă și sfîrșitul.

Greșesc mereu plecarea ...De ce sînt urgisit ?
În rai, n-am fost vreodată și n-am păcătuit.

II

Pe trepte chinuite, nu urc la tine, Doamne
Să caut adevărul pe care l-am pierdut
Cînd m-am desprins din golul cel fără de-nceput
Și-am coborît în moarte. Trecut-au cîte toamne ?
Am înviat pustiul, am pus plugul să are,
Fiara am îmblînzit-o, fulgeru-i stăpînit,
Umblu printre planete, privesc în infinit,
Iar pasul mi se-ndreaptă spre veșnice izvoare.
Te-am așteptat o vreme să vii să-mi dai povață.
Te-am căutat în mine, în floarea din răzor.
Te-am adorat în temple, dar fără nici un spor :
Nătîlca-nchipuită nimic nu te învață.

Nu vin spre tine, Doamne, nu bat la poarta-ți goală,
Eu caut adevărul, pornit sînt pe răscoală.

III

O, numai tu, iubire, mai poți să-mi dai răspunsul !
În tine-i izbăvirea-mi, prin tine-am înțeles
Că-n cer este nimicul, uritul, necuprinsul
Din care eu fugit-am. N-aveam un alt ales.
Îmi caut alinarea în ochii-ți de smaralde.
De-acolo izbucnit-au luminile solare.
Din astre-ndepărtate, sositu-mi-au, heralde,
Doar friguri ale morții și spaime selenare.
În a ta-mbrățișare, simțit-am nemurirea.
Tu ai fost începutul. Dacă a ta văpaie
N-ar fi aprins nimicul și n-ar fi fost zvicnirea,
Aș fi rămas în haos. Gîndul mă încovoaie.

Mă-nchin, ție, iubire, tu ești a mea stăpînă,
Privirea-ți smaraldină nicicînd n-o să apună.

George Macovescu

Premiere

Cornel POPESCU:

„Actorul e un entuziast de cursă lungă"

Am convenit să ne întîlnim în marea sală a Teatrului Național din Tîrgu Mureș. Se repeta piesa Trăsura la scară *de Mihai Ispirescu. Între două intrări în scenă, actorul Cornel Popescu a avut amabilitatea să-mi răspundă la cîteva întrebări.*

— Îmi amintesc de dumneavoastră într-un rol interpretat în 1972, în musicalul „Bună seara domnule Wilde", montare ce aparține regretatului regizor Gheorghe Harag. Cum ați ajuns pe scena Teatrului din Tîrgu Mureș ?

— Inițial am dorit să urmez cursurile de arte plastice. Mi-a plăcut și îmi place și acum să pictez. Tudor Gheorghe mi-a observat inclinația spre poezie și actorie și m-a sfătuit să urmez teatrul. Am dat examen și am intrat la Institut, în București. Era în 1968. Am urmat clasa profesorului Ion Cojar. Astfel, de la Craiova, orașul meu natal, am plecat la București unde, în timpul studenției, încă din anul doi, am colaborat cu Teatrul Mic, care a avut și a păstrat și azi această tradiție valoroasă. Aici am fost înconjurat de actori ce mi-au dat o mare încredere în puterea mea de lucru : Ionescu Gion, Vasile Nițulescu, Leopoldina Bălănuță, Olga Tudorache. După absolvirea Institutului am ales Tîrgu Mureșul dintre mai multe oferte. A fost o opțiune de familie. Aveam un copil. Iar soția mea, Marinela, este tot actriță. Piesa amintită a reprezentat chiar începutul meu pe scena Teatrului din Tîrgu Mureș.

— Fără îndoială, în anii care au trecut ați fost încercat și de tentația de a răspunde unor oferte ale teatrelor din București. Cum explicați dragostea constantă față de scena și colectivul în care v-ați format ?

— Mulți dintre spectatori, marele public, consideră că a rămîne să trăiești și să joci la un teatru din țară este pentru actor o opțiune confortabilă. Personal, sînt de altă părere. Un actor la un teatru din țară are mult mai multe șanse să se împlinească. Jucînd cîte două-trei roluri mari pe stagiune el poate acumula foarte multă experiență. Iar această experiență mi se pare de neînlocuit pentru un artist ce dorește să fie cît mai aproape de perfecțiune, În ultimii ani teatrul românesc a cîștigat noi capitale. Clujul, Oradea, Iașul, Craiova, Tîrgu Mureșul... Am rămas în acest oraș pentru că aici m-am realizat profesional, aici mi-am făcut un nume, iar la 45 de ani este greu să-ți creezi un alt statut, într-un alt teatru. În sfîrșit, cred că actorul este un entuziast de cursă lungă. Și acest entuziasm eu am preferat să-l revărs pe scena de la Tîrgu Mureș.

— De-a lungul anilor ați apărut în numeroase piese : BALCONUL de D.R. Popescu, OPINIA PUBLICĂ de Aurel Baranga, FRAȚII KARAMAZOV în regia lui Constantin Codrescu, pentru care ați obținut un premiu de interpretare la Brașov, CARTEA LUI IOVIȚĂ de Paul Everac, rol pentru care ați fost distins și cu primul premiu din cariera dumneavoastră artistică. Totuși cred că două montări au însemnat mult în consacrarea artistului Cornel Popescu. Cele cu HAMLET și LIVADA CU VIȘINI...

— Shakespeare și Cehov ? Da, au fost două examene importante pentru mine. Nu mă feresc de cuvîntul examen. Toată viața dăm examene. *Hamlet* a fost o întîlnire devastatoare de ambele părți. Am încercat să-i cuprind cît mai multe din profunzimi. Multe au fost momentele de cumpănă. Am dorit să îndepărtez personajul de supralicitarea suportului psihanalitic. Să-l fac mai complex, mai uman, suprem. A doua montare, *Livada cu vișini*, a fost nu numai o întîlnire cu Cehov, ci și cu una din marile personalități ale teatrului nostru, Gheorghe Harag.

— Ce-și dorește Cornel Popescu în preajma Noului An ?

— Roluri complexe în piese contemporane. Cît mai multe. Și, firește, cît mai dese apariții în creații semnate de Marele Will.

Convorbire consemnată de
Marian Constantinescu

Studioul I.A.T.C.

„Camera de alături" de Paul Everac

PORNIND de la un simplu conflict de „spațiu locativ" în care Marcel Bondoc dorește să dobîndească o cameră locuită de Pavel Cristian în interiorul propriului său apartament, dramaturgul Paul Everac încearcă să construiască în piesa **Camera de alături** (în interpretarea studenților din anul V actorie, clasa lectorului univ. Gelu Colceag, totodată regizor al spectacolului) o arhitectură dramatică impresionantă prin problematica **conflictualității** înseși. În jurul unui personaj-ax — din punct de vedere al structurii interioare a piesei — Alina Ranetti-Bondoc (soția lui M. Bondoc, pictoriță submediocră a cărei sinceritate creatoare din adolescență este alterată de obsesia succesului în presă), se iscă tensiunea dramatică prin enunțarea a două ipostaze sociale ale ființei, puse față în față: caracterul supus unor legi pragmatice de viață, bazate pe forța de influență a lui Marcel Bondoc (năzuința spre confort casnic și psihic a familiei sale) și spiritul creator, liber, al refuzului de convenționalitate și compromis, neconformismul lui Pavel Cristian ascunzînd, de fapt, demnitate umană supremă și o permanentă stare creatoare. Astfel creat „jocul" dintre două „viziuni" asupra vieții, cu tot ansamblul de perspective caracterologice, psihologice și implicit sociale și culturale, Paul Everac forțează „deznodămîntul" evitînd să lase problematica dialectică nerezolvată, ca semn al unei constante umane universale. Din înfruntare vor ieși un învingător și un învins. În plus, autorul conferă structurii piesei un substrat semantic de rezonanță politică. Într-adevăr, se pune problema dacă vocația lăuntrică și nebănuită de a transforma lumea a lui Pavel Cristian, în contradicție cu pretinsa postură de cetățean luptător, ocupant nemeritoriu al unui post înalt în societate, conținută în figura lui Marcel Bondoc, reprezintă miezul dramaticului sau raportul dialectic între două **forțe:** pe de o parte — drama individului părtaș la practici și mașinații sociale reprobabile; de cealaltă parte, refuzul sfidător și uneori chiar provocator al celui care-și revendică libertatea absolută. Oare nu sînt ambele personaje în mod egal dilematice?! Unul este rapace, iar altul trăiește izolat, într-o infimă comunicare cu exteriorul. Unul păcătuiește prin accesul brutal la „lume", altul prin refuzul de a aparține „lumii". Pentru fiecare din aceste personaje există o cameră „de alături". Amîndoi trăiesc drame diferite, cel curabil fiind, însă, Pavel Cristian. Înfruntarea dintre Marcel Bondoc și Pavel Cristian, ce promitea să dezvolte o problematică atît de profund existențială, se „rezolvă" brusc; unul suferă o cădere violentă, ca urmare a unui șir de „bobîrnace" pe care le primește din partea lui Pavel Cristian și a Retei Stoleru (șefa „secției" și totodată a lui Pavel), celălalt urcă tot atît de violent, avînd fără să vrea ceva din aroganța celui ce își persiflează victima; tensiunea dramatică interioară cedează locul manifestului civic.

Sincretismul dintre **umor** și **conflictualitatea** gravă pe care-l propune modernitatea piesei **Camera de alături** este compromis prin ascendentul pe care îl are **în scenă** divertismentul asupra momentului dramatic, tensionat (neconvingător), sau stereotipia personajului **din scenă** asupra complexității pe care ar fi presupus-o cel din text. „Versatilitatea complicată" (așa cum imagina autorul), a lui Marcel Bondoc (actorul Cornel Scripcaru) sau „tortuozitatea luciferic-chinuită" a lui Veniamin Flaviu (Mihai Voicu) devin pe scenă în exclusivitate tipologii — ale individului meschin, opac la orice formă de libertate a spiritului și la adevăr, mereu oportunist, sau ale individului perfid, impostor și coruptibil. Pavel Cristian (Ovidiu Voicu) „afișează" de asemenea mai mult un **temperament** decît o **atitudine existențială** profundă. S-a ajuns, din păcate, chiar la **una** din formulele comicului dramatic: personajul redus la o simplă schemă. Actorii ajung să caricaturizeze pînă într-acolo încît, odată fixate false stereotipii ale personajelor, sensuri mai profunde ale piesei pot fi deturnate către altele mai de suprafață. Măcar în final personajul Bondoc (trebuie remarcate, totuși, talentul și profesionala compoziție a lui Cornel Scripcaru) putea pune sub un real semn al întrebării și atitudinea lui Pavel Cristian, imorală în profunzime, ce refuză sfidător „lupta" pentru existență, în care o umanitate întreagă este prinsă acerb și irevocabil. Rolul însă, ca și cel al lui Ovidiu Voicu, rămîne marcat de linearitate, obstinație și de uscăciunea pe care le-o conferă regia spectacolului lui Gelu Colceag. Tipologiile rămîn, la rîndul lor, reprezentate strict: una pozitivă, alta negativă.

Și actorii ceilalți sînt puși în situația de a ocoli roluri mai complexe și mai complete: Simona Gălbenușă (Mira Bondoc), Corina Voicu (Reta), Iulian Enache (Teofil), Rada Istrate (Sonia). O prezență scenică deseori emoționantă, sensibilă și dramatică este Oana Mereuță (Alina Ranetti-Bondoc), jocul actriței atingînd performanța unui personaj-focar, capabil în același timp să reflecte mărit proporțiile dramatice ale partenerilor.

Sebastian-Vlad Popa

Moment din spectacolul studențesc Camera de alături **de Paul Everac la Studioul I.A.T.C.**

Imagine din spectacolul Dumbrava minunată

LA Teatrul „Țăndărică"

„Dumbrava minunată"

FANTEZIA, sensibilitatea și măiestria desăvîrșită cu care regizorul și autorul dramatizării, Cristian Pepino, cunoscuta actriță a teatrului de păpuși, stăpîna perfectă pe toate secretele profesiunii, care este astăzi Brîndușa Zaița-Silvestru, talentata ei colegă Gina Nicolae, tînăra plasticiană Daniela Voicilă și compozitorul Nicu Alifantis au transpus scenic **Dumbrava minunată** de Mihail Sadoveanu au obținut ropote de aplauze din partea tuturor celor prezenți la premieră.

Era atîta lumină și încîntare în ochii publicului format în acea seară mai cu seamă din oameni de artă și cultură, încît nu m-am putut împiedica să nu întreprind o mică anchetă. Am pus întrebări ; mi s-a răspuns : „Redimensionarea scenică a romanului **Dumbrava minunată** de Mihail Sadoveanu — mi-a mărturisit artista emerită, Dina Cocea, președinta Asociației oamenilor de artă din instituțiile teatrale și muzicale — reprezintă un gest cultural și traducerea în imagini de pregnantă vizualitate artistică a universului copilăriei, care a încîntat și ne încîntă și azi. Spectacolul, plin de fantezie, de farmec și vis, trăiește prin originalitatea creației, prin talentul minuirii de marionete, inefabila artă ce aparține minunatelor actrițe Brîndușa Zaița-Silvestru și Gina Nicolae". Pentru poetul Petre Ghelmez, premiera a fost : „Bucuria de a fi văzut un spectacol pentru toți copiii de la 9 la 99 ani. Un spectacol în care cei mari se regăsesc pe ei, cei de cînd erau mici, și cei mici află că misterul vieții nu se sfîrșește niciodată. Un spectacol pentru care îi mulțumesc lui Sadoveanu, dar totodată le mulțumesc creatorilor lui, actori și regizor, celor care ne amintesc că Sadoveanu însuși este pentru toți copiii de la 9 la 99 ani". Dinu Săraru, romancier, eseist și conducător de teatru, a spus cu însuflețire : „Meritul de excepție al acestui spectacol este de a fi creat povestea. Cel mai greu lucru — după părerea mea și în literatură, și în film, și în teatru — este să faci povestea astfel încît și filmul, și paginile de literatură, și teatrul să te facă să uiți de tine și să trăiești povestea ca și cum ar fi realitate în acea clipă. Dacă ar fi și nins în acea seară la „Țăndărică", și ar fi fost și în ajunul sărbătorilor de iarnă, nu ar fi fost o poveste mai frumoasă".

Excelent cunoscător al multiplelor posibilități ale teatrului de păpuși, Cristian Pepino a găsit, împreună cu colaboratorii săi, cele mai sugestive mijloace pentru a traduce în imagini scenice încărcate de adevăr, viață și emoție cele mai adînci sensuri ale prozei lui Mihail Sadoveanu. Nu a citit-o ca pe o poveste despre o fetiță orfană care fuge de acasă pentru a ajunge la bunici, ci ca pe o profundă parabolă despre nevoia omului de a se întoarce în natură, despre valorile înțelepciunii populare, despre căutarea și găsirea unui sprijin puternic și sigur în tot ceea ce este trainic pe pămîntul nostru.

Dintre numeroasele modalități specifice teatrului de păpuși, regizorul a apelat la marionetele cu tije, ceea ce i-a dat prilejul să plaseze cea mai mare parte a acțiunii pe planul superior al scenei, cu o mare varietate a dimensiunilor și a formelor. Eroina principală, Lizuca, și bunul ei prieten, ciinele Patrocle, au fost două păpuși expresive, pline de gingășie și delicatețe, inteligente, însuflețite cu multă artă de Brîndușa Zaița-Silvestru, completîndu-se reciproc într-o deplină armonie. Minuite de aceeași actriță, de data aceasta cu spirit critic, distanțare și ironie, au fost : Mama vitregă, o siluetă caricaturală, punînd în evidență cochetăria goală, îngîmfarea și lipsa de suflet, și omul ei de încredere, Servitoarea—hapsînă, rea și caraghioasă.

Contrastul puternic, bine marcat, între cele două lumi a fost reliefat cu inventivitate și umor incisiv mai ales în scena cu musafirii mamei vitrege, cînd ofițerul adormit, vecina ambițioasă și nătînga ei odraslă au căpătat contururi și mișcări dintre cele mai sugestive, fiind și întruchipări ale unei lumi urîte și imagini ale unei societăți cu care eroina principală nu se putea împăca niciodată.

Fuga fetiței către casa bunicilor a fost la rîndul ei prilejul unei game de tablouri pitorești și pline de farmec nu numai prin descoperirea succesivă și cu surprize a naturii, ci mai cu seamă prin materializarea unui univers pigmentat cu poezie naivă și umor irezistibil, animalele și păsările apropiindu-se cu înțelegere sau aparentă asprime de copilul pornit să înfrunte primejdiile. Au defilat astfel prin fața ochilor uimiți ai fetiței, dar și ai spectatorilor, tufișurile, pădurea, natura cu proporții și culori de basm, cu cromatică vie sau pastelată și irizată.

Ideea de trăinicie s-a întruchipat în siluetele supradimensionate ale bunicilor, statui de lemn nemișcate.

Cu adevărat excepțională în acest spectacol a fost însuflețirea dăruită de interprete, îndeosebi de Brîndușa Zaița-Silvestru, secondată cu exactitate de Gina Nicolae, personajelor. Totul era animat și viu, într-o relație perfectă între cuvînt, gest și mimică, între cuvînt și expresia ochilor, pentru că păpușile vorbeau, simțeau, trăiau o largă și complexă gamă de stări, ironia și umorul vibrînd în fiecare clipă în nuanțe de glas, muzică și mișcare, asociate cu sensibilitate, speranță și emoție.

Regizorul ar fi putut apela la mai mulți actori pentru a-și realiza gîndurile sale, dar a preferat să se bazeze pe performanța de profesionalitate și artă a celor două interprete. S-au evidențiat cu inteligență, stabilitate și profunzime, și dimensiunea filosofică, și ironia de fin intelectual a scriitorului, spectatorii constatînd cu uimire, doar în final, că în locul unei armate de minuitori au apărut în fața noastră doar cele două actrițe cu păpușile lor. Numeroase au fost realizările de excepție ale Teatrului „Țăndărică". El a făcut cunoscută în lume arta păpușarilor români. O realizare de excepție, cu nimic mai prejos decît cele mari din trecut, este astăzi **Dumbrava minunată.**

Ileana Berlogea

Pe ecrane, două noi filme românești : Enigmele se explică în zori **(regia, Aurel Miheleș)** și Există joi ? **(regia, Adrian Petringenaru)**

Puterea imaginii

FAPTUL că juriul festivalului internațional de la Veneția 1988 a acordat operatorului Vadim Iusov premiul pentru „cea mai bună soluție figurativă" la filmul **Zbuciumul iubirii** spune foarte multe despre statutul pe care îl are astăzi această profesie. Operatorul nu mai este „băiatul care apasă pe buton" la comanda regizorului, acestuia din urmă aparținîndu-i întreaga concepție plastică a filmului. Operatorul nu mai este doar omul care știe cel mai bine să ascundă cusururile vedetei și să-i pună în valoare farmecul inefabil (este binecunoscută preferința Gretei Garbo pentru William Daniels care i-a făcut cele mai fascinante primplanuri). Operatorul nu mai este doar partenerul preferat al regizorului ca în cazul unor îndelungate colaborări devenite celebre : Ingmar Bergman și Sven Nykvist, Bernardo Bertolucci și Vittorio Storaro, Nikita Mihalkov și Pavel Lebeșev, Woody Allen și Gordon Willis. Iată că operatorului, și numai lui, i se atribuie întreaga soluție figurativă a filmului. E drept că nu e vorba despre un nume oarecare, ci despre Vadim Iusov, unul dintre marii operatori sovietici ai ultimelor decenii, cel care a știut să redea deopotrivă sobrietatea aproape ascetică a lui Andrei Tarkovski din primele sale filme **(Copilăria lui Ivan, Andrei Rubliov, Solaris)** și copleșitoarea grandilocvență a lui Serghei Bondarciuk din marile sale montări **(Am văzut zorii unei lumi noi, Mexicul în flăcări, Boris Godunov).**

De data aceasta Iusov lucrează cu un regizor în curs de afirmare — Ivan Dihovicinii — cunoscut prin cîteva scurtmetraje care, asemenea înaintașilor săi, de la Annenski **(Ordinul Anna)** la Mihalkov-Koncealovski **(Unchiul Vanea)**, și de la Heifiț **(Doamna cu cățelul)** la Nikita Mihalkov **(Piesă neterminată pentru pianină mecanică)**, își propune să tenteze succesul ecranizîndu-l pe Cehov. Demersul său devine și mai ambițios prin alegerea unei nuvele dificile și puțin ofertante din punct de vedere cinematografic — „Călugărul negru" —, interesantă nu atît prin trama lineară și plină de elipse, cît prin substratul ei filozofic. Cazul clinic al intelectualului Kovrin, pe care cei din jur îl consideră un geniu cînd el de fapt suferă de o gravă schizofrenie, de o dedublare a personalității pe un fond de acută megalomanie, constituie miezul acestei drame în care trei vieți se irosesc gonind după himere.

La o privire comparativă superficială, filmul apare drept o transpunere cuminte și fidelă a nuvelei. Replici, situații, personaje (cu excepția călugărului a cărui prezență în film este doar sonoră) sînt respectate cu strictețe. Și totuși...

Aici intervine operatorul cu „soluția sa figurativă", cu atmosfera crepusculară care învăluie întregul film, cu anotimpul acela încert în care plouă mult iar apa se prelinge peste pietre și peste trunchiurile copacilor dîndu-le o strălucire aproape metalică, cu gama de cenușiu, verzui, alb și brun fără nici cea mai mică tușă de culoare caldă care să învioreze peisajul. Toate acestea sînt valabile și pentru interioare, dar aici Iusov s-ar fi cuvenit să împartă laurii cu scenografa Ludmila Kasakova. Preluînd ideea de spațiu labirintic propriu și altor ecranizări cehoviene **(Unchiul Vania, Piesă neterminată)**, Kasakova face din conacul familiei Pesoțki un loc ideal pentru nesfîrșitele plimbări ale personajelor care își consumă neliniștea căutîndu-se, întîlnindu-se, despărțindu-se, dispărînd îndărătul perdelelor învoalte ca să reapară pe aleile parcului umbros.

Există la Cehov o latură stenică a poveștii legată de munca în livada de meri (interesantă replică la cea de vișini), în care agitația bătrînului Pesoțki este de-a dreptul productivă și nu numai declarativă. În filmul lui Dihovicinii, care eludează acest aspect, personajele cehoviene rămîn în exclusivitate oameni ai cuvintelor și frămîntărilor sterile, siluete neputincioase într-un decor magnific și apăsător.

Chiar dacă din punct de vedere ideatic **Zbuciumul iubirii** rămîne mai greu de urmărit, din punct de vedere plastic filmul este splendid și tocmai aceasta a vrut să sublinieze premiul venețian.

De altfel, nu puține dintre filmele realizate astăzi în lume se remarcă în primul rînd prin imagine, dîndu-i posibilitate operatorului să iasă cu un pas sau chiar cu mai mulți în fața regizorului și trezindu-i gustul de a deveni el însuși regizor. Mulți încearcă, unii recidivează, cîțiva reușesc cu adevărat.

Este cazul recent al francezului Bruno Nuytten care cu **Camille Claudel** a cucerit principalele premii César ediția 1989 sau al chinezului Zhang Yimou, vedeta festivalului din Berlinul occidental 1988, al cărui **Sorg roșu** a fost distins cu „Ursul de aur".

Povestea deopotrivă comică și dramatică, lirică și sîngeroasă a fetei sărace căsătorite cu un lepros, care își află însă iubirea și fericirea alături de unul dintre tinerii ce o purtaseră spre casa mirelui, care împreună cu alesul inimii întemeiază un comerț prosper cu vin de sorg și care sfîrșește tragic în lupta împotriva invadatorilor japonezi, această poveste deci este condusă cu mînă sigură de Zhang Yimou. Cu o remarcabilă știință de a grada tensiunea și de a alterna momentele de încordare cu cele de destindere, regizorul dozează farmaceutic contrapunctul comic. Menținerea unui just echilibru al contrastelor pare să fi fost una dintre principalele preocupări ale regizorului, care însă nu pregetă să-și demonstreze și știința de a alege și conduce actorii, precum și, evident, știința creării ambianței plastice.

Trebuie să recunoaștem că în ciuda realelor virtuți regizorale, **Sorgul roșu** impresionează în primul rînd prin imagine, prin compoziția cadrelor în care puținele elemente de decor (drumul, sorgul, poarta, masa) au valoare de simbol, prin îmbinarea de bej-cafeniu și roșu-singeriu, culori ce capătă rînd pe rînd diverse semnificații, prin ambianța austeră, factor esențial în modelarea caracterelor.

Ca și în alte cazuri, se pune întrebarea : să ne întristăm de dispariția unui operator sau să ne bucurăm de apariția unui regizor ?

Cristina Corciovescu

Cinema

Amintirile (s)elective

■ LA fel ca și, presupun, mulți dintre dumneavoastră, am văzut și eu la televizor — acum cîți ani ? — serialul acela englezesc despre Chaplin, mai exact despre secvențele turnate, dar niciodată incluse în montajul unuia sau altuia dintre filme. Era vorba acolo despre „duble" ce difereau aproape imperceptibil de materialul reținut pentru ediția definitivă; mai era vorba despre scene întregi, repetate de nu știu cîte ori, „trase" și apoi aruncate în coșul de peliculă ; și mai era vorba despre accidente de platou, și despre figuranți neatenți, și despre staruri mofturoase, și despre... Mi-amintesc o secvență lungă de vreo șapte minute în care Charlot, în fața vitrinei unui magazin, se juca încercînd să vire, cu spițul bastonului, o surcea printre gratiile unei guri de canal. Surceaua rezista, Charlot insista. Încet-încet jocul se transforma în spectacol, căci apăreau tot soiul de privitori ; o doamnă pe stradă, un vitrinier în sus-pomenita vitrină, un polițai. Și, parcă, mai veneau și alții ; și, bineînțeles, cu fiecare se ivea și un gag, mereu unul nou. Nu le mai țin minte pe toate. Ceea ce țin minte însă, ciudat de clar, este apariția unui băiat de prăvălie. Are un șorț alb dinainte și mănîncă nu știu ce, poate floricele. Și are urechi clăpăuge și ochi larg deschiși, goi, ficși. Băiatul ăsta nu face absolut nimic, lui nu i se întîmplă absolut nimic, el nu e eroul nici unul „gag". Stă locului, meștecă și scuipă, și privește. La Charlot. Fix. N-am calculat cît, dar cred că, în total, mai bine de un minut. Ai zice că e spectatorul ideal : nu vorbește (și nu numai fiindcă pe atunci filmul era încă mut), nu se mișcă. Dar privește. Fix. Și totuși, Charlot nu pare încîntat. La început e puțin stingherit, devine apoi neliniștit, pe urmă nervos, curînd aproape îngrozit. Nu mai e firesc și senin, gesturile îi sînt tot mai crispate, mai silite, face încă două-trei mișcări și se oprește. Sub ochii imobili, țintuitori și perfect opaci, **plăcerea jocului** (copilărească, „gratuită" și inutilă — adică neproductiv —, e drept, dar cît de grațios și de nevinovat) se spulberă. Și jocul încetează. Moare. Atît. Pe urmă băiatul dispărea la fel de inexplicabil precum apăruse, iar Charlot își relua îndeletnicirea (copilărească, „gratuită" și inutilă, desigur). Și urma un nou privitor, un nou „gag"... Nu-mi mai amintesc prea bine. Dar, de cînd am văzut serialul, nu încetez să mă întreb (așa cum — nepăstrînd nici o proporție — m-am întrebat ani de zile de ce fuge Fred Vasilescu de Doamna T.) de ce a filmat Chaplin acest moment. Și de ce nu l-a păstrat în nici un film. Și, mai ales, de ce nu-l pot uita.

Alice Georgescu

Radio tv.

Calendar

■ Cu fiecare zi, căderea foșnitoare a filelor de calendar îmbogățește cu noi și noi evenimente memoria noastră culturală. Ne-a interesat tocmai de aceea ultima ediție a *Casetelor muzicale duminicale* (redactor Georgeta Constantinescu Mănăilă), care, sub titlul *Mic dicționar muzical de decembrie*, a evocat destinul cîtorva personalități ce și-au început viața în a douăsprezecea lună a anului : Pablo Casals, Elisabeth Schwartzkopf, John Barbirolli, Ion Vidu, Hector Berlioz, Dmitri Kabalevski, Gheorghe Dumitrescu, Maria Callas. Un scurt portret mai degrabă al artistului decît al omului, urmat de frumoase exemplificări, iată modalitatea de prezentare pentru care a optat realizatorul radiofonic dornic a instrui dar și a delecta pe ascultători. Este o emisiune dintre cele mai utile, capabilă a da cronologiei relieful necesar și adoptarea ei de către toate redacțiile culturale ar fi de dorit. Cu o singură sugestie asupra periodicității de difuzare : în condițiile unei programări lunare, spațiul, cît de generos, de transmisie, nu poate cuprinde, cum se cuvine, dimensiunea fenomenului analizat, căci, pentru a ne referi la faptele muzicale din prima săptămînă de decembrie, fapte demne de a fi reținute chiar și de publicul larg, putem adăuga celor amintite de *Casete* alte cîteva : premiera operei *Samson și Dalila* de Saint-Saëns, prima audiție a *Concertului în re major* pentru vioară și orchestră de Ceaikovski și premiera operei *Dama de pică* de același compozitor, prima audiție a *Simfoniei fantastice* și a *Damnațiunii lui Faust* de Berlioz, trecerea în neființă a pianiștilor Dinu Lipatti și Clara Haskil, ca și a lui W. A. Mozart, nașterea compozitorilor Anton von Webern și Ion Nonna Otescu, inaugurarea Teatrului Covent Garden la Londra și primul concert al Orchestrei filarmonice din New York. Coordonarea armonioasă a inițiativelor unui astfel de *Dicționar* sau posibil *Calendar* cu experiența cu totul remarcabilă a *Istoriei muzicii în date*, serial de ireproșabilă ținută profesională, extinderea, apoi, a cuprinderii tematice, ar putea duce la constituirea unui nou tip de emisiune menită a evidenția semnificația unor evenimente ale istoriei, ale literaturii, științei, muzicii, artelor plastice, artelor spectacolului, evenimente cu ecou persistent în actualitate.

■ Cum retrospectiva și bilanțul sînt, în aceste zile, două componente esențiale ale sumarului majorității transmisiilor radiofonice, semnalăm, la rîndul nostru, un aspect pe care consemnările de față l-au avut în vedere în succesiunea lor săptămînală, neaccentuîndu-l, poate, îndeajuns : locul important ocupat de premiere, prime audiții, documente radiofonice difuzate pentru întîia dată (confesiuni, lecturi, interviuri, schițe de autoportret). Radioul deține, astfel, în multe ocazii, prioritatea absolută în punerea în circulație a unor texte, partituri, spectacole și rememorarea unor asemenea emoționante realități, ar putea fi realizată chiar de redactorii și redacțiile ce le-au defrișat drumul spre lumina opiniei publice.

Ioana Mălin

Secvențe

Un semicentenar

■ S-AU născut, toți trei, în '39, vara, la mijloc de august, cu doar două săptămîni înainte de declanșarea războiului. De ce tocmai atunci și nu altcîndva — e una din acele întîmplări cu sensul de la bun început, chit că-l percepem după jumate secol. Eram mai mare decît ei cu un deceniu, ce-i drept, cel mai important și obsedant. Asta nu a contat niciodată între noi. I-am privit întotdeauna ca pe oameni mai bătrîni decît mine, mai copți, mai apți pentru experiența vieții pe pămînt și „divinele ei detalii", cum numește Nabokov trezitul de dimineață și somnul unei valize în gară. Am copilărit cu ei, am trăit împreună primul meu război mondial, cu alarmele și adăposturile lui, tezele și extemporalele puberității, căderea din tinerețe în maturitate, cu incapacitatea ei cronică de a îmbătrîni mulțumit și liniștit. Elanuri, imposturi, iubiri, exagerațiuni, duplicități, milostivenii, cuvinte mari, cuvinte lungi le-am petrecut simțindu-ne cotul — cum se spunea odinioară pentru a se defini o fraternitate. Toată cultura — gravă, decisivă, ultimativă, pe fruntea căreia se încordează vina aceea numită de Brecht, a răutății — mi-am format-o, cîtă este, în prezența lor, nu o dată inavuabilă, nepotrivită. Căci erau, de cînd s-au născut, caraghioși la înfățișare și în reacțiile sufletești. Caraghioși, dar adorabili. Caraghioși, dar optimiști. Și veseli, fratele meu, tare veseli, chiar prea veseli ca să-i iei după tine, în văzul public, la Hamlet, la Beethoven, la „Idiotul" și „Năpasta". Fără să sicîie, fără să inoportuneze, aproape impalpabili — erau totuși acolo, și la Tosca (opera și cofetăria) și la Boema (opera și grădina). Nu puteam scăpa de ei, dar nici nu voiam. Se țineau după mine la sfîrșit de ședințe — îmi amintesc una la care au stat de la începutul ei ! — apăreau tamnisam și bine mersi după devastatoare despărțiri de femei sumbre, n-au lipsit la nici o ananghie și cu un singur gest amical aminau ceea ce e de aminat, logic, în orice dramă autentică. Culmea — cu cît am cîștigat în seriozitate, cu cît am progresat în sobrietate (păi altfel, cum ?) nimic din mine și din afara mea nu mi-a cerut să renunț la ei și la jovialitatea lor. Nimeni dintr-ai mei — de la Caragiale la Schubert, de la Akaki Akakievici la Mizantropul — nu i-a alungat de lîngă mine, cum mi s-a întîmplat cu Don Quijote de care primul meu amor a vrut să mă despartă, șantajîndu-mă deschis : ori el, ori eu ! În toate donquijotismele mele, ei au fost lîngă mine și nici unul nu m-a sfătuit s-o rup cu Sancho și cu stăpînul lui, cu Stan și Bran, Chaplin, Malec și ceilalți măreți caraghioși. Ei sînt tulburător de modești în suprema lor calitate : bunătatea. Eu despre bunătate n-am teorii, doar întruchipări. Ori de cîte ori am vrut să fiu bun — ei trei mi-au apărut în față : un leu care știe, resemnat, că nu poate fi fioros, un om de paie care ține să fie curajos și un om de tinichea încîntat că i se poate auzi bătaia inimii. Tragic sau nu, comic sau da, admisibil au ba — ei trei, de exact 50 de ani, de la premiera „Vrăjitorului din Oz", îmi dau cea mai fragedă și cuprinzătoare imagine a unei bunătăți accesibile. N-o să fiu niciodată Mișkin, nicicum Stanșibran, dar leu energic ștergîndu-mi lacrimile cu coada, grămadă de paie visînd la a avea caracter, tinichea emițînd verosimil sunete patetice, asta, cu toată decența, am putut și mai pot, fără să leșin, desigur, de bucurie. În „Anul Ion Creangă", e cazul să-i firitisim, la semicentenar, cu un caragialian : „să fiți sănătoși !".

Radu Cosașu

Plastica

Jurnalul galeriilor

Simeza

ARTIST al parcimonioaselor contacte cu publicul prin intermediul „personalelor", altfel mereu prezent în manifestări colective sau de grup, **Tiberiu Marianov** este unul din pictorii — sau graficienii, dacă luăm în discuție ponderea preocupărilor — cu declarată și programată consecvență conceptuală, ajuns la situația unei paradigme în spațiul tendințelor constructiviste, analitic sicentiste. El reprezintă, la o analiză mai atentă a contextului, chiar un posibil model virtual pentru cazuri de o mai mare notorietate mondenă, sau măcar punctul de pornire pentru demersuri ce s-au detașat, treptat, de exemplul oferit încă de prin anii '70—'72. Meritul lui Marianov este acela de a fi urmărit preseverent, lucid și neobosit sub raportul inventivității și al iconicității, propriul său obiectiv pe termen lung, reușind astăzi să ofere o sinteză care îl plasează în locul meritat, în prima linie a unei direcții tot mai clar și autoritar conturată. „Tăcerea" sa de un deceniu se dovedește fertilă, sursă pentru o subtilă și expresivă îmbogățire a mijloacelor picturale, fără abandonarea programului de austeritate ideatică și logică structivă. Considerat și comentat drept un ascet al imaginii construite ca un ideal abstract, el ne relevă acum un foarte sigur și senzual simț al materiei cromatice, o vitalitate de natură panteistă ce se extinde pînă la nivelul structurilor riguroase, dezvăluindu-ne existența unei grile ordonatoare ce se suprapune peste pulsația realității, organizînd-o muzical. De aici și infinitatea soluțiilor convocate sub genericele **Arhitecturi piramidale** și **Muzica sferelor**, jocul configurațiilor de planuri ce sugerează spațialitatea și o permanentă metamorfoză după un mecanism caleidoscopic fiind dublate de o inepuizabilă disponibilitate coloristică. Sentimentul magiei scientiste, în care „numărul de aur" guvernează fără ostentație dar și inflexibil, este dublat de participarea afectivă, emoțională, în momentul în care sintagma plastică este privită ca o sumă de virtuți — și de virtuozități — picturale, în afara prejudecății figurativului imediat și acceptînd existența unei poezii pure, la nivelul interferențelor și al confluențelor. Ecouri de vers pur, de cuvînt cu greutate rituală, dar și de organizări sonore în spiritul unui coral de Bach, sau de model Stockhausen, se desprind distinct și explicit la o lectură completă și nuanțată, o lectură a contextelor și conotațiilor implicite. Reușind performanța de a sugera bivalența simbolică a culorii aurii doar prin amestec de pigmenți eroși, fără trucuri tehnologice și adaosuri de materie, Marianov își demonstrează capacitatea picturală propriuzisă, atît sub raportul enunțului metaforic, de substanță conceptuală, cît și din unghiul practicii și meditației picturale, lucru detectabil în întregul armoniei cromatice de forță și rafinament. Expoziția sa marchează nu doar afirmarea tranșantă a unei personalități puternice și distincte, ci și confirmarea viabilității unei tensiuni recurente care își dovedește irepresibila necesitate în acest moment al evoluției civilizației.

Galerii'e Municipiu'ui

ADEPT al direcției tradiționale de trăire cosubstanțială a realității, cu participare emoțională acuzată și cu pasiune pentru viața ascunsă a materiei, tînărul **Corneliu Ionescu** dovedește, la o analiză atentă și în substanța imaginii, pasiunea pentru construcția din culoare de tip Cézanne. Ceea ce, trecînd peste priza noastră afectivă imediată, ne pune în fața unui caz complex, de pictor „total", refăcînd în scară personală experiența picturii figurative moderne, de la un punct nu foarte depărtat de cel al cubismului sintetic. Lucru care se impune mai ales din articularea planurilor prin modulare tonală, în dorința obținerii formei primordiale, în descendența triadei puriste de tip sferă-cub-piramidă, cu variante ce țin de efectul iconic și nu de o dogmă limitativă. Corneliu Ionescu se dovedește prin această „personală" definitorie un artist preocupat de problemele materiei reflectate în culoare, sau existentă doar cu ajutorul culorii, de unde rezultă și senzualitatea cu care se apleacă asupra unui obiect, asupra tegumentului unui fenomen, încercînd acea imposibilă imersiune în substanță pe care o visează orice pictor. Utilizînd sistemul blocajului vizual prin intermediul unui ecran neutru, în fond invitație la o lectură focalizată doar pe materie, pe formele propuse, el operează cu pasta cromatică în mod compensator, oferind explozia unei culori, sau armonizarea subtilă a tonurilor ca o bogată compensație pentru frustrarea operată la nivelul receptaculului. Culoarea neagră devine expresivă în acest caz, la fel ca în cîteva precedente glorioase, tot pentru a potența puritatea unei pete autoritare, într-un dialog ce nu elimină nici ideea confruntării crispate, dramatică uneori, cu un imens set de probleme, întrebări și îndoieli de atelier ce apar obiectiv și pe care artistul are curajul să le repună în discuție. De aici și senzația că ne aflăm în fața unui artist care trăiește sentimentul picturii în afara oricărei strategii avantajoase, în orice caz cu un cert simț al relativității modelelor apriorice. Masivitatea unor structuri din ciclul peisajelor din **Valea Voievozilor**, între fragil și teluric, logica intrinsecă din **naturile statice**, poetizate prin absența simbolică a protagonistului trăitor de atmosferă, și rigoarea deghizată din ciclul **Personajelor în atelier** reprezintă doar unele din investițiile picturii lui Corneliu Ionescu. Celelalte rezidă în știința desenului, în rafinamentul culorii și în capacitatea depășirii concretului acaparator în favoarea poeziei conținute a materiei. O enormă încărcătură de calități la început de drum.

În loc de...

cronică, la o expoziție cu nenumărate întrebări adresate nouă, condiției noastre, de un artist al arderilor absolute, aș fi tentat să schițez un portret al autorului ei, **Skultety Ladislau**. Pasiunea sa pentru pictură este mai veche, incontestabil, decît practicarea ei totală, revelația vocației făcîndu-se, după semnele exterioare ce se pot dispensa de ornamentul indiscret și dificil al confesiunilor, prin contactul afectiv, pasional, cu piesele colecționate de-a lungul anilor. Nu dintr-o disimulată vocație harpagonică, nici din calcule de mondenitate profitabilă ci, pur și simplu, pentru că în felul acesta omul se regăsea pe sine prin alții, se verifica și se reîntorcea la vocația și temerile sale utilizînd un cîmp de recul menit să-i îmbogățească spiritul și ochiul. Apoi a urmat pictura ca gest catartic, asemeni unei eliberări de energii latente și de un prea-plin al ființei ajunse în punctul crizei. În felul său, păstrînd proporțiile impuse de taxinomiile curente, dar cumva din același unghi al valorilor axiologice, artistul reface experiența marilor singuratici, renunțînd la o carieră profitabilă și dătătoare de satisfacții imediate, în favoarea marilor întrebări, mereu deschise și acaparatoare, ale picturii. Un drum al autocunoașterii și al luptei cu îndoielile, spaimele, prăbușirile și triumfurile de o clipă, sau o zi, în care materia concretă, dar mai ales eul criptic, misterios și atît de fragil în labilitatea lui, reprezintă obsesiile unui analist lucid, l-a dus pe Skultety la performanța forței expresive. Ultima sa expoziție este dominată de portrete — majoritatea **Autoportrete** — din care figuri spiritualizate privesc cu ochi imenși spre noi, întrebîndu-ne și întrebîndu-se despre chiar condiția omului. Este, de fapt, întrebarea-cheie a întregului său demers, dincolo de performanța expresionistă a desenului și culorii, dincolo de trăirea sinceră a picturii ca act total. Este mesajul adresat de pictor oamenilor, invitația la dialog prin bucurie și dăruire, prin valoarea artei autentice.

Virgil Mocanu

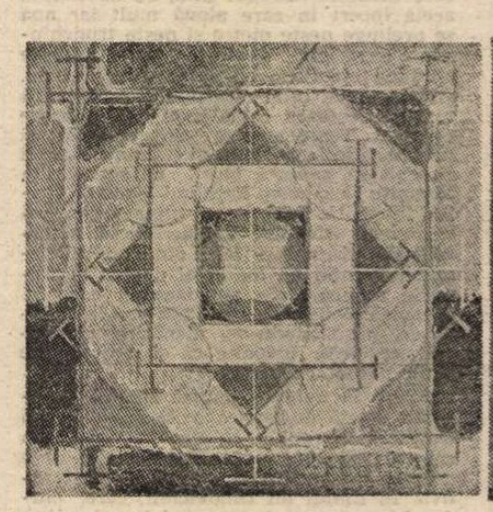

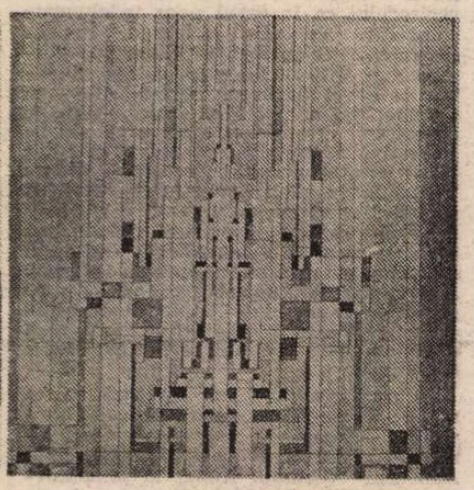

TIBERIU MARIANOV : **Compoziții**

Muzica

Sentimentul perfecțiunii

ÎN studioul din strada Nuferilor, programul deschis cu cantata **Patria eroilor** de Cristian Brâncuși (pe versuri de Nicolae Dragoș), primă audiție comentată într-unul din numerele trecute ale revistei, includea piese pe care le auzim rar în sălile noastre de concert. Dirijorul Cristian Brâncuși și pianistul sovietic Nikolai Suk au susținut, cu adevărat, un concert simfonic extraordinar, interpretînd cele două pagini concertistice pentru pian și orchestră de Ravel și tripticul simfonic **Nocturne** de Claude Debussy. Un univers de sugestii impresioniste, de procedee de această factură, prin care este tratată o materie recreată adesea în spirit folcloric. Întreaga muzică a lui Ravel ar putea fi așezată sub această caracterizare. Cadrul neoclasic, totuși destul de vag, se face resimțit, ca modalitate de a conferi echilibru construcției, mai ales în **Concertul pentru pian și orchestră în Sol major**, o muzică de caldă noblețe, lirică și sclipitoare deopotrivă. Luminoasă, această partitură ce respectă în linii generale formele clasice (aceea de sonată, aproximativă din cauza absenței dezvoltării tematice, în prima parte ; lied în trei secțiuni în **Adagio**, un rondo fremătător în final) s-a întîlnit cu un pianist remarcabil, demonstrînd profundă înțelegere stilistică a muzicii lui Ravel. Intonațiile care amintesc folclorul spaniol, atmosfera și vraja coloristică, ritmurile, reveria din lungul episod, cu caracter cadențial, al temei secunde, contrastele neașteptate, ca tot atîtea reconfortante „capricii" ale luminii, melopeea țesută cu rafinament timbral în partea lentă, strălucirile cuceritoare din intervențiile suflătorilor și pasajele de bravură din **Presto** (partea III), impresia suverană de sărbătoare a luminii au fost încîntătoare. Iar după această pagină exuberantă, marcată temperamental de orchestră — sarcasmul tragic al **Concertului de pian pentru mîna stîngă**, întunecat, rememorînd izbucniri romantice. Cele două părți, **Lento** și **Allegro**, grave amîndouă, neiertătoare prin tragedia conținută (concertul a fost scris pentru pianistul vienez Paul Wittgenstein, care își pierduse brațul drept în primul război mondial), aveau, în interpretarea lui Nikolai Suk, o tensiune aspră, aceea care reunește suferința aproape brutală de la început cu hohotul de rîs amar din a doua secțiune, un **scherzo** respirînd în umbra fatalității. Cu întregul efort cerut de partitură, în care, desigur, activitatea mîinii stîngi e mult amplificată, Nikolai Suk semna o versiune de referință, alături de un ansamblu simfonic excelent în punctarea ritmului interior și în sugerarea acelui **întuneric colorat**, atît de expresiv (v., de exemplu, tema I, prezentată de glasul sumbru al contrafagotului).

Un imperiu de nuanțe, urmărite cu deosebită fidelitate, își etala personalitatea în concertul dirijat de Cristian Brâncuși, un șef de orchestră dovedind, pe lîngă rigoarea și muzicalitatea cunoscute, și acea inclinație visătoare necesară interpretării muzicii lui Debussy. În cele trei **Nocturne** (piese scrise inițial pentru orchestră și vioară solistă, dedicate lui Eugène Ysaye, apoi transcrise, în 1897—1899, pentru orchestră și cor de femei), orchestra Radioteleviziunii a sunat admirabil sub bagheta lui Cristian Brâncuși : cu o mare discreție în prima parte, **Nori**, cel mai frumos tablou al norilor din istoria muzicii, încintînd prin **știința liniștii**, pusă în pagină de compozitor. Muzica șoptită a lui Debussy exprimă starea de liniște supremă, obținută prin interiorizarea unui peisaj care părea, cel puțin pentru început, problematic, declanșator de angoasă (de evidențiat aici clarinetele și fagoturile, ce intonează motivul norilor, și cornul englez). Exuberant, marcînd abil ritmurile în **Serbări** ; cu misterioasă mișcare lăuntrică în **Sirene**, urmînd într-o manieră rafinat-insistentă secretele valuri de pasiune.

SĂPTĂMÎNA trecută, sub cupola Ateneului, reîntîlnire cu orchestra de cameră „Virtuozii din București" (dirijor, Horia Andreescu, solistă, Mihaela Ursuleasa), cu un program Mozart-Haydn, incluși cu lucrări mai puțin cîntate. La capătul acestei seri am avut, fără nici un fel de ezitare, sentimentul perfecțiunii — în fața căreia comentariile riscă să devină inutile. Horia Andreescu, unul dintre cei mai mari dirijori români, reprezentînd strălucit expresiva muzicalitate și seriozitatea pregătirii tehnice a unei generații aflate astăzi la deplină maturitate, a reușit să formeze în scurt timp o orchestră de excepție, care cîntă cu rară înțelegere un repertoriu clasic foarte pretențios. Paginile de Mozart și Haydn pe care le-a interpretat în concertele de pînă acum, într-o manieră entuziasmantă, de la un divertisment **(K.V. 251)** cvasinecunoscut pentru publicul bucureștean la marea **Simfonie în sol minor**, la spirituala uvertură la **Nunta lui Figaro** (memorabilă, în concertul ce marca un veac de muzică în sala Ateneului Român), sau de la „romantica" **Simfonie „La Passione" (nr. 49 în fa minor)** la cea din finalul programului de marți 12 decembrie a.c. **(Simfonia nr. 103 în Mi bemol major „cu tremolo de timpan"** de Haydn), au probat o atît de organică asimilare a **spiritului clasicismului** — cu tot ce înseamnă proporție, sensibilitate, dramaturgie muzicală, perfecțiune a formei, surîs bonom lîngă fermitate, mișcare visătoare alături de concentrare. Această perfecțiune apolinică nu este numai rezultatul unui studiu minuțios. Inteligența stilistică, aceea care permite pătrunderea rapidă în miezul unei lucrări, făcîndu-i palpabilă esența rară, e materializarea inefabilă a harului. Iată-le descoperind farmecul unei muzici care, în alte împrejurări, poate fi ușor banalizată, din lipsă de altitudine spirituală în interpretare : una din simfoniile (7 la număr) în **Sol major** de Mozart, **nr. 24, K.V.129**, cu structură de uvertură italiană dar cu un conținut specific mozartian. Versiunea penultimei din cele 104 simfonii compuse de Haydn, complexa partitură prefațată de un **Adagio** relativ încifrat, de un zbucium reținut (timpanele îl deschid cu un crescendo neliniștit, urmat de o temă „scrîșnită" la fagoturi și corzile grave), este antologică. Nici cea mai mică pedanterie, nici un accent exagerat ori, dimpotrivă, minimalizat ; totul în cea mai deplină armonie în **Allegro**-ul spiritual și în tema de marș din **Andante**, cu naturalețe în **Menuet**.

Naturalețea ideală pe care dirijorul a imprimat-o, cu cît rafinament și delicatețe, acompaniamentului **Concertului pentru pian și orchestră în Mi bemol major K.V.271, „Jeunehomme"**, care a oferit prilejul de a o reasculta (pentru a doua oară în sala Ateneului) pe Mihaela Ursuleasa, acest fenomen rarisim căruia avem bucuria de a-i fi contemporani : la 11 ani, eleva Stelei Drăgulin dovedește o uimitoare înțelegere a muzicii, tehnică excelentă, cu mult peste nivelul vîrstei, maturitate și plasticitate în exprimare, viziune. În concertul amintit — lung, dificil, cu multe subtilități — a fost din nou extraordinară : finețe și inteligență în dialogul cu orchestra (îndeosebi în **Allegro**-ul inițial, care solicită din plin plăcerea de a comunica), dezinvoltură dar și interiorizare în cadențe, emoție dramatică în saturninul **Andantino** în **do minor**, construcție ireproșabilă în **rondo**-ul parcă nesfîrșit, cu melancolica noblețe a menuetului care îl întrerupe, după gustul francuzesc. Bisurile (un studiu de Skriabin și **Dansul piticilor** de Liszt ; Liszt la numai 11 ani !) au reliefat o dată în plus disponibilitățile afective, rapiditatea acomodării, lîngă frumusețea intonației și calitatea armoniilor din îngereasca evoluție a Mihaelei Ursuleasa, programată fără reticență în compania „Virtuozilor din București".

Costin Tuchilă

Istorie literară

De la Ion Creangă la Ion Barbu (2)

PRIN ceea ce numim astăzi autenticitate (bineînțeles cu o marjă de maximă toleranță), prin refuzul ficțiunii retorizante (a unui anumit **mod ficțional** aparținînd romanescului), Ion Creangă se apropie frapant de acea **literalitate** a gradului zero spre care tinde **scriitura jurnalului.** Fără alte teoretizări, este de ajuns să citez : „Nu știu alți cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stîlpul hornului unde lega mama o sfară cu motocei la capăt, de crăpau mîțele jucîndu-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam cînd începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, cînd ne jucam noi băieții de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie ! Și, Doamne, frumos era pe atunci : căci și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea ! Și eu eram vesel ca vremea cea bună, și sturlubatic și copilăros ca vîntul în turburarea sa".

Cînd teoretizarea devine fadă înaintea structurii cristalografice a operei sîntem nevoiți să recurgem la alte argumente. Iată-mă obligat să probez ca martor mincinos în procesul de receptare al lui Creangă. Trebuie să mărturisesc că nu mi-au plăcut deloc **Amintirile din copilărie,** atunci cînd încercam să le citesc în anii de tot tineri ; mă găseam într-o stranie situație ca cititor al acestui text, întrucît nu aflam acolo nimic care să mă atragă, să mă incite către lectură, citeam două-trei pagini și aruncam cartea fugind la joacă. (Deschid o paranteză pentru a mă disculpa de această „infirmitate" recurgînd la autoritatea unui alt martor, și anume B. Fundoianu care afirmă că „a fost greșită opinia că scrisul lui Creangă e pentru copii. Opinia aceasta n-a fost numai o eroare. Creangă e făcut să existe numai pentru adulți sau deloc"). Această situație ambiguă a cititorului naiv al lui Creangă care eram s-a perpetuat extrem de mult ; nici mai tîrziu nu prea am avut destul timp să citesc **Amintirile** pe îndelete și să-mi lămuresc odată pentru totdeauna de ce nu-mi plăcuseră în copilărie. Luat cu alte treburi (cu alte **Lecturi și zile**), am tot aminat această confruntare pînă cînd, acum doi-trei ani, într-o dimineață răcoroasă de toamnă, ascultînd înregistrarea vocii calde a lui Sadoveanu citind fragmentul citat mai sus (stam pe butucul din fața casei lui Creangă, venisem la colocviile de poezie de la Tîrgu Neamț și am plecat de unul singur în pelerinaj la Humulești), mi s-a revelat brusc **de ce**-ul impactului negativ cu textul **Amintirilor** ; stînd acolo în fața casei lui Creangă, deodată textul citit în dicția molcomă a lui Sadoveanu m-a mișcat sau mai precis m-a alertat în fibra cea mai adîncă uluindu-mă prin limpezime și noutate. Era foarte clar pentru mine ; Sadoveanu mă convingea fiindcă citea cu o anumită Voce, care e **vocea interioară** a discursului diegetic al lui Creangă : iată, mi-am spus, tot secretul constă în această **intonație** intimă (aproape **amoroasă**), în a nimeri de la început numai acea voce care corespunde orizontului de așteptare a unui anumit receptor. În momentul cînd vocea receptorului coincide cu aceea a naratorului, iese la iveală autenticitatea **scriiturii orale** a lui Creangă. Dar există o „scriitură orală" ?, ar putea să întrebe cineva pe bună dreptate.

Să ne înțelegem, despre **oralitatea** lui Creangă s-a vorbit pînă acum cît se poate de savant ; cel mai apropiat de esența acesteia este Tudor Vianu care sesizează exact că „cine ar vedea în paginile lui Creangă o simplă culegere folclorică sau un mediu întîmplător, prin care se rostește fantazia lingvistică a poporului, ar comite una din cele mai grave erori ale judecății literare. **Zicerile tipice sunt în Creangă mijloacele unui artist individual"** (s.m.). După ce identifică unele din elementele acestei oralități (graiul viu, bazat pe onomatopeie și asonanțe, enumerările pantagruelice, cadența muzicală, structurile sonore etc.), Vianu îl asociază surprinzător pe humuleștean lui Flaubert („Artistul se vădește în Creangă nu numai prin puternicul lui simț muzical care îl făcea să-și citească tare frazele, ca Flaubert altădată, pentru a le proba în ritmul și sonoritatea lor... Darurile muzicale ale lui Creangă, de la oralitatea lui bogată în inflexiuni pînă la armonia perioadelor sale, a fost de altfel observată mai tîrziu, ca un efect al transformării conceptului poeziei, centrat acum mai cu seamă în jurul valorilor acustice ale cuvîntului") și are, printre primii, intuiția procedeelor poetice ale naratorului, ceea ce îl onorează extrem pe distinsul nostru estetician. Desigur, destule observații pertinente despre structura „vorbită" a discursului lui Creangă va face și G. Călinescu pe care l-am citat deja, precum și Jean Boutière (în **La vie e l'oeuvre de Creangă**, Paris, 1930). Cînd totul pare spus, nu lipsește decît re-**actualizarea** ideilor, prin diacronizarea genului de scriitură inventat de Creangă (după Ioan Neculce și Anton Pann). Scriitura orală presupune un anumit grad de auto-conștientizare a limbajului vorbit cînd limba (sau numai un idiom specific) cimentuită s(p)ecular în modulii ei narativi devine **practică semnificantă,** autopovestindu-se și acest lucru se întîmplă numai în **Amintiri din copilărie,** în **Moromeții (I)** și în **La lilieci.** În aceste cazuri celebre ale literaturii române, avem de-a face cu transferul limbajului (al modúl-ului acestui limbaj) în schema discursului de autor, **schemă** semnificantă ce este impusă chiar de autenticitatea respectivului limbaj sau **idiolect** literar ; ar fi vorba de un limbaj aparent folcloric (fiindcă ne lipsește limba scrisă ca **tradiție a scriiturii)** și de niște idiolecte specifice unor arii rurale moderne în cazul lui Preda și al lui Sorescu, **idiolecte** artistice în primul rînd care nu mai sînt marcate de ruralitate decît la suprafața discursului, adică prin simulacrul conținuturilor vehiculate. În asemenea ocazii, textul e **scris** de o instanță autonomă, independent de voința autorului ; e vorba de acea instanță a limbii (limbajelor) ce se autoscrie în procesul semnificanței, funcționînd autarhic în interiorul unui sistem de semne suficient sieși. (Este ilustrativ să amintim de sforțarea extremă a lui Marin Preda de a scăpa de autodeterminarea „temei povestitorului" și implicit de marcajul stilistic și lingvistic impus în primul roman al **Moromeților.** Cum am demonstrat în altă parte, Preda nu mai este la fel de mare prozator în cărțile în care s-a emancipat de amprenta semnificantă moromețiană!) În **Amintiri,** textul se autoreglează continuu prin operații subtile (metatextuale), inerente manifestării scriiturii orale, astfel că **jurnalul** lui Nică pare a nu mai aparține subiectului care vorbește, ci acesta devine chiar **jurnalul constituirii limbajului** (scriiturii orale) care se auto-povestește în act, fiindu-și emitent și receptor în mod concomitent. De fapt, biografia lui Nică ne apare atît de abstractă tocmai fiindcă tot ce se întîmplă în text nu i se întîmplă lui Nică (de aici refuzul receptării unei asemenea lecturi în faza copilăriei mele cînd mi se părea că totul este prea arhetipal, iar eu voiam altceva, niște întîmplări care să nu fi fost trăite exponențial de nimeni, niște gesturi de comportament care să se fi abătut concretamente de la normele subiectului universal), ci „întîmplările" acestea, atît de stereotipe (scăldatul, jocul, colindatul, iarmarocul etc.) au loc în limbaj, adică se petrec mai întîi în straturile de adîncime ale structurilor semnificante ale limbii române.

ION Creangă realizează o operă de performanță unică, scriind jurnal sub controlul imanent al unui receptor folcloric ; pentru aceasta el ține cont de toată **materia** specifică oralității (canoane de viață colectivă și formulele expresive), dar introduce și o doză bună de subiectivitate care să-l reprezinte pe actantul narator. Cum ? Prin transferul în voce : el scrie vorbind sau, mai precis, vorbește scriind ; se ascultă entuziasmat vorbind despre sine (dar, de fapt, vorbește sinea limbii prin el) și-și înregistrează vorbirea, adică o transformă în scriitură în mod conștient rămînînd totuși sub teroarea acesteia (lui Titu Maiorescu i se adresează astfel : „Eu atîta știu numai, că am scris lung, pentru că n-am avut timp să scriu scurt. Dar ce am scris, și cum am scris, am scris...", ceea ce dovedește că autorul simte instanța imanentă a limbii care se exprimă prin mîna sa). Creangă are grijă să nu se creeze o prea mare abatare (écart) între forma sonoră (acustică) a discursului și aceea grafică (scrisă). Așa cum am spus, subiectul se revelă în Voce, dar este controlat în exponențialitatea sa de către canalul receptor. Mecanismele vorbirii (scriiturii) trebuie să satisfacă două instanțe ale autenticității ; pe de o parte să personalizeze **eul** naratorului (prezent tot timpul narațiunii și marcat în text prin folosirea persoanei întîi), iar, pe de altă parte, să aibă în vedere **impersonalizarea,** cerută permanent de geniul limbii orale. Vocea (interioară — auzită numai de organul narator, dar și aceea exterioară — reperată mereu prin controlul efectuat asupră-i de către un receptor presupus de față în actul povestirii) menține, pe tot traiectul ei, o tonalitate unitară, indicînd direcția de polarizare a tuturor invarianților discursului. Cînd textul s-a epuizat (s-a exprimat în întregime într-o secvență dată, sau a tratat întreaga materie a unui anumit invariant) se oprește singur, adică nu se mai auto-produce. **Amintirile** încetează firesc cînd se depășește spațiul auroral al copilăriei (de fapt, al copilăriei limbii). În alt mod, la fel se întîmplă și în **Moromeții,** care funcționează în regim de capodoperă cît timp nu e schimbat registrul auroral al discursului (cuprinzînd atît textul cît și viața) ; odată cu volumul al II-lea, după producerea acestei schimbări de registru, avem de-a face cu un eșec al scriiturii orale. Creangă intuiește acest lucru esențial și oprește textul amintirilor în punctul limită. Singur Sorescu a știut să exploateze indefinit **idiolectul** țăranilor din Bulzești, care se comportă ca niște autentici textualiști, ținîndu-și sub control propriul lor discurs, deschizîndu-l sau cenzurîndu-l după cum răsare soarele sau după cum li se năzare lor. (La el, și în cazul acesta există doar riscul manierizării, prin monotonia discursului).

În sfîrșit, dacă ne situăm într-un alt plan de referință, humuleșteanul ni se poate părea și un **autor hermetic,** în linia ermetismului modern. Astfel, Călinescu, așa cum am mai spus, vorbește de un „argot hermetic, plin de subînțelesuri hilariante și de onomatopee indecente" (ceea ce mai degrabă ne conduce spre Boccaccio), după ce B. Fundoianu, într-un articol intitulat avangardist pentru acel timp „De la Nică a lui Ștefan la Malllarmé" („Sburătorul literar", 11 februarie 1922), făcea asocierea surprinzătoare între basmul „Harap alb" și poema „L' après-midi d' un faune" și afirma, printre altele, că „numai cei ce iubesc cuvintele și se pot resemna la ele pot citi pe Mallarmé cum îl pot citi pe Creangă". Dacă vom urma direcția hermetică indicată de Călinescu, va fi ușor să depistăm „subînțelesurile" despre care vorbește criticul în oricare dintre frazele autorului. (Așa ceva s-a și făcut). Dar cred că lectura secundă a textelor lui Creangă nu ne va conduce niciodată la un esoterism obscen, decît dacă receptorul este lipsit de acea nuanță finissimă a rafinamentului degustător, solicitat de asemenea lectură secundă ; intenția licențioasă nu e a autorului ci a limbii care și-a construit un dublu registru de semnificare. Într-un fragment ca acesta : „și cu **sabia Duhului** în mînă și cu pletele în vînt, ia-o la papuc, peste **Piciorul Rău,** spre **Cărarea Afurisită** dintre Secu și Agapia din deal, unde toată vara se aude cîntînd un glas îngeresc : Ici, în vale, la pîrău, / Mielusa lui Dumnezeu !, iar cîte un glas gros răspunde : Hop și eu de la Durău, / Berbecu lui Dumnezeu !..." limbajul este lăsat să se deruleze singur către un sens sau altul și licențiozitatea nu e în nici un caz prima opțiune către care tinzi ; aceasta poate urma abia după ce ai receptat unda misterioasă a cuvintelor care se dezvăluie întregi în toată senzualitatea rostirii proaspete. Într-adevăr, Creangă poate fi comparat cu Mallarmé și cu Ion Barbu în cadrele literaturii noastre ; ar fi vorba de acel ermetism ritualic și de acel esoterism abstract, fixate diacronic în structuri verbale imutabile și devenite stereotipii semantice nu tocmai ușor de decriptat la prima lectură. Așa cum am spus mai înainte, intră în joc aici **probarea** limbajului ca semnificant liber, ce nu mai comunică o experiență de viață în primul rînd, ci o **experiență a comunicării,** adică însuși procesul formării idiolectului humuleștean ; oralitatea devine acum, modelată de geniul lui Creangă, un limbaj ocult, conservat într-un idiolect secret pe care nu-l mai aflăm în stare naturală oricît l-am căuta, dar care, parcă am dori să credem că există încă și autorul n-ar face altceva decît să-l transcrie literalmente. Pe această **literalitate** a spunerii se bazează valoarea permanentă a scrierii lui Creangă ; actantul absolut (autor, narator, personaj, martor și receptor) se livrează cu o pudoare nesofisticată de nici o stavilă, încît textul pulsează viu, nemediat de nici o retorică. Cine și-ar fi imaginat că hîtrul humuleștean (acel „boț de humă" anonimă) ne va obliga, mai de voie mai de nevoie, să facem un excurs prin Ion Barbu și Stephane Mallarmé pentru **a**-l recepta cît mai aproape de poietica sa ?

Marin Mincu

Grafică și ilustrație de carte italiană

■ „DESCOPĂR în gravură, ca și în scrisul literar, o deplină intimitate între operă și artă, scria Paul Valéry. Placa sau piatra de gravat se aseamănă mult cu pagina de scris, și una și alta ne dau emoții ; și una și cealaltă se află în raza vederii noastre apropiate ; cu o singură privire îmbrățișăm ansamblul și detaliul ; ochiul și mîna își concentrează atenția pe acea mică suprafață pe care ne jucăm destinul... Gravorul, ca și scriitorul, este legat de mica suprafață pe care va face să apară tot ceea ce știe și vrea". Argumente concrete pentru aceste cuvinte se găsesc din plin în strălucita demonstrație de pagini gravate, litografiate, desenate cu pasiune și finețe, cu fantezie și meticulozitate, cu îndrăzneli și disciplină, care sînt cuprinse în expoziția organizată de Institutul de gravură și ilustrație de carte din Urbino, în colaborare cu Institutul de istoria artei din același oraș, Institutul italian de cultură din București și Muzeul de Artă al R.S.R.

Inițiat încă din 1767, învățămîntul artistic specializat în grafică de la Urbino a avut în permanență grijă să se adapteze înnoirilor și să includă mereu predarea tehnicilor apărute în decursul timpului. Lucrările expuse, ale unor artiști foști studenți, sau actuali, ai acestei foarte active instituții, arată tocmai fertilitatea unei astfel de deschideri — în timp și în spațiu — față de tot ceea ce poate aprofunda experiențele unui artist. Fără nici un fel de prejudecată sau priorități, sînt reprezentate în expoziție toate tehnicile gravurii — de la cele clasice ale xilogravurii, acvafortei, acvatintei, pointe-sèchelui și litografiei, la mult utilizata astăzi serigrafie și la diferitele tehnici mixte, în a căror combinație pot acționa cele mai năstrușnice asociații de idei postmoderne. Un element comun unifică totuși această diversitate : este calitatea de meșteșug dusă, în cele mai multe cazuri, la o mare perfecțiune. Două foarte mici gravuri în acvaforte de G. Scorza — ilustrații la poemele lui O. V. L. Milosz — ar putea sta alături de gravurile oricărui maestru ilustru din trecut, de la Dürer și Rembrandt la francezii secolului al XIX-lea. Atmosfera imaginilor este desigur alta, încărcată de nerăbdare și incertitudini ; dar tocmai contrastul dintre clasicitatea limbajului grafic și sentimentul unei anxietăți moderne tensionează fascinant aceste gravuri. Exemplul nu este singurul. **Medalionul** lui E. Travaglini care tot în clasica acvaforte, și cu ajutorul unor „citate" din imagistica și simbolistica Renașterii italiene știe să evoce un iureș, o agitație contemporană a obiectelor în spațiu. Sau **Arlechinul** litografiat de Carlo Ceci, cu aluzii la arlechinii din pictura începutului de secol XX, care se află departe în spirit de inocenta lor melancolie. Lucrările executate în tehnici noi surprind prin bine stăpînitul lor echilibru. Le domină o rezervă academică, precaută în fața exceselor. Intensitățile se deplasează astfel în interiorul imaginii, ca în **Măsurători și cer** de W. Valentini, gravură în relief alb, tehnică relativ nouă, mult practicată azi de artiștii japonezi. Este o gravură căreia un critic italian îi atribuie asemănări în viziune cu Piero della Francesca și tilcuri metafizice. Păstrînd limitele unui bun gust riguros, se înfățișează și serigrafiile inspirate de pop-arta americană, precum compoziția **Fără titlu,** în tehnică mixtă, de F. Bertoni, purtătoare de semnalizări și referințe la arta fotografică, arta video și noi moduri de a privi tehnologic formele.

Sugestivă este și urmărirea evoluției în preferințe stilistice și iconografice ale gravorilor școlii din Urbino. Pe etape bine conturate — pe care poate că o panotare mai subliniată în acest sens ar fi relevat-o în întreaga ei semnificație — se distinge mai întîi perioada anilor '40—'50 în care domină motivele istorice reinterpretate, peisajele neoromantice și unele reluări ale structurilor orfiste și futuriste. Deceniile 6 și 7 înregistrează ecourile — generale în arta europeană la acea dată — ale Art-Nouveau-ului, de aici pornind o reînnoire a atracției pentru decorativitatea imaginii ; de asemenea indică afirmarea graficii abstracte de viziune lirică. Anii '80 marchează apoi schimbări pronunțate, mai ales în reluarea figurativului și a colajului iconografic, în care se amestecă, văzute cu amuzament sau ironic, motive din pictura veche italiană, cu mimări ale

ARNOLDO CIARROCCHI : **Antonietta**

broderiilor și icoanelor populare, chiar de kitsch ; apoi, în apariția unui discret neo-expresionism, ca și a unui simbolism axat ecologic, naturist.

Dacă farmecul micilor muzee de provincie italiană, cu surprizele unor comori necunoscute a intrat mai demult în atenția iubitorilor de artă, iată că și creația contemporană își evidențiază prețioasele ei ramificații, pe care publicul nostru are, prin expoziția de la Muzeul de Artă, un bun prilej de a le cunoaște.

Amelia Pavel

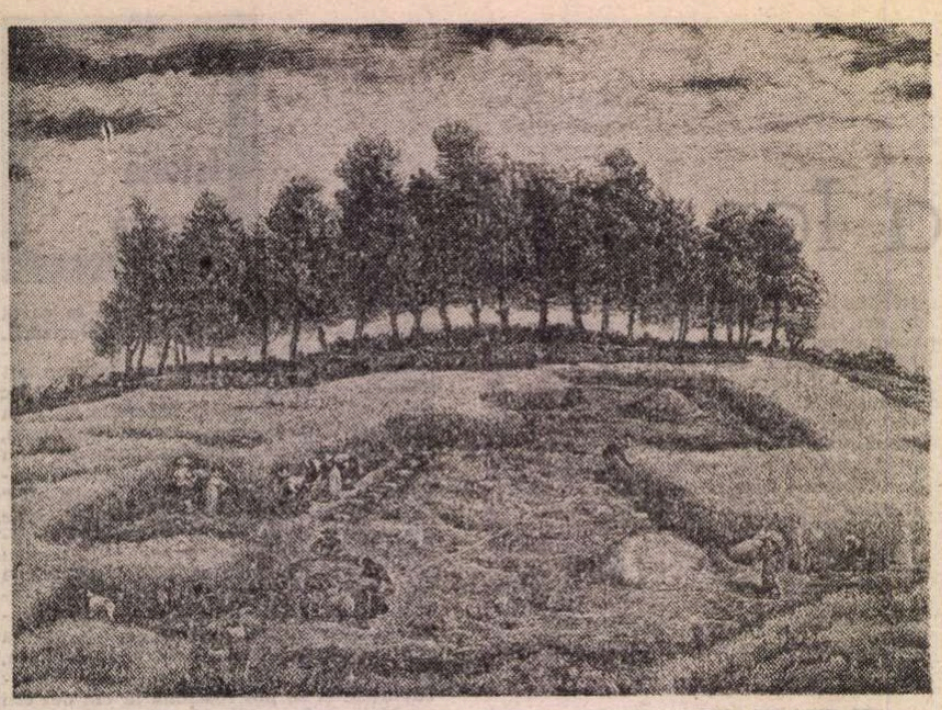

UMBERTO FRANCI : **Seceriș**

Cartea străină

AMADIS

POATE că, pentru cititorul de astăzi al lui **Amadis de Gaula** *), lucrul cel mai uimitor nu e că această întrupare deplină a spiritului narativ medieval e strict contemporană cu **Arcadia** lui Sannazaro și cu **Elogiul nebuniei** al lui Erasm, și că precede doar cu cîțiva ani **Principele** lui Machiavelli, **Utopia** lui Morus sau, mai ales, acel epos copleșitor al poftei renascentiste de viață care e **Pantagruel**, ci faptul că, peste un secol, ea va fi încă atît de iubită de public, încît preotul și bărbierul o vor socoti îndeajuns de primejdioasă pentru a fi scoasă din biblioteca lui Don Quijote și arsă.

Orice istoric al mentalităților — mai mult, firește, decît istoricul literar — se simte îndemnat să se întrebe, desigur, care sînt acele însușiri ale scrierii, capabile s-o facă să reziste de-a lungul unui întreg veac, veacul lui Montaigne și al lui Copernic, al lui Michelangelo și al anatomistului Vesalius, al matematicilor lui Tastaglia și al gîndirii lui Bruno. Cîndva, G. Călinescu explica interesul uriaș al cititorilor din amurgul Renașterii față de „numeroasele cărți cavalerești" printr-un fenomen similar de psihologie a lecturii care făcea ca „în plină înflorire a romanului naturalist, Ponson du Terrail și G. Ohnet să-și păstreze publicul masiv".

Să fie, oare, numai aceasta cauza unei asemenea răspîndiri? Să fi regăsit oamenii Renașterii, în epoca tragicelor îndoieli hamletiene, printr-un paradoxal fenomen al atribuirilor, un ideal — exprimat cu gravitate — al eroului luptător, al energiilor îndreptate spre țeluri de mare generozitate, idealul învingătorului împotriva primejdiilor celor mai amenințătoare? Un comentator spaniol, Martin de Riquer, vedea în izbînzile lui Amadis un temei pentru ca spaniolii secolului al XVI-lea să-l judece pe erou ca pe o întrupare a elanurilor de care aveau nevoie în lupta pentru supunerea unor îndepărtate tărîmuri, locuite de necunoscute și ciudate popoare, dincolo de Atlantic.

Posibil; dar o asemenea premisă nu devine plauzibilă pentru nenumăratele traduceri și imitații italiene și germane, acolo, deci, unde poveștile nemaipomenite despre aurul Americilor erau primite cu atîta indiferență, încît cel mai mare navigator al Genovei se ducea să-și supună prioceperea și visele poruncilor suveranilor spanioli. De ce nu am crede, pur și simplu că, tocmai în Renaștere, cititorii se puteau desfăta cu isprăvile extraordinare ale unui cavaler care străbate pămînturi cu înfățișare neasemuită, dus de un sentiment mistuitor al unei iubiri curate, înfrîngînd monștri și vrăjitori, în numele unei credințe neabătute, al pasiunii pentru dreptate, al prieteniei credincioase, al dragostei? Putem crede că, în veacul următor, toți cititorii lui **Don Quijote** urmăreau sensurile lăuntrice, semnificațiile filosofice ale cărții și nu se lăsau fermecați de fantezia narativă, de **întîmplările** din roman? Întrebare, cred, valabilă și pentru cititorii lui Boiardo, Ariosto, Pulci și, firește, ai lui Rabelais.

Pentru că, să recunoaștem, nici cititorul modern care se încumetă să străbată cele peste o mie de pagini ale romanului nu are o simplă satisfacție, să zicem, culturală; oricum, interesul lui nu e cu nimic mai prejos decît acela provocat de întîmplările cavalerilor Mesei Rotunde și, bine se știe, acestea au avut parte, în ultimul secol, de foarte multe prelucrări, adaptări, au servit ca sursă unor celebre librete de operă, și unor scenarii de filme (unele semnate de scriitori de talia lui Cocteau), ca să nu mai amintim de bibliotecile care s-ar putea alcătui numai din comentariile prilejuite de purtările soților lui Arthur (unii mai mult sau mai puțin credincioși, mai mult sau mai puțin nerușinați). De ce, oare, acestia sau Charlemagne, sau Roland, sau Astolf au avut un destin atît de prielnic, iar Amadis a rămas aproape necunoscut secolelor mai noi? S-a spus că faptele lui sînt neverosimile; e adevărat, dar raportate la făptura lui ireală, ele par întrutotul justificate. În orice caz, mai mult decît atunci cînd sînt atribuite unor personaje cu o identitate istorică documentar atestată cum ar fi Carol cel Mare sau chiar Arthur — e adevărat, acesta transformat cu totul în legendă.

Oricum, se cuvine să observăm, prin comparație, că nici Tirant lo Blanch, cavalerul rătăcitor breton care a însuflețit fantezia catalanilor din secolul al XV-lea, nu a avut un răsunet mai profund decît Amadis în artele moderne. Cu toate că s-a pus adesea în lumină contrastul dintre Amadis — eroul ideal și Tirant — eroul cu desăvîrșire uman, ale cărui fapte de vitejie sînt întotdeauna explicate rațional și care moare, nu prin spada sau vrăjile dușmanului — așa cum se întîmpla cu aproape toți cavalerii romanelor medievale —, ci de o banală umană congestie pulmonară.

Poate că nici un alt erou al narațiunii medievale nu sugerează atît de limpede raporturile ei cu formele convenției romantice: copil natural, părăsit îndată după naștere (un alt detaliu romantic: într-o barcă, e lăsat în voia apelor), își regăsește părinții tîrziu, cînd e în culmea gloriei, dar e despărțit din nou de ei, prin hotărîrea destinului care vrea ca eroii acestor povestiri să fie puși cît mai des la încercare de întîmplări tragice și să le îndure cu bărbăție: De pildă, se întîlnește cu fratele său adevărat — pe care, firește, nu-l cunoaște —, se înfruntă în luptă, însă în cele din urmă se aliază cu el și pleacă amîndoi să-i elibereze pe regele Lisuarte și pe fiica lui, frumoasa Oriana, întemnițați într-un castel (desigur, fermecat). Sînt, oare, deosebiri esențiale între **Amadis** și „romanele gotice" din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, la rîndul lor atît de populare în epoca de modelare a spiritului romantic?

Evident, lectura nu e ușoară: sînt multe pasaje discursive, acțiunea e construită după un sistem repetitiv care face ca deznodămintele să fie previzibile. Amadis, adevărată reincarnare a lui Lancelot, e prea desăvîrșit pentru a ne îndoi măcar o singură dată de izbînda lui. Dar romanul e arhitecturat cu un incontestabil simț al grandoarei, al mișcării largi, iar recuzita tradițională a povestirii medievale e minuită cu un gest sigur. Iar cititorul român mai are un privilegiu — acela de a se afla în fața unei traduceri cu adevărat remarcabile. Dan Munteanu a realizat o versiune în care măreția mișcării, candida gravitate a narației, culoarea și ritmul frazei re-creează o atmosferă plină de farmec. E, neîndoielnic, una dintre cele mai bune traduceri din literatura spaniolă pe care le-am citit de o bună bucată de vreme încoace.

Dan Grigorescu

* **Nemaipomenitele peripeții ale neînfricatului cavaler Amadis de Gaula**, povestite în limba română, cu un cuvînt înainte de Dan Munteanu, Editura Univers

TRECÎND

O conversiune insolită

NU știu multe, prea multe, despre viața lui Ernesto Sábato. Oricum, faptele simple, șirul întîmplărilor ne sugerează mult, fără să ne ajute neapărat să pășim pe acel drum tainic care duce pînă la înțelegerea unui om. Chiar Sábato spune — citindu-l pe Lermontov —, că „e posibil să mor chiar mîine și pe pămînt n-o să rămînă nimeni care să mă fi înțeles întru totul... Cîțiva vor spune că am fost un om bun ; alții că am fost o canalie. Dar amîndouă aceste opinii vor fi la fel de greșite". Cu atît mai mult, cu cît cum devii ceea ce devii nu depinde numai, și în primul rînd de tine, de unicitatea ta genetică, ci de adîncuri secrete, marcaje profunde și implacabile, din afara și dinăuntrul tău, care te iau mai mult prin surprindere, chiar dacă nu întocmai.

Spuneam că nu știu multe despre viața sa. Nici măcar întreaga sa operă nu o cunosc. Dar m-a izbit un anumit fel de a-și conduce propria sa viață și propriile sale personaje. Știu că s-a născut și că trăiește. (Ceea ce înseamnă foarte mult, pentru că opera sa este deschisă și prin viața sa.) Știu că inițial lucra în domeniul unde legea este scopul activității de fiecare zi, unde însăși structura cunoașterii este dictată de setea de obiectivitate, chiar dacă ea niciodată nu poate atinge puritatea absolută. Este imperiul de unde, în schimb, subiectivitatea este programatic alungată. Voința, perseverența, stările psihice conflictuale, și mai presus de toate, stările afective, pot stimula sau frîna cercetarea, dar ele trebuie să rămînă exterioare substanței expresiei științifice. Rămîn doar ca impulsuri pentru a plonja în structuri obiective, indiferente. Particularul, și, mai ales, destinele umane individuale, inconfundabile prin acel ceva căruia nu îi poți da nume, dar care marchează fiecare chip, nu au acces pe acest tărîm.

Sábato, studentul de altădată, care va deveni profesor de fizică și, ulterior, cu o bursă la Paris, cercetător în laboratoarele Curie, cel care va asista la cele mai diabolice experiențe ale secolului, fisiunea nucleară, cel despre care se spune că a fost sclipitor în domeniul științei, el se va îmbolnăvi de inexorabilitatea rece a necesității. Suferea zi și noapte de legea de neevitat a cărei forță obiectivă este mai dură decît orice tentație de a o depăși. Este tulburat, pînă la dezorganizarea ființei sale, de răceala unei lumi în care nu încap ființe umane, chipuri marcate de seria întîmplărilor.

Sábato va dezerta. Fuga lui poate fi socotită o tîrzie, dar certă recunoaștere a unor predispoziții, nevoi, curiozități, a unui talent care dă ghes, în ciuda tuturor situațiilor de acum bine așezate. Foamea de concret, de sensibil, poate să fi fost declanșată de prea multe istorii hrănite, în primul rînd, de continentul Hispano-American, patria fantasmagoriilor reale. De multe povești triste, mai ales din țara sa mai mică, Argentina, unde fiecare își poartă destinul, parcă croit din violență, de acest secol sălbatic și orgolios, în care se topesc cele mai arhaice timpuri, cu primitivismele lor, chiar dacă renovate, cu uluitoarele succese ale minții și ale practicii omenești, și ele mereu deturnate, care toate topite într-un singur timp, al istoriei contemporane, modelează destinele foarte asemănător, și totuși mereu altfel. De fapt, aici pare a fi secretul secretelor. Tragediile existenței și tragediile morții, iubirea și ura, străfulgerările spiritului și profunzimile lui, supremele momente ale comunicării, aceste fire de nisip ale absolutului, inconfundabila singurătate umană, și uluitoarele semne ale solidarității și tainicele întîmplări din viețile oamenilor și felul în care se leagă într-un destin toate, toate au un numitor comun, ceva ce denumim **universal uman.** Dar drumul spre omenesc trece prin acel concret firav care face ca viața fiecărui om **să-i aparțină** și să nu se confunde, nici măcar în **mizerabila neînsemnătate**, cu viața altuia, oricît de asemănătoare ar fi între ele. Ei bine, aceste tainice interferențe, dinafară și dinăuntru, această încîlceală de fire care se încurcă în noduri și ghemuri, va deveni oceanul necunoscutelor în care va plonja Sábato pentru a „cerceta" un nou tip de realitate, în care răceala, indiferența obiectivității este dublată de prezența subiectului și a subiectivității atît de tulburătoare și mereu tulburate.

Misterele dezvăluite ale unei opțiuni

ÎN drumul „către el însuși" — ca semn al fidelității față de propria sa condiție umană —, Sábato părăsește, este nevoie să părăsească, „suișul spre turnurile științei". Imediat după cel de al doilea război mondial, prin reflecții și eseuri, înaintînd prin propriul tunel, se apropie, încet, încet, de sine. În 1948 apare primul său roman, **Tunelul.** E un moment hotar în biografia intelectuală a lui Sábato. Cum spune chiar el în **Tunelul** său, de acum înainte, turnurile științei se vor topi, din frumusețea lor nu va rămîne decît amintirea, și adaug eu, o anumită rigoare a logicii, a întrebărilor și a răspunsurilor. Imensul succes și stupoarea care naște controverse parcă au stimulat tăcerea lui Sábato. Din această tăcere apare — de abia după treisprezece ani —, reconfirmarea unei opțiuni, romanul **Despre eroi și morminte**, urmat, iarăși după un timp considerabil, de romanul **Abbadón exterminatorul.**

Omul de știință de altădată, cert, devine un „savant" al destinelor umane. Aici, **necesitatea** atît de diabolic compusă trece mereu, ca să se metamorfozeze, prin aburii subiectivității atît de greu de captat. Sábato trebuie să constate însă că rasa umană nu este compusă numai din indivizi izolați și deosebiți, și că tot ea este extrem de neomogenă, iar unii dintre ei sînt de-a dreptul înspăimîntători. Dacă criminalii reprezintă partea primejdioasă a societății, partea cea mai primejdioasă a rasei umane nu întotdeauna se reduce la ei. În raport cu această zonă perversă a umanității, criminalii reprezintă partea cea mai cinstită și mai inofensivă a ei. Sînt gîndurile lui Juan Pablo Castel din **Tunelul.** De fapt, este vorba de **premisele ontologice** fixate de Sábato în ceea ce privește mediul uman. „Că lumea este oribilă, e un adevăr ce nu trebuie demonstrat. Oricum, o singură dovadă ar fi suficientă ; cu ani în urmă, am citit că într-un lagăr de concentrare un fost pianist s-ar fi plîns de foame, și atunci l-au obligat să mănînce un șobolan, **dar viu".** Sigur, este vorba de situații extreme, însă create în **masă** de secolul progresului. Dincolo de aceste monstruoase excese, Sábato constată că oricît de deosebiți ne-am considera, și individual sîntem deosebiți, toți sîntem **antagonic** construiți ; **moralmente** sîntem murdari, perfizi, meschini etc., în același timp, purtăm în noi bunătatea, generozitatea, abnegația, și alte calități umane. Însă **vanitatea** se dovedește a fi numitorul comun al acestei compoziții atît de eterogene. Acest punct de vedere nu reîncălzește nici romantismul lui Rousseau cu privire la trădata egalitate și bunătate cu care ne-am naște, și nu ia nici premisele demonstrate de genetica modernă cu privire la unicitatea individului, drept realitate socială. Nu ! Sábato, prin Castel, constată extraordinara **izolare**, prin spații, prin limbi, prin situații, a unor indivizi **fatal marcați** de o lume oribilă. Și se grăbește să adauge : „și totuși, cineva **trebuie să te înțeleagă**, chiar dacă numai un singur om". Ceea ce pare atît de puțin poate să însemne drumul individului spre lume și al lumii spre el. E singura cale de ieșire din tunel.

Juan Pablo Castel, — principalul personaj, dacă nu unicul din **Tunelul** —, chiar dacă nu se identifică întru totul cu Sábato, evident, îl putem considera porte-parole-ul lui. Mai mult, este conștiința sa. Acest roman, de factură nici măcar polițistă, — pentru că criminalul „mărturisește" tot, mai exact se autoanalizează cu cea mai mare finețe —, este **romanul-simbol** al aceluia care **vrea** să iasă din tunelul său propriu, întunecos și singuratic. Este destinul aceluia care vrea să înțeleagă conspirația lumii, de care este prins, să dea la o parte văluri-văluri în spatele „cărora cineva mereu te spionează". Dar, misterul existenței umane se dezvăluie pe felii, în straturi, dacă se dezvăluie. Și atunci cînd ți se pare că te apropii de miezul enigmei, atunci, de-abia atunci, năvălesc spre tine talazuri de semne noi, de întrebări, care din nou recomplică tot ceea ce credeai că îți aparține, că ți s-a așternut în palmă. Problema este cum le poți capta totuși ? Pe ce cale să o apuci să vii în întîmpinarea lor ?

Sábato este omul unor experiențe cruciale. Îndrăgostit, dar și îmbolnăvit de **esențe** tari, de superba ordine a legilor, în același timp a căpătat gustul, chiar **pasiunea** pentru **amănuntul semnificativ,** adică pentru soarta, poate, a unui singur om. Datorită infinității lumii, — inclusiv a celei umane —, multilateralității curiozității umane, dar și limitelor cunoașterii, unghiul de vedere al abordării **lumilor,** a fețelor lor, și el poate, și, chiar trebuie, să fie multiplu. Dar această **multiplicitate cognitivă** implică obligatoriu **alternanța.** Acest fapt l-a pus pe Sábato în fața unei situații cruciale, în fața unei alegeri care a dat o altă traiectorie **destinului său.**

Juan Pablo Castel — în roman, un pictor cu mare succes la critică și la public, dar care se consideră total neînțeles — spune că nu este important numai ceea ce faci, ci **pasionant** este **cum faci.** Alegerea, întotdeauna este subiectivă. Alegerea lui Sábato nu a însemnat o simplă schimbare de profesiune, ci o pasiune de nestins pentru drumul anevoios care duce spre oameni concreți, spre tainele vieții lor. Alegerea este a unui om lucid care știe că, atît în știință cît și în artă, cel mai mare pericol este acela de **a trișa.**

Oamenii de știință — dacă acest soi se poate numi așa — se adună în impresionante societăți, de cele mai multe ori instituționalizate, primesc și dau premii, își cultivă maniile și jargonul prin care se disting. Sînt „fini", distinși, exotici și îngîmfați, în timp ce pe stradă trec oameni obișnuiți, vînzători de ziare, gospodine, polițiști... oameni care își văd de treburile lor în mijlocul unei lumi obișnuite. Înăuntru, între clinchete de pahare, în camere în care covoare moi absorb sunetele care depășesc anumiți decibeli, se discută despre „profunzimile" sufletului, sau despre inconștient, să spunem, în timp ce această lume **habar nu are ce se petrece „afară".**

Nici arta nu este în afara pericolelor. În primul rînd, **arta** ca simplă **imitație,** chiar și a unui mare maestru, este o **deformație** însăși a substanței artei. Pe urmă, mai mult decît oriunde, planează pericolul transformării artiștilor în cercuri,

PRIN „TUNELUL" LUI SÁBATO

în bisericuțe, reuniuni, dezvoltîndu-și trăsături grotești, ca monotonia preocupărilor, un jargon propriu, și mai presus de toate, cumplita **vanitate** de a se crede superiori tot restului lumii.

Sábato se delimitează deci, dar nu de știință și de oamenii de știință și nici de artă și de oamenii de artă, ci de periculoasele **excrescențe** ale acestora, ale psihologiei lor. Ele tind să înlocuiască ceea ce trebuie să fie știința, arta... dezvoltînd, în schimb, un **narcisism** fără nici o legătură cu viața, cu realitatea, cu existența și **suferințele** de toate zilele ale oamenilor. **Diviziunea muncii intelectuale**, pe cît este de inevitabilă, pe atît este de periculoasă. Închistările maniacale izolează de restul lumii, de **adevăr**, pe care acest tip de cultură îl îneacă în ridicol.

Sábato nu dezertează. Motivele spectacularei sale opțiuni sînt în **el însuși**. În ceea ce îi lipsește, pentru că trebuie să-i lipsească savantului ; amănuntul acela de care trebuie să se scuture. Juan Pablo Castel (Sábato), ca orice artist, are nevoie de **amănunte**. „Mă emoționează amănuntele, nu generalitățile". Ce declarație simplă și ce sprijin, de această dată de **ordin gnoseologic**, pentru a-l înțelege pe cel care a devenit dintr-un savant, un mare scriitor ! Acesta este punctul său sensibil în care au intrat toate săgețile vieții sensibilizîndu-se acut și pentru totdeauna pentru taina suferințelor altora. A lua în seamă această stare nu putea fi pentru Sábato decît drumul **artei**, acest muzeu al coșmarurilor și al rușinii, acest mesaj de deznădejde, cum spune el. Și totuși, este singura cale care ne duce la **cineva**, la o ființă vie, la cineva care vrea să fie înțeles măcar de o singură persoană din această lume.

Ceva ce pare atît de simplu și totuși ceva ce se realizează pe muchia imposibilului, prin infinite forme mereu mișcătoare, și totuși, pe cît de nesigure pe atît de necesare. E nevoie de un punct de sprijin o punte prin care să ajungi la celălalt. Trebuie să te recunoască cineva. Apropierea este amețitoare, în primul rînd, prin **raritatea** ei. Și cînd ai pornit pe această punte —, să spunem a privirilor —, chiar dacă ești avertizat, „nu te apropia, nu pot să-ți fac decît mult rău", **euforia** posibilității de a găsi măcar o singură ființă care să te înțeleagă te împinge spre mari pericole, pînă la a-ți risca viața. Sábato a pornit pe această muchie, lăsînd în urmă tot, sau aproape, poate pentru a striga în deșert, pentru a tăia „ferestruici" cu deschidere spre lume pe care, eventual, nimeni să nu le observe, sau să nu le înțeleagă rostul. (În realitate lucrurile nu s-au întîmplat așa, dimpotrivă, dar acum nu despre asta este vorba). Sábato își asumă toate riscurile ; el nu vrea să scrie pentru critica literară, așa cum Castel nu pictează pentru critici, pe care îi detestă cu toată pasiunea de care este în stare. Este vorba de acea parte, cam însemnată a criticii, care formează încă o sectă, încă un jargon, încă o modalitate de a izola omul de arta în care ar putea să se regăsească. Este vorba de critica incapabilă, la rîndul ei, să construiască punți, să observe „fereastra" prin care poate ți se dezvăluie o lume, care nu facilitează drumul celor neinițiați... spre ei înșiși.

„Fereastra" pe un tablou. Ce ingenioasă expresie imaginară a deschiderii spre lume, prin simplitatea ei. Deschide posibilitatea unei timide, aproape secrete priviri „spre dincolo", care este întotdeauna celălalt, dar oricum, în afara tunelului tău. Dar o va observa cineva sau va trece neobservată ? Poate, totuși, cineva care are tot atît de mare nevoie, sau cel puțin așa crede —, de punți, de drumuri, spre celălalt...

Pentru Sábato întrebarea „vă interesează arta ?" se confundă cu aceea dacă „vă interesează oamenii ?". Important este să-ți dai seama că acolo, în **operă**, este o **deschidere** către o lume, o întrebare, un oftat, un strigăt. Chiar dacă nu înțelegi dintr-odată, chiar dacă nu știi să-ți explici, măcar **simți** că acolo, într-un amănunt pulsează ceva **esențial** din punctul de vedere al vieții, al adevărului ei. Aceste corespondențe nu le poate produce decît arta. Dar și aici, ca și oriunde, **absolutul** spre care tinde artistul poate fi subminat în orice clipă, din orice direcție. Totul este atît de fragil, atît de vulnerabil. Totul se poate nărui în orice clipă și clipa este înnebunitoare. Rosturile în care ai crezut, chiar și timid, atunci cînd ți-ai închipuit că nu ești singur, se duc ca fumul... Acest risc mortal și-l asumă Sábato. El știe că a călcat pe un teren minat. Miza e propria sa viață și nicidecum o experiență bună sau proastă, dar oricum repetabilă. Oricît de complicată ar fi receptarea structurii atomului este incomparabil mai greu să te apropii de destine umane. Expresia lor niciodată nu poate fi o simplă poveste, ci enigma care se ascunde în spatele ei. Iată ce-l atrage pe Sábato cu forța magnetismului ; ființele umane atît de asemănătoare între ele, cu care se joacă destinul, cu efecte atît de desebite, dar de cele mai multe ori oribile. Care sînt secretele acestor jocuri, cine potrivește ceasul întîmplărilor ? Și cum poate deveni lumea din oribilă, omenească și chiar „simpatică"? Iată întrebări cardinale legate de tunelul nostru de toate zilele, de **Tunelul** lui Sábato.

Simplă fatalitate — sau jocurile întîmplărilor care devin neîntîmplătoare ?

ÎNTÎMPLĂRILE, ca propriile noastre umbre care ne scapă, se joacă neîntrerupt cu noi, parcă mereu „cineva ne spionează". Semnificațiile întîmplărilor ne scapă în simplitatea lor ascunsă. Și totuși, numai prin ele ni se dezvăluie secretul unor vieți, destine. A urmări meandrele lor, uluitoarele capcane și capricii cu care ele se instalează în viețile noastre, retragerile și tăcerile lor, eheamă în ajutor rosturile și ciudata răbdare a artei. Sábato este ros de întîmplări ale oamenilor, și vrea să le capteze, să le dea expresie și sens. „În societate există **straturi orizontale**, formate din persoane de gust asemănător, și în aceste straturi întîlnirile întîmplătoare (?) nu sînt rare... Mi s-a întîmplat să mă întîlnesc cu o persoană într-un cartier din Berlin, apoi într-un loc aproape necunoscut din Italia, și, în cele din urmă, într-o librărie din Buenos-Aires. **Este firesc să atribuim aceste întîlniri întîmplării ?**" (sn.) Iată o întrebare pe care Sábato și-o pune în **Tunelul**, și-o repune, cu forța obsesiei înmulțite la infinit în **Eroi și morminte**, și, mai tîrziu, în **Abbadon exterminatorul**, dîndu-i dimensiuni sociale, transformînd-o în eșafodajul întregii sale construcții literare. E un leitmotiv literar cu miez filosofic. Ceea ce noi considerăm întîmplare este oare doar întîmplare, o simplă întîmplare ? Repeți întrebarea și amețești. Simți cum pătrund în tine, în creierul tău aburii existenței, adică ai purei necesități, dure și implacabile, care se face doar că ia forma neglijentă, banală a întîmplării. Parcă ți se sugerează — cu forța insistenței — că fatalitatea e legea existenței. Oare așa o fi ?

Plimbîndu-ne prin **Tunelul** rău aerisit al lui Sábato, într-adevăr ne putem convinge ușor că **întîmplarea** care face pe Juan Pablo Castel să o întîlnească pe Maria a fost o **necesitate salvatoare**, chiar dacă pînă la urmă eroul a eșuat. De această întîlnire a depins — așa cum s-a dovedit — arta sa, rosturile ei, mai mult decît atît, salvarea sufletului, vieții sale de însingurat. Această întîmplare se încarcă cu semnificații salvatoare, pentru că Maria este singura persoană care a observat ceea ce alții considerau un amănunt fără importanță, un capriciu de artist. „Ferestruica" reprezenta un element-cheie al uneia dintre picturile sale esențiale. Și tocmai peste acesta trecea, inclusiv critica, cu neluare în seamă. Numai Maria stăruie în fața acestui tablou, numai ea **simte** că acolo, în colțul de sus, este o taină a creației, a vieții artistului. Prima dovadă că întîmplarea pentru Castel are valoarea unei nevoi stringente este uluirea. Că cineva s-a oprit stăruitor în fața acestui tablou, fixînd un anumit colț. Nu se mai simte singur. Ultima dovadă este legată de imposibilitatea ieșirii din tunel datorită obstacolelor ridicate de viața Mariei, această viață mai mult secretă și plină de întîmplări care răspund altor nevoi, cu totul ostile destinului lui Castel, și el simte că este pierdut. Crima — asasinarea Mariei — nu este decît **desăvîrșirea disperată** dar pe de-a-ndoaselea a aceleiași întîmplări ca incapacitate de a renunța la unicul **ecou exterior al necesităților sale interioare**, atît de profunde și pe care le-a simțit trădate.

La Sábato, din **suita întîmplărilor**, din avalanșa lor, nu au toate semnificații pentru subiect, și în nici un caz aceleași semnificații pentru subiecți diferiți. Întîmplările ca **valoare**, ca **însemnătate**, variază de la un subiect la altul. Ceea ce devine **întîmplare dătătoare de destin**, chiar dacă vine din afară, depinde de **subiectivitatea** noastră, de ceea ce ne frămîntă fundamental, de **așteptările** noastre, mai mult sau mai puțin conștiente. În acest fel, din avalanșa de întîmplări de care ne izbim, sau care ne izbesc, doar unele vor deveni destin pentru noi, și anume acelea care vor căpăta semnificație pentru existența noastră, care ne vor defini, chiar dacă ezităm să le acceptăm, chiar dacă inițial le refuzăm. Întîmplarea se individualizează în funcție de subiect, prin el capătă **forța destinului**, datorită capacităților și formelor de **interiorizare** care îi sînt proprii, datorită **necesităților sale interioare**. Necesitatea din noi captează întîmplările, sau ea este captată de întîmplări nedorite. Iar necesitățile, căutările și așteptările, orizontul nostru „sufletesc", toate sînt lucrarea contradictorie și plină de neprevăzut a relațiilor noastre cu lumea din jur, cu „exteriorul", sînt expresia așezării, „solidificării" acestor întîlniri în structuri psihice și ele întemeiate pe serii întîmplătoare anterioare. Ne plac anumite tipuri de bărbați sau femei, navigăm pe suprafețe sau ne stimulează profunzimile, ne conformăm ușor sau sîntem revoltați, avem dimensiuni afective sau preferăm uscatul confort al indiferenței, sîntem mobili sau închistați etc., etc. Aceste valori se configurează în necesități definitorii pentru noi, avînd, propria lor **dinamică** și reprezentînd **trama captatoare** (evident pe un anumit fond genetic) a tuturor întîmplărilor prin care ele se realizează mai departe sau dimpotrivă. Întîmplările vor hotărî dacă tendințele, aspirațiile, dorințele, într-un cuvînt, idealurile noastre vor deveni destin, adică povestea inconfundabilă și inalienabilă a vieții noastre. Desigur, nu este vorba numai de starea latentă a unor nevoi, aspirații, deci de tendințele care lucrează în noi. Nici măcar de uriașul travaliu al conștientizării acestora. Gustul lumii, aroma, chiar și amară a existenței, aura, oricît de șterșă și rar vizibilă a unor ființe, toate depind de acel aliaj de ordin psihic care poartă numele de **sensibilitate**, de **afectivitate**, despre care Ingmar Bergman spunea cîndva că este unul din domeniile analfabetismului uman, al cărui alfabet de abia se inventează. Și totuși, sînt dimensiuni umane fără de care rațiunea, de fapt toate facultățile noastre umane rămîn searbede. În același timp, subiectivitatea noastră prin ele se desăvîrșește. Subiectivitatea umană devine **centrul** tuturor virtejurilor întîmplărilor, ale neprevăzutelor și în același timp, al imperiilor atît de alunecoase ale artei, ale formelor de expresivitate care îi sînt proprii. Numai datorită sentimentelor, grație iubirii, lumea devine mai acceptabilă, mai a noastră. „Fereastra" începe să crească, invadînd toată ființa noastră, chiar întreaga operă. După ce Castel o descoperă pe Maria, și ea — cel puțin așa pare — descoperă adevărata semnificație a picturii lui Castel, a mesajului său, este transportat în **altă lume**, „se întîmpla ceva extraordinar de ciudat, priveam toată lumea cu simpatie", spune Castel, contrar stărilor de fond ale unei ființe ciufute, neadaptate, predispusă la paranoia, prin neacceptarea unei lumi de neacceptat. Desigur, sentimentele lăsate în orbirea lor, neluminate de rațiune, de prețioase valori, produc efecte inverse, pînă la ravagii. Dar în comuniune cu valorile morale greu și contradictoriu agonisite în cursul istoriei, de profunzimea și bogăția sentimentelor va depinde capacitatea de developare a **frumuseților lumii**. Prin ele, de la infinitatea aproape imposibil de conceput a Universului, pînă la tot ce pare că ne este la îndemînă, de la cele mai banale întîmplări pînă la cele mai incredibile suferințe, toate, toate devin halucinant de **reale** pentru că dintr-odată devin **încărcate cu sens pentru noi**, pentru că dispare cea mai grea și mai anihilantă dintre stările umane, **indiferența**. Eternitatea dragostei ca aspirație se naște și se renaște din tendința și dorința de a **permanentiza** această stare de grație, pe cît de excepțională pe atît de fragilă, mereu amenințată atît din afară, cît și de noi înșine. Într-adevăr, cel care absolutizează acest moment, vrînd să-l sustragă vieții, cel căruia i se pare că a înhățat o pradă pentru totdeauna, **refuzînd** cazna aproape sisifică a bătăliei pentru ea, poate fi împins spre adevărate acte de **demență**, ca formă de inacceptare a datului. Castel își omoară iubita pentru că este incapabil să renunțe la desăvîrșirea închipuită, pentru că nu vrea să se mulțumească doar cu fărîmituri care, obligatoriu, te întorc la o lume mică, sumbră, ursuză și devastatoare.

Sábato captează în **Tunelul** său tocmai această dimensiune a existenței umane, și prin Castel o împinge pînă la **ultima ei limită**. Prin această **exagerare**, la prima vedere monstruoasă, scoate la iveală valorile reale ale unei lumi. De fapt, aparenta așezare cuminte a ordinii este monstruoasă, iar actul monstruos al lui Castel nu este decît gestul disperat al celui care pierde pentru că nu poate să ajungă la o lume morală, autentică. Este un gest de protest împotriva unei lumi imposibile. Este un model invers al existenței, relevate printr-un destin care evoluează contra curentului. Sábato ne șoptește că în această „exagerare" stă adevărul...

Este un loc comun că fiecare om are **o singură viață**. Dar această banalitate este cruntă, chiar tragică. Pentru că totul este, înainte de toate, să existi ! Dar cum ? Șirul buchetelor de posibilități, de întîmplări, parcă îți oferă tot atîtea vieți, biografii posibile. La un moment dat ai impresia că destinul tău real nu-i decît o simplă întîmplare, un **accident**. Ei bine, în felul de a vedea al lui Sábato, fiecare om are destinul care se croiește din necesități interioare inalienabile. Alegerile noastre din snopurile întîmplărilor, bune, rele, așa cum sînt, interiorizarea lor, stocarea acestora într-o ordine proprie țin de ființa noastră, de achizițiile ei anterioare, de felul în care ea se sedimentează în timp. Cert, nu este vorba de un destin trăit cu **predestinare**, dimpotrivă, de un anumit fel de a **demistifica** variația de necuprins a destinelor umane. În ciuda **abaterilor**, receptivitatea noastră la anumite tipuri de întîmplări, așteptate sau neprevăzute, modul în care ele se leagă sau se înnoadă chiar, în care se ordonează sau ne dezorganizează ființa, toate au un anumit **centru**, un teren de acum așezat, prin care se reproduce ființa noastră în timp, cu o dinamică proprie. Este vorba de zestrea noastră **genetică**, rampa noastră de lansare, dar și suportul nostru continuu, prin care sîntem **unici și irepetabili** și care cu moartea fiecărui individ dispare pentru totdeauna. Este aproape amețitoare această idee a irepetabilității, a unicității, niciodată întocmai de reprodus (și oricum pentru viitor promițătoare). Desigur, acest teren biologic mereu altfel este continuu bombardat de întîmplări produse de structuri microsociale, de problemele grupului etnic, de sedimentele moștenirii istorice, de probleme sociale, de clasă, cele ale profesiunii, cele generale ale umanității, toate într-un vălmășag simultan și consecutiv. Acest du-te-vino, acest proces de **interiorizare-exteriorizare** va fi cursul formării unei anumite capacități de **selecție**, de gust pentru anumite valori și repulsie pentru altele, în funcție de predispoziții, de educație, de sensibilitate și, mai ales, în raport cu forța și coerența interioară, ca sublimare a suferințelor individului. **Profilul interior** mereu în devenire, această inconfundabilă, — chiar dacă insuficient cunoscută —, îngemănare dintre biologic și social, pe terenul psihologiei individuale, va fi **centrul și chiar logica** propriei deveniri, ale acelui tocmai așa și nu altfel. Și acest proces, mult mai alambicat decît îl descriu eu aici, este ceea ce denumim noi destin, sau soartă. Și numai în acest sens, fiecare dintre noi poartă în sine propriul destin, își poartă în sine propria soartă. De altfel, aceasta este singura cale a secularizării teoriei predestinării spre care Sábato ne croiește o cale artistică de acces.

Uluitoarele meandre ale unui/unor destine, ieșite din comun sau banale, tragic încercate sau pur și simplu anihilate — ca traiectorii dezvăluite, este secretul literaturii bune, al artei autentice. Aceste taine ale singularului, aceste „amănunte" l-au abstras pe Sábato din domeniul științei și l-au proiectat în miezul marii literaturi. El a fost captat de sublimarea acelor amănunte care devin semnificative și inalienabile pentru soarta unui om, în ciuda necesităților oarbe.

SÁBATO, cel obsedat de „acel amănunt atît de emoționant", devine un romancier de excepție. Și trebuie să spunem că nu numai pentru că are gustul amănuntului, nu numai pentru că are spirit de observație care servește noua sa destinație și o intuiție fără de care nu există creație artistică, ci și pentru că, pe lîngă pasiunea sa pentru viața oamenilor, prin **transfer** a știut să fructifice **toate calitățile cercetătorului**. O anumită rigoare, forța logicii, inteligența sa rațională etc., toate vor deveni surse suplimentare pentru o **nouă modalitate** de abordare a lumii, a subiectivității umane, conștiente și inconștiente. Acest tip de „cercetare" a lumii va da rezultate neașteptate, originale. Pictorul Castel pictează precum simte și judecă și invers. Totul are un sens precis, chiar dacă stărilor, lucrurilor nu știe încă să le dea nume. Oricum, el tinde spre **absolut**. Absolutul pentru om stă în posibilitatea de comunicare. Totul e să ajungi la celălalt, la cineva. Prin limba asta a noastră atît de imperfectă, prin priviri, gesturi, culori, arome, toate atît de fragile dar reale, să exprimi ceva autentic, inconfundabil și să fii **cu adevărat** înțeles, dincolo sau dincoace de mode, de mondenități, de cariere, de sărmane mimetisme... A înțelege și a fi înțeles înseamnă — cel puțin — **să simți** și să știi să-ți apropii **valori autentice**. Valori autentice sînt acelea care au legătură, care exprimă **viața oamenilor**, a oamenilor reali care traversează strada, care plîng amarnic și deseori pe ascuns, care suferă cum respiră, care ar avea ceva de spus dar nu sînt lăsați sau nu sînt auziți... Numai așa poți ieși, poți ajuta să lasă și alții din tunelul lor obscur și mizerabil. Numai această lumină poate face lumea suportabilă și chiar simpatică.

SÁBATO, acest convertit de la abstracțiile științei la concretețea artei, cumulează toate atributele unei **inteligențe** cu talent și îndelung exersate în domeniul științei și ale unei **sensibilități**, poate asuprite dar vii, și care pînă la urmă explodează cu necesitate. Toate acestea sînt topite într-un dar care întotdeauna ne uluiește, acela al **intuiției**, adică talent și experiență deodată.

Această reușită nu demonstrează nici superioritatea științei asupra artei, și nici a artei asupra științei. Doar caracterul lor, într-un anumit sens **incompatibil** și, în același timp, **complementar**. Stare paradoxală care rezultă din felul incomplet al modurilor de cunoaștere, al formelor de expresivitate umană și cea culturală. Sábato a recunoscut cu umilință îngrădirile care incumbă imperiilor specifice culturii și acel ceva care i-a dat ghes și l-a făcut să „sară" pe acele tărîmuri unde suferința nu-i doar un concept, o abstracție ci un destin concret. Și încă ceva. Și-a dat seama cu toată forța personalității și experienței sale cît de ridicol este să te ridici deasupra lumii exersîndu-ți doar **orgoliile**, absolutizînd o formă sau alta a diviziunii muncii, transformîndu-le în simple trambuline de afirmare... „Cîți dintre acești imbecili bănuiseră că sub construcțiile mele arhitectonice și sub acest «aer intelectual» exista mereu un vulcan gata să erupă". E monolgul lui Castel din **Tunelul**, într-un context tragic pentru el. Dar poate fi și al lui Sábato.

Cu romanul **Tunelul**, acest roman în felul său perfect, cert, vulcanul a erupt...

Ileana Ioanid

Meridiane

LUMEA PE TELEX

Premieră muzicală

● „Unica creație lirică originală produsă în Franța în acest an", **Noaptea tristă**, constituie, de o săptămînă și jumătate, un real succes la Théâtre Champs Elysées din Paris. Este o producție semnată de Jean Prodomides, în colaborare cu Radio France International, partitura muzicală fiind susținută de orchestra RFI, dirijată de Arturo Tamayo. Soliști de prestigiu — suprana Olivia Stapp, tenorul Steven Cole, baritonul François Le Roux și tenorul Justin Lavender — au fost distribuiți în principalele roluri.

Premiera mondială a operei a avut loc tot în Franța, la Nancy, în ziua de 24 noiembrie, cu participarea corurilor operelor din Nancy și Lorena, precum și a orchestrei simfonice din Nancy, cu aceeași distribuție solistică. Jean Prodomides a afirmat că a ales povestea tinerei Malinche — o prizonieră și apoi interpretă a lui Cortes în relația sa cu Montezuma, acuzată că, din dragoste, și-ar fi trădat națiа —, fiind „un episod incredibil de frumos, un adevărat subiect de operă, pe fundalul unei întregi istorii precolumbiene. Este, într-un anume fel, povestea doctorului Faust, a căutării neîncetate a unei tinereți veșnice".

Critica muzicală a primit foarte bine seria de spectacole desfășurată la Nancy și Paris, subliniind atît calitatea libretului și a interpretării cît și faptul că spectacolul demonstrează puterea operei de a supraviețui în concurență cu celelalte forme ale expresiei artistice.

Cr. U.

José Cela și „Capriciile"

● **Capriciile lui Goya comentate de Camilo José Cela** — iată prima carte publicată de acest autor după ce i s-a decernat premiul Nobel pentru literatură, prima zi de vînzare constituind un adevărat record. Volumul este apărut în Ed. Silex, în colecția literară condusă de Fernando Quinones și Eleonor Dominguez, conținînd 80 de desene de Goya, însoțite de un amplu comentariu al laureatului.

Record

● În cadrul unei licitații organizate marți la Galeria Druot din capitala Franței, o pictură în ulei semnată de Valentin de Boulogne (1591—1631) a fost vîndută contra sumei record de 3.700.000 de dolari. Pictura se intitulează **Trișorii** și are dimensiunile de 121/152 cm., prețul de achiziție fiind un record pentru piața franceză.

„Scala" în turneu

● De binemeritat succes se bucură turneul moscovit al unui valoros colectiv artistic al Scalei din Milano. Dirijorii Gianandrea Gavazzeni, Lorin Maazel și Riccardo Muti, soprana Mirella Freni și alți interpreți de renume mondial reeditează aplauzele obținute în urmă cu 25 de ani, cînd pe atunci foarte tînăra Mirella Freni, dirijorii Gavazzeni, Karajan și Sanzogne oferiseră publicului din Moscova spectacole memorabile cu **Turandot, Trubadurul, Bărbierul din Sevilla, Lucia di Lamermoor, Boema** și **Recquiemul** verdian.

Cîntecele Annei Magnani

● După cum se știe, Anna Magnani (1908—1973) a fost o mare actriță de film, de teatru, de revistă. Dar ea a fost și o excelentă cîntăreață. După ce anul trecut a publicat primul volum cu cîntecele lui Toto, criticul de muzică ușoară Vincenzo Mollica propune acum **Cîntecele Annei Magnani**, o antologie care cuprinde un disc cu 16 piese descoperite în urma cercetărilor în arhivele radiofonice de la RAI, ale discotecii statului italian și ale unor colecționari. Printre piesele albumului se află o interpretare a melodiei „Arrivederci Roma", extrasă din emisiunea radiofonică de varietăți „Roșu și negru" din 1955, precedată de „Quando la sera", un cîntec scris de Renato Rascel special pentru Anna Magnani, de „La canzone della sciatosa" (din filmul **Cavalleria**, 1936) și de altele.

Tot recent a apărut și cel de-al doilea volum cu cîntecele scrise și, adeseori, interpretate de Toto. După cum a declarat Mollica, un rol determinant în reușita muncii sale l-a constituit aportul lui Luca Magnani, fiul artistei, și al fostului manager american Gene Lerner. (În imagine, detalii ale copertelor la noile discuri cu cîntecele Annei Magnani și ale lui Toto, semnate de Federico Fellini).

Distribuția — cheia succesului ?

● Bazîndu-se pe experiența filmului **Rain Man** care, deși considerat ca dificil, s-a bucurat de o foarte mare popularitate, datorită mai ales interpretului principal, Dustin Hoffman, specialiști de la Hollywood apreciază că cele mai mari șanse de succes îl au următoarele producții noi: comedia **Nopțile din Harlem**, cu Eddie Murphy (în imagine), în ipostază multiplă — de actor, scenarist, regizor (debut) și producător; **Născut la 4 iulie**, o dramă despre veteranii invalizi ai războiului din Vietnam, cu Tom Cruise, care și-a cîștigat prestigiul jucînd alături de Paul Newman în **Culoarea banilor** și de Dustin Hoffman în **Rain Man**; **Întotdeauna**, „remake" al unui succes din 1942 (**Un băiat pe nume Joe**), cu Richard Dreyfuss și Holly Hunter; **Drăcoaica**, cu Meryl Streep, alături de Roseanne Burr (vedetă nr. 1 a filmelor de televiziune); **Nu sintem îngeri**, o comedie după filmul omonim din 1955 al lui Humphrey Bogart, cu Sean Penn și Robert De Niro; și, în sfîrșit, **Magnoliile de oțel** cu Sally Field, Dolly Parton, Shirley MacLaine, Dary Hannah, Olympia Dukakis și Julia Roberts. Alți specialiști spun însă că singură distribuția nu face filmul și nici măcar succesul. Ca argument, aceștia amintesc de filmele **Bătrînul Gringo**, care n-a avut succes, deși în fruntea distribuției se află două stele incontestabile — Jane Fonda și Gregory Peck — sau **Omul cel gras și băiețelul**, care a „căzut", cu toate că era interpretat de Paul Newman.

Malraux — inedit

● După publicarea în colecția „Pléiade" **a Operelor complete** ale lui André Malraux, editura Gallimard anunță că are în pregătire un volum suplimentar cuprinzînd eseul **Demonul absolutului**, al cărui manuscris a fost descoperit de curînd.

Memorii

● De curînd a apărut în Italia, urmînd să apară și în Franța, volumul de memorii semnat de Laura Betti, **Donna.** Actrița impozantă, puțin trecută, a fost fetișul lui Pasolini **(Teorema)** și inspiratoarea lui Fellini **(La dolce vita).** Laura Betti a început să-și scrie memoriile, după cum mărturisește, curînd după asasinarea lui Pier Paolo Pasolini.

Bergman memorialistic

● Intitulat **Bunavoință**, miniserialul TV la care lucrează în prezent Ingmar Bergman (ca supervizor) reconstituie povestea de dragoste a părinților celebrului regizor: mama, o fată din înalta burghezie suedeză, și tatăl, un pastor protestant. Împărțit în patru episoade, urmînd a fi terminate în 1991, serialul a fost încredințat lui Billie August, regizorul care a realizat **Pelle cuceritorul**, filmul multipremiat la Cannes și la Hollywood.

Lumea muzicală a lui Pasternak

● Muzeul „Pușkin" din Moscova a găzduit expoziția „Lumea lui Pasternak", reprezentînd o prefață a anului jubiliar 1990. Cu această expoziție Muzeul a inaugurat tradiționalele „Seri de decembrie", al căror program a fost consacrat, acum, poeziei și pasiunilor muzicale ale cunoscutului scriitor sovietic, laureat al premiului Nobel. La serile literare au participat poeții Voznesenski, E. Evtușenko, L. Ozerov, precum și actori de frunte ai scenei sovietice.

Muzeu

● La Bruxelles a fost deschis primul muzeu al benzilor desenate. După cum apreciază presa belgiană, constituirea acestui muzeu a fost determinată de pericolul la care erau expuse lucrările acestui gen, aparținînd artiștilor din deceniile 30 și 40, tot mai frecvent înstrăinate. Biblioteca muzeului include 25 000 de volume iar vizitatorilor le sînt prezentate 15 000 de desene originale și schițe ale unor artiști cunoscuți precum Jacobs, Vandersteen, Hergé.

„Elveția fără armată"

● După o pauză îndelungată și după ce a declarat în repetate rînduri că nu va mai scrie, Max Frisch (în imagine) este prezent în librării cu o nouă carte. Se intitulează **Elveția fără armată** și este o carte-dialog cu nepotul său, caporal rezervist, pe o temă „locală" doar în aparență, aceasta oferind de fapt lui Frisch un pretext pentru a aborda probleme globale ale lumii contemporane. Convorbirea se desfășoară pe îndelete, fiind impănată de amintiri, de pauze și digresiuni, în fața căminului, la un pahar de vin și într-o manieră tipică scriitorului. După dialog urmează un amplu comentariu sau, cum îl numește Frisch, „un dicționar explicativ", ironic, pe alocuri chiar sarcastic despre aceleași probleme, de data aceasta însă pe un ton aspru, precis, de pe poziții intransigente.

Proiecte

● Televiziunea italiană a anunțat că va realiza trei noi seriale: **Asediul Veneției**, după **La vedova scaltra** de Goldoni, regizor Giuseppe Ferrara, protagonită (probabilă) Isabella Rossellini; **Chi tocca muore** de Pier Nico Solinas și **Unde erai în noaptea aceea ?**, o dramă situată în America Latină.

„Scorsese despre Scorsese"

● Astfel se intitulează volumul autobiografic semnat de cunoscutul cineast Martin Scorsese la editura „Faber". Născut în 1942, educat de mic pentru a fi destinat preoției, tînărul Scorsese este eliminat de la seminar pentru lipsă de interes la învățătură. Ca puști al anilor '50, urmărește filmele la TV cît și la cinematograf. Studiile cinematografice de la Universitatea din New York îl ajută să descopere „noul val" francez cît și întregul panteon al autorilor artei filmului european. Mai tîrziu, el îi redescoperă pe regizorii americani, astfel încît Howard Hawks și Sam Fuller sînt adăugați de el unor regizori admirați, precum Godard, Powell și Bergman. Roger Corman îl descoperă pe Scorsese și-i dă să regizeze în 1972 filmul **Boxcar Bertha.** Realizează apoi filme devenite cunoscute pretutindeni, cum ar fi **Taxi Driver, Raging Bull** și altele.

John Treherne : „Cum ne-am dus la podul Acorn"

(Jonathan Cape, Londra, 1989)

● Acțiunea romanului începe în 1900 și se sfîrșește în timpul primului război mondial, după ce naratorul a fost rănit pe frontul din Flandra și, atins la măduva spinării, va rămîne, probabil, paraplegic.

Într-un sat foarte sărac din Anglia începutului de veac, în vremuri de foamete pentru cei lipsiți de mijloace, viața copiilor unui ajutor de argat la plug și al unei femei care se angaja cu ziua pe la ferme pentru orice muncă în casă ori la cîmp, nu avea cum să fie ferită de necazuri și suferințe. Dar o existență atît de mizerabilă ca aceea evocată de personajul narator pare mai curînd un coșmar, ceea ce, ținînd seama și de confundarea cîteodată a locului și timpului de odinioară cu dezolantul peisaj al tranșeelor din linia întîi, îndreptățește presupunerea că, sub impresia chinurilor îndurate recent, memoria tinde să înece în urit pînă și momentele privilegiate, de exaltare emoții puternice, mari descoperiri. Un asemenea moment a fost expediția spre podul Acorn, întreprinsă într-o zi de sărbătoare de la începutul verii lui 1900. Patru băieței porniseră să descopere o minune nemaivăzută : o locomotivă cu aburi. Drum lung pentru piciorușele lor scurte. Ca și Lizuca plecată în căutarea bunicilor, au dat piept cu indescifrabile mistere, nu însă mirifice, ci înspăimîntătoare, peripețiile lor neavînd alura șăgalnică, strengărească, a întîmplărilor din copilăria lui Nică a lui Ștefan a Petrii, ci o tentă sinistră de calvar stoic îndurat. Indicibil de rufoși și de murdari, cronic, hămesiți de foame, „Tigrul" cel cu porniri crude, Pebbie, grăsanul rău mirositor cu bube hidoase pe cap, Jess, mereu bîntuit de temeri și de gînduri morbide și povestitorul formau „un grup taciturn", care comunica de preferință „prin gesturi și mormăieli, nu prin vorbe". Sînt învățați să fie întîmpinați doar cu tîmpă violență și să răspundă cu aceeași monedă. Trec pe lîngă casa unei bătrîne care le dă o turtă coaptă cu slană și îl unge pe Pebbie cu o alifie. Nu poate fi decît o vrăjitoare, iar oblojeala, un mod de a „însemna" victima pentru ca să fie recunoscută cînd „îi va veni vremea". Bătrîna moartă pe care o văd în sicriu într-o biserică li se pare a fi tot „vrăjitoarea" de mai înainte, ceea ce îl îngrozește și mai tare. Trec prin Liddiard Parva, comună mai înstărită decît prăpăditul lor Ashbourne și sînt bătuți măr de băieții de acolo. Găsesc pe drum un șarpe, spre deliciul lui Pebbie, mare amator de jivine, și spre oroarea „Tigrului". Un bătrîn vagabond le spune povești terifiante. Ajung la o fermă părăsită și, cuprinși de o inexplicabilă frenezie a distrugerii, o devastează. Apoi se bat între ei. În sfîrșit, epuizați, văd trecînd pe lîngă ei „un monstru care sforăia și zdrobea totul în drumul lui" : trenul.

După patru ani, naratorul, care atinsese vîrsta matură de 13 ani, s-a angajat la fabrica de locomotive și vagoane din Liddiard Parva. Condiții sub-dickensiene, dar parcă un pas spre civilizație, cu romane ieftine de aventuri de citit în timpul liber, cu atracția circiumii și, la 17 ani, prima excursie din viață pentru a vedea oceanul, excursie ratată pentru că, îmbătîndu-se cu cidru, n-a izbutit să vadă decît „o întindere de noroi" lîngă care a dormit pînă la reflux, cînd a fost găsit de camarazii lui ud leoarcă și mahmur și mai ales pentru că, îndată după ea, a murit de meningită „Bulgăr de zăpadă", singurul tovarăș de muncă privit de el cu simpatie și admirație. Cei patru erau iar împreună în fabrică și tot împreună s-au apucat de braconaj — distracție excitantă. Într-o noapte de pîndă — 3 august 1914 — au nimerit peste o feerică petrecere la conacul din Liddiard Parva și, pitiți în întuneric, priveau fascinați spectacolul dansatorilor în fracuri și rochii de seară. Observînd prezența intrușilor, trei petrecăreți au încălecat pe cai și i-au fugărit ca pe niște fiare hăituite, biciuindu-i fără milă și strigîndu-le cuvinte de ocară. Ultima amintire din vreme de pace.

O amintire oribilă, ca tot ce avea să urmeze, ca tranșeele din Flandra, ca bombardamentul inamic care l-a mutilat, ca moartea pe front a Tigrului, a lui Pebbie și a lui Jess. Războiul avea să pună capăt unor existențe din pornire lipsite de speranțe și să imprime gustul lui amar, culorile lui posomorîte pînă și celor mai vii imagini din trecutul tînărului născut în satul unde —spuneau în batjocură oamenii — se mănîncă „supă de prundiș".

AL. O.

N. IONIȚĂ

Verba volant ?

„Nil mortalibus ardui est"
(Horatius, **Odae** 1, 3, 37)

Întoarcere la Montmartre

● Deschisă la Musée de Montmartre, o mare expoziție consacrată lui Modigliani: fotografii, cu portrete ale tatălui și mamei, ale lui Amedeo însuși, începînd de la vîrsta de cinci ani pînă la cîteva zile înainte de moartea sa; diverse opere ale prietenilor artistului, desene de Max Jacob, două uleiuri de Jeanne Hébuterne (împrumutate de Laure Modigliani), o sculptură de Chana Orloff, care o reprezintă pe Jeanne Hébuterne însărcinată, trei pînze de Utrillo și două ale mamei acestuia, Suzanne Valladon, și opt opere ale lui André Warnod, omagiu adus criticului și artistului prin excelență al epocii. La vernisaj a fost prezentat și volumul **Școala din Paris și Modigliani**, publicat de editura „Graphis Arte" din Livorno, orașul natal al pictorului. Sînt incluse aici, două texte critice, unul de Sylvie Buisson, celălalt de Christian Parisot. (În imagine, o fotografie a lui Modigliani, din vremea cînd a trăit în Montmartre).

Succesorul lui Béjart

● După ce, douăzeci de ani, Bruxelles a fost capitala „Baletului secolului XX" creat de Maurice Béjart, inundînd lumea dansului cu senzații coregrafice, se credea că, după plecarea celebrului coregraf orașul dansului va intra într-un con de umbră. **Monnaie Dance Group** se pare că infirmă pronosticurile. Văzîndu-i la lucru pe componenții ansamblului sub conducerea directorului, cunoscutul coregraf Mark Morris, comentatorii de specialitate spun că noile spectacole sînt lucrate cu „finețea caracteristică dantelelor celebre de Bruxelles, nelipsindu-le forța, spiritul și farmecul". O succesiune deci cu același nivel artistic de la care se speră mult.

Un editor

● La editura pariziană Grasset a apărut biografia semnată de Jean Bothorel **Bernard Grasset. Viața și pasiunea unui editor.** Cartea este considerată drept „o călătorie, în lumea literelor franceze care trebuie cunoscută, fiind biografia unui posedat de literatură". Iată cîteva păreri despre om și editor: Gaston Gallimard — „Îmi place Bernard Grasset chiar și pentru defectele sale. Ele se datoresc pasiunii. Concurența sa e stimulantă"; Hervé Bazin — „Dacă dumneata te-ai identificat cu editura, editura s-a identificat cu dumneata"; André Maurois — „Grasset este un editor care a făcut din profesie o artă. A căutat să stimuleze și să descopere talente, a construit o editură ca un tot armonios". Volumul lui Bothorel este nu numai o biografie ci și o frescă a vieții culturale franceze.

„Dragul meu confrate"

● Așa începe una din scrisorile lui Turgheniev către Flaubert. „Bătrînul meu drag" îi răspunde la altă scrisoare Flaubert, ultima, cu trei sătpămîni înainte de a muri. Schimbul de scrisori între cei doi scriitori a durat șaptesprezece ani (1863—1880) punctat de rare întîlniri. Cele 235 de scrisori reconstituie povestea unei surprinzătoare prietenii literare, a preocupărilor artistice, a grijilor materiale, a considerațiilor pline de spirit emise de doi cincuagenari, considerînd că au pornit-o pe panta vieții. Alexandre Zviguilski, bun cunoscător al operei lor, a fost sedus de spiritualitatea și afecțiunea emanată de epistolele celor care își declarau: „Niciodată nu mi-a fost dor de cineva așa cum îmi este de dumneata" (Flaubert) sau „vizita dumitale m-a bucurat foarte mult" (Turgheniev), hotărîndu-se să adune „această operă literară" într-un volum, scriind și un studiu introductiv. **Corespondența Gustave Flaubert — Ivan Turgheniev** a apărut de curînd la editura Flammarion.

„Cinci zile cu Serghei Prokofiev"

● Sub acest titlu s-a desfășurat, la Minsk, un festival reprezentînd o originală repetiție generală a festivităților ce vor marca, în 1991, centenarul nașterii marelui compozitor sovietic. Au fost interpretate, în cadrul acestui festival, spectacole cu toate operele și baletele lui Prokofiev realizate pe scena Teatrului Mare de operă și balet din R.S.S. Bielorusă și beneficiind de cei mai marcanți interpreți, regizori și scenografi. Oaspetele de onoare al manifestării a fost Sviatoslav Prokofiev, fiul compozitorului. (În imagine, o scenă din opera **Război și pace**).

Retragerea lui Joan Sutherland

● Mare succes și emoție s-a produs recent, cînd celebra soprană Joan Sutherland (în imagine) și-a luat rămas bun de la public, interpretînd-o pe Anna Glawari din **Văduva veselă** de Lehar pe scena Operei Civice din Dallas, unde cîntase prima oară, în urmă cu 29 de ani, pe scenele americane în **Alcina**, de Haendel.

Proust în chineză

● Editura Yiling, specializată în traduceri, a tipărit recent primul volum din **În căutarea timpului pierdut**, ciclul narativ al scriitorului francez, publicat între 1913 și 1927. La versiunea chineză au lucrat paisprezece traducători, proveniți din cele mai mari universități chineze.

„Cinevoice"

● **Cinevoice**, o nouă colecție de casete video s-a născut din asocierea editorului de manuale școlare Hatier și case producătoare de filme — Columbia, RCA și Gaumont. Scopul colecției este perfecționarea limbii engleze ascultînd vocea unor actori, dicțiunea lor. Înregistrările mai au avantajul subtitrării, textul integral al dialogului defilează pe ecran, iar în cazul unei neclarități există și un carnet de explicații. Primele filme din colecție sînt **Scorpia îmblînzită, Ghici cine vine la cină, Kramer contra Kramer, Lawrence al Arabiei.** Nu e puțin lucru să iei lecții de la Peter O'Toole sau Richard Burton, formați la școala shakespeareană, sau să auzi engleza cu accent new-yorkez a lui Dustin Hoffman.

Corespondență

● Corespondența dintre Simone de Beauvoir și Sartre, răspunsurile celei care fl numea „mon tout Petit Etre" au fost donate Bibliotecii naționale. Scrisorile „Castorului" vor vedea lumina tiparului la începutul anului '90 la editura Gallimard.

Meridiane

Moscova

Adunare consacrată Centenarului Eminescu

● În Sala coloanelor a Casei Sindicatelor din Moscova a avut loc o seară consacrată Centenarului poetului național român Mihai Eminescu, organizată de Uniunea Scriitorilor din U.R.S.S., Uniunea Scriitorilor din R.S.S. Moldovenească, Ministerul Culturii al U.R.S.S., Societatea unională „Kniga".

În prezidiul adunării au luat loc A. Biriukova, membru supleant al Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S., vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, I.A. Ghirenko, secretar al C.C. al P.C.U.S., R. Nishanov, președintele Sovietului Naționalităților al Sovietului Suprem al U.R.S.S., P. Lucinschi, prim-secretar al C.C. al P.C. din R.S.S.M., I. Călin, președintele Consiliului de Miniștri al R.S.S.M., M.I. Snegur, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M., alte cadre cu munci de răspundere pe linie de partid și de stat din U.R.S.S., membri ai Conducerii Centrale a Asociației de Prietenie Sovieto-Română, oameni de cultură și artă.

De asemenea, în prezidiu a luat loc delegația de scriitori români condusă de Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, și ambasadorul țării noastre la Moscova, Ion Bucur.

Despre semnificația evenimentului, marcat în întreaga lume în cadrul marilor manifestări culturale internaționale recomandate de UNESCO, au vorbit A. Mihailov, secretar al conducerii Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., criticul Mihai Cimpoi, deputat al poporului al U.R.S.S., secretar al Uniunii Scriitorilor din R.S.S.M., Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, P. Lucinschi, prim-secretar al C.C. al P.C. din R.S.S. Moldovenească, scriitori și critici literari sovietici. Ei au evocat personalitatea și creația literară ale lui Mihai Eminescu, geniul său poetic, identificarea totală a operei sale cu viața și aspirațiile de libertate, progres și dreptate socială ale poporului român, încrederea sa nestrămutată în viitorul luminos al României. S-a subliniat că, prin întreaga sa operă, Mihai Eminescu a adus o contribuție inestimabilă la dezvoltarea și înflorirea limbii române, la propășirea culturii și spiritualității românești, pe care le-a proiectat în universalitate. Prin așezarea sa în slujba marilor idealuri naționale ale poporului român, a valorilor umane perene, creația eminesciană s-a bucurat și se bucură de o largă răspîndire pe toate continentele, păstrîndu-și mereu prospețimea, frumusețea și actualitatea. Au fost, de asemenea, evocate numeroasele manifestări ce au avut loc în acest an în România, în U.R.S.S. și în alte țări ale lumii pentru marcarea centenarului celui mai mare poet român.

În continuare, a avut loc spectacolul literar-muzical „Închinare la Luceafăr", susținut de scriitori și artiști de frunte din R.S.S.M., de formații de muzică și dansuri clasice și populare din R.S.S. Moldovenească.

În sălile Casei Sindicatelor a fost inaugurată o expoziție consacrată vieții și operei poetului național român.

Între clipe și limite

ULTIMUL poem scris de Jorge Luis Borges se intitulează **Clipe** și are valoarea simbolică a unei oglinzi în care marele scriitor și-a lăsat surprins pentru ultima dată chipu-i de nevăzător: un autoportret făcut pe întuneric, din ceea ce consideră că a fost și, mai ales, din ceea ce ar fi dorit să fie, dacă i s-ar fi îngăduit să-și trăiască viața din nou, luînd-o de la capăt altfel. Versurile poemului sînt neașteptat de lungi, ca niște raze care ostenesc sfredelind noaptea, iar cuvintele, exacte ca întotdeauna, înaintează fără grabă sub povara unui regret luminos, de împăcare cu sine și cu lumea de la malurile căreia poetul știa că avea să se desprindă foarte curînd. Traducerea a încercat să le păstreze în sintaxa lor originală, în defavoarea clarității, dar în beneficiul fluxului emotiv care se desfășoară ordonat și sever, ca un rîu ce-și trimite spre necunoscut ultimele ape, lăsînd în urmă albia secată, testament disperat al izvorului stins.

Jorge Luis BORGES

Clipe

De-aș mai putea să-mi mai trăiesc odată viața !
În ea aș încerca să săvîrșesc mai multe greșeli.
N-aș căuta să fiu atît de perfect, m-aș odihni mai mult.
Aș fi mai prost decît am fost, în fapt
aș lua mult mai puține lucruri în serios.
Aș fi mult mai puțin higienic.
Mi-aș asuma mai multe riscuri, aș face mai multe călătorii,
aș contempla mai multe amurguri, aș urca
mai mulți munți și aș înota în mai multe rîuri.
M-aș duce în mai multe locuri unde nu am fost niciodată,
aș mînca mai multă înghețată și mai puțină fasole,
aș avea mai multe probleme reale și mai puține imaginare.

Am fost unul din oamenii aceștia care și-a trăit deplin
și cu înțelepciune fiecare minut din viața sa ; desigur,
am avut multe clipe de bucurie.
Dar de-aș putea să mă-ntorc înapoi, aș încerca
să nu am decît clipe frumoase.
Căci, dacă nu știți, viața-i făcută numai din acestea,
numai din clipe ; nu ți-o pierde pe cea de acum.

Eu eram unul din cei care nu pleca în nici o parte fără
un termometru, o pungă cu apă caldă, o umbrelă și
o parașută;
de-ar fi să-mi retrăiesc viața, aș călători cu mai puțin bagaj.

Dacă aș putea să-mi retrăiesc viața, aș umbla descult
de la începutul primăverii pînă toamna tîrziu.
M-aș plimba mai mult cu trăsura, aș contempla
mai multe răsărituri și m-aș juca mult mai mult
cu mai mulți copii, dacă aș avea viața în fața mea.
Dar vedeți, am 85 de ani și știu că fiecare clipă m-apropie
de moarte.

Limite

Există un vers din Verlaine pe care nu mi-l voi mai aminti,
Există o stradă apropiată interzisă pașilor mei,
Există o oglindă care m-a văzut pentru ultima oară,
Există o ușă care s-a închis pînă la sfîrșitul lumii.
Între cărțile bibliotecii mele (le privesc chiar acum),
Există una pe care n-o voi deschide niciodată.
În această vară voi împlini cincizeci de ani ;
Moartea mă cheltuiește, la nesfîrșit.

Contemplîndu-i acest ultim autoportret, mă întorc și deschid **Opera poetică**, prefațată de el însuși, printr-un text, ca toate textele sale, cu densitatea plutoniului, din care transcriu : „Gustul-mărului (declară Berkeley) se află în contactul dintre fruct și cerul gurii și nu în fruct ca atare ; în mod analog (aș spune eu) poezia se află în comerțul dintre poem și cititor, nu în seria de simboluri înregistrate de pagina unei cărți. Esențial este faptul estetic, acel **thrill**, modificarea fizică pe care o suscită fiecare lectură. Poate că nu spun o noutate, dar la anii mei noutățile contează mai puțin decît adevărul". Și, în continuare, cu cap de rînd : „Literatura își impune magia prin artificii ; cititorul sfîrșește prin a le recunoaște și a le disprețui ; de aici, nevoia constantă de minime sau maxime variații, cele ce pot recupera un trecut sau prefigura un viitor".

Borges făcea aceste observații la 64 de ani și nu-i lipsit de interes să mai reținem cîteva dintre ele : „Ca orice tînăr poet, cîndva am crezut că versul liber e mult mai ușor decît cel clasic ; acum știu că e mult mai dificil și că presupune convingerea intimă a anumitor pagini din Carl Sandburg sau din părintele său, Whitman".

În ceea ce privește soarta unei cărți de versuri, Borges stabilește trei posibilități : poate să fie dată uitării, poate să nu lase nici un rînd memorabil, dar să redea imaginea totală a celui ce a scris-o și, în sfîrșit, poate să rămînă prin cîteva poeme de antologie. Evident, Borges preferă pentru el cea de a treia posibilitate și numește singur patru dintre poemele sale, demne de a rămîne într-o antologie, între acestea, un poem scurt, intitulat **Limite**. În finalul prefeței mai găsim : „Dar poezia e misterioasă ; nimeni nu știe întru totul ce i-a fost dat să scrie".

Între **Clipe**, ultimul său poem, absolut de antologie, și **Limite** se află o distanță de 35 de ani : nimic, după cum va observa cititorul însuși, nu pare să se fi schimbat. Doar senzația că atunci, la 50 de ani, Borges scădea și aduna la sfîrșit de pagină, făcînd un bilanț provizoriu, în timp ce acum trage linie și face lucrul acesta în mod definitiv, la sfîrșitul vieții.

Darie Novăceanu

Eminescu în Suedia

ÎN ziarele românești din 12 și 13 noiembrie a apărut următoarea știre: „În orașele suedeze Lund, Malmö, Göteborg și Stockholm, sub egida Comitetului suedez pentru comemorarea a o sută de ani de la moartea lui Mihai Eminescu și a Asociației de Prietenie Suedia—România s-au desfășurat simpozioane dedicate creației marelui nostru poet național. Despre creația eminesciană și însemnătatea ei națională și universală au vorbit scriitorii Ion Miloș, Sven Christer Swahn, Jan Östergren (Suedia), profesor Eugen Lozovan (Danemarca), profesor Nadine Brewer (S.U.A.) și profesor Alexandru Balaci, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România. Au fost recitate în limbile română și suedeză poezii din opera poetului și s-au interpretat cîntece pe versuri de Eminescu. Cu această ocazie a fost lansat și primul volum de poezie Eminescu în limba suedeză, în traducerea poetului Ion Miloș.

La manifestări au participat oameni de cultură, cadre didactice, studenți, membri ai Asociației de Prietenie Suedia—România".

Voi încerca, în rîndurile care urmează, să comentez semnificația prezenței, în acest an comemorativ, în țara premiului Nobel pentru literatură, a marelui poet român, a luceafărului ale cărui lumini covîrșitoare s-au revărsat asupra întregului firmament european.

Așa cum s-a putut afirma, de atîtea ori, întregul popor român s-a recunoscut și se va recunoaște în sinteza de valori umaniste, de intense sentimente și pasiuni pe care o conturează luminos personalitatea și opera tutelară a geniului eminescian. Nimeni ca el nu a creat mai armonic frumusețea, nimeni ca el nu a afirmat mai hotărît adevărul integral al poporului a cărui existență istorică s-a desfășurat dramatic în perimetrul magic al pămînturilor care au rodit, material și spiritual, datorită imenselor sale străduanii. Înrădăcinată în cele mai profunde straturi ale humusului românesc, poezia lui Eminescu decantează cele mai pure transparențe, înscriindu-se în aria unui sincronism universal, dar închizînd în liniile ei ondulatorii, întreaga frumusețe, fizică și spirituală, a țărmurilor de rară simetrie a acestei țări a latinității răsăritene.

Așa cum au demonstrat toate luările de cuvînt ale participanților la manifestările din Suedia, o luminoasă austeritate înconjoară creația marelui romantic care atinge aria absolutului în descifrarea stării de taină a universului. Acest însetat de absolut, poet prin excelență al viziunii cosmice, este acceptat deplin de moderna sensibilitate a cititorilor contemporani. Vibrarea profundă a versurilor este a unei voci grave care transfigurează în artă străduania constantă și eroică a poetului și simbolic a omului, de a învinge timpul și labilitatea și de a se fixa, luceafăr nemuritor, în centrul frumuseții.

S-a putut reafirma, și la simpozioanele din Suedia, că Eminescu nu este doar poetul „pădurii și izvoarelor", al minunii armoniei pămînturilor românești, al iubirii și melancoliei romantice, ci, mai ales, un însetat primordial de absolut. Cheia de boltă a unei exegeze moderne eminesciene se află în determinarea raporturilor între existența temporală a omului și eternitate. S-a putut afirma că în Eminescu nu se poate afla doar sinteza echivalentă cu asimilarea tuturor valorilor poeziei europene, ci, mai ales, originalitatea ei unică, „românitatea" ei, prin alimentarea de la izvoarele puternice ale tradițiilor structural umaniste ale spiritualității poporului înrădăcinat de peste două milenii în pămînturile de la Carpați și Dunăre.

Lirismul structural, vibranta sensibilitate, arzătoarea imaginație, aspirația către un prototip feminin ideal, sînt caracteristice poeziei erotice eminesciene, desfășurată totdeauna pe un fundal cosmic.

Mihai Eminescu este o înaltă treaptă a conștiinței poporului român și a spiritualității sale, afirmînd totdeauna adevărul. Timbrul unic al acestei voci cardinale a celui doritor de frumusețe și absolut, are rezonanța intransigenței etice, a pasiunii estetice, a înaltelor tensiuni și descărcări de energii intelectuale. Eminescu consună cu întreaga sensibilitate contemporană, fiind totdeauna simbolul luminos al omului însetat de cunoaștere, doritor de a trece limitele pentru a scruta viitorul, pentru a ști. Structurile sale spirituale se dilată la infinit în încercarea de a depăși condiția umană în cea mai arzătoare rană a sa, temporalitatea. Mai mult decît alți romantici el este călătorul neabătut pe itinerariul de taină al artei în căutarea nestematei unice a verbului, iar în centrul luminos al meditațiilor sale se răsfrînge totdeauna și celălalt reflex prismatic, aspirația și căutarea ultimă a adevărului.

Metapoetica lui Eminescu, metaforele, simbolurile specifice constituie echivalența de artă între poet și absolut, fiind și o demonstrație a imensului travaliu de cizelare a expresiei care a recepționat, în armonii supreme de cristal și de bronzuri, cuvîntul românesc la starea cea mai înaltă a valențelor sale. Spiritualitatea lui Eminescu este înrădăcinată pînă în străfundurile humusului românesc, iar seva care pulsează în tulpina lui infinită, curge de la fîntînile perene ale înaintașilor în poezie, începînd cu incantația apelor vii ale **Mioriței**. Vocea lui Eminescu răsună oricînd și oriunde iar frumusețea sublimă a artei sale poate fi invocată drept consolatoare pentru orice rău, pentru orice neliniște. Arta poate stabili punți de legătură cu întregul univers iar Mihai Eminescu este o înaltă treaptă a conștiinței universale.

LA Lund, lucrările simpozionului s-au desfășurat în aula Institutului de Romanistică al faimoasei Universități comparabilă și în emulație cu cea din Upsala, precum Cambridge și Oxford în Anglia. Am avut marea bucurie de a-l reîntîlni, după ani mulți, într-o perfectă stare a sănătății, pe marele savant Alf Lombard, prieten al culturii românești, autorul monumentalei monografii despre **Verbul românesc**, călător de atîtea ori în țara noastră. Directorul Institutului, profesorul Heinz Hoffmann, ne-a prezentat membrilor corpului didactic, ne-a făcut onorurile Bibliotecii în care trei săli sînt depozite (cercetate frecvent) ale cărților în limba română. După expunerea comunicărilor, s-au citit versuri în limba română și în suedeză, în traducerea de transparența cristalului a lui Ion Miloș. Am avut și surpriza de a o asculta pe erudita Nadine Brewer, cîntînd, cu juste intonații, într-o limbă română perfect pronunțată, capodopera **Sara pe deal**. Poetul Jan Östergren (prezent și în România la manifestările Mihai Eminescu) a citit versuri dedicate marelui poet, culminînd printr-un acrostih de o vibrantă sensibilitate.

Profesorul Alf Lombard ne-a invitat la el acasă după manifestarea de două ore de la Universitate și ne-a condus, cu mașina, sub o ploaie torențială, spre o vilă în care se afla un adevărat patrimoniu de spiritualitate românească. Așa cum el însuși declara cu mîndrie, în casa sa se află cea mai importantă bibliotecă de carte românească din Nordul Europei. Nu putem să nu fim de acord cu această afirmație, după vizitarea sălilor în care sînt adăpostite cele mai prețioase, integrale, colecții de reviste de filologie românească. Impresionante sînt cărțile cu dedicații autografe de la ilustrii reprezentanți ai culturii românești, de la Nicolae Iorga la Alexandru Rosetti, prietenul său de o viață și despre care îmi cere nerăbdător și afectuos, știri. Ne-a oferit o prăjitură specific suedeză, cafea și vin de Tîrnave ! (Fac afirmația hotărîtă că vinul de Tîrnave este consumat în Suedia, oriunde și oricînd, de la restaurante, la barurile trenurilor sau chiar în vagoanele metroului din Stockholm !). Tîrziu, în noapte, profesorul a ținut să ne conducă el însuși, sub aceeași ploaie torențială, cu mașina la gară.

Între Lund și Malmö sînt numai 15 minute de călătorie, în trenuri suprarapide. A doua manifestare dedicată lui Eminescu a avut loc în Biblioteca Municipală din Malmö, oraș de 300 000 de locuitori, înfloritor și deschis, ca întreaga Scania (partea de Sud a Suediei), fluxului spiritual european. La Malmö este prezent și E. Lozovan care ne aduce (mare surpriza de a vedea tipărită opera de ani de zile a unui travaliu intelectual excepțional !) traducerea integrală a versurilor lui Eminescu, în limba italiană, într-o magnifică prezentare grafică, a Rosei del Conte, impătimita eminescologă, creatoarea celei mai importante exegeze apărută în occident, **Eminescu o dell'assoluto.** (Vom aștepta cu nerăbdare să cercetăm această magnifică răsădire a verbului eminescian sub cerul Italiei și nu ne îndoim de valoarea ei înaltă, cunoscînd facultățile excepționale ale savantei italiene !).

Spre Göteborg am mers cu un tren în care tarifele sînt reduse la jumătate și deci foarte aglomerat. Și în acest mare oraș (de 500 000 de locuitori) au participat numeroși asistenți, mulți români, stabiliți aici de ani, mulți din Banatul iugoslav, muncitori calificați la faimoasele uzine Volvo. Aci ni s-au pus întrebări, în limba română, despre „românitatea" lui Eminescu și recitările și cîntecele au adus lacrimi în ochii celor prezenți.

Drumul spre Stockholm, etapă ultimă a celor patru simpozioane, a durat mult și a fost întrerupt la 20 de kilometri de Veneția Nordului de un accident de cale ferată. Transportați cu autobuze și metrou, cu taxiuri încleștate în oră de vîrf, am ajuns cu întîrziere în Marea Sală a Casei de Cultură a Capitalei Suediei. Ambasadorul nostru, profesorul Ion Ceterchi, ne-a primit cu efuziune și amabilitate deplină. În așteptarea noastră fuseseră prezentate și comentate, diapozitive despre monumentele de artă românești de către inimoasa arhitectă Ligia Podorean Ekstrom, talentata pictoriță română, stabilită aici prin căsătoria cu scriitorul Ekstrom, creatorul romanului după care s-a realizat cunoscutul film **Ei n-au dansat decît o vară.** Manifestarea s-a încheiat prin cuvîntul de mulțumire al secretarei Asociației de Prietenie Suedia—România, Christine Gummesson. Ea a călătorit în România, vorbește destul de bine românește.

A doua zi de dimineață sub un soare neverosimil în Stockholm străbatem cu mașina un oraș cu front arhitectonic unitar, cu Palatul regal, cu Primăria celor trei coroane (în amintirea fostului regat al Scandinaviei), teatrul de proză, edificiul către care se îndreaptă toți ochii în decembrie, cu ocazia acordării premiilor Nobel, catedrala mormintelor istorice, vilele ambasadorilor și drumul spre mare cu vedere unică spre un arhipelag mirific. (Am luat desigur „notițe" pentru un jurnal de bord). Seara într-un restaurant anexat unei galerii de artă cu titlu evocator **Moldau**, o cină la care se vorbește despre poezia de iubire a lui Eminescu și se cîntă melancolic în limba română și suedeză.

Dimineața următoare l-am însoțit pe ambasador la o plimbare în zona rezidențială, la Biblioteca națională (unde poți afla la computer quasiinstantaneu la ce biblioteci suedeze se află cărțile care te interesează), un uriaș muzeu în aer liber, pe țărmul mării, al marelui sculptor Miller.

ÎN zilele din Suedia a fost totdeauna alături de noi poetul, eseistul și traducătorul Ion Miloș, românul născut în Banatul iugoslav, însuflețit de patima scrisului și a literaturii românești.

Lui i se datorează antologii impresionante prin care contribuie la cunoașterea reciprocă a celor două culturi — iar cea mai recentă operă a lui, traducerea lui din poezia lui Mihai Eminescu în limba suedeză **Över höjderna** este pentru mine luminoasa floare de **Nu mă uita** pe care am adus-o din îndepărtatul Septentrion. Ion Miloș a introdus în limba suedeză două cuvinte (reluate ca atare în ziarele centrale ale țării) : **dor** și **doină.** Iar atunci cînd era invitat să citească din versurile proprii, cu lacrimi în ochi, acest mesager al spiritualității românești în Suedia recita totdeauna : Frunză verde veșnicie / Doină, Dor și Omenie / Trei cuvinte românești / Ce-n alte limbi nu găsești. / Doina nu e numai cîntec / Doina este un descîntec / Frumusețe și speranță / Dragostea ce ne înalță. / Dorul este o trăire / Un fior de nemurire / Între Cosmos și Ființă / Între om și suferință. / A fi om de omenie / Este jertfă și frăție / Legătură de iubire / Între ins și omenire / Frunză verde poezie / Doină, Dor și Omenie / Împreună-alcătuiesc / Omul veșnic românesc.

Acum, Ion Miloș lucrează la o mare Antologie a Poeziei românești contemporane.

Alexandru Balaci

Prezențe românești

A.I.C.L.

● Asociația Internațională a Criticilor Literari (A.I.C.L.) aduce în ultimul ei buletin un omagiu lui G. Ivașcu. Eugen Simion evocă figura dispărutului într-un articol intitulat **In memoriam Georges Ivascu,** subliniind pe lîngă calitățile de critic și istoric literar, talentul arhitectului de reviste care au marcat viața literară românească din ultimele decenii, animînd spiritele și relevînd publicului numeroși scriitori noi.

Despre vechiul membru al asociației, Marcel Lobet de la Academia Regală de Limbă și Literatură Franceză din Belgia scrie: „Timp de vreo 12 ani am întreținut relații fraterne, nutream cea mai înaltă stimă pentru colegul nostru român, pentru curiozitatea lui intelectuală și pentru travaliul său de critic foarte deschis către alte literaturi. Cunoștea la perfecție limba franceză. În plus, avea acea curtoazie din ce în ce mai rară în mediile noastre literare..." Robert André, președintele Asociației, notează în continuare : „Mă asociez acestui omagiu, adăugînd că revista condusă de Ivașcu consacra pagini întregi întîlnirilor A.I.C.L.-ului, **tuturor**, fără excepție... Grație lui, se poate afirma că «România literară» a devenit arhiva noastră. Să păstrăm cu grijă colecția numerelor revistei. Va fi o formă de a consacra un gînd acestui prieten fidel și generos".

GRECIA

● Editura „Thoukididis" din Atena a publicat recent, din creația eminesciană, volumul bilingv **Luceafărul.** Traducerea aparține poetului Dravanis Rendis.

ITALIA

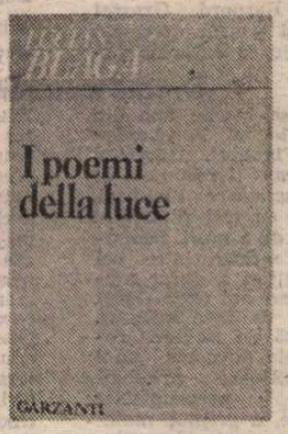

● La editorul Garzanti din Milano, în colecția internațională „Poesia" a apărut volumul bilingv **I poemi della luce** de Lucian Blaga (318 p.) sub îngrijirea lui Marin Mincu (care semnează și o amplă **Introducere**) și Sauro Albisani (care semnează traducerea).

S.U.A.

● La Dallas a fost editată recent cartea lui John Held Jr., **A World Bibliography of Mail Art** (Ed. Dallas Public Library, 1989, 216 p.). Printre cele peste două mii de titluri bibliografice, referitoare la fenomenul internațional **Mail Art,** sînt consemnate și articolele publicate de Carmen Popescu și de Andrei Oișteanu în revista românească „Arta" nr. 2/1986 și, respectiv, nr. 10/1986.

NORVEGIA

● Publicația norvegiană de artă „El Djarida", editată în orașul Trondheim, publică frecvent lucrări ale tinerilor artiști plastici din România. Recent, în numărul 8/1989, au fost reproduse lucrări semnate de Călin Beloescu (colaj), Iosif Király (fotografie), Dan Perjovschi (grafică) și Ion Șandru (fotocolaj).

„România literară"
Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor
Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București. Piața Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96.
ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10376, prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

Biblioteca județeană MUREȘ

Anul XXII, nr. 52, joi 28 decembrie 1989

România literară

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

52

LA MULŢI ANI!

Prin telefon de la

EUGEN IONESCU

● Să aveţi curaj şi încredere în Dumnezeu. Sînt fericit că sînteţi liberi. Mă gîndesc la sacrificiul românilor care a fost sublim, plătit cu sînge. Sînt din toată inima cu voi. Sînt convins că abia acum se va putea exprima adevărata cultură românească.

24 decembrie 1989

Desen de DONE STAN

Ca să nu se mai repete

LA fel ca toată ţara, revista noastră se bucură astăzi de libertate. O libertate care ne este cu atît mai scumpă, cu cît a fost plătită cu sîngele a mii de compatrioţi, în marea lor majoritate tineri sau chiar copii, cărora li se cuvine cel dintîi gînd de recunoştinţă şi cel dintîi omagiu. Fie ca sacrificiul acestor eroi, care vor sta mereu alături de toţi aceia care, în zbuciumata noastră istorie, au căzut pentru patrie, să ne înnobileze sufletele şi să ne redea demnitatea naţională ! Fie ca jertfa lor să ne purifice şi să ne întărească moral !

Avînd veşnic în memorie vieţile lor secerate, ne simţim datori moralmente să spunem din capul locului că nu poate exista misiune mai înaltă şi mai necesară decît aceea de a face imposibilă repetarea tuturor acelor lucruri — de la măruntele concesii cotidiene la complicitatea iresponsabilă, şi trecînd prin elogiul deşănţat — care au condus la odioasa dictatură prăbuşită în ziua de 22 decembrie 1989. Trebuie, aşadar, să începem cu un examen de conştiinţă. Trebuie să avem puterea de a ne scruta pe noi înşine. Trebuie să ne asumăm răspunderea ce ne revine, tuturor, dar mai ales fiecăruia în parte.

Ar fi, probabil, nevoie de caractere tipografice cu desăvîrşire noi pentru ca însuşi editorialul nostru de astăzi să nu mai semene nici măcar la faţă cu acelea care, mai ales în ultimii cincisprezece ani, au făcut din acest colţ de pagină (pagina întîi !) unul din cele mai ruşinoase din revistă. A fost vorba de un compromis ocazional, pe care puterea politică a ştiut să-l transforme cu vremea într-unul permanent. Şi în alte pagini sau rubrici, şi uneori în numere întregi, pot fi găsite ecourile acestui compromis. E drept şi că nu aveam de ales : între a pierde din mînă orice mijloc de a ne adresa cititorilor noştri şi a încerca să menţinem, în condiţii de semiclandestinitate, un anumit spirit critic, capabil să promoveze valorile autentice ale literaturii naţionale, împotriva deprofesionalizării şi impostului mereu mai agresive, am preferat a doua cale. Fără să avem superbia de a ne face din aceasta un titlu de glorie, credem totuşi a fi izbutit să conservăm astfel o parte din patrimoniul literar ameninţat. Am reuşit să publicăm literatură adevărată şi valoroasă. Şi, mai cu seamă, să ţinem sus ştacheta judecăţii critice, nepermiţînd confuziile şi neomologînd falsurile. Critica revistei n-a vorbit limbajul de lemn al propagandei. Ea şi-a formulat destul de des, fie şi într-un mod esopic, la nevoie, convingerile estetice şi morale.

Acum vedem mai bine ca oricînd că scrisul are o morală a sa care nu trebuie încălcată. Din păcate, aşa cum au existat profitori ai dictaturii, vor exista şi profitori ai libertăţii. Şi, ceea ce este şi mai grav, ei sînt

„România literară"

(Continuare în pagina 2)

HAPLEA

Vine Haplea dă cu lingura-n sate
soarbe clopote pe nerăsuflate
ară biserici seamănă pănică
şi-apoi o seceră cu limba mecanică.
Ştia ce spune grecul săracu :
nu-ţi lua turcoaică — îl iei pe dracu,
nici casă-n Vlahia — fereşte Doamne
că-i cad ferestrele după trei toamne
că vin cumanii şi pecenegii
şi gugumanii şi viceregii
şi-n fruntea oştii săltind buricu
Haplea al nostru cu polonicu

Mircea Dinescu

(Poezie din volumul Moartea citeşte ziarul, *publicat în româneşte de „International Journal of rumanian studies" — Amsterdam, 1989)*

Biblioteca [illegible]

Revista revistelor

„Cronica"

● O ediție specială a săptămînalului de cultură „Cronica", apărută la Iași la 24 decembrie 1989 este dedicată, sub deviza **Deșteaptă-te române !**, tulburătoarelor zile ale acestui sfîrșit de decembrie și început de nouă, demnă și adevărată istorie. Iată citeva fragmente :

„Să ne unim inimile și mințile, să ne strîngem într-un front comun și să nu precupețim nici un efort pentru a curăța teritoriul sacru al culturii, al artei și literaturii, al științei și învățămîntului românesc de toate murdăriile care au fost aruncate asupra lui de mințile bezmetice, analfabete și paranoice care au avut în stăpînire personală acest teritoriu ! Odată cu libertatea, demnitatea și democrația pe care poporul nostru și le-a cucerit prin lupte eroice și prin jertfe, să-i redăm cultura adevărată, să contribuim la înălțarea lui. (Ștefan Oprea în editorialul ediției **Cu demnitate și cinste, în slujba culturii române !**).

„Am plătit scump întîrzierea în «somnul cel de moarte». Treziți, în fine, să căutăm a fructifica împrejurările și a pune temeiuri noi gospodăriei comune, temeiuri legate în primul rînd de tradițiile noastre istorice și ținînd seama de nevoia unei depline armonizări cu lumea din jur, cu această Europă care-și reface, ea însăși, structurile sub ochii noștri. E un ceas mare al istoriei, ceasul demnității regăsite. Să nu-l irosim în vorbărie inutilă, în intrigă și vindictă !" (Al. Zub, **Chemarea istoriei, chemarea vieții**).

„Sîngele celor căzuți, mai ales acesta, ne-a eliberat mîinile, ne-a adus cu adevărat capul pe umeri, ne-a îndreptat spatele. Depinde acum numai de noi să ne slujim poporul nu așa și nu atît cît am făcut-o pînă acum. Și fiecare dintre gesturile noastre, să continue gesturile supreme ale celor ce-au căzut pentru existența demnă a națiunii române" (Corneliu Ștefanache, **Olé, olé, ceaușescu nu mai e !**).

(Vă rog, ca tipograf ce a îndurat greu monstrul, să nu i se mai scrie, în gazeta dv., niciodată numele cu literă mare) *.

„S-a vărsat mult sînge pentru această lucrare a unui întreg popor. Sînge nevinovat, pe care l-a plătit îndeosebi tînăra generație. Un tineret admirabil — căruia noi eram dispuși să-i dăm fel de fel de lecții mărunte, în timp ce el era pregătit să ne dea lecția cea mare a Istoriei. Noua generație este floarea de jertfă din care s-a născut România cea nouă" (Vasile Constantinescu, **O nouă Românie s-a născut !**).

„Poate că nimic nu datorăm mai mult tinerimii noastre, celor care cu prețul sîngelui, al vieții s-au ridicat împotriva clanului despotic decît superba lecție de curaj civic pe care ne-a dat-o și prin care a vrut parcă să ne spună tuturor, să ne arate tuturor că unicul pilon pe care se sprijinea samavolnicia era doar frica — acest singur produs oferit din plin oamenilor" (Constantin Dropu, **Psihologia fricii — la o parte !**).

„Cultura și școala au avut poate cel mai mult de suferit de pe urma unei politici premeditate de eliminare a valorilor autentice și care urmărea pervertirea conștiinței și ruina sufletului. Pentru aceasta, din învățămîntul și știința românească au fost proscrise și obligate să se expatrieze minți strălucite, adevărate glorii naționale" (Viorel Barbu, **Pentru prestigiul școlii**).

Și extrasele ar putea continua, pline de responsabilitate și real patriotism, din articolele, însemnările sau versurile tuturor celorlalți semnatari ai noii „Cronici" : Nicolae Turtureanu, Al. Pascu, Vasile Filip, Nicolae Țatomir, Nicolae Ionel, Paul Balahur, Sergiu Tudose, Dionisie Vitcu, Traian Mocanu, Vasile Proca, Viorica Ana Cozan, Valeriu Stancu, V. Spătărelu, Adrian Porucîuc, Lucian Vasiliu, Cătălin Ciolca.

R. V.

*) Textul interpolat cu aldine aparține linotipistului Gh. Popa și l-am inserat ca atare.

● **Comitetul provizoriu al Uniunii Scriitorilor din România aduce la cunoștință : membrii Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor sînt convocați azi, joi 28 decembrie 1989, ora 11, la sediul Uniunii din București, Calea Victoriei 115.**

Pe ordinea de zi :

1. Adoptarea măsurilor necesare în vederea pregătirii și convocării Conferinței naționale a scriitorilor din România.

2. Chestiuni privind buna funcționare a Uniunii Scriitorilor și a publicațiilor literare pînă la Conferința națională a scriitorilor din România.

Comitetul provizoriu al Uniunii Scriitorilor din România : **Ștefan Augustin Doinaș, Domokós Geza, George Macovescu, Octavian Paler, Eugen Simion**

Viață și literatură

MOȚIUNEA COMITETULUI PROVIZORIU AL FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE DIN SISTEMUL EDITORIAL

1) În prezența unui număr mare de editori din majoritatea edițiilor, astăzi, 25 decembrie 1989, s-a constituit Comitetul Provizoriu al Frontului Salvării Naționale din edituri.

2) Comitetul își exprimă integral aderiunea la Programul Consiliului Frontului Salvării Naționale și se pune deplin la dispoziția acestuia, asigurînd continuitatea cu maximă profesionalitate și dăruire a activității editoriale.

3) Comitetul constituit hotărăște încetarea oricărei forme de coerciție din partea Consiliului Culturii asupra activității editoriale.

4) Salutăm și aprobăm în unanimitate și cu deplină satisfacție abrogarea oricărei cenzuri, răspunderea pentru cele publicate revenind exclusiv edițiilor și proclamăm depolitizarea și dezideologizarea activității editoriale.

5) Ne angajăm să punem întreaga noastră activitate sub imperiul competenței și cinstei profesionale.

6) Hotărîm elaborarea unor noi planuri editoriale pentru 1990, cu o structură dinamică, deschisă, corespunzător necesităților reale ale culturii, literaturii, științei și tehnicii românești.

7) Hotărîm trimiterea imediată la tipar a cărților oprite de cenzură și eliminarea din lucrările aflate sub tipar a tuturor imixtiunilor impuse de odioasa dictatură.

8) Solicităm autonomia deplină, tematică și economică a fiecărei edituri în vederea realizării obiectivelor autoadministrării.

9) Hotărîm alcătuirea unei comisii de protejare și salvare a tuturor documentelor și bunurilor repezentative ale culturii românești aflate la edituri și Centrala editorială.

10) Vom sprijini integrarea în sistemul editorial precum și publicarea acelor tineri de valoare care nu au avut posibilitatea să se exprime ca scriitori și specialiști.

11) Hotărîm înființarea și cerem recunoașterea juridică a Asociațiilor editorilor liberi din România, indiferent de naționalitate.

Biroul Comitetului Provizoriu al Salvării Naționale a Editorilor

APELUL EDITURII „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

ADRESAT CONSILIULUI FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE

● Colectivul Editurii „Cartea Românească" își exprimă total și necondiționat adeziunea și sprijinul față de programul Consiliului Frontului de Salvare Națională. Nu vrem să folosim nici un fel de retorică țipătoare, așa cum, din păcate, a început să-și facă locul în presa noastră scrisă și vorbită. Datoria noastră primordială este să ne descoperim și să cădem în genunchi în amintirea zecilor de mii de morți care au spălat de rușine, compromisuri și ezitări întreaga istorie a țării noastre, sanctificînd definitiv ceea ce a fost bun și pregătindu-ne un viitor eliberat de orice complex de inferioritate în fața lumii. În primul rînd tineretului acestei țări, insurecției sale fără arme, i se cuvine recunoștința noastră, lor, zecilor de mii de mucenici care s-au sacrificat pentru ca libertatea și demnitatea noastră să se nască inechivoc, pentru prima dată inechivoc, subliniem, în istoria noastră. Ei au obținut brusc și miraculos înmormîntarea definitivă a „netrebniciei românești" de care se plîngea un alt mucenic al culturii noastre actuale, Constantin Noica. Ei au măturat ca un trăznet al lui Dumnezeu tot ce ținea, înlănțuia, umilea și spurca forțele națiunii, valorile în care pînă și cei mai optimiști dintre noi aveam din ce în ce mai puțin curajul de a crede. Ei ne îngăduie să reîncărcăm cu sens cuvintele culturii, ei, cei care, fără arme, cu sufletele lor nemuritoare, au redus la zero forța aparent inexpugnabilă a celui mai modern armament și a celor mai feroci minuitori ai acestuia din ultimii patruzeci și cinci de ani ai Europei. Ei au redus la zero o ideologie la adăpostul căreia s-au comis mult prea multe erori și genociduri pentru ca ea să se mai poată legitima în fața oamenilor de bună credință și cinstiți. Ei au pulverizat un partid care de prea multe ori a lăsat să fie acaparat și manipulat de scelerați de toate soiurile, nouă, Românilor, fiindu-ne dat să avem parte, pentru păcatele noastre, de cel mai bestial dintre toți. Nu vrem nici un fel de răfuieli sau de vindicte, dar cerem măcar acum, după baia de sînge, o baie de cinste pentru toți cei care sînt în adîncul lor buni sau se simt capabili să redevină buni. Orice încercare de ideologizare a culturii trebuie smulsă din rădăcini, oportuniștii, multioportuniștii momentului trebuie reduși la tăcere și trimiși să-și facă penitența la masa de scris. Cultura să rămînă în afara politicii și să fie liberă de orice fel de cenzură ! Restul trebuie să fie doar faptă, modestă și dreaptă. Suntem, din fericire, noi toți cei din Editura „Cartea Românească", oameni competenți și iubitori de cultură, știm ce trebuie să facem și făgăduim memoriei mucenicilor noștri că ne vom face meseria cinstit și deschis față de orice carte valoroasă, dar neconcesivi față de nonvalori și oportunism.

Dumnezeu să-i odihnească pe mucenicii noștri și să ne ajute pe noi !

Editura Cartea Românească

COMITETE INTERIMARE

● **Uniunea Scriitorilor din România aderă la Platforma-Program a Consiliului Salvării Naționale constituindu-și comitetul de conducere provizoriu alcătuit din Ștefan Augustin Doinaș, Domokós Geza, George Macovescu, Octavian Paler și Eugen Simion.**

● Asociația scriitorilor din Cluj și-a desemnat comitetul de conducere interimar format din **Augustin Buzura, Fodor Sándor, Adrian Marino, Liviu Petrescu și Szilagy István.**

● La Craiova, comitetul interimar al Asociației libere a scriitorilor din Oltenia este alcătuit din **Patrel Berceanu, Gabriel Chifu, Eugen Negrici și Marin Sorescu.**

● La Iași, **Ștefan Avădanei, Alexandru Călinescu, Alexandru Dobrescu, Mihai Drăgan, Ioan Holban, Corneliu Ștefanache și Lucian Vasiliu** sînt cuprinși în comitetul interimar al Asociației scriitorilor din localitate.

În loc de SEMNAL

● Renunțăm, în acest număr, la semnalarea noilor apariții editoriale pentru a ne exprima încrederea că în cel mai scurt timp cu putință vor fi tipărite volumele interzise în ultimii ani ai dictaturii. Va fi, desigur, **retipărit** „Dicționarul scriitorilor români", rod al muncii de mai mulți ani a unui colectiv de cercetători condus de profesorul Mircea Zaciu. Spunem retipărit deoarece „Dicționarul" a văzut lumina tiparului, dar ulterior a fost dat la topit. Așteptăm apariția volumelor purtînd semnătura poeților Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Florin Iaru, Ion Stratan, a eseiștilor Alexandru Paleologu, a romancierilor Petre Sălcudeanu și Stelian Tănase și a altor scriitori ale căror nume sau scrieri nu erau pe placul cenzurii ceaușiste.

A sosit clipa să fie publicate și în țară cărțile scriitorilor români exilați, pe care, la ordinul „savantei", funcționari din Consiliul Culturii încearcă să-i izgonească din literatura noastră prin măsuri administrative.

Sîntem convinși că se va renunța la aberanta măsură a debutului în volume colective.

Cărțile pe care vi le vom semnala în cadrul acestei rubrici sperăm să apară în tiraje suficient de mari, încît să le puteți găsi **în librării** și să vi le procurați la preț oficial, nu la speculă, ca pînă acum.

De asemenea, vă informăm că revista noastră va relua în curînd rubrica **Dialog cu cititorii.** Vă invităm să ne comunicați opiniile dumneavoastră despre revistă, ideile de noi rubrici pe care ați dori să le vedeți în „România literară", părerile despre problemele vieții noastre cultural artistice. Vă așteptăm.

LECTOR

Ca să nu se mai repete

(Urmare din pagina 1)

cîteodată unii și aceiași. N-a trecut nici o săptămînă de la revoluția populară — în cel mai deplin sens al cuvîntului ! — care a măturat de la putere nu doar un om, o familie dar o întreagă clasă politică și ierarhiile ei mai solide ca betonul armat, și s-au și ivit fenomene de cameleonism. Impostura își schimbă repede straiele. N-am crezut în partizanii cultului personalității, nu credem nici în varianta lor nouă de apostoli ai libertății. Ascultați-le cu atenție cuvintele și veți observa că ei folosesc exact limbajul dinainte, că spurcă astăzi ceea ce au adorat ieri și invers. În ce ne privește, credem mai onest să ne facem un examen de conștiință, să încercăm să vedem unde și ce am greșit, iar mai ales în ce fel greșelile noastre s-au acumulat și au condus treptat la situația intolerabilă din ultima vreme ; totodată, voim să continuăm, cu vigoare, ceea ce a fost bun, viabil în opiniile pe care le-am profesat.

Deloc întîmplător, publicăm în acest număr scriitori care n-au avut drept de semnătură la un moment dat și texte care au fost interzise de cenzură. A fost mereu în ideea noastră majoră de cultură dreptul scriitorului de a-și face public cuvîntul său, oricare ar fi acela. Credem că literatura nu reprezintă o reflectare a ideologiei unui partid sau grup politic, ci expresia individuală și liberă a conștiinței umane.

Literatura și arta sînt atașate prin însăși esența lor ideilor de democrație și libertate. Nu există literatură în fond neliberă și nedemocratică, indiferent de punctul de vedere pe care-l sprijină.

O literatură liberă implică o critică liberă. Deprofesionalizarea accentuată din ultimii ani, pătrunderea în cetatea literară a subproducțiilor și clătinarea ierarhiei valorice s-au datorat greutăților din ce în ce mai mari ridicate în calea criticii. Cenzura lovea nu numai în operele de artă, dar și în critică. Am spus-o mereu și o repetăm acum : critica asigură normalitatea culturii. N-am făcut totul pentru asta : dar am făcut cît ne-au permis forțele, talentul, împrejurările. Dacă au continuat să fie tipărite cărți bune și chiar excepționale, să fie analizate ediții și valori de patrimoniu, dacă n-au fost omologați impostorii — legiune ! — care au năvălit în paginile publicațiilor ca o apă mîloasă, aceasta se datorează în bună măsură rezistenței criticii.

Din 1971, naționalismul șovin, antisemitismul, xenofobia și alte extremisme deopotrivă de primejdioase au confruntat critica nu cu un simplu fenomen de valorizare estetică (în fond, aceasta intrînd în menirea ei principală) dar cu unul care comporta dimensiuni politice. Toată lumea știe că, dacă nu era cu neputință, deși deloc ușor, să te miști în domeniul estetic, acela politic era prea plin de tabuuri și clișee spre a permite o minimă circulație a ideilor. De bine, de rău, și la acest capitol critica revistei și-a făcut datoria, necolaborînd niciodată cu extremismele, oricît de inocente ar fi părut inițial (protocronismul, bunăoară), și fiind aproape de fiecare dată prima a le discuta și combate.

Ne păstrăm și acum pe aceeași poziție, conștienți (nu fără o secretă mîndrie) că dictatura culturală a epocii încheiate n-a cunoscut adversar mai redutabil decît spiritul critic, opus în principiu festivismului și triumfalismului de care cultul personalității dictatorului avea nevoie ca de aer. Dorim să ne exprimăm speranța nu numai într-o lume mai bună, dar și într-o cultură românească autentică, în stare să-și ocupe locul între acelea ale Europei, bizuită pe valori estetice, morale, sociale firești și vorbind limba vie a adevărului. În aceste condiții, „România literară" va încerca — să nu spunem mai mult ! — să-și onoreze deplin numele.

„România literară"

Nevoia de purificare

In acest număr, fotografii-document realizate de reporterii AGERPRES.

Jurnalul unui scriitor interzis

■ IN ultimele opt luni am ținut un jurnal. I-am dat și un titlu : „A doua poliție". Căci mă obseda un gînd pe care voi încerca să-l lămuresc în această introducere.

SE știe : dictatura a ruinat țara. Ne-a batjocorit tradițiile, ne-a confiscat speranțele, ne-a amenințat limba, cu limba ei de lemn, a caricaturizat istoria. A vrut să-și perpetueze în eternitate prostul gust în orașele și în satele noastre. A încercat să ne transforme într-un popor de nomazi, să ne facă să devenim apatrizi în propria noastră țară. A transformat o sinistră anormalitate în „normalitate". Devenise „normal" să mergem pe străzi întunecate noaptea, să se dărîme biserici, să auzi că o altă carte a fost cenzurată. Ni se vorbea despre progres, în timp ce noi ajunsesem să deținem primul loc în Europa la frig, întuneric și frică. Ni se țineau predici despre „omul nou" în timp ce noi ne degradam din ce în ce mai mult. Aerul devenea tot mai irespirabil în timp ce marșurile triumfale ne anunțau că inimile noastre sînt pline de recunoștință. În fiecare zi eram convinși că am ajuns la limita răului, pentru a constata a doua zi că răul putea fi și mai adînc. Nu numai tropicală, nu numai ubuească, dictatura sub care am traversat un lung, interminabil coșmar, unea misticismul și teroarea, monologul cel mai arbitrar și tăcerea cea mai resemnată. Numai vocea aspră, obsesivă, a dictatorului avea dreptul să vorbească, să decidă, să interpreteze adevărul unic, să ni-l reveleze. Sufeream de frig ? Vocea lui ne spunea cu cinism că astfel ne călim. Duceam lipsă de alimente ? Aceeași voce ne avertiza că mîncăm prea mult. Ne era frică ? Ea ne atrăgea atenția pe un ton amenințător că trăim în cea mai umană dintre societăți. Decidea ce trebuia să ținem minte și ce trebuia să uităm, ce să gîndim, ce era interzis să gîndim, ce să iubim (firește, înainte de toate coșmarul în care ne găseam și pe organizatorii lui), ce n-aveam voie să iubim (firește, înainte de toate normalitatea normală), de parcă ne-am fi aflat într-o mare tabără militară sau într-o imensă mînăstire atee ; hotăra ce aveam voie să citim și ce nu aveam voie să citim, ce filme aveam dreptul să vedem, ce filme nu aveam dreptul să vedem, cîți copii să creștem, și ce urma să învețe ei la școală, a cui moarte putea fi anunțată și a cui moarte trebuia trecută sub tăcere. Nicăieri în Europa modernă nu s-a ajuns la desăvîrșirea monologului ca la noi. Cei care puteau gîndi nu erau lăsați s-o facă, iar cei care interziceau gîndirea nu erau în stare să gîndească.

Dar în bilanțul crimelor dictaturii există un rău, poate cel mai grav, pe care în euforia libertății cucerite riscăm să-l uităm. Că tirania a tiranizat nu numai cu ajutorul poliției și al celor gata să servească, fără probleme de conștiință, orice regim. Ea a tiranizat și cu ajutorul, mai mult sau mai puțin involuntar, al celor tiranizați. Fără arhitecți care au acceptat fatalitatea prostului gust al dictaturii n-ar fi fost posibilă desfigurarea unei bune părți a Bucureștiului, ascunderea bisericilor scăpate de demolare și ridicarea colhozurilor de beton din „centrul civic". Fără juriști docili n-ar fi fost posibile atîtea farse judiciare. Fără scriitori și ziariști care și-au spus „așa sînt vremurile" n-ar fi fost înnegrită atîta hîrtie cu ode aduse dictaturii. Fără sculptori și pictori resemnați să-și umilească talentul n-ar fi existat expozițiile delirante în care din tapiserii, marmuri, bronzuri, tablouri, te priveau, surîzătoare, chipurile cele mai urîte de români. Putem uita oare că dictatura a scos la iveală din adîncul defectelor noastre ce era mai rău, urmărind cu o perseverență diabolică să ne abrutizeze, să ne transforme în complici ? Putem uita oare că au fost români, nu străini, cei care au depus zel în „opera" de sistematizare și cei care au exaltat patriotismul celei mai antinaționale dictaturi ? că tot români au fost cei care au rescris cărțile de istorie pentru a ascunde impostura dictaturii, cei care au exercitat o cenzură sălbatică, arzînd cărți abia tipărite, cei care aplaudau prăbușirea țării în marasm, și cei care ziceau „nu e nimic de făcut" în timp ce România agoniza. La Otopeni am văzut cum erau dărîmate casele. Se săpa o groapă mare, un mormînt, după care casa era împinsă acolo. Astfel de cimitire se extindeau, în vreme ce cimitirele unde erau îngropați morții noștri erau transformate în cîmpuri pentru sfeclă și ridichi. Dar pentru a înțelege proporțiile tragediei noastre naționale trebuie să recunoastem ce a fost „sistematizat" înlăuntrul nostru. Căci dictatura avea nevoie să depraveze cît mai mult morala și caracterele pentru a domni nestingherită. Omul nou trebuia să fie omul vechi dezumanizat. Trestia care nu mai cugetă, se îndoaie doar după vînt. Și, Doamne, putem pretinde oare că am rezistat acestui atac criminal împotriva caracterelor noastre, așa cum a rezistat admirabila profesoară de la Cluj, Doina Cornea ?

DESIGUR, avem justificări. Această dictatură, a cărei imagine oribilă abia acum o descoperă cu adevărat Occidentul, îți intra prin toate mijloacele în casă, în suflet si chiar în mormînt. Te făcea să te simți neputincios ca individ, dezarmat, dependent cu totul de ea. Îți cerea să te declari fericit și, dacă nu voiai, o striga ea pentru tine, iar după aceea te aducea în situația să regreți că trăiești. Ca să aibă o slujbă, un rost (dictatura fiind unicul patron, instanța primă și ultimă care hotăra dacă ești om sau ciine), ca să se apere de riscuri, pe ei și pe copiii lor, oamenii erau nevoiți să dea un înțeles înfricoșător acestui sfat din *Hamlet :* „Și puneți gurii voastre lacăt. Vremea e scoasă din țîțîni". Realitatea îți amintea la fiecare pas că „ei" te puteau anihila, te puteau strivi, ca pe un vierme, iar această presiune permanentă pătrundea în noi și acționa de acolo împotriva noastră, devenea panică, frică, prudență, jandarm. Exista o a doua poliție din care făceau parte teama, resemnarea, spaimele, tăcerile, înțelepciunea și chiar speranțele noastre, căci speranța că un sfîrșit va veni de la sine într-o zi era mai degrabă un drog, o scuză, un pretext pentru a aștepta, pentru a amîna ieșirea din paralizie. Uneori, ne consolam cu întrebarea : „Ce pricep alții ?" Și, într-adevăr, cum să priceapă un străin trăirea coșmarului ca normalitate ? Ne deprinsesem cu frigul, cu teama, cu sila, ne obișnuisem să mergem la o ședință unde să ascultăm plictisiți un referat inept, plin de minciuni sforăitoare, apoi să vedem că doi, trei demagogi iau cuvîntul, ni se părea inevitabil să așteptăm să se termine mascarada, convinși (de cite ori n-am gîndit astfel ?) că viața e altceva, dincolo de aceste vorbe și de aceste tăceri, și nu observam decît uneori că viața noastră se consuma, din nefericire, tocmai în aceste vorbe și în aceste tăceri ; că duceam o viață anormală cu aerul că totul era normal.

Au fost schilodite, pervertite, valori fără de care o societate nu poate evolua decît spre barbarie. Folosindu-se de o teribilă represiune psihologică, dictatura urmărea ca frica să fie mai puternică decît prietenia, singurătatea mai reală decît solidaritatea. Locuințele dizidenților au fost transformate în leprozerii personale. Probabil, Mircea Dinescu ne va povesti lucruri revelatoare despre aceasta, cînd se va hotărî, și vom înțelege mai bine cum, sistematizată, singurătatea a putut figura printre mijloacele de teroare. Orice conștiință individuală era resimțită ca un eșec al ideologiei, orice formă de camaraderie era reprimată. Dictatura interzicea reuniunile neregizate de ea și suspecta ceea ce a pretins că dorește : fraternitatea. „Omul nou" trebuia să fie lup cu semenii săi și miel docil în fața ordinelor. Uniți în subviața pe care o duceam în cadrul unui efort național de supraviețuire eram din ce în ce mai singuri, mai rupți unii de alții, iar tragedia noastră stătea nu numai în faptul că ne-a fost dat să îndurăm cea mai abuzivă, brutală și faraonică tiranie din Europa de est, ci și în faptul că primul pilon al dictaturii era chiar singurătatea noastră. Teama de a semna orice memoriu, pînă și în favoarea unui prieten, devenise de-a dreptul maladivă. Cum îi spuneai cuiva că „ar trebui să...", intra în panică. Egoismul era unicul adăpost tolerat de o dictatură care vorbea toată ziua, demagogic, de aspirații colective.

IATĂ de ce, cred eu, procesul purificator, de renaștere națională, care începe acum nu trebuie să se limiteze la judecarea crimelor dictaturii. Trebuie să privim înlăuntrul nostru și să ne întrebăm cinstit. Ce s-a petrecut cu noi ? Pînă unde ne-a lovit răul ? A coborît oare în straturile cele mai adînci ale sufletelor noastre ? Uneori, mă îngrozea gîndul că soarta noastră e să înaintăm ca niște cîrtițe prin mizeriile și bufonada dictaturii, ridicînd mușuroaie, o istorie de mușuroaie, pe care urmașii noștri le vor risipi cîndva cu jenă pentru a purifica pămîntul pe care s-a trăit astfel. M-am înșelat, din fericire. Dar jertfele acelor minunați tineri care sfidau aproape cu grație gloanțele ne obligă să înțelegem că în acest moment o sinceritate aspră e singura care ne poate salva din marasmul moral în care am fost aruncați. După război, puteau fi văzuți prin orașe mari mutilați tîrîndu-se în cîrje printre oamenii normali. Acești mari mutilați se distingeau ușor în mulțime. Sufletele mutilate nu poartă, însă, nici un stigmat exterior. Și e cu atît mai important să nu ne ferim de adevăr, fie el oricît de dureros. M-am crispat, în aceste zile, de cîte ori am auzit pe cineva zicînd la televiziune : „Îmi cer scuze pentru..." sau : „Am fost obligați să...", considerînd că prin aceasta autoprocesul s-a încheiat. Am fost mințiți ? Știam că se minte ! Nu putem pretinde că „n-am știut". N-am știut totul, dar am știut destul ca să nu avem dreptul să ne considerăm ignoranți și, deci, inocenți. Am fost obligați să... ? Evident că am fost obligați. Am fost obligați de frică, de grija pentru copiii noștri, de dorința de a publica o carte, și de atîtea altele, dar aici discuția trebuie abia să înceapă, nu să se încheie. Căci inclusiv această convingere, larg răspîndită, că așa erau vremurile, n-aveam încotro, făcea parte din a doua poliție a celui mai odios război ce s-a dus vreodată împotriva poporului român. Uneori, persecutorii nici nu trebuiau să intervină direct. Îi lăsau pe foștii colegi, camarazi și prieteni ai unui suspect să participe la represiune prin golul ce se făcea în jurul fostului lor coleg, camarad sau prieten. Fenomen monstruos care numai într-un regim totalitar poate avea loc : înfricoșații au reprimat nu o dată prin prudența lor, înaintea poliției sau odată cu poliția, actele de curaj. Și cum să te opui lașității celor care te ocoleau ? Cum să te opui foștilor colegi, foștilor prieteni, rudelor tale și chiar ție însuți, cînd te trezeai asediat psihologic din toate părțile, încoltit de singurătate, și, dinlăuntrul tău, de sentimentul că ai devenit un lepros ? Un coșmar nu se limpezește prin scuze. Altceva ne trebuie. Avem nevoie de curajul de a înțelege de ce am răbdat tot ce am răbdat, dacă vrem să regăsim celula noastră vitală. Nu există altă cale pentru a ne purifica sufletele și caracterele, căci sălbăticia represiunii, cea mai brutală din est, și omniprezența ei, nu explică, singură, totul. Prinși în mecanismul dictaturii, ca într-o mașină de tocat carne, ne-am justificat adesea, în sinea noastră, cu iluzia că sabotăm dictatura prin indiferență, prin dublul limbaj, prin năduful vărsat în zeflemea, prin supunere aparentă. Dar azi știm că nici o dictatură nu se lasă, de fapt, sabotată, că „sabotorii" se trezesc aserviți, manipulați, **trăiți** de dictatură.

Poate că analiza acestui lung coșmar ne va învăța ceva nu numai asupra calităților noastre, ci și asupra defectelor noastre. Ne va arăta de ce anume trebuie să ne temem, de ce anume trebuie să ne ferim de-acum înainte, după ce am ieșit din tunel, și ne va face mai buni, mai lucizi, ridicîndu-ne la înălțimea jertfei tinerilor care au recucerit pentru români sensul eroismului și al demnității. De aceea, oricît de grea ar fi o recunoaștere onestă a formelor de colaboraționism pasiv — dar există oare colaboraționism pasiv ? nu era și tăcerea o formă **activă**, care ajuta dictatura să existe, să dureze ? — trebuie să reînvățăm să vorbim normal, să ne comportăm normal și să judecăm normal. După atîta minciună, numai adevărul întreg ne mai poate ajuta. Fără el, dictatura va dura, moral, și după moartea monștrilor, pentru că efectele și cauzele care i-au permis existența vor dura ascunse în noi. Și sînt multe...

Octavian Paler

P.S. O polemică riscă să fie indecentă cîtă vreme pe străzi mai curge sînge. Dar cum să eviți gîndul că de această discreție profită fără jenă un neooportunism care nu se sinchisește de indecențe ? Printre cei care au ținut să ne asigure, prin intermediul televiziunii, de sentimentele lor revoluționare, în aceste zile, am remarcat cu stupoare și vechi clienți ai „Omagiilor" editate cu mare pompă în luna ianuarie a fiecărui an. Nu pentru reconvertiri precipitate, publicitare și carieriste au stat sub rafalele gloanțelor atîția tineri care, cu o puritate tragică, strigau în Piața Universității : „Vom muri și vom fi liberi". Există texte în volumele aruncate din librării care nu trebuie uitate, pentru că au jucat un rol deloc neglijabil în cea de-a doua poliție.

DOCUMENT

Început de arhivă

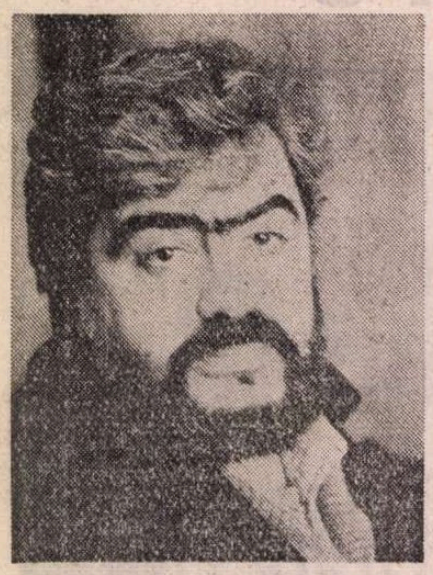

Publicăm mai jos fragmente din memoriul adresat de Andrei Pleşu în ianuarie 1989 lui Nicolae Croitoru, secretar cu propaganda al Comitetului municipal de partid. Cópii ale acestui memoriu au fost depuse şi la Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, la Consiliul Culturii şi la Centrul universitar de partid.

Stimate tovarăşe secretar,

ÎNTR-O discuţie la care am fost convocat în ziua de 26 decembrie 1988, tovarăşul director Bondrea din Ministerul educaţiei şi învăţământului a găsit de cuviinţă să mă informeze că învăţământul şi cercetarea umanistă din ţara noastră sînt o grădină şi că în această grădină eu sînt, la drept vorbind, o buruiană care dacă nu acceptă la timp o severă îndreptare cosmetică va trebui eradicată. Veţi fi de acord că tipul acesta de limbaj evocă vremi care se cuveneau de mult uitate şi că pentru un om ajuns la 40 de ani şi activ de 20 de ani în cultura românească [...], faptul de a fi socotit la el acasă, în chiar ograda efortului său zilnic, o buruiană indezirabilă e stupefiant şi jignitor în cel mai înalt grad.

Dar nu despre o ofensă privată vreau să vă vorbesc, ci despre împrejurarea semnificativă, infinit mai gravă şi mai îngrijorătoare că un funcţionar, fie şi superior, din administraţia unei instituţii socialiste, şi nu orice instituţie, ci tocmai Ministerul **educaţiei** şi învăţământului, îşi poate permite să vorbească în felul acesta unui scriitor, aşadar unui om de cultură care într-o grădină nu tocmai paradisiacă cum e cultura noastră de azi, o grădină cu flori de gheaţă, cu biblioteci frigider, cu posibilităţi de informare profesională minime şi tot mai izolată de marea grădină a culturii europene, continuă totuşi, cu un fel de disperare, să-şi vadă de treabă, de dragul, nerăsplătit, al valorilor adevărate şi al unei ţări care ar merita să fie mai norocoasă. Metafora tovarăşului Bondrea se justifică, potrivit declaraţiilor dumisale, prin aceea că de cîteva ori pe an subsemnatul frecventează cercurile diplomatice fără a cere aprobare. Asupra acestei chestiuni voi reveni. Am mai fost abordat în legătură cu ea şi de tovarăşul ministru secretar de stat Hegedüs, şi de tovarăşul Roşca, primul secretar al Comitetului de partid al Centrului universitar. Cel dintîi a avut abilitatea de a-mi vorbi cît se poate de civilizat, celălalt, deşi arbitrar şi vag în argumente, a păstrat de asemenea convenţia bunei cuviinţe. Tov. Bondrea a optat însă pentru tonul ameninţător, pentru gesticulaţia forţei brutale, pentru grosolănie. Nu mă aştept să-mi ceară scuze, deşi pentru insultă şi pentru ameninţare există articole de cod penal şi deşi autocritica ar trebui reintrodusă cu mai puţină ipocrizie în viaţa noastră publică. Ceea ce pot să vă asigur însă e că voi avea grijă ca tov. Bondrea şi atitudinea pe care el o întruchipează să-şi dobîndească o binemeritată notorietate.

Ca unul pentru care cuvintele nu sînt nişte convenţii vide ci nişte vietăţi care trebuie tratate cu grijă şi cu simţul răspunderii, am sfîrşit totuşi prin a reflecta mai adînc la metafora tovarăşului Bondrea. Nu cumva el are dreptate ? Nu dreptatea la care se gîndeşte el, ci alta mai subtilă, la care preocupat cum este cu grădinărirea învăţămîntului (aici metafora e la locul ei de cînd elevii şi studenţii fac grădinărit la propriu) nu a avut răgazul să se gîndească. Nu cumva ieşirea tovarăşului Bondrea este simptomul unei mentalităţi mai largi ? Nu cumva cultura şi cei care o fac au ajuns să fie socotite de unele din instituţiile noastre oficiale drept buruieni? Aşadar, drept formaţiuni anexe, parazitare ? Adevărul este că am simţit tot mai apăsat în ultimii ani efectele unei asemenea mentalităţi. Am văzut revistele curente degradîndu-se, am văzut cum cenzura, după aşa-zisa ei desfiinţare, a devenit mai arbitrară şi mai severă ca oricînd. Am văzut scriitori interzişi şi cărţi interzise. Am văzut cum presa şi televiziunea sînt deturnate spre un festivism inconsistent, diletant, rupt de realităţi. Am văzut amatorismul ridicat deasupra profesionalităţii. Am văzut tradiţii surpate, monumente de artă distruse, oraşe şi sate urîţite. Am văzut oameni care n-au scris niciodată nimic, judecînd şi luînd decizii în legătură cu literatura. Am văzut institute de cercetare desfiinţate — matematica, psihologia—, am văzut manuale de liceu inacceptabile. De curînd, la Institutul de istoria artei, un contabil a făcut aprecieri, în şedinţă deschisă, asupra rosturilor cercetării şi a stabilit ce e bine şi ce e rău într-un domeniu în care ştie tot atîta cît ştiu cercetătorii despre contabilitate. Cercetarea umanistă este subfinanţată, salariile cercetătorilor sînt mediocre. Nu mai există abonamente la revistele de specialitate din străinătate, nu există auxilii tehnice minime, curente de decenii în mai toate celelalte ţări (xeroxuri de pildă). Maşina de scris a ajuns în schimb un instrument suspect. Nu se mai participă într-un ritm normal la Congresele internaţionale, se invocă rentabilitatea în domenii unde lucrurile sînt nemăsurabile şi se neglijează acolo unde ea ar fi vitală. Academia română a devenit o instituţie somnolentă, uniunile de creaţie nu-şi mai respectă statutele (nu se întrunesc în plen, nu primesc noi membri), iar prestigiul omului de cultură e ca şi inexistent. Şi atunci nu are tov. Bondrea dreptate ? O sumbră, de nimeni dorită dreptate ? Mai mult, nu cumva ne-am degradat noi înşine ? Nu cumva cine se lasă tratat mereu ca o buruiană sfîrşeşte prin a deveni una ? Căci ceea ce văd eu vede toată lumea, o vedeţi dvs. înşivă mai bine ca oricine. Şi cu toate astea, lăsăm lucrurile să se întîmple, nu întreprindem nimic, nu ne rostim gîndul pînă la capăt. Simţul nostru civic, mîndria noastră naţională par adormite într-un fel de resemnare geologică. Şi atunci, încă o dată, nu are dreptate tov. Bondrea ? Fireşte o altă dreptate decît cea la care s-a gîndit el în grija lui administrativă.

Resemnaţi cum sîntem, avem totuşi pentru resemnarea noastră o justificare. Vrem să facem cultură românească, cultură românească **bună, aici**, în aceste condiţii, oricît de grele. Acceptăm să fim prost plătiţi, să fim certaţi periodic de birocraţi înguşti şi de demagogi semidocţi, să suferim de frig, să irosim pentru agonisirea hranei mult mai mult timp şi mult mai multe mijloace decît s-ar cuveni. Acceptăm să reducem becurile la jumătate, să trăim fără bucuriile fireşti ale unei vieţi de om, într-un oraş în care divertismentul tinde spre zero, în care nu mai există cafenele, în care televizorul a încetat demult să mai amuze, în care cinematografele oferă pelicule vechi, iar restaurantele primesc ultima comandă la orele 21. Acceptăm să ne vedem copiii pe ogoare, în mine, la canal sau la uriaşe adunări festive, în timpul în care ar trebui să fie la şcoală sau pe terenul de sport sau în bibliotecă. Acceptăm toate astea pentru că ne spunem că avem ceva de făcut, în ciuda tuturor greutăţilor, că profesiunea şi datoria noastră atotjustificatoare este cultura românească. Acceptăm toate astea cu o cuminţenie care pentru mulţi e de neînţeles, dacă nu de-a dreptul reprobabilă. Acceptăm să fim luaţi drept laşi sau oportunişti, să ne acoperim de ruşine în faţa unei Europe care vrea martiri, tapaj, insurgenţi de tip polonez sau mai ştiu eu ce.

Condamnaţi de cei din afară pentru cuminţenie, ne vedem admonestaţi de cei dinăuntru pentru necuminţenii mărunte sau imaginare. Buruieni pentru cei din exil, buruieni pentru tov. Bondrea. Care este în definitiv portretul nostru adevărat ? Iar cînd lucrurile sînt atît de complicate, cînd ţara are de rezolvat probleme atît de grele (o spun adesea discursurile prezidenţiale, singurele care mai cultivă oarecare spirit critic...) nu e năucitor să constaţi că ceea ce preocupă pe unii, ceea ce mobilizează interesul, vigilenţa şi represaliile multor instituţii este înfruptarea sporadică a cîtorva intelectuali din gustările unor ambasade ? Mi se pun dinainte scenarii copilăreşti despre spionaj, despre manipularea opiniei, despre şmecheria perfidă a diplomaţilor.

THEODOR PALLADY: **Panou decorativ** (Muzeul de artă)

CE-AM putea vinde străinilor, admiţînd că am dori s-o facem ? Să vindem Germaniei Federale secretul industriei noastre grele ? Franţei secretul agriculturii noastre, Angliei secretul democraţiei noastre parlamentare ? Dar din păcate noi am avea mai curînd ceva de cumpărat. Sau sîntem atît de naivi încît să ne închipuim că diplomaţii din România au nevoie de români pentru a afla că se dărîmă cîte o biserică sau că există cozi. Dar e suficient să umble pe stradă, ceea ce încă nu li se interzice, pentru a căpăta tot atîtea informaţii cîte le poate livra orice cetăţean obişnuit. Şi atunci, la ce bun atîta precauţie ? La ce bun atîtea legiferări în jurul secretului de stat? Nu e vorba cumva de simple pretexte pentru a izola, intimida şi infantiliza o intelectualitate care are mult mai multă bună credinţă, mult mai multă bună intenţie şi mult mai multă maturitate decît sînt dispuse să-i acorde legile propriei ei ţări ?

În fond, prin prezenţa ei la diferite recepţii, intelectualitatea nu poate face decît un singur lucru: să arate străinilor că nasc şi la noi oameni, să facă, pe scurt, propagandă adevărată, mai eficace decît aceea la care se mărginesc serviciile de propagandă oficială, cărora, nu o dată, le lipsesc şi mijloacele şi interesul şi calificarea pentru a-şi îndeplini misiunea cum se cuvine. [...] Povestea cu străinii are în cazul meu şi o componentă ridicolă. O fericită întîmplare a făcut ca la invitaţia Fundaţiei Humboldt din Republica Federală Germania să petrec aproape trei ani în Occident. Oferta de a ţine cîteva conferinţe de specialitate la Heidelberg şi Freiburg a venit simultan cu oferta forurilor româneşti de a lucra necalificat la o fabrică de sticlă. În cei trei ani de călătorie n-am avut de-a face decît cu străini, de la băcanul din colţ, pînă la profesori universitari, jurnalişti, scriitori, artişti de tot soiul, politicieni etc. Am avut prin urmare ocazia să greşesc oricît, să vînd orice, să fac cele mai necontrolate declaraţii. N-am făcut-o, deşi acolo fiind, riscurile erau minime. Ce m-ar putea determina să fac aici ceea ce mi s-a părut de nefăcut în străinătate ? Şi cîte examene trebuie să dau în faţa autorităţilor noastre pentru a căpăta credit ? De ce atît de multă suspiciune şi atît de puţină logică? E inevitabil să mă întreb în acest context care e strategia reală a celor care mă tratează cu atîta rigoare ? Căci nu pot să nu constat că sînt mereu constrîns să încasez, să accept permanente şicane, să fiu hărţuit şi ameninţat în chip disproporţionat, cînd eu nu vreau, o dovedesc de atîţia ani, decît să-mi văd liniştit de treabă, cu păstrarea totuşi a unui minim respect de sine. Să înţeleg că sînt prea cuminte ? Că cineva are interesul să mă irite ? Să mă provoace? Să mă radicalizeze? Că trebuie să fiu sabotat în dorinţa mea de a mă mărgini la cultură ? Sau că pur şi simplu nu e nevoie de mine în grădina românească şi aş face mai bine să dispar ? Ce să cred, în definitiv, cînd constat că, un anumit tip de interdicţie difuză, insidioasă pluteşte nu numai asupra întîlnirilor mele cu străinii, ci şi asupra întîlnirilor mele cu publicul românesc.

Ultima mea carte, **Minima moralia**, a fost scoasă din plan doi ani la rînd. La „Zilele Călinescu" de la Oneşti am fost doi ani la rînd tăiat de pe lista invitaţilor. Chemat în vară pentru o conferinţă la Casa Pogor din Iaşi, am aflat că afişele care anunţau conferinţa cît şi anunţul de rutină din ziarul local au fost în ultima clipă scoase. La Birlad, invitat în noiembrie trecut spre a vorbi la un cenaclu al Fabricii de rulmenţi, mi s-a comunicat, odată ajuns, că nu s-au obţinut aprobările necesare. Trebuie să admiteţi că toate acestea au nevoie de o explicaţie şi că în tensiunea creată de asemenea împrejurări nimeni nu poate trăi şi lucra liniştit, cu tonusul şi cu randamentul dorite. Nimeni nu poate funcţiona eficace în condiţii de provizorat, ilegitimitate şi suspiciune. Doresc în consecinţă să reflectaţi asupra celor de mai sus, să vă consultaţi cu organele şi organismele competente în vederea unei totale şi grabnice clarificări a cazului meu şi să-mi comunicaţi în scris sau în cadrul unei audienţe pentru care vă stau oricînd la dispoziţie, care este statutul meu real din punctul de vedere al forurilor oficiale. Cum se explică tratamentul hărţuitor la care sînt supus şi la ce să mă pot aştepta de acum înainte ? E dreptul meu să am o imagine limpede asupra locului ce mi se rezervă în perimetrul culturii şi al societăţii româneşti, pentru a putea, la rîndul meu, să iau deciziile adecvate în legătură cu viaţa şi cu munca mea viitoare. Doresc, de asemenea, ca dincolo de cazul meu personal, să reflectaţi asupra situaţiei generale a culturii noastre supusă de la o vreme unei administrări incompetente şi în consecinţă păgubitoare. În privinţa contactelor mele cu reprezentanţi oficiali ai altor ţări, declar că : 1) atît legea 23 din 1971, cît şi Decretul 408 din 1985 pe care, e drept, nu l-am putut consulta în chip nemijlocit (căci n-a fost niciodată publicat), par a se referi strict la persoane care au acces direct sau indirect la secrete de stat. 2) Nu am acces la nici un fel de secret de stat. 3) Aşa stînd lucrurile, voi continua să răspund, după cum voi crede de cuviinţă, invitaţiilor ce mi se vor trimite şi să întreţin relaţii fireşti cu reprezentanţii cercurilor diplomatice interesaţi de cultura românească şi de activitatea mea intelectuală. Voi anunţa, ori de cîte ori se vor ivi asemenea ocazii, serviciul de protocol al uniunilor de creaţie din care fac parte, căci ca membru al acestor uniuni sînt invitat, şi nu ca stagiar al instituţiei unde lucrez. Nu voi aştepta însă aprobări sau interdicţii emanînd de la o lege care de vreme ce se referă numai la deţinători ai unor secrete de stat, nu mă poate privi. 4) Întrucît nu deţin secrete de stat, voi socoti orice restricţie privind contactele mele cu străinii ca pe o imixtiune neavenită în viaţa mea personală şi orice represalii survenite drept consecinţă a acestor contacte, ca neavînd nici o legătură cu legea secretului de stat, ci mai curînd cu marea problemă a drepturilor omului. Doresc din toată inima să nu fiu pus în situaţia de a deveni un caz pe această linie.

În anexă, adaug textului de faţă o notă privitoare la modul, discutabil după mine, în care se aplică decretul 408, notă pe care intenţionez să o trimit şi Comisiei constituţionale şi juridice a Marii Adunări Naţionale şi Ministerului de Externe. Sper că veţi acorda toată atenţia necesară memoriului meu şi că voi simţi cît mai curînd rezultatele dreptei lui analize.

Cu stimă,

Andrei Pleşu

Rezultatul „dreptei analize" a acestui memoriu : trei luni mai tîrziu, A. Pleşu a fost mutat disciplinar la Bacău.

Trei îngeri

În amintirea copiilor ucişi la Timişoara

Trei îngeri polizi înghеţaţi
de o statuie rezemaţi
plutesc
departe călători
prin noaptea fără de ziori

Zdrenţoase straie poartă şi
cu stinse flori cărămizii
Dar vîntul iernii cît ar bate
la ei acum nu mai răzbate
şi neaua

fulgi de plumb de-ar ninge
pe ei de-acum nu-i mai atinge

Cu ochi sticloşi sub albe gene
trei îngeri mici se duc alene
ca-ntr-o colindă de ajun
către sălaşul lui Crăciun

Dan Deşliu

17—18 decembrie 1989

DOCUMENT

Sfîrşit de veac în România

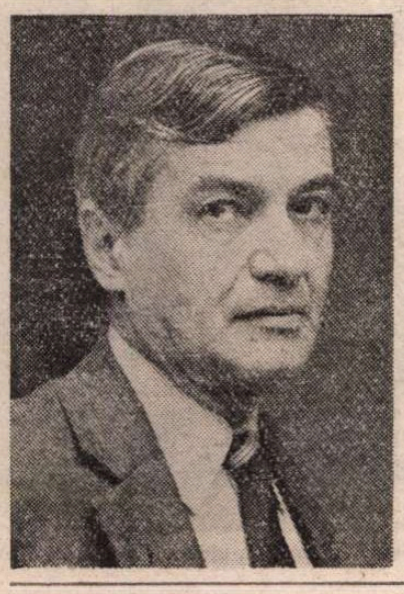

Prezentele texte, care se publică la solicitarea revistei „România literară", au fost înregistrate în oficiul B.B.C. din Oxford la 13 noiembrie 1989 şi radiodifuzate din Londra şi din München în seara zilei de 21 decembrie 1989.

P.C.

ŞI, o dată cu al veacului, sfîrşitul inevitabil al unei vitrege vremi româneşti, care a purtat nume atît de mincinoase încît ajunge să le răstorni pe dos ca să rosteşti adevărul.

Da, s-au sfîrşit, în chinul şi în sîngele acestui veac, demonicele regnuri care au zdruncinat nu numai planeta, ci însăşi definiţia umanului. Marea criză a speciei care şi-a găsit expresie în hitlerism, în stalinism şi în maoism stă acuma să treacă, oricît s-ar îndîrji să mai dăinuie, în tot mai puţine locuri ale lumii, crîncena lor moştenire. Şi oricît de mulţi ar mai fi imitatorii şi epigonii asiatici, africani, sud-americani, chiar europeni, ai marilor modele blestemate. Seamănă toţi între ei, toţi spun şi săvîrşesc aceleaşi lucruri, toţi sînt caricaturi fără haz, mizerabile marionete ale destinului naţiunilor. Iar acum, în locurile unde se hotărăşte soarta planetei şi ceasul lor a sunat. Aceşti autocraţi de mîna a doua sau a zecea, aceşti pontifi ai unor false religii au devenit anacronici. O să-i ţinem minte numai în numele morţilor, al torturaţilor şi al înfometaţilor care au pătimit sub sceptrul lor de tinichea şi în slava lor găunoasă şi să nu vorbim numai de cei fizic vlăguiţi şi zdrobiţi, să ne gîndim deopotrivă la enormele daune morale determinate de violarea brutală, extensivă şi cronică, a drepturilor celor mai elementare ale omului : milioane de biete făpturi trăind, decenii după decenii, cu copiii şi cu bătrînii lor, sub imperiul spaimei şi al minciunii, al sărăciei care ne sălbăticeşte şi al deznădejdei care ne mutilează sufletul. Popoare întregi au răbdat, în obidă şi în umilinţă, ce nu este firesc să rabde oameni şi neamuri, pînă şi-au vîndut singurele lucruri pentru care merită să trăieşti, numai ca să trăiască pur şi simplu, oricum, oricît de jos, în tina istoriei. Dar neamurile s-au trezit din spaima lor şi ceasul sinistrilor despoţi a bătut de-a lungul şi de-a latul lumii. În Europa mai mult decît oriunde, în mîndra vatră a civilizaţiei occidentale şi a strămoşilor ei valori. În chip firesc, vorbind ca român crescut şi îmbătrînit în această tradiţie, gîndul meu este în ţara mea, aceea unde mă aflu. Starea de lucruri din România, rod al unei dictaturi personale fără analog în aceşti ani ai continentului, a devenit sau, mai exact, a fost dintotdeauna de netolerat. Nimeni, niciodată, nici măcar puternicele imperii care ne-au împresurat nevoile şi neamul, care ne-au înjunghiat şi ne-au secătuit veac după veac, întîrziindu-ne din drumul nostru firesc, nu au adus ţării, de data asta dinlăuntrul ei, atîta rău şi un rău atît de adînc şi de greu reparabil, o atît de iresponsabilă siluire a vechilor datini, un faliment atît de radical al bunului trai, al bunei culturi, al bunelor relaţii dintre oameni, al bunului nume al ţării, al bunei speranţe. Însăşi integritatea teritoriului naţional este pusă în joc, prin politica dezastruoasă dusă în privinţa Transilvaniei şi prin totala indiferenţă, ba chiar ostilitate cu care e privită de conducerea de la Bucureşti soarta conaţionalilor noştri din Basarabia. De fapt e firesc : ei sînt reprezentanţii noştri activi şi neînfricaţi în lupta pentru renaşterea naţională. Singuri ei, dintre toţi românii, se înscriu astăzi în contextul ireversibilei emancipări a Răsăritului Europei. Noi, ceilalţi, părem a vrea să rămînem, în ochii lumii, în ochii noştri, în ochii copiilor noştri, singurii pe deplin injosiţi şi înfrînţi.

Să fie chiar aşa ? Ştiu că glasul meu e prea mic şi prea însingurat pentru a da acestei întrebări toată gravitatea cuvenită. Tocmai de aceea mă voi mărgini s-o adresez mie însumi şi confraţilor mei, scriitorilor, profesorilor şi cercetătorilor, atîţi cîţi am mai rămas. Oare noi, în principiu fruntaşi ai conştiinţei naţionale, nu avem datoria, faţă de ţară şi de noi, să analizăm formele subtile de compromis în care ne-am instalat ? Am ajuns să credem că glasul nostru nu mai contează. Dar nu-i adevărat. Nu contează doar pentru că e mut şi de altfel, dincolo de orice efect posibil, rămîne să ne întrebăm ce relaţie se va institui între opera noastră şi conştiinţa noastră cînd ne vom da seama că am lipsit de la ceasul istoriei.

L-am sărbătorit, aşa cum am putut, pe Eminescu. Dar unde e lecţia lui ? De ce nu l-am pus, aşa cum merită din plin, între noi şi umilitoarea noastră lăşitate ? Cînd cea mai înaltă demnitatea lui, intransigenţa aceea fierbinte şi pură, trebuia să ne stea drept pildă. Ne-a convenit să credem în eficienta unor mici strategii, ne-am complăcut în ideea minor elitistă că e mai bine să avem mîinile libere ca să facem puţinul care poate fi făcut. Dar mîinile celor luminaţi cresc din puterea, din neînfrîngerea şi din neîntinarea sufletului. Altfel nu mai sînt bune decît să ne iscălească demisia de la rolul pe care ni l-am arogat.

Să nu ne întrebe cei care vin după noi : ce aţi făcut pentru a legitima poziţia şi demnitatea ţării în noua structură a comunităţii europene ? Şi : Ce aţi făcut cu gîndul şi durerea atîtui sînge vărsat de-a lungul vremii ca să fim ce se cuvine să fim şi am mai putea să fim.

Iar cine va bate mîine sau poimîine la uşa noastră, un român ca şi noi, să ştie bine că ne temem. Dar de un singur lucru : de judecata urmaşilor noştri.

Petru Creţia

Osîndiţi şi datori

Osîndiţi şi datori sîntem să dorim
să crească
Din sînele nostru o altă viaţă a sînelui
nostru.
O alta crescînd
Aşa cum creşte, înceată şi nestăvilită.
O explozie
Cu forma plină de ecouri şi de rătăciri
A unui uriaş trandafir.
Aşa sîntem siliţi să dorim
Să prindă fiinţă în noi,
Şi întrecîndu-ne în putere pe noi,
O altă viaţă, a noastră şi alta,
Şi să stea şi apoi
Să treacă şi ea.

Datori sîntem să stăm îngenuncheaţi
În creta fierbinte a stîncilor,
Să ne scăldăm privirea în adîncul
lor opac
Şi atotgrăitor
În greaua amiază a lumii.

Datori sîntem să ne iertăm privirea
De tot ce n-a văzut la timpul cuvenit
şi niciodată,
Datori sîntem să izbăvim privirea
Lacomă şi oarbă
Şi să îi dăm, din miezul pătimirii
noastre,
Alt prilej.
Şi să îi dăm o altă viaţă de privit,
Invocînd-o din focul ce arde
În marea amiază a nopţii.

Invazia

Copii ai vremii vechi
Şi-ai altor vremi,
Să nu vă temeţi,
Deşi nu e uşor.
Omul nu-i este omului doar lup,
Ci iad.
Certificatele există,
Au peceţi fără cusur,
Blestemul este atestat documentar.
Dar voi să nu vă temeţi
Chiar dacă e greu.
Căci sufletul nu trebuie pierdut
cu nici un preţ,
Chiar dacă, sfîşiată şi negată,
Carnea strigă că ajunge.
Chiar dacă s-au făcut de nici un preţ
Credinţele străvechi,
Chiar dacă scîrna lumii biruie o clipă
Ori un veac.
Să nu vă temeţi, pas cu pas,
de nici o spaimă,
Să nu vă daţi minciunii şi ispitei,
Căci e în joc ceva mai mare decît voi
Şi decît clipa nenădăjduirii.
Să fiţi viteji în ceasul greu şi hid
Şi să nu risipiţi agonisita lumii,
Izbînzile vechi ale gîndului,
Puterea iubirii,
Forma spirituală a timpului.

Plîngînd ca nişte proşti şi tremurînd
de spaimă,
Pentru lume şi cinste, pentru voi,
pentru noi,
Noi vă rugăm smeriţi din vremuri,
Noi vă rugăm semeţi de tot ce ştim
Să nu vă temeţi
Şi să biruiţi
Sau să muriţi curaţi şi luminaţi
În negrul veac,
Dînd pulberii un sînge mai înalt.

Arena de zinc

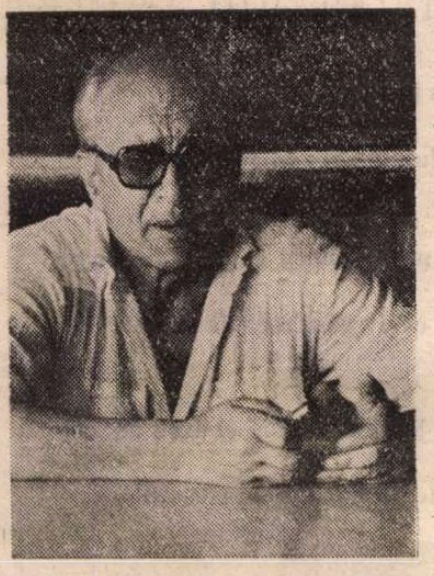

Mă jenam să spun

■ *FOARTE uşor şi chiar cu plăcere am intrat în rolul de scriitor interzis. Niciodată nu am scris mai în tihnă şi mai cu poftă decît în aceste nouă luni. Nu mai mă solicita nimeni, nu mai trebuia să mă întrerup din lucru ca să răspund la o „comandă" (aniversări, sărbătoriri, centenare), nu trebuia să ţin seamă de vreun termen şi nici dacă un gînd sau anumită formulare „merge" ori nu. Nu puteam şti, la vîrsta pe care o am, dacă voi mai publica vreodată în timpul vieţii şi mă instalasem confortabil în pielea unui autor de opere postume. Mă gîndeam că şi dacă mi s-ar propune la un moment dat să public, adică dacă s-ar îndura vreun funcţionar politic, influent dar anonim, din aceştia de pe la partid sau de prin aşa numitul Consiliu al Culturii, să-mi restituie „dreptul la semnătură" (ce sintagmă absurdă!), i-aş răspunde politicos că nu-i recunosc calitatea de a-mi face vreo favoare şi că oricum, de acum înainte, în atare chestiune, eu sînt acela care are de pus condiţii. Nu ştiu cum să numesc sentimentul cu care mă gîndeam la aceşti bieţi oameni care-şi imaginau că pot decide soarta literară a Anei Blandiana, bunăoară, sau a lui Doinaş, sau pe a mea, evident, mai modestă; un sentiment amestecat în care intra un fel de milă şi, poate, nu atît dispreţ cît mai cu seamă deriziune. Îmi aminteam de o tabletă a lui Jebeleanu, mai veche, de prin anii şaptezeci, care începea cam aşa : „Cine era ministru de interne pe vremea lui Homer ? dar ministru al învăţămîntului ?... nu se mai ştie. Praf şi pulbere !..." Cine-i mai ştie pe toţi „secretarii cu propaganda" care s-au perindat în vreme ce noi scriam şi publicam, îndurînd nenumărate şicane, e adevărat, dar, recurgînd la ingenioase parafraze şi aluzii, mizînd cu destul succes şi pe ignoranţa domniilor lor, o scoteam la cap şi spuneam ce aveam de spus.*

Frumuseţea este că, în toată această vreme nu mi-a venit să scriu nimic ce n-ar fi „mers" ; n-am scris (în afară de nişte „scrisori") decît amintiri din copilărie şi adolescenţă, portrete de oameni, descrieri de locuri, toate avînd însă amprenta unei lumi dispărute, din anii douăzeci şi treizeci. Asta îmi părea mai important decît să strecor „şopîrle" sau trimiteri la actualitate. Îmi ziceam că lucrul cel mai bun pe care-l pot face, admiţînd că am talentul necesar, este să contribui cît pot la restaurarea memoriei, la păstrarea şi aducerea în faţa celor mai tineri, a priveliştii şi spiritului unei societăţi pe care nu au apucat-o. Auzisem astă vară la Europa liberă un fragment dintr-o lucrare în curs a Ilenei Vrancea, în care era vorba de dramatica extirpare a memoriei societăţii, a ştergerii imaginii trecutului din conştiinţa celor ce trăiesc astăzi. Mi-am dat şi eu seamă că mai toţi cei care au azi sub patruzeci de ani, habar nu au cum arăta societatea românească în vremea cînd era o componentă însemnată a vechii Europe. Mi-am zis că scriindu-mi amintirile şi evocînd lumea de atunci pot ajuta la această restaurare şi la redefinirea conştiinţei europene a românilor de azi.

Dar iată că acum, în zilele acestea teribile, tragice dar exaltante, s-a produs în ţara noastră cea mai strălucită, cea mai emoţionantă, cea mai hotărîtoare reintrare în Europa, pe poarta cea mare. Reintrarea aceasta glorioasă ne-au făcut-o cei tineri, care nu cunoşteau, nu au apucat să cunoască această Europă, pe care ei, cu curajul lor imens şi graţios, cu tenacitatea sacrificiului lor, au restaurat-o, spre uluirea şi admiraţia întregii lumi. Baia de sînge prin care România şi-a recucerit cutremurător şi absolut rangul ei pierdut între naţiunile civilizate, baia de sînge tineresc a fost preţul purificării noastre. Tinerii au făcut asta, copiii, adolescenţii, cu mîinile goale sau numai cu flori în mînă. „Nu ple-căm, nu ple-căm, nu ple-căm!!" şi „Olé, olé, olé, / Ceauşescu nu mai e !", şi „Anul nou ! fără erou !", strigătele acestea ale tineretului eroic, lipsit total de emfază, gata să moară fără a-şi pierde nici umorul, nici luciditatea, nici imensul farmec, au fost tot ce am auzit mai frumos în viaţa mea, în lunga mea viaţă de pînă acum. Elevii, studenţii, muncitorii, băieţi şi fete, au sfîntit această ţară, pe care, pînă acum, mă jenam să spun cît de mult o iubesc.

Al. P.

Eu cred că frumuseţea fizică e un fel de genialitate

Vreau să spun că e un dar divin, adică propriu zis un har. Zic bine : genialitate. Vorbesc de frumuseţea făpturii umane. Nu o aşez în aceeaşi ordine cu frumuseţea naturii sau cu a altor vieţuitoare, deşi, evident, face parte din ordinea aceasta. Dar ceva o deosebeşte şi o privilegiază. Cel mai adesea semenii o recunosc şi o selectează ca atare, iar cel în cauză, chiar dacă are graţia să nu şi-o amintească permanent şi să nu se auto-admire, nu poate fi cu totul inconştient de ea. Chiar într-o lume fără oglinzi, fără geamuri, fără luciu de ape, cineva îşi poate da seama de propria frumuseţe. Desigur, omul frumos, dacă e în mod vădit satisfăcut de sine, e ridicul şi antipatic. Dar există o conştiinţă imanentă a frumuseţii proprii, intrată în reflexe, devenită spontană, firească, gingaşă, care emană gentileţe şi în fond îşi asumă rolul ca o servitute.

E foarte răspîndită părerea după care numai mutre urîte ar fi „expresive", iar frumuseţea ar fi mai curînd simptom de prostie. Asta e o propagandă pe care o întreţin urîţii. Nu ştiu care e proporţia urîţilor imbecili în raport cu imbecilii frumoşi, şi nici cea inversă. Frumuseţea proştilor, cînd sînt frumoşi, nu se poate susţine decît într-o concepţie simplistă şi mecanică bazată doar pe un fericit raport de forme, pe nişte proporţii armonioase, aşadar pe un criteriu numeric. Conceptia aceasta e valabilă pentru lucrurile **făcute**, bunăoară în arhitectură, dar oamenii sînt fiinţe vii. Frumuseţea fizică, frumuseţea făpturii umane, rezultînd doar dintr-un raport de forme, nu rezistă la o privire mai atentă. E total insipidă. Mediocritatea (şi cu atît mai virtos prostia) poceşte totul. Frumuseţea figurii şi a corpului e un fenomen de viaţă care-şi primeşte

Alexandru Paleologu

(Continuare în pagina 22)

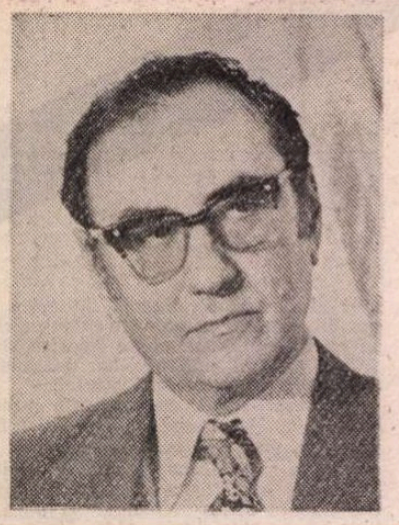

Ștefan Aug. DOINAȘ

Silentiarius

călcînd fără picioare
și modest
grădini și atrii

și dînd porunci
doar printr-un gest
la orice oră

silentiarius —

sclavul ce spune
altor sclavi
să tacă

este oricînd
o apariție
în vogă:

urăște
tropotele cailor

adoră
foșnetul de togă

Ciuma profetică

văd —
și teribil aș vrea
să vedeți și voi
ce văd eu

strig —

și teribil aș vrea
să strigați și voi
cum strig eu
de ce c
v-apucă groaza
și fugiți

nu vă mai temeți
oameni buni:

ciuma profetică
vai !
nu se ia

Apostol credincios la răni în palme

apostol credincios la răni în palme
la glezne sparte și sfărmat oblînc
o văd și știu că-i moartă — dar ce calm e
respirul holdelor și cît de-adînc !

martor — complice ? — al insulțării
scrîșnind sub crucea care-o-ncovoia
învredniciți-mă să urlu țării :
— Mamă cu-adevărat vei învia !

Poetul cu pumnul în gură

ca să aflați ce pun la cale culorile
libere în întunericul unui ou înroșit

ca să gratulați lupii ce-au adus zorile
acestei utopii care de mult s-a borșit

ca să-nvățați gura voastră să lepede
hoiturile de idei la care se lăcomea

ca să vă pot scuipa cît mai repede —
cenzori ! scoateți-vă pumnul din gura mea
mai 1989

În derivă

mare acră — mare ca ureea
mare care nu mai are sațiu :
parcă ne-ar întîmpina Coreea !
oare timpul ne-a scuipat în spațiu ?

zi turbată — zi de lung asediu
zi de tras la vîsle pe galere :
parcă ne-ar cuprinde Evul Mediu !
oare spațiul ne-a pierdut prin ere ?

noapte cruntă — noapte fără stele
noapte-n care spaimele se-ngrașă :
sus pe munți spinarea țării mele
are-o oboseală de cocoașă

Doamne — de-am cunoaște-un loc și-o clipă
cît de mici dar pline de mîndrie !
gura mea împroașcă fiere — țipă
de oroare moaștele-n sicrie
august 1988

Marele mutilat

cum ați putea
să mă mai mutilați ?

pieptul
mi-e scorbură

inima — chiag

sunt orb
sunt surd
prin amintirea
verii mele țopăi
pe zgîrciuri roze

cu ciotul unui braț
alung din rana frunții
mușchii

cu-o spaimă
care nu mai are buze
surîd
unei gigantice furnici

Borges a murit jucînd șah

era o zi calmă asemenea unui cadou de aer
făcut orbilor care joacă șah — se-ncercau
piese de schimb pentru părțile uzate ale
lumii : cîndva el le numise hroniruri

a scos regina din bătaia nebunului
s-a transpus în celălalt — dar ce noimă
mai avea jocul acesta ? a doua regină
era și ea acum în bătaia nebunului

incunabule iradiau umbre portocalii

o clipă l-a cutremurat un miros de
fum dinspre Alexandria — a încercat să
se scoale — a auzit cum cade bastonul —
pistruii de pe mîini i-au devenit litere

apoi Dumnezeu i-a ieșit înainte sub
forma unui sonet care se scria singur

ȘTEFAN LUCHIAN: Tufănele în ulcică (Muzeul de artă)

Psalmul de greață

cu pumnii cît ulcioarele
mă bat în piept
izbesc
ca-n porțile unei măcelării

și urlu :

nu se ridică
zilnic zidul plîngerii ?

țara aceasta
n-a fost cîndva
țara făgăduinței ?

să laud ? !

da —
într-adevăr aceasta este
partea mea

voi țineți-vă buzele cusute !

cu roaba umilinței
cărați
pe pragul zeului vostru
senil
acest
întii și ultim psalm al meu
îngrețoșat !

Mihai cel viu

e viu
ca aurul în pîntecele unei mine
și-l știu —
dar poate lumina el pentru mine ?

sublim
îl simt ca pe-un arheu ce ne constrînge
să fim —
dar poartă el și vadra mea de sînge ?

căci eu
nu-l vreau balsam pe răni ci drob de sare
mereu
să-mi muște inima cînd nu tresare

dar cum
să-i aflu azi cumplitele vocale ?
acum
culcușul meu sunt șapte săbii goale

o ! ai
destule tunete să ne cutremuri
Mihai
să judeci demonia-acestor vremuri ?
iunie 1989

Poezia refuzului

NU l-am intilnit niciodată. Ii ştiu, din fotografii, doar privirea piezişă, dură, mefiantă şi totuşi tandră, rănită, o imagine a adolescentului pe care adesea am numit-o Labiş şi in care ne plăcea să întrezărim autoportretul nostru ideal, ingenuitatea şi revoltele noastre reale sau visate, ori jucate. Nu ştiu aproape nimic de viaţa lui personală, ii admir viaţa publică şi-l caut in unicul spaţiu care-mi este accesibil, versurile şi eseurile lui.

. . . .

Ieşirea din rezervaţie, şi din anotimpul poeziei, duce la descoperirea realităţii ca lume a riscului, a cotidianului in care poetul nu mai este apărat de nici o convenţie, ci este din nou vulnerabil. El numeşte în 1981 „Descoperirea operei" acest punct de cotitură in care descoperă de fapt că, spărgind convenţia, minciuna, el regăseşte simultan senzaţia realului şi rostul operei :

Multă vreme am crezut că poezia
doarme sub aripa cocostircului
sau că va trebui să scurm după ea prin
păduri
dar ca un profet izgonit din pustiu de
gilgiitul sondelor
acum sint dispus să fac un pact
cu realitatea
şi să recunosc că am greşit :
sparg cu un tirnăcop zidul
şi vă las să priviţi

. . . .

În 1988 Mircea Dinescu trece Rubiconul, părăseşte rezervaţia eticului şi a ficţiunii şi intră in lumea **politicului.** Declaraţiile de la Radio Moscova şi de la congresul de la Berlin sint acţiuni, fapte politice şi nu literare. Scriitorul protestează ca cetăţean, el trece dincolo, prin zidul real spart mai înainte in ficţiune. Nu ştiu dacă interzicerea volumului, aflat iniţial in planul de publicare pe 1988, a precedat ori a urmat declaraţiile publice ale autorului, ştiu doar că ambele fapte au avut loc in acelaşi an. In 1989 Mircea Dinescu devine un dizident. Scrisorile şi interviurile publicate aici arată rapida radicalizare a poetului in 1988 şi 1989. Ele duc la o escalare a represiunii dar şi la proteste publice împotriva ei in România şi in Occident. Mircea Dinescu devine un caz, şi, alături de Doina Cornea, un simbol al rezistenţei. Pe **14 martie**, stind la masă cu Dan Deşliu in restaurantul Uniunii, ei înteleg că o misterioasă farfurie conţine aparatură electronică de inregistrare a discuţiei. Dinescu scrie o scrisoare de protest, un superb pamflet in acelaşi timp, preşedintelui Uniunii Scriitorilor, lui D.R. Popescu. Acesta nu-i apreciază umorul. Pe 14 martie Dinescu este concediat din redacţia **României literare** pentru motivul că ar intreţine relaţii prieteneşti cu ambasade occidentale fără acordul prealabil al Uniunii. De n-ar fi atit de represiv, absurdul pedepsei şi al motivaţiei ar putea continua, să zicem, umorul lui Dinescu. 17 martie : **Libération** publică un interviu luat lui Dinescu, un rechizitoriu al sistemului din România. Autorul este pedepsit cu arest la domiciliu, izolat complet de lumea exterioară. Se produce insă un fapt neaşteptat : mai mulţi scriitori de vază ai României scriu pe 9 aprilie aceluiaşi D.R. Popescu o scrisoare in care-i cer să apere pe colegul lor comun. Autorilor scrisorii li se retrage dreptul de publicare. 10 aprilie : peste 60 de scriitori români in exil se declară solidari cu Dinescu şi cu ceilalţi scriitori români protestatari. Curind după aceea urmează o scrisoare asemănătoare semnată de mari nume din literatura franceză. 21 aprilie: poeme de Dinescu sint publicate în Basarabia. 2 mai : ambasadorul Marii Britanii protestează impotriva interdicţiei de a-l vizita pe Dinescu acasă. 21 iunie : Dinescu primeşte premiul festivalului internaţional de poezie de la Rotterdam. 22 iunie : Dinescu scrie o nouă scrisoare de protest lui D.R. Popescu în care umorul face loc disperării. În timpul verii presa germană publică regulat poezii de Dinescu în traducere, cea internaţională comentează frecvent situaţia poetului şi au loc pregătiri pentru publicarea rapidă a unor volume de traduceri in franceză, germană şi olandeză, ca şi a ediţiei actuale in română.

Mircea Dinescu nu este singur. Prin spărtura din zid ii stringem mina cu dragoste şi cu admiraţie.

Sorin Alexandrescu

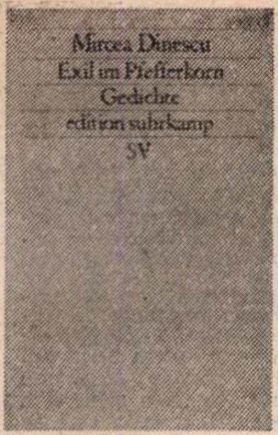

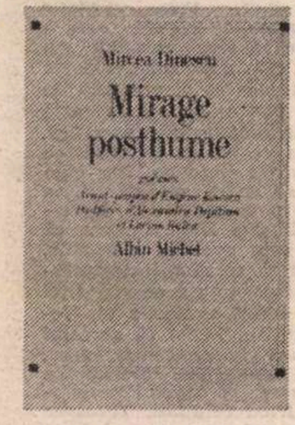

Cuvint inainte

„Ţara mea tunsă chilug / sora mea de detenţie şi singurătate". E o constatare teribilă, o stare dureroasă de lucruri pe care o vizează Dinescu. O privire asupra Istoriei ca mecanism de degradare a fiinţelor, chiar a Fiinţei, „cind plinsul şi natura se confundă".

Şi aceasta fără lacrimi, fără înduioşare, dar cu gravitatea şi cu mirarea atit de preţioasă a adolescenţilor. Ei care au încă graţia jocului şi la care transpare ritmul caterincilor şi al ariilor uitate.

Această gravitate şi această graţie Mircea Dinescu le-a primit în măsură egală. Poezia sa ne face să trăim aici, ceea ce el trăieşte acolo.

Eugen Ionescu
membru al Academiei Franceze

(Cuvint inainte la volumul Mirage posthume, *apărut la editura Albin Michel in octombrie 1989).*

Dinescu, poetul

JUDECÎND după naturaleţea scriiturii, după caracterul organic, irepresibil al inspiraţiei sale, Mircea Dinescu este un predestinat, el ar fi fost in orice timp şi in orice loc un poet, un extraordinar poet.

Este greu de explicat cititorului occidental ce înseamnă reputaţia unui poet intr-o Românie confruntată cu greutăţi şi spaime care nu sint deloc metafizice. Împotriva a ceea ce s-ar putea crede, tocmai acestea scot literatura din zona derizoriului ca să o inalţe pe un piedestal şi să aureoleze chipul Poetului, citit şi ascultat ca niciodată...

Apariţia lui în poezia românească, acum 20 de ani, a fost un eveniment...

Fondul fragil dar indestructibil, această sursă îndepărtată şi totuşi apropiată, depăşită şi cu toate acestea mereu sensibilă şi ciudat actualizată în dezabuzările şi revoltele de acum, iată ceea ce **garantează** puritatea exigenţei sale mature, ceea ce imprimă acest accent irezistibil, ceea ce dă acest ton dezinvolt, caustic, şi cu toate acestea sfişietor, prin care recunoaştem de la prima vedere pe marele poet român care e Mircea Dinescu. Şi nu numai român : un poet, acum, al Europei şi al lumii întregi.

Lucian Raicu

Dinescu, cetăţeanul

RAR se intimplă ca un tinăr, „atit de tinăr" cum era Mircea Dinescu la debutul său acum 20 de ani, să se impună aşa de repede, iar adult fiind să-şi păstreze prospeţimea, credinţa şi bucuria artei sale, pigmentate cu umor şi indulcite cu tandreţe... Lumea ii aparţinea. Nimic nu putea să-l împiedice pe tinărul fără experienţă să experimenteze totul. Nu avea trecut. Se credea liber. Totul i se părea permis, inclusiv nonconformismul ideologic. Tinărul Dinescu nu ştia, acum 20 de ani, ce o să urmeze... Nu ştia că după o perioadă de iconoclastie ideologică, de nesupunere, pe scurt, de libertate, o să i se ceară să se supună, să încarneze „omul nou", să facă plecăciunea obligatorie în faţa puterii. Dar poetul care avea deja o operă, obţinuse premii literare în România şi în străinătate, nu era deloc dispus la această „conversiune". A ales lupta şi acum se află izolat de lume.

Va rezista Mircea Dinescu ? Întrebarea este inutilă. Cu inima strînsă, îmi pun altă intrebare : va supravieţui Mircea Dinescu ?

Alexandru Papilian

(Din postfeţele volumului Mirage posthume *de Mircea Dinescu, apărut la editura Albin Michel în octombrie 1989).*

Mircea DINESCU

Lîna de aur

Viaţă : circiuma „Două uşi".
Printr-un maţ
de marmură
cobori
in grădina Guleaiului.
Se obrăzniceşte Natura : pescăruşi
iţi inhaţă
scrumbia de sub braţ
prin fereastra tramvaiului.
Marea s-a retras
ca şopirla
sub piatra inelului tău de-ametist.
Grecia in anticariat.
Cari amurgul cu strachina.
Dumnezeu e distrat
Dumnezeu e artist
Dumnezeu n-are machina...
Oraş de cimpie, cenuşă de port
şi lemnul de pat
e tot vislă de lotcă
In gangul acesta un mort,
chiar un mort,
a schimbat lina de aur pe votcă

Cîntec de doamne-iartă

Doamne iartă ce-am mai ris
moartea nu avea saciz
şi-şi plimba arcuşul frate
pe babe dezacordate.

Scirţa scirţa scirţa scirţa
piine nu-i da-i simt tăriţa
hirş şi hirş şi hirş şi hirş
n-avem oi dar avem urşi.

Văleu neică văleu vere
cui de aur in muiere
bătui noaptea ca-n coşciug
şi nu pot ieşi la plug
mă latră fierul – de scap
o s-o ar cu fusta-n cap.

Scirţa scirţa scirţa scirţa
piine nu-i da-i simt tăriţa
hirş şi hirş şi hirş şi hirş
n-avem oi dar avem urşi

Crăciun

In spatele templului e-un coteţ de
găini,
citiva saci cu mălai
marmura pentru zeii de-ocazie
o tigaie incinsă,
vestalele sporovăiesc in pauză ca
dizeozele

fac gargară cu ceai
temătoare de razie
şi-au pus pozele
pe condicuţa pretinsă.

Imperiul suferă pe undeva prin păduri
il dor barbarii cu limfa lor slobodă,
nu-i voie să bei nu-i voie să-njuri
hai pitulează-te-n lobodă.

Isus stă in pintecul maicii sale, nebun,
ascultă discuri cu Pink Floyd şi plinge,
se-amină desigur spectacolul de
Crăciun
magii s-au inscris in ajun
la donatorii de singe.

Revelaţia evadatului

Ţara mea tunsă chilug
sora mea de detenţie şi singurătate
trage octombrie la cintar
şi hainele mele par
miriştile tale vărgate.

Cu varul stins al feţei chinuite
spoiră magaziile. Golanii
din craniul tău fac zaruri măsluite.
Ce-am pierdut ? Doar anii, numai
anii...

O, sfişiat de sud
mincat de nord
şi digerat pină-n străbuni de pustă
o să dispar ridicol ca un lord
sub fustele ţigăncilor, sub fustă...

Erou ba cabotin ba mohorit
mă voi salva prin ris sau prin minciună
şi chiar de voi muri de moarte bună
tot se va spune că m-au omorit
că m-am născut cu funia de git
trasă virtos de-o neştiută mină

Scrisoare către domnul Mihail Bulgakov

Istoria face levitaţie. Oraş avortat.
Lucrurilor la primărie li s-a dat un alt
nume.
Puşkin cu pantalonii săi albi va fi deportat
in Siberia literei, in postume.

Biserici invelite-n ziare cu sticlele cu vin
sint coborite-n pivniţe degrabă.
Ingerul se va refugia-n chioşcul de vizavi-n
strugurii verzi, pe tarabă.

Exişti şi tu ca buzunarele sfinţilor
(fiindcă sfinţii n-au buzunare)
stai retras in tristeţea părinţilor
alăptat de-o tristeţe mai mare.

Cui să te plingi, cind toată cavaleria
e strinsă-n curtea fabricii de zahăr ?!
Salută şi tu majestuos mizeria
şi rigiitul cult de mare mahăr.

Ţine-ţi şi tu celulele-n dirlogi
fă-te şi tu că hoitul nu miroase,
nu te-ntreba ce-i cu aceşti milogi
ce-i cu aceste ziduri fără case.

Trage cortina Ezechiel. Sfirşit.
Război pierdut. Inger lăsat la vatră.
Experienţa nu a reuşit.
Omul e-un ciine. Chiar dacă nu latră.

Doamne-fereşte

Istoria parcă ne duce-n burtă
şi parcă a uitat să ne mai nască,
preafericiţii cu privirea scurtă
sorb borşul dogmei ce le plouă-n bască,
făcînd spre lucruri zilnic reverenţe
căci cine ştie ce episcop doarme
in polonic, in coşul pentru zdrenţe,
in ţevile acestor triste arme
unde Nebunul îşi cloceşte crima
şi ne omoară fiindcă ne iubeşte,
cind ne e foame desenează peşte,
cind vine frigul arestează clima,
opriţi Istoria – cobor la prima
opriţi la staţia Doamne-fereşte

Frica și libertatea

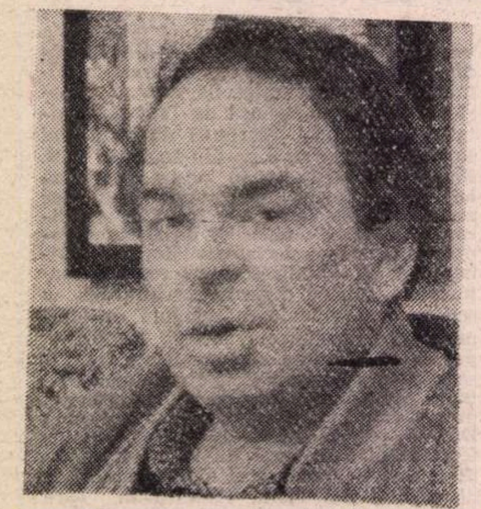

■ Dedic aceste rînduri scrise în august 1989 tinerilor care, în noaptea de 21 spre 22 decembrie, în fața Teatrului Național, au scandat : „Nu plecăm acasă, morții nu ne lasă !".

ÎMI este frică să ies afară ; este noapte, e furtună, casa mea se află la marginea satului, lîngă cimitir. Îmi este frică de necunoscutul nopții, de tot ce poate surveni din ea, de tot ce mă poate surprinde și amenința : de un cîine, de un fulger, de un răufăcător, de spectrele în care nu cred, dar care ies din subconștientul meu fără voia mea. Nu le pot stăpîni. Și nu-mi pot stăpîni frica aceasta care se ridică în mine orice aș face și orice aș gîndi. Fiind instinctuală, ea mă domină de dinaintea mea și din adîncul meu. În noapte e posibilul primejdiei, răul diversificat, neștiut ca atare, răul care poate lua o întruchipare sau alta din multele întruchipări pe care le poate lua răul. Însăși noaptea, cu necunoscutul ei, mă amenință. Nu știu exact de ce anume îmi e frică. Îmi e frică de mai multe lucruri deodată care, toate, în egală măsură, se pot întîmpla. Le știu din poveștile copilăriei, din întîmplările adevărate, petrecute altcîndva, altunde, dar tot noaptea, tot într-un sat. Ele se pot repeta de astă dată aici, cu mine. Frica aceasta se naște nu din iminența primejdiei, ci din posibilul ei, știut, experimentat și verificat ca atare de alții. Nu primejdia reală, ci doar proiecția ei mă înspăimîntă și mă domină. Și dominîndu-mă, eu nu sînt liber.

Am luat o hotărîre. Această hotărîre îmi tulbură liniștea, îmi schimbă cursul vieții, îmi primejduiește însăși viața. Nu este o hotărîre prin care doar risc, ci una în care am certitudinea deznodămîntului nefast. Hotărîndu-mă astfel, nimic bun nu mă poate aștepta. Primejdia care mă amenință acum este la fel de concretă ca aceea pe care o trăiesc într-o avalanșă, într-un cutremur sau într-un atac la drumul mare. Numai că de data aceasta **eu sînt cel care o provoacă** ; ea este înscrisă de la bun început în însăși hotărîrea mea. Hotărîrea mea este avalanșa, cutremurul, atacul la drumul mare. M-am expus primejdiei cu bună știință, mi-am asumat-o, am făcut-o să se nască și mă duc în întîmpinarea ei. Făcînd astfel sînt curajos. Făcînd astfel îmi este totodată frică.

Dar frica aceasta, care este o componentă a curajului, care s-a născut din libertatea hotărîrii mele, frica aceasta pe care mi-o asum laolaltă cu efectul hotărîrii mele, frica aceasta care însoțește așteptarea deznodămîntului implacabil pe care, hotărîndu-mă, **eu** l-am provocat — este altceva decît frica resimțită noaptea, într-o pădure, sau la marginea satului, lîngă un cimitir. Frica aceasta nu mă surprinde ; ea este prevăzută, știută, așteptată. Ea s-a desprins din gestul meu și face parte din scenariul hotărîrii mele. Ea este așteptarea înfrigurată a desăvîrșirii acestui scenariu, frică dramatică, desfășurată. Spre deosebire de frica cealaltă, care nu a părăsit sfera instinctului și pe care o împărtășesc cu tot ce este animal, frica aceasta a intrat în ordinea libertății și este frica autentic umană. Ea este acompaniamentul necesar al oricărei hotărîri luate în „spaimă și cutremur". Din clipa în care, dînd dovadă de curaj, m-am hotărît, am riscat sau m-am expus unei primejdii implacabile, se naște în mine frica. Doar cel care s-a hotărît știe ce este, omenește, frica. „A nu ști ce este frica" nu e un semn al prezenței curajului, ci al ignorării primejdiei, iar cel care nu cunoaște frica nu cunoaște, deopotrivă, curajul. Căci a avea curaj înseamnă a ști ce este frica — și a te hotărî. Frica autentică este un instinct negociabil la nivelul libertății. Pentru că face parte din economia hotărîrii primejdioase și a curajului, pentru că se naște odată cu ele, ea devine **frică liberă**. Frica liberă este frică învinsă și, de aceea, în mod esențial, curaj.

Pe măsură ce frica se desfășoară și crește în desfășurarea ei, eu **mă adun** în mine. Așteptînd deznodămîntul pe care hotărîrea mea l-a proiectat, toată ființa mea se adună în frică. Însăși această așteptare înfrigurată determină strîngerea mea în mine. Frica este punctul de supremă concentrație a ființei mele dinaintea deznodămîntului nefast. De aceea, mai mult decît oriunde, în frică, eu **sînt**.

În timp ce mă adună între hotarele ființei mele, frica îi trasează și îi măsoară acesteia teritoriul. Nici o parte din mine nu rămîne, desprinsă, în afara mea. Totul este retras aici, concentrat, compact, coerent. De-abia acum, în această **contracție** de ființă, aflu cît de mult sînt. Știu că sînt, pentru că, fiindu-mi frică, sînt amenințat să nu mai fiu. Și în această amenințare esențială a ființei mele aflu cît de mare este povara lui „a fi" și cît de puțin liber sînt, tocmai pentru că atîrn de faptul de a fi. Pentru că sînt confruntat cu suprema mea condiționare, cu însuși faptul de a fi, în frică sînt cel mai neliber. **Povara** lui „sînt", sensul lui adînc gravitațional, se dezvăluie în întregime în frică. În frică **sînt**, dar nu sînt liber și, astfel, omenește, **nu sînt.** De aceea frica deschide totodată către forma cea mai înaltă a libertății : doar în măsura în care ea apare și o înving, îmi dovedesc sau fac dovada faptului că ceva (în numele căruia o înving) este mai puternic decît condiționarea mea ; că eu **sînt** în altă parte decît în limitele condiționării mele ; că eu sînt liber față de suprema mea condiționare, de însuși faptul de a fi în nemijlocirea lui. A mă hotărî știind ce este frica înseamnă a putea să-mi pun în discuție eul meu, ființa mea strînsă, prin frică, în propriul ei contur. În frică îmi negociez ființa ; o pierd ca ființă pur și simplu ca să o pot cîștiga ca ființă liberă. Curajul este mersul prin frică înspre faptul de a fi liber : ceva este mai important decît faptul de a fi și acest „ceva" este însăși libertatea ca fel al meu adevărat de a fi. Cel curajos este cel căruia, fiindu-i frică, merge înainte. El se învinge pe el, după ce s-a proiectat în afară, în spațiul faptei și al primejdiei. El învinge în el grija instinctivă pentru limita lui, pentru eul lui ireductibil. Și tocmai pentru că hotărîrea și curajul pot cîștiga în fața acestei griji, frica devine un instinct negociabil la nivelul libertății.

ÎN frică survine, deci, o confruntare decisivă : între ceea ce este condiționat în mine și necondiționarea mea.

În chip real și ferm eu sînt mai întîi condiționat : de faptul de a fi, de conștiința acestui fapt, de finitudinea mea. Fiind condiționat astfel, eu sînt, desigur, condiționat și de libertatea mea. Dar spre deosebire de celelalte condiționări, libertatea este condiționarea care mă face să obțin **necondiționarea** mea ; ea este condiționarea care se exersează ca necondiționare. Pe de altă parte, libertatea este condiționarea care nu are același grad de realitate cu faptul de a fi, cu conștiința lui, cu finitudinea mea. Dimpotrivă, în primă instanță, ea nu are defel realitate. Ea nu este o condiționare care se manifestă **în chip spontan** ca necondiționare, așa cum celelalte condiționări se manifestă în chip spontan drept condiționări. Ea poate foarte bine să **nu** se manifeste. În acest sens omul nu este liber „de la natură" ; libertatea este în ei simplă **posibilitate**, ca libertate **reală** ea trebuind mai întîi să fie cucerită. De-abia cucerită și devenită reală, libertatea este afirmare a necondiționării mele.

Dar cucerirea libertății se face în dialog cu frica. Pentru că în frică se adună întreaga noastră condiționare sau, mai precis, pentru că în frică răzbate în mod nemijlocit **suprema** noastră condiționare ca fapt de a fi, dialogul cu frica este dialogul libertății mele potențiale cu determinarea mea. Frica trasează conturul acestei condiționări și îi indică libertății termenul prin opoziție cu care ea trebuie să se afirme, să iasă din condiția posibilității și să devină reală. Printre condiționările din mijlocul cărora se manifestă, ea trebuie să facă dovada unicității sale, să arate că este condiționare a **necondiționării.**

Frica **cheamă** astfel libertatea, ca **posibilitate a necondiționării,** să se manifeste. Ea, ca **realitate a condiționării,** o cheamă pe aceasta cerîndu-i să o înfrîngă. Abia prin această înfrîngere necondiționatul ființei umane iese la suprafață, devine real și afirmă libertatea drept condiție a ființei umane.

Dar nu fiecare dintre noi poate da curs acestei chemări. Parte dintre noi nici nu o aude și nici nu știe că ea există. Frica este atunci instalată în noi ca victorie tăcută a tuturor condiționărilor noastre. De asemenea, parte dintre noi aude această chemare, încearcă să-i dea curs, dar nu poate înfrînge suprema condiționare a faptului de a fi care se manifestă în frică. Sîntem atît de prinși în faptul de a fi, încît frica ce se naște în umbra lui este mereu temeinic protejată. Ea este protejată din chiar temeiul ființei noastre. Drept care sînt foarte puțini cei care pot coborî pînă la acest temei pentru a răspunde provocării fricii. Căci frica are de partea ei cel mai puternic aliat : faptul de a fi. De aceea faptului de a fi trebuie să i se opună un grad sporit de ființă pentru a înfrînge frica. Libertatea este gradul sporit al ființei care face cu putință înfrîngerea fricii. Cel care poate ajunge la condiționarea libertății ca suprema noastră necondiționare este **eroul.** Pentru că șantajul faptului de a fi nu mai funcționează în cazul lui și pentru că frica își pierde astfel temeiul, forța ei se destramă și ea poate fi acum învinsă. Eroul nu opune ființei nimicul, ci alt mod de a fi, chiar dacă se întîmplă ca acesta să trebuie să fie dobîndit prin moarte. Pentru că el este pregătit de moarte, pentru că poate reintegra nimicul, condiționarea purului fapt de a fi își pierde acum puterea asupra lui. „A fi liber" devine mai puternic decît faptul de a fi și dovada acestei puteri se face, la limită, prin moarte. Iată de ce moartea poate să devină suprema ipostază a ființei. Alegerea nimicului în locul ființei se face nu de dragul nimicului, ci a unei alte calități a ființei : aleg să nu mai fiu pentru a fi cu adevărat.

DAR frica, și deopotrivă frica învinsă, este un **concept de relație.** În frică eu **atîrn** de ființa „celuilalt", a celui care îmi provoacă frica. Este nevoie de „**celălalt**" pentru ca frica să ia naștere, și este nevoie apoi de „celălalt" pentru ca, în raport cu el, să-mi pot învinge frica pe care el mi-a provocat-o. În primă instanță se pare că „celălalt" nu cunoaște frica ; el este doar cel care-o provoacă. Cîtă vreme sînt biruit de frică, „celălalt" rămîne puternic : puterea lui se înalță pe frica mea. Spectacolul fricii mele îl face pe „celălalt" să fie neclintit în ființa lui și sigur de sine. Dintre noi doi doar eu știu ce înseamnă frica.

Însă din clipa în care această frică este învinsă, ea afirmă cu o forță neașteptată voința și libertatea celui curajos și provoacă la rîndul ei, în calitatea ei de frică învinsă, frica : **frica celuilalt.** Pentru că „celălalt" este nu numai cel care îmi provoacă frica, ci și acela care îmi prilejuiește înfrîngerea ei, el ajunge, la rîndul lui, să cunoască frica. Frica pe care eu am învins-o devine acum frica lui. „Celălalt", cel care a provocat frica, este acum, prin **replica** violentă a celui care a învins-o, înfricoșat. Libertatea care se afirmă prin frică generează astfel scenariul întîlnirii dintre **două** frici : frica învinsă și frica celuilalt. „Frica celuilalt" este cu atît mai mare cu cît cel care a învins frica vine în fața celuilalt „cu mîinile goale". El este neînarmat și forța lui rezidă doar în ceea ce el are gata de moarte în el. Și pentru că acesta este gata de moarte, celălalt preia și sacrifică, în frica lui, ceea ce acesta îi oferă ca preț al fricii învinse : viața lui. Așa cum frica liberă lasă să apară curajul, „frica celuilalt" eliberează **teroarea** : el terorizează pentru că îi este frică. Pentru că „frica celuilalt" este o stare perpetuă, teroarea nu poate să se manifeste intermitent : ea are perseverența acestei frici compacte și este însăși proiecția ei. Teroarea se hrănește din iluzia că **obiectul** fricii, care provoacă și întreține teroarea, poate fi epuizat ; de aceea, intensitatea ei este crescîndă și ea corespunde traseului vertiginos al fricii celuilalt. Teroarea se **instalează** în exterior cu aceeași forță cu care frica a prins rădăcini în ființa „celuilalt". Caracteristica „fricii celuilalt" constă în faptul că ea nu poate fi niciodată învinsă. Ea se alimentează la nesfîrșit din sîngele celui care o provoacă.

În teroare nu se mai păstrează decît **aparența** puterii. Sîngele pe care ea îl varsă este deja simptomul dispariției puterii. Pentru că puterea celuilalt nu se putea înălța decît pe frica mea, din clipa în care frica aceasta e învinsă, puterea celuilalt dispare. Puternic nu este acum decît cel care s-a eliberat de frică. De-abia acum, în libertatea lui, se manifestă esența puterii, în vreme ce în frica provocată nu se manifestase decît pervertirea ei. Căci puternic cu adevărat nu este decît cel care este liber. Așa cum „frica celuilalt" nu poate fi niciodată învinsă, puterea celui liber nu poate fi niciodată pierdută. El este puternic chiar dacă moare și este puternic chiar prin moartea lui, pe cînd celălalt este slab chiar dacă trăiește și el este slab chiar prin teroare ca preț al vieții lui.

Gabriel Liiceanu

ȘTEFAN LUCHIAN : **Anemone**

FRANCISC ȘIRATO : **Flori galbene**
(Muzeul de artă)

MIORITICĂ

Prelucrare, din mai multe motive. Populare.

Intr-o palidă zi, lupul, chiar dînsul, îi înghiți.
încet, printre silabe duioase
fără vărsare de sînge, fără sfărmare de oase.
încît ei, cei ciobănei
se treziră cu tot cu fluier, cu tot cu cîntece
drept la Lupul în... pîntece.
Vai vouă, mioritici ciobani !
Unde vă e experiența de trei mii de ani ?
Cum umblați voi, așa, prin pădure
fără de flintă, făr' de secure ?
„Lupule !" zise ciobanul cel mai bătrîn
cu fluierașul în sîn :
„tu ești chiar Lupul cel rău din poveste ?"
„Firește, că altul nici nu mai este.
Deci aveți de ales între mine și mine
așa că simțiți-vă bine !"
„Dar e-ntuneric la tine în burtă
și miroase urît
și din cîte-nțeleg și tu ești sătul de noi pînă-n gît.
Și, Lupule, de ce ai urechile atît de mici ?"
„Ca să n-aud ce zici !"
Și plînseră cei ciobănei noapte și zi
fluierul la brîu putrezi.
Pînă cînd cel mai mic întrebă așa, într-o doară :
„Spune-ne, Lupule, ce vezi afară ?"
„Ce să văd ? Primăvară.
Văd palate, flori minunate
Grădini în rouă,
Văd lună nouă,
lună și soare, cîmp cu mioare.
Dar voi nu știți astea ce sînt".
Și Lupul le explică simplu, fără vorbă prea multă,
cum că ei s-au născut chiar la dînsul în burtă !
Atunci ciobanul bătrîn
cu fluierașul în sîn
protestă slab : „nu se poate !
De unde știm noi
cuvintele cer, pămînt, libertate ?"

Alei Lupe, alei !
Ne-ncovoaie-ntunericul, scîrba, nevoia
și tu, ești chiar Lup, și nu cal
iar afară, oricum, nu e Troia.

1984

Daniela Crăsnaru

DOCUMENT

Un sfert de veac de poezie

PREAMBUL. Textul cronicii de mai jos trebuia să apară în numărul 20 din 18 mai 1989 al „României literare". În pofida interdicției de semnătură care dura din august 1988, Anei Blandiana îi este tipărită, la sfîrșitul lui aprilie 1989, antologia de Poezii, *care era gata pentru tipar din vara precedentă. Nu cunosc motivele pentru care cenzura a lăsat-o totuși să apară. M-am grăbit să comentez cartea, știind, din experiență, că graba n-a stricat niciodată treaba, cînd a fost vorba de cenzură : din contra, ea a oferit uneori șanse unice. De data aceasta însă iuțeala cu care a venit o nouă interdicție de semnătură pentru Ana Blandiana a fost mai mare ca oricînd și articolul meu a fost scos din pagina a noua a „României literare". În mod intenționat, n-am dat un alt articol, ca să marchez lipsa. Motivul scoaterii textului n-a fost comunicat redacției. Nici mie cînd, încălcînd „protocolul" (căci n-aveam nici o „funcție" în redacție, fiind doar colaborator extern, cum se zice în jargonul presei din ultimele decenii) am telefonat în cîteva zile de luni (este ziua cînd predau cronica) celui care la Consiliul Culturii se ocupa de „România literară". Jenat și politicos, acesta îmi dădea a înțelege că problema îl „depășește". Era forma curentă a delegării răspunderii. N-am retras articolul și am sperat că într-o zi va vedea totuși lumina tiparului, cum se întîmplase cu altele aminate și apoi publicate, ca de pildă acela despre* Urcarea muntelui, *volumul de versuri al Ilenei Mălăncioiu (și acesta un volum cu „probleme" — alt termen din jargon). N-am bănuit, desigur, cu tot optimismul meu iresponsabil (părerea unui prieten !), că îl voi publica în împrejurările istorice pe care le trăim astăzi. L-am recitit cu oarecare strîngere de inimă : nu-mi mai aminteam ce și cît trebuie să sacrific cenzurii. Un lucru doar : numele lui Șt. Aug. Doinaș, și el interzis pe atunci, l-am înlocuit cu perifraza „autorul Alfabetului poetic", încercînd în felul acesta să văd dacă „trece". N-am apucat să văd, articolul fiind scos în întregime. Unul din ofițerii de securitate care l-a interogat pe Dan Deșliu (alt poet interzis al anului) i-a spus (și poetul mi-a spus mie) că „băgam fitile" (jargonul !) în articol. Recunosc unul singur. Îl puteți găsi în ultima frază, acolo unde scriu că nu mă încumet să pronostichez nimic în legătură cu poezia Anei Blandiana — cu a ei „mai puțin decît cu a oricui". Și cum să mă fi încumetat ? Textul care apare astăzi este exact acela încredințat revistei cu șase luni în urmă.*

ÎNTRE debutul editorial al Anei Blandiana și antologia recentă din „Biblioteca pentru toți" s-a scurs exact un sfert de veac. Poeta a publicat prima ei poezie în 1959 în revista clujeană „Tribuna", nemaiurmată însă de altele, pînă cînd, în 1963, G. Ivașcu i-a deschis, ca și atîtor altor tineri, paginile „Contemporanului". În 1964 îi apare cartea de debut (cu prefața subsemnatului) în vechea colecție „Luceafărul" a fostei Edituri pentru Literatură : **Persoana întîi plural.** Odată cu Ana Blandiana debutau și Marin Sorescu, Ion Alexandru și George Bălăiță. O nouă generație intra în acei ani în literatura română, în valuri, dacă e să folosim metafora lui Laurențiu Ulici. Acum, această generație a ajuns la ora primelor bilanțuri. După șapte volume de versuri (fără a le socoti pe cele de eseuri și de proză) și patru antologii de autor, cum sînt numite, Ana Blandiana își strînge aproape trei sute de texte în **Poeziile** tipărite în cea mai populară colecție de la noi, „Biblioteca pentru toți". Prefața lui Eugen Simion înfățișează cu binecunoscuta competență etapele unei mari cariere literare. Ce altceva s-ar cuveni să fac eu însumi în cronica de față decît o similară trecere în revistă ?

E foarte probabil ca titlul plachetei de debut din 1964 să fi urmărit inițial (la sugestia, poate, a editurii) să indice „identificarea eului poetic cu destinul colectiv", cum apreciază prefațatorul de astăzi. După douăzeci și cinci de ani, el capătă un înțeles întrucîtva diferit : persoana întîi plural o simțim, recitind volumul, ca fiind aceea a poeților tineri din deceniul șapte, cu biografia, cu imaginile, cu scriitura lor, în atîtea privințe, asemănătoare. Diferențierea literaturii, care abia începuse, plătea încă prețul unor locuri comune, care dau poeziei și prozei acelor ani un izbitor aer de familie, în pofida personalităților inconfundabile reunite în tablou. Scrie Ana Blandiana în **Copilărie :** „Din oglindă mă privea un trup firav / Cu claviatura coastelor distinctă, / Inima-apăsa pe clape grav / Și-ncerca să-apară în oglindă" : trupul și inima cu pricina sînt și ale lui Nichita Stănescu, dintre poeții care debutaseră înainte, și ale lui Adrian Păunescu, dintre cei care vor debuta după. Întreaga generație se consacra la începuturile ei unei lirici pe care am putea-o numi de identificare afectivă, caracterizată de un declarativism ingenuu și tineresc, de un entuziasm factice artistic (deși profund motivat sociologic) („Epoleții generației mele / Cine-ar îndrăzi să îi jignească ?", se întreba naiv Blandiana și împreună cu ea, mulți alții) și de recurența cîtorva teme (candoarea, adolescența, natura descătușată, datoria față de părinți, care simbolizau adevărata tradiție interioară, în raport cu altele, false și impuse din afară). Foarte repede, Blandiana devine conștientă de faptul că renunțarea la clișeele care stăpîniseră mai bine de un deceniu poezia românească nu conduce automat la autenticitate : **Călciiul vulnerabil,** al doilea volum al ei, conține deja ideea prefacerii sensibilității vii în cuvinte moarte („Cerul nu pot să-l privesc — se înnorează de vorbe, / Merele cum să le mușc împachetate-n culori ? / Dragostea chiar, de-o ating, se modelează în fraze, / Vai mie, vai celei pedepsite cu laude"), a „darului tragic" al poetului de a literaturiza totul („Doamne, cîtă literatură conținem !"). Spre deosebire de poeții de după 1980, la care există sentimentul unei intime solidarități între viață și literatură, generația 60 a fost partizana unei poetici a naturalului, resimțind dureros artificialitatea inerentă a oricărui text literar. Lucrul se explică, în condițiile reacției lor la înghețul tematic și stilistic din epoca dogmatică, prin nevoia de sinceritate, de emoție așa-zicînd personală. Se vede bine la Blandiana din primele ei cărți această poezie „caldă" care se vrea „vibrantă" de adevăruri sufletești nepervertite, declarîndu-se ca atare și încercînd să facă să triumfe sufletescul pur, fie acesta de ordinul senzorialității („Lăsați ploaia să mă îmbrățișeze de la tîmple pînă la glezne"), fie de ordinul convingerii morale („De gingășie tot mai mult mă-ntunec / Și pier de umanism și milă"). Efectul, paradoxal, al acestei atitudini este că poezia sinceră și biografic sentimentală a tinerilor scriitori din anii 60 a impus, în fond, pentru o vreme o retorică a afectării și un număr de motive etico-sociale generale care astăzi se văd cu ochiul liber. Un **vibrato** emoțional constant al vocii însoțește mărturisirile limpezi, profesiile de credință nete, elocvența rituoasă. Formal, poemele sînt corecte, rotunjite pe la colțuri, cu metafore cuminți, dar care păreau impresionante („frînghiile ploii", „măduva surîsului"), rareori forțînd în sensul avangardismului antebelic („pisica moartă a cetii"). În **Călciiul vulnerabil** găsindu-se atît prima capodoperă a Anei Blandiana (parabola dramatică **Torquato Tasso),** cît și primele infiltrații blagiene („Vreau satul cu sunetul lacrimei mele", tema somnului, a străbunilor, a matricialului), abia cu **A treia taină** avem, în 1969, volumul cu adevărat caracteristic al poetei. Discursul a devenit aproape exclusiv moral, liber prozodic (decasilabii iambici care sunau toți la fel în prima jumătate a deceniului dispar treptat), original metaforic, dar fără excese, rareori poeta punînd preț pe imaginea izolată („stele reci cu labe fără soț", „oasele serafice ale mestecenilor"). Vizionarismul are tăietură clară, „rațională" și citeodată aforistică : „Totul este eu însumi. / Dați-mi o frunză care să nu-mi semene. / Ajutați-mă să găsesc un animal / Care să nu geamă cu glasul meu. / Pe unde calc pămîntul se despică / Și morții care poartă chipul meu / Îi văd îmbrățișați și procreînd alți morți". Influența lui Blaga, discretă, este, totuși, de aici înainte, statornică. Blandiana se numără printre poeții a căror ascendență blagiană reprezintă unul din elementele definitorii pentru lirica nouă de la mijlocul deceniului șapte (Arghezi și Barbu patronînd alte două formule). Reflexivă, gravă, simplă, poezia Blandianei nu mai cunoaște acum afectarea sentimentală și stilistică din volumele anterioare, izbutind să-și asume deplin problemele morale și existențiale pe care le consideră esențiale și să le individualizeze ca trăiri veritabile. Și dacă peisajul este exclusiv acela lăuntric, moral, iar dintre teme lipsește (și va lipsi mereu) erosul, autentică — poezia din **A treia taină** este în măsura în care comunică neliniștea sufletului poetei ce se confruntă cu dilema sau cu misterul existenței **(Voi știți ceva),** cu vinovăția, cu eroarea și cu moartea. Tonul e solemn, fără rigiditate, iar confesia a deprins de la Blaga acea impersonalitate concis reflexivă care lasă să se vadă din om mai ales ființa ginditoare : „Fiecare trăim două, trei sau chiar patru vieți deodată, / Ne naștem, Doamne, atît de tineri, încît / Din miile de vieți posibile / Nu ni se poate pretinde / Să știm alege doar una. / Animalele unei vieți vînează animalele celorlalte, / Peștii vieții mai mari înghit peștii vieții mai mici, / Crengile arborilor îi sînt dușmane și se usucă-n hotare, / Soarele vieții a patra întunecă / Soarele-al treilea, soarele-al doilea, / Soarele prim. / Contrare, viețile se anulează una pe alta — / Și, nehotărîți încă, și nematuri murim".

VOLUMELE maturității poetei trebuie considerate acelea care urmează și din care preferințele mele se îndreaptă spre **Octombrie, noiembrie, decembrie** și **Ochiul de greier.** În mod esențial, nu se mai schimbă mare lucru după **A treia taină,** în afară de dobîndirea acelei fluențe profunde a lirismului moral care face din Blandiana din anii 70 o poetă incomparabil superioară celei din deceniul debutului ei și una din cele mai de seamă ale literaturii noastre contemporane. Imaginația poetică se cufundă în miracolele unei lumi aproape supranaturale și exprimă o biografie nelumească, dacă pot spune așa, a poetei. Poeta este o ființă care vine din paradisul unei veri unde de prea multă fericire, ți se face somn. Amintirile ei sînt, ca și ale lui Blaga, metafizice : „Hai să vorbim / Despre țara din care venim. / Eu vin din vară / E o patrie fragilă / Pe care orice frunză, / Căzînd, o poate stinge. / Dar cerul e atît de greu de stele / C-atîrnă uneori pîn' la pămînt /Și dacă te apropii-auzi cum iarba / Gîdilă stelele, rizînd, / Și florile-s atît de multe / Că te dor / Orbitele uscate ca de soare, / Și sori rotunzi atîrnă / Din fiecare pom; / De unde vin eu / Nu lipsește decît moartea, / E-atîta fericire / C-aproape că ți-e somn". Soarele foșnește somnoros, natura declină ritualic, scăldată într-o lumină luminînd a moarte, care învelește totul ca un giulgiu. Poeta scrie, în definitiv, niște elegii superbe, de o blîndețe peste fire și în fond senine, fără revoltă sau asprime, în care reflexivitatea este melodioasă iar iubirea suavdivină : „Din apă ieșeau trupuri albe de plopi / Cu forme somnoroase și suave, / Adolescenți frumoși sau doar femei, / Dulce confuzie, pletele jilave. / Nu îndrăzneau dorința s-o ascundă, / Apa era fără sfîrșit, rotundă, / Luna turna pe luciul ei / Ulei. / Pășeam desculți și limpezi, / Îmi simțeam / Degetele adormite-n mîna ta; / Era atîta dragoste pe ape, / Că nu ne puteam scufunda. / Era atîta liniște că timpul / Nu îndrăznea să spună vreo secundă, / Cerul nu rostea nici un nor, / Apa nu-ngăima nici o undă, / Doar tălpile goale, / Călcind în lumina de lună, / Scoteau un sunet ușor". Într-un regim semi-oniric, sînt evocați „nămeți grei de somn" și „turme mari de-omăt". „Ninge cu dușmănie", scrie poeta într-un vers bacovian, adăugînd : „Cine și ce să viseze / În timpul crescut peste noi".

Ca o compensație, apare, în această poezie de beatitudini metafizice, motivul țării vegetale, al „raiului pădurăresc", al ierbii, al frunzelor, definînd ceea ce am putea considera naturismul Blandianei. Mai ales în **Ochiul de greier** lirica închipuie pe neașteptate un jurnal al existenței în mijlocul unei naturi percepută intuitiv, direct (ceea ce nu se întîmplase înainte și nu se va întîmpla nici mai apoi, în **Stea de pradă,** bunăoară, unde naturismul se resoarbe din nou în viziunea universului ca simplă matriță vegetală). Urechea prinde sunetul afund al caliciului florii, sub tălpi „minunea trosnește" ca o creangă udă și se poate locui pilattian într-o nucă. De altfel, Blandiana e mai aproape aici de Pillat și de Arghezi decît de Blaga („Casă apărată de pomi și de vițe cu struguri / Și vegheată de albine, de licurici, de lăstuni, / Pe care se cațără vitejește dovlecii / Și se-ncaieră crengi încărcate de pruni"). Descoperim o mulțime de intuiții nemijlocite și fragede prin care poezia capătă acces la universul real barat altădată de interdicții metafizice : somnul în fînul parfumat cînd cîntă greierii, pocnetul surd al căderii prunelor, ploaia care „coase cerul de pămînt", cărarea prin iarbă sau această imagine caligrafic-sensibilă a crengilor: „Iarna crengile scriu / Poezii japoneze / Cu penel fumuriu / Pe mătasea zăpezii". Un elegiac **Portret cu cireșe la urechi,** pe care l-am mai citat, frumoasa bucată intitulată **Pămînt** completează surprinzătorul arghezianism al acestui sector al liricii Blandianei, ce stă mult mai fățiș sub semnul naturii plăpînde și eterne : „Acest trup / Pe care-l rănesc / Și mîngîierile, / Cu umeri din care aripile / Au renunțat să mai crească, / Este singura fișie de pămînt / Unde îmi pot clădi / O împărăție lumească. / Cînd te voi pierde, / Plăpînd univers / Mai trecător decît frunza, / Fraged imperiu de-o oră / Pe care-l conduce norocul, / Toate armatele mele de îngeri / Jucîndu-se de-a v-ați ascunsa / Îți vor putea ține locul ?"

Cu **Stea de pradă** se produce o modificare destul de mare în poezia Blandianei, similară în anumite privințe cu aceea din creația din urmă a autorului **Alfabetului poetic ;** pe de o parte, ochiul retrece la esențe, la radiografia realului, la matricialul din natură, pe de alta, seninătatea visător-somnoroasă a elegiilor din **Octombrie, noiembrie, decembrie** face locul unei atitudini mai puțin calme, cu accente iritat-revoltate. Se înmulțesc imaginile expresioniste. Tabloul e scăldat într-o lumină rece și dură. Ineditele de la sfîrșitul culegerii arată fără tăgadă preponderența acestei formule de lirism aspru, polemic. Trebuie să admit că metamorfoza mă ia, cum se zice, prin surprindere și găsesc greu punțile de legătură cu poezia anterioară a Blandianei. Dar, mă rog, nu mă încumet să fac pronosticuri (în legătură cu poezia ei mai puțin decît cu a oricui), așa că mă voi mărgini să spun, în încheiere, că antologia de Poezii este deplin reprezentativă pentru opera unuia din cei mai importanți poeți români contemporani.

Nicolae Manolescu

Ana Blandiana, **Poezii,** cu o prefață de Eugen Simion și un tabel biobibliografic de Elena Murgu, „Biblioteca pentru toți", Editura Minerva, 1989.

Nici nu-mi pot imagina...

DE la fereastra ce dă spre Știrbei Vodă priveam mulțimea care urca spre Piața Palatului. Trăiam un ceas amar, cum trăisem atîtea. Deasupra grupurilor de oameni se ridicau pancarte cu portretele celor doi ce se socoteau stăpînii țării. Credeam că totul are să se desfășoare ca de obicei și eram cum nu se poate mai umilit. Era în ziua de 21 decembrie, ziua solstițiului de iarnă. Dar, de data aceasta, solstițiul a fost formidabil. Tiranul abia rostise primele cuvinte, cînd mulțimea l-a huiduit, i-a aruncat pancartele la picioare și a început să părăsească piața. Oameni de toate vîrstele, și mai ales un tineret ce avea să uimească întreaga țară. Priveam și nu-mi venea să cred, deși îmi dădeam seama, cu o bucurie ucigătoare, că sub ochii mei se deschide și începe să-și răspîndească mireasma cel mai frumos ghiocel ce a înflorit vreodată în țara noastră.

Nici nu-mi pot imagina ce primăvară vine.

Geo Bogza

DOCUMENT

Spiritul critic, spiritul liber

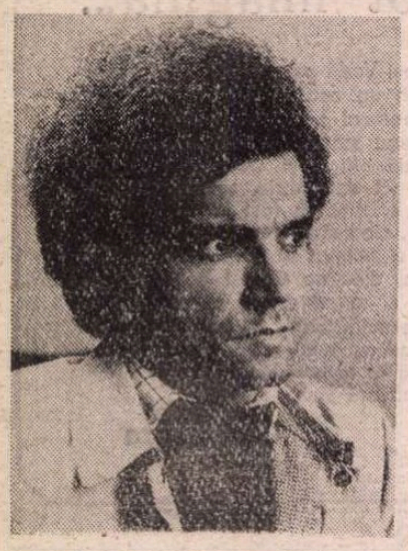

PUBLIC în numărul de azi al **„României literare“** un text care ar fi trebuit să figureze în sumarul volumului meu, recent apărut, **Scriitori români de azi, IV** (C.R., 1989). N-a apărut pentru că autorul despre care era/este vorba, poetul Liviu Ioan Stoiciu, devenise indezirabil pentru cenzură. Cartea, gata pentru a fi **trasă** (cum se zice în limbaj tipografic), a fost numaidecît oprită. Alte **lecturi**, alte **observații** (ah, cît îmi place mie acest termen !), alte nume și alte pagini eliminate. Dispar, odată cu Liviu Ioan Stoiciu, și numele lui Liviu Antonesei și Mihai Dinu Gheorghiu, numele Marianei Marin, mai înainte dispăruseră comentariile și referințele la Mircea Dinescu, Dinu Flămând, Al. Călinescu, Mircea Iorgulescu etc.

A scrie o carte este greu, a publica o carte era pînă acum cîteva zile, știe toată lumea, un coșmar. Un coșmar pentru autor și pentru redactorul de carte. O mare energie risipită inutil în **discuții, refaceri, atenuări, reformulări** etc. Reușesc, în complicitate cu Magdalena Popescu (admirabilul, competentul meu redactor de carte) să las în carte cîteva versuri din Mircea Dinescu (vezi pagina 365). Versuri programatice pentru o direcție a poeziei din anii '70 : aceea care anunță un nou pact cu realul, o renunțare la poezia abstractă și incantatorie. Iată mica strategie : „Cum și zice un poet reprezentativ pentru această direcție : «Visul nu-i decît copilul din flori al realității». Poetul trage cu decizie «realitatea pe piept ca o cămașă». Cel care scrie aceste versuri programatice este mai aproape de realismul și biografismul lui Mircea Cărtărescu decît de poetica beatitudinii și a rostirii practicată de echinoxiști“... N-am reușit să salvez însă alte versuri și alte cuvinte. În ultimul moment este scos (dintr-un poem de M. Cărtărescu) cuvîntul „țîță“ De ce ? întreb eu... E un cuvînt românesc frumos, nu-i deloc un cuvînt rușinos... „A da țîță la copil“ sau „copil de țîță“ sînt expresii uzuale în limbajul popular. Și, apoi, nici un cuvînt nu-i urît, în sine, cînd e vorba de literatură. Nici chiar cuvîntul **urît**. Numai conotația îl poate face urît, numai sensul lui poate da sentimentul urîtului. De ce ar fi nepotrivit termenul „țîță“ într-un vers scris de un poet tînăr și talentat ?... Mi se răspunde prin semne elocvente că numitul cuvînt, ca și altele (de la Dumnezeu la sex), supără pudicul **cabinet-doi...** Dictatura avea, cum se vede, vocația decenței... Nu ezita, cum s-a dovedit mai tîrziu, să omoare mii de tineri care demonstrau liniștiți pe străzile Timișoarei și ale Capitalei, dar se rușina de cuvîntaul **țîță...**

N-aș fi vrut să scriu, azi, despre toate aceste lucruri, în fond, minore, dar, răsfoindu-mi cartea care tocmai a apărut, m-am gîndit la ele și la coșmarul din care abia am ieșit. Aș fi vrut, în fapt, să scriu un articol (îl voi scrie, probabil, într-un număr viitor al revistei) despre continuitate și înnoire în cultură. În circumstanțele cele mai dure, **s-a făcut** (folosesc inadins acest termen), o mare poezie românească după cel de-al doilea război mondial, **s-a făcut** o proză autentică și, dacă literatura arată așa cum arată, asta dovedește că, în ciuda atîtor dificultăți, spiritul critic a funcționat așa cum a putut și cît a putut. Criticii români autentici au dus, să nu scăpăm din vedere, o dură bătălie pentru a apăra ceea ce Lovinescu numea autonomia esteticului și imperativul etic într-o literatură amenințată mereu de o **contra-literatură** (de la literatura proletcultistă la literatură de aniversări și parastase din ultimele decenii). Spiritul critic românesc a cîștigat, după părerea mea, această bătălie. Acum, cînd a devenit cu adevărat liber, el trebuie să înceapă o altă bătălie : aceea pentru înnoire, restructurare, democratizare a vieții literare și a literaturii ca atare. Cînd scriu aceste rînduri, aud de afară împușcături. Ultimele ecouri ale unei dictaturi fanatice și corupte. Și, acum, să ne întoarcem la poezie.

LIVIU IOAN STOICIU. Dacă informațiile biografice date de poetul focșănean Liviu Ioan Stoiciu la sfîrșitul cărții sale de debut sînt exacte, el s-a născut în comuna Dumbrava-Roșie, județul Neamț, la 19 februarie 1950, a copilărit la Cantonul 248, situat între Adjudul Vechi și Adjud, la 17 ani, cu diploma de bacalaureat în buzunar, pleacă în lume și e, pe rînd, vagonetar în subteran, corector la **Informația Harghitei**, ajutor de ospătar, arhivar, primitor-distribuitor pe o mașină de pîine, muncitor necalificat pe șantierul „I.C.M. 5“, lucrează și în transporturi (la „Aversa“), ajunge gestionar la „Frigotehnica“ și controlor de calitate în ramura siderurgică etc. În 1975 se retrage la Focșani, se însoară, are un copil și în 1977 publică în **Caietul debutanților** al Editurii Albatros, iar în 1980 tipărește prima plachetă de versuri, **La Fanion**. În 1974, Ștefan Augustin Doinaș îi făcuse în **Familia** o „prezentare magistrală“, zice mulțumit tînărul poet...

O biografie neobișnuită pentru un poet din generația '80... Nici poemele lui bufone, fals mitologizante, vag suprarealiste nu respectă formula liricii livrești și parodice impusă de ramura bucureșteană (cea mai numeroasă și mai puternică) a generației tinere. Sînt niște notații fanteziste, uneori sarcastice, cu un limbaj saturat de culorile oralității, în stilul poeziei lui Geo Dumitrescu. Ele par a propune o fabulă sacră într-o istorie umilă. Zeus este cantonierul modest și destoinic dintr-o pierdută stație de cale ferată, „Madam Hera“ este, se înțelege, cantoniereasa, Olimpul se află la Sișcani pe Siret, jertfele aduse zeului sînt ciinii striviți la răscruce, oamenii de la Cantonul 248 se hrănesc la ospețe cu ambrozie și porumb fiert... În această manieră persiflantă și teribilistă este scrisă istoria Cantonului 249 și a copilului care amestecă cruzimile realului cu desfriul imaginației : „Măi, frate, ia te uită : din cer, vine / în veșmînt lung (cusut de ea), vai de mine... / (cine ?...) cantoniereasa !... nu se poate, în / car de argint, tras de doi / cai (nemuritori, păi...), cu / roți de aur (și / spițele de aramă...) : a, nu ea, tu, ai dreptate, e / nevasta lui Zeus (șeful), o / fi venit la tine, la vacă (priponită pe zonă), să / o verifice dacă / e și ea, acolo, o minune, fecioară, transformată, nu ?... că / să nu fie amantă... ă-lei !..., priviți, bre, sus, la... / sărut mîna, madam / Hera, pa... și o dată își scoate căciula / țăranul și femeile, pe peron, gătite în haltă (așteaptă / ultimul tren, care oprește aici, personalul / de șase) o dată simt că le mușcă / dantela de sîn... (și se lasă o ceață...)“.

Biografia (și aici Liviu Ioan Stociu este în nota generației postmoderne) intră brutal în poem, limbajul vieții de toate zilele dezlegat de orice solemnitate („pe vremea lui Zeus ce era, bă !... păi, ce“, „vă-leu !“) este transcris cu fidelitate, discursul liric este spart, tocat, frazele se îmbulzesc și vocile se schimbă des în această relatare colocvială, disprețuitoare față de legile retoricii : „ploaia, caldă, trece cu roțile peste sufletul meu, în / înflorire, scîrțiind : avem în gînd serbare dar / de vreme rea, o / amîi : bun... și / numai ce îmi ung, cu alifii, verzi, încheieturile : sunt / gata să ies, iată, la drumul mare, la / o barieră, în cer și să strig cantonierului : uite, / bre, unde am putut să ajung, cu / un virtej / de pe pămînt, din copilărie : unde // sunt însă viile, din jur, la haltă, la adjudu-vechi, / unde... (păi, dacă vrei să știi, și / pe aici, dragă, au fost arate)“. Imagismul lui Liviu Ioan Stoiciu este original și desenele lui suprarealiste, cu naivități studiate, dau pregnanță lirică acestor versuri tinerești impertinente, mistificatoare...

În a doua carte **(Inima de raze**, 1984), poetul voiește să scape de orice capcană a retoricii. Ne amintim că Retorica era inamicul numărul unu al vechiului suprarealism. A rămas, în continuare dușmanul cel mai detestabil al poetului de azi, exasperat de geometriile lumii și de retorica (știință) ce le servește cu rușinoasă obediență. Numai că dorința de a șterge orice **semn** este ea însăși semnificativă și din negarea retoricii a ieșit, se știe, o retorică mai dificilă decît cea dinainte. Ea se bazează, în esență, pe o relativă libertate a imaginii în raport cu discursul liric. Poemul devine un cîmp magnetic care atrage materiile explozive. Liviu Ioan Stoiciu, care își prescurtează numele în Lis pentru a sugera cititorului instruit o dulce ambiguitate, are un simț remarcabil al concretului și o putere de invenție care transformă poemul într-un tablou fantastic construit prin adițiunea de obiecte inaderente. Un elefant, un cristal, un înger, un cadavru cu o floare în dinți nu comunică decît în ordinea ascunsă a lumii. Suprarealiștii de tipul Magritte scot mari efecte plastice din astfel de juxtapuneri imposibile pentru logica normală. Poezia imită pînă la un punct pictura, fără a putea renunța însă la o minimă legătură între imaginile trase din universuri ce se exclud. Liviu Ioan Stoiciu începe cu o imagine nehotărîtă între sugestia renașterii materiei și, simultan, a descompunerii ei : „Ce ați înverzit, cărnurilor ; acum, la sfîrșitul primăverii / mele, de după pinza de tifon a rădăcinilor / voastre, neînțelese, îngroșate de puroi, răsuflarea / fiarei îmi provoacă / amețeală : prostituato, tu, cu păstaie de mazăre, / te aleg pe tine“.

Poem de dragoste ? N-aș putea jura, deși unele versuri lasă să se înțeleagă mai limpede o stare de transă erotică : „privesc, uns la inimă, la sînii tăi, fără sutien“... sau : „Ce plăcut întunericul : fără / trupuri, în / ei ne putem sfîrteca unul pe / altul...“. Fragmentarea versurilor este arbitrară, nici o logică poetică nu cere ca **pe** să fie despărțit în versul citat de **altul**, dar, înainte de a certa pe poet în această privință, ne amintim că poezia are, în fond, o gramatică pe care n-o putem judeca decît în funcție de efectele ei. Impresia pe care o lasă poemele din **Inima de raze** este de agresivitate și devălmășie a lucrurilor, de sarcasm prelungit și patetism rece.

DIN cînd în cînd țîșnesc desene fantastice : deasupra caselor trece o turmă de capre înjunghiate, poetul însuși umblă cu o sită de păr de cal pe cap, un nud „cu ambele sexe“ este purtat între făclii de eunuci în genunchi, pe cer un cal mascat ține în gură trupul poetului și tot pe acolo trec în stol sicrie zburătoare... Sînt și imagini mai crude. O femeie cu părul adunat în coc traversează pustiul cu o tavă în mîini și pe tavă se află, bineînțeles, un cap („eu, tu, el“ — precizează, demonic, poetul) ; o prostituată rurală doarme pe o piele de țap și visează nu mai spun la ce ; alta, goală la trup, coafată, pe cap cu o piele de elefant, bea dintr-un ulcior o „pierzanie“ și întreabă filosofic : „oare ce se mișcă pe deasupra apelor ?“... ; în clipe de mare liniște poetul aude „același scîrțiit al raclelor pe ape“, iar destinul, marele simbol, se întrupează în imagini ale derizoriului : „inima de raze, renăscută, / puhavă, în măreția ei, / prin văzduh umblînd în derivă : a, salut, / salut și mă bîlbii... // ispitit, fără trup cum sunt, îmi / rostesc, peste / un bulgăre de aur (limbă a / noastră), ferit, viața / că : o, la picioarele tale, zici, pisica / atacă șarpele (pis- / pis...) și iarba, pe pieptul lui tătucu (pămîntul), / crește / regulat un centimetru... pe // urmă deasupra capului, apa /.../ ha, și în replică, tu / pe linia orizontului cum / treci / albă / livrescă, stea pitică / în rotație, cu ulciorul cu / miere... și cine se ține după / tine, destinul“.

Liviu Ioan Stoiciu ia în continuare lucrurile în răspăr și face din discursul liric **(Cînd memoria va reveni**, 1985) o arhitectură de paranteze. Un delir al evocării, zice el într-un loc. Un delir de impresii rapide, retezate la jumătate, împiedicate sistematic să se organizeze într-un simbol limpede. Ritmurile poemului s-au iuțit în raport cu volumul anterior și faptul se vede și în topica bizară a frazei. Versurile sînt fantezist segmentate, vocile se suprapun și se confundă în poem, derizoriul este introdus în mijlocul sugestiei mitice, subiectul e despărțit de predicat printr-o propoziție incidentală care nu se mai termină, punctuația este imprevizibilă și, de cele mai multe ori, ideea este lăsată în suspensie. Din punct de vedere ortografic asta înseamnă două puncte (:) care deschid gîndul pe jumătate exprimat spre o destinație necunoscută. Poetul lasă impresia că stenografiază reprezentările unui spirit febril care amestecă planurile realului, și, odată cu ele, glasurile unei subiectivități alarmate, jucăușe, terorizate de labirintul lucrurilor. În mijlocul acestui labirint se află o **parte** cerească și pe ea vrea, în fond, s-o descrie poetul acesta irascibil, sarcastic, obsedat de vid, de moarte, de vălmășagul obiectelor și de relația secretă dintre ele : „Ce blestem lăuntric mă ține în loc ? Aici / unde e inima : ea oare îmi / barează calea de acces pe lumea cealaltă ? Cu / toate ramurile de busuioc atîrnate de o / parte și de alta a icoanei de la răsărit, rememorate / din casa părintească, una de bilci, pictată / pe sticlă, de sfînt, ce sfînt, Sfîntul Gheorghe, care / în închipuirea mea semăna cu amantul, bolnav de gută al / tatei, moașă în sat / mă pierd în nimicuri... / Pașii, șoaptele, ușa ce se deschide și / se închide, furtuna, zilele / rele, ploaia și iar ploaia vin să mă pedepsească... Am / veșnică senzație de teracotă / caldă : nu / ești ? Tu ești, ursită ? Aceeași tăcere. Semeață. Logosul. / Tăcerea este memoria involuntară a celor mulți“.

Există și o prefigurare a poetului în acest univers în care miturile coboară în cotidian. Într-un loc, poetul este văzut ca un Orfeu hilar prigonit de „ranchiuna naturilor moarte dimprejur“, în altă parte figura lui este mai luminoasă : „un serafim cu pușca pe umăr“. Seraful războinic trăiește în labirintul din afară și poartă în sine un Minotaur pe care nu-l poate răpune. Această idee, exprimată și de eseiștii moderni, capătă o reprezentare cînd comică, cînd gravă, disperată, aproape patetică, în poemul copleșit de verva bufonă a lui Stoiciu. Ritm sacadat, notație persiflantă, sensuri și contrasensuri, ca într-un apocalips verbal : „Draga mea din prăpastie, ce / bine că nu am dormit : am avut chiar senzația / căderii în... naiba știe, norocul meu cu tine, glasul / tău mă aduce întotdeauna cu picioarele pe / pămînt... O neliniște / profundă, prieinuită de lipsa unui obiect : cheia / ieșirii din labirint...“ și, la urmă de tot, după ce ai trecut prin labirintul acestei confesiuni diabolic încîlcite, rămîne un sens mai pur și mai înalt liric : o disperare a ființei, un gust al neantului, freamătul obscur al unui spirit care se joacă și spune ce-i trece prin cap ca să nu moară de frică. Se simte în spatele inteligentelor clovnerii un al doilea plan în care se configurează alte obsesii și un alt tip de coșmar. Labirintul imaginar al poetului nu-i decît o fugă din labirintul destinului : „un mod de a fugi de soartă prin labirint“... Este ideea mai generală pe care o sugerează aceste poeme incisive, fulgerate din cînd în cînd de cîte-o imagine memorabilă : „Auziți bătălia vremii ? Valuri mici, valuri / mari, traversînd apa / uitării... Drapelul alb, lăsat, sub care te ascunzi, de pe / șalupă, zdrențuit, de care suntem atît de legați, nu / vă cere să uitați trecutul. Trecutul e / lumea de dincolo. Din contra : își scoate verighetele de aur să îi / spele lui cămașa / pătată. La chiuvetă, în baie. Oglinda / robinetul, se șterge. Își / întinde pielea în jurul ochilor. Răstălmăciri. / Ce se vede înainte, vine de unde răsare / luna. Cu felinarul de vînt în / mînă... Protector. Un / serafim, cu pușca pe umăr...“.

În efortul tinerilor poeți de a se elibera de stilul generației '60, Liviu Ioan Stoiciu aduce nuanța unei poezii onirice și sarcastice, cu punctul de plecare în prozaismul vieții cotidiene. Cîteva notații care-i definesc stilul : „libertatea mea, un nud“ ; „Bună ziua : a înflorit și anul acesta mai devreme copacul deznădejdii“ ; „Glăsuită, în gura mare la colț, rugina anilor picură“ ; „Draga mea, legată la ochi de păcatele tale“ ; „Slăbiciunile îți aleargă înainte, iepe suite pe două picioare“... ; „Nădejde, tu nu mă mai iubești“ ; „Dracul e : mucegăit la subsuori, dat în boala copiilor“.

Eugen Simion

PIETER BRUEGEL CEL TÎNAR : **Uciderea pruncilor** (Muzeul de artă)

Damnatio memoriae

AŞADAR, printr-o tainică întocmire a sorţii, Vicleimul cel sinistru s-a sfîrşit acum, de Crăciun. Irodul săvîrşise uciderea pruncilor firavi şi drepţi, cu lumînări în mînă, chiar la uşa bisericii. Nu fusese loc de scăpare, de vreun biblic exil, cînd ţara toată era un exil, nemaiavînd unde să apuce, gonită din sinele ei, din spaţiul şi din rostul ei de totdeauna. Între fruntarii altminteri generoase proliferase, ca într-un medalion neîncăpător, doar dublul portret, purtat astfel, demonstrativ, la ultima paradă de la 23 August : în conturul României, nimic decît efigiile lor, perechea instalată monstruos, cancer zîmbitor decis să ne elimine din raţiunea noastră de existenţă, aşa cum din rama emblemei, fără a pregeta, expulzaseră tot restul — tot ce nu erau **ei.**

Nu vreau să-i designez decît aşa, cum designezi **inomabilul :** ei şi poliţia lor. Cei vechi ştiau că un asemenea exorcism se impune cîteodată în cursul istoriei, la Roma sancţiunea comporta prescripţii severe, **damnatio memoriae** simbolizînd apărarea colectivităţii în însuşi patrimoniul ei lăuntric, în dimensiunea cea mai profundă. Poporului nostru, ei îi furaseră, travestind-o carnavalesc, nu numai amintirea, nu numai istoria, prefăcută în bîlci demagogic, dar însuşi intangibilul morţii. De la mormintele despicate cu buldozerul, de unde irupeau cadavrele, expuse cîinilor, în scene de apocalipsă a impietăţii, masacrul de acum le-a adăugat victimele azvîrlite în saci de plastic, pentru a fi hoţeşte incinerate, pentru a li se pierde numele şi urma. „Daţi-ne morţii !" — aceşti morţi de două ori ucişi, — manifestanţii de la Timişoara şi-i cereau ca într-o tragedie cruntă, faţă de care fărădelegea unui Creon, refuzînd sepultura adversarului, s-ar reduce la proporţii de păcat venial.

Căci războiul lor cu ţara, sub trîmbiţa luptei de clasă şi altor invocaţii ideologice, era feroce, aplicat şi statornic, cum în acest veac s-au vădit programele de exterminare rasială. Nu le scăpa nimic, hotărîţi să decerebreze sistematic naţiunea, ura contra inteligenţei traducîndu-se, la fiecare pas, în „prevederi" de selecţie inversă, care să zădărnicească orice şansă de viitor. Aşa cum curtenii regimului mai înalţi de statură trebuiau să-şi taseze fiinţa şi să-şi afunde capul între umeri, ca să nu-şi jignească măruntul patron, prostirea de bună voie devenise în administraţie un adevărat tic protector, codificat pe aleile puterii. Chiar oameni cu şcoală, ajunşi acolo, vorbeau ca ultimii inculţi, într-un zel funest, de autonimicire intelectuală. Obligaţi să ne tăcem şi elogiile, şi meritele, şi prezenţele vrednice peste hotare, — toate stîrnind gelozii absurde —, se voia de la creatori, de la cărturari, tot mai mult, să ne gîndim pe noi înşine mediocri şi mizerabili. Oricîte izbucniri tonice de humor încercau să echilibreze balanţa, marasmul îşi croia drum, pervers, în resorturile ultime ale rezistenţei morale, ale încrederii în sine, în viitor.

Ura împotriva Europei şi a culturii europene, voinţa cinică de închidere, care ne lovea dureros, în respiraţia însăşi a culturii, tindeau să ne gonească şi din marea moştenire a lumii şi din şansele unui **miine** durabil : „pentru că Europa este memoria lumii, pentru că a ştiut să păstreze în viaţă atîta trecut" — spunea un scriitor sagace —, ea „nu va înceta să zămislească. Ea e putinţă de viitor". Europa care ni se răpea era această vatră a spiritului. Încă printre umaniştii Renaşterii, un erudit precum Aeneas Silvius, ales Papă, căruia îi datorăm menţiuni preţioase şi despre ţara noastră, văzuse continentul ca un ansamblu uman şi istoric, nu doar ca o abstracţie geografică : vorbind despre Europa, atunci, în veacul XV, el o numea „casa noastră proprie". „Căci noi, Europenii, trebuie să fim socotiţi ca nişte călători îmbarcaţi pe una şi aceeaşi navă", proclama alt mare cărturar, Comenius, la jumătatea secolului XVII. Faţă de aceste fatalităţi ale unei legitime comuniuni culturale, faţă de îndatorirea de a gîndi împreună Europa, serios şi matur, anii din urmă sumeţeau un baraj rău mascat, de xenofobie virulentă. A ne aţinti privirile în orizontul comunicării europene şi efectiv internaţionale devenea suspect, ca un delict ori măcar ca o ispită admonestabilă : tribulaţiile impuse revistei noastre, **„Secolul 20",** şi efortului ei de dialog tenace, la nivel european, ne-au dovedit-o, fără tăgadă. Nu-i vorba, se înţelege, de a cădea în vreun pitoresc episodic, cînd evocăm aceste avataruri. Mai fiecare din truditorii culturii am avut parte de asemenea întîlniri, cu tehnocraţi ai minciunii, cu specialişti ai procesului de intenţie şi ai lecturii aberante, — unul, de jalnică notorietate, onctuos pe cît de sadic, stătea la pîndă, la C.C.E.S., ca un păianjen cu stilou, la încrucişarea tuturor cenzurilor : neobosit în a ne exaspera, a ne supune delaţiunii, şantajului, interdicţiei poliţiste şi descurajării.

E miraculos că, sub atare auspicii, creaţia nu s-a debilitat catastrofic, că, sub crusta de automatism imbecilizant şi de ritual al temenelelor abjecte, substanţa vie a culturii a continuat să rodească. Expoziţii de amploare pregnantă şi de accent acut, ca acelea ale lui Napoleon Tiron, Neculai Păduraru, Silvia Radu — pentru a cita doar cîteva mari prezenţe de la Dalles —, căutări variate, la Timişoara, Bucureşti, Oradea, printre tineri cu orizont realmente contemporan şi problematică ardent asumată, probează toate justeţea acestui gînd pe care-l formula un observator avizat : „Voi, românii, îmi spunea el, împiedicaţi să vă răspîndiţi în planul orizontal, pe întinderea de manifestări a unei adevărate societăţi civile, normal constituite, v-aţi concentrat tocmai în surpriza verticală, în elanul ţîşnirii imprevizibile care e creaţia artistică !"

E un timp de afirmare ce-şi poate astăzi afla nobile, robuste consolidări, în era de tînără fierbere şi de curată

HANS MEMLING: **Portret de bărbat citind** (Muzeul de artă)

simpatie umană ieşită din vuietul luptei, din curajul sfînt biruind, cu pieptul gol, rinocerii blindaţi ai represiunii. După cum reabilitarea demnităţii de creaţie va opera, desigur, pe largi spaţii, suscitînd forme încă neştiute de participare şi invenţie. Va fi de asemeni un timp al restituţiilor faste, întorcînd, în circuitul firesc al unităţii care e cultura românească, vaste prestigii pînă acum marginalizate şi exilate, supuse unui refuz arbitrar şi vinovat. Cine poate concepe o puternică sinteză românească fără conştiinţe ca Ionesco şi Cioran, fără enorma energie intelectuală care se cheltuie în afara fruntariilor noastre ? Încercasem în mai multe rînduri această racordare de eforturi româneşti şi în **Secolul 20,** o cerusem cîndva şi în faţa autorităţilor statornic bănuielnice şi refractare. Intră, cred, în datoriile prezentului să refacă o coeziune a inteligenţelor, care să fie mîndria nesperată a unei naţii. Să nu mai existe, în sfîrşit, temeiuri pentru a da dreptate, ca de atîtea ori pînă acum, amarului adagiu flaubertian : „Tout ce qui est pouvoir est stupide".

S-a întîmplat miracolul salvării noastre, la 200 de ani de la ecloziunea Marii Revoluţii Franceze, de la rostirea solemnă, de către aceasta, a Drepturilor Omului : cele călcate în picioare, ca o speţă care trebuia cu desăvîrşire nimicită, — credeau brontozaurii dictaturii. Ca şi cum istoria ignorată s-ar fi răzbunat exact şi implacabil, Revoluţia noastră a venit, cu avalanşa ei de purificatoare tinereţe, să spulbere definitiv acest zid funest de ignoranţă, de minciună şi de răutate criminală.

Dan Hăulică

De la utopie la realitate

LUCREZ de foarte mulţi ani la o Istorie a literaturii contemporane de un fel oarecum diferit de al modelului tradiţional, selectiv şi direcţional, o istorie care să fie, firească, ierarhizare, panoramă sintetică, dar şi bibliografie, cu alte cuvinte o istorie aşa zicînd completă a literelor postbelice. Ceea ce mă făcuse să aleg o astfel de cale — infinit mai grea şi mai lipsită de bucurii decît a căii selective — era absenţa, cu fiecare an mai covîrşitoare — a unei bibliografii a literaturii contemporane, singura întreprindere de acest gen datînd de la începutul anilor 60 cînd Tudor Vianu şi Sorin Alexandrescu realizaseră un prim volum al unei Bibliografii ce mergea din 1945 pînă în 1948. M-am luat cît se poate de în serios şi am citit mai tot ce s-a publicat în România de la război încoace, în toate genurile literare, cărţi bune şi cărţi proaste, mi-am redactat analizele şi comentariile, grupînd întreaga lucrare de peste trei mii de pagini în patru volume — pe promoţii — din care primul, cel dedicat promoţiei 70, urma să apară în 1990 la Editura Cartea Românească. Numai că eram, şi eu şi toţi cei care ştiau cartea în sumarul ei, perfect conştienţi de caracterul utopic al speranţei într-o publicare tale-quale a manuscrisului. Pentru simplul motiv că cenzura — pasă-mi-te abolită ! a „epocii de aur" nu îngăduia nici un rînd despre scriitorii care au părăsit ţara. Nu-i punea deloc pe gînduri pe vechilii culturii de pînă săptămîna trecută — încă nu-mi vine să cred că sinistrul coşmar s-a sfîrşit ! — faptul că numai din 1970 încoace au ales drumul exilului nu mai puţin de 90 (nouăzeci) de scriitori români, din care 70 (şaptezeci) din promoţia '70, adică dintre cei care au intrat în peisajul literar după 1966. Cea mai mare, cantitativ vorbind, şi nu numai, Asociaţie a scriitorilor, după aceea din Bucureşti, nu era la Cluj, la Iaşi sau la Timişoara, ci în exil. Nemaivorbind că, mai ales, în ultimii ani, alţi scriitori, de data asta dintre cei aflaţi în ţară, au îngroşat rîndurile indezirabililor dictaturii. Îndrumătorilor culturii, mercenarilor în spaţiul literar al dictaturii, puţin le păsa de această comică — de n-ar fi fost, vai, atît de tragică — situaţie dinlăuntrul literaturii naţionale (şi am motive să cred că nu alta era situaţia în arta plastică, în muzică, în teatru, în cinema, în arhitectură şi, probabil, în economie). Pentru o încercare de Istorie completă a literaturii contemporane, interdicţia de a-i cuprinde pe scriitorii exilaţi sau pe cei puşi într-un fel de arest la domiciliu, ale căror cărţi au apărut în România, însemna practic o strangulare din faşă. Cu atît mai mult cu cît, printre cei 90 (nouăzeci) sau printre cei 70 (şaptezeci) de scriitori exilaţi — nici unul de plăcere, nici unul de prea bine, nici unul de prea liber — se aflau nume fără de care nu doar o istorie completă a literaturii postbelice nu e posibilă, dar nici chiar o istorie de tip selectiv-tradiţional. E cu neputinţă de prins chipul adevărat al **poeziei** promoţiei '70 fără consideraţii asupra unor Mircea Dinescu, Dinu Flămând, Dorin Tudoran şi Mihai Ursachi, fiecare din ei ilustrînd la vîrf o anume direcţie lirică. Nici al **prozei** aceleiaşi promoţii fără Bujor Nedelcovici, Al. Papilian, Petru Popescu, D. Ţepeneag, şi nici al **criticii** şi **esteticii** ei fără Andrei Brezianu, Gelu Ionescu, Mircea Iorgulescu, Andrei Pleşu, Marian Popa şi n-am dat decît o parte din numele care merită atenţia istoricului literar.

Starea de lucruri era aceeaşi, doar că mai puţin bogată numeric, şi la nivelul celorlalte promoţii ale literaturii posbelice. Cum să pretinzi credibilitatea axiologică în examinarea literaturii din anii 50 trecînd sub tăcere numele şi opera lui Petru Dumitriu ? Cum să dai seamă de mişcarea teoretică şi critică de la mijlocul anilor '60 făcîndu-te că n-ai citit pe Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Lucian Raicu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel? Sau pe Nicolae Balotă, Ion Negoiţescu, Al. Paleologu, Mihai Şora. Dar Ana Blandiana ? Dar Gabriela Melinescu ? Pot fi neglijaţi Ion Caraion, Nina Cassian în evaluarea peisajului liric contemporan ? Are vreo şansă de valabilitate şi de adevăr o „tablă de materii" a promoţiei '80 din care lipsesc Emil Hurezeanu şi Matei Vişniec, adică doi din prima linie, deopotrivă valorică şi cronologică, o momentului optzecist care anunţa între altele radicalitatea nouăzeciştilor, atestată între altele şi de imensa participare a tinerilor la revoluţia din decembrie curent ?

Fără îndoială, o istorie cu atîtea goluri ar fi fost cu totul irelevantă ca Istorie (dar extrem de relevantă pentru sistematica sfidare a adevărului profesată de politica culturală a regimului totalitar). De aceea criticii noştri buni, preocupaţi de fenomenul literar contemporan, n-au dat la iveală Istorii ale literaturii contemporane, preferind să-şi stringă observaţiile sintetice în alt fel de construcţii critice, mai toate etalînd voit un caracter de fragment, de crochiu, de decupaj.

Venit-a, însă, ziua să ne întocmim, cel care aveam în gînd s-o facem, aşa cum se cuvine, sintezele noastre, istoriile noastre. Avînd drept materie literatura română contemporană. **Toată** literatura scrisă şi publicată în România. Vreau să cred că posibilitatea unei Istorii complete a literaturii contemporane şi-a înclinat definitiv acul — pe scala aproximării — dinspre utopie spre realitate.

Laurenţiu Ulici

SOLSTIȚIU ÎNSÎNGERAT LA BUCUREȘT

ÎN DIMINEAȚA acelei zile mă aflam în Armenească 34, la domnul Paleologu, împreună cu Gabriel Liiceanu, Henri Wald, doctorul Brătescu și Alin Teodorescu, să alcătuim un protest împotriva masacrării a mii de oameni nevinovați la Timișoara. Un telefon picat la ora prînzului ne spune că în Piața Palatului se întîmplă ceva. Împreună cu Alin alergăm prin strada Maria Rosetti, într-acolo. Mulțimea se întorcea. Întrebăm primii oameni întîlniți ce se petrece. Frica încă îi stăpînea, nimeni nu voia să ne dea cea mai mică informație. După cîteva minute, răsună huiduielile și scandările mulțimii. Auzeam clar Ceaușescu (industria de aplauze și entuziasm încă funcționa). Megafoanele acopereau parțial glasurile celor strînși în jurul Pieței Palatului. Dar nu pentru multă vreme.

Ajungem și nu ne vine să credem : bulevardul Magheru baricadat de brigăzile speciale cu scuturi și căști, iar la cîțiva metri, sute de oameni strigă într-adevăr Ceaușescu, dar JOS ! Prima senzație este de uluire. Părea o secvență dintr-un film de Gavras despre dictaturile sudamericane. Și totuși era adevărat, istoria ne-o luase înainte. Ceea ce crezusem că o să se întîmple într-o săptămînă, maximum într-o lună, se consuma sub ochii noștri. Ne-am amestecat în mulțime cu teamă. Poliția stătea potolită, sperînd că mulțimea va obosi și se va risipi. Pregătea represiunea, de aceea filma de zor și strecurase în mulțime indivizi ca să rețină chipurile. Ne retragem la etajul blocului Aro să vedem mai bine. Era miezul zilei, dar începea cea mai lungă noapte a anului, cea mai luminoasă și singeroasă noapte bucureșteană. La aceeași oră, vineri, Ceaușescu își va părăsi biroul din clădirea C.C. al P.C.R.

Am părăsit bulevardul Magheru. Inconștientul îmi insinua că se va termina repede și vor urma represalii. Trebuia să mă ascund, și să scriu un protest... trăiam încă în trecut. Omul de pe stradă avea un simț al istoriei mai acut decît al meu. Trăiam de mai multe zile conspirativ, în casa unor prieteni curajoși. M-am refugiat acolo să-mi anunț prietenii despre ce se întîmplă, pe la două eram înapoi. Poliția împinsese mulțimea pînă în dreptul cofetăriei Casata, dar nu reușise s-o risipească. Dimpotrivă, eram mai mulți și rîndurile noastre se îngroșau. Ca un intelectual prăpădit recapitulam lecturile despre teroare, represiune, mulțime. Dar lecția cea mai clară (clară ca ziua aceea senină) o încasam pe stradă. Am strigat eliberat ce strigasem adesea în gînd, **Jos Ceaușescu !**, și am intrat brusc în altă realitate. Carapacea de frică s-a fărîmat. Deodată o energie nemăsurată m-a cuprins, am hotărît să nu părăsesc lupta pînă la sfîrșit. Toți cei prezenți trecuseră tot atît de brusc de la frică și supunere la curaj și revoltă. O fată aduce un braț de flori și le împarte mulțimii și soldaților. Este lovită cu cruzime și, la un semnal, vedem bastoanele agitîndu-se și TAB-urile avansînd. Ne împrăștiem, aparent sub impulsul fricii, dar frica dispăruse. Ne întoarcem fără întîrziere. Și așa de mai multe ori. Sîntem conștienți de sacrificiul timișorenilor și îngroziți că vom fi masacrați. Pornirile cele mai contradictorii lucrează în noi. Sîntem iar atacați, ne refugiem prin Piața Amzei și ne postăm în Piața Romană. Lumea iese de la serviciu și se uită cam lung, trăind probabil aceleași sentimente prin care am trecut și noi în urmă cu trei ceasuri. Pentru cîteva minute Poliția obține o victorie, reușește să ne împrăștie. Dar va fi și ultima lor victorie. Schimbăm locul revoltei. La Universitate, studenții au ocupat Piața și nu cedează. Mergem pe străzi lăturalnice. Și datorită depărtării nu mai aud glasul mulțimii ; sînt îngrijorat. Dacă am pierdut iar ? Acum ori niciodată ! urlasem pînă regușisem. Dar nu, între blocurile Dunărea și Intercontinental, lucrurile mergeau bine pentru noi și rău pentru ei. Ei masau trupe bine pregătite să ucidă, iar noi, dezarmați, ne strîngeam unii într-alții, hotărîți să nu plecăm de acolo decît odată cu căderea lui Ceaușescu. Mulți studenți, dar și muncitori veniți din schimbul întîi.

Încercăm să ne organizăm, este un haos, toată lumea strigă, pe terasele din jur curioșii au ieșit să ne privească, mulți iau fotografii. Ne agățăm de asta ca de o iluzie, poate că nu vor îndrăzni să tragă cu martori străini. Adevărul este că ne agățăm de orice ca să mai prindem curaj. În apropiere miriie motoarele TAB-urilor. După cîteva minute se năpustesc în mulțime. Cad vreo 30 dintre noi, dar și cîțiva de-ai lor. Scene de infern, caldarîmul se umple de sînge, am văzut în apropiere cum au fost storciți de șenile cîțiva băieți și fete, iar cei care au scăpat sînt loviți mortal cu lopețile. Simt cum frica îmi dispare cu desăvîrșire. Ne retragem și de data asta, dar cu hotărîrea de a reveni. Nu peste cîteva zile, ci imediat. Ne organizăm spontan, cîțiva scriu pe cartoane **Jos dictatorul, Asasinii, Jos cu familia !** Iar noi, ceilalți, fără sarcini precise, scandăm. În răstimpuri, îngenunchem. Sîntem survolați de elicoptere. La primul ne-am cam speriat, auzisem că la Timișoara fuseseră folosite pentru a mitralia mulțimea. Apoi s-a zvonit că Ceaușescu fuge. Era doar o dorință, nu cîștigasem. Aveam să mai dăm mult sînge, dar nu știam încă. Alte elicoptere ne survolează și le huiduim atît de asurzitor că zgomotul elicei dispare. O victorie după atîtea înfrîngeri. Sîntem stăpînii străzii, pe scările de la Inter se string tot mai mulți de-ai noștri. Începe să se întunece și nu prea știm ce să facem, ce va urma. Cineva strigă : **Cine pleacă, nu-i român !** Erau cuvintele care ne trebuiau. Nu mai părăsește nimeni bulevardul. Mă uit la fețele celor din jur. Este prima dată cînd faptul că sînt indistincte nu mă deranjează. Semănam pentru că ne lepădasem de frică iar gîndul morții (mai mult prezența iminentă a morții) nu ne mai paraliza, dimpotrivă, ne întărea, un fel de furie a cărei energie, odată declanșată, nu va putea fi oprită.

Ne apropiem de brigăzile securității. Ne privesc dîndărătul scuturilor, adăpostiți de arsenale, păziți de blindate și rezerve în oameni în adîncimea bulevardului. Le strigăm : **Fără violență ! Și voi sînteți români !** Privesc unul dintre ei. Mi se pare că zăresc un zîmbet, sau doar umbra înserării mi-l arată astfel ? O marionetă cu ochii goi și degetele înfipte în trăgaci. Iată omul nou despre care guița sceleratul. Ocupăm bulevardul pe toată lărgimea, și asta ne dă curaj. Unde este privelistea pustietății de asfalt în care, precedat de cordoane de polițiști și de Dacii cu sirene, trecea însuși El, supremul, în mașina lui blindată !... Strada e a noastră ! Este și prima plăcere pe care o încercăm, să circulăm în voie, să ne dăm vești, să ascultăm, încurajați sau timorați, zvonurile. Avem nevoie de încurajare, ne agățăm de orice. Dar ce ne întărește este faptul că bucureștenii tot vin. Am rămas un intelectual și acum. Fac tot felul de calcule. Sînt doldora de literatură stingistă, caut în sertarele memoriei... **George Sorel, Troțki, Lenin, Reich, Y Gasset, Canetti...** și mă rușinez. Mă refugiam în lecturi ca să-mi stăpînesc teama care mă cuprindea uneori, Nu în lecturi găsesc sprijinul ci în coeziunea noastră de pe caldarîm. Vom împărtăși același destin. Ori murim, striviți sau mitraliați, ori învingem și instaurăm libertatea ! Dacă nu reușisem comuniunea cu ei prin scrisul meu (interzis de Cenzură), am realizat-o spontan acolo. Am clipe cînd lăcrimez, mai ales cînd realizez că noi sîntem poporul, și că nu ne poate înlătura nimeni, că nimeni nu ne va uzurpa drepturile. Sau, dacă o va face, o va face numai cu prețul vieții noastre ! Și astea nu sînt vorbe, cine a stat acolo, la cîțiva metri de polițiștii înarmați, știe, a simțit exact același lucru.

Lumea vine în mase tot mai mari. De la cîteva sute sîntem cîteva mii. Unii ne aduc de mîncare și ceai. Mulți aprind lumînări, ne stringem pe locul unde a murit unul de-ai noștri, cîntăm și plîngem, îngenunchem. Dacă este ceva care ne unește acum, dincolo de ura pentru Ala, este sîngele nevinovat. Holul Sălii Dalles este plin de cadavre. Pe străzi lăturalnice se aud rafale. Zidurile se umplu de grafitti : **Timișoara-sînge / Bucureștiul plînge ! ; Noaptea asta să luptăm / Viitorul să-l salvăm !. Ceaușescu nu uita / A venit și ziua ta. Mîine nu muncim, Jos Ceaușescu. Grevă generală !.** Mă minunez (în vesnicele mele ezitări de intelectual) cît de rapid se radicalizează mulțimea ! Ce repede învață, se învață singură, să facă politică, să aibă revendicări. Să știe, după atîția ani, ce vrea : libertate !

La 20,20 mai multe mașini de pompieri cu tunuri cu apă pătrund în viteză prin mulțime și ne udă pînă la piele. Dacă la primul asalt (cam la 17,00) am fugit, acum mulți de-ai noștri se cațără pe capotă, atacă pompierii. Ne repliem iar. Cineva aduce de la Universitate vrafuri cu volumele „Carpatului gîndirii", le dăm foc. Ne-am mai organizat. Avem cu ce scrie pe ziduri, avem pancarte. Se trag rafale cu gloanțe trasoare. Le strigăm soldaților **Întoarceți armele, întoarceți armele !** Silabisim, ca să ne audă bine. Apoi ne vedem de ale noastre, facem cunoștință unul cu altul, căpătăm nume, chip, identitate. Nu fusesem la mitingul din Piața Palatului și un inginer de la Incerc îmi povestește cum cineva s-a apropiat slugarnic de orator și i-a șoptit că sînt tulburări, cum dictatorul a strigat **Ce ? ! Unde ? !** (strigăt auzit și la radio TV) și s-a retras cîteva minute în biroul său. Încăpățînat, nevenindu-i să creadă, s-a întors să-și termine vorba, dar mulțimea a rupt rîndurile. **Asta a fost !** Adevărul.

E ora 21,000 și încep să bată clopotele. Deși sîntem atît de mulți, tot mai mulți, realizăm că sîntem singuri. Toate structurile sînt încă de partea cealaltă. Societatea civilă românească stă deocamdată pe umerii cîtorva mii de oameni. Desigur, sperăm să ni se alăture armata. Este o dorință. O confundăm chiar cu realitatea pentru că avem nevoie de asta ca să rezistăm. Din cartiere, din periferii, vin muncitorii, oamenii de rînd, care nu mai au nimic de pierdut.

CONSTRUIM baricade. Întîi întindem de-a latul cordoanele luate de pe mașinile de pompieri, mă agăț de iluzia că vom putea opri TAB-urile. Găsim niște pubele de gunoi, niște mese de la un restaurant din apropiere. Apoi confiscăm revoluționar cîteva camioane de mare tonaj. Ne simțim mai în siguranță. Se procură și un megafon, ura !, putem comunica. Apar repede oratori, auzim iar vorbindu-se românește. Stabilim cordoane de ordine între mulțime și soldați, nu trebuie să-i provocăm. Încă sperăm că nu vor trage. O bătrînă îngenunchează în **no man's land**-ul dintre noi și ei, și se roagă cu o luminare în mînă. Îngenunchem și noi. Este o clipă de o încărcătură emoțională de nedescris. Cînd ne ridicăm în picioare, chiar ne-am ridicat. Genunchii nu sînt în țărînă și crește hotărîrea de a nu părăsi strada. Dacă plecăm, am pierdut totul, și mîine ne vînează ca pe iepuri, cum zice cineva. Nu ne facem nici un fel de iluzii. Avem de a face cu un asasin, strigăm asta în gura mare : **A-sa-si-nul ! A-sa-si-nul !** Stăm de vorbă, schimbăm informații, ne împărțim sarcinile. Curajul unora mă copleșește. Pur și simplu instinctul de conservare a dispărut. Unii m-au auzit vorbind la BBC, sau au ascultat la Europa liberă despre protestul unor scriitori împotriva cenzurii și mă îmbrățișează. Un muncitor scoate din sacoșă un termos cu ceai și-mi oferă. N-am băut nicicînd un ceai atît de bun, și nu cred să mai beau vreodată. Mă uit la șuba lui de om cu viață grea și mă întristez. Cît ne-a trebuit să regăsim puțină fraternitate și încredere. Cît rău ne-a făcut tuturor ! De un sfert de secol n-am mai cunoscut nimic din ce este omenesc. Pe scările de la **Inter** liderii noștri, cei mai curajoși, care au căpătat repede autoritate morală, ne vorbesc, și ne simțim parcă mai ocrotiți. Sîntem tot mai mulți, și continuăm să ridicăm baricade. Cîțiva băieți aduc un conteiner, și lumea aplaudă frenetic. Desfășurăm steagul nostru, din care am rupt stema. Cîntăm **Deșteaptă-te române.** Scot un teanc de foițe să notez, nu vreau să uit nimic. Întreb în stînga-n dreapta. Ce-ați văzut, de unde sînteți ? prin cartiere ce se întîmplă ? nu vine lumea ?!... Unii mă privesc suspicioși, trebuie să le spun că **Nu sînt de la Securitate. Bă, trebuie să ne pierdem reflexele,** strigă cineva din mulțime. Cînd le spun că sînt scriitor și notez așa ca să fie, toți se oferă să-mi spună ce știu. Nu mai prididesc cu notatul. Un inginer, Dan Vilceanu, 32 de ani, spune: **„Nemaipomenit, toată lumea dorea să scape de Ceaușescu, dar... Este peste așteptări ce se întîmplă. Nu ne scapă, e pierdut !".**

Se lasă noaptea, este exact de ce ne temem. Scandăm iar : **Nu plecăm !** Soldații aruncă grenade lacrimogene și ne risipim. Ne întoarcem însă fără zăbavă. Strada e a noastră, nu poate nimeni să ne-o ia. A fost a Lui. Este înăuntru, în sediul C.C., nu a plecat cu elicopterul cum am crezut. Totul este să nu-l lăsăm să iasă, să-i blocăm toate ieșirile. Întrebăm în alte zone ce se întîmplă. Primim vești bune : se întîmplă ! **Nu e așa multă lume ca aici, dar este !** Ne mai crește moralul. Noaptea este prilejul potrivit ca să ne împrăștie. Ei au acționat mereu din întuneric, se pricep. Luminările noastre, mii și mii, nu ne vor ajuta prea mult să risipim noaptea. Vom fi la discreția lor vreme de cîteva ceasuri. Vor avea timp destul să ne hăcuiască. Unii, mai naivi, tot speră să nu se tragă. Învățăm rapid democrația, discutăm în contradictoriu, decidem ce să facem. Și vrem un singur lucru : **Să plece !** Ne întărim în ideea asta. Un șofer, Giurgiu Vladimir, îmi spune : „Am lăsat nevasta și doi copii în casă plîngînd, și am venit și eu s-ajut poporul cum pot, să-l ajut la greul ăsta, să-l alungăm pe Ceaușescu. N-a făcut absolut nimic pentru noi, ne-a furat și mințit. Să demisioneze, să lase puterea altuia care iubește poporul !".

PRIMIM vești din țară. Și alte orașe s-au răsculat. Înseamnă că nu va avea destule forțe să le năpustească asupra noastră. Doar dacă nu-i va trece prin cap să ne ucidă pe toți, și să rămînă doar cu familia și acoliții. Ceea ce nu se poate, pentru că cineva totuși trebuie să muncească. Și ei n-au muncit niciodată, sau dacă au făcut-o cîndva (?) s-au dezvățat. Aflăm că muncitorii sînt împiedicați să iasă din fabrici, să se înfrățească cu noi. Tensiunea crește, se pregătește o contralovitură. Aerul ia foc. Și camioanele noastre care ne servesc de baricadă. Un TAB s-a repezit, un rezervor de benzină s-a spart. Ei trag amenințător cu trasoare pe deasupra capetelor. Întrebăm plini de deznădejde și speranță ce se întîmplă cu muncitorii. **Sînt în grevă, fac presiuni să spargă barajele să vină spre noi ! Tot Bucureștiul ni s-a alăturat.** Nu mai sîntem singuri, căpătăm curaj. Minute în șir scandăm nebunește sloganurile noastre, **Ceaușescu nu uita / a venit și ziua ta / Ole ! ole ! ole ! Ceaușescu nu mai e ! / Ro-mă-ni-a, Ro-mă-ni-a !** Alungăm tăcerea sinistră care se așterne uneori. Avem nevoie să ne auzim unii pe alții, să ne simțim aproape, să realizăm că avem forță și vom învinge. Din provincie vin necontenit vești : la **Brașov** Rulmentul, Steagul roșu și Tractorul au fost luate de muncitori și sînt în grevă. La **Lugoj**, primăria arde. La **Timișoara** manifestanții controlează orașul. Cineva cobește că : **se va trage**, știe el, e sigur: Sărim pe el ; **Pleacă dacă ți-e frică, ai treabă în altă parte !** Tace, peste cîteva minute am să-l zăresc în primele rînduri. Întreb oamenii **după ce-l răsturnăm, ce facem ?** Și constat că fiecare, indiferent de clasa socială, știe pentru ce a ieșit în stradă : **democrație, libertate, alegeri parlamentare libere, pluralism, tragerea la răspundere a vinovaților pentru dezastrul țării și masacrele din ultimele zile.** Caut un telefon ca să o sun pe mama. Cineva îmi aruncă : **Nu pleca, pînă te întorci își dă demisia, ai să vezi steagul alb pe C.C. !** N-am strigat noi ? : **Un crăciun fără nebun !** ai uitat, îi răspund, nu va pleca de bunăvoie. Va încerca orice să-și păstreze puterea și apoi, dacă o pierde, să scape. **Își va vinde scump pielea !** sare un lucrător.

După 23,00 situația se agravează. Se trag la nesfîrșit trasoare. Ne împrăștiem o dată, apoi ne obișnuim, se trage în aer. Ne regrupăm cu nădejde. Umăr lîngă umăr, strînși unii-ntr-alții. Se aruncă iar gaze lacrimogene. Huiduim. La 11,05 sîntem iar stropiți de tunurile cu apă. Mașinile pompierilor trec în viteză prin mulțime, dar nu îndeajuns de repede ca băieții noștri să nu se cațere pe ele și să lovească pe cei dinăuntru. Obținem o victorie de moral și continuăm să ne baricadăm. Din păcate numai pe Magheru. Primejdia venea din fața Universității, și trupele masate în spate la Inter. Rafalele continuă. La 0,00 încerc să telefonez și telefoanele sînt tăiate. O jumătate de ceas tot rafale. Ducem cîțiva răniți la spitalul Colțea. Sînt ochitori pe acoperișuri și trag ca să provoace panică. La 1 fără douăzeci se năpustesc cu TAB-urile. Fugim iar, de dată asta serios, se trage în plin la Rosetti. Ne risipim pe străzile laterale. Cu un prieten mă retrag spre străzile Negustori, Armenească. Sun la ușa d-lui

Bibl...

Ei sînt poporul

Paleologu dar nimeni nu-i acasă. De aici plecăm la prinz. Auzim miriitul motoarelor și sîntem îngroziți. Nu-mi mai dau nici o șansă să scap. Ei sînt în apropiere și ne vor sîngele. Cineva ne ia într-o mașină, refuză să ia bani, și se duce. Ajung acasă. Urc, îmi trag sufletul, dau niște telefoane. Mă întind în pat. Și mă întorc iar în stradă, rușinat. Mulțimea era acolo neclintită, plîngîndu-și morții, învești mîntată în pilpîirile luminărilor.

DIMINEAȚA sînt undeva-n Obor, în ultima activitate clandestină : redactarea unui manifest. Mulțimea are nevoie să citească, să afle punctul nostru de vedere. Discutăm telefonic textul și ieșim în stradă. Paradoxal, mi-era mai frică așa, alături de doi prieteni decît în mijlocul mulțimii, amenințat de gurile ARM-urilor. Coloanele de muncitori și funcționari umplu Colentina, Calea Moșilor, coloană de ITB-iști mitraliată din elicopter. Nu ne pierdem curajul. Ne-am învățat cu răul, am îndurat prea multe ca să mai dăm înapoi. Mă aliniez iar, scornesc mici sloganuri. Avansăm în marș. Ajungem aproape de Bulevard prin Batiștei, cineva ne anunță că a abdicat. Ne îmbrățișăm, scandăm, dansăm. E greu de descris ce se întîmplă. Aflăm apoi că a reușit să scape. După un minut de derută, hotărîm să mărșăluim spre Piața Palatului. În bulevardul Magheru întîlnim alte coloane. Trece un camion militar greu. Mă agăț de ușă. Ajung repede, în Piața Palatului. Într-adevăr, ai noștri sînt stăpîni pe situație. Sar de pe camion, mă îmbrățișez cu un cunoscut. Ce facem acum ? ! Ne uităm unii la alții, încotro s-o pornim ? Primisem prin cineva drept țintă televiziunea. Trebuie s-o cucerim imediat și să comunicăm în țară că am învins. Aflăm repede că a fost luată și că trebuie să întărim paza la clădirea C.C. al P.C.R. construită în anii '40 pentru a fi sediul Ministerului de Interne. Proprietarii clădirii s-au schimbat, dar mentalitatea celor ce au operat dinăuntrul ei a fost aceeași, adică una polițienească. Intru prin Oneși, fără să știu prea bine ce trebuie să fac. Pînă atunci trebuia să strig și să nu fug. Limpede. Ce urmează ? Începem să ne organizăm. Ocupăm palierele, camerele, luăm prizonieri. Sînt primele minute după fuga lui Ceaușescu. A fugit cu un elicopter de pe acoperiș, după ce a vrut iar să vorbească mulțimii și a fost huiduit. Nu părea deloc speriat ! îmi spune cineva care intrase cîteva minute mai devreme. Sîntem muncitori, cîțiva studenți, soldați ; oameni de tot felul. Trebuie să vorbim mulțimii ! Așteaptă o vorbă de la noi ! Am învins ! Este un haos de nedescris. Vrem să ne organizăm, să punem ordine, să nu dea o contralovitură. Nu prea avem vești, numai zvonuri, nu putem verifica nimic. Reușim să punem microfonul în funcțiune. Cîțiva băieți pricepuți, as fi fericit să le știu numele, ocupă rapid biroul expreședintelui.

Pătrundem înăuntru cu un amestec de curiozitate și repulsie. Aici lucra în fiecare zi „marele bărbat", de aici ne înfricoșa, de aici conspira împotriva noastră. Tot nu ne vine să credem. Unul de-ai noștri vorbește la microfon. Mă minunez cu cîtă siguranță se adresează celor peste 100 000 de oameni. Este ascultat cu nesaț. Fără să fie nevoie de poliție și aplaudatori de profesie. Astea sînt cuvintele pe care doreau să le audă bucureștenii de mult. Cineva spune „este un scriitor aici". Mă apropii de balustrada balconului și simt că mă ia amețeala. Cei din Piață așteaptă cîteva cuvinte de îmbărbătare. Le rostesc, încerc să vorbesc rar. Le spun că unii dintre noi, scriitorii, au încercat să scrie adevărul și pentru asta am fost persecutați, interzișI, arestați. Le spun că fără adevăr nu se poate trăi. Din lipsă de alte cuvinte scandez **Li-ber-ta-te ! Li-ber-ta-te !**

Orice voi scrie în continuare, nu voi mai regăsi niciodată ceasul de fericire trăit acolo, după fuga dictatorului, în comuniune cu bucureștenii. Eliberat de toate fricile și inhibițiile am regăsit cuvinte pe care le uitasem sau stîlcisem.

Clipele trăite în mijlocul poporului victorios nu mi le poate lua nimeni.

Stelian Tănase

CÎT de grea este nașterea libertății ! Scriu aceste rînduri în noaptea de luni spre marți, adică la nouă zile după jertfa Timișoarei, la patru zile după irupția din Piața Palatului, la trei zile după îmbrățișările cu tanchiștii care parcurgeau Calea Șirbei ridicînd cu degetele V-ul fraternității, întîmpinați de florile mulțimii. Am pierdut de fapt socoteala timpului, pentru că n-am avut răgaz să stau în fața hîrtiei nici măcar pentru a consemna cronologia fiecărei zile. Dar totul s-a adunat în inimă, într-o inimă care a devenit mai încăpătoare și mai puternică, pentru că s-a debarasat de lesturile vechi. Greutatea este să transformi acum totul în cuvînt, căci cuvîntul are nevoie și el de o perioadă de readaptare, căci reabilitarea lui a venit repede, pe neașteptate. Un cuvînt care rostit acum cîteva zile cu voce tare avea caracterul unui act de curaj, și pe care puțini îndrăzneau să-l rostească, a intrat prea repede în obișnuință, începe deja să se tocească. Cuvinte sfinte, care fuseseră pîngărite prin perversă întrebuințare, se reîntorc la noi și ne exaltă. Patrie, popor, tineret, cetățean, revoluție, libertate, demnitate, solidaritate — atîtea substantive pînă mai ieri întoxicate de adjectivul bombastic și conjunctural au renăscut uluitor. Aici este uriașa bucurie — în regăsirea intactă și sporită a bunurilor spiritului, în recîștigarea sensurilor ce păreau pierdute, în reîntoarcerea cuvintelor la adevăr.

Privesc pe fereastră. Cartierul în care locuiesc este acum scufundat în beznă cosmică, de cîteva nopți trăiește sub camuflaj. La colțuri, la răscruci, în curți veghează oameni. Baraje spontane, formate din locuitori ai străzii, din studenți și elevi, din muncitori, din oameni ai altor orașe care se aflau în concediu la București, din voluntari sosiți de departe, anume pentru a se alătura Capitalei primejduite, dar și pentru a arăta că revoluția este una și aceeași pe tot cuprinsul patriei. Soldați de aceeași vîrstă cu ei, dar cu brațul înarmat. Ofițeri încercănați și nebărbieriți, care nu și-au scos mantalele de zile întregi. I-am văzut și ieri, pe lumină. Inspiră extraordinara încredere a acelei sintagme, truistică înainte de a fi fost strigată în stradă : „Noi sîntem poporul !" Ce fac ei, în afară de a verifica tot ce trece, de a scurta acoperișuri ? Ei **sînt poporul**, și vor să se știe asta, ei își oferă trupul unui glonț care ar putea sosi din clipă în clipă, pentru a arăta că nu le pasă de el, pentru a sublinia că moartea unui om nu contează cît vreme el face parte dintr-un popor unit, care are alte milioane de asemenea trupuri. Această senzație de încredere, această coeziune spontană și optimistă este cea mai formidabilă armă. Printre acești oameni care mai ieri demonstrau în piețele eroice te simți într-o vastă aulă, de proporții naționale, în care se învață libertatea, democrația. Am vorbit ore în șir cu ei și mi-au dat lacrimile auzind cît de nuanțat gîndesc, ce extraordinară finețe a percepției lucrurilor au, ce limbă frumoasă, după deceniile în care s-a încercat izolarea lor de lume prin alienarea limbii, prin degradarea intenționată a școlii, prin împănarea ziarelor, radioului, televiziunii, a unei părți a culturii, cu poncifele toxice menite să-i imbecilizeze. Dumnezeul popoarelor, cel despre care vorbea Eminescu, a făcut ca și poporul român, pe care atîția se pretaseră să-l taxeze drept las, dezbinat și abrutizat, să dovedească în aceste zile un eroism, o clarviziune, o înțelepciune superioare celor mai optimiste previziuni.

Uriașa speranță vine din împrejurarea că începutul l-au făcut tinerii, adică tocmai viitorul nostru. Ei au împins ieri străzile și piețele, ei au strigat lozincile justițiare, ei au dat calmul și curajul, ei au plătit, din păcate, cel mai mare tribut de sînge, dînd o lecție ucigătoare nu numai nemerniciei ce se credea atotputernică, dar și egoismului și filistinismului latent ce i-au permis cîndva să apuce frînele. Încă un miracol : acești aproape copii, cu niște ochi vii și inteligenți pe care nu-i puteai vedea în ultimii ani, ai privirilor lipsite de zîmbet și plecate spre pămînt, dezvoltă o genuină doctrină a libertății, a democrației, a valorii și moralei, deși s-au născut, au crescut și au învățat într-un regim al fricii și obscurantismului. Am avut nenumărate convorbiri cu ei, joi și vineri, în piețele unde-și strigau voința de libertate, sau în nopțile următoare sub zidurile împroșcate de gloanțe, sub zidurile pe care le însufleteau cu scandări pentru a da curaj soldaților ce apărau Radioul și Televiziunea, redevenite ale poporului, singure punți de comunicare cu lumea. Studenții nu și pînă ieri să buchisească dogme, copiii înfometați și fără săpun, gavrosii mahalalelor, țăranii tineri veniți pe jos din satele lor cu o pîine sub braț gîndeau minunat. Se împleteau în gîndurile lor nenumărate, contradictorii și totuși armonioase sentimente — mînia și luciditatea, doliul și speranța, îngrijorarea și bucuria — și toți cei ce i-ar fi putut crede pînă de curînd cinici, blazați, indiferenți sau inculți ar fi trebuit să vină aici nu neapărat să le ceară iertare, ci doar să-i vadă și să ia de la ei curajul, demnitatea.

Despre tot ce a fost vom putea vorbi treptat, mai tîrziu, cînd ceasornicul faptelor va putea fi derulat și pus să vorbească, să înregistreze eroii, să nu-i uite în anonimat, să nu îngăduie ca locul celor adevărați să fie luat de virtualii oportuniști de ocazie. Am vrut să notez telegrafic și stîngaci doar o stare de spirit, doar un grafic al conștiinței omului simplu, cel ce apără încă, sub gloanțe, gîndirea și umanismul, instituțiile vitale și ritmul cotidian, viața și supraviețuirea celor cîștigate cu prețul sîngelui. Am vrut să arăt optimismul și frenezia pe care le naște libertatea și să spun că trăim o perioadă în care caracterele se triază și se definesc pentru viitorul de reconstrucție, mult mai lung și delicat. În Bucureștiul de azi nu trebuie văzut doar ceea ce se vede — clădiri fumegînde, ziduri ciuruite, piețe răvășite, rafale de armă, șuierat de trasoare —, ci și această ființă fără trup care s-a născut din cuvînt și invadează realitatea — conștiința solidarității. Ea este cel mai puternic armament al revoluției. Scriu despre ea în noaptea de Crăciun, un prim Crăciun liber și înainte de toate simbolic. Căci, dacă un Copil a însemnat renașterea lumii, și dacă fiecare copil ce se naște o prelungește într-un fel, Crăciunul românesc 1989 este cel ce a consfințit renașterea credinței în noi înșine. O credință care ne va aduce, sînt sigur, mîntuirea. Dacă pînă la solstițiul de iarnă a fost prea întuneric pentru a ne ști apăra, ziua crește acum vertiginos și îngăduie noului venit să se ridice, iar noua să-l apărăm.

Romulus Rusan

Județeană

„Contrariul umilirii şi

A venit clipa

DE peste un sfert de veac, atît cît m-au ajutat şi puterile, am scris despre teroare şi despre consecinţele ei asupra oamenilor. M-au durut pînă dincolo de lacrimi degradările suferite de noi toţi într-un regim obscurantist, medieval, apăsat de crimă, ticăloşie şi minciună. Şi tot de un sfert de veac mi-am dorit să văd după gratiile puşcăriei sau ale balamucului pe acel cuplu patologic ajuns în fruntea ţării datorită unor forţe politice care şi-au început drumul în istorie prin trădare şi au sfîrşit prin a produce pe acest sinistru amestec de Ubu, Dracula şi Al Capone. Şi iată, a venit clipa, libertatea în care am crezut neîncetat a devenit o certitudine şi nu datorită celor care au terfelit cele mai frumoase cuvinte ale lumii, ci unor tineri uluitori şi Armatei care, în cîteva zile, ne-au învăţat ce este moartea şi cum trebuie s-o privim, nişte tineri care au făcut praf toată filozofia savantă despre resemnarea şi fatalismul poporului nostru, despre întoarcerea spatelui istoriei, despre faptul că „mămăliga nu explodează". Sînt fericit că mămăliga a explodat atît de cumplit încît, în cîteva zile, am ars toate etapele, previziune pe care nu numai un politician ci chiar şi un vrăjitor profesionist nu s-ar fi hazardat să o facă.

Am reintrat cu fruntea sus într-o Europă pe care noi, în realitate, nu o părăsisem niciodată. Într-o Europă care uitase că la noi, în 1949, s-a luptat în munţi cu arma în mînă — în acele lupte împotriva terorii totalitariste au murit mai mulţi oameni decît în oricare altă revoluţie postbelică. Lumea a cam uitat Canalul, primul Canal, Piteştiul, sinistra închisoare fără egal în istorie, Valea Jiului, Braşovul şi nu numai astea. Dar acum mă bucur din inimă că în aceste momente ea a ajuns să ne cunoască, că este alături de noi. Însă e bine să ştie că nu avem nevoie numai de medicamente, alimente pentru copii, ci şi de cărţi. Fostul regim s-a ocupat doar de educarea teroriştilor. Dar despre asta altădată, cînd voi reveni la masa de lucru. Deocamdată, locul meu este pe străzi, acolo unde este nevoie. Fiindcă oamenii trebuie învăţaţi să-şi folosească aşa cum se cuvine libertatea dobîndită cu atîta sînge. Trebuie avut grijă ca nişte ticăloşi să nu fie înlocuiţi cu alţii. Avem atîţia sfinţi şi martiri încît portretele lor n-ar încăpea în toate bisericile Europei. Să nu-i uităm şi să nu le pătăm memoria. E bine să nu uităm tocmai acum că pe lîngă monumentele pe care va trebui să le ridicăm în amintirea a tot ce a însemnat sacrificiu şi jertfă se mai cuvine unul : presei internaţionale, vorbite şi scrise, care a demascat crimele odioasei dictaturi şi a ţinut vie speranţa în libertatea pe care, iată, am dobîndit-o. E bine să se mai ştie că în aceste zile noi lucrăm numai pentru noi ci şi pentru alţii din alte ţări ale lumii. Deoarece, aşa cum avertiza Camus, microbii ciumei nu dorm, aşteaptă momentul.

De azi înainte totul depinde numai de noi. Nu mai putem arăta cu degetul în sus, nu mai avem pe cine da vina. La masa de scris, asadar, însă şi în stradă. Acum ori niciodată !

Augustin Buzura

Fraternitate

NOŢIUNI deprinse în primii ani de şcoală şi golite de sens prin repetare în context mincinos au căpătat în aceste zile încărcătură explozivă de adevăr, s-au întruchipat. Acum am reprezentarea nouă şi acoperirea în caratele fierbinţi ale sentimentelor pentru cuvintele **popor** (alături de fiul meu, într-o mare de oameni, am strigat din toate puterile, într-un singur glas, „Noi sîntem poporul !" şi fiecare părticică din acest noi imens îmi era la fel de scumpă ca adolescentul de alături), **eroism** (a doua zi, tînărul cu pansament pătat de sînge, sus pe tanc, ţinînd în mînă o armă în a cărei baionetă era înfiptă o pîine şi îndemnînd încă nehotăriţii de pe trotuare „Veniţi cu noi !"), **libertate** (picla suspiciunii, umilinţei, deznădejdii risipită în strălucirea amiezii de 22 decembrie) şi, mai ales, a noţiunii întrezărite doar la calamităţile naturale şi repede pulverizată de degradarea la care ne-au adus foamea şi mizeria, corupţia şi demagogia : f r a t e r n i t a t e.

„Contrariul umilirii şi al morţii — spunea Malraux — e fraternitatea" şi tot el aflase în luptă că sacrificiul duce cu Răul cel mai profund şi mai vechi dialog.

Sacrificiul tinerilor care au avut curajul să facă ceea ce maturii de atîta timp ezitam a strivit Răul întruchipat în dictatură şi ne-a redat în toată minunăţia lor fraternitatea, libertatea, speranţa.

Adriana Bittel

Deschiderea soarelui

TU, focos şi chipeş şi nedomestic, rotindu-te necontenit deasupra capetelor, frontoanelor şi balcoanelor din Piaţa Republicii, dansînd pe umerii obrajilor şi în lacrimile abia mijite, călăuză a anotimpurilor Limbii Române, împărat al şiragului liber, demn şi adevărat al cuvintelor, ochi al bucuriei şi dreptăţii, lumină a vieţii repusă în hotarele ei fireşti, SOARE, ascultă rugăminţile (rugile, minţile) noastre şi redă-**ne nouă pe noi** înşine.

Nicolae Iliescu

Ieşirea din minciună

ODATĂ pe lună ne adunam pentru a face să ne crească ideologia : primeam cîte un bileţel cu indicaţii de pagini din „Opere" şi puneam citatele cap la cap. Dacă se întîmpla, dincolo de logică, să primim voie să mergem la cîte un congres în străinătate eram cu grijă instruiţi, prezentîndu-ni-se cele mai absurde situaţii, iar la întoarcere făceam un raport în care accentul trebuia să cadă paranoic pe provocări şi pe riposta noastră fermă. Nu fusesem trimişi să discutăm, ci să dăm lecţii învăţate pe dinafară. Totul se petrecea „conspirativ", pentru a ne face complici la un mod de a gîndi şi acţiona bazat pe subordonarea strictă. Ni se propunea o clară formă de „desăvîrşire", oarba ascultare întemeiată pe arta de a te minţi singur. Trebuia să ne convingem că nu ştim să gîndim, că sîntem înconjuraţi de duşmani, că nu avem perspectivă : eram nişte anonimi. Nu există dictatură fără ruperea solidarităţii între membrii societăţii : dictatura are tot timpul grijă să desfacă orice formă de solidarizare, profesională, confesională, naţională. Am fost tot timpul asmuţiţi unii împotriva altora : ţăranii „furau" pîinea orăşenilor, pensionarii mîncau prea mult, tinerii nu erau disciplinaţi, cultele erau prea libere, prea multă lume se interesa de ceea ce se petrece în Europa. Lipsa de orizont se completa prin cadrul plastic al oraşelor, cu pieţe înrămate de cazarme de coşmar.

Puţini au fost aceia care au avut curaj şi au înfruntat mecanismul : cei mai mulţi au încercat să introducă o rază de adevăr şi umanitate în el, pentru ca să nu ne prăpăstuim cu totul. Nici unul dintre aceştia nu s-a bucurat de roadele muncii, care i-au fost furate de cei care le apucau şi le ştiau pe toate. Şi iată că atunci cînd ne cuprinsese disperarea, minunea s-a produs, prin tinerii care au înfruntat gloanţele în numele purităţii. Cinste lor ! Este cea mai bună dovadă că Adevărul este sădit în inima omului. Pe el se întemeiază ţara în lungul drum spre lumină, grăind în aceste tragice şi binecuvîntate zile. Aşa să ne ajute Dumnezeu !

Alexandru Duţu

În noaptea de decembrie

POPOR de zei ! Sfînta zi de libertate a sosit ! A bătut ceasul istoriei şi pentru neamul românesc care, vai, s-a purificat în baia de sînge a celor care şi-au dat jertfa supremă luminînd încă o dată, pînă departe în conştiinţa lumii, ca o flacără aprinsă în inima căzută la picioarele lui Isus ! Crăciun însîngerat !

Glorie neamului meu renăscut încă o dată pe moartea Anticristului! Plînge în mine Fiinţa istorică, plînge ! Cu lacrimi de foc şi de sînge ! Glorie !

În această ţară sublimă pe care mulţi o credeau uitată de Dumnezeu, în acest Crăciun, în a una mie nouă sute optzeci şi noua oară „s-a născut Mesia ! Naşterea şi renaşterea anunţate la ceruri de irodiada din primăvăratica Timişoară ! Acolo au fost ucişi în faţa lăcaşului sacru al Domnului, în noaptea de decembrie, copiii îngenunchiaţi cu luminări aprinse în mîinile lor curate. Dar copiii neamului nostru, tinerii acestei ţări răbdătoare, dăruite cu harul artelor păcii şi credinţa în mîntuire, de atîtea ori, pe nedrept învinuiţi cu abstragerea din timp, cu nepăsarea în faţa vitregiilor sorţii, au trecut ca un duh purificator, ca îngerii luminii peste Apocalipsa dezlănţuită de un antihrist fără milă, izbăvindu-ne !

Cruciada copiilor poate fi un nume întru gloria tineretului românesc care a pus capăt celei mai scelerate forţe a întunericului, celei mai cumplite tiranii care s-a abătut vreodată asupra României şi pe care va înregistra-o de acum încolo orice istorie mondială a infamiei !

Am privit cu inima sumbră imaginile de la procesul şi execuţia odiosului, crîncenului cuplu de demoni dostoievskieni „autohtoni" filtraţi, adaptaţi şi deformaţi printr-o grilă a deriziunii morale şi intelectuale, întruvabil şi irecognoscibil pe harta României clasice şi, pe lîngă o greaţă profundă, ca în faţa unui gunoi (Doamne, iartă-mă !) aruncat printre alte gunoaie, toată fiinţa mea protesta, un protest surd, dureros, fără leac! Prea scurt pentru un dezastru aşa de mare ! Prea puţin pentru apocalipsa dezlănţuită peste fiinţa sacră a unui întreg popor ! Prea sumară execuţie pentru atîtea crime abominabile ! Şi totuşi...

Acum, în acest Crăciun 1989, care va fi legat în istoria neamului românesc de jertfa plină de glorie a eliberării de sub cea mai nefastă maşină a distrugerii fiinţei sale etnice, doresc din tot sufletul să-mi aduc prinosul de recunoştinţă acestor tineri eroi ai libertăţii şi dragostei de Ţară, cînd şi Crăciunul, şi sfînta lor înălţare spre cerurile pure va rămîne înscrisă în istorie ca o nouă cruciadă a copiilor menită să facă să renască, odată cu naşterea Domnului, sublima, sacra noastră Românie ! Binecuvîntaţi fie tinerii tăi fii, acum şi pururea şi-n vecii vecilor, Amin!

Dan Laurenţiu

Nume de nescris

CA de ciumă, m-am ferit să întinez pagina cu numele scandat la comandă într-un ritual sinistru. A mutilat într-atît conştiinţele încît nu-l vom pomeni nici măcar la ceasul lichidării împovărătoarei moşteniri dictatoriale. Împovărătoare nu numai fizic, în plan economic pe cine ştie cîtă vreme, dar psihic, prin amintirea traumelor cumulate zilnic, ani şi ani, cu repercusiuni, mi-e teamă, în însăşi fiinţa noastră biologică.

Pregătea terenul pentru a marca, în stilul pompos aberant, specific doar minţilor rătăcite, sfertul de veac blestemat de cînd se cocoţase în vîrful piramidei sociale. Parvenit prin viclenie, a acaparat puterea samavolnic şi a menţinut-o cu ajutorul teroarei. Pentru dimensiunea acestei terori va fi greu să se găsească analogii în istorie. De la violenţa brutală, primitivă, la manipularea abilă şi perfida pervertire a cuvintelor — o gamă infinită de mijloace şi procedee numai şi numai în vederea înşelării opiniei publice, care, în fond, era dispreţuită, asimilată maselor de manevră, docile, amorfe, strict supravegheate şi dirijate de fanatici acoliţi. Sub gestul mîngîierii cîte unui copil, cum cerea protocolul în faţa camerelor de luat vederi, vede toată lumea, astăzi, că se ascundeau pregătiri minuţioase de măcel pentru eventualitatea, previzibilă, a trecerii de la voci dizidente de împotrivire la ridicarea întregului popor, exasperat de umilinţe, sătul de oprimare. Impunea să i se ofere flori din mîini tinere iar, subteran, pregătea inimaginabile depozite cu muniţii, cunoscute doar gărzilor sale de şoc, instruite să curme, fără şovăire, orice aspiraţie la viaţă liberă. Am luat cunoştinţă de asemenea depozite în condiţiile cele mai dramatice. Chiar cînd scriu aceste rînduri, în primele ore ale Crăciunului, se mai aud rafale şi e de presupus că mai cad victime. Ieri, cu ochii încă umezi de lacrimile emoţiei firesti după ce auzisem colindele strămosesti la radio Bucureşti, ca un semn al eliberării — pe pavajul Capitalei, la intrarea în Drumul Taberei, am văzut, cutremurat, trupuri de bravi ostaşi seceraţe de armele simbriaşilor teroristi. Ce demenţă a putut să pregătească masacrarea sufletelor inocente ? În ce fel să caracterizăm teribila oroare, otrava sloganelor mincinoase, diabolic răspîndită şi convertită în gloanţe ucigaşe ? Operă **ceausistă** — adjectiv menit să cumuleze de aici înainte nesfîrşita abjecţie, cinismul satrapic, infamia numelui din care derivă, de nemaiauzit, de nerostit şi de nescris.

Geo Şerban

Noi sîntem demni!

NOI nu suntem un popor de laşi ! În noiembrie mă aflam în Italia să-mi reiau cursurile cu studenţii cînd tineretul cehoslovac **s-a mişcat** către libertate. Îmi creştea inima de bucurie pe măsură ce asistam la victoriile lor. Toată Europa omagia pe cei care se deşteptau din nou, reamintind tuturor că ei au fost protagoniştii „primăverii pragheze". În convorbirile mele cu scriitorii italieni (între care mari personalităţi precum Mario Luzi, Umberto Eco, Piero Bigongiari, Maria Corti, Cesare Segre) mă găseam de multe ori extrem de strîmtorat la întrebarea lor : „Dar voi, românii, de ce nu vă mişcaţi ? Aţi rămas ultimii stalinişti în Europa !" — şi-mi era cu neputinţă să mă apăr. M-am străduit să le explic că noi suntem un popor de ţărani fără o tradiţie (şi fără o practică autentică) a formelor democratice existente în alte ţări ale Europei. Cum nu demult mă ridicasem **în apărarea ţăranului român** (despre care se vorbeşte încă insuficient în aceste zile) în şedinţa de la „România literară" din septembrie 1988, le-am răspuns acestor personalităţi ale culturii italiene că eu am încredere în poporul meu de ţărani şi la invitaţia lor repetată de a mă stabili în Occident, le-am repetat că nu pot să-mi păstrez demnitatea de scriitor român decît rămînînd în rădăcinile limbii române şi respirînd aerul patriei mele. Le-am evocat jertfa celor 11 000 de ţărani în 1907 şi le-am explicat că **mişcarea** românilor contra umilirii la care sînt supuşi de regimul dictatorial va lua, probabil, aceleaşi proporţii. Nu bănuiam cînd reintram în ţară, pe data de 16 decembrie, că ceasul ridicării poporului meu şi al noilor sale jertfe era atît de aproape şi nu puteam să-mi imaginez tragedia teribilă pe care o va trăi în aceste zile istorice.

Acum, cînd n-au încetat rafalele mitralierelor în jurul casei mele, mă închin în faţa sîngelui copiilor ce nu s-a uscat încă pe zidurile Universităţii şi mă cutremur în faţa preţului imens pe care noi, românii, trebuie să-l plătim din nou pentru a ne recîştiga demnitatea sacră a Libertăţii.

Marin Mincu

al morţii e fraternitatea“

Ce păstrăm

MI-E greu să-mi adun gîndurile, să-mi stăpînesc tulburarea, mi-e greu să găsesc cuvinte, să compun fraze, mi-e greu să scriu. Şi totuşi, măcar ceva, măcar două-trei rînduri în acest prim număr al noii **Românii literare**, al noii reviste a scriitorimii române eliberate de coşmarul terifiant al sinistrei dictaturi.

Al noii **Românii literare** care va lua totuşi cu sine, şi va face să rodească însutit, ce a fost bun şi cinstit în cea dinainte, în revista noastră mereu pîndită şi agresată de vechii diriguitori culturali, de falşii scriitori şi de scriitorii corupţi.

Dar ce a fost bun, şi preluabil, în **România literară** de pînă ieri ? Sînt multe de spuş şi o vom face altă dată pe larg. E timp destul. Acum aştern în fugă cîteva lucruri : acţiunea perseverentă, tenace, dusă de critică în condiţiile ştiute, în direcţia cultivării şi întreţinerii unui climat de civilizaţie intelectuală, de rigoare şi simţ al măsurii ; am căutat să îndreptăm cititorii către valorile autentice, să identificăm şi să susţinem aceste valori, să le scoatem la lumină, să le facem distincte, vizibile, din ceaţa impostiurii care le înnăbuşea ; am urmărit apoi înscrierea lor în contexte mai largi de tradiţie şi consonanţe, în filiaţii prin care să poată fi dovedită continuitatea şi spiritul de corp al culturii române majore, coeziunea ei structurală ; am încercat să fim receptivi la noutatea literară autentică, la căutările tinerilor, considerînd că viabilitatea unei mişcări literare se întreţine prin neîncetate primeniri ; am căutat să promovăm demnitatea limbajului critic, spiritul de civilitate, măsura, dreapta judecată, luciditatea, spiritul raţional şi logic. Să întreţinem, măcar insular, normalitatea, în mijlocul unei lumi aberante. Sînt multe de spus despre ce am făcut şi bine şi rău, şi necesar şi inutil, în vechea **Românie literară**. Ce am făcut bine, ce am făcut în folosul culturii române grav primejduite vom face şi de acum înainte, cu toată energia pe care o mai avem după atîta sfîşiere, cu tot sufletul, cu toată fiinţa noastră însetată de adevăr şi normalitate, în era libertăţii care ni se deschide după atîta suferinţă, după atîtea jertfe.

„Să aveţi curaj şi încredere în Dumnezeu“ ne spune Eugen Ionescu în mesajul pe care îl tipărim în fruntea acestui prim număr al noii **Românii literare**. Aşa vom face.

G. Dimisianu

Îşi deschide porţile o şcoală nouă, şcoala democraţiei

ÎN ultimii aproximativ zece ani, cînd teroarea dobîndise forme groteşti (ce, uluitor de iute, sub ochii noştri, aveau să devină şi ucigaşe) am fost întrebat de prietenii mei dragi şi buni, nu o dată şi nu de zece ori : „De ce nu pleci ? Dacă ai cea mai mică posibilitate de a fugi, de a te refugia în altă parte, de a părăsi regimul dictatorial (şi o aveam — ca mulţi alţi români, indiferent de naţionalitate), de ce n-o foloseşti ? Eşti nebun ?“. Răspunsul pe care-l dădeam nu convingea pe nimeni ; părea absurd. Spuneam : „M-am născut în Bucureşti, vreau să mor în Bucureşti. România este ţara în care mor eu“. Sau, emfatic şi scuzîndu-mă pentru emfaza acestor cuvinte : „Mama mamei mele s-a născut şi a murit în Bucureşti, maică-mea aici s-a născut şi aici s-a prăpădit, tot aici mă voi prăpădi şi eu“. Dorinţa de a muri devenise în ultimul an covîrşitoare : mulţi dintre prietenii mei dragi şi buni plecaseră fie sub pămînt, fie pe pămînt, în lumea largă ; sub pămînt se dusese şi soţia mea, cea mai mare bucurie a vieţii mele ; eu ce Dumnezeu mai voiam ? De publicat nu mai voiam să public, mi-era lehamite iar versurile pe care le scriam nu erau pe placul cenzurii, ca lector de carte (redactor) la editura „Cartea Românească, la această excelentă editură, binele pe care eram în stare să-l fac — după ce semnasem manuscrisul volumului de versuri **Moartea citeşte ziarul** de Mircea Dinescu (care, speram eu, avea să fie cel de-al patrulea volum al său, a cărei apariţie o giram în aceeaşi calitate) — deci, binele acesta devenea tot mai greu de înfăptuit şi trebuia plătit cu minciuni insuportabile. Ce mai aveam de făcut decît să-mi urmez mama şi soţia ? Frica de a mă duce lîngă ele devenea mai mică. Frica, frica, frica ! De cîte decenii am fost învăţaţi să trăim sub apăsarea acestui cuvînt! Frica de a da un telefon, frica de a spune cu voce tare ce gîndeşti, frica de a sta de vorbă, tu, prietenul tău prezent şi cel de-al treilea participant (mut) la discuţie : bine ascunsul microfon miniaturizat — care exista cu adevărat sau nu ? De cele mai multe ori, da, exista şi foarte repede dădea semn că este, că trăieşte, că lucrează. Oraşe întregi semănate, precum cîmpiile, cu grăunţe ale fricii eterne, oraşe pîlpîind în noapte, pline de stelele reci şi sinistre ale microfoanelor...

„Frica eternă ?“. Aşa scriam — şi la amîndouă capetele micii străzi pe care locuiesc se aud azi, 24 decembrie, focuri de armă. Ei bine, frica nu e eternă, nu a fost şi nu este eternă! Au arătat-o zecile de mii, sutele de mii de manifestanţi împotriva tiraniei din Timişoara, Bucureşti, Sibiu şi din atîtea alte localităţi. Ei, manifestanţii, au demonstrat că există pe lume şi lucruri mai puternice decît frica. A arătat-o şi tizul meu, poetul Florin Iaru, unul dintre miile care au ieşit în piaţă cu steagul tricolor. A fost bătut crunt şi s-a reîntors pentru a fi din nou acolo ca să strige LIBERTATE şi să-i oblige în cele din urmă pe tirani să piară din faţa ochilor noştri. Cîteva ore mai tîrziu fermecătorul tînăr poet şi cu mine ne îmbrăţişam şi el mă ruga în şoaptă să nu-l strîng în braţe, că-l doare...

Să-i strîngem în braţe pe tinerii bucureşteni, timişoreni, sibieni şi pe cei din alte oraşe, în haine civile sau cu vestoane ale forţelor armate, pe cei care au determinat — nu singuri, dar în primele rînduri — marea şi definitiva victorie. Să-i strîngem în braţe pe părinţii lor care i-au educat astfel încît — măcar atunci, în ultimul ceas — să fie gata să-şi dea viaţa în lupta dusă împotriva tiraniei. Să-i strîngem plîngînd în braţe — deşi îi doare îngrozitor — pe părinţii celor care au murit pentru ca în România să se poată trăi omeneşte. M-am născut în Bucureşti, trăiesc în Bucureşti şi vreau să trăiesc — şi nu să mor, decît dacă va fi cu adevărat nevoie de moartea mea — în oraşul-martir, în oraşul ce va deveni un centru al democraţiei, al culturii, al adevărului. Un centru al inteligenţei ! S-a terminat domnia prostiei agresive. Trăiască inteligenţa ! Ea ştie să şi ierte — şi va ierta — dar pe ucigaşi nu-i va ierta niciodată. Îşi deschide porţile o şcoală nouă, şcoala democraţiei. Profesorii nu sînt mulţi, iar elevi — o ţară întreagă. Să fim calmi şi să învăţăm. Lecţiile democraţiei nu sînt simple. Binele se învaţă mai greu decît răul, dar tot el triumfă. Întotdeauna !

Florin Mugur

Glasul mulţimii

JOIA trecută şi apoi vineri, în 21 şi 22 ale acestui decembrie, am fost pe străzile şi în pieţele Bucureştiului, acolo unde sute de mii de pumni strînşi se ridicau spre cer în ritmul scandărilor : ritmul de nestăvilit al indignării adunate atîta amar de ani şi ritmul triumfal al bucuriei libertăţii. Glasul mulţimii avea o forţă fantastică, era un vuiet cuprinzînd totul într-o frenezie a eliberării, graţie căreia (era — da ! — o „graţie“, un miracol) sinistra dictatură s-a spulberat, măturată dintr-o dată de o istorie dezlănţuită. Şi — să nu uităm — de o istorie însingerată : căci bucuria ne este acum umbrită de moarte. Însă deasupra a tot şi a toate se aude încă acel glas al mulţimii, uriaşul strigăt care cerea să se facă lumină. Şi a fost lumină !...

Ion Bogdan Lefter

Aplauze pe ruine

O imagine văzută la televizor cu ani în urmă, mai exact, în zilele imediat următoare cutremurului din martie 1977, mi se pare că rezumă în chip deosebit de pregnant cel mai întunecat sfert de veac din istoria patriei noastre, cei aproape 25 de ani ai dictaturii lui Ceauşescu. Acest monstru de vanitate, convins că nu sîntem în stare nici măcar să ridicăm de jos o cărămidă fără indicaţiile lui, ajunse proverbiale, vizita — cum altfel ? — una din zonele calamitate. Oamenii căţăraţi pe dărîmăturile unui bloc, de care binevoise să se apropie, s-au oprit din lucru — încercau să-i salveze pe eventualii supravieţuitori — şi au început — desigur, fuseseră instruiţi în acest sens — **să-i aplaude**. Nici în această tragică împrejurare, unul din înşii cei mai lacomi de putere din cîţi a cunoscut istoria universală, nu a consimţit să renunţe — deşi indecenţa manifestării era strigătoare la cer — la porţia sa zilnică de adulare. **Aplauze pe ruine !** Secvenţa era, şi a devenit din ce în ce mai mult, pe măsura trecerii anilor, unul mai catastrofal decît altul, **simbolică**. Pe ruinele ţării întregi ni se cerea să aplaudăm frenetic. Cu cît dezastrul multilateral se adîncea, cu atît „meritele“ dictaturii ambigene trebuiau să fie mai deşănţat glorificate. Trebuia să le fim recunoscători pentru că ne ţineau în frig şi în întuneric, că ne lăsau aproape să murim de foame, că ne luaseră **toate** drepturile. Aici se ascunde, cred, esenţa crimei Ceauşeştilor. Ei n-au dorit numai să ne domine (cazul dictaturii clasice) ; nu s-au mulţumit nici să ne strivească (cazul dictaturii moderne) ; au vrut mai mult : să ne batjocorească, să ne umilească — **aşa cum n-a făcut-o nimeni, niciodată**. Nici măcar un ocupant străin nu s-ar fi purtat atît de rău : prin însăşi condiţia sa de ocupant străin el ar fi păstrat o minimă reţinere şi prudenţă, s-ar fi ferit, în propriul său interes de altfel, cel puţin să depăşească **ultimele limite**. Peste aceste **ultime limite**, Ceauşeştii au trecut fără nici o ezitare şi fără nici un scrupul, cu o aroganţă şi o încăpăţînare nemaiîntîlnite. Dintre toate relele ce le-au abătut asupra noastră, şi prin ele, răul cel mai mare pe care ei au vrut să ni-l facă, pariul lor drăcesc, a fost acela de a încerca să-şi şi să ne dovedească, nouă şi lumii, că pot să ne transforme într-o naţie inferioară, de experiment, cu care să faci tot ce pofteşti. Să o închizi, de exemplu, într-un lagăr, şi lagărul să răsune de aplauze. Cu toate că au existat unele clipe de îndoială născute din disperare, în fond n-am crezut niciodată că vor reuşi. Şi n-au reuşit. Umilitorul a fost la rîndul lui umilit. Cea mai redutabilă tiranie a perioadei postbelice a fost alungată de o revoluţie **cu mîinile goale**. Sumbrul Goliat al puterii totalitare a fost răsturnat de un David complet neînarmat, lipsit pînă şi de neînsemnata lui praştie. Cu un curaj rareori văzut, oamenii, tinerii în primul rînd, transfiguraţi ca de o inspiraţie divină, au ieşit pe străzi, şi nu le-au mai părăsit. La Timişoara mai întîi, oraşul-erou şi oraşul-martir, la Bucureşti apoi, unde sîngele continuă să curgă, ca şi în alte localităţi ale ţării.

...În seara zilei de 25 decembrie, de Crăciun, ne parvenea ştirea că soţii criminali au fost judecaţi şi executaţi. Cel mai cumplit şi viclean Antihrist din istoria noastră a fost doborît de ziua Naşterii Domnului.

Valeriu Cristea

Teatru

Soarta regizorului tînăr

(Răspuns la o anchetă a revistei noastre — cenzurat în întregime)

REGIZORUL pentru spectători (ca și pentru actori, de altfel) îndeplinește funcția pe care o au îndeobște ochelarii pentru cititorii unei piese. În cazul în care ochelarii au lentile potrivite, vedem limpede care sînt sensurile textului, dar dacă lentilele sînt din sticlă goală sau vopsită în negru, ori vedem în ceață, ori nu mai vedem deloc.

După opinia mea, modul optim de exercitare a regiei nu există decît ipotetic, această meserie fiind legată de prea multe meandre azi, la noi, ca să poată fi practicată la modul ideal. Se întîmplă ca un regizor să știe cum să pună un text în scenă, dar teatrul nu îi oferă acest text, ci altul. Sau i se oferă textul cu pricina, dar nu și distribuția care l-ar servi cel mai eficace. Sau le are pe amîndouă, dar se îmbolnăvește. Sau nu i se poate asigura partea scenografică a spectacolului. Sau (se întîmplă și asta), așteaptă atît de mult ca să se întrunească toate condițiile, încît atunci cînd le are i-a pierit cheful, sau a uitat ce voia să spună cu acel spectacol. Cu toate acestea, continui să regizez optimist, în speranța apariției neașteptate a modului optim.

În ordine cronologică, am pus în scenă **Ciudatul rol al întîmplării** de Ion Băieșu, la Teatrul „Ion Vasilescu" din Giurgiu, apoi **Autorul e în sală**, tot de Ion Băieșu, la Teatrul „Valea Jiului" din Petroșani, **Excursia**, de data asta de Theodor Mănescu, la același teatru, și **Gărgărița**, din nou de Ion Băieșu, la Teatrul din Oradea. Actualmente pun în scenă o piesă de un autor debutant, Ion Șerban, **Un bărbat sau o femeie**, la Teatrul din Petroșani. Privind retroactiv, bilanțul îmi pare egal, căci insatisfacțiile se uită mai ușor decît satisfacțiile. Amărăciunea este vie pe moment, dar este repede uitată datorită noilor necazuri, în schimb, bucuriile rămîn mai bine gravate în memorie (ca și cronicile bune, pe care le păstrez cu evlavie, spre deosebire de cele negative, pe care le ard și le împrăștii cenușa în vînt). În orice caz, mi-aduc aminte cu plăcere de colaborarea cu numeroși actori din țară, desfășurată aproape mereu pașnic și chiar prietenește. În orice caz, aș fi preferat să schimb unele dintre aceste titluri cu altele. La noi, din păcate, sînt autori dramatici care nu știu să scrie pentru teatru, adică nu cunosc meșteșugul replicii scrise pentru a fi rostită. Este un fenomen apropiat de cel care bîntuie prin cinematografie, făcînd ca bieții actori (unii chiar de valoare mondială) să se căznească a rosti niște fraze atît de nenaturale încît ajung să fie ei înșiși învinuiți de diletantism și falsitate. Există piese care provoacă, prin lipsa de meșteșug cu care sînt scrise, adevărate coșmaruri actorilor și regizorilor. Eu însumi am pătimit și pătimesc chiar acum din pricina acestui neajuns. Mai mult, există autori publicați și unii chiar jucați prin teatre, care nu cunosc îndeajuns nici limba română și nici gramatica ei, făcînd astfel teatru prin fraudă. E o stare de fapt. Nu-mi rămîne decît să mă raliez la una dintre opiniile exprimate cu atîta competență de către Mihai Eminescu, într-o cronică teatrală publicată la Iași : „Să reamintim o veche maximă teatrală : un actor este dator să gîndească nu numai cu autorul, dar adesea și în locul lui". Se pare că veleitarii rezistă neclintiți pe metereze, încă din 1876.

În perspectivă, m-ar interesa să pun în scenă, printre altele (dacă și directorii de teatre vor fi la fel de interesați), **Arta prezicerii pe termen scurt** de Tudor Popescu, **Scene din viața unui bădăran** și **Diogene ciinele** de Dumitru Solomon, **Jucătorul de table** de Ion Coja, **Iertarea** și **Dresoarea de fantome** de Ion Băieșu, și încă multe altele, pe care aștept să le scrie ei sau alții.

Radu Băieșu

Istorie teatrală (uitată voit): Regele Lear de Shakespeare la Teatrul Național, cu George Constantin în rolul titular. Regia, Radu Penciulescu. Contestat cu violență de unii (și oprit oficial — la vremea sa), apreciat de mulți (și în paginile „României literare"), spectacolul rămîne memorabil

Sfîrșitul arbitrarului anticultural

PRINTRE fenomenele execrabile de care ne desparte pentru totdeauna triumfătoarea revoluție populară de azi, eroică ridicare împotriva tiraniei, e și arbitrarietatea anticulturală a regimului defunct. Un aparat diavolesc de cenzură și jandarmerie bloca inițiativele, forfeca și ciopîrța producțiile literare și artistice, paraliza manifestările culturale autentice, încerca depersonalizarea creațiilor și înlătura din paginile ziarelor, de la radio și televiziune, marile figuri ale vieții culturale contemporane, căznindu-se să inculce, prin multe mijloace, opinia că intelectualii nu sînt „de încredere", cu excepția cîntăreților de psalmi dedicați sfintei familii. S-a tras o linie de cretă între arta cultă și arta amatoare, prima fiind etichetată în genere ca suspectă prin radicalitate și antiguvernamentală, trebuind ținută sub permanentă supraveghere, cealaltă fiind acceptată mai ales în formele mute, restrîngîndu-se sever expresiile critice ale opiniei populare și dilatîndu-se extrem versurile și corurile de proslăvire a numai două persoane, în modalități de un grotesc paroxistic. Socotite contravenient în principiu, satira și umorul au fost practic eradicate din publicistică, de la radio și televiziune. S-a admis existența unui singur ziar vesel (mensual) și acela pus sub drastic control.

Un rol nefast l-a jucat, în toate aceste direcții, aparatul fostului Consiliu al Culturii, încadrat în genere cu persoane străine de literatură și artă și, în multe cazuri, ostile creației și personalităților creatoare, fie din obtuzitate și ignoranță agresivă, fie din supunere oarbă la ordine absurde venite de sus, care cereau nu recunoașteri și ierarhizări ale valorilor, nu stimularea talentelor și fructificarea uriașului potențial al artei și literaturii române de azi, ci restrîngeri ale creativității, cenzurarea brutală a publicisticii specializate, devierea instituțiilor culturale de la rosturile lor, impunerea **tăcerii**. S-a ajuns pînă acolo încît s-au interzis discuțiile de creație firești la manifestări numite „colocvii", s-au impus texte scrise și vizate, la reuniuni numite „simpozioane", s-a ștampilat fiecare pagină de expozeu, articol, piesă de teatru, cu obligativitatea de a se citi ori publica întocmai. Astfel că, treptat, dar iute, acest aparat a devenit pur și simplu polițienesc, completat, de altfel, prin ani, cu personal de această specialitate, rupînd dialogul cu oamenii de artă, funcționînd pe baza unor liste negre de neagreați, indezirabili, vătămători — liste foarte ample.

Teatrelor dramatice li s-a micșorat artificial numărul de premiere, li s-au impus în repertorii lucrări anartistice. Măsuri haotice, care se băteau cap în cap, opreliști edictate uneori prin telefon, arbitrarul absolut al aprobărilor și respingerilor, instituirea a zeci și zeci de vizionări la care actorii erau siliți să joace iarăși și iarăși în fața uneia sau a două-trei persoane (ce uneori își declinau apoi competența, pretinzînd că vor raporta mai sus), cererile repetate de modificări, tăieturi, interpolări, refaceri ale reprezentației, suspendări pe perioade indefinite ale unei premiere au dus la disperare colective întregi și uneori pe răstimpuri îndelungate. O singură persoană, cu funcția de conducător absolut al mișcării artelor românești, își arogă dreptul de a hotărî ce e bun și ce e rău în dramaturgie și spectacole, cine să apară și cine să nu apară pe scenă, cine să reușească și cine să fie respins la concursurile de ocupare a posturilor în instituțiile de artă, ce să se cînte și ce nu la Opere, la Filarmonici, ce traduceri sînt propice și care nu, ce regizori să lucreze, cum și ce anume, ce e voie să se scrie în ziare și reviste și ce nu, despre piese și spectacole, cît și cînd. Suficiența, opacitatea, incapacitatea de a dialoga dincolo de ordine cazone și prescripții schimbate de la o zi la alta, atitudinea de vechil într-un domeniu atît de delicat, repulsia afișată față de toți oamenii cu personalitate ai acestui domeniu, mistificările deliberate și minciunile spontane au transformat persoana în chestie într-un spectru respingător, ocolit ca atare, pe cît se putea —, administrativ, vorbind, — de oamenii de teatru autentici și responsabili. Au fost desfigurate și transformate caricatural admirabilele festivaluri periodice din mai multe centre ale țării, (unele desființate, altele rărite la periodicitate trienală), interzise reuniunile de breaslă, întîlnirile criticilor, discuțiile reale cu spectatorii.

Aproape că nu există dramaturg important, de la Marin Sorescu la Ion Băieșu, care să nu aibă piese oprite. Unii din cei mai valoroși regizori români au fost nevoiți să se autoexileze, să lucreze în străinătate. Unii din marii autori ai lumii, printre care și compatriotul nostru Eugen Ionescu, au fost expulzați de pe scenele noastre.

Dezmățului acestuia cinic și irresponsabil i s-au opus marea majoritate a actorilor, în forme feluriie, cei mai buni regizori de toate generațiile, în special tinerii, aproape toți scenografii (în felul lor), cîțiva directori, cea mai bună parte a criticilor din toată țara și, spre cinstea lor, unii activiști culturali luminați. S-au creat, în pofida vicisitudinilor și vitregiilor, a jandarmeriei culturale, nu puține opere scenice și capodopere, s-au relevat necontenit talente noi, cu har. Dar structura teatrului, a școlii de teatru a rămas învechită. Și ca preocupări, ori configurație umană, actualele instituții sînt îmbătrînite. Repertoriul e deproblematizat, străin de multe din operele universale moderne. Organizarea și administrarea sînt, în mai multe locuri, în suferință — urmări ale unui mod nenorocit de cazonerie anticulturală centralizată.

E neîndoielnic că scriitorii, artiștii teatrului și ceilalți factori implicați vor găsi resursele necesare de revenire la normal în condițiile victorioasei revoluții naționale, democratice, care a edictat, în primul ei act, așezarea culturii pe o bază nouă.

Valentin Silvestru

Am redevenit oameni!

AM trăit o imensă și îngrozitoare noapte a minciunii, delațiunii și trădării, o noapte barbară, cum poate n-a fost alta în întreaga și zbuciumata noastră istorie. O tragică soartă, ce ne-a ademenit sub chipul unei aparente omenii, ne-a lovit fără milă, ducînd țara și poporul la dezastru. Ne-am pomenit ostatici și sclavi în propria noastră casă, în propriul sat și oraș, în propria noastră țară. Am fost transformați în prizonieri, în slugi condamnate la muncă, supunere și adulare a unui cizmar ajuns cîrmaci. El ne vorbea cu cinism inimaginabil și ne obliga să vorbim și noi despre democrația noastră superioară, despre „visuri", și „epoca de aur", despre „fericirea" de azi și de mîine, iar noi ne aflam în închisoare și mîncam ce și cît ni se dădea, spuneam ceea ce ni se cerea, aveam căldură și lumină cît ni se dădea, aerul nostru era minciuna, iar perna pe care ne odihneam capul, frica. Funestul tiran, setos de glorie și de putere, voia să conducă nu numai o țară, ci o Europă și chiar întreaga lume. El a împins acest neam spre pieire, aducînd asupra lui o teribilă rușine. Dar n-a făcut-o singur. S-a înconjurat de o clică de inculți fățarnici și lingăi, care s-au înfruptat din bunurile țării și l-au apărat, susținut și înconjurat pe monstruosul înfometat de preamărire. Cum nimic nu e veșnic, cum poporul nu poate niciodată răbda la nesfîrșit împilarea, el a ieșit în stradă și, cu prețul sîngelui, și-a recîștigat libertatea. Bucuria noastră nu cunoaște margini, inimile noastre bat fără frică, mințile gîndesc, ochii văd, am redevenit oameni. Cu o nemîngîiată durere și stupoare descoperim însă, din primele zile ale renașterii noastre, un lucru straniu. Unii din cei ce au slujit cu orbire și supușenie neîntrerupt clica asasină au acum lipsa de omenie să devină din acuzați acuzatori. Memoria miilor de eroi care și-au dat viața pentru sfînta biruință este astfel pîngărită. Ar fi de dorit, în acest ceas, o mare revoluție și răspundere în propriile noastre cugete.

Trebuie să fim realiști, înțelepți, și deciși, să ne păstrăm calmul și luciditatea, să trăim liberi, în credință, adevăr și curățenie morală, să promovăm valorile umane, valorile democrației, să facem tot ce ne stă în putință ca tragedia neamului din ultimul sfert de veac să nu se mai repete în vecii vecilor.

Viorel Cacoveanu

O premieră care așteaptă de opt ani : De ce trag clopotele, Mitică?, **de Lucian Pintilie, după** D'ale carnavalului, **de I.L. Caragiale. (În fotografii : Lucian Pintilie, Mariana Mihuț, Gheorghe Dinică, Tora Vasilescu, Mircea Diaconu, Florin Zamfirescu).**

Cum am devenit „huligani"

„NU poate o națiune să fie pururea condusă de neadevăr și de corupție", scria Eminescu într-un articol din decembrie 1882, referindu-se la „aceia care nu cred în nimic, și pentru care principiile politice n-au fost decît pretexte de a parveni și de a se îmbogăți". Cit despre înlăturarea relelor, adăuga Eminescu, „nu se cere dialectică și oratorie, ci muncă, echitate și adevăr".

Se poate spune, în multe privințe, despre lumea cinematografului nostru, ca și despre lumea din care face parte, că nu este vorba de a o îmbunătăți, este vorba de a o schimba. Cucerirea demnității unei bresle nu se poate despărți de cucerirea demnității neamului ei.

Într-un film antifascist de marcă, **Du-te și vezi**, de Elem Klimov, ideea se concentra într-o secvență simbolică ; un tablou al lui Hitler zace într-o băltoacă a frontului ; un soldat tînăr îl vede, ridică pușca, îl ochește și trage ; brusc, în montaj accelerat, încep să se deruleze, înapoi, imagini din istoria ascensiunii lui Hitler ; soldatul trage pe rînd în fiecare imagine, pînă cînd în cadru apare fotografia unei femei cu un copil (micuțul Adolf") în brațe ; soldatul privește lung și nu mai trage, coboară arma de la ochi și pleacă. „De la copii începe totul. Nu toate popoarele au dreptul la viitor", așa justificau hitleriștii uciderea copiilor. Acest **Du-te și vezi** oferă o cu totul altă înțelegere a ideii „De la copii începe totul" : „Am vrut să arăt că un copil este atît de important, încît el nu trebuie ucis, chiar dacă e vorba de Hitler", explică regizorul... Dacă „al patriei erou între eroi" nu s-ar fi făcut vinovat de uciderea unor mulțimi, ci de aceea a unui **singur** copil, ar fi fost prea de ajuns ca să fie compromis definitiv în ochii istoriei.

„Putem aștepta ca dictatura să cadă de la sine. Dar de la sine n-o să cadă niciodată !" (citam o replică într-o cronică la un film străin apărută chiar în această pagină, acum un an). Într-adevăr, ea n-a căzut și n-ar fi căzut niciodată de la sine. Se teoretiza mult pe marginea ideii că românul a răbdător, că are un simț propriu al umorului și al fatalității, care îi explică puterea de a îndura. Dar același popor care a suportat toate umilințele, care a înghițit toate minciunile, care a ascultat de sute de ori aceeași placă, stilcind limba românească, — a reacționat la crimă ca o singură ființă, puternică, de neînvins, hotărîtă, acum ori niciodată, să pună capăt neleguirii. Într-adevăr, avea dreptate cine spunea că singura solidaritate umană indiscutabilă e solidaritatea împotriva morții... Realitatea ultimei săptămîni a adus cu ea o copleșitoare cantitate de imagini pînă azi inimaginabile ; o mulțime strălucind de o neobișnuită frumusețe, a tinerilor scandînd, în Piața Palatului, **„Nu ple-căm !"**, după ce, cu o noapte înainte, atîția tineri pieriseră, cu moartea pre moarte călcînd... Sau la mitingul care a răsucit cuțitul în rană, vuietul de fluierături, ca un vaiet dezăgăzuind sufletul mulțimii, pentru cîteva clipe, înghițite apoi de benzile cu obișnuitele aplauze ritmice și scandări glorificatoare, și de obișnuitul cor de „băieți" din primele rînduri. Un extraordinar film al unei revoluții pe care, într-adevăr, națiunea a făcut-o ! Dreptul la libertate, poporul român și l-a plătit cu sînge. E un preț mult prea tragic, incredibil de tragic, ca să mai poată fi vreodată uitat.

Un crud remember : catastrofa finală, tragedia la care pot conduce concesiile aparent inofensive, micile compromisuri, marile minciuni aparent strict convenționale, lașitatea, sau frica, sau comoditatea sau inconștiența de a nu striga, la timp : „împăratul e gol !"...

Vom trăi, de acum înainte, cu un nou sentiment al răspunderii și cu o mult mai dureroasă datorie de luciditate.

Acum, cînd fiecare poate să spună exact ce gîndește, fără riscul de a fi decretat „huligan" sau „de tip fascist", ca să fie exterminat, limbajul libertății trebuie încă descoperit, glosările pe marginea aceluiași nefast „monolog" trebuie înlocuite cu descoperirea adevăratului dialog. Pîrghiile autocenzurii, insinuate în straturi de o nebănuită profunzime, nu se anihilează de la sine. Democrația reală nu este un „dat", ea se cucerește, se exersează, se învață în timp.

DINTR-UN complex capitol al posibilelor măsuri de „salvare a filmului românesc", iată doar cîteva puncte de primă importanță : restructurarea întregii noastre cinematografii pe criteriul competenței, al valorii profesionale ; eliminarea diletantismului și amatorismului, la toate nivelele (și, implicit, renunțarea la acea potemkiniadă de proporții naționale care s-a numit „Cîntarea României") ; abolirea cenzurii, înțelegerea cinematografului ca o artă liberă, și nu ca un obligatoriu instrument de propagandă ; dispariția acelor filme nerentabile din nici un punct de vedere, inutile, care nu au nimic de spus, făcute doar ca să bifeze o temă și un loc în plan ; fuziunea obligatorie a noilor adevăruri, sociale, istorice, politice, morale, pe care le vor aborda, în noile condiții, filmele noastre, cu adevărul artistic ; filme inspirate din adevărul actualității și experienței noastre istorice, capabile să intereseze și restul lumii, capabile să reprezinte identitatea noastră națională. Solicitarea tuturor regizorilor de talent, care au lucrat, pînă acum, mult sub posibilitățile lor creatoare, hărțuiți de vizele și de supervizele unui mecanism de producție totalitarist, interesat cu prioritate de necesitatea de a nu contraria ideile singurului (doi ca unul) spectator care contează. Dacă „lui" nu i-a plăcut un film, chiar după ce toate comisiile ideologice „i-au dat drumul" pe piață, acel film va dispare pe loc din repertoriu, va dispare chiar și din filmografia pentru străinătate a regizorului, pur și simplu nu va mai exista, așa cum n-a mai existat, după o „Mangalie", **Faleze de nisip** al lui Dan Pița. Se impune, în acest sens, restituirea publică, în variantă completă, a tuturor filmelor românești puse, într-un fel sau altul, la index în tot acest timp, inclusiv a **Reconstituirii,** de la premiera căruia s-au împlinit douăzeci de ani. Și se mai impune, evident, lansarea în premieră a filmului terminat de Lucian Pintilie acum opt ani, și „oprit" : **„De ce trag clopotele, Mitică?"** Se mai impune, de asemenea, debutarea unor tineri regizori de talent, care ar fi trebuit să fie de mult debutați : Laurențiu Damian, Ovidiu Bose Paștina, Copel Moscu, Adrian Sîrbu și alții. O problemă foarte importantă este aceea a repertoriului : marelui public de la noi i-au rămas complet străine filmele importante din anii '70 și '80. S-ar impune, apoi, împrospătarea bazei tehnice a studiourilor Buftea, și renovarea multor săli de cinema, inclusiv a celor de pe Bulevardul 6 Martie, azi cu aparate de proiecție uzate și cu șobolani plimbîndu-se domestici printre scaune. Apoi : programarea, la televiziune, a unor filme bune, și multe, românești și străine, după anii de secetă și de proiectare piratercă a unor filme vechi cu titlu schimbat și fără generic, practică încadrîndu-se, de altfel, perfect, în contextul unui vast program t.v. de spălare a creierului și de îndobitocire colectivă.

Avem toate motivele să sperăm că noul Comitet pentru Cinematografie va urni lucrurile din loc, tocmai pentru că e compus din oameni care răspund în cel mai înalt grad criteriului competenței. Pe lîngă actorul Victor Rebengiuc, pe lîngă operatorii Florin Mihăilescu și Vivi Drăgan Vasile, patru dintre cei mai talentați regizori ai noștri, care au avut tăria să nu facă, în creația lor, compromisuri, să nu devină „mercenari", și care au reușit performanța de a da filme de valoare, cum sînt, elocvent, și ultimele titluri realizate de ei : Mircea Daneliuc — **Iacob**, Stere Gulea — **Moromeții**, Alexandru Tatos — **Secretul armei... secrete**, și Dan Pița, cu premiera recentă, **Rochia albă de dantelă** : Pița e și autorul acelui film scos de oficialități de pe ecrane luna trecută, luna „istoricului Congres", pentru că titlul le suna, probabil, subversiv : **Noiembrie, ultimul bal !**

Viitorul cinematografiei noastre e obligat să dea filme de anvergură, filme care să ne redea pe noi — nouă.

Eugenia Vodă

O imagine din documentarele extraordinare ale acestor zile

Cinema

Radio tv.

Ieșirea din infern

■ Obligată, atîta amar de vreme, să țină seamă doar de opinia a doi sau doisprezece sau douăzeci și doi de oameni, televiziunea a traversat cea mai lungă noapte a anului și a istoriei noastre pentru a întîmpina verdictul a douăzeci și două de milioane de spectatori. S-a întîmplat, așadar, dintr-o dată, ca imaginile lumii reale și cele proiectate în dreptunghiul micului ecran să nu mai fie izolate prin vertiginoase abisuri, abisuri de netrecut. S-a întîmplat, tot dintr-o dată, ca tot ce se spunea acolo, într-un studio aflat sub bătaia gloanțelor, de către oameni ce vorbeau pentru întîia dată liber și zîmbeau sau plîngeau pentru întîia dată ca niște oameni și nu ca niște marionete, să se întîlnească în chipul cel mai autentic cu propriile noastre gînduri, bucurii și suspine. Ce fraze pot cuprinde cum se cuvine implicațiile morale ale unei asemenea extraordinare modificări de atitudine ? Freamătul nemaiauzit al străzii a fost, în aceste zile, singura tentație mai puternică decît aceea de a urmări emisiunile Televiziunii Române Libere, și, întorși acasă din piețele unde noutățile difuzate pe micul ecran erau arzător comentate, regăseam intact nemaiauzitul freamăt de afară. Grava scindare interioară a existenței noastre luase sfîrșit. Intram într-o zodie stăpînită de străvechea, armonioasa triadă a binelui, adevărului și frumosului. Înainte de aceasta, a trebuit, însă, să rememorăm, pentru ultima oară, tragicele cercuri dantești ale vieții noastre de pînă acum și atitea documentare, reportaje, confesiuni, mărturii de conștiință, declarații ni le-au readus cu neînchipuite de mare concreteție în fața ochilor : cercul lacomilor, zgîrciților și risipitorilor, al mîniosîlor, violenților (printre care, al violenților împotriva artei), cercul înșelătorilor, lingușitorilor, al celor care își însușesc bunul obștesc, al ipocriților, hoților, sfătuitorilor de rău, semănătorilor de dezbinări, falsificatorilor și, în sfîrșit, al trădătorilor, între care cei mai josnici, trădătorii de patrie și Dumnezeu. Dar cum răul poate fi învins iar desprinderea de întuneric dă măsura puterilor omenești, Dante încheie *Infernul* prin metafora regăsirii luminii : „Pornirăm dar pe cărăruia sumbră / spre lumea albă de lumini, prin prund, / și fără gînd de-a poposi la umbră / urcarăm sus și printr-un ochi rotund / zării la capul căii lungi și grele / podoaba boltii-n cer, și din străfund / ieșirăm iar către lumini și stele". Este lumina pe care au aprins-o adolescenții și maturii oraselor României, eroi ai șuvoiului de transmisiuni t.v., eroi pentru care vorbele testamentare ale unui mare filosof s-au dovedit tainicul imperativ al acțiunilor practice : cerul înstelat deasupra noastră și legea morală în noi.

Ioana Mălin

Telecinema

Telecronica necenzurată

■ DE ani de zile nu se mai putea asculta radioul propriei tale țări. Era dezgustător. De ani de zile nu se mai deschideau televizoarele. Tot ce spuneau și arătau în limba noastră era scîrbos. Practic, cu o perfidie din ce în ce mai incoerentă, cu o aroganță din ce în ce mai imbecilă, interziseseră tot ce era frumos, cult, civilizat, inteligent, în care vedeau, cu o ură viscerală, acte cu caracter dușmănos. Tot ce ținea de intelect și de intelectual le stîrnea mînia și decretul. Umorul cu deosebire. Au șters numele lui Caragiale de pe frontispiciul Teatrului Național. Cel mai mare actor comic român, Toma Caragiu, o știa oricine, „nu putea fi suportat de ea"... Criminalii au fost întotdeauna „terorizați" de puterea cu care știau că se ride de ei. Și se rîdea, dumnezeule, în proporții de masă, căci „cei doi mari comici ai ecranului" au inspirat cele mai feroce glume din cîte s-au produs pe pămînt în ultimul sfert de veac. Nesimțiți — cuvînt apăsător în limba română — au crezut că se va rămîne la bancuri și au popularizat pe larg imaginea unui popor care nu face altceva decît să rîdă, neputincios și vesel. Niciodată n-au înțeles ferocitatea umorului românesc. Fără milă au desființat Festivalul George Enescu, în numele unei arte combative. Fără milă au mitraliat „Cerbul de aur", în numele unei cîntări zise a României, unde femeile în rochii de seară, stînd pe scaune Louis XV, iar bărbații în fracuri cîntau „Alunelu, alunelu, hai la joc". Urîtul în proporții de masă nu a atins nicăieri asemenea dimensiuni în care crimele ignoranței față de cultură au precedat crimele organizate, propriu-zise. Au distrus toate emisiunile televiziunii, au mutilat pînă și titlurile filmelor, tot ce atrăgea milioane de oameni, ei simțind fără greș cele ce plăceau oamenilor și luîndu-le imediat de la gură și din spirit. Au făcut totul — în veci nu vom uita această expresie de abreviere a vieții — ca totul să fie redus, fără umbră de rușine, la emisiunile de două ore, hai trei, pentru și despre ei doi! Tot ce au făcut nu mai ține de sistemele politice ale lumii, ci de o fără de pereche sistematizare a maleficului, în secolul XX. Ei nu numai că au banalizat răul, în fiecare bucățică de salam. Ei au fost arhitecții și strategii lui într-o construcție de forța unei tumori. În fața lor, Hitler și Stalin trebuie trecuți la „și alții"..., zicea spiritul bucureștean în orele acestea. Dacă hrăniți cu un asemenea rațional program T.V. de alimentație spirituală, un popor și tineretul lui pot mătura în cîteva ore un sistem convins de infailibilitatea terorii pe care o inspiră, aceasta nu se poate explica decît prin vitalitatea și rezistența valorilor noastre umane, care iradiază, dereglează și sfărîmă orice mecanisme de pușcă, gratii și subterane. Pentru că a fost măturată cu acel cutremurător de voios „olé, olé, olé, olé..." al unor milioane de tineri care uimesc lumea prin gravitatea elanului lor, abjecția cea mai organizată din lume nu mai poate riposta decît omorînd bezmetic. Rebreanu, în 1941, parcurgînd străzile Bucureștiului după pogromul legionar, avea această observație, de imensă milă și scîrbă : „nu li se va putea spune acestor asasini, niciodată, sărmanii...". Trebuie să fii scriitor român, om al acestei națiuni bucureștene, ca să înțelegi ce se ascunde în grozăvia acestui blestem, acum, în noaptea asta de Crăciun.

Radu Cosașu

Plastică

Nepieritorul zîmbet

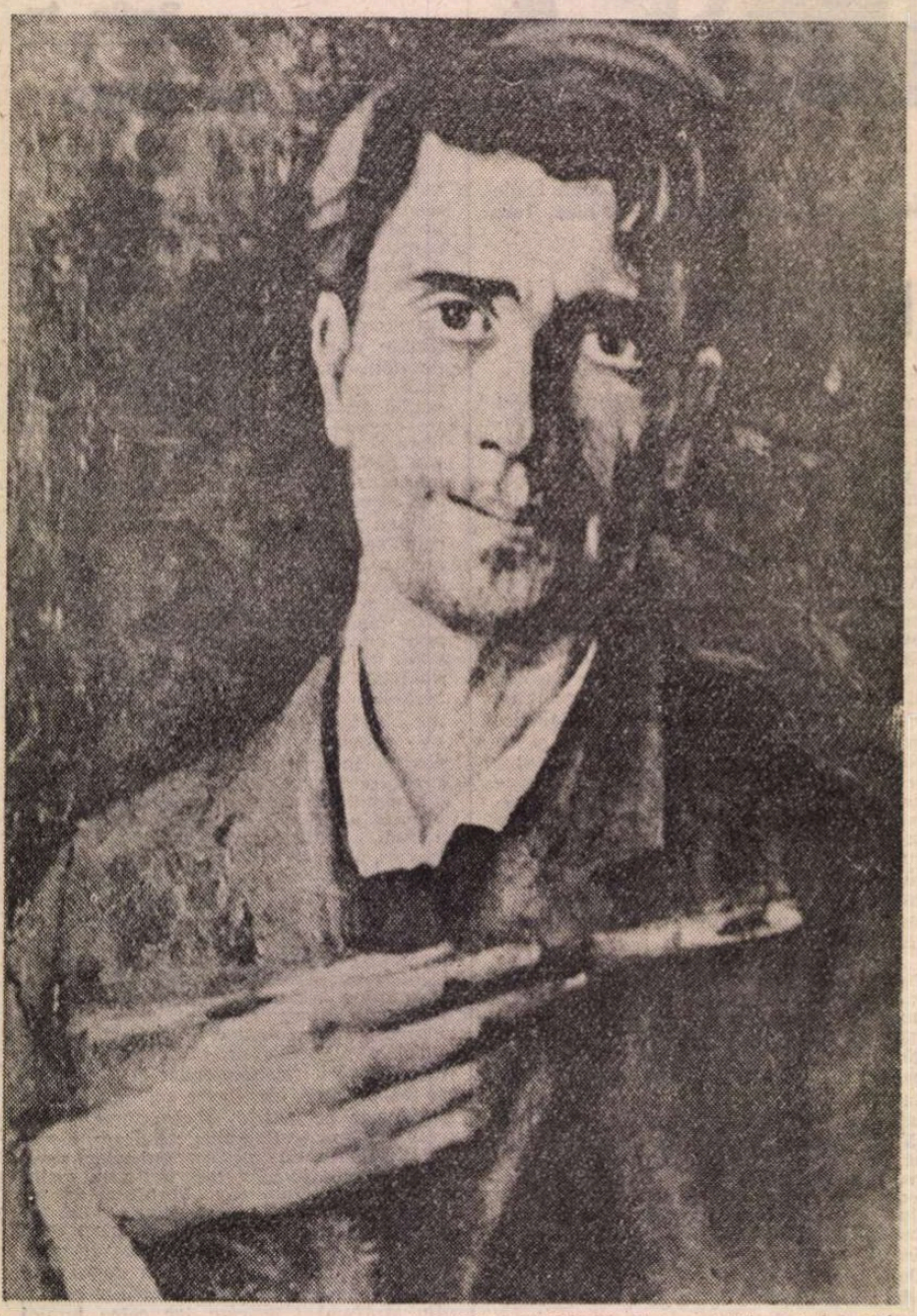

ŞTEFAN LUCHIAN: **Zugravul** (Muzeul de artă)

BRUEGEL CEL TÎNĂR: **Vara** (Muzeul de artă)

ATÎT de greu şi des încercatul zîmbet al spiritului uman, mereu pus în faţa opţiunii fără întoarcere şi mereu triumfător, învingător prin perenitatea fiinţei şi nu prin forţă oarbă şi intoleranţă, s-a răspîndit din nou peste ţara noastră în ziua facerii, ziua cînd s-a născut lumina, ziua solstiţiului cel mai lung şi cel mai însorit, 22 decembrie 1989.

Alături de milioanele de zîmbete pe care arta milenară le-a creat ca o imagine a seninului şi a neînfrîntului, de la epoca arhaică pînă la Gioconda sau Maica Domnului cu pruncul ei neocrotit decît de nemurirea spiritului, zîmbetele păstrate în „Muzeul de artă" al României, muzeul memoriei noastre adevărate, s-a răspîndit peste oamenii care nu voiau, nu puteau să mai trăiască fără ele. Nimeni nu se gîndea atunci, în piaţa unde oamenii mureau cu zîmbetul libertăţii pe chip sau în suflet, că şi zîmbetele din muzeu, destinate eternităţii, pot încremeni. Şi totuşi, ca în întregul scenariu aberant, inimaginabil, inutil şi demolator care fusese pus la punct cu minuţie împotriva unui popor în fiinţa lui şi mai ales împotriva spiritualităţii sale, în aceeaşi clădire care înseamnă şi istorie şi frumuseţe, şi memorie şi lecţie, zîmbetul trăia alături de rînjet, frumosul alături de abjecţie, eternitatea alături de moarte şi neant sufletesc. Frescele, Rosenthal, Negulici, Tattarescu, Aman, Grigorescu, Andreescu, Luchian, Pallady, Petraşcu, proaspătul Ghiaţă, regăsit în retrospectivă, zîmbeau, alături de El Greco, Rembrandt, Da Messina, Tiţian, Tintoretto, Monet, Signac. Zîmbeau cu înţelepciunea celor ce se ştiu dăruiţii nemuririi, chiar şi după moarte, zîmbeau fiindcă ştiau răspunsul întrebării ce se dezvăluia sub ochii lor; vor supravieţui spiritul, viaţa, frumosul, omenescul. Va supravieţui România, cea conţinută în sufletul fiecărui om ce se afla în stradă, pe imensa scenă a istoriei ce începea să se mişte pentru toţi, prin toţi. Alături, se trăgea. În oameni neînarmaţi cu mijloacele unei incredibile, enorm costisitoare şi univoc servile maşini represive, purtînd doar armura sufletului românesc nepieritor, arma inimii înflăcărate şi a cuvîntului descătuşat. Apoi s-a tras pentru apărarea vieţii, alegîndu-se între oameni şi zîmbetul nepieritor.

Şi oamenii au triumfat. Încă o dată. Ca totdeauna. Şi odată cu ei a triumfat zîmbetul. Căci dintr-un muzeu ciuruit de proiectile şi pătat de un negru de fum ce nu există decît în paleta apocalipsului şi a nefiinţelor patibulare, operele de artă au fost salvate, de oameni şi pentru oameni, pentru perenitatea spiritului. A fost o luptă eroică, tăcută şi anonimă, între pereţii deveniţi fragili, a unor oameni cu nume mai puţin sonore în zarva entuziasmului, dar cărora trebuie să le aducem omagiul celor ce au nevoie de zîmbet, de spirit şi certitudine, de valoare şi nemurire. Urme de gloanţe, găuri, pierderi provocate de confruntarea cu un pericol ce părea că nu a mai lăsat nimic întreg. Răni de suflet şi materie reparabile, acum cînd începe timpul responsabilităţii, al muncii şi seriozităţii în faţa destinului nou, ales de noi, de care vom răspunde doar noi şi în faţa istoriei. Acolo, sub focul armelor, muzele nu au tăcut, cum pretinde un postulat, oamenii au gîndit din mers şi un plan pentru ceea ce va fi. Zîmbetul se va întoarce la locul lui, repede şi pentru totdeauna, mai frumos pentru că el există acum în sufletul nostru. Valorile mari au supravieţuit, ele vor fi salvate, căci în muzeu există specialişti, oameni care lucrează de o viaţă la păstrarea, studierea şi repararea lor. Printre ei, unul din cei mai buni, a fost rănit. Cînd am aflat că nu am pierdut comorile păstrate peste veacuri şi spaţii, pentru noi cei de azi, pentru cei de mîine, m-am bucurat, apoi am auzit că Gheorghe Pătraşcu a fost rănit. Şi am fost fericţ şi trist, căci de restauratorul Pătraşcu mă leagă o veche şi statornică prietenie, şi poate mai ales acel sentiment de respect pentru un om care, trecînd în umbră vocaţia pictorului de şevalet ce putea să se impună, a preferat dragostea unică, tăcută dar esenţială, pentru zîmbetul nepieritor al artei. Cînd se va face calculul centimetrilor patraţi de pictură salvată de blîndul şi tonicul Pătraşcu, în fracţiuni de milimetri ce înseamnă substanţa nepieritoare a spiritului, va trebui să utilizăm o măsură neobişnuită şi totuşi firească, măsura zîmbetului dăruit oamenilor, bucuriei şi libertăţii lor, sufletului şi fiinţei. Se va face bine acest om întreg, frumos şi bun, la fel ca toată ţara, pentru că aşa e firesc şi necesar, se va întoarce la sublimul anonimat al condiţiei asumate fără histrionism, recuperînd şi readucînd zîmbetul creaţiei umane în tezaurul de valori al culturii româneşti adevărate, neînvinsă, deşi prea des şi greu încercată.

Vor supravieţui toate operele din muzeul nostru, din muzeele lumii deschise acum ochilor dornici dar pînă de curînd opriţi doar pe reproduceri, pe textele unor oameni ce încercau să ne facă să nu uităm că există ceva dincolo de toate : spiritul, substanţa umanului: Vom privi din nou zîmbetul statuilor arhaice sau clasice din Elada, zîmbetul misterioasei Uta din Naumburg, şi acestea vorbind, vorbind mereu între arme ce le vînau pentru că în ele era sufletul umanităţii, zîmbetul Giocondei şi al Madonei Sixtine, zîmbetul misterios al purităţii din arta marilor moderni, şi din cea a românilor purtînd marea seninătate a bunătăţii şi împăcării cu întregul cosmosului, al realităţii.

Virgil Mocanu

Muzică

Pînă departe

ACELE ceasului care păreau să fugă înapoi, trăgîndu-ne spre prăpastie, au întors-o brusc : în numai cîteva ore România a devenit semnul de exclamaţie al planetei ; ţara considerată inaptă pentru revoluţie a înfăptuit cea mai rapidă, mai pură, mai purificatoare din revoluţiile ultimului timp. Darul de Crăciun pe care şi l-a oferit poporul român a fost dureros de scump plătit. Studenţii, nesusţinuţi de un partid sau de o instituţie, au venit neînarmaţi în faţa dictatorului şi a aparatului său de represiune ; după ei, tot tineretul şi apoi întreaga naţiune ; armata li s-a alăturat repede. Odată alungat, dictatorul şi-a arătat esenţa ultimă : mecanismul pregătit timp îndelungat, cu monstruoasă competenţă, s-a declanşat în contra propriului popor. Dictatorul a fost pedepsit fulgerător, iar maşina infernală e în curs de lichidare.

Dar tot acum începe şi marele efort de dezamorsare a înfiorătoarei maşini morale pe care sistemul a construit-o timp de decenii : teroarea şi frica, cenzura şi autocenzura, delaţiunea şi nevroza publică. În lumea artiştilor : osanalele mercenarilor, minciuna şi indiferenţa morală, linguşirea, servilismul şi intriga.

Trebuie regăsite valorile — cele etice mai întîi. Drojdia pustiitoare, care a stăruit la suprafaţa societăţii atîta amar de vreme, sperăm să se lase în fine la fund.

În viaţa muzicală lucrurile trebuie reluate, în bună măsură de la bază : învăţămîntul muzical abia mai răsuflă ; Conservatorul din Bucureşti are 15—20% din numărul studenţilor de altădată ; încă 2—3 ani, şi orchestrele simfonice s-ar fi stins de moarte naturală. Repertoriile au fost poluate şi degradate ; marele repertoriu religios a fost extirpat. Viaţa muzicală se transforma tot mai mult într-o văgăună. Multele valori româneşti exilate au fost şi excomunicate. Statutul social al muzicianului a coborît la pragul de jos. Compozitorii au fost alungaţi din casa lor ; Muzeul Enescu a fost desfiinţat. Festivalul Enescu tindea să devină o caricatură. Ca şi Dănilă Prepeleac pornisem la tîrg cu doi boi ca să rămînem cu o pungă.

Este sigur că degradarea s-a oprit. Credem în forţa de regenerare a României.

Lucrurile vor fi puse treptat la locul lor. Coşmarul anilor trecuţi va rămîne în urmă.

Fie ca flacăra curată a acestor zile să lumineze pînă departe !

Anatol Vieru

THEODOR PALLADY: **Natură statică**

Ralea și sensul înnoitor al istoriei

CUM să găsesc, în suflet, acum, tonul și cumpăna necesară scrierii unui articol ? Bucuria eliberării de tirania ceaușistă, canonada tirului mitralierelor și chiar a tunurilor care se aude în camera mea de lucru, lupta eroică pentru înfrîngerea pistolarilor (care, acum o oră, trăgeau chiar din blocul în care locuiesc) acestea toate și atîtea altele mă țin într-o stare de tensiune neprielnică scrisului. Iar telefonul sună necontenit, ca la gară. Și, totuși, vreau, trebuie să scriu. E o cronică despre ultimele două volume *) din ediția scrierilor profesorului meu Mihai Ralea, care încheie (cu excepția notelor de călătorie) publicarea operei sale antebelice. Nu voi relata aici cîte stratageme au fost folosite pentru ca aceste volume (mai ales cel de al șaptelea) să „treacă" prin filtrul „avizărilor". Dar mărturisesc că mi-era teamă de scandalul ce-l va provoca cenzura postapariție (exista și asta !) de îndată ce vor apărea exemplarele de semnal. N-au mai avut, din fericire, timp să o facă. Dar să spun ce motive ar fi putut invoca pentru sinistrele lor dictate de interdicție. Al șaptelea volum din **Scrierile** lui Ralea adună eseurile sale de filosofia culturii și de atitudini culturale. Acestea, tocmai, puteau provoca iritare, interdicție și dispoziții punitive. Cum se știe, Ralea a fost un cugetător de stînga, publicist democrat din aripa radicală a Partidului Național-Țărănesc, care a crezut în raționalism, justiție și omenie, luptîndu-se, cu o impresionantă constanță, împotriva fascismului și a tuturor ipostazierilor sale. Or, iarăși se știe, aceste convingeri nu mai erau, de la o vreme, nici agreate, nici tolerate de regimul opresor care a fost acum înfrînt. Istoria e vicleană și paradoxală. De multă vreme, cei ce țineau un condei onest în mînă și știau să mediteze lucid asupra fenomenului politic sau ideologic au constatat o deloc ciudată asemănare între fascism și stalinism. Iar că odiosul ceaușism a fost o expresie concentrată a stalinismului e prea evident ca să mai depun stăruințe. Mai toate motivele ideologice fasciste le reîntîlnim în structurile stalinismului, și ale ceaușismului. Să amintesc aici, în grabă, fie și numai enunțiativ, cîteva : totalitarismul, agresivitatea dictatorială și refuzul pluralității opiniilor, desconsiderarea omului și masificarea individului prin anihilarea personalității, cenzurarea tuturor manifestărilor culturii și artei pînă la a le anula, înlocuindu-le cu biete ersatzuri din mucava, excomunicarea adevăraților făuritori de cultură, interdicția unor opere din trecut și a celor nou create, tabuizarea unor teme și chiar cuvinte (avem alcătuite, unii dintre noi, liste corpolente de cuvinte (!) interzise), excomunicarea adevărului și înlocuirea lui cu fantose fabricate de dictatură, prigonirea și terfelirea rațiunii, a bunului simț, a raționalismului, exaltarea naționalismului primitiv prezentat , fals, drept patriotism, antiumanismul cel mai feroce , cultul personalității conducătorului unic (Führerul) cu aură charismatică. Pînă și deziderate, așa zicînd vizionare, despre o „lume nouă" și „omul nou" le găsim, deopotrivă utilizate, în presa fascisto-legionară și în cea a stalinismului ceaușist. Tocmai datorită acestei identități de motive ideologico-politice nu s-a putut întreprinde la noi nici critica radicală a fascismului (în varianta sa legionară), nici cea a stalinismului dogmatic și mortifiant. E o datorie a noastră de viitor, să înfăptuim, analitic, această critică radicală a unor fenomene care au rănit grav, timp de șase-șapte decenii, Europa întreagă și poporul nostru. Fără acest examen riguros și calm, în spiritul seninătății științifice adevărate, memoria ne va rămîne alterată și rana nevindecată. Iar fără memorie ființa unui popor se vatămă sau se năruie. În alte țări, cele democratice, astfel de investigații critice au fost de mult efectuate cu rezultate benefice. Sper (iartă-mi-se mărturisirea) să pot relua cercetarea mea **(Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea)** de acolo de unde am fost nevoit să o abandonez, ducînd-o mai departe pînă în 1944. Și apoi pînă spre anii din urmă. Istoriografia literar-culturală nu poate, nu are dreptul să ocolească nici acest adevăr, care e al istoriei, și trebuie să-l restituie în integralitatea sa, indiferent de numele persoanelor care s-au făcut exponenții fie ai fascismului legionar, fie ai stalinismului ceaușist.

*) Mihai Ralea, **Scrieri**, vol. 6, 7. Ediție, prefață și note de Florin Mihăilescu, Editura Minerva, 1989.

NICOLAE GRIGORESCU : **Casă de țară** (Muzeul de artă)

DUPĂ acest ocol explicativ să revin la ediția pe care o comentez, decupînd cîteva idei forță semnificative. Ralea s-a străduit să descifreze identitatea formulei noastre sufletești, prin apel la antropologie, sociologie, psihologie și etică. Și asta nu numai în vestitul său studiu din 1928 **Fenomenul românesc.** „În sufletul nostru — spunea acolo — s-au topit, formînd o sinteză nouă, un echilibru. Echilibrul nostru sufletesc se cheamă **adaptabilitate.** Prin el ne deosebim de toată lumea Orientului, dar și de aceea a Apusului". Niciodată nu a acceptat Ralea închistarea mohorîtă în noi înșine, militînd împotriva acelora care doreau (de parcă ar fi fost posibilă o mutație geografică) plasarea noastră exclusiv în mediul oriental. Într-un eseu din 1933 nota această idee care merită reamintită: „Tendința noastră către universalism nu se va putea opune la năzuințele de completare ale grupurilor naționale prin viața continentală a Europei de azi. Recunoaștem specificul național ca un fenomen. Dar nu putem face din cultivarea și exaltarea particularităților naționale un scop în sine. Interdependența contemporană va ajunge, desigur, să atenueze stigmatele locale. Regrupări continentale, sub o formă sau alta, vor urma. Europenismul e, pentru noi, un ferment de civilizare. Prin el s-a realizat tot ceea ce avem. Nimeni nu are dreptul ca, de dragul întreținerii unor moravuri autohtone mai mult ori mai puțin pitorești, să mențină în infinit imbecilitatea poporului său". Și îi ironiza — tot aici — pe „cezarii de carton care cred că pot modela lumea după poftele lor". (p. 221). Cine nu recunoaște în acest Cezar de carton o ipostază arogantă a celui ce ne voise izgoniți din Europa, modelîndu-ne țara după halucinante tipare nord-coreene ? România modernă, nu a obosit să releve polemic Ralea, s-a creat într-o perfectă sincronie cu Europa, evoluînd — prin spiritele ei cele mai luminate — în consens cu ea.

Apoi raționalistul Ralea a pledat pentru suveranitatea conștiinței și a spiritului critic ca fundamente ale creației. „Noi știm însă că nimic nu se poate crea fără conștiință. Conștiința e postulatul oricărei invenții. Dar conștiința e o cîntărire de bine și rău, o ierarhizare de valori, o percepție netă și exactă a realității așa cum este, o apreciere justă a puterilor și forțelor, cu un cuvînt, conștiința se confundă cu critica" (p. 164). Determinarea specificului național e și ea un act de conștiință, adică de disociere critică. „Specificul național fără conștiință și fără rațiune nu e posibil... Specificitatea națională e o operă de desprindere, de diferențiere, iar percepția diferențierii nu se poate obține decît prin rațiune. Începînd a fi buni europeni, vom sfîrși prin a fi buni români. Românismul se învață prin europenism" (p. 180). Și, cum se putea altfel?, Ralea a evidențiat firești le puncte de contact între libertate și făurirea adevăratei conștiințe naționale. „Noi credem — scria în 1930 — că o viață românească se va realiza atunci cînd păturile care o compun vor ajunge la conștiința de sine prin libertate; cînd raportul dintre ele va fi dominat de regule de dreptate și legalitate. Altfel, oricîtă afinitate etnică ar exista între diferitele clase componente ale acestui popor și ale acestui stat, și oricît în fine s-ar exaspera cu ajutorul urei de rasă șovinismul latent din orice popor, dacă condițiile vieții sociale ar fi viciate de apucături tiranice, nedrepte, arbitrare, viața națională ar fi periclitată. Căci nu există nimic mai antinațional decît o operă de nedreptate sau de exploatare. Solidarități bazate pe stăpînire de o parte și robie de alta nu există și nici un imperativ naționalist de ordin ideologic, nici un mit spiritual nu se poate opune unei stări de inechitate. **Prin social la național** — aceasta e crezul nostru". (p. 195). Drepte, răscolitoare idei care ne apar astăzi mai valabile ca oricînd. Mai ales cînd o prea recentă groaznică experiență ne-a arătat cît de departe a dus o propagandă stupidă ideea, nobilă în sine, a conceptului de specific național. Și să adăugăm o altă idee tot despre naționalism ca atitudine potrivnică și culturii și dreptății : „A fi naționalist după ultima formulă înseamnă a nu ține seamă nici de adevăr, nici de iubire, nici de dreptate, adică a distruge din suflet toate idealurile pentru care a luptat de veacuri omenirea. În condițiile acestea, examenul naționalist e prea greu de susținut. Prea puțini vor fi aceia cari vor accepta să se simplifice într-atît sau să opteze pentru o poziție anticulturală. Reducînd la atît naționalismul, inferiorizîndu-l, înseamnă a recruta pentru el o clientelă mai ales primitivă, a-i forma partizani de ținută sufletească rudimentară". Nu a avut dreptate Ralea? Naționalismul șovin a fost practicat atunci, între războaie, și în ultimii douăzeci și cinci de ani de partizani de ținută sufletească rudimentară.

„Omul, scria Ralea în 1942, trebuie ridicat din ruina lui. Trebuie reînviată omenia și repusă în drepturile ei". Și aceasta pentru că „un marasm înfiorător roade de cîtăva vreme orice aspirație senină către viață. Se amestecă în tot, ca o sinistră datorie, ideea de tragic, de desperare și de anxietate". Cît de dramatic adevărat sună azi acest postulat sau numai apel deziderativ! După dezastrul degradant în care am fost siliți să trăim, omul nostru trebuie acum, într-adevăr, ridicat din ruina lui și restituit adevăratei sale condiții. Charles Péguy deosebise odată (ne reamintește și Ralea) în istorie perioadele de epoci. Primele ar fi liniștite, clasice, stabilite. Cele din urmă sînt eroice, zbuciumate, neliniștite, în căutare de noi orizonturi. Cine nu înțelege că de la 22 Decembrie 1989 România a intrat dintr-o perioadă într-o epocă? Pentru că aceea căreia revoluția i-a pus capăt pentru totdeauna, deși era numită „de aur", purtînd și un nume care va rămîne un stigmat, nu a fost deloc o epocă, ci o perioadă turbure, năucitoare, coșmarescă, ucigătoare pentru suflete și ruinătoare pentru țară. Prefacerea zbuciumată și căutarea cugetatelor soluții constructive, specifică unei epoci, abia acum începe înnoitor. Și mă bucură enorm că o trăiesc. Pentru că, de ce n-aș mărturisi-o? — eram de mult desperat că nu o voi mai apuca vreodată.

M-am depărtat, îmi dau seama, de formula mea de cronică a ediției. Nu-mi pare rău că deturnarea s-a petrecut tocmai cu aceste două volume din ediția Ralea. Ba chiar s-a nimerit bine. Pentru că cine altul decît profesorul meu, care mi-a fost, cîndva, director de conștiință, putea (trebuia ?) să-mi ofere prilej de meditație în acest moment de răscruce a istoriei noastre? Dar, îl încredințez pe bunul cititor că voi reveni cu un comentariu despre această ediție. Să nu închei înainte de a omagia truda competentă și migăloasă a lui Florin Mihăilescu, excelent cunoscător al operei lui Ralea, despre care se pregătește să scrie o carte așteptată.

Z. Ornea

JAN VAN EYCK : **Omul cu tichia albastră** (Muzeul de artă)

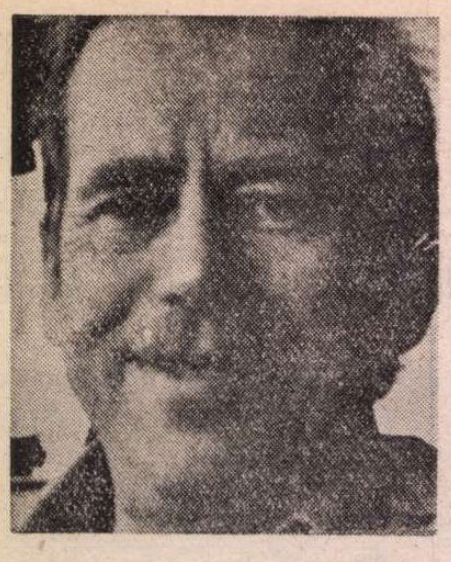

Václav HAVEL

GARDEN PARTY

PERSONAJELE

Hugo Pludek
Oldrich Pludek, tatăl
Bozena Pludková, mama
Petr Pludek, fratele
Amalka
Ferda Plzák, specialist în deschiderea şedinţelor
Secretarul Comisiei de lichidare
Secretara Comisiei de lichidare
Directorul serviciului pentru deschiderea şedinţelor

ACTUL ÎNTÎI

Acasă la familia Pludek. De faţă se află : Pludek, Pludková, Petr şi Hugo. Hugo joacă şah — bineînţeles de unul singur ; face o mutare, trece de partea cealaltă a tablei de şah, se gîndeşte, şi mută din nou.

PLUDEK *(lui Hugo)*: Dragă fiule! *(Pludkovei)* Pot să încep ?

PLUDKOVA : Cît e ceasul ?

PLUDEK : Douăsprezece.

PLUDKOVA : Deja ? Trebuie !

PLUDEK : Dragă fiule !

HUGO *(face o mutare)* : Şah ! *(trece de partea cealaltă)*

PLUDEK : Joacă băiatul, joacă ?

HUGO : Da, tată.

PLUDEK : Şi cum merge ?

HUGO : Prost, tată, prost.

PLUDKOVA : Petr, n-ai vrea să te duci pentru cîteva minute în pivniţă ? *(Petr se retrage)*. Din clipă în clipă trebuie să sosească Kalabis, asta ar mai lipsi să se întîlnească aici cu Petr! Toată lumea spune despre Petr că arată ca un intelectual burghez — şi sper că n-ai nevoie de necazuri din pricina lui!

PLUDEK : Rezon, Bozko ! Sînt doar fecior de ţăran sărac din şase copii ! Am cinci străunchi săraci !

PLUDKOVA : Petr e oaia neagră a familiei.

PLUDEK : Petr cel negru.

(lui Hugo)

Dragă fiule : Miezul unei naţiuni sînt păturile mijlocii. De ce ? Nici ursitoarea nu duce singură în pod sămînţa de cînepă ! Iaroş a vrut să fie aurar şi aurar a fost. În curînd termini şcoala. Ai stat de vorbă cu tine însuţi ?

HUGO: Nu, tată.

PLUDEK : Îl auzi, Boženko ?

PLUDKOVA : Calm, Oldo, calm ! N-a sunat cineva ?

PLUDEK : Nu.

PLUDKOVA : Ascultă, Oldřich.

(Hugo face o mutare şi trece de partea cealaltă a tablei de şah). Ei, cum îţi merge?

HUGO : Bine, mămică, bine.

PLUDEK : Ce-ai vrut ?

PLUDKOVA : Cît e ceasul ?

PLUDEK : Unu.

PLUDKOVA : Ar fi trebuit să fie aici...

PLUDEK : O fi întîrziat puţin.

PLUDKOVA : Cum adică, a întîrziat ?

PLUDEK : S-o fi întîlnit cu cineva şi s-au luat cu vorba.

PLUDKOVA : Dar cu cine ?

PLUDEK : Cu un prieten din timpul milităriei...

PLUDKOVA : Parcă spuneai că n-a făcut armata !

PLUDEK : Păi vezi ! Asta înseamnă că vine cu siguranţă ! Pot să încep ?

PLUDKOVA : Numai să vie ! Trebuie !

PLUDEK : Dragă fiule ! Miezul unei naţiuni sînt păturile mijlocii. De ce ? Cine se ceartă pentru nimic nu poate dansa cu capra lîngă Podmokly. Iaroş întotdeauna spunea : viaţa e o carte nescrisă. Tu, chiar nu ştii ce-ai să scrii în ea ?

HUGO : Nu, tată.

PLUDEK : Îl auzi, Boženo ?

PLUDKOVA : Calm, Olda, calm ! N-a sunat cineva ?

(intră Petr)

PLUDEK : Nu. *(lui Hugo)* Dragă fiule ! *(către Pludkova)* Pot ?

PLUDKOVA : Cît e ceasul ?

PLUDEK : Două.

PLUDKOVA : Trebuie !

PLUDEK : Dragă fiule !

HUGO *(face o mutare)* : Şah ! *(schimbă locul)*

PLUDEK : Joacă băiatu, joacă ?

HUGO : Da, tată.

PLUDEK : Şi cum îţi merge ?

HUGO : Prost, tată, prost.

PLUDKOVA: Petr, n-ai vrea să te duci pentru cîteva minute în pod ? *(Petr pleacă)* Dac-ar fi numai intelectual, mă rog, treacă-meargă, în general intelectualii sînt admişi în zilele noastre, dar dumnealui, parcă de-al dracului şi-a adus aminte să fie tocmai burghez !

PLUDEK : Toate dinadins ! *(către Hugo)* Dragă fiule ! Nici husarii din Holin nu se duc în pădure fără dîrlogi ! Iaroş s-a gîndit la viitorul lui şi de aceea a învăţat, a învăţat, a învăţat. Tu te-ai gîndit vreodată la viitorul tău ?

HUGO : Nu, tată.

PLUDEK : Cum aşa ?

HUGO : M-am ţinut de învăţătură, tată.

PLUDEK : Îl auzi Bozeno ?

PLUDKOVA : Calm, Oldo, calm ! N-a sunat cineva ?

PLUDEK : Nu.

PLUDKOVA: Ascultă Oldrich... *(Hugo face o mutare şi schimbă locul)* Ei, cum îţi merge ?

HUGO : Bine, mamă, bine.

PLUDEK : Ce-ai vrut ?

PLUDKOVA : Cît e ceasul ?

PLUDEK : Trei.

PLUDKOVA : Ar fi trebuit să sosească...

PLUDEK : O fi întîrziat puţin.

PLUDKOVA : Cum adică, întîrziat ?

PLUDEK : S-o fi întîlnit cu cineva şi s-a luat cu vorba.

PLUDKOVA : Dar cu cine ?

PLUDEK : Cu un prieten din tinereţe.

PLUDKOVA : Ştii doar că tinereţe n-a avut !

PLUDEK : Tinereţe n-a avut, dar a avut în tinereţe prieteni ! Oare eu nu-i sînt prieten din tinereţe ?

PLUDKOVA : Bine, dar pe tine nu te-a putut întîlni !

PLUDEK : Păi vezi ! Trebuie să vină ! Pot să continui ?

PLUDKOVA : Numai să vie ! Dă-i drumul, trebuie! [...]

AMALKA: Doamnă, v-am adus o...

TOŢI : Scrisoare !

AMALKA : Nu, telegramă !

PLUDEK : Citeşte-o !

AMALKA: *(citeşte)*: DRAGĂ OLDRICH, NU POT VENI LA TINE ASTĂ SEARĂ TREBUIE SĂ MĂ DUC LA UN GARDEN PARTY AL COMITETULUI DE LICHIDARE. Aničko, ai găsit ? Nu ţi-e frig ? De ce ? Aha ! La şapte şi jumătate, dar sigur ! Pot să continui ? ÎMI PARE RĂU ŞI SPER SĂ NE VEDEM ALTĂ DATĂ. Foarte mult ! Vă face o siluetă frumoasă ! Ca întotdeauna, doamna Kanturkova a ieşit în colţul acela. Veşnic cîntă pădurile. Iar duminică am putea să ne ducem la Nespeky, să culegem afine, ce spui ? TE SALUTĂ AL TĂU — Aşa ! Aşa ! Doar nu sînteţi din porţelan ! — FRANTA KALABIS. [...]

ACTUL AL DOILEA

Intrarea în grădina unde are loc serbarea Comitetului pentru lichidare. La o măsuţă încărcată cu tot felul de hîrtoage, ştampile etc., stau Secretarul şi Secretara, care asigură aici serviciul de ordine. Apare Hugo :

HUGO : Bună ziua. Nutreţul e nutreţ şi mazărea e mazăre. Colegul Kalabis e aici ?

SECRETARUL : Care Kalabis ? Iosef, născut la 2 ianuarie 1940 ? Václav, născut la 18 iunie 1891 ? sau Frantişek, născut la 4 august 1919 ?

SECRETARA : Kalabis Frantişek, născut la 4 august 1919, e motivat. Vorbeşte astă seară la o şedinţă a locatarilor, despre viitorul omenirii.

SECRETARUL : Nu vă scoateţi cravata şi sacoul ?

SECRETARA : Vă aflaţi la intrarea principală B. 13. Aici puteţi obţine un bilet de intrare universal, care vă dă dreptul să vă mişcaţi liber pe toată întinderea grădinii şi să participaţi la aproape toate manifestările din cadrul Garden-partiului *(serbării)* organizat de Comitetul pentru lichidare.

SECRETARUL : Ca de pildă convorbirea cu şeful secţiei de perfecţionare a noilor metode de lichidare, ce va avea loc pe spaţiul din apropierea lacului...

SECRETARA: Sau un joc de societate amuzant din istoria Comitetului de lichidare, organizat în pavilionul *trei roman*.

SECRETARUL : Sau o suită de anecdote hazlii culese din practica de lichidare a secţiei a cincea, consemnate şi povestite de şeful secţiei a cincea.

SECRETARA : Şi la care puteţi contribui şi dumneavoastră dacă aţi depus textul exact, prevăzut cu certificat medical şi asentimentul responsabilului de grupă sindicală, cel mai tîrziu cu două luni înaintea începerii serbării, la secretariatul pentru umor şi la comisia pentru reglementarea ideologică.

SECRETARUL : Dacă vă procuraţi aprobarea comitetului de organizare puteţi să şi dansaţi, pe marele parchet A, între orele unsprezece treizeci şi douăsprezece — iar apoi, între unu fără un sfert şi unu şi jumătate. Înainte de asta, Marele parchet A este rezervat secţiei pentru lichidare metodologică, între timp, comisiei lichidatorilor populari, iar după aceea, subcomisiilor pentru delimitare.

SECRETARA : Dacă vă interesează recuzita fantezi, cum ar fi pălărioarele de hîrtie, nasurile caraghioase din carton şi altele asemănătoare, le puteţi obţine de la magazie prin secretarul secţiei dumneavoastră, iar apoi, vă puteţi distra cu ele în raza Micului parchet C.

SECRETARUL : Dar pentru asta trebuie să respectaţi coada care s-a format încă de după amiază în faţa Micului parchet C, coadă din păcate inevitabilă, ţinînd seama de marele interes pentru acest gen de distracţie şi de spaţiul limitat al Micului parchet C.

SECRETARA : Cu cît veţi fi mai disciplinat, cu atît mai repede veţi ajunge la rînd.

HUGO: Iertaţi-mă, dar Micul parchet C este de bună seamă mai mic decît Marele parchet A. De ce n-aţi trece distracţia cu recuzitele fantezi pe Marele parchet A şi dansul secţiilor pe Micul parchet C ? De ce să ne băgăm nasul în lemne cînd pînă şi cintezoiul cîntă singur ? Şah ! *(Secretarul şi secretara fac un schimb de priviri cu semnificaţie)*.

SECRETARA : Da, la prima vedere, ceea ce spuneţi ar avea o logică.

SECRETARUL : Din păcate însă, numai formal.

SECRETARA : Iar conţinutul propriu zis al propunerii dovedeşte chiar necunoaşterea unor principii fundamentale.

SECRETARUL : Dumneavoastră aţi fi de acord ca desfăşurarea solemnă a serbării să fie tulburată de nişte bancuri dadaiste, la care, cu siguranţă, s-ar ajunge dacă un punct atît de important, aproape crucial, cum este Marele parchet A ar fi deschis intelectualismelor lipsite de seriozitate ?

SECRETARA : Şi apoi, de unde deduceţi că Marele parchet A, este mai mare decît Micul parchet C ? De ce să ne amăgim mereu cu cîte ceva ?

SECRETARUL : Colegii din comitetul de organizare au ştiut foarte bine de ce au limitat distracţia cu recuzita fantezi la spaţiul Micului parchet C !

SECRETARA : Sau poate n-aveţi încredere în hotărîrea Comitetului de organizare ?

SECRETARUL : Alcătuit din lucrători de frunte ai Comitetului pentru lichidare?

SECRETARA : Colegi vechi şi încercaţi care încă din vremurile cînd dumneavoastră nici nu eraţi pe lume lichidau cu spirit de abnegaţie ?

SECRETARUL : În condiţii pe care generaţia dumneavoastră nici nu le poate bănui? *(apare Plzák)*

PLZÁK: Ei, ce se aude pe la intrare? Cum vă distraţi ? Discuţia nu lîncezeşte ? Garden-partiul (serbarea) e a tuturor.

SECRETARUL : Vă mulţumim, nu lîncezeşte.

SECRETARA : Nu lîncezeşte.

PLZÁK: Atunci e bine! În general e bine că aţi venit să ne daţi concursul, puteţi să vă aşezaţi, făceţi-vă comozi, eventual, dezbrăcaţi-vă, descălţaţi-vă, ce dracu, doar sînteţi singuri, între ai noştri ! Ei, cum v-a plăcut cuvîntul meu de deschidere ? Bun, nu-i aşa ? Cred şi eu — am intrat, ca să zic aşa, simplu, popular, ca să-i mai dezmorţesc niţel. Tonul acela popular, se înţelege, nu l-am ales, ca să zic aşa, îl am de cînd lumea. Nu suport frazeologia şi mă ridic tăios împotriva oricărei vorbării goale. Asta, ca să zic aşa, izvorăşte din însăşi structura mea, sînt, ca să zic aşa, un om obişnuit din carne, sînge şi lapte, într-un cuvînt, cum se spune, unul de-ai voştri! Şi vă rog să mîncaţi fără sfială, dacă aveţi ce, că doar n-o să ne ţinem de formalităţi ; ştiţi, mie nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin ! Zău ! Ei, dar asta n-are nici o importanţă, principalul e că am reuşit să creez aici o atmosferă prietenească, neoficială, eu, ca să zic aşa, oriunde mă duc stîrnesc numaidecît valuri de veselie ! Dar asta n-are nici o importanţă, Comitetul de lichidare e o instituţie necesară cu o amplă şi complexă agendă administrativă. Şi totuşi, din păcate, dumneavoastră alunecaţi uneori, aşa cîte puţin, ca să zic aşa, pe panta birocratismului. Lucrul ăsta l-au şi observat unităţile noastre, s-a dus veste şi pe sus, iar rezultatul este, într-un fel, serbarea de azi. Nu vă speriaţi, deocamdată puteţi fi liniştiţi, nu-i vorba de nimic altceva decît să căutaţi să stabiliţi între voi nişte relaţii umane calde, frumoase şi să vă puneţi cu toţii mintile la contribuţie, să mai faceţi pe acolo nitică aeriseală. Căci la drept vorbind, măi băieţi, nu ştiu cum să spun, dar voi nu trăiţi ca oamenii, zău ! Voi ştiţi că femeia poate rămîne gravidă şi în lună ? Dacă pleacă acolo în concediu ! Ce dracu, oare nu suntem cu toţii, ca să zic aşa, de la aceeaşi mamă Cehă ? Dar asta n-are nici o importanţă — acu trebuie să plec, vreau să văd dacă nu cumva lîncezeşte discuţia în grădină. Între timp, distraţi-vă aici, fără mine. *(Plzák iese, pauză prelungită)*

SECRETARUL: Ce se mai aude pe acasă ? Ce fac copiii ? Nebunii, nebunii?

SECRETARA : N-aş putea spune n-am copii, n-am.

SECRETARUL : Cum ? Cum ? Nu sînteţi căsătorită ?

SECRETARA: Nu sînt, nu sînt, dar dumneavoastră ?

SECRETARUL: Nici eu, nici eu.

SECRETARA: Şi copiii? Copiii ce fac?

SECRETARUL : Parcă n-aţi şti — nebunii-nebunii. *(pauză)*

SECRETARA : Spuneţi — Marele parchet A, dacă-l privim prin detaşarea timpului...

SECRETARUL : Ce anume ?

SECRETARA : E într-adevăr, dintr-un anumit punct de vedere.

SECRETARUL : Ce ?

SECRETARA : Mai mare decît Micul parchet C...

SECRETARUL : În lumina situaţiei istorice fără doar şi poate !

SECRETARA : Şi acest lucru ni l-au ascuns nu-i aşa ?

SECRETARUL : Da, dar acum nu trebuie să ne mai fie teamă să spunem deschis că dacă mutăm distracţia cu recuzită fantezi pe Marele parchet A...

SECRETARA : Dăm posibilitatea unui număr cît mai mare de funcţionari să se amuze cu recuzită fantezi !

SECRETARUL : La urma urmei, astăzi nu trebuie să ne mai fie teamă de recuzita fantezi !

SECRETARA : N-o fi asta iarăşi o capcană pentru şoareci ?

SECRETARUL : Colega !

SECRETARA : Iertaţi-mă ! Marele parchet A e într-adevăr mare : Admir curajul cu care acest lucru ne-a fost dezvăluit. Şi pe acasă, pe acasă, ce se mai aude? Copiii ce fac ? Nebunii ? Nebunii ?

HUGO: Nu vă supăraţi, dar de cîte ori e mai mare Marele parchet A decît Micul parchet C, de atîtea ori mai mulţi funcţionari se pot veseli, simultan, cu nasuri caraghioase! Cine pescuieşte lîngă Hlatovy, nu trebuie să sară în smeurişte! Şah !

SECRETARUL : Ei şi ? Să spui toate astea azi, nu e nici o dovadă de eroism ! Nu înţelegeţi că dacă vom împieta la nesfîrşit un adevăr de mult cucerit şi anume, că Marele parchet A e într-adevăr mare, nu facem prin asta decît să înlocuim o frază cu alta. Nu, nu! Astăzi interesează faptele, nicidecum vorbele.

SECRETARA : Întocmai aşa m-am gîndit de la început — pe cuvînt ! *(intră Plzák)*

PLZÁK: Ei, ce se mai aude la intrare ? Cum vă distraţi ? Discuţia nu lîncezeşte, nu ? Serbarea în grădină e a tuturor !

SECRETARA : Vă mulţumim, nu lîncezeşte

SECRETARUL : Nu lîncezeşte...

PLZÁK : Ei, asta mă bucură ! Cum s-ar zice, v-am cîntat în strună cu cuvîntul meu de deschidere ! Nici nu se putea altfel. Ce dracu, doar nu sînt un începător în materie.

SECRETARUL : Luaţi des cuvîntul în deschidere?

PLZÁK : Auzi întrebare ! Păi, ca să zic aşa asta mi-e meseria Sînt doar specialist în deschiderea şezători, conferinţe şi festivităţi. Lucrez la Serviciul de deschidere, întreprinderea 02 !

SECRETARUL : Cum aţi luat cuvîntul mi-am şi dat seama că sînteţi specialist, *luat* în sensul adevărat al *cuvîntului !*

PLZÁK : Am o practică îndelungată, şi serbările în grădină sînt de fapt specialitatea mea ! Vorbesc în deschidere se înţelege, ce să zic aşa, dintr-o necesitate omenească, nu pur şi simplu, pentru că asta mi-e ocupaţia

SECRETARA : Şi toţi deschizătorii sînt aşa ca dumneavoastră ?

PLZÁK: Din păcate, nu. Serviciul nostru e împărţit în două tabere: vechii frazeologi, dogmaticii, şi noi, tinerii, care avem simţ pentru umor. Precum vedeţi şi noi avem problemele noastre interne ! Şi se mai miră unii că le aveţi dumneavoastră ! Ehei, nici pe departe nu-i fiecare deschizător la nivelul la care am vrea să-l aveţi!

SECRETARUL : Dar dumneavoastră sînteţi la nivelul la care aţi vrea să vă aveţi.!

PLZÁK : Încerc să-mi ajut colegii mai slabi, să le arăt drumul. De altfel, principalul e că astăzi, ca să zic aşa, luat în ansamblu, Serviciul de deschideri stă în fruntea luptei pentru o nouă atitudine faţă de om !

SECRETARA : Noi avem încă de învăţat de la dumneavoastră, mult, mult !

SECRETARUL: Mult!

PLZÁK : Mult ! Aţi citit broşura mea: „Pentru un caracter popular al serbărilor în grădină organizate de instituţiile noastre"?

SECRETARA : Tocmai mă pregăteam...
SECRETARUL : Şi eu...
PLZÁK : Păi vedeţi, măi băieţi, şi pe urmă vă miraţi... lucrurile astea trebuiesc, ca să zic aşa, urmărite, astea nu-s vorbe aruncate în vînt ! În cartea mea am dezvoltat, ca să zic aşa, teza că orice serbare în grădină ar trebui să fie, înainte de toate, o platformă pentru distracţia sănătoasă, populară şi totodată disciplinată, a tuturor funcţionarilor. De altfel, serbarea dumneavoastră are toate premizele să devină o astfel de platformă !
SECRETARA: Vă mulţumim.
SECRETARUL : Vă mulţumim.
PLZÁK : Lucrez cu plăcere pentru dumneavoastră. Nouă, deschizătorilor, ca să zic aşa, ne sînteţi dragi voi, funcţionarii lichidatori, aşa cum dealtfel e firesc să fie între muncitori !
SECRETARA : Şi nouă, funcţionarilor lichidatori, ne sînteţi dragi voi deschizătorii !
PLZÁK : Păi vedeţi ! În anumite faze e, într-adevăr, foarte important ca oamenii să-şi spună deschis, fără ocoliş, că sînt, ca să zic aşa, oameni. Numai că vedeţi, viaţa nu stă pe loc, şi nici noi nu ne putem opri la nişte proclamaţii abstracte ! Ştiţi, eu întotdeauna spun : omule, omule, trăieşte ! Şi dumneavoastră, nu ne fie teamă s-o spunem cu gura plină, şi dumneavoastră trebuie, ca să zic aşa, să trăiţi ! Viaţa, cum să vă spun, măi băieţi, viaţa e un lucru nespus de frumos ! Nu credeţi ?
SECRETARUL: Este...
SECRETARA : Nespus...
PLZÁK : Şi în definitiv, funcţionarul lichidator are şi el dreptul, ca să zic aşa, la o bucăţică de viaţă adevărată, trăită ca să zic aşa, din plin! Şi el, şi el, fiecare trebuie să aibă cîte ceva din cusururile omeneşti — şi ele ţin, mă-nţelegeţi, ele, cusururile, ţin de el, de om! Sper că şi dumneavoastră aveţi fiecare, cîte un cusur, căci altfel, ca să zic aşa, nu am putea să ne înţelegem ; serios ! Eu ca să zic aşa, n-am de gînd să lucrez cu nişte hîrtogari; vă rog să mă credeţi, pe cuvînt de onoare !
SECRETARA: Eu am cusururi!
SECRETARUL : Şi eu. Eu sînt neobrăzat...
PLZÁK: În ce sens?
SECRETARUL : Am acasă o fotografie obscenă.
PLZÁK : Da ? Şi dumneata ?
SECRETARA : Şi eu.
PLZÁK: Prea puţin, băieţi, prea puţin! Ştiţi, mie nu-mi plac încuiaţii care îşi bagă capul în nisip în faţa unor astfel de probleme cum ar fi de pildă o bucăţică de viaţă afectivă. Ei, fire-ar să fie — ...oare dragostea, de — *o asemenea dragoste*, nu-i un lucru necesar, dacă ştii cum să te ţii de ea? Surprinderea acestor lucruri ţine doar, într-un fel, de munca noastră cu oamenii! Cum spun şi oamenii pe la noi în Podripisek: Prinde iepurele, să-l ai ! Spuneţi şi dumneavoastră.
SECRETARA : Bineînţeles !
SECRETARUL: Prinde iepurele, să-l ai!
PLZÁK : Mda, acum trebuie să plec, mă duc să văd dacă în grădină nu lîncezeşte discuţia. Între timp, distraţi-vă aici, ca să zic aşa, fără mine! *(Plzák iese, pauză)*
SECRETARUL : Dumneavoastră...
SECRETARA : Poftim...
SECRETARUL : Uitaţi-vă, o vrabie ! zboară, muşchii înfloresc, luncile susură, natura...
SECRETARA : Poftim ?
SECRETARUL : Spuneam : vrăbiile susură — muşchii înfloresc, luncile zboară...
SECRETARA : A, da, natura !
SECRETARUL : Aşa, aşa. Aveţi un păr frumos — auriu — ca o gălbenarie, pardon, ca o gălbioară, şi nasul, nasul ca un trandafir roşu, respectiv nu mă uita, şi şi ...
SECRETARA : Uitaţi-vă, o vrabie !
SECRETARUL: Cum?
SECRETARA: Zboară.
SECRETARUL : Şi sînii ţi aveţi...
SECRETARA : Da ştiu că-i am !
SECRETARUL : Ca două — doi, ca două izvoare *(pauză)*. Vă rog să mă iertaţi mingi, ca două mingi am vrut să spun, iertaţi-mă.
SECRETARA : Asta-i bine.
SECRETARUL : Şi ochii ochii, ca doi, două, doi, ca două, două mingi, respectiv gălbioare.
SECRETARA : Dar pe acasă? Pe acasă, ce se mai aude ?
SECRETARUL : Ei, parcă n-aţi şti, natura, respectiv nu mă uita.
SECRETARA : Şi mingile, mingile ce fac ? Nebunii ? Nebunii ?
SECRETARUL : N-aş putea spune, înfloresc.
SECRETARA : Aha, nu sînteţi căsătorit !
SECRETARUL : Adică da, susură, nu vrăbiile, muşchii, muşchii zboară ca doi, ca două, ca doi cotoi, adică, of, doamne ! grozav aş vrea să ştiu cine a mai născocit şi această acţiune ! Prinde iepurele, să-l ai ! Idiotul !
SECRETARA : Colega !
SECRETARUL : Pardon, Marele parchet A e întradevăr mare ! Admir curajul cu care ni s-a dezvăluit acest lucru. Uitaţi-vă, o vrabie !
HUGO : Iertaţi-mă, dar dacă acum un ceas distracţia cu recuzita fantezi ar fi fost mutată pe Marele parchet A, coada ar fi putut să fie cu o sută de metri mai scurtă. Dacă vom impieta la nesfîrşit un adevăr de mult cucerit şi anume, că Marele parchet A este într-adevăr mare, nu vom face altceva decît să înlocuim o frază goală cu alta. Acum e vorba de fapte, nu de vorbe! Nu se recomandă niciodată să tragi cu carabina în urzici! Şah!
SECRETARA: Protestez cu pasiune! Există adevăruri care niciodată nu se pot banaliza! Şi nu permit ca nişte adevăruri atît de dragi nouă tuturor, cum e de pildă adevărul că Marele parchet A e într-adevăr mare, să fie bagatelizate printr-o simplă referire la evidenţa lor probabilă! Nimic nu-i evident, atita vreme cît printre noi mai pîndeşte ultimul dintre acei care ar prefera să nu ne mai vadă pe nici un parchet!
SECRETARUL: Întocmai aşa gîndeam şi eu, pe cuvînt! *(intră Plzák cu un nas caraghios de catîr)*
PLZÁK: Ei, ce se mai aude la intrare? Cum vă distraţi? Discuţia nu lîncezeşte? Serbarea în grădină e a tuturor!
SECRETARUL: Vă mulţumim, nu lîncezeşte.
SECRETARA: Nu lîncezeşte.
PLZÁK: Şi, mă rog, despre ce vorbiţi?
SECRETARUL: Despre dragoste.
PLZÁK: Ei da, asta-i frumos! Şi dragostea, ca să zic aşa, ţine, într-un fel, de om! Iar omul de azi e bogat în sentimente, mai bogat decît oricare dintre predecesorii săi! Tocmai de aceea, astăzi, e necesar să fim mai atenţi ca oricînd, ca dragostea să nu depăşească o anumită limită optimală a rezistenţei, căci în asemenea cazuri se poate întîmpla ca dragostea să trezească în oameni şi tristeţi vremelnice!
SECRETARA: Şi astea trebuiesc lichidate, radical!
SECRETARUL: Bineînţeles, numai dacă nu-i vorba de tristeţi constructive, căci cunoaştem şi din astea şi de aceea nu ne este îngăduit să acţionăm mecanic, ca să nu vărsăm odată cu copilul şi apa din cădiţă.
SECRETARA: Bineînţeles, în măsura în care sub cădiţa tristeţilor constructive nu se ascund şi tristeţi destructive.
SECRETARUL: În problema tristeţii, eu sînt optimist!
SECRETARA: Iar eu sînt duşmanul optimismului deplin, de paradă!
PLZÁK: Mă bucur că discutaţi! Astăzi noi trebuie să discutăm, şi nu trebuie să ne speriem nici de păreri contradictorii, oricine pune la inimă, cu sinceritate, cauza noastră comună ar trebui să aibă una pînă la trei păreri contradictorii, aşa cum se spune, atît de frumos, în hotărîrea celei de a treizeci şi doua conferinţe a secţiei de deschidere a şedinţelor. Pe asta o ştiaţi? Că femeia poate deveni gravidă pe lună?
SECRETARA: Dacă pleacă acolo în concediu.
PLZÁK: *(iritat)*: Bancuri, bancuri, unde te duci numai bancuri. De ce nu discutaţi, de pildă, despre artă? Slavă domnului, material ar fi destul! Sau te pomeneşti că în artă încă n-aveţi sacul plin de probleme arzătoare?
SECRETARA: Tocmai voiam să schimb vorba... pe făgaşul artei.
PLZÁK: Arta, asta-i o vorbă aruncată în gol! Personal, ca să zic aşa, iubesc arta, o consider condimentul vieţii! Iar epoca noastră de-a dreptul reclamă drame mari cu eroi suculenţi, picturi şi peisaje îndrăzneţe şi cutezătoare, spectatorul contemporan are nevoie de tot mai multe piese contemporane, din ce în ce mai contemporane! Arta ar trebui să devină un component organic al vieţii fiecăruia dintre noi.
SECRETARA: Just! Chiar la prima consfătuire a subcomisiei pentru delimitare vreau să prezint cîteva versuri lirico-epice!
HUGO *(pentru sine)*: Versuri lirico-epice.
PLZÁK: E bine, fără îndoială, că vă preocupă problema artei, dar nu trebuie să supraapreciaţi arta, ca să zic aşa, unilateral, ca să nu alunecaţi pe panta nesănătoasă a estetismului, atît de străin spiritului serbărilor noastre în grădină. Asta e ca şi cînd n-am avea un sac plin de probleme arzătoare, să zicem, în tehnică!
SECRETARUL: Tocmai intenţionam să schimb vorba... pe făgaşul tehnicii.
PLZÁK: Tehnica, asta-i o vorbă aruncată în gol! Eu susţin că trăim în secolul tehnicii-magnet, telefon magnet, despre asta nici Verne n-a visat !
SECRETARUL: Am citit nu de mult „Douăzeci de mii de leghe sub mări"...
PLZÁK: Iar noi vom dovedi în curînd că sîntem în stare să citim şi mai adînc sub apă!
SECRETARUL: Despre descoperirile căpitanului Nemo.
PLZÁK: Nemo! Habar n-are acest Verner despre descoperirile căpitanilor ştiinţei noastre! Tehnica ar trebui să devină un component organic al vieţii fiecăruia dintre noi.
SECRETARUL: Just! Chiar la prima consfătuire a Secţiei de lichidare metodologică voi propune să ne gîndim din nou la posibilitatea de chimizare a practicii de lichidare!
HUGO *(pentru sine)*: Chimizarea practicii de lichidare...
PLZÁK: Desigur, e bine că vă preocupă problema tehnicii, dar iarăşi, nu trebuie să supraapreciaţi tehnica, unilateral, ca să zic aşa, să nu alunecaţi pe panta tehnicismului dăunător, care transformă omul într-un accesoriu mecanic al lumii dezumanizate, al civilizaţiei fără spirit. Asta e ca şi cînd n-am avea, să zicem, în artă, un sac plin de probleme arzătoare!
SECRETARA : Tocmai voiam să aduc vorba despre artă.
PLZÁK: Arta, asta-i o vorbă aruncată în gol! Colegii de la cultură ştiu, desigur, de ce intenţionează să emită o decizie cu privire la îndrăzneala artistică! Va intra în vigoare chiar din trimestrul al doilea!
SECRETARA: Just! Arta trebuie provocată cu experimente formale, îndrăznete, impresionismul şi aşa mai...
HUGO *(pentru sine)*: Impresionismul...
PLZÁK: E bine că vă preocupă problema artei! N-ar trebui însă să subapreciaţi tehnica!
SECRETARUL: Tocmai voiam să aduc vorba despre tehnică!
PLZÁK: Tehnica, asta-i o vorbă aruncată în gol! Colegii din industrie ştiu desigur foarte bine, de ce planifică introducerea maşinilor chiar din trimestrul următor!
SECRETARUL: Just! Tehnica trebuie să folosească chiar şi cele mai noi descoperiri în domeniul ciberneticii!
HUGO *(pentru sine)*: Sistemul periodic al elementelor...
PLZÁK: E bine că vă preocupă problema tehnicii! N-ar trebui însă să subapreciaţi arta!
SECRETARA: Arta, asta-i o vorbă aruncată în gol!
PLZÁK: E bine că vă preocupă problema artei.
SECRETARUL: N-ar trebui însă să subapreciaţi tehnica!
SECRETARA: Tehnica, asta-i o vorbă aruncată în gol!
SECRETARUL: E bine că vă preocupă problema tehnicii.
SECRETARA: N-ar trebui însă să subapreciaţi arta!
SECRETARUL: Arta, asta-i o vorbă aruncată în gol!
SECRETARA: E bine că vă preocupă problema artei...
PLZÁK: Ajunge! În felul ăsta, ca să zic aşa, nu ne vom înţelege niciodată! Dacă vreţi, sub masca discuţiei libere, să torpilaţi atmosfera prietenească pe care am izbutit s-o creez aici, printre dumneavoastră, şi dacă aveţi intenţia să condiţionaţi chiar, succesul serbării noastre, atunci pentru dumneavoastră nu-i loc în acest colectiv închegat! Eu n-am de gînd să acopăr aici nici un fel de imoralitate, eu sînt *deschizător* şi nu *acoperitor!* Cine are de gînd să-mi facă pe aicea fisuri, uite, cu labele astea îl răsucesc şi-l azvîrl de nu se vede! Să nu vă mai prind în faţa mea pînă cînd nu vă veţi simţi apropiaţi prin afinităţi omeneşti! Fanfaronilor! Huliganilor! *(Secretarul şi Secretara bat în retragere, Hugo murmură în tăcere)*
HUGO *(pentru sine)*: Versuri lirico-epice, chimizarea practicii de lichidare, impresionismul, sistemul periodic, versuri lirico-epice, chimizarea...
PLZÁK: Hei, ascultă, tu ce crezi despre toate astea?
HUGO: Eu?! Ei, la început divergenţa a fost interesantă, pe urmă însă au luat-o puţin razna, nu-i aşa? *(pauză)* Desigur, chiar de la început a avut un caracter, cum să zic, nejust, personal, chiar dacă tot timpul a fost vorba de o problemă interesantă şi actuală, nu-i aşa? *(pauză)*. Da, ştiu, problema poate fi privită din diferite unghiuri, laturi şi poziţii, întotdeauna însă, trebuie să cîntărim totul, şi pentru şi contra, n-am dreptate? *(pauză)* De fapt, amîndoi, au avut un pic de dreptate şi amîndoi au greşit un pic — sau, mai bine zis, invers: amîndoi au greşit şi amîndoi au avut dreptate, nu? Probabil că da, nu? *(pauză)* Da, şi eu cred că nu, chiar dacă nu cred că da. Amîndoi au uitat, ca să zic aşa, că în viitor, arta şi tehnica se vor completa, ca să zic aşa, într-un fel, armonios; versurile lirico-epice vor ajuta la chimizarea practicii de lichidare — sistemul periodic al elementelor va sprijini dezvoltarea impresionismului — pe fiecare produs tehnic va exista o latură specială anume rezervată pentru o percepţie estetică eficientă — coşurile centralelor atomice vor fi proiectate de cei mai buni peisagişti — douăzeci de mii de leghe sub apă vor fi accesibile tuturor, ecuaţiile diferenţiale se vor scrie în versuri, pe acoperişurile ciclotronilor vor fi instalate teatrele genului scurt, şi în ele se vor recita ecuaţiile diferenţiale într-un fel, ca să zic aşa, omenesc, nu?
(Plzák se uită fix la Hugo, acesta, speriat, scoate legitimaţia şi i-o arată. Plzák, de bună seamă, dă gestului o altă interpretare, scoate repede legitimaţia sa şi i-o arată lui Hugo. În cele din urmă, se liniştesc amîndoi).
PLZÁK: Frumos vorbeşti. Cum să zic, aşa, omeneşte. Şi în acelaşi timp, eşti la înălţime. Îmi placi! Deschizător înăscut! Ei hai, spune pe şleau, cînd te-ai lăsat de meserie?
HUGO: Întotdeauna am avut afinităţi cu deschiderile.
PLZÁK: Şi cum de-ai ajuns la lichidare? Vreo nedreptate din trecut?
HUGO: Uite aşa îl suflă cîteodată vîntul pe om.
PLZÁK: Sau poate, vreo însărcinare?
HUGO: Fiecare cu sarcinile lui.
PLZÁK: O misiune specială, pe teren, înţeleg! Păcat, astăzi n-am fost în formă!
HUGO: N-a fost rău.
PLZÁK: Eşti un băiat cumsecade! Nu că aş vrea să fac cu tine cîrdăşie, nu-mi stă în obicei, dar trebuie să-ţi spun că mi-ai intrat, ca să zic aşa, în suflet, pe cuvînt!
HUGO: Şi dumneavoastră mi-aţi intrat...
PLZÁK: Uite ce, pe mine să mă tutuieşti, mă numesc Ferda Libidi, s-a înţeles?
HUGO: Şi tu mi-ai intrat acolo, Libidino...
PLZÁK: Ce-ai zice motănaşule, dac-am sta de vorbă, să ne spunem, ca să zic aşa, ce-avem pe inimă?
HUGO: Ca între oameni, Ferda?
PLZÁK: Întocmai! De acord?
HUGO: Clar! De cînd sînt aici îmi tot spun ce bine ar fi să pot sta la un *besprehung* cu tine, ca să zic aşa, cu inima pe masă! *(Hugo îi smulge lui Plzák nasul de carton şi şi-l fixează pe nasul lui)* Ce mai face bătrînul? Nebunii? Nebunii?
PLZÁK : Şeriful ? Ei, are el lipsurile lui, dar cel puţin trage ca un nebun. Şi acum îl găseşti la birou!
HUGO: Noaptea?
PLZÁK: În definitiv, tu ce lichidezi?
HUGO: Asta înseamnă că aş putea să mă reped chiar acum pînă la el?
PLZÁK: Te duci la el?
HUGO: Sau nu se poate?
PLZÁK: De ce să nu se poată? Dar ce-ai cu el, ce-ai cu el?
HUGO: Ce să am, ce să am, mai stricăm şi noi o vorbă, să mai...
PLZÁK: Înţeleg, nu vreau să iscodesc...
HUGO: De ce nu? Iscodeşte, iscodeşte...
PLZÁK: Pot?
HUGO: Clar!
PLZÁK: Şi ce-ai cu el, ce-ai cu el?
HUGO: Ce să am, ce să am, mai stricăm şi noi o vorbă...
[...]
PLZÁK: Ei, s-au făcut, ce-i drept, greşeli şi în sectorul Deschiderilor! S-au făcut, asta o ştim cu toţii! Principalul e că toată chestiunea va fi, ca să zic aşa, în mîna unui om de meserie.
HUGO: Ce crezi, n-o să-mi puie bete-n roate?
PLZÁK : Necesitatea istorică e necesitate istorică, asta va trebui să înţeleagă. Au fost ei şi alţii şi toţi au trebuit să înţeleagă!
HUGO: În esenţă, eu sînt un om cum nu se poate mai obişnuit, din carne, sînge şi lapte, şi tot ce-i omenesc nu mi-e străin!
PLZÁK : Cel puţin vei acţiona cu sensibilitate, cu înţelegere pentru oameni, asta-i bine.
HUGO: Nu suport, bineînţeles, frazeologia şi mă ridic cu energie împotriva oricărei vorbării goale!
PLZÁK: Asta, ţi-o spun absolut sincer, pe cuvînt! Parcă nu m-ai cunoaşte, motănaşule!
HUGO: Ca să nu mai vorbesc de încuiaţii care-şi vîră capul în nisip cînd e vorba de probleme arzătoare!
PLZÁK: Mie niciodată nu mi-a fost teamă de adevăr! Cînd e vorba de cauză, la o parte cu interesele personale!
HUGO: Cu siguranţă că mă vor sprijini — doar sîntem cu toţii, ca să zic aşa, din aceeaşi mamă cehă!
PLZÁK: Sînt întru totul de acord! Nu trebuie însă să ne bagi pe toţi, cum se zice, într-o oală! Chiar şi în acţiunea de lichidare, trebuie să se ţină seama, ca să zic aşa, de anumite diferenţieri! De pildă, unul ca mine...
HUGO: Ei, dar nu despre asta-i vorba, sînt bucuros că am reuşit să creez aici o atmosferă prietenească, neoficială, acum, însă, chiar că trebuie să plec! Doar nu ne vedem pentru ultima oară, cine ştie dacă mîine nu voi fi printre voi ca acasă!
PLZÁK: Cu noi termini repede.
HUGO: Aşa, şi-acum distrează-te aici, ca să zic aşa, fără mine.
PLZÁK: Te înţeleg! Vremuri furtunoase, totul e în mişcare!
HUGO: Odihneşte-te!
PLZÁK: Totul se desfăşoară cu iuţeală.
HUGO: Linişteşte-te!
PLZÁK: Ceea ce-i astăzi nou, mîine s-a învechit.
HUGO: Descheie-te.
PLZÁK: Căutăm drumuri noi.
HUGO: Fă-te comod.
PLZÁK: Deschidem ferestre.
HUGO: Poţi să te şi dezbraci.
PLZÁK: Ghiaţa plesneşte, se topeşte.
HUGO: Descalţă-te.
PLZÁK: Ieri Serviciul de deschideri a fost în frunte, mîine va fi în coadă.
HUGO: Şi culcă-te liniştit, ce dracu, în definitiv şi deschizătorii sînt într-un fel, ca să zic aşa, oameni! Cum se spune pe la noi prin Podripisek: Prinde iepurele, să-l ai! Şah! *(ca un salut). (Hugo pleacă grăbit, Plzák distrus se aşează pe un scaun. Încet apar Secretarul şi Secretara, pauză; apoi, Secretarul începe să scoată din el, nesigur, un „comunicat". Plzák stă scîrbit, se uită fix înainte şi nu-i ia în seamă pe cei doi.)*
SECRETARUL: Gata, ne-am găsit afinităţi — ne-am apropiat, ne-am spus diverse lucruri din intimitatea noastră. Ne-am gîdilat, ne-am împuns cu degetul, ne-am înghesuit unul în altul, eu am tras-o pe colega secretară lichidatoare de păr, la rîndul ei, colega secretară lichidatoare m-a muşcat, dar în sensul bun! Pe urmă, ne-am arătat diferitele particularităţi pe care le avem şi, în acest timp, ne-am atins fără jenă, ba, pînă la urmă, ne-am şi tutuit de cîteva ori!
PLZÁK: Isprăviţi cu asta! Ei, ce căscaţi gura? Credeţi că mie îmi pasă de voi? Ei, aflaţi că nu, nu, nu, nu! Pentru mine sînteţi aer. Nu existaţi! Nici nu vă văd! Ei, ce mai staţi? De ce nu plecaţi? Serviciul de deschideri se lichidează, trebuie să fiţi de faţă, să nu vă scape ceva! *(Plzák iese furios. Secretarul rămîne o clipă nedumerit, apoi înţelege şi începe să zburde pe scenă.)*
SECRETARUL: Isteţi! Isteţi! Serviciul de deschideri se lichidează! *(tresare)* Potrivit cărui aliniat? A sau Be? *(începe din nou să zburde)* Într-adevăr isteţi! Bravo!
SECRETARA *(tristă)*: Asta-i tot ce-mi spui acum, Pepiku?
SECRETARUL: Fii bucuroasă că iar s-au liniştit lucrurile! Şi hai să lichidăm, să nu ajungem prea tîrziu! *(Secretara începe să plîngă cu sughiţuri şi pleacă repede, Secretarul priveşte în urma ei cu un zîmbet fericit pe buze. Dar pînă să iasă, dă buzna pe scenă Plzák şi le strigă de la obraz.)*
PLZÁK: Şi dată vreţi să ştiţi ceva, atunci aflaţi că *pînă să vă apucaţi voi de lichidat*, eu voi fi de mult în pat! În pat! În pat! În pat! *(Plzák le arată furios limba.)*

SFÎRŞITUL ACTULUI AL DOILEA

Fragmente din comedia satirică în patru acte traduse de
Jean Grosu

Arena de zinc

(Urmare din pagina 5)

accentele hotărîtoare de la factori greu de analizat. În primul rînd ochii, și nu atît ochii cît mai ales privirea, apoi mișcările, înclinarea gîtului, felul de a spune anumite cuvinte, anumite inflexiuni ale glasului, dau frumuseții veritabila ei esență și o fac să fie o încîntare, un balsam și o binefacere. Asta nu exclude eventuale imperfecțiuni, ba unele au chiar un fel de grație. Adorabila Maria Schell, a cărei intensă frumusețe, examinată după criteriul proporțiilor, poate că ar fi dezavantajată, arbora în filmul **Gervaise** o ușoară claudicație : asta o făcea cu atît mai emoționantă.

Frumusețea, așa cum o înțeleg, nu poate fi nici încrezută, nici arogantă. E de înțeles ca o făptură frumoasă, chiar și un bărbat dar cu atît mai mult o femeie, să-și vadă cu plăcere figura în oglindă sau să-și contemple cu plăcere culoarea pielii, linia mușchilor, gleznele sau genunchii. Nu e în asta nimica rău, nici narcisism nici sentiment de superioritate, dimpotrivă. Eu nu văd în asta decît gratitudine față de natură sau divinitate, în fond un act de umilință. O femeie amețitor de frumoasă, cu care-mi puteam permite familiarități, întrebată de mine cum se simte ea, așa, ca femeie, fiind atît de frumoasă, mi-a răspuns prompt, cu cea mai nereticentă sinceritate : „Mă simt umilită tot timpul, îngrozitor de umilită, cu atît mai mult cu cît îmi dau seama exact ce e în capul bărbaților cînd se uită la mine. Sînt obișnuită cu asta și cu toate că a ajuns să mă plictisească și chiar să mă desguste, adevărul e că în fond îmi place". Este aici un **amor fati**, o resemnare, o supunere și, fără îndoială, o voluptate.

SPUNEAM într-un loc că din cele mai îndepărtate fracțiuni de memorie păstrez impresia copleșitoare pe care mi-o impunea persoana tatălui meu, de o frumusețe care-mi tăia răsuflarea. Totuși frumusețea lui nu era ireproșabilă. Avea gura cam mică, pielea prea albă, bărbia, fără să fie, Doamne ferește, retrasă ci marcindu-și bine rolul în profilul lui de medalie, nu era totuși, după gustul meu de acum, destul de energică ; trupul lui, altminteri svelt și elastic, nu avea, în ciuda aplombului lui viril, o osatură destul de accentuată. Mama era mult mai frumoasă ca femeie decît era el ca bărbat. Dar frumusețea ei nu-mi tăia răsuflarea. Frumusețea tatei avea ceva dominator, a mamei nu, dimpotrivă. O resimțeam ca ceva foarte familiar, foarte apropiat și liniștitor. Cînd o zăream pe mama alergam să-mi afund obrazul în poala ei, respirîndu-i parfumul nemaiîntîlnit de atunci nici chiar la ea în anii mai tîrzii, o emanație abia perceptibilă dar îmbătătoare, pe care, cînd părea că piere, încercam desperat să o recaptez cu nările, alipindu-mă de fusta mamei ca pentru eternitate.

Mama avea părul negru, des, cu firul tare, și pielea măslinie, netedă, întinsă, de genul care nu cere menajamente. Cînd rîdea i se făceau în obraji două gropițe. Era foarte rezistentă, nu obosea, nu răcea, putea suporta ușor canicula, intemperiile, putea face eforturi, duce greutăți, fără a-și compromite nici o secundă grația mișcărilor. Miss Monroy o crescuse după preceptele pe care mai tîrziu mi le-a inculcat și mie (un gentleman sau o lady trebuie să poată dormi oriunde, să nu facă mofturi la mîncare, adică să nu aibă stomacul dificil și, mai cu seamă, să nu aibă pielea delicată), obținînd și cu mama și cu mine rezultatele voite ; a nu se văicări, a nu evita curentul, a nu se înfofoli, a face față inconfortului, fără prejudiciu asupra ținutei. În acest sistem de educație a fi „sensibil" și a „nu suporta" una sau alta sînt niște fasoane de cel mai inadmisibil prost gust. Eu am beneficiat de îmblînzirea prin vîrstă a bravei englezoaice, dar mama avusese parte de toate rigorile pedagogiei britanice, cu pedepse corporale aplicate implacabil și acceptate fără murmur, în spirit de **fair play** ; erau de altminteri deliberat agrementate cu umor, buna dispoziție, eventual simulată, fiind o normă de conduită obligatorie. Plăcerile elementare, epidermice, ale contactului brutal cu natura, mușcatul dintr-un fruct, tolănitul în iarbă, plimbările în rochie subțire și în picioarele goale sub ploile violente de vară, regimul acesta, în copilărie și adolescență, i-a imprimat mamei un fel de a fi deschis, atrăgător și oarecum țărănesc. În cele patru luni pe care le petrecea cu părinții ei și cu Miss Monroy în fiecare vară la Blânzi, din copilărie pînă la vîrsta măritișului, mama nu era niciodată încălțată (decît cînd își punea costumul de amazoană ca să iasă călare), se juca toată ziua cu fetele țăranilor și lua parte la muncile lor, încît în octombrie cînd se întorcea la București avea degetele mîinilor înnegrite de la curățatul nucilor, iar tălpile ei, îngroșate și de o negreală care nu ieșea la spălat decît cu timpul, se acomodau greu cu încălțămintea, mai ales cu ciorapii de fil d'Ecosse, care se agățau la tras.

Fără să fi devenit, har Domnului, o „intelectuală", mama ajunsese mulțumită pedagogiei lui Miss Monroy, să știe pe de rost sute de versuri din Shakespeare, din Tennyson, din Byron, din Shelley, o mulțime de psalmi și alte multe versete din **The Holy Bible.** Cu trecerea deceniilor le uitase, dar, măcar în privința lui Shakespeare, mai tîrziu, spre bătrînețe, cînd au început să vină filmele lui Laurence Olivier, auzind textele în acea dicție superbă, i-au revenit și ei în amintire, anticipînd în șoaptă, la cinema, versurile ce trebuiau să urmeze.

Frumusețea părinților mei a rămas inalterabilă și notorie tot timpul vieții lor, dar își atinsese culmea în anii cît au fost împreună, 1920—24, în casa din strada care ne poartă numele. Atît de frumoasă ca atunci, și tînără, nu am mai văzut-o pe mama decît moartă, la 73 de ani.

Pe la trei-patru ani asistam dimineața la toaleta mamei. Pe vremea aceea în vechea noastră casă nu era apă curentă nici instalație de baie. Pentru abluțiunile curente părinții mei se foloseau de un lavabou de palisandru, cu placă de marmură și oglindă mare de cristal în ramă de acaju, plasat în dormitorul lor după un paravan, dar de spălat propriu zis se spălau într-un tub* de zinc aflat într-o încăpere alăturată, unde se aduceau dimineața cănile cu apă caldă. Mă uitam cum se spală mama, ca femeile din tablourile lui Degas (care, cînd le-am văzut, mult mai tîrziu, mi s-au părut niște imagini din copilăria mea). Impudoarea tinerei mame în fața puiului ei avea o inocență și o grație pe care țin să le subliniez. Stăteam drept, tăcut și grav, la oarecare distanță, și o priveam cum, după ce păsea în arena de zinc, începea să se supună scenariului prevăzut : turnarea apei pe trup din cana mare de faință, presarea buretelui îmbibat cu apă pe ceafă, pe umeri, pe șolduri, pe picioare, frecarea mai insistentă pe alocuri cu mănușa săpunită, apoi, la sfîrșit, limpezirea totală, abundentă, cu restul de apă. Mă fascinau lăsările pe un genunchi, ridicările în picioare, toată euritmia aceasta, acompaniată de sclipirile pielii ude. Mai ales mă fascina pubisul, perfect triunghiular și negru, cum îl au femeile brune. Contemplam scenele acestea cu inima strînsă, ca și cum aș asista la un sacrificiu, la un spectacol de cruzime. Imi părea că trupul gol și tînăr al mamei se oferă de bună voie unei misterioase penitențe. Mirifica materie carnală feminină ce mi se arăta ca o epifanie îmi părea sfîșietor de vulnerabilă. Mi se spusese, ceea ce ea, întrebată de mine, a confirmat, că a trebuit să îndure chinuri groaznice cînd m-a adus pe mine barza. „Și eu nu ? De ce nu ?" „Tu erai prea mic". „Dar tata ? De ce nu și tata ?" Mi-a explicat că numai mamele trebuie să treacă prin asta. O nedreptate strigătoare la cer, evident, dar mai cu seamă ceva misterios. E drept, cum îmi spuses mama, că și tata a avut partea lui de suferință, rănit grav în război, umărul sting fiindu-i sfărîmat de un glonte nemțesc și trebuind să suporte mai multe operații pe viu în spitale de campanie (cicatricea lui adîncă mă îngrozea cînd o vedeam). Dar acesta era, îmi dădeam seama, un episod profan și bărbătesc, în vreme ce legătura dintre chinurile mamei și barza care mă adusese pe mine era un mister însondabil.

BIJUTERII nu purta niciodată, decît verigheta și, sus, pe brațul drept, sub mușchiul deltoid, un lanț de argint (cele trei surori ale ei purtau și ele cîte un lanț identic sub umărul drept ; nu am putut afla ce semnificație avea, evident nu de frumusețe îl purtau). Odată, mi-aduc aminte, gătindu-se să meargă cu tata la o serată, și-a pus parura de diamante de la bunica ei : ai casei, cu totii, s-au extaziat, au exclamat de admirație, mama se tot privea în diverse oglinzi, părea încîntată, dar înainte de plecare le-a scos de pe ea, le-a pus la loc în casetă și s-a dus fără nici o podoabă. În schimb vara purta, cu rochiile sau fustele ei de stambă, mărgele și brățări ieftine, de cîțiva lei, pe care și le cumpăra de la negustori ambulanți (mi-aduc aminte, odată la Iași, din piața Sf. Spiridon).

Mai tîrziu, pe la 50 de ani, a început să poarte două inele, unul cu rubin celălalt cu smarald, tot din caseta cu bijuterii vechi.

ASISTAM bineînțeles nu rareori și la toaleta tatei, dar nu avea nimic extraordinar, ținea, cum am spus, de o ordine profană. Oferea două aspecte contrastante, unul teribil, cicatricea, celălalt nostim, bărbieritul, la care mă amuzau grozav trasul briciului pe curea, clăbucul ca frișca pe față făcîndu-l pe tata să pară Moș Crăciun (un Moș Crăciun care-mi dădea cu pămătuful pe vîrful nasului cînd nu mă așteptam — dar de fapt asta așteptam—) și sunetul argintos al briciului trăgînd pîrtii netede și late prin grosimea clăbucului. Dar astea erau divertismente. Cu mama era altceva, cu totul altceva. Simțeam în mod obscur dar sigur că mama aparține nu doar altei categorii decît cea căreia îi aparțineam noi, tata și cu mine, ci altei esențe : nu era doar diferită de noi, constatare evidentă, netulburătoare, ci avea ceva uimitor și enigmatic de care ea nu era cîtuși de puțin răspunzătoare nici conștientă și care o depășea. Bineînțeles nu era zînă sau sirenă, nu avea în ea nimic supranatural, din contra, parcă noi, eu și tata, ne-am fi aflat mai la periferia naturii, făcînd parte dintr-un regn deficitar sub raportul naturalului. Un regn socialmente privilegiat (vedeam asta), dar privilegiat din eroare și prin abuz. Astea le spun eu acum, cu vorbele mele de acum, atunci bineînțeles nu-mi erau așa de clare, dar de simțit le simțeam. Mai tîrziu cînd l-am citit pe Montesquieu și am dat de întrebarea **comment peut-on être Persan ?** m-am gîndit că altă întrebare ar fi de pus, primordială, **anume : comment peut-on être femme ?**

Nu mai știu în ce carte am citit că trupul femeiesc nu e frumos, fiindcă poartă prea manifest semnele funcțiilor genezice, dar că în schimb frumos ar fi cel bărbătesc, de o plastică mai pură, adaptată acțiunilor nobile și glorioase : luptă, victorie, dominație. Nu-mi amintesc dacă inepția asta nu o susține cumva Nietzsche ; oricum, o probă a vanității și turbulenței masculine. De milenii bărbații au nenorocit omenirea cu războaiele și cu setea lor demență de putere (numită organizare, legislație, guvernare, ordine).

Bărbații sunt diferențiați prin rang și ocupație : rege, soldat, judecător, tîlhar, slujbaș ; la ei afectivitatea și viața privată rămîn subsidiare, iar dragostea, chiar cînd, prin excepție, e mare și adevărată, ca în cazul ilustru al Lordului Nelson, și nu, ca de regulă, un simplu balet erotic cu un minim variabil de acompaniament sentimental, ea nu e mai puțin o derogare. Dar o regină, o țărancă, o dactilografă, o servitoare, sunt în primul rînd femei, natura le egalizează, ca în **Nunta lui Figaro** (poate mai clar în textul primitiv al lui Beaumarchais decît în capodopera lui Mozart). Toate sînt în mod egal condiționate de sex, de fiziologia lor ingrată și mirifică ; ocupația lor esențială e aceeași : copiii, casa, dragostea. Neinteresate de evenimente atîta timp cît nu afectează viața privată, ele dau importanță lucrurilor **cu adevărat** importante (din care fac parte și unele pe care le găsim puerile sau frivole și din cauza asta tratăm femeile ca ființe imature și fără minte, dar greșim).

NUNTA LUI FIGARO (Mozart) are un start vertiginos. Figaro măsoară odaia ; Suzana vrea să-i arate boneta cu floricele pe care o căpătase de la contesă. El măsoară mai departe, fără să-i dea atenție, ea insistă. Reluate de șapte ori, crescendo, replicile se repetă cu un brio irezistibil :

cinque... dieci... venti... trenta...
trenta sei... quaranta tre !

ea :

guarda un po', mio caro Figaro !

pînă ce în sfîrșit el se îndură s-o bage în seamă : **si, mio core, or è più bello / sembra fatto in ver per te.** Bărbatul e absorbit într-o ocupație serioasă, exprimată în cifre, în vreme ce femeia îl întrerupe, încîntată de un lucrușor oarecare. Numai că ea înțelesese din capul locului ce urmărea contele oferindu-le acea odaie, iar pe do altă parte lucrușorul era o bucurie, mică, mare, nu importă, o bucurie, adică ceva **cu adevărat** important. De altminteri ea, Suzana, e cea care vede clar în orice situație și tot ea găsește soluțiile.

NU știu cum o fi cu fetițele, poate că pentru ele trupul matern nu are nimic extraordinar, dar pentru mine, ca băiat, însemna o revelație patetică. Ființa de care mă simțeam cel mai aproape, căreia mă încredințase barza, ființa de care simțeam nevoia să mă lipesc ca să-i respir efluviile acelea insesizabile, cea care se apleca spre mine și se lăsa pe vine sau în genunchi ca să-mi aranjeze ceva, să se joace cu mine sau să mă sărute, era totuși neînchipuit de **altceva** decît mine ! Nu pot spune că o iubeam mai mult decît pe tata. Nu, dar era altceva. Cînd apărea el, începea feeria, glumele, risul ; venea din oraș cu birja încărcată de pachete : foiegras în aspic, fisticuri, fructe fabuloase, sticle de șampanie și de porto, bomboane de ciocolată și fructe glasate de la Capșa. Era o apariție meteorică, strălucitoare, care schimba dintr-odată orice ambianță, o lua numaidecît în posesie. Mama nu, ea prefera să asculte, pe el mai ales îl asculta fascinată. Îi plăceau grozav intelectualii și bărbații inteligenți, prieteni ai tatei ; cînd veneau cîte unii le făcea cafele sau le servea aperitive, apoi stătea atentă pe marginea divanului și-i lăsa să vorbească. O enervau cucoanele care se băgau în vorbă, considera că dacă erau în stare să înțeleagă ceva, tăceau și ascultau.

Nu prin frumusețea ei izbitoare mă impresiona mama. Frumusețea ei nu era decît împlinirea unei obligații elementare, eliminatorii. Tata mă impresiona prin frumusețea lui, ea nu. Totuși făptura miraculoasă era ea, nu tata. Miraculoasă, fără nimic excepțional. Tocmai asta era. Miraculoasă pur și simplu, fiindcă era femeie, miraculoasă tocmai fiindcă era una din nenumăratele milioane de femei de pe glob. Această ființă, cea mai apropiată de noi, cea mai strîns legată de viața noastră, această ființă care habar nu avea de altceva, făcea totuși parte din acea jumătate a omenirii din care **nu făceam parte** noi, tata și cu mine. Din care eu niciodată nu am să fac parte. Și niciodată nu am să știu cum e asta, să fii femeie.

Alexandru Paleologu

*) **tub** (engl.) — cadă circulară, joasă, de zinc (sau de cauciuc, portativă), cu circumferință destul de mare ca să nu se stropească podeaua, în care se face duș cu buretele și cu cana.

Am citit despre...

...ce vom citi cu toții

■ SĂ scriu scurt. Pentru ca, în spațiul retractil, ajuns treptat la jumătate din dimensiunile lui inițiale în care m-am străduit mereu să înghesui informație densă și mai multe gînduri decît s-ar fi părut că pot încăpea, să mărturisesc în sfîrșit, pe față, în ce scop am născocit această rubrică, ce funcție am ținut să îndeplinească și cum s-a strecurat prin fisurile tot mai înguste ale zidului fortificat ridicat între noi și cultura universală, pipernicindu-se, rărindu-și frecvența, dar nelăsîndu-se urnită din loc. Pentru ca azi, cînd îngrădirea a fost sfărîmată, să fie fericită că se apropie clipa cînd va putea să se dea liniștit la o parte, în favoarea cronicilor despre cărțile publicate în toată lumea și puse la îndemîna tuturor cititorilor de librăriile și bibliotecile din România.

A debutat la scurtă vreme după — nu, nu pot să-i zic revoluția culturală din 1971, nu pot minji în aceste zile cuvîntul revoluție amintind înțelesul obscen pe care i l-a dat altă Elena Ceaușescu, altă criminală nemernică, desfrinata nevastă a lui Mao Tzetung — așadar după ce s-a decretat căderea cortinei de beznă. Numele inițial : „Am citit că s-ar citi..." definea exact obiectivul ei de atunci : să fie o revistă a revistelor literare străine care să reflecte o frîntură din imaginea actualității literare. Un prieten prudent a avertizat că titlul rubricii e prea descoperit, că el trimite imediat cu gîndul la inaccesibilitatea cărții străine în România. A fost transformat deci, în conformitate cu practica răsăluirii exprese a expresivității în „Am citit despre..." și destul de repede a devenit ceea ce a rămas pînă în ziua de azi : o prezentare directă — nu din mîna a doua — a unor cărți anglo-saxone sau de limbă franceză, în așa fel încît cei ce, mai mult ca sigur, nu aveau de unde să le citească ei înșiși, să aibă o imagine cît mai exactă despre ele și despre valoarea lor, despre curentul de opinie sau modalitatea de expresie pe care o reprezintă și, pitită printre rîndurile acestei prezentări, sugestia că există spiritualitate și gîndire liberă, că viața freamătă și civilizația avansează, că răul și binele, frumosul și urîtul sînt distincte, identificabile, că omul are dreptul la opțiune, la elan, la demnitate, dreptul de a gîndi cu capul lui și de a spune ce gîndește cu forță și cu finețe, nuanțat, de a-și alege singur cuvintele și de a pătrunde toate sensurile existenței.

Am avut formidabilul noroc ca „România literară", George Ivașcu să-mi fie, tacit, complici, să trateze articolașele mele de parcă am fi trăit în altă țară, sau în vechea Românie democratică, normală, neimpunîndu-mi niciodată subiecte, neintervenind în textele pe care le aduceam fără a-i consulta sau măcar informa în prealabil despre subiectele lor. Nu le-a fost ușor. De cele mai multe ori nici măcar nu mi-au comunicat vexațiunile la care au fost supuși pentru a se descotorosi de mine și pentru a anihila acest minuscul ochi de geam către literatura care se scrie azi pretutindeni. Cînd cei ce-i vinau și hărțuiau pe toți deținătorii de rubrici pentru că „o rubrică nu e o moșie" și pentru că apariția regulată a unor semnături — semn distinctiv al publicațiilor de prestigiu — poate duce, doamne ferește, la cultul personalității autorului, i-au strîns prea tare cu ușa pe responsabilii redacției, rubrica n-a mai fost publicată decît o dată la două săptămîni. La sugestia lor, însă, și în săptămînile alternative am prezentat cîte o carte străină, fără titlu de rubrică, fără semnătură, Al.O-ul pus de redacție în coada articolului sunînd ca un „alo". Alo, alo, literatura străină nu și-a încetat apariția și noi nu încetăm să vă amintim măcar acest lucru, dacă nu ni se dă voie și nici n-am avea cum să vi-l prezentăm sistematic, cum s-ar cuveni. Astfel am restabilit continuitatea semnalului pe care l-am transmis, după puterile mele, vreme de 18 ani, fără a-mi îngădui nici cea mai „motivată" absență, pentru că îl considerăm un serviciu public, unul din lucrurile mici care se mai puteau, totuși, face, pentru a nu rămîne total dezorientați, neputincioși în întunericul și frigul tot mai înfricoșătoare în care eram cufundați.

Foarte puțin, o picătură în ocean, nimic în condițiile asasinării premeditate a culturii române și prin retezarea tuturor legăturilor ei cu cultura universală, la care eram obligați să asistăm neputincioși.

S-a terminat. Acum, în România se va putea citi din nou. Orice. Cărți, ziare, reviste din toată lumea. România e liberă. Spiritul e liber. Intrăm, am intrat din nou în satul cel mare în care cu toții sîntem vecini și ne putem cunoaște și ajuta ca prieteni. Cer iertare celor care m-au invidiat pentru că am avut în mînă cărți pe care ei nu le-au putut vedea (le-am luat de la Biblioteca americană, Biblioteca franceză și Biblioteca engleză, cărora le pot mulțumi aici deschis pentru prima oară pentru că au fost, în toți anii desculturalizării României, adevărate oaze în pustiul în care eram sechestrați). Acum vom citi cu toții. Vom citi după pofta inimii. Așa cum vom și trăi.

Felicia Antip

Cruciada copiilor

■ **CUVINTELE care atîția ani au ținut locul realității, abia dacă mai sînt acum în stare să o numească. Spui** eroi, **și gesturile statuilor nu reușesc să conțină curajul și nesomnul, rezistența și încordarea, oboseala și veghea acestor tineri ; spui** martiri, **și îți dai seama că icoanele nu pot nici pe departe cuprinde tragedia asumată și sfîrșitul voluntar al acelora dintre ei care n-au mai putut să asculte colindele acestui an ; spui** liberi, **și te oprești, înțelegînd aproape cu spaimă că fiecare literă și fiecare nuanță ale cuvîntului, pe care ei l-au reinventat murind, trebuie pătrunsă și învățată din nou. Realitatea — ascunsă în sicriele limbii de lemn — pe care decenii întregi am recompus-o cu migală din cuvintele îndepărtatelor posturi de radio în limba română și din imaginile apropiatelor posturi de televiziune în limbi străine, a explodat deodată cu o asemenea putere, încît înțelegerea noastră abia dacă reușește să o ajungă din urmă și vorbele noastre abia dacă mai sînt în stare să o încapă.**

Și totuși, cu aceste vorbe bătrîne, schingiuite, anchilozate de cicatricile atîtor decenii, trebuie să exprim recunoștința fără de sfîrșit față de acești tineri coborîți de pe malul disperat al istoriei în apele ei stătute și murdare, pentru ca prin sîngele lor curat și repede curgător să le purifice și să le facă să spumege.

Vreau ca primele cuvinte scrise în acest colț de pagină, unde mă întorc cum m-aș întoarce în mine însămi, să fie un imn închinat lor, tinerilor morți și tinerilor vii care au produs miracolul acestei fapte în stare să ne înalțe din subteranele înghețate ale veacului pe culmile lui care ard.

Ceea ce trăim azi și ceea ce vom trăi în anii și deceniile următoare este și va fi opera acestor copii născuți de mame disperate că trebuie să-i nască, crescuți în tăcere, în frică, în frig și în foame, îngrijiți de părinți terorizați de denunțuri și epuizați de statul la cozi, educați de învățători umiliți și obligați la duplicitate, învățați să vorbească în șoaptă, să pună radioul încet, să acopere telefonul, să se ferească unii de alții, să nu se încreadă în nimeni, să nu creadă în nimic. Tot ce trăim este fapta acestor copii condamnați la naștere și singurătate, care cu un uriaș dispreț pentru viața care li se dăduse cu sila au aruncat-o pe contoarele nemiloase ale istoriei, plătind cu ea solidaritatea și iubirea, credința și speranța și ne-au făcut să ne naștem cu toții în acest Crăciun însîngerat și sublim.

Fie ca miraculoasa cruciadă a copiilor României să păstreze neschimbată libertatea cumpărată atît de scump și să o ducă prin ani, la fel de curată și de strălucitoare, pînă în maturitatea ireversibilei democrații.

Ana Blandiana

Noaptea lui 21 decembrie văzută de un scriitor străin

NOAPTEA de 21 spre 22 decembrie 1989, în ajunul căderii dictatorului, m-am culcat plin de necaz. Stătusem pe o baricadă printre tineri manifestanți pînă la miezul nopții și am văzut un tanc care a împins baricada. Și la poarta Spitalului Colțea am întîlnit cîțiva tineri transportați pe tărgi în spital. Erau primele victime din București căzute în lupta pentru libertate. Astfel, ziua sfîrșise nu prea încurajator. Dar să îmi reamintesc ziua de la început.

La 21 decembrie m-am sculat cu gîndul să fiu concentrat în lectura **Nopții de sînziene** de Mircea Eliade, cartea pe care mult timp am căutat-o și recent am reușit să o împrumut de la un student. Dimineața am ieșit la o întîlnire în centru și am văzut o grămadă de manifestanți cu fotografii ale soților Ceaușescu mergînd spre Piața Palatului. Am fost oarecum impresionat de atmosfera abătută a manifestanților și am făcut cîteva poze, apoi m-am repezit acasă unde mă aștepta Mircea Eliade. Dealtfel știam că străinii sînt împinși afară de coloanele manifestanților, aveam experiență și de la 23 August.

Acasă, citind Mircea Eliade, am dat drumul radioului, Europa Liberă și Radio București, ca să prind eventuale vești despre Timișoara. Am observat ceva straniu în emisiunea București, adică Ceaușescu parcă a murmurat : „Ce ?“ și imediat a intervenit muzica. După puțin timp au reînceput aplauzele. N-am observat faptul că partea de după muzică a fost o repetiție prin înregistrare. Și m-am scufundat mai departe în lectură.

După circa o oră m-a sunat un ziarist japonez din Londra, întrebînd dacă orașul e cumva în mișcare. Am dat să-i răspund că aici e liniște, dar legătura s-a întrerupt brusc. Eu locuiesc pe Calea Șerban Vodă Nr. 43, lîngă restaurantul Budapesta. De la fereastră văd Mitropolia și, mai încolo, Casa Republicii. Dar zgomotele din centru n-au pătruns în cameră. Vuietul de pe Magistrală, în spate, nu se aude. Și așa am revenit iarăși la Mircea Eliade.

La ora patru, cam obosit de lectură, am coborît în stradă. Abia atunci am auzit de la un vecin că s-a ivit o mare dezordine la adunare. Pentru că un băiat din vecini m-a sfătuit să nu mă duc în centru tocmai de aceea m-am îndreptat într-acolo. Am trecut Dîmbovița pe la Piața Națiunilor Unite în Calea Victoriei și am văzut ici și colo oameni care stăteau în grupuri și șopteau între ei. Aveam o senzație ciudată.

La Palatul Telefoanelor strada era blocată de scuturi albe. Am luat-o la dreapta, erau și tancuri la intrarea Pieții Palatului. Mergînd pe strada Biserica Enei, am ajuns la terasa restaurantului Dunărea, unde m-am trezit într-o atmosferă neașteptată.

Mi-am spus : „Asta este parcă Quartier Latin din Revoluția lunii Mai...“ Era ora 17 :00 și încă era lumină. Studenții erau răspîndiți pe bulevardul Bălcescu, de la intersecția Bulevardul Republicii pînă în fața Sălii Dalles. Pe partea Teatrului Național mulți manifestanți tineau lumînări. Strigătele, felurite, țîșnesc din diverse locuri. Am început să le notez în carnet. „Jos cu Ceaușescu !“ „Timișoara, sînge, România plînge“. „Asasinul de copii !“ „Jos cu dictatura !“ „Armata e cu noi !“ „Nu plecăm ! Nu plecăm !“ „Noaptea asta să luptăm, viitorul să salvăm ! etc. etc. Coruri cu **Deșteaptă-te române** cu **Hora unirii.** ici și colo se începe cîte un mic cerc de horă. Nu se văd plancarte din lemn cu mîner. Izbucnesc aplauze cînd vine un grup care ține în mîini o hîrtie cu o lozincă. Aici a venit fiecare din voință proprie și își strigă din răsputeri gîndurile adevărate, ani de zile înăbușite. M-am plimbat, făcînd poze și notînd lozinci, printre manifestanți și în sfîrșit m-am oprit la colț cu strada Batiștei, la vitrina Hotelului Intercontinental.

În fața la Société Générale se vede un șir al scuturilor albe. Bulevardul e blocat de pe linia străzii 13 Decembrie de oamenii în uniformă militară cu arme și tancuri. Din cînd în cînd focuri de intimidare ale mitralierelor luminează cerul înserat. Dinspre sud trece cîte o mașină de miliție. Circa zece dube pline de militari au trecut spre direcția Pieții Romane. În sens invers, vin mașini de pompieri cu tunuri cu apă. Manifestanții se retrag și imediat se întorc.

Apare o amfibie condusă de un soldat. Se strigă „Vin militarii !“ „Armata e cu noi !“ Vine un container, vine un autocamion, două. Se strigă : „Au venit și muncitorii !“ Din mașini s-a ridicat o baricadă. Și corul se mai întărește : „Nu plecăm. Nu sîntem lași. Noi sîntem poporul“.

Da, acesta e românul, mi-am zis. Am recunoscut aici imaginea poporului român pe care mi-o închipuisem de mult.

Ani de zile, cînd era vorba de regimul odios, unii prieteni ai mei români spuneau : „Noi românii, sîntem niște oameni lași“. Dar eu nu credeam. Eu credeam invers. Romanele lui Liviu Rebreanu și ale lui Marin Preda îmi furnizaseră imaginea unui popor care are răbdare, înțelepciune și în același timp curaj. Acum manifestanții îmi adevereau închipuirile asupra caracterului poporului român. Ei au înțeles că nu e cu putință să dea înapoi după ce și-au manifestat adevărata opinie.

Tinerii l-au primit cu căldură și l-au ajutat pe un japonez care umbla printre dînșii făcînd poze și consemnînd lozinci. Dar mi-a trecut prin gînd și : „Care o fi securistul ?“ Pînă acum mi s-a spus mereu că dacă se adună zece români unul este din securitate. Dacă e așa, pe aici, nu dincolo de baricadă, ci între manifestanți trebuie să fie sute de securiști.. Auzeam mai mult : în toate camerele din casele străinilor sînt microfoane, toate convorbirile prin telefon sînt interceptate și așa mai departe. Astfel de alertă îmi părea uneori exagerată. Oare cine poate să controleze, cine are timp să asculte atît de multe benzi înregistrate ?... Omul acesta o fi prea fricos, și exagerează pînă la intimidare, adică contribuie la propaganda Securității. În felul acesta, într-adevăr Securitatea, ar fi avut mulți colaboratori.

PE la ora 23 :00 situația a început să se încordeze mai tare. Autoblindate sau tancuri încearcă să străpungă baricada. E mult fum și ochii încep să-mi lăcrimeze. Spre miezul nopții, numărul lozincilor însemnate în carnet a ajuns la 70. Mi-am spus că ar fi timpul de plecare pentru un străin.

Trecînd intersecția Universității, în fața Muzeului de istorie a orașului, se aude țipătul : „Tancul !“ Înseamnă că a trecut baricada. Cei din jurul meu au luat-o la goană spre strada Ion Ghica. Pe bulevard, zărind silueta tancului în spatele nostru, am vrut să fac o poză, dar împiedicîndu-mă de ceva și fiind împins de alții, m-am rostogolit în noroiul de pe trotuar. De sus pînă jos pe partea stîngă m-am murdărit de noroi. Culegîndu-mi căciula mînjită de pe trotuar, m-am uitat zăpăcit după tancul care se-ndepărta zgomotos spre Piața Unirii.

Eram vizavi de poarta Spitalului Colțea. În fugă se apropia o targă înconjurată de tineri. Mă apropii. Văzîndu-mă cu aparat, tinerii strigă : „Fotografiați, informați, dar grăbiți-vă“. Pe stradă și în curte, am fotografiat trei corpuri nemișcate pe targă. Nu știam dacă mai erau în viață sau nu. Au fost primele victime din Capitală în lupta istorică, pentru libertate.

Acasă, în pat, mi-a revenit frica... Mă gîndeam : ar fi foarte bine dacă mîine se realizează greva generală după cum au strigat manifestanții. Dar dacă nu... ? Rănițiii din spital vor fi pedepsiți. Și toți ceilalți participanți vor fi prigoniți. Chiar și eu... Am făcut poze și cu victime și cu scuturi albe. Un japonez printre manifestanți ar fi ușor de identificat. O să vină să-mi răpească filmele și mai știu eu ce... Bucuria a fost cu atît mai mare cînd, a doua zi, 22 decembrie 1989, am văzut pe Magistrală, dinspre Tineretului spre Unirii și mai în sus, nesfîrșite valuri ale oamenilor, nu numai tineri, ci tot felul de cetățeni, muncitori, femei, bătrîni. Cînd am ajuns la Sf. Gheorghe, am auzit că avangarda manifestației a intrat în Comitetul Central.

Odiosul regim s-a prăbușit. România a suferit mult sub ultimul stalinist din Europa răsăriteană. Mîine România va fi în primul rînd al mișcării de democratizare din Europa de Est. Eu am încredere în vechiul prieten, poporul român, care are răbdare, înțelepciune și curaj.

ȘI eu am așteptat mult ziua aceasta. Am fost în 1975 pentru prima dată în România și am revenit apoi de cîteva ori. Am venit în anul 1986, perioadă considerată deja foarte grea, pentru doctorat pe cont propriu, crezînd că cel mai tîrziu în răstimpul celor 3 ani de stagiu va fi o ameliorare și am stat cu gîndul să fiu prezent la momentul schimbării. Mi s-a realizat acest scop. Ca un vechi prieten însă, știu că sînt multe dificultăți în drumul spre o etapă înaltă a civilizației. Nu am calitatea să spun ceva referitor la politică sau economie. Dar cel mai important lucru pentru reconstruirea țării acesteia ar fi, după părerea mea, înălțarea simțului de răspundere în toate sectoarele din viața socială. Ar fi prea ușor să se arunce toate cele rele pe seama celor doi. Dacă profesorul vinde note pe valută, Facultatea n-are autoritate. Dacă chirurgul cere un cartuș de Kent pentru o operație de apendicită, medicina nu-și mai poate împlini vitala menire. Dacă vînzătorul desface articole pe sub mînă, reforma economică e degeaba. Într-o țară civilizată, datoria funcționarului e să fie în serviciul populației și nu al superiorului său. Și populația aceasta nu trebuie să fie abstractul „popor“ al lui Ceaușescu, ci omul din fața ta, care a venit acuma, de exemplu, pentru audiență, care are nevoie de priceperea ta.

La 22 decembrie a fost eliminat elementul principal al degradării. Anul Nou 1990 să ne dea numai speranță.

Sumiya Haruya

Interviu cu filozoful francez ANDRÉ GLUCKSMANN:

„Teribila revoltă a culturii europene..."

■ *Alături de Bernard-Henri Lévy, André Glucksmann (n. 1937) se află în fruntea unei mişcări de idei din Franţa numită a „noilor filozofi". De ce „noi" ? Pentru că după clasicizarea existenţialismului, după instalarea, ce părea definitivă, a structuralismului în spaţiul teorezei franceze, după Lacan şi Deleuze, un „grup", alcătuit din opt-nouă gînditori apăruţi în lumina iluziilor născute pe baricadele din mai '68, trece la critica radicală a unei stîngi iresponsabile care cocheta cu Marx şi Mao şi ignora Praga şi Gulagul. 1977, anul internaţional al drepturilor omului, a fost acela în care „noua filozofie" a dat bătălia decisivă cu „hegelianismul lărgit" care a mutilat faţa acestui secol şi care făcea acum ravagii în Estul Europei. „Noii filozofi", treziţi de şocul-Soljeniţîn, fac să „coboare filozofia în stradă". Folosind articolele de o incisivitate devastatoare, televiziunea, emisiunile radio, interviurile şi cărţi care ating tiraje de 100 000 de exemplare — totul făcut cu o retorică a vervei şi lucidităţii —, „noii filozofi" aduc stînga intelectuală franceză în faţa opiniei publice şi, folosind mărturiile şi probele Estului european, „o bagă cu nasul în sîngele pe care ea îl condamnă, îl scuză şi îl justifică". (Foucault). Principalele cărţi ale lui André Glucksmann :* La cuisinière et le mangeur d'hommes *(1975),* Les maitres penseurs *(1977),* Cynisme et passion *(1981),* La force du vertige *(1983),* La bêtise *(1985).*

LIICEANU : Prima întrebare, André Glucksmann : De ce sînteţi în România ?

GLUCKSMANN : Pentru că s-a produs ceea ce n-aş fi crezut niciodată că este cu putinţă, prăbuşirea aproape instantanee a unui edificiu pe care l-am criticat fără încetare în aproape o duzină de cărţi. Şi, de asemenea, pentru că mă gîndesc deja la viitor şi la enormele dificultăţi care aşteaptă de acum ţările Estului. Am mers, aproape, pe urmele acestei prăbuşiri. M-am dus să văd cum cade zidul Berlinului, am fost şi la Praga să-l văd pe Havel, pe care-l cunosc de mult şi pentru care, la Tîrgul de carte de la Frankfurt, am rostit anul acesta o *laudatio*. Oricum, la d-voastră am simţit, ca peste tot, bucuria pe care o arată televiziunea şi totodată marea angoasă în faţa dificultăţilor care îi aşteaptă pe constructorii unei societăţi libere. Eliberarea Estului Europei în 1989 este de fapt începutul eliberării, este începutul unui proces al cărui capăt nu e niciodată vizibil. A trăi liber e un lucru dificil pe care noi încercăm să-l învăţăm de 40 de ani ; nu fără crize, nu fără disperări, nu fără tentaţii teroriste şi dictatoriale. De aceea e nevoie de o mare solidaritate între Europa de Est şi cea de Vest, pentru că amîndouă, în etape diferite, sînt prinse de acum în matca aceleiaşi experienţe. Începutul e însă cel mai dificil, pentru că după victorie vine deziluzia, depresia, dezamăgirea.

L. În cartea d-voastră *Les maîtres penseurs* („Directorii de conştiinţă"), apărută în 1977, scrieţi la un moment dat : „A alfabetiza nu este niciodată o simplă lecţie de citit sau socotit, ci înseamnă a reînvăţa să vorbeşti, să te comporţi, adică a dezvăţa ceea ce Statul nu are privilegiul de a învăţa." În aceste cîteva incredibile zile, de cîte ori am deschis televizorul, m-a izbit să constat în ce măsură limba pare definitiv compromisă : odată eliberaţi, oamenii vor să contra-zică trecutul, dar termenii acestei operaţii inverse, ale acestei „noi ziceri" lipsesc. Sîntem arestaţi în „limba de lemn". Vrem, de pildă, să spunem că în aceste zile oamenii au fost admirabili, că tinerii au fost sublimi — şi spunem : „eroicul nostru popor", formulă care s-a aplicat zilnic vreme de 40 de ani unui popor amuţit de teroare. Cum credeţi că se poate reînvăţa vorbirea în cadrul unui limbaj confiscat ?

G. În toate ţările din Estul Europei au existat mereu două elemente care au destabilizat şi discreditat „limba de lemn". Primul : există oameni numiţi „disidenţi", care au dovedit că se poate trăi în adevăr chiar şi în spaţiul consacrat al minciunii. Acest lucru este teribil de dificil, şi totuşi posibil. Leit-motivul care a guvernat comportamentul disidenţilor estici este : *să nu minţi* (Soljeniţîn, Havel). Viaţa staliniană totalitară trăieşte în minciună. Şi totuşi, înăuntrul ei apare o limbă care nu e „limba de lemn". De aici începe disidenţa ; ea nu e un partid politic, ci este un adevăr literar, artistic care e purtătorul unui adevăr viu. Al doilea element al destabilizării limbajului totalitar este generaţia nouă. Ea nu este una culturală, ci este o generaţie a străzii, care iubeşte mai degrabă muzica şi, în felul acesta al ei, ea contestă de asemenea limba de lemn. Există o imensă tinerime cehă care e adepta lui John Lennon, a unui cîntăreţ, iniţial interzis. Dar acest mod de comunicare — muzica —, muzica iubită de generaţia tînără, nu poate fi controlat : cîntecele trec prin radio peste graniţe. Şi, nu întîmplător, la d-voastră, Timişoara, un oraş de întîlnire a graniţelor, a dat semnalul prăbuşirii. Comunicarea internaţională *rupe* perdeaua informatică, destramă închiderea. Dar acest fenomen termină prin a avea efecte *intra*-naţionale ; emoţiile comune unei generaţii devin o formă de complicitate şi de comuniune între tineri. Acest fenomen a apărut în Occident mai întîi prin tineretul american care a cunoscut experienţa războiului vietnamez. La concertele date împotriva foamei în lume, milioane de spectatori sînt prinşi în acelaşi flux emotiv, în complicitatea aceleiaşi emoţii. În asemenea împrejurări iese la suprafaţă o opţiune existenţială, *universală*, şi nu una politică, dar *această* opţiune face întotdeauna să explodeze un cadru politic, un partid. Chiar şi partidele tradiţionale, fie ele chiar democrate, dar uzate, din Occident au explodat pe această cale.

L. Există un element inedit al felului în care s-a prăbuştt edificiul totalitar în România ?

G. Pot să vă spun că la nivelul evenimentelor acest element există din plin : pentru prima oară în Est, d-voastră, românii, aţi reuşit să transformaţi o manifestaţie tradiţională, organizată de la A la Z cu stricte metode staliniste, într-o contra-manifestaţie, într-o manifestaţie inversă. Aşa ceva nu s-a văzut *niciodată :* este o mare premieră mondială a imperiului comunist. Acest lucru dovedeşte că revolta era foarte adîncă şi că mînia era fantastică.

S-a vădit apoi în aceste evenimente fulgerătoare că, pînă şi în cele mai teribile sisteme totalitare, există un element de permanenţă, pe lîngă cel al culturii tinereţii : l-aş numi teribila revoltă a culturii europene contra culturii totalitare. Această cultură europeană exista la cehi, la bulgari, la polonezi, aşa cum exista şi la d-voastră ; numai că ea era acoperită, ascunsă, invizibilă. Prin „cultură" nu înţeleg nici civilizaţia folclorică naţională după cum nu înţeleg nici civilizaţia purtătoare de „lumini". Această cultură e alcătuită din valori mai elementare, dar universale — pe care le moştenim în genere de la greci : valori *trans-naţionale*.

L. De ce preferaţi să vorbiţi de valori „mai elementare", ca şi cum în felul acesta aţi vrea să ocoliţi expresia „valorile *spirituale*" ale culturii europene ? Parte dintre intelectualii umanişti din România au crezut că acel cadru spiritual totalitar putea fi deopotrivă subminat printr-o educaţie făcută cu ajutorul marilor surse ale culturii *spirituale* europene. Vorbeaţi la un moment dat de capacitatea simplului adevăr artistic de a pulveriza limba de lemn prin mijlocirea căreia e vehiculată minciuna totalitară. Cu atît mai mult valorile *tradiţionale* ale culturii europene puteau îndeplini această funcţie. A traduce Platon, Kant, Nietzsche, Freud, Heidegger era în acest sens o activitate de-a dreptul disidentă, pentru că ea crea o cultură alternativă, un corp străin şi neasimilabil în chiar interiorul sistemului totalitar. Insist : nu puţini intelectuali de la noi au rezistat de-a lungul anilor cu credinţa că rămînerea obstinată în spaţiul major al culturii europene era o activitate cu efecte invizibile şi imprevizibile.

G. Într-adevăr, nu îmi place expresia „valorile spirituale ale culturii europene", pentru că în ea se ascunde şi este protejată o indistincţie. Există pe de o parte o cultură europeană ce trebuie veşnic valorificată, după cum există o alta care a fost sursa fascismului şi a stalinismului. Comportamentul nostru totalitar, tentaţiile noastre teroriste şi dictatoriale ţin deopotrivă de cultura europeană şi de „valorile ei spirituale". Soljeniţîn a oferit în acest sens soluţia cea mai simplă şi mai radicală. El spune că nu ar fi putut niciodată să scrie despre stalinism, fără să fi fost stalinist în tinereţe. Trebuie deci să-l interogăm pe acel Stalin din noi pentru a putea înţelege fenomenul stalinist. Trebuie să ne exersăm mereu privirea viscerală, să vedem ce anume în noi ne împinge să spunem minciuni, ce anume ne împinge să facem cruzimi şi lagăre de concentrare, ce anume ne face să fim activi sau pasivi, torţionari sau complici prin simpla contemplativitate, aşa cum, în acest secol, a fost democraţia occidentală complice prin pasivitatea ei. Cultura europeană avea şi are, deci, o pantă stalinistă. Acest versant al ei este mereu la pîndă şi el se manifestă ori de cîte ori intră în joc respectul în faţa şefului, al galoanelor etc. Aşa ceva există în toate ţările democratice. Se spune şi la noi : *Le Président a dit.*

Democraţia nu e bună pentru că scapă de riscurile dictaturii, ci pentru că oferă mijloacele de a lupta împotriva ei. Într-o democraţie alegătorii se pot înşela ; Hitler a obţinut majoritatea în alegeri libere. Dictatorii însă nu se înşală : din clipa în care a dobîndit puterea, Hitler a suprimat puterea alegătorilor şi democraţia. Democraţia pune multe obstacole paranoiei puterii : libertatea presei, comunicarea, libertatea religioasă etc. Ea ridică obstacole în faţa puterii care locuieşte în fiecare om ; a celor mari în faţa copiilor, a bărbatului în faţa femeii şi, mai ales, a preşedintelui în faţa ţării.

L. V-aş obiecta că înţelegeţi puterea doar represiv, ca şi cum puterea ar fi paranoică chiar în esenţa ei. Paranoică nu este decît puterea pervertită, în timp ce *adevărata* putere este putinţa de a-l prelua pe celălalt în sfera libertăţii mele în vederea eliberării lui. Puternic nu este cel care are mijloacele de a constrînge, ci acela care, liber fiind, îl educă pe altul în spaţiul libertăţii. Pe scurt, puterea este o relaţie de iubire între cel liber şi cel ce va fi eliberat. De aceea există conducători luminaţi, şi nu doar tirani şi dictatori, de aceea există maeştri şi discipoli, şi nu doar pedagogi sadici.

G. Cînd vorbiţi de raportul maestru-discipol este vorba într-adevăr de educaţie în sfera libertăţii. Dar occidentalii nu se mulţumesc cu o libertate care vine la sfîrşitul procesului. La început toţi promit asta : o educaţie a libertăţii pentru libertate, dar mai ales *prin* libertate. Educaţa occidentală este în acest sens latura bună a culturii noastre. Dar lucrurile nu rămîn neapărat pe linia acestei deveniri. Iată de ce, cînd îmi spuneţi : Platon este o valoare disidentă, spun da, în măsura în care el e respectat îndeajuns pentru a fi discutat. Am făcut cîndva la Praga un seminar particular, pe atunci ilegal, în apartamentul unui profesor (ştiau cu toţii că riscă doi-trei ani de închisoare), despre *Menon*. Tot atunci am întîlnit şi o traducere a lui Heidegger, *Sein und Zeit*, care circula în samizdat. Desigur, aveţi dreptate, totul era esenţial, pentru că acesta este materialul gîndirii noastre ; fără Platon, fără Heidegger, pe care îl socotesc cel mai mare gînditor al secolului, este imposibil să gîndeşti, aşa cum e imposibilă fierăria fără fier şi tîmplăria fără lemn şi cuie. Ceea ce nu înseamnă că trebuie să fii platonician sau heideggerian. Întrebarea însă rămîne mereu : ce anume în aceste texte alimentează tendinţa noastră către despotism şi ce, către libertate. Iată de ce trebuie mereu *să discutăm*. Şi iată de ce *libera* reflexie filozofică este subversivă.

Interviu acordat lui
Gabriel Liiceanu

Bucureşti, 25 decembrie 1989

Adam PUSLOJIC

Haiku

Lui Mircea Dinescu

Moartea nu există.
Eu am inventat-o
şi, acum, calm, eu îmi pun capul
în jurul ştreangului.

Belgrad, 22 decembrie, 1989.

În drum la Bucureşti

Dedicat lui Ion Caramitru

Unde zidim noi, din nou,
Mănăstirea Văcăreşti ?
Acolo, în drum spre cer,
pe acoperişul Palatului !
Şi să venim, din nou, la Ea, sfînta
Să-i deschidem poarta şi uşa,
să-i sărutăm cu vederea noastră
toate icoanele şi frescele jupuite.
În faţa altarului
să-i aprindem, totodată,
şapte sute de lumînări,
pentru cei şapte sute de copii,
de martiri şi de mucenici.

23 decembrie 1989

„România literară"

Săptămînal de literatură şi artă coordonat de un comitet provizoriu format din
Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleşu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Roger Cîmpeanu

5 lei

REDACŢIA : Bucureşti. Piaţa Scînteii nr. 1, poarta B2—B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 96. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic Bucureşti

Biblioteca judeţeană